BIBLE ČESKÁ.

DÍL PRVÝ:

KNIHY STARÉHO ZÁKONA.

SVAZEK I.

GENESIS — JUDIT.

DLE OBECNÉHO ZNĚNÍ LATINSKÉHO SE STÁLÝM KRITICKÝM ZŘETELEM K PŮVODNÍM TEXTŮM PŘELOŽIL, ÚVOD PŘEDESLAL A VÝKLADEM PROVÁZÍ

DR. JAN HEJČL.

REDIGOVAL

DR. ANTONÍN PODLAHA.

SE SCHVÁLENÍM NEJDŮSTOJNĚJŠÍHO KNÍŽ. ARCIB. ORDINARIATU V PRAZE.

V PRAZE 1917.

NÁKLADEM „DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO“. — TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY V. KOTRBY.

NIHIL OBSTAT.

P r a g a e, 20. Novembris 1913.

Dr. **Antonius Podlaha,**
censor.

IMPRIMATUR.

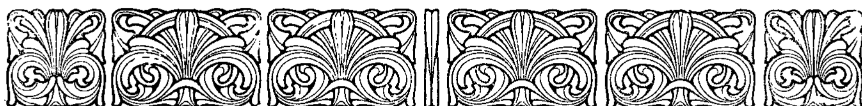
P r a g a e, 24. Novembris 1913.

Dr. **Joannes Sedlák,**
vicarius generalis.

N. E. 15.848.

OBSAH.

ÚVOD.[1]

§ 1. Vstup.

Bůh, Rozum nejvyšší, stvořiv člověka ke své podobě a k obrazu svému, připodobnil ho k sobě také tím, že ho na cestu životem vyzbrojil poznávavostí, zejména rozumem. Prozřetelnost ve své nezměrné lásce povýšila lidstvo až k účastenství božské přirozenosti; proto obestírala i rozum jeho nadpřirozeným jasem. Otec sytil své děti chlebem poznání a napájel je křišťálovou vodou moudrosti...

Když člověk v touze, by „se mu otevřely oči“,[2]) zločinnou rukou sáhl po ovoci stromu „poznání dobrého a zlého“,[3]) husté mrákoty a mlhy zastřely jeho poznávavost, že se podobal člověku sedícímu v temnotách a ve stínu smrti.[4])

Bude v těchto okovech vinník úpěti na vždy? Nikoliv! Milosrdenství Boží nedopustilo, by člověk zůstal napolo slepcem, který sice dovede tušiti, jak velikou cenu má zrak, jak krásné je světlo ve svém jasu, jak krásné jsou asi nejrozmanitější barvy, ale jemuž není možno tuto krásu náležitě viděti, jí se do syta pokochati. Milosrdenství Boží nedopustilo, by člověk byl na vždy týrán žízní po pravdě, jíž by nikdo nemohl uhasiti.

Již prvému hříšníku, když z trpké zkušenosti poznával, jak veliký jest rozdíl mezi dobrem a zlem, mezi tím, zda člověk v dokonalé oddanosti lne ke svému Pánu, nebo se odvrátí svou vůlí od Tvůrce, aby se jí přiklonil ke tvoru, — již prvnímu hříšníku zasvitly na duševním obzoru červánky, které postupem času rostly, šířily se, nabývaly světla víc a více,[5]) až se konečně vyhouplo na oblohu velebné slunce, jež oslňujícím jasem, plným nevyrovnatelné krásy, osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět.[6]) A tážete se, kdo je tento

---

[1]) Úvod tento chce býti katechismem předběžných vědomostí, potřebných neb aspoň velmi užitečných k úspěšné a plodné četbě Písma sv.

[2]) 1 Mojž 3^{5}.

[3]) Tamtéž 2^{17}.

[4]) Is 9^{2}. Lk 1^{79}.

[5]) „Mnohokráte a mnohými způsoby mluvíval někdy Bůh otcům skrze proroky.“ Žid 1^{1}.

[6]) Jan 1^{9}.

„pramen a vše převyšující zdroj světla, který metá paprsky svého jasu do temnot lidského rozumu“?[1]) Je to „Světlo ze Světla“, onen, jenž před úřadem mohl právem o sobě vyznati: „Já jsem se k tomu narodil a proto jsem přišel na svět, abych svědectví vydal p r a v d ě.“[2])

* *
*

Jak šťastni byli tehdy ti, jimž dopřáno bylo vyhřívati se na výsluní tohoto Světla, jak blaze bylo jim, když sama vtělená P r a v d a lidským jazykem všechny mraky pochybnosti zapuzovala, když božský U č i t e l všecky životní záhady neomylně s nejvyšší autoritou řešil, když nejspolehlivější M i s t r duševní obzor do nekonečna rozšiřoval, nové pohledy otevíral... Jsme však my, kteří žijeme bezmála dvě tisíciletí po odchodu tohoto P a s t ý ř e, jenž pravdou sytil své ovce, jsme v nevýhodě proti jeho vrstevníkům, kteří byli uchváceni krásou, rozlitou na jeho rtech,[3]) kteří tak byli uneseni jeho výmluvností, že v údivu volali: „Tak nikdy člověk nemluvil!“?[4]) Jest nám snad v tísnící bolesti a v hrozném zoufalství volati: „Ke komu půjdeme?“ „Kde najdeme slova věčného života?“[5]) Nedostane se nám v odpověď k těmto slovům ani slabé ozvěny? Nikoliv! Nejvýš Moudrý se o nás postaral. Vztyčil na zeměkouli nebetyčný maják, jenž nepřetržitě metá bohaté proudy světelné pravdy do temnot, kterými se lidstvo béře, vztyčil nám nevyvratný sloup pravdy, který se nikdy nezhroutí.[6]) Tímto sloupem a obrovským majákem jest — c í r k e v K r i s t o v a. Jí svěřil božský její Z a k l a d a t e l poklady své pravdy a milosti; ona již téměř dvacet století jest neohroženou, nikdy nestárnoucí hlasatelkou Božích myšlenek, jest matkou, která již po dvě tisíciletí sytila milliardy a sytí milliony duší nebeskou pravdou.

Než — odkud čerpá církev sama zlato těchto božských pravd? Ze dvou vzácných, bohatých pokladnic[7]) — z ústního podání a z b i b l e.

Bibličtí spisovatelé nachytali veliké množství čistých, jasných paprsků, jednak těch, které oznamovaly příchod velikého S l u n c e, jednak těch, které z tohoto S v ě t l a sálaly po jeho příchodu, a uložili je do písmen, slov, vět a knih, jichž sbírku nazýváme P í s m e m s v a t ý m.

§ 2. Seznam biblických knih a zkratky, jimiž se v tomto překladě uvádějí.

Knihy Písma sv., které byly napsány p ř e d příchodem Kristovým, nazýváme biblickými knihami Starého zákona (S. Z.), knihy pak, které byly napsány p o tomto příchodu, slují biblickými knihami Nového zákona (N. Z.).

---

[1]) Sv. Tomáš Aqu. v modlitbě: „Nevýslovný Bože...“
[2]) Jan 18^{37}.
[3]) Ž 44^{3}.
[4]) Jan 7^{46}. Srv. Lk 4^{22}.
[5]) Jan 6^{68n}
[6]) 1 Tim 3^{15}
[7]) Srv. IV. zasedání sněmu tridentského. (Dekret o kanonických písmech.)

Biblické knihy S. Z. jsou tyto:

1—5. Patero knih Mojžíšových čili Pentateuch, t. j.

1. *Prvá* kniha *Mojžíšova* čili *Genesis,*	stručně	uvedeno:	*1 Mojž* (Gn)
2. *Druhá* „ *Mojžíšova* „ *Exodus,*	„	„	*2 Mojž* (Ex)
3. *Třetí* „ *Mojžíšova* „ *Levitikus,*	„	„	*3 Mojž* (Lv)
4. *Čtvrtá* „ *Mojžíšova* „ *Numeri*	„	„	*4 Mojž* (Nm)
5. *Pátá* „ *Mojžíšova* „ *Deuteronomium*	„	„	*5 Mojž* (Dt)
6. Kniha *Josue,*	„	„	*Jos*
7. Kniha *Soudců,*	„	„	*S[illegible]c*
8. Kniha *Rut,*	„	„	*Rut*
9—12. Čtyři knihy Královské, a to:			
9. *První* kniha *Královská* čili první kniha *Samuelova,*	„	„	*1 Král*
10. *Druhá* kniha *Královská* čili druhá kniha *Samuelova,*	„	„	*2 Král*
11. *Třetí* kniha *Královská*	„	„	*3 Král*
12. *Čtvrtá* kniha *Královská*	„	„	*4 Král*
13.—14. Dvě knihy *Kronik* čili *Paralipomenon,* první a druhá	„	„	*1 Par; 2 Par*
15.—16. Dvě knihy Esdrášovy, a to:			
15. *První* kniha *Esdrášova,*	„	„	*1 Esdr*
16. *Druhá* „ *Esdrášova* č. Nehemiášova	„	„	*2 Esdr; Neh*
17. Kniha o *Tobiášovi* čili „*Tobiáš*",	„	„	*Tob*
18. „ o *Juditě* čili „*Judita*",	„	„	*Jud*
19. „ o *Esteře* „ „*Ester*",	„	„	*Est*
20. „ o *Jobovi* „ „*Job*",	„	„	*Job*
21. *Žaltář* čili *Kniha žalmů;* jednotlivé žalmy	„	„	*Ž*
22. Kniha *Přísloví*	„	„	*Přís*
23. *Kazatel*	„	„	*Kaz*
24. *Píseň* Šalamounova čili *Píseň písní*	„	„	*Pís*
25. Kniha *Moudrosti*	„	„	*Moud*
26. „ Ježíše, syna Sirachova, čili kniha *Sirachovcova*	„	„	*Sir*
27.—32. Knihy čtyř velikých proroků, a to:			
27. Kniha proroka *Isaiáše*	„	„	*Is*
28. „ „ *Jeremiáše*	„	„	*Jer*
29. *Pláč* čili *Žalozpěv* proroka Jeremiáše	„	„	*Pláč*
30. Kniha proroka *Barucha,* písaře *Jeremiášova*	„	„	*Bar*
31. Kniha proroka *Ezechiela*	„	„	*Ez*
32. „ „ *Daniela*	„	„	*Dan*
33.—44. Knihy dvanácti proroků „malých", a to			
33. Kniha proroka *Oseáše*	„	„	*Os*
34. „ „ *Joela*	„	„	*Jo*
35. „ „ *Amose*	„	„	*Am*
36. „ „ *Abdiáše*	„	„	*Abd*
37. „ „ *Jonáše*	„	„	*Jon*

38. Kniha proroka *Micheáše*	stručně uvedeno	*Mich*
39. „ „ *Nahuma*	„ „	*Nah*
40. „ „ *Habakuka*	„ „	*Hab*
41. „ „ *Sofoniáše*	„ „	*Sof*
42. „ „ *Aggea*	„ „	*Ag*
43. „ „ *Zachariáše*	„ „	*Zach*
44. „ „ *Malachiáše*	„ „	*Mal*
45.—46. Dvě knihy Machabejské:		
45. *První* kniha *Machabejská*	„ „	*1 Mach*
46. *Druhá* kniha *Machabejská*	„ „	*2 Mach*

Celkem tedy čtyřicet šest knih.[1])

* * *

Biblické knihy N. Z. jsou tyto:

1.—4. Čtyři evangelia, a to:		
1. *Evangelium* podle sepsání *sv. Matouše*	stručně uvedeno	*Mt*
2. „ „ „ „ *Marka*	„ „	*Mk*
3. „ „ „ „ *Lukáše*	„ „	*Lk*
4. „ „ „ „ *Jana*	„ „	*Jan*
5. *Skutky apoštolské*	„ „	*Sk*
6.—19. Čtrnácte listů sv. Pavla, a to:		
6. List k *Římanům*	„ „	*Řím*
7. *První* list ke *Korintským*	„ „	*1 Kor*
8. *Druhý* „ „ „	„ „	*2 Kor*
9. List ke *Galatům*	„ „	*Gal*
10. „ k *Efeským*	„ „	*Ef*
11. „ „ *Filippským*	„ „	*Fil*
12. „ „ *Kolosským*	„ „	*Kol*
13. První list k *Soluňským*	„ „	*1 Sol*
14. Druhý „ „ „	„ „	*2 Sol*
15. První list k *Timoteovi*	„ „	*1 Tim*
16. Druhý „ „ „	„ „	*2 Tim*
17. List k *Titovi*	„ „	*Tit*
18. „ „ *Filemonovi*	„ „	*Filem*
19. „ „ *Židům*	„ „	*Žid*
20. List *sv. Jakuba*	„ „	*Jak*
21. *První* list sv. *Petra*	„ „	*1 Petr*
22. *Druhý* „ „ „	„ „	*2 Petr*
23.—25. Tři listy sv. Jana, a to:		
23. *První* list *sv. Jana*	„ „	*1 Jan*
24. *Druhý* „ „ „	„ „	*2 Jan*
25. *Třetí* „ „ „	„ „	*3 Jan*
26. List *sv. Judy*	„ „	*Juda*
27. *Zjevení sv. Jana*	„ „	*Zjev*

Všech posvátných knih obojího zákona jest sedmdesát a tři knihy. (Počítáme-li starozákonních jen 45, pak jest jich jen 72.)

---

[1]) Bar se počítává s Jer za jednu knihu, tak že jest pak celkem 45 starozákonných knih.

§ 3. O skupinách biblických knih S. Z.

Biblické knihy S. Z. třídíme nyní se zřetelem k jich obsahu[1]) ve tři skupiny:

A. Knihy dějepisné, dějinné, které obsahují z veliké části příběhy. Jsou to všecky knihy uvedené svrchu pod čísly: 1—19, č. 45 a 46.

B. Knihy poučné (didaktické, básnické, mravoučné, mudroslovné v širším slova smyslu, theosofické). K této skupině patří knihy svrchu uvedené pod čísly 20—26.

C. Třetí skupinu tvoří knihy prorocké, uvedené svrchu pod čís. 27—44.

§ 4. O rozdělení textu biblických knih S. Z.

Ve starých dobách se psávala slova a věty biblických knih souvisle tak, že znění jejich nebylo žádnými znaménky rozděleno ani na menší nebo větší oddíly (věty, odstavce). Teprve později činěny byly různé pokusy rozděliti biblický text na delší a kratší úryvky, z nichž pro praktickou potřebu nejdůležitější jest rozdělení nyní běžné na kapitoly nebo hlavy a na verše.

Naše dnešní rozdělení biblického textu v hlavních rysech dlužno připisovati Štěpánu Langtonovi, pařížskému professoru a pozdějšímu arcibiskupovi v Canterbury († 1228). Jednotlivé kapitoly rozdělil pak na verše pařížský (později ženevský) knihtiskař Robert E(s)tienne, a to ve vydání Vulgaty z roku 1555.

Jest litovati, že toto rozdělení na hlavy není na každém místě správné. Celistvý děj bývá někdy roztržen, jindy obsahuje jedna kapitola více logicky ohraničených a samostatných celků, verše souvislostí patřící ke kapitole předcházející jsou přiřazeny ke kapitole následující[2]) a naopak. Totéž v míře ještě větší jest říci o rozdělení na verše. Již papež Sixtus V. se pokusil odstraniti tento nedostatek, avšak rozdělení toto bylo již tak zakořeněno, že jeho snaha nepronikla. My ve svém překladě ponecháváme sice toto rozdělení, označujeme kapitoly i verše obvyklým způsobem, ale rozdělujeme text dle logického zaokrouhlení na větší a menší oddíly a odstavce.

Když se uvádějí biblická místa, označuje se kapitola buď římskou číslicí, nebo arabskou s čárkou, a verše se označují číslicemi arabskými opatřenými tečkou. Na př. 1 Mojž 4, 1. znamená prvý verš čtvrté hlavy prvé knihy Mojžíšovy. Jindy označují se verše arabskými číslicemi o něco menšími, než jsou číslice znamenající hlavy, na př. 1 Mjž 4^1 anebo 4_1.

---

[1]) Obsah knih není však přesně jednotný. Některé knihy Mojž. mají vedle částí dějepisných celé stati obsahu zákonodárného, jinde zase úryvky básnické, jako jest píseň Lamechova (1 Mojž $4^{23n.}$), požehnání dvanácti patriarchů (1 Mojž 49^{1-27}) atd. Za to v knihách prorockých jsou celé kapitoly obsahu dějinného (na př. Is 36—39).

[2]) Tak na př. k biblické zprávě o stvoření veškerenstva, vypravované v 1 Mojž 1, patří logicky též 2^{1-3}. Jiný příklad: 1 Mojž 11^{10-26} dlužno odděliti jednak od 11^{1-9}, jednak od 11^{27-32}.

§ 5. O původu biblických knih S. Z.

Biblické knihy pocházejí ode dvou činitelů: prvým jest sám Bůh, druhým jest člověk, svatopisec, jako byl Isaiáš, Jeremiáš, Ezechiel atd. Je tedy bible knihou božsko-lidskou a dlužno rozeznávati při každé biblické knize dva původce, dva spisovatele, a to: 1. původce hlavního, kterým byl Duch svatý, a 2. původce vedlejšího, kterým byl příslušný lidský spisovatel.

Ani protestanté ani racionalisté nepochybují, že židé považovali některé knihy za posvátné, o jejichž božském původu byli z celé duše přesvědčeni;[1]) nikdo rovněž nepopírá, že v církvi křesťanské od prvopočátku bylo hluboce zakořeněno totéž přesvědčení.[2]) Církev častěji toto své přesvědčení v minulosti vyslovila, až je pak i slavným způsobem prohlásila ústy sněmu tridentského;[3]) později sněmem vatikánským, který se vyslovil, že církev považuje biblické knihy za posvátné a kanonické, ne proto, že byvše sepsány pouhou činností lidskou byly potom její (církve) autoritou schváleny, ani ne proto jen, že obsahují zjevení bez omylu, nýbrž proto, poněvadž jsou sepsány vnuknutím Ducha sv., tak že Bůh jest jejich původcem.[4]) Ba vyloučením z církve hrozí sněm vatikánský tomu, kdo by tvrdil, že celé knihy Písma sv. se všemi svými částmi, jak je vypočítal sněm tridentský, nejsou od Boha inspirovány.[5])

Nadpřirozený vliv Ducha sv., pod nímž biblické knihy vznikly, nazývá se inspirace, vnuknutí, vdechnutí čili bohoduchost, bohonadšení. Biblické spisovatele, kteří byli při spisování biblických knih pod tímto vlivem, nazýváme spisovateli inspirovanými čili bohoduchými (bohonadšenými), a knihy takto vzniklé knihami inspirovanými čili bohoduchými (bohonadchnutými).

---

[1]) Srv. známý výrok žida z I. století křesťanského, Josefa Flavia: „U nás ... není nesčetné množství knih, které se navzájem rozcházejí a potírají, nýbrž jen dvacet dvě knihy ..„ o kterých právem se věří, že jsou božské ... Ačkoliv již tolik staletí uplynulo, nikdo se dosud neodvážil k nim něco přidati, aniž něco změniti. Všem židům hned od samého narození jest vštípena a vrozena víra, že jsou to příkazy Boží, k nimž lneme, a za ně, kdyby bylo třeba, ochotně i smrt bychom vytrpěli." (Proti Apionovi 1, 8.)

[2]) Racionalisté sice tvrdí, že bibl. knihy ve skutečnosti vznikly jako kterékoliv knihy jiné, uznávají však, že byly knihy tyto považovány v církvi za posvátné. Protestanté popírají jen inspiraci některých biblických knih, o čemž viz níže § 12.

[3]) Sněm tridentský všecky knihy jak Starého, tak Nového zákona, poněvadž původcem obou jest jeden Bůh ..„ se stejným pocitem úcty ... přijímá a jich si váží (IV. zasedání, dekret o kanonických písmech.)

[4]) Dekret o víře, hlava 2.

[5]) Kánon 4. tamtéž. — Lev XIII. ve svém okružním listě ze dne 18. listopadu 1893, začínajícím slovy: „Nejvýš prozřetelný Bůh" (Providentissimus Deus), praví hned na počátku, že biblické knihy „se nazývají svatými a kanonickými, poněvadž za vedení Ducha svatého napsány byvše mají původcem Boha, a jako takové církvi samé svěřeny jsou. — Toto přesvědčení o knihách obojího zákona v pravdě vždy měla a veřejně vyznávala církev."

Poněvadž Bůh neomylný byl hlavním autorem biblických knih, a poněvadž svatopiscové byli pouze podřízenými nástroji v ruce Boží, snadno si vysvětlíme, že byla všecka pozornost soustřeďována na hlavního původce biblických knih, tak že jméno lidského spolupracovníka u některých biblických knih z paměti následujících věků vymizelo. Platí tu slovo sv. Řehoře Vel. (Předmluva k Jobu č. 2): „Kdo tyto věci psal (t. j. který lidský spisovatel), jest otázka velice zbytečná, když se přece oddaně věří, že jest Duch svatý původcem knihy."

§ 6. V čem tkví inspirace biblická čili bohoduchost?

O knize, která byla sice později církví (neb Duchem svatým) schválena, ale sepsána byla pouhým lidským důmyslem, nelze říci, že jest inspirována; k pojmu inspirace nestačí dodatečné (následné) schválení.

Rovněž není bohoduchou kniha, jejíhož autora sice Bůh chránil, by nenapsal žádného bludu, která tedy obsahuje zjevení Boží bez omylu, která však jest rovněž pouhým přičiněním lidským složena.

Inspirovanou jest jen ta kniha, která vznikla za předcházející a za nepřetržitě provázející nadpřirozené součinnosti Boží, tak že Bůh působil

1. na vůli svatopisců, by se rozhodla knihu napsati, v tomto předsevzetí vytrvala až do ukončení knihy, a toto předsevzetí tedy též uskutečnila.

2. Na poznávavost svatopisců působil Bůh při inspiraci tím, že vzbudil v jejich mysli představy, pojmy a myšlenky, které chtěl, aby byly zaznamenány.

3. Po všecku dobu, co byla kniha psána, bylo třeba, by Bůh působil na svatopisce tak, by jen to, co jim vdechl, ale též všecko to zaznamenali, nic ze svého nepřidávajíce, nic z vnuknutého nepomíjejíce.

4. Ačkoli jest přiznati svatopiscům značnou svobodu co do volby slov, přece i zde jest uznati vliv Boží, který nepřipustil, by volili spisovatelé slova, jež by dávala jiný smysl, než který jim Bůh suggeroval (vnukl).[1])

Tato inspirace vztahuje se i na zásady věro- a mravoučné v Písmě obsažené, i na zmínky dějepisné, přírodopisné a pod. Vztahuje se nejen na věci hlavní, nýbrž i na věci vedlejší, o nichž Písmo mluví jen mimochodem, vztahuje se nejen na delší úryvky, nýbrž i na malé části biblického textu.[2])

§ 7. Závažný důsledek inspirace — neomylnost Písma svatého.

Uvádí-li svatopisec něco, o čem jest přesvědčen, že se zakládá na pravdě, nebo schvaluje-li výslovně anebo mlčky výrok jiné osoby, kterou uvádí, pak nelze s pojmem inspirace srovnati možnost omylu, poněvadž by omyl takový bylo nutno přičísti tomu, jenž za spisovatelem stojí — Bohu, který nemůže ani klamati ani oklamán býti. V tomto smyslu jest Písmo sv. bezbludné čili neomylné.[3])

---

[1]) Lev XIII. v uvedeném okružním listě (Nejvýš prozřetelný Bůh) mistrně tento pojem vystihuje takto: „Nadpřirozenou silou sám (Duch sv.) je (svatopisce) tak ku psaní vybídl a pohnul, tak jim při psaní pomáhal, že všecko, ale též jen to, co sám kázal, správně myslí pojali, věrně sepsati chtěli a vhodným způsobem s neomylnou pravdivostí vyjádřili; sice by nebyl sám původcem celého Písma."

[2]) Srv. list „Nejvýš prozřetelný Bůh", kde čteme: „Bylo by rozhodně hříchem omezovati inspiraci toliko na některé části sv. Písma." A opět: „Nelze trpěti jednání těch, kdož... připouštějí, že inspirace se vztahuje na věci víry a mravů, na nic však jiného."

[3]) „Byl by rozhodně hřích... připustiti, že sám svatý původce pobloudil... Jest tak daleko, by v božské inspiraci mohl tkvíti nějaký omyl, že ona (inspirace) nejen sama sebou jakoukoliv mýlku vylučuje, ale vylučuje ji a protiví se jí tak

Může však svatopisec uvésti též osoby nebo prameny jiné, za jejichž pravdivost nebéře žádné zodpovědnosti.[1]) Ano může z dobrých důvodův uvésti i osoby pronášející názory nesprávné.[2])

§ 8. **Poměr bible k vědě**

lze vysloviti stručně těmito slovy:

Mezi jistým výsledkem vědy a mezi jistým smyslem některého místa Písma svatého nemůže býti skutečného rozporu.

Pravíme: mezi jistým výsledkem vědy, připouštějíce, že mezi nedokázanými, prchavými hypothesami čili domněnkami některé vědy, které jako jepice se rodí, aby ihned zase dříve nebo později zanikly, a mezi biblí může vzniknouti rozpor.[3])

Pravíme: mezi jistým smyslem některého místa Písma svatého, bychom upozornili, že vedle velikého množství biblických míst, jichž výklad jest nade vši pochybnost povznesen, jsou též místa, jichž výklad není zcela zajištěn, které tedy možno různým způsobem více nebo méně pravděpodobným vykládati; tyto výklady mají pak rovněž pouze platnost domněnky.

Pravíme: skutečný rozpor, připouštějíce možnost zdánlivého rozporu, který hned zmizí, když se k věci přihlédne blíže.

---

nutně, jako jest nutno, by Bůh, svrchovaná pravda, naprosto žádného bludu původcem nebyv... Na tom valně nezáleží, že Duch sv. užil lidí za nástroje ku psaní, jako by mohlo něco nepravdivého vyklouznouti ne sice hlavnímu původci, avšak inspirovaným spisovatelům... Ti, kdož se domýšlejí, že na neporušených místech knih svatých může býti něco nepravdivého, ti zajisté buď převracejí katolický pojem o božské inspiraci, nebo činí samého Boha původcem bludu. Bylo pak přesvědčení všech Otců i učitelů o úplné bezbludnosti Písem ve stavu, v jakém byla od svatopisců vydána, tak velice pevné, že proto nemálo oněch věcí, které se zdají podávati něco si odporujícího neb nesrovnávajícího se... neméně zevrubně než svědomitě se snažili navzájem vyrovnati a v souhlas uvésti, jednomyslně vyznávajíce, že knihy ty i v celosti i v částech jsou stejně Bohem vdechnuty a že Bůh sám svatými spisovateli mluviv, nemohl naprosto nic vložiti od pravdy vzdáleného. Platiž vůbec to, co napsal Augustin Jeronymovi: „Já se zajisté lásce tvé přiznávám, že jsem se naučil jedině těm knihám Písem, které již se nazývají kanonickými, vzdávati takovou úctu a čest, že pevně věřím, že žádný z jejich spisovatelů při psaní v ničem nepobloudil. A narazím-li v těch spisech na něco, co by se zdálo býti v rozporu s pravdou, rozhodně žádnou jinou možnost nepřipustím, než buď že jest rukopis chybný, neb že překladatel nevystihl toho, co jest řečeno, anebo že jsem nikterak nepochopil.“ (List 82, 1 a jinde častěji.) Lev XIII. n. u. m.

[1]) Papežská komise biblická se schválením Pia X. vydala dne 13. února 1905 dekret, jímž připouští, že jest o některém místě biblickém možno dokázati, že spisovatel inspirovaný 1. cituje pramen neb výrok jiné osoby a 2. že výroku toho ani neschvaluje ani nepřijímá za své přesvědčení. Tak na př. spisovatel 1 Mach 12^{6-23} neručí za pravdivost obsahu listu, který poslal Jonathan Sparťanům.

[2]) Tuto zásadu klassicky vyslovil již sv. Augustin: „Ačkoliv jest naprosto jisto, že řečeno bylo, co se v evangeliích vypravuje, přece není nutno věřiti v pravdivost všeho, co jest v nich řečeno, poněvadž pravdomluvná evangelia podávají též mnoho nepravdivého a bezbožného, co mluvili židé; podobně v této knize (Job), ve které se uvádějí četné mluvící osoby, dlužno uvážiti, nejen co se praví, nýbrž též kdo to praví.“ (K Oros. proti Prisc. 9 č. 12.)

[3]) O těchto domněnkách platí slovo Lva XIII. (n. u. m.): „Přemnoho věcí z nauk všeho druhu bylo dlouho a velice proti Písmu namítáno, které nyní, poněvadž jsou jalové, docela zanikly... Smyšlenky totiž domněnek zahlazuje den; avšak „pravda zůstává a rozmáhá se na věky“. (3 Esd 4^{38}.)

Skutečný rozpor jest ve jmenovaném případě nemožný, poněvadž jeden a týž Bůh, který jest hlavním původcem Písma sv., je též původcem lidského rozumu,[1]) jakož i knihy přírody.[2]) Bůh však nemůže si odporovati, mluví-li nadpřirozeně k člověku inspirací nebo jen přirozeně lidským rozumem; Bůh nemohl napsati do knihy přírody něco, co by stálo v přímém odporu s tím, co napsal anebo dal napsati v bibli. Zdánlivé rozpory zaviňují lidé, kteří buď překračují[3]) meze svého oboru, v němž jsou kompetentními povolanými činiteli, anebo vydávají za jisté výsledky vědecké, co jest málo odůvodněnou domněnkou.[4])

§ 9. O poměru bible k vědám přírodním

dlužno[5]) připomenouti: 1. Bible poskytuje čtenářům předně a hlavně poučení náboženského, nemá však v úmyslu poučovati lidstvo o vědách přírodních.[6]) Tu a tam některá zmínka v bibli o zjevech přírodních je tam jen proto a potud, že a pokud je toho třeba k podání pravdy náboženské; mluví tedy o těchto zjevech takořka mimochodem.

2. K poučení náboženskému nebylo třeba, by inspirující Bůh svatopisce povznesl na stanovisko moderního přírodovědce, který líčí jevy přírodní, jak ve skutečnosti se odehrávají, užívaje při tom vědeckého názvosloví (terminologie). Pro účel bible stačilo, by svatopisec zůstal na stanovisku prostého lidového pozorovatele přírody. Líčí tedy její zjevy tak, jak působí na smysly, na zrak, sluch atd., a užívá při tom mluvy lidové.[7]) Poněvadž na př. lidskému oku prostého pozo-

---

[1]) „Mezi věrou a rozumem nemůže nikdy býti skutečný rozpor, ježto týž Bůh, který zjevuje tajemství a vlévá víru, dal (též) lidskému duchu světlo rozumu; Bůh však nemůže sebe sama popříti, aniž může pravda pravdě odporovati.“ Sněm vatikánský ve 3. zasedání v hl. 4. „o víře a rozumu“.

[2]) Lev XIII. proto (n. u. m.) napomíná učenců: „Mějte věrně na paměti, že týž Bůh, který jest stvořitelem a ředitelem veškerenstva, jest i původcem Písem; nelze proto ničeho z přírody, ničeho z dějepisných památek uvésti, co by skutečně Písmu odporovalo.“

[3]) „Žádný skutečný rozpor mezi bohoslovcem a přírodovědcem nenastane, pokud zůstane každý ve svých mezích, varujíce se dle napomenutí sv. Augustina, „bez důvodů něco tvrditi a vydávati věc neznámou za známou.“ Lev XIII. n. u. m. A opět: „Jestliže přírodovědečtí spisovatelé překročivše meze své nauky vrhli se na obor filosofie... bohoslovec ponechá jejich vyvrácení filosofům.“

[4]) „Jest litovati, že jest mnoho těch, kdož bádají a na světlo vynášejí s velikou sice námahou starobylé památky národů, mravy, zřízení a svědectví podobných věcí, avšak velice často s tím úmyslem, aby nalezli skvrny bludů v posvátných knihách, že by pak jejich vážnost víc a více slábla a kolísala. Činí tak mnozí s myslí až příliš nepřátelskou a soudem ne dosti spravedlivým; důvěřují tak světským knihám a starobylým památkám, jako by v nich nemohlo býti skryto ani podezření omylu, knihám však Písma sv. jen na základě domnělého, zdánlivého, aniž řádně vyšetřeného omylu ihned stejné hodnověrnosti upírají.“ Lev XIII. n. u. m.

[5]) Ujasnění tohoto poměru jest důležito, poněvadž někteří, „zneužívajíce svých přírodovědeckých vědomostí, prohledávají všestranně svaté knihy, aby odtud mohli spisovatelům vytýkati neznalost takovýchto věcí a spisy samé kárati“. Lev XIII. n. u. m.

[6]) „Posvátní spisovatelé, či lépe Duch Boží, který jimi mluvil, nechtěl poučovati lidi o těchto věcech (totiž o vnitřním složení (podstatě) viditelných věcí), poněvadž by (takovéto poučení) nebylo nikterak přispívalo ke spasení.“ (Sv. Augustin.) Lev XIII. n. u. m.

[7]) Svatopisci „spíše než by se přímo snažili zpytovati přírodu, popisují a vyličují věci samy někdy buď jakýmsi způsobem obrazným neb (tak) jak obecná mluva tehdy věc vyslovovala a podnes mnohých věcí v denním životě

rovatele se zdá, že slunce se po obloze pohybuje a země že stojí, proto svatopisec dle tohoto vnějšího smyslového vjemu též věc poznačuje. Oko lidového pozorovatele přírody zařazuje netopýra mezi „létavce“, zajíce mezi živočichy, kteří hýbou rty, veliké pak množství zvířeny řadí do veliké říše „lezců“, t. j. zvířat, která po zemi lezou; rostlinstvo řadí ve trojí velikou říši: 1. traviny, 2. větší rostliny (semenonosné) a 3. stromy.

§ 10. Poměr bible k vědám dějepisným.

Svatopiscové jakožto synové své doby, podávajíce dějiny, neužívali historicko-kritické methody, dle jaké pracují a dějiny podávají dějepisci XX. věku. K náboženskému poučení, jež jest hlavním úkolem bible, nebylo nutno, by inspirující Bůh povýšil spisovatele na stanovisko moderního historického badatele.

Přece však biblický vypravovatel pod vlivem inspirace byl tak veden a chráněn, že nemohl svým jménem, t. j. jménem Božím vydávati něco za historickou pravdu, co jí skutečně nebylo. Nemohou proto biblické příběhy obsahovati historické nepravdy. Svatí Otcové, katoličtí bohoslovci i věřící všech minulých věků byli hluboce přesvědčeni o tom, že biblická vypravování do nejmenších podrobností jsou dokonale pravdiva.

Jen ve výjimečných případech, kdy jest dokázáno, že biblický spisovatel jen uvádí pramen nějaký, ale nechce o něm rozhodovati, je-li pravdivý čili nic, bylo by možno pochybovati o historické ceně podané zprávy. Tu by se však pochybovalo o věrohodnosti onoho pramene, nikoliv o věrohodnosti samého biblického inspirovaného spisovatele! Viz svrchu § 7. str. 8, pozn. 1.

Rovněž jen ve výjimečných případech, kdyby totiž bylo nade vši pochybnost zjištěno, že biblický spisovatel svojí knihou nebo svým příběhem nechce podávati děje v přísném slova smyslu, ale že používá roucha historického, jen aby názorně podal poučení věroučné anebo mravoučné, bylo by lze pochybovati, zdaž a pokud volené vypravování srovnává se s přísně historickou pravdou.[1])

---

vyslovuje i mezi učenci. Poněvadž pak se v prostonárodní mluvě vyslovuje nejprve a vlastně to, co působí na smysly, podobně posvátný spisovatel (tak připomenul též Učitel andělský) vystihl to, co se smyslům jeví“. Lev XIII. n. u. m.

[1]) Papežská biblická komise dekretem ze dne 23. června 1905, schváleným Piem X., připouští výjimečně možnost dokázati, že spisovatel biblický neměl v úmyslu podati skutečné, v pravém slova smyslu dějiny, nýbrž že chtěl pod rouškou a v podobě dějin předložiti podobenství (parabolu), jinotaj (allegorii) neb nějaký smysl, který jest vzdálen od vlastního literního čili dějinného (historického) významu slov. Takovouto výjimku lze však stanoviti jen na základě závažných důvodů, a kdo tuto výjimku stanoví, má býti ochoten podrobiti se nálezu církevního úřadu. Srv. § 18.

Táž papežská komise hájí historického rázu prvních tří hlav 1 Mojž, proti jejichž dějepisné ceně bylo velice mnoho namítáno. Dne 30. června 1909 rozhodla takto:

1. Různé soustavy vykladatelské, které byly vymyšleny, by vyloučen byl z prvních tří hlav Genese literní smysl historický, soustavy to, které byly s vědeckým nátěrem útočně hájeny, neopírají se o pevný základ.

2. Proti historickému rázu a tvaru knihy Genese, proti zvláštní souvislosti prvních tří hlav, jak mezi sebou tak s hlavami následujícími, proti mnohonásobnému svědectví Písem jak Starého tak Nového zákona, proti smýšlení sv. Otců skorem jednomyslnému, proti smýšlení tradičnímu, které bylo i od národa israelského předáno a které vždy chovala církev, nelze učiti, že jmenované tři hlavy Genese ne-

§ 11. Kdo nás může nade vši pochybnost ujistiti o tom, že ta nebo ona kniha vznikla Boží inspirací?

Četba Písma sv. působí sice na čtenáře velice blahodárně: osvěcuje mu rozum, srdce rozněcuje, nadšením naplňuje, vůli k dobrému mocně povzbuzuje, duši plní sladkým klidem, hojí krvavé rány, rosou útěchy zvlažuje. Nicméně všecky tyto blahodárné účiny četby nejsou ještě neklamným znamením, že kniha, takto na mysl čtenářovu působící, jest nadpřirozeným dílem samého Boha. Kdo by soudil z těchto subjektivných známek, na které má veliký vliv též povaha čtenářova, okamžitá jeho nálada, přirozeně vzrušený cit atd., velmi snadno by mohl považovati za inspirovanou knihu, která jí není, a naopak zase by snadno mohl z řady inspirovaných knih vyloučiti neprávem některou, když v něm tak nepůsobí.

Nelze dokázati, že Duch sv. každému jednotlivému čtenáři inspirované knihy vniterně (nadpřirozeným způsobem) zjevuje, že kniha, kterou čte, jest bohoduchá.

Nelze také knihu, jež vypravuje zázraky, obsahuje proroctví, podává nauky svaté, ve všem souhlasné, nikde si neodporující, podivuhodně pojí jednoduchost a prostotu se slohovou vznešeností, míti nade vši pochybnost za inspirovanou, neboť tyto všecky vlastnosti mohl by někdo nalézti též v knize neinspirované.

Napsal-li prorok nějakou knihu, není hned proto též inspirovaná, poněvadž prorok mohl psáti též knihy neinspirované.

Inspirace biblická jest zjev tak vniterný, t. j. v duši svatopiscově se odehrávající, jest čin tak nadpřirozený, tak božský, že jediný Bůh může neomylně ujistiti o inspiraci té oné knihy; jinými slovy: Abychom mohli právem neomylně považovati nějakou knihu za bohoduchou (a byli k tomu vázáni ve svědomí), je třeba, by sám Bůh přiměřeným způsobem *zjevil*, že jest skutečně on sám jejím původcem.

Bůh skutečně tak učinil. Poněvadž pak církev Kristova jest k tomu ustanovena, zavázána a oprávněna, by obsah celého zjevení Božího neporušeně zachovávala, střežila, hlásala a vykládala, jsouc v tom vedena a chráněna neomylným Duchem Božím, jest patrno, že kdo chce nade vši pochybnost věděti, které knihy jest považovati za inspirované a které nikoliv, má se otázati církve.

---

obsahují vypravování věcí, které se skutečně udály, které totiž odpovídají objektivné skutečnosti a dějinné pravdě. Nelze učiti, že obsahují věci báječné, z bájesloví starých národů a z vypravování o vzniku všehomíra vzaté, očištěné svatým spisovatelem od jakéhokoliv bludu mnohobožského a přizpůsobené k nauce o jednobožství. Nelze učiti, že obsahují jinotaje (allegorie) a náznaky (symboly), podklady to postrádající objektivné skutečnosti, předložené pod rouškou dějin ke vštípení pravd náboženských a filosofických. Nelze konečně učiti, že obsahují legendy částečně historické, částečně však k poučení a ke vzdělání mysli volně zpracované.

3. Zejména nelze pochybovati o literním smyslu historickém, kde jde o události ve jmenovaných hlavách vypravované, které se dotýkají základů křesťanského náboženství, jako jsou mezi jinými tyto: stvoření všech věcí od Boha na počátku času, zvláštní stvoření člověka, utvoření první ženy z prvního člověka, jednota pokolení lidského, prvotná blaženost prvních rodičů ve stavu spravedlnosti, neporušenosti a nesmrtelnosti; příkaz daný od Boha člověku, by zkusil jeho poslušnost, přestoupení Božího přikázání k radě ďábla v podobě hada, svrhnutí prvorodičů s onoho prvotného stavu nevinnosti, jakož i zaslíbení budoucího Vykupitele.

Církev slavnostním způsobem otázku tuto zodpověděla na sněmu tridentském, na němž podala seznam knih inspirovaných.[1]) Seznam tento nazýváme kánonem, knihy v něm obsažené knihami kanonickými, knihy pak do něho nepatřící, byť jevily sebe větší podobnost ke knihám inspirovaným, nazýváme nekanonickými čili apokryfy.

§ 12. Poměr kánonu církve katolické ke kánonu židovskému a protestantskému.

Židé a souhlasně s nimi protestanté nepovažují za posvátné těchto sedm celých knih a zlomky dvou knih: 1 Tob; 2. Jud; 3. Moud; 4. Sir; 5. Bar; 6. a 7. Obě knihy Mach; 8. Est 10, 4—16, 24; 9. Dan 3, 24—90; 13. a 14. Sedmero těchto knih k vůli stručnosti nazýváme knihami druhokanonickými (případně zlomky druhokanonickými), kdežto všecky ostatní knihy, které všecky církve křesťanské jakož i židé považují souhlasně za posvátné, slují prvokanonické.

Pravda sice, že ve IV. století křesťanském vynořily se v některých krajinách církve katolické pochybnosti, zdali jsou knihy druhokanonické právě tak inspirovány jako prvokanonické,[2]) a ozvěna těchto pochybností nesla se i do století následujících. Proti tomu však neméně jest pravda,

1. že i ve IV. i následujících stoletích v lůně církve katolické většinou bylo pevné přesvědčení, že i tyto knihy jsou bohoduché, a že hlavně církev římská, jež byla a jest učitelkou církví ostatních, měla ve svém kánoně jedině a všecky knihy, jak prvo- tak i druhokanonické.[3])

2. Jisto jest, že v prvních třech stoletích křesťanských o nadpřirozeném vdechnutí knih druhokanonických nikdo ani v nejmenším nepochyboval.[4])

---

[1]) Dle tohoto seznamu jsou vypočteny biblické knihy svrchu v § 2.

[2]) Byli to z řeckých Otců Athanáš, Cyrill Jerusal., Řehoř Naz., Epifan, z latinských Hilar, Rufin, Jeronym. Dlužno však míti na paměti, že tito Otcové, ačkoli v theorii pronášejí různé pochybnosti o autoritě druhokanonických knih, v praxi je citujíce, všichni jim přičítají tutéž vážnost a cenu, jaká přísluší prvokanonickým!

[3]) Sněmy slavené v Hippu (393) a v Kartagině (397 a opět r. 419) vypočítávají ve svých seznamech všecky a jen tytéž knihy, které za kanonické prohlásil sněm tridentský. S těmito seznamy dokonale souhlasí katalog papeže Innocence I. (402—417) z r. 405, jakož i dekret vydaný na sněmu římském z r. 495 potvrzeném papežem Gelasiem (492—496).

[4]) Spasitel uvádí Písmo S. Z. se členem tak, že právem můžeme míti za to, že má na mysli sbírku biblických knih všeobecně známou a všeobecně uznanou (Jan 5³⁹ Lk 24²⁷ ⁴⁴). Táž sbírka uvádí se též ve Sk 17² ¹¹ 18²⁴⁻²⁸ a nemůže býti jiná než sbírka obsahující řecký překlad biblických knih S. Z., jenž sluje překlad alexandrijský (viz níže § 14.). Tento překlad však obsahoval nejen prvo-, nýbrž i druhokanonické knihy. Tohoto překladu užívali apoštolové, tuto sbírku odevzdali církvi. V N. Z. citováno celkem 350 výroků vzatých ze S. Z. Z těchto 350 souhlasí více než 300 míst tak s řeckým překladem alexandrijským, že nelze pochybovati, že jsou vzata z tohoto překladu. Sv. Petr, Jakub, Marek, Lukáš citují vždy, sv. Pavel bezmála vždy, sv. Jan a sv. Matouš většinou dle znění tohoto.

Poněvadž církev přijala od apoštolů tuto sbírku, obsahující i knihy druhokanonické, vysvětlíme si, že v prvních třech stoletích bez výjimky se jim přičítá u církevních spisovatelů táž vážnost jako prvokanonickým, a že se události v nich vypravované (Zuzana, mládenci v ohnivé peci, Tobiáš) zobrazují v katakombách

3. I židé měli ve svém kánoně v polovici druhého století předkřesťanského všecky knihy druhokanonické.[1]) Teprv po roku 70. po Kristu rabíni židovští, dávajíce se unášeti strohým fariseismem, vymyslili nové znaky inspirace a na základě jich vyloučili z kánonu knihy, které nebyly psány v Palestině, knihy mladší a dle jejich názorů nesrovnávající se s knihami Mojž. Okleštěný takto kánon ujal se však všeobecně u židů teprv koncem II. a počátkem III. století křesťanského. Pro katolíka jest rozdíl na knihy prvokanonické a druhokanonické čistě dějinným čili historickým, nikoli dogmatickým čili věroučným. Jest rozdílem historickým, t. j. dlužno uznati, že v některých dobách a krajinách bylo o jejich inspiraci pochybováno. Rozdíl tento však není dogmatickým, t. j. knihy druhokanonické jsou právě tak inspirovány a jsou nám právě takovou autoritou, jako knihy prvokanonické.

Ojedinělé pochybnosti o inspiraci knih druhokanonických nikterak neopravňují protestantů, by knihy ty z bible vylučovali a počítali je mezi apokryfy nebo knihy podvržené.

§ 13. **Došlo nás znění biblických knih neporušené?**

Autograf (prvopis) biblických knih, t. j. rukopis, který sám inspirovaný spisovatel psal nebo který písaři diktoval, se nám nezachoval ani jediný. Znění biblických knih známe jen z opisův.

Žádná jiná kniha nebyla tolikráte opisována jak v původním znění, tak v různých překladech, jako bible. Bylo by jen zázrakem bývalo možno, aby se do těchto tisíců a tisíců opisů, vznikajících v nejrůznějších krajích zeměkoule postupem mnohých staletí, nevloudil ani přehlédnutím a nedopatřením opisovačů nějaký omyl nebo chyba.[2]) Tohoto zázraku Bůh neučinil.

Přes to zachovalo se znění biblických knih v podstatě neporušeno, t. j. nauky víry a mravů, podstata biblických příběhů, podstata proroctví v dnešním znění biblickém, úplně se srovnává se zněním vyšlým z péra (= ze třtiny) svatopiscův. Dokazuje to soulad v podstatných věcech mezi rukopisy, podávajícími nám původní znění,

právě tak, jako události vzaté z knih prvokanonických. Sám protestant Kautzsch (a s ním jiní protestanté) doznává, že „ve 2. a 3. století, alespoň v obecném vědomí církve řecké i latinské, téměř docela vymizelo rozeznávati mezi kanonickými a mezi několika knihami nekanonickými“ (t. j. druhokanonickými).

Za tohoto stavu věcí je zcela pochopitelno, když všecky církve východní, které se později od církve katolické odtrhly, podržely víru, že i druhokanonické knihy jsou božského původu.

Všecky staré překlady, které v prvních stoletích vznikly, pořízeny byly dle sbírky alexandrijské a obsahovaly proto i druhokanonické knihy. (Výjimku činí pouze syrská Pešitá, která byla pořízena z hebr. znění; avšak i k té záhy byl přidán překlad knih druhokanonických.

[1]) V polovici druhého století před Kr. již ukončen byl překlad alexandrijský, jenž obsahoval též knihy druhokanonické a těšil se u židů obecné úctě a vážnosti. Nelze tvrditi, že by jen alexandrijští a egyptští židé byli uznávali božský původ knih druhokanonických, kdežto židé palestinští že jej popírali, poněvadž této různosti židů v tak důležité otázce nelze průvodně dokázati.

[2]) „Může sice býti, že písařům (opisovačům) při opisování rukopisů něco méně správného vyklouzlo, což dlužno s rozvahou posuzovati aniž snadno připustiti, leč na těch místech, na kterých jest věc řádně dokázána.“ Lev XIII. n. u. m.

a mezi rukopisy, podávajícími nám totéž znění v různých starých překladech.

Nepatrné odchylky ve věcech podružných nazýváme různočtením čili variantem (variantou).

§ 14. Nejdůležitější staré překlady bibl. knih S. Z.

Biblické knihy S. Z. byly původně většinou napsány jazykem hebrejským, některé aramejským a dvě řeckým. Záhy byly knihy ty překládány.

I. Překlady řecké.

1. Nejstarším překladem bible S. Z. do jazyka řeckého jest t. zv. překlad alexandrijský, zvaný tak dle města, v němž vznikl; sluje též překladem Sedmdesáti („Septuaginta" zkratka: LXX), poněvadž dle pověsti pořídilo jej (překlad Pentateuchu) sedmdesát (dva) překladatelů. Různí pracovníci překládali též různou methodou mezi r. 285 a asi 150 před Kristem. Když se častým opakováním do něho vloudilo něco omylů a nedostatků, opravil jej Origenes. Text Origenem opravený nazývá se zněním hexaplovým čili šestisloupcovým, poněvadž bylo napsáno v jednom ze šesti sloupců velikého díla Origenova, podávajícího v jiných sloupcích kromě původního znění hebrejského též jiné překlady, uvedené níže pod č. 2—4. Jiné opravené vydání překladu alex. obstaral Lucian, kněz syrský († 312), a Hesichius, biskup egyptský (z téže doby).

2. Řecký překlad Akylův pochází z počátku II. století křesťanského.

3. Řecký překlad Theodotionův pochází z druhé polovice téhož století.

4. Řecký překlad Symmachův pochází z konce téhož století.

II. Z překladů bible do jazyka aramejského, zvaných „targumy", kde překladatel text biblický spíše opisuje čili volně podává, než překládá, zasluhují zmínky:

1. Targum Onkelův, t. j. opis pěti knih Mojž.

2. Targum Jonatanův (ben Uziel), t. j. opis „Proroků" (dle pojmu židov.).

3. Targum Lži-Jonatanův, t. j. opis pěti knih Mojž.

III. Překlad čili targum samaritánský (pěti knih Mojž).

IV. Z překladů syrských

1. první místo zaujímá t. zv. Pešitá, pořízená dle hebrejského původního znění ne-li již v prvém století křesťanském, jistě ve století druhém.

2. Překlad syrsko-hexaplový, pořízený dle Origenova řeckého znění „šestisloupcového".

3. Překlad filoxenský, z počátku VI. století, dle obecného znění překladu alexandrijského, Origenem neopraveného.

V. Z překladů latinských jest jmenovati:

1. Překlad, kterého užívala církev latinská před Jeronymem.[1]) Byl pořízen z řecké LXX. Sluje obyčejně (ač ne zcela správně) Itala.

---

[1]) V polovici druhého století křesťanského byl již celý překlad hotov. Z překladu toho užívá církev dosud Moud, Sir, Bar, 1 a 2 Mach, poněvadž sv. Jeronym těchto knih znova nepřeložil. Také žaltář, který nalézáme v dnešní Vulgatě, jest

2. Obecný překlad latinský čili Vulgata, dílo to sv. Jeronyma.[1]) Překlad tento byl sněmem tridentským prohlášen za překlad authentický, t. j. církev úředně jej ověřila; prohlásila, že v podstatě se srovnává s originálem. Dle usnesení sněmu tohoto vydal Apoštolský Stolec ve vatikánské knihtiskárně překlad Jeronymův v podobě co nejdokonalejší (r. 1592, 1593 a 1598 za Klementa VIII.) [2]) Dle tohoto latinského úředního znění katolické církve jest pořízen též tento český překlad.[3])

VI. Z ostatních starých překladů (koptického, etiopského, armenského, gotského, gruzského, arabského) nás nejvíce zajímá překlad sv. apoštolů Slovanstva, soluňských bratří Cyrilla a Methoda, do jazyka staroslověnského.

VII. Také do češtiny byly záhy knihy posvátné překládány. Celé překlady knihy žalmů jsou v žaltáři klementinském (z počátku XIV. věku), wittemberském (ze druhé polovice téhož věku), „kapitulním" a poděbradském (z r. 1395). V téže době přeloženo bylo patero knih Mojž. Za Karla IV. (1346—1378) byly již přeloženy všecky biblické knihy.

Jak velikou pozornost naši předkové věnovali Písmu sv., svědčí, že máme z XV. století tak veliký počet českých biblí různých recensí; český národ může čestně v tom zápoliti s velikými národy kulturními. Buďtež jmenovány: a) bible, v nichž se ještě „pravopis Husův" nevyskytuje: Leskovecká bible (sluje nyní drážďanskou, poněvadž se chová v Drážďanech; pochází z doby kolem r. 1410), litoměřická bible (čili slavatovská z roku 1411—16), emauská bible (z r. 1416), vatikánská bible (zvaná též římskou, anebo královny Kristiny), olomoucká bible (z r. 1416).

b) „Pravopisem Husovým" jsou psány: opis bible šafhúské (z roku 1450—1470), b. musejní (z r. 1462), b. boskovská, b. Dlabačova, b. Bočkova, b. strahovská atd.

Když byl vynalezen tisk, používali naši předkové i této vymoženosti pro zmnožování biblí. Již r. 1475 vytištěn byl N. Z. Dvě léta na to r. 1477 vyšel v Plzni první český tištěný žaltář. V Praze vytištěna byla celá bible r. 1480 anebo 1488 „prací Jana Pytlíka, Severina Kramáře, Jana od Čápů a Matěje od bílého lva". R. 1489 vytištěna byla bible kutnohorská, 1509 bible

---

vzat ze staré „Italy" a sv. Jeronymem jen opraven dle Origenova znění šestisloupcového.

[1]) Vypracováno mezi r. 389—404 na základě původního hebrejského (příp. aramejského) znění. Mistrného překladu Jeronymova užívalo se v V. a VI. století vedle staré „Italy", postupem doby však nabýval takové převahy, že od století VII. jedině jeho se užívalo. Proto právem přísluší mu název „Vulgata", t. j. překlad všeobecně rozšířený, překlad obecný.

[2]) Pius X. (listem ze dne 3. prosince 1907) anglickým benediktinům uložil nová šetření a přípravné práce k novému vydání Vulgaty ještě dokonalejšímu, aby se co nejvíce vystihly rukopisy Jeronymovy.

[3]) Zároveň přihlíženo jest i k původnímu znění hebrejskému a jiným starým překladům, dle slov Lva XIII. n. u. m.: „Učitel drže se ustanovení předků, vezme za předlohu obecný překlad, o němž sněm tridentský nalezl, že při veřejných čteních, rozpravách, kázáních a výkladech má býti považován za authentický, a který jest doporučen každodenním obyčejem církve. Avšak při tom bude slušno míti zřetel k ostatním překladům, jež křesťanská starobylost schválila a jichž užívala, hlavně ke znění původnímu. Neboť ačkoliv, pokud se týče podstaty věci, ze znění Vulgaty hebrejský a řecký smysl dobře vysvítá, přece, je-li tam podáno něco obojetně, nebo méně přesně, dle rady Augustinovy prospěje „nahlédnouti do předešlého jazyka"."

benátská. Po bibli Severyna z Kapí Hory (Praha 1529), po bibli norimberské (z r. 1540) a po bibli Netolického (Praha 1549) vycházely bible v krásné úpravě v Praze u Jiřího Melantricha (1556 nebo 1557, 1561, 1570, 1577).

Ačkoliv se Čeští bratři odvrátili od církve, přece podrželi lásku a úctu k bibli, kterou přijali od církve katolické! O péči, jakou věnovala bratrská jednota psanému slovu Božímu, svědčí veliká jejich bible zvaná biblí „kralickou". (Vycházela v Kralicích od r. 1572—1593.)

Pro katolíky vydána v Praze v letech 1677, 1712, 1715 t. zv. bible svatováclavská, která se později dočkala druhého (1769—1771) i třetího vydání (1778—1780). Toto vydání bylo později základem bible Procházkovy (1804), Krbcovy (1851), Srdínkovy a Borového (1857, nové vydání 1888—89). Frenclova a Desoldova bible (1864) jest zpracována na základě vydání z roku 1851. Lenz jen nepatrně změnil znění své bible, provázené obrazy Doreovými (z r. 1892), „Zlatá Bible" (z r. 1884—94) přidržela se textu bible z r. 1888—89. Překlad bible z původních jazyků vydal Tomáš Draský 1821—27.

§ 15. Poměr křesťana k bibli.

1. Svatou povinností každého křesťana jest, bible na výsost si vážiti, poněvadž obsahuje psané slovo Boží, a výroky její, poněvadž jsou to výroky Boha, jenž nemůže ani klamati ani býti oklamán, přijímati s nezlomnou věrou.

Tuto povinnost celá křesťanská starobylost též svědomitě, ba nadšeně plnila.

a) Již ze jmen, kterými bibli označovala, prosvítá tato úcta. „Svatá písmena", „svatá písma", „svaté knihy", „Boží písma", „Boží knihy", „zákon", „měřítko pravdy", „nebeské stránky", „list všemohoucího Boha psaný k tvorstvu", toť jsou čestné názvy, kterými staří bibli poctili.

Jindy označovali bibli slovem „kniha" beze všeho přívlastku, aby dali na jevo, že bible jest kniha knih, kniha nejznamenitější, nejdůležitější, nejdražší, nejvzácnější; jí že přísluší název „kniha" v nejdokonalejším významu, a tento titul že tak jí stačí, že není třeba blíže ji označovati.

b) Hned od počátku církve kladla se kniha tato na oltář, užívalo se jí, když se slavila svatá tajemství, předčítaly se z ní úryvky shromážděnému lidu. Církev obcujíc při bohoslužbě s Bohem, projevuje mu svou oddanost slovy biblickými. Křesťané modlitbou i zpěvem mluvíce s Bohem, činívali to nejraději slovem biblickým.

Kázání ve starších dobách církve nebylo nic jiného než přiměřený výklad bible.

Ve školách křesťanských dlouho jedinou učebnicí bývala bible,[1]) a jádrem bohosloví byl opět výklad této knihy.

---

[1]) Když povstaly v mnohých sídlech biskupských školy katechetické a theologické, mezi nimiž nejslavnější byly alexandrijská a antiochijská, tu jádrem tamějšího učení nebylo nic jiného, než čtení, výklad a obrana slova Božího. Odtud vyšli přemnozí Otcové a církevní spisovatelé, kteří asi po nasledující tři století tolik důkladných prací a výtečných knih podali, že věk ten právem nazván byl zlatou dobou biblického vykladatelství. Lev XIII. n. u. m.

Obhájcové čisté pravdy[1]) jak proti židům, tak proti různým bludařům uváděli opět a opět výroky bible, a hlasy bludařů pod tíží této autority oněmovaly.

c) Tisíce a tisíce duší nejšlechetnějších čítaly v knize této ve dne i v noci, od svého mládí až do posledního svého vzdechu, dle obsahu jejího dávaly směr celému svému životu. Biblicky smýšlely, biblicky cítily, biblicky mluvily, biblicky jednaly! Když některá duše chřadla, v bibli hledala a nalezla lék pro svoji chorobu; když bouře života se nad ní snesly a zahalily ji v ponurou truchlivost, která svírala její srdce, tu v bibli, ve slovu Božím, hledala a nalezla nevysychající prameny živé vody občerstvení a útěchy. Ve svých vniterných úporných bojích proti odvěkému nepříteli lidstva čerpaly duše válečná hesla a sílu opět z bible.

d) Která kniha byla v minulosti s takovou pietou tolikráte krasopisně opisována, tolikráte uměleckými iniciálkami, ozdobami nejrůznějších tvarů zdobena, v tak drahocenné desky, zlatem, stříbrem a drahokamy zdobené vázána, která kniha byla s takovou pečlivostí a nákladem dávána do tisku po celé zeměkouli jako bible? Z bible čerpali největší malíři a sochaři náměty ke svým nesmrtelným dílům, biblické texty provázeli mistři-skladatelé zpěvem i hudbou. Která jiná kniha se těšila takové pozornosti jako bible?

e) Byli křesťané, kteří i život raději obětovali, než by byli vydali božské knihy, když pohané jich žádali. Jiní kráčeli na popraviště šeptajíce si slova biblická, jiní kladli hlavu pod katův meč se slovy biblickými na rtech, jiní na lůžku smrtelném opět a opět sílíce a těšíce se slovy Ducha sv. načali některý výrok biblický, aby jej dopověděli na věčnosti. Sám Kristus umíral se slovy žalmu na rtech. (Ž 21[2] a Mt 27[46] Ž 30[6] a Lk 23[46].)

§ 16. Jest povinen každý křesťan čísti bibli?

Ačkoliv bible byla v minulosti u veliké vážnosti a úctě (jak viděti z předešlého paragrafu), přece nikdy nebylo v církvi všeobecného přesvědčení, že každý katolický křesťan jest povinen pod ztrátou věčné spásy čísti bibli. Toto přesvědčení nemohlo nabýti vrchu, poněvadž se vědělo, že ani v Písmě samém ani v ústním podání se povinnost taková všem věřícím nikde neukládá.[2])

---

[1]) „On (Kristus) sám ... míval v obyčeji, že se v úřadě svého božského poslání dovolával Písma svatého; z něho totiž příležitostně dovozoval, že od Boha jest poslán a Bůh jest; z něho čerpal doklady při vyučování svých učedníkův a na důkaz své nauky jeho svědectví (výroků) jednak hájil proti nájezdům utrhačů, jednak jich užíval k usvědčení saduceův a fariseů, jednak je obracel i proti samému satanu; Písma sv. užíval na samém sklonku svého života, a po vzkříšení, než vstoupil do slávy Otcovy, vykládal je učedníkům ... Jeho slovem a příkazem poučeni jsouce apoštolové ... čerpali velikou účinnost z božských knih ... Zřejmo to z jejich kázání — zvláště sv. Petra, — kteráž ... takořka setkali z výroků Starého zákona. Vidíme, že bezprostřední žáci apoštolů, jako Klement Římský, Ignác z Antiochie, Polykarp — dále apologetové, zejména Justin a Irenej, kdykoliv ve svých knihách a listech hájili neb doporučovali nauku katolickou, čerpali hlavně z Písma sv. svou víru, sílu a veškeren nádech zbožnosti.“ Lev XIII. n. u. m.

[2]) Sv. Irenej (Proti blud. 3, hl. 4, 2) svědčí, že „mnozí národové, kteří v Krista věří, majíce v srdcích svých Duchem svatým napsanou spásu bez knih a bez

Proto církev, které musí býti i četba Písma svatého jen prostředkem ku věčné spáse nesmrtelných duší, jednala správně a moudře, když dle daných poměrů přiměřeně řídila a případně i omezovala svým zákonodárstvím četbu bible v jazycích lidových, kde hrozil z neomezené této četby nábožensko-mravní zmatek v nitru čtenářův.[1])

Dle nynějšího zákonodárství církevního dovoleno (a chvalitebno) jest lidu čísti bibli, která jest přeložena z úředního církevního znění, t. j. z latinské Vulgaty, opatřena přiměřenými poznámkami a schválena příslušnou církevní vrchností.[2])

§ 17. Co jest čtenáři bible míti na zřeteli?

Kromě významu jednotlivých slov, smyslu jednotlivých vět jest míti na mysli souvislost vět neb úryvků s tím, co předchází a následuje, dlužno přihlížeti k osobě, která mluví, k posluchačům, ke kterým, a k okolnostem, za kterých mluví, k záměru osoby mluvící anebo píšící, k jejich pohnutkám atd. Třeba též srovnati tak zvaná místa souběžná čili podvojná, t. j. taková, kde se mluví a jedná o téže věci.

Při hledání smyslu jest pamatovati, že Písmo sv. — a tím se liší bible od jakékoliv jiné knihy — kromě smyslu literního má ještě na mnohých místech smysl typický čili předobrazný.[3])

K užitečné četbě bible dlužno míti spolehlivého vůdce, učitele.

černidla (inkoustu) a pečlivě zachovávajíce staré podání... pro víru Bohu se líbí". Sv. Augustin pak (O křesť. nauce I, 39) píše: „Člověk opíraje se o víru, naději a lásku a jich se neochvějně drže, nepotřebuje Písem, leč k poučování jiných; proto též mnozí těmito třemi (ctnostmi) na poušti bez knih žijí." — Kristus nezvolil za hlavní prostředek šíření svého náboženství četbu bible, nýbrž ústní hlásání své nauky; apoštolům nepřikázal ani bible psáti ani bible do celého světa roznášeti, nýbrž uložil jim kázati. Apoštolé pak „vyšedše, kázali všude a Pán jim pomáhal a potvrzoval slova jejich zázraky, které na to následovaly". Mk 16 15—20.

[1]) Jeť bible na mnohých místech nejasna, tak že by nezkušený čtenář snadno si mohl ta místa vykládati nesprávně, a to tím spíše, poněvadž při takovýchto výkladech mocně působí vášeň čtenářova, která zaslepuje, jeho předrážděná, mnohdy i chorobná obrazivost, jeho umíněnost atd. Ví se ze zkušenosti, že všichni staří bludaři dokazovali své bludné názory zcela vážně z Písma sv.!

[2]) Četbu biblí šířených protestantskými společnostmi biblickými nemůže církev schvalovati, poněvadž společnosti tyto 1. holdují zásadám, že Písmo jest jediným a výlučným pramenem (ne též ústní podání!), z něhož každý věřící, který jest vázán Písmo čísti, sám bez ohledu na církev si utvoří své přesvědčení, čemu jest věřiti, co činiti, čeho se varovati. Bible tyto 2. nehodně nakládají s knihami druhokanonickými srdci katol. církve právě tak drahými jako jsou prvokanonické (viz svrchu § 12.), buď že je úplně vylučují, neb jako „dodatek apokryfů" na konec připojují. Kdo konečně ručí čtenáři takovéto bible za to, že jest překlad správný, že vystihuje originál, že není pořízen tak, aby přál bludům?

[3]) Literní (čili historický, mluvnický, logický, bezprostřední) smysl jest ten, který dávají slova Písma sv. dle úmyslu Ducha sv. bezprostředně. Tak na př. slova 2 Mojž 12⁴⁶ „aniž kostí jeho zlámete" bezprostředně se týkají velikonočního beránka, zvířete, jehož masa měli Israelité požívati. Mluví tedy jmenovaný verš ve smyslu literním o skutečném nerozumném zvířeti, při jehož usmrcení a přípravě nesměla býti kost zlomena. — Sv. Jan však 19³³ vypravuje, že vojáci přišedše k Ježíšovi a vidouce ho již mrtvého nezlámali jeho kostí, a dokládá ve v. 36: „Staloť se to zajisté, aby se naplnilo Písmo: Kostí mu nezlomíte." Jan, inspirovaný spisovatel, čili Duch sv. jím mluvící dovolává se tímto veršem (36) místa z 2 Mojž svrchu uvedeného a vztahuje je na Krista; z toho jest

§ 18. Učitelkou a povolanou, Bohem oprávněnou a zmocněnou vykladatelkou bible jest církev katolická.

Církvi jsou totiž svěřeny prameny zjevení, Písmo sv. a tradice (= ústní podání). Úkolem církve jest bdíti nad těmito prameny, z nich čerpati, obsah jejich hlásati, vykládati. — Jako státní autorita, vydavši zákoník, vykládá jeho nejasná místa autenticky příslušným úřadem, tak Bůh, jenž dal lidstvu bibli, také zákoník, dle něhož jest smýšleti a jednati, pověřil úřad církevní, církev učící,[1]) právem, zákoník ten, Písmo, autenticky vykládati.

Svatí Otcové, kteří vykládají jednomyslně některé místo bible, týkající se víry a mravů, představují nám samu církev a její výklad; i není proto dovoleno takovéto místo vykládati proti jednomyslnému výkladu sv. Otců.[2])

§ 19. Doslov.

Krásně píše spisovatel knihy po bibli nejrozšířenější, „Zlaté knihy o následování Krista", ve IV. knize v hl. 11. nadepsané: „Duši věřící nezbytně jest potřebí těla Kristova a Písma svatého" pod č. 4.:

---

patrno, že do 2 Mojž 12[46] Duch sv. vložil též myšlenku (proroctví), že budoucímu Vykupiteli nebudou kosti zlomeny, jako nesměly býti zlomeny kosti velikonočního beránka. Myšlenka, že Kristu nebudou kosti zlomeny, není však v 2 Mojž 12[46] vyslovena bezprostředně slovy, která se týkají beránka-zvířete, jest tam však vyslovena prostředečně, pokud beránek-zvíře byl předobrazem čili typem Ježíše Krista. — Ačkoliv celý Starý zákon jest předobrazem čili typem Nového zákona, přece možno jest s určitostí stanoviti smysl předobrazný jen na těch místech bible S. Z., pro jejichž typický smysl lze uvésti dostatečných dokladů z pramenů zjevení Božího. — Od smyslu předobrazného čili typického jest dobře rozeznávati smysl obrazný, který jest jen druhem smyslu literního. Literní smysl jest totiž buď 1. vlastní, doslovný, neb 2. nevlastní, přenesený, obrazný. Tak na př. Is 53[1] mluví se o „rameni Hospodinově" ne ve smyslu doslovném, poněvadž Hospodin, jsa pouhý duch, nemá těla, tedy ani ramene, nýbrž ve smyslu obrazném, pokud rámě jest obrazem síly a moci, že tedy „rámě Hospodinovo" znamená zde jeho všemohoucnost. — Od smyslu literního i typického třeba dobře rozlišovati tak zv. smysl „přizpůsobený čili použitý". Smysl tento není vlastně smyslem Písma, nýbrž smyslem, k jehož vyslovení se užívá biblických slov, na př. když církev užívá slov chvály, kterou vzdává Písmo Mojžíšovi (Sir 45[1—6].), k oslavě některého světce novozákonného.

[1]) „Nelze upírati, že posvátné knihy jsou zahaleny jakousi posvátnou temností, že nikdo nemůže do nich vniknouti bez nějakého průvodce; což Bůh tak ve své prozřetelnosti zařídil..., aby lidé především poznávali, že Bůh Písmo odevzdal církvi, aby jí totiž užívali za nejjistější vůdkyni a učitelku při četbě a při probírání jeho výroků. Neboť kde milodary Páně jsou uloženy, tam dlužno učiti se pravdě, a že od oněch, u kterých jest apoštolská posloupnost, Písma beze všeho nebezpečí se vykládají — tomu učil již sv. Irenej (Proti kacíř. IV. 26, 5); učení jeho a ostatních Otců držel se sněm vatikánský, když obnovuje tridentský nález o vykládání pravého slova Božího prohlásil, to že jest jeho smýšlení, že ve věcech víry a mravů, patřících k vybudování nauky křesťanské, dlužno za pravý smysl Písma sv. považovati ten, jejž chovala a chová svatá máti církev; jí že přísluší souditi o pravém smyslu a výkladu Písem svatých; a proto že nikdo nesmí vykládati Písmo proti tomuto smyslu nebo též proti jednomyslnému souhlasu Otců. (Lev XIII. n. u. m. Srv. Sněm vat. zas. III. hl. III. o víře.)

[2]) „Sv. Otců... svrchovaná jest závažnost, kdykoli všichni jedním a týmž způsobem vykládají některé svědectví biblické, jež patří k nauce víry a mravů; neboť z jejich souhlasu jasně vyplývá, že jest tak od apoštolů dle katolické víry podáno... Ostatní katoličtí vykladatelé mají sice menší vážnost, avšak... i je-

„Pociťuji, že jest mi v životě tomto potřebí nade všechno obzvláště dvojího, bez čehož by mi bídný tento život byl nesnesitelným. Držán jsa v žaláři svého těla vyznávám, že potřebuji dvojího: pokrmu totiž a světla. A tu jsi tedy mně slabému dal svaté tělo své k posile duše i těla, a za svítilnu nohám mým jsi postavil slovo své. Bez toho dvojího bych ani žíti nemohl, neboť slovo Boží je světlem mé duši a tvá svátost jest mi chlebem života. To dvojí lze nazvati dvěma stoly, kteréž stojí z obou stran v klenotnici církve svaté. První z nich je stůl svatého oltáře, chovající posvátný chléb, a to jest drahocenné tělo Kristovo. Druhý je stůl Božího zákona, obsahující svaté učení, které vyučuje víře pravé a vede bezpečně až za záclonu, kdež jest Nejsvětější. Díky tobě, Pane Ježíši, světlo z věčného světla, za stůl svaté nauky, kterýž jsi nám uchystal svými služebníky, proroky, apoštoly a učiteli.“

V dějinách národa českého shledáváme, že láska k Eucharistii a k bibli byly dvě charakteristické známky staré duše české. Kéž by tyto dva rysy zdobily každého Čecha XX. věku!

BĚŽNÉ ZKRATKY.

Aug. = Augustin sv.
a. za číslicí verše znamená první jeho část.
b. za číslicí verše znamená druhou jeho část (případně *c.*, *d.* znamená další jeho části).
b. = biblický.
dosl. = doslovně.
Efr. = Efrem sv.
hebr. = hebrejský text čili znění (buď znění běžné [masoretské] nebo kriticky upravené)
hl. = hlava, kapitola.
Naz. = z Nazianzu (sv. Řehoř).
n. = následující (jedn. čís.).
nn. = následující (množ. čís.).
n. u. m. = na uvedeném místě.
Nys. = z Nyssy (sv. Řehoř).
N. Z. = Nový zákon.
Pt. = Pentateuch.
Sam. = Pentateuch samaritánský, hebrejský to originál, kterého užívali Samaritáné.
Srv. = srovnej.
S. Z. = Starý zákon.
v. = verš.
vv. = verše.

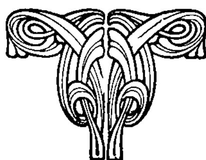
jich výkladům dlužno vzdávati náležitou úctu... Jest příliš neslušno, aby někdo si nevšímal a pohrdal výtečnými díly, jichž naši hojnost zanechali, a kdyby raději volil knihy jinověrců a v nich s hotovým nebezpečím pro zdravou nauku a nezřídka na újmu víry hledal vysvětlení míst, na něž katolíci už dávno a velmi dobře soustředili důmysl a své práce.“ (Lev XIII. n. u. m.)

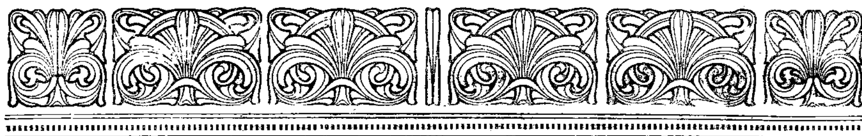
Vulg. = Latinská Vulgata. Viz svrchu § 14.
Zlat. = Zlatoústý (sv. Jan).
LXX = Překlad sedmdesáti čili Septuaginta. Viz svrchu § 14.

( ) Okrouhlou závorkou uzavřená slova nejsou sice ve Vulg., k snadnějšímu porozumění dlužno však je domysliti si neb doplniti.

[ ] Hranatou závorkou uzavřená slova jsou sice ve Vulgatě, v zájmu uhlazenosti neb z podobných vážných důvodů však lépe si je odmysliti neb vynechati.

O zkratkách pro biblické knihy viz svrchu § 2.

ÚVOD DO PENTATEUCHU ČILI DO PĚTI KNIH MOJŽÍŠOVÝCH.

První místo v řadě biblických knih S. Z. zaujímá Pentateuch čili pětidílná kniha Mojžíšova. Popisuje vývoj zjevení Božího[1]) od stvoření světa až do osazení Palestiny Israelity. Poněvadž tento „pětisvazek“[2]) obsahuje soubor zákonů náboženských, mravních, bohoslužebných, společenských, občanských i politických, proto nazývali Israelité knihu tu právem tórá, t. j. zákon, zákoník.

Prvá kniha Mojž. líčí (v 50 kapitolách) vznik všehomíru, člověka, hříchu, národa israelského. Hlavně se zřetelem ke zprávě o původu veškerenstva slove též (řecky) Genesis, t. j. Původ, Kniha původu.

Druhá kniha Mojž. popisuje (ve 40 hlavách) východ Israelitů z Egypta, pochod jejich k hoře Sinaj, zákonodárství sinajské, prohlášení hlavních zákonův, uzavření smlouvy mezi Bohem a Israelem, tedy pragmaticky vybrané osudy tohoto národa až do druhého roku od východu z Egypta. Poněvadž začíná líčiti východ národa vyvoleného z poroby egyptské, nazvána celá kniha tato (řecky) Exodos, (latinsky) Exodus, t. j. Východ, Kniha východu.

Třetí kniha (v 27 hlavách) obsahuje starozákonný rituál, t. j. sbírku předpisů hledících k bohoslužebným osobám, časům a úkonům (obětem a očistám). Měla zvláštní význam pro Levity, jimž byla starozákonná bohoslužba svěřena, a proto sluje kniha tato (řecky) Levitikon, (latinsky) Leviticus, Kniha levitská.

Čtvrtá kniha Pentateuchu (36 hlav) pokračuje v líčení pragmaticky vybraných osudů vyvoleného národa od prvního měsíce druhého roku po východu z Egypta až do jedenáctého měsíce roku čtyřicátého. Na počátku vypravuje o sčítání lidu a podává jeho výsledky, t. j. čísla, počet mužů schopných boje u jednotlivých kmenů; proto sluje kniha tato latinsky Numeri, t. j. Čísla, Kniha čísel.

Poslední, pátá kniha Pentateuchu (34 hlavy) sluje řecky Deuteronomion, (latinsky) Deuteronomium, t. j druhý zákon, opa-

---

[1]) Nepodává tedy kniha tato všeobecných dějin lidstva, ani jen dějiny národa israelského!

[2]) Tak asi by bylo lze přeložiti řecké slovo „pentateuchos“ (= pětidílná [kniha]).

kování zákona. Jména toho se jí dostalo, protože podává velikou řeč Mojžíšovu, jejímž úkolem bylo co nejhlouběji do srdce vštípiti Israelitům zákony v předcházejících knihách obsažené. Hl. 31.—34. obsahují poslední události ze života Mojžíšova.

Jádrem pětisvazku Mojžíšova jsou tři prostřední knihy; prvá kniha jest velikým úvodem, předmluvou k celému dílu, poslední pak závěrem či doslovem. Celé dílo, jak patrno, činí organický, zaokrouhlený celek.

Na základě četných výroků jak Starého[1]) tak Nového zákona,[2]) na základě nepřetržitého ústního podání Israelitů,[3]) jakož i dle vniterných známek, které podává samo znění Pentateuchu,[4]) byla kniha tato takměř až do XVIII. století jednomyslně přisuzována Mojžíšovi. Od té doby jali se však bibličtí racionalisté na celé čáře mojžíšský původ popírati, tvrdíce, že Pentateuch byl složen v dnešní podobě teprve po návratě židů ze zajetí babylonského z písemných památek, které vznikly teprv v době pomojžíšské (od IX. století do V.), a které prý lze dosud poznati. Jedna z nich prý užívá k označení Boha slova *Elohím* (sluje proto památkou elohistickou, zkratka E), druhá pak Jahve (sluje proto památkou jahvistickou, J). Třetí památka Deuteronomium (Dt) vznikla prý teprv kolem r. 621, konečně čtvrtá památka, tak zvaný „Kněžský zákoník“ (zkratka P) vznikla prý teprv v VI. nebo V. století před Kristem.

Papežská biblická komise však za souhlasu Pia X. dne 27. června 1906 rozhodla, že důvody sebrané od těchto kritiků k vyvrácení mojžíšského původu posvátných knih, které se označují jménem Pentateuchu, nemají té váhy, by vyvážily důvody uváděné pro mojžíšský jeho původ.

Netřeba si však představovati mojžíšský původ Pentateuchu tak, že by Mojžíš všecko do nejmenších podrobností sám byl vlastnoručně napsal nebo svým písařům diktoval. Papežská komise připouští domněnku, že Mojžíš své dílo pojaté pod vlivem Boží inspirace uložil jedné neb i více osobám napsati, ale tak, že jeho myšlenky věrně podaly, ničeho proti jeho vůli nenapsaly, ničeho nevynechaly, a že pak dílo tímto způsobem složené od téhož Mojžíše, hlavního to a inspirovaného původce, bylo schváleno a jeho jménem veřejnosti odevzdáno.

---

1) Srv. Jos $1^{7\ 8}$ 8^{30-35} 23^{6}; 3 Král 2^{3}; 4 Král 14^{6}; Bar 2^{2}; Dan $9^{11\ 13}$; 2 Par 23^{18} 31^{3}; 1 Esdr 3^{2} Neh 10^{34}. „Kniha zákona Mojžíšova“ se uvádí 2 Par 25^{4}, „kniha Mojžíšova“ 2 Par 35^{12} 1 Esdr 6^{18}, „závitek Mojžíšův“ Neh 13^{1}, „kniha zákona Hospodinova prostřednictvím Mojžíšovým“ 2 Par 34^{14}. Srv. Sir $24^{32\ 33}$ 2 Mach 7^{6}.

2) Srv. Mt 19^{8}, Mk 1^{44} 7^{10} 10^{3} 12^{26}, Lk 5^{14} 16^{29} 24^{44}. Zvláště závažný jest výrok Kristův u Jana $5^{46\ 47}$: „Kdybyste věřili Mojžíšovi, věřili byste i mně, vždyť o mně psal on, pakli však jeho písmu nevěříte, kterak uvěříte mým slovům?“ Srv. dále Sk 15^{21} 28^{23}, 2 Kor 3^{15}, Řím $5^{13\ 14}$ $10^{5\ 19}$, Zjev 15^{3}.

3) Josef Flavius, Filo, Talmud, fariseové, saduceové, esseni i Samaritáné jednomyslně byli přesvědčeni o mojžíšském původu Pentateuchu.

4) Spisovatel nepodává zákonů soustavně, nýbrž postupem historickým, jak byly dávány. Kdežto v Gn se omezuje jen na hlavní rysy jednotlivých událostí, líčí v Ex, Lv, Nm mnohdy podrobné věci, že je tak mohl podati jen očitý svědek. Některé zákony předpokládají, že lid žije jestě ve stanech. O místech egyptských mluví předpokládaje, že jsou čtenářům známy, naproti tomu o místech palestinských mluví jako o neznámých. Vypravuje věci, jejichž svědkem byl jediný Mojžíš, Mojžíš dostává rozkaz od Hospodina, by ty které věci napsal. (Ex 17^{14} 34^{27}). Literární činnost Mojžíšovu výslovně připomínají Ex 24^{4}, Nm 33^{1}, Dt $31^{9\ 22\ 24}$. Srv. Dt 1^{5} 17^{18} 28^{58} $29^{19\ 20}$ 30^{10}.

Dle odpovědi jmenované komise ke třetí otázce ze dne svrchu uvedeného lze připustiti, že Mojžíš k sepsání svého díla užíval pramenův, a to buď písemných památek neb ústních podání; podle zvláštního účelu, který si vytknul, a pod vlivem božské inspirace z nich některé věci čerpal buď tak, že je vložil do svého díla do slova neb jen co do smyslu, buď že je zkrátil neb rozšířil.

Konečně připouští papežská komise, že po smrti Mojžíšově byly k Pentateuchu připojeny některé dodatky od jiného inspirovaného spisovatele,[1]) že opisovači pojali některé krátké vysvětlivky, čili tak zvané glossy, nedopatřením při opisování že se tu a tam vloudila nepatrná chyba, jak bylo již svrchu (§ 13.) řečeno. Malé tyto chyby, které se naprosto netýkají podstatného obsahu Pentateuchu, najíti a případně odstraniti — jest úkolem tak zvané biblické kritiky textové čili slovné, která pracuje pod záštitou církve katolické.

Věrohodnost Pentateuchu jest nade vši pochybnost zajištěna. Neboť Mojžíš

a) všecko, co vypravuje, věděti mohl. V posledních čtyřech knihách svého díla podává, čeho byl sám očitým svědkem. V prvé knize sice vypravuje věci, které se neodehrávaly před jeho zrakem a sluchem, však i tu jest uvážiti následující skutečnosti:

Události, které jsou podány z doby nejstarší, byly společným majetkem všeho lidstva. U jiných národů byly sice postupem doby obestřeny nejrůznějšími výtvory nevázané lidské obrazivosti, tak že čím dále jdou do minulosti, tím více báječného dovedou vypravovati, jejich jádro však přece jen obsahuje události skutečně historické, a toto jádro právě nám podává Mojžíš, který o původu člověka, jeho stavu a pádu vypravuje velice střízlivě. Byv vychován a vzdělán na dvoře egyptském, byl i přirozeně uschopněn čerpati z různých písemných památek, které za jeho doby již ve velikém počtu existovaly. Jsa původu israelského mohl čerpati jmenovitě pro dobu patriarchů z nevysychajícího pramene ústního podání, kteréž odkazovalo jako vzácné dědictví pokolení jedno druhému. Rodokmeny, kteréž byly zajisté již záhy písemně poznamenávány, tvořily pevnou kostru pro tyto vypravované příběhy o patriarších. Posvátná úcta, jakou lnuli Israelité ke svým praotcům, nedovolovala, by zděděné o nich vypravování podstatně měnili. Za těchto okolností Mojžíš, jsa nad to uschopněn nadpřirozeně inspirací, byl dokonale s to, by podal ve svém díle čistou historickou pravdu.

b) O Mojžíšově dobré vůli, podati pravdu, svědčí nejlépe jeho přísná, upřímná, ukázněná nezištná povaha. Jak prostě, nestrojeně líčí události! Jeho prostřednictvím se sice dějí zázraky veliké, ale Mojžíš přičítá vše Bohu, sebe považuje jen za vedlejší nástroj, a nikde nelze nalézti ani stopy, aby něco z daných poměrů vykořistil pro sebe, pro svoji rodinu, aby zajistil potomstvu vynikající místo, sobě nehynoucí slávu, sebe prohlásil za nadčlověka a pod. Nikde není ani nejmenšího stínu něčeho podobného, přes to že pokušení bylo tak blízké!

---

[1]) To se týká jmenovitě konce páté knihy, kdež se vypravuje o posledních věcech Mojžíšových. Poněvadž hlavním původcem Pentateuchu byl inspirující Bůh, mohl zase týž Bůh do svého díla postupem času jinými nástroji vkládati potřebné dodatky, podobně jako každému jinému spisovateli přísluší právo, dílo své postupem času vhodnými dodatky rozšířiti.

c) Mojžíš podává ve svých knihách události, ze kterých mnohé se odehrávaly před očima jeho čtenářů. Jak by byl mohl jim předkládati něco jinak, než se stalo? O jiných událostech, které Mojžíš zaznamenal, slyšeli vypravovati první jeho čtenáři od svých otců. Kdyby Mojžíš něco byl napsal, co se nesrovnávalo s tímto vypravováním, jistě by se byly ozvaly hlasy, že porušil pravdu! Mojžíš uložil lidu těžké zákony, rozhodně a přísně proti všem vystupoval, kdo jich nedbali. Bylo by nevysvětlitelnou a neuvěřitelnou hádankou, že by se Israelité neozvali jako jeden muž proti Mojžíšovi, že je podvádí, zákony podvrhuje, autoritu Boží jen předstírá. Za těch okolností Mojžíš ani nemohl psáti nepravdu!

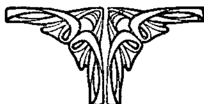
d) Ačkoliv již po tak dlouhou dobu tisíce a tisíce útoků bylo proti věrohodnosti Mojžíšova díla podniknuto jménem jazykozpytu, starožitností, vykopávek, jménem assyriologie, egyptologie a jiných věd, přece nebyl dosud ani na jednom místě v Pentateuchu zjištěn historický blud. Naopak, právě jmenované vědy vydávají svědectví pravdivosti knih Mojžíšových.

Knihy Mojžíšovy jsou nejdůležitější složkou kánonu starozákonného. Čím jsou evangelia následujícím knihám novozákonným, tím jest Pentateuch ostatním knihám starozákonným. Kromě vznešených zákonů, jimiž se řídil lid Boží celá staletí a jež majíce platnost věčnou, pokud jsou prohlášením zákona přirozeného, i nás křesťany tedy zavazují, obsahuje Pentateuch zprávy neocenitelné, jako na př. o prvotném stavu a pádu lidstva, o zaslíbeném Spasiteli,[1]) které tvoří základ péče Boží o spásu lidstva nejen v Starém zákoně, nýbrž i v Novém. Pentateuch jest vzácnou školkou, v jejíž půdě zasazena jsou semena i sazenice budoucí spásy lidstva, jež se později stále více rozvíjela.

Zákoník starobabylonského krále Chammurapiho jest sice starší, avšak proniknut duchem mnohobožství, kdežto Pentateuch jest — abych o jiných jeho přednostech pomlčel — provanut přísným a čistým jednobožstvím.

---

[1]) Messiášská proroctví v Pt. obsažená dlužno hledati v 1 Mojž 3^{15} $9^{26\ 27}$ 12^{3} 18^{18} 22^{18} 26^{4} 28^{14} 49^{8-12}, 4 Mojž 24^{14-20}, 5 Mojž $18^{15\ 18\ 19}$.

GENESIS

ČILI

PRVÁ KNIHA MOJŽÍŠOVA.

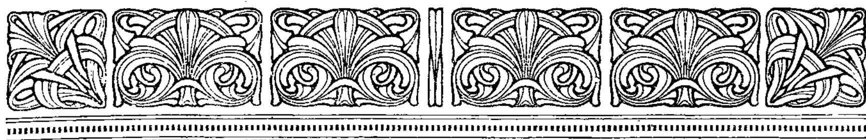
OBSAHUJE:

I. Úvod (1, 1.—2, 3.) podávající zprávu o stvoření světa a posvěcení sobotního dne.

II. Deset knih počátků a dějin, totiž:

1. Kniha prvá (2, 4.—4, 26.): Dějiny nebes a země.
2. Kniha druhá (5, 1.—6, 8.): Dějiny Adamovy.
3. Kniha třetí (6, 9.—9, 29.): Dějiny Noemovy.
4. Kniha čtvrtá (10, 1.—11, 9.): Dějiny Noemových synů.
5. Kniha pátá (11, 10.—26.): Dějiny Semovy.
6. Kniha šestá (11, 27.—25, 11.): Dějiny Tareovy.
7. Kniha sedmá (25, 12.—18.): Dějiny Izmaelovy.
8. Kniha osmá (25, 19.—35, 29.): Dějiny Izáka a jeho rodiny.
9. Kniha devátá (36, 1.—43.): Dějiny Ezauovy.
10. Kniha desátá (37, 1.—50, 25.): Dějiny Jakobovy.

Připomenutí: Kdo chce s náležitým porozuměním, a z toho **i s plným** zájmem a hojným užitkem čísti tento překlad a výklad, ať neopomine **přečísti si** Úvod napřed položený.

ÚVOD, PODÁVAJÍCÍ ZPRÁVU O STVOŘENÍ SVĚTA A POVINNOSTI SVĚTITI SOBOTU. (1, 1—2, 3.)

Nadpis. Vznik světa (v. 1.). — Stav prvotné hmoty (v. 2.). — Stvoření a) světla (v. 3.—5.), b) oblohy (v. 6.—8.), c) oddělení pevniny od moře a stvoření rostlinstva (9.—13.), d) stvoření nebeských těles (14.—19.), e) vodní zvířeny a ptactva (20.—23.), f) ostatního živočišstva (24.—25.) a prvních lidí (26. n.). Bůh jim žehná a odevzdává rostliny za pokrm (28.—31.). — Závěrek o tvůrčí činnosti Boží (2, 1.). g) Posvěcení soboty (2, 2. n.).

Hlava 1. — [1] Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.
[2] Země však byla pustá a prázdná, tma byla nad hlubinou, a duch Boží vznášel se nad vodami.

V. [1]. „Na počátku," t. j. když ještě nebylo ničeho z toho, o čem, že bylo stvořeno, vypravuje se v následujících verších. „Na počátku stvoření viditelných věcí" (Efrem). Není tedy svět věčný. — „Stvořil," t. j. učinil z ničeho. — „Nebe a země" zde znamená totéž co v 2, 1. „Tak byla dokonána nebesa a země," t. j. vesmír již (aspoň částečně) uspořádaný. Proto je tento verš úvodem a nadpisem celé následující zprávy o stvoření, ano celého S. Z. — V. tento nezasahuje tedy do šestidenního tvoření (hexaemera), nýbrž stručně shrnuje, co se líčí v následujícím šestidenní podrobněji. — Pojem „stvoření" v přesném slova významu podává sice teprve matka synů machabejských (2. Mach. 7, 28.): „Prosím tě, synu, pohleď na nebe i na zemi a na všecky věci, které na nich jsou, a poznej, že je Bůh *učinil z ničeho!*" Poněvadž tento pojem (v dobách ovšem pozdějších) byl tak lidový, že prostá žena jej pronáší, můžeme právem míti za to, že i na našem místě je tento přesný pojem již vysloven, třeba se zde ještě nedí výslovně „z ničeho". Neboť nejmenuje a nepředpokládá se tu prahmota již existující, a když se dále ve v. 3. líčí vznik světla na pouhé slovo, na rozkaz Boží, jest jasno, že světlo toto nevzniklo ze tmy, která již před tím existovala, ale že vzniklo z ničeho! Proto lze právem tvrditi, že již v tomto v. jest obsažen článek víry o stvoření veškerenstva, jasně vyslovený církví na sněmu lateránském IV. a opět na sněmu vatikánském (zas. 3. hl. 1.). Někteří vykladači rozumějí slovem „nebesa" též anděly. Jisto však jest, že ani v tomto v. ani v celém následujícím úryvku se výslovně stvoření andělů nepřipomíná, snad proto, by Israelité, beztak ke mnohobožství náchylní, nenechávali se zmínkou o stvoření andělů másti ve svém jednobožství; nebezpečí bylo zde tím větší, že podobné zprávy pohanských národův o původu všehomíra obsahovaly skutečně theogonii, t. j. vypravování o původu různých bohů.

V. [2]. „Země" znamená obyčejně pevninu (srv. v. 9.), zde však znamená chaos (beztvárnou hmotu. Moud. 11, 18.). Teprve tímto veršem počíná vlastní podrobná zpráva o uspořádání a vybudování všehomíra („ozdobení" jeho různými tvory). Líčí se prvotný stav tmy a neuspořádané prahmoty, by zřejma byla nutnost stvoření světla a následujících tvůrčích úkonů Božích. — „Prázdná" byla země,

[3] Tu řekl Bůh: Budiž světlo! I stalo se světlo. [4] A viděl Bůh
světlo, že jest dobré. A oddělil světlo ode tmy. [5] Nazval pak světlo
dnem a tmu nocí. A nastal večer a jitro, den prvý.
[6] Pak řekl Bůh: Budiž obloha uprostřed vod a děl vody od vod,
[7] Učinil tedy Bůh oblohu, a oddělil vody, které byly pod oblohou, od
těch, které byly nad oblohou. I stalo se tak. [8] Nazval pak Bůh oblohu
nebem. A nastal večer a jitro, den druhý.
[9] Potom řekl Bůh: Shromažďtež se vody, které jsou pod nebem!
na jedno místo a ukaž se souš! I stalo se tak. [10] Nazval pak Bůh
souš zemí, a shromážděné vody nazval mořem. A viděl Bůh, že jest to

---

nemajíc ani květeny ani zvířeny, jež bylo tedy Bohu učiniti (v. 11. n. 20. nn.). — „Hlubina" hebr. „tehóm" znamená obyčejně moře, které však vzniklo až později dle v. 9. Proto znamená na tomto místě rovněž chaos. Týž pojem vysloven jest následujícími „vodami". — „Duch Boží" jest Bůh, který se chystá chaos uspořádati, život tvorstvu vdechnouti, nové bytosti slovem (člověka slovem a dechem) vyvolati. (Srv. Ž. 32, 6; 103, 29. n.) — „Zahříval a oživoval vodstvo jako slepice, která sedí a dodává životní síly tomu, co zahřívá." Sv. Jan Zlat.

V. [3]. Ke vzniku světla (a řady dalších tvorů) nebylo sice třeba, by Bůh mluvil; stačil jediný úkon jeho všemohoucí vůle. Spisovatel však, uváděje Boha mluvícího, dává své zprávě názornosti, o niž mu šlo vzhledem na své čtenáře. Úsečná stručnost rozkazu a že se rozkaz vyplnil, svědčí graficky, že všemohoucnost Boží nepotřebuje k dílu ani času ani námahy jako člověk.

V. [4]. Praví se zde a na jiných místech, že v očích Božích byli jednotliví tvorové Boží dobří; má se tím říci, že všichni tvorové Boží byli ve skutečnosti zcela takoví, jak si je Bůh před jich stvořením představoval, čili jaké je Bůh chtěl míti. Bůh tedy nemohl se zklamati, jako lidský pracovník (hrnčíř, sochař a j.), který v myšlenkách pojme plán mnohem krásnější, dokonalejší, ale ve skutečnosti jej k svému žalu nedovede provésti. Snad tu chtěl spisovatel i čeliti nesprávnému názoru, jakoby někteří tvorové vyšli z ruky Boží již podstatně zlí. Zároveň možno vyčísti, aspoň na některých podobných místech, pokyn, že všichni tito tvorové dobrými nezůstali!

V. [5]. Pojmenování jednotlivých tvorů (srv. vv. 8. 10.), znamená v biblické mluvě, že kdo jména dává, má vládu nad tím, jemuž se jména dostává. Srv. Gn. 2, 19; 4. Král 24, 17. Jména jednotlivých věcí vyslovují jejich podstatu. Ze jména tohoto „dne" jest patrno, že zde mluví spisovatel o světle, kterého se dostává zemi od slunce, které jest dle vv. 15. 17. k tomu stvořeno, by osvěcovalo zemi. — Střídání dne a noci zakládá se tedy na zákoně Božím. — Ránem končí se den prvý a počíná den druhý. Počítá se tu tedy den od jitra do jitra a nikoli, jak později u Israelitů bylo zvykem počítati den, od večera do večera. — Zmínka u každého dne, že nastal večer a jitro, nasvědčuje tomu, že spisovatel měl na mysli den přirozený, který se střídá s nocí, a že chtěl sotva slovem „den" označiti nějakou, snad tisíciletou periodu, že by tedy „jitro" znamenalo „počátek" a „večer" „konec" tohoto oddílu časového. — Počátek bible S. Z. jeví podobnost s počátkem evangelia sv. Jana. Obě místa počínají slovy „Na počátku". Jak veliký jest však rozdíl mezi oběma místy! Ve S. Z. se dovídáme o slovech v čase promluvených, o rozkazech Božích, v N. Z. však o Slovu, které samo jest Bůh. Tam se mluví o tvorstvu v čase vzniklém, zde o Věčném, kterým jest všecko učiněno; zde o Světlu, které osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět, tam o vzniku světla hmotného; tam o životu uděleném tvorům, zde o posledním Zdroji všeho života.

V. [7] „Vody, které byly nad oblohou", považují někteří za mraky, jiní však připomínají, že dle názoru starých východních národů bylo i nad oblohou (Ž. 148, 4.) vodstvo, které padá na zemi, když Bůh otevře nebeská stavidla. Gn. 7. [11].. Dlužno však též uvážiti, že „obloha" neznamená dle mluvy biblické jen modrou klenbu nebeskou, nýbrž i vzdušný prostor, ve kterém létají ptáci, kteří proto slují „nebeskými ptáky". — „I stalo se tak" stává obyčejně hned za rozkazem (vv. 3. 9. 11, 15. 24.). Zde asi nedopatřením opisovatelů následuje teprve po v. 7. Má končiti v. 6., jak je tomu v překladě alex. (LXX).

V. [9]. jest v LXX delší o větu: „Shromáždily se tedy vody, které jsou pod oblohou, do svých shromaždišť a ukázala se souš."

dobré. [11] Pak řekl: Ať zplodí země zelené a semenonosné rostliny, jakož
i stromy, které nosí na zemi dle svých druhů ovoce, ve kterém jest jejich
símě! I stalo se tak. [12] Vydala tedy země zelené a semenonosné rostliny
dle jejich druhů, jakož i ovocné stromy, z nichž každý přináší símě
dle svého druhu. A viděl Bůh, že jest to dobré. [13] A nastal večer
a jitro, den třetí.
[14] Poté řekl Bůh: Buďte světelná tělesa na nebeské obloze,
dělte den a noc, buďte znameními, (označujte) časy, dny a roky,
[15] a sviťte na nebeské obloze osvěcujíce zemi! I stalo se tak. [16] Učinil
tedy Bůh dvě veliká světelná tělesa — těleso větší, by panovalo dni,
a těleso menší, by panovalo noci — a hvězdy. [17] A umístil je na nebeské
obloze, by svítila nad zemí, [18] panovala nade dnem i nocí,
a oddělovala světlo ode tmy. A viděl Bůh, že jest to dobré. [19] A nastal
večer a jitro, den čtvrtý.
[20] Na to řekl Bůh: Vyvoďtež vody živá zvířata, která se pohybují;
létavci pak nad zemí pod nebeskou oblohou (lítejtež)! [21] Stvořil
tedy Bůh veliká zvířata vodní a různé živočichy schopné pohybu, které
vydaly vody v jejich druzích, jakož i všeliké druhy létavců. A viděl
Bůh, že jest to dobré. [22] I požehnal jim řka: Rosťte, množte se
a naplňte mořské vody; také ptáci ať se rozmnožují na zemi! [23] A nastal
večer a jitro, den pátý.
[24] Bůh pak zase řekl: Vydejž země živočišstvo v jeho druzích,
totiž zvířata krotká, drobnou zvířenu a různé druhy zvířat divokých.
I stalo se tak. [25] Učinil tedy Bůh divoká zvířata v jejich druzích,
krotká zvířata, jakož i všecku zemskou drobnou zvířenu v jejích druzích.
A viděl Bůh, že jest to dobré.

V. [11]. Zmínka o semenech při stvoření rostlin krásně znázorňuje moudrou péči Boží o zachování rostlinstva v jeho rozmanitých druzích. (Počítá se 400.000 různých druhů rostlin.) V hebr. rozděluje spisovatel rostlinstvo dle prostonárodního přírodopisu na trojí říši: traviny, větší rostliny semenonosné a stromy.

V. [14]. Slunce, měsíc a hvězdy mají ukazovati lidstvu světové strany, plavcům cestu, povětrnost („znamení“), označovati různé pravidelně se opakující a vracející časy, jako jsou svátky, doba dešťů a sucha, setí a sklizně, zeleni, květu, plodů a odpočinku rostlin, plemenitby zvířat atd., zvláště však rozměřovati čas na dny a roky.

V. [16]. Básnicky jest řečeno, že slunce vévodí dni a měsíc noci. Nejsou tedy slunce, měsíc nebo hvězdy zosobněny ani zbožněny, jak tomu bylo u národů s Israelity sousedících. Z v. **14.** jde nade vši pochybnost, že nebeská světelná tělesa vznikla z rozkazu Božího jako kterýkoli jiný tvor, a že mezi nimi a tvůrcem zeje právě taková propast, jako na př. mezi ním a rostlinstvem.

V. [20]. Hebr. lépe: „Ať se vody hemží hemžícími se živočichy.“ Tím jest naprosto vyloučen nesprávný názor, že dle bible vodní živočišstvo vzniklo z vody!

Za v. 20. bylo by radno s LXX vložiti: „I stalo se tak.“

V. [21]. Místo „živočichy, které vydaly vody“, opět správněji hebr. „kterými se vody hemží“. Dnes počítá se 11.000 různých druhů ryb, 30.000 měkkýšův, a co jest jiných tvorů, jimiž se moře hemží! — Ve vzduchu žije 10.000 druhů ptáků; různého hmyzu čítá se 220.000 druhů, z nichž mnoho aspoň částečně oživuje ovzduší.

V. [24]. Dle v. 25. tvoří zvířata pozemská Bůh sám. Zde (v. 24.) země dostává rozkaz, by je vydala; čtenář má býti tím poučen, že zvířata jsou tvorové hmotní a zároveň aby byl patrný rozdíl mezi původem zvířat a lidské duše. (2, 7.) V hebr. se dělí určitěji pozemská zvířata se stanoviska prostonárodního pozorovatele ve trojí skupinu: 1. zvířata krotká, 2. divoká (dravci a zvěř) a 3. drobná zvířena lezoucí po zemi.

V. [25]. Požehnání zvířeně zemské se nedostává zde, nýbrž společně s člověkem teprve ve v. 28; proto společně, že zvířata tato jako člověk stvořena byla téhož dne šestého.

26 Načež řekl: Učiňme člověka k obrazu a k podobě naší; ať
panuje nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nad krotkými
zvířaty, nad celou zemí, jakož i nade vší drobnou zvířenou, která se
pohybuje po zemi.

27 Stvořil tedy Bůh člověka k obrazu svému,
k obrazu Božímu stvořil ho,
muže a ženu stvořil je.

28 Požehnal jim též Bůh, řka: Rosťte, množte se, naplňte zemi,
podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem
a nade všemi živočichy, kteří se po zemi pohybují. 29 Bůh také řekl:
Hle, dávám vám semenonosné rostliny, cokoliv jich na zemi jest, a všecky
stromy, které chovají v sobě semena svých druhů, abyste je měli k po-
travě; 30 (dávám je) též všem zvířatům na zemi, všemu nebeskému
ptactvu a všemu drobnému zvířectvu, které se na zemi pohybuje
a v němž jest živá duše, aby měla potravu. I stalo se tak. 31 A viděl
Bůh všecko, co byl učinil, a bylo to velmi dobré. A nastal večer a jitro,
den šestý.

Hlava 2. — 1 Tak dokonána byla nebesa, země a všecka jejich
okrasa.
2 Dokončil tedy Bůh dne sedmého své dílo, které byl konal, a od-

---

V. 26. V množném čísle „Učiňme" vidí Irenej, Efrem, Basil, Řehoř z Nyssy a j. rozmluvu Trojice Boží. Ale toto hluboké tajemství je zde hustou a temnou rouškou zastřeno; mluviti Israelitům, k mnohobožství nakloněným, o třech božských osobách, nebylo vhodno, poněvadž by snadno z nich byli učinili tři bohy! — „Člověk" zde ve významu hromadném „lidstvo". — „Obraz a podoba" nevyslovují dva různé pojmy, nýbrž jeden a týž (Srv. Gn 5, 1.—3.) přirozený obraz Boha v člověku. Tkví v tom, že člověk jest bytost rozumná, která se svobodně rozhoduje. Tato duševní rozumnost prozařuje jaksi i přímou postavou těla, tváří a darem jazyka, jímžto projevuje člověk svou intelligenci a svobodu vůle. Nadvláda člověka nad ostatním tvorstvem jest důsledkem přirozeného obrazu Božího v duši člověkově. Že byl první člověk povýšen posvěcující milostí Boží k nadpřirozené podobě Boží, o tom nás poučuje teprve N. Z. — Místo „nad celou zemí" lépe jest čísti s Pešitou: „nade všemi divokými zvířaty", jak žádá též souvislost.

V. 27. jest první malou ukázkou biblické poesie. — Žena, jejíž stvoření se podrobněji líčí v hl. 2, 20. nn., stvořena byla tedy již rovněž šestého dne. — I moderní, nepředpojatá věda uznává, že z bytosti neústrojné (anorganické) nemůže sama sebou vzejíti bytost ústrojná (organická; nemůže na př. z kamene sama sebou vzniknouti rostlina). Rostliny nemohou se samy vyvinouti ve zvířata. O původu života nemůže nás přírodověda vůbec poučiti. Život a spořádaný vývoj předpokládá nutně Stvořitele a Zákonodárce.

V. 29. Nelze odtud uzavírati, že nebylo prvním lidem dovoleno požívati masitých pokrmů; bylť svrchu odevzdáno lidstvu právě tak poručenství nad zvířenou jako nad rostlinstvem. Ale zase lze mysliti, že první lidé netoužili valně po masité stravě; touha ta jim přišla až později, po hříchu, a zvláště po potopě; tehdy Bůh uznal (Gn 9, 3.) prohlásiti, že dovoleno jest požívati masa.

V. 31. Po stvoření veškerenstva, jež tvoří ladný celek, a po stvoření člověka význačně se praví, že bylo všecko velice dobré (krásné).

Hl. 2, 1. Místo „okrasa" má hebr. „vojska". Tato vojska jsou: hvězdy, ptactvo, ryby, zvířata a lidstvo.

V. 2. Odpočinek Boží jedni vykládají tak, že Bůh netvoří již nových druhů v přírodě; Zapletal lépe vidí v tomto rčení jen anthropomorfismus, lidomluv (když se mluví o Bohu jak o člověku); ještě jasněji jest vysloven v Ex. 31, 17. „Sedmého dne od práce odpočinul a oddechl si." Jak dlouho se svět, hvězdy, země atd. dle vůle Stvořitelovy vyvíjely, kolik tisíců let, o tom nás Písmo sv. nepoučuje.

Nábožensko-mravní obsah Gn 1, 1.—2, 3. jest neocenitelný. Dvě hlavní myšlenky: 1. že vesmír jest od Boha stvořen, 2. že den sedmý jest svě-

počinul dne sedmého ode vší práce, kterou byl činil. [3] Požehnal pak dni sedmému a posvětil jej, poněvadž dne toho byl ustal ode všeho svého díla, o kterém při tvoření pracoval.

---

titi, jsou vetkány v prostředí vysoké věrouky. Jak vznešeně je tu narýsován pojem o Bohu! Spisovatel řeší otázku, jak veškerenstvo vzniklo; avšak otázka, jak vznikl Bůh, pro něho neexistuje, poněvadž Bůh zde byl dříve než cokoliv jiného, jemu zkrátka Bůh jest věčný. Kdežto všichni staří národové současní s Mojžíšem tonuli v bludech mnohobožství, pro Mojžíše existuje rozhodně jen jeden jediný Bůh. Jeho pouhým slovem vzniká hned z ničeho světlo, rostlinstvo, hvězdy, živočišstvo atd. Celý vesmír jest dílo jeho rukou, každý tvor je tak dokonale stvořen, jak si Bůh představoval. Vše to hlásá jeho všemohoucnost. Bytost tato je však též svrchovaně moudrá. Hned při stvoření pečuje přiměřeným způsobem, by jednotlivé druhy byly budoucnosti zachovány; proto vkládá do nich semena (v. 11. n.), proto je tvoří o dvojím pohlaví (v. 27.). Tvoří v postupu, že nižší předchází vyššímu, méně dokonalé má sloužiti dokonalejšímu. Tvůrce žehná svému tvorstvu, pečuje o jeho potřeby (v. 29. n.), z čehož sálá jeho dobrotivost. — Jak mistrně vylíčen tu poměr Boha-Tvůrce ke tvorům! Liší se od nich podstatně, jest nad ně nevýslovně povýšen. Svět nevznikl z věčné prahmoty, Bohu snad rovné, není výronem jeho podstaty, ani slunce, měsíc, hvězdy, které dávní národové východní považovali vesměs za bohy, nejsou mu rovni, nýbrž vznikly k jeho rozkazu a jsou v témž poměru k němu jako tvorové ostatní. Každé bytosti vytknul Tvůrce určitý cíl (srv. v. 14.), nový to důkaz, že jest bytostí nejvýše moudrou. — Jak vznešená nauka o člověku skrývá se v těchto řádcích! Člověk nevzniká prostě na rozkaz Boží jako všichni ostatní tvorové, ani hvězd nevyjímajíc; Bůh, než jej stvoří, radí se sám se sebou. Tvoří ho tak, že jest obrazem Božím, že jest svému Pánu podoben. Činí ho teprv, až všichni ostatní tvorové byli stvořeni, na znamení, že jsou všichni nižší než člověk. Po stvoření člověka již odpočívá, netvoří jiných tvorů, na znamení, že člověk jest korunou tvorstva. Výslovně dostává od Pána nadvládu nad veškerenstvem. Zvláštním způsobem Bůh vdechuje člověku duši (2, 7.).

Rozumný čtenář je vděčen, že se mu zde dostalo vzácného poučení nábožensko-mravního, nehledá však zde poučení o záhadách, které patří do řádu věd přírodních (přírodovědy, kosmogonie, geogonie, palaeontologie atd.), neboť nebylo a není úkolem Písma sv. poučovati o předmětech, o kterých bádati jest ponecháno lidskému rozumu. Viz Úvod § 8., 9. Bible nepraví na tomto místě, ani v kolika tisíciletých periodách se vesmír vyvinul, až nabyl nynějšího tvaru. Nepraví, že mezi úplným rozvojem říše rostlinné (den třetí) a mezi počátkem ryb a ptáků (den pátý) uplynula tisíciletá perioda, v níž se vyvíjela nebeská tělesa (den čtvrtý). Nepraví, že pozemská zvířata počala se teprv rozvíjeti, kdy zvířata vodní a vzduchová (= ptáci) byla již dokonale vyvinuta. Rovněž není účelem bible podati jednotlivé tvůrčí kony Boží v přesném časovém (chronologickém) postupu. Nejprve uvádí světlo, které jest nezbytnou podmínkou spořádaného života v přírodě. Pak následuje stvoření „říší" a to 1. oblohy pro hvězdy, 2. vzduchu pro ptactvo, 3. moře rybám a 4. pevniny pozemským zvířatům a člověku. Jednotlivé úkony Boží jsou položeny na jednotlivé dny, že tím vzniká celý týden, aby člověk, Bohu podobný, byl poučen, že jest mu šest dní pracovati, dne sedmého pak že má odpočívati, jak to učinil Bůh. Výklad vidový (theoria visionis) domnívá se, že Bůh poučoval prvého člověka o svém díle stvořitelském: ve vidění mu ukazoval v postupu svrchu uvedeném jednotlivé své tvůrčí kony a každému úkonu vymezil jeden den, aby člověk poznal svou povinnost, světiti sedmý den. Vidění to se vyprávělo od pokolení do pokolení, až je Mojžíš písemně ustálil. Krása biblické zprávy o stvoření tak zaujala slavného mistra Haydna, že k ní složil velkolepé oratorium. Tři léta, co pracoval o tomto díle, denně — jak vyznává — padal na kolena a modlil se. — Že biblický spisovatel nečerpal své zprávy z babylonského písemnictví, vysvitne jasně každému, kdo s ní srovná babylonskou zprávu o stvoření. Dle babylonské básně, zvané dle jejích počátečných slov „Enuma eliš", zplodil nejprve Apsu (= podzemní vodstvo, které si Babyloňané zosobnili v boha) a žena Tiamat (moře, z kterého Babyloňané rovněž učinili osobu a bohyni) řadu bohů. Tiamat vzepře se nebeským bohům, ozbrojí bohy, kteří jí přejí, a vytvoří obrovské obludy, by jí v nastávající válce pomáhaly. Nebeští bohové se bojí s počátku utkati se s ní. Posléze nabídne se Marduk, bůh jarního slunce, k boji, ale jen bude-li mu přiznáno prvenství mezi všemi bohy. Ve vzniklém boji Tiamatu usmrtil a rozpůlil.

PRVÁ KNIHA GENESE.

DĚJINY NEBES A ZEMĚ (2, 4.—4, 26.).

Prvotná nevinnost lidstva (2, 4.—2, 25.).

Nadpis I. knihy (v. 4.). Stav země před stvořením rostlinstva (5. n.). Podrobnější popis stvoření Adama (7.). Popis ráje (8.—14.). Strom života, strom poznání dobrého i zlého (9.). Čtyři ramena rajské řeky a) Fison (11.), b) Gehon (13.), c) Tigris, d) Eufrat (14.). Adam postaven do ráje (15.). Zákaz daný člověku (16. n.). Záměr Boží stvořiti ženu (18.). Adam dává jména zvířatům (19, 20a.). Vznik ženy (20b.—22.). Poměr ženy k muži (23. n.). Nevinnost prvních manželů (25.).

4 Toto jsou dějiny nebes a země po jejich stvoření:
5 Tehdy, kdy učinil Hospodin Bůh nebe a zemi — na zemi ještě
nebyly žádné polní křoviny, aniž jakákoliv rostlina na lukách pučela;

Z jedné poloviny utvořil nebesa, ze druhé — jak se zdá — zemi. Z této zprávy, která se liší od našeho vypravování, buďtež uvedeny hlavní rozdíly: Babylonská zpráva zná množství bohů a vypravuje, kterak tito bohové plozením jako lidé vznikli, t. j. podává theogonii; bibl. zpráva zná jen jediného Boha, o jehož původu nevypravuje, poněvadž jest věčný. V bab. zpr. jest na prvém místě chaos, z něhož i bohové vznikají; v bibl. zpr. však stojí v čele osobný Bůh, který není zosobněnou hmotou! V bab. zpr. jest světlo sám Bůh; v bibli zeje propast mezi Bohem-Tvůrcem a stvořeným světlem. V bab. zpr. bouří se zosobněná hmota proti bohům a dojde k válce, v níž někteří bohové podlehnou; naproti tomu v bibli vznáší se všemohoucí Bůh klidně nad hmotou, která jest mu naprosto poddána poslouchajíc na slovo jeho rozkazů. Bab. zpráva má politické pozadí, chce totiž odůvodniti, proč jest Marduk bohem Babylonu a tím zároveň nejvyšším bohem v říši babylonské; bibl. zpr. jest naproti tomu dokonale všeobecná. Babyl. zpráva jest silně zabarvena líčením přírodního zjevu v poříčí Eufratu a Tigridu, každoročně se opakujícího vítězství rostoucího jarního slunce nad spoustami vod, jež Mesopotamii daleko široko zaplavují. — Jest uznati sice, že i v babyl. zprávě lze nalézti některé rysy s bibl. společné, dlužno však uvážiti, že některé tyto společné rysy obsaženy jsou ve zprávách o původu světa i jiných starověkých národů (na př. Egypťanů, Feničanů atd.) — nejlepší to důkaz, že všecky tyto společné rysy plynou z jednoho původního prastarého pramene, vypravování, které bylo majetkem všeho lidstva. — Ani zpráva bibl. o posvátnosti sedmého dne není původu babylonského. Měliť Babyloňané týden o pěti dnech. Den, který se u Babyloňanů opakoval každého 7., 14., 21., 28. (a též 19.!), byl zcela jiného rázu než sobota Israelitů. Jmenované dny byly u Babyloňanů dny ponurými, nešťastnými, a nebylo prý radno konati některé úkony, poněvadž by se byly nezdařily; byly to dny smutku a kajícnosti. Proti tomu sobota u Israelitů byla dnem náboženské radosti a veselí, kdy Israelité odpočívali, nikoli ze strachu, že jejich práce budou neštěstím stíhány, nýbrž proto, aby tím odpočinkem ctili Boha-Stvořitele.

V. 4. Celá tato kniha obsahuje tři úryvky, z nichž nejdůležitější jest úryvek druhý (3, 1.—24.), v němž se líčí pád prvních lidí. Úryvek prvý (2, 4.—25.) jest jednak doplňkem předešlého úvodu (1, 1.—2, 3.), více však připravuje čtenáře k porozumění úryvku druhého. Článkovitá stavba Gn 1, 1.—2, 3. připouštěla jen stručnou zmínku o stvoření člověka v rámci všehomíru; myšlenka tato se v 2, 5.—7. podrobněji rozvinuje a tím, že líčí původ lidského těla ze země, ‚z prachu', připravuje čtenáře, by pochopil rozsudek Hospodinův: „Prach jsi" .. (3, 19.). V. 8. n. doplňuje zprávu hl. 1, 11.—13. o díle Božím třetího dne; popis ráje, zmínka o dvou jeho zvláštních stromech, jakož i zákaz připravuje rovněž, aby se porozumělo pokušení vypravovanému v hl. 3. Zprávě o ztrátě prvotné nevinnosti (3, 7.) bylo by těžko porozuměti bez 2, 25. — Časový postup událostí v 1. a 2. hlavě vypravovaných jest tento: *a)* Slova Boží: „Učiňme člověka..." (1, 26.). *b)* Stvoření muže (2, 7.). — *c)* Uvedení jeho do ráje (2, 8. 15.) a zákaz jísti se stromu poznání dobrého a zlého (16. n.). — *d)* Adam dává zvířatům jména (2, 19. 20.). — *e)* Stvoření ženy (2, 21. n.), manželství (23. n.) a konečně *f)* Požehnání

nesesílal totiž Hospodin Bůh deště na zemi a nebyl člověk, jenž by vzdělával půdu; [6] potom vystupoval pramen ze země a zavlažoval všecek povrch země — [7] utvořil Hospodin Bůh člověka z hlíny země, a vdechl v tvář jeho dech života; tak se stal člověk živoucím živočichem.

[8] Byl pak na počátku Hospodin Bůh štípil rozkošný ráj a do

---

oběma dané (1, 28. nn.). — „Dějiny," doslovně rody (srv. 5, 1; 6, 9; 10, 1; 11, 10; 11, 27; 25, 12; 25, 19; 36, 1; 37, 1. n.); jako jest totiž kostrou našich dějin soustava letopočtová (chronologie), tak bývaly ve starých dobách kostrou dějin rodopisy, pořady předků, proto „rody" = „dějiny". — V. 4. není závěrkem předcházející zprávy o stvoření „nebes i země", nýbrž jest nadpisem následující prvé knihy Gn, jak patrno z obdobných příkladů 5, 1; 6, 9. atd. svrchu uvedených. Slují pak prvotné dějiny člověka dějinami „nebes a země", poněvadž patrno z předcházejícího, že člověk ve viditelném tvorstvu (= nebe a země) zaujímá přední místo; kromě toho dle Řím 8, 19. nn. všecek svět byl stížen hříchem Adamovým; náleží tedy tento pád právem do dějin „nebe a země". (Srv. Dějiny Řecka = dějiny Řekův, tedy obdobně dějiny nebes a země = dějiny obyvatelův „nebe a země" = lidstva).

V. [5]. [b] [c.] [6]. dlužno považovati za vložku a spojiti: „Když učinil Hospodin nebe a zemi... [7] utvořil člověka..." — Vložka ta uvádí nás před třetí den stvoření rostlinstva (Gn 1, 11. n.). — Potřebné vláhy dostává se rostlinstvu nyní buď deštěm, nebo umělým zavlažováním. „Vzdělávati půdu" znamená zde hlavně umělé zavodňování, jaké bylo známo spisovateli z Egypta, kde se stavěly již od pradávna průplavy.

V. [6]. líčí první počátky ovlažování suché půdy rosou a tak vznik první podmínky k možnosti rostlin. O stvoření rostlin se tu výslovně již nevypravuje, nýbrž ihned se přechází k podrobnější líčni stvoření člověka. Až ve 8. n. spisovatel dodává některé doplňky ke dni třetímu. O stvoření zvířat také se jen stručně zmiňuje ve v. 19. Ze všeho poznati snahu autorovu, zbytečně neopakovati, co již bylo řečeno v 1, 1.—2, 3., nýbrž dle zvláštní potřeby jen doplniti věc. — Místo „pramen" lépe „mlha".

V. [7]. „Z hlíny země" názorněji v hebr.: „z prachu (vzatého) ze země", nebo ještě názorněji: „člověka, prach ze země". Hebrejské slovo 'adámá (= země) zní podobně jako jméno prvého člověka 'Adám (= člověk). Obojím slovem (země, prach) poznačuje se látka, ze které pochází lidské tělo; má se připomněti, že toto tělo svou přirozenou povahou je hmotné jako tělo zvířat (v. 19.) a že je smrtelné (prach); bylo přirozeně smrtelným, ačkoliv jej Bůh nadpřirozeným způsobem smrti chránil. (Srv. níže v. 9.) — Místo „ve tvář" lépe v hebr. „do nozder, do nosu", poněvadž dech prochází skutečně nosem a nikoli celým obličejem. „Dech" jest prostému pozorovateli známkou a účinkem života (dokud člověk dýchá, dotud žije), pak znamená i zdroj života v lidském těle, t. j. lidskou duši. — Spisovatel mluvě k lidem způsobem lidským zdá se sice časově děliti vznik těla od vzniku duše, než nepopírá tím možnosti, že obě složky člověkovy stvořeny byly současně. Rovněž nepraví, že Bůh učinil tělo člověkovo z hlíny, již před tím stvořené, nýbrž možno si mysliti, že vzniklo tělo toto z ničeho pouhým rozkazem Božím. Že duše lidská jest Bohem vdechnuta, že jest životem ze života, sdělením se Boha o život s člověkem, že vyšla z jeho nitra (dech) a úst, kdežto tělo jest učiněno takořka rukama: jest sice antropomorfisticky, ale hned i hodně malebně vyslovena přednost duše před tělem. Zároveň jest vyřčena podřízenost člověka a nízkost jeho proti Bohu; něčí dech totiž není téže podstaty a přirozenosti toho, kdo ten dech vydává. (Sv. Augustin.) V hebr. spojeno jest slovo Jahve (Hospodin) s 'Elóhím (Bůh). 'Elóhím znamená boha vůbec, Jahve pak jen pravého, jediného Boha, který se ve své dobrotě lidstvu zjevuje. Jahve = Jsoucí = Věčný. Spisovatel spojuje obé jméno, aby čtenáře upozornil, že Bůh (Elóhím), který stvořil nebe a zemi, jest týž, který se lidstvu zjevuje (Jahve). — Biblická zpráva o původu člověka nikterak není v rozporu s tím, co přírodní vědy o této otázce praví. „S důstojností vědy se srovnává jedině přiznání, že o původu člověka (věda) ničeho neví." (Reinke.)

V. [8]. Místo „na počátku" lépe jest čísti se LXX „na východě", a místo „rozkošný ráj" — „ráj v Edenu"; podává tedy LXX zeměpisnou polohu ráje určitěji: byl na východě (se stanoviska svatopiscova), v krajině zvané Eden. Eden znamená asi dle assyrského idinu: „nížinu". Ráj tento sluje buď „zahradou Boží" (Ez 28, 13; 31, 8. n.), „zahradou Hospodinovou" (Gn 13, 10; Is 51, 3.),

toho postavil člověka, jehož byl utvořil. 9 Vyvedl totiž Hospodin Bůh
ze země všeliké stromoví, oku krásné a na chut příjemné; také strom
života uprostřed ráje, jakož i strom poznání dobrého i zlého. 10 Vy-
chází pak z místa rozkoše řeka, aby zavlažovala ráj, načež se dělí
ve čtyři ramena. 11 Jméno jednoho Fison; to obtéká celou zemi He-
vilat; tam se těží zlato — 12 zlato krajiny té jest výborné — tam se
nalézá bdellium a kámen onyx. 13 Jméno ramene druhého jest Gehon;
ten obtéká celou Etiopii. 14 Jméno ramene třetího je Tigris; ten teče
naproti Assyrii. Rameno pak čtvrté jest Eufrat.
15 Pojal tedy Hospodin Bůh člověka a postavil ho v rozkošném
ráji, aby jej vzdělával a hleděl si ho.

---

nebo prostě „Edenem“ (Is 51, 3; Ez 28, 13; 31, 9.). Kdo dá přednost časovému „na počátku“, bude mysliti na třetí den hexaemera.

V. 9. Souvislost dokazuje, že měl svatopisec na mysli skutečné stromy. Výživnost a účinnost „stromu života“ vyslovena určitě v Gn 3, 22. Ovoce jeho poskytovalo člověku možnosti neumříti: poživáním ovoce byl by pořád obnovoval síly tělesné a byl by tak dlouho beze smrti, až by byl od Boha přenesen do šťastnějšího stavu blažené nesmrtelnosti (Hummelauer). Strom „poznání dobrého a zlého“ jmenuje se tak, ne že by svou přirozenou povahou obsahoval něco zlého, ani že by byl s to, by skutečně zvýšil rozumové vědění člověka; nýbrž slul tak proto, že ďábel sliboval člověku (3, 5.), když požije jeho ovoce, vyšší intelligenci, vševědoucnost (2 Král 14, 17. 20; 13, 22; Jon 4, 11; Dt 1, 39; Is 7, 15.), že se vyrovná Bohu. Sluje však též proto tak, že lidé poživše ovoce poznali z trpké zkušenosti, jak veliký jest rozdíl mezi dobrem, štěstím, jež přináší poslušnost, a mezi zlem, neštěstím, jaké má hřích v zápětí.

V. 10 nn Místo „z místa rozkoše“ lépe: „z Edenu“. — Řeka z Edenu vycházela a protékala rájem zavlažujíc jej; o pramenu řeky té se tu zmínka nečiní. Aspoň se nepraví, že vyvěrala v krajině Edenu. V ráji, nebo nedaleko ráje se dělila ve čtyři ramena („koryta“ dle hebr.). — Ačkoliv se tu poloha ráje zeměpisně dle řek a krajin přesně určuje, přece nám dnes nelze najisto stanoviti, kde vlastně ráj byl. Nelze totiž zjistiti, kde byla krajina Hevilat (hebr. Chavílá), Etiopie (hebr. Kúš!), kde tekly řeky Fison (hebr. Píšón) a Gehón (hebr. Gíchón). Ví se jen, že hebr. Hiddekel jest dnešní Tigris a hebr. Feráth jest dnešní Eufrat, ale hebr. Kúš není dnešní Etiopie, jak by se dle Vulg. mohlo zdáti. — Pravdě podobno jest jen, že biblický ráj byl v okolí pozdějšího Babylonu. „Řeka,“ která se dělila ve čtyři koryta, byl asi ve starých dobách prodloužený Perský záliv, který slul Nár marrátu (= Řeka slaná) a zabíhal do vnitrozemí až za místo, kde se dnes Tigris a Eufrat spojují, tak že tehdy oba tyto veletoky každý o sobě se vléval do „Řeky slané“. Druhé dvě řeky byly asi Euleus a Choaspes. — Toto určování ráje pracuje již s poměry a názvy zeměpisnými, jaké byly až v pozdějších dobách, kdy lidstvo již ráje bylo pozbylo.

V. 12. Bdellium (hebr. bedólach) jest asi rostlina známá pode jménem botanickým Amyris agollochum, vydává vzácnou, vonnou, průhlednou, žlutavou klovatinu, které lze užíti za kuřidlo (kadidlo). — Onyx, hebr. šóhám, jest nějaký drahokam, nám blíže neznámý (onyx? beryll?).

V. 14. Místo „naproti“ lépe „na východě“, t. j. Tigris teče na východě Assuru, hlavního to kdysi města Assyrie, jež později ustoupilo velikému soupeři, městu Ninive. Místo, kde se toto hlavní a sídelní město zvedalo, sluje dnes v ústech Arabů Kal'at Šergrat. Se jménem tohoto města souvisí též název celého kraje Assuru = Assyrie; v době, ze které pochází toto biblické určení ráje, tento kraj se snad rozkládal na západním břehu Tigridu, tedy Tigris tekl po jeho východní straně.

V. 15. navazuje na v. 8. Uloženo Adamovi „vzdělávati“ ráj; tím dán mu též zákon práce; ovšem tato práce nebyla mu pramenem útrap, ale štěstí, jelikož při ní k své radosti shledával, jakými silami a schopnostmi jest vyzbrojen, a práce se mu dařila. „Hleděti si,“ dosl. „ostříhati“ měl prvý člověk ráje zachováváním přikázání uvedeného v násl. v., by ho přestupkem neztratil. (Efr., Aug.) — Mimo ráj byl člověk stvořen a pak teprv do ráje postaven, neb ráj nebyl nutným požadavkem lidské přirozenosti. — Dle sv. Otců byl ráj předobrazem *a)* církve bojující, *b)* církve vítězné. — K *a)* Strom poznání dobrého a zlého = kříž, na němž Kristus svou poslušností činil zadost za neposlušnost Adamovu.

16 A přikázal mu řka: S každého rajského stromu smíš jísti;
17 avšak se stromu poznání dobrého a zlého ať nejíš! Neboť kterýkoliv den s něho budeš jísti, smrtí zemřeš!
18 Hospodin Bůh také řekl: Není dobře člověku býti samotným; učiňme mu pomocnici jemu podobnou.
19 Stvořiv tedy z hlíny všecky pozemské živočichy a všecky nebeské ptáky, Hospodin Bůh přivedl je k Adamovi, by viděl, jak by je nazval; jméno pak každého živočicha mělo býti takové, jaké mu Adam
dá. 20 Dal tedy Adam všem krotkým živočichům, všem nebeským ptákům a všem divokým zvířatům jejich jména.
Pomocnice však sobě podobné Adam nenalezl. 21 Seslal tedy

Strom života = Kristus sám, pak Eucharistie (svátost oltářní), ve které se podává nám tělo a krev Kristova za pokrm a nápoj k životu věčnému a v záruku budoucího vzkříšení. Řeka rajská, dělící se na čtyři ramena — nauka Kristova tekoucí čtveřicí evangelií.

V. 17. „Kteréhokoliv dne“ = kdykoliv, jakmile. — „Zemřeš“ sesíleno slovem „smrtí“ a znamená tedy „jistojistě zemřeš“. Bůh vyhrožuje tu sice, že ztráta tělesného života nastane hned, jak by člověk pojedl zapovězeného ovoce, milosrdenství Boží však tuto hrozbu zmírnilo, že člověk po hříchu počal sice hned umírati, ale vskutku zemřel až později. — Zákon tento vázal jak Adama, tak i Evu, byl tedy též jí dán. LXX se domnívali, že slova Hospodinova obsažená ve v. 16.—17. byla pronesena k oběma prarodičům. Pak by ovšem bylo v. 18. nn. položiti časově před verš 16. n. a přeložiti místo „řekl“ ve v. 18. časem předminulým: „Byl totiž Hospodin Bůh řekl...“ Je to u biblického spisovatele zajímavý příklad psychologického zákona o sdružování představ, jehož inspirace nezrušila. 2, 4.—7. doplňuje všeobecnou zprávu o stvoření světa podrobnější líční stvoření člověka. Zmínka, že člověk byl postaven do ráje, přiměla spisovatele obšírněji promluviti o původu a poloze ráje. Podav zákaz, zavazující jak Adama tak Evu, spisovatel jest povinen podati zprávu o jejím původu (v. 18. nn.).

V. 18. Jako v 1, 4. 10. a j. výrokem „viděl Bůh, že ... jest dobré“ vyjádřena dokonalost jednotlivých tvorů Božích, tak zde slovy: „není dobře...“ vyřčena jest neúplnost lidské přirozenosti, zastoupené dosud jedním pohlavím, mužem. — Pomocnicí mužovou jest žena již tím, že jest mu družkou a společnicí v životě, ale hlavně, že s mužem spolupůsobí při rozmnožování rodiny (srv. 1, 27. n). Jest mu „podobnou“, t. j. dle hebr. pomocnicí jemu přiměřenou, jest jeho protějškem, doplňujícím a docelujícím lidskou přirozenost, jež stvořena jest o dvojím pohlaví. (1, 27. n.)

V. 19. navazuje na 1, 24. n.; nepokračuje sice přímo v lícni stvoření ženy, započatém v. 18. (líčeň sama následuje teprv ve v. 21.), přece však připravuje na toto líčení nepřímo; poznamenávať, že Adam, zkoumaje jednotlivá zvířata (a nalézaje mezi nimi dvě a dvě téhož druhu), sám pro sebe jiné bytosti, která by byla s ním téže přirozenosti, nenalezl, a tedy ženu pohřešoval, že jí dosud nebylo. — Adam dává jména zvířatům — to znamená jeho nadvládu nad nimi. Viz 1, 5. — Ze slov „aby viděl...“ vysvítá, že měl dávati zvířatům jména s rozvahou, že měl přihlížeti k jejich vlastnostem a povaze a dle toho přiměřeně a vystižně je pojmenovati. Dával jim jména asi tak, jako pojmenoval též svou ženu „mužice“ (2, 23.) a „život“ (3, 20.). Jména tato ovšem nebyla dána v jazyku hebrejském, jak se mnozí staří domnívali, poněvadž hebrejština nebyla prvotným jazykem lidstva. Jména Adamem daná měla býti trvalá. — Jisto jest, že první člověk obdržel od Boha dar řeči. Písmo sv. však nepoučuje blíže, zda první člověk svými vlohami řeč, kterou mluvil, sám si vytvořil, či zda mu byla dána zároveň tím, že mu byly Bohem vlity do duše myšlenky, které jsou u člověka se slovy přirozeně spojeny.

V. 21. Spánek ten byl spojen s viděním (Efrem, Augustin), co se děje. Eva byla utvořena z boku Adamova, *a)* že muž a žena jsou jedné a téže přirozenosti (Ambrož), *b)* aby muž měl tím větší lásku k ženě, když v ní vidí jakousi část sebe (srv. lásku mateřskou k dětem, které utvořeny byly v jejím lůně), *c)* aby byl Adam jedním počátkem a zdrojem pro celé lidstvo, ani Evy nevyjímajíc, a *d)* by bylo patrno, že jest Adam hlavou nejen svých dětí, nýbrž své ženy. — Bůh přivádí Evu k Adamovi ze spánku již probuzenému jako snoubenku k ženichovi. Otcové vidí ve vzniku Evy ze žebra Adamova před-

Hospodin Bůh na Adama tvrdý spánek; když usnul, vyňal mu jedno
žebro, a místo jeho vyplnil masem. 22 Ze žebra pak, které byl vyňal
z Adama, Hospodin Bůh učinil ženu a přivedl ji k Adamovi.

23 Tu řekl Adam:

To jest konečně kost z mých kostí
a maso z mého masa.
Bude slouti mužice,
neboť z muže jest vzata.
24 Proto opustí člověk otce svého i matku
a přilne k manželce své,
že budou dva tělem jedním.

25 Byli pak oba — Adam totiž a žena jeho — nazí a nestyděli se.

---

obraz církve, která se zrodila z otevřeného boku, ze srdce Krista, druhého to Adama (Jan 19, 34.), a která jest v podobném poměru ke Kristu, v jakém byla Eva k Adamovi. (Efes 5, 23.—32.)

V. 23. „Konečně“ doslovně „tentokráte“; vystihuje rozdíl mezi „tehdy“, kdy Bůh přivedl k Adamovi zvířata, mezi nimiž nenalezl bytosti, která by se mu rovnala svou přirozeností, a mezi „nyní“, kdy již vidí před sebou bytost téže přirozenosti. — Býti „kostí z kostí a masem z masa“ znamená v biblické mluvě příbuzenství, pokrevenství (srv. Gn 29, 14; Sdc 9, 2; 2 Král 5, 1; 1 Par 11, 1; 2 Král 19, 12. n.). — V hebr. 'íš (muž) a 'iššá (žena) znějí velice podobně, asi tak jako naše „muž“ a „mužice“.

V. 24. pronáší rovněž z Boží inspirace Adam. (Mt 19, 4—6; srv. sněm tridentský zased. 24.) „Proto“, poněvadž totiž muž a žena jedné sice jsou přirozenosti, ale různého pohlaví, poněvadž žena jest mužovou pomocnicí, jemu příslušející. Splynutí, spojení muže se ženou v manželství bude tak úzké, že budou oba tvořiti takořka jedno tělo. Srv. výrok Kristův: „Již nejsou dva, nýbrž jedno tělo“ srv. též 1 Kor 6, 16. Rozumí se tu užívání vzájemného práva na těla, které manželům přísluší. — Pevný svazek pokrevenství váže děti k rodičům, svazek manželský jest však ještě pevnější. Prvý svazek jest rozvížitelný, druhý ne. Žena patří k muži tak nerozlučně, jako k lidskému tělu žebro. Jako jest zločinem řezati maso, tak rovněž bezbožným jest odlučovati manželku. (Jan Zlat.) Sám Pán vyvozuje z tohoto místa: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“, a když mu bylo poukazováno, že Mojžíšův zákon dovoluje rozvížitelnost manželství, dokládá: „S počátku nebylo tak.“ Jako tělo jednoho člověka tvoří nerozlučný celek, tak i manželé jsou nerozlučně spojeni. Mt n. u. m. — Výrok Adamův zachován v rouše básnickém, nový to doklad, že se ústním podáním zachoval neporušeně; báseň bývá svou stavbou mnohem pevnější než prosaické vypravování, a proto mnohem více vzdoruje jakékoliv změně.

V. 25. tvoří přechod od prvého úryvku ke druhému. Srv. v. 4. — Nestyděli se, ježto v jejich těle ještě nebylo zlé žádostivosti. Krásně, vystižně tím vysloven jejich prvotný stav nevinnosti. Ačkoliv byli tělesně (i duševně) vyspělí a užívání manželských práv schopni, přece byli jako nevinné děti.

Shrneme-li vše, co prvé stránky Písma podávají o stavu prvních rodičů, shledáváme: Oba byli přímo od Boha stvořeni jak co do duše, tak i těla. Ani před Adamem a před Evou ani zároveň s nimi nebyli stvořeni jiní lidé, pročež oba jsou v pravdě prarodiči všeho dnešního lidstva (2, 7; 1, 18. 20; 3, 20.). Duše lidská jest nehmotná; kdežto 2, 19. se praví, že zvířata jak dle těla, tak dle jejich života jsou utvořena ze hmoty; při stvoření člověka 2, 7. se přesně rozlišuje mezi tělem a mezi duší, kterou sám Bůh do hmotného těla vdechuje. Prarodiče myslí, mluví, svobodně se rozhodují, což rovně mohou činiti toliko bytosti duchové. V této rozumnosti a svobodě podobali se Bohu (byli Božím obrazem). Byli dobří (1, 31.), šťastní (2, 8.—15.), nepodléhali zákonu smrti (2, 17; 3, 3.), vynikali rozsáhlým poznáváním (2, 19. n.), jejich mohutnosti žádací byly souladně urovnány (2, 25.), těšili se míru a pokoji (1, 29. n.) a obcovali důvěrně s Bohem (3, 8.—10.).

Pád prvních lidí (3, 1.—24.).

Pokoušení ženy hadem-ďáblem (v. 1.—5.). Pád prarodičův (6.). Jeho následky (7. n.). Bůh pohání vinníky k soudu (9.—13.). Hospodin pronáší rozsudek a) nad ďáblem (14. n.), b) nad ženou (16.), c) nad mužem (17.—19.). Jméno prvé ženy (20.). Člověk vypuzen z ráje (21.—24.).

Hlava 3. — 1 Had byl lstivější, než všechna polní zvířata, která
byl Hospodin Bůh učinil. Ten řekl k ženě: Proč vám zakázal Bůh
jísti se všech rajských stromů? 2 Žena mu odpověděla: Z ovoce
stromů, které jsou v ráji, jísti smíme; 3 z ovoce stromu však, který
jest uprostřed ráje, zakázal nám Bůh jísti, ano i dotýkati se ho, abychom
snad nezemřeli. 4 Tu pravil had k ženě: Nikoliv! Nikterak nezemřete!
5 Ví totiž Bůh, že toho dne, kterého z něho požijete, otevrou se oči
vaše a budete jako bohové, poznávajíce dobré i zlé.
6 Tu zdálo se ženě, že jest strom ten k požívání velmi dobrý,
oku krásný a zraku lahodný; vzala tedy z jeho ovoce a jedla; dala
též svému muži, a ten jedl také.

Hl. 3. V. 1. Had, pokoušející Evu v ráji, byl skutečný had, dle většiny vykladačů. Počítáť se zde podobně jako ve v. 14. mezi zvířata, ne jen v obrazivosti člověkově existující, nýbrž skutečná. Učiněn byl od Hospodina jako ostatní zvířata (v. 1.). 3, 14. ohlašuje Bůh trest, mluví o skutečných hadech, ne jen nějak v představivosti prvních lidí existujících. Někteří novější však připouštějí možnost, že představa hada byla ďáblem jen vytvořena (Selbst). — Had tento byl nástrojem zlého ducha. Neboť mluví, soudí, snaží se první lidi svésti k neposlušnosti, slibuje, což jsou vesměs činy, jakých schopna jest jen bytost duchová. Nemůže to však býti dobrý duch, nýbrž zlý, poněvadž lže, podrývá důvěru v Boha, svádí k odvratu vůle lidské od Boha. Srv. Moud 2, 24; Řím 5, 12; Jan 8, 44; Zjev 12, 9; 20, 2. Ačkoliv Písmo sv. dosud nevypravovalo výslovně o stvoření andělů, o jejich stavu, o pádu některých, přece zde mluvíc o vyšší bytosti zlé předpokládá známost jmenovaných pravd o andělích. Zlý duch pokoušel prarodiče vnějším způsobem, poněvadž vnitřní jejich nižší (tělesné) mohutnosti žádací byly dokonale spořádány a obrazivost nebyla ještě ďáblovi přístupna (Hetzenauer). Pomocí hada je pokoušel, poněvadž tohoto zvířete ne bez důvodu dovolila mu Prozřetelnost použiti. (Srv. hadovu zákeřnost a jiné vlastnosti, které znázorňují povahu ďáblovu. Jako se zjevil Duch sv. v podobě holubice, jako dobří andělé se zjevují člověku v podobě lidské, tak bylo dovoleno zlému duchu zjeviti se v podobě neb použiti skutečného hada.) Zlý duch zaútočil nejprv na Evu, neboť věděl, že se mu snáze podaří slabší ženu svésti než silnějšího muže. — Eva nezhrozila se hada aniž se ho bála, poněvadž lidé žili dosud se zvířaty v poměru přátelském. Mluvil, t. j. zvuky neb dojmy sluchové vyvozoval ďábel, nikoliv had, který mluvidel nemá. Ďábel a had, činitel a nástroj, splývají ve vypravování jako v jedno. — Otázkou „proč vám zakázal Bůh..." zamýšlel zlý duch vzbuditi v ženě pochybnost o moudrosti Boží, dle hebr. o dobrotě Boží. („Jest pravda, že vám zakázal..." zní otázka tato v hebr.) Chtěje vštípiti ženě přesvědčení, že zákaz jest nerozumný (dle hebr. krutý), chtěl zároveň rozpoutati v ženě touhu po neomezené svobodě. Eva ve své vynikající poznávavosti mohla souditi, že všecko, co Bůh činí, jest moudré a dobré, že zákaz má ráz nutné zkoušky, kterou zásluha a odměna předpokládá, že tedy duch hadem mluvící jest zlý a že radno jest přerušiti rozmluvu. Eva však mu odpovídá. Tím byla částečně léčkou ďáblovou již chycena.

V. 2. Ke slovům „Z ovoce stromů..." dobře dodává Pešita: „všech".

V. 4. 5. Ďábel vida, že první jeho pokus nezůstal bez úspěchu, popírá Boží pravdomluvnost: „Nikoliv, nikterak nezemřete", a tvrdí, že Bůh dal zákaz jen ze závisti, aby se totiž lidé požíváním ovoce jeho nestali přirozeností („budete jako bohové") a věděním („otevrou se vaše oči") Bohu podobnějšími. Žena pochybujíc o Boží pravdomluvnosti (věrnosti) a dobrotě a toužíc po naprosté svobodě, vniterně již hřešila a následek hříchu se již jeví v její nezřízené žádosti po ovoci, které se jí zdá býti velmi dobré...

V. 6. Místo nadbytečného „zraku lahodný" má hebr. „žádoucí pro vědění, kterého poskytuje."

[7] I otevřely se oběma oči. Poznavše, že jsou nazí, sešili fíkové
listy a urobili si zástěry. [8] Když pak zaslechli kroky Hospodina Boha,
procházejícího se za podvečerního vánku v ráji, skryl se Adam i žena
jeho přede tváří Hospodina Boha v rajském stromoví.
[9] Tu zavolal Hospodin Bůh Adama a řekl mu: Kde jsi? [10] On
odpověděl: Když jsem uslyšel kroky tvé v ráji, bál jsem se, poněvadž
jsem nahý; proto jsem se skryl. [11] Řekl mu Bůh: Že jsi nahý, poznal
jsi jen tím, že jsi jedl se stromu, s něhož jísti jsem ti zakázal.
[12] I pravil Adam: Žena, kterou jsi mi dal za družku, dala mi s toho
stromu, a tak jsem jedl. [13] Řekl tedy Hospodin Bůh k ženě: Proč jsi
tak učinila? Odpověděla: Had mě obelstil, a tak jsem jedla.
[14] Tu pravil Hospodin Bůh k hadu: Poněvadž jsi toto učinil,
jsi zlořečený mezi všemi zvířaty
a mezi zvířenou polní.

V. 7. Fíkové listy zvolili asi proto, že jim byly nejblíže. Sešili je asi tak, že stopek použili za niti i za jehly (Cajetan). — Jaká to ironie! Očekávali, že se jim otevrou oči a zvýší se jejich poznání — a zatím! Oči se jim sice otevřely, ale jen aby uviděli k svému velikému sklamání, že jsou — nazí, aby se hanbil jeden druhého. — Hřích Adama a Evy byl těžký, neboť: *a)* Ačkoliv předmět zákazu (nepožívati ovoce s určitého stromu) byl sám o sobě nezávažný, závažným se stal pro svůj účel; měli ukázati, chtějí-li plniti vůli Boží, či chtějí-li se svou vůlí od Boha odloučiti; chtějí-li své štěstí zachovati sobě i svému potomstvu, či chtějí-li ho pozbýti pro sebe i pro své potomstvo. *b)* Hřešili při plném vědomí, ne z unáhlení, ani nedopatřením ani z nějakého zatemnění rozumu; nemajíce zlé žádostivosti, majíce všecky své snahy a žádosti v dokonalém souladu, obcujíce ke svému nevýslovnému štěstí s Bohem, mohli mnohem snáze zachovávati jeho zákaz než člověk, který si přináší zlou žádostivost již na svět. *c)* Zákaz byl tím snadnější, čím více byl omezen (na jediný strom) a čím více bylo stromů jim k užívání ponechaných. *d)* Bůh přísně a rozhodně hrozil smrtí a přece... *e)* Oba hřešili pýchou, neposlušností, nevděkem, požívavostí. Eva zhřešila nevěrou a pohoršením (svedla Adama), Adam kromě toho zhřešil nezřízenou láskou ke své ženě, která nepřestala ani tam, kde již začínal hřích.

V. 8. „Kroky" konkretně přeloženo místo doslovného „hlas", „zvuk", „šustot". „Zvuk nohou" vykládal již Efrem. — V některých východních krajinách po celodenním mrtvém vedru dostavuje se před večerem malý pohyb vzduchu příjemně počerstvující. — Vědomí viny a stud pobádá hříšníky, by se před Hospodinem ukryli.

V. 9. Otázka „Kde jsi?" jest hlas kárajícího, a nikoliv nevědoucího (Aug.).

V. 10. „Bál jsem se," t. j. hanbil jsem se. Příčina, proč se nyní stydí za svou nahotu, za niž se dříve nehanbil, jest ovšem hřích.

V. 11. Doslovně: „Kdo ti oznámil, že jsi nahý? Otázku tuto lze však změniti ve větu kladnou: Nikdo ti neoznámil, že jsi..., t. j. nepoznal jsi, nedověděl jsi se...

V. 14. Hospodin, než pronese rozsudek, táže se svedených lidí, proč tak jednali, jakoby jim ve svém neskonalém milosrdenství poskytoval příležitosti, aspoň něco uvésti na svou omluvu; proti ďáblovi bez jakékoliv otázky hned hřímá nejvýš spravedlivým soudem. — Co se zde tvrdí o jednom hadu, platí o všech, kteří jsou jedné přirozenosti s ním a jeho „semenem" či plemenem. Ačkoliv plaziti se po hrudi atd. bylo hadům přirozeným zvykem i před hříchem člověka a před vynesením ortele nad svůdcem, přece mají tyto vlastnosti hadů po hříchu ohledem na člověka povahu trestu, kterého před hříchem neměly. Podobně duha: před Noemem byla zjevem docela přirozeným, po Noemovi však stala se znamením smlouvy uzavřené mezi Bohem a lidstvem, jehož zástupcem byl tento arciotec. Svatopisec má zde na mysli asi menší hady, kteří pohybují hlavou a ústy stále u samé země, tak že prach jim vniká do úst; že by se had živil jen prachem, není zde řečeno. Dle myšlenkového úměru (parallelismus membrorum) souvisí v tomto básnickém úryvku úzce „plaziti se po zemi" a „jísti prach"; je tedy jedna myšlenka vyslovena dvěma větami. Podobně člověk, který žije v atmosféře prosycené prachem nebo pískem. Ortel Boží zasahuje i hada, poně-

Po hrudi budeš se plaziti
a prach země jísti po všecky dny svého života.
15 Nepřátelství ustanovuji mezi tebou a ženou,
mezi potomstvem tvým a potomstvem jejím;
ona rozdrtí hlavu tvou,
kdežto ty budeš úklady činiti její patě.
16 K ženě pravil:
Rozmnožím tvé útrapy při těhotenství,
s bolestí budeš roditi děti.
Pod mocí muže budeš,
on bude nad tebou panovati.

---

vadž byl nástrojem ďáblovým. Podobně otec rozdrtí meč, kterým byl syn jeho usmrcen (Jan Zlatoústý). Kletba Boží padá na jeho hlavu; bude nízkým, opovrženým, pokořeným (= jísti prach země. Srv. Mich 7, 17; Is 49, 23.). Hlavně však tento ortel platí neviditelnému strůjci, který hada použil — ďáblu. Ďábla se týká popředně nepřátelství, o němž se píše ve v. n.

V. 15. Výrok tento sluje právem prvoevangelium, t. j. první radostná zvěst, poněvadž jím svítá první paprsek lepší budoucnosti v mlhách neštěstí, které po hříchu lidstvo zahalily. — „Nepřátelství" stojí v čele tohoto výroku, neboť na to slovo klade mluvící Hospodin zvláštní důraz. — Hebr. místo „ona (žena) rozdrtí..." má kriticky správněji ono, t. j. símě, potomstvo, potomek. LXX a latinský překlad, jehož církev užívala před sv. Jeronymem, překládal „on" potře, t. j. potomek ženy. Záhy však přijato bylo do tohoto překladu místo „on" „ona" a sv. Jeronym tuto změnu pojal též do svého překladu. — Had, k němuž Hospodin zde mluví, jest týž, o němž mluvil ve v. 14., totiž *a)* přirozený had, jehož ďábel za nástroj použil, hlavně však *b)* ďábel, který jeho pomocí pracoval. — Žena, která bude v nepřátelském poměru k hadovi, jest táž, která se uvádí ve vv. 1., 2., 4., 6., 12., 14., 16. (8, 17.) — totiž Eva. Hříchem se sice Eva s hadem-ďáblem spřátelila, avšak v prvoevangeliu ustanovuje Bůh znova nepřátelství mezi ní a ďáblem. — Potomstvo (doslovně: símě) ženino jest veškero lidstvo, ale především Ježíš Kristus. Již překladatelé Písma sv. do řečtiny ve III. století před Kristem byli přesvědčeni, že slibuje Bůh prvoevangeliem Messiáše, Krista, a totéž přesvědčení nalézti lze v lůně církve od nejstarších dob. Poněvadž pak Ježíš Kristus jest panenským plodem „ženy", jejímž Eva byla jen předobrazem (typem), dlužno v „ženě" tohoto verše viděti též matku Spasitelovu, Marii Pannu. „Otcové a spisovatelé církevní podávajíce slova... „Nepřátelství ustanovuji"... učili, že tímto božským výrokem jasně a zřetelně již předem ukázán byl milosrdný Vykupitel lidského pokolení, totiž jednorozený Syn Boží Ježíš Kristus, a že naznačena (nastíněna) byla (tímto výrokem) jeho přeblahoslavená matka Panna Maria, zároveň pak že bylo jím význačně vysloveno též samo nepřátelství jich obou proti ďáblovi." (Pius IX. v bulle: Ineffabilis Deus.) Jest proto variant Vulg. „ona" (žena) překladem, který zároveň vykládá smysl katolické církve. — „Símě (= potomstvo) hadovo" jest jednak skutečné hadí plémě, viz v. 14., jednak, a to hlavně, ďábel a jeho druhové, kteří sice nejsou jeho syny ve vlastním slova smyslu, jsou však s ním příbuzni svým duchovním smýšlením a snažením. — Žena (dle hebr. símě ženy) v nepřátelském boji proti hadu konečně zvítězí, neboť ona (ono, on) zasáhne hlavu hadovu, kdežto had bude moci jen snažiti se uštknouti ji (je, símě) do paty. Že by bylo mysliti si hada jedovatého, bible nikde nepraví. Ještě také třeba nezapomínati, že výrok tento jest částí ortele vysloveného nad ďáblem a stanovícího jeho trest; jaký pak by to byl na ďábla trest, kdyby v boji nepodlehl, ba snad zvítězil? — Toto prvé messiášské proroctví jest jakýmsi jádrem, v němž obsažena jest celá řada rysů Messiášových, které později jasněji vystupují — podobně jako strom jest ukryt v semeni a z něho vyrůstá.

V. 16. Ve v. 14. zlořečil Hospodin ďáblu, ve v. 17. proklíná zemi, neklne však ani ženě ani muži — známka to milosrdenství Božího. — Tresty ve v. 16. vyslovené jsou tresty specielně ženské, ženě příslušící: obtíže těhotenství a porodu (matka) a poddanost muži (manželka). Tresty, které nese žena společně s mužem, vysloveny jsou v rozsudku prohlášeném nad mužem. — Místo „těhotenství" má Vulg. sice „početí" a spojuje slovo to spojkou *a* s předcházejícím „útrapy" („rozmnožím útrapy tvé *a* početí tvá"), z toho však nelze vyvozovati, že by četnější početí a porody byly trestem za hřích

17 K Adamovi pak pravil: Poněvadž jsi poslechl hlasu své ženy
a jedl se stromu, s něhož jísti jsem ti byl zakázal — pro tento tvůj
čin zlořečená budiž země; s námahou budeš se z ní živiti po všecky
dny svého života. 18 Trní a hloží bude ti ploditi, ačkoli polní zeliny
budou ti potravou. 19 V potu tváře jísti budeš chléb, dokud se ne-
vrátíš do země, ze které jsi vzat. Ano, prach jsi a v prach se navrátíš.
20 Nazval pak Adam jméno ženy své Eva, poněvadž se stala
matkou všech živých.
21 A učinil Hospodin Bůh Adamovi a jeho ženě z kůže sukně,
oděl je 22 a pravil: Hle, Adam stal se jako jeden z nás, poznávaje
dobré i zlé; nyní jen aby snad nevztáhl ruky své, nebral také se
stromu života, nejedl s něho a nežil tak věčně! 23 I vykázal ho Ho-
spodin Bůh z rozkošného ráje, aby vzdělával zemi, ze které byl vzat.
24 Vyhnal tedy Adama, a postavil před rozkošným rájem cheruby,
jakož i plamenný a blýskný meč, by hlídali cestu ke stromu života.

---

prvotný a že by před prvotným hříchem nebyly tak časty! Žena starozákonná viděla v četném potomstvu požehnání Boží! — Místo „pod mocí muže budeš“ hebr.: „k muži bude tvá příchylnost (tě puditi)“.

V. 17. Pokrmem člověk hřešil, pokrmem bude též trestán.

V. 18. Dle 1, 29. měly zeliny býti potravou lidskému organismu přiměřenou a chuti jeho lahodící; z trestu bude mu země místo zelin vydávati — trní.

V. 19. „Chléb“ znamenává v bibli pokrm v nejširším slova smyslu; zde rozuměti chléb ve vlastním významu slova; opatřiti jej dává mnoho práce, a při dobývání roste místo obilí často trní a hloží. Chléb tento, který tak těžko bývá dobýván a přes to nedodává člověku nesmrtelnosti, stojí zde proti ovoci rajských stromů, jež samo se rodilo, a jmenovitě proti ovoci „stromu života“.

V. 20. Hebr. Chavvá, t. j. „Život“ neb „Matka“. Adam dává jméno ženě, poněvadž jest její hlavou (Srv. Gn 2, 19. 20; 1, 5. 8. 10.), a dal jí je asi později, když prarodiče byli už z ráje vypuzeni a když Eva již skutečně se stala matkou; spisovatel však klade již sem tento fakt. Vědy přírodní nejsou s to, by dokázaly nemožnost vzniku různých lidských plemen z jednoho původního typu (tvaru lidského těla) a tak nemožnost původu všeho lidstva z jednoho manželství; naopak mohou dokázati pravděpodobnost společného původu člověčenstva. Jistotu úplnou, že vzniklo lidstvo jen z jedné rodiny, podává nám zjevení Boží. — Eva byla předobrazem Marie Panny, která se stala pravou matkou žijících posvěcující milostí Boží.

V. 21. Učinil tak, by vyhověl studu lidí a zároveň by ukázal, že i po hříchu jest člověka pamětliv. — Kůže byla snad vzata ze zvířat, která prarodičové přinesli Hospodinu v obět.

V. 22. Co znamená množné číslo, ve kterém Bůh o sobě mluví, viz 1, 26. Výrok Boží jest pln trpké ironie (Srv. 3, 7.), která není Boha nedůstojná, poněvadž prýští z jeho milosrdenství. Člověk chtěl se státi rovným Bohu a zatím klesl tak hluboko! Chtěl zvýšiti, rozšířiti své poznání, rozšířil je skutečně, ale jak... Již mu nescházelo, leč aby ve své bídě, do které upadl, na věky byl zůstaven!

V. 24. Místo „před rájem“ hebr. lépe „na východní straně ráje“. Stalo se tak, protože dle LXX Bůh vyhnanému člověku na této straně vykázal bydliště. — Místo „plamenný, blýskající se meč“ lépe: „zhoubný a sem tam kmitající plamen“ (Hummelauer), tedy blesk. — Cherubové jsou, jak patrno z jiných míst biblických, andělé jednoho z nejvyšších řádů. Jaké podoby byli tito cherubové, jaké líčí Ex 25, 18.—22. (srv. 3. Král 6, 23. nn.), či jaké viděl Ezechiel (Ez 1; 10),... či jinačí, o tom Písmo sv. nic dále neďí.

Sněm tridentský (zas. 5. kan. 1.) učí, že Adam přestoupením Božího zákona pozbyl svatosti a spravedlnosti (posvěcující milosti Boží), a to nejen sám sobě, nýbrž i svému potomstvu (tamtéž kan. 2.). — Kdyby byli prarodiče zachovávali zákon Boží, byly by se jim děti rodily v posvěcující milosti Boží, prosty zlé žádostivosti, zkrátka v tom stavu, v jakém Bůh stvořil jejich rodiče. Prarodiče činili pokání a došli odpuštění, jak sv. Otcové za to mají. (Srv. též Moudr. 10, 1. 2.) Kající Adam byl předobrazem „druhého Adama“, Ježíše Krista.

Také v pověstech starověkých národů, Babyloňanů, Egypťanů, Indů, Peršanů, Řeků a Římanů nalézáme roztroušené různé zmínky o štěstí a mravní výši prvních lidí, o jejich naději v nesmrtelnost, o kráse ráje, o pokušení, hříchu, o ztrátě ne-

Rozdělení lidstva na dvojí tábor (4, 1.—26.).

Dva synové Adama a Evy nestejných mravů (v. 1. n.). Příčina Kainovy závisti (3.—5.). Kain Hospodinem varován (6. n.). Bratrovražda (8.). Následky zločinu (9.—14.). Hospodin si vyhrazuje právo na Kainův život (15. n.). Rodopis Kainovců: 1. Henoch, 2. Irad, 3. Maviael, 4. Matusael, 5. Lamech bigamista (17.—19.). Synové Lamechovi z Ady: a) Jabel, b) Jubal; ze Selly: syn Tubalkain a dcera Noema (20.—22.). Popěvek Lamechův (23. n.). Set, náhrada za Abela (25. n.).

Hlava 4. — 1 Adam poznal Evu, svou ženu; ona počala a po-
rodila Kaina řkouc: Obdržela jsem člověka pomocí Boží. 2 A opět
porodila jeho bratra Abela. Abel byl pastýřem bravu, Kain pak oráčem.
3 Po mnohých dnech Kain přinesl Hospodinovi oběti z polní
úrody. 4 Také Abel obětoval, a to nejtučnější části prvorozenců svého
stáda. I shlédl Hospodin na Abela a na jeho dary, 5 na Kaina však
a na jeho dary neshlédl. Kain se tak rozhněval, že mu až hlava sklesla.
6 I pravil mu Hospodin: Proč se hněváš a proč klopíš hlavu? 7 Bu-

---

smrtelnosti, o utrpení po spáchaném hříchu. Jednotlivé tyto myšlenky jsou u jiných národů ojedinělé, rozptýlené jako drobty nebo zlomky, zahalené různými bájemi, místně zabarvené; proti tomu podává biblická zpráva tyto myšlenky v celku, obsahuje řadu myšlenek, které se nikde jinde nenalézají, a podává je v původní čistotě a ryzosti, důkaz to, že biblická zpráva a všecky ony pověsti vyvěrají sice z jednoho původního prazdroje — z prazjevení, které podáváno jsouc s pokolení na pokolení, postupem doby u různých národů se různě měnilo a zabarvovalo, ale v jediné bibli se zachovalo v původní souvislosti, celosti a ryzosti.

Gn 4. V. 1. Slova „poznati“ užívá bible cudně pro pojem pohlavního obcování. Jméno Kainovo se tu odvozuje od hebr. slovesa káná = nabyl, získal, tak že by dle toho Kain znamenalo asi získaný (od Boha). Výrok Evin a jméno dané Kainovi jest projev její radosti, že se jí dostalo od Boha syna, a že se tedy začíná plniti přípověď Boží, vyslovená v prvoevangeliu. Dle všeho byl Kain prvorozeným. — Písmo sv. uvádí jménem jen tři syny Adamovy, ačkoliv z Gn 5, 4. jest patrno, že Adam měl více dítek. Písmo dle svého náboženského pragmatismu jmenuje jen ty, kteří v dějinách zjevení Božího měli nějaký význam, ať blahý či neblahý. Z téhož důvodu jmenuje za dobu před potopou jen dva kmeny, Setity a Kainity; nelze však odtud uzavírati, že by již v té době nebylo bývalo více kmenů neb národů!

V. 2. Abel = Syn (srv. Adam = Člověk, Eva = Matka).

V. 3. První výslovná zmínka o obětech. — „Po mnohých dnech“ — neurčité označení času. Kain asi přinesl svoji oběť ve žně, a dary jeho byly prvotiny žně. Obětovati naučil již asi Bůh prvé rodiče, podobně jako světiti sváteční den; jeť oběť nejdokonalejší tvar bohoslužebný, který tvořil střed vnější bohoslužby u všech starověkých národů. Tuto všeobecnost lze nejlépe vysvětliti společným původem obětí z prazjevení.

V. 4. „Shlédl“, totiž se zálibou. Zálibu Abelovi a nelibost Kainovi Hospodin projevil nějakým smysly chápatelným způsobem, buď že oběť Abelovu zapálil ohněm s nebes seslaným, Kainovu však nikoliv (srv. Lv 9, 24), nebo požehnáním rozmnožil Abelova stáda, ale pozemků Kainových nepožehnal. — „Nenalézám ničeho, co bych v jakosti obětí (Kainovy a Abelovy) káral . . ., vina netkví v obětování darů, nýbrž v pocitech obětování“ (Ambrož). Abel obětoval v pocitu živé víry a důvěry v Boha (Žid 11, 4.), jmenovitě v pocitu naděje, že se vyplní slib daný v 3, 15., kdežto Kain neměl této živé víry a důvěry.

V. 5. Hlava mu klesla na prsa, doslovně „tvář jeho klesla“. Kain chodil se svěšenou hlavou — zevnější to projev jeho závisti, která těžce nesla, že Bůh dává přednost jeho mladšímu bratru a tak zahanbuje staršího (prvorozeného [?]), jemuž dle jeho rozumu přísluší přednost i v přízni Boží. Kain chodě s hlavou svěšenou a s očima sklopenýma, které se nechtějí s důvěrou pozvednouti k nebesům, jeví také vzdor proti Bohu.

V. 6. Bůh klade otázku Kainovi podobně jako prarodičům Gn 3, 9. Kain má si uvědomiti svůj niterný stav a nebezpečí, jaké mu hrozí, neustane-li od zlosti a závisti, že se dá strhnouti ke hříšnému skutku vnějšímu, ke zločinu. —

V. 7. „Budeš-li dobře činiti . . .“ hebr. „Kdybys dobře činil, mohl bys choditi se vztyčenou hlavou“, t. j. tvé svěšení hlavy jest známkou, že v nitru svém

deš-li dobře činiti, zdaž se ti nedostane odměny; pakli zle, nebude hřích hned ve dveřích? Nepoddávej se hříšné žádosti, spíše ji ovládni!
8 Kain však řekl k Abelovi, svému bratru: Vyjděme si! A když byli na poli, povstal Kain proti svému bratru Abelovi a zabil jej.
9 Tu pravil Hospodin Kainovi: Kde je tvůj bratr Abel? On odpověděl: Nevím. Jsem já strážcem svého bratra?
10 I řekl mu: Co jsi to učinil? Hlas krve tvého bratra ze země volá ke mně.
11 Buď tedy nyní zlořečený na zemi, která otevřela ústa, aby pila z tvé ruky krev tvého bratra!
12 Když ji budeš vzdělávati, nebude ti dávati úrody. Budiž tulákem a poběhlíkem na zemi!
13 Tu pravil Kain k Hospodinu: Můj zločin jest větší, než abych zasluhoval odpuštění.
14 Hle, vyháníš mě dnes ze země, skrývati se budu před tebou a budu tulákem a poběhlíkem na zemi. Teď každý, kdo mně nalezne, zabije mě.
15 Hospodin však mu pravil: Nikoliv, nestane se tak! Každý, kdo zabije Kaina, bude potrestán sedmeronásobně! Učinil pak Hospodin Kainovi znamení, aby ho nikdo, kdo by ho nalezl, nezabil.
16 Kain vzdáliv se od Hospodina, sídlil v krajině na východ od Edenu, sem tam se potuluje.
17 Když Kain poznal svoji ženu, ona počala a porodila Henocha. A vystavěl pevné sídlo, jež nazval jménem svého syna, Henocha.

---

dobře nejednáš. — „Pakli zle...“ hebr. „Nebudeš-li dobře jednati, hřích (vnější, zločin) číhá ve dveřích (jako šelma, aby tě zhltla)“. „Nepoddávej se,“ doslovně: „Budiž pod tebou touha po něm“, t. j. po hříchu. Efrem a Jan Zlatoústý vykládají tuto větu: „Abel přece se ti bude podrobovati a ty mu budeš panovati“, t. j. Bůh chlácholí Kaina, že i když Abelovi projevil svou zálibu nad obětí, přece Kain nepozbývá svého práva prvorozenského, se kterým bývala (později) spojena nadvláda nad bratry.

V 8. V nezkroceném hněvu a v závisti, a nejvíce v bratrovraždě jeví se již hrozné následky hříchu prarodičův. — Abel spravedlivý, bezdětný (?), přinášející bohulibou obět, zavražděný svým vlastním bratrem, považován za předobraz (typus) spravedlivého, panického Krista, jenž přinesl nejcennější obět a byl usmrcen svými bratry, soukmenovci.

V. 9. Otázkou poskytuje Bůh Kainovi příležitost, aby se vyznal ze své viny, tedy ke kajícnosti. Kain příležitost zamítá.

V. 10. Krev volá k Bohu, by potrestal vraždu.

V. 12. Budeš žíti životem kočovníka, který nebude se moci uživiti ze zemědělství, pročež bude se z místa na místo stěhovati.

V. 13. Hebr. „Následky mého provinění jsou větší, než abych mohl je snésti.“ — Kain prosí, by mu trest byl aspoň zmírněn, a Bůh zmírnil skutečně trest tím, že mu daroval život, že nedopustil, by byl po přísné spravedlnosti hned smrtí trestán. I zde prozařuje milosrdenství Boží!

V. 14. „Ze země“, t. j. z Edenu. — Před Bohem se skrývá člověk, který si jest vědom své viny a ví, že mu hřích není odpuštěn. „Každý,“ kdo dle mínění Kainova jej usmrtí, nejsou zvířata, nýbrž lidé, tedy jeho příbuzní (srv. krvinu, která se později u Hebreů vyvinula). Patrno, že v té době už více lidí bylo na světě a že snad i byli přítomni, když Bůh soudil Kaina, a slyšeli, že nikdo z nich nesmí Kaina smrtí pokutovati.

V. 15. „Znamení“ dle mluvy biblické znamená zázrak, nám ovšem zde blíže neznámý, který Bůh učinil (u přítomnosti jiných lidí?), aby tím potvrdil svou přípověď, že nedopustí, by někdo Kaina zabil. Snad učinil Bůh tento zázrak na těle Kainově.

V. 16. Místo „sem tam se potuluje“ hebr. jmenuje krajinu „Nod“, kde Kain sídlil.

V. 17. Žena Kainova byla ovšem jeho sestrou; jinaké manželství na počátku ani nebylo možno. — Pevné ono sídlo vystavěl Kain patrně ještě než zavraždil Abela. Dle Gn 5, 3. mohl Kain, když se dopustil bratrovraždy, míti asi 130 roků, dosti dlouhá doba na stavbu pevného sídla. Toto pevné sídlo však opustil, když za trest odešel do kraje Nod. Tak se vyrovná zdánlivá nesrovnalost mezi v. 12., že bude Kain tulákem a poběhlíkem, a mezi tímto v. 17., že stavěl pevné sídlo.

[18] Henoch pak zplodil Irada, Irad Maviaela, Maviael Matusaela, a Matusael Lamecha. [19] Ten pojal dvě manželky, jméno jedné Ada, jméno druhé Sella. [20] Ada porodila Jabela, který se stal praotcem těch, kdož sídlí pod stany a pasou stáda. [21] Jméno bratra jeho bylo Jubal; ten se stal praotcem těch, kdož hrají na loutnu a šalmaj. [22] Také Sella porodila, Tubalkaina, jenž koval a robil různé práce z mědi a ze železa. — Sestra Tubalkainova byla Noema.

[23] Pravil pak Lamech k manželkám svým, Adě a Selle:

Slyšte hlas můj, ženy Lamechovy,
poslouchejte řeči mé!
Usmrtím muže, který mi zasadí ránu,
usmrtím jinocha, který mi učiní jízvu;
[24] Sedmkráte bude pomstěn Kain,
Lamech však sedmdesátkrát a sedmkrát!

[25] Poznal také ještě Adam svou ženu a ona počala syna, jejž nazvala Set řkouc: Nahradil mi Bůh jiným potomkem Abela, jehož zavraždil Kain. [26] Pak také Setovi narodil se syn, jejž nazval Enos; ten počal vzývati jméno Hospodinovo.

V. 17. není tedy časovým pokračováním v. 16., nýbrž předcházející vypravování dodatečně doplňuje.

V. [19]. Spisovatel uvádí zde jména manželek Lamechových jen proto, by čtenář mohl porozuměti zpěvu Lamechovu, kde se o nich zmínka činí. Jindy se v řadách patriarchů z pravidla neuvádějí jména matek.

V. [20]. Nepraví se, že Jabel byl prvním praotcem všech kmenů, kteří bydlí pod stany a zabývají se pastvou a chovem dobytka; již Abel byl pastýřem a jiné rodiny zajisté se již také tím zaměstnávaly. Spisovatel má na zřeteli tři kmeny Kainovců, které asi sídlily v sousedství Setovcův a které se živily neb aspoň zaměstnávaly podobným způsobem jako jejich otcové Jabel, Jubal a Tubalkain.

V. [22]. Vložené zde jméno sestry Tubalkainovy jest pozoruhodno, neboť žádná jiná ze všech ostatních dcer Kainitů není jmenována. Stalo se tak snad proto, že Noema byla první Kainitka, kterou pojal za manželku Setovec, první to případ smíšeného manželství mezi mravně zachovalými Setovci a zvrhlými již Kainitkami; taková manželství měla dle Gn 6, 1. nn. v zápětí všeobecnou mravní zkázu, kterou Bůh potrestal potopou.

V. [23]. souvisí se zprávou o umění Tubalkainově; možno si mysliti, že Lamech zpívá svůj popěvek drže v ruce meč, který mu zrobil jeho syn. Popěvek se skládá ze tří dvoučlenů. První dvoučlen jest známý úvod hebrejských básní, ve kterém básník vybízí k pozornosti. Ve druhém dvoučlenu Lamech zpupně se chlubí svou silou a hrozí, že i malé bezpráví krutě potrestá. Nebude dbáti zásady oko za oko, zub za zub, nýbrž život (smrt) za jízvu, život (smrt) za poranění. Třetí dvoučlen (v. 24.) obsahuje vrchol zpupnosti Lamechovy, kde se vynáší rouhavě nad samého Boha. Bůh hrozil, že potrestá smrt Kainovu sedmkrát, Lamech potrestá každou křivdu ne sedmkrát, ale sedmdesátkrát a sedmkrát. Tak daleko dospělo potomstvo bratrovrahovo ve zlu. Zdokonalovali se v umění hudebním, v básnictví (ukázka tento popěvek), v řemeslech, pohříchu však postupovali též v násilnictví.

V. [26]. „Enos“ = „Člověk“ (křehký, smrtelný). — „Začal vzývati jméno Hospodinovo,“ t. j. rozšířil nějak bohoslužbu, neznámo jak. Lépe to místo vykládá sv. Efrem: „Tehdy začali Setovci nazývati se lidem Hospodinovým.“ Tento výklad uvádí náš verš v souvislost s 6, 1. nn., kde se výslovně praví, že Setovci se nazývali syny Božími. Spisovatel, než pokračuje ve vypravování, vkládá rodopis Setovců v hl. 5.

KNIHA DRUHÁ.

DĚJINY POTOMSTVA ADAMOVA. (5, 1.—6, 8).

Rodopis Setovcův až po Noema (5, 1.—31.).

Nadpis II. knihy (v. 1a.). Přehled zprávy o stvoření (1b.—2.). Přehled života praotců předpotopních: 1. Adama (930 let), 2. Seta (912 let), 3. Enosa (905 let), 4. Kainana (910 let), 5. Malaleela (895 let), 6. Jareda (962 let), 7. Henocha (365 let), 8. Matusalema (969 let), 9. Lamecha (777 let), 10. Narození Noema (v. 3.—31a.). Synové Noemovi: Sem, Cham, Jafet (v. 31b.).

Hlava 5. — 1 Toto jest soupis rodu Adamova:
Když stvořil Bůh člověka, učinil ho k Boží podobě; 2 muže a
ženu stvořil je a požehnal jim. A dal jim jméno „člověk“, když byli
stvořeni.
3 Když bylo Adamovi sto třicet let, zplodil k svému obrazu a
k podobě (své syna), a nazval jeho jméno Set. 4 Byl pak po narození
Seta Adam živ osm set let, a zplodil syny i dcery. 5 Celkem byl
Adam živ devět set třicet let, potom zemřel.
6 Když bylo Setovi sto pět let, zplodil Enosa. 7 Po narození
Enosa byl Set živ osm set sedm let, a zplodil syny i dcery. 8 Všech
dnů Setových bylo devět set dvanáct let, potom zemřel.
9 Když bylo Enosovi devadesát roků, zplodil Kainana. 10 Po jeho
narození živ byl osm set patnáct let, a zplodil syny i dcery. 11 Všech
dnů Enosových bylo devět set pět let, potom zemřel.
12 Když bylo Kainanovi sedmdesáte roků, zplodil Malaleela. 13 Po
narození Malaleela živ byl Kainan osm set čtyřicet let, a zplodil syny
i dcery. 14 Všech dnů Kainanových bylo devět set deset let, potom
zemřel.
15 Když bylo Malaleelovi šedesát pět roků, zplodil Jareda. 16 Po
narození Jaredově živ byl Malaleel osm set třicet let, a zplodil syny
i dcery. 17 Všech dnů Malaleelových bylo osm set devadesát pět let,
potom zemřel.
18 Když byly Jaredovi sto šedesát dva roky, zplodil Henocha.
19 Po narození Henochově živ byl Jared osm set let, a zplodil syny
i dcery. 20 Všech dnů Jaredových byly devět set šedesát dva roky,
potom zemřel.

Gn 5, 1. nn. Soupis tento nalezl asi Mojžíš i s číslicemi na starší písemné památce, kterou zde nyní podává, poněvadž těžko mysliti, že by dlouhá řada číslic po celá tisíciletí se byla zachovala jen v lidské paměti a zvláště kdy písmo bylo již dávno vynalezeno.

V. 3. Netřeba míti za to, že by se v této tabulce uváděli jménem vesměs jen prvorozenci patriarchů; nelze mysliti, že by tito otcové, tak brzy po Božím požehnání (Gn 1, 28.), byli děti plodili teprv ve 130., 105., 90., 70., 187. roce svého věku. Vypočítávají se tu jen přímí předkové Abrahamovi a tím též předkové Messiášovi. Ve v. 4. praví se sice, že Adam zplodil syny a dcery, ale z toho nejde, že se tak stalo teprv po Setovi, nýbrž autor mluví o jeho dětech vůbec, bez rozdílu, kdy se které narodilo. To obdobně platí o podobných poznámkách rodopisných u následujících arciotcův.

V. 5. Formulka „potom zemřel“ stereotypicky kladená na konci životopisných dat jednotlivých otců, kteří dosáhli vysokého věku, zdůrazňuje pravdivost slov Božích Gn 2, 17. a lživost slov ďáblových Gn 3, 4.

21 Když bylo Henochovi šedesát pět roků, zplodil Matusalema.
22 Henoch chodil s Bohem. Po narození Matusalemově živ byl tři sta
roků, a zplodil syny i dcery. 23 Všech dnů Henochových bylo tři sta
šedesát pět let. 24 Chodil tedy s Bohem. A zmizel, neboť Bůh ho vzal.
25 Když bylo Matusalemovi sto osmdesát sedm roků, zplodil
Lamecha. 26 Po narození Lamechově živ byl Matusalem sedm set osm-
desát dva roky, a zplodil syny i dcery. 27 Všech dnů Matusalemových
bylo devět set šedesát devět roků, potom zemřel.

V. 22. „Choditi s Bohem“ znamená zvláštní svatost života, kterou vynikal Henoch nad ostatní patriarchy. Srv. Gn 6, 9. (Noe) 17, 1. (Abraham). O Henochovi viz Sir 44, 16; Žid 11, 5; Juda 14. Henoch asi též zbraňoval manželství mezi dcerami Kainovců a Setovci, z nichž pocházelo tolik zkázy.

V. 24. Poněvadž u Henocha místo obvyklé formulky „potom zemřel“ čteme, že „zmizel“, právem jest míti za to, že nezemřel obyčejným způsobem, jak ostatní patriarchové. — Kam Bůh vzal Henocha, vykládá Vulg. přídavkem k Sir 44, 16. „do ráje“, t. j. na místo blaženosti nám blíže neznámé. O jeho návratu s Eliášem viz Sir 48, 10. a Zjev 11, 3. nn.

V. 29. Noe hebr. Noach odvozuje se zde od kmene nuach = odpočívati, znamená tedy Noach toho, jenž získá odpočinek a tím ovšem potěší. — „Práce rukou na zemi“ jest zde vzdělávání půdy. Lamech zde předpovídá (Efrem), navazuje na slib Boží (3, 15.), že Noemem bude odstraněna kletba, kterou uvalil Bůh na zemi v Gn 3, 17.

Tato tabulka obsahující deset patriarchů předpotopních není vzata z babylonského seznamu deseti králův. V obou těchto soupisech vypočítává se sice deset mužů, připisuje se jim vysoký věk, třetí se nazývá „Člověk“ (hebr. Enóš, bab. Amelon (= amélu), čtvrtý „Řemeslník“ (Kainajá aramejsky = kovář, Ammenon = ummánu = řemeslník babyl.), sedmý sluje „Zasvěcený“ čili „Učitel“ (Henoch a Enmeduranki), desátý pak jest v obou pramenech hrdinou potopy (Noe a Xisusthros). Avšak jiná jména jiných patriarchů zcela jinak zní v bibli, jinak ve zprávě babylonské. Bibličtí patriarchové byli praotci lidstva, mají tedy ráz všelidský; naproti tomu babylonští králové jsou jen panovníci jednoho města a říše, mají tedy jen místní význam. V bibli se podávají roky života jednotlivých praotců, ve zprávě babyl. roky panování, a to roky báječné; tak na př. pátý (Megaloros), sedmý a desátý král babyl. panoval 64.800 roků! Deset (sedm) praotců neb prakrálů nalézáme též v pověstech Peršanů, Indů, Číňanů a Egypťanů, rovněž podání o vysokém stáří lidstva pravěku nalézáme u Egypťanů, Číňanů, Indů, Peršanů a Řeků. Z toho všeho jest opět patrno, že zpráva biblická pochází z pramene všem jmenovaným národům původně společného.

Dlouhověkost patriarchů jest jakýsi odlesk ztraceného života rajského. Přispívala k němu: životní síla počáteční tělesné stavby, neporušená ještě různými výstřednostmi a dědičnými nemocemi, pak prostý život lidstva, výživnost panenské půdy, a zvláště Boží prozřetelnost. I fysiologie musí uznati, že náš věk 70—100letý není věkem jedině možným. — Jest litovati, že se nás nedochovaly všecky číslice této tabulky v původní neporušenosti, jak vyšly z ruky svatopiscovy. Kolik se při opisování bible vloudilo chyb do těchto číslic, pozná nejlépe, kdo sečte všecky tyto roky v různých rukopisech. Od Adama do potopy, t. j. do roku šestistého věku Noemova uplynulo a) dle znění Pentateuchu samaritánského *1307* roků, b) dle znění hebrejského *1656* let, c) dle rukopisu LXX však *2242* roky a d) dle rukopisu téhož řeckého překladu, jehož užíval Josefus Flavius, židovský dějepisec prvního křesťanského století, — *2256* roků! Již z toho jest patrno, že z bible nelze přesně stanoviti, jak dlouhá byla časová mezera od Adama do Noema. Katol. professor dr. Šebestián Euringer v práci vydané s dovolením ordinariátu monastýrského se domnívá, že inspirovaný spisovatel označuje tuto rodopisnou tabulku nadpisem: „Toto jest kniha rodů“ udává pramen, který nalezl a zde podává, by vytknul souvislost Adama s Noemem a vyplnil stručně časovou mezeru mezi Adamem a potopou, že však inspirovaný spisovatel nemá v úmyslu ručiti za to, že od Adama do Noema nebylo ani o jednu generaci více a že nechce bráti zodpovědnost za to, že každá číslice věku, kterou nalezl v pramenu (který uvádí a jmenuje „knihou rodů“), jest historicky přesna. Podobně má se prý věc s rodopisnou tabulkou Semitů podanou níže v hl. 11, 10. nn. uvedené slovy: „Toto jsou rody Semovy.“ Euringer se domnívá, že důvody jím podané podávají skutečně důkaz, žádaný papežskou komisí biblickou dekretem ze dne 13. února 1905, o čemž viz náš „Úvod“ § 7. str. 8. pozn. 1. a § 10.

28 Když byly Lamechovi jedno sto osmdesát dva roky, zplodil
syna, 29 a nazval jeho jméno Noe, řka: Tento nás potěší v namáhavých
pracích našich rukou na zemi, které byl Hospodin zlořečil. 30 Po naro-
zení Noemově živ byl Lamech pět set devadesát pět let, a zplodil syny
i dcery. 31 Všech dnů Lamechových bylo sedm set sedmdesát sedm
let, potom zemřel.
Když bylo Noemovi pět set let, zplodil Sema, Chama a Jafeta.

Záměr Boží vyhubiti lidstvo pro jeho nepravosti. (6, 1.—8.)

Manželství „synů Božích" s „dcerami lidskými" (v. 1. n.). Lidstvo bude ještě 120 let živo (v. 3.). Pověstní obři (v. 4.). Dojem mravní zkázy na Boží srdce (v. 5. 6a.). Rozhodnutí Boží vyhubiti lidstvo (v. 6b. 7.). Noe vyňat (v. 8.).

Hlava 6. — 1 Když se počali lidé na zemi množiti a když se
jim narodilo dcer, 2 synové Boží vidouce, že dcery lidské jsou krásné,
brali si je dle libosti za manželky.
3 Tu pravil Bůh: Nezůstane na věky dech můj v člověku — žije
příliš podle těla — nýbrž povolím mu sto dvacet let.
4 Byli pak za těch dob, když synové Boží vcházeli k dcerám
lidským a ony rodily, na zemi obři; jsou to staří rekové, pověstní mu-
žové.
5 Bůh vida, že jest zloba lidská na zemi veliká a že veškero
smýšlení jejich stále tíhne k zlému, 6 želel, že učinil na zemi člověka.
V hloubi srdce jsa bolestí jat, pravil: 7 Vyhladím člověka, jehož
jsem učinil, s povrchu země; člověka i zvířata, od plazů až do nebe-
ských ptáků; neť mi líto, že jsem je učinil.
8 Noe však nalezl milost před Hospodinem.

Gn 6. V. [1]. pokračuje tam, kde přestala hlava 4. — „Lidé" znamená lidstvo vůbec, hlavně však Kainovce. — „Synové Boží" jest jméno vlastní kmene vzniklého z potomstva Setova. Srv. název Israelitů: „Synové Israelovi". Slují tak Setovci, jelikož odvozovali svůj původ od samého Boha; odtud všecka jejich povaha — jejich zbožnost. Možno překládati s Musilem „Elohimovci". — „Dcery lidské" jsou příslušnice jiného kmene, který slul „Synové Adamovi", tedy Adamovci. Jsou to známí nám Kainovci, kteří odvozovali svůj původ ne od Boha, nýbrž od člověka, od Adama; tím vyslovena jest již jejich charakteristika; vysvitne to tím více, že hebr. „'Ádám" zní podobně jako „'adámá", t. j. půda, země, hrouda; jméno to hodně zřejmo připomíná pozemské, smyslné smýšlení Kainovců. — Elohimovci nemohou býti andělé, poněvadž tito tvorové, nemajíce těla, nemohou vcházeti ve sňatek manželský.

V. [3]. „V člověku" = v lidech. — Dech Hospodinův v lidském těle jest člověkova duše, podmínka života. Proto „nezůstane dech můj v člověku" = „nenechám lidstvo žíti". „Na věky" neznamená zde věčnost v přesném slova smyslu, nýbrž dlouhý věk, jakého by lidstvo dosáhlo, normálně se plozením zachovávajíc. Bůh dopřeje pokolení lidskému ještě jen 120 let života do potopy, doby to, ve které by mohlo činiti pokání. (Efrem, Zlatoústec, Jeronym, Augustin.) Bůh chce trestati lidstvo, poznačené ve v. 1., nikoli snad lidstvo, které teprv bude žíti po potopě!

V. [4]. „Za těch dob" = od stvoření člověka do potopy — byli obři. I z oněch smíšených sňatků Elohimovců s dcerami Adamovců rodili se obři, plémě křížením obrozené. „Staří rekové" — daleko převyšující reky dob pozdějších.

V. [5]. Lidstvo neužilo poskytnuté lhůty k pokání, nýbrž naopak jejich zloba jen rostla. Proto Bůh se rozhodl, že zničí hříšné lidstvo potopou. Toto vniterné rozhodnutí podává v. 7., oznamuje se pak Noemovi ve v. 13. nn. Není tedy v. 13. nn. pouhým opakováním v. 7.

KNIHA TŘETÍ.

OSUDY NOEMOVY. (6, 9.—9, 29.)

Příprava na potopu. (6, 9.—7, 5.)

Nadpis třetí knihy (v. 9a.). Bůh oznamuje spravedlivému Noemovi svůj záměr potrestati lidstvo (v. 9b.—13.). Popis archy (14.—16.). Bůh předpovídá Noemovi, že mu dá svým časem rozkaz vstoupiti do archy, uvésti do ní zvířata a uložiti potraviny (17.—21.). Noe poslechl (v. 22.). Hospodin skutečně dává rozkaz svrchu předpověděný (7, 1.—4.). Noe poslouchá (v. 5.).

9 Toto jsou osudy Noemovy:
Noe byl muž spravedlivý a bezúhonný mezi svými vrstevníky.
Chodil s Bohem — 10 měl tři syny, Sema, Chama a Jafeta — 11 avšak
svět se před Hospodinem kazil a naplňoval zločiny. 12 Když tedy
viděl Bůh, že svět je zkažený — všichni lidé totiž na zemi byli
porušili své mravy — 13 řekl Noemovi: Ustanovil jsem konec všem
bytostem, které mají tělo. Naplnily zemi zločiny, proto je zničím i se
zemí. 14 Vystav si archu z tesaného dříví, udělej v ní přihrady, vysmol
ji uvnitř i zevně. 15 Zbuduj ji takto: Tři sta loktů budiž délka archy,
padesát loktů šířka a třicet loktů její výška. 16 Světlík v ní učiň —
jeden loket budiž jeho výška — kolem dokola nahoře; v boku umísti
dveře; na přízemí, prvé a druhé patro ji rozděl. 17 Hle, já uvedu vody
potopy na zemi, abych zahubil každé tělo, ve kterém jest dech života
pod nebem; všecko, co jest na zemi, bude zničeno. 18 S tebou však
uzavru smlouvu: Vejdeš do archy, ty a s tebou tvoji synové, tvá žena
a ženy tvých synů. 19 A ze všech živočichů jakéhokoliv těla uvedeš
do archy po dvou, samce i samice, aby se zachovali s tebou na živu.
20 Z různých druhů ptactva, z různých druhů dobytka, z různých druhů
drobné pozemské zvířeny, ze všech po dvou vejdou s tebou, by nevyhynuli.
21 Nabereš s sebou též různých potravin, jichž se obyčejně
požívá, a nahromadíš jich u sebe, bys měl potravu jak ty, tak i ona
zvířata.
22 Noe učinil všecko, co mu Bůh byl přikázal.

V. 9. Poněvadž bylo Noemovi dle v. 6., když začala potopa, 600 roků, proto „vrstevníci“ jeho tvořili několik generací. — „Chodil s Bohem“ podobně jako Henoch 5, 22. Srv. Sir. 44, 17.

V. 14. „Archu,“ t. j. bednu (hebr. tébá), nikoliv „loď“! — Místo z „tesaného dříví“ hebr. udává druh dříví „gófer“, jehličnatého stromu, cedru, neb spíše cypřiše. — „Vysmol“ totiž smolou rostlinnou, nikoliv minerální (čili asfaltem).

V. 15b. Obnášel tedy její obsah 450.000 krychl. loktů. Tyto rozměry (předpokládáme tu, že autor míní loket „posvátný“, který se rovnal loktu babylonskému (0·525 m), převeďme na metry; měřila tedy archa: $157{\cdot}5 \times 26{\cdot}25 \times 17{\cdot}75 = 73.385$ m³. Tvar tento sice není na rychlou plavbu (a o tu Noemovi ani nešlo), za to však jsou rozměry ty tak účelně voleny, že při největším možném prostoru spotřebovala archa poměrně nejméně materiálu, tudíž i nejméně práce i času, a klidně plula bez kolísání, vzdorujíc hydraulickému a aërodynamickému tlaku vln.

V. 16. Okno (světlík) široké 1 loket táhlo se asi po celé šíři archy pod samou střechou (plochou).

V. 18. Z této smlouvy se zde uvádí přede vším jeden článek, ustanovení Boží: „Vejdeš do archy...“ Dle 1 Petr 3, 20. vešlo do archy celkem osm osob.

Hlava 7. — [1] Řekl mu tedy Hospodin: Vstup ty i celá tvá rodina do archy; neboť vidím, že jsi v tomto pokolení přede mnou spravedlivý. [2] Ze všech živočichů čistých vezmi (dvakráte) po sedmi, samce i samice; ze zvířat pak nečistých (dvakráte) po dvou, samce i samice. [3] Také z nebeského ptactva vezmi (dvakráte) po sedmi, samce a samice, by se pro celou zemi zachovalo símě. [4] Ještě totiž sedm dní — a potom budu já deštiti na zemi čtyřicet dnův a čtyřicet nocí, tak že vyhladím s povrchu země všecky bytosti, které jsem učinil.

[5] Učinil tedy Noe všecko, co mu byl Hospodin rozkázal.

Vstup do archy. (7, 6.—16.)

Datum potopy dle věku Noemova (v. 6.). Vstup do archy (7.—9.). Počátek potopy (v. 10.). Přesné datum počátku toho; fysické příčiny potopy (v. 11.—12a.). Čtyřicetidenní déšť (12b.). Kdy vyplnil Noe daný rozkaz (v. 13.—16a.). Hospodin zavřel archu (v. 16b.).

[6] Bylo mu šest set let, když se vody potopy po zemi rozlily. [7] Vstoupil tedy Noe a s ním jeho synové, manželka a manželky jeho synů, pro vody potopní do archy. [8] Také ze zvířat čistých i nečistých, z ptáků a ze všeho, co se na zemi hýbe, [9] po dvou, samec a samice, vstoupilo s Noemem do archy, jak mu byl Hospodin přikázal.

[10] Když uplynulo sedm dní, vody potopní počaly se rozlévati po zemi. [11] Šestistého roku věku Noemova, druhého měsíce, sedmnáctého dne tohoto měsíce provalily se všecky prameny veliké hlubiny, otvory

---

Gn 7. V. [1]. Rozkaz obsažený v. 6, 13.—21. dán byl dříve, po něm počala stavba archy; rozkaz 7, 1.—5. dán byl po této stavbě, sedm dní před počátkem potopy. „Vidím, že jsi... spravedlivý“, dodej „samojediný“.

V. [2]. Zdá se, že bylo uloženo Noemovi vzíti po dvou párech ze zvířat nečistých a po 7 párech (ne jedincích) ze zvířat čistých. Proto větší počet zvířat čistých, že některá z nich měla býti obětována, jiná měla býti lidstvu za pokrm, kůže jejich za roucho a pod. — Rozdíl mezi zvířaty čistými a nečistými, který později uzákonil (kodifikoval) podrobně Mojžíš, byl tedy znám již v této době. Pravděpodobně vyvinul se svobodným rozlišováním lidí samých a nabyl práva obyčejového (zvykového).

V. [4]. Sedm těchto dnů jest počítati ode dne, kdy dal Hospodin tento rozkaz (ne však od vstupu Noemova do archy!). V těchto sedmi dnech mohlo mnoho zvířat do archy býti uvedeno.

V. [5]. „Všecko,“ co jest nařízeno ve vv. 1.—3. a co se popisuje níže ve vv. 7.—9.

V. [6]. dlužno doplniti veršem 11., který podává podrobněji datum potopy.

V. [7].—[9]. popisuje vstup do archy dle slov této kapitoly v. 1.—5. Totéž se ještě jednou opakuje ve v. 13.—16. dle v. 18. nn. předešlé hlavy. Takové opakování zcela odpovídá duchu jazyka hebrejského a má se jím ukázati, že Noe vykonal rozkaz Boží do posledního slova (v. 5. 16.).

V. [10]. Sedm dní dle v. 4. Nyní se vyplňuje, čím tam Bůh hrozil.

V. [11]. Ve starých dobách počínal rok na podzim měsícem, jenž později slul tišri (od polovice září do polovice října); dle data biblického tohoto verše začala potopa počátkem našeho listopadu. — Ze dvou stran se řinuly vody, zdola (prameny prohlubně, t. j. moře) a shora deštěm. Již sv. Jan Zlat. a Jakub z Edessy upozorňovali, že tu bible mluví o těch přírodních zjevech, jak se tehdy v mluvě prostonárodní popisovaly, že totiž nad oblohou nebeskou rozkládá se obrovské vodstvo, téže barvy modré jako moře dolní a též určitými hranicemi omezené. V obloze jsou četné otvory se stavidly; vytáhnou-li se stavidla, padají vody dolů, prší (srv. náš v.). Zavrou-li se tyto závory, přestane pršeti, jako se stalo dle Gn 8, 2. — Pevnina pluje na moři, a kde moře pevninou proniká, vzniká pramen.

nebeské se otevřely 12 a na zemi snesl se déšť, jenž trval čtyřicet
dní a čtyřicet nocí.
13 Téhož dne vstoupil do archy Noe, synové jeho Sem, Cham
a Jafet, s nimi pak jeho žena, jakož i tři ženy jeho synů. 14 Tito a všecka
zvířata (divoká) ve svých druzích, všecek dobytek ve svých druzích,
všecko, co se na zemi hýbe v různých druzích, všichni létavci ve svých
druzích, všichni ptáci, všichni okřídlenci 15 vstoupili k Noemovi do
archy, po dvou z každého těla, v němž byl dech života. 16 Co vešlo,
bylo samec a samice z každého živočicha, dle příkazu Božího.
I zavřel Hospodin Noema z venku.

Popis potopy. (7, 17.—8, 22.)

Účinky vodních spoust (v. 17.—23.). Vody zatopovaly zemi 150 dní (v. 24.). Potopa přestává (8, 1.—3.). Archa uvízla 27./VII. (v. 4.). Temena hor se objevila 1./X. (v. 5.). Po 40 dnech Noe vypouští krkavce (6n.), po něm holubici po prvé (8. n.), po 7 dnech holubici po druhé (v. 10. n.), po 7 dnech po třetí (v. 12.). Další vysýchání země 1./I. r. 601. a 27./II. (v. 13. n.). Noe vychází z archy (15.—19.), obětuje (v. 20.). Účinek obětí na Hospodina (v. 21. n.).

17 Nastala tedy čtyřicetidenní potopa na zemi; vody se rozmno-
žily a pozvedly archu od země do výše. 18 Rozlily se totiž vody velice
a zaplavily všecko na povrchu země; archa však se vznášela nad vo-
dami. 19 Tak se vody na zemi rozmohly, že přikryty byly všecky vy-
soké hory pod celým nebem. 20 O patnáct loktů byla voda výše než
hory, které pokrývala. 21 Tu zahynulo veliké tělo, které se na zemi
hýbalo, ptáci, zvířata divoká i krotká, všecka drobná zvířena, jež leze
po zemi. Všichni lidé 22 a všecko, v čem jest na zemi dech života,
vymřelo. 23 Každou bytost, která byla na zemi, (Bůh) vyhladil; od
člověka až po skot a brav, jak plazivci, tak nebeští ptáci byli se země
vyhlazeni; jediný Noe zůstal, a ti, kdož byli s ním v arše.
24 Zatopovaly pak vody zemi sto a padesáte dní.

Hlava 8. — 1 I rozpomenuv se Bůh Noema a všech živočichů,
zvláště bravu a skotu, který byl s ním v arše, přivedl na zemi vítr,
tak že vody počaly opadávati; 2 zavřely se též prameny hlubiny a ne-
beské otvory, že deště, přicházející s nebes, ustaly. 3 Mizely pak vody
znenáhla se země, když po stu a padesáti dnech počaly opadávati.
4 Sedmého měsíce, dvacátéhosedmého dne toho měsíce, zastavila
se archa na horách Armenských.

V. 12. Nezahynuli tedy všichni rázem, nýbrž mnohým se ještě tehdy dostalo příležitosti k pokání. (Zlatoústec.)

V. 14. Není nutno spojovati s „téhož dne“ v. předcházejícího (srv. 4, 10.); spisovatel praví jen, že dle rozkazu Božího spolu s Noemem též zvířata vstoupila do archy. — Létavce rozděluje prostonárodní přírodopis na ptáky v užším slova smyslu a na jiná zvířata okřídlená (na př. netopýr).

V. 16b. ukazuje otcovskou péči Boží o Noema, ať už si myslíme, že Bůh sám vchod do archy zavřel, nebo dal Noemovi rozkaz, by tak učinil (dal zavříti).

V. 20. Noe vida později stopy potopy i na stromech do výšky 15 loket, právem mohl míti za to, že voda do výše patnácti loket pokrývala horstvo.

V. 22. Hebr. určitěji jmenuje „souš“ (místo „země“), aby bylo patrno, že nelze míti na mysli ryby.

Hl. 8. V. 1. Bůh se rozpomněl na Noema již po oněch 40 dnech, co přestalo pršeti (7, 12.).

V. 4. Místo „na horách Armenských“ hebr. a LXX má na horách Ararat. Ararat neznamenalo však ve starověku jen dnešního velikána pokrytého věčným sněhem,

5 Odcházely pak a opadávaly vody až do desátého měsíce; prv-
ního dne toho desátého měsíce objevila se temena hor.
6 Když bylo uplynulo čtyřicet dní, Noe otevřev světlík archy, jejž
byl učinil, vypustil krkavce; 7 ten sem tam poletoval — avšak nevrátil
se — až vyschly na zemi vody. 8 Po něm vypustil holubici, aby zvěděl,
zda již vody s povrchu země zmizely. 9 Ta nenalézajíc, kde by mohla
nohou stanouti, vrátila se k němu do archy — byly totiž ještě vody
na celé zemi — on pak vztáhl ruku, chytil ji a vnesl do archy. 10 Na
to počkav ještě sedm dní, vypustil opět holubici z archy. 11 K večeru
přiletěla, nesouc v ústech olivovou ratolest s rozzelenalým listím. Poznal
tedy Noe, že vody se země zmizely. 12 Nicméně počkal opět sedm
dní, načež vypustil holubici, která se již nevrátila.
13 Roku šestistéhoprvého tedy, prvního měsíce, prvního dne toho
měsíce, opadly vody na zemi.
Noe odstraniv střechu archy rozhlédl se a viděl, že jest povrch
země suchý; 14 druhého měsíce, a to dvacátéhosedmého dne toho mě-
síce, vyschla země.
15 Tu promluvil Hospodin k Noemovi: 16 Vyjdi z archy, ty a s tebou
tvá žena, synové a jejich ženy! 17 Všecky živočichy jakéhokoliv těla —
kteří jsou u tebe — jak z ptactva, tak ze zvěře a z drobné zvířeny,
která leze po zemi, vyveď s sebou; vstupte na zemi, rosťte a množte
se na ní!
18 Vyšel tedy Noe a s ním jeho synové, žena, jakož i ženy jeho
synů. 19 Také však vyšli z archy všichni živočichové různých druhů,
domácí zvířata, jakož i zvířátka, která se hýbají po zemi.
20 Noe pak vzdělal Hospodinu oltář a vzav ze všech čistých zvířat
i ptáků, přinesl na tomto oltáři zápalné oběti.
21 Hospodin čichaje příjemnou vůni, pravil si: Budoucně ne-
budu více pro lidi zemi zlořečiti; neboť cit i smýšlení lidského srdce
kloní se od mládí ke zlému; proto nezničím již budoucně všech

---

trčícího do výše 5604 m nad mořem, nýbrž znamenalo poříčí středního Araxu, tedy Armenii, která sluje též v assyrských klínopisných pramenech Urartu.

V. 4. Dle hebr. přistála archa již 17. dne, t. j. počátkem dubna.

V. 7. Krkavec sem tam v dohledu archy poletoval, maje však v četných mrtvolách dostatek potravy, nevrátil se do archy. Snad i někdy usedl na kraji archy, zmizel však teprv později, když půda více oschla.

V. 8. Jak z v. 10. vysvítá, po sedmi dnech.

V. 9. Holubice nesedne na bahno, a že tehdy povrch země ještě byl bahnitý, třebas i na obzoru již se rýsovaly hory, vrátila se.

V. 11. Oliva neroste ve vysokých polohách; Noe mohl tedy souditi, že voda už i v dolních polohách značně opadla, z archy však nevystoupil, ani když se holubice již nevrátila, nýbrž očekával pokynu Božího.

V. 13. t. j. v polovici našeho měsíce září.

V. 14. t. j. v polovici našeho listopadu. Trvala tedy potopa celkem 375 dní. V popisu potopy shledáváme dvojí způsob počítání. Jeden udává přesně dny, měsíce a roky, druhý jen součet dnů. První způsob jest úplný, druhý však jen kusý. Tak na př. 150 dnů, co vody přikrývaly zemi, činí pět měsíců od 17./II. až do 17./VII. Mezi 17./VII. a I./X. jsou 73 dni, kterých sice druhý způsob počítání neudává, ale ani jich nepopírá. Nelze proto tvrditi, že si obojí tento způsob počítání odporuje!

V. 21. Lidomluv „Bůh čichal příjemnou vůni“ vycházející z oběti znamená totéž, co v Gn 4, 4. „Hospodin shlédl“... — Křehkost lidská a větší náklonnost ke zlému než k dobrému, následek to prvotného hříchu, jest Bohu pohnutkou k soustrasti s lidstvem a k milosrdenství.

živoucích bytostí, jako jsem (právě) učinil. [22] Pokud bude země trvati, nepřestane se střídati setba a žeň, studeno a vedro, léto a zima, noc a den.

V. [22]. Pokud bude země trvati v tomto fysickém řádu. Za potopy nastaly takové poruchy a změny klimatické, že nebylo pozorovati obvyklé, pravidelně se střídající doby tepla a zimy (Hebreové rozdělovali rok jen na dvě doby, ne jako my na čtyři: jaro, léto, podzim a zimu). Podobně nebylo pozorovati obvyklého večerního ochlazení, ani chladné noci, avšak ani slunečného úpalu, jaký bývá, když obloha není zahalena mraky. Pro silné lijavce bylo i ve dne šero bezmála jako v noci, a že v noci nezářily hvězdy, byl v potopě obvyklý rozdíl dne a noci takořka setřen. Potopa trvala celkem 375 dní, proto nemohlo býti zaseto, ani sklizeno.

V otázce, zda biblická potopa, od níž jest nyní rozeznávati tak zvanou potopu geologickou, byla všeobecná či jen částečná, dlužno dobře dbáti rozdílu mezi všeobecností zeměpisnou (geografickou) a mezi všeobecností lidovědnou (anthropologickou). Jestliže voda zatopila celou zeměkouli, byla potopa zeměpisně všeobecnou; zatopila-li však jen některé části zeměkoule, jiné nikoli, byla potopa biblická zeměpisně jen částečnou. — Jestliže zahynuli v potopě všichni lidé, vyjma rodinu Noemovu, byla potopa lidově všeobecnou; jestliže se však zachránili snad i kromě archy ještě lidé, o kterých Písmo sv. nemluví, byla by potopa lidově jen částečnou. Zeměpisně všeobecná potopa byla by sama sebou i lidově všeobecnou. Byla-li zeměpisně sice jen částečnou, ale zatopila-li všecky kraje, kde lidé přebývali, byla rovněž lidově všeobecnou. — Ani Písmo sv. ani ústní podání a tedy ani církev nezavazuje nikoho, by přijal za pravdu, že potopa byla zeměpisně všeobecnou; proto smí se plně ceniti a připouštěti různé námitky, jaké věda činí proti této všeobecnosti, jmenovitě silozpyt, živočichopis a nauka o povětrnosti. Naproti tomu však ani lidověda (anthropologie) ani národověda (ethnologie) ani srovnávací jazykozpyt dosud nenutí přijmouti jen lidovědnou částečnost biblické potopy.

Potopa byla dle sv. Otců a dle bohoslužebných výroků katolické církve předobrazem (typem) svátosti křtu. Jako totiž vody omyly hříšnou zemi, hřích s ní takořka spláchly, ji obnovily, jako se lidstvo jí obrodilo, tak děje se podobně na křtu. Holubice, která se vznášela nad vodstvem, považuje se za obraz Ducha sv., který dodává křestné vodě moci posvěcující. — Archa byla předobrazem církve. „Jako nemohl nikdo, kdo byl mimo archu, uniknouti záhubě, tak také nebude moci uniknouti (věčné záhubě), kdo jest mimo církev“ (Cyprian). V arše byli shromážděni živočichové nejrůznějších druhů; církev katol. chová ve svém lůně lidstvo nejrůznějších národů, jazyků a mravů. Do archy byly jen jedny dveře, do církve se tak vstupuje jedinou branou — křtem. Archa se zdála býti slabým vorem proti spoustám vodním, které ji nesly a do výše zvedaly, ale prozřetelnost Boží nad ní bděla a ji chránila; tak církev zbudovaná na potupném dřevě kříže zdá se býti slabým ústavem, ale její Zakladatel ji chrání, a čím více se vlny pronásledování a útisků proti ní zvedají, tím více stoupá též její lesk a sláva.

Babyloňané a jiní četní národové starověcí mají podobně svou prastarou pověst o potopě, která se s biblickou zprávou sice ve mnohém nápadně shoduje, přece však se od ní tak liší, že nelze uznati, že zpráva biblická byla závislá na zprávě babylonské. V babyl. zprávě se mluví o lodi, která má šestero poschodí, dle bible měla skříň, bedna Noemova, jen přízemek a dvoje poschodí. V arše Noemově bylo jen osm osob, rodina Noemova; v babyl. lodi však byli také jiní lidé, a nad to zlato, stříbro, voda, asfalt, olej a kormidlo. Dle babyl. vyslal Utnapištim (= Xisustros) 1. holubici, 2. vlaštovku a konečně 3. krkavce, dle bibl. však nejprve krkavce, pak třikráte holubici. Babyl. zpráva nezná tohoto krásného biblického stupňování. Dle babyl. trvala potopa jen 14 dní. O duze, která se po potopě na obloze objevila, babyl. pověst ničeho neví. Dle bible dostalo se zachráněným lidem požehnání, dle zprávy babyl. byli však zachránění přeneseni mezi bohy. V babyl. zprávě vystupuje řada bohů, kteří jednají nerozmyslně dle svých vášní, lhou, navzájem se klamou, závidí, třesou se hrůzou vidouce potopu a zalézají jako psi, vrhají se na podanou jim obět jako mouchy na maso. Oč výše stojí naproti tomu pojem jediného, svatého, spravedlivého, vševědoucího, všemohoucího, nejvýš spravedlivého, avšak i milosrdného Boha, jak nám jej líčí bible!

Události po potopě. (9, 1.—17.)

Bůh žehná lidstvu, dává mu znova vládu nad živočišstvem (v. 1. n.). Lidé smějí požívati masa až na jednu výjimku (3. n.). Život za život (5. n.). Požehnání se opakuje (7.). Bůh oznamuje, že učiní s lidstvem smlouvu (8.—11.). Bůh smlouvu skutečně uzavírá (12.—17.).

Hlava 9. — 1 Žehnaje pak Hospodin Noemovi a synům jeho
pravil: Rosťte, množte se a naplňte zemi: 2 Strach a hrůzu mějtež
před vámi všecka zvířata země, všichni nebeští ptáci a všecko, co se
po zemi hýbe; všecky mořské ryby jsou odevzdány do vaší ruky.
3 Všecko, co se hýbe a žije, bude vaší potravou; všecko vám
dávám právě tak, jako zelenající se byliny. 4 Jen masa s krví nesmíte
požívati!
5 Krev však života vašeho budu vymáhati na každém zvířeti,
a život člověka budu vymáhati z ruky každého jeho bližního. 6 Kdo-
koliv lidskou krev prolije, toho krev budiž prolita; jeť člověk učiněn
k obrazu Božímu!
7 Vy tedy rosťte, množte se, rozšiřujte se po zemi a naplňte ji!
8 Bůh pravil k Noemovi a k synům, kteří s ním byli, také toto:
9 Hle, já uzavru s vámi a s potomstvem vaším [které bude po vás]
smlouvu, 10 v níž zahrnut jest i každý živočich, který jest s vámi —
jak z ptactva, tak z domácího zvířectva, a ze vší zvěře polní, která
vyšla z archy — který jest vůbec v pozemské zvířeně. 11 Uzavru
s vámi smlouvu, že nikdy již nebude vyhubeno veškero živočišstvo
vodami potopy, poněvadž nebude budoucně potopa pustošící zemi.
12 A Bůh pokračoval: Toto bude znamení úmluvy, kterou uza-
vírám s vámi pro všecka budoucí pokolení a která se týká všech živo-
čichů, kteří jsou s vámi: 13 Svoji duhu v oblacích ustanovuji, by byla

---

Gn 9, 1. n. Prvnímu člověku Bůh udělil a) požehnání k rozšíření se po zemi; — totéž se opakuje nyní po potopě ve v. 1. 7. — b) nadvládu nad živočišstvem; — téhož dostává se nyní Noemovi ve v. 2. — c) potravu; — podobně činí Bůh po potopě dle v. 3.

V. 3. Jako z v. 5. neplyne, že před potopou byla vražda dovolena, tak ani nelze právem uzavírati z v. 3., že před potopou nebylo dovoleno lidstvu požívati masa. Výslovné toto dovolení se zde uvádí asi proto, poněvadž se stanoví výjimka od tohoto všeobecného dovolení — požívání masa s krví (v. 4.).

V. 4. Zakazuje se zde požívati krve, poněvadž se vyhrazuje Bohu, jemuž se přináší při obětech (Zlatoústec), a tak se vyznává, že Bůh jest pánem života i smrti. Srv. Lv 17, 11. Byla totiž krev považována za sídlo a držitelku života. Kromě toho měl tento zákon za účel, tím spíše odvrátiti člověka od lidovraždy.

V. 5. nepodává důvodu ku předcházejícímu, nýbrž proti dovolení usmrcovati zvířata klade zákaz usmrcovati člověka. — „Krev života vašeho," t. j. krev, s jejímž oběhem v těle souvisí život a s jejímž vylitím nastává smrt. Vymáhati na každém zvířeti, které člověka usmrtilo, člověkův život, znamená totéž, co zákon později Israelitům daný a uvedený v Ex 21, 28. nn., jenž velel usmrtiti zvíře, které usmrtilo člověka.

V. 6. stanoví všeobecně právo odvety, které později zákon Mojžíšův podrobněji podal. — Krev vraha má býti prolita a život jeho utracen dle hebr. (čehož Vulg. postrádá) zase od lidí.

V. 7. jest závěrek předcházející řeči Boží.

K v. 9. srv. 6, 18. Bůh slibuje, smlouvou se zavazuje, že veškero lidstvo nebude budoucně již vyhlazeno potopou, jako se stalo tentokráte; menší místní záplavy ovšem nejsou vyloučeny.

V. 13. Duha se objevovala zajisté již před potopou, od nynějška však ji ustanovuje Bůh za viditelné znamení své přízně a svého slibu. Zajisté vhodně, neboť o potopě bylo nebe zachmuřeno, a duha, tento nádherný výjev přírodní, neukázala se; když pak se zase objevila, oznamovala Noemovi lepší časy.

znamením smlouvy uzavřené mezi mnou a zemí. [14] Když zahalím nebe
mračny a objeví se v nich má duha, [15] tu rozpomenu se své úmluvy,
učiněné s vámi a s každou duší, která oživuje tělo; a nebude vícekráte
vod potopy, která by vyhladila každého živočicha. [16] Když tedy bude
duha ve mračnech a uvidím ji, tu se rozpomenu věčné úmluvy, jež
jest uzavřena mezi Bohem a všemi živočichy jakéhokoliv těla, kteří
jsou na zemi.
[17] A Bůh dodal: To bude znamení úmluvy, kterou jsem uzavřel
se všemi živočichy na zemi.

Kletba a požehnání Noemovo. (9, 18.—29.)

Noemovci se rozšířili po zemi (v.1 8. n.). Příčiny, pro které Noe Kanaanovi zlořečil, Semovi a Jafetovi však dobrořečil (20.—23.). Kanaan proklet (24. n.). Sem a Jafet požehnán (26. n.). Závěrek života Noemova (28. n.).

[18] Byli tedy synové Noemovi, kteří vyšli z archy, Sem, Cham
a Jafet; Cham jest otec Kanaanův. [19] Ti tři jsou Noemovi synové;
od nich rozšířilo se veškero lidstvo po vší zemi.
[20] Oráč Noe jal se vzdělávati půdu. Štípil též vinici. [21] Když se
napil vína, opil se a ležel obnažen pod stanem. [22] Uviděv Cham, otec
Kanaanův, že přirození otce jeho jest obnaženo, pověděl to svým dvěma
bratřím venku. [23] Ale Sem a Jafet vložili na svá ramena plášť a krá-
čejíce pozpátku, zakryli otcovo přirození; tvářemi byli odvráceni, že ne-
viděli otcova přirození.
[24] Noe probrav se z vína a zvěděv, co mu byl učinil nejmladší
syn, [25] pravil:

V. [16]. lidomluva (anthropomorfismus). Bůh ovšem nemusí býti duhou upamatován, nýbrž my lidé na jeho slib.

Židovské ústní podání praví, že Bůh tehdy dal kromě zákazu požívati krve zvířat ještě jiná přikázání, jež slují „přikázání noemská". Jsou to: 1. Nežíti bez vrchnosti, bez zákonité vlády. 2. Nerouhati se. 3. Neklaněti se modlám. 4. Nedopouštěti se krvesmilstva, 5. vraždy, 6. krádeže a loupeže. 7. Nejísti krve aniž masa ze zvířete udáveného. Tato přikázání byla později ukládána tak zvaným proselytům brány, t. j. pohanům, kteří chtěli mezi židy žíti a jejich náboženství vyznávati a vykonávati, obřízce však se nepodrobili. Srv. Sk 15.

V. [18]. Spisovatel bude vypravovati o synech Noemových, proto opakuje jejich jména. Srv. 5, 31; 6, 10. — Poznámka, že Kanaan či Kenaan jest syn Chamův, učiněna, by čtenář rozuměl v. 25.

V. [19]. Poněvadž kletba a požehnání Noemovo bude spočívati též na potomstvu jeho synů, proto se spisovatel zmiňuje, že od nich pochází veškero lidstvo. Srv. 10, 32. Jmenuji se tu jen tři synové Noemovi; nepraví se však, že Noe po potopě již neměl žádných jiných synů.

V. [20]. nedí, že by před Noemem bylo pěstění vinné révy vůbec neznámo. Co se v násl. verších vypravuje, událo se delší dobu po potopě, neboť Cham tu měl již syna Kenaana.

V. [22]. mezi řádky vypravuje, že Cham se dopustil neuctivosti vůči svému otci.

V. [24]. Noe se dověděl patrně o skutku Chamově od druhých svých synů. Cham byl dle toho nejmladší ze tří synů Noemových, ačkoliv se obyčejně jmenovává na druhém místě. V 10, 21. se praví, že Sem byl nejstarší.

V. [25]. Cham, jak se provinil na svém otci, tak byl trestán na svém synu. — Kletba vyslovena jen nad Kanaanem a jeho potomstvem. O jiných synech Chamových Noe nemluví, ani jim nežehná, ani nezlořečí. — „Nejnižším služebníkem" doslovně „služebníkem služebníkův". Bratři, jimž sloužiti bude Kanaan, jsou Semité, Jafetovci a snad i ostatní Chamité. Kletba tato stihla popředně Kanaanity, obyvatele Palestiny před příchodem Israelitů. Tito Kananejci tak hluboko zabředli do bludů, že i dítky bohům obětovali, a konajíce různé pohlavní

Zlořečen buď Kanaan,
nejnižším sluhou svých bratří buď!
26 A pokračoval:
Požehnán buď Hospodin, Bůh Semův,
budiž Kanaan jeho sluhou!
27 Rozšiřiž Bůh Jafeta,
a bydliž (Jafet) pod Semovými stany;
budiž Kanaan jeho sluhou!
28 Žil pak Noe po potopě tři sta padesát let. 29 Všech jeho dnů
bylo devět set padesát let, načež umřel.

KNIHA ČTVRTÁ.

RODY SYNŮ NOEMOVÝCH. (10, 1.—11, 9.)

Národopisná tabulka. (10, 1.—32.)

Nadpis tabulky (v. 1.). A) Synové Jafetovi (2.—5.), B) Chamovi (6.—20.), C) Semovi (21.—31.). Závěrek celé tabulky (v. 32.). K A: a) synové Gomerovi (3.), b) Javanovi (4.). K B: a) synové Chusovi (7a.), Regmovi (7b.), osudy Nemrodovy (8.—12.), b) synové Mesraimovi (13. n.), c) Kanaanovi (15.—19.). K C: a) synové Aramovi (23.), b) Arfaxadovi (24. n.), c) Jektanovci (26.—30.).

Hlava 10. — 1 Toto jsou rody synů Noemových, Sema, Chama
a Jafeta, jimž se po potopě narodili synové:

---

výstřednosti domnívali se, že by tím sloužili bohům. Josue dobyv Palestiny veliké množství jich vyhubil, jiné porobil, ostatní měli Israelité vyhubiti. — Že netrestal Bůh Chama též na jiných jeho synech, dlužno přičítati milosrdenství Božímu.

V. 26. Hospodin = Jahve sluje Bohem Semovým (= Bohem Semitů a hlavně sraelitů), poněvadž bude od nich ctěn a poněvadž se jim zase bude zjevovati a svou přízeň projevovati, hlavně tím, že jim dá Vykupitele slíbeného v ráji. Tohoto pravého Boha budou ctíti a slaviti též jiní národové, kteří od potomků Semových přijmou poznání a úctu jeho. Již Augustin, Jeronym a Jan Zlatoústý viděli v tomto výroku druhé místo mesiášské. — Místo „buď Kanaan jeho služebníkem“ hebr. „buď jejich služebníkem“, t. j. potomků Semových. Podobně ve v. n.

V. 27. Jafetovcům předpovídá Noe, že se velice rozšíří, že budou v míru spolubydliti se Semity a že přijmou od Semitů jejich náboženství a úctu pravého Boha Jahve (= Hospodina).

Tomuto proroctví Noemovu, podanému v rouchu básnickém, nikterak se nepříčí, že Nimrod, Chamita, nedlouho po potopě zřídil říši a že Egypťané, rovněž Chamité, zřídili říši vysokou vzdělaností slynoucí; nebylať kletba Noemova namířena proti všem Chamitům, nýbrž pouze proti potomkům Kanaanovým. — Pravá bohopocta skutečně byla nejprve u Semitů všech, pak se aspoň zachovala u Israelitů. Dle Gn 10, 2.—5. Jafetovci se skutečně rozvětvili v četné národy. Staletých válek Semitů s Chamity Jafetovci se valně neúčastnili. Králové medští a perští (Jafetovci) mírněji nakládali se semitskými židy než svého času Egypťané (Chamité), Assyrové a Babyloňané (Semité). Jafetovci počali přebývati ve stáncích Semitů, když Řekové založili v území národů semitských různé kvetoucí říše, které později všecky pohltila říše římská (Jafetovců). Konečně Jafetovci, přijavše od židů (Semitů) náboženství křesťanské, vstoupili do jejich stanů, t. j. do církve katolické.

V. 28. n. jest takořka dodatkem a závěrkem k 5, 31. — Také Noe měl některé společné rysy se Spasitelem (Augustin), tak že byl jeho předobrazem.

Gn 10, 1. nn. Dříve než začne vypravovati, kterak Bůh jeden národ si zvolil a jemu samému se zjevoval, jako by ostatní národy ponechával svému osudu,

2 Synové Jafetovi: Gomer, Magog, Madai, Javan, Tubal, Mosoch
a Tiras.
3 Synové Gomerovi: Ascenez, Rifat a Togorma.
4 Synové Javanovi: Elisa, Tarsis, Cetim a Dodanim.
5 Z těch se rozvětvili obyvatelé přímořských krajin pohanských
dle jejich území, jazyků a kmenů v jejich národech.
6 Synové Chamovi: Chus, Mesraim, Fut a Kanaan.
7 Synové Chusovi: Saba, Hevila, Sabata, Regma a Sabatacha.
Synové Regmovi: Saba a Dadan.
8 Chus zplodil též Nemroda; ten počal ukazovati, že jest rekem

---

spisovatel klade sem tak zvanou ethnografickou (národopisnou) tabulku. Obsahuje asi 70 různých národů a kmenů, by se nezapomnělo, že všichni národové jsou stejného původu, že všichni tvoří jednu velikou rodinu, a že spása, kterou Bůh připravuje v lůně jednoho člena této veliké rodiny, stane se svým časem společným majetkem všeho lidstva. Tabulka tato má velikou cenu náboženskou, národopisnou a zeměpisnou; jest takořka domovským listem všeho lidstva, že má jednoho společného otce. — Této veliké myšlence o bratrství všech národů není na újmu, že se nevypočítávají všichni národové s vědeckou úplností. (Chybí na př. Číňané, Mongolové, černoši, Indiáni atd.; zdá se, že jsou vypočítáni jen národové plemene kavkazkého, kteří sídlili v Přední Asii a v sousedících částech Afriky a Evropy.) Určiti přesně některé z těchto národů dnes již nelze, poněvadž mnozí z nich úplně vymřeli, jména jiných pak se zachovala jen zkomolená.

V. [1]. všeobecnému nadpisu tabulky odpovídá v. 32., všeobecný to závěrek celé tabulky. — Ačkoliv tři synové Noemovi jmenují se zde v obvyklém pořadu, v tabulce samé uvádějí se na prvém místě Jafetovci (Jafet byl starší než Cham a kromě toho požehnaný) a na posledním teprv místě Semovci; to proto, že spisovatel tak navazuje na další dějiny, když bude líčiti osudy Semitův, nikoliv Chamitův ani Jafetovců.

Gomer = nejspíše Kimbrové (Gamir, Gimirrai klínopisů), kteří sídlili na dnešním Krimu a odtud se později přestěhovali do Malé Asie (Kappadocie). — Magog = snad Skytové neb Sarmaté (Germáni a Slované). — Madai jsou Médové, Javan Řekové (Jonové). — Tubal (Tabali) a Mosoch (Muski) vyskytují se často společně na nápisech assyrských a sídlili později ve Frygii. — Tiras jsou snad Trakové, z nichž vyšli Gotové. Ascenez, Askenaz jsou kmen indogermánský vyskytující se v klínopisech pod jménem Aškuza. — Rifat jsou snad Keltové. Togorma = Armeni. Elisa = Aeolové. Tarsis buď obyvatelé dnešního Jižního Španělska, nebo Etruskové. — Cetim či Kettové byli obyvatelé Karie a Kypru, dle jiných Jižní Italie a Sicilie. Dodanim = Dardanové sídlící hlavně kolem Troje (či Dorové?).

V. [5]. „Z těch," t. j. synů, potomků Jafetových. — „Obyvatelé přímořských krajin" = Jafetovci. — Místo „obyvatelé přímořských krajin" doslovně „ostrovy pohanů"; slovo „ostrov" však dlužno bráti v širším smyslu — „přímoří". Tímto přímořím byly nejen břehy Španělska, Italie, Malé Asie, nýbrž i pobřeží moře Černého a Chvalinského, ano i jezer Armenských. — Písmo sv. pozoruje tři veliké skupiny národů: 1. dle území (hledisko zeměpisné), 2. dle jazyka, kterým mluví (hledisko jazykové) a 3. dle příbuznosti rodové, dle národa a jeho kmenů (hledisko národopisné). Srv. v. 20. 31. 32.

V. [6]. a [7]. Chus či Kuš (assyrsky Kus, egyptsky Kes) znamená obyčejně Ethiopy. Národ tento však, dříve než se přestěhoval do Ethiopie, sídlil též ve Střední Arabii, ano dříve i v poříčí Tigridu a Eufratu (Kušité). — Mesraim jsou Egypťané, (assyrsky Musur) a Midjanité (Mossarité). — Fut jsou obyvatelé kraje často v pramenech egyptských se vyskytujícího pod jménem Punt (= Pobřeží Somalské a protější břeh Arabie). — Saba, Hevila, Sabata jsou obyvatelé Jižní Arabie, Hadramautu. — Regma jsou rybářský kmen v Jihovýchodní Arabii, jejichž kmenové (Saba a Dadan) sáhali až k Perskému zálivu. Sabatacha zdá se býti glossou.

V. [8]. Nimrod začal ukazovati, že jest rekem obří síly jako byli pověstní rekové před potopou (6, 5.); byl zdatným lovcem (v. 9.), dovedl jmenovitě zápasiti s dravci (lvy a tygry), k čemuž bylo třeba jak obratnosti, tak fysické síly. Tato síla a dovednost mu připravovaly cestu, že se domohl vlády (v. 10.). Také assyrští králové milovali hony na lvy a hrdina pověstné básně babylonské Gilgameš se vyobrazuje maje ruku na udáveném lvu.

v zemi. [9] Byl zdatným lovcem před Hospodinem, tak že vzešlo přísloví:
Zdatný lovec před Hospodinem, jako Nemrod. [10] Počátek jeho říše byl
Babylon, Arach, Achad a Chalanne v zemi Sennaar. [11] Z té země ode-
bral se do Assuru a vystavěl Ninive, Ulice města, Chale a [12] Rezen
mezi Ninivem a Chalem, to jest (to) veliké město.
[13] Mesraim zplodil Ludim(a), Anamim(a), Laabim(a), Neftuim(a),
[14] Fetrusim(a), Chasluim(a), — odtud vyšli Filištínští — a Kaftorim(a).
[15] Kanaan zplodil Sidona — svého to prvorozence, — Hetea,
[16] Jebusea, Amorrhea, Gergesea, [17] Hevea, Aracea, Sinea, [18] Aradia,

---

V. 9. „Před Hospodinem," t. j. dle soudu samého Hospodina, tedy skutečně, nikoli snad jen tak dle nezaručené pověsti. — Když lidé chtěli říci o někom, že jest neobyčejný silák, přirovnávali ho k Nemrodovi.

V. 10. Písmo nepraví, že Nimrod Babylon založil, nýbrž jen, že Babylon byl východištěm a snad i středem jeho říše. (S počátku obsahovala jeho říše Babylon . . .) Novější studium klínopisných památek potvrzuje, že před Semity v Babylonii sídlil a k značné kultuře se propracoval jiný národ (Sumerové), jenž nebyl původu semitského; potvrzuje též, že Babylon od pradávna býval důležitým činitelem v poříčí Eufratu a Tigridu a že záhy se zmocnil palmy prvenství v tom kraji. Kraje po středním a dolním toku Eufratu a Tigridu nazývají se v bibli Sennaar. — O správnosti bibl. údaje, že Arach a Achad byla města v Babylonii, výmluvně svědčí pahorky v poslední době rýčem otevřené, zřícenina Varka, kryjící zbytky Uruku či Arku = bibl. Arach na levém břehu Eufratu jižně od Babylonu, a pahorek Abu Chabba, kryjící zříceniny starobylého babylonského města Agade = bibl. Achad; proti němu na druhém břehu Eufratu byla Sippara, pročež obě města společně slula Sefarvaim, t. j. dvě Sippary. — Chalanne = Nippur (?).

V. 11. Jest dokázáno, že assyrské náboženství a vzdělanost byla původu babylonského, a že Assyrie dlouho podléhala Babylonu. — Assur jest staré hlavní město Assyrie s okolím. Viz 2, 14. — Ninive, assyrsky Ninua, jest prastaré město assyrské, rozkládající se naproti dnešnímu Mosulu na pahorcích Kujundžiku a Nebi Junus. — Místo „Ulice města" lépe čísti s hebr. Rechóbóth-Ír; snad možno stotožniti toto město s klínopisným Rébit Niná, předměstím Ninive, které stávalo v místech dnešního Mosulu. — Chale jest bývalé residenční město králů assyrských zvané Kelach, u vtoku většího Žabu do Tigridu (= dnešní Nimrud). Rezen dosud nevykopáno. — Přídavek „to jest to veliké město" dlužno asi vztahovati na všecka předcházející města v tom smyslu, že rozkládajíce se hlavně na meziříčí Zabu a Tigridu, tvořila jedno veleměsto. (Není tím řečeno, že by byla obehnána společnou zdí v jednu velikou pevnost!) — Praví se v klínopisných nápisech, že město Kelach „založil" Salmanassar, avšak nesmí se zapomínati, že „založiti" v nápisech králů assyrských znamená též město zaniklé neb značně kleslé znova vybudovati, rozšířiti, ohraditi atd.

V. 13. n. Ludim, Ludové jsou Egypťané v užším významu slova (Ludu neb Rutu v památkách hieroglyfických). — Anamim, Anamové, jsou asi obyvatelé veliké oasy v Jižním Egyptě, zvané Kumt. — Laabim, Lehabové, jsou obyvatelé Lybie. — Neftuim, Naftuchové, jsou asi obyvatelé oasy Faráfra, mezi jmenovanou oasou Kumt a oasou Ammonovou. Nedaleko této oasy Ammonovy sídlili Nasamonové, které lze stotožniti s Kasmony = Chasluim čili Kasluchové. — Petrusim, Patrusové, nazýváni obyvatelé horního Egypta. — Kaftorim, Kaftorové, jsou asi obyvatelé Krety. — „Odtud" jest bráti místně: z území, na němž sídlili Kasluchové. Písmo nepraví, že byli Filišťané původu chamitského!

V. 15. nn. Kenaan ve smyslu zeměpisném zaujímá území od Libanonu až po „Potok egyptský" (Nachal Musri). — Sidon, město fenické, kvetlo dávno před rozmachem Tyru a splynulo tak s pojmem Feničanů, že Sidonští a Feničané znamenalo jedno. — Následuje po prvé skupina kananejských kmenů, obývajících Palestinu, která se později tak často opakuje: Hetejští, Jebusité, Amorrhejští, Gergeseové a Hevejští. — Heteové (assyrsky Chatta, egyptsky Cheta) znamenají zde kmeny, usedlé hlavně na horách Judských. — Jebusité sídlili v Jerusalemě a okolí. — Amorrhejští měli v dobách Mojžíšových v Zajordání dvojí říši (Nm 21, 13. 34. Dt 3, 8. nn.) a kromě toho sídlili i na horách v Předjordání. (Srv. Nm 13, 30.) — Gergesity připomíná též Jos 24, 11. — O Hevejských srv. Jos 11, 19; Gn 34, 2. a jj. — Arkité, Sinité, Arva-

Samarea a Amatea. Když se potom národové kanaanejští rozptý-
lili, tu [19] území Kanaanovo sáhalo od Sidonu směrem ke Geraře až
po Gazu, směrem pak k Sodomě, Gomorrze, Adamě a Seboim až
po Lesu.
[20] To jsou synové Chamovi dle svých kmenů, jazyků, čeledí, krajin
a národů.
[21] Také Semovi — praotci to všech synů Heberových a staršímu
bratru Jafetovu — zrodili se synové. [22] Jsou to: Elam, Assur, Arfaxad,
Lud a Aram.
[23] Synové Aramovi: Us, Hul, Geter a Mes.
[24] Arfaxad pak zplodil Sale, od něhož pochází Heber. [25] Hebe-
rovi se zrodili dva synové, jméno jednoho je Faleg — poněvadž za
jeho dnů rozdělila se země — a jméno bratra jeho Jektan.
[26] Tento Jektan zplodil Elmodada, Salefa, Asarmota, Jare, [27] Adu-
rama, Uzala, Deklu, [28] Ebala, Abimaela, Sabu, [29] Ofira, Hevilu a Jo-
baba. Ti všichni jsou syny Jektanovými. [30] Sídla jejich sáhala od
Messy až k Sefaru, hoře na východě.
[31] To jsou synové Semovi dle svých kmenů, jazyků a sídel mezi
národy.
[32] To jsou rodové Noemovi dle národů a kmenů svých. Od nich
se po potopě rozvětvili národové na zemi.

---

dité, Semarité a Chamatité jsou kmenové severofeničtí. — Arkité byi obyvatelé města Arka, nedaleko dnešního syrského přístavu Tripole. — Sinité = obyvatelé města Siannu, podál předešlého. — Arvad bylo město na ostrůvku v Severní Fenicii. — Chamat je starobylé město u řeky Oronta v Syrii. — Gerara stávala na místě dnešních ssutin Umm Džerár, 10 km na jih od Gazy. — Sodoma, Gomorrha, Adama a Seboim, města na pobřeží Mrtvého moře. — Lesa, dle sv. Jeronyma Kallirrhoe, na východním břehu Mrtvého moře.

V. [22]. Elam (klínop. Ilamti) byl kraj od dolního Tigridu na východ, severně Perského zálivu (až po Medii); obsahovala téměř tytéž krajiny, které později sluly Susiana a Elymais. V Susianě byla různá místa, jichž jména byla původu semitského, z čehož lze právem uzavírati, že tam svého času sídlila větev semitská. — Assur — viz 2, 14. — Arfaxad asi značí Chaldeje. — Lud jest snad národ, který na klínových nápisech sluje Lubdi. Tohoto Luda Semitu dlužno rozeznávati od Luda Chamity ve v. 13. — Aram je třetí veliká vlna Semitů, která od poloviče druhého tisíciletí před Kristem zaplavovala Mesopotamii a Syrii, vytlačila dosavadní jazyk (babylonsko-assyrský, východosemitský) a zavedla svůj jazyk aramejský (severosemitský).

V. [23]. n. Us či Hus = kmen aramejský, který dle Josefa Flavia sídlil kolem Damašku na území později nazvaném Trachonitis. — Hul = kmen téhož původu, sídlil asi při horním toku Tigridu. — Geter jest hledati asi v nedaleké odtud Mesopotamii. — Mes byl snad kraj při ústí Tigridu a Eufratu do Perského zálivu.

V. [25]. „Rozdělila se země," t. j. lidstvo se rozštěpilo v národy.

V. [26]. nn. Různí zde uvedení kmenové Jektanovců seděli většinou v Jižní Arabii. — Salef snad jsou Salapeni řeckého zeměpisce Ptolomea. (Srv. Sulaf arabských zeměpisců v Jemenu.) — Asarmot = Hadramaut u moře Arabského, sousedící na západ s Jemenem, na východ s Mahrou. — Aduram jsou snad Ptolomeovi Adramité. — Uzal = Saná (?) v Jemenu. — Diká = Nedžrán (?) v Severním Jemenu. — Ebal = Abil (?) v Jemenu. — Soba a Hevila vyskytá se zde mezi Joktanovci, jako svrchu mezi Kušity (Chamity) v. 7. Kmeny původně různého původu postupem doby snad splynuly a smísily se, neb aspoň se vystřídaly v jednom území, že mohou se někdy počítati k Chamitům, někdy k Semitům. — Hevila = Chaulán (?) v Jemenu. — Jobab = Jobarité (?) Ptolomeovi sídlící u moře Indického. — Messa = Mes v. 23. — Sefar hora v Jižní Arabii.

Zmatek jazyků a rozchod lidstva. (11, 1.—9.)

Jeden národ téhož jazyka usadil se v Babylonii (v. 1. n.). Záměr vystavěti město s věží, která by sahala až k nebesům (3. n.). Záměr Boží zhatiti smělé plány pyšného národa (5.—7.). Záměr Boží uskutečněn (8.). Výklad jména „Babel" (v. 9.).

Hlava 11. — 1 Byli pak lidé jednoho jazyka a téže řeči. 2 Při-
cházejíce od východu, nalezli v zemi Sennaar rovinu a usadili se na ní.
3 A řekli si: Pojďme, nadělejme cihel a palme je v ohni. —
Místo kamene užívali totiž cihel a místo malty asfaltu. — 4 A pokra-
čovali: Nuže, vystavme si město s věží a vrch její ať sahá k nebi;
proslavme tak své jméno, než se rozptýlíme do všech krajin!
5 Tu sestoupil Hospodin, aby viděl město a věž, kterou stavěli
synové Adamovi, 6 a pravil: Hle, jsou jedním národem, a všichni mají
jeden jazyk; počali pracovati a neupustí od svých záměrů, dokud jich
neprovedou. 7 Nuže, sestupme a zmaťme jim tam jazyk, by nerozuměl
jeden řeči druhého.

Gn. 11. V. 1. Místo „lidé" doslovně „země", hebr. „celá země". Není však nutno bráti slovo to ve významu naprosté všeobecnosti; tím méně jest nutno se domnívati, že by (v. 2.) veškero lidstvo bylo přišlo do Babylonie (= Sennaar).

V. 2. „Od východu" předpokládá, že lidé (část potomstva Noemova) přistávše s archou v Armenii, brali se odtud na východ snad do poříčí Araxu, odtud do pozdější Medie a teprv odtud do Babylonie.

V. 3. O pravdivosti zprávy, že se v Babylonii užívalo ke stavbě cihel a asfaltu (smíšeného s pískem a rákosím), poučují zcela bezpečně vykopávky, jimiž odkryty celé spousty tohoto Babyloňanům nejpřístupnějšího staviva.

V. 4. Tytéž vykopávky potvrzují, že města babylonská mívala vysoké věže o trojím nebo sedmeru poschodí; to býval střed ostatního města. — „Vrchol její ať sahá k nebi" řečeno jest hyperbolicky (nadsázkou); z výroku toho vyznívá nezměrná pýcha stavitelů. — Pravíce „proslavme jméno své", mají snad na mysli pověstné slavné reky z dob předpotopních (6, 4.). — Místo „dříve než se rozptýlíme" lépe hebr. „abychom se nerozptýlili"; město a stavba věže měla býti příčinou a prostředkem, který by umožnil a upevnil jejich jednotu, aby se neroztříštili. Chtějí vystavěti veliké město a tak položiti jádro veliké říše. Čím mocnější bude říše ta, tím že slavnější bude jejich jméno. Poněvadž ony věže byly vlastně chrámy, jest možno se domnívati, že i svatyně a náboženství mělo býti jen prostředkem k upevnění jejich vlády a k proslavení jejich jména. (Hummelauer.) Tak jasněji vysvitne, proč se Bůh protiví podniku.

V. 5. Bůh „sestoupil" — lidomluva k naznačení, že Bůh všecko stopuje a že nic neujde jeho vševědoucnosti. — „Synové Adamovi" — název, který před potopou příslušel Kainovcům (6, 2. 4.), spisovatel zde přenáší na pyšné Noemovce.

V. 6. Místo „neupustí od svých záměrů" hebr. „nikdo jim nezabrání učiniti, co zamýšlejí" — nutno tedy, abych já zakročil.

V. 7. Množné číslo v mluvě Boží vykládá sv. Efrem o nejsv. Trojici, sv. Augustin a jiní se domnívají, že Bůh mluví k andělům. — Bůh „sestupuje" znova, již nejen „aby viděl město" (prvé sestoupení ve v. 5.); zde jde o nový úkon Boží na zemi. — Někteří vykladatelé se domnívají, že Bůh náhle (= zázračně) přivodil jen různost ve smýšlení (= vnitřní jazyk), a z té že samo sebou pošlo rozptýlení lidstva, na které se klade v bibli zvláštní důraz; další rozvětvení jazyků že pak přirozeně povlovně postupovalo. Proti tomu většina myslí, že ne snad jen smýšlení, nýbrž skutečný jediný společný jazyk všech účastníků stavby byl zázračným zakročením Božím rozptýlen, že tedy opravdu náhle vzniklo několikero jazyků od sebe odlišných. — Tím ovšem není řečeno, že se jazyk původně jediný neměnil a neštěpil na nářečí již od stvoření člověka do dob Noemových, neb od Noema do tohoto zmatení jazyků babyl. — Někteří se domnívali, že ssutiny věže, dosud trčící do výše 48 metrů v Birs Nimrudu, pahorku jižně od bývalého Babylonu na protějším břehu (ve staré Borsippě), jsou zbytek babylonské věže biblické; jiní proti tomu tvrdí, že zbytky tyto hledati jest na samém území bývalého Babylonu v pahorku, nyní zvaném Tell-Amran. — Babyloňané odvozovali jméno svého města od báb (brána) a ilu (bůh), Babylon tedy = Brána, Město Boží. Že

8 A tak rozptýlil je Hospodin z tohoto místa, když přestali stavěti
město. 9 Poněvadž tam byl jazyk všeho lidstva zmaten, nazváno
bylo jméno jeho Babel. Odtud tedy rozptýlil je Hospodin po všech
krajinách.

KNIHA PÁTÁ.

RODY SEMOVY. (11, 10.—26.)

Nadpis páté knihy (v. 10a.). Deset arciotců popotopních: a) Sem (10b.—11.), b) Arfaxad (v. 12. n.), c) Sale (14. n.), d) Heber (16. n.), e) Faleg (18. n.), f) Reu (20. n.), g) Sarug (22. n.), h) Nachor (24. n.), i) Tare (26.).

10 Rodové Semovi jsou tito:
Semovi bylo sto let, když — dvě léta po potopě — zplodil Arfaxada.
11 Po jeho narození žil Sem pět set let a zplodil syny i dcery.
12 Když bylo Arfaxadovi třicet pět roků, zplodil Sale.
13 Po jeho
narození žil Arfaxad tři sta tři roky a zplodil syny i dcery.
14 Když bylo Salemu třicet roků, zplodil Hebera.
15 Po jeho narození žil Sale čtyři sta třicet let a zplodil syny i dcery.
16 Když byly Heberovi třicet čtyři roky, zplodil Falega.
17 Po jeho
narození žil Heber čtyři sta třicet let a zplodil syny i dcery.

---

dva národové různým způsobem jmenují jedno město a každý jméno po svém vykládá, není ojedinělým zjevem, a tím méně je snad nevyrovnatelným rozporem. Stavitelé města, jež mělo býti politickým i náboženským středem, zajisté měli na mysli „Bránu Boží"; ti však, kteří byli nuceni hledati si jinde sídla po zmatení jazyků, byli pochopitelně vedeni k tomu, by místo, na kterém se tak stalo, nazvali Babel (od balal = zmátl), t. j. zmatek.

V. 10. Z 5, 31. a 7, 6. plyne, že bylo Semovi 100 let v roce potopy. Praví-li se tedy zde, že zplodil Arfaxada druhého roku po potopě, možno zdánlivou nesrovnalost vysvětliti tím, že se napřed věk Semův, v němž zplodil Arfaxada, udává okrouhle (když mu bylo 100 let), načež hned určitěji se poznačuje doba narození Arfaxadova: dvě léta po potopě. — Tato tabulka otců popotopních se velmi podobá tabulce patriarchů předpotopních v hl. 5. Nesčítají se tu však roky celého života každého arciotce a chybí tu rovněž stereotypní „potom zemřel". — V LXX mezi Arfaxadem a Salem jest i patriarcha Kainan, jehož sv. Lukáš pojal též do svého rodopisu Kristova (3, 36.). — Také v tomto rodopisu patriarchů popotopních se bohužel nezachovaly všecky číslice neporušeně, jak je svatopisec byl napsal neb diktoval. Sečtou-li se roky stáří jednotlivých patriarchů, ve kterých který zplodil své syny, a odčítá-li se 100 let věku Semova před potopou, viděti, že od potopy do narození Abrahamova uplynulo dle hebrejského znění *290* roků, dle samaritánského *940* a dle řeckého *1070*! Vše nasvědčuje, že spisovatel nemínil podati úplnou řadu všech přímých potomků (descendentů) od Noema do Abrahama, nýbrž že vybral jen některé, by ukázal původ Abrahamův z rodu Noemova a Semova. Staří vynechávali v rodopisech střední členy, jak viděti z rodopisu Kristova u sv. Matouše (1, 8. 17.), kde mezi Joramem a Oziášem jsou vynecháni tři členové: Ochoziáš, Joas a Amasiáš, a přece existence jich nade vši pochybnost je zjištěna 4 Král 8, 24; 11, 2; 12, 1; 14, 1. Nepodává tedy Písmo sv. žádné vědecké soustavy letopočtů (chronologické), neudává přímo stáří lidstva, nesčítává svoje roztroušená data. Dnes na základě jiných pramenů dějepisných možno říci, že 4000letá doba dějin lidstva od počátku do Krista nestačí, neboť ve 4tém tisíciletí jest už vysoká vzdělanost v Babylonii a v Egyptě; bude tedy na dobu od potopy do Krista přijmouti asi 5000 let, na dobu od stvoření člověka do potopy asi 2000 roků, celkem pro Starý zákon asi 7000 let. Tím nechceme nikterak omezovati badatelské svobody anthropologů, kteří snad svým časem dokáží větší stáří lidstva. — O dlouhověkosti Abrahamových předků srv. to, co bylo řečeno svrchu ke konci hl. 5.

[18] Když bylo Falegovi třicet let, zplodil Reua. [19] Po jeho narození žil Faleg dvě stě devět roků a zplodil syny i dcery.
[20] Když byly Reuovi třicet dva roky, zplodil Saruga. [21] Po jeho narození žil Reu dvě stě sedm roků a zplodil syny i dcery.
[22] Když bylo Sarugovi třicet roků, zplodil Nachora. [23] Po jeho narození žil Sarug dvě stě let a zplodil syny i dcery.
[24] Když bylo Nachorovi dvacet devět roků, zplodil Tarea. [25] Po jeho narození žil Nachor sto devatenáct let a zplodil syny i dcery.
[26] Když bylo Tareovi sedmdesát let, zplodil Abrama, Nachora a Arana.

KNIHA ŠESTÁ.

DĚJINY RODU TAREOVA. (11, 27.—25, 11.)

Rodina Tareova a její cesta z Uru do Haranu. (11, 27.—32.)

Nadpis šesté knihy (27a.). Rodina Tareova, desátý arciotec j) Abram. Lot, bratrovec Abramův (27b.). Smrt Aranova (28.). Sarai, neplodná manželka Abramova. Melcha, žena Nachorova (29. n.). Tare přestěhoval se z Uru do Haranu (31.), Věk Tareův (32.).

[27] Rodové Tareovi jsou tito:
Tare zplodil Abrama, Nachora a Arana, Aran pak Lota.
[28] Aran zemřel před svým otcem Tarem ve svém rodišti, v Chaldejském Uru.
[29] Abram pak a Nachor pojali manželky; žena Abramova slula Sarai a žena Nachorova Melcha; ta byla dcerou Arana, jenž byl otcem Melchy a spolu též otcem Jeschy. [30] Sarai byla neplodná, tak že neměla dětí.
[31] Tu pojav Tare svého syna Abrama, svého vnuka Lota, syna to Aranova, jakož i Sarai, svou snachu — ženu to Abrama, svého

V. [27]. Tare hebr. Terach, odtud jeho potomstvo sluje též „Terachovci“ Tato kniha (šestá) začíná vypravovati o cestě Terachovců z Uru do Haranu za vedení Tareova, proto jest nadepsána „Rody Tareovy“ a nikoli „Dějiny Abrahamovy“, jak by se dle obsahu té knihy mohlo mysliti.

V. [28]. Ur je starobylé město jihobabylonské (babyl.-assyrsky Uru) na pravém břehu dolního Eufratu, kde se vypíná dnes pahorek Mugrair. — Sluje Ur Chaldejské (doslovně: Chaldejských), jelikož leželo v kraji, kde přebývali kmenové „Kaldu“, t. j. Kaldové, Chaldejští. Země jimi osazená sluje Chaldea neb Chaldejsko.

V. [29]. O Jeschu myslí mnozí, že to byla Sarai, manželka Abramova. Viz však 20, 12.

V. [31]. Zdá se, že Abram, byv Bohem vyzván, pohnul svého otce, by odešli z Ur. Proč tak učinili, viděti Jos 24, 2. n. a Sk 7, 2. nn. Mnohobožství již tak se rozmohlo, že nakazilo i rodinu Tareovu a bylo by snad podrylo i jednobožství Abramovo. Prozřetelnost Boží, aby zachovala v rodině a potomstvu Abramově původní čistý tvar náboženství, osamocuje Abrama, oddaluje ho škodlivých vlivů, vytrhuje ho z nebezpečného prostředí. — Dle dosavadního biblického vypravování bylo původní náboženství lidstva čisté jednobožství. Teprv postupem doby se zvrhal tento tvar v mnohobožství, až se rozšířilo po celém světě, vyjma skrovné potomstvo Abramovo. Moderní srovnavací dějiny náboženství tvrdívají sice pravý opak, že prý lidstvo přirozenými silami se propracovalo od tvaru náboženství méně dokonalého (mnohobožství) ke tvarům dokonalejším (jednobožství), jen že tato věda nemá práva tvary náboženské, jaké dnes nalézá u divokých národů v Africe, Ame-

syna — vyvedl je z Chaldejského Uru, aby se přestěhovali do země Kanaan. Přišli až do Haranu a tam se usadili.

32 Tareových dnů bylo dvě stě pět let, načež v Haranu zemřel.

Abram povolán jsa od Hospodina, odebírá se do Kanaanu a odtud do Egypta. (12, 1.—20.)

Povolání Abramovo a zaslíbení jemu daná (v. 1.—4a.). Pětasedmdesátiletý Abram vydává se na cestu s Lotem a přichází do Sichemu (4b.—6.). Hospodin se mu zjevuje a zemi tuto mu zaslibuje (7.). Abram mezi Betelem a Haiem (v. 8.). Abraham stěhuje se do Negebu (v. 9.) a přicházeje do Egypta (v. 10.), prosí Sarai, by se vydávala za jeho sestru (11.—13.). Sarai v haremu faraonově (14.—16.), řízením Božím však propuštěna (17.—20.).

Hlava 12. — 1 Řekl totiž Hospodin k Abramovi: Vyjdi ze své země, příbuzenstva i z domu svého otce a pojď do země, kterou ti ukáži. 2 Učiním z tebe veliký národ, požehnám ti, zvelebím tvé jméno a budeš požehnaným. 3 Žehnati budu těm, kdož tobě budou žehnati, zlořečiti však budu těm, kdož zlořečiti budou tobě; a v tobě požehnána budou všecka pokolení lidstva. 4 Dle rozkazu Hospodinova Abram vyšel a Lot šel s ním.

Sedmdesát pět let bylo Abramovi, když vycházel z Haranu. 5 Vzal Sarai, svou manželku, Lota, syna bratrova, všecek majetek, jehož nabyli, i služebnictvo, které získali v Haranu, načež vyšli do země Kanaan. Když tam přibyli, 6 prošel Abram zemi až k místu Sichem, až k Slav-

---

rice a v Australii (animismus, totemismus, tabuismus, fetišismus, kult předků), beze všeho přenášeti v doby prvého lidstva vůbec; nedopouštějí toho prameny dějepisné! Nepředpojaté studium dějin náboženství stanoví, že čím dále do minulosti, tím menší počet bohů, tím čistší představy o Bohu. Kdo tvrdí, že Abramovci se propracovali přirozenou cestou k pojmu jediného pravého Boha, měl by také vyložiti, proč jejich sousedé za těchže přirozených podmínek (Ammonité, Moabité, Filišťané, Arameové, Edomité, Madianité atd.) nepovznesli se k témuž pojmu. Moderní srovnavací věda náboženská nemůže uvésti a historicky dokázati ani jediného obdobného případu k jednobožství potomstva Abramova — Israelitů. Nezbývá než staleté jednobožství u Israelitů přičítati nadpřirozenému působení Božímu. — Haran = (Karrhae) jest město v horní Mesopotamii, u veliké obchodní cesty od Středomořského moře k Perskému zálivu.

Gn 12. V. 1. Již sv. Augustin pozoroval, že povolání Abramovo (v. 1.—3.) stalo se dříve v Uru, což potvrzují Sk 7, 2. Mohli bychom tedy přeložiti: „Byl totiž řekl Hospodin...“ — Místo „z příbuzenstva“, jehož Abram zcela neopustil, když vzal s sebou Lota, lépe překládati „místo narození“, „otčinu“.

V. 2. „Požehnám ti“ = obohatím tě (srv. 30, 27; 39, 5.) majetkem ne jen přirozeným, nýbrž i dary nadpřirozenými. — Místo „budeš požehnaným“ lépe hebr. „budeš *požehnáním*“, t. j. zosobněným požehnáním, pramenem požehnání i pro jiné.

V. 3. „V tobě,“ t. j. tebou či, jak určitěji 22, 18., „v tvém potomstvu“ (semeni). Zaslíbení toto se opakuje a rozšiřuje 18, 18; 22, 18; 26, 4; 28, 14; jest již třetím místem messiášským (tak zv. zaslíbení patriarchální). Slibuje se, 1. že potomstvo Abramovo bude zvláštním požehnaným národem Božím, ze kterého 2. vzejde spása všem ostatním národům, kteroužto spásu 3. způsobí Abramův potomek. Nad to i Palestina zaslíbena Abramovcům.

V. 4a. patří ku předcházejícímu úryvku a týká se východu Abrama a Lota z Uru. Teprv druhou polovicí tohoto verše začíná se nový úryvek o cestě Abramově z Haranu.

V. 6. Sichem v horách Efraimských mezi Hebalem a Garizimem, v místech, kde se nyní rozkládá arabské město Nabulus. — Místo k „Slavnému údolí“ lépe: k dubu (dubině srv. Dt 11, 30.) More(ovu?). More byl snad majitelem oné dubiny.

nému údolí. — Kanaanejští sídlili tehdy v zemi. — 7 Tu zjevil se
Abramovi Hospodin a pravil mu: Tuto zemi dám tvému potomstvu.
On pak vystavěl tam oltář Hospodinu, jenž se mu byl zjevil.
8 Odtud odebral se dále k vyvýšenině (zvedající se) na východě
od Betelu a tam postavil své stany, tak že měl Betel na západě a
Hai na východě. Také tam vystavěl Hospodinovi oltář a vzýval jeho
jméno.
9 Na to bral se Abram stále k jihu, na různých místech se za-
stavuje.
10 Když nastal v zemi hlad, tu Abram vydal se na cestu do Egypta,
aby tam užíval pohostinství, neboť hlad v zemi těžce doléhal. 11 Když
se blížil k Egyptu, pravil své manželce Sarai: Vím, že jsi krásná žena
12 a že Egypťané, když tě uvidí, řeknou: To je jeho žena. A zabijí mě,
kdežto tebe nechají na živu. 13 Rci tedy, prosím tě, že jsi má sestra,
bych se pro tebe dobře měl a nepřišel pro tebe o život.
14 Když tedy přišel Abram do Egypta, viděli Egypťané ženu, že
jest velmi krásná. 15 Dvořenínové oznámili to faraonovi, chválíce ji
před ním, a tak byla žena odvedena do domu faraonova. 16 Abramovi
pak k vůli ní dobře činili, tak že dostal ovec, hovězího dobytka, oslů,
služebníků, služebnic, oslic a velbloudů.
17 Hospodin však mrskal převelikými ranami faraona i dům jeho
pro Sarai, manželku Abramovu. 18 Povolav tedy farao Abrama, řekl
mu: Co jsi mi to učinil? Proč jsi mi neoznámil, že je to tvá manželka?
19 Proč jsi pravil, že je to tvá sestra, tak že jsem ji pojal za manželku?
Nyní tedy hle, jest to tvá manželka; vezmi ji a jdi! 20 Dal pak farao
o Abramovi rozkaz svému mužstvu, že ho doprovodili i s manželkou
a se vším, co měl.

V. 7. V té době nebylo ještě dědičného kněžství; bohoslužbu konal bud otec rodiny neb náčelník kmene (šejk).

V. 8. Betel stojí zde již předem (prolepticky) pro místo, které slulo tehdy Luza (Gn 28, 19.). — Hai v území Benjaminově znamená snad dnešní Chirbet Haiján.

V. 9. Místo „k jihu“ jest přeložiti „Negebem“. Negeb znamená sice „jih“, ale pak jest to vlastní jméno kraje jižně Hebronu.

V. 10. „V zemi,“ t. j. v Negebu. — Egypt byl obyvatelům Palestiny v době hladu obilní komorou a stálým útočištěm. — Abram nehodlal tedy v Egyptě trvale se usaditi; chtěl tam býti jen hostem („gér“) a použiti práv, jaká hostovi příslušela podle tehdejších názorův o pohostinství. — S Abramem asi odebral se do Egypta též Lot, ale že není zvláštního důvodu zmiňovati se o něm, nejmenuje se.

V. 11. Tělesná krása sedmdesátileté ženy souvisí s dlouhověkostí patriarchů, o níž Písmo tolikráte se zmiňovalo; tělesná svěžest a krása tehdy mnohem déle trvala než později, kdy té dlouhověkosti značně ubylo.

V. 13. Abram nelhal, poněvadž dle 20, 12. Sarai byla skutečně polorodou sestrou jeho. Zamlčel, ale nezapřel, že jest jeho manželkou. Péči o cudnost manželčinu poručil Bohu, lidským nástrahám se chtěl lidskými prostředky vyhnouti. (Augustin.)

V. 15. Farao, slovo egyptské, znamená „veliký dům“ (srv. vysoká porta, brána), titul královský, jakého užívali Hebreové o králích egyptských vůbec.

V. 17. Bůh vystupuje sám, by chránil čistotu manželství Abramova. Bůh zakročuje, ne aby potrestal již spáchaný hřích, nýbrž aby zabránil možný zločin. Při návštěvě faraonově v haremu Sarai oznámila mu asi pravý stav věcí.

Lot z rodu zaslíbení vyloučen. (13, 1.—18.)

Návrat Abramův z Egypta do Negebu a k Betelu (v. 1.—4.). Spory mezi pastýři Abramovými a Lotovými znemožňuje Abramova mírumilovnost a ústupnost (5.—10.). Lot v dolním Pojordání (11. n.). Mravní zvrhlost Sodomitů (13.). Hospodin slibuje Abramovi Palestinu a četné potomstvo (14.—17.). Abram u Hebronu (18.).

Hlava 13. — 1 Stoupal tedy Abram z Egypta k jižní straně; on,
jeho manželka, všecko, co měl, a Lot s ním. 2 Byl velice bohat, maje
množství zlata a stříbra. 3 Vrátil se cestou, kudy byl šel, od jihu smě-
rem k Betelu až na místo, kde byl prve vztyčil stan mezi Betelem
a Haiem, 4 na místo, kde byl dříve vzdělal oltář. Tam vzýval jméno
Hospodinovo.
5 Také však Lot, jenž byl s Abramem, měl stáda ovec, skotu
a hojnost stanů, 6 že jich nemohla země pojmouti, by mohli pospolu sí-
dliti. Byl tedy majetek jejich veliký a nemohli společně bydliti. 7 Proto
též vznikl svár mezi pastýři stád Abramových a Lotových. — Kromě
toho sídlili toho času v oné zemi Kanaanejští a Ferezejští. — 8 Řekl
tedy Abram Lotovi: Prosím, ať není sváru mezi mnou a tebou, mezi
pastýři mými a tvými, vždyť jsme bratři! 9 Hle, celá země jest ti volná;
odluč se, prosím, ode mne; půjdeš-li na levo, já si podržím pravou
stranu; vyběřeš-li si ty stranu pravou, půjdu já na levo. 10 Tu Lot po-
zvednuv oči, viděl, že celá krajina Jordánská — jako ráj Hospodinův,
neb jako Egypt — jest kolkolem zavlažována až po Segor. — Tehdy
ještě nebyl Hospodin vyvrátil Sodomy a Gomorrhy. — 11 Tuto krajinu
okolo Jordánu si Lot zvolil a uchýlil se na východ.
Tak oddělili se tito bratři od sebe.
12 Kdežto Abram sídlil v zemi Kanaan, Lot obýval v městech
v okolí Jordánu a přebýval i v Sodomě.
13 Lidé sodomští pak byli velmi zlí a velicí hříšníci před Hospo-
dinem.
14 I řekl Hospodin k Abramovi, když se byl Lot od něho odloučil:
Pozvedni očí svých a pohleď z místa, na němž nyní jsi, na sever, na
jih, na východ a na západ. 15 Všecku zemi, kterou vidíš, dám tobě
a potomstvu tvému až na věky. 16 A rozmnožím potomstvo tvé jako
prach země; může-li kdo z lidí sečísti prach země, bude moci také
spočítati tvé potomstvo. 17 Vstaň a procházej tuto zemi na délku i na
šířku, neb hodlám ti ji dáti.
18 Posunuje tedy své stany, Abram ubíral se, až se usadil vedle
údolí Mambre, kteréž jest v Hebronu; tam vzdělal Hospodinu oltář.

Gn 13. V. 1. Místo „k jižní straně“ opět do Negebu. Srv. 12, 9.

V. 2. Místo „množství“ dlužno dle hebr. čísti „stáda“. Ve stádech bylo především bohatství Abramovo.

V. 3. Vrátil se dle hebr. „po těch zastávkách“, táboře na těch místech, kde tábořil cestou do Egypta. — „Od jihu“ t. j. z Negebu.

V. 6. Země neplodila tolik pastvy, kolik stáda obou potřebovala.

V. 7. Zmínka o jiných obyvatelích Palestiny se činí, aby bylo tím patrnější, že země nestačila všem potřebám.

V. 10. „Krajina Jordánská“ jest vlastní jméno poříčí dolního Jordánu, jmenovitě kraje, kde bylo patero měst jmenovaných v následující hlavě (Pentapolis, Pětiměstí). Město sluje zde již předem (prolepticky) Segor, ačkoli ještě se vlastně jmenovalo Bala (14, 2.). — „Ráj Hospodinův“ (může znamenati každou zahradu, zde znamená ráj biblický.

V. 13. „před Hospodinem,“ t. j. skutečně; srv. 10, 9.

V. 18. Místo „údolí Mambre“ dlužno čísti dub (dubina) Mambre. **Slul tak** dle Amorrhity Mambre (14, 13. 24.), jehož byl asi majetkem.

Abram a Melchisedech. (14, 1.—24.)

Čtyři východní králové podnikli výpravu do Pětiměstí (Pentapolis) (v. 1.—3.), protože jim toto odepřelo obvyklý poplatek (4.—5a.). Kudy se východní spolčenci brali? (5b.—7.). Králové Pentapole poraženi, také Lot odveden do zajetí (8.—13.). Abram vítěze pronásleduje a Lota vyprošťuje (14.—17.). Melchisedech mu žehná (18.—20.). Velkodušnost a nezištnost Abramova (21.—24.).

Hlava 14. — [1] Toho času Amrafel, král sennaarský, Arioch, král
pontský, Chodorlahomor, král elamský, a Tadal, král Národů, [2] zvedli
válku proti Barovi, králi sodomskému, proti Bersovi, králi gomorrh-
skému, proti Sennaabovi, králi adamskému, proti Semeberovi, králi
seboimskému, a proti králi (města) Baly, t. j. Segoru. [3] Ti všichni sešli
se v Lesním údolí, které jest nyní Solným mořem.
[4] Když totiž po dvanácte roků byli Chodorlahomorovi sloužili,
třináctého však roku byli od něho odpadli, tu [5] roku čtrnáctého Chodor-
lahomor a králové, kteří byli s ním (spolčeni), vytrhli do pole.
A porazili Rafaimské v Astarot-Karnaimu, s nimi Zuzimské,
Emimské v Save-Kariataim, [6] Chorrejské na horách Seirských až
k pláním Faranu, který jest na poušti. [7] Obrátivše se pak přišli k pra-
menu Misfat, to jest do Kadesu, a pohubili celé území Amalekitů a
Amorrhejských, kteří bydlili v Asason-Tamaru.
[8] Vytáhl tedy král sodomský, král gomorrhský, král adamský,
král seboimský, jakož i král Bály, to jest Segoru, a sešikovali se proti
nim v Lesním údolí, [9] totiž proti Chodorlahomorovi, králi elamskému,
Tadalovi, králi Národů, proti Amrafelovi, králi sennaarskému, a proti
Ariochovi, králi pontskému, čtyři králové proti pěti. — [10] Mělo pak

---

Hl. 14. V. [1]. Amrafel jest slavný král starobabylonský Chammurapi (2133—2078?). — Místo král pontský dlužno čísti král Elassaru. Elassar je staré město jižní Babylonie, které slulo Larsam; nyní jest asi v těch místech Senkere. — Ariocha považují někteří za krále Rim-Sina (Ri-agu?), známého rovněž z klínopisů. — Chodorlahomor jest Kudur-Lagamar; Chammurapi byl mu dříve podroben, ale vymanil se. — „Národové“ hebr. Gójím jsou asi Guti, Gutim klínopisů. — Je-li Amrafel opravdu Chammurapi, a je-li správný počet babylonologů, že panoval v letech svrchu udaných, pak možno přesněji určiti dobu, kdy žil Abram, jeho vrstevník.

V. [2]. Prvá čtyři města tohoto Pětiměstí později dle Gn 19. zanikla. Segor dle Musila bylo v místech dnešní zříceniny al-Kerje (na jihu Mrtvého moře).

V. [3]. Místo „Lesní údolí“ lépe nechati původní vlastní jméno: „Siddím“. — „Solné moře“ sluje právem Mrtvé moře, poněvadž jeho voda jmenovitě na jihu obsahuje veliké množství soli. Moře toto zaujímá nyní místo bývalého údolí Siddím.

V. [5]. Táhli tedy čtyři oni spolčenci z Mesopotamie přes Damašek krajinami Basanem, Moabskem, pohořím Seirským, rozkládajícím se jižně od Mrtvého moře až k zálivu Elatskému. — Rafaité zvaní tak od svého praotce Rafy (2. Král 21, 16. 18. 20.) sídlili hlavně v Basanu. — Astarot-Karnajim bylo asi tam, kde jest dnes Tell-Aštara (18 km s.-z. od Der'atu (= Edrei) v dnešním Hauranu. — Místo „s nimi“ udává hebr. jméno místa, na němž Zuzité sídlili — Ham, jehož poloha jest nám však blíže neznáma. — Emité dle Dt 2, 10. n. seděli v Moabsku, tam tedy hledati také Kariataim (= dneš. Kureját pod údolím Vádi Zerká Ma'ín j.-z. od hory Attárús.)

V. [6]. El-Fárán jest Aila či Elat, po němž pojmenován blízký záliv (Ílá).

V. [7]. Kades jest dnešní oasa 'Ain Kadís 80 km od Bersabe na jih. Nejnověji však Musil stotožňuje pramen Kades (Barnea) s Kornúbem. — Asason Tamar jest Engaddi, dnešní oasa 'Ain Džiddi asi prostřed západního břehu Mrtvého moře.

V. [8]. V „Lesním údolí“, t. j. v Siddímu.

V. [10]. Poznámka tato přidána, že později po nešťastné bitvě mnoho Pentapolitů zahynulo v těch studnách („padli tam“). — Král sodomský nezahynul, neboť ve v. 17. zase vystupuje.

Lesní údolí mnoho asfaltových pramenů. — Král sodomský a gomorrhský
davše se na útěk padli tam; ostatní utekli do hor. 11 Pobravše pak
všecek majetek Sodomských a Gomorrhských, jmenovitě všecky potraviny, odtáhli; 12 vzali též Lota, syna bratra Abramova, jenž v Sodomě
sídlil, a jeho majetek.
13 Tu hle, jeden, jenž byl unikl, zvěstoval to Hebreu Abramovi,
jenž sídlil v údolí Mambrea, Amorrhity, bratra Escholova a bratra Anerova, — ti totiž byli učinili s Abramem smlouvu. — 14 Když Abram uslyšel,
že Lot, jeho bratr, je zajat, shromáždil tři sta osmnácte svých ozbrojenců,
domorodých to otroků, a hnal se až k Danu. 15 Rozděliv své spojence
přepadl nepřátele v noci; porazil je a pronásledoval až do Hoby, jež leží
na sever od Damašku. 16 A přivedl zpět všecek majetek i Lota, bratra
svého, s jeho majetkem, jakož i ženy a služebnictvo. 17 Když se vracel
z vítězné bitvy nad Chodorlahomorem a nad králi, kteří s ním byli, vyšel
mu vstříc král sodomský do údolí Save, to jest do údolí Královského.
18 Melchisedech pak, král Salemu, podal (v obět) chléb a víno
— byl totiž knězem nejvyššího Boha, — 19 požehnal mu a pravil: Požehnán budiž Abram od Boha nejvyššího, jenž stvořil nebe i zemi;
20 a požehnán buď Bůh nejvyšší, jehož (ochranným) působením dostali
se nepřátelé do tvé moci. I dal mu ze všeho desátek.

V. 13. Abram sluje tu Heber, t. j. Zářecký, že původně sídlil za řekou (Eufratem či Jordánem?) a překročil ji. Jméno to dáno později potomkům Abramovým; proto sluli Hebreové. — Mambre, Eschol a Aner, náčelníci patrně kmenů a zámožní polonomadé asi jako Abram, smluvili se, že si budou navzájem pomáhati proti možnému nepříteli, jak v těch krajinách a dobách bývalo zvykem. Srv. 21, 22. nn.; 26, 28. nn.; 33, 12.

V. 14. Domorodí otroci se nazývali, kteří se v domě Abramově narodili z rodičů otroků, od mládí svému pánu zvykli a proto byli věrnější a spolehlivější než otroci teprv později koupení nebo jinakým právním důvodem nabytí. — Dan, jméno místa, původně Lais, na severní hranici Palestiny, kde dnes je zřícenina Tell el-Kádí (Jos 19, 47; Sdc 18, 29.).

V. 15. „Na sever" od Damašku doslovně „na levé straně" Damašku. Staři totiž určovali strany světa hledíce k východu slunce, tak že předek znamená východ, zadek = západ, levá strana = sever, pravá strana = jih. Hoba = al-Kabún, vesnice arabská, půl hodiny severně od Damašku.

V. 16. K otázce, jak že mohl Abram se svými *318* lidmi poraziti voje čtyř spolčených králů, třeba uvážiti: 1. Nikde se nepraví, že jmenovaní čtyři králové táhli v čele větších tlup, 2. Abram nebojoval s nimi v širém poli, nesvedl s nimi pravidelné bitvy, nýbrž je v noci z nenadání přepadl, a tu známo, co zmůže i ve vojště panika, 3. Abram kromě svých 318 zkušených bojovníků měl s sebou lid svých spojenců Mambra, Eschola a Anera, 4. Melchisedech (v. 20.) vyznává, že Bůh dal Abramovi vítězství.

V. 17. Údolí Save dlužno rozeznávati od Save-Kariatajim (v. 5.) Zajordánského. Save bylo nedaleko Salemu, Salem pak pravděnejpodobněji byl Jerusalem.

V. 18. Že přinesl Melchisedech skutečně chléb a víno v obět, jest patrno: a) následující poznámku, že byl knězem, dlužno spojiti s přinesením chleba a vína. Byl-li knězem, pak obětoval, neboť jmenovitě přinášení obětí (a ne jen žehnání) jest hlavním úkonem a úřadem kňezovým; b) Abram častěji přinášel obět (12, 7. 8; 13, 18.), zde však, v okamžiku tak závažném, nepřináší obět díků za vítězství; z toho lze souditi, že požádal Melchisedecha, by přinesl obět v tomto smyslu, a Melchisedech skutečně tak učinil; odtud si vysvětlíme též, že Abram přináší mu desátek. Konečně c) David Ž 109, 4. a Pavel Žid hl. 5. a 7. nazývají Krista knězem dle řádu, t. j. způsobu Melchisedechova; nikde však jinde nevypravuje se o oběti Melchisedechově a jejím obřadu než zde. — Pro tuto obět jest Melchisedech jedním z nejkrásnějších předobrazů Krista, který přinesl v nejpamátnějším okamžiku svého života a přináší denně obět svého těla a krve své pod způsobami chleba a vína.

V. 20. Byl tedy desátek, jehož odvádění tak podrobně popisoval zákon Mojžíšův, v patriarchálních dobách v obyčeji.

21 Tu pravil král sodomský k Abramovi: Dej mi služebný lid,
ostatek si vezmi. 22 On mu odpověděl: Zvedám ruku svoji k Hospo-
dinu, Bohu nejvyššímu, vládci nebe i země, 23 že ani nitky ze šatu,
ani řeménku z obuvi ze všeho tvého majetku nepřijmu, abys nemohl
říci: Já jsem obohatil Abrama; 24 vyjímám jen to, co snědlo mužstvo
a podíly mužů, kteří táhli se mnou, Anera, Eschola a Mambrea; ti ať
obdrží své podíly.

Bůh uzavírá s Abramem smlouvu. (15, 1.—21.)

Abram věří Hospodinu, jenž mu slibuje potomka (1.—6.). Slavné obřady smlouvy (7.—21.).

Hlava 15. — 1 Po těchto událostech mluvil Hospodin ve vidění
k Abramovi řka: Neboj se, Abrame, já jsem ochráncem tvým a od-
měna tvoje (bude) velmi veliká. 2 I řekl Abram: Pane Bože, co mi
dáš? Já odejdu bez dětí a syn správce mého domu, tento Eliezer
z Damašku... 3 Mně však — dodal Abram — nedal jsi potomstva,
tak že hle, domorodý můj služebník bude mým dědicem. 4 Tu ihned
pravil k němu Hospodin: Nebude on tvým dědicem, nýbrž toho budeš
míti dědicem, jenž vzejde z tvého lůna. 5 A když ho byl vyvedl ven,
pravil mu: Vzhlédni k nebi a spočítej hvězdy, můžeš-li. Tak (četným)
— pravil mu — bude tvé potomstvo. 6 Abram Bohu uvěřil a bylo mu
to přičteno ke spravedlnosti.

7 A pravil mu: Já jsem Hospodin, jenž jsem tě vyvedl z Uru
Chaldejského, abych ti dal zemi tuto v majetek. 8 On však řekl: Ho-

---

V. 22. Zvedám ruku svou, t. j. přísahám. Abram nepřijímá ničeho z majetku krále sodomského nejen z velkodušnosti, nýbrž také asi proto, že nechtěl míti ničeho, na čem lpí Boží kletba.

Hl. 15. V. 1—5. odehrává se sice v noci, ne však ve snu, kdy člověk nemůže činiti záslužných skutků. „Ve vidění“ znamená zde jen, že Bůh ukázal se Abramovi podobným způsobem jako 12, 7; 17, 1; 18, 1. — Abram, jak patrno z následujícího, bál se, že majetek jeho se dostane po jeho smrti do cizích rukou. — Bůh nepraví, že on, Bůh, bude jeho odměnou, sice by se Abram nemohl tázati ve v. 2.: „Co mi dáš?“

V. 2. Tou otázkou chce Abram říci: „Nač jsou mi všecky dary, když nemám dědice?“ — „Tento Eliezer z Damašku...“ Neúplná věta, jejíž smysl se podává ve v. n.

V. 3. Hrozí nebezpečí, že majetek po smrti bezdětného Abrama se dostane do rukou rodiny Eliezera, Abramova to otroka. Co znamená „domorodý“ viz 14, 14.

V. 5. Již 13, 16. přirovnával Bůh množství potomstva Abramova k prachu země, zde k počtu hvězd. Druhý tento obraz je skvělejší, září z něho budoucí sláva a lesk potomstva Abramova, tělesného i duchovního (Řím 4, 18.).

V. 6. Abram uvěřil a pojal zároveň důvěru, že Bůh jistě splní, co v předcházejících slovech (v. 1.—5.) slíbil. Tato víra a důvěra, protože za daných okolností byla velmi těžká (Řím 4, 18. n.), byla i záslužná, rozmnožila Abramovu spravedlnost a zálibu Boží v něm.

V. 7.—9. řečeny byly k Abramovi buď hned po předcházejícím, neb o něco později, v noci nebo z rána. Následující den věnoval Abram přípravě obětí, načež sedě očekával příchodu Boha. — V. 12. udál se krátce před západem slunce, v. 17. krátce po něm; možno však též, že tmy v. 17. jsou tytéž co v. 12. — Z Uru vyvedl Bůh Abrama dle 12, 1. nn.

V. 8. Abram žádá od Boha nějakého znamení, na potvrzení nebo v pečeť daného zaslíbení. Není to znamením oslablé jeho víry a důvěry, jež ve v. 6. byla pochválena a Bůh v odměnu za ni hodlá uzavříti s Abramem smlouvu (v. 9. nn.). Lidé si potvrzují smlouvy přísahou, ne vždy ze vzájemné nedůvěry, nýbrž to

spodine, Bože, podle čeho mohu poznati, že bude mým majetkem?
9 Vezmi — odpověděl Hospodin — vezmi tříletou krávu, tříletou
kozu, tříletého berana, hrdličku a holubici. 10 Vzav to vše, rozpůlil je
a položil jednotlivé poloviny proti sobě; ptáků však nerozpůlil. 11 Tu
sestupovali ptáci na mrtvá těla a Abram je zaháněl. 12 Když slunce
se chýlilo k západu, náhle zmocnil se Abrama spánek a hrůza veliká
a mrákotná ho pojala. 13 Bylo mu pak řečeno: Věz předem, že po-
tomstvo tvé hostem bude v cizí zemi, bude podrobeno a utiskováno
čtyři sta roků. 14 Ale já budu souditi národ, kterému budou sloužiti,
načež vytáhnou s velikým jměním. 15 Ty však se odebéřeš v pokoji
k otcům svým a pochován budeš u vysokém stáří. 16 Ve čtvrtém ko-
leně se sem (potomci tvoji) navrátí; neboť dosud nejsou nepravosti
Amorrhejských dovršeny. 17 Když pak bylo slunce zapadlo, nastala
hustá tma a objevila se kouřící pec a ohnivý plamen, jenž procházel
mezi oněmi půlemi. 18 Toho dne uzavřel Hospodin smlouvu s Abra-
mem, řka: Potomstvu tvému dám tuto zemi od Egyptského potoka až
po veletok Eufrat, zemi 19 Kinejských a Kenezejských, Kedmonejských,
20 Hetejských, Ferezejských, Rafaimských, 21 Amorrhejských, Kana-
nejských, Gergesejských a Jebusitů.

---

patří ke slavnostnímu způsobu; podobně asi žádá si Abram toho slavnostního znamení.

V. 9. „Vezmi mi," t. j. obětuj. — Za dob Abramových bylo ve zvyku, že dvě strany, uzavírajíce smlouvu, by jí dodaly větší pevnosti a svatosti, obětovaly oběti, položily jejich části proti sobě, procházely jimi a přísahajíce zaklínaly se, ať se jim stane jako těm žertvám, když nedodrží smlouvy. I tomu Bůh vyhověl ve své blahosklonnosti k Abramovi.

V. 11. Spouštěli se draví ptáci, vidouce hojnou potravu v obětních zvířatech. Abram nepotřeboval jich zaháněti; stačilo mu poseděti u obětních darů a dravci se neodvážili na kořist.

V. 12. „Spánek" ekstatický, vytržení. — „Hrůza mrákotná" jest úzkost z hustých temnot, v nichž Abram s počátku ničeho neviděl, a slyšel v nich jen hlas.

V. 13. Cizí země = Egypt. — *400* roků jest zde řečeno okrouhle. Dle Ex 12, 40. trvala doba ta *430* let.

V. 14. „Národ, kterému budou sloužiti..." jsou Egypťané. — „Souditi" znamená dle mluvy biblické jakékoliv úkony vladařské moci, zde trestati.

V. 15. Nepraví se zemřeš, nýbrž půjdeš jako cizinec (poutník), který se stěhuje z vlasti do vlasti (Zlatoústec). — Abram nebyl pohřben na místě, kde odpočívala těla jeho předků; proto poukazuje tu Bůh k nesmrtelnosti duše. Výklad tento jest tím více odůvodněn, protože po smrti mělo se dostati Abramovi útěchy a jakési náhrady za to, že zde na zemi se nedožil náplně zaslíbení, že potomstvo jeho vyjde z Egypta a bude vládnouti v Palestině.

V. 16. „Koleno," jedna generace zde dle v. 13. počítá se na *100* roků. Zcela přiměřeně k délce věku patriarchů ještě i v této době. — „Amorrhejští" znamenají zde Kananejské. — Nepravosti jejich nejsou dosud dovršeny, proto jich Bůh nechce ještě trestati. Až bude míra jejich hříchů naplněna, pak je Bůh vyhladí a za nástroj k tomu použije potomstva Abramova — Israelitů.

V. 17. Oheň = náznak (symbol) Boha. Pece na východě mívají tvar válce kolmo postaveného neb kužele, z něhož vychází kouř a prokmitá oheň. Takový byl i ohnivý sloup, který provázel později Israelity po poušti.

V. 18. „Potok egyptský" obyčejně se považuje za totožný s dnešním údolím el-'Arîš. Musil však právem dokazuje, že tento potok jest hledati asi o 70 km severněji v údolí, jež dnes sluje en-Nahr. Potok ten dosud beduini považují za rozhraní Syrie (Palestiny) od Egypta.

V. 19. „ vypočítává deset různých kmenů, roztroušených po Palestině. — Kinejští (Kinité) nejsou jmenováni v tabulce národopisné (Gn 10.); zdá se však, že byli příbuzní Madianitů, neboť Hobab, náčelník jednoho kmene Kinitů, sídlem na poloostrově Sinajském, jmenuje se Nm 10, 29. Madianitou. — Kinizzité jen zde se uvádějí. — Rovněž Kadmonité. — Perizzité sídlili dle Jos 17, 15. n

Narození Ismaelovo. (16, 1.—16.)

Abram z návodu Sarajina pojal za ženinu (vedlejší manželku) Agaru (v. 1.—3.). Ta stavši se matkou, vypínala se nad svou neplodnou velitelku (4.). Když ji Sarai utiskovala, uprchla na poušť (5. n.). Tam se jí zjevil anděl Hospodinův, který ji vrací a slibuje jí syna Ismaela a četné potomstvo (7.—14.). Když bylo Abramovi osmdesáte šest roků, narodil se mu Ismael (15. n.).

Hlava 16. — 1 Sarai tedy, manželka Abramova, nerodila dětí;
majíc však egyptskou otrokyni, jménem Agar, 2 pravila svému man-
želu: Hle, Hospodin mě zavřel, abych nerodila; vstup k mé otrokyni,
zda se mi snad aspoň z ní dostane synů. Když byl ochoten vyhověti
její prosbě, 3 vzala Agaru, svou egyptskou otrokyni — po deseti
letech svého pobytu v zemi Kanaan — a dala ji muži svému za
manželku.
4 Když pak k ní vešel a ona zpozorovala, že počala, jala se
pohrdati svou paní.
5 Tu pravila Sarai Abramovi: Jednáš nespravedlivě vůči mně;
já jsem dala svoji otrokyni do tvého klína a ta, vidouc, že počala,
pohrdá mnou. Sudiž Hospodin mezi mnou a tebou! 6 Odpověděl jí
Abram: Hle, otrokyně tvá jest v tvé moci, nalož s ní po libosti. Když
ji tedy Sarai utiskovala, ona utekla. 7 Když pak ji nalezl anděl Hospo-
dinův na poušti u pramene vody, který jest na cestě do Suru [na
poušti], 8 pravil k ní: Agaro, otrokyně Sarajina, odkud přicházíš a kam
jdeš? Odpověděla: Utíkám před Sarai, svou paní. 9 Tu jí pravil anděl
Hospodinův: Vrať se ke své paní a podrob se její ruce. 10 A pokra-
čoval: Velice rozmnožím tvé potomstvo, tak že nebude moci býti pro
množství spočítáno. 11 A opět pravil: Hle, počala jsi a porodíš syna
a nazveš jeho jméno Ismael, poněvadž slyšel Hospodin bolestné vzdechy
tvé. 12 Bude to člověk divoký, ruce jeho proti všem a ruce všech proti

---

na horách severně od Betsanu a Iezraelu. Z Sdc 1, 4. a Jos 11, 3. plyne, že seděli též na horách Judských. — Kananejští v užším slova smyslu měli sídla v poříčí Jordánu. (Nm 13, 30. (29.).) Srv. též 10, 15. 16; 13, 7; 14, 5.

Hl. 16. V. 1. Sv. Efrem se domníval, že tato otrokyně spolu s jinými dary byla od faraona darována (12, 16.). — Sarai dává svou otrokyni svému manželu za druhořadou manželku čili za ženinu, jako později i Rachel a Lia učinily (30, 3. 9.). Dítky z tohoto vedlejšího manželství bude Sarai považovati za své, poněvadž se zrodí z její otrokyně. Není v tom nic fantastického, nýbrž skutečný obyčej, jak nyní lze doložiti §§ 144.—147. zákoníka svrchu jmenovaného krále babylonského Chammurapiho. Abram i Sarai jednají v dobré víře, že se nedopouštějí ničeho nedovoleného, protizákonného (mnohoženství). Písmo sv. však jednání toho neschvaluje, již proto ne, že Abram a Sarai užívají k vyplnění slibů Božích prostředků, jakých jen lidská prozřetelnost jim poskytovala.

V. 3. Po desetiletém pobytu v Kanaanu — v osmdesátém pátém roce věku Abramova.

V. 4. Agar pohrdala svojí bezdětnou paní, jsouc bohatší nyní, jsouc i matkou...

V. 5. Snad se domnívala Sarai, že Abram nedosti rázně zakročil proti zpupnosti Agařině. — Zde již vystupují stinné stránky mnohoženství.

V. 7. Sur jest řada opevnění, která vystavěli faraonové na hranicích Egypta proti vpádům různých Asiatů; pak sluje Sur i poušť odtud na východ se rozkládající. Poloha pramene se určitěji udává ve v. 14. „mezi Kadesem a Baradem". O poloze Kadesu viz 14, 7. — Barad jest Umm el-Bâred, údolí na východ od ‘Abde a ústící do velikého údolí el-Marra.

V. 10. Za podřízení se paní dostane se Agaře odměny vyslovené ve v. 10. n.

V. 11. Ismael = Bůh (el) slyší (jišma‘).

V. 12. V hebr. „bude člověkem jako divoký osel", z přírody vzatý obraz beduina Arabské pouště. — „Naproti bratřím bude vztyčovati..." potomstvo jeho bude sídliti vedle Israelitů, nesplyne však s nimi v jeden národ.

němu; a naproti všem svým bratřím bude vztyčovati stany. [13] Tu na-
zvala jméno Hospodina, jenž k ní mluvil: Tys Bůh, který [jsi] mě
viděl. Pravila totiž: Jistě jsem tu viděla Vidoucího mě ze zadu. [14] Proto
nazvala (též) onu studnu „Studna Žijícího a Vidoucího mě“. Pramen
ten jest mezi Kadesem a Baradem.
[15] Porodila pak Agar Abramovi syna, kterýž mu dal jméno Ismael.
[16] Osmdesáte šest roků bylo Abramovi, když mu Agar porodila Ismaela.

Potvrzení smlouvy mezi Bohem a Abramem. (17, 1.—27.)

Bůh mění jméno Abram v Abraham a podává význam změněného jména (v. 1.—8.). Ustanovení obřízky (9.—14.). Změna jména Sarai v Sára (15.). Sáře přislíben syn (16.—22.). Zákon obřízky proveden (23.—27.).

Hlava 17. — [1] Když byl Abram počal devadesátý devátý rok,
zjevil se mu Hospodin a pravil: Já jsem Bůh všemohoucí; choď přede
mnou a buď dokonalý. [2] Uzavru [svou] smlouvu mezi mnou a tebou
a rozmnožím tě velice velmi. [3] Tu se Abram hluboce, až k zemi po-
klonil. [4] A Bůh mu řekl: Já jsem to, jenž má s tebou úmluvu, že budeš
otcem četných národů. [5] Nebude již tvé jméno zníti Abram, nýbrž slouti
budeš Abraham, poněvadž otcem mnohých národů jsem tě ustanovil.
[6] Způsobím, že obrovsky vzrosteš, učiním z tebe národy a králové
z tebe vzejdou. [7] Ustanovuji smlouvu [svoji] mezi mnou a tebou, a mezi
pokoleními tvého potomstva (které) po tobě (vzejde), že budu dle
věčné smlouvy Bohem tvým a Bohem tvého potomstva (které přijde)
po tobě. [8] A dám tobě a potomstvu tvému zemi, ve které jsi hostem,
celou zemi Kanaan ve věčný majetek a budu jejich Bohem.
[9] A dále pravil Bůh Abrahamovi: Také ty však šetřiti budeš
mé úmluvy a rody potomstva tvého (které) po tobě (vzejde). [10] Toto jest
závazek plynoucí ze smlouvy uzavřené mezi mnou a vámi a mezi po-
tomstvem tvým, jež po tobě vzejde, (závazek to), který budete zacho-
vávati: Obřezán budiž každý z vás, kdo jest mužského rodu; [11] ob-

---

V. [13]. Místo „Tys Bůh, který mě viděl“ žádá souvislost „Tys Bůh, kterého lze viděti bez nebezpečí“. Agar zde naráží na názor, že kdo viděl Boha, musí zemříti. (Srv. Ex 33, 23.) — Agar tedy neviděla Boha tváří v tvář. — Dle sv. Pavla (Gal 4, 22.—31.) jest Agar typem Zákona starého, Sarai pak Nového. Ismael předobrazuje Israelity. Isák jest předobrazem křesťanů.

Hl. 17. V. [1]. „Choď přede mnou...“ = služ mi. Srv. 6, 9.

V. [2]. podává odměnu za tuto službu. — Úmluvu svou Bůh potvrzuje dvojím viditelným znamením, 1. rozšířením jeho jména (v. 5.) a 2. ustanovením obřízky (v. 10. n.).

V. [4]. Úmluva jest oboustranná, proto Bůh nejprve (v. 4.—8.) stanoví, k čemu sám se zavazuje, načež v. 9. nn. stanoví závazky Abramovy a jeho potomstva.

V. [5]. Abrám = Áb (otec) rám (vznešený), vyskytuje se též v klínopisech buď ve tvaru Abirámu neb Aburama. — Tvar Abraham považují mnozí mluvnicky s předcházejícím za totožný, zde však Bůh na slovo toto navazuje pojem množství, hám(ón), tak že Abraham = otec množství, otec četných národů.

V. [7]. „Budu Bohem tvým a Bohem tvého potomstva,“ t. j. Bohem blahovolným, přinášejícím požehnání, budu Israelity považovati za svůj národ, za svůj majetek, o který se budu též přiměřeným způsobem starati. Za to však Israelitům bude uznávati, že Hospodin jest jejich Bohem, a to jediným, jemuž dlužno výhradně vzdávati úctu, jemu výhradně sloužiti.

V. [8]. Budu „jejich“ Bohem, t. j. tvého potomstva (vazba dle smyslu).

V. [10]. Jako znamením smlouvy uzavřené s Noemem ustanovil Bůh duhu, tak nyní na znamení smlouvy s Abrahamem a s Israelity ustanovuje obřízku. Obřízka

řežte maso předkožky vaší, aby to bylo znamením naší vzájemné
smlouvy. 12 Osmidenní nemluvně budiž mezi vámi obřezáno; každý
mužský příslušník vašich rodů; obřezán budiž tak každý otrok domo-
rodý i za peníze koupený, třebas není z vaší krve. 13 Bude pak
úmluva má na těle vašem (vyřezaná) úmluvou věčnou. 14 Chlapec,
jehož předkožky maso nebude obřezáno, budiž z národa vyhlazen, po-
něvadž smlouvu moji porušil.

15 Řekl též Bůh Abrahamovi toto: Sarai, manželku svou, nebudeš
nazývati Sarai, nýbrž Sára.

16 Požehnám jí a dám ti z ní syna, jemuž hodlám požehnati;
vzniknou z něho národové a králové národů z něho vzejdou. 17 Abra-
ham padl na svou tvář a smál se, mysle si: Narodí se stoletému syn,
a devadesátiletá Sára porodí? 18 A řekl k Bohu: Kéž by Ismael před
tebou zůstal na živu. 19 Tu řekl Bůh Abrahamovi: Sára, manželka
tvá, porodí ti syna a nazveš jeho jméno Isák a učiním smlouvu svou
smluvou věčnou pro něho i pro potomstvo jeho, které po něm (přijde).

---

byla sice známa a v obyčeji též u jiných národů starověkých (Kolchů, Egypťanů atd.), u žádného z nich však neměla takového náboženského významu jako u Israelitů. U těchto byla znamením a) připomínajícím smlouvu v minulosti učiněnou mezi Bohem a praotcem národa israelského a podmínky této smlouvy: práva, avšak též povinnosti z ní vyplývající. Znamení toto jsouc vyřezáno na těle a na údě, jehož nelze zapomněti, bylo skutečně s to, by tyto povinnosti udržovalo stále v živé paměti. Jsouc vtištěno do údu, který se přirozeně účastní množení lidstva, připomínalo zvláště živě zaslíbení o četném potomstvu dané Abrahamovi; b) obřízka byla znamením, které samo o sobě sice neobsahovalo a nepůsobilo ospravedlnění (neudělovalo posvěcující milosti Boží), přece však povzbuzovalo dospělého člověka, který ji přijímal, by vzbudil víru, naději a lásku k Bohu, naději v budoucího zaslíbeného Spasitele, by vzbudil lítost nad svými hříchy, by se takto spojil s příštím Vykupitelem. Tímto spojením dosahoval pak Israelita pro budoucí zásluhy Kristovy předem posvěcující milosti Boží. V tomto smyslu sluje obřízka svátostí starozákonnou. Z toho již plyne též, že c) byla obřízka předobrazem první svátosti novozákonné, křtu. Jako obřízkou se stával člověk členem církve starozákonné, jako jí nabýval práv a povinností s tímto členstvím spojených, jako nosil na těle nezrušitelné znamení, tak křtem stává se člověk údem církve katolické, nabývá práv a povinností s tímto členstvím spojených a dostává se jeho duši nezrušitelného znamení.

V. 14. Někteří mají za to, že jest zde na zanedbání obřízky stanoven trest smrti. (Srv. Ex 12, 15. 19; Lv 7, 20. 21. 25. 27; 23, 29; Nm 9, 13; 15, 30. a jj. mm.) Jiní však mírněji vykládají toto místo v ten smysl, že se jím stanoví jen jakési vyobcování z národa vyvoleného, ztráta nároků na zaslíbení Bohem Israelitům daná, vůbec ztráta práv náboženských i občanských.

V. 15. Sarai znamená „kněžnu", paní ve smyslu obmezeném (kněžna má), Sára naproti tomu paní ve smyslu neobmezeném. Srovnává se tedy tato změna jména se změnou jména Abram v Abraham ve v. 5.

V. 17. Nelze říci, že by Abraham hříšně pochyboval o pravdivosti výroku Hospodinova, že mu dá ze Sáry syna. Když však tento výrok slyšel, přirozeně mu napadl vysoký věk jeho i Sářin, a rty mimovolně se stáhly v úsměv. V jistém smyslu byl Ismael syn Sářin, proto Abraham ve skromnosti prosí, by mu Bůh zachoval tohoto syna a vyplnil zaslíbení v něm daná, neodvažuje se však prositi, by dal Sáře v pokročilém věku syna. Teprv když Bůh ve v. 19. znovu ujišťuje Abrahama, a výroku Božího nelze jinak vykládati, Abraham projevuje důvěru v Boha a s touto důvěrou užívá manželského práva ve věku tak pokročilém. Víra jeho zasluhuje chvály, kterou mu vzdává Apoštol. Řím 4, 19. Již ve svém pětasedmdesátém roce dostal zaslíbení, že se mu dostane potomka, za jedenácte let teprve se mu narodil Ismael, a nyní, třinácte let po narození Ismaelově, dostává nové zaslíbení, že Sára devadesátiletá porodí! Čím déle trvala tato zkouška trpělivosti a čím méně bylo přirozeně pravděpodobno, že zaslíbení se vyplní, tím jasněji vysvitne věrnost Boží, ale také záslužná víra a důvěra Abrahamova.

20 Také v příčině Ismaela jsem tě vyslyšel; hle, požehnám mu a rozmnožím ho a rozplodím velice; dvanácte knížat zplodí a učiním z něho
národ veliký. 21 Smlouvu svou však uzavru s Isákem, jejž ti porodí
Sára za rok o těchto dobách. 22 Když byl mluvící Bůh řeč s ním
skončil, vznesl se od Abrahama do výše.
23 Vzal tedy Abraham svého syna Ismaela a všecky své domorodé otroky, všecky, které byl koupil, všecky mužské příslušníky své čeládky a obřezal maso jejich předkožky ihned téhož dne, jak mu byl
Bůh přikázal. 24 Abrahamovi bylo devadesát devět let, když obřezal
maso své předkožky. 25 Ismael v době svého obřezání dovršil třináctý
rok. 26 Téhož dne byl obřezán Abraham a syn jeho Ismael. 27 Všichni
mužští jeho domu, jak doma narození, tak i koupení cizinci, byli obřezáni.

Hospodin návštěvou u Abrahama. (18, 1.—33.)

Hospodin hostem Abrahamovým (v. 1.—8.). Opětný slib, že Sára bude míti syna (9.—15.). Předpověď o pádu Sodomy (16.—22a.). Abraham prosbami snaží se zánik Sodomy odvrátiti. (22b.—33.).

Hlava 18. — 1 Ukázal se mu pak Hospodin, když za největšího denního žáru seděl u vchodu do stanu v údolí Mambre.
2 Když totiž pozvedl očí, uviděl tři muže státi nedaleko sebe; uzřev je běžel jim vstříc od vchodu svého stanu, a pokloniv se až k zemi
3 řekl: Pane, nalezl-li jsem milost ve tvých očích, nepomíjej svého
služebníka, 4 ale — přinesu vody — dejte si umýti nohy a odpočiňte
pod stromem; 5 předložím skývu chleba, abyste se posilnili; — potom půjdete — vždyť proto jste se uchýlili k svému služebníku. Oni řekli: Učiň dle svých slov. 6 Abraham pospíšiv do stanu k Sáře pravil: Rychle, směs tři míry jemné mouky a nadělej podpopelných chlebů.
7 Sám pak běžel ke stádu, vzal z něho mladé, velmi pěkné tele a dal
je služebníkovi, kterýž je rychle připravil. 8 Poté vzal máslo, mléko
a tele, jež byl uchystal, a předložil jim to; sám pak stál vedle nich pod stromem.

V. 20. Dvanácte knížat srv. 25, 13. nn. Smlouva s Abrahamem nebude se týkati Ismaela, t. j. jeho potomstvo nebude patřiti k národu Božímu.

V. 22. Bůh se od Abrahama vznesl do výše (lidomluva), t. j. Bůh přestal s Abrahamem rozmlouvati.

Hl. 18. V. 1. Návštěva tato udála se brzy po obřízce, neboť ze smíchu Sářina jest patrno, že ještě nepočala, a Hospodin ujišťuje opět ve v. 10. podobně jako v 17, 21. — Místo „v údolí Mambre“ v dubině Mambrově. Srv. 13, 18; 14,13.

V. 2. Abraham je považoval zprvu za pouhé lidi, proto jim nabízí své pohostinství; teprv později zpozoroval, že jeden z nich jest sám Pán.

V. 3. Slovem „pane“ oslovuje uctivý, pohostinný Abraham jen jednoho ze tří, poněvadž jej pokládá za nejpřednějšího.

V. 5. Skromně jen na „skývu chleba“ zve Abraham maje na mysli hojný oběd, asi jako u nás se zve na „lžíci polévky“. — „Proto jste přišli...,“ abyste se posilnili!

V. 6. Jedna míra (se'á) měřila dle novějšího badání asi 12 litrů, měla tedy Sára zadělati asi 36 litrů mouky, množství to pro tři osoby zajisté značné. Srv. 43, 34. Jemné mouky, patrně pšeničné a nejlepší. — „Podpopelné chleby“ mají tvar našich placek, kulatých velikých tenkých koláčů, které se upekou velmi rychle. Mouka se poleje vodou, zadělá a placky se kladou na půdu (kameny) rozžhavenou, načež se uhlím ještě žhavým přikryjí, tak že jsou v krátké době po obou stranách opečeny.

V. 8. Podobným způsobem hostí do dneška kočující kmenové na východě

[9] Když byli pojedli, řekli mu: Kde jest tvá manželka Sára? Když
odpověděl: „Hle, ve stanu," [10] pravil mu: Navrátím se k tobě touto
dobou, — budete-li živi — a Sára, tvá manželka, bude míti syna. Sára
slyšíc to za oponou stanu, zasmála se [11] Byli totiž oba staří, pokroči-
lého věku a Sáře minula již doba, kdy ženy rodí. [12] Nepozorovaně se
smála myslíc si: Když jsem sestárla a když můj pán jest kmetem,
budu vyhledávati rozkoše? [13] Hospodin však řekl k Abrahamovi: Proč
se směje Sára řkouc: „Porodím skutečně já, stařena?" [14] Zdaž jest Bohu
co nesnadného? Jak jsem pravil, vrátím se k tobě o těchto dobách,
budete-li živi, a Sára bude míti syna. [15] Sára zapírala řkouc: „Nesmála
jsem se" — byla velice ustrašena — Hospodin však pravil: Není tomu
tak; smála jsi se.

[16] Když pak oni mužové odtud se zvedli, zaměřili k Sodomě;
Abraham kráčel s nimi doprovázeje jich. [17] I pravil Hospodin: Zdaž
budu moci tajiti před Abrahamem, co hodlám učiniti, [18] když přece
vzroste v národ veliký, velice mohutný, a když jím požehnáni mají
býti všichni národové země? [19] Vím, že přikáže svým synům i svému
potomstvu, by ostříhali cest Hospodinových a jednali dle práva a spra-
vedlnosti, aby Hospodin pro Abrahama vyplnil všecko, co mu slíbil.
[20] Pokračoval tedy Hospodin: Křik o Sodomitech a Gomorrhitech se
rozmnožil a hříchy jejich nabyly veliké tíže. [21] Sestoupím, abych viděl,
zdali skutky jejich opravdu jsou příčinou křiku, který ke mně přišel,
abych to zvěděl. [22] I obrátili se odtud a kráčeli směrem k Sodomě.
Abraham však stále ještě stál před Hospodinem. [23] A přistoupiv
(k němu) pravil: Zdali zahubíš spravedlivého s bezbožným? [24] Bude-li
ve městě padesáte spravedlivých, zahynou společně? a neušetříš místa
toho pro padesát spravedlivých, bude-li jich tolik v něm? [25] Budiž da-
leko tebe, abys tak jednaje usmrtil spravedlivého s bezbožným, aby
spravedlivý byl na roveň postaven s bezbožným; to není tvé jednání;
ty, který soudíš celou zemi, nebudeš přece takto vykonávati soud.
[26] I řekl mu Hospodin: Najdu-li v Sodomě mezi obyvatelstvem pade-
sáte spravedlivých, odpustím pro ně celému městu. [27] Tu jal se Abraham
opět mluviti řka:

„Poněvadž jsem (již) jednou začal, budu mluviti (dále) k svému
Pánu, ačkoli jsem prach a popel. [28] Což, bude-li spravedlivých pade-
sáte bez pěti? zničíš proto, že (jen) čtyřicet pět spravedlivých bude,
celé město?"

„Nezničím, naleznu-li jich tam čtyřicet pět."

[29] A opět pravil k němu: „Co učiníš, bude-li jich tam nalezeno
čtyřicet?"

„Nebudu pro těch čtyřicet bíti."

V. [15]. nasvědčuje, že smích Sářin nebyl bez viny. Snad ještě nevěděla, koho hostí, avšak z vypravovaného v hl. 17. nemohla nevěděti, co Bůh slíbil.

V. [19]. „Cesta Hospodinova" jest pravá bohopocta vzdávaná výhradně jedinému pravému Bohu. — Poměr Abrahama k Hospodinu jest tak přátelský, že Bůh takořka nemůže mu utajiti, co učiní s Pětiměstím.

V. [20. n.] — K Bohu doléhá křiklavá žaloba proti Sodomitům, a Bůh jako spravedlivý soudce hodlá vyšetřiti, zdali zločiny jejich již dovršily míru, která ukládá Bohu zakročiti a trestati. Vše podáno lidomluvou; Abrahamovi se takto naskytuje čas i příležitost k orodování.

V. [22]. Zde asi se dva andělé provázející Hospodina odloučili. Srv. 19, 1.

V. [24]. Město, za které Abraham prosí, jest Sodoma. Jen za ni oroduje, maje na mysli Lota.

30 „Nehněvej se, prosím, Pane, budu-li (dále) mluviti. Což, bude-li jich tam nalezeno třicet?“
„Neučiním tak, naleznu-li jich tam třicet.“
31 „Poněvadž jsem jednou začal, budu mluviti dále k svému Pánu. „Což, bude-li jich tam nalezeno dvacet?“
„Nebudu usmrcovati pro těch dvacet.“
32 „Prosím — nehněvej se, Hospodine, budu-li ještě jednou mluviti. Což, bude-li jich tam nalezeno deset?“
„Nebudu vyhlazovati pro deset.“
33 I odešel Hospodin, když byl domluvil s Abrahamem; ten pak vrátil se domů.

Zkáza Sodomy. (19, 1.—29.)

Mravní zvrhlost v Sodomě (1.—11.). Andělé oznamují zánik Sodomy Lotovi, Lot pak svým nastávajícím zeťům (12.—14.). Lot na útěku ze Sodomy zachránil svými prosbami Segor (15.—23.). Zánik Sodomy a Gomorrhy (24. n.). Žena Lotova — solným sloupem (26.). Abraham hledí na hořící města (27. n.). Proč byl Lot zachován (v. 29.).

Hlava 19. — 1 Dva (oni) andělé přišli do Sodomy podvečer,
právě když Lot seděl v bráně města. Uzřev je vstal, šel jim vstříc a
poklonil se hluboce k zemi 2 řka: Prosím, pánové, uchylte se do domu
svého služebníka a zůstaňte tam. Umejte si nohy a zítra budete moci
jíti svou cestou. Oni pravili: Nikoliv, zůstaneme na ulici. 3 Tu je nalé-
havě nutil, aby se k němu uchýlili. Když konečně do jeho domu vstou-
pili, vystrojil hody a napekl nekvašených chlebů. I jedli. 4 Dříve však
než šli spat, mužové města oblehli dům, všecek lid bez rozdílu, od
chlapců až po starce. 5 Zavolavše Lota řekli mu: Kde jsou ti mužové,
kteří k tobě v noci vešli? Vyveď je sem, abychom je poznali! 6 Lot
vyšed k nim a zavřev za sebou dveře pravil: 7 Nechtějte, prosím,
bratři moji, nechtějte činiti tohoto zla. 8 Mám dvě dcery, které ještě
muže nepoznaly; vyvedu je vám a budete jich moci užiti dle libosti;
jen těmto mužům nečiňte nic zlého, poněvadž vešli do stínu mé střechy.
9 Oni však řekli: Kliď se odtud! A pokračovali: Na to jsi sem přišel,

---

Hl. 19. V. 1. Sv. Efrem se domnívá, že andělé přišedše do Sodomy hodlali zkoušeti pohostinost jejího obyvatelstva, a že kdyby právo pohostinosti nebyli tak ohavným způsobem porušili, byli by ušli trestu, poněvadž míra jejich hříchů nebyla by snad ještě plná (15, 16.). Příchod andělů byl zároveň i zkouškou pohostinosti Lotovy, a když skvěle v ní obstál, byl zachráněn. Srv. Žid 13, 2. — Přišli „podvečer“ téhož dne, kdy se odehrála událost vypravovaná v hl. předcházející (18.). — Ve branách východních měst se soustřeďuje dosud všecek život, jako v našich osadách na návsi a v městech na náměstí.

V. 2. Na ulici dosud ve východních městech mnoho lidí přenocuje zahalených jen do pláště. — Zdráhají se, aby tím jasněji vysvitla ochota a dobrá vůle Lotova, cizince pohostiti.

V. 4. Poněvadž ve shluku lidu zastoupeny byly všecky vrstvy obyvatelstva i mládež, jest patrno, jak všeobecná byla zkáza mravů v Sodomě.

V. 5. Tento ohavný hřích proti přírodě sluje hříchem sodomským nebo sodomií; jinak se jmenuje též homosexualita. Hrozný to následek dědičného hříchu.

V. 8. Dcery ty — jak patrno z v. 14. — byly již zasnoubeny. — Co tu Lot nabízel, nutno ovšem zavrhovati; na jeho však omluvu možno říci, že povinnost hostitelovu, chrániti svých hostů proti jakékoliv křivdě, považoval za tak svatou, že jí možno neb i dlužno obětovati i nevinnost dcer. Aspoň chtěl voliti ze dvojího zla menší zlo.

V. 9. „Abys nás soudil,“ t. j. abys nám poroučel, abys nás káral. Patrně již před tím napomínal Lot zkažených Sodomitů.

cizinče, abys nás soudil? Proto učiníme tobě horších věcí, než oněm.
A doráželi na Lota s velikou silou, tak že by byli bezmála vylomili
dveře. 10 Tu však oni mužové vystrčili ruce a vtáhše Lota k sobě,
zavřeli dveře. 11 Ty pak, kteří byli venku, od nejmladšího do nejstar-
šího ranili slepotou, že nemohli najíti dveří.

12 A řekli k Lotovi: Máš tu někoho ze svých? Zetě nebo syny,
nebo dcery, všecky své příslušníky vyveď z tohoto města; 13 neboť
zahladíme toto místo, poněvadž se rozmohl křik o nich před Hospo-
dinem, který nás poslal, abychom je zahubili. 14 Vyšel tedy Lot a mluvil
ke svým zeťům, kteří hodlali za manželky vzíti jeho dcery, řka: Vstaňte,
vyjděte z tohoto místa, neb Hospodin toto město zničí. Zdálo se jim
však, že mluví žertem.

15 Když nastalo jitro, nutili ho andělé řkouce: Vstaň, vezmi ženu
svou a dvě dcery, které máš, abys také nezahynul pro zločiny města.
16 Když on váhal, chopivše ho za ruku, i ženu jeho i dvě dcery jeho
— Hospodin chtěl ho totiž ušetřiti — 17 vyvedli ho a postavili za
město a tam mluvili k němu řkouce: Zachraň svůj život! Neohlédej
se za sebe a nikde v okolí se nezastavuj, ale na horách hledej spásy,
abys také nezahynul. 18 Tu jim pravil Lot: Prosím, Pane můj, 19 poně-
vadž nalezl služebník tvůj milost před tebou, poněvadž prokázal jsi mi
skutečně veliké milosrdenství zachovav mi život a poněvadž nemohu
na horách se zachrániti — snad (i tam) by mě zasáhlo neštěstí a
zemřel bych — 20 tuhle nedaleko jest město, do toho bych mohl utéci —
jest malé — tam se budu moci spasiti — zdaž není nepatrné? —
a zůstanu na živu. 21 I řekl mu: Hle, také v tom přijímám tvé prosby,
tak že nevyvrátím města, za něž jsi se přimlouval. 22 Pospěš a zachraň
se tam; neboť nebudu moci ničeho činiti, dokud tam nevkročíš. Proto
nazváno jest jméno toho města Segor. 23 Slunce vzešlo nad zemí, když
Lot všel do Segoru.

24 Hospodin tedy deštil na Sodomu a Gomorrhu síru a oheň s nebe
25 a zničil města ta a celou okolní krajinu, všecky obyvatele (těch)
měst a všecko, co se na zemi zelenalo.

V. 12. Andělé mluví jako cizinci, kteří neznají rodinných poměrů Lotových.

V. 13. Již naplněna jest míra jejich nepravostí; proto nastává doba trestu. Srv. 18, 20.

V. 14. Ještě téže noci, které obléhali Sodomité Lotův dům, Lot došel ke svým příštím zeťům, jeho cesta však byla marna.

V. 15. Než ještě se objevilo nad obzorem slunce (srv. v. 23.). Viděti zde rozdíl mezi Abrahamem, Hospodina na slovo poslušným, a mezi Lotem, který se jen s těžkým srdcem loučí s majetkem, tak že andělé, aby ho zachránili, téměř násilím ho odvádějí.

V. 18. Lot oslovuje jednoho anděla, snad proto, že jeden vedl jeho manželku, (druhý snad jeho dcery).

V. 20. Aby Lot byl v Segoru zachráněn, mělo i celého města býti ušetřeno. — Lot poukazuje k nevelikě rozloze města, jakoby chtěl říci, že nežádá až nějak za převelikou milost. K vůli Abrahamovi dostává se mu vyslyšení.

V. 22. Dle výroku Lotova bylo to malé město, pročež nazváno Segor, t. j. malé (město, městečko).

V. 24. „Hospodin deštil... s nebe od Hospodina“ upozorňuje na to, že celou pohromu dopustil na Pětiměstí Hospodin. Jakou měrou Bůh k tomuto hroznému zjevu upotřebil sil přirozených a kterých, nelze přesně vymeziti. Starší měli na mysli výbuch vulkanický. Dle povahy kraje možno mysliti, že mnoho studnic asfaltových (hl. 14, 10.) vydávalo výpary, s těmi se smísily výpary pramenů naftových; bleskem neb jiným způsobem tyto hořlavé látky se vzňaly, vypukl obrovský požár a zachvátil celou krajinu, zvláště když byla zachvácena velká ložiska hořlavin v zemi. Snad byla ohnivá tato katastrofa provázena i země-

26 Žena jeho, která se ohlédla za sebe, obrácena byla v solný
sloup.
27 Abraham odebral se za jitra na místo, na kterém byl před
tím stál před Hospodinem. 28 Pohleděv na Sodomu, Gomorrhu a
na celé území té krajiny, uzřel dým vystupující ze země jako kouř
z pece.
29 Když Hospodin vyvracel města té krajiny, rozpomenuv se na
Abrahama, vysvobodil Lota ze záhuby měst, ve kterých byl přebýval.

O původu Moabitův a Ammonitův. (19, 30.—38.)

Krvesmilstvo dcer Lotových (v. 31.—36.). Syn starší dcery: Moab (v. 37.), syn mladší dcery: Ammon (v. 38.).

30 Lot pak se odebral ze Segoru do hor a zůstal tam; s ním také
jeho dvě dcery — bál se totiž zůstati v Segoru. — A usadil se v je-
skyni, on a s ním obě jeho dcery. 31 Tu pravila starší k mladší: Otec
náš jest (již) starý a na zemi nezůstal žádný muž, který by mohl k nám
dle obyčeje celého světa vejíti. 32 Nuže, opojme ho vínem a spěme
s ním, abychom mohly zachovati ze svého otce potomstvo. 33 Daly
tedy oné noci svému otci píti vína; i vstoupila starší dovnitř a spala
s otcem; on však nepozoroval ani když dcera přilehla, ani když vstala.
34 Druhého dne pravila zase starší k mladší: Hle, spala jsem včera
se svým otcem, dejme mu píti vína také této noci, a spi s ním, abychom
zachovali z otce svého potomstvo. 35 Daly tedy také té noci svému
otci píti vína a mladší dcera, vstoupivši dovnitř, spala s ním; ani však
tentokráte nepozoroval, když přilehla, anebo když vstala.
36 Tak počaly obě dcery Lotovy ze svého otce.

---

třesením a poklesem půdy v údolí Siddím (14, 3.). Tak se nejlépe vysvětlí jižní menší pánev Mrtvého moře, která jest hluboká jen 3—4 m, kdežto severní pánev (nad poloostrovem el-Lisanem) dosahuje místy hloubky až skorem 400 m. Z této hloubky lze poznati, že severní část Mrtvého moře byla již před sodomskou pohromou. Proto se Jordán mohl vlévati tam, a sotva do Rudého moře (Elatského zálivu), jak někteří myslili. Kotlina, kterou vyplňuje Mrtvé moře, jest hluboko pod mořem Středozemním (hladina Mrtvého moře jest bezmála 400 m pod hladinou moře Středozemského).

V. 26. Rovněž nesnadno stanoviti, kterých přírodních sil a v jaké míře Prozřetelnost Boží použila k potrestání zvědavosti a mysli nakloněné Sodomským. Hummelauer se domnívá, že byla žena Lotova vlnami rozbouřeného moře zachvácena a vrstvou soli, které voda tato množství obsahovala, zasypána. Selbst má za to, že byla zachvácena plamenem, který obsahoval též solné látky a učinil z ní solnou trusku.

V. 27. Abraham byl znepokojován starostmi o osud svého příbuzného.

V. 28. Byl to dým dohárajícího ohně, nikoliv mlha vystupující z vody!

V. 30. Bál se buď opětného zemětřesení nebo dýmu z hasnoucího ohně, snad i menších výbuchů, které se dále opakovaly. Lot opět postrádá důvěry ve slib andělův, že Segor bude zachráněno (v. 21.). Tak napsal Bůh hrozným, nesmazatelným písmem, které lze v Mrtvém moři a jeho okolí dosud čísti, jak trestá hřích, zvláště ten, který v zaniklých místech byl páchán. Srv. Dt 29[23]; Is 13, 19; Jer 50, 40; Ez 16, 49; Os 11, 8; Am 4, 11; Lk 17, 29; Juda 7.

V. 31. jest novým dokladem, kterak hrozně se jevily následky dědičného hříchu. — Že otec jest již stařec, míní dcera, že nelze hanebného úmyslu odkládati. Chce jednati, dokud jest ještě v mužné síle. Lota poněkud alespoň omlouvá, že ve spánku a v opilosti nevěděl co činí, dceru jeho však stíhá plná vina hříchu.

[37] Když porodila starší syna, dala mu jméno Moab; ten jest praotec Moabských až do dneška.
[38] Také mladší porodila syna a dala mu jméno Ammon, to jest syn lidu mého; ten jest praotcem Ammonitův až do dneška.

Abraham v Gerarách. (20, 1.—21, 34.)

Abimelech dal uvésti Sáru do svého harému (v. 1.—2.). Řízením Božím však donucen ji vrátiti (3.—18.). Narození Isákovo (21, 1.—8.). Abraham vypudil Agaru s Ismaelem (9.—21.). Umluva Abrahamova s Abimelechem (22.—34.).

Hlava 20. — [1] Odtud odebral se Abraham do krajin jižních,
bydlil mezi Kadesem a Surem a byl hostem v Gerarách. [2] Říkal pak
o Sáře, své manželce: Je (to) má sestra. Dal ji tedy Abimelech, král gerarský, unésti. [3] Avšak Bůh přišel v noci ve snu k Abimelechovi a pravil
mu: Hle, zemřeš pro ženu, kterou jsi dal unésti, neboť má muže.
[4] Abimelech, který se jí byl nedotkl, pravil: Pane, usmrtíš národ nic
nevědoucí a spravedlivý? [5] Vždyť on mi sám řekl: Jest to má sestra,
a ona také řekla: Je to můj bratr. V prostotě srdce svého a v čistotě
rukou svých jsem to učinil. [6] Tu mu pravil Bůh: Vím také, že jsi tak
učinil v prostotě srdce; proto jsem tě chránil, bys proti mně nezhřešil,
a proto jsem nedopustil, bys se jí dotkl. [7] Nyní tedy vrať ženu jejímu
muži, neboť jest prorokem; bude se za tě modliti a živ budeš; pakliže
jí nevrátíš, věz, že smrtí zemřeš ty i všecko, což tvého. [8] Abimelech
hned za jitřního šera vstav, svolal všecky své služebníky a vypravoval
jim všecky tyto věci, všichni pak muži ti velmi se báli. [9] Potom povolal Abimelech také Abrahama a řekl mu: Co jsi nám to učinil? Čím
jsme se proti tobě provinili, že jsi na mne a na mé království uvedl tak
veliké provinění? Čeho jsi neměl učiniti, učinil jsi nám. [10] A opět mu
domlouvaje řekl: Co jsi zamýšlel, že jsi tak učinil? [11] Abraham odpověděl: Myslil jsem si, řka: Snad není na tomto místě bázně Boží;

V. [37]. Až do dob spisovatelových trval jak název tak i národ Moab (voda otcova = símě otcovo).

V. [38]. Místo „Ammon“ v hebr. „Ben ammí“, t. j. syn mého otce. — O těchto sousedech Israelitů, se kterými se tak často stýkali, viz níže.

Hl. 20. V. [1]. „Odtud“ zdá se sice poukazovati k Hebronu (srv. 18, 33.), kde se tehdy Abraham zdržoval, není však nezbytno událost v hl. 20. vypravovanou časově klásti teprv za sodomskou katastrofu; z vážných důvodů lze míti za to, že příběh v Gerarách se udál mnohem dříve, nejspíše v době hladu dle 12, 10., tedy v době, kdy byla Sára ještě v sedmdesátých letech a mohla býti unesena do harému Abimelechova, podobně jak se stalo v Egyptě. Spisovatel vkládá příběh ten sem, poněvadž hodlá o něco níže (21, 22—33.) vypravovati o smlouvě, kterou Abraham s týmž Abimelechem uzavřel. — „Do krajin jižních“ = do Negebu. — O Kadesu a Suru viz 14, 7; 16, 7. 14. — O Gerarách viz 10, 19.

V. [2]. Abraham zde jednal z týchž důvodů jako v Egyptě, jak patrno z dodatku LXX k tomuto verši: „bálť se říci, že jest jeho manželkou, aby ho snad obyvatelé města pro ni nezavraždili“. Srv. též níže v. 11. — (Jiný?) Abimelech vystupuje v 26, 1. V Ž 33. (34.) 1. sluje Abimelechem, koho 1 Král 21, 11. nazývá Achis. Bylo tedy asi jméno Abimelech původně vlastní jméno jednoho krále, a později se stalo jménem obecným králů filištinských. (Srv. Caesar a císař.) — Z v. 7. a zvláště z v. 17. plyne, že Abimelech stižen byl těžkou nemocí. — Bůh sám jest ochráncem čistoty manželského lože.

V. [7]. Abraham sluje prorokem, že se mu dostalo nadpřirozeného osvícení a poučení Božího (a poněvadž mu bylo uloženo předati zaslíbení Boží svému potomstvu). — Moc přímluvy člověka spravedlivého potvrzena tu samým Bohem.

zabijí mě tedy pro moji ženu; [12] ostatně však skutečně také jest mou
sestrou, dcerou otce mého, ne však dcerou mé matky a já jsem ji pojal
za manželku. [13] Když mě pak vyvedl Bůh z domu otce mého, řekl
jsem jí: Tu službu milosrdenství mi prokaž; kamkoli přijdeme, všude
říkej, že jsem tvůj bratr. [14] Vzal tedy Abimelech ovce i býky, otroky
i otrokyně a dal je Abrahamovi; navrátil mu také Sáru, jeho manželku,
[15] řka: Země jest vám volná, přebývej, kdekoliv se ti zlíbí. [16] Sáře
pak pravil: Hle, tisíc stříbrných dal jsem tvému bratru, což zastře oči
všech, kteří jsou s tebou, ať si jdeš kamkoliv; a měj na paměti, že
se ti dostalo zadostučinění. [17] Když se pak Abraham modlil, uzdravil
Bůh Abimelecha, ženu a otrokyně jeho, tak že porodily; [18] Hospodin
byl totiž zavřel lůno každé ženy v domě Abimelechově pro Sáru, manželku Abrahamovu.

Hlava 21. — [1] Navštívil pak Hospodin Sáru, jak byl slíbil, a vyplnil, co byl pravil. [2] Počala tedy a porodila ve svém stáří syna v čas,
který jí byl Bůh předpověděl. [3] Abraham nazval jméno syna svého,
jehož mu Sára porodila, Isák a [4] osmého dne ho obřezal dle Hospodinova rozkazu, [5] když mu bylo sto let — v tomto věku svého otce
se totiž Isák narodil. [6] Tu pravila Sára: Radostný úsměv mi způsobil
Bůh; každý, kdo to uslyší, bude se radostně usmívati se mnou. [7] A opět
pravila: Kdo by byl uvěřil, že uslyší Abraham, že Sára kojí syna,
kterého mu porodila, když byl již vysokého věku? [8] Chlapec pak
rostl a byl odstaven; v den jeho odstavení učinil Abraham veliké hody.
[9] Když pak viděla Sára, že syn Egypťanky Agary s Isákem, jejím
synem, si hraje, pravila Abrahamovi: [10] Vyvrz tuto děvku i jejího syna;
neboť nesmí býti dědicem syn děvky se synem mým Isákem. [11] Abraham
to přijal těžce se zřetelem na svého syna. [12] Bůh mu (však) pravil: Nepovažuj to se zřetelem na syna svého a k vůli služebné své za věc
krutou; ve všem, co ti Sára praví, poslechni jejího hlasu; neboť dle
Isáka bude se nazývati tvé potomstvo. [13] Avšak i ze syna otrokyně
učiním veliký národ, poněvadž jest tvým potomkem.
[14] Vstal tedy Abraham ráno, vzal chléb a měch vody, vložil to
na její rámě, dal jí chlapce a propustil ji. Ona pak, když odešla, blou-

---

V. [16]. Dar tisíce stříbrných jest asi náhrada za křivdu, která se Sáře stala; byl to dar tak veliký, že v očích všech, kteří o věci vědí, bude považován za dostatečný, by spáchanou křivdu vynahradil.

Hl. 21. V. [1]. Srv. 18, 10.

V. [2]. Dle hebr. porodila Sára syna Abrahamovi v jeho stáří.

V. [3]. Jischak = Smál se.

V. [8]. Děti bývaly kojeny dva až tři roky. Srv. 2 Par 31, 16; 2 Mach 7, 27. Odstavení dítka ještě dosud se na východě oslavuje hostinou.

V. [9]. Slovem „hráti si" jest buď zastřeno, že Ismael si z Isáka tropil žerty, posmíval se mu, nebo si s ním hrál, až by tím byla porušena Isákova pohlavní čistota (Srv. 26, 8; 39, 14. 17.). Sára chtěla hlavně proto vzdáliti Ismaela, že se bála, aby po smrti Abrahamově nedovolával se svého věku a nepožadoval práv prvorozenských.

V. [12]. Rod Isákův bude tvým pravým potomstvem, nosičem zaslíbení, kterých se ti dostalo. Srv. Řím 9, 8. Dva důvody mají Abrahama ukonejšiti: Vyvolen jest Isák; proto starší jeho bratr nesmí zůstati s ním v domě oteckém; Ismael, i když odejde, proto ještě nezahyne, poněvadž i z něho vzejde četný národ.

V. [14]. Voda dosud na východě se uchovává a přenáší v kožených pytlech, které proti skleněným a hliněným nádobám mají výhodu, že se nerozbijí a voda že se v nich tak nevyhřeje. — Abraham dal Agaře potravin a vody, kolik mohla unésti, ostatní péči o ni poručiv tomu, jenž mu uložil ji propustiti. Agar asi hodlala jíti do své vlasti — Egypta, ale na poušti zbloudila. — Bersabe, na jižní

dila na poušti Bersabe. [15] Když byla voda z měchu vyčerpána, ulo-
žila chlapce pod jedním ze stromů, které tam byly, [16] vzdálila se a
posadila se stranou opodál, co by mohl z luku dostřeliti; pravila:
Nemohu viděti, kterak chlapec umírá. Tak naproti sedíc, hlasitě pla-
kala. [17] Tu vyslyšel Bůh hlas chlapcův a anděl Boží zavolal s nebe
na Agaru, řka: Co jest ti, Agaro? Neboj se; vyslyšelť Bůh hlas pa-
cholete s místa, na němž jest. [18] Vstaň, vezmi chlapce a drž ho za
ruku; neboť učiním z něho veliký národ. [19] I otevřel jí Bůh oči, že
uzřela studnici vody. I šla, naplnila měch a dala chlapci píti. [20] (Bůh)
byl s ním; on pak rostl, přebýval na poušti a stal se z něho mladistvý
lučišťník. [21] Přebýval pak na poušti Faran a matka jeho mu vzala
manželku z Egypta.

[22] Téhož času řekl Abimelech a Fikol, velitel jeho vojska, k Abra-
hamovi: Bůh je s tebou ve všem, co činíš. [23] Přísahej mi tedy při
Bohu, že nebudeš škoditi mně, ani potomstvu mému, ani rodu mému,
ale že budeš jednati se mnou a se zemí, ve které jsi byl hostem, podle
lásky, s jakou jsem já choval se k tobě. [24] I pravil Abraham: Budu
přísahati. [25] Domlouval pak Abimelechovi pro studnu vody, kterou
(mu) byli násilím služebníci jeho odňali. [26] Abimelech odpověděl: Ne-
vím, kdo tuto věc učinil; ani ty jsi mi o tom nic neoznámil, aniž jsem
slyšel do dneška (o tom odjinud). [27] Tu vzal Abraham ovce a býky
a dal je Abimelechovi; a oba učinili smlouvu. [28] Postavil pak Abraham
sedm jehnic ze stáda zvlášť. [29] I řekl mu Abimelech: K čemu jest
těchto sedm jehnic, kteréž jsi postavil o sobě? [30] On řekl: Sedm
jehnic dostaneš z mé ruky, aby mi byly svědectvím, že jsem já kopal
tuto studnu. [31] Proto nazváno bylo ono místo Bersabe — protože tam
oba přísahali. [32] Tak uzavřeli smlouvu o Studnici přísahy. [33] Povstal
pak Abimelech a Fikol, velitel jeho vojska, a vrátili se do země Fili-
šťanů. — Abraham štípil háj v Bersabe a vzýval tam jméno Hospo-
dina, Boha věčného. [34] A byl hostem v zemi Filišťanů dlouhou dobu.

---

hranici Palestiny, je dnešní Bír es-Seba'a, na severu stejnojmenného údolí. — K stáří Ismaelovu v této době srv. 17, 16. n. 25. Bylo mu již asi 17 roků!

V. 17. Chlapec se k Bohu buď modlil, nebo sténal. Bůh všímá si Ismaela a pečuje o něho, že jest synem Abrahamovým.

V. 23. „Škoditi“ v hebr. „oklamati“ byl by mohl Abraham, že by se byl spojil s Abimelechovými nepřáteli, neb za jeho výpravy do boje že by byl mohl snad se zmocniti jeho majetku, neb aspoň že by byl nechal tento majetek nepříteli volně na pospas, neháje ho.

V. 25. Studnu tu vykopali služebníci Abrahamovi.

V. 27. Abraham poznávaje z odpovědi Abimelechovy jeho dobrou vůli, jest ochoten uzavříti s ním smlouvu a dává mu dary, jak při takovém úkonu bývalo tehdy v obyčeji. (Srv. Is 30, 6; 39, 1; 3 Král 15, 19.) Abimelech mu nedal darů, poněvadž se smlouva činila na jeho území, kde byl pánem, kdežto Abraham pouze hostem, tudíž cizincem.

V. 32. „Studnice přísahy“ = Bersabe. Rozuměj: Uzavřeli smlouvu v Bersabe.

V. 33. Země Filišťanů = zde území, na němž sídlel jeden kmen Filišťanů, kteří se v různých vlnách a v různých dobách do Palestiny nastěhovali. — Háj (tamarišků, či jeden strom?) štípil Abraham, by v něm přinášel oběti. Posvátné háje nebyly v té době ještě zakázanými místy pro oběti.

Veliká odměna za obětavou poslušnost. (22, 1.—19.)

Velkodušnost Abrahamova (1.—14.). Hospodin potvrzuje zaslíbení Abrahamovi daná (15.—19.).

Hlava 22. — [1] Po těchto událostech Bůh zkoušeje Abrahama pravil mu: Abrahame, Abrahame! On odpověděl: Tu jsem. [2] Vezmi jednorozeného svého syna Isáka, jejž miluješ — pravil mu (Bůh) — jdi do země Vidění a tam ho obětuj v zápalnou obět na jedné hoře, kterou ti ukáži. [3] Abraham tedy ještě za tmy vstav osedlal osla a vzal s sebou dva služebníky i syna Isáka. Když naštípal k zápalné oběti dříví, vydal se na cestu k místu, které mu Bůh byl určil. [4] Třetího dne pozvednuv očí a uzřev z daleka to místo, [5] pravil svým služebníkům: Počkejte s oslem tuto; já pak a chlapec tento si pospíšíme; až vykonáme pobožnost, vrátíme se k vám. [6] Vzav tedy dříví k zápalné oběti, vložil je na syna Isáka; sám nesl v rukou oheň a nůž. Když tak oba spolu kráčeli, [7] řekl Isák svému otci: Otče můj! On odpověděl: Co chceš, synu? Hle — pravil — oheň a dříví; kde jest (však) dobytče pro zápalnou obět? [8] Tu pravil Abraham: Bůh si opatří zvíře pro zápalnou obět, synu můj. Šli tedy spolu [9] a přišli na místo, které mu byl Bůh ukázal. Tam vzdělal oltář, svrchu narovnal dříví, a když byl Isáka, svého syna, svázal, položil ho na oltář na hranici dříví. [10] Vztáhl pak ruku a uchopil nůž, aby svého syna v obět usmrtil. [11] Tu hle, anděl Hospodinův volal s nebe, řka: Abrahame, Abrahame! On odpověděl: Tu jsem. [12] I řekl mu (anděl): Nevztahuj své ruky na chlapce a nic mu nečiň; neboť nyní poznávám, že se Boha bojíš, poněvadž jsi k vůli mně nešetřil (ani) jednorozeného syna svého. [13] Abraham pozvednuv očí, uzřel za sebou berana vězícího za rohy v trní;

Hl. 22. V. [1]. Veliká zkouška Abrahama: bude-li mocnější jeho víra v Boží zaslíbení, jeho důvěra, oddaná láska k Bohu, než jeho přirozená láska k vlastní krvi; zkouška obětavosti, zdaž jest ochotna přinésti nejdražší poklad otcovského srdce, jaký též přinášeli okolní národové, obětujíce své děti a jmenovitě prvorozence svým bohům; zkouška poslušnosti, v níž Abraham skvěle obstál.

V. [2]. Země „Vidění" v hebr. Mórijá. Syrský překlad: země Amorrhitů (srv. assyrský název krajiny: Amurru neb Martu). — 2 Par 3, 1. jmenuje se hora, na níž vystavěl Šalomoun chrám, rovněž Mórijá. — „Zápalná obět" je zde celopal, při němž nebylo obětní hostiny, aniž byly některé části dány kněžím, nýbrž celá žertva byla ohněm zničena.

V. [3]. Ani Sára ani Isák o cíli cesty Abrahamovy nebyli blíže poučeni. Poslušnost Abrahamova nezná odkladů, proto ještě za tmy se chystá do cesty.

V. [4]. Z Bersabe jest do Jerusalema na chůzi asi 20 hodin. Tato vzdálenost se srovnává s židovským podáním, že hora, na které měl býti obětován Isák, jest hora chrámová. (Kalvarie leží od této hory chrámové na severozápad.) Jak těžké boje vnitřní bylo asi v těchto třech dnech patriarchovi prožiti!

V. [5]. Abraham asi doufá, že Bůh, i když mu Isáka obětuje, zase ho vzkřísí (Žid 11, 19.); mohl tedy říci služebníkům, že se vrátí s Isákem.

V. [6]. Isák, milovaný syn Abrahamův, nesoucí na horu k oběti dříví, jest předobrazem Krista, nesoucího na horu Kalvarii dřevo kříže, na němž byl obětován.

V. [9]. Tu teprve patriarcha poučil Isáka; Isák poddává se hrdinné mysli otcově, neprotiví se vůli Boží, nýbrž ochotně se dává spoutati. Toho spoutání bylo třeba, by se snad v posvátném úkonu obětním nepřihodilo něco neslušného.

V. [10]. Tímto rozhodnutím vůle nabyl Abraham takové zásluhy, jako by byl milovaného syna skutečně obětoval.

V. [12]. Báti se Boha = Boha ctíti. Ochoten jsa přinésti svého syna v obět, Abraham dokázal, že v pravdě Boha ctí.

V. [13]. krásně vyslovuje, že obětní zvíře zastupuje člověka; myšlenka ta proniká všecky oběti S. Z.

toho vzal a přinesl v zápalnou obět místo syna. [14] Nazval pak jméno
místa toho: Hospodin se stará. Odtud říká se až do dneška: Na hoře
se Hospodin postará.

[15] Volal pak anděl Hospodinův s nebe na Abrahama po druhé,
řka: Přísahám sám při sobě — praví Hospodin — [16] poněvadž jsi toto
učinil a nešetřil jsi k vůli mně jednorozeného syna svého, [17] budu ti
žehnati a rozmnožím tvé potomstvo jako nebeské hvězdy a jako písek,
který jest na mořském břehu; tvoje potomstvo bude vládnouti branami
svých nepřátel; [18] a v tvém potomstvu budou požehnáni všichni ná-
rodové země, poněvadž jsi poslechl mého hlasu. [19] Potom se Abraham
vrátil k služebníkům svým, odešel s nimi do Bersabe a tam přebýval.

Potomstvo Nachorovo. (22, 20.—24.)

Osm synů, jež porodila Melcha Nachorovi (v. 20.—23.); pět synů, jež mu povila Roma (v. 24.).

[20] Po těchto událostech bylo Abrahamovi zvěstováno, že také
Melcha porodila syny Nachorovi, jeho bratru, a to: [21] prvorozeného
Husa, Buza, jeho bratra Kamuela, otce Syrů, [22] Kaseda, Azaua, Fel-
dasa, Jedlafa a [23] Batuela, kterýž zplodil Rebeku. Těchto osm (synů)
porodila Melcha Nachorovi, bratru Abrahamovu.

[24] Ženina pak jeho, jménem Roma, porodila Tabe, Gahama, Ta-
hasa a Maachu.

V. [14]. Doslovně „Hospodin vidí" = Hospodin se postará (srv. výrok Abrahamův ve v. 8.). Na základě této události vzniklo přísloví (dosl.): „Hospodin na hoře uvidí" = postará se, t. j. Israelité v tísni jakékoliv říkali: Bůh se přiměřeným způsobem a v přiměřené době o nás postará, jako se postaral o Abrahama na hoře. Snad lze uvésti s tímto veršem ve spojení „Zemi Vidění" (v. 2.), t. j. zemi, ve které jest hora „Vidění", Péče Boží. — Israelité čtouce toto biblické místo byli povzbuzováni i největší oběti přinášeti Bohu; slyšíce však, že si Bůh nepřál skutečného usmrcení Isáka, ale v náhradu za něho že se spokojil s obětováním berana, byli poučováni neobětovati svých dětí Bohu, nýbrž na místě jejich přinášeti zvířata.

V. [15]. Bůh opět, lidským způsobem, přísahou potvrzuje zaslíbení již na jiných místech daná. Nemaje ničeho vyššího, ničeho světějšího než jest sám, přísahá při sobě samém. K těmto zaslíbením srv. 12, 2; 13, 16; 15, 5; 17, 2. 6; 18, 18.

V. [18]. V 12, 3. bylo řečeno, že bude lidstvo požehnáno v Abrahamovi, zde se praví, že bude požehnáno jeho potomstvem, t. j. národem vyvoleným, a přede vším Kristem.

V. [20]. Rodopis Nachorův jest dodatkem k předcházejícímu líčení života Abrahama, jeho bratra.

V. [21]. Hus byl sice již jmenován 10, 23., jest však zcela možno, že se jednaké jméno vyskytuje ve dvou nebo více rodinách. — Syrové = Aramové. Aram se sice odvozuje v 10, 22. od Séma, možno však dobře mysliti, že kmen, vzešlý z Kamuela, splynul pak s některým kmenem aramským, že tedy právem možno nazvati Kamuela praotcem toho kmene. — Z potomstva Buzova snad pocházel Eliu; odtud sluje Buzitou. Job 32, 2.

V. [24]. Po Maachovi snad pojmenováno známé království Béth Ma'achá (2 Král 10, 6.), jež se rozkládalo na úpatí Hermonu po levém (východním) břehu Jordánu. — Ženina jest vedlejší žena.

Sářina smrt. (23, 1.—20.)

Sářin věk a smrt, zármutek Abrahamův (v. 1. n.), snaha Abrahamova nabýti dědičné hrobky (v. 3.—9.), vyjednávání s Efronem (10.—16.) zakončeno trhovou smlouvou (17. n.), Sára pohřbena (19. n.).

Hlava 23. — 1 Sára byla živa stodvacetsedm roků, 2 načež ze-
mřela v Arbe, to jest v Hebroně, v zemi Kanaan. I přišel Abraham,
aby o ni naříkal a ji oplakával.
3 Když pak povstal od služeb, které se obyčejně prokazovaly
mrtvým, pravil k synům Hetovým: 4 Jsem cizincem a hostem u vás;
dejte mi právo míti u vás hrobku, bych mohl pochovati svou mrtvou.
5 Synové Hetovi odpověděli: 6 Slyš nás, pane! Knížetem Božím jsi
u nás; pochovej mrtvou svou v nejlepším z našich hrobů; nikdo ti ne-
bude moci brániti pochovati svou mrtvou v jeho hrobě. 7 Abraham se
zvedl, poklonil se domácímu lidu, totiž synům Hetovým, a pravil jim:
8 Souhlasíte-li s tím, bych směl pochovati svou mrtvou, slyšte mne
a přimluvte se za mne u Efrona, syna Seorova, 9 aby mi dal dvojitou
jeskyni, kterou má na konci svého pole; za slušný peníz ať mi ji dá
před vámi, bych měl hrobku.
10 Efron (tento) seděl mezi syny Hetovými.
I odpověděl Efron Abrahamovi, že to slyšeli všichni, kdož vchá-
zeli do bran onoho města, řka: 11 Nikoliv, tak se nestane, pane můj;
poslechni raději, co ti pravím: Daruji ti pole s jeskyní, která jest na
něm, u přítomnosti synů svého lidu; pochovej svou mrtvou. 12 Abra-
ham se poklonil před lidem země té 13 a pravil Efronovi před lidem
vůkol stojícím: Prosím, bys mne vyslechl; dám ti peníze za pole;
přijmi je a tak pochovám na něm svou mrtvou. 14 Efron však od-
pověděl: 15 Pane můj, slyš mne! Půda, kterou si přeješ, má cenu čtyr

---

Hl. 23. V. 1. Vypravovati o smrti Sářině žádala jednak její důstojnost, bylať pramateří vyvoleného národa, jednak narážka na tento zjev v 24, 67. — Pro důstojnost Sářinu udává se též její věk, čehož dosud u žen nepozorováno.

V. 2. Kirjat-Arbe je starší (Sdc 1, 10.) název města, odvozený Jos 15, 13. od Arbe, praotce Enakitů. — Kdyby toto místo psal spisovatel z doby pozdější, kdy Israelité již přebývali v Palestině, kdy toto město jim už bylo dobře známo, zajisté by nebyl k němu připoznačil: „v zemi Kanaan“. Když však přece tak učinil, slušno souditi, že psal ještě v době, kdy čtenářům polohu toho města bylo třeba blíže určiti, tedy v dobách, kdy Israelité ještě byli v Egyptě, neb aspoň na cestě z Egypta. — Abraham „přišel“ na místo, kde spočívala mrtvola, aby konal obvyklé pohřební obřady.

V. 4. Tato vyjednávka děje se v bráně města (srv. v. 10.) a jest v hlavních rysech typem obyčejů, jak se posud na východě při koupi a prodeji zachovávají. — Abraham jest cizincem a hostem, proto nemá zde ani na píď půdy, kterou by mohl jmenovati svým majetkem; Abraham nežádá, aby mu bylo dovoleno uložiti nebožku Sáru do hrobu některého z obyvatelův Hebronu, (nechtěl zajisté, aby matka vyvoleného národa odpočívala v jednom hrobě s neobřezanými modláři), nýbrž chce právoplatným kupem nabýti dědičné vlastní hrobky.

V. 6. S orientální zdvořilostí odpovídají Hetité, že považují Abrahama za vznešeného knížete, nikoli za cizince, a dovolují mrtvolu uložiti v kterékoliv jejich hrobce. Neodpírají tedy pohostinství ani mrtvému.

V. 9. Místo „dvojité jeskyně“ lépe jest ponechati vlastní jméno Machpélá, které přísluší poli a tím ovšem i jeskyni, která na něm byla. Efron, majitel pole, byl přítomen. Abraham prosí za přímluvu, buď že Efrona dosud osobně neznal, nebo že tak ukládala tehdejší orientální zdvořilost.

V. 10. „Vcházející do bran města“ jsou jeho obyvatelé, měšťané.

V. 11. Z téže orientální zdvořilosti daruje Efron žádané pole Abrahamovi.

V. 13. Zdvořilost Abrahamovi ukládala, aby nabízený dar odmítl a nabídl kupní cenu.

set lotů stříbra; to jest cena mezi mnou a tebou; avšak jak mnoho
to jest? Pochovej svou mrtvou! 16 Když to Abraham uslyšel, odvážil
peníze, jak žádal před syny Hetovými Efron, čtyři sta lotů stříbra dobré
běžné váhy.
17 Tak bývalé pole Efronovo, na němž byla dvojitá jeskyně na
východě (od) Mambre, jak pole tak i jeskyně a všecky stromy na celé
jeho ploše kolem dokola, bylo trvale odevzdáno 18 v majetek Abra-
hamův před očima synů Hetových a všech, kdož vcházeli do brány
onoho města.
19 Tak tedy pochoval Abraham svou manželku Sáru ve dvojité
jeskyni toho pole, na východě (od) Mambre, to jest Hebronu, v zemi
Kanaan. 20 Tak odevzdáno bylo pole to i jeskyně, která na něm byla,
od synů Hetových Abrahamovi v trvalou vlastní hrobku.

Abraham opatřil svému synu manželku. (24, 1.—67.)

Eliezer zvolen námluvčím (v. 1.—9.), jeho cesta a příchod do Haranu (10.—28.). Jednání s Labanem (29.—54a.). Rebeka se ubírá do Palestiny (54b.—61.). Isák setkává se s Rebekou; jejich manželství (62.—67.).

Hlava 24. — 1 Abraham byl stařec vysokého věku. Hospodin mu
žehnal ve všech věcech. 2 I pravil k staršímu služebníků svého domu,
kterýž byl ustanoven nad veškerým jeho majetkem: Polož ruku pod
mou kyčli, 3 abych tě zavázal přísahou při Hospodinu, Bohu nebes
i země, že nevezmeš manželky pro syna mého z dcer Kananejských,
mezi nimiž přebývám, 4 ale že půjdeš do mé vlasti a k mému příbu-

---

V. 15. 400 lotů či siklů stříbra bylo boháčům, jak Abrahamovi tak Efronovi, tak nepatrnou částkou, že nestála za další smlouvání.

V. 16. Za těch dob ovšem nebylo ještě ražených peněz; plíškové kotoučky stříbra a zlata vážily se kaménkem nebo několika kaménky určité, ne všude stejné velikosti a tíže. Abraham dle dobré běžné váhy odvážil žádané množství stříbra. Babylonsko-assyrské loty stříbra vážily 14·50—14·65 grammů. Cenu této váhy jest ovšem pro dobu Abrahamovu velmi nesnadno určiti, když nevíme, v jaké ceně bylo tehdy stříbro.

V. 17. Dvojitá jeskyně = Machpélá.

V. 19. Hebron jest tedy Mambre a východně od Hebronu jest jmenovaná hrobka. Dnes se vznáší nad ní pověstná mešita, do níž nikdo nesmí, leda kdo se vykáže zvláštním fermanem sultánovým (členové panovnických rodin).

Hl. 24. V. 1. Vysokého věku byl Abraham ne proti svým praotcům, kteří dosáhli věku mnohem vyššího, nýbrž proti věku svých vrstevníků. — Dostalo se mu tolik Božího požehnání, že mu nic nescházelo, než postarati se o manželku svému synovi (byla to povinnost rodičů), a tak lidskými silami přispěti k zabezpečení nosičů zaslíbení Božích.

V. 2. „Starší jeho služebníků,“ t. j. otroků, byl dle 15, 2. Eliezer (= Bůh můj pomáhá). Požíval tak veliké důvěry u svého pána, že ho v tom ustanovil svým zástupcem (vybrati nevěstu synovi bylo právem otcovým).

V. 3. Polož ruku pod mou kyčli, t. j. na mou slabinu. Slabiny byly považovány za sídlo plodné síly (spolu s plodidly), přísaha při nich byla přísahou při potomstvu Abrahamovu Bohem mu zaslíbenému, tedy též při Messiáši, jeho nejslavnějším potomku. — Abraham nechtěl, by jeho syn vstoupil v manželství s Kanaankou, s příslušnicí národa, jehož předek pro nedostatek povinné úcty k otci byl stižen kletbou, aby tak nebyla přinesena spolu se ženou kletba Boží do rodiny Abrahamovy.

V. 4. „Vlastí“ myslí Abraham buď jen severní Mesopotamii, kde bylo město Haran, kde delší dobu pobyl a kde žije nyní jeho příbuzenstvo; nebo má na mysli celé poříčí Eufratu a Tigridu i s Chaldeou, z níž byl původně vyšel. Abraham neposílá Isáka do Mesopotamie, jako později byl poslán Jakob (28, 1.); proto ne,

zenstvu a odtud že vezmeš manželku mému synu Isákovi. 5 Služebník
odpověděl: Nebude-li chtíti žena jíti se mnou do této země, přeješ si,
bych uvedl tvého syna zpět do země, ze které jsi ty vyšel? 6 Abraham
pravil: Chraň Bůh, abys kdy nazpět uvedl tam syna mého! 7 Hospodin,
Bůh nebe, který mě vzal z domu otce mého a ze země, v níž
jsem se zrodil; ten, jenžto ke mně mluvil a přísahal mi řka: „Potomstvu
tvému dám tuto zemi“ — ten pošle před tebe svého anděla, abys
odtamtud dostal manželku pro mého syna. 8 Odepře-li však žena jíti
s tebou, nebudeš přísahou vázán; jen syna mého tam nevoď zpět.
9 Vložil tedy služebník ruku pod kyčli Abrahamovi, svému pánu, a
přísahal mu na tu věc.
10 Pak vzal deset velbloudů ze stáda svého pána [a odešel]. Nesa
s sebou ze všech jeho vzácných věcí vydal se na cestu a přišel do
Mesopotamie k městu Nachorovu. 11 Večer, v dobu, kdy obyčejně ženy
chodí pro vodu, nechav velbloudy před městem u studnice vody odpočívati,
pravil: 12 Hospodine, Bože pána mého Abrahama, vyjdi mi,
prosím, dnes vstříc a prokaž milost pánu mému Abrahamovi. 13 Hle,
stojím u studny vody, a dcery obyvatelů tohoto města budou choditi
pro vodu. 14 Dívka tedy, které řeknu: „Nachyl svého džbánu, abych
se mohl napíti“, a která řekne: „Pij, a velbloudy tvé také napojím“,
ta bude tou, kterou jsi určil pro svého služebníka Isáka; z toho poznám,
že jsi učinil milosrdenství s mým pánem. 15 Ještě nedomluvil,
a hle, vycházela Rebeka, dcera Batuela, syna Melchy, manželky Nachora,
bratra Abrahamova, majíc na rameni džbán. 16 Byla to dívka
velmi spanilá, panna překrásná, od muže netknutá. Sestoupila do studně,
nabrala do džbánu a vracela se. 17 Tu vyšel služebník rychle proti
ní řka: Dej mi ze svého džbánu trochu se napíti. 18 Ona odpovídajíc:
„Pij, pane můj“, rychle složila džbán na loket a podala mu píti.
19 Když se napil, dodala: I velbloudům tvým navážím vody, až se
všichni napojí. 20 A vylivši džbán do koryta běžela zase do studně
pro vodu, navážila a dala všem velbloudům. 21 On díval se mlčky
na ni, aby zvěděl, dal-li mu Hospodin šťastnou cestu. 22 Potom, když

že vyhlédnouti synovi ženu bylo povinností otcovou, a Jakob nešel do Mesopotamie, aby se tam oženil, nýbrž utíkal bratru Esauovi, když mu smrtí hrozil.

V. 6. Zavésti zpět Isáka do Mesopotamie, když sám Hospodin byl Abrahama odtud vyvedl, nesrovnávalo se ani s Božím úradkem, proč jej odtamtud vyvedl, ani se zaslíbením, že dá potomstvu Abrahamovu zemi Kanaan.

V. 10. Město Nachorovo = město, v němž Nachor sídlil = Haran. Poněvadž se o něm v 12, 5. nečiní zmínka, zdá se, že Nachor přestěhoval se tam teprv po Abrahamovi.

V. 12. „Vyjdi mi vstříc,“ t. j. pošli mi naproti ženu, která by mohla býti manželkou syna Abrahama, jemuž tím vyplníš přání a projevíš svou milost.

V. 13. Eliezer nejedná tu z pověry, nýbrž z popudu Božího neb andělského. Netroufá si sám voliti manželku pro syna svého pána, poněvadž oko lidské, hledíc jen na zevnějšek, snadno se klame; ponechává volbu tomu, jenž zpytuje ledví i srdce. Ostatně Eliezer moudře si volí znamení, po kterém chce poznati vyvolenou; znamení to předpokládá dívčinu dobrosrdečnost, vlídnost, laskavost, úslužnost, přičinlivost a pohostinství, samé vlastnosti dobré ženy.

V. 20. Na východě bývají kolem studny, do které sestupuje se po schodech, kamenné žlaby (koryta) na pohodlnější napájení dobytka; do žlabů těch se vynáší voda ze studny. — Tato kapitola věrně a názorně líčí mnoho rysů orientálního života; patrno, že vypravování Písma jsou ze skutečnosti, nikoli snad jen z pouhé fantasie.

V. 21. Eliezer pozoroval, jak se vyplňuje žádané znamení.

V. 22. Lot babylonsko-assyrský (zlata) vážil asi 16·37 grammů. — Místo náušnic má hebr. prsten, který dle Pent. samaritánského Eliezer zavěsil do

se velbloudi napili, vyňal zlaté náušnice, dva loty těžké, a tolikéž náramků, těžkých deset lotů, [23] a pravil k ní: Čí jsi dcera? Pověz mi, je-li u vás místa, bych tam mohl zůstati? [24] Odpověděla: Jsem dcera Batuela, syna Melchy, která ho porodila Nachorovi. [25] A pokračovala řkouc: Také slámy a píce jest u nás hojnost a místo prostranné k zůstávání. [26] Tu sklonil se muž ten a klaněl se Hospodinu [27] řka: Požehnán budiž Hospodin, Bůh pána mého Abrahama, kterýž neodepřel milosrdenství ani věrnosti své pánu mému, nýbrž pravou cestou mě přivedl do domu bratra mého pána. [28] Dívka pak běžela a oznámila v domě své matky všecko, co byla slyšela.

[29] Rebeka měla bratra jménem Labana; ten spěšně vydal se na cestu k onomu člověku u studny. [30] Viděl totiž náušnice a náramky v rukou své sestry, a slyšel všecko, co vypravovala: „To a to pravil mi onen člověk." Přišed k muži tomu, který stál u velbloudů nedaleko od studně vody, [31] pravil mu: Pojď, požehnaný Hospodinův; proč stojíš venku? Připravil jsem ti příbytek a místo pro velbloudy. [32] A uvedl ho do domu (pohostinství), odsedlal velbloudy a dal jim slámy a píce, jakož i vody, by si umyli nohy on i mužové, kteří s ním přišli. [33] Když mu pak předložili chleba, řekl: Nevezmu do úst, dokud nevyřídím, co mi uloženo. (Laban) mu odpověděl: Mluv! [34] On tedy mluvil: Jsem služebník Abrahamův. [35] Hospodin velmi pánu mému požehnal, tak že se stal velikým; dal mu brav i skot, stříbro i zlato, služebníky i služebnice, velbloudy i osly. [36] Také Sára, manželka mého pána, porodila ve vysokém věku syna mému pánu, jemuž dal všecek svůj majetek. [37] Mne pak zavázal pán můj přísahou řka: Nevezmeš manželky synu mému z dcer Kananejských, v jejichž zemi přebývám; [38] nýbrž půjdeš do domu otce mého a z mého příbuzenstva vybéřeš manželku mému synovi. [39] Já však jsem svému pánovi odpověděl: Což, nebude-li žena chtíti se mnou jíti? [40] Řekl: Hospodin, před jehož tváří chodím, pošle s tebou svého anděla a povede tě po cestě, tak že dostaneš pro mého syna ženu z mého příbuzenstva a z domu otce mého. [41] Až přijdeš k mým příbuzným, a oni by ti nedali ženy, nestihne tě má kletba. [42] Když jsem tedy dnes přišel ke studni vody a řekl jsem: Hospodine, Bože pána mého, jestliže jsi mi dal štěstí na cestu, kterou nyní konám, — [43] hle stojím u studně — pak panna, která vyjde pro vodu a uslyší ode mne: „Dej mi ze svého džbánu trochu se napít", [44] a řekne mi: „Pij ty a také velbloudům tvým navážím", ta bude ženou, kterou určil Hospodin pro syna mého pána. [45] Zatím co jsem mlčky o těchto věcech uvažoval, objevila se Rebeka přicházejíc a džbán nesouc na rameni; sestoupila do studně a navážila vody. I dím jí: Zavdej mi trochu. [46] Ona spěšně složila džbán s ramene a řekla mi: Pij, a také

---

nozder Rebečiných. — Ženy východních nomádů posud milují takovou ozdobu. Dle hebr. vážil tento zlatý kroužek jen půl lotu. Tyto dary znamenaly zasnoubení. Mezi tím co Eliezer odevzdával snubní dary nevěstě, dotazoval se jí, co uznával za potřebné.

V. 23. „Zůstati," t. j. nocovati.

V. 27. Místo „bratra" hebr. bratří, t. j. příbuzných.

V. 28. Dívka oznámila vše „v domě své matky", a ne v domě svého otce, asi proto, že její otec Batuel již nebyl na živu.

V. 31. „Požehnaným Hospodinovým" nazývá služebníka, poněvadž vidí, že mu Bůh žehná, a poněvadž slyšel, že vyznává Boha Jahve (= Hospodina).

V. 40. „Před jehož tváří chodím" = jemuž sloužím, jejž ctím. Srv. 17, 1

V. 41. „Kletba" plynoucí z nedodržení přísahy, kterou jsi se mi zavázal.

velbloudy tvé napojím. I pil jsem a napojila (též) velbloudy. [47] I otázal
jsem se jí řka: Čí jsi dcera? Odpověděla: Jsem dcera Batuela, syna
Nachora, jehož mu porodila Melcha. Tu jsem jí zavěsil náušnice, by
zdobily její líce, a na ruce jsem jí dal náramky. [48] I sklonil jsem se
klaněje se Hospodinu a velebě Hospodina, Boha pána mého Abra-
hama, který mě vedl pravou cestou, bych dostal dceru bratra pána
mého pro jeho syna. [49] Proto řekněte mi, chcete-li se zachovati laskavě
a věrně k mému pánu; myslíte-li však jináč, i to mi řekněte, abych
se dal v pravo nebo v levo. [50] Tu odpověděl Laban a Batuel: Od
Hospodina vyšla tato věc; nemůžeme ti nic jiného říci, leč co jemu
se líbí. [51] Hle, Rebeka jest před tebou, vezmi ji a jdi; budiž man-
želkou syna tvého pána, jakož mluvil Hospodin. [52] Když to služebník
Abrahamův uslyšel, padnuv na zemi klaněl se Hospodinu. [53] Vyňav
pak stříbrné a zlaté předměty, jakož i šaty, dal je Rebece darem; také
jejím bratřím a matce odevzdal dary. [54] A začavše hody jedli a pili
pospolu a zůstali tam.

Ráno pak služebník vstav pravil: Propusťte mne, ať jdu ke svému
pánu. [55] I odpověděli její bratří i matka: Ať zůstane dívka aspoň deset
dní u nás, a potom ať jde! [56] On však řekl: Nezdržujte mne, neboť
Hospodin dal mi šťastnou cestu; propusťte mne, ať jdu ke svému pánu.
[57] I pravili: Zavolejme dívku a zeptejme se, jak ona myslí. [58] Když
zavolaná přišla, tázali se: Chceš jíti s tímto člověkem? Ona řekla:
Půjdu. [59] Propustili ji tedy, kojnou její, služebníka Abrahamova a jeho
průvodce, [60] přejíce štěstí sestře své a říkouce:

Sestra naše jsi, rozmnožiž se v tisíc tisíců
a potomstvo tvé vládniž branami svých nepřátel.

[61] Potom Rebeka a její služebné na velbloudech jely s mužem
tím, an rychle se vracel k svému pánu.
[62] Téhož času kráčel Isák po cestě, která vede ke studni, jež
sluje (studně) Živého a Vidoucího; přebýval totiž v zemi jižní. [63] Byl
pak vyšel, když se den již schýlil, aby v polích se oddal svým my-

---

V. [48]. Buď znamená „dcera" vnučku — jeť Rebeka vnučkou bratra Abrahamova Nachora, anebo „bratr" Abrahamův v širším slova smyslu jest jeho bratrovec Batuel.

V. [49]. Eliezer dovolává se laskavosti příbuzných Abrahamových, poněvadž nebyli přísným právem vázáni dáti jeho synovi Rebeku. Dovolává se věrnosti, jaká má býti mezi příbuznými. — Jíti v pravo nebo v levo = někam jinam.

V. [50]. Batuel, uvedený zde teprv na druhém místě, nemůže býti otec Rebečin, snad mladší její bratr. Když otec už nebyl živ, má hlavní slovo bratr nevěstin Laban.

V. [53]. Dary dával ženich rodičům a bratřím nevěstiným; u jiných národů ženich nevěstu přímo kupoval.

V. [55]. Zdvořilý Východňan měl hosta hodně zdržovati (Srv. Sdc 19, 4. n.). Nevěsta po zasnoubení několik měsíců neb i celý rok zůstávala u svých rodičů, a pak teprv byla svatba. Některé rukopisy skutečně také místo deseti dnů mají „rok neb deset měsíců".

V. [57]. Nedbá se zde Rebeky, chce-li býti chotí Isákovou; to právo jí nepříslušelo; jen to jí necháno na vůli, chce-li jíti hned, či ráda-li by ještě trochu pobyla s matkou.

V. [59]. Žena tato slula dle 35, 8. Debora. Zastupovala zde jaksi matku Rebečinu.

V. [60]. Brány = města a k nim přiléhající krajiny.

V. [62]. O studni Lachai-Róí viz 16, 14. — „Země jižní" = Negeb.

V. [63]. Co se dálo v mysli Isákově, patrno z v. 67. — velmi se kormoutil o milovanou matku, zatím již pochovanou v Hebroně.

šlenkám. Když pozvedl oči, uzřel zdaleka přijížděti velbloudy. [64] Také
Rebeka spatřila Isáka; i sesedla s velblouda [65] a řekla služebníku:
Kdo je ten člověk, který jde po pláni proti nám? I řekl jí: To jest
můj pán. Tu ona vzavši rychle závoj zastřela se. [66] Na to služebník
vše vypravoval Isákovi, jak byl pořídil. [67] Isák pak uvedl ji do stanu
Sáry, své matky, a pojal ji za manželku. Rebeka tak se mu zalíbila,
že se mu zmírnila bolest, jež ho zatím stihla matčinou smrtí.

Poslední léta Abrahamova. (25, 1.—11.)

Synové z Abrahamova manželství s Keturou (v. 1. n.). Synové Jeksanovi, Dadanovi, Madianovi (v. 3. n.). Jak naložil Abraham se svým majetkem (v. 5. n.). Smrt a pohřeb Abrahamův (v. 7.—10.).

Hlava 25. — [1] Abraham pojal jinou manželku, jménem Keturu.
[2] Ta mu porodila Zamrama, Jeksana, Madana, Madiana, Jesboka a Sue.
[3] Jeksan zplodil Sabu a Dadana.
Synové Dadanovi byli: Assurité, Latusité a Loomité.
[4] Z Madiana pochází Efa, Ofer, Henoch, Abida a Eldaa.
Tito všichni jsou synové Ketuřini.
[5] Všecek svůj majetek dal Abraham Isákovi; [6] synům pak ženin
dal dary a oddělil je od Isáka, svého syna, ještě za svého života, poslav
je na východ.
[7] Bylo pak dnů života Abrahamova stosedmdesátpět roků. [8] Skonav
umřel v pěkném věku, ve vysokém stáří, zaživ mnoho dnů; a
přiřazen byl k lidu svému. [9] Pohřbil ho Isák a Ismael, jeho synové,
ve dvojité jeskyni, která jest na poli Efrona, syna Seora Hetejského,
naproti Mambre, [10] kteréž byl koupil Abraham od synů Hetových. Tam
byl pochován, on i Sára, manželka jeho. [11] Po jeho smrti žehnal Bůh
Isákovi, jeho synu, kterýž přebýval vedle studně jmenované studní
„Živoucího a Vidoucího".

V. [66]. Snad už před tím vypravoval všecko též Abrahamovi v Hebroně a od něho se dověděl, že Isák odebral se do Negebu.

Hl. 25. Úryvek 1.—11. je vlastně závěrkem předcházející knihy nadepsané „Dějiny rodiny Tarovy", t. j. dějiny života Abrahamova. Spisovatel, než počíná vypravovati o smrti patriarchově, napřed podává rodopis jeho synů z Ketury. Tuto manželku Abraham sotva pojal až po smrti Sářině, neboť tehdy byl již ve věku velice vysokém. Rodopis zde uvedený podává též 1 Par 1, 32. nn.

V. [2]. Madianité jsou v Písmě sv. často jmenováni; sídlili jednak nedaleko hory Horeb (Ex 3, 1; 17, 6; 18, 5.), jednak na pomezí Moabitů (Nm 31.). Některé kmeny těchto Madianitů však byly asi jiného původu, a potomstvo Madiana, syna Abrahamova, s nimi se smísilo. Také se asi směšovali s bratrskými kmeny Ismaelitův, odkud slují Gn 37, 25. nn. též Ismaelity.

V. [3]. Saba a Dadan jmenují se v 10, 7. mezi Kušity, asi proto, že tito kmenové vznikli splynutím prvků kušitských se živly krve Abrahamovy; mohli tedy považovati za své otce Kuše i Abrahama.

V. [6]. „Na východ" = do Arabie. Vše to ustanovil sám Abraham za živa, aby rozdělení majetku a sídla jejich byla stanovena otcovskou autoritou, nikoli snad jen pěstním právem po jeho smrti.

V. [8]. Tělo Abrahamovo nebylo pohřbeno v jeho původní vlasti, v níž odpočívala těla jeho předků, proto výrok „přiřazen byl k lidu svému" nutno bráti o jeho duši, která dle toho žije i po smrti těla.

KNIHA SEDMÁ.

RODY ISMAELOVY. (25, 12.—18.)

Nadpis knihy (v. 12.—13a.). Jména synů Ismaelových (v. 13b.—14 n.). Závěrek (v. 16.). Smrt Ismaelova (v. 17. n.).

12 Toto jsou rody Ismaela, syna Abrahamova, jehož mu porodila
Egypťanka Agar, otrokyně Sářina, 13 a toto jsou jména jeho synů dle
jejich [jmen a] rodů:
Prvorozenec Ismaelův byl Nabajot, po něm (následoval) Kedar,
Adbeel, Mabsam, 14 Masma, Duma, Massa, 15 Hadar, Tema, Jetur,
Nafis a Kedma.
16 To jsou synové Ismaelovi a to jsou jejich jména v jejich osadách
a táborech, dvanácte knížat jejich kmenů.
17 Všech roků Ismaelových bylo sto třicet sedm let. Dokonav
umřel a přiřazen byl k lidu svému. 18 Sídlil od Hevily až po Sur,
který leží proti Egyptu, jdeme-li směrem k Assyrii. Zemřel přede všemi
svými bratry.

KNIHA OSMÁ.

RODY ISÁKOVY.

Esau a Jakob. (25, 19.—34.)

Nadpis knihy (v. 19a.). Spojení následujícího s předcházejícím (v. 19b.—20.). Početí Esaua a Jakoba (v. 21.), obavy matčiny, závažný výrok Boží (v. 22. n.). Narození blíženců (v. 24.—26.), jejich povahopis (v. 27.), poměr k rodičům (v. 28.). Esau prodal prvorozenství (v. 29.—34.).

19 Rody Isáka, syna Abrahamova, jsou tyto:
Abraham zplodil Isáka; 20 ten, když mu bylo čtyřicet roků, pojal
za manželku Rebeku, dceru Batuela Syrského z Mesopotamie, sestru
Labanovu.

V. 13. Nabajot (Gn 36, 3; Is 60, 7.), nomádský národ, vyskýtá se v assyrských pramenech pode jménem Nabajáti, v době hellenistické vystupuje do popředí svou značnou vzdělaností a mocí pode jménem Nabatů. — Kedar (Pís 1, 4; Is 21, 16.) jsou Kidri assyrských nápisů; sídlili mezi Skalnatou Arabií a Babylonií. — Adbeel = assyr. Idibi'ilu; sídla jejich se rozkládala od Mrtvého moře směrem jihozápadním ku hranicím Egypta. — Duma, kmen sídlící v sz. Arabii, asi tam, kde je dnešní Dumat el-Džandal a oasa el-Džóf. — Massa = assyr. Mas, Mas'u = Ptolomeovi Masanové. — Místo Hadar stojí v 1 Par 1, 30. Hadad. — Tema = assyr. Téma = kmen v severní Arabii. Arabské město Téma je vzdáleno 4 dny cesty od Dumat el-Džandal. — Jetur, praotec Itureů, kteří sídlili na Libanu a jmenovitě na Antilibanu.

V. 18. „Sídlil," t. j. potomstvo jeho sídlilo. — Hevilu tuto dlužno hledati v jižní Arabii. — Sur jest řada opevnění na sv. Egypta proti vpádům Asiatů. — Proti Egyptu = na východ od Egypta. — Místo „zemřel" jiní překládají správněji sídlil; Ismaelité sídlili před svými bratřími, t. j. před potomstvem Abrahamovým ze Sáry a Ketury; slova tato ukazují, že proroctví 16, 12. o Ismaelovi se vyplnilo.

V. 19. Osmá kniha Genese jest sice nadepsána „Rody Isákovy", ale nevypravuje podrobných osudův Isáka samého, nýbrž jeho dvou synů.

V. 20. V 22, 20. podán rodný původ Batuelův; zde sluje Aramejem (Syrem) od kraje Padan Arám, kde se usadil. Byla to severní Mesopotamie.

[21] Poněvadž byla manželka jeho neplodná, modlil se za ni Isák
k Hospodinu; ten ho vyslyšel a učinil, že Rebeka počala. [22] Když se
maličcí v jejím životě šťouchali, pravila: Mělo-li se mi takto státi, proč
jsem musila počíti? I šla, aby se otázala Hospodina. [23] Ten odpo-
věděl řka:

Dva národové jsou v tvém životě
a dva kmeny z lůna tvého vzejdou,
národ jeden bude silnější než národ druhý
a starší bude sloužiti mladšímu.

[24] Když přišel čas porodu, ejhle, shledána dvojčata v jejím lůně.
[25] První narozený byl ryšavý a všecek chlupatý jako kožich. Dáno mu
jméno Esau. Druhý, ihned po něm vycházeje, držel rukou bratra za
patu, pročež pojmenován byl Jakob. [26] Šedesát roků bylo Isákovi, když
se mu narodili tito maličcí.

[27] Když dorostli, stal se z Esaua zkušený lovec a (člověk) divoký;
Jakob však, člověk tichý, přebýval ve stanech.

[28] Isák miloval více Esaua, poněvadž rád jídal, co mu ulovil
Rebeka však více milovala Jakoba.

[29] Když (jednou) se vrátil Esau s pole jsa zemdlen, měl Jakob
uvařený pokrm. [30] Esau řekl: Dej mi toho ryšavého vaření, jsem ná-
ramně zemdlen. — Z té příčiny nazván byl Edom. — [31] Jakob mu pravil:
Prodej mi své prvorozenství. [32] On odpověděl: Hle, umírám, co mi
platno právo prvorozenství? [33] Jakob řekl: Odpřisáhni mi to tedy.
Esau mu přísahal a tak prodal své prvorozenství. [34] Vzav pak chléb
a pokrm čočkový jedl a pil, načež odešel, nedbaje, že prodal práva
prvorozenská.

V. 21. Dvacet let Isák marně čekal potomka (srv. v. 26.). Neplodnost častěji se nachází u předků Messiášových, jakoby Prozřetelnost byla chtěla naznačiti, že Messiáše nelze přičítati přirozeným silám, nýbrž zvláštní přízni Boží.

V. 22. Rebeka to považuje za zlé znamení; proto spěchá na posvátné místo, otázat se Hospodina, Jahve, pravého Boha.

V. 23. Edomité, potomci Esauovi, a Israelité, potomci Jakobovi, budou zápasiti, až mladší t. j. Israelité si podrobí Edomity. V nadvládě Israelitů nad Edomity je též obsažena jejich duchovní přednost a převaha, že z jejich středu vzejde slíbená spása.

V. 25. Esau = Chlupáč. Kromě toho dostalo se mu se zřetelem na jeho barvu též jména Edom = Červený, Ryšavý. Na jméno to navazuje též událost vypravovaná ve v. 30. — „Jakob“ = „Držel za patu“ = „Podrazil nohy“ = „Obelstil“ (27, 36.).

V. 28. Důvod, proč otec miloval více Esaua, nebyl právě nejdokonalejší; matka milovala více Jakoba, poněvadž jí od Hospodina bylo řečeno, že starší bude sloužiti mladšímu, srv. v. 23; i proto ho více milovala, že se více držel pod stanem a že byl tiché povahy.

V. 30. O významu jména Edom viz výše v. 25.

V. 31. Právo prvorozenské obsahovalo nadvládu nad celou rodinou a čest z toho pocházející; prvorozenému se dostalo většího podílu majetku než ostatním bratřím, prvorozený v té době mohl míti i naději, pokud Bůh jinak neustanovil, že slíbený Vykupitel vzejde z jeho rodu.

V. 34. Velice pěkně líčí bible lehkomyslnou povahu Esauovu, který za okamžitý požitek prodal tolik. Srv. Žid 12, 16. Ani Jakob není zcela bez viny. Třebas mu matka oznámila, co jí Hospodin pravil (v. 23.), že on jest jeho vyvoleným, přece neměl tímto způsobem domáhati se svého práva, nýbrž nechati to na vůli Boží.

Pobyt Isákův v Gerarách. (26, 1.—22.)

Bůh obnovuje Isákovi vzácné zaslíbení (v. 1.—5.). Isák vydává Rebeku za svou sestru (v. 6.—11.), rychle bohatne, tak že budí závist Filišťanů (v. 12.—16.). Isák v údolí Gerarském (v. 17. n.), studnice „Hádka“ (v. 19. n.), „Nepřátelství“ (v. 21.), „Uvolnění“ (v. 22.).

Hlava 26. — [1] Když po neúrodě, která nastala ve dnech Abrahamových, začal opět v zemi hlad, odešel Isák k Abimelechovi, králi Filišťanů do Gerar. [2] Tam ukázal se mu Hospodin a řekl: Nesestupuj do Egypta, ale zůstaň v zemi, kterou ti povím. [3] Procházej ji, já budu s tebou a budu ti žehnati; neboť tobě a potomstvu tvému dám všecky tyto krajiny, bych vyplnil přísahu, jížto jsem se zavázal Abrahamovi, otci tvému. [4] Rozmnožím potomstvo tvé jako hvězdy nebeské, dám potomkům tvým všecky tyto krajiny a požehnáni budou v tvém potomstvu všichni národové země, [5] poněvadž poslouchal Abraham hlasu mého, ostříhal rozkazův a přikázání mých a zachovával předpisy a zákony mé.

[6] Zůstal tedy Isák v Gerarách. [7] Když se ho ptali tamější mužové po jeho manželce, odpověděl: Je to má sestra. — Bál se totiž přiznati, že jest s ním spojena svazkem manželským, mysle si, aby ho nezabili pro její krásu. — [8] Když minulo velmi mnoho dnův od té doby, co se tam usadil, Abimelech, král Filišťanů, hledě oknem uzřel ho pohrávati si s Rebekou, svojí manželkou. [9] I povolav ho pravil: Jest vidět, že je to tvá manželka; proč jsi lhal, že jest tvá sestra? „Bál jsem se,“ odpověděl, „bych pro ni nezemřel.“ [10] Tu pravil Abimelech: Proč jsi nás oklamal? (Snadno) mohl někdo z lidu sejíti se s tvou manželkou, a byl bys tak uvalil na nás veliký hřích. A přikázal všemu lidu řka: [11] Kdo by se dotkl manželky tohoto člověka, smrtí ať zemře!

[12] Isák v zemi té pak zasel, a klidil toho roku stonásobně; žehnal mu totiž Hospodin. [13] Bohatl člověk ten, prospíval víc a více a rostl, až se stal velmi velikým. [14] Měl brav i skot a čeládky veliké množství. Proto záviděli mu Filištinští — [15] všecky studnice, které byli vykopali služebníci jeho otce Abrahama, tehdy zasypali vyplnivše je hlinou — [16] tak velice, že sám Abimelech řekl Isákovi: Odejdi od nás, neboť stal jsi se mnohem mocnějším než jsme my.

Hl. 26. V. [1]. Události v této hlavě (1.—33.) sběhlé nestaly se teprv po narození Esaua a Jakoba, nýbrž již v oněch dvaceti letech bezdětného manželství Isákova. Jmenovaný zde Abimelech je tak syn Abimelecha, s nímžto jednal Abraham (hl. 20. a 21.); ale možná i, že tento i onen Abimelech jsou oba jeden. Totéž s obměnou říci lze o Fikolovi, jmenovaném zde a v. 21, 22; ale „fikol“ může býti obecné jméno znamenající úředníka.

V. [2]. Zákaz sestoupiti do Egypta, starověké to obilní komory, a zůstati v Palestině, je zkouška víry a důvěry Isákovy v Boha a v jeho prozřetelnost.

V. [5]. Abraham poslouchal hlasu Božího, zvláště když opustil otčinu (Chaldeu) a když byl ochoten obětovati Isáka (hl 22.).

V. [7]. Isák tu nelhal, jako Abraham 20, 12. Rebeka byla dcera bratrovce Abrahamova Batuela, a Semité poznačují tento příbuzenský poměr slovem bratr a sestra v širším slova smyslu.

V. [8]. Isák žertoval s Rebekou, jak činívají manželé, a Abimelech z toho poznal pravý jejich poměr.

V. [12]. Také o Jakobovi se praví 37, 7., že vzdělával pole (ne však o Abrahamovi). Bylo to pouze vedlejším zaměstnáním, hlavním bohatstvím jejich byla stáda. Dosud na východě polobeduini zaměstnávají se pastvou stád a rolnictvím.

V. [15]. jest vložka, která vlastně patří teprv za v. 17. — Tím porušili smlouvu Abrahamovu s Abimelechem (21, 23.).

17 Odešel tedy, aby se odebral do údolí Gerarského, a usadil se
tam. 18 Vykopal opět jiné studně, které byli vykopali služebníci otce
jeho Abrahama, ale po jeho smrti kdysi Filištinští je zasypali, a nazval
je týmiž jmény, jak je byl před tím otec pojmenoval.
19 Kopajíce v údolí nalezli živou vodu. 20 Než i tam počali pa-
stýři gerarští hádati se s pastýři Jakobovými řkouce: Naše jest tato
voda. Proto nazval jméno studnice dle toho, co se bylo přihodilo,
„Hádka".
21 Potom kopali jinou studni; a také o tu se hádali; proto ji
nazval „Nepřátelství".
22 Odešed odtud kopal jinou studni, o kterou se nevadili; proto
ji nazval „Uvolnění" řka: Nyní nám Hospodin uvolnil a učinil, že se
budeme moci v zemi rozmnožovati.

Isák v Bersabe. (26, 23.—28, 9.)

Isákovi se dostává potvrzení Božích slibů (v. 23.—25.). Smlouva s Abimelechem (v. 26.—31.). Studna „Hojnost" (v. 32. n.). Dvě ženy Esauovy (v. 34.). Jakob uchvátil lstí požehnání příslušící prvorozenému (27, 1.—29.). Esau se vrátil z lovu; dvojí zklamání (v. 30.—39a.). Požehnání Esauovo (v. 39b.—40.). Rebeka snaží se zachrániti Jakoba, jemuž Esau hrozí smrtí (v. 41.—46.). Také Isák posílá Jakoba do Haranu (28, 1.—4.). Jakob u Labana (v. 5.). Esau pojal třetí ženu Maheletu (v. 6.—9.).

23 Odtud se odebral nahoru do Bersabe. 24 Tam se mu ukázal
Hospodin téže noci a pravil: Já jsem Bůh Abrahama, tvého otce;
neboj se, neboť já jsem s tebou; budu ti žehnati a rozmnožím tvé
potomstvo pro mého služebníka Abrahama. 25 Vzdělal tam tedy oltář
a vzýval jméno Hospodinovo, načež vztyčil stan a dal služebníkům
rozkaz, by kopali studnu.
26 Když na to místo přišel z Gerar Abimelech, přítel jeho Ocho-
zat a Fikol, velitel vojska, 27 pravil k nim Isák: Co jste přišli ke mně,
člověku, jehož jste nenáviděli a od sebe zapudili? 28 Oni odpověděli:
Viděli jsme, že jest Hospodin s tebou, a proto jsme pravili: Buď pří-
saha mezi námi a učiňme smlouvu, 29 že nám nic zlého neučiníš, jako
jsme i my ničeho z tvého majetku se nedotkli, aniž jsme učinili, co
by tě poškodilo, nýbrž v pokoji jsme tě propustili, zbohatlého Hospo-
dinovým požehnáním. 30 Tu jim učinil hody a oni jedli a pili. 31 Ráno
vstavše přísahali si navzájem. Pak je propustil Isák v pokoji do jejich
domova.
32 Téhož dne — hle — přišli služebníci Isákovi a oznámili mu
o studni, kterou byli vykopali řkouce: Nalezli jsme vodu. 33 Proto
nazval ji „Hojnost"; a město sluje Bersabe až do dneška.

V. 19. Voda „živá" jest voda pramenitá na rozdíl od vody dešťové v cisterně neb vůbec v nějaké prohlubni uchované.
V. 20. „Hádka" hebr. ʽEsek.
V. 21. „Nepřátelství" hebr. Sitná. Jméno to snad dosud se zachovalo v dnešním Vádi Šutén, 4 km sv. od er-Ruchébe.
V. 22. „Uvolnění", „Rozšíření" hebr. Rechóbóth, dnešní er-Ruchébe 30 km jz. od Bersabe.
V. 26. Abimelech vida, že jest Isák miláčkem Božím, uznal za výhodné učiniti s ním smlouvu a tak si Isáka nakloniti.
V. 33. Název studny „Hojnost" se zakládá na tom, že Vul. četla v hebr. Sibá. Pravděpodobně však dlužno čísti Šebáʻ neb Šebúáʻ dle LXX, a pak sluje studna jako v 21, 31. Bersabe, t. j. „Studnice přísahy". Rovněž i nejbližší

[34] Když bylo Esauovi čtyřicet let, pojal za manželky Juditu, dceru Beeria hetejského, a Basematu, dceru Elonovu z téhož místa. Obě popudily mysl Isákovu a Rebečinu.

Hlava 27. — [1] Když Isák sestárnul, zakalil se mu zrak, že neviděl.

Povolav (jednou) Esaua, svého staršího syna, pravil mu: Synu! On odpověděl: Tu jsem. [2] Řekl mu otec: Vidíš, že jsem sestárnul a nevím dne své smrti. [3] Vezmi zbraň, toulec a lučiště, a jdi něco ulovit, [4] udělej mi z toho pokrm, jaký víš, že rád, a přines jej, ať pojím; požehnám ti, dříve než umru. [5] Když to uslyšela Rebeka a on odešel do polí, aby splnil rozkaz otcův, [6] řekla svému synu Jakobovi: Slyšela jsem otce tvého, když mluvil s Esauem, bratrem tvým, a pravil mu: [7] Přines mi z tvého lovu a nadělej pokrmů, bych pojedl, a pak ti před Hospodinem požehnám, dříve než umru. [8] Nyní tedy, synu, jednej dle mé rady. [9] Jdi k stádu a přines mi dvě z nejlepších kůzlat, ať nadělám z nich tvému otci pokrmů, které on rád. [10] Když mu je přineseš a on pojí, ať ti požehná, dříve než zemře. [11] On jí (však) odpověděl: Víš, že Esau, můj bratr, jest člověk chlupatý, a já hladký; [12] jestli mě otec ohmatá a pozná, bojím se, aby se nedomníval, že jsem si z něho chtěl tropiti posměch, a abych neuvalil na sebe zlořečení místo požehnání. [13] Matka mu řekla: Na mně buď to zlořečení, synu; jen poslechni mé rady, jdi a přines, co jsem řekla. [14] Odešel (tedy), přinesl a dal to matce, kteráž připravila pokrmy tak, jak věděla, že otec jeho rád. [15] Potom oblékla mu nejlepší šaty Esauovy, které měla doma, [16] kozelčími kožkami obložila mu ruce, zakryla holou část hrdla, [17] dala mu pokrm a odevzdala chleby, které byla upekla. [18] Když to přinesl otci, pravil: Otče. On odpověděl: Slyším. Kdo jsi, synu můj? [19] I řekl Jakob: Já jsem tvůj prvorozenec Esau; učinil jsem po tvém rozkazu; vstaň, a pojez z mého lovu, aby mi tvá duše požehnala. [20] Tu pravil opět Isák synu svému: Jak jsi mohl tak brzy něco uloviti, synu můj? Odpověděl: Byla to vůle Boží, že se mi tak brzy naskytlo, co jsem chtěl. [21] I pravil Isák: Přistup sem, ať se tě dotknu,

---

souvislost toho žádá. Ze dvou důvodů slulo tedy místo ono „Studnicí přísahy."

V. [34]. Téhož místa, t. j. téhož kmene. Jinými slovy: Také Elon byl Hetitou.

Hl. 27. V. [1]. Isákovi bylo, když se Ezau oženil, 100 roků, nyní tedy 137 let. Pomýšlí tu vážně na smrt, snad že byl zachvácen nějakou mdlobou, která později zmizela, když mohl býti ještě 43 roky živ. — Jakobovi bylo tehdy již 77 roků!

V. [7]. Požehnati před Hospodinem znamená v jeho přítomnosti, aby to požehnání potvrdil.

V. [9]. Předložiti dvě kůzlata nemocnému jest ovšem mnoho, ale hojná zásoba uchystaného pokrmu jest i u nás známkou pozornosti a pocty (18, 16; 43, 34; 1 Král 9, 24.); tehdy u nemocného, snadno se dovtípiti, byly vybrány jen nejjemnější části.

V. [10]. Jakob nejednal správně, tím méně jeho matka; oba také za to později pykali. Jakobovi bylo dlouho přebývati u Labana, od něhož byl rovněž obelstíván, matce pak bylo dlouho žíti odloučeně od svého miláčka. Vědouc o Jakobově vyvolení neměla užívati nedovolených prostředků, nýbrž měla ponechati prozřetelnosti Boží, kterými cestami Jakob dojde zaslíbení Božího. — Jakob sice byl koupil od Esaua právo prvorozenské, než nikterak nebyl oprávněn k výroku: „Já jsem tvůj prvorozenec Esau"; to byla rozhodně lež (v. 19.).

V. [13]. Rebeka má za to, že nemůže ji veliká kletba stihnouti, když urychlí, co bylo jí a Jakobovi od Boha předpověděno v 25, 23.

V. [16]. Srst některých druhů orientálních koz je skutečně lidským vlasům tak podobna, že Římané z ní hotovili vlásenky.

synu, a zkusím, jsi-li ty syn můj Esau. 22 Přistoupil tedy k otci. Isák
ohmatav ho pravil: Hlas jest sice Jakobův, ale ruce — jsou Esauovy.
23 A nepoznal ho, poněvadž chlupaté ruce způsobily, že se podobal
staršímu. Chtěje mu tedy požehnati 24 pravil: Jsi ty můj syn Esau?
On odpověděl: Jsem. 25 Tu pravil Isák: Podej mi pokrm ze svého lovu,
synu, aby ti požehnala má duše. Když Isák z podaného pojedl, podal
mu Jakob také vína. Když se Isák napil, 26 pravil: Přistup ke mně
a dej mi políbení, synu. 27 Přistoupil a políbil ho. Tu jakmile ucítil
vůni jeho roucha žehnaje mu pravil:

Ano, vůně mého syna
jest jak vůně bohaté nivy,
které Hospodin požehnává.
28 Dávej ti Bůh z nebeské rosy
jakož i z tučnosti země
nadbytek obilí a vína.
29 Ať ti slouží národové,
kmenové ať se tobě klaní.
Bratří svých buď pánem,
synové matky tvé ať se ti koří!
Zlořečen buď, kdo ti zlořečí,
požehnán však, kdo ti žehná.

30 Sotvaže Isák dokončil řeč a Jakob vyšel ven, přišel Esau
31 a přinesl vařené pokrmy z lovu otci řka: Vstaň, otče můj, a jez
z lovu svého syna, aby mi požehnala tvá duše. 32 Isák mu řekl: Kdo
pak jsi ty? Odpověděl: Jsem tvůj prvorozený syn Esau. 33 Tu se Isák
lekl, hrozně zděsil a nevýslovně se divě pravil: Kdo jest tedy ten,
který před chvílí uloviv zvěř přinesl mi ji a jedl jsem ze všeho, dříve
než jsi ty přišel? Požehnal jsem mu a zůstane požehnaným. 34 Uslyšev
Esau řeči otcovy zařval velikým křikem a zděšen jsa pravil: Požehnej
také mně, otče. 35 On pravil: Tvůj bratr lstivě přišel a vzal tvoje po-
žehnání. 36 (Esau) doložil: Právem bylo nazváno jméno jeho Jakob,
neboť — hle — po druhé mě obelstil; nejprve mi odňal prvorozenská
práva a nyní zase uchvátil mé požehnání. Opět pak pravil k otci: Za-
choval jsi také mně požehnání? 37 Isák odpověděl: Tvým pánem jsem
ho ustanovil a všecky bratry jeho jsem podrobil jeho službě; obilím

---

V. 24. Isák již pouštěl své pochybnosti a chystal se dáti požehnání, když tu najednou pochybnosti se vrátily; proto se táže: Jsi ty můj syn Esau...

V. 27. Esau mnoho se zdržoval v polích, mezi rostlinami pronikavé vůně; tou vůní nadchl jeho šat, který měl nyní Jakob. Vůně tak zaplašila všecky pochybnosti Jakobovy, že hned ucítiv ji pevně byl přesvědčen, že má před sebou Esaua a počal mu žehnati. Zmínkou o této vůni počíná své požehnání. — Niva, které Hospodin dal požehnání, jsou nivy posypané z jara nesčetnými pestrými a voňavými květy. Na mysli má Isák Palestinu.

V. 28. Dvojí zřídlo úrody: žírná země a bohatá vláha. Rosa, která v hojné míře padá v Palestině v době, kdy vůbec neprší (od května do září), nahrazuje deště a má mnohem větší význam než u nás.

V. 29. Abrahamovi podobně žehnal Bůh v 12, 3. Proto právem možno říci, že v tomto požehnání ztajeny jsou i sliby messiášské.

V. 33. Ihned oživly v mysli Isákově všecky pochybnosti a hned poznal, že byl oklamán. „Zůstane požehnaným," pronáší Isák dle sv. Augustina, jsa nadpřirozeným způsobem osvícen, že vůle Boží velí, aby, jak se stalo, zůstalo.

V. 34. Z Esauova křiku vyznívá sice bolest, ale též jeho divokost.

V. 35. Isák odpovídá k otázce, kterou byl vyslovil ve v. 33.

a vínem jsem ho trvale opatřil, co tedy tobě, synu, po tom všem mohl
bych ještě učiniti? 38 Otče — pravil Esau — máš toliko jedno požehnání?
Prosím, bys požehnal též mně. Když pak hlasitě vzlykal, 39 tu Isák
byl dojat a pravil mu:

V tuku země a v rose nebes shora
  bude tvé požehnání.
40 Živ budeš od meče,
  avšak sloužiti budeš svému bratru.
Přijde však čas, kdy jeho jho
  setřeseš a svrhneš se své šíje.

41 Měl tedy Esau Jakoba stále v nenávisti pro požehnání, které
mu byl otec udělil, a pravil si: (Až) pominou dny smutku za mého
otce, pak zabiju Jakoba, svého bratra. 42 Rebeka, když jí to bylo ozná-
meno, dala zavolati Jakoba, svého syna, a pravila mu: Hle, bratr tvůj
Esau hrozí, že tě zabije. 43 Proto, synu můj, poslechni nyní mého
hlasu, vstaň a uteč k Labanovi, mému bratru, do Haran. 44 Zůstávej
u něho nějaký čas, až se utiší hněv tvého bratra, 45 až přestane jeho
zlost a zapomene, co jsi mu učinil; potom pro tě pošlu a dám tě
odtamtud přivésti sem; proč bych jednoho dne měla býti zbavena
obou synů? 46 Pak řekla Rebeka k Isákovi: Mrzí mne život pro dcery
Hetovy; vezme-li si Jakob ženu z národa této země, pak nechci (ani)
živa býti.

V. 39. Dle Vulg. žehná Isák Esauovi podobně jako před tím Jakobovi. „Tuk země," t. j. úrodná půda se vztahuje pak na oasy a pastviny v Edomsku. — Lépe však překládati s hebr. takto:

Věru daleko od tučné půdy bude sídlo tvé
a daleko od rosy nebes shora (padající).

Dle tohoto znění poukazuje Isák, že Edomsko daleko nebude tak úrodné jako Palestina. Edomsko v užším slova smyslu rozprostíralo se od dolní Palestiny na jih až k Rudému moři. V širším slova smyslu patřilo k němu na východě území obývané kdysi Chorejskými, na západě pak pobřeží Středozemského moře. Hlubokým údolím el-'Araba dělí se celá krajina na dvě části. Větší část západní jest nyní na severu schopna vzdělávání, na jihu však zůstala písčitou pouští. Hlavní město Edomska (Idumeje) slulo hebr. Sela', řecky Petra (Skála).

V. 40. Žíti od meče znázorňuje divokého beduina. Dle Vulg. přijde kdysi čas, že Edomité svrhnou nadvládu Israelitů. Lépe však překládati otázkou: „A ačkoliv se budeš namáhati, zdaž též svrhneš jeho jho se své šíje?" — Dějiny učí, že skutečně Edomité byli nepokojným, bojovným národem, jemuž loupežné výpravy byly živností. Saul a po něm David je podrobili, za judského krále Jorama (849—842) se však osvobodili. Amaziáš (797—792) je sice zase podmanil, ale již za Achaza (736—728) jho setřásli a zůstali svobodnými až do časů Machabejských, kdy Jan Hyrkanský na hlavu je porazil (r. 129. před Kr.) a přinutil podrobiti se obřízce. Herodes byl Edomitou, tudíž možno říci, že v něm Edomité došli r. 37. nadvlády nad Israelity. Ještě r. 70. po Kr. při zkáze Jerusalema se uplatnili. Potom splynuvše s různými kmeny arabskými, mizejí z dějin.

V. 41. Esau nehodlal za života otcova zabíti bratra, aby nezarmoutil otce za jeho náchylnost k němu, a pak že se asi bál otcovské kletby, jež by ho jistě byla stihla. Matky nedbal. Čekal tedy, až otec umře a všecky obvyklé obřady pohřební (doba smutku) až budou vykonány.

V. 45. Jeden syn skoná pod rukou svého bratra, právo odvetné však bude žádati, aby i bratrovrah byl usmrcen.

V. 46. Rebeka hledá záminku, pod kterou by se Jakob vydal do Mesopotamie (Zlatoústec), a to takovou, že Isák propustil Jakoba najít si manželku.

Hlava 28. — [1] Zavolal tedy Isák Jakoba, požehnal mu a při-
kázal mu řka: Neber si manželky z kmene Kananejských, [2] nýbrž
vydej se na cestu a jdi do Syrské Mesopotamie, do domu Batuela,
otce matky tvé, a přiveď si odtud manželku, jednu z dcer Labana,
tvého ujce. [3] Bůh pak všemohoucí ti žehnej, uděl ti vzrostu a rozmnož
tě v zástupy národů. [4] Dej požehnání Abrahamova tobě i potomstvu
tvému [po tobě], by se ti dostalo v majetek země, ve které jsi hostem
a kterou slíbil tvému dědu.
[5] Když ho tak Isák propustil, vydal se na cestu a přišel do
Syrské Mesopotamie k Labanovi, synu Batuela Syrského, bratru Re-
beky, jeho matky.
[6] Esau pak vida, že dal otec jeho požehnání Jakobovi, že ho
poslal do Syrské Mesopotamie, aby si přivedl odtamtud ženu, že mu
po požehnání přikázal [řka]: „Nevezmeš si manželky z dcer Kana-
nejských" a [7] že Jakob poslušen jsa svých rodičů odešel do Syrie,
[8] shledav též, že jeho otec nerad vidí dcery Kananejských, [9] šel
k Ismaelovi a pojal za manželku — mimo ty, kteréž již měl — Mahe-
letu, dceru Ismaela, syna Abrahamova, sestru Nabajotovu.

Jakob v Mesopotamii. (28, 10.—30, 43.)

Jakobovo vidění na cestě do Haranu (v. 10.—18.). Vznik jména Betel (v. 19.). Jakobův slib (v. 20.—22.). Jakob u studny setkal se s Rachelou (29, 1.—12.). Shledání se s ujcem (v. 13.—14a.) a smlouva s ním (v. 14b.—19.). Svatební hody a sklamání Jakobovo (v. 20.—25.). Nová smlouva a nový sňatek (v. 26.—30.). Jedenácte synů Jakobových a jedna dcera; jeho bohatství (29, 31.—30, 43.).

[10] Vyšed tedy Jakob z Bersabe ubíral se do Haranu. [11] Když
přišel na jedno místo a chtěl na něm po západu slunce přenocovati,
vzal jeden z kamenů, které tam ležely, položil si jej pod hlavu a spal
na tom místě. [12] Tu viděl ve snách žebřík stojící na zemi, jehož vrch
se dotýkal nebes; andělé Boží vystupovali a sestupovali po něm;
[13] Hospodin pak stál nad žebříkem a pravil mu: Já jsem Hospodin,
Bůh otce tvého Abrahama a Bůh Isákův. Zemi, na které spíš, dám
tobě i potomstvu tvému. [14] Bude pak potomstvo tvé jako prach země,
rozložíš se na západ i na východ, na sever i na jih; a požehnána
budou v tobě a v potomstvu tvém všecka pokolení země. [15] Budu
strážcem tvým, ať jdeš kam jdeš, a přivedu tě zase do této země; a
neopustím tě, dokud nevyplním vše, co jsem slíbil. [16] Když Jakob ze

---

Hl. 28. V. 6—9. jest vložka. Pokračování v. 5. následuje ve v. 10.

V. 11. Jakob buď nevěděl nebo si nevšimnul, že jest na místě již od Abrahama (12, 8.) posvěceném.

V. 12. Místo žebříka možno si mysliti schodiště, snad i takové, jaká bývala na věžích babylonských. — Toto schodiště je velikolepým obrazem Boží prozřetelnosti, jejíž počátkem a posledním cílem jest Bůh sám. Andělé, její služebníci, sestupují na zem, by vykonali rozkazy Boží, a vykonavše je vracejí se do svých sídel. Jakob, jsa nyní na cestě z domova, potřeboval útěchy a posily; té se mu tímto viděním dostalo hojnou měrou.

V. 13. Hospodin, jenž různými cestami vedl Abrahama a Isáka ke štěstí, povede i Jakoba.

V. 16. n. Hospodin jest na tomto místě zvláštním způsobem přítomen, poněvadž se na něm zjevil a projevil mi svou přízeň; jest tedy toto místo posvátné, já však nevěda toho použil jsem ho ke spánku, úkonu to, který se nesrovnává s posvátností místa. Brána nebes = dům Boží. Poněvadž tu viděl Jakob Boha a anděly, které lze jinak viděti jen v nebi, právem nazývá místo b r a n o u n e b e s.

spánku procitl, pravil: V pravdě Hospodin jest na tomto místě a já
jsem nevěděl. [17] Pln úžasu pokračoval: Jak úctyhodné jest toto místo!
Není tu nic jiného než dům Boží a brána nebeská. [18] Ráno pak vstav
vzal kámen, který byl měl pod hlavou, vztyčil jej na památku a polil
na vrchu olejem.
[19] A nazval jméno města, které slulo dříve Luza, Betel.
[20] Učinil také slib řka: Bude-li Bůh se mnou, bude-li mne chrá-
niti na cestě, kterou se beru, dá-li mi chléb, bych měl co jísti, a
roucho, bych se měl čím odívati, [21] a vrátím-li se šťastně do domu otce
svého, pak Hospodin bude mým Bohem [22] a kámen tento, který jsem
vztyčil na památku, bude slouti Dům Boží; a ze všeho, co mi dáš,
budu ti obětovati desátky.

Hlava 29. — [1] Kraceje pak dále Jakob přišel do východní země.
[2] Tam uzřel na poli studnici a tři stáda ovec u ní; neboť z ní býval
dobytek napájen. Otvor její byl zavřen velikým kamenem. [3] Byl pak
obyčej, že (teprv) když se sešly všecky ovce, odvalovali kámen, a
když se stáda napojila, opět jej kladli na otvor studnice. [4] Tu pravil
(Jakob) pastýřům: Bratři, odkud jste? Odpověděli: Z Haranu. [5] Jakob
se jich otázal: Znáte Labana, syna Nachorova? Řekli: Známe. [6] „Má
se dobře?" Oni zase: „Dobře; hle, jeho dcera Rachel přichází se
svým stádem." [7] I řekl Jakob: Ještě se den nenachýlil a není (ještě)
čas, hnáti stáda do ohrad; napojte tedy nejprv ovce a pak žeňte je zase
na pastvu. [8] Oni odpověděli: Nemůžeme, dokud se všechna stáda ne-
sešla a dokud neodvalíme kamene od otvoru studnice, bychom stáda
napojili. [9] Mezi tím co mluvili — hle — Rachel se přibližovala
s ovcemi svého otce — pásla totiž stádo ona. — [10] Když ji Jakob

---

V. [18]. Z nejnovějších vykopávek patrno, že Kananejští a jiní Semité podobně vztyčovali ve svých svatyních balvany, které slují masseby. Jestliže však měli východní národové za to, že v těchto kamenech sídlí jejich bohové, a jestliže těmto kamenům vzdávali též božskou poctu, neplyne z toho, že i Jakob podobně pozíral na tento kámen. Jakob nechtěl nic jiného než postaviti posvátný památník. Aby jej Bohu zasvětil, polil jej olejem. Měl olej po ruce, jelikož staří Východťané rádi a často se mazávali olejem, kteréžto mazání patřilo k denním jejich potřebám jako pokrm a nápoj. Berouce tedy na další cestu s sebou potraviny, nezapomínali ani na olej. (Srv. též podobenství o milosrdném Samaritánu.)

V. [21]. „Hospodin bude mým Bohem," t. j. budu ho na tomto místě ctíti, jemu konati bohoslužbu. Srv. 35, 7.

Hl. 29. V. [1]. Východní země (hebr. země Východťanů) je zde Paddan Arám = Mesopotamie.

V. [2]. Nebyla to studna, ze které napájela svého času Rebeka velbloudy Eliezerovy. — Byla přikryta velikým kamenem, jejž sice zmohl silný Jakob, ale jindy jej odvalovali pastýři společně; byla přikryta, by cizinec, nemající práva na tuto studnu, nemohl vzácnou na východě vodu z ní čerpati (bez darů). Aby se snad neznečistila smetím aneb aby se voda sluncem příliš neohřála, o to Východťan nedbá, jakoby pro to neměl potřebného smyslu. Dosud v některých krajinách východu bývají cisterny s okrouhlým otvorem uprostřed, na který se klade veliký kámen, a odvaluje se, když se má čerpati voda.

V. [5]. Laban byl vnukem Nachorovým, sluje však dle mluvy semitské synem (v širším slova významu). Srv. 22, 23; 24, 29.

V. [7]. Dosl. „Zbývá ještě mnoho ze dne" — ještě jest dlouho do večera a proto škoda již nyní napojiti stáda a hnáti je do ohrady, kde mají přenocovati; ještě jest dosti času, aby se pásla.

V. [9]. Z poznámky — „pásla totiž stádo ona" — možno se vtípiti, že pasačky nebyly v obyčeji.

V. [10]. Zdá se, že jindy napájeli pastýři svá stáda po pořádku, jak přicházeli ke studni, že si tedy někteří pospíšili, aby přišla na ně dříve řada. Rachel valně nepospíchala, snad proto, že když i přišla dříve, silnější muži ji předešli, a bylo

uzřel, věda, že jest jeho sestřenicí a ovce že jsou majetkem jeho ujce
Labana, odvalil kámen, kterým byla studna uzavřena, [11] napojil stádo,
políbil ji, hlasitě plakal [12] a oznámil jí, že jest bratrem jejího otce,
totiž synem Rebečiným. Ona pak rychle to oznámila svému otci.
[13] Ten, když uslyšel, že přišel Jakob, syn jeho sestry, běžel mu
vstříc, objal ho, líbal a vedl domů. Uslyšev o příčinách cesty [14] pravil:
Ty's kost má a maso mé.
Když uplynul měsíc, [15] pravil mu: Budeš mi snad proto, že jsi
mým bratrem, sloužiti zadarmo? Řekni mi, jakou mzdu žádáš? — [16] Měl
pak dvě dcery; jméno starší byla Lia, mladší pak slula Rachel. [17] Lia
byla krhavých očí, Rachel však krásných lící a ztepilé postavy. [18] Tuto
Jakob miloval. — I řekl: Budu ti sloužiti za Rachel, tvou mladší dceru,
sedm roků. [19] Laban odpověděl: Bude lépe, dám-li ji tobě, než jinému
muži; zůstaň u mne.
[20] Sloužil tedy Jakob za Rachel sedm let, ale zdálo se mu to
jako něco málo dní; tak velice ji miloval. [21] Načež řekl Labanovi:
Dej mi mou ženu, nadešelť již čas, bych k ní vešel.
[22] Laban sezvav veliké množství přátel vystrojil svatbu. [23] Večer
pak uvedl k němu dceru svou Liu [24] a dal jí služebnou, jménem Zelfu.
Jakob k ní dle obyčeje vešel, ráno však uzřel, že to byla Lia. [25] Tu
řekl svému tchánu: Co jsi mi to chtěl učiniti? Nesloužil jsem ti za
Rachel? Proč jsi mne oklamal? [26] Laban odpověděl: V našem kraji
není obyčej vdávati napřed mladší. [27] Dokonči tento svatební týden, a
já ti dám také tuto za službu, kterou konati mi budeš jiných sedm
roků. [28] Jakob svolil, a když minul týden, pojal za manželku Rachel,
[29] které dal otec služebnou Balu. [30] Tak dočkav se konečně svatby, po
které toužil, miloval druhou manželku více než první, a sloužil u něho
jiných sedm let.
[31] Hospodin vida, že Liou pohrdá, otevřel její lůno, kdežto sestra

---

jí počkati třeba až naposled. Dnes bylo jinak. Zdá se, že přítomní pastýři neprotivili se silnému Jakobovi, zvláště když Laban měl plné právo na vodu.

V. [11]. Líbati se bylo v obyčeji u příbuzných. — Hlasitě plakal jsa hluboce dojat a mile překvapen.

V. [12]. „Bratr" znamená u Semitů každého příbuzného v pobočné řadě, proto může se zde zváti Jakob bratrem Labanovým, ačkoliv jest vlastně synem jeho sestry.

V. [13]. Příčiny cesty jsou události, které zkalily poměr mezi Esauem a Jakobem.

V. [14]. „Kost má a maso mé" = jsi příbuzný. Domysli si a dodej k tomuto důvodu výzvu: „Zůstaň u mne." K tomuto rčení srv. 2, 23.

V. [17]. Není nutno mysliti, že Lia měla nemocné oči, ačkoliv jsou dosud tyto nemoci na východě velmi rozšířeny; stačí jen, že měla matný, nevýrazný zrak, a to se počítalo za nedostatek ženské krásy, jako zase jiskrné, ohnivé oči zvyšovaly dívčí sličnost.

V [19]. Laban míní, že bude lépe dáti dceru příbuznému než cizinci. Též u dnešních Arabů má každý právo přede všemi jinými nápadníky žádati za ruku dcery svého strýce neb ujce.

V. [24]. K tomuto klamu přispěl asi obyčej, že nevěsta byla voděna do ložnice v hustém závoji. Zde pak rozhodovali ještě jiní činitelé.

V. [26]. Výmluvou Labanovou má se jen jak tak zakrýti podvod.

V. [28]. Liu Jakob dostal po sedmi letech služby, Rachel dostává předem a teprv slouží za ni. Podobná svatba (se dvěma sestrami) byla později v zákoně Mojžíšově naprosto zakázána. Lv 18, 18. Právo starobabylonské ji dovolovalo. Kdyby Genese byla psána teprve později, kdy platil zákon Mojžíšův, byl by pisatel zajisté potlačil tento příběh ze života patriarchova, který byl v odporu s platným zákonem.

V. [31]. Jakob pohrdal Liou, zanedbávaje ji.

zůstala neplodnou. [32] Lia tedy počala, porodila syna a nazvala jeho jméno Ruben, řkouc: Shlédl Hospodin na mé ponížení; teď mne bude muž můj milovati.

[33] Opět počavši porodila syna řkouc: Slyšel Hospodin, že mnou bylo pohrdáno, proto mi dal také tohoto. A nazvala ho Simeon.

[34] Po třetí počavši porodila jiného syna řkouc: Teď přilne také ke mně můj manžel, když jsem mu porodila tři syny. A proto ho nazvala Levi.

[35] Když po čtvrté počala a porodila, pravila: Nyní slaviti budu Hospodina. A proto ho nazvala Juda. Na to přestala roditi.

Hlava 30. — [1] Rachel vidouc, že jest neplodnou, záviděla své
sestře a pravila svému manželu: Dej mi děti, sic umru. [2] Jakob roz-
hněvav se na ni odpověděl: Jsem já Bohem? Ten ti odpírá plod ži-
vota. [3] Tu ona pravila: Mám služebnou Balu; vejdi k ní, aby rodila
na můj klín, ať se mi (tak) dostane z ní synů. [4] Dala mu tedy Balu
v manželství; ta, [5] když byl k ní muž vešel, počala a porodila syna.
[6] Tu řekla Rachel: Ujal se mne Hospodin a vyslyšel můj hlas dav
mi syna; proto nazvala ho Dan.

[7] Počala pak Bala opět a porodila syna. [8] Tu pravila Rachel:
Hospodin mne postavil na roveň s mojí sestrou, ano já jsem (ji) před-
čila. A nazvala ho Neftali.

[9] Lia vidouc, že přestala roditi, dala svému manželu Zelfu, svou
služebnou. [10] Když tato počala a porodila syna, [11] pravila Lia: „Štěstí".
A proto ho nazvala Gad.

[12] Když porodila Zelfa druhého syna, [13] řekla Lia: To jest pro mé
blaho; neboť blahoslaviti mne budou ženy. A proto ho pojmenovala Aser.

[14] Ruben vyšed (jednou) v době pšeničné žně do polí, nalezl laskavec a přinesl jej své matce Lii. Tu pravila Rachel: Dej mi část

---

V. [32]. Ruben hebr. slovo = „Vizte syna", „Hle, syn". Na pojem viděti, shlédnouti, který jest skryt v tomto slově navazuje Lia „Shlédl"...

V. [33]. Simeon = Vyslyšení.

V. [34]. Levi = Přilnuvší, Lpící.

V. [35]. Juda = Slavný neb pod. („Nyní budu slaviti"...)

Hl. 30. V. [1]. Rachel chce zemříti zármutkem, že nemá dítek. Tak veliká byla touha starozákonné ženy po potomstvu!

V. [3]. Vzíti na klín nebo na kolena dítě zrozené z otrokyně bylo znamením, že majitelka otrokyně a manželka otce dítka považuje dítě za své; bylo to tedy jakési adoptování.

V. [6]. Dan = Soudce, zde pokud se ujímá utištěných, proto se navazuje jméno toto na slovo „Ujal se mne..."

V. [8]. Neftali = Zápasník, Bojovník. Název tento Rachel sama odvozuje svým výrokem v hebr. „Zápasila jsem se svojí sestrou o Hospodina (o přízeň Hospodinovu, která se jeví udělením dítka) a zvítězila jsem." Netřeba vzpomínati, že tato lidová odvozování se zakládají často více na sluchu (stejných a podobných hláskách) než na přísných pravidlech mluvnických.

V. [11]. Gad = Štěstí, pak ten, jenž štěstí přináší. Lia praví, že se jí narozením syna dostalo štěstí.

V. [13]. Aser = Blažený, Blažící.

V. [14]. Žeň pšeničná bývá v Palestině od polovice dubna asi do polou května. Slovem laskavec překládáme tu slovo Vulg. mandragora, poněvadž dle lidového názoru zjednávala pohlavní lásku, případně neplodné ženě dítko. Sluje vědecky Mandragora officinarum. Patří mezi Lilkovité (Solaneae). Jarní laskavec (M. verna) kvete v únoru a březnu (má květy zelenavě bílé), plody jeho (bobule) uzrávají v květnu a v červnu, tedy právě v pšeničné žně.

laskavce tvého syna. [15] Ona odpověděla: Zdá se ti býti málo, že jsi mi
přebrala manžela, že chceš nyní i laskavec mého syna (mi) vzíti?
Rachel řekla: Ať za laskavec tvého syna s tebou této noci (Jakob)
spí! [16] Když se Jakob k večeru navracoval s polí, vyšla mu Lia vstříc
a pravila: Ke mně musíš vejíti; najalať jsem si tě za cenu laskavce svého
syna. Spal tedy této noci s ní.
[17] Vyslyšel pak Bůh její prosby, tak že počala a porodila pátého
syna [18] Tu řekla: Bůh mne odměnil za to, že jsem dala muži svou
služebnou. A nazvala ho Issachar.
[19] Když Lia opět počala a porodila šestého syna, [20] pravila: Bůh
mne obdařil výbornou výbavou; můj muž bude nyní zase přebývati u mne,
vždyť jsem mu porodila šest synů. Proto mu dala jméno Zabulon.
[21] Po něm porodila dceru, jménem Dinu.
[22] Hospodin rozpomněl se též na Rachel, vyslyšel ji a otevřel
její lůno. [23] Počavši a porodivši syna, pravila: Bůh mne zbavil mé
hanby. [24] Nazvala pak jeho jméno Josef, řkouc: Přidejž mi Hospodin
jiného syna.
[25] Když se Josef narodil, pravil Jakob svému tchánu: Propusť
mne, abych se vrátil do mého domova a do mé země. [26] Dej mi ženy
i děti mé, za které jsem ti sloužil, abych mohl odejíti; vždyť víš, jak
jsem ti sloužil. [27] Laban mu řekl: Kéž najdu milost před tebou! Poznávám ze zkušenosti, že mi Bůh pro tebe žehná. [28] Urči si (tedy) mzdu,
kterou ti budu dávati. [29] On však odpověděl: Víš, jak jsem ti sloužil
a jak vzrostl tvůj majetek v mých rukách. [30] Málo jsi měl, než jsem
k tobě přišel, a nyní jsi boháčem; Hospodin ti žehnal od mého příchodu. Jest však slušno, abych jednou také se postaral sám o sebe.
[31] Laban pravil: Co ti dám? On na to: Nechci nic; učiníš-li však,
čeho žádám, budu opět pásti a hlídati tvá stáda. [32] Projdi do kola všecka
svá stáda a odděl všecky ovce, které mají strakatou a kropenatou
vlnu, a cokoliv bude černého (mezi ovcemi) a kropenatého a pruhovi-

V. [15]. Lia, která první slavila sňatek s Jakobem, považuje to za svou křivdu, že Rachel za tak krátko ji do manželství následovala a lásku manželovu k sobě obrátila. — Stíny bigamie (dvouženství).

V. [18]. Issachar = „Za mzdu získaný", nebo též „Hle, odměna".

V. [20]. Lia doufá, že když Jakobovi nového syna dala, bude nyní více manželsky milována, snad více než Rachel. — Zebúlón = „Příbytek" (příbyteček); srv. bude přebývati...

V. [21]. Že měl Jakob více dcer, které se však nejmenují, vyplývá z 46, 7 a z hebr. znění 37, 35. Dina se však uvádí zejména, poněvadž bude o ní řeč ještě v hl. 34.

V. [23]. Starozákonná žena jako považovala hojnost dětí za svou čest, tak viděla v bezdětnosti své zahanbení.

V. [24]. Ze slova Josef slyší Rachel dvojí sloveso: a) ásaf = odňal, zbavil („mě hanby") a b) jásaf = rozmnožil, přidal („přidejž mi...").

V. [26]. Toto se vyjednávalo na sklonku druhého sedmiletí, kdy mohl již Jakob Rachelu plným právem zváti svou.

V. [30]. Sám o sebe a tím též o své děti, o svou rodinu.

V. [31]. Jakob navrhuje mzdu, která se zdá býti velice výhodnou pro zaměstnavatele a málo příznivou pro zaměstnaného; proto se lakotný Laban ihned oběma rukama chápe dané nabídky.

V. [32]. V Syrii jsou ovce z pravidla bílé a jen výjimečně jsou černé neb kropenaté. Kozy naproti tomu jsou z pravidla černé neb aspoň tmavé, a jen málokteré strakaté. Jakob nabízí smlouvu, dle které v budoucnosti ovce a kozy normální barvy budou majetkem Labanovým, ovce pak a kozy barvy výjimečné budou jeho mzdou.

tého jak mezi ovcemi, tak mezi kozami, bude mi za mzdu. [33] Moje poctivost se v budoucnosti ukáže. Když nadejde doba, kterou za vhodnou uznáš, ať všecko, co nebude kropenatého a pruhovitého, jak v mých ovcích tak v kozách, a černého (v ovcích), mne usvědčí, že jsem kradl. [34] I řekl Laban: Přijímám za vděk, co žádáš. [35] A oddělil toho dne kozy i ovce, kozly i berany, pruhovité a kropenaté; všecko pak, co bylo ve stádě jednobarevného, to jest bílé neb černé srsti, odevzdal do rukou svých synů. [36] A ustanovil vzdálenost tří dnů cesty mezi sebou a zetěm, který pásl ostatní jeho stáda.

[37] Tu nabral Jakob zelených topolových prutů, jakož i mandloňových a javorových a částečně je oloupal; kde byly oloupány, ukázala se bílá barva; neoloupaná místa zůstala zelená. Tak nabyly různých barev. [38] Pak je položil do koryt, kam se lila voda, aby, když se budou chodit stáda napájet, hleděla na ty pruty, a stávala se březími. [39] A věru, při samém pojímání ovce hleděly na ty pruty a rodily jehňata kropenatá, pruhovaná a strakatá. [40] A rozdělil Jakob stádo a kladl pruty do koryt před oči beranů; všecko bílé nebo černé bylo Labanovo, ostatní však Jakobovo. Stáda pak byla od sebe odloučena. [41] Když tedy nastala doba prvního pojímání, kladl Jakob do vodních koryt pruty před zraky beranů a ovec, aby při pohledu na ně stávaly se březími. [42] Když však nastalo pozdní připouštění a poslední oplodňování, nekladl jich. Tak se stalo, že pozdní jehňata připadla Labanovi, ranná však Jakobovi. [43] Zbohatnul pak muž ten neobyčejně; měl četná stáda, otrokyně i otroky, velbloudy i osly.

Jakob opouští Haran. (31, 1.—55.)

Jakobův záměr Labana opustiti a osamostatniti se (31, 1.—16.). Odchod (17. n.). Rachelina krádež (19.). Laban honí Jakoba (20.—24.). Slovní potyčka mezi tchánem a zetěm (25.—42.). Umluva mezi oběma učiněna (43. n.). Památník úmluvy té (45.—52.). Úmluva potvrzena přísahou a obětí (53. n.). Rozchod (55.).

Hlava 31. — [1] Tu však uslyšel slova synů Labanových, kteří pravili: Jakob pobral všecko, co bylo našeho otce, a zbohatnuv z jeho majetku stal se slavným. [2] Pozoroval též, že tvář Labanova k němu není jak bývala. [3] Proto tedy, hlavně však proto, že mu Hospodin pravil: „Navrať se do země otců svých a k příbuzenstvu svému, — já

V. [33]. Doba, kterou za vhodnou Laban uzná, jest doba výplaty.

V. [35]. Laban ještě téhož dne, kdy to bylo smluveno, oddělil všecky černé a kropenaté ovce jakož i strakaté kozy, odevzdal je svým synům a rozkázal jim pásti toto stádo tři dni cesty (v. 36.) od jednobarevného stáda svěřeného Jakobovi. Kropenaté kusy byly sice právem Labanovy, ale on chtěl ve své lakotě, aby ve stádě Jakobově líhlo se co nejméně kropenatých, zvláště když ze zkušenosti při tom počítal, že ze stejnobarevných párů líhne se málo kropenatých.

V. [37]. Jakob věděl, jako jiní pastýři, když staré (ovce a kozy) se páří nebo jsou březí, a hledí na něco strakatého, že mívají pak i strakatá mláďata; že tedy zrakové vjemy mají vliv na barvu srsti.

V. [40]. Jakob pásl své vlastní ovce a ovce Labanovy (jednobarevné) každé o sobě, aby nemohl lakotný Laban mu vytýkati, že páří jen ovce strakaté.

V. [41]. Dle hebr. Jakob kladl jmenované pruty jen při pojímání se silných dobytčat, u slabších ne. Tak se stalo, že mláďata silná byla kropenatá a připadala Jakobovi, kdežto jednobarevná Labanova byla slabá. — Vulg. drží se zásady, že silnější brav se pojímá v létě, slabší teprv na podzim, a proto se věcně s hebr. shoduje, ač slovně se liší.

Hl. 31. V. [2]. Laban, že byl lakomý, byl i závistivý.

budu s tebou" — [4] poslal pro Rachel a Liu, dal je zavolati na pole, kde pásl stáda, [5] a řekl jim: Vidím, že výraz tváře vašeho otce ke mně není takový, jaký býval. Avšak Bůh otce mého byl se mnou. [6] Víte samy, že jsem všemi svými silami sloužil otci vašemu. [7] Ale otec váš mne oklamal a desetkráte změnil mou mzdu: Bůh však nedopustil, by mi uškodil. [8] Když řekl: „Strakaté budou tvojí mzdou" — všecky ovce rodily strakatá jehňata. Naproti tomu když řekl: „Všecka bílá mláďata dostaneš za mzdu" — všecka stáda rodila mláďata bílá. [9] Tak vzal Bůh majetek vašeho otce a mně jej dal. [10] Neboť když nadešel čas, v němž se ovce stávají březími, pozvedl jsem svých očí a viděl jsem ve snách, že samci, kteří vstupují na samice, jsou pruhovaní, kropenatí a strakatí. [11] I pravil mi anděl Boží ve snu: Jakobe! A já jsem odpověděl: Tu jsem. [12] On pravil: Pozvedni očí svých a viz, že všichni samci, kteří vstupují na samice, jsou pruhovaní, kropenatí a strakatí. Viděltě jsem všecko, co ti Laban učinil. [13] Já jsem Bůh Betelu, kde jsi pomazal památník a kde jsi mi učinil slib. Nyní tedy vstaň, vyjdi z této země a navrať se do země, kde jsi se zrodil. [14] Tu odpověděly Rachel a Lia: Zbývá nám ještě nějaký podíl neb dědictví v domě otce našeho? [15] Zdaž s námi nezacházel jako s cizinkami? Prodal nás a co za nás utržil, projedl. [16] Avšak Bůh vzal majetek otce našeho a dal jej nám a našim synům; protož všecko, cokoliv ti Bůh káže, učiň.

[17] Jakob tedy vstal a vysadiv děti i ženy na velbloudy, dal se na zpáteční cestu. [18] Vzal též všecek svůj majetek, totiž stáda a všecko, čehokoliv v Mesopotamii nabyl, a ubíral se k Isákovi, svému otci, do země Kanaan.

[19] Toho času šel Laban stříhat ovce; Rachel zatím ukradla modly svého otce.

[20] Jakob nechtěl svému tchánu vyjeviti, že utíká. [21] Když však odešel se vším, co mu po právu příslušelo, když se přeplavil přes Řeku a zaměřil směrem k pohoří Galaadu, [22] tu bylo Labanovi dne

V. [5]. Otec váš bez příčiny hledí na mne úkosem. Vždyť jsem mu věrně sloužil a když jsem zbohatl, nestalo se tak jeho poškozením, jako Božím požehnáním.

V. [7]. Spíše Jakob by měl příčiny, stěžovati si na Labana. — Desetkráte, t. j. mnohokráte. Srov. Nm 14, 22; Job 19, 3.

V. [10]. Jakob tedy pokládaje ty pruty jednal tak, že nelze ho viniti z nepoctivosti. — Toho vidu dostalo se asi Jakobovi krátce před onou rozmluvou se ženami. Bůh mu chtěl dodati útěchy a důvěry v další péči Prozřetelnosti.

V. [13]. Bůh Betelu, t. j. Bůh, který se ti v Betelu zjevil. Srv. 28, 10. nn.

V. [14]. Otázka místo věty záporné: Nic doma nemáme...

V. [15]. Cenu za nás (Jakobovy služby) přijal, než výbavy žádné nám nedal.

V. [19]. Místo „modly" v hebr. určitěji: teráfím, t. j. domácí bůžky. Jak vypadaly, odnikud zevrubněji nevíme. Byly to nejspíše sošky podobné člověku a původně připomínaly zesnulé členy rodiny, později však považovány za rodinné bůžky a ochránce rodinného krbu; používáno jich též ku zvědění budoucnosti. Snad neviděli v našem případě ani tak skutečné mnohobožství a modlářství, jako spíše pověru, ovšem s modlářstvím těsně souvislou. Někteří se domnívají, že Rachel proto je ukradla, aby se otec od nich nedověděl o útěku Jakobově.

V. [21]. Řeka = Eufrat. — Galaad již předem (prolepticky) zde sluje pohoří a vysočina mezi Jabokem a Jarmukem, přítoky to Jordánu na levém (východním) jeho břehu. V širším slova smyslu slula tak krajina mezi Jarmukem a Arnonem, rozdělená Jabokem na dvě části, z nichž severní sluje nyní Džebel Adžlún a jižní Belká'. V nejširším slova smyslu lze rozuměti Galaadem někdy celé Zajordání.

V. [22]. Poněvadž ustanovil Laban, že mezi stády Jakobovými a mezi stády, které pasou Labanovi synové, má býti mezera cesty tří dnů. Laban jsa na střižinách u svých synů, nemohl se dříve dověděti o útěku Jakobově než po třech dnech.

třetího oznámeno, že Jakob utíká. [23] Laban vzav své bratry, honil ho sedm dní, až ho dohonil na pohoří Galaadu. [24] Viděl však ve snu Boha, jenž mu pravil: Střez se říci něco příkrého Jakobovi!

[25] Jakob byl již postavil stany na pohoří, když ho tu Laban se svými bratry dohonil a na témž pohoří Galaad stany postavil. [26] I řekl Jakobovi: Proč jsi to učinil? Proč jsi bez mého vědomí odvedl mé dcery jako zajaté ve válce? [27] Proč jsi chtěl bez mého vědomí utéci? Proč jsi mi toho neoznámil, bych tě mohl vyprovoditi s veselím a s písněmi, s bubny a s loutnami? [28] Nedovolil jsi mi políbit synů mých a dcer; jednal jsi nemoudře. Nyní sice [29] mohla by má ruka zlým ti to splatit, ale Bůh otce vašeho mi včera pravil: Střez se říci Jakobovi něco příkrého! [30] Chtěl jsi jíti ke svým, toužil jsi po domu otce svého; buď si. Proč jsi však ukradl mé bohy? [31] Jakob odpověděl: Bez tvého vědomí jsem odešel, poněvadž jsem se obával, abys mi násilně neodňal tvých dcer. [32] Viníš mne z krádeže? — U kohokoliv nalezneš své bohy, ten ať jest před našimi bratry usmrcen. Hledej, a cokoliv ze svých věcí u mne nalezneš, vezmi si. To mluvě nevěděl, že Rachel ukradla modly. [33] Vstoupiv tedy Laban do stanu Jakobova, Liina a obou služebných, ničeho nenalezl. Když pak vstoupil do stanu Rachelina, [34] tu ona rychle skryla modly pod velbloudí sedlo a posadila se na ně. Když pak přehledal všecek stan a ničeho nenalezl, [35] pravila: Nechť se nehněvá můj pán, že před ním nemohu povstati; děje se mi právě, co se dle pravidla ženám stává. Tak byl hledající zklamán ve svém úsilí. [36] Tu Jakob vzplanul a jal se činiti Labanovi výtky: Pro jakou mou vinu a pro jaký můj hřích jsi se s takovým zápalem za mnou hnal [37] a prohledal všecky mé věci? Co jsi nalezl ze všeho majetku tvého domu? Polož to zde před mými a tvými bratry, ať soudí mezi mnou a tebou. [38] Proto jsem byl dvacet let u tebe? Ovce tvé a kozy nebyly neplodnými, beranů ze tvých stád jsem nejedl; [39] co dravci uloupili, neohlásil jsem ti, já sám jsem všecku škodu nahrazoval; co bylo ukradeno, po mně jsi žádal. [40] Ve dne v noci vedrem i mrazem jsem se trápil a spánek se vzdaloval mých očí. [41] Tak jsem ti dvacet let sloužil v domě tvém; čtrnácte let za tvé dcery a šest let za tvá stáda; a desetkráte jsi mi změnil mzdu. [42] Kdyby byl nebyl se mnou Bůh otce mého Abrahama, jehož též Isák ctí, byl bys mne snad nyní propustil nahého; Bůh však shlédl na mé utrpení a na námahy rukou mých, a (proto) tě včera varoval.

V. [23]. Vybraní velbloudi, výborní běhouni, mohli za sedm dní uběhnouti vzdálenost 640 km mezi Haranem a Galaadem. — Kurýr urazí dnes na dromedáři cestu z Aleppa do Bagdadu (1000 km = 250 hodin) i za sedm dní.

V. [24]. Tím méně bylo dovoleno Labanovi něco nepřátelského Jakobovi učiniti.

V. [26]. Proč jsi jim nedovolil ani se rozloučiti?

V. [28]. „Synové“ Labanovi jsou zde jeho vnukové.

V. [32]. „Bratři“, o nichž tu řeč, jsou buď skuteční bratři Labanovi, neb aspoň jeho příbuzní. Jsouce „bratřími“ Labanovými, byli též „bratřími“ Jakobovými.

V. [35]. Zákon Mojžíšův výslovně stanovil (Lv 15, 20), že dotknouti se ženy v čas menstruace, v její měsíční době, znečišťuje; snad byl již tehdy názor ten v obyčeji u rodiny Labanovy.

V. [38]. Nebyly neplodnými = nezavinil jsem jejich potraty.

V. [39]. Jakob musil svému tchánu nahraditi škodu i nahodilou, nezaviněnou; to již byla zjevná křivda.

V. [40]. I v noci bdíval Jakob, aby se z majetku Labanova nic neztratilo, neukradlo.

[43] Laban mu odpověděl: Dcery mé a synové (jejich), stáda tvá a všecko, co vidíš, jest mé; co (však) mohu učiniti svým synům a vnukům? [44] Pojď tedy a učiňme smlouvu, která ustanoví poměr mezi mnou a tebou. [45] Vzal tedy Jakob kámen, vztyčil ho na památku [46] a řekl svým bratřím: Přineste kameny. A oni nanesli kamenů a učinili z nich homoli, na které pak jedli. [47] Laban ji nazval „Homole svědka“ a Jakob „Homole svědectví“, každý dle povahy svého jazyka. [48] Laban pak řekl: Tato homole bude dnes svědkem poměru mezi mnou a tebou. — Proto bylo jí dáno jméno Galaad, to jest „Homole svědka“. — [49] Hospodin hlediž na nás a budiž soudcem mezi námi, až se rozejdeme. [50] Budeš-li mé dcery utiskovati a pojmeš-li jiné ženy vedle nich — byť bychom neměli žádného svědka své řeči, však Bůh jest tu a vidí (to). [51] A pokračoval: Hle, tato homole a kámen, který jsem mezi mnou a tebou vztyčil, [52] bude svědkem; tato homole, pravím, a kámen ať vydávají svědectví, že nesmím jíti ani já vedle něho, táhna proti tobě, aniž ty smíš jíti vedle něho, hodlaje mi uškoditi. [53] Bůh Abrahamův a Nachorův, Bůh to jejich otce, budiž naším soudcem! [54] Přísahal tedy Jakob při tom, jehož ctil Isák, jeho otec, a podav na hoře oběti, pozval svých bratří, aby jedli chleba. Oni jedli, zůstavše tam. [55] Laban pak v noci vstav, políbil své syny a dcery, požehnal jim a navrátil se domů.

Návrat Jakobův do země Kanaan. (32, 1.—35, 29.)

Jakob v Mahanaim (32, 1.—2.). Jakobovo poselství k Esauovi (32, 3.—6.), jeho obavy (32, 7. n.) a modlitba (9.—12.). Jakob chce získati bratra bohatými dary (13.—21.), zápasí s andělem (32, 22.—31.). Proč nepožívají Israelité stehenní šlachy zvířat (32, 32.). Dojemné a radostné setkání s Esauem (33, 1.—15.). Rozchod (33, 16.). Jakob v Sokotu (33, 17.), u Sichemu (33, 18.—20.). Sichem zprznil Dinu (34, 1.—7.). Vyjednávání mezi Sichemovým otcem, Jakobem a jeho syny (34, 8.—19.). Sichemští souhlasí (34, 20.—24.). Lest Simeona a Leviho (34, 25.—29.). Otec jim domlouvá (34, 30. n.). Bůh posílá Jakoba do Betelu (35, 1.). Jakob očišťuje svou rodinu a ubírá se do Betelu (35, 2.—7.). Debora umírá (35, 8.). Bůh se zjevuje v Betelu Jakobovi a dává mu jméno Israel (35, 9.—15.). Narození Benjaminovo — Rachelina smrt (35, 16.—20.). Rubenův zločin proti mravopočestnosti (35, 21. n.). Seznam Jakobových synů (35, 23.—26.). Jakob u otce (35, 27.). Isákův věk, smrt a pohřeb (35, 28. n.)

Hlava 32. — [1] Také Jakob ubíral se cestou, kterou byl nastoupil. Tu se s ním potkali Boží andělé. [2] Když je spatřil, pravil: Jest to tábor Boží. A pojmenoval ono místo Mahanaim, to jest „Tábor Boží“.

V. 43. Laban si neprávem osobuje ženy a majetek, stáda Jakobova.
V. 45. Místo Jakob správněji čísti *Laban*.
V. 46. Homoli, t. j. hromadu, jakousi pyramidu.
V. 47. Laban mluvil tedy aramsky, Jakob hebrejsky.
V. 49. Dle hebr. dává Laban ještě jedno jméno oné hromadě kamení: Maspá (= Stráž, Rozhledna), a na tento název navazuje: Hlediž, pozoruj Hospodin...

V. 50. Neutiskovati dcer Labanových jest jednou podmínkou smlouvy, kterou uzavírá Laban s Jakobem. Dokud jsou zde pospolu, jest ona homole svědkem, jenž připomíná tuto povinnost. Až se rozejdou a vzdálí od tohoto svědka, ať pamatuje Jakob, že má jiného svědka — samého Boha.

V. 52. Onen pomník bude svědčiti o přísaze, kterou jsme se zde zavázali, že ani já ani ty nepodnikneme proti sobě nepřátelské výpravy.

V. 53. „Jejich otce“ = Tarea. Srv. 11, 27.

V. 54. Smlouvu a přísahu potvrzují obětní hostinou, kterou vystrojí Jakob, poněvadž Laban pospíchaje za zetěm, asi nevzal s sebou dosti zvířat, aby nyní mohla býti obětována.

Hl. 32. V. 1. a 2. Jda k rozhněvanému bratru vhodně jest přivítán andělskými sbory. (Jeronym.) Mahanaim později bylo město v území kmene Gad, na pomezí

3 Potom poslav též posly před sebou k bratru svému Esauovi
do země Seir, do krajiny Edom, 4 přikázal jim řka: Takto mluvte pánu
mému Esauovi: Toto vzkazuje (ti) tvůj bratr Jakob: Byl jsem hostem
u Labana až do dneška. 5 Mám hovězí dobytek, osly, ovce, otroky
i otrokyně; nyní pak posílám poselství ku pánu mému, abych našel
milost před ním. 6 Když se poslové navrátili k Jakobovi, pravili: Přišli
jsme k tvému bratru Esauovi, a hle, on pospíchá proti tobě se čtyřmi
sty muži.
7 Jakob se bál velmi a rozdělil svůj lid, jakož i stáda, ovce,
hovězí dobytek a velbloudy na dvě skupiny 8 řka: Přijde-li Esau
k jedné skupině a pobije ji, bude zachráněna druhá skupina a zbude.
9 Pak pravil: Bože otce mého Abrahama a Bože otce mého Isáka,
Hospodine, který jsi mi řekl: Navrať se do své země a na místo, kde
jsi se zrodil, budu ti dobře činiti; 10 nejsem hoden všech tvých sli-
tování a věrnosti tvé, kterou jsi projevil svému služebníku. S holí
přešel jsem tento Jordán, a nyní se dvěma zástupy se vracím. 11 Vy-
trhni mne z ruky mého bratra Esaua, neboť se ho velmi bojím, aby
snad nepřišel a neusmrtil matku se syny. 12 Ty's mi slíbil, že mi
budeš dobře činiti a že rozmnožíš mé potomstvo jako mořský písek,
jehož množství nelze sečísti.
13 Když pak tam oné noci přespal, oddělil od svého majetku
dary pro svého bratra Esaua: 14 dvě stě koz, dvacet kozlů, dvě stě
ovec, dvacet beranů, 15 třicet velbloudic i s mláďaty, čtyřicet krav,
dvacet býků, dvacet oslic a deset jejich mláďat. 16 Stáda ta poslal se
svými služebníky, každé stádo zvlášť, a řekl jim: Jděte přede mnou
a budiž mezera mezi každým stádem. 17 Prvnímu nařídil řka: Potká-li
se s tebou můj bratr Esau a zeptá-li se tě: „Čí jsi", nebo „Kam jdeš",
nebo „Čí jsou tyto věci, za nimiž jdeš?" — 18 odpovíš: Služebníka
tvého Jakoba; posílá dary pánu svému Esauovi, sám jde též — za námi.
19 Podobně přikázal druhému i třetímu a všem, kteří šli za stády, řka
jim: Týmiž slovy mluvte k Esauovi, když se s ním setkáte. 20 A do-
dejte: Také Jakob, tvůj služebník, jde za námi touto cestou. Pravil si
totiž: Uchlácholím ho dary, které půjdou napřed, pak teprv chci ho
viděti, snad mi bude milostiv. 21 Šly tedy dary před ním, on sám
pak zůstal té noci ve stanech.
22 Když časně ráno vstal, vzal obě své manželky a tolikéž slu-
žebných s jedenácti syny a přebrodil se přes Jabok. 23 Přepraviv pak
všecky své věci, 24 zůstal sám. A hle, (jakýs) muž zápasil s ním až

---

kmene Manasse (Jos 13, 26. 30), na pravém břehu Jaboku, nedaleko Jordánu. Jméno to tkví snad v dnešním Mahne.

K v. 9. srv. 31, 3.

V. 10. Jakob má na mysli věrnost, s jakou Bůh plnil daná zaslíbení, že mu bude žehnati. — „S holí," t. j. nemaje nic jiného než pouze hůl.

V. 11. Jakob se obává, by Esau v čele čety ozbrojenců neporubal všech, nešetře ani matek ani dětí.

V. 16. Jakob chtěl vzbuditi dojem, že dary, které Esauovi posílá, jsou velmi četné, aby tak uchlácholil jeho hněv. Stáda dal hnáti po částech, aby se zdálo Esauovi, že jest darovaných zvířat mnohem více, než kdyby je byl spatřil všecky najednou.

V. 20b vyslovuje plán Jakobův. — „Chci ho viděti," t. j. ukáži se mu, předstoupím před něho.

V. 21. Noc, která následovala po noci jmenované ve v. 13., strávil Jakob v Mahanaim.

V. 24. Ačkoliv Jakob časně vstal (v. 22.), přece potřeboval dosti času k přepravě své rodiny a svého majetku, tak že boj, který trval „až do svitání", ne-

do svitání. 25 Když viděl, že ho nezmůže, dotkl se mu šlachy ve stehně
a hned ochrnula. 26 A řekl mu: Pusť mne, neboť již vystupují čer-
vánky. Jakob však odpověděl: Nepustím tě, leč dáš-li mi požehnání.
27 Řekl tedy: Jak se jmenuješ? Odpověděl: Jakob. 28 On však řekl:
Nebudeš se již jmenovati Jakob, nýbrž Israel; neboť byl-li jsi zdatným
proti Bohu, oč více budeš lidi přemáhati?! 29 Tu se ho Jakob otázal:
Pověz mi, jak se jmenuješ? Odpověděl: Proč se ptáš? A požehnal
mu na témže místě. 30 Jakob pak nazval to místo Fanuel řka: Ačkoliv
jsem viděl Boha tváří v tvář, přece jsem zůstal živ. 31 Když se
odebral z Fanuelu, ihned vyšlo slunce. A dopadal na nohu.
32 Proto synové Israelovi podnes nejedí šlachy, která byla ve
stehnu Jakobově umrtvena, že se dotkl šlachy jeho stehna, a ochrnula.

Hlava 33. — 1 Pozvednuv pak Jakob očí uzřel přicházeti Esaua
a s ním čtyři sta mužů. Tu rozdělil syny Liiny, Racheliny a obou slu-
žebných. 2 Do předu postavil obě služebné a jejich syny, za nimi Liu
a její syny, na konec Rachel s Josefem. 3 Sám kráčel napřed a sedm-
krát se poklonil [schýliv se] k zemi, až se bratr přiblížil. 4 Tu běžel
Esau bratru vstříc a objal ho; tiskna jeho šíji a líbaje ho plakal.
5 Když pak pozvedl očí a uzřel ženy a jejich děti, pravil: Kdo jsou
tyto? Jsou tvoje? Odpověděl: Jsou to dítky, které dal Bůh mně, tvému
služebníku. 6 A přiblíživše se služebné i synové jejich poklonili se.
7 Také Lia přistoupila se svými dětmi a poklonily se; na konec uklo-
nili se Josef a Rachel. 8 Esau se tázal: Co jsou ony zástupy, které
jsem potkával? Odpověděl: Abych nalezl milost před mým pánem —

---

mohl býti příliš dlouhý. — Jakob kráčel a pracoval a zvláště opravdu kulhal: to vše je důkazem, že svatopisec neličí jen nějaký boj ve snu, nýbrž *skutečný boj*. Tento zápasník nemohl býti *duch zlý*, sice by Jakob od něho nežádal požehnání a nebyl by od něho přijal přejmenování v Israel. — Srv. Os 12, 3. nn.

V. 25. Zápolení toto bylo názorným prostředkem od Boha vyvoleným, aby Jakob, o něhož se pokoušela bázeň a malomyslnost, byl posilněn v důvěře, že ho bude síliti Bůh i v každém jiném boji. Proto *Jakob vítězí* v tomto boji s vyšší bytostí; aby však nezpyšněl, nýbrž pamatoval, že i jeho síly jsou omezeny, proto byl bojujícím andělem *raněn v pánvi kyčelní* (dle hebr.). Zápas tento nabývá nového světla domněnkou, že onen bojovník byl dobrý *duch (strážný)* Esauův, který hájil zájmů svého svěřence. A že přemohl Jakob tohoto ducha z vůle Boží, mohlo mu býti poučením, že překoná i hněv svého bratra.

V. 26. *Anděl žádá*, by ho Jakob pustil, poněvadž již dosti dlouho marně zápolili (už vycházela zora); tím vlastně uznává svou porážku a *vítězství nechává Jakobovi*. — Jakob nechce skončiti počatý boj pouhým příměřím, že by se boj zase byl mohl obnoviti; chce se svým soupeřem *trvalý míra přátelství*. Toto trvalé přátelství jest obsaženo v požehnání, za které prosí.

V. 27. Anděl mlčky plní Jakobovu žádost, že se táže po jeho jméně. Jen přátelé se vzájemně dotazují svých jmen; nepřátelé nikoliv.

V. 28. Nebudeš se jmenovati *jen* Jakob, od nynějška *též* Israel. Jisrá'él = *Boží bojovník*.

V. 30. Fanuel = *Tvář Boží*. Srv. 16, 13. — Místo to jest hledati na jižním (levém) břehu Jaboka. (Sdc 8, 8nn; 3 Král 12, 25.)

Hl. 33. V. 2. Své nejmilejší postavil do zadu, kde bylo nejmenší nebezpečí a nejvíc naděje v záchranu.

V. 4. Esau nečekaje, hned běžel bratru vlídně vstříc a přerušil jeho poklony.

V. 8. Esau se táže, co zamýšlí Jakob oněmi rozdělenými stády, které byl potkal. Věděl to sice od pastýřů, kteří mu to z nařízení svého pána oznámili, táže se však nyní znova, by nabízené dary (aspoň zdánlivě) mohl odmítnouti. Takovéto odmítnutí žádal a dosud žádá mrav Orientálů. Z téže zdvořilosti Jakob přemlouvá bratra, by dary přijal. Přijetí bude mu vnějším projevem a důkazem, že bratr Esau přijímá ho na milost (v. 10.). Dary ty jsou projevem úcty Jakobovy k Esauovi (v. 10b.).

[9] On však řekl: Mám (sám) velmi mnoho, bratře; nech si své. [10] Tu
pravil Jakob: Ne tak, prosím; nýbrž, nalezl-li jsem před očima tvýma
milost, přijmi dárek ten z mých rukou; neboť když jsem zočil tvoji
tvář, bylo mi, jako bych viděl tvář Boží. Buď mi milostiv [11] a přijmi
požehnání, které jsem ti přinesl a kterým mne obdařil Bůh, dárce všeho.
Jen po toliké pobídce přijal to bratr [12] řka: Pojďme, budu ti společníkem po cestě. [13] Jakob se vymlouval: Víš, pane můj, já mám útlé
děti, březí ovce a stelné krávy s sebou; budu-li příliš spěchati, zmohou
se a pohynou mi jednoho dne všecka stáda. [14] Nechť pán můj jde
před svým služebníkem, já zvolna půjdu za ním po jeho stopě, jak
uvidím, že mé děti stačí — až přijdu k pánu mému do Seiru. [15] Esau
odpověděl: Prosím tě, by několik mých lidí tě cestou provázelo. Řekl:
Není třeba; toho jediného jen potřebuji, bych nalezl milost před tvým
obličejem, pane můj.
[16] Obrátil se tedy toho dne Esau a bral se cestou, kterou byl
přišel, do Seiru.
[17] Jakob pak přišel do Sokotu; vystavěl si tam příbytek, postavil
stany a nazval místo to Sokot, to jest „Stany“.
[18] Pak se odebral k Salemu, městu Sichemitů, jež jest v zemi
Kanaan — když se byl vrátil ze Syrské Mesopotamie — a usadil se
u toho města. [19] Díl pole, kde byl postavil stany, koupil od synů Hemora, otce Sichemova, za sto beránků. [20] A zřídiv tam oltář, vzýval
na něm Boha Israelova, nade vše silného.

Hlava 34. — [1] Dina, dcera Liina, vyšla (jednou), aby si prohlédla ženy tamního kraje. [2] Když ji uzřel Sichem, syn Hemora Hevejského, kníže té země, vzplanul k ní láskou. Unesl pannu a spal
s ní znásilniv ji. [3] Srdce jeho na ní lpělo a když byla smutna, chlácholil ji lichotivými slovy. [4] Přišel pak k Hemorovi, otci svému, a pravil:

V. [10]. Místo „tvář Boží“ lze též přeložiti tvář andělova, tvář nebeské, vyšší bytosti. — Viděti něčí tvář = býti k někomu předpuštěn. — Když byli poddaní předpuštěni k svým pánům, přinášívali jim zpravidla dary.

V. [11]. Dle hebr. Esauovi tvrdícímu, že ničeho nepotřebuje, poněvadž má sám velice mnoho, Jakob odpovídá, že má všecko.

V. [17]. Sokot bylo v území kmene Gad na levém břehu Jaboka (Jos. 13, 27.).

V. [18]. Salem snad na místě dnešní vesnice Salim na východ od Sichemu. Spíše však hebr. slovo šálém dlužno považovati za obecné jméno přídavné (ne tedy vlastní) a přeložiti dle hebr.: Jakob se odebral „ve zdraví“ do města Sichemu...

V. [19]. Pole koupil, aby si na něm zřídil svatyni — postavil oltář. Hodlal se sám asi déle zdržeti. — O Sichemovi, synu Hemorovu, více v hl. násl. — Hebr. slovo „kesitá“ podávají sice některé staré překlady slovem „beraní“, správněji však jest překládati slovem „stříbrných“, t. j. kousků stříbra určité váhy. To se lépe srovnává se Sk. 7, 16.

V. [20]. Na tom oltáři přinášel oběti Bohu Israelovu, t. j. tomu, který mu toto jméno dal, a na památku té události. — Toto pole bylo později nazváno „polem Jakobovým“. Jakob na něm vykopal onu památnou studnu, u níž se konala rozmluva Kristova se Samaritánkou. Před svou smrtí Jakob daroval pole Josefovi, jehož kosti byly tam pohřbeny (Gn. 48, 22; Jos. 24, 32.). Odtamtud jest malé půl hodinky do dnešního Naplusu.

Hl. 34. Událost zde vypravovaná sběhla se teprve po několikaletém pobytu Jakobově v Palestině. Neboť Dině bylo již asi 14 let, Simeon a Levi uměli již vládnouti mečem, to by však nemohlo býti hned po návratu Jakobově z Haranu, neboť tam žil v manželství jen 13 roků. Také však nelze posunouti toho příběhu do příliš pozdní doby, tak před šestnáctý rok věku Josefova (37, 2.).

V. [1]. Stalo se tak asi při nějaké slavnosti Sichemských. Zvědavost Dinina přinesla trpké plody!

Vezmi mi tuto dívku za ženu. 5 Když se Jakob o tom dověděl, nebyl
(právě) jeho synové doma; pásli dobytek. I mlčel, až se navrátili.
6 Když pak vyšel Hemor, otec Sichemův, aby s Jakobem promluvil,
7 hle, synové jeho přicházeli s pole. Uslyševše, co se bylo stalo, velmi
se rozhněvali, že se dopustil hanebné věci na Israelovi a že spáchal
zločin, zneuctiv Jakobovu dceru.
8 Mluvil tedy k nim Hemor: Srdce Sichema, mého syna, lpí na
vaší dceři; dejte mu ji za ženu, 9 a spojujme se navzájem manžel-
skými sňatky: dávejte své dcery nám a naše si berte. 10 Přebývejte
mezi námi; země jest ve vaší moci, vzdělávejte ji, těžte z ní a vlád-
něte jí. 11 Také Sichem pravil k otci a bratřím jejím: Kéž naleznu
milost před vámi! Cokoliv budete žádati, dám. 12 Stanovte vysoké
věno a žádejte darů, rád ve všem vyhovím, jen mi tu dívku dejte za
ženu. 13 Synové Jakobovi lstivě odpověděli Sichemovi a jeho otci, zu-
říce pro zneuctění sestry: 14 Nemůžeme učiniti, čeho žádáte, a nemů-
žeme dáti své sestry člověku neobřezanému; bylo by to u nás ne-
slušné a hanebné. 15 Učiniti s vámi smlouvu bude nám možno jen pak,
budete-li chtíti býti nám podobni, a bude-li u vás obřezán každý
mužský. 16 Pak budeme dávati a bráti navzájem dcery vaše i naše a
přebývati budeme s vámi, tak že budeme jeden národ. 17 Pakli se ne-
budete chtíti obřezati, vezmeme svou dceru a odejdeme. 18 Návrh jejich
se zalíbil Hemorovi a synu jeho Sichemovi. 19 A mládenec neváhal
ihned vyplniti, co bylo žádáno, neboť miloval velice dívku, a byl nej-
váženější v domě svého otce.
20 A všedše do brány města mluvili k lidu: 21 Muži tito jsou lidé
pokojní a chtějí s námi přebývati; nechť vydělávají v naší zemi, ať ji
vzdělávají, jeť dlouhá a široká a potřebuje dělníků; jejich dcery budeme
si bráti za manželky a své jim dávati. 22 Něco však překáží tak veli-
kému prospěchu: obřezati dle obyčeje onoho lidu svoje mužské. 23 Jen
jim v tom povolme a majetek jejich, dobytek a všecko, co mají, bude
naše, a společně bydlíce budeme jedním národem. 24 Všichni souhla-
sili a všichni mužští byli obřezáni.
25 A hle, třetího dne, když rány nejvíce bolí, dva synové Jakobovi,
Simeon a Levi, Dinini bratři, chopivše se mečů, vtrhli do klidného města a

V. 10. Vykázati cizí čeledi sídla ve vlastním území má právo jen emir, kníže. — Hemor tu nabízí všecka občanská práva.

V. 12. „Věno“ hebr. móhar je zde cena, která zaplacena otci nevěstinu Jakobovi („snubné“). Dary byl povinen ženich neb jeho otec dáti bratřím nevěstiným.

V. 14. V té době nebylo zakázáno Abrahamovcům bráti za manželky dcery neobřezaných (srv. manželství Abrahamovo, Isákovo a Jakobovo); proto jest onen důvod neupřímný. Názor, že dcerám neobřezanců nedovoleny sňatky se syny Israelovými, vyvinul se postupem doby sám sebou, nabyl právního obyčeje, načež byl Mojžíšem uzákoněn.

V. 16. Nabídka synů Israelových se zamlouvala Heveům; kynula jim z té smlouvy naděje, že splynutím synů Israelových s nimi jejich kmen zmohutní počtem, nabude většího významu, a majetek jejich že se značně rozmnoží četnými stády Israelovými.

V. 19. Sichem byl u veliké váženosti, proto jeho příklad snadno pohnul ostatní přijmouti obřízku.

V. 20. V branách města se jednalo o věcech veřejných, důležitých pro celou obec.

V. 25. Simeon a Levi byli plnorodí bratři Diny, po otci a po matce. Jest pozoruhodno, že se té výpravy nezúčastnil Ruben, jemuž přece jakožto prvorozenci příslušela v první řadě povinnost ujmouti se zneuctěné sestry. Snad nesouhlasil s ukrutným způsobem, jakým si zjednávali bratři zadostučinění.

pobili všecky muže. 26 Usmrtivše též Hemora a Sichema, odvedli z domu Sichemova sestru svou Dinu. 27 Když vyšli, vypadli též ostatní synové Jakobovi na zabité a vyplenili město, aby pomstili zneuctění. 28 Ovce jejich, hovězí dobytek, osly a všecko, co bylo v domech i na polích, pobrali, 29 děti pak a ženy odvedli do zajetí.

30 Když všecky tyto věci odvážně vykonali, pravil Jakob Simeonovi a Levimu: Zarmoutili jste mne a učinili jste mne nenáviděným u Kananejských a Ferezejských, obyvatelů této země. Nás je málo; oni se spojí a budou mne bíti, až zahlazen budu já i můj dům. 31 Oni odpověděli: Měli zneužiti naší sestry, jako by byla nevěstkou?

Hlava 35. — 1 Bůh pak pravil k Jakobovi: Vstaň a odebeř se do Betelu a přebývej tam; učiň též oltář Bohu, jenž se ti zjevil, když jsi utíkal před bratrem Esauem. 2 Jakob tedy svolav všecek dům, pravil: Odvrzte cizí bohy, které u sebe máte, očisťte se a převlecte se. 3 Vzhůru, pojďme do Betelu, bychom tam učinili oltář Bohu, který mne vyslyšel v den mého soužení a byl mi společníkem na cestě. 4 Dali mu tedy všecky cizí bohy, které měli, i náušnice, které měli na svých uších, a on je zakopal pod terebintem, nedaleko Sichemu. 5 Kudy šli, strach Bohem seslaný padal na všecka okolní města, tak že se neodvážili odcházejících pronásledovati. 6 Tak přišel Jakob do Luzy — která jest v zemi Kanaan a má příjmení Betel, — on i všecek jeho lid. 7 Vzdělav tam oltář nazval místo to „Dům Boží", neboť tu zjevil se mu Bůh, když před svým bratrem utíkal.

V. 27. Netřeba mysliti, že tak učinili všichni synové Jakobovi do jednoho.

V. 30. Jakob už zde sice zavrnuje ukrutné jednání svých synů, ostřeji se však vyslovuje na smrtném loži 49, 5nn.

V. 31. Otázku lze podati větou zápornou: Neměli zneužiti... V dobách a zemích, kde nebylo o soudnictví řádně postaráno, vyvinulo se právní přesvědčení v lidu, že příbuzní (otec a bratři) sami jsou oprávněni ba povinni potrestati bezpráví spáchané na jejich příslušníku. Ač tedy nemůžeme Simeonovi a Levimu toho práva popírati, přece jest rozhodně zavrhnouti prostředky, jakých užili k dosažení tohoto nároku, totiž úskočnost, věrolomnost ve smlouvě řádně uzavřené, zneužití posvátného znamení obřízky, krvelačnost, neslýchanou ukrutnost, spojenou s hrabivostí. Pomsta synů Israelových daleko převýšila vinu Sichemovu. Podobné poměry vládnou dosud mezi arabskými beduiny.

Hl. 35. V. 2. Než se vydá rodina Jakobova na posvátné místo, měla se očistiti. „Cizí bohové" jsou asi domácí bůžkové (teráfím), které byla Rachel vzala svému otci; snad i ze Sichemu přinesli synové Israelovi podobné předměty, které udržovaly pověru. — Očistiti se = umýti se vodou.

V. 3. Odebírá se tedy Jakob do Betelu, že Bůh mu velí tak učiniti, a pak aby splnil svůj slib (28, 22.). Vyhýbá se tím také nepřátelským sousedům, kteří naň zanevřeli pro zničení Sichemu.

V. 4. Na těchto náušnicích snad byli bůžkové zobrazeni, čímž byly prostředkem pověry (amulety). Pod tím stromem vztyčil též Josue památník, když byl napomenul Israelitů, aby dali výhost cizím bohům (Jos 24, 26.).

V. 6. Jmenuje se zde jak starší (Luza) tak mladší (Betel) jméno místa, podobně jako v 28, 19; to zase nasvědčuje, že kniha naše byla psána v době, kdy Israelité ještě nesídlili v Palestině, neboť pak jména předpatriarchální vymizela z obecného života. Kdyby byla psána v pozdější době, kdy již Israelité bydlili v Palestině a jejich jména patriarchy posvěcená byla zase zavedena, tak že starší názvy vymizely, byl by spisovatel sotva připomenul tento starý, v době jeho bezvýznamný nazev místa. — Zde se již mluví o „lidu" Jakobově, snad že služebnictvo jeho jednak ženami a dětmi Sichemitů, jednak koupí nových otroků a otrokyň značně se množilo.

V. 7. Hebr.: Nazval jméno onoho místa „Bůh Betelu". Jako dle 33, 20. vzýval u Sichemu Boha pod jménem Bůh Israelův, tak zde vzývá Boha pod jménem Bůh Betelu. Srv. 28, 19; 28, 12. n.

8 Téhož času zemřela Debora, Rebečina kojná, a pochována byla
na úpatí Betelu pod dubem; proto nazváno bylo místo ono „Dub
pláče“.
9 Pak se ukázal Bůh opět Jakobovi — když se byl navrátil ze
Syrské Mesopotamie — a požehnal mu 10 řka: Nebudeš již slouti
Jakob, nýbrž Israel bude tvé jméno. Nazval ho tedy Israelem 11 a řekl
mu: Já jsem Bůh všemohoucí. Rostiž a množ se; národové, ano národové
národů z tebe budou a králové z krve tvé vzejdou. 12 Zemi, kterou
jsem dal Abrahamovi a Isákovi, dám tobě a tvému potomstvu. 13 Na
to se Bůh vzdálil.
14 On pak vztyčil na památku kámen na tom místě, kde Bůh
k němu mluvil, obětoval na něm mokré oběti a polil jej olejem.
15 A pojmenoval místo ono Betel.
16 Na to odešel odtud a přišel z jara do země, kudy se jde do
Efraty. Tu počala Rachel pracovati k porodu. 17 Následkem těžkého
porodu ocitla se v nebezpečí. I řekla jí pomocnice: Neboj se, neboť
i tentokráte budeš míti syna. 18 Když pak bolestí život mizel a smrt
již nastávala, nazvala svého syna „Benoni“, to jest „Syn mé bolesti“.
Otec však ho nazval „Benjamin“, to jest „Syn pravice“. 19 Umřela
tedy Rachel a byla pochována na cestě vedoucí k Efratě, to jest k Be-
tlemu. 20 Nad jejím hrobem vztyčil Jakob pomník. To jest pomník
na hrobě Rachelině až do dneška (trvající).
21 Odešed odtud postavil stany za „Věží stáda“. 22 Když přebýval
v této krajině, odešel Ruben a spal s Balou, ženinou svého otce, což
nezůstalo Jakoba tajno.

Synů Jakobových bylo dvanácte:

23 Synové Liini: Prvorozenec Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar
a Zabulon.

24 Synové Rachelini: Josef a Benjamin.

25 Synové Baly, služebné Racheliny: Dan a Neftali.

K v. 8. srv. 24, 59.

V. 9. „Opět“ se vztahuje na v. 1. této hlavy, t. j. Jakobovi se zde dostává nového zjevení. Nelze tedy říci, že zjevení, o kterém se mluví zde a ve v. 1., jest jedno.

V. 10. Jméno v hl. 32. Jakobovi dané opakuje se zde, jako že se potvrzuje; jako tehdy nové pojmenování dodalo Jakobovi odvahy a důvěry, když se obával svého bratra, tak nyní má mu dodati důvěry a zaplašiti obavy před národy v Palestině.

K v. 12. srv. 12, 7; 17, 8. 19. 21.

V. 14. Po prvé učinil tak již dříve dle 28, 18n. Nyní činí tak opět, buď že dřívější památník byl zničen, nebo tentokrát to činí na jiném nedalekém místě.

V. 16. Dle hebr. „Když byli vzdáleni od Efraty ještě jednu kibru...“ Kibra jest jakási délková míra.

V. 18. Pravice znamená dle názorů starých štěstí, proto Benjamin = Syn štěstí. Jest pochopitelno, že otec mění jméno, které v něm budilo hořkou vzpomínku.

V. 19. Efrata = Krajina plodů. Betlem = Dům, příbytek chleba. Obě jména poukazují k úrodnosti půdy.

V. 20. Stál tedy náhrobek na svém místě ještě o 500 let později v dobách Mojžíšových. O 400 let později se připomíná opět v 1. Král 10, 2. — Po 500 letech jmenuje jej Jeremiáš (31, 15.) a o 600 let později sv. Matouš (2, 18.). V dobách křesťanských jmenuje se tak často, že nelze pochybovati o pravosti místa, na kterém nyní stojí pomník Rachelin (čtvrt hodiny před Betlemem na cestě z Jerusalema). Dnešní pomník je však postaven teprv nedávno.

V. 21. Věž Eder (= Stádo) byla mezi Betlemem a Hebronem.

26 Synové Zelfy, služebné Liiny: Gad a Aser.
To jsou synové Jakobovi, kteří se mu narodili v Syrské Mesopotamii.
27 Jakob přišel též k svému otci Isákovi do Mambre, do města Arbe, to jest Hebronu, kdež požíval pohostinství Abraham a Isák.
28 Všech dnů Isákových bylo jedno sto osmdesáte let. 29 Věkem jsa
sešlý zemřel a přiřazen byl k svému lidu, jsa (již) stařec vysokého věku. Synové jeho Esau a Jakob ho pochovali.

KNIHA DEVÁTÁ.

RODY ESAUOVY. (36, 1.—43.)

Hlava 36. — 1 Rody Esaua čili Edoma jsou tyto:

Rodopis Esaův. (2.—14.)

2 Esau pojal manželky z dcer Kananejských: Adu, dceru Elona Hetejského, Oolibamu, dceru Any, dcery Sebeona Hevejského, 3 a Basematu, dceru Ismaelovu, sestru Nabajotovu.
4 Ada porodila Elifaza, Basemat Rahuela, 5 Oolibama pak porodila Jehusa, Ihelona a Kore. To jsou synové Esauovi, kteří se mu narodili v zemi Kanaan.
6 Na to vzal Esau své ženy, syny i dcery, všecko služebnictvo svého domu, svůj majetek, stáda a všecko, čeho byl mohl nabýti v zemi Kanaanu, a odebral se do jiné země. Tak se odloučil od svého bratra Jakoba. 7 Byli oba velice bohati, a nemohli pospolu přebývati, jelikož země, ve které užívali pohostinství, nestačila jim na množství
stád. 8 Usadil se pak Esau — čili Edom — na pohoří Seiru.
9 Rody Esaua, praotce Edomitů, na pohoří Seirském 10 a jména jeho synů jsou tato: Elifaz, syn Ady, ženy Esauovy, a Rahuel, syn Basematy, ženy téhož.
11 Synové Elifazovi byli: Teman, Omar, Sefo, Gatam a Kenez;

V. 26. Poznámka, že se synové Jakobovi narodili v Padan-Aramu, nevztahuje se na Benjamina (srv v. 24.).
K v. 27. srv. 23, 19.
V. 28. Jakobovi bylo při smrti otcově 120 let (25, 26.). Poněvadž dočkal se Isák tak vysokého věku, byl ještě na živě, když Josef prodán do Egypta. Josefovi bylo tehdy na 16. (17.) rok, t. j. v roce 109. života Jakobova, tedy v roce 169. života Isákova.
K v. 29. srv. 25, 7. 8.
Hl. 36. O totožnosti a významu jmen Esau a Edom, která se připomíná též ve vv. 8. 19., viz 25, 24nn. — Srv. 1 Par 1, 35.—54.
V. 2. Místo „dcery Sebeona“ jest čísti „syna Sebeona“. Srv. v. 24. Tento Sebeon se jmenuje zde Hevejským, ve v. 20. však Choritou, asi tím právem, že kmen původně hevejský změniv sídlo nazván byl později po novém sídle (Choritou), nebo snad slovo to při opisování (jako několik jiných v tomto rodopise) bylo porušeno.
V. 6. Z Kanaanu již za života otcova Esau se vystěhoval do Seiru (32, 3.) a odtud přišel do Hebronu otci na pohřeb. — Seir byla dle v. 8. tato „jiná země“.
V. 11. Od Temana jest odvozovati název území stejnojmenného ve v. 34. Temanité slynuli moudrostí (Jer 49, 7. 20; Ez 25, 13; Bar 3, 22.). Místní toto jméno se zachovalo v dnešním at-Tvane.

12 Tamna pak, ženina Elifaza, syna Esauova, mu porodila Amalecha.
To jsou synové Ady, manželky Esauovy.
13 Synové Rahuelovi byli: Nahat, Zara, Samna a Meza. To byli
synové Basematy, ženy Esauovy.
14 Synové Oolibamy, dcery Any, dcery Sebeonovy, manželky
Esauovy — které mu porodila — byli tito: Jehus, Ihelon a Kore.

Edomská knížata. (15.—19.)

15 Knížata synů Esauových jsou tato:
Synové Elifaza, Esauova prvorozence: Kníže Teman, kníže Omar,
kníže Sefo, kníže Kenez, 16 kníže Kore, kníže Gatam a kníže Amalech.
To jsou synové Elifazovi v zemi Edomu, a to jsou synové Ady.
17 Synové Rahuela, syna Esauova, jsou: Kníže Nahat, kníže Zara,
kníže Samma, kníže Meza. To jsou knížata (pocházející) od Rahuela
v [zemi] Edomu, a to jsou synové Basematy, ženy Esauovy.
18 Synové Oolibamy, manželky Esauovy, jsou: Kníže Jehus, kníže
Ihelon a kníže Kore. To jsou knížata (pocházející) z Oolibamy, dcery
Any, ženy Esauovy.
19 To jsou synové Esauovi — čili Edomovi — a to jsou jejich knížata.

Rodopis Horreů, praobyvatelů Seiru (v. 20.—30.).

20 Synové pak Seira Horrejského, (původní) obyvatelé té země,
jsou: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, 21 Dison, Eser a Disan. To jsou kní-
žata Horrejských, synů to Seirových v [zemi] Edomu.
22 Synové Lotanovi byli: Hori a Heman. — Sestra Lotanova byla
Tamna.
23 Synové Sobalovi byli: Alvan, Manahat, Ebal, Sefo a Onam.
24 Synové Sebeonovi byli: Aja a Ana. To jest ten Ana, jenž
nalezl teplé vody na poušti, když pásl osly svého otce Sebeona;
25 měl pak syna Disona a dceru Oolibamu.
26 Synové Disonovi byli: Hamdan, Eseban, Jetram a Charan.
27 Synové Eserovi byli: Balaan, Zavan a Akan.
28 Disan pak měl syny: Husa a Arama.

Horrejská knížata (v. 29.—30.).

29 Knížata Horrejských jsou tato: Kníže Lotan, kníže Sobal, kníže
Sebeon, kníže Ana, 30 kníže Dison, kníže Eser a kníže Disan. To jsou
knížata Horrejských, která panovala v [zemi] Seiru.

V. 12. Amalech v hebr. = Amalek. Amalekité byli však již za dob Abrahamových (14, 7.). Možná že kmen nějaký Edomitů se smísil s Amalekity a pak byl zván též Amalekem.

V. 14. Místo „dcery“ Sebeonovy správně čísti „syna“ Sebeonova. Srv. v. 2.

V. 16. „Kníže Kore“ se vloudilo sem z verše 18., kam právem patří; srv. v. 14.

V. 20. Dnes sluje jižní část starého Seiru eš-Śerá, severní pak Džebál. V egyptských nápisech sluje Saaira a lze jej stotožňovati snad s assyr. Šéri. Dle kořenného významu slova byli Horité jeskyňáci. V území jejich je skutečně mnoho jeskyň (chór = jeskyně). Nebyli tedy nazváni ani dle svého původu ani dle svého bydliště, nýbrž dle způsobu života.

V. 24. Tohoto Anu náleží rozeznávati od Any ve v 20. uvedeného.

Edomští králové (31.—39.).

31 Králové, kteří panovali v [zemi] Edomu, dříve než měli krále
synové Israelovi, byli tito:
32 Bela, syn Beorův; sídlo jeho slulo Denaba.
33 Když Bela zemřel, kraloval místo něho Jobab, syn Zary
z Bosry.
34 Po smrti Jobabově stal se králem místo něho Husam ze země
Temanské.
35 Když i ten zemřel, panoval místo něho Adad, syn Badadův,
jenž porazil Madianity v zemi Moabské; jeho sídlo slulo Avit.
36 Po smrti Adadově postoupil na jeho místo Semla z Masreky.
37 Když i ten zemřel, stal se místo něho králem Saul (jenž pocházel) od řeky Rohobotu.
38 Po jeho smrti následoval v království Balanan, syn Achoborův.
39 Když i ten zemřel, nastoupil na jeho místo Adar; sídlo jeho slulo
Fau; a manželka jeho slula Meetabel, dcera Matredy, dcery Mezaabovy.

Seznam edomských knížat, která panovala po králích. (40.—43.)

40 Jména knížat Esauových dle jejich rodů, sídel a jmen jsou tato:
Kníže Tamna, kníže Alva, kníže Jetet, 41 kníže Oolibama, kníže Ela,
kníže Finon, 42 kníže Kenez, kníže Teman, kníže Mabsar, 43 kníže Magdiel a kníže Hiram.
To jsou knížata Edomitů bydlící ve svých územích, to jest Esau, praotec Edomitů.

V. 31. Doba, když měli Edomité své krále, byla dobou jejich národního soustředění, tedy dobou jejich slávy. Tito králové sídlili v různých městech a koruna královská nebyla dědičná; dostal ji, kdo byl zvolen nebo provolán příchylnými kmeny aneb i mečem se jí zmocnil.

V. 32. Denaba tato je blíže neznáma. Polohu její též nelze zjistiti, poněvadž stejnojmenných měst bylo ve starověku mnoho.

V. 33. Bosra (Am 1, 12; Is. 34, 6; 63, 1. a jj.) jest dnešní Buseira jv. od dolního cípu Mrtvého moře.

V. 34. O Temanu viz v. 11.

V. 35. Jméno Avit vidí někteří zachováno v Džebel el-Ruveite mezi údolími Seil es-Sa'íde a Uádi Enkeile, z nichž vzniká Arnon. Právem?

V. 36. Masreka = (?) Uádi Mefrak jižně od Petry.

V. 37. T. j. z „Rechóbóth"-u, města u řeky. Tato Řeka snad jest Potok egyptský. Srv. Gn 15, 18.

V. 39. Fa'ú, 1. Par 1, 50. psáno Fa'í = Uádi Fá'i na západ od jižního cípu Mrtvého moře (Musil). — Po smrti Adarově (či Adadově? srv. 1. Par 1, 50.) upadla moc královská, že již nenastoupil král nade všemi kmeny, nýbrž jen knížata místní.

V. 40. Jména dle... jmen. Nadbytečné rčení (pleonasmus), v bibli dosti obvyklé.

KNIHA DESÁTÁ.

RODY JAKOBOVY. (37, 1.—50, 25.)

Josef od bratří prodán. (37, 1.—36.)

Nadpis knihy X. (37, 1.—2a.). Josef oznámil otci hřích bratří (2b.). Josef, miláček otcův, avšak předmět nenávisti bratří (37, 3. n.). Josefův první sen (5.—8.), druhý sen (9.—11.). Josef jde za bratry (12.—17.). Bratří chtějí Josefa usmrtiti, na přímluvu Rubenovu však ho uvrhli do vyschlé cisterny (18.—24.) a pak prodali (25—28.). Rubenovo zděšení (29. n.). Lest synů Jakobových (31. n.). Bolest otcova (33.—35.). Josef prodán Putifarovi (36.).

Hlava 37. — 1 Přebýval tedy Jakob v zemi Kanaanu, kde po-
žíval pohostinství jeho otec. 2 Dějiny jeho jsou tyto:
Josef, když mu bylo šestnácte let — byl tedy ještě chlapcem —
pásal stáda s bratřími. Jednou byl se syny Baly a Zelfy, otcových
žen. I obžaloval bratry své u otce z velmi zlého hříchu.
3 Israel miloval Josefa nade všecky své syny, poněvadž ho zplodil
ve stáří; i dal mu udělati pestrobarevnou suknici. 4 Bratři jeho vi-
douce, že otec raději ho má než všecky ostatní, pojali k němu ne-
návist, že nemohli k němu ani laskavého slova promluviti.
5 Jednou měl Josef sen a vyprávěl jej svým bratřím; to bylo pří-
činou ještě větší nenávisti. 6 Pravil jim: Slyšte sen, který jsem měl.
7 Zdálo se mi, že jsme vázali snopy na poli; můj snop povstal a stál,
vaše pak snopy stály kolem dokola a klaněly se mu. 8 Bratři jeho
odpověděli: Budeš snad naším králem, či budeme poddáni tvé vládě?
Tento sen a řeči tedy závist a zášť ještě více roznítily.
9 Měl ještě jiný sen. Vypravoval jej bratřím takto: Zdálo se mi
[ve snu], kterak slunce, měsíc a jedenácte hvězd se mi klaní. 10 Když
to otci a bratřím vypravoval, domlouval mu otec řka: Co znamená
tento sen, který jsi měl? Budu snad já, matka tvá a bratři tvoji až
k zemi před tebou se skláněti? 11 Záviděli mu tedy jeho bratři, otec
však mlčky o věci přemýšlel.

Hl. 37. V. 1. navazuje na hl. 35. Josef byl prodán do Egypta ještě za života Isákova, 11 roků před jeho smrtí.

V. 2. Všecky ostatní staré rukopisy biblické kromě Vulg. mají číslici *17*. Písmo výslovně připomíná, že byl ještě chlapcem, aby se snáze čtenář domyslil, jakého hříchu se dopustili bratři, asi krvesmilné sodomie. Oznámil pak zločin jejich otci, aby byli pokáráni, aby se vyprostil z možného dalšího jejich násilí. Synové Baly byli Dan a Neftali (35, 25), synové Zelfy: Gad a Aser (35, 26.).

V. 3. uvádí druhou příčinu, proč bratři nenáviděli Josefa: zvláštní lásku otcovu. — Říza, kterou otec opatřil Josefovi, sáhala od krku po kotníky a měla rukávy (jako dlouhá košile). Byla pestrobarevná; znamení, že byla dílem pokročilejšího již tkalcovství; byla snad i pestře vyšívaná.

V. 5. podává třetí důvod nenávisti bratří k Josefovi. — Staří velice pozorovali své sny, a zajisté i bratři Josefovi i jeho rodiče často si je navzájem vypravovali. Nelze tedy viniti Josefa z neobezřetnosti, zvláště když on sám svých snů nevykládal.

V. 9. Sen druhý jest určitější a skvělejší prvého. Kdo chce ze zmínky o měsíci (matce) uzavírati, že v době, kdy měl Josef tento sen, Rachel byla ještě na živu, musí tento sen časově položiti před prvý a druhý důvod nepřátelství proti Josefovi, tedy do doby, kdy se blížil Jakob na své cestě z Haranu k Betlemu. — Sny zpravidla přirozeně pocházejí z lidské obrazivosti, je tedy nerozumno a hříšno hádati z nich do budoucna; Písmo (Sir 34, 1—7.) též to zavrhuje. Výjimečně však Bůh užívá snů za prostředek svého zjevení, a v takovém případě jest nejen dovoleno, nýbrž i přikázáno snu věřiti. Srv. Nm 12, 6. a jj.

12 Když jednou bratři jeho, pasouce otcova stáda, zdržovali se
v Sichemu, 13 pravil mu Israel: Bratři tvoji pasou ovce v Sichemu;
pojď, pošlu tě k nim. Když on odpověděl: 14 „Tu jsem," pravil mu:
jdi a viz, mají-li se bratři tvoji i stáda ve všem dobře, a oznam mi,
co se děje. Jsa vyslán z údolí Hebronského, přišel do Sichemu. 15 Muž
(jeden), který ho potkal, když bloudil po polích, tázal se ho, co hledá.
16 On odpověděl: Bratry své hledám, pověz mi, kde pasou stáda. 17 I pravil
mu muž ten: Odešli z tohoto místa, slyšel jsem však, že pravili: „Pojďme
do Dotainu." Šel tedy Josef za svými bratry a našel je v Dotainu.
18 Když ho z daleka uzřeli, dříve než k nim došel, zamýšleli ho
zabiti. 19 Mluvili mezi sebou: Hle, snář přichází, 20 pojďme, usmrťme
ho a hoďme do staré cisterny, a pak řekneme: „Divoká šelma ho pohltila."
Pak se ukáže, co mu prospějí jeho sny. 21 Uslyšev to Ruben
umínil si vysvoboditi ho z jejich rukou řka: 22 Nezabíjejte ho a neprolévejte
krve, ale hoďte ho do této cisterny, která jest na poušti; zachovejte
tak ruce své čisté. 23 To pravil, poněvadž ho chtěl vysvoboditi
z jejich rukou a vrátiti otci. 24 Hned tedy, jakmile přišel k bratřím,
svlékli ho z pestrobarevné sukně, dlouhé až po paty, a spustili ho do
staré cisterny, která neměla vody.
25 Posadivše se pak, aby pojedli, uzřeli ismaelské kočovníky,
kteří přicházeli z Galaadu, a jejich velbloudy, nesoucí vonidla, kadidlo
a ladanum do Egypta. 26 I pravil Juda svým bratřím: Co nám prospěje,
usmrtíme-li svého bratra a zatajíme-li jeho vraždu? 27 Raději
ho prodejme Ismaelitům; tak aspoň neposkvrníme si rukou; jeť on
přece bratr náš a krev naše. Bratři s jeho řečí souhlasili. 28 Když tedy
madiánští kupci šli tamtudy, vytáhli ho z cisterny a prodali Ismaelitům
za dvacet stříbrných; ti ho vedli do Egypta.
29 Když se Ruben navrátil k cisterně a nenalezl (tam) chlapce,
30 roztrhl roucho své a jda k bratřím, pravil: Chlapce nevidět a já —
kam půjdu?

V. 12. vrací se k vypravování zanechanému ve v. 2., co se stalo s Josefem, když mu bylo 17 roků.

V. 17. Dotain = dnešní Tell Dótán, pahorek asi 4 km sz. od pevnosti Sanuru. Nedaleko vedla veliká cesta, po které karavany prováděly obchod mezi Egyptem a Syrií. Z Dotainu bylo do Hebronu asi 90 km, do Sichemu 22 km. — Synové Israelovi nebáli se pásti v okolí Sichemu, ač svým zločinem popudili si sousední obyvatelstvo (hl. 34.), snad proto, že obyvatelé tito ze strachu, o němž vypravuje 35, 5, po přátelsku se smluvili s Jakobem a jeho syny.

V. 20. Cisterna jest nádržka k zachycování vody dešťové a sněhové; nemá tedy své vlastní vody (živé), kdežto studna má svou pramenitou vodu. Když byla voda z cisterny buď vyčerpána nebo vyschla, bývalo jí někdy používáno za žalář nebo k podobnému účelu.

V. 25. Místo všeobecného „vonidla" má hebr. nekhóth, což znamená asi balsám. Místo „kadidlo" (resina = pryskyřice) hebr. sorí = pryskřice z lentišku (Pistacia lentiscus). — Ladanum (hebr. lót, Vulg. stactes) jest pryskyřice cistu (Cistus creticus). — Památky egyptské nás poučují, že Egypťané k bohoslužbě, k balsamování a jiným účelům potřebovali podobných vonidel takového množství, že bylo třeba dovážeti je z Palestiny (Zajordání), kde se dosud takové rostliny v hojnosti daří. Dovoz ten obstarávali různí kmenové sídlící na poloostrově Sinajském.

V. 26. Mezi řádky jest čísti, že Ruben zatím odešel, a Juda nevěděl, že zamýšlí Josefa vrátit otci.

V. 28. Průměrná cena dospělého otroka byla *30* stříbrných lotů (Ex 21, 32.). Josef, že ještě nebyl v mužném věku, byl poměrně laciněji prodán. (Lv 27, 5).

V. 30. Bratři zajisté pověděli Rubenovi, co učinili s Josefem. Ruben bolestně se táže, jak se ospravedlní otci, když jakožto prvorozený jest zodpověden za ztraceného.

31 Oni pak vzali jeho suknici, smočili ji v krvi zabitého kozelce
32 a poslali ji otci se vzkazem: To jsme nalezli; pohleď, není-li to
suknice tvého syna. 33 Otec ji poznal a řekl: Suknice mého syna to
jest, zvíře velmi zlé ho roztrhalo, šelma Josefa pohltila. 34 A roztrhnuv roucho, oblékl se v žíni a dlouho pak oplakával svého syna.
35 Když se shromáždily všecky děti jeho, aby zmírnily otcovu bolest,
nechtěl se dáti potěšiti, nýbrž řekl: Bolestí sestoupím k svému synu
do hrobu. A plakal bez ustání.

36 Madianité prodali Josefa v Egyptě Putifarovi, dvořenínu faraonovu, veliteli osobní stráže.

Potomstvo Judovo. (38, 1.—30.)

Tři synové Judovi: Her, Onan a Sela (38, 1.—5.). Tamar, manželka Herova (6.), a po jeho smrti (v. 7.) Onanova (8.). Onanův hřích a trest (9. n.). Tamar po druhé již ovdovělá vrací se k otci (11.). Poněvadž Juda nechce Tamaře dáti za manžela Selu, užívá vdova lsti, aby se jí dostalo dítek (12.—26.). Narození Faresa a Zary (27.—30.).

Hlava 38. — 1 Téhož času vzdáliv se Juda od svých bratří,
ubytoval se u (jednoho) Odollamity, jemuž jméno Hiram. 2 Tam uzřel
dceru jednoho Kanaanity, jménem Sue, a pojav ji za ženu, vešel k ní.
3 Ona počala, porodila syna a pojmenovala ho Her. 4 A opět počavši
nazvala narozeného syna Onan. 5 Třetího syna nazvala Sela. Potom

V. 34. Roztrhnutí roucha, projev bolesti, bylo znamením, že proti bolesti a ztrátě, kterou oplakává, za nic není škoda a ztráta, kterou si činí; v nejvyšším stupni znamená i puknutí srdce bolem. — Smuteční roucho byl šat z hrubé srsti kozí nebo velbloudí, černé nebo tmavé barvy.

V. 35. Hebr. rozeznává mezi dětmi Jakobovými syny a dcery, z čehož jest patrno, že kromě Diny měl Jakob ještě jiné dcery.

V. 36. Kupci tito slují brzy Madianité, brzy Ismaelité, poněvadž je bylo těžce přesně rozeznávati; bylť jejich původ společný (od Abrahama), sídlili vedle sebe a jsouce nomady navzájem se prostupovali, společně často bojovali a společné podnikali výpravy. — Putifar jest egyptské slovo P-du-pa-rá znamenající „Dar" (boha) Rá. Rá byl egyptský bůh slunce. — Putifar sluje tu kleštěncem, protože slovo to znamená zde vůbec dvorského úředníka. — Osobní stráž byla ovšem vojskem, ale příslušníci její měli na starosti též policii, dozor nad vězníctvím a případně konali také služby katů. — Nevinný, cudný Josef, miláček svého otce, od bratří z nenávisti prodaný za dvacet stříbrných, u svých vlastních nenacházející víry, pokořený, uvězněný, prozřetelností Boží však povýšený a ustanovený zachráncem země, — živý předobraz Ježíše Krista.

Uvážíme-li, že Abraham žil kolem r. 2200 (viz hl. 14.), a počítáme-li, že Isák se narodil, když otci bylo *100* let, Isák že zplodil Jakoba v *60.* roce svého věku, Jakobovi že se narodil Josef, když mu bylo 91 roků: když tato čísla a věk Josefův (100+60+91+17=268) odčítáme od 2200, shledáme, že Josef byl odveden do Egypta kolem r. 1930.

Hl. 38. Na konci dějin Jakobových jest Josef na prvém místě; vlastně by to příslušelo nejstaršímu synu Jakobovu, nebo aspoň některému ze starších synů. Proč byl z prvenství vyloučen Ruben, vyloženo 35, 22; proč Simeon a Levi, v hl. 34. Proč Judovi nedostalo se v této době předního místa, vypravuje tato hl. 38. Spolu podává původ dvou předků Kristových (Mt 1, 3.).

V. 1. Juda vyšel asi z Hebronu. — Odollam město v území, jež později připadlo kmenu Judovu, hledati jest ve zřícenině 'Íd el-Míje 21 km jz. od Jerusalema nedaleko Bét-Džibrínu (= Eleutheropolis).

K v. 3. srv. 1 Par 4, 21.

V. 5. Místo „Po jeho narození přestala již roditi" hebr.: „Byla v Kesibu, když ho (Selu) porodila. Kesib = Achzib, město, stávalo asi, kde je dnes 'Ain el-Kezbe, na sever od 'Íd el-Míje.

přestala již roditi. 6 Svému prvorozenému Herovi dal Juda manželku
jménem Tamar.
7 Her, Judův prvorozenec, byl nešlechetný v očích Hospodinových,
pročež byl od něho usmrcen.
8 Řekl tedy Juda k svému synu Onanovi: Vejdi k ženě svého
bratra a spoj se s ní, abys vzbudil potomstvo svému bratru. 9 On věda,
že by narození synové nebyli jeho, vcházeje k manželce svého bratra,
vyléval símě na zemi, aby se na jméno bratrovo děti nerodily. 10 Za
tuto ohavnou věc Hospodin ho usmrtil.
11 Proto pravil Juda ke své snaše Tamaře: Zůstaň vdovou v domě
svého otce, dokud nedoroste Sela, můj syn; bálť se, aby on též neumřel
jako jeho bratři. Ona odešla a přebývala v domě otcově.
12 Když pak uplynulo mnoho dní, zemřela dcera Sueova, manželka
Judova. Ten po smutku opět se uklidniv odebíral se do Tamnasu
k postřihačům svých ovec, on a Odollamita Hiras, jeho ovčák.
13 Když bylo oznámeno Tamaře, že tchán její ubírá se do Tamnasu
ke stříhání ovec, 14 odloživši vdovské šaty, vzala závoj, oděla se a posadila
se na rozcestí, kudy se jde do Tamnasu. To (činila) proto, že
Sela (již sice) dorostl, ale nedostala ho za manžela. 15 Spatřiv ji Juda,
myslil, že jest to nevěstka; bylať zakryla svou tvář, aby nebyla poznána.
16 Přistoupiv k ní pravil: Dovol mi, abych se s tebou sešel. —

V. 6. Tamar byla pravděpodobně též Kananitkou; srv. její domov ve v. 12.

V. 7. Dle hebr. není nutno mysliti na smrt násilnou; již smrt předčasná muže, který nezanechal ještě potomstva, je trest za hřích. — Byl nešlechetným „v očích Hospodinových", tedy skutečně, a ne jen snad dle klamavého mínění lidí (srv. 10, 9.). Hřešil asi jako jeho bratr Onan.

V. 8. Již zde shledáváme tak zvané manželství levirské (švagrovské), které bylo později uzákoněno v Dt. 25, 5. 7. a které znali i jiní dávní národové. Zemře-li nejstarší bratr bezdětek (Her), byl povinen mladší bratr (Onan) pojmouti ovdovělou švagrovou za choť a první syn z tohoto manželství nepovažoval se před zákonem za syna mladšího bratra (Onana), nýbrž za syna zemřelého bratra (Hera). Syn Herův takto vzešlý byl by dědil po Judovi prvenství a nadvládu nad celým rodem Judovým. A to právě Onan chtěl zameziti; tato nadvláda měla přejíti na jeho syna, který nese jeho jméno (Onanovo). Proto se dopouštěl hříchu, jemuž bezděky dal i název.

V. 10. Poněvadž hřích, pro který zemřeli oba synové Judovi, byl tajný, mohl se Juda snadno domnívati, že i Tamar má vinu na smrti jeho synů, a tak se vysvětlí, že se zdráhal jí dáti svého nejmladšího syna, i když dospěl; obával se, aby se mu nestalo podobně jako dvěma jeho bratřím.

V. 11. Obyčej, že vdova bezdětná po smrti svého manžela se vracela do rodiny svého otce, byl rovněž později zákonem Mojžíšovým potvrzen. Lv. 22, 13. Ačkoliv se Tamar vrátila domů, přece byla vázána počkati na Selu, jako by byla s ním zasnoubena, ba jako by byla jeho řádnou manželkou. Proto obcovati s jiným mužem bylo by u ní cizoložstvím!

V. 12. Když uplynulo mnoho dní, t. j. tolik, až viděla Tamar, že Juda úmyslně odkládá, ačkoliv Sela již dospěl. Aby se domohla svého práva, utekla se ke lsti. — Tamnas bylo město na severu území Judova (Jos. 15, 10), později přiřčeno Danovcům (Jos 19, 43.). Odpovídá mu dnešní Chirbet Tibne mezi Azotem a Betlemem. (Assyrsky Taamnaa.) — Hiras jest týž, který vystupuje ve v. 1. V hebr. nesluje pastýřem, nýbrž přítelem Judovým. — Se stříháním ovec byly spojeny slavnosti (srv. naše obžínky) a při nich u Kananitů asi málo dbáno cudnosti. — Juda jevil mnoho příchylnosti ke smilným Kananitům. Kdežto Abraham a Isák úsilovně se starali, by jejich synové nebrali si Kananitek za manželky, Juda nejen sám se oženil s Kananitkou, zvolil si Kananejce za přítele, ba snad i svým synům dal za manželku Kananitku. — Na omluvu Tamařinu lze říci, že nejednala z vášně, nýbrž z touhy míti potomstvo, na které měla právo, a Juda jí ho svým jednáním upíral. Místo „rozcestí" hebr. seděla „tu, kde se jde do ʿEnajim (vlastní jméno), na cestě vedoucí do Timny". Že sedávaly prostitutky na rozcestí, patrno též z Ez 16, 25; Jer 3, 2.

Nevědělť, že jest to jeho snacha. — Když ona odpověděla: „Co mi
dáš, abys směl obcovati se mnou?“ 17 řekl: Pošlu ti z (mých) stád
kozelce. Když pak opět pravila: „Strpím, co chceš, dáš-li mi zástavu
až do doby, kdy pošleš, co slibuješ“, 18 Juda pravil: Co chceš, abych
ti dal v zástavu? Odpověděla: „Svůj prsten, náramek a hůl, kterou máš
v ruce.“ Po tomto jednom obcování, z něhož žena ta počala, 19 vstala
a odešla. Odloživši roucho, oblékla se zase v šaty vdovské.
20 Poslal pak Juda kozelce po svém pastýři Odollamitovi, aby
dostal zpět zástavu, kterou byl ženě dal. Když jí ovčák nenalezl,
21 tázal se lidí onoho místa: Kde jest ta žena, která seděla na roz-
cestí? Když všichni odpověděli: „Na tom místě žádná nevěstka ne-
seděla“, 22 vrátil se k Judovi a řekl mu: Nenalezl jsem jí a lidé onoho
místa mi pravili, že tam nikdy nevěstka neseděla. 23 Tu pravil Juda:
Ať si to nechá, aspoň nás nemůže viniti z věrolomnosti; já jsem poslal
kozelce, kterého jsem slíbil, avšak ty jsi jí nenalezl.
24 Po třech měsících, hle, oznámili Judovi řkouce: Tamar, tvá
snacha, smilnila; jeť patrno, že jí život roste. Tu řekl Juda: Vyveďte
ji, ať jest upálena. 25 Když byla vedena, by trest byl vykonán, vzká-
zala svému tchánu: Počala jsem z muže, jehož jsou tyto věci; viz, čí
jest prsten, náramek a hůl (tato). 26 Juda poznav dary pravil: Spra-
vedlivější jest ona, než já; nedalť jsem ji Selovi, svému synu. — Více
však jí nepoznal.
27 Když nastala doba porodu, ukázala se dvojčata v jejím životě.
A když se již nemluvňátka rodila, vystrčil jeden ruku, na níž po-
rodní pomocnice uvázala červenou nitku řkouc: 28 Tento vyjde první.
29 On však vztáhl ruku zpět a vyšel druhý. Tu pravila žena: Proč se
mázdřice protrhla pro tebe? Proto ho nazvala Fares. 30 Potom vyšel
jeho bratr, na jehož ruce byla červená nitka; toho nazvala Zara.

V. 18. Prsten, t. j. Judovo razítko, pečetidlo, jaké staří mívali stále u sebe. — Místo „náramku“ hebr. „stužku“, na které viselo ono pečetidlo. — Hůl (patrně zdobená) byla znakem důstojnosti mužovy.

V. 21. Místo „nevěstka“ hebr. „posvátná prostitutka (kedéšá), která se „obětovala“ mužům ke cti některého boha neb bohyně, v našem případě asi ke cti bohyně kananejské Astarty. Zlořád ten byl zákonem Mojžíšovým výslovně zakázán. Obcovati s takovouto „zasvěcenou“ bylo zároveň částečným modlářstvím, což vinu Judovu jen zvětšilo. Srv. Dt 23, 17. nn.

V. 23. „Ať si to podrží,“ t. j. zástavu. Dle hebr. Juda rád oželí zástavu, jen když mu nevzejde potupa, t. j. jen když se o tom nebude mluviti.

V. 24. Juda vynáší tento rozsudek jakožto hlava rodu a tak oprávněn. — Měla býti asi — jak tomu bývalo později v podobných případech — ukamenována a mrtvola její spálena. — Trest tento vyslovil Juda, poněvadž skutek Tamařin se rovnal cizoložství. Viz svrchu v. 11. Nedbáno, že jest kruté usmrtiti matku i s plodem.

V. 26. Není sice nevinná (Zlatoústec), avšak proti mně se dopustila menšího zla (Jeronym). Jestliže se hříšným způsobem domáhala svého práva, já jsem to zavinil, že jsem jí toho práva odpíral, ač jako hlava rodu byl jsem povinen spíše jí pomoci k tomu právu. — Nepoznal jí, poněvadž měl za nedovolený podobný poměr mezi tchánem a snachou. — Dle starobabylonského práva otec, když obcoval se svou snachou dříve než jeho syn a její manžel, zaplatil nevěstě půl míny stříbra, a ona si pak mohla vzíti za muže, koho chtěla. Dle téhož zákona však otec již dále s ní nesměl obcovati. Možná, že Tamar užila tohoto práva, které platilo i v Palestině, aby si pomohla z nuceného bezmužství.

V. Peres hebr. = Průtrž. Proč jsi blánu, která tě zahalovala, protrhl, abys uchvátil práva prvorozenská? Bonfrer.

V. 30. Zerach (= Zara) = Východ?

Josef u Putifara. (39, 1.—23.)

Pán žehná Josefovi u Putifara, Josef dochází veliké přízně a důvěry u svého pána (39, 1.—6a.). Josef vítězně odpírá těžkému pokušení; jest křivě obžalován (39, 6a.—18.). I v žaláři žehná Pán nevinnému Josefovi (39, 19.—23.).

Hlava 39. — [1] Josef tedy odveden byl do Egypta; tam ho koupil od Ismaelských, kteří ho přivedli, Putifar, dvořenín faraonův, velitel osobní stráže, Egypťan. [2] Hospodin byl s ním, tak že všecko konal se zdarem. [3] Pán, v jehož domě bydlil, věděl velmi dobře, že Hospodin jest s ním, že všecko, cokoliv činí, jeho ruka řídí. [4] Nalezl tedy Josef milost před svým pánem, jenž učiniv ho svým služebníkem, ustanovil ho nade vším, tak že spravoval nejen svěřený dům, nýbrž všecko, co mu bylo dáno na starost. [5] Hospodin žehnal domu Egypťanovu pro Josefa a rozmnožoval všecek jeho majetek jak doma tak na poli. (Pán jeho) [6] nestaral se o nic než o jídlo, jehož požíval.

Josef byl krásné tváře a sličného vzezření. [7] Po delší době upřela Putifarova paní zraky své na něho a pravila: Spi se mnou. [8] On však nesvolil k nešlechetnému skutku, (nýbrž) pravil k ní: Hle, pán můj všecky věci mi odevzdav nestará se o to, co má doma; [9] nic není, co by nebylo v mé moci, nebo co by nebyl mně odevzdal, kromě tebe, která jsi jeho manželkou. Kterak bych tedy mohl tak zlou věc učiniti a hřešiti proti Bohu svému? [10] Takovými řečmi den co den žena obtěžovala jinocha, on však cizoložství odpíral. — [11] Jednoho dne vešel Josef do domu a konal beze svědků jakousi práci. [12] Tu ona chopivši se spodního okraje jeho šatu řekla: Spi se mnou. On však nechav plášť v její ruce utekl ven. [13] Když žena viděla roucho ve svých rukou a že jest pohaněna, [14] svolala [k sobě] lidi svého domu

---

Hl. 39. V. [1]. navazuje na 37, 36., poněvadž hlavou 38. bylo vypravování o Josefovi přerušeno. — „Egypťan" výslovně přidáno, že v této době, kdy panovali v Egyptě Hyxové (?), asi málokterý domorodý Egypťan dostal se ke dvoru za vysokého úředníka. Dle výpočtů v poznámkách ke hl. 37. přišel Josef do Egypta kolem roku 1930, a že Hyksové panovali v Egyptě v letech 2089—1578, přišel Josef a později Jakob s ostatními syny svými do Egypta za panování těchto Asiatů, snad Semitů, kteří byli rodově synům Israelovým bližší než domorodým Egypťanům. Okolnost tato leccos z následujícího vysvětlí.

V. [3]. Josef bydlil v samém domě svého pána, nikoli snad na poli v chatrčích, jako ostatní otroci.

V. [6]. Jídlo byla jediná práce, kterou Putifar vykonával osobně, ostatní vše svěřil péči Josefově. Touto nadsázkou má se poznačiti veliká, neomezená důvěra, jaké se u svého pána těšil.

V. [8]. a [9]. Čím větší jest důvěra pánova k otroku, tím ohavnější by bylo jí zneužiti a způsobiti pánu hořké zklamání. Již tato lidská okolnost, ale zvláště pohled na Boha, jehož by těžce urazil, nedovoluje Josefovi jednati dle přání ženina. — Podobní správci domu (zvaní merpa = majordomus) bývali takořka v každém větším domě egyptském. Vidíme je dosud vymalované na egyptských obrazech. Mívají v ruce hůl nebo psací tabulku a třtinu za uchem (jako písaři).

V. [11]. Spižírny a zásobny bývaly u egyptských domů někde vzadu, jak viděti z vykopávek a z vypuklin egyptských, a proto bylo Josefovi „vejíti do domu" za svou prací.

V. [12]. Bylo to svrchní roucho, tak zv. simla, původně veliký čtyrhranný kus látky, ale časem nabylo různých tvarů. — Toto biblické vypravování zcela se shoduje s povahou egyptských žen, jak ji líčí současné, nedávno nalezené a rozluštěné zprávy egyptské. Ženy mívaly poměrně velikou svobodu. Vypravování „O dvou bratřích" asi z XV. stol. př. Kr. má podobnou scénu, kde vystupuje svůdná a pomlouvačná žena.

V. [14]. Žena nejmenuje výslovně jmena svého muže, jako bylo v té době zvykem v Egyptě nejmenovati — patrně z úcty — jména krále, když se o něm

a řekla: Hle, manžel uvedl muže hebrejského, aby s námi skotačil.
Přišel ke mně, aby se se mnou sešel. Když jsem však já vzkřikla [15] a
on uslyšel můj hlas, pustil plášť, za který jsem ho držela, a utekl ven.
[16] Na důkaz pravdy podržela tedy plášť a ukázala jej manželu, když
se vrátil domů, [17] řkouc: Služebník hebrejský, kterého jsi přivedl, přišel
ke mně chtěje si se mnou laškovati; [18] když slyšel, že křičím, nechal
plášť, který jsem držela, a utekl ven.
[19] Pán uslyšev to a důvěřuje příliš slovům manželčiným, nad-
míru se rozhněval [20] a dal Josefa vsaditi do žaláře, kde byli ve vazbě
královi vězni. Tam byl zavřen. [21] Hospodin však byl s Josefem a sli-
tovav se nad ním, získal mu milost u správce žaláře. [22] Ten mu dal
do moci všecky vězně, kteří byli ve vězení chováni; cokoli se (tam)
dálo, podléhalo jeho nařízení. Všecko mu svěřiv (sám) [23] o nic se ne-
staral, neboť Hospodin byl s ním a všecky jeho činy řídil.

Josef v žaláři. (40, 1.—23.)

Nejvyšší královský číšník a pekař vsazeni do téhož žaláře, v němž byl Josef (40, 1.—4a.). Oba měli sen (4b.—8.). Josef vykládá sen číšníkovi (9.—15.) a pekaři (16.—19.). Sny obou dvořanů se vyplnily (20.—22.). Číšník na Josefa zapomněl (23.).

Hlava 40. — [1] Po těchto událostech dva dvořenínové egypt-
ského krále, číšník a pekař, provinili se proti svému pánu. [2] I roz-
hněval se na ně farao — jeden totiž byl nad číšníky a druhý nad pe-
kaři — [3] a vsadil je do žaláře velitele osobní stráže, v němž byl
uvězněn též Josef. — [4] Správce žaláře svěřil je Josefovi, kterýž je
též obsluhoval.
Po nějaké době, co již byli držáni ve vazbě, [5] měl každý z nich
jedné noci sen, jehož význam byl každému přiměřený. [6] Když k nim
ráno Josef přišel a uzřel je smutné, [7] tázal se jich: Proč je dnes tvář

---

mluvilo. — Aby s námi, t. j. se ženami egyptskými skotačil = milostné pletky navazoval. — Někteří se domnívali, že slovo Hebreové se rovná názvu národa vyskytujícího se na památkách egyptských pod jménem Apuriu. Jiní však dokazují, že tito Apuriu byli kmen sídlící při Rudém moři, kterého nelze s Hebreji stotožňovati.

V. [19]. Velikou důvěru ve slova manželčina ukázal Putifar, že beze všeho vyšetřování dal Josefa na pouhou její žalobu uvrci do žaláře. Zdá se však, že přece jen úplně výpovědi své paní nedůvěřoval. Kdyby jí byl úplně věřil, byl by dal za takový zločin — pokus cizoložství učiněný otrokem — Josefa popraviti. — Vězni královi = vězni státní.

V. [21]. „Správce žaláře“ dlužno rozlišovati od Putifara. Patrně byl Putifar vrchním správcem celého žaláře, kdežto tento „správce“ byl úředníkem jemu podřízeným, jehož pravomoc se vztahovala jen na vězení, ve kterém byli státní vězňové. Vězení samo bylo v téže budově, kde Putifar bydlil.

Hl. 40. V. [1]. Jest známo z pramenů mimobiblických, že měli faraonové veliký dvůr a četnou družinu, ku které nejvyšší kuchtík tím spíše patřil, že dávní Egypťané potrpěli si na dobrou kuchyni. — Oba dvořenínové provinili se asi spiknutím proti svému pánu, neb aspoň upadli do podezření podobného zločinu. Život faraonů měli v rukou, neboť snadno mohli připravované pokrmy neb nápoje otráviti. Vzpoury proti panovníkům, kterých se zúčastnily i ženy královského harému, ano i členové panující dynastie, nejsou na východě, ani v Egyptě nic neslýchaného.

V. [5]. Oba dvořenínové se domnívali, že jsou jim ty sny shůry poslány. — Egypťané, jako vůbec staří Východňané, od králů až do poslední ženy z lidu přikládali snům velikou víru. Proto bývalo tam tolik vykladačů snů. Dvořenínové byli zarmouceni, že zde v žaláři nemohou si nikomu dáti sny vyložiti.

vaše smutnější než obyčejně? 8 Oni odpověděli: Měli jsme sen a není,
kdo by nám jej vyložil. Tu jim Josef řekl: Vykládati přísluší Bohu.
Povězte mi, co se vám zdálo.

9 První vypravoval nejvyšší číšník svůj sen: Viděl jsem před
sebou vinný kmen, 10 který měl tři ratolesti. Znenáhla vyrůstaly pu-
pence, pak květy, načež zrály hrozny. 11 Číši faraonovu měl jsem
v ruce, bral jsem tedy hrozny a lisoval jsem je do číše, kterou jsem
držel a podával faraonovi. 12 Josef odpověděl: Význam snu jest tento:
Tři ratolesti znamenají ještě tři dny. 13 Po nich rozpomene se farao
tvých služeb a uvede tě do dřívějšího postavení, že mu zase budeš dle
svého úřadu podávati číše, jak jsi číníval dříve. 14 Vzpomeň si jen na
mne, až se budeš míti dobře, a prokaž mi milost, že se přimluvíš za
mne u faraona, aby mne vyvedl z tohoto žaláře; 15 jsemť tajně ulou-
pen ze země hebrejské a zde nevinně uvězněn.

16 Nejvyšší pekař vida, jak důmyslně sen vyložil, pravil: Také
já jsem měl sen. Tři koše mouky jsem měl na hlavě. 17 V jednom
koši, který byl nejvýše, nesl jsem všecky pekařské výrobky a ptáci
z toho jedli. 18 Josef odpověděl: Význam snu jest tento: Tři koše
znamenají ještě tři dny. 19 Po nich odejme ti farao hlavu, pověsí tě
na kůl a ptáci budou trhati tvé maso.

20 Třetího dne na to byly faraonovy narozeniny. Při velikých ho-
dech, které učinil svým služebníkům, vzpomněl si na nejvyššího číšníka
a pekaře. 21 Prvého uvedl zase na své místo, aby mu podával číše,
22 druhého pak dal pověsiti na šibenici, tak že správnost vykladačova
se potvrdila.

23 Avšak nejvyšší číšník, když se měl dobře, zapomněl na svého
vykladače.

V. 8. Dar vykládati sny uděluje Bůh. Doufám, že za jeho pomoci budu vám vaše sny moci vyložiti.

V. 9. Nepřátelé věrohodnosti bible se dovolávali svého času svědectví řeckého dějepisce Herodota (a Plutarcha), že prý v Egyptě réva nebyla vůbec pěstována a že tedy tato zpráva biblická není pravdivá. Zatím však objevili egyptologové celou řadu obrazů pocházejících z dob před Josefem, které podrobně líčí, kterak Egypťané víno na zdích, v loubích a pod. pěstí, na vinicích do košů sbírají, jakými různými způsoby je lisují atd., tak že tyto objevy dávají pravdivosti bible nejskvělejší svědectví.

V. 11. Tuto šťávu z hroznů rukou vylisovaných podával asi faraonovi kdysi při bohoslužbě; aspoň na jednom obrazu egyptském viděti, kterak farao přináší v úlitbu bohu šťávu z vinných hroznů, a po boku mu stojí dvorský hodnostář. Byly to snad prvotiny z vinobraní.

V. 15. Nežaluje na Putifara ani na jeho manželku, nezmiňuje se o nelidskosti bratří (Zlatoústec). — Josef užívaje názvu „země Hebreů“ měl na mysli zemi, ve které rod „Hebrea“ Abrahama (který do té doby vzrostl, že s čeledí čítal značný počet hlav) kočovný život vede. — Ostatně neužil-li Josef právě tohoto slova, mohl ho vším právem později užiti spisovatel Genese.

V. 16. Obrazy egyptské ze staletých ssutin vyhrabané líčí podrobně práci egyptských pekařů a mezi jiným též, jak pekař nese své zboží na hlavě, jak tu bible vypravuje.

V. 19. Z památek egyptských jest patrno, že Egypťané popravené zločince (bez hlavy) věšeli na koly (šibenice).

V. 20. Tytéž památky nás poučují, že skutečně narozeniny královy bývaly v Egyptě okázale oslavovány. — Jest tedy celý tento úryvek líčen v egyptských, t. j. dějepisně pravých barvách.

Josefovo povýšení. (41, 1.—57.)

První sen faraonův (v. 1.—4a.). Druhý jeho sen (4b.—7a.). Nikdo nemohl snů vyložiti (7b.—8.). Číšník vzpomněl si na Josefa (9.—13.). Josef povolán před faraona (14.—24.), vykládá mu sny (25.—36.). Za to povýšen za místokrále (37.—45a.), dostal vznešenou manželku (45b.). V třiceti letech vydává se na cestu po Egyptě (45c.—46.). Sedmiletá úroda (47.—49.). Dva synové Josefovi: Manasses a Efraim (50.— 52.). Sedm let hladových (53.—56.). Egypt obilní komorou (v. 57.).

Hlava 41. — 1 Po dvou letech měl farao sen. Zdálo se mu, že
stojí u řeky. 2 Z té vystoupilo sedm pěkných a velmi tučných krav
a pásly se na zavlažených lučinách. 3 Potom se vynořilo z řeky jiných
sedm krav, ošklivých a vyhublých. Pásly se na samém břehu řeky na
místech zelených, 4 a pohltily ty, které byly neobyčejně pěkné a
masité.
Farao procitnul 5 a když opět usnul, měl druhý sen. Sedm plných a krásných klasů vyrostlo na jednom stéblu. 6 Potom vyrostlo
tolikéž klasů jiných, sláboučkých a žhoucím větrem zkažených; 7 ty
pohltily první (klasy) se vší jejich krásou.
Tu se farao ze spánku probudil, 8 a když nastalo jitro, všecek
ustrašen poslal pro všecky egyptské hadače a pro všecky mudrce.
Povolav jich vypravoval jim sen, avšak nebylo nikoho, kdo by jej
mohl vyložiti.
9 Tu teprv rozpomněl se nejvyšší číšník a řekl: Připomínám
svoje provinění. 10 Král rozhněvav se na své služebníky, dal mne a
nejvyššího pekaře vsaditi do žaláře velitele osobní stráže. 11 Tam měl
každý z nás jedné noci sen, který nám předpověděl budoucí věci.
12 Byl tam hebrejský mládenec, služebník téhož velitele osobní stráže;
tomu jsme vypravovali sny 13 a uslyšeli jsme, co nám později skutečnost potvrdila. Neboť já jsem byl zase uveden do svého úřadu a
onen pověšen byl na kůl.
14 Tu hned na královr ozkaz vyvedli Josefa ze žaláře, ostříhali

---

Hl. 41. V [1]. Řeka = Nil.

V. [2]. „Zavlažené lučiny" jsou pastviska daleko od břehu Nilu, přece však vodou z Nilu zavlažovaná a zúrodněná. Představují sedm roků úrody, ve kterých bude Nil míti hojnost vody; daleko široko bude zavodňovati své břehy a bude hojnost píce pro dobytek; naproti tomu krávy hubené pasou se jen u břehu, jako že v době neúrody bude míti Nil málo vody, která stačí zavlažiti jen blízké okolí řeky.

V. [3]. Farao se ve snu viděl na břehu Nilu; řeka ta je tepnou Egypta; jen pokud může nilská voda, jest ráj, hned vedle, kam nemůže, je poušť. — Býk byl Egypťanům symbolem (náznakem) zemědělství. Býk, zasvěcený bohu Osirovi, bývá vyobrazován v průvodu sedmi krav. V „Knize mrtvých" prosí zemřelý, by buď sám bůh Osiris nebo sedm jmenovaných krav s býkem Osirovým pečovať mu o výživu po smrti. (Egypťané se domnívali, že člověk i po smrti má tytéž potřeby jídla atd., jako za živa.)

V. [5]. naráží na pověstnou egyptskou pšenici, jejíž stébla měla skutečně několik klasů. Sedm klasů vyrůstajících z jednoho stébla znamená asi, že sedm let úrody bude následovati bezprostředně za sebou.

V. [6]. Jihovýchodní vítr bývá v Egyptě náramně škodlivý obilí.

V. [9]. Číšník chtěje vypravovati, kde se seznámil s vynikajícím vykladačem snů, aby ukázal, jak jeho výklad snu se osvědčil, nutně připomíná své provinění, které ho uvedlo do žaláře a tam ve styk s Josefem.

V. [14]. Kdežto svobodní Egypťané považujíce vlas a vous za věc nečistou, stříhali pečlivě své hlavy a holili líce, ponechávali dlouhý vous a vlas jen otrokům; naproti tomu všichni ostatní národové starovýchodní velice si vlasu a vousu vážili. Egypťané užívali jen uměle vlásenky a umělého vousu (který již dle jejich názorů nečistým nebyl!) — Otroci vůbec, tím více otroci uvěznění, mívali v Egyptě

ho, převlékli a přivedli před krále. [15] Král mu pravil: Měl jsem sny,
a není nikoho, kdo by mi je vyložil. Slyšel jsem však, že ty velice
důmyslně je umíš vykládati. [16] Josef odpověděl: Ne já, ale Bůh dá
faraonovi příznivou odpověď. [17] Vypravoval tedy farao, co se mu
zdálo: Zdálo se mi, že jsem stál na břehu řeky. [18] Tu vystoupilo
z řeky sedm přepěkných a masitých krav a pasouce se na zavla-
žených lučinách škubaly zelenou trávu. [19] A hle, po nich vystoupilo
jiných sedm krav tak ošklivých a tak hubených, že jsem nikdy ta-
kových v Egyptě neviděl. [20] Když tyto pohltily ony prvé a sežraly je,
[21] nic tím neztloustly; zůstaly ošklivé a hubené jako dříve Tu jsem
procitnul, a opět spánkem byv přemožen [22] měl jsem tento sen: Sedm
plných a překrásných klasů vyrostlo na jednom stéblu. [23] Po nich vy-
rostlo ze stébla jiných sedm klasů slabounkých a žhoucím větrem zka-
žených, [24] a ty pohltily první klasy i s krásou jejich. Vypravoval jsem
(tento) sen hadačům, avšak není žádného, kdo by jej mohl vyložiti.
[25] Josef odpověděl: Sny králový jsou jednakého významu. Bůh
ukázal faraonovi, co hodlá učiniti. [26] Sedm pěkných krav a sedm
plných klasů znamená sedm roků úrody; oboje má týž význam [27] Sedm
pak krav suchých a hubených, které po nich vystoupily, a sedm klasů
žhoucím větrem zničených znamená sedm roků budoucího hladu.
[28] Tato (léta) budou po sobě následovati v tomto postupu: [29] Hle,
přijde sedm let veliké úrody po celém Egyptě; [30] po nich přijde sedm
let jiných takové neúrody, že se zapomene na všecek předcházející
nadbytek. Neboť hlad bude hubiti celou zemi [31] a veliká úroda bude
strávena velikým nedostatkem. [32] Že se ti pak totéž dvakráte zdálo,
to znamená, že jistě se stane, co Bůh praví, a že se to vyplní hodně
brzy. [33] Nyní tedy postarejž se král o muže moudrého a přičinlivého
a ustanoviž ho nad Egyptem; [34] ten ať ustanoví úředníky nad jedno-
tlivými kraji a pátý díl plodin po sedm let úrody, [35] která hned již
nastane, ať ukládají do sýpek; a všecko obilí ať se skládá a chová po
městech ve jménu faraonově. [36] Tak se bude schraňovati na sedm
let budoucího hladu, který zalehne na Egypt, a tak nebude země ne-
dostatkem hubena.
[37] Rada tato zalíbila se faraonovi a všem jeho služebníkům.
[38] I pravil jim: Bude nám možno nalézti muže plného ducha Božího,
jako jest tento? [39] Pak řekl Josefovi: Poněvadž ti Bůh všecko ukázal,
co jsi mluvil, bude mi možno někoho nalézti, kdo jest moudřejší než ty
nebo kdo by se tobě aspoň vyrovnal? [40] Ty budeš nad mým domem,

---

jen jediný šat — zástěru kolem kyčlí. Nyní, kdy měl Josef předstoupiti před krále, byl oblečen v dlouhou řízu.

V. [16]. Opatrně a skromně Josef vše přičítá Bohu, sobě ničeho. Pod trestem smrti bylo v Egyptě zakázáno otrokům zabývati se jakýmkoliv tajemným uměním, za které se snad počítalo i vykládání snů.

V. [25]. Dva různé sny jednakého významu naznačují jistotu jeho. Srv. v. 32.

V. [33]. Josef přidává k svému výkladu radu. Farao, jsa přesvědčen, že sny a výklad jich přicházejí shůry, přijímá s toutéž pozorností radu Josefovu.

V. [34]. Josef radí králi, aby uložil daň obyvatelstvu — pětinu celé sklizně. Kromě těch zásob, složených do veřejných sýpek, zajisté i soukromníci něco si schránili, a pak i v čas neúrody něco málo narostlo u samého Nilu.

V. [40]. Nejvyšší úředník soudní v Egyptě, k jehož pravomoci náležely různé jiné správní úřady, sluje „první po králi ve dvoře královského paláce“. Sluje též „přednostou sýpek“ a ke jménu jeho se přidávala slova: „Život, blaho a zdraví“, která se jindy směla pronášeti jen o králi neb o členu panující dynastie. Zdá se, že král jmenoval Josefa tímto vysokým úředníkem s rozsáhlou pravomocí.

a rozkazů tvých úst všecek národ bude poslušen; pouze královským
trůnem tě budu převyšovati. [41] A opět pravil farao Josefovi: Hle, usta-
novuji tě nad celým Egyptem. [42] A vzav prsten s ruky své dal mu jej
na ruku; oblékl ho v kmentové roucho a kolem hrdla mu zavěsil
zlatý řetěz. [43] Pak mu kázal vystoupiti na svůj druhý vůz a dal hla-
sateli provolávati, aby všichni před ním skláněli kolena a věděli, že
jest ustanoven nad celým Egyptem. [44] Opět pak pravil král Josefovi:
Já jsem farao; bez tvé vůle nikdo nesmí hnouti rukou ani nohou po
všem Egyptě. [45] A změnil mu jméno nazvav ho jazykem egyptským
„Spasitelem světa"

Dal mu též za manželku Asenet, dceru Putifara, kněze heliopol-
ského.

Vydal se tedy Josef do Egypta (— [46] třicet let mu bylo, když stál
před králem faraonem —) a obcházel všecky jeho kraje.

[47] I nastala úroda sedmi let. Obilí bylo vázáno do snopů, svá-
ženo do egyptských sýpek, [48] a všecek přebytek plodin byl po jedno-
tlivých městech ukládán. [49] Byla pak toliká hojnost obilí, že se rov-
nala písku moře a pro množství ani změřena býti nemohla.

[50] Než nastal hlad, narodili se Josefovi dva synové; porodila mu
je Asenet, dcera Putifara, kněze heliopolského. [51] Prvorozeného po-
jmenoval Manasses řka: Bůh dal mi zapomenouti na všecky mé těž-
kosti i na dům mého otce. [52] Druhého nazval Efraim řka: Bůh dal
mi vzrůsti v zemi mé chudoby.

[53] Když pominulo sedm let úrody v Egyptě, [54] přicházelo sedm let
neúrody, jak byl Josef předpověděl. V celém světě rozmohl se hlad,

---

V. [41]. obsahuje skutečné ustanovení Josefa místokrálem, kdežto před-cházející v. podává pouhý záměr faraonův, tak učiniti.

V. [42]. Zachované egyptské prsteny mají vyryté jméno panujícího krále, z čehož jest patrno, že byly zároveň královskými pečetidly na různé úřední listiny. Z toho vysvítá, jak velikou moc měl Josef, když mohl užívati královské pečeti. — Kment (hebr. šéš) byla přejemná, téměř průhledná sněhobílá látka (ze lnu, bavlny, kopřiv), do které se halili egyptští velmožové. Také řetězy (několikráte kolem hrdla ovinuté) vídati na obrazích egyptských, na hrdle králů i velmožů. Mohly by se přirovnati k našim řádům.

V. [45]. Hebr. „sáfenath-pa'néach" jest vlastně slovo egyptské, které mnozí egyptologové překládají, jak již učinil sv. Jeronym: „živitel světa" nebo pod. — Králové egyptští při nastoupení trůnu rovněž měnívali svá jména na znamení, že přijímají nový úřad. — Asenath jest egyptské Ns-nt, t. j. Zasvěcená (bohyni) Neit. — Heliopolis jest řecký název města, jemuž Egypťané a po nich i Israelité říkali On. Bylo asi 10 km sv. od dnešní Kahýry. Veliký obelisk dosud ukazuje bývalé jeho místo. Chloubou jeho byl slavný chrám boha Slunce a sbor kněží, který slynul učeností a zaujímal první místo mezi podobnými kněžskými sbory v Egyptě. Když Josef odtud dostal manželku, bylo to novým projevem královské přízně a pocty. — Putifar, otec této ženy, byl asi jiný než Putifar, velitel osobní stráže, ale opak zcela nemožný také není.

V. [51]. Hebr. Menašše = ten, jenž působí, že člověk zapomíná. — Vlastní syn jest Josefovi náhradou tak blažící, že zapomíná domova i všech svízelů, jaké mu bylo přestáti.

V. [52]. Efrajim = dvojí plod, dvojí úděl. — Josef vzpomíná, jak přišel chud do této země, jak bohatého však údělu dostalo se mu zde od Hospodina.

V. [54]. „Chléb," t. j. obilí v sýpkách. — V dopisech palestinských vasalů s králi egyptskými z XV. století („Listy Amarnské") se dočítáme o správci jménem Janchamu, který stojí v čele provincie zvané Jarimuta v Deltě, že byl rovněž zástupcem egyptského krále s neomezenou mocí. Spravuje sýpky a má moc otevříti je prosícím, aby se jim dostalo obilí. Není to sice Egyptský Josef, ale aspoň je dokladem, že vypravování o Josefu jest vzato ze skutečnosti a není pouhým výplodem obrazivosti. — V Horním Egyptě nalezen byl nápis, který vypravuje též o hladu, který trval sedm roků. Nápis ten pochází prý z doby pozdější, a sed-

v celém Egyptě však bylo chleba. [55] Když pak i Egypt začal lačněti, volal lid k faraonovi o pokrm. On jim odpověděl: Jděte k Josefovi a cokoli vám řekne, učiňte. [56] Když pak hladu každodenně po vší zemi přibývalo, otevřel Josef všecky sýpky a prodával Egypťanům — neboť hlad tísnil též je.

[57] A přicházely všecky země do Egypta nakoupit obilí, aby (tak) kruté bídě bránily.

První cesta bratří Josefových do Egypta. (42, 1.—38.)

Také Israel posílá své syny do Egypta pro obilí (v. 1.—4.). Příchod do Egypta (v. 5.). Josef se setkává s bratřími (6.—16.). Bratři uvězněni (v. 17.), osvobozeni a posláni pro Benjamina; jen Simeon zůstává v žaláři (18.—25.). Bratři na zpáteční cestě (26.—28.). Vypravují otci, jak pořídili (29.—34.). Jakob se zdráhá Benjamina propustiti (35.—38.).

Hlava 42. — [1] Také Jakob uslyšev, že se v Egyptě prodávají potraviny, pravil synům svým: Proč otálíte? [2] Slyšel jsem, že se v Egyptě prodává obilí; jděte tam a kupte nám, čeho potřebujeme, bychom se mohli uživiti a nezahynuli hladem. [3] Vydalo se tedy deset bratří Josefových na cestu dolů do Egypta, aby nakoupili obilí. [4] Benjamina však zadržel otec doma, řka jeho bratřím: Aby se mu snad na cestě nestalo něco zlého.

[5] Přišli tedy do Egypta s jinými, kteří tam přibyli, aby nakoupili. — V zemi Kanaan byl totiž hlad.

[6] Josef byl v Egyptě vladařem a z jeho dovolení prodávalo se lidem obilí. Když mu bratři učinili poklonu, [7] poznal je, ale velmi přísně, jako cizince je oslovil, tázaje se jich: Odkud přicházíte? Odpověděli: (Přicházíme) z Kanaanu, bychom nakoupili životních potřeb. [8] Ačkoliv on bratry poznal, přece nebyl od nich poznán. [9] Vzpomenuv si na sny, které kdysi měl, pravil jim: Vyzvědači jste; přišli jste, abyste viděli, kde má země nechráněná místa. [10] Oni řekli: Nikoliv, pane; služebníci tvoji přišli, by nakoupili potravin. [11] Všichni jsme synové jednoho muže; s mírumilovností přicházíme a služebníci tvoji nezamýšlejí nic zlého. [12] On jim odpověděl: Jinak se má věc; přišli

---

mička jest prý jen náznačným (symbolickým) číslem značícím „více" (roků); přece však jest patrno, že i jindy v Egyptě několik roků trvající hlad se vyskytoval, a že tedy i bibl. vypravování odpovídá skutečným poměrům místním.

V. [55]. Sv. Bernard a jiní ano i bohoslužba církve katol. vidí v Josefu Egyptském, který vynikal cudností, jemuž bylo tolik svěřeno, jenž živil celý Egypt, předobraz sv. Josefa, pěstouna Páně.

Hl. 42. V. [5]. Množství cizinců přicházelo pro obilí do Egypta (mezi nimi i synové Jakobovi). Ale z Asie bývaly také nejčastěji podnikány vpády do Egypta; mohli tedy příchozí býti nebezpečni; proto byl na ně zostřen dozor, aby se v rouše kupců nevloudili vyzvědači. Podezřelí lidé byli vyšetřováni soudci, a to jest asi hlavní příčina, proč byli předvedeni Josefovi, jenž byl v Egyptě nejvyšším soudcem (srv. 41, 40.). Nedáť se mysliti, že místokrál prodával osobně obilí karavanám.

V. [9]. Nyní skutečně ne již snopy, nýbrž bratři sami se sklánějí před Josefem, nyní deset hvězd se mu koří (srv. hl. 37.). Josef klaněje se v duchu nevyzpytatelné prozřetelnosti Boží, na oko ostře mluví k bratřím, ačkoli v srdci již dávno jim byl odpustil. Viní je z vyzvědačství, aby — jak u soudu bývá — oznámili svůj původ a bydliště; tím Josef nepozorovaně zví vše o své rodině, jmenovitě o svém otci.

V. [11]. Jest přece víře nepodobno, aby zástupem vyzvědačů bylo deset synů jednoho otce! Vyzvědači bývají lidé z různých stran.

jste vyhledati místa, kde země není chráněna. [13] Oni však pokračo-
vali: „Dvanáct jest nás bratří, tvých služebníků, synů jednoho muže
v Kanaanu; nejmladší jest u otce, druhý není na živu.“ [14] „Tak jest
tomu, jak jsem pravil; vyzvědači jste. [15] A teď vás zkusím. Při zdraví
faraonově! Neodejdete odtud, dokud nepřijde nejmladší váš bratr!
[16] Pošlete jednoho za sebe pro něho; vy pak zůstanete ve vazbě, dokud
se nedokáže, je-li pravda, co jste pravili, či lež; jinak — při zdraví
faraonově — jste vyzvědači.“ — [17] Pak je dal na tři dny vsaditi do žaláře.
[18] Třetího dne je kázal ze žaláře vyvésti a pravil: Učiňte, co
pravím, a budete živi; neboť bojím se Boha. [19] Jste-li mírumilovni,
budiž jeden váš bratr držen v žaláři; vy pak jděte, doneste domů
obilí, které jste koupili, [20] a přiveďte ke mně nejmladšího bratra svého,
bych mohl zkusiti vaše výpovědi a tak abyste nezemřeli. — Učinili, jak
byl rozkázal.
[21] Pravili si pak: Zaslouženě toto trpíme, neboť jsme se pro-
vinili proti svému bratru; viděli jsme utrpení jeho duše, když nás
prosil, a nevyslyšeli jsme ho. Proto nás stihlo toto soužení. [22] Jeden
z nich, totiž Ruben, pravil: Vždyť jsem vám pravil: „Neprohřešujte se
proti jinochu.“ Ale vy jste mne neposlechli. Hle, (nyní) se vymáhá jeho
krev (na nás). — [23] Netušili, že jim Josef rozumí, poněvadž s nimi
mluvil skrze tlumočníka. — [24] Josef se poněkud odvrátil a plakal; a
opět se vrátiv rozmlouval s nimi. — [25] Na to dal před nimi Simeona
vzíti a svázati. Služebníkům pak nařídil, by jim naplnili pytle obilím,
peníze však aby vložili každému z nich do jeho pytle a nad to aby
jim dali potravin na cestu. Oni tak učinili.
[26] Bratří tedy vezouce obilí na svých oslech brali se odtud.

V. [13]. Nemajíce jiného důvodu proti novému nařčení z vyzvědačství, opakují a rozšiřují totéž, co pravili dříve.

V. [15]. Při životě faraonově přísahati bývalo v Egyptě v obyčeji — podobně jako jiní národové přísahali a přísahají dosud (Peršané při hlavě šachově). — Ukáže-li se, že bratří mluvili pravdu o svém původu a o svých rodinných poměrech, bude jim Josef i věřiti, že nejsou vyzvědači. Benjamina chce viděti, poněvadž on jediný jest jeho plnorodý bratr, tudíž přirozeně nejvíce k němu lne. Připomíná mu živě zesnulou společnou matku.

V. [18]. Josef mírní po třech dnech své požadavky. Kdežto prvého dne žádal, aby zůstalo devět bratří ve vazbě, a jeden aby došel pro Benjamina, přestává nyní na opačném poměru. Snad z (tajené dosud) lásky, ale též asi proto, že by jeden stěží byl z Egypta dopravil potřebné množství obilí pro celou rodinu Jakobovu. — Josef dovolává se své bázně Boží, aby ujistil bratry, že se zachová dle slibu a neublíží jim, dokážou-li pravdivost své výpovědi. Kdyby jim nespravedlivě sáhl na život, že by se musil báti trestu Božího.

V. [20]. „Učinili, jak byl rozkázal“ — těmito slovy se praví, že bratří podrobili se vůli Josefově, a zároveň se tím stručně vyslovuje, co se níže podrobně vypráví.

V. [21]. Utrpením se otvírají oči hříšníkovi, jenž by jinak byl slepý (Bonfrèr). Utrpení za utrpení!

V. [23]. Tlumočník se patrně mezi tím na okamžik vzdálil. Nebo mluvili tak potichu, že jich neslyšel.

V. [24]. Domlouvali se asi, kdo z nich má zůstati ve vazbě. Ruben, prvorozený, byl první na řadě. Že však nebyl účasten prodeje Josefa, došlo na nejblíže mladšího bratra Simeona.

V. [25]. Bratří se zděsili, tušíce v tom nějaké nástrahy. — Z 43, 21. jest patrno, že několik jiných bratří nalezlo též peníze ve svých pytlech. Jiní dle v. 35. je nalezli až doma. Snadno totiž pomysliti, že každý bratr nevezl jen po jediném pytli, nýbrž několik pytlů, nebo že každý hnal několik oslů; nebylo tedy tak snadno hned na cestě prohledati všecky pytle, nejsou-li v nich peníze. Možná též, že měli s sebou otroky ženoucí osly s naloženými pytli!

[27] Když jeden (z nich) na místě, kde přenocovali, rozvázal pytel, aby nakrmil soumara, uzřel na vrchu v pytli peníze. [28] I řekl svým bratřím: Vrátili mi peníze, hle, jsou v pytli. V úžasu a zděšení pravili vespolek: Co nám to Bůh učinil?

[29] Když přišli do Kanaanu k svému otci Jakobovi, vypravovali mu všecko, co se jim bylo přihodilo řkouce: [30] Pán té země přísně s námi mluvil a považoval nás za vyzvědače. [31] Odpověděli jsme mu: „Jsme pokojní lidé a nemáme žádných úskočných záměrů. [32] Dvanáct jest nás bratrů zplozených od jednoho otce; jednoho již není, nejmladší jest u našeho otce v Kanaanu.“ [33] On nám řekl: „Zkusím, jste-li pokojní lidé, takto: Jednoho svého bratra zanechte u mne, naberte potravin pro své rodiny, odejděte [34] a přiveďte mi svého nejmladšího bratra, bych se přesvědčil, že nejste vyzvědači, abyste nazpět mohli dostati toho z vězení a pak abyste měli volnost po libosti nakoupiti.“

[35] Když po těchto řečech vysypávali obilí, nalezl každý u vrchu pytle zavázané peníze. Když všichni stejně trnuli, [36] pravil otec Jakob: Připravíte mne o děti. Josefa již není, Simeon jest ve vězení a Benjamina chcete (mi) odvésti; všecko toto neštěstí dopadá na mne. [37] Odpověděl Ruben: Dva syny mé usmrť, nepřivedu-li ti ho zpět; odevzdej mi ho do moci a já ti ho navrátím. [38] On však pravil: Nepůjde syn můj s vámi dolů. Bratr jeho jest mrtev, tak že zůstal sám; kdyby ho stihlo nějaké neštěstí v zemi, do níž půjdete, přivedli byste zármutkem šediny mé do hrobu.

Druhá cesta bratří Josefových do Egypta. (43, 1.—45, 28.)

Jakob posílá opět své syny do Egypta, nechce však propustiti Benjamina (43, 1.—10.). Konečně povoluje (43, 11.—14.). Bratři opět před Josefem (43, 15.—17.): Omlouvají se správci domu, jenž je konejší (43, 18.—25.). Bratři rozmlouvají a stolují s Josefem (26.—34.). Josef viní na oko své bratry z krádeže stříbrné číše (44, 1.—17.). V neštěstí Juda se obětuje za Benjamina (44, 18.—34.). Josef se dává bratřím poznati (45, 1.—15.), na rozkaz faraonův posílá je pro otce (16.—20.) s bohatými dary (45, 21.—24.). Synové Jakobovi přinášejí otci překvapující zprávy (45, 25.—28.).

Hlava 43. — [1] Zatím hlad všecku zemi tuze tísnil. [2] Když došly potraviny, které byli z Egypta přinesli, pravil Jakob svým synům: Jděte zase a nakupte nám něco potravin. [3] Juda odpověděl: Onen muž dokládaje se přísahou nám prohlásil toto: „Neuzříte mé tváře, nepřivedete-li s sebou svého nejmladšího bratra.“ [4] Chceš-li ho tedy s námi poslati, půjdeme pospolu a nakoupíme, čeho jest ti třeba.

V. [35]. V hebr. nečteme, že bratři doma „nalezli“ (jak praví Vulg.) peníze, nýbrž: „když vysypávali své pytle, byl váček s penězi každého z nich v jeho pytli. Když otec i oni viděli své váčky s penězi, ustrnuli“. Otec trnul vida peníze, bratři se lekli, poněvadž nevěděli, jak se to stalo.

V. [37]. Ruben slibuje, že nazpět přivede Benjamina (jemuž byly tehdy 23 roky); doufá v ochranu Boží a důvěřuje slovu egyptského místokrále.

V. [38]. Bolestí bych zemřel, tím spíše, že jsem již stařec.

Hl. 43. V. [2]. Jakob žádá, aby nakoupili jen něco potravin. Nevěda, že hlad potrvá dalších pět let, doufá, že snad již budoucí rok bude úrodnější, že tedy stačí koupiti jen na letošek.

V. [3]. Od Rubena podobné nabídky nepřijal (srv. 42, 37.), snad proto, poněvadž pro jeho hřích na něho zanevřel, neb proto, že se neosvědčil v příčině Josefa (hl. 37.).

[5] Pakli nechceš, nepůjdeme; neboť muž ten, jak jsme kolikráte již
pravili, vyjádřil se k nám řka: „Neuzříte mé tváře bez vašeho nejmladšího bratra.“ [6] Israel jim řekl: Jednali jste k mému neštěstí, když jste prozradili, že máte ještě jiného bratra. [7] Oni však se omlouvali: Ten člověk se nás tázal po pořádku na náš původ; zdali jest otec živ, máme-li bratra, a my jsme mu odpovídali po pořádku dle toho, co vyzvídal. Mohli jsme věděti, že nám řekne: „Přiveďte s sebou svého bratra?“ [8] Tu pravil Juda k svému otci: Pošli chlapce se mnou, abychom mohli jíti a zachovati život, bychom nezahynuli sami i děti naše.
[9] Já za chlapce ručím; z ruky mé ho žádej; nepřivedu-li ti ho zpět a neodevzdám ti ho zase, budu navždy vinen hříchem proti tobě (spáchaným). [10] Kdyby se bylo neodkládalo, byli bychom již po druhé se vrátili.

[11] Pravil jim tedy Israel, jejich otec: Musí-li tak býti, učiňte, jak myslíte. Naberte do pytlů nejlepších plodin (naší) země a doneste muži tomu dary, něco kadidla, medu, balsámu, ladanu a něco z terebintů a mandloňů. [12] Vezměte také dvojnásobnou částku peněz, také ty, které jste nalezli v pytlích, doneste zpět, snad že se stal omyl.
[13] Vezměte též svého bratra a jděte k muži tomu. [14] Všemohoucí můj Bůh vám ho nakloň, aby poslal zpět s vámi bratra vašeho, jehož vězní, i tohoto Benjamina; já pak budu opuštěný, jako bezdětný.

[15] Vzavše tedy ti muži dary, dvoje peníze a Benjamina, odebrali se dolů do Egypta. A přistoupili před Josefa. [16] Když je uviděl, a Benjamina s nimi, rozkázal správci svého domu: Uveď tyto muže do domu, dej zabíti dobytek a vystroj hody, neboť budou se mnou v poledne jísti. — [17] Učinil, co mu bylo nařízeno, a uvedl muže do domu.

[18] Tam trnouce si pravili: Pro peníze, které jsme po prvé ve svých pytlech zpět donesli, jsme sem zavedeni; chce nás křivě obviniti z potupného činu a násilně do otroctví uvrhnouti nás i naše osly.

V. [6]. Otec jim vytýká, proč raději nemlčeli o Benjaminovi. Bratři se jak tak omlouvají (v. 7.). Možná, že když dříve (hl. 37.) otce tak hrubě oklamali, ani zde nelíčí věc úplně po pravdě; možná i, že skutečně byli zevrubně vyšetřováni, a že vyšetřování to zde teprve se podrobněji popisuje a tak zpráva podaná v hl. 42. se doplňuje.

V. [8]. Nepošleš-li Benjamina, bude ještě hůře; zahyneš ty (v hebr. výslovně), my i naše rodiny, tudíž i Benjamin. Důvod ten byl tak závažný, že pohnul i Jakoba.

V. [9]. Proto byl Juda též ochoten za tento hřích podrobiti se jakémukoli trestu.

V. [10]. (Již mohl býti Simeon též doma) a nemusili trpěti nedostatkem, jako trpěli nyní.

V. [11]. Kadidlo = pryskyřice z lentišku (hebr. sorí). Srv. 37, 25 — „M e d“ znamená zde asi syrup uvařený z moštu, který byl na východě velmi oblíben; dosud se vyrábí zvláště v okolí Hebronu (arabsky „dibs“), odkud se ho ročně dopravuje množství do Egypta. Včelího medu měli v Egyptě dosti, byl by sotva býval vítaným darem. — O ladanu viz 37, 25. — Terebint dává vonné ořechy, jejichž chutné jádro se podobá mandlím. Nelze vyrozuměti, mají-li bratři vzíti s sebou ovoce z těchto dvou stromů, či snad olej vylisovaný z jader toho ovoce.

V. [12]. Za jednu částku peněz mají koupiti nového obilí, druhou částkou jsou peníze nalezené v pytlech. Možná však též, že tato druhá částka byla bratřím dána, kdyby snad bylo obilí zatím podražilo. Dvojnásobným obnosem s ostatními dary mělo snad býti též usmířeno srdce mocného pána.

V. [14]. „J á p a k b u d u j a k o b e z d ě t n ý“ dýchá odevzdaností do vůle Nejvyššího.

V. [18]. Nebyli tvrdě osloveni jako po prvé, a mimo své nadání byli vedeni do domu; větřili v tom lest — že budou uvězněni a neoudou moci prchnouti.

19 Proto hned ve dveřích přistoupivše ke správci domu, 20 pravili:
Prosíme, pane, abys nás vyslyšel. Již jedenkráte jsme (sem) přišli,
abychom nakoupili potravin. 21 Zaplatili jsme je, když jsme však přišli
na místo, kde jsme nocovali, a otevřeli jsme své pytle, nalezli jsme
na vrchu pytlů peníze; nyní je zase v téže váze přinášíme zpět. —
22 Kromě toho jsme však přinesli jiné peníze, bychom nakoupili, čeho
potřebujeme. — Nevíme, kdo je položil do našich měšců. 23 On však
odpověděl: Buď pokoj vám. Nebojte se. Bůh váš a Bůh otce vašeho
dal ty poklady do vašich pytlů; neboť peníze, které jste mi dali, jsem
správně obdržel. Na to k nim přivedl Simeona. 24 Pak je uvedl do
domu, přinesl vody, oni si umyli nohy, a dal obroku jejich oslům.
25 Potom chystali dary, až Josef o polednách přijde; slyšelif, že tu
budou jísti.

26 Když tedy Josef vstoupil do [svého] domu, podávali mu dary,
držíce je ve svých rukách a hluboce se skláněli k zemi. 27 On však
milostivě na pozdrav pozdravem odpovídaje tázal se jich: Jest starý váš
otec, o němž jste mi vypravovali, zdráv? Žije ještě? 28 Oni odpověděli:
Jest zdráv služebník tvůj, otec náš, a žije ještě. A sklonivše se kořili
se mu. 29 Josef pak pozvednuv očí a vida svého plnorodého bratra
Benjamina pravil: Tohle jest váš nejmladší bratr, o kterém jste mi
vypravovali? A dodal: Bůh buď ti milostiv, synu! 30 A hned odešel;
byltf bratrem svým hluboce dojat, že se (mu) slzy draly (do očí);
a přišed do ložnice rozplakal se. 31 Zase však umyv si tvář vyšel,
přemohl se a pravil: Noste jídla. 32 I byla nošena, ale pro Josefa
zvláště, pro bratry zvláště, a pro Egypťany, kteří jedli s nimi, také
zvláště, — neníť dovoleno Egypťanům jísti s Hebrey a za nečistou
považují takovou hostinu — 33 a seděli před ním, prvorozenec dle
svého prvorozenství a nejmladší dle svého věku. A divili se velmi.
34 Bral pak každý díl, který od něho dostal; největšího podílu se
dostalo Benjaminovi, jenž obdržel pětkráte tolik, co ostatní. I pili
s ním a pili do syta.

Hlava 44. — 1 Rozkázal pak Josef správci svého domu řka:
Naplň pytle jejich obilím, co se do nich vejde; a peníze každého

---

V. 19. Dům velmože egyptského býval tak postaven, že prvními dveřmi vcházelo se na nádvoří, odtud pak druhé dveře vedly do předsíně. — Bratři se snaží, by záhadná věc se stříbrem (penězi) brzy se vysvětlila.

V. 21. Bratři přinášejí peníze v téže váze, nebo lépe řečeno stříbro, poněvadž nebylo ještě ražených peněz, nýbrž platilo se určitou váhou stříbra. Srv. svrchu 23, 16.

V. 24. Uvedl je do domu, t. j. patrně do předsíně.

V. 30. Z předsíně se vcházelo do jídelny, která byla střediskem a hlavní místností egyptského domu; k ní přiléhala jiná menší předsíň, ze které se vstupovalo do ložnice. Tam bývaly (úborové, toilettní) stolky, tam se tedy Josef umyl (v. 31.).

V. 33. V egyptské hodovně býval jeden veliký stůl a řada stolků. Egypťané sedávali u (nevysokých) stolů jako my (neleželi tedy na polštářích) a nejídali se žádným cizincem; již proto ne, že cizinci požívali masa zvířat, která považovali Egypťané za spřízněné s bohy. S těmito bratry israelskými byli by tím méně jedli, poněvadž byli pastýři a Egypťané se štítili lidí toho způsobu života, považujíce je za barbary.

V. 34. Komu se chtěla prokázati zvláštní čest, dostával veliké úděly nejtučnějšího masa. Srv. 1 Král. 9, 23. n. a svrchu 27, 9.

Hl. 44. V. 1. Josef chce zkoušeti bratry, zvláště jejich lásku k Benjaminovi. — Až najdou stříbro, které dali za obilí, zase ve svých pytlech, nebudou moci mysliti, že Benjamin pohár skutečně ukradl, nýbrž budou nuceni míti za

polož na vrch do pytle. 2 Nejmladšímu pak vlož do pytle kromě peněz,
které dal za obilí, ještě mou stříbrnou číši. I stalo se tak. 3 Potom
z jitra byli propuštěni i s osly. 4 Když byli již kousek cesty z města
ušli, tu Josef, zavolav správce domu, pravil: Vzhůru, pusť se za těmi
muži, a dohoně jich řekni: Proč jste splatili dobré zlým? 5 Z číše,
kterou jste ukradli, pívává můj pán a z ní obyčejně hádá; to jste spáchali
něco velmi zlého. 6 On učinil, jak mu bylo nařízeno. Dohoniv
jich řekl jim, jak měl. 7 Oni odpověděli: Proč mluví pán náš, jakoby
byli služebníci tvoji tak velikého zločinu se dopustili? 8 Peníze, které
jsme nalezli v pytlích na vrchu, přinesli jsme ti z Kanaanu zpět; jak
jest možno s tím srovnati, abychom z domu tvého pána byli ukradli
zlato neb stříbro? 9 U kteréhokoliv ze služebníků tvých nalezneš, co
hledáš, ať umře, a my budeme otroky našeho pána. 10 On jim řekl:
Staň se, jak sami jste rozhodli; u kterého se věc nalezne, ten buď
mým otrokem, vy však budete nevinni. 11 Složili tedy rychle pytle na
zem a každý svůj pytel rozvázal. 12 Správce domu je prohledával,
začav (pytlem) nejstaršího a (pokračoval) až k nejmladšímu. V pytli
Benjaminově číši našel. 13 Tu oni roztrhli svá roucha a naloživše opět
pytle na osly, vrátili se do města.

14 Juda v čele svých bratří vstoupil k Josefovi — ještě totiž nebyl
z domu odešel — a všichni padli před ním na zem. 15 Tu jim pravil:
Proč jste tak učinili? Nevíte, že se mi v umění hádání nikdo nevyrovná?
16 Na to Juda: „Co odpovíme mému pánu? Čím se můžeme
poctivě omluviti? Bůh nalezl nepravost na tvých služebnících; hle,
všichni jsme otroky mého pána, my i ten, u něhož byla číše nalezena.
17 Josef odpověděl: Budiž mne daleko, bych tak jednal; kdo
ukradl číši, ať jest mým otrokem; vy ostatní můžete volně odejíti
k svému otci. 18 Juda přistoupiv blíže pravil odhodlaně: Prosím, pane
můj, by směl tvůj služebník promluviti slovo k tvému sluchu, a nehněvej
se na svého služebníka; neboť ty jsi po faraonovi 19 mým
pánem. Svého času jsi se tázal svých služebníků: „Máte otce nebo

---

to, že se dostal do pytle týmž nevysvětlitelným způsobem jako stříbro do jejich pytlů.

V. 5. Ve starém východě kromě jiných způsobů hadačských bývalo ve zvyku v y z v í d a t i z p o h á r ů budoucí nebo přítomné, ale tajné věci. Lila se do nich voda a pak olej nebo naopak, a dle různého směšování se obojí tekutiny, dle různých tvarů, které vznikaly při tom, se hádalo. Jindy se do vody lily různé rozžhavené kovy, sypala se mouka a dle podob, které se takto tvořily, uzavíralo se na to neb ono. Podobné počínání bylo jakožto p o v ě r a zákonem Mojžíšovým přísně zapověděno. Lv 19, 26.; Dt 18, 10.

V. 8. Peníze bez egyptských svědků v pytlech nalezené chtěli odvésti, proto se jim nemůže přičítati tak nepoctivý skutek.

V. 9. Plně si vědomi jsouce své neviny, mohou s dobrým svědomím tak krutý trest na sebe svolávati.

V. 10. Správce domu zmírňuje trest stanoví, že jen vinník (Benjamin) bude potrestán, ostatní že volně se mohou domů vrátit. Mělo se ukázati, co je větší, bratrská jejich láska či sobecká láska k vlastní svobodě.

V. 13. Trhají svá roucha na znamení smutku. — Nic nevytýkají Benjaminovi, vracejí se s ním jsouce ochotni s ním trpěti. Jaký to rozdíl v jejich jednání dnes a tehdy, kdy Josefa prodali! Zvláště Juda vyniká v obětavé lásce bratrské.

V. 16. „B ů h n a l e z l n e p r a v o s t“ . . „ t. j. Bůh dopustil, že byla na nás shledána nepravost — krádež číše. Nalezený předmět ukradený („corpus delicti“) je tak pádný důkaz před lidským soudem, že nelze proti němu obhájiti své neviny.

V. 18. Místo „t y j s i p o f a r a o n o v i“ hebr. „t y s j a k o f a r a o“. Proto Juda tak pokorně prosí, by směl mluviti.

bratra?“ [20] a my jsme odpověděli tobě, pánu mému: „Máme stařičkého otce a mladistvého jinocha, který se narodil v jeho stáří; plnorodý jeho bratr zemřel, tak že jest jediným synem své matky, a otec ho něžně miluje.“ [21] Ty jsi pravil svým služebníkům: „Přiveďte ho ke mně, bych mohl svýma očima na něho popatřiti.“ [22] Tu jsme se snažili přesvědčiti mého pána: „Chlapec nemůže svého otce opustiti; opustí-li ho, on zemře.“ [23] Ty jsi však pravil svým služebníkům: „Nepřijde-li nejmladší váš bratr s vámi, neuzříte více mé tváře.“ [24] Když jsme tedy přišli nahoru k tvému služebníku, našemu otci, vypravovali jsme mu všecko, co mluvil můj pán. [25] Když nám pak otec pravil: „Jděte zase tam a kupte nám trochu obilí“, [26] tu jsme mu řekli: „Nemůžeme jíti; půjde-li s námi nejmladší náš bratr, půjdeme všichni společně; jinak bez něho neodvážíme se předstoupiti před tvář onoho muže.“ [27] Na to on odpověděl: „Víte, že dva syny mi manželka má porodila. [28] Jeden vyšel, vy jste řekli: Šelma ho pohltila a dosud se neukázal. [29] Vezmete-li i tohoto a stane-li se mu co na cestě, přivedete mé šediny žalostí do hrobu.“ [30] Protož přijdu-li k tvému služebníku, našemu otci, bez chlapce — srdce jeho lpí totiž na něm — [31] a uzří-li, že ho s námi není, tu zemře a služebníci tvoji uvedou jeho šediny bolestí do hrobu. [32] Ať jsem raději já tvým otrokem, neboť já jsem se za něho zaručil a slíbil: „Nepřivedu-li ho zpět, budu stále vinen hříchem (spáchaným) proti svému otci.“ [33] Zůstanu tedy já, tvůj služebník, místo chlapce v otroctví mého pána, a chlapec ať jde [nahoru] se svými bratry. [34] Nemohuť se k otci svému vrátit bez chlapce, nechci-li býti svědkem neštěstí, jaké stihne mého otce.

Hlava 45. — [1] Josef nemohl se déle zdržeti před četnými přítomnými; rozkázal tedy, ať všichni vyjdou, aby nikdo cizí nebyl při společném poznání. [2] I dal se do hlasitého pláče, až ho slyšeli Egypťané i všecek dům faraonův. [3] Pak pravil bratřím: Já jsem Josef; ještě otec můj je živ? Bratři velikou hrůzou ustrašeni jsouce, nemohli promluviti. [4] I pravil jim laskavě: Přistupte ke mně. Když přistoupili blíže, řekl: Já jsem Josef, bratr váš, jehož jste prodali do Egypta. [5] Nebojte se a neneste to příliš těžce, že jste mne prodali do těchto krajů; neboť na vaši záchranu poslal mne Bůh před vámi do Egypta.

V. [20]. Juda zmiňuje se o stařičkém otci, o zemřelé matce a o synu, který jest považován za mrtvého; dotýká se nevědomky nejjemnějších strun srdce Josefova.

V. [23]. Ty jsi příčinou toho, že jsme sem Benjamina dovedli, proto budeš i ty příčinou smrti našeho otce.

V. [24]. Poněvadž Palestina mnohem výše leží nad mořem než Egypt, proto Písmo sv. mluvíc o lidech jdoucích z Egypta do Palestiny praví, že „vystupují“, že „jdou nahoru“, a naopak o tom, kdo jde z Palestiny do Egypta, praví, že „sestupuje“, že „jde dolů“.

K v. 25. srv. 42, 36; 43, 6.

V. [28]. Měl tedy stále ještě Jakob jiskru naděje, že by se přece jen Josef, za mrtvého považovaný, mohl vrátiti.

V. [31]. Tak by byl za krádež Benjaminovu vlastně potrestán nevinný otec.

Hl. 45. V. [3]. Láska k otci opět a opět uvádí Josefovi na mysl otázku, zda jest živ (43, 27. n.; 44, 19.—34.), jako by se tázal: Je tedy skutečně pravda, že otec můj ještě žije? — Hrůzou naplnila bratry vzpomínka na prodej bratra, který nyní stojí před nimi v takové důstojnosti a moci!

V. [5]. Josef zapomíná křivdy, jež se mu stala prodejem do otroctví, a vidí v tom jen prostředek prozřetelnosti Boží, by celý jeho rod byl zachráněn. Moudrost Boží dovede i zlo přivésti k dobrým koncům.

[6] Dva roky jsou tomu, co počal hlad v zemi a ještě zbývá pět let, ve
kterých nebude možno ani orati ani žíti. [7] Proto mne Bůh předeslal
(sem), abyste byli na zemi zachráněni a abyste mohli nabýti potravin
k živobytí. [8] Ne vaším záměrem, nýbrž vůlí Boží byl jsem poslán sem.
On mne učinil takořka otcem faraonovým, pánem všeho jeho domu a
vladařem v celém Egyptě. [9] Pospěšte k mému otci a rcete mu: Toto
vzkazuje tvůj syn Josef: Bůh učinil mne pánem celého Egypta. Přijdi
ke mně, neprodlévej. [10] Budeš přebývati v zemi Gessen, blízko mne,
ty, synové tvoji, synové synů tvých, ovce tvé, stáďa tvá a všecko,
co máš. [11] Tam budu tě živiti, — zbývát ještě pět let hladových, — abys
nezahynul, ty ani dům tvůj, aniž co z majetku tvého. [12] Hle, oči vaše
a oči bratra mého Benjamina vidí, že má ústa mluví k vám. [13] Oznamte
mému otci všecku mou slávu a vše, co jste v Egyptě viděli; při-
veďte ho rychle ke mně! [14] Na to objímaje bratra Benjamina vzal ho
kolem krku a plakal; ten plakal zase na hrdle onoho. [15] Potom zlíbal
Josef všecky své bratry a nad každým plakal. Pak teprv odvážili se
s ním mluviti.

[16] I vypravovalo se a od úst k ústům kolovalo u dvora králov-
ského: Přišli Josefovi bratři! Farao se radoval i všecek jeho dvůr.
[17] A řekl Josefovi, aby takto nařídil svým bratřím: Naložte na soumary,
jděte do Kanaanu, [18] vezměte odtud otce svého i své příbuzné a přijděte
ke mně; dám vám, co dobrého v Egyptě, že budete požívati nejlepších
plodin země. [19] Poruč také, ať vezmou vozy z Egypta a převezou své
děti a ženy; řekni: „Vezměte otce svého a pospěšte, byste hned zase
tu byli. [20] Nezanechte (tam) nic ze svého nářadí, neboť všecko bo-
hatství Egypta bude vaším.“

[21] Synové Israelovi učinili, jak jim bylo nařízeno. Josef jim dal

---

V. [8]. „Otec faraonův“ jest asi zhebrejštěný titul egyptských kněží, který mívali též vysocí dvořané.

V. [10]. Gessen nebo Gossen (egyptsky Kesem neb Kes) byla krajina v severovýchodním Egyptě, ohraničená na východ Arabskou pouští, na západ východními rameny Nilu, na sever Středozemským mořem a jezerem Menzale, na jih prostírala se téměř až po Heliopolis. Měřila asi 6600 □ km. Její místo zaujímá dnešní provincie eš-Šarkíje (= východ). Půda její byla s části travnatá step, s části velmi úrodná ornice. Dnes je sice kraj ten částečně zaplaven mořem a pokryt vrstvou neúrodného písku, pod tím však nalezena byla r. 1869 při budování Suezského průplavu vrstva orné půdy (nánosu bahna nilského) tlustá 4—6 metrů, místy až 10 metrů. Dle hlavního města nazýván ten kraj též Ramses nebo Ramesses (47, 11.).

V. [12]. Josef mluví zcela určitým způsobem, který vylučuje všecku pochybnost, že co se tu děje, je skutečnost, nikoli sen, a zároveň podává bratřím důkaz, kterého se budou mocí dovolávati, kdyby snad otec pochyboval o pravdivosti jejich zprávy, až mu ji přinesou. Mohou říci, že Josefa sami viděli a slyšeli mluviti.

V. [13]. Člověk mocně vzrušený rád opakuje, po čem touží. Srv. v. 9.

V. [16]. Byl-li farao příslušníkem Hyxů, pochopí se tím snáze, že ochotně svolil, by kmen jeho národu blízký usadil se v Egyptě (srv. svrchu 39, 1.). V novější době dle egyptských památek nově nalezených posunuje se sice příchod Hyxů do Egypta teprve k r. 1700, tak že by Josef a Jakob byli do Egypta přišli už před Hyxy, a farao, o kterém tu řeč, by nebyl původu ani asijského, ani semitského, nýbrž egyptským domorodcem. Potvrdí-li se správnost tohoto nového letopočtu, nebude tím věrohodnost biblické zprávy ani v nejmenším dotknuta.

V. [20]. Dle Vulg. nemají zanechati nic z nářadí, poněvadž toho všeho budou moci v bohatém Egyptě využitkovati. Dle hebr. však nemají se starati příliš o nářadí, i toho že jim Egypt poskytne v hojnosti.

V. [21]. Vozy tyto byly asi neveliké dvojkolky bez sedadel.

dle rozkazu faraonova vozy a potraviny na cestu. 22 Každému dal též
přinésti po dvojím rouchu; Benjaminovi však dal tři sta stříbrných
s paterým nádherným rouchem. 23 Tolikéž peněz i šatů poslal svému
otci a přidal deset oslů, kteří vezli (dary) ze všeho bohatství Egypta,
a tolikéž oslic, které nesly obilí na cestu a potraviny pro otce. 24 Tak
své bratry propustil a když odcházeli, pravil jim: Nehněvejte se na cestě!
25 Bratři ubírajíce se z Egypta nahoru přišli do Kanaanu k svému
otci Jakobovi 26 a oznámili mu: Josef, tvůj syn, jest živ; vládne nad
celým Egyptem. Slyše to Jakob, jakoby se probral z tvrdého spánku;
ale (zcela) jim nevěřil. 27 Až mu vyložili vše po pořádku a uzřel vozy
a vše, co byl Josef poslal, obživnul jeho duch 28 a řekl: Stačí mi,
že jest Josef, můj syn, ještě živ; půjdu a uzřím ho, než umru.

Příchod Israelův do Egypta. (46, 1.—34.)

Hospodin obnovuje v Bersabe Jakobovi dané sliby (v. 1.—4.). Další cesta a příchod do Egypta (5.—7.). Rodokmen synů Jakobových. Nadpis (8. a, b.). Potomstvo Liino (8c.—15.), Zelfino (16.—18.), Rachelino (19.—22.), Balino (23.—25.). Součet všech Jakobovců (26. n.). Jakob se shledal s Josefem (28.—34.).

Hlava 46. — 1 Israel tedy se vším, co měl, vydav se na cestu,
přišel ke Studni přísahy; tam přinesl oběti Bohu otce svého Isáka.
2 V nočním vidění slyšel, kterak ho Bůh volá a praví mu: Jakobe,
Jakobe! Když odpověděl: „Tu jsem“, 3 pravil mu Bůh: Já jsem Silný,
Bůh otce tvého; neboj se, vydej se dolů do Egypta, neboť učiním
tam z tebe veliký národ. 4 Já tam s tebou sestoupím a já (sám) odtamtud tě povedu, až se budeš vraceti; a Josef ti zatlačí oči.
5 Pak se Jakob bral dále od Studně přísahy. Synové ho totiž vzali
s dětmi a se ženami na vozy, které byl farao poslal na převezení starce
6 a všeho, co v Kanaanu měl. Přibyl tedy do Egypta s celým svým
potomstvem, 7 se syny, vnuky, dcerami a s celým rodem.
8 Jména synů Israelových, kteří vešli do Egypta, jsou tato:

Jakob a jeho synové:

Prvorozený Ruben. 9 Synové Rubenovi: Henoch, Fallu, Hesron
a Charmi.
10 Synové Simeonovi: Jamuel, Jamin, Ahod, Jachin, Sohar a Saul,
syn Kanaanitky.

V. 22. Dle hebr. dal každému bratru jedno roucho proměnné, t. j. svrchní, které tak sluje proto, poněvadž se častěji svléká a obléká (mění) než roucho vnitřní, spodní. — Srv. 43, 34.

V. 24. Nezáviďte Benjaminovi, svorně se snášejte.

Hl. 46. V. 1. Jakob se odebírá do „Studnice přísahy“, t. j. do Bersabe, poněvadž cesta do Egypta tudy vedla a poněvadž to bylo místo posvátné, tudíž vhodné, by se tam před krokem tak důležitým s Bohem poradil. Sliby Bohem dané potomstvu Abrahamovu vztahují se k Palestině, Isákovi Bůh přímo zakázal odebrati se do Egypta (26, 1. n.): proto Jakob opatrně vyšetřuje, nepříčí-li se tato cesta vůli Boží a smí-li se nadíti, že Bůh bude i v této zemi s ním.

V. 4. Bůh slibuje, že Jakoba z Egypta vyvede, třeba ne jeho samého osobně (ačkoliv i tělo jeho bylo po smrti pohřbeno v Palestině), nýbrž slib ten týká se jeho potomstva, Israelitů.

V. 8. V tabulce Jakobova rodu, která nyní následuje, vypočítávají se synové, (dcery až na dvě nikoliv!), a to v pořadí dle matek, ze kterých se narodili (1. Lia, 2. Zelfa, 3. Rachel a 4. Bala .

[11] Synové Levi: Gerson, Kaat a Merari.
[12] Synové Judovi: Her, Onan, Sela, Fares a Zara. — Her a Onan zemřeli v Kanaanu. — Faresovi se narodili synové Hesron a Hamul.
[13] Synové Issacharovi: Tola, Fua, Job a Semron.
[14] Synové Zabulonovi: Sared, Elon a Jahelel.
[15] To jsou synové Liini, které porodila (Jakobovi) v Syrské Mesopotamii (zároveň) s dcerou Dinou. Všech duší jeho synů a dcer: třicet tři.
[16] Synové Gadovi: Sefion, Haggi, Suni, Esebon, Heri, Arodi a Areli.
[17] Synové Aserovi: Jamne, Jesua, Jessui, Beria a pak sestra jejich Sara. — Synové Beriovi: Heber a Melchiel.
[18] To jsou synové Zelfy, kterou dal Laban Lii, své dceři, a ty porodila Jakobovi, (celkem) šestnáct duší.
[19] Synové Rachele, manželky Jakobovy: Josef a Benjamin.
[20] Josefovi narodili se v Egyptě synové, které mu porodila Asenet, dcera Putifara, kněze heliopolského: Manasses a Efraim.
[21] Synové Benjaminovi: Bela, Bechor, Asbel, Gera, Naaman, Echi, Ros, Mofim, Ofim a Ared.
[22] To jsou synové Rachelini, kteréž porodila Jakobovi; celkem čtrnácte duší.
[23] Synové Danovi: Husim.
[24] Synové Neftaliovi: Jasiel, Guni, Jeser a Sallem.
[25] To jsou synové Baly, kterou dal Laban Racheli, své dceři; ty porodila Jakobovi; celkem sedm duší.
[26] Všech duší, které přišly s Jakobem do Egypta a které vzešly z jeho krve — kromě žen jeho synů — bylo šedesát šest. [27] Synové
Josefovi, kteří se mu narodili v Egyptě, byly dvě duše. Všech duší domu Jakobova, které přišly do Egypta, bylo sedmdesát.

V. [12]. Her a Onan se zde připomínají jen mimochodem; poněvadž zemřeli v Kenaanu, proto se nepočítají do součtu 33 duší (v. 15.).

V. [15]. 31 mužských potomků + Dina + otec Jakob = 33.

V. [21]. = Bela (Bale) se jmenuje 1. Par 8, 1. výslovně prvorozencem Benjaminovým. — G e r a 1. Par 8, 3. a N a a m a n (tamtéž v. 4.) byli synové Belovi, tedy v n u c i B e n j a m i n o v i. —Dle hebr. byl též A r e d s y n e m B e l o v ý m. Nm 26, 40. (Vulg. Hered). — LXX jmenuje jen tři syny Benjaminovy (Belu, Bechera a Ašbela), za to však pět vnukův a jednoho pravnuka.

V. [27b]. — Dle v. 15. . . . . 33 duše.
„ „ 18. . . . . 16 duší
„ „ 22. . . . . 14 „
„ „ 25. . . . . 7 „
Celkem . , . . 70 duší.

Odpočítáme-li od 70 Josefa a jeho dva syny, kteří s Jakobem do Egypta nepřišli, jakož i otce Jakoba samého, dostaneme číslici 66, kterou podává v. 26. Z toho je též patrno, v jakém smyslu bráti „d u š e d o m u J a k o b o v a, k t e r é *přišly* d o E g y p t a“. Manasse a Efaraim, kteří se narodili v Egyptě, přišli do této země „v kyčlích (= v krvi) Josefových“. Podobně jest říci o jiných členech rodiny Jakobovy, počítaných do sedmdesátky. Benjaminovi se přičítá deset synů, ačkoli v době, kdy se stěhoval do Egypta (byly mu 23 léta), neměl ani jediného; svrchu bylo pak poznamenáno, že tyto „s y n y“ některé dlužno bráti v širším slova smyslu, t. j. v n u k y. Byli tedy i tito „neseni do Egypta v kyčlích“ (= v krvi) Benjaminových. Tolikéž málo pravděpodobno, že by Fares již v době stěhování se Jakobova do Egypta byl měl syny; hl. 38. dává na srozuměnou, že se Fares sám narodil asi v době, kdy Josef byl prodán do Egypta. Z toho všeho jest patrno, že tato rodopisná tabulka podává stav věcí, jaký se vyvinul až v Egyptě, a spisovatel Genese jej znal, neboť psal teprve později.

[28] Jakob poslal před sebou k Josefovi Judu, aby mu oznámil, že mu má vyjeti vstříc do Gessenu. [29] Když Juda přišel, dal Josef zapřáhnouti do svého vozu a jel tam otci naproti; uzřev ho, padl mu kolem šíje a objímaje ho plakal. [30] Tu pravil otec k Josefovi: (Nyní) již rád zemru, poněvadž jsem viděl tvoji tvář a poněvadž tě živého zanechávám. [31] On však pravil k bratřím a k celému domu otcovu: Půjdu, oznámím věc faraonovi a řeknu mu: Moji bratři a dům mého otce, kteří byli v Kanaanu, přišli ke mně; [32] jsou to muži pastýři ovec a zabývají se chovem dobytka; brav svůj a skot a všecek svůj majetek přivedli s sebou. [33] Když vás povolá a řekne: „Jaké jest vaše zaměstnání," [34] odpovíte: „Pastýři jsme my, tvoji služebníci, od dětství až do dneška, my i naši otcové." To řeknete, abyste směli přebývati v Gessenu; neboť Egypťané se štítí všech ovčáků.

Šťastný pobyt Israelův v Egyptě za dob hladu.
(47, 1.—26.)

Krajina Gessen odevzdána rodině Israelově (v. 1.—6.). Israel před králem (7.—10.) a v Gessenu (11. n.). Egypťané donuceni hladem prodávají králi svůj dobytek (13.—17.). Podobně i pozemky a sebe (18.—26.).

Hlava 47. — [1] Josef tedy vstoupiv k faraonovi oznamoval mu: Otec můj a bratři se svým bravem, skotem a vším majetkem přišli z Kanaanu a — hle — zastavili se v Gessenu. [2] Potom představil též pět mužů z bratří svých králi. [3] Když se jich tázal: „Jakého jste zaměstnání?" odpověděli: My, tvoji služebníci, jsme pastýři ovec, my, i naši otcové. [4] Přicházíme, bychom požívali pohostinství v zemi tvé; neboť není trávy pro stáda tvých služebníků, poněvadž velice tíží hlad Kanaan. Prosíme, abys dovolil nám, svým služebníkům, přebývati v Gessenu. [5] Tu pravil král Josefovi: Otec tvůj a bratři tvoji přišli k tobě. [6] Egypt jest ti otevřen; usaď je na nejlepším místě a dej jim krajinu Gessen. Víš-li, že jsou mezi nimi schopní muži, ustanov je dozorci nad mými stády.

[7] Poté uvedl Josef svého otce před krále a představil mu ho. Když králi požehnal [8] a byl od něho tázán: „Kolik jest ti let", [9] odpověděl: „Dnů putování mého je sto třicet let, — málo to dnů, ale zlých; nedosahují dnů putování mých otců." [10] Požehnav krále vyšel ven.

V. [34]. Odporni byli Egypťanům zvláště cizí, z Asie přicházející beduini, které nazývali „šasu". Krajina Gessen byla pro Israelity Prozřetelností vyvolena zajisté i proto, poněvadž byla na hranicích Asie, tak že mohli ji za daných poměrů snáze opustiti a odstěhovati se do zaslíbené země, než kdyby byli sídlili někde ve vnitřním Egyptě. Také mohli zde, nejsouce v tak těsném styku s Egypťany, své náboženství zachovati v původní ryzosti.

Hl. 47. V. [3]. Poněvadž podobné zástupy asijských kočovníků často přicházely do Egypta, byla tato otázka jim kladená tak běžna, že na ni již 46, 33. n. Josef upozornil.

V. [6]. Správa dobytkářství byla v Egyptě organisována. Každá župa měla svého „přednostu býků", který slul též „přednostou rohů, kopyt a peří".

V. [7] Otec byl představen králi teprv později snad proto, že mu po namáhavé cestě bylo se dříve poněkud zotaviti, což jest ve vysokém jeho věku zcela pochopitelno.

V. [9]. Putování zde znamená život a hodí se velice dobře pro kočovný život patriarchův. — *130* proti Abrahamovým *175* a Isákovým *180* letům! Jakob ne-

[11] Josef tedy dal otci a bratřím pozemky v majetek v nejlepším místě země, v Ramesses, jak byl farao rozkázal. [12] A živil je i všecek dům svého otce, dávaje každému potraviny.

[13] Po celém totiž světě nedostávalo se chleba a hlad tísnil zemi, jmenovitě Egypt a Kanaan. [14] Všecky peníze z těchto zemí za prodané obilí stržené Josef shromažďoval a ukládal do pokladny královské. [15] Když pak kupujícím peníze došly, přicházeli z celého Egypta k Josefovi a říkali: Dej nám chleba; proč bychom měli, když nemáme peněz, mříti před očima tvýma? [16] On jim odpověděl: Nemáte-li peněz, přiveďte svůj dobytek a dám vám zaň potravin. [17] Když jej přiváděli, dával jim potraviny za koně, za ovce, za hovězí dobytek a za osly; tak je živil toho roku za vyměněný dobytek.

[18] Přišli též druhého roku a pravili: Nebudeme před naším pánem tajiti, že nemajíce peněz nemáme ani dobytka; není tě také tajno, že kromě těla a pozemků nemáme ničeho. [19] Proč bychom tedy měli zemříti před očima tvýma my, i země? Budeme tvým majetkem! Kup nás za královské otroky a vydávej nám símě, by pro nedostatek zemědělců nestala se země pouští. [20] Skoupil tedy Josef všecku půdu Egypta, když pro veliký hlad každý prodával své pozemky. Tak ji uvedl ve vlastnictví faraonovo — [21] i s veškerým jejím obyvatelstvem — od jednoho konce Egypta až ke druhému, [22] kromě pozemků kněží, které jim byly dány od krále; ti totiž dostávali z obecných sýpek určité množství obilí, pročež nebyli nuceni prodávati své pozemky. [23] Tu pravil Josef k lidu: Hle, jak vidíte, vy i půda vaše jsou majetkem faraonovým. Vezměte símě a osívejte pole, [24] abyste mohli míti obilí. Pátý díl budete odváděti králi, čtyry ostatní vám ponechávám na setí a na výživu rodin a dětí. [25] Oni odpověděli: Naše blaho jest v tvé moci; jen hlediž na nás (laskavě) pán náš a s radostí budeme králi sloužiti. [26] Od té doby až do dneška se v celém Egyptě odvádí králům pátý díl a stalo se to takořka zákonem, — kromě půdy kněží, která byla prosta toho závazku.

---

předvídal a nepočítal si dlouhého života; skutečně také již po 17 letech u věku 147 roků se rozžehnal se světem. Nazývá své dny „zlé", že mu bylo mnoho trpěti (od Esaua, Labana, od vlastních dětí).

V. [11]. Ramesses bylo hlavní město župy, dle něhož pak slula celá župa, snad i celá krajina Gessen. Srv. 45. 10.

V. [15]. „Před očima tvýma," který přece můžeš nám život zachrániti!

V. [16]. Dobytek přirozeně pro nedostatek píce zlaciněl a obilí pro velikou poptávku a malou nabídku podražilo.

V. [17]. Ze zmínky o koních možno se dovtípiti, že do vozu, na kterém Josef přijel otci naproti (46, 29.), také byli zapřaženi koně.

V. [19]. „Země umírá," když se nevzdělává a neosívá.

V. [20]. Staré zprávy egyptské skutečně poučují, že v nové říši všecka půda byla majetkem faraonovým, t. j. státním, a že zemědělci odváděli naturální daň = pětinu všeho výnosu.

V. [21]. T. j. obyvatelé tito se stali faraonovými nevolníky.

V. [22]. — Kněží nebyli nuceni prodávati svých pozemků, poněvadž dostávali pravidelné dávky ze státních zásob, které stačily k jejich výživě. To souhlasí s památkami egyptskými, které vypravují, že králové egyptští svou přízní a dary hojně obmýšleli chrámy a kněze.

V. [23]. V sedmém roce neúrody dává Josef lidu obilí na výsev, kdežto dříve tak nečinil, asi proto, že již kynula naděje budoucí úrody.

Poslední pořízení Jakobova. (47, 27.—49, 28.)

Josef se zavazuje otci přísahou, že pohřbí jeho mrtvolu v rodinné hrobce (47, 27.—31.). Jakob adoptuje (přijímá za své) oba syny Josefovy (48, 1.—7.), žehná jim (48, 8.—20.) a Josefovi uděluje dědičný podíl (48, 21. n.). Jakob před smrtí svolává své syny a žehná jim (49, 1. nn.). Úvod (49, 2.). Požehnání a) Rubena (3. n.), b) a c) Simeona a Leviho (5.—7.), d) Judy (8.—12.), e) Zabulona (13.), f) Issachara (14. n.), g) Dana (16.—18.), h) Gada (19.), i) Asera (20.), j) Neftaliho (21.), k) Josefa (22.—26.), l) Benjamina (27.). Závěrek (28.).

27 Přebýval tedy Israel v Egyptě — to jest v zemi Gessen — právem vlastnickým a vzrostl a rozmnožil se velice. 28 Žil tam (Jakob) sedmnácte roků, tak že bylo všech dnů jeho života sto čtyřicet sedm roků. 29 Když pozoroval, že se blíží den jeho smrti, povolal svého syna Josefa a pravil mu: Nalezl-li jsem milost v tvých očích, vlož svoji ruku pod mou kyčli; prokaž mi ten skutek lásky a věrnosti, že mne nepochováš v Egyptě, 30 nýbrž — abych odpočíval se svými otci — že mne odvezeš z této země a pohřbíš ve hrobce mých předků. Josef mu odpověděl: Já učiním, co jsi rozkázal. 31 On pak: „Přísahej mi tedy," řekl. Když přísahal, poklonil se Israel Bohu, obrátiv se ke hlavám lůžka.

Hlava 48. — 1 Po těchto událostech bylo Josefovi oznámeno, že jest jeho otec nemocen. Vzav tedy dva syny, Manasse a Efraima, vydal se na cestu. 2 Když bylo starci řečeno: „Hle, syn tvůj Josef přichází k tobě", tu se vzpřímil a posadil na lůžku. 3 Když pak k němu vstoupil, řekl: Všemohoucí Bůh se mi zjevil v Luze, která jest v Kanaanu, požehnal mi 4 a pravil: „Já tebe rozplodím a rozmnožím a učiním z tebe zástupy národů; a dám tuto zemi tobě i potomstvu tvému [po tobě] ve věčné vlastnictví." 5 Dva tedy synové tvoji, kteří se ti narodili v Egyptě, dříve než jsem k tobě sem přišel, budou moji; Efraim a Manasses budou v mých očích rovni Rubenovi a Simeonovi. 6 Ostatní

K v. 29. srv. 24, 2.

V. 31. Jakob děkuje Bohu za milost, kterou mu tím prokázal, že pohnul Josefa, by mu slíbil, že vyplní jeho přání. Srv. 3. Král. 1, 47. — Nemoha jinak se zvednouti obrací se aspoň tváří k povrchu lůžka a klaní se směrem ku hlavám. Dle LXX „nachýlil se Jakob ke hlavě, t. j. ke hrotu jeho žezla" (srv. Žid 11, 21.), tím prý Jakob vzdal čest královské moci Josefově a v ní království Kristovu. — Příběhy o Josefovi jsou nedostižným vzorem umění vypravěčího. Starobylost, věrnost v líčení života, poutavost a jednotnost zorného úhlu splývá v ladný celek neskonalé krásy. — Nástěnná malba, nalezená v hrobě v Beni-Hasanu, nepředstavuje nám sice stěhování se právě rodiny Jakobovy do Egypta, nýbrž vůbec kterési rodiny semitské, ale tak aspoň nepřímo potvrzuje, že vypravování biblické o Josefovi a Jakobovi vyhovuje skutečným tehdejším poměrům.

Hl. 48. V. 2. Vzpřímil se: polo seděl, polo ležel. Srv. 47, 31.

K v. 3. srv. 28, 13; 35, 9 nn.

V. 5. Jakob dva syny Josefovy přijímá za své (adoptuje): dává jim taková práva, jaká měl kterýkoliv jeho vlastní syn. Ke svým dvěma nejstarším synům přirovnává syny Josefovy a na roveň jim je staví.

V. 6. Jako potomci Rubenovi budou tvořiti samostatný kmen Rubenovců, a jako potomstvo Simeonovo budou tvořiti kmen Simeonovců, a jako každý z těchto kmenů obdrží své území, svůj úděl v zaslíbené zemi, tak bude i s Efraimem a Manassem. Potomstvo jejich bude o sobě kmenem Efraimovců a Manassovců, a každému z nich dostane se zvláštního údělu v zemi zaslíbené. Ostatní synové Josefovi dle ustanovení Jakobova měli býti počítáni buď k Efraimovcům anebo k Manassovcům a měli sídliti v území jednoho neb druheho z těchto kmenů. Poněvadž prvorozený dostával větší díl (obyčejně dvojnásobný) majetku otcova než ostatní, Jakob tím, že dává synům Josefovým po jednom údělu, přenesl vlastně

však (synové), které po nich zplodíš, budou tvoji; pod jménem jednoho ze (jmenovaných) bratří budou vedeni v územích, kterých se jim dostane. [7] Mně totiž, když jsem přicházel z Mesopotamie, zemřela Rachel v Kanaanu ještě na cestě — bylo to na jaře a já jsem se ubíral do Efraty — a pochoval jsem ji u cesty (vedoucí) do Efraty, která sluje jiným jménem Betlem.

[8] Uzřev pak (Jakob) jeho syny pravil k němu: „Kdo jsou tito?“
[9] Odpověděl: „Jsou to moji synové, které mi Bůh zde dal.“ „Přiveď je“
— pravil — „ke mně, bych jim dal požehnání.“ [10] Oči totiž Israelovy
pro vysoké stáří byly zakaleny, že nemohl jasně viděti. Když je tedy
(blíže) k němu přivedl, políbiv a objav je [11] pravil k svému synu:
Není mi odepřeno spatřiti tě; nad to ukázal mi Bůh tvé potomstvo.
[12] Když je pak Josef vzal z klína otcova, poklonil se až k zemi.
[13] I postavil si Efraima po pravé, to jest na levou stranu Israelovu,
Manasse pak po levé straně, to jest na pravou stranu otcovu a přitáhl oba k němu blíže. [14] Jakob vztáhnuv pravici vložil ji na hlavu
mladšího bratra Efraima, levici pak na hlavu Manasse, jenž byl starší,
přeloživ ruce křížem. [15] A požehnal synům Josefovým řka: Bůh, před
jehož tváří chodili otcové moji Abraham a Isák, Bůh, jenž byl mým
pastýřem od mého mládí až do dneška, [16] anděl, který mne vytrhl ze
všeho zlého, žehnej těmto chlapcům; buďtež jmenováni jménem mým,
jakož i jmény mých otců Abrahama a Isáka a vzrosťtež v množství
na zemi.

[17] Josef vida, že vložil otec pravici na Efraima, přijal to s těžkým
srdcem, chopiv se otcovy ruky snažil se zvednouti ji s hlavy Efraimovy a přenésti na hlavu Manassovu [18] a řekl k otci: To není po

---

právo prvorozenecké na Josefa, jemuž se dostalo takto dvou dílů. Srv. též 21 n.

V. [7]. Poznámku, že Efrata jinak sluje Betlem, přičinil jen spisovatel. Jakob ji nevyslovil. — Stařec ještě nyní vzpomíná své milované manželky; podává se tím jedna z příčin, proč přenáší právo prvorozenecké na Josefa. (Učinil tak též pro ctnosti Josefovy, jakož i pro jeho zásluhy o celou rodinu, že ji zachránil od smrti hladem a opatřil jí bohatá sídla v Gessenu.). — Srv. 35, 16.

V. [8]. Jakob viděl sice dvě postavy před sebou, nemohl jich však rozeznati pro slabost zraku.

V. [11]. Dostalo se mi větší radosti, než jsem se mohl nadíti; nejen tvář Josefovu jsem spatřil, nýbrž i jeho syny!

V. [12]. Manassovi bylo tehdáž asi 19, Efraimovi asi 18 let; narodili se již před sedmi roky neúrody a Jakob, který přišel do Egypta v druhém roce hladu, žil tam ještě 17 roků. Srv 41, 50; 45, 6; 47, 9. 28. — Josef je oddálil od klína otcova, aby se mohl pokloniti otci a tak mu poděkovati za lásku, kterou projevil k jeho synům a tím i k němu samému.

V. [13]. Josef se domníval, že starší jeho syn obdrží od děda hojnější požehnání než mladší, proto ho chtěl postaviti tak, aby žehnající dotkl se ho pravicí.

V. [15]. „Choditi před tváří Hospodinovou“ = plniti dokonale jeho vůli.

V. [16] Sv. Jan Zlat. se domnívá, že „anděl“ zde na třetím místě uvedený je týž, jenž sluje před tím dvakráte Bůh. — Požehnání udělené synům Josefovým bylo vlastně uděleno Josefovi, jako zlořečení Noemovo vyslovené nad Kanaanem bylo zlořečením jeho otce Chama. — „Buďtež jmenováni . . . Budou syny Abrahamovými, Isákovými a mými, a tak budou účastni všech zaslíbení, jichž se mně a otcům mým dostalo; je to všeobecné požehnání, které přísluší každému potomku Jakobovu. Zvláštní požehnání synům Josefovým udělené následuje až v 49, 22. nn.

V. [17-19]. přerušuje požehnání, ve kterém Jakob pokračuje teprv až zase ve v. 20. — Při sčítání lidu za Mojžíše čítal kmen Manassův ještě o 20.000 mužů

právu, otče, neboť tento jest prvorozený; polož pravici svou na jeho
hlavu. 19 On však odpíraje (mu) pravil: Vím, synu [můj], vím; i z to-
hoto sice budou národové, i on se rozmnoží, ale mladší jeho bratr
bude větší než on, a potomstvo jeho vzroste v národy.
20 A žehnaje jim tehdy pokračoval: V tobě požehnán bude Israel
a bude se říkati: Učiniž tobě Bůh jako Efraimovi a jako Manassovi!
Tak dal přednost Efraimovi před Manassem.
21 Na to pravil k synu svému Josefovi: Hle, já umírám, avšak
Bůh bude s vámi a přivede vás zase do země vašich otců. 22 Dávám
ti jeden díl, kterého jsem dosáhl mečem a lučištěm svým z moci Amor-
rhejských, (abys jej měl) před svými bratry.

Hlava 49. — 1 Potom povolal Jakob svých synův a řekl jim:
Shromažděte se, abych (vám) oznámil, co se bude díti s vámi v bu-
doucích dnech.

2 Shromažděte se, synové Jakobovi,
slyšte Israela, svého otce!

3 Rubene, tys mým prvorozencem,
mojí silou, avšak počátkem mé bolesti,
prvním při podělování, prvním nadvládou.

---

více než Efraimův (Nm 26, 34. 37.). Ale již v době „soudců“ byl kmen Efraimův z nejčetnějších, po smrti pak Šalomounově byl nejmocnějším a nejvlivnějším kmenem nové říše severní. První král její Jeroboam byl jeho příslušníkem, hlavní město Sichem bylo na jeho území, ano dle něho i nazvána celá severní říše „královsvím Efraim“.

V. 20. Požehnání, kterého se dostane synům Josefovým, bude příslovečným.

V. 21. Bůh slíbil 46, 4. Jakobovi, že ho, to jest jeho potomstvo, přivede z Egypta zpět.

V. 22. Místo „díl“ hebr. hřbet (horský), t. j. pole Jakobovo u Sichemu, které dle 33, 19. Jakob koupil a na němž později byly uloženy kosti Josefovy Jos. 24, 32. Amorité asi násilně Jakobovi v jeho nepřítomnosti pole ono zabrali, tak že bylo Jakobovi zbraní domáhati se svého práva. Možno však překládati též: „kterého dosáhnu . . .“, a představiti si, že mluví Jakob v duchu prorockém, maje na mysli, kterak jeho potomstvo (= on) za vedení Josuova dobude mečem Palestiny a také pole jeho. Tento překlad souvisí s hl. násl. Vlastnické právo Josefovo na toto pole bylo novou předností, kterou měl před ostatními svými bratry.

Hl. 49. V. 1. „v budoucích dnech“ doslovně „v posledních dnech“. Rčení toto často se vyskytující u pozdějších proroků znamená dobu messiášskou; zde však jen částečně se vztahuje na tuto šťastnou dobu; hlavně na dobu rozdělení Palestiny mezi kmeny israelské, které vykonáno bylo za Josue.

V. 2. počíná vzácná báseň nehynoucí ceny, nazvaná „Požehnáním Jakobovým“ (vzhledem k tomu, kdo žehná), nebo „Dvanácte požehnání patriarchů“ (komu je žehnáno); nejvhodněji však sluje „Závětí Jakobovou“. — Podobně oslovil též Mojžíš před svou smrtí Israele (Dt 33.). Srv. též Davida v 1. Par 28. n., Tobiáše v 14, 5. nn., Matatiáše v 1. Macb 2, 49. nn., ano samého Krista promlouvajícího k apoštolům u poslední večeře. V. 2. jest úvod k celé básni, jakým začínají i jiné biblické básnické plody. Srv. 4, 23; Dt 32, 1; Is. 1, 10; 28, 14; Jer. 7, 2.

V. 3. Jakob oslovuje Rubena přímo, podobně jako níže Judu a Josefa; o ostatních svých synech mluví Jakob jen ve třetí osobě. — Co znamená, že jest Ruben „silou Jakobovou“, jest patrno z následujícího rčení v hebr., kde Jakob nazývá Rubena „prvotinou svého mužství“, své plodné síly (viz níže). — Poněvadž byl Ruben prvorozencem, proto se mu mělo dostati nejprvnějšího a nejlepšího údělu od otce („první při podělování“), proto měl po otci vykonávati nadvládu nad bratry („první nadvládou“). — „Počátkem bolesti“ dle Vulg. (srv. však níže znění hebr.) nazývá Jakob Rubena se

4 Kypíš (sice) jako voda, (avšak) neporosteš,
poněvadž jsi vstoupil na lože svého otce,
poněvadž jsi znesvětil jeho lůžko.

5 Simeon a Levi jsou bratři,
nástrojové nepravosti se zbraní zacházející.
6 Do jejich shromáždění nevstoupí má duše
a ve sboru jejich nebude má sláva;
neboť v zuřivosti své vraždili muže
a svévolně podkopali zeď.
7 Zlořečena budiž jejich zuřivost, že byla tak prudká,
a (zlořečen buď) jejich vztek, že byl (tak) krutý.
Rozdělím je v Jakobu
a rozptýlím je v Israeli.

---

zřetelem na jeho zločin, který jmenuje níže a který se otcovského srdce bolestně dotkl (35, 22.).

V. 4. Jako vařící voda kypí a přetéká z nádoby, tak i Ruben kypí a kypěl životní silou (a s ní spojenou vášní pohlavní při svém zločinu 35, 22.). „Neporosteš" dle hebr. „nebudeš vynikati", jak by se dalo očekávati se zřetelem na tvoji sílu. Dle kritického znění hebrejského toto požehnání dané Rubenovi zní takto:

Rubene, tys mým prvorozencem,
silou mou a prvotinou mého mužství,
prvním ve cti a prvním v moci.
Kypíš (sice) jako voda, nebudeš (však) prvním,
poněvadž jsi vstoupil na lože svého otce,
znesvětil jsi lůžko Bilhy.

Bilha (= Bala). Srv. 35, 22. Předpovídá tedy Rubenovi, že nebude ani on sám ani jeho kmen hráti vůdčí roli v Israeli, jaká by prvorozenému příslušela. Skutečně již dři druhém sčítání lidu za dob Mojžišových má Ruben skorem o 3000 mužů méně než při prvém (Nm 1, 21. — 46.500; Nm 26, 7. — 43.730). Neznáme ani soudce, ani krále, ani proroka z kmene Rubenova. Od dob Davidových splývají Rubenité s Moabity a Ammonity, a tak mizejí z dějin. — U požehnání jiných synů shledáme, že Jakob navazuje svá slova na kořenný význam jejich jména neb aspoň na jeho obsah, zcela dle názorů starých Semitů, kteří viděli ve jméně všecku podstatu věci neb osoby. Zde sice není věc tak jasná, přece však lze viděti trpkou ironii ve slově Re'úbén = vizte syna-prvorozence a vizte jeho — neslavnou budoucnost.

V. 5. — Jakob má na mysli zločin, kterého se Simeon a Levi společně dopustili na Sichemitech (hl. 34). Byli bratři nejen dle krve, nýbrž i smýšlením svým, kteří skutečně bratrsky spolupracovali o zkázu Sichemu. — Místo „nástrojové nepravosti..." hebr.: „Lest a násilí jsou jejich zbraně". Lstivě zneužili obřízky.

Ve v. 6. odříká se Jakob jakékoliv účasti na zločinném jednání těchto dvou synů. Dle opraveného znění hebrejského zní tento verš:

K jejich záměrům duše má nepřistoupí,
k jejich rozhodnutí nitro mé se nepřikloní,
neboť v zuřivosti své vraždili muže,
ve své zpupnosti mrzačili býky.

V. 7. Spojili se ke zločinu, za trest budou od sebe odloučeni, rozptýleni v Palestině. Trest vyplnil se zvláště na pokolení Levi, které nemělo vůbec souvislého území, jsouc rozptýleno po různých městech. — Simeonitů rychle za dob Mojžíšových ubývalo. Při prvém sčítání bylo jich 59.300 mužů (Nm 1.), za druhého sčítání jen 22.200 (Nm 26.). Při dobývání Palestiny nevystupují Simeonovci samostatně, nýbrž v jakési závislosti na Judovcích. Území Simeonovi přikázané se počítá k území Judovu (Jos 19, 1.—9; 15, 26.—32. 42). 1 Par 4, 39; 4, 42. nn., 2. Par 15, 9. nasvědčují tomu, že Simeonite sídlili též mezi jinými kmeny. — Levi bylo vykládáno svrchu ve významu „ten, jenž přilnul". Přilnul též k Simeonovi,

[8] Judo, tebe slavit budou tvoji bratři,
ruka tvá bude (spočívati) na šíji tvých nepřátel,
před tebou budou se skláněti synové tvého otce.
[9] Lvím mládětem jest Juda —
za kořistí, synů můj, si vykračuješ.
Odpočívaje ležíš jako lev
a jako lvice; kdo tě smí drážditi?
[10] Nebude odňato žezlo Judovi,
aniž vládce z krve jeho (pocházející),
dokud nepřijde Ten, jenž má býti poslán,
a jenž bude očekáváním národů.

---

páchaje s ním zločin v Sichemu, a za to — jaké přilnutí to bude, když bude nyní od něho odtržen. Podobná ironie jako svrchu ve slově Ruben. — Levité však později smyli hřích svého otce náboženskou horlivostí, s jakou zakročili proti modlářství, proto jim Mojžíš žehná (Dt 33, 8. nn.), a rozdělení jejich sídel po územích jiných kmenů není pak zlořečením, nýbrž požehnanou podmínkou jejich kněžského působení.

V. [8]. Juda sice zhřešil (hl. 38.), ukázal však svoji velkodušnost (38, 26.), zachránil Josefovi život (37, 26.), a byl ochoten obětovati se za Benjamina a tím za otce 44, 18 nn. Jemu se dostává od otce nejbohatšího požehnání do pozdější budoucnosti, až budou kmenové israelští sídliti v Palestině. Požehnání navazuje na význam jména Judova (paronomasií), které znamená asi naše „Slavený, Sláva, Slávek“; slovná hříčka zněla by asi: „Slávo, tebe slaviti budou....“ Bratrské kmeny budou uznávati přednost a nadvládu kmene Judova, ku které přispějí jeho vítězné boje (= ruka tvá na šíji . . .).

V. [9]. Juda přirovnán ke králi zvířat — ke lvu. Dokud stojí u lože umírajícího otce, jest sice ještě jen lvíčetem, avšak jeho potomstvo vzroste v mohutný kmen, který bude mezi ostatními kmeny, čím jest lev mezi zvířaty. Jako lev sebevědomě kráčí za kořistí, tak bude kráčeti Juda do boje. Jiné překlady však mají: „*Od* kořisti...“ Jako lev vítězně se vrací z lupu, tak ty vraceti se budeš z vítězných bojů. Potom Juda klidně spočine na vavřínech, a nikdo rozumný neodváží se ho znepokojovati v tom klidu. — Jakob se vrací k obrazu lva a přidává „lvice“, poněvadž lvice, když má mladé, bývá nedůtklivější a zuřivější než lev. — Místo: „kdo tě smí drážditi“ Vulg. doslovně „jej“ (skok od druhé osoby ku třetí, našemu uchu nelibý).

V. [10]. „Žezlo“ obrazně = nadvláda. — „Vládce pocházející „z jeho krve“, doslovně „z jeho slabin, kyčlí“, doplň: nebude Judovi odňat. Dle opraveného znění hebrejského zní tento verš:

Nevzdálí se žezlo od Judy,
aniž hůl od jeho nohou,
dokud nepřijde ten, jemuž přísluší
a jemuž se národové podrobí.

Hůl vladařská, královské žezlo, vzniklo z dlouhé hole pastýřské (srv. biskupskou „berlu“) Jakob má na mysli krále na trůně sedícího a v ruce vladařskou hůl (= žezlo) držícího tak, že spočívá na zemi mezi jeho chodidly a trčí mezi jeho koleny, jak na vyobrazení starovýchodních panovníků dosud viděti. Ten, „*jemuž* (žezlo a vladařská hůl) přísluší“, nemůže býti nikdo jiný než Messiáš. Smysl: Kmen Judův bude vždy vůdcem mezi Israelity, bude míti nadvládu. Až přijde Messiáš z pokolení Judova, vztyčí nové žezlo své, jemuž se podrobí pohanští národové. Po skleslé politické moci Judově přijde duchovní moc potomka Judova — Messiáše. Výklad tento nejlépe se srovnává s pozdějšími proroctvími a s evangeliem, dle nichž bude Messiáš zasedati na trůně svého otce Davida a jehož vláda bude trvati věčně (2 Král 7, 13. 16; Is 9, 7; Lk 1, 32.). Nebude tedy Judovi v tomto smyslu vzato žezlo vůbec.

Juda vystupuje skutečně v dějinách dle tohoto proroctví. Při pochodu Israelitů poušti jeví sílu a neohroženost, a převaha jeho stoupá po zabrání Palestiny (Nm 2, 9; 10, 13 .n.; Sdc 1, 2; 20, 18.). Jeho válečná moc byla zvláště počítána (1. Král 11, 8.). Davidem nastoupil Judovec na trůn celé říše, a když tato říše po smrti Šalomounově se rozpoltila, dynastie Davidovců v jižní říši trvala a kmen Judův zaujímal prvenství až do babylonského zajetí. Z tohoto zajetí vrátili se Judovci

11 Syn můj oslátko k vinici přivazuje
a k vinnému kmenu svou oslici.
Ve víně pere své roucho
a v hroznové krvi svůj plášť.
12 Oči jeho jsou krásnější než víno,
a zuby jeho bělejší nad mléko.

13 Zabulon bude sídliti u břehu mořského
a u přístavů pro lodi
sáhaje až po Sidon.

14 Issachar jest jak statný osel,
odpočívající mezi ohradami.
15 Shledav, že dobré jest místo jeho sídla
a že území to velmi jest úrodné,
nastavuje svou šíji k nošení (břemen)
a stává se poplatným robotníkem.

---

v tak velikém počtu proti ostatním kmenům, že právem Judovci nejen jménem (Judovci = Židé), nýbrž i krví představovali celý národ israelský, a v různých tvarech politické závislosti přece jen udrželi jakousi míru politické moci a samosprávy na území judském proti ostatním kmenům jednak rozptýleným, jednak s Judovci takořka splynulým, ačkoliv osobně vládu vykonávali buď příslušníci kmene Levi (Machabejci) nebo cizinci (Herodes, Římané). Přestalo to teprve roku 70. po Kristu, kdy stát Judovci zbudovaný a udržovaný zanikl trvale. I v dobách nejsmutnějších zůstal středem potomstva Jakobova úděl Judův, jehož plodnost předpovídá Jakob vv. 11. a 12., které zní v hebr. takto:

(Juda) přivazuje na vinný kmen svého osla
a k révě ušlechtilé mládě své oslice.
Ve víně pere své roucho
a v hroznové krvi svůj šat,
Oči jeho jiskří vínem
a zuby jeho bělejí se mlékem.

Vinné révy bude v území Judově tolik, že na každém místě bude možno k ní osla přivázati a popřáti mu, by se na ní pásl. Vína pak bude míti jako vody, ve které se prává šat. Skutečně rostly výborné druhy vína v Engaddi, u Hebronu a v údolí Eskolu. — Hojnost pastvisk v území Judově, tudíž podmínka chovu ovec a koz, vyslovena slovy, že Judovi bělejí se zuby mlékem. Sv. Jan Zlatoústý a jiní vidí v tomto verši též líčení bohatství, které přinese Messiáš. — Tím není však řečeno, že bude území Judovo nejúrodnějším z celé Palestiny (Galilea jest mnohem úrodnější než Judsko).

V. 13. V hebr. místo „sáhaje až po Sidon": „Bok jeho k Sidonu (směřuje)". Hranice jeho území popisují se v Jos 19, 10.—16. (Srv. 17, 10.) Nepraví se v hebr., že hraničilo území Zabulonovo se Sidonem, t. j. s Fenicií. Jakob upozorňuje na výhody, jaké bude míti Zabulon, že nebude míti daleko ani k moři ani do Fenicie. — Proroctví navazuje na význam slova zábal = bydlil. Srv. 30, 20.

V. 14. a 15. Místo „statný" hebr. kostnatý. Určitěji Sam.: osel (určený k dopravě) cizinců, t. j. zboží pro cizince. Issachar je spokojen s žírnou půdou svého území, nemá velikých požadavků, netouží po slávě válečné, raději — aby měl pokoj — platí cizincům poplatek. Kromě toho jeví se jeho povaha tím, že dopravuje zboží. Juda byl přirovnán ke lvu, a vlastnosti, ve kterých oba přirovnané předměty se stýkají, byla nadvláda a statečnost; Issachar přirovnává se k oslu. Přirovnané předměty jsou si podobny v lásce ke klidu a pohodlí, v nedostatku smyslu pro vyšší statky (svoboda) a v dopravě břemen, jež osel dováží na svém, Issachar pak na oslím hřbetě. — Za tuto dopravu dostává se mu mzdy, hebr. sáchár — slovo to, které tkví v jeho jméně Issachar. Srv. 30, 16. 18. (ješ sáchár = „dostává se mu odměny").

16 Dan bude pomáhati svému národu k právu
jako (kterýkoliv) jiný kmen v Israeli.
17 Dan bude hadem na cestě,
rohatou zmijí na stezce,
která štípe koně u kopyta,
tak že jezdec jeho padá na znak.
18 Spásu tvoji, očekávám, Hospodine.

19 Gad ve zbroji bnde rány zasazovati do předu
a (dobře) bude obrněn v týle.

20 Aserův chléb bude tučný,
pamlsky bude dodávat králům.

21 Neftali jest jelen svobodně se proháněјící
a vydává krásná slova.

22 Plodným odnožem jest Josef,
plodným odnožem a krásného vzezření;
jeho ratolesti se rozbíhají po zdi.

V. 16. Dan, zrozený z ženiny Jakobovy, není tak vznešeného původu jako předcházející synové, přece však bude bojovati za práva a neméně jich vymáhati nebo hájiti, jako kterýkoli jiný jeho bratrský kmen. Domáhati se a hájiti práva jest dle mluvy hebrejské tolik co „souditi“, proto navazuje Jakob tuto myšlenku na význam slova Dán = Soudce.

V. 17. líčí lstivost a úskočnost Danovců.

V. 18. Soudcové snažili se vyprostiti lid z poroby a dopomoci mu k bývalé svobodě. Tato svoboda jest ona „spása“, kterou očekává Jakob od Hospodina. Politická tato svoboda jest však předobrazem svobody, ku které dopomůže Messiáš (též = Soudce), proto jest i na tuto spásu zde mysliti.

V. 19. Kdežto Danovi, prvnímu ze synů ženin Jakobových, bylo věnováno sedm řádků, jsou ostatní odbyti jen dvěma. — Dle Vulg. snad jest vysvětliti toto proroctví o zeměpisné poloze území Gadova. Gad jsa v zádech chráněn Jordánem a za ním bratrskými kmeny, může v předu, t. j. na východě, s úspěchem podnikati válečné výpravy, maje týl krytý. — Hebr. však: „Gada napadají tlupy lupičů, on však napadá jejich paty“. Pozoruhodna jest slovná hříčka mezi vlastním jménem Gád a mezi tvary ze slovesa gúd = napadnouti. Srv. naproti tomu 30, 11. Tlup různých loupeživých kmenů v Zajordání nebyl nikdy nedostatek.

V. 20. — Chléb = strava. — Aser dle 30, 13. znamená „šťastný“. Jakob z toho významu vykládá, v čem bude to štěstí — v tučné a sladké stravě, jaké mu bude dávati půda jeho území. Sídla tohoto kmene se rozkládala v úrodném Přímoří, rozprostírajícím se na sever od Karmelu.

V. 21. LXX: „Neftali je štíhlý terebint, který žene do pěkných vršků“.

V. 22. Po šesti synech Liiných a po čtyřech synech obou ženin následuje požehnání nejmilejších synů Jakobových (na konec). Hojnost požehnání uděleného prvnímu z nich zabírá v. 22.—26. Josef jest odnožem vzatým z Jakoba, poněvadž jest jeho synem. Jasněji hebrej.:

Ovocný stromek jest Josef,
ovocný stromek u pramene,
jeho ratolesti přerůstají zeď.

Pojem plodnosti naráží na význam slova Josef. Viz svrchu k 30, 24.

Staří překladatelé latinští překládali: „Ó synu můj, Josefe, jsi tak krásný, že s hradeb, s věží a z oken na tebe hledí celý zástup egyptských žen!“

Novější kritikové poukazujíce k Dt 33, 17., kde se přirovnává Josef k býku, a upozorňujíce, že v celém tomto požehnání Jakobově se nepřirovnávají synové

23 Dráždí ho, roztrpčují
a závidí mu lučištníci.
24 (Avšak) neochvějně trvá jeho luk,
pouta rukou i ramen jeho rozvázala
ruka Silného Jakobova;
odtud stal se pastýřem a skalou Israelovou.
25 Bůh otce tvého bude tvým pomocníkem,
a Všemohoucí bude ti žehnati
hojným požehnáním s nebe shora,
hojným požehnáním hlubin odpočívajících dole,
hojným požehnáním prsů i lůna.
26 (Toto) požehnání tvého otce bude větší,
než požehnání otců jeho,
dokud nevzejdou vzácné plody pravěkých pahorků.
(Tato požehnání) sneste se na hlavu Josefovu,
na témě toho, jenž jest knížetem mezi bratry.

27 Benjamin jest dravým vlkem,

---

jeho k rostlinám, nýbrž ke zvířatům, znovuzřizují hebr. znění a překládají: „Josef jest býkem u pramene (kde jest více pastvy než kde jinde); ve stopách jeho vystupují, aby na něho číhali“, čímž nabývají vítané spojky s následujícím

v. 23. Jako záviděli bratři Josefovi, tak budou různí nepřátelé (= lučištníci) záviděti jeho potomstvu (kmenu Efraimovu a Manassovu), budou proti němu bojovati, než marně.

V. 24. V těchto bojích bude potomstvo Josefovo vítěziti. — Silný Jakobův = Bůh. — Jako Hospodin rozvázal pouta na rukách Josefových v Egyptě, tak bude bdíti nad jeho potomstvem, aby mělo vždycky volné, svobodné ruce pro luk a střely. Poněvadž Bůh Josefa takto vedl, stal se Josef pastýřem (t. j. živitelem) a skalou (t j. ochranou) Israelovou (= svého otce a celé rodiny). Dle hebr. však vztahuje se poslední řádek tohoto v. na Boha. Působení, že ruce potomstva Jakobova zůstávají stále svižné, přichází z místa, kde jest pastýř, skála to Israelova“, odkudž plynou také požehnání následující.

V. 25. Požehnání shora = déšť a rosa. — Požehnání hlubiny jsou četné a vydatné prameny v území potomstva Josefova. — Požehnání prsů i lůna — hojnost potomstva a plodnost zvířat, která budou v území jeho žíti.

V. 26. Josefovi se dostává hojnějšího požehnání od Jakoba, než se dostalo jemu od Isáka a Abrahama. — Pahorky pravěké = pahorky Palestiny. Požehnání, které tyto pahorky přinášeti budou potomstvu Josefovu (role, pastviska, stromy atd.), jsou obrazy šťastných dob messiášských, podobně jako svrchu hojnost vína (v. 11. a 12.). Zapletal upravuje hebr. znění a překládá:

Požehnání odvěkých hor,
co mají nejvzácnějšího prastaré hory,
to přijď na hlavu Josefovu . . .

Poněvadž již dříve (viz hl. 48.) dal Jakob zvláštní požehnání Efraimovi, platilo požehnání zde udělené Josefovi Efraimovcům. Josef vynikal nad ostatní bratry tím, že jeho potomstvo tvořilo dva kmeny israelské, kdežto z každého bratra vyšel jen jeden kmen.

. . . Kníže = doslovně nazirejský, t. j. oddělený, vyvýšený nad . . .

V. 27. líčí bojovnou a odvážnou povahu Benjaminovců. Tak hojná jest jeho kořist, že když ji snídal, zbývá mu k večeři, a ještě se může o ni děliti. Benjaminovci skutečně jeví v dějinách tyto vlastnosti (Sdc 20, 15. 16; 1. Král 11. 13. nn.). Mnozí sv. Otcové vztahují toto proroctví též na sv. Pavla, který byl příslušníkem tohoto kmene a zprvu opravdu jak dravý vlk vrhal se na stádce Kristovo, až pak obrátiv se tolik nesmrtelných duší ukořistil, získav je Kristu.

Tato Jakobova závět (v. 2.—27.) je vznešenou básní dokonalých tvarů. Není nutno mysliti, že by umírající stařec v básni tak dokonalé byl mluvil ke svým synům; proto mají mnozí za to, že Jakob pronesl toto proroctví svými slovy, a že později teprv bylo povolaným básníkem zpracováno v nynější tvar. — Tím jest

ráno pojídá z kořisti,
a (ještě) večer dělí se o to, co ulovil.

28 Všech těchto dvanácte tvoří kmeny Israelovy; toto mluvil k nim
jejich otec, žehnaje každému zvláštním požehnáním.

Jakobova smrt a pohřeb. (49, 29.—50, 13.)

Poslední Jakobovo přání (49, 29.—31.) a smrt (49, 32.). Dojem otcovy smrti na Josefa (50, 1.). Jakob balsamován a oplakáván (50, 2.), převezen do Palestiny a pohřben v rodné hrobce (50, 4.—13.).

29 A rozkázal jim řka: Já budu přiřazen k mému lidu; pochovejte
mne u mých otců ve dvojité jeskyni, která jest na poli Hetity Efrona
30 proti Mambre v Kanaanu, kterou koupil s polem Abraham od Hetity
Efrona, aby byla dědičnou hrobkou (jeho). 31 Tam ho pohřbili i Sáru,
jeho manželku, tam pohřben jest Isák se svou manželkou Rebekou,
tam leží též Lia.
32 Když skončil pořízení, jež oznámil synům, složil své nohy na
lůžko a zemřel; a přiřazen byl k svému lidu.

Hlava 50. — 1 Vida to Josef, padl na tvář otcovu pláče a lí-
baje ho.
2 A nařídil svým služebným lékařům, aby otce balsamovali.
3 Zatím co tito konali rozkazy, uplynulo čtyřicet dní; tak bylo totiž
obyčejem při balsamování mrtvol. Egypt pak ho oplakával sedmde-
sáte dní.
4 Když uplynula doba smutku, pravil Josef dvořanům faraonovým:
Nalezl-li jsem milost ve vašich očích, rcete s (náležitým) důrazem
faraonovi, 5 že mne otec zapřisáhl řka: Hle, umírám a pochováš mne

---

i částečně odpověděno k námitce, jak si každý ze synů Jakobových mohl pamatovati celé to dlouhé požehnání; k zachování celého požehnání stačilo, když si pamatoval a dále podával každý syn své vlastní požehnání, a to bylo snadno, poněvadž důležitost věci, vážnost doby, názornost, slovné hříčky a obrazy vzaté z přírody, samy sebou se tisknou v paměť. Jakob mohl mnoho z toho, co praví ve své závěti, věděti od svých otců a čerpati tedy jen nepřímo ze zjevení (četné potomstvo, Palestina bude majetkem potomstva jeho, přijde Vykupitel); kromě toho jsou však v závěti věci, kterých nemohl věděti jinak než přímo ze zjevení Božího (budoucí povaha jednotlivých kmenů israelských, poloha jejich území, který z nich bude vládnouti ostatním atd.).

V. 29. Místo „ve dvojité jeskyni“ v Machpele. Srv. 23, 9.

Hl. 50. V. 2. a 3. Služební lékaři = balsamovači. Byla tedy z mrtvoly Jakobovy učiněna „mumie“, jaké dosud vídati v museích egyptologických. Mumie bývala pak kladena do dřevěné (smokvoňové) bedny, ta teprv do granitové rakve. Také Diodor tvrdí, že balsamování trvalo čtyřicet dní. — Egypt zde = Egypťané Josefova paláce. — Čtyřicet dní balsamování jest do této „sedmdesátky“ započítati; 30 dní zbývá pro vlastní smutečné obřady, tak že oplakáván byl Jakob právě tak dlouho, jako později Aron a Mojžíš (Nm 20, 30.; Dt 34, 8.). To byl obyčej v rodině israelské. Egypťané truchlili za krále 72 dny, za občana jen 7 dní.

V. 4. Severovýchodní hranice Egypta byla opevněna a vojensky přísně hlídána; kdo chtěl býti propuštěn, oznámil své jméno, stav, věc, za kterou cestuje. Proto bylo i Josefovi žádati faraona za dovolení, by směl s celým průvodem vyjíti z Egypta do Palestiny. Josef oděl smuteční roucho a nechal si růsti vlas, jak bývalo zvykem na znamení smutku; proto nemohl obléci k audienci slavnostního roucha a dostaviti se osobně k faraonovi s neostříhanou hlavou a neoholenou tváří; žádá tedy skrze dvořeniny faraona za potřebnou milost.

V. 5. Bývalo skutečně v obyčeji přirozenou jeskyni, zvolenou za hrobku, uměle rozšířiti anebo upraviti; starobylých jeskyní-hrobů dosud známo na sta.

v mém vlastním hrobě, který jsem si v Kanaanu vykopal. Hodlám
tedy odebrati se nahoru a pohřbíti otce svého, načež se (zase) vrátím.
6 Farao mu pravil: Jdi a pohřbi otce svého, jak jsi přísahou vázán.
7 Když se tedy vydal na cestu, šli s ním různí hodnostáři faraonova
dvora, různí předáci Egypta, 8 dům Josefův s jeho bratřími kromě dětí,
bravu a skotu, který nechali v Gessenu. 9 Měl též v průvodě (svém)
vozy a jezdce, že jich byl nemalý zástup. 10 Když přišli k Humnu-Atadu,
za Jordánem, konali tam pohřební slavnost s velikými a pronikavými
truchlozpěvy po celých sedm dní. 11 Když to obyvatelé Kanaanu viděli,
pravili: Koná se tam veliká pohřební slavnost egyptská. Proto bylo
ono místo nazváno „Egyptský pohřeb".
12 Synové Jakobovi učinili tedy, jak jim byl (Jakob) rozkázal;
přenesše ho do Kanaanu, 13 pochovali ho ve dvojité jeskyni, kterou byl
koupil Abraham s polem, aby byla dědičnou hrobkou, od Hetity Efrona
naproti Mambre.

Josefova smrt. (50, 14.—25.)

Návrat Josefův (v. 14.). Zlé svědomí bratří Josefových se probouzí a plní je obavami, Josef však je konejší (15.—21.). Josefův věk (22.). Josef žádá, by svým časem byly přeneseny jeho kosti z ciziny do vlasti (23. n.). Jeho smrt a pohřeb (v. 25.).

14 Po otcově pohřbu vrátil se Josef s bratřími a s celým prů-
vodem do Epypta.
15 Poněvadž byl (Jakob) mrtev, báli se bratři a rozmlouvali ve-
spolek: Jen aby snad nepomněl křivdy, kterou utrpěl, a neodplatil
nám vše, čeho jsme se (na něm) dopustili! 16 I vzkázali mu: Tvůj
otec, než umřel, uložil nám, 17 bychom ti jeho slovy řekli: „Prosím,
zapomeň na zločin svých bratří, na hřích a na zlobu, které se proti tobě
dopustili"; také my prosíme, abys služebníkům Boha svého otce nepra-
vost tuto odpustil. Josef slyše to zaplakal. 18 Poté přišli bratři jeho
sami k němu, poklonili se až k zemi a řekli: Budeme tvými nevol-
níky. 19 On jim odpověděl: Nebojte se; můžeme odpírati vůli Boží?
20 Vy jste (sice) měli se mnou zlé záměry, Bůh však to obrátil v dobré,
aby mne povýšil — jak nyní vidíte — a zachránil četné národy. 21 Ne-
bojte se; já budu živiti vás i děti vaše. A těšil je, laskavě a vlídně
k nim mluvě.
22 Tak bydlil v Egyptě s celým domem otce svého a žil sto

V. 9. Vozy a koně, jak bychom řekli, činili eskortu průvodu, aby nebyl na cestě ozbrojenou tlupou přepaden.

V. 10. Humno-Atad, hebr. Gören-há'átád. Poloha tohoto místa jest úplně neznáma. Hledání je stíženo tím, že nevíme, se kterého stanoviska určuje se zde, když se praví, že bylo „za Jordánem". Pravděpodobně bylo toto místo nedaleko samého pohřebiště, v samém Hebronu, a proto zde nových sedm dnů před samým uložením mrtvoly konaly se smuteční obřady (tryzna).

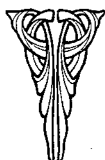
V. 15. Bratři mohli se domnívati, že Josef jen odložil pomstu k vůli otci, by ho nezarmoutil. Ani Esau nechtěl za živobytí Isákova usmrtiti Jakoba. 27, 41.

V. 16. a 17. Možná že tuto obavu tlumočil některý ze synů otci Jakobovi ještě za jeho života, a on že ho uchlácholil slovy, která zde bratři Josefovi připomínají.

V. 19. Místo: „můžeme odporovati vůli Boží", hebr. „Jsem já na místě Božím, Bohem?" t. j. já nejsem Bohem, nýbrž jemu poddán, a proto nesmím zasahovati do jeho řízení, které přineslo nám tolik blaha.

deset let. Syny Efraimovy viděl až do třetího kolena. Také Machirovi,
synu Manassovu, narodili se synové na kolenou Josefových.
[23] Po těchto událostech mluvil (Josef) ke svým bratřím: Po mé
smrti Bůh vás navštíví a převede vás z této země do země, kterou
přísežně slíbil Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi. [24] Na to zapřisáhl je
řka: Až vás Bůh navštíví, vezměte kosti mé s sebou z tohoto místa.
[25] I zemřel dokonav sto deset let svého života. Potom byl balsamován a uložen do rakve v Egyptě.

V. [23]. Israelité toto poslední přání Josefovo skutečně vyplnili. Ex 13, 19; Jos 24, 32.

EXODUS

ČILI

DRUHÁ KNIHA MOJŽÍŠOVA

po krátkém úvodu, který spojuje tuto knihu s předcházející (1, 1.—7.),

vypravuje

v I. části o východu Israelitů z Egypta (1, 8.—13, 16.),
v II. části líčí pochod Israelitů až k hoře Sinaj (13, 17.—18, 27.),
ve III. pak části popisuje uzavření a obnovení smlouvy mezi Bohem a národem israelským (19, 1.—40, 36.).

Část I. lze rozděliti vhodně na následující úryvky:

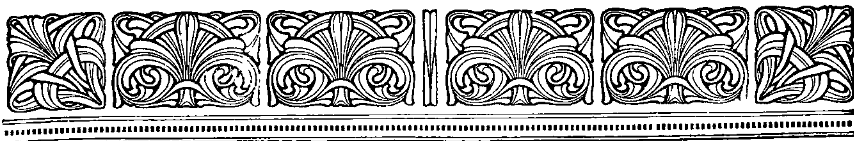
1. Utisk Israelitu v Egyptě (1, 8.—22.).
2. První doby života Mojžíšova (2, 1. až 22.).
3. Povolání Mojžíše (2, 23.—4, 17.).
4. Mojžíšův návrat do Egypta (4, 18. až 31.).
5. První vyjednávání s faraonem (5, 1.—6, 1.).
6. Druhé poslání Mojžíšovo (6, 2.—7, 7.).
7. Zázraky a rány egyptské (7, 8.—11, 10.).
8. Východ z Egypta (12, 1.—13, 16.).

Část II. lze rozčleniti takto:

1. Pochod Israelitů do Etamu (13, 17.—22.).
2. Přechod Rudým mořem (14, 1.—15, 21.).
3. Cesta pouští (15, 22.—17, 16.).
4. Jetrova návštěva (18, 1.—27.).

Část III. lze rozděliti následovně:

1. Příprava lidu na uzavření smlouvy (19, 1.—25.).
2. Základ úmluvy Boha s Israelem (20, 1.—17.).
3. Závěrek zjevení Božího na Sinaji (20, 18.—21.).
4. Rozvinutí podmínek smluvních (20, 22. až 23, 33.).
5. Slavnost smlouvy (24, 1.—11.).
6. Mojžíš vrátil se na horu (24, 12.—18.).
7. Zákony o bohoslužbě (25, 1.—30, 10.).
8. Dodatky k nim (30, 11.—31, 18.).
9. Úmluva Israelity porušena, Hospodinem obnovena (32, 1.—34, 35.).
10. Přípravy ke zřízení bohoslužby (35, 1.—36, 7.).
11. Zřízení součástek svatyně (36, 8. až 38, 31.).
12. Zhotovení kněžských rouch (39, 1. až 31.).
13. Odevzdání výrobků Mojžíšovi (39, 32. až 43.).
14. Svatyně postavena (40, 1.—36.).

ÚVOD. (1, 1.—7.)

Seznam Jakobových synů (v. 1.—4.), součet jeho potomstva, které se přestěhovalo do Egypta (v. 5.). Rozmnožení Israelitů (v. 6. n.).

Hlava 1. — 1 Jména synů Israelových, kteří vstoupili s Jakobem
do Egypta — každý vešel se svojí rodinou — jsou tato: 2 Ruben,
Simeon, Levi, Juda, 3 Issachar, Zabulon, Benjamin, 4 Dan, Neftali,
Gad a Aser.
5 Všech duší těch, kteří vzešli z krve akobovy, bylo sedmdesáte; Josef byl v Egyptě (již dříve).
6 (Josef), všichni jeho bratři i celé ono pokolení zemřeli, 7 synové Israelovi (však) rostli a množili se jakoby rostli ze země, a rozmohli se tak velice, že jich byla plná země.

ČÁST PRVÁ.

VÝCHOD ISRAELITŮ Z EGYPTA. (1, 8.—13, 16.)

Utiskování Israelitů v Egyptě. (1, 8.—22.)

Nový král utlačuje Israelity a) těžkou prací (1, 8.—14.), b) rozkazem porodním babičkám daným (15.—19.), jimž se dostalo odměny Boží za to, že více poslouchaly Boha než lidí (20. n.), c) rozkazem, by každý novorozený Israelita byl utopen (v. 22.).

8 Zatím povstal nový král nad Egyptem, který Josefa neznal;

V. 1. „Synové Israelovi" je zde již vlastní jméno národa. — M. „rodinou" doslovně „domem", t. j. příbuzenstvem a služebnictvem.

V. 2. Synové Jakobovi nejmenují se v postupu témž jako Gn 46, 8. nn., nýbrž dle důstojnosti matek jejich, tedy podobně jako Gn 35, 23.—26; jen Josef je zde odloučen od Benjamina a uveden na konec jaksi dodatečně (v. 5.).

V. 5. Počet hlav potomstva Jakobova uvedený podrobně v Gn 46. se zde opakuje, aby bylo patrno, z jak malých počátků vznikl veliký a četný národ, jehož nemohli Egypťané podceňovati, a též aby se zdůraznilo, jak věrně plní Hospodin sliby praotcům dané.

V. 6. Ačkoliv Josef, bratři jeho i všecka ona generace čítající 70 hlav pomřela, zanechala četný dorost, ze kterého vyrostl národ.

V. 7. „Země" = Gessen.

V. 8. „Novým" sluje král tento ne snad proto, že byl bezprostředním nástupcem faraona, který Josefa povýšil, ani ne proto, že byl zakladatelem nové, bezprostředně neb později následující dynastie na trůně egyptském, nýbrž proto,

9 ten pravil svému lidu: Hle, národ synů Israelových jest četný a silnější než jsme my. 10 Nuže, opatrně jej potlačujme, aby se (příliš)

---

poněvadž král tento řídil se novým politickým systemem vůči Hebreům. Kdežto farao, který Josefa ustanovil svým vezírem, jeho rodu přál, „nový král" pěstoval politiku Israelitům nepřátelskou. Naville, Maspero, Mayer, Steindorf a j. považují Hyxy za Semity a mají za to, že za jejich panování se Jakob přestěhoval do Egypta (srv. svrchu Gn hl. 47.): ti tedy změnu politiky egyptské vlády vůči Israelitům vykládají tak, že když Hyxové přející svým soukmenovcům Israelitům byli s trůnu svrženi a na jejich místo když dosedli panovníci domorodí, že tito ovšem nenávist proti Hyxům, svým bývalým utlačovatelům, pochopitelně přenesli též na Israelity s Hyxy sbratřené. „Neznal" Josefa a jeho zásluh o Egypt buď skutečně, nebo nechtěl znáti, neuznával prakticky, nechoval se k sourozencům Josefovým, jak mu vděčnost k Josefovým zásluhám za zachování Egypta ukládala.

Písmo svaté neuvádí výslovně jména krále, který počal Israelity pronásledovati, a podobně nejmenuje ani krále, za jehož panování Israelité z Egypta vyšli. Děje se tak v duchu pragmatismu biblického; líčí rozvoj náboženského života u Hebreův, a nezáleží mu tak na jménech faraonů jako třeba modernímu historikovi. Poněvadž pak dějinné prameny mimobiblické, jmenovitě egyptské, jsou kusé, mezerovité, tak že letopočtová soustava dějin egyptských není nade vši pochybnost zajištěna, jest pochopitelno, že nebylo dosud možná zcela jistě určiti jméno faraona, který Israelity utiskoval, ani jméno faraona, za něhož Israelité vyšli z Egypta (farao exodu). Z různých domněnek lze bráti vážně pouze dvě. 1. Někteří myslí, že faraonem-utiskovatelem byl slavný příslušník XIX. dynastie (thebské), Ramses II., a jeho syn Merenptah že jest faraonem exodu, poněvadž se z bible (Ex 2, 23.) zdá, že král utiskovatel dlouho vládl, a Ramses II. opravdu panoval 66 roků (1300 až 1234); z mimobiblických pramenů je zjištěno, že Ramses II. ozdobil město Tanis obrovskými stavbami, Tanis však jest prý biblické město Ramesses, jehož stavba se níže ve v. 11. za faraona-utiskovatele výslovně připomíná a již svým názvem označuje krále-utlačovatele, Ramsa II. — 2. Dle určitého data bible však (3 Král 6, 1.) uplynulo od východu Israelitů do stavby chrámu Šalomounova 480 roků. Klademe-li stavbu tuto z vážných důvodů s prof. Šandou do roku 969, viděti, že Israelité nemohli vyjíti z Egypta až v polovici XIV. století, nýbrž o sto let dříve (969 + 480 = 1449); proto v novější době ujímá se více názor, že faraonem východu jest Amenofis II. (asi 1447—1415), a otec jeho Thutmosis III. (asi 1501 až 1447) že jest faraonem-utiskovatelem. (Na několika letech zde nezáleží, poněvadž číslice letopočtu dějin egyptských v této době možno bráti jen přibližně.) Na nápise krále Merenptaha I., nalezeném nedaleko Theb anglickým archaeologem Petrieem roku 1896, činí se zmínka o Israelitech (I-si-r-'l) v Palestině usedlých; tu by však nevycházel počet, kdyby byli vyšli z Egypta teprv za tohoto krále. — V egyptském seznamu míst ze XIV. století uvádí se národ Aser, jenž sídlí mezi řekou Kisonem a Libanonem, tedy v krajině, kterou dostal při zabrání Palestiny kmen Aserův; byl-li tento kmen ve XIV. století již tam usedlým, nemohl se z Egypta vystěhovati teprv za Merenptaha I. (1234—1200). Stav Palestiny, jaký se nám jeví v korrespondenci palestinských vasalů s egyptskými králi ze XIV. století před Kristem (dopisy Amarnské), se srovnává se stavem, líčeným v knize Jos, méně však s poměry palestinskými za vlády Ramsa II. Někteří mají docela za to, že kmen „Chabiri", do kterého si jmenovaní vasalové stěžují a proti jehož vpádům dovolávají se ochrany svých egyptských suzerenů, jsou Hebreové. Proti tomu nelze uváděti jiný kmen Aperiu, který se často vyskytuje na památkách egyptských od dob Thutmosa III. až po doby Ramesovců (XVI.—XIII. stol.), že by Israelité byli v Egyptě ještě ve XIII. stol., poněvadž „aperiu" znamená robotníky vůbec. — Ostatně není zcela jisto, že farao exodu byl synem a bezprostředním nástupcem faraona-utiskovatele, jak by se snad ne bezdůvodně mohlo zavírati z Ex 2, 23. Bible se zde zmiňuje sice o smrti utiskovatele jednoho, nepraví však výslovně, že mezi ním a faraonem východu nebyl na trůně žádný jiný vladař. Z údajů biblických jen tolik jest patrno, že Mojžíš, který se narodil za dob, kdy farao-utiskovatel nařídil, by novorození israelští chlapci byli házeni do Nilu, měl 80 roků, když lid za jiného faraona vyvedl. Proto jest se domysliti, že pronásledování neb aspoň system vládní Israelitům nepříznivý počal dříve, snad Thutmosem I., když zasedla na trůn egyptský XVIII. dynastie (kolem r. 1580), tak že by bylo možno místo o „faraonu-utiskovateli" mluviti o „faraonech-utiskovatelích".

V. 9. Slovy „silnější než jsme my" buď král přehání nebo mluví ve smyslu omezeném — maje na zřeteli hlavně krajinu Gessenskou, ve které měli Israelité většinu obyvatelstva.

nerozmnožil a — kdyby vypukla válka proti nám — aby se snad
nepřidal k našim nepřátelům, nepřemohl nás a nevyšel ze země. [11] Ustanovil
tedy nad nimi robotní dozorce, aby je utiskovali těžkými pracemi.
Stavěli pak pro faraona zásobovací města Pitom a Ramesses. [12] Čím
více je však utiskovali, tím více se rozmnožovali a rostli. [13] I nenáviděli
Egypťané synů Israelových, utiskovali je, posmívali se jim
[14] a ztrpčovali jim život těžkým zpracováním hlíny a výrobou cihel,
jakož i různými robotami, kterými byli přetěžováni na poli.
[15] Tu dal král egyptský hebrejským porodním pomocnicím,

V. 10. vyslovuje zásadu politiky králův egyptských. Rádi by měli cizince ve své říši, aby je mohli poháněti do staveb a podobných prací, avšak — nesmí jich býti příliš mnoho, aby si buď sami, nebo spojeni s jinými nomády, nevybojovali svobodného východu z Egypta, který by měl v zápětí ztrátu poddaných robotníků, říši a králi velice užitečných.

V. 11. Král se domníval, že těžkými pracemi vyčerpá životní energii mužstva israelského, že množství Israelitů zahyne úmornou námahou a národ israelský oslábne. — „Zásobovací města" — měla četná skladiště obilní a proto bývala hrazená, by se jich nepřítel ve válce nezmocnil. Zbytky těchto zásobáren byly vykopávkami egyptskými nalezeny; byly to rozlehlé budovy, jichž zdi byly velmi pečlivě z cihel skládané a tlusté 1·8—2·7 m; v budovách byly veliké čtyřhranné komory, které se dle všeho dobře hodily za sýpky a sklady. „Pitom" = egypt. Pi-Tum nebo Pa-Tum = dům, příbytek boha Tum-a, t. j. zapadajícího Slunce. Bylo to posvátné jméno města, které obecně slulo Tukut = hebr. Sokoth. Egyptolog Naville se domnívá, že nalezl toto město ve ssutinách pahorku Tell el Maschuta, asi 20 km západně od dnešního města Ismailie mezi stanicí Abu-Suweir a Mahsame, tedy tam, kde se rozkládala v pozdějších dobách Heroopolis. — Poloha města Ramesses není dosud úplně zjištěna. Snad to bylo město Zoan či Tanis, jehož jméno dosud se zachovalo v nepatrné rybářské vesnici San, na bývalém rameni Nilu, zvaném po jmenovaném městě tanisk ým. Ramses II., který zde podobně jako jeho syn Merenptah často sídlíval, okrášlil město nádhernými stavbami a učinil je operační základnou pro své válečné výpravy do Asie. Písmo nepraví, že obě města založil teprv Ramses II. Může se tedy míti za to, že jsou již staršího vzniku.

V. 12. Bůh dopustil, že prostředek králi egyptskými zvolený selhal a že se stal pravý opak toho, co bylo zamýšleno.

V. 13. M. „nenáviděli" hebr. „hrozili se" Israelitů.

V. 14. Kromě stavebních prací (v. 11.) měli Israelité opatřovati stavební hmoty, t. j. dělati cihly z nilového bahna, smíšeného se slaměnými drtinami nebo s rákosovou třtinou. Jak pravdivě líčí tu Písmo, viděti ze starých maleb egyptských, kde Semité (poznávají se dle barvy pleti) pod dozorci s holí v ruce hlínu hnětou, do forem kladou, cihly do sloupců, by vyschly, rovnají, na „vahách" k stavbě donášejí atd. — Též do polních robot byli Israelité naháněni: dělali pluhy, do kterých byli egyptští otroci zapřaháni (?), tloukli hroudy, sili, sklízeli, sváželi a snášeli obilí na humno k mlácení, mlátili, vili a pak zrní ukládali do sýpek; bylo jim též kopati stoky k zavodňování odlehlých rolí vodou z Nilu, udržovati stávající kanalisaci, stavěti hráze, prohlubovati příkopy, čerpati vodu z Nilu různými čerpadly, jako se dosud v Egyptě děje. Tyto roboty vysilovaly nejvíce tím, že se konaly pod úpalem slunce egyptského, v ovzduší, kde se člověk stále potí. Dle Herodota zahynulo při podobných pracích kanalisačních, které později prováděl farao Necho, 120.000 dělníků. Vybudování kanálu Mahmudíje, který spojuje Alexandrii s Nilem (z počátku XIX. stol. po Kr.), stálo neméně než 20.000 lidských životů! Neužíval tedy farao k seslabení Israelitů prostředků neúčinných. Krutý osud egyptských robotníků poněkud zmírňovala poměrně dostatečná péče o jejich výživu, jak patrno ze zachovaných seznamů potravin vydaných egyptským dělníkům a z obrazů představujících hrnce plné masa, hojnost zelenin a ryb, kterých bylo v Nilu mnoho; ze zelenin byla zvláště oblíbena (a jest v Egyptě dosud) cibule. Viz níže 16, 3. Nm 11, 5. Že by Israelité byli zaměstnáni též stavbou pyramid, nepodobá se, poněvadž v Deltě, v místech, kde Israelité pracovali, pyramid nalezeno nebylo, a veliké pyramidy jižněji od Delty vystavěny byly již v dobách dřívějších.

V. 15. Babičky tyto byly asi původu egyptského, neboť od israelských pomocnic sotva by se byl farao mohl nadáti, že poslechnou v tom krutém rozkazu

z nichž jedna slula Sefora a druhá Fua, 16 rozkaz: Když budete po-
máhati ženám hebrejským, chlapce při porodu usmrťte, dívku (však)
zachovejte. 17 Pomocnice se však bály Boha a nečinily dle rozkazu
krále egyptského, nýbrž nechávaly chlapce na živu. 18 Král je k sobě
povolal a pravil jim: Co to činíte, že necháváte chlapce na živu? 19 Ony
odpověděly: Ženy hebrejské nejsou jako egyptské; neboť ony samy
umějí si pomoci a rodí dříve než k nim přijdeme.

20 Bůh tedy dobře činil pomocnicím; lid pak rostl a velice zmo-
hutněl. 21 Poněvadž se pomocnice Boha báły, dal jim četné po-
tomstvo.

22 Tu rozkázal farao všemu lidu svému řka: Každého chlapce,
který se narodí, vrzte do řeky; každou dívku (však) nechte na živu.

První doby života příštího vysvoboditele Israelova.
(2, 1.—22.)

Mojžíš zachráněn a vychován (2, 1.—10.), usmrtil Egypťana (v. 11. n.), rovná svářící se bratry, prchá z Egypta (13. n.), přichází k Jetrovi (15.—20.), žení se, má se Seforou dva syny Gersama a Eliezera (21. n.).

Hlava 2. — 1 Po těchto událostech muž (jeden) z rodu Levi
šel a pojal manželku ze svého kmene. 2 Ta počala a porodila

---

proti jejich vlastní krvi. Někteří mají za to, že Sefora a Fua jsou pohebrejštěná jména původně egytpsky znějící Šepmau a Pue, která jsou egyptologům známa i z jiných starých památek. Slují tedy „hebrejskými" asi proto, že tu a tam pomáhaly rodičkám původu hebrejského. Dvě jmenují se ne snad proto, že by byly činovnice jednoho neb dvou cechů podobných pomocnic, neboť o této organisaci není nám z dějin známo, třeba že organisace stavovská byla v Egyptě značně vyvinuta. Jen dvě jmenují se spíše proto, že Mojžíš měl tuto zprávu z úst své matky, které byla známa jen jména těchto dvou.

V. 16. Rozkaz měl býti patrně vykonán tak, aby chlapci hned při porodu nepozorovaně byli usmrcováni; matky se měly domnívati, že porodily mrtvorozeňátka. Krutý rozkaz úplně se srovnává s duchem tehdejší doby, kdy život lidský příslušníka cizího národa a vyznavače jiného náboženství jmenovitě v očích vladařů neměl veliké ceny.

V. 7. Báły se Boha, který hlasem přirozeného zákona zapsaného do srdce každého člověka zakazuje vraždu.

V. 19. Musil shledal, že u arabských beduinů dosud není babiček z povolání, nýbrž že si buď ženy pomáhají navzájem, nebo rodí bez jakékoliv pomoci. Podobně snadno rodily a podobné poměry vládly asi u matek hebrejských; výmluva, kterou se hledí Sefora a Fua před faraonem ospravedlniti, nepostrádá nějaké pravdy.

V. 20. a 21 „dal jim četné potomstvo", doslovně „vystavěl jim domy". Tohoto v očích S. Z. velikého požehnání se jim dostalo za to, že se Boha báły a neusmrcovaly nevinných novorozeňat.

V. 22. „Lid faraonův" jsou Egypťané. — Řeka = Nil. — Rozkaz byl dán patrně krátce před narozením Mojžíšovým, poněvadž Árona, který se narodil tři léta před Mojžíšem, ještě se netýkal. Lze mysliti, že jak mezi egyptským lidem, tak mezi egyptským úřednictvem bylo mnoho duší podobně smýšlejících jako Sefora a Fua, kterým bázeň Boží a přirozený cit nedovolovaly prováděti zákon faraonův do krajnosti, snad ani farao, vida, že zákon těžko prováděti, nenaléhal později příliš na poslušnost.

Hl. 2. V. 1. Jména otce Mojžíšova (Amram) a matky jeho (Jochabed) jsou známa z Ex 6, 20; Nm 26, 59. Zda v tomto v. původně byla a při opisování nedopatřením byla vynechána, či zda byla úmyslně opominuta samým inspirovaným spisovatelem, poněvadž na jejich původu lpěla snad nějaká skvrna, nelze zjistit.

V. 2. Z Ex 2, 4; 7, 7. jest patrno, že byl Mojžíš třetím dítkem svých rodičů (Mirjam, Aron, Mojžíš). — „Krásný" = asi plný života, silný.

syna; vidouc, že jest krásný, skrývala ho po tři měsíce. [3] Když ho
již nemohla déle skrývati, vzala ošitku ze sítí, vymazala ji klím
a smolou, vložila do ní nemluvně a položila je do rákosí u břehu
řeky. [4] Jeho sestra se postavila podál a pozorovala, co se bude díti.
[5] Tu hle, dcera faraonova sestupovala, aby se v řece koupala; její
průvodkyně kráčely podél řečiště. Když uzřela ošitku v rákosí, poslala
(pro ni) jednu ze svých služebnic; když ji přinesla, [6] otevřela ji
a uzřevši v ní chlapečka an pláče, byla jata soustrastí s ním a pravila:
To jest (jedno) z dětí hebrejských. [7] Tu jí pravila sestra chlapcova:
Přeješ si, bych šla a zavolala hebrejskou ženu, která by mohla
dítko odchovati? [8] Odpověděla: Jdi. Dívka šla a zavolala svou matku.
[9] Dcera faraonova jí pravila: Vezmi tohoto chlapečka a živ mi jej; já
ti dám tvou mzdu. [10] Vzala tedy žena pachole a živila je; když dorostlo,

---

V. [3]. „Ošitka ze sítí“ = košík tvaru jako skřínka upletený z papyrového rákosí. Tato rostlina (Cyperus papyrus) dnes vymírá; proto jest již dosti vzácnou v bažinách Egypta; má trojboké, na prst tlusté, 3—5 m dlouhé lodyhy (třtiny) se zelenou korou a bílou dření (duší); vybíhá v chomáč vlasovitých převislých větviček, na jejichž koncích pučí klásky. Proslula jmenovitě tím, že její dřeň byla výtečnou hmotou k výrobě papyrů. — Klí = asfalt.

V. [4]. srv. se [7]. dovoluje nám přibližně určiti, o kolik roků byla Mirjam starší než Mojžíš. — (Bylo jí asi 15 roků.) — Mojžíš byl patrně vložen buď do některého ramene Nilu, jehož voda klidně tekla (snad do taniského), nebo do nějakého zálivu, chobotu, v němž voda příliš neproudila.

V. [5]. Dle Josefa Flavia slula kněžna Thermutis, dle Eusebia Merris, dle rabínů Bithijá. V prvních dvou jménech mohlo by tkvíti egyptské Mer-en-Mut = Milá bohyni Mut. Ve druhém mohlo by se skrývati egyptské Binth-Antha = Dcera (bohyně) Anaty. Mer-en-Mut slula skutečně manželka Ramsa II.; jedna dcera jeho slula Binth-Antha, druhá Merri. Nelze však z těchto fakt uzavírati, že farao, o jehož dceru zde jde, byl Ramses II. Viz svrchu 1, 8. — Dnes koupají se sice v Nilu jen ženy z nižších kruhů, ve starších dobách však koupávaly se v Nilu vznešené ženy proto, že voda Nilu byla jednak považována za léčivou, jednak za posvátnou; takové koupele byly tedy ne-li náboženskou povinností, alespoň ctnostným skutkem. — Družina kněžnina kráčela podél řečiště, aby jejich velitelka nebyla snad znepokojována nepovolanými zraky. — „Jedna ze služebnic“ byla její osobní komorná, která provázela svou velitelku až do koupele.

V. [6]. Dcera králova poznala, že dítko jest původu hebrejského, jednak po pleti, jednak se toho dovtípila z toho, že bylo pohozeno. Obřízka by tu sotva mohla býti známkou, když u Egypťanů také byla v obyčeji.

V. [7]. Dívka mohla vyčísti s tváře kněžniny soucit se zdravým, silným chlapcem, a proto se odvážila k té nabídce. — „Hebrejskou ženu“ dle hebr. „kojnou“. Egypťanka sotva by se byla propůjčila za kojnou hebrejského chlapce.

V. [9]. Doba přikájení trvala u starých Východňanů 2—3 roky, zdá se však, že Jochabed podržela ještě déle svého synka ve své mateřské péči. Této působnosti matčině v srdce Mojžíšovo jest přičítati hlubokou víru v jednoho pravého Boha, znalost tradic hebrejských, úctu k nim, lásku k národu, z něhož vzešel, a jiné mnohé ctnosti, které viděti v pozdějším životě velikého vůdce národa israelského.

V. [10]. Jméno Móše (= Mojžíš) zdá se na první pohled býti původu čistě hebrejského, znamená „vytahující, vysvobozující, vysvoboditel“, ale z dobrých důvodů možno se domýšleti, že mu dcera faraonova původně dala jméno egyptské, snad Mes, které později lid hebrejský změnil si na tvar hebrejský, jenž připomínal jednak pojem vytažení (z vody), jednak vysvobozovací činnost Mojžíšovu. Egyptské Mes = syn vyskytuje se jak samo o sobě, tak i častěji ve složených vlastních jménech, jako Tot-mes, Ra-mesu (Syn boha Tota, Syn boha Ra). „Synem“ mohla právem nazvati kněžna dítko, které vytáhnutím z vody zachovala, jemu tím nový život dala a tím, že je adoptovala, za svého syna prohlásila. Dle Sk 7, 22. byl Mojžíš vzdělán ve vší moudrosti Egypťanů. O vzdělání mohla se mu postarati jeho druhá (adoptivní) matka tím snáze, že ve staré a střední říši měla každá králova dcera svůj vlastní četný dvůr. Školy bývaly při dvoře královĕ, při chrámech nebo při správních úřadech. Faraonové dovolovali též, by spolu s jejich syny směli se vzdělávati synové vynikajících

odevzdala je dceři faraonově. Ta přijala je za syna a dala mu jméno
Mojžíš řkouc: Vždyť jsem ho vytáhla z vody.
11 Toho času, když Mojžíš vyspěl, přišel ke svým bratřím a viděl
jejich útrapy; viděl Egypťana, kterak tepe jednoho Hebrea, jeho to
bratra. 12 Tu ohlédnuv se na všecky strany a vida, že tu nikoho není,
usmrtil Egypťana a ukryl jej v písku.
13 Druhého dne vyšed, uzřel dva Hebreje, ani se mezi sebou
vadí; i řekl tomu, který činil křivdu: Proč tepeš svého bližního?
14 On odpověděl: Kdo tě ustanovil nad námi knížetem a soudcem?
Chceš mne usmrtit jako jsi včera usmrtil Egypťana? I lekl se Mojžíš
a pravil: Jak se ta věc prozradila?
15 Také farao uslyšel o té věci a usiloval o smrt Mojžíšovu.
Tu prchl před faraonem, a usadil se v zemi Madian u (jedné)
studny. 16 Madiánský kněz měl sedm dcer. Ty přišly vážit vody; na-

---

rodin egyptských. — Zpráva biblická o zachránění Mojžíšově poučuje čtenáře že Prozřetelnost zvláštním způsobem již od narození pečuje o ty, které vyvolila k velikým úkolům — pravda to, kterou nalézáme též v přesvědčení jiných národů. Bible vypravuje tak prostě, nelíčeně, věrně, psychologicky (srv. vynalézavost mateřské lásky), že nelze o dějepisné pravdivosti tohoto příběhu nikterak pochybovati; naproti tomu obestřeli pohané původ svých velikánů fantastickými bájemi. — Dle pověsti babylonské vložila sice matka novorozeného Sargona, který se stal později slavným králem v Agadě, do košíku upleteného z rákosí, avšak položila ho na proud, aby voda plod jejího hříchu (byla vestálkou!) odnesla, a tak by zmizela stopa jejího provinění; plovoucí skřínku zachytil zahradník, který právě čerpal vodu. — Jestliže i v jiných bájích se vypravuje o záchraně dítka, vloženého do rákosové skřínky, třeba pamatovati, že matky v Egyptě a Babylonii velmi často své děti, kterých se chtěly zbaviti, kterých však se neodvážily usmrtiti, svěřovaly osudu tím, že je ve skřínkách pouštěly po proudu řek. Tím způsobem pohazovány děti dosti často.

V. 11. Dle Sk 7, 23. bylo Mojžíšovi 40 roků, když navštívil své bratry. — Ze souvislosti plyne, že Egypťan „tepal" Israelitu, až ho utepal do smrti, neb aspoň tak, že mu jistá smrt hrozila.

V. 12. Stalo se to asi na kraji pouště. — Někteří myslí, že Mojžíš jednal z vnuknutí Božího, an by jinak ke vraždě nebyl býval oprávněn. Jiní (Ambrož, Tomáš Aq.) omlouvají Mojžíšův čin předpokládajíce, že Egypťan, podrážděný zakročením nezvaného karatele obrátil se i proti němu a byl by jej usmrtil; jednal tedy Mojžíš v nutné sebeobraně. Ať již věc vysvětlíme tak či jinak, vyplývá přece z jednání Mojžíšova láska k rodným bratřím, vřelý soucit s jejich týráním, smysl pro právo, silný odpor proti křivdě, obětavost, ctnosti to sice dosud nevytříbené, které se však později vyhranily a uschopnily Mojžíše k jeho velikému poslání.

V. 14. Mojžiš „pravil" totiž si v duchu, myslil.

V. 15. Farao chtěl Mojžíše dáti usmrtit ne tak proto, že zabil nepatrného Egypťana, jehož život neměl v očích faraonových valné ceny, nýbrž proto, že Mojžíš svou náchylností k Israelitům viděl se mu býti nebezpečným a že asi někteří dvořané ze zášti Mojžíše očerňovali a vinili z velezrády. — O Madianitech viz Gn 25, 2; 37, 28. 36. Z Ex 3, 1. jest patrno, že jeden kmen Madianitů, o němž tuto řeč, sídlil nedaleko hory Horebu. — Zde byl Mojžíš v bezpečí před faraonem. V těchto dobách se stávalo častěji, že Egypťané bojící se faraonů hledali úkrytu u beduinů poloostrova sinajského. Králové egyptští měli sice zde ve Uádi Maghara a ve Uádi Sarbût el Khádim doly vojensky střežené, dále však nesáhal obvod egyptského policejního dozoru. Mojžíš byl by se snad doprosil u faraona milosti, ale pak by se byl musil zajisté zříci svých sympatií ke svému lidu. Než by to však byl učinil a milost tak draho zaplatil, raději šel do vyhnanství. Srv. Žid 11, 24 n.

V. 16. Že byl skutečně knězem, plyne z 18, 12; byl asi zároveň též emirem, knížetem nebo aspoň šejkem svého kmene. Mohl býti podobně jako Melchisedech a Job ctitelem pravého jediného Boha; mohlať se tato forma náboženství na poušti, která neměla bližších styků s tehdejší mnohobožskou kulturou, dlouho uchovati. O vlivu jihoarabské kultury (Mineů) na tohoto kněze a jeho kmen nelze nic jistého stanoviti. — U některých kmenův arabských dosud muži ponechávají péči o stáda ženám, jako že by se podobná práce nesrovnávala se ctí muže.

plnivše koryta, chtěly napájeti stáda svého otce. [17] Přišli (však) pastýři a odehnali je. Tu Mojžíš povstal, ujal se dívek a napojil jejich ovce. [18] Když se navrátily k Raguelovi, svému otci, pravil jim: Proč přicházíte dříve než jindy? [19] Odpověděly: (Jakýs) Egypťan vysvobodil nás z moci pastýřů, nad to i vodu s námi vážil a napojil ovce. [20] On se tázal: Kde jest? Proč jste člověka toho (tam) nechaly? Zavolejte ho, aby něco pojedl.

[21] Mojžíš přísahal, že u něho zůstane. Obdržel též Seforu, jeho dceru, za manželku. [22] Ta mu porodila syna, kteréhož nazval Gersam řka: Stal jsem se vyhnancem v cizí zemi. Později porodila druhého, kterého nazval Eliezer. „Vždyť“ — pravil — „Bůh mého otce, můj to pomocník, vysvobodil mne z moci faraonovy.“

Mojžíš povolán od Boha. (2, 23.—4, 17.)

Bůh shlédl na útrapy svého lidu (2, 23.—25.). Zjevuje se v ohnivém keři Mojžíšovi na Horebu (3, 1.—6.), oznamuje mu svůj úmysl vysvoboditi Israele (7.—10.), vyvrací Mojžíšovy námitky (11. n.), oznamuje mu své jméno (13.—15.), posílá ho a) ke starším israelským (16.—18a.), b) k faraonovi (18b.—22.). Na důkaz poslání Mojžíšova děje se prvý zázrak (hůl — had 4, 1.—5.), druhý zázrak (ruka zdravá — malomocná — zdravá, v. 6.—8.), třetí zázrak (voda — krev, v. 9.). Bůh slibuje Mojžíšovi pomoc (v. 10.—12.), dává mu na pomoc a) Árona (v. 13.—16.), b) hůl (17.).

[23] Po dlouhé době král egyptský zemřel.

Synové Israelovi vzdychali a pro těžké práce křičeli; křik jejich vystoupil od prací k Bohu. [24] Uslyšel jejich lkání a rozpomněl se

---

V. [18]. Raguel = Přítel Boží sluje též 3, 1; 4, 18.; 18, 1. nn. Jetro. Toto jest jeho rodné jméno, kdežto prvé vyslovuje jeho úřad kněžský (u Madianitů), podobně jako farao znamená úřad královský u Egypťanů. Hobab sluje Nm 10, 29. „synem Raguelovým“ v širším významu slova — byltˇ jeho zetěm a tedy Mojžíšovým svakem.

V. [19]. Dcery Raguelovy považují Mojžíše za Epypťana patrně dle šatu.

V. [20]. Raguel vytýká dcerám nedostatek pohostinosti, jedné to z nejpřednějších ctností každého Výchoďana.

V. [21]. Místo „přísahal“ lépe hebr. „rozhodl se“.

V. [22]. Gér = cizinec, šám = tam. Lidová odvozenina. Mohlo by se však jméno to odvozovati od kmene „gáraš“ = vyhnal. — Poněvadž bylo dle 7, 7. Mojžíšovi osmdesáte roků, když stál před faraonem, a poněvadž dle 4, 20. nn. byl Gersam ještě malý, když se vracel Mojžíš do Egypta, dlužno se dohadovati, že Mojžíšovo manželství bylo buď po dlouhá léta bezdětným anebo že pojal Seforu za manželku teprv po dlouhé řadě let služby. — Eliezer jest složenina z El(i) = Bůh a ‘ezer = pomoc, tedy Eliezer = Bůh (můj) jest pomoc, pomocník. Z prvého pojmenování vyplývá Mojžíšova láska k svému lidu, u něhož v myšlenkách svých dlí, v jehož středu vidí svůj domov, a nikoli v rodině Raguelově; zde, ačkoliv má manželku a dítko, považuje se za vyhnance.

Prozřetelnost Boží zavedla Mojžíše na vzdálenou poušť, aby se tam v tichém ústraní vybízejícím ku přemýšlení, jakož i ve škole prostého života pastýřského připravoval na své budoucí důležité povolání. Také Kristus, než veřejně vystoupil, připravoval se třicet let v tichém ústraní.

V. [23]. „Dlouhá doba“ jest doba pobytu Mojžíšova v Madiansku. „Král egyptský“ jest sotva „nový král“ z 1, 8., poněvadž by byl musil panovati 80 roků, což jest pravdě málo podobno. Dlužno tedy míti na mysli krále, který usiloval (v. 15.) o bezživotí Mojžíšovo a kterým mohl býti dobře Thutmosis III., jenž panoval 54 roky. (Viz svrchu hl. 1, 8.) Předcházející změny na trůně bible nepodává, poněvadž pro cíl, za kterým se nese její vypravování, neměla významu. Nyní se zmiňuje o smrti královë proto, aby upozornila, že překážka, která nedovolovala neb aspoň ohrožovala návrat Mojžíšův do Egypta, pominula; připravuje tak na poslání Mojžíše do Egypta Bohem, o němž hl. 3.

úmluvy, kterou byl učinil s Abrahamem, Isákem a Jakobem. 25 Ho-
spodin shlédl na syny Israelovy, neboť věděl o nich.

Hlava 3. — 1 Mojžíš pásal ovce Jetra, tchána svého, kněze
madianského. Když (jednou) zahnal stádo hlouběji do pouště, přišel
k Boží hoře Horebu. 2 Tam se mu zjevil Hospodin v plameni ohně,
(šlehajícího) z keře; a viděl, že keř hoří, avšak neshořuje. 3 Řekl (si)
tedy Mojžíš: Půjdu a ohledám tento veliký zjev, proč keř neshořuje.
4 Hospodin však vida, že jde, aby ohledal zjev, volal na něho z keře
řka: Mojžíši, Mojžíši! On odpověděl: Tu jsem. 5 Hospodin pravil:

V. 25. Bůh dlouho dopouštěl útisky synů Israelových, tak že by se mohlo zdáti, že na ně zapomenul, že jich nezná, že o nich neví. Když však nadešla lhůta jim stanovená, ukázal, že „o nich věděl".

Hl. 3. V. 1. Horeb = Suchá hora, nemající vláhy ani rostlinstva (srv. naše „Lysá hora"). V Písmě se brzy praví, že zákon byl dán Israelitům na hoře Sinaji, brzy na hoře Horeb; zjev se vykládá buď tak, že Sinaj jest povšechný název celého pohoří ve středu stejnojmenného poloostrova, kdežto Horeb jest pouze jeho střední hřeben; nebo jiní mají za to, že Sinaj znamená jižní část jmenovaného středního hřbetu, dnešní Džebel Músa, kdežto Horeb jest severní jeho polovice; nejlépe však jest považovati se sv. Jeronymem obě jména za souznačné názvy jedné a téže hory. — Sluje „horou Boží" buď již předběžně (proleptický), poněvadž se Israelitům Bůh později na ní zjevil, anebo — pravdě podobněji — poněvadž Madianité (Jetro srv. 18, 5.) na hoře té měli svatyni zasvěcenou svému božství.

V. 2. Oheň světelnou, hřející silou, které jest těžko odporovati, která však člověku bývá zdrojem požehnání, jest v Písmě velmi zhusta náznakem (symbolem) Boha, jeho osvěcující, zahřívající blahodárné činnosti, velebnosti, duchovosti, všemohoucnosti. Srv. Ex 13, 21; 14, 24; 40 35.—36; Dt 4, 24; Ž 96, 3; 3 Král 19, 12; Ez 1, 27; Is 10, 17. a j. Pohané viděli v ohni tak zářivý obraz božství, že mu vzdávali božskou poctu zaměnivše tvora za tvůrce; bible proti tomu nikde nepřekročila mezí pouhého symbolického (náznačného) významu ohně. Na tomto místě kromě povšechného významu symbolického má však plamen význam zvláštní. Keř zanícený ohněm jest národ israelský, který Prozřetelnost (oheň) nechávala hořeti v palčivých plamenech útiskův, avšak nedopustila, by shořel, by zanikl, naopak trval, nestravoval se ani v tomto ohni, nýbrž otužoval se, čistil a posiloval svou energii. Podobný záměr Prozřetelnosti vidí každý spravedlivec v útrapách, které na něho doléhají. — V mariánských hodinkách pěje církev: „V neshořujícím keři, který viděl Mojžíš, poznáváme tvé slavné panenství", t. j. panenství Marie nebylo zničeno, neutrpělo úhony, ačkoliv se do jejího lůna snesl Oheň věčný, Světlo ze Světla, Slunce spravedlnosti, Syn Boží. — Jaký keř Bůh k svému zjevení zvolil, nelze ovšem dnes botanicky přesně stanoviti. Pravděpodobně to byl Crataegus sinaitica, hlohovitý druh, který tam vyrůstá do výše 3—4 metrů; veliký keř lépe znázorňoval Boha, než nějaký keřík. Na ostružník (Rubus) jest těžko mysliti, poněvadž nízká rostlina tato dnes na poloostrově sinajském se nevyskytá. — Mniši kláštera sv. Kateřiny mají za to, že jejich bydliště jest vystavěno na místě, na němž se Hospodin Mojžíšovi zjevil.

V. 3. Mojžíš vida nezvyklý zjev, chce vyšetřiti jeho příčinu. „Řekl si" totiž v duchu, myslil si.

V. 5. Staří přivazovali podešve neb opánky řeménky na nárty a kůtka, zámožnější nosili střevíce mnohdy i ze vzácných látek. Nohy obuví chránili proti ostrým kamenům. Poněvadž se v chůzi nasedalo jak na nohy tak na obuv hodně prachu, počal obyčej, že host, přišed do domu, sňal neb dal si rozvázati a sníti opánky, dal si umýti nohy a pak čistou, bosou nohou kráčel po kobercích dále. Tento obyčej přenesen pak též do života bohoslužebného. Vstupující do chrámu sezul opánky, umyl si nohy vodou z nádržky u vchodu, a čistou, umytou nohou vkročil do svatyně. Tak činili israelští kněží, tak činí dosud Arabové vcházející do mešit, Indové do pagod; pro cizince jsou přichystány aspoň zvláštní trepky, které obouvá na boty před vstupem do svatyně. Také někteří východní křesťané odkládají střevíce a bosou nohou vstupují do kaple Božího hrobu v Jerusalemě. Obyčej tento byl a jest projevem úcty k posvátnému místu a tím k Bohu tam přebývajícímu, připomíná vstupujícímu, by odložil prach pozemských myšlenek a tužeb a vstoupil s duší čistou do svatyně. Také Mojžíšovi bylo s patřičnou úctou se přiblížiti k Bohu.

Nepřibližuj se sem; zuj obuv s noh svých, neboť místo, na němž stojíš, jest půda svatá. [6] A pokračoval: Já jsem Bůh otce tvého, Bůh Abrahamův, Bůh Isákův a Bůh Jakobův. Mojžíš zakryl svoji tvář, neboť neosmělil se na Boha pohlédnouti.

[7] Hospodin mu pravil: Viděl jsem utrpení lidu mého v Egyptě a slyšel jsem jeho křik pro krutost dozorců nad pracemi; [8] ano, znám jeho bolest. Sestoupil jsem, abych ho vysvobodil z moci Egypťanův a vyvedl z té země do země krásné a prostranné, do země, která teče mlékem a medem, do sídel Kananejských, Hetejských, Amorrhejských, Ferezejských, Hevejských a Jebusejských. [9] Ano, křik synů Israelových přišel ke mně a viděl jsem jejich útrapy, kterými je Egypťané utlačují. [10] Pojď tedy, pošlu tě k faraonovi, abys vyvedl můj lid, syny Israelovy, z Egypta.

[11] Mojžíš pravil k Bohu: Kdo jsem já, bych šel k faraonovi a vyvedl syny Israelovy z Egypta? [12] Bůh mu řekl: Já budu s tebou;

V. [6]. — „Bůh otce tvého“ není snad jen Bůh Amramův, nýbrž Bůh otecký, Bůh otcův, z nichž se zejména uvádějí tři, Abraham, Isák a Jakob, poněvadž jim byla zaslíbena země, do které bylo Mojžíšovi lid uvésti, a poněvadž v nich byl národ israelský oddělen od národův ostatních. Teď teprv poznává Mojžíš, že má vyšší bytost před sebou, a proto na znamení úcty zakrývá si tvář; pohleděti na Boha bylo považováno za nebezpečno neb docela smrtonosno. — Mojžíš zakryl tvář, buď že sklonil hluboko hlavu k zemi, nebo ji zahalil rouškou podobnou „kefiji“, jakou dosud beduini zahalují si hlavu proti paprskům slunečným, neb zakryl si tvář pláštěm jako Eliáš 3 Král 19, 13.

V. [7]. ''' Bůh označuje příčinu, proč se zjevuje.

V. [8]. Jako jest jinde, na př. v Egyptě vody (Nil), tolik bude mléka a medu v Palestině. (Nadsázka.) „Mléko“ připomíná hojnost pastvisk pro ovce a kozy (méně pro hovězí dobytek). „Med“ rovná se obsahově asi arabskému dibs, znamenajícímu syrup z vinných hroznů jakož i z ovoce (fíků, granátových jablek atd.); připomíná tedy hojnost révy a stromoví se sladkým ovocem. Zdá se však, že „tekoucí mlékem a medem“ jest příslovečné rčení k naznačení jakékoliv úrody, jako olivového oleje, různých druhů obilí atd. O úrodnosti Palestiny zmiňuje se pochvalně nejen Josef Flavius, nýbrž i jiní staří spisovatelé řečtí a římští. Srv. Gn 43, 11. — Dnes jest ovšem Palestina značně spustošena (lesy vykáceny) neb aspoň zanedbána, hlavně vinou pověstného tureckého hospodářství a lenivou pohodlností arabských fellahů (rolníků). „Prostrannou“ sluje Palestina proti Gessenu, kde se Israelité tísnili mezi sebou i se spolubydlícími Egypťany.

V. [11]. Mojžíš, který před čtyřiceti lety počal se nepovolaný ujímati utlačovaných Israelitův a chtěl rovnati jejich spory, stal se nyní pokornějším a rozvážnějším! Považuje se za nevhodný, nedostatečný nástroj k tak velikému záměru Božímu. Farao ho přece chtěl usmrtiti (že již zatím zemřel, Mojžíš snad nevěděl), příbuzní zavražděného Egypťana budou po právu krviny rovněž usilovati o jeho potrestání, a to smrtí; Israelitům není blíže znám . .

V. [12]. Bůh uznává, že Mojžíš přirozenými silami není s tak obtížný úkol, slibuje mu však svoji pomoc. — „Obětovati,“ t. j. konati bohoslužbu (na pohoří sinajském). — Jakože Bůh si přeje, aby svým časem Israelité na tomto místě konali bohoslužbu, a jako se toto přání jistojistě splní, tak jistě vyvede také Mojžíš lid z Egypta. Toto znamení sice mělo teprve v budoucnosti ukázati všemohoucnost a věrnost Boží a Mojžíše sílit v jeho těžkém povolání, až přijde s lidem k hoře sinajské; sílalo však paprsky důvěry v Boha do srdce Mojžíšova již nyní.

V. [13]. Staří Semité nepovažovali jmén vlastních za pouhý zvuk, nýbrž přičítali jim veliký význam, majíce za to, že se jimi vyjadřuje celá podstata věci. Dle jejich názorů Bůh, který nemá jména vlastního, nemá též bytí (jmenovati se = býti), Bůh bezejmenný vůbec neexistuje. Za to však mohl míti a míval jeden Bůh více jmen. Srv. Gn 31, 13. „Bůh Betelu“. Mojžíš mohl sice na základě zjevení, kterého se mu zde dostalo, dáti sám zjevivšímu se Bohu jméno, nedůvěřuje si však tak učiniti a prosí Boha, aby si dal sám jméno, poněvadž se jménem od samého Boha přijatým bude moci vystupovati s větší autoritou. Mojžíš kromě toho mohl býti připraven, že někteří Israelité slyšíce, že Bůh se mu zjevil

a znamením, že jsem tě poslal, bude ti toto: Až vyvedeš lid můj
z Egypta, budeš Bohu na této hoře obětovati.
13 I pravil Mojžíš k Bohu: Hle, já půjdu k synům Israelovým
a řeknu jim: Bůh otců vašich posílá mne k vám. Budou-li se mne
tázati: „Jaké jest jeho jméno?“ co jim odpovím? 14 Bůh řekl Mojžíšovi:
Já jsem ten, který jsem. Toto řekneš synům Israelovým: Ten,
který jest, posílá mne k vám. 15 A dále mluvil Hospodin k Mojží-
šovi: Toto řekneš synům Israelovým: Ten, který jest, Bůh vašich
otců, Bůh Abrahamův, Bůh Isákův a Bůh Jakobův, posílá mne k vám;
to jest jméno mé na věky a to jest název můj pro všecka pokolení.
16 Jdi, shromáždi starší Israelovy a rci jim: Hospodin, Bůh
otců vašich, Bůh Abrahamův, Bůh Isákův a Bůh Jakobův, se mi ukázal
a pravil: Ano, navštívil jsem vás a viděl jsem všecko, co se vám

---

na poloostrově sinajském, budou míti pochybnost o tom, zda tento Bůh madianský bude míti vládu jednak v Egyptě, aby je odtud vyvedl, jednak v Palestině, aby je tam přivedl. Kdyby jim byl Mojžíš jmenoval Boha jménem madianským, na př. snad ‘Athtar, Uadd nebo podobně, byť i ve smyslu jednobožském, nebyli by snadno Mojžíšovi uvěřili namítajíce, že to není Bůh jejich otců.

V. 14. „Ten, který jest“ dle hebr. dosl. „Jsem“ se stanoviska Božího, se stanoviska lidského „Jest“ = hebr. Jahve neb Jihve. Jméno, které si tuto Bůh přikládá a též vykládá, bylo zajisté známo již dříve ve tvaru Jahu, Jah, Jo, zdá se však, že upadlo u Israelitů v zapomenutí. Podobně jako křesťanství vlilo do slov, kterých užívali různí národové pro pojem „božství“ (na př. Bůh, Gott, Deus atd.), nový obsah bohatý, podobně lze připustiti, že Bůh do jména již dříve existujícího vlil náplň své podstaty. „Jahve“ jest třetí osoba nedokonaného, tedy trvalého času od hebr. slovesa háuá = býti; znamená tedy bytost, která v bytí trvá, byla, jest a bude. V nejbližší souvislosti klade se proti patriarchům, kteří sice byli, avšak umřevše již nejsou. Bůh však, který s nimi svého času učinil smlouvu a slíbil jim Palestinu, tento Bůh dosud jest a s ním trvá v platnosti slib patriarchům daný. Odtud vyplývá, proč Israelité si pod jménem Jahve představovali Boha, který s nimi uzavřel úmluvu, který se jim zjevuje tak, jako žádnému jinému národu. Trvání-bytí Božího bylo zde též znázorněno trváním ohně, který jindy stráviv látku zaniká, v keři však trvá stále. — Obsah myšlenkový jména Jahve = Jsoucí se postupem doby stále víc a více rozvinoval. Činí na tvorech, které považovali Egypťané za bohy, divy, ze kterých jest patrno, že bohové ti nejsou proti němu nic, že on sám jest pouze v plném slova smyslu bytost jsoucí. Dle Is 40, 17. jsou všichni národové před Jahvem jako by nebyli. Myšlenku tuto bylo snadno rozšířiti na všecko tvorstvo a shledati, že jedině Bůh jest sám od sebe, nedostav svého bytí od nikoho jiného, kdežto všecky věci stvořené mají své bytí od Jsoucího. Patrno, že sotva najdeme jiné jméno Boha, které by vystihovalo podstatu jeho tak dokonale, jako jméno toto. Pozdější Židé vykládajíce bigotně Lv 24, 16. považovali to jméno za tak posvátné, že se ho neosmělili ani vysloviti, užívajíce místo něho vesměs Adónáj = Pán. Z nesprávného spojení souhlásek jména JHUH a samohlásek jména Adónáj vznikla nesprávná složenina Jehóvá. Vznešené toto jméno s náplní svého obsahu nemá u žádného jiného starověkého národa nic podobného. Neboť egyptské „anuk pu anuk“ neznamená „já jsem, který jsem“, nýbrž jest pouhým důrazným zájmenem prvé osoby „já“; srv. francouzské c’est moi, qui... Podobný tvar jména Božího se sice vyskytuje ve vlastních jménech bohonosných na tabulkách babylonských, marně bychom však hledali u Babyloňanův a Assyrů pojem, který se tají v hebrejském Jahve! Vulgata překládá jméno Jahve (podobně jako již LXX) slovem „Dominus“ (= Pán) a důsledně i my slovem „Hospodin“.

V. 16. „Starší“ ne ve významu věku, nýbrž vlády; byli to knížata jednotlivých kmenů a šejkové podkmenů, čeledí, menších to oddílů jednotlivých kmenů. Hodnosti té se dostávalo prvorozeným, tedy nejstarším, pak však rozhodovaly mnohdy i jiné příčiny. Tuto organisaci, kterou nalézáme dosud u četných národů, u nichž jest rodová, krevní spojitost v živém vědomí, Mojžíš u svého lidu ponechal; nebyloť příčiny, proč by ji rušil. Knížata a šejkové zastupovali přirozeně všecek lid. Proto Mojžíš nejprve jim oznámil důležité poselství. — Poselství to podává se zde jen stručně; Mojžíšovi bude ovšem všecko podrobně vypravovati.

v Egyptě děje; [17] rozhodl jsem se, že vás vyvedu z utrpení egyptského do země Kananejských, Hetejských, Amorrhejských, Ferezejských, Hevejských a Jebusejských, do země, která teče mlékem a medem. [18] Oni poslechnou tvého hlasu.

Pak vejdeš ty a starší Israelovi k egyptskému králi a řekneš mu: Hospodin, Bůh Hebreův, nás volá; vykonáme cestu tří dnů na poušť, abychom obětovali Hospodinu, našemu Bohu. [19] Vím však, že vás král egyptský nepropustí, byste mohli jíti, leč silnou rukou (jsa donucen). [20] Vztáhnu proto svoji ruku a bíti budu Egypt rozmanitými svými zázraky, které budu činiti mezi nimi; potom vás propustí. [21] A získám u Egypťanů přízeň tomuto lidu, tak že nevyjdete prázdní, až budete vycházeti, [22] nýbrž každá žena vyžádá si od své sousedky a spolubydlící zlaté a stříbrné šperky, jakož i šaty, kteréž oblečete svým synům a dcerám a tak jaksi oloupíte Egypt.

Hlava 4. — [1] Mojžíš odpověděl: Neuvěří mi a neuposlechnou

V. [18]. Mojžíš předstoupí před faraona ne sám, nýbrž provázen jsa staršími lidu, aby farao z této deputace viděl, že přednesená žádost jest žádostí celého národa; kromě toho přispěl kruh starších k tomu, by se dostalo Mojžíšovi, poslanci Božímu, větší zevní vážnosti. — Mojžíš žádá nejprve od faraona, aby dovolil lidu konati pout „tří dnů cesty" na poušť a tam konati bohoslužbu. Patrně chce tak učiniti Mojžíš na místě, na němž se Hospodin Mojžíšovi zjevil. Místo to jest sice dále než „tři dny cesty", Mojžíš však žádá nejprve méně, jsa přichystán žádati více, bude-li mu skromná prosba vyplněna. Mojžíš moudře nemá žádati ihned dovolení opustiti Egypt, nýbrž pouze konati bohoslužbu na vzdálenějším místě, aby prvním požadavkem, který by se byl zdál faraonovi upřílišeným, si srdce jeho nezatvrdil; chce si menším požadavkem připraviti jeho srdce na požadavek větší, úplné propuštění z Egypta. Kdyby byl býval farao povolnějším k této skromné žádosti, byl by zajisté býval též méně neústupným k žádosti za úplné propuštění lidu a nebyl by Hospodina nutil, by užil tak ostrých prostředků proti němu a jeho říši, jak se později ukázalo. Moudře a dle obyčeje Východťanů bude Mojžíš dlouho vyjednávati, smlouvati a přidávati.

V. [19]. „Silná ruka" jsou egyptské rány, ku kterým bylo třeba silné, všemohoucí ruky. — Bůh předpovídá Mojžíšovi nepříznivý výsledek jeho poslání, aby Mojžíš počátečným neúspěchem nedal se másti a neklesal na mysli.

V. [22]. Bydlili tedy Hebreové v Gesenu společně nejen jako „sousedé", nýbrž i tak, že Israelité byli v nájmu u Egypťanů (hospodářů, hospodyň) a naopak Egypťané v podruží u Hebreů. — Šatů a šperků budou potřebovati Israelité k slavné bohoslužbě, kterou budou na poušti konati. Hospodin pohne srdcem Egypťanek, že jim k tomuto účelu své šperky darují. Israelité pak odejdou ne jako žebráci, nýbrž budou se podobati vítězům, kteří si odnášejí z války bohatou kořist. Kromě vniterného působení Božího na mysl Egypťanek lze vysvětliti ochotu darovati šperky a šaty hrůzou, jaká pojala Egypťany vidoucí skutky Boha Jahve (rány egyptské), a přesvědčením, že usmíří tohoto velikého Boha, dají-li k jeho poctě své šaty a klenoty. — Dary tyto možno považovati též za náhradu, které se dostalo Israelitům jednak za to, že zanechali v Egyptě množství svého nemovitého majetku, jednak za odměnu jejich dlouholetých prací pro veřejné blaho v Egyptě. Moudr. 10, 17. Srv. níže 11, 2; 12, 35.

Hl. 4. V. [1]. Mojžíš sice slyšel z úst Hospodinových (3, 18.), že Israelité konečně Mojžíšovi uvěří, tuší však, že se tak nestane hned, nýbrž že bude potřeba přesvědčiti je přiměřenými důvody. Poněvadž útisky lidu v Egyptě trvaly již celá staletí, zdálo se mnohým Israelitům, že Bůh jejich otců na ně již zapomněl, že jich nedbá, a proto nebudou asi hned bez rozpaků s otevřeným srdcem přijímati pouhá slova Mojžíšova. Bůh dává proto Mojžíšovi moc činiti tři zázraky, které dokážou nade všecku pochybnost jeho božské poslání. Zázraky ty jsou voleny z tehdejších poměrů egyptských a israelských, jsou tak přizpůsobeny lidu a jeho duševní úrovni, že jsou to proň v pravdě makavé důkazy („ad hominem"). Lze pozorovati při nich stupňování divotvorné síly. Dva prvé zázraky velí Bůh učiniti před lidem bezpodmínečně, třetí v případě, že ještě nebudou chtíti věřiti. Z 4, 30. vyplývá, že Mojžíš prvé dva zázraky skutečně vykonal; zdali došlo též na třetí, není jasno.

mého hlasu, nýbrž řeknou: Neukázal se ti Hospodin. [2] Řekl mu tedy
(Bůh): Co jest to, co držíš v ruce? Odpověděl: Hůl. [3] I řekl Ho-
spodin: Hoď ji na zemi. Když ji hodil, stal se z ní had, tak že se dal
Mojžíš na útěk. [4] Tu řekl Hospodin: Vztáhni ruku [svou] a chop se
jeho ohonu. Vztáhl tedy ruku, chopil se ho a stala se z něho hůl.
[5] „Aby věřili" — pravil — „že se ti ukázal Hospodin, Bůh jejich otců,
Bůh Abrahamův, Bůh Isákův a Bůh Jakobův."

[6] A zase pravil Hospodin: Vlož svou ruku za ňadra. Když ji
pak za ňadra vložil a vyňal, byla malomocná jako sníh. [7] Tu pravil:
Vlož zase ruku svou za ňadra. Když ji vložil a zase vyňal, byla po-
dobná ostatnímu tělu. [8] „Jestliže ti neuvěří" — pravil — „a neposlechnou-li
hlasu prvního zázraku, uvěří hlasu zázraku druhého.

[9] Jestliže však neuvěří ani těmto dvěma znamením a neposlech-
nou-li hlasu tvého, naber vody z řeky a vylej ji na suchou zemi a
všecka (voda), kterou z řeky vezmeš, promění se v krev." [10] Mojžíš

V. [2]. Otázka daná Mojžíšovi upozorňuje ho, že to, co v ruce drží, nic jiného není, než pouhá pastýřská hůl. Prostý lid se asi divil, když pozoroval, že egyptští zaklínači hadů dovedou působiti na ně tak, že ztuhnou jako hůl; oč více musil pravým a zaslouženým obdivem naplniti lid skutek Mojžíšův, jenž hodil na zemi hůl, kterou držel v ruce a o které se každý mohl přesvědčiti, že to není nic jiného než pastýřská hůl, a stal se ze skutečné hole had a pak zase naopak. Kromě toho dlužno si vzpomenouti, že brejlovec (uraeus), který zdobil koruny faraonů a na jejich čele hrozivě pozvedal hlavy, byl ochráncem a náznakem Egypta. Oznamoval tedy zázrak tento lidu, že Hospodin jest pánem Egypta a že zdolá jeho hrozivost tak, jako Mojžíš z hada učinil nevinnou hůl, kterou mohl rukou svou dokonale ovládati.

V. [3]. Víra a poslušnost, se kterou Mojžíš plní rozkaz a chápe se hada, zasluhují plného uznání.

V. [5]. „Aby uvěřili" doplň: učinil jsem a učiníš i ty tento zázrak.

V. [6]. „Za ňadra" kladou Východďané ruku rozparkem, který se táhne v jejich říze od krku na prsa. — „Jako sníh" upozorňuje, že tu jde o tak zvané malomocenství „bílé", popsané v Lv 13, 3. Srv. Nm 12, 10; 4 Král 5, 27. Jest to malomocenství hladké, suché, zmrzačující. Jizvy, které zbudou na těle po pupencích, jsou barvy bílé, rovněž i vlas neb chlup, který se tu vyskytne, jest bílý. Zázrak děje se na ruce Mojžíšově, jednak aby Mojžíš sám tím hlouběji byl přesvědčen o vůli Boží, jednak aby Israelité, jimž ruka Mojžíšova nebyla nepřístupnou, nemohli o zázraku pochybovati. Rovněž nemoc volena jest tak, že symptomy (příznaky) její jsou makavé a nedovolují žádné pochybnosti o skutečné existenci nemoci. — Malomocenství, které vylučovalo člověka z lidské společnosti, činíc jej takřka vyvrhelem, a které jej zmrzačovalo, jest tuto symbolem lidu israelského, s nímž bylo v Egyptě skutečně nakládáno jako s vyvrhelem lidstva a který byl útisky jako zmrzačen. Mojžíšova ruka jest náznakem moci Hospodinovy. Jeho ruka dotkla se sice bolestně lidu dopustivši porobu egyptskou, brzy však zase táž „silná ruka" uvede lid v původní stav svobodníků, že nebude již Israel považován za vyvrhel lidstva (malomocenství). Těmito zázraky stala se v očích lidu jednak ruka Mojžíšova, jednak jeho hůl (která měla v ruce jeho, vůdce národa, význam žezla) posvátnou; přispělo to k autoritě, jíž Mojžíš k svému poslání nezbytně potřeboval.

V. [8]. Zázraky tyto budou vydávati „hlas", budou mluviti přesvědčivěji o božském poslání Mojžíšově, než jakákoliv slova, byť i četná a výmluvná.

V. [9]. Třetí zázrak se nestal na místě zjevení jako prvé dva; jest podmíněn vodou Nilu. Voda ta jest volena, aby každý, vida na své vlastní oči skutečnou vodu a pak krev, mohl se nepochybně přesvědčiti o zázračnosti skutku. Nil, posvátná řeka Egypťanů, tu představuje božstva egyptská, krev ztrátu života, který ve vodách Nilu vířil, tedy smrt živočišstva v Nilu a kolem Nilu žijícího. Skutek celý znázorňoval by Israelitům prvenství a nadvládu Hospodinovu nad egyptskými bohy.

V. [10]. Dlužno míti za to, že od narození strádal Mojžíš poruchou mluvidel nám ovšem blíže neznámou. Vyslanec Boží, kterému bude mluviti jak k lidu tak ke králi, s touto vadou mluvidla stěží dostojí svému úkolu. Když Hospodin

namítl: Prosím, Hospodine, od jakživa jsem nebyl výmluvný; i od té
doby, co mluvíš k svému služebníku, jest můj jazyk velmi neohebný
a těžkopádný. 11 Tu mu pravil Hospodin: Kdo stvořil ústa člověkova?
Nebo kdo učinil němého a hluchého, vidoucího a slepého? Zdaž ne
já? 12 Jdi tedy a já budu v tvých ústech a budu tě poučovati, co ti
bude mluviti.
13 On však řekl: Prosím, Hospodine, pošli si kohokoliv chceš.
14 Hospodin se na Mojžíše rozhněval a pravil: Vím, že Áron, tvůj
bratr — Levita — jest výmluvný; hle, on vyjde ti vstříc a srdečně
se bude radovati, až tě uzří. 15 Mluv k němu a vkládej má slova do
jeho úst; já budu v ústech tvých i v ústech jeho a ukáži vám, co
dlužno činiti. 16 On bude mluviti k lidu na místě tvém a bude tvým
jazykem; ty však budeš mu zástupcem Božím.
17 Vezmi také do ruky tuto hůl, kterou budeš činiti zázraky.

Mojžíšův návrat do Egypta. (4, 18.—31.)

Mojžíš oznamuje Jetrovi svůj návrat do Egypta (18.), vrací se (19. n.), dostává od Hospodina rozkaz (21.—23.). Gersam obřezán (24.—26.). Mojžíš setkává se s Áronem (27. n.), oba jsou přijati od lidu (29.—31.).

18 I vzdálil se Mojžíš, vrátil se k Jetrovi, svému tchánu, a pravil
mu: Půjdu a navrátím se k svým bratřím do Egypta, abych viděl,
jsou-li ještě živi. Jetro mu řekl: Jdi v pokoji.

Mojžíše zvolil za svého vyslance, dalo se očekávati, že ho jmenovaného neduhu zbaví. Mojžíš však pozoruje, že se tak dosud nestalo.

V. 11. Hospodin, dovolávaje se své moci na smysly člověka a jeho schopnosti, poučuje Mojžíše, že může svým časem zvýšiti výkonnost jeho mluvidel nebo jiným způsobem se postarati o náhradu za tento nedostatek; jestliže se tak dosud nestalo, nemusí proto Mojžíš nikterak se strachovati ani váhati přijmouti úřad svěřovaný.

V. 12. Bůh slibuje Mojžíšovi pro budoucnost více, než si přál. Podá mu obsah řečí a bude mu pomáhati, aby se mu lehce mluvilo. Srv. Mt 10, 20.

V. 13. Jen mne neposílej! Slova projevují nerozhodnost Mojžíšovu. Ačkoliv Bůh všecky jeho námitky vyvrátil, přece tane Mojžíšovi na mysli nezdařený pokus o srovnání soukmenovců (Ex 2, 13. n.) a váhá.

V. 14. Mojžíš měl se o zásluhu, vysvoboditi lid, nyní rozděliti s Áronem, — to byl vlastně trest za jeho váhavost; sice by byl mluvil a vystupoval sám. — Slovo „Levita" dlužno považovati za poznámku spisovatelovu, která do výroku Božího nepatří.

V. 15. Připověď danou Mojžíšovi ve v. 12. Hospodin rozšiřuje důsledně též na Árona. — Dle hebr. bude Hospodin *s* ústy Mojžíšovými a *s* ústy Áronovými.

V. 16. „Zástupcem Božím." Dle hebr. bude Mojžíš Áronovi „Bohem", t. j. mezi Mojžíšem a Áronem bude poměr Boha k proroku. Jako totiž Bůh vnuká prorokovi slova svá, že jest jeho nástrojem, tak bude činiti Mojžíš Áronovi. „Poměr tvůj k Áronovi bude podobný poměru mému k tobě."

V. 17. Hůl jest v ruce Mojžíše, poslance Božího, žezlem, tedy znakem jeho moci; pokynutí holí bude rozkazem všemu zástupu patrnějším, než kdyby jej vyslovil pouhým slovem ne tak daleko slyšitelným. Více ovšem se účastní hůl zázraku uvedeného ve v. 3. a níže 7, 9. n.; 15, 19. n.; 8, 16. n.; 10, 13; 14, 16. 27. Pastýřská hůl Mojžíšova, jakou nosili a dosud nosí pastýři na východě, jaké měli v rukou též Israelité chystající se k východu, jakou vidíme tak často zobrazenu na památkách egyptských, nemá nic obdobného s kouzelným proutkem nebo něčím podobným, co a jak vyskytuje se v různých pověstech a mythech.

V. 18. „Bratři" nejsou zde Israelité, o jejichž bytí nemohl Mojžíš pochybovati, nýbrž jsou to jeho příbuzní. — Mojžíš sice uvádí pravdivý důvod svého rozhodnutí, ne však úplný; patrně proto, aby nebyl tchánem a ženou zdržován od svého úmyslu.

19 Řekl tedy Hospodin Mojžíšovi v Madiansku: Jdi a navrať se do
Egypta, neboť zemřeli všichni, kteří ukládali o tvůj život. 20 Tu vzal
Mojžíš svou ženu a své syny, posadil je na osla a vracel se do
Egypta nesa v ruce hůl Boží.
21 Když se (tak) vracel do Egypta, pravil mu Hospodin: Hleď,
bys všecky zázraky, které jsem vložil do tvých rukou, učinil před
faraonem; jáť nechám jeho srdce zatvrzovati se, že nebude chtíti pro-
pustiti lidu. 22 A řekneš mu: Toto praví Hospodin: Israel jest mým
prvorozeným synem. 23 Já pravím tobě: Propusť mého syna, aby mi
sloužil. Nebudeš-li ho chtíti propustiti, hle, já usmrtím tvého prvo-
rozence.
24 Na cestě, na místě nočního odpočinku, vyšel proti němu Ho-
spodin a chtěl ho usmrtiti. 25 Sefora vzala rychle velmi ostrý kámen,

---

V. 19. V Madianě = na hoře Horeb (3, 1. n.); patrně patřila tato krajina tehdy do území kmenů madiánských. — „Zemřeli všichni," jak farao tak příbuzní zavražděného, kteří se domnívali, že jsou povinni a oprávněni potrestati smrt svého příbuzného smrtí Mojžíšovou.

V. 20. Aby vzal s sebou ženu a syny, Hospodin nekázal. Oba synové i s matkou mohli se dobře směstnati na jednom oslu, jak vídati podnes na východě; žena jednoho chlapce chová v plachtě na zádech, menšího v náruči; i dvě ženy s dítkami jedou na jednom oslu. — Hůl sluje „Boží", poněvadž dle 7, 20; 8, 1.—12; 9, 23; 10, 13. a jinde jí Mojžíš používá za nástroj zázraku. Viz svrchu v. 6. 17.

V. 21. „Všecky zázraky" jsou nejen znamení uvedená ve v. 3.—9., nýbrž i další řada egyptských ran, kterou zakončuje smrt prvorozenců zde výslovně jmenovaná. — „Nechám se srdce jeho zatvrzovati" jest správný obsah latinského „indurabo", pokud se kryje s hebr. achazzéq. Farao se dle 7, 13. 22; 8, 15. 19. 32; 9, 7. zatvrzuje sám. Bůh dle dřívějšího překladu „zatvrdil" jeho srdce potud, pokud Bůh toto zatvrzení připouštěl, je předvídal, a pokud toto zatvrzení přispívalo k vyplnění záměrů Prozřetelnosti. „Zatvrzoval" srdce faraonovo jmenovitě tím, že když farao obměkčen jsa pohromou hodlal lid propustiti, Bůh na jeho žádost rány ho zbavil, ačkoliv předvídal, že právě tímto odnětím rány faraonovo srdce opět se zatvrdí. Opětované zatvrzování Bůh dopouštěl, aby se v nových zázracích tím více zračila jeho všemohoucnost a velebnost, aby Israelité měli tím více důkazův otcovské péče svého Boha o sebe a Bůh aby měl tím více duvodů žádati od lidu věrnost a oddanost.

V. 22. Poměr Hospodina k národu israelskému jest nový důvod, aby faraona pohnul propustiti jej. Jako v rodině prvorozenec měl mravní přednost, vládu nad ostatními sourozenci, jako byl otcem zvláště milován, tak Israel zaujímá podobné místo ve veliké rodině všech národů. (Vždyť z něho se narodí jednou jednorozený Syn Boží!)

V. 23. Hospodin si přeje, aby Israel mu mohl sloužiti jak se na prvorozeného syna sluší a patří, a ne aby sloužil faraonovi nízkými robotami. — „Prvorozencem" dle 11, 5a., 12, 29. dlužno rozuměti hromadně prvorozenstvo Egypta.

V. 24. Hospodin pohrozil prvorozenému synu Mojžíšovu (srv. poslední slovo předcházejícího v.) smrtí, poněvadž Mojžíš opominul obřezati svého druhého syna, malého ještě Eliezera, a obřízkou jej zařaditi mezi pravé syny Abrahamovy. Ať snad Sefora se zdráhala podrobiti svého synka bolestné operaci, Mojžíš, vůdce lidu, který byl vázán Bohu sloužiti, byl povinen v první řadě sám zachovati zákon, jehož zanedbání bylo stíháno dle Gn 17, 14. vyhlazením z národa. — Smrt hrozila Mojžíšovu prvorozenci asi těžkou nemocí, kterou na něho Hospodin seslal a která se jevila asi na nohách jeho. Jako hodlá dle v. 23. trestati tvrdošíjnost faraonovu smrtí jeho prvorozence, podobně hrozí Bůh smrtí prvorozenci Mojžíšovu za to, že opominul Mojžíš Eliezera obřezati.

V. 25. Sefora odhodlala se nyní sama vykonati na synu obřízku, patrně proto, poněvadž sama činila dříve překážky a nyní poznala svoji vinu a nebezpečí hrozilo z prodlení. Užila kamenného nože, buďto že nebylo kovového po ruce, nebo proto, že se udržel při obřízce, náboženském to úkonu, déle kamenný nůž z minulosti než v obecném životě, v němž ustoupil noži kovovému. Také staří Egypťané řezali žertvy kamennými noži v dobách, kdy měli hojnost kovových nástrojů. — Krví posvátným úkonem obřízky posvěcenou pomazala nohy Gersa-

obřezala předkožku svého syna, dotkla se jeho nohou a pravila: Ze-
nichem krví vykoupeným jsi mi. 26 A nechal ho, když byla řekla: Že-
nichem krví obřízky vykoupeným jsi.
27 Hospodin řekl také Áronovi: Jdi vstříc Mojžíšovi na poušť.
Přišel mu (tedy) vstříc na horu Boží a políbil jej. 28 Mojžíš vypra-
voval Áronovi všecka slova Hospodinova, kterými ho byl poslal, a zá-
zraky, které mu byl uložil.
29 Potom šli spolu a shromáždili všecky starší synů Israelových.
30 Aron mluvil všecka slova, která byl pronesl Hospodin k Mojžíšovi;
(Mojžíš) činil zázraky před lidem 31 a lid uvěřil. Když slyšel, že Ho-
spodin navštívil syny Israelovy a že shlédl na jejich útrapy, hluboce
se klaněl.

První vyjednávání s faraonem. (5, 1.—6, 1.)

Farao zamítá žádost Mojžíšovu (5, 1.—5.). Roboty přitužily (6.—18.). Rozhořčení Israelitů na Mojžíše (5, 19.—6, 1.).

Hlava 5. — 1 Poté vešli Mojžíš a Áron k faraonovi a pravili: Toto
praví Hospodin, Bůh Israelův: Propusť můj lid, aby mi na poušti obě-
toval. 2 On však odpověděl: Kdo jest Hospodin, abych musil poslech-
nouti jeho hlasu a propustiti Israele? Hospodina neznám a Israele
nepropustím. 3 Tu řekli: Bůh Hebreů nám uložil, bychom vykonali

---

movy, aby tak od něho odvrátila nemoc a smrt. Krví tou si prvorozence vykoupila. Podobně pomazali později Israelité krví velikonočního beránka veřeje svých domů, aby tak odvrátili od nich smrt svých prvorozenců; dnešní Arab dosud krví obětovaného zvířete pomazává své obydlí a domnívá se, že tak odvrací od něho škodlivé, nebezpečné vlivy. — „Ženichem“ jest Gersam „krví z obřízky vzaté zachráněným“ ne přímo pro svou matku, nýbrž pro budoucí neznámou nevěstu, která povije děti, z nichž Sefora bude míti radost. Kdyby byl Gersam skonal, nebyl by mohl býti nikdy ženichem a Sefora by byla pozbyla naděje na potomstvo z něho. Ženich = nadějný pramen potomstva.

V. 26. Hospodin „nechal ho“, t. j. prvorozence Mojžíšova, neusmrtil ho. Slova „Ženichem...“ provázená pomazáním nohou krvácející předkožkou měla v zápětí, že nemoc a nebezpečí smrti pominulo. — Zdali zde či později Sefora s dětmi Mojžíše opustila, o tom se Písmo nezmiňuje. Stalo se tak asi, když se Sefora dověděla o pravém a plném účelu cesty manželovy, která byla i pro ni a pro rodinu spojena s velikými nebezpečími, a proto se raději vrátila k otci, jsouc ustrašena nemilou příhodou, která potkala na cestě jejího prvorozence. Mojžíš se stal tak svobodnějším a způsobilejším ke svému poslání.

V. 29. Jednali dle rozkazu daného v 3, 16.

V. 30. Dle 4, 16.

Hl. 5. V. 1. Osmdesátiletý Mojžíš a třiaosmdesátiletý jeho bratr byli prováz eni staršími lidu, kteří zastupovali celý národ. Viz svrchu 3, 18. — Hospodin = Jahve. — Dle rozkazu Božího (svrchu 3, 18.) předkládá Mojžíš zatím jen část svých požadavků králi, aby snáze srdce jeho získal a naklonil k poslušnosti vůči Bohu.

V. 2. Jest možno, že farao, tak jako neznal podrobněji náboženství Israelitů, slyší nyní po prvé jméno jejich Boha „Jahve“. Zná celou řadu jiných bohů egyptských, jimž připisuje veliké výjevy přírodní, k jejichž poctě se konají okázalé slavnosti řadami kněží ve velkolepě a nádherně vystavěných chrámech. Zná bohy egyptské, o jejichž moci dovedou egyptští kněží mnoho chvalitebného vypravovati a jimž jest přičítati vítězství zbraní egyptských a svobodu říše odtud plynoucí. Nezná však Jahve, který jest v jeho očích tak malomocný vůči bohům egyptským, když jeho národ robotuje bohům Egypta; nezná Jahve, který nemá nádherného pevného sídla... Nezná ho a proto neuznává, proč by se měl autoritě boha svých otroků podrobiti.

V. 3. určitěji vyslovuje a odůvodňuje, co bylo již řečeno ve v. 1. „Mor a meč“ (= válka a porážka z ní vzešlá) příslovečně pro zlo jakéhokoli druhu.

cestu tří dnů do pouště a obětovali Hospodinu, Bohu našemu, sice
by nás stihl mor nebo meč. [4] Král egyptský jim řekl: Proč, Mojžíši
a Árone, odvádíte lid od jeho prací? Jděte za svými břemeny! [5] Potom
farao pravil: Lidu (toho) jest v zemi velmi mnoho; vidíte, že (ta)
chátra vzrostla; čím více (vzroste), popřejete-li jim odpočinku od
prací.
[6] Rozkázal tedy toho dne dozorcům nad pracemi a dohlédačům
lidu řka: [7] Budoucně nebudete dávati lidu slámy k výrobě cihel jako
dosud; ale ať jdou sami a nasbírají si jí. [8] Týž počet cihel, který
dosud vyráběli, jim uložíte a ničeho neslevíte; nemají co dělati a proto
volají: „Pojďme a obětujme Bohu našemu." [9] Ať jsou zatíženi pracemi
a nechť je vykonávají, aby se nemohli zaměstnávati lživými řečmi.
[10] Vyšedše tedy dozorcové nad pracemi a dohlédači, pravili lidu:
Takto nařizuje farao: Nebudu vám dávati slámy; [11] jděte (sami) a
sbírejte, kde budete moci něco nalézti, a nic nebude z vaší práce

---

Také pohané se domnívali a báli, že je stihnou podobné tresty za pronedbanou bohoslužbu.

V. [4]. Farao považuje Mojžíše a jeho průvodce za buřiče, kteří svým vlastním smyšlenkám přikládají Boží autoritu, aby tím snáze lid získali pro své záměry; podobným způsobem má býti farao oklamán. Nelze si mysliti příkřejšího odbytí poslanců Božích.

V. [5]. podává výrok králův pronesený k dvořanům, když se byla deputace Israelitů vzdálila. Je to jakási důtka za to, že egyptští úředníci Israelity málo zaměstnávali. — Farao rozumuje, že čím více jest v zemi luzy, tím častěji a snadněji vznikají státní autoritě nepříjemné a nebezpečné nepokoje a vzpoury. Proto dlužno prý dbáti, by se luza příliš nemnožila. Toho lze dojíti přetěžováním pracemi. Zdá se, že rozkaz faraonův, by každý chlapeček hebrejský hned při narození byl usmrcen, nebyl nyní zachováván, a že ani král nenaléhal, by se plnil. Tak bývá při zákonech drakonických: plní se nějaký čas, záhy však upadají v zapomenutí.

V. [6]. Pracující Israelité byli rozděleni na větší počet oddílů. Bezprostřední „dohlédači" jednotlivých oddílů byli vzati z Israelitů samých a podřízeni vyšším „dozorcům" původu egyptského. Oni byli těmto zodpovědni. Podobně počíná si politika moderních států, která ustanovuje nižší úřednictvo z národa porobeného a podřizuje je vyššímu úřednictvu z národa panujícího, aby tím snáze udržela domorodce pod svou vládou. — V hebrejském znění slují oni dohlížitelé israelští „písaři" čili „zapisovači". Na egyptských památkách bývají znázorněni s psací tabulkou v ruce (kdežto egyptští dozorci s holí v ruce). Na tabulku asi zapisovali počet odvedených cihel a pod. Z toho lze zavírati, že uměti psáti, čísti a počítati nebylo ani v té době u Hebreů věcí neznámou. — Že byl v Egyptě podobným způsobem dělný lid organisován, že měli egyptští zřízenci tabulky, na nichž zapsali si seznam podřízených dělníků, poznamenávali, kdy se nedostavili do práce, a důvod proč, dosvědčují i jiné egyptské prameny, potvrzujíce tak pravdomluvnost bible.

V. [7]. Nalezené cihly byly v Egyptě hněteny z nilského bahna promíseného dílem slamou, jako tyto, dílem též beze slámy. Páleny byly ve větším počtu teprv ve střední říši; v dobách starších byly z pravidla jen sušeny na slunci. Na východě mlátí se na humnech nekrytých, tedy pod širým nebem buď zvláštními mláticími sáňkami, které měly na spodní ploše kaménky, nebo se honil dobytek (ve starém Egyptě osli, později býci) v kruhu po rozprostřeném obilí. Tím se sláma již při mlácení roztrhá a podrtí na krátké (2—3 cm dlouhé) kousky. Když se na témže humně obilí vyvěje, nechává se zbylá hrubá sláma, která se nehodí za krmivo, na humně jako věc pro Východana bezcenná. Proto mohli Israelité sbírati bez závady slámu na různých humnech. Dnes pálí felah tuto slámu na humně, jako se u nás pálí na poli pýřka. (Jen jemnější část slámy uschovává ke krmení.) Kromě toho poučují nás zachované obrazy starých Egypťanů, že žnouce obilí kosili klasy s krátkým stéblem, nechávajíce dlouhé stéblo v zemi. Na tomto vysokém strnisku mohli Israelité nalézti hojnost slámy; bylo však ovšem třeba buď ji znova kositi, neb vytrhovati i s kořenem ze země.

V. [9]. „Lživé řeči" jsou dle náhledu faraonova výpovědi Mojžíšovy.

sleveno. [12] Tu se lid rozběhl po celém Egyptě, aby sbíral slámu.
[13] Dozorci nad pracemi naléhali řkouce: Vykonávejte každodenně celý
svůj úkol, jako jste dosud činívali, když se vám dávala sláma. [14] Dozorci faraonovi bili též ty, kteří byli ustanoveni nad pracemi synů
Israelových, říkajíce: Proč jste včera a dnes nevyrobili plného počtu
cihel jako dosud? [15] Dohlédači ustanovení nad pracemi synů Israelových přišli a volali k faraonovi: Proč tak jednáš proti svým služebníkům? [16] Sláma se nám nedává, avšak tolikéž cihel se ukládá. Hle, my,
služebníci tvoji, jsme mrskáni; nespravedlivě se vystupuje proti tvému
lidu. [17] On pravil: Nemáte co dělati, zahálíte a proto říkáte: „Pojďme
a obětujme Hospodinu." [18] Jděte tedy a pracujte! Sláma se vám dávati nebude, budete však odváděti obvyklý počet cihel.
[19] Dohlédači israelští viděli, že jsou v tísni, poněvadž se jim přikazovalo: „Nic nebude sleveno z denního počtu cihel." [20] Když se tedy
setkali s Mojžíšem a Áronem, kteří čekali, aby se s nimi setkali, až
vyjdou od faraona, [21] pravili k nim: Hospodin to viz a suď, že jste
nás uvrhli v nemilost u faraona a jeho úředníkův, a že jste vtiskli mu
do rukou meč, aby nás usmrtil. [22] Tu se Mojžíš opět obrátil k Hospodinu a pravil: Hospodine, proč necháváš tento lid (tolik) trpěti?
Proč jsi mne poslal? [23] Od té doby, co jsem vešel k faraonovi,
bych mluvil tvým jménem, utiskuje tvůj lid (ještě více); a ty se ho
neujímáš.

Hlava 6. — [1] Hospodin řekl Mojžíšovi: Nyní uvidíš, co učiním
faraonovi; neboť vlivem silné ruky je propustí a pod vlivem ruky
mocné je ze země i vyžene.

Druhé poslání Mojžíšovo. (6, 2.—7, 7.)

Hospodin obnovuje přípovědi dané Mojžíšovi (6, 2.—8.). Výsledek Mojžíšova poslání k Israelitům (v. 9.). Mojžíš opět poslán k faraonovi (10.—12.). Závěrek (13.). Rodopis Mojžíšův a Aronův (14.—27.). Další řeč Hospodinova k Mojžíšovi (6, 28. až 7, 5.). Bratři-osvoboditelé jednají dle nařízení Hospodinova (7, 6.); jejich stáří (7, 7.).

[2] Potom mluvil Hospodin k Mojžíšovi: Já jsem Hospodin; [3] já
jsem se ukazoval Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi pod jménem „Bůh

V. [12]. „Po celém Egyptě" jest nadsázka; dlužno míti na mysli kraje, v nichž Israelité pracovali.

V. [13]. Egyptolog Chabas upozorňuje na literární památku egyptskou, ve které se rovněž mluví o povinnosti dělníků, vyrobiti každého dne určitý počet cihel.

V. [14]. Podobné scény bití zobrazují se na památkách egyptských dosud zachovaných. — Israelité sbíráním a sušením slámy ztráceli mnoho času, že pak jim bylo velmi nesnadno za kratší dobu vyrobiti týž počet cihel, jaký odváděli dříve.

V. [20]. Od rozmluvy Mojžíše s faraonem, vypsané ve v. 1. nn., uplynulo několik dní. Srv. v. 14.

V. [21]. „Vtiskli jste mu do rukou meč" = poskytli jste mu příležitost a vítanou záminku, aby nás usmrtil.

V. [22]. Mojžíš neodpovídá vášnivě roztrpčeným a zdravému úsudku nepřístupným bratřím, nýbrž v modlitbě hledá útočiště. — Výrok Mojžíšův nejsou slova vzdoru nebo hněvu, nýbrž otázky a modlitby (Augustin).

Hl. 6. V. [1]. Silná ruka = mocná ruka = všemohoucnost Boží, která se ukáže v egyptských ranách.

Ve v. [2].—[8]. dostává se Mojžíšovi návodu, jak bude možno pokleslou důvěru Israelitů znova vzbuditi.

V. [3]. „Bůh Všemohoucí" (hebr. Él Saddaj) = „Hospodin" (hebr. Jahve). Srv. 3, 14. — V době patriarchální (Gn 17, 1; 35, 11.) představoval se

Všemohoucí", avšak pod jménem svým „Hospodin" jsem se jim neoznámil. [4] Učinil jsem s nimi úmluvu, že jim dám zemi Kanaan, zemi jejich putování, ve které byli cizinci. [5] Já jsem slyšel také lkání synů Israelových, že je Egypťané utlačují, a rozpomenul jsem se na svou úmluvu.

[6] Rci proto synům Israelovým: Já jsem Hospodin; vyvedu vás z egyptské robotárny, vyprostím z otroctví a vysvobodím pozvednutou rukou, jakož i velikými tresty. [7] Přijmu vás za svůj lid a budu Bohem vaším; přesvědčíte se, že jsem já Hospodin Bohem vaším, který vás vyvede z egyptské robotárny a [8] uvede do země, kterou že dám Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi, ruku svou jsem zvedl; tu vám dám v majetek, já Hospodin.

[9] Mojžíš tedy vypravoval všecko synům Israelovým; oni však z malomyslnosti a pro tíži robot ho nedbali.

[10] Tu mluvil Hospodin k Mojžíšovi řka: [11] Jdi a rci faraonovi,

---

Hospodin jménem „Él Šaddaj", nikoli jménem Jahve (= „svým jménem „Hospodin" jsem se jim neoznámil"). Teprve když poslal Mojžíše, tedy v době, kdy potomstvo patriarchů vyspělo již v mohutný národ, přeje si Bůh výslovně, by byl jmenován mnohem význačněji, obsažněji a osobitěji než po staru El Šaddaj. Él Šaddaj tudíž není jiný Bůh než Jahve, nýbrž obojí jméno znamená jednoho a téhož Boha. „Svým" („mým jménem") nazývá Bůh jméno Jahve (Hospodin), poněvadž prohlásil Mojžíšovi (3, 14.), že si přeje, by byl tímto jménem jmenován. Podobně může nazývati „svým" nové jméno, které si zvolený papež vyvolil. Neplyne tedy z výroku Božího (v. 3.), že patriarchům bylo jméno Jahve buď co do zvuku, buď co do významu jménem zcela neznámým. — Jako Bůh svého času ve význačném okamžiku významně změnil jméno Abram v Abraham (Gn 17, 5.) a jméno Saraj v Sára (tmtž v. 15.), tak mění ve významném okamžiku pro vývoj národa i jméno svoje v jistém smyslu. Él Šaddaj sliboval patriarchům, Jahve nyní bude sliby plniti, a tak se ukáže, že jest nejvýš věrný (srv. v. 4.). Pro lid dosud porobený nadejde nová doba svobody, Bůh nenechá dále úpěti lid v porobě (v. 5.), začne se nyní otecky oň starati, uzavře smlouvu s celým národem. Nové době, novému poměru Boha k lidu odpovídá též nově zvolené jméno Jahve. — (Bůh rozšířil jméno Abram v Abraham; snad rozšířil podobně starší tvar Jaho v Jahve při této změně. Srv. 3, 14.)

V. [5]. „Já" v čele věty s důrazem; srv. v. 2. „Já Hospodin" a konec řeči této ve v. 8.

V. [6]. Vzkaz Boží, který jest Mojžíšovi Israelitům vyříditi, začíná slovy: „Já jsem Hospodin", a týmiž slovy i končí ve v. 8. Slova ta jsou jakousi pečetí neb podpisem, který potvrzuje pravost a věrohodnost výroku Božího. — Nakupenými podobnými výrazy: „vyvedu, vyprostím, vysvobodím" se zvyšuje jistota, že přípověď Boží bude splněna. — „Pozvednutou rukou" hebr. roztaženou, t. j. daleko sahající a daleko působící. — „Velké tresty" = egyptské rány, o nichž se níže vypravuje.

V. [7]. Již Abrahamovi Gn. 17, 7. slíbil Bůh, že bude Bohem jeho potomstva, t. j. že bude zvláštním, mimořádným, od ostatních národů odlišným způsobem uctíván. Zde rozvádí Bůh tuto myšlenku souvztažně řka, že Israelity přijme za svůj národ, že budou národem jeho zvláštním, o nějž bude rovně zvláštním, mimořádným způsobem pečovati. Předpověď ta stala se skutkem na Sinaji. Srv. níže 19, 5; Dt 7, 6. — Že jest Jahve skutečně Bohem národa israelského, který se o svůj lid otecky stará, dokáže Bůh skutky a přesvědčí Israele o této pravdě nade vši pochybnost. Srv. níže 10, 2; 16, 6. 12; 29, 45. Také Egyťané (7, 5; 14, 4. 18.) a jmenovitě farao (7, 17; 8, 10. 18; 9, 14. 16. 29.) nabudou téhož přesvědčení.

V. [8]. „Zvedl jsem svou ruku" = přísahal jsem. Srv. Gn 15, 18. nn. Přísahající pozvedal ruku, jako se dosud i u nás děje. Gn 14, 22; Nm 14, 30.)

V. [9]. Rozmnožená „tíže robot" způsobila větší „malomyslnost", že Mojžíšovým slibům nevěřili. Měliť z minulosti smutné zkušenosti. Za svou víru ve slova Mojžíšova pykali nyní těžší prací.

V. [11]. Bůh, dříve než volí ostré prostředky, chce ve své dobrotě (po druhé) slovy vyzvati faraona.

králi egyptskému, ať syny Israelovy ze své země propustí. [12] Mojžíš
před Hospodinem odpověděl: Hle, synové Israelovi mne neposlouchají, jak mne tedy poslechne farao, zvláště když jsem člověk neobřezaných rtů?

[13] Mluvil tedy Hospodin k Mojžíšovi a Aronovi a poslal je k synům Israelovým a k faraonovi, králi egyptskému, aby vyvedli Israelity z Egypta.

[14] Toto jsou pohlaváři čeledí dle rodokmene jejich:

Synové Rubena, prvorozence Israelova: Henoch, Fallu, Hesron a
Charmi. [15] To jsou rodové Rubenovi.

Synové Simeonovi: Jamuel, Jamin, Ahod, Jachin, Soar a Saul, syn ženy kanaanejské. To jsou rodové Simeonovi.

[16] Jména synů Leviových dle jejich rodokmene jsou tato: Gerson, Kaat a Merari. Let života Leviho bylo jedno sto třicet sedm.

[17] Synové Gersonovi: Lobni a Semej dle jejich rodů.

[18] Synové Kaatovi: Amram, Isaar, Hebron a Oziel. Let žlvota Kaatova bylo jedno sto třicet tři.

[19] Synové Merariovi: Moholi a Musi.

To jsou rodové Leviovi dle jejich rodokmene.

[20] Amram pojal za manželku Jochabed, dceru otcova bratra; ta mu porodila Árona a Mojžíše. Let života Amramova bylo jedno sto třicet sedm.

V. [12]. „Neobřezaných rtů" srv. 4, 10.
Mluvidla Mojžíšova byla stížena nějakou závadou, kterou si Mojžíš přál odstraniti, snad odřezati, jako se uřezuje a odstraňuje předkožka. Neplyne však nutně z toho výrazu, že měl Mojžíš jazyk silně podrostlý a nepodřezaný (nepodstřižený), poněvadž se v Písmě mluví též o neobřezaných uších (Jer 6, 10.) a srdcích (Jer 9, 26.). — Odpověď Hospodinova k této námitce Mojžíšově následuje teprv v 7, 1. nn. Jeť zde nit vypravování přerušena výtahem z rodopisu Mojžíšova a Áronova, který sahá od v. 14.—25. Malý úvod k rodopisu podává v. 13., malý závěr pak vv. 26. n.

V. [13]. svým obsahem = v. 26. n. Tvoří most od přerušeného vypravování k rodopisu bratří-vysvoboditelů.

V. [14]. začíná rodopis, který by se byl sice hodil před hl. 2.; umístěn je však zde asi proto, že podává rodokmen nejen Mojžíšův, nýbrž i Áronův, o Áronovi však před hl. 2. nebyla učiněna žádná zmínka. — „Pohlaváři" = šejkové rodoví. „Čeledi" (plemena) jsou veliké skupiny rodů, příbuzenstev; z několika čeledí se skládali jednotliví kmenové. — „Jejich" se vztahuje na jmenované pohlaváry. — Z obsáhlejšího rodokmene, z něhož jest tento vzat, uvedeno jest stručně jen potomstvo Rubenovo a Simeonovo, tedy jen potomstvo starších bratří Leviových, kdežto mladší bratři Leviovi jsou pominuti mlčením. Stalo se tak patrně, aby bylo jasno, jaké stanovisko v rodové důstojnosti zaujímá kmen Levi, k němuž přísluší oba bratři-osvoboditelé. — Ke jménům tuto a ve v. 15. uvedeným srv. Gn 46, 9. n.; Nm 26; 1 Par 4, 24; 5, 1. nn.

V. [16]. Kmen Levi byl rozdělen na tři čeledi (plemena), též dle Nm 3, 17. nn., 1 Par 6, 1. — Počet roků života Leviho, Kaata (v. 18.) a Amrama (20.) nepodává se proto, by si mohl čtenář vypočítati, kolik roků uplynulo od Leviho po Amrama; sice by byl udal též, kolik roků bylo Levimu, když se mu Kaat narodil, kolik roků bylo otci Amramovu při narození tohoto atd. Srv. Gn 5. — Vysoký věk se uvádí, aby bylo patrno, že požehnání Boží, které spočívalo na starých dlouhověkých patriarších, spočívalo i na členech předků Mojžíšových a jevilo se právě tím, že jim bylo popřáno tak dlouhého věku.

V. [20]. V rodové řadě, jdoucí od Leviho po Mojžíše, vypočítávají se pouze tři kolena. Jest však jisto, že se tu podává pouze zkrácený důkaz, že bratři-osvoboditelé jsou potomky Leviovými, a že několik kolen (členů) prostředních jest vynecháno. Neboť 1. rodokmeny staroorientální bývají častěji takto jen přehledně zdělávány (Esdr 7, 1.—5; Mt 1, 1.—17.). 2. Dle Ex 12, 40. sídlili Israelité v Egyptě 430 let; doba tato zabírá však více kolen než tři. 3. V 1 Par 7, 22. nn. vypočítává

21 Synové Isaarovi byli: Kore, Nefeg a Zechri.
22 Synové Ozielovi: Misael, Elisafan a Setri.
23 Áron pojal za manželku Alžbětu, dceru Aminadabovu, sestru
Nahasonovu; ta mu porodila Nadaba, Abiu, Eleazara a Itamara.
24 Synové Koreovi: Aser, Elkana a Abiasaf; to jsou rody Koreovců.
25 Eleazar, syn Áronův, pojal za manželku jednu z dcer Futielových;
ta mu porodila Fineesa.
To jsou pohlaváři Levitů dle jejich rodové posloupnosti.
26 To jest ten Áron a Mojžíš, jimž přikázal Hospodin, aby vy-
vedli Israelity z Egypta v jejich oddílech. 27 To jsou ti, kteří mluvili
k faraonovi, králi egyptskému, aby směli vyvésti syny Israelovy z Egypta,
to jest ten Mojžíš a Áron.
28 V době, kdy Hospodin mluvil v Egyptě k Mojžíšovi, 29 mluvil
k němu takto: Já jsem Hospodin; rci faraonovi, králi egyptskému,
všecko, co já pravím tobě. 30 Tu řekl Mojžíš před Hospodinem:
Hle, jsem člověk neobřezaných rtů, jak mne farao poslechne?

Hlava 7. — 1 Hospodin pravil Mojžíšovi: Hle, já tě ustanovuji
za faraonovo božství; Áron pak, bratr tvůj, bude tvým prorokem.

---

se od Josefa po Josue 11 kolen! — Mezeru dlužno hledati mezi Kaatem a Amramem, poněvadž nutno považovati Kaata za syna Leviho a Amrama za otce Mojžíšova. — Jochabed tedy v přesném slova smyslu sestrou Kaatovou ovšem býti nemohla. — Jochabed (hebr. Jóchebed = Jahve jest sláva, slavný) byla dle hebr. Amramovou tetou; podobná manželství byla později v Lv 18, 12. zakázána. — Dle rodové posloupnosti stojí Áron právem před Mojžíšem. — LXX Sam. Peš. dodávají: „a Mirjam, jejich sestru“. — Dle Vatikánského rukopisu LXX byly Amramovi 132 roky, dle Alexandrijského 136. Ukázka, jak se při opisování některé číslice porušily.

V. 23. Alžběta hebr. Elíšeba‘ = Můj Bůh jest přísahou, t. j. nejvýš věrný. (Dle Hehna: Můj Bůh jest sedm, t. j. plnost, náplň, dokonalost.) Později však vyslovovali Hebreové toto jméno Elíšábeth, t. j. Můj Bůh jest odpočinkem. — Aminadab byl z kmene Juda (Nm 1, 7.). — Nahason byl knížetem kmene Judova na poušti Nm 2, 3. n. Jeho rodokmen podán v Rut 4, 18.—22. — O zahynutí Nadaba a Abiu viz Lv 10. — Eleazar byl na poušti knížetem kmene Levi a pohlavárem Kaatitů (Nm 3, 32; 4, 16.); po smrti Áronově stal se veleknězem (Nm 20, 26. 28.). — Účastnil se též dělení Palestiny (Jos 14, 1; 19, 51; 21, 1.). — Itamar byl pohlavárem Gersonitů a Meraritů (Nm 4, 28. 33.).

V. 25. Finees (hebr. Pínchás) stal se dle Sdc 20, 28. po smrti Eleazarově veleknězem.

V. 26. n. jest slavnostním zakončením celého rodopisu; vane z něho úcta k bratřím-osvoboditelům. Ve v. 26. stojí dle rodové posloupnosti Áron na místě prvém, ve v. 27. však na první místo postaven byl pro svou důstojnost Mojžíš. Tento vložený rodokmen až po Fineesa, zakončený oslavou Mojžíše, zastavuje vypravování; Hummelauer se domnívá, že byl na toto místo teprv později jiným inspirovaným spisovatelem vložen; to lze dobře srovnati s výroky papežské biblické komise. Viz Úvod s. 24.

V. 28—30. tvoří most spojující vypravování po v. 12. přerušené s pokračováním jeho začínajícím 7, 1. — Aby čtenář hlavy 7. měl souvislost s předcházejícím, bylo dlužno verši 29. a 30. stručně opakovati to, co bylo již řečeno svrchu ve vv. 10.—12.

Hl. 7. V. 1. Mojžíšovi nesplňuje se přání, by byl zbaven jazykové závady, poněvadž nepohnou pouhá lesklá, krásně pronesená slova srdcem faraonovým. Skutky Boží, divy a zázraky bude Mojžíš jménem Božím a na jeho místě konati a jimi nepovolnost královu trestati, tak že bude ho farao považovati za vyšší, božskou bytost, bude se jí obávati a posléze jí poslechne. — Jako byli proroci tlumočníky myšlenek a vůle Boží, tak bude Áron tlumočníkem Mojžíšovým. Srv. 4, 16. — Poněvadž pak proroci činili z Boží moci zázraky, proto koná i Mojžíšův prorok Áron první zázraky (7, 9. 19; 8, 5. 16.).

2 Ty mu budeš vypravovati všecko, co ti přikazuji; on pak mluviti bude k faraonovi, by propustil Israelity ze své země. 3 Já totiž nechám jeho srdce zatvrzovati se a učiním mnoho mých znamení a zázraků v Egyptě. 4 On vás nebude chtíti poslechnouti; já tedy vložím svou ruku na Egypt a vyvedu voje a lid můj, syny Israelovy, převelikými tresty z Egypta. 5 Pak, až vztáhnu svou ruku nad Egypt a vyvedu Israelity z jejich středu, zvědí Egypťané, že já jsem Hospodin.

6 Učinil tedy Mojžíš a Áron, jak byl přikázal Hospodin; tak učinili.

7 Mojžíšovi bylo osmdesáte let a Aronovi osmdesát tři, když mluvili k faraonovi.

Zázraky a rány egyptské. (7, 8.—11, 10.)

Zázrak na důkaz Mojžíšova božského poslání, hůl-had (7, 8.—13.). První rána: z vody krev (14.—24.). Druhá rána: žáby (7, 25.—8, 15). Třetí rána: komáři (16.—19.). Čtvrtá rána: mouchy (20.—32.). Pátá rána: dobytčí pád (9, 1.—7.). Šestá rána: vředy (8.—12.). Úvod k posledním třem ranám a sedmá rána: krupobití (13.—35.). Osmá rána: kobylky (10, 1.—20.) Devátá rána: temnoty (10, 21.—29.). Předpověď desáté rány (11, 1.—9a.). Dodatky (9b.—10.).

8 Hospodin pravil k Mojžíšovi a Aronovi: 9 Když vám řekne farao: „Ukažte zázračná znamení“, řekneš Áronovi: „Vezmi hůl svou

---

V. 3. upozorňuje Mojžíše, že pouhá slova k faraonovi pronesená nebudou míti na jeho srdce účinku.

V. 4. „Vložiti ruku“ zde ve významu nepříznivém. — „Převeliké tresty“ budou stíhati Egypťany a faraona, že se protiví vůli Boží.

V. 6. Mojžíš jednal dle rozkazu Hospodinova, když nyní po druhé a potom tolikráte šel k faraonovi, kolikráte Hospodin kázal; jednal dle rozkazu Hospodinova, když neohroženě jednotlivé zázraky oznamoval a konal.

Není nutno s moderní kritikou míti za to, že úryvky 3, 1.—6, 1. a 6, 2.—7, 13. jsou dvě souběžná vypravování o jednom a témž poslání Mojžíšově, podaném dle dvou různých pramenů (P 6, 2—7, 13. a JE 3, 1—6, 1. viz Úvod s. 23.). Že však Mojžíš dvakrát od Hospodina byl poslán, že tedy oba jmenované úryvky mluví o dvou sice podobných, přece však různých událostech, svědčí tyto důvody: Po prvním povolání Mojžíšově lid mu věří (4, 31.), po druhém ho nedbá (6, 9.). Po prvém poslání Mojžíš činí před lidem divy (4, 30.), po druhém poslání nemluví se o podobných divech. Po prvním povolání dostává Mojžíš rozkaz požádati faraona, by dovolil lidu jíti tři dni na poušť za bohoslužebnými účely (5, 3.), při druhém poslání ukládá mu Bůh žádati na faraonovi úplné propuštění (6, 10.). Dle 4, 14. (JE) jest Áron poslán z Egypta k Mojžíšovi, dle 7, 1. (P?) není tohoto poslání třeba, poněvadž Mojžíš jest už v Egyptě. Mojžíš byl nezdarem, se kterým se potkalo jeho první vystoupení, na mysli tak pokleslý, že nového poslání, které by ho posilnilo, které by mu dodalo důvěry a odvahy, nutně potřeboval. Poněvadž Mojžíš při prvém poslání nebyl zbaven své jazykové chyby, jest pochopitelno, že na ni poukazuje i při druhém poslání, domnívaje se, že snad při druhém vystoupení, bude-li moci dobře mluviti, potká se s větším zdarem. Poněvadž však Bůh ani tentokráte nechtěl prosbu tu vyplniti, a neměniti ničeho na ustanovení o náhradě jazykové chyby, jest pochopitelno, že 4, 15. (JE?) a 7, 11. (P?) jsou si tolik podobny. Proto druhé (egyptské) povolání Mojžíšovo nutně předpokládá první poslání jeho (horebské).

V. 8. Dle 4, 15; 7, 2. mluví Hospodin bezprostředně k Mojžíšovi, k Áronovi však prostředečně. Pravidlo toto však může ovšem připustiti též výjimky.

V. 9. Při předcházejícím zakročení (5, 2. nn.) byl Mojžíš od faraona příkře odbyt; tentokráte žádá král zázraku na důkaz, že ho nějaká vyšší moc posílá. — Egyptologie nás poučuje, že ve starém Egyptě kněží a vůbec hodnostáři nosili hole-žezla, jakýsi to znak své moci. (Srv. naši maršálskou hůl.) Svrchu (4, 3.) bylo o Mojžíšově holi slíbeno, že bude nástrojem mimořádné moci, zde však má Áronova hůl býti nástrojem divotvorným. Patrně byla později, kdy byl Mojžíšovi Áron přidělen (4, 14.), podobná moc přislíbena i holi Áronově, až jí

a hoď ji před faraonem (na zemi)" — a obrátí se v hada. [10] Vešli tedy Mojžíš a Áron k faraonovi a učinili, jak Hospodin přikázal; Áron hodil hůl svou před faraonem a jeho služebníky (na zemi), a stal se z ní had. [11] Farao však povolal mudrce a čaroděje, a ti učinili podobně egyptským zaklínáním a nějakými tajnými prostředky. [12] Každý z nich vrhl svou hůl na zemi, a stali se z nich hadi; hůl Áronova však pohltila

---

bude potřebovati ve službách Mojžíšových. Oba bratři jsou jediným nástrojem v ruce Všemohoucího. — Ostatně mohla by se věc i tak vysvětliti, že Mojžíš svou hůl svěřil Áronovi, která takto pak byla „jeho" holí. Tomuto výkladu svědčí 4, 3., dle něhož Mojžíšova hůl se obrátila v hada; hůl tuto velí Hospodin vzíti do Egypta (4, 17.), a Mojžíš poslechl (4, 20.); dle 4, 30. učinil Mojžíš zázrak touto svou holí před lidem (srv. 7, 15.); hůl, která se jmenuje Áronovou, jest v 7, 19. jistě holí Mojžíšovou (srv. 7, 15. 17.), ano nazývá se holí Hospodinovou (7, 17.). — Hebr. 4, 3. užívá pro pojem hada obvyklého slova „náchâš", zde však jiného „tannín", které znamená veliké zvíře vodní, popředně krokodila, který byl považován za znak (symbol) Egypta. Srv. Is 51, 9.; Ez. 32, 2.; Ž 90, 13. Hummelauer právem myslí zde na krokodila, neboť se tu nevelí Mojžíšovi, aby chopil zvíře za ocas, jako v 4, 4.; kromě toho lépe si lze pomysliti, že veliký žravý krokodil pohltil jiné krokodily (ve v. 12. níže), nežli že had pohltil hady. Dle toho byl zázrak učiněný zde před faraonem velikolepější, než podobný zázrak učiněný před lidem dříve (4, 30.). Zázrak tento dokonale odpovídal tehdejším poměrům egyptským. Ctiliť Egypťané bohopoctou zvířata, anebo je aspoň za posvátné bytosti pokládali. Mezi nimi byli zejména krokodilové a hadi od nejstarších dob již až do dob, kdy opanovalo Egypt křesťanství. Strabo, řecký zeměpisec z I. století před Kristem (68—20), líčí návštěvu svoji v Krokodilopoli (Faijûm). V jezeře nedaleko tohoto města opatrovali a živili kněží krotkého (Suchos) krokodila chlebem, rybami a vínem. Vypouklý obraz z doby 2800, nalezený v egyptském místě Abusir, nám ukazuje, že již v této době byl podobným způsobem krokodil ctěn a zbudován pro něho na břehu krytý příbytek. Tento krokodil, v němž byl vtělen bůh Sobk, byl příbuzným a králem všech krokodilů, o něž mu bylo pečovati, je chrániti a křivdy jim učiněné trestati. — Podobně smýšleli Egypťané o hadech. Obraz jedovatého brejlovce vinoucího se nad čelem královým na koruně a hrozivě vzpřimujícího hlavu, připomínal, že tento „bůh" chrání krále proti zlým útokům. — Poněvadž usmrtiti posvátné zvíře bylo považováno u Egypťanů za zločin, poutalo přítomné a naplňovalo údivem usmrcení zvířat, o němž viz níže v. 12. Had byl zasvěcen bohu Atumovi a bohyni Buto.

V. [10]. Písmo líčí jen to, co bylo patrno smyslům, oku; podstaty zjevu blíže nevykládá.

V. [11]. Židovská tradice zachovala jména dvou těchto mágů (čarodějů): Jannes a Mambres (srv. 2 Tim 3, 8.); snad to byli činovníci stojící v čele cechu čarodějů. — Dle hebr. „povolal král chachámím a mekaššefím a také oni, egyptští chartummím, učinili totéž svými tajnými čarami." „Chachámím" jsou dle egyptologa Eberse „mudrcové", příslušející ke sboru kněžskému, kteří dle egyptských památek byli královými rádci. Z týchž pramenů se dovídáme, že v nové říši (1600—1100) „veliký soudní dvůr" se skládal z „mudrců a knížat". Tato knížata = asi bibličtí „mekaššefím". Dle toho povolal si farao jmenovaný sbor (veliký soudní dvůr) k poradě, a dle jeho návrhu byli povoláni teprve čarodějové (= „chartummím").

V. [12]. Zjev dokazuje převahu moci toho, jejž zastupuje Mojžíš, nad bytostmi, které zastupují egyptští čarodějové. Podivem naplňující činy egyptských čarodějů svatí Otcové nevysvětlovali pouhou lidskou dovedností, obratností anebo šalbou (o egyptských zaklinačích, psyllech zvaných, viz svrchu 4, 2.), ačkoliv podobné zjevy jim byly z denního života známy, nýbrž připisovali je bytosti vyšší a mocnější, než jest člověk, bytosti zlé; za našich dnů rovněž se bytosti té připisují některé zjevy spiritistické, kterých nelze vysvětliti ani podvodem, ani pouhými lidskými silami. Podobně vysvětlovali, že tito čarodějové proměnili též vodu v krev a z Nilu vyvodili množství žab (níže v. 22; 8, 7.). Sám Kristus praví (Mt 24, 24.), že lžikristové a lžiproroci budou činiti veliká znamení a zázraky. Dle 2 Thessal. 2, 9. bude antikrist činiti podobné skutky pomocí satanovou. Tyto napodobené „zázraky" nezasluhují toho jména ve vlastním, přesném slova významu, poněvadž nepřesahují moci stvořených bytostí vůbec; slují zázraky jen v širším významu slova, pokud převyšují přirozené síly člověkovy.

hole jejich. [13] I zatvrdilo se srdce faraonovo a neposlechl jich, jak
byl Hospodin předpověděl.
[14] Hospodin pravil Mojžíšovi: Srdce faraonovo jest zatvrzelé,
nechce lidu propustiti. [15] Jdi ráno k němu. Hle, vyjde k vodě; po-
stavíš se naproti němu na břehu řeky, vezmeš do ruky hůl, která
byla obrácena v hada, [16] a řekneš mu: Hospodin, Bůh Hebreův, poslal
mne k tobě se vzkazem: „Propusť můj lid, ať mi na poušti obětuje;"
ty jsi však dosud nechtěl poslechnouti. [17] Toto tedy praví Hospodin:
Po tom poznáš, že jsem já Hospodin: Hle, udeřím holí, kterou mám
v ruce, do vody řeky, a obrátí se v krev. [18] Ryby, které jsou v řece,
zahynou, vody budou zapáchati a Egypťanům, pijícím z řeky vodu,
bude zle.
[19] Potom pravil Hospodin k Mojžíšovi: Rci Áronovi: Vezmi
svou hůl a vztáhni ruku nad vody egyptské, nad jejich řeky, prů-
plavy, nad kaluže, tedy nad všecky vodní plochy, aby se obrátily
v krev; a krev budiž v celém Egyptě jak v dřevěných, tak i v ka-
menných žlabech. [20] Mojžíš a Áron učinil dle rozkazu Hospodinova;
zvedl hůl a udeřil jí před faraonem a před jeho služebnictvem do
vody řeky a ona se obrátila v krev. [21] Ryby, které byly v řece, pošly,
a řeka zapáchala, tak že Egypťané nemohli píti z řeky. Byla pak krev
po všem Egyptě. [22] Čarodějové egyptští však učinili podobně svým

---

V. [13]. Farao uznal sice, že jest Mojžíš poslán vyšší bytostí, neboť v následujícím vypravování nikde o tom pochybnosti neprojevuje; uznává též, že jest Jahve jedním z četných bohů, jak si je ve svém mnohobožství představoval, domnívá se však, že slavní a mocní bohové egyptští budou mu pomáhati v odporu proti požadavku tohoto boha málo mu známého; proto se zatvrzuje srdce jeho. — Tento „ověřovací" zázrak se nepočítá do řady „ran" egyptských, poněvadž nikoho z Egypťanů fysicky netížil.

V. [15]. Farao šel z rána k řece (Nilu) buď na procházku, anebo se poklonit bohu Nilu (srv. 8, 20.). — Poněvadž hebr. pro „hada" užívá slova „nácháš", dlužno mysliti na 4, 2. nn., a nikoliv na 7, 9. nn.

V. [17]. Farao ze zázraku následujícího pozná ze zkušenosti, co v 5, 2. popíral, že totiž Jahve jest Bohem Hebreův a že svou mocí může někoho přinutiti, aby vykonal vůli jeho.

V. [18]. Ryby byly u Egyťanův oblíbenou a důležitou potravinou. Vedle toho považovali Egypťané některé druhy ryb za bytosti posvátné. Jaké zděšení asi vyvolala smrt tolika „božských" bytostí! — Voda Nilu slynula ve starověku svou příjemnou chutí, pila se a pije dosud hojně. Naproti tomu budou dle hebr. pociťovati Egypťané takový odpor k zapáchající vodě, že nebudou moci se přemoci, by z ní pili. Za v. 18. Sam vypravuje, že Mojžíš šel s Áronem k faraonovi a vyřídil vzkaz Boží (v. 16.—18.).

V. [19]. Řeky = ramena Nilu. — Všeobecný pojem „egyptské vody" se rozkládá nejprve po částech: ramena Nilu, kanály, kaluže; na konec se všecky tyto částečné pojmy zase shrnují v jeden celek: „všecky vodní plochy". Z v. 17. vyplývá, že má výrok Boží na mysli vody, které jsou aspoň v nějakém spojení s Nilem, ne však vodu dešťovou ani vodu v nádobách doma chovanou. — „Dřevěné anebo kamenné žlaby" jsou asi koryta, do kterých se vylévala a z nich dále rozváděla voda čerpaná z řeky anebo z kanálu okovem zavěšeným na kládovém, pákovitém čerpadle, kterého se dosud v Egyptě užívá a jež sluje „šaduf".

V. [20. n.] „Hůl zvedl" dle souvislosti Aron. — „Krev" berou sice někteří vykladatelé doslovně, možno však výrazem tím rozuměti též vodu nápadně červeně, krvavě zbarvenou, o čemž více níže. Srv. Joel 2, 31. — Časově za v. 21. patří v. 24. — Výslovně se sice nepraví, že se Egypťané dokopali pitné vody, zdá se však, že ano; vykope-li se totiž na písčitém břehu cisterna, protlačí se řídkými piščitými stěnami do ní voda z Nilu, která byla tím způsobem asi filtrována a tak pitna.

V. [22]. Vodu čistou, tímto způsobem v cisterně získanou, do krvava zbarvili egyptští čarodějové. I tak byla pohroma ta pro Egypťany velmi citelná, poněvadž

zaklínáním. Proto se srdce faraonovo zatvrdilo a neposlechl jich —
jak to byl Hospodin předpověděl; 23 obrátil se a vrátiv se do svého
domu, nevěnoval věci ani tentokráte valné pozornosti. 24 Všichni
Egypťané pak kopali kolem řeky hledajíce pitné vody; neboť z řeky
vody píti nemohli.

25 Když uplynulo celých sedm dní od té doby, co Bůh ranou
stihl řeku,

Hlava 8. — 1 pravil Hospodin Mojžíšovi: Jdi k faraonovi a rci
mu: Toto praví Hospodin: Propusť lid můj, ať mi obětuje. 2 Nebudeš-li
však chtíti (jej) propustiti, hle, já bíti budu všecky tvé končiny
žabami. 3 Řeka bude chrliti žáby, které vystoupí a vniknou do
tvého domu, do tvé ložnice, na tvé lůžko, do domu tvých služebníků,
do tvého lidu, do tvých krbů a do tvých špižíren; 4 ano, na
tebe, na tvůj lid a na všecky tvé služebníky vrhnou se žáby.

5 Poté pravil Hospodin Mojžíšovi: Rci Áronovi: Vztáhni svou
ruku nad řeky, nad průplavy a nad kaluže, a uveď na Egypt žáby.
6 Vztáhl tedy Áron ruku na egyptské vody; i vystoupily žáby a pokryly
Egypt. 7 Učinili však i čarodějové svým zaklínáním podobně a
uvedli žáby na Egypt.

8 Tu povolal farao Mojžíše a Árona a pravil jim: Proste Hospodina,
aby odňal žáby ode mne a mého lidu; a propustím lid, aby

---

jim bylo kopati nové cisterny. — Jest málo pravdě podobno — jak někteří se dohadují — že egyptští čarodějové vykonali svůj domnělý zázrak v Nilu teprve potom, když prvá rána egyptská Mojžíšem a Áronem přivolaná pominula. — Jiní myslí, že tak „proměnili" vodu mořskou, anebo vodu chovanou doma v nádobách, anebo vůbec vodu, různou od nilské; jiní předpokládají, že Israelité byli této pohromy ušetřeni a měli tedy čistou vodu; této od Israelitů vypůjčené vody prý čarodějové egyptští použili k napodobení zázraku Mojžíšova.

V. 23. Farao nedbal prvé rány právě tak, jako ověřovacího zázraku (7, 10.).

V. 24. dlužno časově položiti za v. 21. Viz pozn. k v. 20. n.

V. 25. nás poučuje, že prvá rána trvala nejméně sedm dní; pravíme nejméně, poněvadž asi trvala současně s ranou následující, která se dostavila dříve, než prvá minula.

Hl. 8. V 2. Jde tu o malé žáby nilské, které nazývá Seetzen „Rana mosaica" anebo „nilotica". Také žáby považovali Egypťané za bytosti posvátné, božské.

V. 3. Řeka = Nil a s ním souvislé celé průplavy, kaluže atd. Srv. v. 5. — Místo „špižíren" v hebr. nádoby, v nichž se zadělávala mouka. Pastýři egyptští zadělávali mouku v hliněné míse, v domech užívalo se k tomu košů (košatin). Ve veliké pekárně mísili pekaři nohama opírajíce se o vysoké hole v nevysoké díži. — Krby egyptské byly buď ploché plotny, anebo duté zkomolené kužele, v jejichž nitru se rozdělal oheň a na jejichž rozžhavené vnější stěny se kladlo pečivo. Jaký hnus budily žáby, poskvrňující potraviny již v kuchyni, u Egypťanů čistoty tolik milovných a nedůtklivých!

V. 6. Rána ta tížila Egypťany mnohem více než prvá. Oné bylo možno aspoň částečně se vyhnouti, bohatí mohli píti víno místo vody chuďasů, ta však doléhala na boháče právě jako na chuďasa, ba na onoho více, poněvadž byl zvyklý čistotě pokrmů více než tento.

V. 7. Čarodějové mohli sice napodobiti Mojžíše rozmnožením žab, a tak pohromu jen zveličiti. Nemohli však rány odstraniti ani zmírniti, čímž se ukázalo, oč výše stojí nad nimi Mojžíš. Jak by byli mohli egyptští mágové usmrcovati žáby, když byly považovány za bytosti posvátné?

V. 8. Zajisté že vyzval farao nejprve své čaroděje, aby, jako vyvodili množství žab, nyní se též postarali, aby zmizely, a teprv, když egyptská magie nebyla s to, požádal, ač nerad, Mojžíše. Ten, jenž svého času (5, 2.) prohlásil zpupně, že Jahve nezná, nyní již poznává jeho moc (srv. 7, 5.) a očekává, že tato moc sprostí Egypt dotěrných hostí.

obětoval Hospodinu. [9] Mojžíš pravil faraonovi: Urči mi, pro kdy mám vyprositi tobě, tvým služebníkům a tvému lidu, aby byly žáby zapuzeny od tebe, od tvého domu, od tvých služebníků i od tvého lidu tak, aby zůstaly jen v řece. [10] On odpověděl: (Pro) zítřek. Tu pravil: Učiním podle tvého slova, abys přesvědčil se, že není (nikdo) jako Hospodin, Bůh náš. [11] Odejdou žáby od tebe, od tvého domu, od tvých služebníků i od lidu tvého a zůstanou jen v řece.

[12] Když vyšel Mojžíš a Áron od faraona, volal Mojžíš k Hospodinu, dovolávaje se připovědi o žabách, kterou byl dal (Hospodin) faraonovi. [13] Hospodin učinil dle prosby Mojžíšovy. I pošly žáby v domech, v nádvořích a v polích. [14] Snesli je pak na obrovské hromady. Země byla plna puchu.

[15] Farao však vida, že nastala úleva, zatvrdil své srdce a neuposlechl jich — jak (to) byl Hospodin předpověděl.

[16] I pravil Hospodin Mojžíšovi: Mluv k Áronovi: Vztáhni svou hůl a udeř do prachu země; ať se stanou (z něho) komáři po celém Egyptě. [17] I učinili tak. Áron vztáhl ruku, ve které držel hůl, udeřil do prachu země, a objevili se komáři na lidech i na zvířatech; všecek prach země po celém Egyptě byl obrácen v komáry. [18] Čarodějové

V. 9. Mojžíš moudře ponechává faraonovi určiti dobu, kdy má přestati rána, aby bylo jasně patrno, že nepominula sama sebou, v době nahodilé, nýbrž způsobem mimopřirozeným právě v době, kterou si farao sám určil, a že tomu přání sám Hospodin vyhověl. — Hebr. místo „urči mi“: „proslav se na mně“. Faraonovou slávou bylo, že právě v den, jaký sám určil, pohroma přestala, že sám Hospodin takořka poslechl krále v té věci. Mojžíš, který sám neurčuje dne, ustupuje králi, vzdává se jaksi ve prospěch krále přednosti určiti dobu a z ní plynoucí slávy.

V. 10. Farao stanoví teprv následující den, by popřál Mojžíšovi času k zakročení u Hospodina; snad se i domníval, že tak bude lépe zkušena moc Mojžíšova, než kdyby byl žádal, by pohroma přestala hned, jak bylo očekávati a jak i Mojžíš mohl se domýšleti.

V. 14. Hnijící mrtvoly žabí byly výhodnou životní podmínkou různému hmyzu, jako mouchám, komárům atd.; zkažený, puchu plný vzduch pak pro nemoci lidí i zvířat. (Viz níže.) Tím připravoval vševědoucí a předvídající Bůh půdu následujícím pohromám.

V. 16. Písmo nevypravuje sice, že byl farao před třetí ranou napomenut podobně jako před druhou (viz svrchu v. 1.), také však toho nepopírá. Možno, že vypravěč k vůli stručnosti napomenutí to zde pominul mlčením. — Jest rovněž pozoruhodno, proč se nezmiňuje, že rána tato přestala. To lze vyložiti asi, že ještě za té třetí pohromy přišla čtvrtá, nějaký čas s ní trvala, a pak obě zároveň zanikly. — Vajíčka a larvy komárů bývají ve stojatých vodách. Pisatel těchto poznámek ví z vlastní zkušenosti, kterak tato na pohled malá zvířátka píchají, až naskočí veliký pupenec, který bolestně pálí. Aby se jim ubránili, dnešní Egypťané ohražují a kryjí svá lůžka baldachýny („nebesy“), s jejichž čtyř okrajů splývají až na zem dlouhé stěny z průsvitné látky. Komáři lezou i do uší a do nosu, ba i do očních důlků. Obyvatelé ve městech se proti nim a podobné havěti chrání zvláštními žíněnými bičíky, které nosí stále s sebou.

V. 17. Komáři objevili se v takovém množství, jakoby všecek prach, jemný písek, kterým jest ovzduší v Egyptě prosyceno, proměnil se v ona malá zvířata poletující v mračnech a naplňující ovzduší. — „Po všem Egyptě“ lze považovati za nadsázku; rána stihla popředně dolní Egypt.

V. 18. n. Jest pozoruhodno, že čarodějové, kteří dovedli vyvoditi žáby, nedovedli vyvoditi těchto tvorů mnohem menších. Vykládají si věc tím, že božství jim v tom brání, nedovolujíc tentokráte napodobiti Mojžíše. — „Prst Boží“ = moc Boží. Is. 40, 12.; Ž 8, 4. — Buď uznávají moc Hospodinovu, anebo nějakého neznámého, bratřím-osvoboditelům příznivého boha, anebo se domnívají, že jejich vlastní bohové považují věc Israelitů za spravedlivou a proto jim odpírají obvyklé pomoci I mágové egyptští uznávají zde vliv vyšší bytosti, farao však trvá v zatvrze-

snažili se učiniti podobně svým zaklínáním, vyvoditi (totiž) komáry,
nebyli však s to. — Byli tedy komáři jak na lidech, tak na zvířatech. —
[19] Tu pravili čarodějové faraonovi: Prst Boží jest toto. Srdce farao-
novo se však zatvrdilo, tak že jich neuposlechl — jak to byl Hospodin
předpověděl.
[20] Potom pravil Hospodin Mojžíšovi: Vstaň na úsvitě, předstup
před faraona — půjde totiž k vodě — a rci mu: Toto praví Hospodin:
Propusť lid můj, aby mi obětoval. [21] Jestliže ho však nepropustíš, hle,
já pošlu na tebe, na tvé služebníky, na tvůj lid i na tvé domy veliké
roje much; a budou domy Egypťanův i půda, na které budou (státi),
plny velikého množství much. [22] Zemi Gessen však, v níž jest můj
lid, toho dne učiním zázrak, že tam mouchy nebudou, abys se pře-
svědčil, že jsem já Hospodin uprostřed země. [23] Učiním rozdíl mezi
lidem mým a lidem tvým. Zítra se stane toto zázračné znamení.
[24] Hospodin také tak učinil. Přišly velmi obtížné mouchy do
domů faraona a jeho úředníkův, i do celého Egypta, tak že byla země
od těchto much zpustošena. [25] Tu dal farao zavolati Mojžíše a Árona
a pravil jim: Jděte a obětujte svému Bohu v této zemi. [26] Mojžíš však

losti; rána svou povahou změkčuje srdce faraonovo, ale on staví se proti této působnosti a t a k z a t v r z u j e s v é s r d c e.

V. 21. Dosud přinášívá do Egypta jižní vítr veliké množství much, které sedají na lidi i na zvířata, nejvíce však týrají děti. Hledajíce vlhká místa usazují se v očních důlcích a na víčkách, čímž se značně zmáhají oční nemoci. Přenášejí ovšem i jiné nakažlivé nemoci. Létají mnohdy v rojích, které zachvátí jen některé vesnice, že jiné, sousední, jimi netrpí.

V. 22. Ukáže se, že Hospodinova moc se vztahuje i na Egypt; jako farao sídlí uprostřed své říše a odtud vydává rozkazy, jichž celý Egypt poslouchá, tak nad faraonem a jeho lidem vládne Jahve.

V. 23. Po tomto verši vypravuje Sam, kterak Mojžíš oznámil faraonovi, co Bůh ve v. 20.—23. mu vzkázal.

V. 24. Spisovatel sice zde nevypravuje výslovně, že vztáhl Mojžíš anebo Aron hůl, jako se stalo v předcházejících a následujících případech, z toho však nelze vyvozovati, že se tak nestalo; spíše jest míti za to, že spisovatel nezmiňuje se o věci, kterou si čtenář ze souvislosti sám domyslí. — Dle Moudr 16, 9. mřeli Egypťané následkem k o u s á n í m u c h.

V. 25. Úplně v duchu orientálního zdlouhavého smlouvání nabízí farao splniti část požadavku Mojžíšova; chce dovoliti Israelitům obětovati, ale mají tak učiniti v Egyptě, nikoli na poušti, kam by měli tři dny cesty; v Egyptě bude je míti ve své moci, na poušti ne tak snadno, odtud by mu mohli prchnouti.

V. 26. Hlavní příčinou, proč chce Mojžíš vyjíti na poušť, byla vůle Hospodinova; Mojžíš však uvádí ještě jiný důvod, proč není možno, by Israelité v Egyptě obětovali — urazili by svým obětním obřadem náboženské názory a city Egypťanů, což by mohlo míti v zápětí hrozné následky, krveprolití a vraždění. Mojžíš měl patrně na mysli oběti a obřady patriarchů zde v této době, dokud ještě nebyly podrobné předpisy o obětech vydány. Srv. též oběti v 17, 15.; 18, 12.; 20, 24.; 24, 5. — Egypťané obětovali jen toho býka, který neměl ani jediného černého chlupu v srsti, jehož jazyk, ohon a pod. byl dříve kněžími vyšetřen, zdali má všecky předepsané vlastnosti, Israelité však těchto předpisů neznali a neuznávali. Podobně nebylo u Egypťanů dovoleno bez rozdílu obětovati ovce a kozy; krávy a hrdličky v obět přinášeti bylo jim vůbec zakázáno. Ani těchto zákazů neznali a neuznávali Israelité. Mojžíš tu naráží na názor Egypťanů, že zvířata, jichž by užili Israelité při oběti, jsou bytosti posvátné, a proto že není dovoleno je usmrcovati. Usmrcení takové bylo v Egyptě pokutováno těžkými tresty, třeba i smrtí. Že obava Mojžíšova byla odůvodněna, lze doložiti případem historicky zajištěným, který se udál sice mnohem později, který však mohl se státi i v době Mojžíšově. Diodor, řecký dějepisec z prvého století předkřesťanského, vypravuje, že r. 59 před Kristem usmrtil kterýs Říman v Egyptě kočku. Lid se hned sběhl u domu „pachatelova“ a ani domluva vážených mužů, které král poslal, ani strach před Římany nezachránil vinníka od usmrcení. Podobně dělo se však dle Diodorova svědectví často. Israelité by byli při své oběti asi usmrtili buď býka, krávu, berana, ovci,

pravil: Nemůže se tak státi; neboť budeme přinášeti Hospodinu, Bohu
našemu, oběti, které jsou v očích Egypťanův ohavnostmi; jestliže
usmrtíme před Egypťany to, co oni ctí, uházejí nás kamením. 27 Vy-
konáme cestu tří dnů na poušť a (tam) budeme obětovati Hospodinu,
Bohu našemu, jak nám přikázal. 28 I řekl farao: Já vás propustím, byste
mohli obětovati Hospodinu, Bohu svému, na poušti; dále však neodchá-
zejte. Modlete se za mne. 29 Tu pravil Mojžíš: Až od tebe odejdu, budu
se modliti k Hospodinu, a zítra odejdou mouchy od faraona, od jeho úřed-
níkův i od jeho lidu; avšak ať nás zase nezklameš tím, že lidu nepro-
pustíš, by Hospodinu obětoval. 30 Vyšel tedy Mojžíš od faraona a
modlil se k Hospodinu. 31 On pak učinil dle jeho prosby a vzdálil
mouchy od faraona, od jeho úředníkův i od jeho lidu, že nezůstala
ani jedna.
32 Avšak srdce faraonovo se zatvrdilo, tak že ani tentokráte lidu
nepropustil.

Hlava 9. — 1 Tu řekl Hospodin Mojžíšovi: Jdi k faraonovi a
mluv k němu: Toto praví Hospodin, Bůh Hebreův: Propusť lid můj,
aby mi obětoval. 2 Jestliže se ještě zdráháš a zdržuješ jej, 3 hle, ruka
má (spočine) na tvém poli; tvé koně totiž, osly, velbloudy, býky
i ovce zastihne velmi krutý mor. 4 A učiní Hospodin zázračný rozdíl
mezi majetkem Israelitův a mezi vlastnictvím Egypťanů, tak že nezahyne
naprosto nic z toho, co patří synům Israelovým. 5 Hospodin ustanovil
též čas řka: Zítra učiní Hospodin tu věc v zemi.
6 Následujícího dne tedy Hospodin tu věc učinil. Všecek dobytek

---

kozla anebo kozu; všecka tato zvířata byla však posvátná. (S býky byl spřízněn bůh Apis (tmavý), posvátný býk boha Ptaha v Memfidě; jiný býk Mnévis (světlý) byl zasvěcen bohu Atumovi. Kráva byla posvátným zvířetem bohyně Hathory zobrazované s kraví hlavou. Beran byl posvátným zvířetem Ammona, zobrazovaného proto s hlavou beraní. Koza byla zasvěcena Chnumovi). Zvířata tato částečně, jak svrchu uvedeno, bylo sice dovoleno egyptským kněžím obětovati; obětování jich Israelity by nebylo v očích lidu považováno za obět, nýbrž za nedovolené usmrcení. Že Israelité, když byli popuzeni, bývali náchylni ku kamenování, plyne z 17, 4.; byl-li tento způsob v obyčeji též u Egypťanů, dosud egyptskými prameny není doloženo, ale dlužno míti na paměti, že nám nejsou všecky jejich památky ani literární ani umělecké dosud známy; při náhlém vzbouření lidu, který neměl zbraní hned po ruce, při lynchování je tento způsob usmrcení snadno vysvětlitelný.

V. 28. „Modlete se za mne“ — aby rána much přestala.

V. 31. S mouchami zmizeli asi též komáři. Srv. svrchu v. 16. I mouchy považovali Egypťané za posvátné bytosti.

Hl. 9. V. 3. „Na poli,“ hebr. „na dobytku, který jest na poli.“ — O koních a velbloudech v Egyptě viz Gn 12, 16. — Mor není řídkým hostem v Egyptě. Propuká zejména v dobách, kdy bývá nejméně vody, že tedy v kalužinách dlouho stojí, novými proudy se neobnovujíc. R. 1786 pošlo morem tolik hovězího dobytka, že felahové na polní práce zapřahali buvoly. Někdy se dopravuje ze Syrie a z ostrovův Egejského a Středozemního moře hovězí dobytek, aby se doplnil počet dobytka, prořídlého morem. V našem případě byla tato nákaza asi připravována zkaženými vodami (prvá rána), jakož i zápachem, kterým plnily vzduch zdechliny žab (druhá rána); snad i komáři a mouchy přenesly zárodky těchto nemocí, které se řízením Božím nyní náhle zmohly.

V. 4. „Majetek“ a „vlastnictví“ = dobytek.

Po v. 5. vypravuje Sam., kterak Mojžíš a Áron doslovně vyřídili faraonovi Boží poselství (v. 1.—5.).

V. 6. Větu „všecek dobytek Egypťanů pošel“ nelze bráti ve smyslu naprostém, poněvadž níže se vypravuje, že krupobití řádilo zle též ve stádech Egypťanův, a později se dočítáme, že farao pronásledoval Israelity na vozích, do nichž byli zapřaženi koně. — Sv. Augustin se domnívá, že mor stihl jen dobytek,

Egypťanů pošel, z dobytka Israelitů však nezhynulo zcela nic. 7 I po-
slal farao posly, by věc tu vyšetřili, a (skutečně) z majetku Isra-
elitů nic nezahynulo. Srdce faraonovo se však zatvrdilo, tak že lidu
nepropustil.
8 Tu pravil Hospodin k Mojžíšovi a Áronovi: Vezměte plné hrsti
popela z pece a Mojžíš ať jej sype před faraonem k nebi, 9 a nechť se
rozšíří v jemný prach po celém Egyptě, a na zvířatech i na lidech
vzniknou po celém Egyptě vředy a naduřelé boule. 10 Nabrali tedy
popela z pece, předstoupili před faraona a Mojžíš sypal jej k nebi.
Tu vznikly vředy a naduřelé boule na lidech i na zvířatech. 11 Čaro-
dějové nemohli ani před Mojžíšem státi pro vředy; neboť byli na nich
právě tak, jako na všech Egypťanech.
12 Hospodin však nechal srdce faraonovo zatvrditi se, tak že jich
neuposlechl, jak to byl Hospodin Mojžíšovi předpověděl.
13 I řekl Hospodin Mojžíšovi: Ráno vstaň, předstup před
faraona a rci mu: Toto praví Hospodin, Bůh Hebreů: Propusť lid
můj, aby mi obětoval. 14 Neboť tentokráte pošlu všecky své rány na
tvé srdce, na tvé úředníky i na tvůj lid, abys věděl, že není mně po-
dobného na celé zemi. 15 Nyní sice (již) bych mohl vztáhnouti ruku a
raniti morem tebe i lid tvůj a byl bys vyhlazen ze země; 16 zacho-
vávám tě však proto, abych ukázal tobě svou moc a jméno mé aby

---

který se právě nalézal na poli, nikoli dobytek, který byl v ohradách (ve stájích). — Slovo „všecek“ možno však překládati též „veliký, velikého druhu“, nebo s Hummelauerem: „Všecek dobytek, který pošel, byl Egypťanů, z dobytka Israelitů však nezahynulo zcela nic.“

V. 7. Nedočítáme se, že zase pohroma přestala, proto možno se domnívati, že trvala současně s následující, šestou.

V. 8. n. „Popela z pece“ — vlastně: „sazí“. Obrazný (symbolický) tento čin (sypání směrem k nebi) naznačuje, že pohromu sešle sám Bůh. — Mojžíš asi sypal též saze ke čtveru světových stran na znamení, že jako vítr roznese jemný prach sazí do všech končin, podobně pohroma se rozšíří po celém Egyptě. Nákazou bude ovzduší prosyceno jako oným jemným prachem, který všude létá, všude se usazuje a všecko proniká. — Poněvadž bible nepodává přesně symptomů (příznaků) nemoci společné lidem a zvířatům, nýbrž popisuje ji pouze slovy „zanícení propukající v boule“, nelze nám nyní podati přesnou diagnosu této nemoci, tím méně, že se podobných nemocí dnes v Egyptě vyskytuje několikero druhů; vznikají ze solných výparů v čas veder, nebo ze zkažené vody v posledních měsících před rozvodněním Nilu. Ostatně možno se domnívati, že tato šestá rána zahrnovala několikero podobných nemocí, které se jeví palčivými vyrážkami na kůži.

V. 11. Čarodějové jsou hluboce pokořeni před Mojžíšem, králem a ostatními přítomnými, poněvadž nedovedli nikoho, ani sebe samých osvoboditi od této pohromy. — Nemohli státi před Mojžíšem stojícím před faraonem, jednak pro palčivou bolest, jednak proto, že by nebylo faraonovi příjemno dívati se na jejich vyrážky, zvláště však proto, že se mohl farao obávati nákazy. (Srv. jak se vyhýbali staří malomocným.)

V. 12. Ani zde se nezmiňuje Písmo o tom, že rána minula. Snad spolu s předcházející trvala i dále a zmizely až se sedmou ranou všecky tři najednou.

V. 13. Není jisto, zda šel i tentokráte farao k řece, jako v. 8, 20.

V. 14. Nepřestanu tě bíti, dokud nebudou vyčerpány „všecky rány“, kterými jsem se ustanovil tebe stihnouti. (Tostatus.) Rány budou seslány na faraonovo zatvrzelé „srdce“, poněvadž učiní na ně hluboký dojem (9, 27; 10, 17.), a poslední naplní je hlubokým žalem. Až se ukáže, že Hospodinu není na celé zemi rovného, objeví se též význam jeho jména Jahve = Jsoucí, který tak jest, že všichni bohové proti němu nejsou nic.

V. 15. Jako pátou ranou pohuben byl dobytek, tak by mohl Bůh morem a smrtí z něho následující zahubiti faraona a jeho poddané. Neučiní tak z vyšších důvodů vyslovených ve v. n.

K v. 16. srv. Řím 9, 17.

bylo slaveno po vší zemi. [17] Ještě zdržuješ můj lid a zdráháš se ho propustit? [18] Hle, zítra v touž hodinu dštíti budu velmi velikým krupobitím, jakého v Egyptě nebylo od té doby, co trvá, až do dneška. [19] Proto již nyní dej shromážditi svůj dobytek a všecko, co máš na poli; neboť lidi i dobytek a všecko, co se bude nalézati venku a nebude s polí (doma) shromážděno, zasáhne krupobití a pomře. [20] Kdo se z úředníků faraonových bál slova Hospodinova, postaral se o to, by jeho čeládka i dobytek se uchýlil domů; [21] kdo však nedbal slova Hospodinova, nechal své čeládky i dobytka na poli.

[22] Potom pravil Hospodin k Mojžíšovi: Vztáhni ruku svou k nebi, aby sneslo se krupobití po celém Egyptě na lidi i na zvířata i na všecko polní rostlinstvo v Egyptě. [23] Vztáhl tedy Mojžíš hůl k nebi a Hospodin seslal hromobití, krupobití a blesky dopadající na zemi; tak dštil Hospodin krupobitím na Egypt. [24] Kroupy smíšené s ohněm [zároveň] padaly a byly tak veliké, jakých dříve nikdy nebylo v celém Egyptě viděti od té doby, co národ ten trvá. [25] A potloukly kroupy v celém Egyptě všecko, co bylo na poli, od člověka až po zvíře; také všecky polní rostliny kroupy potloukly a zpřerážely všecko stromoví (té) krajiny. [26] Toliko v zemi Gessen, kdež byli synové Israelovi, kroupy nepadaly.

[27] Tu poslal farao pro Mojžíše a Árona a řekl jim: Zhřešil jsem i tentokráte; Hospodin jest spravedliv, já však a můj národ jsme bezbožní. [28] Modlete se k Hospodinu, aby přestaly Boží hromy a krupobití; pak vás propustím a nebude vám zde déle zůstati. [29] Mojžíš řekl: Až vyjdu z města, vztáhnu dlaně své k Hospodinu a přestanou hromy aniž bude krupobití, abys věděl, že země jest majetkem Hospodinovým; [30] vím však, že ani ty ani tvoji úředníci se ještě Hospodina Boha nebojíte.

V. [17]. „Ještě" nyní po tolika pohromách.

V. [18]. Bůh stanoví nejen den, nýbrž i hodinu, kdy nastane pohroma, aby bylo tím více jasno, že On mimořádným způsobem ji seslé. Kromě toho bylo tak možno snáze uchýliti se domů a tak včas se ráně vyhnouti. Krupobití bývá sice v dolním Egyptě, ale zřídka (v prosinci a v lednu); tak hrozné jako toto bylo vůbec neslýcháno; tím více bylo patrno, že jest to hrozný trest Mocného.

V. [19]. Stáda se v Egyptě pasou venku od ledna do dubna. — Za tímto v. Sam. opět vypravuje, kterak Mojžíš a Áron doslovně přednášejí před faraonem slova podaná ve v. 13.—19.

V. [20]. Byli tedy již někteří mezi faraonovými dvořeníny, kteří pozorujíce, že se dosud každá předpověď Hospodinova splnila, obávali se, že se vyplní i tentokráte; těm byla popředně dána rada obsažená ve v. 19.

V. [22]. Vztažení ruky Mojžíšovy k nebi nemá samo o sobě divotvorné moci, nýbrž je znamením, že krupobití se snese dle vůle Boží, která Mojžíšovi velela dáti toto znamení (Tostatus).

V. [23]. Hospodin „dštil" — jako jindy hustě při dešti dopadají kapky vody, tak padaly nyní kroupy. Srv. Moud 16, 16; 19, 19.

V. [24]. „Národ ten" = Egypťané.

V. [25]. „Všecko" nelze bráti ve významu naprostém, poněvadž přece zbylo nějaké rostlinstvo, jež se časem zmohlo a mohlo býti potravou kobylkám (osmá rána); z téhož důvodu jmenovitě stromy byly aspoň částečně zachovány.

V. [27]. Hebr. „Tentokráte jsem chybil; Jahve jest v právu, já však a můj lid nejsme v právu." Hospodin žádající propuštění Israele jest v právu, farao požadavek tento spravedlivý odmítající jedná proti právu Hospodinovu.

V. [29]. „Vztáhnu dlaně" = budu se modliti; vztahovaliť staří při modlitbě obě ruce k nebesům, podobně jako dosud kněz při některých mešních modlitbách činí.

V. [30]. předpovídá, že se zase srdce faraonovo a některých jeho dvořanů později, až pohroma přestane, zatvrdí a lidu nepropustí; z toho plyne, že ještě nedosti Hospodina ctí a málo se ho bojí (srv. v. 35.).

[31] Len a ječmen byl potlučen, poněvadž ječmen byl vymetaný a
len již vyháněl paličky; [32] pšenice však a špalda nebyly potlučeny,
poněvadž jsou pozdnější.
[33] Vyšel tedy Mojžíš od faraona z města, vztáhl ruce k Hospo-
dinu a přestalo hromobití i krupobití a nekapal již déšť na zemi.
[34] Farao však vida, že přestal déšť, krupobití a hromobití, hřešil
zase; [35] neboť srdce jeho i úředníků jeho se zatvrdilo, a to velice,
tak že nepropustil synů Israelových — jak (to) byl Hospodin skrze
Mojžíše předpověděl.

Hlava 10. — [1] Tu pravil Hospodin k Mojžíšovi: Jdi k faraonovi;
neboť já jsem nechal srdce jeho i úředníků jeho zatvrditi se, abych
učinil na něm tato má znamení, [2] abys vypravoval před svými syny
i vnuky, kolikráte jsem bil Egypťany a zázračná znamení na nich činil,
a abyste věděli, že jsem já Hospodin. [3] Vešli tedy Mojžíš a Áron
k faraonovi a řekli mu: Toto praví Hospodin, Bůh Hebreů: Jak dlouho
budeš se zdráhati poddati se mně? Propusť lid můj, aby mi obětoval.
[4] Jestliže však odpíráš a nechceš ho propustiti, hle, já uvedu zítra do
tvé říše kobylky. [5] Ty zakryjí povrch země, tak že nic nebude viděti,
pohltí, co zbylo po krupobití, zhlodají všecky stromy, které na poli
pučí, [6] a naplní domy tvé, tvých služebníků a všech Egypťanů v množ-

---

V. 31. n. jest poznámka, která připomíná již předem, jak vysvětliti, že po tak hrozném krupobití přece zůstala nějaká zeleň, kterou mohly kobylky zničiti. Zároveň aspoň přibližně možno nám z této poznámky vyvoditi dobu roční, ve které sedmá rána stihla Egypt. — Len byl od pradávna v Egyptě ve velikém množství pěstován; Egypťané ho potřebovali k výrobě pláten, v čemž byli mistry. (Dnes se pěstuje tam v podobném množství bavlník.) Dle hebr. byl len právě v květu. — Že v té době v Egyptě skutečně seli ječmen a pšenici, dokazují nejlépe zbytky slámy obou těchto obilnin zachované v cihlách. Špalda (Triticum spelta Linné) bývá zobrazena jednak na egyptských památkách, jednak i chléb z ní upečený se nalézá v egyptských hrobech. — Dosud v Egyptě dozrává pšenice i špalda o měsíc později než ječmen. Doba, kdy ječmen vymetá a pšenice a špalda má do vymetání ještě měsíc, jest náš leden. Ovšem že nezraje ve všech krajích Egypta obilí stejně; dřívější neb pozdější dozrání závisí na proměnlivé povětrnosti, pak i na tom záleží, jakou péči věnuje rolník svému poli, zda je pilně zavlažuje atd. Proto jest velice odvážno určovati, kolik týdnů dělilo sedmou ránu od dalších.

Hl. 10. V. 1. Za „jdi k faraonovi“ domysli si: „a oznam novou ránu“. Zatvrzení srdce faraonova a jeho dvořanů možno nepřímo připisovati Bohu též proto, že Bůh, kdyby chtěl, mohl by rozhodně ihned jeho srdce změkčiti a pohnouti jeho vůli k ochotnému propuštění lidu. Ostatně viz svrchu 4, 21. Že Bůh odepřel faraonovo srdce změkčiti, zavinil farao sám svým vzdorem, za který byl též spravedlivě trestán právě odepřením potřebné pomoci Boží k jeho změknutí.

V. 2. Mojžíš zastupuje celý národ Israelitů a proto, co jest jemu zde řečeno, hledí k celému národu; jedna generace národa bude vypravovati druhé generaci, jak veliké zázraky činil Hospodin v Egyptě ve prospěch svého lidu. — Místo „bil“ v hebr. význačně „kolikráte jsem jim zahrál“. V. 1. n. odhaluje Mojžíšovi záměry prozřetelnosti Boží ve zdánlivém neúspěchu dosavadního jejího působení a dodává zároveň Mojžíšovi odvahy a důvěry do budoucna.

V. 5. Kobylky zničí, co po krupobití se zase zotavilo; snad též krupobití — jak obyčejně bývá — některých rolí aspoň částečně ušetřilo; také stromy se po krupobití zase vzpamatovaly. — Srv. Moud 16, 9.

V. 6. Zkáza, kterou přinášejí kobylky, dle tohoto líčení úplně se shoduje se skutečností. (Srv. též Joel 1, 1. nn.; 2, 1. nn.) Východní vítr přináší jich z Arabie a z poloostrova Sinajského celá hustá mračna, která zacloní i sluneční paprsky. Příchod jejich se oznamuje již z dálky hukotem podobným hrčení vozů. Jsou tak žravé, že v krátké době zničí všecku zeleň, ohlodají kůru stromů, ba vnikají do obydlí lidských, kde bývá zhlodáno i trámoví, a tím spíše kožené a podobné měkčí věci. Jestliže jich vítr zase neodnese, pojdou, z mrtvol jejich šíří se otravný puch

ství, jakého neviděli otcové a dědové tvoji od té doby, co se narodili, až do dneška.
A obrátiv se odešel od faraona. [7] Tu řekli úředníci faraonovi:
Jak dlouho budeme trpěti tento úraz? Propusť ty lidi, ať obětují Hospodinu, Bohu svému. Nevidíš, že Egypt hyne? [8] I zavolali zase Mojžíše a Árona k faraonovi, kterýž jim řekl: Jděte, obětujte Hospodinu,
Bohu svému. Kteří pak půjdou? [9] Mojžíš pravil: Půjdeme se svými
dítkami i starci, se syny i s dcerami, s bravem i skotem, neboť jest slavnost Hospodina, Boha našeho. [10] Farao odpověděl: Tak buď Hospodin s vámi, jako já propustím vás i děti vaše; kdo by mohl pochybovati, že máte zlé záměry? [11] Tak se nestane! Jděte toliko muži
a obětujte Hospodinu; neb za to jste i sami prosili. A hned je od faraona vyhnali.
[12] Tu pravil Hospodin Mojžíšovi: Vztáhni svou ruku nad Egypt po kobylkách, aby naň přišly a strávily všecky rostliny, které zůstaly
po krupobití. [13] Vztáhl tedy Mojžíš hůl nad Egypt, a Hospodin celý ten den i noc dal vanouti žhoucímu větru; když pak nastalo jitro,
žhoucí vítr přinesl kobylky. [14] Přišly do celého Egypta a usadily se ve všech končinách jeho v nesčíslném množství, v jakém nikdy před tím nebyly a nikdy potom nebudou. [15] Přikryly všecek povrch země
a všecko zničily. Zhltaly všecku zeleň a cokoliv bylo na stromech ovoce, které po krupobití zůstalo; a nezbylo docela nic zeleného v celém

a vznikají nakažlivé nemoci. Do Egypta zanášívá vítr tyto nezvané kočovníky jmenovitě v zimě a z jara. — „Odešel od faraona," poněvadž buď z jeho tváře neb odpovědi nabyl přesvědčení, že farao lidu nehodlá propustiti.

V. 7. „Úředníci faraonovi" ne všichni, neboť níže jiní nechtějí lidu propustiti. Srv. též 9, 20. Pobyt Mojžíše, Árona a celého národa v Egyptě jest Egypťanům kamenem úrazu, poněvadž pro ně tolik musí zakoušeti. Nebýti jich v Egyptě, bylo by lépe. Zřídlo všeho zla nehledají tedy v zatvrzelosti faraonově, nýbrž v Israelitech.

V. 8. Dříve (8, 25.) chtěl farao předejíti nebezpečí, by celý národ nevyšel z Egypta, tím, že byl ochoten dovoliti Israelitům konati bohoslužbu ne na poušti, nýbrž na území Egypta; nyní chce sice dovoliti konati bohoslužbu na poušti, avšak z téže obavy stanoví podmínku jinou: by nevyšli Israelité všichni, nýbrž aby zůstala část jich a majetku jejich v Egyptě, která by Israelity k Egyptu poutala, by se z pouště jistě vrátili. Buď ženy, neb děti, neb stáda jejich měla zůstati v Egyptě a býti faraonovi zárukou, že Israelité po vykonání bohoslužby na poušti se zase vrátí.

V. 9. Mojžíš však nechce žádné podobné záruky připustiti. Budouť slaviti svátek a všichni jsou povinni účastniti se slavnosti. Stád bude třeba, poněvadž z nich bude nutno bráti žertvy, a kromě toho, komu by je za své nepřítomnosti měli svěřiti? — O pravém konečném záměru cesty Mojžíš moudře mlčí. (Srv. 3, 12.)

V. 10. Farao však tuší, že chtějí Israelité Egypt úplně opustiti, vyčítá tyto „zlé záměry" Mojžíšovi s tváře, prohlašuje, že jich nepropustí, přeje jim uštěpačně, by Hospodin byl s nimi a je provázel, právě, jak on je propustí (!). Věc se má asi tak, jakoby žalářník zavírající na veliký klíč a za těžké dveře vězně, přál mu „šťastnou cestu".

V. 11. „Za to" = za dovolení obětovati; k tomu však stačí jen muži. — Vyhnali je služebníci faraonovi buď jiní než ti, o kterých mluví v. 7., anebo tito na rozkaz faraonův, avšak proti svému přesvědčení.

V. 12. „Vztáhni ruku po kobylkách" jakoby je tak měl přitáhnouti. — Srv. Ž 104, 34.

V. 13. „Žhoucí vítr" v hebr. určitěji: „východní vítr". — „Ten den," kterého vyjednával Mojžíš s faraonem, tak že kobylky přišly přesně dle předpovědi (v. 4.) následujícího dne z rána.

V. 15. Dle hebr. kobylky pokryly celý povrch země, „tak že byla země zatemněna", t. j. na zemi byla tak vysoká a hustá vrstva kobylek, že nebylo půdy ani viděti. Jiní se domnívají, že přitrhl tak hustý mrak kobylek, že se až tmělo, jako bývá, když husté mraky dešťové zahalí oblohu.

Egyptě ani na stromech ani na ostatním rostlinstvu. [16] Proto dal farao
spěšně zavolati Mojžíše a Árona a řekl jim: Zhřešil jsem proti Ho-
spodinu, Bohu vašemu, i proti vám. [17] Nyní však — odpusťte mi
hřích ještě tentokráte a proste Hospodina, Boha vašeho, aby odňal
ode mne tuto smrtící ránu.
[18] Mojžíš tedy vyšed od faraona modlil se k Hospodinu. [19] Ten
dal vanouti velmi prudkému západnímu větru, který kobylky zachvátil
a vrhl je do Rudého moře, že nezůstalo ani jedné po všech konči-
nách Egypta.
[20] Srdce faraonovo však nechal Hospodin zatvrditi se, tak že ne-
propustil synů Israelových.
[21] I pravil Hospodin k Mojžíšovi: Vztáhni ruku svou k nebi a
tmy budou v Egyptě tak husté, že budou moci býti makány. [22] Vztáhl
tedy Mojžíš ruku k nebi a po všem Egyptě nastaly trojdenní hrozné
tmy. [23] Nikdo neviděl druhého a nehnul se s místa, na kterém byl;
kdekoli však sídlili synové Israelovi, bylo světlo.
[24] Tu dal farao povolati Mojžíše a Árona a řekl jim: Jděte, obětujte
Hospodinu: jen brav a skot váš ať (tu) zůstane; děti vaše ať jdou s vámi!
[25] Mojžíš řekl: Musíš nám dáti též oběti a celopaly, abychom měli co
obětovati Hospodinu, Bohu našemu. [26] Všecka stáda půjdou s námi,
ani kopyta z nich zde nezůstane, — potřebujeme jich k službě Ho-
spodinovi, Bohu našemu, neboť nevíme, co by mělo býti obětováno,
dokud na to místo nepřijdeme. [27] Hospodin však nechal srdce farao-
novo zatvrditi se, tak že jich nepropustil. [28] I řekl farao Mojžíšovi:
Vzdal se ode mne a varuj se předstoupiti zase před moji tvář; kteréhoko-
liv dne se mi ukážeš, budeš synem smrti. Mojžíš odpověděl: [29] Staniž
se, jak jsi pravil; nepředstoupím před tebe.

V. 16. n. „Spěšně" dává zavolati farao Mojžíše, poněvadž z prodlévání plynulo nebezpečí hladu a moru (srv. „smrtící rána" ve v. 17.).

V. 19. „Západní vítr" — určitěji severozápadní.

V. 21. „Tmy tak husté, že budou moci býti makány" jest očividná nadsázka. Líčeny jsou též v Moudr. 17, 2. nn.; 18, 1. nn.

V 22. Teplý a suchý vzduch egyptský nepřipouští mlhy husté, která v našich krajinách severních až i zatemňuje slunce. Za to však působí podobný účinek v Egyptě jižní (jihovýchodní a jihozápadní) vítr žhavý, který vane 50 dní (25 dní před a tolikéž dní po jarní rovnodennosti), pročež sluje „chamsin", t. j. padesátka. Jest to egyptský scirocco. Nevane ovšem nepřetržitě, nýbrž v přestávkách. Nepřetržitě vydrží váti zřídka kdy dva dny. Stupňuje-li se jeho síla v orkán, sluje samum, t. j. jedovatý vítr. Přináší v ovzduší tak veliké množství jemného písku, že zatemňuje sluneční světlo. O zázračnosti této deváté rány viz níže.

V. 23. Přece však bylo možno poslati posla pro Mojžíše a Árona, jak patrno z v. n. — Srv. Moud 17, 2; 18, 1.

V. 24. Farao tu sice připouští, čeho svrchu v. 10. n. odpíral, není však jisto, mínil-li své povolení upřímně a opravdově, či zdali chtěl jen zdánlivým dovolením vyzvěděti, hodlají-li Hebreové skutečně jen na poušť jíti obětovati a pak se vrátiti, či zdali chtějí Egypt zcela opustiti. Přece však ve stádech Israelitů chce míti záruku jejich návratu. Viz svrchu v. 8.

V. 25. Poněvadž byli Israelité otroky faraonovými, tedy jakýmsi jeho majetkem, byla jeho vlastnictvím též jejich stáda. Proto dovoluje-li farao Israelitům v poušti obětovati, musí jim též dovoliti použíti k tomu dobytka a tímto způsobem jim obětní zvířata „dáti". — Obět měla býti přinesena na Horebu (3, 12.); a skutečně teprve tam byly vydány zákony o tom, co a jak jest Israelitům obětovati. (v. 26.) Z odpovědi Mojžíšovy mohl se farao právem dovtípiti, že jeho úmyslem jest lid úplně a na vždy z poroby egyptské vyvésti. Kdyby bylo šlo jen o pouhou obět, bylo by stačilo z každého druhu určitý počet zvířat vzíti s sebou, vždyť Hospodin nebude přece žádati, aby Israelité obětovali mu celá stáda.

V. 29. Mojžíš v rozhořčení projevuje úmysl, že ze svého vlastního popudu nepředstoupí více před faraona; tomu neodporuje 12, 31., poněvadž byl zase

Hlava 11. — 1 Potom řekl Hospodin k Mojžíšovi: Ještě jednou ranou stihnu faraona a Egypt, a pak vás propustí, ba nutit vás bude, abyste vyšli. 2 Rci tedy všemu lidu, aby si vyžádal muž od svého přítele a žena od své sousedky stříbrné a zlaté věci. 3 Hospodin totiž vzbudí přízeň svému lidu u Egypťanův. Také Mojžíš byl mužem v Egyptě velice váženým jak u faraonových úředníků, tak u všeho lidu.

4 Poté řekl (Mojžíš faraonovi): Toto praví Hospodin: O půlnoci půjdu Egyptem, 5 i pomře všecko prvorozené v Egyptě od prvorozence faraonova, který má zasednouti na jeho trůně, až do prvorozence otrokyně, která jest u žernovu, jakož i všecka prvorozená zvířata. 6 Bude pak veliký křik po všem Egyptě, jakého ani dříve nebylo, aniž (kdy) potom bude. 7 U žádného ze synů Israelových však (ani) pes nehlesne ani proti člověku, ani proti zvířeti, abyste věděli, jak zázračný rozdíl činí Hospodin mezi Egypťany a Israelity. 8 Pak přijdou všichni tito služebníci tvoji ke mně a budou se mně klaněti řkouce: Vyjdi ty i všecek lid, který jest ti podřízen. Potom vyjdeme. 9 I odešel od faraona velmi jsa rozhněván.

---

k faraonovi p o v o l á n. — Jak jest však vyložiti, že dle 11, 4.—8. přece zase mluví Mojžíš před faraonem? — Zdánlivý rozpor řeší dobře Hummelauer řka, že 11, 1.—8. dlužno vložiti za 10, 27., a důsledně 10, 28. n. že patří za 11, 8. Tím získán jest velice pěkný souvislý postup. — Dle Moudr. 18, 1. temnoty nezakrývaly krajiny Gessenské. — Temnoty trvaly asi mezi 10tým a 14tým dnem měsíce nisanu (nisan sahal asi od polovice našeho března do polovice dubna).

Hl. 11. V. 1. „P o t o m," když byl totiž Mojžíš po 10, 27. od faraona se vzdálill. — Farao vzdá se tedy všech podmínek vyslovených svrchu 8, 28. (obětovati jen na území Egypta), 10, 11. (ať jdou muži na poušť, avšak bez dětí a beze stád), 10, 24. (ať zůstanou v Egyptě aspoň stáda).

K v. 2. srv. svrchu 3, 22; a níže 12, 35.

V. 3. Vážnost, které nabyl Mojžíš svými podivuhodnými skutky, dodávala váhy a důrazu prosbám všech jeho soukmenovců. — Srv. Sir 45, 1.

V. 4. Buď jest to noc, která následovala bezprostředně po tomto Mojžíšově oznámení, a pak dlužno říci, že mezi rozkazem Božím ve v. 1. n. a jeho vyplněním (v. 4.—8.) byla časová mezera, ve které se dostalo Israelitům poučení o velikonočním beránku (12, 1. n.); nebo třeba míti za to, že od řeči Mojžíšovy k faraonovi (v. 4.—8.) k jejímu vyplnění, t. j. k hromadné smrti prvorozenců, uplynula delší doba.

V. 5. Pohroma, která stihne p r v o r o z e n s t v o Egypťanů, bude trest Boží za to, že utiskovali a zadržovali p r v o r o z e n é h o syna Hospodinova — národ israelský. — Egypťané dlouho neužívali mlýnků, nýbrž rozmělňovali zrní dvěma kameny na zemi vodorovně položenými. Otrokyně klečíc nasypala obilí na spodní větší kámen („spodek"), načež horním, menším k sobě a od sebe pohybujíc melivo roztírala, které padalo do malé prohlubně na konci spodku. Nebyla to práce závidění hodná, a proto svěřována nejnižším otrokyním.

V. 6. Východan projevuje své bolestné city vůbec velice **h l u č n ě**, zvláště však zármutek nad ztrátou milovaného člena rodiny, který byl prvotinou mužství otcova a do něhož byly skládány veliké naděje.

V. 7. Naproti tomu bude u Israelitů zcela ticho. „A n i p e s n e h l e s n e" je rčení příslovečné (Jos 10, 21; Jud 11, 15.), poněvadž pes při nejmenším podezřelém šelestu zaskučí a zaštěkne; zde je toho rčení užito tím vhodněji, že pes cítí bolest rodiny truchlící nad smrtí svého člena a spolu s ní dává soustrast na jevo vytím. — Israelité mohli poznati, kterak Jahve si Israele o d d ě l í od jiných národův, aby byl „n á r o d e m j e h o". — Srv. 8, 22; 9, 14.

Za v. 8. dlužno časově položiti 10, 28. n. Viz svrchu k Ex 10, 29. — Srv. 12, 31.

V. 9 Mojžíš se hněval na faraonovu zatvrzelost; hněv tento byl předzvěstí, že doba shovívavosti Boží s faraonem se blíží konci. — „H o s p o d i n t e d y ř í k a l . . ." opakuje stručně to, co již dříve byl Hospodin několikráte řekl (srv. 3, 19n; 4, 21; 7, 3.).

Hospodin tedy byl říkal Mojžíšovi: Farao vás neuposlechne, aby se stalo v Egyptě mnoho zázračných znamení.
10 Tak činil Mojžíš a Áron před faraonem všecky zázraky, které

V. 10. rovněž stručně podává přehled průběhu předcházejících ran. — Srdce faraonovo nezatvrdilo se jen jednou, nýbrž tolikráte, kolikráte slovy i divy Mojžíšovými se dostalo jeho srdci nového popudu ke změkčení.

Poučně-výchovným účelem celé této řady ran bylo ukázati, že „Jsoucí" (= Jahve), Bůh Hebreů, jest skutečně Bohem, proti němuž nejsou domnělí bohové egyptští nic (6, 7; 7, 5. 17. a jj.). Ukázalo se, že celá příroda Egypťany zbožňovaná a všecky její síly hned se podrobují rozkazům Jahvovým a tak uznávají ho svým pánem. Země i vzduch, oheň i voda, vítr, blesky i kroupy podrobují se na slovo jeho vůli; i slunce (u Egypťanů zvláště za boha Rá považované a ctěné), měsíc a hvězdy na jeho povel se zahalují, že nemohou vydávati svého světla. Tisíce rozmanitých zvířat na jeho povel se dostavují, avšak ihned mizí, jakmile Pán života i smrti pokyne. (Že jest Jahve pánem života i smrti, dokázala popředně rána 10tá, o které níže.) Vůli tohoto Boha musí se podrobiti i zatvrzelý farao, který byl též považován u Egypťanů za syna božího, tedy za bytost nadlidskou. V ranách egyptských zazářila též skvěle spravedlnost tohoto Boha. Egypťané utiskovali Israelity na duši i na těle. Za to nyní sami trpí na všech smyslech: oko (9tá rána), sluch (7má — hromobití), chuť (žízeň), čich (zápach z mrtvol prosycující ovzduší), — hmat (vředy, komáři a štípající mouchy atd.). Egypt zotročoval Israelity, osvojoval si ovoce jejich práce, ochuzoval je, za to ztratil nyní mnoho svého majetku (dobytek, polní úroda, sváteční roucha, šperky atd.). Poučení z toho měli si vzíti jak Egypťané, tak Israelité.

Israelité vidouce nicotnost bohů egyptských, jmenovitě zvířat, jimž bohopocta byla vzdávána, mocně se odvraceli od modlářství, od zbožňování přírodních sil, a tím zároveň prohlouben v nich neobyčejně monotheismus, jednobožství.

Israelité z toho, že byli mnohých (ne-li všech) ran ušetřeni, mohli čerpati poučení, že Jahve si je odděluje od jiných národů, že vyjimečným způsobem o ně pečuje, že začíná již plniti, co slíbil otcům, že jest tedy nejvýš věrný; tím vším byla v nich vzbuzována a posilována důvěra a oddanost k Bohu, který se chystá s nimi učiniti slavnou úmluvu.

Jisto jest, že spisovatel Exodu byl přesvědčen, že vypravuje pravé zázraky. I rozvážní protestanté to připouštějí. Neboť 1. rány byly Mojžíšem předpověděny, přivozeny a odstraněny způsobem, který přesahuje naprosto přirozené síly. 2. Egyptští čarodějové již při třetí ráně vyznávají: Prst Boží je to (Ex 8, 19.). 3. Krajina Gessen, kde sídlili Israelité, byla aspoň od čtvrté a následujících ran vyňata. 4. Tíha ran, jmenovitě deváté a desáté (viz níže), se líčí tak, že převyšuje podobné pohromy, které tu a tam Egypt stíhají. Kdy jindy následovalo deset pohrom tak záhy za sebou, jako tuto? Kdy najednou pomřeli v jedné noci všichni prvorozenci? Spisovatel jest přesvědčen, že vypravované neobyčejné zjevy dějí se na důkaz, že Mojžíš jest pravým poslancem Božím, že Jahve jest mocný Bůh, jehož vůli celá příroda se podrobuje a jíž ani farao nesmí se příčiti; k tomuto cíli by však nedostačovaly pouze přirozené zjevy, k tomu bylo třeba skutků zázračných. — Je-li však spisovatel sám přesvědčen o tom, že tu jde o skutečné veliké zázraky, pak i nám jest, tedy objektivně, považovati je za činy Boží mimopřirozené. Neboť za inspirovaného spisovatele této zprávy dlužno považovati dle § 10. Úvodu (str. 10. odst 2.) Mojžíše, tedy očitého svědka toho, co tu vypravuje. A byť se i jednou snad podařilo kritice dokázati, že tuto zprávu vypravuje jiný spisovatel, než Mojžíš, bude přece vždy možno hájiti, že tento spisovatel čerpal z pramene mojžíšského a že byl i tento spisovatel inspirován. Byl-li však inspirován, nemohl podati za zázraky činy, o jejichž zázračnosti sice sám subjektivně byl přesvědčen, které však ve skutečnosti, tedy objektivně, zázraky nebyly, které tedy z přirozených zjevů postupem doby prý v mysli Israelitů v zázraky teprve vzrostly. Tvrzení takového nelze s pojmem inspirace, s pojmem, že Bůh sám jest hlavní původce bible, naprosto srovnati.

V otázce, jakého druhu byly tyto zázraky, čili na kterém ze tří stupňů zázraků dle rozdělení sv. Tomáše Aquinského stojí, dlužno uznati, že stojí na třetím, nejnižším stupni, že jsou to jen mimopřirozené zázraky způsobové, t. j. převyšují síly přírodní jen co do způsobu, do okolností, za kterých byly vykonány (předpovědění, přivodění náhlé na pokyn Mojžíšův, náhlé odstranění jich, jejich neobyčejná síla, působivost atd.), při tom však navazují více méně na přirozené síly a zjevy.

tuto jsou popsány, Hospodin však nechával srdce faraonovo se zatvrzovati, tak že nepropustil synů Israelových ze své země.

Velikonoční beránek a východ z Egypta. (12, 1.—13, 16.)

Zákon o prvním velikonočním beránku (12, 1.—13.), o každoročním slavení velikonoc a přesnic (14.—20.). Mojžíš ohlašuje zákon o velikonočním beránku (21.—27.). Israelité jednají dle Božího rozkazu (v. 28.). Desátá rána (29.—36.). Východ Israelitů z Ramesse a pochod jejich do Sokotu (37.), v jakém počtu (38.); v Sokotu pekli chléb (39.). Jak dlouho pobyli v Egyptě (v. 40. n.). Svatá noc (42.). Kdo smí požívati velikonočního beránka (43.—50.). Rekapitulace (v. 51.). Zákon o prvorozencích (13, 1. n.). Výroční oslava vysvobození z egyptské poroby (3.—16.).

Hlava 12. — 1 Hospodin pravil též v Egyptě Mojžíšovi a

í Na zázračném rázu událostí tuto vyjmenovaných ničeho v podstatě neměn různý názor o tom, v jak dlouhé době deset ran za sebou šlo. Někteří dovolávající se Ex 7, 25., neoprávněně toto místo zpovšechňují a dle něho trvání i jiných ran odměřujíce praví, že první rána dostavila se v polovici února, načež jedna za druhou v krátkých mezerách následovaly až do desáté, která se sběhla kolem počátku našeho dubna; dle tohoto málo pravdě podobného názoru zázračné ony zjevy v ničem nesouvisí s obvyklým vystoupením Nilu z břehů. Hummelauer však důvodněji zázraky ty uvádí v souvislost s každoročním rozvodněním řeky Nilu. V červenci totiž počíná voda v Nilu stoupati; počátkem toho měsíce vody jak v řece tak i v průplavech se zakalují, zelenají, zapáchají, hemží se drobnou zvířenou a stávají se lidem, nikoli však rybám nezdravými. Za několik dní vody nabývají barvy červené, krvavé, jsou však úplně pitné. Příčina tohoto zjevu jest dle jedněch barva prsti, kterou si Nil přináší z Ethiopie, jiní pravděpodobněji považují za důvod červeni stejnobarevné organismy (nálevníky, bacilly a pod.). Červený tento obsah však se usazuje v horním Egyptě, tak že ve středním a (tím méně) v dolním Egyptě není již stopy po krvavé barvě vody. Hummelauer navazuje první ránu na tento zjev a klade ji do první polovice července. Mimořádný ráz kromě okolností svrchu jmenovaných tkvěl v tom, že zjev, který bylo lze normálně pozorovati jen v horním Egyptě, zázračně byl zveličen tak, že bylo viděti krvavou barvu i v dolním Egyptě, kde Mojžíš působil. Látek působících krvavou barvu bylo tehdy mimopřirozeně tolik, že škodila lidem i rybám. Kdyžtě však přírodní zjev, který je zde podmětem zázraku, postupem doby se mění, začíná a přestává, kdy začínají neb přestávají jeho příčiny, bylo by možno se domnívati, že řízením prozřetelnosti Boží zjev tento počal právě po prvé v této době a že ho prozřetelnost Boží zázračným, svrchu vyloženým způsobem použila ke svým záměrům. Podobně klade Hummelauer 2., 3., 4., 5., 6tou ránu do doby, kdy obyčejně Nil zaplavuje Egypt, t. j. až do konce listopadu, poněvadž pravidelně v této době se vyskytuje větší množství komárů, žab, much, jakož i různých vyrážek. (Nil stoupá totiž tak, že ke konci našeho září bývá celý dolní Egypt zaplaven; koncem října začíná opadávati a klesá až do druhé polovice května) — Doba setí a vzrůstu osení začíná druhou polovicí našeho listopadu a končí v druhé polovici našeho března; do tohoto období klade Hummelauer 7mou, 8mou a 9tou ránu, poněvadž svou povahou době té odpovídají. Desátá rána se udála již v době žní (ke konci našeho března neb počátkem dubna). Egypťané totiž rozdělovali rok na tři roční doby: 1. zavodnění (dle našeho kalendáře 20./VII.—20./XI.), 2. vzrůstu osení (20. XI. až 20. III.) a 3. žní (20./III.—20./VII.). — Egyptské prameny, pokud jsou nám známy, nevypravují sice o těchto zázračných zjevech, avšak potvrzují přirozené předpoklady, na které biblické rány navazují, a vyvracejí tak námitku, že jest vypravování bible ve skutečnosti nemožné. Tak na př. zachovaly se různé lékařské recepty proti vředům na šíji (mazati olejem šíji a třiti ji zvláštním práškem), proti kousavým mouchám (datlí sádlo) a komárům (palmové víno) a pod. Někdy trpíval Egypt množstvím myší, jindy blechami.

Hlava 12. V. 1. Slova tato nebyla řečena Mojžíšovi, když byl odešel od faraona dle 11, 9. — jak by se mohlo zdáti — nýbrž dříve již, před desátým dnem měsíce, v němž Israelité z Egypta vyšli. Chtěl totiž spisovatel podati souvislou zprávu o ranách, proto do ní nevsunul rozkazu Božího 12, 1. nn. podaného, nýbrž položil jej až sem, kdy již šlo o to, aby ve svém jádře byl skutečně proveden.

Áronovi: [2] Tento měsíc bude vám počátkem měsíců; bude prvním mezi měsíci roku. [3] Mluvte k celému shromáždění synů Israelových a rcete jim: Desátého dne tohoto měsíce vezmi každý pro svou rodinu, pro svůj dům beránka. [4] Je-li však počet (rodiny) menší, než kolik by stačilo sníst beránka, ať se přibere z nejbližšího sousedství tolik osob, kolik by stačilo ho sníst. [5] Budiž pak beránek (ten) bez chyby, samec, roček; dle téhož řádu smíte vzíti též kozelce. [6] Budete ho chovati až do čtrnáctého dne tohoto měsíce, načež večer ho bude celé

V. [2]. Israelité dosud počínali rok měsícem, do kterého padala podzimní rovnodennost a který po návratu ze zajetí babylonského byl nazýván po babylonsku tišri. První den tohoto měsíce pak povždy zůstal počátkem roku občanského a hospodářského. Zde však se ustanovuje prvním měsícem roku posvátného měsíc dosud sedmý, do něhož připadala jarní rovnodennost, který po návratu Israelitů ze zajetí babylonského nazván byl nisan; zabíral druhou polovici našeho března a prvou polovici našeho dubna. (Podobně nám začíná církevní rok první nedělí adventní na konci listopadu neb na počátku prosince, občanský však až prvého ledna.) Také Babyloňané a Assyrové počínali tímto měsícem (na jaře) svůj rok. Ale Egypťané začínali rok počátkem stoupání Nilu, kolem našeho 20. července, dle zvláštního uspořádání egyptského kalendáře připadal však nový rok postupem doby na různé dny roku, až se zase za dobu 1460 let vrátil, kde začal. Poněvadž uspořádání posvátného kalendáře patří příslušné vrchnosti, v. 2. platí Mojžíšovi a Áronovi, naproti tomu v. 3. nn. všemu lidu. — Možná, že již dříve, v dobách Abrahama, který přišel z Babylonie, bylo v obyčeji začínati rok na jaře, později však tento obyčej vymizel ustoupiv zvyku otvírati nový rok na podzim, až zase Hospodin z nových důvodů zákonem položil počátek nového roku náboženského do měsíce jarní rovnodennosti. — Ex 13, 4; 23, 15; 34, 18. Dt 16, 1. plyne, že měli Hebreové již v době před zajetím pro tento první měsíc zvláštní jméno — abíb, t. j. měsíc „klasů“ (začínala žeň).

V. [3]. Dle hebr. místo beránka možno vzíti i kozelce. Srv. v. 5. — Nm 9, 10. nn. při jiné velikonoční slavnosti požívati beránka se zakazuje „nečistým“; zdali také při této první velikonoční hostině vyloučeni byli nečistí, či zdaž byli výjimečně k ní připuštěni, není jasno. — Ex 23, 17; 34, 23; Dt 16, 5. n. 16. uložena povinnost, o velikonocích (a jiných dvou velikých svátcích) dostaviti se do svatyně před Hospodina jen mužům; z toho však neplyne, že byly ženy vyloučeny z této slavnosti. — „Rodina, dům“ = kruh nejbližšího příbuzenstva čítajícího tolik hlav, kolik jich stačí, by snědli jednoho beránka neb kozelce (minimální počet).

V. [4]. Účel zákona: z beránka, z posvátné hostiny nesmí zůstati zbytky, které by mohly býti buď Hebreji, Egypťany neb docela zvířaty znesvěceny. Srv. v. 10. Zákon jen zásadně určuje minimální počet osob, o maximálním vůbec se nezmiňuje; ponechává tedy přesně určiti počet stolovníkův otci rodiny, přednostovi domácnosti, jenž nejlépe mohl znáti osobní jakost členů rodiny (starci, děti nesnědli tolik, co dorostlí zdraví otužilí muži). Postupem doby stalo se obyčejem, že minimální číslo bylo 10 a maximální 20 na jednoho beránka. — „Sousedství“ zde znamená nejbližší pokrevně zpřízněné. Staří Východďané — podobně jako dosud — měli své stany, případně i domky rozestaveny tak, že příbuzenstvo pokrevní bylo zároveň sousedstvem; proto oba pojmy „příbuzenstvo“ a „sousedstvo“ splývaly v jeden.

V. [5]. Vlastnosti beránka velikonočního. Jakých vad nesmí míti, viz Lv 22, 22. nn. — Samci byli považováni za cennější než samice, proto směli býti výhradně bráni k nejdokonalejším obětem, k celopalům (Lv 1, 3. 10.). — Asi týž věk k oběti žádají též Lv 1, 10; 3, 6; 22, 27., ponévadž to byl nejlepší věk, maso zralé, a přece ne přestárlé ani tvrdé, obět tedy Boha nejhodnější. — Ačkoliv místo beránka bylo lze vzíti i kozelce, postupem doby stalo se pevným obyčejem, brati jen beránka.

V. [6]. Beránka usmrtiti náleželo tenkráte a vždy později při té slavnosti otcům rodin; zdá se však, že již od dob krále Josiáše činili tak Levité ve chrámě (2 Par 35, 6. 11.). — „Večer“ dle hebr.: „mezi dvěma večery“, tedy v době, kdy byla (později) přinášena každodenní večerní zápalná obět. (Ex 29, 39. 41.) — Dle svědectví Josefa Flavia a talmudu přinášena byla tato obět (za dob Kristových) o deváté, t. j. o naší třetí hodině odpolední, a v tuto tedy hodinu

shromáždění synův Israelových obětovati. [7] Ať vezmou z jeho krve a
pomažou jí obě veřeje a horní podvoje domů, ve kterých ho budou
požívati. [8] Ať jedí noci té maso pečené na ohni a nekvašené chleby
s polními saláty. [9] Nesmíte jísti z něho nic syrového, ani ve vodě
vařeného, nýbrž jen to, co jest na ohni upečeno; také hlavu s nožkami
a droby sníte. [10] Nic nesmí z něho zůstati do rána; kdyby něco zbylo,
zničíte (to) ohněm. [11] Budete pak jísti jej takto: Majíce bedra opásána,
obuv na nohách a hole v rukou, budete jísti rychle, neť fase (to jest
přejití) Hospodinovo. [12] Přejdu totiž oné noci Egyptem a usmrtím

---

mohli dle názorů fariseů též obětováni býti velikonoční beránci. Počítali totiž za první večer střed mezi západem slunce a polednem, západ slunce pak za druhý večer. Samaritáné a Karaité (židovská sekta) považují však za první večer západ slunce, za druhý počátek tmy, tak že dobou mezi dvěma večery jest doba soumraku. Astronom Schiapparelli se domnívá, že původně znamenal výraz „mezi dvěma večery“ dobu mezi koncem prvního soumraku (půl hodiny po západu slunce v Palestině) a mezi okamžikem, kdy se objevil na obloze měsíc. — Vybrán byl velikonoční beránek již 10. dne měsíce abíbu (nisanu), obětován však byl teprve čtrnáctého, asi proto, by se tři nebo čtyři dni také nějak na budoucí oběť připravoval, posvěcoval.

V. 7. Spodní práh pomazán nebyl, aby nikdo nemohl se dotknouti nohou posvátné krve z oběti a tak ji neznesvětil.

V. 8. Jde tu o noc ze 14. na 15. den měsíce nisanu (abíbu). — Vše mělo býti tak uchystáno, aby co nejrychleji mohlo se vykonati; nebudouť míti Israelité mnoho času nazbyt. Prozřetelnost Boží zároveň vedla vše tak, že opakování toho, co zde pro krátkost času bylo mimořádně vykonáno, stalo se v dobách pozdějších milou slavnostní památkou; při beránku, který měl býti pečen v celosti (patrně vodorovně napíchnut na rožni), jemuž (v. 46.) nesmělo býti kostky zlomeno, měla v úmyslu předobraziti způsob smrti Spasitelovy (viz níže v. 46.). — Polní saláty byly plodiny, jakých snadno bylo možno nasbírati, nařezati a uchystati. Nesnadno přesně botanicky říci, které to byly rostliny; snad druhy locik (Lactuca scariola a pod.) nahořklé chuti.

V. 9. Zákaz syrového masa viz již Gn 9, 4. n. — „Nožky“ jsou části nohy od kolen dolů (v hebr.).

V. 10. Nic z něho nesmí zůstati do rána dne 15. měsíce abíbu, poněvadž v noci již nastane východ Israelitův, a kdyby něco z posvátného obětovaného masa zbylo, mohlo by býti znesvěceno zvěří, hmyzem neb tím, že by se nechalo shníti.

V. 11. Israelité při jídle budou dokonale připraveni, ihned na daný povel vydati se na cestu. — Východňané při jídle si hovíce mohli míti řízu uvolněnou a spuštěnou; vydávajíce se však na cestu, podkasávali ji pásem, aby jim nevadila v kroku. Vstupujíce do svých příbytkův odkládali obuv u vchodu a doma chodili bosi; na cestu však se vydávajíce přivazovali na nohy opánky, aby byli jimi chráněni proti ostrým kamenům neb tvrdým hrbolům, strnisku atd. Pro každoroční opakování východu z Egypta, t. j. pro slavení velikonoc se tato pohotovost na cestu nepředpisovala. — „Fase“ = hebr. pesach = aramsky *pascha* = přechod, pominutí, ušetření (pásach = přešel). Slovo to znamená, že Hospodin procházeje Egyptem a bije prvorozence pominul, ušetřil příbytků Hebreův pomazaných beránkovou krví (fase = přejití). Potom znamená však fase, pascha též velikonočního beránka, ano i slavnost velikonoční. Ačkoliv fase znamená vlastně tento přechod, přece se připíná k slovu tomu přechod Hospodina ve smyslu poněkud širším: Hospodin přejde Egyptem (v. 12.); následkem tohoto přechodu pomře všecko prvorozenstvo, ale pak přejde též dále a Israelitům bude rychle se připojiti k přecházejícímu Hospodinu, aby spolu s ním přešli z Egypta, ze země poroby, do krajiny, kde budou svobodným národem.

V. 12. Nad bohy egyptskými bude vynesen a vykonán ortel, poněvadž se ukáže jejich malomoc, přispěti svým ctitelům na pomoc a osvoboditi je od desáté rány. Tento ortel vysvitne tím jasněji, když povážíme, že farao a jeho následník byli považováni u Egypťanů za bytosti původu božského a že i mnohá zvířata, jejichž prvorozenci zahynuli, byla považována za posvátná. Srv. svrchu 8, 26. „Já Hospodin“ jest jakýsi druh přísahy, neb jakási slavnostní ústní pečeť, která potvrzuje pravdivost výroku.

všecko prvorozené od lidí až do zvířat a nade všemi bohy egyptskými vykonám soud já Hospodin. [13] (Ona) krev bude na domech, v nichž budete, znamením (daným) ve váš prospěch; když uzřím krev, přejdu vás a nebude mezi vámi (řáditi) zhoubná rána, když bíti budu Egypt.

[14] Den tento bude vám dnem památným; bude vám svátkem na věky ustanoveným, který slaviti budete ve (všech) svých pokoleních. [15] Sedm dní budete jísti přesné chleby; (již) prvního dne nesmí býti kvasu ve vašich domech; duše, která by jedla něco kvašeného od prvního dne až do dne sedmého, budiž z Israele vyhlazena. [16] Den první bude svatý a slavný, den sedmý pak budiž s toutéž slavností ctěn; nebudete o nich konati žádné práce kromě toho, čeho třeba jest k jídlu. [17] Zachovávejte tedy (zákon) o přesných chlebech; neboť toho právě dne jsem vyvedl vaše zástupy z Egypta; zachovávejte den ten ve (svých) pokoleních, poněvadž jest ustanoven na věky. [18] Prvního měsíce, čtrnáctého dne tohoto měsíce, večer, budete jísti přesné chleby (a to) až do večera dvacátého prvého dne téhož měsíce. [19] Po sedm dní nesmí býti nalezeno kvasu v příbytcích vašich; duše toho, kdo by jedl něco kvašeného, budiž z obce Israelitů vyhlazena, ať jest to cizinec, nebo domorodec. [20] Nic kvašeného nebudete jísti, ve všech svých příbytcích budete jísti chleby přesné.

[21] Tu povolal Mojžíš všech starších synů Israelových a řekl jim:

V. 13. Po lidově se praví, že krev na veřejích a podvojích bude Hospodinovi (andělu zhoubci) znamením, by pominul příbytek ten. — Někteří arabští kmenové dosud pomazávají obětní krví své příbytky, lidi i domácí zvířata v domnění, že tak odvracují od sebe škodlivé vlivy; zdali podobného něco se vyskytovalo u Babylčanů, není dosud zjištěno. Kdyby se postupem doby zjistilo, že u všech Semitů byl podobný obyčej, že všichni považovali obětní krev za tmel, který je váže s božstvím a chrání od nebezpečí, pak by bylo dlužno říci, že zákon zde Israelitům daný navazuje na obyčej, který již byl znám, a že mu dává nový, určitě vyhraněný význam.

V. 14. „Tento den" = 14. den měsíce abíbu (nisanu). — Velikonoční svátek býval slaven s velikou radostí; v N. Z. sluje „svátkem" po výtce (Mat 26, 5; Lk 2, 42.). — „Pokolení" jsou tu nikoli současná, nýbrž časově po sobě jdoucí. — „Na věky" = potud, pokud starozákonný obřad vůbec bude v platnosti.

V. 15. Po velikonočním večeru (14. nisanu) bude sedm dní přesnic od 15. až do 21. dne téhož měsíce. — Za celých těchto sedm dní nesmělo býti v domácnosti israelské kvasu; pozdější tradice židovská tak ten předpis zostřila, že zakazovala míti v domě kvas již od poledne dne 14. nisanu; v tomto smyslu počítá Josefus Flavius (Starož II, 15, 1.) osm dnů přesnic (ham-mássót) (14.—21. nisanu). — Rozkaz slaviti přesnice byl dle hebr. 12, 17. a dle většiny překladů Israelitům dán teprv po východu z Egypta, umístěn je však zde, poněvadž časově těsně souvisí s příkazem slaviti velikonočního beránka. — „Vyhlazena z Israele" — ne usmrcena, nýbrž vyloučena z obce israelské. Srv. Gn 17, 14.

V. 16. Den první = 15. abíb. — Dle hebr. jest oba tyto dny slaviti posvátným slavnostním shromážděním, t. j. obec israelská má se sejíti k veřejné společné bohoslužbě. Takovéhoto shromáždění nepředpisoval sice zákon pro obyčejné soboty, za to však ukládal přísnější klid; v sobotu nesměl se ani oheň rozdělati ani se nesmělo vařiti (16, 23; 35, 3.).

V. 18. Slavnost velikonoční se tu pojí s následujícími svátky přesnic, poněvadž již při hostině velikonočního beránka bylo přikázáno požívati přesných chlebů; zákon však výslovně nepředpisoval, že nesmí míti Hebreové toho dne (14. nisanu) ve svých domácnostech kvasu, ani nezakazoval kvašeného chleba pro jiné doby toho dne než pro hostinu beránčí.

Vv. 19. a 20. jsou asi glossou neznámého nám zákoníka. — Domorodec = Israelita Cizinec = Neisraelita, který mezi Israelity dlí.

V. 21.—27. jsou stručným opakováním rozkazu daného ve v. 3. nn.; proto neopakují všech podrobností. Přidáno však, že dlužno yzopem namočeným v krvi vykonati předepsané pomazání veřejí a podvojí. Buď nařídil užiti jmenované rost-

Jděte, vezměte zvířata pro své rodiny a přineste obět fase. [22] Omočte svazeček yzopu v krvi, která jest na prahu, a pomažte jí horní podvoje, jakož i obě veřeje; žádný z vás nevycházej ze dveří domu svého až do rána. [23] Neboť Hospodin bude přecházeti a bíti Egypťany; když však uzří krev na horním podvoji a na obou veřejích, přejde dveře domu a nedovolí zhoubci vjíti do domů vašich a škoditi. [24] Zachovávej toto nařízení, poněvadž jest to zákon (daný) tobě i synům tvým až na věky. [25] Až vejdete do země, kterou vám Hospodin dle slibu dá, budete zachovávati tyto posvátné obyčeje. [26] Když se vás budou synové vaši tázati: „Jaká jest to bohoslužba", [27] řeknete jim: Jest to obět přejití pro Hospodina, který přešel domy synů Israelových v Egyptě, když bil Egypťany a ušetřil domů našich.

Tu se lid sklonil a klaněl se.

[28] Synové Israelovi šli a učinili, jak byl Hospodin Mojžíšovi a Áronovi přikázal.

[29] O půl noci pak pobil Hospodin všecko prvorozené v Egyptě od prvorozence faraonova, jenž měl po něm seděti na trůně, až do prvorozence zajaté ženy, která byla v žaláři, jakož i všecka prvorozená zvířata. [30] Farao i všichni jeho úředníci a všichni Egypťané vstali v noci. A vzešel veliký křik v Egyptě, neboť nebylo domu, v němž by

---

liny sám Bůh, jméno rostliny však ve v. 7. bylo vynecháno, nebo Mojžíš sám ze své moci, kterou měl, určil tuto rostlinu. — K v. 13. příslušný rozkaz podává určitě v. 22. — Přídavek tvoří též vv. 25.—27; snad i nařízení podané v těchto verších přidal Mojžíš na základě své oprávněné moci srv. 13, 3.—6.

V. 21. „Zvířata" = beránka neb kozelce; srv. svrchu v. 3. 5.

V. 22. Yzop neb Hyzop považoval se za Hyssopus officinalis (Linné). Ze mnoha míst biblických (Lv 14, 4. 6; Nm 19, 6; Ž 50, 9.) lze předpokládati, že yzop byl v Palestině rozšířen, ale Hyssopus v dnešní Palestině se nevyskytuje; proto má se většinou nyní za to, že tento biblický yzop jest bratr naší majoránky neb dobromysli, snad Origanum Maru L. (Pyskaté.) Rostlina ta se k zachycování krve i vody, ke kropení a pomazání dobře hodí, poněvadž svými srstnatými stonky a větvičkami může hodně tekutiny zachytiti a nad to svou vůní přispívá k posvátnému úkonu. Roste hojně v Palestině na zdích a na skalnatých místech. Svazeček, kytička yzopu bývala asi místo našeho kropáče (místo něhož se v domácnostech užívá tu a tam svazečku prázdných klasů). — „Na prahu" dle hebr. „z krve", která je v misce. — Srv. Žid 11, 28.

V. 23. Tento anděl zhoubce tedy usmrtil prvorozence.

V. 24. Mojžíš mluví přímo k starším (v. 21.), skrze ně však k celému národu, proto jednotné číslo: „Zachovávej".

V. 25. „Posvátné obyčeje" = obět a hostina velikonočního beránka s ostatními svrchu předepsanými obřady.

V. 27. Velikonoční beránek tu sluje výslovně zebach = obět. — Lid se sklonil na znamení, že jest ochoten dle zákona Mojžíšem prohlášeného jednati. Učinili tak buď starší (v. 21.) jménem všeho lidu, nebo lid sám, když jim starší oznámili, co slyšeli od Mojžíše.

V. 29. Někteří připomínají, že v Egyptě často vítr chamsin přináší mor, jenž zachvacuje lidi a zvířata. Poněvadž tato rána spadá do doby chamsinu, bylo by sice možno připustiti, že Bůh použil tohoto přirozeného zjevu, katolickému vykladači dlužno však hájiti zázračnosti té rány, že byla předpověděna, náhle nastala, usmrtila všecko prvorozenstvo egyptské, hebrejských prvorozenců však ušetřila. Srv. výklad předcházejících ran (svrchu 11, 10.), od kterých však se liší tím, že nebyla uvalena na Egypt skrze Mojžíše neb Árona, nýbrž přímo samým Bohem.

V. 30. Básnicky líčí tento nářek Moudr 18, 6.—19. — Východďan dává vůbec na jevo velice hlučně pocity své bolesti; ztráta prvorozence, jenž má u Východďana takový význam, byla tak bolestně pociťována, že se stala až příslovečnou. Možno míti za to, že pomřelo více mužů (žen i dobytka), kteří nebyli prvorozenými. — Ex 13, 15. dává na srozuměnou, že zahynuli jen ti prvorození, kteří ještě neměli své rodiny.

neležel mrtvý. [31] Povolav pak farao Mojžíše a Árona (ještě) v noci
pravil: Vstaňte a vyjděte z mého národa, vy i synové Israelovi; jděte,
obětujte Hospodinu, jak pravíte. [32] Vezměte brav svůj i skot, jak jste
žádali, a odcházejíce mi požehnejte. [33] Také Egypťané naléhali na lid,
aby rychle vyšel ze země, řkouce: Všichni pomřeme. [34] Vzal tedy lid
právě zadělané těsto, ještě než bylo zkysalo, a zavázav je do plášťů,
vložil na ramena.
[35] Jednajíce též dle rozkazu Mojžíšova synové Israelovi žádali od
Egypťanů stříbrných a zlatých věcí a velice mnoho šatů. [36] Hospodin
získal u Egypťanů lidu přízeň, že se dali uprositi; tak obrali Egypťany.
[37] Táhli pak synové Israelovi z Ramesse do Sokotu.

V. [31]. Obětovati žádali Israelité několikráte. 3, 18; 5, 1. nn.; 7, 16; 8, 1. 20. 25. nn.; 9, 1. 13; 10, 3. 8. nn. 24. nn.

V. [32]. „Požehnejte mi“ = modlete se za mne, bych nezemřel. — Z předcházejícího verše neplyne nutně, že se Mojžíš osobně dostavil před faraona; možno tedy mysliti, že byla vůle králova bratřím-osvoboditelům oznámena jen poslem. Výkladu tomu přeje text hebr., v němž se farao vůbec nejmenuje a který možno přeložiti: „Mojžíš a Áron byli povoláni a bylo jim řečeno...“ Není tedy mezi tímto místem a mezi 10, 28. n.; 11, 8. žádného rozporu.

V. [34]. „Plášť“ = veliký šátek, loktuše, do které se halili na noc chudí, do kterého mohli všelicos svázati a ranec nositi, jako ženy činívají. Dle hebr. vzali Israelité ono nekvašené těsto v dížkách, stírkách. Srv. 8, 3.

K v. 35. srv. 11, 2; Ž 104, 37.

V. [36]. Dary Egypťanů Israelitům dané, by si jimi vykoupili jejich odchod, byly v rukou Israelitů jakousi kořistí, se kterou vítězně vytáhli.

V. [37]. O Ramesse a Sokotu viz k 1, 11. — Hebr. taf znamená nejen děti, nýbrž také ženy. — Dle běžné statistiky dlužno ze 600.000 ozbrojenců, kteří překročili 20tý rok svého věku (Nm 1, 3.), souditi, že celý národ israelský čítal na $2^1/_2$ millionu hlav. Číslice tato zdá se mnohým příliš vysokou, ne snad proto, že by nemohlo 70 potomků Jakobových přistěhovavších se do Egypta (Gn 46, 1. nn.) za 430 roků vzrůsti ve 2,500.000 duší. Jiné je tu na pováženou. Dnešní Egypt, který se táhne na jihu až k druhému vodopádu (Uádi Halfa), má dle sčítání z roku 1897 na 23.735 □ km orné půdy půl desáta millionu obyvatelstva, tedy *289* obyvatelů na jeden □ km — hustota, jaké nemá žádný evropský stát. Starý Egypt, který na jihu sahal jen po prvý vodopád (Assuán), sotva převyšoval 7 millionů, a dolní Egypt dle dnešního poměru tvořil asi 61% obyvatelstva, půltřetího millionu Israelitů činilo asi 36% obyvatelstva celého Egypta a 58% obyvatelstva Egypta dolního; měli by tedy Israelité v dolním Egyptě většinu! Israelité v Gessenu bydlící byli většinou pastýři (Ex 9, 6. 10. 25. n.; 12, 38.); ti však pasouce na širých pastviskách stěží mohli býti tak stěsnáni, že by se jich půltřetího millionu směstnalo v krajině Gessen, která byla jen částí dolního Egypta. — Egyptských válečných vozů bylo dle Ex 14, 7. *600*, na jeden vůz egyptský připadlo tedy 1000 israelských bojovníků, a dle toho poměru lze se domnívati, že i ostatního vojska egyptského na rychlo sebraného bylo poměrně proti Israelitům málo; proč se však Israelité početně tak silní báli, proč oklikami a kradmo chtěli vyjíti z Egypta (14, 2. 5. 10.)? I když připustíme, že poloostrov Sinajský byl tehdy úrodnější, že měl více oas a bohatších, více vody a pastvisk než dnes, přece v podstatě byl pouští i tehdy, jak i z líčení bible samé vysvítá. Jak však mohlo půltřetího millionu lidí (kromě četné čeládky viz v. n.) najíti pro svá stáda na poušti po 40 roků dostatek pastvy a vody? Ačkoliv Bůh nejednou postaral se zázračným způsobem o vodu Israelitům (viz níže), přece nelze říci, že se tento zázrak pravidelně opakoval jako zázrak manny (viz níže). Za dlouhou dobu putování na poušti byl by veliký počet z 2,500.000 pohynul žízní. Jak jest však bez ublížení pravdivosti Písma onu vysokou číslici snížiti? Pravda sice, že při opisování Písma opisovatel nejednu číslici opsal nesprávně; zde však takovou poruchu číslice nelze připustiti, poněvadž táž číslice (aspoň přibližně) opakuje se na pěti jiných místech (Ex 38, 26; Nm 1, 46; 2, 32; 11, 21; 26, 25.) a kromě toho na dvou místech se podává za součet podrobného sčítání jednotlivých kmenů! Nelze mysliti, aby tolik číslic bylo porušeno. Jiní hledali jiných klíčů, jak by se mohly všecky tyto číslice snížiti, ale žádný z nich dosud neuspokojil. Proto nutno míti za to, že otázka tato dosud není ani konečně probádána, ani ujasněna, a možno dále o ní jednati (Szczepański).

Asi šestkrát sto tisíc pěších mužů kromě dětí; [38] také veliké
množství všeliké čeládky s nimi stoupalo, brav i skot, veliké množství
rozmanitých zvířat.

[39] Z čerstvě zadělaného těsta, které byli před tím z Egypta vzali,
napekli přesných podpopelných chlebů; neboť nemohlo zkysnouti, poněvadž Egypťané na ně naléhali, aby vyšli, a nedovolili jim otáleti; neměli kdy připraviti pokrmy.

[40] Doba, co sídlili synové Israelovi v Egyptě, byla čtyři sta třicet
let; [41] když uplynula, právě toho dne vyšli všichni zástupové Hospodinovi z Egypta.

[42] Tato noc jest svatá noc Hospodinova; poněvadž v ní vyvedl
je z Egypta, mají ji slaviti všichni synové Israelovi ve (všech) svých
pokoleních.

[43] Hospodin řekl Mojžíšovi a Áronovi: Bohoslužba fase jest
tato: Žádný cizozemec nesmí z něho jísti. [44] Každý však koupený
otrok bude obřezán a tak smí z něho jísti. [45] Cizinec a najatý dělník

---

V. [38]. K Israelitům se přidali příslušníci různých národů, Egypťanů, Arabů, snad i zbytků Hyxů a pod.; ovšem že to byli popředně buď nevolníci neb aspoň nemajetní lidé.

V. [39]. Chléb pekli patrně Israelité v Sokotě. — O podpopelných chlebech viz Gn 18, 6. Chleby = placky, silné oplatky.

V. [40]. Někteří na základě nesprávného přídavku LXX vyslovili domněnku, že Israelité byli v Egyptě jen 215 roků. Náš verš odpírá jí tak určitě, že nelze ji považovati za dosti odůvodněnou. Počítá-li sv Pavel (Gal 3, 16. n.) od patriarchálního zaslíbení do východu z Egypta 430 roků, dlužno považovati toto zaslíbení za potvrzení starých přípovědí Božích, jehož se dostalo Jakobovi, když se odebíral do Egypta. Rodokmenů Ex 6, 16. nn., Nm 16, 1, 26, 5. n., Jos 17, 1. nelze se dovolávati, poněvadž jsou neúplné, vynechávajíce některá kolena. „Pokolení“ v Gn 15, 13. znamená dobu asi 100 roků, která jest k vysokému věku patriarchův úplně přiměřenou.

V. [41]. „Právě toho dne,“ o němž již výše bylo zmíněno, t. j. 15. dne prvého měsíce. — Hospodinovi zástupové = Israelité ve spořádaných oddílech, ne jako rozprášené, prchající stádo. Roku, kdy Israel vyšel z Egypta, přesně určiti nelze. (Viz svrchu k 1, 8.) Snad r. 1449, dle jiné soustavy letopočtové již r. 1492; jiní jinak.

V. [42]. Svatá noc jest ta, která předcházela bezprostředně přede „dnem“ ve v. 41. jmenovaným. Noc ta začínala svatvečerem, o němž Israelité požívali velikonočního beránka. Byla to noc, ve které Hospodin „bděl“ chráně Israelity od pohromy, která stihla Egypťany, a vyváděje je z Egypta. Israelité slavíce večeři dle nařízení Hospodinova bděli rovněž. Toto bdění bylo jim pak každého roku slavně si připomínati.

V. [43].—[50]. jsou předpisy vydané se zřetelem k v. 38. — Zákon ten byl patrně dán v Sokotě, snad proto, že bylo proti němu neb aspoň proti jeho duchu jednáno při první velikonoční večeři. — „Fase“ jako shora. Cizinec, poněvadž nepříslušel k náboženské obci Israelitů, nemohl se účastniti jejich náboženských úkonův.

V. [44]. Otrok v domácnosti Israelitově zrozený (domorodý) byl (jako chlapec israelský) již záhy obřezán, stal se tak členem obce israelské a byl tedy oprávněn požívati velik. beránka; o těchto otrocích se proto zde výslovně nemluví. Byl-li však již dospělý otrok cizího původu koupí (neb jiným právním důvodem) získán, bylo mu dříve přijmouti obřízku, čímž zároveň prohlásil, že přijímá náboženství israelské, a došel téhož práva; že by Israelité násilím byli nutili takového otroka k obřízce, nelze ničím doložiti.

V. [45]. Cizinec, který jest svobodný, samostatný, buď trvale nebo jen na čas mezi Israelity sídlí (host, kočující obchodník a pod.). — „Najatý dělník = cizinec, který může svobodně ze služby vystoupiti (ne tak otrok!). Ačkoli přemnoho Israelitů v Egyptě otročilo, ač mnozí neměli majetku, přece zase byli mezi nimi Israelité bohatí, zámožní, kteří měli sami ve svých službách otroky neb námezdníky.

nesmí z něho jísti. [46] V jednom domě bude snědən, nic nesmíte vynésti
ven z jeho masa a nezlámete jeho kostí. [47] Celá obec synů Israelových tak učiň.

[48] Kdyby chtěl některý cizinec přejíti do obce vaší a slaviti fase Hospodinovo, budiž dříve se všemi svými mužskými příslušníky obřezán, načež smí řádně slavnost konati a bude jako domorodec; nebyl-li někdo obřezán, nesmí z něho jísti. [49] Týž zákon budiž pro domorodce i pro
cizince, který dlí mezi vámi. [50] I učinili všichni synové Israelovi tak,
jak byl přikázal Hospodin Mojžíšovi a Áronovi.

[51] Téhož dne tedy vyvedl Hospodin syny Israelovy v jejich zástupech z Egypta.

Hlava 13. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi řka: [2] Zasvěť mi
mezi syny Israelovými všecko prvorozené, jež otevírá mateřské lůno, jak lidi, tak zvířata; neboť mé jest to všecko.

[3] I řekl Mojžíš k lidu: Pamatujte na tento den, kterého jsme vyšli z Egypta, té robotárny — neboť rukou silnou vyvedl vás Hospodin z tohoto místa — a nejezte (toho dne) kvašeného chleba.
[4] Vycházíte dnes, v měsíci nového obilí.

[5] Až tě uvede Hospodin do země Kananejských, Hetejských, Amorrhejských, Hevejských a Jebusejských, do země tekoucí medem a mlékem, kterou ti dáti přísahou slíbil tvým otcům, až budeš slaviti tohoto měsíce tento bohoslužebný obyčej: [6] po sedm dní budeš
jísti přesné chleby, dne sedmého pak bude svátek Hospodinův.
[7] Budete jísti přesné chleby po sedm dní; nic kvašeného nesmí býti
u tebe shledáno v celém tvém území. [8] Toho dne budeš vypravovati
synu svému a řekneš: To se děje proto, co mi Hospodin učinil, když

V. [46]. Viz výše. Že na tomto místě tají se též smysl typický, předobrazující, že budoucímu Beránku Božímu Kristu nebudou zlomeny kosti (jako dvěma lotrům, kteří byli s ním ukřižováni), dosvědčuje Jan 19, 36.

V. [49]. „Domorodec“ = našinec = Israelita. Zásada rovnoprávnosti Israelity rozeného a cizince, který později do obce israelské obřízkou byl přijat. Stojí tedy zákon tento mravně nepoměrně výše než názory mnohých národů, považujících cizince za méněcenné „barbary“, kteří nemají a nemohou dosíci žádných práv.

V. [51]. opakuje, co již řečeno ve v. 41. — Velikonoční beránek jest z nejkrásnějších předobrazů (typů) Vykupitele. Také Kristus neposkvrněný, nejvýš dokonalý, byl na kříži obětován v nejlepším věku, kost nebyla mu zlomena, krev jeho zachránila lidstvo a život věčný. V Eucharistii dostává se lidu křesťanskému dosud nepřetržitě obětní hostiny, při které požívá tělo Beránka Božího a pije jeho krev, jež ho chrání od smrti a vlévá mu plnost života duchovního (1. Kor. 5, 7; 1. Petr 1. 19; Jan 1, 29; 19, 36; Žid 2, 14 n.). — Kvas považován jest v Písmě za náznak hříchu, chléb nekvašený naproti tomu za obraz mravní čistoty 1 Kor 5, 7. n.

Hl. 13. V. [2]. Obyčej, Bohu zasvětiti prvotiny plodu jak rostlinného tak živočišného, jest prastarý; již Abel obětoval Bohu prvorozence. Tento starobylý obyčej zde Bůh obnovuje a prohlašuje závazným. Samo sebou se rozumí, že Mojžíš zákon ten lidu oznámil; proto se toto prohlášení zde výslovně neopakuje. Poněvadž Hospodin prvorozence Israelitů v Egyptě zachránil od smrti, nabyl — po lidsku mluveno — nového práva na ně („mé jest to všecko“). — Prvorozenec mužského rodu se počítal se stanoviska matčina.

V. [3]—[16]. podává řeč Mojžíšovu, která nabádá Israelity, aby v Palestině otcové vykládali synům význam přesnic a vykupování prvorozenců. — Vv. 5.—7. lze míti za předvětí, vv. 8.—10. za závětí. Za putování po poušti hodlal Mojžíš sám tento význam lidu připomínati. — „Pamatujte“ = každoroční vzpomínkou, svátkem uchovávejte památku na dobrodiní vám prokázané.

V. [4]. „Měsíc nového obilí“ = měsíc klasů (abíb). Srv. svrchu 12, 2.

V. [8]. „To“ = obřad přesnic „se děje proto...“

jsem vycházel z Egypta. 9 Budiž ti to jako znamení na tvé ruce a jako památka nad tvýma očima, aby byl zákon Hospodinův stále ve tvých ústech; neboť rukou silnou vyvedl tě Hospodin z Egypta. 10 Tento bohoslužebný obyčej budeš zachovávati v určený čas každoročně.

11 Když tě uvede Hospodin do země Kananejských a dá ti ji, jak přisáhl tobě a tvým otcům, 12 když oddělíš pro Hospodina všecko, co otvírá mateřský život, co bude prvorozené mezi tvými zvířaty, cokoliv budeš míti mužského rodu, zasvětíš Hospodinu; 13 za prvorozeného osla dáš ovci; nedáš-li, zabiješ ho; každého lidského prvorozence synů Israelových však vykoupíš penězi, 14 a když se tě bude v budoucnosti syn tvůj tázati: „Co jest to?“ odpovíš mu: Rukou silnou vyvedl nás Hospodin z Egypta, z té robotárny. 15 Neboť když se byl farao zatvrdil a nechtěl nás propustit, Hospodin pobil v Egyptě všecky prvorozence od prvorozenců lidských až do prvorozených zvířat; proto obětuji Hospodinu všecky samce, kteří otevírají mateřský život, a všecky prvorozence svých synů vykupuji. 16 Budiž to tedy jako znamení na tvé ruce a jako předmět, který visí mezi tvýma očima na památku, že nás Hospodin rukou silnou vyvedl z Egypta.

ČÁST DRUHÁ.

POCHOD ISRAELITŮ K SINAJI. (13, 17.—18, 27.)

Pochod Israelitů do Etamu. (13, 17.—22.)

Směr cesty (13, 17. n.). Josefovy kosti (19.). Ze Sokotu do Etamu (v. 20.). Hospodin vede lid (21. n.).

17 Když tedy farao lid propustil, nevedl ho Bůh po cestě vedoucí do země Filišťanů, která jest blízká, — myslil totiž, že by se mohl lid

V. 9. „to“ = zachovávání svátku přesnic. — Israelité nosívali jednak na rukou na zápěstí náramky, jednak na čele čelenky, které jim stále připomínaly určitou osobu neb událost. Vyvedení z Egypta a souvislý svátek přesnic má Israel stále míti na paměti, na očích, jako náramek stále vidí na ruce a jako čelenka na čele stále jej tíží. — Srv. Dt 6, 7. n.; 11, 19. n.

Vv. 11.—14a jest předvětí, vv. 14b. n. závětí. — Památku na dobrotivé vyvedení Israelitů Bohem z Egypta dlužno slaviti též zasvěcením prvorozených Hospodinu.

K v. 12. srv. níže 22, 29; 34, 19; Ez 44, 30.

V. 13. Osel byl zvířetem nečistým, kterého podati v obět nebylo dovoleno. — Poněvadž se prvorozenec oddělený pro Hospodina musí koupiti a ne usmrtit, jak se při obětech usmrcovala zvířata, jest patrno, že tento zákon nepřímo zavrhuje lidské oběti, v dobách tehdejších u pohanů rozšířené.

V. 16. Po návratu ze zajetí babylonského Židé dávali si psáti na kožené lístky úryvky této hlavy vv. 1.—10. neb vv. 11.—16. (též Dt 6, 4.—9.; 11, 13.—21.), vkládali je do kožených váčků, které si přivazovali na čelo a na levé rámě. Poněvadž tak činili jmenovitě před modlitbou, ačkoliv dle jejich názorů měli je nositi nepřetržitě, nazývali je „tefilín“ = „modlidla“. V N. Z. slují „chránidla“, φυλακτήρια (Mt 23, 5.).

V. 17. „Bůh myslil...“ jest lidomluvně řečeno; předvídalť Bůh zcela jistě věci podmínečně budoucí. Do Filisteje cesta vedla z Gessenu směrem severovýchodním podél Středozemního moře k dnešnímu Qal‘at el-‘Aríš (= Rhinokolura) přes Tell Rifah (Raphia) do Gazy (jedno z hlavních měst filištínských). Dle Benzingera lze z Gazy doraziti do el-‘Aríše za 13 hodin, tedy do Sokotu asi za 40 hodin; počítá-li se na den 8 hodin cesty, přijde se z Gessenu do Gazy

mrzeti, kdyby viděl, že proti němu povstávají války, a že by se mohl
navrátiti do Egypta — [18] nýbrž vedl jej pouští, oklikou, po cestě,
která jde podél Rudého moře. Synové Israelovi, když vystoupili
z Egypta, byli ozbrojeni.
[19] Mojžíš vzal též s sebou Josefovy kosti, poněvadž Josef byl zavázal syny Israelovy přísahou řka: Bůh vás navštíví; pak vyneste kosti mé odtud s sebou.
[20] Vyšedše tedy ze Sokotu, postavili stany v Etamu na kraji pouště.
[21] Hospodin kráčel před nimi, aby jim ukazoval cestu za dne
v sloupu oblakovém a v noci ve sloupu ohnivém, aby byl (tak) vůdcem
cesty ve dne v noci. [22] Nikdy se od lidu nevzdálil oblakový sloup ve
dne, aniž sloup ohnivý v noci.

---

za 5 dní. — Filišťané byli národ válečně velmi zdatný, Israelité naproti tomu byli válek nezkušení. — Ještě v druhém roce pochodů po poloostrově Sinajském pomýšlí lid, postrašen jsa vyzvědači, na návrat do Egypta (Nm 14, 4.)

V. [18]. Udává se povšechný směr cesty, kterou Bůh Israelity povede. Dle hebr.: „Bůh obrátil lid na cestě k poušti, k moři Súf." Súf znamená buď rákosí, neb řasy neb papyr. Rákosí a papyr sice ve slané vodě Rudého moře (ani jezera Timzah) neroste, avšak při ústí kanálu, který v dnešním Uádi Tumilat od města Bubastis směrem východním se táhl a spojoval Nil s jezerem Timsah, mohlo býti mnoho rákosí. Poněvadž pak v tehdejších dobách — jak se zdá — Suezský (Heroopolský) záliv sahal mnohem severněji, souviseť s jezerem Timsah, které přecházelo na sever v močály souvislé se sladkovodými rameny Delty, jest rovněž možno, že na tomto močálovitém pobřeží bylo množství rákosí, od něhož zváno bylo jak jezero Timsah, tak s ním souvislé moře Rudé „mořem Rákosový.m". Správně tedy Vulg. stotožňuje „moře Rákosové" s „mořem Rudým" — Zbraněmi byly asi hole, luky, praky a oštěpy. Jiní zase myslí, že „ozbrojeni" značí zde = dobře opatřeni, zásobeni, vzaliť s sebou vše potřebné a užitečné, jako roucha, šperky atd. Kromě všeho toho odnášeli Israelité též mumii Josefovu, o níž v. n. Srv. Gn 50, 24.

V. [20]. Etam = egypt Chetem, Chetam (= ohrazení), tedy pevnost, která byla postavena asi tam, kde svrchu jmenovaný průplav (v Uády Tumilat) ústil do Rudého moře, snad kde je dnešní Ismajlie. Vlastně však Chetam znamenalo celou řadu opevnění, která se táhla jako zeď (proto od Hebreův Sur = Zeď zvána) podél celé východní hranice Egypta od dnešního Suezského zálivu (dříve Heroopolského) mezi jezery až k moři Středozemnímu (Pelusium). Poněvadž tato Zeď (= Etam = Šur) se táhla (počítáme-li i jezera od Suezu na s. 120 km) podél pouště na východ od Egypta se rozkládající, zvána byla i tato poušť Etam, Šur. Nm 33, 8.

V. [21 n] Dosud se v Arabii nosí před karavanami na žerdi krb, na němž hoří hranice dříví; děje se to ke cti mužů karavanou doprovázených, nikoli, aby se tím ukazovala cesta. Ohnivě-mrakový biblický sloup níže popisovaný (14, 19 nn; 23, 20; 40, 34 nn; Nm 9, 15 nn; 14, 14 nn; Dt 1, 33. ajj.) liší se od ohně nošeného v čele karavan tak podstatně, že biblický oheň-mrak dlužno považovati za zázračný náznak přítomnosti Boží. V babylonské věštbě o králi Asarhadonovi (680—668) ničící bohyně války působí, že po pravici jejího chráněnce (Asarhadona) vystupuje kouř a po levici šlehá oheň; avšak tím chce věštba naznačiti zuřivost válečné lítice, nikoli vedení a ochranu Boží, jaké se dostává Israelitům sloupem ohnivě-mrakovým. Mimořádného ujištění o přítomnosti a ochraně Boží bylo Israelitům právě tehdy třeba. Braliť se dosud směrem východním k poušti, patrně aby tak co nejdříve se dostali z moci faraonovy (podobným směrem utíkal svého času Mojžíš) a na místa, kde měli přinésti Hospodinu oběť. V tom však Bůh velel (srv. 14, 2.), aby se obrátili na území Egypta, na západní straně Rudého moře se položili táborem, tedy na místě, odkud nemohli faraonovi uprchnouti. Knížata israelská nebyla by se dala pohnouti k tomu kroku, který — po lidsku souzeno — je vedl do záhuby, kdyby nebyli měli názornou záruku ochranné přítomnosti Boží, ohnivě-mračný sloup. — Srv. též 2 Esdr 9, 19; 1 Kor 10, 1.

Přechod Rudým mořem. (14, 1.—15, 21.)

Z Etamu k Fihahirotu (14, 1.—4.). Farao žene se za Israelem (5.—7.). V nouzi nejvyšší pomoc Boží nejbližší (8.—14.). Povel k pochodu přes moře (15.—18.). Ohnivý mrak se posunuje (19. n.). Vody se rozstupují (21.). Israelité přecházejí (22.). Pohroma Egypťanů (23.—28.). Israelité zachráněni (29.—15, 1a.). Mořská píseň. Předzpěv (15, 1b.). I. odstavec (2.—5.): Hospodin bojoval proti Egypťanům. II. odstavec (6.—10.): Hospodin oddělil větrem vody a zase je spojil, by zničil nenasytné Egypťany; tak nad nimi zvítězil. III. odstavec (v. 11.—17.): Svatý, jemuž není rovna, uvede lid do Palestiny, kde bude vždy jeho králem. Doslov (v. 18.). Dodatky (19.—21.).

Hlava 14. — [1] Hospodin pravil Mojžíšovi: [2] Mluv k synům Israelovým, ať se obrátí a položí se táborem před Fihahirotem, který leží mezi Magdalem a mořem naproti Bélsefonu; naproti němu položíte se táborem nad mořem. [3] Pak řekne farao o synech Israelových: Jsou sevřeni v krajině, poušť je uzavírá. [4] A nechám srdce jeho se zatvrditi, tak že vás bude honiti; pak ukáži na faraonovi a na všem jeho vojsku svoji slávu a Egypťané zvědí, že jsem já Hospodin. I učinili tak.

[5] Když bylo králi egyptskému zvěstováno, že lid uprchl, obrátilo se srdce faraona a jeho úředníků proti lidu a řekli: Co nám to napadlo, že jsme propustili Israele, by nám nemusil (již) sloužiti? [6] Dal tedy zapřáhnouti do svého vozu a všecek lid svůj vzal s sebou. [7] A vzal šest set vybraných vozův a jiné vozy, co jich v Egyptě bylo, jakož i výkvět všeho vojska.

Hl. 14. V. [2]. Fihahirot dle egyptologa Naville jest egyptské Pikeheret či Pikerehet místo, jež leželo v téže župě, ve které dlužno hledati Sokot; nebyla tedy Pitom a Pikeheret příliš od sebe vzdálena (blízko dnešní Ismailie). — Migdol (= věž, bašta) podobně jako egyptské Mektar (pevnost, hrad) slulo několik zeměpisných míst. Dle egyptských pramenů „vystavěl“ (= opravil?) Seti I. v župě sokotské jeden Mektar, který může býti totožný s naším Migdolem. Rozhodně však dlužno Jeremiášův Migdol (44, 1; hebr. Ez. 29, 10), ležící mnohem severněji (= Tell es-Samut?), od našeho stejnojmenného místa dobře rozlišovati. — Moře Rákosové, tedy Rudé, které tehdy sahalo až po Pitom, později zvané Heroopolis; přikrývalo svými vlnami dnešní Hořká jezera, jezero Timsah, jakož i písčiny dnes tato jezera oddělující. — Beelsefon jest asi svatyně zasvěcená fenickému Baalu severního větru, který byl od Egypťanů ctěn pode jménem Bali Tapuna. — Nepokračovali tedy Israelité z Etamu na východ neb na jih podél východního pobřeží zálivu Heroopolského, nýbrž vrátili se do Egygta, do župy sokotské, ze které byli vyšli a táhli podél západního pobřeží jmenovaného zálivu.

V. [3]. Farao se bude domnívati (= „řekne“), že Israelité šli do pasti, poněvadž s jedné strany bude jim v cestě moře, s druhé strany poušť, ve které je jistě svým vojskem dohoní.

V. [4]. „Učinili tak“ = obrátili se dle rozkazu Božího proti úsudku svého rozumu.

V. [5]. Buď ustanovil farao nějaké dozorce, aby dohlédali na pohyby Israelitů, nebo pohraniční strážcové (v Etamu) poslali faraonovi zprávu o mimořádném množství lidu, který chce z Egypta; egyptské památky vypravují, že přísně se toho dbalo, kdo přichází do Egypta nebo vychází; stráž tu konali dozorčí orgánové na pohraničních pevnostech ustanovení. „Obrátilo se srdce“ = změnilo své smýšlení (Srv. 10, 7; 12, 33. 36.), opět se zatvrdilo srdce, když živý dojem desáté rány pominul, a oni povážili, jaká ztráta hrozí Egyptu odchodem Israelitů. — Lid „uprchl“, t. j. nepokračuje prvým směrem, nýbrž mimo vše nadání se obrátil, jako by byl bez rady a bloudil, poněvadž ho Bůh jeho opustil.

V. [6]. „Lid,“ totiž branný, vojsko. „Všecko,“ které bylo tehdy po ruce a které bylo možná na rychlo sebrati.

V. [7]. Na každém egyptském (dvojkolovém) voze byli dva muž : jeden řídi lě, druhý střílel lukem šípy a metal oštěpy.

[8] Nechal tedy Hospodin srdce faraona, krále egyptského, zatvrditi se,
tak že se hnal za syny Israelovými, ačkoliv byli vytáhli mocí Nejvyš-
šího. [9] Když se tak Egypťané hnali po stopách odtáhnuvších, dohonili
je v táboře nad mořem; všichni jezdci i vozy faraonovy a všecko
vojsko přibylo do Fihahirotu proti Bélsefonu. [10] Když se farao blížil,
synové Israelovi pozdvihše oči, uzřeli Egypťany za sebou; i báli se
velmi, volali k Hospodinu [11] a řekli Mojžíšovi: Snad nebylo hrobů
v Egyptě, proto jsi nás vyvedl, bychom zemřeli na poušti? Co ti to
napadlo, že jsi nás z Egypta vyvedl? [12] Není to tak, jak jsme ti
v Egyptě pravili řkouce: „Nech nás být, budeme robotovati Egypťanům
(dále), neť mnohem lépe robotovati, než na poušti zahynouti“? [13] Tu
pravil Mojžíš lidu: Nebojte se; vytrvejte a uvidíte veliké skutky Ho-
spodinovy, které dnes učiní; neboť Egypťanů, které nyní vidíte, na
věky již neuzříte. [14] Hospodin bude bojovati za vás, vy se budete
jen dívati.

[15] A Hospodin pravil Mojžíšovi: Co ke mně voláš? Rci synům
Israelovým, ať vykročí! [16] Ty pak zvedni svou hůl, vztáhni ruku na
moře a rozděl je, aby šli synové Israelovi prostředkem moře po suchu.
[17] Já však nechám srdce Egypťanů zatvrditi se, že se za vámi po-
ženou, a oslavím se na faraonovi, na všem jeho vojsku, na vozích a
na jezdcích jeho. [18] A zvědí Egypťané, že já jsem Hospodin, když
budu na faraonovi, na vozích a na jezdcích jeho oslaven.

[19] Tu se pozvedl anděl Boží, který kráčel v čele israelských zá-
stupův, a odebral se za ně; s ním posunul se z předu do zadu obla-
kový sloup [20] a postavil se mezi vojska egyptská a israelská; byl
pak oblak (ten na jedné straně) temný, (na druhé) však osvěcoval
noc, tak že nemohla celou dobu noční k sobě se přiblížiti.

[21] Když pak vztáhl Mojžíš ruku nad moře, tu je Hospodin prud-
kým a žhoucím větrem celou noc (vanoucím) rozehnal a vysušil; a

---

V. [8]. Ačkoli farao věděl, že Israelité působením vyšší moci vytáhli, a mohl právem se nadáti, že tato moc dále je bude provázeti, přece pouští se za nimi; což nemohl předvídati nezdaru svého činu?

V. [9]. Na egyptských obrazích dosud sice nebyla jízda nalezena znázorněna, ale v egyptském písemnictví tu a tam se o ní zmínka vyskytá.

V. [10 n.] Rozvážnější volali k Hospodinu o pomoc, malomyslní reptali proti Mojžíšovu vedení. — V Egyptě bylo nesmírné množství hrobů, proto zmínkou o hrobech vane trpký přídech (ironie).

K v. 12. srv. Ex 5, 21; 6, 9.

V. [15]. Mojžíš patrně s rozvážnými Israelity (v. 10.) volal k Hospodinu, a na jeho volání dostává se mu nyní (v. 15.—18.) odpovědi. Časově dlužno tato slova Hospodinova položiti před v. 13., kterým Mojžíš těší Israelity. — Výslovného rozkazu k vykročení bylo třeba, poněvadž tentokráte oblakový sloup nebude se ubírati před Israelity.

V. [18]. Po zázračném zakročení Božím nejen Hebreové (srv. 6, 7; 10, 2; 16, 12), nýbrž i Egypťané poznají, že Jahve jest pravý Bůh (srv. 7, 5; 14, 4; 7, 17; 8, 10. 22; 9, 14. 29).

V [19]. V oblakovém sloupě byl tedy přítomen anděl Boží.

V. [20]. Ze sloupu šlo světlo směrem k Israelitům, Egypťané však ostávali v noční tmě, tak že nemohli Israelitů pronásledovati.

V. [21]. Dle hebr. „Hospodin bouřil celou noc moře silným východním větrem a vysušil mořské dno...“ Zjev popisuje spisovatel dle smyslových dojmů, lidově, nikoli vědecky. Srv. úvod § 9. Jest přesvědčen, že zde zázračným způsobem zasáhl Hospodin; na pokyn Mojžíšův rozestupují se vody právě v době, kdy Israelité toho potřebovali na přechod, jak jim předpověděno. Nemůže tedy pochybovati o zázračném rázu tom, kdo uznává inspiraci biblickou. Viz Úvod § 10. str. 10. Poněvadž se připisuje součinnost větru, právem možno míti za to, že tu jde o zázrak způsobový, že te

voda se rozdělila. [22] Synové Israelovi kráčeli pak prostředkem vysušeného moře, neboť voda stála jako zeď po jejich pravici i levici.

[23] Egypťané, kteří je pronásledovali, všichni koně faraonovi, vozy jeho i jezdci pustili se za nimi doprostřed moře. [24] Když nadešla doba ranní hlídky, tu hle, Hospodin ze sloupu ohně a z oblaku pohleděl na vojska Egypťanův a tak je zničil; [25] zpřevracel kola vozů, tak že se hluboko (vozy) bořily. Pravili tedy Egypťané: Utecme před Israelem, neboť Hospodin bojuje za ně proti nám. [26] I řekl Hospodin Mojžíšovi: Vztáhni svou ruku na moře, ať se vrátí vody na Egypťany, na vozy i na jezdce jejich. [27] Když tedy vztáhl Mojžíš ruku proti moři, vrátilo se časně z rána na své původní místo; když pak Egypťané prchali, vody jim zastoupily cestu; tak je Hospodin zatopil vlnami.

[28] Vrátily se tedy vody a přikryly vozy i jezdce všeho vojska faraonova, kteří za Israelity byli vkročili do moře; ani jeden z nich ne-

---

lze zařaditi tento zjev do téhož druhu mimopřirozených zjevů, jak shora zařazeny egyptské rány. Pouhým odlivem toho vysvětliti nelze, poněvadž nemožno mysliti, aby za krátkou dobu odlivu tak veliké množství Israelitův i s dětmi a se stády bylo mohlo přejíti a nezahynulo ve vlnách přílivu. Ani nelze mysliti, že by prudký vítr východní byl ze širokého koryta na dvě strany vyhnal mořské vlny, poněvadž za takového vichoru, když by byl fučel Israelitům do tváře, nebyli by mohli ani pokročiti. Možno však připustiti, že tyto přirozené síly částečně spolupůsobily se všemohoucností Boží, ano možno i mysliti na jiné podobné přírodní síly, kterých Prozřetelnost k mimopřirozenému zjevu použila (mořská bouře, která předcházela onu noc, zemětřesení, při němž se mění pozemí (terrain), že někdy se na okamžik vynoří z moře na povrch dno a za nějakou dobu zase klesá atd.) Věc si snáze představíme, pokusíme-li se určiti poněkud přesněji místo přechodu. Dnes jsou „Hořká jezera“ od Suezského zálivu oddělena nahromaděným pískem, za starých však dob souvisela s dnešním Suezským zálivem a tak s Rudým mořem. Na severu jsou dnes tato jezera nánosem písku odříznuta od jezera Timsah; místa nynějšího písku byla svého času rovněž zatopena vodami Rudého moře. Správně-li jsme svrchu položili Fihahirot a Migdal, pak dlužno míti za to, že Israelité přešli tam, kde je dnes jižní cíp jezera Timsah a písčitá šíje, která dělí toto jezero od jezer Hořkých, jež za doby tehdejší však byla pod vlnami Rudého moře. (Jiní jinak určujíce polohu Fihahirotu, Migdalu (a Bélsefonu), kladou méně pravděpodobně přechod Israelitů na severní cíp dnešní zátoky Suezské.) — Samo sebou se rozumí, že fronta, ve které Israelité táhli, byla široká, snad několik kilometrů (nešli tedy ve čtyrstupu, tím méně v řadě po jednom!).

V. [22]. „Voda odtekla na sever a na jih a ohraničovala široké vysušené dno mořské; Israelitům táhnoucím uprostřed mohla se jen poněkud nadmutá voda z dálky zdáti jako zeď.“ J. Weiss. — Srv. Ž 77, 13; 104, 37; 113, 3; Žid 11, 29.

V. [23]. Sloup oblakový umožňoval jako ne příliš hustá mlha Egypťanům pozorovati, že nepřítel se beře vyschlým brodem.

V. [24]. Hebreové až do dob římských dělili noc na tři doby, či hlídky; dle naší soustavy hodinové 1. hlídka sahala od 6 h. večer do 10. hod. noční, 2. od 10—2, a třetí, o kterou nám tu jde, od 2. hodiny noční do 6. hodiny ranní. — Místo „zničil“ hebr.: „uvedl ve zmatek“. — Když Bůh „pohlédne“, má pohled ten vždy dalekosáhlé následky. Zde se jevil asi šleháním ohně, tedy blesky, jak lze uzavírati ze Ž. 76, 18n. Hromobití a blesky byly velice vhodným prostředkem buditi zmatek (hebr.) mezi Egypťany a snad i přípravou k zátopě Egypťanů (bouře mořská provázena bleskem a hromem).

V. [25]. Vozy se bořily hluboko do písku, že jen stěží mohly vpřed. Dle hebr. „Hospodin způsobil, že kola odlétala“. Dle Sam. „Hospodin způsobil, že se kola vozů zamotala“.

V. [28—31]. opakuje stručně, co bylo právě podrobněji vypravováno, a připiňuje některé drobnosti. — Ani zde ani v Ž. 135, 15. se nepraví, že farao také zahynul ve vlnách. Vytáhl-li osobně stíhat Israele, pak snad z vojenského tábora poslal za nimi do vysušeného koryta jen část svého vojska, ze které „ani jeden (z nich) nezůstal“. Ba z Ex 14, 5 n. neplyne ani, že se farao osobně účastnil výpravy; připisujíť se velmi často výpravy, boje a vítězství vojska jeho

zůstal.
29 Synové Israelovi však brali se prostředkem vysušeného
moře a vody jim tvořily jako zeď po pravé i po levé straně.
30 Tak vysvobodil Hospodin toho dne Israele z moci Egypťanů.
31 A viděli mrtvé Egypťany na břehu mořském a mohutnou ruku, kterou byl Hospodin proti nim zasáhl; i bál se lid Hospodina a věřil Hospodinu i Mojžíšovi, jeho služebníku.

Hlava 15. —
1 Tehdy zpíval Mojžíš a synové Israelovi Hospodinu tuto píseň:

Zpívejme Hospodinu; neboť slavně ukázal, že jest veliký:
koně i jezdce uvrhl do moře.

2 Silou mou — a písní mou — jest Hospodin,
a tak stal se mojí spásou.
On jest mým Bohem, proto ho budu slavit,
jest Bohem mého otce, proto ho budu vynášet.
3 Hospodin jest jako bojovník,
„Všemohoucí“ jest jméno jeho.
4 Vozy faraonovy a vojsko jeho uvrhl do moře,
výkvět jeho velmožův utopil se v Rudém moři.
5 Vlny je přikryly,
padli do hlubin jak kámen.

6 Pravice tvá, Hospodine, velikou se ukazuje v síle,
pravice tvá, Hospodine, potírá nepřítele.
7 V plnosti své moci srážíš své odpůrce,
sesíláš žár hněvu svého, který je stravuje jak slámu.

---

panovníkovi, i když se jich osobně neúčastní. Nečelí tedy proti věrohodnosti Písma nalezené mumie faraonů egyptských (Tutmose III.).

V. 31. Vlny mořské vyhodily mrtvoly některých Egypťanů na břeh. — Podivuhodný převod lidu mořem, důkaz to péče Hospodinovy o jeho lid, žil vždycky v živé a vděčné paměti Israelitů následujících pokolení. Srv. Jos. 2, 10; 4, 24 (23); 24, 6; Ž 77 (78), 13; 135 (136), 13; Is 51, 10; 63, 11; Neh 9, 11; Moudr 19, 7.

Hl. 15. V. 1. Podobně oslavováno později vítězství dle Sdc 5 a Jud 16. — Vše nasvědčuje tomu, že Mojžíš píseň (1.—18.) nejen zpíval, nýbrž i složil. Srv. Moudr. 10, 21. Možno však, že byla později v Kanánu částečně přepracována. — Střední myšlenka zpěvu vyslovena jest ve vv. 11.—13: Hospodin ukázal nepřátelům, jak hrozný, Israelitům však, jak dobrotivý jest. Na tuto myšlenku předcházející vv. (1.—10.) připravují, následující vv. (14.—18.) ji rozvinují. Z v. 20. plyne, že i ženy, majíce sestru Mojžíšovu v čele, píseň tuto zpívaly a doprovázely ji jednak tlučením na bubínky, jednak chorovody (posvátnými reji, tancem řadovým). Snad i mužové zpívajíce konali podobné náboženské reje, ovšem samostatně, různo od žen. Výchoďan vyslovuje všecky své pocity, i náboženskou radost význačně, se vším důrazem, tedy zpěvem, hudbou i — tancem. (Ve Španělsku dosud konají chlapci náboženské reje ke cti Eucharistie.) — Srv. Moudr 10, 20.

V. 2. „Písní mou“ = předmětem mé písně. — Poněvadž jest Hospodin „silou“ Israelovou, proto („a tak“) jej zachránil (= „stal se jeho spásou“). Jahve jest Bohem Israelitů: to ukázaly egyptské rány a (zvláště) převod Rudým mořem. Nyní začínají se již plniti sliby dané otcům, z čehož jest patrno, že jest Jahve Bohem praotců, kterým ona zaslíbení dal. Srv. 3, 6. („Bohem otce mého“). — Srv. Ž 117, 14; Is 12, 2.

V. 3. Místo „Všemohoucí“ v hebr. „Jahve“ (= Hospodin). Toto jméno, které se v minulých dobách tak osvědčilo, jest jako válečným heslem Israelitů.

V. 6. n. Zkušenost těmito verši vyslovená se zase osvědčila u převodu Israelitů mořem Rudým. — Bůh sráží své odpůrce jako strom se „poráží“, ničí je, jak oheň stravuje slámu zbylou na strnisku.

8 Dechem hněvu tvého nakupily se vody,
zastavily se proudící vlny,
nakupily se proudy uprostřed moře.
9 Nepřítel pravil: „Poženu se (za nimi), až (jich) dohoním,
budu se děliti o kořist, nasytí se mstivost má;
vytasím svůj meč, má ruka se jich zmocní.“
10 Zavál dech tvůj a přikrylo je moře;
potopili se jak olovo ve vodách prudkých.

11 Kdo se ti mezi mocnými vyrovná, Hospodine?
kdo se vyrovná tobě, proslavený svatostí?
Ty, jenž jsi hrozný, chvály hodný, divotvorný,
12 vztáhl jsi ruku svou a pohltila je země.
13 V milosti své vedl jsi lid, který jsi vykoupil,
v moci své jsi jej nesl k svatému sídlu svému.
14 Povstali národové a zuří hněvem;
bolesti zachvátily obyvatele Filisteje.
15 Zarazila se knížata edomská,
moabských velmožů zmocnila se hrůza,
trnou všichni obyvatelé Kanaanu.
16 Velikost ramene tvého zachvátiž je strachem a hrůzou,
ať ztuhnou jako kámen,

V. 8. Dech hněvu Božího = prudký vítr. — Vody, které se rozestoupily, kupily se na obou stranách jako zdi (14, 22), zde se zastavily, nevalily se jak obyčejně na prázdné místo, po kterém Israel přecházel.

V. 9. Nepřítel = Egypťané chystající se hnáti za Israelity, kráčejícími po vysušeném moři.

V. 10. Sražení vod, které rázem pohřbily všecky tužby Egypťanů, připisuje se zde opět větru (= „zavál tvůj dech“).

V. 11. „Mocní“ v hebr. „bohové“. V posledních dobách se ukázalo, že se nikdo z domnělých bohův egyptských (= „mocní“) Hospodinu nevyrovná. — „Hrozným“ se ukázal býti již v zázracích (= „divotvorný“), které konal v Egyptě, zvláště však teď naplnily hrůzou nejen Egypťany, nýbrž i Israelity. „Chvály hoden“ = hebr. „hrozný slavnými činy“.

V. 12. Hospodin „vztáhl ruku svou“, když byl dle 14, 26 n. Mojžíš k jeho rozkazu tak učinil. — „Země“ zde není na rozdíl od moře, nýbrž na rozdíl od nebe (srv. rčení „nebe a země“ Gn 1, 1.) Snad básník myslí mrtvoly Egypťanů, které vyvrhlo moře na břeh a zasypalo pískem (= zemí), nebo má na mysli podsvětí.

V. 13. Proti Egypťanům jevil Hospodin hrůzu; nyní se líčí laskavost a dobrota, s jakou počal vésti lid, jejž byl „vykoupil“ = vysvobodil z egyptské poroby. Jako dobrý pastýř vede stádo pečlivě na pastvu, tak Hospodin vedl lid svůj ke svatému sídlu (= k Palestině).

V. 14. „Povstali,“ když „uslyšeli“ (dle hebr.), jak Hospodin ujímá se lidu svého; bolest se jich zmocňuje, poněvadž tuší, že budou proti Israelitům bezmocnými — že podobný osud, jako Egypťanů, také jich čeká. Básník líčí v prorockém duchu účinky zázraku na sousední národy již jako hotovou událost.

V. 15. Edomité sídlili mezi Palestinou a poloostrovem Sinajským, Moabité na východ od Mrtvého moře. — Kdyby pozdější spisovatel byl chtěl opěvovati skutečné vtažení Israelitův a zabrání Palestiny, byl by zajisté aspoň se zmínil o osudech, které Israelity potkaly, když táhli Edomskem a Moabskem: o překážkách, které kladli Edomité Israelitům v cestu, o pokusech Moabitů pomocí Balámovou uškoditi Israelitům, Hospodinem zmařených atd. Poněvadž však se v naší písni o ničem takovém zmínka nečiní, poněvadž naopak líčí se přechod v nejživějších barvách, právem možno míti za to, že píseň aspoň ve své podstatě vznikla hned po přechodu mořem Rudým, a nikoli teprv později, když Israelité už byli usedlí v Palestině.

V. 16. Hospodin tím, že lid vyvedl z Egypta, získal na něho právo vlastnické a v tomto smyslu ho „nabyl“, Israel stal se „národem jeho“. Ztuhnou-li,

dokud nepřejde tvůj lid, Hospodine,
dokud nepřejde tento lid tvůj, který se stal tvým!
17 Uvedeš jej a zasadíš na horách svého trvalého majetku,
v tvém pevném sídle, kterés sobě učinil, Hospodine,
v svatyni své, Hospodine, kterou upevnily tvé ruce.

18 Hospodin bude kralovati na věky a vždycky.

19 Když tedy koně faraonovi s jeho vozy a jezdci vjeli do moře,
Hospodin uvedl na ně zpět mořské vody, kdežto synové Israelovi šli
po suchu jeho středem. 20 Tu vzala Maria, prorokyně, sestra Áronova,
do ruky bubínek a všecky ženy kráčely za ní s bubínky a tančily.
21 Ona jim předzpěvovala řkouc:

Zpívejme Hospodinu; neboť slavně ukázal, že jest veliký:
koně i jezdce uvrhl do moře.

---

zkamení-li hrůzou tito národové, nebudou ozbrojenou rukou brániti Israelitům v pochodu do Palestiny.

V. 17. Prorok vidí další šťastné osudy národa israelského... Bůh usadí Israelity („zasadí“ jako veliký mohutný strom) v hornaté půdě (= na „horách“) Palestiny, která bude zvláštním „majetkem“ Hospodinovým. — Celá Palestina byla sídlem a svatyní Hospodinovou; když později byl na hoře „Moria“ zbudován chrám, stala se sídlem a svatyní v užším slova smyslu tato hora.

V. 18. Hospodin bude kralovati, bude králem Israelitů v Palestině, pokud říše jejich bude trvati; potom bude králem nového království — říše křesťanské, církve na věky.

V. 19. opakuje stručně předešlé události, aby naznačil dobu, kdy Maria začala zpívati (v. 20.).

V. 20. O významu jména Mirjám bylo podáno více než 60 různých výkladů, z nichž mnohé mají jen cenu populárního odvozování. Z vědeckých, v novější době pronesených, budtež uvedeny: „Krásná“ (Bardenhewer: hebr. mará = byl krásný), „Milující Jahve“ nebo „Miláček Jahvův“ (Zorell: egyptské mer = milovati + Jám = Jahve), „Nejvyšší jest mým příbuzným“ (Grimme z jihoarabštiny). — Mirjám sluje „prorokyní“, poněvadž dle Nm 12, 2. k ní mluvil Bůh, což k pojmu „proroka“ ve S. Z. stačilo. — Poněvadž se nikde nejmenuje manžel sestry Mojžíšovy, domnívali se někteří sv. Otcové, že zůstala pannou; Josef Flavius však zachoval zprávu, že byla vdána za Hura.

V. 21. Místo „předzpěvovala“ v hebr. „odpovídala jim“, t. j. mužům. Zpíval tedy sbor žen tuto „mořskou píseň“ buď až ji celou přezpíval mužský sbor, nebo opakovaly ženy sloku za slokou po mužích (?). Bubínky (tamburiny) byly buď obruče, neb tří- až čtyřstranné rámce, na které byla natažena blána; na krajích visela chřestidla. Rány rukou do napnuté blány dávaly takt ke zpěvu a k pohybům tanečním. — Přechod mořem Rudým považuje se za předobraz svátosti křtu (1. Kor. 10, 1. n.). Proto 4tá „profecie“ čtená na Bílou sobotu, kdy se za starých dob udílel hromadně křest, vzata jest ze 14 hl., a následující vleklá modlitba (tractus) podává část hl. 15. Mojžíš, vysvobozující lid z poroby egyptské, jest předobrazem Spasitelovým — hůl jeho typem kříže a Mirjam, příbuzná Mojžíše-Osvoboditele a Árona, potomního velekněze, osvícená duchem Božím, zúčastněná s Mojžíšem na vyvedení lidu z poroby, znázorňovala novozákonnou Marii, matku (tedy nejbližší příbuznou) Osvoboditele a Velekněze novozákonního, Bohem nadšenou, úzce zúčastněnou na díle vykupitelském. (I vítězná, radostná, díkůplná píseň, kterou Maria tuto zpívala, má podobné rysy s písní Panny Marie nz. „Magnificat“.) Lk 1, 46—55.

Péče Hospodinova o Israelity na poušti. (15, 22.—17, 16.)

Do Mary (15, 22.—26.), do Elimu (27.). Přípověď nebeského pokrmu (16, 1.—8.), nebeský pokrm dán (9.—15.). Průměrné množství manny na jednu osobu (16.—18.). Nic nenechávati z manny na ráno (19.—21.). Sbírati mannu v sobotu zakázáno (22.—30.). Dodatky o manně (31.—36.). Z pouště Sin do Rafidim. Voda vyvěrá ze skály (17, 1.—7.). Porážka Amalekitů (8.—16.).

22 Mojžíš kázal Israelitům vytrhnouti od Rudého moře; táhli pak
na poušť Sur. Tři dni brali se pouští, nenalezli však vody. 23 Přišli do
Mary, ale nemohli píti vody marské, že byla hořká; proto bylo
dáno místu tomu přiměřené jméno a nazváno Mara, to jest Hořkost.
24 Lid reptal proti Mojžíšovi řka: Co budeme píti? 25 On však volal
k Hospodinu, kterýž mu ukázal (jakés) dřevo; když je vložil do vody,
sesládla. Tam dal (Bůh lidu) přikázání a právo a tam mu uložil
zkoušku. 26 A řekl: Budeš-li poslouchati hlasu Hospodina, Boha
svého, budeš-li činiti, co jest před ním správné, budeš-li poslouchati
přikázání jeho a zachovávati všecka ustanovení jeho, nestihnu tě
žádnými nemocemi, kterými jsem stihl Egypt; neboť já Hospodin
jsem tvým Lékařem.

V. 22. O poušti Sur (= Etam Nm 33, 8.) srv. Gn 16, 7; 20, 1; 25, 18.) — „Tři dny“ se výslovně připomínají, by bylo patrno, jak dlouho bylo Israelitům žízeň snášeti.

V. 23. Poněvadž podobných pramenů hořkých jest a bylo více, snadno se domysliti, že i jméno „Márá“ = „Hořký pramen“ dáno bylo častěji. Z biblického znění nevyplývá nutně, že se toho jména dostalo pramenu teprv od Mojžíše. Mohl již dávno tak se jmenovati. Zastávek Israelitů na poušti nelze dnes všech přesně určiti. Neboť podobnost jmen starých s nynějšími nejednou klame; také se za tak dlouhou dobu měnily okolnosti, které blíže určovaly to ono místo. Poněvadž beduini šmahem porážejí stromy, by si z nich vyráběli dřevěné uhlí, snadno se domysliti, že oasa, která svého času kvetla, je dnes ve stavu ubohém. — Tato „Márá“ jest asi dnešní pramen ‘Ain Naba čili ‘Ain el Grarkada, tři hodiny ode dnešního Suezu; má dosud hojnost (slané) vody (Jiní však, kteří se méně pravděpodobně domnívají, že Israelité přešli nedaleko Klysmy, t. j. dnešního Suezu, považují za Maru oasu hodinu od ‘Ain Naba na jih vzdálenou a zvanou ‘Ain Músa, t. j. „Pramen Mojžíšův“. Oasa ta, v obvodu jeden km, má dosud četné stromy a několik pramenův. O největším z nich, vyvěrajícím nejjižněji, mají za to, že se mu dostalo skutkem Mojžíšovým trvalého oslazení. Bible však nepraví výslovně, že pramen Marský byl trvale učiněn pitným. — Kdo se dohadují, že v dnešním ‘Ain Musa zpívali Israelité mořskou píseň (Ex 15, 1.—18.), důsledně jsou nuceni přenésti Maru až do údolí Hauuára, 15—17 hodin dále na jih od dnešního Suezu; jest v něm bohatá studna, ale vody její často nelze píti.)

V. 25. Ze Sir 38, 4. n. Hummelauer vyvozuje, že ukázané větve přirozeně působily zesládnutí. Jiní však vidí tu zázrak. Rostlinu na polostrově Sinajském, která by byla mohla přirozeně osladiti hořké vody, dosud nepodařilo se nalézti, ač snad v jiných krajinách jsou takové rostliny (Nellimaram v Koromandelu, Yerva Caniani v Peru a jj.). — Sv. Augustin a jiní Otcové vidí v tomto dřevě předobraz kříže Kristova, který hořkosti tohoto života oslazuje. — „Přikázání a právo“ nemohou zde býti zákony sinajské, dané později. — Bůh lidu v Maře „uložil zkoušku“ jednak tím, že v nedostatku vody měl projeviti nezlomnou důvěru v Boha, jednak tím, že mu dal pro budoucnost „přikázání a právo“. Jeť každý Boží příkaz „zkouškou“. Zakončením oněch přikázání, blíže zde nepoznáčených [svěcení soboty? srv. hl. 16; ustanovení pro další pochod, asi jako jsou v 18, 13. nn. (?), poukaz k dosavadnímu vedení lidu Bohem, že naprosto není příčiny k jakékoli nedůvěře (?)], jest v. 26.

V. 26. „Nemoci“ jsou mor a vyrážka, tedy pátá a šestá rána egyptská, pak i ostatní rány. — Hospodin jest „Lékařem“, poněvadž uzdravil hořké vody a poněvadž dle slibu tuto daného bude chrániti Israele rozličných neduhů. Srv. Jer 7, 23.

[27] Potom přišli synové Israelovi do Elimu, kdež bylo dvanácte studnic a sedmdesáte palem; tam u vod tábořili.

Hlava 16. — [1] Vytrhnuvši z Elimu, všecko množství synův Israelových táhlo na poušť Sin, která jest mezi Elimem a Sinajem, patnáctého dne druhého měsíce po východu z Egypta. [2] Tu na poušti reptala všecka obec synův Israelových proti Mojžíšovi a Áronovi. [3] Synové Israelovi jim pravili: Kéž bychom byli zemřeli rukou Hospodinovou v Egyptě, když jsme sedávali nad hrnci masa a jídali chleba do sytosti. [Proč] jste nás vyvedli na tuto poušť, abyste umořili všecko množství hladem? [4] Tu pravil Hospodin k Mojžíšovi: Hle, já vám budu dštíti s nebe chléb; ať vychází lid a sbírá, co stačí na každý den; chci jej zkoušeti, zda bude jednati dle zákona mého či ne. [5] Dne pak šestého ať uschovají, co přinesli domů; budiž toho dvakráte tolik, co každodenně sbírati budou. [6] I řekl Mojžíš a Áron ku

---

V. [27]. Elim (srv. Nm 33, 9.) jest nejspíše dnešní ‘Ain Musa. (Dle jiných však údolí Grarandel, asi 2 a půl hodiny na jih od Hauuáry.) Zde se patrně déle zdrželi, neboť měsíc po vyjití z Egypta jsou Israelité teprv na poušti Sin, která se rozkládala mezi Elimem a Sinajem. Srv. 16, 1; Nm 33, 9.

Hl. 16. V. [1]. Nm 33, 10. jmenuje mezi Elimem a pouští Sin zastávku Israelitů „Nad Rudým mořem“; tábořiště toto dlužno hledati asi v údolí Grarandel, kde jest jedna z největších oas poloostrova Sinajského. (Kteří však Elim kladou sem, nutně posunují tábořiště „Nad Rudým mořem“ jižněji, ku předhoří zvanému dnes Abu Zelime při ústí údolí Et-Taijibe.) — Poušť Sin nejlépe jest považovati za dnešní náhorní rovinu zvanou Debbet er-Ramle, jihovýchodně od pohoří Džebel et-Tíh a severně od Sinaje, tedy skutečně mezi „Elimem a Sinajem“. Dle toho lze přibližně určiti směr cesty Israetitů: Údolí Taijibe, Šubeike Hamr, Nasb, rovina Debbet Chmeir, er-Ramle atd. (Jiní méně důvodně považují za poušť Sin pobřežní rovinu zvanou dnes El-Ká‘a; poněvadž se táhne od údolí Fíránského až k nejjižnějšímu výběžku poloostrova Sinajského, nelze říci, že jest „mezi Elimem a Sinajem“. Důsledně není dostatečně odůvodněno, že by Israelité z roviny Ká‘a byli se brali k Sinaji dnešním údolím Hebránským, neb o něco jižněji údolím Es-Slé a Tarfa. — Jiní vidí poušť Sin v dnešní rovině El-Marcha; dle toho táhli Israelité z údolí Taijibe dále podél Rudého moře přes Džebel en-Nochel na jmenovanou rozsáhlou přímořskou rovinu, odtud údolími Hanak el-Lakam, Šellál, Mokatteb do nejznamenitějšího údolí poloostrova Sinajského — do údolí Fíránského; poněvadž jest v tomto údolí mnoho vody a rostlinstva a poněvadž jest v něm Fírán největší oasa celého poloostrova, zvaná „perlou oas“, bylo asi obydleno a proto Israelité vedli asi boj s obyvateli jeho. Písmo však o boji Israelitů na cestě k Sinaji se nezmiňuje.) Brali se tedy Israelité cestou, po které Egypťané jezdili do svých dolů, jejichž stopy nalézáme v dnešním místě Sarbút el-Chádin. — K „patnáctému dnu“ srv. datum svrchu 12, 6. 51; byli tedy Israelité již celý měsíc na pochodě. — Srv. Moudr 11, 2.

V. [3]. O „hrncích masa“ viz svrchu 1, 14. — Zásoby nevelikė obilí, které si Israelité asi vzali s sebou z Egypta, byly vyčerpány, snad i mnoho dobytčat ze stád pobito. Israelité byli zvyklí hleděti na širé roviny egyptské se zeleným osením a zlatými klasy, z nichž kynula hojnost chleba; nyní hleděli na příkré, vysoké, lysé hory, a prodírali se nehostinými, neúrodnými žlabinami. Tyto dojmy okamžité tísně byly tak mocné, že zapomněli veškeré mimořádné pomoci Jahvovy a přáli si, aby raději byli přirozenou smrtí v Egyptě zemřeli. Bouřili se proti svým vůdcům, ačkoli nedávno v Maře byli povzbuzeni k důvěře v nejvyššího „Lékaře“.

V. [4]. „Chléb“ zde v širším významu slova „pokrm“ vztahuje se jak na křepelky, tak na mannu. Hospodin tu patrně odpovídá na prosbu Mojžíšovu. — Bůh, který velí nasbírati chleba jen tolik, kolik třeba k jednodennímu nasycení, který zakazuje nechati něco z nasbíraného na druhý den, činiti si zásoby (níže ve v. 19.) a ničeho nesbírati dne sedmého (v. 26.), chce cvičiti Israelity v poslušnosti a tak připraviti je na slavnou smlouvu na Sinaji. Úctu k sobě, vděčnost a důvěru, kteréž jsou rovněž nutnými podmínkami k oné smlouvě, budil v nich už dříve a budí je celým vedením po poušti.

V. [6]. n. Obsah řeči Hospodinovy k Mojžíšovi (vv. 4. n.) oznamují nyní bratři přiměřeným způsobem lidu. — Oba jsou pouhými nástroji v rukou Hospodino-

všem synům Israelovým: Večer poznáte, že Hospodin vás vyvedl
z Egypta, 7 a ráno uzříte slávu jeho; slyšel totiž reptání vaše proti němu,
neboť což my jsme, že byste byli proti nám reptali? 8 A Mojžíš dodal:
Večer dá vám Hospodin jísti maso, ráno pak chleba do syta, neboť
slyšel vaše reptání, kterým jste reptali proti němu; neboť což my
jsme? Vaše reptání není proti nám, nýbrž proti Hospodinu.
9 Také Áronovi pravil Mojžíš: Rci celé obci synův Israelových:
Přistupte před Hospodina; neboť slyšel vaše reptání. 10 Když to oznámil
Áron celé obci synův Israelových, a oni hleděli k poušti, tu hle,
v oblaku ukázala se sláva Hospodinova. 11 Hospodin mluvil k Mojžíšovi:
12 Slyšel jsem reptání synův Israelových; mluv k nim takto:
Večer budete jísti maso, ráno pak budete nasyceni chlebem; a zvíte,
že jsem já Hospodin, Bůh váš. 13 Večer tedy přiletěly křepelky a po-

---

vých, jeho zástupci, proto hrot reptání proti nim jest vlastně namířen proti samému Hospodinu. Novými doklady bude dokázáno, že Hospodin sám, a nikoliv jen bratři vyvedli lid z Egypta, a že ten, který je vyvedl, vede je dále, že tedy jejich reptání jest bezdůvodné a hříšné. — Bonfrèr se domnívá, že časově dlužno vv. 6.—8. položiti za v. 12. Hummelauer považuje však v. 8. za glossu.

V. 9. „Před Hospodina“ = před oblakový sloup. Dle některých však měli již zde Hebreové nějakou svatyni, snad stan Hospodinu zasvěcený; dle toho měli se Israelité shromážditi u této „předmojžíšské“ svatyně. Hospodin „slyšel reptání“, projev to nedůvěry k sobě, proto chtěl pokleslou důvěru oživiti mocným důkazem.

V. 10. „K poušti,“ t. j. tam, kde oblakový sloup se vznášel, směrem, kterým bylo Israelitům v cestě pokračovati, tedy k východu neb k jihovýchodu. — Sláva Hospodinova se ukázala v oblaku (oblakovém sloupě) asi blesky, šlehy ohně provázenými hromovým rachotem, čímž byli Israelité přesvědčeni o přítomnosti Hospodinově.

V. 11. Mojžíš dav Áronovi rozkaz, by shromáždil Israelity, odebral se sám k Hospodinu k oblakovému sloupu (či do předmojžíšské svatyně?).

K v. 12. srv. vv. 4.—8.

V. 13. Každoročně stěhují se na jaře mračna křepelek z nitra Afriky přes poloostrov Sinajský do severnějších krajů, ze kterých se zase na podzim vracejí. Létají v hejnech tak hustých a padají na zem mnohdy tak unavené, že jest velmi snadno je chytati. Již staří Egypťané jejich chutné maso solili a nakládali. — Zázračný ráz zjevu vyslovuje spisovatel, když poznamenává, že se řízením Božím dostavily křepelky právě v době veliké potřeby a v čas Mojžíšem přesně předpověděný. (Jest to tedy zase zjev mimopřirozený, jako byly egyptské rány.) — Ráno vznášela se nad zemí mlha, která nedovolovala zvláštní zrnitý chleb viděti: teprve když tato mlha na zem „padla“ a objevila se rosa, ukázal se zároveň s ní chléb. — Poněvadž dle mluvy starých rosa padala s nebes a s ní též manna, sluje ve v. 4. „chlebem nebeským“ (J. Weiss). Srv. Nm 11, 31.

V. 15. Přesně nelze říci, z čeho pochází slovo manna. Snad z otázky „man hu“? To jest jen zvuková podobnost, která stačí jen k lidovému odvozování slov. O manně srv. níže v. 31.—36; Nm 11, 4. nn. Padala s ranní rosou každodenně, vyjma sobotu, po celých 40 let putování Israelitů po poušti, dokud Israelité nemohli žíti z úrody země zaslíbené. Byly to malé kuličky, asi jako koriandrové símě, barvy běložluté (jako jíní, jako bdellium). Požívati se mohla buď ve stavu, v jakém napadala (syrová), mohla však též býti mleta, v hmoždíři tlučena, v hrnci vařena, mohly se z ní péci i podpopelné chleby. Chutnala jako koláč medový z těsta olejem zadělávaného. Na slunci se rozplývala. Když se zkazila, zčervivěla a zapáchala. Napadávalo jí tolik, že na jednoho Israelitu se dostal denně jeden gomor, t. j. asi tři litry. Spisovatel jest pevně přesvědčen, že byla manna pokrmem zázračným. Co toto přesvědčení znamená katolikovi, viz Úvod §§ 7. 10. Roste sice dosud v některých krajích poloostrova Sinajského tamaryšek „Tamaryx mannifera Ehrenb.“ čili tarfa; v údolí Fíránském jest ho celý les na hodinu cesty. V červnu, v červenci a srpnu, ba někdy za hojné jarní vláhy již v květnu vypocuje kůra pně i větví klovatinu podobnou medu, která za jitra v kapkách visí s listů i větviček a pak padá na zem. Jsou to bílé kuličky jako hrách veliké, které tvrdnou jako vosk, když nejsou na slunci; zůstanou-li však na slunci, rozplynou se. Chuť mají medovou, čichu rovněž lahodí. Beduini do dneška říkají, že

kryly tábor. Ráno pak rozkládala se rosná mlha kolem tábora; [14] ta
když padla na zem, ukázalo se na poušti cosi drobného, jakoby ve
hmoždiři tlučeného, podobného jíní na zemi. [15] Když to uzřeli synové
Israelovi, pravili vespolek: Man hu? — to znamená: Co jest to?
Nevěděli totiž, co to jest. Tu jim Mojžíš pravil: To je ten chléb, který
vám Hospodin dal k jídlu.
[16] Hospodin přikazuje toto: Ať nasbírá z toho každý tolik, kolik
stačí k jídlu; na každou hlavu dle počtu duší vašich, které sídlí pod
stanem, z toho vezmete gomor. [17] Synové Israelovi tak učinili a na-
sbírali jedni více, jiní méně. [18] Když pak měřili na míru gomor, tu
neměl více ten, kdo více nasbíral, aniž méně shledal ten, jenž méně
byl nashromáždil, nýbrž každý nabral si tolik, kolik mohl sníst.
[19] Mojžíš jim řekl: Ať z toho nikdo nenechává nic na ráno.
[20] Oni však ho neposlechli, a někteří z nich si (toho) nechali až do

---

tato „manna prší s nebe“, vaří ji, mažou ji jako med na nekvašené chleby, nebo namáčejí do ní chléb. Část sklizně dovážejí do Egypta, kdež ji prodají, část pak odvádějí jako dávku mnichům kláštera sv. Kateřiny v Sinajském pohoří. Ačkoli jeví tato manna obecná s mannou biblickou nápadnou podobnost, přece nelze obě manny stotožňovati, neboť manna v bibli líčená se značně liší od manny obecné: 1. Manna obecná daří se dnes jen na západní části poloostrova Sinajského, vytváří se jen v měsících svrchu jmenovaných, tedy pouze čtvrt roku, Israelitům však se dostávalo manny po všecek čas jejich putování pouští, ba ještě až na pláních Moabských (Jos 5, 10. nn.). Celá žeň tamaryškové čili tarfové manny činí dnes na tři sta metr. centů, což by bylo Israelitům naprosto nestačilo. I když připustíme, že bylo v tehdejších dobách na poloostrově Sinajském více vláhy, více rostlinstva, více tedy tarfy a manny, přece nelze mysliti, že by byl poloostrov plodil tak veliké množství tarfové manny, aby byla dle biblických zpráv stačila všem Israelitům. 2. Manna tamaryšková (klovatina) se nekazí, manna biblická však dle v. 20. se kazila, červivěla. 3. Biblická manna v sobotu nepadala, za to ve dvojnásobném množství se jí dostávalo Israelitům dne předcházejícího, v pátek. 4. Přirozenou mannu, poněvadž jest měkká jako vosk, nelze ani mlíti, ani v hmoždíři tlouci jako mannu biblickou. 5. Manna tarfová není silným pokrmem, jakým byla manna biblická, nýbrž jen příkrmem, pomazánkou na chléb; beduini nikdy nepekou chleba z pouhé manny.

Poněvadž však všecky egyptské pohromy, přechod mořem Rudým, i nasycení křepelkami, které Písmo úzce pojí s nasycením mannou, lze právem považovati za pouhé zázraky způsobové, domnívají se mnozí, že jest možno i mannu biblickou zařaditi do téhož druhu divů; zázračný ráz dle toho tkví v neobyčejném rozmnožení manny obecné, v rozmnožení, stupňování jejích přirozených vlastností, v udělení vlastností nových, její pravidelnosti, předpovědění atd. Starší vykladači však většinou vidí v manně biblické zjev, který nemá s přirozenými plody žádné spojitosti, který jest tedy zázrakem podstatným. (Jiní s menší důvodností kladou na místo manny obecné lišejník Sphaerothalia esculenta Nees van Es, jiní jiné rostliny.) Manna byla skvostným předobrazem nebeského chleba, který denně se při mši sv. (při proměně) na oltář snáší, aby byl pokrmem sílícím duše na cestě pouští života. Jan 6, 31. 49. 59. — Kromě manny mohli Israelité požívati masa ze svých stád (srv. Lv 8, 2. 26. 31. n.; 9, 4; 24, 5. nn.; Nm 7; Jos 1, 11.). Také kupovali potraviny (Dt 2, 6. 28.). Stáda jim poskytovala mléka. I Rudé moře bohaté rybami jim bylo aspoň částečně přístupno. Když se někde zdrželi delší dobu, mohli též pole osíti. Tak asi nabyli mouky (Lv 8, 2. 26. 31; 9, 4; 24, 5; Nm 7, 13. 25. 31.). Mnohdy všech těchto přirozených potravin nebylo, nebo jen málo, a proto Bůh ve své otcovské laskavosti postaral se o lid mimořádně.

V. [16]. určuje průměrné množství manny pro jednu osobu — jeden gomor, t. j. asi 3 litry.

V. [17]. Bůh postaral se o to, by každý dosyta se najedl, i ten, jehož fysické síly nedovolovaly tak rychle a mnoho sebrati, jako jinému, silnějšímu. Slabšímu nebylo tedy silnějším při sbírání křivděno. Patrně byl nějakým nám blíže neznámým způsobem prováděn dozor, by se předešlo různým nepravidelnostem při sbírání manny; dozor ten konali asi knížata a šejkové.

rána; ale počalo se (to) rozlézati červy a zapáchati. Mojžíš se na ně
rozhněval. 21 Tak sbírali ráno jedenkaždý jen tolik, co mohlo stačiti
k jídlu; když se slunce rozehřálo, rozpouštělo se to.
22 Dne šestého pak nasbírali pokrmu dvojnásobně, to jest dva
gomory na každou osobu. Všecka knížata obce přišla a vypravovala
(to) Mojžíšovi. 23 Ten jim řekl: Toť jest, co mluvil Hospodin: Zítra
jest klid sobotní zasvěcený Hospodinu. Cokoliv má býti děláno, dě-
lejte, a co má býti vařeno, vařte (dnes); cokoliv však zbude, uscho-
vejte na zítřek. 24 Učinili tedy, jak byl Mojžíš rozkázal, a nezkazilo se,
aniž se v tom nalezli červi. 25 Tu pravil Mojžíš: Jezte to dnes, neboť
jest sobota Hospodinova; dnes toho v poli nenaleznete. 26 Po šest
dní sbírejte; dne však sedmého jest sobota Hospodinova, proto ne-
bude lze nic nalézti. 27 Někteří však, když přišel sedmý den, vyšli sbírat,
ale ničeho nenalezli. 28 I pravil Hospodin k Mojžíšovi: Jak dlouho
ještě budete se zdráhati zachovávati přikázání má a zákon můj?
29 Vizte, že vám uložil Hospodin den odpočinku, a proto vám dává
šestého dne dvojnásobně pokrmu; ať zůstane jedenkaždý doma dne
sedmého, ať nikdo nevychází ze svého obydlí.
30 Tak slavil lid sedmého dne sobotu.
31 Nazval pak dům Israelův ten (pokrm) mannou; byla jako bílé símě
koriandrové a měla chuť bílého pečiva s medem. 32 A Mojžíš řekl:
Toto přikazuje Hospodin: Naplň tím (pokrmem) jeden gomor a budiž
uchováván budoucím pokolením, aby znali, jaký chléb jsem vám na
poušti dával jísti, když jste byli vyvedeni z Egypta. 33 Áronovi pak pravil
Mojžíš: Vezmi nádobu, vlož do ní jeden plný gomor manny a polož
ji před Hospodina, aby byla uchovávána pro vaše pokolení. 34 Dle
rozkazu daného Hospodinem Mojžíšovi, položil ji tedy Áron ve stánku,
aby se (tam) uchovávala.

V. 21. „Rozpouštělo se," co zbylo na slunci, co nebylo sebráno. Israelitům bylo tak připomínáno, že každodenně závisí na Bohu. Proto též Kristus učí nás každodenně modliti se: „Chléb náš vezdejší dej nám dnes."

V. 22. Den šestý = náš pátek, den před sobotou. Knížata = náčelníci jednotlivých kmenův a pak i šejkové jednotlivých čeledí, plemen, podkmenů. Dbali asi, by dle v. 17. n. dostalo se každému přiměřené míry manny potřebné k výživě, by nikdo nebyl zkrácen.

V. 23. Hospodin tak mluvil svrchu ve v. 5. — Co má býti děláno s mannou, v hebr. určitěji: „co chcete péci, pečte". — „Zítřek" = sobota.

V. 24. „Učinili"... určitěji v hebr.: „uložili, uschovali" do následujícího dne, do soboty (mannu nasbíranou v pátek).

V. 29. „Ať nikdo nevychází z domova," by sbíral mannu. Zdá se, že v Egyptě Israelité nuceni jsouce pracovati i v sobotu, odvykli si tento den světiti, proto se jim tuto povinnost ta připomíná.

V. 31. Koriandr patří mezi okoličnaté (Umbelliferae). Má malé, kulovité, bělavě šedé nebo žlutavé plody. — Dle Nm 11, 7. byla manna podobna bdelliu, tedy pryskyřici, klovatině průhledné, voskovité, libě vonící. — Dle Nm 11, 8. měla manna chuť chleba z těsta zadělaného olejem (asi jako naše máslové těsto).

V. 33 V dobách Šalomounových již manna nebyla ve svatyni. 3 Král 8, 9.

V. 34. Dle hebr. položil Áron mannu před „zákon". Již sv. Augustin se domníval, že rozkaz ten byl vykonán teprv později, kdy byl zařízen svatostánek a do něho (do archy) uložen „zákon", t. j. kamenné desky obsahující desatero; zde prý podává se předpis ten již předem, poněvadž spisovatel chtěl všecky předpisy hledící k manně podati v souvislém celku. Možno též, že vv. 32.—36. jsou přidány teprv později buď aspoň o jeden rok, anebo až ke konci čtyřicetiletého putování po poušti, kdy manna přestala. — Hummelauer naproti tomu se domnívá, že již ve „svatyni předmojžíšské" byla nějaká archa a před tu že položil Áron nádobu s mannou. — O manně viz též Ž 77 (78), 17. nn., Moudr 16, 20. nn.

35 Jedli pak synové Israelovi mannu čtyřicet roků, až přišli do obytné země; pokrmem tím se živili, až přišli ke hranicím země Kanaanu.
36 Gomor jest desátý díl efy.

Hlava 17. — 1 Potom táhla celá pospolitost synů Israelových
z pouště Sin, tábouříc na jednotlivých místech dle rozkazu Hospodinova, načež položili se táborem v Rafidim. Tam nebylo pitné vody pro lid.
2 (Lid) počal na Mojžíše doléhati a pravil: Dej nám vody k pití! Mojžíš odpověděl: Co proti mně máte? Proč pokoušíte Hospodina?
3 Žíznil tam tedy lid pro nedostatek vody a reptal proti Mojžíšovi řka: Proč jsi nás vyvedl z Egypta? Abys nás, naše děti i dobytek zamořil žízní?
4 Mojžíš volal k Hospodinu: Co si počnu s tímto lidem? Bezmála mě bude kamenovati.
5 Hospodin řekl Mojžíšovi: Jdi před lid, přiveď s sebou (několik) ze starších Israelových, do ruky vezmi hůl, kterou jsi udeřil do řeky, a tak jdi. —
6 Hle, já budu státi před tebou tam na skále na Horebu. — Udeříš do skály a z ní vyjde voda, aby lid mohl píti. Mojžíš tak učinil před staršími Israelovými.
7 Nazval pak místo ono Pokušení, poněvadž se (tu) synové Israelovi přeli a pokoušeli Hospodina řkouce: Jest Hospodin mezi námi nebo ne?

K v. 35. srv. Jos 5, 12; 2 Esdr 9, 21; Jud 5, 15.

V. 36. jest buď pozdější dodatek, nebo glossa.

Hl. 17. V. 1. Z tábořišť na cestě z pouště S i n do R a f i d i m jmenována jsou Nm 33, 12. n. dvě: D a f k a a A l u s. Dle Eberse jest Dafka původu egyptského; „mafka" znamená malachit (či smaragd?), pak krajinu, ve které byl malachit nalézán, dnešní U á d i M a g r a r a, kdež dolovali též Egypťané měď. Israelité se brali touto cestou asi proto, že Egypťané postarali se v dolech o vodu, a snad také bylo v dolech nucenou prací zaměstnáno něco Israelitů, které chtěl nyní Mojžíš vysvoboditi a přivtěliti k ostatním bratřím. Dle Furrera jest však Dafka dnešní Uádi Barak. — Rafidim obyčejně se považuje za totožné s dnešním velikým údolím Fíránským, a to s křižovatkou údolí tohoto s údolím Mokatteb. (Dle jiných však jest to buď podobně znějící dnešní údolí Erfajid nebo rovina Er-Raha. Erfajid ústí do údolí Emleisa, tahnoucího se severozápadně od středního klubka pohoří Sinajského. Er-Raha rozkládá se již bezprostředně před severozápadním cípem nejdůležitějšího hřbetu tohoto středu, zvaného Džebel Músa (Hora Mojžíšova). Je-li Rafidim údolí Fíránské, pak dlužno Alus hledati na jižním cípu údolí Mokatteb. (Je-li však Rafidim Erfajid neb Er-Raha, třeba klásti Alus do údolí táhnoucího se ve velikém oblouku severozápadně od středu Sinajského pohoří, zvaného Uádi eš-Šéch (Šejk). — „R o z k a z H o s p o d i n ů v" byl asi dáván pozvedáním se mrakového sloupu.

V. 2. Se zřetelem k 16, 8. 9. bylo reptání proti Mojžíšovi, které čelilo vlastně proti Hospodinovi, jejž zastupoval, projevem nedůvěry v Boha. Podobná, avšak jiná událost se vypravuje též Nm 20, 2. nn. Žádajíce opět nového zázračného důkazu, aby je přesvědčil o přítomnosti Boží, skutečně Boha pokoušejí.

V. 5. „P ř e d l i d," t. j. ke skále. Beduini vypravují, že to byla skála, která dnes sluje H e s i el-C h a t t á t í n nedaleko oasy Fíránské. — Řeka = Nil. Srv. 7, 17. 20.

V. 6. Horeb nebyl již odtud daleko. (Srv. 19, 2.) Bůh bude svou všemohoucností takořka k službám Mojžíšovi. — Písmo nedí, že vytryskl ze skály pramen trvalý, který snad do dneška ještě vydává vody. — K vodě se přirovnává v Písmě pravda. Srv. Jan 4, 10; 7, 37. Sv. Pavel (1 Kor. 10, 4.) praví, že voda z této skály vytrysknuvší předobrazovala plnost pravdy a poznání, které nám přinesl Messiáš. Důsledně byla skála sama předobrazem Krista.

V. 7. V hebr. jsou uvedeny dva názvy tohoto místa: P o k u š e n í a H á d k a (poněvadž se p ř e l i), „M a s s a a M e r i b á".

[8] Po té přišel Amalek a jal se bojovati proti synům Israelovým
v Rafidim. [9] Mojžíš pravil Josuovi: Vyber muže, vytáhni a bojuj
proti Amalekovi; já se pak zítra postavím na vrchol hory s holí Boží
v ruce. [10] Josue učinil, jak byl Mojžíš nařídil, a bojoval s Amalekem.
Mojžíš, Áron a Hur vystoupili na vrch hory. [11] Pokud Mojžíš měl ruce
pozvednuty, vítězil Israel; kdykoli však poněkud (ruce) spustil, vítězil
Amalek. [12] Poněvadž se ruce Mojžíšovy otěžovaly, vzali kámen,
podložili mu jej, a on se naň posadil; Áron a Hur drželi mu pak ruce
s obou stran. Tím se stalo, že ruce neklesly až do západu slunce.
[13] Tak Josue zahnal Amaleka a jeho lid ostřím meče.

[14] Poté řekl Hospodin k Mojžíšovi: Zapiš to na památku do
knihy a vštěp (to) do uší Josuových; neboť vyhladím památku Amalekovu
pod nebem.

[15] Vystavěl pak Mojžíš oltář a nazval jej „Hospodin jest mé povýšení“
řka: [16] Ano, ruka Hospodinova s trůnu Božího a válka proti
Amalekovi bude od pokolení do pokolení.

V. [8]. O Amalekitech viz Gn 14, 7; dlužno je asi rozeznávati od stejnojmenných potomkův Esauových Gn 36, 12. 16; sídlili od Sinaje až po palestinský Negeb. Zástupy Amalekitů byly buď v sinajských oasách usedlé, anebo (pravděpodobněji) pásly svá stáda na horách, kde bývá nyní na jaře více vláhy. — Z Dt 25, 17. n. vyplývá, že Amalekité přepadli neočekávaně zadní zástupy (voje) Israelitů. Grimme se domnívá, že tito Amalekité se vyskytují v babylonsko-assyrských klínopisech pod jménem „Melucha“. — Srv. Jud 4, 13; Moudr 11, 3.

V. [9]. LXX lépe spojuje „zítra“ s „bojuj“. Na kterou horu se Mojžíš postavil, není udáno; jen tolik vyplývá, že s ní mohl přehlédnouti celou situaci na bojišti a také byl zdola viděn.

V. [10]. Hur (srv. 24, 14.) byl snad synem Kalebovým (Josef Fl., Starožitnosti III, 6; 1. Par 2, 18.—20.) a dědem Bezaleelovým (Ex 31, 2; 17, 10.). Byl-li skutečně manželem sestry Mojžíšovy (Mirjám), jak tvrdí židovské podání, snadno si vysvětlíme, že po boku Mojžíšově vedle bratra objevuje se i jeho svak.

V. [11]. V pozvednutí rukou vidí většina vykladatelů známku modlitby. (Job 11, 13; Is 1, 15.) (Jiní mají za to, že držel v pozdvižené ruce hůl, kterou dodával israelským bojovníkům odvahy. Oba výklady dají se však snadno spojiti.) — Mojžíš s roztaženýma rukama svolávající s nebes vítězství považuje se v církvi za předobraz Krista pnícího s roztaženýma rukama na kříži a vítězícího nad mocí temnot.

V. [14]. Nelze se diviti, že v době, kdy u Babyloňanův, Egypťanův a jiných národů starého východu dávno před tím bylo napsáno veliké množství památek, že též u Hebreů již v době předmojžíšské památné události se zapisovaly. — Josuovi dlužno jmenovitě vštípiti zákon Hospodinův o potření Amalekitů, poněvadž byl vyvolen za budoucího vůdce lidu. — O vykonání rozkazu Hospodinova v příčině Amalekitů viz 1 Král 15; 27, 8; 30, 1. n.; 2 Král 8, 12.

V. [15]. Samo sebou se rozumí, že na vystavěném oltáři přinesl Mojžíš obět. — V hebr. zní název oltáře: „Jahve jest mým praporem“. Hummelauer překládá „Jahve jest mojí zkouškou“ (= Hospodin seslal na mne zkoušku, útok Amalekitův, avšak pomocí Hospodinovou jsem ve zkoušce obstál) — K pojmenování oltářů srv. Gn 33, 20; 35, 1. 3. 7.

V. [16]. „Ruka Hospodinova s trůnu Božího“ bude vždy zasahovati do boje Israele s Amalekem, tohoto porážejíc, onoho podporujíc. — Dle hebr. povzbuzuje Mojžíš lid, by zvedl ruku k přísaze při trůnu Božím a tak se zavázal, že povede vytrvale jménem a pod praporem Jahvovým svatou válku proti Amalekitům. — Dle Hummelauera však dlužno překládati hebr. „Ruka (Hospodinova) bude nad (Amalekem) mne pokoušejícím.“

Jetrova návštěva. (18, 1.—27.)

Jetrův příchod do Rafidim (18, 1.—12.), jeho rada Mojžíšovi (13.—26.), jeho návrat domů (v. 27.).

Hlava 18. — 1 Když Jetro, kněz madiánský, Mojžíšův příbuzný,
uslyšel všecko, co byl Bůh učinil Mojžíšovi a Israelovi, svému lidu,
že vyvedl Israele z Egypta, 2 vzal Seforu, Mojžíšovu manželku, kterou
byl poslal zpět, 3 a dva její syny.
Jeden z nich slul Gersam, poněvadž otec jeho byl pravil: Byl
jsem cizincem v cizině; 4 druhý pak (slul) Eliezer, poněvadž (otec)
byl řekl: Bůh otce mého jest mi pomocníkem a zachránil mne před
mečem faraonovým. —
5 Přišel tedy Jetro, Mojžíšův příbuzný, jeho synové a žena jeho
k Mojžíšovi na poušť, kde tábořil podle hory Boží. 6 Když byl vzkázal
Mojžíšovi: „Já Jetro, tvůj příbuzný, jdu k tobě s tvojí ženou a se
dvěma syny tvými,“ 7 Mojžíš vyšel svému příbuznému vstříc, poklonil
se a políbil ho a pozdravili se navzájem blahovolnými slovy. Když
vešel do stanu, 8 vypravoval Mojžíš svému příbuznému o všem, co
učinil Hospodin faraonovi a Egypťanům pro Israele, (vypravoval mu)
též o všech svízelích, které je na cestě potkaly, a že je Hospodin
vysvobodil. 9 Jetro se radoval ze všeho, co dobrého byl učinil Ho-
spodin Israelovi, že ho vysvobodil z moci Egypťanův, 10 a pravil:
Veleben budiž Hospodin, jenž vás vysvobodil z moci Egypťanův, a
z moci faraonovy, jenž vyprostil lid svůj z moci Egypta. 11 Nyní vím,
že jest Hospodin větší, než všichni bohové. Tak za to, že zpupně
s nimi nakládali.
12 Pak obětoval Jetro, tchán Mojžíšův, Bohu zápaly a oběti; i přišli
Áron a všichni starší israelští, aby pojedli s ním před Hospodinem.
13 Druhého dne seděl Mojžíš, soudě lid, který k němu přistu-
poval, od rána až do večera. 14 Když viděl jeho tchán všecko, co
pro lid činil, pravil: Co to činíš pro lid? Proč zasedáš sám, tak že
všecek lid čeká od rána do večera? 15 Mojžíš mu odpověděl: Lid ke
mně přichází hledaje rozsudků Božích. 16 Když se mezi nimi vyskytne

---

Hl. 18. V. 1. O Jetrovi viz svrchu 2, 18; 3, 1.

V. 2. O Sefoře viz svrchu 2, 21; 4, 25. n.

V. 5. „Hora Boží“ = Sinaj = Horeb. Srv. 3, 1.

V. 7. „Blahovolnými slovy,“ t. j. dle hebr. tázal se druh druha, jak se má.

V. 8. „Svízele“ jsou najmě nedostatek pokrmův a vody, pak přepadení Amalekity.

V. 11. Z výroku Jetrova neplyne, že před tím byl vyznavačem mnohobožství. — Za to, že Egypťané zpupně s Israelity nakládali (topíce jejich chlapce), byli sami pohřbeni ve vlnách. Čím kdo hřeší, tím bývá trestán. Srv. 1, 14; 5, 7; 10, 10; 14, 8

V. 12. Jetro obětuje obřadem předmojžíšským, jakým bylo obětováno dle Gn 4, 3 4; 6, 46. 54. a jakym obětoval sám Mojžíš 17, 15. — Účastenstvím zástupců národa israelského na obětní hostině, kterou vystrojil Jetro a které se — jak se samo sebou rozumí — účastnil i Mojžíš, bylo uzavřeno přátelství mezi Hebreji a rodinou Jetrovou.

V. 15. Mojžíš se sotva tázal v každém případě Boha; lid však, který si byl vědom, že jest Mojžíš prorokem, že jest pod stálým vlivem Božím, přijímal jeho rozhodnutí s úctou povinnou výrokům Božím.

V. 16. „Boží přikázání a zákony“ neznačí tu zákonodárství sinajské, nýbrž rozsudky dle práva dosud stávajícího. Proto není nutno celou tuto hlavu časově položiti teprv mezi 10. a 11. verš Nm 10., jak někteří činí.

nějaký spor, přicházejí ke mně, bych je rozsoudil a oznamoval jim Boží přikázání a zákony. [17] On však pravil: Nečiníš tak dobře; [18] nerozumnou námahou vysiluješ sebe i tento lid, který jest s tebou; práce (ta) jest nad tvé síly, sám jí nesneseš. [19] Poslechni mých slov a rad, a Bůh bude s tebou. Ty buď zástupcem lidu ve věcech, jež se týkají Boha, přednášej, co mu svědčí; [20] vysvětluj lidu posvátné obyčeje a bohoslužebný řád, jakož i cestu, po které mají kráčeti, a činy, které jest jim konati. [21] Vyhlédni si ze všeho lidu zdatné, bohabojné, poctivé muže, kteří nenávidí sobectví, a ustanov z nich tisícníky, setníky, padesátníky a desátníky; [22] ať soudí lid každého času. Cokoliv pak bude většího, ať vznesou na tebe; sami nechť soudí toliko menší věci. Tak si ulehči břímě, rozděl je mezi jiné. [23] Učiníš-li tak, vyplníš Boží rozkaz, přikázání jeho budou ti snesitelna, a všecek lid tento bude se vraceti domů v pokoji. [24] Mojžíš, uslyšev to, učinil všecko, co mu poradil. [25] Vybrav z celého Israele zdatné muže, ustanovil je knížaty lidu, tisícníky, setníky, padesátníky a desátníky. [26] Ti soudili lid každého času; cokoliv bylo závažnějšího, vznášeli na něho, rozsuzujíce toliko menší věci.

[27] Potom propustil svého tchána, kterýž se vrátil do svého domova.

ČÁST TŘETÍ.

UZAVŘENÍ A OBNOVENÍ SMLOUVY MEZI BOHEM A ISRAELEM. (19, 1.—40, 36.)

Příprava lidu na smlouvu. (19, 1.—25.)

Bůh oznamuje Mojžíšovi svůj záměr, zvoliti si národ israelský svým zvláštním majetkem. Mojžíš pak podává lidu zprávu o tom (19, 1.—9.). Bůh ukládá přípravu na svůj příchod (10.—15.). Počátek Božího zjevení (16.—25.).

Hlava 19. — [1] Třetího měsíce po vyjití Israele z Egypta, ten den přišli na poušť Sinajskou. [2] Vytáhše totiž z Rafidim přišli na

V. [18]. Lid se vyčerpává tím, že mu bývá celý den čekati než přijde na něho řada. Srv. v. 14; Dt 1, 12.

V. [19]. „Co jest jemu předložiti“ = „causae majores“, t. j. věci důležitější, k jichž řešení nestačí moudrost lidská.

V. [20.n.] Místo „posvátné obyčeje a bohoslužebný řád“ v hebr. „ustanovení a pravidla“. — Poněvadž (hebr.) Nm 1, 16; 10, 4. čeledi (plemena) jednotlivých kmenů se nazývají „tisíci“, snad proto, že čítaly asi tolik hlav, možno míti za to, že i „sta“, „padesátky“ a „desítky“ rovněž znamenají menší skupiny rodin, tak že rada Jetrova hledí k opravě dosavadní organisace rodové. Přesně nelze těchto čísel 10, 50, 100, 1000 bráti, poněvadž bychom došli s rabíny k výsledku, že bylo v Israeli takovýchto soudců *78.600!* Srv. též Dt 1, 15.

V. [23]. Bude-li více soudů na různých místech, lid se nebude tlačiti, hašteřiti, nebude naplněn rozhořčením, že mu bylo dlouho čekati, nýbrž spokojeně se bude vraceti od soudu do svých stanů.

V. [27]. Hobab zůstal však u Mojžíše (Nm 10, 29.).

Hl. 19. V. [1]. Srv. Nm. 33, 15. — Číslice udávající, kolikátého „dne“ přišli israelité na poušť Sinajskou, pohříchu při opisování byla vynechána, a tak se nám ztratila.

V. [2]. Vulg. překládajíc „na témže místě“ má na mysli 3, 12., tedy místo, na němž se Hospodin ukázal Mojžíšovi v ohnivém keři a přislíbil mu „znamení“.

poušť Sinajskou a položili se na témže místě táborem; Israel postavil stany naproti hoře.
[3] Mojžíš pak vystoupil k Bohu. Hospodin volal na něho s (té) hory řka: Toto řekneš domu Jakobovu a zvěstuješ synům Israelovým:
[4] Sami jste viděli, co jsem učinil Egypťanům, kterak jsem vás nesl na křídlech orličích a (kterak jsem vás) k sobě přivedl. [5] Budete-li tedy poslušni hlasu mého a budete-li zachovávati úmluvu moji, budete mi zvláštním majetkem mezi všemi národy — mně totiž patří celá země. —
[6] Vy budete mi kněžským královstvím a národem svatým. To jsou

---

Kde dlužno hledati horu, proti které se položili Israelité táborem a se které ohlašoval Hospodin desatero (dekalog), o tom nalézáme nejstarší svědectví u Josefa Flavia, jenž praví, že se tak stalo na nejvyšší hoře poloostrova. (Starož. II, 12, 1.; III, 5, 1.) Poněvadž staří neměřili výšky hor nad hladinou moře (absolutní), nýbrž jen nad okolím (relativní), měl na mysli horu Serbal, která se nad údolím Firanským (ležícím 610 m nad mořem) příkře zvedá do výše 1435 metrů (stojí tedy nad mořem 2045 m). V prvních šesti stoletích nalézáme v křesťanských pramenech málo stop této tradice. U jiných spisovatelů křesťanských z téže doby považuje se za horu desatera dnešní Džebel Músa (Hora Mojžíšova), střední hřeben trojitého pásma Sinajského. Hora Mojžíšova není sice ani absolutně nejvyšší horou poloostrova Sinajského se svými 2244 m, ani relativně; (vyniká Džebel Katherín, západní hřeben trojího pásma Sinajského, nad mořem 2602 m, a nad nížinou Er-Raha vypíná se Hora Mojžíšova jen *720* m a nad rovinou Es-Sebaije neční výše). Poněvadž však jest Serbal velice příkrý, ano nepřístupný proti Hoře Mojžíšově, a Písmo (19, 3. 8.) žádá horu, na kterou lze vystoupiti, převládl názor, že horou desatera jest Džebel Músa. K ustálení toho domnění přispěla úvaha, že dle našeho verše položili se Israelité „na poušti“ Sinajské, t. j. na stepi; nelze však říci, že kvetoucí oasu Firanskou, vroubící úpatí Serbalu, nazývá bible „poušti“; velmi dobře však přísluší tento název jak rovině Er-Raha, tak Es-Sebaije, z nichž prvá věnčí Horu Mojžíšovu na severu, druhá na jihu. Vrcholy Hory Mojžíšovy jest také zdola zřetelněji viděti než vrchol Serbalu; tím se vyhovuje Písmu (19, 6. n.; 24, 17.). Položiti horu desatera jinam, buď na horu Džebel Ará'if, trčící 25 km na jih od 'Ain Kadesu, nebo do pohoří Seirského (jižně od Mrtvého moře k zálivu Elanskému), nebo na východní břeh Elanského zálivu — zůstalo dosud pouhým pokusem. Poněvadž však má Hora Mojžíšova dva vrcholky, severní, zvaný Rás Safsáfe (Vrbová hora), 1994 m vysoký nad hladinou moře, a jižní 2244 m, jest sporno, který z nich dlužno považovati za horu zákonodárství. Proti jižní svědčí, že rovina ji amfitheatrálně obklopující, zvaná Es-Sebaije, jest příliš malá, aby se Israelité byli mohli na ní rozložiti táborem; rovina Er-Raha, asi 500 hektarů, která sousedí s úpatím severního vrcholu Rás Safsáfe, dostačovala však s vedlejším údolím Uádi ed-Deir za tábor aspoň většině Israelitů. Ostatně možno oba názory spojiti v ten smysl, že jest sice horou desatera vrchol severní, na jižním však že se dostalo Mojžíšovi ostatních zakonů od Hospodina.

V. [3]. Místo „s hory“ některé rukopisy podávají lepší různočtení „s nebes“.

V. [4]. připomíná Boží všemohoucnost, která se jevila v jeho zakročení proti Egypťanům, a dobrotivost, kterou prokazoval Israelitům a ve které je přivedl až sem, na místo, které byl zvolil. Srv. Dt 32, 11.

V. [5]. Poněvadž jsou všichni národové majetkem Jahvovým, není Jahve jen národním Bohem Israelovým, nýbrž Bohem všeobecným. — Jako v rodině se rozeznávalo mezi majetkem rodinným, všem členům společným, a mezi majetkem soukromým, čistě osobním, každému zvláště milým a drahým, podobně rozeznává Bůh mezi národem israelským a ostatními národy. Poněvadž osobní majetek tvořívaly klenoty, Israel bude též jakýmsi klenotem mezi ostatními národy, bude-li zachovávati povinnosti plynoucí z úmluvy, kterou hodlá Bůh slavnostně prohlásiti na této hoře.

V. [6]. Bůh sám bude vládnouti v Israeli, bude o něho pečovati, jej chrániti, jako se starají králové jiných národův o svůj lid. Jak dobře bude Israelitům pod vládou a ochranou takového krále! Dovede svých poddaných ochrániti proti všem nepřátelům. — Poněvadž Hospodin bude blíže Israelitům než jiným národům, a poněvadž bude dovoleno jim blíže přistupovati k Bohu, budou všichni kněžími; vždyť kněžím dovoleno důvěrněji s Bohem obcovati než nekněžím. V plném slova smyslu se čestný název „královského kněžství“ 1 Petr 2, 9. vyplnil teprve v N. Z., kdy

slova, která proneseš k synům Israelovým. [7] Mojžíš přišed svolal starš
lidu a předložil jim všecky (ty) řeči, jak byl Hospodin uložil. [8] Všecek
lid odpověděl jednomyslně: Všecko, co Hospodin mluvil, budeme činiti.
Když pak donesl Mojžíš slova lidu Hospodinovi, [9] pravil mu
Hospodin: Již brzy přijdu k tobě v hustém mraku, aby slyšel lid,
kterak k tobě mluvím, a věřil ti na věky.
Zvěstoval tedy Mojžíš slova lidu Hospodinovi. [10] Hospodin mu
pravil: Jdi k lidu a ulož jim, by dnes a zítra se posvěcovali; ať vy-
perou roucha svá [11] a nechť se připraví na třetí den; neboť třetího dne se-
stoupí Hospodin přede vším lidem na horu Sinaj. [12] Vymez kolkolem
lidu hranice a rci jim: Neopovažujte se vstoupiti na horu nebo do-
tknouti se jejího úpatí! Každý, kdo se dotkne hory, smrtí zemře!
[13] Ničí ruka nesmí se jí dotknouti, sice kamením bude uházen nebo
střelami ustřílen; ať (jest to) zvíře neb člověk, nesmí zůstati na živu!
Když zazní roh, tu nechť (lid) vstoupí na horu.
[14] Mojžíš sestoupiv s hory k lidu kázal mu posvětiti se. Když
vyprali roucha svá, [15] řekl jim: Buďte připraveni na třetí den a nepři-
bližujte se ke svým ženám.
[16] Když už nastal třetí den a zasvitlo jitro, tu, hle, ozvaly se hromy
a kmitaly se blesky, velmi hustý mrak počal zakrývati horu, zvuk
pak rohu víc a více zazníval, tak že lid, který byl v táboře, bázní se
chvěl. [17] Tu je Mojžíš vyvedl z tábora Bohu vstříc, a oni se postavili
u paty hory. [18] Celá hora Sinaj byla zahalena kouřem, poněvadž byl

---

v národě israelském byly položeny první základy k říši Boží na zemi a kdy Israel, pokud pravdu a milost Kristovu přijal, rozdával ji jako kněz ostatním národům. (Hummelauer však se domnívá, že Bůh těmito slovy připovídá kněžím israelským, že budou zároveň politickými vladaři jako Melchisedech, který byl knězem a spolu králem. Že však toto kněžstvo i s lidem od Boha odpadlo (Ex 32.), bylo prý založení království v Israeli za trest odloženo (právě jako vkročiti do zaslíbené země bylo za trest o 38 (40) roků odsunuto), a kněžstvu se ho vůbec nedostalo.) — Israel jest národem „svatým", že jest oddělen od jiných národův a blíže bude státi Hospodinu; z toho však plyne povinnost, by se Israelité sami odlučovali a vzdalovali pohanského modlářství, mravní nečistoty, hříchu, a naopak by se přibližovali Bohu uctíváním ho, poslušností. Srv. Ex 22, 31.; Lv 11, 44. n.; 20, 7. 26.; Nm 15, 40. a jj. Poněvadž bude „svatým", bude též „nedotknutelným".

V. 7. Mojžíš mluví k lidu skrze „starší" (knížata a šejky). Srv. 21, 1.

V. 9b. „Zvěstoval tedy . . ." opakuje totéž, co bylo již řečeno ve v. 8., proto lze slova ta považovati za glossu.

V. 10. Posvětiti se bylo Israelitům zdržovati se všeho, co by je mohlo dle jejich tehdejšího obyčejového názoru znečistiti, jako bylo na př. tělesné obcování (i v manželství, tedy dovolené); kromě vyprání rouch bylo jim asi též umýti se po celém těle. Srvn. Gn 35, 2.

V. 11. Dle podání byl tento třetí den padesátým dnem po východu z Egypta (po prvních velikonocích).

V. 12. „Kolkolem" neznamená nutně celé hory, nýbrž jen kolem její části, pokud byla přístupna. — Hranice vymezil asi Mojžíš tím, že dal v určitých vzdálenostech postaviti veliké kameny. Z v. 13. plyne, že tyto hranice se táhly na úbočí samé hory, že tedy bylo k nim už poněkud „stoupati".

V. 13. Znamení rohem bude dáno třetího dne, kdy Israelité mají vstoupiti na úpatí hory, k vytčeným hranicím. — Kamením uházen nebo střelami ustřílen bude vinník, neboť jen tak bude možno vykonati ortel smrti a nepřestoupiti hranic, aby nevkročil na posvátné místo.

V. 16. Známky blížící se božské velebnosti: hromy, blesky, zemětřesení, oheň, kouř. — Dt 4, 11. považuje tento kouř za mrak, tedy netřeba míti na mysli sopečné výbuchy, nýbrž bouři. I moderní cestovatelé líčí, že bouře v horách Sinajských působí hrozně, velebně, úchvatně.

V. 17. Nepřestoupili hranic ve v. 12. vymezených!

V. 18. Že jest oheň velmi vhodným obrazem Boha, viz svrchu 3, 2. Hora budila hrůzu, poněvadž se dle hebr. „všecka třásla".

Hospodin na ni v ohni sestoupil; kouř ten vystupoval z něho jako
z pece. Celá hora budila hrůzu. [19] A zvuku rohu znenáhla přibývalo
a táhl se dál a dále; Mojžíš mluvil a Bůh mu odpovídal.
[20] Hospodin tedy sestoupil na horu Sinaj, na samý vrchol hory;
i povolal Mojžíše na její témě. Když tam vystoupil, [21] řekl mu: Se-
stup a varuj lid, ať snad nepřestoupí meze, aby viděl Hospodina,
sic že jich velmi mnoho zahyne. [22] Také kněží, kteří (obyčejně) při-
stupují (blíže) k Hospodinu, ať setrvají opodál, aby jich neusmrtil.
[23] Mojžíš pravil k Hospodinu: Lid nebude moci vystoupiti na horu
Sinaj, neboť ty jsi (jej) varoval a přikázal jsi: Vymez hranice okolo
hory a prohlas ji za posvátnou! [24] Hospodin mu řekl: Jdi, sestup
dolů; potom vystoupíš ty a Áron s tebou, kněží však a lid ať nepře-
stupují mezí, aniž vystupují k Hospodinu, aby jich snad neusmrtil.
[25] Poté sestoupil Mojžíš k lidu a všecko jim vypravoval.

Základ úmluvy mezi Bohem a Israelem (= „desatero“, 20, 1.—17.).

Hlava 20. — [1] Hospodin pak mluvil všecka slova tato:
[2] Já jsem Hospodin, Bůh tvůj, který tě vyvedl z Egypta, z místa

V. 19. Bůh Mojžíšovi odpovídal dle hebr. „hlasem“, t. j. rachotem hromu. Staří pohanští zákonodárci předstírali též, že jim byly dány zákony od toho neb onoho boha; žádný z nich však nemohl se dovolávati, že se tak stalo přede tváří všeho lidu, jako se vypravuje tuto. „Zákonodárství mojžíšské zázraky předcházely, provázely a po něm následovaly.“ (Calmet.)

V. 20. Sestoupení Hospodinovo jest totéž, o němž se vypravovalo ve v. 16. — Srv. též v. 9.

V. 21. n. Hospodin velí, by Mojžíš sestoupil a opakoval lidu, že nesmí přestoupiti vykázané hranice, aby výslovně připomenul, že zákaz ten váže i kněze (předmojžíšské), kteří sice měli právo jindy přistupovati blíže k Bohu, při tomto mimořádném zjevení Božím právo to jim však bylo odepřeno.

V. 23. Mojžíš připomíná, že rozkaz ten byl již dán (v. 12 nn.). Bůh však velí, by byl opakován.

V. 25. nasvědčuje tomu, že Mojžíš, mezi tím co s hory znělo desatero, byl dole pod horou u lidu! Srv. 20, 19. nn. Možno si věc představiti též tak, že lidu ve v. 12. bylo zakázáno přestoupiti hranice posvátného okresu, kněžstvu však že bylo dovoleno blíže přistoupiti k Hospodinovi (v. 22.), t. j. na místo mezi ohradou a mezi mrakem, oznamujícím přítomnost Boží. Prolomiti hranice dané mrakem se kněžím zakazuje (v. 24.). Do mraku vstoupiti se dovoluje jen Mojžíšovi a Áronovi. Tak by byla již předem naznačena zásada, provedená později ve svatyni mojžíšské, že do velesvatyně vstoupiti smí jen velekněz (a Mojžíš), do svatyně kněží, ostatní jen do nádvoří. (Někteří se domnívají, že ve v. 22. se dovoluje, by kněží (čistí) směli přistoupiti blíže k Bohu, tedy za vymezené hranice, že však ve v. 24. se náhle toto dovolení odvolává. Hummelauer míní, že byli tak předmojžíští kněží potrestáni. Vzpouru proti Bohu, která propukla v reptání již 14, 11. n.; 16, 3., měli prý oni na svědomí. Jsouce si vědomi této viny, báli a zdráhali se nyní přistoupiti k Bohu blíže, aby nebyli trestáni smrtí. Špatným jejich příkladem sveden i lid, že nechtěl poslechnouti Mojžíšova rozkazu, přistoupiti ke hranicím posvátného obvodu a tak blíže k Bohu. Pro tentokráte byli sice potrestáni jen odvoláním onoho práva, později však, když se odvážili zavésti oblíbený kult soch (Ex 32.), pykali za svou opovážlivost smrtí.)

Hl. 20. V. 1. „Všecka slova tato“ jsou vv. 2.—17. — Srv. Žid 2, 2.; Skt 7. 53.

V. 2. není ještě vlastním přikázáním, nýbrž slavnostním úvodem k desateru. (Srv. Lv 18, 2. 4. 30.; 19, 3. 4. 10. 25. 31. 34. 36.; 23, 22. a j. v.) — Bůh neodvozuje svého práva, zákony dávati a žádati poslušnosti, z důvodu všeobecného stvoření, z něhož jsou i pohané povinni podrobiti se zákonům Božím, nýbrž

otroctví. [3] Nebudeš míti jiných bohů, kromě mne. [4] Neučiníš si sochy ani jakéhokoliv obrazu něčeho, co jest shora na nebi nebo dole na zemi, nebo těch věcí, které jsou ve vodách pod zemí. [5] Nebudeš se jim klaněti, aniž (jich) ctíti; jáť jsem Hospodin, Bůh tvůj silný a řevnivý, jenž do třetího a čtvrtého kolena stíhá syny za nepravosti těch otců, kteří mne nenávidí, [6] avšak milosrdenství prokazuje do tisíců

---

ze zvláštního důvodu, kterým si Israelity k poslušnosti zavázal = z vysvobození lidu z egyptské poroby, kdy počal vyplňovati podmínky smlouvy s praotci národa israelského.

V. [3]. Míti = ctíti. Zakazuje se tedy vzdávati úctu božskou několika bytostem (polylatrie) a přikazuje se úctu tu vzdávati výhradně Jahvovi (monolatrie). Podklad, na němž spočívá tento zákaz, jest přesvědčení o jsoucnosti jediného pravého Boha, tedy jednobožství. To čelí proti mnohobožství tehdy všeobecně kolem Israelitů rozšířenému. Jednobožství bylo základným zákonem israelského náboženství.

V. [4]. Sochy byly robeny ze dřeva, z kamene, z hlíny. Dřevěné bývaly obkládány zlatým neb stříbrným plechem. — „Obraz“ jest buď vypuklina (relief) nebo malba, neb spojení obou. Hebr. „temúná“ však obsahuje širší rozsah pojmu; znamená nejen obraz, sochu, nýbrž i tvar, podobu, postavu předmětu vyobrazeného, tedy i předmět sám. „Svrchu na nebi“ jest především Jahve sám, pak slunce, měsíc, hvězdy, jakož i ptactvo; „dole na zemi“ jest člověk a zvířata; „pod zemí“, která dle starovýchodního názoru jest nad mořem upevněna, jsou ryby. Všecky tyto bytosti stvořené staří jednak zbožňovali, jednak užívali jich k vyobrazení bohů. Jmenovitě v Egyptě viděli Israelité takové „bohy“. Viz svrchu. Zákaz vyobraziti i pravého Boha vyplývá dle Dt 4, 15. odtud, že se Bůh na hoře Sinaj Israelitům neukázal v žádné podobě (ani lidské). Tento zákaz u Israelitů jest v době, kdy se okolí pohanské nejrozmanitějšími soškami, sochami, vypuklinami, obrazy, amuletty, domácími bůžky jen hemžilo, ojedinělým zjevem, kterého přirozenou cestou rozumářské dějiny náboženství dosud nevysvětlily a také nevysvětlí.

V. [5]. Israelité nesmějí vyobrazovati stvořených bytostí svrchn jmenovaných, aby jim nevzdávali úcty, jedinému Bohu příslušné. Proto nepříčí se tomu zákazu předpisy o vyobrazení cherubů (Ex 25, 18; 26, 31. hebr.), o měděném hadu (Nm 21, 8. Srvn. též 3 Král 7, 25. 36.) — Zobrazovati tvory, by jim byla prokazována božská úcta, bylo zakázáno ovšem zákonem přirozeným. Zákaz však zobrazovati pravého Boha byl dán proto, by se Israelité nedomnívali, že má Jahve tělo, by si ho nepředstavovali příliš smyslně, nezabředli pak snadno do přehnaných anthropomorfismův u pohanů rozšířených a nezatemnili tak čisté představy o Bohu; ještě nebezpečnější bylo, ano ohrožovalo monotheismus zobrazovati pravého Boha pod různými symboly, na př. zvířat nebo ptáků (býk, lev, orel). Poněvadž tento zákaz byl pouze obřadný (nikoliv přirozený), byl Kristem, když nebezpečí z jeho nešetření vyplývající minulo, zrušen, tak jako všecky ostatní obřadné předpisy S. Z. — Dle hebr.: „Jáť Jahve jsem Bůh žárlivý.“ „Žárlivým“ jest na božskou poctu, která přísluší jediné jemu a kterou nedopouští vzdávati jinému. Poměr Boha k národu israelskému přirovnává se v bibli častěji k manželství (Is 1, 21.; Jer 2, 2.; Ez 16, 18,; Os. 2, 2. n.). Jahve jest manžel, obec israelská jeho manželkou. Vzdávati bohopoctu cizímu bohu jest cizoložstvím. V tomto smyslu jest Jahve „žárlivým“. — Poněvadž dle verše následujícího Bůh prokazuje svoji milost do „tisícího“ kolena, t. j. nekonečně, kdežto trestající spravedlnost jen do „čtvrtého“ kolena zasahuje, jest patrno, že dobrotivost a milosrdenství má převahu nad přísnou spravedlností. — Hrozbou, že budou otcové svým modlářstvím připravovati neštěstí svým synům, chce Bůh každého Israelitu, který lpěl láskou na svých synech a potomcích, účinně chrániti, by se nezpronevěřil monotheismu. Myšlenka, že Bůh za nepravosti otců trestá syny, kteří na nich neměli osobní viny, vyskytuje se v Písmě velmi často (Ex 34, 7; Nm 14, 18; Job 9, 17; Ž 108 (109), 14; Tob 3, 3; Mt 23, 35. a jj. v.) Tresty, kterými takto Bůh stíhá viny otců, jsou jen časné, jako: různé nemoci, chudoba, hmotná bída, otroctví, poroba, předčasná smrt a pod. Pro ty, kteří nevinně, bez osobní viny, útrapy tyto snášejí, naskytuje se dle křesťanského přesvědčení příležitost k trpělivosti a k získání si zásluh pro život posmrtný. Bůh slovy těmi prohlašuje jen všeobecnou zásadu, její uskutečnění však pro jednotlivé případy, její zmírnění, prominutí atd. ponechává svému rozhodnutí. Lidským vrchnostem není dovoleno jednati dle této zásady. (Dle Dt 24, 16. odpovídá před soudem každý jen za svoji osobní vinu.)

kolen těch, kteří mě milují a zachovávají přikázání má. [7] Nevezmeš
jména Hospodina, Boha svého, nadarmo, neboť nenechá bez trestu
Hospodin toho, kdo bude bráti jméno Hospodina, Boha svého, na-
darmo. [8] Pomni, abys den sobotní světil; [9] šest dní budeš pracovati
a konati všecky práce své, [10] sedmého dne však jest sobota Hospo-
dina, Boha tvého. Nebudeš toho dne konati žádné práce ty, syn tvůj,
dcera tvá, služebník tvůj, služebná tvá, zvířata tvá, ani cizinec, který
jest ve branách tvých. [11] Neboť šest dnů Hospodin činil nebe, zemi,
moře a všecko, což jest na nich, sedmého však dne odpočinul; proto
požehnal Hospodin den sobotní a posvětil jej. [12] Cti otce svého
i matku svou, abys dlouho živ byl na půdě, kterou ti dá Hospodin,
Bůh tvůj. [13] Nezabiješ. [14] Nezcizložíš. [15] Nepokradeš. [16] Nevydáš proti

---

V. 7. „Nevezmeš“ = nevyslovíš. — Nadarmo = zbytečně, bezdůvodně. — Zakazuje se tedy vyslovovati jméno Jahve neuctivě, zneužívati ho k zaklínání, rouhání, hříšné přísaze, pověře a pod.

V. 8. „Pomni“ poukazuje, že tu nejde o věc novou, neznámou, nýbrž že svěcení soboty bylo již dříve Israelitům známo. — Sobota byla dnem svatým, t. j. z počtu obyčejných všedních dnů vyňatým, a proto mělo se toho dne zanechati všech obyčejných, všedních, nesvatých prací. Účel, proč se tak dálo, byl — zjednati si pokdy ke skutkům bohopocty. Jakými skutky bohopocty měla býti sobota svěcena, nepraví se zde. O způsobu, jakým se jevila sobota v obřadech, viz Nm 28, 9. n.; Lv 24, 5. nn. — Co toto přikázání obsahovalo přirozeného, t. j. povinnost zasvětiti Bohu nějaký čas, trvá i v N. Z. Naproti tomu ustanovení, že tímto posvátným časem má býti každá sobota, byl předpis pouze obřadný, změnitelný, a proto mohl býti v N. Z. zrušen (přeložen na neděli se zřetelem, že tento den Pán svým vzkříšením posvětil).

V. 9. n. „Sobota Hospodina...“ = sobota pro Hospodina, ke cti jeho. Výslovně bylo v Písmě zakázáno: sbírati mannu (16, 26. n.), vařiti a péci (16, 23.), rozdělávati oheň (35, 3.), orati a síci (34, 21.), sbírati dříví (Nm 15, 32.), nositi břemena (Jer 17, 21.), lisovati, prodávati, vésti obchod (2. Esdr 13, 15. n.; Am 8, 5.). Sobota začínala v pátek večer a končila v sobotu večer (Lv 23, 32.). Vědomé a dobrovolné porušení sobotního klidu stíháno bylo trestem smrti (Ex 31, 14; 35, 2.). V pozdějších dobách byla přísnost v zachovávání soboty upřílišena, proti čemuž vystoupil Pán (Mt 12, 10.—12.). — Hebr. „brána“ znamená sice vchod do města, do chrámu, do hradu, avšak též do tábora a do domu, v jakých Israelité aspoň částečně v Egyptě bydlili, pravděpodobně i vchod do stanu; nepředpokládá tedy slovo to nutně usedlosti Israelitů v Palestině.

V. 11. Dt 5, 6. 21. jest celé desatero až na některé výjimky skorem doslovně opakováno. Mezi výjimkami udává se za důvod, proč se má sobota světiti, ta okolnost, že Bůh po vysvobození Israele z robot egyptských popřál mu oddechu, odpočinku. Obě tyto pohnutky se nevylučují, nýbrž doplňují. Pohnutka zde uvedená jest rázu všeobecného, týká se všech lidí, poněvadž Bůh stvořil všecky národy (proto i cizinec jest povinen sobotu zachovávati); pohnutka druhá (Dt 5, 15.) týká se jen Israele. Vyvedení Israelitů z poroby egyptské bylo jako druhé stvoření jejich (počátek národního samostatného života).

V. 12. Rodičové jsou uvedeni hned za povinnostmi k Bohu, aby tím více byla jejich vážnost zdůrazněna. V tomtéž duchu přísluší rodičům rozsáhlá pravomoc nad dětmi (21, 7.; Nm 30, 6.; Dt 21, 18.); proto též trestá se pohana rodičů jako rouhání se Bohu (Dt 21, 21.; Lv 20, 9.; 24, 15. n.). — „Cti“ ukládá nejen úctu, nýbrž i poslušnost, vděčnost a lásku, která se rodičů ve všech potřebách ujímá. Znamenáť často hebr. „kibbéd“ (= ctíti) prokazovati služby, bohatě obdarovati, potřeby životní obstarati a pod. — Poněvadž pak „rodiči“ nejsou jen dárci a pěstitelé tělesného života, nýbrž i zakladatelé, strážcové a podporovatelé duševního života, jako učitelové (Přísl. 1, 8. 10.) a vrchnosti (Gn 45, 8.; Sdc 5, 7.), tvoří toto přikázání pilíř společenského pořádku a blaha. — Zaslíbení dlouhého věku v zemi (Kanaan) dáno jest se zvláštním zřetelem k Hebreům. Dt. 5, 16. jest rozšířeno o známé zaslíbení „aby ti dobře bylo“. Také egyptské mudrosloví (Papyr Prisse) znalo zásadu, že „syn, který přijímá slovo otcovo, bude dlouho živ“.

V. 13. Následující přikázání chrání největší pozemské statky člověkovy. „Nezabiješ“ stojí na prvním místě, poněvadž život jest nezbytnou podmínkou a no-

bližnímu svému křivého svědectví. [17] Nepožádáš domu bližního svého. Aniž požádáš jeho manželky, služebníka, služebné, býka, osla, ničeho, cožkoliv jest jeho.

---

sičem ostatních zájmů člověkových. Kromě toho vražda jest porušením obrazu Božího v člověku (Gn 9, 6.), ano nepřímo útokem na samého Boha.

V. [14]. Litera tohoto zákona zakazuje sice jen cizoložství, duch jeho však přihlíží ke všem činům, které blíže nebo vzdáleněji odporují účelu spořádaného manželství, na němž závisí blaho lidstva.

V. [15]. hájí zásadu do společenského řádu hluboce zasahující — o nedotknutelnosti soukromého majetku.

V. [16]. Dle hebr.: „Nebudeš vypovídati proti svému bližnímu lživým svědectvím." „Svědek" znamená však v biblické mluvě také „žalobce". Zakazuje se tedy tímto přikázáním křivá obžaloba, křivé obvinění. Litera zákona má sice na mysli jen žalobu a svědectví před soudem. Že však zákonodárství staré bývá vesměs jen kasuistické, t j. slovy vyslovuje jen jediný případ, ale tím zároveň udává jakýsi návod k posuzování případů podobných, lze říci, že tento zákaz křivého obvinění zahrnuje také skutky podobné mimosoudní. Je tedy ochranným štítem člověkovy cti.

V. [17]. LXX klade i na tomto místě „manželku" před „dům". S ní souhlasí všecky rukopisy Dt 5, 21. (18.). — „Nepožádáš" = nebudeš chovati hříšných žádostí manželky, domu atd. Tento verš má ethicky velikou cenu, poněvadž výslovně ukládá i vniterní čistotu, tedy vniterné povinnosti mravní ano i právní, plynoucí z náboženského přesvědčení. Výslovně se uvádějí sice jen žádosti cizí ženy a cizího majetku, ale že toto zákonodárství jest kasuistické (viz svrchu), možno říci, že duch jeho jde dále, zakazuje i žádosti vraždy, poškození cti bližního atd. Bohužel, že tento ethický dosah v. 17. nedošel ve S. Z. náležitého povšimnutí, tak že teprv Pánu bylo zdůrazňovati tuto nábožensko-mravní vniternost (Mt 5, 27. 28.). — Nejstarší hebrejský opis desatera obsahuje papyr Nash (snad ze druhého století křesťanského). — Poněvadž celé desatero, až na výjimky, které byly u jednotlivých veršův uvedeny, jsou jen souborným prohlášením zákona přirozeného, do srdce každého člověka rukou Stvořitelovou zapsaného, nelze se diviti, že (některá) přikázání desatera nalezneme (rozptýlená) i v literatuře Babyloňanův a Egypťanův (v „Knize mrtvých"). V žádné zákonodárné neb mravoučné památce babylonské ani egyptské však nenalezneme přikázání — ctiti jediného Boha, nezobrazovati ho, ani posledních přikázání, jimiž se výslovně zakazují hříšné myšlenky a žádosti. — Poněvadž jest desatero celkem přirozený zákon, starý tak jako lidstvo samo, byl znám již dříve též Israelitům; na hoře Sinaji dostalo se mu však zvláštního zdůraznění (sankce) samým Bohem. Desatero jest souhrnem, tresti, jádrem celého starozákonného zákonodárství. Proto sluje desatero „zákonem", po výtce „smlouvou" (podává souhrn nejdůležitějších podmínek smlouvy Boha s Israelem), proto jest napsáno na dvou deskách, které se chovají na místě nejsvětějším. (Viz níže.) — Písmo samo výslovně praví, že zákon Hospodinem na Sinaji slavnostně prohlášený obsahuje deset přikázání (Ex 34, 28; Dt 4, 13; 10, 4.). — Důležitou otázkou bylo, jak rozděliti vv. 2.—17. na deset přikázání. Ani staří nemohli se o tom shodnouti. V latinské církvi ujalo se rozdělení sv. Augustina, který považuje vv. 2.—6. za jedno, první přikázání, a ve v. 17. vidí přikázání dvě, deváté a desáté. Domníval se totiž, že zákaz zobrazovati Boha jest již obsažen v zákazu modlářství, oba tyto zákazy pak že jsou obsaženy v přikázání „v jednoho Boha věřiti". Počítá tedy tři přikázání určující povinnosti člověka k Bohu a vidí, že jest tímto počtem naznačena trojice božských osob. V. 17. dělí ve dvě přikázání již proto, že se slovo „Nepožádáš" dvakráte opakuje; kromě toho hříšná žádost cizoložství (proti VI. přikázání) se druhově liší od hříšné žádosti cizího majetku (proti VII. přikázání). Také evangelíci augšpurského vyznání podrželi toto rozdělení. (Církev řecká však, reformovaní, jakož i anglikáni vidí I. přikázání Boží ve v. 3., II. ve vv. 4.—6., III. ve v. 7., IV. ve vv. 8.—11. atd., za to však považují v. 17. za jediné přikázání. Dnešní Židé považují za I. přikázání Boží v. 2., za II. vv. 3.—6., za III. v. 7. atd. a v. 17. celý rovněž za příkaz jediný.)

Závěrek zjevení Božího na hoře Sinajské. (20, 18.—21.)

18 Když všecek lid pozoroval rachot (hromu), kmitání (blesků),
zvuk rohu a kouřící horu, byl přestrašen, zachvácen hrůzou, jal se
vzdalovati 19 a pravil Mojžíšovi: Mluv ty s námi, a budeme poslou-
chati; nechť nemluví s námi Hospodin, abychom snad nezemřeli.
20 Mojžíš pravil k lidu: Nebojte se; neboť Hospodin přišel, aby vás
zkoušel, abyste se ho báli a nehřešili. 21 Lid tedy stanul opodál.
Mojžíš však přistoupil ku mraku, v němž byl Bůh.

Podmínky smlouvy mezi Bohem a Israelem. (20, 22.—23, 33.)

Dodatek k druhému přikázání Božímu (20, 22.—26.). Nadpis (21, 1.). O otrocích (2.—6.), o otrokyních (7.—11.). O vraždě a o jiných třech zločinech, jež dlužno trestati smrtí (12.—17.). O usmrcení muže v hádce (18. n.), otroka (20. n.), těhotné ženy (22. n.). Zákon o právu odvetném (24. n.), obrácen na otroky (26. n.). O trkavém býku (28.—32.), o dobytčeti, jež spadlo do cisterny (33. n.), o poranění zvířat mezi sebou (35. n.). Náhrada za ukradené dobytče (22, 1.—4.), za spasené osení (5. n.). O uschování věci neživotné (7.—9.), životné (10.—13.) a o náhradě škody odtud vzešlé. Náhrada za dobytče vypůjčené (14. n.). Náhrada za svedení panny (16. n.). Tři zločiny, jež se trestají smrtí (18.—20.). O cizincích (21.), vdovách a sirotcích (22—24.), o chudině (25.—27.), o vrchnostech (28.). Co přísluší Bohu, budiž svým časem odvedeno (29. n.). Zákaz požívati krve (31.). Povinnosti svědka (23, 1.—3.), soudících se (4. n.), soudce (6.—8.). Zákonná ochrana cizinců (9.). O sobotním klidu (10.—12.). Vystříhati se jmen cizích bohů (13.). O třech velikých slavnostech (14.—17.). Zákaz obětovati kvas (18a.). Zbytky obětí buďte téhož dne snědeny (18b.). O prvotinách (19a.). Kozelec nesmí býti vařen v mléce (v tuku?) své matky (19b.). Závěrek (20.—33.).

22 Hospodin mluvil dále k Mojžíšovi: Toto řekneš synům Isra-
elovým: Vy jste viděli, že jsem k vám mluvil s nebe. 23 Nebudete
dělati stříbrných bohův, aniž si učiníte bohů zlatých. 24 Oltář ze země

V. 18. Lid pln hrůzy jal se tlačiti zpět, ustupovati od hory.

V. 19. Mojžíš, mezi tím co Bůh ohlašoval základ smlouvy, nebyl na hoře. Srv. svrchu 19, 25. — „Budeme poslouchati," budeme zachovávati, co ty nám nařídíš, jakoby nám to nařídil sám Hospodin způsobem, kterým k nám právě nyní mluvil. — Dt 5, 24. nn. se podává podrobněji tato žádost starších. — Ačkoli se lid přesvědčil, že nezemřel při hrozné mluvě Boží, přece se bojí, že by se tak mohlo státi, kdyby Bůh mluvil déle. Dle Dt 5, 23. bojí se lid ohně. Dle Dt 5, 28; 18, 17. n. Bůh schvaluje žádost lidu, by k němu více přímo nemluvil.

V. 20. Hospodin nepřišel, nezjevil se, aby lid usmrtil, nýbrž aby jej přesvědčil o své velebnosti a tak rozmnožil v něm bázeň Boží.

V. 21. Dle Dt 5, 30. (27.) rozkázal Mojžíš lidu vrátiti se do tábora. — Mnozí mají za to, že s Mojžíšem odebral se na horu též Aron dle 19, 24. — Ve mraku, v mlze se zjevuje Bůh, aby naznačil, že jest jeho podstata člověku nepronikmutelná, nepochopitelná.

Úryvek 20, 22.—23, 33., napsaný dle 24, 4. 7. Mojžíšem, sluje „Knihou úmluvy". Je to nejstarší sbírka zákonodárství israelského.

V. 22. jest jakýmsi úvodem, kterým upozorňuje Bůh, že následující zákony budou míti tutéž závaznost, jako desatero slavnostně na Sinaji prohlášené (= „s nebes"), ačkoliv je bude nyní prohlašovati jen prostě Mojžíš.

V. 23.—26. jest rozvinutím zásady desatera vyslovené svrchu veršem 4. — Israelitům není dovoleno dle v. 23. oltář (o němž níže) ozdobovati nějakým obrazem. Dle hebr. „Nebudete si činiti vedle mne (bohů), stříbrných a zlatých bohů nebudete si robiti".

V. 24. zněl původně v hebr. „Oltář ze země mi učiníš... na každé místo, na němž budeš jméno mé oslavovati, přijdu k tobě..." — Zákon má na zřeteli obřad starobylých obětí (Gn 8, 20; 12, 7; 22, 9.); dle něho vystavěl později oltář Josue na hoře Hebal (na Mojžíšův rozkaz Dt 27, 4. nn.; Jos 8, 30. nn.), jakož

mi uděláte, a budete na něm přinášeti své oběti zápalné a pokojné, ovce i býky. Na každé místo, na němž bude památka jména mého, k tobě přijdu a požehnám ti. [25] Jestliže však mi uděláš oltář kamenný, nesmíš jej zbudovati z kamenů tesaných; neboť dotkneš-li se ho železným nástrojem, bude poskvrněn. [26] Nebudeš vystupovati po stupních k mému oltáři, aby se neodkryla tvá nahota.

Hlava 21. — [1] Toto jsou právní ustanovení, která jim předložíš:

[2] Koupíš-li otroka původu hebrejského, bude ti sloužiti šest let; (roku) sedmého bude darmo propuštěn na svobodu. [3] V jakém stavu přišel, v takovém ať odejde; byl-li ženat, vyjde s ním i žena. [4] Dal-li mu však pán ženu, a ta zrodí syny neb dcery, bude žena i s dětmi náležeti pánu; on však sám bude propuštěn. [5] Pakliže řekne otrok: Miluji svého pána, manželku i děti, nepůjdu na svobodu, zavede ho pán ke správcům Božím; [6] pak se postaví ke dveřím, k veřejím, a (pán)

---

i Eliáš na Karmelu (3. Král 18, 31. nn.), tedy pro oběti, které byly podávány mimo ústřední svatyni; pro tyto oltáře byly dány zákony jiné. (Viz níže.) — „Země" = hlína, písek. Místo hlíny možno dle v. 25. použiti též kamení, ale v přirozeném, nezpracovaném tvaru. (Dt 27, 5; Jos 8, 31.) Zákon chce vzdáliti příležitost zobrazovati božství vypuklinami (srv. egyptské obrazy), která by se naskytla a sváděla snadno při otesávání kamenů, které měly tvořiti oltářní stěny. Kananité — jak dokazuje oltář Sellinem v Ta'anneku objevený — stavěli oltáře z kamenů tesaných; rovněž jiní starověcí národové užívali oltářů z tesaných kamenů. (Srv. starobylý oltář v Petře.) Chtěl tedy zákonodárce zdůrazniti odlišnost bohoslužebných obřadův israelských od pohanských a tím více vzdáliti Israelity od nebezpečí účasti na modlářství. — Oltář z tesaných kamenů bude Israelitovi za poskvrněný, a proto nesmí čekati požehnání z obětí na něm přinesených.

V. [26]. Vedle důvodu zde uvedeného bylo tesání stupňů neméně nebezpečno než tesání kamenů na stavbu oltáře vůbec. Pohanští národové s Israelity sousedící stoupali po stupních k oltáři (oltář v Petře, oltář kanaanský nalezený v Ta'anneku).

Hl. 21. V. [2]. Israelita mohl se do otroctví buď sám prodati (Lv 25, 39) z bídy, nebo hebrejský zloděj, když nemohl nahraditi škody, mohl býti do otroctví prodán (Ex 22, 3.). Také otec mohl prodati své děti (Ex 21, 7.). Z pozdějších dob lze uvésti i doklad, že mohl býti prodán dlužník, když nemohl zaplatiti (4. Král 4, 1.). — Dle zákoníku Chammurapiova trvalo otroctví člena svobodné rodiny, který byl pro dluhy prodán, tři roky (§ 117.). Babyloňan (Babyloňanka) prodaný do ciziny za otroka nabýval svobody bezplatně, když se dostal koupí zase do Babylonie (§ 280.). — (Jest sporno, zda byl u Hebreů na svobodu propuštěn otrok hebrejské krve, když nastal sobotní (sedmý rok), a když otrok nesloužil ještě plných šest let. Zdá se, že nikoliv.)

V. [4]. „Ženu" buď původu pohanského, nebo Israelitku, která dosud nesloužila svému pánu šest roků a která tedy nemá práva na svobodu. — Již starosemitské právo rozeznávalo mezi těmi, kteří byli v otroctví zrozeni, a mezi soukmenovci svobodnými, kteří později do otroctví upadli.

V. [5]. předpokládá, že se u mnohých Israelitů zacházelo s otroky šetrně. Srv. Ex 20, 10; 23, 12; Lv 25, 39; Dt 12, 18; 16, 11. Viz však též Přís 29, 19. 21; Sir 33, 25 nn. — Kromě toho propuštěný otrok, který neměl jiného majetku než svobodu, nesnadno se mohl oženiti, poněvadž každý ženich měl platiti otci nevěstinu snubní dar.

V. [6]. „Správcové Boží" = vrchnost, která zastupovala místo Boží, soudcové, nebo snad kněží, aby prohlášení doživotního otroctví bylo provedeno úředně. — Propíchnutí ucha znamenalo povinnost otrokovu poslouchati; připíchnutí, tedy jakési připevnění jeho k dveřím domu znamenalo jeho trvalou příslušnost k domu pánovu. Podobný obřad byl znám i jiným národům, jak staří řečtí i římští spisovatelé svědčí (Xenofon, Plutarch, Juvenal). — Obyčej ten byl asi již v Egyptě od Israelitů zachováván (odkudž vysvětlují někteří zmínku o dveřích a veřejích), zde byl pak uzákoněn. Později bylo doživotní otroctví zmírněno v ten rozum, že roku padesátého (jubilejního) bylo dáno takovému otrokovi na vůli, chce-li jíti na svobodu neb setrvati dále v otroctví. (Jos. Flav., Starožitnosti IV, 8, 28.)

mu propíchne ucho šídlem; tak bude jeho otrokem na věčné časy. — [7] Prodá-li někdo svoji dceru za nevolnou ženinu, nebude propuštěna na svobodu, jak se obyčejně propouštějí otrokyně. [8] Kdyby se znelíbila svému pánu, za nějž byla provdána, nechť ji propustí; národu cizímu však ji nesmí prodati, kdyby jí pohrdl. [9] Jestliže ji však vdal za svého syna, bude mu jako dcerou. [10] Dá-li mu jinou ženu, postará se jí o práva manželská, aniž jí odepře šatu nebo manželského lože. [11] Pakli by (jí) těchto tří věcí neposkytl, nabude ona darmo, bez výkupného, svobody.

[12] Kdo usmrtí člověka v úmyslu zavražditi jej, smrtí ať zemře. [13] Kdo by však neukládal o život, nýbrž Bůh dopustil, že pod jeho rukou kdo skonal, — ustanovím ti místo, na které by se měl utéci. [14] Zavraždí-li kdo bližního svého zúmyslně a úkladně, toho

---

V. [7]. Otrokyně hebrejského původu docházely dle Dt 15, 12. 17. svobody po šesti letech, právě tak jako otroci dle v. 2.—6. svrchu. — Jestliže však pán pojal koupenou otrokyni za vedlejší manželku, pak tato ženina, jsouc poutem manželským k svému pánu vázána, nedošla svobody po šesti letech; tento případ má zde zákonodárce na mysli.

V. [8]. Dle hebr. „Jestliže se nelíbí svému pánu, který si ji pro sebe určil, ať ji nechá vykoupiti...“ Hlavním důvodem, proč se nelíbila, byla asi její neplodnos (srv. Gn 16, 2.); mohl ji nechati vykoupiti buď jejím otcem neb příbuzným, který ji mohl případně prodati jinému. Snad ji mohl i manžel sám prodati komukoliv, kdo byl původu hebrejského.

V. [9]. vyslovuje povinnosti tchánovy ke snaše-otrokyni.

V. [10]. Dle hebr.: „Pojme-li (pán) jinou (ženu neb ženinu kromě koupené Israelitky), nesmí ji zkrátiti v mase, šatech a manželské povinnosti.“ Vulg. má na mysli povinnosti pána, který svému synu vedle první snachy-otrokyně dal v manželství jinou ženu. První nesmí býti zkrácena, sice nabývá sama sebou svobody (v. 11.). V tomto mojžíšském zákonodárství stojí práva otroků a otrokyň na počátku, takořka v čele celého zákoníka; naproti tomu práva otroků v zákoníku Chammurapiově položena jsou až na konec. (§ 278.—282.) Již z toho vyvozují někteří, že zákonodárství israelské více uznávalo důstojnost lidskou i v otrokovi (stvořeném rovněž k obrazu Božímu) než zákonodárství starobabylonské.

V. [12.—36]. obsahují zákony hledící k ochraně života.

V. [12]. Hebr. „Kdo udeří člověka tak, že umře, budiž usmrcen“ pronáší všeobecnou zásadu odvetného práva; nerozeznává se zde mezi vraždou úmyslnou a nahodilým zabitím, kterýžto rozdíl vyplývá teprve z v. 13 n. Všeobecná zásada trestního práva nečiní rozdílu, byl-li zavražděný svobodníkem či otrokem.

V. [13]. Pozdější zákonodárství (Nm 35, 6.; Dt 4, 41.—43.; 19, 1. nn.; Jos 20) stanovilo na tento případ šest „měst útočištných“. Po dobu putování Israelitů pouští a zajisté již i dříve poskytoval vrahu útočiště (asyl) oltář, jak tomu bylo u všech starých Semitův a u jiných starověkých národů.

V. [14]. ze zásady všeobecné ve v. 12. vyslovené připomíná výslovně případ, že někdo zavraždí úkladně Hebrea (bližní); tomu nemá se dostati výhody vyplývající z práva útočištného. — Starosemitské právo, podobně jako práva jiných nevyvinutých národů, neznalo rozdílu mezi vraždou úkladnou a nahodilým zabitím; obé bylo trestáno stejně. Jest proto v mojžíšském zákonodárství, které tento rozdíl zdůrazňuje, uznati značný pokrok. Krviny, dle které ortel smrti nad vrahem vykonával nejbližší příbuzný (góél), nemohlo mojžíšské zákonodárství ještě odstraniti, poněvadž nevyspělý stav sociální národa israelského toho nedovoloval, avšak omezilo ji náležitě. Dle Nm 35, 12; Dt 19, 2. nn. bylo vraždu nejprve soudně vyšetřiti. Byla-li soudně zjištěna vražda úkladná, byl vrah vydán góélovi (dědicovi), aby popravou vraha bylo zadost učiněno právu Božímu, porušenému zničením jeho obrazu v člověku (a poskvrněním svaté půdy) Gn. 9, 6; Nm. 35, 33. Soukromou mstu Starý zákon zakazoval. (Sir 28, 1. Srv. Dt 32, 35; Řím 14, 19.) S vrahem, který se na místo útočiště utekl (jak z pozdějšího zákonodárství Nm 35, 24. n.; srv. s 3. Král 1, 50. n. vidno), soud zavedl vyšetřování. Byla-li shledána nezaviněnost vraždy, bylo asi vyjednáváno s příbuzným, s jakou náhradou, s jakým výkupným by se spokojil. (Vražda úkladná nemohla býti vykoupena Nm 35, 31.) — Dle Nm 35, 25. mohl zůstati ten, kdo bezděky zabil bližního, v městě útočištném načež po smrti veleknězově mohl se bezstarostně vrátiti domů. — Za

(i) od mého oltáře odtrhneš, aby byl usmrcen. — [15] Kdo zasadí ránu otci svému neb matce, smrtí ať zemře. — [16] Kdo ukradne člověka a prodá jej, bude-li usvědčen z viny, smrtí ať umře. — [17] Kdo by proklínal otce svého neb matku, smrtí ať zemře.

[18] Jestliže muži v hádce jeden druhému zasadí ránu kamenem nebo pěstí, a tento sice nezemře, ale nemocen poleží na loži — [19] a když povstana choditi bude venku o holi, bez trestu bude sice, kdo ránu zasadil, avšak co onen zameškal, jakož i výlohy léčebné jest povinen hraditi. — [20] Kdo zbije otroka svého neb otrokyni holí tak, že mu zemře pod rukama, dopouští se zločinu. [21] Jestliže však přežije jeden nebo dva dni, nebude podléhati tomuto trestu, poněvadž tu jde o jeho peníze. — [22] Ude-

vraždu byl jen vinník osobně zodpovědným; nesměl býti za ni trestán příbuzný vrahův. Liší se tedy toto zákonodárství značně od prakse, jakou se krvina provádí dnes mezi arabskými beduiny. — Zákoník Chammurapiův nezmiňuje se vůbec o vraždě úkladné. Nahodilé zabití patricia jest dle § 207. vykoupiti nevelikým obnosem $1/2$ míny stříbra. Ani krviny ani práva útočištného nezná. Z toho plyne, že zákoník Chammurapiův předpokládá již poměry sociální mnohem vyspělejší, urovnanější, neplyne však odtud větší výše ethická, která by převyšovala ethiku zákonodárství mojžíšského.

V. [15]. Zákon má na mysli jen úder, poranění; o usmrcení nemluví, pokládaje vraždu rodičů za věc skorem nemožnou. Chammurapi v § 195. trestá ránu zasazenou synem otci useknutím ruky, která se onoho zločinu dopustila. Matky proti podobné křivdě Chammurapi nechrání. Myšlenkově příbuzný s v. 15. jest v. 17., který proto právem v LXX hned za v. 15. následuje. Srv. Lv 20, 9; Dt 21, 21. — Patrno, jak vysoce si vážil S. Z. autority rodičů. Urážkou rodičů totiž se uráží velebnost Boží; proto se též trestá proklínání rodičů tak, jako rouhání se Bohu (Lv 24, 16.).

V. [16]. Omezení otrokářství. — Dle hebr.: „Kdo ukradne člověka, buď že ho prodá nebo bude nalezen v jeho držení...“ Dt 24, 7. omezuje tento zákaz jen na krádež příslušníka národa hebrejského. „Krádež“ neznamená tu jen krádež v nejužším významu slova, nýbrž i loupež. — Chammurapi omezuje trest smrti na toho, kdo ukradne nevyspělého syna (§ 14.), a zařazuje tento paragraf mezi ustanovení o krádeži majetku; zde však jest připojen zákon ten k trestním ustanovením proti bezpečnosti života, z čehož lze vyvozovati, oč více než Chammurapi cení zákonodárství mojžíšské osobní svobodu, když na roveň ji staví téměř životu.

V. [18.—27]. Tělesná poranění a) svobodného Israelity, b) otroka.

V. [18. n.] „Co zameškal“ = vzešlou škodu a ušlý zisk. — Dle starobabylonského práva (§ 206.) ten, kdo odpřisáhl, že neporanil druhého vědomě, zaplatil jen léčebné výlohy; takové poranění bývalo následkem hádky. Podlehl-li poraněný později ranám, zaplatil škůdce půl nebo — byl-li poraněný chudým — třetinu míny (§ 207.), mohl-li přísahou dokázati, že neměl úmyslu ho smrtelně zraniti. — Zákonodárství mojžíšské v těchto případech neužívalo přísahy; když útočník neužil smrtícího nástroje, nýbrž zasadil ránu buď pěstí nebo předmětem, který právě mu byl po ruce, považovalo se za právní předpoklad, že neměl plného úmyslu druhého poraniti.

V. [20]. má na zřeteli případ, že pán trestaje otroka usmrtí ho. — „Dopouští se zločinu,“ za který musí býti potrestán; jak, o tom ponecháno rozhodnutí soudcům. Nelze tu mysliti na trest smrti, neboť zákon neužívá obvyklé formule „smrtí ať zemře“. Že raněný zemřel následkem ran holí, a ne smrtícím nástrojem, jest právní předpoklad, že nejde o vraždu zcela vědomou a dobrovolnou; předpoklad jest odůvodněn též tím, že nelze míti za to, že by pán otroka, který představuje malý kapitál, chtěl usmrtiti a tak vyhoditi peníze, které za něho dal. Zákon nečiní tu rozdílu mezi otrokem původu hebrejského a nehebrejského. Usmrtil-li někdo otroka ne svého, nýbrž jiného pána, bylo skutek souditi dle v. 13. n. — Chammurapi stíhá (§ 199., 213.) jen peněžitými pokutami poranění otroka, který jest majetkem jiného.

V. [21]. Jde tu o jeho peníze, které dal za otroka, neb které aspoň by mohl utržiti, kdyby jej prodal, které však nyní usmrcením otroka ztrácí.

V. [22]. Těhotná žena chtěla asi se zastati svého muže (Dt 25, 11.), neb vůbec rváče rozdvojiti. — Dle hebr.: „Hádají-li se mužové a udeří při tom těhotnou ženu, že plod jejího života vyjde, nestala-li se žádná jiná škoda, budiž potrestán peněžitou pokutou...“ — „Ne-

ří-li jeden z rozvaděných mužů těhotnou ženu tak, že sice potratí, sama však zůstane na živu, bude potrestán (peněžitou) pokutou tak velikou, jakou manžel ženy (té) žádati bude a jakou (mu) soudcové přisoudí.
23 Pakliže bude její rána smrtelná, ať dá (vinník) život za život,
24 oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, 25 spáleninu za spáleninu, ránu za ránu, modřinu za modřinu. — 26 Udeří-li někdo svého otroka neb otrokyni do oka a učiní-li je tak jednookými, propustí je za oko, které jim vyrazil, na svobodu; 27 rovněž propustí na svobodu svého otroka neb otrokyni, jestliže jim vyrazil zub.
28 Potrká-li býk muže neb ženu tak, že zemrou, bude ukamenován, masa jeho nesmí se požívati, majitel býka však nepodléhá trestu. 29 Byl-li však býk již dříve trkavým, a majitel jeho, ačkoliv byl varován, nehlídal ho, budiž býk, který usmrtí muže neb ženu, ukamenován a pán jeho rovněž buď usmrcen. 30 Bude-li mu uloženo výkupné, ať dá za svůj život tolik, kolik bude od něho žádáno. 31 Rovněž potrká-li chlapce neb dívku, budiž podobně pokutován. 32 Potrká-li

---

stane-li se jiná škoda" matce, dítěti neb oběma. — Soudcové měli patrně rozhodnouti, zdali obnos mužem žádaný není přemrštěný. Trest bude tedy stanoven za to, že ženu udeřil.

V. 23. Hebr. nemá „její" a má proto na zřeteli nejen smrtelnou ránu zasazenou matce, nýbrž i smrt dítěte ano i smrt jednoho z rozvaděných mužů. V různých těchto případech dlužno vyměřovati trest dle všeobecné zásady práva odvetného: Život za život, oko za oko atd. — Dle § 209. práva babylonského ten, kdo udeřil svobodnickou ženu, že potratila, zaplatí deset lotů stříbra; zemřela-li však ta žena, měla býti za trest usmrcena údercova dcera (§ 210.). Byla-li ona žena z nižšího stavu, bylo mu zaplatiti za potrat nebo předčasny porod 5 lotů (§ 211.) a za smrt matky půl míny (§ 212.). Byla-li matka otrokyní, platil za potrat jen 2 loty (§ 213.) a za smrt matky jednu třetinu míny stříbra (§ 214.).

V. 24. n. Zákoník připojuje (dle Vulg.) k předcházejícímu zákonu všeobecnou zásadu práva odvetného, zakládajícího se na důsledném provedení přísné spravedlnosti. Právo to bylo prohlášeno též Solonem a pojato i do zákona práva římského (dvanácti desek). Také §§ 195.—201. zákoníku Chammurapiova obracejí zásadu práva odvetného na určité případy. Ze židovského podání však možno dokázati, že bylo lze za tělesná poranění vykoupiti se pokutou peněžitou. Bylo asi vyjednáváno mezi škůdcem a poškozeným, chce-li se tento spokojiti výkupem, a byla též asi od případu k případu smluvena výše jeho. Dle Dt 19, 18 nn. kdo křivě před soudem svědčil, nesměl se vykoupiti, poněvadž se tím neprovinil jen proti straně, nýbrž i proti veřejnému soudnictví. Ukladnou vraždu nebylo rovněž možno vykoupiti. (Viz svrchu.) Ostatně již ve v. 26 n. se stanoví jakási výměna, výkup, za vyražené oko a zub otroku neb otrokyni.

V. 26. n. hájí vydatně lidských práv otroků. Poněvadž staré právo bývá jen kasuistickým (viz svrchu), jest možno důvodně rozšířiti tento zákon na poruchu i jiných tělesných údů. Důvodně také vypočítali rabíni 24 podobné případy. Zákon Chammurapiův nemá obdobných ustanovení.

V. 28.—32. Usmrcení člověka zvířetem.

V. 28. Litera zákona mluví sice jen o býku, který trkl, ale myslí se tím zákonem jakékoli dobytče a jakékoli poranění. — Účelem zákona jest, aby Israelité tím více se hrozili prolití lidské krve, vraždy. — Masa ukamenovaného zvířete nesmělo se požívati, poněvadž bylo považováno za nečisté. Srv. Gn 9, 5. — Chammurapi nenařizuje pro tento případ smrti zvířete, jen stanoví beztrestnost jeho majitele (§ 250.). Zákon ujímá se nevinného majitele, poněvadž je ztrátou dobytčete již dosti potrestán.

V. 29. Varovati majitele takového býka bylo dlužno před svědky, by to mohlo býti soudně dokázáno. Dle starobabylonského práva bylo v podobném případě zaplatiti majiteli půl míny stříbra za život svobodného občana a třetinu míny za život otrokův (§§ 251., 252.).

V. 31. „chlapce neb dívku" = nedospělé děti.

V. 32. „Třicet lotů stříbra" — tolik průměrně stál jeden otrok. Obnos 30 lotů, to jest půl míny, žádalo právo starobabylonské za život svobodného ob-

otroka neb otrokyni, dá (jejich) pánu třicet lotů stříbra, býk pak budiž uházen kamením.
33 Nechá-li kdo otevřenou cisternu, nebo vykopává-li někdo cisternu a nepřikryje ji, spadne pak do ní býk neb osel, 34 zaplatí pán cisterny cenu zvířat, mrtvoly zvířat však budou jeho. — 35 Poraní-li cizí býk něčího býka tak, že zdechne, ať prodají živého býka a rozdělí se o jeho cenu; o maso mrtvého ať se rovněž rozdělí. 36 Věděl-li však pán již dříve, že jest jeho býk trkavý, a nehlídal ho, nahradí býka býkem, tělo usmrceného bude však celé jeho.

Hlava 22. — 1 Ukradne-li kdo hovězí dobytče neb ovci a zabije-li je nebo prodá, pět kusů hovězího dobytka za jeden kus nahradí a čtyři ovce za jednu ovci. — 2 Bude-li zloděj, přistižený když se dobýval do domu nebo jej podkopával, tak poraněn, že zemře, nebude ten, který ho poranil, vinen krví; 3 dopustil-li se však toho po východu slunce, spáchal vraždu, ať tedy také zemře. Nemá-li (zloděj), čím by krádež nahradil, budiž sám prodán. 4 Nalezne-li se u něho ukradená věc, býk, osel neb ovce, živá, dá náhradu dvojnásobnou.
5 Učiní-li kdo škodu na poli neb na vinici, nebo nechá-li své dobytče pásti se na cizím, nahradí dle odhadu škody tím, co má nej-

---

čana. Srv. svrchu v. 29. Smrti majitele býka tedy právo Chammurapiovo v těchto případech nežádalo.

V. 33.—36. Právní ustanovení o usmrcení dobytka. Po zákonech o ochraně života klade náš zákoník právo na ochranu majetku (22, 1.—17.). Přechodem tu jsou v. 33.—36., spojující život (zvířat) a majetek (u Hebreů hlavně v dobytku).

V. 35. „Rozdělí se“ oba majitelé býků. — Zákoník Chammurapiův nemá k v. 33.—36. žádného obdobného paragrafu.

Hl. 22. V. 1. Zákon rozeznává, zda se ukradené dobytče nalezne u zloděje, nebo zdali se již nenalezne, když je buď prodal neb zabil. V prvém případě (v. 4.) hradí jen dvojnásobně, v druhém patero- příp. čtyřnásobně; prostě z té příčiny, že druhý případ je trestuhodnější, neboť zloděj se snažil zničiti všecky stopy svého činu; předpokládá tedy větší zlobu — dvojnásobnou, a proto musí hraditi dvakrát dva kusy, tedy čtyři. Pět kusů, tedy o jeden více, bylo asi hraditi proto, poněvadž bylo původnímu majiteli ukradeného dobytčete vůči držiteli jeho, který je v dobré víře koupil, svědky dokázati, že dobytče jest skutečně jeho; nepodaří-li se mu svědky věc dokázati, musí držiteli sám majitel dáti jednoho býka, kterého mu pak zloděj musí nahraditi zároveň se čtyřnásobnou pokutou, tedy pětkrát. (Srv. Chammurapiův zák. § 9.—13.) Tresty stanovené na krádež dobytka jsou ostřejší než na krádež jiných předmětů, poněvadž tyto si každý snáze může skrýti, stád však, která se venku pasou, nelze snadno uhlídati. Chammurapi stanoví na každou krádež, tedy i na krádež dobytka, trest smrti; patřila-li věc ukradená chrámu neb králi, bylo kromě ztráty života platiti velikou pokutu. (§ 6. nn.)

V. 2. má na mysli vloupání se do domu v noci, v. 3. vloupání za dne.

V. 3. Vrah zloděje, který se chtěl vloupati za jasného dne, podléhá tedy trestu dle zákona 21, 12., poněvadž za dne mohl zloděje poznati, snáze polapiti a pak i soudně stíhati, než v noci. Chammurapi nečiní rozdílu mezi nočním a denním vloupáním a káže každého zloděje na místě, kde se vloupal, usmrtiti a pohřbíti (§ 21.). V hebr. není trest smrti tak jasně vysloven nad vrahem denního zloděje, a proto lze míti za to, že byla jeho výměra ponechána uznání soudců v jednotlivých případech. — Otroku takovému bylo sloužiti dle Ex 21, 2. nejdéle šest let. Dle Jos. Flavia (Star. XVI, 1, 1.) nesměl býti prodán leč Hebreovi.

V. 5. n. Aby se škůdce nemohl vymlouvati, že osení, které nechal svým dobytkem spásti, bylo v bídném stavu, stanovil zákon, že v takovém případě bude se předpokládati, že bylo ve stavu nejlepším. Jde tu o poškození z nedbalosti. Chammurapi však předpokládá v podobném případě úmysl pastýřův poškoditi cizí pole, a proto stíhá pastýře trestem přísnějším. Nejen že poškozený může požnouti pole pastýřova, pastýř nad to musí platiti za každý „gan“ 20 „gur“ (velbloudích nákladů?) § 57., 63. — „Hloží,“ kterým jest pole oploceno. — O škodě vzniklé polním požárem se Chammurapi nezmiňuje. — Gan = 6½ ha. Gur = 120 l.

lepšího na poli neb na vinici. [6] Vznikne-li oheň, zachvátí-li hlož
a stráví-li obilí buď ve stozích nebo na stojatě (ještě) na poli, ať na-
hradí škodu ten, kdo oheň zapálil.

[7] Dá-li kdo příteli peníze nebo zboží schovat, a budou-li tomu,
kdo je přijal, ukradeny, ať nahradí zloděj, bude-li nalezen, (věc)
dvojnásobně; [8] nebude-li však nalezen, budiž majitel domu pohnán
před Boží soudce a nechť odpřisáhne, že nesáhl svou rukou po ma-
jetku svého bližního, [9] aby ho ošidil o býka, o osla, o ovci o šat,
neb o cokoliv, čím může býti poškozen; soudcům Božím budiž pře
obou předložena, a jestiže oni usoudí, nahradí svému bližnímu dvoj-
násobně. [10] Svěří-li kdo svému bližnímu v opatrování osla, býka,
ovci neb jakékoliv dobytče, které však zdechne, bude poškozeno, nebo
nepřítelem uloupeno, tak že toho nikdo neviděl: [11] rozhodniž mezi
nimi přísaha, že nevztáhl ruky své na majetek svého bližního; ma-
jitel ať přísahu přijme, onen pak nebudiž nucen k náhradě. [12] Bylo-li
(mu) však (dobytče) ukradeno, nahradí majiteli škodu. [13] Bylo-li roz-
trháno dravcem, ať přinese roztrhané dobytče majiteli, hraditi však
nebude nic.

[14] Kdo si od bližního svého něco z těchto (dobytčat) vypůjčí,
dobytče však stihne úraz nebo zdechne v pánově nepřítomnosti, budiž
přinucen dáti náhradu; [15] byl-li však pán přítomen, nemusí hraditi,
zvláště byla-li mu placena mzda za jeho práci.

V. [7]. Hebr. k „u k r a d e n y“ přidává „z d o m u“ uschovavatelova. — Dvojnásobně nahradí dle v. 4. (majiteli).

V. [8]. Hebr. o této přísaze ničeho neví, nýbrž stanoví, **ž e s o u d c ů m b u d e v y š e t ř i t i**, „zdali nevložil své ruky na majetek bližního“.

V. [9]. spojuje Vulg. s předchozím. V hebr. začíná novou větu, která předpisuje způsob vyšetřování, jaký byl podán ve v. 8. pro podobné případy, při kterých jest odůvodněné podezření podvodu: „Kde jde o zpronevěření, ať již běží o býka, osla . . ., soudcům budiž věc předložena.“ Dle práva starobabylonského (§ 125.) byl uschovatel povinen vlastníkovi svěřenou věc, byla-li ukradena, nahraditi, a sám se měl vypořádati se zlodějem.

V. [10]. Kdyby byli svědkové, kteří by nezaviněnou ztrátu dobytčete dosvědčili, nebylo by třeba přísahy, kterou žádá v. 11.

V. [11]. „P ř í s a h u p ř i j m o u t i“ = přísahou se spokojiti.

V. [12]. Trestá se nedbalost pastýřova při hlídání svěřeného dobytka. Předpokládá se, že pastýř sám, jemuž dobytče bylo svěřeno, nedopustil se krádeže; kdyby bylo podezření, že zvíře ukradl, bylo by případ posuzovati dle v. 8. Kdyby bylo jisto, že zlodějem je pastýř sám, nestačilo by jen dobytče nahraditi, jak se tuto velí, nýbrž bylo by třeba dvojnásobně nahraditi. Srv. v. 4. 7. — Se zákony těmito souhlasí Chammurapi v § 266. (Srv. též §§ 263., 267.)

V. [13]. Co zbude z dobytčete roztrhaného dravcem, zejména kůže, jest „corpus delicti“, dle něhož jest možno jednak zjistiti totožnost zvířete, jednak lze na zbytcích pozorovati stopy drápů dravcových. Srv. § 244. zákoníku Chammurapiova.

V. [14]. Půjčil-li majitel bližnímu bezplatně dobytče, přijímá výpůjčce za ně všecku zodpovědnost; zdechne-li a vlastník sám nemohl se přesvědčiti, zda byl výpůjčce vinen ztrátou, předpokládá právo nedostatek povinné péče u vypůjčce a žádá prostou náhradu vypůjčeného.

V. [15]. Je-li vlastník přítomen a vidí-li, kterak jeho dobytče přichází k úrazu, předpokládá zákon, že měl sám úraz odvrátiti neb aspoň mohl se přesvědčiti, že výpůjčce není vinen ztrátou jeho majetku. — Dle Vulg. nebyl v daném případě k náhradě povinen ani najatý dělník, který pracoval dobytčetem svého zaměstnavatele. Z toho lze vyvozovati, že najatý dělník, jemuž pošlo dobytče v **n e p ř í t o m n o s t i p á n o v ě**, byl vázán k náhradě ze své mzdy. — Jiní však jinak toto záhadné místo vykládají: Dá-li se někdo najmouti se svým dobytčetem, jež při práci utrpí úraz, jest najatý, a nikoli najímatel za škodu zodpověden. — Dle jiných

16 Kdo svede pannu ještě nezasnoubenou a bude s ní spáti, vy-
platí ji a pojme ji za manželku. 17 Nebude-li otec panny chtíti ji dáti,
zaplatí náhradou tolik, kolik jménem snubního daru panny obyčejně
dostávají.
18 Čarodějů nenecháš na živu.
19 Kdo bude obcovati (tělesně) se zvířetem, smrtí ať zemře.
20 Kdo přináší oběti bohům, a ne jedinému Hospodinovi, budiž
usmrcen.
21 Cizince nebudeš zarmucovati aniž utiskovati; byliť jste i vy
cizinci v Egyptě.
22 Vdově a sirotku nebudeš křivditi. 23 Ublížíte-li jim, budou vo-
lati ke mně a já budu slyšeti křik jejich; 24 hněv můj vzplane, budu
vás usmrcovati mečem, tak že manželky vaše ovdoví a synové vaši osiří.
25 Půjčíš-li peněz někomu z mého lidu, chuďasovi, který s tebou
bydlí, nebudeš na něho nastupovati jako vydřiduch, aniž ho vymá-
háním úroků budeš utiskovati. 26 Vezmeš-li od svého bližního do
zástavy (svrchní) roucho, vrátíš mu je před západem slunce. 27 Jeť ono
jediným rouchem, kterým přikrývá své tělo, nemaje jiného, v čem by
spal; bude-li ke mně volati, vyslyším ho, poněvadž jsem soucitný.
28 O soudcích Božích nebudeš zle mluviti a vládci svého národa
nebudeš zlořečiti.

---

vlastník, který najal zvíře, nemůže v daném případě žádati od nájemce náhrady, poněvadž přijav nájemné, vzal na se též nebezpečí škody.

V. 16. Poněvadž měl otec právo žádati od ženicha za dceru „dar“, byl jejím porušením hmotně poškozen; proto mezi poškození majetku zařazen zákon vyslovený v. 16. n. — „Kdo svede“ není míněno ani násilné smilstvo, které stíhá Dt 22, 25., ani obcování se ženštinou, která se sama nabízí (nevěstky). — Kdo svede pannu již zasnoubenou, podléhá trestu stanovenému na cizoložství (Dt 22, 23.). — „Vyplatí ji,“ t. j. zaplatí otci nevěstině tak zvaný móhar, „dar za nevěstu.“ Nebyla to koupě v přesném slova významu; tak byly kupovány jen ženiny dle Ex 21, 7. — Téměř u všech národů, jejichž sociální poměry nejsou ještě vyvinuty, nevěsta se od otce buď kupuje neb se mu aspoň jménem „daru za nevěstu“ dávají peníze.

V. 17. Určitěji v hebr.: „(svůdce) odváží mu (otci) tolik stříbra, mnoho-li činí móhar za pannu“.

V. 18. Hebr. jmenuje výslovně jen „čarodějnice“. Ženy bývaly k čarám více nakloněny než muži. — „Nenecháš na živu“ = nebudeš trpěti, usmrtíš. Trestem smrti se čarodějství pokutuje, poněvadž škodilo bližnímu a u starých národův úzce souviselo s bohoslužbou a tedy s modlářstvím. Jak čarodějství, které jiného poškozovalo, bylo ve starém Babyloně posuzováno, patrno z § 2. zák. Chammurapiova, který vyslovuje ortel smrti nad tím, kdo by bezdůvodně obvinil jiného z čarodějství; kromě toho majetek obviňujícího připadne nevinně obviněnému

V. 19. O tomto zločinu (bestialitě), ve starém východě značně rozšířeném (srv. Lv 18, 23.—25.), Chammurapi mlčí.

V. 20. Hebr. stanoví „klatbu“ (cherem). Lv 27, 28. nn.; Dt 13, 13. nn.

V. 21. V době, kdy úzkoprsý národní egoismus, po celém starém východě rozšířený, nenáviděl cizinců („barbarů“) a považoval je za osoby postrádající jakéhokoli práva, má tento a jemu podobné předpisy v bibli velikou cenu ethickou. Cizinci sídlili u Israelitů buď přechodně (hosti), neb se u nich i trvale usadili. Má býti s nimi zacházeno jako s vlastními soukmenovci (Lv 19, 33. n.; Dt 10, 19.; 24, 14.; 27, 19. a jj.). Jen Kananejští byli z tohoto zákona vyloučeni. Chammurapi se ve svém zákoníku o cizincích nezmiňuje. — Důvod: Co jste nechtěli, aby se vám činilo v Egyptě, kde jste byli též cizinci, nečiňte nyní vy sami.

V. 22. Po cizincích následují ze svých ti, kdož jsou společensky a právně nejslabší — totiž vdovy a sirotci.

V. 23. n. Poněvadž vdovám a sirotkům jest těžko dovolati se soudně práva, bude Hospodin sám jejich ochráncem a mstitelem. Utiskování vdov a sirotků

29 Desátky a prvotiny své budeš bez odkladu odváděti, prvorozeného ze svých synů mi daruješ. 30 Podobně učiníš s hovězím dobytkem a s ovcemi; sedm dní ať jsou (prvorozenci) u své matky, dne osmého mi je odevzdáš.

31 Buďte mi lidmi svatými; masa nakousnutého dravou zvěří nesmíte požívati, nýbrž hodíte (je) psům.

Hlava 23. — 1 Nebudeš lživě vypovídati; aniž se spolčíš s bezbožným, abys v jeho prospěch křivě svědčil. 2 Nepůjdeš za davem v konání zla; aniž u soudu přidržíš se většiny, když bys se tím uchýlil od pravdy. 3 Ani chudému nebudeš u soudu straniti.

4 Potkáš-li býka neb osla, který se tvému odpůrci zaběhl, při-

---

bude trestati tím, že manželky a děti utiskovatelův upadnou též v žalostný stav utiskovaných.

V. 25. „Vydřiduch" = věřitel, který bezohledně vymáhá půjčenou jistinu. Hebr. zapovídá žádati z půjčeného Hebreovi úroky. Určitěji zákaz bráti jakékoliv úroky vysloven Lv 25, 35. nn.; Dt 23, 19. nn.; od cizinců bylo Hebreům dovoleno bráti úroky z půjček. Také u jiných národův, u nichž není národohospodářský a finanční ruch ještě příliš vyvinut, nalézáme hluboké mravní přesvědčení, že dlužno potřebujícímu pomoci bezplatnou půjčkou a že vymáhati odměny za půjčku není dovoleno. Úrok a lichva splývají u nich v jeden pojem. Naproti tomu u Babyloňanův a zejména u Assyrů půjčovalo se na vysoké až lichvářské úroky, jak patrno z četných dlužných úpisů na hliněných tabulkách, které se nás dochovaly.

V. 26. Noci bývají v Palestině i v sousedních krajinách značně chladné proti vysoké teplotě denní, proto spáti bez teplé přikryvky jest nebezpečno. (Dt 24, 6. 10.—13. 17b.) Dosud zahaluje se chudý venku přenocující Arab do pláště, který jest jeho jedinou přikryvkou. — Bez pláště spící bude „volati", to jest stěžovati si do svého věřitele, jako ve v. 23. volají k Bohu utiskované vdovy a sirotci. — Když je Bůh „vyslyší", zakročí trestně proti nemilosrdnému věřiteli.

V. 29. n. Hebr. místo „desátky a prvotiny" má pojem všeobecnější: „Z tvého přebytku a z (tvých) tekutin" dávky neodkládej." „Přebytek" = polní plodiny a ovoce, „tekutiny" = víno a olej. — Dle hebr. zní 28b: „Prvorozence tvého dobytka mi zasvětíš. (29.) Takto naložíš se svým hovězím dobytkem a se svým bravem: sedm dní budou u své matky, dne osmého pak mi je odevzdáš." Sedmička měla i zde náznačný (symbolický) význam dokonalosti. Zvíře prvých sedm dnů nehodilo se za oběť; způsobilou žertvou stalo se teprv osmého dne. Prvorozenec od toho dne byl považován již za majetek Boží a mohl býti obětován; posvátný tento úkon mohl však býti odložen na dobu pozdější (Dt 15, 19. n.).

V. 31. Srv. 19, 6. — Zvířata Bohu zasvěcená (prvorozená) mají býti hlídána a živena svému Pánu; bude-li zvíře takové dravcem poraněno, nebude moci býti obětováno; avšak ani požívati ho nesmějí Israelité, nýbrž nechají je na pospas divokým psům. Pokud budou zachovávati tento předpis, potud sami budou čisti, svati.

Hl. 23. V. 1.—9. obsahuje sbírku starobylých pořekadel (přísloví), jak se chovati u soudu.

V. 1. „Bezbožný" = kdo není v právu.

V. 2a. podává všeobecnou zásadu neříditi se davem, ulicí, proti pravdě a právu. V. 2b. obrací všeobecnou zásadu na výpovědi svědkův u soudu. I když většina svědků křivě svědčí, ty, nenechávaje se tím másti, mluv jen pravdu. — Pravděpodobněji však místo „většiny" dlužno míti na mysli nepravdivé výpovědi svědků zámožných, kteří by mohli svého vlivu užiti k utiskování toho, kdo by jinak svědčil. Proti těmto boháčům stojí chuďas, o němž mluví v. 3.

V. 3. Ani ohled na boháče a jeho vliv, ani zase ohled na chuďasa a soustrast s ním nesmí od pravdy a spravedlnosti odvrátiti ani svědka ani soudce. Zavrhuje se milosrdenství, kdyby bylo příčinou, že by se porušilo právo. Srv. Sir. 4, 10.

V. 4. Ze souvislosti uzavírá právem Hummelauer, že „odpůrce" (v. 4.) a „ten, který tě nenávidí" (v. 5.) znamená strany, které vedou soudní spor. Jako totiž v. 1.—3. napomínal svědkův a jako v. 6.—8. napomíná soudců, tak

veď mu jej. [5] Shledáš-li, že osel tvého nenávistníka pod břemenem klesl, nepomineš ho, ale pomůžeš mu ho pozdvihnouti.

[6] Nedáš se svésti k porušení práva chudého. [7] Lži se budeš vystříhati. Nevinného a toho, který jest v právu, nezabiješ; neboť mám v ošklivosti bezbožného. [8] Nebudeš přijímati darů, poněvadž i moudré lidi zaslepují a převracují věc spravedlivou.

[9] Cizince nebudeš utiskovati; víte zajisté, jak mu jest, poněvadž jste i vy sami byli cizinci v Egyptě.

[10] Po šest let budeš svou půdu osívati a kliditi její úrodu. [11] Sedmého však roku necháš ji ležeti ladem a odpočinouti si, aby ji užívali chudí tvého lidu; a cokoli zbude, ať stráví polní zvířata; taktéž učiníš se svou vinicí i olivovnou. [12] Šest dní budeš pracovati; sedmého dne přestaneš (pracovati), aby si býk tvůj i osel odpočinul a aby se osvěžil syn tvé otrokyně i cizinec.

[13] Všecko, co jsem vám řekl, zachovávejte. Při jménu cizích bohů nepřísahejte, aniž buď slyšeno z úst vašich.

[14] Třikráte do roka budete mi slaviti svátky. [15] Zachovávej slavnost přesnic. Po sedm dní budeš jísti přesné chleby, jak jsem ti přikázal v době měsíce nových plodin, když jsi vycházel z Egypta; nesmíš se dostaviti přede mne s prázdnem. [16] (Budeš) také (zachovávati) slavnost žní, prvotin to tvé práce, toho, co jsi vysel na své pole; také slavnost na sklonku roku, když budeš míti všecky své plodiny

---

i v. 4. n. má na zřeteli sporné *strany*. Povinnosti lásky k soukmenovcům nelze odpírati ani tomu, s nímž vede Hebrej spor. (Dt 22, 1. n.) — Slova ta jsou předzvěstí evangelického Mt 5, 44.

V. 6. Varuje *soudce* vynésti nespravedlivý rozsudek proti chudému (a vůbec jakýkoliv nespravedlivý soudcovský čin zakazuje. Srv. Dt 24, 17; 27, 19; 16, 19.)

V. 7. Lži se soudce nevyhýbá, připouští-li falešné svědectví za pravé, jestliže důkaznost výpovědí svědků zveličuje nebo zmenšuje a pod. — „*Zabíti*“ může soudce zejména „*justiční vraždou*“. — Místo „*mám v ošklivosti*“ hebr. „*neprohlásím za spravedlivého, kdo se dopouští bezpráví.*“ Proti rozsudku nespravedlivého soudce staví Bůh rozsudek svůj.

V. 8. „*Darů*“ = úplatků (Dt 10, 17; 16, 19; 27, 25.). — „*Převracejí*“ = staví vzhůru nohama; co bylo dříve bílé, jest nyní černé, co bylo spravedlivé, jest podplacenému bezprávím, a naopak.

V. 9. Zákaz daný 22, 21. se tu opakuje, by nebylo proti cizincům zneužíváno soudů.

V. 10.—12. Zákon náboženský (Lv 25.) má též význam a důležitost v občanském životě, proto se uvádí i zde mezi občanskými zákony. Sedmička *dnů* (týden, sobota) byla rozšířena na sedmý *měsíc* i na sedmý *rok* (sobotní). — Plodiny sedmého roku jsou společným majetkem všech Israelitů. Vlastník pole může jich též užívati (Lv 25, 6.).

V. 13. Hebr. zapovídá nejen při cizích bozích „*přísahati*“, nýbrž i na cizího boha *pamatovati*, tedy vzpomínati, mysliti. — Pozdější Israelité, vykládajíce přísně toto místo, jména cizích bohů buď komolili, nebo je zaměňovali jmény jinými. (Na příklad místo Abed-Nebo (Služebník boha Nebo) vyslovovali Abed-Nego. Dn 1, 7.)

V. 15. Na prvním místě se uvádějí přesnice, poněvadž byly svátkem, který lze nazvati *narozeninami národa*. — Příkaz slaviti slavnost přesnic viz Ex 12. Místo „*měsíce nových plodin*“ v hebr. „měsíce abib“ = měsíce klasů (nisan). — Místo „*když*“ lépe s hebr. „*poněvadž*“ jsi vyšel . . . — Dostaviti se „před Hospodina“, t. j. ke svatyni. K této „*poutní slavnosti*“ neměl se dostaviti Israelita s prázdnou, nýbrž měl přinésti Bohu oběti, podobně jako poddaní přinášeli na východě svým panovníkům dary.

V. 16. „*Slavnost žní*“ (obžínky) jsou *letnice*, které se slavily padesátého dne po veliké noci (Lv 23.; Dt 16.). — Slavnost na sklonku roku *hospodářského* konala se prostřed měsíce ethaním (později tišri), když bylo skončeno česání ovoce a vinobraní (na konci našeho září a počátkem října).

s pole sklizeny. 17 Třikráte do roka dostaví se každý muž tvůj před
Hospodina, Boha tvého.
18 Nebudeš obětovati zároveň s krví mé oběti kvašeného chleba.
Aniž smí zůstati [tučné] části sváteční oběti mé do (druhého) rána.
19 Prvotiny plodin půdy tvé doneseš do příbytku Hospodina,
Boha tvého.
Nebudeš vařiti kozelce v mléku mateře jeho.
20 Hle, já pošlu anděla svého, který bude kráčeti před tebou,
střežiti tě na cestě, a uvede tě na místo, které jsem ti připravil. 21 Dbej
ho, poslouchej hlasu jeho a nemysli, že smíš jím pohrdati; neboť nepro-
mine (ti), když budeš proti němu se prohřešovati; a jméno mé jest
v něm. 22 Budeš-li však poslušen hlasu jeho, a budeš-li činiti vše,
což pravím, budu nepřítelem nepřátel tvých a sužovati budu ty, kteří
sužují tebe. 23 Půjde tedy před tebou anděl můj, a uvede tě k Amor-
rhitům, Hetitům, Ferezitům, Kanaanitům, Heveům a Jebusitům, kteréž já
vyhladím. 24 Nebudeš se klaněti jejich bohům, aniž je ctíti; nebudeš
činiti jejich skutkův, ale ničiti je budeš a tříštiti jejich sochy. 25 A bu-
dete sloužiti Hospodinu, Bohu svému, abych požehnal chlebům tvým
i vodám, abych vzdálil od tebe nemoci. 26 Nebude bezdětné ani ne-

---

V. 17. Srv. v. 15. n. Byly tedy tři „poutní slavnosti“, o kterých měl každý Israelita dostaviti se ke svatyni. Druhá a třetí slavnost nejmenují se tu posvátnými názvy („slavnost týdnů“, „slavnost stánků“), které jsou as původu mladšího, nýbrž staršími jmény.

V. 18a. Zákaz přidávati k oběti krvavé kvašený chléb. Kvas byl považován za věc nečistou. Srv. Ex 29, 2. 23; Lv 2, 11; 7, 12. n. (Hummelauer.) — Zdá se však, že zákonodárce zde má na mysli velikonočního beránka (= „oběť má“), snad i oběti pro přesnice předepsané. Srvn. 34, 25. — V. 18b. Maso z oběti budiž stráveno téhož dne, kdy byla oběť podána. I zde se zdá, že má zákonodárce na zřeteli jen oběť velikonočního beránka, kterážto myšlenka se opakuje Ex 34, 25b.

V. 19a. Dle v. 15b. měl Israelita přinésti Bohu dary; jaké, o tom stanoví zde zákon, který vykládá 22, 29. Nejen prvotiny lidí a zvířat, nýbrž i polních plodin mají býti darovány Bohu. — „Příbytek,“ dům Hospodinův, byl svatostánek a později chrám. Jen o jednom domě Hospodinově mluví tu zákon! — 19b. zakazuje nám blíže neznámý zvyk, rozšířený u národů, kteří s Israelity sousedili. — V hebr. bylo by snadno místo „v mléce“ čísti „v tuku“. Za důvod tohoto zákazu udává Bonfrèr, zameziti u Israelitů jakoukoliv krutost a surovost.

V. 20.—33. nepodávají nových zákonů, nýbrž slibují různé odměny těm, kdož budou předcházejících zákonů dbáti. — V. 20. „Anděl“ jest dle některých Mojžíš, dle jiných Josue. Spíše však mají pravdu, kteří tu myslí na skutečného anděla. „Jest to onen anděl, který již praotce střežil (Gn 28, 15.), Israele chránil (Jos 24, 17.), oblakovým sloupem cestu ukazoval, odpůrce trestal a z oblakového sloupu Mojžíšovi a Áronovi dával své rozkazy“ (J. Weiss). — „Místo, které B. připravil“ = země Kanaan.

V. 21. „Nepromine,“ ale potrestá. — „Jest jméno mé v něm“ = on jest mým zástupcem. Hebr. zněl asi původně: „Chraň se vcházeti s nimi (obyvateli Palestiny) v osobní styk, poslouchati jejich hlasu, abys ode mne neodpadl; neboť uprostřed vás jsem umístil své jméno“ (= „na Sionu jsem se usídlil“).

V. 22. Srv. 19, 5. 6.

V. 23. vypočítává některé kmeny, které obývaly Palestinu. Srv. svrchu Gn 15, 19. n.

V. 24. „Jejich skutky“ jsou popředně různé zvyky spojené s modlářstvím, jako na př. necudnost páchaná ke cti bohů, zaklínání, věštby atd. — „Ničiti je“ totiž sochy (v hebr. masseby, t. j. kamenné sloupy, kterých užívali staří pohanští Východťané k modlářské bohoslužbě).

V. 25. Odměnou za službu prokazovanou Hospodinovi bude hojnost potravin (chleba), nápoje (voda) a pevné zdraví.

V. 26. Hojnost potomstva, dlouhý věk. Srv. 20, 12; Gn 25, 8; 35, 29. — „Bezdětná“ jest matka, které děti pomřely.

plodné (ženy) v zemi tvé; počet dnů tvých svrchovatě rozmnožím.
[27] Svoji hrůzu pošlu před tebou a vyhladím každý národ, ke kterému
přijdeš; všecky nepřátele tvé obrátím před tebou na útěk; [28] a vyšlu
před tebou sršně, kteří zaženou Hevejské, Kanaanity a Hetity dříve
než vejdeš. [29] Nevypudím jich před tebou v jednom roce, aby se ne-
obrátila země v poušť a aby divoká zvěř se nerozmohla na tvou škodu.
[30] Znenáhla je budu zapuzovati s tvého dohledu, dokud se neroz-
množíš a neopanuješ zemi. [31] Rozprostru pak území tvé od moře Ru-
dého až k moři Filišťanův a od Pouště až k Řece; obyvatelstvo země
dám do vaší moci a poženu je před vámi. [32] Nevejdeš ve smlouvu
s nimi ani s jejich bohy. [33] Ať nesídlí v tvé zemi, aby tě nesvedli ke
hříchům proti mně — kdybys (totiž) sloužil jejich bohům; — bylo
by ti to jistě léčkou.

V. [27]. „Svoji hrůzu“ = hrůzu přede mnou. Srv. 15, 14.—16. — Místo „vyhladím“ hebr. „uvedu ve zmatek“. Bude tedy Hospodin sám za Israele bojovati zázraky jako činil dosud.

V. [28]. Někteří berou „sršně“ ve významu vlastním, dovolávajíce se zpráv dějepisných o hrozném řádění neobyčejně se rozmohších vos (Aelianus, Dějiny zvířat 17, 35; Pausanias, 7, 2.), a podobných zjevů v řadě „egyptských ran“. — Jiní však berou slovo „sršně“ ve významu přeneseném: „ostny strachu“, nenalézajíce v dějinách, že by sršni byli Israelitům pomáhali. (Srv. však Jos. 24, 12.) — Hevejští, Kanaanité a Hetité jsou národové, kteří sídlili v Palestině. Srv. v. 23.

V. [31]. Moře Rudé, t. j. záliv Akabský (Elanský). — Moře Filišťanů = Středozemské. — Poušť = Skalnatá Arabie. — Řeka = Eufrat. Této rozlohy nabyla říše israelská za Davida. Ostatně srvn. Gn 15, 18.

V. [32], zakazuje „uzavříti smlouvu s národy sídlícími v Palestině a s jejich bohy“ a tak je trpěti.

V. [33]. „to“ sídlení pohanů v Palestině a odtud vyplývající styk působil by jistě na tebe pohoršlivě, znemravňoval by tě. — Přehlédneme-li celou „Knihu úmluvy“ (20, 22.—23. 33.), shledáme, že vlastní jádro její, obsahující zákony občanské, začíná zvláštním nadpisem (21, 1.) a rozděleno jest dvěma závěrky (22, 31a.; 23, 13a.) na tři skupiny zákonů. První skupina (21, 2.—22. 30.) má celkem devět (3krát 3) zákonů (posvátná čísla!), a to: I. zákon o otrocích (21, 2.—11.); II. o ublížení na těle (21, 12.—36.); III. o poškození majetku (22, 1.—17.); IV. o třech zločinech hrdelných (22, 18.—20.); V. o cizincích (22, 21.); VI. o vdovách a sirotcích (22, 22.—24.); VII. o chudině (22, 25.—27.); VIII. o vrchnostech (22, 28.); IX. o včasném zapravení dávek povinných Hospodinu (22, 29. n.). — Druhá skupina (22, 31b.—23, 12.) obsahuje tři zákony, třetí skupina (23, 13b.—19.) podává šest (2krát 3) zákonů, tak že poslední dvě skupiny obsahují celkem zase devět zákonů, a to: I. zákon o požívání krve (22, 31b.); II. o spravedlnosti u soudů (23, 1.—9.); III. o sobotním klidu (23, 10.—12.); IV. o jménech cizích bohů (23, 13.); V. o třech poutních slavnostech (23, 14.—17.); VI. o kvasu při obětech (23, 18a.); VII. o strávení obětního masa v den oběti (23, 18b.); VIII. o prvotinách (23, 19a.); IX. o vaření kozelce v tuku jeho matky (23, 19b.). Tak Hummelauer. — O poměru nejstaršího zákoníka světa (Chammurapiova) k nejstaršímu tomuto zákoníku israelskému lze povšechně říci: 1. Nutno přiznati nejednu podobnost obou zákoníků co do skupin zákonů, jejich postupu, ano i co do znění některých paragrafů. 2. Naproti tomu však dlužno zdůrazniti podstatné rozdíly: a) Mnohé případy právní, které „Kniha úmluvy“ řeší, v zákoníku Chammurapiově se vůbec nevyskytují; b) mnohdy se projednávají sice stejné případy, avšak řeší se způsobem zcela různým; c) „Kniha úmluvy“ jest hluboce náboženská; ráz tento sahá až do nejtenších vláken soukromého práva občanského. Právo to stanoví Bůh, proto porušení jeho jest hříchem, který Bůh trestá. V zákoníku Chammurapiově marně hledáme tohoto náboženského kvasu, pronikajícího i občanské povinnosti. d) Jmenovaná sbírka starobabylonského práva nezná povinnosti přemáhati i pouhé vniterné hříšné žádosti, nezná povinnosti lásky k bližnímu, aby se omezilo sobectví. Tyto všecky povinnosti zdůrazňuje „Kniha úmluvy“. Mojžíšské zákonodárství převyšuje tedy ethicky vysoko zákonodárství babylonské, ač třeba uznati, že toto předpokládá společenské poměry vyvinutější než ono. Tyto různosti dokazují, že „Kniha úmluvy“ nikterak

Hospodin uzavírá slavnostně smlouvu se svým lidem.
(24, 1.—11.)

Hlava 24. — 1 Dále pravil (Hospodin) k Mojžíšovi: Vystup ty,
Áron, Nadab, Abiu a sedmdesáte starších z národa israelského k Hospo-
dinovi a z daleka se klanějte. 2 Jediný Mojžíš vystoupí k Hospodinovi
(blíže), oni však ať se nepřibližují; lid nesmí s ním vystoupiti.
3 Když tedy Mojžíš přišel a vypravoval lidu všecka slova Ho-
spodinova i zákony (jeho), odpověděl všecek lid jedním hlasem: Každé
slovo Hospodinovo, které mluvil, vykonáme.
4 Pak napsal Mojžíš všecky řeči Hospodinovy; a ráno vstav,
vzdělal na úpatí hory oltář a (vztyčil) dvanácte pomníků dle dvanácti
kmenův Israelových. 5 Na to dal rozkaz jinochům ze synů Israelových,
i obětovali zápalné oběti a podali Hospodinu býčky v oběť pokojnou.
6 Tu vzal Mojžíš polovici krve a vlil (ji) do obětních číší; zbývající

---

není závislou na zákoníku Chammurapiově. Svrchu uvedené podobnosti obou možno vysvětliti tím, že oba čerpaly z jednoho a společného staršího pramene — z práva starosemitského, které bylo všem Semitům (tedy i Babyloňanům a prvkům Hebreů) společným majetkem. Zákony totiž, které obsahuje Pentateuch, nejsou všecky zbrusu nové, nýbrž mnoho z nich mělo platnost práva obyčejového již před Mojžíšem, nyní však bylo israelským zákonodárcem kodifikováno, t. j. vtěleno do psaného zákoníka. Zdaž a co bylo oprávněným činitelem v pozdějších dobách do „Knihy úmluvy“ vloženo, těžko rozhodnouti. Viz Úvod str. 24.

Hl. 24. V. 1. n. Mojžíš ještě jest na hoře. Rozkaz daný ve v. 1. byl vykonán ve v. 9. Rozkaz daný ve v. 2. vyplněn ve v. 15. — K Nadabovi a Abiu připojuje Sam Eleazara a Itamara, jmenuje tedy všecky syny Áronovy (6, 23.); jsou to budoucí kněží. — 70 starších, zástupců to celého národa, bylo asi vybráno z čeledí vyjmenovaných Gn 46.

V. 2. Lid nesmí tedy ani na horu vystoupiti, ani se k Bohu přiblížiti; na horu vystoupiti, nikoli však k Bohu se přiblížiti, dovoleno jest Áronovi, jeho synům a 70 starším. Jedinému Mojžíšovi bylo obé dovoleno.

V. 3. Mojžíš měl vyplniti rozkaz, daný ve v. 1. na hoře; sestoupil dolů pro Árona, jeho syny a starší a vypravoval „slova Hospodinova“, t. j. 20, 22.—26; 22, 17.—23, 33., i „zákony“ jeho, t. j. 21, 1.—22, 16. — Desatero, které lid sám slyšel, nebylo třeba opakovati.

V. 4. Mojžíš připravuje slavnost uzavření smlouvy Hospodina s lidem. Podmínky smlouvy zapisuje do knihy, která sluje ve v. 7. „Knihou úmluvy“. Obsahovala Ex 20, 22.—23, 33. Pravděpodobně obsahovala i desatero, které jest základem celé smlouvy. Oltář byl zbudován dle zákona Ex 20, 24. — „Pomníky“ byly veliké kameny, balvany; připomínaly, že Jahve na oltáři v ohni stravující oběť dlí ve středu svého lidu, zobrazeného dvanácti balvany. (Srv. Gn 28, 22; 31, 45; 35, 14.) Zřídil tedy pod širým nebem svatyni. Také jiní národové starověcí (zejména Kanaanové) vztyčovali ve svých svatyních podobné balvany, jak patrno ze svatyní objevených v Tell Džezeru, Ta'anneku a jinde.

V. 5. Byli to asi nejvznešenější mládenci, kteří přisluhovali tu Mojžíšovi při oběti (nikoli tedy prvorozenci, ani synové Áronovi, ani kněží starého řádu. Srv. 19, 22. 24.).

V. 6.—8. Staří potvrzovali smlouvu různými obřady: procházeli mezi rozpoltěným masem obětovaného zvířete (Gn 15, 9. n.), slavili společnou (obětní) hostinu (Gn 31, 54), dávali si navzájem dary. (Gn 21, 27.) Nejpevnějším poutem, kterým bývala smlouva upevňována, bylo kropení obětní krví obou spolčenců. Podobně byla uzavřena i tato smlouva: Kropení Boha naznačoval Mojžíš, když vyléval krev na oltář. Tím nabývají vzájemná práva a povinnosti, které ze smlouvy pro obě strany plynou, posvátného rázu. Také celá smlouva pokropením knihy, která ji obsahuje, dostává téhož rázu. Dle Žid 9, 19. n. použil Mojžíš ke kropení knihy i lidu kropáče, urobeného z yzopu (Ex 12, 22.) a z (šarlatově) červené vlny, do krve přilil vody (aby se nessedla). Krev ta sluje „krví úmluvy“, poněvadž se jí smlouva posvěcovala a potvrzovala. Smlouva ta jest předobrazem smlouvy N. Z.,

pak část vylil na oltář. [7] I vzav knihu úmluvy četl (ji) poslouchajícímu lidu, kterýž pravil: Všecko, co mluvil Hospodin, budeme činiti a budeme poslušnými. [8] A nabrav krve, kropil (jí) lid a pravil: Toto jest krev úmluvy, kterou s vámi učinil Hospodin na základě všech těchto řečí.

[9] Když pak Mojžíš, Áron, Nadab, Abiu a sedmdesáte starších z národa israelského vystoupili na horu, [10] spatřili Boha Israelova; pod jeho nohama byla plocha podobná práci ze safírových dlaždic, jako nebe, když jest jasné. [11] A nevztáhl ruky své na ty ze synů Israelových, kteří stáli opodál; viděli tedy Boha, a jedli i pili.

Mojžíš vrátil se sám na horu. (24, 12.—18.)

[12] Řekl pak Hospodin Mojžíšovi: Vystup ke mně na horu a zůstaň tam; dám ti kamenné desky, zákon a přikázání, která jsem napsal, abys je poučoval. [13] (Tu) povstal Mojžíš a Josue, jeho služebník; Mojžíš pak, vystupuje na horu Boží, [14] pravil starším: Čekejte zde, až se navrátíme. Máte s sebou Árona a Hura; vznikne-li nějaký spor, vzneste jej na ně. [15] Když pak Mojžíš vystoupil na horu, zahalil ji mrak; [16] usídlila se totiž na hoře Sinaj velebnost Boží. Zahalovala ji mrakem po šest dní; sedmého pak dne povolal (Bůh) Mojžíše z nitra mraku. [17] Velebnost Hospodinova jevila se před zraky synův Isra-

---

kterou zpečetil Kristus svou krvavou obětí. K slovům Mojžíšovým: „Toto jest krev úmluvy...“ srv. slova Kristova Mt 26, 28. Za v. 8. dlužno as položiti v. 16. n.

V. 9. n. Poněvadž jest národ spolčencem Božím, úmluvou s ním vázaným, dovoluje Bůh jeho zástupcům pohlédnouti na sebe a pak s ním jísti a píti (v. 11.). Neviděli Boha v jeho podstatě, nybrž ve stínu, t. j. v nějaké podobě smyslům přístupné, kterou vůle Boží zvolila a kterou křehkost lidská mohla snésti (Kornel van Steen).

V. 11. „Stáli opodál“ starší, Áron a synové jeho výše jmenovaní; směli vystoupiti na horu, ale nesměli se Bohu přiblížiti, jako směl Mojžíš; oni tedy „stáli opodál“. — Kdo by viděl Boha, byl by dle názoru starých zemřel; na tyto však „nevztáhl své ruky“ Hospodin, aby zemřeli. — „Jedli a pili“ jmenovaní zástupcové národa z obětí pokojných, které byly dle v. 5. přineseny. (Jiní však mají celý národ israelský, který pod horou dlel, za ty, „kteří stáli opodál“; dle tohoto výkladu i lid účastnil se obětní hostiny [jedli a pili]. Bůh „nevztáhl na ně své ruky“, buď aby jim zavřel oči, by Boha neviděli, neb aby je usmrtil.) — Samo sebou se rozumí, že Mojžíš a jeho průvodcové nyní sestoupili s hory.

V. 12. Mojžíš po obětní hostině konané na úpatí hory (v. 11.) vykonává rozkaz Boží daný svrchu ve v. 2. a tuto opakovaný. — Místo „abys jich (Israelitů) poučoval“ hebr. šířeji „k jejich poučení“, t. j. nejen Mojžíš, nýbrž otcové budoucích pokolení budou na základě desatera vyučovati své syny a vnuky (Dt 4, 9.).

V. 14. „Zde“ = v táboře. — Mojžíš opouštěje tábor a předvídaje, že se mu bude delší dobu na hoře zdržeti, ustanovuje Árona a Hura svými zástupci, aby na jeho místě závažnější spory, které dle 18, 26. si vyhradil, v jeho nepřítomnosti rozsuzovali. Menší pře budou rovnati starší, kteří tentokráte s Mojžíšem na horu nejdou. (18, 24.)

V. 16. Po šest dní bylo se Mojžíšovi modlitbou připravovati na důvěrnou rozmluvu s Bohem. — Poněvadž dle 32, 17. Josue neznal obsahu rozmluvy Hospodinovy s Mojžíšem, právem lze míti za to, že byl tuto Mojžíš samojediný povolán od Hospodina k rozmluvě.

V. 17. Lid zdola hleděl na horu a obdivoval se velebnosti Boží. — V. 16. n. však — zdá se — byl původně umístěn před v. 9. Souvislost tímto přeložením velice získává. (Weiss.)

elových jako žíravý oheň na temeni hory. [18] Mojžíš tedy, stoupaje na horu, vešel do prostřed mraku a zůstal tam čtyřicet dní a čtyřicet nocí.

Zákony Hospodinovy o svatyni a kněžstvu (bohoslužbě).
(25, 1.—30, 10.)

Rozkaz odevzdati příspěvky na stavbu svatyně (25, 1.—7.), jež má se zříditi dle předpisů Božích (8. n.). Popis archy (10.—22.), stolu pro předkladné chleby (25, 23.—30.), svícnu (31.—39.). Prvý kryt svatyně (26, 1.—6.), druhý (7.—13.), třetí a čtvrtý (14.), stěny dřevěného příbytku (15.—30.), opony (31.—37.). Oltář pro zápalné oběti (27, 1.—8.), nádvoří (9.—19.), lampy na sedmiramenném svícně (20. n.). Úvod k popisu kněžských rouch (28, 1.—5.). Velekněžský náramenník (6.—14.), náprsník (15.—30.), kabátec (31.—35.), čelenka (36.—39.). Roucha prostých kněží (40.—43.). Obřad svěcení kněžstva (29, 1.—9a.). Oběti při tom svěcení: býček za hřích (9b.—14.), beran v celopal (15.—18.), beran svěcení (19.—28.). Rouch Áronových má se užívati při budoucích svěceních na velekněze (29. n.). Obětní kvas (31.—34.). Slavnostní týden (35.—37.). Lid bude povinen ve svatyni Hospodina vždy ctíti (38.—42.), Hospodin pak tu bude vždy prokazovati svoji přízeň (42.—46.). Na oltáři kadidlovém bude se mu vzdávati nepřetržitě úcta (30, 1.—10.).

Hlava 25. — [1] Mluvil pak Hospodin k Mojžíšovi: [2] Rci synům Israelovým, ať odvedou mně dárky; od každého, kdo je dobrovolně přinese, berte je. [3] Věci pak, které máte přijímati, jsou tyto: zlato, stříbro, měď, [4] modré a rudé látky purpurové, dvakrát barvený šarlat, kment, tkaniny z kozí srsti, [5] na červeno barvené beraní kůže, namodralé kůže, setimové dříví, [6] olej do lamp, vonidla k (výrobě posvátné) masti, vonná kuřidla, [7] kameny onyxové a (jiné) drahokamy k ozdobení (kněžského) náramenníku a náprsníku.

V. [18]. Čtyřicítka jest asi číslo okrouhlé. Srvn. Nm 13, 26; 14, 34; Jos 3, 4; 3. Král 19, 8. — Dle Dt 9, 9. Mojžíš po všecek ten čas se postil.

Hl. 25. V. [1]. Řeč tato sahá až po 30, 10.

V. [3]. Měď smíšená buď s cínem (spěž, bronz), nebo s jiným kovem, by byla tvrdší, a tak nahradila železo. Egypťané měli na poloostrově sinajském měděné doly a hutě. Srv. svrchu 16, 1. Israelité měli zlaté a stříbrné šperky. Také místo peněz se tehdy odvažovaly tyto drahé kovy nošené za pasem.

V. [4]. Modrý purpur (fialový) vyráběli staří ze šťávy, kterou vyměšuje lastura Murex trunculus. Znamená barvu, pak látku jí obarvenou. — Purpur rudý, t. j. temnočervený, vyráběli staří z lastur zvaných Murex brandaris a Purpura haemastoma. Lastury tyto dosud se nalézají na pobřeží bývalé Fenicie a pod Karmelem. — Šarlat (jasně, ostře červený) vyráběn byl z červce (Coccus ilicis), buď z jeho vajec nebo z těla jeho usušeného a na prášek rozmělněného. Šarlat znamená barvu, pak niti jí barvené, jakož i tkaniny z nich zhotovené. — Místo „dvakráte barvený“ v hebr. „jasný, lesklý“. — O kmentu (= byssu) viz Gn 41, 42.

V. [5]. Místo „na červeno barvené“ dlužno asi hebr. překládati „vydělané“. Slovy „namodralá kůže“ překládá Vulg. záhadné hebr. slovo tachaš, které odvozují jedni od assyrského tachšu (= kozel), jiní od arabského tuchas (= delfín). Pravděpodobně bylo to zvíře mořské, delfínu podobné (nám nedosti známé), jehož kůže byla pevná a snad i mastná, tak že se velmi dobře hodila na střechu svatostánku a chránila jej od prudkých lijavců. — „Setimové“ dřevo je z některého druhu pravé akacie (z řádu Leguminosae), zcela odlišné od našich akacií, t. j. Robinia Pseudacacia. Nejdůležitější druhy pravé akacie jsou Acacia arabica, Acacia sejal, A. nilotica, A. tortilis. Druhy ty jsou jediné stromy na poloostrově sinajském, jichž možno použiti ke stavbě. Dřevo mají tvrdé, pevné a poměrně lehké.

V. [6]. O kamenu onyxovém viz Gn 2, 12. — Náramenník (28, 6. nn.) a náprsník (28, 15. nn.) se předpokládají za známé, snad proto, že podobná roucha viděli Israelité v Egyptě. Viz níže.

[8] Ať mi vybudují svatyni — já budu totiž sídliti mezi nimi —
[9] zcela dle vzoru svatostánku, který ti ukáži, a (dle vzorů) všech nádob
potřebných k bohoslužbě, která se v něm bude konati. Tak to učiníte.
[10] Zbijte mi ze setimového dřeva archu; délka její měj půl tře-
tího lokte, šíře půldruha a výška též půldruha lokte. [11] Obložíš ji
čistým zlatem uvnitř i zevně. Nahoře uděláš kolem dokola zlatý
věnec. [12] Ke čtyřem rohům archy přiděláš čtyři zlaté kroužky; dva
kroužky ať jsou po jedné a dva po druhé straně. [13] Uděláš též tyče
ze setimového dřeva a obložíš je zlatem. [14] Zastrčíš je do kroužků,
které budou po stranách archy, aby mohla za ně býti nošena; [15] budou
vždy v kroužcích a nikdy z nich nebudou vytaženy. [16] Do archy
vložíš zákon, který ti dám. [17] Uděláš též slitovnici z čistého zlata;
půl třetího lokte bude míti její délka, a půl druhého lokte šířka.
[18] Uděláš dále dva cheruby, vytepané ze zlata, po obou stranách od-

---

V. [8]. naznačuje účel, ke kterému dlužno vybraných darů použiti.

V. [9]. „Vzor“ = model. Srv. 25, 40; 39, 1; 35, 10.

V. [10]. „Archu“ = bednu, skříň tvaru položeného hranolu. — Ez (40, 5; 43, 13.) a 2. Par (3, 3.) udává míru „velikým loktem“ posvátným, kterého se v dobách starých většinou užívalo; dle něho se má asi také zde měřiti. Byla tedy archa $2^1/_2 \times 527$ mm = 1·3175 m dlouhá a $1^1/_2 \times 527$ mm = 0·7905 m široká a vysoká. Poměr ten lze vyjádřiti: 5 : 3 : 3. O loktu viz Gn. 6, 15. — Dle obdobných skříní v Egyptě pro božstva z jednoho kamene (monolithu) vyrobených bylo by souditi, že snad i archa biblická byla vytesána z jednoho pně; můžeť akacie dosáhnouti tak velikých rozměrů. Byla-li však archa zrobena z prken (čemuž nasvědčuje Vulg.), byla v rozích spájena asi jako skříně egyptské, t. j. hrany desek byly zhlazeny a sbity dřevěnými nýty. Jak asi byly vykonány práce zlatnické, o tom rovněž poučuje starověda (archaeologie) egyptská. Bereme analogie (obdoby) z umění egyptského, poněvadž Israelité za svého pobytu v Egyptě sotva se učili zlatnictví od jiného národa než od Egypťanův.

V. [11]. „Zlatem“ = zlatými lístky nebo plechem. — Věnec tento (lišta, „koruna“) měl posvátnou skříň zdobiti a také zakrýti štěrbiny mezi horním okrajem jejím a přiléhajícím víkem, posléze i zabrániti, by se víko nesvezlo dolů.

V. [12]. Místo „ke čtyřem rohům“ dle hebr. „ke čtyřem nohám“. Rabíni tvrdí, že rukojeti byly upevněny dole, blízko země (u jiných bohoslužebných předmětů bývalo jinak), aby archa, jsouc nesena, vyčnívala nad ramena i hlavy nosičů; to zajisté budilo větší úctu k tomuto trůnu Božímu, než kdyby byla nošena nízko, pod jejich hlavami. — Kdyby byly přenosné tyče upevněny na podélných stranách, jak mnozí za to mají a jak se obyčejně vyobrazuje, pak by při nesení archy byl jeden cherub zády a Hospodin mezi cheruby byl by bokem vpřed, což jest málo pravděpodobno; spíše je tu souhlasiti s rabíny, že tyče přenosné byly na bočných stěnách archy, tak že Hospodin při pochodu byl obrácen čelem vpřed, oba cherubové pak k němu sklonění měli ku předu jeden pravý, druhý levý bok.

V. [16]. „Zákon“ = kamenné desky, na nichž bude napsáno desatero. Desatero na deskách sluje „prohlášením“, poněvadž obsahuje, co Bůh slavnostně prohlásil a celý národ může a musí dosvědčiti. Desatero na deskách napsané jest sice němým, ale trvalým „svědectvím“, svědkem, který dosvědčuje a bude i budoucím pokolením svědčiti, že Bůh učinil se svým lidem úmluvu. Jest dokladem, dolohou, důkazem smlouvy té. Poněvadž archa chovala tyto desky, na nichž byly napsány základné podmínky, články úmluvy Boha s lidem, sluje též „archou úmluvy“. (Byla tedy posvátným archivem.)

V. [17]. Hebr. „kappóreth“ znamená vlastně „přikryvku“, víko. Vulg. však toto slovo překládá „propitiatorium“ = slitovnice = milostný trůn. Právem, poněvadž ve kmenu „kippér“ tkví pojem „smíření“. V „den smíření“ velekněz vykonával na ní hlavní úkon očištění lidu i svatyně od hříchů. Byla podnožím trůnu, na němž zasedal svým způsobem Bůh nejvýš milostivý a milosrdný.

V. [18. nn.] Tvar cherubů se tu nepopisuje podrobně, poněvadž se předpokládá, že jest znám. Nepopisují se podrobně ani Gn 3, 24. ani 3. Král 6, 23.—25; 7, 29.—36; 2. Par 3, 7. 10. 14; jen se dovídáme z těchto míst, že měli křídla. Také nelze říci, že cherubové, na které patřil Ezechiel ve vidu (Ez hl 1, 10, 41.), na

povědnice; [19] jeden cherub ať jest na jednom kraji a druhý na druhém;
[20] majíce rozpiatá křídla a zakrývajíce odpovědnici, ať zastírají oba
okraje slitovnice; jsouce obráceni k sobě čelem, ať upírají zraky na
slitovnici, kterou archa bude přikryta; [21] do ní vložíš zákon, který ti
dám. [22] Odtud budu přikazovati a z místa nad slitovnicí, ze středu
dvou cherubů, kteří budou nad archou, obsahující zákon, budu k tobě
mluviti všecko, co budu skrze tebe poroučeti synům Israelovým.

[23] Uděláš též stůl ze setimového dřeva, mající dva lokty zdéli,
loket na šíř a půl druhého lokte do výšky. [24] Obložíš jej čistým zlatem,
uděláš mu kolkol zlatý rámec, [25] na tom rámci prolamovaný věnec
zvýši čtyř prstův a nad ním druhý zlatý věnec. [26] Připrav také čtyři
zlaté kruhy a připevni je na čtyřech rozích toho stolu, po jednom
u každé nohy. [27] Pod věncem budou (tyto) zlaté kruhy, aby se mohly
jimi provléci tyče a (tak) aby se mohl stůl přenášeti. [28] Tyto tyče

---

vlas byli takoví, jako cherubové svatyně mojžíšské. Nicméně i v cherubech Ezechielových převládá podoba člověka (hlava) nad podobou býka, lva a orla, a proto lze v souhlasu s naším místem tvrditi, že podoba lidská převládala i v našich cherubech; orel byl zastoupen křídly; zdaž a v jaké míře byl zastoupen lev a býk, nelze se ani dohadovati. Každá z těchto bytostí měla po dvou křídlech (jiní se bezdůvodně domnívají, že měli po čtyřech neb po šesti křídlech). Také se neví, zda stáli na okrajích víka či klečeli. Na obdobných skříních egyptských vyskytují se podobné bytosti v obou posicích. Jakých rozměrů byli, v bibli se nepraví; zajisté však byli v úměru k ostatní arše, mělo tedy asi jedno křídlo jeden loket a celé tělo dva lokte zdéli. Srv. 3. Král 6, 24. — Původ slova „cherub" jest záhadný. — Jsou živými složkami, nosiči trůnu Božího, jsou živým podnožím jeho nohou. Jsou vznešenými svědky, hlasateli a živými doklady přítomnosti Boží (26, 1. 31; 36, 8. 35; 1. Král 4, 4; 2. Král 6, 2; 4. Král 19, 15); zároveň hlásají svým zjevem, že člověk k Bohu přítomnému nesmí se přiblížiti. — Víko archy s cheruby, skloněnými k Bohu, sídlícímu uprostřed nich, bylo obrazem vrcholu hory Sinajské, na niž se snesl Hospodin a se které prohlásil hlavní podmínky smlouvy, desatero, uložené v arše. — Také na památkách egyptských viděti buď okřídlené postavy lidské, stojící s rozpiatými křídly proti sobě a střežící uprostřed nich sošku boha, neb dravé ptáky neb oba náměty spojené tak, že okřídlení lidé mají hlavu dravého ptáka. V Babylonii a Assyrii stávali u vchodu do paláců a chrámů kolosové (božské bytosti) zvaní šédé neb lamassé, s hlavou lidskou (nebo lépe božskou), křídly orlími a s tělem lvím nebo býčím na znamení nadlidské síly; také na vypuklinách assyrských nalézáme zobrazené lidské postavy s hlavou ptačí. Tyto a podobné bytosti i u jiných národů se vyskytující jsou sice podobny biblickým cherubům, liší se však od nich tak, že nelze mysliti, že by si Israelité představu cherubů byli v cizině vypůjčili. Srv. Gn 3, 24. (Egyptské podobné bytosti chránily mezi křídly sošku boha; bibličtí cherubové však neměli mezi křídly žádné sošky!)

V. [20]. „Odpovědnice" = slitovnice = víko s cheruby, a sluje tak (dle Vulg. „oraculum"), poněvadž Bůh přítomný odtud „odpovídal", mluvil. Byla to „věštírna" pravého Boha. Srv. v. 22. — Cherubové měli upírati zraky na slitovnici, na znamení úcty k přítomnému Bohu.

V. [23]. O setimovém dřevu a rozměrech viz svrchu v. 5. — Na tomto stole ležely dvě vrstvy tenkých chlebův a na každé z nich miska s kadidlem (Lv 24, 5. n.). — Také v bohoslužbě jiných národů bylo užíváno stolů. Na egyptských obrazech vídáme před bohy a králi stoly plné darů.

V. [25]. Hebr.: „Učiň proň (stůl) lištu na dlaň širokou kolem dokola a učiň zlatý věnec pro jeho lištu dokola." Dlužno tedy rozeznávati tři složky, které objímaly stůl: rámec (v. 24.), lištu a věnec. Kde byly poslední dvě upevněny, zda v prostřední výši noh, jak jest u stolu z chrámu Herodova, zobrazeného na Titově oblouku v Římě, či doleji, či zdali spojovaly nohy svrchu bezprostředně pod deskou stolu, neb podél hran desek, není zřejmo. Dle obdoby stolův assyrských byla by ona lišta umístěna dole na nohách, tvoříc jakýsi zvýšený „trnož".

V. [27]. Tyče se, prostrkovaly podél stran podélných stolu. Důvodu pro příčné strany, jako u archy, zde nebylo.

k přenášení stolu učiníš rovněž ze setimového dřeva a obložíš (je) zlatem.
[29] Připravíš také z čistého zlata mísy, misky, kadidelnice a číše, v nichž
budou se přinášeti tekuté oběti. [30] Na (tento) stůl budeš stále klásti
před moji tvář předkladné chleby.
[31] Uděláš dále tepaný svícen z čistého zlata, jeho dřík, ramena,
květy, totiž kalichy a lilie z něho vycházející. [32] Šest ramen bude vy-
cházeti z (jeho) boků, tři po jedné straně a tři po druhé. [33] Tři květy
podoby mandloňové na každém prutu (budou), kalich totiž i s lilií; rovněž
tři květy podobné mandloňovým (budou) na druhém prutu, kalich totiž
i s lilií; tak bude udělán (ten) předmět o šesti prutech, které budou
vycházeti ze dříku. [34] Na svícnu samém pak budou čtyři květy tvaru
mandloňového, každý s kalichem a lilií. [35] Kalichy (buďtež) na třech
místech, pod každou dvojicí prutů, kterých bude celkem šest a vycházeti
budou z jednoho dříku. [36] Kalichy i pruty se svícnem budou jedním
celkem; všecko bude vytepáno z čistého zlata. [37] Uděláš také sedm

---

V. [29]. Na širokých „mísách" se nosily chleby předkladné (Nm 7, 13.), na „miskách" kadidlo (Nm 7, 14.). Místo „kadidelnice" hebr.: „džbány", konvice". „Číšemi" se víno nabíralo z konvic a vylévalo se.

V. [30]. Srv. Lv 24, 5.—9. Dle obdobného zvyku v Egyptě dlužno dáti starým židovským vykladačům za pravdu, že pro obě vrstvy chlebů byly pořízeny zvláštní stojany (dle jiných byly oba sloupce chlebů opřeny vidlicemi, chleby samy pak podloženy hůlkami, aby vzduch měl k nim odevšad přístup; Písmo sv. však se o ničem podobném nezmiňuje). Chleby slují též „obličnými" poněvadž prý se kladly před obličej Hospodinův. Nejnověji však se hebr. výraz „pāním" vykládá ve významu „nitro, vnitřek" svatyně, tak že slují zde obětované chleby „vnitřními" na rozdíl od obětovaného masa v nádvoří, venku.

V. [31]. Dle hebr.: „ze zlata budiž vytepán tento svícen, jeho noha, jeho dřík; jeho květy, totiž kalichy s korunami, ať s ním souvisí"! „Květy" jest všeobecný název pro pojem, který se v přístavce opakuje svými dvěma částmi: kalich (zelené lupeny) a koruna s barevnými lupeny (Vulg. lilie). — Dle rabínů byl tento svícen 3 lokte vysoký a 2 lokte široký.

V. [32]. „Ramena" = doslovně rákosové „pruty", poněvadž jsou dutá. Také dřík jest v tomto významu „prut". Ze dříku vyrůstalo na každé straně po třech prutech, ramenech, která se zahýbají do výše, tak že jejich konce jsou ve stejné výši jako vrchol dříku samého. Tak vzniká sedm ramen, odkudž název „sedmiramenný svícen".

V. [33]. Pruty budou ozdobeny napodobeným květem mandloňovým, tedy kalichem a korunou. Vulg. však překládajíc „korunu" slovem „lilie", uvádí na myšlenku, že byl napodoben květ liliový. — Místo hebr. „mandloňové podoby" překládá Vulg. „podoby ořechovité", má však na mysli mandli ve skořápce, kterou lze nazvati též „ořechem". — Každý prut vycházející ze dříku bude míti tři takové ozdoby, tedy celkem 18. — K nim však dlužno připočísti čtyři podobné ozdoby dříku (v. 34.), tak že bylo jich celkem 22. — Hebr. vyslovuje podílnost (pojem distributivní) opakováním předmětů, které mají býti poděleny. Doslovně tedy dle hebr.: „Tři květy ... buďtež na jednom prutu a (opět) tři květy ... na jednom prutu ..." Vulg. podržela tento hebraismus.

V. [35]. Ramena buďte zasazena do dříku tak, že kalich ozdoby bude bezprostředně pod prutem, tu, kde se (prut) od dříku odštěpuje. Důsledně bude květ bezprostředně nad tímto místem. Čtvrtý květ dřík zakončuje a nese lampu právě tak, jako jest ukončeno ostatních šest ramen.

V. [37]. Lampy nejsou v jednom celku se svícnem jak ostatní jeho složky, nýbrž mohou se vydělati, aby se očistily, a pak se zase mohou nasaditi neb zapustiti do ramen. — Svícen stál na jižní straně svatyně; vrhal tedy světlo na svůj protějšek, osvěcoval stůl s předkladnými chleby, který stál naproti, na straně severní. (Jiní však se domnívají, že jen hubička střední lampy a v ní položený knot byl obrácen k severu, z ostatních pak šesti lamp byly tři a tři lampy každé strany obráceny k sobě, tak že „svítily proti sobě"). Lampy mívaly tvar okrouhlé misky (kryté), vybíhající v hubičku, do které se kladl knot. Na svícnu vyobrazeném na Titově oblouku v Římě jsou lampy prostřední vyšší než postranní a podstavec se skládá ze dvou šestihranných stupňů, z nichž vyšší menší

lamp a nasadíš je na svícen, aby dávaly světlo na protějšek. [38] Také
štipce a nádoby, v nichž se uštípnuté knoty hasí, ať jsou zhotoveny
z čistého zlata. [39] Svícen se vším příslušenstvím bude vážiti jednu
hřivnu čistého zlata.
[40] Hleď to učiniti dle vzoru, který ti byl ukázán na hoře.

Hlava 26. — [1] Příbytek pak uděláš takto: Deset pestrobarevně
vyšívaných pokryvek zhotovíš z přesoukaného kmentu, z modrého a
červeného purpuru a ze šarlatu dvakrát barveného. [2] Délka jedné po-
kryvky bude míti dvacet osm loket, šířka čtyři lokte. Všecky pokryvky
budou jedné míry. [3] (Prvních) pět pokryvek bude spojeno, druhých
pět podobným způsobem v celek. [4] Po stranách, na samém okraji po-
kryvek uděláš z modrého purpuru poutka, aby se mohly vespolek
spojovati. [5] Po padesáti poutkách bude míti (každá) pokryvka na jedné
straně tak upevněných, aby přišlo poutko proti poutku a jedno s druhým
mohlo se spínati. [6] Urobíš též padesát zlatých sponek, kterými se
budou pokryvky spojovati, aby činily jeden příbytek.

---

spočívá na spodním větším. Poněvadž však mojžíšský svícen byl již v šestém století před Kristem odvezen do Babylona a nebyl vrácen, nelze tvrditi, že byl úplně podoben svícnu chrámu druhého (Zorobabelova), vyobrazenému na jmenovaném oblouku. Spíše se zdá, že měl mojžíšský svícen trojhranný podstavec. — Z hebr. lze uzavírati, že základnou uměleckou myšlenkou svícnu bylo zobraziti strom mandlovník, z jehož ovoce se připravoval vzácný olej v Egyptě. (Plinius XIII., 1, 8.)

V. [38]. „Štipce" = nůžky k ostřihování ohořelého knotu. „Nádoba, v níž se uštípnuté knoty hasily," podobala se dle Nm 16, 6. kadidelnici, to jest spodku naší kadidelnice (bez řetízku a bez záklopky).

V. [39]. Hřivna zlata vážila dle našich vah 58, později 49 kg, tedy přibližně půl metrického centu, jenž má ceny dle naší měny asi 162.000 K. — Někteří však mají za to, že se tu neudává váha pouhého svícnu, nýbrž zlatých součástek na arše, na stole a snad i na kadidlovém oltáři.

V. [40]. Srv. v. 9.

Hl. 26. V. [1]. „Příbytek" pro Hospodina = svatyni. — „Přesoukaný" jest kment, jehož útek i osnova jsou sesnovány z většího počtu tenčích nití; tak sesílená látka hodí se za pevné, tlusté koberce. — Místo „pestrobarevných" má hebr. i všecky staré překlady kromě Vulg. „cheruby". Byli tedy vetkáni cherubové do této látky; proto sluje tato práce v hebr. „dílem umělcovým" (chóšéb) místo Vulg. „vyšívaným". „Chóšéb" uměl vetkávati obrazy (srv. v. 31.), jakož i zlaté niti mezi tkanivo různých barev svrchu vyjmenovaných (28, 6. 8. 15.). Egypťané byli od pradávných dob mistři ve tkaní; od nich se tedy mohli někteří Israelité vyučiti.

V. [2]. Bude míti tedy jeden tento menší koberec 28 × 4 lokty = 112 čtverečných loktů, tedy všech deset bude měřiti 112 × 10 = 1120 čtver. loktů (= 30·87 m × 10 = 308·7 □ m). Menší koberce skládaly se ve veliký celek, aby se v menších částech snáze mohly přenášeti, a pak ani nebylo možno utkati tak veliký jednotný koberec na tehdejších poměrně primitivních stavech.

V. [3]. Tak vzniknou dvě veliké polovice, z nichž každá bude měřiti 28 × 20 = 560 čtver. loktů (= 154·35 □ m). Z hebr. slova pro pojem spojení vyplývá, že budou menší koberce (28 × 4) sešity neb sešněrovány, jako se sešívá obuv.

V. [4]. Dle jasnějšího znění hebr. mají míti obě pětidílné polovice veliké přikryvky po jedné straně padesát poutek (oček). Ze souvislosti patrno, že se má tak státi na straně 28 loktů dlouhé, tedy na straně, která není skládána (z pěti) menších přikryvek. Bylo tedy jedno poutko od druhého asi na píď. (Z délky menších koberců spojených ve dvě polovice učiněna tedy šířka veliké dvojdílné přikryvky.)

V. [6]. Nezapouštělo se poutko do poutka bezprostředně, nýbrž spona, mající patrně na svých dvou protějších stranách po jednom háčku, obě poutka spojovala. Tak se mohly obě polovice dle potřeby brzy odděliti a brzy zase spojiti. — „Příbytek" = svatyně, vybudovaná z dřevěných desek. Srv. v. 1. — Jak tato první veliká přikryvka ze dvou pětidílných polovic a měřící 28 × 40 loktů byla

7 Dále uděláš jedenáct pokryvek z kozí srsti, aby byly za sta-
novou střechu nad příbytkem. 8 Délka jedné pokryvky bude míti
třicet loktů, a šíře čtyři. Jedné míry budou všecky (tyto) pokryvky.
9 Z těch (prvních) pět spojíš zvláště, (druhých) pak šest spojíš tak,
že šestou pokryvku na průčelí střechy na polovici přehneš. 10 Uděláš
též padesát poutek na okraji pokryvky jedné, aby se mohla spojiti

---

položena na dřevěné stěny mojžíšské svatyně, souvisí těsně s otázkou, byla-li střecha svatyně plochá, jak mívají východní domy, či byla-li lomená. Pravděpodobněji byla lomená, neboť celá svatyně mojžíšská sluje často „stan", jest celkem stavěna jako stan, a stan nemá střechu plochou, nýbrž lomenou. Plochá střecha byla by se snadno prohnula, prohloubila, po dešti byla by voda dlouho na ní zůstávala a škodila. Byla-li střecha plochá, musily přikryvky splývati buď po vnitřních stěnách, neb musily chrániti nějakým způsobem stěny vnější. Jestliže splývaly po stěnách vnitřních, těžko si představiti, jak byly upevněny na vrchních hranách; zakrývaly vnitřní stěny, které byly pak zbytečně pobity zlatým plechem; uvážíme-li, že strop svatyně byl jen 10 loktů široký a se stropem velesvatyně 30 loktů dlouhý, zbývá bezúčelně mnoho látky z pokryvky 28 loktů široké a 40 loktů dlouhé! Byla-li střecha plochá a přikryvky splývaly po stěnách vnějších buď přímo neb šikmo jako nějaký okap, přebývá nám rovněž z rozměrů přikryvek mnoho látky, se kterou si nevíme rady. Chrám Šalomounův byl stavěn dle téhož modelu jako svatyně mojžíšská, leda že měl dvojnásobné rozměry: svatyně mojžíšská byla dlouhá 30, chrám Šalomounův 60 loktů, tento měřil v šířce 20, ona 10 loktů; poněvadž mojžíšská svatyně byla vysoká 10 loktů, měl by býti obdobně chrám Šalomounův 20 loktů vysoký. Dle 3. Král 6, 2. však byl 30 loktů vysoký. Tento rozpor zmizí, jakmile si představíme, že měla svatyně mojžíšská lomenou střechu, a to tak, že trojúhelník, který vznikl lomenou střechou nad příčnými stranami dřevěných stěn, byl vysoký 5 loktův. Tomu-li tak, byl hřeben 15 loktů nad půdou, a důsledně měřila výška chrámu Šalomounova 30 loktů (15 × 2). Stavební rada Schick právem se domnívá, že první pokryvka, o níž tuto Písmo mluví, kryla prostor utvořený dřevěnými deskami tak, že šířka 28 loktů byla hřebenem rozpůlena na dvě části o 14 loktech; z nich 7 loktů sahalo od hřebene po vrchní okraj podélných stěn, druhých pak 7 loktů na každé straně splývalo týmž šikmým směrem jako plocha od hřebene k horním hranám. Na krajích po obou stranách, tedy u 14. lokte, opíral se okraj přikryvky o koly 5 loktů vysoké a 5 loktů vzdálené ode stěn; na tomto okraji byly připevněny též provazy, které spojovaly pokryvku s kolíky zaraženými do země. Tak vznikl na straně severní i jižní okap, krytá prostora 5 loktů široká. To se opět velmi dobře srovnává s plánem chrámu Šalomounova, ke kterému byly též přistavěny pobočné místnosti. 3. Král 6, 5. n. — Poněvadž byla dvojdílná první pokryvka 40 loktů dlouhá a poněvadž byly dřevěné stěny jen 30 loktů dlouhé, byla na ně položena tak, že na obou průčelních stranách (východní i západní) přesahovala je o 5 loktů, čímž vznikla na straně východní u vchodu jakási předsíň. I ta velmi dobře souhlasí s plánem chrámu Šalomounova, který měl na východní straně 10 loktů hlubokou (tedy opět dvojnásobný rozměr!) předsíň. Západní strana chrámu Šalomounova měla zvláštní přístavbu obdobnou prostoře svatostánku, tvořené na západě přečnívající lomenou střechou.

V. 7. Z kozí srsti setkávají dosud arabské beduinky plátna, z nichž se zhotovují stany. — Tato druhá přikryvka měla tedy o jeden menší koberec více než první přikryvka kmentová, která měla jen 10 částí.

V. 8. Poněvadž druhá pokryvka spočívala na prvé, přesahovala ji o jeden loket jak na severní tak na jižní straně.

V. 9. Poněvadž druhá pokryvka byla o jeden koberec, t. j. o 4 lokty delší, byla položena na prvou tak, že jak na východní (průčelí), tak i na západní straně přesahovala spodní kmentovou pokryvku o 2 lokty. Z toho též plyne, že veliký šev spodní (první) pokryvky netáhl se bezprostředně pod obdobným švem pokryvky druhé, nýbrž byl od něho o dva lokty vzdálen, tak že světlo nemohlo těmito štěrbinami vnikati do stánku; bylo by snad vnikalo, kdyby oba švy obou pokryvek byly zrovna nad sebou.

V. 10. Jako první tak i druhá pokryvka bude sestávati ze dvou polovic, z nichž jedna bude sešita neb sešněrována z pěti menších koberců (30 × 4 = 120 loktů), 120 × 5 = 600 čtver. loktů = 15·75 m × 2·1 m = 33·075 □ m × 5 = 165·375 □ m, druhá pak ze šesti (30 × 4 = 120 × 6 = 720 loktův). Bude tedy celá dvojitá

s druhou, a padesát poutek na okraji pokryvky druhé, aby se mohla
spojiti s prvou. 11 Urobíš také padesát měděných spinadel, která
budou spojovati poutka, aby ze všech pokryvek byla jedna. 12 Tím
pak, co zbývá z pokryvek určených za kryt, to jest z jedné pokryvky
nadpočetné, — polovicí této (pokryvky) zastřeš zadní stěnu stánku.
13 Jeden loket z těch, které přečnívají délku střechy, bude splývati po
straně jedné a druhý po straně druhé, že budou oba boky stánku kryty.
14 Kromě toho učiň na střechu jinou pokryvku z rudých koží
beraních, a nad ní ještě jednu [pokryvku] z koží modravých.
15 (Ke zbudování) příbytku naděláš ze setimového dřeva stojatých
desek; 16 každá ať má v délce deset loket a v šířce půldruha lokte. 17 Po
stranách budou desky podvojně vydráženy, aby se deska s deskou
vázala. Tím způsobem budou všecky desky zřízeny. 18 Dvacet jich
bude po straně jižní, která hledí k poledni. 19 K nim uliješ čtyřicet
stříbrných patek, aby se po dvou patkách položilo pod každou desku,
pod každý roh jedna. 20 Rovněž bude na druhé straně, která hledí
k severu, dvacet desek příbytkových a k nim čtyřicet stříbrných patek.
21 Pod každou desku položí se po dvou patkách. 22 Pro západní
stranu příbytku uděláš šest desek, 23 a kromě toho jiné dvě desky
(uděláš), které budou vztyčeny v zadních rozích příbytku. 24 Budou

---

druhá pokryvka dlouhá 4 × 11 = 44 loktů a široká 30 loktů, celá její plocha tedy 30 × 44 = 1320 loktů (= 600 + 720); 44 loktů = 23·1 m; 30 loktů = 15·75 m; 23·1 × 15·75 = 363·825 □ m.

V. 11. Obě veliké polovice druhé pokryvky budou podobně spojeny jako polovice pokryvky prvé, jenže spínadla nebudou ze zlata, nýbrž z mědi (míšené).

V. 12. „Zadní strana příbytku" = strana západní. Viz svrchu k v. 6.

V. 13. „Strana jedna" = severní; „strana druhá" = jižní. Viz svrchu k v. 6. Okraje pokryvky byly zde asi provazci nataženy a připevněny k zatlučeným kolíkům do země; tak byla celá pokryvka napiata jako pokryvka spodní.

V. 14. O „modrých kožích" viz svrchu v. 25, 5. O velikosti třetí a čtvrté pokryvky se Písmo výslovně nezmiňuje, možno však dle obdoby předcházejících se domnívati, že bylo jejich účelem dokonaleji krýti první nádhernou pokryvku i celý stánek a že byly tedy větší než předcházející. Nejspíše dosahovaly až k zemi, ke které byly provazci a kolíky připevněny (39, 40; Nm 3, 26.).

V. 16. Tloušťka není poznačena. Starší vykladatelé se domnívali, že byly na loket tlusté; pak to však nebyly desky (prkna, fošny), nýbrž trámy, které by bylo velmi těžko přenášeti. Nejspíše měly v tloušťce jen ½ lokte (Schick).

V. 17. „Každá deska má míti po jedné straně žlábek, do něhož se zapustí jehla desky vedlejší (falc), aby tak tvořily pevnou stěnu. — Hebr. však o tomto „vydeščení" ničeho neví, nýbrž každá deska měla míti dva rovnoběžné čípky, které se zapouštěly do podstavků, patek (srv. v. 19.). — „Která hledí k poledni" opakuje myšlenku bezprostředně před tím vyslovenou, jest tedy asi pozdější glossou.

V. 19. Dle 38, 27. vážila každá tato patka jednu hřivnu stříbra (= 43·65 kg). Byly u svatostánku tím, čemu se u domů říká „podezdívka" (sokl). (Hummelauer se domnívá, že jen jeden čípek na dolním okraji zasazoval se do patky, druhý pak na protějším horním okraji s ním rovnoběžný byl zapuštěn do stříbrné římsy. Srv. v. 32.)

V. 22. Šest desek po 1½ lokti činilo stěnu 9 loktů, tak že k doplnění desetiloktové šířky vnitřku bylo doplniti na straně severní i jižní ½ lokte. Tuto mezeru vyplňovaly dvě desky rohové, které popisují vv. nn.

V. 24. hebr.: „Buďte dolů zdvojeny a zároveň vybíhejte nahoře v kruh . . ." Jakého asi tvaru byly ony rohové desky, o tom podána celá řada různých názorů. Nejspíše byly dvě desky v pravém úhlu tak spojeny, že pro vnitřní stěny dodala každá půl lokte jak pro vnitřní šířku, tak pro délku velesvatyně; vnější stěny svatyně rozšířila rovněž o 1 loket jak na šířku tak na délku. — Půl lokte, jehož rohovými deskami získala velesvatyně v délce, ztratila zase tím, že jí tolikéž prostoru ubraly sloupy stojící na rozhraní svatyně a velesvatyně. — Schick se domnívá, že za kruh, o němž se hebr. zmiňuje, byl připevněn na rohových

zdola až nahoru do sebe zapuštěny, tak že budou v jeden celek pevně státi. Dvě desky, postavené v rozích, budou podobným způsobem spojeny.
[25] Bude tedy celkem osm desek, jejich podstavků stříbrných šestnáct, počítá-li se po dvou patkách pod jednu desku.
[26] Uděláš i pět svlaků ze setimového dřeva, abys jimi zbednil desky na jedné straně příbytku,
[27] pět jiných pro druhou stranu a tolikéž pro stranu západní;
[28] ty budou se prostrkávati uprostřed desek od jednoho konce ke druhému.
[29] Desky ty pak povlečeš zlatem a upevníš na nich kroužky ulité ze zlata, kterými se svlaky prostrčí, aby držely prkennou stěnu; pobiješ je (svlaky) zlatým plechem.
[30] Tak zbuduješ příbytek dle vzoru, který ti byl ukázán na hoře.

[31] Učiň vkusně vyšívanou, pestře zbarvenou oponu, utkanou z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu dvakrát barveného a z bílého přesoukaného kmentu;
[32] a zavěs ji na čtyři sloupy ze setimového dřeva, povlečené zlatem, které budou míti zlaté hlavice a stříbrné patky.
[33] Opona budiž upevněna za čtyři kroužky — za ní dovnitř postavíš archu zákona — a děliž svatyni od velesvatyně.
[34] Na archu zákona ve velesvatyni položíš slitovnici.
[35] Stůl (postavíš) ven před oponu a naproti stolu na jižní straně stánku svícen, — stůl totiž bude státi na straně severní.
[36] Udělej též u vchodu do stánku vyšívanou oponu z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu dvakrát barveného a z přesoukaného kmentu.
[37] Konečně pět sloupů ze dřeva setimového oblož zlatem; před ně bude zavěšena opona a jejich hlavice budou zlaté, patky pak měděné.

---

deskách na každé straně jeden krov 7 loktů dlouhý; oba krovy byly v hřebeně spojeny zase kruhem, kterým procházela 40 loktů dlouhá tyč tvořící hřeben; podobné dva krovy byly prý též na straně východní u vchodu do svatyně, a jiné dva krovy nesly střechu na rozhraní svatyně a velesvatyně.

V. 25. Dosud bylo těchto patek napočítáno 40 + 40 + 16 = 96. Dle 38, 27. bylo jich však 100. (Okrouhlé číslo?)

V. 26. n. Tyto tyče byly asi 10 loktů dlouhé (po straně západní) a tři a tři mohly se spojiti v tyč o třiceti loktech (po straně severní a jižní).

V. 28. Hebr.: „(Učiň) prostřední svlak mezi deskami, který jde od jednoho konce ke druhému." — Někteří mají za to, že tento „střední svlak" jest prostřední, třetí z pěti svrchu jmenovaných, snad silnější. Jiní dobře rozeznávají tento „střední svlak" od oněch pěti (patnácti). Starší vykladači se domnívali, že desky byly uvnitř provrtány a tou děrou že byl prostrčen tento střední nebo vnitřní svlak. Nejlépe mysliti se Schickem, že svlak tuto jmenovaný jest tyč 40 loktů dlouhá, probíhající ne středem desek, nýbrž ve hřebeně středem celé prostory svatyně (viz svrchu).

V. 30. Srv. 25, 40.

V. 31. O látkách viz svrchu 25, 4. Místo „vyšívanou" zase hebr. „umělecké tkalcovské dílo". — Místo „pestře utkanou" hebr. zase: „s cheruby".

V. 32. n. Dle hebr.: Upevni ji na čtyřech sloupcích zlatem potažených, ze setimového dřeva, jejichž hřeby jsou ze zlata... Tyto sloupky byly asi tak rozestaveny, že dva z nich se opíraly o stěny (severní a jižní), dva pak stály v přiměřené vzdálenosti mezi nimi. Písmo se sice nezmiňuje, že na nich spočíval architrav (příčný trám) půl lokte široký, z důvodů stavebních však nebylo ani jinak možno; žádala toho pevnota stěn. — Klement Alexandrijský svědčí, že i ve svatyních egyptských bývala vnitřní nepřístupná svatyně (adyton) podobnou clonou oddělena od ostatních místností. (Paedag. III, 2.)

V. 34. n. O „slitovnici" viz svrchu 25, 20., o stolu 25, 23—30, o svícnu 25, 31—39.

V. 36. Srv. v. 31. — Ani hebr. však nepraví, že tato vnější opona má býti ozdobena vyšívanými cheruby.

V. 37. Místo „hlavic" má zase hebr. „hřeby (háky)". Srv. v. 32. Dle 36, 38. měly však též hlavice zlatem potažené. Poněvadž těchto pět sloupů mělo patky

Hlava 27. — [1] Udělej z dřeva setimového oltář, který bude pět loktů dlouhý a tolikéž široký — tedy čtverec — a tři lokty vysoký. [2] Na čtyřech úhlech budou z něho (vyčnívati) rohy. Pobiješ jej mědí. [3] K jeho službě udělej popelnice, kleště, vidlice a uhelnice; všecky (tyto) nádoby dáš ukovati z mědi. [4] Urob měděnou síťkovanou mřížku a na jejích čtyřech rozích budou čtyři měděné kruhy, [5] které položíš pod výstupek oltáře; mříž bude až do polovice oltáře. [6] K oltáři pořídíš ze dřeva setimového dva sochory, které pobiješ měděnými plechy

---

ne ze stříbra, jako byly patky dřevěných desek, dlužno míti za to, že nestály bezprostředně u kraje dřevěných stěn, nýbrž že byly v řadě od nich na pět loktů vzdálené. Sloupy samy také byly asi pět loktův od sebe. O jejich výši Písmo nemluví, stavba svatyně však žádá, by prostřední sloup (na němž spočívala prodloužená tyč hřebenní) byl tak vysoký jako hřeben sám, t. j. 15 loktův. Druhé dva sloupy naproti stěnám byly s nimi asi stejné výšky, t. j. 10 loktův. Dva nejkrajnější sloupy důsledně nemohly býti vyšší ani nižší než 5 loktův. Tak vznikly čtyři stejně široké vchody, z nichž dva vedly do svatyně a dva do krytého ochozu (viz svrchu v. 6.). Důvody stavitelské opravňují domnívati se, že podobných pě sloupů (bez opony) stálo též na protější straně svatyně (západní).

Hl. 27. V. [1]. Spisovatel, hodlaje popsati nádvoří svatostánku, začíná nejdůležitějším předmětem v něm — oltářem na zápalné oběti. — Zákaz daný 20, 26. vztahoval se zajisté i na tento oltář; neměl tedy stupňů, nýbrž nějaký šikmý násyp z navezené hlíny neb písku (malou rampu), po které se vystupovalo k oltáři. Dle Lv 6, 12. n. (5. n.) kladli kněží každého rána na tento oltář dříví, na němž pak přinášeli ranní oběť. Potom jen bděli, aby posvátný oheň (zajisté ne veliký) neuhasl.

V. [2]. Z hebr. vysvítá, že měly rohy tvořiti s oltářem nerozlučný celek. Byly nejsvětějším místem celého oltáře. Při slavnějších obětech za hřích se pomazávaly obětní krví (29, 12; Lv 4, 7.). Dotknutí se jich poskytlo vrahům útočiště (3. Král 1, 50; 2, 28.). Také oltáře jiných starověkých národů měly rohy. V Babyloně rohy býčí (poněvadž byl býk zvířetem zasvěceným městskému bohu babylonskému, Mardukovi) v sídlech boha měsíce byly na oltáři rohy měsíčného srpu. Zvyk se vyvinul asi z toho, že staří stáhše obětní zvíře z kůže, kladli nebo zavěšovali ji na oltář tak, že hlava s rohy spočívala na oltářní ploše. Tento starobylý obyčej snad byl v bohoslužbě israelské sice ponechán, ale dán mu nějaký nám blíže neznámý tvar, kterým se ode všech obdobných rohů bohoslužby pohanské lišil.

V. [3]. „Popelnice“ = nádoby, do kterých se vybíral a v nichž se odnášel od oltáře popel. — Dle hebr. měl Mojžíš dáti udělati „lopatky“, kterými se nabíral popel z vnitra oltáře a vkládal do popelnice, „nádobu na krev“, kterou se kropilo. — „Uhelnice“ = nádoba, do které se bralo z oltáře tohoto řeřavé uhlí, aby se ho užilo pro oběť posvátného kuřidla.

V. [4. nn.] Mřížka, o které tu řeč, nemůže býti nic jiného než rošt, který — jak se samo sebou rozumí — vodorovně ležel a byl zapuštěn do středu vnitřních stěn oltářových, aby se naň mohlo narovnati dříví a na ně žertva. Stěny tyto chránily hranici i oheň od větru. Tímto roštem, mřížkou, byly asi též obloženy vnitřní oltářové stěny v horní polovici, aby se ohněm nepropálily. Na vnější straně těchto stěn, ve výši, v níž uvnitř položen byl rošt, byly kruhy, do kterých se zapouštěly přenosné sochory. — „Výstupek“ (v. 5.) jest okraj, jakýsi rám oltáře (římsa), který věnčil jeho horní hrany a z něhož vyčnívaly čtyři jmenované rohy. Byla-li mřížka ona uvnitř oltáře umístěna způsobem svrchu udaným, byly stěny dřevěné, jen plechem pobité, dosti vzdáleny od samého ohně; nelze proto proti možnosti takového oltáře ničeho namítati, naopak dlužno uznati, že nejsa massivní, ano maje stěny jen ze dřeva, byl poměrně lehký a mohl býti bez velikých obtíží přenášen z místa na místo. (Jiní však mají za to, že v polovici výšky oltáře na zevní straně byl jakýsi ochoz, podlážka („výstupek“, v. 5.), a ona mřížka že tvořila neb zdobila dolní polovinu oltářových stěn. Jiní se domnívají, že zdobila vrchní polovici stěn oltářových. Pak by však bylo divno, že se Písmo o nejdůležitější části oltářové, o roštu, o ploše oltářní, při tomto popisu vůbec nezmiňuje.)

Názory tyto jsou potud odůvodněny, že jest jednak připustiti ve stěnách oltářních mezery, kudy vnikal vzduch a podporoval plápol ohně, jednak nutno míti za to, že výška 3 loktů (= 1·57 m) je tak značná, že by kněz nemohl pohodlně při oltáři tak vysokém sloužiti, kdyby neměl pod nohama nějakou vyvýšeninu, snad nějakou lavici.

7 a provlečeš je kruhy, tak že budou (vyčnívati) na obou stranách
oltáře, by mohl býti (za ně) nošen. 8 Nebude vyplněn, nýbrž uděláš
jej tak, aby byl uvnitř prázdný a dutý — jak ti bylo na hoře
ukázáno.

9 Udělej nádvoří stánku; na jeho jižní straně proti poledni budou
plachty z přesoukaného kmentu; sto loket měj každá strana v délce,
10 a dvacet sloupků s týmž počtem měděných patek, jejichž hlavice
s příslušnými rytými ozdobami budou ze stříbra. 11 Podobně na straně
půlnoční budou plachty na dél jednoho sta loktů, dvacet sloupků,
tolikéž měděných patek a jejich stříbrné hlavice s příslušnými ozdobami
rytými. 12 Na příčné straně nádvoří, která hledí k západu, budou v délce
padesáti loktů plachty, bude deset sloupků, a tolikéž patek. 13 Také
příčná strana nádvoří, která hledí k východu, bude míti padesát
loktů. 14 Z těch bude vyhrazeno patnáct loktů pro plachty se třemi
sloupky a tolikéž patkami na straně jedné, 15 a na straně druhé budou
plachty (rovněž) zabírati patnáct loktů, budou tři sloupky a tolikéž
patek. 16 U vchodu do nádvoří bude opona o dvaceti loktech,
vyšívaná, z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu dvakrát barve-
ného a z přesoukaného kmentu; bude míti čtyři sloupky a toli-
kéž patek. 17 Všecky sloupky na obvodu nádvoří pobity budou stří-
brným plechem a budou míti stříbrné hlavice, patky pak měděné.
18 Na délku bude míti nádvoří sto loktův a na šířku padesát. Vysoké
bude pět loktů; (jeho stěny) budou zhotoveny z přesoukaného kmentu
a bude míti měděné patky. 19 Všecko nářadí stánku ke všem po-
třebám a výkonům, kolíky stánku a kolíky nádvoří dáš vyrobiti
z mědi.

20 Přikaž synům Israelovým, aby ti nanesli nejjemnějšího oleje

---

V. 8. Srv. 25, 40; 26, 30.

V. 9. O přesoukaném kmentu viz svrchu 26, 1. 100 loket = 52·70 m.

V. 10. Místo „hlavice s rytými ozdobami“... hebr. „háky a příčné tyče“. Že měly tyto sloupky (patrně též ze setimového dřeva) stříbrné, t. j. postříbřené hlavice, dočítáme se ve 38, 17. 28. — „Příčné tyče“ byly rovněž stříbrem potaženy a spojovaly sloupek se sloupkem, tak aby se na ně mohly zavěsiti, snad za kroužky, plachty.

V. 13. Tvořilo tedy celé nádvoří obdélník 100×50 loktů, čili dva čtverce 50×50+50×50 loktů = 5000 čtverečních loktův.

V. 16. Na straně východní bude vchod do nádvoří dvacet loktů široký, tak že bude na severu i na jihu od tohoto vchodu plátěná stěna 15 loktů široká, tedy celkem 20+2×15 = 50 loktů (srv. v. 14.). — Všech sloupků plátěné stěny nánádvoří bylo tedy: 20 (sever) + 20 (jih) + 10 (západ) + 4 + 3 + 3 (východ) = 60. Dlužno však odpočítati čtyři rohové sloupky, které jsou počítány dvakráte, že tedy bylo všech 56. — (Na východní straně krajní sloupky vchodu není nutno považovati za sloupky jiné než byly třetí sloupky celé strany počítané od jihu i severu; kdybychom uznávali tento rozdíl, bylo by 58 sloupků.)

V. 17. dle hebr.: „Všecky sloupky na obvodu nádvoří spoj stříbrnými tyčemi a jejich háky (udělej) ze stříbra...“ Viz svrchu v. 10.

V. 18. 19. Kolíky do země zaraženými byly upevněny a nataženy pokryvky stánku, plachty ohrady nádvoří a snad i její sloupky, by pevně stály a zdržely prudký vítr (35, 18; 38, 20; 39, 40; Nm 3, 37; 4, 26. 32.) — Připomínají se v popise nádvoří, poněvadž se v této prostoře aspoň částečně nalézaly. — „Všecko nářadí... ke všem potřebám a výkonům“ při stánku jsou rozmanité nástroje, jichž se užívalo ke skladu a rozkladu přeneseného svatostánku; pak též jiné drobnosti, o kterých se dosud spisovatel nezmínil.

V. 20. Olivy bývaly nejprve roztlučeny a pak vloženy do koše nad vhodnou nádobu. Olej, pokud sám bez lisování tekl z rozmělněných oliv, tedy samotok, byl nejlepší jakosti; o tom zde zákonodárce mluví. Olej lisovaný již nebyl tak vzácný.

z oliv tlukadlem roztlučených, aby svícen nepřetržitě hořel [21] ve stánku
zákona proti vnější straně opony, která visí před zákonem. Ať jej obstarávají Áron a jeho synové, by svítil před Hospodinem až do jitra. Bude to nepřetržitá bohoslužba synů Israelových, která půjde u nich s pokolení na pokolení po všecky časy.

Hlava 28. — [1] Přiber si též ze synů Israelových Árona, svého bratra, a jeho syny, by mi zastávali kněžský úřad, Árona, Nadaba, Abiu, Eleazara a Itamara.

[2] Pořiď posvátná roucha bratru svému Áronovi, ke cti a okrase.
[3] Rci všem dovedným lidem, které jsem naplnil duchem důmyslu, by udělali Áronovi roucha, v nichžto jsa posvěcen, sloužil by mi. [4] Roucha,
která udělají, budou tato: Náprsník, náramenník, kněžský kabátec, (spodní) říza utkaná ze lnu, kněžská čepice a pás. (Tato) posvátná roucha bratru tvému Áronovi a synům jeho udělají, aby mi konali kněžský úřad. [5] Vezmou (na to) zlato, modrý a červený purpur, dvakrát barvený šarlat a kment.

[6] Náramenník umělecky setkají ze zlata, z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu dvakrát barveného a z přesoukaného kmentu.
[7] Bude míti dvě strany, spojené na obou vrchních okrajích v jeden

---

V. [21]. Opona, o které tu řeč, dělí velesvatyni od svatyně; vnitřní její strana hledí k arše úmluvy s deskami „desatera" — „zákonem"; druhá, vnější strana hledí do svatyně. Poněvadž stánek zbudován jest pro archu, která obsahuje „zákon", sluje „stánkem zákona". — Z tohoto místa, jakož i z 30, 7. n.; Lv 24, 3; 1. Král 3, 3. lze uzavírati, že lampy svícnu večer se rozsvěcovaly a ráno zhasínaly. Obyčej ten trval až do krále Roboama (2. Par 13, 11.). Ježto za dne lampy rozsvěcovati zákon nezakazoval, vyvinul se později zvyk, snad dle obdoby „věčného ohně" na oltáři pro zápalné oběti, svítiti i za dne a udržovati takto „věčné světlo". Snad již Šalomoun dal podnět k tomu, dav do chrámu zhotoviti deset svícnů (3. Král 7, 49.). Za dob Josefa Flavia hořely tři lampy celý den, ostatní čtyři se rozsvěcovaly večer a ráno se zhasínaly (Starož. III. 8, 3.). — Poněvadž v. 20. n. ukládá povinnosti kněžské Áronovi a jeho synům, kteří nejsou dosud na kněze vysvěceni, domnívají se někteří ne bezdůvodně, že oba verše byly sem položeny z Lv 24, 2.

Hl. 28. V. [1]. Odděl je od ostatního lidu a kaž jim, k tobě přistoupiti, abys je vysvětil za kněze. — Nadab, Abiu, Eleazar a Itamar jsou synové Áronovi (6, 23.). Srv. Žid 5, 4.

V. [2].—[5]. vypočítává posvátná roucha a určuje všeobecně jejich látku.

V. [2]. Roucha Áronova, t. j. velekněžská (pontifikalie), jsou: 1. kněžský kabátec, 2. náramenník, 3. náprsník (s posvátným osudím), 4. velekněžská čepice s čelenkou. — „Posvátnými" slují, poněvadž bylo dovoleno užívati jich pouze při posvátných úkonech, osobami k tomu zasvěcenými, na místě posvátném. — V lidu vidoucím vzácná roucha má býti vzbuzena úcta k veleknězi, k posvátným úkonům a k Bohu; smysl pro krásu, povzbuzený pohledem na roucha, má též pomáhati buditi úctu ku věcem Božím a k Bohu. Tytéž pocity má buditi krása a vzácnost posvátných rouch v nitru veleknězově.

V. [3]. „Dovedným" doslovně: „lidem moudrého srdce". Srdce považovali Hebreové za sídlo poznávavosti; — zde jsou to lidé, kteří se znají v řemesle a v umění.

V. [6]. Náramenník (hebr. éfód), bylo svrchní roucho, které měl též David, když křepčil před archou úmluvy (2. Král 6, 14; 1. Par 15, 27.), Samuel (1. Král 2, 18.), ano i kněží (1. Král 22, 18.). Zde se popisuje náramenník velekněžský. V popisu se předpokládá o tvaru toho roucha mnoho známého.

V. [7]. K porozumění následujících veršů přispívají staré obrazy podobných rouch egyptských; éfód vrchním okrajem sahá jen k podpaží, spodním však až nad kolena. Od vrchních okrajů z předu i ze zadu na straně levé i pravé vinou se nahoru stužky, které se přímo na ramenech sbíhají; v půli jest upevněn tkanicí (cingulum), která se otáčí kolem pasu. Kdo chce náramenník přirovnávati

celek. [8] Také tkanice, jako celá pestrobarevná práce, bude ze zlata, z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu dvakrát barveného a z přesoukaného kmentu. [9] Vezmi dva onyxové kameny a vyryj do nich jména synův Israelových; [10] šest jmen do jednoho a ostatních šest jmen do druhého kamene, v pořádku, jak se narodili. [11] Kamenořezbářem a kamenorytcem dáš na nich vyrýti jména synův Israelových, dáš je zasaditi do zlata, (zlatem) olemovati, [12] a připevníš je k oběma okrajům náramenÍku, aby budila vzpomínku na syny Israelovy. Tak bude Áron nositi jejich jména na obou ramenech před Hospodinem, aby (je) připomínala. [13] Urobíš též zlaté háčky, [14] jakož i dva souvislé řetízky z čistého zlata; ty zavěsíš na háčky.

[15] Náprsník odpovědí dáš umělecky utkati, podobně jako tkaninu náramenÍku ze zlata, z modrého a červeného purpuru, z dvakrát barveného šarlatu a z přesoukaného kmentu. [16] Bude čtverhranný a dvojitý; bude míti píď na délku i na šířku. [17] Položíš naň čtyry řady drahokamů: v první řadě bude karneol, topas a smaragd, [18] v druhé

---

k p a n c í ř i, měj na paměti, že jest to krunýř velice m ě k k ý! (Jiní se domnívají, že se podobal éfód našemu mešnímu rouchu (kasuli), že měl dvě polovice, strany, přední a zadní, které byly na ramenech příčným švem spojeny.)

V. [8]. „T k a n i c e,“ kterou se éfód v pasu přivazoval k tělu. (1. Král 2, 18; 2. Král 6, 14.)

V. [9]. O kamenu onyxovém viz Gn 2, 12; Ex 25, 7.

V. [10]. Josef Flavius (Starož. III. 7, 5.) tvrdí, že jména prvních šesti nejstarších synů byla vyryta na pravém, jména ostatních šesti na levém rameni veleknězově. — Kmeny Efraim a Manasse byly asi uvedeny jedním jménem (Josef), poněvadž jinak bylo by bývalo vyryto t ř i n á c t e jmen.

V. [11]. Vyřezávati do kamene uměli jak Egypťané tak Babyloňané od nepaměti, jak dokazuje obrovský počet zachovalých razítek a pečetidel.

V. [12]. Kameny bylo položiti na ramena veleknězova, tam, kde se sbíhaly obě stužky (oba cípy?) spojující předek i zadek náramenÍku (éfódu). Jména připomínala Bohu, aby byl milostiv národu israelskému a vyplnil jednotlivým pokolením, co slíbil dvanácti praotcům ústy umírajícího Jakoba (Gn 49, 2. nn.).

V. [13]. hebr. jest pouhé opakování v. 11b.: „u č i ň p l e t i v o z e z l a t ý c h n i t í“, které má lemovati onyxové kameny.

V. [14]. Dle hebr.: „(učiň) dva řetízky z čistého zlata; upleteš je, jako se spřádají provazce (prýmky), a tyto prýmkovité řetízky upevni na onom pletivu.“ — Zlaté prýmky měly tedy býti upevněny na zlatém okraji (= pletivu), který lemoval oba onyxové kameny (dle Vulg. „n a h á č c í c h“, patrně na okraji těchto kamenů připevněných) a na pravém i levém rameni, v předu i v zadu splývati dolů a upevněny býti druhým koncem na horních okrajích éfódu. (Kdo si představují, že látka éfódu byla švem spojena na ramenech, kladou tyto řetízky ovšem jinam. Hummelauer se domnívá, že lemovaly výkroj kolem krku veleknězova.)

V. [15]. Sluje náprsníkem „o d p o v ě d í“ nebo „r o z h o d n u t í, r o z s o u z e n í“, poněvadž se do něho vkládalo posvátné osudí (srv. v. 30.), kterým Hospodin v závažných případech veleknězi o d p o v í d a l, r o z h o d o v a l, r o z s u z o v a l.

V. [16]. Bude dvojitý, jsa ze dvou čtverců na sebe položených na způsob kapsy, podobné naší mešní b u r s e, do které se vkládalo posvátné osudí. — Píď = $1/2$ lokte.

V. [17]. Poněvadž staří Hebreové neměli ještě přesného názvosloví nerostopisného, není nám též možno každý kámen dle hebrejského názvu jeho přesně určiti. — K a r n e o l je druh chalcedonu (stejnoměrně červeně barveného). Užívalo se ho často na pečetidla. Nalézal se v Indii, Babylonii, Egyptě a Arabii. — T o p a s je průhledný, zlatožlutý drahokam. Nalézá se dosud na ostrovech Rudého moře. Dle Job 28, 19. dovážel se též z Etiopie. — S m a r a g d býval od starých tak ceněn, že jej převyšoval jen démant. Dovážel se z horního Egypta, z Nubie, z ostrova Kypru a jj.

V. [18]. — R u b í n nalézali staří na ostrově Chiu, v Karii, Indii a Etiopii. (Místo „rubín“ překládají někteří „*granát*“, poněvadž byl rubín k řezání starým příliš tvrdý.) — S a f í r byl dovážen z Indie a Etiopie. (Někteří místo safíru

rubín, safír a jaspis, [19] ve třetí hyacint, achát a ametyst, [20] ve čtvrté chrysolit, onyx a beryll; budou zasazeny v řadách do zlata. [21] Budou na nich tedy jména synův Israelových; bude vyryto dvanáct jmen, na každém kamenu jedno jméno jednoho ze dvanácti kmenův. [22] K náprsníku udělej z čistého zlata souvislé řetízky, [23] a dva zlaté kroužky, kteréž upevníš na obou horních rozích náprsníku. [24] Zlaté řetízky navlečeš na kroužky, které jsou na rozích náprsníku, [25] (druhé) pak konce těch řetízků připneš za dva háčky k oběma cípům náramenníku, které jsou obráceny k náprsníku. [26] Podobně uděláš a upevníš dva zlaté kroužky na rohy vnitřní plochy náprsníku, která přiléhá k náramenníku. [27] Jiné dva zlaté kroužky bude dlužno upevniti dole na obou stranách náramenníku, naproti dolním připevňovacím kroužkům náprsníkovým, aby se (tak) mohl svázati náprsník s náramenníkem. [28] Budiž pak náprsník přivázán za své kroužky ke kroužkům náramenníku tkanicí z modrého purpuru, by byly pevně a trvale spojeny, aby náprsník od náramenníku nemohl se oddělovati. [29] Bude tedy Áron nositi jména synův Israelových na náprsníku odpovědí na prsou, když vcházeti bude do svatyně, aby byli připomínáni před Hospodinem na věky.

[30] Do náprsníku odpovědí pak položíš Učení a Pravdu, aby byly

---

překládají Lapis lazuli = lazurit.) — Jaspis jest neprůhledný, voskově lesklý, hustý druh křemene, který bývá zbarven do červena, do hněda, žluta, zelenava. (Možná však že to byl opál nebo poloopál. Diamant to sotva byl, poněvadž staří nedovedli do tak tvrdého drahokamu rýti jména.)

V. 19. Hyacint jest drahokam hlavně z Etiopie vyvážený, červeně neb zlatě zbarvený, více méně průhledný, se sklovitým, leskem. Z důvodu svrchu udaného mohl by to býti též opál, jantar neb karbunkl (tmavočervený granát). — Achát je směsice různobarevných druhů křemene. Nalézal se v Indii, Arabii, Horním Egyptě, na Kypru, na Sicilii, Krétě atd. — Z něho se velmi často vyráběla pečetidla. — Ametyst, průhledný druh křemene, obyčejně do fialova, ale též šedě, bělavě a nahnědle zabarvený. Vyvážel se ze Skalnaté Arabie, z Egypta a z Kypru.

V. 20. Chrysolit je průhledný, světlezelený drahokam, který se dováží z Ceylonu, Horního Egypta a jj. (Někteří však místo „chrysolitu" překládají „karbunkl" neb „hyacint".) — O onyxu viz Gn 2, 12. — Beryll je druh smaragdu, obyčejně zelený, ale též modrý nebo žlutý. (Za beryll považovali však staří též duhově zelený chrysopras.)

V. 21. shrnuje stručně obsah předešlého.

V. 24. Dva řetízky nejsou tytéž, co ve v. 14. — Místo „souvislé" hebr. „upředené, jako se předou prýmky".

V. 25. Dle hebr. má Mojžíš zlaté prýmky (řetízky) připevniti horním koncem ke zlatému „pletivu", do něhož jsou zapuštěny dva kameny onyxové na ramenech veleknězových. Vulg. má za to, že horní cípy náramenníku sahaly až po tyto kameny. — „Cípy, které jsou obráceny k náprsníku," jsou cípy přední, kryjící prsa, na rozdíl od cípů zadních, které kryly záda.

V. 26. Dva zlaté kroužky, které nařizuje v. 23., byly upevněny na horních rozích svrchní, vnější polovice náprsníku; druhé dva kroužky, o nichž tento verš mluví, mají býti upevněny na dolních rozích spodní, vnitřní polovice (podšívky?) náprsníku veleknězského.

V. 27. Dle hebr. má se upevniti tato (třetí) dvojice kroužků nad pásem, kterým byl éfód v půli přepásán (v. 8.).

V. 28. „Kroužky náprsníku" jsou ty, o kterých v. 26. se zmínil; „kroužky náramenníku" ty, o kterých v. 27. — Dle hebr. má přivázati ona fialová tkanice posledně jmenované dvě dvojice kroužků zlatých tak, aby náprsník ležel nad pásem éfódu..." (Jiní však jinak si představují polohu kroužků náramenníkových a jejich spojení fialovou tkanicí s kroužky náprsníkovými.)

V 29. Náprsník sluje „n. odpovědí"; proč, pravil v. 15. V jakém smyslu měl připomínati syny Israelovy, viz výše v. 15. — „Na věky," t. j. pokud bohoslužba starozákonná zákonitě potrvá.

V. 30. Slovy „Učení a Pravda" překládá Vulg. hebr. „Úrím a Tummím", která znamenají „jasnost" a „dokonalost", dokonalé osví-

na prsou Áronových, když vcházeti bude před Hospodina; ať nosí
osudí synův Israelových na prsou před tváří Hospodinovou vždycky.
31 Dej učiniti kněžský kabátec pod náramenik, celý z modrého
purpuru; 32 uprostřed nahoře bude míti otvor, vroubený tkaným lemo-
váním kolem dokola, — jak bývá na okrajích šatů — aby se snadno
netrhal. 33 Dole, na spodním kraji toho kabátce uděláš kolkolem
napodobená granátová jablka z modrého a červeného purpuru, jakož
i ze šarlatu dvakrát barveného; mezi ně dáš zvonečky, 34 tak aby
se zlaté zvonečky s granátovými jablky střídaly. 35 Áron budiž jím
(kabátcem) oblečen, kdykoli bude konati svůj úřad, aby bylo slyšet
zvoniti, když bude vcházeti do svatyně před obličej Hospodinův a když
bude vycházeti, a aby neumřel.
36 Dej udělati z čistého zlata čelenku a na ni vyrýti rukou ryt-
covou: „Zasvěcený Hospodinu.“ 37 Uvaž ji tkanicí z modrého pur-

---

cení, jasné a dokonalé rozhodnutí, odpověď. Posvátné osudí toto bylo řádným prostředkem, kterým v závažných veřejných otázkách, týkajících se celého národa, kněz před Hospodinem se dotazoval po jeho vůli. Jakého tvaru bylo a jakým způsobem Bůh svou vůli projevoval, nelze s jistotou říci, poněvadž prameny, jmenovitě Písmo sv., nám ho nepopisují. Čím více jest nám tvar jeho zahalen, tím více vzniklo různých domněnek, z nichž mnohé nemají žádné ceny. Jistě to nebyly sošky zjevení a pravdy, jak se domníval Filo (Život Mojžíšův 3, 11.), maje snad na mysli egyptské kněžské soudce, kteří nosili na krku zavěšenou safírovou sošku pravdy (práva?). Obrazy takové se nesrovnávají s duchem starozákonním, který zakazoval zobrazovati i pravého Boha. Také účel safírových sošek egyptských kněží a posvátného osudí israelského jest tak různý, že nelze odtud dovozovati jejich podobnosti. Rovněž nelze souhlasiti s Josefem Flaviem, když ztotožňuje posvátné osudí s dvanácti drahokamy veleknězského náprsníku (Starož. III. 8, 9.); praví náš v., že má položiti posvátné osudí do náprsníku (kapsy, kterou tvořil), čímž Písmo samo zřetelně rozeznává osudí od náprsníku. Nejspíše to byly tři různé kostky (snad tři různé drahokamy), z nichž jedna znamenala odpověď „ano“, druhá „ne“ a třetí byla znamením nerozhodnutí. Za různých okolností mohl však Bůh i jiným způsobem mluviti k veleknězi, jako vniterným osvícením (tak osvěcoval proroky), nebo slyšitelným hlasem. Od dob Šalomounových mizí stopy posvátného osudí. — Velekněz starozákonný s „dokonalým osvícením“ na prsou, oznamující lidu vůli Boží — byl stínem (předobrazem) novozákonného velekněze, Krista, jenž byl nejdokonalejším světlem, „Světlem ze světla“, které dokonale osvítilo celý svět v otázkách nejvažnějších, týkajících se věčného bytí všeho lidstva. — Týž Bůh, který ve S. Z. poučoval, osvěcoval velekněze, řídí způsobem mnohem dokonalejším církev novozákonnou, chráně její učitelský úřad od bludu ve věcech víry a mravů a uděluje jí různé milodary.

V. 31. „Kněžský kabátec“ = hebr. „me'íl“ — Vulg. „tunica“. Bylo to roucho, které nosívaly vznešené kruhy i v obecném životě. (Samuel 1. Král 28, 14; Jonatas 18, 4; David 2. Král 6, 14; 1. Par 15, 27.) Lze je přirovnati k manteletě římských hodnostářů. Bylo bez rukávů (Josef Flavius Starož. III. 7, 4.) a sahalo asi po kolena, tedy hlouběji než náramenik. (Bylo viděti jeho okraj lemovaný napodobenými granátovými jablky).

V. 32. „Tkaným lemováním“ = portou neb prýmkou. Podobným způsobem byl asi též chráněn okraj otvorů pro ruce.

V. 33. Dle 39, 24. k výrobě jablek použito též kmentu.

V. 35. Usmrcen ne nutně zázrakem, nýbrž soudní popravou bude velekněz, kdyby vkročil do svatyně k bohoslužebnému úkonu bez tohoto bohoslužebného (liturgického) roucha. (Hummelauer.)

V. 36. Velekněz byl více Hospodinovi zasvěcen, byl v přísnějším významu slova majetkem jeho, než kdokoliv jiný. To hlásal nápis na čelence. Také pohanští kněží nosili věnce nebo čelenky na znamení důstojnosti.

V. 37. Z hebr. názvu (misnefeth) plyne, že byla ona čepice ovinuta (kolem hlavy), že se tedy podobala turbanu.

puru, aby přiléhala k čepici [38] a vyčnívala nad čelem veleknězovým.
Tak bude nositi Áron poklesky synův Israelových, kterými budou chybovati při všech darech svých a obětech, jež budou přinášeti a obětovati; bude tedy čelenka vždycky na jeho čele, aby jim byl Hospodin milostiv.
[39] Dej utkati z kmentu řízu — též čepici uděláš z kmentu — a vyšívaný pás.
[40] Také synům Áronovým dej připraviti lněné řízy, pásy a čepice, ke cti a okrase; [41] do všech těch rouch oblečeš Árona, svého bratra, i jeho syny.
Posvěť ruce všech a vysvěť je samé, aby mi konali úřad kněžský.
[42] Nadělej lněných spodkův, aby kryli (jimi) stydké tělo své od ledvin až po stehna; [43] Áron a jeho synové budou je míti na sobě, když budou vcházeti do stánku zákona, nebo když budou přistupovati k oltáři, aby konali službu ve svatyni, aby neuvalili na sebe vinu (a tak) nezemřeli. Bude to věčným závazkem Áronovi a jeho potomstvu [po něm].

Hlava 29. — [1] Aby mi byli posvěceni na kněžství, učiň toto:
Vezmi ze stáda býčka, dva berany bez úhony, [2] nekvašené chleby,

---

V. [38]. Vezme tedy Áron na se všecky chyby, kterých se dopustí Israelité tím, že předepsanou oběť nepřinesou, neb že podaná žertva nebude vyhovovati všem zákonitým předpisům a pod. Bůh jim odpustí pro velekněze, který jest proto předobrazem Krista, jenž vzal na se a nesl hříchy celého světa.

V. [39]. „Říza" bylo spodní roucho s rukávy, podobné taláru (klerice) našeho kněze, padalo až po kotníky. — Dle hebr. měl býti pás utkán v pestrých barvách.

V. [40]. Roucha prostých kněží nepopisují se podrobněji ani zde ani 39, 25.—27.; asi že tvar jejich byl všem znám. — Řízy byly patrně bílé barvy, jaké nosili v Egyptě velmoži a kněží (Gn 41, 42.). — Čepice prostých kněží se v hebr. označuje jiným jménem (migbá'á) než čepice veleknězská, proto snad i tvarem se lišily. — „Ke cti a okrase" srv. svrchu v. 2. — Spodky se neuvádějí ani zde ani 29, 5; patrně se nepočítají mezi roucha bohoslužebná (liturgická).

V. [41]. uvádí do popisu svěcení na kněžství (hl. 29.), při němž svěcenci mají býti již oblečeni v bohoslužebná roucha. — Hebr.: „pomaž jich, naplň jejich ruce a posvěť jich..." — Není jasno, zda se slovo „pomazati" ve významu vlastním vztahuje též na Áronovy syny, či pouze ve významu nevlastním (= posvětiti). Byli-li i synové Áronovi skutečně pomazáni, stalo se tak zajisté jiným obřadem, než jakým pomazán byl Áron. Tomuto byl posvátný olej vyléván na hlavu. Oni však byli jen asi kropeni krví s posvátným olejem smíšenou (Ex 29, 21; Lv 8, 30.). — Rabíni tvrdí, že byli pomazáváni na rukou a na čele; byl to však asi zvyk z pozdější doby. — „Naplniti ruce" = někomu odevzdati úřad, zplnomocniti někoho. Rčení vzniklo z toho, že se při odevzdávání úřadu skutečně kladly do rukou zplnomocněnce odznaky jeho moci (žezlo, klíče a pod.).

V. [42]. „Spodky" = „nákyčelnice", podobné našim plavkám. Vznikly ze zástěry, která se kolem pasu upevnila a jejíž jeden cíp se rozkrokem protáhl a vzadu se zase nad stehny přivázal, jak viděti na nesčetných obrazech staroegyptských. — Dosl. „tělo své hanby" = stydké údy. — V tom rouše měli choditi též mimo svatyni, v obecném životě (protože nebylo rouchem výhradně bohoslužebným, viz výše k v. 40.). Připomínalo kněžím povinnost pohlavní čistoty zákonem pro dobu bohoslužby předepsané (Lv 10, 9; 15, 16.—18.). Bohoslužbu konali kněží (i velekněz) bosi, proto se nepopisuje žádná bohoslužebná obuv. Srv. Ex 3, 5.

Hl. 29. V. [1]. „Bez úhony" týká se též býčka. Nesměla obětní zvířata míti žádné vady zákonem stanovené.

V. [2]. „Chleby" měly též tvar vdolků, placek, jaký má chléb na východě dosud (nebyly to tedy naše vysoké pecny!). Lišily se od následujícího druhu pečiva, že byly zadělány patrně jen vodou. — Olejem zadělané „koláče" měly chuť asi

nekvašené, olejem zadělané koláče a přesné, olejem potřené oplatky;
všecko to uděláš z pšeničné běli. [3] Vlož (je) do koše a obětuj spolu
s býčkem a se dvěma berany. [4] Árona s jeho syny přivedeš ku
vchodu do stánku zákona. Umyj otce i syny jeho vodou, [5] oblec
Árona v jeho roucha, to jest ve lněnou řízu, v kabátec, náramenik a
náprsník, a připevni jej tkanicí. [6] Pak posaď mu čepici na hlavu, na
čepici posvátnou čelenku a vlej mu na hlavu olejovou mast. [7] Tím
obřadem bude posvěcen. [8] Přiveď též jeho syny, oblec je do lněných
říz, opaš pásem — [9] Árona totiž a syny jeho — a vstav jim (kněžské)
čepice; budou mi konati věčně kněžskou službu.

Až posvětíš ruce jejich, [10] přivedeš býčka před stánek zákona,
Áron a synové jeho vloží mu ruce na hlavu, [11] a ty jej usmrtíš přede
tváří Hospodinovou u vchodu do stánku zákona. [12] Nabera krve
z býčka, potři jí prstem rohy oltáře, ostatní pak krev vylej u jeho
spodku. [13] Potom vezmi všecek tuk, který přikrývá vnitřnosti, bránici
jater, obě ledviny a tuk, který jest na nich, a přines to v zápalnou
obět na oltáři; [14] maso však býčka, kůži a mrvu spal mimo stany,
poněvadž to jest obět za hřích.

---

takovou, jako má naše pečivo z „máslového těsta“. — „Oplatky“, jak jméno české ukazuje, byly proti ostatním mnohem tenší. — „Běl“ jest nejlepší pšeničná mouka, t. j. velice jemně rozemletá a snad i jemnějším sítem prosívaná. — Kvas byl ze všeho toho pečiva vyloučen.

V. 3. hebr.: „Vlož je do koše a přines je v koši, také býčka a oba berany (přiveď).“

V. 4. „Ke vchodu“ do nádvoří svatyně. — „Umyj“.= přikaž jim, aby se okoupali (neb umyli obličej, ruce a nohy).

V. 5. O „tkanici“ viz 28, 8. Jest to pás, kterým velekněz opásal náramenik. Výslovně se zde neuvádí pás (cingulum), který podkasoval spodní řízu 28, 39; Lv 8, 7. — Popis rouch těch viz v hl. 28.

V. 6. Roucha veleknězská se tu vypočítávají v pořádku, v jakém se oblékala.

V. 7. O výrobě olejové masti viz 30, 22. n.

V. 8. n. „Árona totiž a syny jeho“ právem se považuje za pozdější glossu. — „Věčně“ = pokud bude trvati zákonitě bohoslužba starozákonní. — Místo „posvětíš ruce jejich“ hebr.: „naplníš ruce jejich“ = až je vysvětíš na kněze. Srv. 28, 41. Neplyne odtud, že byly ruce kněží pomazány posvátnou mastí!

V. 10. Dosud se popisoval první (hlavní) úkon svěcení na kněžství, oblečení v posvátná roucha a pomazání (velekněze v. 1.—9.). Při druhém úkonu přináší Mojžíš za posvěcené kněze tři druhy obětí, a to: 1. obět „za hřích“ (v. 10.—14.), 2. „celopal“ (v. 15.—18.) a 3. obět „pokojnou“ (v. 19.—28.). Bylo slušno, by za ty, kteří budou všecky tyto druhy obětovati, byly všecky též přineseny. Bylo záhodno, aby se nejprv přinesla obět smírná (za hřích), by ti, za které budou další oběti podávány, byli dříve s Bohem usmířeni a očištěni. Vzkládáním rukou vyznávají kněží, že přenášejí své hříchy na obětní zvíře, že je prohlašují za svého zástupce, které bude proto usmrceno místo nich.

V. 12. Ježto Mojžíš pomazává oltář (náznak Boha) a pak kněze (v. 20.) krví z oběti, která s ní úzce souvisí, domnívá se Hummelauer, že tu jest obět podobná oběti popsané v 24, 8; Bůh tedy uzavírá a pečetí krví obětní zvláštní smlouvu se svými služebníky, s kněžími. — Krev vylitá u spodku oltáře odtékala asi nějakou rýhou, aby nezůstala, nessedla a nezapáchala. (Srv. Ez 43, 13.)

V. 13. n. „Bránice“ jest buď tuk mezi játry a dvanácterníkem (duodenum) (podél ligamen hepatico-duodenale) nebo pravděpodobněji lalok na samých játrech („lobus caudatus“). — „Tuk, který přikrývá vnitřnosti“ = obalující střeva. Také jiní starověcí národové (Řekové) považovali tuk (lůj) za nejvzácnější části žertvy, a proto se má spálením věnovati Bohu. Spálení zbytkův oběti mimo tábor (na čistém místě, Lv 4, 12.) znamená, že hříchy a tresty za ně nahromaděné na žertvu se vzdalují od obětujícího a celé obce.

15 Vezmi také jednoho berana, na jehož hlavu ať vloží Áron
a jeho synové ruce; 16 usmrť jej, naber z jeho krve a vylej ji kolem
oltáře; 17 berana samého rozsekej na kusy a vymyté vnitřnosti a
nohy polož na rozsekané maso a na jeho hlavu. 18 Potom přines ce-
lého berana v zápalnou obět na oltáři; je to obět Hospodinu, obětní
vůně Hospodinu velmi příjemná.

19 Vezmi též druhého berana, na jehož hlavu nechť Áron a jeho
synové vloží ruce; 20 usmrť jej, naber z jeho krve a potři (jí) boltce
pravého ucha Árona i jeho synů, jakož i palce jejich pravých rukou
a nohou, a lej krev v kruhu na oltář. 21 Pak vezmi z krve, která
jest na oltáři, a z olejové masti, pokrop Árona, jeho roucha, syny
i roucha jejich. Až budou takto posvěceni oni i roucha, 22 vezmi tuk
z berana, ohon, tuk, jenž přikrývá droby, bránici jater, obě ledviny
i s tukem, který na nich jest, pravé plece — jeť to obět zasvěcení —
23 jednu chlebovou placku, koláč zadělaný olejem a oplatku z koše
přesných chlebů, který byl postaven přede tvář Hospodinovu; 24 vše
to vlož do rukou Áronovi i jeho synům a posvěť je pozdvihna (to)
před Hospodinem. 25 Potom vezmi všecko z jejich rukou a zapal na
oltáři v zápalnou obět, aby velmi příjemně voněla před obličejem
Hospodinovým; jeť to jeho obět. 26 Hrudíčko berana, kterým byl Áron
posvěcen, vezmi a zasvěť je pozdvižením před Hospodinem; pak bude
tvým podílem.

V. 15.—18. popisuje celopal. — O vzkládání rukou viz v. 10.

V. 18. „Obětní vůně Hospodinu velmi příjemná" vyslovuje názorně (smyslově) zálibu, kterou má Hospodin na úkonu bohopocty obětí projeveném.

V. 19.—28. popisuje obět pokojnou, která se však částečně liší od obvyklých obětí toho druhu. Části oběti, které jindy byly majetkem obětujících kněží, dělí se na dva díly, z nichž jeden přísluší Bohu, druhý Mojžíšovi-obětníkovi; část, která obyčejně příslušela lidu, dána byla Áronovi a jeho synům. Kromě toho se konají na knězích zvláštní obřady (viz níže v. 21.—23.), tak že se právem nazývá „obětí svěcení" (o. konsekrační).

V. 20. Kněz má býti zcela službě Boží odevzdán. Má ochotně poslouchati Hospodinových předpisů, proto se pomazává a tak Hospodinu zasvěcuje jeho ucho; službě Boží má býti zasvěcena jeho ruka, každá práce, jeho cesty, každý krok (proto pomazávají se palce ruky, nohy). Viz Lv 14. — Ne všecka krev vylita byla na oltář, jak plyne z v. n.

V. 22. „Tuk z berana" se vypočítává po částech jako ve v. 13. Přidává se však ohon, který bývá u některých druhů ovcí velmi tučný, že váží 6—10 kg. (Ovis laticaudia. Linn.) — Pravé plece (kýta? viz níže) se při obyčejných obětech pokojných nespalovalo, zde však, při této zvláštní oběti (zasvěcení), se spaluje.

V. 23. O těchto druzích pečiva viz v. 2.

V. 24. Místo „posvěť jich pozdvihnutím" hebr.: „posunuj je". Při některých obětech totiž podkládal kněz ruce své pod ruce obětujícího naplněné částmi oběti a pohyboval, posunoval je směrem ke svatyni na znamení, že obětující skrze kněze dar Bohu podává; zpětným posunutím byl dar takořka zase Bohem obětujícímu vrácen. Zdá se, že posunoval takto kněz obětní dary nejen od východu k západu a zpět, nýbrž také od severu k jihu, tak že opsal kříž; vyznával tím, že Bůh jest pánem všech stran světových, celého světa. Ten obřad, zvaný „tenúfá", vykonal nyní též Mojžíš s Áronem a s jeho syny, kteří jsouce kněžími byli osobní obětí přinesenou Bohu.

V. 25. Dle hebr. však má Mojžíš položiti obět tuto „na celopal", tedy na obět předcházející (v. 15.—18.), která patrně na oltáři nebyla dosud ohněm všecka strávena. — K závěrku tohoto v. srv. v. 18. 41.

V. 26. Místo „zasvěť je pozdvižením" hebr.: „posunuj jím" = vykonej obřad zvaný „tenúfá" (obětní posunování). Viz v. 24. — „Hrudíčko" jest část masa u plece (pravého), které mělo býti dle v. 22. spáleno na oltáři. — Při jiných obětech pokojných připadalo hrudíčko a plece kněžstvu.

[27] Jako hrudíčko, tak zasvěť i plece, které jsi oddělil od berana,
[28] jímž posvěcen byl Áron a jeho synové; dle věčně platného práva
budou dávkou synů Israelových Áronovi a jeho synům, neb jsou to
prvotiny a počinky z jejich pokojných obětí, jež přinášejí Hospodinu.
[29] Posvátné roucho, jež bude Áron oblékati, budou míti synové
jeho po něm, aby v něm byli pomazáváni a ruce jejich aby byly po-
svěcovány. [30] Sedm dní bude je nositi, který z jeho synů bude usta-
noven veleknězem místo něho a bude vcházeti do stánku zákona, aby
konal službu ve svatyni.
[31] Pak vezmeš berana zasvěcení, uvaříš jeho maso na po-
svátném místě [32] a budou ho požívati Áron i synové jeho. Budou též
jísti chleby, které jsou v koši v nádvoří stánku zákona, [33] aby to byla
obět smírná a ruce obětujících aby byly posvěceny. Jiný nesmí z toho
jísti, poněvadž jde o věci svaté. [34] Zůstane-li něco posvěceného masa
nebo chlebův až do rána, spálíš zbytky (ty) ohněm; nebude dovoleno
jich požívati, poněvadž jsou posvěceny.
[35] Všecko, co jsem ti přikázal, učiníš s Áronem i s jeho syny.
Sedm dní budeš jejich ruce posvěcovati, [36] a každého dne budeš při-

---

V. 27. na předcházející obřad oddělení hrudíčka a pravého plece navazuje zákon pro budoucí oběti pokojné: Obě jmenované části budou majetkem kněží, bude to dávka, kterou obětující Israelité budou přinášeti sluhům Božím (Lv 7, 30. 34; 9, 21; Nm 6, 20.); vlastně příslušely tyto části Hospodinu, který je však daroval svým služebníkům. — Místo „plece“ dlužno hebr. „šók“ překládati buď „zadní noha“ neb „kýta“.

V. 28. hebr. zní: (Hrudíčko a kýta) budou náležeti Áronovi a jeho synům, poněvadž budou poplatkem, který budou Israelité po všecky časy odváděti; jeť to dávka a jménem dávky budou to synové Israelovi odváděti, jménem dávky Hospodinovi (odevzdané). Zákon, který měl platiti v budoucnosti, bylo na tomto místě připomenouti zcela účelno, aby nikdo nemyslil, že se má tak díti při všech jiných obětech pokojných.

V. 29. Vzácná velekněžská roucha budou dědičně přecházeti s velekněží na jejich nástupce. — Místo: „aby byly posvěcovány jejich ruce“, v hebr. zase „aby byly jejich ruce naplněny“ viz výše v. 9. — Patrno, že obřadem tuto popsaným svěcen byl každý velekněz; pro kněze zákon svěcení opakovati nepředpisoval.

V 30. O sedmidenním období viz níže v. 35. nn. — „Službu,“ t. j. velekněžskou.

V. 31.—34. líčí obětní hostinu.

V. 31. „Maso“ = všecko, co jsi dle v. 24. n. nespálil. — „Posvátné místo“ je zde nádvoří svatyně.

V. 32. Mojžíš bude ovšem požívati „hrudíčko“, které mu přísluší dle v. 26. — Při jiných obětech příslušelo maso, kterého požívati budou nyní Áron a jeho synové, nekněžím, za které byla obět knězem podána. Zde se tak děje proto, poněvadž místo kněze-prostředníka zastupuje Mojžíš, Áronovci však nejsou ještě obětujícími kněžími.

V. 33. Hebr.: „Ať požívají toho, čím bylo docíleno smíru, když byly naplňovány jejich ruce, aby byli posvěceni.“ — „Jiný,“ t. j. kdo není příslušníkem rodiny Áronovy.

V. 34. Zbytky z jiných obětí pokojných bylo dovoleno jísti ještě druhého dne a teprv třetího ráno měli je spáliti; v příčině naší oběti velí zákon přísněji. (Lv 7, 16. n.; 19, 5. n.)

V. 35. Sedmeré opakování obětí mělo zvýšiti slavnostní ráz svěcení na kněžství. — „Jejich ruce posvěcovati“ — hebr. „naplňovati“; srvn. svrchu v. 9. 29.

V. 36. Je to obět za hřích svěcenců, jako byl býček 10.—14. obětovaný. Tostatus. (Mojžíšovi tedy ukládá Bůh, každodenně přinésti na oltáři obět smírnou, aby se očistil ode všech nedopatření, poklesků, kterých se dopustil u oltáře, t. j. při obětních úkonech. Tak proti Tostatovi Hummelauer.)

nášeti býčka v obět za hřích na usmířenou. Očistíš též oltář tím, že
budeš na něm přinášeti smírnou obět, a potřeš jej, abys jej posvětil.
[37] Sedm dní budeš na oltáři konati smírné obřady a posvěcovati jej;
a (tak) bude svatosvatý, kdo se ho dotkne, každý bude posvěcen.

[38] Na oltář klásti budeš toto: Dva roční beránky den co den
nepřetržitě: [39] jednoho beránka k ránu a druhého k večeru; [40] dese-
tinu běli smíšené se čtvrtkou hinu oleje z tlučených oliv a tolikéž
vína k jednomu beránku v obět tekutou. [41] Druhého beránka budeš
obětovati k večeru dle řádu oběti ranní a dle toho, co jsme řekli, aby
působil líbeznou vůni. [42] Bude to obět Hospodinu, která se bude při-
nášeti na věky ve vašich pokoleních u vchodu do stánku zákona před
Hospodinem, kamž se dostavím, abych mluvil k tobě; [43] tam přiká-
zání budu dávati synům Israelovým a oltář bude mou (přítomnou)
velebností posvěcen. [44] Posvětím i stánek zákona s oltářem a Árona
s jeho syny, aby mi konali kněžský úřad. [45] Sídliti budu prostřed
synův Israelových a budu jim Bohem; [46] a zvědí, že jsem já Hospodin,
jejich Bůh, jenž jsem je vyvedl z Egypta, abych sídlil mezi nimi, já
Hospodin, Bůh jejich.

Hlava 30. — [1] Udělej též oltář k pálení kadidla ze setimového
dřeva, [2] loket dlouhý, loket široký, tedy čtverhranný, a dva lokte vy-

---

V. 36b. zní dle hebr.: „Vykonej na oltáři obřady očistné (smírné) a tak jej očisť a pomaž jej, abys jej posvětil." Oltář zbudovaný z obecné hmoty hříšnou rukou lidskou musí býti k bohoslužbě očištěn; děje se tak smírnými obřady. Zdali byl též po celý týden obětován beran v celopal a beran v obět pokojnou (v. 15.—28.), není jasno. Oltář byl asi pomazáván obřadem popsaným Lv 8, 11., a to každodenně.

V. 37. Kdo se dotknul oltáře v úmyslu svatokrádežném, podléhal trestu smrti dle Nm 4, 15. n.; 2. Král 6, 6. n. Kdo se ho dotekl nevědomky, byl asi povinen přinésti obět smírnou (Lv 5, 17.). Každá věc, která se oltáře dotekla, musí býti dříve umyta, by se jí mohlo upotřebiti k obyčejným výkonům. Lv 6, 18. (11.) 27. (20.).

V. 38. n. ustanovují stálou denní obět („ustavičnou"). Nm 28, 3. nn.

V. 40. pokračuje v předpisech o každodenní oběti. Srv. Lv 6, 14.—18. „Desetina" jest desátá část „éfy" = gomor = 3·644 litru. Lv 14, 10. 21. — Hin = $\frac{1}{6}$ éfy = 6·074 litru. — O „oleji z tlučených oliv" viz v. 2; 27, 20. — Tolikéž vína = čtvrt hinu. — Obět „tekutá" = „mokrá".

V. 41. Dle hebr. má Mojžíš obětovati večer kromě beránka též minchu (= rostlinnou „obět suchou") a obět tekutou. (Kdykoli po krvavé oběti (živočišné) byla suchá obět rostlinná, přidávala se též obět vína (úlitba).) — Poněvadž bylo denně dvakráte tuto obět konati, bylo též nutno udržovati nepřetržitě na oltáři posvátný oheň (Nm 28, 3. n.).

V. 43. Dle hebr. bude posvěcen velebnou přítomností Boží nejen oltář, nýbrž celý svatostánek. — Hospodin zde sám prohlašuje náboženský význam celé svatyně. Bude tu přítomen, aby přijímal od národa israelského skrze své důvěrníky (kněze) oprávněnou poctu a aby sám posvěcoval Árona a jeho syny, oltář a celou svatyni, aby ukázal, že jest nejvýš věrný, který plní, co byl předkům slíbil, že se stará o blaho svého lidu. Na toto prohlášení Boží se navazuje a sem se klade zákon o každodenní trvalé oběti (v. 38. nn.).

Hl. 30. V. 1. Ustanovení o oltáři kadidlovém (v. 1.—10.) bychom očekávali již ve hlavě 25. mezi zákony o ostatním nářadí svatyně. (Srv. též postup jejich v Ex 37; 40, 5. 26.) Umístěno je však teprv zde proto, že se na něm bude podávati též stálá každodenní obět, o které poučoval úryvek předcházející (29, 38. nn.). Tedy dle zákona o sdružování podobných představ. Kromě toho byl oltář kadidlový v den smíru prostředkem k očištění celé svatyně a jejího nářadí od skvrn konání lidského v ní — druhý to důvod, proč předpisy o něm položeny jsou teprve zde na konci popisův ostatních předmětů bohoslužebných.

V. 2. O rozích obdobných srv. 27, 2.

soký. Vyčnívati budou z něho rohy. [3] Obložíš jej čistým zlatem, jak
rošt, tak stěny kolem dokola, i rohy. Ovrub jej zlatým věncem [4] a pod
věnec (upevni) na každé straně po dvou zlatých kruzích, aby se jimi
mohly provléci tyče a (tak) aby se oltář nosil. [5] Tyče ty rovněž
uděláš ze setimového dřeva a obložíš zlatem. [6] Oltář (ten) postav
proti oponě zavěšené před archou zákona, před slitovnicí, kterou jest
zákon přikryt, kdež k tobě budu mluviti. [7] Ráno bude na něm Áron
páliti libovonné kadidlo; když spraví lampy, zapálí je. [8] Podobně když
umístí k večeru lampy, zapálí kadidlo; bude to věčný obřad před
Hospodinem od pokolení do pokolení. [9] Nesmíte na něm obětovati
kadidla jinak složeného, ani obětí rostlinných ani živočišných, ani
úliteb nesmíte naň vylévati. [10] (Jen) jednou v roce bude Áron nad
jeho rohy konati smírný obřad s krví, obětovanou za hříchy, a (tento)
smírný úkon bude se na něm konati od pokolení do pokolení. Bude
svatosvatým Hospodinu!

Dodatky k předešlým zákonům. (30, 11.—31, 18.)

Každý Israelita povinen je při sčítání a prohlídce přispěti polovicí siklu na potřeby svatyně (30, 11.—16.). Měděné umyvadlo (17.—21.). O posvátné masti (22.—33.). O posvátném kuřidle (34.—38.). O řemeslnících budujících svatyni (31, 1.—11.). Sobota a kamenné desky s desaterem — dva veliké doklady smlouvy mezi Bohem a Israelem (31, 12.—18.).

[11] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [12] Když budeš sčítáním vyše-
třovati celkový počet synův Israelových, ať odevzdá každý Hospodinovi
výkupné za svou duši, a nestihne jich pohroma, když budou sečteni.
[13] Dá pak každý, kdo jde ke sčítání, půl lotu podle váhy svatyně; —

V. 3. Proto slul „oltářem zlatým“. 39, 37; 40, 5. 24. Nm 4, 11. — Místo „rošt“ hebr. „kryt“ = oltářní vodorovná plocha, na kterou se stavěla nádoba s řeřavým uhlím. Poněvadž se kadidlo nepálilo bezprostředně na ploše oltářní, nemusil míti mřížkovaného roštu.

V. 6. Že stál tento oltář ne ve velesvatyni, nýbrž ve svatyni (uprostřed), dosvědčuje též Filo (Život Mojžíšův III.) a Josef Flavius (Starož VIII. 6, 8; III. 3, 7.). — Sv. Pavel Žid 9, 4. má na mysli veliký den smíření, kterého velekněz zanesl kadidelnici (nikoli oltář kadidelný!) do velesvatyně (Lv 16, 12.). (Nebo považuje velesvatyni a svatyni za jeden celek? Srv. 3. Král 6, 22.)

V. 7. Kadidlo bude právě tak každodenní trvalou obětí jako každodenní oběť zápalná, podaná na oltáři měděném.

V. 8. Lampy svícnu mohly se z ložisek na ramenech vytáhnouti, očistiti, naplniti novým olejem a zase do původního ložiska vložiti, „umístiti.“

V. 9. „Kadidlo složené jinak,“ než jak zákon níže ve v. 34. n. velí.

V. 10. O pomazávání rohův oltáře kadidlového krví oběti za hřích v den smíru viz Lv 16, 16. n.; 4, 7. 18. — „Svatosvatým“ bude oltář. Srv. 29, 37. — Tímto veršem se končí dlouhá řeč Hospodinova, která začala 25, 1.

V. 11.—16. poučuje, jakým způsobem bude Mojžíšovi opatřiti důchody na potřeby svatyně.

V. 12. Áronovci měli v den, kdy byli zařazováni do služby Boží ve svatyni, přinésti Hospodinu dary; podobně israelský bojovník v den sčítání (odvodu), kdy byl zařazen do vojska Hospodinova, aby sloužil jemu (králi, nejvyššímu veliteli), měl přinésti dar, dávku, kterou si Boha usmiřoval a kterou si vykupoval pro budoucnost ochranu Boží. Že by se toto „výkupné“ mělo platiti každého roku, není sice v zákoně stanoveno, pravděpodobně však na základě této události později vešlo v závazný obyčej platiti ročně chrámovou daň (4. Král 12, 4. n.; Neh 10, 32; 2. Par 24, 6; Mt 17, 23; Filo (O jednovládě), Josef Flavius (Starož. XVIII. 12; O válce žid. VII. 13, 26.).

V. 13. Místo „kdo jde ke sčítání“ hebr.: „kdo přejde ke spočteným (= zapsaným)“. Při sčítání stáli asi nepočítaní na straně jedné a

lot má dvacet zrn — půl lotu budiž obětováno Hospodinu.
14 Komu z počítaných je dvacet rokův a více, zaplatí (ten) poplatek.
15 Bohatý nedá více než polovici lotu, chudý nedá méně.
16 Přijaté peníze, které od synův Israelových sebereš, vydávej na potřeby stánku zákona, aby připomínaly je (dárce) u Hospodina a svolávaly odpuštění na jejich duše.
17 I mluvil Hospodin k Mojžíšovi:
18 Dej udělati měděnici s příslušným podstavcem k mytí, postav ji mezi stánkem zákona a oltářem a nalej do ní vody.
19 Budou si jí Áron a jeho synové umývati ruce i nohy,
20 než půjdou do stánku zákona a než přistoupí k oltáři, aby

---

přecházejíce na druhou stranu do řad sečtených („odvedených"?) skládali poplatek. — Lot (hebr. „šekel") „dle váhy svatyně" váží úplně tolik a je z takového stříbra, jako normální šekel chovaný ve svatyni kněžími, jimžto příslušelo vyšetřovati, jsou-li přinesené váhy správné. Jako běžný peníz ujal se později „šekel" něco lehčí. „Šekel dle váhy svatyně" sluje 2. Král 14, 26. „královským" asi proto, že se později normální váhy chovaly a s nimi přinesené váhy se srovnávaly též u dvora královského. Normální váhy assyrské byly nalezeny a zajisté byly též u Babyloňanův a Egypťanův, u nichž v nejstarších dobách také kněžstvo dozíralo, by míry a váhy byly správné. — Israelský stříbrný šekel vážil 14·55 gramu. Jedno „zrno" (hebr. géra) vážilo dle toho 1·455 : 2 = 0·722 gr. Za dob Nehemiášových platili Židé jednu třetinu šekelu perského.

V. 14. Dvacátým rokem počínala u Israelitů povinnost vojenská. (Nm 1, 3. 20; 14, 29.) Kteří ještě nedospěli dvacátého roku, a kteří pro stáří nemohli již vojenské služby konati, nebo kteří pro nějaký nedostatek byli z vojenských řad vyloučeni, nebyli povinni tuto daň platit. — Všichni byli tedy považováni před Bohem za rovné, boháči i chudí; byla to daň skutečně „z hlavy". Poněvadž všichni stejně dali, mohl se počet jejich určiti dle počtu odevzdaných lotů. Určitou váhu stříbra odevzdávali místo peněz, kterých v našem slova toho významu tehdy ještě nebylo. Tak jest rozuměti slovu „peníze" ve v. 16.

V. 16. Dary, poplatky mužstva budou ve svatyni stále připomínati Hospodinu dárce a volati k němu, aby jim byl milostivým a milosrdným, aby jich chránil. — Toto sčítání jest jiné než Nm 1, 1 nn. — Neboť svatyně byla vystavěna již prvního dne prvého měsíce druhého roku po vyjití z Egypta (40, 2. 17.), rozkaz o sčítání Nm. 1, 1. však byl dán o celý měsíc později; toto sčítání již předpokládá, že jest svatyně vystavěna (a stanoví se pořádek, v jakém mají jednotlivé kmeny kolem svatyně tábořiti). — Jest nápadno, že dle 38, 21.—31. bylo použito této „daně" (v. 11.—16.) ke stavbě svatostánku; 25, 3; 35, 5. 24. dávají však na rozum, že mělo se na to přispívati dobrovolnými „dary". Sotva tu jde o dvojí různou sbírku stříbra (dobrovolnou a závaznou), spíše dlužno míti za to, že bylo potřebné stříbro sbíráno při sčítání způsobem tuto předepsaným, a že tato daň sluje darem, protože každý rád a ochotně jej přinášel (30, 12.), a byl by jej přinesl, i kdyby nebyl zákonem přísně zavázán. (Možno též, že bylo nejprve ponecháno na vůli jednotlivým Israelitům, jak veliké množství stříbra chtějí věnovati ke zbudování svatyně, a teprve potom, když se dobrovolné dary buď málo scházely, nebo když bohatší nosili až nadbytečné množství (Ex 30, 16; 36, 6.), stanovena byla pro všecky stejná určitá váha. Hummelauer.) —

V. 18. Tvar měděnice = měděného umyvadla se blíže nepopisuje, poněvadž se předpokládá, že jest znám. Že by se voda byla vypouštěla kohoutkem, nebo nějak jinak snadno vylévala, Písmo sv. se nezmiňuje. Nebylo jich ani třeba, poněvadž se voda nabírala přímo z mísy, podobně jako dosud muslimové na východě, dříve než vstoupí do mešity, umývají si ruce (obličej) a nohy vodou, přímo z nádržky načerpanou. — Bylo ulito ze zrcadel, která darovaly ženy (38, 8.). — O umyvadlech ve chrámu Šalomounově srv. 3. Král 7, 38. 43; o měděnici ve chrámu Zorobabelově srv. Sir 50, 3. — „Oltář" jest zde o. pro zápalné oběti v nádvoří. Tento předmět bohoslužebného nářadí uvádí se teprve zde, a ne dříve mezi jinými předměty, poněvadž měděnice jest poměrně nejméně posvátna; k ní mohli se kněží blížiti bez předcházejícího očištění, k ostatním bohoslužebným předmětům však nesměli bez očištění (a posvěcení).

V. 19. Východ'ané vstoupivše do domu odložili obuv a myli si nohy, kráčejíce dále bosi; podobně budou činiti kněží v domě Božím.

V. 20. Dle hebr. kněží mají se mýti, kdykoliv půjdou do stánku zákona neb kdykoliv budou přistupovati k oltáři, aby Hospodinu přinesli zá-

na něm obětovali Hospodinu kadidlo, 21 aby snad nezemřeli. Budiž to
večným zákonem jemu i potomstvu jeho od pokolení do pokolení.
22 Hospodin mluvil k Mojžíšovi: 23 Vezmi si vonidla, pět set
lotů vybrané myrrhy, první jakosti, polovici (toho), to jest dvě stě pa-
desát lotů skořice, rovněž dvě stě padesát (lotů) puškvorce, 24 pět set
lotů kasie dle váhy svatyně a jeden hin olivového oleje; 25 udělej
z toho posvátný olej k pomazávání, smíšenou mast, jakou dělává
mastičkář, 26 a pomaž jí stánek zákona, archu úmluvy, 27 stůl s jeho
příslušenstvím, svícen a co k němu patří, oltář kadidlový 28 i oltář
pro zápalné oběti se vším nářadím, jež k jejich obsluze přísluší. 29 Po-
svěť všech těch věcí, aby byly svatosvaté; kdo se jich dotkne, bude
posvěcen. 30 (Též) Árona a jeho syny pomaž a posvěť je (tak), aby
mi konali úřad kněžský. 31 Synům pak Israelovým rci: Bude to ole-
jová mast mně zasvěcená od pokolení do pokolení; 32 tělo žádného
člověka nesmí býti jí mazáno, dle jejího složení nesmíte mísiti jiné
(masti), neboť svatá jest a bude vám posvátnou. 33 Kdo by takovou
(mast) připravil nebo cizímu z ní dal, budiž vyhlazen ze svého národa.
34 Hospodin mluvil k Mojžíšovi: Vezmi si vonidel, myrrhové
klovatiny, onyxu, vonného galbanu a průhledného kadidla — všeho

---

palné oběti. — O oltáři na zápalné oběti mluví tedy (správněji) hebr., kdežto Vulg. o oltáři kadidlovém.

V. 23. „Myrrha“ (hebr. „mór“) jest vzácná klovatina terpetinové vůně, hořké chuti, kterou plodí zejména Arabie. „Vybraná“ myrrha vytéká z kůry bez naříznutí, tedy jakýsi myrrhový samotok. — 500 lotů (siklů) = 7·275 kg. — „Skořice“ (hebr. qinnamón) roste hlavně na Ceyloně. 250 lotů = 3·637 kg. — „Puškvorec“ (Acorus calamus L.? Calamus odoratus?) rostl v Arabii a Syrii.

V. 24. „Kasie“ (hebr. Qiddá) byla dovážena z Arabie (Ez 27, 19.). Staří hebrejské slovo různě překládali — důkaz to, že nevěděli, jakou voňavku vlastně Písmo sv. myslí. — Hin = 6·074 litru 29, 40. O „váze svatyně“ viz v. 13.

V. 25. „Mastičkáři“ byli váženi u národů starého východu; mísili vonidla i pro oběti (Plutarch, O Isidě a Osiridovi). Dle rabínů byla jmenovaná vonidla (1500 lotů) rozmělněna na prášek, promíchána a pak byla z nich voňavá síla vytažena; jen tento výtažek (essence) byl prý dán do oleje, poněvadž by jinak byla bývala mast příliš hustá, že by se jí bylo těžko mazalo.

V. 28. Pomazati měl též umyvadlo s příslušným podstavcem (40, 11.), jak tvrdí i hebr. na tomto místě.

V. 29. Srv. 29, 37. Kdo by se těchto předmětů dotekl, jest „svatým“, nesmí se vrátiti ke svému obyčejnému životu, dokud se nebyl umyl.

V. 31. „Mně zasvěcena“ = bude se jí výhradně užívati při bohoslužbě.

V. 32. Jest „svatou“, poněvadž vyhrazenou samému Bohu, jest „posvátnou“ vůči Israelitům, že jí nesmějí užívati k účelům všedním. Pomazání krále jest úkon posvátný, proto byl na to brán posvátný tento olej (2. Král 2, 4; 5, 3; 3. Král 1, 39; 4. Král 11, 12; Ž 88 (89), 21.). „Dle jejího složení“ — t. j. mísiti s olejem čtyři druhy vonidel v poměru 2 : 1 : 1 : 2 svrchu udaném (23. n.). — Mast Mojžíšem připravená měřila asi 6 litrů. Považíme-li, kolik předmětů měl jí pomazati (pokropiti), sotva mu mnoho zůstalo. Zbytky byly buď později pomazáváním králů a velekněží vyčerpány, neb se porušily v té míře, že bylo třeba (v poměru svrchu udaném) nového oleje posvětiti, podobně jako se vícekráte, ano často skládalo posvátné kuřidlo (v. 34, nn.). Po návratu ze zajetí babylonského myslili Židé, že není dovoleno ani k bohoslužebným účelům připraviti posvátnou mast. (Velekněží také nebyli v té době již pomazáváni.)

V. 33. Jen velekněz neb kněz k tomu ustanovený smí ji připravovati. „Cizí“ = nepovolaný, tedy nekněz (dle jiných cizí = cizinec, který není Israelitou). Zakazuje se též posvátné masti dávati lidem, kteří by jí zneužili k pověře. — O „vyhlazení z národa“ viz Gn 17, 14. Ex. 12, 15.

V. 34.—38. Posvátné kuřidlo.

V. 34. „Myrrhová klovatina“ (hebr. nátáf = doslovně „kapka“) znamená voňavku, která samovolně v kapkách z kmene vytéká, buď „storax“ neb dle

bude stejná váha — 35 a udělej složené (kuřidlo), jak činívá mastičkář;
budiž pečlivě smíšeno, budiž čisté a dokonale hodné posvěcení. 36 Rozmělni
vše v nejjemnější prach a polož z toho část před stánek zákona,
kde se ti budu zjevovati. Svatosvatým bude vám (toto) kuřidlo.
37 Takového složení nesmíte činiti na své potřeby, poněvadž jest zasvěceno
Hospodinu. 38 Kdožbykoliv udělal (kuřidlo) podobné, aby požíval
jeho vůně, vyhlazen buď ze svého národa.

Hlava 31. — 1 Hospodin mluvil k Mojžíšovi: 2 Hle, jménem
jsem povolal Beseleela, syna Uriho, syna Hurova z Judova kmene, 3 a
naplnil jsem ho duchem Božím, moudrostí, důmyslem, dovedností ve
všeliké práci, 4 vynalézavostí v možném zpracování zlata, stříbra, mědi,
5 mramoru, drahých kamenův a rozličného dřeva. 6 Dal jsem mu za
společníka Ooliaba, syna Achisamechova z kmene Danova. Do mysli
každého vyučeného (řemeslníka) vložil jsem moudrost, aby udělali
všecko, co jsem ti přikázal: 7 stánek úmluvy, archu zákona, slitovnici,
která jest na ní, a všecko nářadí stánku, 8 stůl s příslušenstvím,
svícen z čistého zlata s příslušenstvím, oltář kadidlový 9 i oltář pro
zápalné oběti s celým jejich zařízením, umyvadlo s podstavcem, 10 posvátná
roucha bohoslužebná pro Arona kněze a pro jeho syny, by
konali úřad svůj při svatých obřadech; 11 olejovou mast a kuřidlo
(složené) z vonidel pro svatyni a všecko, co jsem ti přikázal, udělají.

12 A mluvil Hospodin k Mojžíšovi: 13 Rci synům Israelovým
toto: Hleďte zachovávati sobotu mou; jeť znamením (smlouvy) mezi
mnou a vámi od pokolení do pokolení, aby se vědělo, že já Hospodin

---

židovských vykladačův opobalsamum, sotva však myrrhu (hebr. „mór“). — „Onyx“ (hebr. šechéleth = miska) je snad Unguis odoratus čili Blatta byzantina; spálené misky různých lastur z Rudého moře, pronikavé vůně. (Jiní jinak.) — „Vonný galban“ (hebr. chelbená) je silně voňavá pryskyřice, kterou vyměšuje rostlina Ferula galbanifera, rostoucí v Syrii. Užívalo se jí k sesílení vůně jiných složek (Plinius 13, 2.). — „Kadidlo“ (hebr. lebóná) bylo hlavní a základní složkou. Klidí se dvakráte do roka: na podzim nejlepší druh, bílé „průhledné“, které prýští samo od sebe (samotok) a pak zadní druh, které vyvěrá z nařezané kůry v zimě, klidí se na jaře a jest barvy červené (Plinius 12, 32.). Dováželo se hlavně z jižní Arabie. — Také Babyloňané (Is 65, 3.), Féničané (Os 2, 13. (15.); Jer 7, 9. n.), nejvíce však Egypťané užívali kadidla.

V. 35. Místo „pečlivě smíšeno“ hebr. „smíšené se solí“! Podle zákona měla se ke každé oběti přimísiti sůl. Lv 2, 13. — „Posvěcení“ = užívání při bohoslužbě.

V. 36. Místo „před stánek zákona“ hebr. „před zákon ve stánku zjevení“. K posvátnému rázu kuřidla viz 29, 37; 30, 10. 29.

V. 38. Toto ustanovení (v. 34.—38.) věčně souvisí s v. 7. 9.

Hlava 31. V. 1.—11. Kteří řemeslníci (umělci) zbudují svatyni?

V. 2. „Povolání jménem“ = zvláštní vyvolení k závažnému úřadu (Is 45, 3. n.). — Beseleel hebr. Besal'él = „Ve stínu (= v ochraně) Boží“. Hur zde jmenovaný jest dle Josefa Flavia (Starož. III. 6.) týž, který se uvádí 17, 10; 24, 14. Rodokmen jeho viz 1. Par 2, 3. nn.

V. 5. Dle hebr. neuměl zpracovati „mramor“, nýbrž „řezati kameny k zapuštění, jakož i (řezati) dřevo“. „Kameny byly zapuštěny“ do náprsníku (25, 7.).

V. 6. Bylo tedy více řemeslníků u Hebreů, kteří byli tehdy váženi jako za našich dnů umělci. Přední z nich byl Beseleel. Také Ooliab vynikal v dřevodíle a ve tkaní různobarevných látek (38, 23; 35, 34; 36, 1. n.).

V. 13. Celý svatostánek bude němým a přece výmluvným svědkem milostné smlouvy Hospodinovy s Israelem a poměru odtud plynoucího; bude hlásati, že jest Israel národem od ostatních odloučeným, k Bohu blíže a těsněji připoutaným = „svatým“. Jako však toto posvátné místo, tak i posvátná doba týdenní, sobota, a posvátný „zápis“, dvě kamenné desky s desaterem budou tuto pravdu

vás posvěcuji. 14 Ostříhejte (tedy) soboty mé, neboť svatá jest vám;
kdo by ji poskvrnil, smrtí ať zemře, duše toho, kdo by v sobotu pra-
coval, budiž vyhubena z jejího národa. 15 Šest dní budete pracovati,
dne sedmého jest sobota, klid Hospodinu zasvěcený; každý, kdo by
toho dne pracoval, ať zemře. 16 Ať zachovávají synové Israelovi so-
botu a slaví ji od pokolení do pokolení. Jeť (to) věčná úmluva
17 mezi mnou a syny Israelovými, a věčné znamení. Neboť v šesti
dnech učinil Hospodin nebe a zemi, dne sedmého však od práce od-
počinul.
18 Dokonav tyto řeči na hoře Sinaj, Hospodin dal Mojžíšovi dvě
kamenné desky zákona, psané prstem Božím.

Úmluvu s Bohem Israelité hanebně porušili, avšak Bůh ji dobrotivě obnovil. (32, 1.—34, 35.)

Zobrazení Hospodina zlatým teletem (32, 1.—8.). První modlitba Mojžíšova za lid (9.—14.). Mojžíš sestupuje s hory, rozbíjí kamenné desky, ničí zlaté tele, trestá vinníky (15.—29.). Druhá modlitba Mojžíšova (30.—35.). Bůh hrozí, že odepře lidu své milosti (33, 1.—6.). Mojžíš zanesl svatostánek za hranice tábora (7.—11.). Bůh připovídá Mojžíšovi, že mu ukáže svoji velebnost (12.—33.). Mojžíš vystupuje s novými deskami na horu (34, 1.—9.). Bůh opakuje podmínky smlouvy, zejména vyhýbati se styku s pohany (10.—16.); jak dlužno Boha ctíti (17.—26.). Mojžíš vrací se s hory se zářící tváří (27.—35.).

Hlava 32. — 1 Vida lid, že Mojžíš dlouho s hory nesestupuje,
shrnul se kolem Árona a pravil: Nuže, udělej nám bohy, kteří by

---

jak Israelitům, tak i pohanům („aby se vědělo“) připomínati, budou tedy „znamením“. Zachovávati sobotu bude nejen jednou z hlavních podmínek smlouvy, nýbrž bude význačným bohoslužebným úkonem, kterým se budou Israelité lišiti od pohanů; toho dne budou se přibližovati k Bohu, vzdálenost a odlišnost od pohanů budou tak udržovati a prohlubovati, toho dne Bůh se bude rovněž blížiti zase k Israeli, podobně jako se přiblížil na hoře Sinaj. — Jako každý kmen beduinský vpaluje zvláštní znamení na každé své dobytče, které jest dokladem, že jest jeho majetkem, podobným znamením, že Israel jest majetkem Hospodinovým a Hospodin jeho pánem, bude zachovávání soboty. Srv. Ez 20, 12.

V. 14. Trest smrti, tedy největší pokuta stíhá nezachování soboty, poněvadž to jest porušení smlouvy s Bohem uzavřené.

V. 16b. 17a. v hebr. „Jeť to věčný závazek. (17) Budiž (sobota) na věky znamením (smlouvy) mezi mnou a syny Israelovými.“

V. 17b. „Odpočinul“ a — dokládá hebr.: „oddechl si“ (Silný lidomluv). Pro tento veliký význam soboty se zde na konci zákonodárství o svatyni ukládá, či opakuje povinnost ji světiti. (Ne tedy snad jen proto, aby řemeslníci, kteří budou svatostánek pracovati, věděli, že nesmí v sobotu ani těchto prací konati. Ani ne proto, by Israelité věděli, že sobotu mají zachovávati již zde na poušti, kdežto jiných některých předpisů bohoslužebných bude šetřiti až v Palestině.)

V. 18. Staří národové východní psávali často důležité záznamy na dřevo, do kamene neb do kovů. Tvar desek (tabulek) byl jmenovitě v Babylonii v různé velikosti; tam psaly se na tabulky smlouvy a její podmínky. Také Bůh „svým prstem napsal“ (lidomluv) základní podmínky své smlouvy s lidem israelským uzavřené — desatero na dvě desky, které byly nejdůležitějším a nejvzácnějším předmětem archy a svatostánku. Svatostánek byl zbudován, 1) aby kryl trůn Hospodina mezi svým lidem sídlícího, ale pak též aby 2) kryl a přechovával tento důležitý kamenný „zápis“. — Kolik přikázání bylo napsáno na jedné desce a kolik na druhé, o tom nás nepoučuje ani Písmo sv. ani jiný spolehlivý starý pramen. Z různých dohadův o této věci nejlépe jest po způsobu v latinské církvi obvyklém klásti na první desku prvá tři přikázání (obsažená v prvém přikázání lásky), na druhou desku pak ostatních sedm přikázání (obsažených v druhém přikázání lásky).

Hlava 32. V. 1. Lid se srotil a ohrožoval Árona. To asi dosavadní předmojžíšští kněží lid poštvali, poněvadž vliv jejich od doby, co Mojžíš a Áron byli

šli před námi; nevímeť, co se přihodilo Mojžíšovi, tomu muži, jenž
nás vyvedl z Egypta. [2] Áron jim pravil: Vezměte zlaté náušnice s uší
žen, synův a dcer vašich a přineste je ke mně. [3] Lid učinil, co byl
rozkázal, a snesl náušnice k Áronovi. [4] Ten je vzal, slil, — jak či-
nívá litec — a ulil z nich tele. I řekli: To jsou bohové tvoji, Israeli,
kteří tě vyvedli z Egypta. [5] Když to Áron viděl, vzdělal před ním
oltář a dal hlasatelem provolávati: Zítra jest slavnost Hospodinova.
[6] Ráno tedy vstali a přinášeli oběti zápalné a pokojné; pak lid sedl,
aby jedl a pil, a vstal, aby se bavil.

[7] Hospodin pravil k Mojžíšovi: Jdi, sestup; lid tvůj, který jsi
vyvedl z Egypta, hřeší. [8] Brzy sešli s cesty, kterou jsi jim ukázal;
udělali si lité tele, klaněli se mu, přinášeli mu oběti a pravili: To jsou
tvoji bohové, Israeli, kteří tě vyvedli z Egypta!

---

postaveni v čelo národa, vůčihledě klesal (Hummelauer). LXX a Vulg. překládajíce hebr. „elóhím“ množným číslem „bohy“, mohou vzbuditi myšlenku, jakoby všichni Israelité přednášející žádost Áronovi přestali ctíti jednoho Boha a vyznávali mnohobožství. Že však ne všichni přidali se k názoru mnohobožskému, patrno již z 1. Kor 10, 7. Kromě toho hebr. „elóhím“ možno zcela dobře překládati jednot. čís.: Udělej nám „Boha“ neb „božství“. Většina lidu zajisté si přála, aby jeden neb i více obrazů představujících Hospodina byl před nimi nesen a tak aby Hospodin sám je vyvedl z nehostinného místa, kde se jim delším pobytem již zmrzelo. Staří přičítali obrazům a sochám samým velikou moc. Jak má býti Hospodin znázorněn, o tom se nezmiňují. Jejich počínání bylo hříšné předně proto, že jednali proti zákazu nedávno danému, Boha zobrazovati, a pak že se dopouštěli pohlavních výstředností, jaké bývaly ve zvyku při bohoslužbě pohanské (v. 6.); jednali též proti vůli Boží vyslovené tím, že mrak je předcházející a jim cestu ukazující stoje na hoře Sinaj se nehýbal.

V. [2]. Také muži madiánští nosili náušnice (Sdc 8, 24.). Plinius tvrdí, že byl tento obyčej rozšířen u mužů všech národů starého východu. Také Ex 35, 22. jest v tomto smyslu vykládati. — Áron znaje náruživou lásku Israelitek ke šperkům domníval se, že tato vášeň zvítězí nad jejich žádostí, že od svého požadavku upustí, až se jim bude loučiti se zamilovanými předměty. Přepočítal se však. Jejich snaha dostati se z nehostinného místa a touha míti Boha zobrazeného byla mocnější než láska ke zlatým náušnicím.

V. [4]. Býk pro svou sílu, plnost života, jakož i užitečnost byl v celém starém východě, jmenovitě u starých Semitů velmi rozšířeným a oblíbeným obrazem božství (božstvím). Není tedy nutno míti za to, že Áron zde napodobil bohopoctu bílého býka (Mnevis), kterého ctili Egypťané v Onu (Heliopoli) a v němž viděli boha slunce Hora. Podobně učinil později Jeroboam (3. Král 12, 28. n.). — Také místo „To jsou tvoji bohové, kteří...“ možno hebr. přeložiti: „To jest tvůj Bůh, který...“ Ať si lid byl smýšlení jakéhokoliv, jisto jest, že Áron, i když ulil býka, chtěl dodati bohopoctě rázu pravověrného, by Israelité v býku ctili pravého Boha, Hospodina; proto dává provolati, „že bude slavnost Hospodinova“ (v. 5.).

V. [6]. „Jedli a pili“ = hodovali, jak bývá při obětech pokojných v obyčeji. — „Bavili se“ znamená sice náboženské reje, zde však asi též necudné tance, ke kterým se Israelité buďto zcela neb částečně obnažili; proto Mojžíš přicházeje s hory shledal, že byli „obnaženi“ v. 25. Kmen Levi se asi nestřídmosti a necudnosti této — jak patrno z dolejška — neúčastnil.

V. [7]. Poněvadž lid smlouvu s Bohem uzavřenou tak brzy a tak hrubě porušil, Hospodin nechce dávati pro něho Mojžíšovi dalších zákonův a proto ho propouští: „Jdi“. — Lid nezasluhuje, by byl jmenován „lidem Hospodinovým“, proto ho nazývá lidem „Mojžíšovým“. — Vyvedení Israele z Egypta Hospodin přičítá Mojžíšovi patrně se zřetelem na v 1., v němž nevděčný lid tuto zásluhu přičítal Mojžíšovi. Lid si přeje, abys se k němu vrátil, nuž vrať se k němu. Ze slov Božích vane trpká ironie.

V. [8]. Mojžíš asi na slova Hospodinova odpověděl vroucí modlitbou, kterou vzýval jeho milosrdenství; tak možno pochopiti dobře výrok Hospodinův ve v. 10.: „Nech mne“.

[9] Hospodin mluvil dále k Mojžíšovi: Pozoruji, že tento lid má
tvrdou šíji; [10] nech mne, ať vzplane hněv můj proti nim, ať je zahladím
a z tebe učiním veliký národ! [11] Mojžíš však prosil Hospodina, Boha
svého: Proč by měl, Hospodine, vzplanouti hněv tvůj proti lidu tvému,
který jsi velikou mocí a silnou rukou vyvedl z Egypta? [12] Prosím, ať
nemohou Egypťané říci: „Chytře je vyvedl, aby je na horách pobil a
vyhladil ze země"; utiš se hněv tvůj a buď milosrdným k nepravosti
lidu svého. [13] Rozpomeň se na služebníky své Abrahama, Isáka a
Israele, jimž jsi přísahal při sobě samém: „Rozmnožím potomstvo vaše
jako hvězdy nebeské, a všecku tuto zemi, o které jsem mluvil, dám
potomstvu vašemu v majetek na vždy."

[14] I usmířil se Hospodin a neučinil zla, kterým byl lidu svému hrozil.

[15] Mojžíš, vraceje se s hory, nesl v ruce dvě desky zákona, po-
psané po obou stranách, [16] udělané od Boha; také písmo na deskách
vydlabané bylo dílem Božím. [17] Josue, slyše hluk křičícího lidu, řekl
Mojžíšovi: Válečný pokřik je v táboře slyšeti. [18] On odpověděl: Není
to křik vybízejících k boji, ani křik strhujících k útěku; zvuky zpěvu
slyším. [19] Když se přiblížil k táboru a uzřel tele a tance, velmi se
rozhněval, desky odhodil, a (tak) je na úpatí hory rozbil. [20] Uchopiv
tele, jež byli urobili, spálil je a rozetřel na prach; vsypal jej do vody
a dal z toho píti synům Israelovým. [21] Áronovi pak řekl: Co ti učinil
tento lid, že jsi naň uvalil tak veliký hřích? [22] On mu odpověděl: Ne-
hněvej se, pane můj, však znáš tento lid, jak nakloněn je ke zlému.

V. 9. „Má tvrdou šíji" = jest nepoddajný. Srv. 33, 3; 34, 9; Dt 9, 13.

V. 10. „Nech mne" — přestaň mě uprošovati. Veliká jest moc modlitby spravedlivého na srdce Boží. — Hospodin hodlá učiniti z Mojžíšova potomstva nový veliký národ, jako byl učinil z potomstva Abrahamova národ, jejž nyní chce vyhubiti (Gn 17, 20; 21, 13; 46, 3.).

V. 11. Israel jest „lidem Hospodinovým", poněvadž ho vyvedl z Egypta.

V. 13. Israel = Jakob (Gn 32, 28; 35, 10.). — Bůh přísahá při sobě samém, poněvadž není vyšší bytosti, při které by přísahal. — K slibům četného potomstva srv. Gn 15, 5; 22, 17; 26, 4. — Mojžíšovi mohlo velmi lichotiti, že se stane praotcem velikého vyvoleného národa, nicméně vzdává se této cti a pokorně prosí za lid Abrahamův. Uznáníhodná to skromnost a nezištnost.

V. 14. Bůh nevyhladil národa, jiný však trest si vyhrazuje na dobu pozdější. — Rozsudek Boží se láme modlitbami svatých (Jeronym).

V. 15. Psáti po obou stranách na desky bylo běžným obyčejem i u Babyloňanův a Assyrův. — Jak veliké byly desky zákona, není udáno; byly však zajisté menší než archa (viz svrchu 25, 10.), ani nebylo třeba příliš velikých, poněvadž nebyly na to, aby mohly býti ode všech z dálky čteny, nýbrž měly býti dokladem smlouvy v arše (posvátném archivu). Možno, že byly psány klínopisem babylonským, podobně jako jsou jím psány kananejské glossy na listech amarnských. (?)

V. 17. Josue jsa vzdálen jak místa, na němž Israelité se býku klaněli tak i místa, na němž mluvil Hospodin s Mojžíšem, nevěděl, co se dole stalo.

V. 18. Dle hebr. „Nejsou to zvuky zpěvu o vítězství, ani zvuky zpěvu o porážce. Zvuky střídavých zpěvů slyším".

V. 19. Mojžíš vzplanul svatým hněvem proti veřejně páchané bezbožnosti a nemravnosti. Poněvadž lid porušil smlouvu s Bohem, považoval ho za nehodna, by mu donesl posvátný zápis této smlouvy — kamenné desky, které neměly nyní významu, pokud nebude smlouva obnovena.

V. 20. Podrobněji se věc líčí Dt 9, 21. — Mojžíš nasypal prášek, získaný rozmělněním telete, do pramene vyvěrajícího z hory, ze kterého byli Israelité odkázáni píti vodu.

V. 21. Dle hebr. jest lid „ve zlém" = zkažený. Áron též uvaluje všecku vinu na zkažený lid, jehož žádosti odporovati bylo by prý bývalo těžko, nebezpečno. Oč velkodušněji se choval k lidu Mojžíš ve v. 32!

23 Řekli mi: „Udělej nám bohy, kteří by šli před námi; neboť nevíme,
co se přihodilo tomu Mojžíšovi, jenž nás vyvedl z Egypta.“ 24 Já jsem
jim pravil: „Kdo z vás má zlato?“ Přinesli a dali mi (je), já jsem je
hodil do ohně a udělalo se toto tele.
25 Vida tedy Mojžíš, že jest lid obnažen — Áron byl příčinou, že
se lid pro onu potupnou hanebnost obnažil a tak obnažený postavil
se mezi odpůrce, — 26 přistoupil ku vchodu do tábora a pravil: Kdo
jest Hospodinův, připoj se ke mně! Když se k němu shromáždili
všichni Levité, 27 řekl jim: Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Ať
opáše každý svá bedra mečem! Jděte prostředkem tábora od vchodu
ke vchodu a zpět, a každý nechť usmrcuje své bratry, přátele a bližní!
28 Levité učinili dle rozkazu Mojžíšova; i padlo jich toho dne na
dvacet tři tisíce. 29 Potom pravil Mojžíš: Dnes jste zasvětili ruce své
Hospodinovi na svých synech i bratřích, aby se vám dostalo po-
žehnání.
30 Druhého dne pravil Mojžíš lidu: Zhřešili jste převelikým
hříchem; vystoupím k Hospodinu, budu-li ho moci jakým způsobem
uprositi za váš zločin. 31 Navrátiv se tedy k Hospodinu, řekl: Prosím,
zhřešil lid tento hříchem převelikým, udělav si zlaté bohy. Buď jim
tuto vinu odpusť, 32 nebo — neučiníš-li toho — vymaž mne ze své

V. 25. „Obnažen“ byl lid, který holdoval nemravným tancům (srv. v. 6.). (Döller). — „Potupná hanebnost“ = bohopocta vzdávaná býku a pohlavní výstřednosti s ní spojené. — Místo „postavil se obnažený mezi odpůrce“ hebr. „k posměchu nepřátel“, LXX: „k radosti“, t. j. nepřátelé budou míti radost, až uvidí, že jsou Israelité stiženi neštěstím, trestem za svůj zločin. (Hummelauer však vykládá slovo „obnažen“ ve významu „bezezbraní“, které bylo Israelitům odložiti, dříve než zasedli k hodům a než se dali do posvátných rejů. Áron chtěje potrestati kněze předmojžíšské, kteří stále se stavěli na odpor proti vzrůstajícímu vlivu Mojžíše, Árona a Levitů, vše nastrojil tak, aby ozbrojení Levité mohli snadno vrhnouti se na své neozbrojené odpůrce; dle toho „odpůrci“ nejsou cizí národové, nýbrž Levité s Mojžíšem v čele.)

V. 27. Levité ubírají se středem tábora tam a zpět, poněvadž asi v těchto místech bylo najíti předmojžíšské kněze, hlavní strůjce zločinu (Hummelauer).

V. 28. Hebr., všecky staré překlady, ano i některé rukopisy Vulg. mají místo 23.000 *jen 3000,* což jest asi správná číslice. — 1. Kor 10, 8. má na mysli jinou událost, vypravovanou v Nm 21, 9. — Že se příslušníci jiných kmenů nepostavili na odpor Levitům, lze vysvětliti jednak tím, že mnozí ze svedených vidouce nyní Mojžíše zmoudřeli, jiní pak jsouce rychlým vystoupením jeho zastrašeni, nemajíce po ruce zbraní a jsouce ještě omámeni hýřením, nečinně hleděli na to, co se děje.

V. 29. Jako při svěcení na kněze měly se ruce kněží zasvětiti pomazáním palce pravé ruky krví z obětovaného zvířete (29, 20.), tak posvětili Levité v horlivém vykonání rozkazu Mojžíšova (= Božího) své ruce krví usmrcených odpůrců Boží vůle; usmrcení jejich bylo Levitům též obětí, že jim bylo zapříti přirozenou pokrevenskou lásku. Za tuto horlivost ve službě Boží čekalo jich požehnání. — Dle hebr. však dává Mojžíš Levitům rozkaz: „Naplňte dnes ruce své pro Hospodina, neboť každý (dává) za svého syna a bratra, aby se vám dostalo dnes požehnání“, t. j. přineste Hospodinu (proti obětem přineseným zlatému býku) obět, která prospěje nejen vám, nýbrž celému kmenu, ano i potomstvu vašemu. Zdálo se totiž přece jen, že třeba obětí na usmířenou za tolik prolité krve, ačkoliv byla spravedlivě prolita (Hummelauer). — Dle Dt 9, 20. hněval se Hospodin na Árona tak velice, že ho chtěl ztrestati smrtí, ušetřil ho však na přímluvu Mojžíšovu.

V. 30. Hospodin dal se dle v. 14. uprositi v té míře, že nehodlal lidu vyhubiti, neodpustil mu však trestu úplně; proto se vrací Mojžíš na horu, by vymáhal odpuštění i tohoto trestu.

V. 32. Mojžíš nabízí v zadostučinění Boží spravedlnosti sám sebe. Kniha, o kterou tu jde, není soupis předurčených k věčnému blahu, nýbrž buď kniha života pozemského (Jeronym, Řehoř Vel.), tak že nabízel Mojžíš Bohu na usmířenou

knihy, kterou jsi napsal. [33] Hospodin mu odpověděl: Kdo proti mně zhřešil, toho vymažu ze své knihy. [34] Ty však jdi a veď lid tento, kam jsem ti řekl; anděl můj půjde před tebou. Já však v den odplaty potrestám též tento hřích jejich.

[35] Bil tedy Hospodin lid za hřích, že se klaněli teleti, které jim Áron udělal.

Hlava 33. — [1] Mluvil pak Hospodin k Mojžíšovi takto: Jdi, ty i tvůj lid, kterýž jsi vyvedl z Egypta, stoupejte z tohoto místa do země, o které jsem přísahal Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi, řka: „Dám ji tvému potomstvu.“ [2] Pošlu před tebou anděla, abych vypudil Kananejské, Amorrhejské, Hetejské, Ferezejské, Hevejské a Jebusejské, [3] abys vešel do země tekoucí mlékem a medem. Já totiž nepůjdu s vámi nahoru, poněvadž jsi lid tvrdé šíje, abych tě snad nebyl nucen na cestě zahubiti. [4] Lid uslyšev velmi zlou řeč tuto, kvílil a nikdo se neozdobil šperky, jak jindy činíval. [5] Hospodin byl totiž pravil Mojžíšovi: Rci synům Israelovým: Jsi lid tvrdé šíje; kdybych jen chvilku ve tvém středu kráčel, byl bych nucen tě zahladiti. Nyní tedy odlož šperky své, abych viděl, jak mám s tebou naložiti. [6] Nenosili tedy synové Israelovi šperků svých (počínajíc) od hory Horeb.

[7] Mojžíš vzal stan, postavil jej venku opodál tábora a nazval jej „stánek úmluvy“. Každý [z lidu], kdo se chtěl na něco tázati, chodil ven, ke stánku úmluvy, za stany. [8] Kdykoli vycházel Mojžíš ke stánku, povstával všecek lid, každý se postavil u vchodu svého stanu a hleděl za Mojžíšem, až vešel do stánku. [9] Kdykoli vešel do stánku úmluvy, sestoupil oblakový sloup, postavil se u vchodu a mluvil s Mojžíšem.

---

svoji smrt, nebo jest to spíše seznam přátel a miláčků Božích (Tirinus, Menochius). Překrásný to doklad Mojžíšovy lásky k lidu a obětavosti, která může býti postavena po bok lásce sv. Pavla k věřícím (Řím 9, 3.).

V. [33]. Spravedlnost Boží žádá, aby byl vinník potrestán, a nikoliv člověk nevinný.

V. [34]. Poněvadž nemá Mojžíš viny, nezasluhuje, aby byl zbaven důstojnosti a čestného úkolu zavésti lid do zaslíbené země. Bůh na přímluvu Mojžíšovu také nechce trestati lidu tím, že mu odepře další vedení do této země; vyhrazuje si však přiměřený trest do doby příští, jak za dobré uzná. V. 34a. stručně již naznačuje trest, jakým stihnouti chce lid a který jest určitěji vysloven v 33, 1.—3: Hospodin nebude sídliti ve středu svého lidu a nepůjde s ním dále, nýbrž odevzdá jeho vedení andělovi.

V. [35]. buď se opisováním tak porušil, že dával jiný smysl, nebo jest to glossa pozdějšího opisovatele (Hummelauer).

Hl. 33. V. [3a]. O „zemi tekoucí mlékem a medem“ srv. 3, 8. 17; 13, 5.

V. [3b]. Bůh odvolává slib daný 29, 42. nn.

V. [5]. Podle míry upřímného pokání určí Hospodin lidu míru trestu.

V. [7]. „Stánek“ tento není ani stan Mojžíšův, ani svatostánek popsaný v hl. 25. nn., který byl vystavěn teprve později hl. 35. nn. Byla to svatyně předmojžíšská. Poněvadž Hospodin, uražený a rozhněvaný porušením smlouvy, nechtěl již prostřed lidu svého sídliti, bylo Mojžíši toto sídlo Boží odnésti mimo tábor. — Místo „stánek úmluvy“ dlužno s hebr. překládati „stánek schůzek“, zvaný tak proto, že se v něm Hospodin scházel (s Mojžíšem a skrze něho) i s lidem. Na smlouvu mezi Bohem a lidem na Sinaji při tomto názvu naprosto mysliti nelze. (Možno však míti na mysli smlouvu s Noemem a s Abrahamem.) Poněvadž tu jde o svatyni předmojžíšskou, dlužno s hebr. překládati „a nazván byl stánkem schůzek“ již před Mojžíšem, neb aspoň než byl vynesen mimo tábor.

V. [8]. Lid povstával na znamení úcty.

V. [9]. Oblak se s hory Sinaj patrně snesl nad stánek. „Mrak mluvil,“ t. j. Bůh v něm přítomný mluvil (13, 21. n.).

10 Když viděli všichni, že oblakový sloup stojí u vchodu do stánku,
povstali a klaněli se ve dveřích stanů svých. 11 Mluvil pak Hospodin
k Mojžíšovi tváří v tvář, jako mluvívá obyčejně člověk ke svému příteli.
Když pak se vracel do tábora, služebník jeho Josue, syn Nunův,
jinoch, zůstával dále ve stánku.
12 Mojžíš pravil Hospodinovi: Velíš, bych vyvedl tento lid,
avšak neoznamuješ mi, koho se mnou pošleš, ačkoliv jsi pravil: „Znám
tebe dle jména a nalezl jsi přede mnou milost.“ 13 Nalezl-li jsem tedy
v očích tvých milost, ukaž mi svoji tvář, bych tě poznal a milost nalezl
v očích tvých; pohleď na tento lid, který jest národem tvým.
14 Hospodin pravil: Já sám mám jíti před tebou a uděliti tobě pokojný
život? 15 Mojžíš řekl: Nepůjdeš-li ty sám před námi, nevyváděj nás
z tohoto místa. 16 Neboť po čem budeme moci poznati, já a lid tvůj,
že jsme nalezli v očích tvých milost, leč půjdeš-li s námi a budeme-li
tak oslaveni nade všecky národy, kteří sídlí na zemi? 17 Hospodin
pravil Mojžíšovi: Také toto přání, které jsi pronesl, vyplním, neboť
nalezl jsi v mých očích milost a znám tě dle jména.
18 On pravil: Ukaž mi svoji velebnost! 19 Bůh odpověděl: Ukážu
ti všecku (svou) krásu a provolám před tebou jméno „Hospodin“;
smiluji se totiž, nad kým budu chtíti, a budu milostiv, komu mně bude
libo. 20 A pokračoval: Nemůžeš viděti mé tváře, neboť viděti mne a

---

V. 11. „Tváří v tvář“ = důvěrně, přímo, bez jakéhokoliv prostředníka; neplyne však z toho, že hleděl Mojžíš na Boha tváří v tvář! Srv. v. 13. — Josue zůstával ve staně na stráži (hebr.).

V. 12. Hospodin ujistil Mojžíše (kdy a kde, o tom se v předcházejících vv. nedočítáme), že ho zná nejen snad z pouhého vidění, jako se znají dva lidé, kteří se náhodou potkají (lidomluva), nýbrž že ho zná dle jména, dobře, jako se znají dva přátelé často důvěrně spolu obcující. Hospodin ujistil Mojžíše, že nalezl u něho milost. Tím vším Hospodin dokazuje zvláštní přízeň Mojžíšovi. Ale s tím se zase málo srovnává, že Bůh mu neodpověděl určitě na prosbu, by lid sám osobně zase provázel a ne jen andělem (= neoznamuješ mi, koho se mnou pošleš“).

V. 13. Místo „svoji tvář“ hebr. „svoji cestu“ = kráčej ty sám přede mnou a ukazuj ty sám (ne jen andělem), kudy jest nám se bráti do země zaslíbené. „Bych poznal tebe,“ t. j. tvoji vůli, tvé přání, které budeš cestou mi projevovati. — Tak se přesvědčím, „že jsem nalezl milost v očích tvých“, skutky, nejen slovy (v. 12.) poznám, že jsem ti milý.

V. 14. Bude-li Hospodin sám osobně provázeti lid na další cestě, bude sám o lid se starati; kdyby však nešel sám osobně, padla by všecka tíha starostí o národ na Mojžíše.

V. 15. Nebude-li Bůh blažiti svou milostnou přítomností lidu na další cestě, bude lépe, když lid zůstane zde a zemře.

V. 16. Sídlení Hospodina mezi Israelity a provázení jich na cestě je pro národ největší čest a sláva.

V. 17. Mojžíš tedy dosáhl od Hospodina všeho, zač prosil. Mojžíš chce býti ujištěn o přízni Boží, a proto žádá, aby mu Bůh dovolil pohlédnouti do tváře a tak spatřiti jeho velebnost; to bude pevná záruka, že ho Bůh miluje.

V. 18. „Svoji velebnost“ = svoji tvář. (Srv. v. 20.) Dle 33, 11. mluvil Hospodin s Mojžíšem tváří v tvář, tedy patrně lidským hlasem. To vzbudilo v něm touhu viděti též Boha v podobě lidské, a to jeho tvář, ze které musila by jeho velebnost nejvíce zářiti. — Souvislost nenasvědčuje tomu, že chtěl Mojžíš viděti podstatu Boží, jako ji vidí svatí v nebesích.

V. 19. „Krásu“ = velikost, zvláště dobrotivost. Srv. 34, 6. — Bůh, dříve než přejde kolem Mojžíše, vysloví své jméno a tak připraví Mojžíše na svůj příchod. — Bude to milost pro Mojžíše, které si svou modlitbou nezasloužil; proto připomíná Bůh, že ve volbě omilostněných osob i ve volbě míry milostí, které se jim má dostati, jest Bůh neomezeným pánem: „smiluji se...“

zůstati na živu žádný člověk nemůže. [21] A pokračoval: Hle, nedaleko mne jest místo na skále, tam se postav. [22] Když pak půjde tudy velebnost má, postavím tě do skalní sluje a budu tě krýti svou pravicí, dokud nepřejdu; [23] potom vzdálím ruku svou a ty uzříš týl můj, tváře mé však viděti nebudeš moci.

Hlava 34. — [1] Dále pak (pravil): Vyteš si dvě kamenné desky, podobné prvním, a já na ně napíšu slova, která byla na deskách, jež jsi rozbil. [2] Buď připraven ráno hned vystoupiti na horu Sinaj; postavíš se na temeni hory přede mne. [3] Nikdo ať s tebou nevystupuje, nikoho ať není na celé hoře viděti; ani skot, ani brav ať se blízko nepase. [4] Vytesal tedy dvě kamenné desky, jaké byly [ony] prvé; a v noci vstav vystoupil na horu Sinaj — jak mu byl Hospodin přikázal — nesa s sebou desky ty. [5] Když pak Hospodin v oblaku se snesl, postavil se Mojžíš k němu a vzýval jméno Hospodinovo. [6] A když šel vedle Mojžíše, pravil (tento): Vládce, Hospodine, Bože! Milosrdný a dobrotivý, shovívavý, k slitování velmi náchylný a věrný! [7] Ty prokazuješ milosrdenství tisícům, snímáš nepravost, zločiny a hříchy; u tebe však není nikdo sám ze sebe nevinným a ty tresceš nepravosti otců na synech a vnucích, až do třetího i čtvrtého kolena. [8] Mojžíš rychle

---

V. [22]. Hospodin jen částečně vyplňuje prosbu Mojžíšovu přednesenou ve v. 18. — Neukazuje mu velebnost tváře, t. j. nezjevuje se mu v podobě lidské tváře, nýbrž ukazuje mu jen svůj týl. — Bůh, který si přál, by nebyl ani v podobě lidské zobrazován, důsledně neukázal se s lidským obličejem. Zákon ten přispíval kromě toho ke vzbuzení větší úcty a bázně před Bohem, který jest tak nevýslovně velebný, že jeho velebnosti zrak lidský nemůže snésti.

Hl. 34. V. [1]. Možno, že slova Hospodinova 34, 1. nn. nenásledovala časově bezprostředně po 33, 23. — Ve v. 27. n. však se praví, že Mojžíš dostal rozkaz, by je napsal, a že rozkaz ten vyplnil. Zdánlivý rozpor vyrovnáme, když se zřetelem na Dt 10, 4; 4, 13 považíme, že rozkaz Mojžíšovi ve v. 27. daný netýká se desatera, ale předešlých nařízení Božích od v. 10. nn., a když vezmeme za podmět v. 28b. nikoli Mojžíše, nýbrž Boha. — Jako roztříštění desek bylo znamením, že smlouva mezi Bohem a lidem jest rozbita, 32, 19., tak zase rozkaz Boží, pořiditi nové desky, je dokladem, že Bůh se nad lidem smiloval a že hodlá porušenou smlouvu obnoviti. — Poněvadž má Mojžíš příštího jitra vystoupiti na horu, lze míti za to, že se rozmluva ta (34, 1. nn.), podobně jako již 33, 12.—23., konala ve svatostánku stojícím mimo tábor Israelitů (33, 7. nn.). — Dle hebr. opraveného znění se zřetelem k Dt 10, 1.—5. zní v. 1. n.: „Vytesej si dvě desky takové, jaké byly první, abych je popsal týmiž slovy jako první, a pak ať jsou uloženy do archy na smlouvu; pak vystup ráno ke mně na horu."

V. [3]. Smlouva má býti podobně slavně obnovena, jak byla první učiněna (19, 12. nn.).

V. [4]. Místo „v noci" hebr. „z jitra".

V. [6]. Vulg. považuje za podmět slova „pravil" Mojžíš, a dle toho klade následující slova do úst Mojžíšovi. Avšak hebr. správněji považuje za podmět Boha, že tedy Bůh sám volá: „Jahve, Jahve jest Bůh milosrdný a dobrotivý, shovívavý...." Klásti slova ta do úst Božích lépe odpovídá 33, 19., kde Hospodin předpovídá, že ohlásí svůj příchod provoláváním jména Jahve (Hospodin). Teprv v. 9. níže uvádí slova Mojžíšova, která pronesl k Hospodinovi. Také dle Nm 14, 17. n. pronesl Hospodin tato slova. — Milosrdenství své a dobrotivost zdůrazňuje Bůh, poněvadž tyto vlastnosti zvláště vyzařují z obnovené smlouvy.

V. [7]. Milosrdenství Boží se snoubí s jeho spravedlností. Srv. 20, 5.

V. [8. n.] Místo „s námi" hebr. určitěji: „v našem středu", t. j. sídle ve svatostánku obklopeném lidem. — Bůh po zrušení smlouvy nenazýval Israele lidem „svým" (srv. 33, 1.); Mojžíš prosí, aby jej zase přijal za „svůj národ". V 33, 3. 5. Bůh uvedl zarputilost lidu za důvod, proč nemůže v jeho středu sídliti a s ním jíti. Zde uvádí Mojžíš týž fakt za důvod, by Hospodin s lidem šel. Byla-li zarputilost lidu příčinou, že Hospodin od něho odstoupil, mohl se Mojžíš na-

se sklonil hluboce k zemi a klaněje se [9] pravil: Nalezl-li jsem v očích tvých milost, Hospodine, prosím, bys šel s námi — jeť to lid tvrdé šíje — bys sňal (s nás) naše nepravosti a hříchy a bys přijal nás za své.

[10] Hospodin odpověděl: Učiním úmluvu před očima všech a budu činiti znamení, jakých nikdy nebylo na zemi viděti v žádném národě, by viděl lid tento, mezi kterým jsi, že hrozné věci, které učiním, jsou dílem Hospodinovým.

[11] Zachovávej všecko, co ti dnes přikazuji; já sám vypudím před tebou Amorrhejské, Kananejské, Hetejské, Ferezejské, Hevejské a Jebusejské. [12] Varuj se vcházeti někdy s obyvateli země té v přátelství, které by ti bylo ke zkáze; [13] spíše poboř jejich oltáře, roztřišti modly a vysekej háje. [14] Neklaněj se bohům cizím. „Řevnivec" je jméno Hospodinovo, jest Bůh řevnivý. [15] Nevcházej ve smlouvy s obyvateli oněch krajin; když budou se svými bohy smilniti a klaněti se svým sochám, mohl by tě někdo pozvati, bys pojedl z obětovaných pokrmův. [16] Neber také synům svým manželek z jejich dcer; sice, když budou

---

dáti, že sám s lidem tím ničeho nespraví; proto má-li ho dovésti k cíli, nezbytně potřebuje pomoci Boží; té že se mu dostane nejhojnější měrou, bude-li Hospodin Mojžíše (a lid) osobně provázeti. (Weiss však se domnívá, že při opisování některé slovo se ztratilo, a když je doplníme, že pak bude zníti překlad: „Hospodine, pojď v našem středu a nehleď na tento lid, neboť je tvrdé šíje.")

V. [10]. Bůh k vůli Mojžíšovi obnovuje smlouvu, bude jeho podporou ve vedení lidu, bude v jeho středu sídliti. Hebr.: „Hle, uzavírám smlouvu, před očima všeho lidu tvého budu činiti zázraky, jaké nebyly učiněny na celé zemi (podivuhodné vedení lidu po poušti, přechod Jordánu, dobytí Jericha atd.), v žádném národě, by všecek lid, v jehožto středu dlíš, poznal, že dílo Hospodinovo, které na tobě vykonám, jest hrozné" (vynutí úctu u Israelitův).

V. [11]. Bůh bude podporovati Israele, až bude dobývati Palestiny, ale napomíná lid, by se varoval nebezpečí, které hrozí čistotě jeho náboženství ze styku s pohanskými národy v Palestině. Na toto napomenutí navazuje (v. 12.—26.) povinnosti lidu, které byly mu již uloženy v hl. 20. nn., a kterými bude lid vázán nyní na základě smlouvy obnovené. Neopakuje všech podmínek prvé smlouvy, nýbrž jen tři hlavní zásady bohopocty: a) nectíti cizích bohů (12.—16.), b) nezobrazovati božstva (v. 17.) a c) zachovávati svátky a soboty (18.—26.).

V. [12]. hebr.: „Varuj se povoliti smlouvu obyvatelům země, do které přijdeš, aby ti nebyli ve tvém středu zkázou." (Srv. 23, 32.)

V. [13]. Srv. 23, 24. Hebr.: „Spíše poboř jejich oltáře, rozbij jejich sloupy (masseby), vysekej jejich ašery." Ašérá je vlastně bohyně, Štěstěna, pak posvátný strom nebo kůl této kananejské bohyni zasvěcený. Masseby, ašery a oltáře byly složky kananejských svatyní pod širým nebem, jak nás přesvědčily vykopávky poslední doby v Palestině.

V. [14]. Srv. 20, 3. 5. — Bůh ani nemůže svého práva na božskou čest popustiti bytosti jiné, která Bohem není. Pojmu (= jménu) pravého Boha to odporuje.

V. [15]. Poměr Hospodina k lidu israelskému přirovnává Písmo sv. k manželství. Základní povinností manželů je věrnost, která se porušuje cizoložstvím. Proto zpronevěří-li se Israel svému Bohu-manželu a vzdává-li čest jemu příslušnou bohům jiným, dopouští se též „cizoložství". Dle biblické mluvy tedy modlářství = cizoložství Lv 17, 7; 20, 5. 6; Nm 15, 39; Dt 31, 16; Nm 14, 33. Název ten (cizoložství, smilstvo) mohl býti snadno přenesen i na modlářství pohanů, poněvadž bývalo velice často spojeno s neslýchanými výstřednostmi pohlavními, které páchány ke cti bohů. — Jísti z masa obětovaného modlám samo o sobě sice nebylo hříchem (1. Kor 8.), ale že se mohlo snadno státi příležitostí a příčinou hříchu, Bůh je zde zakazuje. Srv. Sk 15, 29; 21, 25.

V. [16]. Sňatky s pohankami zakazuje též 3. Král 11, 2. kromě případu, o němž mluví Dt 21, 11. n.

ony smilniti, svedou i syny tvé, by smilnili s bohy jejich. [17] Litých bohů si nečiň. [18] Ostříhej slavnosti přesnic. Sedm dní budeš jísti přesné chleby, jak jsem ti přikázal, v měsíci nových plodin; neboť v (tomto) měsíci jarním vyšel jsi z Egypta. [19] Všecko prvorozené mužského pohlaví bude mým; (prvorozenci) ze všech zvířat, jak z hovězího dobytka, tak z ovec budou moji. [20] Prvorozeného osla vykoupíš ovcí; nedáš-li však zaň ceny té, ať jest usmrcen. Prvorozeného svého syna vykoupíš; a nesmíš se ukázati před tváří mou s prázdnýma rukama! [21] Šest dní budeš pracovati, sedmého (však) dne nebudeš orati ani žíti. [22] Zachovávej slavnost týdnů s prvotinami plodin své pšeničné žně, jakož i slavnost, když je kolem ročního obratu všecko sklizeno. [23] Třikrát do roka ať se ukáže každý z tvých mužských přede tváří všemohoucího Hospodina, Boha Israelova. [24] Neboť až odstraním před tebou pohany a rozšířím hranice tvé, nikdo nebude zemi tvé strojiti úkladů, když budeš třikrát do roka chodit ukázati se přede tváří Hospodina, Boha svého. [25] Nebudeš obětovati krve oběti mé s kvasem; a nic nesmí zůstati do rána z oběti slavnosti velikonoční. [26] Prvotiny plodin země své budeš obětovati v domě Hospodina, Boha svého. Nebudeš vařiti kozlete v mléce matky jeho.

[27] A řekl Hospodin Mojžíšovi: Napiš si tato slova, kterými jsem s tebou i s Israelem učinil smlouvu.

[28] Byl tam tedy s Hospodinem čtyřicet dní a čtyřicet nocí, chleba nejedl, vody nepil, a napsal na desky deset slov úmluvy.

[29] Když pak Mojžíš sestupoval s hory Sinaj maje v rukou dvě desky zákona, nevěděl, že září mu tvář z rozmluvy s Hospodinem.

V. [17]. Srv. 20, 23b. Připomenouti tento zákon velela událost, která se nedávno sběhla (hl. 32.).

V. [18]. Srv. 23, 15. — „Měsíc nových plodin“ = „měsíc jarní“ = abíb (klasů) = nisan.

V. [19]. Srv. 13, 12. n.; 23, 15. Dle opraveného hebr. však osel, který nebyl vykoupen ovcí, mohl býti vykoupen stříbrem (penězi). Weiss.

V. [21]. zdůrazňuje práce, které rolník snadno považuje za dovolené ve svátek. Srv. 20, 9. n.; 23, 12.

V. [22]. Slavnost týdnů = letnice. — Druhá slavnost, o které je tu řeč, je slavnost stánkův. Srv. 23, 16.

V. [23]. Srv. 23, 17.

V. [24]. Bůh slibuje ochranu za doby, kdy Israelité opustí svůj majetek, aby putovali ke svatyni Hospodinově v předepsané tři roční doby. Slib tento však skrývá podmínku — budou-li Israelité Hospodinu věrni.

V. [25]. opakuje s malou změnou 23, 18.

V. [26]. opětuje 23, 19.

V. [27]. Slova ta jsou v 10.—26. Podávají jen některá ustanovení, daná při smlouvě prvé; opakovati všecka nebylo třeba. Srv. svrchu v. 11.

V. [28]. Hospodin napsal na desky znova desatero. Srv. svrchu v. 1. „Deset slov“ = deset vět, deset zákonů. — Čtyřicet těchto dní nesmíme ztotožňovati s prvními čtyřiceti dny, o nichž mluví 24, 18. — Postem byl Mojžíš uschopněn, obcovati s Bohem. V tuto dobu dostalo se Mojžíšovi asi více pokynův (v. 32.), které však nejsou zde poznačeny.

V. [29]. Hebr. qáran (= zářil) jest odvozeno od podstatného jména qeren, které znamená původně „roh“, pak též „paprsek“. Vulg. překládá tu se zřetelem na kořen slova: „cornuta“ a starší český překlad: „nevěděl, že by *rohatá* byla tvář jeho“. Odtud asi též vysvětliti obyčej, zobrazovati Mojžíše s rohy na hlavě. — Zář, kterou vydala kůže (hebr.) Mojžíšova obličeje, byla odrazem světla, kterým zářil Bůh, když mu ukázal částečně svou velebnost. Proto teprv nyní září Mojžíš, kdežto vrátiv se k lidu po prvé rozmluvě s Hospodinem na

30 Áron a synové Israelovi vidouce, že Mojžíšovi září tvář, báli se blíže
k němu přistoupiti. 31 (Teprve) když Mojžíš na ně volal, vrátil se Áron
i knížata obce, a on s nimi rozmlouval. 32 Potom přišli k němu také
všichni synové Israelovi; i přikázal jim všecko, co byl slyšel od Ho-
spodina na hoře Sinaj. 33 Dokončiv řeči položil si na tvář závoj.
34 Vcházeje k Hospodinu a mluvě s ním odkládal jej, až zase vyšel
a oznámil synům Israelovým vše, co mu bylo uloženo. 35 Tu vídali,
že tvář Mojžíšova zářila, když vycházel, on však ji zase zastíral, kdy-
koliv domluvil k nim (svoji řeč).

Předběžné práce k zařízení bohoslužby. (35, 1.—36, 7.)

Opakován zákon o sobotě (35, 1.—3.). Lid vyzván, by přinesl příspěvky na zbudování svatyně (4.—9.). Umělým řemeslníkům uloženo zhotoviti předměty shora jmenované (10.—19.). Popis darů lidu (20.—29.). Řemeslníci povoláni (35, 30.—36, 7.).

Hlava 35. — 1 Mojžíš tedy shromáždil všecku obec synův Isra-
elových a řekl jim: Toto přikazuje Hospodin činiti: 2 Šest dní budete
pracovati; sedmý den (však) bude vám svatým, sobotou, klidem ke cti Ho-
spodinově; kdo by toho dne něco pracoval, budiž usmrcen. 3 Nesmíte
v žádném příbytku svém rozdělati ohně v den sobotní.
4 Promlouval pak Mojžíš dále k veškeré obci synův Israelových:
Hospodin přikazuje toto: 5 Oddělte ze svého majetku dary pro Hospo-

---

hoře, nezářil. Záře ta byla spolu též důkazem, že pravda je, co praví o svých osudech na hoře. Srv. Ž 103. (104.), 2; 1. Tim 6, 16; 2. Kor. 3, 13.

V. 33. Zastřel-li Mojžíš svou tvář teprv po řeči k lidu, je patrno, že mluvě k lidu tvář zastřenu neměl.

V. 35. Hebr.: „Synové Israelovi vídali vždycky, že kůže obličeje Mojžíšova zářila. Mojžíš pak zastíral opět svou tvář, dokud zase nevešel (do svatyně), aby *s ním* (s Hospodinem) mluvil.“ Dle hebr. a všech starých překladů Mojžíš tvář odkrýval, když vstupoval do svatyně, když s Hospodinem mluvil, když vyšel a jménem Božím vůli Hospodinovu oznamoval lidu. Pak teprv zakryl tvář a chodíval s tváří zakrytou. Vulg., která vsouvá do v. 34. „vyšel“ a která ve v. 35. proti všem starším svědkům místo „s ním“ (Hospodinem) překládá „k nim“ (Israelitům), zdá se přáti výkladu, že Mojžíš zakryl tvář hned, jak počal oznamovati lidu vůli Boží. Náš překlad překládá tak, jak souvislost žádá, tak že zdánlivý rozpor mezi Vulg. a ostatními starými svědky mizí. — Tvář zakryl asi Mojžíš tak, že roušku, kterou chráníval hlavu a šíji před palčivými paprsky slunce, stáhl hluboko do čela, do obličeje. Rouška byla asi podobna „kefiji“, kterou dosud zahalují obyvatelé poloostrova Sinajského hlavu a někdy i tvář. — Mojžíš zastíral ve všedním životě zářící tvář, poněvadž nebylo slušno, by Israelité stále na ni patřili (Tostatus), a aby se nebáli volně s ním mluviti (Menochius). Slib Boží daný ve v. 10., že oslaví svého služebníka divy, začal se plniti. O symbolickém významu záře sálající z Mojžíšovy tváře viz 2. Kor 3, 7. n.

Hl. 35. V. 1. nn. navazuje na 31, 18. Hl. 32.—34 přerušily poněkud nit souvislosti. Rozkazy dané Bohem v hl. 25.—27. vykonány v hl. 35.—39. Posvěcení kněží nařízené v hl. 28. n. popsáno však teprv v Lv 8 n. Postup jednotlivých bohoslužebných předmětův, udaný ve hl. 35.—39., liší se od pořadu, v jakém je popisuje hl. 25.—27.

V. 2. n. opakuje stručně zákon daný 31, 12.—17. Stojí zde v čele, ježto svěcení soboty bylo význačným znamením a jednou z prvních podmínek smlouvy uzavřené mezi Bohem a Israelem. Zdá se však, že původně po v. 1. zde následoval seznam bohoslužebných předmětů podaný ve v. 11.—19. Nynější v. 2. n. zaujímal místo teprv po v. 10. (Weiss.) I tak stál opakovaný zákon o svěcení soboty na čelném místě.

V. 4.—9. odpovídají 25, 1.—7. — Kdežto však 25, 8. nn. popisuje podrobně bohoslužebné předměty, vv. 10.—19. zde podávají jen stručný seznam jejich, který ovšem stačil, by dárci, na jejichž obětavost spoléháno, věděli, nač mají přispívati.

dina. Každý rád a s myslí ochotnou ať je obětuje Hospodinu: zlato,
stříbro, měď, [6] modrý a červený purpur, dvakrát barvený šarlat, kment,
tkaniny z kozí srsti, [7] skopové kůže na červeno zbarvené, modravé
kůže, setimové dříví, [8] olej na udržování světel a na výrobu masti, vonné
kadidlo, [9] kameny onyxové a (jiné) drahokamy na ozdobu (kněžského)
náramenĺku a náprsníku.
[10] Kdo z vás něco umí, ať přijde a pracuje, co Hospodin při-
kázal, [11] totiž: příbytek, jeho přikrývku a kryt, kroužky, dřevěné stěny
s příslušnými svlaky, kolíky, patky, [12] archu s tyčemi, slitovnici, oponu,
která se před ní zavěšuje, [13] stůl s tyčemi a s příslušenstvím, jakož
i s předkladnými chleby, [14] svícen, který ponese světla, lampy a ná-
řadí k němu, olej na udržování plamenů, [15] kadidlový oltář s tyčemi, ole-
jovou mast, kuřidlo z vonidel, oponu ke vchodu do příbytku, [16] oltář
na zápalné oběti s měděnou mřížkou, se sochory a s příslušenstvím,
umyvadlo s podstavcem; [17] plachty, sloupky a patky (k oplocení) ná-
dvoří, oponu ke vchodu do nádvoří, [18] kolíky k příbytku i k nádvoří
s příslušnými provazci, [19] roucha, kterých se užívá při bohoslužbě,
roucha pro velekněze Árona a jeho syny, aby mi konali úřad kněžský.
[20] Veškera obec synův Israelových vzdálila se od Mojžíše [21] a při-
nášela s myslí velmi ochotnou a zbožnou dary Hospodinu ke zřízení
stánku zákona. Čehokoliv bylo třeba k bohoslužbě a na posvátná
roucha, [22] muži i ženy darovali: náramky, náušnice, prsteny a sponky;
nejrozmanitější zlaté předměty byly odděleny k darům Hospodinovi.
[23] Měl-li někdo modrý neb červený purpur, dvakrát barvený šarlat, kment,
kozí srst, rudé kůže skopové, modravé kůže, [24] stříbro nebo měď, se-
timové dříví k rozmanitým potřebám, obětoval (to) Hospodinu. [25] Také
však dovedné ženy daly, co byly napředly: modrý a červený purpur,
šarlat, kment [26] a zpředenou kozí srst; darovaly vše ochotně. [27] Kní-

---

K v. [10]. srv. 28, 3. („Něco umí" = dosl.: „jest moudrého srdce".)

V. [11]. O příbytku viz 26, 1.—6; o přikrývce 26, 7.—14; o krytu 26, 14. o kroužcích 26, 6; o dřevěných stěnách 26, 15; o svlacích 26, 26; o patkách 26, 19.

V. [12]. O této oponě viz 26, 36. n. (srv. 26, 31.).

K v. [13]. srv. 25, 23 30.

K v. [14]. srv. 25, 31.—39; 27, 20.

K v. [15]. srv. 30, 1. -10; o masti 30, 22. nn. Dosud byly vypočítávány předměty ve svatyni; následuje výčet předmětů v nádvoří.

K v. [16]. srv. 27, 1.—8; 30, 18.—21.

K v. [17]. srv. 27, 9. 16.

K v. [18]. srv. 27, 19. O provazcích, kterými cípy pokrývek přivazovali ke kolíkům do země zaraženým, je tu zmínka po prvé. Srv. Nm 3, 37; 4, 32.

K v. [19]. srv. hl. 28. Hummelauer se domnívá, že tehdy prohlásil Mojžíš lidu vyvolení Árona a jeho synů k úřadu kněžskému.

V. [21]. Podobně jistě se nabízeli Israelité též k pracím, jichž bylo třeba. Srv. v. 10.

V. [22]. Hebr. „chách" jest háček, pak sponka z drahé látky. Srv. 4. Král 19, 28. Ez 19, 4; — „nezem" je kruh, který zavěšují buď do uší neb do nosu; — „tabba'ath" je prsten; — „kúmáz" je řetízek ze zlatých kuliček, které nosívali buď na hrdle, nebo na ramenou.

V. [25]. Písti bylo ženskou prací u všech starých národův a jest podnes u mnohých, kam ještě se nedostala moderní vzdělanost. — Také tkáti bylo ženskou prací; zde však, kde míněna umělecká tkalcovství všelijakého druhu, tkají mužové, ale niti na to upředly ženy.

V. [26]. Dle hebr. ženy rády spřádaly kozí srst, poněvadž tuto práci dokonale uměly a velmi je tak těšila.

žata pak obětovala onyxové a jiné drahé kameny pro náramenník a ná-
prsník, 28 vonidla a olej k nalévání do lamp, na výrobu masti a k pří-
pravě vonného kuřidla. 29 Všichni muži i ženy s myslí zbožnou
přinesli dary, aby byly vykonány práce, které byl Hospodin ústy Mojží-
šovými přikázal. Všichni synové Israelovi obětovali Hospodinu dobro-
volné dary.
30 I řekl Mojžíš synům Israelovým: Hle, Hospodin povolal Bese-
leela, syna Uriho, syna Hurova z kmene Judova, 31 a naplnil ho duchem
Božím, moudrostí, důmyslem, vědomostmi, všestrannou dovedností,
32 vynalézavostí, že dovede zpracovati zlato, stříbro i měď, 33 řezati
kámen i dřevo; cokoliv se dá v řemesle mysliti, 34 vštípil mu do mysli.
(Povolal) též Ooliaba, syna Achisamechova z kmene Danova. 35 Oba
naplnil moudrostí, by uměli zpracovati dřevo, umělecky a pestře tkáti
z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu dvakrát barveného a
z kmentu, aby uměli všecko tkáti a vynalézati věci nové.

Hlava 36. — 1 Jal se tedy Beseleel a Ooliab pracovati, a s nimi
všichni dovední mužové, jimž dal Hospodin důmysl, by uměli znalecky
zhotoviti, čeho třeba k bohoslužbě a co Hospodin přikázal. 2 Mojžíš
(totiž) zavolal Beseleela a Ooliaba, jakož i každého vyučeného muže,
jemuž byl dal Hospodin dovednost a který se dobrovolně nabídl
k práci, 3 a dal jim všecky dary synův Israelových. Zatím co oni pra-
covali, přinášel lid každý den ráno (nové) dary. 4 To přimělo umělce,
že šli k Mojžíšovi 5 a řekli: Lid obětuje více, než je potřeba. 6 Dal
tedy Mojžíš hlasatelem provolati: Ani muž ani žena neobětuj nic více
na zbudování svatyně. Tak ustali přinášeti dary, 7 ježto přinesených
věcí bylo dosti, ba víc než dosti.

Zřízení součástek svatyně. (36, 8.—38, 31.)

Strop a kryt (36, 8.—19.); dřevěné stěny s podstavci a se svlaky (20.—34.). Opony (35.—38.). Slitovnice a cherubové (37, 1.—9.). Stůl na předkladné chleby s příslušenstvím (10.—16.). Svícen (17.—24.). Oltář kadidlový (25.—29.). Oltář na zápalné oběti (38, 1.—7.). Umyvadlo (8.). Nádvoří (9.—20.). Součet spotřebovaných kovů (21.—31.).

8 Všichni tedy lidé moudré mysli, (uschopnění) vykonati práce
(ke zbudování) stánku, utkali umělecky deset pestrých pokrývek z pře-
soukaného kmentu, z modrého a červeného purpuru a ze šarlatu

K v. 27. 29. srv. 25, 7; 28, 9. 17.

V. 30.—33. = 31, 2—5.

V. 34. Dle hebr. oběma umělcům udělena schopnost vyučovati jiné.

V. 35. Z 36, 1. 2; 31, 1. nn. lze vyvozovati, že byli ke jmenovaným pracím povoláni také jiní řemeslníci.

Hl. 36. V. 1. Hebr. dlužno však překládati „Ať tedy pracuje...“ (místo „jal se ... pracovati“). O skutečné práci v hebr. mluví teprv v. n.: „Mojžíš tedy zavolal.“ Končí tedy v. 1. předcházející odstavec a v. 2. začíná odstavec nový.

K v. 3. srv. 26, 21.

V. 8. Rozkaz Boží o vybudování svatostánku začíná 25, 10. nejdůležitějším nářadím bohoslužebným, pro který celý svatostánek byl zbudován — archou. Popis skutečné stavby však zde začíná svatostánkem, do kterého byla umístěna archa teprve později zhotovená. — O první vnitřní pokrývce srv. 26, 1. nn. Dle hebr. měly býti na ní vytkáni cherubové od uměleckého tkalce. — Zřízení příbytku Božího počátek tohoto v. sice připisuje všem umělcům (řemeslníkům), níže je však jmenován většinou jen Beseleel. (V. 10. 12. hebr.; 37, 1.) K tomuto popisu práce srv. 26, 1.—14. Vynechány tu 26, 9b. 12. 13.

dvakrát barveného; 9 každá z nich byla dvacet osm loket dlouhá a
čtyři lokte široká; všecky pokrývky byly jedné míry. 10 Pět pokrývek
spojil v jedno a druhých pět (rovněž) scelil. 11 Nadělal též na okraji
jedné pokrývky, po obou stranách, poutek z modrého purpuru a po-
dobně na okraji druhé pokrývky, 12 že se protilehlá poutka scházela
a bylo možno je spojiti. 13 Proto ulil též padesát zlatých sponek, aby
spínaly poutka pokrývek a stánek aby byl jako celistvý.

14 Udělal též jedenáct pokrývek (houní) z kozí srsti, jakožto
stanovou střechu nad příbytkem; 15 každá pokrývka byla třicet loket
dlouhá a čtyři lokte široká; všecky pokrývky byly jednakého rozměru.
16 Pět z nich spojil v jeden celek a druhých šest v druhý celek.
17 Pak udělal po kraji jedné pokrývky padesát poutek a tolikéž po
kraji druhé, aby k sobě padaly, 18 a padesát měděných sponek, by se
jimi spínal kryt, a tak aby byl ze všech houní jako jeden plášť.

19 Podobně učinil jednu pokrývku ze skopových koží do ruda
zbarvených a na tu jinou pokrývku z koží modravých.

20 Udělal dále ze setimového dřeva stojaté desky na (zbudování)
příbytku. 21 Každá byla deset loket dlouhá a půldruha lokte široká.
22 Na každé desce bylo dvoje vydrážení, by se jedna s druhou vázala;
tak učinil u všech desek příbytku. 23 Dvacet z nich se čtyřiceti stří-
brnými patkami bylo po straně jižní proti poledni. 24 Pod každou desku
bylo položeno po dvou patkách, na každém rohu, kde bočná vydrážení
v rozích končí (po jedné). 25 Také po straně příbytku, která hledí na
sever, udělal dvacet desek 26 se čtyřiceti stříbrnými patkami, pod každou
desku po dvou patkách. 27 Po straně západní však, to jest oné straně
příbytku, která hledí k moři, udělal šest desek, 28 kromě dvou jiných
v každém rohu zadní stěny příbytku; 29 ty byly zdola až navrch do
sebe zapuštěny a jako celek vzájemně se držely. Tak zařídil věc po
obou stranách v rozích. 30 Tak bylo celkem spojeno osm desek,
které měly šestnáct stříbrných patek, po dvou totiž patkách pod
každou deskou. 31 Udělal také ze setimového dřeva svlaky, v pěti
řadách, aby držely desky jedné stěny příbytku, 32 pět jiných řad svlaků,
aby spojovaly desky druhé stěny, a kromě toho pět jiných (řad) svlaků
na západní stěně příbytku (hledící) k moři. 33 Jiný svlak, který učinil,
šel prostředkem desek od jednoho konce ke druhému. 34 Tyto desky
obložil zlatem, jejich patky však ulil ze stříbra. I kruhy k nim, jimiž
by se mohly svlaky prostrčiti, udělal ze zlata, ba i ty (svlaky) pobil
zlatými plátky.

35 Pestrobarevnou oponu, vzácnou to práci tkalcovskou, udělal
z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu a z přesoukaného kmentu,
36 a čtyři sloupy ze setimového dřeva, kteréž i s hlavicemi pozlatil,
a patky k nim ulil ze stříbra. 37 Oponu ke vchodu do stánku zhotovil
z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu a z přesoukaného kmentu
s výšivkami; 38 udělal pět sloupů s hlavicemi, které povlékl zlatem
a ulil k nim patky z mědi.

V. 20.—38. odpovídají 26, 15.—37. Vynechány tu 26, 30. 33.—35.

V. 38. doplňuje 26, 37. Nebyly celé sloupy ze zlata, nýbrž jen hlavice a dříky byly potaženy vrstvou zlata. — Sloupy tedy dělící svatyni od velesvatyně byly celé zlatem obloženy, sloupy u vchodu do svatyně měly jen zlaté hlavice, a sloupky u vchodu do nádvoří byly ozdobeny jen stříbrnými hlavicemi. (27, 17. n.; 38, 17. 19.) — Řemesla a umění byla v Egyptě za doby, kdy tam Israelité sídlili, již tak rozvětvena a vyvinuta, že mohl se větší počet Israelitů jim vyučiti. Zvláště staro-

Hlava 37. — [1] Dále udělal Beseleel ze setimového dřeva archu
půl třetího lokte dlouhou, půl druhého lokte širokou a rovněž půl dru-
hého lokte vysokou, a obložil ji čistým zlatem uvnitř i zevně. [2] Kolem
udělal na ní zlatý věnec. [3] Ke čtyřem hranám ulil čtyři kroužky, dva
po jedné a dva po druhé straně. [4] Zhotoviv ze setimového dřeva
tyče a obloživ je zlatem, [5] prostrčil je do kroužků po stranách archy,
aby ji mohli přenášeti. [6] Z čistého zlata učinil půl třetího lokte dlouhou
a půldruha lokte širokou slitovnici, to jest místo, se kterého Bůh dával
odpovědi. [7] Dva cheruby, vytepané ze zlata, umístil po obou stranách
slitovnice; [8] jednoho cheruba na konci jedné strany a druhého che-
ruba na konci druhé strany, dva cheruby na obou koncích slitovnice;
[9] rozepiatými křídly zakrývali slitovnici, hledíce na ni i na sebe.
[10] Ze dříví setimového zhotovil stůl dva lokte dlouhý, loket ši-
roký a půldruha lokte vysoký; [11] obložil jej čistým zlatem, kolkolem
udělal mu zlatý rámec, [12] a na ten rámec zlatý prolamovaný věnec na
čtyři prsty široký, a na něj druhý zlatý věnec. [13] Čtyři zlaté kruhy,
které ulil, upevnil na čtyři hrany, u každé nohy stolu jeden, [14] pod
věncem, a prostrčil jimi tyče, aby (stůl) mohl býti přenášen. [15] Také
tyto tyče udělal ze setimového dřeva a obložil je zlatem. [16] A nádobí

---

bylé výrobky tkalcovské z poříčí Nilu jsou nám dochovány. Nalezené zlaté předměty svědčí o pokroku Egypťanů v zlatnictví. Na poloostrově Sinajském měli měděné doly a hutě. — Veliká cena a nádhera svatostánku se dokonale srovnává s názory Israelitův o nádheře bohoslužby, kterou viděli v Egyptě. Jestliže Egypťané tak okázale slavili své bohy, jestli jim stavěli nádherné chrámy, ačkoliv se Israelité o malomoci těchto bohů přesvědčili, oč více bylo žádoucno, by příbytek pravého Boha, který nedávno v Egyptě tak skvěle dokázal svoji převahu nad bohy egyptskými, byl bohatě, velkolepě vybudován. Přenosnost domu Božího (tvar stanu) úplně byla dle způsobu přebývání Israelitů v tuto dobu a dle jejich poměrů, jejich stěhování.

Hl. 37. V. [1]. [9], odpovídá 25, 10.—22. — Ve svatyních egyptských bývala posvátná bárka zvaná „b a r i“ a na ní jakási k a p l i č k a, kterou nazýváme obyčejně řeckým slovem „naos“, a jež byla ve chrámech egyptských tak důležitým předmětem, jako ve svatyni mojžíšské archa úmluvy. Egyptolog Mariette tvrdí, že vlastně k vůli „naosu“ byl zbudován celý chrám egyptský, tedy podobně jako celý svatostánek byl pro archu. Ve dny sváteční nosívali tyto bárky ve slavnostních průvodech. „Kapličky“ egyptské bývaly z jednoho kusu růžového granitu, někdy také ze dřeva. Dřevěný naos musea turinského jest 327 mm vysoký a 147 mm široký. Do tohoto chrámku, zavíraného zvláštními dvířky, jež otvírati směl jen král a velekněz, dávány sošky bohů sedících na trůně, nebo kladli do nich nějaký náboženský symbol. Na stěnách „chrámků“ bývalo množství nápisů, jakož i vypuklin, zobrazujících rozmanité bohy egyptské. Nejvíce nás zajímají obrazy boha, sedícího na trůně a zastřeného křídly dvou bytostí podoby lidské po obou stranách buď stojících neb na patách svých sedících. Zjevy ty, pokud se israelské arše podobají, svědčí o dějinné její jsoucnosti, a pokud se od ní liší, svědčí o převaze náboženství israelského nad egyptským. A liší se ve mnohém. Archa nebyla hranolovitá stojací skříň, ani neměla tvaru lodi, který souvisel s názory egyptskými o plavbě boha slunce po obloze. Proti kapličkám egyptským, pomalovaným všelijakými bohy (i bytosti okřídlené, zastírající sošku boha, bývají bohové, na př. Isis a Neftis), z nichž tedy čiší mnohobožství, mluví k nám z archy přísné jednobožství; cherubové nepředstavují tu bohů, nýbrž jsou to bytosti sloužící za podnož jediného Boha Jahve, kterému stále se koří. Sošky bohů, kladené do egyptských svatyněk, opatřovány oděvem, pokrmem, nápojem, česány atd.; naproti tomu ve svatyni israelské nesměl býti vůbec Jahve a n i z n á z o r n ě n! Podobné, ale od archy zcela různé trůny bohů (nosívané ve slavnostních průvodech) nalézáme v náboženství babylonsko-assyrském. — Musil nalezl u beduinského kmene Ruale též jakýsi trůn, na kterém prý Allah sídlí a který muži s sebou nosí do boje — nový to doklad o dějinné jsoucnosti archy biblické.

K v. [10].—[16]. srv. 25, 23.—30. — Dvanáct chlebů na tomto stole stále narovnaných bylo stálou, nekrvavou, čistou (nekvašený chléb) obětí dvanácti kmenů

z čistého zlata k všelijakým potřebám stolu, misky, kadidelnice, číše a kalichy k obětování úliteb (udělal).

[17] Z čistého zlata vytepal svícen. Z jeho dříku vycházely pruty s květy, totiž s kalichy a liliemi; [18] tři pruty po jedné, a tři po druhé straně, šest (prutů) po obou stranách; [19] na jednotlivých prutech bylo po třech mandloňových květech, totiž kalíšky s liliemi — [a tři mandloňové květy s kalíšky a s liliemi na druhém prutě]. — Šest (těch) prutů, které vycházely z dříku svícnu, bylo prací souměrnou. [20] Na dříku samém byly čtyři mandloňové květy, každý s kalichem a lilií; [21] kalichy ty byly na třech místech pod jednotlivými dvojicemi prutů, kterých vychází celkem šest z jednoho dříku. [22] Tyto kalichy a pruty (ramena) byly jeden celek se svícnem a všecko bylo vytepáno z čistého zlata. [23] Z čistého zlata urobil také sedm lamp, příslušné štipce a nádoby na hašení oharkův. [24] Hřivnu zlata vážil svícen se vším činem.

[25] Ze setimového dřeva urobil kadidlový oltář; každá z jeho čtyř hran měřila loket a výška dva lokte; z jeho úhlů vyčnívaly rohy; [26] čistým zlatem obložil jeho plošinu, stěny i rohy. [27] Kolem dokola připevnil na něm zlatý věnec a pod věncem na každé straně dva zlaté kruhy, aby do nich mohly býti zastrčeny tyče a tak aby jej mohli přenášeti. [28] Tyče ty urobil ze setimového dřeva a pobil je zlatými plechy. [29] Pak umíchal posvátnou mast olejovou a z nejčistších vonidel kuřidlo, jak činívá mastičkář.

Hlava 38. — [1] Ze dřeva setimového zbudoval oltář na zápalné oběti; každá z jeho čtyř hran měla pět loket, výška pak tři (lokte); [2] z jeho úhlů vyčnívaly rohy. Obložil jej měděnými plechy. [3] K jeho potřebám opatřil z mědi rozličné nářadí, popelnice, kleště, vidlice, háky a uhelnice. [4] Z mědi udělal síťkovanou mřížku a pod ní ve středu oltáře ohniště, [5] a ulil čtyři kruhy ke čtyřem rohům mřížky, aby bylo do nich možno zastrčiti sochory k přenášení; [6] i ty udělal ze setimového dřeva, obložil je měděnými plechy [7] a zastrčil do kruhů, které

---

israelských, podávanou Hospodinu. Byl jimi vysloven neustálý dík za výživu, kterou Hospodin svému lidu poskytoval.

K v. 17.—24. srv. 25, 31.—40. — Svícen připomínal Israelitům osvícení a poučení, kterého se jim dostává od Boha zde sídlícího. Že bylo právě sedm lamp, bylo asi pokynem, že Bůh se tu spojuje s člověkem, k člověku se schyluje, s ním se snoubí. — Písmo sv. sice nepoučuje o symbolickém významu číslic, přece však dlužno tento význam uznati. Trojka znamená asi Boha (ve velekněžském požehnání třikrát vzýván Bůh Nm 6, 23; třikrát svatý pějí Bohu serafové, Is 6, 3.) Proto as celý příbytek Boží se skládal ze tří místností: nádvoří, svatyně a velesvatyně; svatyně obsahovala tři bohoslužebné předměty: oltář, stůl a svícen. Čtyrka jest asi známkou světa (čtyry světové strany) a lidstva po něm rozšířeného, jakož i souměrnosti. Velesvatyně byla dokonalou krychlí, svatyně dvěma krychlemi spojenými v ležící pravidelný hranol, celá posvátná plocha se skládala ze dvou čtverců; čtvero bylo barev opon, čtyrnásobný kryt, čtyři složky kuřidla, čtyři pevné hmoty stavební: zlato, stříbro, měď a dřevo, atd. Sedmička, součet to tří a čtyř, je dle toho znakem spojení Boha s člověkem, znakem zjevení Božího, smlouvy Hospodina s Israelity. Sedm ramen svícnu, sedm dnů v týdnu, z nichžto sedmý je zvláštním znamením jmenované smlouvy atd. Desítka, součet to $3 + 7$, znamenala úplnost, veškerost (na př. desatero).

K v. 25.—28. srv. 30, 1.—10.

K v. 29. srv. 30, 22.—38. Kadidlo bylo známkou úcty Bohu modlitbou vzdávané, proto byla oběť kadidla provázena modlitbou kněze i lidu. (Lk 1, 10.)

Hl. 38. V. 1.—7. srv. 27, 1.—8.

na bocích oltáře vyčnívaly. Oltář ten nebyl vyplněn, nýbrž dutý, z prken, uvnitř prázdný.

8 Ze zrcadel žen, které sloužily u vchodu do stánku, pořídil měděné umyvadlo s podstavcem.

9 Konečně zbudoval i nádvoří. Na jeho jižní straně byly v délce
jednoho sta loket plachty z přesoukaného kmentu, 10 a dvacet mědě-
ných sloupků s příslušnými patkami; hlavice sloupků se všemi ozdo-
bami byly ze stříbra. 11 Jedněch rozměrů, jednaké práce a z týchže
kovů byly na straně severní plachty, sloupky, jejich patky a hlavice.
12 Po straně, která čelí k západu, byly v délce padesáti loket plachty,
deset měděných sloupků s patkami; hlavice sloupků se všemi ozdo-
bami byly ze stříbra. 13 Pro stranu východní připravil plachty v délce
padesáti loket; 14 z nich měla patnáct loket a tři sloupky s patkami
strana jedna, 15 a na druhé straně byly též v délce patnácti loket
plachty, tři sloupky a tolikéž patek; uprostřed obou (těch stran) zbu-
doval vchod do stánku. 16 Všecky plachty nádvorních stěn utkány
z přesoukaného kmentu. 17 Patky sloupků byly z mědi, hlavice pak
se všemi svými okrasami ze stříbra; i sloupy nádvorní ohrady obložil
stříbrem. 18 U vchodu do nádvoří utkal a výšivkami ozdobil oponu
z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu a z přesoukaného kmentu;
byla dvacet loket dlouhá, vysoká pak pět loket, dle míry, jakou měly
všecky plachty nádvorní ohrady. 19 Sloupky s měděnými patkami byly
u vchodu čtyři; hlavice jejich a okrasy byly ze stříbra. 20 Kolíky ke
stánku a k ohradě nádvoří udělal z mědi.

21 To je seznam složek stánku zákona, který dle Mojžíšova rozkazu úředně sestavili levité za řízení Itamara, syna kněze Árona.

V 8. Ženy starého východu měly zrcadla, t. j. kruhovité kovové hlazené desky s rukojetí, proto je bylo možno rozlíti a upotřebiti k ulití jiného kovového předmětu. - Ženy tyto „sloužily“, jako „slouží“ vojáci, tedy konali nějaké k bohoslužbě hledící úkony. S hebr. se méně srovnává, že přicházely střídavě v určitou dobu ve spořádaných zástupech, aby tu konaly ženské ruční práce (aby praly, šily, tkaly atd.). Spíše prováděly při bohoslužbě posvátné tance se zpěvem. (Sdc 21, 21; 1. Král 2, 22.) Rabíni právem mají za to, že tento obyčej byl již u Israelitů před Mojžíšem. Také egyptské ženy kráčívaly o svátcích do chrámu ve lněném rouchu se zrcátkem v jedné a s chřestidlem (= sistrum) v druhé ruce. (Cyrill Alex., O klanění se v duchu kn. IX.) Ostatně srv. 30, 18.

K v. 9.—20. srv. 27, 9.—19.

V. 11. dle hebr.: „a pro severní stranu sto loket; k tomu 20 sloupků s příslušnými dvaceti patkami; háčky sloupkův a jejich obruče byly stříbrné“. Podobně uchyluje se hebr. od Vulg. ve v. n.

V. 12. Na tuto západní stranu byl obrácen celý svatostánek, tak že první paprsky vycházejícího slunce padly na opony u vchodu do nádvoří a do svatyně. Bylo tak nařízeno, by svatyně israelská byla opakem svatyní pohanských, které byly obráceny k východu, by ctitelové slunce mohli hned ráno pozdravovati svého vycházejícího boha. Ostatně i stany dnešních beduinů jsou obráceny k západu a na této straně proti deštům, odtud hlavně přicházejícím, kryty.

V. 17. Dle hebr. byly háčky a obruče sloupků stříbrné, hlavice jejich byly potaženy stříbrným plechem. Srv. v. 11. n.

V. 19. Dle hebr. byly ze stříbra háčky a obruče, hlavice pak byly potaženy stříbrným plechem. Srv. v. 17. — Čím světější byly jednotlivé prostory, tím vzácnější byly hmoty stavební, z nichž byly zhotoveny, a tím méně byly přístupny (velesvatyně); méně cenných látek bylo použito k méně posvátným prostorám a předmětům, které byly proto přístupnější (nádvoří). Střed zaujímala svatyně v užším významu slova

V. 21. dle některých je závěrkem k předcházejícímu, dle jiných však pravděpodobněji nadpisem k následujícímu seznamu a ocenění jednotlivých složek svato-

[22] Dokonal je na rozkaz daný od Hospodina skrze Mojžíše Beseleel,
syn Uriho, syna Hurova ze kmene Judova, [23] který si přibral za pomocníka Ooliaba, syna Achisamechova z pokolení Danova; ten byl též vynikajícím umělcem ve zpracování dřeva, v uměleckém tkalcovství a vyšívání modrým a červeným purpurem, šarlatem a kmentem.
[24] Všeho zlata spotřebovaného na stavbu svatyně, dobrovolně darovaného, bylo dvacet devět hřiven a sedm set třicet lotů, dle váhy
svatyně. [25] Od těch, kteří se dostavili ke sčítací prohlídce, ve věku dvaceti let a výše, od šesti set tří tisíců pěti set padesáti mužů schopných boje bylo věnováno (stříbro). [26] Bylo pak spotřebováno sto hřiven stříbra toho na ulití patek svatyně a na ulití patek (sloupů do) vchodu, kdež visí opona. [27] Sto patek ulito ze sta hřiven, počítajíc
na každou patku jednu hřivnu. [28] Z tisíce sedmi set a sedmdesáti pěti (lotů) stříbra pak udělal hlavice sloupův a povlaky na sloupy. [29] Mědi byly
věnovány sedmdesát dva tisíce hřiven a kromě toho čtyři sta lotů;
[30] z toho byly ulity patky sloupův u vchodu do stánku zákona, oltář měděný se mřížkou a se vším nářadím, které patří k jeho potřebám,
[31] patky (sloupků) nádvoří, jeho ohrady i vchodu a kolíky na obvodu stánku i nádvoří.

---

stánku. Seznam ten na rozkaz Mojžíšův pořídili levité, k jejichž úřadu příslušely podobné práce (inventura posvátného nářadí atd.). Srv. Nm 1, 21. nn.; 2, 4. nn.

V. [24]. Převésti tyto údaje na naše váhy a určiti jejich cenu je možno jen přibližně. Počítáme-li, že jedna hřivna zlata dle babylonské soustavy tehdy v přední Asii rozšířené vážila 49·11 kg, činí 29 hřiven 1424·19 kg; počítáme-li dle téže soustavy, že jeden zlatý šekel (lot) = 16·37 gr, činí 730 lotů (šekelů) 11·95 kg, tedy celkem *1436·14 kg zlata.* Počítáme-li, že 1 kg zlata má cenu asi 3400 kor., snesli Israelité zlata za 4,500.000 korun.

V. [25]. však dle hebr. zní: „Stříbro (které bylo věnováno) při sčítání obce (činilo) jedno sto hřiven a tisíc sedm set sedmdesát pět lotů.“ Poněvadž dle 30, 13. každý muž přispěl při sčítání půl lotem stříbra, a poněvadž bylo 603.550 mužů, činil obnos odvedeného stříbra 301.775 lotů, což se rovná úplně jednomu stu hřiven a 1775 lotům, počítáme-li, že jedna hřivna stříbra měla 3000 lotů. 301.775 lotů stříbra rovná se přibližně 4390 kg. Uvážíme-li, že cena stříbra ke zlatu v tehdejších dobách se měla jako 1 : 13 a počítáme-li dle toho, že 1 kg stříbra platil 250 K, shledáme, že se poplatek mužův israelských při sčítání odvedený rovná asi 1,000.000 korun. Veliká to obětavost pro věc Boží. Dějepisci světští vypravují též o obrovských pokladech zlata a stříbra, které bylo uloženo ve starověkých chrámech (o Babylonu svědčí Herodot a Diodor Sicilský, o Ekbatanech Polybios atd.); z památek egyptských vysvítá, že i v Egyptě byla veliká síla zlata. Množství drahých kovův u Israelitů si vysvětlíme, když vzpomeneme, že již praotec národa Abraham měl mnoho zlata a stříbra (Gn 13, 2.), kteréžto poklady se v potomstvu jeho zajisté za půl tisíciletí značně rozmnožily. Také Egypťanky darovaly Israelitům bezprostředně před jejich východem množství zlatých i stříbrných předmětův.

V. [26. n.] O těchto vnitřních stříbrných patkách svatyně viz 26, 19. 21; 25, 32; 40 + 40 + 16 + 4 = 100. „Vchod, kde visí opona“ = vchod ze svatyně do velesvatyně.

V. [28]. hebr.: „Z oněch 1775 šekelů urobil háky ke sloupům, obložil jejich hlavice a opatřil je obručemi.“

V. [29]. Lépe hebr.: „Měď vážila sedmdesát hřiven a dva tisíce čtyři sta šekelů.“

V. [30]. Měď umyvadla (38, 8.) není v tomto součtu obsažena, patrně proto, že byla opatřena zvláštním způsobem.

Zhotovení kněžských rouch (39, 1.—31.).

Nadpis (39, 1.). Veleknězův náramenník (2.—7.), náprsník (8.—19.), kabátec (20.—24.), říza, čepice, nákyčelnice, opasek (25.—28.), čelenka (29.—31.).

Hlava 39. — 1 Z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu a
kmentu zhotovil roucha, aby se v ně oblékal Áron, když bude ve svatyni
konati službu, jak byl Hospodin Mojžíšovi přikázal.
2 Umělecky utkal náramenník ze zlata, z modrého a červeného
purpuru, ze šarlatu dvakrát barveného a z kmentu přesoukaného.
3 Roztepal zlaté plechy a rozřezal je na niti, aby je bylo lze navíjeti mezi
niti předcházejících barev. 4 Obě polovice (náramenníku) na horních
cípech obou stran spojil, 5 a tkanici utkal v těch barvách, jak byl Ho-
spodin Mojžíšovi přikázal. 6 Dva onyxové kameny, které si byl při-
pravil, zasadil do zlata a zlatem ovroubil; kamenořezbou byla do nich
vřezána jména synův Israelových. 7 Ty upevnil k horním cípům ná-
ramenníku, aby připomínaly syny Israelovy, jak byl Hospodin Mojžíšovi
přikázal.
8 Jako náramenník, tak umělecky utkal i náprsník ze zlata, z mo-
drého a červeného purpuru, ze šarlatu dvakrát barveného a z pře-
soukaného kmentu. 9 Byl do čtverce, dvojitý, a měřil jednu píď.
10 Na něj upevnil čtyři řady drahých kamenův. V první řadě byl
karneol, topas a smaragd, 11 v druhé rubín, safír a jaspis, 12 ve třetí
hyacint, achát a ametyst, 13 ve čtvrté chrysolit, onyx a beryll; v tomto
pořádku byly zapuštěny do zlata a jím lemovány. 14 Na těchto dva-
nácti kamenech byla vyryta jména dvanácti kmenův Israelových, na
každém jméno jednoho. 15 K náprsníku udělali souvislé řetízky z či-
stého zlata, 16 dva háčky a tolikéž zlatých kroužkův. Kroužky (ty)
upevnil na obou rozích náprsníku, 17 do nich zapial dva zlaté řetízky,
které zavěsil za háčky, vyčnívající na cípech náramenníku. 18 (Vše)
to vpředu i vzadu přiléhalo, že náramenník a náprsník byly jako jeden
celek; 19 pás byl všeho oporou a kroužky spojené tkanicí z modrého
purpuru (náramenník a náprsník) velmi pevně spínaly, aby nepopouštěly,
neodstávaly a neodhýbaly se — jak byl Hospodin Mojžíšovi přikázal.
20 Urobili též kabátec pod náramenník, všecek z modrého purpuru,
21 shora uprostřed otvor pro hlavu, kolem otvoru tkanou prýmku, 22 na
dolním kraji z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu a přesoukaného
kmentu granátová jablka 23 a z čistého zlata zvonečky; ty zavěsili
mezi granátovými jablky na okraji kabátce kolem dokola; 24 za (každým)
zlatým zvonečkem bylo granátové jablko. Tak jsa ozdoben, chodíval
velekněz, když konal bohoslužbu dle zákona Hospodinova daného
Mojžíšovi.

Hl. 39. Že byla roucha bohoslužebná přesně zhotovena dle rozkazu Božího, opakuje se tu sedmkrát (v. 1. 5. 7. 21. 26. 29. a 31.). — Srv. k tomu hl. 28. — O výrobcích bohoslužebných rouch brzy se užívá (v hebr.) množ. čísla („učinili"), brzy jednotného („učinil").

K v. 2.–7. srv. 28, 6.—8. 9.—11.

K v. 8.—19. srv. 28, 15.—30.

V. 17.—21. překládá Vulg. zkráceně, vynechávajíc některé drobnosti, které byly již v hl. 28. podány.

V. 19. „Pás" je zde „tkanice", kterou náramenník přepásal v půli těsně k tělu. Není to však pás, který obepínal spodní kněžskou řízu!

K v. 20.—24. srv. 28, 31.—35.

[25] Z kmentu utkali řízy Áronovi a synům jeho, [26] čepice s pří-
slušnými věnečky — také z kmentu — [27] a lněné spodky — také z kmentu;
[28] pás však (utkali) a umělecky vyšili z přesoukaného kmentu, z mo-
drého a červeného purpuru a z dvakrát barveného šarlatu, jak byl
Hospodin Mojžíšovi přikázal.

[29] Z čistého zlata pořídili posvátnou, ctihodnou čelenku a vyryl
do ní „Zasvěcený Hospodinu“; [30] připevnili ji na čepici stuhou z mo-
drého purpuru, jak byl Hospodin Mojžíšovi přikázal.

[31] Tak byly všecky práce na stánku zákona i krytu (jeho) doko-
nány, a tak učinili synové Israelovi všecko, co byl Hospodin Mojží-
šovi přikázal.

Řemeslníci odvádějí dokončené práce Mojžíšovi
(39, 32—43.).

[32] Přinesli pak (k Mojžíšovi) složky stánku i s krytem a se vším
příslušenstvím: kroužky, desky, svlaky, sloupy a patky, [33] příkrov ze sko-
pových koží na rudo barvených, druhý příkrov z modrých koží,
[34] oponu, archu, přenášecí tyče, slitovnici, [35] stůl s jeho nádobím a s před-
kladnými chleby, [36] svícen, lampy s ostatním zařízením a olej, [37] zlatý
oltář, mast, kuřidlo z vonidel, [38] oponu ke vchodu do stánku, [39] mě-
děný oltář, mřížku, přenášecí tyče a všecko příslušenství, umyvadlo
s podstavcem, nádvorní plachty, sloupky a patky jejich, [40] oponu
ke vchodu do nádvoří, nádvorní provazce a kolíky. Nechybělo nic
z příslušenství, jež bylo rozkázáno poříditi pro bohoslužbu ve stánku
a pro příbytek úmluvy. [41] Také roucha, kterých kněží, totiž Áron
a jeho synové, ve svatyni používají, [42] přinesli synové Israelovi dle
rozkazu Hospodinova. [43] Když Mojžíš viděl, že všecko jest hotovo,
požehnal jim.

Svatostánek byl postaven (40, 1.—36.).

Rozkaz zříditi svatostánek (40, 1.—11.). Rozkaz obléci a posvětiti kněze (12.—13.).
Rozkaz vykonán (14.—31.). Mrak zahaluje stánek (32.—36.).

Hlava 40. — [1] I mluvil Hospodin k Mojžíšovi takto: [2] Prvního
dne prvního měsíce postav stánek zákona, [3] umísti v něm archu, za-
věs před ni oponu, [4] zanes do stánku stůl a polož naň, co je zá-
konem předepsáno. Před archou zákona ať stojí svícen se svými lam-
pami [5] a zlatý oltář, na němž se pálí kuřidlo. Ve vchodu do stánku

K v. 25. n. srv. 28, 39. n.
K v. 27. srv. 28, 42.
K v. 29. n. srv. 28, 36. nn.

V. 37. „Zlatý oltář“ jest oltář kadidlový (30, 1.—5.). Taktéž sluje 40, 24; Nm 4, 11.

V. 43. Místo „požehnal jim“ bylo by dle některých vykladačů překládati „požehnal tomu“, t. j. odvedeným složkám svatostánku.

Hl. 40. V. 1. Ačkoliv bylo všecko již hotovo, čekal Mojžíš rozkazu Božího, by jednotlivé složky stánku byly složeny v celek. Podobně si vedl Noe po potopě.

V. 2. Je to první den měsíce abíbu (12, 3.) druhého roku po východu z Egypta (v. 15., hebr. 17.).

zavěs oponu, [6] a před ni (postav) oltář na zápalné oběti; [7] umyvadlo,
naplněné vodou, (stůj) mezi oltářem a stánkem. [8] Nádvoří ohraď
plachtami a vchod do něho oponou. [9] Vezma olejovou mast, potři
stánek s jeho příslušenstvím, aby to bylo posvěceno; [10] oltář na zá-
palné oběti se vším jeho zařízením, [11] umyvadlo s podstavcem, všecko
posvěť olejovou mastí, aby to bylo svatosvaté.

[12] Áronovi a synům jeho rozkaž přistoupiti ku vchodu do stánku
zákona, umyj je vodou [13] a oblec je do posvátných rouch, aby mi slou-
žili a jejich pomazání aby jim přineslo kněžství na věčné časy.

[14] Mojžíš učinil všecko, co byl Hospodin přikázal. [15] Prvního
tedy dne prvního měsíce druhého roku byl stánek postaven. [16] Mojžíš
jej postavil položiv patky, postaviv desky a sloupy, prostrčiv přenášecí
tyče, [17] rozprostřev nad stánkem pokrývku a vloživ na ni příkrovy,
jak byl Hospodin přikázal. [18] Do archy vložil zákon, dole prostrčil
přenášecí tyče a nahoru položil slitovnici. [19] Když vnesl archu do
stánku, zavěsil před ni oponu, aby vyplnil příkaz Hospodinův. [20] Za
oponou na severní straně ve stánku zákona postavil stůl [21] a narovnal
naň předkladné chleby, jak byl Hospodin Mojžíšovi přikázal. [22] Na-
proti stolu, po straně jižní ve stánku zákona postavil svícen [23] a na-
sadil (naň) řadou lampy dle rozkazu Hospodinova. [24] Proti oponě
postavil ve stánku zákona zlatý oltář, [25] na němž zapálil kuřidlo z vo-
nidel, jak byl Hospodin Mojžíšovi přikázal. [26] Ve vchodu do stánku
zákona zavěsil oponu [27] a v nádvoří stánku zákona (postavil) oltář
na zápalné oběti a přinesl na něm obět zápalnou i jiné oběti, jak
byl Hospodin přikázal. [28] Mezi stánkem zákona a oltářem umístil umy-
vadlo a naplnil je vodou. [29] Mojžíš, Áron a jeho synové umývali si
(tu) ruce i nohy, [30] když vcházeli do stánku úmluvy a než přistupovali
k oltáři, jak byl Hospodin Mojžíšovi přikázal. [31] Kolem stánku a oltáře
vybudoval nádvorní ohradu a ve vchodu do nádvoří zavěsil oponu.
Když to bylo všecko dokončeno, [32] oblak přikryl stánek zákona
a velebnost Hospodinova jej naplnila. [33] Ježto oblak všecko zahali

---

K 12. nn. srv. 29, 4.—9.

V. 13. Rabíni vykládají, že v synech Áronových všichni jejich potomci byli za kněze vysvěceni.

V. 17. „Přikrývka“ je první kryt (strop) stánku popsaný v 26, 1.—6; „příkrovy“ jsou tři následující povlaky, popsané v 26, 7.—14. — Sedmkrát je výslovně poznamenáno, že všecko bylo vykonáno „jak byl Hospodin přikázal“ (v. 17. 19. 21. 23. 25. 27. a 30.). Sedmička ta odpovídá sedmi měsícům, v nichž byly všecky součástky svatyně urobeny tak, že mohl býti složen v celek. Israelité totiž dorazili k Sinaji prvního dne třetího měsíce po vyjití z Egypta. Dva dny se lid očišťoval. Jeden den připadá na prohlášení zákona, jeden na slavnost uzavření smlouvy. Mojžíš dlel na hoře dvakrát čtyřicet dní, kromě toho bylo mu dle 24, 16. čekati šest dní. Součet těchto dnů činí 90 dní, tedy tři měsíce. Tak zbývá na zbudování svatyně do 1./I. druhého roku sedm měsíců.

V. 18. „Zákon“ jsou desky desatera.

K v. 21 n. srv. 35, 13; 39, 36.

K v. 27. srv. 29, 38. n.

V. 32. Ohnivý oblak je známkou přítomné velebnosti Boží. Přítomnost tu Bůh lidu 25, 8. 22; 29, 43. nn. slíbil, avšak 33, 3. odvolal Tento oblak se přenesl ze starého předmojžíšského stánku, stojícího mimo tábor (33, 7. nn.), do stánku nově postaveného; tím Hospodin dal na jevo, že nový stánek si zvolil a že v něm hodlá přebývati (Bonfrère). — Velebnost Boží = oheň ve mraku, její náznak.

V. 33. Mojžíš „nemohl“, t. j. neodvážil se z úcty vstoupiti do svatyně, až když byl k tomu Hospodinem vybídnut.

a velebnost Boží zářila, nemohl Mojžíš do stánku zjevení vejíti; [tak
oblak všecko zahalil].
[34] Kdykoli pak oblak stánek opustil, dali se synové Israelovi
na pochod ve svých zástupech; [35] vznášel-li se klidně nad stánkem,
neodcházeli z onoho místa. [36] Ve dne totiž vznášel se nad stánkem
oblak Hospodinův, v noci však oheň; všichni kmenové Israelovi to
viděli na všech místech, kde se zastavili.

V. 34. n. zní dle hebr. (= v. 36. n.): „Kdykoliv se oblak z příbytku zdvihl, vydávali se synové Israelovi na cestu po celou dobu svých pochodů; když se však oblak nezdvíhl, nevydávali se na cestu, dokud se zase nezdvihl."

V. 36. Ex není kniha zaokrouhleného celku, ale žádá nezbytně pokračování, které tvoří Lv a Nm. — Mojžíšská svatyně je v mnohém podobna svatyni křesťanské. I v té zvláštním způsobem je přítomen Bůh, který učinil na hoře Kalvarii prostřednictvím Kristovým smlouvu novou s veškerým lidstvem. Také křesťanský chrám je místem, kde se schází, spojuje Bůh se svým lidem. Vrcholem spojení toho jest Bůh-člověk přítomný ve svatostánku (trůn) nejen v podobě mraku, nýbrž pod způsobami chleba pravdivě, skutečně a podstatně, který nabízí svému lidu ve sv. přijímání nejtěsnější spojení Boha s člověkem. V křesťanských svatyních se uchovává nejen desatero, nýbrž všecek zjevený zákon Boží, obsahující oboustranné podmínky novozákonné úmluvy, živým slovem se hlásá a tak od pokolení k pokolení se uchovává; neukládá se již do mrtvé archy, nýbrž do živého srdce věřících. Tím, jakož i svátostmi, které se tu udělují, dostává se lidu Božímu vyššího osvícení (sedmiramenný svícen). Zde se podává Bohu stále obět těla a krve pod způsobou chleba (stůl s předkladnými chleby) — obět to, která je totožna s krvavou obětí kříže (oltář pro zápalné oběti); z této oběti se dostává stále lidu Božímu nadpřirozeného pokrmu ve sv. přijímání. Kristus v Eucharistii přítomný vznáší nejvzácnější modlitby ke svému Otci, a kněží i věřící spojují s nimi nepřetržitě své modlitby (oltář kadidlový). Křtitelnice poskytuje vody k očištění nekřtěným, jako zpovědnice (a kropenka) pokřtěným (měděné umyvadlo). Vede tedy chrám křesťanský mnohem dokonaleji věřící po cestě očisty (umyvadlo), osvícení (svícen), posily (oltáře a stůl) a spojení s Bohem (velesvatyně) k poslednímu cíli, než mohl činiti Zákon Starý.

LEVITIKUS

ČILI

TŘETÍ KNIHA MOJŽÍŠOVA

dělí se na dvě části a dodatek.

ČÁST PRVÁ: **O obětech** (1, 1.—7, 38.) **a obětnících z povolání** (8, 1.—10, 20.)

ČÁST DRUHÁ: **Sbírka zákonův o čistotě a svatosti** (11, 1.—26, 45.).

DODATEK (27, 1.—34.).

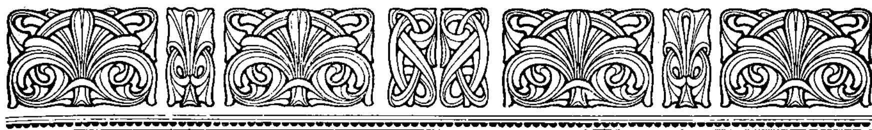
Část prvou možno rozčleniti takto:

1. O celopalech (1, 1.—17.).
2. O oběti nekrvavé (suché.) (2, 1.—16.).
3. O obětech pokojných (3, 1.—17.).
4. O oběti smírné (4, 1.—6, 7.).
5. Práva a povinnosti kněží při jednotlivých druzích obětí (6, 8.—7, 38.).
6. Áron posvěcen na velekněze, jeho synové na kněze (8, 1.—36.).
7. První jejich oběti Bůh se zálibou přijímá (9, 1.—24.).
8. Svatost kněžského úřadu ukázána trestem smrti dvou synův Áronových (10, 1.—20.).

Část druhou možno rozděliti na tyto úryvky:

1. O očistách (11, 1.—15, 33.).
2. Výroční den smíru (16, 1.—34.).
3. O zákonitém usmrcování zvířat (17, 1.—16.).
4. Zákony o svatosti (18, 1.—22, 33.).
5. Seznam svátkův (23, 1.—44.).
6. Olej do lamp svícnu sedmiramenného a chleby předkladné (24, 1.—9.).
7. Trest smrti rouhačům. Zákon o rouhání (24, 10.—23.).
8. O roce sobotním a jubilejním (25, 1.—55.).
9. Odměny zachovatelům zákona. Tresty jeho rušitelům (26, 1.-45.).

Dodatek jedná o výkupu předmětů slibem zasvěcených (27, 1.—34.).

ČÁST PRVÁ.

O OBĚTECH A OBĚTNÍCÍCH Z POVOLÁNÍ (KNĚŽÍCH) (1, 1.—10, 20.).

O celopalech (1, 1.—1, 17.)

vzatých z hovězího dobytka (1.—9.), z bravu (10.—13.), z ptactva (14.—17.).

Hlava 1. — [1] Hospodin povolal Mojžíše a mluvil k němu ze stánku zjevení takto: [2] Mluv k synům Israelovým a rci jim:

Bude-li někdo z vás chtít přinésti Hospodinu obět ze stáda, vezmi ji z hovězího dobytka nebo z bravu.

Hl. 1. V. [1]. Ex 40, 1.—11. Hospodin káže Mojžíšovi, by postavil a posvětil svatostánek; hned na to (v. 12. n.) velí posvětit Árona a jeho syny na kněžství. Kterak Mojžíš rozkaz prvý vykonal, líčí v Ex 40, 14.—33. Očekávali bychom tedy, že po Ex 40 bude vypravováno, kterak Mojžíš vyplnil druhý rozkaz (Ex 40, 12. n.). Zatím však popisováno je vysvěcení Áronovců na kněze Mojžíšem teprve v Lv hl. 8. n. Postavení a posvěcení svatyně je tedy od posvěcení služebníků Božích odděleno prvními sedmi hlavami Lv, které podávají sbírku zákonův o obětech. Patrně byly tyto zákony prohlášeny po posvěcení svatyně a před posvěcením bohoslužebných osob, že tedy Lv skutečně pokračuje tam, kde Ex přestal, čili jinými slovy: Ex pojí se s Lv v jeden celek. — Nadpis 1, 1. jistě se vztahuje na tři první hlavy, ba ještě pravděpodobněji na sedm prvních hlav, tak že nadpisu tomu odpovídá v Lv 7, 38. závěrek. (Hummelauer.) Jako zákony týkající se společenského života, od Mojžíše jménem Božím prohlášené, nebyly všecky zcela nové, podobně se to má se zákony bohoslužebnými a s obětmi. Hebreové měli již před Mojžíšovým zákonodárstvím řadu svých bohoslužebných obyčejů, z nichž mnohé byly prastarého původu, pocházejíce z doby, kdy všecko lidstvo ještě bylo jeden celek. Také z doby, kdy Noemovci a zvláště Semovi potomci (Semité) byli jednou velikou rodinou, Hebreové zachovali si zajisté nejeden náboženský obřad. Mnohé z těch obřadův, obyčejem ustálených, bohoslužebným zvykům jiných národův podobných, pojal Mojžíš řízením Božím též do své obřadné knihy, která jest obsažena popředně v Lv. Také jiní starověcí národové měli své obřadní knihy, v nichž bylo však velmi mnoho pověrčivého. (Na př. Babyloňané.) — Hospodin mluvil k Mojžíšovi „ze stánku zjevení", patrně již z nového stánku (s trůnu nad slitovnicí), a nikoliv ze starého stánku (Ex 33, 7.).

V. [2]. Mojžíšovi rozkázáno, by oslovil „syny Israelovy", tedy všecek lid, protože nejen kněží, nýbrž každý Israelita má věděti, čeho všeho dbáti při podávání obětí. Kromě té řeči (hl. 1.—3.) uloženo výslovně Mojžíšovi oznámiti lidu řeči Hospodinovy: 4, 1.—5, 13; 7, 22.—27; 7, 28.—36; také dvě řeči (5, 14.—19; 6, 1.—7.)

[3] Bude-li jeho obět z hovězího dobytka celopalem, ať přivede
samce bez vady ke vchodu do stánku zjevení, by si Hospodina usmířil.
[4] Pak vloží ruku na hlavu oběti; tak bude se zálibou přijata a přispěje mu k odpuštění. [5] Když býčka před Hospodinem usmrtí, budou
synové Áronovi, kněží, jeho krev obětovati lijíce ji kolem oltáře, který

---

vztahovaly se na ty, jimž bylo oznámiti řeči bezprostředně předcházející, tedy na lid. — Kněžím byly adresovány výslovně dvě řeči: 6, 8.—18; 6, 24.—7, 21; podobně jim asi platila řeč 6, 19.—23. Sestává tedy celá sbírka zákonův o obětech (hll. 1.—7.) z devíti Božích řečí; (trojnásobné posvátné číslo 3) (9 = 3 × 3). — O povaze oběti vůbec se zde Písmo nezmiňuje, protože tento nejdokonalejší projev bohocty byl všeobecně rozšířen a znám. Již Abel a Kain přinášeli oběti, již praotcové obětovali, a též ostatní starovýchodní národové považovali oběti za věc samozřejmou. Stanoveno tu jen, ze kterých domácích dobytčat smí náboženská obec Hospodinova voliti žertvy. Kromě hovězího dobytka, ovec a koz (bravu) byl všecek ostatní dobytek (velbloud, osel atd.) od oltáře vyloučen. Ke snadnému porozumění následujících předpisův obětních dlužno připomenouti, že se rozeznávaly *A. oběti živočišné čili krvavé, B. rostlinné čili nekrvavé.* — *A. Oběti krvavé* se dělily 1. na celopaly, 2. na oběti pokojné (*a)* děkovné, s nimiž souvisely úzce oběti prosebné, *b)* ze slibu, *c)* z dobré vůle) a 3. oběti smírné (*a)* za hřích, *b)* za zpronevěru). Celopaly se lišily od ostatních druhů tím, že celá žertva kromě kůže byla Hospodinu na oltáři zničena, kdežto při ostatních obětech spáleny jen určité části, o nichž více níže. Z obětí smírných dostalo se určitých částí kněžstvu, ničeho však samému obětníkovi. Při obětech pokojných dostalo se kromě částí Bohu na oltáři spálených a kromě podílu kněžstvu příslušného též údělů samým obětníkům, tak že s tímto druhem obětí byla spojena vždy obětní hostina, při které obětující Israelita stoloval s Hospodinem. — K celopalům obyčejně přidávali *B. oběti rostlinné.* Tyto *oběti nekrvavé* se dělí na 1. suché (mouka, různé pečivo, kadidlo, sůl) a 2. na oběti mokré čili úlitby (víno). — Každou obětí vyznával obětující, 1. že Bůh je nejvvšší pán a vlastník všeho, čeho se člověku dostává, jeho majetku, popředně života (krev, usmrcení žertvy), 2. že vděčí mu za všecko dobro a 3. prosí Boha, by mu i dále žehnal. Po hříchu hledal člověk obětí 4. usmířiti si rozhněvaného Boha. Starozákonné oběti 5. předobrazovaly též jedinou velikou obět novozákonnou, která usmíří dokonale Boha. Měla tedy každá starozákonná obět paterý ráz: 1. bohoctný, 2. děkovný, 3. prosebný, 4. smírný a 5. předobrazný (typický).

V. [3]. Proti podmínce: „bude-li jeho obět *celopalem*“ . . . stojí v 3, 1. podmínka: „Bude-li jeho obět *obětí pokojnou*“. Srv. též 2, 1. — Poněvadž byly celopaly nejvznešenější obětí, bylo dovoleno přinášeti jen samce (býka, berana, kozla); samice, které bylo lze přinášeti v jiný druh obětí, byly z celopalů, jakožto něco méně dokonalého, vyloučeny. — O vadách, pro které zvíře nehodilo se za žertvu, pojednáno bude níže. — Místo: „by si Hospodina usmířil“ lépe hebr.: „by došel u Hospodina záliby“. Byloť hlavním rázem celopalu, vzdáti příslušnou čest, projeviti úplnou poddanost a oddanost Bohu, úkon to příslušný nejen snad hříšníkovi, nýbrž i spravedlivci, aby si získal větší záliby u Boha.

V. [4]. O skládání rukou na hlavu oběti viz Ex 29, 10. 15. 19. Obřad ten konán byl při celopalech, při obětech pokojných (Lv 3), při obětech smírných (Lv 4); konal jej nikoli kněz, nýbrž ten, kdo obět přinesl. (Dle talmudu nesměly jej konati ženy, děti a pod.) Obětující mohl při tom projeviti své city a úmysl, za kterým obět přináší.

V. [5]. Ze souvislosti lze poznati, že kdo skládal ruce, usmrcoval zvíře, tedy sám obětující. Později dle 2. Par 29, 22. 24. 35. sice kněží usmrcovali žertvy, ale buď jen při obětech za celý národ, nebo i při obětech soukromých, když se stalo zvykem, že vykonali kněží, co původně konával sám obětující. — „Oltář, který je proti vchodu do svatostánku,“ jest oltář na zápalné oběti v nádvoří. Krev byla patrně zachycována do nějaké nádoby (2. Par 29, 22; 30, 16.). Zničení žertvy, které patří k podstatě oběti, dálo se hlavně usmrcením a výlevem krve její. Dle Lv 17, 11. tkví život zvířete v krvi, s jejímž výtokem život zaniká a nastává smrt — nejnázornější to naznačení, že Bůh jest bytost, jemuž přísluší všecek život, že jest nejvyšším pánem života i smrti. Pravda ta připomínala však Israelitovi, že by měl i sebe, svůj život Bohu obětovati; že však Bůh nežádá, ano zakazuje sebevraždu, vzbuzovala v obětujícím úmysl obětovati život zvířete v ná-

je proti vchodu do stánku. [6] Žertvu, stáhnuvše s ní kůži, rozsekají na
kusy, [7] zapálí hranici dříví, kterou byli dříve narovnali, [8] a položí na
ni rozsekané kusy, též hlavu, všecko, co souvisí s játry, [9] jakož i droby
a nožky umyté ve vodě; tak to kněz na oltáři zapálí v celopal a v příjemnou vůni Hospodinu.
[10] Je-li jeho obět (podaná) v celopal (vzata) z bravu, totiž z ovec
nebo z koz, ať přinese samce bez vady. [11] Usmrtí jej před Hospodinem po straně oltáře hledící k půlnoci; krev jeho synové Áronovi vylijí na oltář kolkolem. [12] Ať oddělí údy, hlavu a všecko, co souvisí
s játry, a vloží to na dříví, které zapálí; [13] droby a nožky vyperou
ve vodě. Všecky věci obětované kněz na oltáři zapálí v celcpal a ve vůni
Hospodinovi velmi příjemnou.
[14] Bude-li obět celopalná pro Hospodina (vzata) z ptactva, ať
jsou to hrdličky neb holoubata: [15] kněz ji přinese k oltáři, zahne jí hlavu
ke krku a z otevřené rány protrženého místa vypustí krev na okraj
oltáře. [16] Vole a peří ať zahodí nedaleko oltáře na východní stranu,

---

hradu a na místo skutečného usmrcení sebe samého (náhradnost obětí). — Lití (a případně kropení) krve nebylo podstatným úkonem obětním, nýbrž jen rozvinovalo a názorněji očím představovalo myšlenku vyslovenou usmrcením žertvy a výronem její krve. Také spálení žertvy ohněm vtiskovalo obětujícímu tutéž myšlenku. Zároveň však viděl Israelita v posvátném ohni náznak Boha a ve stravování žertvy ohněm spatřoval znamení, že Bůh se zálibou obět přijímá (Lv 9, 24; Sdc 6, 21; 3. Král 18, 38; 1. Par 21, 26; 2. Par 7, 1.). Důsledně sluje žertva (antropomorfisticky) „pokrmem Božím" (Lv 21, 6. 8. 17. 21. n.) a oltáře jeho „stolem" (Ez 41, 22; Mal 1, 7. 12).

V. 6. Z hebr. patrno, že též sám obětující žertvu z kůže stahoval a na kusy rozkrajoval.

V. 7. Posvátný tento oheň byl na oltáři nepřetržitě ve dne v noci udržován.

V. 8. Místo: „všecko, co souvisí s játry" dlužno hebr. překládati „tuk". Hlava uvedena zejména snad proto, že Egypťané hlavy neobětovali (Hummelauer).

V. 9. Vnitřnosti a nožky (od kolen dolů) výslovně jmenovány, protože by je snadno mohl někdo považovati za nečisté a proto z oběti vyloučiti (Sylvius); ovšem že byly dříve vyprány a očištěny, což dle židovského podání (Josef Flav. Starožitnosti III. 9, 1. Srv. 2. Par 4, 6) činil kněz. — Kněz zapálí „to", t. j. celou žertvu (bez kůže).

V. 10.—13. jest velice podobný v. 3.—9. Co řečeno svrchu o býku, opakuje se tuto o beránku a kozlu, a přidáno, že žertva má býti usmrcena na severní straně oltáře (v. 11.). Z 4, 24; 6, 25; 7, 2; 14, 13. však je patrno, že oběti za hřích byly usmrcovány na témže místě jako celopaly. Lze tedy míti právem za to, že nejen beránci a kozli, nýbrž i býci podávaní v celopal byli usmrcováni na severní straně oltáře. Dálo se tak asi též z důvodů praktických: na východě oltáře bylo popeliště (v. 16.), na jihu byl šikmý násyp, po němž se k oltáři stoupalo (Ex 27, 1.), na západ oltáře stálo umyvadlo; jen severní strana byla prázdná a volná. Hesychius se domnívá, že oltář na zápalné oběti nestál v přímé čáře (ose) od nádvorního vchodu ke vchodu do svatyně, nýbrž že byl posunut poněkud na jih, tedy vstupujícímu do nádvoří po levé straně; kdo usmrcoval žertvu na severu oltáře, byl v ose svatyně, přímo proti Božímu trůnu, a tak zabíjel žertvu skutečně „před Hospodinem".

V. 14. Z ptactva dovoleno obětovati jen hrdličky neb holoubata. Dle výše zmíněných předpisů mohl jen samec býti přinesen v celopal; talmud dokazuje z 22, 19., že z ptactva i samičky směly býti přineseny v celopal.

V. 15. Dle hebr.: „nechať kněz... utrhne mu hlavu, přinese je na oltáři v zápalnou obět, a krev jeho budiž po straně oltáře vymačkána". Vulg. podává ne tak překlad, jako spíše výklad rabínů. Hlava ovšem nebyla zahozena, nýbrž jako u předešlých celopalů na oltáři spálena. Krev, že jí bylo málo, nezachycovali do nádoby a nelili kolem oltáře jako při býku, beránku neb kozlu.

V. 16. Místo „vole" dlužno hebr. „murá" překládati „žaludek" neb „vnitřnosti". — Místo „peří" dlužno hebr. „nósá" překládati slovem „lejno"

na místo, kde popel vysypávají. [17] Pak zlomí křídla, avšak neoddělí (jich) ani železným nástrojem (oběti) nerozseká, ale spálí ji na oltáři podlože oheň pod dříví. Je to celopal a oběť vůně Hospodinu velmi příjemné.

O obětech suchých. (2, 1—2, 16.)

Oběť moučná (1.—3.), chlebová (4.—10.), zásady o kvasu, medu (11. n.) a soli (13.), prvotiny plodin (14.—16.).

Hlava 2. — [1] Bude-li kdo chtíti Hospodinovi přinésti nekrvavou oběť suchou, ať přinese jemnou mouku, nalije na ni oleje, naklade kadidla a [2] přinese (ji) k synům Áronovým, kněžím; jeden z nich vezme plnou hrst jemné mouky a oleje, jakož i všecko kadidlo, a položí (tuto) připomínku na oltář k vůni Hospodinovi velmi příjemné. [3] Co z oběti zbude,

(Hummelauer), tak že zahazovali ze jmenovaných ptáků jen vnítřnosti a lejno. Peří bylo ovšem oškubáno, podobně jako byla s dobytčete stažena kůže. Proč by bylo právě vole bývalo zahazováno, nelze uhodnouti.

V. [17]. Z Gn 15, 10. plyne, že bylo starobylým obyčejem nerozsekávati ptákův obětovaných. Není tu tedy obdoby k rozsekání býka, berana a kozla na kusy, o čemž výše. Celopaly zákonem předepsané přinášeny byly buď jménem veškerého národa (cel. veřejné), jako celopaly oběti každodenní (Ex 29, 38.—42; Lv 6, 1.—11; Nm 28, 3.—8; 1. Par 16, 40; Esdr 3, 5), celopaly sobotní (Nm 28, 9. n.), sváteční (Lv 16, 3; 23, 37; Nm 28, 11. 14. 19. 23. 27; 29, 2. 6. 8. 11. 13. 16. 19. 22. nn.; 2. Par 35, 12. 14. 16); nebo byly přinášeny jménem jednotlivců (cel. soukromé), jako nazir(ejský), který se náhodou poskvrnil (Nm 6, 9. nn.), který vykonal dočasný slib (Nm 6, 14.), uzdravený malomocný (Lv 14, 19. n. 22.), rodička po porodu (Lv 12, 6. nn.). Také přinášívali Israelité tento druh oběti z dobré vůle (Sdc 20, 26; 1. Král 7. 9.) nebo ze slibu (Ž 51, 21; 66, 13. 15.). I cizincům bylo dovoleno přinášeti celopaly (Lv 22, 18; 2. Mach 3, 35. Filo, Jos. Flav., talmud), ne však oběti jiného druhu! — Protože byla celopalem zdůrazněna velebnost Boží, a protože mezi touto velebností a lidskou nízkostí zeje nekonečná propast, nebyla spojována s celopalem obětní hostina, při které se Israelita považoval býti hostem, který s Bohem stoluje a tak blízko k němu přistupuje.

Hl. 2. V. [1]. Nekrvavé oběti přikázány závazně jen pro svěcení na kněze (6, 19. nn.), pro oběť „ze žárlivosti" (Nm 5, 15 nn.), a dovolují se chudým v oběť za hřích (Lv 5, 11. nn.); sem dlužno snad zařaditi i každodenní kadidlo (Ex 30, 7. n.), lampy sedmiramenného svícnu (Ex 27, 21.), snopky prvotin (Lv 23, 10. n.) podávané o přesnicích a chleby přinášené o letnicích (23, 16. n.). Naše hlava však, která mluví o nekrvavých obětech hned po celopalech (hl. 1.) a ještě před obětmi pokojnými, jakož i příklad oběti Kainovy a Melchisedechovy, nasvědčují tomu, že byl tento druh obětí za starších dob mnohem více v obyčeji; že však obětí nekrvavých zákon nepředpisoval tak často jako krvavé, a že byly považovány za méněcenné, zdá se, že později podávány samostatně mnohem řidčeji a že jen ke krvavým je přidávali. — O „jemné mouce" viz Gn 18, 6; Ex 29, 2. 40. Srv. též Is 30, 28. hebr. — Poněvadž je člověku pečivo z těsta zadělaného olejem (srv. naše máslové těsto) chutnější než z těsta zadělaného vodou, předepsán též pro některé chlebové oběti olej, by byly cennější.

V. [2]. Kněz položí „připomínku" na oltář, t. j. na oheň. — „Připomínka" (hebr. 'azkárá) sluje ona část nekrvavé oběti suché (minchy), která bývala na oltáři ohněm zničena. Sluje tak proto, že připomíná Hospodinu obětujícího, by mu byl milostiv. (Jiní překládají hebr. 'azkárá „část vonná", působící vůni Hospodinu, naproti zbývajícím částem, které spáleny nebyly a proto vůně Hospodinu nepůsobily.) Srv. 2, 9. 16; 5, 12; 6, 15; 24, 7. Sluje tak též kadidlo, kterým byly posypány předkladné chleby Lv 24, 7.

V. [3]. „Věci svatosvaté" byly části obětí, kterých směli požívati jen mužští členi rodu Áronova (6, 11. 22; 7, 6.) na posvátném místě, t. j. v nádvoří svatyně (6, 9. 19; 7, 6.). Byly to příslušné kněžské podíly z obětí za hřích (6, 18. 22; 10, 17.), z obětí za zpronevěru (7, 1. 6; 14, 13.). Naproti tomu nebyly svatosvatými zbytky z obětí pokojných.

bude patřiti Áronovi a jeho synům; bude to věc svatosvatá z obětí
Hospodinových.
4 Budeš-li chtíti přinésti obět suchou, pečenou v peci, budiž
z jemné mouky, totiž nekvašené koláče zadělané olejem a přesné oplatky
olejem potřené. 5 Bude-li obět tvá (upečena) na plotně, budiž z jemné
mouky zadělané olejem bez kvasu; 6 rozlámeš ji na sousta a naliješ
na ni oleje. 7 Bude-li však obět tvá (připravena) v hrnci, budiž
také z jemné mouky zadělané olejem. 8 Chtěje ji obětovati Hospo-
dinu, odevzdej ji knězi; 9 ten, když ji podá, oddělí z ní připomínku a
spálí ji na oltáři ve vůni Hospodinovi příjemnou. 10 Co z oběti zbude,
bude patřiti Áronovi a jeho synům; budeť to věc svatosvatá z obětí
Hospodinových.
11 Každá suchá obět, která jest Hospodinu podávána, budiž bez
kvasu; žádný kvas, žádný med nesmí býti Hospodinu v obět zapálen.
12 Podáte jen jejich prvotiny v dar Hospodinu, ale na oltář ku příjemné
vůni nesmí býti vloženy.
13 Každou obět (nekrvavou), kterou přineseš, osolíš; při své (suché)
oběti nesmíš opominouti soli úmluvy Boha svého. Při každé své oběti
podáš sůl.
14 Přinášíš-li v (suchou) obět Hospodinu prvotiny svých plodin,
klasy právě dozrávající, upražíš je na ohni, rozmělníš jako se roze-
mílá mouka, a tak budeš obětovati své prvotiny Hospodinu; 15 naliješ na
ně oleje a nakladeš kadidla; jeť to (suchá) obět Hospodinova. 16 Kněz
zapálí z ní část rozemleté mouky, oleje a všecko kadidlo v obětní
připomínku.

V. 4. „Pec“ (hebr. tannúr) je vlastně hrnec, na jehož rozpálené vnitřní stěny kladli syrové chleby (tenké); případně na dno narovnali rozpálené kameny a na ty kladli syrové pečivo. — Srv. Ex 29, 2.

V. 6. Chleby Východ'ané lámou, nekrájejí na sousta!

V. 7. „V hrnci“ připravena, t. j. uvařena (ne upečena jako dva předešlé druhy!).

V. 8.—10. týká se všech tří druhův obětí ve v. 4.—7. uvedených.

V. 9. „Když ji kněz podá“ = přinese na oltář (hebr.). Dle hebr. jest knězi „připomínku“ pozvednouti a posunovati (?). Srv. Ex 29, 26. n.

V. 11. O kvasu srv. Ex 23, 18. — Med snadno kysal, že i ocet z něho vyráběli (Plinius).

K v. 12. srv. chleby kvašené z prvotin přinášené o letnicích Lv 23, 17.

V. 13. „Při každé své oběti“ zní sice i v hebr. všeobecně, ze souvislosti však, protože totiž bezprostředně před tím poroučeno soliti jen suché oběti (minchy), lze vyvozovati, že zákon kázal přesně vzato soliti jen minchy. Později Israelité tento zákon sami rozšířili také na oběti krvavé — Ez 43, 24; Mk 9, 48. — Solena měla býti obět nekrvavá, protože každé pečivo i k obyčejné potřebě solívali, aby bylo chutnější. Kromě toho sůl chránila žertvu delší dobu od porušení, a záhy stala se náznakem neporušitelnosti, pevného trvání. Také Řekové a Římané žertvy v pozdějších dobách solívali. U některých národů, zejména u Arabů, jísti s někým chléb a sůl znamená vzájemný přátelský poměr; hostitel podávající svému hostu sůl zavazuje se chrániti ho, dokud jiný hostitel nepodá mu soli. U Slovanů se zvyk ten udržel posavad. Požíváním soli upevňují se vzájemné smlouvy. Podobně přidávali Israelité soli ke svým obětem, aby se (přátelská) smlouva mezi Hospodinem a Israelem stále upevňovala. Proto slula též „sůl úmluvy“.

V. 14. Zrna čerstvých, ještě nedoschlých klasů byla dříve pražena, by se snáze rozemlela v tluč. Pražené zrní bývalo oblíbeným pokrmem. (Srv. 23, 14; 1. Král 25, 18; 2. Král 17, 28; Rut 2, 14.)

V. 16. O „vzpomínce“ srv. svrchu v. 2.

Oběti pokojné. (3, 1.—17.)

Obět hovězí (1.—5.), ovčí (6.—11.), kozí (12.—16a); tuk a krev patří Hospodinu (16b.-17.).

Hlava 3. — 1 Bude-li (kdo) přinášeti obět pokojnou, a vezme
k ní hovězí dobytče, samce nebo samici, ať je bez úhony jeho žertva
před Hospodinem. 2 Ať vloží ruku na hlavu své žertvy a usmrtí ji
u vchodu do stánku zjevení; synové pak Áronovi, kněží, vylijí krev
kolem oltáře. 3 Z oběti pokojné podají Hospodinu v žertvu tuk, kterým
pokryty jsou droby, a (vůbec) všecek tuk, kterým jsou vnitřnosti prorostly,
4 obě ledviny s tukem, kterým jsou přikryty slabiny, a s ledvinami
bránici jater. 5 Podložíce oheň pod dříví zažehnou to na oltáři na celo-
palu, v příjemnou vůni Hospodinovi.
6 Bude-li však k jeho pokojné oběti vzata žertva z bravu, ať
samec neb samice, budiž bez úhony. 7 Bude-li obětovati před Hospo-
dinem beránka, 8 vloží ruku na hlavu své oběti a usmrtí jej u vchodu
do stánku zjevení; synové pak Áronovi vylijí krev kolem oltáře.
9 Z oběti pokojné podají Hospodinu v žertvu tuk, celý ocas, 10 led-
viny, tuk přikrývající břicho a všecky vnitřnosti, obě ledviny s tukem,
kterým jsou přikryty slabiny, a s ledvinami jaterní bránici. 11 To spálí
kněz na oltáři v zápalnou potravní obět pro Hospodina.
12 Bude-li v obět (pokojnou) přinášeti Hospodinu kozu, 13 vloží
jí ruku na hlavu a usmrtí ji u vchodu do stánku zjevení; synové pak
Áronovi vylijí krev její kolem oltáře. 14 Pak vezmou z ní na po-
travu ohně Hospodinova tuk, který přikrývá břicho a všecky vnitřnosti,
15 obě ledviny s bránicí, která jest na nich vedle slabin, a s ledvinami
tuk jater. 16 To spálí kněz na oltáři v zápalnou potravní obět, v pří-
jemnou vůni.

Hl. 3. V. 1. Oběti pokojné slují tak proto, že znamenaly pokojné, přátelské smýšlení, blahovolný poměr mezi Hospodinem a obětujícím, buďto že jimi děkovali za dar, jímž Hospodin projevil Israelitovi svoji přízeň (obět děkovná), nebo že obětující prosil obětí za takovýto projev (obět prosebná), nebo že jí chtěl Hospodinovi prokázati svou zvláštní příchylnost a oddanost (oběti ze slibu a z dobré vůle). O tomto druhu obětí pokračují v zákonodárství 7, 11. nn; 19, 6; 22, 23; 22, 29. — I samice směla býti obětována (ne tak u celopalů. Viz výše 1, 3.). Při obětech pokojných z dobré vůle podaných dovoloval zákon i některé vady na žertvě. Lv 22, 23.

V. 2. Usmrcovány bývaly tedy oběti pokojné tamtéž, kde celopaly. Viz 1, 11.

V. 3. O těchto tučných částech, které bylo na oltáři spáliti, viz Ex 29, 13.

V. 5 „Na celopalu," t. j. tuk z oběti pokojné položí na maso celopalu, který každodenně podáván (6, 12.).

V. 6. mluvící o „bravu" týká se oběti ovčí (v. 7.—11.) i kozí (12.—16.).

V. 9. O tučném ocase srv. Ex 29, 22.

V. 10. Místo „ledviny" poroučí hebr., aby tuk byl odloučen od nejspodnějšího obratle páteře. — Ostatně vypočítává hebr. částky tučné, jako je uvedl ve v. 3.

V. 14. Místo: „na potravu ohně Hospodinova", hebr.: „v zápalnou obět". Ostatně vypočítává hebr. tučné části zase týmže způsobem jako ve v. 3. n.

V. 16. Hrdličky a holoubata směli podávati v celopal (1, 14.), nikoli v obět pokojnou. Snad proto, že se oběti pokojné dělily na tři části, z nichž jedna (tuk) přinášena Bohu, druhou dostávalo kněžstvo, a třetí (největší) připadala obětujícímu; na takové dělení byli však ptáci příliš malí. Jako 2, 11.—13. navázán byl na oběti suché obecný zákon, tak zde připojen k oběti kozy všeobecný zákon týkající se všech obětí pokojných.

Všecek tuk bude Hospodinův. [17] Dle věčně platného zákona ve vašich pokoleních a všech sídlech ani krve ani tuku naprosto nepožijete.

Oběti smírné. (4, 1.—6, 7.)

A. Oběti za hřích kněze (4, 1.—12.), veškerého národa (13.—21.), knížete (22. až 26.), jednotlivce z lidu (27. 35.), obět za tajení pravdy (5, 1.), za dotyk nečisté věci (2. n.), za zapomenutí závazku přísahou stvrzeného (4.—13.). B. Oběti za zpronevěru. a) Prohřešil-li se někdo sáhnuv hříšně na věc posvátnou (5, 14. až 19.) nebo b) na věc všední (6, 1.—7.).

Hlava 4. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto: [2] Rci synům Israelovým:

Kdo z nedopatření se prohřeší proti některému ze všech Hospodinových přikázání a učiní něco, co zakázal, — [3] je-li vinník knězem, který byl pomazán, a zaviní-li hřích lidu, obětuj za svůj hřích Hospodinu bezvadného býčka. [4] Přivede jej ke vchodu do stánku zjevení před Hospodina, vloží mu ruku na hlavu a usmrtí jej Hospodinu. [5] Potom vezme z krve býčkovy, zanese ji do stánku zjevení, [6] omočí prst v krvi a bude jí sedmkrát kropiti před Hospodinem proti opcně

V. [17]. Poněvadž krev byla dle prastarého zákona vyhrazena Bohu (Gn 9, 4.), byl asi obyčej, ohněm Bohu podávati tuk při obětech pokojných, již před Mojžíšem, ale nebyl zase tak všeobecný jako zákaz požívati krve; poživati tuku smělo se z čistých zvířat, která pro nějakou vadu byla vyloučena od oltáře. — Oběti pokojné zákonem předepsané byly: obět za veškerý národ na konci žní o letnicích (Lv 23, 19.) a obět, kterou podával nazir(ejský), když vypršela lhůta jeho slibu (Nm 6, 14.). Israelita požívající z oběti pokojné považoval se za hosta Hospodinova, s nímž mu dovoleno stolovati a tak k němu blízko přistoupiti, s ním se spojiti a přátelsky obcovati. Počítal si to za veliké vyznamenánı a měl z toho upřímnou radost.

Hl. 4. V. [2]. Předvětí „Kdo z nedopatření... co zakázal“ se vztahuje na hřích velekněžův (3.—12.) i na hřích všeho národa (13.—21.), knížete (22.—26.) i soukromníka (27.—35.). — „Prohřešeni z nedopatření, z omylu“ dlužno rozuměti ne tak ve smyslu mravném, jako spíše právním. Řád právní totiž předpokládal, že přestoupení zákona nestalo se zcela vědomě a dobrovolně, když před soudem, tedy pro obor vnější, nemožno dokázati, že se skutečně tak stalo. Snad tedy někdo ve svědomí se dopustil těžkého hříchu, přestoupiv ve věci důležité zcela vědomě a dobrovolně přikázání Boží, ale když to před soudem (levitským) pro nedostatek důkazů nebylo možno prokázati, soud považoval to za přestupek z nedopatření. Bylo-li lze u soudu pravý stav věcí dokázati, byl hříšník zajisté příšněji pokutován, než jak tuto viděti. (Hummelauer.)

V. [3]. „Kněz, který byl pomazán“ = velekněz. Srv. Ex 29, 6. n. Prostý kněz podléhal zákonu stanovenému níže v. 27.—35. — „Zavinil-li hřích lidu“ ne pohoršením, nýbrž pochybením, když vystupoval jménem lidu jakožto jeho prostředník; prohřešil-li se ne jako zástupce lidu, nýbrž jako soukromník, podléhal rovněž zákonu vyslovenému níže ve v. 27.—35. (Jiní dle variantu arabského překladu překládají: „prohřeší-li se jako člověk z lidu“ a vykládají, že velekněži je v případech, které od prostého Israelity žádají obět kozy (v. 27. nn.), obětovati býčka, tedy obět dražší, protože hřích velekněze, kterýž jest povinen dbáti větší čistoty a svatosti, jest těžší než hřích kohokoliv jiného z lidu.)

V. [5]. Při obětech za hřích, které přinášel velekněz za sebe nebo které byly podávány za veškerý národ (srov. v. 16.), bývala krev nošena do svatyně; při obětech za hříchy jiných osob nedonášeli jí do svatyně, nýbrž kněží ji lili kolem oltáře. Srv. v. 25. 30; 16, 14.—19. Ex 30, 10.

V. [6]. Poněvadž omočil v krvi prst, nepotřeboval kropáče. — Kropil stoje ve svatyni, obrácen jsa k oponě velesvatyně a tím zároveň obrácen jsa k Hospodinovi, za oponou nad cheruby sídlícímu. Vzácnou oponu postříkati krví nebylo ani přikázáno ani radno.

svatyně. [7] Touže krví potře rohy oltáře, na kterém se podává kadidlo
Hospodinu přemilé, všecku pak ostatní krev vylije na spodek oltáře
pro zápalné oběti u vchodu do stánku. [8] Tuk býčka oddělí v obět
za hřích — tuk, který přikrývá břicho a kterým jsou prorostlé všecky
vnitřnosti, [9] obě ledviny s bránicí, která jest na nich vedle slabin,
a s ledvinami tuk jater — [10] jako se odděluje od býčka, je-li podáván
v obět pokojnou; to spálí na oltáři pro zápalné oběti. [11] Kůži však
a všecko maso, hlavu, nohy, droby i s lejnem, [12] tedy (celé) zbývající
tělo vynese za stany na čisté místo, kde je vysýpáván popel, a spálí to
na hranici dřeva; na popelišti budiž to spáleno.
[13] Zapomene-li se všecka obec israelská a z nevědomosti učiní, co
je proti zákonu Hospodinovu, [14] potom však pozná svůj hřích, ať
obětuje za svůj hřích býčka. Přivede jej ke vchodu do stánku [15] a starší
lidu vloží mu ruce na hlavu před Hospodinem. Když bude býček před
Hospodinem usmrcen, [16] vnese pomazaný kněz z jeho krve do stánku
zjevení, [17] omočí prst a sedmkrát (jí) pokropí proti oponě; [18] toutéž
krví potře rohy oltáře, kterýž je před Hospodinem ve stánku zjevení;
ostatní krev vylije vedle spodku oltáře pro zápalné oběti u vchodu
do stánku zjevení. [19] Tuk jeho všecek vezme a spálí na oltáři; [20] i s tímto
býčkem učiní, jak učinil s předešlým. Když bude za ně kněz prositi,
Hospodin bude jim milostiv. [21] Býčka samého vynese za tábor a spálí
jej, jako (spálil) předešlého býčka; jeť to obět za hřích národa.
[22] Zhřeší-li kníže a z nevědomosti se dopustí něčeho z četných
věcí, které jsou zákonem Hospodinovým zakázány, [23] a potom pozná
svůj hřích, ať obětuje Hospodinu kozla bez úhony. [24] Ruku svou po-
loží mu na hlavu a usmrtí jej před Hospodinem na místě, kde bývají
usmrcovány celopaly, — jeť to obět za hřích. [25] Kněz omočí prst v krvi
žertvy za hřích, potře (jí) rohy oltáře na zápalné oběti, a ostatek vy-
lije na jeho spodek. [26] Tuk spálí na oltáři, jako se děje při obětech

---

V. [8]. Tento tuk dle hebr. „pozdvihne". Srv. 2, 9.
V. [9]. V hebr. vypočítány jednotlivé části tuku jako svrchu 2, 3. n.
K v. 10. srv. 3, 3.—5.
V. [11]. „Nohy" od kolena dolů.
V. [12]. Obět tato nebyla všecka spálena na oltáři, a tím se liší od celopalů; nebylo obětní hostiny, a tím se liší od obětí pokojných; kněžstvo nedostalo podílu, protože to byla obět za samého velekněze; ani z oběti za hřích všeho národa nedostalo kněžstvo podílu (v. 21.). Jen z oběti za hřích jednotlivce z Israele příslušela kněžstvu určitá část. Srv. 6, 19.—23.
V. [15]. „Starší lidu" zde zastupují veškerý národ. Poněvadž to byla žertva podaná za veškerý národ, jistě kněží usmrtili býčka (2. Par 29, 22. 24. 35).
V. [18]. „Oltář před Hospodinem ve stánku zjevení" = oltář kadidlový.
V. [20]. „Býček předešlý" je ten, jenž byl obětován za přestupek velekněze. Obojí obřad jest vůbec velmi podoben. Místo: „kněz bude za ně prositi a Hospodin bude jim milostiv", hebr.: „kněz zjedná jim smíření, že jim bude odpuštěno." Snad že provázel velekněz tuto obět nějakou modlitbou, čímž by bylo lze překlad Vulg. ospravedlniti. — Ostatně, jako je z celé souvislosti patrno, že tu nejde o hříchy proti mravnosti, nýbrž jen o přestoupení předpisův obřadních, dlužno rozuměti „usmířením" jen očištění pro obor bohoslužebných obřadů (Sylvius).
V. [22]. „Kníže" = šejk některého kmene israelského.
V. [23]. Kníže nerovná se svou důstojností velekněži, proto jeho obět není tak cenná, jako veleknězova.
V. [25]. Krev z této oběti tedy nenese do svatyně a nekropí jí tu, jak bylo ve dvou předešlých případech
V. [26]. Zbytek žertvy (vyjímajíc tuk) nespaluje se mimo tábor, dostává jej tedy patrně kněžstvo (6, 26. 29. (19. 22.). Místo: „kněz bude se za něho modliti..."

pokojných. Kněz bude se za něho a za jeho hřích modliti, a bude
mu prominut.
27 Zhřeší-li z nevědomosti jednotlivec z poddaného lidu a do-
pustí-li se něčeho, co je zákonem Hospodinovým zapověděno, — když
se tedy prohřeší 28 a pozná hřích svůj, ať obětuje kozu bez úhony.
29 Položí ruku na hlavu oběti za hřích a usmrtí ji na místě, kde bývají
usmrcovány celopaly. 30 Kněz vezme z krve na prst a pomaže (jí) rohy
oltáře na zápalné oběti, ostatek vylije na jeho spodek. 31 Všecek tuk
oddělí, jako se odděluje při obětech pokojných, a spálí jej na oltáři
v příjemnou vůni Hospodinu; bude se za něho modliti a bude mu
odpuštěno. 32 Bude-li však obětovati z dobytka skopového žertvu za
hřích, totiž ovci bez úhony, 33 položí ruku na její hlavu a usmrtí ji
na místě, kde usmrcují žertvy podané v celopal. 34 Kněz nabere
na prst její krve, potře (jí) rohy oltáře na zápalné oběti, ostatek vylije
na jeho spodek. 35 Všecek tuk zase oddělí, jako se odděluje tuk be-
ránka, když je podáván v obět pokojnou, a spálí jej na oltáři v zápal-
nou obět pro Hospodina; bude prositi za něho a za jeho hřích, a bude
mu odpuštěno.

Hlava 5. — 1 Zhřeší-li někdo tím, že slyšel (sice) hlas zaklínajícího,
že byl (sice) svědkem něčeho, buď že to viděl nebo se toho dověděl,
(avšak) neoznámil to, (a tak) se proviní —
2 dotkne-li se něčeho nečistého, buď že to bylo od zvěře usmrceno,
neb samo sebou zdechlo, nebo že to byl jakýkoliv jiný (nečistý) hmyz,
zapomene-li (však) na svou nečistotu, (a tak) se proviní a prohřeší —

---

hebr.: „(Tak) zjednej mu kněz smíření za jeho hřích, a bude mu odpuštěno.“ Srv. v. 20.

V. 27. „Jednotlivec“ proti všemu národu, o němž ve v. 13. nn.; „z poddaného lidu“ proti veleknězi, o němž v. 3. nn., a proti knížeti, o němž v. 22. nn.

V. 31. „Bude se za něho modliti . . .“ v hebr. jako výše ve v. 20. 26.

V. 35. Dle hebr. má kněz tuk ovce spáliti na oltáři nad celopaly, které tam dříve položeny byly a nyní ještě hoří. — „Kněz bude za něho prositi . . .“ srv. v. 20. 26. 31. — Oběti veřejné za hřích předpisoval zákon: 1. na den smíření (Nm 29, 11; Lv 16.); 2. o velikonocích (Nm 28, 22.); 3. o letnicích (Nm 28, 29. n.); 4. na jednotlivé dny oktávy svátku stánků (Nm 28, 16.—38.); 5. na nové měsíce, jmenovitě na první den měsíce sedmého (Nm 28, 15; 29, 5.); 6. při svěcení kněží a levitů (Ex 29, 14. 36; Nm 8, 8. nn.). — Oběti za hřích jednotlivcům ukládal zákon kromě případů Lv 4. uvedených: 1. rodičce, aby nabyla levitské čistoty (Lv 12, 6. 8.); 2. malomocnému (Lv 14, 10. 19. 22); 3. nazirovi, který se poskvrnil (Nm 6, 10. n.); 4. nazirovi, který svůj slib vyplnil (Nm 6, 14.); 5. chamotokem neb krvotokem ztíženým (Lv 15, 14n, 29. n.). — Při obětech smírných (za hřích a za zpronevěru, o nichž níže) nebylo obětní hostiny pro obětujícího Israelitu, aby si uvědomil, že jsa hříšníkem není hoden s Hospodinem stolovati, býti jeho hostem.

Hl. 5. Ve v. 1. začíná předvětí, které pokračuje ve v. 2. 3. 4. a k němuž patří závětí ve v. 5. — Ve třech případech (*a)* v. 1. *b)* v. 2. n. *c)* v. 4.) dlužno vinníkovi jednati dle předpisu podaného ve v. 5. n. *a)* První případ: Odepření povinné svědecké výpovědi, či lépe: opominutí závazného udání. Ze Sdc 17, 2. a Přís 29, 24. plyne, že ten, komu se nějaká věc ztratila, veřejně zaklínal toho, kdo o krádeži něco ví a neoznámí toho, by byl vinník vypátrán a potrestán. O takovém případě jest patrně řeč v našem v. Opatřiti svědky nepříslušelo dle israelského řádu soudního soudci, nýbrž stranám. Jde tu o svědka krádeže, který je poškozenému neznám.

V. 2. n. podává *b)* druhý případ: Někdo se znečistí dotykem nečisté věci, opomine obřad očistný a tak se proviní. — O nečistotách člověkových viz Lv 11.—15.

[3] dotkne-li se nějaké nečistoty člověkovy, ať je to jakákoliv nečistota, kterou se člověk poskvrňuje, a zapomene-li (na to), potom (to však) pozná, a (tak) se provinί —
[4] bude-li někdo přísahati a pronášeti svými rty, že učiní něco buď dobrého nebo zlého, když to přísahou a slovy potvrdí, a zapomene na to, potom však pozná svůj hřích —
[5] ať činí pokání za svoji vinu, [6] ať obětuje ze stáda buď ovci neb kozu a kněz ať se modlí za něho a za jeho hřích.
[7] Kdyby nemohl obětovati dobytče, ať podá dvě hrdličky nebo dvě holoubata Hospodinu, jedno v obět za hřích, druhé v celopal.
[8] Dá je knězi a ten, když bude obětovati prvního (ptáka) za hřích, zatočí mu hlavou u samého krku, tak aby zůstala na hrdle viseti a neodtrhla se docela. [9] Krví jeho pokropí stěny oltáře a co zbude, nechá
vykapati k jeho spodku; jeť to obět za hřích. [10] Druhého (ptáka) zapálí v celopal dle obřadu pro celopaly; kněz bude též modliti se za něho i za jeho hřích, a bude mu odpuštěno.
[11] Kdyby nebylo mu možno obětovati dvě hrdličky nebo dvě holoubata, nechť obětuje za svůj hřích desetinu efy jemné mouky; oleje (však) na ni nenaleje, ani kadidla na ni nevloží, poněvadž to jest obět
za hřích. [12] Odevzdá ji knězi. Ten z ní vezme plnou hrst, spálí ji
na oltáři v připomínku na toho, kdo ji podává, [13] bude za něho prositi a dopomůže mu k odpuštění; ostatní část dostane kněz.
[14] Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto:
[15] Přestoupí-li někdo omylem posvátné obyčeje a zpronevěří se ve věcech, které jsou Hospodinu zasvěceny, ať obětuje z pokuty bezvadného berana ze stáda, který má cenu dvou lotů dle váhy svatyně;
[16] škodu, kterou učinil, nahradí a pětinu k tomu přidá; odevzdá to knězi, ten se bude za něho modliti a berana obětovati, a bude mu
odpuštěno. [17] Zhřeší-li někdo z nevědomosti a učiní něco, co zá-

---

V. [4]. *c*) Třetí případ: Lehkomyslná přísaha, kterou splniti přísahající nikdy vážně nezamýšlel, na kterou zapomene, později si však zase na ni vzpomene.

V. [5]. Závětí k v. 1.—4. — Hebr. určitěji označuje toto pokání: „a *vyzná*, čím se v té věci prohřešil". Toto vyznání (zpověď) konalo se při skládání rukou na žertvu.

V. [6]. K modlitbě knězově srv. 4, 20, 26. 35.

V. [7]. má na zřeteli chuďasa, který by nemohl přinésti oběti svrchu uvedené. Srv. 12, 8.

V. [8]. O způsobu usmrcení dle hebr. srv. 1, 14. nn.

V. [10]. O obřadu pro celopaly viz 1, 15. nn.

V. [11]. Efa měřila 36·44 litru. — Olej a kadidlo nepříslušelo k obětem za hřích dle Nm 5, 15.

V. [11]. O „připomínce" viz 2, 2.

V. [15]. uvádí první případ, kdy vinník má přinésti obět za pokutu čili za zpronevěru — ponechá-li si nespravedlivě neb odcizí-li věci, jež jsou posvátným majetkem Hospodinovým, jako: předepsané prvotiny (Nm 18, 12. n. 15.—18.), věci ztížené klatbou (Nm 18, 14.), části z obětí pokojných příslušné kněžím (Lv 23, 20; Nm 6, 20; Ex 29, 27. n.). V tomto smyslu jest rozuměti „přestoupení posvátných obyčejů" = zadržovati, neodváděti povinných dávek Hospodinovi, t. j. svatyni. — Poněvaž zákon zakazoval žertvy klestiti (Lv 22, 24.), má se z pravidla, kde mluvil starší český překlad bible o „skopci" obětovaném Hospodinu, mysliti beran.

V. [16]. Vrátí tedy celkem šest pětin věci zpronevěřené. Touto povinností, nahraditi způsobenou škodu, liší se obět „za zpronevěru" čili „za pokutu" od oběti „za hřích", která nebyla přinášena za hříchy spojené s povinností náhrady.

V. [17]. n. podává druhý případ, v němž dlužno podati obět „za zpronevěru": někomu se zdá, že lpí na něm zpronevěra posvátné věci, neví však určitě, zda a

kon Hospodinův zapovídá, a hříchem jsa vinen pozná svoje provinění, [18] ať obětuje bezvadného berana ze stáda dle oceněné velikosti hříchu knězi; ten se za něho pomodlí, že to učinil nevěda a bude mu odpuštěno, [19] neboť omylem zhřešil proti Hospodinu.

Hlava 6. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto:
[2] Kdo zhřeší, že se Hospodinu zpronevěří, že (totiž) zapře svému bližnímu věc k uschování danou neb jeho věrnosti svěřenou, nebo že (mu) něco násilně uloupí, nebo jej ošidí, [3] nebo nalezna ztracenou věc
ji zapře, ba ještě křivě přísahá, nebo že učiní cokoliv jiného z mnohých věcí, kterými lidé hřešívají, [4] když si uvědomí svoje provinění:
ať úplně vrátí vše, [5] co neprávem si chtěl nechati, a nad to pětinu toho
ať dá pánu, jehož byl poškodil. [6] Za svůj hřích pak bude obětovati

---

mnoholi zpronevěřil. — „Dle velikosti hříchu“ — velikost ta oceněna jest svrchu ve v. 15. — nejméně dvěma loty. O siklu či lotu viz Gn 23, 16. O váze svatyně viz Ex 30, 13.

Hl. 6. V. 1. nn. vypočítává další případy, v nichž jest povinen hříšník přinésti obět „za pokutu“: porušil-li jakýmkoliv způsobem majetkové právo svého soukmenovce a chce-li dobrovolně škodu nahraditi. — „Hospodinu se zpronevěřuje,“ kdo si přivlastňuje nespravedlivě majetek svého soukmenovce. — „Bližní“ = soukmenovec, Israelita. Tím omezením však se nedovoluje křivditi cizinci!

V. 3. „Věci, kterými lidé hřešívají“ proti spravedlnosti. Také ona křivá přísaha působí soukmenovci škodu.

V. 5. Dle hebr. má nahraditi šest pětin majetku, který si nespravedlivě osvojil, téhož dne, kdy přináší obět za pokutu. — Trest, kterým je stíhán zloděj v Ex 22., liší se od náhrady v Lv 5, 16. a 6, 5., neboť zde má zákon na mysli zloděje, který sám ze své vůle chce škodu nahraditi, kdežto tam měl zákon na mysli zloděje, který bude u soudu ze svého skutku usvědčen.

V. 6. „Dle oceněné velikosti provinění,“ t. j. v ceně nejméně dvou siklů. Srv. 5, 15. 18. — Kromě případů tuto uvedených žádal zákon „obět za pokutu“ (hebr. „ášám“) 1. od toho, kdo tělesně obcoval s cizí otrokyní, od jejího pána sice z manželství propuštěnou, avšak neosvobozenou (Lv 19, 20.—22.); 2. od uzdraveného malomocného (Lv 14, 2.) a 3. od nazira, který se z nenadání poskvrnil (Nm 6, 12.). — Oběti starozákonné působily *a)* „svátostně“, *b)* náznačně (symbolicky) a *c)* předobrazně (typicky). — *a)* Byl-li Israelita ztížen nějakou „nečistotou“ zákonem stanovenou, byť i nezaviněnou; na př. řádná manželka, která porodila dítko manželské, nesměla se pro tuto obřadnou (rituelní) nečistotu účastniti bohoslužby; jakmile však přinesla předepsanou obět, stávala se tím činem („ex opere operato“), bez ohledu na její vnitrné smýšlení, obřadně (zevně, levitsky) čistou, a mohla se bohoslužby účastniti (působnost „svátostná“). Vniterně však samy o sobě a přímo tyto oběti nevlévaly do duše obětujícího nadpřirozené milosti, jako činí svátosti novozákonné; proto nazývá sv. Pavel (Gal 4, 9.) jmenované obřady starozákonné „slabými a nuznými prvopočátky“. — *b)* Přece však vzbuzovaly oběti v myslícím Israelitovi víru v Boha, bázeň Boží, důvěru v něho, lásku k němu a obětavost, budily v něm pocit hříšnosti a lítosti, ano i naději v zaslíbeného Spasitele, protože *c)* předobrazovaly velikou budoucí obět, kterou svého času skutečně přinesl Messiáš na kříži (obět krvavá) a kterou stále opakuje v oběti eucharistické (obět nekrvavá). Bůh sám ustanovil starozákonné oběti; proto lze právem za to míti, že Bůh také již tehdy pomáhal obětníkům nadpřirozenou milostí, kterou teprv později Kristus získal, by mohli vzbuditi nadpřirozenou dokonalou lásku a z ní plynoucí lítost, a tak rovně již předem, pro budoucí zásluhy Kristovy, dojíti ospravedlnění, t. j. odpuštění hříchův a posvěcující milosti Boží. Tak se jeví v jasném světle milosrdenství Boží, kdyžtě poskytovalo vniterného posvěcení i věkům, které se teprve těšily na příchod Messiášův. — Oběti starozákonné byly sice dary, které podával člověk Bohu, nebyly však jen dary, jak patrno z toho, že byly zničeny (usmrceny a spáleny). — Pokud oběti ty zákon závazně předpisoval, byly jakousi posvátnou daní, dávkou, avšak nikoliv jen poplatkem, jaký se odvádí pozemským králům. (Srv. Sdc 6, 19; Ez 41, 22; Mal 1, 7. 12; Lv 3, 11. 16; naproti tomu však Ž 50, 13.) Co měl Bůh z poplatků, které byly zničeny ohněm, z krve a z vína,

bezvadného berana ze stáda; dle oceněné velikosti provinění odevzdá
jej knězi. [7] Ten bude za něho před Hospodinem prositi a bude mu
odpuštěn jakýkoliv hříšný čin.

Povinnosti a práva kněží při jednotlivých druzích obětí.

(6, 8.—7, 38.)

Při každodenních celopalech (6, 8.—13.), při každodenních obětech suchých (14. až 18.), při oběti v den svěcení na kněžství (19.—23.), při obětech za hřích (24.—30.), při obětech z pokuty (7, 1.—10.), při obětech pokojných (11.--21.), zákon o tuku a krvi (22.—27.), pokračování o pokojných obětech (28.—34.), závěrek (35.—38.).

[8] Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto: [9] Přikaž Áronovi a jeho
synům:
Toto jsou zákony o celopalných obětech:
Budou hořeti na oltáři celou noc až do rána; (tak) bude oheň

---

které bylo vylito na zemi? Co měli z tohoto poplatku služebníci Boží, t. j. kněží? — V oběť přinášeny sice pokrmy a nápoje, nelze však dokázati, že v tom tkvěla podstata starozákonných obětí, že Israelita chtěl jimi jen poskytnouti svému Bohu, kterého si příliš lidsky představoval, potřebné výživy. S. Z. měl dosti vznešenou představu o Bohu, aby věděl, že potravin potřebuje člověk od Boha, nikoli naopak Bůh od člověka, věděl, že Bůh je tvůrcem a dárcem stád i obilí i vína. Slují-li tedy oběti tu a tam „chlebem, pokrmem Božím“ (Lv 3, 11. 16; 21, 6. 8. 17. 21. n; Nm 28, 24; Lv 22, 25; Mal 1, 7. Ez 44, 7.), dlužno výroky ty bráti ve smyslu podobném, jako když se praví, že oběti jsou podávány Hospodinu „v příjemnou vůni“. U necivilisovaného středoafrického kmene Massai nalezl Le Roy obyčej, že divoch utrhne hrst trávy a podává ji božstvu; jsa tázán, co tím chce říci, praví: „Tys pokryl zemi touto travou, bez níž by ani naše stáda nemohla žíti, bez níž ani my bychom nemohli býti živi. Tys jejím pánem, tu ji máš.“ Toto zničení života utrhlé trávy a podání jí božstvu jest obrazný úkon, kterým Massai vyznává závislost svou a všeho, co má, na Bohu, a nikterak z něho neplyne, že si božstvo představuje jako zvíře, které potřebuje trávy; tím méně lze připustiti, že Israelitům, kteří nábožensky tak vysoko stáli, oběti nebyli nic jiného než pokrm, jímžto by člověk chtěl Boha živiti. V uvedených výrocích Písma sv. nelze právem viděti, že by staří Israelité byli oddáni animismu, dle něhož kladli na hrob zemřelých předků pokrmy, jako by jich zemřelí i po smrti potřebovali, a že snad prý z těchto pokrmů teprv se vyvinuly oběti. Pokud lze sledovati dějiny obětí u Israelitů, potud také lze dokázati, že nejpřednější, nejvznešenější a nejstarší oběti (celopaly) byly celé ničeny ohněm. Jaké potravy však mohl míti zemřelý z oběti spálené ohněm, proměněné v popel a kouř? — U mnohých nevzdělaných národů nalézti lze sice domněnku, že předkové jejich uzavřeli s některým zvířetem, na př. lvem, býkem neb rostlinou (totem), magickou smlouvu, jako že jsou s tímto zvířetem pokrevně spřízněni, že dlužno toto posvátné pokrevenství zachovávati a obnovovati obřadným požíváním masa a krve totemu (posvátného zvířete), kterého jindy mimo bohoslužbu není dovoleno usmrtiti (tabu). Nelze však naprosto dokázati, že by v obětech mojžíšských byla nejaká stopa tohoto názoru, tím méně lze pak dokázati, že podstata jejich tkvěla v pouhém požívání obětních darů. Bylť Israelitům požívání krve i z obětovaných zvířat naprosto zakázáno (snad právě proto, by to bylo namířeno proti totemistickým názorům jiných tehdejších národů). Kromě toho právě u hlavních obětí (celopalů) nebylo obětní hostiny, ani u obětí smírných, některých pak obětí (kadidla, vína) Israelité ani nemohli požívati.

V. [8]. Hebr. připojuje 6, 1.—7. správně ke hl. 5. (v. 20.—26.), tak že hl. 6. začíná teprve, kde Vulg. má již v. 8. šesté hlavy. — Zákon v. 8.—13. má na mysli celopaly každodenní oběti („ustavičné“), o které viz již Ex 29, 38. O podílu kněží na celopalu jindy přinášeném viz Lv 7, 8.

V. [9]. Každého večera podáván v celopal beran. Aby však udrželi posvátný oheň na oltáři celou noc, přikládali jej po kusech na oltář; ranní celopal mohli položiti hned celý, protože za dne bývalo jiných obětí, zejména obětí pokojných dosti, aby postačily na celý den.

oltářní udržován. 10 Kněz oblečený lněnou řízou a lněnými spodky
shrabe popel, ve který oheň strávenou obět obrátil, a položí jej vedle
oltáře. 11 (Poté) svleče tyto šaty, obleče se v jiné, vynese jej z tábora
[a] na místě zcela čistém [jej rozhází, že z něho zbude jen prach]. 12 Oheň
na oltáři bude neustále hořeti; kněz každodenně ráno přikládaje dříví
bude jej udržovati, na ně položí celopal a bude na něm páliti tuk obětí
pokojných. 13 Je to oheň věčný, který nikdy na oltáři neuhasne.

14 Zákony o obětech suchých [a úlitbě], které před Hospodinem
u oltáře budou přinášeti synové Áronovi, jsou tyto:
15 Kněz vezme hrst jemné mouky i s olejem k zadělání, jakož
i všecko kadidlo, které bylo na ni položeno, a spálí to na oltáři v připomínku, ve vůni Hospodinovi velmi příjemnou. 16 Ostatek jemné mouky
ať bez kvašení požije Áron se svými syny; na posvátném místě,
v nádvoří stánku bude jí požívati. 17 Nebude kvašena proto, že se část
z ní (oddělená) obětuje Hospodinu v zápal. Svatosvaté to bude, jako
obět za hřích a z pokuty. 18 Jen mužští z rodu Áronova budou to
jísti. To bude zákonem o obětech (suchých) věčně platným ve vašich
pokoleních. Kdokoli se toho dotkne, bude posvěcen.

19 Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto: 20 Obět Árona a jeho synů,
kterou budou povinni přinésti Hospodinu v den svého pomazání,
je tato:

Desetinu efy jemné mouky budou přinášeti v (suchou) obět věčnou,
polovici ráno a polovici večer. 21 Zadělána olejem, na plotně budiž sma-

---

V. 10. Ráno kněz, na kterém byla řada, oblékl se v bohoslužebné roucho, z něhož sice čepice a pás nejsou jmenovány, ale rozumějí se samy sebou (Ex 28, 40.).

V. 11. Z toho, že kněz v posvátné roucho oděný, a nikoli levita shrabal popel a vynášel jej (ovšem v obyčejném, ne bohoslužebném rouše) mimo tábor, plyne vznešenost celopalů. (Kajetán.)

V. 12. „Celopal“ — každodenní ranní oběti.

V. 13. Když oltář zabalený přenášeli, nemohl ovšem na něm hořeti oheň; řeřavé uhlí zajisté přenášeli v nějakém hrnci (krbu).

V. 14.—18. mluví o minchách (suchých obětech), které každodenně ráno a večer připojovali k celopalu (Ex 29, 40. n).

V. 15. O „připomínce“ viz svrchu 2, 2.

V. 17. v hebr.: „Nebude kvašena; z mých zápalů dal jsem ji v úděl jejich.“

K v. 18. srv. Ex 29, 37; 30, 29. — O víně, které dle Ex 29, 40. bylo též každodenně ráno a večer podáváno, není tu zmínky snad proto, že se z něho kněžím žádného podílu nedostávalo; byloť jim po dobu kněžské služby zakázáno píti jakýkoliv opojný nápoj. (Lv 10, 8. nn.)

V. 19. Kromě minchy obětované každodenně dvakráte za lid (v. 14.—18.) velel Hospodin, by přinesl minchu Áron v den svého svěcení, t. j. každého dne ze sedmi, co trvalo svěcení. Tuto minchu však, jak vysvítá z v. 20. 22., přinášeli i nástupci Áronovi každého dne ráno a večer. Poněvadž to byla obět za kněze, nedostalo se kněžstvu z ní žádného podílu. O této minše mluví v. 19.—23.

V. 20. „Synové Áronovi“ jsou zde jeho potomci, kteří zdědí po něm velekněžství a kteří budou k úřadu tomu podobně jako Áron pomazáni. — Desetina efy jest jeden gomor (Ex 16, 36.). Srov. Josefa Flavia Starožitnosti III. 10, 7. Zdali měl velekněz tuto minchu obětovati „za tepla“, jak Vulg. záhadné slovo hebr. murbecheth překládá, není jisto. Dle hebr. znění, kterého Vulg. nemá, měl velekněz minchu rozlámati na sousta (tedy podobně jako bývaly krvavé celopaly na kusy rozsekávány).

V. 21. Dle hebr.: „Kněz z jeho synů (potomků), který bude na místě něho pomazán (t. j. ustanoven veleknězem), nechať tak činí, proto že je to ustanovení mající věčnou platnost...“ Proto že byla obět přinesena za velekněze, nesměl z ní velekněz, aniž kdo jiný něčeho požívati.

žena. Za tepla ji bude obětovati ve vůni Hospodinovi přemilou [22] kněz,
který právem nastoupí na místo otcovo. Celá bude spálena na oltáři,
[23] neboť každá suchá obět knězova bude celá ohněm spálena, že nikdo
z ní nebude jísti.
[24] Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto: [25] Rci Áronovi a jeho synům:
Zákony o oběti za hřích jsou tyto:
Na místě, kde bývají přinášeny celopaly, budiž (obět za hřích) před
Hospodinem usmrcena. Je svatosvatá. [26] Kněz, který ji podává, bude
(oprávněn) jísti ji na posvátném místě, v nádvoří stánku. [27] Všecko,
co se dotkne jejího masa, bude posvěceno. Střikne-li něco z její krve
na šat, budiž vypráno na posvátném místě. [28] Hliněná nádoba, v níž
byla vařena, budiž rozbita; byla-li však vařena v nádobě měděné,
budiž vydrhnuta a vymyta vodou. [29] Každý mužský člen kněžského
rodu smí jísti z jejího masa, neboť je svatosvaté. [30] Obět však, která
jest podávána za hřích a jejíž krev je nesena do stánku zjevení, by byly ve
svatyni konány smírné obřady, nesmí býti jedena, nýbrž ohněm zničena.
Hlava 7. — [1] Zákony o oběti za zpronevěru jsou tyto:
Je svatosvatá. [2] [Proto] na místě, kde usmrcují celopaly, budou
usmrcovány i žertvy za zpronevěru. Krev její bude vylita kolem
oltáře. [3] Obětovati budou z ní ocas, tuk, který kryje droby, [4] obě
ledviny, tuk, který jest u slabin, a s ledvinami bránici jater; [5] to spálí
kněz na oltáři; je to zápal Hospodinův za zpronevěru. [6] Každý
mužský člen kněžského rodu smí požívati masa toho na posvátném
místě, jeť to věc svatosvatá. [7] Jako obět za hřích, tak budiž přiná-
šena i obět za zpronevěru; pro obojí obět budiž týž zákon. Bude pří-
slušeti knězi, který ji podává.
[8] Knězi, který přináší žertvu v celopal, patří kůže z ní. [9] Každá
obět moučná, která se peče v peci, a vše, co se strojí v hrnci neb
na plotně, připadne knězi, který ji přináší. [10] (Každá obět moučná), ať
jest olejem zadělána nebo ne, budiž rozdělena rovným dílem dle hlav
mezi všecky syny Áronovy.

V. 24—30. je dodatek k zákonům o oběti za hřích, obsaženým ve hl. 4. Z dodatku toho patrno, jak svatý je tento druh obětí. — Oběti celopalné byly usmrcovány na severní straně oltáře. Srv. 1, 11.

V. 28. Hliněná nádoba na rozdíl od kovové má býti rozbita patrně proto, že nejsouc polévána vpila něco vody, v níž bylo maso z oběti za hřích vařeno.

V. 30. má na zřeteli oběti za velekněze (4, 5; 16, 14.) a za všecek národ (4, 16; 16, 15.).

Hl. 7. V. 1. LXX: „Zákon o oběti *berana* za zpronevěru.“ Dle této varianty mohl býti v obět za pokutu podán jen beran, kdežto jiné druhy oběti připouštěly i jiná zvířata. (Hummelauer.)

V. 2. Srv. 6, 25. Dle správného různočtení LXX dlužno krev líti na spodek oltáře kolem do kola, tedy právě tak, jak předpisoval zákon pro oběti za hřích 4, 7. 18. 25. 30.

K v. 3. Srv. Ex 29, 13; Lv. 3, 9; 4, 8.

V. 8. Zmínka ve v. 7. o údělu, který přísluší obětujícímu knězi z oběti za hřích a za zpronevěru, poskytuje příležitost položiti sem ustanovení o údělích pro kněze konajícího bohoslužbu a pro kněžstvo vůbec z obětí celopalných a suchých, když je přinášejí jednotlivci (v. 8.—10.).

V. 9. „V peci“ srv. 2, 4; Ex 8, 3. — „V hrnci“ srv. 2, 7; „Na plotně“ srv. 2, 5; 6, 21.

V. 10. Kdežto mincha vařená neb pečená byla majetkem obětujícího kněze, připadla obět syrová kněžím všem. — Bez oleje byla jen obět ze žárlivosti (Nm 5, 15. 25.); snad sem patří i obět chudých, o níž se zmiňuje Lv 5, 11.

[11] Zákony o pokojných obětech, které jsou přinášeny Hospodinu,
jsou tyto:

[12] Přinášena-li jest obět (pokojná) na poděkovanou, buďtež chleby
nekvašené zadělané olejem, nekvašené oplatky olejem potřené, pražená
jemná mouka, koláče (z) mouky zadělané olejem, [13] jakož i kvašené
chleby spolu obětovány s (živočišnou) obětí děkovnou, která je podávána
v žertvu pokojnou. [14] Po jednom z nich budiž podáno v dar Hospodinu,
a budiž toho kněze, který vylévá krev (té) oběti. [15] Maso její
ať je snědeno téhož dne a nic ho nesmí zůstati do druhého dne.

[16] Přinese-li někdo obět ze slibu nebo z dobré vůle, budiž také
toho dne snědena; kdyby něco zbylo, smí se požívati druhého dne;
[17] co by však mělo zůstati na třetí den, buď zničeno ohněm. [18] Kdyby
někdo jedl masa z oběti pokojné třetího dne, bude obět neplatna
a obětujícímu neprospěje, ano hříchem bude vinen, kdo se takovým
pokrmem poskvrní. [19] Maso, které se dotkne něčeho nečistého, nesmí
býti jedeno, nýbrž bude zničeno ohněm. (Ostatně) kdo je čistý, smí
toho masa požívati. [20] Kdo by jsa stižen nečistotou jedl z masa oběti
pokojné, která byla podána Hospodinu, budiž vyhuben ze svého národa.
[21] A dotkne-li se někdo nečistoty člověka nebo zvířete, nebo
kterékoli věci, která může znečistiti, a bude-li z takového masa jísti,
budiž vyhlazen ze svého lidu.

[22] Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto: [23] Rci synům Israelovým:
Tuku ovce, hovězího dobytka a kozy nesmíte jísti. [24] Tuku zcepenělého
zvířete, jakož i dobytčete, které bylo [dravcem] rozsápáno,
smíte užívati k rozličným potřebám. [25] Bude-li kdo jísti tuk, který má
býti obětován v zápal Hospodinu, budiž vyhlazen ze svého lidu. [26] Také
krve žádného živočicha nesmíte jísti, ani z ptactva ani z dobytka.
[27] Kdo by jedl krev, budiž vyhlazen ze svého lidu.

V. [11]. Přinášeny jsou Hospodinu buď na poděkování (v. 12.—15.), neb ze slibu, nebo z dobré vůle (16.—21.).

V. [12]. Hebr. „pražené mouky“ (pražmy) nezná na tomto místě.

V. [14]. „Po jednom z nich,“ t. j. po jednom z různých druhů pečiva svrchu vyjmenovaných. Chleby kvašené ovšem nebyly položeny na oltář, nýbrž jedli je při hostině po oběti.

V. [16]. n. Oběti ze slibu a dobrovolné lišily se tedy od obětí děkovných tím, že masa z této nesmělo býti požíváno následujícího dne po oběti, masa však oněch smělo se toho dne jísti. Byly tedy oběti děkovné v řadě obětí pokojných po této stránce světější než ostatní.

V. [18]. Kdo by jedl z masa těchto obětí třetího dne, bude nucen přinésti obět za hřích. Byla-li obět, z jejíhož masa Israelita třetího dne jedl, obětí ze slibu, nedodržel svého závazku a byl povinen přinésti jinou obět ze slibu. — Maso těchto obětí nebylo třeba jísti ve svatyni, aspoň zákon nikde tak nevelel.

V. [22]. Zákonodárství o pokojných obětech je přerušeno zákazem požívati tuku a krve (v. 22.—27.); pokračují v něm teprve v. 28.—36.

V. [23]. Zákaz jísti tuk netýká se tuku, kterým jest libové maso prorostlé, nýbrž částí, které zejména vypočítává Lv 3, 3. n.

V. [24]. Hebr. výslovně zakazuje jísti tuk zdechlin jmenovaných zvířat.

V. [25]. Dle hebr. má býti vyhlazen z národa každý, „kdo jí tuk z dobytčat, ze kterých jsou podávány oběti Hospodinu“. Zakázáno bylo tedy jísti tuk nejen hovězího, skopového a kozího dobytka, který byl Hospodinu obětován, nýbrž i tuk těchto zvířat, nebyla-li obětována Hospodinu. O požívání tuku jiných čistých zvířat se zákon nezmiňuje.

V. [26]. Hebr. zakazuje Israelitům požívati krve „ve všech jejich příbytcích“. Srv. 3, 17; Ex 12, 20.

[28] Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto: [29] Rci synům Israelovým:
Kdo přinese pokojnou obět Hospodinu, obětuj [zároveň] obět nekrva-
vou, [to jest příslušné úlitby]. [30] Ať vlastníma rukama podá tuk žertvy
a hrudíčko. Když oba dary (ty) obětováním Hospodinu zasvětí, odevzdá
je knězi, [31] který tuk na oltáři spálí. Hrudíčko bude patřiti Áronovi a
jeho synům; [32] také pravé plece z pokojných obětí dostane kněz.
[33] Kdo ze synů Áronových bude obětovati krev a tuk, dostane též pravé
plece. [34] Neboť hrudíčko, které bylo pozdvihováno, a plece, které bylo
odděleno, vzal jsem z pokojných obětí synův Israelových a dal jsem (je)
Áronovi, knězi, a jeho synům, (by jim byly dávány) ode všeho lidu
israelského dle zákona věčně platného.
[35] To jsou úděly Árona a jeho synů z obětí Hospodinových ode
dne, kdy je Mojžíš přivedl, by konali kněžský úřad; [36] a to přikázal
Hospodin, by jim dáváno bylo od synův Israelových dle věčného zá-
vazku od pokolení do pokolení.
[37] To jsou zákony o celopalech, o obětech za hřích, za zprone-
věru, o oběti při svěcení, jakož i o obětech pokojných, [38] které dal Ho-
spodin Mojžíšovi na hoře Sinaj, když přikázal synům Israelovým při-
nášeti své oběti Hospodinu na poušti Sinajské.

Áron posvěcen na velekněze a jeho synové na kněze.

(8, 1.—36.)

Slavnostní příprava (1.—5.), odívání v posvátná roucha a pomazání (6.—13.), oběti, a to: a) býček za hřích (14.—17.), b) beran v celopal (18.—21.), c) beran svěcení (22.—32.), pokračování ve slavnosti po sedm dní (33.—36.).

Hlava 8. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto:
[2] Vezmi Árona, jeho syny, jejich roucha, olejovou mast, býčka
(v obět) za hřích, dva berany a koš s přesnými chleby, [3] a shro-
máždi všecku obec u vchodu do svatostánku. [4] Mojžíš učinil, jak byl
Hospodin přikázal. Shromáždiv všecku obec před vchodem do svato-
stánku [5] pravil: Toto mi přikázal Hospodin vykonati.
[6] A hned kázal Áronovi a synům jeho přistoupiti a umýti se.
[7] Pak oblékl velekněze ve lněnou řízu, opásal ho pásem, oděl ho

---

V. 28.—36. patří věcně k 11.—21. — Co příslušelo knězi ze suché oběti, která byla přídavkem ke krvavé oběti pokojné, stanoví zákon ve v. 14. Co jest údělem kněžským ze samé krvavé žertvy, stanoví v. 28. nn.

V. 29. dle hebr.: „Kdo přináší Hospodinu pokojnou obět svoji, nechť ji podá sám Hospodinu." Ani o suché oběti hebr. nemluví, tím méně o úlitbě. Hebr. znění doporučuje souvislost.

V. 30. Dle hebr. má býti s hrudí vykonán obřad posunování (tenúfá). Viz Ex 29, 26. nn.

V. 32. Místo „plece" — kýta. Srv. Ex 29, 22. 27.

V. 35. n. je závěrkem k předešlým ustanovením o údělech, jež příslušejí z obětí kněžím.

V. 36. Dle hebr. ustanovil Hospodin tento zákon „toho dne, kdy je pomazal".

V. 37. n. jest závěrek zákoníka o obětech 1, 1.—7. 36.

Hl. 8. V. 1. nn. vypravují, kterak vykonal Mojžíš rozkaz Boží, daný v Ex 29, 1.—37. Viz proto výklad k 29té hl. Ex.

V. 3. Mojžíš shromáždil asi jen zástupce celého národa (knížata a šejky čili starší).

V. 5. Mojžíš tu ohlásil zákon Boží o posvěcení kněží.

v kněžský kabátec z modrého purpuru a položil naň náramenník, [8] který
stáhl tkanicí a přivázal k náprsníku, v němž bylo Učení a Pravda.
[9] Veleknězskou čepicí mu pokryl hlavu, a na ni nad čelem postavil
[svěcením] posvěcený zlatý plech, jak mu byl Hospodin přikázal.
[10] Pak vzav olejovou mast pomazal jí stánek se vším příslušen-
stvím; [11] chtěje posvětiti oltář pokropil jej sedmkrát, pomazal jej se
vším, co k němu přísluší, rovněž i umyvadlo s [jeho] podstavcem po-
světil olejovou mastí. [12] Pak lil ji Áronovi na hlavu, pomazal ho a
(tím) posvětil.
[13] Kázal též jeho synům přistoupiti, oblékl je ve lněné řízy, opásal
pásy a vstavil (jim) čepice, jak byl Hospodin přikázal.
[14] Pak přivedl býčka k oběti za hřích. Když Áron a jeho synové
byli mu vložili ruce na hlavu, [15] usmrtil jej; vzav krev a omočiv (v ní)
prst pomazal rohy oltáře kolem; když jej tak očistil a posvětil, vylil
ostatek krve na jeho spodek. [16] Tuk, který byl na drobech, jaterní brá-
nici, obě ledviny i s tukem spálil na oltáři. [17] Býčka však s koží,
s masem i s lejnem spálil za táborem, jak byl Hospodin přikázal.
[18] Přivedl i berana (určeného) k oběti celopalné. Když mu Áron
i synové jeho byli na hlavu položili své ruce, [19] usmrtil jej a vylil jeho
krev na oltář kolkolem. [20] Berana samého rozsekav na kusy, hlavu
jeho, údy a tuk spálil [ohněm], [21] vyprav dříve droby a nohy; tak spálil
celého berana na oltáři, protože to byl celopal, vůně Hospodinovi
velmi příjemná. (Učinil tak) dle rozkazu Hospodinova.
[22] Pak přivedl druhého berana (určeného) k svěcení [kněží].
Když mu Áron a jeho synové byli vložili ruce na hlavu, [23] Mojžíš jej
usmrtil a vzav z jeho krve potřel boltec pravého ucha Áronova a palec
jeho pravé ruky, jakož i nohy. [24] Kázal přistoupiti i synům Áronovým.
Potřev krví zabitého berana boltce pravého ucha a palců ruky, jakož
i pravé nohy každého z nich, vylil ostatek na oltář kolem dokola.
[25] Tuk, ohon, všecek tuk, který kryje droby, jaterní bránici, obě led-
viny s jejich tukem a pravé plece oddělil. [26] Z koše nekvašeného pe-
čiva, které bylo před Hospodinem, vzal (jeden) přesný chléb, vzal
koláč olejem zadělaný a oplatek, položil (to) na tučné části a na pravé
plece [27] a podal všecky ty věci současně Áronovi a jeho synům. Když
je před Hospodinem pozvedli, [28] vzal je opět z jejich rukou a spálil na
oltáři pro zápalné oběti. Byla to oběť svěcení v obětní vůni pro Ho-

V. 10. n. vypravuje, kterak Mojžíš vyplnil rozkazy, dané Ex 30, 26.—28; 40, 9.—11.

V. 13. O pomazání synův Áronových olejovou mastí se nevypravuje; proto lze míti za to, že prostí kněží ve vlastním významu slova nebyli pomazáni posvátnou mastí, že se toho pomazání dostalo jen Áronovi a jeho nástupcům. Srv. Ex 28, 41; 29, 8. 9.

V. 15. Oltář byl zasvěcen službě Boží již svrchu tím, že byl pomazán posvátnou mastí (v. 10. n.); Mojžíš nyní pokračuje v tomto svěcení, zasvěcuje oltář k účelům očistným, by na něm mohly býti konány obřady smírné.

V. 17. Srv. Ex 29, 14. — Poněvadž maso této oběti smírné jest jaksi zatíženo hříchy velekněze, nemůže ho požívati ani nemůže býti spáleno na oltáři (pak by to byl celopal); nezbývá tedy, než aby bylo spáleno mimo tábor. Srv. 4, 12. — Při jiné oběti za hřích velekněze pomazávali krví rohy oltáře kadidlového ve svatyni. Lv 4, 7.

V. 25. Místo „plece“ — kýtu. Viz výše 7, 32; Ex 29, 22. 27.

V. 28. Dle hebr. položil Mojžíš obětní dary, které vzal z rukou Áronových, na oltář na celopal, který tam byl před tím položil (v. 18.—21.). — Také kýtu, která jindy při pokojných obětech byla majetkem obětujícího kněze, Mojžíš položil na oltář a spálil i s tukem.

spodina. 29 Hrudíčko z berana svěcení vzal si za svůj podíl, když je
byl před Hospodinem pozvedl, jak mu byl Hospodin přikázal. 30 Vzav
mast a krev, která byla na oltáři, pokropil Árona a roucha jeho, syny
jeho i roucha jejich. 31 Když je (tak) v rouše jejich posvětil, přikázal
jim: Vařte maso před vchodem do stánku a jezte je tam. Jezte též
chleby svěcení, které leží v koši, jak mi Hospodin přikázal: Áron a
jeho synové ať je jí. 32 Cokoli však z masa a z chleba zbude, ať stráví
oheň.

33 Po sedm dní se nevzdálíte od vchodu do svatostánku, až do
dne, kterého se ukončí doba vašeho svěcení, neboť sedm dní potrvá
svěcení vaše. 34 Jako se stalo dnes, tak budiž obětní obřad vykonáván.
35 Ve dne v noci zůstanete ve stánku zachovávajíce rozkazy Hospodinovy, abyste nezemřeli, nebo tak jest mi uloženo. 36 Áron a jeho synové učinili vše, co byl Hospodin Mojžíšem přikázal.

Hospodin přijímá první oběti novosvěcenců. (9, 1.—24.)

Oznámeny oběti a předpověděn zázrak (1.—7.), oběti podány (8.—22.) a zapáleny ohněm, který se na ně snesl (23. n.).

Hlava 9. — 1 Když nastal osmý den, Mojžíš povolav Árona, syny
jeho a starší israelské, řekl Áronovi: 2 Vezmi ze stáda býčka k oběti
za hřích a berana k celopalu, oba bez vady, a obětuj je před Hospodinem. 3 A řekni synům Israelovým: Vezměte kozla k oběti za
hřích, býčka a beránka, ročky, bez vady k celopalu, 4 býka a berana
k obětem pokojným; zabijte je před Hospodinem a přidejte [při obětování každého z nich] jemnou mouku zadělanou olejem, nebo dnes
ukáže se vám Hospodin. 5 Přivedli tedy všecko, jak byl Mojžíš poručil, ku vchodu do stánku. Když se tam všecka obec shromáždila,
6 řekl Mojžíš: Toto vám přikazuje Hospodin; učiňte tak a ukáže se
vám velebnost jeho. 7 Áronovi pak řekl: Přistup k oltáři a podej
obět za hřích svůj, obětuj (svůj) celopal a modli se za sebe i za lid;
potom usmrť žertvu lidu a modli se zaň, jak byl přikázal Hospodin.

8 Áron [ihned] přistoupiv k oltáři, usmrtil býčka v obět za svůj
hřích. 9 Synové jeho mu podali krev z něho; on omočiv v ní prst
potřel rohy oltáře a [ostatek] vylil na jeho spodek. 10 Tuk a ledviny,
jaterní bránici, které patří k oběti za hřích, spálil na oltáři, jak byl
Hospodin Mojžíšovi přikázal. 11 Maso však a kůži jeho zničil ohněm
za táborem.

V. 30. Hebr., když byl vylíčil, kterak Mojžíš pokropil Árona a jeho syny, dodává: „tak posvětil Árona, šaty jeho, syny jeho a šaty jejich..."

V. 31. Vařili maso zbylé z beránka podaného v obět svěcení, která byla obětí pokojnou.

V. 34. Hebr.: „Jako se stalo dnes, tak nařídil Jahve činiti (i dále), byste byli očištěni." Také z Ex 29, 36. jde, že obět za hřích byla přinášena každého dne toho týdne, co trvalo svěcení na kněze. Snad i ostatní oběti byly podávány každodenně jako dne prvního.

Hl. 9. V. 2. Býček měl býti podán v obět za hřích Áronův, jak plyne z v. 7. n.

V. 4. Mouku zadělanou olejem (a upečenou) bylo přidati patrně k celopalům a obětem pokojným, nikoli však k oběti za hřích.

V. 7. Místo „modli se" hebr.: „zjednej očištění". — Starší tu přinášejí v obět kozla. Srv. 4, 14.

12 Pak usmrtil žertvu určenou k celopalu. Synové jeho mu podali její krev a on ji vylil kolem oltáře. 13 Podali mu též žertvu samu na kusy rozsekanou, hlavu i [jednotlivé] údy, a on to vše spálil na oltáři ohněm, 14 vyprav dříve ve vodě droby a nohy.
15 Poté přinášeje obět za hřích lidu usmrtil kozla.
Očistiv (tak) oltář 16 obětoval celopal; 17 k oběti této přidal oběti nekrvavé, které jsou k ní obyčejně přidávány, a spálil to na oltáři kromě obvyklé oběti ranní.
18 V obět pokojnou za lid usmrtil pak býka a berana. Krev, kterou mu jeho synové podali, vylil na oltář kolem dokola. 19 Tuk býkův, ocas beranův, ledviny s přiléhajícím tukem a jaterní bránicí
20 vložili na hrudí. Když byl tuk na oltáři do ohně položen, 21 oddělil Áron jejich hrudi a pravá plece, pozvedl je dle rozkazu Mojžíšova před Hospodinem, 22 a vztáhnuv ruce k lidu dal mu požehnání. Tak dokonav oběti za hřích, celopaly a oběti pokojné, sestoupil (dolů).
23 Mojžíš a Áron vešli pak do stánku zjevení a vyšedše, dali požehnání lidu. Tu se ukázala velebnost Hospodinova všemu lidu.
24 Hle, oheň vyšel od Hospodina a strávil celopal i tučné části, které byly na oltáři. Když to zástupové viděli, chválili Hospodina padajíce na tváře.

Svatost kněžství ukázána trestem, který stihl dva syny Áronovy. (10, 1.—20.)

Nadab a Abiu ohněm usmrceni (1.—7.), zákaz vína úřadujícím kněžím (8.—11.); o požívání zbytků z obětí (12.—20.).

Hlava 10. — 1 Nadab a Abiu, synové Áronovi, vzavše kadidelnice vložili (do nich) oheň a naň kadidlo, avšak přinesli před Hospo-

---

V. 15.—17. dle hebr. zní: „Pak přinesl oběti za lid. Vzal totiž kozla určeného v obět za hřích lidu, usmrtil ho a přinesl ho v obět za hřích jako první (obět za hřích Áronův). (16.) Potom přinesl celopal a učinil s ním po zákoně. (Srv. 5, 10; Nm 15, 24; 29, 18. 21.) (17.) Na to obětoval suchou obět, naplnil jí svou ruku a spálil to na oltáři vedle ranního celopalu.“ Obřady při jmenovaných obětech obvyklé podány tu jen krátce.

V. 19. Tuk obou zvířat.

V. 21. Místo „plece“ kýtu. Viz výše 8, 25; Ex 29, 22. 27.

V. 22. Formule kněžského požehnání zachována v Nm 6, 22.—27. — Áron sestoupil po náspu, který vedl na jihu k oltáři. Ex 27, 1.

V. 23. Mojžíš uvádí Árona na místo, kde bude konati posvátné obřady — do svatyně. Snad se oba modlili, by Hospodin vykonal slíbený zázrak. Srv. 2. Par 6, 14. nn.; 2. Mach 2, 10.

V. 24. Oheň vyšlehl od Hospodina, t. j. z mraku, v němž Hospodin sídlil. — Oběti, které oheň od Hospodina seslaný strávil, ovšem již hořely v ohni, do kterého je byl vložil Áron. — Zázrak znamenal, že Bůh se zálibou přijímá oběti Áronovy a potvrzuje před očima lidu zákonitost jeho kněžství.

Hl. 10. V. 1. Nádáb = „Velkodušný“. 'Abíhu = „Můj otec jest on (Bůh)“. — Byli to dva nejstarší synové Áronovi (Ex 6, 23.). — O nepatřičném ohni srv. Ex 30, 7. nn. — Čin jejich stal se téhož dne, kdy obětován za lid kozel (9, 3.), o kterém je opět zmínka 10, 16; jindy totiž nebyl obětován za hřích lidu kozel, nýbrž býček (4, 13. n.). — Stal se večer toho dne, ježto kadidlo podáváno v obět jen ráno a večer (Ex 30, 7. nn.), jmenovaný kozel za hříchy lidu byl však obětován teprve po ranní oběti. Synové Áronovi se prohřešili tím, že místo přikázaného ohně posvátného, který plápolal na oltáři pro zápalné oběti, užili ohně všedního, na kterém vařili a pekli své pokrmy; tím porušili úctu povinnou posvátným úkonům, které žádají posvátného ohně. Učinili tak

dina k oběti jiný oheň, než jim byl (od Hospodina) přikázán. 2 I vyšel
oheň od Hospodina, a usmrtil je; tak zemřeli před Hospodinem. 3 Tu
řekl Mojžíš Áronovi: Toto pravil Hospodin:

> Na těch, kdož se ke mně blíží, ukazuji svou svatost
> a před očima všeho lidu dokazuji svou velebnost.

Áron slyše to mlčel. 4 Mojžíš pak povolav Misaela a Elisafana,
syny Oziela, jenž byl Áronovým strýcem, řekl jim: Jděte, vezměte své
bratry z posvátného místa a vyneste je z tábora. 5 Přišli tedy hned,
vzali je, jak leželi, oblečené ve lněné řízy, a vyvrhli je ven, jak jim
bylo nařízeno. 6 Tu pravil Mojžíš Áronovi a jeho synům Eleazarovi
a Itamarovi: Hlav svých neodkrývejte a rouch svých neroztrhujte,
abyste snad nezemřeli a aby hněv nestihl veškeré obce. Bratři vaši [a]
všecek dům Israelův nechť oplakává oheň, který Hospodin roznítil,
7 vy však nevycházejte ze vchodu do stánku, sice zemřete; neboť olej
svatého pomazání lpí na vás. Oni učinili všecko dle rozkazu Mojžíšova.
8 Potom řekl Hospodin Áronovi: 9 Ty i synové tvoji, když
vcházíte do stánku zjevení, nebudete píti vína a ničeho, cokoliv může
opojiti, abyste nezemřeli; to je přikázání věčně platné ve vašich pokoleních.
10 Umějte rozeznávati svaté od všedního, poskvrněné od čistého
11 a vyučovati syny Israelovy všem zákonům mým, které jsem (já)
Hospodin prohlásil jim ústy Mojžíšovými.
12 Pak mluvil Mojžíš k Áronovi a k jeho zbylým synům Eleazarovi
a Itamarovi: Vezměte obětní úděl, který zbyl ze (suché) oběti
Hospodinovy a snězte jej bez kvasu vedle oltáře, jeť svatosvatý. 13 Na
posvátném místě jezte, co bylo z Hospodinových obětí dáno tobě a
synům tvým, dle rozkazu mně daného; 14 hrudíčko, které bylo obětováno,
a plece, které bylo odděleno, budete jísti na místě zcela čistém
ty, synové tvoji i dcery tvé s tebou, neboť bylo to odloženo z pokojných
obětí synův Israelových tobě a dětem tvým. 15 Pozdvihovali před

---

patrně ve stavu podnapilém, jak patrno z toho, že na událost tu navazuje Bůh ve v. 8. nn. zákaz kněžím, při bohoslužbě požívati opojných nápojův. — O kadidelnách srv. Ex 25, 38; 27, 3.

V. 2. Usmrtil je oheň, který vyšlehl „od Hospodina" (srv. 9, 24.) jako blesk, nespálil však jejich těl, ba ani jejich šatův. Srv. v. 5.

V. 3. podává výrok Boží v rouchu básnickém. Je to posvátné přísloví (srv. Ex 19, 21.), které popředně kněžím, poté však každému, kdo se účastní bohoslužby a tak se k Hospodinu „blíží", připomínalo, že všichni a všecko, čeho ve službě Nejvyššího užívají, má býti svato. — Áron mlčel nemoha ničeho namítati proti spravedlivému zakročení Božímu.

V. 4. Míšá'él = „Kdo jest ten, jenž Bohem jest"? — 'Elísáfán = „Bůh můj zachovává". — 'Uzzí'él = „Moje síla jest Bůh". — Oziel byl bratrem Amrama, Áronova otce. Ex 6, 18. 22. — „Bratři" = příbuzní, levité.

V. 6. 'El'ázár = Bůh pomáhá. — Odkrýti hlavu (a choditi s rozpuštěnými vlasy), roztrhnouti roucho jsou znamení smutku. Zákon ve hl. 21., kde je zakázána kněžstvu účast při pohřebních obřadech, dovoloval prostým kněžím účastniti se pohřbu nejbližších příbuzných. Zde však je zákon přísnější, aby před celou veřejností bylo patrno, že Eleazar a Itamar, nejevíce žalu nad smrtí bratří, dokazují, že zakročení Boží bylo spravedlivé. — Olej svatého pomazání lpěl též na Eleazarovi a Itamarovi, protože byli pokropeni krví smíšenou s posvátnou mastí (8, 30). (Tostatus.)

V. 12. Údělem z minchy (suché oběti) příslušným knězi byla celá mincha až na „připomínku", jež byla na oltáři spálena.

V. 14. Protože hruď a kýta (tak dlužno překládati místo „plece") z obětí pokojných nejsou svatosvaté, nýbrž pouze svaté (srv. 5, 15.).

K v. 15. srv. 7, 31.—34.

Hospodinem plece, hrudi a tučné části, které se pálí na oltáři; tobě a synům tvým přísluší dle zákona věčně platného, jak byl Hospodin připřikázal.
[16] [Mezi tím] hledal Mojžíš (obětní úděl z) kozla, který byl obětován za hřích; shledav, že je (všecek) spálen, rozhněval se na zbylé syny Áronovy, Eleazara a Itamara, a pravil: [17] Proč jste nejedli na posvátném místě údělu z oběti za hřích, který je svatosvatý a dán vám, abyste sňali nepravost celého národa a modlili se zaň před Hospodinem? [18] Vždyť nebylo nic z její krve zaneseno do svatyně; měli jste ji ve svatyni jísti dle rozkazu mně daného. [19] Áron odpověděl: Dnes byla podána oběť za hřích a celopal před Hospodinem; mně se však přihodilo, co vidíš; kterak jsem mohl jísti z ní nebo kterak jsem mohl Hospodinu se zalíbiti při bohoslužbě, jsa smutné mysli? [20] Když to Mojžíš uslyšel, upokojil se.

ČÁST DRUHÁ.

SBÍRKA ZÁKONŮV O ČISTOTĚ A SVATOSTI.

Očisty. (11, 1.—15, 33.)

O zvířatech čistých a nečistých, a to: a) o čtvernožcích (11, 1.—8.), b) o zvířatech vodních (9.—12.), c) ve vzduchu létajících (13.—25.), dodatky k předchozím zákonům (26.—28.), d) nečistá zvířata drobná (29.—43.), závěrky (44.—47.). — Zákon o nečistotě rodičky (12, 1.—8.), malomocného (13, 1.—14, 57.), o nečistotách pohlavních (15, 1.—33.).

Hlava 11. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi a k Áronovi takto:
[2] Rcete synům Israelovým:

Živočichové, které smíte jísti, jsou tito:

[3] Ze všech čtvernožců na zemi všecky mnohokopytníky, kteří pře-

---

V. [16]. Jde tu o kozla za hřích, o němž byla řeč v 9, 3. 15. — Protože krví této žertvy nepomazávali rohů kadidlového oltáře, směli její maso dle 6, 17. 18. (mužští) Áronovci snísti na posvátném místě. Proti tomuto předpisu však Eleazar a Itamar maso to spálili.

V. [17]. Místo: „abyste se modlili zaň před Hospodinem“ hebr.: „abyste mu zjednali před Hospodinem odpuštění“. — Požívání masa z oběti za hřích kněžími tedy znamenalo, že Hospodin snímá hřích s obětujícího.

K v. [18]. srv. 6, 30. (23.).

V. [19]. Áron se domníval, že by se Hospodinu nelíbilo, kdyby v pocitu nejhlubšího zármutku nad ztrátou dvou synů měl požívati obětního masa, k čemuž předpokládá se mysl radostná. Mojšíš (v. 20.) důvod Áronův též uznává. — Teprve nyní dostavuje se trest Boží za účast Áronovu na poctě vzdávané zlatému teleti.

Hl. 11. V. [1]. Ve vypravování hl. 10. pokračuje teprv 16, 1. — Hll. 11.—15. podávající zákoník očist, vypravování to přerývají. Zákony o očistách položeny sem asi proto, že Hospodin dal rozkaz 10, 10. n., by kněží uměli rozeznávati čisté od nečistého. Zákoník tento sestává ze šesti řečí Hospodinových, proslovených k lidu ústy Mojžíšovými a Áronovými: 1. řeč: hl. 11. — 2. řeč: hl. 12. — 3. řeč: hl. 13. — 4. řeč: hl. 14, 1.—32. — 5. řeč: hl. 14, 33.—53. — 6. řeč: hl. 15. Hospodin mluví (prostředečně) ke všemu lidu, protože jsou to zákony, jež znáti přísluší každému Israelitovi. — Zákony ty byly dány nejen Mojžíšovi, nýbrž i veleknězi Áronovi, proto bylo povinností kněží poučovati lid, co je čisté a co nečisté. Lv 10, 10. Srv. Nm 9, 6.

V. [3]. Deset druhů, které je dle této zásady dovoleno jísti, podává Dt 14, 4. 5.

žívají, smíte jísti. [4] Žádného (zvířete) však, které sice přežívá, ale ko-
pyto má nerozdělené, jako velbloud a jiná, nesmíte požívati, nýbrž za
nečisté je budete míti. — [5] Daman, který přežívá sice, nemá však roz-
polténého kopyta, je nečistý. [6] Také zajíc; neboť i on přežívá sice,
ale nemá rozpoltěných kopyt. [7] I vepř; ten má sice rozštěpené kopyto,
avšak nepřežívá. [8] Jejich masa nesmíte požívati, ani se dotýkati jejich
zdechlin, jsouť pro vás nečista.
[9] Ze zvířat, která žijí ve vodě, smíte jísti tato: Všecko, co má
ploutve a šupiny, jak v moři tak v řekách [a v močálech], smíte
jísti. [10] Cokoli však ze zvířat, která pohybují se a žijí ve vodách,
ploutví a šupin nemá, bude vám ohavné [11] a odporné; toho masa
jísti nesmíte a (takových) zdechlin budete se varovati. [12] Všecko (tedy),
co nemá ve vodách ploutví a šupin, bude nečisto.
[13] Z létavých živočichů, kterých nesmíte jísti, nýbrž naopak se
varovati, jsou tito: orel, noh, sup, [14] luňák, sokol kteréhokoliv druhu,
[15] všecky druhy krkavcův a jim podobné, [16] pštros, tachmás, racek,
všecky druhy jestřábů, [17] sýček, kormoran, ibis, [18] labuť, pelikán, vo-
lavka, [19] čáp, všechny druhy kulíků, dudek a netopýr. [20] Každý lé-
tavec, který chodí po čtyřech [nohách], bude vám ohavný.

V. [4]. Velbloud nemá úplně rozštěpených kopyt. — Následující seznam není úplný, neobsahuje všech zvířat nečistých, nýbrž uvádí jen příklady jejich.

V. [5]. Hebr. „š á f á n“ jest h y r a x s y r i a c u s, ssavec patřící mezi Lamnunguia s krátkým krkem a ohonem, s okrouhlýma ušima, hustou srstí, velký asi jako náš králík; zdržuje se ve skalních děrách.

V. [6]. Ani daman syrský, ani zajíc („arnebeth“) nemají čtyř žaludků jako praví přežívavci; prostonárodní přírodopis zařadil je pro některé podobnosti mezi přežívavce. Srv. Úvod § 9. Již zpráva o potopě rozeznává mezi zvířaty čistými a nečistými (Gn 7, 2; 8, 20.); tento rozdíl znali a dosud znají též jiní národové, na něž neměla bible vlivu, pročež nelze pochybovati, že rozdíl ten činili Israelité již dávno před Mojžíšem a že Mojžíš pojal jej do svého zákoníku. Hummelauer se domnívá, že pojal i celý seznam nečistých zvířat, jak jej nalezl již napsaný; zajíc v něm už byl uveden mezi přežívavci, a tak Mojžíš přejal s pramenem i ono zařazení. Srv. Úvod § 7. pozn. 1. na str. 8. Za těch dob nebylo známo studium anatomie ani u národů jinak velmi vyspělých (Egypťanův). Protože požívati zajíce (damana) nebo jen dotknouti se jeho mrtvoly přivodilo rituelní nečistotu, neznali Israelité jeho vnitřností a soudili jen po zevnějšku.

V. [7]. U Babyloňanů vepřové maso bylo hledáno a bráno k slavnostním hostinám.

V. [10]. Nečisty byly tedy všecky r y b y ú h o ř o v i t é.

V. [13]. „L é t a v c i“ jsou nejen ptáci (dvojnozí), nýbrž i čtyřnozí nebo mnohonozí živočichové, kteří mají křídla a létají (viz níže). Tak dle prostonárodního přírodopisu. Viz Úvod § 9. „N o h“ je tu supovitý orel mořský (G y p a ë t u s b a r b a t u s).

V. [14]. V Palestině se často vyskytuje M i l v u s r e g a l i s, l u ň á k k r á l o v s k ý.

V. [16]. „T a c h m á s“ je dravec nám blíže neznámý (Vulg. „s o v a“, jiní „v l a š t o v k a“. (Sova neb vlaštovka sotva jest počítána mezi orly, supy, pštrosy atd.)

V. [17]. „Kormoran“, hebr. „š á l á c h“, je nejspíše P h a l a c r o c o r a x c a r b o žijící u Jordánu, u jezera Genezaretského, jakož i na pobřeží Syrie. — „I b i s“, hebr. „j a n š ú f“, není posvátný pták Egypťanů, nýbrž jiný druh, buď I b i s f a l c i n e l l u s nebo A r d e a b u b u l c u s, kteréžto druhy patří mezi C i c o n i i f o r m e s.

V. [18]. L a b u ť může býti buď C y g n u s o l o r neb C y g n u s m u s i c u s. Jiní však vykládají hebr. „t i n š e m e t h“ nejrozmanitějším způsobem. — V hebr. „r á c h á m“ vidí někteří místo volavky supovitého dravce N e o p h o r o n p e r o n o p t e r u s.

V. [19]. N e t o p ý r zařazen tu mezi „l é t a v c e“, nikoli mezi ptáky! Srv. Úvod § 9.

V. [20]. Výraz „c h o d i t i p o č t y ř e c h“ dlužno bráti ve smyslu úslovném: „l é z t i p o *více* n o h á c h“ (ne tedy ve smyslu přísně počtářském, matematickém).

[21] Co chodí sice po čtyřech [nohách], má však zadní nohy delší,
že po zemi skáče, [22] jako jsou všechny druhy tažných kobylek, attakus,
ofiomachus, kobylka obecná se všemi druhy, smíte jísti. [23] Každý
však létavec, jenž má [jen] čtyři nohy, bude vám ohavný. [24] Kdokoli
se dotkne jejich zdechlin, poskvrní se a bude nečistý až do večera.
[25] A kdyby [bylo třeba, by] někdo nesl nějakou zdechlinu jmenovaných zvířat, nechť vypere svůj šat a bude nečistý až do západu slunce.
[26] Každé zvíře, které má sice kopyto, ale nerozpoltěné, a nepřežívá, bude nečisté; kdo se ho dotkne, poskvrní se. [27] Co ze všech
zvířat, která se pohybují po čtyřech, chodí po prackách, bude nečisté;
kdo se dotkne jejich zdechlin, bude poskvrněn až do večera. [28] A kdo
ponese takové umrliny, vypere si šat a bude nečistý až do večera;
nebo to vše jest vám nečisto.
[29] Ze zvířat, která po zemi lezou, za nečistá budou tato počítána:
kolčava, myš, ještěr, každé zvíře dle svých druhů, [30] pijavice, chameleon,
mlok, chómet a krtek. [31] Ta všecka jsou nečista; kdo se dotkne jejich
mrtvin, bude poskvrněn až do večera; [32] a načkoliv padne něco
z jejich mrtvol, bude nečisto, jak dřevěné nářadí a šaty, tak i kůže
a žíněnky; každá věc, které se k nějakému dílu používá, namočena
buď do vody, nečista bude až do večera a tak stane se potom čistou.
[33] Nářadí však hliněné, na které něco takového spadne, bude nečisto
a proto musí býti rozbito. [34] Každý pokrm, který jídáte, dostane-li se do
něho taková voda, bude nečistý; rovněž každý nápoj, který píváte,

---

V. [22]. podává čtyři druhy kobylek: 1. gryllus migratorius, 2. attacus (hebr. „sol'ám"), 3. ophiomachus (hebr. „chargól"), 4. locusta (hebr. „chághâb"). Poněvadž je v Palestině velmi mnoho druhů kobylek (na př. Acridium lineola, Acridium peregrinum, Oedipoda migratoria) a poněvadž biblické přírodopisné názvosloví není přesně vědecké, není ani možno zjistiti, které druhy kobylek zde zákonodárce myslí. Kobylky byly pokrmem zejména chudiny. Mt 3, 4; Mk 1, 6.

V. [23]. „Čtyři" nelze tu bráti přesně počtářsky, nýbrž v širším smyslu: „větší počet". Srv. svrchu v. 20.

V. [25]. Sam. a LXX žádají v souhlase s v. 40. a s 17, 15., aby ten, jemuž zákon velí vyprati šat, také se sám okoupal.

V. [26]. má na mysli mrchy jmenovaných zvířat, neboť za živa se jich dotýkati (osla, mezka) neznečišťovalo.

V. [27]. Na př. pes, kočka.

V. [29]. Dle 41. n. jsou všecka zvířata, která lezou po zemi, nečistá; z nich uvedeno osm druhů, patrně nejdůležitějších. — Hebr. „chóled", jež překládá Vulg. slovem „mustela", jest asi všeobecný název různých druhů čeledi Mustelidae a jí příbuzné Viverridae. V Palestině vyskytuje se Mustela putorius (tchoř), Mustela boccamela (kuna), Viverra genetta, a zvláště Herpestes ichneumon. — „Ještěr" (Vulg. „crocodilus", hebr. „sáb") jest asi povšechný název různých druhů větších ještěrek, zejména Uromastis spinipes (arabsky: dibb) a Varanus arenarius (arabsky: uaran el-ard).

V. [30]. Hebr. „'anáká" překládá Vulg. „mygale", t. j. různé druhy rejzků (Soricidae). Ačkoliv jest jich v Palestině několikerý druh, přece zde s Targumem (Úvod § 14, II. 1.) rozuměti se má pijavice. — Chamaeleon vulgaris (Vermilingues) vyskytuje se v Palestině, není však jisto, znamená-li hebr. „kóach" tohoto živočicha, či jinou ještěrku palestinskou, jichž vypočítává Tristram 44 druhy. — „Chómet," hebr. název ještěrky, snad Lacerta agilis. — Zdaž je hebr. „tinšemeth" krtek, chameleon, mlok či stonožka, není jisto. — Poněvadž se krtek v Palestině nevyskytuje, snad znamená „tinšemeth" nějaké zvíře našemu krtku podobné z řádu Rodentia, snad Spalax typhlus (arabsky: chlant).

V. [33]. Srv. 6, 28. (21.)

V. [34]. „Taková voda" = ta, která byla v dřevěné neb hliněné nádobě, do které spadl některý ze jmenovaných nečistých tvorů.

v každé (takové) nádobě bude nečistý. 35 Všecko, načkoli z takových
mrtvin něco spadne, bude nečisto; pekáče nebo dvojnožky buďte zni-
čeny, neboť budou nečisty.
36 Studny sice a cisterny, jakož i všecky nádržky vodní budou
čisty. Kdo by se však dotkl mrtviny do nich padlé, poskvrní se.
37 Padne-li na símě, neposkvrní ho. 38 Kdyby však někdo vodou
símě polil a [potom] zdechlina by se ho dotkla, hned bude poskvrněno.
39 Zdechne-li zvíře, kterého se smí požívati, a dotkne-li se někdo
jeho mrtvoly, bude nečistý až do večera; 40 kdo pak něco z ní bude
jísti neb ponese, vypere svůj šat a bude nečistý až do večera.
41 Všecko, co leze po zemi, budiž ohavné a nebudiž jedeno.
42 Cokoliv leze po prsou, (co leze) po čtyřech, nebo má mnoho noh,
tedy (cokoliv) se vleče po zemi, toho nebudete jísti, protože jest ohavno.
43 Neposkvrňujte se a nedotýkejte se ničeho z těch věcí, abyste se
neznečistili.
44 Jáť jsem Hospodin, Bůh váš; buďte svati, neboť já svatý jsem.
Neposkvrňujte se žádným zvířetem, které leze po zemi. 45 Jáť jsem
Hospodin, který vás vyvedl z Egypta, bych byl vaším Bohem; buďte
svati, neboť já svatý jsem.
46 To jsou zákony o čtvernožcích, o ptácích a všech živočiších,
kteří se pohybují ve vodě a lezou po zemi, 47 byste znali rozdíly
čistého a nečistého a věděli, co se smí jísti a co nesmí.

V. 35. „Pekáč“ jest asi tři stopy vysoký hliněný hrnec, na jehož vnitřní rozpálené stěny kladli „chleby“ a tak je pekli. Jindy jej vyplnili dopola kaménky a na ty, když byly rozpáleny, kladli plackovité chleby. — Dvojnožka byla asi hliněná plotna; když pod ní rozdělali oheň, kladli na ni hrnec nebo dva.

V. 36. Prameny nemohly býti znečištěny, protože z nich vyvěrá pořád nová a čistá voda. Kromě toho, kdyby studny, cisterny, potoky, řeky a jezera byly z tohoto důvodu nečisty, nemohlo by se vůbec vody požívati, ježto by byla vždy obava, že jest nečistá, a nebylo by ani vody, v níž by se nečistí byli mohli koupati.

V. 37. Hebr. (snad pozdější glossa) dodává k semeni: „které jest určeno k setí“.

V. 38. V tomto druhém případě je símě znečištěno patrně proto, že voda hmyzem znečištěná do něho vniká a je prosakuje.

V. 40. Dle náhledu rabínů znečišťoval se jen, kdo se dotkl masa zdechliny, nikoli však kostí ani rohů ani kůže. Zdechlina znečišťovala kromě jiných důvodů (viz níže) asi též proto, že v ní zůstala krev a nevyšla, a právě krev byla vyhrazena Hospodinu; proto jí nesměli Israelité požívati.

V. 42. dle prostonárodního přírodopisu rozeznává trojí druh zvířat, lezoucích po zemi: 1. lezoucí po hrudi (na př. hadi), 2. lezoucí „po čtyřech“ (na př. myši) a 3. mnohonožce, t. j. hmyz.

V. 44. je závěrkem zákona o nečistotě drobné zvířeny lezoucí po zemi (v. 29.—43.).

V. 46. n. je závěrkem zákazu o požívání nečistých zvířat (11, 1.—23.), který byl později rozšířen o 24.—43. Nejen Israelité, nýbrž i jiní národové starověcí rozeznávali a mnozí národové nevzdělaní rozeznávají dosud mezi zvířaty čistými a nečistými. Viz svrchu v. 6. Mojžíš tedy ani tohoto rozdílu znova nezavedl, ani si ho od jiných národů nevypůjčil, nýbrž uspořádal a uzákonil (kodifikoval), co bylo již u Israelitů všeobecně obyčejem zakořeněno. Stalo se tak proto, by se národu Israelskému dostalo (jemu zůstalo) vnějšího rozeznávacího znamení, kterým se lišil od národův ostatních, kteří sice zásadně činili rozdíl mezi zvířaty čistými a nečistými, v jednotlivostech však se více méně rozcházeli. (Srv. postní zákony církevní, které zachovávaje katolík liší se od jinověrců.) Stalo se tak, aby Israel nezapomínal, že jest a má býti mezi národy, čím jsou zvířata čistá mezi nečistými (Lv 20, 24. n.); tyto předpisy o zevnější obřadné čistotě měly u Israelitů probouzeti svědomitost a snahu po čistotě mravní, vniterné. — Když Israel vykonal své poslání, rozdíl mezi zvířaty čistými a nečistými vzal za své (Kol 2, 16. 17. Sk 10,

Hlava 12. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Rci synům Israelovým:

Žena, která počavši porodí chlapce, bude nečista sedm dní jako
v době měsíčkův. [3] Dne osmého budiž dítě obřezáno. [4] Ona však zů-
stane třicet tři dny (doma) v krvi očišťování svého; žádné svaté věci se nedotkne a do svatyně nevejde, dokud úplně neuplynou dnové jejího očištění.

[5] Porodí-li však děvče, bude nečista dva týdny jako za doby měsíčkův a zůstane šedesát šest dní v krvi svého očišťování.

[6] Když uplynou dnové očištění jejího, buď pro chlapce nebo pro děvče, přinese ročního beránka v celopal a holoubě nebo hrdličku v obět za hřích ku vchodu do stánku zjevení a odevzdá je knězi.
[7] Ten je bude před Hospodinem obětovati, bude se za ni modliti a tak bude očištěna od toku krve své.

To je zákon o té, která porodí chlapce neb děvče.

---

13. nn.). — Obyčeje tyto za doby předmojžíšské vznikly asi různým způsobem. Počali některá zvířata považovati za nečistá z přirozeného odporu, který k nim člověk cítí (na př. potkan), jiná proto, že neužitečna neb i škodliva byla lidskému zdraví, jiná pro jejich nečistotu, jiná i proto, že jim byla prokazována od pohanů božská pocta, nebo kterých vůbec v pohanské bohoslužbě bylo nějakým způsobem používáno (na př. vepř). Dravci byli považováni asi proto za nečisté, že požívají zdechlin, nebo že dávíce zvěř požívají krve (zasvěcené Hospodinu), která přechází v ně, v jejich maso. Rozhodně však z obyčeje, který rozeznával mezi čistými a nečistými zvířaty, neplyne, že by Israel byl za dob nejstarších oddán totemismu, t. j. že by byl považoval jmenovaná zvířata za své předky, za své pokrevné příbuzné. Israel jmenovaných zvířat nikdy nectil, nepožíval jejich masa ani krve, neobětoval jich, nenazýval dle nich jednotlivé kmeny, podkmeny (čeledi), rody neb jednotlivce. Proti názoru, že svého času Israel stál na stupni totemismu, svědčí zjev, že nikdy nebyla u Israelitův exogamie, t. j. domnění, že Israelitovi není dovoleno pojmouti za manželku příslušnici téhož národa nebo kmene (endogamie), ale že je povinen vzíti si za manželku příslušnici jiného národa nebo kmene. A přece právě tato exogamie je znakem totemismu. Rovněž nelze objeviti u Israelitů stopy „matriarchátu“, který nedbá krevního původu člověkova po meči (po otci, kterým byl prý původně totem, zvíře), nýbrž po přeslici (po matce). O jiných „stopách totemismu“ viz na příslušných místech níže a srv. konec poznámek k 6, 6.

Hl. 12. V. 2. Matka, která porodila chlapce, je prvních sedm dní touže měrou nečista, jako bývá za doby měsíčků dle 15, 19.

K v. 3. srv. Gn 17, 12.

V. 4. V „krvi očišťování svého“ = v nečistotě krve své (lochia rubra), od které dlužno se jí očistiti. — „Svatou“ věcí jest na př. pokrm z pokojných obětí.

V. 5. Po čtrnácti dnech bývalo snad novorozené dívce dáváno jméno (Hummelauer). — Jen stupeň nečistoty, nikoli doba byla v tomto případě stejná se sedmidenní nečistotou měsíčkův.

V. 6. Po chlapci trvalo očišťování rodičky celkem 40, po dívce však 80 dní.

V. 7. Místo: „bude se za ni modliti“ hebr.: „zjedná jí odpuštění“. Srv. 1, 4. Obět smírná nebyla podávána za dědičný hřích novorozence, na to byla ustanovena obřízka. Písmo také nepraví, že účinkem oběti bude očištění dítka, nýbrž matky. — Matce nebylo přinášeti smírnou obět za mravní vinu, kterou na se uvalila snad manželským obcováním; neboť řádné manželské obcování nepovažoval S. Z. za vnitřní hřích (jako někteří jiní národové), nýbrž jen za rituelní, t. j. obřadnou nečistotu, která však pomíjela večer po koupeli (viz níže 15, 16. n.), a proto muž nebyl povinen přinésti podobnou obět za hřích, jen žena-rodička. Hřích tedy, za který přinášela rodička obět, byl jen obřadný nedostatek, porod, který není ovšem nikterak vniterně hříšný. Bolesti porodní připomínaly zdroj, z něhož vzešly (Gn 3,16.). Obět ta však vzbuzovala v obětující živý pocit všeobecné hříšnosti. — Protože podobné názory o znečišťujícím účinku porodu (početí) nalézáme též u mnohých starověkých národů (Indů, Parsů, Řeků a Ří-

[8] Nebude-li však s to, by obětovala beránka, nechť vezme dvě hrdličky nebo dvě holoubata, jedno k celopalu a druhé k oběti za hřích; kněz bude se za ni modliti a tak bude očištěna.

Hlava 13.

A. Příznaky malomocenství a) na holé kůži (1.—28.), b) na kůži porostlé vlasy a vousem (29.—37.), c) o malomocenství nepravém (38. n.), d) o holohlavosti 40.—43.). B. Čeho jest malomocným šetřiti (44.—46.). C. O malomocenství šatu (47.—59.).

[1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi a Áronovi takto:
[2] Vyrazí-li se někomu na holé kůži nějaká neštůvka nebo bílá skvrna, tedy příznak zhoubného malomocenství, budiž přiveden k Áronovi knězi nebo ke kterémukoliv synovi jeho. [3] Ten uvida vyrážku na kůži a (shledaje), že chlupy zbělely, a že skvrna, která se zdá býti malomocenstvím, je hlubší než ostatní hladká kůže, rozhodne, by byl oddělen; je to zhoubné malomocenství.
[4] Bude-li však jasně bílá skvrna sice na kůži, ale nebude hlubší než ostatní (povrch) těla a zůstane-li původní barva chlupů nezměněna, zavře ho kněz na sedm dní. [5] Sedmého dne ho prohlédne; jestliže vyrážka nevzroste a nepoleze-li dále po kůži než před tím, opět ho zavře na sedm dní. [6] Po sedmi dnech opět ho prohlédne; bude-li skvrna temnější a nerozleze-li se po kůži, prohlásí ho čistým, neb je to (jen) vyrážka; člověk (ten) vypere šat svůj a bude čist. [7] Kdyby však potom, když byl od kněze prohledán a čistým uznán, opět se vyrážka rozmohla, budiž k němu přiveden [8] a prohlášen nečistým.
[9] Bude-li (shledáno) na někom zhoubné malomocenství, budiž přiveden ke knězi, [10] který ho prohlédne. Bude-li na kůži bílá vyrážka, bude li barva vlasů změněna a ukáže se i živé maso, [11] budiž to po-

---

manů), jakož i u národů dosud méně vzdělaných, na něž neměla bible vlivu, dlužno míti za to, že ani tento biblický zákon není nový, teprv Mojžíšem vynalezený, ani snad od jiných národů pohanských převzatý a zavedený, nýbrž obyčej považovati šestinedělku za nečistou byl mezi Israelity již dávno před Mojžíšem zakořeněn a Mojžíš řízením Božím z dobrých důvodův obyčej ten i s počtem ustálených dnů pojal do svého zákoníka. — Vznikly pak asi názory tyto za doby předmojžíšské jednak z přirozeného odporu, který působily zjevy porod provázející, jednak proto, že je manželské obcování krátce po porodu nepřístojno a že mívá pro ženu škodlivé účinky. Člověk, který byl hluboce nábožensky a vše posuzoval pod zorným úhlem náboženství, přioděl i tyto pohnutky postupem doby v roucho náboženské, a tak i hrubý muž v tuto kritickou dobu rodičky šetřil. — Rozdíl v délce nečistoty při porodu chlapce (40 dní) a děvčete (80 dní) vznikl také již asi za doby předmojžíšské a pocházel z názoru starých, že tělo ženy po porodu dívky vrací se mnohem volněji a později do původního stavu, než po porodu chlapce. (Hyppokrates.) Nesprávného názoru toho však bible nikde neschvaluje.

Hl. 13. V. 2.—43. podávají diagnosu lidského malomocenství. V. 1.—8. udává tři příznaky malomocenství: 1. vyrážku, 2. důlky na kůži a 3. zbělené chlupy (vlasy) na místech vyrážkou stižených.

V. 2. „Holá kůže“ proti kůži porostlé vlasy nebo vousy ve v. 29. nn.

V. 3. Chlupy mívají Východňané zpravidla černé.

V. 4.—8. podává případ pochybného malomocenství: jeví se příznak prvý, ne však druhý ani třetí. — Kněz podezřelého isoluje (osamotí), aby snad jiných nenakazil.

V. 9.—17. má na mysli případ, že podezřelá vyrážka se vyskytne na kůži původně zcela zdravé, a ne tedy na jizvě zbylé po vředu (v. 18.—23.) ani po spálenině (24.—28.).

V. 11. Malomocenství je v tomto případě tak vyloženo, že není třeba, by kněz nemocného dále pozoroval („zavřel“).

važováno za malomocenství zastaralé, do kůže zažrané. Kněz ho tedy
prohlásí nečistým a zavře, protože jest nečistota jeho nepochybna.
[12] Jestliže však se vyrážka provalí a rozleze po kůži, že pokryje
celé tělo od hlavy do paty, pokud (lze) okem viděti, [13] ať ho kněz pro-
hlédne a prohlásí, že je stižen vyrážkou, která neznečišťuje, poněvadž
celá (kůže) zbělela; bude tedy člověk (ten) čist.
[14] Ukáže-li se však na člověku živé maso, [15] budiž knězem pro-
hlášen za poskvrněného a zařazen mezi nečisté; neboť živé maso
prolezlé malomocenstvím působí nečistotu. [16] Nabude-li opět (vyrážka)
bílé barvy a [17] pokryje-li celého člověka, prohlédne ho kněz a usoudí,
že je čist.
[18] Udělá-li se někomu na těle, to jest na kůži vřed a zahojí-li se,
[19] na místě vředu však ukáže se bílá neb narudlá skvrna, ať je při-
veden ke knězi; [20] ten když shledá, že jest místo vyraženiny hlubší
než (povrch) ostatního masa, a chlupy že zbělely, pozná, že je ne-
čist, neboť zhoubné malomocenství vzniklo ve vředu [21] Zůstala-li však
chlupům původní barva, je-li skvrna zatemnělá a není-li hlubší než
povrch okolního masa, ať ho na sedm dní zavře; [22] jestliže potom
(skvrna) vzroste, uzná malomocenství. [23] Zůstane-li (skvrna) v původní
velikosti, je to jízva ze vředu, a člověk (ten) je čist.
[24] Jestliže na kůži (holého) těla, která byla popálena ohněm a pak
zahojena, objeví se u někoho bílá neb narudlá skvrna, [25] ať ji kněz
prohlédne; zbělí-li a bude-li hlubší než ostatní kůže, prohlásí ho ne-
čistým, neboť zhouba malomocenství vznikla v jízvě. [26] Jestli se barva
chlupů nezměnila, není-li rána hlubší než ostatní (povrch) masa, a je-li
barva vyraženiny samé zatemnělá, zavře ho na sedm dní [27] a dne sed-
mého jej prohlédne; vzroste-li vyraženina na kůži, vyhlásí ho za neči-
stého; [28] zůstala-li však bílá skvrna v původní velikosti a vybledla-li,
je to jízva (zbylá) po spálenině, a proto budiž považován za čistého;
je to zbytek spáleniny.
[29] Vyrazí-li se muži nebo ženě na hlavě neb na bradě něco jako
malomocenství, nechť je kněz prohlédne; [30] bude-li místo (vyrážky) hlubší
než (povrch) ostatního masa, a budou-li vlasy žlutavé a nad obyčej jemné,
uzná je nečistými; je to malomocenství na hlavě a na bradě. [31] Shledá-li
však, že místo vyrážky je stejně vysoké jako maso okolní, vlasy však že
nejsou černé, zavře ho na sem dní. [32] Dne sedmého jej prohlédne.
Nevzrostla-li skvrna, mají-li vlasy svou barvu a je-li místo rány stejně
vysoké s ostatním masem, [33] budiž oholen člověk ten — vyjímaje místo
vyražené — a zavřen na sedm jiných dní. [34] Shledá-li se sedmého dne,

---

V. 12. n. pojednává o nepravém malomocenství vyléčitelném.
V. 14.—17. opakuje zásady vyslovené ve v. 9.—13.
V. 16. Dle hebr. třeba též, by zmizelo i živé maso.
V. 18.—23. Příznaky malomocenství, které se objeví na jízvách po zahojených vředech. Vyrážka může býti v tomto případě i načervenalé barvy. Tytéž zásady platí o malomocenství na jiných jízvách (z poranění).
V. 21. Zavře ho, aby snad někoho nenakazil a aby ho po sedmi dnech mohl zase pozorovati. Srv. svrchu v. 4.—8.
V. 24.—28. Poučení o malomocenství, které se vyskytlo na zahojené popálenině.
V. 25. „Zbělí-li“ chlupy na popálenině, na které se utvořila nová kůže.
V. 32. „Má-li vlas svou barvu,“ t. j. „není-li na vyrážce žádných žlutě lesklých chlupů“ (hebr.).
V. 33. Oholen měl býti patrně proto, by po sedmi dnech mohlo býti lépe vyšetřeno, zdali se vyraženina rozšířila. Z téhož důvodu nesměla býti ostříhána plocha šupinatá (vyražená).

že rána zůstala jaká byla, že není hlubší než ostatní maso, prohlásí
ho za čistého; (člověk ten) vypere šat svůj a bude čist. 35 Kdyby po
prohlášení za čistého vyrážka na kůži opět se rozšířila, 36 nebude (kněz)
již vyšetřovati, zdali vlasy sežloutly; neníť pochyby, že je (člověk
ten) nečistý. 37 Jestliže však skvrna se zastaví, jsou-li vlasy černé, ať
ví, že je člověk uzdraven, a směle ať ho prohlásí za čistého.

38 Ukážou li se muži neb ženě na kůži bílé, lesklé vyraženiny, 39 ať
je kněz prohlédne; shledá-li vybledlé bílé skvrny na kůži, věz, že to
není malomocenství, nýbrž bílá vyrážka, a že je člověk (ten) čist.

40 Muž, jemuž s týla vylínaly vlasy, jest lysý, avšak čistý. 41 Vy-
línají-li mu vlasy s čela, bude míti lysinu na čele, bude však čistý.
42 Vznikne-li však na přední neb zadní lysině bílá [neb] načervenalá
skvrna, a 43 kněz to shledá, prohlásí, že se ho beze vší pochyby chytlo
malomocenství, které vzniklo na pleši.

44 Kdokoliv tedy bude poskvrněn malomocenstvím a dle rozsou-
zení knězova bude odloučen, 45 měj roucho roztržené, hlavu odkrytou,
ústa šatem zakryta, a volej, že je poskvrněný a nečistý. 46 Po všechen
čas svého malomocenství a nečistoty bude bydleti o samotě za táborem.

V. 38. n. mluví o malomocenství planém, zvaném bóhak, kterýž název se dosud u Arabův udržel. Není to nemoc ani dědičná ani nakažlivá.

V. 40.—43. vytýká rozdíl mezi hladkou lesklou lysinou, kterou by snadno mohl někdo (mylně) považovati za malomocenství.

V. 45. Nositi natržené roucho a rozpuštěné vlasy (hebr.) jsou známky smutku. Srv. 10, 6; 21, 10. — Zahaliti vousy (hebr.; Vulg. „ústa“) je rovněž známkou smutku. Mich 3, 7. Ez 24, 17. 22. — Dle hebr. má volati malomocný: „Nečistý! Nečistý!“ Tak má varovati blížící se, by se od něho nenakazili.

V. 46. Srv. Nm 5, 2. nn.; 12, 10. nn. (Mirjám); 4 Král 7, 3; 15, 5. (Azariáš). — Příčinou malomocenství jsou bacilly objevené r. 1882. Podobají se morfologicky i biologicky velmi bacillům tuberkulním. Shlukují se ve svazečky, které naplňují nemocné buňky. Dají se i uměle pěstovati. Nemoc začíná zmalátněním končetin, horečkou, poruchami v ústrojí zažívacím a nervovém. Kůže se začne zbarvovati a dostavují se jevy, dle nichž malomocenství rozdělujeme na několik druhů: Malomocenství skvrnité čili hladké (Lepra maculosa), jeví se skvrnami, které bývají s počátku barvy fialové, pak zhnědnou neb i zčernají (Lepra nigra). Jindy zpopelaví neb i zbělejí (Lepra alba). Skvrny se šíří, zaujímají veliké plochy a mění se v pukající a vředovité puchýře. Stává se, že i celé údy, zejména uši, nos, prsty odpadají (Lepra mutilans). Malomocenství nervové čili anestetické (Lepra nervorum) vrhá se nejprve na nervy a působí ztrátu chuti, čichu a zraku. Malomocenství uzlovité (Lepra tuberosa čili nodosa) začíná též skvrnami, které se však postupem času mění v uzlovité nádory, které pak změknou a z nich vytéká hnis. První skvrny se ukazují na čele nebo v obličeji, odkud se šíří po celém těle, zachvacují mnohdy všecky míznice a podrývají všecek organismus. Nemoc trvá obyčejně 9 až 18 rokův a končí zpravidla (až na některé výjimky) vysílením a smrtí. Že nemoc ta je dědičná, nebylo nikdy pochyby. Nevědělo se však najisto, je-li malomocenství nakažlivá nemoc; dnes nakažlivost možno považovati za vědecky dokázanou. Protože léku proti m. nebylo dosud nalezeno, není ani za našich časů jiných prostředků (profylaktických) než isolace (osamocení) nemocných a zejména zabrániti pohlavnímu obcování. — Subjektivní stav nemocného je hrozný, později, když nemoc pokročila, i zoufalý. — Dle názorů S. Z. je každá nemoc, zejména tedy malomocenství, trest za hřích, a v tomto názoru dlužno hledati důvod, proč bylo malomocenství považováno za obřadnou nečistotu. Žádná jiná nemoc nezobrazovala následek hříchu tak názorně jako malomocenství. Kromě toho ovšem nebyla nakažlivost malomocenství, jakož i přirozený odpor, ano i hrůza, kterou působily nečisté výměty, zde bez vlivu. Již asi před Mojžíšem byli malomocní považováni za lidi obřadně nečisté. Srv. konec poznámek k 6, 6. hl. 11, hl. 12. — Lze se domnívati, že nečistotu podobnou působila jakákoliv jiná nemoc nakažlivá, zde však v zákoníku že jest uvedena jen epidemie, která se nejčastěji vyskytovala v krajích Israelity obývaných.

[47] Objeví-li se skvrna na vlněném nebo na lněném rouchu, [48] ať
v osnově nebo v útku, nebo snad na kůži, nebo na čemkoliv, co je
vyrobeno z kůže, [49] budou-li skvrny ty bílé nebo červené, buďtež po-
važovány za malomocenství a ukázány knězi. [50] Ten prohlédne věc
a zavře ji na sedm dní; [51] dne sedmého ji opět ohledá a shledá-li,
že skvrny přibylo, je to nezhojitelné malomocenství; prohlásiž roucho
a všecko, na čem bude (skvrna ta) nalezena, za nečisté; [52] proto budiž
zničeno ohněm. [53] Shledá-li však, že skvrny nepřirostlo, [54] dá látku, na
níž jest, vyprati, a zavře ji na nových sedm dní. [55] Uzří-li, že sice
skvrna nevzrostla, přece však původní podoba (roucha) se nevrátila,
považuj věc za nečistou a znič ji ohněm, poněvadž malomocenství vežralo
se do povrchu nebo do celého roucha. [56] Vybledne-li místo skvrny po
vyprání roucha, odtrhne ji a od celku oddělí. [57] Ukáže-li se později
(skvrna) na místech, která byla dříve čista, je to malomocenství přelétavé
[a stěhovavé]; (věc) budiž ohněm zmařena. [58] Zmizí-li (skvrna po vy-
prání), budiž i co jest neporušeno vypráno po druhé, a bude to čisto.
[59] To je zákon o malomocenství na vlněném nebo lněném rouchu,
na osnově a na útku, na jakékoliv kožené věci, kterak ji považovati
za čistou nebo nečistou.

Hlava 14.

Obřad, kterým se malomocný očišťuje (v 1.—20.). Uleva pro chudého (21.—32.). O malomocenství domů (33.—53.). Závěr všeho zákonodárství o malomocenství (54.—57.).

[1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi:
[2] Malomocný budiž očišťován tímto obřadem:
Budiž přiveden ke knězi. [3] Ten vyjde z tábora a shledá-li, že
je malomocenství vyhojeno, [4] rozkáže tomu, jenž dává se očišťovati,
by obětoval za sebe dva živé vrabce, které je dovoleno jísti, cedrové

V. 47. nn. „Malomocenství oděvní“ byla asi plíseň, která se objevila na šatu, když byl dlouho ve vlhké místnosti, nejsa ani nošen ani jinak větrán. Vlhký šat pomáhal vzniku nemocí u člověka, což byl jeden důvod, proč bylo roucho také považováno za nečisté. Kromě toho lze tu viděti obdobu (podobnost) s malomocenstvím (skvrnami) lidského těla.

V. 48. Místo „v osnově nebo v útku“ dlužno mysliti na dvojí způsob tkaní roucha, snad na „tkaninu“ a „plsť“, nebo pod.

V. 49. Místo „bílé“ lépe s hebr. „zelenavé“.

V. 55. Uzří-li, „po vyprání roucha“ (hebr.), že skvrna nevzrostla..., tedy když uplynulo sedm dnů. — Místo „do povrchu neb do celého roucha“ dle hebr.: „do líce nebo do rubu“.

V. 57. Místo „malomocenství přelétavé“ hebr.: „malomocenství nově vzniklé“. — Spáliti dlužno dle hebr. jen části nakažené, nikoli celý kus látky neb celý šat!

V. 59. je závěrek k v. 47.—56. — Místo „na osnově i útku“ viz v. 48.

Hl. 14. V. 2b—8. podává obřady dne prvého a nastávajících pěti dnů.

V. 2. Malomocný, který se domníval, že příznaky nemoci zmizely, měl býti přiveden, t. j. měl knězi dáti věc oznámiti a dostaviti se ke vchodu do tábora. Srv. Mt 8, 4; Lk 5, 14.

V. 4. hebr. lépe: „rozkáže, by pro toho, který se očišťuje, byly přineseni dva živí čistí ptáci“. — O červci viz Ex 25, 4; o yzopu Ex 12, 22. — Bylo třeba kropáče. K tomu vzali na rukojeť cedrové dřívko, na kropidlo yzop a nití připevnili kropidlo k rukojeti, případně jí svázali několik větviček yzopu. Užito dřeva cedrového, které nehnije, na znamení, že také tělo člověka, který se očišťuje, nemá nic hnilobného; červcové niti na znamení, že se vrátila živá červená barva do těla nemocného, a vonného yzopu na znamení, že vzdálen jest puch. (Bonfrère.) — Podobného kropáče užívali při očišťování, když se někdo znečistil dotykem mrtvoly. (Nm 19, 6.)

dřívko, červcovou nit a yzop. [5] Jednoho z vrabců přikáže mu zabíti
v hliněné nádobě nad živou vodou; [6] druhého pak živého, s cedrovým
dřívkem, s červcem a yzopem omočí v krvi vrabce zabitého, [7] a toho,
kdo se očišťuje, jí sedmkrát pokropí, aby byl zákonitě očištěn; pak
pustí živého vrabce, aby odletěl do polí. [8] Člověk (ten) vypere svůj
šat, oholí všecky chlupy (svého) těla a okoupe se. Tak jsa očištěn
smí vstoupiti do tábora, ale sedm dní zůstane mimo svůj stan. [9] Dne
sedmého oholí vlasy [na hlavě], vous, obočí i chlupy po všem těle.
Pak zase vypere svůj šat a vykoupe se. Osmého dne [10] vezme dva
bezvadné beránky, roční ovci bez poskvrny, tři desetiny efy jemné
mouky zadělané olejem k (suché) oběti, a kromě toho jednu mírku
oleje.

[11] Očišťující kněz postaví člověka (toho) a všecky jmenované věci
u vchodu do stánku zjevení před Hospodina, [12] vezme jednoho beránka
a přinese jej i s mírkou oleje v obět z pokuty. Když to vše před Ho-
spodinem pozvedne, [13] zabije beránka (na místě), kde bývají usmrcovány
oběti za hřích a celopaly, to jest na místě posvátném. Neboť jako obět
za hřích, tak obět z pokuty přísluší knězi; je svatosvatá. [14] Kněz vezma
z krve oběti, která podána byla z pokuty, potře (jí) boltec pravého
ucha toho, kdo se očišťuje, jakož i palce pravé ruky a nohy; [15] z mírky
oleje naleje si na levou ruku, [16] omočí v něm svůj pravý prst a bude
sedmkrát kropiti (jím) před Hospodinem. [17] Olejem zbylým v levé
ruce potře boltec pravého ucha tomu, kdo se dává očišťovati, palec
pravé ruky a nohy nad krví vzatou z oběti za pokutu; (ostatek vyleje)
[18] mu na hlavu. [19] Kněz bude se za něho modliti před Hospodinem,

---

V. [5]. Krev z usmrceného (ne obětovaného!) čistého ptáka (nemusil to býti zrovna vrabec!) nechávali vykapati do nádoby naplněné pramenitou vodou, aby bylo tekutiny ke kropení více, než kdyby se bylo kropilo jen pouhou krví. (Bonfrère.)

V. [6]. Namočí tedy živého ptáka a kropáč v krvi usmrceného ptáka smíšené s vodou.

V. [7]. Tohoto živého, na svobodu propuštěného ptáka lze srovnati s kozlem propustným, který byl podobně, jsa zatížen hříchy národa, propouštěn na poušti na svobodu. Srv. hl. 16.

V. [8]. Podobnému obřadu očistnému měl se podrobiti, kdo se znečistil chamotokem (15, 13. n. 28. n.).

V. [9]. podává obřady dne sedmého, v. 10.—32. oběti a obřady dne osmého.

V. [10]. O efě viz Ex 29, 40. — „Mírka“ = hebr. „log“, slovo to, které se vyskytuje jen v této hl.; dle rabínův obsahoval $1/_{12}$ hinu (Ex 29, 40.), tedy 0·50 litru.

V. [12]. Jako zde vyhojený z malomocenství přináší obět za pokutu, tak dle v. 19. obět za hřích, tedy oba druhy smírných obětí. Činí tak proto, by mohl, až bude usmířen, obětovati celopal (19. n.). Z povinnosti, přinésti tyto oběti, nešlo nutně, že by čištěnec měl na svědomí hřích, za který byl stížen malomocenstvím, nicméně budila v něm pocit a vědomí hříšnosti lidské vůbec. „Hřích“ tu neznamená vniternou vinu, nýbrž malomocenství, které považovali za trest hříchu. — O „pozvedání“ oběti před Hospodinem viz Ex 29, 24.

V. [13]. Celopaly bývaly usmrcovány na severní straně oltáře pro zápalné oběti. Tamtéž usmrcovány byly i oběti za hřích (1, 11; 6, 25; 7, 2.). Připomíná se tu, že obět za pokutu, kterou přináší čištěnec, přísluší knězi jako každá obět za hřích, že je svatosvatá a proto že dlužno ji usmrtiti v nádvoří svatyně, asi proto, by nebylo žádné pochybnosti, zdali obět člověka, který byl do nedávna malomocný, dlužno usmrtiti na posvátném místě, či mimo toto místo, jak se snad při podobné očistě dálo za dob předmojžíšských.

V. [14]. Obřad tento asi znamenal, že se nyní čištěnec znova zasvěcuje službě Boží, že chce ochotně rozkazů Božích poslouchati, v nich choditi a dle jednati. Srv. podobný obřad s krví berana svěcení. (Ex 29, 20; Lv 8, 23.)

V. [19]. Místo „bude se modliti“ hebr.: „zjedná odpuštění“. — V obět za hřích podal roční ovci, jmenovanou ve v. 10. — Hebr. dokládá: „kněz zjednej

podá obět za hřích, pak usmrtí celopal a [20] vloží jej na oltář s jeho
přídavky. Tak bude člověk zákonitě očištěn.
[21] Je-li (čištěnec) chudý a nemůže-li zmoci se na to, co bylo
řečeno, nechť vezme k oběti za pokutu beránka, aby se zaň kněz
modlil, desetinu jemné mouky zadělané olejem k oběti suché, mírku
oleje a [22] dvě hrdličky nebo dvě holoubata, z nichž jedno budiž obětí
za hřích a druhé celopalem; [23] přinese to osmého dne svého očišťo-
vání knězi ke vchodu do stánku zjevení před Hospodina. [24] Kněz vezme
beránka (určeného) k oběti z pokuty a mírku oleje, pozdvihne to zá-
roveň, [25] pak usmrtí beránka, potře jeho krví boltec pravého ucha tomu,
kdo se dává očišťovati, jakož i palce pravé ruky a nohy; [26] naleje si
něco oleje do levé ruky, [27] omočí v něm prst pravé ruky, sedmkrát
(jím) pokropí před Hospodinem, [28] a potře (jím) boltec pravého ucha
tomu, kdo se očišťuje, jakož i palce pravé ruky a nohy na místě, kde
jest krev vzatá z oběti za pokutu; [29] ostatek oleje, který má v levé
ruce, vylije na hlavu očištěného, aby mu smířil Hospodina. [30] Potom
přinese hrdličku neb holoubě, [31] jedno v obět za hřích a druhé v ce-
lopal s jeho přídavky.
[32] To jest obět malomocného, který nemůže opatřiti všeho, čeho
třeba k jeho očištění.
[33] Hospodin mluvil k Mojžíšovi a Áronovi:
[34] Až vejdete do země Kananejské, kterou vám dám v majetek,
objeví-li se na domě zhouba malomocenství, [35] půjde majitel domu to
oznámit knězi a řekne: Zdá se mi, že je zhouba malomocenství na
mém domě. [36] Kněz rozkáže vynésti všecky věci z domu, než do něho
vkročí a než bude vyšetřovati, je-li malomocný, aby se vše, co je
v domě, nestalo nečistým. Potom vejde, aby vyšetřil malomocenství
domu. [37] Uzří-li na jeho stěnách jako důlky škaredě bílé neb červené,
a nižší než jest ostatní povrch (stěny), [38] vyjde ze dveří domu a hned
jej zavře na sedm dní. [39] Sedmého dne se vrátí a vyšetří jej; shledá-li,
že se malomocenství rozmohlo, [40] dá vybourati kameny, na nichž jest
[malomocenství], a hoditi je za město na nečisté místo, [41] dá dům ten
uvnitř kolem dokola oškrabati a oškrabaný prach vysypati za městem
na nečisté místo; [42] na místo vyňatých kamenů dá zasaditi jiné, a jinou
hlinou dá dům vymazati. [43] Jestliže však potom, když byly kameny

---

(obětí za hřích) očištění z nečistoty". — V celopal podal kněz druhého beránka, o němž v. 10.

V. [20]. „Přídavky" = minchu = obět suchou.

V. [21]. „Co bylo řečeno" ve v. 10. O podobné úlevě pro chudého viz 5, 7.—13. — Místo beránka k celopalu dovoleno chudému dáti jen holoubě neb hrdličku, a rovněž tak místo roční ovce v obět za hřích; místo tří desetin mouky k oběti suché stačí chudému podati jen jednu desetinu. Zůstává jen beránek v obět za zpronevěru a log oleje pro očištění bohatého i chudého. Z množství obětí a ze složitých obřadů lze souditi, za jak velikou nečistotu bylo považováno malomocenství.

V. [28]. Kněz pomazává olejem jmenované údy tu, kde ještě z oběti za zpronevěru lpěla krev, kterou byl před tím táž místa mazal.

V. [31]. O „přídavcích" k celopalu srv. v. 20.

V. [32]. je závěrkem k v. 21.—31.

V. [34]. Místo: „Objeví-li se zhouba malomocenství", hebr: „Způsobím-li v některém domě zhoubu malomocenství".

K v. [36]. srv. Gn 24, 31; Sof 3, 15; Ž 79, 10. — Prohlásil-li kněz dům nečistým, byly všecky předměty v něm se nacházející rovněž nečisty.

V. [37]. Místo „bílé" hebr. „zelenavé".

V. [41]. „Oškrabaný prach" = omítka, hliněný povlak.

vybourány, prach oškrabán a jinou hlinou vymazáno, 44 kněz vejde
a uzří, že se malomocenství vrátilo, stěny že jsou pokropeny skvrnami,
je to malomocenství nezničitelné a dům jest nečistý; 45 hned jej zboří
a kamení z něho i dříví a všecek prach vyhodí za město na nečisté
místo.
46 Kdo vkročí do domu, když byl zavřen, bude nečistý až do
večera; 47 kdo by v něm spal neb něco jedl, ať vypere svůj šat.
48 Uzří-li však kněz vejda do domu, který byl nově vymazán, že
malomocenství [v něm] se nerozšířilo, prohlásí jej za čistý, poněvadž
je zbaven zhouby. 49 K jeho očištění vezme dva vrabce, cedrové
dřívko, červec a yzop; 50 zabije jednoho vrabce v hliněné nádobě nad
živou vodou, 51 vezme cedrové dřívko, yzop, červec a živého vrabce,
omočí to všecko v krvi vrabce zabitého, jakož i v živé vodě a dům
sedmkrát pokropí. 52 Tak jej očistí krví vrabce, živou vodou, živým
vrabcem, cedrovým dřívkem, yzopem a červcem. 53 Když pak pustí
vrabce, aby volně odletěl do polí, pomodlí se za dům, a bude zákonitě
očištěn.
54 To jsou zákony o všelikém malomocenství a o strupech, 55 o malo-
mocenství na šatech a na domech, 56 o důlečkách, o vyrážejících ne-
štůvkách, o bílých skvrnách, o měňavých barvách v rozmanitých po-
dobách, 57 aby bylo poznati, kdy jest něco čisto a kdy nečisto.

Hlava 15.

O chorobném chamotoku (1.—15.), o normálním chamotoku (16—18.), o měsíčkách (19.—24.), o krvotoku mimo měsíčky (25—30.), závěrek zákona (31.—33.).

1 Hospodin mluvil k Mojžíšovi a Áronovi takto: 2 Mluvte k synům
Israelovým a rcete jim:
Muž, trpící chamotokem, bude nečistý.
3 Že je tímto neduhem stížen, pozná se z toho, když ošklivá te-
kutina každou chvilku uvízne mu na těle a ssedne se.
4 Každé lůžko, na kterém bude spáti, bude nečisté, a všecko, nač
si sedne. 5 Kdo se dotkne jeho lůžka, vypere svůj šat, sám se okoupe
a bude nečistým až do večera. 6 Sedne-li si někdo na místo, kde on

---

V. 46. n. mluví o vkročení do domu z „malomocenství“ podezřelého a proto na rozkaz kněze uzavřeného, o spaní a jídle v něm. Srv. v. 38. 42.

V. 48.—53. jedná o zproštění nečistoty domu, který nejeví dalších příznaků „malomocenství zdiva“. Srv. v. 39. 44. — K tomuto obřadu srovnej obřad vylíčený shora ve v. 4. nn. — Co vlastně bylo toto malomocenství ve zdivu, nelze na jisto říci. Buď houba, neb nějaké lišejníky; nejblíže jsou však pravdě, kdo se domnívají, že tu jde o salnytrové rozežírání zdi, proti němuž nezbývá někdy jiné pomoci, nežli zeď rozbořiti, a které aspoň poněkud se podobá vyrážce malomocenství lidského. Příbytek se stěnami tímto zlem stíženými jest nezdravý, přináší nemoci, proto tím snáze lze si vysvětliti, že zjevy na stěnách podobné zjevům nečistého malomocenství byly rovněž považovány za nečistotu a že podobným obřadem byly obě nečistoty odstraňovány. Obyčej je zajisté původu předmojžíšského a pochází z doby, kdy Israelité v Egyptě (aspoň částečně) sídlili v domech. Mojžíš z dobrých důvodů uzákoňuje obyčej ten a ukládá jej Israelitům zachovávati, až budou míti v Palestině zase pevné příbytky.

Hl. 15. V. 1. Proč mluví Hospodin též k Áronovi viz pozn. k 11, 1.

V. 3. v hebr. zní: „V tom tkví jeho nečistota, že buď jeho přirození vyměšuje sliz nebo výron semene zadržuje...“ Tato nečistota pochází tedy ze dvou různých nemocí, z nichž jednu nyní jmenujeme spermatorrhoea, kterou uvádí též Vulg., a druhou (opak prvé), která nyní sluje blenorrhoea čili gonorrhoea urethrae, a o které se Vulg. nezmiňuje.

seděl, vypere svůj šat, vykoupe se a bude nečistý až do večera. [7] Kdo
se dotkne jeho těla, vypere svůj šat, sám se okoupe a bude nečistý
až do večera. [8] Padne-li slina takového člověka na někoho čistého, vy-
pere (tento) svůj šat, okoupe se a bude nečistý až do večera. [9] Sedlo,
na kterém seděl, bude nečisté; [10] vůbec všecko, cokoliv bude pod tím,
kdo chamotokem trpí, bude nečisté až do večera. Kdyby někdo něco
z toho nesl, opere svůj šat, sám se okoupe a bude nečistý až do ve-
čera. [11] Koho se dotkne takový člověk neumytýma rukama, ať vypere
svůj šat, okoupe se a bude nečistý až do večera. [12] Hliněná nádoba,
které se dotkne, budiž rozbita; nádoba pak dřevěná budiž vodou vy-
pláchnuta.

[13] Uzdraví-li se, kdo trpí takovou nemocí, bude počítati sedm dní
po svém uzdravení, vypere svůj šat, vykoupe se v živé vodě a tak
bude čist. [14] Dne osmého vezme dvě hrdličky nebo dvě holoubata,
dostaví se před Hospodina ke vchodu do stánku zjevení a dá je knězi.
[15] Ten podá jedno v obět za hřích a druhé v celopal, bude se za
něho před Hospodinem modliti, a tak bude očištěn od svého chamotoku.

[16] Muž, z něhož vyjde símě, celý se okoupe a bude nečistý až
do večera. [17] Roucho i kůži, které se (símě) dotkne, ve vodě vypere
a bude (obé) nečisté až do večera. [18] Žena, se kterou obcoval, vy-
koupe se a bude nečistá až do večera.

[19] Žena trpící v době pravidelných měsíčků krvotokem, budiž
oddělena po sedm dní. [20] Každý, kdo se jí dotkne, bude nečistý až
do večera; [21] také všecko, na čem bude za doby své odloučenosti spáti
nebo seděti, bude nečisté. [22] Kdo se dotkne jejího lože, ať vypere svůj
šat a vykoupe se; bude nečistý až do večera. [23] Kdo se dotkne
jakékoli věci, na které [ona] seděla, opere své roucho a sám se okoupe;

V. [10]. dle hebr.: „Každý, kdo se dotkne něčeho, co jest pod ním bude nečistý až do večera; a kdo ponese něco takového...“

V. [11]. stanoví nečistotu pro případ, že by se chamotoký dotkl jiného, kdežto v. 7. stanovil nečistotu, když se někdo dotkl chamotokého.

K v. [12]. srv. 6, 28. (21); 11, 33. 35.

K v. [13]. srv. 14, 5.

V. [15]. K oběti za hřích srv. 12, 6; 14, 19. — Pohané starého východu zabředli tak hluboko, že i plodivou sílu v člověku a údy, které jsou jejím sídlem, zbožňovali, nebo že chrámovou prostituci za bohoctu považovali. Aby Israelité tím více byli chráněni od podobných názorů, prohlásil zákon Mojžíšův úkony stydkých údů za znečišťující a z účasti na bohoslužbě vylučující. Možná ovšem, že i tyto názory byly u Israelitů zakořeněny před Mojžíšem. Vznikly asi z důvodů zdravotních a estetických, kterým byl dán později podklad náboženský. Srv. svrchu hl. 11. 12. Nikde nenalézáme ve S. Z. zmínky, jako by se Israelité byli domnívali, že celý obor pohlavního života je pod zvláštní mocí zlých duchů, a proto že pohlavní úkony znečišťují!

V. [16 n.] má na zřeteli jakýkoli výron semene, buď bezděčný (ve spánku Dt 23, 10. n.), buď úmyslný (samoprzeň).

V. [18]. jedná o pohlavním obcování ať manželském nebo nemanželském. Hebr. výslovně poznamenává, že muž i žena jsou nečisti, že jest jim oběma okoupati se, a že nečistota trvá až do večera. Srv. Ex 19, 15; 1. Král 21, 5. n; 2. Král 11, 4. Též Indové, Řekové, Římané, Mineové a jiní starověcí národové se domnívali, že výron semene znečišťuje. U Israelitů je to vysvětliti obdobně jako pozn. k v. 15.

V. [19]. Ač doba měsíčků trvá jen 3 neb 4 dny, za nečistotu vzato sedm dní, aby nebylo pochybnosti.

V. [23]. Dle hebr : kdo se dotkne věci, která ležela na lůžku neb na sedadle, jehož krvotoká použila, bude nečistý do večera, není však povinen práti roucho ani se koupati.

bude nečistý až do večera. [24] Kdyby u ní muž v době měsíčků ležel,
bude nečistý sedm dní; také každé lože, na němž (muž ten) bude
spáti, bude nečisté.
[25] Žena, která mimo dobu měsíčků trpí delší čas krvotokem, nebo
ta, které po měsíční ženské nemoci nepřestane krev téci, bude nečistá,
pokud neduh potrvá, jako za doby měsíčků. [26] Každé lůžko, na němž
bude spáti, a každá věc, na kterou sedne, budou nečisté. [27] Kdo se
těchto věcí dotkne, ať vypere svůj šat a sám se okoupe; bude nečistý
až do večera. [28] Zastaví-li se krev, a přestane téci, nechať počítá sedm
dní od svého uzdravení; [29] osmého dne přinese za sebe knězi ke vchodu
do stánku zjevení dvě hrdličky nebo dvě holoubata; [30] kněz podá
jedno v obět za hřích, druhé v celopal a modliti se bude za ni pro
její nečistý krvotok před Hospodinem.
[31] Tak učte syny Israelovy, by se chránili poskvrnění a neze-
mřeli ve svých nečistotách, kdyby poskvrnili můj stánek, který jest
mezi nimi.
[32] To jsou zákony o muži, jenž trpí chamotokem a poskvrňuje
se výronem semene, [33] o ženě, která žije za doby měsíčků v odlouče-
nosti, nebo je stížena trvalým krvotokem, a o muži, který by u ní ležel.

Výroční den smíru. (16, 1.—34.)

Přípravy na den smíru (1.—10.). Obřady toho dne konané (11.—28.). O výročním slavení toho svátku (29.—34.).

Hlava 16. — [1] Po smrti dvou Áronových synů, kteří přinesli
nepravý oheň a (proto) byli usmrceni, Hospodin mluvil k Mojžíšovi
[2] a nařídil mu toto:
Rci Áronovi, bratru svému, by nevcházel každého času do sva-
tyně, která je za oponou před slitovnicí, kterou přikryta jest archa, aby
neumřel — neboť v oblace nad slitovnicí se ukazuji; — [3] (ať nevchází),
dokud neučiní takto: Přivede býčka na obět za hřích a berana na

---

V. [24]. Na vědomé obcování se ženou za doby měsíčků stanoven přísný trest 20, 18; srv. 18, 19. Zde jde patrně o případ, že muž neví o stavu ženy. — Podobné předpisy o době měsíčků měli i jiní starověcí národové, na př. Indové, Parsové, staří Arabové. Vznikly asi již za doby předmojžíšské z důvodů lidové estetiky a lidového zdravotnictví (hygieny), a byl jim dán podklad náboženský. Z důvodů národně-výchovných podržel a uzákonil Mojžíš tento obyčej, který před ním již byl u Israelitů všeobecně rozšířen. Kromě důvodův uvedených svrchu k v. 15. učinil tak asi proto, by čelil pověrám u jiných národů, kteří užívali čmíry (Arabové jí užívají dosud) k účelům pověrčivým.

K v. [25]. srv. v. 19.—24.

K v. [25]—[30]. srv. pozn. k v. 15.

V. [31]. Svatostánek poskvrnil by ten, kdo jsa nečistý do něho by vstoupil neb účastnil se obětí v něm Hospodinu přinesených.

V. [32]. O stíženém chamotokem srv. v. 2.—15; o poskvrnění semenem v. 16.—18.

V. [33]. se týká 1. v. 19.—24. (měsíčky), 2. v. 25.—30. (krvotok) a 3. v. 24. n.

Hl. 16. V. [1]. navazuje na příběh vypravovaný v hl. 10.

V. [2]—[28]. má oznámiti Mojžíš jen Áronovi, protože jde o věci, které se týkají jen Áronovců; v. 29. nn. však se týká již všech Israelitů. — Den smíření byl oznámen již Ex 30, 10. Zmínku o něm činí též Lv. 23, 26.—32; 25, 9; Nm 29, 7. — Do velesvatyně, kde Bůh přítomnost svou projevuje mrakem, smí velekněz vstoupiti z pravidla jen v den smíru, a to po náležité přípravě. O mraku tom srv. Ex 13, 21; 19, 9. 16; 24, 15. n.; 33, 9. n.; 34, 5; 40, 32. nn.

V. [3]. Býček bude přinesen za hřích velekněze a jeho rodiny. Srv. 4, 3. nn.

celopal. 4 Nechať se obleče ve lněnou řízu, přikryje rozkrok lněnými spodky, opáše se lněným pásem a dá si na hlavu lněnou čepici; toť jsou posvátná roucha. Ta všecka, až se umyje, obleče. 5 Ode vší obce synův Israelových přijme dva kozly na obět za hřích a jednoho berana na celopal. 6 Obětovati bude (nejprve) býčka a pomodlí se za sebe i za svůj dům. 7 Pak postaví (ony) dva kozly před Hospodina u vchodu do stánku zjevení 8 a losem určí, který z nich má připadnouti Hospodinu a který má býti propuštěn. 9 Na kterého padne los „Hospodinu“, toho podá v obět za hřích; 10 kterého však určí los za kozla propustného, toho postaví živého před Hospodina, aby nad ním vykonal modlitbu a poslal jej na poušť.

11 [Když všecky věci řádně připraví,] přivede býčka, modliti se bude za sebe a za svůj dům, a usmrtí jej. 12 Pak vezme kadidelnici, naplní ji uhlím s oltáře, nabere do rukou kadidla složeného z vonidel, vejde za oponu do (vele)svatyně 13 a vloží na oheň vonidla, by oblak

---

V. 4. Protože byl den smíru dnem kajícím, oblékl se velekněz k obřadům smírným jen v roucho prostého kněze, nikoli v roucha veleknězská.

V. 5. Kozel za hřích lidu byl obětován též, když Áronovci nastupovali svůj úřad 9, 3.

V. 6.—10. podává stručný přehled obřadů se třemi zvířaty podanými v obět za hřích; podrobněji popisují je v. 11.—22. a dodatky k nim podává v. 26.—28.

V. 6. stručně podává, co podrobněji popisuje v. 11.—14. — Místo „pomodlí se“ hebr. „zjedná smíření sobě i domu svému“.

V. 8. Áron měl na jeden los patrně napsati „Pro Hospodina“, a na druhý „Pro ‘Azá’zéla“. Kozel, na něhož padl los „Pro Hospodina“, měl býti Hospodinu skutečně obětován. S kozlem však, na něhož padl los „Pro Azazela“, měl býti vykonán obřad, který je níže popsán. Z hebr. je patrno, že slovo Azazel dlužno bráti osobně, že je to jméno zlého ducha, o němž myslili, že sídlí v poušti, (Srv. Is 13, 21; Tob 8, 3; Mt 12, 43; Lk 11, 24.) Hříchy národa israelského byly takořka do kozla druhého vtěleny, že byl ztělesněným hříchem, a proto byl vrácen tomu, jenž jest původcem hříchu, ďáblovi. Kozel ten nebyl podán ďáblovi v obět, zakazovalť zákon podobné bytosti ctíti (Lv 17, 7.); proto bylo s ním rituelně zcela jinak naloženo nežli s prvním kozlem, skutečně obětovaným Hospodinu. Odevzdáním druhého kozla zatíženého hříchy Azazelovi nejen že mu nebyla žádná bohopocta vzdávána, nýbrž bylo symbolicky naznačeno, že Israel s Azazelem a s jeho dílem nechce míti nic společného. Slovo Azazel možno považovati za složeninu z „‘az“ = silný a „’ázél“ = odcházející, tedy „Mocný, jenž odchází, se vzdaluje“. (König.) Jiní jinak. Vulg. má za to, že azazel je jméno samého kozla, že se skládá z ‘éz = koza, kozel a z tvaru slovesa ‘ázal = odešel, byl odveden, propuštěn, a překládá slovo azazel: caper emissarius = kozel, který má býti propuštěn, k. propuštění, k. propustný. (Rabíni se domnívali, že ‘Aza’zél je jméno místní, znamenající horu nedaleko Sinaje, na kterou býval kozel jmenovaný za pobytu Israelitů na poušti voděn a s ní svrhován.)

K v. 9. srv. v. 15. n.

V. 10. Dle hebr. má Áron kozla, na něhož padne los „Pro Azazela“, postaviti živého před Hospodina, vykonati nad ním smír a poslati ho na poušť Azazelovi. Hummelauer se domnívá, že i zde Mojžíš přizpůsobil novému řádu bohoslužebnému nějaký obřad, který byl již před tím u Israelitů v obyčeji.

V. 11. Jde tu o býčka, který dle v. 3. měl býti podán v obět za hřích Áronovců. — Místo „bude se modliti“ hebr. „zjedná smír“.

V. 12. O kadidelnici srv. 10, 1; Ex 25, 38. — Uhlí vezme s oltáře pro zápalné oběti, na němž udržován stále oheň. (6, 9. nn.) — „Do rukou“ = mnoholi se vejde do jeho obou hrstí (hebr.). — Z jakých vonidel posvátné kuřidlo mělo býti složeno viz Ex 30, 34.—38.

V. 13. Velekněz vstupuje po prvé do velesvatyně, aby tam na řeřavé uhlí, doutnající v kadidelnici, (nikoliv na oltář kadidlový), položil kadidlo. — „Zákon“ = desatero napsané na dvou kamenných deskách a uložené v arše. — K „nezemře“ srv. v. 2.

dýmu z nich (vycházející) zahalil slitovnici, která jest nad zákonem;
tak nezemře. [14] Z krve býčka vezme a sedmkrát bude kropiti prstem
proti východní straně slitovnice. [15] Potom zabije kozla (určeného) za
hříchy lidu, zanese jeho krev dovnitř za oponu, jako je přikázáno
o krvi býčka, a bude jí kropiti naproti slitovnici. [16] Tak očistí svatyni
ode všech přestupkův a všech hříchů, kterými ji synové Israelovi zne-
čistili. Týž obřad vykoná ve stánku zjevení, který stojí mezi nimi, pro-
střed jejich znečištěných bydlišť. [17] Nikdo ať není ve stánku, když
velekněz vchází do svatyně, aby se modlil za sebe, za svůj dům a za
všecku obec israelskou, dokud nevyjde. [18] Pak vyjde (a přistoupí)
k oltáři, jenž je před Hospodinem, bude se za sebe modliti, nabere
krev býčka i kozla, bude (ji) líti na rohy kolem dokola [19] a sedmkrát
prstem kropiti; tak jej očistí od nečistot synův Israelových a posvětí jej.
[20] Až (tak) vyčistí svatyni, stánek a oltář, ať přivede živého kozla;
[21] vloží mu obě ruce na hlavu, bude vyznávati všecky nepravosti synův
Israelových, všechny viny i hříchy jejich, zakleje mu je do hlavy a dá
jej ustanoveným člověkem vyvésti na poušť. [22] Tak zanese kozel všecky
jejich nepravosti do pustin a tam bude puštěn na svobodu. [23] Áron
pak vrátí se do stánku zjevení, svleče roucho, které byl prve oblékl,
když vcházel do svatyně, a nechá je tam. [24] Potom se na posvátném
místě okoupe a obleče se ve svá roucha, vyjde, bude obětovati celopal
svůj i všeho národa, bude se modliti za sebe i za lid [25] a spálí na
oltáři tuk, který jest podán v obět za hřích. [26] Ten, kdo pustil pro-
pustného kozla, vypere svůj šat, okoupe se ve vodě, a tak smí vejíti
do tábora. [27] Býčka a kozla, kteří byli podáni v obět za hřích a jejichž
krev byla zanesena do svatyně, aby byla vykonána očista, vynesou za
tábor a zničí ohněm jejich kůže, maso i lejno; [28] každý, kdo je bude
páliti, vypere svůj šat a okoupe se ve vodě; tak smí vejíti do tábora.
[29] Toto budiž vám věčně platným zákonem: Sedmého měsíce,

V. [14]. Velekněz vstupuje po druhé do velesvatyně.

V. [15]. Velekněz vstupuje po třetí do velesvatyně. — Kozel za hříchy lidu je týž, na nějž padl los „Pro Hospodina". — Dle hebr. má v obou případech pokropiti krví slitovnici a sedmkrát jí stříknouti před slitovnicí na zemi.

V. [16]. „Přestupky a hříchy" jsou popředně poklesky rituelní, ale též mravní viny; Israelité hřešíce poskvrňují stánek Boží zbudovaný ve středu jejich stanů. — Místo „znečištěných bydlišť" hebr. „uprostřed jejich nečistot". — Podobný obřad, jaký vykonal velekněz ve velesvatyni, bylo mu vykonati i v jiných částech svatyně.

V. [17]. Místo „aby se modlil" hebr. „aby vykonal smíření".

V. [18]. „Vyjde" z velesvatyně a přistoupí k „oltáři" kadidlovému. Podobný obřad konal též u oltáře pro zápalné oběti v nádvoří.

V. [21]. O vzkládání rukou viz 1, 4.

V. [22]. Srv. podobný obřad se živým ptákem na svobodu puštěným 14, 7.

V. [23]. Áron se vrátí od vchodu do nádvoří, kde kozla pro Azazela odevzdal muži určenému, by jej vyvedl na poušť a tak aby byly všecky hříchy z tábora Israelitův odstraněny.

V. [24]. Okoupe se, protože byl dotykem kozla „pro Azazela" znečištěn. — Obleče se v roucha velekněžská. — „Celopal svůj" = beran; srv. v. 3. — „Celopal národa" = beran druhý; srv. v. 5.

K v. [25]. srv. Lv 4, 8.—10. 19. — Tuk ten položí na celopal. Srv. 9, 14; 6, 12; 3, 5.

V. [26]. Hebr. „Ten, kdo zahnal kozla určeného pro Azazela..."

K v. [27]. srv. 6, 30.

V. [29]. Sedmého měsíce dle roku bohoslužebného, který počínal měsícem abíb, později zvaným nisan. Byl tedy slaven den smíru v měsíci tišrí (druhá

desátého dne toho měsíce budete se umrtvovati, žádné práce nebudete
konati, ani domorodec ani cizinec, který jest u vás hostem. [30] Toho
dne bude (vykonáno) vaše smíření a očištění ode všech vašich hříchů;
před Hospodinem budete očištěni. [31] Bude to den odpočinku a umrtvo-
vati budete se dle ustanovení věčně platného. [32] Kněz, který jest po-
mazán a jehož ruce jsou posvěceny, by na místě svého otce konal
kněžský úřad, bude konati smírné obřady; obleče se v roucho lněné,
v roucha posvátná, [33] a očistí (vele)svatyni, stánek zjevení, oltář, jakož
i kněze a všecek lid. [34] To vám tedy budiž věčně platným ustano-
vením — modliti se za syny Israelovy i za všecky jejich hříchy jednou
v roce.

Áron učinil dle rozkazu Hospodinova daného Mojžíšovi.

O zákonitém usmrcování zvířat (17, 1.—16.).

Usmrcovati oběti dlužno u vchodu do svatostánku (1.—6.). Neobětovati ďáblům (v. 7.). Celopaly mohou býti obětovány jediné Hospodinu (8. n.). Krev není dovoleno jísti (10.—12.). Kdy mají krev vylíti na zem (13. n.). O poživání masa ze zvířete, jež není zákonitě usmrceno (15. n.).

Hlava 17. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi takto: [2] Rci Áro-
novi, jeho synům a všem synům Israelovým: Hospodin toto vám při-
kazuje:

[3] Každý příslušník domu israelského, který zabije býka, ovci neb
kozu v táboře nebo za táborem [4] a nepřinese Hospodinu obět u vchodu
do stánku, uvalí na sebe vinu krve; jako kdyby byl prolil krev, budiž

---

polovice našeho září a prvá našeho října). — „Umrtvovati se“ = zachovávati přísný bohoslužebný půst. — Cizinec byl vázán svátečním klidem (Ex 12, 19.), ne však postem.

V. [32]. Obřady dne smíru bude konati výhradně a osobně velekněz („officium episcopi“), jsa oblečen v roucho prostého kněze; obleče se ve svá roucha velekněžská teprve k celopalu. O tom, jak mu byly ruce „posvěceny“, viz Ex 28, 41.

V. [34]. Místo „modliti se“ hebr. „zjednati usmíření“. — Velekněz byl předobrazem Krista, který zjednal v den smíru na Kalvarii svou smrtí skutečné odpuštění hříchů všeho lidstva (Žid 9, 12. 28.). Také mezi obětí za hřích, jejíž části byly spáleny mimo tábor, a mezi Kristem, který byl za branou města obětován (Žid 13, 11. n.), jakož i mezi kozlem, na kterého složil velekněz hříchy všeho národa, a mezi Beránkem Božím, který nesl hříchy všeho lidstva, jsou podobné rysy.

Hl. 17. Aby Israelité nemyslili, že Azazel (jemuž v den smíru dle hl. předešlé měl býti vylosován kozel) neb jemu podobný duch má býti ctěn obětí, hl. 17. podává zákon o zákonitém usmrcování zvířat (v. 3.—7.).

V. [2]. Ke „všem synům Israelovým“ mohl Mojžíš mluviti i tak, že mluvil k jejich zástupcům, t. j. ke starším.

V. [3. n.] Obětní zvířata (hovězí a skopový dobytek, ovce) nesmějí býti jinde usmrcena leč v nádvoří svatyně, a ne jinak než obřadem pokojných obětí. Tuk z nich bylo tedy vždycky obětovati Hospodinu (Lv 3, 16.), hrudíčko a pravou kýtu („plece“) darovati knězi (7, 31. n.). Zákon ten bylo možno zachovávati, pokud Israelité všichni nebyli příliš vzdáleni od svatyně. Když však později zabrali Palestinu a usadili se mnozí daleko od svatyně, bylo potreba zákon ten zmírniti. Stalo se tak Dt 12, 15. 20.

V. [4]. „Budiž vyhlazen ze svého národa.“ Srv. Gn 17, 14. — Kdo nezachová zákona o řádném prolévání krve při usmrcování zvířat, která mohou býti obětována, rovná se svou vinou vrahu.

vyhlazen ze svého národa. [5] Proto nechať synové Israelovi obětní zvířata, která by chtěli zabíti v polích, přivedou ke knězi, aby byla zasvěcena Hospodinu u vchodu do stánku zjevení, aby je podali Hospodinu v pokojné oběti. [6] Kněz vylije krev na oltář Hospodinův u vchodu do stánku zjevení a tuk spálí ve vůni Hospodinovi příjemnou.

[7] Ať již naprosto nepřinášejí svých obětí ďáblům, se kterými smilnili. Zákon ten bude míti věčnou platnost u nich i jejich potomků.

[8] A rci jim: Každý Israelita i cizinec, který jest u vás hostem, který by podával celopal neb jinou oběť, [9] nepřivedl by jí však ke vchodu do stánku zjevení, aby byla obětována Hospodinu, budiž vyhlazen ze svého národa.

[10] Proti každému z domu Israelova i z cizinců, kteří jsou v něm hostmi, kdo bude jísti krev, trvale obrátím svou tvář a vyhladím ho z jeho lidu, [11] neboť život živočicha je v krvi a já jsem vám ji dal, abyste si jí získávali na oltáři smíření pro své duše, aby krev zjednávala vašim duším odpuštění. [12] Proto jsem řekl synům Israelovým: Nikdo z vás nebude jísti krve, ani cizinci, kteří jsou u vás hostmi.

[13] Každý ze synův Israelových i z cizinců, kteří jsou u vás hostmi, uloví-li zvíře nebo chytí-li ptáka, kterého je dovoleno jísti, ať vypustí jeho krev a zahrne ji zemí. [14] Jeť život každého živočicha v krvi; proto jsem řekl synům Israelovým: „Krve žádného živočicha nebudete jísti, nebo život živočicha je v krvi, a kdokoliv ji bude jísti, zahyne.“

[15] Každý, jak z domácích tak z cizinců, který by jedl zdechlinu neb něco dravcem roztrhaného, vypere svůj šat a okoupe se; nečistý bude až do večera. Tím obřadem bude očištěn. [16] Nevypere-li svého šatu, a nevykoupe-li se, zůstane vina jeho na něm.

V. [7]. „Ďáblům“ = hebr. „chlupáčům“ = „kozlům“. Představovali si tedy staří Hebreové ďábly v podobě kozlův, a někteří jim přinášeli oběti, vzdávali jim bohoctu, a v tomto smyslu „s nimi smilnili“. Srv. Ex 34, 16; Lv 20, 5. — Obětní zvířata svrchu jmenovaná, nemohla-li býti žertvami proto, že měla nějakou vadu, která je od oltáře vylučovala, mohla býti asi i mimo svatyni usmrcena, tak jako zvířata, o nichž mluví v. 13. n. této hl. — Cizinci tímto zákonem nebyli vázáni.

V. [10]. n. Zákaz nejísti krve, stanovený již Gn 9, 4., byl považován za velmi důležitou věc, proto se tak často opakuje. Srv. Lv 3, 17; 7, 26. 27; 19, 26; Dt 12, 16. 23; 15, 23. — Dle prostonárodního pozorování přírody a dle mluvy jemu odpovídající je život (duše) v krvi, protože výronem krve ubývá životní síly, ano s úplným výronem krve i všecka životní síla (= duše) mizí. Tím ovšem není řečeno, že krev a duše, která je pramenem života, je jedno a totéž. — Protože pohled na krev připomíná člověku násilnou smrt, přirozeně vzniká v něm pocit hrůzy (horror sanguinis). Na tuto přirozenou hrůzu navázal Hospodin zákaz požívati krve, by tak lidstvo nezdivočelo. Srv. Gn 9, 4. — Zde však připomíná nový důvod, proč tak učinil: Bůh, nejvyšší pán života, vyhrazuje si krev, náznak to života, a jen v jediném případě dovoluje lidem ji používati, k obětem. Obětí, t. j. když podá žertvu a zničí její život čili vyleje její krev, čímž vyslovuje nejvyšší velebnost Boží, dosahuje Israelita smíru s Bohem.

V. [13]. Krev z čistých zvířat, jichž požívati není v hl. 11. zakázáno, která však jsou vyloučena z obětí, dlužno vylíti na zemi a zasypati prstí, aby jí nemohl nikdo zneužiti nebo znesvětiti. — Vyhrazuje si tedy Bůh nejen krev ze žertev jemu obětovaných, nýbrž i krev ze zvířat zabitých na obyčejné pokrmy.

V. [14]. „Zahyne“ = „bude vyhlazen ze svého národa“ v. 4. 9. 10. — O krvi nečistých zvířat není tu řeči, protože Israelita nesměl požívati ani jejich masa, tím méně krve.

V. [16]. Poněvadž na něm zůstává lpěti vina, proto jest mu také stále báti se trestu za ni.

Sbírka zákonův o svatosti (18, 1.—22., 33.).

A. O svatosti manželství: úvod (18, 1.—5.), manželské překážky (6.—23.), závěrek (24.—30.). — B. Svatost vztahů k Bohu a k bližnímu: úvod (19, 1. n.), o rodičích (3a.), o sobotě (3b.), o modlách (4.), o pokojných obětech (5.—8.), některé zákony pro zemědělce (9. n.), o nepoctivosti a křivé přísaze (11. n.), o dělnících, o slepých a hluchých (13. n.), o nespravedlivém soudci a křivém svědectví (15. n.), o nenávisti a pomstě (17. n.), o spojování různorodých věcí, o cizoložství s otrokyní, o nedovolených jablkách (19.—25.), o pověře (26.—28.), zákaz prostituce (29.), příkaz zachovávati sobotu a ctíti svatyni (30.), o hadačích (31.), o úctě k stáří (32.), o šetrnosti k cizincům (33. n.), o spravedlivých mírách a vahách (35. n.), závěrek (37.). — C. Tresty proti rušitelům svatosti: obcování s pohankami (20, 1.—5.), tázati se hadačů (6.), tresty hrdelné (9.—16.), ztráta práv (17.—21.), závěrek (22. až 27.). — D. O čistotě (svatosti) kněží a žertev, o smutku a manželství kněží vůbec (21, 1.—9) a velekněze zvlášť (10.—15.), o kněžských vadnostech trvalých (21, 16. —24.) a dočasných (22, 1.—9.), o těch, kdo smějí jísti z částí obětovaných zvířat příslušných kněžím (10.—16.), o vlastnostech obětních darů (22, 17.—25.), dodatek (26.—30.), závěrek (30.—33.).

Hlava 18. — 1 Hospodin mluvil k Mojžíšovi: 2 Rci synům Israelovým toto:
Já jsem Hospodin, váš Bůh. 3 Dle obyčejův Egypta, ve kterém jste sídlili, nesmíte činiti, a dle mravů krajiny Kanaan, do které já hodlám vás uvésti, nesmíte jednati; dle zákonů jejich nesmíte žíti. 4 Budete plniti má ustanovení, má přikázání zachovávati a dle nich žíti. Já jsem Hospodin, Bůh váš. 5 Šetřte mých zákonův a přikázání; kdo jich dbá, bude z nich živ. Já Hospodin.
6 Nikdo ať nepřistupuje ke své pokrevně spřízněné, by odkryl její klín. Já Hospodin.
7 Neodkryješ klínu otce svého ani klínu matky své; je to tvá matka; neodkryješ jejího klínu. 8 Neodkryješ klínu ženy otce svého; jeť to klín otce tvého. 9 Neodkryješ klínu své sestry z otce nebo

Hl. 18. Úryvek 18, 1.—22, 25. podává sedm řečí Božích, ke kterým se druží zkrácená osmá řeč 22, 26. nn. První tři (hl. 18.—20.) platí lidu, další (21, 1.—22. 16.) kněžím, a řeč sedmá (22, 17.—25.) kněžstvu i lidu.

V. 2. Aby dodal následujícímu zákonu o překážkách manželství většího důrazu, připomíná zákonodárce svoji autoritu slovy: „Já jsem Hospodin...“, která se ve v. 4. n. opakují. Srv. též v. 21. 30.

V. 5. Odměnou za zachovávání přikázání Božích bude dlouhý „život“ pozemský a časné štěstí. Srv. Řím 10, 5; Gal 3, 12.

V. 6. podává všeobecnou zásadu, kterou následující paragrafy podrobně rozvádějí. Všeobecná zásada týká se sice jen pokrevního příbuzenstva, v podrobném zákonodárství však je rozšířena i na švakrovství. — Zákon sice přímo zakazuje jen krvesmilné obcování, chce však také stanoviti manželské překážky, tedy vypočítati stupně pokrevenství a švakrovství, ve kterých manželství uzavírati není dovoleno. Výslovného zákazu bylo tím více třeba, že manželství mezi pokrevenci, zejména syna s matkou, otce s dcerou, byla skutečně v obyčeji u starých Indů, Médů, Parsův a Etiopů. I v Egyptě brával si bratr sestru za ženu.

V. 7. n. „Odkrýti *klín*“ doslovně: „stydké údy“ = tělesně obcovati. Odkrýti klín otcův se vztahuje popředně na klín matčin, pak ale též na klín kterékoliv jeho ženy (zákon předpokládá dovolené mnohoženství). — Protože dle Gn 2, 24. manželé jsou jedno tělo, je tělo manželčino a tedy i její klín klínem manželovým, kterýžto důvod níže opět a opět jest uveden. Hřích s matkou nejen že je krvesmilstvem, rušícím úctu k matce, nybrž je zároveň porušením poměru k otci, jenž jest jejím manželem. Ani druhořadé manželky otcovy (ženiny, harémové ženy) nejsou vyňaty z tohoto zákona. Srv. 2. Král 16, 20.—23; 2. Král 12, 11. — Dle zákona ani po smrti otcově nesměl syn pojmouti otcovu ženu za manželku, třebas ani nebyla jeho matkou.

V. 9. Dle tohoto zákona bylo by manželství Abramovo se Sarai v době mojžíšské nedovoleno (Gn 20, 12.). Bylo-li zapověděno manželství s polovlastní sestrou, bylo tím více zakázáno s vlastní sestrou.

z matky, ať se narodila doma nebo mimo dům. [10] Neodkryješ klínu
dcery syna svého nebo dcery tvé dcery; jeť to tvůj klín. [11] Neodkryješ
klínu dcery manželky otce svého; jeť jako by ji tvému otci porodila
a jako by byla tvojí sestrou. [12] Neodkryješ klínu sestry otce svého;
jeť to tělo otce tvého. [13] Neodkryješ klínu sestry své matky; jeť to
tělo tvé mateře. [14] Neodkryješ klínu otcova bratra a nepřistoupíš
k jeho manželce; jeť s tebou spojena švakrovstvím. [15] Neodkryješ
klínu své snachy; jeť manželkou tvého syna, neodkryješ tedy jejího
lůna. [16] Neodkryješ klínu bratrovy manželky; jeť to klín tvého bratra.
[17] Neodkryješ klínu své ženy a její dcery. Nepojmeš dcery jejího syna,
ani dcery její dcery, abys odkryl jejich klín; jsouť její tělo a takové
obcování je krvesmilstvo.

[18] Nepojmeš za ženinu manželčiny sestry a neodkryješ jejího klínu
za života manželčina. [19] Nepřistoupíš k ženě, která trpí měsíčky,
a neodkryješ jejího klínu. [20] Nebudeš souložiti se ženou svého bližního
a nebudeš se poskvrňovati pohlavně s ní obcuje. [21] Svých dětí v obět
modle Molochu nepodáš, abys tak neposkvrnil jména Boha svého.
Já Hospodin.

[22] Nesměšuj se s mužským jako se obcuje se ženou, protože je
to ohavnost. [23] Nespoj se s nižádným zvířetem, aby ses tak neposkvrnil.
Žena nepodloží se zvířeti a nebude s ním smilniti; jeť to hanebnost.

[24] Nepotřísňujte se žádnou z těch všech věcí; jsouť jimi poskvr-
něni všichni národové, které já před vámi vypudím; [25] jeť jimi po-
skvrněna země, jejíž nešlechetnosti já navštívím, a tak vyvrhne své obyva-

---

V. [10]. Protože v potomcích koluje krev předků, je krev potomků krví předků, tělo oněch je tělem těchto, a tak i klín oněch klínem těchto.

V. [12]. „*Tělo otce tvého*“ = krev tvého otce = jest pokrevně spřízněna s tvým otcem.

V. [13]. „*Tělo tvé mateře*“ = krev její = pokrevná její.

V. [14]. Místo „*jeť s tebou spojena švakrovstvím*“ hebr. „*jeť manželkou tvého strýce*“. — Klín manželčin je však klínem manželovým.

V. [16]. Výjimkou tohoto zákona je *manželství levirské* čili *švakrovské*, o němž Dt 25, 5. nn.

V. [17]. zakazuje manželství s nevlastní dcerou nebo s nevlastní vnučkou. Kromě důvodu zde uvedeného srv. důvod podaný ve v. 11., dle něhož dlužno považovati nevlastní dceru jako za vlastní; podobně i nevlastní vnučku jest považovati jako za vlastní.

V. [18]. Po smrti manželky pojmouti její sestru za choť nezakazuje se tu. Zapovídá se jen manželství, jaké svého času uzavřel Jakob, pojav Liu a i Rachel.

K v. [19]. srv. hl. 12; 15, 19. nn.

V. [21]. dle běžného čtení a překladu zakazuje obětovati dítky modle Molochovi. Protože však zákaz tento se málo hodí do skupiny paragrafů stanovících překážky manželství a zakazujících pohlavní výstřednosti, dlužno s Hummelauerem znění kriticky opraviti a překládati: „*Semene svého nebudeš vypouštěti, bys oplodnil cizinku.*“ Zakázáno tu tedy manželství s cizinkou, pokud nepřijme náboženství Israelova. Srv. Lv 20, 2. (Jen manželství s Kananejkami bylo naprosto zakázáno Ex 34, 16; Dt 7, 3., protože jednobožství Israelitovo bylo z takového manželství v nebezpečí, i když by Kananejka byla přijala jeho náboženství; mohlať pro styky se svými pohanskými příbuznými snadno zase odpadnouti a svého manžela k odpadu svésti.)

V. [22]. zakazuje sodomii, protože ohavnost ta byla u starověkých pohanů velmi rozšířena.

V. [23]. zakazuje bestialitu, rovněž ve starém východě rozšířenou, zejména u národů, kteří považovali zvířata za bytosti božské a důsledně nejdůvěrnější styk s nimi za posvátný úkon.

V. [25]. „*Navštívím*“ = potrestám. — Jako lidský žaludek nesnesl nečistého pokrmu, tak ani Kanaan nemůže snésti nečistých obyvatelův a musí je rovněž vyvrhnouti.

telstvo. [26] Šetřte mých ustanovení a nařízení a nečiňte žádné ze jmenova-
ných ohavností, ani domorodí, ani cizinci, kteří jsou u vás hostem. [27] Neboť
všecky tyto mrzkosti činili obyvatelé země té, kteří (tu) byli před vámi
a poskvrnili ji. [28] Chraňte se tedy, aby vás podobně nevyvrhla, kdy-
byste takové věci činili, jako vyvrhla lid, který tu byl před vámi.
[29] Kdo se dopustí některé ze jmenovaných ohavností, budiž vyhuben
ze svého lidu. [30] Plňte moje příkazy. Nedopouštějte se věcí, které
činili, kteří tu byli před vámi, a neposkvrňujte se jimi. Já jsem
Hospodin, Bůh váš.

Hlava 19. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Rci veškeré obci
synův Israelových toto:

Buďte svatí, neboť já, Hospodin, Bůh váš, svatý jsem.

[3] Každý cti otce svého i matku. Šetřte mých sobot. Já jsem
Hospodin, Bůh váš.

[4] Neobracejte se k modlám a nedělejte si litých bohů. Já jsem
Hospodin, Bůh váš.

[5] Budete-li přinášeti Hospodinu pokojnou oběť, aby byl milostiv,
[6] budete z ní jísti téhož dne, kdy bude podána, neb i druhého dne;
cokoli však by zůstalo do třetího dne, zničíte ohněm. [7] Bude-li někdo
z ní jísti po dvou dnech, bude nečistý, vinen bezbožností, [8] nepra-
vost bude (lpěti) na něm, neboť poskvrnil svatou věc Hospodinovu;
člověk ten budiž vyhlazen ze svého lidu. [9] Když budeš žíti obilí své
půdy, nesežneš ho až k samé zemi a nesebereš klasů, které (na zemi)
zůstávají. [10] Ani na vinici nebudeš sbírati hroznův a zrn, které padají,
ale necháš, by si je posbírali chudí a cizinci. Já jsem Hospodin,
Bůh tvůj.

[11] Nedopouštějte se krádeže. Neupírejte ničeho a nikdo ať ne-
oklame bližního svého. [12] Nebudeš křivě přísahati při jménu mém,
abys tak neposkvrnil jména Boha svého. Já Hospodin.

V. [29]. O vyhubení z lidu srv. 17, 4.

Hl. 19. V. [2]. Jak asi mluvil Mojžíš k celé obci synův Israelových viz 17, 2. — O žádoucí svatosti viz Ex 19, 6; Lv 11, 44.

K v. [3]. srv. Ex 20, 12; 20, 8; 31, 13. — V hebr., Sam. a Targumu jmenována matka před otcem. Věc vysvětlíme něžnějším a užším vztahem dítka k matce než k otci, nelze však činiti z toho dalekosáhlých závěrů, jakoby u starých Israelitů byl v obyčeji tak zvaný matriarchát. Srv. Lv 21, 2.

K v. [4]. srv. Ex 20, 3. 4; 34, 17. — Místo „k modlám“ hebr. doslovně: „k nicotám“.

V. [6]. Jen z oběti děkovné mělo býti snědeno maso ještě téhož dne, kdy byla podána Lv 7, 11.—15.

V. [7]. Dle hebr. nebude v takovém případě oběť přijata od Hospodina, bude neplatna. Srv. 7, 18.

V. [8]. Poněvadž bude na něm lpěti vina, bude se mu stále obávati trestu Božího. — O vyhlazení z lidu viz Gn 17, 14; Lv 17, 4. — Poskvrnil svatou věc, protože učinil s masem obětním, tedy s posvátnou věcí, jako s masem všedním.

V. [9]. Dle hebr. nemá Israelita o žni sežíti celé pole, nýbrž má nechati na okraji (na souvrati) klasy státi, by si je mohla sežíti chudina. Srv. 23, 22; Dt 24, 19.

V. [10]. Dle hebr. nemá majitel vinice vůbec po vinobraní paběrkovati, nýbrž má vše, co zůstalo na révě, právě tak jako to, co spadlo na zem, ponechati chudině. Totéž platilo o sklizni oliv. Srv. Dt 24, 20. nn,

K v. [11]. srv. Ex 20, 15. — Israelita nemá ničeho upírati, na př. věci, které mu byly svěřeny k opatrování, a pod. Srv. 6, 2. — „Bližní“ = soukmenovec.

[13] Neukřivdíš svému bližnímu a nebudeš ho násilně utiskovati.
Nezadržíš svému dělníku mzdy do druhého rána. [14] Hluchému ne-
budeš zlořečiti a slepému nepoložíš v cestu nijakého úrazu; ale báti
se budeš Hospodina, Boha svého; jáť jsem Hospodin.
[15] Nebudeš činiti nic nespravedlivého, zejména u soudu. Ať ne-
straníš chuďasovi a přede tváří velmožovou se neskláněj. Suď spra-
vedlivě svého bližního. [16] Nebudeš mezi lidem [ani] pomluvačem [ani
donašečem]. Nesáhneš na život bližního svého. Jáť Hospodin.
[17] Nebudeš nenáviděti bratra svého v srdci svém, nýbrž zjevně
mu věc vytkneš, abys neměl z něho hříchu. [18] Nehledej pomsty a ne-
vzpomínej křivdy svých soukmenovců. Milovati budeš přítele svého jako
sám sebe. Jáť Hospodin.
[19] Zachovávejte zákony mé.
Nedopouštěj dobytku svému se pářiti se zvířaty jiného druhu.
Pole svého neosívej různorodým semenem. V roucho, které je setkáno
z dvojí látky, nesmíš se obléci. [20] Bude-li muž spáti a obcovati se
ženou, která je vdanou otrokyní dosud nevykoupenou ani na svobodu
nepropuštěnou, ať jsou potrestáni oba; usmrceni však nebudou, neboť
nebyla svobodná. [21] (Muž ten) přinese v obět za zpronevěru Hospo-
dinovi u vchodu do stánku svědectví berana; [22] kněz se bude modliti
za něho a za jeho hřích před Hospodinem, i smiluje se nad ním
a hřích mu bude odpuštěn.
[23] Až vejdete do země a budete v ní pěstiti ovocné stromy,

V. [13]. Viz Dt 24. 14. n. — Zákon míní zejména zaměstnavatele, jenž neplatí spravedlivě svému dělníkovi.

V. [14]. „Zlořečiti“ = tupiti. Zákon má na mysli hluchoněmého, který se nemůže brániti. — O šetření slepce srv. Dt 27, 18; Job 29, 15. — Dlužno se báti Boha, který sám chrání mrzákův.

K v. [15]. srv. Ex 23, 3.

K v. [16]. srv. Ex 23, 7. — Donašeč = ramenář, který někomu donáší, co o něm jiný řekl, aby tak oba rozeštval. Hebr. však se tu o donašeči nezmiňuje, nýbrž zakazuje Israelitovi slíditi, co kdo tajně činí, aby to pak mohl mezi soukmenovci roznášeti. — Na život svého bližního by sáhl, kdyby křivě vypovídal u soudu, a někdo by byl na základě výpovědi těch odsouzen na smrt.

V. [18]. „Přítele svého“ = svého soukmenovce. Dle v. 34. a Dt 10, 19. má Israelita milovati jako sebe také cizince, který zůstává mezi Israelity. Lásku, která miluje všecky lidi i cizího nepřítele, ohlásil a lidstvu přinesl teprve Kristus. (Lk 10, 29.—37; Mt 5, 43.—47. a j.)

V. [19]. Poněvadž užívali Hebreové mezků (3. Král 1, 44.), tedy křížencův osla a kobyly, domnívá se Hummelauer, že tu zapověděno totéž co Dt 22, 10. — orati různorodými soumary (na př. býkem a oslem), že tu však není zakázáno pářiti různorodá zvířata. — Spíše však se zdá, že Hebreové kupovali mezky (muly) od cizincův a tak se neprohřešovali proti tomuto zákonu. Roucho ze lnu a vlny na př. bylo tedy Israelitům zakázáno. (Srv. Dt 22, 5. 9.—11.) Zákonodárce stanovil tak asi proto, by vypěstil u Israelitův odpor ku směšování méně vhodnému, a tento odpor aby se přenášel zejména na manželský sňatek Israelitů s cizinkami, jakož i na jakékoliv nebezpečné směšování se s pohany. Protože Gn 1. stále zdůrazňuje, že Bůh stvořil sám jednotlivé druhy rostlin a zvířat, bylo snad již před Mojžíšem toto rozdělení považováno za tak posvátné, že nemá člověk rušiti tohoto pořádku.

V. [20. n.] jedná o otrokyni, která byla vdaná za svého pána, nebo jeho syna. nebo za některého pánova otroka, se kterou však jiný svobodník tělesně obcoval, Skutek jejich byl cizoložství, na něž, byli-li oba pachatelé svobodníci, byl trest smrti; zde však tento trest byl zmírněn, neboť žena byla otrokyní.

V. [21]. Přinese obět za zpronevěru, protože se provinil proti právu, které měl na otrokyni její majitel. Srv. svrchu hl. 5.

V. [23]. Jako jest u člověka dle názorů starozákonných předkožka cosi neužitečného, všedního, co má býti odstraněno, má-li býti člověk zasvěcen (ob-

odejmete jejich předkožku; ovoce totiž, které vydají, bude vám nečisté a nebudete z něho jísti.
24 Roku čtvrtého všecky plody jejich budou zasvěceny Hospodinu, k jeho chvále.
25 Pátého však roku bude vám dovoleno jísti ovoce a česati plody, které vydávají. Já jsem Hospodin, Bůh váš.
26 Nic nebudete jísti s krví. Nebudete hádati ani dbáti snů.
27 Nebudete stříhati vlasů svých do kruhu a vousů nebudete holiti.
28 Pro mrtvého nebudete drásati těla svého a nebudete si vpichovati (do těla) žádných obrazců ani znamení. Jáť jsem Hospodin.
29 Neprodej dcery své ke smilstvu, aby se země neposkvrnila a nenaplnila nešlechetností.
30 Zachovávejte soboty mé a mějte v uctivosti svatyni mou. Jáť Hospodin.
31 Neuchylujte se k čarodějům a neptejte se na nic hadačů, nebo byste se tak poskvrnili. Já jsem Hospodin, Bůh váš.
32 Před hlavou zešedivělou povstaň, cti osobu starcovu a boj se Hospodina, Boha svého. Já jsem Hospodin.
33 Bude-li sídliti cizinec v zemi vaší, bude-li přebývati mezi vámi, neutiskujte ho,
34 ale ať jest mezi vámi jako váš soukmenovec. Budete ho milovati jako sami sebe; neboť i vy jste byli cizinci v Egyptě. Já jsem Hospodin, Bůh váš.
35 Nedopouštějte se žádné nespravedlnosti u soudu, loktem, váhou, měrou;
36 váha budiž spravedlivá, správná ať jsou závaží, spravedlivá efa, spravedlivý hin. Jáť jsem Hospodin, Bůh váš, který vás vyvedl z Egypta.
37 Dbejte všech mých přikázání i zákonů; plňte je. Jáť Hospodin.

řízkou) Hospodinu a přispívati k vyplnění slibu jeho o hojném potomstvu, tak ovocný strom, má-li býti čtvrtého roku jeho ovoce zasvěceno Hospodinu, musí býti dříve obřezán. Tato obřízka stromu dála se tak, že odstranili, nechali opadati ovoce prvých tří roků. Bylo tak předepsáno asi proto, že první ovoce nestálo za to, aby je věnovali Hospodinu (prvotiny); té doby ovšem ani člověk nesměl z něho požívati. (Či snad uzákonil Mojžíš ten obyčej proto, aby stromek bez ovoce [jemuž násady na ovoce ulomili] tím rychleji zmohutněl?)

V. 25. hebr. udává odměnu za plnění zákona toho — rozmnožení úrody ovocných stromů.

K v. 26. srv. 17, 10. LXX však překládá „Nebudete jísti na horách“, t. j. nebudete se účastniti kvasů konaných ke cti pohanských bohů na horách! Tento variant se lépe hodí do souvislosti. — O hadačství srv. Gn 44, 5. — Místo „dbáti snů“ zakazuje hebr. jiný druh hadačství (ze zvuků, z mraků?). Srv. Dt 18, 10; 4. Král 21, 6. (2. Par 33, 6.)

V. 27. Z Jer 9, 26; 25, 23; 49, 32. vysvítá, že Arabové si stříhali vlasy (velikou tonsuru si činili podobně jako dosud) od spánku ke spánku. Herodot III. 8. praví, že tak činili ke cti boha Orotala, který se prý podobal Dionysiovi-Bakchovi. — Proti tomuto nebo podobnému obyčeji čelí náš zákon. Dle hebr. zakázáno jen stříhati výběžky vousu, stýkající se na spáncích s vlasy. (Srv. pejsy polských židů.) Viz též 21, 5.

V. 28. Na znamení smutku řezati tělo, jakož i je tetovati, bylo patrně u některých národů starověkých ve službách modlářství.

V. 29. Zakazuje otci dáti dceru na prostituci, že se tím nemravnost rozmáhá.

K v. 30. srv. v. 3. Jakým způsobem znesvěcována svatyně viz. 15, 31; 16, 2. nn; 20 3.

V. 31. „Čarodějové“ jsou dle hebr. ti, kteří citují duše zemřelých (nekromanti). Srv. 20, 6. 27.

K v. 32. srv. Přís 16, 31; 20, 29; Job 12, 12.

K v. 33. n. srv. Ex 22, 21; 23, 9; Dt 10, 19; svrchu v. 18.

V. 36. „Závaží“ byly kaménky. Dt 25, 13. — Efa obyčejná nádoba, kterou měřívali obilí. Ex 16, 36; 29, 40. — Hin běžná míra na tekutiny. Ex 30, 24.

Hlava 20. [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Toto rci synům Israe-
lovým:
Kdo ze synův Israelových nebo z cizinců, kteří v Israeli sídlí, dá
ze svého semene modle Moloch, smrtí ať umře; obecný lid jej uka-
menuje. [3] A já obrátím tvář svou proti němu a vyhladím ho z jeho
lidu, protože dal ze svého semene Molochovi, poskvrnil mou svatyni
a zneuctil svaté jméno mé. [4] Bude-li však lid země liknavý, bude li
jaksi na lehkou váhu bráti rozkaz můj a tak nechá býti člověka toho,
který ze svého semene Molochovi dal, a nebude chtíti ho usmrtiti,
[5] obrátím tvář svou proti člověku tomu i proti jeho příbuzenstvu, a vy-
hladím z jeho lidu jej i všecky, kteří ho nechali s Molochem smilniti.
[6] Proti člověku, který se uchýlí k čarodějům nebo k hadačům
a bude s nimi smilniti, obrátím obličej svůj a vyhladím ho z lůna ná-
roda jeho.
[7] Ukazujte, že jste svatí, a buďte jimi, neboť já jsem Hospodin,
Bůh váš. [8] Šetřte příkazů mých a plňte jej; já jsem Hospodin, který
vás posvěcuje.
[9] Kdo bude zlořečiti otci svému nebo matce, smrtí ať umře; otci
a matce zlořečit, jeho krev [ať] lpí na něm. [10] Bude li kdo souložiti
se ženou druhého, dopustí-li se cizoložství s manželkou bližního
svého, smrtí ať umrou jako cizoložník a cizoložnice. [11] Kdyby někdo
spal se svou nevlastní matkou a (tak) odkryl klín otce svého, ať oba
smrtí zemrou; jejich krev [ať] lpí na nich. [12] Kdyby někdo spal se
svou snachou, ať oba zemrou; nebo spáchali hanebnost; jejich krev
[ať] lpí na nich. [13] Kdo by spal s mužským tak, jak se obcuje se
ženou, oba spáchali ohavnost, smrtí ať zemrou; jejich krev [ať] lpí na
nich. [14] Pojme-li někdo kromě své ženy za manželku její matku, do-
pouští se zločinu, ať hoří za živa s nimi; tak veliký zločin nesmí
mezi vámi zůstati. [15] Kdo by obcoval s dobytčetem ze skotu nebo
z bravu, smrtí ať umře; také zvíře zabijte. [16] Žena, která by se pod-

Hl. 20. K v. [2]. srv. 18, 21. „Ze svého semene“ = ze svých dětí. — Hummelauer se domnívá, že i zde jsou Israelitům a cizincům u nich bydlícím zakázány sňatky s pohankami jako v 18, 21.

K v. [3]. srv. 17, 10. Jakékoli modlářství Israelitou páchané znesvěcuje svatostánek prostřed Israelitů, příčí se účelu, za kterým Hospodin dal jej vystavěti. Viz 19, 30.

V. [5]. Povinností příbuzenstva jest netrpěti mezi sebou zločince; trpí-li ho, bude za to trestáno.

V. [6]. stanoví trest na nedbání zákona vysloveného v 19, 31. — Hledati u čarodějů (citujících duchy zemřelých) odpovědi na záhadné otázky jest odpad od Hospodina, vypovědění věrnosti mu příslušné, druh mnohobožství; proto ten, kdo se utíká k čarodějům, „smilní s nimi“, t. j. s bohy, jichž zástupci jsou čarodějové.

V. [7].—[26]. podává sbírku trestů, kterými se stíhají zločiny proti hl. 18.

K v. [8]. srv. Ex 31, 13. Srv. též Lv 11, 44.

K v. [9]. srv. Ex 21, 17; Lv 19, 3. — Vina, která krví jeho má býti smyta (smrtí), lpí na něm a bude lpěti, dokud nebude přiměřeně potrestána. — Protože se stěží dá mysliti větší potupa otce i matky, než jest zločin vyslovený v 18, 7., dlužno míti za to, že se zde stanoví trest smrti na jmenované krvesmilstvo.

K v. [10]. srv. 18, 20; Dt 22, 22; Jan 8, 5.

K v. [11]. srv. 18, 7. n.

K v. [12]. srv. 18, 15.

K v. [13]. srv. 18, 22.

K v. [14]. srv. 18, 17. Také spoluvinné ženy mají býti potrestány.

K v. [15]. srv. 18, 23; Ex 22, 19.

K v. [16]. srv. 18, 23.

ložila některému zvířeti, budiž usmrcena s ním; krev jejich [ať] lpí
na nich.
[17] Pojme-li někdo svou sestru, dceru otce svého nebo dceru matky
své, a pohlédne-li na její klín a ona popatří na klín bratrův, učinili
hanebnou věc; budou vyhlazeni před očima lidu svého, protože styd-
kost svou navzájem odkryli; jejich nepravost bude lpěti na nich.
[18] Bude-li někdo spáti se ženou v době jejích měsíčkův, odkryje-li její klín,
a ona odkryje-li pramen své krve, ať jsou oba z lidu svého vyhlazeni.
[19] Neodkryješ klína sestry matky své ani sestry otce svého; kdo by
to učinil, obnažil by stydkost těla svého; nepravost bude lpěti na nich
obou. [20] Kdyby někdo spal s manželkou svého strýce neb ujce, a (tak)
odkryl klín příbuzných svých, bude hřích jejich lpěti na obou; bez
dětí zemrou. [21] Kdo by pojal ženu bratra svého, dopustil by se skutku
nedovoleného; odkrývá klín bratra svého; budou bez dětí.
[22] Šetřte mých ustanovení i zákonův a plňte je, aby i vás nevy-
vrhla země, do které vejdete a ve které budete sídliti. [23] Nejednejte
dle zákonů národů, které já před vámi vypudím. Činiliť všecky ty
věci a (proto) je mám v ošklivosti. [24] Vám však pravím: Uvažte se
v držení země jejich, kterou vám dám v dědičný majetek, zemi te-
koucí mlékem a medem. Já jsem Hospodin, Bůh váš, jenž jsem vás
oddělil od ostatních národů. [25] Rozeznávejte tedy i vy mezi zvířetem
čistým a nečistým, mezi ptákem čistým a nečistým, abyste se neposkvr-
nili zvířetem, ptákem nebo čímkoliv, co leze po zemi a co jsem vám
označil za nečisté. [26] Buďte mi svati, protože já Hospodin jsem svatý
a oddělil jsem vás od ostatních národů, byste byli moji.
[27] Muž nebo žena, ve kterých bude (shledán) duch čarodějství nebo
hadačství, smrtí ať umrou; uházejí je kamením; jejich krev [ať] lpí
na nich.

Hlava 21. — [1] Hospodin pravil Mojžíšovi: Mluv ke kněžím, sy-
nům Áronovým, a rci jim:
Mrtvolami soukmenovců svých ať se kněz neznečišťuje, [2] vyjímajíc
toliko (mrtvoly) blízkých příbuzných, to jest otce, matky, syna, dcery,

---

K v. [17]. srv. 18, 9. O tomto vyhlazení čili ztrátě náboženských a občanských práv viz Gn 17, 14; Lv 17, 4.

K v, [18]. svr. 18, 19. Kromě trestu zde vysloveného uvaluje vinník na sebe obřadnou nečistotu (15, 24.).

K v. [19]. srv. 18, 10. 12. n. „Tělo“ = krev, pokrevenství, srv. 18, 12. n.
K v. [20]. srv. 18, 14.
K v. [21]. srv. 18, 16.
K v. [22].—[26]. srv. 18, 24-30.

V. [23]. Poněvadž Hospodin oddělil Israelity od ostatních národů, mají tito ukazovati, že jejich čisté mravy liší se od mravů pohanských. — O zemi tekoucí mlékem a medem srv. Ex 3, 8.

K v. [26]. srv. 19, 2.
K v. [27]. srv. 19, 31.

Hl. 21. V. [1]. Mojžíš má následující zákony ohlásiti kněžím, protože jich se týkají. Ačkoliv se tu nepraví, že je má ohlásiti též lidu, přece dle v. 24. tak učinil, aby lid, kdyžtě Bůh od kněží žádá větší svatosti, více si jich vážil a je ctil. Srv. však pozn. k v. 24. — Nebylo dovoleno knězi dotknouti se mrtvoly, tedy mýti ji, zahalovati plátnem, nésti ke hrobu atd. Byly mu zakázány všecky úkony, které lidé čínívají, aby mrtvolu slušným způsobem uložili do hrobu (hebr.). Srv. Nm 19, 14. n; 31, 19. n.

V. [2]. V hebr. stojí matka před otcem. Srv. 19, 3.

bratra [3] a sestry, panny, která není za muže vdána; [4] ani (mrtvolou)
knížete lidu se neposkvrní. [5] Nebudou stříhati vlasův ani vousův a ne-
budou činiti na svém těle zářezů. [6] Budou zasvěceni Bohu svému a
nezneuctí jeho jména; nebof obětují zápalné oběti Hospodinovy, po-
krmy to Boha svého; proto budou svati.
[7] Zmrhalky a prodajné nevěstky nevezmou si za manželku; také
té ne, která jest od manžela zapuzena; jsouť zasvěceni Bohu svému
[8] a obětují předkladné chleby. Ať tedy jsou svati, neboť já jsem svatý,
Hospodin, který je posvěcuji.
[9] Dcera knězova, bude-li zastižena při smilstvu a poskvrní-li (tak)
jméno otce svého, budiž upálena.
[10] Velekněz, to jest nejvyšší duchovní mezi svými bratřími, na
jehož hlavu byla vylita olejová mast, jehož ruce byly posvěceny ke
kněžskému úřadu, který byl oblečen v posvátná roucha, neodkryje
hlavy své, roucha svého neroztrhne, [11] k žádnému mrtvému naprosto
nevejde, ano ani (mrtvolou) svého otce a matky se neposkvrní. [12] Ne-
vyjde ze svatyně, aby svatyně Hospodinovy neposkvrnil; jeť na něm
olej posvátného pomazání Božího. Já jsem Hospodin.
[13] Pannu nechť pojme za choť; [14] vdovy však, ženy zapuzené,
svedené a nevěstky nesmí pojmouti. Pannu tedy ze svého národa, [15] aby
rodu svého nesměšoval se spodinou lidu svého; jáť jsem Hospodin
který ho posvěcuji.
[16] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [17] Rci Áronovi:
Nikdo z potomstva tvého, také z budoucích rodů, kdo bude míti
na sobě vadu, nesmí obětovati chlebů Bohu svému; [18] nesmí vstou-

---

V. [3]. O pohřbení zemřelé sestry nevdané mohl se kněz starati, protože neměla muže, kterému povinnost ta příslušela. Podobně měla se asi věc se sestrou, která ovdověla a po smrti mužově do oteckého domu se vrátila. Protože v hebr. k „sestře panně“ se přidává přívlastek „která jest jeho příbuznou“, nelze míti za to, že se výjimka nevztahovala na sestru nevlastní, která byla přece též jeho příbuznou. Zákon uvádí jen příbuzné, nezmiňuje se však o ženě knězově; z dobrých důvodů možno se domnívati, že knězi bylo dovoleno postarati se o slušný pohřeb své manželky. (Srv. Ez 24, 16 nn.; 44, 25.).

V. [5]. Nepřiměřená znamení smutku zakázána již 19, 27. n. Zakazují-li se každému Israelitovi, tím více knězi.

V [6]. Oběti zápalné slují „pokrmy Boží“. Srv. 3, 11. — Dotek mrtvoly působil největší obřadnou nečistotu; příčila se svatosti kněze, který svým povoláním stál mnohem blíže oltáři a svatyni než prostý Israelita, a proto měl pečlivě dbáti, by se obřadně (rituelně) neznečistil.

V. [7]. Ctnou vdovu pojmouti za manželku zákon prostému knězi nezakazoval.

V. [8]. hebr. obětují „pokrmy“ místo „předkladné chleby“ (srv. v. 6.).

V. [9]. hebr. má na mysli dceru kněze, která je prostitutkou. — K upálení srv. 20, 14.

V. [10]. „Jehož ruce byly posvěceny“ = naplněny hebr. Ex 28, 41. — Místo „neodkryje hlavy své“ hebr. „nerozpustí vlasů svých“. Srv. 10, 6; 13, 45.

V. [12]. Velekněz nesmí pro mrtvolu opustiti svatyni. — Veleknězi je tedy při mrtvole všecko zakázáno, co se nedovoluje prostému knězi v. 1.—5. Nad to však jest vázán přísnějšími povinnostmi (v. 10.—12.).

V. [15]. Máť býti manželka veleknězova matkou budoucího velekněze!

K v. [17]. srv. co bylo řečeno k v. 1. — „Chleby Boží“ jsou dle v. 6. 8. 21. hebr. všecky oběti, krvavé i nekrvavé.

V. [18]. Dle hebr. jest vyloučen od oltáře každý, kdo má kterýkoliv úd značně zkrácený nebo prodloužený (ne tedy snad jen nos!). Místo „krhavý“ (srv. Gn 29, 17.) dle hebr. má se asi překládati „souchotivý“ (nebo „křivicí stížený“?). — Místo „bílých skvrn na oku“ myslí někteří dle hebr. lépe „šil-

piti do jeho služby, kdo bude míti na sobě nějakou vadu: bude-li
slepý, kulhavý, bude-li míti nos malý, příliš veliký [nebo křivý], [19] bude-li
míti zlomenou nohu nebo ruku, [20] bude-li hrbatý, krhavý, bude-li míti
na oku bílé skvrny, bude-li míti nezhojitelné lišeje nebo škrábance po
těle, bude-li míti kýlu. [21] Nikdo z potomstva Árona kněze, který by
měl vadu, nesmí se blížiti k Hospodinu, by přinášel oběti a chleby
Bohu svému; [22] smí však jísti chleby, které se podávají v oběť ve sva-
tyni; [23] jen ať nevchází za oponu a nepřistupuje k oltáři, proto že má
vadu a nemá poskvrňovati svatyně mé. Já jsem Hospodin, který je
posvěcuji.
[24] Pověděl tedy Mojžíš Áronovi, jeho synům a všem Israelitům
všecko, co mu bylo přikázáno.

Hlava 22. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi:
[2] Rci Áronovi a jeho synům, ať se varují (znesvětiti), co je za-
svěceno v dar (Bohu) od synův Israelových, a neposkvrňují věcí mně
zasvěcených, které přinášejí v oběť. Jáť Hospodin. [3] Rci jim i jejich
potomkům: Každý z vašeho rodu, kdo jsa stížen nečistotou přiblíží se
ke svatým věcem, které obětovali synové Israelovi Hospodinu, zahyne
před Hospodinem. Jáť jsem Hospodin. [4] Nikdo z krve Áronovy, kdo
je stížen malomocenstvím nebo chamotokem, nesmí jísti z darů mně
zasvěcených, dokud se neuzdraví. Kdo se dotkne člověka, který je
znečištěn mrtvolou, komu uchází símě jako při obcování, [5] nebo kdo
se dotkne něčeho, co leze po zemi, nebo čehokoliv nečistého, čeho
dotek znečišťuje, [6] bude nečistý až do večera a nesmí jísti těch věcí,
které jsou zasvěceny; když se však okoupe, [7] bude po západu slunce
očištěn a smí jísti ze zasvěcených věcí, neboť je to pokrm jeho.
[8] Zdechliny a toho, co dravci rozsápali, nebudou jísti, aby se tím ne-

---

havého". — Místo „kýly" překládají jiní „rozdrcená varlata" (méně pravdě podobné).

V. [21]. Dle hebr. „chleby" znamenají oběti vůbec (ne tedy snad jen chleby vůbec).

V. [22]. Místo „chleby" hebr. „svatosvaté a svaté" (věci smí jísti). — Svatosvatými byly: chleby předkladné (24, 9.), příslušné části z obětí za zpronevěru a za hřích (6, 25. 29.), minҫha (2, 3. 10.). „Svatými" byly úděly z obětí děkovných (Lv 23, 20.), prvorozenci čistých zvířat (Nm 18, 15. nn.), prvotiny (Nm 18, 12. n.) a desátky (Nm 18, 26. nn; Lv. 27, 30. nn.).

K v. [24]. srv. co bylo řečeno k v. 1. — Spíše však se zdá, že jest v. 24. glossou (Hummelauer).

Hl. 22. V. [2.-16.] platí Áronovcům. Srv. 21, 2. — „Co zasvěceno je v dar Bohu" = věci svaté a svatosvaté. Srv. 21, 22. — Dle hebr. však dlužno přeložiti: „Ať se varují... a nechť nezneuctivají tak svatého jména mého, protože (kněží) jsou mně zasvěceni." Kněží jsou Hospodinu zvláštním způsobem zasvěceni a proto mají světiti jméno jeho.

V. [3]. „Jejich potomkům" = t. j. co řekneš, bude vázati i jejich potomstvo. „Přiblíží se ke svatým věcem" tak, že jich bude požívati. — „Zahyne před Hospodinem" = ztratí kněžská práva. Srv. „bude vyhuben z národa" = bude zbaven občanských práv. Gn 17, 14; Lv 17, 4.

V. [4]. K objasnění všeobecných zásad, podaných ve v. 2. n., uvádějí se některé případy zvláštní: nečistota z malomocenství (13, 3.), z chamotoku (15, 2. 16. 18.), z doteku mrtvoly (19, 28.).

V. [5]. O doteku zvířat lezoucích po zemi viz 11, 29. nn. — Místo „čehokoliv nečistého" hebr. „nečistého *člověka*...".

V. [7]. Čistý Áronovec smí dle samého zákona požívati posvátných podílů, o nichž viz 21, 22. Proto jsou „pokrmem *jeho*".

K v. [8]. srv. Ex 22, 31; Lv 17, 15. n; Ez 44, 31.

poskvrnili. Já jsem Hospodin. [9] Ať šetří příkazů mých, aby nelpěl na
nich hřích a nezemřeli [ve svatyni], kdyby ji poskvrnili. Jáť Hospodin,
který je posvěcuji.
[10] Nikdo nepovolaný nesmí z věcí zasvěcených jísti; ani knězův
nájemník, ani nádeník nesmí jich požívati. [11] Nevolník, jehož kněz
koupil, nebo který se narodil v jeho domě, smí z nich jísti. [12] Knězova
dcera, která se vdala za kteréhokoliv muže z lidu, nesmí jísti z věcí
posvěcených [ani z prvotin]. [13] Ovdoví-li však nebo, zapuzena byvši, vrátí
se bez dětí do domu otcova, smí požívati pokrmů otce svého jako za
svobodna. Žádný cizinec není práv z nich jísti. [14] Kdo by nevědomky
požil z posvěcených věcí, nahradí to knězi do svatyně a přidá pětinu
k tomu. [15] (Kněží) ať neznesvěcují posvátných darů synův Israelových,
které obětují Hospodinu, [16] ať neuvalují na sebe hřích, dovolujíce jim
bezbožně posvátných darů požívati. Já jsem Hospodin, který je posvěcuji.

[17] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: Rci Áronovi, synům jeho a všem
synům Israelovým toto:
[18] Kdokoli z domu Israelova i z cizinců, kteří u vás sídlí, přinese
oběť, třebas jen z dobré vůle neb aby vyplnil (daný) slib, přinese-li
něco v celopal Hospodinu, [19] abyste to vy (kněží) podali, budiž to
bezvadný samec z hovězího dobytka, z ovec nebo koz. [20] Kdyby měl
vadu, nesmíte ho obětovati, neboť nebude příjemný.
[21] Kdo přinese Hospodinu oběť pokojnou, buď z dobré vůle neb
aby splnil daný slib, vezmi neposkvrněnou žertvu z hovězího dobytka, z ovec (neb koz), aby byla příjemna; žádné vady ať nemá.
[22] Zvířat slepých, nebo se zlomeným údem, zvířat raněných, nebo s vyrážkou, vředy a lišeji nesmíte Hospodinovi podávati ani jich přinášeti
v zápalnou oběť na oltáři Hospodinově. [23] Býka neb ovci s uťatým
uchem neb ocasem smíš přinésti v oběť z dobré vůle, ale v oběť ze
slibu nemůže býti platně podán [24] Žádného zvířete, které má rozmačkaná, roztlučená, utržená neb uřezaná varlata, nesmíte Hospodinu

---

V. 9. Místo „kdyby ji poskvrnili“ hebr. „protože je (příkazy Boží) poskvrnili“.

V. 10. „Nepovolaný“ = kdo není knězem. Srv. Ex 29, 33. — O nájemníkovi srv. Gn 23, 4. - O nádeníkovi Ex 22, 15; Lv 19, 13.

V. 11. Zákon předpokládá, že otrok byl obřezán a stal se příslušníkem národa israelského. (Srv. Gn 14, 14; 17, 12. n. 23. 27.).

V. 13. O bezdětné vdově, která se vrací do domu otcovského, viz Gn 38, 11.

K v. 14. srv. 4, 2; 5, 15. n. — V 5, 15. se nařizuje podati v oběť za pokutu berana, protože tam jde o zpronevěru věcí příslušných Hospodinu, zde však jen o věci náležející kněžstvu.

V. 16. „Dovolujíce jim,“ t. j. synům Israelovým, kteří nejsou kněžími a nejsou tedy oprávněni požívati kněžských údělův. Srv. 21, 15; 22, 9. 32.

V. 18. n. začíná předvětím týkajícím se všech obětí, i pokojných (7, 16.); „kdokoli ... daný slib“; místo přiměřeného závětí následuje však druhé předvětí, které se týká jen celopalův, o nichž stanoví to, co 1, 3. již bylo řečeno.

V. 19. Místo „abyste to vy (kněží) podali“ hebr. oslovuje Israelity: „přineste to tak, byste došli zálibу“ (srv. 19, 5.). — Kdo přináší v oběť dobytče vadné, nemůže očekávati, že bude jeho čin se zálibou od Hospodina přijat.

V. 21.—25. jedná o obětech pokojných, kdežto v. 18.- 20. měl na zřeteli celopaly. — K žertvě pokojné zákon nežádá pouze samce, jako k celopalu (srv. 3, 1.).

V. 23. Místo „s uťatým uchem neb ocasem“ hebr. lépe všeobecněji: je-li některý jeho úd dlouhý nebo příliš krátký“. Srv. svrchu o tělesných nedostatcích knězových. 21, 17. — Co se praví o ovci, platí též o koze.

V. 24. vylučuje od oltáře jakkoli vykleštěné zvíře.

obětovati; vůbec takových věci ve své zemi nečiňte. 25 Z ruky cizin-
covy neobětujte Bohu svému chlebův aniž čeho jiného, co by chtěl dáti,
neboť porušené a poskvrněné je to vše; nepřijímejte toho.
26 Hospodin mluvil k Mojžíšovi:
27 Býk, ovce a koza, když se vylíhne, budiž sedm dní pod ve-
menem své matky; dne osmého však a potom mohou býti Hospodinu
obětovány. 28 Krávu nebo bahnici nevolno zabíti téhož dne, co jejich
mláďata. 29 Budete-li přinášeti Hospodinu obět díkův, aby byla (vám)
prospěšna, 30 snite ji téhož dne; do jitra druhého dne nic nesmí zů-
stati. Jáť Hospodin.
31 Šetřte přikázání mých a plňte je. Jáť Hospodin. 32 Neznesvě-
cujte svatého jména mého, abych za svatého byl ctěn u synův Israelo-
vých. Já jsem Hospodin, který vás posvěcuji 33 a který jsem vás vy-
vedl z Egypta, abych vám byl Bohem. Já Hospodin.

Seznam svátků. (23, 1.—44.)

Soboty (1.—3.), velikonoce (4.—8.), letnice (9.—22.), novoluní sedmého měsíce (23.—25.), den smíru (26.- 32.), slavnost stánková (33.-36.). Závěrek seznamu (37. n.). Dodatek o svátku stánkovém (39.-44.).

Hlava 23. — 1 Hospodin mluvil k Mojžíšovi: 2 Rci synům Isra-
elovým:
Dnové Hospodinovi, které budete světiti, jsou tito:
3 Šest dní budete pracovati; den sedmý slouti bude svatým, pro-
tože je to sobotní odpočinek. Žádné práce nebudete v něm konati, je
(to) Hospodinova sobota ve všech příbytcích vašich.
4 Svatí dnové Hospodinovi [tedy], které máte slaviti v příslušné
doby, jsou tito:
5 Měsíce prvního, čtrnáctého dne toho měsíce, k večeru, jest Ho-
spodinovo fase; 6 a patnáctého dne toho měsíce je slavnost Hospo-
dinových přesnic. Sedm dní budete jísti přesné chleby. 7 První den

---

V. 25. „Chléb" = obět vůbec. Srv. pozn. k hl. 21, 21. — Israelité nemají ani sami kleštiti zvířat, ani nemají kleštěných od cizinců kupovaných obětovati. — [Hummelauer však překládá: „Ani v zemi vaší (= mezi sebou) nebudete obětovati (24b.), ani z ruky cizincovy nesmíte obětovati" žertev, které mají některou z vad výše jmenovaných. Dle toho jest v. 24b. 25. závěrkem předcházejícího zákonodárství (18.—24a.). Nepřímo dovoluje se i cizincům podávati v obět žertvy, které nemají tělesných vad.]

V. 27. Totéž stanoví o prvorozenci Ex 22, 29. n — Jmenovaná zvířata hned po vylíhnutí nehodí se za pokrm, tím méně za obětní žertvu.

V. 28. Činiti tak bylo by ukrutno. Srv. Ex 23, 19; Dt 22, 6. n.

K v. 29. srv. 7, 12.—25.

Hl. 23. v. 2.—3. byly asi připsány později, kdy již seznam svátků začínající v. 4. byl napsán. — Místo „které budete světiti" hebr. „o kterých budete slaviti *posvátná shromáždění*". Srv. Ex 12, 16; Jo 1, 14; 2, 15; Is 13, 3; Jer 36, 7.

V. 3. Místo „bude svatým" hebr. „bude posvátné shromáždění".

V. 4. hebr. „Svátky Hospodinovy, svatá shromáždění, která máte provolávati v přiměřené určité doby, jsou tyto:"

K v. 5. srv. Ex 12, 6.

V. 7. Místo „zvláště svatý" hebr. „budete v něm konati svaté shromáždění".

bude nad jiné slavný a svatý; žádné služebné práce nesmíte v něm
konati. [8] Sedm dní budete přinášeti Hospodinu zápalné oběti; den pak
sedmý budiž slavnější a světější; žádné služebné práce v něm nesmíte
konati.
[9] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [10] Rci synům Israelovým toto:
Až vejdete do země, kterou já vám dám, a budete sklízeti obilí,
přinesete prvotiny své žně, snopy s klasy, knězi; [11] ten toho dne po
sobotě pozdvihne snopek před Hospodinem, aby vám získal zálibu,
a (tak) jej zasvětí. [12] Téhož dne, kterého se zasvěcuje snopek, budiž
bezvadný beránek, roček, podán Hospodinu v celopal. [13] S ním budiž
také suchá obět, dvě desetiny jemné mouky, zadělané olejem, obětována v zápal Hospodinu ve vůni (mu) přelibou; též úlitba vína, čtvrtina
hinu. [14] Chleba, pražmy a tluče z obilí nesmíte jísti až do dne, kterého přinesete z něho Bohu svému obět. Přikázání to bude věčně platné
ve všech pokoleních vašich i všech příbytcích.
[15] Ode dne po sobotě, kdy jste obětovali snop prvotin, budete počítati sedm plných týdnův, [16] až do dne po uplynulém sedmém týdnu,
to jest padesát dní. Tehdy přinesete Hospodinu novou obět [17] ze všech
příbytků svých, (totiž) dva chleby prvotin ze dvou desetin jemné kvašené mouky; ty upečete Hospodinu v prvotiny. [18] S [těmi] chleby budete obětovati sedm ročních bezvadných beránků, jednoho býčka ze
stáda a dva berany; budou s příslušnými obětmi suchými a úlitbami
celopalem k vůni Hospodinovi velmi příjemné. [19] V obět za hřích
přinesete také kozla a v obět pokojnou dva beránky, ročky. [20] Když

V. [8]. O těchto zápalných obětech viz Nm 28, 17.—25. — Místo „slavnější a světější“ hebr. zase: „bude svaté shromáždění“. — V hebr. rozlišuje se přísný klid sobotní od mírnějšího klidu svátečního.

V. [10]. Jde tu patrně o snopky ječné, protože ječmen dozrál před pšenicí (2. Král 21, 9; Rut 1, 22; 2, 23). — Svátkem letnic nábožensky se žeň končila (obžinky). Protože byl konec žně počítán od jejího začátku, t. j. od velikonoc, zákonodárce připomíná obřad, který se o velikonocích konal a kterým se žeň obřadně začínala.

V. [11]. Někteří mají za to, že „sobota“ má se zde rozuměti ve významu širším: „den klidu, svátek“, že to byl den první přesnic, tedy 15. nisan (den ustálený, nepohyblivý); dle toho by byl „den po sobotě“ den 16. nisanu. Tak tradiční běžný výklad. — Jiní však praví, že „sobota“ je tu skutečně sedmý den v týdnu, a to sobota, která připadla do týdnu přesnic, tak že prvotiny snopků byly podávány jednoho dne týdnu mezi 16.—22. nisanem (den pohyblivý). Dle tohoto správnějšího výkladu slaven byl první den letnic vždycky prvního dne po sobotě, jsa padesátým dnem po sobotě přesnic. Srv. níže v. 16.

K v. [13]. srv. Gn 18, 6; Ex 29, 2; Gn 35, 14; Ex 29, 40. Tam se předpisuje k beránku v obět suchou jen jedna desetina „'issárón“, zde však dvě, patrně proto, že jest slušno, aby obět ve žně z úrody vzatá byla hojnější než jindy.

V. [14]. O pražmě srv. 2, 14.

V. [15]. Místo „sedmého týdne“ lze hebr. správněji překládati „sedmé soboty“.

V. [17]. Tedy na počátku přesnic, t. j. na počátku žní byly přinášeny v obět jen klasy, nyní o letnicích, na konci žní, podávány Hospodinu chleby, z nichž nebylo nic na oltáři páleno (Lv 2, 11.), protože nic kysaného nesmělo býti Hospodinu obětováno. Ex 23, 18; Lv 7, 13 n. — Za tyto prvotiny byly podány kvašené chleby, protože se užívalo v obecném životě obyčejně chlebů kvašených.

V. [18]. Tento celopal uveden je též Nm 28, 27., avšak s tím rozdílem, že se v Nm místo jednoho býka a dvou beranů žádají dva býčci a jeden beran. Nm je správno, náš verš se však při opisování porušil. Viz Úvod § 13.

V. [19]. Žádaná obět pokojná byla obětí díkův.

V. [20]. „je“ = beránky, ročky.

je kněz i s chleby prvotin pozdvihne před Hospodinem, dostanou se
mu k požitku. 21 Den ten nazvete veleslavným a přesvatým; žádné
služebné práce nebudete v něm konati. Ustanovení to bude věčně
platné ve všech vašich příbytcích a pokoleních.
22 Když pak budete žíti obilí ve své zemi, nebudete je síci
u samé země, a zbylých klasů nebudete sbírati, nýbrž ponecháte je
chudým a cizincům. Jáť jsem Hospodin, Bůh váš.
23 Hospodin mluvil k Mojžíšovi: 24 Rci synům Israelovým:
Sedmého měsíce, prvního dne toho měsíce budete míti svátek
s odpočinkem, památný den s troubením; bude slouti svatým. 25 Žádné
služebné práce nesmíte v něm konati a přinesete Hospodinu celopal.
26 Hospodin mluvil k Mojžíšovi:
27 Desátého dne tohoto sedmého měsíce bude veleslavný den
smíření; bude slouti svatým; dne toho budete se mrtviti a obětovati
Hospodinu zápalnou obět. 28 Celý ten den nesmíte konati žádné slu-
žebné práce; jeť to den smíru, aby se vám dostalo od Hospodina,
Boha vašeho, odpuštění. 29 Kdo by se nemrtvil toho dne, budiž ze svého
lidu vyhlazen; 30 také toho vyhladím z lidu, kdo by konal nějakou
práci. 31 Žádné tedy práce v něm nebudete konati; ustanovení to bude
míti věčnou platnost ve všech vašich pokoleních a příbytcích. 32 Je to
svátek odpočinku, v němž budete se mrtviti; od večera devátého dne
měsíce (toho) až do večera (následujícího) budete slaviti svůj den
klidu.
33 Hospodin mluvil k Mojžíšovi: 34 Rci synům Israelovým:
Od patnáctého dne tohoto sedmého měsíce budou po sedm dní
svátky stánků ke cti Hospodinově. 35 První den bude [slouti] veleslav-

---

V. 21. Místo „den ten nazvete veleslavným a přesvatým“, hebr. „Tohoto dne budete slaviti posvátné shromáždění“.

V. 22. = 9, 9. Viz výklad k tomuto verši. — Jaký byl historický námět ke vzniku letnic čili slavností týdnů, Písmo sv. neudává. Pozdější podání židovské praví, že byl svátek ten ustanoven na vděčnou památku daného zákona sinajského. Tomu-li tak, možno je přirovnati k prvním letnicím křesťanským, o nichž Duch svatý psal nový zákon do srdcí apoštolův a prvních věřících. (Grimme však se domnívá, že israelské letnice vznikly ze starého semitského svátku plejádek (?), jemuž byl dán nový ráz v duchu biblického náboženství.)

V. 24. Israelité slavili každý první den měsíce (nový měsíc, novoluní. Nm 10, 10; 28, 11.—15.). Nejslavnějším z nich byl však nový měsíc sedmý, který byl zároveň novým rokem. Srv. Ex 23, 16. V době po návratu ze zajetí nazývali Židé měsíc ten babylonským názvem „tišrí“. Sluje „památným dnem s troubením“, poněvadž dne toho bylo troubeno na rohy (pozóny, Nm 10, 10; 29, 1; Lv 25, 9.). — Místo „bude slouti svatým“ hebr. „bude posvátné shromáždění“. Srv. svrchu. Pozdější židovstvo slavilo dne prvého měsíce tišrí památku stvoření světa.

V. 25. O obětech, které bylo konati tohoto dne, viz Nm 29, 1.—6. — Sedmý jmenovaný měsíc byl zvláště posvátným. Kromě toho, že začínal novým rokem, dne 10. toho měsíce byl slaven den smíru a dne 15. téhož měsíce začínaly svátky stánků. Později slaveny i jiné menší svátky, a to dne 23. („radost ze zákona“ zvaný, protože se toho dne končilo předčítání Mojžíšova zákona) a dne 24.

K v. 26.—32. srv. 16, 29 nn.; Nm 29, 7 nn. — Místo „bude slouti svatým“ hebr. přikazuje konati posvátné shromáždění. — O mrtvení srv. 16, 29.

V. 32. Přísný sobotní klid a s ním spojený přísný půst měl trvati od jednoho večera do druhého. Začínalť Israelité den večerem. Srv. Ex 12, 18.

V. 35. Místo „bude slouti veleslavným a přesvatým“ hebr. „bude svaté shromáždění“. Podobně ve v. n.

ným a přesvatým; žádné služebné práce v něm nebudete konati.
[36] Sedm dní budete přinášeti Hospodinu zápalné oběti. Také osmý den
bude veleslavný a přesvatý, budete též obětovati Hospodinu zápalnou
obět; je (to den) schůze [a shromáždění]; žádné služebné práce nebudete v něm konati.

[37] To jsou dnové Hospodinovi, které budete nazývati veleslavnými a přesvatými, v nichž budete Hospodinu přinášeti oběti suché,
krvavé i mokré dle řádu jednotlivých dnů, [38] kromě Hospodinových
sobot, kromě vašich darů, kromě obětí, které přinášíte Hospodinu ze slibu
nebo z dobré vůle.

[39] Tedy od patnáctého dne sedmého měsíce, když budete míti
všecku úrodu své země sklizenu, budete světiti svátky Hospodinovy
sedm dní; dne prvého a dne osmého bude sobota, to jest klid. [40] Dne
prvého si vezměte ovoce nejkrásnějšího stromu, palmové ratolesti, větvičky hustolistých stromův a vrby od potoka, a veselte se před Hospodinem, Bohem svým. [41] Budete světiti jeho slavnost sedm dní každého roku; bude to ustanovení mající věčnou platnost ve vašich pokoleních. Měsíce sedmého svátky ty světiti budete [42] a sedm dní budete
bydliti pod stínidly. Každý, kdo je z rodu Israelova, bude zůstávati
pod stany, [43] aby věděli potomci vaši, že jsem ubytoval syny Israelovy pod stany, když jsem je vyvedl z Egypta. Já jsem Hospodin,
Bůh váš.

[44] Mluvil tedy Mojžíš k synům Israelovým o slavnostech Hospodinových.

V. 36. O těchto obětech viz Nm 29, 12.—39. — Den ten (osmý), slavený dne 22. tišri, sluje Nm 29, 35: asereth = „závěrek“ (svátků).

V. 37. Místo „které budete nazývati veleslavnými a přesvatými“ hebr.: „které provoláte za dny posvátných shromáždění“.

V. 38. O sobotách, o nichž pojednati neměl úmysl spisovatel této hl. (srv. o pozdějším připsání v. 2.—3. svrchu), viz Nm 28, 9. 10. — „Dary“ jsou prvotiny a desátky.

V. 39. Slavnost stanová slavená na sklonku vinobraní a sklizně ovoce se stromů byla Israelitům tak svatou, že ji nazývali prostě „svátkem“, neb „svátkem Hospodinovým“.

V. 40. Dle tradičního názoru znamená „ovoce nejkrásnějšího stromu“ oranž; podobně „větvičky hustolistých stromů“ jsou prý myrtové ratolesti.

V. 43 podává důvod, proč svátky ty ve v. 34. slují „stanovými“. K obřadům tuto popsaným přidružily se v době po návratu ze zajetí jiné radostné obyčeje: 1. Každého dne týdnu svátků stanových nabral kněz zlatou nádobou 3 logy (asi 1 a půl litru) vody z pramene Siloe a nesl ji slavnostním způsobem do chrámu, kdež byla za zvuků hudby a zpěvu (Is hl. 12.) smíšena s vínem a vylita na oltář pro zápalné oběti. Dělo se tak asi na památku zázračného napojení lidu na poušti, popsaného Dt 8, 15. K tomuto obřadu přihlíží Pán (Jan 7, 37.)—2. Na večer prvního svátku (dle jiných po celý týden každodenně) za světla, které dávaly čtyři vysoké (prý 50 loket) svítilny, v nádvoří žen tančili předáci israelští s rozžatými pochodněmi před ženami, zatím co levité na 15 stupních vnitřního nádvoří za průvodu hudby zpívali žalmy. 3. Židé držíce v levici oranže a v pravici kytice z palmových, myrtových a vrbových ratolestí, zvané lúlab (srv. 2. Mach. 10, 7.), na znamení úrodnosti své vlasti a zpívajíce radostné Hošianná obcházeli vnější oltář. Dne sedmého průvod ten byl sedmkrát opakován na znamení, jakým způsobem padlo svého času Jericho do rukou Israelitů. Dle jednotlivých význačných obřadů zvaly se svátky stanové „Veliké Hošianna“ nebo „Slavnost vrb“ (vrbová). — (Novozákonný svátek „Všech svatých“ připomíná nám velikou žeň, kterou sklidil Pán ze své role, vinice a zahrady — katolické církve [svatí a světice Boží], připomíná radost, s jakou mučedníci mávajíce svými palmami prozpěvují radostné „Hosanna“.)

Olej do lamp sedmiramenného svícnu a předkladné chleby. (24, 1.–9.)

Hlava 24. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Rozkaž synům Israelovým:

Ať přinášejí ti nejčistšího a nejjasnějšího olivového oleje, by mohly
býti stále opatřovány lampy [3] před oponou zjevení ve stánku úmluvy.
Áron ať je postaví (by hořely) před Hospodinem od večera až do jitra
dle bohoslužebného řádu majícího věčnou platnost ve vašich pokoleních.
[4] Na svícen z nejčistšího zlata před obličej Hospodinův buďte
stále stavěny.

[5] Vezmi též jemné mouky a napeč z ní dvanáct chlebů, z nichž
každý buď ze dvou desetin efy; [6] ty polož dvěma řadami, v každé
řadě po šesti, na stůl zcela čistý před Hospodina. [7] Na ně vlož nej-
čistšího kadidla, aby bylo připomínkou chleba obětovaného Hospodinu.
[8] Každou sobotu buďte před Hospodinem vyměněny (za jiné, které)
budou (přinášeny) [a přijímány] od synův Israelových dle smlouvy věčně
platné; [9] budou Árona a jeho synů, by jich požili na posvátném místě;
jsouť svatosvatou součástí obětí Hospodinových. (Tak) dle práva věčně
platného.

Zákon o rouhání. (24, 10.—23.)

[10] Tu hle, syn (jedné) ženy israelské, jehož měla s mužem egypt-
ským, vyšel mezi syny Israelovy a vadil se v táboře s mužem israel-
ským. [11] A protože se rouhal jménu a zlořečil mu, byl přiveden
k Mojžíšovi. Matka jeho slula Salumit, dcera Dabriova z kmene Dan.
[12] I dali ho pod dohlídku, dokud by nezvěděli, co Hospodin káže.

[13] Tu promluvil (Hospodin) k Mojžíšovi:

[14] Vyveď rouhače ven za stany, a všichni, kteří ho slyšeli, vloží
mu své ruce na hlavu a všechen lid ať jej ukamenuje.

Hl. 24. K v. 2. n. srv. Ex 27, 20. n. — Za slovo „Áron“ kladou Sam a LXX podobně jako Ex 27, 21. „a jeho synové“.

K v. 5. srv. Ex 29, 40.

V. 6. „Zcela čistý stůl“ = stůl z čistého zlata. Srv. Ex 25, 24.

V. 7. dle hebr.: „Na každou řadu polož čistého kadidla, a to budiž pro chleby připomínkou, zápalnou obětí pro Hospodina.“ — Srv. pozn. k 2, 2. — Jako část ze suché oběti, která byla na oltáři spálena, slula „připomínkou“, tak i toto kadidlo bylo připomínkou se zřetelem k předkladným chlebům; chleby samy nebyly položeny na oltář. — Dle LXX byla na chleby předkladné s kadidlem kladena též sůl.

V. 9. O „svatosvatém“ viz 2, 3.

V. 10.—23. přerývá seznam svátků (hl. 23.) a s ním souvislé zákony o roce sobotním a jubilejním (hl. 25.) asi proto, že se událost vypravovaná ve v. 10.—14. sběhla mezi tím, co se dostávalo Mojžíšovi zákonů v hl. 23. a 25.

V. 11. V pozdějších dobách ostýchali se Israelité z veliké bázně vysloviti jméno Jahve; místo něho četli Adónáj (= Pán). Později tato úcta přešla i na jména Adónáj a Elóhím (= Bůh). Místo nich říkali jen „haššém“ = jméno. Za těch pozdějších dob bylo asi také v našem v. jméno Jahve nahrazeno slovem „jméno“. Rovněž tak ve v. 16b. asi proto, že cit čtenářův nemohl připustiti, by jméno Hospodinovo bezprostředně bylo spojeno se slovesem „rouhati se“.

V. 14. Zde ono vzkládání rukou patrně znamenalo, že svědkové berou zodpovědnost za hlavu, za život, který bude nyní kamenováním zničen. Srv. Dt 17, 7. Popravy se konávaly mimo město, zde tedy mimo stany.

[15] A rci synům Israelovým: Každý, kdo bude Bohu svému zlo-
řečiti, bude pykati za svůj hřích. [16] Kdo by se rouhal jménu Hospo-
dinovu, smrtí ať umře; všecka obec uháže ho kamením. Ať je to člověk
domácí nebo cizinec, bude-li se rouhati jménu Hospodinovu, smrtí
zemře.
[17] Kdo udeří a zabije člověka, smrtí ať zemře. [18] Kdo zabije do-
bytče, nahradí je jiným dle zásady: život za život. [19] Poškodí-li někdo
kohokoli ze svých soukmenovců na těle, jak učinil on, tak se staniž
jemu. [20] Zlomeninu za zlomeninu, oko za oko, zub za zub nahradí;
tutéž škodu, jakou ublížil jinému, bude nucen ztrpěti sám. [21] Kdo
zabije dobytče, nahradí je. Kdo usmrtí člověka, budiž (smrtí) trestán.
[22] Jednostejné právo budiž mezi vámi, ať hřeší cizinec nebo člověk
domácí; neboť já jsem Hospodin, Bůh váš.
[23] Mluvil tedy (tak) Mojžíš k synům Israelovým. I vyvedli toho,
jenž se byl rouhal, za stany a ubili ho kamením.
Učinili tedy synové Israelovi, jak byl přikázal Hospodin Mojžíšovi.

O roce sobotním a jubilejním. (25, 1.—55.)

O roce sobotním (1.—7.). O roce jubilejním (8.—55.), a to: o povaze jubilea (8. až 12.), o účincích jeho v příčině majetku (13.), v příčině plodin (14.—18.). Dodatek k roku sobotnímu (19.—22.). Dodatek o prodeji plodin (23.—28.). Účinky jubilea v příčině domů (29.-34.), zchudlých (35.-37.). Závěrek (38.). Dodatky o otrocích (39. 55.).

Hlava 25. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi na hoře Sinaj:
[2] Rci synům Israelovým:
Až vejdete do země, kterou já vám dám, ať se slaví (rok) odpo-
činutí ke cti Hospodinově. [3] Šest roků budeš osívati svou roli, a šest
let budeš ořezávati vinici svou a sbírati její úrodu; [4] sedmého však
roku bude pro zemi sobota, odpočinek Hospodinův; pole nebudeš osí-
vati a vinice nebudeš řezati. [5] Co urodí země sama od sebe, toho ne-
budeš žíti a hroznů tvých nových výhonků nebudeš sbírati, jako ve
vinobraní (činíváš) — jeť rok odpočinku pro půdu, — [6] ale bude
vám to pokrmem, tobě i nevolníku tvému, nevolnici, dělníku tvému i ci-

---

V. [17]. Z toho, že po stanovení trestu, který má stihnouti rouhače, ihned následuje trest smrti, kterým se stíhá vražda, jakož i z toho, že se navazuje zásada odvetného práva, plyne úmysl zákonodárcův, prohlásiti trestnou rovnocennost rouhání s vraždou.

K v. [18]. srv. Ex 21, 23.
K v. [19]. srv. Ex 21, 24.—25.
K v. [22]. srv. Ex 12, 49.

V. [23b]. je závěrkem nejen k v. 10.—22., nýbrž i k v. 2.—9; závěr ten nás poučuje, že Israelité dodávali olej pro sedmiramenný svícen, jak bylo nařízeno již v Ex 27, 20. nn., a že počaly se vykonávati rozkazy Boží o předkladných chlebech, dané rovněž již Ex 25, 30; 35, 13; 39, 35; 40, 21.

Hl. 25. V. [1]. Tato řeč Hospodinova poslední v Lv sahá až po 26, 45a. — Poznamenává se, že zákon byl dán na Sinaji, aby byl připojen k řadě předcházejících zákonů, která byla vypravováním 24, 10.—23. přerušena.

V. [3]. Hospodin mluví k Israelitům brzy v čísle množném (v. 2.), brzy v jedn. — Srv. Ex 12, 24.

V. [5]. „Co urodí země sama od sebe“ jest obilí, vyrostlé ze zrní, které při poslední žni z klasů bylo utrouseno na zem. — Místo „hroznů tvých nových výhonků“ hebr.: „hroznů tvé neořezané révy“.

zinci, kteří u tebe dlí, [7] tvému skotu i bravu; všecko, co se urodí,
bude (jim) za pokrm.
[8] Počítej si též sedm týdnů roků, to jest sedmkrát sedm, tedy
celkem čtyřicet devět let. [9] Potom, sedmého měsíce, desátého dne toho
měsíce, v době smíření budeš troubiti na roh po celé zemi své. [10] Světiti
budeš padesátý rok tím, že prohlásíš jej za rok svobody pro všecky
obyvatele země své. Bude to rok jubilejní: tu dosáhne každý opět
svého majetku a vrátí se každý k rodu, z něhož pochází. [11] Bude milostivým
létem padesátý rok: nebudete síti ani žíti toho, co se urodí
samo sebou, a úrody vinic nebudete sbírati, [12] abyste světili milostivé
léto, ale hned budete jísti, co se samo naskytne.
[13] O milostivém létě dosáhnou všichni zase svého majetku.
[14] Když budeš něco prodávati svému soukmenovci, neb od něho
kupovati, neutiskuj svého bratra, ale dle počtu roků po milostivém
létě od něho kupuj [15] a dle počtu sklizní (do milostivého léta) ať ti
prodá. [16] Čím více roků zbývá (ke sklizni) po milostivém létě, tím více

---

V. 7. Místo „skotu i bravu“ hebr.: „dobytku i zvěři (divoké), která je v zemi tvé“. Za tento v. dlužno věcně zařaditi úryvek v. 19. až 22. Zaváděl tedy sobotní rok ve prospěch chudiny částečný kommunismus (společný majetek polních plodin). Poněvadž nebylo sklizně, zakazoval zákon Dt 15. věřiteli vymáhati dluhy toho roku; proto slul „rokem odpuštění“ (Dt 15, 9; 31, 10.). O svátcích stánků toho roku byl předčítán lidu shromážděnému před svatyní „zákon“ (Dt 6, 1. 7, 11.). Srv. Ex 23, 10. n. Ustanovení tato byla dalekosáhlého významu sociálního. Z 2. Par 36, 21. vysvítá, že nebylo jich vždycky dbáno. Za to po návratu ze zajetí babylonského bylo jich šetřeno (Neh 10, 32; Josefa Flavia „Starožitnosti“ XI, 8, 6; 1. Mach 6, 49. 53. a jj.). Proto bývali též Židé osvobozeni od daní každého sedmého roku (Jos. Flav. Starož. XI, 8, 5; XIV. 10, 6.).

V. 9. „Potom,“ t. j. roku padesátého.

Sedmý měsíc je tišrí, den desátý tohoto měsíce je den smíru. Srv. Lv 16. — Nezačínal tedy rok jubilejní měsícem nisanem, jako rok náboženský, nýbrž měsícem tišrí, jako rok hospodářský. Srv. Ex 12, 2.

V. 10. „Jubilejní“ hebr. „jóbél“ = beran = beraní roh. Zdá se však, že splynul s tímto pojmem též význam „vlnící se“, pak o zvuku: „znící“, „hlaholící“, tak že „šenath hajjóbél“ = rok hlaholení, hlaholu. — Pro dobrodiní, jaká přinášel chudině, může se nazývati milostivým létem. — „Každý dojde svého majetku,“ který byl prodal. Viz níže. — „Každý se navrátí k rodu, ke kterému přísluší“ = kdo byl prodán do otroctví a tak odloučen od své rodiny a od svého rodu, bude propuštěn na svobodu a vrátí se do své domoviny.

V. 11.–12. stanoví pro milostivé léto totéž, co bylo svrchu přikázáno pro rok sobotní (v. 4. n.). Dle názoru Hummelauerova tyto dva verše původne tu nebyly, a teprv později neprávem vložil je sem písař, domnívaje se, že roku jubilejního rovněž jako roku sobotního, tedy dva roky bezprostředně po sobě, má půda zůstati úhorem.

V. 12. „Ihned,“ t. j. nebudete ukládati obilí v sýpkách (cisternách), jak se děje jiná léta.

V. 13. podává všeobecnou zásadu na rok hlaholu, která je níže zpodroběna.

V. 14. Zákaz utiskovati bližního (Ex 22, 21; Lv 19, 33), t. j. soukmenovce, tu zdůrazněn pro smlouvy trhové, kterými se kupují (prodávají) pozemky. Při těchto prodejích nepřenáší se na kupce právo vlastnické, nýbrž pouze právo požitků na určitou řadu let, t. j. do budoucího milostivého roku. Příklad z našich poměrů to znázorní. Dejme tomu, že by se poslední jubilejní rok byl slavil r. 1900 a že příští bude se slaviti r. 1950. — Jde-li r. 1915 o prodej pole, které vynáší ročně 100 K, tudíž za 50 let 5000 K, třeba počítati, že uplynulo již 15 roků, pročež od 5000 odpočítá se 15 × 100 = 1500. Za zbytek 3500 K prodá se právo pole užívati až do r. 1950; toho roku zase nabývá požitečného práva původní vlastník pole. Ovšem mohou se také počítati roky nebo sklizně od roku prodeje do budoucího milostivého léta; v tom případě bylo by zaplatit 100 × 35, tedy zase 3500 K.

vzroste cena; čím však méně času napočítáš, tím také menší budiž
kupní cena, protože ti prodává (jen) počet sklizní. [17] Neutiskujte svých
soukmenovcův, ale jedenkaždý boj se Boha svého; neboť já jsem Hospodin, Bůh váš. [18] Plňte přikázání má, šetřete zákonů mých a plňte
je, byste mohli sídliti v zemi bez jakéhokoli strachu.
[19] Země vám bude vydávati svoji úrodu, které se najíte do syta,
nebojíce se žádného útoku. [20] Řeknete-li pak: „Co budeme jísti sedmého roku, nebudeme-li síti ani kliditi úrody své?" [21] (vězte, že) vám
dám požehnání své roku šestého, že vám přinese úrody na tři léta;
[22] když osmého roku budete (opět) síti, budete jísti ze staré úrody až
do devátého roku; dokud nevyrostou plodiny nové, budete požívati
starých.
[23] Půda tedy nesmí se prodati na věčné časy, neboť má jest a vy
jste příchozí a moji nájemníci. [24] Proto všecka půda vašeho majetku
bude se prodávati na podmínku výkupu. [25] Zchudne-li bratr tvůj a prodá
svůj stateček, může jeho příbuzný, chce li, vykoupiti, co onen byl
prodal. [26] Nemá-li příbuzného, ale sám může-li sehnati peníze na výkup,
[27] spočítají se roky užitkův od doby prodeje; za roky zbývající (do
budoucího milostivého léta) vrátí kupci a tak zase dostane statek svůj.
[28] Nemůže li však ruka jeho tolik sehnati, by splatil (potřebnou) částku,
podrží kupec, co byl koupil, až do milostivého roku. Nebot tono roku
vrátí se každý prodaný pozemek bývalému pánu a vlastníkovi.
[29] Kdo prodá dům ve hrazeném městě, bude práv jej vykoupiti
do roka. [30] Nevyplatí-li ho, a celý rok uplyne, stane se majetkem kupce
i potomků jeho na věky a nemůže býti vykoupen ani v milostivém létě.
[31] Bude-li však stavení to na vsi, která nemá hradeb, budiž prodáváno dle práva pozemkového; nebude-li vyplaceno dříve, bude vráceno (původnímu) pánu v milostivém létě.

V. [17]. Jako na četných jiných místech, tak i zde ukládá zákon plniti povinnosti k bližnímu se zřetelem k Bohu, z čehož plyne, že jednobožství Israelitů nebylo pouze obřadné, nýbrž mravní (etický monoteismus).

V. [19.—22.] následoval původně za v. 7. Viz tento v.

V. [21]. Hummelauer důsledně k svému výkladu podanému svrchu k v. 11. n. považuje „požehnání plodin na tři roky" za nadsázku. [Jiní však berou „tři" ve významu vlastním, omezují je však na 2 a půl roku, totiž celý rok osmý (jubilejní), rok sedmý (sobotní) a polovina roku devátého od setí do žní. Jiní ještě jinak.]

V. [22]. „Jísti ze staré úrody" = roku šestého.

V. [23. nn.] pokračují v zákonodárství o jubilejním roce, souvisí tedy věcně s v. 18. — Půda nesmí býti trvale zcizena, poněvadž vlastním majetníkem jest a zůstává sám Bůh.

V. [24. nn.] ujímají se Israelity, který v okamžité hmotné tísni byl nucen svůj pozemek prodati.

V. [25]. „Bratr" = soukmenovec. — „Stateček" = pozemek; hebr.: „něco z majetku svého"; co platilo o prodeji celého majetku, mělo platnost i o jeho části.

V. [27]. Srv. v. 14. n. — Dejme tomu, že v daném příkladě, uvedeném svrchu k v. 14. n., bylo r. 1915 jmenované pole skutečně prodáno za obnos 3500 K, a dejme tomu, že by ho užíval kupec deset roků, tedy do roku 1925. Tohoto roku chce si vlastník pole vykoupiti. Bude-li tedy „počítati roky užívání od doby prodeje počínajíc", napočítá 10 roků, což představuje obnos 1000 K. Do budoucího milostivého léta zbývá 25 roků, což představuje obnos 2500 K. Výkup tedy v tomto případě činí 2500 K.

V. [31]. Stavení na vsi považována za docelující část pozemků, proto též podléhala týmž zákonům jako pozemky. Právo městské stanovilo jinak (v. 29. n.).

[32] Domy levitů v městech mohou býti vždycky vykoupeny; [33] nebudou-li vykoupeny, budtež navráceny v milostivém létě svým pánům; jsouť domy měst levitských údělem levitů mezi syny Israelovými. [34] Pozemky kolem jejich měst ať se neprodávají, jsouť majetkem (jejich) na věčné časy.

[35] Zchudne-li bratr tvůj, že se mu třásti bude ruka, ujmi se ho; jako cizinec a nájemník měj výživu vedle tebe. [36] Neber od něho úroků, nic více, než jsi půjčil; boj se Boha svého, ať může býti živ bratr tvůj u tebe. [37] Peněz svých nebudeš mu půjčovati na úroky a z (půjčeného) obilí nebudeš žádati poplatku.

[38] Já jsem Hospodin, Bůh váš, který jsem vás vyvedl z Egypta, bych vám dal zemi Kanaan, a byl Bohem vaším.

[39] Prodá-li se ti bratr tvůj jsa k tomu dohnán chudobou, nebudeš ho utlačovati službami otrockými, [40] nýbrž budiž ti jako dělník a nájemník. Až do milostivého léta bude u tebe pracovati, [41] potom bude propuštěn na svobodu se svými dětmi a navrátí se k příbuzným i k majetku otců svých. [42] Jsouť (to) moji služebníci, a já jsem je vyvedl z Egypta; ať nejsou prodáváni jak obyčejní otroci. [43] Netrap ho krutým nakládáním, ale boj se Boha svého. [44] Otroky a otrokyně berte si z národů, kteří jsou kolem vás, [45] také z cizinců, kteří mezi vámi jsou hostem, jakož i z těch, kdož se z nich narodili ve vaší zemi. Ty smíte míti otroky; [46] dle dědického práva zůstavíte je potomkům a tak budou vaším majetkem na věčné časy; svých bratří však, synův Israelových, neutiskujte násilím.

[47] Zmůže-li se u vás cizinec a host, a zchudlý bratr tvůj prodá se jemu nebo někomu z jeho rodu, [48] po prodeji může býti vykoupen. Kdo z jeho bratří bude chtíti, může ho vykoupiti: [49] strýc, strýcův syn, krevní přítel, příbuzný. Bude-li sám moci vykoupiti se, učiniž tak. [50] Ať však počítá roky od doby, kdy se prodal, do milostivého léta, a rozpočte peníze, za které se prodal, podle počtu roků; bude u něho

---

V. 32. Z hebr. plyne, že v tomto zákoně je řeč jen o domech ve městech levitských (Nm 35.), a nikoliv o domech, kterých levita nabyl snad v jiném městě.

V. 33. Jednotlivým kmenům israelským náleží nezcizitelně pozemky jejich údělů; je tedy slušno a spravedlivo, aby levitům týmž právem příslušely domy v jejich městech.

V. 34. Pozemky levitů nepodléhají obecnému zákonu o prodeji domů ve hrazených městech (v. 29. n.), nýbrž řídí se týmž zákonem jako prodej jejich domů v jejich městech. Zůstal tedy majetek levitů v jejich rukách na věčné časy, podobně asi jako zůstávají v rukou šlechty statky svazkem svěřenským vázané (fideikomis).

V. 35. n. ukládá podporu chudých Israelitův, aby nebyli nuceni prodati se v otroctví (v. 39. nn.). — Ruka „se chvěje" slabotou, nemohouc pracovati jak obyčejně. — O cizinci viz Ex 12, 19; nájemník = cizinec mezi Israelity trvale usazený.

K v. 36. srv. Ex 22, 25; Dt 23, 19. n.

V. 41. Protože otrok původu hebrejského toho roku byl propuštěn na svobodu, sluje rok ten „rokem svobody" (Ez 46, 17; Lv 27, 16.—25; Nm 36, 4.).

V. 43. Israelita nemá nevolníka původu hebrejského trápiti, jak činili Egypťané Israelitům.

V. 46. Otroci-cizinci netěšili se z výhod, jakých poskytovalo milostivé léto otrokům původu hebrejského.

V. 47. nn. Jako má Israelita právo vykoupiti svůj prodaný pozemek (v. 23. nn.), tak má právo výkupu, prodal-li se za otroka cizinci.

V. 50. nn. podává klíč k vypočítání výkupného. Na objasněnou zase příklad z našich poměrů: Israelita A jsa dlužen Neisraelitovi B 3650 K a nemaje, čím platiti, prodal se svému věřiteli r. 1940 za otroka. R. 1944 chce ho jeho zámožný příbuzný C vykoupiti. Tu se počítá obnos 3650 K tak, jako by to byla mzda za

určitou dobu, jako bývá nádeník. [51] Bude-li zbývati do milostivého
léta více roků, dle nich i (více) bude platiti; [52] zbývá-li jich méně, vy-
počítá s kupcem výkupné za zbývající ještě počet rokův a vyplatí ho,
[53] přihlížeje ke mzdě za dobu, jak dlouho již mu sloužil; nebude ho
trápiti krutým zacházením před tváří tvou. [54] Nebude-li nikterak možná
ho vyplatiti, nabude milostivého léta svobody i s dětmi. [55] Jsouť synové
Israelovi, které jsem vyvedl z Egypta, moji služebníci.

Odměny poslušným zákona, tresty jeho rušitelům.
(26, 1.—45.)

Souhrn povinností k Bohu (1. n.). Odměny poslušným (3.—13.). Tresty neposluš-ným (14.—33.). Poslední následky neposlušnosti (34.—45.).

Hlava 26. — [1] Já jsem Hospodin, Bůh váš; neučiníte si modly,
nevyřežete si božstva, nepostavíte si sloupu a nevztyčíte si pomalovaných
kamenů ve své zemi, abyste se jim klaněli; neboť já jsem Hospodin,
Bůh váš. [2] Šetřte mých sobot a mějte v úctě svatyni mou. Já jsem
Hospodin.
[3] Budete-li choditi v mých přikázáních, šetřiti mých nařízení a
plniti je, budu vám dávati v příhodné doby deště, [4] země bude vydá-
vati svou úrodu a stromy budou plny ovoce. [5] Mlácení obilí potrvá do vino-
braní a vinobraní potrvá do setí; budete pojídati chléb svůj do syta a
beze strachu budete sídliti ve své zemi. [6] Dám pokoj vašim končinám;
budete spáti a nikdo vás nebude vyrušovati. Vyhubím škodlivá zvířata
a meč nepřekročí hranic vašich. [7] Budete pronásledovati nepřátele své
a pod vaší rukou budou padati. [8] Pět vašich zažene sto cizích a sto
vašich (zažene) deset tisíc. Nepřátelé vaši budou padati mečem před

---

dělnické práce konané po 10 roků (od roku prodeje 1940 do roku jubilejního 1950), tak že obnos za jeden rok činí 365 K. Protože čtyři roky již sloužil, odsloužil si 365 × 4 = 1460. Zbývá tedy zaplatiti za něho 365 × 6 = 2190 (2190 + 1460 = 3650). Ovšem, že tu dlužno pamatovati na Ex 21, 2. n.; Dt 15, 12. n.

V. [53]. „Před tváří tvou" je řečeno Israelitům, kteří vidouce, že jejich soukmenovec, otrok u cizince, jest utiskován, budou povinni zastati se ho. — Zákonictví o roce jubilejním bylo nesmírného dosahu sociálního. Na jedné straně nevznikali velkostatkáři, kteří by hromadili obrovské pozemky ve svůj majetek, a na druhé straně nemohl vznikati proletariát. Bylo tak postaráno o střední společenské vrstvy, kterým přece nějaký majetek nemovitý zůstával. Rok jubilejní zákonitě vyrovnával majetkové protivy, které se za 50 let předcházejících vyvinuly, zaváděje aspoň částečně majetkovou a společenskou rovnost, že nebylo otrokův ani bezzemkův. Ukládal zámožnějším nemalé oběti, a proto jest pochopitelno, že nebyl vždy zachováván. Společenskou různost rozlišující mezi svobodnými a otroky zrušilo teprve křesťanství, které v řeholích provedlo též rovnost majetkovou.

Hl. 26. V. [1]. k „modlám" srv. Ex 19, 4. — Zákaz vyřezati sochu i pravého Boha („řezba") viz Ex 20, 4. — „Sloup" = masseba, vztyčený balvan. Srv. Gn 28, 18; Ex 24, 4. — Kameny pomalované = na nichž jsou namalovány nebo do nichž jsou vydlabány obrazy Boha nebo bohů.

V. [1]. n. opakují dva fundamentální články starozákonného náboženství: jednobožství (v. 1.) a svěcení soboty, která je znamením smlouvy Boha s lidem (v. 2.). Na těchto dvou základech spočívá celá sbírka zákonů, podaná v Lv 11, 1.—25, 55; sbírku zakončuje nyní řada slibův a pohrůžek Lv 26, 3. 45., jako sbírka zákonů Ex 20, 1.—23, 19. zakončena je sliby a hrozbami Ex 23, 20.—33

K v. [3].—[13]. srv. též Dt 28, 1.—14.

V. [5]. Obilí bude taková hojnost, že mlat potrvá do vinobraní. Podobně bohatá úroda bude na vinici. Netřeba se tedy Israelitům obávati hladu.

K v. [8]. srv. Dt 32, 30; Jos. 23, 10; Sdc 7, 21, n.

tváří vaší. [9] Shlédnu na vás a rozmnožím vás, vzrostete a utvrzovati
budu smlouvu svou s vámi. [10] Budete jísti ze staré, přestaré úrody a
a zahodíte ji, protože přijde nová. [11] Postavím stánek svůj mezi vámi
a nebudu si vás oškliviti. [12] Budu choditi mezi vámi, budu Bohem
vaším a vy budete mým lidem. [13] Já jsem Hospodin, Bůh váš, který
jsem vás vyvedl ze země Egypťanů, byste jim neotročili, a který jsem
zlámal okovy na vašich hrdlech, byste chodili zpříma.

[14] Nebudete-li však mne poslouchati, zachovávati všech mých přikázání, [15] budete-li pohrdati mými rozkazy, protiviti si moje právo, že
nebudete plniti mých ustanovení a že porušíte mou smlouvu, [16] také já
tak učiním vám. Navštívím vás náhle úbytěmi a horečkou, která vás
zbaví zraku a zničí život váš. Nadarmo budete síti símě, neboť bude
od nepřátel pohlceno. [17] Obrátím tvář svou vám proti, že padati budete
před svými nepřáteli a budete podrobeni od těch, kdož vás nenávidí;
budete utíkati, ač nikdo nebude vás honiti.

[18] Jestliže však ani pak mne neuposlechnete, rozmnožím tresty
vaše za hříchy sedmeronásobně. [19] Zlomím vaši nepoddajnou pýchu.
Učiním, že bude nebe shora jako železo a země jako měď. [20] Nadarmo
bude vyhozena vaše námaha, země úrody nevydá a stromy ovoce
neponesou.

[21] Budete-li proti mně vystupovati a nebudete-li chtíti mne poslouchati, sedmeronásobně rozmnožím rány vaše za vaše hříchy.
[22] Pošlu na vás divoká zvířata, která budou hubiti vás i dobytek váš,
a všeho tak ubude, že zpustnou cesty vaše.

[23] Nebudete-li však ani potom chtíti se podvoliti kázni, nýbrž
budete proti mně vystupovati, [24] také já vystoupím proti vám a sedmeronásobně budu vás bíti pro hříchy vaše. [25] Uvedu na vás meč, jenž
pomstí mé úmluvy. Když pak utečete do měst, pošlu mor mezi vás;
dostanete se do moci nepřátel, [26] když zničím oporu vaší výživy; pak
deset žen bude péci chléb v jedné peci a přesně jej budou odvažovati; budete jísti, avšak nebudete nasyceni.

[27] Jestli ani to vámi nehne, byste mne poslouchali, a budete-li
se mně protiviti, [28] i já se vám zprotivím v nepřátelském hněvu a tre-

---

V. 9. Smlouva obsahuje též Boží sliby; čím více bude Hospodin tyto sliby plniti, tím více bude dokazovati, že smlouva ta pevně trvá („utvrzovati smlouvu").

V. 13. Místo „okovy" hebr. „kleče jha" = prohnutá dřeva po obou stranách krku soumarova nahoře s příčným břevnem jha.

V. 14. nn. Pozoruj stupňované tresty, kterými Hospodin hrozí a které jsou naznačeny rozdělením textu na přiměřené odstavce.

V. 16. „Také já tak naložím s vámi," t. j. zruším svoji smlouvu, nebudu plniti svých slibů. Srv. Dt 28, 22.

V. 17. „Obrátím tvář svou proti vám" srv. 17, 10.

V. 18. „Jestliže ani pak..." = jestliže tyto tresty vás nepohnou k poslušnosti.

V. 19. Nebe nedá deště, že půda ztvrdne a bude jako bronz.

V. 22. Místo „budou hubiti vás i dobytek váš" hebr. „připraví vás o děti a dobytek váš vyhubí". — Příklad takové pohromy viz 4. Král 17, 25. n.

V. 25. „Meč" = válka. „Pomstí mé úmluvy" = potrestá rušení mé úmluvy. „Do měst" — hrazených.

V. 26. „Zničím oporu vaší výživy" dosl.: „zlomím hůl vašeho chleba". — Hospodin dopustí kromě moru i hlad na Israelity, že se jich nepřítel pak snadno bude moci zmocniti. — Kdežto za normálních poměrů má každá hospodyně svou vlastní pec, bude se v době hladu tak málo péci, že jedna pec postačí několika („deseti") rodinám.

stati budu vás sedmeronásobně pro hříchy vaše. [29] Budete jísti maso
svých synův a dcer. [30] Zničím výšiny vaše a modly ztroskotám. Zapadnete mezi zříceninami model svých a duše má zoškliví si vás
[31] tak velice, že obrátím města vaše v poušť, zpustoším svatyně vaše
a nebudu již přijímati vůně velmi příjemné. [32] Zemi vaši zničím, že
se zhrozí nad ní nepřátelé, když se v ní budou usazovati. [33] Vás pak
rozptýlím mezi národy a vytasím za vámi meč, země vaše zpustne
a města vaše obrátí se v ssutiny

[34] Tehdy bude si země libovati své soboty po celou dobu svého
zpuštění, když budete dlíti [35] v nepřátelské zemi; (země) bude míti sobotu a bude odpočívati v sobotách svého zpustošení, protože nemohla
odpočívati o sobotách vašich, když jste v ní sídlili. [36] Srdce těch,
kteří z vás zůstanou, naplním bázlivostí v nepřátelských krajinách;
šelest letícího listu nažene jim strachu, že budou utíkati jako před
mečem; budou padati, ač nikdo jich nebude pronásledovati, [37] bude
padati jeden na druhého, jako když se prchá z bitvy, a nikdo z vás
se neodváží nepřátelům se vzepříti. [38] Zahynete mezi národy a země
nepřátelská vás pohltí. [39] Zůstanou-li pak i z těch někteří, budou
v' zemi nepřátel svých chřadnouti pro své nepravosti; pro hříchy
svých otcův a pro hříchy své budou trpěti, [40] až vyznají nepravosti své
i předků svých, kterými se provinili proti mně a kterými se mně zprotivili.

[41] Také se tedy jim zprotivím a uvedu je do země nepřátelské;
pak zahanbí se jejich neobřezaná mysl, potom modliti se budou za
své bezbožnosti. [42] I rozpomenu se na svou úmluvu, kterou jsem učinil
s Jakobem, s Isákem a s Abrahamem. Také na zemi si vzpomenu,
[43] která, když bude od nich opuštěna, bude se radovati ze svých sobot,
trpíc pro ně zpustošením. Oni pak budou za své hříchy pykati, že
zavrhli mé právo, a zákony mými pohrdali. [44] Avšak i když budou
v zemi nepřátelské, nezavrhnu jich docela a nebudu jimi pohrdati tak,
aby byli pohubeni, bych porušil úmluvu s nimi. Jsemť Hospodin,
Bůh jejich. [45] Rozpomenu se na svou úmluvu s jejich předky, když

K v. [29]. srv. 4. Král 6, 28. n.; Pláč 2, 20; 4, 10.

V. [30]. „Výšiny," kde jsou svatyně zasvěcené různým bohům. Srv. Nm 33, 52. — Místo „modly" hebr. „chammáním" = sloupy zasvěcené Baal Chammanovi, bohu slunečního žáru, jejž ctili zejména Feničané. Srvn. Is 17, 8; 27, 9; Ez 6, 4. 6; 2. Par 14, 5. — Místo „zapadnete mezi zříceninami model svých" význačněji hebr.: „nakladu vašich mrtvol na mrtvoly (trupy) vašich neřádů (model)".

V. [31]. „Nebudu přijímati vůně..." = nebudeťe mi moci přinášeti oběti. Srv. Gn 8, 21.

V. [33]. „Meč" zabrání Israelitům vrátiti se do vlasti.

V. [34. n]. Trpká ironie: Země, které nedopřáli Israelité odpočinku v sobotní roky dle zákona (Lv 25.), nahradí si hojně toto právo na odpočinek, když bude Palestina opuštěna, kdy nebude nikoho, kdo by ji vzdělával. — Místo „bude si libovati" hebr. „bude jí nahrazen (odpočinek)".

V. [39]. O trestání potomků za hříchy otců srv. Ex 20, 5.

V. [40]. přechází z hrozeb Boží spravedlnosti k líčení Božího milosrdenství, jež se dále rozvádí ve v. 41.—45a.

V. [41]. K „neobřezané mysli", t. j. nezkrocené, nepoddajné, srv. Dt 10, 16; 30, 6; Jer. 4, 4; 9, 25. — Místo „budou se modliti" hebr.: „budou pykati za své hříchy".

V. [43]. Jak se bude Palestina „radovati" ze sobot, viz v. 34.

V. [45b]. jest doslovem nejen ke hl. 25. n., nýbrž k celé sbírce zákonů hl. 11. až 26. Ano možno slova ta považovati za závěrek celého Lv (hl. 1.—26.). Násl. hl. 27. je proto dodatkem k celému Lv tuto již zakončenému.

jsem je před očima národů vyvedl z Egypta, abych byl jejich Bohem. Já jsem Hospodin.

To jsou ustanovení, přikázání a zákony, kterými Hospodin skrze Mojžíše na hoře Sinaj stanovil poměr mezi sebou a mezi syny Israelovými.

Dodatek. (Hl. 27.)

O výkupu Bohu zaslíbeného člověka (1.—8.), zvířete (9.—13.), domu (14. n.), pole (16.—25.), prvorozenců (26. n.), věcí zasvěcených a kletbou stížených (28. n.). O desátcích (30.—33.). Závěrek (34.).

Hlava 27. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Rci synům Israelovým:

Učiní-li někdo slib a zaslíbí-li sebe sama Bohu, vykoupí se obnosem přiměřeným své ceně. [3] Muž od dvacátého roku do šedesátého
dá padesát lotů stříbra dle váhy svatyně; [4] žena dá třicet lotů. [5] Chla-
pec od pátého roku do dvacátého dá dvacet lotů; dívka deset. [6] Za
pachole od jednoho měsíce do pěti let dá se pět lotů; za děvče tři.
[7] Muž šedesátiletý nebo starší dá patnáct lotů, žena deset. [8] Bude-li
chudý a nebude-li moci dáti celé ceny, dostaví se před kněze; mnoholi ten usoudí a shledá, že může dáti, tolik dá.

[9] Zaslíbí-li někdo dobytče, které může býti Hospodinu obětováno,
bude svatým, [10] že nebude moci býti vyměněno, ani totiž lepší za horší ani horší za lepší. Kdyby přece někdo je vyměnil, bude Hospodinu zasvěceno i to, které bylo výměnou dáno, i to, za které bylo
dáno. [11] Slíbí-li kdo zvíře nečisté, které nemůže býti Hospodinu obě-
továno, budiž přivedeno před kněze; [12] ten rozsoudí, je-li dobré či
špatné, a ustanoví cenu. [13] Bude-li ten, kdo přinesl zvíře, chtíti ji dáti,
přidá k ceně té její pětinu.

[14] Zaslíbí-li někdo a posvětí Hospodinu dům svůj, ohledá jej kněz,
dobrý-li je či špatný, a za cenu, kterou určí, budiž prodán; [15] bude-li
však ten, kdo jej zaslíbil, chtíti jej vykoupiti, přidá k ceně pětinu, a dům bude jeho.

[16] Zaslíbí-li někdo pole statku svého a zasvětí je Hospodinu, budiž cena stanovena dle množství výsevu. Vyseje-li se na té roli třicet půl-

---

Hl. 27. V. [1. n.] hebr.: „Oddělí-li někdo pro Hospodina zaslíbený předmět, ... (a to) osoby, oceňuj je takto“: ... Oceňovati je má Mojžíš.

V. [3]. O siklu či „lotu stříbra dle váhy svatyně“ viz Ex 30, 13. Z Ex 21, 32. lze uzavírati, že průměrná cena otroka byla 30 lotů. Svobodník dle toho byl ceněn výše. — Následující ceník jest sestaven dle toho, v jaké míře se uplatňuje důstojnost a síla lidská. — Příklad k zasvěcení člověka Hospodinu viz 1. Král 1. Příklad výkupu 4. Král 12, 4.

V. [9]. Dobytče, jež bylo zaslíbeno Bohu, může-li býti obětováno, jest nevykupitelno.

V. [13]. „Bude-li ten, kdo přinesl zvíře, chtíti ji dáti,“ t. j. bude-li chtíti nečisté zvíře Hospodinu zaslíbené vykoupiti. K pětině nad cenu srv. 5, 16. Zde se tím zapravuje předkupní právo. Bylo tak stanoveno, aby výkup zaslíbeného dobytčete byl stížen. (Tostatus.) Bylo-li tedy na př. dobytče odhadnuto na 5 siklů, bylo výkupci zaplatiti $5 + 1/5 \times 5 = 6$ siklů.

V. [16]. Místo třiceti půlvěrtelů má hebr.: jeden chómer = 364 litry. Počítáme li, že starý věrtel měl 23 a půl litru, tedy půlvěrtel asi 12 litrů, shledáme, že 30 půlvěrtelů mělo rovněž asi 360 litrův, asi co jeden chómer. Role tedy, na které se

vĕrtelů ječmene, budiž prodáno za padesát lotů stříbra. [17] Zaslíbil-li
pole hned od počátku milostivého léta, budiž odhadnuto v plné ceně;
[18] jestli však později (je zaslíbil), kněz dle počtu roků, které do mi-
lostivého léta zbývají, vypočítaný obnos odečte od ceny odhadní.
[19] Přeje-li si ten, kdo pole slíbil, vykoupiti je, ať přidá pětinu obnosu
nad to, zač jest oceněno, a bude (zase) jeho majetkem. [20] Nechtěl-li
je vykoupiti a bylo-li komukoliv jinému prodáno, ten, kdo je zaslíbil,
nebude již moci je vykoupiti. [21] Když nadejde milostivé léto, posvě-
ceno bude Hospodinu a bude majetkem posvátným; patří ke kněžským
právům. [22] Zaslíbí-li kdo Hospodinu pole, které bylo koupeno a ne po
předcích zděděno, [23] vypočítá kněz jeho cenu dle počtu roků, zbýva-
jících do milostivého léta, a tu dá ten, který je byl Hospodinu zaslíbil.
[24] V milostivém létě vrátí se původnímu pánu, jenž je byl prodal
a k jehož (dědičnému) majetku příslušelo. [25] Každé ocenění děj se
dle váhy lotu svatyně. Lot má dvacet zrn.

[26] Prvorozenců, kteří patří Hospodinu, nikdo nesmí slibem za-
světiti; ať je to hovězí dobytče neb ovce, náleží Hospodinu. [27] Je-li
to dobytče nečisté, ať ten, kdo je zasvětil, vykoupí je za cenu, jakou
určíš, a nechať pětinu k ceně přidá. Nebude-li chtíti je vyplatiti, budiž
prodáno jinému, začkoli je oceníš.

[28] Vše, co se Hospodinu dokonale zasvětí, ať člověk neb dobytče,
nebo pole, nesmí býti prodáno a nesmí býti vykoupeno. Cokoli bude
jednou takto zasvěceno, bude svatosvaté Hospodinu. [29] A každý člověk,
který je klatbou zasvěcen, nesmí býti vykoupen, nýbrž jistojistě usmrcen.

[30] Všecky desátky z půdy, jak z obilí, tak z ovoce stromů, pří-
sluší Hospodinu, jemu jsou posvěceny. [31] Kdo by chtěl vykoupiti své

---

vyselo 15 věrtelů, mělo asi čtyři korce čili dvě jitra. — Protože se neprodávala půda dědičná sama, nýbrž jen požitečné právo (srv. 25, 23. nn.), stanoví se tu, že toto právo na pole o výsevu jednoho chómeru se oceňuje jedním siklem či lotem, tedy na padesát roků, t. j. na dobu od jednoho milostivého roku do druhého, 50 sikly.

V. [18]. Jestliže na př. někdo zaslíbí Hospodinu pole dvacátého roku po milostivém roce, tak že do budoucího milostivého roku zbývá ještě 30 let, a chce-li zaslíbené pole vykoupiti, bude mu platit za každý lán pole, na nějž se vyseje chómer ječmene, 30 lotů. Nad to však mu bude dle v. n. přidati pětinu, tedy 6 siklů, tak že úplný výkup bude činiti 36 siklů.

V. [20. n.] Dle hebr. prodá-li záslibce pole, které zaslíbil, avšak nevykoupil, osobě třetí, ztrácí právo vykoupiti je, a v létě milostivém nenabývá ho zpět, nýbrž pole stává se majetkem kněžským. Platí o něm zákon podobný jako o poli, o němž jedná verš 28.

V. [23]. Dle hebr. byl povinen, kdo zaslíbil Hospodinu pole, jež koupil a jež nepatřilo k jeho rodinnému dědičnému majetku, vykoupiti téhož dne, kdy slib učinil. Zákon tak velel, aby zůstalo netknuto právo vlastníkovo, kdykoliv ono pole vykoupiti (25, 25. nn.).

V. [26]. Na zákony o výkupu slibů (v. 1.—25.) navazány jsou zákony o výkupu jiných předmětů. — Co se tu tvrdí o ovcích, platí (dle hebr.) též o kozách.

V. [27]. Cenu určiti má Mojžíš, jehož tu Hospodin oslovuje. — Ex 13, 13. se výslovně nařizuje vykoupiti prvorozeného osla (nečisté zvíře). — Podobně asi bylo nutno vykoupiti prvorozené dobytče čisté, když bylo stiženo nějakou vadou.

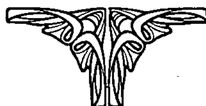
V. [28]. má na mysli dokonalejší způsob zasvěcení osoby neb věci, při němž se zasvěcující vzdává práva na výkup. — O věcech svatosvatých viz pozn. k 21, 22.

V. [29]. zmiňuje se o zvláštní klatbě, která byla příslušnou vrchností uvalena na zatvrzelé nepřátele Boží, ze které rovněž nebylo žádného výkupu. Srv. Ex 22, 20; Dt 13, 15. nn.; Jos 7, 1. n.; 1. Král 15, 21.

V. [30. nn.] Desátky dávati Bohu byl prastarý obyčej známý i Neisraelitům (Gn 14, 20.). Zde se též předpokládá, že jest povinnost ta známa, jen se nařizuje, jak se má vybírati, a zdaž a pokud lze desátek vykoupiti. Viz též Nm 18, 21.—32.

desátky, ať přidá pětinu jejich ceny. 32 Všecky desátky hovězího do-
bytka, ovec i koz, každé desáté (zvíře) ze všeho, co podchází pastý-
řovu hůl, bude zasvěceno Hospodinu. 33 Nebude vybíráno ani lepší
ani horší a nebude vyměněno jiným. Vymění-li je kdo, i které bude
dáno výměnou, i za které bude dáno, bude posvěceno Hospodinu
a nebude moci býti vykoupeno.
34 To jsou přikázání, která dal Hospodin Mojžíšovi na hoře Sinaj
pro syny Israelovy.

V. 32. V pořádku, v jakém stádo samo z ohrady neb do ohrady se ubírá, má pastýř vztyčenou holí počítati a každé desáté Hospodinu odděliti. Pastýř sám po své libosti nesmí zvířata za desátek voliti.

NUMERI

ČILI

ČTVRTÁ KNIHA MOJŽÍŠOVA.

ČÁST PRVÁ:

Další nařízení a děje Israelitů na Sinaji
(1, 1.—10, 10.).

1. Uspořádán tábor (1, 1.—4, 49.).
2. Snůška zákonův (5, 1.—6, 27.).
3. Israelská knížata přinášejí po posvěcení stánku Hospodinu dary (7, 1.—89.).
4. Zákon o svícnu (8, 1.—4.).
5. Levité službě Boží zasvěceni (8, 5.—26.).
6. Zákon o dodatečném slavení velikonoc (9, 1.—14,).
7. Přípravy k další cestě (9, 15.—10, 10.).

ČÁST DRUHÁ:

Od Sinaje do Kadesu (10, 11.—19, 22.).

1. Od Sinaje do Kibrot-Hataava (10, 11.—11, 34a.).
2. Z Kibrot-Hataava do Haserotu (11, 34b.—12, 15.).
3. Z Haserotu na poušť Faran (13, 1.—15, 41.).
4. Z poušti Faran do Kadesu (16, 1.—19, 22.).

ČÁST TŘETÍ:

Z Kadesu k Jordanu (20, 1.—36, 13.).

1. Maria zemřela (20, 1.).
2. Vzpoura u Me-Meriba (20, 2.—13.).
3. Pochod k Jordanu (20, 14.—21, 35.).
4. Proroctví Balaamovo (22, 1.—24, 25.).
5. U Jordanu (25, 1.—36, 13.).

ČÁST PRVÁ.

DALŠÍ NAŘÍZENÍ A DĚJE ISRAELITŮ NA SINAJI (1, 1.—10, 10.).

Uspořádán tábor (1, 1.—4, 49.).

Ustanoveni sčítatelé (1, 1.—16.). Sčítání lidu (1, 17.—46.). Levité odvodu sproštěni (1, 47.—54.). Určena tábořiště jednotlivým kmenům (dislokace) a řád, jehož dlužno šetřiti na pochodě (2, 1.—34.). Levité určeni ke službě svatyně (3, 1.—10.) na místě prvorozenců (3, 11.—13.). Sčítání Levitů (3, 14.—39.), prvorozenců (3, 40. až 43.). Levité zastupují prvorozence (3, 44.—51.). Služebný řád Levitů: *a)* Kaatovců (4, 1.—20.), *b)* Gersonovců (4, 21.—28.), *c)* Merarovců (4, 29.—33.). Mojžíš vykonává rozkazy Boží (4, 34.—49.).

Hlava 1. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi na poušti Sinaj ve
stánku úmluvy prvního dne druhého měsíce druhého roku po vyjití
Israelitů z Egypta takto:
[2] Sečtěte všecky muže veškeré obce synův Israelových dle jejich
čeledí, rodův a jmen jednotlivcův, [3] od dvaceti let a výše, všecky Israelity schopné boje; sčítejte je dle jejich čet, ty a Áron.
[4] Ať vám pomáhají náčelníci kmenů, čeledí a rodů.

Hl. 1. V. 1. n. Na Sinajskou poušť přišli Israelité třetího měsíce po vyjití z Egypta. Ex 19, 1. — „Ve stánku úmluvy“ mluvil Hospodin k Mojžíšovi též Lv 1, 1; srv. Ex 29, 42. n.; 27, 21. — Podobným způsobem dány byly asi také zákony Lv hll. 11.—26. — Druhý tento měsíc, hned po měsíci, v němžto slaveny byly velikonoce, slul později ijjar. — Z Ex 40, 15. plyne, že zákon sčítati bojovníky israelské byl dán měsíc po zřízení nové svatyně. — Způsob takového sčítání viz Ex 30, 11. nn. — O rodové organisaci národa Israelova srv. Ex 6, 14. Názvosloví pro „kmeny“, „čeledi“ a „rody“, jakož i pro náčelníky těchto rodových skupin, nebylo však přesně vyvinuto, jako není přesně ustáleno ani u dnešních Arabů. Jen „synové Israelovi“ měli býti sečteni, neboť žádný neobřezanec neměl práva bojovati s Israelity, sloužiti ve vojsku Hospodinově. (Podobně vylučovali a vylučují částečně dosud muslimové z vojska svého „nevěřící“.)

V. 3. „Čety“ — společný název pro menší a větší zástupy, seřazené dle rodového příslušenství a rozdělené asi dle Ex 18, 25. tak, že nejmenším vojenským jednotkám stáli v čele „desátníci“, větším „padesátníci“, „setníci“ atd. (Desítková soustava!)

V. 4. — Náčelník kmene (kníže) byl zároveň šejkem své čeledi a svého rodu. — Sčítání lidu (odvod) měl vykonati Mojžíš, Áron a dvanáct zástupců

[5] Jejich jména jsou tato:
Z (kmene) Rubenova: Elisur, syn Sedeurův.
[6] Z (kmene) Simeonova: Salamiel, syn Surisaddajův.
[7] Z (kmene) Judova: Nahasson, syn Aminadabův.
[8] Z (kmene) Issacharova: Natanael, syn Suarův.
[9] Z (kmene) Zabulonova: Eliab, syn Helonův.
[10] Z Josefovců, z (kmene) Efraimova Elisama, syn Ammiudův,
a z (kmene) Manassova Gamaliel, syn Fadassurův.
[11] Z (kmene) Benjaminova: Abidan, syn Gedeonův.
[12] Z (kmene) Danova: Ahiezer, syn Ammisaddajův.
[13] Z (kmene) Aserova: Fegiel, syn Ochranův.
[14] Z (kmene) Gadova: Eliasaf, syn Duelův.
[15] Z (kmene) Neftaliova: Ahira, syn Enanův.

[16] To jsou urození náčelníci obce, kmenův a čeledí, vůdcové branného lidu israelského.

[17] Mojžíš a Áron svolali tyto muže s veškerou obcí, [18] shromáždili
je prvního dne druhého měsíce a sčítali je dle čeledí, rodův a hlav,
čili jmen jednotlivcův od dvacátého roku a výše, [19] jak byl Hospodin
Mojžíšovi přikázal. Tak byli sčítáni na poušti Sinaj.
[20] Ze (synů) Rubena, prvorozeného Israelova, dle jejich rodové

---

jednotlivých kmenů. Kmen Levi není zastoupen, protože byl branné povinnosti prost a neměl proto býti sčítán (odváděn) jako kmeny ostatní. — Jména těchto knížat se opakují v 2, 3. nn.; 7, 12. nn.; 10, 14. nn. — Pořad kmenů je týž jako v Gn 35, 23 nn. a Ex 1, 2. nn., pouze s tím rozdílem, že tu po Danovi a Neftalim (synech Baliných) nenásledují Gad a Aser (synové Zelfini), nýbrž proplétají se synové dvou Jakobových ženin v tomto pořadu: Dan, Aser, Gad, Neftali.

V. 5. Elisur = Bůh můj je skála (pevná opora). Srv. Dt 32, 4; 1. Král 2, 2; Ž. 17, 3. 32. 47; Is 30, 29. — Sedeur = hebr. správně Šaddaj-'úr = Všemohoucí je světlo.

V. 6. Salamiel = hebr. Šelumíél = Bůh je můj pokoj, upokojení. — Surisaddaj = Všemohoucí je má skála (pevná opora, ochrana).

V. 7. Nahasson = Nachšón = Měděný, Kovový. — Aminadab = Můj příbuzný (= otcův bratr) je štědrý, šlechetný.

V. 8. Natanael = Bůh daroval. Jméno to bylo velmi oblíbeno. Srv. 1. Par 2, 14; 15, 24; 24, 6; 26, 4. a jj. — Suar = Maličkost. (Srv. naše Malík, Titěra a pod.)

V. 9. Eliab = Můj Bůh jest otec. Jméno to se často vyskytá. Srv. Nm 16, 1; 1. Král 16, 6; 1 Par 6, 27. a jj. — Helon = Statný.

V. 10. Elisama = Můj Bůh slyší (vyslýchá). Ammiud = Můj příbuzný (= ochránce) je vznešenost, velebnost. — Gamaliel = Bůh je můj dobrodinec. — Fadassur = Skála (= Bůh) vykoupila.

V. 11. Abidan = Můj otec soudil. — Gedeon = Ten, jenž uťal, podťal, zničil. Srv. Sdc 6, 11.

V. 12. Ahiezer = Můj bratr je pomoc (pomáhá). — Ammisadda = Všemohoucí je můj příbuzný, můj ochránce.

V. 13. Fegiel = Bůh je můj osud. — Ochran = Starostlivý (?).

V. 14. Eliasaf = Bůh množí. — Místo Duel dlužno čísti se LXX Raguel. Srv. Ex 2, 18. Srv. též Nm 2, 14. hebr.

V. 15. Achira = Můj bratr je rozhněván. — Enan = Okatý, Okáč?

V. 16. Místo „urození" hebr. „povolaní" (z obce) t. j. zástupci. — „Vůdcové branného lidu" hebr.: „hlavy tisícův (Israelových)".

V. 18. Ještě téhož dne, kdy Bůh rozkázal sčítati branný lid (v. 1.), počato se sčítáním. — Dle LXX byli sčítáni Israelité písemně; mohlo se tak státi, protože byli mezi nimi písaři. Srv. Ex 5, 14.

V. 20. nn. vypočítává počet hlav jednotlivých kmenů, které uvádí týmž pořádkem, jak byly uvedeny ve v. 5.—15., s tím toliko rozdílem, že za Simeonem, tedy na místě Leviho, který je tu vynechán, následuje Gad; je zařazen mezi syny Liiny, že byl nejstarším synem Liiny nevolnice Zelfy. Uveden je na tomto místě, ježto dle 2, 11.—14. tvořil s Rubenovci a Simeonovci jednu větší skupinu.

příslušnosti, totiž čeledí, rodův a jmen jednotlivých hlav, (bylo napočí-
táno) všech mužův od dvacátého roku a výše, kteří byli schopni boje —
21 čtyřicet šest tisíc pět set.
22 Ze synů Simeonových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž če-
ledí, rodův a jmen jednotlivých hlav, bylo napočítáno všech mužův od
dvacátého roku a výše, kteří byli schopni boje —
23 padesát devět tisíc tři sta.
24 Ze synů Gadových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž čeledí,
rodův a jmen jednotlivců, bylo napočítáno všech mužův od dvacátého
roku a výše, kteří byli schopni boje —
25 čtyřicet pět tisíc šest set padesát.
26 Ze synů Judových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž čeledí,
rodův a jmen jednotlivců, bylo napočítáno všech mužův od dvacátého
roku a výše, kteří byli schopni boje —
27 sedmdesát čtyři tisíce šest set.
28 Ze synův Issacharových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž če-
ledí, rodův a jmen jednotlivců, všech mužův od dvacátého roku a výše,
kteří byli schopni boje, 29 byly napočítány —
padesát čtyři tisíce čtyři sta.
30 Ze synů Zabulonových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž če-
ledí, rodův a jmen jednotlivců, napočítáno bylo všech od dvacátého
roku a výše, kteří byli schopni boje —
31 padesát sedm tisíc čtyři sta.
32 Z Josefovců, ze synů Efraimových, dle jejich rodové přísluš-
nosti, totiž čeledí, rodův a jmen jednotlivců, napočítáno bylo všech od
dvacátého roku a výše, kteří byli schopni boje —
33 čtyřicet tisíc pět set.
34 Ze synů pak Manassových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž
čeledí, rodův a jmen jednotlivců, všech od dvacátého roku a výše, kteří
byli schopni boje, napočítány byly —
35 třicet dva tisíce dvě stě.
36 Ze synů Benjaminových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž če-
ledí, rodův a jmen jednotlivců, napočítáno bylo všech od dvacátého roku
a výše, kteří byli schopni boje —
37 třicet pět tisíc čtyři sta.
38 Ze synů Danových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž čeledí,
rodův a jmen jednotlivců, napočítány byly všech od dvacátého roku
a výše, kteří byli schopni boje —
39 šedesát dva tisíce sedm set.
40 Ze synův Aserových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž čeledí,
rodův a jmen jednotlivců, napočítán byl všech od dvacátého roku
a výše, kteří byli schopni boje —
41 čtyřicet jeden tisíc pět set.
42 Ze synů Neftaliových, dle jejich rodové příslušnosti, totiž če-
ledí, rodův a jmen jednotlivců, všech od dvacátého roku a výše, kteří
byli schopni boje napočítány byly —
43 padesát tři tisíce čtyři sta.
44 Tyto, každého dle jeho rodů, sčítal Mojžíš, Áron a dvanáct
knížat Israelových.

45 Všech synův Israelových, dle jejich čeledí a rodův, od dvacátého
roku a výše, kteří byli schopni boje, bylo
46 šest set tři tisíce pět set padesát mužů.
47 Levité však dle čeledí svého kmene nebyli s nimi počítáni.
48 Hospodin pravil totiž Mojžíšovi:
49 Kmene Levi nečítej a nezapočítávej jich do počtu synův Israelových,
50 nýbrž ustanov je nade stánkem zjevení, nade vším jeho nářadím a nade vším, co přísluší k bohoslužbě. Nechať nosí stánek s celým příslušenstvím, ať v něm konají službu a táboří kolem něho.
51 Když se budete vydávati na pochod, složí Levité stánek; když vám bude položiti se táborem, postaví jej; kdokoliv nepovolaný by přistoupil (k němu), budiž usmrcen.
52 Synové Israelovi se utáboří každý u své čety, u (svého) vojenského oddílu;
53 Levité však postaví stany okolo stánku, aby nestihl hněv obce synův Israelových; budou na stráži u stánku zjevení.
54 Synové Israelovi učinili všecko, jak byl Hospodin Mojžíšovi přikázal.

Hlava 2. — 1 Hospodin pravil Mojžíšovi a Áronovi:
2 Každý syn Israelův ať se položí táborem u své čety, u svého odznaku, u svého praporu, dle své čeledi, kolem dokola stánku úmluvy.

V. 47. Proč nebyli Levité sčítáni jak ostatní jejich bratři, vykládá v. 48 nn.

V. 50. Bližší poučení o těchto povinnostech Levitů viz v hl. 3. n.

V. 51. „Nepovolaný,“ vlastně „cizí“ = kdo není Levita. Srv. 18, 4; Ex 29, 33.

V. 52. Dle hebr.: „Ostatní synové Israelovi nechať se položí táborem každý na svém tábořišti, každý u svého *praporu*, dle svých zástupů.“ Srv. 2, 2.

V. 53. Hněv Hospodinův by trestal Israelity, kdyby se utábořili příliš blízko svatyně. — Místo „budou na stráži“ hebr.: „budou obstarávati všecko, čeho příbytek zjevení žádá“, t. j. co dle zákona o svatyni mají činiti.

Hl. 2. Když byl Mojžíš upravil soudnictví (Ex 18, 13—27.) a kněžství (Lv 8.—10.), zorganisoval svůj národ ještě vojensky. Všecku brannou moc národa tvořily čtyři sbory, každý sbor ze tří kmenů, kmeny z většího počtu menších jednotek. Když tábořili, byli tak rozloženi, že na východě svatostánku stály stany prvého sboru, na jihu druhého sboru, na západě třetího a na severu čtvrtého sboru. Na pochodě táhl v čele první sbor, počtem 186.400 mužů, tedy početně nejsilnější oddíl, ve kterém byl na prvním místě kmen Juda, nejčetnější (76.500 mužů), a k němuž patřil kmen Issachar a Zabulon. — Zadní voj činil čtvrtý sbor, 157.600 mužů, v němžto převahu měl kmen Dan. — Ve středu, a to před Kaatovci, seskupenými kolem archy, byl sbor třetí, v němž vynikal kmen Rubenův; za Kaatovci ve středu kráčel třetí sbor, kde zase přednost měl kmen Efraim. Jména velitelů jednotlivých kmenů a jejich počet, který uvádí hl. 2., je týž jako v hl. 1.

V. 2. „Odznak“ jest patrně prapor nebo žerď s nějakým vojenským znamením, jaké měl každý sbor; „prapory“ jsou pak vlajky menších oddílů (kmenů atd.). Podobné vojenské znaky měli již Egypťané a Assyrové, jak patrno ze zachovaných vyobrazení. U některých kmenů dnešní Arabie nosí do boje prapor tak zvaná ‘atfa’, t. j. dospělá dívka sedící na jízdném velbloudu, oděná nejlepším rouchem a obklopená nejváženějšími muži kmene. Ztratí-li kmen v bitvě prapor, nesmí již bráti do boje ani praporu, ani ‘atfy. (Musil.) Touto ztrátou lze vysvětliti, že některé kmeny beduinské dnes již nenosí praporu do boje. Lži-Jonatanův targum (Viz Úvod § 14. II., 3.) praví, že měl Juda na svém praporci vyobrazeného lva (praporec prvého sboru), Ruben (druhý sbor) jelena, Efraim (třetí sbor) chlapce a Dan (čtvrtý sbor) hada. Judovi sluší lev dle Gn 49, 9; Danovi had dle Gn 49, 17. — Pravdiva-li je tato poznámka targumu, nelze z ní naprosto usuzovati, že kmen Juda považoval lva za svého předka, za svého pří-

[3] Na východě ať táboří v četách svého branného lidu Juda, jeho
kníže Nahasson, syn Aminadabův, [4] a všichni bojovníci jeho kmene,
sedmdesát čtyři tisíce šest set. [5] Vedle něho nechať rozbije stany kmen
Issachar, jeho kníže Natanael, syn Suarův, [6] a všichni jeho bojovníci,
padesát čtyři tisíce čtyři sta, [7] (jakož i) kmen Zabulon, jeho kníže Eliab,
syn Helonův, [8] a všichni bojovníci jeho kmene, padesát sedm tisíc čtyři
sta. [9] Všech sečtených v táboře Judově bylo jedno sto osmdesát šest
tisíc čtyři sta.

(Ti) potáhnou ve svých četách v čele.

[10] Na jihu v táboře synů Rubenových bude kníže Elisur, syn Sedeurův,
[11] a všichni jeho bojovníci, kteří byli sečteni, čtyřicet šest tisíc
pět set (mužů). [12] Vedle něho ať se položí táborem kmen Simeonův, jeho
kníže Salamiel, syn Surisaddajův, [13] a všichni jeho bojovníci, jichž bylo
napočítáno padesát devět tisíc tři sta; [14] (též) kmen Gadův, jeho kníže
Eliasaf, syn Duelův, [15] a všichni jeho bojovníci, jichž bylo napočítáno
čtyřicet pět tisíc šest set padesát. [16] Všech sečtených v táboře Rubenově
bylo stopadesát jeden tisíc čtyři sta padesát.

Ti potáhnou ve svých četách na druhém místě.

[17] Pak bude nesen Levity k tomu ustanovenými a v čety seřazenými
stánek zjevení; jak bude postaven, tak bude i rozebrán. Každý
půjde na svém místě, které mu dle řádu přísluší.

[18] Na západě bude ležení synův Efraimových; jejich kníže Elisama,
syn Ammiudův, [19] a všichni jeho bojovníci, jichž bylo napočteno čtyřicet
tisíc pět set. [20] Vedle nich bude kmen synů Manassových, jejich
kníže Gamaliel, syn Fadassurův, [21] a všichni jeho bojovníci, jichž byly
napočítány třicet dva tisíce dvě stě; [22] (též) kmen synů Benjaminových,
jeho kníže Abidan, syn Gedeonův, [23] a všichni jeho bojovníci, jichžto
napočteno bylo třicet pět tisíc čtyři sta. [24] Všech sečtených v táboře
Efraimově: sto osm tisíc jedno sto.

Ti půjdou ve svých četách na třetím místě.

[25] Na severu ať se položí táborem synové Danovi, jejich kníže Ahiezer,
syn Ammisaddajův, [26] a všichni jeho bojovníci, kterých napočítány
šedesát dva tisíce sedm set. [27] Vedle nich ať rozbije stany kmen Aser,
jeho kníže Fegiel, syn Ochranův, [28] a všichni jeho bojovníci, jichžto napočten
čtyřicet jeden tisíc pět set; [29] (ať táboří vedle něho též) kmen
synů Neftaliových, jeho kníže Ahira, syn Enanův, [30] a všichni jeho
bojovníci, padesát tři tisíce čtyři sta. [31] Všech sečtených v ležení Danově
bylo stopadesát sedm tisíc šest set.

Ti půjdou vzadu.

[32] To jest počet synův Israelových dle jejich rodův a dle čet, na
které jest jejich vojsko rozděleno — šest set tři tisíce pět set padesát.

---

buzného (totem), a pod. jiné kmeny. — Z hebr. lze s Kajetánem vyvoditi, že všichni Israelité měli býti obráceni čelem ke svatyni, kterou obklopovali, a že tedy asi tímto směrem měly býti obráceny také vchody do stanů.

V. [17]. Hebr.: „Pak (za druhým sborem) půjde stánek zjevení, tábor Levitů, uprostřed ostatního tábora. Jak tábořili, tak ať táhnou, každý na svém místě, dle svých praporů.“ — Měli tedy i Levité prapory. — Protože však dle Nm 10, 17. nn. dvě levitské čeledi, totiž Gersonovcův a Merarovců, vezli složky svatyně již za prvním sborem (Judovým), znamenají zde „Levité“ jen jednu (důstojností první, rodem druhou) čeleď levitskou, Kaatovce, kteří nesli archu. Viz níže 4, 15. nn.

33 Levité však nejsou vpočítáni mezi syny Israelovy, nebo tak byl Hospodin přikázal Mojžíšovi.
34 Synové Israelovi učinili všecko dle příkazu Hospodinova. Tábořili dle svých čet a dávali se na pochod dle čeledí a rodů.

Hlava 3. — 1 Potomci Áronovi a Mojžíšovi v době, kdy Hospodin
mluvil k Mojžíšovi na hoře Sinaj, jsou tito, 2 a jména synů Áronových
jsou tato: Nadab, jeho prvorozenec, pak Abiu, Eleazar a Itamar. 3 To
jsou jména synův Áronových, pomazaných to kněží, jejichž ruce byly
naplněny [a posvěceny], by zastávali úřad kněžský. 4 Nadab a Abiu
však, když byli na poušti Sinaj před Hospodina přinesli nepatřičný
oheň, zemřeli bez dětí; i vykonávali kněžský úřad pod Áronem, svým
otcem, Eleazar a Itamar.

5 I mluvil Hospodin k Mojžíšovi:

6 Přiveď kmen Levi a postav jej před Árona kněze, aby mu při-
sluhovali; nechať dozírají 7 a starají se o vše, co patří k bohoslužbě
veškeré obce (israelské) před stánkem zjevení, 8 a nechať opatrují ná-
řadí stánku a konají tak u něho službu. 9 A odevzdáš Levity 10 darem
Áronovi a jeho synům, jimž darováni budou od synův Israelových. —
Árona pak a syny jeho ustanovíš, by konali službu kněžskou. — Nepovolaný, jenž by se přiblížil, [by konal posvátnou službu], zemře.

11 I mluvil Hospodin k Mojžíšovi:

12 Já jsem vzal Levity ze synův Israelových na místo všech prvo-
rozenců, kteří ze synův Israelových otvírají lůno mateřské, aby byli Le-

---

Hl. 3. — Než uvede spisovatel pět výroků (5.—10; 11.—13; 14.—39; 40.—43; 44.—51), jimiž Bůh ustanovuje Levity za pomocníky kněží při bohoslužbě, předesílá seznam kněží, jimž budou Levité přisluhovati (v. 1.—4.).

V. 1. Ačkoliv Gersam a Eliezer, synové Mojžíšovi, níže nejsou uvedeni mezi kněžstvem, ačkoliv Pent o nich dále mlčí, ač byli dle 1. Par 23, 15. nn. považováni za prosté Levity, Kaatovce, přece jmenován tuto Mojžíš s Áronem předkem kněží. To jednak proto, že Mojžíš byl strýcem synův Áronových, a pak že Mojžíš, vysvětiv syny Áronovy na kněžství, stal se tím jejich duchovním otcem; řada kněží, které spisovatel tuto vypočítává, neměla zůstati bez jejich světitele. Áron stojí na prvním místě ne proto, že byl starší než Mojžíš, neboť na jiných místech stává Mojžíš před Áronem, nýbrž proto, že níže vypočítáváni jsou jen synové Áronovi a že byl Áron hlavou řádného kněžství, kdežto Mojžíš byl jen knězem mimořádným. (Hummelauer.)

V. 2. n. O jménech synů Áronových viz Ex 6, 23. — Jak a čím byly jejich ruce naplněny, viz Ex 28, 41. — O pomazání jejich viz Ex 29, 7.

K v. 4. viz Lv 10; 1. Par 24, 2.

V. 6. Přisluhovati budou Levité „jemu“, t. j. Áronovi a ovšem i jeho potomkům, kněžím.

V. 7. hebr.: „Nechať se starají před stánkem zjevení, oč je starati se ohledem na něho (Árona) a ohledem na celou obec, aby (tak) konali službu u příbytku“ (Hospodinova).

V. 9. hebr.: „Odevzdej Levity Áronovi a jeho synům; odevzdáni, zcela odevzdáni mu budou *ze* synů Israelových.“

V. 10. Poněvadž byl již dříve Áronovi a jeho synům kněžský úřad svěřen, jest lépe místo „ustanovíš“ překládati s Hummelauerem „sečteš, poznamenáš, zapíšeš“ a položíš tak základ rodokmenu kněžského. Jen kdo bude v tom rodokmenu, bude oprávněn konati úřad kněžský. — „Nepovolaný“ = kdo není Levitou. Potrestati smrtí, kdo by si neprávem osoboval práva Levitů, příslušelo sice lidské vrchnosti zmocněné k tomu Bohem, ale v daných případech Bůh sám přímo zakročil, jako na př. Lv 10.

V. 12. Místo „*od* synů Isr.“ hebr. lépe: „*ze* synů Isr.“ Hospodin totiž sám si vybral Levity na místo prvorozenců z Israelitů.

vité mými. [13] Neboť můj je každý prvorozenec; když jsem v Egyptě
prvorozence usmrtil, zasvětil jsem si každého prvorozence v Israeli,
z lidí i z dobytka. Moji jsou. Já Hospodin.

[14] Hospodin mluvil k Mojžíšovi na poušti Sinaj:

[15] „Sečti syny Leviovy dle jejich čeledí a rodů, všecky mužské
od jednoho měsíce a výše."

[16] Mojžíš sčítal je dle rozkazu Hospodinova.

[17] Synové Leviovi dle jmen svých byli: Gerson, Kaat a Merari.

[18] Synové Gersonovi: Lebni a Semej.

[19] Synové Kaatovi: Amram, Jesaar, Hebron a Oziel.

[20] Synové Merariovi: Moholi a Musi.

[21] Gersonovců byly dva rody: Lebniův a Semejův: [22] Z těch bylo
napočítáno mužských od jednoho měsíce a výše sedm tisíc pět set.

[23] „Ti budou tábořiti za stánkem na západě [24] pod knížetem Elia-
safem, synem Laelovým. [25] Budou opatrovati ve stánku úmluvy [26] strop
stánku samého, jeho kryt, oponu, která se rozpíná před vchodem do
stánku úmluvy, nádvorní plachty, oponu, která se zavěšuje u vchodu
do nádvoří stánku, všecko, co náleží ke službě oltáře, provazy stánku
a všecko jeho nářadí."

[27] K čeledi Kaatovců náležel rod Amramův, Jesaarův, Hebronův

---

K v. [13]. srv. Ex 12, 29; 13, 2. 3. — „Zasvětil" = vyhradil si, za svůj posvátný majetek prohlásil. Za důvod, proč Bůh právě kmen Levi vyvolil, aby místo prvorozenců posluhoval v bohoslužbě, uvádí se, že jich bylo (dle v. 39. níže 22.000) asi (tedy) tolik co prvorozenců (22.273 srv. v. 43.). Tento počet stačil k bohoslužbě, jednotlivcům dostalo se z příjmů větších údělů, než kdyby byl vyvolen kmen četnější (Sylvius). Levité potírajíce protizákonnou bohoslužbu jevili zvláštní horlivost (Ex 32, 27—29). Poslední a hlavní příčinou zůstává ovšem, že tu volila Bytost nejvýš svobodná. — K „Já Hospodin", které se tu třikráte opakuje (v. 41. 45.), srv. Lv 18, 2. nn.

V. [15].—[38]. jest jeden výrok Boží, proložený poznámkami: 16.—22; 27. n; 33. n.

V. [15]. Protože byli muži schopní boje počítáni (zaznamenáváni) dle hlav (jmen), lze míti právem za to, že i Levité byli tak sčítáni, ačkoliv se zde sčítání dle jmen nežádá tak výslovně jako v 1, 2. — Kdežto ostatní Israelité (bojovníci) byli počítáni od dvacátého roku a výše (1, 3.), byli tuto Levité počítáni již od jednoho měsíce, podobně jako níže prvorozenci (v. 40.). Tak záhy, aby bylo patrno, že patří Bohu již dříve než začnou službu posvátnou konati. Teprve za měsíc po narození však asi proto, že matka dle Lv hl. 12. byla před zákonem považována 40 dní za nečistou, kterážto nečistota vrhala stín také na chlapce; možno tu však viděti obdobný případ zákona, že dobytče, které má býti Hospodinu obětováno, nesmí býti mladší osmi dnů (Lv 22, 27.).

V. [17. nn]. srv. Gn 46, 11; Ex 6, 16.—19. Libní = Bílý. Semej = hebr. Šim'í = zkrácenina ze Šema'jáhú = Jahve vyslyšel. — 'Amrám = Národ je vznešený. — Jesaar = hebr. Jishár = Výražek, Samotok. — Chebrón = Záruka smlouvy(?). — 'Uzzí'él = Síla má je Bůh.

V. [23]. „Ti" = Gersonovci. Eljásáf = Bůh přidal. — Lá'él = Bohu zasvěcený, náležející, Boží.

V. [26]. „Strop" stánku, nikoliv stánek (dřevěné stěny) sám, který je ve v. 36. svěřen péči Merarovců! — „Strop" = první kmentová pokrývka. Srv. Ex 26, 1.—6. — „Jeho kryt" jsou ostatní tři pokrývky, o nichž viz Ex 26, 7.—14. — K „oponě před vchodem do stánku" viz Ex 26, 36. — O plachtách nádvorních viz Ex 27, 9. — K oponě u vchodu do nádvoří tamtéž v. 16. — Místo „všecko, co náleží k službě oltáře" hebr. má vztažnou větu závislou na nádvoří, „které je kolem příbytku (dřevěného) a oltáře (na zápalné oběti)". — Místo „všecko jeho nářadí" hebr. ukládá Levitům „všechnu obsluhu toho", t. j. předmětů právě vyjmenovaných. — O provazech stánkových viz Ex 35, 18.

a Ozielův. To jsou rody Kaatovců, vypočítané dle jmen. 28 Všech muž-
ských od jednoho měsíce a výše osm tisíc šest set.
„Budou konati službu u svatyně, 29 tábořiti na jižní straně 30 a
knížetem jejich bude Elisafan, syn Ozielův. 31 Budou pečovati o archu,
stůl, svícen, oltáře, nářadí svatyně, kterého užívají při bohoslužbě,
oponu a všecky podobné předměty.
32 Kníže knížat Levitů, Eleazar, syn kněze Árona, bude nad těmi,
kteří budou konati službu při svatyni.“
33 K Merarovcům příslušel rod Moholiův a Musiův. Bylo jich na-
počítáno dle jmen, 34 všech mužských od jednoho měsíce a výše, šest
tisíc dvě stě.
35 „Jejich knížetem bude Suriel, syn Abihajelův; budou tábořiti po
straně severní. 36 Na starosti budou míti desky stánku, svlaky, sloupy,
jejich patky, všecko, co k službě toho (všeho) patří, 37 sloupky nádvorní
ohrady s jejich patkami, kolíky a provazy.
38 Před stánkem úmluvy, to jest od východní strany, utáboří se
Mojžíš a Áron se svými syny, majíce dozor nad svatyní mezi syny
Israelovými; kdokoliv nepovolaný přistoupí, zemře.“
39 Všech Levitů, které Mojžíš s Áronem dle Hospodinova přiká-
zání sčítali po jejich čeledích, mužských od jednoho měsíce i výše,
byly dvacet dva tisíce.
40 I řekl Hospodin Mojžíšovi:
Sečti všecky mužské prvorozence mezi syny Israelovými od jed-
noho měsíce a výše, abys měl jejich součet; 41 na místo všech prvo-
rozenců synův Israelových vezmeš mi Levity — já jsem Hospodin —
a dobytek jejich (vezmeš) místo všech prvorozenců z dobytka synův
Israelových. 42 Mojžíš sčetl dle rozkazu Hospodinova prvorozence
synův Israelových. 43 Byly jich dle jejich jmen, mužských od jednoho
měsíce a výše, dvacet dva tisíce dvě stě sedmdesát tři.

V. 30. Elísáfán = Bůh můj opatruje.

V. 31. „Opona“ dělící svatyni od velesvatyně. — Místo „všecky podobné předměty“ hebr. zase jako ve v. 26.: „všecku obsluhu toho“.

V. 32. Eleazar bude tedy i nad Itamarem, který dle 4, 28. 33. bude v čele Gersonovcův a Merarovců. Viz též 4, 16.

V. 33. Jména synů Leviových jsou tu uváděna po rodovém pořádku: nejstarší Gerson (v. 21.), prostřední Kaat (v. 27.) a nejmladší Merari. Jinde však bývají na prvém místě Kaatovci (níže hl. 4.), protože k nim příslušeli pokrevně Mojžíš, Áron a kněžstvo.

V. 35. Súríél = Má skála (opora) je Bůh. — Abíchajil = Otec můj je mocný.

V. 36. O deskách, svlacích, patkách a sloupech viz Ex 26, 15. 26. 32. 19. 37. — Místo „co k obsluze jmenovaných předmětů náleží“ hebr.: „všecko příslušenství k tomu a všecku obsluhu toho“ srv. v. 26. 31.

K v. 38. srv. v. 10.

V. 39. Dle v. 22. bylo Gersonovců 7500; dle v. 28. bylo Kaatovců 8600; dle v. 34. bylo Merarovců 6200. Sečteme-li tyto tři číslice, vyjde 22.300 — o 300 více než praví v. 39. Nesrovnalost dle Houbiganta vyrovná se tím, že místo hebr. šéš (6) dlužno čísti šelóš (3) ve v. 28., že tedy Kaatovců bylo 8300 a všech Levitů (bez kněží) 22.000. — Taková porucha číslice jest možna, dle Úvodu § 13.

K v. 40. srv. v. 15.

V. 43. Bylo tedy prvorozencův israelských o 273 hlavy více než Levitů, které si Hospodin místo nich ke své službě vyvolil. Jaké náhrady se za tento přebytek dostalo Hospodinu, viz níže.

44 I mluvil Hospodin k Mojžíšovi:
45 Vezmi Levity místo prvorozenců synův Israelových a dobytek
Levitů místo dobytka jejich, a budou Levité moji. Já jsem Hospodin.
46 Na výkup pak těch dvou set sedmdesáti tří prvorozenců ze synův
Israelových, kteří převyšují počet Levitů, 47 vybereš za každou hlavu
po pěti lotech dle váhy svatyně. — Lot má dvacet zrn. — 48 Peníze
(ty) dáš Áronovi a jeho synům, výkup to za ony nadpočetné (prvo-
rozence). 49 Vybral tedy Mojžíš peníze za ty, kteří převyšovali počet
nahrazených Levity, 50 za prvorozence synův Israelových, tisíc tři sta
šedesát pět lotů dle váhy svatyně, 51 a dal je Áronovi a jeho synům,
jak mu byl přikázal Hospodin.

Hlava 4. — 1 Hospodin mluvil k Mojžíšovi a Áronovi:
2 Sečti z Levitů po jejich rodech a rodinách všecky Kaatovce
3 od třicátého roku a výše, až do roku padesátého, aby konali službu
ve stánku úmluvy, všecky, kteří jsou k tomu schopni. 4 Služba Kaa-
tovců je tato: 5 Když se bude míti hnout táborem, Áron a synové
jeho vejdou do stánku úmluvy a do velesvatyně, sejmou oponu, která
visí před vchodem, zavinou do ní archu zákona, 6 nad to ji přikryjí
obalem z modrých koží a svrchu roztáhnou povlak, všecek z modrého

---

V. 47. Srv. v. 43. O lotu (šekel, sikl) dle váhy svatyně viz k Ex 30, 13. — Poznámku, že má lot dvacet zrn, mohl připojiti buď sám spisovatel neb ruka pozdější. Viz Úvod str. 24.

V. 50. 273 × 5 = 1365. Písmo nepraví, kdo měl býti z těch 22.273 prvorozenců vykoupen penězi. Byli snad losem určováni (Sylvius). — Levité, kteří se narodili později, byli majetkem Božím, jako ovoce patří tomu, čí je strom (Bonfrèr). Proto pak, že prvorozenci potomních generací nebyli nahrazováni Levity, bylo všechny vykoupiti pěti loty stříbra (18, 15. nn.).

Hl. 4. V. 2. Kaatovce sčítati (= učiniti jejich seznam dle rodokmenů) mají na prvém místě, poněvadž jim jsou svěřeny věci nejsvětější a poněvadž Mojžíš i Áron jsou z nich. Pak teprve mají sčítati Gersonovce a Merarovce (v. 22. 29.); v předešlé hlavě byli dle rodu a stáří uvedeni na prvém místě Gersonovci (v. 21.—26.).

V. 3. V předešlé hlavě byli sečteni všichni Levité od měsíce a výše, poněvadž měl býti pořízen autentický seznam všech příslušníků jmenovaného kmene, kteří byli povoláni a tím oprávněni ke službě stánkové, a zjištěn počet Levitů, by jej bylo lze přirovnati k počtu prvorozencův ostatních kmenův israelských. Zde však jde o to, kteří Levité mají přenášeti bohoslužebné potřeby — práce to, které potřebovaly větší fysické síly a tedy přiměřeného věku (30—50 let). Dle LXX měli býti Levité čítáni již od 25. roku věku. Srv. níže 8, 24. n.; 1. Par 23, 3. 24. nn. — „Schopnost“ určuje hebr. dle způsobilosti ke službě vojenské; kdo je schopen vojenské služby, smí též nositi bohoslužebné potřeby. Kdežto však dle hl. 1. stačil ke službě vojenské rok 20., žádá se pro službu levitskou rok 30. Službě Boží dlužno zasvětiti nejlepší věk, kdy je člověk již dokonalý, vyspělý muž. Ani nedospělý jinoch ani vadnoucí stařec není dobře způsobilý.

V. 5. Kaatovec nesmí se dotknouti předmětů, jež ponese, dokud nebudou kněžími pečlivě zabaleny. — O této „oponě“ srv. Ex 26, 31; 35, 12.

V. 6. O „modrých kožích“ srv. Ex 25, 5; O „modrém purpuru“ viz Ex 25, 4. Obal z modrých koží byl podobně jako obaly jiných předmětů zvláště pořízen, by těsně přiléhal; nebyl to tedy kryt svatostánku, o němž Ex 26, 14., a který dle 4, 25. měli a směli přenášeti Gersonovci. — Archa a stůl byly zabaleny trojím povlakem (srv. v. 7.), ostatní předměty jen dvojím. — Zpravidla byl vrchní příkrov z modrých koží; nejinak zabalována archa, i když tu jmenován kožený obal na druhém místě a povlak z modrého purpuru až na třetím (hysteron proteron). Že byl u archy modrý povlak purpurový výjimečně až třetím pláštěm, by připomínal, že zakrývá předmět nejposvátnější, archu, jest málo pravděpodobno, poněvadž obyčejně býval svrchní plášť z mastných koží, aby chránil proti

purpuru a zastrčí přenosné tyče. [7] Také předkladný stůl ovinou oba-
lem z modrého purpuru, na to položí kadidelny, moždířky, číše a misky
pro úlitby — chleby budou na něm vždycky, — [8] nad tím roztáhnou
pokrývku z červce, tu opět přikryjí povlakem z modrých koží a prostrčí
nosné tyče. [9] Vezmou též obal z modrého purpuru, přikryjí jím svícen
s lampami, štipci, miskami na opalky a se všemi nádobami na olej,
kterých potřebí k lampám, [10] na všecko (to) položí plášť z modrých
koží a protáhnou nosné tyče. [11] Zlatý oltář rovněž ovinou rouškou
z modrého purpuru, nad ní roztáhnou příkrov z modrých koží a pro-
vlekou nosné tyče. [12] Všecko nářadí, jehož užívají při bohoslužbě ve sva-
tyni, zahalí látkou z modrého purpuru, roztáhnou nad ní pokrývku z mo-
drých koží a prostrčí nosné tyče. [13] Podobně vyčistí oltář od popela,
ovinou jej povlakem z červeného purpuru, [14] na to položí všecko,
čeho ke službě oltářní třeba, to jest uhelnice, vidlice, trojzubce, háky
a lopaty. Všecko nádobí oltářové spolu přikryjí příkrovem z modrých
koží a protáhnou nosné tyče.

[15] Když se bude hýbati táborem a když Áron a synové jeho za-
vinou všecko nářadí svatyně, přistoupí synové Kaatovi, aby nesli ty
věci zavinuté; nářadí svatyně se však nesmí dotknouti, aby nezemřeli.
Týto věci mají nositi Kaatovci u stánku úmluvy.

[16] Nad nimi bude syn kněze Árona, k jehož péči náleží olej k opa-
třování lamp, skládati kuřidlo, obět, která se stále podává, olejová
mast a cokoli přísluší k službě stánku, i všecko nářadí, které je ve
svatyni.

[17] Hospodin mluvil k Mojžíšovi a Áronovi:

[18] Nevyhlazujte čeledi Kaatovců z Levitů, [19] nýbrž učiňte jim, aby
byli živi a nezemřeli, kdyžby se dotkli věcí svatosvatých, toto: Áron

---

dešti a proti (hojné) rose. — Dle Ex 25, 15. přenosné tyče archy nesměly býti vytahovány; jen když archa měla býti důkladně zabalena, bylo dovoleno na okamžik je vytáhnouti, ale hned zase je zastrčiti; tak mohl povlak lépe přiléhati k arše. Snad byly v povlacích též otvory na vyčnívající kruhy, jimiž pak přenosné týče prostrkávali.

V. [7]. Srv. Ex 25, 23.—29; Lv 24, 5.—9.
K v. [8]. srv. Ex 25, 4.
K v. [9]. srv. Ex 25, 31.—40.
K v. [11]. srv. Ex 30, 1; 39, 38; 40, 5. 26.

V. [12]. Dle hebr. mají jmenované potřeby položiti *na nosítka*, a tak je přenášeti.

V. [13]. [n.] „*Oltář*" na zápalné oběti. — „*O červeném purpuru*" srv. Ex 25, 4. — Červeným purpurem měl býti zavinut oltář asi proto, že barva ta hodila se k barvě *krve*, která jindy oltář barvila. (Ostatní předměty byly zabaleny do modré látky purpurové.) — O nářadí oltářovém viz Ex 27, 3. — Pozoruhodno, že není ani zmínky o umyvadle. (Ex 30, 17.—21.) — Všecky dosud vypsané úkony směli činiti jen *kněží*. Povinnosti Kaatovců vypisuje v. 15. nn.

K v. [15]. srv. 2. Král 6, 6. n.

V. [16]. vypočítává povinnosti Eleazara, jenž byl knížetem Kaatovcův a zároveň knížetem knížat všech Levitů. Srv. 3, 32. — *O lampovém oleji* viz Ex 27, 20. — *O skládání posvátného kuřidla* z předepsaných složek viz Ex 30, 34.—38. — „*Obět*" = každodenní mincha, o níž viz Ex 29, 40; Lv 6, 14. až 18. Bylo tedy starostí Eleazarovou míti v zásobě buď trochu *mouky* neb *obilí*, které dle potřeby semleli; také toto obilí nebo mouku bylo třeba nositi. — *O masti olejové* viz Ex 30, 23. nn. Ke jmenovaným úkonům byli Kaatovci oprávněni výlučně oproti příslušníkům jiných kmenů, ne však oproti kněžím. Proto mohli později kněží, když jich přibylo, nésti archu sami (Dt 31, 9.).

V. [18]. Kdyby Kaatovci posvátných předmětů buď se dotkli, nebo je viděli (archu, zlatý oltář, stůl, svícen a jejich příslušenství), byli by trestáni smrtí, kterou

a jeho synové vejdou a sami určí každému jeho úkol a rozdělí, co
kdo ponese. [20] Ostatní ať ze žádné všetečnosti nevidí věcí, které jsou
ve svatyni, dokud nejsou zavinuty, sice zemrou.

[21] Hospodin mluvil k Mojžíšovi:

[22] Poznamenej také všechny syny Gersonovy po jejich rodech a ro-
dinách, [23] od třicátého roku a výše, až do roku padesátého. Sečti
všecky, kteří jsou schopni služby ve stánku úmluvy.

[24] Služba čeledi Gersonovců je tato: [25] Budou nositi stánkové
(nástropní) plachty, (druhou) pokrývku (stanu) úmluvy, pak příkrov
a kryt z modravých koží, který nade vším spočívá, oponu, která visí
u vchodu do stánku úmluvy, [26] plachty nádvorní a oponu před vchodem
do (nádvoří) stánku. Všecko, co přísluší k oltáři, provazce a nářadí
k (jejich) službě [27] dle rozkazu Áronova a jeho synů ponesou Gerso-
novci; každý ať ví, co má nésti.

[28] To je služba čeledi Gersonovců ve stánku úmluvy; a budou
pod mocí Itamara, syna Árona, kněze.

[29] Také Merarovce sečteš po rodech a rodinách jejich, [30] od tři-
ceti let a výše, až do padesáti let, aby konali službu při stánku
úmluvy, všecky, kteří jsou té služby schopni.

[31] Nositi budou tyto věci: stánkové desky a svlaky, sloupy a je-
jich patky, [32] také sloupy nádvorní ohrady s patkami, kolíky a pro-
vazci jejich. Všecky nádoby a potřeby podrobně jim vypočítané ve-
zmou a tak ponesou.

[33] To jest povinnost čeledi Merarovcův a služba ve stánku úmluvy;
budou pod mocí Itamara, syna Árona, kněze.

[34] Sčetl tedy Mojžíš, Áron a knížata národa Kaatovce dle rodů
a rodin jejich, [35] od třiceti let a výše, až do roku padesátého, všecky,
kteří byli schopni sloužiti ve stánku úmluvy, [36] a bylo jich napočítáno
dva tisíce sedm set padesát.

---

by zavinili kněží a tak by Kaatovce „vyhlazovali". Neuctivě odkryt by mohl býti posvátný předmět, kdyby nebylo přesně a dopodrobna ustanoveno, co kdo má nésti, a kdyby snad vznikl o to mezi Kaatovci spor.

V. [20]. „Ostatní" = Kaatovci proti kněžím, jimžto dovoleno jmenovaných předmětů se dotýkati.

K v. [23]. srv. svrchu v. 3.

K v. [25]. n. srv. svrchu 3, 25. n.

V. [26]. Místo „všecko, co přísluší k oltáři" správně hebr. navazuje na „nádvoří" vztažnou větu: „které je kolem příbytku a oltáře". „Všecko, co přísluší k oltáři" nenesli Gersonovci, nýbrž Kaatovci. Srv. svrchu v. 13. n. — „Nářadí patřící k jejich službě" jsou nástroje potřebné ke skládání, stavbě a rozebrání součástek, které měli nositi. Hebr. ukládá Gersonovcům nejen nositi tyto předměty, nýbrž vůbec o ně pečovati (čistiti, spravovati a pod.).

V. [27]. Poučeni býti mají kněžími (Áronem a Itamarem), kteří přesně uloží, co kdo ponese. Srv. v. 19.

K v. [30]. srv. v. 3. 23.

K v. [31]. n. srv. 3, 36. n. — Místo „všecky nádoby a potřeby" dle hebr. mají nésti všecky nástroje, kterých třeba k věcem, které nesou, na př. kladiva, by mohli sbíjeti desky, a pod. — Také Merarovcům budou jednotlivé předměty odevzdány, by nebylo sporů, co kdo ponese.

V. [33]. Šejkem čeledi Gersonovců jmenuje se v 3, 24. Eliasaf; šejkem Merarovců pak Suriel (v. 35.). Nad oběma ustanoven Itamar.

V. [34]. O těchto knížatech srv. 1, 17. 44.

[37] To je počet rodů Kaatovců, kteří konají službu ve stánku úmluvy; ty sčetl Mojžíš a Áron dle rozkazu Hospodinova, daného Mojžíšem.
[38] Také Gersonovci byli sečteni dle svých rodův a rodin, [39] od třiceti let a výše, až do padesáti roků, všichni, kteří byli schopni konati službu ve stánku úmluvy, [40] a bylo jich napočítáno dva tisíce šest set třicet.
[41] To jsou rody Gersonovců, které sečtli Mojžíš a Áron dle rozkazu Hospodinova.
[42] Též Merarovci byli sečteni po svých rodech a rodinách, [43] od třiceti let a výše, až do roku padesátého, všichni, kteří byli schopni konati službu ve stánku úmluvy, [44] a bylo jich napočítáno tři tisíce dvě stě.
[45] To je počet Merarovců, které sečtli Mojžíš a Áron dle rozkazu Hospodinova, daného Mojžíšem.
[46] Všech sečtených z Levitů, které Mojžíš, Áron a knížata israelská dali sčítati dle jmen po jejich čeledích a rodech, [47] od třiceti let a výše, až do roku padesátého, kteří byli schopni konati službu svatostánkovou a nositi břemena, [48] bylo celkem osm tisíc pět set osmdesát.
[49] Dle rozkazu Hospodinova ustanovil Mojžíš každému služby, které mu bylo konati a břemena, jež mu bylo nositi, jak mu byl Hospodin přikázal.

Snůška zákonův. (5, 1.—6, 27.)

A. Nečisté vypuditi z tábora (5, 1.—4.). B. O náhradě (5, 5.—8.). C. Co patří obětujícímu knězi z oběti pokojné (9. n.). D. Jak zkoušeti ženy podezřelé z cizoložství (5, 11.—31.). E. O nazirech: jejich povinnosti (6, 1.—13.) a zakončení nazireátu (6, 13.—21.). F. Formule kněžského požehnání (6, 22.—27.).

Hlava 5. [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi:
[2] Přikaž synům Israelovým, ať vyobcují z tábora každého malomocného, chamotokem trpícího a mrtvolou znečištěného; [3] jak muže tak ženu odstraňte z ležení, by ho neposkvrnili, ježto přebývám s vámi.
[4] Israelité tak učinili a vypudili je ven za stany, jak byl Hospodin Mojžíšovi řekl.
[5] I mluvil Hospodin k Mojžíšovi: [6] Rci synům Israelovým:
Muž nebo žena, dopustí-li se některého hříchu ze všech těch, jimiž lidé hřešívají, přestoupí-li z nedbalosti přikázání Hospodinovo

Hl. 5. Snůška zákonů 5, 1.—6, 27. připomíná, prohlubuje a rozšiřuje některé zákony dané svrchu Lv hll. 11.—15; 18.—22. („zákoník o čistotě" a „zákoník o svatosti", Hummelauer).

V. [1]. O nečistotě plynoucí z malomocenství srv. Lv 13, 46; o chamotoku Lv 15; o dotyku mrtvoly Lv 22, 4.

V. [2. n.] Poněvadž toto staré zákonodárství je kasuistické (Srv. Ex 20.), vypočítávajíc spíše jednotlivé případy než stanovíc všeobecný zákon, lze míti právem za to, že z tábora měl býti vyobcován i jinak nečistý, na př. žena krvotoká (Lv hl. 15.), protože i v jiných případech nevycházel z platnosti důvod (ve v. 3.): Hospodin sám přebývá mezi Israelity v táboře, proto celý tábor ať je čistý a svatý.

V. [5.—8.] opakuje zákon Lv 5, 14.—6, 7; avšak výslovně připomíná povinnost vyznání (zpovědi) a řeší podrobněji otázku: komu dlužno dáti náhradu.

V. [6]. Dle hebr. nejde tu o přestoupení zákona Hospodinova „z nedbalosti", nýbrž o „zpronevěru", které by se někdo dopustil „proti Hospodinu". Jde tu tedy o případy, které má na mysli Lv 5, 14.—6, 7. Viz výklad

a provinî-li se: — [7] vyzná hřích svůj a nahradí celý obnos a pětinu
na víc tomu, proti komu se prohřešil. [8] Kdyby nebylo nikoho, kdo
by byl oprávněn (náhradu) přijmouti, dá ji Hospodinu a bude patřiti
knězi kromě berana, který se podává na očištěnou v obět smíru.
[9] Také všecky dary, které Israelité přinášejí, náleží knězi; [10] rov-
něž i všecko, cokoli kdo přináší do svatyně a klade knězi do rukou,
bude patřiti jemu.

[11] I mluvil Hospodin k Mojžíšovi: [12] Rci synům Israelovým:

Kdyby pochybila manželka, že pohrdajíc manželem [13] spala by s ji-
ným mužem a cizoložství zůstalo by tajno, že by manžel nemohl ho
dokázati — nemůže totiž býti svědky dokázáno, protože nebyla v činu
dopadena — [14] bude-li duch řevnivosti popuzovati manžela proti man-
želce, buďto že skutečně se poskvrnila, nebo (jen) křivým podezřením
se jí ubližuje: [15] přivede ji ke knězi a podá obět za ni, desetinu efy
ječné mouky; oleje na ni nenaleje, ani nevloží kadidla, jeť to obět
řevnivosti, obět vyšetřující cizoložství. [16] Kněz ji přivede a postaví před
Hospodina, [17] nabere do hliněné nádoby posvátné vody a nasype do

---

k nim na uvedeném místě. — O vyznání hříchu (v jiných případech) srv. Lv 5, 5. — „Celý obnos" = celou věc, kterou si neprávem kdo osvojil. — O pětině na víc srv. Lv 5, 16. — „Proti komu se prohřešil," je poškozený pán zpronevěřené věci.

V. [8]. Hebr. dobře omezuje zásadu odevzdati náhradu knězi jen na případ, že umrlý majitel nemá příbuzných. Měl-li poškozený příbuzné, byl vinník povinen odevzdati náhradu jim dle práva dědického. — Beran, podávaný v tomto případě v obět za zpronevěru (za pokutu), příslušel rovněž knězi, pokud nebyl na oltáři spálen. Srv. Lv 5, 15. nn.; 6, 6. n.; 7, 6.

V. [9. n.] Se zmínkou o právu kněze na patřičné části oběti za zpronevěru souvisí v zákoníku (dle zásady o sdružování představ) ustanovení o právu kněžstva. — „Dary" dle hebr. jsou tu části obětí pokojných, které dle zákona připadaly obětujícím kněžím, a v tomto smyslu dlužno též překládati „primitiae" („prvotiny"). Vulg.

V. [10]. obsahuje všeobecnou zásadu, že kněz toho času konající bohoslužbu jest oprávněn přijmouti a ponechati si věci, které mu věřící jménem darů přinášejí do svatyně, darů, kterých zákon přesně neukládá a které tedy věnují z dobré vůle. (Dary takové nebyly na oltáři obětovány.)

V. [12]. „Pochybí-li" hebr.: „Vybočí-li". — „Pohrdati" = hebr. „zpronevěřiti se".

V. [13]. Hebr. žádá cizoložství dokonané. — Byla-li při činu dopadena, bylo zločin stíhati dle Lv 20, 10. smrtí.

V. [14]. Duch řevnivosti, žárlivosti = trvalé návaly žárlivých, podezřívavých myšlenek, které manžela znepokojují, odpor k domnělé cizoložnici vzbuzují, klidné spolužití manželské otravují. Se zřetelem na zhoubné účinky podezřívavosti myslí jiní (Hummelauer) na působnost zlého ducha (= „duch řevnivosti"); srv. 1. Král 16, 14.

V. [15]. Desetina efy" srv. Ex 16, 36. 38. — Ječná mouka byla o 50 proc. levnější než pšeničná. Srv. 4. Král 7, 1. — Místo „vyšetřující cizoložství" lépe s hebr. „připomínající provinění". Nebyloť hlavním účelem této oběti vyšetřovati a odkrýti vinu či nevinu ženy podezřelé, nýbrž slavnostným způsobem odevzdati ji do rukou spravedlnosti Boží! Obět ta tedy „připomínala" Bohu, volala k němu, aby zakročil dle své spravedlnosti proti ženě, je-li vinna. — Byla to obět zvláštní, do žádné skupiny obvyklých obětí nezařaditelná (srv. Lv 1, 2.), podobala se však nejvíce obětem za hřích (Lv 5, 11.), které rovněž byly podávány bez oleje a kuřidla (srv. proti tomu Lv 2, 1.) a z nichžto rovněž byla jen hrst spálena na oltáři, ostatek pak byl majetkem obětujícího kněze (Lv 5, 12., srv. níže v. 26.). Jsouc kromě toho obětována obřadem oběti chudých, bývala z nejnižších obětí S. Z.

V. [17]. srv. Lv 14, 5. 50. — „Posvátná voda" je dle LXX čistá voda živá (pramenitá). Míněna asi voda z nádvorní nádržky. Ex 30, 18. „Hliněnou"

ní trochu prachu z půdy stánku. [18] Když tak bude žena státi přede
tváří Hospodinovou, odkryje jí hlavu, a položí jí do rukou obět připo-
mínky, totiž obět řevnivosti; sám pak bude držeti hořkonosnou vodu,
do které kletby a zlořečení shrnul. [19] Pak ji bude zaklínati řka: Jestliže
cizí muž s tebou nespal a jestliže jsi se neposkvrnila, opustivši man-
želské lože, nic ti neuškodí tato hořkonosná voda, do které jsem kletby
shrnul. [20] Jestli jsi se odvrátila od svého manžela a spalas-li s jiným
mužem a (tak) se poskvrnila, [21] stihniž tebe toto zlořečení:

Hospodin dej tě do kletby,
na výstrahu všemu lidu svému;
dej, ať shnijí ti kyčle
a život ať se ti nadme [a pukne].
[22] Ať vnikne voda kletá do tvého nitra,
nechať se nadme ti život a kyčel shnije!

Žena odpoví: Amen, amen.

[23] Kněz napíše zlořečení ta na lístek, smyje hořkonosnou vodou,
do níž byl shrnul kletbu, [24] a dá jí píti. Když ji vypije, [25] vezme jí kněz
z ruky obět řevnivosti, pozdvihne ji před Hospodinem a vloží ji na
oltář, ale tak, [26] že [dříve] z oběti, která se podává, vezme hrst a za-
pálí ji na oltáři.

Tak tedy dá píti ženě vodu hořkonosnou. [27] Když ji vypije, jestli
se poskvrnila, jestli pohrdši manželem spáchala cizoložství, pronikne

---

nádobu bylo potom asi rozbíti. Srv. Lv 11, 33. (Hummelauer). Píti prach z posvátného místa je případ ve S. Z. jediný. — Jísti prach znamená pohanu, opovržení (srv. Gn 3, 14.) a hodí se dobře k obsahu kletby níže uvedené; nebyloť pro ženu starozákonnou větší pohany než býti bezdětnou (srv. v. 21.). — Posvátného prachu užito na znamení, že trest, účinek kletby je očekáván od Boha samého.

V. 18. „Odkryje jí hlavu" = rozpustí jí vlasy. Srv. Lv 10, 6. — Co připomíná tato „obět připomínky", viz svrchu v. 15. — Voda sluje hořkou, hořkonosnou, ježto lze očekávati, že přijdou v životě vinnice hořké, trpké bolesti. Srv. v. 26. —

Slova v. 19. v ženě nevinné, která byla tomuto obřadu podrobena, posilovala důvěru a útěchu, jako zase hrozby, vyslovené proti ženě nevěrné, otřásaly jejím nitrem, vzbuzovaly v ní bázeň Boží a — lítost.

V. 21. Dle hebr. má kněz ženu „zaklínati přísahou zaklínání a říci..." Místo „výstrahou" hebr. „proklínáním", t. j. když bude někdo druhého proklínati, bude říkati: „Staniž se ti, jako se stalo NN." Srv. opak Gn 48, 20. — Místo „shnijí" hebr. „opadají". — Rovněž tak níže v. 22.

V. 22. Příznaků nemoci nepodáno tu tolik a tak určitých, aby bylo možno z nich poznati nemoc zvanou hydropis ovarii. Lépe proto mysliti na všeliké nemoci ženské, které budou vinnici trýzniti dle zásady: „Čím kdo hřešil, tím i trestán bývá"; nemoci ty mají v zápětí nezpůsobilost k manželství neb mateřství — pro ženu starozákonnou největší neštěstí na zemi myslitelné.

V. 23. předpokládá již u kněží, že znali psáti. Psali asi jako Egypťané třtinou (štětcem) a barvou (černidlem) na papyr, kůži nebo podobnou hmotu.

V. 24. hebr. nemá „když ji vypije" a poznamenává ve v. 26., že má dáti ženě píti vodu „potom", t. j. po vykonané oběti. Tento postup je pravdě bližší.

V. 25. O tomto „pozdvižení" a posunování viz Lv 7, 30; Ex 29, 24.

V. 26. Jen hrst mouky, tak zvanou „připomínku" na oltáři spálí. Srv. Lv 2, 2; 5, 12.

V. 27. Nepraví se tu, že trest se dostaví okamžitě, ani že vždy a neomylně se tak stane ženě cizoložné. Zákonodárci nejvyššímu se nechává rozhodnutí v jednotlivém případě, a smíme se právem domnívati, že

ji voda prokletá, život se zduří a slabina shnije; žena (ta) bude dána
ve zlořečení na výstrahu všemu lidu. 28 Jestliže se však neposkvrnila,
bude beze škody, bude roditi děti.
29 To jest zákon o řevnivosti: Odvrátí-li se žena od svého man-
žela a poskvrní-li se, 30 nebo přivede-li ženu manžel, puzen jsa du-
chem žárlivosti, před obličej Hospodinův, učiní kněz všecko, co (tuto)
psáno; 31 manžel bude bez viny, na ní však bude lpěti vina její.

často milosrdenství Boží hledělo na křehkost lidskou, na kajícnost vinnice a *neuvalovalo na ni hrozné kletby.*

V. 28. Lišil se tedy tento obřad — od „*soudů Božích*“ čili „*ordálií*“ obvyklých u jiných národů, při nichž bylo žádáno, aby Bůh hned zázračně dokázal veřejně před shromážděnými nevinnost nevinné. Z § 132. zákoníka Chammurapiova lze uzavírati, že v Babylonii žena podezřelá z cizoložství byla ponořena do řeky; když odolala vlnám proudu, byla považována za nevinnou; byla-li proudem stržena, za hříšnici. — U Řeků bylo nevinnému projíti bez poruchy ohněm nebo choditi po žhavém železe. — Také u starých Slovanů a Germánů bylo v soudnictví ordálií užíváno. — U dnešních obyvatelů Skalnaté Arabie musí žena nařčená z cizoložství odebrati se do Tejmy a před tamním káhenem prohlásiti: „Přicházím lízat železo, poněvadž N., syn N—ův, podezřívá mne z cizoložství. Jsem však čista . . .“ Káhen jí podá žhavé železo, jež ona olízne. Když se neopálí, je považována za čistou, a křivý žalobce může býti od jejího příbuzenstva usmrcen, jen že pak muž obyčejně uteče. Jestli si však žena jazyk opálí, je vinna a její vlastní příbuzní ji obyčejně usmrtí. (Musil.) Zde však i trest, nejen že je vkládán do rukou Nejvyššího, není zjišťován ani před veřejností, nýbrž ponecháno to manželu samému. Nikde však nečteme, že byl manžel oprávněn na základě tohoto soukromého, osobního zjištění žádati, aby žena jeho byla ukamenována, jak na cizoložnici dle zákona bylo stanoveno

V. 29a. jest závěrkem k předcházejícímu zákonu (v. 11.—28.).

V. 29b.—31. jsou rozšířením (snad pozdějším) tohoto závěru.

V. 31. Manžel se *neprovinf*, i když přivede, aby se zbavil svých pochybností, ke knězi *ženu nevinnou!* Poněvadž užil svého práva zákonem mu zaručeného, nesmí mu činiti žena, třeba nevinná, výtek, že ji vlekl do svatyně. — Ženě naopak podobné právo vůči muži přiznáno nebylo, což souvisí s názory o dovolenosti *mnohoženství*; kde je muži dovoleno míti více žen, jest těžko *manželkám stíhati* jej pro domnělé cizoložství. — „*Vina bude lpěti*“ *na ženě, která se cizoložství skutečně dopustila*, i když nemohlo jí býti dokázáno.

Zdá se, že podobný obřad byl v obyčeji u Israelitů již *před Mojžíšem*, který jej na pokyn Nejvyššího pojal do zákona (uzákonil) a snad i přiměřeně pozměnil. Obyčej ten nebyl tedy zavržen, jednak proto, že mu Israelité již uvykli, zejména však pro jeho *výchovnou působivost.* Vlévalť do srdce ženy hrůzu před cizoložstvím i tajným, jehožto svědkem byl jediný Hospodin, a přispíval k upokojení muže, který byl znepokojován myšlenkou, že snad mu jest jeho manželka nevěrna, a proto snad odvracel se od ní a zanedbával ji; podrobiv ji však obřadu pro podobné případy, odevzdal tu věc do rukou Nejvyššího soudce, uklidnil se, přichýlil se zase láskou ke své manželce, a do rodiny se vrátila bývalá spokojenost. Jestliže pak nejvýš milosrdný Hospodin netrestal ženy, která se skutečně zpronevěřila, zůstala věc, která by sice byla rodinné blaho rozvrátila, utajena. Byl tedy obřad ten ponechán v zájmu nejen muže, nýbrž i *ženy.* K nějaké mučírně, tortuře, která měla z podezřelé vynutiti vyznání (snad i hříchu, kterého se ani nedopustila), obřadu tohoto dokonce přirovnati nelze. — Co však, byla-li cudná a věrná žena přirozeným během věcí stížena nemocí, kterou „*obřad řevnivosti*“ na hříšnici svolává? Nebylo v tom viděti trest za cizoložství? V duchu nedokonalosti starozákonné, který měl za to, že *nemoc jistě je trestem za* (osobní) *hřích* (srv. názory pronášené Jobovými přáteli, srv. i Jan 9, 1. nn.), mohlo se tak státi, a bylo by se tak stalo i tehdy, kdyby žena jmenovanému obřadu *nebyla* podrobena; obřad sám tedy nezaviňoval onoho nesprávného názoru. — V Novém zákoně obřad pozbyl své platnosti, jak ostatní starozákonné *předpisy obřadné.* Ostatně dle talmudu zrušil rabín Jochanan ben Zakkaj za druhé polovice prvního století křesťanského užívání „proklaté vody“ i v *Židovstvu.*

Hlava 6. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Rci synům Israelovým:
Učiní-li muž nebo žena slib nazareátu, chtějíce se (tak) Hospodinu
zasvětiti, [3] ať se zdrží vína a všeho, co může opojiti; nebudou píti octa
z vína, ani z jakéhokoliv jiného nápoje, ani šťávy z hroznů vylisované.
Čerstvých ani sušených hroznů nebudou jísti [4] po všecky dny, ve které
jsou Hospodinu slibem zasvěceni; nebudou jísti ničeho, cokoliv může
býti z vinice, od hrozinky až do zrnka.
[5] Po všecku dobu jeho ustranění břitva nepřejde po jeho hlavě,
dokud neuplyne den, do kterého se Hospodinu zasvětil. Bude svatým,
nechávaje si růsti vlasy. [6] Po všechen čas svého zasvěcení nesmí se
přiblížiti k mrtvému; [7] ani mrtvolou otce, matky, bratra nebo sestry
nesmí se poskvrniti, neboť že se zasvětil Bohu, má na hlavě.
[8] Po všecky dny svého odloučení zasvěcen budiž Hospodinu.
[9] Kdyby však někdo náhle před ním zemřel, poskvrní se jeho posvěcená hlava. Ať ji hned toho dne, kdy se očistí, oholí, dne sedmého
[pak opět]. [10] Osmý den přinese knězi ke vchodu do stánku úmluvy
dvě hrdličky nebo dvě holoubata. [11] Kněz podá jedno v obět za hřích
a druhé v celopal, bude se za něho modliti, neboť se provinil mrtvolou,
zasvětí jeho hlavu toho dne, [12] zasvětí Hospodinu dny jeho odlouče-

---

Hl. 6. V. [2]. Targum a Pešito (viz Úvod § 14, II.-IV.) mají právem za to, že je dlužno slib ten zřetelně vysloviti. — Žena tedy v tom je muži rovna. — „Nazareát" odvozeno od hebr. „názír" = odloučený (oddělený, vzdálený) od běžného způsobu života a tak zasvěcený Bohu.

V. [3]. Octa užívali k občerstvení dle Rut 2, 14.

V. [4]. Místo „hrozinky" hebr. význačněji „slupky". — Slibem tím zavazoval se tedy názír k témuž, co bylo uloženo zákonem veleknězi Lv 10, 10; tím se k němu jaksi přidružoval a blížil. Srv. též povinnost kněží po dobu služby Lv 10, 8. 9. Někteří staří národové Přední Asie ctili své bohy pitkami a nestřídmostí při nich.

V. [5]. „Břitva" = buď nůž, nebo nůžky, kterými vlasy stříhány (řezány). Podobná povinnost uložena kněžím Lv 21, 5. — K pojmu „svatý" srv. Ex 19, 6.

V. [6]. n. I veleknězi bylo se podobně vystříhati nečistoty plynoucí z dotyku mrtvol nejbližších příbuzných. Lv 21, 11. n. — Názír má své posvěcení na hlavě, t. j. kštici, kterou by mu bylo odložiti na znamení smutku, kdyby chtěl prokázati poslední služby zemřelým příbuzným. — Kštice rostoucí znamená život, který však názír všecek Bohu zasvěcuje.

V. [9]. Dle zákona má nazirejský plniti své povinnosti nepřetržitě po všecku dobu, na kterou se Hospodinu zasvětil; je tu tedy řešen případ, že by se byl mimovolně, z nenadání poskvrnil. O případu, že by názír porušil svůj slib vědomě a dobrovolně, zákon ani se nezmiňuje; považuje to takořka za nemožné. — Názír takto poskvrněný má se nejprve sedm dní očišťovati dle zákona Nm 19, 11. nn.; sedmého dne, kdy dojde levitské čistoty, počne svůj nazireát znova, protože předcházející dny v naziréátě strávené, mu nejsou počítány. Na znamení, že začíná svůj slib znova, povinen oholiti si sedmého dne hlavu. (O holení v den poskvrnění hebr. neví.)

V. [11]. Jde tu o případ, který dlužno posuzovati dle Lv 5, 2. n.; znečištěný je povinen i hřích svůj vyznati. Ostatně srv. Lv 12, 8; 14, 30 n.; 15, 14. n. — Místo „bude se za něho modliti" hebr.: „zjedná mu odpuštění". — „Zasvětí hlavu" = prohlásí ji za posvátnou, za nedotknutelnou, že se nesmí holiti nebo stříhati.

V. [12]. „Předešlé dny," po které naziréát sice plnil, které však byly znečištěním tak zmařeny, že bylo lhůtu, na kterou se názír Bohu zasvětil, počítati zase znova.

Srv. Lv 5, 15. — Oběti žádané ve v. 10. n. bylo podati při očistě každého Israelity, který se mrtvolou poskvrnil.

nosti, přinese v obět za zpronevěru ročního beránka, a to tak, že předcházející dny budou neplatny, protože doba jeho posvěcení byla přerušena znečištěním.
[13] To jest zákon nazareátu.
Když uplynou dny, které (nazarejský) slibem určil, přivedou ho
ke vchodu do stánku úmluvy [14] a (on) přinese Hospodinu svou obět:
bezvadného ročního beránka v celopal, roční bezvadnou ovci v obět
za hřích, bezvadného berana v obět pokojnou, [15] koš přesných chlebů
zadělaných olejem, nekvašené oplatky olejem potřené a úlitby k těmto
obětem příslušné. [16] To kněz před Hospodinem podá v obět za hřích
a v celopal; [17] berana však podá v obět pokojnou Hospodinu a přidá
k němu koš chlebů přesných i úlitby, které dle obyčeje k tomu patří.
[18] Potom budiž před vchodem do stánku úmluvy nazarejskému
odňata kštice jeho zasvěcení a (kněz) vezme jeho vlasy a vloží je na
oheň, který je pod obětí pokojnou. [19] Když bude hlava nazarejského
oholena, (kněz) vloží mu do rukou vařené plece (onoho) berana, jeden
nekvašený chléb z koše a jeden přesný oplatek; [20] pak zase vezme věci
ty od něho a pozdvihne je přede tváří Hospodinovou; věci takto posvěcené budou náležeti knězi, podobně jako hrudí, které je přikázáno odděliti, a kýta. Pak smí nazarejský (již) píti víno.
[21] To jsou oběti zákonem předepsané kromě těch, které může nad povinnost nazarejský podati; zaslíbilť Hospodinu (povinné) oběti své ve chvíli, když se zasvěcoval; dle toho, čemu se v mysli zaslíbil, ať učiní, aby zakončil své zasvěcení.

V. [13]. „Přivedou ho" jeho příbuzní nebo přátelé. Srv. Lv 14, 2.

V. [15]. Dotyčné oběti jsou oběti pokojné a celopaly, nikoliv obět za hřích. Srv. Nm 15, 3. nn. — Viz též Ex 29, 2. n.; Gn 35, 14. — Kromě „úliteb" žádá hebr. též „suché oběti", které patří k celopalům a pokojným. Podobně ve v. 17.

V. [20]. O tomto „pozdvihnutí" viz Ex 29, 24. — O právu kněze na hrudíčko a na plece srv. Ex 29, 27; Lv 7, 32.—34. — Celý zákon tuto podaný má na mysli nazireát jen dočasný. Za dob pozdějších nalézáme nazireát doživotný. Takovými náziry byli zejména Samuel (1. Král 1, 11. 22.), Samson (Sdc 13, 3.—14; 16, 17. nn.) a Jan Křtitel. (Lk 1, 14. n.) Ve smyslu nejdokonalejším byl názírem, t. j. od hříchu a světa odloučeným a Otci zasvěceným, Kristus. Srv. Žid 7, 26; Mk 1, 24; Lk 1, 35; Mt 2, 23; srv. Is 11, 1.

V. [21]. připomíná povinnost názírovu, přinésti všecky oběti předepsané k slavnému zakončení dočasného nazireátu, poněvadž v ten okamžik, kdy slib nazireátu učinil, zavázal se také zákonitě jej zakončiti. Chce-li, může přinésti hojnější oběti, dokonce ne však oběti méně četné neb méně cenné. Zákon zde nezná u chudého žádné úlevy (jako snad Lv 12, 8; 14, 30.). Protože byl takto nazireát spojen se značnějšími hmotnými obětmi, nebylo chudým snadno odhodlati se k tomuto slibu. Vyskytovali se však dobrodinci, kteří oběti zákonem žádané chudému opatřovali. Srv. Sk 21, 24.

Mluví se tu o nazireátu, jako mluvíváme o věci obecně známé; z toho lze souditi, že nazireát vznikl již za prastarých (patriarchálních) časů, že je to prastarý počátek života nad průměr dokonalejšího, bohumilejšího, ustraněného, který si oblibuje starobylou prostotu mravův a protiví se rozmařilosti, jakou přináší pokrok vzdělanosti. Mojžíš obyčej zase jen uzákonil.

Také Egypťané sice v některých případech obětovali bohům kštici, stříhali zcela neb částečně hlavu dítek, a za stříbro, které vlasy ty vyvážily, opatřovali potraviny posvátným zvířatům (Herodot, Diodor Sicil.), naproti tomu vsak považovali Egypťané zpravidla vlasy za věc nečistou, zpravidla se stříhali a holili, užívajíce jen paruk neb nechávajíce si vlasy růsti jen za dob smutku. Také egyptští kněží byli prý vázáni zdržovati se vína a některých pokrmů (Plutarch, Porfyr). Že by však byli Egypťané k podobným činům sebezáporu do-

[22] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [23] Rci Áronovi a synům jeho: Takto budete dávati požehnání synům Israelovým:

[24] Hospodin ti žehnej
a opatruj tě!
[25] Hospodin tvář svou ti ukaž
a budiž ti milostiv!
[26] Hospodin obrať svůj obličej k tobě
a uděl ti pokoje!

[27] Tak ať vzývají jméno mé nad Israelity, a já jim budu žehnati.

Knížata israelská přinášejí k posvěcení stánku Hospodinu dary (7, 1.—89.).

Hlava 7. — [1] Tehdy, když Mojžíš dokonal stánek a postavil jej,
když jej i oltář se vším, co k nim příslušelo, pomazal a posvětil,
[2] knížata israelská, rodoví to pohlaváři, kteří byli (v čele) jednotlivých
kmenův a náčelníky sečtených, přinesli [3] dary před Hospodina: šest

---

brovolně, a to slibem se zavazovali byť jen dočasně, po tom není nikde ani nejmenší stopy, a proto nelze říci, že biblický nazireát je vypůjčen od Egypťanů. Spíše reakci, odpor k obyčejnému, rozmařilému životu Egypťanů lze v nazireátu pozorovati. (Ostatně srv. Am 2, 11; 1. Mach 3, 49 n.; Sk 18, 18.)

V. [22].—[27]. Po požehnání samého Boha (Gn 1, 28.) udělovali praotcové svým dětem a potomkům požehnání (Gn 27; 48, 15. n.; 49.). Nyní Bůh oprávňuje kněze nedávno ustanovené, by jeho jménem lidu žehnali. Totéž právo potvrzuje též Dt 10, 8; 21, 5. — Formule žehnací má tvar básně o třech verších; verš 1. má v originálu tři slova, v. 2. pět slov a v. 3. sedm slov, kterýmžto rozšiřováním textu je vyslovováno stupňované požehnání.

V. [25]. Bůh na znamení své přízně a blahovůle „ukazuje“ svou zářící, jasnou tvář; naopak svou tvář zase „zakrývá“ (Dt 31, 17. n.) na znamení hněvu. — Dle hebr. místo „ukaž“: „Hospodin tváří svou tě ozařuj.“

V. [26]. Když se Hospodin obrací k člověku svým obličejem, hledí naň, věnuje mu pozornost, a to buď blahovolnou (zde, Ž 32, 18; 33, 16.) nebo hněvivou (Ž 33, 17.). — „Pokoj“ = vrchol požehnání. Srv. Is 9, 6.

V. [27]. Místo „vzývati“ mají dle hebr. kněží jméno Hospodinovo „klásti na syny Israelovy“. Jméno Hospodinovo = Hospodin sám. Mají tedy samého Hospodina se vší jeho mocí a blahovůlí svolávati a co nejvíce k Israelitům přiblížiti! — Z Lv 9, 22. lze souditi, že dávali kněží toto požehnání, když byli podali přiměřeným způsobem oběti.

Hl. 7. V. [1]. Svatostánek byl postaven prvého dne prvního měsíce druhého roku po vyjití z Egypta, dle Ex 40, 2. 15. Spisovatel nepraví, že téhož dne přinesla knížata israelská své oběti (kteréžto přinášení trvalo 12 dní), ale že se tak stalo potom, když byl stánek postaven, ovšem ještě před odchodem od Sinaje, tedy přede dnem dvacátým druhého měsíce druhého roku (Nm 10, 11.). Dle v. 88. hebr. přinášeny byly tyto dary *po posvěcení oltáře.* Mezery časové mezi posvěcením oltáře (nařízeném Ex 40, 9. nn.) a obětováním darů spisovatel neudává, aniž jí lze odjinud blíže stanoviti. Nejspíše pomazal Mojžíš a tak zasvětil svatostánek i oltář toho dne, kdy pomazal Árona (Lv 8, 10. 11.); slušeloť se, by byl dříve (stánek i) oltář posvěcen, než budou (v něm a) na něm noví kněží (svěceni a) obětovati oběti ke svěcení na kněze příslušné. Přinášeti však oběti národa k oslavení svěcení oltáře bylo nutno odložiti, až budou kněží noví posvěceni.

V. [2]. O „sečtených“, t. j. k vojenské službě za způsobilé uznaných, jakož i o účastenství těchto knížat při odvodu viz svrchu hl. 1.

V. [3]. Obětovali všichni stejně, žádný více, žádný méně, buď že se o množství, předmětech a ceně darů smluvili, nebo že Hospodin sám ty dary jednotlivým kmenům určil. (Pravděpodobnější je toto druhé.) Srv. v. 5. 11.

krytých vozů se dvanácti býky. Dvě a dvě knížata darovali po jednom
voze, každý kníže po jednom býku. Přivedli je před stánek.
[4] Hospodin řekl Mojžíšovi: [5] Přijmi (je) od nich, ať přispívají
k obsluze stánku, a rozděl je Levitům dle řádu služeb jejich. [6] Mojžíš
tedy přijal vozy a býky a dal je Levitům: [7] Dva vozy a čtyři býky
dal Gersonovcům, dle toho, jak jich mohli upotřebiti; [8] ostatní čtyři
vozy a osm býků dal Merarovcům, podle jejich povinností a služby,
pod (moc) Itamara, syna Árona, kněze. [9] Kaatovcům nedal ani vozů
ani býků, neboť konají službu v (samé) svatyni a nosí břemena na
vlastních ramenech. [10] Tak tedy, když byl oltář pomazán, přinesli
před něj knížata své dary k jeho posvěcení.
[11] I řekl Hospodin Mojžíšovi: Ať každého dne přinese jeden vůdce
dary k posvěcení oltáře.
[12] Prvního dne přinesl svou obět Nahasson, syn Aminadabův
z kmene Judova. [13] Byla to stříbrná mísa stíži sto třiceti lotů, stří-
brná miska těžká sedmdesát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné
mouky zadělané olejem k (suché) oběti, [14] pánvička z deseti lotů zlata,
plná kadidla; [15] býk ze stáda, beran a roční beránek k celopalu; [16] kozel
k oběti za hřích; [17] a k oběti pokojné dva býci, pět beranů, pět kozlů,
pět ročních beránků. To jest obět Nahassona, syna Aminadabova.
[18] Druhého dne přinesl Natanael, syn Suarův, vůdce z kmene Issa-
charova, [19] stříbrnou mísu vážící sto třicet lotů, stříbrnou misku mající
sedmdesát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané
olejem k (suché) oběti; [20] zlatou pánvičku mající deset lotů, plnou ka-
didla; [21] býka ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [22] kozla
k oběti za hřích; [23] a k oběti pokojné dva býky, pět beranů, pět kozlův
a pět ročních beránků. To byla obět Natanaela, syna Suarova.
[24] Třetího dne kníže Zabulonovcův Eliab, syn Helonův, [25] přinesl
stříbrnou mísu vážící sto třicet lotů, stříbrnou misku mající sedmdesát
lotů podle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané olejem
k (suché) oběti; [26] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou kadidla;
[27] býka ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [28] kozla k oběti
za hřích; [29] a k oběti pokojné dva býky, pět beranů, pět kozlův a pět
ročních beránků. To jest obět Eliaba, syna Helonova.
[30] Čtvrtého dne kníže Rubenovcův Elisur, syn Sedeurův, [31] přinesl
stříbrnou mísu vážící sto třicet lotů, stříbrnou misku mající sedm-
desát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané olejem

V. [5]. „Řád služeb Levitů,“ co kdo má nésti (či vézti) z posvátného nářadí, podává svrchu hl. 4., která se tu tedy předpokládá.

V. [7]. Gersonovci směli použiti vozů, srv. 4, 21.—28.

V. [8]. Poněvadž Merarovcům byly svěřeny nejtěžší součástky rozkladné svatyně, byly jim odevzdány všecky ostatní vozy s příslušným potahem. Srv. 4, 31. nn. — Také vozy a spřežení byly tedy svěřeny *dozoru Itamarovu*. Srv. 4, 33.

V. [9]. Kaatovci nosí věci nejposvátnější; úcta k nim žádá, by nebyly svěřovány býkům, nýbrž jen ramenům lidským! Srv. 4, 4. 15.

V. [12. n.] Knížata odevzdávají své dary týmž pořádkem, jakým byli uvedeni ve hl. 2. — O „míse“ viz Ex 25, 29. — 130 lotů (siklů) stříbra = 1891·5 gr., 70 lotů = 1018·5 gr. O váze dle svatyně srv. Ex 30, 13; 38, 24. — K ostatním nádobám srv. Ex 37, 16; 38, 3.

Levité nepřinášejí darů jako ostatní; činí výjimku jako v hl. 1. a 2.

V. [14]. 10 lotů zlata = 163·7 gr.

k (suché) oběti; [32] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou kadidla;
[33] býka ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [34] kozla k oběti
za hřích; [35] a k obětem pokojným dva býky, pět beranů, pět kozlův
a pět ročních beránků. To byla obět Elisura, syna Sedeurova.
[36] Pátého dne kníže Simeonovců Salamiel, syn Surisaddajův,
[37] přinesl stříbrnou mísu vážící sto třicet lotův, a stříbrnou misku mající
sedmdesát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané
olejem k (suché) oběti; [38] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou
kadidla; [39] býka ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [40] kozla
k oběti za hřích; [41] a k obětem pokojným dva býky, pět beranů, pět
kozlův a pět ročních beránků. To byla obět Salamiela, syna Surisad-
dajova.
[42] Dne šestého kníže Gadovců Eliasaf, syn Duelův, [43] přinesl stří-
brnou mísu vážící sto třicet lotův, a stříbrnou misku mající sedmdesát
lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané olejem k (suché)
oběti; [44] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou kadidla; [45] býka ze
stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [46] kozla k oběti za hřích;
[47] a k pokojným obětem dva býky, pět beranů, pět kozlův a pět roč-
ních beránků. To byla obět Eliasafa, syna Duelova.
[48] Sedmého dne kníže Efraimovců Elisama, syn Ammiudův, [49] při-
nesl stříbrnou mísu vážící sto třicet lotův, a stříbrnou misku mající sedm-
desát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané olejem
k oběti (suché); [50] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou kadidla; [51] býka
ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [52] kozla k oběti za hřích;
[53] a k obětem pokojným dva býky, pět beranů, pět kozlův a pět ročních
beránků. To byla obět Elisamy, syna Ammiudova.
[54] Osmého dne kníže Manassovců Gamaliel, syn Fadassurův,
[55] přinesl stříbrnou mísu vážící sto třicet lotův, a stříbrnou misku mající
sedmdesát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané
olejem k oběti (suché); [56] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou
kadidla; [57] býka ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [58] kozla
k oběti za hřích; [59] a k obětem pokojným dva býky, pět beranů, pět
kozlův a pět ročních beránků. To byla obět Gamaliela, syna Fadas-
surova.
[60] Devátého dne kníže Benjaminovcův Abidan, syn Gedeonův,
[61] přinesl stříbrnou mísu vážící sto třicet lotův, a stříbrnou misku mající
sedmdesát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané
olejem k oběti (suché); [62] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou ka-
didla; [63] býka ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [64] kozla
k oběti za hřích; [65] a k obětem pokojným dva býky, pět beranů, pět
kozlův a pět ročních beránků. To byla obět Abidana, syna Gedeonova.
[66] Desátého dne kníže Danovcův Ahiezer, syn Ammisaddajův,
[67] přinesl stříbrnou mísu vážící sto třicet lotův, a stříbrnou misku mající
sedmdesát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané
olejem k oběti (suché); [68] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou ka-
didla; [69] býka ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [70] kozla
k oběti za hřích; [71] a k obětem pokojným dva býky, pět beranů, pět
kozlův a pět ročních beránků. To byla obět Ahiezera, syna Ammisad-
dajova.
[72] Jedenáctého dne kníže Aserovců Fegiel, syn Ochranův, [73] při-
nesl stříbrnou mísu vážící sto třicet lotův, a stříbrnou misku mající sedm-
desát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané olejem

k oběti (suché); [74] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou kadidla;
[75] býka ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [76] kozla k oběti
za hřích; [77] a k obětem pokojným dva býky, pět beranů, pět kozlův
a pět ročních beránků. To byla oběť Fegiela, syna Ochranova.
[78] Dvanáctého dne kníže Neftalovců v Ahira, syn Enanův, [79] přinesl
stříbrnou mísu vážící sto třicet lotův, a stříbrnou misku mající sedmdesát lotů dle váhy svatyně, obě plné jemné mouky zadělané olejem
k oběti (suché); [80] zlatou pánvičku vážící deset lotů, plnou kadidla; [81] býka
ze stáda, berana a ročního beránka k celopalu; [82] kozla k oběti za
hřích; [83] a k obětem pokojným dva býky, pět beranů, pět kozlův a pět
ročních beránků. To byla oběť Ahiry, syna Enanova.
[84] Tyto věci byly od knížat israelských obětovány k posvěcení
oltáře tehdy, když byl posvěcen: Dvanáct stříbrných mis, dvanáct
stříbrných misek, dvanáct zlatých pánviček; [85] každá mísa měla sto
třicet lotů stříbra a sedmdesát lotů každá miska, že tedy všecky stříbrné nádoby měly celkem dva tisíce čtyři sta lotů dle váhy svatyně;
[86] dvanáct zlatých pánviček, plných kadidla, z nichžto vážila každá
deset lotů dle váhy svatyně, činí celkem sto dvacet lotů zlata. [87] K celopalům dvanáct býků ze stáda, dvanáct beranův a dvanáct ročních
beránků; k tomu příslušné úlitby. K oběti za hřích dvanáct kozlů.
[88] K obětem pokojným dvacet čtyři býci, šedesát beranů, šedesát
kozlův a šedesát ročních beránků. Ty věci byly obětovány k posvěcení
oltáře, když byl pomazán.
[89] Když vcházel Mojžíš do stánku úmluvy, aby se (s Bohem)
radil, slýchal hlas mluvícího k sobě se slitovnice, jež byla nad archou
zákona, mezi dvěma cheruby; odtud tedy k němu mluvíval.

Zákon o svícnu (8, 1.—4.).

Hlava 8. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Rci Áronovi:
[Svícen], na který budeš stavěti sedm lamp, [nechať stojí na
straně jižní. A přikaž, ať hledí lampy na sever ke stolu předkladných
chlebů]; v tu stranu, kam hledí svícen, ať padá jejich světlo.

V. [85]. 2400 lotů stříbra = 34.920 gr.
V. [86]. 120 lotů zlata = 1964 gr.
V. [89]. Co bylo Ex 25, 22. slíbeno, nyní splněno. — Jako vypravování o postavení svatostánku zakončují 40, 31.—36., tak vypravování o dokonaném posvěcení zakončuje v. 89, který však praví mnohem více, než byl řekl Ex 40, 31.—36. (Hummelauer.)

Hl. 8. Když byl svícen dle rozkazu daného Ex 25, 31.—40. skutečně vytepán (Ex 37, 17.—24.), když bylo stanoveno, kdy má Áron sedm lamp naň vstaviti (Lv 24, 1.—4; srv. Ex 27, 20 n.), vznikla asi pochybnost, jakým způsobem je na svícnu umístiti. Z Nm 7, 89. lze uzavírati že se radil o věci Mojžíš s Hospodinem, a dostalo se mu odpovědi 8, 1.—4.

V. [2]. byl při pozdějším opisování Vulg. značně glossován (Vercellone). Hebr.: „Když budeš lampy vstavovati, bude sedm lamp k přední části svícnu dávati světlo.“ Budou tedy hubičky s knotem obráceny k severu, ke stolu, a nikoli k jižní stěně stánku, ke které hledí zadní část svícnu. — Hummelauer však místo „budou dávati světlo“ překládá „budou lampy rozsvěcovati“ totiž synové Áronovi, kněží. Dle tohoto překladu se tu stanoví, že vstavovati připravené lampy přísluší Áronovi (veleknězi), připraviti však lampy že dlužno kněžím (synům Áronovým), a že tuto práci mají konati ve svatyni, proti svícnu, a nikoli mimo svatyni. Protože již Ex 25, 37. bylo stanoveno, kterým směrem mají lampy sílati světlo, není dle výkladu Hummelauerova Nm 8, 1.—4. pouhým opakováním Ex 25, 37.

3 Áron tak učinil; vstavil lampy na svícen, jak byl Hospodin
Mojžíšovi přikázal.
4 Byl pak svícen uroben takto: Ze zlata vytepán byl dřík a vše,
co z ramen po obou bocích vyrostalo. Podle vzoru, jaký ukázal Hospodin Mojžíšovi, udělán byl svícen.

Levité zasvěceni službě Boží (8, 5.—26.).

5 Hospodin mluvil k Mojžíšovi:
6 Vezmi Levity ze synův Israelových a očisti je 7 dle tohoto řádu:
Buďtež pokropeni očistnou vodou a nechť oholí všecky chlupy těla
svého; vyperou šat svůj a očistí se; 8 pak vezmou býka ze stáda, jakož
i jemnou mouku zadělanou olejem k jeho suché oběti; druhého býka
ze stáda vezmi k oběti za hřích. 9 Postav Levity před stánkem úmluvy
a svolej všecku obec Israelitů. 10 Když budou tak Levité před Hospodinem, ať vloží na ně synové Israelovi ruce své. 11 Áron pak je
podá před Hospodinem v dar synův Israelských, by konali jeho službu.
12 Také Levité nechať vloží ruce na hlavy jmenovaných býků, z nichž
jeden bude podán Hospodinu v obět za hřích a druhý v celopal, aby
jim bylo zjednáno odpuštění. 13 Pak postav Levity před Árona a jeho
syny, obětuj je Hospodinu a tak mu je zasvěť; 14 a odděl je od ostatních Israelitův, aby byli moji. 15 Potom vejdou do stánku úmluvy, aby
mně sloužili.
Tak tedy je očistíš a podáš je v posvátnou obět Hospodinovi.
Jsouť mi dokonale odevzdáni od synův Israelových. 16 Za všecky prvorozence, kteří otvírají mateřské lůno v národě israelském, jsem je přijal.

V. 4. Srv. Ex 25, 31. n.

Obřad svěcení Levitů ke službě Boží opakoval se v pozdějších generacích. 2. Par 29, 34. — Sestává ze čtyř úkonů: *a)* očisty (v. 6. n.), *b)* Israelité odevzdávají Levity Hospodinu (v. 11.), *c)* přineseny oběti a *d)* Hospodin odevzdává Levity Áronovi a jeho synům (v. 13. n.).

V. 7. „Buďtež pokropeni“ hebr. „pokrop je“ (= přikaž Áronovi, by je pokropil). — O „vodě očistné“ viz Nm 19, 9. — „Oholiti (či ostříhati, ořezati?) chlupy“, popředně vlasy a vousy. Srv. Lv 14, 8. Patrně jsou tu vousy a vlasy znakem nečistoty; také Egypťané považovali vlasy a vousy za něco nečistého. Herodot (II, 36.) vypravuje, že kněží v Egyptě holili si nejen hlavu a bradu, nýbrž celé tělo. Zdá se, že podobně bylo u kněžstva bohyně Astarty v Larnaku na ostrově Kypru. — K vyprání roucha srv. Ex 19, 10.

V. 8. Jeden z těch býků bude obětován v celopal. Srvn. níže v. 12. — „Jeho“ suchá obět = obět k němu příslušná. Srv. Lv 1, 2. — „Vezmi“ = postarej se o to, by Levité vzali. Srv. níže v. 12. Nejprv asi byla podána obět za hřích a pak celopal.

V. 9. Jako by všichni byli obětovali osobně své prvorozence, tak bylo slušno, by všichni byli přítomni, když byli místo nich obětováni Levité. (Sylvius.)

V. 10. Obřad vzkládání rukou měl podobný význam jako Lv 1, 4. — Israelité podávají Hospodinu Levity v obět, odevzdávají mu je v majetek.

V. 11. Dle hebr. měl Áron s nimi vykonati obřad zvaný „tenúfá“, jaký konáván, podávány-li jiné oběti. Srv. Ex 29, 26. — Byl asi vykonán tak, že Áron vodil každého Levitu krok neb dva vpřed, do zadu, na pravo a na levo. Tím obřadem byli určeni k službě Boží (= „by konali jeho službu“).

V. 13. Týž obřad, který dle v. 11. vykonal Áron (tenúfá), má učiniti také Mojžíš. — Věc možno si představiti též tak, že ve v. 11. Áron jmenovaným obřadem odevzdal Levity Hospodinu, zde pak Mojžíš jménem Božím je odevzdává Áronovi. Srv. svrchu a níže v. 18. n.

V. 15. „Vejdou do stánku...“ = půjdou po své práci, po své službě. K „odevzdání“ srv. 3, 9.

[17] Neboť moji jsou všichni prvorozenci Israelitů, z lidí i z dobytka;
toho dne, kterého jsem usmrtil všecky prvorozence v Egyptě, zasvětil
jsem si je. [18] Vzal jsem (si) tedy Levity místo všech prvorozenců synův
Israelových [19] a věnoval jsem je Áronovi a synům jeho v dar z lidu,
by mi sloužili místo Israelitů ve stánku úmluvy a modlili se za ně, by
nestihla lidu rána, kdyby se osmělil přistoupiti ke svatyni.
[20] Mojžíš, Áron a všecka obec israelská učinili s Levity, co byl
Hospodin Mojžíšovi přikázal. [21] (Levité) se očistili a vyprali svá roucha,
Áron pak je pozvedl před obličejem Hospodinovým a modlil se za ně,
aby jsouce očištěni mohli vejíti do stánku úmluvy [22] konati svoji službu
před Áronem a jeho syny. Jak byl Hospodin Mojžíšovi o Levitech nařídil, tak se stalo.
[23] I mluvil Hospodin k Mojžíšovi: [24] Tento je zákon o Levitech:
Od dvaceti pěti let a výše ať přicházejí, aby konali službu ve stánku
úmluvy. [25] Když dovrší padesátý rok věku, přestanou sloužiti; [26] nechť
pomáhají svým bratřím ve svatyni úmluvy, střežíce věcí jim svěřených,
úřadu samého však zastávati nebudou. Tak budeš nakládati s Levity
v příčině jejich služby.

Zákon o dodatečném slavení velikonoc (9, 1.—14.).

Hlava 9. — [1] Prvního měsíce druhého roku po vyjití z Egypta
mluvil Hospodin k Mojžíšovi na poušti Sinaj:
[2] Ať slaví Israelité fase v povinný čas, [3] čtrnáctého dne tohoto
měsíce k večeru, dle všech příslušných předpisův a ustanovení.
[4] Mojžíš tedy přikázal Israelitům, by slavili fase. [5] I učinili tak
v předepsaný čas, čtrnáctého dne měsíce k večeru, na hoře Sinaj.
Dle všeho, co byl Hospodin Mojžíšovi přikázal, synové Israelovi učinili.
[6] Tu hle, někteří znečištění lidskými mrtvolami, kteří nemohli
toho dne slaviti fase, přistoupili k Mojžíšovi a Áronovi [7] pravíce jim:

V. [19]. Místo „modlili se za ně" hebr. „aby je kryli". Levité tábořící kolem svatyně tvoří jakousi živou ohradu, která nedovoluje, by se Israelité příliš blížili ke svatyni, a tak je kryjí a chrání od pohromy. — „Rána," jaká stihla Egypťany. Srv. Ex 12, 13; 30, 12.

V. [20.—22.] praví, že obřady svrchu předepsané skutečně byly vykonány; při tom je stručně opakuje.

V. [21]. místo „modlil se za ně..." hebr.: „zjednal jim usmíření, aby je očistil".

V. [23.—26.] doplňuje ustanovení hl. 4.

V. [24]. stanoví všeobecně věk, od kterého jsou Levité povinni začít konati svou službu (25 roků), kdežto ve hl. 4. ustanoven nejnižší věk jen nosičům posvátných složek stánkových (30 roků).

V. [25. n.] Dle hebr. třeba rozeznávati službu obtížnější, která se podobá službě vojenské, a službu lehčí. Levita konal ony práce jen do svého padesátého roku, tyto však i ve starším věku.

Hl. 9. V. [1]. Dle Nm 1, 1. dán rozkaz sčítati Israelity 1. dne **2.** měsíce 2. roku po vyjití z Egypta, velikonoce však, o nichž tuto řeč, slaveny byly dne 14. měsíce *prvého*, tedy před sčítáním lidu (hl. 1. n.). Byl tedy zákon 9, 1.—14. dán již dříve, před sčítáním lidu, podáván však teprve nyní, protože teď, 14. dne druhého měsíce, nadešla doba, kdy bylo vyplniti jeho ustanovení o těch, kdož nemohli dne 14. prvního měsíce velikonoce slaviti.

K v. [2. n.] srv. Ex *12*.

V. [5]. Místo „v předepsaný čas" hebr. určitěji: „prvního" (měsíce).

V. [6. n.] „Přistoupili," t. j. poslali posly, protože dle 5, 2. byli pro svou nečistotu z tábora vyloučeni. Stalo se tak dle hebr. „téhož dne", t. j. 14. nisanu.

Znečistili jsme se lidskými mrtvolami; proč máme býti odstrčeni, že
nesmíme přinésti Hospodinu oběti mezi syny Israelovými v povinný
čas? [8] Mojžíš jim odpověděl: Počkejte, až se poradím, co Hospodin
o vás poroučí.

[9] I mluvil Hospodin k Mojžíšovi: [10] Rci synům Israelovým:

Člověk z vašeho národa znečištěný lidskou mrtvolou, nebo ten,
který je daleko na cestě, nechať slaví fase Hospodinovi [11] druhý měsíc,
čtrnáctého dne toho měsíce k večeru; budou je jísti s nekvašenými
chleby a s polními saláty; [12] do rána z něho nic nenechají, kosti mu
nezlámou, všecek řád fase zachovají. [13] Ale člověk, který je čist nebo
není na cestě, a přece fase neslaví, budiž vyhlazen ze svého národa,
protože v předepsaný čas nepřinesl Hospodinu oběti; vina jeho bude
lpěti na něm. [14] Také cizinec a příchozí, budou-li u vás, ať slaví Hospodinu
fase dle příslušných předpisův a ustanovení. Týž zákon bude
u vás pro cizince, jako pro domácího.

Přípravy k další cestě (9, 15.—10, 10.).

Ohnivě-mrakový sloup vede Israelity (9, 15.—23.). Stříbrné trubky, kterými budou kněží dávati signály (10, 1.—10.).

[15] Toho dne, kdy byl stánek úmluvy postaven, zahalil jej oblak;
od večera však až do rána měl nad stánkem podobu ohně. [16] Tak
bývalo ustavičně: za dne přikrýval jej oblak, který měl v noci podobu
ohně. [17] Když se oblak zahalující stánek vznesl, synové Israelovi dávali
se na pochod; a na místě, kde se oblak zastavil, kladli se
táborem. [18] Na rozkaz Hospodinův (vždy) vyrazili a na jeho rozkaz
stavěli stany. Po všecky dny, dokud stál oblak nad stánkem, zůstali
na témže místě; [19] a stalo-li se, že dlouhou dobu nad ním zůstal, chovali
se k Hospodinu tak, jak se chovati měli, a nevydali se na pochod,
[20] pokud byl oblak nad stánkem. Na rozkaz Hospodinův stany stavěli
a na rozkaz jeho (je) skládali. [21] Stál-li oblak od večera do rána
a hned na úsvitě od stánku se vzdálil, vyrazili; ať se vzdálil ve dne
nebo v noci, skládali stany. [22] Vznášel-li se nad stánkem dva dny,
měsíc neb delší dobu, zůstali Israelité na témže místě a nehýbali se;

— „Obět" srv. Ex 12, 27. — Zákon Lv 7, 20. n. vylučoval znečištěné dotykem mrtvoly sice jen od obětí pokojných, protože však beránek velkonoční, ač obět svérázná, jim se podobal, domnívali se znečištění právem, že není jim dovoleno požívati beránka velikonočního.

V. 10. Místo „z vašeho národa" prohlašuje hebr., že zákon ten bude míti věčnou platnost v přítomných i v budoucích generacích.

K v. 12. srv. Ex 12.

V. 13. O „vyhlazení z národa" srv. Gn 17, 14. — Jak bude na něm „lpěti vina", srv. Lv 19, 8.

V. 14. Jde tu o cizince, který se dal obřezati. Srv. Ex 12, 48.

V. 15. Srv. Ex 40, 34.—36. — Stánek byl postaven 1. nisanu druhého roku po vyjití. Srv. Ex 40, 15. — Mrak zahalil „jej" = příbytek dosvědčení, prohlášení zákona (hebr.), t. j. onu část, ve které byl zákon, tedy velesvatyni, a nikoliv celý svatostánek. Srv. Ex 25, 16; Nm 17, 7. n. 22. nn.; 18, 2.

V. 20. Místo „pokud . . . nad stánkem" hebr. lépe: „Stalo se též, že oblak byl (jen) několik dní nad stánkem", kterážto věta patří k následujícímu, nikoli ku předešlému.

V. 21. „Skládali stany," aby se vydali na pochod. — Místo „ať se vzdálil ve dne nebo v noci" jiní překládají: „vzdálil-li se však (teprv) po (jednom) dnu a po (jedné) noci" = po celém dnu.

hned však, jakmile se vzdálil, hnuli se táborem. [23] Na slovo Hospodi-
novo rozbíjeli stany a na slovo jeho vydávali se na pochod; chovali
se k Hospodinu, jak se chovati měli, jak byl rozkázal skrze Mojžíše.

Hlava 10. — [1] I mluvil Hospodin k Mojžíšovi:
[2] Udělej si dvě stříbrné tepané trubky, jimiž bys mohl svolati lid,
když by se mělo hnouti táborem. [3] Když dáš (těmi) trubkami zatrou-
biti, ať se shromáždí všecek národ k tobě, ke vchodu do stánku
úmluvy. [4] Dáš-li zatroubiti jednou (z nich), přijdou k tobě knížata,
náčelníci národa israelského. [5] Zazní-li však zvuk dlouhý a trhaný,
dají se na pochod [první] ti, kteří jsou k východní straně. [6] Když se
bude týmž zvukem troubiti po druhé, vyrazí ti, kteří táboří na jihu;
rovněž tak učiní ostatní, když se bude troubiti k pochodu. [7] Na zna-
mení, že se má lid shromážditi, bude zvuk trub jednoduchý a nebude
zníti trhaně. [8] Synové Áronovi, kněží, budou na trouby (ty) troubiti;
bude to věčně platný zákon ve vašich pokoleních.
[9] Vytáhnete-li ze svého území do boje proti nepřátelům, kteří s vámi
válčí, trubte hřmotně na (ty) trouby a (tak) připomenete sebe Hospo-
dinu, Bohu svému, byste byli vysvobozeni z moci nepřátel svých.
[10] Když budete [někdy] slaviti hody, svátky a nové měsíce, trubte
na (ty) trouby při svých celopalech a obětech pokojných, aby vás
připomněly Bohu vašemu. Já jsem Hospodin, Bůh váš.

V. [23]. „Rozbíjeli stany“ = stavěli, vztyčovali je, kladouce se táborem. Myšlenka v předešlých vv. opět a opět se opakující připomíná, že Hospodin stále nad Israelity bděl a Israelité napořád jednali dle jeho rozkazů.

Hl. 10. — Zákon o stříbrných trubkách uveden zde snad proto, že bylo jimi dávati signály k seřazení a k dalším pochodům, jak zmíněno ve vv. předcházejících. Možná, že byly v tuto dobu, t. j. krátce před odchodem ze Sinaje, vytepány.

V. [2]. O „tepaných“ předmětech srv. Ex 25, 18. 31. 36; 37, 17. 22; Nm 8, 4. Dvě trubky stačily dvěma kněžím, Eleazaru a Itamarovi; později, když přibylo kněží, bylo zajisté vytepáno více trubek. (Hummelauer.) Od rohů (jóbél) (Ex 19, 13.) a rohovitých posounů (Lv 25, 9. „šófár“) lišily se tyto stříbrné trubky (chasóserá), že byly rovné, ne zahnuté do kruhu. Dle Josefa Flavia (Starož. III. 12, 6.) byly to tenké, na loket dlouhé trubky, vybíhající dole ve zvoncovitý otvor. Podobné dvě trubky viděti na vítězném oblouku Titově v Římě (bez násadců). — Hebr. určitěji vyjadřuje účel trubek: 1. svolávati lid a 2. dávati znamení, když se Israelité mají dáti na pochod. — Že však při značné rozloze tábora israelského nebylo by dvě stříbrné trubky všude dosti slyšeti, správně se domnívá Hummelauer, že Israelité měli ještě jiné trubače, kteří jakmile zaslechli signál stříbrnými, posvátnými trubkami, roznesli jej svými troubami nebo rohy po všem táboře.

K v. [4]. srv. Nm 1, 5.—15.

V. [5]. „Zvuk dlouhý a trhaný“ = na poplach. Jest tedy rozeznávati prosté, jednoduché zatroubení, jeden krátký tón, od delšího opakování tónu toho. Srv. Lv 25, 9.

V. [6]. „Týž zvuk“ = trhaný, na poplach, signál ke srazu. — „Učiní tak ostatní“ — když zazní signál na poplach po třetí, vydají se na cestu tři kmeny, které táboří na západě stánku; když zazní signál na poplach po čtvrté, vydají se na pochod tři kmeny, které táboří na severu stánku. Tak výslovně LXX. O této dislokaci kmenů srv. svrchu hl. 2.

V. [7]. srv. s v. [3. n.] — Dle toho jeden tón jedné trubky znamenal sraz knížat, zástupců lidu. Týž tón na obě trubky, nejspíše postupně vydaný, tedy dva jednoduché tóny volaly ke shromáždění všeho národa.

V. [9]. „Hřmotně“ = na poplach, jako svrchu. — Když tedy kněží budou troubiti, bude to jakousi modlitbou, aby Bůh dával své slíbené požehnání a pomoc. K užívání trubek těchto srv. Nm 31, 6; 2. Par 13, 12. 14; 1. Mach 4, 40; 5, 33; 16, 8. Srv. zvuky posvěcených zvonů v církvi.

V. [10]. „Svátky“ — srv. Lv 23; „Nové měsíce“ srv. Nm 28, 11.—15. — Dle hebr. je troubiti tu prostě, nikoli trhaným tónem jako na poplach.

ČÁST DRUHÁ.

OD SINAJE DO KADESU (10, 11.—19, 22.).

Od Sinaje do Kibrot-ha-Taava (10, 11.—11, 34a.).

V jakém pořádku Israel táhne (10, 11.—28.). Hobab, příbuzný Mojžíšův, přidává se k Israelitům (10, 29.—32.). Israel v Tabeře reptá proti Bohu, který za trest spálil zadní část tábora (10, 33.—11, 3.). V Kibrot-ha-Taava: Touha Israelitů po mase (11, 4.—9.). Mojžíš vyznává, že nestačí, by vedl všecek lid (11, 9.—15.). Bůh slibuje, že Mojžíšovi pomůže a lidu že dá maso (11, 16.—23.), a uděluje 70 starším prorockého ducha (11, 24.—30.). Křepelky a trest (11, 31.—34a.).

11 Roku druhého, měsíce druhého, dvacátého dne měsíce zvedl se
oblak nad stánkem úmluvy, 12 i vyrazili synové Israelovi v četách svých
z pouště Sinaj (a táhli), až se oblak zastavil na poušti Faran.
13 Dle rozkazu Hospodinova (daného) Mojžíšem hnuli stany nejprve
14 Judovci dle svých čet, jichžto knížetem byl Nahasson, syn Aminadabův.
15 Ve kmeni Issacharovců byl knížetem Natanael, syn Suarův.
16 Ve kmeni Zabulonově byl knížetem Eliab, syn Helonův.
17 Když byl stánek složen, vykročili Gersonovci a Merarovci nesouce jej.
18 Pak se vydali na cestu Rubenovci po pořádku ve svých četách;
jejich knížetem byl Helisur, syn Sedeurův. 19 V kmeni Simeonovců
byl knížetem Salamiel, syn Surisaddajův. 20 V kmeni Gadovců byl
knížetem Eliasaf, syn Duelův.
21 Pak vyšli Kaatovci nesouce (nářadí) svatyně; když s ním přišli
na místo zastavení, byl již stánek postaven.

V. 11. Srv. Ex 16, 1; 17, 1; 19, 1. n; Nm 1, 1; 13, 1. — O mraku viz 9, 17. nn,

V. 12. Fárán jest poušť od údolí Al-Araba (táhne se na sever od Elanu, Gn 14, 6.) na východ až po území egyptské, k němuž patřila poušť Etam čili Sur. Srv. Ex 13, 20. Jih této pouště sahal až k pohoří Sinajskému, byl pustý, a proto sluje Dt 1, 19. „pouští velikou a strašnou"; tam byly první zastávky Israelitů Tabera (11, 3.) a Qibróth hat-Ta'ává (11, 34.). Na severu směrem ke Kadesu nebyl Fárán tak pustý (Nm 13, 27.). Poušť ta odpovídá východní, větší části dnešní Badiet et-Tíh = poušť bloudění (Israelitů). — Israelité od Sinaje brali se tak asi směrem obchodní cesty z Jižní Arabie do Fenicie. (Musil). — Severní část pouště Fáránu, v níž bylo Kades, sluje poušť Sin. Nm 20, 1; 27, 14; 33, 36; Dt 32, 51. — „V četách" = za sebou v ustanoveném pořádku v hl. 2. — O „zastavení se oblaku" srv. svrchu 9, 18. 20. 23

V. 13. „Rozkaz Hospodinův daný Mojžíšem" viz svrchu ve hl. 2.

V. 14. Místo „Judovci" hebr.: „prapor tábora Judovců". Srv. 2, 2. — Podobně ve vv. 18. 22. 25. — „Hnuli stany" dle hebr.: „hýbali stany" nejen tentokrát na prvním pochodu, nýbrž i později táhli v tomto pořádku. Podobně dlužno bráti následující jednodobá (Vulg.) slovesa ve významu opakovacím.

V. 17. doplňuje (a snad i zaměňuje) 2, 17. — Gersonovci táhnouce hned za Judovci (prvním oddělením Israelitů) mohli hned, jak přišli na místo zastávky, sestaviti svatostánek, tak že Kaatovci, kteří táhli za druhým oddílem, když přišli o něco později, mohli předměty, které nesli, hned uložiti na své místo ve svatyni již zbudované. Srv. níže v. 21.

V. 21. — „Nářadí svatyně," dosl. „svatyni" = archu, zlatý oltář, stůl a svícen. Srv. 3, 31; 4, 5. nn. — Stánek sám byl zatím postaven Gersonovci a Merarovci. U dnešních beduinů Skalnaté Arabie dává povel šejk slovy: „šílú rahíl" = nakládejte, vyjde se. Ihned vynesou ženy vše ze stanu, odstraní t. z. rváq, t. j. sukno, které po západní straně stanu bylo přišito ke spodnímu kraji

22 Potom dali se na pochod Efraimovci ve svých četách; v jejich
zástupech byl knížetem Elisama, syn Amiudův. 23 Ve kmeni Manassovců
byl knížetem Gamaliel, syn Fadassurův. 24 A ve kmeni Benjaminovců
byl vůdcem Abidan, syn Gedeonův.

25 Poslední ze všeho branného lidu šli Danovci po svých četách;
v jejich zástupech byl knížetem Ahiezer, syn Ammisaddajův. 26 Ve
kmeni Aserovců byl knížetem Fegiel, syn Ochranův. 27 A ve kmeni
Neftalovců byl knížetem Ahira, syn Enanův.

28 To je pořádek, ve kterém Israelité hýbali táborem a vydávali
se ve svých četách na pochod.

29 I řekl Mojžíš Hobabovi, synu Raguela, Madianity, svému příbuznému: Dáváme se na pochod k místu, které nám Hospodin hodlá dáti; pojď s námi a budeme ti dobře činiti, neboť Hospodin slíbil mnoho dobrého Israelovi.
30 On mu odpověděl: Nepůjdu s tebou, nýbrž navrátím se do své země, v níž jsem se narodil.
31 Mojžíš pravil: Neopouštěj nás, neboť ty znáš, na kterých místech na poušti měli bychom klásti se táborem; buď tedy naším vůdcem.
32 Půjdeš-li s námi, dáme ti [nejlepší] ze všeho dobrého, jež nám Hospodin dá.

33 Táhli tedy od hory Hospodinovy cestou tří dnů; Hospodinova archa úmluvy šla před nimi, starajíc se po tři dny o místo, kde by se

---

stanové plachty, splývající až k zemi, by chránilo stan proti větru, písku a deštům od západu, vytahají kolíky ze země a odnesou tyče, nad nimiž byla plachta roztažena. Na plachtu, která takto spadne na zemi, položí kolíky a provazce, načež složí plachtu nejprve po délce, pak po šířce, svážou ji ve dvě polovice, naloží na velblouda, na ni položí rváq a po stranách přivážou stanové tyče. Když jsou všecky stany složeny, dává šejk povel: „Jallá ez‘anú“ = vzhůru, do cesty. V krajích nebezpečných čeká se, až jsou všichni k odjezdu schystáni. V čele jedou ozbrojenci, za nimi ženy pohánějí stáda: po obojím boku a vzadu chrání transport ozbrojení jezdci. Stáda cestou nechávají pásti; výprava postupuje tedy zvolna. Večer zastaví se šejk a všichni jeho lidé. Chtějí-li se beduini zdržeti někde jen jednu nebo dvě noci, nestaví stanů, ale nocují pod holým nebem. Jen ze rváqu utvoří ochrannou stěnu, opřenou třemi tyčemi, aby chránila spící děti (Musil).

V. 29. Hobab byl tedy Mojžíšovým sva'kem. Srv. Ex 2, 18.

V. 31. Dle hebr. Mojžíš nedí, že Hobab ví, kde budou Israelité pokaždé tábořiti (to bylo u Boha, jenž Israela mrakem vedl), nýbrž praví, že Hobab, jsa dobrý znalec pouště, „zná též místa, kde budou Israelité tábořiti,“ a proto ho prosí, by byl Israelitům „očima“ (místo Vulg. „vůdcem“). Vůdcem, určujícím, kde se Israelité zastaví, byl sám Bůh ve mraku. Hobab měl jen poučovati Israelity, zdali a jací kmenové sídlí poblíž jejich tábořiště, a jak asi by bylo nejvýhodněji v rámci pořádku Bohem stanoveného postaviti tábory, kde jsou na blízku pastviska, prameny a pod.

V. 32. Že si dal Hobab říci, patrno z Sdc 1, 16; 4, 11. 17., zejména pak z 1. Král 15, 6. Hobab se přidal k Mojžíšovi se vším rodem svým.

V. 33. „Hora Hospodinova“ = „Hora Boží“ (Ex 3, 1; 4, 27; 18. 5; 24, 13) = Sinaj. Tři dni cesty od Sinaje bylo první tábořiště Qibróth-hat-Ta'vá (11, 34.). Tab'érá (11, 3.) byla zastávkou jen v širším slova smyslu, ježto se tam sice zastavili Israelité, ale nezdrželi se a tak ani stanů tam nepostavili; proto Tab'érá v soupise tábořišť Nm 33, 16. ani neuvedena. — „Před nimi“ šla archa, tak že ji mohli všichni (v obalu) viděti; prostřed národa, nikoli v čele! — Za pochodu a když se zastavili Israelité jen na krátko, že ani stanů nestavěli (jako v Tab'éře), mrak naznačující Boží přítomnost stál v čele zástupů. Jen když Israelité měli déle zůstati, snesl se nad archu; tehdy postavili stany i svatostánek, archu rozbalili a postavili do svatyně. Teprve po třech dnech cesty došli Israelité takového místa (Bohem stanoveného), na němž měla archa spočinouti, a toto „místo odpočinku si archa po tři dny hledala“ (hebr.) = „starajíc se...“ (Vulg.).

mohli položiti táborem. [34] Byl tedy nad nimi oblak Hospodinův za dne, když se vydávali na pochod.

[35] Když se archa zvedala, říkal Mojžíš:

Povstaň, Hospodine,
ať rozptýlí se tvoji nepřátelé,
ať prchají, kdož tě nenávidí, před tebou!

Když pak se ukládala, říkával:

Usaď se zase, Hospodine,
mezi četnými zástupy Israelovými!

Hlava 11. — [1] [Mezi tím] lid počal reptati proti Hospodinu stýskaje si na svízele. Když to Hospodin uslyšel, rozhněval se; oheň Hospodinův vyšlehl proti nim a pohltil zadní část tábora. [2] Lid volal k Mojžíšovi, Mojžíš modlil se k Hospodinu a oheň uhasl. [3] I nazváno bylo to místo „Požářiště", protože vzplanul proti nim požár Hospodinův.

[4] Sebranka lidu však, která s nimi stoupala, vzplanula choutkami, seděla naříkajíc, a když se k ní přidali též (ostatní) Israelité, pravila: Kdo nám dá masa k jídlu? [5] Rozpomínáme se na ryby, které jsme v Egyptě zdarma jídali; na mysl nám přicházejí okurky, melouny, por, cibule a česnek. [6] Duše naše je vyprahlá, nic jiného nevidí oči naše než mannu.

[7] Byla pak manna jako seménko koriandrové, podoby bdelliové.

V. [34]. kladou hebr. a LXX teprv za v. 36. Tam se také lépe hodí.

V. [35]. podává asi počátek písně, kterou Mojžíš začal a kterou dále zpíval lid. (Hummelauer.) Srv. Ž 67; 131, 8. — Hospodin se tu s archou jaksi stotožňuje, poněvadž v ní sídlí, nad ní, pokud jest Israelitům tábořiti, se vznáší a zase s ní se zvedá, když mají Israelité místo opustit. — Hospodin nepřátele svého lidu považuje za své nepřátele.

V. [35]. také podává počátek písně, jako v. 33. — C e s t o u zpívali Israelité asi rozmanité písně, jak dosud činí beduini Skalnaté Arabie na svých válečných výpravách.

Za v. 36. patří v. 34. — Ačkoli se vznášel oblak Hospodinův nad Israelity, a sám Hospodin dával znamení k odchodu, přece některým cesta se stěžovala a počínali reptati. Zajisté trestuhodné. Srv. 11, 1.—3.

Hl. 11. — V. [1]. Srv. Lv 9, 24; 10, 2. — Protože tu není řeči o mrtvolách a o pohřbení jich, domnívá se Hummelauer, že oheň zasáhl jen stáda, ne lidi. Menší trest shoduje se s hebr., dle něhož Israelité nereptali proti Hospodinu, nýbrž stýskali si jen hlasitě před Hospodinem na svízele.

K v. [2]. srv. Ex 8, 8. 29; 9, 33; 10, 18; 32, 32; Nm 14, 19.

V. [3]. „P o ž á ř i š t ě" = hebr. Tab'érá. Jméno vlastní!

V. [4]. „S e b r a n k a" byly cizorodé živly, o nichž Ex 12, 38. (Hummelauer se však domnívá, že to byli jen někteří z různých kmenův israelských, ode dávna zvyklí nespokojenosti, kteří svého času (Ex 32.) byli přívrženci předmojžíšských kněží z kmene Manasse.) — „C h o u t k y", nezřízené žádosti lepších pokrmů. — Hebr.: „T u t a k é z a s (místo „s e d ě l a") s y n o v é I s r a e l o v i n a ř í k a *li* a p r a v i *li*". Israelité naříkali již v Tab'éře (svrchu v. 1.—3.), zde v Qibrótě naříkají opět. Tito lidé pojídali maso z obětí pokojných, které přinášeli Israelité, pokud tábořili u Sinaje. Nyní, kdy byl svatostánek složen a nesen, obětní hostiny přestaly. Oni touží po těch obětech ne proto, že jimi vzdávána Bohu povinná úcta, ale že se z nich měli dobře. (Srv. Hummelauera k tomuto místu.)

V. [5]. Srv. Ex 16, 3. — „P o r" = „allium porrum". — „Č e s n e k" = „allium sativum". Jmenované zeliny dostávali v Egyptě dělníci za práci, tedy v tomto smyslu „z d a r m a". Všelijaké druhy šťavnatých okurek a sladkých melounů byly by ovšem vítány na vyprahlé poušti.

V. [7]. Srv. Ex 16, 31. — O „b d e l l i u" viz Gn 2, 12. —

[8] Lid obcházel, sbíral ji, mlel mlýnkem, třel v moždíři, vařil v hrnci
a pekl z ní koláče, které měly chut olejového pečiva. [9] Když padala
v noci na stany rosa, padala i manna.
[10] Mojžíš tedy slyšel, kterak lid pláče po čeledích (svých), každý
ve vchodu do svého stanu.
Tu hněv Hospodinův velmi vzplanul. Ale i Mojžíšovi zdála se
věc nesnesitelnou; [11] i řekl Hospodinovi: Proč jsi ztrápil svého služebníka? Proč nenalézám milosti před tebou? A proč jsi vložil břímě
všeho tohoto lidu na mne? [12] Počal jsem snad já všecek tento lid,
nebo jsem jej porodil, že mi pravíš: „Nes je na prsou svých jako nosívá chůva děťátko, a dones je do země, kterou jsi přísežně slíbil jejich otcům“? [13] Odkud mám vzíti masa pro tak veliké množství?
S pláčem na mne dorážejí: „Dej nám masa, ať pojíme“. [14] Nemohu sám
unésti všeho tohoto lidu, jeť na mne těžký. [15] Uznáš-li za dobré jinak,
prosím tě, usmrť mě, aby mi (dále) nebylo hleděti na takovou bídu;
tak naleznu milost v očích tvých.
[16] Hospodin pravil Mojžíšovi: Shromáždi mi sedmdesát mužů
ze starších israelských, o kterých víš, že jsou (skutečně) starší a učitelé lidu, přiveď je ku vchodu do stánku úmluvy a rozkaž jim, aby
tam s tebou stáli; [17] já pak sestoupím, budu s tebou mluviti a vezmu
z ducha tvého a dám jim, by nesli s tebou břímě lidu, abys nebyl
obtížen ty sám.

V. 8. „Mlýnkem“ ručním, ze dvou nevelikých okrouhlých kamenů, které dosud má v domácnosti každý beduin a fellah. Při stěhování jej přenášejí s místa na místo spolu s ostatním kuchyňským nádobím. Není-li po ruce mlýnku, rozemílají obilí vhodným kamenem na jiném plochém kameni, který najdou na cestě. Mlíti přísluší ženám. — „Moždíř“ bývá u dnešních beduinů dřevěný. (Slove džurn; dnes v něm rozmělňují hlavně kávu.)

V. 10. Srv. Zach 12, 12. nn.; — „v čeledích“ = všeobecně. — Následky hněvu Božího se dostavily později. Srv. v. 33. — „Nesnesitelnou“ zdála se býti nespokojenost lidu opět a opět propukající. Aby lid byl konejšen a upokojen, na to sám nestačí, myslí však, že dostane-li několik pomocníků, kteří by lid poučovali o Hospodinu, o jeho péči o lid, že Hospodin zasluhuje plné důvěry, že lid zanechá neoprávněných a hříšných stesků. Samojediný Mojžíš, nemoha býti zároveň u všech kmenů, nestačil na to.

V. 12. Otcem národa israelského byl sám Hospodin. (Ex 4, 22. n.), nikoli Mojžíš. Chtějí-li Israelité masa, nechať pamatují, že Bůh, otec jejich, může jim ho dáti, k němu ať se obrátí; Mojžíš že tu nemá naprosto viny ani tolik moci, by jim mohl dáti žádaného masa.

V. 15. „Uznáš-li za dobré jinak“ = nevyslyšíš-li prosby mé a budeš-li chtíti, by všecka tíha starostí o tento lid spočívala na mých bedrech, jak tomu bylo dosud. Jeví se tu již u Mojžíše sklíčenost a únava k vůli slabostem lidu, která prokmitá níže 12, 3. a zejména 20, 10.

V. 16. Nejde tu o starší lidu (= šejky), kteří jsou jmenováni Ex 24, 1., neb Nm 1., nejde tu o soudce Ex 18, 21., nýbrž o muže pokročilého věku, kteří vynikají bohatými životními zkušenostmi a zralou rozvahou, nepodléhající okamžité náladě. Zkušenost a mužná rozvaha je přirozeně uschopňují k úřadu, ke kterému budou povoláni — budouť proroky a tedy učiteli lidu. — „Učiteli“ = hebr. šóterím = písaři, což předpokládá znalost čísti a psáti. Za dob, kdy se již velmi mnoho psalo jak v Egyptě tak v Babylonii i v Palestině (dopisy Amarnské), není nemožno, že i mezi Israelity bylo více mužů písma znalých. Srv. Ex 5, 14. nn.; 38, 21; Nm 5, 23. Podobní učitelé lidu byli jistě už dříve, nyní však má se dostati těmto vybraným veřejného oprávnění a mimořádného uschopnění, by jim lid více důvěřoval a jich rad skutečně dbal.

V. 17. Místo „z ducha tvého“ hebr. „z ducha, který jest na tobě“. Mojžíš a duch, který byl v něm, byl jako svítilna oslňujícího světla, z níž Bůh rozžehl jiných sedmdesát svítilen, a to tak, že hlavní svítilna tím ničeho neztratila. (Origenes.)

18 Rci také lidu: Posvěťte se; zítra budete jísti maso. Slyšelť jsem
vás říkati: „Kdo nám dá masa k jídlu? Dobře nám bylo v Egyptě.“
Dá vám tedy Hospodin masa, abyste jedli 19 ne jeden den, ani dva,
nebo pět, nebo deset, ba ani ne dvacet, 20 nýbrž celý měsíc, až vám
poleze nosem a zošklivi se, a to proto, že jste zavrhli Hospodina,
který jest uprostřed vás, a že jste před ním plakali říkajíce: „Proč jsme
z Egypta vyšli?“
21 Mojžíš pravil: Šest set tisíc pěších má tento lid a ty pravíš:
„Budu jim dávati jísti masa po celý měsíc.“ 22 Bude snad možno zbíti
tolik ovec a býků, že by jim stačilo k jídlu? Či lze shromážditi všecky
ryby mořské, aby je nasytily?

23 Hospodin mu odpověděl: Není ruka Hospodinova dosti mocna?
Již nyní uzříš, zdali má řeč stane se skutkem.

24 Přišel tedy Mojžíš a vypravoval lidu slova Hospodinova, shro-
máždil sedmdesát mužů ze starších israelských a kázal jim postaviti
se okolo stánku. 25 Hospodin pak v oblaku sestoupil, mluvil k němu,
vzal z ducha, který byl v Mojžíšovi, a dal (těm) sedmdesáti mužům.
Když duch (ten) na nich spočinul, byli zachváceni duchem proroctví,
jenž nerušeně (v nich) působil.
26 Dva muži, z nichž jeden slul Eldad a druhý Medad, byli zů-
stali ve stanech; také na ně duch (ten) se snesl, ač nevyšli ke
stánku; patřiliť k oněm sepsaným. 27 Když se tedy ukázalo, že jsou —
ač ve stanech — uchváceni duchem proroctví, běžel (kterýsi) chlapec
a oznámil to Mojžíšovi řka: Eldad a Medad jeví prorockého ducha
ve stanech. 28 Josue, syn Nunův, služebník Mojžíšův, vyvolený z mno-

V. 18. „Posvětiti se“ bylo Israelitům podobně jako Ex 19, 10. ne proto, že požívati masa byl úkon posvátný, ale proto, že křepelky byly důkazem přítomnosti nejvýš Svatého, který darem lidu novým způsobem se přibliží.

V. 20. Bůh dá sice maso Israelitům, ale to se jim zle za trest pro jejich nezřízené choutky a neoprávněné stesky zoškliví. „Až vám poleze nosem“ = až se vám přejí, zhnusí, že je budete zvraceti. (Jiní méně vhodně se domnívají, že zápach z masa jim zaleze do nosu.) — „Zavrhli“ hebr.: „pohrdli Hospodinem“. — „Prostřed vás“ sídlí ve svatyni, tolikrát již pomocí svou ukázal svoji přítomnost a byl ochoten učiniti tak i tentokrát.

V. 21. n. Žen a dětí Mojžíš ani nejmenuje. Podobně nasytil sice Bůh již toto množství Ex 16, 13. Nyní však slibuje, že bude tak činiti celý měsíc! Hospodin nekárá tu Mojžíšovy nedůvěry, jako později 20, 10., ježto nesoudí dle slov, nýbrž dle srdce. (Aug.)

V. 24. „Přišel“ = vyšel ze svatyně. Srv. 7, 89.

V. 25. Srv. 1. Král 10, 5. nn.; 19, 20. nn. — Jak se tento duch prorocký u jednotlivců zde jevil, nepraví se; snad jevili mimořádné vzrušení mysli nadšenými řečmi a zpěvy, jakož i pohyby těla tomu odpovídajícími. — „Nerušeně v nich působil“ = delší dobu, by se mohli všichni přesvědčiti, že se jim dostává mimořádným způsobem od Hospodina poslání, by pomáhali Mojžíšovi poučovati a napomínati lid. — Zda a jakou měrou Hospodin tyto muže uschopňoval za pozdějších dob, by svůj úřad mohli úspěšně konati, není známo. Nemluvíť se dále o nich. Pronikavých úspěchů jejich činnosti není pozorovati v dalším vypravování. Variant hebr. místo „nerušeně působil“ praví, že po druhé již podobným způsobem uneseni nebyli.

V. 26. Eldad (= Elídad) = Bůh miluje. — Zůstali ve stanech asi proto, že se zdráhali úřad, k němuž byli povoláni, přijmouti, podobně jako činil Mojžíš a později někteří proroci. Jer 1, 5.—7; 20, 7; 17, 16; Amos 3, 8. Byli si snad vědomi, jak nevděčno je poučovati lid tvrdé šíje. Co zakusil Mojžíš, oni byli by též zakusili. Přes odpor svůj byli však k úřadu povoláni. K pojmu „prorok“ srv. Gn 20, 7; Ex 15, 20.

V. 28. Srv. Ex 17, 9; 33, 11. — Místo „vyvolený z mnohých“ hebr.: „od mládí“ služebník Mojžíšův. — Hummelauer však překládá „z jeho bo-

hých, ihned pravil: Pane můj, Mojžíši, zabraň jim to! [29] On však řekl:
Proč na mne žárlíš? Kéž by byl všechen lid duchem prorockým za-
chvácen a kéž by jim dal Hospodin svého ducha!
[30] I vrátil se Mojžíš a starší israelští do stanů.
[31] Vyšel pak od Hospodina vítr, uchvátil za mořem křepelky, při-
nesl je a spustil na tábor a na celé jeho okolí ve vzdálenosti cesty
jednoho dne; lítaly ve vzduchu dva lokte vysoko nad zemí. [32] Byl tedy
všecek lid celý ten den a celou noc i druhý den na nohou, chytal
křepelky a sušil je kolem tábora; kdo málo nachytal, měl jich deset korů.
[33] Ještě bylo maso v jejich zubech, ještě nebyl pokrm ten stráven,
když tu — hle — vzplanul hněv Hospodinův na lid a stihl jej velmi
velikou ranou.
[34] Místo to nazváno bylo „Hroby choutek“, nebo tam pohřbili
z lidu ty, kteří se dali unésti choutkami.

Z Kibrot-Hataava do Haserotu (11, 34b.—12, 15.).

Příchod do Haserotu (11, 34b.). Maria a Áron reptají proti Mojžíšovi (12, 1.—8.). Trest za to (9.—10.). Áronova prosba (11. n.), Mojžíšova modlitba (13.), rozkaz Hospodinův o Marii (14. n.).

Vyšedše z „Hrobů choutek“ přišli do Haserotu a tam zůstali.
Hlava 12. — [1] I mluvila Maria a Áron proti Mojžíšovi pro jeho

---

jovníků“, t. j. náčelník Mojžíšovy osobní stráže. Srv. Ex 24, 13. — Josue se snad domníval, že oni dva mužové jen předstírají ducha prorockého, jak by mohli i jiní nepovolaní Israelité předstírati, čímže by trpěla vážnost Mojžíšova. Kdyby byl býval Josue přesvědčen, že jsou od Boha duchem proroctví naplněni a puzeni, jak by byl mohl žádati, by Mojžíš zakázal a zabránil působení Božímu?

V. [31]. Vítr zavál na rozkaz Hospodinův, proto od něho přichází. Byl to vítr jihovýchodní. Srv. Ž 77, 26. — K tomuto zjevu srv. Ex 16, 13. — Protože létaly nevysoko, bylo je snadno chytati.

V. [32]. Kor = 364·4 litru, tedy 10 korů — více než 36 hl. — Hummelauer právem poukazuje, že sotva byly měřeny nádobami dutými a že jest jich takto počítáno velmi mnoho, a překládá hebr. chomer (= kor) slovem „hromada“. Dle toho dlužno si u jednotlivých stanů představiti deset větších nebo menších hromad, které ovšem stačily nejméně na měsíc.

V. [33]. „Ještě nebyl pokrm ten stráven“ = ještě neuplynul měsíc, po který slíbil Hospodin živiti je masem ve v. 20. — Vzplanul hněv, o kterém již v. 10. — Nezřízená hltavost Israelitů ještě ten hněv podněcovala. „Velikost“ rány bylo poznati z toho, že mnozí pomřeli a byli tu pohřbeni.

V. [34]. „Hroby choutek“ hebr. Qibróth hat-Ta'vá. — Palmer ztotožňuje toto místo s dnešním Erveis-Ebeirig, ležícím 48 km od Džebel Músa na cestě k zálivu Akabskému (Elanskému). Je tam značný počet mohyl a na blízku vine se údolí Tahme, jehož název značí „sebranka buřičského lidu“, což by prý mohla býti narážka na v. 4. Viz však níže. — Chaçérót (= Ohrady, valy) obyčejně hledají u dnešního pramene ‘Ain Hadra, vzdáleného asi 100 km sv. od Mojžíšovy hory (Džebel Músa) a 20 km od břehu Elanského zálivu. Někteří myslí, že Israelité opustivše Sahel er-Ráha brali se severně údolím eš-Šéch (asi 50 km), zahnuli pak na pravo (asi 20 km) přes písčitou rovinu er-Ramle, až se dostali na severovýchod do údolí Zalaka, které je dovedlo (po 50 km) k pramenu zvanému dnes el-‘Ain, kde po třídenní cestě, urazivše celkem 120 km, položili se táborem; tam se sběhly události, pro které dáno místu jméno „Hroby choutek“; odtud nebylo již daleko do Haserotu. Poněvadž je však nesnadno denně uraziti 40 km, je pravdě podobnější, že Israelité zahnuli z údolí eš-Šéch hned do údolí Sa‘alského, které se táhne rovnoběžně s údolím Zalaka, a je blíže Akabskému zálivu. Jiní jinak.

Hl. 12. V. [1]. Jako Gn 2, 13. překládá Vulg. hebr. „Kúš“ slovem „Etiopie“, tak zde hebr. „Kušanka“ důsledně „Etiopka“. — Někteří míní, že se Mojžíš

manželku, která byla Ethiopka. [2] Pravili: Mluvil Hospodin toliko skrze Mojžíše? Zda nemluvil podobně i k nám?

Když to Hospodin uslyšel — [3] Mojžíš byl totiž muž velmi tichý, tišší nežli všichni lidé na světě — [4] ihned pravil jemu, Áronovi a Marii: Vyjděte — [toliko] vy tři — ke stánku úmluvy. Když vyšli, [5] sestoupil Hospodin v oblakovém sloupu, postavil se ve vchodu do stánku a zavolal Árona a Marii. Když přišli, [6] řekl jim: Slyšte mé řeči: Je-li někdo mezi vámi Hospodinovým prorokem, ukazuji se mu u vidění nebo mluvím k němu ve snách. [7] Takový však (prorok) není můj služebník Mojžíš, jenž je ve všem domě mém nejvěrnější; [8] k němu totiž mluvím ústy k ústům a zjevně, ne v hádankách a (ne) v obrazech vidí Hospodina. Proč tedy jste se odvážili mluviti proti služebníku mému Mojžíšovi?

---

po druhé oženil s touto Kušankou, jejíž jméno tu ani neudáno a o níž nic více není známo. Obecnější a pravdě bližší výklad však vidí v „Kušance" Seforu, dceru Raguelovu. Sefora byla dle Ex 2, 16. 18. Madianka, snad proto, že někteří kmenové z jižní Arabie (= Kúš) se přestěhovali na poloostrov Sinajský a tam částečně s Madiány splynuli. Srv. Gn 25, 2. n. Mohl proto býti nazván leckterý kmen madiánský „Kušany" zejména v ústech ženy, u které se nepředpokládá přesné národovědecké rozlišování ani názvosloví. Možno i mysliti, že jméno „Kušan" v mluvě Israelitů v Egyptě kleslo v pouhé jméno obecné významu „cizinec", tedy „kušanka" = cizinka. (Srv. vlastní jméno „kananejský", které nabylo u Hebreů v Palestině usedlých rázu obecného jména: kupec. (Přís 31, 24.) — Mirjam neuvedla vlastního jména ženy Mojžíšovy, asi aby tím naznačila své opovržení. — Mirjam i Áron byli starší než Mojžíš (Ex 2, 2; 6, 20.), Mirjam byla též prorokyní (Ex 15, 20.), Áron byl řádným veleknězem a jeho rodina měla výlučné dědičné právo na tuto kněžskou důstojnost, a přece stále dosud jsou oba zastíněni autoritou Mojžíše, nejmladšího bratra, jemuž Mirjam takořka život zachránila a který sňatkem s cizinkou poskvrnil dle jejího stěsnaného názoru čest rodiny. — Hlavní roli proti Mojžíšovi tu hrála Mirjam, jak patrno ze slova „mluvi*la*" a pak z trestu, kterým byla sama, nikoli však Áron, stižena (níže v. 10.). — Áron dal se strhnouti podobně jako v Ex 32. Výtka činěná Mojžíšovi nebyla oprávněna. Bylo Israelitům zakázáno jen Kanaanky bráti za manželky, nikoli jiné cizinky. V situaci, v jaké se ocitl Mojžíš po svém útěku z Egypta, je manželství s dcerou jeho hostitele zcela vysvětlitelno a Mojžíše šlechtí, že manželky té později nepropustil, ani kromě ní nepojal jiné původu hebrejského. Vzor zákonodárce nabádal tak prakticky k monogamii, nerozlučovati manželství, a čelil proti nacionálnímu šovinismu, který snadno mohl považovati sňatky s cizinkami za méněcenné i v tom případě, že cizinka přijala náboženské vyznání israelské, jak zajisté učinila Sefora. Mojžíš svým jednáním připravuje na myšlenku novozákonnou, že i pohané mohou dojíti místa v království Božím na zemi a tak spásy. Podnět k útoku na Mojžíše zavdalo snad, co vyloženo v hl. předešlé: sedmdesát nových proroků že zmenší vážnost bratra i sestry Mojžíšovy. Že však tito všickni přijali z ducha Mojžíšova dar proroctví, opět povzneslo Mojžíše v očích lidu výše než stál dosud.

V. [2]. Hebr.: „Hospodin to slyšel." Co se děje a mluví proti vrchnosti od Boha ustanovené, Bůh vidí a slyší dříve než jej představení vzývají, neboť Bůh sám hájí své autority. (Hummelauer.)

V. [3]. podává důvod, proč Mojžíš mlčel. — Hummelauer však právem místo „tichý" a „tišší", opraviv hebr. znění, překládá „sklíčený" a „sklíčenější". Stav psychologicky vysvětlitelný. Takto-li překládáme, padá námitka, že tento v. není Mojžíšův, protože sotva by byl psal o sobě chválu ve třetí osobě.

V. [4]. „Jemu" = Mojžíšovi.

V. [5]. k „oblakovému sloupu" srv. Ex 33, 9.

V. [6]. „Vidění" zaměstnává popředně prorokův zrak, „mluva" pak sluch.

V. [7]. „Všecek dům" = všecek národ israelský (nebo celé hospodářství Boží v přípravě spásy všeho lidstva, Žid 3, 5.). — Místo „nejvěrnější" značí hebr. vlastně „správcem", vrchním, majordomem.

V. [8]. Hebr.: „Mluvím k němu ústy k ústům, zjevně, ne v hádankách, a vidí podobu Hospodinovu". — Kdežto k jiným (součas-

[9] A rozhněvav se na ně odešel; [10] také oblak, který byl nad stán-
kem, zmizel. Maria pak zbělela malomocenstvím jako sníh. Když Áron
na ni pohleděl a viděl, že jest malomocenstvím osypána, [11] pravil Moj-
žíšovi: Prosím, pane můj, neuvaluj na nás tohoto hříchu, jehož jsme se
z nerozumu dopustili. [12] Ať není tato jako mrtvola nedochůdčete, jež
bývá zahazováno (hned) z mateřského lůna; hle, již polovice jejího
masa jest malomocenstvím nakažena.
[13] Mojžíš volal k Hospodinu: Bože, prosím, uzdrav ji.
[14] Hospodin mu odpověděl: Kdyby byl její otec naplil jí do
obličeje, zdaž by nemusila aspoň sedm dní rdíti se studem? Ať
zůstane sedm dní odloučena za táborem a pak budiž zase povolána zpět!
[15] Byla tedy Maria sedm dní z tábora vyloučena a lid nehnul se
z toho místa, dokud nebyla Maria zase povolána.

Z Haserotu na poušť Faran (13, 1.—15, 41.).

Na rozkaz Boží bylo posláno do Palestiny dvanáct vyzvědačů (13, 1.—25.). Jejich návrat a zprávy (13, 26.—34.), které lid poděsily a způsobily, že reptal (14, 1.—5.). Josue a Kaleb lid konejší (14, 6.—9.). Hrozba Boží (10.—12.). Mojžíšova modlitba (14, 13.—19.). Hospodinova odpověď (20.—25.), řeč jeho k Mojžíšovi a Áronovi (26.—35.), její vyplnění (36.—38.). Dojem řeči na lid, který chtěje proti vůli Boží vniknouti do Palestiny byl odražen (14, 39.—45.). — Zákony dané po vzbouření lidu: a) k celopalům a k obětem pokojným buďtež přidány též oběti suché a úlitby (15, 1.—15.), b) o podání chlebů z prvotin (16.—21.), c) oběti za hříchy ze slabosti, které přináší všecka obec (22.—26.) neb jednotlivec (27.—29.), d) trest za hřích zlovolný (30.—31.), e) trest, jímžto se pokutuje rušení soboty (32.—36.), f) o třapcích, jež dlužno upevniti na cípech roucha (15, 37.—41.).

Hlava 13. — [1] Vyšed z Haserotu lid tábořil na poušti Faran.

---

ným) prorokům mluví Hospodin ve snu (v. 6.), s Mojžíšem mluví ústy k ústům, jako činívají lidé bdící. — Jiným prorokům ukazuje obrazy, náznaky, aspoň částečně nesrozumitelné, záhadné (= „hádanky"): Mojžíšovi ukazuje Hospodin svoji podobu. Srv. Ex 33, 18.—23.

V. [9]. Hospodin se ovšem ihned rozhněval, když Mirjam a Aron hříšně smýšleli a mluvili; hněv jeho připomenut však teprv nyní, protože se teprv teď jeví Hospodinovým odchodem i trestem.

V. [10]. „stánek" = vchod do stánku srv. v. 5. — K vůli Mirjamě a Áronovi sestoupil v podobě oblakového sloupu ke vchodu do stánku (v. 5.); nyní, když Bůh odešel (v. 9.), mrak se odtud zase vzdálil. O obvyklém vznášení se mraku nad stánkem se tu nemluví. — O bílém malomocenství srv. Lv. 13.

V. [11]. „Hřích" = trest hříchu. Srv. Ex 15, 26.

V. [12]. hebr.: „Ať není jako mrtvý plod, který hned jak vychází z mateřského lůna, je napolo porušen".

V. [14]. Jakž by se několik dní studem nevyhýbala zrakům otcovým, když ho tak téžce urazila (Bonfrèr) a když ji za to pokáral? Netrestal tedy Hospodin jako přísný soudce, nýbrž jako laskavý otec.

Hl. 13. V. [1]. Již Tab'era, Qibrot hat-Ta'va i Haserot byla místa na poušti Faran (10, 12.). Nyní se praví zase, že se lid odebral na poušť Faran; tomu rozuměti tak, že Haserot bylo na kraji této pouště (20 km od břehu mořského), a nyní že se ubírají Israelité do jmenované pouště. — Zastávka sama nemá jména, protože se tam nic nesběhlo, dle čeho by byli Israelité to místo pojmenovali, jako se stalo ve „Hrobech choutek" a před tím už v „Požářišti". Jiného jména to místo asi nemělo, neb aspoň nebylo známo ani Israelitům ani Hobabovi, který poušť znal a je provázel. Bylo to patrně na cestě ke Kadesu, neboť vyzvědači, kteří byli vysláni odtud, z pouště Faran, vrátivše se po čtyřicetidenním zkoumání Palestiny, zastihli Israelity již v okolí Kadesu. Také Dt 1, 19. potvrzuje, že byli vyzvědači vysláni, když Israelité táhli ke Kadesu.

[2]Tam pravil Hospodin Mojžíšovi: [3]Pošli muže, aby ohledali
zemi Kanaan, kterou chystám se dáti synům Israelovým, po jednom
z předních každého kmene. [4]Mojžíš učinil, co byl Hospodin rozkázal,
a vyslal z pouště Faran knížata.

Jejich jména jsou tato:

[5]Z kmene Rubenova Sammua, syn Zechurův.
[6]Z kmene Simeonova Safat, syn Huriův.
[7]Z kmene Judova Kaleb, syn Jefonův.
[8]Z kmene Issacharova Igal, syn Josefův.
[9]Z kmene Efraimova Osee, syn Nunův.
[10]Z kmene Benjaminova Falti, syn Rafuův.
[11]Z kmene Zabulonova Geddiel, syn Sodiův.
[12]Z kmene Josefova, (totiž) z kmene Manassova, Gaddi, syn Susiův.
[13]Z kmene Danova Ammiel, syn Gemalliův.
[14]Z kmene Aserova Stur, syn Michaelův.
[15]Z kmene Neftaliova Nahabi, syn Vapsiův.
[16]Z kmene Gadova Guel, syn Machiův.

[17]To jsou jména mužů, které Mojžíš poslal, aby ohledali zemi.
Osee, syna Nunova, přezval: „Josue“.

V. [2]. Sem, před v. 2., dlužno položiti zprávu Dt 1, 19.—23.

V. [3]. Vyzvědače má Mojžíš vybrati z „p ř e d á k ů“, dosl. dle hebr. mají to býti „v e s m ě s k n í ž a t a“. N e j s o u to však k n í ž a t a j m e n o v a n á 1, 5. nn.!

V. [5. nn.] vypočítávány jsou jednotlivé kmeny v témž pořadí jako v 1, 5.—15., jen s tím rozdílem, že tam Zabulon uveden před Efraimem, Manasse před Benjaminem a Gad před Neftalim.

V. [5]. Š a m m ú a‘ = Š e m a ‘j á = kterého dal Hospodin v y s l y š e v prosby = vyprošený od Hospodina. — Z e c h u r = Z a k k ú r = kterým (Bůh) pamatoval (vzpomněl na rodiče).

V. [6]. Š á f á t = zkrácenina ze Š e f a t j á h u = Jahve soudil, ujal se, dopomohl ku právu.

V. [7]. O K a l e b o v i viz 26, 65; 32, 12; 34, 19; Dt 1, 36; Jos 14, 6. 14; 15; 21, 12; Sdc 1. — J e f o n e = Jefunneh = (Bůh) se obrátil, je usmířen.

V. [8]. I g a l = hebr. J i g‘á l = (Bůh) vysvobodil. —

V. [9]. O s e e = hebr H ó š é a‘ = buď „Z á c h r a n a“ neb lépe: „z a c h r á n i l (Bůh)“ od kmene v á š a‘. Jméno to lze také považovati za zkratku z H ó š a‘j á = Zachránil Jahve srv. Jer 42, 1. — N ú n = Ryba. Srv. Ex 33, 11.

V. [10]. F a l t i = zkráceno z F a l t í’ é l = Mé útočiště jest Bůh. Srv. 2. Král 3, 15. R á f ú’ = Uzdravený.

V. [11]. G a d d í’ é l = Mé štěstí jest Bůh. S ó d í = Můj rádce, důvěrník (jest Bůh).

V. [12]. S ú s í = Má vlaštovka

V. [13]. ‘A m m í’ é l = Můj strýc, příbuzný, ochránce, zastánce jest Bůh. G e m a l l í = G a m l í’ é l. Viz 1, 10. (Můj dobrodinec jest Bůh.)

V. [14]. S e t h ú r = Skrytý, chráněný (Bohem). M í c h á’ é l = Kdo jako Bůh?

V. [16]. G u e l — G e’ ú l e’ é l = Vykoupenec Boží.

V. [17]. O s e e = hebr. H ó š é a‘ bylo asi původně již jméno theoforické (bohojmenné), srv. svrchu v. 9. = Složka jména Božího já(hu), jsouc na konci, asi časem se otřela a odpadla, by se jméno zkrátilo, tak že z něho zbylo jen Hóšéa‘. — Mojžíš mění nyní jméno tak, že složka J e h o (Jahve srv. Ex 3, 14.) stojí v čele: Jehóšúa‘ = Jahve jest spása (šúa‘ = váša‘) = Jahve jest spasitel. Jehóšúa‘ bylo později zkráceno v J é š ú a‘, což přepsali LXX J é s ú s. Josue jest jen jiný přepis jména Jehóšúa‘. — Změna Hóšéa‘ v Jehóšúa‘ jest jen nepatrná, podobně jako změna Abram v Abraham (Gn 17, 5.), Saraj v Sara (Gn 17, 15.), Jaho v Jahve (Ex 3, 14.). V ten okamžik, kdy má Osee začíti svůj úřad — uvésti Israelity do Palestiny, k němuž je tato vyzvědačská práce jakousi přípravou, vhodně změněno jeho jméno. Jen jemu Mojžíš jméno změnil, poněvadž Josue měl býti vůdcem

[18] Poslal je tedy Mojžíš, aby vyšetřili zemi Kanaan, řka jim: Stou-
pejte jižní stranou. Až se dostanete do hor, [19] ohledejte zemi, jaká jest,
i lid, který v ní sídlí, je-li silný či slabý, je-li ho mnoho či málo;
[20] je-li země dobrá či špatná, jaká jsou města, zda hrazená či (osady)
beze zdí; [21] je-li půda tučná či neplodná, je-li lesnatá či beze stromů.
Buďte statečné mysli a přineste nám z plodin země té.

Bylo to v dobu, kdy lze již jísti ranné hrozny.

[22] Šli tedy a vyšetřili zemi od pouště Sin až do Rohob, (jež jest)
na cestě do Ematu. [23] Stoupali jihem a přišli do Hebronu, kdež byl
Achiman, Sisaj a Tolmaj, synové Enakovi. Hebron totiž byl o sedm

---

ostatních vyzvědačův a státi v čele při dobývání Palestiny. Nové jméno mělo dodávati důvěry vyzvědačům a lidu, že Hospodin bude jim pomáhati. Bylo-li nové jméno synu Nunovu dáno teprv nyní, pak spisovatel Pt dosud jména toho užíval předběžně (prolepticky): Ex 17, 9. 10. 13. 14; 24, 13; 32, 17; 33, 11. (Jiní sice mají za to, že jméno syna Nunova bylo změněno již v Ex 17. po vítězství nad Amalekem, a věc teprv dodatečně vypsána zde, že by tedy bylo překládati „Mojžíš byl nazval..“ Pak by ovšem na místech právě uvedených neužívalo se jména Josue předběžně. Nám se však vidí právě tento okamžik, kdy se syn Nunův měl vydati na cestu do Palestiny, vhodnějším, než v Ex 17.)

V. 18. „Jižní strana“ = Negeb. Viz Gn 12, 9. — „Hory“ jsou popředně hory Judské.

V. 20. Osady beze zdí = hebr. „tábory“.

V. 21. Povzbuditi ke zmužilosti bylo třeba, neboť Israelité dosud nevyznamenávali se velikou srdnatostí, a úkol vyzvědačů byl velmi nebezpečný. — Plody přinesené ze země budou názorněji vypravovati o její úrodnosti než pouhá slova zpravodajů. — Ranní hrozny bývají v Palestině v červenci a v srpnu. Zde je rozuměti srpen se zřetelem na granátová jablka a fíky níže ve v. 24. — K úkolu vyzvědačů srv. Dt 1, 22.

V. 22. Poušť Sin rozkládala se mezi jižní hranicí Palestiny a Edomem, tedy na jih od „Potoka egyptského“ = en-Nahr. Srv. Gn 15, 18. Jméno pouště zachovalo se v ard as-Siní, na jih od jmenovaného potoka. — Sin sluje „pouští“ na rozdíl od sousední jižní Palestiny úrodnější. — O Ematu viz Gn 10, 18., ale též Jos 19, 35. — Rohob je hledati na severu Palestiny, nedaleko Laisu, jež slulo později Dan (dnešní Tell el-Kádi). Sdc 18, 28; 2 Král 10, 6. — Dvanáct vyzvědačův asi sotva chodilo pospolu Palestinou, aby na sebe neobraceli pozornost. Spíše se zdá, že se rozdělili po dvou (Jos 2, 1.) a že si ustanovili krajiny k ohledání přiměřeným způsobem.

V. 23. „Jih“ = Negeb. Srv. svrchu v. 18. — 'Achímán = Můj bratr (Bůh) jest (původce) daru. — Šéšaj = Bělavý (?). — Thalmaj jest rovněž původu semitského, jako obě jména předcházející. — Tito tři kmenové enačtí výslovně sice v Hebroně za dob Abrahamových nejsou připomínáni (srv. Gn 14, 13; 24.), ale přes to byli tam již asi spolu s Hetity a Amorrhity, poněvadž Gn 23, 2. (srv. 35, 27.) Hebron slove městem Arbeovým, Arbe pak byl slavný předek Enaků (Jos 14, 15; 15, 13; 21, 11.). Jak četný byl tento národ, jak rozšířen po Palestině, viz Jos 11, 22. — Sdc 1, 10. slují Enakové sice „Kananejskými“; že však Písmo tu a tam označuje tak obyvatele Kanaanu vůbec, nehledíc na jejich etnologickou příslušnost, nelze odtud vyvozovati, že by byla kolovala v žilách Enaků krev Kanaanův. — O Hebronu viz Jos 10, 3. Tanis = Ramesse Ex 1, 11. připomínáno na egyptských památkách již z dob VI. dynastie (před r. 2200), je tedy město prastaré. U národů starovýchodních „stavěti“ město znamená je rozšířiti, opevniti, okrášliti novými budovami; to se mohlo státi a jistě i s Tanisem se stalo častěji; proto není známo, které „vystavění“ myslí tu spisovatel. Z některých měst palestinských, která byla nejnovější dobou vykopána (na př. Lakiš na hranici jižní Palestiny), je patrno, že města byla postupem doby několikrát nepřítelem zbořena, že však na troskách zase bylo několikrát nové město zbudováno; tak vznikly pahorky a několikeré vrstvy v nich, které se zřetelně od sebe liší. Tak bylo zajisté i s Hebronem, jen že nebyl úplně pohřben v pahorku ssutin. Ježto se však nepraví, kterou stavbu Hebronu měl spisovatel na paměti, a poněvadž odjinud nám nejsou dějiny Hebronu známy, nesmí dějepisec dnes na této zmínce o „vystavění“ Hebronu stavěti odvážné dohady. Nelze též ovšem tvrditi na základě tohoto místa, že bylo Tanis abso-

let vystavěn dříve než egyptské město Tanis. [24] Když přišli až k „Hroznovému potoku“, uřezali ratolest s hroznem a dva muži nesli ji na tyči. Nesli také něco granátových jablek a fíkův onoho místa. [25] Bylo nazváno Neheleskol, to jest „Hroznový potok“, protože synové Israelovi odtud nesli hrozen.

[26] Po čtyřiceti dnech, schodivše všecku krajinu, vyzvědači té země zase vrátili se, [27] a přišli k Mojžíšovi, k Aronovi a k veškeré obci synův Israelových na poušť Faran, to jest do Kadesu. Vypravujíce ukazovali jim a všemu množství plody té země. [28] Vypravovali: Přišli jsme do země, do které jsi nás poslal. V pravdě teče mlékem a me-

---

lutně o sedm let mladší než Hebron. Jen pravděpodobně lze s Hummelauerem říci, že „stavbou“ města Tanis rozuměti jest práce Israelitům uložené při budování města Ramesse (Ex 1, 11.), a před touto stavbou sedm asi let byl znova vystavěn ve smyslu svrchu udaném Hebron. Dvě jména jednoho města lze vysvětliti tak, že někteří kmenové (Enakové) je zvali městem Arbeovým, jiní pak Hebronem, jako dosud Arabové je po svém nazývají el-Chalíl.

V. 24. „Potok“ = údolí. — Hebr. sluje údolí to ’Eškól = Hrozen. U Hebronu jest několik velmi úrodných údolí. — Dosud lze nalézti v Syrii hrozny o 5—6 kg. — Vyzvědači utrhli hrozen i s ratolestí asi proto, by jej celý a neporušený snáze donesli do tábora, a pak že hrozen utržený s ratolestí nezvadne tak brzy. — Proto též, by snáze donesli hrozen neporušený, napíchli jej na tyč, a nesli jej dva muži. — Hebr. výslovně praví, že nesli jen jeden hrozen. — Granátová jablka dozrávají koncem srpna. — Fíkovník dává v tuto dobu již třetí plody (první v lednu, druhé v červnu).

V. 25. Hebr. Nachal ’Eškól. Některé místo má dvojí jméno (Gn 21, 31; 26, 33.) i zde možno se domnívati, že údolí ono (dnešní Uádi bét Iskáhil sz. od Hebronu?) slulo původně po svém majiteli Eškolovi, známém z dob Abrahamových (Gn 14, 13.). Dle toho vyzvědači navázali na jméno již užívané (v. 25). „Čtyřicet“ lze považovati za číslici okrouhlou. Srv. Ex 24, 18.

V. 27. O poloze Kadesu viz Gn 14, 7. — Kornub jest na záp. od jižního cípu Mrtvého moře a na jih od Hebronu.

V. 28. n. Srv. Ex 3, 8. Z korrespondence Amarnské z dob egyptských králů Amenofa III. a IV. vyplývá, že Palestina byla do příchodu Israelitů rozdělena na množství městských a krajských knížat, že tedy počet měst, která viděli vyzvědači, byl značný. — Vykopávky starých měst v Palestině (zejména jižní) zjistily rovně, že tam skutečně bylo mnoho měst. Ale nebyla asi veliká, když na př. hradby města odkrytého v pahorku zvaném dnes Tell es-Sáfi obepínaly jen prostor 3 hektarů, Megiddo (v severní Palestině) mělo v hradbách jen 5 hektarů, město ukryté v pahorku el-Hesi měřilo asi 6 hektarů, město v Tell-Zakarija mělo největší délky 305 m, šířky 152 m, a poněvadž bylo stavěno do trojúhelníka, v ploše $3\frac{1}{2}$ hektaru; město v pahorku Džedeide měřilo 225 × 100 m; v Tell-Ta‘anneku necelých 5 hektarů. Veliké poměrně bylo Gezer se svými 9 hektary. V tak (dle našeho názoru) malých rozměrech byla stavěna stará opevněná města kanaanská (a později israelská) patrně proto, aby za doby obléhání bitevní čára nebyla příliš dlouhá. — Polonomádi mohli však tuto velikost považovati za značnou, že tedy ani v tom vyzvědači nenadsazovali. Města kanaanská byla zpravidla stavěna na pahorcích. — Město Gezer na př., které prokopal anglický starověděc (archaeolog) Macalister, bylo obehnáno (kromě vnitřní starší hradby) ještě zdí, která byla zbudována právě asi za příchodu Israele do Palestiny, v polovici XV. století před Kristem. Při výkopech odkryty základy na některých místech vysoké 10—14 anglických stop. Představíme-li si, že na tomto vysokém spodku teprve trčela vlastní zeď mnohem vyšší, pochopíme, jakým dojmem působil na vyzvědače pohled na toto nebo podobné město zdola, z roviny, že se jim, kteří neměli dobývacích přístrojů, zdálo býti nedobytným. Hrůza jejich stoupla, když vešli do města a viděli, jak je zeď tlustá, že mohly po ní jeti pohodlně dva vozy vedle sebe. — Dříve stačilo k opevnění města zbudovati malou zeď z hlíny a obložiti ji nasbíranými kameny, kdyžtě zeď vroubila jen nejvyšší plochu pahorku; stavitelé kanaanští jali se však posunovati základy svých staveb níže na svahy pahorků, ano v Megiddu a Taanachu sestoupili až na samé jeho úpatí. Na úpatí pahorku vystavěli podezdívku již z lámaných kamenů, na tu pak silnou zeď cihlovou, která mívala tři až čtyři stupně. Bývala místy silná až sedm metrů. Opírajíc se

dem, jak viděti z těchto plodův. 29 Má však obyvatele velmi silné a
města převeliká a hrazená. Plémě Enakovo jsme tam viděli. 30 Ama-
lekité sídlí na straně jižní, Hetejští, Jebusité a Amorrhejští na horách
a Kananejští při moři a okolo řeky Jordanu.
31 Mezitím Kaleb krotil reptání lidu, které proti Mojžíšovi vzni-
kalo, a pravil: Pojďme a zaberme zemi (tu), neboť můžeme se jí
zmocniti. 32 Ale jiní, kteří byli s ním, říkali: Nikoliv, nemůžeme táh-
nouti na tento lid, protože je silnější než my. 33 A pomlouvali u synův
Israelových zemi, kterou byli prohledali, řkouce: Země, kterou jsme
propátrali, zžírá své obyvatele; lid, který jsme viděli, je vysoké po-
stavy. 34 Viděli jsme tam jakés obludy z plemene Enakova, z rodu
obřího; proti nim zdáli jsme se jako kobylky.

Hlava 14. — 1 Té noci všecek lid dal se tedy do hlasitého pláče
2 a všickni Israelité reptali proti Mojžíšovi a Áronovi, říkajíce: 3 Kéž
bychom byli zemřeli v Egyptě, nebo zhynuli na této veliké poušti!
Kéž by nás byl nezavedl Hospodin do té země, bychom nepadli mečem
a ženy a děti naše by nebyly odvedeny do zajetí! Zdaž není lépe
vrátiti se do Egypta? 4 A říkali druh ke druhu: Ustanovme si vůdce
a vraťme se do Egypta!
5 Uslyševše to Mojžíš a Áron padli přede vší obcí israelskou na
tvář až k zemi
6 Josue však, syn Nunův, a Kaleb, syn Jefonův, kteří se byli
zúčastnili prohlídky země, roztrhli svá roucha 7 a pravili veškeré obci
synův Israelových: Země, kterou jsme obešli, jest velmi dobrá. 8 Bude-li
(nám) Hospodin milostiv, uvede nás do ní a dá (nám) zemi, která
teče mlékem a medem. 9 Nepozdvihujte se proti Hospodinu! A nebojte

---

vzadu o svahy pahorku, měla v nich pevnou oporu. Teprve na této stupňovité spodní hradbě, vysoké asi půl páta metru, vyčnívala vlastní zeď do výše asi jedenácti metrů. Aby se nemohl nepřítel podkopati, byla chráněna pláštěm z jakéhosi betonu! V rozích městských zdí stávaly věže značných rozměrů, jejichž spodek byl massivně stavěn a jejichž vrchní plocha bývala chráněna cimbuřím. — Bran bývalo málo, hradby u bran pak zahnuty v pravém úhlu a vedeny kus do města, že tedy před branou (z města) vznikla delší úzká soutěska, které bylo možno s hradeb velmi dobře hájiti. — Všechna síla pevnosti kanaanské bývala soustředěna v hradě, v citadele (tvrzi). Megiddská citadela na př. byla obehnána zvláštním vyzděným příkopem 9 m hlubokým a nahoře půlpáta m širokým. Jsouc dlouhá 35 m a široká 30 m byla chráněna silnou zdí zejména na straně západní. Nepřepínali tedy vyzvědači tvrdíce, že má Palestina *města hrazená*. Hledíce na tyto pevnosti, byli zdrceni, plni strachu a malomyslnosti, ze které je mohla vyvésti pouze *nezvratná důvěra v pomoc Boží*, jakou měl Josue a Kaleb. Chválu obou viz Sir 46, 9.—12.

V. 30. Kanaanové sídlili „*při moři*“ Středozemním. O ostatních viz Gn 10, 15 n; Ex 17, 8. — „*Na straně jižní*“ = v Negebu (hebr.).

V. 32. nn. Vyzvědači, když Josue a Kaleb jim odporovali, s novým úsilím hájí svého názoru. — „*Silnější*“ byli obyvatelé Kanaanu zejména uměním válečnickým.

V. 33. „*Země zžírá obyvatelstvo*“ = je zdraví lidskému nebezpečna.

V. 34. Hebr.: „*Tam jsme viděli nefilím, syny Enakovy, kteří pocházejí od nefilím.*“ — Nefilím slují též siláci v Gn 6, 4. — Patrné *zveličování*.

Hl. 14. — V. 3. Přání lidu tuto vyslovené Bůh trestající vyplnil. Viz níže v. 28.

V. 5. Mojžíš a Áron vidouce, že je marno lid přemlouvati, utíkají se k Bohu. Padají před svatostánkem na tváře, že to všecek lid může viděti.

V. 6. Znamení rozhořčení a smutku. Srv. Sir 46, 9. n.; 1. Mach 2, 55. n.

V. 7. Hebr.: „*velmi, velmi dobrá*“.

K v. 9. Dle hebr. jsou obyvatelé Palestiny „*naším pokrmem*“ (srv. 22, 4; 24, 8; Dt 7, 16; Jer 10, 25.) a opustil je „*všecek stín*“.

se lidu té země, neboť jako chléb, tak je můžeme snísti; všecka pomoc je opustila, s námi (však) je Hospodin; nebojte se!
[10] Když všecko množství křičelo a chtělo je uházeti kamením, ukázala se všem synům Israelovým nad stánkem úmluvy velebnost Hospodinova. [11] A Hospodin pravil Mojžíšovi: Jak dlouho ještě bude mne tento lid tupiti? Jak dlouho budou mi odpírati víru přese všecka znamení, která jsem před nimi učinil? [12] Stihnu je tedy morem a zahladím; tebe pak učiním knížetem nad národem větším a silnějším, než je tento.
[13] Mojžíš pravil Hospodinu: Jak se dovědí Egypťané, z jejichžto středu jsi tento lid vyvedl, [14] a obyvatelé této země — oni slyšeli, že ty, Hospodine, jsi mezi tímto lidem, že dovoluješ na sebe hleděti tváří v tvář, že tvůj oblak je zakrývá a že jdeš před nimi v sloupě oblakovém ve dne a v sloupě ohnivém v noci — [15] (jak se tedy dovědí), že jsi usmrtil tak veliké množství jako jediného člověka, řeknou:
[16] „Nemohl uvésti lidu do země, kterou byl (mu) přísežně slíbil; proto je pobil na poušti.“ [17] Ukaž se tedy velikost moci Hospodinovy, jak jsi přísahal, řka: [18] „Hospodin je shovívavý, velice milostivý, odpouští hříchy a nepravosti, nikoho však nenechávaje bez trestu, navštěvuje hříchy otců na synech do třetího i čtvrtého kolena.“ [19] Odpusť, prosím, hřích tohoto lidu dle velikosti milosrdenství svého, jako jsi odpouštěl od vyjití z Egypta až sem.
[20] Hospodin odpověděl: Odpouštím na tvou prosbu. [21] (Avšak) jako že jsem živ, (a jako že je) všecka země naplněna velebností Hospodinovou: [22] Nikdo z těch, kteří viděli mou velebnost a znamení, která jsem učinil v Egyptě a na poušti, a (přece) mě pokoušeli již desetkrát nedbajíce hlasu mého, [23] neuzří té země, kterou jsem přísežně slíbil otcům jejich, a (vůbec) nikdo z těch, kteří mne tupili, jí nespatří.
[24] Avšak služebníka svého Kaleba, který jsa naplněn jiným duchem mne poslouchal, uvedu do země, kterou schodil, a bude majetkem jeho potomstva. [25] Poněvadž Amalekité a Kananejští sídlí v údolích, hněte zítra táborem a vraťte se zase na poušť cestou k Rudému moři
[26] K Mojžíšovi pak a Áronovi mluvil Hospodin řka:
[27] Jak dlouho tento zlý lid proti mně reptá! Slyšel jsem stížnosti

V. 10. „Je“ — Josue a Kaleba, snad i Mojžíše a Árona. — Srv. Ex 16, 10.
K v. 12. srv. Ex 32, 10 n.
V. 15. „Jako jednoho muže“ = všecky na jednou.
V. 16. Mojžíš na slova Boží, že ho učiní praotcem národa, což mu mohlo lichotiti, ani nereaguje, maje na zřeteli jedinou čest Boží, která by utrpěla, kdyby všecek lid zahynul.
K v. 18. srv. Ex 34, 6 n.
V. 20. „Prosbu“ vyslovenou ve v. 15. — neusmrtiti všeho lidu do jednoho; tím však není vyloučen trest mírnější.
V. 21. úvod k přísaze následující.
V. 22. „Desetkrát“ = mnohokrát. Srv. Gn 31, 7; Lv 26, 26; Job 19, 3; Kaz 7, 20.
V. 24. „Mne poslouchal“ = ke mně dokonale lnul (hebr.). — O údělu Kalebově viz Jos 14, 12. — Také Josue jest vyňat (sr. v. 38.). V. 20, 24; 27, 13. předpokládají, že Mojžíše a Árona trest tuto vyslovený též se netýkal.
V. 25. „Údolí“ v blízkých horách. Srv. v. 45. — Někteří považují však zmínku, že „A. a K. sídlí v údolích“ za glossu. Možná, že právem.
V. 20.—25. oznámil Hospodin samotnému Mojžíšovi, slova však pronesená ve v. 27.—35. k oběma bratřím platí všemu lidu.
V. 27. „Stížnosti“ — množ. číslo nasvědčuje, že Bůh netrestá jen za jedno poslední reptání, nýbrž i za všechny podobné předešlé hříchy. Srv. Ex 32, 34.

synův Israelových. 28 Rci jim tedy: Jako že jsem živ — dí Hospodin —
dle vašich řečí, které jsem slyšel, vám učiním. 29 Na této poušti budou
ležeti vaše mrtvoly. Všichni, kteří jste sečteni od dvaceti let a výše,
kteří jste proti mně reptali, 30 nevejdete do země, nad kterou jsem
zvedl svou ruku, že vás v ní usadím — kromě Kaleba, syna Jefonova,
a Josua, syna Nunova. 31 Avšak dítky vaše, o kterých jste řekli,
že se stanou kořistí nepřátel, tam uvedu, aby viděly zemi, která se
vám nelíbila. 32 Vaše mrtvoly budou ležeti na poušti. 33 Vaši synové
budou se na poušti potulovati a pykati za vaši nevěrnost čtyřicet let
— dokud nebudou mrtvoly všech otců na poušti ležeti — 34 dle počtu
čtyřiceti dnů, v nichžto jste zemi vyšetřili; rok za den bude se počítati.
Čtyřicet let budete pykati za nepravosti své a zakoušeti trestu mého.
35 Neboť, jak jsem pravil, tak učiním všemu tomuto zlému lidu, který
se proti mně spikl; na této poušti zahyne, zemře.

36 Všichni tedy muži, které byl Mojžíš poslal vyšetřiti zemi, a kteří
vrátivše se, popudili všecek lid k reptání proti němu, pomlouvajíce
zemi, že je zlá, 37 zemřeli, byvše stiženi ranou před Hospodinem; 38 Josue
však, syn Nunův, a Kaleb, syn Jefonův, ze všech, kteří byli vyšli pro-
zkoumat zemi, zůstali živi.

39 Když pak Mojžíš všecka tato slova všem Israelitům oznamoval,
lid se velmi rmoutil.

40 A hle, časně ráno vstali a táhli vzhůru do hor řkouce: Hodláme
odebrati se na místo, o němž Hospodin mluvil; zhřešiliť jsme. 41 Mojžíš
jim pravil: Proč přestupujete slovo Hospodinovo, když se vám to (přece)
nezdaří? 42 Nepostupujte — neníť Hospodin s vámi — abyste nepadali
před svými nepřáteli. 43 Amalekité a Kananejští jsou před vámi, jejich
mečem padnete, protože jste nechtěli poslechnouti Hospodina; Hospodin
s vámi nebude. 44 Ale oni byli zaslepeni a (táhli) dále do hor. Hospo-
dinova archa úmluvy však a Mojžíš nevyšli z tábora. 45 I sestoupili

---

V. 28. „Dle vašich řečí“ = přání pronesených ve v. 3.

V. 30. „Zvedl svou ruku“ k přísaze = přísahal.

V. 31. Srv. v. 3. — „Aby viděly“ = poznaly a přesvědčily se o její dobrotě.

V. 32. Nevrátí se tedy do Egypta, jak si přáli ve v. 3.

V. 33. Dle Dt 2, 14. dlužno těchto čtyřicet let počítati od východu z Egypta; uplynuly tedy od doby té již dva roky. — „Nevěrnost“ doslovně „cizoložství“. Srv. Ex 34, 16; Lv 17, 7; 20, 5. — Místo „blouditi“ hebr. „pásti“. Koho jest ze „všech otců vyjmouti“, viz svrchu v. 24. Také synové Aronovi se reptání nezúčastnili a proto trestu smrti nepodléhají; tím dlužno si vysvětliti, že Eleazar do Palestiny přišel. Ano Hummelauer se domnívá, že Levité, kteří mezi 12 vyzvědači neměli žádného zástupce, vzpoury se nezúčastnili a tak trestu ušli.

V. 35. Slavněji hebr.: „Já Jahve tak pravím; jistě učiním...“.

V. 36.—38. již předem vypravují o trestu (patrně náhlé smrti), jímž postiženo deset malomyslných vyzvědačů, kteří lid poštvali.

V. 40. Lid kolísá z krajnosti do krajnosti. Prve byl malomyslný, nedůvěřoval v Boha, bál se vtáhnouti do Palestiny; nyní lituje toho poklesku a jeví přílišnou odhodlanost, zmužilost; i proti zákazu Božímu ve v. 25. chce táhnouti do zaslíbené země.

K v. 42. srv. Dt 1, 41 nn.

V. 44. Byli „zaslepeni“ pýchou a nevčasnou a nemístnou důvěrou ve skvělý konec.

V. 45. „Horma“ (srv. Dt 1, 44.) nazváno tu předběžně (proleptícky) místo tak nazvané teprve později (21, 3.), které slulo původně Sefaat (Sdc 1, 17.). Bylo v území, kterého se dostalo později kmeni Simeonovu. (Jos 12, 14; 15, 30; 19, 4.) Dle Palmera stávalo na místě dnešní zříceniny es-Sbejta 40 km sv. od ‘Ain Kdeis. (Kdo vidí tuto Hormu s Furrerem v hoře Hamra až u Elatu, nemohou ovšem Hormu 21, 3. jmenovanou s touto ztotožňovati.)

Amalekité a Kananejští, kteří na (těch) horách sídlili, bili je, porazili a pronásledovali až do Hormy.

Hlava 15. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Rci synům Israelovým:

Až vejdete do země, v nížto se usadíte a kterou vám dám, [3] když budete podávati Hospodinu oběť v celopal, oběť pokojnou, ze slibu, z dobré vůle, nebo o vašich svátcích, abyste Hospodinu připravili libou vůni, ať z hovězího dobytka nebo z bravu: [4] každý, kdo bude podávati oběť (krvavou), přinese v oběť též desetinu efy jemné mouky zadělané olejem, jehož bude čtvrtina hinu, [5] a touž míru vína přidá v úlitbu ke každému beránku (podanému) v celopal nebo v oběť pokojnou.

[6] K beranu buďte (přidány) v oběť dvě desetiny jemné mouky, která buď zadělána třetinou hinu oleje; [7] a třetina téže míry vína v úlitbu budiž obětována k vůni Hospodinu příjemné.

[8] Když podáš býčka v celopal, v oběť ze slibu neb v oběť pokojnou, [9] přidáš ke každému býčku tři desetiny jemné mouky, zadělané polovicí hinu oleje; [10] touž míru vína (přidáš) v úlitbu k vůni Hospodinovi velmi příjemné.

[11] Tak učiníš [12] při každém býčku, beranu, beránku i kozlu.

[13] Tím řádem jak domácí, tak cizinec [14] budou obětovati. [15] Týž zákon i právo bude vám i cizinci ve (vaší) zemi.

[16] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [17] Rci synům Israelovým:

[18] Až přijdete do země, kterou vám dám, [19] a budete požívati chlebů té země, oddělíte ze svých pokrmů [20] prvotiny Hospodinovi.

Hl. 15. — Zákony v hl. 15. obsažené vloženy tu do vypravování hl. 14. a 16. patrně proto, že byly dány v době, kdy se události v nich vypravované odehrávaly.

V. 2.—15. bude vázati Israelity až vejdou do Palestiny, ne tedy na poušti, kde nebylo mouky a vína. Mlčky promíjí se povinnost, uložená starším obyčejem a zákonem, přidávati k celopalům a obětem pokojným minchu a úlitbu. (Srv. Ex 29, 40; Lv 7, 12.) Toto prominutí jest asi příčinou, proč zákon ten byl dán, ač měl vejíti v platnost teprve po 38 letech (Hummelauer). — V. 2. n. jest úvod k zákonu, *4. n.* mluví o přídavcích k beránkům, *6. n.* k beranům, *8.—10.* býčkům, v. *11.—15.* je závěrem toho zákona.

V. 3. K obětem pro svátky zákonem předepsaným srv. Lv 23, 2; Nm 28 n. K obětem dobrovolným: Lv 22, 18. 21; 23, 38.

K v. 5. srv. Ex 29, 40. — Desetina efy = omer (issaron) = 3·644 lit. — Hin je šestina efy, tedy 6·074 lit. — Čtvrtina hinu tedy = 1·518 lit.

V. 6. n. Dvě desetiny efy = 7·288 lit. — Třetina hinu = 3 kaby — 2·0248 lit. Přídavek rostlinný k beranu je větší než k beránku, protože též beran je starší a tedy větší než beránek.

V. 12. rozšířen v hebr. o celý verš, který zdůrazňuje, že předepsané množství rostlinných látek dlužno obětovati při každém kusu; kolik kusů dobytčat jest obětováno, tolikrát dlužno znásobiti množství mouky a vína tuto vyměřené.

K v. 13. srv. Ex 12, 19. — Hebr. výslovně praví, že zákon ten váže jak cizince, který trvale mezi Israelity sídlí, tak i cizince, který územím israelským jen prochází (= „příchozí"). — Bylo tedy i cizincům dovoleno podávati Jahvovi některé oběti.

V. 15. dle Vulg. opakuje v. 13. n.; hebr. však praví, že zákon ten bude ve všech generacích míti věčnou platnost, a dokládá velikou myšlenku: „Jako vy, tak bude cizinec před Hospodinem".

V. 16.—21. Také tento zákon jako předešlý (v. 1.—15.) nabude platnosti, až v Palestině. Srv. svrchu v. 2. Srv. zákony: Ex 22, 29; 23, 19; 34, 26; Nm 18, 12. n.; Dt 18, 4.

V. 20. Dle zřetelnějšího hebr. dlužno bude podati v prvotiny šrotu (drti, mouky) — koláč. Srv. Lv 2, 4.

Jako oddělujete prvotiny z humna, [21] tak odevzdávati budete i prvotiny pokrmů Hospodinovi.
[22] Přestoupíte-li nedopatřením něco z toho, co přikázal Hospodin Mojžíšovi, [23] a co přikázal skrze něho vám, ode dne, kterého začal přikázání dávati i po všecku další dobu — [24] opomine-li tedy lid něco takového učiniti: nechať přinese býčka ze skotu v celopal k vůni Hospodinovi velmi příjemné, k tomu oběť suchou i úlitbu, jak obřadné předpisy žádají, a kozla v oběť za hřích; [25] kněz bude se za všecku obec synův Israelových modliti a bude jim odpuštěno, neboť nezhřešili dobrovolně a [přece] přinesli zápalnou oběť za sebe a za hřích z nedopatření.
[26] Bude tedy odpuštěno veškeré obci synův Israelových i cizincům, kteří jsou u nich hostmi, nebo provinění veškeré obce stalo se nedopatřením.
[27] Zhřeší-li nedopatřením jednotlivec, přinese roční kozu v oběť za hřích; [28] kněz bude se za něho modliti, že nevěda zhřešil před Hospodinem, a vyprosí mu odpuštění. Tak bude mu odpuštěno. [29] Jak pro domácí, tak pro cizince bude týž zákon, pro všecky, kteří zhřeší bezděky.
[30] Ale člověk, který se něčeho dopustil ze zpupnosti, ať je to domácí neb cizinec, — protože se Hospodinu zprotivil — budiž vyhlazen ze svého lidu. [31] Neboť pohrdl slovem Božím a příkaz jeho porušil; proto bude vyhlazen a jeho nepravost na něm lpí.
[32] Když byli Israelité na poušti, nalezli člověka, an sbíral dříví v sobotu. [33] I přivedli ho k Mojžíšovi, Áronovi a ke vší obci. [34] Ti

V. 22.—29. podává zákon, o kterém nepraveno výslovně, že nabude platnosti až v Palestině, jako bylo řečeno svrchu ve vv. 2. 18., zdá se však, že také nabude závaznosti až později; pro dobu putování pouští stačil zákon Lv 4. — K v. 22. n. srv. Lv 4, 2.

V. 24. Srv. Lv 4, 13. n. Tam žádán v tomto případě býček v oběť za hřích, zde nařízen býček v celopal a kromě toho kozel v zahřešinu, jakož i rostlinné oběti k celopalu! — „Jak obřadné předpisy žádají“ = v. 9. n. — Kozel, protože zahřešina, měl býti asi před celopalem obětován. Srv. Lv 5, 7.

V. 25. Srv. Lv 4, 20. — Místo „bude se modliti“ hebr: „zjedná odpuštění“.

K v. 27. srv. Lv 4, 27 n. — Tam žádána v tomto případě koza „bezvadná“, nikoli však „roční“.

K v. 28. srv. Lv 4, 23. Místo „modliti se“ zase jako ve v. 25.

V. 30. n. Zákon tento souvisí s předcházejícím, pokud v něm bylo stanoveno, jakým způsobem dlužno pokutovati hřích; liší se však podstatně od něho tím, že tu jde o hřích dobrovolný, tam však jen o hřích spáchaný nevědomky. Z podstatného toho rozdílu vyplývá i rozdíl co do závaznosti: kdežto zákon 22.—29. měl nabýti platnosti až v Palestině, zákon 30. n. nabýval platnosti hned, ba možno říci, že bylo v obyčeji dle zásady v něm vyslovené jednati již, prve než byl formálně prohlášen. — O vyhlazení z lidu srv. Gn 17, 14. — Arabští beduini dosud užívají tohoto trestu; kdo byl z kmene vyloučen, stal se vůči němu cizincem, ztratil všecka práva, a má si buď hledati příslušnost u jiného kmene, neb založiti nový rod někde o samotě, což je spojeno s velikými obtížemi. — „Zpupně“ = hebr.: „s pozdviženou rukou“. Hebr. jmenuje takový dobrovolný hřích „rouháním se Hospodinu“.

V. 31. „Nepravost na něm lpí“ = nebude moci býti smyta obětí (Aug.).

V. 32.—36. Uveden tu za příklad hříchu „ze zpupnosti“, o němž v. 30. n.; proto věcně událost se zákonem souvisí. Sběhla se asi před vydáním 30. n., čímž není řečeno, že byla námětem k vydání tohoto zákona.

V. 32. „Když byli na poušti,“ tedy po rozsudku 14, 29. vydaném.

V. 34. Někteří dnešní beduini věznívají svázaného provinilce ve stanu šejkově. Nevěděli co činiti, protože dle hebr. nebylo výslovného zákona

jej uvěznili, nevědouce, co s ním učiniti. [35] I řekl Hospodin Mojžíšovi:
Smrtí ať zemře člověk ten, všechen lid ať jej ukamenuje venku za tá-
borem! [36] Vyvedli jej tedy ven, uházeli ho kamením a on umřel, jak
byl Hospodin přikázal.
[37] Hospodin pravil též Mojžíšovi: [38] Rci synům Israelovým, aby
si dělali na cípech plášťů třapce a na ně nechať upevní prýmky z mo-
drého purpuru. [39] Když na ně pohlédnou, ať si vzpomenou všech
příkazů Hospodinových, by nehonili se za svým srdcem a za svýma
očima, zpronevěřujíce se všelijakými způsoby, [40] nýbrž aby raději majíce
na mysli příkazy Hospodinovy, plnili je a byli svati Bohu svému.
[41] Já jsem Hospodin, Bůh váš, který jsem vás vyvedl z Egypta, bych
byl Bohem vaším.

Z pouště Faran do Kadesu (16, 1.—19, 22.).

I. Levita Kore s Datanem a Abironem, a 250 předních Israelitů bouří se proti Mojžíšovi a Áronovi, popírajíce jejich práva, zejména výlučné oprávnění Áronovo a jeho rodu ke kněžství (16, 1.—17.); za trest byli za živa pohlceni zemí (16, 18. až 35.); památka na tento trest (16, 36.—40.). Lid, který žehral na trest Levity Kore a jeho stoupenců, byl rovněž potrestán (16, 41.—50.). Bůh zázračným způsobem pro přítomnost i budoucnost dosvědčuje, že Áronovi a jeho rodině přísluší jediné právo kněžství (17, 1.—13.). — II. Snůška zákonův, a to: A) O příjmech kněží a Levitů; o vzájemném jejich poměru (18, 1.—7.); o právu kněží na prvotiny (18, 8. až 19.), Levitů na desátky (18, 20.—24.), z nichžto desátky povinni jsou odváděti kněžím (18, 25.—32.). — B) O vodě očistné, jak ji připravovati (19, 1.—13.) a kdy ji užívati (19, 14.—22.).

Hlava 16. — [1] Tu hle, Kore, syn Isaara, syna Kaata, syna Leviho,
Datan a Abiron, synové Eliabovi, Hon, syn Feletův z kmene Rube-

---

pro tento případ. Ačkoliv Ex 31, 14; 35, 2. stanovil přísně zachovávati sobotu, bylo pochybno, zda sbírati dříví je skutečně čin hodný smrti, a jestliže ano, zůstávalo pochybno, jakým druhem hrdelního trestu má býti vinník v tomto případě pokutován.

V. 38. Místo „plášťů" má hebr. „oděv" vůbec. — „Třapec" hebr.: sísith připomíná tvar květu [sís] (zde ovšem obráceného stopkou nahoru). Každý takový třapec má býti spojen s modrým prýmkem, provazcem. Jaké barvy má býti třapec sám, nepraví se. Dle pozdějších názorů židovských měl býti barvy bílé. Modrá barva prýmku (stužky?) odrážela se značně od barvy všedního roucha a tak budila pozornost. Modrá barva připomínala kněžský kabátec (Ex 28, 31.—35.) a zvoncovitý tvar třapců podobně uváděl na paměť zvonečky na okraji jmenovaného kabátce, jaký nosil „svatý Hospodinu". Tak volal modrý prýmek se třapcem k Israelitovi, že on též má býti svatým Hospodinu. Roucha s celým okrajem třásněmi opatřeným nebyla ve starém východě nic neobyčejného. Z obrazu nalezeného v Thebách (v horním Egyptě), pocházejícího z dob XIX. dynastie, však poznáváme, že někteří Semité měli v obyčeji připevňovati malé třapečky na cípy nákyčelnic. Snad byl podobný obyčej (nezávazný) též u Israelitů před Mojžíšem, Mojžíš jej pak uzákonil a dodal mu rázu náboženského. O tomto obyčeji zmiňuje se též Dt 22, 12. — Že byl zachováván za dob Kristových, patrno z Mt 9, 20; 14, 36. Mk 6, 56; zvláště však Mt 23, 5. Dnešní Židé nosí buď pod šatem tak zvaný malý tallis (tallith), t. j. jakýsi škapulíř, šátek, kterým prostrčí hlavu a na jehožto čtyřech rozích jsou upevněny předepsané třásně, nebo nosí na obyčejném rouchu veliký tallis, t. j. bělavý široký nákrční šál, který jim splývá s ramen na prsa, a na jehožto čtyřech cípech jsou rovněž upevněny zákonem nařízené třapce. Při modlitbě mívají jej i na hlavě a třapce líbají.

V. 41. je slavnostním zakončením jednak zákona o třásních (37.— 41.), jednak všeho zákonodárství hl. 15.

Hl. 16. — V. 1. Mojžíš dle rozkazu Božího 14, 25. nařídil zpátečný pochod od Kadesu směrem k Rudému moři. Na této cestě došli Israelité až k Asionga-

nova, [2] a dvě stě padesát jiných Israelitů, předákův obce, kteří bývali
do shromáždění zejména povoláváni, povstalo proti Mojžíšovi. [3] Srotivše se tedy proti Mojžíšovi a Áronovi pravili: „Již toho mějte dosti!
Jsouť všichni příslušníci obce svati a uprostřed všech jest Hospodin.
Proč se povyšujete nad lid Hospodinův?"

[4] Když to uslyšel Mojžíš, padl na tvář až k zemi [5] a (potom)
pravil Koreovi a celé (jeho) tlupě: „Ráno Hospodin oznámí, kteří jsou
jeho; svatým dovolí přiblížiti se k sobě, a které vyvolil, budou směti
k němu přistoupiti. [6] Učiňte tedy toto: Vezmi každý svou kadidelnici,

---

beru (33, 35.). Opustivše toto místo při cípu zálivu Elanského, zaměřili zase ke Kadesu, kamž dorazili dle 20, 1. Někdy za tohoto putování sběhlo se, o čem vypravuje hl. 16. — K rodopisu Koreovu srv. Ex 6, 21. — Z Nm 26, 8. n. vyplývá, že Eliab byl synem Fallua, který byl potomkem Rubenovým. (Též Ex 6, 14.) Byli tedy Datan a Abiron příslušníky kmene Rubenova. — Je pozoruhodno, že Hon tuto jmenovaný nevyskytá se již ani v této hl., ani níže 26, 9; Dt 11, 6. n. Ž 105, (106,) 17. Také Falatiel je v rodokmenu Rubenovců Ex 6, 14. neznám, uveden však i tu Fallu. Proto právem opravují text: „Datan a Abiron, synové Eliaba, syna Fallu, syna Rubenova." Kore hebr.: Qórach = Lisý; Dáthán = Silný; Abiron = hebr. 'Abírám = Otec můj je vznešený. — Hlavním původcem vzpoury proti Mojžíšovi a Áronovi (jakož i proti synům Áronovým) byl Levita Kore, který záviděl oběma bratřím přednosti nadvlády, že kněžství bylo dáno výlučně rodině Áronově; tím prý byli odstrčeni ostatní Levité, zejména ovšem Kore sám. Je pochopitelno, že pro tuto myšlenku získal Kore značný počet Levitů, kteří se rovněž domnívali, že jejich práva byla Mojžíšem zkrácena. Rozmanitých nespokojenců s postavením Mojžíše a Árona, jakož i s jich vedením mohl však Kore nalézti a pro svou „demokratickou" myšlenku získati i v jiných kmenech, zejména mezi Rubenovci, kteří byli nespokojeni, že jejich kmen nemá mezi Israelity té vážnosti, nadvlády a významu, jak jim (dle jejich názorů) příslušelo jakožto potomkům Jakobova prvorozence, který kmen měl tedy býti též první mezi ostatními kmeny.

V. [2]. „Předáci národa" — hebr. dosl. „knížata". — Bývali ke shromáždění (sněmu) povoláváni, protože byli zástupci lidu. Srv. 1, 16. — Místo „zejména" hebr. „slavní (mužové)". Mezi 250 vzbouřenci bylo sice nejvíce Levitů (v. 7. n. 10.), byli však s nimi také příslušníci jiných kmenů, poněvadž 250 knížat na 22.000 všech Levitů (3, 39.) je počet veliký. Tito zástupci lidu vzali věc nespokojených Levitů za svou.

V. [3]. Mojžíš a Áron již „dosti" se vynášeli nad jiné. Teď to musí přestati, protože všichni Israelité jsou stejně Bohu zasvěceni, smí se tedy k němu stejně blížiti (Ex 19, 6.) i kněžskými úkony (Lv 21, 6.); vždyť prý Hospodin sídlí mezi všemi Israelity, nikoli snad jen mezi jednou rodinou. Poněvadž hl. 18. obsahuje zákony, stanovící právní poměr mezi kněžími a Levity, a zejména některá práva Levitů, domnívá se Hummelauer právem, že některé stesky Levitů nebyly bezdůvodny (ale nikterak neopravňovaly ke vzpouře proti zákonité vrchnosti).

V. [4]. Mojžíš padl před Bohem na tvář, žádaje od něho poučení (srv. 14, 5.). Když se mu ho dostalo, oslovil Korea (v. 5.).

V. [5]. „Jeho jsou" = v užším slova smyslu „svatí" = kněží. (Lv 21, 6. n.) Hummelauer domnívá se, že vypadly při opisování dvě částice záporu, tak že konec v. 5. by bylo dlužno přeložiti správně: „ti však, kterých nevyvolil, nebudou směti k němu přistoupiti".

V. [6. n.] Buřiči, osobující si práva kněžská vůbec a tedy také právo předkládati před Hospodina kuřidlo, obstarali si již dříve kadidelnice, viditelné to znamení svého požadavku. — Samozřejmo, že to byl oheň posvátný, neb jen ten byl způsobilý rozsouditi, kdo smí a kdo nesmí s ním zacházeti. — „Před Hospodinem" = u vchodu do stánku dle v. 19. níže. „Svatý" = kněz. Poněvadž byli v tlupě Koreově též Nelevité, nelze si mysliti, že tato „knížata" osobně s kadidelnami se postavila mezi Levity. Zdá se, že za ně byl tento úkol svěřen Levitům stejného smýšlení, že tedy zastupovali tu Levité knížata, podobně jako dle hl. 3. zastupují israelské prvorozence před Pánem. Knížata sama však stála poblízku, pokud se ovšem na rozkaz Mojžíšův dostavila, neboť někteří (srv. v. 12.) netroufali si ke svatostánku, majíce

ty, Kore i celá tvoje tlupa; 7 zítra naberte ohně a položte naň kadidla
před Hospodinem; koho si vyvolí, ten bude svatý. Příliš se vyvyšu-
jete, synové Leviovi!“
8 A dále pravil Koreovi: „Slyšte, synové Leviovi! 9 Je vám to málo,
že oddělil vás Bůh Israelův ode všeho lidu a přibral k sobě, byste
mu sloužili při stánkové bohoslužbě, byste stáli před shromážděným
lidem a jemu sloužili? 10 Dovolil tobě a všem tvým bratřím Levitům
k sobě se blížiti proto, byste si osobovali také kněžskou důstojnost
11 a celá tlupa tvá aby se bouřila proti Hospodinovi? Nebo kdo jest
Áron, že proti němu reptáte?“
12 Mojžíš poslal také pro Datana a Abirona, syny Eliabovy, oni
však odpověděli: „Nepřijdeme. 13 Je ti to málo, že jsi nás vyvedl ze
země, která tekla mlékem a medem, abys (nás) na poušti nechal po-
mříti, že chceš i panovati nad námi? 14 Skutečně, tys nás uvedl do
země, v níž tekou [potoky] mléka a medu, a dal jsi nám ve vlastnictví
pole a vinice! Chceš nám i oči vyloupati? Nepřijdeme.“
15 Mojžíš se velmi rozhněval a řekl Hospodinu: Neshlédni na jejich
oběti; ty víš, že jsem nikdy ani oslíka od nich nevzal a že jsem ni-
komu z nich nic zlého neučinil.
16 Koreovi pak pravil: „Ty a všecka tvoje tlupa postavte se zítra
před Hospodina zvláště a Áron (se postaví) také zvláště. 17 Vezměte
každý svou kadidelnici a vložte do ní kadidla; přineste tak Hospo-
dinu dvě stě padesát kadidelnic; také Áron bude držeti svou kadi-
delnici.“

špatné svědomí a tušíce, jak asi dopadne soud. Tím snadno vysvětlíme, že tu Mojžíš oslovuje 250 stoupenců Koreových: „Synové Leviovi“.

V. 9. „Jemu“ = shromážděnému lidu. — Levité jsouce prostředníky mezi Bohem a lidem slouží onomu i tomuto.

V. 11. Árona ustanovil veleknězem sám Hospodin, proto reptati proti tomuto Áronovu právu jest reptati proti Hospodinovi. — Kore a jeho tlupa neuznali, že jsou v neprávu, poslechli však Mojžíše aspoň potud, že přijali soud Boží, že se ke svatostánku dostavili. Srv. níže v. 18. n. — Ostatní knížata, která se s Korem proti bratřím-vůdcům spikla, měla patrně též dostaviti se ke svatostánku na soud Boží. Datan a Abiron a snad i jiní Nelevité se nedostavili zůstavše doma, ve svých stanech.

V. 13. Zemí „tekoucí medem a mlékem“, slovy, kterými jindy vychvalována v zaslíbeních Božích Palestina, nazývá tu štiplavě Egypt. Srv. Ex 3, 8. a j.

V. 14. „Země tekoucí mlékem a medem“ = poušť, po které jest Israelitům blouditi. — „Oči vyloupati“ = oslepiti, balamucením namluviti, že není stav Israelitů tak bídný, jak Datan a Abiron tvrdí.

V. 15. „Neshlédni“ = nepřijímej. — „Obět“ = (hebr. mincha) je tu kadidlo, které budou jejich jménem Levité na soudě Božím před svatostánkem klásti na oheň. Mojžíš, jemužto se vytýká, že si neprávem ze sobectví nadvládu osvojil, otevírá před Bohem knihu svého čistého svědomí, které dosvědčuje, že neporušil žádného práva vzbouřenců. — K „oslíkovi“ srv. 1. Král 12, 3. — „Nevzal“ — jako dávku jim snad neprávem uloženou.

V. 16. „Před Hospodina“ = u vchodu do nádvoří svatostánku, tedy mimo nádvoří, by všecek lid mohl býti svědkem, co se stane. — Kore se svými přívrženci má státi na jedné straně, Áron pak (se svými syny?) na straně protější, tedy podobně jako později dle 3. Král 18. stál Eliáš proti 450 prorokům Ba'alovým. K v. 16. n. srv. v. 6.

V. 17. n. Vulg. tu krátí proti hebr., který podrobně popisuje, že rozkaz daný ve v. 16. n. byl skutečně vyplněn, a dokládá (v. 19), že Kore proti Mojžíšovi a Áronovi shromáždil u vchodu do svatostánku *„všecku obec“*. Z dalšího však je patrno, že někteří zůstali ve svých stanech.

18 Když tak učinili a 19 když shromáždili všecku obec u vchodu
do stánku proti Mojžíšovi a Áronovi, kteří (tam) stáli, ukázala se všem
velebnost Hospodinova. 20 Hospodin mluvě k Mojžíšovi a k Áronovi
pravil: 21 Odstupte od tohoto lidu, ať jej náhle zahladím!
22 Oni padli na tvář až k zemi a pravili: Přemocný, Bože duší
všech těl, když jeden hřeší, zdali hněv tvůj zachvátí všecky?
23 Hospodin řekl Mojžíšovi: 24 Rozkaž všemu národu, ať se oddělí od stanovišť Koreových, Datanových a Abironových.
25 Mojžíš tedy vstal a šel k Datanovi a Abironovi; starší israelští šli za ním. 26 I řekl zástupu: Vzdalte se od stanů (těchto) bezbožníkův a nedotýkejte se ničeho, co jest jejich, byste nebyli pro jejich
hříchy spolu s nimi zachváceni. 27 Odstoupili tedy od jejich stanů kolkolem.

Datan a Abiron vyšedše, stáli ve vchodech do svých stanů se ženami a s dětmi v plném počtu.
28 Mojžíš pravil: Po tom poznáte, že mě Hospodin poslal, bych
činil všecko, co vidíte, a že jsem nic nečinil z vlastní vůle. 29 Zemrou-li,
jako jiní lidé mrou, i tito, a stihne-li je rána, jakou obyčejně i jiní lidé
bývají stíháni, neposlal mne Hospodin; 30 učiní-li však Hospodin věc neobyčejnou, že země otevře ústa svá a pohltí je se vším, co jim patří,
a sestoupí-li za živa do pekel, poznáte, že se rouhali Hospodinu.
31 A věru hned, jak přestal mluviti, rozstoupila se jim pod nohama 32 země, otevřela ústa svá a pohltila je i s jejich stany a se vším
majetkem. 33 Tak sestoupili za živa do pekel, byli přikryti zemí a zmizeli z národa. 34 Všecek Israel, který stál kolem, utíkal, slyše křik hynoucích, řka: Aby snad i nás nepohltila země!
35 Vyšel však i oheň od Hospodina a usmrtil dvě stě a padesát
mužů, kteří přinášeli kadidlo.

V. 19. Velebnost Hospodinova se ukázala na znamení, že nejvyšší soudce sám zakročí podobně, jako již Ex 16, 10; Nm 14, 10; 16, 43; 20, 6.

K v. 21. srv. Ex 32, 9. nn.

V. 22. Bůh, tvůrce všech duší, kterými oživuje těla, nebude duší těchto bez viny pokutovati a spojení jejich s těly zase rušiti. A to tím spíše ne, že jsa jejich Bůh, zná, jak smýšlejí, ví tedy, že je mezi svedeným lidem mnoho nevinných. „Jeden“ = Kore, také však jeho tlupa, která činí „jeden“ sbor proti ostatnímu lidu.

V. 24. „Stanovištěm“ Korea (a jeho přivrženců) bylo místo před vchodem do svatyně, „stanovištěm“ Datanovým a Abironovým byly jejich stany.

V. 25. n. Mojžíš šel od vchodu do svatostánku do tábora Rubenovců. Poněvadž byl tento tábor blízko svatostánku (srv. hl. 2.), lze si dobře s Hummelauerem představiti, že shromážděný lid zabral všecek prostor od svatyně až po tábor Rubenovců. Lze si též mysliti, že Mojžíš tento rozkaz cestou několikrát opakoval, a že velel podobně, by se lid vzdálil od Korea (Koracha hebr.) a jeho stoupenců.

V. 28. „z vlastního popudu“ = dle svého srdce, přání, jako činívali falešní proroci později. Ez 13, 2. 7; Jer 14, 14; 23, 26.

V. 30. „Pekla“ zde „sídlo mrtvých“ vůbec = hebr. še'ól. — „Za živa“ = náhle; jsouce plni života zemrou. — Zdůrazněn tu největší trest pozemský: smrt, a to náhlá.

V. 31.—34. líčí zánik Datana a Abirona, nikoliv Korea a jeho přívrženců, jichžto trest popsán teprv ve v. 35!

V. 35. Srv. Lv 10, 2. — Oheň ten vyšel od Hospodina z mraku. — Kore tedy (ač tu není výslovně jmenován, rozumí se sám sebou) a jeho družina byli náhle usmrceni ohněm, jejich stany však nebyly pohlceny (otevřevší se) zemí jako stany Datanovy a Abironovy. Tím se též vysvětlí, že nezahynuli všichni Koreovci (Korachovci). Srv. níže 26, 11; 1. Par 6, 33.—38; 2. Par 20, 19; Ž 41.—48; 83; 84; 86; 87.

[36] Hospodin poté mluvil k Mojžíšovi: [37] Přikaž Eleazarovi, synu
Áronovu, knězi, by sebral kadidelnice, které leží v ohni, a oheň ať
rozmetá na všecky strany; [38] jsouť za život hříšníků posvěceny. Ať je
roztáhne na plechy a pobije jimi oltář — byloť v nich podáno Ho-
spodinu [kadidlo] a jsou posvěceny — aby v nich Israelité viděli vý-
znamnou památku.

[39] Vzal tedy kněz Eleazar měděné kadidelnice, ve kterých přinesli
(kadidlo) ti, kteří byli ohněm pohlceni, rozkoval je na plechy a pobil
(jimi) oltář, [40] aby byli budoucně Israelité jimi napomínáni, že nikdo
nepovolaný, nejsa z krve Áronovy, nesmí přistoupiti podat Hospodinu
kadidla, by nezakusil, čeho zkusil Kore a všecka jeho tlupa — (zcela)
dle rozkazu daného Hospodinem Mojžíšovi.

[41] Druhého dne však reptala všecka obec synův Israelových proti
Mojžíšovi a Áronovi pravíc: Vy jste usmrtili lid Hospodinův! [42] Když
vznikala bouře, a rozbroj se vzmáhal, [43] Mojžíš a Áron utekli ke stánku
úmluvy. Když do něho vstoupili, přikryl jej oblak a ukázala se veleb-
nost Hospodinova. [44] A Hospodin řekl Mojžíšovi: [45] Vyjděte ze středu
toho lidu, také je hned zahladím. Oni leželi na tváři [46] a Mojžíš pravil
Áronovi: Vezmi kadidelnici, naber s oltáře ohně, polož naň kadidla
a běž rychle k lidu, bys modlil se zaň, nebo hněv Hospodinův již
propukl a trest zuří. [47] Áron tak učinil, běžel mezi lid, jejž oheň již

V. 37. Kadidelnice ležely naplněny ještě řeřavým uhlím na zemi u mrtvol. — Úkol ten svěřen Eleazarovi (nikoliv Áronovi), protože velekněz vázán byl přísnějšími zákony o nečistotě z doteku mrtvol. Lv 21, 2. 11. — Řeřavé uhlí nemohlo býti položeno na oltář, protože dotekem mrtvoly bylo také znečištěno; bylo rozmetáno, by se ho nikdo nepovolaný nemohl dotknouti.

V. 38. Kadidelnice jsou posvěceny, poněvadž byl do nich vložen posvátný oheň. Ovšem že toto posvěcení zaplatila tlupa Koreova — svou smrtí „za život hříšníků". Posvátné bylo též kadidlo, jehož užili. Srv. Ex 30, 37. — „Roztáhne a pobije" = dá roztáhnouti a pobíti příslušným řemeslníkem.

V. 39. Oltář na zápalné oběti, který stál v nádvoří, že jej mohli Israelité viděti. — Oltář kadidlový, který byl ve svatyni, nebylo viděti.

V. 40. Eleazar učinil dle rozkazu daného *ve v. 37.* — Tyto plechy dlužno rozlišovati od oněch, jimiž byl oltář opatřen hned od počátku Ex 38, 2. 22. Nové tyto plechy byly stálým hlasatelem, že jen Levité jsou oprávněni ke službě svatostánkové, podobně jako v hl. n. Áronova hůl byla věčnou dolohou jeho veleknězského práva.

V. 41. Lid se asi domníval, že Mojžíš a Áron onen trest líčený 18.—35. vymohli na Hospodinu ze sobectví, aby si udrželi svou nadvládu; nebo snad přičítal magickým kouzlům Mojžíšovým usmrcení tolika životů, kejklům, jaké snad mohl znáti z Egypta. (Cajetanus.)

K v. 43. srv. svrchu v. 19. — Třeba si domysliti, že obec šla v patách za nimi. — Dle hebr. však možno považovati za podmět těch, kdož „se obrátili" (ne „prchali"), shromážděný lid. Lid se hrnul ke svatyni, v níž dleli Mojžíš a Áron, a když se ke svatyni blížil, spatřil znamení rozhněvané přítomnosti Boží. Mojžíš a Áron slyšíce ryk vyšli ze svatostánku lidu vstříc.

V. 45. „Ze středu lidu," který je obklopoval se všech stran, mají vyjíti. „Také je" (= lid) usmrtím, jako jsem včera usmrtil 250 stoupenců Koreových. — Hle, Mojžíš miluje své nepřátele a modlí se za ty, kteří ho pronásledují; slyšte, kterak on i Áron padše tváří až k zemi, modlí se za ty, kteří povstali, aby je usmrtili. (Origenes.)

V. 46. Že trest Boží (náhlá. smrt) již řádí, dověděl se Mojžíš od Boha. — Místo „bys modlil se za ně" hebr.: „zjednej usmíření". — Kadidlo mělo tu (výjimečně) ráz smírný, který zpravidla příslušel obětem krvavým (za hřích a za zpronevěru). Kadidla bylo tu použito asi proto, že nebylo kdy připraviti jinou obět krvavou smírnou. (Rána již řádila!)

hubil, zapálil kadidlo, [48] stoje mezi mrtvými i živými, modlil se za lid a rána přestala.

[49] Těch, kteří byli usmrceni, bylo čtrnáct tisíc sedm set, kromě těch, kteří zahynuli ve vzpouře Koreově.

[50] Když byla pohroma zastavena, Áron vrátil se k Mojžíšovi ke vchodu do stánku úmluvy.

Hlava 17. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Mluv k synům
Israelovým a vezmi od nich hole, po jedné z každého kmene, od
každého knížete kmene, tedy dvanáct holí, a napiš jméno každého na
jeho hůl. [3] Jméno Áronovo budiž na holi kmene Levi. Každá hůl bude
zastupovati (všecky) čeledi (jednoho kmene). [4] Polož je do stánku
úmluvy před zákon, tam, kde s tebou mluvívám. [5] Koho z nich vy-
volím, toho hůl vypučí; tak vzdálím od sebe reptání synův Israelových,
která proti vám pronášejí.

[6] Mojžíš (to) oznámil Israelitům. Každý kníže dal mu hůl, po jedné
za každý kmen, že bylo dvanáct holí, kromě hole Áronovy. [7] Mojžíš
je položil před Hospodina ve stánku zjevení. [8] Když druhého dne zase
přišel, shledal, že hůl Áronova z kmene Levi vypučela; z nalitých
poupat vyrazily květy, z nichžto [když se lupeny rozšířily] utvořily se
mandle. [9] Potom Mojžíš vynesl všecky hole od Hospodina ke všem
Israelitům; ti si je prohlédli a každý zase vzal svou hůl.

[10] I řekl Hospodin Mojžíšovi: Zanes zase hůl Áronovu do stánku zjevení, ať je tam chována na výstražné znamení pro buřičské Israelity, by (tak) umlkla jejich reptání přede mnou a nebyli (zase) usmrcováni.

[11] Mojžíš učinil dle rozkazu Hospodinova.

[12] Israelité však pravili Mojžíšovi: Hle, veta je po nás, všichni

---

V. [48]. Místo „modlil se“ hebr. zase „zjednal smíření“. — Srv. Moudr 18, 21. Z blahodárných účinků tohoto zakročení Áronova mohli Israelité rovněž poznati, že jest oprávněným veleknězem. Dle Zjev 1, 13. nn; 8, 3; 1. Jan 2, 1. n. lze viděti v Áronovi smírci předobraz věčného Smírce, velekněze N. Z. — K pokusům Koreovým srv. pokusy v dějinách církve o „laicisaci“, která rovněž neuznává rozdílu mezi knězem a neknězem, prohlašujíc všecky věřící za stejně oprávněné „kněze“. Neskončí to, jako skončila opovážlivost Koreovců?

Hl. 17. — V. [1. n.] Jako plechy připevněné na oltáři na zápalné oběti měly věčně hlásati výhradnou oprávněnost Levitů k posvátné službě stánkové, tak „Áronova hůl“ měla býti stálým dokladem, že Áronovi přísluší výlučné právo býti ve kmeni Levi knížetem a veleknězem.

V. [2]. „Dvanáct holí“ kromě Áronovy, neboť celkem jich bylo třináct! Srv. doleji v. 6. — Jméno každého — knížete. Srv. 1, 5.—15. — V tomto zápase Árona s knížaty ostatních kmenů lze pozorovati ještě ozvěnu starších dob, kdy byl kníže hned i knězem svého kmene. O významu holí v rukou šejků srv. Ex 4, 17; Gn 49, 10; Nm 24, 17.

V. [3]. Místo „Každá hůl bude zastupovati...“ hebr.: „neboť jedna hůl přísluší *hlavě* kmene.“ „Hlava“ = kníže celého kmene, kníže knížat, šejk šejků.

K v. [4]. srv. Ex 25, 22.

V. [5]. Vlastně byl již Áron vyvolen, protože však jeho volba měla býti znova potvrzena, praví Hospodin „vyvolím“. — Reptání proti právům Mojžíšovým a Áronovým čelí i proti Bohu a před něho předstupuje; Bůh nyní chce na vždy tyto hlasy „utišiti“ (hebr. místo „vzdáliti“). Srv. v. 10.

V. [8]. Nelze pochybovati, že jest inspirovaný spisovatel přesvědčen o zázračnosti tohoto zjevu. Srv. Úvod §. 7. 10.

jsme syny smrti. [13] Kdokoli se odváží přiblížiti se ke stánku Hospodinovu, umírá. Zda všichni do jednoho máme býti vyhlazeni?

Hlava 18. — [1] Hospodin řekl Áronovi:

Ty, tvoji synové a s tebou i kmen tvůj budete zodpovídati se za provinění proti svatyni.

Ty (totiž) a s tebou tvoji synové budete zodpovědni za hříchy proti vašemu kněžství; [2] přiber si však i bratry své z kmene Levi, žezlo otce tvého, ať jsou u tebe a přisluhují ti. — Ty však a synové tvoji budete konati službu ve stánku zjevení. — [3] Levité budou dbáti tvých rozkazův a (hleděti si) vší služby stánkové; však jen tak, by se nepřibližovali k nářadí svatyně a k oltáři, aby nezemřeli a vy s nimi. [4] Ať jsou u tebe, ať opatrují stánek a obstarávají všecku službu jemu příslušnou. Nikdo nepovolaný nesmí se mezi vás vtírati.

[5] Opatrujte svatyni a hleďte si oltářní služby, aby nestihl hněv synův Israelových. [6] Já jsem vám dal Levity, vaše bratry ze synův Israelových, odevzdal jsem vám ty, kteří byli Hospodinu věnováni, by konali službu u jeho stánku. [7] Ty však a tvoji synové zastávejte svůj kněžský úřad; všecko, co přísluší ke službě oltářové a co je za oponou, budiž od kněží spravováno. Přistoupí-li kdo nepovolaný, budiž usmrcen.

[8] Hospodin mluvil k Áronovi: Hle odevzdávám ti dozor nad svými dávkami. Všecko, co synové Israelovi zasvěcují, dávám tobě i synům tvým za konání kněžských povinností; bude to zákon věčně platný.

V. [13]. Všichni jsou syny smrti, protože se k stánku Hospodinovu přiblížili, ne-li skutečně (16, 43.), aspoň tím, že se činili s Levity rovnými a osobovali si právo na rovné kněžství s nimi, jako stoupenci Koreovi, Datanovi a Abironovi (hl. 16.). — V holi Áronově vidí svatí Otcové předobraz kříže kalvarského, na němž nejvzacnější květ Panny přinesl nejbohatší ovoce — spásu všeho lidstva. Jako byla Áronova hůl náznakem (symbolem) jeho velekněžství, tak je v N. Z. znakem Kristova kněžství — kříž.

Hl. 18. — V. [1a.] stanoví povinnosti kněží i Levitů povšechně, [1b.] povinnosti kněží. — Námět k zákonům celé hlavy 18. daly události vylíčené v hl. 16. — Hospodin mluví k Áronovi (nikoli k Mojžíšovi ani k lidu), poněvadž jde o věci, týkající se jen kněží a Levitů. Podobně níže ve vv. 8. 20.

V. [2.—4.] týká se povinností Levitů, kdežto v. [5.—7.] kněží.

V. [2]. „Žezlo, hůl otce tvého“ = kmen, naráží na 17, 3. — „Ať jsou u tebe“ — hebr. „ať se tě přidržují“, naráží na význam slova „Levi“. Srv. Gn 29, 34. — „Ať přisluhují“, pokud ty a synové tvoji budou konati bohoslužbu před svatyní, v nádvoří. Srv. nn.

V. [3]. K těmto povinnostem Levitů srv. hl. 3, 5. nn.; hl. 4. — Áron a kněží by byli trestáni, kdyby dovolil Levitům dotknouti se posvátného nářadí ve svatostánku. Srv. 4, 15. — Proti trestu smrti, který má vykonati vrchnost lidská, Bohem ustanovená (v. 7.), vyhrazuje si tuto trest smrti Bůh sám. — „Nepovolaný“ = kdo není Levitou. Nm 1, 51.

V. [5]. oslovuje kněze. — Kdyby kněží nekonali svých povinností, uvalili by tím hněv Boží na lid.

V. [6]. Národ daroval Levity Hospodinovi, Hospodin pak je daroval Áronovi a jeho synům.

V. [7]. „Nepovolaný“ = nekněz. Srv. Ex 29, 33. — Hebr. dodává, že kněžství, které jim Hospodin svěřuje, bude službou darovanou, „darem“. Proto nesmí nikdo sám o své vůli tohoto daru si osobovati. Srv. Žid 5, 4; Mk 3, 13; Jan 15, 16; Sk 20, 28; 1. Kor 12, 29; Řím 10, 15.

V. [8]. jest úvodem k řeči Boží 8.—19. — V. 19. pak jejím závěrkem. — Hospodin mluví k Áronovi jako ve v. 1. a 20. — „Dozor“, by byly dle zákona odváděny, spolu však péči, by byly náležitě spravovány a děleny, zejména však právo vlastnické na dobrovolné i závazné příspěvky ke svatyni, které na oltáři nespalovali. „Zasvěcují“ = přinášejí do svatyně a věnují Nejvýš svatému.

[9] Z toho, co je zasvěcováno a přinášeno Hospodinu, budou tyto
věci tvoje:

Každá obět krvavá i nekrvavá, co mi podáváno v obět za hřích
a za zpronevěru a stává se svatosvatým, bude tvé a tvých synů;
[10] budeš to jísti ve svatyni — jeť to tobě posvěceno; jen mužští smějí
toho požívati.
[11] Na prvotiny, které Israelité slibují a přinášejí, dávám věčné
právo tobě, tvým synům i dcerám tvým; kdo je v domě tvém čist,
smí jich požívati.
[12] Všecek nejlepší olej, víno i obilí, které přinášejí v prvotiny Hospodinu,
ti dávám.
[13] Všecky prvotiny úrody, kterou země plodí a které jsou Hospodinu
přinášeny, budou ke tvým potřebám; kdo je v domě tvém čist,
smí z nich jísti.
[14] Všecko, co dají Israelité ze slibu, bude tvoje.
[15] Cokoliv otvírá mateřské lůno kteréhokoli živočicha, a co Hospodinovi
odevzdávají ať je to člověk nebo zvíře, bude po právu tvé. Jen
za prvorozeného člověka přijmeš výkupné a každé nečisté zvíře dáš
vykoupiti; [16] po jednom měsíci dáš jej vykoupiti pěti loty stříbra dle
váhy svatyně — lot má 20 zrn —; [17] prvorozence však krávy, ovce
a kozy nedáš vykoupiti, neboť zasvěceny jsou Hospodinu. [Jen] krev
jejich vyliješ na oltář a tuk spálíš k vůni velmi příjemné Hospodinovi;
[18] maso připadne tobě k požívání jako posvěcené, hrudí a pravé plece
bude tvé.
[19] Věčné právo na všecky posvátné dávky, které odvádějí Israelité
Hospodinu, dávám tobě, synům tvým i dcerám. Je to věčně platná
úmluva soli před Hospodinem tobě i tvým synům.

[20] Hospodin pravil Áronovi:

V zemi Israelitů nebudete míti žádného majetku ani údělu mezi
nimi; já jsem úděl tvůj a dědičný majetek tvůj mezi syny Israelovými.

V. [9. n.] Věci svatosvaté patří kněžím. — „Co je zasvěcováno“ hebr. určitěji: svatosvaté dary. — O rozdílu mezi věcmi „svatosvatými“ a jen svatými“ srv. Lv 21, 22. — Hebr. výslovně poznamenává, že části obětního daru, které dlužno na oltáři spáliti, nepatří knězi. Proto také tu nejmenován celopal, při němž byla celá žertva ohněm zničena (jen kůži dostali kněží). — „Jísti ve svatyni“ = v nádvoří svatyně. Srv. Lv 6, 16. 26; 7, 6.

V. [12]. Z věcí „svatých“ přísluší kněžím prvotiny z olivovny, vinice a pole, dle v. 13. i jiné prvotiny rostlinné (vegetabilní), ovoce stromů jiných. Srv. Lv. 22, 10, nn. — „víno“ = mošt.

V. [14]. má na mysli věci věnované Hospodinu slibem, tak že se dárce zřekl práva je vykoupiti („cherem“). Lv. 27, 28. n.; Ex 13, 1. 2. 11.—16.

V. [15. 18.] Kněžím přísluší prvotiny živočišné, případně výkup za ně, jakož i údély z obětí pokojných. — K výkupu srv. Ex 13, 2. 13; 34, 20; Lv 27, 27.

V. [16]. Hebr. připomíná, že výkup za zvíře má se díti dle kněžského odhadu. Srv. Lv 5, 15; 27, 2. nn. — O výkupu chlapce srv. Ex 34, 20; Nm 3, 47. — Ježto dle Lv 12, 6. matka chlapcova 40. dne po jeho narození měla se v chrámě očistiti, byl výkup spojován s tímto očistným obřadem.

V. [17]. „Zasvěceny jsou Hospodinu,“ protože mohou a mají býti na oltáři podány v obět. Srv. Lv 27, 26. nn.

V. [18]. Hrudíčko „posvěcené“ pozdvižením a posunováním (tenúfá). Srv. Ex 29, 27; Lv 7, 32. — Jako hrudíčko ... při jiných obětech ti přísluší, tak bude i při obětech pokojných.

V. [19]. „Posvátné dávky“ ve v. 9.—18. vyjmenované. — O úmluvě soli srv. Ex 30, 35; Lv 2, 13.

V. [20]. Jen k Áronovi mluví Hospodin, protože jde o příjmy Levitů (v. 20.—24.), tedy o věc, která podléhá správě veleknězově. Palestina nebude rozdělena na

[21] Levitům však dávám ve vlastnictví všecky desátky Israelitů za
službu, kterou mi konají ve stánku úmluvy. [22] Israelité totiž nebudou
již přistupovati ke stánku a tak dopouštěti se smrtonosného hříchu.
[23] Jen synové Leviovi budou mi ve stánku sloužiti a pykati za hříchy
lidu: to bude zákon, mající věčnou platnost ve vašich pokoleních. Jiného majetku nebudou míti, [24] jsouce spokojeni s odváděnými desátky, které jsem vyhradil k jejich užitku a potřebě.

[25] Hospodin mluvil k Mojžíšovi:

[26] Rozkaž Levitům a oznam jim: Když obdržíte od synův Israelových desátky, které jsem vám dal, obětujte z nich prvotiny, to jest
desátý díl desátku Hospodinu, [27] aby vám byl počítán jako desátek
lidu. Jak z humna, tak z lisu, [28] ze všeho, z čeho dostáváte desátky,
přineste obět Hospodinu a odevzdejte ji knězi Aronovi. [29] Vše, co budete z desátkův odváděti a co určíte za dary Hospodinovi, budou věci vybrané a nejlepší.

[30] Rci jim: Když budete z desátků věci vybrané a nejlepší odváděti (Hospodinu), bude vám to tak počítáno, jako byste dali dávky
z humna i z lisu. [31] Budete je jísti, vy i rodiny vaše, na všech svých
místech, jeť to mzda za službu, kterou konáte ve stánku zjevení. [32] Nehřešte při tom, nechávajíce sobě věci nejlepší a nejtučnější, abyste neznesvětili (tak) darů synův Israelových a nezemřeli.

---

třináct dílů, nýbrž jen na dvanáct. Kmen Levi nedostane zvláštního souvislého území. Soukromého majetku (i nemovitého) mohli však Levité nabývati jak ostatní Israelité. Také se jim dostalo k užívání „levitských" měst. — V jakém smyslu je Hospodin údělem Arona a vůbec celého kmene, který tu před Pánem zastupuje, viz Jos 13, 14. Jako jiní budou živi z plodů svých rolí, tak budou Levité žíti z plodů Hospodinových; Pán jim bude stále poskytovati z toho, co jemu přísluší, jako zase pole poskytuje jiným úrody. (Hummelauer.)

K v. [22]. srv. Lv 27, 30.—33. — 33. — K v. 22. srv. 16, 35.

V. [23]. Dle hebr. Levité budou zodpovídati za viny své, jestli se totiž proviní proti povinnostem, které jim služba stánková ukládá. – „Jiného majetku" ve smyslu v. 20., jak výslovně hebr. — Bylo tedy hmotně dobře o kněze (srv. níže v. 25. nn.) a Levity postaráno, by mohli nerušeně starati se o věci náboženské a kulturní, žíti přiměřeně stavu svému.

V. [25]. Hospodin mluví k Mojžíšovi, který pak oznámí zákon, patrně proto, že tu jde o povinnosti Levitův, odváděti desátky z desátků rodině Aronově; tuto povinnost však Levité snáze uznají, když jim ji oznámí Mojžíš na věci nezúčastněný, a nikoliv Aron, v jehož prospěch zákon vydán.

V. [27. n.] Jako Hospodin přičítá (k zásluze a odmění) desátek dávaný Israelity Levitům, tak zase Levitům přičítá a odmění desátek desátku dávaný kněžstvu. Desátek byl odváděn Hospodinovi, který jej však daroval Aronovi, hlavě rodiny kněžské. Protože rodina kněžská této doby byla jen jedna a v ní vládlo zajisté široké ještě společenství majetku, nebylo třeba desátků (setin) mezi kněze děliti. Jinak ovšem později, kdy počet kněží velmi vzrostl, a kdy vznikly dva veliké rody (Eleazarovců a Itamarovců). Zdali dostávali kromě těchto desátků (setin) jménem kněžství jim příslušných též jiné desátky, na které mohli míti právo jménem příslušnosti ke kmenu Levi, nepraví se. Zdá se však, že z obou právních důvodů plynuly příjmy kněží.

V. [29]. Dle hebr. dlužno nejen věci nejlepší, nýbrž celý desátek ze všech desátků kněžím odváděti. Desátek desátku sluje svatým darem v hebr.: byl darován (zasvěcen) Hospodinu již Israelity a opětně Levity.

V. [30]. „Vám = Levitům. — Dle Vulg. praví se tu totéž, co shora ve v. 27. Dle hebr. však mohou Levité, oddělivše ze svého desátku Aronovi, se zbývajícími $^{9}/_{10}$ zrovna tak nakládati, jako Israelité s výnosem svých humen a lisů (po zapravení desátku).

V. [31]. „Je" = desátky Levitům příslušné.

V. [32]. „Při tom" = když je jíte. Nesmí hřešiti požívajíce neodvedených povinných dávek (setin).

Hlava 19. — 1 Hospodin mluvil k Mojžíšovi a k Áronovi: 2 Toto
je zákon [o oběti], kterýž dal Hospodin:
Přikaž synům Israelovým, ať k tobě přivedou krávu červenou,
[přiměřeného věku], bezvadnou, která nenesla dosud jha. 3 Odevzdejte
ji knězi Eleazarovi, který ji dá vyvésti ven za stany a před očima
všech zabije. 4 V krvi její omoče prst, sedmkrát pokropí směrem ke
vchodu do stánku, 5 a dá ji spáliti před očima všech; kůži a maso její,
i krev a mrvu dá hoditi do ohně. 6 Také (kus) cedrového dřeva, yzop
a dvakrát barvený červec hodí kněz do plamene, který stravuje krávu.
7 Pak teprve, když vypere svůj šat a okoupe se, bude mu dovoleno
vejíti do tábora; bude nečistý až do večera. 8 Ale i ten, kdo ji pálil,
vypere svůj šat, okoupe se a bude nečistý až do večera.
9 Muž čistý pak sebere popel krávy a vysype jej venku za stany
na místě zcela čistém, aby tu byl pro obec synův Israelových opatrován
na přípravu kropící vody; bylať kráva spálena v obět za hřích. 10 Ten,
kdo nesl popel krávy, vypere svůj šat a bude nečistý až do večera.
Synům Israelovým i cizincům, kteří mezi nimi sídlí, bude usta-
novením svatým a věčně platným toto: 11 Kdo se dotkne lidské mrtvoly
a bude proto sedm dní nečistý, 12 budiž dne třetího a sedmého touto
vodou pokropen a tak bude očištěn. Nebude-li pokropen dne třetího,
nebude moci býti dne sedmého očištěn. 13 Každý, kdo se dotkne lidské

Hl. 19. — V. 2. „K tobě“ = k Áronovi — a (pokud obřad bude se opakovati v budoucnosti) — k zákonitému veleknězi. — Proto slova ve v. 1. „k Mojžíšovi a“ dlužno s Hummelauerem považovati za pozdější glossu. — Samici (zde krávu) bylo i při jiných smírných obřadech dovoleno obětovati. Srv. Lv. 4, 28. 32; 5, 6; 14, 10; Nm 6, 14. Zde asi též proto, že kráva je vhodnějším náznakem života a životodárné síly než býk. — Kráva, tedy veliké dobytče, tu předepsána jednak proto, že jde o věc veřejnou, všeho lidu se týkající, jednak proto, že bude z krávy více popela, tedy na delší dobu, nežli z menšího zvířete. (Ostatně srovnej i důvod předcházející a následující.) — Barva červená je barva krve, krev pak znamení života, který vymizel ze znečišťující mrtvoly. — Kráva, která jest odevzdávána službě Boží, neměla dříve sloužiti člověku, neměla býti dříve zapřažena, její životní síly nesměly býti službou vyčerpány. Srv. Dt 21, 3; 15, 19.

V. 3. Velekněz a lid mají krávu odevzdati („odevzdejte“) Eleazarovi. Jde tu o znečištění dotekem mrtvoly, proto není obřad ukládán veleknězi, jenž měl se zvláště této nečistoty varovati. Lv 21, 11.

V. 4. Podobně kropeno při oběti za hřích velekněze nebo všeho národa. Lv 4, 6. 17. Obřad konali na východní straně tábora, za táborem, na znamení, že hřích, jehož pokutou a náznakem je smrt, nemá míti místa v obci israelské. Se sv. Pavlem vidí Otcové v této oběti předobraz Vykupitele, který též za městem byl obětován. (Žid 13, 11. nn.)

V. 6. Dle Lv 14, 6. 49. bylo těchto předmětů použito při očistném obřadu člověka nebo domu malomocného místo kropáče. — LXX vynechávajíc ve v. 4. slovo „prstem“ připouští výklad, že i tuto kropil kněz oním trojitým kropáčem, který byl hned potom hozen do ohně. Kousek dřeva cedrového, yzop a kousek šarlatové látky měly týž význam jako Lv 14, 6. 49.

V. 9. Kdyby byl popel vysypán na místo nečisté, byl by tím sám znečištěn a pozbyl by své liturgické (obřadné) působivosti. — Z hebr. vysvítá, že kráva byla obětí v přesném slova smyslu, ač nebyla pálena na oltáři.

„Kropicí vody“ = očistné, které se však nikdy jindy neužívalo, než při očistě z dotyku lidské mrtvoly. (Srv. proti tomu rozdíl v užívání svěcené vody v církvi!) Vody smíšené s popelem, tedy louhu, užívalo se v tomto případě na označenou, že nečistota plynoucí z doteku mrtvoly je největší, ke smytí jejímu že proto nestačí voda prostá.

V. 10. O rovnosti Israelitů s cizinci před zákonem srv. Ex 12, 49; Lv 24, 22; Nm 15, 15. n.

V. 13. Jak znečistí stánek, viz Lv 15, 31. — O vyhlazení z národa viz Gn 17, 14.

mrtvoly, nebude však touto smíšenou vodou pokropen, poskvrní stánek Hospodinův a bude z Israele vyhlazen. Protože nebyl pokropen očistnou vodou, bude nečistý a nečistota jeho na něm zůstane.

14 Zákon o člověku, který zemře ve stanu, je tento:
Každý, kdo vstoupí do jeho stanu, jakož i všecko nářadí, které tam jest, bude sedm dní nečisto.
15 (Každá) otevřená nádoba, která není svrchu zavázána, bude nečista.
16 Dotkne-li se někdo člověka usmrceného v poli, neb sama od sebe zemřelého, kosti jeho, nebo hrobu, bude nečistý sedm dní.
17 Ať pak vezmou z popela spálené oběti za hřích, nechať nasypou jej do nádoby a nalijí naň živé vody;
18 člověk čistý namočí v ní yzop a pokropí jí celý stan, všecko nářadí i lidi, jmenovaným dotykem znečištěné.
19 Tak očistí čistý nečistého třetího a sedmého dne; očištěný dne sedmého se okoupe, vypere svůj šat a bude nečistý až do večera.
20 Nebude-li kdo tímto obřadem očištěn, budiž vyhlazen z obce, nebo poskvrnil svatyni Hospodinovu; nebyl totiž vodou očistnou pokropen.
21 To budiž zákonem věčně platným.
Také ten, kdo vodou kropí, vypere svůj šat; každý, kdo se dotkne očistné vody, bude nečistý až do večera.
22 Čehokoli se nečistý dotkne, znečistí; a kdo se něčeho takového dotkne, bude nečistý až do večera.

ČÁST TŘETÍ.

Z KADESU K JORDANU (20, 1.—36, 13.).

Smrt Marie (20, 1.).

Hlava 20. —
1 Prvního měsíce přišli synové Israelovi, všecka (jejich) obec, na poušť Sin a lid položil se táborem v Kades. Tam zemřela Maria a byla tamže pohřbena.

V. 14.—16. uvádí některé zvláštní případy, ve kterých se člověk dotekem mrtvoly poskvrní.

V. 17.—19. popisuje očistný obřad. — K „živé vodě" srv. Lv 14, 5. Také staří Indové, Peršané, Řekové a Římané upotřebovali při svých očistách vody s popelem.

V. 18. „Lidi jmenovaným dotykem znečištěné" vypočítává hebr. podrobně: „všecky osoby, které tam byly, a každého, kdo dotkl se kosti, zabitého, zemřelého nebo hrobu". — Na základě Žid 13, 11. nn. vidí Otcové v této vodě předobraz vody křestné, která má svou účinnost ze smrti Kristovy.

V. 20.—21a. Sankce zákona.

V. 21b.—22. podává předpisy, jak se má očistiti, kdo očisťoval jiného, dotekem mrtvoly znečištěného. Podobné názory o mrtvole znečišťující a povinnosti očistiti se z nečistoty jí způsobené nalézti lze též u národů pohanských, jak starověkých, tak i mladších, i lze míti za to, že nějaký podobný očistný obřad již před Mojžíšem byl u Israelitů v obyčeji a že Mojžíš pro jeho výchovné stránky pojal jej do zákoníka. Nyní to asi z toho důvodu učinil, že se mnoho lidí pohřbíváním náhle zemřelých Koreovců znečistilo. Snad byl obřad ten spojen s lidovými pověrami, které chtěl Mojžíš vymýtiti svým podrobným předpisem (Hummelauer). Názor, že mrtvola znečišťuje, vztahuje se ve vyšším smyslu ku blízkému spojení hříchu a smrti, která jest největším jeho makavým náznakem a trestem. Obřadem byla udržována snaha varovati se hříchu. V užším smyslu měl zákon i (hygienické) zdravotní prospěšné účinky: mrtvola musila býti záhy pohřbena, by stan nezůstal znečištěn, příbuzní nesměli se s ní milkovati, nesměli ji pohřbíti doma pod podlahou (jak činili někteří starověcí národové) a pod. O původu podobných názorův a levitské nečistotě srv. Lv 11, 1.—15, 33.

Hl. 20. — V. 1. O poloze Kadesu viz Gn 14, 7. — Kades sluje tu osada u pramene (pramenů?). Jinde se jmenuje Kades též okolí tohoto místa (13, 1. 27;

Vzpoura u Me-Meriba (20, 2.—13.).

2 Když se lidu nedostávalo vody, shlukli se proti Mojžíšovi
a Áronovi, 3 bouřili se a pravili: Kéž bychom byli zahynuli před Ho-
spodinem se svými bratry! 4 Proč jste vyvedli obec Hospodinovu
na poušť, bychom (tu) i se svými stády pomřeli? 5 Proč jste nás
vyvedli z Egypta a přivedli na toto zlé místo, kde nelze síti, které ne-
plodí fíků, nemá vinic, ani granátových jablek, ba ani pitné vody?
6 Mojžíš a Áron nechavše lid, vešli do stánku úmluvy, padli na tvář
až k zemi [a volali k Hospodinu: Hospodine, Bože, uslyš křik tohoto
lidu a otevři jim poklad svůj, studnici vody živé, aby, když se napijí,
přestali reptati].
Tu se nad nimi ukázala velebnost Hospodinova 7 a Hospodin
pravil Mojžíšovi: 8 Vezmi hůl, shromáždi lid ty i bratr tvůj Áron,
mluvte ke skále před nimi a ona vydá vody. Když tak vyvedeš ze
skály vodu, bude píti všecko množství i dobytek jeho. 9 Mojžíš dle
rozkazu Hospodinova vzal hůl, jež byla před tváří Hospodinovou,
10 shromáždil lid před skálu a pravil jim: Slyšte, buřiči a nevěrci:

33, 36.), totiž ne-li celá, aspoň část pouště Sin. — „Prvního měsíce" doplň: roku čtyřicátého. — Srv. 33, 38. n; 20, 22. Tedy po 38 letech, v nichžto hříšné pokolení dle rozsudku Božího (14, 22. nn,) vymřelo. (Jiní, jako na příklad Hummelauer, méne vhodně doplňují roku třetího.) — V těchto končinách Israelité již jednou (13, 26.) byli. Možná že tu po porážce, kterou utrpěli od Amaleků (14, 45.), část Israelitů snad se stánkem a s Mojžíšem zůstala (srv. Dt 1, 46.), zatím co ostatní Israelité se rozptýlili a vedli kočovný život na poušti Sin a Faran (srv. 33, 18.—36.). Protože oněch 38 roků byla doba života a odumírání zavrženého pokolení, Písmo o ní podrobněji nevypravuje. Nestalo se v ní také asi nic pamětihodného; teprv zase zázračné napojení lidu (20, 2.—13.) je čin hodný zaznamenání, ten však již spadá do posledního roku bloudění Israelitů po poušti, do nového, šťastnějšího období, v němž vystupuje již nové pokolení. — Doba jmenovaných 38 roků byla ve znamení jakéhosi mimozákonného stavu (ex lex), jak patrno z Jos 5, 2. nn.; 24, 14. 23; Ž 77, 32. nn.; Am 5, 25. nn.; Ez 20, 18. nn.; Sk 7, 41. nn. Ačkoli mnoho Israelitův upadlo v náboženskou vlažnost, přece dlužno míti za to, že jiné rodiny vychovávaly mladší pokolení pečlivě v duchu jahvistického náboženství, čímž vysvětlíme její náboženské a národní uvědomění, jaké viděti při dobývání Kanaanu. — O Mirjam srv. Ex 2, 4 nn.; 15, 20; Nm 12; 26, 59. — Byla starší než Mojžíš, proto pochopitelně dříve umírá. Zavřely se oči, které byly svědky tolika velkolepých skutků Jahvových, umlkly rty posvěcené milodarem proroctví, ženy, které s ní kdysi (po přechodu Rudého moře) zpívaly vítěznou píseň, zpívaly nyní žalozpěvy nad ní. (Hummelauer.) — Ztrátou milované sestry bylo zajisté srdce Mojžíšovo bolestně dojato.

V. 3. „Bouřili se" — hebr.: „přeli se" s Mojžíšem jako Ex 17, 2. Bratři mřeli před Hospodinem 11, 33; 14, 37. 45; zejména pak Nm 16.

V. 5. Že mohli býti již v zemi, která všecky tyto plodiny rodí, kdyby nebyli hřešili, ovšem buřiči neuvádějí. Srv. 13. — Všecku vinu svalují na hlavu Mojžíšovu a Áronovu, jakoby byli opominuli zakročiti u Hospodina. — Vody nebylo asi proto, že předešlé měsíce toho roku málo pršelo. Při veliké spotřebě vody pro tolik lidí a jejich stáda byl nedostatek ovšem velmi citelný. I mezi těmito vzpurníky byli někteří svědky velikých skutků Božích při východu z Egypta; nebylo jim však ještě osmnáct roků, při výjevu líčeném v hl. 14. neměli ještě 20 let, proto trest ohlášený 14, 29. se jich netýkal.

V. 6. Slova uzávorkovaná značí glossu, vyskytující se jen ve Vulg. (Vercellone). Hebr. praví jen, že bratři odešli od lidu, odebrali se ke vchodu do svatyně, padli na tvář, a tu že se jim ukázala velebnost Hospodinova. — Ujišťovala je patrně jako v jinych případech (16, 19.), že chystá se zakročiti.

V. 8. „Hůl" ne Áronovu, o níž hl. 17., nýbrž Mojžíšovu, která byla rovněž chována ve svatyni (srv. v. 9.) a která byla svědkem tolika zázraků. Srv. Ex 4, 17. 20; 7, 17. 20; 9, 23; 10, 13; 17, 5.

V. 10. Mojžíš i Áron nepochybují, že Bůh může vyvésti vodu ze skály, pochybují však o jeho milosrdenství a věrnosti, domnívajíce se, že jeho spra-

Budeme moci vyvésti vám vodu z této skály? [11] Když pak Mojžíš pozdvihl ruku a udeřil dvakrát holí do skály, vyšla veliká hojnost vody, že pili lid i dobytek.
[12] Mojžíšovi však a Áronovi Hospodin pravil: Že jste mi nevěřili, a tak mne před syny Israelovými neoslavili, neuvedete těchto zástupů do země, kterou jim dám.
[13] To jsou „Vody odporu", kde odpírali synové Israelovi Hospodinu a (kde) na nich ukázal svou svatost.

Pochod k Jordanu (20, 14.—21, 35.).

A. Z Kades k hoře Hór: Edomové nedovolují průchodu Israelovi (20, 14.—21.). Áron umírá (20, 22.—30.). Porážka Kananejských (21, 1.—3.). B. Od Hóru na hranice Emorů: Měděný had (21, 4.—9.). Svatá válka vypověděna (21, 10.—15.). Studničný popěvek (21, 16.—20.). C. Porážka Emorů (21, 21.—35.).

[14] Mojžíš zatím poslal posly z Kadesu ke králi edomskému, by mu řekli: Toto vzkazuje tvůj bratr Israel: Víš o všech svízelích, které

---

vedlnost a svatost nemůže zázračným způsobem postarati se o vodu mladému, novému pokolení, od kterého očekávali větší důvěru v Boha, které se však tuťo prohřešilo podobnou nedůvěrou jako svého času pokolení starší. — Protože Mojžíš pronáší své pochybnosti veřejně k lidu beztak nedůvěrou k Jahvovi naplněnému, pohoršuje lid. Dvojí zlobu má tedy jeho čin: nedůvěru v Boha a pohoršení. Hřích ten nelze uznati za smrtelný; ale Bůh mohl i netěžký hřích, když se ho dopustil muž tolik omilostněný, vůdce a zákonodárce, trestati přísněji, nežli týž hřích, jehož by se dopustil prostý Israelita; tím spíše, že smrt je trest jen časný, a Bůh mohl jej nahraditi jinými milostmi, nad to nebyl uvalen na Mojžíše jen pro jeho vinu, nýbrž na poučenou všemu lidu i budoucím pokolením. (Hummelauer.) Srv. Dt 32, 51; Ž 105, (106), 32. n.

V. [11]. Hospodin trestá nedůvěru tím, že po prvém úderu do skály voda neteče. Teprv potom, když zajisté Mojžíš a Áron změnili své smýšlení, pojali zase důvěru v Boha, při druhém úderu voda teče. (Hummelauer se domnívá, že prvý úder do skály se stal roku třetího po východu z Egypta, druhý pak teprv roku čtyřicátého! Dle toho by byli měli dosti času ke změně svého smýšlení o milosrdenství a věrnosti Boží.)

V. [12]. „Neoslavili" — dosl. „neposvětili". — „Posvětiti Hospodina" = slovy nebo skutky velebiti některou jeho vlastnost, zde milosrdenství a věrnost. Srv. prosbu modlitby Páně: „Posvěť se jméno tvé".

V. [13]. „Vody odporu" hebr. „Meríbá" jako Ex 17, 7. — Nelze však říci, že událost vypravovaná tam a tuto jest jedna a táž. Ona se přihodila v údolí Rafidim, tato u Kadesu; ona prvého roku putování Israelitů, tato teprv roku čtyřicátého! Že se podobné události sběhly dvakrát, nelze se diviti, protože voda jest každodenní potřebou životní. Jako z vypravování Ex 17. nelze tvrditi, že vznikl pramen trvalý, který teče snad až do dneška, tak ani tuto. — Že byla dána dvěma různým místům stejná jména, také není divno, protože podobný zjev v místním jménosloví není nic neobyčejného. — „Ukázal svou svatost" — dosl. „posvětil se na nich", na Mojžíšovi a Áronovi, prohlásiv trest, který hlásá Boží svatost nenechávající bez povšimnutí hříchu ani na svých miláčcích. (Ex 33; Nm 12.)

V. [14]. Poněvadž doba trestu (14, 29.) minula, Mojžíš vede shromážděného Israele dále do zaslíbené země. Z Kadesu bylo možno dostati se do Palestiny přímo z jihu, protože Kades (ať již vidíme toto místo u pramenů ʻAin Kdejs neb v Kurnúbě) bylo na jižním pomezí Palestiny. Mojžíš se však přesvědčil, že nechce Bůh, by touto cestou lid vpadl do Palestiny (srv. hl. 13. n.); proto bylo mu obejíti Mrtvé moře a přejíti nad jeho severním cípem Jordán. Dle Dt 2. Bůh nepřál si, aby Israel si vynutil cestu násilně na Edomech, Moabech (Sdc 11, 17.) a Ammonech, národech to s Israelity spřízněných.

K bratrství Israele a Edoma srv. Gn 25, 19. nn.; Dt 23, 7.; o jejich králích viz Gn 36, 31. — Král edomský mohl věděti o útrapách Israelových v Egyptě,

nás stihly. [15] Otcové naši sestoupili do Egypta, sídlili jsme tam
dlouhý čas, a utiskovali Egypťané nás i otce naše; [16] i volali jsme
k Hospodinu a vyslyšel nás a poslal anděla, který nás z Egypta vyvedl.
Hle, jsme v Kadesu, na hranicích tvého území, [17] a prosíme, bychom
směli projíti tvou zemí. Nepotáhneme přes pole ani přes vinice, ne-
budeme píti vody z tvých studní, nýbrž půjdeme veřejnou cestou, ani
v pravo ani v levo se neuchylujíce, dokud nevyjdeme z tvých hranic.
[18] Edom jim odpověděl: Nepotáhnete mým územím, sice se zbraní
proti vám vytrhnu. [19] Israelité pravili: Půjdeme po vyšlapané cestě,
a napijeme-li se tvé vody, my i dobytek náš, nahradíme, co je spra-
vedlivého; s náhradou škody nebude nijaké potíže, jen když rychle
projdeme. [20] On však odpověděl: Neprojdeš! A hned vytáhl proti
nim s nesčetným množstvím ve zbrani. [21] Že tedy nechtěl prosícího
vyslyšeti, dovoliti průchod svým územím, Israel od něho odbočil.
[22] Když pak vytrhli z Kadesu, přitáhli k hoře Hór, která je na

---

protože Edomskem vedly cesty, po nichž karavany udržovaly spojení mezi Egyptem a Palestinou. Snad i Edomové sami zakusili, co znamená býti pod žezlem egyptským, pod nímž byla tehdy celá Palestina, jak patrno z dopisů el-Amarnských. Z egyptského papyru Anastasi vyplývá, že A-du-ma (Edom) ještě ve XIII. století na svých výpravách dostával se až k Egyptu.

V. [17]. Z v. 19. rozuměti, že nehodlali Israelité píti ze studen edomských bez peněz (nebo beze zvláštního dovolení). — „Veřejná cesta“ nebyla ovšem „stavěna“, nýbrž jen „vyšlapána“. — Sluje tu vlastně „královskou“, podobně jako dosud hlavní veřejné cesty v Palestině slují „sultánovými“, protože králi přísluší na ni právo a král tu a tam aspoň nějakým primitivním způsobem ji dával vyrovnati (skopati hrboly, nasypati hlíny a pod. Srv. Is 40, 3. n.), by mohl po ní vozem jeti.

V. [18]. Edomský král měl asi smutné zkušenosti, že kmen, vyžádav si dovolení projíti jeho územím za podobných podmínek, pak dané slovo zrušil, studen se zmocnil, vodu z nich vyčerpal, stády pastviska spásl a podobných škod nadělal.

V. [21]. Z Dt 2, 5. n. 28. n. však plyne, že sice odepřen byl Israeli průchod vnitrozemím Edomska, nikoli však pohraničními krajinami. — Mezi Beduiny dnešní Skalnaté Arabie často vyjednává jeden kmen se šejkem kmene druhého o dovolení, by směl jeho územím projíti; při tom se vždy přihlíží k čerpání vody ze studen a k pasení dobytka na pastviskách. Často se smlouvy nedodrží, tak že z toho bývají půtky a války.

V. [22]. Tento Hór na jihu rozeznávati jest od Hóru na severu Palestiny, o němž níže 34, 7. n. — Na základě údaje Josefa Flavia (Starož. IV, 4. 7.) vznikl názor, že Hór, na kterém zemřel Áron, jest hora 12 km jihozápadně od hlavního města Edomu Petry (Sela) a 100 km na jih od jižního cípu Mrtvého moře, která sluje ještě dnes Džebel nebí Harún, Hora proroka Árona. Na jednom ze dvou vrcholků strmé hory (vyšším, východním), ve výši 1329 m nad hladinou Středozemního moře, lze dosud spatřiti mešitu a v ní hrob bratra Mojžíšova. Četní poutníci se tu zvěčnili arabskými a hebrejskými nápisy. Na severu sahá rozhled až k jižnímu cípu Mrtvého moře, na jihu k севernímu cípu zálivu Elanského, na jihozápadě postřehne oko i Sinajské hory. Poloha tato však nesrovnává se nikterak se slovy biblickými. Praví se tuto, že Hór je na pomezí Edomska, Džebel Harún byl však v srdci samého Edomska. (Již svrchu však bylo vypravováno, že král edomský nedovolil Israelitům táhnouti vnitrozemím svého království.) Dle 33, 37. 41. byla zastávka Israelitů pod Hórem na cestě z Kadesu do Salmony, kterážto cesta vedla dále k Rudému moři (níže 21, 4.), a po které Israelité chtěli obejíti Edomsko! Poněvadž Písmo mezi Kadesem a Hórem nejmenuje jiné zastávky a z události vypravované v 21, 1.—3. vyplývá, že Israelité nebyli po smrti Áronově příliš vzdáleni od Negebu a tedy ani od Kadesu, nutno úmrtiště prvého israelského velekněze hledati blíže u Kadesu, tedy mnohem severněji a západněji než je Džebel Harún. (Na severní nebo západní hranici Edomska, nikoli na východní!) Dt 10, 6. jmenuje se úmrtiště Áronovo Mosera. Nejspíše jest jméno to zachováno ve jméně hory, která se táhne mezi (údolím) vádi Marra a (údolím) vádi Fikre na jihozápad od jižního cípu Mrtvého moře a sluje Džebel Madara. (Trumbull a jiní.)

pomezí Edomska. 23 Tam pravil Hospodin Mojžíšovi: 24 Áron se ode-
bere ke svým soukmenovcům, neboť nevejde do země, kterou jsem
dal synům Israelovým, ježto nevěřil mým ústům u „Vod odporu“.
25 Vezmi Árona a s ním jeho syna a zaveď je na horu Hór. 26 Svlékni
otce z jeho roucha a oblec v ně Eleazara, syna jeho; Áron (totiž) bude
přiřazen (ke svým předkům) a zemře tam. 27 Mojžíš učinil dle rozkazu
Hospodinova: před očima vší obce vstoupili na horu Hór 28 a když
svlékl s Árona roucha jeho, oblékl v ně Eleazara, jeho syna. 29 Když
pak na vrchu hory zemřel, sestoupil s Eleazarem dolů. 30 Všecka obec,
vidouc, že Áron zemřel, oplakávala ho třicet dní po všech rodinách.

Hlava 21. — 1 Když to uslyšel kananejský král Aradu, který
sídlil na jihu, že totiž Israel táhne cestou vyzvědačů, vyšel proti němu
do boje, zvítězil a odnesl si z něho kořist. 2 Israel však zavázal se
Hospodinu slibem řka: Dáš-li mi tento lid do moci, zničím jeho města.
3 Hospodin vyslyšel prosby Israelovy a vydal mu Kananejské. Israel
je pobil, vyvrátil města jejich a nazval to místo Horma [to jest „Klatba“].
4 S hory Hór šli cestou, která vede k Rudému moři, aby obešli
Edomsko. Tam začaly lid mrzeti obtíže cesty, 5 i mluvil proti Bohu
a Mojžíšovi: Proč jsi nás vyvedl z Egypta, bychom na poušti zemřeli?
Není chleba, není vody; již se nám hnusí tento ničemný pokrm. 6 Za
to poslal Hospodin na lid hady, jichžto uštknutí pálilo jak oheň. Když
hadi štípali, že mnoho lidu pomřelo, 7 přišli k Mojžíšovi a řekli: Zhře-
šili jsme, že jsme mluvili proti Hospodinu a proti tobě; modli se, by
odňal od nás hady! Mojžíš se tedy za lid modlil, 8 a Hospodin mu
pravil: Udělej měděného hada a vztyč jej na žerdi; kdo jsa uštknut

---

V. 24. srv. Gn 15, 15; 25, 8; 35, 29. Místo: „protože nevěřil“ hebr.: „Protože jste byli zpurni“ (proti mému rozkazu).

V. 26. Jako byl svého času (Ex 29, 29. n.) Áron oblečen do rouch velekněžských, tak nyní Eleazar, když nastupuje v otcův úřad.

V. 29. Dle 33, 38. n. zemřel Áron 1. dne 5. měsíce 40. roku ve věku 123 let.

V. 30. Obec uzavírala tak z toho, že se vrátil jen Mojžíš a Eleazar, oděný v roucha velekněžská. (Jiní se však domnívají, že vzal Mojžíš s sebou knížata lidu, která byla svědky, že Eleazar zákonitým způsobem ujal úřad velekněžský. Také ovšem byl někdo s nimi, kdo mrtvolu pohřbil. Lv 21, 11.) — O podobném smutku srv. Gn 50, 3. — O chvále Árona viz Mal 2, 4. nn.; Sir 45, 7. nn.

Hl. 21. — V. 1. Arad (Jos 12, 14; Sdc 1, 17.) stával, kde je dnešní Tell Arad, 27 km jižně od Hebronu. — „Na jihu“ = v „Negebu“. Srv. Gn 12, 9. — „Cesta vyzvědačů,“ kudy šli svého času vyzvědači israelští (hl. 14.); hebr. však jmenuje „cestu Athárím“ — místo neznámé nám polohy. — „Kořist“ — také zajatce. — Král Aradu napadl patrně zadní voj Israelitů, když uslyšel, že táhnou k jihu. (Hummelauer však se domnívá, že tu spisovatel stručně opakuje událost, vypravovanou již v 14, 40. nn., by mohl navázati na ni zprávu novou, jak totiž Israelité nyní odčinili porážku, kterou si tehdy utržili.)

V. 2. n. „Zničím“ dle zákona o „cheremu“ srv. Lv 27, 29; Dt 13, 12. nn. — O „Hormě“ srv. 14, 45. — Města ta, aspoň některá, byla později zase znova vystavěna a obydlena. Srv. Jos 12, 14. (Bonfrèr však událost ve v. 3. vypravovanou považuje za prolepsi (předběžně vypravovanou); dle něho se stala teprve po smrti Josuově. Sdc 1, 17.)

V. 4. „cestou k Rudému moři“ — tedy jižně. Srv. 14, 25.

V. 5. „ničemný (bídný) pokrm“ = manna. Srv. 11, 6.

V. 6. Dosud je na poloostrově Sinajském množství jedovatých hadů.

V. 7. O účinnosti modlitby Mojžíšovy srv. 11, 2.

naň pohlédne, zůstane živ. 9 Učinil tedy Mojžíš měděného hada a vztyčil
jej na žerdi; když naň uštknutí pohlédali, uzdravovali se.
10 Jdouce dále, Israelité položili se táborem v Obotě.
11 Odtud vyšedše, rozbili stany v Jeabarim, na poušti, která leží
na východ od Moabska.
12 Hnuvše se odtud přišli k potoku Zared.
13 Odešedše odtud položili se proti (potoku) Arnonu, který je
v poušti, vychází v území Amorrhejských a pak činí hranici Moabska

V. 9. Had býval u četných národů starověkých považován za božskou bytost, snad proto, že může člověka tajuplným způsobem zbaviti života (nepatrným kousnutím), v čemž viděli převahu a přesilu hada nad člověkem. Usuzovali, že když může uštknutím život vzíti, může jej také chrániti, zachovati; tak se stal had náznakem a domnělým dárcem života a zdraví. (V tom smyslu byl u Feničanů a Řeků zasvěcen Ešmun-Eskulapovi.) Podobný názor zahnízdil se asi v Egyptě i mezi mnohými Israelity. Aby byli nyní Israelité poučeni, že had není bytost rozhodující o životě a neživotě člověkově, aby tedy byl živý had v očích Israelitů pokořen, rozkázal Hospodin udělati měděného hada, který jsa nástrojem v rukou Hospodinových makavě přesvědčoval Israelity, že jediný Hospodin jest Pánem života i smrti a nejvyšším lékařem (Moudr 16, 7.). Nelze tedy viděti v měděném hadu zbytek bohopocty prokazované Israelity hadům (ofiolatrie), nýbrž naopak silný protitlak proti podobným směrům v nižších vrstvách lidu! Rozkaz udělati měděného hada nepříčil se zákazu Ex 20, 4. n., protože měděný had nebyl ani obrazem pravého Boha Jahve, ani nepravého boha, nýbrž mrtvým nástrojem v ruce Hospodina, který skrze něj uděloval zdraví. Teprve později, když měděného hada zneužíváno proti původnímu jeho určení, král Ezechiáš jej zničil (4. Král 18, 4.). Z Jan 3, 14. n. vyplývá, že tento had byl předobrazem Vykupitelovým. Oba byli povýšeni, onen na tyči, tento na kříži; k oběma s věrou pohlížejí lidé; od obou přichází spása; Hebreové byli osvobozeni od smrti časné, která jim od hadů hrozila, křesťané od smrti věčné, kterou přivodil had v ráji.

V. 10. Israelité vtáhli tedy do kotliny Araba a tábořili u pramene, který dnes sluje el-Vejbe čili el-Faqa' (= Obot) a dosud je velmi často navštěvován; odtud pohodlným průsmykem ed-Dachal vystoupili na východní náhorní rovinu a dostali se k jihovýchodní hranici Moabska. Dosud se chodí často z Hosobu přes jmenovaný průsmyk ed-Dachal na východ do Busejry, Grarandalu, et-Tváne a er-Rvéhy. (Musil.) — Nm 33, 41. n. jmenují se mezi Hórem a Obotem dvě stanice: Salmona a Funon. Funon dlužno hledati na jihu od Mrtvého moře. Dle jiných však jméno posledního místa zachováno je v dnešním Fénánu; byly tam (v Edomsku mezi Petrou a cípem jižním Mrtvého moře) slavné doly (Lagrange). Israelité prý táhli od Hóru směrem jižním až k severnímu cípu zálivu Elanského (Asion-gaber), zde zaměřili na východ, načež brzy zase na sever a táhli podél východní hranice Edomu. U Fénánu z neznámé příčiny zabočili poněkud více na západ do vnitrozemska. Dle tohoto směru lze říci, že Obot byl severovýchodně od Fénánu. Blíže prý určiti polohu tohoto místa nelze. Ztotožňovati Obot s napajedlem Vejbe, jak činí Wetzstein, prý je těžko, poněvadž Vejbe leží příliš hluboko v Edomsku.

V. 11. Jeabarim (srv. 33, 44.) v hebr.: 'Ijjé Há'abárím (= Zářečí, Zámoří). Přídavek Há'abárím (Zajordání) připojen na rozdíl stejnojmenného města v Judsku (Jos 15, 29.). 'Ijjé jsou vlastně nízké hromady kamenů, které naznačují v ploché avšak drobivými strouhami poseté poušti nejpohodlnější přechody, pročež slují u některých dnešních kmenů „slunce stezky" (Musil). — Dle Sdc 11, 17. Israelité žádali Moabitů, by jim dovolili projíti jejich územím, podobně jako svého času Edomitův. Když byli však se svou žádostí odmrštěni, bylo jim obejíti Moabsko. (Srv. též Dt 2, 9.) Dle toho dlužno hledati Jeabarim na jihovýchodní hranici Moabska, tedy v údolí el-Ahsa, které pode jménem Qaráhi ústí na jihovýchodě do jižního cípu Mrtvého moře.

V. 12. Zered jest asi dnešní údolí es-Sultáni (Musil), které vzniká na jihovýchodě Moabska a směrem severozápadním se vine k Arnonu.

(Jiní vidí Zered v údolí el-Kerak, nebo v jeho přítoku vádi el-Frandži, jiní v Sél es-Sa'íde (jihovýchodním prameni Arnonu), jiní mají za to, že Zered = Vádi el-Ahsa).

V. 13. „Proti Arnonu" — na jeho levém břehu. — Arnon skutečně vyvěrá na poušti z četných potůčků, které spojivše se tekou pode jménem sejl Módžib

děle Moabity od Amorrhejských; 14 proto praví se v knize bojů Hospodinových:

Jako učinil v moři Rudém,
učiní také v údolích Arnonu.
15 Skaliska potoků se sklonila,
aby odpočívala v Aru,
a ležela na hranicích Moabů.

16 Odtud (táhli až) bylo viděti místo „Studnice“, o které pravil

---

takořka přímo od východu na západ a tak tvořily přirozenou hranici mezi Moabskem, odtud k jihu a územím Emorů odtud na sever. — Dle Dt 2, 13. n. tam vypršelo 38 roků, v nichžto staré pokolení po rozsudku Božím 14, 33. vymřelo. — Místo „vyvěrá“ Vulg. doslovně „vyčnívá“, protože sv. Jeronym měl za to, že Arnon je skála. Je to však i zde potok.

V. 14. n. „Kniha válek Hospodinových,“ o které kromě tohoto místa nikde není zmínky, líčila snad básnicky, kterak požehnaně Hospodin zasahoval do válek, které vedli jeho jménem Israelité; snad obsahovala i „Píseň mořskou“ (Ex 15.). Hummelauer však místo „kniha“ překládá „lístek“ (tabulka?), na němž byl napsán „armádní rozkaz“. Slova „Války Hospodinovy“ spojuje se slovy následujícími, jak níže podáváme, a jak již činili LXX; dle toho vlastně není tu žádná „kniha válek Hospodinových“ jmenována. Následující čtyři členy jsou jakýsi válečný popěvek, heslo, které podává Israelitům vojenský úkol pro nastávající dobu. Dosud totiž Israelité táhli na pomezí bratrských národů, se kterými nesměli proto bojovati. Ocitnuvše se však nyní na hranicích Emorů, měli změniti „taktiku“ vůči tomuto národu, se kterým spřízněni nebyli: se zbraní v ruce bylo jim vybojovati si průchod, ano i kraje Emorů zabrati. Dle hebr. zní ono válečné heslo, které mělo patrně kolovati v řadách Israelitův od úst k ústům:

Boje Hospodinovy (buďtež vedeny)
proti Vehebu v Súfě,
proti údolím Arnónu,
proti jejich svahům,
které se táhnou tam, kde leží Ar,
a o hranice Moabu se opírají.

Súfa je tu krajina, jejíž jméno zachováno ve zřícenině es-Súfa na jihu od Madaby nad údolím el-Habís. — Veheb bylo asi důležité město v této krajině. — Arnon (Módžib) sbírá své vody z velikého množství v celou síť rozvětvených potůčků a údolí jak na severovýchodě tak na východě i na jihovýchodě celého Moabska, které do vpádu Emorů zabíralo též krajiny na pravém břehu Arnonu na sever až po rovinu zvanou dnes el-Madúne, es-Sahl, mudavvarat el-'Ál, na východ pak po džebel Hžánažém a hřbet es-Šefa' (Musil). Za hlavní pramen Módžibu považují potok přicházející od pramene 'Ain Ležžún a ústící do údolí el-Mchejres, které přichází z dalekého jihu a sluje ve svém hořejším toku es-Sultáni (dokud se nespojí s údolím ed Dejka). Ježto však Israelité již tímto jižním povodím Arnonu prošli, dlužno zde ve v. 15. mysliti jen na východní a severovýchodní potoky neb údolí Arnonu, tedy zejména na es-Sfej (a jeho přítok es-Sa'íde) a na nejbohatší přítok Arnonu, který dostává ze severu krátce před svým ústím do Mrtvého moře: sejl Hejdán (vyvěrá na západním svahu hory eš-Šefa'). Ar sluje níže ve v. 28. 'Ár-Móáb, 22, 36. pak 'Ír-Móáb. — Obyčejně se stotožňuje s dnešní zříceninou Muháttet el-Hážž na jižním břehu Módžibu na cestě z Madaby do Keraku (asi uprostřed). Ale že dle v. 13. této doby jižní břeh Arnonu patřil Moabům, s nimiž neměli Israelité válčiti a jejichž území nemělo k zaslíbené zemi patřiti, a protože Israelité táhli východně od Moabska, dlužno hledati Ár neb Ír více na severovýchod, a dobře má Musil, vida tento Ír v el-Mdejjene při stoku údolí Sa'íde a Sálije.

V. 16. Hebr.: „Odtud táhli do Be'éru; to je ta studna, o které... Be'ér = studna. Jméno to dali jí patrně teprv Israelité, když se tu dokopali vody. Be'ér bylo dle Musila tam, kde je nyní el-Mdejjene v údolí Tamad; tak sluje horní tok Hejdánu (přítoku Módžibu), a to od jihozápadního úpatí hory ed-Darra, kde do něho ústí údolí el-Zidre (hořeji sluje vádi el-Hammám). — O této studnici Hospodin „mluvil...“ — přislíbil, že dá vodu, a zavedl je na místo, kde

Hospodin Mojžíšovi: Shromáždi lid a dám jim vodu. [17] Tehdy zpíval
Israel tuto píseň:

„Vystup, studnice“ — společně zpívali —
[18] „kterou vykopala knížata,
již vyhrabali vůdcové lidu
svými žezly, svými holemi.“

Z pouště táhli do Mattany. [19] Z Mattany do Nahalielu. Z Nahalielu
do Bamotu. [20] Z Bamotu do údolí, jež leží v Moabských pláních na
návrší Fasgy, a hledí dolů v pustinu.

[21] Israel vzkázal Sehonovi, králi amorrhejskému: [22] Prosím, dovoliž
mi projíti tvou zemí; neuchýlíme se na pole, ani na vinice, nebudeme
píti vody ze studnic, potáhneme po veřejné cestě, dokud nepřejdeme

---

lze se jí dokopati. Kopali ji knížata svými holemi buď sami, nebo spíše kázali (hůl = odznak rozkazovací moci) ji vykopati a dozírali, by byla vykopána. V řečišti údolí Tamad totiž teče pod kameny v hloubce 0·3—1 m voda. Dnešní beduini vykopají neb vyházejí rukama 0·5—1·7 m hluboké a 0·8—2 m široké jámy, ve které se nasbírá vody 0·2—0·3 m. Takové vodní jámy slují bír, bijár. Ježto zpravidla zimní lijáky řečiště zavodní dravými proudy, které jámy ty zanesou, dlužno je z jara vyhrabávati znovu. Každý stan má svou vlastní takovou jámu. Studny šejků jsou zvlášť pečlivě vyhloubeny a ačkoliv šejkové osobně málo kdy o nich pracují, říká se přece vždy, že tu neb onu studnu kopal šejk N. (Musil.) — Píseň v hebr. začíná:

Vystup, studnice! Zpívejte jí,
studnici, kterou kopala knížata ....

Popěvek ten byl patrně zpíván, když studnu kopali („vystup“ = ukaž se), potom snad i když z ní vodu vážili. Dosud na východě zpívají, ženouce dobytek k napajedlu a když z něho váží vodu. — „Z pouště“ = z Be'éru. Mattana = malý pahorek hrejbet es-Sičer (= Seker = Seken = Ma-Sechana) (Musil). Masechana = Matthane, 12 řím. mil na východ od Madaby (Jeronym). — Následující místní jména srv. s 33, 45. nn.

V. 19. Nachaliél = údolí el-Vále. Údolí toto je pokračováním údolí Tamad (viz svrchu), které sluje er Rmejl, když bylo přijalo vádi el-Heri, a po spojení se s údolím el-Butm dostává jméno el-Vále. — Bámóth, či plně Bámóth-Ba'al = el-Qvejžijje (Musil). Srv. níže 23, 14. (Ne tedy Džebel Attárus, jak dříve mnozí se domnívali!)

V. 20. Moabské pláně (= „Sedé Móáb“) — step, rozkládající se na levém břehu Jordanu při jeho vtoku do Mrtvého moře s přilehlými úbočími hor. — „Pustina“ hebr.: Hajješímón = Grór Belká, část Moabských plání při severním cípu Mrtvého moře, ve které bylo město Béth Hajješímóth (33, 49.) = dnešní Chirbet es-Svejmijje. — Pisgá je všecek západní výběžek pohoří Šefac mezi údolím Mojžíšových pramenů ('Ujún Músa) na severu a sejl el-Knejjese na jihu. — Údolí tedy, v němž tuto Israelité tábořili, jest vádi 'Ujún-Músa. (Musil.)

V. 21. Israel-Mojžíš. Dt 2, 26. — O Emorech srv. Gn 19, 16; 14, 7. 13; 48, 22; Nm 13, 30; Dt 1, 7. 44. (Hebr. Emórím = Horalé.) — Říše Sehonova se rozkládala od Arnonu na jihu až po Jabboq na sever a od Jordanu na východ až k poušti. Hlavním jeho městem byl Hesebon (Chešbón), jehož jméno dosud je zachováno ve ssutině Hesbán (na pahorku 874 m nad Středozemním mořem) 25 km na východ od ústí Jordanu do Mrtvého moře, 7 km na východ od hory Nebo. Město Hesebon proslulo rybníky (Pís 7, 4.). Ve IV. stol. křesť. bylo sídlem biskupským. — Dle Dt 2, 26. poslal Mojžíš k Sehonovi z pouště Kademot. — Qedémóth hledá Musil buď v Umm ar-rasás nebo v al-Mešreik severovýchodně od Dibánu. — Toto poselství bylo vypraveno tedy již dříve, než (v. 20.) přitáhli Israelité do údolí 'Ujún Músa!

V. 22. Srv. 20, 14. nn. Mojžíš chce projíti územím Emorů k Jordanu a odtud do Předjordání; proto Israelité netáhli původně cestou vedoucí do Hesebonu, ale zaměřili směrem severozápadním, že jim zůstal Hesebon po pravé straně.

tvého území. [23] On však nechtěl dopustiti, by prošel Israel jeho územím, nýbrž sebrav vojsko vytáhl proti němu na poušť, přitáhl do Jasy
a pustil se s ním v boj. [24] Israel ho porazil ostřím meče, a zabral jeho zemi od Arnonu až k Jaboku a k Ammonitům, jejichžto hranice
byly obsazeny silnými četami; [25] zmocnil se všech jeho měst, a usadil se ve městech amorrhejských, totiž v Hesebonu a v místech k němu příslušných.

[26] Město Hesebon patřilo králi amorrhejskému Sehonovi, protože (před tím) vedl válku s králem moabským a zmocnil se vší jeho země, která mu (tehdy) náležela, až po Arnon. [27] Proto praví popěvek:

Pojďte do Hesebonu,
budiž stavěno a opevněno město Sehonovo!

[28] Oheň vyšel z Hesebonu,
plamen z města Sehonova;
pohltil Ar, město Moabů,
i ty, kdož sídlí na výšinách arnonských.

V. [23]. Srv. Dt 2, 32. — Jasa, hebr. Jahas, vyskytuje se též na památníku moabského krále Méšy. Dle Musila = dnešní Umm el-valíd jihovýchodně od Médaby.

V. [24]. Jabboq tu znamená vádi Ammán, které vzniká u dnešního Ammánu (= Rabbath — Ammán = Filadelfie) a jest jedním pramenem Jabboqu (= vádi Zerqá). Svého času sahala sídla Ammonův až po Jordan, byli však odtud vytlačeni Emory až do poříčí horního Jabboqu. Tam měli pevné sídlo Jazer. Okolí Jazeru bylo však v moci Emorů. — Místo: „jejichžto hranice... četami" hebr.: hranicí Ammonových synů bylo Ja'zér. — Ja'zér byl dle starých zpráv vzdálen od Hesebonu 15 římských mil, od Filadelfie 10 mil na západ. Musil se domnívá, že stávalo, kde je dnes Beit zer'a (880 m nad mořem Středozemním) severovýchodně od el-'Ál (el-'Ál 930 m nad mořem Středozemním ssv. od Hesbánu). — (Dle oněch starých zpráv mělo by se hledati místo Jazeru, kde je nynější Chirbet Sár.) Překročiti hranice území Ammonův a bojovati s tímto bratrským národem nebylo úmyslem Israelitů. Srv. Dt 2, 9. 19. 24.

V. [25]. Dle 32, 37. dostalo se Hesebonu Rubenovcům. — O obsazení těchto měst (srv. níže 32, 33. nn.) vypravováno zde předběžně (prolepticky). — Místa (menší) příslušná k hlavnímu městu Hesebonu slují v hebr. „jeho dcery" (srv. „filiálky").

V. [26]. Jak daleko sahalo původně Moabsko na sever, viz v. 13. n. svrchu.

V. [27]. „Popěvkem" tím vyslovují Israelité radost ze svého vítězství nad Emory; je to satira šlehající poraženého nepřítele, který kdysi porazil Moaby a zabral jim severní kraje, nyní však sám došel téhož osudu. — V úvodě vyzývají Israelité ironicky poražené a padlé Emory, by se vzchopili — mohou-li! — a šli znova stavět a opevňovat své hlavní město, které je nyní v moci Israelově.

V. [28. n.] připomíná doby, kdy byli Emorové zpiti vítězstvím nad Moaby, aby tím patrnější byla jejich zkáza. — „Ar" není tu hlavní město Moabska na levém břehu Arnonu, kterého se Emorové nezmocnili, ale dlužno je hledati v severním Moabsku. Viz svrchu v. 15. — Ostatně dle kritického znění hebr. má se překládati v. 28.:

Ano, oheň vyšel z Hesebonu,
plamen z města Sehonova;
ten strávil města moabská
a pohltil výšiny arnonské.

Svého času bylo tímto ničícím „ohněm" vojsko Sehonovo, dnes však jsou jím Israelité, kteří jako veliký oheň zaplavili severní Moabsko. Srv. Jer 48, 45. — Kemóš (Chamos) byl hlavní bůh Moabů. Srv. 3. Král 11, 7. 33; 4. Král 23, 13; Jer 48, 7. Synové „jeho" — Kemóšovi. — Kemóš nechránil svých

[29] Běda vám, Moabové,
veta po tobě, národe Chamosův!
Synové jeho byli zahnáni na útěk
a dcery jeho vydány v zajetí Sehonovi, králi Amorrhejských.

[30] Jejich jho je svrženo
od Hesebonu až po Dibon;
vysílení přišli
do Nofe a do Madaby.

[31] Tábořil tedy Israel v zemi Amorrhejských.
[32] Mojžíš poslal (vyzvědače), aby ohledali Jazer. (Israelité) pak
dobyli osad k němu příslušných a zmocnili se obyvatelstva.
[33] Potom se obrátili a táhli cestou k Basanu. Og, král Basanu,
vyšel proti nim do boje se vším lidem svým do Edraj. [34] Tu pravil
Hospodin Mojžíšovi: Neboj se ho, neboť dal jsem ti ho do moci,
všechen lid i zemi jeho; učiníš mu, jako jsi učinil Sehonovi, králi
amorrhejskému, který sídlil v Hesebonu. [35] Pobili tedy také jej, syny
jeho a všecek lid jeho do posledního muže a zabrali jeho zemi.

---

dětí (Moabů) proti Emorům. — Teď mohou Israelité zpívati o poražených Emorech, co tito kdysi zpívali nad poraženými Moaby:

Běda, tobě, Moabe!
veta po tobě, národe Kemóšův!
syny své nechal prchati,
a své dcery dal za kořist králi (Emorů).

V. [30]. zachoval se ve znění porušeném, že nedává uspokojivého smyslu; proto jej rozmanitým způsobem opravují a také vykládají. Dle překladu, který nám zdá se býti pravdě nejbližším, Israelité zakončují popěvek:

Házeli jsme na ně, za své vzal Chešbón i Díbhón;
pustošili jsme, že oheň plál až k Médabě.

Dibhón = dnešní ssutina Díbán, vzdálená 5½ hod. na jih od Médaby. Médaba — 7 km na jih od Chešbónu, město severního Moabska, proslavené poslední dobou tím, že tam nalezeno množství starých mosaik, zejména pak veliká mosaika ze VI. stol. křesť. na chrámové dlažbě, představující nejstarší mapu Palestiny a sousedních krajin. Od r. 1879 je tam kvetoucí katolická missie.

V. [31]. opakuje, co řečeno již svrchu ve v. 25.

V. [32]. Bylo patrně vyšetřiti poměry v okolí Jazeru, pokud bylo obydleno Emory. Srv. svrchu v. 24. — Hebr. výslovně dodává, že Israelité zmocnili se „Emorů, kteří tam sídlili".

V. [33]. Bášán = v podstatě dnešní rovina en-Nuqra. — Říše Ogova, Bášán v širším slova smyslu, sahala od potoka Jabboqu na jihu až k Hermonu na severu. Edre'í je totožno s dnešním Der'atem v údolí Zédí, 53 km na východ od ústí Jarmuku (= Šaríát el-Menádire) do Jordanu. Zachovaly se tu dosud prastaré podzemní rozsáhlé labyrintové skrýše a chodby, ve kterých hledalo obyvatelstvo za dob válečných útočiště. — Je to nyní stanice dráhy, vedoucí na sever do Damašku, na jih k Mecce a na západ přes el-Muzéríb do Haify (přístavu pod Karmelem). Edre'í byl po Aštarótu druhým hlavním městem Basanu. (Dt 1, 4; Jos 9, 10; 12, 4.) — K Ogovi Israelité neposlali poslů se žádostí, by jim dovolil projíti svým územím, protože nezamýšleli původně tak vysoko na sever táhnouti. Střetli se s ním patrně proto, že byli jim napadeni. Chtěl asi pomstíti porážku svého souseda Sehona a odvrátiti od sebe nebezpečí podobného osudu. Srv. Dt 3, 1. nn.

Proroctví Balaamovo (22, 1.—24, 25.).

A. Balak, král moabský, vida, že svými silami není s to, by vypudil Israelity, zve velikého věštce ammonského, by přišel a vyslovil nad Israelem kletbu; Balaam pozvání zamítá z vyššího rozkazu (22, 1.—14.). B. Teprve když byl Balakem po druhé pozván, přichází (22, 15.—40.). I. První Balaamova věštba: S hory Bamot-Baal věštec hledě na část israelského tábora prohlašuje, že nemůže vyřknouti kletby nad národem, kterému žehnal a žehnati bude Hospodin (22, 41.—23, 12.). — II. Druhá věštba Balaamova: Balaam s pláně Zofim hledě na jinou část tábora israelského, prohlašuje, že Bůh požehnání Israelovi jednou daného neodvolává, nýbrž potvrzuje. Israel je vůči Ammonům a Moabům nevinen, proto bude mu žehnáno; potře své nepřátele, protože jest Hospodin s ním, dokonale nad odpůrci zvítězí (23, 13.—26.). — III. Třetí věštba Balaamova: Věštec hledě na tábor israelský s hory Fogor osvícen jest Bohem-Všemohoucím a v tomto prorockém nadšení velebí tábor Israelův a prohlašuje, že kletba, kterou by někdo vyřknul nad Israelem, vrátí se na jeho vlastní hlavu (23, 27.—24, 14.). — IV. Čtvrtá věštba: Balaam z vnuknutí Boha-Nejvyššího-Všemohoucího ohlašuje, že sláva Israelova bude se třpytit jako hvězda, že podrobí svému žezlu Ammony, Moaby, Edomy i Seir (24, 15.—19.). — C. Tři menší věštby Balaamovy (24, 20.—25.).

Hlava 22. — 1 Israelité táhli dále a položili se táborem na Moabských pláních, proti kterým za Jordanem leží Jericho.
2 Balak, syn Seforův, vida vše, co učinil Israel Amorrhejským, (vida),
3 že se ho Moabité bojí a útoku jeho že by neodolali, 4 řekl starším madianským: Tento lid zhubí všecky, kteří sídlí v našich krajinách, jako když býk spásá trávu až po kořen. — Balak byl toho času králem v Moabsku. — 5 Poslal tedy posly k Balaamovi, synu Beorovu, věštci, který sídlil nad řekou země synův Ammonových, by ho zavolali a řekli: Hle, z Egypta vyšel lid, který přikryl povrch země a usadil se proti

Hl. 22. — V. 1. n. Israelité (aspoň přední voje) dospěli posledně dle 21, 10. nn. 20. do údolí 'Ujún Músa. — Báláq = Zničil (Bůh). — Çippór = ptáček (pískle). — Pláně naproti Jerichu slují „moabskými", protože patřily původně k říši moabské, od které však byly Emory podobně jako vedlejší kraje jižní až po Arnon zabrány. Protože byli Emorové Israelity poraženi, domníval se Balak, že nadešla příznivá chvíle, kdy bude moci ztracených krajů znova nabýti. Jedinou překážkou byli mu Israelité, kteří kraje ty částečně obsadili. Balak vida, že Emorové byli poraženi Israelity, soudí zcela správně, že jich nemůže sám napadnouti, nechce-li, aby se mu stalo jako Sehonovi; proto hledá spojence a hledí si získati moc vyšší. Až bude míti tuto pomoc zajištěnu, bude moci Israele úspěšně napadnouti.

V. 4. O Madianech srv. Gn 25, 2. — Z Dt 23, 3. n. plyne, že byli s Moaby spojeni též Ammonové. (Hummelauer se domnívá, že Madianové tuto jsou vlastně Ammonové, a zde jen proto tak se jmenují, že se manželsky slučovali a tak směšovali.) — Jádro Madianů sídlilo na východním břehu zálivu Elanského.

V. 5. Balaam = hebr. Bil'ám (Zkáza? či „Pán" (je) příbuzný, ochránce? Srv. Elí'ám 2. Král 11, 3. = Můj Bůh je ochránce). — Be'ór slul též otec edomského krále Bely. Gn 36, 32; 1. Par 1, 43. — Místo „věštce" hebr. podává vlastní jméno místa: Pethór. Protože obecné znění hebr. lze překládati: „do Pethóru, který je na řece (Eufratu), do země synů jeho národa (ammó místo 'Ammón)", domnívají se mnozí, že Pethór = Pitru na Sádžúru, který se vlévá (od západu) do horního Eufratu. (Salmanassar II. jmenuje toto hetejské město ve své zprávě o výpravě proti Damašku z r. 854.) Také Dt 23, 4. (5.) se praví, že byl Balaam z Pethóru v Aram Naharajim (= Mesopotamie). — Avšak velikou tuto vzdálenost lze jen těžko srovnati s celým vypravováním, zejména s 24, 25; 31, 8; proto je lépe mysliti, že sídlo Balaamovo bylo v území Ammonů, snad na severovýchodě dnešního Hauranu. Praví-li 23, 7. Balaam o sobě, že byl přiveden z Aramu, z východních hor, dlužno míti na paměti, že Ammonové s Aramy sousedili, a že jsouce tísněni Emory, zatlačili sami Aramy, tak že sídla Ammonů byla částečně v území, které původně patřilo k Aramsku. Zdánlivé rozpory lze vyrovnati, uznáme-li, že Balaam pocházel sice původně z Mesopotamie, že však později se přestěhoval do území Ammonův a tam se

mně. [6] Přijď tedy a proklej tento lid, jeť silnější než já; snad budu
pak moci poraziti jej a vyhnati ze své země. Vímť, že požehnaný jest,
komu žehnáš, a zlořečený, komu zlořečíš. [7] Šli tedy starší moabští
a madianští nesouce mzdu za věštbu. Když přišli k Balaamovi a vy-
řizovali mu všecka slova Balakova, [8] odpověděl: Zůstaňte tu na noc,
odpovím vám dle toho, co mi řekne Hospodin. Když (tedy) u Balaama
zůstali, přišel Bůh a pravil mu: [9] Co chtějí tito muži u tebe? [10] Od-
pověděl: Balak, syn Seforův, král moabský, mi vzkazuje: [11] „Hle, lid
který vyšel z Egypta, přikryl povrch země; přijď a proklej ho, snad
budu pak moci nějakým způsobem bojovati proti němu a jej zahnati."
[12] Bůh řekl Balaamovi: Nechoď s nimi a lidu toho neproklínej, neboť jest
požehnaný. [13] Balaam tedy ráno vstav, pravil knížatům: Jděte domů,
neboť Hospodin mi zapověděl jíti s vámi. [14] Knížata se tedy vrátila
a řekla Balakovi: Balaam nechtěl jíti s námi.

[15] Balak poslal opět mnohem více a vznešenějších (poslů), než
byl poslal po prvé. [16] Když přišli k Balaamovi, pravili: Toto praví
Balak, syn Seforův: Nemeškej přijíti ke mně; [17] hodlám tě uctíti a dám
ti, cokoli budeš chtíti. Přijď a proklej tento lid.

[18] Balaam odpověděl: I kdyby mi dal Balak všecko stříbro a zlato,
co ho má ve svém domě, nebudu moci změniti slova Hospodina, Boha
mého, bych mluvil více nebo méně. [19] Prosím, zůstaňte zde i tuto noc,
bych mohl zvěděti, co mi opět odpoví Hospodin. [20] Přišel tedy v noci
Bůh k Balaamovi a řekl mu: Přišli tito lidé tě povolati? Vstaň a jdi
s nimi; ale čiň jen, co ti přikáži.

[21] Ráno Balaam vstav osedlal svou oslici a jel s nimi.

[22] Bůh se však rozhněval. Anděl Hospodinův postavil se na

---

trvale usadil. Možno, že ho použili Ammonové, by proklel jejich nepřítele, Emory, a že nyní, kdy byli Israelity zničeni, domnívali se, že jeho kletba skutečně se vyplnila. — „Řeka," u které věštec sídlil, byla asi Vádi Haurán, která se vine od (hory) Hauránu na východ a ústí do Eufratu.

V. [6]. Byl tedy Balaam věštec daleko široko proslavený. Staří připisovali podobným výrokům věštce magickou sílu, neomylný účinek, poněvadž mněli, že je blízek božstva. Tak i Balak. Podobným způsobem si asi Balaama vypůjčovali i jiní národové na poloostrově Sinajském, a při té příležitosti vešel též s Israelity do bližších styků, poznal jméno jejich Boha Jahve i jeho velikost a moc. Srv. níže. (Také israelští proroci byli později bráni v potaz od cizích panovníků. Srv 4. Král 8, 8; 5, 16.)

V. [8]. Že Bůh mluví k člověku v noci, ve snu, bylo ve S. Z. obecně známo. Srv. Gn 41, 16; Nm 12, 6. — Balaam byl sice pohan, mnohobožec, uznával však též Jahve za Boha Israelitů, kterého se dlužno tázati, když se týká národa, který ho tím jménem ctí a za svého považuje.

V. [9]. K této otázce srv. podobná místa jako Gn 16, 8; 20, 3; srv. níže v. 20.

V. [12]. Požehnání to vyslovil sám Hospodin Gn 22, 17; Ex 20, 24; Nm 6, 27; 24, 1.

V. [15]. Balak se domníval, že jíti neb nejíti závisí jen na vůli Balaamově. Myslil, že snad nepřišel proto, že mu prokázal malou úctu a dal malé dary.

V. [18]. Místo: „Nebude mi možno... méně" hebr.: „Nebude mi lze přestoupiti slovo Hospodinovo, bych činil mnoho nebo málo (= nic)". Srv. 1. Král 20, 2; 22, 15; 25, 36; 24, 13. — Verš tento (18.) byl však, jak dobře poznamenává Hummelauer, sem přepsán omylem z 24, 13. — Jahve nazývá Balaam „svým Bohem" jako by nazýval v jiném případě, kdyby šlo o Moaby, jiného boha, na př. Kemóše, „svým bohem".

V. [19. n.] dlužno s Hummelauerem považovati za glossu a spojiti tedy v. 17. bezprostředně s v. 21.

V. [22]. Hebr. a všecky staré překlady kromě Vulg. udávají výslovně, proč se Bůh rozhněval: „protože (Balaam) šel" (s nimi). Jak se však mohl Hospodin,

cestě proti Balaamovi, který seděl na oslici a měl dva chlapce s sebou.
23 Oslice vidouc, že anděl stojí v cestě s taseným mečem, uhnula
s cesty a šla polem. Když ji Balaam bil, aby ji uvedl na cestu, 24 po-
stavil se anděl do soutěsky mezi dvěma zídkami, jimiž byly ohrazeny
vinice. 25 Oslice vidouc ho přitiskla se ke zdi a přitřela jezdci nohu.
Ten však ji bil opět. 26 Anděl ustoupil pak do (jiné) úžiny, kde ne-
bylo možná ani v pravo ani v levo vyhnouti, a postavil se zase
v cestu. 27 Když oslice viděla anděla (tu) státi, padla jezdci pod no-
hama; ten rozhněvav se bil ji prudčeji holí do boků. 28 Tu otevřel
Hospodin oslici ústa, že promluvila: Co jsem ti udělala? Proč mne
biješ, hle, již po třetí? 29 Balaam odpověděl: Protože jsi zasloužila,
neboť jsi sobě posměch učinila ze mne; kéž bych měl meč, bych tě
zabil! 30 Oslice řekla: Zdaž nejsem tvým soumarem, na kterém jsi do
dneška jezdíval? Pověz, kdy jsem ti něco podobného učinila? On řekl:
Nikdy! 31 Tu Hospodin náhle otevřel Balaamovi oči, že uzřel anděla
stojícího na cestě s vytaseným mečem; i poklonil se mu schýliv se
až k zemi. 32 Anděl mu řekl: Proč (již) po třetí biješ oslici svou?
Já přicházím, bych se ti postavil (na odpor), neboť převrácena je tvá
cesta a mně odporná. 33 Kdyby byla oslice nesešla s cesty a nevy-
hnula, když jsem se postavil proti ní, byl bych tě usmrtil, ona však
byla by zůstala živa. 34 Balaam řekl: Zhřešil jsem nevěda, že ty stojíš

---

který dle v. 19. dovolil Balaamovi s posly jíti, ihned rozhněvati, když on opravdu šel? Výklad, že snad změnil náhle Balaam svůj úmysl, který pronesl ve v. 18., že chtěl jíti a proklíti Israele, neuspokojuje, protože v. 22. neudává za příčinu hněvu Božího obrat ve smýšlení věštcově, ale že se vydal na cestu. Obtíž (a zdánlivý rozpor) mizí, vezmeme-li s Hummelauerem v. 19. n. za glossu a v. 18. za nesprávně vložený sem z 24, 13. — Pak je příčina Božího hněvu na snadě: Balaamovi po prvé Hospodin zakázal jíti, a nyní po druhé Balaam se vůbec Boha netáže a jde, aby si získal Balakovy přízně a slíbených darů. Srv. 2. Petr 2, 15. n. „Anděla Hospodinova“ považují někteří za Michaela, strážce a vůdce národa israelského. Srv. Ex 23, 20. — „Dva chlapci“ byli asi jeho „synové“, t. j. žáci, jaké mívali také israelští proroci (srv. 3. Král 20, 35; 4. Král 2, 3. nn.). Tito neb jiní Balaamovi žáci asi věštby svého mistra písemně poznamenali, že se pak mohly dostati k Israelitům. — „Proti Balaamovi“ jako jeho odpůrce (hebr.).

V, 23. Oslice viděla Božího posla (a naplněna byla hrůzou, jako bývají zvířata před bouří); ne tak věštec, protože byl zaslepen (v. 31.). — Oslici bil, jako níže ve v. 27. — holí.

V. 27. K „holi“ srv. Gn 38, 18. Dosud píchá v Orientě jezdec neposlušného osla holí neb roubíkem do zadku. — Všimni si stupňování: nejprve zabočí oslice na pole s cesty, pak přitře jezdci nohu a po třetí s ním klesne na zemi. Jako byly zázraky egyptské přizpůsobeny prostředí, v němž Israelité žili (srv. Ex 8, 9; 11, 10.), tak bylo i tuto. Byltˇ zajisté Balaam zvyklý pozorovati zvuky zvířat a vyrozumívati z nich tajemné věci. „Otázka, zda působení Boží dálo se zevně, či vniterně, jinými slovy: zdali se zázrak stal článkováním zvířecích zvuků, či (jen) vysvětlením jich v duši Balaamově (dle jiných), je podřízeného významu. Pro druhý výklad lze uvésti, že ani „dva chlapci“, ani moabská knížata Balaama provázející — jak se zdá — nepozorovali nic neobyčejného.“ (Selbst.)

V. 28. Spisovatel inspirovaný je přesvědčen, že se tu děje zázrak. Srv. Úvod § 7.

V. 29. „Dobírati si“ = tropiti si z někoho šašky. — Osmělila-li se oslice, nerozumné zvíře, takto s věhlasným, bohům blízkým věštcem posměšně dováděti, dopustila se urážky, která zasluhuje dle mínění Balaamova trestu smrti.

V. 30. „Soumar tvůj,“ známý, jehož poslušnost znáš. Jestliže jsem tě vždy poslušně nosila a dnes činím výjimku, neděje se tak z nedostatku poslušnosti a uctivosti k tobě, nýbrž pouze proto, že nemohu vpřed. Bůh nepatrnými prostředky pokořuje a poučuje nadutého člověka.

proti mně; nyní tedy, nelíbí-li se ti, bych šel, vrátím se zase. [35] Anděl
pravil: Jdi s nimi, ale střez se mluviti cos jiného, než ti přikáži!
Balaam tedy šel s knížaty.
[36] Když to Balak uslyšel, vyšel mu vstříc do moabského města,
které je v nejzazších končinách Arnonu, [37] a pravil mu: Poslal jsem
posly, by tě povolali; proč jsi hned nepřišel ke mně? Snad proto, že
bych nemohl tvůj příchod odměniti? [38] On mu odpověděl: Hle, tu jsem;
avšak nebudu moci mluviti nic jiného, než co Bůh vloží v má ústa.
[39] Potom jeli spolu a přijeli do města, jež bylo v nejzazších kon-
činách jeho království.
[40] Balak dal poraziti býky a ovce, a poslal (z nich) dary Balaa-
movi a knížatům, kteří byli s ním.
[41] Ráno pak zavedl jej na výšiny Baalovy, (odkudž) viděl zadní
voj národa israelského.

Hlava 23. — [1] I pravil Balaam Balakovi: Dej mi zde vystavěti
sedm oltářův a připrav mi tolikéž telat a týž počet beranů. [2] Když
učinil Balak Balaamovi po vůli, vložili oba po (jednom) teleti a be-
ranu na (každý) oltář. [3] I řekl Balaam Balakovi: Postůj chvilku u své
zápalné oběti; já půjdu, snad mi vyjde Hospodin vstříc; cokoliv mi
rozkáže, povím ti. [4] Když rychle odešel, Bůh mu vyšel vstříc. Balaam
oslovil ho řka: Sedm oltářů dal jsem vystavěti a vložil na ně po (jednom)

V. [36]. Místo „moabského města“ hebr.: ‘Ír-Móáb. Srv. 21, 15. 28.

V. [37]. Místo „odměniti“ hebr. „poctíti“, věcně jako totéž.

V. [39]. Místo „do města... končinách“ hebr.: do Qirjath-Chusóth = „Město cest“ (Křižovatka). Z v. 41. plyne, že nemohlo býti příliš vzdáleno od Bamóth-Ba‘al = Qvejžije. Nechybíme tedy, budeme-li Qirjath-Chusóth hledati blízko Médaby, jejíž okolí dosud sluje ard el-Qerije.

V. [40]. Byly to oběti podobné israelským obětem pokojným. — Úděly z nich byly projevy Balakovy úcty. Srv. 1. Král 9, 23; Neh 8, 10.

V. [41]. „Výšiny Baalovy“ = vlastní jméno: Bamóth Ba‘al. Srv. 21, 19. Tam byla moabská svatyně. Is 15, 2. — Protože přední řady Israelitů byly již v údolí ‘Ujún Músa, ano na pláních moabských, je pochopitelno, že zadní jejich voj byl ještě pod horou Bamóth-Ba‘al, t. j. pod dnešním el-Qvejžije. Balak chtěl, aby Balaam, až bude Israele proklínati, na něho viděl, ježto se domníval, že takto bude kletba jeho silnější, než kdyby ji posílal z veliké dálky, odkud předmětu, jemuž klne, nevidí. — El-Qvejžije jest vrchol 805 m vysoký, s něhož je údolími Dždejd a el-Knejjese viděti část východní nížiny jordanské; kolem té hory je dosud mnoho dolmenů, svědčících, že tam byla starobylá svatyně.

Hl. 23. — V. [1]. O sedmičce u Israelitů srv. Ex 25, 37. — Také jiní národové viděli v sedmičce náznačný význam; možná, že i jindy v témž počtu přinášel Balaam oběti. — Oltáře tyto měly asi podobu dolmenů, dosud hojně kolem Qvejžije zachovaných: na dva kolmo postavené kameny položena vodorovně kamenná deska.

V. [2]. Býk a beran — nejvzácnější žertvy. — Balak obětuje bohu, který měl tam svatyni, nejspíše svému národnímu bohu Kemóšovi, jehož jménem chtěl Israelity napadnouti; Balaam obětuje asi Bohu, který se mu již doma zjevil, tedy Jahvovi, jehožto přízně si chce získati a od něhož očekává poučení, co a jak věštiti.

V. [3]. Místo Jahve (= Hospodin) má Sam a LXX: elóhím (= bůh). — Místo „cokoliv mi rozkáže“ hebr.: „věc, kterou mi ukáže“; očekává tedy Balaam věštecké „vidění“ (visi, vid), jehož chce — jak obyčejně činíval — dojíti pozoruje přírodní zjevy zde blíže neoznačené (snad let ptáků, játra z obětovaného zvířete nebo podobně).

V. [4]. Místo „rychle“ hebr.: „na holé (lysé) místo“, protože se mu zdálo vhodným k účelu, který zamýšlel. — K výroku Balaamovu dodej: „uděl mi tedy vidění, (když jsem ti tak velkou oběť přinesl).

teleti a beranu.
[5] Hospodin vložil mu do úst slovo a pravil: Navrať
se k Balakovi a to pověz.
[6] Když se Balaam vrátil, shledal, že Balak
stojí u své zápalné oběti se všemi moabskými knížaty.
[7] Tu pronesl
propověď svoji řka:

Z Aramu přivedl mne Balak,
moabský král, z hor východních.
„Pojď," pravil, „zlořečit Jakobovi,
pospěš proklít Israele!"
[8] Kterak budu zlořečiti,
komu nezlořečí Bůh,
proč bych měl já proklínati,
koho neproklíná Hospodin?

[9] S vrcholu skalisk ho vidím,
a s návrší naň patřím.
Odloučen bude sídlit (tento) lid,
mezi národy nebude se počítati.
[10] Kdo by mohl sčítat prach Jakobův,
a kdo zvědět, kolik je potomstva Israelova?
Kéž bych zemřel smrtí spravedlivců,
kéž bych skonal tak, jak oni!

[11] Tu pravil Balak Balaamovi: Co to činíš? Abys mým nepřá-
telům zlořečil, jsem tě povolal, a ty naopak jim žehnáš.
[12] On mu
odpověděl: Zdaž mohu činiti něco jiného, než mi káže Hospodin?
[13] Balak tedy pravil: Pojď se mnou na jiné místo, odkud bys
část Israele viděl — celého bys viděti nemohl — odtud ho proklej.
[14] Když ho zavedl na vyvýšené místo na vrchu horstva Fasgy, Balaam

V. 5. „Slovo" zde = inspirované myšlenky, které přiměřeně vysloviti bylo zůstaveno věštci samému. Srv. v. 3.

V. 7. „Propověď", hebr. „mášál". podobně jako níže v. 18; 24, 3. 15. 20. n. 23. — Taktéž slují kratší výroky pravých israelských proroků (Is 14, 4. nn.; Ez 17, 2. nn.; 24, 3. nn.; Mich 2, 4. nn.; Hab 2, 6. nn.). — O původu a sídle Balaamově srv. 22, 5. — „Východní hory" = Džebel Haurán. — Jakob = Israel = Israelité.

V. 8. Balaam odmítá zlořečiti Israeli, v. 9. n. mu dokonce žehná.

V. 9. „Ho" = národ israelský. — „Odloučen bude" Israel, oddělen od pohanů, zasvěcen jsa svému Bohu jako žádný jiný národ, bude se ode všech svým náboženstvím a způsobem života lišiti.

V. 10. „Prach Jakobův" = potomstvo jeho jako prach rozmnožené. Srv. Gn 13, 16; 28, 14; — Israelité se množili a budou množiti, protože budou spravedlivě žíti; jeť četné potomstvo odměnou spravedlivého života. Jako šťastně končí život svůj otec, ošetřovaný a chráněný četnými syny, tak si přeje i Balaam míti šťastný skon života svého.

V. 12. Hebr.: „Nemusím věrně říci, co Hospodin položí do mých úst?" Srv. 22, 38.

V. 13. „část Israele" jinou než bylo viděti dle 22, 41. Balak míní, že snad zavedl Balaama na nevhodné místo k zlořečení; snad se jeho záměr zdaří na místě jiném.

V. 14. Místo „na vyvýšené místo" hebr. vlastní jméno: Sedé-sófím = tlá'át es-Safa (Musil). Jsou to plochá údolí na horních sv. svazích hory Nebo, kde začíná údolí Mojžíšových pramenů ('Ujún Músa). — Místo sluje „Sedé sófím" = Rozhledna = Pozorovatelna snad proto, že tu moabští hadači „pozorovali" hvězdy neb jiné úkazy, ze kterých pak věštili, — Fasga — srv. 21, 20. Vrch Fasgy = Nebo.

vystavěl sedm oltářů, položil na každý po (jednom) teleti a beranu,
15 a pravil Balakovi: Postůj chvilku u své zápalné oběti; já půjdu
vstříc (Hospodinu). 16 Hospodin mu vyšel vstříc, vložil mu do úst
slovo, a pravil: Navrať se k Balakovi a to mu pověz. 17 Když se
Balaam navrátil, shledal, že Balak stojí u své zápalné oběti s moabskými
knížaty. Balak se ho tázal: Co ti pravil Hospodin? 18 Tu (Balaam)
pronesl propověď svoji řka:

Stůj, Balaku, a slyš,
poslouchej, synu Seforův!

19 Není Bůh jako člověk, by klamal;
není jako zrozenec lidský, by se měnil.
Řekl-li něco, jak by toho neučinil?
promluvil-li, jak by toho nevykonal?

20 Uloženo mi, bych žehnal,
požehnání zabránit nemohu.
21 Není modly v Jakobovi,
sochy v Israeli neviděti.

Hospodin, jeho Bůh, je s ním,
jásot z králova vítězství v něm (zní).
22 Bůh jej vyvedl z Egypta,
síla jeho podobá se zubru.

23 Není hadačství v Jakobovi,
není věštění v Israeli;
časem svým se oznamuje Jakobovi
a Israelovi, co Bůh učiní.

V. 18b. jest úvod k celé věštbě (19.—24.), skládající se z pěti slok. Podobné úvody básnické srv. Gn 49, 2.

V. 19. Balaam naráží na svůj prvý výrok (v. 7.—10.), kterého nelze změniti, protože je to slovo Nezměnitelného.

V. 21. hebr.: *Nepozorovati nepravosti v Jakobovi,*
proto také nevidět bídy v Israeli.

„Nepravost“ u Israelitů je předně modlářství: proti základnímu článku náboženství — proti přísnému jednobožství. Proto „nepravost“ = Vulg.: „modla“. — Protože Israel tímto způsobem nehřeší, nelze naň uvaliti kletby, přinášející neštěstí a bídu. — „Jásot z králova vítězství“: z vítězství, která jim jejich král (= Jahve) zjednal nad Egyptem, Amaleky a v poslední době nad Emory, zní v táboře. — „Hospodin je s ním“ — bydlí v jeho středu, chrání ho a žehná mu.

V. 22. hebr.: *Bůh, který ho vyvedl z Egypta,*
ten má rohy re'éma.

Starým Výchoďanům byly nejvhodnějším náznakem síly rohy, nejčastěji býčí. Balaam přirovnává moc Jahvovu, která se ukázala při východu z Egypta, rohům silnějším než byly býčí (Apisovy) — rohům zubra. Takové nebo podobné zvíře (re'ém = assyrsky rímu = bos urus) mohl Balaam znáti z Mesopotamie, ježto na ně — jak vykopávané obrazy dosvědčují — konány v Assyrii hony.

V. 23. „Hadačství“ (nachaš) a věštění (qesen), u pohanů v nejrozmanitějších tvarech rozšířeného a hledajícího vůli vyšších bytostí, u Israele není; Israel jich nepotřebuje, protože se mu dostává zjevení Božího, nepoměrně spolehlivějšího a způsobem daleko dokonalejším.

[24] Národ (ten), hle, jako lvice bude vstávat
a se zvedat jako lev;
nelehne si, dokud kořisti nezhltí,
dokud se krve usmrcených nenapije.

[25] Tu pravil Balak Balaamovi: Nezlořeč mu ani nežehnej. [26] On
však pravil: Neřekl jsem ti, že učiním vše, cokoliv mi Hospodin přikáže?
[27] Pojď tedy — mluvil dále Balak — zavedu tě na jiné místo,
snad se zalíbí Bohu, bys jim odtud klnul. [28] I uvedl ho na vrch hory
Fogor, který hledí dolů na pustinu. [29] Balaam mu řekl: Postav mi
tuto sedm oltářův a připrav tolikéž telat a beranů. [30] Balak učinil, jak
si Balaam přál, a položil po (jednom) teleti a beranu na každý oltář.

Hlava 24. — [1] Balaam vida, že chce Hospodin, by Israelovi
požehnal, neodešel (již), jako byl odbíhal prve, aby hledal věštby,
nýbrž obrátil se tváří k poušti, [2] pozvedl očí a viděl Israele dle kmenů
tábořícího ve stanech. Tu se na něho snesl duch Boží [3] a on jal
se pronášeti propověď svoji:

Mluvil Balaam, syn Beorův,
řekl muž se zavřeným okem,
[4] pravil ten, jenž řeči Boží slyšel,
patřil na to, co mu Všemohoucí ve vidu ukázal,
sražen byl k zemi, a pak otevřel oči:

[5] Jak jsou krásné stany tvé, Jakobe,
a tvé příbytky, Israeli!

V. 24. Israel bude stále udatně a vítězně bojovati. Podobné obrazy viz Gn 49, 9.

V. 25. Nemůžeš-li zlořečiti, aspoň mu nežehnej!

V. 27. Balak hned zase změnil své smýšlení; nespokojuje se s přáním ve v. 25. projeveným, ale znova se chce pokusiti o kletbu.

V. 28. Fogor = hebr. Pe'ór dlužno s Musilem považovati za dnešní 500 m nad mořem vysoké návrší zvané chrejbet eš-Šéch Džájel, s něhož se rozevírá nádherná výhlídka na „Moabská pole" (es-Sésabán). — „Na pustinu" — hebr.: Ješímón = Grór el-Belká, část Jordanské roviny u sv. cípu Mrtvého moře, na níž bylo město béth Ješímón = chrejbet es-Svejmijje (srv. 21, 20.). — Vrch ten byl posvěcen Pánu (baal), jenž slul Baal-Pe'ór = Beelfegor 25, 3. — Bylo tam město Betfegor (Jos 13, 20.).

Hl. 24. — V. 1. Balaam odbíhal 23, 3. 15. — Obrátil se k poušti, na níž Israel dle 21, 20. tábořil.

V. 3. n. začíná třetí věštba Balaamova: Balaam se představuje (úvod 3b. 4.). I. sloka: Israelův tábor jest, a země, kterou bude obývati, bude jako zahrada plná života (5.—7a.). II. sloka: Israel — národ vítězný, jeho převaha nad národy (7b.—9a.). Závěrek (9b.). — Balaam jsa u vytržení, zavřel oko (i jiné smysly) pro běžné vjemy (a pocity, srv. Gn 15, 12.); pod tíhou mimořádného vlivu ducha Božího padá na zem (srv. 1. Král 19, 24.) a pak teprv, když vytržení (ekstatický spánek) přestává, otevírá oko, t. j. vrací se k obvyklému užívání smyslů. Balaam chce říci, že to, co následuje, nemá sám ze sebe, ale z nadpřirozeného vidu. — Všemohoucí hebr.: „Šaddaj", staré jméno Boží z dob patriarchálních podobně jako níže „Eljón" = Nejvyšší. Dosti možno, že Balaam, pocházeje z Mesopotamie, byl potomkem Abrahamova příbuzenstva, které tam zůstalo a u něhož se tato starobylá jména Boží zachovala. — Vzhledem k v. 16. dlužno vložiti za „pravil ten, jenž řeči Boží slyšel", „který zná myšlenky Nejvyššího".

[6] Jako údolí plná hájů,
jako podél řek svlažované zahrady,
jako stany, jež postavil Hospodin,
jako cedry blízko vody.
[7] Voda teče z jeho okovů,
výsev jeho v hojné vláze.

Vyvýšen bude král jeho nad Agaga,
jemuž království bude vzato.
[8] Bůh jej vyvedl z Egypta,
síla jeho podobá se zubru;
bude hltat národy, své nepřátele,
kosti jejich přerážeti,
prostřelovat svými šípy.
[9] Natáhnuv se leží jako lev
neb jako lvice, kterou budit nikdo se neodváží.

Kdo ti bude žehnat, bude sám též požehnán,
a kdo bude ti klnout, mezi kleté bude zařazen.

[10] Balak rozhněval se na Balaama, spráskl ruce a pravil: Abys
proklel nepřátele moje, jsem tě povolal, ty však jsi jim (již) třikrát po-
žehnal; [11] vrať se domů! Hodlal jsem tě slavně poctíti, Hospodin však
tě chystané pocty zbavil. [12] Balaam odpověděl Balakovi: Vždyť jsem
pravil tvým poslům, které jsi ke mně poslal: [13] „I kdyby mi dal Balak
všecko stříbro a zlato, co ho má ve svém domě, nebudu moci pře-
stoupiti rozkazu Hospodina, Boha svého, bych pronesl něco dobrého
nebo zlého ze srdce svého, ale všecko, co mi poví Hospodin, budu
mluviti.“ [14] Dříve však, než odejdu k lidu svému, poradím ti, jak bude
národu tvému zachovati se k národu tomuto v poslední doby.

V. [6]. dle hebr. kritického znění:

Jako údolí v dál se táhnoucí,
jako zahrady podél proudu,
jako duby štípené Jahvem,
jako cedry na kraji řeky . . .

V. [7]. Hojnost vody = Boží požehnání. Srv. Gn 49, 25; Dt 33, 13. — Agag jest asi obecný název amaleckého vladaře podobně jako farao krále egyptského a abimelech filištského. Srv. 1. Král 15; dle kritického hebr. znění však lze s Hummelauerem překládati:

Povstane s rykem jeho král
a království jeho bude povzneseno.

„Jeho král“ = národ israelský, jak patrno z v. n. Vyvedlť z Egypta Bůh národ israelský, a nikoliv Saula (Hummelauer).

K v. [8]. srv. 23, 22. — Israel „pohltí“ — jako lev. — Místo „prostřelovat svými šípy“ hebr. krit.: „na kusy drtit“.

K v. [9]. srv. Gn 49, 9; Gn 27, 29.

V. [10]. „Spráskl ruce“ = projev úžasu. Srv. Pláč 2, 15; Job 27, 23; 34, 37. (či posměchu?).

K v. [11]. srv. 22, 17. 37. — K v. 13. srv. 22, 18.

V. [14]. Hebr. a všecky staré překlady: „co učiní tento národ tvému národu“. — K „posledním dobám“ srv. Gn 49, 1. — „Poradím ti“ — hledí k v. 15.—24., a nikoli k radě hl. 25.!

15 I pronesl opět propověď řka:

Mluvil Balaam, syn Beorův,
řekl muž se zavřeným okem,
16 pravil ten, jenž řeči Boží slyšel,
jenž myšlenky Nejvyššího zná,
patřil na to, co mu Všemohoucí ve vidu ukázal,
sražen byl k zemi, a pak otevřel oči:

17 Vidím jej, ale ne nyní;
patřím naň, avšak ne z blízka:
Vychází hvězda z Jakoba,
povstává žezlo z Israele;

V. 15.—19. čtvrtá věštba Balaamova je vrcholem jeho výroků. Této věštby nežádal od něho Balak, Balaam ji pronáší sám od sebe; Balaam nezjednává si jí obětmi jako v předešlých třech případech, ale pronáší ji bez liturgické (bohoslužebné) přípravy. Předešlé tři výroky (23, 7.—10; 18.—24; 24, 3.—9.) jsou tři myšlenkové stupně, po kterých věštec stoupá a dochází tuto (v. 15.—19.) nejvyššího věšteckého rozhledu. Co následuje (v. 20.—24.), jsou již jen jakési dozvuky k 15.—19. — Úvod ke čtvrté věštbě (15. n.) je týž jako ke třetí (v. 3. n.).

V. 17. „Vidím“, „patřím“ ve věšteckém jasnozření. — Hebr.: vidím „ji“, t. j. hvězdu, patřím na ni, na hvězdu, nebo vidím to (hvězdu a žezlo). „Ne nyní“, ne z blízka“ = v dálné budoucnosti (srv. „v poslední doby“ ve v. 14.). — „Žezlo“ = odznak vladařské, královské moci. Srv. Gn 49, 10. — „Hvězda“ = náznak světla, slávy. — Hvězda a žezlo spolu znamenají tedy slavné panování, slavné království, které vzejde z národa israelského (= „z Jakoba“). Srv. Is 14, 12; 9, 2; Zjev 22, 16. — Místo „pobije knížata moabská“ hebr.: „Roztříští oba boky Moabu,“ t. j. Moabsko na obou stranách. — Místo „syny Setovy“ hebr. „mužstvo ryčící, hlučící“ = Madianové (Midján = spor, hádka). Madianové byli nyní spojenci Moabů (srv. 22, 4.); pochopitelno, že jim nastával osud jako Moabům. Ammonové tu sice výslovně nejsou jmenováni, ale že byli s Moaby etnologicky spřízněni (dva bratrští národové), a velmi často spolu jsou jmenováni, protože byli sousedy a podobně, jako Moabové, Emory ze svých sídel vytlačeni, a že jim šlo teď o to, by se svých původních sídel, zabraných nyní Israelity, zmocnili podobně jako Moabové, lze míti právem za to, že se s Moaby smluvili proti Israelitům a že osud tu předpovídaný Moabům svědčí též Ammonům. Výslovně nejmenuje jich Balaam asi proto, že v jejich území sídlil, že byl sám (aspoň v širším slova smyslu) jejich příslušníkem, a proto bylo by pro něho velmi kruté, kdyby měl jim výslovně oznamovati hrozící neštěstí. Této věštbě Balaamově dlužno přičítati, že ani Moabové, ani Ammonové se neodvážili ve větších rozměrech napadnouti Israelity na jejich bývalém území tábořící, že Rubenovci, Gadovci (a Manassovci) mohli svoji válečnou mocí pomáhati svým bratrům dobývati krajin předjordánských, jak líčí Jos. — Hvězdou vyšlou z Israele je Kristus a jeho předobraz *David*, jenž vedl vítěznou válku s Moaby a podrobil je svému žezlu (2. Král 8, 2; 23, 20; 1. Par 11, 22.). Od té doby platili Moabové poplatek králům israelským (4. Král 3, 4.) až do dob krále Méše; tomu se podařilo opříti se spojeným králům Joramovi (israelskému) a Josafatovi (judskému), k nimž se přidružil i král edomský (4. Král 3, 4.—27.). Ještě za časů Josefa Flavia byli Moabové národ značně veliký (Starož. I, 11, 5.). — Jasnější hvězda vzešlá z Israele zasvitla nad Moabskem křesťanstvím, a žezlo Kristovy pravdy a milosti vztyčené na Sionu, tedy ve středu Israele, podrobilo si Moaby; tak předpověď Balaamova vyplnila se ve smyslu nejplnějším a nejdokonalejším. Zříceniny v Moabsku dosud zachovalé vypravují, kolik tu bývalo za dob křesťanských chrámů, klášterů a pousteven. Památka na sídla biskupská v těchto krajích se uchovává dosud tím, že Apoštolská stolice jmenuje titulární biskupy Hesebonu, (města) Nebo, Dibonu, Areopole (bývalého Rabbath-Móáb). — Bouřlivé, křičící Madiany napadli Israelité s úspěchem ještě za Mojžíše, jak vypravuje níže hl. 31. Také Gedeon dobyl skvělého vítězství nad Madiany (Sdc 7.). Kromě Jefte (Sdc 11.), Saula (1. Král 11; 14. 47.) a jiných králů bojoval vítězně proti Am-

pobije knížata moabská,
a zahubí všecky syny Setovy;
18 Edomsko stane se jeho majetkem,
Seiru dostane se v dědictví jeho nepřátelům.

Israel tedy nabude moci.
19 Z Jakoba vzejdiž panovník,
a zbytky města zničiž!

20 Když pak pohlédl na Amalekity, pronesl tuto propověď:

Amalek je první mezi národy,
jeho poslední věcí však jest — záhuba.

21 Pohlédnuv také na Kinejské, pronesl tuto propověď:

---

monům opět *David* (2. Král 10.—12; 1. Par 19, 1. nn.). — Také v krajích Ammonu zapustilo záhy kořeny křesťanství, přicházející z Israele. V bývalém hlavním městě Ammonu (Rabbath-Ammón, nazvaném později Filadelfií od Ptolomea II. příjmím Filadelfa) zřízeno v dobách křesťanských biskupství.

V. 18. Majetkem „jehô“ = Israelovým. — „Nepřátelé Seiru“ = Israelité. — Seirové, praobyvatelé středního Edomska, které si Edomové podmanili („Horové“ srv. Gn 36, 20. nn.). Již Saul bojoval proti Edomům s úspěchem (1. Král 14, 47.), zejména však opět *David* (3. Král 11, 15. n; 2. Král 8, 14.). Po častých půtkách se střídavým štěstím vedených mezi potomky Esauovými a Jakubovými, porazil Edomy a donutil k obřízce Jan Hyrkan [135—106 př. Kr.] a tak ku přijetí náboženství israelského. Kdežto však náboženství mojžíšské přijali nuceně, ochotně přijalo Edomsko náboženství toho, jehož narození oznámila hvězda pohanům (Mt 2, 2.) a jehož duchovní žezlo bude se třpytit věčně. Podobně jako svrchu poznamenáno, že někteří titulární biskupové mají sídla svá (dle jména) v bývalých biskupských městech Moabska, jmenuje dosud Apoštolská stolice biskupy Petry (hlavní město bývalého Edomu), Aily, Arindely, Eluse, Hauary, Zoary.

V. 19. „Panovník“ = hvězda a žezlo v. 17. — „Zbytky měst“ = uprchlíci, kteří v hrazených městech hledají ochrany proti nepříteli. — Požehnání a předpověď šťastné budoucnosti, pronesená Israelitům v dobu tak památnou, kdy se chystali jižjiž vstoupiti na posvátnou půdu Předjordání, byla všem, kdož se o ní dověděli, velmi vítaná a milá. Pronesl ji sice pohanský věštec (jehož Písmo nenazývá nikde nábí = prorok), ale právě proto měla zvláštní význam. Jahve zvolil tento nástroj k projevu své vůle, by bylo patrno, ze šťastná budoucnost je Israelovi tak zajištěna, že i pohan proti své vůli je nucen ji uznati a vysloviti. Že mluvil tu Balaam z osvícení pravého Boha, a že prorokoval o Messiáši, o tom byli přesvědčeni — jak stará náboženská obec židovská, tak — církevní Otcové. Již Alexandrijští překládají slovo „žezlo“ v. 24, 17.: slovem „člověk“, t. j. Messiáš. Výklad náš svrchu podaný považuje toto místo za přímo messiášské, t. j. nemluví se tu o Kristu jen pokud je Davidem předobrazen, tedy jen prostředečně, nýbrž vedle Davida (ve smyslu méně dokonalém) předpovídána tu ve smyslu dokonalejším slavná, skvělá vláda kříže, která byla podobně předpověděna později i proroky israelskými. Srv.: Ž 2; 109; 2. Král 23, 2; Is 9, 2. 5. 6. n.; 2, 2; 11, 4. 14. nn.; 55, 1.—5; 60, 1. nn.; 66, 18; Mal 4, 2; Dan 2, 44; 7, 13. nn. Srv. Lk 1, 78; 2, 32; Jan 1, 9; 3, 19; 8, 12; Zjev 2, 28; 21, 23; 22, 5. 16.

V. 20. „Pohlédl“ na Amaleka, t. j. s hory zaměřil v duchu k území Amaleků (či snad viděl několik stanů Amaleků v israelském táboře, kteří Israelity provázeli, jak míní Hummelauer?). — O Amaleku srv. Gn 36, 12; Ex 17, 8. — Amalek byl mezi pohany první, který se postavil nepřátelsky proti Israelitům, táhnoucím z Egypta do vlasti. Tato smutná přednost nepřísluší žádnému jinému národu. Srv. slovnou hříčku mezi protivami „první“ a „poslední věci“. Srv. 1. Král 15; 30; 2. Král 8, 12; 1. Par 8, 11.

V. 21. Kinejští (Qajinové, Qénové) sídlili v Palestině již za dob Abrahamových Gn 15, 19. Byl to kmen madianský, protože Hobab, příbuzný Madianity Raguela (Ex 2, 16; 3, 1.), sluje Kinejským (Nm 10, 29, nn.). Z téhož místa (Nm 10, 29.) známo, že rod Hobabův, příslušný ke Kenitům, se přidružil k Israelitům.

Pevné je sice sídlo tvé,
na skále položil jsi hnízdo své,
22 z kmene Kin jsi vyvolen;
Jak dlouho však bude lze ti udržet se?
Vždyť Assyr odvede tě do zajetí.

23 A opět pronesl (jinou) propověď:

Běda, kdo bude moci žíti,
když tyto věci Bůh bude činit!
24 Přijdou po lodích od západu,
přemohou Assyry, pobijí obyvatelstvo Zářečí,
konečně však zahynou i sami.

25 Potom se Balaam zvedl a vrátil se domů. Také Balak navrátil se cestou, kterou byl přišel.

U Jordanu (25, 1.—36, 13.).

a) Israelité dali se cizinkami svésti ke smilstvu a modlářství (25, 1.—18.). — b) Druhé sčítání lidu (26, 1.—65.). — c) Zákon o dědičkém právu dcer (27, 1.—11.). — d) Josue ustanoven vůdcem lidu (27, 12.—23.). — e) Zákony o denních a svátečních obětech za celou obec (28, 1.—30, 1.). — f) Zákon o zrušení slibův učiněných ženami (30, 2.—17.). — g) Výprava proti Madianům (31, 1.—54.). — Zajordání rozděleno kmenům Ruben, Gad a polovině kmene Manasse (32, 1.—42.). — i) Zásady o rozdělení Předjordání (33, 1.—36, 13.).

a) Israelité svedeni cizinkami ke smilstvu a modlářství (25, 1.—18.).

Hřích Israelitů, za který byly usmrceny 24.000 Israelitův (1.—9.). Bůh slibuje Eleazarovi a jeho potomstvu kněžství za horlivost, kterou ve vypravované události osvědčil (10.—15.). Rozkaz Boží, vypraviti se proti Madianům (16.—18.).

Hlava 25. 1 Toho času, kdy se Israel zdržoval v Setim, jal se lid smilniti s Moabkami, 2 které je pozvaly ke svým obětem. Jedli

---

Mohl tedy Balaam s hory viděti nyní jejich stany a tak býti přiveden na myšlenku o budoucnosti všeho kmene Kenitů. Po dobytí Palestiny dostali Kenité v odměnu území v Negebu na jih od Aradu, tedy v bývalém území Amaleků. Někteří se však odstěhovali na sever, zejména Haber, jenž se usadil nedaleko města Kedes Neftali. (Sdc 1, 16; 4, 11.) Kenité provázející Israelity rozbili patrně své stany na skále málo přístupné, jako ptačí hnízda. Srv. hříčku slovní se jménem *Qén-*(ové) a se slovem hebr. qén — hnízdo.

V. 22. Místo „z kmene Kin jsi vyvolen" hebr.: „Přece však Qajin zahyne". „Assyr" možno bráti ve smyslu širším: Babyloňany a Assyry (případně i Parsy).

V. 23. „Tyto věci" — pohromy, které v. 24. popisuje.

V. 24. Od západu" hebr.: „Od Kitthímu." — (Vulg. doslovně: „Z Italie!") — Kitthím je vlastně Kypros, pak vůbec přímořské krajiny západní, tedy popředně Řecko. — „Zářečí" — krajiny na sever a východ od Eufratu, tedy Babylonie, Elam, Medie atd. — „Sami" = příchozí od západu. Obsah v. 24: Západ zničí veliké říše orientální (vzpomeň vítězných výprav Alexandrových), ale pak zahynou i tito (Makedoňané a Řekové vůbec).

Hl. 25. — V. 1. Setim plným jménem v hebr.: Ábél haššittím byla poslední zastávka Israelitů na cestě z Egypta do Palestiny (Nm 33, 49.), kde se tábor Israelitů prostíral až k Beth-Jesimothu. Srv. 21, 20; 23, 28. Že na tom místě sídlil později Josue (Jos 2, 1; 3, 1.), možná, že tam kdysi byl i stan Mojžíšův. — Je to dnešní vádi es-Sejjál (údolí akacií). — Vedle Moabek byly tu též Madianky (v. 6. 17; 31, 16.).

V. 2. „Jejich bůh" = Beelfegor = Ba'al (Pán) Pe'ór (Pán Pe'óru), kterého považuje sv. Jeronym za totožného s moabským národním bohem Kemóšem

tedy, klaněli se jejich bohu, [3] a oddávali se Beelfegorovi. I rozhněvav
se Hospodin, [4] pravil Mojžíšovi: Vezmi všecka knížata lidu a zvěšej
je proti slunci na kolech, aby se odvrátil hněv můj od Israele. [5] Mojžíš
tedy pravil k soudcům israelským: Usmrtiž každý své lidi, kteří se
oddali Beelfegorovi.

[6] Tu hle, jeden ze synův Israelových šel před svými bratřími k [ne-
věstce] Madiance, ač ho viděl Mojžíš i všecka obec synův Israelových,
kteří plakali před vchodem do stánku. [7] Když to uzřel Finees, syn
Eleazara, syna kněze Árona, zvedl se prostřed obce, uchopil kopí,
[8] vešel za Israelitou na místo hanby a probodl je oba zároveň, muže
i ženu, ve stydkých místech.

Tu přestala rána mezi Israelity. [9] Byly usmrceny dvacet čtyři
tisíce lidí.

[10] Poté pravil Bůh Mojžíšovi: [11] Finees, syn Eleazara, syna kněze
Árona, odvrátil hněv můj od synův Israelových, neboť rozhorlením mým
byl puzen proti nim, bych sám ve svém rozhorlení nevyhubil synův
Israelových. [12] Proto mu rci: Hle, činím s ním smlouvu pokoje,
[13] kterou zaručuji na věčné časy kněžskou důstojnost jemu i po-
tomstvu jeho, protože horlil pro Boha svého a synům Israelovým
zjednal smír.

[14] Israelita, který byl usmrcen s Madiankou, slul Zambri, syn

---

(Chamosem) (Nm 21, 29.) a s kanaanským Molochem. Že byl Baʿal-Peʿór uctíván pohlavními výstřednostmi, plyne též z Os 9, 10. — O podobném spojování necudností s bohoslužbou srv. Ex 32. — Hostinami, při nichž bylo asi též požíváno Israelitům zakázaného tuku a krve, a necudnými reji, po nichž pácháno smilstvo, Moabky a Madianky vábily smyslné Israelity k bohoslužbě Baalově, že se mu „oddali" a tak odpadli od Hospodina; tím však pozbyli jeho přízně a ochrany. Madianky činily tak z ďábelského návodu Balaamova (31, 16; Zjev 2, 14.), jenž věděl, že jen touto cestou (odpadem od pravého Boha) lze Israelity seslabiti.

V. [3]. Hospodin rozhněval se „na Israele" (hebr.); hněv jevil se tím, že pomíralo mnoho lidí; v. 8. n. srv. 11, 33; 14, 37.

V. [4]. Místo „knížata lidu" překládá Hummelauer „vinníky z lidu"; tím mizí zdánlivý rozpor mezi tímto v. a následujícím, kde nařizuje Mojžíš, by knížata (= „soudcové") usmrtili své poddané, kteří by se provinili. — „Kůl" — primitivní šibenice. — „Aby se obrátil můj hněv" = aby přestala nakažlivá nemoc, mající v zápětí smrt.

V. [5]. O soudcích viz Ex 18, 21.—26.

V. [6]. Israelité plakali nad Božím hněvem a jeho následky. — Dle hebr. jmenovaný Israelita přivedl Madianku, se kterou byl již smilnil, do tábora israelského, aby ji nabídl k smilstvu svým soukmenovcům. Protože Israelita ten byl knížetem (v. 14.), jemuž bylo uloženo (v. 5.) usmrtit poddané, kteří se poskvrnili smilstvem spojeným s modloslužbou, byl jeho čin, spáchaný před očima všech, hrozným pohoršením; proto Finees tak rozhodně zakročil.

V. [9]. Dle 1. Kor 10, 8. zahynuly onou ranou (v. 3.) jen *23.000*. Apoštol buď nepočítá těch, kteří byli popraveni od knížat, nebo jsou obě číslice na obou místech jen okrouhlé. Ostatně Hummelauer se domnívá, že číslici tuto dlužno snížiti.

V. [11]. Pozoruj hříčku slov mezi „rozhorlením" a „rozhorlením" — „Mým rozhorlením" = svatým hněvem, jejž mu Hospodin vnukl.

V. [12]. „Činím s ním smlouvu pokoje" = budeme spolu žíti v míru a přátelství.

V. [13]. Bůh stanoví, že po smrti Eleazarově má nastoupiti na kněžství syn jeho Finees a že v tomto rodě má zpravidla důstojnost ta trvati, a nikoli v rodě Itamara, bratra Eleazarova. Nebylo však, jak dějiny učí, pravidlo to bez výjimky. — K věci srv. Ž 105, 30. n.; Sir 45, 28. nn.

V. [14]. Zambri hebr. „Zimrí" = Předmět mé chvály.

Saluův, kníže z rodu a z kmene Simeonovců. [15] Madianka pak, která
zároveň s ním byla usmrcena, slula Kozbi, dcera Sura, jednoho z nej-
přednějších knížat madianských.

[16] Hospodin pak pravil Mojžíšovi: [17] Ať pocítí Madianité, že jste
jejich nepřáteli, rubejte je, [18] neboť oni též chovali se k vám nepřá-
telsky a zapletli vás do léček nastrojených modlou Fogor, zejména
příslušnicí svou Kozbi, dcerou knížete madianského, která byla usmr-
cena v den trestu za svatokrádežné zbožňování Fogora.

b) Druhé sčítání lidu (26, 1.—65.).

Součet mužů schopných boje v jednotlivých kmenech, seznam čeledí, které tvoří kmeny (26, 1.—51.). Dle tohoto sčítání lidu budiž Palestina rozdělena (26, 52.—56.). Součet Levitů (26, 57.—62). Závěrek všeho sčítání (63.—65.).

Hlava 26. — [1] Když byla prolita krev vinníků, pravil Hospodin
Mojžíšovi a Eleazarovi, synu Áronovu, knězi: [2] Pořiďte součet všech
Israelitův od dvaceti let a výše po jejich čeledích a rodech, všech, kteří
jsou schopni boje. [3] Mojžíš tedy a Eleazar kněz na Moabských pláních
u Jordanu proti Jerichu sčítali, kdo byl [4] od dvaceti let a výše, jak
byl Hospodin rozkázal.

Soupis jejich je tento:

[5] Ruben, prvorozenec Israelův. Jeho synové byli:
Henoch, ze kterého vzešla čeleď Henochovců,
Fallu, ze kterého vzešla čeleď Falluovců,
[6] Hesron, ze kterého vzešla čeleď Hesronovců, a
Charmi, ze kterého vzešla čeleď Charmiovců.

[7] To jsou čeledi Rubenovců, kterých byly napočítány
čtyřicet tři tisíce sedm set třicet.

[8] Syn Fallův byl Eliab. [9] Jeho syny byli Namuel, Datan a Abiron.
To jsou ona knížata lidu — Datan a Abiron, — která povstala proti
Mojžíšovi a Áronovi ve vzpouře Koreově, když se vzbouřili proti Ho-
spodinovi; [10] země otevřevši (tehdy) ústa svá, pohltila (je i) Korea

---

V. [15]. Súr = Skála. — Stav Madianky se tu udává, by bylo zjevno, že dle „práva pouště“ budou Madianové vymáhati si náhradu za smrt své příslušnice z rodiny tak vznešené. — Súr ve v. 18. sluje opět „knížetem“ a v 31, 8. počítá se dokonce mezi madianské „krále“.

V. [16]. O vykonání tohoto rozkazu vypravuje níže hl. 31.

Hl. 26. — V. [1]. „Když byla krev vinníků prolita“ = když bylo padlo množství Israelitů ranou vypravovanou v 25, 3. 8. 9. a když rána ta zuřiti přestala.

V. [2]. Součet“ = soupis, jak patrno z následujícího seznamu čeledí. O tomto rozčlenění národu srv. Ex 6, 14. — Israelité byli sčítáni již dle hl. 1. n. Ukázala se však potřeba nového sčítání branné moci israelské, neboť od té doby uplynulo 37 roků, kdy všecko tehdejší pokolení, až na některé výjimky, vymřelo a vystřídáno bylo novým pokolením; pak hrozila válka s Madiany, dále bylo bojovati Israelitům v Předjordání s jinými národy, zejména s Kanaany, a posléze blížila se doba, kdy země zaslíbená měla býti rozdělena nejen losem, nýbrž také dle početnosti jednotlivých kmenů.

K v. [5.—7.] srv. Gn 46, 9; Ex 6, 14; 1. Par 5, 3; Nm 1, 20. — Henoch hebr.: Chanóch. Srv. Gn 5, 29. — Chesrón = Dvořák(?) — Karmí = Vinař (?).

K v. [8.—11.] srv. hl. 16. — „(je i)“ výslovně hebr. — „Div“, výstražné znamení = náhlá smrt Koreovců (Korachovců). O zachráněných Korachovcích srv. hl. 16. — Ostatně srv. Ex 20, 5.

a zhynulo jich velmi mnoho, když oheň strávil dvě stě padesát mužů.
Tehdy stal se [veliký] div — [11] Kore zahynul, jeho synové (však) ne-
zahynuli.

[12] Synové Simeonovi dle svých čeledí byli:

Namuel, od něhož pochází čeleď Namuelovců,
Jamin, od něhož pochází čeleď Jaminovců,
Jachin, od něhož pochází čeleď Jachinovců,
[13] Zare, od něhož pochází čeleď Zareovců, a
Saul, od něhož pochází čeleď Saulovců.

[14] To jsou čeledi Simeonovců, jichž bylo všech napočítáno
dvacet dva tisíce dvě stě.

[15] Synové Gadovi dle svých čeledí byli:

Sefon, z něhožto vzešla čeleď Sefonovců,
Aggi, z něhožto vzešla čeleď Aggiovců,
Suni, a z něho čeleď Suniovců,
[16] Ozni, a z něho čeleď Ozniovců,
Her, a z něho čeleď Herovců,
[17] Arod, a z něho čeleď Arodovců,
Ariel, a z něho čeleď Arielovců.

[18] To jsou Gadovci, jichž bylo všech napočítáno
čtyřicet tisíc pět set.

[19] Synové Judovi byli Her a Onan, kteří oba zemřeli v zemi
Kanaan. [20] Dle čeledí byli synové Judovi tito:

Sela, z něhožto vzešla čeleď Selovců,
Fares, a z něho čeleď Faresovců,
Zare, a z něho čeleď Zareovců.

[21] Synové pak Faresovi byli: Hesron, ze kterého vzešla čeleď
Hesronovců, a Hamul, z něhožto vzešla čeleď Hamulovců.

[22] To jsou Judovci, jichž bylo všech napočítáno
sedmdesát šest tisíc pět set.

[23] Synové Issacharovi dle svých čeledí byli:

Tola, ze kterého vzešla čeleď Tolovců,
Fua, ze kterého vzešla čeleď Fuovců,
[24] Jasub, ze kterého vzešla čeleď Jasubovců, a
Semran, ze kterého vzešla čeleď Semranovců.

[25] To jsou Issacharovci, jichžto byly napočítány
šedesát čtyři tisíce tři sta.

K v. 12.—14. srv. Gn 46, 10; Ex 6, 15; 1. Par 4, 24. — Nemúél sluje Gn. 46, 10; Ex 6, 15. Jemúél. Podobně tamtéž Zóchar místo Zare; 1 Par 4, 24. místo Jachin má Jarib. — Nedochovala se nám tedy všecka jména tato a jiná níže uvedená neporušena. Srv. Úvod § 13. Kromě toho schází tu a v Par Ahod, kterého jmenují Gn a Ex. Šáúl = Vyprošený.

K v. 15.—18. srv. Gn 46, 16. — Aggi = hebr.: Chaggí = Slavnostní, Slavný. Srv. jméno proroka Chaggaj (Aggeus). — Aríél = Boží lev = veliký rek,

K v. 19.—22. srv. Gn 38, 7. nn.; 46. 12.; 1. Par 2, 3.—5. — Her = hebr.: ‘Ér = Strážce (?). — Šélá‘ = Šélán = Slabý (?).

K v. 23.—25. srv. Gn 46, 13; 1. Par 7, 1. — Tóla‘ = Červ.

26 Synové Zabulonovi dle svých čeledí byli:
Sared a z něho čeleď Saredovců,
Elon a z něho čeleď Elonovců,
Jalel, a z něho čeleď Jalelovců.
27 To jsou Zabulonovci, jichžto bylo napočítáno
šedesát tisíc pět set.
28 Synové Josefovi byli dle svých rodů Manasses a Efraim.
29 Z Manasse pošel Machir, a z něho čeleď
Machirovců. Machir zplodil Galaada a z něho pošla čeleď
Galaadovců.
30 Galaadovi synové byli: Jezer, od něhož pochází čeleď
Jezerovců, Helek, od něhož pochází čeleď
Helekovců, 31 Asriel, od něhož pochází čeleď
Asrielovců, 32 Sechem, od něhož pochází čeleď
Sechemovců, Semida, od něhož pochází čeleď
Semidovců, a 33 Hefer, od něhož pochází čeleď
Heferovců. Hefer byl otec Salfaada, jenž neměl synů, nýbrž
jen dcery; jejich jména jsou tato: Maala, Noa, Hegla,
Melcha a Tersa.
34 To jsou čeledi Manassovců, jichžto byly napočítány
padesát dva tisíce sedm set.
35 Synové Efraimovi dle svých čeledí byli:
Sutala, od něhož pochází čeleď Sutalských,
Becher, od něhož pochází čeleď Becherovců, a
Tehen, od něhož pochází čeleď Tehenovců 36 Syn Sutalův byl
Heran, od něhož pochází čeleď Heranovců.
37 To jsou Efraimovci, jichžto byly napočítány
třicet dva tisíce pět set.
To jsou Josefovci dle svých čeledí.
38 Synové Benjaminovi dle svých čeledí byli:
Bela, od něhož pochází čeleď Belovců,
Asbel, od něhož pochází čeleď Asbelovců,
Ahiram, od něhož pochází čeleď Ahiramovců,
39 Sufam, od něhož pochází čeleď Sufamovců, a
Hufam, od něhož pochází čeleď Hufamovců.

K v. 26. n. srv. Gn 46, 14. — Élón = Terebint. — Jalel = hebr.: Jachle'él = Čekej na Boha. (Doufej v Boha.)

K v. 29.—34. srv. Nm 27, 1; Jos 17, 1. n.; 1. Par 7, 14. nn. — Gil'ád bylo původně jméno krajiny (Gn 31, 21. nn.; 37, 25.), po níž později pojmenována hebrejská čeleď tam obývající. — Jezer zkráceno z Abí'ezer (Jos 17, 2; Sdc 6, 34; 8, 2.) = Otec můj (Bůh) je pomoc(ník). — Cheleq zkráceno z Chelkáj = (Mým) údělem jest Jahve. — Asriél = Bůh bojuje. — Šechem = Hřbet. — Seláfechád = Ochranou je Obávaný (Bůh). Poznámka o Salfaadovi připravuje na 27, 1.—11; 36, 2.—12. (Srv. Jos 17, 3. n.) — Machlá = Sladká. — Nó'á = Obratná, Hbitá (?). — Choglá = Křepká (?) — Milká = Královna — Tirsá = Záliba.

K v. 35.—37. srv. 1. Par 7, 20.—29. — Becher = Velbloudě. — 'Érán = Bdělý.

K v. 38.—41. srv. Gn 46, 21; 1. Par 7, 6.—12; 8. — Gn 46, 21. jmenuje po Belovi Bechora; poněvadž se toto jméno zde nevyskytuje, dlužno je míti za jméno obecné: „prvorozenec“ a za přístavku k Belovi. — Ašbél = Dal déšť (Bůh). — Achirám = Bratr můj je vznešený. — Na'mán = Rozkošný.

[40] Synové Belovi byli Hered a Noeman. Od Hereda pochází čeleď Heredovců a od Noemana čeleď Noemanovců.

[41] To jsou Benjaminovci dle svých čeledí; bylo jich napočítáno čtyřicet pět tisíc šest set.

[42] Synové Danovi dle svých čeledí byli:
Suham, od něhož pochází čeleď Suhamovců.
To jsou Danovci dle svých čeledí. [43] Všichni byli Suhamovci.
Byly jich napočítány šedesát čtyři tisíce čtyři sta.

[44] Synové Aserovi dle svých čeledí byli:
Jemna, od něhož pochází čeleď Jemnovců,
Jessuj, od něhož pochází čeleď Jessujovců, a
Brie, od něhož pochází čeleď Brieských.

[45] Synové Briovi byli:
Heber, od něhož pochází čeleď Heberovců, a
Melchiel, od něhož pochází čeleď Melchielovců.
[46] Jméno Aserovy dcery bylo Sára.

[47] To jsou rody Aserovců, jichžto byly napočítány padesát tři tisíce čtyři sta.

[48] Synové Neftalovi dle svých čeledí byli:
Jesiel, od něhož pochází čeleď Jesielovců,
Guni, od něhož pochází čeleď Gunovců,
[49] Jeser, od něhož pochází čeleď Jeserovců, a
Sellem, od něhož pochází čeleď Sellemovců.

[50] To jsou rody Neftalovců dle jejich čeledí; bylo jich napočítáno čtyřicet pět tisíc čtyři sta.

K v. 42. n. srv. Gn. 46, 23. — Tam Chuším, zde Šúchám.

K v. 44.-47. srv. Gn 46, 17; 1. Par 7, 30. n. — Jimná = Štěstí. — Bérí'á = Vynikající. — Cheber = Soudruh. — Malkíél = Můj král je Bůh. — Serach zkráceno z Serach'él = Bůh uvolňuje, osvobozuje.

K v. 48.-50. srv. Gn 46, 24; 1. Par 7, 13. — Jachseél = Bůh rozdává. — Šillém = (Bůh) odměnil.

Mezi prvním sčítáním lidu (Nm 1.) a druhým (Nm 26.) jsou tyto rozdíly:

Při prvém sčítání bylo napočteno		Při druhém	Tedy více	Méně	V procentech
Rubenovců . .	46.500	43.730		— 2.770	— 5·95%
Simeonovců . .	59.300	22.200		— 37.100	— 62·56%
Gadovců . . .	45.650	40.500		— 5.150	— 10·40%
Judovců	74.600	76.500	+ 1.900		+ 2·54%
Issacharovců .	54.400	64.300	+ 9.900		+ 15·39%
Zabulonovců .	57.400	60.500	+ 3.100		+ 5·59%
Efraimovců . .	40.500	32.500		— 8.000	— 19·75%
Manassovců . .	32.200	52.700	+ 20.500		+ 63.66%
Benjaminovců .	35.400	45.600	+ 10.200		+ 28·81%
Danovců . . .	62.700	64.400	+ 1.700		+ 2·71%
Aserovců . . .	41.500	53.400	+ 11.900		+ 28·67%
Neftalovců . .	53.400	45.400		— 8.000	— 17·61%
Úhrnem . .	603.500	601.730	59.200	61.020	— 0·3%
			— 1.820		

51 Úhrnný počet synů Israelových, kteří byli sčítáni, jest:
šest set jeden tisíc sedm set třicet.

52 Hospodin pravil Mojžíšovi: 53 Těmto dle počtu jmen bude roz-
dělena země v dědičný majetek. 54 Kterých bude více, těm dáš větší
díl, a kterých méně, menší: jednomukaždému, jak nyní jsou sečteni,
budiž dán dědičný úděl. 55 Ale tak, by los rozdělil zemi kmenům
[a čeledím]. 56 Čehokoliv dostane se jim losem, to ať vezmou, dle
většího nebo menšího počtu.

57 Soupis Levitů dle jejich čeledí je tento:
Od Gersona pochází čeleď Gersonovců,
od Kaata čeleď Kaatovců, a
od Merariho čeleď Merarovců.

58 Rody Levitů jsou tyto: rod Lobni, rod Hebroni, rod Musi
a rod Kore.
Kaat zplodil Amrama, 59 který měl manželku Jochabed, dceru Le-
viovu, která se mu narodila v Egyptě. Ta porodila Amramovi, svému
muži, syny Árona, Mojžíše a Marii, sestru jejich. 60 Z Árona vzešel
Nadab, Abiu, Eleazar a Itamar, 61 z nichžto Nadab a Abiu zemřeli,
když přinesli před Hospodina nepatřičný oheň.

62 Všech, kteří byli sečteni, byly dvacet tři tisíce mužských, od
jednoho měsíce a výše; nebyli totiž započítáni mezi syny Israelovy
a nebyl jim dán mezi ostatními dědičný úděl.

Nejvíce ubylo Simeonovců, snad proto, že oni nejvíce byli stiženi trestem ve 25, 9. vypravovavým. (Kníže tohoto kmene zhřešil 25, 14!). Hummelauer vykládá věc domněnkou, že část Simeonovců zabrala jižní část Negebu a v něm se usadila za doby, kdy tábořili Israelité u Kadesu, tak že s ostatními Israelity na moabské pláně netáhla a nemohla tedy býti k ostatnímu kmeni připočítána. Domněnce nasvědčuje, že Simeonovcům se později skutečně dostalo v úděl jižní Palestiny. (Dle jiné domněnky Hummelauerovy opisovači číslice původní znásobili stem, tak že by bylo nyní dvě poslední místa škrtnouti! Dle toho bylo dle prvého sčítání napočítáno jen 6035 mužů schopných boje, při druhém 6017 mužů, rozdíl pak jen 18 mužů! Dle této domněnky(!) bylo by všech Israelitů asi 25.000 duší. Srv. Ex 12, 37. Miketta se domnívá, že „tisíc" = 60; dle toho bylo by israelských bojovníků asi 36.000.)
V. 53. „Těmto" = sečteným 601.730 mužům.
V. 54. „Kterých bude více" ve kmeni. Ačkoliv měla býti poloha území jednotlivým kmenům ustanovena losem, rozsah každého území měl býti vyměřen dle počtu jejich branců.

V. 55. Místo „kmenům a čeledím" hebr.: „dle jmen oteckých kmenů". Zajisté že při skutečném rozdělování přihlíženo i ku větší nebo menší úrodnosti a výnosnosti pozemků (Bonfrèr). K vykonání tohoto rozkazu srv. Jos 18, 5. nn.
V. 57.—62. Jako po prvním sčítání (hl. 1.) branného mužstva sčítáni též Levité (hl. 3.), tak nyní, po druhém sčítání branců (v. 1.—51.), popsáno i druhé sčítání Levitů (57.—62.).

V. 57. nn. Srv. Gn 46, 11; Ex 6, 16. nn.; Nm 3, 17. nn.; 1. Par 6.

V. 58. Pozoruhodno, že počet levitských čeledí je tu menší než Ex 6, 13.—28. — Hummelauer vykládá věc tím, že rodopis Levitů (Ex 6, 13.—28.) byl na nynější místo vložen později, kdy se již byli Levité značně rozmnožili a vznikly u nich nové čeledi.
V. 59. V jakém smyslu byla Jochabed „dcerou Leviovou", viz Ex 6, 20.
K v. 61. srv. Lv 10, 1. n.
V. 62. Při prvém sčítaní Levitů napočítány jich byly 22.000; přibylo jich tedy o 1000. — „Totiž" odůvodňuje, proč teprv nyní podán počet Levitů, a proč se tak nestalo již dříve spolu s ostatními kmeny. Srv. 1, 48. nn.; 18, 20. — Dle hebr. nebyli s ostatními počítáni, „*protože* jim nebyl ustanoven dědičný úděl".

63 To je součet synův Israelových, kteří byli sepsáni od Mojžíše a kněze Eleazara na Moabských pláních u Jordanu proti Jerichu.
64 Nebyl mezi nimi žádný z těch, kteří dříve byli sečteni od Mojžíše a Arona na poušti Sinajské. 65 Byltě Hospodin předpověděl, že všichni na poušti zemrou. Žádný tedy z nich nezůstal, jen Kaleb, syn Jefonův, a Josue, syn Nunův.

c) Zákon o dědickém právu dcer (27, 1.—11.).

Hlava 27. — 1 Dcery Salfaada, syna Hefera, syna Galaada, syna Machira, syna Manassa, jenž byl syn Josefův — (dcery), jež sluly Maala, Noa, Hegla, Melcha a Tersa, 2 přišly a předstoupily před Mojžíše, kněze Eleazara a všecka knížata lidu u vchodu do stánku úmluvy a pravily: 3 Náš otec zemřel na poušti; nezúčastnil se vzpoury, která byla proti Hospodinu zosnována za vedení Koreova, ale zemřel pro svůj hřích, nemaje mužských potomků. Proč by mělo jméno jeho z čeledi býti vyhlazeno, že neměl syna? Dejte nám dědičný úděl mezi příbuznými otce našeho.
4 Mojžíš vznesl jejich při na Hospodina, aby ji rozsoudil 5 Ten mu pravil: 6 Věc spravedlivou žádají dcery Salfaadovy; dej jim úděl mezi bratry jejich otce a nechť nastoupí po něm v dědictví.
7 Synům Israelovým pak rci toto:
8 Umře-li někdo nemaje syna, dostane se dědictví jeho dceři.
9 Kdyby neměl ani dcery, nastoupí jeho bratři. 10 Nebude-li však ani bratří, dáte dědictví bratřím otce jeho. 11 Kdyby neměl ani strýců, budiž dáno dědictví jeho nejbližším příbuzným.
To bude synům Israelovým svatým, věčně platným zákonem dle rozkazu daného Hospodinem Mojžíšovi.

V. 63. zakončuje celý soupis a sčítání. — Místo „sepsáni" hebr.: „sčítáni". „Pláně" = stepi.

K v. 64. n. srv. 14, 22. n., odkud vyplývá, že byly výjimky od zásady tuto pronesené! Srv. 14, 30; 32, 12.

Hl. 27. — V. 1. n. Srv. 26, 29.—33. — Podnět k této žádosti zavdal zákon 26, 53. nn. Dle hebr. předstoupily před knížata a před celou obec.

V. 3. Jako ještě mnohem později učedníci Páně se domnívali, že slepota od narození je trest za osobní hřích (Jan 9, 2.), tak dcery Selofchadovy považovaly smrt otcovu za trest jeho hříchu, ovšem neznámého; tím spíše, že zemřel bez mužských dědiců. Kdyby byl otec zůstal živ, byl by měl dle zákona 26, 52. nárok na úděl, který by byli po něm dědili jeho synové, a tak by se jméno jeho bylo spolu s údělem na věčné časy uchovalo. (Srv. zákonodárství o milostivém létě Lv 25, 13.—28.) Nyní však, poněvadž nebylo mužských potomků, hrozilo nebezpečí, že při podělování bude opomenut. Dcerám by se dostalo výživy u nejbližších příbuzných, a kdyby se provdaly, synové z nich vzešlí byli by připsáni jejich manželům, a tak by rod Selofchadův i jméno jeho navždy zmizelo. Proto žádají, by jim byl vykázán nemovitý majetek, na který by se pak některý Israelita přiženil. Zdá se, že si přály, by aspoň jediný mužský potomek z nich v budoucnosti zrozený nesl jméno otce jejich a dědil nemovitý majetek po něm sám i jeho potomci. Srv. Gn 38, 8; Dt 25, 5. Jakási obdoba levirského, švakrovského manželství.

K v. 4. srv. Ex 18, 19; Lv 24, 12. n. — K celému zákonu srv. Nm 36. — Bude to ustanovení právní (hebr.), dle kterého bude se říditi soudcům. Srv. 35, 29.

d) Josue ustanoven vůdcem národa (27, 12.—23.).

12 Hospodin také pravil Mojžíšovi: Vystup na toto pohoří Abarim
a pohleď odtud na zemi, kterou dám synům Israelovým. 13 Až ji
spatříš, odejdeš i ty ke svým soukmenovcům, jak odešel bratr tvůj
Áron; 14 nebo rozhněvali jste mě na poušti Sin, když se lid bouřil
a když jste mne nechtěli před ním vodou oslaviti.

Jsou to „Vody odporu“ v Kadesu na poušti Sin.

15 Mojžíš mu odpověděl: 16 Hospodin, Bůh života v každém těle,
opatřiž muže, který by byl nad tímto lidem, 17 jenž by v jeho čele
kráčel vpřed i zpět, jenž by jej vyváděl i zaváděl (domů), by nebyl
lid Hospodinův jako ovce bez pastýře.

18 Hospodin mu pravil: Vezmi Josue, syna Nunova, muže, v němž
je duch, a vlož na něho svou ruku. 19 Nechať se postaví před Ele-
azara kněze a před všecku obec, 20 a před očima všech prohlas, že
mu odevzdáváš díl své moci, by ho poslouchala všecka obec synů
Israelových. 21 Kdykoli bude něco podniknouti, Eleazar kněz otáže se
mu Hospodina. Po jeho rozkazu vytáhne a vrátí se on a s ním
všickni synové Israelovi i ostatní množství.

22 Mojžíš učinil dle rozkazu Hospodinova. Vzal Josue, postavil
ho před kněze Eleazara a před všecek shromážděný lid, 23 vložil mu
na hlavu ruce a vykonal všecko, co byl Hospodin nařídil.

V. 12. Pohoří ‘Abárím je dnešní eš-Šefa‘, t. j. horstvo, které se táhne od dnešního el-‘Al směrem jihozápadním až po údolí el-Habís. Východní polovice (větší) tohoto pohoří je skalnatá, na západ skloněná náhorní rovina, jejíž nízká homole sluje vlastním jménem „Homole“ — t. j. en-Neba‘ (838 m). V širším slova smyslu sluje však celé okolí této homole en-Neba‘. — Dt 32, 49. udává určitěji, že Mojžíš vystoupil na tuto horu Nebo.

V. 13. Srv. 20, 23. nn. — Místo „odejdeš“ ... hebr. „budeš přiřazen“ jako Gn 25, 8. 17.

K v. 14. srv. 20, 11. n. — O poušti Sin srv. 13, 22. — Z Dt. 3, 23.—26. je patrno, že Bůh dal Mojžíšovi rozkaz tuto (v. 12.—14.) podaný v odpověď na jeho prosbu, by mu byl trest Nm 20, 12. odpuštěn. — Rozkaz vystoupiti na horu byl později opakován a také vykonán. Dt 32, 48.

V. 15. Mojžíš neprosí, by mu Bůh život prodloužil, nýbrž i tyto poslední své dny modlí se za blaho lidu. Láska ke svěřenému národu přemáhá lásku k sobě samému.

V. 16. Bůh jsa pánem a tvůrcem každé duše lidské dobře ji zná a ví, jaké schopnosti jí udělil a k čemu, k jakému úřadu tedy se hodí. Srv. 16, 22.

V. 17. Obrazná mluva vzata ze života pastýře, k němuž i jiní starověcí národové vladaře přirovnávali. Srv. 3. Král 3, 7; 2. Par 1, 10; Jan 10, 4.

V. 18. „Duch“ Boží, uschopňující ho k úřadu, který bude naň vznesen. Skládáním rukou zasvěcoval Josue službě Boží, t. j. jeho úřadu, ustanovoval ho svým nástupcem aspoň částečným (Ex 29, 10; Lv 1, 4. nn.), a uděloval mu požehnání (Gn 48, 14.). Tím byla míra „ducha“ v něm se nalézajícího rozmnožena. Srv. Dt 34, 9.

V. 20. Mojžíš odevzdal jen část svého úřadu Josuovi, nebyl tedy tento ve všem nástupcem Mojžíšovým! Srv. Dt 34, 10. Nebyl tak velikým „prorokem“, nebyl zákonodárcem, spíše mu bylo zákony již dané uváděti v život. Hlavním jeho úkolem bylo, zaslíbené země dobýti a přiměřeně ji rozděliti.

V. 21. Kdežto Mojžíš v závažných pochybnostech se radil Hospodina přímo, Josue oznámí podobné případy veleknězi a ten teprve se otáže po vůli Hospodinově. Na pomoc mu bude při tom (dle hebr.) „úrím“, o čemž viz Ex 28, 30. — Přece však mimořádně i k Josuovi mluvil Hospodin přímo (Jos 8.). — Dle rozkazu „jeho“ — t. j. Hospodinova, daného Eleazarem Josuovi. — „On“ = Josue.

V. 23. „Vykonal všecko“ ... prohlásil jej veřejně za knížete, odevzdal mu část své moci.

e) Zákony o denních a svátečních obětech za všecku obec (28, 1.—30, 1.).

Uvod (28, 1. n). Obět každodenní (28, 3.—8.), sobotní (28, 9. n.), novoměsíčná (28, 11.—15.), velikonoční (28, 16.–25.), letničná (28, 26.—31.), obět sedmého novoluní (29, 1.—6.), dne smíru (29, 7.—11.), svátků stanových (29, 12.—38.). Závěrek (29, 39; 30, 1.).

Hlava 28. — 1 Hospodin pravil též Mojžíšovi: 2 Přikaž synům
Israelovým:
Přinášejte mi v předepsanou dobu příslušné oběti, (mé to) pokrmy k spálení, k vůni velmi příjemné.
3 Oběti (zápalné), které jest vám přinášeti, jsou tyto:
Každého dne dva roční beránky bezvadné v celopal věčný
budete obětovati, 4 jednoho ráno a druhého k večerou; 5 desetinu efy
jemné mouky zadělané čtvrtinou hinu nejčistšího oleje. 6 Je to ustavičný celopal, který jste podali na hoře Sinaj Hospodinu v zápalnou
obět velmi příjemné vůně. 7 S každým beránkem podáte v Hospodinově svatyni v úlitbu čtvrtinu hinu vína. 8 Druhého beránka budete
podobně obětovati k večerou dle úplného řádu oběti jitřní i jejích úliteb v (zápalnou) obět velmi příjemné vůně Hospodinu.
9 Dne sobotního přinesete dva bezvadné roční beránky a dvě desetiny jemné mouky zadělané olejem v obět suchou, jakož i úlitby.
10 To budiž každou sobotu řádně obětováno kromě věčného celopalu.
11 O novoluní přinesete v celopal Hospodinu dva býčky, jednoho
berana a sedm ročních bezvadných beránků; 12 ke každému býčku
(přidáte) tři desetiny jemné mouky zadělané olejem v suchou obět, ke
každému beranu dvě desetiny jemné mouky zadělané olejem, 13 a ke
každému beránku desetinu jemné mouky zadělané olejem v suchou obět. Je to celopal vůně velmi příjemné, zápalná obět Hospodinu.
14 Úlitby vína, které mají býti k jednotlivým obětem lity, buďtež tyto:

Hl. 28. — V. 1. Pokud Israelité žili na poušti, kde neměli dosti z čeho přinášeti oběti suché i mokré, nemohli bez velikých obtíží plniti zákony (Lv 23.), kdy dlužno obětovati. Bůh proto Nm 15. povinnost tu zmírnil; nyní však na prahu Palestiny, kdy se poměry již změnily a za krátko ještě více se změní, povinnosti zmírněné znova rozšiřuje a podrobněji stanoví (hl. 28. n.). Jsou to „rubriky“ pro pravidelné, závazné, veřejné oběti jménem veškerého národa podávané v posvátných dobách starozákonného roku náboženského.

V. 2. Oběti byly pokrmem (doslovně: „chlebem“) pro Hospodina jednak proto, že „oheň“, který jej představoval, je „stravoval“, jednak proto, že Hospodin se zálibou „čichal“ a tak přijímal vůni z nich vycházející. Srv. Lv 3, 16; 21, 6. 8. 21. — Lidomluva (antropomorfismus). Srv. Gn 8, 21.

V. 3.—8. skoro doslova souhlasí s Ex 29, 38.—42.

V. 4. „K večerou“, t. j. mezi dvěma večery (hebr.). Srv. Ex 12, 6.

K v. 6. srv. Ex 29, 42. — „Který jste podali“ = který jste začali podávati.

V. 7. Džbány a misky na víno byly nedaleko stolu předkladných chlebů; z toho jde, že asi také tam „ve svatyni“, nikoli v nádvoří byly úlitby podávány. — Dle hebr. má býti ono víno „opojné“, t. j. již vykysalé.

V. 8. „Dle úplného řádu oběti jitřní“ = s obětí suchou ve v. 5. předepsanou (hebr.).

V. 9 n. O obětech sobotních nebylo dosud nic v zákoně ustanoveno. — Oběti ty měly býti přidány ke každodennímu („věčnému“) celopalu (k oběti ranní; podobně jiné sváteční oběti níže nařízené. Srv. níže v. 23.).

V. 11.—15. O slavení novoluní viz Lv 23, 23.—25. — Zahřešina (srv. Lv 4, 23.) nebyla přidávána k obětem svátečním, nýbrž k dennímu celopalu

Půl hinu ke každému býčku, třetina k beranu a čtvrtina k beránku.
To bude celopal (podávaný) každého měsíce, jak v roce po sobě jdou.
15 K (tomuto) věčnému celopalu s příslušnými úlitbami budiž též obě-
tován Hospodinu kozel za hříchy.
16 Prvního měsíce, čtrnáctého dne (toho) měsíce bude Hospodi-
novo fase 17 a patnáctého dne veliký svátek; sedm dní budou jísti
přesné chleby. 18 První den z nich bude svatý a slavný; žádné slu-
žebné práce nebudete v něm konati. 19 Přinesete v zápalnou obět,
v celopal Hospodinu dva býčky, jednoho berana a sedm bezvadných
ročních beránků; 20 a ke každému suchou obět z jemné mouky zadě-
lané olejem, tři desetiny ke každému býčku, dvě desetiny k beranu
21 a po jedné desetině ke každému beránku, jichž je sedm. 22 Také
jednoho kozla za hříchy k svému očištění (budete obětovati). 23 (To
vše) kromě jitřního celopalu, který budete vždy podávati. 24 Tak budete
činiti každodenně po sedm dní (podávajíce) pokrmy k spálení, k vůni
velmi příjemné Hospodinu, která bude se vznášeti z celopalův a z úliteb
k nim příslušných. 25 Také sedmý den vám bude veleslavný a svatý;
žádné služebné práce nesmíte v něm konati.
26 Rovněž den prvotin, když budete po uplynutí týdnů Hospodinu
obětovati nové plodiny, bude slavný a svatý; žádné služebné práce
nebudete v něm konati. 27 Přinesete v celopal k vůni velmi příjemné
Hospodinovi dva býčky, jednoho berana a sedm bezvadných ročních
beránků; 28 v příslušnou obět suchou k tomu (podáte) jemné mouky,
zadělané olejem, tři desetiny ke každému býčku, dvě desetiny k be-
ranu 29 a po jedné desetině ke každému beránku, jichž je úhrnem
sedm; také kozla, 30 který je zabíjen za účelem očištění. (To vše) kromě
každodenního celopalu a k němu příslušných úliteb.
31 Bezvadné budiž vše, co obětujete s příslušnými úlitbami.

Hlava 29. — 1 První den sedmého měsíce bude vám slavný
a svatý, žádné služebné práce nebudete v něm konati, jeť to den
hřmotného troubení. 2 Podáte v celopal Hospodinu k vůni velmi pří-
jemné jednoho býčka, jednoho berana a sedm bezvadných ročních

---

(„věčnému“ v. 15.). Byly tedy pro novoluní předepsány tytéž oběti jako pro dny velikonoční oktávy a pro den letnic; srv. níže v. 19. nn.; 27. nn.

K v. 16.—25. srv. Lv 23, 5—8; Ex 12, 2.—6. — K velikonočnímu beránku zákon nepředpisuje žádného přídavku (oběti suché a mokré) t. zv. „músaf“.

V. 17. n. „Veliký svátek“ = svátek přesnic. — Místo „svatý a slavný“ hebr.: „den posvátného slavnostního shromáždění“. — O klidu viz Lv 23, 7.

V. 22. Předepsány tedy tytéž oběti jako pro novoluní v. 11. nn. a v den letnic níže v. 27. nn.

V. 24. O „pokrmech k spálení“ srv. v. 2. — Místo „která bude se vznášeti ... — z celopalů k nim příslušných“ hebr. velí, by sváteční jmenované oběti byly přidány ke každodennímu celopalu. — Úlitby „příslušejí“ k svátečním celopalům.

V. 25. Místo „veleslavný a svatý“ jako svrchu ve v. 18. — Srv. Lv 23, 8.

K v. 26.—31. srv. Lv 23, 15.—21; Místo „slavný a svatý“ jako svrchu v. 18. — „Po uplynutí týdnů“ hebr.: „o vašem svátku týdnů“.

V. 30b. 31. však zní hebr.: „Kromě každodenního celopalu a příslušné oběti suché podávejte je (sváteční přídavky) s příslušnými úlitbami; buďtež bez vady.“

Hl. 29. — K v. 1.—6. srv. Lv 23, 23.—25. — Místo „slavný a svatý“ jako 28, 18. — Prvním dnem sedmého měsíce tišri začínal hospodářský nový rok. — K „hlučnému troubení“ srv. Lv 23, 24.

beránků; [3] v suchou obět k tomu příslušnou přinesete jemné mouky,
zadělané olejem, tři desetiny ke každému býčku, dvě desetiny k be-
ranu [4] a jednu desetinu ke (každému) beránku, jichžto jest úhrnem
sedm; [5] též kozla za hřích, který jest obětován na usmířenou lidu.
[6] (To vše) kromě novoměsíčního celopalu s příslušnými obětmi suchými
a kromě věčného celopalu; s obvyklými úlitbami zákonem předepsa-
nými podáte (to) v zápalnou obět vůně velmi příjemné Hospodinu.
[7] Také desátý den toho sedmého měsíce bude vám slavný a svatý.
Budete se mrtviti a žádné služebné práce nebudete v něm konati.
[8] V celopal přinesete Hospodinu k vůni velmi příjemné jednoho býčka,
jednoho berana a sedm bezvadných ročních beránků; [9] v suchou obět
k tomu příslušnou podáte jemné mouky, zadělané olejem, tři desetiny
ke každému býčku, dvě desetiny k beranu [10] a po jedné desetině ke
každému beránku, jichžto jest úhrnem sedm; [11] též kozla za hřích.
(To vše) kromě toho, co bývá obětováno za hřích na očištěnou, a kromě
věčného celopalu s příslušnou obětí suchou a kromě příslušných úliteb.
[12] Patnáctého dne sedmého měsíce, který vám bude svatý a slavný
a v němž nebudete konati žádné služebné práce, začnete světiti sedmi-
denní slavnost Hospodinu. [13] V celopal, k vůni velmi příjemné, bu-
dete obětovati Hospodinu třináct býčků, dva berany a čtrnáct bez-
vadných ročních beránků; [14] v příslušnou obět suchou přinesete jemné
mouky, olejem zadělané, tři desetiny ke každému býčku, kterých bude
úhrnem třináct, dvě desetiny ke každému ze dvou beranů [15] a po jedné
desetině ke každému ze čtrnácti beránků; [16] také kozla za hřích. (To
vše) kromě věčného celopalu s příslušnou obětí suchou a mokrou. —
[17] Druhý den budete obětovati dvanáct býčků, dva berany, čtrnáct
bezvadných ročních beránků, [18] dle předpisu přidáte suché i mokré
oběti ke každému býčku, beranu i beránku; [19] také kozla za hřích (bu-
dete obětovati). (To vše) kromě věčného celopalu s příslušnou obětí
suchou i mokrou — [20] Dne třetího budete obětovati jedenáct býčků,
dva berany a čtrnáct bezvadných ročních beránků, [21] dle předpisu při-
dáte suché i mokré oběti ke každému býčku, beranu i beránku; [22] také
kozla za hřích (budete obětovati). (To vše) kromě věčného celopalu
s příslušnou obětí suchou i mokrou. — [23] Dne čtvrtého budete oběto-
vati deset býčků, dva berany a čtrnáct bezvadných ročních beránků,
[24] dle předpisu přidáte suché i mokré oběti ke každému býčku, be-
ranu i beránku; [25] také kozla za hřích (podáte). (To vše) kromě věč-
ného celopalu s příslušnou obětí suchou i mokrou. — [26] Dne pátého
budete obětovati devět býčků, dva berany a čtrnáct bezvadných ročních
beránků, [27] dle předpisu přidáte suché i mokré oběti ke každému býčku,
beranu i beránku; [28] také kozla za hřích (podáte). (To vše) kromě
věčného celopalu s příslušnou obětí suchou i mokrou. — [29] Dne še-
stého budete obětovati osm býčků, dva berany a sedm bezvadných

---

V. [6]. O „měsíčním celopalu“ viz svrchu 28, 11. nn.

K v. 7.—11. srv. Lv 23, 26.—32. — Místo „slavný a svatý“ jako svrchu 28, 18.

V. [10]. Poněvadž den smíru byl den kající, ne slavnostní radosti, byly zvláštní oběti pro ten den předepsané poměrně chudé.

V. [11]. „Co bývá obětováno za hřích na očištěnou“, popisuje Lv 16. — „Úlitby příslušné“ ke zvláštním svátečním obětem, vyjmenovaným ve v. 8.—10.

K v. 12.—38. srv. Lv 23, 33.—43. — Místo „svatý a slavný“ jako svrchu 28, 18.

ročních beránků, [30] dle předpisu přidáte oběti suché i mokré ke každému býčku, beranu i beránku; [31] také kozla za hřích (podáte). (To vše) kromě věčného celopalu s příslušnou obětí suchou i mokrou. — [32] Dne sedmého budete obětovati sedm býčků, dva berany a čtrnáct bezvadných ročních beránků, [33] dle předpisu přidáte oběti suché i mokré ke každému býčku, beranu i beránku; [34] také kozla za hřích (podáte). (To vše) kromě věčného celopalu s příslušnou obětí suchou i mokrou. — [35] Dne osmého, který jest veleslavný, nebudete konati žádné služebné práce. [36] V celopal budete obětovati k vůni velmi příjemné Hospodinu jednoho býčka, jednoho berana a sedm bezvadných ročních beránků, [37] dle předpisu přidáte oběti suché i mokré ke každému býčku, beranu i beránku; [38] také kozla za hřích (podáte). (To vše) kromě věčného celopalu s příslušnou obětí suchou i mokrou.

[39] To budete obětovati Hospodinu o svých svátcích kromě obětí ze slibu a z dobré vůle, celopalův, obětí suchých i mokrých, a obětí pokojných.

Hlava 30. — [1] Mojžíš oznámil synům Israelovým všecko, co mu byl Hospodin přikázal.

f) Zákon o zrušení slibův učiněných ženami (30, 2.—17.).

[2] (Mojžíš) pravil knížatům kmenův israelských: Hospodin přikazuje toto:

[3] Učiní-li muž Hospodinu slib, nebo zaváže-li se přísahou, ať nezruší slova svého, ale splní všecko, co slíbil.

[4] Zaváže-li se k něčemu slibem nebo přísahou žena, která je v otcovském domě a ještě v dívčím věku, a zví-li otec o slibu, který učinila, neb o přísaze, kterou se zavázala, a neodporuje-li, bude slibem vázána: [5] cokoli slíbila neb načkoli přísahala, skutkem vyplní. [6] Jestliže

---

V. [34]. Býčků bylo obětováno denně o jednoho méně, od 13.—7., snad na znamení, že den co den ubývá slavnostního rázu. Celkem bylo podáno za sváteční oběti v sedmi dnech 70 býčků, 14 beranů a 98 beránků, kolik v žádné jiné svátky; proto slavnost stánků byla zvána „svátkem" vůbec. Srv. Lv 23, 39.

K v. [35.—38.] srv. Lv 23, 36. — Místo „veleslavný" hebr.: „den slavnostního shromáždění".

V. [39]. je závěrkou zákonů hl. 28. n. — Hebreové mohli buď ze slibu nebo vůbec z dobré vůle (kromě závazných obětí) přinášeti celopaly neb oběti pokojné; srv. Lv 27, 16; 22, 18. 21; Ex 35, 29. — I k těmto dobrovolným krvavým obětem bylo dlužno přidati obět suchou a úlitbu; srv. Nm 15, 3. 8.

Hl. 30. — V. [2]. Zákon tuto (2.—17.) daný souvisí věcně s Lv 27; Nm 6. — Mojžíš mluví k zástupcům a představeným lidu, by věc oznámili svým podřízeným.

V. [3]. podává zákon o nezrušitelných slibech mužů, proti slibům závislých žen.

V. [4. n.] Sliby nezasnoubené dívky, proti nimž otec neprotestuje, jsou platny — Hebr. rozeznává dva druhy slibů: 1. „neder", kterým se někdo zavazuje, že něco Hospodinu daruje (Lv 27.) nebo něco pro něho vykoná (Nm 6.) a 2. „issár", slib, kterým se někdo zaváže, že si něco odřekne. Vulg. překládá „issár" „přísahou". „Přísaha" tu tedy znamená slib něco si odepříti (na př. nepíti opojného nápoje, nejísti po určitou dobu a pod.), nikoliv přísahu v přesném slova smyslu. Tak rozuměti též slovu „přisahala" níže.

V. [6]. Sliby (prvého i druhého druhu) dívky nezasnoubené jsou neplatny, jestliže otec téhož dne (hebr. místo „ihned" Vulg.), jak o slibu zvěděl, prote-

však otec, slyše o jejím slibu ihned se opře, i sliby i přísahy její
budou zrušeny a nebude vázána vyplniti slib, protože otec odporoval.
[7] Vdá-li se žena, která byla něco slíbila, neb váže-li její duši
přísahou slovo, které jednou jí z úst vyšlo, [8] a muž toho dne, kdy
o tom uslyší, nebude odpírati, bude slibem vázána a splní, cokoli byla
slíbila. [9] Jestliže však hned se ohradil, když o tom uslyšel, a (tak)
zrušil její sliby i slova, kterými se byla zavázala, bude jí Hospodin
milostiv.
[10] Vdova a žena zapuzená, cokoliv slíbí, splní.
[11] Zaváže-li se slibem nebo přísahou manželka v domě svého
muže [12] a jestliže muž, když o tom uslyšel, mlčel a neprotivil se je-
jímu slibu, splní, cokoli byla slíbila. [13] Jestli však hned odporoval, ne-
bude vázána slibu dostáti, neboť manžel se opřel; Hospodin bude jí
milostiv.
[14] Slíbí-li neb zaváže-li se přísahou, že [postem neb odpírajíc si
jiných věcí] se bude mrtviti, bude na vůli muže, bude-li to moci či-
niti čili nic. [15] Jestliže muž, když o tom uslyší, mlčí, odkládaje na druhý
den výrok: cokoliv slíbila nebo připověděla, ať splní, neboť (muž) hned,
jak o tom uslyšel, neodporoval. [16] Bude-li odpírati teprve později, když
o tom již ví, bude sám odpověden za její vinu.
[17] To jsou ustanovení, která dal Hospodin Mojžíšovi a která sta-
noví poměr mezi manželem a manželkou, (jakož i) mezi otcem a dcerou,
která jest ještě v dívčím věku, zůstává v domě svého otce.

---

stuje. — Místo „nebude vázána vyplniti slib“ hebr.: „Hospodin jí promine“ (slib vyplniti). — „Přísahy“ ve významu svrchu k v. 4. n. podaném.

V. 7. n. Sliby kterými se dívka zavázala za svobody (a kterých dosud nevyplnila) zůstávají platny i po sňatku, jestliže manžel toho dne, kdy se o nich doví, ničeho nenamítá. — Hebr.: „Vdá-li se (dívka) zatížená sliby neb tím, co jí ze rtů vyklouzlo a co si uložila...“ Horkokrevné Východ'anky v okamžitém vzrušení asi často se unáhlovaly, skládajíce sliby, jako Israelité rádi často i bez důležité příčiny přísahali a jako Arabové činí podnes. — „Přísaha“ jako ve v. 4. n.

V. 9. Místo „ihned“ hebr.: „toho dne, kdy...“ jako svrchu ve v. 6.

K v. 10. srv. Lv 21, 7. — Hebr. rozeznává zase „neder“ a „issár“ jako v předešlých případech.

V. 11.—16. Sliby manželčiny v domě manželově. „Přísaha“ ve smyslu v. 4. n. naznačeném.

V. 13. Místo „ihned“ hebr.: „toho dne“ jako svrchu ve v. 6. 9. „Hospodin bude jí milostiv“ = promine jí slib, nebude ji trestati, že slíbeného nevykonala. Srv. v. 6. 9. — Hebr. určitěji: „všecko, co vyšlo z jejích úst..., budiž neplatno; její manžel to zrušil...“

V. 15. Místo „hned“ hebr. „toho dne, kdy o tom slyšel“ jako svrchu. Snad lze tu rozuměti dobu do západu slunce (či lhůtu 24 hodin?). Jak dlouho bylo mezi chvílí, kdy slib byl vysloven, a mezi dobou, kdy se muž o tom dověděl, nerozhoduje.

V. 16. „Teprv později“ — když uplynul den (či 24 hodin?), kterého se o slibu dověděl. — Manželka ani tu nemůže býti vázána proti vůli mužově splniti slib. Z toho, že manžel v tomto případě uvaluje zodpovědnost za vinu manželčinu na sebe, kdežto v předešlých případech prohlášeno, že „Hospodin jí vinu promine“, lze souditi, že manžel, když byla lhůta zákonem stanovená („den“) vypršela, nemůže bez hříchu slib své manželky zrušiti.

V. 17. je závěrek zákonodárství hl. 30. — Toto zákonodárství odpovídá právním názorům Israelitův o moci otcovské (patria potestas) (v. 4.—6.) a o poměru manžela k manželce (v. 7.—9.; 11.—16.) nejen co do práva majetkového, nýbrž i co do práva osobního.

g) Výprava proti Madianitům (31, 1.—54.).

Výprava (31, 1.—12.). Všichni mužští zajatci a ženy, vyjímajíc panny, byli usmrceni.
Očista Israelitů, kteří se zúčastnili výpravy i kořisti (31, 13.—24.).
Rozdělení kořisti (31, 25.—54.).

Hlava 31 [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Nejprve pomsti synův
Israelových na Madianitech a pak budeš přiřazen ke svým soukme-
novcům. [3] Mojžíš ihned rozkázal: (Vyberte) ze sebe muže a vyzbrojte
je k boji, by vykonali pomstu Hospodinovu na Madianitech. [4] Z kaž-
dého kmene israelského budiž vybráno tisíc mužů, a ti buďtež posláni
na výpravu.
[5] Postavili tedy po tisíci z každého kmene, to jest dvanáct tisíc
ozbrojených mužů. [6] Mojžíš je poslal s Fineesem, synem kněze Eleazara,
a dal mu posvátné věci, jakož i polnice na troubení.
[7] Když pak v boji proti Madianitům zvítězili, pobili všecky mužské,
[8] i krále jejich, pět vladařů lidu: Eviho, Rekema, Suru, Hura a Rebe; také
Balaama, syna Beorova, zabili mečem. [9] Ženy jejich i děti zajali, všecek
dobytek a všecek majetek, jaký jen mohli míti, zabrali; [10] jak města, tak
vesnice i místa hrazená ztrávil oheň. [11] Kořist, totiž vše, co pobrali z lidí
a z dobytka, vzali [12] a přivedli k Mojžíšovi, ke knězi Eleazarovi a ke vší
obci synův Israelových; také ostatní (ukořistěné) předměty přinesli do
ležení na Moabských pláních u Jordanu proti Jerichu. [13] Mojžíš, Eleazar a
všecka knížata lidu vyšli jim za stany vstříc. [14] Mojžíš pak rozhněval se na

---

Hl. 31. — V. 1. navazuje na vypravování hl. 25. Srv. zejména 25, 6.—18.

V. 2. Potrestáni měli býti Madianové za škody, které Israelitům způsobili, že je svedli k modlářství a tak způsobili jim velikou pohromu. — O „přiřazení k soukmenovcům“ viz 27, 13.

V. 3. Madianové svedše Israelity, že vzdávali božskou úctu bohu cizímu, prohřešili se proti Hospodinovi, oloupivše ho tak o úctu jemu výhradně příslušnou. Israelité měli býti nástrojem v rukou Božích, jako metla, která měla trest vykonati.

V. 4. Jak bylo vojsko israelské (národní obrana) organisováno na tisíce atd., viz Ex 18, 25.

V. 6. Finees (Pinchás) zastupoval patrně u onoho oddílu v úřadě velekněžském svého otce Eleazara, který zůstal u Mojžíše a u svatostánku ve středu ostatních Israelitů. Vojenským vůdcem toho oddělení byl sotva Josue, kdyžtě byl vrchním velitelem veškeré branné moci Israelské; nejspíše poslal některého svého zástupce. — „Posvátnými věcmi“ je tu kněžské roucho a snad i potřeby k levitskému očištění, jemuž se po skončené výpravě všichni bojovníci sedm dní podrobovali. Srv. níže v. 22. nn. Hummelauer se domnívá, že Finees vzal s sebou i posvátné osudí, jehož byl oprávněn zastupuje svého otce se dotazovati. — „Polnice pronikavého zvuku“ (hebr.) byly stříbrné. Srv. Nm 10, 2. — Poněvadž byly dvě, musil si Finees, kdykoli bylo jich užiti, přibrati někoho na pomoc. Mělo jich býti podobně asi použito jako Sdc 7, 16. nn.; 1 Král 11, 11.

V. 7. „Všecky mužské“ rozuměj: které zastihli, kterých dohonili. Vystupujíť jak Madianové, tak Ammonové i v pozdějších dějinách. Podobně v omezeném smyslu dlužno rozuměti, co se ve v. 9. praví o ženách a dobytku.

V. 8. Všech těchto pět „králů“ jmenuje též Jos 13, 21. — Sur znám již z 25, 15. — Knížata jmenovaná byli vasaly Sehonovými (Jos 13, 21.). — Balaam zůstával nedaleko Madianů (srv. 22, 5.); snad si ho Madianové povolali podobně jako svého času Balak, aby jim věštil a proklel jejich nepřítele — Israelity. Možno též, že Balaam na své cestě od Balaka (24, 25.) domů u Madianů se zastavil.

V. 10. hebr.: „všecka *města* v jejich sídlech a všecky jejich *tábory*“.

V. 13. Israelité vycházejí svým soukmenovcům z vítězné výpravy se vracejícím naproti, by je přivítali, ohledali kořist a nedopustili, by někdo nečistý vkročil do tábora.

V. 14. O organisaci israelského vojska srv. Ex 18, 25.

velitele vojska, na tisícníky a setníky, kteří přicházeli z výpravy válečné,
[15] a pravil: Proč jste zachovali ženy? [16] Ony jsou to, jež oklamaly
syny Israelovy z Balaamova návodu a svedly vás, že jste hříšnou
úctou Fogora zpronevěřili se Hospodinu, začež rána stihla lid. [17] Proto
muže a všecky chlapce pobijte, i ženy, které obcováním poznaly muže,
usmrťte, [18] dívky však, totiž všecky panny si ponechte. [19] A zůstaňte
sedm dní venku za stany; kdo zabil člověka neb zabitého se dotekl,
nechať se dne třetího a sedmého očistí; [20] také všecka kořist, ať je to
roucho, nářadí nebo předmět k jakékoliv potřebě zhotovený z kozích
koží, ze srsti, nebo ze dřeva, budiž očištěna.

[21] Kněz Eleazar pak pravil bojovníkům, kteří se zúčastnili válečné
výpravy: Toto jest ustanovení zákona, které Hospodin uložil Mojžíšovi:
[22] Zlato, stříbro, měď, železo, olovo, cín [23] a všecko, co může roztaveno
býti, budiž přečištěno ohněm; co však nemůže ohně snésti,
budiž očistnou vodou posvěceno. [24] Dne sedmého vyperte svůj šat a
tak jsouce očištěni smíte vejíti do tábora.

[25] Hospodin řekl též Mojžíšovi: [26] Sečtěte všecky ukořistěné předměty,
od člověka až po dobytek, ty, kněz Eleazar a knížata lidu;
[27] a rozděl na dva rovné díly kořist mezi ty, kteří bojovali, kteří se
účastnili výpravy a mezi všecek ostatní lid. [28] Od těch, kteří bojovali,
účastnivše se vojny, vyber dávku Hospodinovi, z (každých) pěti
set po jedné hlavě, jak z lidí tak z hovězího dobytka, z oslů a z ovec,
[29] a dej ji knězi Eleazarovi; jsouť to prvotiny Hospodinovy. [30] Z polovice
připadající ostatním Israelitům vezmi každého padesátého člověka,
býka, osla, ovci, vůbec dobytče a dej je Levitům, kteří opatrují stánek
Hospodinův.

[31] Mojžíš a Eleazar učinili dle rozkazu Hospodinova.

[32] Bylo pak té kořisti, které čety nabraly:
šest set sedmdesát pět tisíc ovec,
[33] sedmdesát dva tisíce kusů hovězího dobytka,
[34] šedesát jeden tisíc oslů,
[35] třicet dva tisíce lidských duší, žen, které mužů nepoznaly.

[36] Těm, kteří byli ve válce, dána polovice:
tři sta třicet sedm tisíc pět set ovec, [37] z nichžto na díl Hospodinův
bylo odpočítáno šest set sedmdesát pět ovec;

K v. 16. srv. 25, 3. 5. 8. 18.

V. 17. Jde tu zejména o ženy, které byly s Israelity pohlavně obcovaly a tak je svedly k úctě cizího boha.

V. 18. Dívky ty dle tehdejšího válečného práva staly se israelskými otrokyněmi, a Israelita směl je pojmouti za ženiny. Srv. Sdc 21, 11.

V. 19. Obřad očisty ukládal svrchu zákon 19, 12. 16. nn. Srv. též 5, 2. n.

V. 25. mluví o kořisti bytostí živých (otrokův a dobytka). O kořisti neživé viz v. 53.

V. 28. Zajatci měli býti otroky Israelitů. Obyčej, dáti poražené za otroky vítězům, bránil ukrutnostem, neboť vítězi spíše šetřili tělesných sil svých nastávajících otroků. — Kombattanti (bojovníci) měli ze své polovice živé kořisti odevzdati Hospodinu 0·2%. Z druhé polovice, která příslušela lidu, bylo odevzdati 2% Levitům. Je tu tedy podobný poměr mezi požitky kněží a Levitů jako 18, 25. nn. Kombattantům zůstává o málo větší polovina než ostatnímu lidu. Malý ten rozdíl je však vyvážen tím, že se kombattantům dostalo vší kořisti neživotné (v. 53.). Jak byla kořist podrobněji rozdělena, nepraví se, ale je domněnka, že velitelé dostávali po větším podílu než prostí bojovníci. Jednotlivé kusy, jež měly býti majetkem kněží a Levitů, byly určovány dle hebr. losem. Tento způsob byl asi pravidlem i při pozdějším dělívání kořisti.

38 z třiceti šesti tisíc hovězího dobytka (byly odpočítány)
sedmdesát dva kusy,
39 z třiceti tisíc pěti set oslů (byl odpočítán) — šedesát a jeden kus,
40 a ze šestnácti tisíc duší lidských dostaly se na díl Hospodinův
třicet dvě duše.
41 Odevzdal tedy Mojžíš knězi Eleazarovi, jak mu bylo přikázáno,
všecky prvotiny Hospodinovy 42 z polovice Israelitů, z té totiž, kterou
byl oddělil bojovníkům z výpravy.
43 Z (druhé) polovice, která se byla dostala ostatnímu lidu, to jest

ze tří set třiceti sedmi tisíc pěti set ovec,
44 ze třiceti šesti tisíc hovězího dobytka,
45 ze třiceti tisíc pěti set oslů 46 a
ze šestnácti tisíc lidí 47 vzal Mojžíš každou padesátou
hlavu a dal ji Levitům, kteří opatrovali Hospodinův stánek, jak byl
Hospodin přikázal.
48 Tu přistoupili k Mojžíšovi velitelé branného lidu, tisícníci a
setníci a pravili: 49 My, služebníci tvoji, sečetli jsme počet bojovníků,
které jsme měli pod svým velením, a nescházel ani jeden. 50 Proto
obětujeme v dar Hospodinu každý, cokoli jsme mohli [v kořisti] se-
hnati ze zlata, sponky na nohy i na ruce, prsteny, náramky i nákrčníky,
aby ses modlil za nás k Hospodinu. 51 Přijal tedy Mojžíš a kněz Eleazar
všecko zlato rozmanitých tvarů, 52 vážící šestnáct tisíc sedm set pade-
sát lotův, od tisícníkův a setníků. 53 Co si totiž každý ukořistil, bylo jeho.
54 Vzali to a zanesli do stánku zjevení, by to připomínalo Hospod-
novi syny Israelovy.

h) Zajordání rozděleno kmenům Ruben, Gad a polovině kmene Manasse (32, 1.—42.).

Rubenovci a Gadovci prosí, by se směli usaditi v Zajordání (33, 1.—15.). Žádosti jejich vyhověno s podmínkou, že budou účinně pomáhati ostatním kmenům dobývati Palestiny (32, 16.—33.). Poznámky o tom, jak se kmeny Ruben, Gad a polovina Manassovců v Zajordání usadila (32, 34.—42.).

Hlava 32. — 1 Synové Rubenovi a Gadovi měli mnoho stád, ne-
sčetné množství dobytka. Když uviděli, že krajiny Jazer a Galaad jsou pří-

---

V. 41. „Prvotiny" v širším slova smyslu, totiž dávka, daň.

V. 42. hebr. začíná nový odstavec: „A z polovice ustanovené pro syny Israelovy, kterou byl Mojžíš oddělil od mužů, kteří vytáhli do války..." Smysl jiným rozdělením Vulg. netrpí. — (Hummelauer pronáší i zde domněnku, že číslice tuto podané byly při opisování porušeny, zvýšeny tak, že nyní potřeba je děliti 100! Srv. podobnou doměnku svrchu 26, 48.)

V. 49. O raněných se tu nemluví. Ani v dnešních beduinských bitkách nebývá mnoho mrtvých, ačkoliv již užívají pušek. Nicméně „nescházel ani jeden" vyslovuje velikou, zvláštní ochranu Boha, jenž Israelitům tuto válečnou výpravu uložil.

V. 50. Byly to dary dobrovolné. — Hebr. vypočítává tyto šperky: náramky (jimiž si ozdobovali nadloktí), sponky (kterými spínali zápěstí), prsteny, náušnice a kuličkové závěsy.

V. 52. Jeden lot nebo sikl zlata vážil 16·37 gr. 16.750 lotů tedy = 274·197 kg. Srv. Ex 38, 24. Protože měla hřivna zlata 3000 lotů, činí 16.750 lotů něco více než $5\frac{1}{2}$ hřivny.

V. 54. „Vzali to" Mojžíš a Eleazar. — O podobném „připomínání" viz Ex 28, 12.

Hl. 32. — V. 1. O Jazeru srv. 21, 24. 32; o Galaadu Gn 31, 21.

hodny k chovu dobytka, 2 přišli k Mojžíšovi, k Eleazarovi knězi a ke
knížatům lidu řkouce: 3 Atarot, Dibon, Jazer, Nemra, Hesebon, Eleale,
Saban, Nebo a Beon, 4 krajiny to, které stihl Hospodin před očima
synův Israelových ranou, mají četná pastviska, a my, služebníci tvoji,
máme velmi mnoho dobytka; 5 prosíme tedy, jestliže jsme nalezli milost
před tebou, bys je nám, služebníkům svým, dal v majetek, a
nevedl nás přes Jordan. 6 Mojžíš jim odpověděl: Vaši bratři mají tedy
jíti do boje a vy si tu budete hověti? 7 Proč podrýváte důvěru (ostatních)
Israelitů, by neměli odvahy přejíti na místo, které jim Hospodin
hodlá dáti? 8 Zdaž nečinili rovněž tak otcové vaši, když jsem poslal
z Kadesbarne vyšetřiti zemi? 9 Přišli totiž až do údolí Hroznového,
prohlédli všecku zemi a (pak) podryli důvěru Israelitů, že vejdou do
země, kterou jim dal Hospodin. 10 Hospodin se rozhněval a přísahal:
11 „Lidé tito, kteří vytáhli z Egypta, od dvaceti roků a výše, neuzří
země, kterou jsem přísežně slíbil Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi, neboť
nechtěli mne poslouchati; 12 kromě Kaleba, syna Jefonova, Kenezského,
a kromě Josue, syna Nunova, (nebo) ti splnili vůli mou“. 13 Hospodin
hněvaje se na Israele, vodil jej po poušti čtyřicet let sem tam, dokud
nevyhynulo všecko to pokolení, které činilo, co bylo zlé před obličejem
jeho. 14 Hle — mluvil dále Mojžíš — vy, dorost a vychovanci hříšníků, nastupujete
na místo otců svých, byste rozmnožili hněv Hospodinův proti
Israeli. 15 Nebudete-li chtíti ho poslouchati, nechá lid na poušti a vy
budete příčinou záhuby všech.

16 Ale oni přistoupivše blíže pravili: Uděláme ovcím chlévy,
dobytku stáje a dětem svým hrazená města; 17 my sami pak ozbrojeni
a opásáni potáhneme do boje v čele synův Israelových, dokud jich
neuvedeme na místa jejich. Dítky naše, (ženy) a majetek náš budou
pro úklady obyvatelstva ve hrazených městech. 18 Nevrátíme se do
domovů svých, dokud nebudou synové Israelovi v držení svého dědičného
majetku, 19 a nebudeme činiti nároků na nic za Jordanem, neboť
máme již úděl svůj na jeho břehu východním 20 Mojžíš jim řekl:

V. 3. Atarot bylo asi tam, kde je dosud Chirbet ʿAtárús, zřícenina na horském hřbetě, který je předělem mezi Zerká' Máʿín a sejl-Hejdánem (přítokem Arnonu). Z Madaby lze doraziti do ʿAtáru (jihozápadně) asi za pět hodin. — O Dibonu viz 21, 30. — Nimra sluje níže ve v. 36 Béth-Nimra; bylo na dnešním pahorku Nimrín nad stejnojmenným údolím, které ústí na levém břehu do Jordánu, skoro naproti Jerichu. — O Hesebonu viz 21, 26. — Eleale = dnešnímu El-ʿÁl severovýchodně od Hesebonu. — Saban hebr.: Sibmá = Chirbet Súmijje (Musil); leží severozápadně od Hesebonu ve výši 506 m. na levém svahu údolí Hesbonského. Město Nebo = dnešní Chirbet el-Mchajjet (Musil). — Místo Beón dlužno čísti dle v. 38.: Baʿal Meʿón = Chirbet Máʿín jihozápadně od Madaby.

V. 7. Israelité vidouce jednak, že jsou slabší o branný lid dvou kmenů, jednak vidouce si tyto hověti, snadno pozbudou chuti dobývati Předjordání a tak snadno se zviklají v důvěře, zdali Bůh, jenž jim tuto zemi slíbil, také splní svůj slib. — Také vyzvědači a ti, kteří se k nim přidali, podrývali důvěru ve sliby Boží. Srv. 13, 18. nn.

K v. 10.—12. srv. 14, 28. nn.

V. 15. Jako svého času bylo Israelitům od samé jižní hranice Palestiny vrátiti se na poušť a tam strádati a hynouti, tak mohl by Hospodin i nyní odehnati lid od východní hranice Předjordání na poušť zpět a tam ho nechati hynouti.

V. 16. Rubenovci a Gadovci po rozmluvě s Mojžíšem (1.—15.) odešli domů, radili se vespolek a konečně vrátili se k Mojžíšovi se žádostí poněkud změněnou (Calmet). — „Chlévy“ a „stáje“ jsou tu ohrady z nasbíraného a nanošeného kamení pod širým nebem, jakých dosud v Palestině viděti veliké množství. — Hebr. „taf“ znamená nejen děti, nýbrž i ženy.

Učiníte-li, co slibujete, každý bojovník ve zbroji přejde-li Jordan,
[21] potáhnete-li ve zbroji před Hospodinem do boje, dokud Hospodin
neporazí svých nepřátel [22] a dokud mu nebude podmaněna všecka
země: budete bez viny před Hospodinem i před Israelem, a krajiny,
o které žádáte, obdržíte před Hospodinem. [23] Pakli neučiníte, co pra-
víte, není pochyby, že zhřešíte proti Bohu, a vězte, že hřích váš za-
chvátí vás! [24] Stavějte tedy dětem svým (a ženám) města, chlévy a stáje
ovcím i dobytku, a co jste slíbili, splňte! [25] I řekli Gadovci a Rubenovci
Mojžíšovi: Jsme služebníci tvoji, učiníme, jak velí pán náš. [26] Své
děti, ženy, stáda a dobytek zůstavíme ve městech galaadských; [27] my
však, služebníci tvoji, všichni ve zbroji potáhneme do boje, jak ty,
pane, pravíš.

[28] Rozkázal tedy Mojžíš knězi Eleazarovi, Josuovi, synu Nunovu,
a knížatům kmenových čeledí Israelitů: [29] Potáhnou-li Gadovci a Ru-
benovci s vámi přes Jordan — všichni vyzbrojení do boje — před
Hospodinem, a země bude vám podrobena, dejte jim Galaad v ma-
jetek. [30] Pakli nebudou chtíti ve zbroji přejíti s vámi do země Kanaan,
ať dostanou sídla mezi vámi. [31] Gadovci a Rubenovci odpověděli:
Jak rozkázal Hospodin služebníkům svým, tak učiníme: [32] půjdeme ve
zbroji před Hospodinem do země Kanaan a prohlašujeme, že jsme již
dostali úděl svůj za Jordanem.

[33] Dal tedy Mojžíš Gadovcům, Rubenovcům a polovici kmene
Manassova, syna Josefova, království Sehona, krále amorrhejského,
a království Oga, krále basanského, jejich zemi s jejími městy kolem
dokola.

[34] A vystavěli synové Gadovi Dibon, Atarot, Aroer, [35] Etrot-
Sofan, Jazer, Jegbaa, [36] Betnemra, Betaran, města hrazená i chlévy
svému dobytku.

[37] Rubenovci pak vystavěli Hesebon, Eleale, Karjatajm, [38] Nabo,

V. 22. „Obdržíte před Hospodinem" = sám Hospodin uzná vaše právo na krajiny, o které žádáte.

V. 27. hebr. praví, že potáhnou „před Hospodinem", t. j. před archou. Dle řádu 10, 17. podaného měli Rubenovci a Gadovci táhnouti za archou. Nyní však budou kráčeti v čele (srv. Jos 4, 12.) patrně proto, že nemajíce s sebou žen, dětí a dobytka, jsou k boji způsobilejší (Hummelauer).

V. 29. Co znamená „táhnouti před Hospodinem" viz svrchu v. 27.

V. 30. „Sídla mezi vámi" — v Předjordání by nebyla daleko tak rozsáhlá jak v Zajordání, a ani by neměla tolik pastvisk.

V. 33. Žádost o Zajordání přednesli jen Gadovci a Rubenovci, Mojžíš však uděluje část této krajiny též Manassovcům, asi proto, že byla země ta pro dva kmeny nepoměrně veliká. (Srv. rozlohu území jednotlivých kmenů v Předjordání.) — Polovinu kmene Manassova usídliti chtěl Mojžíš v Zajordání snad proto, by zlomil moc tohoto silného a bojovného kmene, z něhož dle domněnky Hummelauerovy pocházeli předmojžíšští kněží, Mojžíšovi nepřející. — Jmenovanému půltřetímu kmeni sice Zajordání uděleno a města jim přičtena, ale děje se to jako nazatím; vlastní podrobné ohraničení území jednotlivých kmenův odloženo na dobu pozdější (Jos 13, 16. n.). — O království Sehonově viz svrchu 21, 21. nn.; o království Ogově 21, 33.—35.

V. 34.—36. O Dibonu, Atarotu, Jazeru, Betnemře viz svrchu v. 3. — 'Aróér = dnešní ssutina 'Ará'ir jihovýchodně od Díbánu. — Poloha místa 'Atróth-Šófán neznáma. Jogbehá = dnešní Chirbet Adžbéhát severozápadně od 'Ammánu. — Béth-Hárán = dnešní Tell er-Ráme naproti Jerichu na levém břehu Jordanu; za dob římských tam stálo město Julias nebo Livias. Srv. Jos 13, 27.

V. 37. n. O poloze Hesebonu, Eleale, Nabo, Balmeonu a Sabamy viz svrchu v. 3. — O Kirjáthajim viz Gn 14, 5. Srv. Jos 13, 19. — Protože

Balmeon — ta jména změnili — a Sabamu. Městům, která vystavěli,
dali jména.
[39] Synové pak Machira, syna Manassova, táhli do Galaadu, zpustošili jej a pobili tamější amorrhejské obyvatelstvo.
[40] Dal tedy Mojžíš zemi Galaad Machirovi, synu Manassovu, který
se tam usadil. [41] Jair pak, syn Manassův, šel a opanoval její vsi, které
nazval Havot-Jair, to jest Vsi Jairovy. [42] Také Nobe vytáhl, zabral
Chanat s jeho vesnicemi a nazval (kraj) ten dle svého jména Nobe.

i) Zásady pro rozdělení Předjordání (33, 1.—36, 13.).

Úvod: seznam míst, na kterých Israelité na pochodu z Egypta až do příchodu na Moabské pláně tábořili (33, 1.—49.). Všeobecná zásada o dělení (33, 50.—56.). Hranice Předjordání (34, 1.—15.). Rozdělovatelé Předjordání (34, 16.—29.). O městech levitských (35, 1.—8.). O městech útočištných (35, 9.—34.). Hranice údělů jednotlivých kmenů jsou nezměnitelny (36, 1.—13.).

Hlava 33. — [1] Toto jsou zastávky Israelitů, kteří táhli z Egypta
ve svých četách před Mojžíšem a Áronem. [2] Mojžíš je sepsal dle toho,
jak z rozkazu Hospodinova místa ležení měnili.
[3] Měsíce prvního, patnáctého dne měsíce prvního, druhého dne
fase vytáhli Israelité mocí Nejvyššího z Ramesse před očima všech
Egypťanů [4] pochovávajících prvorozence, které Hospodin usmrtil —
i nad bohy jejich vykonal soud — [5] a položili se v Sokotu. [6] Ze So-
kotu přišli do Etamu, který je na samém konci pouště.
[7] Odtud vyšedše zaměřili proti Fihahirotu, jenž leží proti Bélse-
fonu a položili se táborem před Magdalem.

Rubenovci „městům, která vystavěli, dali jména", možno považovati vložku „ta jména změnili", vztahující se dle Vulg. na Nabo a Balmeon (dle hebr. se vztahuje jen na Ba'al-Me'ón), za glossu, kterou někdo přičinil, by čtenář ani nevyslovil jména cizího boha Ba'al (také Nabo byl cizí, babylonský bůh!). Jména změnili na znamení, že jsou jejich novými pány. Ukázku, jak byla nová jména volena, podává v. 41. n. Byla však zajisté jména i s jiného hlediska dávána. — Ba'al-Me'ón snad změněno v Be'ón (srv. v. 3.). Když pak některá tato města dostala se později do moci Moabů, vrácena jim původní stará jména.

V. 39. n. Galaad = severní část této krajiny, neboť jižní už byla zabrána Gadovci (v. 1. 26.). Hranicí mezi Gadovci a Manassovci byl Jabbok. Srv. Dt 3, 12. Machir = potomstvo Machirovo. Emorů zcela nevyhubili, jak patrno z Jos 13, 13. — Určitěji stanoví severní hranice Gadovců Jos 13, 26. 30. (Manaim).

V. 41. Vsi „její", t. j. krajiny Galaad, kde sídlili Emorové. — Chavvóth = vesnice = tábory stanové. — Chanath = hebr. Qenáth — dnešní Qanavát na severozápadním úbočí Havránu. — Poněvadž se mluví o „jeho" vesnicích (v hebr. „o jeho dcerách"), možná, že Qenáth bylo hrazené město. — Nobe = hebr. Nóbach.

Hl. 33. — V. 1. nn. Seznam tábořišť Israelitů tuto podaný lze rozděliti na tři oddíly: *a)* v. 3.—17. (z Ramese do Chaserotu je cesta popsaná Ex a Nm 1. 11.), *b)* v. 18.—36. (z Retmy do Kadesu jsou zastávky, o nichž Pt se jinde nezmiňuje) a *c)* v. 37.—49. (z Kadesu do stepí Moabských; tu cestu líčí Nm 20. nn.).

V. 2. Dle hebr. dlužno „na rozkaz Hospodinův" spojiti s „psal". Protože tento seznam podává jména, která se v předešlém vypravování nenalézají (v. 18.—36.), nelze říci, že by tento seznam všecek byl zpracován dle tohoto vypravování.

K v. 3. srv. Ex 12, 37. (Ramesse); 14, 8. (Mocí Nejvyššího).

K v. 4. srv. Ex 12, 12. — K v. 5. srv. Ex 12, 37. K v. 6. srv. Ex 13, 20.

K v. 7. srv. Ex 14, 2. — „Před Magdalem" = východně od Magdalu. Etam = Sur. Viz Ex 15, 22. Musil se domnívá, že poušť Šúr jest veliká písčitá poušť východně od er-Rhejbe a Chavíly, stepi jižně od vádi el-Abjad (el Chalasa).

8 Vyrazivše z Fihahirotu přešli středem moře na poušť, a urazivše cestu tří dnů na poušti Etam, zastavili se v Maře.
9 Opustivše Maru přitáhli do Elimu, kdež bylo dvanáct studnic vody a sedmdesát palem, a tam se utábořili.
10 Vyšedše odtud rozbili stany u Rudého moře.
Vzdálivše se od Rudého moře
11 položili se na poušti Sin.
12 Odtud odtáhše přišli do Dafky.
13 Opustivše Dafku odpočívali v Alusu.
14 Z Alusu odebrali se do Rafidim, kdež rozbili stany; tam neměl lid vody k pití.
15 Vytáhše z Rafidim usadili se na poušti Sinajské.
16 Zvedše se z pouště Sinajské přitrhli ke Hrobům choutek.
17 Davše se na pochod z Hrobů choutek zastavili se v Haserotu.
18 Z Haserotu přišli do Retmy.
19 Svinuvše stany v Retmě rozbili je zase v Remmonfaresu.
20 Hnuvše se odtud dostali se do Lebny.
21 Z Lebny připutovali do Ressy.
22 Vyšedše z Ressy přišli do Keelaty.
23 Vzdálivše se odtud rozbili stany na hoře Sefer.
24 Od hory Sefer přišli do Arady.
25 Vykročivše odtud dorazili do Makelotu.
26 Odebravše se z Makelotu zastavili se v Tahatu.
27 Z Tahatu odtáhli do Tare.

K v. 8. srv. Ex 15, 22. nn. — K v. 9. srv. Ex 15, 27.
V. 10. O tomto tábořišti Ex se nezmiňuje. Viz však Ex 16, 1. pozn.
K v. 11. srv. Ex 16, 1. — K v. 12. n. srv. Ex 17, 1. pozn. — K v. 14. viz Ex 17. n.
K v. 15. viz Ex 19, 1. — K v. 16. viz Nm 11, 34. — O T a b e ř e (Nm 11, 1.—3.) se tu zmínka nečiní. — K v. 17. srv. Nm 11, 34b.

V. 18. R i t h m á sluje místo asi proto, že na něm bylo množslví keřů k r u č i n k o v ý c h (Genista Raetam Forsk). Kručinka sluje hebr. róthem, arabsky r a t a m. Někteří se domnívají, že jméno to zachováno v údolí nedaleko Ain Kdejs (Qades?) zvaném A b u R e t e m á t čili E r t h á m e. Jenže veliká vzdálenost z předcházející zastávky, z Haserotu do Retmy, poněkud tomu vadí. Bylo přece více údolí, kde bylo hojnost kručinek, mohla také býti dvě nebo více údolí stejného jména a pak by bylo údolí toho hledati jinde, b l í ž e H a s e r o t u (= ‘Ain Hadra Nm 11, 34.) Dle 12, 6. tábořili Israelité po odchodě z Haserotu na poušti Faran, t. j. v Arabě (Faran = Araba. Musil.). Dlužno tedy Ritmu hledati zde. Se západního svahu Araby skutečně stéká údolí vádi ummu R t á m do hlavního potoka Araby el-Džeráfi (v dolním toku sluje al-Džejb).

V. 19. Hebr.: R i m m ó n-P e r e ç mohlo by býti v údolí R a m á n, které vyvěrá pod naqb el-Arûdem a zove se el-Mhalle; kde se spojuje s údolím Mhámli, nabývá jména Ramán. Pod jménem Merzeba vlévá se do el-Džeráfi. Severozápadně nad údolím Ramán táhne se hřbet T á r a R a m á n.

V. 20. L i b n á = hřbet K ó z e l-A b e j j a d (?) na západ od následujícího místa.

V. 21. R i s s á = D ž e b e l e r-R s é s i j j e (?) západně od ‘Abde.

V. 22. Místo Q e h é l á t h á má zde LXX M a k e l a t h, což se zdá býti totéž jako Maqhélóth ve v. 25. (Dittografie?)

V. 23. Š e f e r = hora S e r f (?Furrer) na jižním úpatí údolí ‘Ain nedaleko hory ‘Arade, kterou ztotožňuje se jménem následujícím. (Dle Lagrange však Šefer = Džebel ‘Ará’if.)

V. 24. C h a r á d á = hora ‘A r a d e (?Furrer). (Dle Musila pohoří Harád východně od severního cípu Elanského zálivu!)
V. 25. Hebr.: M a q h é l ó t h. — Srv. v. 22.
V. 26. Hebr.: T a c h a t h = vádi T a c h i j e (?Furrer).
V. 27. Hebr.: T h e r a c h = hora E r t a (?Furrer). V. 28. Hebr.: M i t h q á.
V. 29. Hebr.: C h a š m ó n á. (Dle Musila krajina Hesma severo-v ý c h o d n ě od

28 Vyšedše odtud rozložili se v Metce.
29 Z Metky přišli do Hesmony,
30 z Hesmony do Moserotu,
31 z Moserotu do Benejakanu.
32 Z Benejakanu přišli na horu Gadgad.
33 Odšedše odtud rozbili stany v Jetebatě.
34 Z Jetebaty přišli do Hebronu,
35 z Hebronu do Asiongaberu,
36 z Asiongaberu na poušť Sin, to jest do Kadesu.
37 Vyrazivše z Kadesu položili se táborem na hoře Hór, na samých hranicích Edomska.
38 Na rozkaz Hospodinův vystoupil kněz
Áron na horu Hór a tam zemřel roku čtyřicátého po vyjití Israelitů
z Egypta, měsíce pátého, prvního dne měsíce,
39 když byl ve stu dvaceti třech letech.
40 Tu uslyšel kanaanský král Aradu, který sídlil na
jihu, že do země Kanaan vtrhli Israelité.

41 Od hory Hor táhli dále, až se zastavili v Salmoně.
42 Ze Salmony přišli do Funonu,
43 z Funonu do Obotu,
44 z Obotu do Ijeabarim, jež leží na pomezí Moabska.
45 Z Ijeabarim přitáhli do Dibongadu,

---

cípu Elanského zálivu! Dle Musila, který hledá Sinaj na východním břehu zálivu Elanského, v Midjánsku (srv. Ex 19.), táhli Israelité odtud po veliké obchodní cestě, která vedla z jižní Arabie do Fenikie.)

V. 30. Mósérôth = vádi Musri (?Furrer). Srv. 20, 22. nn.; Dt 10, 6.

V. 31. Bené-Ja'aqán = Be'eróth bené Ja'akán Dt 10, 6. — Ja'akán jest jméno rodiny seirské (v Edomu), srv. Gn 36, 27; 1. Par 1, 42. Dle Lagrange = El-Berein severně od 'Ain Kdejs.

V. 32. Chór hag-Gidgád — Srv. Dt 10, 7. = Údolí Ghudhághid (?Langrange). Dle Furrera však = údolí Gidgade, ústící do údolí Musri, nedaleko Aqaby.

V. 33. Jotbáthá = vádi Taba (?Furrer). V aktech sněmu jerusalemského z roku 536 jmenováno toto místo mezi biskupskými sídly Elusou, Gazou a Petrou. (Dle Musila = aṭ-Ṭába.)

V. 34. Hebr.: 'Abróná.

V. 35. 'Esjón-Geber edomský přístav nedaleko Elatu, u Elanského zálivu. Srv. Dt 2, 8; 3. Král 9, 26; 22, 49; 2. Par 8, 17; 20, 36. (= Razján va Džbér. Musil.).

V. 36. Nápadno, že mezi Asiongaberem a Kadesem, tedy na vzdálenost tak značnou, není jmenována ani jedna zastávka. Někteří (Lagrange) se domnívají, že při opisování v. 36b.—41a. nedopatřením byly přehozeny, že původně stály za v. 30. nebo mezi 30a.—30b. Dle této domněnky byl by pořad zastávek tento: Chašmóná (v. 30a.), Sin (a Kades) (v. 36b.), Hor (v. 37.), Mósérôth (v. 30b.).

O poušti Sin viz 13, 22; o pobytu v Kadesu viz 20, 16; o Horu 20, 22.

V. 40. „Na jihu" = v Negebu (= jižní Palestina). Srv. svrchu 21, 1.

V. 41. Dle 21, 4. táhli Israelité od hory Hor „cestou k Rákosovému moři". (Možná však, že místo „súf" (rákos) stálo tu původně jiné jméno, které jest dosud zachováno v důležitém průsmyku naqb eṣ-Ṣafá, kterým vedla cesta od Kornubu (Kades) do Araby.)

Salmóná = vádi Salaman (?Furrer).

V. 43. O Funonu viz 21, 10; o Obotu tmž.

V. 45. O Ijeabarim viz 21, 11. Za tímto místem byla dle 21, 12. zastávka „v údolí Zeredu". Jiná zastávka byla „proti Arnonu" Nm 21, 13. asi táž co Dibongad. Není však jisto, zda Díbón-Gád, t. j. Dibon Gadův a známý Dibon z 21, 30; 32, 34. jest jedno místo. — 21, 16.—20. jmenovány po zastávce „proti Arnonu" Beera, Mattana, Nahaliel.

[46] z Dibongadu do Helmondeblataim,
[47] z Helmondeblataim na hory Abarim proti Nabo.
[48] Z hor Abarim přišli na Moabské pláně nad Jordan proti Jerichu.
[49] Tam rozložili se táborem od Betsimotu až po Abelsatim, na pláních Moabských.

[50] Tam pravil Hospodin Mojžíšovi: [51] Přikaž synům Israelovým:
Až přejdete Jordan a vkročíte do země Kanaan, [52] rozprašte všecky obyvatele země té, roztřiskejte (jejich) památníky, sochy ztroskotejte a všecky výšiny zkazte. [53] Tak očištěte zemi, a usaďte se v ní, neboť já jsem vám ji dal v majetek. [54] Rozdělte si ji losem. Kmenům četnějším dejte po větším dílu, méně četným po menším. Každému jak los padne, tak budiž dán dědičný úděl. Dle kmenův a čeledí buďtež úděly rozděleny. [55] Nebudete-li však chtíti povražditi obyvatelů země, ti, kteří zůstanou, budou vám jako trny v očích a jako šípy v bocích a budou vás sužovati v zemi sídel vašich; [56] a cožkoli jim jsem zamýšlel učiniti, vám učiním.

Hlava 34. — [1] Hospodin mluvil k Mojžíšovi: [2] Přikaž synům Israelovým:

Až vejdete do země Kanaan, jíž dostane se vám v majetek, ať má tyto meze:

[3] Jižní hranice začínejte od pouště Sin, která sousedí s Edomskem, a končete se na východě Mořem solným; [4] zatáčejte se na jih od Štírového průsmyku, táhněte se k Senně a sahejte na jihu až do Kades-Barnea; odtud

---

V. 46. Hebr: Be'almón-Dibláthájemá je dvojí místo: Ba'alme'ón (tak syrský překlad výslovně!), zastávka, jmenovaná 21, 19. jménem Bamoth-Ba'al. Druhé jméno značí směr, kam byli Israelité tábořící obráceni, — že k městu Béth-Dibláthajim, kde je dnes ed-Dlélet el-grarbijje, jižně od Mádeby (Musil). Béth-Diblàthajim vyskytuje se též u Jer 48, 22. a na nápisu moabského krále Méše (na řádku 30.).

V. 47. Zastávka na pohoří Abarím východně od Nebo je táž co 21, 20.

K v. 48. n. srv. 22, 1; 21, 20; 25, 1. — Která místa slují „zastávky“, viz pozn. k Nm 10, 33. Tak lze aspoň částečně vysvětliti, že seznam zastávek tuto podaných obsahuje jen 42 místa (odečteme-li prvou (Ramesse) a poslední (Moabské stepi) jen 40). Z těch 37 let, co zavržené pokolení vymíralo, podáno tu asi proto málo zastávek (jestli vůbec tu jaká z té doby uvedena), že archa, dle níž zastávky počítány, stála tehdy asi na jednom místě. Ostatně možná, že ze seznamu jsou jména nedůležitých zastávek vypuštěna a že bylo jen dbáno, by zachována byla paměti aspoň okrouhlá čtyřicítka. (Srv. jak uspořádal sv. Matouš počet hlav v rodopise Kristově (1, 1.—17; 14 + 14 + 14 = 42). — Je možno, že chybným opisováním jedno neb druhé jméno bylo přehozeno. Dosavadní však pokusy, napraviti domnělou věc, zůstaly marny. Srv. pozn. k v. 36. Někteří kladou zastávky jako Sefer, Libnu, Remmon do jižní Palestiny; dle toho Israelité se zmocnili některých míst jižní Palestiny již nyní! (Sefer prý byl mezi Askalonem a Eleutheropolí, Libna v pozdějším území kmene Judova (Jos 10, 29.), Remmon v území Simeonovců (Jos 15, 32.).

V. 52. „Památníky“ — hebr. maskíjóth = pomalované kameny, jichž užíváno při bohoslužbě. Srv. Lv 26, 1. — „Sochy“ = lité (hebr.). — O výšinách viz Lv 26, 30.

K v. 54. srv. 26, 53.—56.

V. 55. Místo „povražditi“ hebr: „zapuditi“. K věci srv. Ex 23, 33; Jos 23, 13.

Hl. 34. — V. 3.—5. udává jižní hranice Předjordání. Srv. Jos 15, 1.—4. — Hranice taženy od východu k západu.

V. 4. „Zatáčejte se“ směrem jihozápadním. — Ma'alè-'Aqrabbím (stupňovité návrší Štírové) je dle Musila dnešní Sjúl Nqáb na jihozápadě

vybíhejte hranice k Vesnici [jménem] Adar a dále až k Asemoně; [5] pak
se (hranice) zahnou od Asemony až k Potoku egyptskému a ukončí se
břehem Velikého moře.
[6] Hranice západní začnou u Velikého moře a u něho se také skončí.
[7] Půlnoční hranice počnou u Velikého moře a poběží až k Nejvyšší
hoře, [8] od ní pak až tam, kudy se jde do Ematu, až k samé Sedadě,
[9] až do Zefrony a do Vsi Enan. To budou hranice se strany severní.
[10] Odtud budou vymezeny hranice východní: od Vesnice Enan
půjdou k Sefamě, [11] od Sefamy potáhnou se dolů do Rebly, která leží
naproti Pramenu [Dafnim], odtud poběží k východnímu břehu jezera
Keneret, [12] sestoupí k Jordanu a ukončí se Slaným mořem.
Země v obvodu těchto hranic bude vaše.
[13] Přikázal tedy Mojžíš synům Israelovým: Toto bude země, které
se vám dostane v úděl losem a kterou rozkázal Hospodin dáti devíti
a polovici kmenů; [14] neboť kmen Rubenovců dle jejich čeledí, kmen
Gadovců dle počtu rodův a polovice kmene Manassova, [15] to jest půl
třetího kmene obdržely svůj úděl za Jordanem proti Jerichu na východní
straně.
[16] Hospodin řekl též Mojžíšovi: [17] Jména mužů, kteří vám budou
zemi děliti, jsou tato:

Mrtvého moře, krajina od pravého břehu údolí Fá'i (Gn 36, 39.) po Sabchu. (Dle jiných Ma'ale 'Aqrabbím = Naqb es-Safá, dle jj. Naqb Grareb, dle jj. Naqb el-jemen, tedy některý průsmyk, kterým lze vystoupiti z údolí el-'Araba.) — Místo Sinna čti Çin = ard eç-Çini. — Kades Barnea = Kurnúb. Viz Gn 14, 7. — „Vesnice Adar" = hebr.: Chaçar-Addár = Chirbet ez-Zejfe v qóz el-Hadíre — Açmóná = Chirbet umm el-'Azám. — (Tak Musil.)

V. 5. „Potok egyptský" = Nachal Miçrajim = vádi eç-Çini. Viz Gn 15, 18. — Veliké moře = Středozemní.

V. 6. udává západní hranice Palestiny. Srv. Jos 1, 4; 15, 11.

V. 7.—9.: hranice severní. — „Nejvyšší hora" = hebr.: hora Hór. Poloha blíže neznáma. — „Až tam, kde se jde (vchází) do Ematu" srv. 13, 22. — Sedada = hebr.: Çedád; Sam a LXX však Çerád = ssutina Sarádá nedaleko Merdž 'Ajjún (van Kasteren). — Zifrón = (?) Sibrajim (Sabarim) Ez 47, 16. = (?) Chirbet Senbaríje na pravém břehu Jordanského pramene, Nahr Háçbání západně od Bánijáse (van Kasteren). — Ves Enan = Chaçar 'Énán dlužno hledati na východ od Bánijáse (Caesarea Philippi), snad ve vsi Hazúre nebo el-Hadr (van Kasteren). Dle toho šly hranice severní Palestiny podél jižního úpatí Libanonu, Antilibanonu a Většího Hermonu (Džebel eš-Šech), kam až vyzvědači došli dle 13, 22. Srv. též Ez 47, 17; 48, 1. (Jiní méně pravděpodobně nalézají tato místa mnohem severněji, až vysoko nad Damaškem!)

V. 10.—12. vyměřuje východní hranice. — Šefám = (?) Ofáni na horním toku Nahr el-Ruqqád jihovýchodně od Bánijáse. — Rebla hebr.: Háriblá jsou vlastně dvě slova: Har-bal (= ba'al) = Hora Bálova, jak již správně četli LXX. Byl to as i název hory, z níž vyvěral pramen, který tu ve Vulg. slove nesprávně Dafnim. Slovo to vloudilo se sem z komentáře sv. Jeronyma k Ez. V hebr. sluje prostě 'Ajin = Pramen. Je to patrně nahr el-Leddán, nejhojnější to ze tří hlavních zřídel Jordanu. — Keneret = jezero Genesaretské čili Tiberiadské (Keneret je vlastně úrodná rovina na západním jeho břehu, pak město na ní a konečně samo jezero).

V. 16. nn. Kterak byl rozkaz tu daný vykonán, viz Jos 14, 1; 17, 4; 19, 51; 21, 1. Protože pohlaváři jednotlivých kmenů, vypočítaní v hl. 1., pomřeli, vystupují tu noví lidé. Pozoruhodno, že ani jeden z oněch nejmenován mezi otci mužů Mojžíšem vybraných. — Neméně zasluhuje povšimnutí, že jednotliví kmenové jsou vypočítáváni v pořádku, v jakém později se jim dostalo údělů v Předjordání od severu k jihu.

V. 17. Kdežto Mojžíš býval jmenován před veleknězem (Áronem), uveden je nyní velekněz (Eleazar) před Josuem. Srv. 27, 21; 32, 28; Jos 14, 1. a jj.

Kněz Eleazar, Josue, syn Nunův, [18] a po jednom knížeti z každého
kmene, [19] jichžto jména jsou tato:

Z kmene Judova Kaleb, syn Jefonův,
[20] z kmene Simeonova Samuel, syn Ammiudův,
[21] z kmene Benjaminova Elidad, syn Chaselonův,
[22] z kmene Danova Bokki, syn Jogliův,
[23] ze synů Josefových z kmene Manassova Hanniel, syn Efodův,
[24] z kmene Efraimova Kamuel, syn Seftanův,
[25] z kmene Zabulonova Elisafan, syn Farnachův,
[26] z kmene Issacharova kníže Faltiel, syn Ozanův,
[27] z kmene Aserova Ahiud, syn Salomiův,
[28] z kmene Neftaliova Fedael, syn Ammiudův.

[29] Těm přikázal Hospodin, by rozdělili synům Israelovým zemi
Kanaan.

Hlava 35. — [1] Hospodin pravil Mojžíšovi na Moabských pláních
nad Jordanem proti Jerichu také toto:
[2] Přikaž synům Israelovým, ať dají ze svého (dědičného) majetku
Levitům [3] města k bydlení a pastviny kolem nich, by mohli sami sídliti v městech a pro stáda a dobytek (jejich) aby byla pastviska.
[4] Ty pastviny budou se rozkládati od městských zdí ven kolem do
kola na tisíc kroků: [5] na východ slunce budou dva tisíce loket, na poledne budou dva tisíce loket, k moři, které je na západ, bude táž míra, a hranice na severu půjdou v téže délce; tak budou města uprostřed

V. 20.—28. O Kalebovi viz 13, 7; — Šemúél. Srv. 1. Král 1, 1. nn. — Ammiud srv. Nm 1, 10. — Elidad = Eldad Nm 11, 26. — Chaselon = Kislón = Důvěryplný (?). — Buqqí = zkratka z Baqbuqjáhu = Pramen nasycení jest Jahve. — Channí'él = Bůh je mi milostiv. — 'Efód = Přikrývkou (je Bůh = kryje, chrání)? — Qemú'él — srv. Gn 22, 21. — Šiftán = Soudí (Bůh). — Elisafan srv. 3, 30. — Parnách = Klusající (?). — Faltiel srv. 13, 10. ʻAzzán = Silný (je Bůh)? — 'Achíhúd = Bratr můj je sláva? — Šelómí = zkratka z Šelúmí'él = Mým pokojem je Bůh. — Pedah'él = Vykoupil Bůh. Srv. Pedahsúr Nm 1, 10. — Zástupců lidu, kteří se účastní dělby Předjordání, bude jen 10, protože kmenové Ruben a Gad, dostavše svůj podíl v Zajordání, v Předjordání již ničeho nedostanou; nemají tedy jejich zástupci co činiti při dělení Předjordání.

Hl. 35. — V. 2. „Dědičný majetek" = území jednotlivých kmenů. Právo vlastnické na jmenovaná města a jejich okolí měl kmen, v jehož území byla levitská města, nikoli tedy Levité; ti měli jen právo v nich sídliti ne výlučně, nýbrž spolu s příslušníky toho onoho kmene, a užívati pastvisk v rozměrech níže udaných. Srv. Jos 9; 21, 17. 21; Sdc 9, 1., zejména však Lv 25, 32.—34. Netřeba dodávati, že na základě jiných právních důvodů mohli Levité nabývati jinde i majetku jako jiní Israelité.

V. 4. Místo „kroků" dlužno s hebr. čísti „loktů" jako ve v. n.

V. 5. Rozměry tu a v předchozím v. udané nejlépe si lze představiti, když opíšeme kolem města (= středu) čtverec, jehož každá strana měří **2000** loket. Přímá vzdálenost z města k obvodu toho čtverce na každé straně měří 1000 loktů (v. 4.). — Loket = 0·527 m; 2000 loktů = 1054 m; 2000 × 2000 = 4,000.000 □ loktů: 1054 m × 1054 m = 1,110.916 m^2 = 111 ha. Ostatní polnosti patřily občanům kmene, v jehož území město bylo. (Jiní však se domnívají, že pastviska, Levitům vykázaná, nebyla souvislá, ale že na každé ze čtyř stran města bylo po jedné parcele, 1000 loktů široké a 2000 loktů dlouhé.) Pole nebyla Levitům dána, ježto místo nich dostávali desátky (Bonfrèr). Bylo postaráno o hmotné postavení Levitů tak, aby jich ani dobré bydlo nesvádělo k pohodlí, ani úporný boj o živobytí neodváděl jich od jejich povolání. Levité měli býti duchovním kvasem všeho národa; bylo tedy velmi účelno, že byli rozptýleni po národě; jinak by se z nich byla časem snadno stala upiatá kasta, o sobě uzavřená, národu odcizená.

a za nimi pastviny. 6 Z těch měst, která dáte Levitům, bude šest od-
děleno na ochranu uprchlíků, by se mohl do nich utéci, kdo prolil
krev; kromě těch (dáte jim) jiná čtyřicet dvě města, 7 tedy úhrnem
čtyřicet osm (měst) a jejich okolí. 8 Těch měst, která budou dána
z území Israelitů, více bude vzato od těch, kteří mají více, a méně od
těch, kteří mají méně; každý (kmen) dle rozměrů svého dědičného
území dá Levitům města.

9 Hospodin řekl Mojžíšovi: 10 Rci synům Israelovým:

Až přijdete přes Jordan do země Kanaan, 11 ustanovte, která města
mají býti na ochranu uprchlíků, kteří nechtíce prolili krev; 12 bude-li
prchající v některém z nich, nesmí ho zabíti příbuzný zabitého, dokud
nebude jeho pře za jeho přítomnosti soudně před obcí vyřízena.
13 Z těchto měst, která budou na ochranu uprchlíkův oddělena, 14 tři
buďte za Jordanem a tři v zemi Kanaan; 15 jak Israelitům tak cizincům
a přistěhovalcům (budou vykázána), aby se do nich mohl utéci, kdo
nechtě prolil krev.

16 Udeří-li kdo koho železem, že udeřený zemře, je vinen vraždou;
ať také zemře. 17 Hodí-li kamenem, že zasažený zemře, budiž potrestán
podobně. 18 Zahyne-li udeřený dřevem, budiž pomstěn smrtí údercovou.
19 Příbuzný zavražděného zabije vraha; hned jak ho dostane, zabije
ho. 20 Jestliže někdo z nenávisti druhým strčí, neb úkladně na něho
něco hodí, 21 neb jsa jeho nepřítelem tak jej udeří rukou, že zemře,
úderce ten je vinen (úkladnou) vraždou; příbuzný zabitého hned, jak
ho najde, zabije ho.

22 Učiní-li však někdo náhodou, bez nenávisti 23 a bez nepřátelství
něco takového, 24 a bude-li výslechem svědků to dokázáno na soudě

V. 6. O těchto městech útočištných viz níže v. 9. nn.

V. 8. Města levitská nebudou tedy jen čistě matematicky rozpočítána mezi území 12 kmenů, že by z 48 měst na každé území připadalo po 3 městech, ale silnější kmen s větším územím poskytne Levitům více než kmen slabší s menším územím. Srv. 26, 54; 33, 54.

V. 9.—15. podává povšechná ustanovení o městech útočištných. — K věci srv. Ex 21, 12. nn.; Dt 19, 1.—13.

V. 12. „Příbuzný zabitého“ = gó’él. Srv. Lv 25, 25. n. — Která „obec“ měla při rozsouditi, viz níže ve v. 25.

V. 15. „Cizinec“, kdo jen na krátký čas požívá práv pohostinství. (Srv. Ex 12, 19.) — „Přistěhovalec“ = cizinec, jenž se mezi Israelity trvale usadil.

V. 16.—21. o vrahu, jemuž nepřísluší dobrodiní zákona o městech útočištných (právo asylu). — „Železem“ = železným nástrojem, jako meč, sekera, nůž. Podobně níže ve v. 18. „dřevo“ = dřevěný nástroj, neb aspoň klacek a pod.

V. 17. Hebr. určitěji popisuje ránu kamenem: „kterým (kamenem) může býti člověk usmrcen.“ Podobně určuje dřevěný nástroj ve v. n. — Tyto případy jsou právní předpoklady, že vražda byla úkladná. (Zákon mlčky předpokládá, že vrah napadl bezbranného.) V těch případech má příbuzný, gó’él, právo i povinnost, jménem rodiny zavražděného dle přísné spravedlnosti potrestati vraha smrtí. Srv. Ex 21, 14; Dt 19, 12. nn.

V. 20. n. Zabil-li kdo někoho bez nástroje, přece je považována vražda za úkladnou, když vrah před činem žil se zavražděným v nepřátelství.

V. 22.—28. stanoví právo asylu tomu, kdo by náhodou zabil člověka. „Náhodou“ hebr. „náhle“, tedy z nerozvážnosti. — „Učiní-li něco takového“ vypisuje hebr. podrobněji: strčil-li jím, neb hodil-li něčím po něm bez úkladů, nebo spustil-li na něho, nevida ho, kámen, který by mohl člověka usmrtiti...“

V. 24. hebr.: „soudiž obec mezi tím, jenž zabil (člověka), a mezi gó’élem dle těchto ustanovení“.

o prolití krve, zavedeném mezi údercem a mezi příbuzným zabitého:
[25] budiž vysvobozen nevinný z moci mstitelovy a budiž soudním ná-
lezem uveden zase do města, do něhož se byl utekl, a tam zůstaniž,
dokud velekněz, svatým olejem pomazaný, neumře.
[26] Bude-li vrah postižen a usmrcen od mstitele krve [27] mimo
obvod města za útočiště vykázaného, bude krvemstitel bez viny; [28] měltť
uprchlík až do smrti veleknězovy ve městě přebývati; (teprve) když
tento zemře, smí se vrah navrátiti do svého domova.
[29] Tyto zákony budou míti věčnou platnost po všech sídlech
vašich.
[30] Vrah budiž trestán na základě výpovědí svědků; na základě
svědectví jednoho nesmí býti nikdo odsouzen.
[31] Od toho, kdo je vinen vraždou, výkupného nesmíte přijmouti;
ale ať sám [ihned] zemře. [32] Vyhnanci, to jest uprchlíci, nebudou se
moci žádným způsobem navrátiti do svých domovů před smrtí vele-
knězovou.
[33] Neposkvrňujte země, ve které sídlíte; poskvrňována je krví
nevinných a nemůže býti očištěna jinak než krví toho, jenž prolil krev
druhého. [34] Budiž země vaše zachovávána čista, protože já přebývám
s vámi; jáť jsem Hospodin, jenž sídlí mezi syny Israelovými.

Hlava 36. — [1] Pohlaváři rodu Galaada, syna Machira, syna
Manassova, z rodu synů Josefových, přistoupili k Mojžíšovi a pravili
mu před knížaty synův Israelových: [2] Tobě, pánu našemu, rozkázal
Hospodin, bys losem rozdělil zemi synům Israelovým, a dcerám Sal-
faada, bratra našeho, bys dal úděl, jaký příslušel otci jejich. [3] Pojmou-li
je za manželky příslušníci jiného kmene, půjde za nimi i majetek
jejich, a protože se tak dostane jinému kmeni, ubude našeho dědičného

---

V. [25]. Kdo zabil člověka a uchýlil se do útočištného města, byl patrně nejprve správou tohoto města souzen, má-li býti do města přijat čili nic. Bylo-li nalezeno právem uprchlíka přijmouti, byl veden na soud obce israelské, jemuž předsedal velekněz („causa maior"); tam bylo soudně vyšetřováno a rozhodnuto, jde-li o vraždu úkladnou či jen o neúmyslné zabití. V tomto druhém případě byl uprchlík zaveden zpět do místa útočištného, kam se byl utekl. Účelem zákona, že uprchlík má přebývati v útočištném městě, nebylo trestati nevinného, nýbrž veřejnosti vštípiti hrůzu před prolitím lidské krve. (Hummelauer.) — Smrtí veleknězovou zanikla jaksi platnost jeho rozsudku, nastalo jakési milostivé léto.

V. [29]. je závěrek předcházejícího zákona. — K „příbytkům" srv. Ex 12, 20.

V. [30.—32]. podává dva dodatky. — K soudnímu průkazu o vraždě bylo třeba aspoň dvou svědků. Dt 17, 6. — Vrah nemůže se vykoupiti. Srv. Ex 21, 30; 30, 12. — Rovněž se nesmí vykoupiti uprchlík z povinnosti žíti ve městě útočištném do smrti veleknězovy, jak jasně stanoví tu hebr. Z Ex 21, 14. jde, že nějaké právo asylu měli Israelité již před Mojžíšem. Nasvědčují tomu též obdobné případy u jiných národů starověkých. Také u dnešních beduinův existuje podobné právo.

V. [33. n]. je druhý, delší závěrek předcházejícího zákona. — Každý hřích znesvěcuje krajinu, v níž byl spáchán (Lv 18, 25.), zejména vražda. Gn 4, 11; 9, 6. O sídlení Hospodinově mezi Israelity viz Ex 29, 43. nn. — O vykonání zákona tu stanoveného viz Dt 4, 41.—43; Jos 20. — Účelem tohoto zákona bylo zmírniti strohost krviny v lidu hluboce zakořeněné, dokud jí nebylo lze nahraditi řádným soudnictvím.

Hl. 36. — V. [1]. O rodu Galaadově viz svrchu 26, 29. LXX praví, že mluvili též „před Eleazarem"; věcně zajisté právem.

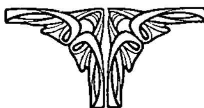
V. [2]. Viz 26, 53. nn.; 27, 7. nn.; 33, 54.

údělu; [4] když pak přijde milostivé léto, to jest padesátý rok, (léto) od-
puštění, rozdělené úděly zůstanou smíšeny a majetek kmene jednoho
přejde na kmen druhý.
[5] Mojžíš odpověděl synům Israelovým a z rozkazu Hospodinova
řekl: Kmen Josefovců má pravdu [6] a Hospodin přikazuje o dcerách
Salfaadových toto: Nechať se vdají za koho chtějí, jen ať jsou to muži
z jejich kmene, [7] aby se nemísil majetek jednoho kmene israelského
s majetkem kmene druhého. Tak všichni muži nechať berou si man-
želky ze svého kmene a čeledi, [8] a všecky ženy muže z téhož kmene,
by dědičný majetek zůstal v rodinách [9] a majetek jednotlivých kmenů
by se nesměšoval, ale zůstal, [10] jak byl od Hospodina rozdělen.
Dcery Salfaadovy učinily, jak bylo rozkázáno: [11] Maala, Tersa,
Hegla, Melcha a Noa vdaly se za syny svého strýce [12] z čeledi Ma-
nassa, jenž byl synem Josefovým; tak majetek, který jim byl původně
dán, zůstal ve kmeni a v čeledi otce jejich.
[13] To jsou přikázání a zákony, které dal Hospodin Mojžíšem sy-
nům Israelovým na Moabských pláních nad Jordanem proti Jerichu.

V. 4. Protože se tu mluví o roku milostivém jako o věci známé, domnívá se Hummelauer, že zákonodárství roku toho se týkající a podané v Lv 25., je částečně předmojžíšské. — Aby se ozřejmila věc, o niž tu jde, budiž tu podán tento příklad: Dejme tomu, že jedna dcera-dědička, příslušnice kmene Manassova, vdala se za příslušníka kmene Gadova. Gadovec, který se přiženil, stal se vlastníkem dědičných pozemků, které jeho manželka po otci zdědila. Jako pak příslušel manžel, nynější pán pozemků, ke kmeni Gadovu, tak měly by příslušeti i pozemky, jichž nabyl sňatkem, k území kmene Gadova, kdežto dříve příslušely k území Manassovu. Na věci nic neměnil ani rok jubilejní, kterého prodané (ne sňatkem nabyté) pozemky vracely se do vlastnictví původního majitele. Aby se předešlo tomuto trhání a směšování území původně jednotlivým kmenům vykázaného, stanoven tu zákon ve v. 5. nn.

V. 5. Kmenem Josefovců jsou vlastně Manassovci a Efraimovci, zde asi méně přesně jen Manassovci.

V. 13. Závěrek zákonů daných Israelitům na stepích Moabských. Srv. 22, 1; 33, 50.

DEUTERONOMIUM

ČILI

PÁTÁ KNIHA MOJŽÍŠOVA

po kratičkém nadpisu (1, 1.—5.)

podává

v prvé části (1, 6.—4, 43.) první řeč Mojžíšovu,
v druhé části (4, 44.—29, 1.) druhou jeho řeč,
ve třetí části (29, 2.—30, 20.) třetí jeho řeč, a
v dodatku (31, 1.—34, 12.) líčí poslední věci Mojžíšovy.

□□□

První řeč Mojžíšova

v prvém oddílu (historickém 1, 6.—3, 29.) připomíná řadu událostí, z nichž vysvítá Boží dobrota, milosrdenství a shovívavost, ale též přísná spravedlnost. Odtud vyvozuje druhý oddíl (4, 1.—40.) napomenutí, by Israel zachovával smlouvu s Bohem učiněnou. V kratičkém dodatku (4, 41.—43.) podán zlomek zákonodárství o městech útočištných v Zajordání.

Druhá řeč Mojžíšova

po nadpisu (4, 44.—49.) opakuje v I. oddílu (povšechném) desatero, připomíná závažnost ostatních zákonů (5, 1.—33.), podává „zákon“ v užším slova smyslu (6, 1.—7, 11.) a povzbuzuje k jeho poslušnosti (7, 12.—11, 32.). Druhý oddíl (podrobný, 12, 1.—26, 15.) obsahuje sbírku zákonů. Soupis požehnání a zlořečení (28, 1.—29, 1.) je velikým zdůrazněním (sankcí) jednak zákoníka (12, 1.—26, 15.), jednak celé druhé řeči Mojžíšovy.

Třetí řeč Mojžíšova

je posledním řečnickým výkonem velikého vůdce Israelova a dolohou k obnově úmluvy Hospodinovy s Israelem.

Dodatek

vypravuje, že Mojžíš ustanovil Josue vůdcem lidu (31, 1.—8.), že napsal zákon a kázal jej položiti do stánku úmluvy (31, 9.—30.). Hlava 32. podává Mojžíšův zpěv, kde jsou znovu vypočítána dobrodiní Boží prokázaná lidu israelskému a jeho nevděk. Hlava 33. obsahuje požehnání Mojžíšovo udělené krátce před smrtí jeho dvanácti kmenům.
Stručná zpráva o smrti Mojžíšově (34, 1.—12.) ukončuje pátou knihu Mojžíšovu a tím celý Pentateuch.

Přechod (1, 1.—3.) a nadpis (1, 4.—5.).

Hlava 1. — 1 Toto jsou slova, která mluvil Mojžíš ku všemu
Israelovi za Jordanem na poušti, v rovině naproti Rudému moři, mezi
Faranem, Tofelem, Labanem a Haserotem, kde je mnoho zlata; 2 jede-
náct dní cesty jest od Horebu do Kades-Barne, jde-li se cestou k po-
hoří Seir.

3 Léta čtyřicátého, jedenáctého měsíce, prvního dne měsíce do-
mluvil Mojžíš synům Israelovým všecko, co mu byl Hospodin přikázal,
aby jim pověděl.

4 Když byl porazil Sehona, krále amorrhejského, který sídlil v He-

Hl. 1. — V 1. Přechod 1, 1.—3. spojoval původně Nm 36, 13. s Dt 31, 14. nn. — V. 1. n. podával přehled cesty Israelitův od hory Sinaj k Jordanu, popsané v předešlých hll. Nm. V. 4. souvisel s vypravováním o Mojžíšově smrti, níže na konci Dt. (Hummelauer.) — Místo „na rovině proti Rudému moři“ hebr. „v ‘Arabě naproti Súfu“. ‘Arábá znamená vlastně celý Grór, kotlinu Jordanu od jezera Genesaretského až po Mrtvé moře, ano i toto moře (sluje proto Jám-Há‘arábá 3, 17; 4, 49.) a jeho pokračování, kotlinu až po záliv Aqabský. Zde znamená ‘Arábá jen tuto kotlinu. — Súf = Záliv Elanský (Aqabský). Srv. Nm 21, 4; Dt 1, 40; 2, 1. (Ne tedy Súfa Nm 21, 14.!) — „Poušť“ jsou stepi východně od Edomska a Moabska, po nichž táhli Israelité dle Nm 33, 42.—44. — Tófel je snad at-Tfíle v sv. Edomsku. — O Faranu viz Nm 10, 12; 13, 1. 27. — Lábán je snad Libna Nm 33, 20. (Dle Musila však = el-Libben v severovýchodním Moabsku.) — O Haserotu viz Nm 11, 34; 13, 1; 33, 17. — Místo „kde je mnoho zlata“ hebr. má jméno vlastní: Dí-záháb. Dle Musila = ed-Dhaibe na východní hranici Moabska. (Jiní určují jinak polohu místa toho.) — „Slova“, která má v 1. na mysli, jsou tedy řeči Boží, které Mojžíš ohlašoval za doby putování od Sinaje až po příchod na Moabské pláně.

V. 2. O Horebu viz Ex 3, 1. — O Kadesu (— Barnea) Gn 14, 7; Nm 20, 16; 33, 36; 34, 4. — Protože tento v. nemá souvislosti ani s předešlým, ani s následujícím, ale je kusý, domnívá se Hummelauer, že původně udával dobu, za kterou Israelité urazili cestu od Horebu do Kadesu, a že dodával, jak dlouho se Israelité v Kadesu zdrželi a kolik dnů trvala jejich další cesta z Kadesu k Jordanu; že však nesnadno mysliti, aby Israelité urazili vzdálenost od Horebu do Kadesu za jedenáct dní, počítá jmenovaný exegeta biblické údaje Nm 10, 11; 20, 1; 13, 26; Ex 12, 18; Nm 9, 3; Jos 5, 10. a soudí, že místo 11 dlužno čísti 311.

V. 3. „Domluvil“ = dokončil, protože toho dne dostal rozkaz, by vystoupil na horu (31, 14.) a toho dne též umřel. Srv. 31, 30; 32, 45. (Hummelauer). — „Všecko, co mu byl Hospodin přikázal...“ = „slova, která mluvil Mojžíš“ (v. 1.).

V. 4. neurčuje blíže data, podaného ve v. 3., ale podává volněji dobu, kdy měl Mojžíš následující řeči. Chce upozorniti, že jich neměl dne 1./XI. r. 40.,

sebonu, a Oga, krále basanského, který zůstával v Astarotu a v Edreji,
[5] za Jordanem v Moabsku počal Mojžíš vysvětlovati zákon a pravil:

ČÁST PRVÁ.

PRVNÍ ŘEČ MOJŽÍŠOVA (1, 6.—4, 43.).

Cesta od hory Sinaj (1, 6.—18.).

[6] Hospodin, Bůh náš, pravil nám na Horebu: (Již) dosti dlouho
jste na tomto pohoří zůstali. [7] Obraťte se a táhněte na hory Amor-
rhejských a na místa s nimi sousedící, na roviny, na výšiny i na ní-
žiny, do krajiny jižní, na pobřeží, (táhněte) do země Kanaan a k Li-
banonu, až k veliké řece Eufratu. [8] Hle — pravil — dávám vám (tu
zemi); jděte a zaberte ji, neboť přisahal [o ní] Hospodin otcům vašim
Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi, že ji dá jim a potomstvu jejich.
[9] Řekl jsem vám onoho času: [10] Nestačím sám na vás; neboť Ho-

---

ale někdy dříve. Když totiž Israelité zmocnili se Zajordání, když nastal klid zbraní a odpočinek, viděl Mojžíš vhodnou dobu opět a opět povzbuzovati Israele, by zachovával zákony Bohem dané. (Hummelauer.) — Tyto řeči parenetické, tyto exhorty měly býti jakousi duchovní závětí, kterou Mojžíš, blízký smrti, odkázal svému lidu. — O Sehonovi a jeho sídelním městě viz Nm 21, 21. nn.; o Ogovi tamže v. 33. nn.; Dt 3, 1. Srv. Jos 12, 4; 13, 12. 31. — O poloze 'Aštá-róth = Ašteróth-Qarnajim viz Gn 14, 5. Dle starších pramenů bylo by však to město hledati, kde je dnešní Múzéríb; Hölscher je ztotožňuje s Tell el-aš'arí.

V. 5. Kde „za Jordanem v Moabsku", viz níže 3, 29. — „Vysvětlovati" = dle hebr.: „vštěpovati, doporučovati". — „Počal" = odhodlal se, rozhodl se (hebr.). — „Zákon" = thórá" v Dt znamená zpravidla úryvek nadepsaný 4, 44: „Toto je thórá", úryvek, jehož jádrem je mojžíšské patero (6, 1.—7, 11.), úryvek, který dle 31, 9. Mojžíš napsal a odevzdal opatrovati kněžím, aby jej každého sedmého roku předčítali lidu. — Hebr. má „tento" zákon, z čehož je patrno, že spisovateli verše 4. n. byly známy následující řeči Mojžíšovy, zejména nadpis 4, 44. a následující druhá řeč Mojžíšova. Proto v. 4. n. sotva psal sám Mojžíš. (Hummelauer.) Také Hoberg považuje v. 1.—5. za přídavek z doby pomojžíšské.

V. 6.—8. připomíná péči Jahvovu o lid; v. 9.—18. nezištnou péči Mojžíšovu o správu národu, péči to beze všeliké panovačnosti, sobeckosti. — Rozkaz Boží odejíti od Sinaje výslovně sice neuváděn ani v Ex ani v Nm, ale srv. Ex 33, 1; Nm 9, 23; 10, 11. nn.

V. 7. „Hory Emorů" = vysočiny, na nichž později rozkládala se sídla kmenů Juda, Efraim, Benjamin a polovice kmene Manasse. — Sousední krajiny tohoto pohoří jsou: 1. „roviny" = 'Arábá (hebr.) = kotlina Jordanu od jezera Genesaretského až po Mrtvé moře, 2. „výšiny", t. j. výběžky pohoří Emorů, 3. „nížiny" = Šefélá (hebr.) = kraje od úpatí hor Judských a Efraimských po Středozemní moře od Karmelu až ke Gaze, 4. „krajina jižní" = Negeb, kraje od hor Judských na jih, 5. „pobřeží" — od Karmelu na sever. — „Kanaan" název krajiny od hor Efraimských na sever až po Hermon. O Eufratu, sevorovýchodní hranici Palestiny, srv. Gn 15, 18; Ex 23, 31. — Hranice Palestiny vůbec viz Nm 34, 7. nn.

V. 8. O přísaze Hospodinově srv. Gn 12, 7; 13, 15; 17, 8; 22, 16. nn.; 26, 3; 50, 23; Ex 13, 5. 11; Nm 11, 12; 32, 11.

V. 9. nn. srv. Ex 18, 13. nn., tedy ještě než byl dán zákon, pročež „onen čas" následujícího v. spadá do doby dřívější! Není tu přesná časová posloupnost.

V. 10. „Nestačím na vás" dosl.: „nemohu vás unésti". — O množství Israelitů viz Gn 15, 5; 22, 17; 26 4.

spodin, Bůh váš, rozmnožil vás a jest vás dnes velmi mnoho, jako
hvězd nebeských. — [11] Hospodin, Bůh otců vašich, přidej k tomu
počtu mnoho tisícův a požehnej vám, jak slíbil. — [12] Já sám nestačím
na břímě správy vaší a na (vaše) pře. [13] Dejte si dle kmenů svých
moudré a rozumné muže, jejichžto mravy jsou osvědčeny, bych je usta-
novil nad vámi za knížata. [14] Tehdy jste mi odpověděli: Dobrá jest
věc, kterou chceš učiniti.

[15] Vzal jsem tedy z kmenů vašich muže moudré a vážené a usta-
novil jsem je knížaty, tisícníky, setníky, padesátníky a desátníky, kteří
by vás o všem poučovali. [16] A přikázal jsem jim: Vyslýchejte je a spra-
vedlivě suďte, ať je to člověk domácí nebo cizinec. [17] Nečiňte rozdílů
v osobách: vyslýchejte jak malého tak velikého; nedbejte žádné osoby;
nebo soud je věc Boží.

Bude-li se vám zdáti něco nesnadné, vzneste (to) na mne a já
to vyšetřím.

[18] Tak přikázal jsem všecko, co máte činiti.

V Kades-Barne (1, 19.—46.).

[19] Vyšedše od Horebu, přešli jsme hroznou a převelikou poušť,
kterou jste viděli, po cestě vedoucí na hory Amorrhejských, jak byl
nám přikázal Hospodin, Bůh náš. Když jsme přišli do Kades-Barne,
[20] řekl jsem vám: Přišli jste k horám Amorrhejských, které nám dá
Hospodin, Bůh náš. [21] Pohleď na zemi, kterou Hospodin, Bůh tvůj,
ti dá; vstup a zaber ji, jak řekl Hospodin, Bůh náš, otcům tvým;
neboj se a ničeho se nestrachuj.

V. 11. V hebr. přeje Mojžíš, aby tak rozmnožil národ, že by ho bylo tisíckrát více než je ho nyní. — O slibu Božím žehnati Israelovi viz Gn 12, 2.

V. 12. Mojžíš opakuje svůj výrok podaný ve v. 10.

V. 13. Podobné vlastnosti jmenuje Ex 18, 21.

V. 15. Místo „kteří by vás o všem poučovali“ hebr.: „a (ustanovil jsem je) přirůčími (zřízenci) dle vašich kmenů“ (LXX „vašim soudcům“). — O těchto „šóterím“ srv. Ex 5, 6; Nm 11, 6. — Z významu hebr. kořene tohoto slova možno vyvozovati, že uměli (čísti a) psáti.

V. 16. „Jim“ = vašim soudcům (hebr.). — Péče o cizince patrna též 24, 17; 27, 19; srv. Lv 24, 22.

K v. 17. srv. 16, 19; Ex 23, 6.—8. — Místo „nedbejte žádné osoby“ hebr.: „nikoho se nebojte“ (zámožného, mocného). — Soud je „věc Boží“, neboť soudcové soudí (představení spravují) jménem Boha, jehož zastupují, a Bůh si přeje, by soudy byly zdrojem práva a spravedlnosti. — O závažnějších věcech srv. Ex 18, 26; Dt 17, 8. nn.

K v. 18. dlužno doplniti s hebr. „tehdy“ (za onoho času). Mojžíš přikázal, co činiti soudcům (správcům: souditi nestranně) a co činiti lidu (podrobovati se soudním výrokům).

K v. 19. nn. srv. Nm 13. n. — Kades-Barne zde v širším slova smyslu: všecka krajina kolem Kadesu (Kornubu). Srv. Nm 13, 1.

V. 20. n. srv. s v. 7. n. svrchu. Přechod (skok) od čísla množného k jednotnému a naopak, tak často zejména v Dt se opakující („Přišli jste“, „nám“, „náš Bůh“ (v. 20.) a naproti tomu „pohleď“, „Bůh tvůj“, „ti“ (v. 21.) lze vysvětliti, že množství jednotlivců tvoří jediný národ, který je tu oslovován (pojem hromadný Israel = Israelité). Ve starých hebrejských rukopisech mohly býti zájmenné přípony množného čísla vyměněny velmi snadno za přípony čísla jednotného, protože zkratky přípon obou čísel byly velmi podobny. (Hummelauer.)

[22] I přistoupili jste všichni ke mně a řekli jste: Pošleme muže,
kteří by shlédli zemi a oznámili, kterou cestou máme stoupati a ke
kterým městům táhnouti.
[23] Když se mi líbila řeč ta, poslal jsem z vás dvanáct mužů, po
jednom z každého kmene. [24] Ti šli, vystoupili na hory a přišli až k údolí
Hroznovému. Shlédše zemi [25] vzali z ovoce jejího, by ukázali (její)
plodnost, přinesli (je) k nám a pravili: Výborná je země, kterou nám
dá Hospodin, Bůh náš.
[26] Vy však jste nechtěli táhnouti (dále), ale nevěříce řeči Hospo-
dina, Boha svého, [27] reptali jste ve stanech svých řkouce: Hospodin
nás nenávidí a proto nás vyvedl z Egypta, by nás vydal do moci
Amorrheův, a zahladil. [28] Kam (to) máme vtáhnouti? Vyzvědači naplnili
strachem mysli naše řkouce: Jest jich náramně veliké množství, jsou
většího vzrůstu než my; města veliká a hrazená až k nebi; Enakovce
jsme tam viděli.
[29] I pravil jsem vám: Nebojte se a nestrachujte se jich; [30] Ho-
spodin Bůh, jenž jest vůdcem naším, bude sám bojovati za vás, jak
učinil v Egyptě před zraky (vás) všech. [31] I na poušti — sám jsi to
viděl — nesl tě Hospodin, Bůh tvůj, jak nosívá člověk svého malého
synáčka, po všeliké cestě, kterou jste se brali, až jste přišli na toto
místo.
[32] Přes to však jste nedůvěřovali Hospodinu, Bohu svému, [33] jenž
vás předcházel na cestě a vyhledával místo, kde byste měli rozbiti
stany, v noci ukazuje vám cestu ohněm a ve dne oblakovým sloupem.
[34] Když pak uslyšel Hospodin křiky vaše, rozhněval se a přisahal:
[35] Nikdo z lidí tohoto prazlého pokolení neuzří výborné země, kterou
jsem přísežně slíbil otcům vašim, [36] kromě Kaleba, syna Jefonova; ten

---

K v. 22. srv. Nm 13, 2. 18. nn. — Že by lid byl žádal vyslati vyzvědače, Nm nevypravuje. Za to zase zde není zmínky, že Mojžíš, než lidu vyhověl, byl se tázal Hospodina (Nm 13, 2.). Různost tu — jakož i více podobných případů níže — lze vysvětliti různým stanoviskem Nm a Dt. Tam spisovatel věc prostě, vypravuje (ne vždy zcela podrobně), zde však řečník (ne vypravěč!) připomíná, že s lidem nenakládal despoticky, ale že snažil se vyhověti jeho slušné žádosti (srv. svrchu v. 9.—18.). Žádost lidu se nepříčila vůli Boží, protože Bůh v Palestině samé nehodlal již lid provázeti v podobě sloupu ohnivého a mrakového.

K v. 23. srv. Nm 13, 4. nn.

K v. 24. srv. tamže v. 24. O výpravě vyzvědačů na sever Palestiny se tu řečník nezmiňuje (Nm 13, 22.).

V. 25. Řečník zdůrazňuje, že zpráva o jakosti zaslíbené země dokonale souhlasí s tím, jak ji popisovaly Boží sliby, a že tedy jako tento slib Boží shledán byl pravdivým, budou i jiné sliby Boží splněny. Uváděje jen pohnutky, které měly v Israelitech posilovati důvěru v Boha, nepřipomíná dalších výroků vyzvědačů Nm 13, 28. n.; 32. nn., které tou důvěrou otřásly.

V. 27. „Ve stanech", tajně reptali, dokud se ještě neodvážili reptati veřejně před Mojžíšem.

V. 28. „Kam = do jaké smrtonosné krajiny! — Místo „vyzvědači" hebr.: „naši bratři". — K věci srv. Nm 13, 28. 31.—33.

V. 30. Hospodin bojoval sám za Israelity zejména Ex 14.

V. 31. K obrazu otce nesoucího dítko srv. Ex 19, 4; Nm 11, 12; Is 46, 3. n.

V. 32. n. Srv. Nm 10, 33; Ex 13, 21. n. — Čím více otcovské péče dostalo se od Boha Israeli, tím ošklivější a trestuhodnější jest (v. 34.) jejich nedůvěra, neposlušnost a vzpoura.

K v. 34. srv. Nm 14, 21. nn.

V. 36. „Zemi, po které chodil" = Kanaan, zejména pak Hebron. Jos 14, 9. — K „poslechl" dosl.: „šel za Hospodinem", „Hospodina ná-

ji uzří a jemu i synům jeho dám zemi, po které chodil, neboť poslechl Hospodina.
[37] Nelze se diviti, že se rozhněval na lid, poněvadž i na mne rozhněval se pro vás Hospodin a řekl: Ani ty tam nevejdeš, [38] ale
Josue, syn Nunův, tvůj služebník, ten (tam) vejde místo tebe; toho napomeň a tomu dodej odvahy; tenť rozdělí Israelovi losem zemi.
[39] Vaše dítky, o kterých jste řekli, že budou odvlečeny do zajetí, a chlapci, kteří dnes neznají rozdílu mezi dobrým a zlým — ti vejdou (tam), těm zemi (tu) dám a ti ji zaberou. [40] Vy však zase vraťte
se a jděte na poušť Rudomořskou cestou.
[41] I odpověděli jste mi: Zhřešili jsme Hospodinu; potáhneme a budeme bojovati, jak velí Hospodin, Bůh náš. Když jste však ve zbrani táhli na hory, [42] řekl mi Hospodin: Rci jim: Netáhněte do hor a nebojujte, byste nepadali před svými nepřáteli, neboť nejsem s vámi.
[43] Oznámil jsem vám (to), avšak neuposlechli jste, nýbrž Hospodinovu rozkazu jste se vzepřeli a nadmuti jsouce zpupností táhli jste do hor.
[44] Vytáhli tedy Amorrhité, kteří sídlili na (těch) horách, proti vám, pronásledovali vás, jako činívají včely, a bili vás od Seiru až do Hormy.
[45] Když pak jste se navrátili a plakali před Hospodinem, nevyslyšel vás a nechtěl hlasu vašemu povoliti.
[46] I zůstali jste v Kades-Barne dlouhou dobu.

Cestou k Jordanu (2, 1.—3, 29.).

Israelité a Edomové (2, 1.—7.). Israelité a Moabové (2, 8.—15.). Israelité a Ammonové (2, 16.—25.). Jednání se Sehonem, králem amorrhejským, jeho porážka a zabrání říše (2, 26.—37.). Týž osud stihl krále Oga (3, 1.—11.). Zajordání rozděleno (3, 12.—20.). Josue ustanoven vůdcem (3, 21.—29.).

Hlava 2. — [1] [Odtud] vyšedše přišli jsme na poušť Rudomořskou
cestou, jak mi byl Hospodin nařídil. Když jsme dlouhý čas obcházeli

---

sledoval" (hebr. dokládá: dokonale). Srv. Nm 14, 24. O druhé výjimce ze všeobecného zákona, o Josuovi, zmiňuje se řečník teprve níže ve v. 38.

V. 37. n. O hříchu Mojžíšově viz Nm 20, 7. nn. 12. — „Pro vás" — Israelité tak nepříkladně si vedouce zavinili, že Mojžíš pochyboval sám, zda Hospodin tolikrát a tak nevděčně urážený zázračným způsobem napojí lid. Nm 20, 3. nn.

K v. 38. srv. Nm 27, 18. nn.

V. 39. Ti, kteří byli tehdy pouhými dítkami, stojí nyní už vyspělí před Mojžíšem; k nim řečník mluví, v nich chce vzbuditi pocit vděčnosti. — Srv. Nm 14, 21. nn.

V. 40. Srv. Nm 14, 25. — Cesta, která slula ve v. 19. „k pohoří Emorů" tomu, kdo šel od Sinaje k severu, sluje zde tomu, kdo jde směrem opačným, asi „Rudomořskou". (Hummelauer.)

K v. 41.—45. srv. Nm 14, 40.—45.

V. 44. Tito Emorové jsou dle Nm 14, 45: Amalekové a Kanaanové. — Ke „včelám" srv. Ex 23, 28; Jos 24, 12; Is 7, 18. — O Hormě viz Nm 14, 45; 21, 3; Sdc 1, 17. — Seir = Edomsko.

Hl. 2. n. Vzpomínkami z dob právě uplynulých chce (Mojžíš) řečník upevniti v Israelitech důvěru v Boha, jenž jest původem všech oněch událostí, a úctu k jeho zákonům, které bude jižjiž opakovati. K v. 1.—7. srv. Nm 20, 14.—21.

K v. 1. srv. Nm 14, 25. a Dt 1, 40. — Israelité obcházeli pohoří Seir na západní straně Araby.

pohoří Seir, 2 pravil mi Hospodin: 3 (Již) dosti dlouho obcházíte toto
pohoří; táhněte k severu 4 a lidu přikaž: Až půjdete územím svých
bratří, synů Esauových, kteří obývají Seir, budou se vás báti; 5 bedlivě
se tedy střezte, byste jich nenapadli; neboť nedám vám ani jediné stopy
jejich země, protože jsem dal pohoří Seirské v majetek Esauovi. 6 Budete jísti pokrmy koupené od nich za peníze a píti vodu váženou za
poplatek. 7 Hospodin, Bůh tvůj, žehnal ti při veliké práci rukou tvých;
věděl o tvé cestě, kterak jsi šel touto velikou pouští, čtyřicet let přebýval s tebou Hospodin, Bůh tvůj, že jsi neměl nedostatku.

8 Minuvše své bratry, syny Esauovy sídlící v Seiru, táhli jsme
dále po cestě vedoucí rovinou z Elatu a z Asiongaberu, a přišli jsme
na cestu, která vede na poušť Moabskou. 9 I řekl mi Hospodin: Nedávej se do boje proti Moabitům a nevcházej do války s nimi; nebo nedám ti nic z jejich země, protože jsem dal Ar v majetek synům Lotovým.
— 10 Dřívějšími obyvateli této země byli Emim, národ veliký a silný,
vysoké postavy jako příslušníci kmene Enakovců. 11 Proto považují je
za obry podobně jako Enakovce; Moabité jim však říkají Emim.
12 V Seiru sídlili prve Horité; synové Esauovi je vyhnali, zahladili a
usadili se tam, jak učinili Israelité v zemi, kterou jim dal Hospodin
v majetek. — 13 Vstali jsme tedy, bychom překročili potok Zared,
a přišli jsme k němu 14 Na cestě z Kades-Barne až ku přechodu potoka Zared byli jsme dobu třiceti osmi let, až vyhynulo z tábora všecko
pokolení mužů schopných boje, jak byl Hospodin přisahal; 15 neboť
jeho ruka byla proti nim (napřažena), že vymřeli z tábora.

V. 3. „Již dosti dlouho..“ již vypršela lhůta trestu, nadešel okamžik, abyste táhli na sever, t. j. k Moabsku, a odtud k Jordanu. Srv. Nm 21, 4. nn.; 10. nn.

V. 4. „Územím,“ t. j. po hranicích území toho, nebo do středu Edomska nesměl Israel táhnouti. Srv. Nm 20, 18. — „Budou se báti,“ abyste jich nenapadli a neporazili, a proto vám nedovolí průchodu. (Nm 20, 14.—21.)

V. 7. „Práce rukou“ Israelových je zejména chov dobytka. Srv. 30, 9. — Hospodin „věděl“ o cestě Israelově, měl jej po všecku dobu cestování na mysli, pečoval o něho. Hospodin bude tedy o potřeby Israelitů starati se i nyní, že nebude třeba, by násilně si dobývali na Edomech píce pro stáda a vody.

V. 8. O Asiongaberu viz Nm 33, 35. — O poušti rozkládající se na východ od Edomu a cestě po ní na sever k Moabsku srv. Nm 21, 11.

V. 9. Proč slují Moabové „syny Lotovými“ viz Gn 19, 37; jsou tedy i Moabové Israelovi „bratři“ jako Edomové (v. 8.) — O ‘Áru viz Nm 21, 15. 28; 22, 36. — Jak dal Hospodin ‘Ár synům Lotovým viz Gn 13, 5.

V. 10.—12. přerývá volný tok Mojžíšovy řeči, proto je někteří považují za vložku (parenthesi) jiného spisovatele, dle Hummelauera až z doby, když Israelité byli v Palestině již usedlí (srv. v. 12.). Pokračováním řeči Mojžíšovy, t. j. v. 9., je teprve v. 13., což zejména v hebr. je patrno, který zní: „Nyní povstaňte a přejděte potok..“

V. 10. Emim viz Gn 14, 5. — O Enacích srv. Nm 13, 23.

V. 11. „Obry“ = hebr. „Refá’ím“ jako Gn 14, 5: 15, 20.

K v. 12. srv. Gn 36. — V. 10.—12. poznamenává, že sice jak v Edomsku tak v Moabsku dříve sídlili jiní národové, že však jejich zemi dal Bůh Edomům a Moabům, pročež nesmí jim Israel této krajiny bráti. Je tak jejich majetkem, jako Palestina je vlastnictvím Israelovým.

V. 13. Srv. Nm 21, 12. — Místo „přišli jsme k němu“ hebr.: „přešli jsme jej“.

V. 14. Uplynulo třicet osm let od té doby, co Bůh stanovil, že každý, komu je dvacet let a více (= „mužové schopní boje“), zemře na poušti a nevejde do zaslíbené země. Nm 14, 20. nn.

[16] Když tedy všichni ti bojovníci vyhynuli, [17] pravil mi Hospodin: [18] Ty přejdeš nyní meze Moabska, [město jménem] Ar, [19] a přijdeš k sousední zemi Ammonitů; hleď, ať s nimi nebojuješ a nezačínáš války, neboť nedám ti nic ze země Ammonitů, protože jsem ji dal synům Lotovým v majetek. — [20] Byla považována za zemi obrů, neboť v ní kdysi sídlili obři, kterým Ammonité říkají Zomzommim, [21] národ to veliký a četný, vysoké postavy jako Enakovci. Ty (Enakovce) Hospodin před Ammonity zahladil a usadil tyto místo nich, [22] podobně jak učinil synům Esauovým sídlícím v Seiru, kterým vyhladil Hority a dal jim zemi jejich, kterou vládnou až do dneška. [23] Podobně vypudili Kappadočané Hevejské, kteří sídlili v Haserim až ke Gaze; vyšedše z Kappadocie vyhladili je a zabrali sídla jejich. — [24] Vstaňte a přejděte potok Arnon; hle, dávám v ruce tvé Sehona, amorrhejského krále Hesebonu, začni zabírati jeho zemi a dej se s ním do boje. [25] Ode dneška začnu pouštěti strach a hrůzu před tebou na národy, kteří sídlí pode vším nebem, aby, jak uslyší jméno tvé, lekli se a [jako žena při porodu se třásli a] cítili bolesti.

[26] Vzkázal jsem tedy z pouště Kademot Sehonovi, králi hesebonskému, toto poselství míru: [27] „Chceme projíti tvou zemí; potáhneme po veřejné cestě, neuchýlíme se ani v pravo ani v levo, [28] za peníze nám prodávej pokrmů, bychom měli co jísti, a za peníze nám dávej vody, bychom tak měli co píti. Jenom nám dovol projíti — [29] jak učinili synové Esauovi, kteří sídlí v Seiru, a Moabové, kteří bydlí v Aru, — dokud nepřijdeme k Jordanu a nepřejdeme do země, kterou nám dá Hospodin, Bůh náš.“ — [30] Avšak Sehon, král hesebonský, nechtěl nám dáti projíti, neboť nechal Hospodin, Bůh tvůj, ducha jeho zatvrditi se a zarputiti se jeho srdce, aby byl vydán v ruce tvé, jak nyní vidíš. [31] I řekl mi Hospodin: „Hle, (již) počínám ti dávati Sehona i zemi jeho; začni se jí zmocňovati.“ [32] Když pak Sehon vytáhl proti nám do

---

K v. [15]. srv. Nm 14, 37; 16, 35; 17, 14; 21, 6; 25, 9.

V. [18]. O ‘Áru viz výše v. 9. Znamená tu patrně širé okolí města, kterým bylo Israelitům táhnouti.

V. [19]. Srv. výše v. 5. 9. — Za v. 19. řeč Mojžíšova je přeryta; pokračuje v ní teprve v. 24. V. 20.—23. jest podobná vložka, jako byla výše v. 10.—12. Co tam řečeno, platí též o této vložce.

V. [20]. Místo „obři“ hebr. zase Refá’ím. Někteří stotožňují Zomzommim se Zuzim Gn 14, 5. Právem?

V. [23]. Místo „Kappadočané“ čti dle hebr.: „Kaftórím“, a místo „Kappadocie“ „Kaftór“ = Kreťané, Kreta. Srv. Gn 10, 13. — Tyto „Hevejské“, hebr.: „‘Avvím“, dlužno dobře rozeznávati od „Hevejských“, hebr.: „Chivvím“ (Gn 10, 17. a jj.). — ‘Avvím připomíná též Jos 13, 4. — Místo v „Haserim“ čti „v táborech“ (do kruhu rozestavených stanech).

V. [24]. dlužno spojovati s v. 19. — Viz Nm 21, 13.

K v. [25]. srv. 11, 25; Ex 23, 27.

V. [26. nn.] připomíná, co se vlastně přihodilo již před rozkazem vysloveným ve v. 24. n. (Calmet); proto je rozkaz ten níže ve v. 31. stručně opakován. — K v. 26. srv. Nm 21, 21. — Qedémóth bylo město (Jos 13, 18; 21, 37.), které leželo tam, kde je dnešní Umm ar-Raçáç nebo al-Mešreiq (Musil) severovýchodně od Dibánu. Dle toho byla poušť stejnojmenná na jihovýchodních hranicích území Emorů (a Moabů).

K v. [27]. srv. Nm 21, 22.

V. [29]. Edomové a Moabové odepřeli sice Israelovi průchod středem svého území, nikoli však po hranicích. (Nm 20, 13.—21.). Neposkytli jim sice zdarma potřeb životních (srv. níže Dt 23, 4.), nebylo však, proč by tak neučinili za peníze.

V. [30]. O zatvrzení srdce srv. Ex 4, 21; 7, 3; 13, 15.

V. [32]. Jasa = Jahaç Nm 21, 23.

války (a přišel) do Jasy se vším lidem svým, [33] Hospodin, Bůh náš, nám jej dal; i porazili jsme jej, syny jeho a všecek lid jeho. [34] Tehdy jsme se zmocnili všech měst, povraždili jsme jejich obyvatelstvo, muže, ženy i děti, a nezachovali jsme v nich ničeho [35] než dobytek, kterého se nám dostalo v úděl, a než kořist z měst, kterých jsme dobyli. [36] Od Aroeru, který je na břehu potoka Arnonu, (a) od Města, které leží v údolí, až po Galaad nebylo vesnice ani města, které by ušlo rukám našim; [37] všecka nám vydal Hospodin, Bůh náš, kromě země Ammonitů, do které jsme nevkročili, kromě všeho poříčí Jeboku, horských měst a (vůbec) všech míst, která nám Hospodin, Bůh náš, zakázal.

Hlava 3. — [1] Tu jsme se obrátili a stoupali cestou k Basanu; Og, král basanský, vytáhl proti nám se svým lidem do boje (a přišel) do Edraj. [2] I řekl mi Hospodin: „Neboj se ho, neť vydán v ruce tvé se vším lidem i zemí svou; učiníš mu jako amorrhejskému králi Sehonovi, který sídlil v Hesebonu.“ [3] Dal tedy Hospodin, Bůh náš, v ruce naše také Oga, krále basanského, i všechen lid jeho; zbili jsme jej do posledního muže, [4] a současně jsme zpustošili všecka jeho města — nebylo města, které by nám ušlo — šedesát měst, všecku krajinu Argob, náležející království Ogovu v Basanu. [5] Všecka města byla ohrazena zdmi velmi vysokými, branami a závorami, kromě nesčetných městeček, jež zdí neměla. [6] Zničili jsme je, jako jsme byli učinili Sehonovi, králi hesebonskému, vyhladivše ve všech městech muže, ženy i děti; [7] dobytek pak a ostatní kořist z těch měst jsme si rozebrali. [8] (Tak) jsme tehdy vzali zemi z ruky dvěma králům amorrhejským, kteří byli za Jordanem; od potoka Arnonu až k hoře Hermonu — [9] Sidonští ji nazývají Sarion a Amorrhejští Sanir — [10] všecka města, která leží na Rovině, a všecku zemi Galaad i Basan až po Selchu a Edraj, města království Ogova v Basanu. — [11] Jediný totiž Og, král basanský,

V. [34]. Srv. Nm 21, 25; Dt 20, 16.—18; Lv 27, 29.
V. [36]. ‘Aró‘ér — viz Nm 32, 34. — „Město“ (které leží v údolí) = ‘Ár.
K v. [37]. srv. Nm 21, 24; a níže Dt 3, 12.

Hl. 3. — V. [1.—3]. = (na nepatrné výjimky) Nm 21, 33.—35.
V. [4]. Argob byla krajina, která slula později Trachonitis a dnes el-Ledžá (Onqelův Targum, viz Úvod § 14. II. 1., nazývá krajinu tu Teráchóná).
V. [5]. Zdi tyto byly patrně z černého čediče, jehož je v Basanu hojnost a kterého i v pozdějších dobách ke stavbám upotřebovali.
K v. [7]. srv. výše 2, 34. n.
V. [8b]. považuje Hoberg za přídavek pomojžíšský. Srv. Úvod str. 24.
V. [9]. psal asi týž, jenž psal 2, 10.—12; 20.—23. (Hummelauer.) „Ji“ = horu Hermon. — Sarion = hebr. Sirjón (Pancíř). Srv. Ž 28, (29), 6. (= klínopisnému Sirara?) — Senír v klínopisech: Saníru.
V. [10]. je pokračování v. 8. — „Rovina“ = Moabská pole (Jos 13, 9. 16.) = náhorní rovina od Arnonu na sever až k Hesbánu. — Salchá je buď omylem napsáno místo Astarot (Karnajim) Gn 14, 5., nebo je to jiné jméno tohoto města (Hummelauer). Srv. výše 1, 4. Viz též Jos 12, 4.
V. [11]. připisuje Calmet, Hoberg a jj. jinému spisovateli, který žil za dob pomojžíšských. — „Totiž“ nenavazuje na předešlý v., nýbrž na jméno Og. „Obři“ hebr.: Refá'ím, kteří dle Gn 14, 5. kdysi v Basanu sídlili. — „Železo“ hebr.: barzel znamená tu asi železný kámen, čedič. Srv. v. 5. — „Lůžko“ = rakev, kterou si dal Og za živa ještě udělati (?). — Rabbath-‘Ammón = pozdější Philadelphia = dnešní ‘Ammán. — Do toho města byla asi rakev odnesena jako válečná trofej; kdy a kým, neznámo. Podobných čedičových rakví (z doby pozdější) viděti dosud v Hauránu hojnost; ani do délky a šířky tuto uvedené ($4^1/_2$ m : 2 m) jim mnoho neschází. — „Jediný Og“, patrně se svým rodem.

zbyl z pokolení obřího. V Rabbatě ammonské ukazují jeho železné
lože, mající zdéli devět loket a zšíři čtyři dle míry lokte mužské ruky.
[12] Toho času jsme zabrali zemi od Aroeru, jenž je na břehu po-
toka Arnonu, až do polovice pohoří Galaad; její města dal jsem Ru-
benovi a Gadovi. [13] Ostatek Galaadu a všecek Basan, království Ogovo,
dal jsem polovině kmene Manassova; celý kraj argobský a všecek
Basan slove zemí obrů. [14] Jair, syn Manassův, uvázal se ve vlastnictví
vší krajiny argobské až ke hranicím gessurským a machatským, a
nazval Basan dle svého jména Havot-Jair, to jest vsi Jairovy, až do
dnešního dne.
[15] Machirovi jsem dal Galaad. [16] A kmenům Ruben a Gad dal
jsem území od Galaadu až k potoku Arnonu, ke středu (tohoto) potoka,
sousední krajinu až k potoku Jeboku, který tvoří hranici Ammonska,
[17] a Rovinu pouště, totiž Jordan, krajiny od Keneretu až po Moře
pouště, Moře solné, až po úpatí pohoří Fasga na východě.
[18] A přikázal jsem vám tehdy: „Hospodin, Bůh váš, dává vám
tuto zemi v dědičný majetek; všichni statní mužové ve zbroji táhněte
v čele svých bratří, synův Israelových. [19] Jen ženy, děti a dobytek —
vím, že ho máte mnoho — nechať zůstanou ve městech, která jsem vám
dal, [20] až udělí Hospodin bratrům vašim pokojná sídla, jako dal vám,

V. [12]. popisuje povšechně hranice území Rubenova a Gadova: od ‘Aró‘éru na jihu až po Jabbóq na severu. Srv. výše 2, 36. — Jos. 13, 15. nn. 24. nn.

V. [13]. podává povšechně hranice zajordánských Manassovců. — „Ostatek Galaadu“ — od Jabbóqa na sever se prostírající, dnešní Džebel ‘Adžlún(?). O Argobu viz výše v. 4.; Jos 13, 29. nn. — „Obři“ = Refá’ím. — Poznámka 13b. = dodatek patrně z doby pozdější podobně jako „až do dnešního dne“ ve v. n. (Hummelauer).

V. [14]. popisuje hranice Jairovců, části to zajordánských Manassovců. Nm 32, 41. klade „Vsi Jairovy“ ne do Basanu, nýbrž do Galaadu, protože tam hranice Manassovců podány jen neurčitě; mluví se jen o Galaadu, kterého se dostalo Machirovcům, nikoli však o Basanu. Zde mělo se mluviti určitěji, když tu stanoveny hranice mezi Machirovci a Jairovci. — O království Ma‘chá viz Gn 22, 24; Gešúr bylo sousední podobné malé království aramské (na jih od onoho), známé z dob Davidových (2. Král 3, 3; 13, 37. nn.; 15, 8.). — „Nazval Basan“ — určitěji „Argob“. — Dodatek „až do dneška“ považuje Hoberg za pomojžíšský.

K v. [15]. srv. Nm 32, 40; 26, 29. — Gil‘ád, t. j. určitěji: jeho severní polovice. Srv. v. 12. n.

V. [16. n.] stanoví podrobněji hranice území Gadova a Rubenova proti Manassovcům. Hranice dělící Gada od Rubena nejsou tu podrobněji podány. Viz však Jos 13, 15.—28. „Galaad“ zde bráti včetně; znamená území na jih od Jabbóqa, pokud teče (ve středním a dolním toku) od východu k západu; srv. v. 12. — Od Galaadu — po Arnon udává tedy rozsah od severu k jihu. — „Sousední krajina“ = kraje po březích horního toku Jabbóqa; pokud teče od jihu k severu, je hranicí mezi územím Gad-Rubenovým a Ammonskem. — „Ke středu tohoto potoka“ (Arnonu) přidáno, by bylo parrno, že samo koryto potoka, prostřed jeho údolí, činí hranici; přídavku toho nemá Jabbóq, z čehož možno právem odvozovati, že celé poříčí horního Jabbóqa příslušelo Ammonům (ne tedy jen po jednom břehu). — Srv. výše 2, 37; Nm 21, 24.

V. [17]. „Rovina pouště“ = ‘Arábá = el-Grór, údolí Jordanu (levý břeh). — O Keneretu viz Nm 34, 11. — „Moře pouště“ = Moře ‘Araby = Moře solné = Moře mrtvé. Srv. Nm 34, 3. — O hoře Fasga srv. Nm 21, 20; 23, 14; 27, 12; 33, 47; Dt 32, 49.

V. [18]. „Vám“ = kmenům zajordánským. Srv. Nm 32, 17. n. 20.—22; Jos 1, 12.—18.

V. [20]. „Pokoj“ po vítězných bojích. — „Za Jordanem“ = západní Palestina se stanoviska řečníka, který dlí na východním břehu Jordanu.

až také oni zaberou zemi, kterou jim dá za Jordanem; tehdy bude se
moci vrátiti každý ke svému majetku, který jsem vám dal.“
[21] Také Josuovi jsem tehdy nařídil: „Oči tvé viděly, co učinil
Hospodin, Bůh váš, těmto dvěma králům; tak učiní všem královstvím,
do kterých půjdeš. [22] Neboj se jich; neboť Hospodin, Bůh váš, bude bo-
jovati za vás.“
[23] A prosil jsem tehdy Hospodina: [24] „Hospodine, Bože, tys počal
ukazovati sluhovi svému svou velikost a přemocnou ruku . . .; neboť
není jiného Boha ani na nebi ani na zemi, který by mohl činiti tvé
skutky a přirovnati se tvé moci. [25] (Dovol tedy), bych směl přejíti a
viděti tu výbornou zemi za Jordanem, ony nádherné hory, i Liban.“
[26] Hospodin se však hněval na mne pro vás, nevyslyšel mne, ale řekl
mi: „Dosti o tom! Nemluv nikdy již o té věci ke mně. [27] Vystup na
vrchol Fasgy a rozhlédni se k západu, k severu, k jihu a k východu
a patři . . ., neboť nepřejdeš tohoto Jordanu.
[28] Zmocni Josue, dodej mu odvahy a síly, neboť on půjde v čele
tohoto lidu a rozdělí mu zemi, kterou spatříš.“
[29] I zůstali jsme v údolí proti svatyni Fogorově.

Napomenutí, by Israel zachovával smlouvu s Bohem učiněnou (4, 1.—40.).

Všecka přikázání Boží dlužno zachovávati (4, 1.—8.), zvláště pak vzdávati čest Hospodinu, jenž nesmí býti zobrazován a vystříhati se modloslužby (9.—24.). Milosrdenství Hospodinovo odůvodňuje důvěru Israelovu v něho (25.—31.). Závěrek řeči (4, 32.—40.).

Hlava 4. — [1] Nyní tedy, Israeli, poslouchej přikázání a práv,
kterým já tě učím, abys plně je byl živ a vejda do země zabral ji,
(zemi to), kterou Hospodin, Bůh otců vašich, vám dá.
[2] Ke slovu, které k vám mluvím, nic nepřidávejte a nic z něho
neubírejte; ostříhejte příkazů Hospodina, Boha vašeho, která já vám
dávám.
[3] Oči vaše viděly vše, co učinil Hospodin proti Bélfegorovi,

K v. 21. n. srv. Nm 27, 15.—23; Dt 3, 28; 4, 3; 11, 7; 31, 3.—6. — Toto vítězství může býti právem Josuovi zárukou, že mu dá Hospodin vítěziti také v budoucnosti.

V. 24. Místo „Hospodine, Bože“ hebr.: „Pane, Jahve“. — „Tys počal ukazovati . . .,“ nuže, ukazuj mi svou moc i dále, zejména nyní. Srv. Ex 15, 11.

V. 26. Hospodin nechtěl vyslyšeti prosby Mojžíšovy (hněval se), aby lid („pro vás“), který věděl o hříchu Mojžíšově, nemohl se domnívati, že snad bude Mojžíš bez trestu, a tak nemohl pochybovati o spravedlnosti Boží. Srv. výše 1, 37.

K v. 27. srv. Nm 27, 12. a níže Dt 34, 1.—4.

K v. 28. srv. Nm 27, 18.—23. a níže 31, 7.

K v. 29. Fogor = Béth Pe‘ór. Nm 23, 28.

Hl. 4. — V. 1. Po historické předmluvě (1, 6.—3, 29.) následuje nyní napomenutí z předmluvy té plynoucí. Protože nám projevil Hospodin tolik dobroty a péče, protože však ukázal též svou přísnou spravedlnost, zachovávejte přikázání... „Byl živ“ = neumřel. Srv. níže v. 3. n. — Život = odměna za věrnou poslušnost zákona (níže 32, 47; 30, 15. 19.).

V. 2. „Přidati a ubrati“ = jakkoliv změniti. Srv Is 29, 13; Jer 8, 8. „Přidávali“ zejména falešní proroci. Jer 23, 9.—40; Ez 13.

V. 3. připomíná Nm 25, 9. — Připomínka ta byla velmi názorná, protože se dála dle 3, 29. v údolí proti svatyni Ba‘al-Pe‘óra. Důkaz, že odpad od Hospo-

kterak vyhladil z vás všecky ctitele jeho. [4] Vy však, kteří přidržujete
se Hospodina, Boha vašeho, živi jste všichni až do dneška.
[5] Víte, že jsem učil vás přikázáním a právům, jak mi Hospodin,
Bůh můj, velel, abyste je tak činili v zemi, kterou zaberete.
[6] Zachovávejte tedy a skutky je plňte. Nebo to je vaše moudrost
a rozum před očima národů, kteří slyšíce všecka ta přikázání, řeknou:
Hle, toť lid moudrý a rozumný, národ veliký.
[7] Není jiného národa tak velikého, jehož bohové byli by mu tak
blízko, jako je blízko Bůh náš všem prosbám našim. [8] Nebo který
jiný národ je tak slavný, aby měl takové posvátné obyčeje, spravedlivé
právo a takové všechny zákony, jaké kladu vám dnes před oči?
[9] Opatruj tedy pečlivě sebe sama a duše své. Nezapomínej věcí,
které viděly oči tvé, a nechať nevymizí z tvého srdce po všecky dny
života tvého; poučuj o nich syny i vnuky své.
[10] (Nezapomínej) toho dne, kdy jsi stál před Hospodinem, Bohem
svým, na Horebu, když mi byl Hospodin přikázal: „Shromáždi ke mně
lid, aby slyšeli mé řeči, aby učili se mne báti po všechen čas pozemského
života a učili (tomu) své syny.“ [11] A přistoupili jste k úpatí hory, která
plála ohněm až k nebi a byla ve tmách, v oblaku, v mrákotě.
[12] Hospodin mluvil k vám z ohně. Zvuk jeho slov jste slyšeli,
avšak podoby (jeho) naprosto jste neviděli. [13] I prohlásil vám svou
úmluvu, kterou vám uložil plniti, totiž deset vět, které napsal ve dvě
kamenné desky. [14] Mně pak toho času nařídil, abych vás učil posvát-
ným obyčejům a právům, kterých vám bude šetřiti v zemi, kterou bu-
dete vládnouti.
[15] Ostříhejte tedy pečlivě svých duší. Toho dne, kdy k vám mluvil
Hospodin na Horebě z ohně, neviděli jste žádné podoby, [16] abyste
dadouce se oklamati neudělali si vyřezávané sochy, obrazu muž-
ského nebo ženského pohlaví, [17] obrazu některého pozemského zvířete,
nebo ptáků létajících pod nebem, [18] nebo drobné zvířeny, která se po

---

dina trestán byl smrtí, věrnost však zachováním života (výše v. 1.). — Hospodin tehdy ztrestal sice vinníky, že zemřeli, ale tím spolu dokázal nicotu Beelfegorovu.

V. [6]. Bude-li Israel plniti zákon, bude se vzmáhati vniterně i zevně, poroste, že i pohané budou před ním míti úctu.

V. [7]. Před „Bůh náš“ doplň s hebr.: „Jahve“. — „Býti blízko prosbám“ = vyplňovati je.

V. [8]. „Dnes“ — den, kdy měl Mojžíš tuto prvou řeč (1, 6.—4, 40.), nikoli však den, kdy měl druhou a třetí řeč. (Hummelauer.) — Dle hebr.: „Který je jiný veliký národ, jenž by měl tak spravedlivá ustanovení a práva, jako je celá tato thórá...?“ „Thórá“ neznamená tu zvláštní nějaký zákoník, nýbrž totéž, co „ustanovení a práva“ (v. 1. 5.), tedy všecky zákony dosud Bohem dané a Mojžíšem prohlášené. (Hummelauer.)

V. [9]. „Duše své“ = života svého (zachovávaje Boží příkazy (srv. v. 1.). — „Věci, které viděly oči tvé“ = veliké zjevení Boha (theofanie) na Sinaji Ex 19.

V. [12]. připravuje na v. 15.

V. [13]. Desatero (dekalog) (Ex 20, 1.—17.) sluje tu „úmluvou“, protože byl jejím základem, jádrem, na kameni zvláštním způsobem psaným. Srv. Ex 34, 28; 24, 12; 31, 18; 34, 1.

V. [14]. „Posvátné obyčeje a práva“ jsou táž jako svrchu ve v. 1. 5. 8. Srv. Ex 20, 22. nn.

V. [15]. O významu slova „duše“ viz svrchu v. 9. Protože Bůh zjevivší se na Horebu neukázal se v žádné podobě, není dovoleno též k bohoslužbě ho zobrazovati. Srv. Ex 20, 4.

V. [16]. Místo „dadouce se oklamati“ hebr.: „ke (své) škodě“.

zemi pohybuje, nebo ryb, které žijí ve vodě pod zemí, [19] abys
zdvihna oči k nebi a vida slunce, měsíc a všecky nebeské hvězdy,
nedal snad unésti se klamem k jejich bohopoctě a nectil tak věcí, které
stvořil Hospodin, Bůh tvůj, [ke službě] všem národům, kteří jsou pod
nebem; [20] vás však Hospodin vzal a vyvedl z egyptských železných
hutí, aby měl národ, jenž by byl dědičným jeho majetkem, jak tomu
dnes (skutečně) jest.
[21] Hospodin se hněval pro vás na mne a přisahal, že Jordanu ne-
přejdu a nevejdu do převýborné země, kterou dá vám. [22] Hle, umru
na této půdě a Jordanu nepřejdu; vy (jej) přejdete a ovládnete tu vý-
tečnou zemi. [23] Hleď, ať nikdy nezapomeneš úmluvy Hospodina, Boha
svého, kterou učinil s tebou, a neuděláš si vyřezané sochy čehokoliv, co
Hospodin činiti zapověděl. [24] Neboť Hospodin, Bůh tvůj, jest oheň sžíra-
jící, Bůh řevnivý.
[25] Až zplodíte syny a vnuky, až se v zemi trvale usadíte, dáte-li
se oklamati a uděláte-li si nějakou sochu neb obraz, budete-li činiti, co
je zlé před Hospodinem, Bohem vaším, že ho popudíte ke hněvu: [26] vy-
zývám dnes za svědky nebe i zemi, že brzy vyhynete ze země, kterou
zaberete přejdouce Jordan; nebudete v ní dlouho sídliti, nýbrž Hospodin
vás zahladí [27] a rozptýlí mezi všecky národy a zbude vás málo mezi
národy, mezi které vás Hospodin zavede. [28] Tam bude vám sloužiti
bohům, kteří jsou uděláni lidskou rukou, dřevu a kameni, (bohům,
kteří) nevidí, neslyší, nejedí ani nečijí.
[29] A když tam budeš vyhledávati Hospodina, Boha svého, najdeš
jej; jen budeš-li jej hledati celým srdcem a vší zkroušeností duše své.
[30] Když tě stihne vše, co je předpověděno, posléze navrátíš se
k Hospodinu, Bohu svému, a budeš poslušen jeho hlasu. [31] Neboť

V. 19. dlužno navázati myšlenkově na v. 15. (nová věta účelná souřadná s v. 16.—18.). — Místo: „které stvořil Hospodin k službě všem národům“, hebr.: „které přidělil Jahve všem národům“. Přidělil je pohanům, by z nich poznávali Boha, kdežto Israel ho poznává popředně ze zjevení. Přidělil je pohanům, by jich užívali k náznačnému znázornění (symbolům) božství, nepřidělil však jich v tomto smyslu Israelitům, kteří jich nesmějí užiti k obraznému znázornění Boha svého!

V. 20. Jako člověk v žáru ohně dobývá z rudy železo, které se stává takto jeho majetkem, tak i Hospodin z palčivých útrap egyptských vyvedl lid a tak na něho nabyl vlastnického práva (nového právního důvodu). Srv. 3. Král 8, 51; Jer 11, 4. — „Dnes“, kdy Hospodin dal svému lidu značnou část Zajordání, kdy přivedl národ již k samým hranicím Předjordání, kdy jsou již ustanoveni dělitelé, je zcela patrno, že Bůh považuje Israele za národ svůj, o nějž pečuje jak otec o svého syna.

V. 21. Srv. výše 1, 37; 3, 26. Kdyby mohl Mojžíš sám provázeti lid do Předjordání, sám by ho napomínal, jako dosud činil, aby šetřil Božích příkazů; že však Prozřetelnost jinak ustanovila, připomíná aspoň nyní krátce před svou smrtí povinnost Israelovu.

V. 23. Jahve zakázal dělati si sochy Boha výše ve v. 16. nn. — Jak je Bůh „řevnivý“ viz Ex 20, 5. — Bůh ničí své nepřátele jako „požár“. Srv. níže 9, 3.

V. 25. „Dáte-li se oklamati“ hebr. podobně jako výše ve v. 16.

V. 26. Nebe a země se vším, co na nich jest (32, 1. 43.), budou dosvědčovati. že jsem vám již dnes hrozil budoucími tresty. Srv. 30, 19; 31, 28.

V. 28. Hebreové jim zajisté potud budou sloužiti jako národ, pokud budou podrobeni jejich ctitelům. (Hummelauer.)

V. 30. „Předpověděny“ jsou ty věci Lv 26; Dt 28. — „Posléze“ = ke konci odpadu od Hospodina.

K v. 31. srv. Ex 34, 6. — K „přísaze“ Hospodinově srv. Lv 26, 41.—45.

Hospodin, Bůh tvůj, je Bůh milosrdný; neopustí tebe, nevyhladí tě úplně
a nezapomene smlouvy učiněné s otci tvými, kterou potvrdil přísahou.
32 Ptej se starých dob, které byly před tebou ode dne, kdy Bůh
stvořil člověka na zemi, (ptej se) od konce až do konce nebe, stalo-li
se kdy co takového, nebo bylo-li kdy slýcháno, 33 aby slyšel národ
mluviti Boha hlasem z ohně, jako jsi ty slyšel, a zůstal jsi živ; 34 (ptej
se, zdali) učinil to (jiný) bůh, aby přišel a vyvolil si národ ze středu
národů zkouškami, znameními, zázraky, bojem, silnou rukou, vztaženým
ramenem a hroznými výjevy, jak to všecko učinil pro vás v Egyptě
Hospodin, Bůh váš, před očima tvýma, 35 bys poznal, že on Hospodin
je Bůh a nikdo jiný kromě něho. 36 Dal ti s nebe slyšeti svůj hlas,
aby tě poučil, a na zemi ti ukázal svůj obrovský oheň a slyšel jsi
[slova jeho] ze středu ohně.
37 Za to, že miloval tvé otce a vyvolil (si) jejich potomstvo, za
to, že tě vyvedl, kráčeje před tebou, ve své veliké moci z Egypta,
38 aby zahladil při tvém příchodu národy převeliké a silnější než jsi ty,
tebe pak aby uvedl do jejich země a dal ti ji v majetek, jak dnes vidíš:
39 uznej tedy dnes a upřímně uvaž, že on, Hospodin, jest Bůh na
nebi nahoře i na zemi dole, a že není jiného; 40 ostříhej jeho přiká-
zání a ustanovení, kteráž já ti ukládám, aby bylo dobře tobě i synům
tvým po tobě, a dlouhou dobu abys zůstal v zemi, kterou ti dá Ho-
spodin, Bůh tvůj.

O útočištných městech v Zajordání (4, 41.—43.).

41 Tehdy vyhradil Mojžíš tři města za Jordanem na východní straně,
42 aby se mohl do nich utéci, kdo nechtěje zabil svého bližního, —
nebyl s ním totiž před jedním nebo dvěma dny v nepřátelství — aby do
některého z těch měst mohl se uchýliti: 43 Bosor na poušti, která se
rozprostírá v rovině území kmene Rubenova, Ramot v Galaadě, v území
kmene Gadova, a Golan v Basanu, v území kmene Manassova.

V. 32. „Od konce až do konce nebe...“ = „od východu k západu,“ všecek svět. Srv. Dt 32, 7. nn.

V. 33. Staří se domnívali, že nemůže déle žíti, kdo viděl Boha (Gn 16, 13; 32, 31; Ex 20, 19; 33, 20.). Podobný účinek by měl míti obdobně na národ hlas Boží.

V. 34. Místo „učinil to“ hebr. významněji „zkusil to“, jakoby výsledek činu (věrnost vyvoleného národa) nebyl jistý. — „Zkoušen“ byl zejména farao. Ex 7.—11; tamže vypravuje se o „znameních a zázracích“. — O „boji“ viz Ex 14.

V. 36. vrací se zase ke zjevení na Horebu Ex 19, 16. nn.; 20, 18.

V. 37. n. je předvětí, v. 39. n. závětí. — Láska Hospodinova k otcům budiž synům pohnutkou ku vděčnosti. — „Kráčeje před tebou“, jak viz Ex 33, 14. — „Tvé otce“ — od Abrahama až po ty, kteří právě na poušti vymřeli.

K v. 41.-43. srv. Nm 35; Dt 19, 1.—13; Jos 20. — Beçer (hebr.) = dnešní Barazén východně od Hesbánu (Musil). — Rámóth-Gil'ád = Rámath-ham-Miçpe (Jos 13, 26.) = asi tam, kde je dnes Tell el-Maçfá (severně od Džerašе). — Gólán = snad Sahem el-Džólán. Dle města toho pojmenována později okolní krajina Gaulanitis (= dnes el-Džólán). — Těžko říci, kdy vv. 41.—43. byly položeny na toto místo, kde oddělují druhou řeč Mojžíšovu (4, 44. nn.) od prvé (1, 6.—4, 40.). Zdá se, že tento malý úryvek stával dříve jinde. — Jmenovaná města ustanovil Mojžíš útočištnými jen prozatím, neboť definitivně je ustanoviti v Předjordání i v Zajordání příslušelo Josuovi. Nm 35, 10. 14; Jos 20. I Hoberg a Pope připouštějí, že v. 41.—43. nebyly napsány sem od Mojžíše. Srv. Úvod str. 24.

DRUHÁ ŘEČ MOJŽIŠOVA (4, 44.—29, 1.).

Nadpis (4, 44.—49.).

44 Toto je zákon, který předložil Mojžíš Israelitům, 45 a tato jsou
ustanovení, nařízení a práva, která ohlásil Israelitům, vyšlým z Egypta,
46 za Jordanem, v údolí proti svatyni Fogorově, v zemi amorrhejského
krále Sehona, který sídlil (kdysi) v Hesebonu, jejž porazil Mojžíš a Israelité přišlí z Egypta; 47 (ti) zabrali jeho zemi, jakož i zemi basanského
krále Oga, (tedy zemi) dvou amorrhejských králů, kteří sídlili za Jordanem k východu slunce, 48 od Aroeru, jenž leží na břehu potoka
Arnonu, až k hoře Sionu čili Hermonu, 49 všecku rovinu za Jordanem,
na východě, až k Moři pouště a k úpatí hory Fasga.

Úvod do druhé řeči Mojžíšovy (5, 1.—33.)

Jak závažno je desatero Božích přikázání (5, 1.—5.). Znění desatera opakováno (6.—21.). Jaká úcta a poslušnost přísluší ostatním nařízením Božím (22.—33.).

Hlava 5. — 1 Mojžíš svolal všecky Israelity a řekl jim: Slyš,
Israeli, příkazy a práva, která ti dnes s důrazem ohlašuji; naučte se
jim a skutky je plňte. 2 Hospodin, Bůh náš, učinil s námi úmluvu na
Horebu. 3 Neučinil té úmluvy s našimi otci, ale s námi, kteří tu nyní
jsme a žijeme; 4 tváří v tvář k nám mluvil na hoře z ohně. 5 Já jsem

V. 44.—49. jsou nadpis následující druhé řeči Mojžíšovy hl. 5. nn., a nikoli závěrkem k řeči první (1, 6.—4, 40.). — „Zákon“ = thórá je tu popředně 5, 1.—11, 31. 28. Tuto thóru Mojžíš napsal a odevzdal kněžím, aby ji uchovávali, a kázal, by ji každého sedmého roku předčítali Dt 31, 9. (Hummelauer). Smí se k ní počítati též 12, 1.—26, 19., o tom však viz níže. I Pope připouští, že v. 44.—49. nebyly napsány sem od Mojžíše. Srv. Úvod str. 24.

K v. 46. srv. svrchu 1, 5; 3, 29; je to poslední zastávka Israelitů před Jordanem. — Na jméno Sehonovo navázán je tu stručný přehled porážky jeho i sousedního Oga. Srv. 1, 4; 2, 31.—37; 3, 1.—7. svrchu.

K v. 48. srv. 3, 8. n. 12. — Místo „Sionu“ dlužno čísti „Sarionu“.

K v. 49. srv. 2, 36; 3, 17.

Hl. 5. — V. 1. „Dnes“, kdy konal Mojžíš tuto druhou řeč. Srv. 7, 11; 8, 1. 11. 19; 10, 13; 11, 2. 8. 13. 26. 27. n. — Hummelauer se domnívá, že toho dne, krátce než přešli Jordan, Mojžíš obnovoval na Moabských stepích úmluvu mezi Bohem a národem israelským, učiněnou sice již na Sinaji, avšak na poušti později hanebně porušenou (Nm 13. n.). Základním spisem („listinou“) oné úmluvy bylo desatero, základem úmluvy nyní obnovené bylo Mojžíšovo patero (6, 1.—7, 10.), které hodlá Mojžíš v této druhé řeči prohlásiti. Desatero měl každý Israelita v hluboké vážnosti, neboť je sám Hospodin slavnostně prohlásil. Podobným způsobem dalších nařízení ani „patera“ sice neprohlašoval, přece jim však přísluší vážnost a úcta nemenší, když je Mojžíš prohlásil jménem Hospodinovým.

V. 2. Smlouvu na Horebu učinil sice Bůh s otci nynějšího israelského pokolení a otcové tito již pomřeli. Protože však ona smlouva byla učiněna také s potomstvem vymřelé generace, může Mojžíš říci, že ji Hospodin učinil „s námi“.

V. 3. „S našimi otci“ = s Abrahamem, Jakobem, Isákem.

V. 4. Jak mluví Hospodin k lidu „tváří v tvář“ viz Ex 19; od této mluvy „tváří v tvář“ dlužno však dobře rozlišovati viděti Boha tváří v tvář; tohoto se Israelitům nedostalo (4, 12. 15.).

V. 5. „A řekl“ přiřaď k v. 4. — Ostatek je vložka, která asi nedopatřením byla odjinud sem napsána. Rušíť souvislost. Hummelauer se domnívá, že je to glossa. — Smyslem se nejlépe hodí k Ex 19, 3. nn. (Bonfrèr.)

byl tehdy prostředníkem mezi Hospodinem a vámi, zástupcem, který vám oznamoval slova jeho; neboť jste se báli ohně a nevstoupili jste na horu. — I řekl:

[6] Já jsem Hospodin, Bůh tvůj, který tě vyvedl z Egypta, z místa otroctví. [7] Nebudeš míti jiných bohů kromě mne. [8] Neučiníš si sochy ani obrazu kterékoli věci, která je svrchu na nebi, dole na zemi, nebo ve vodách pod zemí. [9] Nebudeš se jim klaněti aniž je ctíti. Neboť já jsem Hospodin, Bůh tvůj, Bůh řevnivý, trestající nepravosti otců na synech do třetího, ano do čtvrtého kolena těch, kteří mne nenávidí, [10] ale milosrdenství prokazující mnoha tisícům těch, kteří mne milují a ostříhají příkazů mých. [11] Nevezmeš jména Hospodina, Boha svého, nadarmo; nebudeť bez trestu, kdo k vůli nicotné věci vezme jméno jeho. [12] Dbej dne sobotního, bys jej světil, jak ti přikázal Hospodin, Bůh tvůj. [13] Šest dní budeš pracovati a konati všeliké práce své; [14] den sedmý je (však) sobota, to jest odpočinek Hospodina, Boha tvého: Nebudeš v něm konati žádné práce, ty ani tvůj syn, dcera, služebník, služebnice, býk, osel, žádné tvé dobytče, ani cizinec, který sídlí ve tvých branách; ať odpočívá tvůj služebník i služebnice, jako i ty. [15] Pomni, žes i ty sloužil v Egyptě, a vyvedl tě odtamtud Hospodin, Bůh tvůj, rukou silnou a vztaženým ramenem. Proto ti přikázal, bys den sobotní zachovával. [16] Cti otce svého i matku, jak ti přikázal Hospodin, Bůh tvůj, abys dlouho byl živ a dobře ti bylo v zemi, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj. [17] Nezabiješ. [18] Nesesmilníš. [19] Nedopustíš se krádeže. [20] Nevydáš proti bližnímu svému křivého svědectví. [21] Nepožádáš manželky bližního svého, ani domu, pole, nevolníka, nevolnice, býka, osla, ani jiného majetku jeho.

[22] Tato slova mluvil Hospodin ke všemu lidu vašemu na hoře z ohně a z tmavého mraku, velikým hlasem a nic více, — a napsal je na dvě kamenné desky, které mi dal. — [23] Vy totiž, když jste hlas ze tmy

---

K v. 6. srv. Ex 20, 2. — K v. 7. Ex 20. 3. — K v. 8. srv. Ex 20, 4. — K v. 9. srv. Ex 20, 5.

K v. 10. srv. Ex 20, 6. — K v. 11. srv. Ex 20, 7.

K v. 12. srv. Ex 20, 8. — Místo „Pomni" zde „dbej". Kromě toho přidáno zde „jak ti přikázal Hospodin, Bůh tvůj", asi proto, že někteří nedbali toho přikázání (Nm 15, 32. nn.). Ex 20, 8. předpokládal svým „Pomni", že povinnost světiti sobotu je prastará, od otců zděděná. Zde se připomíná nad to, že ji ukládá Bůh.

K v. 13. srv. Ex 20, 9; 23, 12; 34, 21.

V. 14. Srv. Ex 20, 10. — Zde přidáno: „býk, osel, žádné" a „ať odpočívá tvůj služebník i služebnice jako i ty". K tomuto přídavku srv. Ex 23, 12.

V. 15. Že Hospodin vysvobodil Israelity z Egypta, a dopřál jim odpočinku od egyptských robot, je nová pohnutka zachovávati sobotu. Vysvobozen byv z Egypta, Israel stal se národem Hospodinovým; známkou této příslušnosti Israele Hospodinu je zachovávati sobotu (Ex 31, 13. 16. n.). — Nová pohnutka, které Ex 20, 11. u tohoto přikázání sice výslovně neuvádí, avšak podává ji v čele desatera Ex 20, 2., velmi dobře hodí se sem, protože zároveň odůvodňuje, proč má Israelita popřáti sobotního klidu také služebníkům a služebnicím, zejména otrokům a otrokyním (srv. v. předešlý).

K v. 16. srv. Ex 20, 12. — Tu zase přidáno „jak ti přikázal Hospodin, Bůh tvůj", podobně jako shora ve v. 12. — Rovněž tu proti Ex 20, 12. přidáno: „a (by) dobře ti bylo", což je jen rozvedením Ex 20, 12.

K v. 17.—20. srv. Ex 20, 13.—16. — K v. 21. srv. Ex 20, 17.

V. 23. „Totiž" navazuje na to, že dle předešlého v. Hospodin sám přímo všemu lidu „nic více" nemluvil, než desatero. Ostatní příkazy oznámil Hospodin lidu Mojžíšem, jak si toho sám lid přál. Srv. Ex 20, 18.

uslyšeli, a viděli horu hořeti, přistoupili jste ke mně — (to jest) všecka
knížata kmenů a starší — a řekli jste: [24] Hle, Hospodin, Bůh náš,
ukázal nám svou velebnost a velikost. Slyšeli jsme hlas jeho z ohně
a shledali jsme dnes, že člověk zůstal živ, ačkoli s ním Bůh mluvil.
[25] Avšak (teď), proč bychom měli zemříti? Proč by nás měl tento obrovský
oheň spáliti? Budeme-li totiž déle slyšeti hlas Hospodina, Boha na-
šeho, zemřeme. [26] Co je člověk, aby slyšel hlas Boha živého, mluvícího
z ohně, jako jsme slyšeli my, a mohl zůstati živ? [27] Jdi blíže ty, a po-
slouchej vše, co ti poví Hospodin, Bůh náš, a (pak) nám (to) pověz,
a my to budeme poslouchati a činiti.
[28] Když to Hospodin uslyšel, pravil mi: „Slyšel jsem hlasitá slova
tohoto lidu, která k tobě pronesli; dobře všecko řekli.
[29] Kéž by byli takového smýšlení, by se mne báli a ostříhali
vždycky všech přikázání mých, aby bylo dobře jim i synům jejich na
věky! [30] Jdi a rci jim: „Navraťte se do svých stanů.“ [31] Ty však stůj
zde u mne a já ti oznámím všecka svá přikázání, ustanovení a práva;
těm je budeš učiti, by je činili v zemi, kterou jim dám v majetek.“
[32] Ostříhejte tedy a čiňte, co vám přikázal Hospodin Bůh; neuchylujte
se ani na pravo ani na levo, [33] ale choďte po cestě, kterou vykázal
(vám) Hospodin, Bůh váš, byste byli živi, by vám bylo dobře a pro-
dloužily se dny (vaše) v zemi majetku vašeho.

Mojžíšské patero přikázání Božích čili „zákon“ v užším smyslu (6, 1.—7, 11.).

Úvod do patera (6, 1.—3.). a) Příkaz milovati jediného Boha (6, 4.—13.) — b) Zákaz modlářství (6, 14. n.). c) Boha nepokoušej (6, 16.). d) Povšechné napomenutí plniti příkazy Boží (6, 17.—25.). e) Rozkaz vyhubiti pohany (7, 1.—10.). Závěrek (7, 11.).

Hlava 6. — [1] Toto jsou příkazy, ustanovení a práva, kterým vy-
učovati vás nařídil mně Hospodin, Bůh váš, byste je plnili v zemi,
do které táhnete, byste se uvázali v její vlastnictví; [2] vyučovati tebe,
Israeli, abys se bál Hospodina, Boha svého, a ostříhal všech jeho
ustanovení a přikázání, která já ukládám tobě, tvým synům i vnu-
kům, po celý život tvůj, by dlouho trvaly tvé dny. [3] Slyš, Israeli,
a hleď, abys činil, co ti Hospodin přikázal, aby ti bylo dobře a abys
byl velice rozmnožen, jak ti Hospodin, Bůh otců tvých, slíbil; —
(k tomu ti též slíbil) zemi mlékem a medem tekoucí. —

K v. [24]. srv. nahoře 4, 33; Ex 33, 20; Sdc 6, 22. n.; 13, 22.

V. [26]. „Člověk“ = smrtelník, doslovně „tělo“. Všimni si protikladu: „smrtelník“ a „živý Bůh“. Jaký rozdíl, propast mezi oběma!

V. [28]. Srv. doleji 18, 17; Ex 24, 12. — „Dobře všecko řekli“ = mají dobře, budiž. Přání Israelitů vyvěrá z úcty a bázně Boží, a vyplniti je znamená udržovati a posilovati tu bázeň, která jim bude mocnou vzpruhou, aby zachovávali Boží příkazy (srv. v. n.).

V. [31]. Příkazům Božím, které bude ohlašovati Bůh Mojžíšem, přísluší táž poslušnost a závažnost, jaká desateru, třeba že nejsou ohlášena Bohem přímo, ani napsána na kamenných tabulkách.

V. [32. n.] podává doslov Mojžíšův. Jsou přechodem k následujícímu mojžíšskému pateru. 6, 1.—7, 10. (Hummelauer).

Hl. 6. — V. [3]. K tomu, aby se mohlo splniti zaslíbení Boží, že se národ rozmnoží a pozemského blahobytu dojde, slíbil Hospodin též úrodnou zemi (Ex 3, 8.), ve které by se tak mohlo státi.

[4] Slyš, Israeli, Hospodin, Bůh náš, jest jediný Hospodin. [5] (Proto)
miluj Hospodina, Boha svého, celým srdcem svým, vší duší svou
a vší silou svou.

[6] Tato slova, kterými ti dnes přikazuji, nechať zůstanou v srdci
tvém, [7] vypravuj je synům svým, a rozjímej o nich sedě ve svém příbytku i chodě cestou, léhaje i vstávaje. [8] Uvaž (si) je jako znamení
na svou ruku a nechať jsou a pohybují se ti mezi očima. [9] A napiš je
na práh a na dveře domu svého.

[10] Když pak tě uvede Hospodin, Bůh tvůj, do země, kterou přísežně slíbil otcům tvým, Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi, když ti dá
veliká, překrásná města, kterých jsi nestavěl, [11] domy plné všelikého
zboží, kterých jsi nebudoval, cisterny, kterých jsi nekopal, vinice a olivovny, kterých jsi neštípil, [12] když budeš do syta jísti: [13] varuj se
pilně, bys nezapomněl Hospodina, který tě vyvedl z Egypta, z místa
otroctví. Hospodina, Boha svého, se boj, jemu jedinému služ a při
jeho jméně přisahej.

V. [4]. Jahve, t. j. ten, který *Jest* (Ex 3, 14.), tak že vše ostatní proti němu jakoby nebylo, Večný jest jenom jeden. Tento jediný Jsoucí je Bohem Israelitů. Stěžejní zásada náboženství israelského; proto psávána první a poslední slova této věty velikými písmenami na konci. Srv. Ex 3, 6. 14. n. — Není tedy Jahve jako bohové pohanů, jichž je více. (Alfons Tostado.)

V. [5]. Je-li Jahve, Bůh Israelův, jen jediný, dlužno výhradně jej celou, nerozdělenou bytostí milovati, a ne jen částečně Jahve, částečně jiného boha, jako pohané, kteří majíce více bohů jsou nuceni srdce své mezi ně děliti. — Tři slova stejného významu: srdce, duše, síla, zdůrazňují nerozdílnost lásky k Bohu. Přikázání toto nazval Pán prvním a nejvyšším. Mt 22, 37. n.; Mk 12, 29. n.; Lk 10, 27. n. Přikázání lásky v Dt 10, 12; 11, 1. 13. 22; 19, 9; 30, 6. 16. 20. se opakuje. Protože však v Dt výrazy Boha „milovati“, jeho „se báti“, jemu „sloužiti“, „k němu lnouti“, jemu „se klaněti“ jsou skorem souznačné (synonyma), tak že Dt 6, 4. n. prakticky = Dt 5, 6. n., t. j. prvnímu přikázání desatera, patrno, že tu ve mravouce starozákonné příkaz lásky k Bohu v plném světle ještě nezařil, že byl zahalen v jemné mraky. Teprv Kristus mraky ty zapudil, že veliké ono přikázání zazářilo v dokonalém jasu.

V. [7]. Místo „vypravuj“ hebr. lépe „vštěpuj“. — „Je“ = slova v. 4. n. — Místo „rozjímej“ hebr.: „mluv“.

V. [8]. Ex 13, 16; srv. tamže v. 9. — V. 6.—9. opakují se níže 11, 18.—20.

V. [9]. Dle hebr. má je napsati „na veřeje domu svého a na své (městské) brány“. — I staří Egypťané mívali na dveřích zbožné nápisy. Na základě v. tohoto vyvinul se později obyčej psáti několik veršů buď Dt 6, 4.—9. nebo 11, 13.—21. na kožené (pergamenové) závitky, vkládati je do malých válcovitých schránek a zasazovati je do pravých veřejí domu nebo jizby. Vcházející a vycházející dotkl se prstem schránky (místa, na němž bylo napsáno jméno Boží Šaddaj = Všemohoucí) a prst políbil. Schránka ta sluje mezúzá (veřeje). (Také mohamedáni mívají na dveřích zbožné nápisy.) I dnešní Židé namnoze zachovávají ten obyčej. Aspoň dvakrát v sedmi letech prohlížejí schránku, a shledají-li, že je závitek porušen, nahradí jej novým; starý dávají do hrobu vynikajících mužů.

V. [13]. Blahobyt snadno by mohl svésti Israelity, že by zapomněli Hospodinova přikázání. Vysvobození Israelitův od tuhých služeb, které konali v Egyptě cizincům, je důvod, by nyní sloužili tomu, jenž je vysvobodil. — K příkazu výhradně „sloužiti“ (= bohopoctu vzdávati Hospodinu) srv. Mt 4, 10. — „Báti se“ = ctíti. S touto „bázní“ dlužno dle v. 5. spojovati ovšem lásku. — „Přisahej“ — když totiž přisahati je dostatečně zdůvodněno, tedy dovoleno. Přisahající, bera někoho přisahou za svědka, vyznává o něm, že je vševědoucí, nejvyšší milovník pravdy a věrnosti, nejvýš spravedlivý soudce, slovem Bůh. Vyznání to přísluší tedy jedinému Jahvovi, pravému Bohu, a nikomu jinému. Přisahati při bozích cizích znamenalo by hřích proti tomuto prvnímu přikázání mojžíšského patera (pentalogu).

[14] Nechoďte za cizími bohy kteréhokoli z národů, kteří jsou okolo
vás — [15] jeť Hospodin, Bůh tvůj, Bůh řevnivý, je mezi vámi — aby
někdy nevzplál hněv Hospodina, Boha tvého, proti tobě a neshladil
tě s povrchu země.
[16] Nepokoušej Hospodina, Boha svého, jako jsi činil na místě
Pokušení.
[17] Ostříhej příkazů Hospodina, Boha svého, ustanovení a nařízení,
která ti dal, [18] a čiň, co je před očima Hospodinovýma libé a dobré,
by ti bylo dobře, bys vešel do výborné země, — kterou přísežně slíbil
Hospodin otcům tvým, — [19] zmocnil ses jí, a by zahladil před tebou
všecky nepřátele tvé, jak slíbil. [20] A když v budoucnosti otáže se tě
syn tvůj: „Co je s těmito ustanoveními, nařízeními a právy, která nám
dal Hospodin, Bůh náš?“ — řekneš mu: [21] „Byli jsme faraonovými
otroky v Egyptě, i vyvedl nás Hospodin silnou rukou z Egypta [22] a činil
v Egyptě znamení a zázraky veliké a velmi škodlivé faraonovi i všemu
domu jeho před očima našima; [23] vyvedl nás odtamtud, by nás uvedl
do země a dal nám ji, — (zemi), kterou přísežně slíbil otcům našim.
[24] A přikázal nám Hospodin, abychom činili všecka tato ustanovení
a báli se Hospodina, Boha svého, aby nám bylo dobře po všecky dny
života našeho, jako je dnes. [25] Bude nám milostiv, budeme-li ostříhati
a činiti všecka (tato) jeho přikázání před Hospodinem, Bohem naším,
jak nám přikázal.

Hlava 7. — [1] Až tě uvede Hospodin, Bůh tvůj, do země, do
které táhneš, bys ji zabral, až vyplení před tebou početné národy,

---

V. 14. n. (druhé přikázání mojžíšského patera dle Hummelauera). — O tom, že je Jahve Bůh řevnivý, viz Ex 20, 5; že je mezi Israelity srv. Nm 35, 34.

V. 16. = třetí přikázání mojžíšského patera. — Hebr. „massá“ lze považovati za vlastní jméno „místo Pokušení“ a vztahovati je na událost vyloženou Ex 17, 1.—7. Lépe však považovati slovo to za jméno obecné a s Hummelauerem překládati je jako hromadné: „na místech pokušení“, kterých byla řada: Ex 15, 24; 16, 2; 17; 19, 13. nn.; Nm 11 (dvě); 13; 16 (dvě); 20. — Protože pokoušejíce Boha, t. j. nedůvěrou Israelité na poušti tolikrát zhřešili, protože hříchu tomu neodolal ani Aron ani Mojžíš, a protože Bůh hřích ten přísně trestal: je vysvětlitelno, že jej Mojžíš pojal výslovně do svého patera, kteréž je takořka duchovní Mojžíšovou závětí, odkazem, jejž krátce před svou smrtí odporoučí milovanému národu, o jehož trvalé budoucí blaho mu jde. Nedůvěra v Boha sluje tu pokoušením, protože nedůvěřivý opovážlivě pochybuje a zkouší, zda je Jahve Bůh skutečně všemohoucí, dobrotivý, milosrdný a nejvýš věrný. Pochybnost ta byla nad míru hříšná, protože Israelité při východu z Egypta a cestou po poušti tolikrát pravdivost těchto vlastností Božích zakusili, o nich tolikrát se přesvědčili.

V. 17.—25. je čtvrté přikázání mojžíšského *patera*. Mojžíš nemoha v řeči své opakovati dopodrobna všecky zákony, které byl Hospodin kromě desatera Israelitům za posledních 40 let dal, shrnul je všecky v jedno toto povšechné přikázání.

V. 19. „Jak slíbil“ Ex 23, 27.—30; 34, 11.

K v. 20. srv. Ex 13, 14. n.

V. 24. Hebr vyslovuje po „aby nám dobře bylo po všecky dny života našeho“ druhou pohnutku: „aby nám život zachoval“.

V. 25. Místo „Bude nám milostiv“ hebr.: „Bude to naše spravedlnost...“

Hl. 7. — V. 1.—10. páté přikázání mojžíšského *patera*“ (pentalogu). Je to prostředek, jak prakticky plniti přikázání prvé a druhé. Pohané v Palestině byli by stálým a živým nebezpečím víře v jednoho Boha i veškeré bohoslužbě Israelitů; proto buďte vyhubeni; (svými hříchy zasloužili smrti). — K v. 1. srv. Gn 10, 15. nn.: 15, 20. nn.; Ex 3, 8 23, 23.

Hetity, Gergezity, Amorrhity, Kanaanity, Ferezity, Hevity a Jebusity,
sedm národů počtem mnohem větších a silnějších nežli jsi ty, [2] až ti
je dá Hospodin, Bůh tvůj: pobiješ je do jednoho. Nevejdeš s nimi ve
smlouvu, neslituješ se nad nimi [3] a manželstvím se s nimi nespřízníš.
Dcer svých nedávej jejich synům, ani neber jejich dcer synům svým,
[4] nebo svedou syny tvé, by nechodili za mnou, ale raději sloužili bohům
cizím; i vzplane hněv Hospodinův a za krátko tě zahladí. [5] Ale raději
učiňte jim toto: Oltáře jejich zbořte, sloupy rozbijte, háje posekejte
a řezby spalte.

[6] Nebo jsi národ zasvěcený Hospodinu, Bohu svému; tebe vyvolil
Hospodin, Bůh tvůj, ze všech národů, kteří jsou na zemi, bys byl
zvláštním způsobem národem jeho. [7] Ne že jste všecky národy počtem
převyšovali, spojil se s vámi Hospodin a vyvolil vás, — jeť vás méně
než kteréhokoliv národa — [8] ale protože vás miloval a vyplnil přísahu,
kterou zavázal se otcům vašim: vyvedl vás silnou rukou a vysvobodil
vás z místa otroctví, z ruky faraona, krále egyptského. [9] Věz tedy, že
Hospodin, Bůh tvůj, jest Bůh mocný a věrný, šetřící úmluvy a prokazující
milosrdenství těm, kdož jej milují a zachovávají jeho příkazy, do
tisícího kolena, [10] ale těm, kteří ho nenávidí, odplacující hned tak, že
je zahladí; neodkládá, ihned jim odplácí, čeho zasluhují.

[11] Ostříhej tedy přikázání, ustanovení a práv, která ti dnes ukládám, bys je plnil.

Zůstanou-li Israelité Hospodinu věrni, bude jim žehnati a v boji pomáhati (7, 12.-26.).

[12] Budeš-li dbáti těchto soudů, jich šetřiti a je plniti, šetřiti bude
také tobě Hospodin, tvůj Bůh, úmluvy a prokazovati milosrdenství,

---

V. 2. Vykonáš na nich „cherem". — Srv. Ex 23, 32; 34, 12.

V. 4. Mluví sice Mojžíš, vykládaje však Ex 23, 23. přechází do mluvy Hospodinovy („za mnou") místo „za Jahvem", jak by vlastně mělo býti.

V. 5. 12, 3. Srv. Ex 34, 13. — „sloupy" = masseby; „háje" = ašery.

V. 6. Srv. Ex 19, 5. n.; Dt 14, 2. — Protože byl Israel národ zasvěcený Hospodinu a tedy svatý a tím měl zůstati, bylo potřebí vzdáliti nebezpečí této svatosti hrozící — nakažlivé modlářství, a tedy i svůdné modláře.

V. 7. „Spojil se s vámi" = láskou k vám přilnul jako choť lne k choti.

V. 8. Myšlenka, že Jahve miloval národ israelský, zde je po prvé výslovně vyřčena, ačkoliv láska ta sálala z péče Boží o národ, o které se dosud tolik vzácného vypravovalo. Myšlenku tu rozvedli později velkolepě proroci.

V. 9. Místo „milosrdenství" hebr. šířeji: „milost". Byla slíbena již Ex 19, 5. n. „Milostiv" bude těm, kdož jej milují a tuto lásku osvědčují, plníce jeho příkazy. Srv. Ex 20, 5. n.

V. 10. hebr.: „Odplácí (každému), kdo ho nenávidí, v tvář... neodkládá, svému nenávistníku ve tvář odplácí." „Ve tvář" tak, že nemůže trestu neviděti, necítiti. — Jednotné číslo „nenávistníku" zdůrazňuje, že Bůh, jenž trestá hřích otce až do čtvrtého kolena (Ex 20, 5.), popředně trestá osobu vinníkovu.

V. 11. Zakončeno mojžíšské „patero", které lze shrnouti (redukovati) v prvá dvě přikázání desatera. Kdežto desatero obsahovalo povinnosti člověkovy k Bohu i k lidem, „patero" zdůrazňuje jen povinnosti k Bohu, zejména pak lásku, z čehož patrna jeho mravní výše. Následující úryvek (perikopa) 7, 12.—11, 32 navazuje na toto patero řadu důvodů, proč dlužno šetřiti zákona Božího.

V. 12. nn. pěkně vyvíjejí moc a milost Boží, zdůrazněnou ve v. 9. — „Budeš-li" = Odměnou za to, že budeš... Všimni si dvakrát opakovaného „šetřiti"... Místo „milosrdenství" hebr.: „milost".

které přísežně slíbil otcům tvým, [13] bude tě milovati, rozmnoží tě, a požehná plodům života tvého, úrodě země tvé, tvému obilí, vinobraní, oleji, skotu, stádům ovcí tvých v zemi, kterou že ti dá, přísahou slíbil otcům tvým. [14] Požehnaným budeš mezi všemi národy. Nebude u tebe neplodného jak mezi muži, tak mezi ženami, jak mezi lidmi, tak mezi tvým dobytkem. [15] Hospodin odejme od tebe všeliký neduh; zhoubných nemocí egyptských, které znáš, nedopustí na tebe, ale na všecky tvé nepřátele. [16] Strávíš všecky národy, které ti hodlá vydati Hospodin, Bůh tvůj. Oka svého nad nimi nepřimhouříš a bohům jejich nebudeš sloužiti, aby ti nebyli na zkázu.

[17] Přijde-li ti myšlenka: „Tito národové jsou početnější než já, kterak je budu moci zahladiti?“ — [18] neboj se, ale pamatuj, co učinil Hospodin, Bůh tvůj, faraonovi a všem Egypťanům, [19] (vzpomeň) obrovských ran, které viděly oči tvé, znamení i zázraků, ruky silné a ramene vztaženého, aby tě Hospodin, Bůh tvůj, vyvedl; tak učiní všem národům, jichžto se obáváš. [20] Nad to pošle i sršně na ně Hospodin, Bůh tvůj, dokud všech nevyplení a nezahladí těch, kteří ti uniknou a kterým bude lze ukrýti se.

[21] Nebojte se jich, neboť Hospodin, Bůh váš, jest mezi vámi, Bůh veliký a hrozný; [22] ten zničí tyto národy před očima tvýma znenáhla a po částech. Nebudeš moci vyhubiti je najednou, aby snad nerozmnožila se (příliš) proti tobě divoká zvěř. [23] Hospodin, Bůh tvůj, vydá je však před zrakem tvým, a bude je ničiti, až budou úplně vyhlazeni. [24] Krále jejich vydá v ruce tvé a vyhladíš jména jejich pod nebem; nikdo ti nebude moci odolati, dokud jich nezničíš.

[25] Jejich řezby spal; nebaž po stříbře a zlatě, z nichžto jsou zhotoveny, a nic si z toho neber, aby ti to nebylo na zkázu, protože je to ohavností Hospodinu, Bohu tvému. [26] Nezanášej z modly ničeho do příbytku svého, abys nebyl proklet jako jest ona. Jako neřád měj ji v ošklivosti a jako bláto a kal ať se ti hnusí, neboť je stižena klatbou.

Vzpomínka na dobrodiní Boží, jichžto se Israeli dostalo cestou z Egypta a jichž dostane se mu v Palestině, budiž mocnou vzpruhou, aby plnil zákon (8, 1.—20.).

Hlava 8. — [1] Hleď pilně, bys plnil každé přikázání, které ti dnes dávám, abyste mohli žíti, množili se, vešli do země, kterou Ho-

V. 13. „plody života tvého“ = děti tvých manželek. — Srv. Ex 23, 25.—27.
V. 14. „Mezi všemi národy“ = nade všecky národy.
V. 15. n. Srv. Ex 15, 26; 23, 22. nn. — „Strávíš“ = pohltíš.
V. 20. Srv. Ex 23, 28. — K v. 22. srv. Ex 23, 29. n.
V. 23. Místo „bude je ničiti“ hebr.: „uvede je ve veliký zmatek“ Ex 23, 27.
V. 24. „jména jejich“ — slavná, jejich slávu.
V. 25. Místo „z nichžto jsou zhotoveny“ hebr. „které je na nich“; bývalyť sochy dřevěné, stříbrným nebo zlatým plechem pobité. — Kterak bylo trestáno vzíti něco z podobných předmětů, na něž uvalena byla kletba, poučuje příklad o Achanovi Jos 7. — Bráti si něco z model a užívati toho zakazuje Hospodin, aby tak vzbudil tím větší hrůzu před modlářstvím.
V. 26. hebr.: „nenos žádné ohavnosti do domu svého . . ., z hloubi duše budeš si to ošklivití a za nicotnou ohavnost považovati“.

Hl. 8. — K v. 1. srv. nahoře 4, 1; 6, 3.

spodin přísežně vašim otcům slíbil, a uvázali se v její vlastnictví.
2 Pamatuj na všecku cestu, kterou tě vedl Hospodin, Bůh tvůj, čtyřicet
roků přes poušť, by tě zkrušil a (tak) zkusil, aby se ukázalo, jakého
jsi smýšlení, budeš-li přikázání jeho ostříhati, čili nic. 3 Zkrušil tě ne-
dostatkem a dal ti k jídlu mannu, které jsi neznal ani ty, ani otcové
tvoji, by ti ukázal, že ne samým chlebem živ je člověk, ale vše-
likým slovem, které vychází z úst Božích. 4 Tvé roucho, kterým jsi se
odíval, stářím nezetlelo a noha tvá se neodřela (a nyní) hle, jest již
čtyřicátý rok! 5 Uznej (tedy) srdečně, že tak vychovává tebe Hospodin,
Bůh tvůj, jako vychovává člověk syna svého, 6 a ostříhej přikázání
Hospodina, svého Boha, bys chodil po cestách jeho a bál se ho.
7 Neboť Hospodin, Bůh tvůj, uvede tě do výborné země, do země
potoků, vod, pramenů, na jejíchž rovinách i horách vyvěrají proudy vod,
8 do země pšenice, ječmene a vinic, v níž rostou fíky, granátová jablka
a olivy, do země oleje a medu. 9 Tam budeš beze všeho nedostatku
jísti chléb svůj a požívati v hojnosti všech věcí; kamení té (země)
je železo a v jejích horách těží měděnou rudu; 10 až se zasytíš, dobrořeč
Hospodinu, Bohu svému, za výtečnou zemi, kterou ti dal.
11 Varuj se bedlivě zapomenouti někdy Hospodina, Boha svého,
a zanedbávati jeho přikázání, ustanovení a práv, která ti dnes dávám,
12 aby — až se zasytíš, až nastavíš pěkných domů a budeš v nich sídliti,
13 až budeš míti stáda skotu a bravu, stříbra a zlata, a všeho hojnost, —
14 aby se nepozdvihlo srdce tvé, že bys nebyl pamětliv Hospodina,
Boha svého, který tě vyvedl z Egypta, z místa otroctví, 15 a vedl tě
po poušti veliké a hrozné, — na té byli hadi, jejichž dech pálil, a štíři
a žíznivci, kde nebylo dokonce žádných vod, — který vyvedl (ti) po-

V. 3. „nedostatkem“ pokrmu = hladem. — Manna – pokrm neslýchaný, zázračný. „Ukázati“ = poučiti zkušeností. Rozkaz Boží, kterým utvořil mannu, bylo *slovo*, jež vyšlo z úst *Božích* a postaralo se tak o zachování života, jejž jindy udržuje přirozený pokrm – „chléb“. — „Žíti chlebem“ = požívati obyčejných pokrmů. – „Žíti slovem Božím“ = jiným způsobem, zakládajícím se na rozkaze všemohoucnosti Boží. — Tento rozkaz může býti rozmanitý („veliký“) a dle toho též onen způsob, jakým se Bůh o zachování života člověkova stará, může býti rozmanitý. Místo cituje Pán Mt 4, 4; Lk 4, 4.

V. 4. Místo „neodřela se“ hebr.: „neopuchla, neotekla“. — Co se tu praví o šatu, řečeno 29, 5. o střevících (místo „nohou“). — Nelze v tom s rabíny viděti nové zázraky, jakoby jeden šat vytrval čtyřicet roků, ano i s dětmi rostl; je to řečnická mluva, zdůrazňující, že Bůh všecek ten čas jak o šat, tak o tělesné zdraví a sílu Hebreů laskavě pečoval. (Calmet.) Tyto důkazy otcovské péče Boží měly buditi trvalou důvěru Israelitů v Boha.

V. 5. n. Všelijaké zkoušky byly (a budou) vychovatelskými prostředky, kterých užívá Bůh-Vychovatel ke svému moudrému cíli, ku blahu svého lidu.

V. 7. Poučení daná ve v. 2. 5. dlužno míti na paměti zvláště nyní, kdy hodlají přejíti do zaslíbené země, „neboť“ tam, až budou v blahobytě, snadno by mohli na vše zapomněti.

V. 9. Kamení obsahující množství železa (čedič) nalézá se na mnoha místech Palestiny, zejména v severovýchodních krajinách. Staré železné doly byly v Libanonu (Zach 6, 1.). — Měděné doly byly v Libanu a v Edomsku (Fénán). V dopisech amarnských sluje krajina na východ od Libanu Nuchaši = Země mědi.

V. 12. „Až se zasytíš“ = až budeš „seděti v teple“, až budeš oplývati blahobytem.

V. 15. O hadech, jejichž uštknutí působilo palčivou bolest, viz Nm 21, 6. — Od množství štírů dáno as jméno průsmyku jmenovanému Nm 34, 4; Jos 15, 3; Sdc 1, 36. — Místo „žíznivci“ = „žízniví hadi“ (Vulg. dipsas) hebr.: „po vyprahlé krajině...“ — O vodě vyvozené ze skály viz Ex 17, 6; Nm 20, 11.

toky ze skály přetvrdé, [16] a krmil tě na poušti mannou, které otcové
tvoji neznali, který zkrušiv a pozkoušev tě, konečně se nad tebou
smiloval — [17] abys sis nemyslil: „Má síla a moc ruky mé toto všecko
mi učinila.“
[18] Ale pamatuj na Hospodina, Boha svého, že on tě sílil, by dostál
úmluvě své, na kterou otcům tvým přísahal, jak je dnes patrno.
[19] Zapomeneš-li však Hospodina, Boha svého, a budeš-li choditi
za bohy cizími, ctíti je a klaněti se jim, — hle, nyní ti předpovídám, že
úplně zahyneš. [20] Jako hodlá Hospodin zahladiti národy při tvém
příchodu, tak zahynete i vy, nebudete-li poslušni hlasu Hospodina,
Boha vašeho.

Dobrodiní Božích lid tak, jak se k Bohu choval, nezasluhoval (9, 1.—10, 11.).

Hlava 9. — [1] Slyš, Israeli: Ty přejdeš dnes Jordan, abys opanoval
národy převeliké, silnější než jsi sám, veliká města, ozděná až k nebi,
[2] lid veliký a vysoký, Enakovce, které jsi sám viděl, o kterých jsi
slyšel, že jim nemůže nikdo odolati.
[3] Věz tedy dnes, že sám Hospodin, Bůh tvůj, půjde před tebou,
(jako) spalující a zžírající oheň, který je potře, vyhladí a rychle před
tvým zrakem vyplení, jak ti řekl. [4] Až je Hospodin, Bůh tvůj, před
tvým zrakem zahladí, neříkej si: „Pro mou spravedlnost uvedl mne
Hospodin do této země, bych jí vládl, kdežto národové tito byli vy-
hlazeni pro své nepravosti.“ [5] Neboť ne pro své nespravedlivé skutky
a pro poctivost srdce svého vejdeš do jejich země, abys jí vládl, ale
že oni nešlechetně činili, proto byli vyhlazeni při tvém příchodu, a pak
aby Hospodin splnil slovo své, které dal pod přísahou otcům tvým,
Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi. [6] Věz tedy, že ne pro tvé spravedlivé
skutky dal ti Hospodin, Bůh tvůj, tuto výbornou zemi v majetek; neboť
jsi lid velmi tvrdé šíje.
[7] Pamatuj a nezapomínej, kterak jsi ke hněvu popouzel Hospodina,
Boha svého, na poušti; od toho dne, kdy jsi vyšel z Egypta až na toto

---

V. [17]. „aby sis nemyslil...“ dlužno přiřaditi k „aby se nepozdvihlo srdce tvé...“ ve v. 14; obé pak závisí na „varuj se zapomenouti...“ ve v. 11.

V. [18]. „Ale“ počíná kladné napomenutí naproti zápornému ve v. 11. až 17. — Srv. 6, 24. nahoře.

Hl. 9. — V. [1]. Řečník začíná slavnostním: „Slyš, Israeli“, jako 5, 1; 6, 3. n. — „Dnes“ = v „tuto dobu“. — Ostatně srv. 1, 28.

V, [2]. Dle hebr. tázali se vyzvědači vypravujíce o Enakovcích: „Kdo může Enakovcům odolati?“

V. [3]. O spalujícím ohni srv. shora 4, 24. — Dle hebr. „Hospodin *sám* jde před tebou,... *on sám* je potře, *on sám* je pokoří před tebou a ty je zapudíš a rychle vyhladíš...“ Slovo „rychle“ dlužno bráti ve smyslu širším, jak patrno z 7, 22. „Jak ti byl řekl“ Ex 23, 27.—31.

V. [5]. Řečník zamítá důvod, proč se dostane Israelitům zaslíbené země, vyslovený ve *v. 4a.* potvrzuje však důvod podaný ve *v. 4b.*; přičiňuje pak nový závažný důvod: zaslíbení Boží dané arciotcům.

V. [6]. Srv. Ex 32, 9; 33. 3. 5; 34, 9.

V. [7]. Israel nesmí přízeň Boží připisovati své spravedlnosti, nesmí se domnívati, že si zasloužil přízně Boží svým bohumilým životem; nežiltě spravedlivě, nýbrž naopak stále se Bohu protivil, Boha urážel. Z řetězu těchto urážek připomíná řečník zejména jednu podrobněji, protože bije do očí: odpad od Boha pod Sinajem (v. 8.—21.). Srv. Ex 32.—34. Srv. nahoře hl. 4.

místo, vždycky jsi se stavěl proti Hospodinu. [8] Neboť i na Horebu popudil jsi ho, že rozhněvav se, chtěl tě zahladiti, [9] (tehdy), když jsem vystoupil na horu, abych dostal kamenné desky, desky úmluvy, kterou Hospodin s vámi učinil, když jsem trval na hoře čtyřicet dní a nocí chleba nejeda a vody nepije. [10] I dal mi Hospodin dvě kamenné desky, psané prstem Božím a obsahující všecka slova, která k vám mluvil z ohně na hoře, když byl všecek lid shromážděn; [11] když tedy minulo čtyřicet dní a tolikéž nocí, dal mi Hospodin (ty) dvě kamenné desky, desky úmluvy, [12] a pravil mi: „Vstaň a rychle odtud sestup; nebo lid tvůj, který jsi vyvedl z Egypta, opustil brzy cestu, kterou jsi jim ukázal; učinili s slitinu." [13] A Hospodin mluvil ke mně dále: „Vidím, že je tento lid neoblomný; [14] pusť mne, ať jej zničím a vyhladím jméno jeho pod nebem a tebe ustanovím praotcem národa, jenž bude větší a silnější než tento." [15] Když jsem pak sestupoval s hory, která hořela, drže dvě desky úmluvy oběma rukama, [16] a když jsem viděl, že jste zhřešili proti Hospodinu, Bohu svému, že jste si udělali slité tele a tak brzy opustili cestu jeho, kterou vám byl ukázal: [17] odhodil jsem desky ze svých rukou a rozrazil jsem je před očima vašima. [18] A padl jsem před Hospodina jako prve na čtyřicet dní a nocí chleba nejeda a vody nepije, pro všecky hříchy vaše, kterých jste se proti Hospodinu dopustili a jej ke hněvu popudili. [19] Neboť bál jsem se jeho rozhorlení a hněvu, kterým proti vám byl popuzen, že vás chtěl zahladiti. I vyslyšel mne Hospodin také tehdáž.

[20] Také Árona, náramně se naň rozhněvav, chtěl usmrtiti, i modlil jsem se též za něho. [21] Dílo pak hříchu vašeho, kterého jste se dopustili, totiž tele, vzal jsem, ohněm spálil, na kusy rozdrobil ano i v prach obrátil a hodil jsem do potoka, který s hory stéká.

[22] Také v Požářišti, na místě Pokušení a ve Hrobech choutek popudili jste Hospodina; [23] a když vás poslal z Kades-Barne řka:

V. [8]. *„i"* na Horebu, na místě tak posvátném, za okolností velmi přitěžujících (v. 9. nn.).

V. [9]. připomíná, co bylo již vypravováno Ex 24, 12. 18. — Že Mojžíš nejedl a nepil, dosvědčuje výslovně Ex 34, 28. o druhém pobytu Mojžíšově na hoře (kdy dostal druhé kamenné desky).

V. [10]. „Slova, která k vám mluvil z ohně na hoře" = desatero. Ex 19. n.

V. [12]. Řeč Boží zde uvedená souhlasí skoro do slova s Ex 32, 7. 10.

V. [14]. Ex 32, 10b. — V Ex následuje po této řeči Hospodinově modlitba Mojžíšova, zde však hned Ex 32, 15. Řečník nedbá přesného postupu časového.

K v. [16]. srv. Ex 32, 19a.

V. [18]. „jako prve" v. 9. — Srv. 10, 10. doleji. — Tak těžce urazil Israel Hospodina, že bylo Mojžíšovi 40 dnů postiti se a Boha uprošovati.

V. [19]. Srv. Ex 32, 14. Hospodin již před touto čtyřicetidenní modlitbou často a často vyslyšel modlitby Mojžíšovy. Srv. Ex 17, 4. nn. Nm 11, 2; 12, 13. n.; 14, 13. nn; 21, 7. nn. — Hospodin se tedy nad lidem smiloval ne pro jeho spravedlnost, nýbrž na přímluvu Mojžíšovu. Nemůže tedy lid přízeň Boží přičítati svým zásluhám!

V. [20]. O tomto orodování Ex se nezmiňuje.

K v. [21]. srv. Ex 32, 20. — Dle hebr. Mojžíš „hřích" ten důkladně rozmělnil, až na jemný prášek.

V. [22]. n. podává nové doklady k pravdivosti zásady pronesené ve v. 7. — Požářiště = Tab'érá Nm 11, 3. — Místo pokušení = Massá Ex 17, 7; srv. Dt 6, 16. — Hroby choutek = Qibróth hat-Ta'vá. Nm 11, 34. — Řečník nezachovává tu pořadu časového. — K v. 23. srv. nahoře 1, 26. nn.

„Táhněte a zaberte zemi, kterou jsem vám dal“: pohrdli jste rozkazem
Hospodina, Boha vašeho, nevěřili jste mu a nechtěli jste slyšeti hlasu
jeho, [24] ale odporovali jste mu jako vždycky od té doby, co jsem se
s vámi seznámil.

[25] I ležel jsem před Hospodinem čtyřicet dní a nocí a prosil jsem
jej v tu dobu pokorně, by vás nezahladil, jak byl hrozil, [26] a modlil
jsem se takto: „Pane Bože, nezahlazuj svého lidu a svého dědičného
majetku, který jsi velikou mocí svou vysvobodil a vyvedl z Egypta
silnou rukou. [27] Rozpomeň se na služebníky své, Abrahama, Isáka
a Jakoba; nehleď na tvrdost tohoto lidu, na jeho bezbožnost a hřích,
[28] aby snad neřekli obyvatelé té země, ze které jsi nás vyvedl: „„Protože
Hospodin nebyl s to, by je uvedl do země, kterou jim slíbil, a protože
je měl v nenávisti, vyvedl je na poušť, aby je tam pohubil.““ [29] Jsouť
lidem tvým a dědictvím tvým, které jsi vyvedl velikou silou svou a vztaženým
ramenem.“

Hlava 10. — [1] Toho času řekl mi Hospodin: „Vydlab si dvě
kamenné desky, jako byly první, a vystup ke mně na horu; — udělej
také dřevěnou archu — [2] já napíšu na desky slova, která byla na
těch, jež jsi prve rozrazil; a vlož je do archy.“ [3] Udělal jsem tedy
ze setimového dřeva archu. Když pak jsem vydlabal dvě kamenné
desky na způsob prvních, vystoupil jsem na horu, maje je v rukou.
[4] I napsal na desky tak jako prve deset vět, které pronesl k vám Hospodin
na hoře z ohně, když byl lid shromážděn, a dal mi je. [5] Sestoupiv
opět s hory vložil jsem desky do archy, kterou jsem byl udělal,
a tam jsou až dosud, jak mi Hospodin přikázal.

[6] Synové Israelovi pak hnuli stany z Berotu (v území) Jakanovců
do Mosery, kde umřel a pochován byl Áron, v jehož kněžský úřad

---

V. [24]. Místo „seznámil jsem se“, LXX a Sam: „seznámil se“ Jahve. Stalo se tak dle Ex 3.

V. [25]. vrací se k v. 18. Mojžíš dosáhl svými modlitbami, nejen že Jahve upustil od záměru Israele vyhladiti, nýbrž i vymohl lidu bývalou přízeň projevenou tím, že se mu dostalo od Hospodina nových desek. — K v. 26. srv. Ex 32, 11.—13.

Hl. 10. — V. [1]. Dvě události časově vzdálené, rozkaz vydlabati nové dvě desky (Ex 34, 1.) a zříditi archu (Ex 25, 10.), řečník tu spojuje, protože mu cíl jeho řeči tak činiti velí. (Vystavěna byla archa teprve později Ex 37, 1. nn. Srv. též Ex 40, 18.)

V. [3. n.] „Udělal jsem“ = kázal jsem udělati. — Podobně „napsal“ = dal napsati Ex 34, 27. n.

V. [6. n.] se tu do souvislosti dokonce nehodí, přerývajíce nápadně postup myšlenek. Nemají ani ráz řeči; kdežto řečník všude oslovuje své posluchače ve druhé osobě, zde náhle vypravuje o lidu v osobě třetí, jako vypravoval na př. v Nm. Dle v. 5. byl řečník na hoře Sinaj, v. 8. n. zmiňuje se, že Levité byli vyvoleni k posvátné službě, což se stalo rovněž na Sinaji, zejména však dle v. 10. n. zůstává řečník na této hoře; v. 6. n. však náhle vypravuje o pochodu Israelitů z Berotu (Nm 33, 30. n.). Je to (v. 6. n.) tedy zlomek popisu cesty Israelitů odpovídající Nm 33, 30.—33. Berot (Studny) Jakanovců = Benejakan. — Mosera = Moserot? Gadgad a Jetebata jmenovány na obou místech. Dle Nm 33, 30. n. přišli Israelité do Benejakanu (Berotu) z Moserotu, dle našeho zlomku však z Berotu do Mosery. Dle Nm 20, 25. nn.; 33, 38. zemřel Áron na Hóru! Hummelauer se domnívá, že tyto dva verše (6. n.) jsou „pochybné ceny“. Možno však mysliti, že jádro jejich je sice dobré, avšak že bylo nesprávně později glossováno. Spisovatel tuto poznámku asi proto sem vsunul, že chtěl vysvětliti, jakým způsobem Mojžíš, modlící se dle 9, 20. za Árona, byl vyslyšen: nezemřel hned po hříchu na Horebu,

nastoupil Eleazar, syn jeho. [7] Odtud přišli do Gadgadu. Opustivše to
místo, položili se v Jetebatě, v zemi vodnatých údolí.
[8] Tehdy (Hospodin) vyhradil (si) kmen Levi, by nosili Hospodi-
novu archu úmluvy, konali před ním službu a žehnali jménem jeho,
až do dneška. [9] Proto nedostal Levi dílu ani majetku se svými bratry;
jeť sám Hospodin majetkem jeho, jak mu slíbil Hospodin, Bůh tvůj.
[10] Já tedy zůstal jsem na hoře, jako prve, čtyřicet dní a nocí;
i vyslyšel mne Hospodin také tehdy a vzdal se úmyslu tebe vyhladiti.
[11] A řekl mi: „Jdi a kráčej v čele lidu, aby vešel do země a zabral
ji (zemi), kterou jsem přísahou slíbil otcům jejich, že jim ji dám.“

Veliká láska Hospodinova k Israelovi a jeho velebnost povzbuzují zachovávati zákon (10, 12.—22.).

[12] A nyní, Israeli, co jiného žádá od tebe Hospodin, Bůh tvůj,
než abys bál se Hospodina, Boha svého, chodil po cestách jeho, miloval
ho, sloužil Hospodinu, Bohu svému, celým srdcem svým a vší duší
svou, [13] a ostříhal přikázání Hospodinových a jeho ustanovení, která já
ti dnes ukládám, aby ti dobře bylo?
[14] Hle, Hospodin, Bůh tvůj, je pánem nebes i nebe nebes, země
i všech věcí, které na ní jsou; [15] a přece k otcům tvým Hospodin

ale teprv čtyřicátého roku putování po poušti, a nepozbyl dědičného velekněžství. (Hoberg nazývá v. 6.—9. poučným příkladem, jak bylo znění Ptu po Mojžíšovi rozšířeno glossami. I Pope připouští, že v. 6.—9. není psán samým Mojžíšem.)

V. [8]. „Tehdy“, ne snad když Israelité táhli z Berotu k Jetebatě (v. 6. n.), nýbrž kdy tábořili ještě u Sinaje (v. 5.). — „Nositi archu“ podobně jako jiné posvátné věci příslušelo dle Nm 4, 1. nn. Levitům proti příslušníkům jiných israelských kmenů, kterým nebylo dovoleno posvátných věcí se dotýkati, nikoli však proti kněžím, kteří směli i tyto služby konati. Srv. níže 31, 9; Jos 3, 3. nn.; 6, 6.—12; 8, 33. — „Konati před Hospodinem službu“ (dosl. hebr.: „státi před Hospodinem ke konání služby“) jsou všecky *kněžské* úkony ve svatyni. Srv. doleji 17, 12; 18, 7. — „Žehnati“ je rovněž úkon kněžský dle Nm 6, 22.—27. Spisovatel má na mysli celý kmen Levi se všemi jeho výsadami jak kněží tak nižších služebníků, Levitů; nečiní výslovného rozdílu mezi těmito dvěma hierarchickými stupni, z toho však nejde, že by mu rozdíl ten nebyl znám, nebo že za jeho doby ještě ho nebylo! — Ze všech bohoslužebných předmětů, které měli Levité nositi, jmenuje jen archu, protože o ní byla řeč nahoře ve v. 1. 3. — Že se Bůh dal Mojžíšem uprositi, že obnovil s lidem přátelský poměr a smlouvu, dokazují nové desky (v. 1.—5.), archa, v níž byly uloženy, a úřad, kterého se dostalo Levitům.

K v. [9]. srv. 12, 12; 14, 27; 18, 1. n.; Nm 18, 20.—24.

V. [10]. vrací se k 9, 18. 25.

K v. [11]. srv. Ex 32, 34; 33, 1. — Dovolení Božího, táhnouti dále a zabrati Palestinu, nezasloužili si Israelité svou oddaností k Hospodinu, nýbrž na přímluvu Mojžíšovu smiloval se nad nimi Hospodin, odpustil jim a počal plniti sliby dané otcům.

V. [12]. Za tolik nezasloužených důkazů dobroty zasluhuje Jahve, by Israel plnil *nevelíké* požadavky Hospodinovy, tím spíše, že tak přispívá Israel jen ke svému štěstí. — K bázni Boží viz Dt 5, 29; 6, 24. — O lásce viz Dt 6, 5. — K službě Boží, t. j. bohopoctě konané srdcem nerozděleným srv. 4, 29; 6, 13. — O blahobytu, odměně za věrnost v plnění Božích příkazů, viz 5. 29; 6, 24.

V. [14]. podává pohnutku k bázni Boží a k důvěře v Boha, jehož vznešenost je tu líčena. — „Nebesa nebes“ = nejvyšší nebesa.

V. [15]. Láska tak velikého Boha, trvající od dob arciotcův až do dneška, ukládá povinnost spláceti ji zase láskou, t. j. poslušností Božích příkazů.

přilnul, miloval je a vyvolil potomstvo jejich, to jest vás, ze všech národů, jak je dnes patrno. [16] Obřežte tedy předkožku srdce svého a nezatvrzujte již šíje své.

[17] Neboť Hospodin, Bůh váš, jest Bůh bohů, Pán pánů, Bůh veliký, mocný a hrozný, který nestraní osobám a darů nepřijímá. [18] Pomáhá k právu sirotku i vdově, miluje také cizince a dává mu výživu i šat. — [19] I vy tedy milujte cizince, neboť také jste byli cizinci v Egyptě. — [20] Hospodina, Boha svého, se boj, jemu jedinému služ, jeho se drž a ve jméno jeho přisahej.

[21] Onť je chvála tvá a Bůh tvůj, který ti učinil tyto veliké a hrozné věci, jež viděly tvé oči. [22] V počtu sedmdesáti duší sestoupili otcové tvoji do Egypta, a hle, nyní rozmnožil tě Hospodin, Bůh tvůj, jako nebeské hvězdy.

Veliké činy Boží moci a spravedlnosti pobádají šetřiti zákona zejména očité svědky (11, 1,—9.).

Hlava 11. — [1] Miluj tedy Hospodina, Boha svého, a zachovávej vždycky jeho přikázání, ustanovení, práva a předpisy. [2] Poznejte dnes — synové vaši, kteří toho neviděli, nezakusili toho — výchovu Hospodina, Boha vašeho, (poznejte) jeho veliké skutky, mocnou ruku, vztažené rámě, [3] znamení a činy, které učinil v Egyptě králi faraonovi a vší jeho zemi, [4] všemu egyptskému vojsku i koňům a vozům; kterak je přikryly vody Rudého moře, když vás honili, a kterak je Hospodin zahladil až do dneška; [5] (poznejte), co vám učinil na poušti, dokud jste nepřišli na toto místo, [6] (co učinil) Datanovi a Abironovi, synům Rubenovce Eliaba, jež země otevřevši ústa svá pohltila s rodinami i stany i se vším majetkem jejich, který měli mezi Israelity. [7] (Považte), že oči vaše viděly všecky veliké skutky Hospodinovy, které činil,

---

V. 16. O podobné obřízce srdce viz Lv 26, 41.

V. 17. n. podávají nové pohnutky, proč plniti zákon: velebnost Boží, spravedlnost, která převyšuje spravedlnost lidskou (Ex 23, 8; Dt 1, 17; 16, 19; 27, 25; 28, 50.), a jeho milosrdenství.

K v. 18. n. srv. Ex 22, 21; Lv 19, 34; Dt 1, 16.

V. 20. je napomenutí plynoucí z v. 17. n. Srv. nahoře 6, 13.

V. 21. n. jest jakýsi krátký chvalozpěv Boha, který vhodně zakončuje úryvek 10, 12.—20. — „Chvála“ = předmět chvály. — Seznam „sedmdesáti duší“ viz Gn 46. 27. — Přirovnání ku hvězdám Gn 15, 5.

Hl. 11. — V. 1. vrací se k 10, 12. — Řečník má na mysli popředně očité svědky všeho, co se stalo od vyjití z Egypta až do této chvíle, tedy ty, kterým při vzbouření Nm 13. nebylo ještě dvacet let.

V. 2. „synové vaši“, kteří se narodili teprv na poušti, neviděli velikých skutků Božích, kterými Hospodin lid svůj vychovával, nepřesvědčili se z vlastní zkušenosti o této výchově, proto se jich přímo řeč tato netýká. Avšak otcové, očití svědkové velikých činů Božích, nechať poznají aspoň dnes, pokud tak dosud neučinili, že byly skutky ty vychovatelskými prostředky, kterými chtěl Hospodin přiměti Israelity, by plnili jeho příkazy.

V. 5. n. Všecky veliké skutky Boží, ať byly činěny ve prospěch Israelitů, nebo ať jimi Hospodin Israelity trestal (Nm 16.), měly ráz výchovný (v. 2.). Z trestův uvedena tu jen zkáza Datana a Abirona, nikoliv Korachovců, protože potomci těchto byli mezi posluchači, oni však i s dětmi zahynuli.

[8] byste šetřili všech jeho příkazů, které já dnes vám ukládám, byste
mohli vejíti do země, do které se ubíráte, a zabrati ji, [9] a dlouho byli
živi v té zemi, oplývající mlékem a strdím, kterou pod přísahou za-
slíbil Hospodin otcům vašim a jejich potomstvu.

Povaha zaslíbené země ukládá plniti zákon Boží (11, 10.—25.).

[10] Neboť země, do které vcházíš, abys jí vládl, není jako Egypt,
odkud jsi vyšel a kdež na zaseté símě vedou vodu k zavlažování jako
v zahradách; [11] nýbrž má výšiny i nížiny čekající s nebe dešťů; [12] Ho-
spodin, Bůh tvůj, stále na ni hledí a oči jeho jsou na ni upřeny od počátku
roku až do konce. [13] Budete-li tedy poslušni přikázání mých, která dnes
vám ukládám, byste milovali Hospodina, Boha svého, a sloužili mu
celým srdcem svým a vší duší svou: [14] dá dešť zemi vaší ranní i pozdní,
byste mohli sklízeti obilí, víno i olej, [15] byste měli na lukách trávu
na krmení dobytka, byste tak mohli do syta se najísti. [16] Střezte se,
by snad nedalo se vaše srdce oklamati, že byste od Hospodina od-
padli, sloužili bohům cizím a klaněli se jim; [17] Hospodin by se pak
rozhněval a zavřel nebe, deště by nepřicházely, země by nevydávala
své úrody a brzo byste byli vyhlazeni ze země výborné, kterou vám
Hospodin dá.

[18] Uložte tato slova má ve svých srdcích i myslích, zavěšte je
jako znamení na rukou a položte si je mezi oči. [19] Vyučuj syny své
o nich přemýšleti, když sedíš doma, když jdeš cestou, když léháš nebo

---

V. 8. Hospodin činil veliké skutky, by tak naplnil lid bázní Boží, a přiměl jej šetřiti jeho příkazů, neboť na tom záleží jeho štěstí, vyplnění slibů Bohem mu daných. — Hebr. však: „Šetřte tedy všech příkazů jeho, abyste byli silni a vešli do země..."

V. 10. Hebr. určitěji líčí lehounký způsob, jak zavlažovali zahrady v Egyptě: „tam jsi své símě vyséval a *nohou* zavlažoval..." Jak role v Egyptě zavlažují viz Ex 7, 19. Zde však dlužno si představiti, že byla role egyptská, která se vesměs rozkládají na ploché rovině jako stůl, propletena sítí úzkých rýh, spojených s hlavní struhou; když chtěli přítok vody z hlavní struhy do rýh zastaviti, nahrnuli nohou prsti do ústí rýhy, a když bylo zase potřeba vody, právě tak snadno nohou tuto prsť odhrnuli, že voda bez překážky zase do rýhy tekla. Podobně zavlažovati půdu v Palestině je možno jen v poříčí pramenův a potoků, tedy skoro výjimečně; většinu Palestiny nelze kanalisací zavlažovati; je tedy odkázána jen na déšť a rosu.

V. 11. Místo: „čekající s nebe dešťů hebr.: „která dle (vydatnosti) dešťů pije vodu". — Kdežto v Egyptě záleží úroda značně na lidském přičinění, úrodnost Palestiny pochází z většího nebo menšího počtu dešťů, které však nejsou v moci lidské, nýbrž v moci Boží.

V. 14. Dobu dešťů v Palestině lze rozděliti na tři doby: *a)* dobu dešťů ranních (móre), od druhé polovice října do polovice prosince; deště ty ovlaží půdu k orbě a zasetí. — *b)* Doba zimních lijavců trvá od polovice prosince do polovice nebo konce března. — *c)* Doba pozdních dešťů (malqóš), t. j. duben a částečně květen; částečně proto, že déšť v druhé polovici května už je vzácností (1. Král 12, 17. nn.). Pro úrodu na poli je zvláště nutno, by za doby druhé a třetí hojně pršelo. Průměrný počet deštivých dnů v Palestině je 52. Naprší průměrně 582 mm. Za sucha nahrazuje deště bohatá rosa, kterou přinášejí vlhké větry od moře.

K v. 18.—20. srv. nahoře 6, 6.—9.

vstáváš. [20] Napiš je na veřeje a na dveře domu svého, [21] aby trvaly dni tvé i synů tvých v zemi, kterou přísežně slíbil Hospodin otcům tvým, že jim ji dá, dokud bude nebe státi nad zemí.

[22] Neboť budete-li ostříhati přikázání, která vám ukládám, a budete-li je činiti, že budete milovati Hospodina, Boha svého, choditi po všech cestách jeho, lnouti k němu: [23] Hospodin rozptýlí před vámi všecky tyto národy a zmocníte se jejich majetku, ačkoli jsou větší a silnější než vy. [24] Každé místo, kam kročí noha vaše, bude vaše: Od Pouště a od Libanonu, od veliké řeky Eufratu až po Západní moře budou sahati hranice vaše. [25] Nikdo vám neodolá; strach a bázeň před vámi sešle Hospodin, Bůh váš, na všecku zemi, po které budete kráčeti, jak vám slíbil.

Odměny a tresty velí věrně činiti, co Bůh přikázal (11, 26.—32.).

[26] Hle, dnes vám předkládám požehnání a zlořečení: [27] požehnání, budete-li poslouchati přikázání Hospodina, Boha svého, která vám dnes ukládám; [28] zlořečení, nebudete-li poslouchati přikázání Hospodina, Boha svého, ale sejdete-li s cesty, kterou já vám nyní ukazuji, a budete-li choditi za bohy cizími, jichž neznáte. [29] Když pak tě uvede Hospodin, Bůh tvůj, do země, do které táhneš, bys v ní se usadil, položíš požehnání na horu Garizim a zlořečení na horu Hebal, [30] které

V. [21]. „Dokud bude nebe státi nad zemí" (= na věky) mají trvati „dnové" = život Israelův v Palestině.

V. [24]. „Poušť" rozkládající se na jihu Palestiny, tedy hranice jižní. Ostatně srv. Gn 15, 18. a nahoře 1, 7.

K v. [25]. srv. nahoře 2, 25: 7, 24; Ex 23. 27.

V. [26]. Tato požehnání a zlořečení jsou podrobněji rozvedena ve hl. 28. Hummelauer se domnívá, že původně po hl. 11. následovala hned hl. 28. Velmi pravděpodobno.

V [28]. Svého Boha Jahve Israelité „znají" ze skutků velikých, jichž byli očitými svědky; jiných bohů „znáti" nemohou, protože ti podobných skutků neučinili.

V. [29]. Požehnání a zlořečení (kletby) byla na těchto horách tak slavným způsobem později prohlášena a do kamene vepsána, že s nimi takořka srostla, do nich se vtělila (= „na ně položena"), že byly tyto hory stálým obrovským památníkem toho zdůraznění zákona.

V. [30]. „cesta vedoucí k západu" = z Jericha směrem severozápadním k Sichemu; — „za touto cestou" = západně od ní, západně od Jericha; — „roviny", na kterých sídlí Kanaanové, toť Araba = západní břeh Jordanu. — Místo „vedle údolí daleko se táhnoucího a ústícího" hebr.: „vedle dubů More". Galgal (= hebr. Gilgál) hledá Hummelauer západně od Jericha, tam asi, kde se ústí údolí Tal'at ed-Dám do údolí Vádi el-Qelt. Hory Garizim a Hebal dlužno hledati rovněž nedaleko odtud, jak potvrzuje tradice zachovaná Eusebiem, sv. Jeronymem a potvrzená nedávno objevenou mosaikovou mapou madabskou. Této poloze nasvědčují velmi Dt 27, 4; Jos 8, 30. Namítají sice, že „duby More" dle Gn 12, 6; 35, 4. stály nedaleko Sichemu; dlužno však uvážiti, že Sdc 7, 1. vyskytá se „pahorek More" (v údolí Jezrael), i mohla býti tedy dvě stejnojmenná místa „duby More"; kromě toho lze slovo „móre" považovati za jméno obecné a překládati: „duby učitelovy" nebo „duby prorokovy", kterýchžto věštíren mohlo býti a zajisté bylo více. (Jiní ovšem vidí Garizim v dnešním Džebel et-Tór, hoře to 868 metrů vysoké, jižně od Náblusu (Sichemu), Hebal pak v Džebel Eslámíje (938 m) severně od Sichemu; „cesta vedoucí na západ" je jim cesta středem Palestiny, která skutečně jde po západním úbočí Hebalu a Garizimu; „Galgala" byla prý asi tam, kde je

jsou za Jordanem, za cestou vedoucí k západu, v zemi Kanaanitů, sídlících na rovinách naproti Galgale, která jest vedle údolí daleko se táhnoucího a ústícího.
[31] Když tedy přejdete Jordan, byste zabrali zemi, kterou vám dá Hospodin, Bůh váš, aby byla vaše, byste jí vládli: [32] hleďte plniti ustanovení a práva, která jsem já dnes vám předložil.

SBÍRKA ZÁKONŮ 12, 1.—26, 19.

adpis.)

Hlava 12. — [1] Toto jsou přikázání a práva, která činiti máte v zemi, kterou Hospodin, Bůh otců tvých, hodlá ti dáti, abys jí vládl, po všecky dny, co budeš choditi po zemi.

---

dnešní ves Džildžiljá (mezi Betelem a Sichemem, nedaleko bývalého Sila; „duby More" jsou pak tytéž, co Gn 12, 6; 35, 4. Zejména Samaritáné hájili tento názor. Dobře však již poznamenali Euseb a Jeronym, že velmi bloudí, protože jsou ty hory od sebe velmi vzdáleny, že tedy hlasů požehnání a kletby na jednom pronášené nelze slyšeti na druhém, jak Písmo připomíná. Doleji 27, 4. nn.; Jos 8, 30.)

Hl. 12. — V. 1. „Po všecky dny" patří k „činiti máte." Srv. 4, 10; 31, 13. — Sbírku zákonů 12, 1.—26, 15. dělí Hummelauer na trojí skupinu: *a)* 12, 2.—16, 17. (zákony o bohoslužbě); *b)* 16, 18.—20, 20. (o představených); *c)* 21, 1.—26, 15. (o jiných věcech). Ve druhé skupině pozorovati pořad: o soudcích, o králi, kněžích, prorocích. — Ačkoli připouštíme, že deuteronomické zákony hll. 12.—25. jsou rozšířeny pozdějšími dodatky, které napsali povolaní (inspirovaní) muži, přece jádro těchto zákonů považujeme za mojžíšské, jak níže bude ukázáno. O těchto dodatcích srv. Úvod str. 24. (odpověď papežské biblické komise ke čtvrté otázce). Israel se vyvíjel od dob Mojžíšových až po Krista bezmála půl druhého tisíciletí. Nelze však mysliti, že náboženský, politický a společenský život Israelitů byl po celou tuto dobu tak jednotvárný, že se nezměnil, že mu vždy dokonale odpovídal a dostačil Pt napsaný v podobě mojžíšské, že nebylo později nikdy třeba dávati zákon nový nebo starý časově upraviti. (Za doby soudců přechází Israel od života polobeduinského k životu usedlých rolníků, později zaveden nový útvar státní ústavy, království — za Šalomouna vzkvétá obchod, který byl dosud jen málo pěstěn; po smrti Šalomounově vznikají rozkolem nové právní útvary, záhady a pochybnosti. Potom putují Israelité do zajetí, vracejí se z něho, znova zřizují nábožensko-politickou obec atd. atd.) Dílo Mojžíšovo nemohlo býti ztrnulou, nezměnitelnou hmotou, jejíž písmena vždy a za všech okolností vázala... Změna náboženského a společenského života žádala také změnu náboženského a sociálního zákoníka. Ježto nebyl Mojžíš jediným tlumočníkem zjevení Božího, nýbrž měl nástupce (proroky), bylo jejich povinností změniti přiměřeně předpisy Ptu a dle potřeby je do stávajícího zákoníka vepsati. Sám Mojžíš měnil své zákony, proč by tedy změny nebyly dovoleny jeho nástupcům? (Hoberg.) Možno též mysliti, že vedle psaného zákoníka Mojžíšova kolovaly ústním podáním jiné zákony, které Mojžíš dal jen ústně. Proč by nemohl takový zákon inspirovaným autorem později do zákona Mojžíšova býti vepsán? Vyskytla-li se nějaká pochybnost o tom kterém zákoně, kterou bylo třeba rozluštiti, nebo kázala-li potřeba časová dáti zákon nový, jistě že proroci a kněží snažili se při svých rozhodnutích vésti si vždy v duchu Mojžíšově, který žil stále v jejich mysli jako ideál zákonodárce, mohli právem své rozhodnutí považovati za důsledek zákonodárství Mojžíšova, a kam jinam měli zapsati toto nové právo nežli do stávajícího již zákoníka — do Ptu? Ačkoli později kruhy israelské ctily svého velikého vůdce, přece byly si vědomy, že ve státě bohovládném (theokratickém) vlastním původcem zákonů je Bůh, a že tedy novější zákony Bohem dané mohou a mají býti zařazeny mezi zákony starší, dané od téhož Boha. Dt 4, 2; 12, 32 (hebr. 13, 1.) zakazuje sice k zákonu něco přidávati nebo jemu ubírati; to se však týká jen ruky nepovolané, neoprávněné.

Zákon o obětišti (12, 2.—32.).

Svatyně pohanů buďte zničeny (2. n.). Hospodin budiž ctěn ve svatyni na místě, které si vyvolí (4.—7.). Bohoslužby zákonem předepsané konány buďte ve svatyni (8.—12.), zejména celopaly zákonem žádané (13. n.). Naproti tomu dovoleno usmrcovati zvířata k obecnému požívání kdekoliv, jen krev budiž vylita na zemi (15. n.). Desátky a dary ze slibu buďte zaneseny do svatyně (17. n.). Chudého Levitu doporučuje dobročinnosti (v. 19.). Dodatek k zákonu, jak obecně zabíjeti zvířata (20.—24.). Požehnání zachovávajícím zákon tento (v. 25.). Dodatek k zákonu o celopalech a darech ze slibu (26. n.). Předpisy tyto jsou skutečné zákony (v. 28.). Bohoslužebný řád pohanský nesmí býti přenesen do bohoslužby israelské (v. 29.—31.). Všecky tyto předpisy jsou zákonem (v. 32.).

2 Zkazte všecka místa, kde národové, jichžto se zmocníte, ctili
bohy své, na vysokých horách i na pahorcích, pod každým košatým
stromem. 3 Rozbořte jejich oltáře, rozbijte sochy, háje spalte a modly
ztroskotejte; vyhlaďte z těch míst jména jejich.
4 Nečiňte tak Hospodinu, Bohu svému: 5 choďte na místo, které
vyvolí Hospodin, Bůh váš, ze všech kmenů vašich, by tam umístil
jméno své a sídlil na něm; 6 na místě tom budete obětovati celopaly,
(ostatní) své oběti, desátky i prvotiny rukou svých, sliby i dary a prvo-
rozence ze skotu i z bravu. 7 Tam před tváří Hospodina, Boha vašeho,
budete jísti a veseliti se vy a rodiny vaše z výtěžku rukou svých,
kterým požehnal vám Hospodin, Bůh váš.
8 Nebudete [tam] činiti, jako zde činíme dnes, každý, jak za dobré
uzná; 9 neboť dosud nemáte klidných sídel a údělů, jež vám Hospodin,
Bůh váš, hodlá dáti. 10 Až (však) přejdete Jordan, až sídliti budete v zemi,
kterou vám dá Hospodin, Bůh váš, až budete míti pokoj ode všech okol-

---

V. 2.—7.; 13.—19. činí původní zákon; v. 8.—12. je pozdější rozšíření zákona „novella" k v. 2.—7; podobně má se v. 20.—28. k v. 13.—19. (Engelkemper.) — Na výšinách konali Kanaanové bohoslužbu, protože se tu mněli božstvu blíže; pod zeleným stromem, že poskytoval příjemný chlad a svou životní silou připomínal vyšší sílu božství. Srv. Os 14, 9.

V. 3. rovná se skorem 7, 5; Ex 34, 13. — Očista měla býti provedena tak důkladně, že se jednotlivá místa příště neměla ani jmenovati dle bývalých bohů kanaanských. Srv. 7, 24.

V. 4. Nesmíte ctíti Jahve na místech, kde ctili Kanaanové své bohy, ani nesmíte při bohoslužbě užívati soch představujících Jahve ani jiných kanaanských obřadův. Předpis záporný; kladný následuje ve v. 5. n.

V. 5. Místo, na němž Hospodin sídlí, a tak na něm umisťuje své jméno, že sluje „příbytek Hospodinův", je místo, kde stojí ústřední svatyně, tedy na př. Galgala, Silo, a zejména Jerusalem, ve kterém se Hospodin trvale ubytoval, když tam byla za Davida přenesena archa úmluvy, hlavně pak, když tam byl za Šalomouna vystavěn chrám.

V. 6. „ostatní své oběti", t. j. popředně oběti pokojné. Deuteronomické zákonodárství sice výslovně nejmenuje obětí smírných; to však nedokazuje, že za doby, kdy Dt bylo napsáno, oběti toho druhu nebyly známy ani podávány!

V. 8. líčí, že zákon, dle něhož bylo dovoleno oběti svrchu jmenované přinášeti jen v ústřední svatyni, byl v praksi značně uvolněn: každý obětuje, kde za dobré uznává. Protože zákonodárce sám sebe stotožňuje s těmi, kdo zákona ve v. 2.—7. podaného nezachovávají („činíme"), a protože prakse tak volná (obětovati kdekoliv) není za doby mojžíšské myslitelna, domnívá se jak Hummelauer tak i Engelkemper, že tato novella (v. 8.—12; 20.—28.) pochází z doby pozdější, pomojžíšské, pravděpodobně z pozdní doby soudců, kdy lze tuto praksi z tehdejších rozháraných poměrův i vysvětliti i omluviti. Srv. „Úvod" str. 24. odstavec 2. „Novellu" tuto vepsal do zákona asi (povolaný a inspirovaný prorok) Samuel.

V. 10. Podmínky tuto vypočítané nastaly plně teprv za dob Davida krále.

ních nepřátel, a beze všeho strachu bydliti: [11] budete snášeti všecky věci, které přikazuji, na místo, které Hospodin, Bůh váš, vyvolí, aby bylo na něm jméno jeho — celopaly i (ostatní) oběti, desátky i prvotiny rukou vašich a všecky vzácné dary, které Hospodinu slíbíte. [12] Tam před Hospodinem, Bohem svým, budete hodovati vy, synové vaši, dcery vaše, služebníci, služebné i Levité, kteří dlí ve vašich městech neboť nemají údělu jiného ani vlastnictví mezi vámi.

[13] Chraň se přinášeti své celopaly na každém místě, které uzříš; [14] ale na tom (místě), které vyvolí Hospodin v jednom z tvých kmenů, přinášej své celopaly a čiň vše, co ti přikazuji.

[15] Zachce-li se ti však jísti, a zalíbí-li se ti požívati masa, zabij a jez dle toho, jak ti žehná Hospodin, Bůh tvůj, ve svých městech; ať je to zvíře nečisté, [to jest vadné nebo choré], nebo čisté, [to jest celé a bez vady, jaké možno obětovati], smíš je jísti jako srnu nebo jelena; [16] avšak bez krve, neboť tu vycedíš jako vodu na zemi.

[17] Desátku obilí, vína a oleje svého, prvorozenců ze skotu i z bravu, všeho, co slíbíš, nebo dobrovolně budeš chtíti obětovati, ani prvotin svých rukou nesmíš jísti ve svých městečkách, [18] ale před Hospodinem, Bohem svým, na místě, které si vyvolí Hospodin, Bůh tvůj, budeš jich požívati ty, tvůj syn, tvá dcera, služebník, služebná i Levité, kteří zůstávají ve tvých městech; budeš se veseliti ze všeho a občerstvovati se před Hospodinem, Bohem svým, vším, co vytěží ruka tvá.

V. [11]. slovně sice se poněkud liší od v. 6.; věcně však se mu rovná.

V. [12]. „služebníci i služebné“ = otroci a otrokyně. — Srv. 5, 14. — Osoby tuto vypočítané mezi příslušníky rodiny jsou tytéž jako Ex 20, 10., jen s tím rozdílem, že místo „cizinec, který sídlí ve tvých branách“, čteme zde „*Levité*, kteří dlí ve vašich městech“ (vlastně jedn. číslo [hromadně]: „Levita, který dlí“). Z toho lze právem vyvozovati, že za doby, kdy tento zákon byl dán, byli Levité na roveň postaveni cizinci. Srv. dole v. 18; Dt 14, 27. nn.; 26, 11. n.; 16, 11. 14. To předpokládá zchudnutí aspoň mnohých Levitů, což by bylo za normálních poměrů nemožno. Ačkoliv se jim nedostalo zvláštního souvislého území v Palestině jako jiným israelským kmenům („nemají jiného údělu ani vlastnictví mezi vámi“), bylo o ně postarарáno jednak desátky, jednak úděly z obětí (srv. 18, 1.—5.). Nebyly-li však desátky odváděny, ani oběti pravidelně u svatyně ústřední podávány, nýbrž činil-li v této příčině každý, jak za dobré uznal dle v. 8., vedlo se Levitům dosti bídně. Tak bylo za rozháranych dob soudců, a v tom vidí Hummelauer i Engelkemper nový doklad ke své domněnce, že v. 8.—12. je z doby pomojžíšské, z doby posledních soudců, napsaný nejspíše Samuelem; srv. v. 8.

V. [13]. pokračuje jádro zákona, dlužno tedy 13.—19. připojiti k v. 7. — „které uzříš“ = které se ti nahodí, které se ti bude pro ten neb onen důvod líbiti (že je snad vyvýšené, stinné nebo pod.).

V. [14]. „vše, co ti přikazuji“ ve v. 6. n. 17. n.

V. [15]. „zabiti“ zde bez úmyslu obětovati, pouze by bylo opatřeno maso k jídlu. — Místo „ať je to zvíře nečisté nebo čisté“ správněji hebr.: „ať je to člověk nečistý nebo čistý“. Z masa žertvy smí jísti jen člověk levitsky čistý (Lv 7, 20.), masa ze zvířete mimo obět zabitého smí požívati každý, čistý, nečistý. Srv. 1. Král 20, 26. — Srna t. j. gazela a jelen patří dle Dt 14, 5. ke zvířatům čistým, ale obětovati jich nikdo nesmí.

K v. [16]. srv. Gn 9, 4; Lv 3, 17; 7, 26. n.; 17, 10.—14.

V. [18]. O manželce tu sice nemluví, protože nebyla povinna dostaviti se třikrát do roka na poutní slavnosti do Jerusalema, jako byli povinni mužové (musilť někdo zůstati doma, kdo by opatroval malé děti a obstaral domácí hospodářství). Z toho však, že tu manželka není výslovně jmenována, neplyne nevážnost ke starozákonné ženě vůbec, ježto je tu vedle syna jmenována dcera a vedle otroka otrokyně. Ostatně srv. 1. Král 1.

19 Hleď, abys neopouštěl Levitů po všechen čas, který budeš na
zemi přebývati.
20 Když Hospodin, Bůh tvůj, rozšíří území tvé, jak ti slíbil, a budeš
chtíti požívati masa, kterého si duše tvá přeje, 21 místo však, které vy-
volí Hospodin, Bůh tvůj, aby tam bylo jméno jeho, bude li daleko,
smíš zabíjeti ze skotu a z bravu, jak jsem ti přikázal, a jísti po libosti
ve svých městečkách. 22 Jako jídávají srnu nebo jelena, tak je budeš
moci jísti; jak čistý, tak nečistý, jednostejně budou směti jísti. 23 Jen
toho se varuj, bys nejedl krve, protože krev jejich jest jako duše a
duše s masem jísti nesmíš; 24 vyliješ ji tedy na zemi jako vodu, 25 aby
dobře bylo tobě i synům tvým po tobě, když budeš činiti, co se líbí
Hospodinovi.
26 Své dávky však, které máš zasvětiti Hospodinu, zejména oběti
ze slibu, vezmeš a půjdeš na místo, které Hospodin vyvolí, 27 a (tam)
budeš obětovati maso a krev svých celopalů na oltáři Hospodina, Boha
svého; krev (ostatních) obětí vyliješ na oltář, maso pak budeš jísti.
28 Zachovávej pečlivě všecko, co já ti poroučím, aby dobře bylo
tobě i synům tvým po tobě na věky, budeš-li činiti, co je dobré a libé
před očima Hospodina, Boha tvého.

V. 20.—28. je pozdější asi dodatek k 13.—19. (Engelkemper a podobně Hummelauer.) Srv. k v. 8.

V. 20. Hospodin slíbil rozšířiti území Ex 23, 31; 34, 24; Dt 11, 24.

V. 21. „jak jsem ti přikázal“ ve v. 15. — Kdo sídlili blízko ústřední svatyně, byli povinni každé zvíře (schopné k oběti) zabiti v ústřední svatyni, byli tedy i dále vázáni zákonem Lv 17, 1.—7.

K v. 22. srv. v. 15.

V. 23. dlužno dle hebr. odůvodniti: „neboť krev je život a ty nesmíš jísti života s masem“. Srv. Gn 9, 4; Lv 17, 11. 14.

V. 26. „Své dávky však, které máš zasvětiti Hospodinu,“ jsou vlastně všecky oběti zákonem předepsané. Poněvadž je však hned potom řeč o obětech ze slibu, je rozuměti „dávkami“ popředně oběti, které přináší Israelita ze své dobré vůle; zejména při těchto dobrovolných darech a obětech ze slibu bylo snadno Israelitovi se domnívati, že snad není vázán obětovati je ve vzdálené svatyni, ale že může tak učiniti jinde.

K v. 27. srv. Lv 1, 5. nn.; 3, 2. nn.; 7, 15. nn.; Protože *Dt* je zákoník popředně pro *lid* určený, obírá se účastí lidu na bohoslužbě, nestanoví však podrobných zákonův o právu kněží na jednotlivé části žertev. Práva toho však nepopírá, jak patrno z 15, 19; 18, 1. nn.; 26, 1. nn.

V. 28. slibuje požehnání a tak dotvrzuje zákon vyslovený ve v. 20.—27. Srovnáme-li tyto zákony o povinnosti obětovati výlučně v ústřední svatyni israelské se zákony dřívějšími o téže věci, shledáváme:

1. Z nejstarších ustanovení Ex 23, 14.—19. srv. s Ex 34, 23.—26. vyplývá, že již „Kniha úmluvy“ předpokládá jen jednu, jedinou zákonitou svatyni, v níž mají Israelité přinášeti oběti zákonem předepsané, a že není dovoleno činiti tak u svatyní jiných. Naproti tomu zabíjeti zvířata k domácí potřebě bylo dovoleno kdekoliv, ačkoli tehdy i toto zabíjení bylo považováno za obětní úkon; soukromé oběti na soukromých oltářích přinášeti bylo tedy dovoleno kdekoliv. (Srv. Lv 3, 16b. 17; 7, 22. nn.) Toto zákonodárství bylo vydáno za prvních let veřejné působnosti Mojžíšovy a opíralo se aspoň částečně o zvyk lidový, který trval již před ním.

2. Protože se však vloudily některé zlořády (Lv 17, 7.), bylo stanoveno, že i soukromé oběti, i když z nich chtějí míti maso na domácí potřebu, mají se přinášeti v ústřední svatyni. Lv 17, 1.—7. Tento zákon byl asi dán Mojžíšem 39. roku putování po poušti, dříve než se vydali Israelité na cestu k Moabským plánim. Na této cestě od Kadesu k Jerichu bylo tento zostřený zákon tak snadno prováděti, jako nikdy jindy v dějinách národa israelského. (Engelkemper.)

29 Až rozptýlí Hospodin, Bůh tvůj, před tebou národy, k nimž táhneš, abys se jich zmocnil, až se jich zmocníš a budeš sídliti v jejich zemi: 30 varuj se jich následovati, až budou příchodem tvým vyhlazeni, varuj se vyptávati se po jejich obyčejích a říkati: „Jako ctili tito národové bohy své, tak budu činiti též já.“ 31 Nečiň tak Hospodinu, Bohu svému! Neboť všecky ohavnosti, kterých nenávidí Hospodin, činili bohům svým, obětujíce syny i dcery a v ohni je pálíce.

32 [Jen] co ti přikazuji, čiň Hospodinovi; ničeho nepřidávej ani neujímej.

Kdo svede k odpadu od Hospodina k cizímu bohu, budiž usmrcen (13, 1.—18.).

Trest smrti stihne jak lžiproroka (1.—5.), tak přítele (6.—11.), ano i celé město, které dá modlářstvím pohoršení (12.—17.). Závěrek (v. 18.).

Hlava 13. — 1 Objeví-li se mezi vámi prorok, nebo člověk, který tvrdí, že měl sen, a předpoví-li znamení nebo zázrak, 2 a vyplní-li se, co pravil, a řekne ti: „Pojďme a choďme za cizími bohy, kterých neznáš, a služme jim“, 3 neposlechneš slov proroka toho nebo snáře, neboť zkouší vás Hospodin, Bůh váš, aby se ukázalo, milujete-li ho celým srdcem svým a celou duší svou, čili nic. 4 Za Hospodinem, Bohem svým, choďte, jeho se bojte, jeho příkazův ostříhejte a jeho hlas slyšte; jemu služte a k němu lněte. 5 Onen prorok pak, nebo ten, kdo si smyslil sen, budiž usmrcen; neboť mluvil, by vás odvrátil od Hospodina, Boha vašeho, který vás vyvedl z Egypta a vysvobodil vás z místa otroctví;

---

3. Mojžíšské jádro zákona Dt 12, 2.—7; 13.—19. předpokládá Lv 17, 1.—7. a obrací jej na nový život, který nastane v Palestině: oběti zákonem předepsané bude dovoleno přinášeti jen ve svatyni ústřední; pro domácí potřebu bude sice na místech od svatyně vzdálených dovoleno zabíjeti zvířata kdekoliv, avšak toto zabíjení *nebude rázu obětního.* Zákon ten byl dán na konci 40. roku putování Israelitů po poušti, krátce před smrtí Mojžíšovou.

4. Dodatky Dt 12, 8.—12; 20.—28. pocházejí asi z doby soudcův a vepsány jsou do Pt pravděpodobně teprv Samuelem. (Viz nahoře k v. 8.—12.)

V. 30. Israel nesmí svého Boha Jahve ctíti obřady, jakými ctili pohané palestinští svá božstva!

K v. 31. srv. níže 18, 10. — Kromě tohoto druhu „kanaanské bohopocty“ srv. jiný způsob 23, 18.

Hl. 13. — Tři paragrafy zákona tuto vyslovené odnášejí se věcně ke hlavě předešlé. V ní bylo zakázáno konati bohoslužbu ve svatyních pohanův a jejich obřadem; zde stanoven trest na ty, kdož by sváděli k něčemu podobnému, nebo k modlářství.

V 1. n. O „snech“ srv. k Nm 12, 6. — „Vyplniti“ se mohla předpověď neb jakýsi slibovaný zázrak buď náhodou, nebo pomocí vyšší bytosti zlé. Srv. Ex 7, 12. — Cizích bohův Israelité „neznají“, protože nepozorovali, že by ti bohové byli kdy pomohli svému lidu, jako oni se přesvědčili o Jahvovi při východu z Egypta a cestou po poušti.

V. 5. Usmrcen má býti takový prorok zákonitou vrchností. Srv. dole 17, 3. nn.; Ex 22, 19. — Smrtí pokutován má býti, protože „mluvil, aby odvrátil od Hospodina“, tedy proto, že sváděl Israelity k odpadu od Hospodina, k protizákonné bohoslužbě, k modlářství. — „Vypleniti zlo z Israele“ je časté rčení deuteronomické. Srv. 17, 7. 12; 21, 21; 22, 21. 22. 24; 24, 7. — „zlo vypleňují“, když je strůjce jeho pokutován smrtí.

(mluvil), aby tě svedl s cesty, kterou ti přikázal Hospodin, Bůh tvůj;
tak vyplebníš (to) zlo ze svého lůna.
[6] Bude-li bratr tvůj, syn matky tvé, nebo tvůj syn, nebo dcera,
nebo manželka, která bývá ve tvém klíně, nebo přítel, jehož miluješ
jako sebe samého, chtíti tebe přemluviti, potají říkaje: „Pojďme a
služme cizím bohům," jichž neznáš ani ty, ani otcové tvoji, [7] bohům
kteréhokoliv okolního národa, blízkého i vzdáleného, od kraje světa až
do druhého; [8] nepovoluj mu, a neposlouchej ho; oko tvé nesmí ho šetřiti,
že bys měl (snad) s ním soustrast a kryl ho. [9] Ale hned jej usmrtíš.
Tvá ruka ať jest na něm první; pak ať všecek lid na něho vztáhne
ruku. [10] Kamenován budiž až do smrti; nebo chtěl tě odtrhnouti od
Hospodina, Boha tvého, který tě vyvedl z Egypta, z místa otroctví.
[11] Všecek Israel nechť o tom slyší, bojí se a nečiní nikdy již něco podobného.

[12] Kdybys uslyšel, že někteří vytýkají jednomu z tvých měst,
která ti dá k obývání Hospodin, Bůh tvůj: [13] Z tebe vyšlí ničemníci
svedli k odpadu obyvatele města svého, říkajíce: „Pojďme a služme
cizím bohům", jichž neznáte, [14] pilně a pečlivě pátrej, a když se dopídíš pravdy a shledáš, že věc jistě má se tak, jak praví, a že ohavnost
ta skutečně byla spáchána, [15] ihned obyvatelstvo města toho mečem
pobiješ, zničíš je a všecko, co je v něm i s dobytkem. [16] Také všeliké
nářadí sneseš do prostřed ulic jeho a spálíš je i s městem, abys tak
zničil všecky věci Hospodinu, Bohu svému, a aby bylo na věky pahorkem popela a nebylo již stavěno; [17] z těch kletých věcí nic nezůstane
ve tvé ruce. (To vše staň se), by Hospodin zanechal přísného hněvu,
aby se nad tebou smiloval a rozmnožil tě, jak přísežně slíbil otcům
tvým.

[18] Zajisté že poslechneš hlasu Hospodina, Boha svého, ostříhaje
všech příkazů jeho, které ti dnes ukládám, bys činil, co jest libé
před očima Hospodina, Boha tvého.

V. 6. Svůdce k odpadu od Hospodina má býti trestán smrtí, a nesmí se při tom šetřiti ani jeho domnělého vyššího poslání, ani jakého sebe-bližšího svazku krevního, manželského nebo přátelského, který snad pojí svůdce s Israelitou. — „syn matky tvé" je přístavka k „bratr" a znamená plnorodého bratra, nejen ze společného otce, nýbrž i ze společné matky.

V. 7. K „bohům, jichž neznáš" srv. v. 2. — „Potají", beze svědků, může svůdník přemlouvati k modlářství, aby věc nemohla býti soudně dokázána a stíhána.

V. 8. Ne „krýti", nýbrž učiniti trestní oznámení u soudu. Srv. v. n.

V. 9. Že rozkaz „ihned jej usmrtíš" předpokládá oznámení trestní, vyšetřování a rozsudek právoplatného soudního úřadu, vyslovuje LXX, která místo „ihned jej usmrtíš" překládá: „jistojistě jej udáš". Až bude odsouzen, může udavač na odsouzence hoditi první kámen. Srv. doleji 17, 7; Jan 8, 7.

V. 13. „z tebe vyšlí" = Israelité v tobě narození. — „Ničemníci", zlomyslníci = synové Belialovi (Vulg). — belîjá'al není však jméno vlastní, nýbrž obecné.

V. 15. „zničíš je", t. j. město, vykonáš na něm cherem, klatbu. Srv. Lv 27, 28. n; 1. Král 15, 3. — Nejen jednotlivec buď přísně potrestán za to, že svádí k bohoslužbě protizákonné, i na celé město budiž uvalena tuhá kletba, provinílí se podobným způsobem.

V. 17. Kdo si něco ponechá z cheremu, stává se sám cherem. Srv. Jos 7.

V. 18. je závěrek zákona, o jehož mojžíšském původu nelze právem pochybovati.

Pohřební obyčeje pohanské zakázány (14, 1. n.).

Hlava 14. — 1 Jste synové Hospodina, Boha svého; neřežte se, ani nečiňte si lysiny, když (vám) někdo zemře. 2 Neboť jsi národ zasvěcený Hospodinu, Bohu svému; on si tě vyvolil ze všech národů, kteří na zemi jsou, za národ zvláštní.

Požívati nečistých zvířat zakázáno (14, 3.—21.).

Nadpis (v. 3.). A. Zvířata čtyrnohá (v. 4.—8.). B. Zvířata vodní (v. 9. n.). C. Létavci (v. 11.—20.). Dodatky (v. 21.).

3 Nejezte věcí, které jsou nečisté.

4 Zvířata, kterých smíte požívati, jsou tato: hovězí dobytek, ovce, koza, 5 jelen, gazela, srnec, kozorožec, sajka, buvolec, kamzík. 6 Každé zvíře, které má rozdvojené kopyto, a přežívá, smíte jísti.

7 Těch však, která (sice) přežívají, nemají však rozpolténého kopyta, jísti nesmíte, na příklad: velblouda, zajíce, damana; tato zvířata budou vám nečistá, protože sice přežívají, nemají však rozpolténých kopyt. 8 Nečistým bude též vepř, poněvadž má sice rozdělené kopyto, avšak nepřežívá; jeho masa nesmíte požívati a jeho zdechlin nesmíte se dotýkati.

Hl. 14. — Zákonodárce snaží se všemožně oddáliti všecko, čím by se mohlo vlouditi do lidu modlářství. Jako ve hl. 12. zakázal konati bohoslužbu na místech, kde ji konali pohané, a jako zakázal vůbec užívati při ní obřadů pohanských, tak nyní z téhož důvodu zakazuje napodobovati některé smuteční pohanské obyčeje a nedbati rozdílu zvířat při požívání masa. Proto souvisí hl. 14. věcně s hl. 12. a důsledně i s hl. 13. Srv. shora před 13, 1.

V. 1. n. Týž zákon byl dán již Lv 19, 27. n. Zde ho řečník nepodává do slova, nýbrž po paměti. — Již Ex 4, 22. bylo řečeno, že je Israel prvorozeným synem Hospodinovým. Tomu-li tak, jsou i jednotliví Israelité jeho syny. Protože Jahve, jejich otec, je svatý, dlužno, by též jeho synové byli svati, svými obřady by se od ostatních národů lišili. Srv. Lv 18. nn. — Důvod tento se vztahuje též na v. 3.—21., pročež možno považovati oba zákony v. 1. n. a 3.—21. za jeden celek. Dle hebr. je zakázáno činiti si lysinu „mezi očima", tedy nad čelem. — Drásati se nebo činiti si zakázanou tuto lysinu znamenalo by znesvěcovati své tělo, sebe.

V. 3.—20. rovná se až na některé výjimky, o nichž viz dole, Lv 11. — Místo „věci nečisté" ve v. 3. hebr.: „ohavnosti", zvířata ohavná, hnus a odpor budící.

V. 4. n. vypočítává deset druhů čtvernožců („behémá"), jichž dovoleno požívati. Lv 11. nevypočítává jich, ale stanoví jen všeobecnou kladnou zásadu ve v. 3., která je tuto vyslovena teprve ve v. 6. — Çebí (assyrsky çabítu) = gazela (Gazela dorcas L.) dle Tristrama. — Jachmúr (Vulg.: bubalus) je jachmúr dnešních Arabů — cervus capreolus, srnec, který dosud žije na Karmelu a na jižním úpatí Libanu. — „'Aqqó" překládá LXX a po ní Vulg. „tragelaphus" (assyrsky uníqu). Je to druh kozorožců, zvaný vědecky Capra beden Wagner, ze řádu „Artiodactyla". Žijí zejména v okolí Mrtvého moře a ve Skalnaté Arabii. — „Díšón" vyskytá se jen zde. LXX a po ní Vulg. překládá pygargus. Je to nějaký druh antilopy, dle Tristrama Antilope addax (arabsky: mehá), barvy bílé, vysoké postavy, žijící na jihu a východě Palestiny. — „Te'ó" překládá LXX a po ní Vulg. „oryx". Dle Tristrama je to jednak buvolec stepní, Antiloppe bubalis, arabsky baqr el-vahš, dosud žijící v Moabsku, jednak i příbuzný druh Antilope leucoryx, žijící dosud v Zajordání. — „Zemer" překládá LXX a po ní Vulg. camelopardalus-žirafa. Zvíře to však nežije ani v Palestině, ani v sousedství; proto lépe mysliti na nějaký druh antilop, snad na kamzíka (Antilope rupicapra).

V. 7. srv. s Lv 11, 4. — S v. 7. n. srv. Lv 11, 4.—8.

[9] Ze všech živočichů, kteří žijí ve vodě, smíte požívati těch, kteří
mají ploutve a šupiny; ty jezte. [10] Co (však) ploutví a šupin nemá,
nejezte, protože je to nečisté.
[11] Jezte všecka čistá ptáčata, [12] nečistých však (ptáků) nejezte,
totiž orla, noha, supa, [13] [ixiona], sokola, veškerých druhů luňáků,
[14] všech druhů krkavců, [15] pštrosa, tachmása, racka, jestřába kteréhokoli
druhu, [16] čápa, labuti, ibisa, [17] kormorana, volavky, sýčka, [18] pelikána,
kulíka jakýchkoli druhů, dudka a netopýra. — [19] Také všecko, co se
plazí a křidélka má, budiž nečisté a nebudiž jedeno.
[20] Všecko, co je čisté, smíte jísti. — [21] Cokoli zdechlo, nejezte. —
Dej to, by jedl, nebo prodej cizinci, který je ve tvých branách — nebo
ty jsi národ zasvěcený Hospodinu, Bohu svému.
Nevař kozelce v mléku matky jeho.

Povinnost ročních desátků rostlinných a prvotin živočišných (14, 22.—29.).

[22] Desátý díl ze všech svých plodin, které rodí půda každoročně,
odděl [23] a požívej ho před tváří Hospodina, Boha svého, na místě,

---

S v. 9. n. srv. Lv 11, 9.—12.

Ve v. 11. hebr. çippór znamená malé ptáky proti dravcům vypočítaným ve v. 12.—18. a proti všeobecnějším „'óf" ve v. 20., jež znamená jakákoliv zvířata křídlatá.

V. 12b. zakazuje tytéž tři druhy jako Lv 11, 13.

V. 13. jmenuje tu o jeden druh ptáků více než Lv 11, 14. Avšak hebr. „haddajjá" a jemu odpovídající latinské „ixion" dlužno považovati za nesprávný druhopis hebr. haddá'á a proto škrtnouti; pak se počet druhů vyjmenovaných zde a Lv 11, 14. úplně shoduje. V. 14. = Lv 11, 15. — V. 15. = Lv 11, 16. — Ve v. 16. jmenováni tu: kós, janšúf, tinšemeth; Lv 11, 17. jmenuje však kós, šálách, janšúf. — V. 17. jmenuje tu qá'áth, rácham, šálách; naproti tomu Lv 11, 18: tinšemeth, qá'áth, rácham. — V. 18. hebr. rovná se zcela Lv 11, 19. hebr.

V. 19. Místo „co se plazí" dle hebr. dlužno překládati: zvířata vyskytující se „v hejnech". Je to rozmanitý okřídlený hmyz. Srv Lv 11, 20. 23. - Kobylky tu sice výslovně dovoleny nejsou jako v Lv 11, 21. n.; z toho však nelze vyvozovati, že je zde zakazuje, protože zákon tuto podaný, podávaje spíše jen příklady zakázaných zvířat, nečiní nároku na úplnost. Rozhodoval tu obyčej podobně jako v jiných pochybných případech.

V. 20. „všecko" rozuměj dle hebr. všecka zvířata *okřídlená*. — Srv. Lv 11, 21. nn.

K v. 21. srv. Lv 11, 24. n. 28. 31.—40. — Zdechlina hebr. „nebélá" zvířete, které samo zdechlo. Srv. Lv 5, 2; 7, 24. — Tuto zdechlinu dlužno rozlišovati od mrtvoly zvířete dravcem zabitého, kterou směli dáti psům. Ex 22, 31. - Důvod, že je Israel zasvěcen Hospodinu, připomenut již ve v. 2. Srv. Ex 22, 31. — K zákazu vařiti kozelce v tuku matky jeho srv. Ex 23, 19; 34, 26.

Srovnáme-li tento zákon s Lv 11., shledáme: *a)* Lv obsahuje více výkladův a dodatků než Dt 14. — *b)* Dt 14. obírá se jen otázkou, která zvířata dovoleno jísti a která nikoliv, Lv však od v. 29. zabíhá do otázky, čeho dovoleno se dotýkati a čeho ne, a řeší otázku tu tak, že uvádí jednotlivé případy. *c)* Sloh Lv jest obšírnější proti úsečnému Dt. — Věc se vysvětlí tím, že oboje znění plynulo z jedné předmojžíšské předlohy a postupem doby bylo povolanými činiteli přiměřeně upraveno. Znění Dt, určené pro lid, bylo jen poněkud rozšířeno zejména v. 4. n., naproti tomu podrobnější výklady, zajímající zejména kněze, kterým bylo uloženo lidu zákon vykládati, vpisovány do Lv 11; první takovéto podrobnější výklady mohly býti zapsány již za pozdějších let činnosti Mojžíšovy jím samým.

V. 22. Desátky z výsevu, který vyrůstá na poli (hebr.), je desátek rostlinný, nikoli živočišný.

V. 23. Místo „by na něm bylo vzýváno jméno jeho" hebr.: „aby tam jméno své ubytoval". — Odváděti desátky a prvorozence bylo pro-

které si vyvolí, by na něm bylo vzýváno jméno jeho, desátý díl svého
obilí, vína i oleje, jakož i prvorozence z hovězího dobytka a z bravu
svého, abys učil se báti Hospodina, Boha svého, po všechen čas. —
24 Bude li (ti) však cesta příliš daleká, bude-li příliš vzdáleno místo,
které vyvolí Hospodin, Bůh tvůj, a požehná-li ti, že nebude ti lze všecko
to k němu donésti, 25 prodej to všecko, uveď na peníze, vezmi (je) do
hrsti, jdi (s nimi) na místo, které Hospodin, Bůh tvůj, vyvolil, 26 kup
za ty peníze, cokoliv ti bude libo, hovězí dobytek, ovce, víno nebo též
jiný opojný nápoj, vůbec všecko, čeho si přeješ, a jez to před Hospodinem, Bohem tvým; hodovati budeš ty, dům tvůj, 27 i Levita, který
je ve branách tvých; hleď, abys ho nepominul, neboť nemá jiného podílu ve tvém majetku.

28 Léta třetího odděl [jiný] desátek ze všeho, co se ti toho času
urodí, a ulož jej ve svých branách; 29 potom nechať přijde Levita, který
nemá jiného údělu ani majetku s tebou, cizinec, sirotek a vdova, kteří
jsou ve tvých branách, a nechať se do syta najedí, by Hospodin, Bůh
tvůj, žehnal ti v každé práci rukou tvých, kterou budeš konati.

---

jevem závislosti Israelovy na Hospodinu, projevem bohocty a bázně Boží; opakované tyto projevy bázeň tu živily, uchovávaly a pěstily.

V. 24. Čím rozsáhlejší bude území Israelovo, tím více budou jednotlivci vzdáleni od ústřední svatyně, a tím obtížnější bude doprava desátkův a prvorozenců zvířat v přirozeném (naturálním) stavu. Rovněž čím více Hospodin úrody polní požehná, tím větší bude desátek a tím obtížnější jeho doprava ke svatyni.

V. 25. Peníze má nésti v ruce, v sáčku (hebr.). Srv. Gn 42, 35; 4. Král 5, 23. — Jako 12, 15. 21. dovoluje těm, kdož mají daleko do ústřední svatyně, zabíjeti (ne však po způsobu obětí!) zvířata pro domácí potřebu masa kdekoliv, tak i zde tato vzdálenost omlouvá od povinnosti dopraviti desátky a prvorozená zvířata ve stavu přirozeném (naturálním). — Desátky vykoupiti bylo dovoleno již Lv 27, 30. nn., avšak s podmínkou, že k částce, za kterou bude desátek vykoupen, bude přiraženo 20%. O této přirážce tu zákon mlčí; zdá se tedy, že ji zrušuje. — Vykupovati živočišné prviny bylo dosud zakázáno.

V. 26. Pokrmy a nápoje koupené za výkup měly býti snědeny a vypity u svatyně ústřední, prodaných desátků však bylo ovšem možno požívati kdekoli, podobně jako masa dle 12, 17., protože jsouce vykoupeny, pozbyly posvátného rázu.

V. 27. Zákonodárce má na mysli tutéž hostinu, o které mluvil již 12, 7. 12. 18. — Co znamená úsloví „nemá jiného podílu ve tvém majetku" viz 12, 12. 18.

V. 28. Místo „jiný" dlužno s hebr. čísti „celý" desátek. Nejde tu o jiný, snad „druhý" desátek než ten, který bylo každoročně věnovati na hody u svatyně, nýbrž týž desátek, který každého roku prvého a druhého byl takto odveden, měl býti třetího roku uložen na veřejné místo (do nějakého chánu?) ve městě (= „v branách"), v němž Israelita-poplatník sídlil. Nic z něho nebylo nositi do svatyně, proto „celý". Srv. též dole 26, 12. nn. — O živočišných prvinách tu nemluví, a proto zůstává povinnost stráviti je na hodech u svatyně. — Třetí tento rok počítali asi od doby, kdy otec rodiny a pak jeho syn došel držení svého majetku; protože se tak nestalo ve všech rodinách v stejný čas, není nutno představovati si, že snad třetího roku u svatyně nebyly žádné hody z rostlinných desátků strojeny.

K v. 29. srv. v. 27. Z obilí uloženého v zásobárně veřejné budou podělováni Levité, cizinci (hosti), vdovy a sirotci. — Starobylý obyčej desátků (Gn 14, 20; 28, 22; 47, 24. dvojnásobný desátek) předpokládá a upravuje již *Lv 27, 30.—33.*, zákon, daný již na Sinaji. — Druhý zákon o desátku, vydaný za doby čtyřicetiletého putování Israelitů po poušti, podán *Nm 18, 21.—32.* Dle toho zákona přísluší právo desátkem volně nakládati Levitům, jimž jej Hospodin daruje. Desátek z tohoto desátku byli povinni Levité platiti kněžím. O možnosti desátek rostlinný vykoupiti, kterou výslovně připouští Lv 27., se tu Nm 18. nemluví; z toho někteří (Hoberg) usuzují, že tato možnost byla Nm 18. zrušena. Také o živočišném desátku Nm 18. již nemluví, proto Hoberg opět se domnívá, že byl zrušen, ježto se místo něho dostalo Levitům dle Nm 35, 2. sídel ve městech a pastvisk pro stáda v jejich okolí. (Hummelauerovi sice tento důvod z pouhého

Výklad zákona o roce sobotním (15, 1.—18.).

Hebrejský věřitel nesmí sobotního roku od hebrejského dlužníka vymáhati své půjčky (1.—6.). Ohledem na blížící se sobotní rok ať zámožnější neodpírá chudému Hebreovi pomoci půjčkou (7.—11.). Otrok hebrejského původu budiž roku sobotního propuštěn na svobodu; kdo nebude chtíti použiti této výhody zákona, staň se otrokem doživotným (12.—18.).

Hlava 15. — 1 Sedmého léta budeš slaviti (rok) úlevy 2 tímto řádem:

---

mlčení není přesvědčivý, připouští však přece, že dle Nm 18, 20. nn. platili Levité kněžím desátek jen z desátku rostlinného, protože bylo o dostatek masa postaráno pro kněze úděly z obětí.) Tómuto zákonodárství Lv 27. a Nm 18. zdánlivě odporují zákony Dt 12, 6. 11. 17; 14, 22.—29., dle nichž desátek nepřísluší již Levitům, ale zůstává majetkem Israelitovým, ovšem se závazkem, vystrojiti z něho u svatyně hody a pozvati k nim Levity (třetího roku povinnost ta poněkud změněna v. 28. n.). — Zdánlivý ten rozpor vyrovnávali staří tím, že stanovili tak zvaný „druhý“ desátek. Jeden prý měl býti odveden svatyni ve prospěch Levitů (Lv 27; Nm 18.), druhý pak měl býti věnován hodům u svatyně dle Dt 12, 6. 11. 17; 14, 22.—27. — Dle toho měli Israelité trvale platiti dvojnásobný desátek, tedy pětinu jako svého času Egypťanům (Gn 47, 24.), t. j. 20%. „Druhý desátek“ každého třetího roku, o jehož upotřebení Dt 14, 28. n. stanoví, byl pak nazýván desátkem „třetím“. Srv. Tob 1, 6.—8. dle LXX; 5, 3. dle LXX; Tob 1, 6. n. Vulg. Jos. Flavius, Starožitnosti IV, 8, 22. Novější kritikové a vykladatelé však tento nekritický výklad zavrhují (zejména Hummelauer a Hoberg), poněvadž nemá solidní opory v biblickém znění, a vyrovnávají rozpor v ten rozum, že různá ustanovení o desátku jsou výrazem zákonodárného vývoje a nepocházejí tedy z jedné doby. Zákony Lv 27. a Nm 18. jsou původu mojžíšského, protože nelze si představiti, že za doby Mojžíšovy, který velmi horlil o důstojnou bohoslužbu a tím též o důstojné hmotné opatření Levitů, byla by bohoslužba a vážnost Levitů tak poklesla, že by zrušený desátek živočišný byl nahrazen živočišnými prvotinami (v. 23.) a že by tyto desátky, prvotiny, dobrovolné dary a příspěvky ke svatyni ze slibu, na něž měli dle Nm 18. Levité přísné právo, byly vešly v majetek poplatníků, kteří jen z milosrdenství byli vyzváni, by pozvali k hostinám Levity spolu s chudinou. Ani do dob Josuových nelze klásti takový úpadek bohoslužby a vážnosti Božích sluhů. Podobný stav dobře však odpovídá rozhárané a nespořádané době soudců. Tehdy dle Dt 12, 8. konal každý bohoslužbu po své libosti; nebyla-li tedy bohoslužba konána dle zákona, snadno se domysliti, že se ani Levitům nedostávalo zákonitého příjmu. Byla to doba, kdy všecka práva byla nejista, snadno mohlo tedy i právo Levitů býti ztenčeno; tím spíše, že nebylo trvalé a ústřední autoritativní moci (Sdc 17, 6; 18, 1. 31.). Israelité jsouce vydáni na milost a nemilost rozmanitým nepřátelům, zchudli, že jim bylo těžko zapravovati povinné dávky a že snadno mohl za těchto dob vzniknouti názor, že z dávek vlastně Hospodinu náležitých má požívati všecek lid, nejen Levité. Že té doby vážnost Levitů poklesla, potvrzuje též Sdc 17. nn. Tento stav zplodil právní přesvědčení, vyslovené Dt 12. a 14., a inspirovaný prorok, nejspíše Samuel, pojal do zákoníka Mojžíšova, že prakse jmenovaná na ten čas mohla býti trpěna. (Hummelauer, Hoberg.) Když později zase nastal politický i společenský pořádek, bylo možno zaváděti reformy v pokleslé bohoslužbě dle původních mojžíšských předpisův a spolu bylo možno státní autoritě naléhati na to, by desátek, příslušný dle Nm 18. Levitům, byl jim zase odváděn. Srv. 2. Par 31, 4. nn.; Mal 3, 8. nn.; 2. Esdr 13, 5. (srv. 10, 32.—39; 12, 43—46.); Mt 23, 23; Lk 11, 42; 18, 12. — (Protože obyčej dávati desátky byl znám již před Mojžíšem, a protože se zdá, že ho bylo tehdy používáno rovněž ke společným hostinám, k nimž byli zejména nemajetní zváni, je tím snáze vysvětliti, že Israelité za neutěšených dob soudců se zase k tomuto původnímu patriarchálnímu obyčeji vrátili a že byl ten návrat na čas i samým zákonem trpěn. (Hummelauer.) Rozhodně není dokázáno, že literárně je zákonodárství deuteronomické o desátku starší než zákonodárství Lv 27. a Nm 18. Dt 12. a 14. je časově uvolnění Lv 27. a Nm 18; není však Lv 27. Nm 18. pozdější zostření Dt hll. 12. a 14!)

Hl. 15. — V. 1.—18. vykládá zákony Ex 23, 10.—12; Lv 25, 1.—7. 19.—22. — Zákona, že sedmého roku má zůstati půda ležeti ladem, tu neopakuje, ale

Věřitel, jemuž je dlužen jeho přítel, bližní a bratr, nebude moci
dluhu vymáhati, protože jest Hospodinův rok úlevy. [3] Cizince [a přícho-
zího] smíš upomínati; dluhu soukmenovcova (však) a bližního vypově-
děti nebudeš oprávněn. [4] Člověka nuzného, žebráka, mezi vámi přece
nebude; vždyť požehná ti Hospodin, Bůh tvůj, v zemi, kterou ti dá ve
vlastnictví. [5] Budeš-li jen poslouchati Hospodina, Boha svého, a šetřiti
všeho, co ti přikázal, a co já dnes ti nařizuji, bude ti žehnati, jak slíbil.
[6] Budeš půjčovati mnohým národům, sám však nebudeš od žádného
ničeho (nucen) vypůjčovati. Budeš panovati nad mnoha národy, nad
tebou však nebude panovati žádný.
[7] Zchudne-li někdo z tvých bratří, sídlících ve branách města
tvého, v zemi, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj: nezatvrzuj srdce svého
a nekrč ruky své, [8] ale otevři ji chudému a půjč, čeho vidíš, že potřebuje.
[9] Varuj se, aby snad nevloudila se do srdce tvého bezbožná my-
šlenka, že by sis myslil: „Blíží se sedmý rok poshovění", abys pak
neodvrátil očí svých od chudého bratra svého, nechtěje mu, čeho žádá,
půjčiti, aby nevolal proti tobě k Hospodinu a (tak) abys neměl hříchu.
[10] Ale dej mu a nečiň nic lstivého, když budeš ulevovati jeho bídě,
aby ti žehnal Hospodin, Bůh tvůj, [vždycky a] ve všem, nač sáhneš.
[11] V zemi, v níž budeš sídliti, nebude se nedostávati chudých;
proto já ti přikazuji, bys otvíral ruku potřebnému bratru svému a chu-
dému, který s tebou v zemi přebývá.
[12] Prodá-li se ti bratr tvůj, Hebrej nebo Hebrejka, a bude li ti šest

---

předpokládá jej. Po dvou trojletých obdobích, o kterých mluvil zákonodárce 14, 28. n., následoval rok sedmý, sobotní, a to je snad důvod, proč výklad o povinnostech a právech, která poskytuje rok ten, je k 14, 29. připojen.

V. 2. Věřitel dluhu sedmého roku neodpouští, jen ho nesmí vymáhati. Protože dle Ex 23, 10.—12. nesměl sedmého roku dlužník role vzdělávati, neměl z něho příjmu a neměl tedy, čím by dluh zaplatil. Samo sebou se však rozumí, že mohl zákonitou cestou věřitel dluh vymáhati již roku příštího, osmého. Také mohl sedmého roku dluh přijmouti, když by mu jej dlužník dobrovolně přinesl. O vymáhání úroků nemluví, protože Hebrej nebyl oprávněn od svého soukmenovce vůbec úroku žádati. Srv. 23, 20. — „přítel, bližní, bratr" = Israelita. — Dle hebr. je „úleva ke cti Hospodina vyhlášena". Srv. Lv 25, 9; Is 61, 1. n.; Jer 34, 8. n.

V. 3. Cizinec nebyl vázán sedmého roku nechati pole úhorem, mohl tedy Israelita již z toho důvodu od něho vymáhati dluh.

V. 4. Neboj se, když chudému poshovíš a nebudeš sedmého roku od něho vymáhati dluhů, že proto sám přijdeš na mizinu. (Cajetanus.)

V. 5. „všeho, co ti přikázal", zejména pak milosrdenství s chudinou, přikázanou ve v. 2. n.

V. 6. vyslovuje určitěji způsob, jakým se bude jeviti Boží požehnání. — „půjčovati" na zástavu (hebr.) — „vládnouti" = uplatňovati moc, jakou má věřitel na dlužníka. Srv. 28, 1.

V. 7. n. „nekrč své ruky" = nezavírej jí. — Tehdy půjčovali jen skutečně potřebnému, by mu pomohli z okamžité tísně, nepůjčovali však na všelijaké peněžní a průmyslové podniky, jako dnes.

V. 9. O volání chudého k Hospodinu srv. Ex 22, 23; Jak 5, 4. — V zápětí za „hříchem" by ovšem následoval trest!

V. 10. Místo „nic lstivého" dle hebr. nemá půjčovati zámožnější chudému mrzutě. Srv. 2. Kor 9, 7.

V. 12. = Ex 21, 2. Zde však výslovně připomíná, že otrokyně je s otrokem rovnocenna. Srv. Lv 25, 44. Tím ovšem neruší ustanovení o hebrejských otrokyních pojatých za manželky Ex 21, 7.—11., nýbrž výslovně stanoví rovnocennost otrokyň neprovdaných s otroky. Zákon ten je tu přiřazen k předešlému proto, že tu jde o zchudlého Hebrea, podobně jako ve vv. předešlých; kromě toho stanovena tu lhůta sedmi roků, a tím se zákon přibližuje k ustanovením, hledícím k sedmému roku sobotnímu.

let sloužiti, propustíš jej sedmého roku na svobodu. [13] Koho tak obdaříš svobodou, nikterak ho nepustíš s prázdnou, [14] ale dáš (mu) na cestu ze svého bravu, z humna a z lisu těch věcí, kterých ti požehnal Hospodin, Bůh tvůj. [15] Pamatuj, žes také sám otročil v Egyptě a vysvobodil tě Hospodin, Bůh tvůj; proto já ti (to) nyní přikazuji. [16] Řekne-li však: „Nechci odejíti“, protože má rád tebe i dům tvůj a má se u tebe dobře, [17] vezmi šídlo a probodni mu ucho ve dveřích domu svého a nechať slouží ti doživotně; také se služebnou tak učiníš. [18] Neodvracej od nich očí svých, když je budeš propouštěti na svobodu — neboť pracovali u tebe šest let za mzdu nádeníkovu — aby ti žehnal Hospodin, Bůh tvůj, v každém díle, které činíš.

Zákon o prvorozených obětních zvířatech
(15, 19.—23.).

[19] Všecky prvorozené samce ze svého hovězího dobytka i z bravu zasvěť Hospodinu, Bohu svému. Prvorozeným býkem nesmíš pracovati a prvorozených ovcí stříhati nesmíš. [20] Před tváří Hospodina, Boha svého, budeš každoročně jich požívati ty i dům tvůj, na místě, které si Hospodin vyvolí.

V. 13.—15. srv. s Ex 21, 3. n. — V. 16. srv. s Ex 21, 5. — V. 17. srv. s Ex 21, 6. — O rovnocennosti otrokyně tam opět nemluví výslovně. Dle Ex 21, 6. měl býti takový otrok předveden k příslušnému úřadu; zde sice o tom výslovné zmínky nečiní, neplyne však z toho, že nebylo třeba úředně pověřiti prohlášení otrokovo, jakoby věc byla považována za otázku jen soukromou.

V. 18. Místo „neodvracej od nich očí svých“ hebr.: „nebudiž ti za těžko propustiti...“ Námezdník lišil se od otroka se stanoviska hospodářského tím, že dostával denní mzdu a stravu; naproti tomu otrok dostával od svého pána i šat, ne však denní mzdu. Kdyby si pán a zaměstnavatel spočítal, co by musil dáti námezdníkovi za šestiletou službu, shledal by, oceňuje stejně služby otrokovy, že si tento odsloužil za šest let částku, za kterou ho jeho pán byl koupil, tak že vlastně pán, jenž roku sedmého otroka propustil na svobodu, hospodářsky nepochodil hůře, než kdyby si byl dal služby ty konati dělníkem denně placeným.

Zákon 19.—23. úzce souvisí 12, 16. 23. n.; 14, 22.—29. — O prvorozencích zvířat jednáno již Ex 13, 2. 12; 22, 29. n.; 34, 19; Lv 27, 26; Nm 3, 13; 8, 17; 18, 17. n. Neběží tu o prvorozence všech čistých zvířat, nýbrž pouze o samčí prvorozence zvířat, jež mohla býti obětována, tedy o býčky, beránky a kozelce.

V. 19. Protože jmenovaná zvířata byla zasvěcena Hospodinu, nebylo dovoleno používati jich k obecným pracím. Tento zákaz může míti smysl jen o dobytčeti již dospělejším; proto smělo dobytče Bohu povinné zůstati doma delší dobu po vylíhnutí, patrně do doby, kdy zákon velel Israelitovi odebrati se na některou poutní slavnost ke svatyni, o čemž hned následující hl. 16, 1.—17. Dokud putovali Israelité po poušti, mohli tyto prvorozence brzy po vylíhnutí přinésti do svatyně, jen když jim bylo aspoň osm dní (Ex 22, 29. n.; srv. Lv 22, 27.). Větší vzdálenost od svatyně v Palestině uložila nutnost zákon poněkud uvolniti.

V. 20. Co znamená „dům tvůj“ srv. 12, 12. Lze se domysliti, že měli býti i k této hostině pozváni Levité a chudí (14, 22.—29.). Prvorozenci ti měli býti tedy obětováni u svatyně v oběť pokojnou, se kterou byly spojeny obětní hody. (Srv. 1. Král 2, 13.) Dle Nm 18, 17. n. však tito prvorozenci příslušeli ke kněžským příjmům. Zdánlivý rozpor dlužno obdobně vyrovnati jako byl již nahoře (14, 22.—29.) vyrovnán rozpor mezi staršími a mladšími zákony o desátcích. Dlužno tedy míti za to, že Nm 18, 17. n. je původu mojžíšského a stanoví zásady právně-liturgické, které se zachovávaly za doby Mojžíšovy a Josuovy, kterých však bylo velmi těžko šetřiti v žalostných dobách soudců, které způsobily, že příslušná vrchnost zákon uvolnila, jak je tuto formulován. Srv. 12, 8. nn. Je

[21] Bude-li však míti (prvorozenec) vadu, buď že bude kulhavý,
slepý, jakkoli znetvořený, nebo příliš slabý, nebudiž obětován Hospo-
dinu, Bohu tvému, [22] ale sněz jej v branách města svého. Čistý i ne-
čistý smí jich požívati jako srny nebo jelena; [23] jen toho dbej, abys
nejedl jejich krve, nýbrž vylil ji na zemi jako vodu.

O třech výročních svátcích, jež dlužno slaviti u svatyně (16, 1.—17.).

Velikonoce (16, 1.—8.). Letnice (9.—12.). Svátek stánkový (13.—15.). Závěrek (16. n.)

Hlava 16. — [1] Dbej měsíce nových plodin [prvního to měsíce
jarního], bys (v něm) slavil fase Hospodinu, Bohu svému; nebo toho
měsíce, v noci, Hospodin, Bůh tvůj, vyvedl tě z Egypta. [2] Jakožto fase
přinášej oběti Hospodinu, Bohu svému, z bravu i z hovězího dobytka,
na místě, které si Hospodin, Bůh tvůj, vyvolí, by tam přebývalo jeho
jméno. [3] Nebudeš k tomu jísti kvašeného chleba; sedm dní budeš jísti

---

tedy Nm 18, 17. n. starší než Dt 15, 19.—23. a domněnka vývojová, která obrací tuto zásadu vzhůru nohama, tvrdíc pravý opak, že Dt 15, 19.—23. je starší než Nm 18, 17. n., nemůže se vykázati pevnými důvody.

V. [21. n.] O vadách obětních zvířat viz Lv 22, 21. nn. — Zabita měla býti taková vadná zvířata prostě ne jako žertva, nýbrž jako zabíjeli zvířata, která vůbec nesměla býti obětována, srnu, jelena a pod. Srv. 12, 15. 22; 17, 1.

K v. [23.] srv. nahoře 12, 15. 21. nn.

Hl. 16. — O výročních třech poutních slavnostech viz též Ex 23, 14.—18; 34, 23; Lv 23; Nm 28. n.

V. [1.] O velikonoci viz též Ex 12, 1.-27. 43.-49; 13, 3.—10. — „Měsíc nových plodin" — v hebr. „abíb". Srv. Ex 23, 15; 34, 18. — Co je „fase" viz Ex 12, 31. 42. Zde znamená velikonočního beránka. — Kterého dne mají tu slavnost konati, předpokládá se za věc známou. Srv. Ex 12, 3; Lv 23, 5. nn. Či snad je tu uvolněn zákon, stanovící přesně den, a ponecháno za neutěšené doby soudců Israelitům na vůli, kterého dne jmenovaného měsíce chtějí slaviti velikonoce, jak míní Hummelauer, dovolávaje se podobného případu Nm 9, 10. n.?

V. [2.] „fase" dlužno tu bráti v širším slova smyslu: všecky oběti přinášené o přesnicích, které po veliké noci hned následovaly a s ní splynuly v jedno sváteční období. O těchto svátcích byly podávány předepsané veřejné oběti jak „z bravu tak z hovězího dobytka", srv. Lv 23, 5.—8; Nm 28, 16.—25. Kromě nich však doporučovalo se Israelitům přinášeti soukromé oběti pokojné, vzaté rovněž i z hovězího dobytka. (Hummelauer se domnívá, že tu zákon dovoluje vzíti místo beránka k velikonoční večeři býčka; pak by „fase" ovšem znamenalo totéž co ve v. 1. Jenže pak nesnadno se dovtípiti, proč by byl zákon takovou úlevu za doby soudců stanovil, když přece býček byl dražší a vzácnější než beránek!) — Ačkoli první večeře velikonočního beránka byla slavena doma, nařizoval již zákon Ex 23, 17; 34, 23., by příště byla slavena u svatyně. Zdá se však, že za rozhárané doby soudců někteří se domnívali, že učiní zákonu zadost, slaví-li velikonoční večeři doma. Proti tomu vystupuje zákonodárce na tomto místě. Protože zákon tuto vyslovený svým zněním velmi se podobá zákonodárství hl. 12., dlužno o jeho stáří obdobně říci, co bylo řečeno shora o stáří hl. 12.

V. [3.] „k tomu" k velikonočnímu beránku (fase v užším smyslu slova) a k obětem, které příštího týdne následují (fase v širším slova smyslu). Z v. 10. 14. 16. 17. vyplývá, že kromě obětí pro jednotlivé dny přesnic zákonem předepsané byly jednotlivci přinášeny soukromé oběti pokojné, s nimiž byla spojena hostina, a že i tyto oběti jsou zahrnuty zde ve slovech „fase" (v. 2.) a „k tomu". „Chlebem utrpení" slují přesné chleby na památku útrap, jež bylo Israelitům za pobytu v Egyptě snášeti (Ex 3, 7.) a jež se končily toho dne, kdy požívali těchto přesných chlebů. Dle Vulg. sluly tak též se zřetelem na tísnivou „hrůzu", která se Israelitů zmocnila při východu jejich z Egypta. Dle hebr. však „neboť *chvatně* vyšel jsi z Egypta" podán dějepisný důvod, proč nebyly chleby kvašeny.

bez kvasu, chléb utrpení — neboť ve hrůze vyšel jsi z Egypta — abys
po všecky dny života svého pamatoval na den vyjití svého z Egypta.
4 Po sedm dní ať se neukáže kvas ve všech krajích tvých, a nic nesmí
zůstati do rána z masa, které bylo obětováno večer prvního dne. 5 Nebudeš
směti obětovati fase v každém městě svém, které ti Hospodin,
Bůh tvůj, dá; 6 ale na místě, které si vyvolí Hospodin, Bůh tvůj, za
sídlo jména svého, obětovati budeš fase, a to večer při západu slunce,
v dobu, kdy jsi vyšel z Egypta. 7 Pec (je) a jez na místě, které si vyvolí
Hospodin, Bůh tvůj, ráno pak můžeš vstáti a jíti do stanů svých.
8 Šest dní budeš jísti přesně chleby; sedmého pak dne, že je shromáždění
Hospodina, Boha tvého, nebudeš konati žádné práce.
9 Ode dne, kterého jsi přiložil srp k obilí, počítej si sedm týdnů
10 a pak slav svátek týdnů Hospodinu, Bohu svému, a přinášej oběti
dobrovolné z výtěžku své práce dle požehnání Hospodina, Boha svého.
11 Před Hospodinem, Bohem svým, hoduj ty, syn tvůj, dcera, služebník,
služebná i Levita, jenž je ve tvých branách, cizinec, sirotek i vdova,
kteří bydlí s vámi; na místě, které si Hospodin, Bůh tvůj, vyvolí za
sídlo jména svého. 12 Pamatuj, že jsi byl služebníkem v Egyptě, velmi
pečlivě čiň, co je přikázáno.
13 Až sebereš úrodu z humna a z lisu, svěť též sedm dní slavnost
stánků. 14 O (této) slavnosti své hoduj ty, syn tvůj, dcera, služebník,

---

V. 5. Protože velikonoční beránek byl oběť a tento ráz s něho neměl býti setřen, bylo v souhlase s hl. 12., zákon v. 5. vyslovený znova prohlásiti.

V. 6. „večer při západu slunce“ = „mezi dvěma večery“ Ex 12, 6; Lv 23, 5; Nm 9, 3. 5. 11.

V. 7. „ráno“ ne posledního dne osmidenní slavnosti, nýbrž ráno po velikonoční noci, v níž byl beránek jeden. — „Stany“ stavěli asi účastníci slavnosti kolem svatyně a v nich přebývali podobně, jakož i dnes činívají Výchoďané; do nich se tedy ze svatyně po velikonoční oběti mohli uchýliti. Jiní však mají za to, že Dt tu dovoluje Israelitům po velikonoční večeři, konané u svatyně, hned následujícího svátku vrátiti se domů; pak by bylo lépe ovšem místo „do svých stanů“ překládati „domů“.

V. 8. Dle v. 3. n. bylo Israelitům jísti přesné chleby sedm dní. Počítáno-li jich tuto jen šest, nutno k nim připočísti následující poslední den, který je ze řady sedmi vyloučen jen proto, že kromě povinnosti jísti nekvašené chleby koná se toho dne sváteční shromáždění israelské obce.

V. 9. Dobu, od které dlužno začíti počítati sedm týdnův, určitěji udává Lv 23, 15. — „den, kterého jsi přiložil srp k obilí“ = počátek žně; bylo by lze mysliti na liturgický počátek žně, o němž rovněž Lv 23, 11. — Hummelauer však (dovolávaje se Nm 9, 10. n., že kdo by nemohl velikonočního beránka slaviti v předepsaný čas, může tak učiniti později) domnívá se, že tuto zákon podobně jen neurčitě stanoví dobu, od které dlužno počítati sedm týdnův, aby dal na jevo, že za doby soudců, kdy přístup ke svatyni v určité dny byl pro tehdejší nespořádanost buď nemožný, nebo s velikými obtížemi spojený, bylo dovoleno Israelitům slaviti u svatyně letnice i mimo dobu zákonem předepsanou, buďto dříve nebo později. Srv. nahoře v. 1. a dole v. 13.

V. 10. „svátkem týdnů“ sluje též Ex 34, 22; 2. Par 8, 13. Ex 23, 16. však sluje „slavností žně“, a Nm 28, 26. „dnem prvotin“. — Veřejné oběti obce israelské předpisuje Lv 23, 17.—20. pro tuto slavnost. — Z mírných slov, jimiž ukládá zákonodárce přinášeti oběti dobrovolné (ne nucené) dle možnosti, dle většího nebo menšího požehnání, vyvozuje opět Hummelauer, že zákon tak mírně formulovaný byl vydán pro dobu soudců.

K v. 11. srv. 12, 7. 12. 18; 14, 23; 15, 20. — „Před Hospodinem“, tedy u svatyně dlužno tyto oběti podávati v souhlasu se zákonodárstvím hl. 12.

V. 12. Srv. 15, 15. — „co je přikázáno“ = hebr.: „*tyto* příkazy“ (v. 9.—11. nebo 1.—11.).

V. 13. Tak také sluje svátek ten Lv 23, 34; jinak Ex 23, 16; 34, 22. — Dobu určitěji stanoví Lv 23, 34. — Jak vysvětliti, že zde v Dt doba ona není přesně

služebná tvá, Levita, cizinec, sirotek i vdova, kteří jsou ve tvých branách.
[15] Sedm dní budeš světit Hospodinu, Bohu svému, (tyto) svátky
na místě, které si Hospodin vyvolí; i požehná ti Hospodin, Bůh tvůj,
na všech úrodách tvých a ve všech pracích rukou tvých, a budeš se
veseliti.
[16] Třikrát do roka dostaví se každý mužský tvůj před Hospodina, Boha svého, na místo, které si vyvolí: na svátky přesnic, na
svátky týdnů a na svátky stanů. Neukáže se před Hospodinem s prázdnou,
[17] ale každý bude obětovati dle toho, co bude míti, jak mu požehná
Hospodin, Bůh jeho.

Zákon o soudcích (16, 18.—17, 13.).

[18] Ve všech svých branách, které ti dá Hospodin, Bůh tvůj, dle
jednotlivých kmenů svých ustanov soudce a písaře, aby lid spravedlivě
soudili.
[19] Nebuď stranický, nehleď na osobu a nepřijímej darů, neboť
dary zaslepují oči moudrých a převracejí věc spravedlivých.
[20] O to,
co je spravedlivé, spravedlivě usiluj, abys byl živ a vládl zemí, kterou
ti dá Hospodin, Bůh tvůj.
[21] Neštěpíš háje ani jakéhokoli stromu u oltáře Hospodina, Boha
svého.
[22] A nečiň si ani nestav sochy, neboť Hospodin, Bůh tvůj, to
nenávidí.

Hlava 17. — [1] Nesmíš obětovati Hospodinu, Bohu svému, ovce
nebo býka, na kterém jest vada, něco nepěkného; jesti to ohavnost
Hospodinu, Bohu tvému.

---

určena? Viz obdobné případy ve v. 1. 9. — Úroda z humna = vymlácené a vyváté obilí. — Úroda z lisu = olej a víno. K tomu dodati česané ovoce.

K v. 16. srv. Ex 23, 17; 23, 15; 34, 20.

V. 18. n. začíná druhá skupina zákonů, sahající až po 20, 20. Srv. 12, 1. „brány" = města. — „písaři" ti byli přiruči soudců. Srv. 1, 15. — Jak byli tito soudcové ustanovováni, neudáno určitěji. Nejspíše byli starší, rozvážní mužové, pohlaváři rodinných skupin („dle jednotlivých kmenů") společným souhlasem zvolení za soudce. — Co znamená „spravedlivě souditi" (v. 18.) rozkládá v. 19. ve tři zásady. K první srv. Ex 23, 6. Ke druhé Ex 23, 3; Lv 19, 15. Ke třetí Ex 23, 8.

K v. 20. viz pokračování 17, 8.—13., kde je řeč o odvolání se (appellaci) k vyšší vrchnosti (instanci). Mezeru 16, 21.—17, 7. vyplňují tři paragrafy: *a)* zákaz posvátných kolů (ašer) a sloupů (16, 21. n.); *b)* zákaz obětovati vadné žertvy (17, 1.); *c)* příkaz ukamenovati modláře (17, 2.—7.). Tyto tři paragrafy položeny zde snad proto, že městští soudcové měli dbáti, by v jejich okresech zákony ty byly plněny. (O důvodě, proč sem as položen 17, 2.—7., viz doleji.)

V. 21. jest přeložiti dle hebr.: „Neštip si žádné ašery, jakéhokoli stromu vedle oltáře Hospodina, tvého Boha, který si učiníš". Srv. 7, 5; Sdc 3, 7; 6, 25. „Oltář, který si učiníš," není oltář ústřední svatyně, který již dávno učiněn byl, nýbrž jsou to oltáře soukromé, kdekoliv jinde stavěné, které zřizovati tu zákonodárce v souhlasu s 12, 8. nezakazuje. Z této zmínky lze též vyvozovati, kdy tento zákon pravděpodobně byl dán a napsán Srv. k 12, 8; 14, 22.—29.

V. 22. Místo „sochy" hebr.: „sloupu", maççeby. Srv. Ex 23, 24; Dt 7, 5; 12, 3.

Hl. 17. — V. 1. předpokládá podrobnější ustanovení o vadách žertev Lv 22, 17.—25., a není tedy Dt 17, 1. starší než Lv 22, 17.—25. — Kněží mají dbáti, by jen bezúhonná zvířata byla u svatyně ústřední podávána Hospodinovi. Po Palestině byly totiž ke cti Hospodinově roztroušeny soukromé oltáře, uvedené 16, 21., na nichž bylo té doby dovoleno Hospodinovi oběti přinášeti; na ty dohlížeti, aby vše bylo v pořádku, bylo povinností městských soudců, jmenovaných 16, 18. (Hummelauer.)

[2] Vyskytne-li se u tebe, v jedné z tvých bran, které ti dá Ho-
spodin, Bůh tvůj, muž nebo žena, kteří učiní, co je zlé před obličejem
Hospodina, Boha tvého, a přestoupí jeho úmluvu, [3] že půjdou slou-
žiti cizím bohům, klaněti se jim, slunci, měsíci nebo všemu nebe-
skému vojsku, což jsem zakázal, [4] bude-li ti věc oznámena, že se toho
dovíš, a shledáš-li, bedlivě to vyšetře, že je to pravda, že se hanebnost
(ta) v Israeli stala: [5] vyveď muže nebo ženu, kteří tu věc prahanebnou
spáchali, ku branám města svého a buďtež ukamenováni. [6] Na základě
výpovědi dvou nebo tří svědků nechať zahyne, kdo má býti pokutován
smrtí. — Nikdo ať není utracen, vypovídá-li proti němu jediný svědek. —
[7] Ruce svědků začnou jej popravovati, ruce pak ostatního lidu ho do-
razí; tak vyplenís zlo ze svého lůna.
[8] Shledáš-li, že je (soudní případ) zavilý, že ti je (velmi) těžko
rozhodnouti mezi krví a krví, při a při, ranou a ranou, a uvidíš-li,
že názory soudců ve tvých branách se různí, vstaň a jdi na místo,
které si vyvolí Hospodin, Bůh tvůj. [9] Předstup před kněžstvo kmene
levitského a před soudce, který bude toho času (souditi); těch se
(na věc) otážeš a oni ti oznámí správný rozsudek. [10] A učiň, co ti
řeknou představení místa, které si Hospodin vyvolí, a jak tě poučí
[11] dle jeho zákona; jejich výroku se přidržíš a neuchýlíš se ani na

---

K v. 2.—7. srv. 13, 12. nn. — „brány“ = města. — „úmluvu přestoupí“ popředně porušujíce hlavní podmínku v ní stanovenou, víru v jediného Boha, modlářstvím, jež je po výtce „zlé v očích Hospodinových“.

V. 5. „ku branám města svého“, kde zasedal soud, aby tu byli souzeni a případně odsouzeni (21, 9.); poprava pak měla býti vykonána za městem. Lv 24, 14; Nm 15, 35. — Kde šlo o věc Hospodinovu, nesmělo se šetřiti ani slabšího pohlaví, ženy.

V. 6. Důležité zásady soudního řízení. Zákon v. 2.—7. jest asi proto sem pojat, že se zde mluví o soudcích (16, 18. nn.); sice by svou povahou spadal více ke hl. 12. n. — Žalobce mohl býti případně také svědkem. Dn 13, 36. nn. Dle Josefa Flavia (Starož. IV. 8, 15.) nemohli svědčiti otroci ani ženy. — K věci srv. Dt 19, 15; Mt 18, 16.

K v. 7. srv. 13, 6.—10. — Ustanovení, aby svědek první hodil kamenem na toho, jenž byl k ukamenování odsouzen, bylo velmi moudré, protože křivý svědek nebyl by se snadno odhodlal k takovému činu. Bránilo tedy křivému svědectví.

V. 8. svědčí místním soudcům, žalobci, žalovanému, svědkům, ano veškeré obci, ježto se proces konal veřejně ve branách. — Záhada mezi „krví a krví“, životem a smrtí, zda na příklad v daném případě jde o úkladnou vraždu či jen o náhodné zabití a pod. Srv. 19, 4. n.; 19, 11. n. — „rána a rána“ znamená asi větší nebo menší tělesný trest. Tato dvě úsloví mají na zřeteli právo trestné; „pře a pře“ znamená spor civilní. — Již Mojžíš dle 1, 17; Ex 18, 22. 26. zastával podobnou odvolací stolici. — Srv. též 2. Par 19, 8.—11.

V. 9. kněžstvo kmene levitského“ = kněží-Levité, levitští kněží — deuteronomický název všech Levitů, který jejich hierarchických stupňů (velekněz, kněží, Levité) sice nezdůrazňuje, ale také jich nepopírá. — „soudce“ tu není ani král, ani velekněz, ale soudce, jaké Bůh dle knihy Sdc časem vzbuzoval, jakým byl na př. Gedeon a pod. — nový to doklad, že tento zákon pochází z doby soudců. (Hummelauer.) Vyslovena tu zásada, dle níž mají při soudu spolupůsobiti kněží a laikové. Zásadu později provedl král Josafat, když nejvyšší soudní dvůr v Jerusalemě skládal se z Levitů, kněží a rodových pohlavárů; ve sporech náboženských předsedal velekněz, ve sporech občanských kníže z domu Judova.

V. 10. Místo „představení místa...“ hebr. význačněji: „jednej dle výroku, jak ti oznámí z onoho místa, jež si Hospodin zvolí...“ — Osloveni jsou titíž, co ve v. 8. n. Soudcové místní provedou rozsudek vyšší stolice.

pravo ani na levo. [12] Kdo však bude tak zpupný, že neposlechne rozkazu kněze, který toho času koná službu Hospodinu, Bohu tvému, a výroku soudce, ten budiž usmrcen; tak vyplenîš zlo z Israele. [13] A všecek lid, když o tom uslyší, bude se báti, že se pak nikdo nebude zpupností nadýmati.

Povinnosti budoucího krále (17, 14.—20.).

[14] Až vejdeš do země, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj, až ji zabereš, usadíš se v ní a řekneš (si): „Ustanovím nad sebou krále, jako mají všichni národové kolem (nás)“: [15] ustanovíš toho, koho z počtu bratří tvých vyvolí Hospodin, Bůh tvůj. Příslušníka jiného národa, který by nebyl bratrem tvým, nebudeš směti učiniti králem.

[16] Když pak bude ustanoven, ať nechová si mnoho koní, a nevede lidu zase do Egypta jsa vzrušen touhou po četném koňstvu, když vám přece Hospodin přikázal, byste se nikdy již tou cestou nevraceli. [17] Ať nemá mnoho žen, které by připoutaly k sobě jeho mysl, ani příliš mnoho stříbra a zlata.

[18] Když pak zasedne na královský trůn svůj, ať si opíše tento

---

V. 12. Místo „toho času“ — přesněji místně: „tam“, — Místo „a“ hebr.: „nebo“ (kněze nebo soudce), by bylo patrno, že vina, když by se nikdo nepodrobil knězi nebo soudci, bude stejná, jelikož oba tito při soudě spolupůsobili.

V. 14. Hospodin již Ex 19, 6. slíbil Israelitům království („království kněží“) a dle staroorientálních poměrů bylo na snadě se domnívati, že v Israelitech, až se usadí v Palestině, ozve se touha po království, zvláště když v něm spatřována pevná záruka veřejného pořádku a bezpečnosti (Sdc 18, 1. 31; 1. Král 8. Srv. též Sdc 17, 6; 21, 24. s Dt 12, 8.). Touha ta sama o sobě nebyla nic závadného. I Mojžíš mohl pomýšleti na budoucí zavedení královské důstojnosti v Israeli.

V. 16. Nezbraňuje se králi, by neměl koní, jen se žádá, by jich nemíval příliš mnoho. (Srv. Ex 15, 1; Dt 11, 4; Ž 19, 8; 146, 10.) Ve v. n. nezakazuje se míti více žen, jen přepych, jaký v tom býval u králů východních, zapovídá se králi israelskému. — „nepovede lidu zase do Egypta“, nepodnikne válečné výpravy do té země, která koně vyvážela, aby se v ní trvale usídlil a těšil se z množství koní (a vozů). — „Hospodin přikázal“, by se Israelité nevraceli do Egypta, aspoň nepřímo tehdy, kdy Israelité v pravdě vyslovovali záměr vrátiti se tam, na př. Nm 11, 5; 14, 3. n. Po dobách Mojžíšových již o návratě nebylo zmínky, a proto by pozdější zákonodárce tohoto zákazu Hospodinova jistě byl nepřipomínal. Učinil-li tak přece, dlužno uznati, že zákon tento aspoň svými kořeny sahá do doby mojžíšské. Rozhodně pak neplyne z toho, že proti tomuto zákonu se prohřešil teprv Šalomoun (3. Král 4, 26; 10, 26. nn.; 2. Par 1, 14. nn.) a že zákon ten byl vydán teprv po dobách Šalomounových! Nanejvýš mohli bychom připustiti, že byl ve tvaru nynějším povolanou rukou napsán za doby soudců (dle staršího pramene); možno se toho domnívati z úsloví „kněží levitského kmene“ ve v. 18. srov. s 17, 9; 18, 1; 24, 8. a jj.

V. 17. Místo „které by připoutaly jeho mysl“ hebr.: „aby se srdce jeho neodvrátilo“ od Hospodina. Výstrahu, kterak přepych harému odvrací srdce královo od Hospodina, podává Šalomoun. 3. Král 11, 3. n.

V. 18 „ať si opíše“ neb dá opsati; nelze nutně předpokládati, že by každý král israelský uměl čísti a psáti (Saul?). — Tento „zákon“ (thórá), který si má dáti král opsati, není snad jen malý úryvek Dt 17, 14.—20., protože není ani v nadpisu ani v závěrce nazván „zákonem“ (thórá), ani ne celé dnešní Dt, protože nelze dokázati, že by se bylo kdy dnešní Dt, odloučené od ostatních knih Pt, nazývalo „thórou“. Pravděpodobně dlužno tu „thórou“ mysliti veliký úryvek nadepsaný tímto jménem Dt 4, 44. a sahající odtud až po 7, 11. Tak Hummelauer, který si představuje, že každý král, nastoupiv na trůn, byl povinen ve své přítomnosti dáti si tento „zákon“ od kněží diktovaný písařovi opsati a tak slavnostním způsobem vyznati svou víru. Byl to tedy úkon podobný přísaze našich králů, kterou se zavazují, že budou vládnouti dle ústavy.

zákon do knihy dle předlohy, kterou si opatří od kněží kmene levit-
ského. 19 A bude jej míti při sobě a čísti po všecky dny svého života,
by se naučil báti se Hospodina, Boha svého, a zachovávati slova
a ustanovení, která jsou v zákoně předepsána. 20 Srdce jeho ať se
pyšně nepozdvihuje nad jeho bratry a nechať se neuchyluje ani v pravo
ani v levo, aby kraloval dlouho on i synové jeho nad Israelem.

O příjmech kněží levitských (18, 1.—8.).

Hlava 18. — 1 Kněží-Levité, všichni, kteří jsou z tohoto kmene,
nebudou míti podílu a dědičného majetku s ostatními Israelity; budouť
míti výživu z obětí a darů Hospodinových. 2 Ničeho jiného se jim ne-
dostane z majetku bratří jejich, protože sám Hospodin jest jejich dě-
dičným majetkem, jak jim pravil. 3 Od lidu, od těch, kteří přinášejí oběti,
bude právem příslušeti kněžím toto: dají knězi plece a žaludek — buď
že obětují býka neb ovci — 4 prviny obilí, vína, oleje a díl vlny

---

V. 19. „čísti“ — případně dá si předčítati... Dle hebr. zachovávati „všecka slova tohoto zákona (thóry) a tato ustanovení“. — „thorou a ustanoveními“ sluje jmenovaný úryvek též v 4, 44. n.; „ustanoveními“ pak sluje v 5, 1; 6, 1.

V. 20. zavrhuje despotické panování. — Jako jednotlivci za věrnost a oddanost Hospodinovi slíben je dlouhý život, tak králi a jeho dynastii dlouhé panování.

Hl. 18. — V. 1. „Kněží-Levité, celý kmen Levi“ zahrnuje všecky Levity (bez ohledu na jejich hierarchické stupně) proti kněžím, kteří přinášeli oběti u soukromých oltářův a mohli býti také příslušníky kmenů jiných (Sdc 6, 26.). — Že nebudou míti Levité souvislého území v Palestině, jako mají jiní kmenové, řečeno již Nm 18, 20. 23. n.; 26, 62. a nahoře Dt 10, 9; 12, 12. — „oběti“ zápalné (hebr.); — „dary“ jsou ostatní dávky předepsané i dobrovolné kromě obětí. Viz Nm 18, 11.—19. 21. Z nich však zákon ve v. 4. zdůrazňuje jen prviny; jak stráviti ostatní dávky, bylo stanoveno již dříve 14, 22.—29

K v. 2. srv. Nm 18, 20; Dt 10, 9; Ž 15. (16. hebr.), 5. Zákon tuto ve v. 1. n. vyslovený předpokládá starší a podrobnější zákony mojžíšské, uložené zejména v Nm 18; stručně je opakuje, by tvořily podklad k zákonům novějším, jak jsou ve v. 3.—8; líčí obyčej zavedený za doby soudců, který lišil se od starších mojžíšských předpisů. (Hummelauer.)

V. 3. podrobně vytýká, co přísluší levitským kněžím, kteří konají kněžský úřad v ústřední svatyni (proti tomu srv. v. 6.) z „obětí“ (srv. v. 1.). — „plece“ hebr.: zeró‘ = přední kýta. — „žaludek“ (hebr.: qêbá) je čtvrtý žaludek (slez) přežívavců. — Dle hebr. přísluší kromě toho kněžím též „lechájajim“ = „dvě čelisti“. — Ale dle předešlého zákonodárství (Ex 29, 27; Lv 7. 31. nn.; 10, 14; Nm 6, 20; 18, 18.) příslušela kněžím zadní kýta („šóq“) a hruď („chazé“). Rozpor tento nelze vyložiti tak, že dřívější zákonodárství stanoví podíly kněžské na žertvách přinášených v ústřední svatyni, kdežto deuteronomické zákony že mají na mysli zabíjení zvířat soukromé; neboť zabíjeti dobytčata doma dovoluje Dt 12, 15. n. kde komu bez výhrady, a má-li v. n. (4.) na zřeteli prviny, které bylo nařízeno přinésti k ústřední svatyni, má též v. předešlý (3.) na zřeteli oběti přinášené u této svatyně, a ne soukromé zabíjení zvířat konané kdekoliv. Dlužno tedy rozpor zase vyrovnati vývojem zákonodárství, jiným stavem věcí za jiných dob. Hummelauer upozorňuje, že „právo příslušné kněžím“ není vysloveno v hebr. slovem „thórá“, zákon, nýbrž slovem „mišpát“, kterým vysloven v 1. Král 2, 13. obyčej (prakse) panující za dob Heliových při obětech a uchylující se značně od starých mojžíšských předpisů. Navrhuje proto místo „právo“ překládati „prakse, obyčej“. Srv. obdobné případy výše hl. 12. 14.

V. 4. vyjadřuje podrobněji slovo „dary“ v. 1. — Srv. Ex 22, 29; Nm 18, 12. Prvin vlny dosud zákon výslovně neukládal, spokojuje se žádati prviny vůbec. Jaké množství odvésti bylo jako prviny, zákon neurčoval. Teprve talmud stanovil, že mají činiti nejméně šedesátinu úrody. — Dovoleno-li bylo dle

z ovčí stříže; [5] neboť je (kněze) vyvolil Hospodin, Bůh tvůj, ze všech
kmenů tvých, by stáli (před) jménem Hospodinovým a konali mu
službu oni i synové jejich na věky. [6] Vyjde-li Levita z některého města
tvého kdekoli v Israeli ležícího, v němžto sídlí, a přeje-li si toužebně
jíti na místo, které Hospodin vyvolí, [7] bude oprávněn konati službu ve
jménu Hospodina, Boha svého, jako všichni jeho bratří Levité, kteří
budou toho času státi před Hospodinem; [8] dostane týž díl pokrmů, jako
ostatní, kromě toho, co mu přísluší v jeho městě z dědictví po otci.

Zákon o prorocích (18, 9.—22).

Zákaz rozmanitých druhů pověry (9.—12.). Již na Horebu byli Israelitům slíbeni praví proroci (13.—18.). Běda, kdo jich nebude poslouchati (v. 19.). Popraven buď, kdo by úřadu prorockého zneužil (v. 20.). Sudidlo k rozeznání proroka pravého od lžiproroka (v. 21. n.).

[9] Až vejdeš do země, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj, varuj se
napodobovati ohavnosti oněch národů. [10] Nebudiž mezi vámi nikoho,
kdo by kázal synu svému nebo dceři procházeti ohněm, [aby se oči-
stili], kdo by se tázal hadačů, kdo by zkoumal sny, pozoroval zna-
mení, nebudiž (mezi vámi) kouzelníka, [11] zaklínače, nikoho, kdo by se
radil duchů nebo věštců, kdo by se vyptával mrtvých na pravdu.
[12] Nebo všecky tyto věci má Hospodin v ošklivosti a pro tyto zločiny
zahladí je při tvém příchodu.
[13] Buď dokonale [a bez úhony] oddán Hospodinu, Bohu svému.
[14] Tito národové, jejichžto zemi zabereš, poslouchají čarodějův a hadačů,

---

Dt 12, 6. 11. 17. lidu prviny stráviti u svatyně a jsou-li tuto jmenované prviny přičteny kněžím, můžeme říci, že bylo úmyslem zákonodárcovým připomenouti Israelitům, by při těch hostinách z prvin pamatovali též na kněze; chce tedy panující obyčej, pokud možno za daných poměrů — spíše radou než přísným zákonem — uvésti do původních starých kolejí mojžíšských.

V. 6. „v němžto sídlí“ = v němž je cizincem (hebr. „gér“). Líčen tu opět bědný stav Levitů té doby jako 12, 12; 14, 29; 16, 11. 14; 26, 12. n. Takový Levita jest oprávněn odebrati se k ústřední svatyni, a koná-li tu bohoslužebné úkony, má právo žádati také přiměřenou odměnu.

V. 8. „co mu přísluší v jeho městě z dědictví po otci“ nedává uspokojivého smyslu, protože tu dle souhlasného mínění novějších vykladačů bylo záhy původní znění porušeno. Hummelauer přiměřeně upraviv hebr. text překládá: „kromě kněží, oddaných nešlechetnosti (modlářství) a čarodějství“; ti tedy neměli nároků na úděly svatyně. — Jako jiné zákony byly za doby soudcův uvolněny, tak i rozdíl mezi kněžími a prostými Levity co do jejich příjmů starším zákonodárstvím vymezený (Nm 18, 9. n.) ve skutečnosti byl nepřízní doby setřen a návrat k původním mojžíšským předpisům ponechán příznivějším časům budoucím.

V. 9. „Ohavnosti oněch národů“ jsou všelijaké pověry, jež hned vypočítává.

V. 10. n. „kázati (dáti) dětem procházeti ohněm“ = obětovati je v zápalnou oběť buď Molochovi (4. Král 16, 3; 17, 17; 21, 6; 23, 10. a jj.) nebo snad i Jahvovi. — „věštce“ rozuměj nepravé, nesloužící Jahvovi. — Mojžíš tu kupí množství jmen, označujících rozmanité druhy pověry, napodobující pravé proroky, aby zakázal rozhodně pověru jakoukoliv. (Některá z uvedených tu jmen mohou býti stejnoznačná.)

V. 12. Místo: „zahladí je při tvém příchodu“ hebr.: „zažene je před tebou“ (národy obývající Palestinu).

V. 13. Dokonalá oddanost Hospodinu a z ní plynoucí přilnulost by vzaly ujmu, kdyby Israelita oddával se pověře; vzdaloval by se tím Hospodina.

ty však jsi od Hospodina, Boha svého, opatřen jinak. [15] Proroka z tvého
národa, z tvých bratří, jako mne, vzbudí ti Hospodin, Bůh tvůj — toho
budeš poslouchati — [16] jak jsi žádal Hospodina, Boha svého, na Horebu,
když byla obec shromážděna, pravě: „Ať již neslyším hlasu Hospodina,
Boha mého, a ohně tohoto převelikého nechať již neuhlídám, bych nezemřel.“ [17] I řekl mi Hospodin: „Dobře ve všem mluvili. [18] Proroka jim
vzbudím ze středu bratří jejich, podobného tobě; slova má vložím do
úst jeho a bude jim oznamovati vše, co mu přikáži.
[19] Kdo by nechtěl slyšeti slov jeho, která bude mluviti ve jménu
mém, toho já sám potrestám.
[20] Prorok však, který by se dal svésti opovážlivostí a chtěl by

---

V. [15]. Dokud byl Mojžíš živ, nemusili Israelité hledati poučení u věštců pohanských národů, protože se jim dostávalo více a vzácnějšího poučení samým Mojžíšem. Ani po smrti Mojžíšově nebudou Israelité, když nesmějí míti podobných věštců jako pohané, v nevýhodě proti svým sousedům, jelikož i po Mojžíšovi Hospodin bude vzbuzovati proroky, kteří budou podobnými pravými prostředníky mezi pravým Bohem a lidem, jako byl Mojžíš („jako mne“; o stupních většího neb menšího prorockého omilostění tu nemluví). Těchto proroků nebudou Israelité hledati v cizině, jako věštce, nýbrž najdou je doma, protože Bůh bude vybírati za své proroky jen příslušníky národa israelského („z tvých bratří“), kteří se svým lidem opravdu cítí. „Prorok“ dlužno bráti hromadně o všech pravých prorocích, které po Mojžíšovi Bůh pošle. A protože Kristus je poslední, nejdokonalejší ze všech proroků, jejich cíl, král a vrchol, jehož všichni dřívější proroci jen nastiňovali, jest on popředně v tomto výroku podobně jako ve v. 18. zahrnut. Odtud samo sebou se rozumí, že toto místo považováno za mesiášské. Jan 1, 45; srv. s 1, 21; Sk 7, 37; zejména sv. Petr ve Sk 3, 22; po nich vesměs křesťanští vykladači. — Jednotného čísla „proroka“ užil spisovatel asi proto, že chtěl tím naznačiti, že Israelité naleznou v jediném řádu proroků hojnou náhradu za nejrozmanitější druhy pověry vypočítané ve v. 10. n. Že jednotné číslo „prorok“ má zde význam hromadný, plyne: *a)* ze vzdálenější souvislosti s celým úryvkem 16, 18.—18, 22. Jedná o veřejných úřadech: o soudcích (16, 18.—17, 13.), o králích (17, 14.—20.), o kněžích (18, 1.—8.) a hned potom o prorocích (18, 9.—22.). Kněží již byli, soudcové měli býti za nedlouho ustanoveni, rovněž králové měli nastoupiti na trůn v dozírné době; tomu-li tak, zajisté má 18, 15. 18. na mysli též proroky, které už brzy Hospodin vzbudí; jako má spisovatel na mysli všecek soudcovský stav, všecek stav kněžský a řadu králů, ačkoli mluví též jen o jednom králi, tak podobně má na mysli řadu proroků. Tím spíše, že jako první odstavec o soudcích na konci se obrací proti tomu, kdo se nechce vrchnímu soudu podrobiti (17, 12. n.), jako druhý čelí svým závěrem proti králi despotickému (17, 20.), a jako třetí vylučuje na konci kněze nehodné (18, 8.), tak podobně odstavec o „proroku“ v závěru 18, 19. n. varuje člověka, by se neprotivil prorokům, a proroky varuje neprotiviti se Hospodinovi; to se týká proroků jen v tom smyslu, že i po svém povolání zůstávali pouhými lidmi, kdežto nad nimi jest nekonečně povýšen Bůh, jenž řadu proroků způsobem nejdokonalejším sám osobně dovršil. — *b)* „Prorokem“ předpověděným ve v. 15. 18. rozuměti jest ve v. 19. 20. proroka, který jménem Hospodinovým ohlašuje věci pravé, ale též proroka, který jeho jménem nepravé věci ohlašuje. I to nasvědčuje, že slovo „prorok“ ve v. 15. 18. myšleno hromadně. — *c)* Blízká souvislost s předešlými v. 9.—14.: Israelitům se slibuje dokonalá náhrada za rozmanité věštce pohanské. Pohané však měli své věštce nejen před Mojžíšem, nýbrž i vždy po něm; z toho jde, že slovo „prorok“ znamená též trvalou náhradu, od Mojžíše po všecky věky až (včetně) do krále proroků.

V. [16]. Srv. Ex 19. n.; Dt 5, 20. nn.; 9, 10; 10, 4. — Israel tedy již na Horebu žádal, by k němu mluvil Hospodin svým zástupcem, prorokem, a tuto žádost Hospodin splnil. Ze souvislosti patrno, že ji tehdy již počal plniti, když mu dal „proroka“ slíbeného ve v. 15. 18. Tímto „prorokem“ byl již i Mojžíš, ne však sám, nýbrž jako první v řadě proroků. Nový doklad, že slovo „prorok“ dlužno bráti ve v. 15. 18. ve smyslu hromadném, množném.

V. [18]. podává dobrý výměr (definici) proroka. Srv. Ex 4, 15; 7, 1; Nm 22, 38.

ve jménu mém mluviti věci, kterých jsem já mu neuložil, by je oznámil,
nebo (mluvil-li by) ve jménu bohů cizích, budiž utracen."
21 Myslíš-li si: „Kterak mohu poznati slova, kterých Hospodin
nemluvil?", 22 budiž ti toto znamením: Nevyplní-li se, co prorok ten
ve jménu Hospodinově předpověděl, to Hospodin nemluvil, ale prorok
ve své opovážlivosti si to smyslil; proto nebudeš se ho báti.

O útočištných městech v Předjordání (19, 1.—13.).

Úvod (1.—3.). Kdo není vrahem úkladným, kdo je původcem zabití nahodilého (4.—6.). Později bude dlužno ustanoviti dvojnásobný počet měst útočištných (7.—10.). Příklad, kterak poznati, kdo je vrahem úkladným, a jak s ním naložiti (11.—13.).

Hlava 19. — 1 Až zahladí Hospodin, Bůh tvůj, národy, jejichžto
zemi ti dá, až ji zabereš a sídliti budeš v jejích městech (a) domech,
2 vyhradíš si uprostřed země, kterou ti dá v majetek Hospodin, Bůh
tvůj, tři města, 3 upravíš (k nim) pěčlivě cestu a rozdělíš všecko území
své země na tři [rovné] díly, aby, kdo prchá pro vraždu, měl blízko
kam se utéci.
4 Zákonem o vrahu, který utíká a jehožto život má býti chráněn,
budiž toto: Kdo zabije bližního svého nevěda, a dokáže se, že včera
a před včerejškem žádné nenávisti k němu neměl, 5 ale že s ním šel
upřímně do lesa na dříví a že při kácení stromů sekera mu vyletěla
z ruky, že totiž železo s topůrka se smeklo, přítele jeho udeřilo a zabilo:
ten nechať uteče do některého z měst svrchu jmenovaných, aby zůstal
živ. 6 (To proto), aby snad příbuzný toho, jehož krev byla prolita,
bolestí jsa hnán, vraha nehonil a — kdyby byla cesta příliš daleká —
nedohonil a neusmrtil, ačkoliv není vinen smrtí, protože není dokázáno,
že měl prve nějakou nenávist k zabitému.
7 Proto ti přikazuji, bys vyhradil tři města, která buďtež od sebe
stejně vzdálena.

V. 21. začíná mluviti zase Mojžíš. Celý tento úryvek 18, 9.—22. jest patrně původu mojžíšského.

V. 22. „nebudeš se ho báti", ale vykonáš ortel smrti nad ním vyslovený ve v. 20. — Kladná sudidla pravého proroctví viz u Mich 3, 8; Jer 23, 29.

Hl. 19. — V. 1.—13. je výklad zákona Nm 35, 10. nn. K věci srv. též Ex 21, 13; Dt 4, 41.—43; Jos 20.

V. 3. „Upraviti" cestu neznamená snad po našem ji vyštětovati, poštěrkovati atd., nýbrž jen přiměřeně ji upraviti, by jak tak byla schůdná, a v tom stavu ji udržovati; toho je třeba zejména v údolích, kde prudké deště půdu rozrývají a vymílají. — Města Kedeš, Sichem a Hebron vyhradil Josue (Jos 20, 7), a byla skutečně tak volena, že Sichem byl útočištěm středního Předjordání, Hebron jižního a Kedeš severního. Ze severního a jižního města útočištného bylo do středního města asi jednak daleko.

V. 4.—6. Podobné příklady viz Nm 35, 22 n. — Místo „sekera mu vyletěla při kácení z ruky" lépe hebr.: „když se rozpřáhl sekerou v ruce, aby podťal strom."

V. 6. „příbuzný toho, jehož krev byla prolita" = gó'él = krvemstitel. Nm 35, 19. 25. 27. — Místo „bolestí jsa hnán" hebr.: „když je srdce jeho rozpáleno" hněvem a touhou potrestati vraždu. Co se má díti s nešťastníkem, jenž nechtě zabil někoho, dále se tu nerozvádí; předpokládá se za známo z dřívějšího, staršího zákonodárství Nm 35, 24.—28.

V. 7. „Proto", aby nevinný nebyl neprávem trestán smrtí.

[8] Když pak rozšíří Hospodin, Bůh tvůj, hranice tvé, jak přísahou slíbil otcům tvým, a dá ti všecku zemi, kterou jim slíbil: — [9] jen budeš-li ostříhati jeho přikázání a činiti, co ti dnes nařizuji, milovati Hospodina, Boha svého, a choditi každého času po cestách jeho — přidej si jiná tři města a tak zdvojnásob počet měst výše řečených, [10] aby nebyla vylita nevinná krev uprostřed země, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj, abys jí vládl, abys nebyl vinen krví.

[11] Jestliže však někdo nenávidí svého bližního, ukládá mu o život, přepadne jej a zbije tak, že zemře, a pak se uteče do některého z měst výše jmenovaných: [12] nechať pošlou starší onoho města pro něho, dají jej odvésti z města útočištného a vydají do moci příbuzného zavražděného, a nechať jest usmrcen. [13] Neušetříš ho, ale setřeš nevinnou krev s Israele, aby ti bylo dobře.

Zákaz nepřekládati mezníků (19, 14.).

[14] Neber a nepřenášej mezníků svého bližního, položených předky na tvých statcích, jež ti dá Hospodin, Bůh tvůj, v zemi, které se ti dostane v majetek.

Zákon o svědcích (19, 15.—21.).

[15] Jeden svědek proti nikomu nic nedokáže, ať jde o jakýkoli hřích nebo zločin; ale ústy dvou nebo tří svědků bude každá věc dokázána.

V. 8. O rozšíření hranic viz Ex 23, 29. n.; Dt 7, 22; 12, 20; 14, 24.

V. 9. Zda a kdy skutečně byla ještě jiná města prohlášena za útočištná kromě jmenovaných nahoře ve v. 2. 7. (Jos 20.) a Dt 4, 41. nn. — o tom nemáme zpráv.

V. 11. „ukládá mu o život" = číhá naň (hebr.).

V. 12. „starší onoho města" — kam vrah přísluší; městu samému na tom záleží, by zjednalo spravedlnosti průchod a snad netečností samo na sebe neuvalilo vinu prolité krve. Srv. Nm 35, 24.

V. 13. Krev nevinně zavražděného lpí na Israeli, pokud jí se sebe nesetře smrtí vraha. Váhati a ostýchati se spravedlivě trestati vrahy, šetřiti jich, znamenalo by oddalovati blahobyt, Boží požehnání. Srv. 5, 30. nn. — Zabil-li dnešní Arab svého soukmenovce, naloží svůj stan na velblouda a utíká s veškerým příbuzenstvem k mocnému pohlavárovi; vztyčí svůj stan za jeho stanem a vstoupí k němu s prosbou o „dachle", t. j. ochranu. Šejk považuje za čestnou povinnost ujmouti se svého prosebníka. Tak je vrah aspoň částečně bezpečen ve staně svého ochránce, zatím co se vyjednává s krvemstitelem a jeho příbuzenstvem, jak věc urovnati smírnou cestou (výkupem).

V. 14. „předkové" jsou popředně starší lidu z dob Josuových, kdy byly pozemky rozměřeny mezi jednotlivé rodiny a ohraničeny mezníky. Srv. Přís 22, 28; 23, 10; Job 24, 2; Os 5, 10; Dt 27, 17. — Ze slova „předky" vyvozuje Hummelauer, že zákon tento v nynějším znění pochází z doby pomojžíšské. — I u jiných národů starověkých považovány mezníky za něco posvátného, čím nesmí se hýbati. Babylonské kamenné mezníky (kudurru) ozdobeny jsou řadou vyobrazených (náznaků) bohů a nápisem, který velikou klatbu svolává na toho, kdo by je překládal nebo ničil. („Anu, Ellil, Ea, velicí bohové nechať jej stihnou nerozvížitelnou klatbou, slepotou, hluchotou, ochromením..., velicí bohové, jejichž jména na tomto mezníku jsou uvedena, nechať jeho jméno, potomstvo z úst lidí vyhladí a budoucnost jeho přestřihnou!") — V assyrském „zrcadle hříchů" výslovně uvedeno „mezníky a hranice překládati, pole nesprávně ohraničovati". Také v egyptské „Knize mrtvých" duše zemřelého na soudě, na kterém zasedají 42 bohové, vyznává mezi 42 hříchy, jichžto se za živa nedopustila, že nepředělávala hranic polních.

V. 15. Důležitá zásada soudního řádu, že na průkaz vraždy nestačí jeden svědek Nm 35, 30. (Srv. Dt 17, 6.), že je třeba svědectví nejméně dvou osob

[16] Vystoupí-li proti někomu svědek lživý a obviňuje ho z přestupku (zákona), [17] nechť oba, kteří jsou ve sporu, dostaví se před Hospodina, před kněze a soudce, kteří jimi toho času budou. [18] Jestliže po pečlivém vyšetřování naleznou, že lživý svědek vypovídal proti svému bratru křivě: [19] ať ho potrestají tím, co zamýšlel (svědek křivý) učiniti svému bratru. Tak vyplenίš zlo ze svého lůna; [20] ostatní slyšíce o tom nechať se bojí a neodváží se nikterak takových věcí se dopouštěti. [21] Nesmiluješ se nad ním, ale budeš žádati život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu.

Zákony vojenské (20, 1.—20.).

Před bojem dodej kněz bojovníkům odvahy (1.—4.). O osobách vojenské povinnosti zproštěných (5.—9.). Jak jest nakládati s městy při obléhání a při dobytí: *a)* leží-li město mimo Palestinu (v. 10—15.), *b)* v Palestině (v. 16.—18.). Dlužno šetřiti stromů (19. n.).

Hlava 20. — [1] Vytáhneš-li do boje proti nepřátelům svým a uzříš-li koně a vozy, ano i větší množství nepřátelského vojska, nežli ty máš, neboj se jich; jesti s tebou Hospodin, Bůh tvůj, který tě vyvedl z Egypta. [2] Když pak již bude chystati se k bitvě, postaví se kněz před sešikované vojsko a takto promluví k lidu: [3] „Slyš, Israeli! Vy se máte dnes bíti se svým nepřítelem; srdce vaše neztrácej zmužilosti, nebojte se, neustupujte a nelekejte se jich; [4] neboť Hospodin, Bůh váš, je mezi vámi a bude bojovati proti nepřátelům za vás, by vás vysvobodil z nebezpečí."

[5] Vůdcové pak nechať provolají v každé četě, aby to vojsko slyšelo: „Kdo vystavěl nový dům a neposvětil ho (ještě)? Ať vystoupí a vrátí se do svého domu, aby snad v boji nepadl a neposvětil ho

---

(„ú s t a" = „v ý p o v ě d i"), zpovšechněna je tu na všecky přestupky zákona. — I u dnešních Arabů třeba ke každému přelíčení aspoň d v o u s v ě d k ů.

K v. 16. nn. srv. Ex 23, 1.—9; Lv 19, 15. n.

V. 17. „o b a, k t e ř í j s o u v e s p o r u" = svědek křivě viníci a člověk jím obviněný. — „S o u d p ř e d H o s p o d i n e m, p ř e d k n ě ž í m i a s o u d c i" je týž, o němž výše 17, 9.

V. 19. Táž zásada platila také v zákoníku Chammurapiově: § 3. 4. — O vyplenění zla srv. 13, 6; 17, 7.

V. 21. přesněji stanoví trest, který má stihnouti křivého svědka. Srv. Ex 21, 24; Lv 24, 18. 20.

Hl. 20. — V. 1. O koních a vozech viz Ex 14, 7; Jos 17, 16; Sdc 4, 3.

V. 4. Místo „j e m e z i v á m i" hebr.: „t á h n e s v á m i." — Srv. 2. Par 20, 14.—17; 2. Par 32, 7. n.

V. 5. Místo „v ů d c o v é" hebr. „p í s a ř i" (šóterím), kteří tu zastávají úřad h l a s a t e l ů. Srv. Ex 5, 6. nn.; Nm 11, 16; Jos 1, 10; 3, 2; 8, 33. a jj. O „z a s v ě c e n í" nového domu mluví se tu týmže slovem jako Nm 7, 10. n. 84. 88. (chánach) o p o s v ě c e n í s v a t y n ě; bylo to zasvěcení tedy asi nějaké náboženské. — Zřídí-li si dnešní beduin arabský, který dosud bydlil pod stanem příbuzných, svůj nový, samostatný stan, než se v něm usadí, přivede před něj tučnou ovci, obrátí ji hlavou k jihu a pak ji obětuje: rozřízne jí hrdlo, zachytí teplou krev a natře střední tyč stanu (el-váset), někde též „rúag", t. j. kus látky z kozí srsti, která na západní straně stan uzavírá a chrání; tím chce nový svůj příbytek zasvětiti, aby zabránil přístup zlému duchu. („O b ě t s t a n u.") Považuje-li beduin stan, v němž dosud bydlil, za málo prostranný, a odhodlá-li se jej rozšířiti novými tyčemi, také, než počne nové místnosti obývati, zasvětí je obětí zvanou d a b í h e t e l - v á s e t = o b ě t í t y č e, kolu. Bylo-li potřeba místo starého „ruágu"

jiný. — 6 Kdo založil vinici a nevypěstil jí tak daleko, že její plody
již nejsou zasvěceny, že možno všem jich požívati? Ať vystoupí a vrátí
se domů, by snad nepadl v boji a jiný nenastoupil na jeho místo. —
7 Kdo (z vás) se zasnoubil, avšak snoubenky dosud nepojal za man-
želku? Ať vystoupí a vrátí se domů, aby snad v boji nepadl a nepojal
jí jiný."
8 Až to ohlásí, budou dále mluviti k lidu:
„Kdo jest (mezi vámi) bázlivý a lekavého srdce? Ať vystoupí
a vrátí se domů, aby nestrašil srdce svých bratří, jako je sám přestrašen."
9 Až vůdcové vojska umlknou, když přestanou mluviti, nechať při-
praví každý své čety k bitvě.
10 Když se budeš chystati někdy dobývati města, nabídni mu
nejprve mír. 11 Přijme-li (jej) a otevře ti brány, budiž všecko jeho oby-
vatelstvo zachováno, bude však tvým poddaným a poplatníkem. 12 Pakli
nebude chtíti vejíti ve smlouvu (míru), a počne proti tobě boj, budeš
ho dobývati. 13 Když pak je vydá Hospodin, Bůh tvůj, do rukou tvých,
pobij mečem všecky mužské, kteří v něm budou; ženy, děti, dobytek,
a všecko, co tam bude, všecku kořist rozděl vojsku, a požívej z té
kořisti nepřátel, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj. 15 Tak učiníš všem
městům, která budou velmi daleko od tebe a nejsou z těch měst,
kterých se ti dostane v majetek.

---

pořiditi nový, přináší dabíhet er-rúag. — Polousedlí beduini, budujíce pevný příbytek a vystavivše již klenbu nebo stropové oblouky, přinášejí „obět oblouku" (dabíhet el-qantara); její krví pokropují obě spodní strany oblouku. Když jsou hotovy i veřeje domku, přinášejí před prahem „obět prahu" (dabíhet el-'atabe) a její krví pomazávají vrchní podvoj. Když konečně domek již stojí, neodváží se Arab v něm bydliti, dokud nepodal „obět příbytku" (dabíhet ed-dár); žertvu zabíjí na prahu tak, by krev stékala na jednu neb obě strany (do dvora nebo do příbytku samého); kromě toho kropí tou krví dveře, někde i vnitřní stěny samého příbytku. (Jaussen.) — Podobně asi zasvěcovali své příbytky také staří Hebreové. Pokud bylo dovoleno přinášeti oběti kdekoli, zasvěcovali své stany obětmi podávanými Hospodinu tam, kde právě sídlili; když pak bylo nařízeno přinášeti oběti jen u svatyně ústřední, zasvěcovali příbytky své obětmi přinášenými tam; a když později (srv. Dt 12, 15. n.) bylo sice dovoleno zabíjeti zvířata kdekoliv, ne však jako oběti, lze míti za to, že Israelité zasvěcovali příbytky své hostinou, k níž zabili zvíře, které v podobných případech otcové jejich byli Hospodinu podávali v obět. — Povinnost branná je tu jmenovanou výjimkou uvolněna, protože by bylo příliš kruté, by byl junák, který zhynul v boji, ani neokusil ovoce své namáhavé práce při stavbě domku.

V. 6. naráží na zákon Lv 19, 23.—25., dle něhož nikdo nesměl ovoce prvních tří roků ani se dotknouti, úroda čtvrtého roku patřila Hospodinu a teprve pátého roku bylo ovoce majetníkovo.

V. 7. Zákonodárce zmírňuje strohý militarismus ve prospěch ženicha i nevěsty (21, 10. nn.), aby nebyli zbaveni prvních radostí manželských. Dle 24, 5. není muž vázán brannou povinností celý rok po svatbě. — V Keraku dosud je sproštěn povinnosti zúčastniti se válečné výpravy novomanžel, který nestrávil dosud sedm dní po boku své ženy. Kdo po prvním bezdětném manželství pojme druhou ženu, nesmí celý rok jí opustit, táhnou-li do boje jeho nejbližší příbuzní. (Musil.)

V. 8. Srv. Sdc 7, 3. — Zbabělí směli odejíti domů, aby nenakazili a k útěku nestrhli ostatních, ale byli v opovržení. Dnešní Arabové buď takového zbabělce vyloučí aspoň na čas z kmene, nebo považují ho za člověka bezectného, který je beztrestně terčem potupy zejména u žen. Násilím mu svleknou mužské šaty a obléknou mu šaty a ozdoby ženské s málo lichotivými slovy. Žena mu chrstne do obličeje černidlo. Jindy vztyčí ženy nad jeho stanem černý prapor. Tento stav bezecti trvá, dokud se zbabělec v bitvě nevyznamená a tak své zbabělosti nesmyje.

V. 9. Místo „vůdcové" zase „hlasatelé", podobně jako výše ve v. 5.

K v. 10. srv. Sdc 21, 13. — K v. 11. srv. Jos. 9.

[16] Avšak z měst, která ti budou dána (ve vlastnictví), nececháš dokonce nikoho na živu, [17] ale pobiješ (je) mečem, totiž Hetity, Amorrhity, Kanaanity, Ferezity, Hevity a Jebusity, jak ti Hospodin, Bůh tvůj, přikázal, [18] aby snad neučili vás činiti všecky ohavnosti, které oni činili ke cti bohů svých, a byste se neprohřešovali proti Hospodinu, Bohu svému.

[19] Když budeš město dlouho obléhati a obklíčíš je ohradami, abys ho dobyl, neposekej stromů, jichž ovoce můžeš požívati, a (vůbec) nevyhub sekerami okolní krajiny; jsoutě to stromy, a ne lidé, a nemohou tedy proti tobě rozmnožiti počet bojujících. [20] Nejsou-li to však stromy ovocné, nýbrž divoké, jichž možno užiti k jiným potřebám, smíš je káceti a hotoviti (z nich) obléhací nástroje, dokud nedobudeš města, které proti tobě bojuje.

Jak dostičiniti za vraždu, je-li pachatel neznám? (21, 1.—9.).

Hlava 21. — [1] Bude-li nalezeno v zemi, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj, tělo zabitého člověka a nebude-li se věděti, kdo je vraždou vinen: [2] ať vyjdou starší a soudcové tvoji a měří vzdálenost od místa mrtvého těla ke všem okolním městům, [3] starší pak města toho, které bude dle jejich nálezu nejbližší, ať vezmou jalovici ze stáda, která (dosud) za jho netáhla a nebrázdila půdy pluhem, [4] a zavedou ji do drsného

---

V. 16. n. „nenecháš nikoho na živu“ z lidí. Srv. Jos. 8, 26 nn.; 11, 11. 14. Je to pravidelná klatba („cherem“). V některých případech, jako Jos 6, 21; 1. Král 15, 3., byla však klatba ta zostřena. — O jmenovaných národech viz Ex 34, 11. — O příkazu Hospodinově srv. Dt 7, 2.

V. 19. U dnešních Arabů vylévá si nepřítel hněv na nepříteli též tím, že ničí jeho stromy (a případně i vinice).

Hl. 21. Hlavou touto začíná třetí (poslední) skupina rozmanitých zákonů, sahající až po 26, 15. — Srv. k 12, 1.

V. 2. „starší a soudcové“ míst, která jsou v okolí nalezené mrtvoly. Ve většině případů bylo jistě zcela jasno, které místo je mrtvole nejblíže; přece však bylo měřeno obřadně, by se vzbudil zájem o věc v celém okolí, by takto vrah mohl býti spíše vypátrán, neb aspoň aby níže popsaný výchovný ráz obřadu s jalovicí působil na širší vrstvy lidu a budil v nich hrůzu před prolitím lidské krve.

V. 3. Zákon právem předpokládá, že vrah buď přísluší do nejbližšího místa, nebo že toto místo o něm ví, neb aspoň nejspíše by o něm mohlo věděti (srv. níže v. 7.). Protože však nelze jednotlivce volati k odpovědnosti, uvaluje se jaksi vina na celou obec. (Také zákoník Chammurapiův pohání v podobných případech k odpovědnosti místní obec § 23. 24.) Tato jalovice, která zastupuje vraha, byla za starších, patriarchálních dob, kdy bylo dovoleno oběti přinášeti kdekoliv, skutečnou obětí smírnou, a z té doby se zachoval požadavek, aby jí nebylo ještě použito k obecným, všedním pracím, podobně jako Nm 19, 2; srv. Lv 4, 28. 32; 5, 6; 14, 10; Nm 6, 14. Později však, kdy směli přinášeti oběti jen v ústřední svatyni (Dt 12), pozbyla smrt této jalovice rázu oběti a stala se jen jakousi obřadnou popravou, místo popravy neznámého vraha. Srv. v. n.

V. 4. Místo „údolí drsného a kamenitého“, jak Vulg. a jiné staré překlady, má hebr.: „údolí s tekoucím potokem“. Vody bylo třeba k obřadnému mytí rukou (v. 6. dole). — Půda nesměla býti obdělána, jako jalovice nesměla dosud nositi jha; zbytek to rovně ze staršího předmojžíšského zákonodárství. — Zvláštní je způsob, jak měli krávu zabíti. Přikázán v době pozdější proto, by bylo patrno, že to není již obět. Viz výše v. 3.

a kamenitého údolí, které nebylo nikdy zoráno ani oseto, a tam jalovici
zlomí vaz. [5] Ať přistoupí též kněží, synové Levi, protože ty vyvolil
Hospodin, Bůh tvůj, aby mu sloužili, by dávali požehnání ve jménu
jeho a jejich rozsudkem by každá pře, všecko co jest čisté nebo ne-
čisté, bylo rozhodováno. [6] I přijdou starší toho města, které je zabi-
tému (nejblíže), a umyjí si ruce nad jalůvkou, která byla v údolí za-
bita, řkouce: [7] „Ruce naše této krve nevylily a oči naše toho neviděly.
[8] Hospodine, buď milostiv lidu israelskému, jejž jsi vykoupil, a nepři-
čítej krve nevinné lidu svému israelskému."

Tak bude s nich vina krve sňata.

[9] Ty pak budeš čist od krve nevinného, která byla vylita, učiníš-li,
co Hospodin přikázal.

Zákon o pojetí zajatkyně za manželku (21, 10.—14.).

[10] Když vytáhneš do boje proti svým nepřátelům a Hospodin,
Bůh tvůj, je vydá do tvé moci, že budeš odváděti zajatce, [11] uzřel-li
bys mezi zajatými pěknou ženu, oblíbil sis ji a chtěl-li bys ji míti za
manželku, [12] uveď ji do svého domu. Nechť ostříhá si vlasy, ořeže
nehty, [13] odloží roucho, v němž byla zajata, a sedíc ve tvém domě
nechť oplakává jeden měsíc otce a matku svou. Potom smíš k ní ve-
jíti, s ní spáti a bude tvou manželkou. [14] Kdyby se ti potom znelíbila,
propustíš ji na svobodu; nebudeš směti prodati ji za peníze, ani ná-
silně ji utiskovati, protože jsi ji položil.

V. 5. „kněží, synové Levi" je deuteronomická formulka jako „kněží-Levité" naproti kněžím z jiných pokolení, z doby, kdy směli obětovati i mimo ústřední svatyni. Hummelauer z toho vyvozuje, že zákon v této podobě napsán je teprv za doby soudců, ačkoliv sám sebou sahá do dob mojžíšských, ba až do předmojžíšských. Zákon nežádá nutně kněží-Levitů od ústřední svatyně, mohli tedy té doby, kdy oběti směly býti přinášeny jen u svatyně ústřední, při tomto obřadu býti i Levité z jiných nejbližších míst. Jejich přítomnosti však bylo třeba, by obřad očisty byl platný, zákonitý; jsouť ustanoveni od Hospodina za strážce veřejného právního řádu (17, 9; 19, 7.). Místo „co je čisté nebo nečisté" hebr.: „násilí".

V. 8. Hospodin Israele vykoupil (= z Egypta vyvedl), proto smí doufati, že mu prokáže milost a místo krve vraha přijme krev zabité jalovice. Obřad tento udržoval v lidu přesvědčení, že smrt člověka musí býti potrestána, a tak přispíval k ochraně lidského života a veřejné bezpečnosti (mnohdy více než armády moderní policie). — Nalezne-li dnešní Arab mrtvolu zavražděného, pokládá za svou první povinnost upozorniti na ni nejbližší beduinský tábor. Zástupci jeho jdou, přesvědčí se o stavu věci, a nastane hledání vraha, který sotva kdy unikne. Nepodaří-li se vraha zjistiti, padá podezření buď na nepřítele zavražděného, neb na nejbližší tábor nebo ves. Šejk zabitého dostaví se na místo a pak zakročí u šejka nejbližšího lidského bydliště, který však jsa odpověden jen za sebe a za své příbuzenstvo do pátého kolena, přísahá, že nikdo z těchto příbuzných té vraždy nespáchal. Chce-li, může žádati podobnou přísahu též od jiných příslušníků jmenovaného bydliště (Jaussen).

V. 10. Mezi „nepřáteli" zaujímali Kanaanové zvláštní místo: jejich žen nesměli si Hebreové bráti za manželky. (7, 3; Ex 34, 16.)

V. 12. n. Měsíc, tedy doba smutku za vynikající muže (Nm 20, 29. n.; Dt 34, 8.), popřán je zajaté otrokyni, kterou si pán zvolil za manželku, aby se mohla vpraviti v nový stav, aby se dostatečně vyplakala, pokud lze, zapomněla a pak mohla blažiti svého pána a muže. Odkládá roucho, které dříve jsouc pohankou nosila, patrně na znamení, že se stává příslušnicí čistého lidu; týž význam mají asi ostříhané vlasy a ořezané nehty.

V. 14. „položil" = manželsky obcoval. Srv. Ex 21, 8.

Komu příslušejí práva prvorozenecká? (21, 15.—17.).

15 Bude-li kdo míti dvě ženy, jednu milou a druhou nemilou, porodí-li (obě) z něho děti, a bude-li prvorozeným syn nemilé, 16 nesmí
(otec), chtěje statek rozděliti mezi své syny, syna milé učiniti prvorozeným a dáti mu přednost před synem nemilé; 17 ale syna nemilé
uzná za prvorozeného a dá mu ze všeho svého majetku dvojnásobný podíl, protože je prvním jeho dítětem a jemu přísluší (právo) prvorozenství.

Zákon o zatvrzelém, nezdárném synu (21, 18.—21.).

18 Bude-li míti někdo syna vzpurného a nepodajného, který neposlouchá rozkazův otcových nebo matčiných a nechce poslouchati, ani
když byl trestán, 19 ať ho vezmou a přivedou ke starším onoho města,
ku branám soudu, 20 a řeknou jim: „Tento náš syn jest nepodajný a vzpurný, naším napomínáním pohrdá, jest oddán hodování, [smilstvu]
a pití.“ 21 Lid města ať jej uhází kamením; budiž usmrcen, byste (tak) vyplenili zlo ze svého lůna, a všechen Israel, když bude o tom slyšeti, aby se bál.

Co činiti s mrtvolou popraveného člověka? (21, 22. n.).

22 Dopustí-li se člověk zločinu, na který je trest smrti, bude-li
odsouzen na smrt a pověšen na dřevo: 23 nesmí zůstati jeho tělo na dřevě, ale téhož dne budiž pohřbeno, neboť od Boha je zlořečen, kdo visí na dřevě; neposkvrňuj nikterak země své, kterou ti dá ve vlastnictví Hospodin, Bůh tvůj.

K v. 15. srv. Gn 29, 30 n.; 1 Král 1, 5.

K v. 17. srv. Gn 48, 22. — Místo „prvním jeho dítětem“ vlastně „počátkem jeho dětí“ hebr.: „prvinou jeho mužství“ podobně jako Gn 49, 3. Viz též Gn 25, 31. 34. — Právo nad osobní cit!

V. 19. Ve branách města konával se veřejně soud. Srv. 17, 5; 22, 15.

V. 20. Na hodování a pití potřebuje ovšem peněz, proto doma krade, a tak promrhává rodinný majetek.

K v. 21. srv. 13, 11. Rodiče mohou syna napomínati, a trestati, usmrtiti ho nesmějí. Rozhazuje-li opětovně rodinný majetek, mají právo žalovati jej u zákonité vrchnosti, a na soudu jsou oba (rodiče) dvěma dostačujícími svědky (17, 5); popravu však vykonává lid. Moudré omezení otcovské moci (potestas patria). Srv. Lv 20, 9. Dle §§ 168. n. zákoníku Chammurapiova jest otec oprávněn žádati u soudu, by jeho syn, který se dopustil zločinu, byl vyděděn; shledá-li soud, že zločin jmenovaného trestu skutečně zasluhuje, po prvé má uděliti synu milost, dopustí-li se však syn toho zločinu po druhé, soud nalezne, že otec smí syna vyděditi.

V. 22. Místo „bude-li odsouzen na smrt“ hebr. správně: „bude-li popraven“. Na strom nebo na kůl (= „dřevo“) pověšena mrtvola člověka již popraveného! Srv. Gn 40, 19; Jos. 10, 26 n.; 2. Král 4, 12.

V. 23. „zůstati na dřevě“ rozuměj přes noc (hebr.). — Místo „je zlořečen“ hebr.: „je zlořečení“. Srv. Gal 3, 13. — Mrtvolou zločincovou je zosobněna kletba; vyslovil ji sám Bůh rozsudkem, který vynesli soudcové, jeho zástupci, a tedy jeho jménem. Protože mrtvola tak zřetelně představuje Boží kletbu, znečišťovala by půdu požehnaného Israele, kdyby nebyla pohřbena.

Věci nalezené dlužno navrátiti vlastníkovi (22, 1.—3.).

Hlava 22. — [1] Uhlídáš-li, že býk neb ovce bratra tvého se zaběhli,
ne abys jich pominul, ale zaveď je zpět ke svému bratru. [2] Není-li bratr
tvůj blízko, neb jestli ho neznáš, uveď je do domu svého a buďtež
u tebe, až jich bude bratr tvůj hledati a zase si je odvede. [3] Taktéž
učiň s oslem, s rouchem a s každou věcí bratra svého, která se (mu)
ztratila; nalezneš-li ji, ne aby sis jí nevšimnul, že je cizí.

Soukmenovci dlužno na cestě pomáhati (22, 4.)

[4] Uvidíš-li, že osel nebo býk bratra tvého na cestě padl, nebuď
lhostejný, ale pomoz mu (je) zdvihnouti.

Neoblékej se v roucho druhého pohlaví (22, 5.).

[5] Žena ať se neobleče v roucho mužské a muž ať neužívá roucha
ženského; jeť ohavný u Boha, kdo takové věci činí.

Šetři ptačích matek (22, 6. n.).

[6] Nalezneš-li, jda cestou, na stromě nebo na zemi ptačí hnízdo,
a matku, která sedí na mladých nebo na vejcích, nevezmeš jí i s mla-
dými, [7] ale necháš ji odletěti a (pak) smíš si vzíti ptáčata, aby ti
bylo dobře a byl dlouho živ.

V zájmu bezpečnosti ohraď střechy (22, 8.).

[8] Budeš-li stavěti nový dům, učiň na střeše kolem dokola ohradu,
aby nebyla v tvém domě prolita krev a abys neměl viny, kdyby někdo
upadl a svalil se dolů.

Hl. 22. — V. 1.—3. je velmi podoben Ex 23, 4. Zde však mluví zákon o „bratru“, t. j. o Israelitovi, tam o „nepříteli“ (který však je rovněž Israelitou!); zde řeší výslovně případ, že Israelita zůstává daleko od místa, kde zaběhlé dobytče bylo nalezeno, nebo že je pán jeho vůbec neznám. (Také tu vypočítává podrobněji různé druhy majetku, jako Ex 22, 9.)

K v. 4. srv. Ex 23, 5.

V. 5. Žena tu proti obyčeji jmenována před mužem snad proto, že by ženě daleko méně slušelo obléci se v mužské šaty než opačně, muži v ženské. — Zákaz ten čelí podobným obyčejům v pohanské bohoslužbě starého Východu. (Na ostrově Kypru, na př. vousaté Venuši, zobrazené s obojím přirozením, přinášeli oběti muži v rouchu ženském a ženy v mužském! Podobně jinde.)

V. 6. Protože staré zákonodárství bývá případové (kasuistické), možno míti za to, že tímto případem zákonodárce zakazuje též i jiným způsobem hubiti zvířata. — Je pozoruhodno, že zákaz ten opřen je podobnou pohnutkou jako úcta k rodičům. 5, 16; tím není ovšem řečeno, že zákon oba skutky, pietu k rodičům a ochranu zvířat stejně cení! O ochraně zvířat srv. Ex 23, 19; 34, 26; Dt 14, 21.

V. 8. Střechy domů na Východě bývají ploché, dlážděné, a Východané rádi na nich prodlévají.

Neslučuj věcí různorodých (22, 9.—11.).

[9] Neosívej své vinice druhým semenem, aby símě, které jsi sil,
a s ním i úroda vinice nestaly se tak majetkem svatyně. [10] Neorej
býkem a oslem v jednom spřežení. [11] Neoblékej se v roucho setkané
z vlny a ze lnu.

Zákon o třepení (22, 12.).

[12] Ve čtyřech cípech svého pláště, kterým se budeš přikrývati,
na okraji udělej si třapce.

Různé zákony v příčině pohlavní mravnosti (22, 13.—30.).

a) Shledá-li ženich ve svatební noci, že nevěsta jeho není pannou (v. 13.—21.); *b)* o cizoložství a (násilném) smilstvu (v. 22.—29.); *c)* zákaz ženiti se s otcovou manželkou (v. 30.).

[13] Pojme-li muž ženu, pak se mu však znelíbí, [14] i hledaje záminku,
jak by ji mohl zapuditi, pronáší o ní hanlivou věc, říkaje: „Tuto (ženu)
pojal jsem za manželku a když jsem k ní vešel, neshledal jsem (na
ní známky) panenství“: [15] ať ji otec a matka vezmou a přinesou známky
jejího panenství s sebou ke starším města, kteří jsou ve bráně, [16] a otec
řekne: „Dal jsem dceru svou tomuto muži za manželku; protože ji ne-
návidí, [17] přičítá jí hanlivou věc, říkaje: „„Nenalezl jsem při tvé dceři
panenství.““ Avšak, hle, tuto jsou známky panenství mé dcery.“ I roz-
táhnou roucho před staršími města. [18] Starší pak toho města dají muže
vzíti a zbíti ho; [19] nad to odsoudí jej ke stu lotů stříbra, kteréž dá
otci dívčinu, protože uvedl pannu israelskou ve špatnou pověst; a bude
ji míti za manželku a nebude moci ji propustiti po všechny dny ži-
vota svého.
[20] Bude-li však pravda, co vytýká, nenalezne-li se známek dívčina
panenství — [21] nechať vyvrhou ji ven za dveře domu otce jejího a muži

---

V. 9. Zakazuje (na vinici) mezi kmeny vinné révy síti něco jiného (na př. zeleninu). Zákaz ten obsažen vlastně již v Lv 19, 19. — Trest: jak úroda z vinice, tak úroda z druhé plodiny připadne svatyni. K vv. nn. srv. Lv 19, 19.

K v. 12. srv. Nm 15, 37.—41.

V. 13. Hebr. výslovně poznamenává, že s ní obcoval, a pak teprv že se mu zprotivila.

V. 14. Místo „hledá záminku, jak by ji mohl propustit“ hebr.: „přičítá jí nicotné zločiny“. — O známkách panenství viz níže v. 17.

V. 15. Patrno, že nevěsta po svatební noci odevzdávala rodičům v uschování roucho své, na kterém zůstaly krvavé skvrny z protrženého hymenu.

V. 17. „roucho“, na němž byly kapky jmenované krve.

V. 19. „Lotů“ = Siklů. Srv. Gn 23, 16. Ex. 30, 13. Trestán byl tedy: *a)* tělesně bitím; *b)* peněžitě; dvojnásobně více bylo mu platiti než tomu, kdo se dopustil násilného smilstva (viz v. 29.); *c)* ztrácel právo později manželku tuto propustiti(?). — Dle 19, 19. srv. s 22, 21. měl býti vlastně ukamenován; od toho trestu upustil však zákonodárce proto, že by nevinně nařčená manželka sama tím velmi citelně byla potrestána — byla by se stala — vdovou!

V. 21. U dveří otcovského domu, v němž, jak se předpokládá, dopustila se za svobodna hříchu, tedy jaksi na místě činu, má býti popravena. Tím potrestán i její otec, který ji měl opatrovati a neměl ji před svatbou vydávati

města toho ji ukamenují; tak budiž usmrcena, neboť dopustila se nešlechetnosti v Israeli, že smilnila v domě otcovském. Tak vymýtíš zlo ze svého lůna.
[22] Bude-li spáti muž s manželkou druhého, obadva ať umrou, to jest cizoložník i cizoložnice; tak vymýtíš zlo z Israele.
[23] Zasnoubí-li se někdo s dívkou, pannou, jiný však v městě se
s ní setká a bude s ní spáti, [24] vyveď oba za bránu toho města
a buďtež ukamenováni: dívka, že nekřičela, ačkoliv byla ve městě,
a muž proto, že ponížil manželku bližního svého; tak vymýtíš zlo ze
svého lůna. — [25] Setkal-li se však muž s dívkou, která je (s jiným)
zasnoubena, na poli a zmocniv se jí, spal s ní, budiž usmrcen sám;
[26] dívce se nesmí nic státi, není hodna smrti; neboť jako lupič povstává
proti svému bratru a připravuje ho o život, tak stalo se i této dívce;
[27] byla na poli sama, křičela, a nikoho tam nebylo, kdo by ji vysvobodil.
[28] Setká-li se muž s dívkou, pannou, která nemá snoubence,
a zmocní se jí, spí s ní, a věc přijde na soud, [29] dá ten, kdo s ní
spal, otci dívčině padesát lotů stříbra a pojme ji za manželku, neboť
ji ponížil; nebude moci ji propustiti po všecky dny života svého.
[30] Nikdo nesmí pojmouti za manželku ženu otce svého a odhalovati jeho (otcovy) pokryvky.

---

za pannu; proto také v opačném případě dostal otec dle v. 19. peněžitou náhradu, protože viniti dceru ze hříchu znamenalo též viniti otce. Přísný trest smrti stanoven byl jednak za podvod ženicha, jednak za smilstvo. Podobný obyčej byl a posud jest u četných národů přední Asie a severní Afriky, na které neměla Bible valného vlivu; z toho lze souditi, že již za doby předmojžíšské býval šat, potřísněný krví protrženého hymenu, považován u soudu za důkaz zachovalého panenství proti křivému obviňování mužovu, a že Mojžíš obyčej ten pro jeho dobré stránky podržel a uzákonil jako jiné starší dobré zvyky. Netřeba poznamenávati, že projednávajíce soudně podobný případ, jistě dbávali zkušeností matek a starších, že počítali s možností, že dívka snad pozbyla hymenu jinakým nezaviněným způsobem a naopak, že možno i úmyslně a podvodně potřísniti roucho krvavými skvrnami, a pod. (Shledá-li u dnešních arabských fellahů ženich nevěstu již padlou, ihned ji zapudí. Nahradí-li mu nevěstini příbuzní peníze, které byl ženich dal za nevěstu jejímu otci, musí mlčeti. Nemlčí-li však a provinila-li se skutečně nevěsta, jsou povinni její příbuzní ji usmrtiti, ať si padla dávno nebo brzo před svatbou. Dívku takovou vyšetřují zkušené ženy ze všech lepších rodin. Shledají-li, že je dívka nevinná, bývá usmrcen ženich; může-li, uteče, a pak se vyjednává o výkup podobně jako když druh druha zavraždil. — Musil.)

K v. 22. srv. Lv 18, 20; 20, 10. — Jan 8, 5.

V. 24. n. „za bránu“ srv. výše 21, 19. — Ve městě mohla se dívka dovolati proti násilníkovi pomoci; když nekřičela, předpokládá se, že ke hříchu dobrovolně svolila. — Snoubenka sluje tu „manželkou“, z čehož vysvítá, že hřích i se snoubenkou považován za cizoložství; hříšné spojení s jiným mužem působí rozvrat nejen manželství již uzavřeného, nýbrž i opravdu slíbeného. Také § 130. zákoníka Chammurapiova stíhá trestem toho, jenž znásilnil ženu zasnoubenou. (U arabského kmene Šarárát dosud se udrželo, že dívka znásilněná musí křičeti, sklopiti obličej, rozpustiti vlasy, a stěžovati si, co se jí stalo.)

V. 28. n. Místo „přijde-li věc k soudu“, hebr.: „budou-li přistiženi“. Srv. Ex 22, 16 n. — (Unese-li u dnešního arabského kmene Tijáha muž pannu, musí zaplatiti dvojnásob, co se platí za vraždu muže; chce-li ji pak pojmouti za manželku, zaplatí celou částku, za kterou se nevěsta kupuje. — Musil.)

V. 30. opakuje zákon Lv 18, 8. — Příklady viz Gn 35, 22; 49, 4; 2. Král 16, 21. n. Na „pokryvku“, kterou se macecha přikrývá, i na její přikryté tělo přísluší právo jejímu manželu, otci syna; syn na ni nemá práva žádného. — § 158. zákoníka Chammurapiova stíhá obcování syna s macechou po smrti otcově — vyloučením z rodiny.

Kdo smí a kdo nesmí býti přijat do obce israelské (23, 1.—8.).

Hlava 23. — 1 Kleštěnec s rozdrcenými nebo vyřezanými varlaty,
nebo s uťatým pyjem nesmí vejíti do obce Hospodinovy.
2 Mamzer, [to jest nevěstčin zrozenec], nesmí vejíti do obce Hospodinovy až do desátého kolena.
3 Ammonita a Moabita ani po desátém koleně, na věky nesmí
vejíti do obce Hospodinovy, 4 že nechtěli vyjíti vám v ústrety s chlebem
a vodou, když jste vyšli z Egypta, a že najali proti tobě Balaama,
syna Beorova z Mesopotamie syrské, aby tě proklel; 5 Hospodin však,
Bůh tvůj, nechtěl slyšeti Balaama i obrátil jeho kletbu v požehnání
tebe, protože tě miloval. 6 Nečiň s nimi míru a nestarej se o jejich
blaho po všecky dny života svého, na věky.
7 Neměj odporu k Edomitovi, neboť je to tvůj bratr; ani k Egypťanu,
nebo jsi byl hostem v jeho zemi. 8 Jejich potomci budou směti ve
třetím koleně vstoupiti do obce Hospodinovy.

Zákon o čistotě tábora (23, 9.—14.).

9 Když vytáhneš do boje proti nepříteli, střez se, by ses nedopustil
něčeho zlého. 10 Bude-li mezi vámi někdo poskvrněn v nočním spánku,

Hl. 23. — V. 1. „nesmí vejíti do obce Hospodinovy“ obřízkou a tak nabýti práv náboženských i občanských. Kleštěnec nebyl považován za dokonalého člověka; tím méně, že by posvátné znamení obřízky musilo býti učiněno na údu nepřirozeně zkomoleném a zohaveném. Ani zvíře vykleštěné nepovažováno za dokonalou žertvu (Lv 22, 24). Zákon dle svého písmena udává sice jen dva případy zkomolení přirození, ale smyslem zahrnuje jiné podobné případy. Zákon tím ovšem nebrání nikomu, by toužil vstoupiti do náboženské společnosti jedině pravé, a pokud se touha jeho nemůže splniti, by soukromě ctil Boha jedině pravého.

V. 2. Záhadné slovo „mamzér“ dle kořene „mázar“ = „byl zkažen“ znamená člověka zkaženého, nejspíše pohlavní nemocí stíženého, jak vysvítá ze souvislosti s v. předešlým; ani kleštěnec ani nemocí nakažený nesmí vstoupiti do obce israelské, neboť se ho všecko štítí jako malomocného. LXX, Vulg. a targum Lži-Jonatanův (Úvod § 14. II, 3.) překládají slovo mamzér „nevěstčin zrozenec“, že děti nevěstek bývají často nakaženy. (Rabíni tvrdili, že slovo mamzér znamená vůbec dítě nemanželské, (v tom smyslu byl soudce Jefte mamzér). Dle jiných znamená to dítě zrozené z nedovoleného spojení, které zákon stíhá trestem smrti (cizoložství, krvesmilství); tak by byli potomci Faresa a Zary, tedy bezmála všecek kmen Juda, „mamzér“. Toto záhadné slovo vyskytá se v celé bibli jen ještě Zach. 9, 5. n. Hummelauer myslí, že to slovo znamená tu obyvatelstvo Azotu, a dokazuje, že Azoťané = Filišťané, protože za posledních soudců byl Azot první mezi pětiměstím filišťanským (1. Král 5, 1; 6, 17.); pak by Filišťané byli vyloučeni z obce israelské asi jako Ammonové a Moabové). — Místo „až do desátého kolena“ hebr.: „ani desáté koleno“, tedy na vždy podobně jako ve v. n.

V. 3. n. Je pozoruhodno, že výluku Ammonů a Moabů neodůvodňuje Gn 19, 31.—38. (Kdyby znamenalo mamzér t. c. bastard, míšenec, byli by též Ammonové a Moabové „mamzér“.) — Jak „vyšli vstříc“ Israelitům jmenovaní národové, srv. výše 2, 17. nn. — O „Mesopotamii syrské“ viz Gn 24, 10. — Srv. Nm 22.—24.

V. 6. „Nečiň s nimi míru“, t. j. smlouvy spojenecké, která má za účel společné blaho. Lépe hebr.: „Nestarej se o jejich štěstí a blaho . . .“

K v. 7. srv. 2, 4. 8. 29; Nm 20, 14.

V. 9. „Když vytáhneš do boje“ a budeš sídliti „v táboře“ (hebr.). — Srv. Nm 5, 1.—4. — K v. 10. srv. Lv 15, 16. n.

ať vyjde ven z tábora [11] a nenavrátí se, dokud se k večeru neumyje
vodou; po západu slunce smí se zase do ležení vrátiti.
[12] Venku za stany budeš míti místo, na které budeš choditi s tě-
lesnou potřebou; [13] za pasem poneseš kolík a když si budeš chtít
sednouti, vyhrabeš důlek a (pak) vyhrabanou zemí přikryješ výmět,
[14] [od něhož ti bylo polehčeno] — neboť Hospodin, Bůh tvůj, chodí
mezi stany, aby tě vysvobodil a vydal ti tvé nepřátele — ať tedy je
tábor tvůj svatý a nic ošklivého ať v něm není viděti, aby tě neopustil.

Svobodu uprchlým otrokům, hledajícím v Palestině útočiště (23, 15. n.).

[15] Otroka, který se k tobě utekl, nevydávej pánu jeho. [16] Nechať
bydlí s tebou na místě, které se mu zalíbí, a nechať v některém městě
tvém dojde klidu; neutiskuj ho.

Proti bohoslužebné prostituci (23, 17. n.).

[17] Žádná dcera israelská a žádný Israelita ať není (bohoslužebnou)
nevěstkou. [18] Výdělku nevěstčina ani psí mzdy nesmíš přinésti v oběť
v domě Hospodina, Boha svého, nechať jsi slíbil cokoliv; neboť obé jest
ohavností u Hospodina, Boha tvého.

Zdaž a kdy dovoleno bráti úrok z půjčky (23, 19. n.).

[19] Peněz, obilí a jakékoliv jiné věci nesmíš půjčovati na úrok
bratru svému, [20] ale (jen) cizinci. Bratru svému půjčíš, čeho potřebuje,
bez úroku, aby Hospodin, Bůh tvůj, žehnal ti při každé práci tvé
v zemi, do které vejdeš, abys ji vládl.

Co jsi slíbil, brzy splň (23, 21.—23.).

[21] Když učiníš Hospodinu, Bohu svému, slib, nebudeš otáleti, bys
jej splnil, neboť Hospodin, Bůh tvůj, bude to vymáhati, a budeš-li od-

---

V. [13]. Místo „za pasem“ hebr.: „mezi tvými věcmi“ — „roubík“ patrně s rozšířeným dolním koncem — „sednout si“ rozuměj: na bobek, jak dosud na východě.

V. [15. n.] Otrok z ciziny uprchlý stává se na půdě Israelově svobodným hostem („gér“). Srv. Ex 22, 21; Lv 19, 33.

V. [17. n.] Staropohanští Východ'ané ve svých mravních názorech tak pobloudili, že nejen dívky jejich, nýbrž i chlapci (jinoši) „zasvětili“ a obětovali se svým bohům a bohyním, že k jejich cti dávali se kýmkoliv, kdo zaplatil, pohlavně použíti. Dívka taková sluje hebr.: qedéšá („svatá“!) a chlapec qádéš („svatý“!). Srv. Os 4, 14; Gn 38, 21; Jer 3, 2. 6. 8. n. 13; Bar 6, 43; 3. Král 14, 24; 15, 12; 22, 47; 4. Král 23, 7; Job 36, 14. — Pravému Bohu, Jahvovi, nesměl se nikdo podobným způsobem „zasvětiti“ neb „obětovati“. — Co se platívalo, viz Gn 38, 16. n.

V. [18]. Bohoslužebné pohanské nevěstky obojího pohlaví dávali nátěr svatosti svému řemeslnému smilstvu slibem, že odevzdají nekalý výdělek svatyni. Zákon mojžíšský tu zakazuje odevzdávati podobný dar ze slibu svatyni Jahvově. Srv. Ex 23, 19; 34, 26; Jos. 6, 24; Sdc 19, 18. — „psi“ sluli výše jmenovaní chlapci. (Také na nápisu nalezeném na chrámě bohyně Astarty v Larnaku na ostrově Kypru sluje jedna třída služebníků této bohyně „psi“). „Mzda psí“ je tedy výdělek oněch chlapců.

K v. [19. n.] srv. Lv 25, 37; Ex 22, 25; — Dt 15, 10. — Ž 14, 5; Přís. 28, 8.

K v. [21]. srv. Nm 30, 3. — Zde dodáno, co se tam rozumělo samo sebou: neodkládej vyplniti. (Srv. též Ex 22, 29.)

kládati, bude ti to počteno za hřích. [22] Nechceš-li učiniti slibu, nemáš
hříchu. [23] Co však jednou vyšlo z úst tvých, zachovávej a čiň, jak jsi
Hospodinu, Bohu svému, slíbil, jak jsi z vlastní vůle a ústy svými pravil.

Co smí člověk vzíti z cizího majetku, aby zahnal okamžitý hlad (23, 24. n.).

[24] Když přijdeš na vinici bližního svého, smíš jísti hrozny, jak
mnoho ti libo; ven však s sebou vynášeti (jich) nesmíš. — [25] Když
přijdeš na pole bližního svého, smíš natrhati si klasův a rukou vy-
mnouti, ale srpem jich žíti nesmíš.

Zákon o zapuzené manželce (24, 1.—4.).

Hlava 24. — [1] Pojme-li někdo manželku, ožení se s ní, ona pak
nenalezne milosti v jeho očích pro nějakou ošklivou věc, napíše li
lístek zápudný, odevzdá-li jí jej do ruky a propustí ji ze svého domu,
[2] vdá-li se pak odešlá za druhého muže, [3] a ten také pojme k ní odpor
a dá jí lístek zápudný a tak ji ze svého domu propustí, nebo zemře-li
snad: [4] nebude moci první manžel zase ji vzíti za manželku, když
byla poskvrněna; neboť je to ohavnost před Hospodinem; neuvaluj
(tak) hříchu na zemi, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj, v majetek.

K v. [24. n.] srv. Mt 12, 4; Lk 6, 1. — Důležitý zákon v ohledu sociálním. Hladovící smí si v okamžité tísni vzíti, čeho nutně potřebuje k nasycení, nesmí však vzíti s sebou nic do zásoby, by neporušil majetkového práva.

Hl. 24. — V. [1]. Mojžíšské zákonodárství dovoluje rozluku manželskou, obyčej to, který již před Mojžíšem byl tak hluboko zakořeněn v lidu, že nebylo se nadíti, aby naprostý jeho zákaz pomohl. Srv. Ex 21, 8; Lv 27, 7. 14; 22, 13; Nm 30, 10. Srv. též Mt 19, 8. Zákon tento (Dt 24, 1.—4.) předpokládá obyčej, který muži omezoval právo manželku propustiti. Muž směl tak učiniti: *a)* shledal-li na ní 'ervath-dábhár. — Z 22, 14. plyne, že tento právnický název znamená nějakou poruchu pohlavních údů, buď fysickou nebo mravní, manželskou nemohoucnost, pohlavní nemoc, nedostatek známek panenství (22, 13. nn.), cizoložství; tak asi vykládala věc za časů Kristových škola rabína Šamaje. Bohužel však, že praxe právo mužovo v neprospěch ženy tak rozšířila, že za časů Kristových liberální škola rabína Hillela hájila, že 'ervath-dábhár" je jakákoliv i malicherná příčina. Srv. Mt 19, 3. — *b)* Druhou nezbytnou podmínkou platnosti manželské rozluky byl propustný čili zápudný lístek, který „napsal", t. j. dal napsati nespokojený manžel. Dal si jej napsati buď knězem, nebo „písařem", který byl jakýmsi tajemníkem soudcovým (Dt 20, 5.), tedy úředníkem, že tedy onen zápudný lístek byl jaksi listinou úřední. Není sice jasno, zda soud sám, aspoň za starších dob vyšetřoval, je-li skutečně v daném případě dostatečná příčina k rozluce; tolik je však jisto, že se písařům naskytala příležitost manžela rozčileného uchlácholiti a úmysl mu rozmluviti, a že manžel dříve než se tato formalita právní vyplnila, měl dosti času se udobřiti. (U dnešních Arabů má muž plné právo svou ženu propustiti a není povinen udati proč; stačí říci „Jdi, ztratila jsi mou náklonnost k sobě". Aby se však mohla po druhé vdáti, musí muž před vážným mužem (jinde přede dvěma svědky) prohlásiti, že je „třikrát" propuštěna. Pak se vyjednává, zda měl muž příčinu či neměl, avšak jen proto, by se zjistilo, jsou-li rodiče ženini povinni vrátiti muži sijáq (částku, kterou dal jim za nevěstu před svatbou), buď celý nebo část jeho.)

V. [4]. I manželské obcování znečišťovalo na čas ženu dle Lv 15, 16.—18. Zde však se stanoví zvláštní nečistota se zřetelem na prvního manžela, jenž nesmí dále s ní obcovati. Účelem tohoto zákona bylo asi předejíti nedovolenému styku manželky s prvním manželem v dobu, kdy ve druhé manželství již vešla, a zejména předejíti snaze zavražditi druhého manžela a obnoviti bývalé manželské spojení, když by se po něm v prvním manželu ozvala touha.

Několik drobných zákonů (24, 5—25, 4.).

Úleva v branné povinnosti novomanželů (24, 5.). Čeho nesmí věřitel zabaviti (24, 6.). Zákon proti otrokářství (24, 7.). Zákony o malomocenství buďte zachovávány (24, 8. n.). Zákon na ochranu chudého dlužníka (24, 10.—13.). O nádeníkovi (24, 14. n.). Trestán buď jen ten, na kom lpí osobní vina (24, 16.). Zákon spravedlnosti a milosrdenství s chudinou (24, 17. n.). Paběrky buďtež ponechány chudině (24, 19.—22.). Zákon o trestání holí (25, 1.—3.). Mláticímu býku nebuďtež ústa vázána (25, 4.).

5 Pojal-li někdo nedávno ženu, není povinen jíti na vojnu aniž mu smějí býti ukládána jakákoli veřejná břemena, ale bez viny smí zůstati doma, by se jeden rok veselil se svou manželkou.
6 Ani spodku ani běhouna ručního mlýnku nesmíš vzíti do zástavy, neboť tak (by) ti (dlužník) zastavil svůj život.
7 Bude-li někdo dopaden, že svého bratra Israelity lstí se zmocnil a ze zisku prodal (do otroctví), budiž usmrcen; tak vyhladíš zlo ze svého lůna.
8 Varuj se, aby ses neprohřešil v příčině malomocenství, ale řiď se ve všem návodem, který ti dají kněží kmene Levi, dle toho, co jsem
jim přikázal, a plň (to) pečlivě. 9 Pamatujte, co učinil Hospodin, Bůh
váš, Marii na cestě, když jste vycházeli z Egypta.
10 Když budeš upomínati svého bližního o něco, co ti dluží, nevstoupíš do jeho domu, aby sis odnesl zástavu, 11 ale venku budeš
státi a on ti vynese, co bude míti. 12 Je-li pak chudý, nesmí zůstati
u tebe zástava přes noc, 13 ale vrátíš mu ji ještě před západem slunce,
by spě ve svém rouchu ti žehnal a abys měl před Hospodinem, Bohem svým, (skutek) spravedlnost(i).
14 Neodpírej mzdy potřebnému a chudému bratru svému, nebo
cizinci, který s tebou sídlí v zemi a jest ve tvých branách; 15 ale téhož

K v. 5. srv. 20, 7. — Co tam hlasatelé oznamují lidu, je tu uzákoněno. — K veřejným břemenům srv. 3. Král 15, 22.

V. 6. Dle hebr. nemá věřitel bráti ani celého mlýnku ani běhouna, bez kterého spodek není k potřebě — Ruční mlýnek byl nutným nářadím i chudé domácnosti, protože si každá mlela (denně) sama mouku. Zabaviti jí tento předmět k dennímu živobytí naprosto nutný znamenalo by vzíti jí živobytí, život. Srv. dole v. 12. n.

K v. 7. srv. Ex 21, 16. — Hebr. zní tento v.: „Ukradne-li kdo někoho ze svých bratří, ze synův Israelových, nakládá-li s ním krutě a prodá (ho): nechať zloděj ten zemře."

V. 8. n. předpokládá, že byl tu již zákon *Lv 13. n.* — Nejlépe jest ovšem „v příčině malomocenství" nečekati, až se tato nemoc dostaví, až budou vázati zákony Lv 13. n., ale nedopouštěti se ničeho, co by mohlo býti malomocenstvím trestáno, jak se stalo dle Nm 12. sestře Mojžíšově.

V. 10. n. Místo „Když budeš upomínati..." hebr.: „Když půjčíš..." K zajištění bezúročné půjčky (23, 19. n.) dovoleno je věřiteli žádati zástavu, nesmí si ji však sám v domě dlužníkově bráti, protože by mohl tak snadno něco zabaviti, čeho dlužník potřebuje k slušnému živobytí, nýbrž ponechá volbu zástavy dlužníkovi, tedy hospodářsky slabšímu, který tak bude moci ze svého majetku vybrati, čeho k dennímu živobytí nutně nepotřebuje.

V. 12. Jak z v. n. plyne, je tu zástavou plášť chudého, kterého sice za teplého dne nepotřebuje, v noci chladné je mu však jedinou přikryvkou. Srv. Ex 22, 25. n.

V. 13. Proti rušení tohoto zákona horlí Am 2, 8; srv. Job 22, 6; Přís 20, 16; 22, 27. — „abys měl skutek spravedlnosti" = aby ti to bylo pokládáno za skutek spravedlnosti, kterému slíbena odměna. Opak viz 15, 9.

V. 14. n. Nádeníkovi, ať je původu hebrejského nebo cizinec, který dlí jako host mezi Israelity (1, 16; Lv 24, 22.), vyplácej povinnou mzdu každodenně. Srv. Job 14, 6.

dne před slunce západem dej mu mzdu za jeho práci — jeť chudý
a tím udržuje život svůj — aby nevolal proti tobě k Hospodinu a bylo
by ti to počteno za hřích.
[16] Nebudtež usmrcováni otcové za syny, ani synové za otce, ale
ať zemře každý za hřích svůj.
[17] Nepřevracej práva cizincova ani sirotkova a neber do zástavy
roucha vdovina. [18] Pamatuj, že jsi robotoval v Egyptě a vysvobodil tě
odtud Hospodin, Bůh tvůj; proto ti přikazuji, abys tak činil.
[19] Když budeš žíti obilí na poli svém a zapomeneš snopek, ne-
vracej se, abys jej vzal, ale necháš jej cizinci, sirotkovi nebo vdově,
aby ti žehnal Hospodin, Bůh tvůj, v každé práci rukou tvých. [20] Když
budeš srážeti olivy, nebudeš se vraceti sebrat, co na stromech zůstalo,
ale necháš to cizinci, sirotku a vdově. [21] Při vinobraní nesbírej paběrků,
ale ať se jich dostane cizinci, sirotku a vdově. [22] Pamatuj, že jsi i ty
robotoval v Egyptě; proto ti přikazuji, abys tak činil.

Hlava 25. — [1] Vznikne-li mezi dvěma spor a odevzdají-li věc
soudcům, osvobodí toho, o jehož nevinnosti se přesvědčí, vinníka pak
odsoudí. [2] Naleznou-li, že vinník jest hoden bití, ať ho dají položiti
a před sebou bíti. Dle míry hříchu budiž i počet ran, [3] ale tak, aby
jich nebylo více nežli čtyřicet, aby neodešel bratr tvůj před očima
tvýma šeredně rozbitý.
[4] Býku, který vyšlapává na humně obilí tvé, nezavazuj úst.

V. 16. Místo „za syny" a „za otce" hebr.: „se syny" a „s otcem". Důležitá zásada práva trestního, které nutno dbáti lidským soudům. Výjimky si vyhrazuje sama Prozřetelnost (Dt 5, 9; Ex 20, 5.). Také činí výjimku ti, na něž uvalena klatba, cherem. Dt 13, 13.—17. Zákon zdůrazňující osobní vinu, zodpovědnost a jí odpovídající osobní trest, je namířen proti obyčeji starovýchodnímu usmrcovati za vinu jednotlivcovu jeho příbuzného nebo příbuzenstvo všecko (Est 9; Dan 6, 24.). Tato zásada platí dosud u arabských beduinů, zejména kde jde o pomstu vraždy. I ve vysoce vyvinutém zákoníku Chammurapiově nalézáme zbytky staré této zásady trestního práva: Zemře-li syn dlužníkův, který byl do zástavy za dluh otrokem u věřitele otcova, proto že s ním věřitel nelidsky zacházel, má dle § 116. usmrcen býti syn věřitelův. Kdo zaviní předčasný porod a smrt ženy z patricijského rodu, měl býti dle § 210. potrestán tím, že bude popravena jeho dcera. — Vystaví-li zednický mistr dům tak, že se sesuje a pohřbí syna majitele domu, bude za trest popraven mistrův syn. (§ 230. Platí také zde zásada odvety.) — 4. Král 14, 6; 2. Par 25, 4. chválí krále Amasiáše, že jednal dle zákona tuto stanoveného.

K v. 17. srv. Ex 22, 21. n.; 23, 6.

V. 19. Srv. Lv 19, 9; 23, 22. — Pohnutku k plnění tohoto zákona viz 14, 29; 15, 10; 23, 20.

V. 20. Olivy buď česají nebo je tyčemi klátí a „rážejí".

K v. 21. srv. Lv 19, 10.

Hl. 25. — V. 1.—3. Při menších přestupcích ponecháno soudci (hebr. mluví o jednom soudci!), má-li vůbec býti potrestán vinník bitím, či stačí-li pouhé pokárání. Dle míry viny měl býti soudcem stanoven počet ran. Nejvíce (maximum) bylo *40*. V přítomnosti soudcově mělo býti vypláceno, by výkonní orgánové, jsouce bez dozoru, netrestali bez míry. Později místo 40 dávali jen 39 ran (2. Kor 11, 24; Josef Flavius Starožitnosti IV. 8, 21. 23.). Za starých dob trestali holí, později řemenem (žilou) pleteným ze tří pramenů, že tedy najednou zasazeny tři rány a počet švihů zmenšen na *13* ($13 \times 3 = 39$). (§ 202. zákoníka Chammurapiova stanoví 60 ran býkovcem tomu, kdo by dal políček vznešenější osobě.)

V. 4. Na východě dosud mlátí tak, že po rozprostřeném obilí na humně honí dobytek nebo jej zapřáhnou do zvláštní mlátičky, podobné saňkám. Nemá-li se býku zbraňovati, by si bral z úrody za svou práci, tím spíše smí člověk-mlatec žádati za práci mzdu. Srv. 1. Kor 9, 9; 1. Tim 5, 18.

Zákon o švagrovském manželství
(25, 5.—10.).

5 Bydlí-li bratři pospolu a zemře-li jeden z nich bezdětek, žena zemřelého nevdá se za jiného, ale pojme ji bratr jeho a vzbudí svému bratru potomstvo; 6 prvorozeného pak syna z ní nazve jménem zemřelého, aby nebylo jeho jméno z Israele vyhlazeno. 7 Kdyby však nechtěl pojmouti manželky bratra svého, která mu po právu přísluší, ať jde žena ta ku bráně města a řekne starším: „Bratr muže mého nechce zachovati jména bratra svého v Israeli, nechce si mne vzíti za manželku.“ 8 Starší dají ho hned předvolati a otáží se ho. Odpoví-li: „Nechci ji pojmouti za manželku“, 9 žena k němu před staršími přistoupí, sezuje mu střevíc s nohy, plivne mu do obličeje a řekne: „Tak se

---

V. 5. „bratři“ zde v užším slova smyslu: synové jednoho otce, třeba ne jedné matky. Za doby patriarchální byl povinností zde stanovenou vázán i otec (Gn 38, 26.), za doby soudců pak každý pokrevně příbuzný (Rut), napřed bližší, potom vzdálenější (Mt 22, 24. nn.). „Bydlí-li bratři pospolu“ znamená vlastně, že bydlí pod jedním stanem nebo pod jednou střechou, že tedy ještě si nezaložil druhý z nich samostatného rodinného krbu. Není jisto, zda tu zákon povinnost švagrovského (levirského) manželství omezuje jen na tento případ; jisto však, že zákon neplatí, když bratři bydlí daleko od sebe, tedy již ani ne v jedné osadě. (Srv. však Rut! Mahalon byl se z Betlema, sídla to Boozova, vystěhoval daleko do Moabska.) — Místo „bezdětek“ Vulg. LXX „bez potomstva“, hebr. Sam. targum „bez syna“. (Srv. Vulg. Mt 22, 24.) — Různočtení omezující zákon jen na případ, když zemře bratr bez syna, odpovídá lépe Nm 27, 4., dle něhož mohou v daném případě i dcery děditi, jakož i praksi, která vládla později. (Josef Flav. Starož. IV., 8. 23.) — Zákon tuto mluví všeobecně, že by tedy povinnost, pojmouti manželku po zemřelém bezdětném bratru, vázala i staršího bratra, zemřel-li mladší; za doby, kdy bylo mnohoženství v obyčeji, není to nemožno. Zákon tu popředně myslí smrt bratra nejstaršího, po němž zůstává dědictví. Švagrovským manželstvím mělo býti zachováno jméno zemřelého, více však mělo býti postaráno o jeho dědice, aby byly zachovány rodiny se svým údělem majetkovým; to nabylo zejména významu za doby, kdy se již Israelité usadili v Palestině. — „nevdá se za jiného“ = příslušníka jiné rodiny. — Místo „vzbudí svému bratru potomstvo“ hebr. užívá právnického názvu pro uzavření levirského manželství: „jibbém“.

V. 6. vyslovuje kořen, z něhož tento obyčej předmojžíšský zde uzákoněný vypučel. Že byl již za dob patriarchálních, patrno z Gn 38. a z toho, že podobný obyčej byl a částečně dosud se udržel u jiných národů, na př. Arabů, Mongolů, Kavkazů, Etiopů, Gallů, Indů a Parsů. — Lv 18, 16; 20, 21. není mladší zákon, který Dt 25, 5 nn. ruší (prý bez úspěchu!), nýbrž Dt 25, 5. nn. je výjimka zákona Lv n. u. m. stanoveného! — Přes to jsou i případy, že je syn z manželství švagrovského zrozený uveden mezi tělesnými potomky švagrovými. Obed (Rut 4, 21.) uveden ne jako (zákonitý) syn Mahalonův, nýbrž jako rodný syn Boozův. — Místo „nazve jménem zemřelého“ hebr.: „(prvorozený) nastoupí na jméno jeho zemřelého bratra“.

V. 7. O starších v bráně viz 21, 19; 22, 15.

V. 9. Jako my si klademe na místo, které si vymiňujeme, zavazadlo nějaké na př. ve vlaku: tak staří kladli opánky nebo střevíc na věc, v jejíž vlastnictví nebo držení se uvazovali (srv. Ž. 59, 10; 107, 10.). Z toho vznikl obyčej viděti ve střevíci náznak vlastnického práva. Prodavač odevzdává kupci svůj střevíc na znamení, že se vzdává a jemu odstupuje vlastnické právo na prodaný předmět. Srv. Rt 4, 7. — Zde zutí střevíce tedy znamená, že dotyčný švagr vzdává se práva, které mu zákon dává jednak na ženu po zemřelém bratru, jednak na správu jeho majetku, ke které by byl oprávněn, dokud by syn, který bude na jméno bratrovo připsán, nedospěl. Kdyby si byl švagr zul střevíc sám, nebyla by v tom žádná nečest; že však tak učinila žena, byla to pro něho potupa, kterou zvýšily následující úkony. — Místo „plivne mu do obličeje“ bylo by sice možno i přeložiti: „naplije před ním“, byl by to však jen menší stupeň pohany. — „zbudovati dům“ = založiti rodinu.

staniž člověku, jenž nechce zbudovati dům bratru svému.“ [10] A budiž
v Israeli nazýván „dům sezutého““.

Zákon veřejné mravopočestnosti (25, 11. n.).

[11] Budou-li se dva muži svářiti a začnou-li se práti a žena jednoho chtíc vysvoboditi muže svého z ruky silnějšího, vztáhne ruku a uchopí ho za přirození, [12] utni jí ruku a nedej se oblomiti nijakým milosrdenstvím s ní.

Spravedlnost v měrách a vahách (25, 13.—16.).

[13] Neměj ve svém sáčku dvojího závaží, většího a menšího, [14] nebudiž také v domě tvém dvojí efa, větší a menší. [15] Měj závaží celé a pravé, efu celou a pravou, bys dlouho živ byl v zemi, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj. [16] Neboť Hospodin, Bůh tvůj, má v ošklivosti toho, který takové věci činí, a má odpor k jakékoli nespravedlnosti.

Zákon proti Amalekitům (25, 17.—19.).

[17] Pamatuj, co ti učinil Amalek na cestě, když jsi vycházel z Egypta: [18] kterak proti tobě vytáhl a v zádech tvých čet ty, kteří únavou se opozdili, když jsi byl hladem a námahou zmořen, pobil, aniž se bál Boha. [19] Až ti tedy dá Hospodin, Bůh tvůj, odpočinek, a podmaní všecky národy kolem dokola v zemi, kterou ti zaslíbil: zahladíš jméno jeho pod nebem. Střez se, abys (na to) zapomněl!

V. 10. „nazýván“ bude dům či rodina onoho švagra = „sezutý, bosý“ málo lichotivá přezdívka jednak proto, že bosi chodili lidé nejnižších tříd, jednak připomínala, jakým způsobem se jmenovaný „bosákem“ stal. — Jediný to případ veřejné potupy zákonem uznané; nikde jinde v zákoníku mojžíšském mezi tresty „ztráta cti“ se nenalézá. Zákon ten hleděl moudře ke zkušenosti, že šťastné manželství nesnadno vzniká z donucení snoubenců.

V. 12. „utni“ svědčí soudci. Srv. Ex 21, 22. — Jediný příklad v trestním mojžíšském zákoníku tak zvaného trestu náznačného, jímž trestán úd, který se dopustil přečinu nebo zločinu. (V zákoníku Chammurapiově vyskytuje se mnohem více. Ruka syna, která udeřila otce, měla býti dle § 195. uťata, podobně zpronevěří-li správce svěřený majetek (§ 253.), zaviní-li ranhojič nemotornou operací smrt nebo ztrátu zraku (218.), nebo odstraní-li otrokovi známku otroctví. Jazyk, kterým kdo zapřel otce nebo matku, má býti vyříznut. (§ 192.) Kojné, která podvrhne děcko, má býti uřezán prs.) (§ 194.) — Rovněž nevyskytuje se v zákoníku mojžíšském více případů trestů tělesného zkomolení jako tuto. (Naproti tomu je zmrzačení v zákoníku Chammurapiově častější; srv. §§ 193., 205., 282.) Zákon tento chtěl zejména zameziti veřejnou necudnost žen.

K v. 13. n. srv. Lv 19, 35. — „Většího“ závaží užíval podvodník při nákupu, „menšího“ při prodeji. — Z hebr. „kámen“ (= závaží) lze souditi na primitivní tvar závaží: kulatých větších nebo menších kaménků. (Srovnej i naši starou váhu: kámen = asi 20 liber) Kulturní národové (Egypťané, Babyloňané a Assyrové) užívali již záhy závaží umělecky zpracovaných, v podobě lva, kachny a podob. — „efa“ = 36·44 litrů. — Srv. Přís 20, 23; Ez 45, 10; Am 8, 5; Mich 6, 10.

K. v. 17.—19. srv. Ex 17, 14. — Dle Nm 24, 20. nebyl poměr Israelitů k Amalekům nepříznivý. Za Gedeona však zase vystupují s Madiany proti Israelitům nepřátelsky. (Sdc 6, 3. 33; 7, 12.) Hummelauer považuje to za příčinu k vydání zákona v. 17.—19.

Co činiti hospodářům, až se ujmou svého statku (26, 1.—15.).

Hlava 26. — [1] Až vejdeš do země, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj, abys jí vládl, až ji zabereš a usadíš se v ní: [2] vezmi ze všech plodin svých prvotiny, vlož je do koše a jdi na místo, které Hospodin, Bůh tvůj, vyvolí, aby tam bylo vzýváno jméno jeho. [3] Přistup ke knězi, který jím toho času bude, a rci mu:

„Já dnes oznamuji před Hospodinem, Bohem svým, že jsem vešel do země, kterou přísežně zaslíbil otcům našim, že nám ji dá."

[4] Kněz, vezma koš z ruky tvé, postaví jej před oltář Hospodina, Boha tvého, [5] a ty řekneš před obličejem Hospodina, Boha svého:

„Bludným Syrem byl otec můj, i sestoupil do Egypta a byl tam v nepatrném počtu cizincem, vzrostl však v národ veliký, silný, nesčíslný. [6] Když nás Egypťané trápili a sužovali ukládajíce nám přetěžká břemena, [7] volali jsme k Hospodinu, Bohu otců našich; i vyslyšel nás, shlédl na naše ponížení, námahy a svízele naše, [8] vyvedl nás z Egypta rukou silnou a ramenem vztaženým, za hrozného strachu, znamení a zázrakův, [9] uvedl nás na toto místo a dal nám zemi oplývající mlékem a medem. [10] Proto nyní přináším prvotiny plodin země, kterou mi Hospodin dal."

Polož to tedy přede tvář Hospodina, Boha svého, pokloň se Hospodinu, Bohu svému, [11] a radostí ze všech dobrých věcí, kteréž dá Hospodin, Bůh tvůj, tobě i tvému domu, hoduj ty i Levita i cizinec, který s tebou sídlí.

[12] Když odvedeš desátek ze všech plodin svých, dej třetího roku

---

Hl. 26. — K v. 1. srv. výše 17, 14. — K v. 2. srv. 12, 5. 21.

K v. 3. srv. 17, 9; 19, 17. — Kněz tento nemusí býti právě velekněz, nýbrž ten, jemuž byl svěřen úkon prvotiny klásti v koši před Hospodina. Někteří se domnívají, že se tu opakuje zákon o prvotinách (srv. Ex 23, 19; Nm 18.) Dt 12, 6. 17. proto, že tu podána formule, dle které při odevzdání prvotin dlužno učiniti předepsané prohlášení. Jiní však pravděpodobněji mají za to, že každý hospodář, když došel svého pozemku, z první úrody polní *jednou pro vždy* měl něco *dle uznání* věnovati na předepsaný účel a při tom slovy tuto podanými vyznati a *prohlásiti*, že *Hospodin je* (vlastním pánem všech pozemků a) *dárcem vší úrody*. Obsah prohlášení lépe se hodí pro první jediné prohlášení hospodářovo, které učinil, když se uvázal v držení pozemků mu vykázaných.

V. 4. Koš byl postaven jen *před* oltář, nikoli *na* oltář.

V. 5. „*můj otec*" = Jakob-Israel. Sluje tu „*Syrem*" či „*Aramem*", že se zdržoval dlouhou dobu v „*Syrii*" či „*Syrské Mesopotamii*", slouže u Labana (Gn 28.—31.). — „*bludným*", či „*potulným*" sluje, protože neměl pevného sídla, otčiny, vlasti. Tento stav tu připomenut, aby tím jasněji vynikla dobrotivost Boží, která dala nyní Israelitům v Palestině pevná sídla a pole. — Srv. Z 118, 176. O malých počátcích, z nichž Israelité vzešli, srv. 28, 62; Gn 34, 30; 46, 27.

K v. 8. srv. 4, 34. — Za vše Israel je zavázán díkem ne svým chudým předkům, nýbrž Hospodinu, od něhož obdržel všecko, co má.

V. 10. n. „*polož to tedy...*" opakuje obřad popsaný již ve v. 4. — *K hostině* srv. Dt 12, 7. 12. Není jasno, zda k ní použito bylo plodů v koši před Hospodina položených, či jiných pokrmů.

V. 12. nn. K prohlášení předepsanému při podávání *prvin z prvé* polní úrody v Palestině připojeny jsou modlitby, které vykoná Israelita *každého třetího roku*, kdy nepřináší desátek ke svatyni, nýbrž odevzdává jej dle Dt 14, 28. n. chudině. Modlitbou je mu prohlásiti, že učinil této své povinnosti dokonale zadost. — „*Když odvedeš*" = když budeš míti odvedený.

desátků Levitovi, cizinci, sirotku a vdově, aby se najedli ve branách
tvých a to dosyta, [13] a rci přede tváří Hospodina, Boha svého:
„Vynesl jsem zasvěcené věci ze svého domu a dal jsem to dle
rozkazu tvého Levitovi, cizinci, sirotku a vdově; nepřestoupil jsem
přikázání tvých, ani jsem nezapomněl rozkazu tvého. [14] Nejedl jsem
z těch věcí za doby smutku svého, neoddělil jsem jich v době jakékoliv (mé) nečistoty a nevynaložil jsem ničeho z nich na účely pohřební.
Uposlechl jsem hlasu Hospodina, Boha svého, a učinil jsem všecko,
jak jsi mi přikázal. [15] Shlédni se svatyně své, s vysokého sídla nebeského, a požehnej národu svému israelskému i zemi, kterou jsi nám
dal, jak jsi přísáhl otcům našim, zemi oplývající mlékem a medem."

Obnova smlouvy mezi Hospodinem a Israelem
(26, 16.—19.).

[16] Dnes přikazuje ti Hospodin, Bůh tvůj, bys činil tato ustanovení a práva; šetři jich tedy a plň je celým srdcem svým a celou
duší svou. [17] Dnes jsi vyvolil si Hospodina, že bude Bohem tvým, že
budeš choditi po cestách jeho, a ostříhati jeho ustanovení, přikázání
a práv, že budeš poslušen rozkazů jeho. [18] Také Hospodin si tě dnes
vyvolil, že budeš zvláštním lidem jeho, jak ti slíbil, abys ostříhal
všech příkazů jeho, [19] že tě vyvýší nade všecky národy, které stvořil,
ke své chvále, slávě a cti, že budeš lidem zasvěceným Hospodinu,
Bohu svému, jak byl slíbil.

V. [13]. „přede tváří Hospodina..." = ve svatyni? Viz v. 15. — „zasvěcené věci" = desátek pro třetí rok předepsaný. — „tvých přikázání" množ. čísl. na znamení, že vyplnil v příčině jmenovaného desátku všecky podrobněji stanovené předpisy.

V. [14]. Po pohřbu bývala hostina. Byl-li zemřelý a jeho rodina chudi, poskytovali zajisté bohatší potřebných pokrmů, zejména když se hostiny též sami účastnili. Israelita mohl snadno přijíti v pokušení, by si tyto dary odrazil z povinného třetiročního desátku. — „na účely pohřební" znamená asi, že nic z desátku nedal do hrobu nebo na hrob zemřelému chudému, což by si mohl nesvědomitý také snadno odpočítati od povinného desátku. (Když Israelita desátek dle Dt 14, 28. n. odváděl, byl levitsky čist dle Lv 22, 3.)

V. [15]. Místo „se svatyně" hebr. „se sídla". Protože se tu o svatyni pozemské nemluví, možno se domnívati, že bylo dovoleno tuto modlitbu konati též jinde než v ústřední svatyni. Srv. výše v. 13. — Kdežto v. 5.—10. bylo více prohlášení Israelitovo před knězem, je v. 13.—15. skutečnou modlitbou. Doklad, že zákon 1.—11. neměl na zřeteli každoroční opakování, zákona však 12.—15. že bylo dlužno šetřiti každého třetího roku.

V. [16]. „Dnes" zdůrazněno, proto stojí v čele věty. — „Ustanovení a práva" je mojžíšské patero (6, 1.—7, 11.) a zákoník 12.—26, 15. v původní mojžíšské podobě bez pozdějších přídavků.

V. [17]. Místo „vyvolil" zde a ve v. n. hebr.: „přiměl k prohlášení". Úsloví, jako když lidé dělají smlouvy, při nichž jedna strana svým prohlášením přiměje stranu druhou ku prohlášení vzájemnému.

V. [18]. „jak ti slíbil" Ex 19, 5; srv. Dt 7, 6; 14, 2.

V. [19]. „vyvýšení" opakuje se níže 28, 1. — „ke své chvále..." srv. Jer 13, 11; 33, 9; Sof 3, 19. n. — „jak slíbil" Ex 19, 6; Dt 7, 6. — Je jisto, že v. 16.—19. jsou slavnostním prohlášením prostředníka (Mojžíše), že mezi Hospodinem a Israelem učiněna oboustranná smlouva. Smlouva ta mohla býti učiněna již tím, že Mojžíš ve své druhé řeči znova prohlásil nejdůležitější podmínky, které si Bůh klade, a že lid mlčky a uctivě celou řeč vyslechl a tak mlčky smlouvu obnovil. Možná však též mysliti, že lid hlasitě přizvukoval, a že Mojžíš podobně přinesl obět a konal i jiné obřady, jako při první smlouvě na Horebu. (Ex

Až přejdou Jordan, buď zákon se sliby a hrozbami prohlášen (27, 1.—26.).

Hlava 27. — [1] Mojžíš a starší Israelovi nařídili lidu toto:
Zachovejte každý příkaz, který vám dnes dávám: [2] Až přejdete
přes Jordan do země, kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj, postav veliké
balvany a natři je vápnem, [3] abys mohl na ně napsati všecka slova
tohoto zákona, jakmile přejdeš Jordan, abys vešel do země, kterou ti
dá Hospodin, Bůh tvůj, dle přísahy dané otcům tvým, do země oplývající mlékem a medem. [4] Když tedy přejdete Jordan, vztyčte balvany,

---

24, 3. nn.) Smlouvu tu výslovně připomíná níže 29, 1. Obnova byla nutna jednak proto, že smlouva sinajská byla vzpourou lidu na poušti (Nm 14.) porušena, jednak slušelo se, by nyní, kdy bylo Zajordání, tedy část zaslíbené země, již Israelity zabráno, Israel obnovil své závazky, podobně jako učinil Josue zabrav Předjordání. (Jos 8, 30.—35.) — V. 16.—19. navazují jednak na 11, 32., jednak na 28, 1.—29, 1. a předpokládají 12, 1.—26, 15. ve starší mojžíšské podobě. Neboť 26, 16. je skorem totožný s 11, 32; podobně 26, 19. s 28, 1; „ustanovení a práva“ se vyskytá Dt 26, 16. právě jako v 11, 32; 12, 1. „Dnes“ ve v. 16. nn. znamená den, kdy Mojžíš na Moabských stepích obnovil smlouvu horebskou, vzpourou Nm 14. porušenou. Velkolepým zakončením druhé řeči Mojžíšovy jsou požehnání a kletby obsažené ve hl. 28., která těsně souvisí jednak s 11, 32., jednak s 26, 15. příp. 26, 19. — (Hummelauer však se domnívá, že „dnes“ v. 16. nn. je den, kdy Josue dle Jos. 8, 30.—35. obnovil smlouvu Israele s Hospodinem; spojuje 26, 16.—19. s 27, 1.—26. v jednolitý úryvek, odlišný jak od 26, 15. tak od 28, 1., a považuje celý tento úryvek 26, 16.—27, 26. za zlomek listiny, kterou dle Jos 24, 26. tento velitel Israelův napsal do knihy zákona Božího.)

Hl. 27. — V. 1. Všimněme si, že tu mluví Mojžíš „*a* starší Israelovi“ k lidu. Dosud nikdy se tak nestalo. Protože pak ve v. 1. řečník mluví o sobě v prvé osobě jednotného čísla („já dávám“) a podobně ve v. 4. „já nařizuji“, bylo tu znění nejspíše opisovači porušeno a dlužno je s Hummelauerem opraviti a čísti: „Mojžíš nařídil starším Israelovým“, kteří měli povinnost věc lidu oznámiti a nařízení provésti. Rozkaz ten dal Mojžíš všemu lidu již výše 11, 29. n. Zde jej zpodrobňuje a ukládá starším. Úryvek 27, 1.—8. nesouvisí věcně ani s předešlou hl. 26., ani s následující hl. 28., která je nutným pokračováním a doplňkem druhé řeči Mojžíšovy. Dlužno tedy domnívati se, že rozkaz 27, 1.—8. dal Mojžíš starším teprve později, když byl skončil buď svou druhou nebo třetí řeč, že však byl položen za 11, 32. (ještě tehdá, kdy mojžíšské jádro dnešního zákoníku Dt 12.—26. bylo napsáno na jiném závitku, než předcházející řeč Mojžíšova), tak že tehdy 27, 1.—8. přiléhalo ne sice časově, avšak věcně k 11, 29. n. Když později zákoník deuteronomický (hll. 12.—26.) byl psán na týž závitek, jako druhá řeč Mojžíšova, byl zákoník ten opsán hned za 11, 32. Úryvek 27, 1.—8. byl tím oddálen až na toto místo, a tak i věcná souvislost mezi hl. 11. a 27, 1.—8. utrpěla. — „všecek příkaz“ = v. 2.—8. — „zákon“ (thórá), který měl býti na postavených balvanech napsán, byl pravděpodobně „mojžíšské patero“ (Dt 6, 1.—7, 11.), potvrzení jeho (sankce), t. j. požehnání a zlořečení Dt 28; možno, že bylo též napsáno mojžíšské jádro deuteronomického zákoníka (hll. 12.—26.). Mělť Josue obnoviti, opakovati v Předjordání úmluvu, kterou učinil (obnovil) Mojžíš na Moabských stepích (29, 1.). K této úmluvě zdá se však, že Mojžíš jmenovaných součástek spojených v jeden „zákon“ použil, považujeme-li druhou řeč Mojžíšovu za přípravu k ní, třetí pak řeč jeho za její dolohu. Srv. 31, 9. Právem lze se domnívati, že napsal nebo dal napsati Mojžíš na jiný závitek své patero, které mělo býti při obnově smlouvy na Moabských stepích, čím bylo desatero na zvláštních deskách napsané při smlouvě sinajské, na jiném závitku že psal nebo dal psáti své řeči či kázání, na jiném sbírku zákonů psaných ve slohu právnickém (hll. 12.—26.), vykládající a doplňující zákony knih dřívějších, na jiném části výpravné pokračující ve vypravování knihy Nm (hl. 31, 1. nn.), na jiném snad i svou píseň (hl. 32.). Řeči Mojžíšovy, které nebyly zákonem, nýbrž jen povzbuzovaly šetřiti zákona, sotva měly býti napsány na jmenované balvany. Také zákoník babylonského krále Chammurapiho je psán na balvaně dioritovém 2·25 m vysokém a skládá se *a)* z úvodu, *b)* ze sbírky zákonů

jak vám dnes nařizuji, na hoře Hebal a potři je vápnem. [5] Vystav tam
též Hospodinu, Bohu svému, oltář z kamenů, kterých se železo ne-
dotklo, [6] z kamenů netesaných a nehlazených, podej na něm Hospo-
dinu, Bohu svému, celopaly [7] i pokojné oběti, a jez tam i hoduj před
Hospodinem, Bohem svým. [8] Na (ty) balvany (tedy) napiš všecka slova
tohoto zákona zřetelně a čitelně.
[9] I řekl Mojžíš a kněží kmene Levi všemu Israelovi: „Pozoruj a
slyš, Israeli! Dnes stal jsi se lidem Hospodina, Boha svého; [10] po-
slouchej hlasu jeho a čiň přikázání a práva, která já ti ukládám."
[11] Dne toho přikázal Mojžíš lidu toto:
[12] Až přejdete Jordan, postaví se na hoře Garizim, aby dobrořečili

---

a *c)* ze závěru, který rovněž obsahuje požehnání plnitelům a zlořečení rušitelům zákona. Kromě toho Babyloňané psávali na mezníky pozemků, které udělil král některým osobám v léno, celou „listinu" zakončenou kletbami proti tomu, kdo by se opovážil rušiti právo na mezníku vypsané. Podobně tyto kameny měly hlásati Israelitům, že jim dal Hospodin Palestinu jako v léno a měly jim připomínati podmínky, které si nejvyšší lenní pán vyhradil. Srv. výše 19, 14.

V. [5]. Oltář při obnově smlouvy měl býti takový, jako když ji prvně učinili na hoře Sinaj, tedy dle předpisu Ex 20, 25.

V. [6. n]. „celopaly a pokojné oběti" jako Ex 20, 24. Lze se domnívati, že byl obřad obnovy smlouvy (Dt 29, 1.) opakován dle obřadu, jak byla učiněna (Ex 24, 3. nn.) i v jiných podrobnostech.

V. [8]. lépe by se hodil hned za v. 4. Také Egypťané nanášeli na materiál, který se dal v podrobnostech těžko zpracovati, vrstvu štuku; podobně měl učiniti Josue. — Jakým písmem měl býti zákon na kameny s vápenným (štukovým) povlakem napsán, nepraví se. Mohl býti napsán klínopisem, podobně jako psány jsou glossy kanaanské na listech amarnských, tím snáze, že písmo klínové (babylonsko-assyrské) bylo tehdy v celé přední Asii velmi rozšířeno, ano bylo i písmem v Egyptě ne neznámým. Zdá se však býti podobnější pravdě, že měl býti napsán týmže písmem, jakým tehdy psali součástky dnešního Pt — písmem starosemitským, již hláskovým, z něhož pocházejí rozmanité abecedy všech semitských národů kromě Babyloňanův a Assyrů, kteří podrželi písmo pojmopisné a slabičné. Věc bude možno zjistiti, až budou-li nalezeny nápisy starosemitským písmem psané starší než jsou ty, které dosud známe. (Nápis moabského krále Méše z IX. století před Kristem, nápis siloaský a nápisy nalezené v Sendžirli pocházejí teprv z VIII. století před Kristem.). Že bylo jednoduché hláskové písmo již dávno před IX. stoletím v oběhu, plyne z toho, že písmeny jmenovaných nejstarších památek, psaných písmem hláskovým, jsou již pevně vyhráněny, což předpokládá již delší vývoj; čilé styky obchodní vyvolaly u Semitů záhy snahu zjednodušiti pojmopisné a slabičné písmo, která se mohla tím snáze potkati se zdarem, že k písmu slabičnému ba i hláskovému (ovšem ještě neodloučenému od starých prvků pojmopisných) dospělo již dávno písmo egyptské. Na věci nemění ničeho záhada, zdali tvary (obrazce) hláskového písma starosemitského byly vypůjčeny z egyptského písma hieratického, či z kretských hieroglyfů, kyperských slabičných nápisů, babylonských klínopisů, neb odjinud a jiným způsobem (zda to byly kopie souhvězdí zvířetníka a pod.).

V. [9]. Také tu je pozoruhodno, že mluví Mojžíš *a* s ním kněží, čeho dosud jsme nikde v celém Pt nenalezli; ve v. 10. však mluví již řečník jeden: „já ukládám". Srv v. 1. — Hummelauer proto právem opravuje porušené znění a překládá: „I řekl Mojžíš kněžím-Levitům a všemu Israelovi..." — Ostatně srv. 26, 18. — Slovo „kněží" je tu asi glosa. — „Pozoruj a slyš" slavnostně budí pozornost před závažnými řečmi jako 5, 1; 6, 3; 9, 1; zde následuje sice jen jeden verš (10.), k němu však dlužno připojiti hned 28, 1. nn. Spojují tedy v. 9. n. 26, 19. s 28, 1. nn. — „dnes", kdy obnovil Mojžíš na stepích Moabských úmluvu Hospodinovu s Israelem.

V. [10]. „která ti ukládám" dodej s hebr. „dnes".

V. [11]. „Dne toho", kdy dal Mojžíš starším rozkaz v. 2.—8. Je totiž v. 11. až 26. připojiti k v. 8. a proto, co bylo výše řečeno o původní poloze v. 1.—8., platí též o v. 11.—26

V. [12. n]. Věc si lze představiti tak, že oltář měl býti postaven v údolí mezi oběma jmenovanými horami, na úpatí pak obou hor (ne na vrcholu) měli ve

národu, tito: Simeon, Levi, Juda, Issachar, Josef a Benjamin; [13] naproti,
aby zlořečili, postaví se na hoře Hebal tito: Ruben, Gad, Aser, Zabulon,
Dan a Neftali.
[14] A Levité začnou volati ku všem mužům israelským zvučným
hlasem:
[15] „Zlořečen, kdo si udělá řezbu nebo slitinu, ohavnost Hospodinu, dílo rukou řemeslníkův, a postaví si ji skrytě.“ A všecek lid nechť odpoví: Amen.
[16] „Zlořečen, kdo nectí otce svého nebo matky.“ A všecek lid řekne: Amen.
[17] „Zlořečen, kdo překládá mezníky bližního svého.“ A všecek lid řekne: Amen.
[18] „Zlořečen, kdo zavádí na scestí slepého.“ A všecek lid řekne: Amen.
[19] „Zlořečen, kdo převrací právo cizince, sirotka a vdovy.“ A veškeren lid řekne: Amen.
[20] „Zlořečen, kdo spí s manželkou otce svého a odkrývá pokryvku jeho [lůžka].“ A všecek lid řekne: Amen.
[21] „Zlořečen, kdo spí s jakýmkoli zvířetem.“ A všecek lid řekne: Amen.
[22] „Zlořečen, kdo spí se svou sestrou, dcerou otce svého nebo matky.“ A všecek lid řekne: Amen.
[23] „Zlořečen, kdo spí se svou tchyní.“ A všecek lid řekne: Amen.
[24] „Zlořečen, kdo tajně zavraždí bližního svého.“ A všecek lid řekne: Amen.
[25] „Zlořečen, kdo přijímá dary, aby byl nevinný odsouzen na smrt.“ A všecek lid řekne: Amen.
[26] „Zlořečen, kdo neplní vytrvale skutkem slov tohoto zákona.“ I řekne všecek lid: Amen.

---

stanoveném pořádku postaviti se Israelité. — Na úpatí hory Požehnání stojí — vyjímajíc Rubena a Zabulona — synové Liini a Rachelini, na úpatí hory Zlořečení stojí s Rubenem a Zabulonem synové Jakobových ženin. — Aby bylo docíleno rovnoměrného počtu (6), počítáni jsou kmenové Manasse a Efraim za jeden — Josefův.

V. 14. Jen Levité k tomuto úkonu zejména ustanovení pronášejí dvanáctero kleteb; ostatní Levité dle v. 12. stojí na úpatí hory Požehnání.

V. 15. Lid, jenž potvrzuje pravdivost pronášených kleteb volaje: „Tak jest, ano“, svolává takořka kletbu na sebe, jestliže se podobným způsobem provinil. Velmi mocný to prostředek vychovávací! Mravně jsou kletby ty velmi cenny, protože zavrhují hříchy tajné, kterých spravedlnost lidská namnoze netrestá.

V. 26. „zákon“ je tu totéž, co ve v. 3. 8. — Místo „neplní“ hebr. význěněji: „nestará se o to, by plnil“, což se týká zejména představených, jako králův a pod. — Je zvláštní, že Mojžíš předpisuje tak podrobný seznam hříchův a k nim příslušných kleteb pro dobu teprv Josuovu. Ale považme, že Josue obnovuje v Předjordání smlouvu napodoboval obřady, kterých užil Mojžíš při obnově této smlouvy (29, 1.) na Moabských stepích! Lze si domysliti, že podobně již i Mojžíš rozestavil Israelity kolem oltáře na stranu pravou (jižní) a levou (severní) a že dal již tehdy provolávati oněch 12 kleteb, tuto ve v. 15.—26. uvedených. Poněvadž pak obnova smlouvy se konala podobně, jako když ji prvně učinili na Horebu (Ex 24, 3. nn.), lze míti za to, že celý tento obřad se po prvé konal a že onen seznam kleteb byl předčítán již pod Sinajem, kdy byli rovněž Israelité rozestaveni na úpatí dvou hor kolem oltáře, zřízeného v údolí, kdy byly také vztyčeny balvany. Pochází-li seznam stručných kleteb (Dt 27, 15.—26.) již z této doby, vysvětlíme si zjev, který by bylo jinak těžko vyložiti, že seznam

Požehnání plnitelům zákona (28, 1.—14.).

Hlava 28. — [1] Budeš-li poslouchati hlasu Hospodina, Boha svého,
bys činil a šetřil všech jeho příkazů, které já ti dnes dávám, Hospodin,
Bůh tvůj, povýší tě nade všecky národy, kteří sídlí na zemi. [2] Všecka
tato požehnání snesou se na tebe a zahrnou tě, jen budeš-li poslou-
chati jeho příkazů.
[3] Požehnán budeš ve městě a požehnán budeš na poli. [4] Pože-
hnány budou plody života tvého, plodiny tvé země, plody tvého do-
bytka, stáda tvého skotu a chlévy tvého bravu. [5] Požehnána budou
tvá humna i sýpky tvé. [6] Požehnán budeš, ať vcházíš či vycházíš.
[7] Hospodin dá, že nepřátelé tvoji, kteří proti tobě budou vyvstá-

---

oněch kleteb opírá se jednak o desatero (v. 15. obsahuje hřích proti Bohu, v. 16. proti rodičům, v. 17—19. proti spravedlnosti a lásce, 20.—23. hříchy smilstva, 24. n. vraždy), jednak že hříchy v seznamu obsažené jsou většinou vzaty ne z Dt, nýbrž z Ex a Lv, zejména z „knihy úmluvy" (Ex 24, 7.). K v. 15. srv. Ex 20, 1. 23; 34, 17; Lv 19, 4; 26, 1. — K v. 16. srv. Ex 20, 12; 21, 17; Lv 20, 9. — V. 17. je sice též Dt 19, 4., je to však zákon předmojžíšský. — K v. 18. srv. Lv 19, 14. — K v. 19. srv. Ex 22, 21.—24; 23, 9. Lv 19, 33. n. (Srv. ovšem též Dt 24, 17.) — K v. 20. srv. Lv 18, 8; 20, 11. (Ovšem též Dt 22, 30.) – K v. 21. srv. Ex 22, 19; Lv 18, 23; 20, 15. — K v. 22. srv. Lv 18, 9; 20, 17. — K v. 23. srv. Lv 18, 17; 20, 14. — K v. 24. srv. Ex 20, 13; 21, 12; Lv 24, 17. — Pozoruhodno, že dle v. 12. šest jmenovaných kmenů stojí na Garizimu, „k požehnání národa" (hebr.), že však nenásleduje formulář pro toto žehnání jako následuje formulář pro zlořečení ve v. 15.—26. Že by se byl obdobný seznam požehnání z posvátného znění ztratil, pro to nemáme důvodů. Že by byli prohlašovali záporně to, co se praví kladně v kletbách, jak se domýšlel Lži-Jonatan, že totiž volali Levité: Požehnán, kdo si *ne*udělá řezby... Požehnán, kdo *ne*překládá mezníků... atd. — to rovněž není dostatečně dokázáno. Protože starým pravá strana byla náznakem štěstí a levá náznakem neštěstí, byla též hora na jihu trčící, t. j. tomu, kdo určuje světové strany obrácen jsa k východu slunce, na pravé straně a tedy náznakem požehnání (Garizim), hora pak na severu (Hebal) náznakem kletby. Tomu-li tak, bylo již pouhé rozestavení kmenův israelských na pravo a na levo znamením požehnání a kletby, která Israele očekává, dle toho, bude-li zákona Božího šetřiti či ne. Nedokonalého člověka mocněji k dobrému pohne bázeň kletby nežli slib štěstí; proto bylo prohlášeno dvanáctero kleteb (v. 15.—26.) a k těm odpovídal „všecek lid", t. j. kmeny v pravo i v levo stojící. — V 28, 1. nn. podána sice též řada požehnání, avšak ve formě, která odpovídá kletbám 28, 15. nn., ne však ve formě kleteb 27, 15.—26.

Hl. 28. — V. [1]. Jako zákoník zvaný „Kniha úmluvy" (Ex 20, 22.—23, 19.) zakončují 23, 20.—33. sliby Hospodinovy, a jako ke sbírce zákonů Lv 11.—24. připojeny sliby odměn (26, 1.—13.) a hrozby trestů (14.—42.), tak po zákoníku deuteronomickém (Dt 6, 1.—7, 11; 12, 1.—26, 15.) následuje řada požehnání 28, 1.—14.) a kleteb (15.—68.). — V. 1.—6. podává šestero požehnání, která jsou ve v. 7.—14. řečnicky rozšířena. — V. 1. n. stanoví podmínku následujících požehnání a proto jsou jakýmsi úvodem k v. 3.—14) — „dnes", kdy obnovil Mojžíš úmluvu Hospodinovu s lidem (29, 1.). Srv. 27, 9. n.; 26, 16.—19. — „činil a šetřil" = šetrně, bedlivě činil.

V. [2]. „tato požehnání", která následují ve vv. nn. — Srv. doleji v. 15.

V. [3]. „ve městě" v řemeslech, obchodu a pod. Srv. v. 16. — „na poli" v dobytkářství a zemědělství.

V. [4]. „plody tvého života" = tvých manželek, tvé děti. — Srv. v. 18; 7, 13. n.; Ex 13, 12; 23, 26; Lv 26, 9.

V. [5]. Místo „humna" hebr.: „koše", do kterých sbírají ovoce; místo „sýpky" či „zásobárny" hebr.: „díže", v nichž mísí těsto. Srv. dole v. 17.

V. [6]. „ať vcházíš nebo vycházíš" = na počátku i na konci každého díla. Srv. Nm 27, 17; Ž 120, 8. — Srv. v. 19. — V hebr. opakuje se „požehnaný", že se to slovo zde šestkrát opakuje.

V. [7]. slibuje požehnání ve válce. Nepřítel, který potáhne jednotně sešikován, bude poražen prchati všemi cestami a směry. Srv. 7, 16.—24; 11, 23.—25; Ex 23, 22. 27.—31; Lv 26, 7. n. — Srv. dole v. 25.

vati, budou padati před tváří tvou; jednou cestou proti tobě potáhnou
a sedmi budou před tebou prchati. [8] Hospodin sešle požehnání do
tvých zásobáren a na všecky činy rukou tvých, a požehná ti v zemi,
kterou obdržíš. [9] Hospodin si tě povýší za svatý národ, jak ti přisáhl,
budeš-li šetřiti příkazů Hospodina, Boha svého, a budeš-li choditi po
cestách jeho. [10] I uzří všickni národové světa, že máš jméno Hospo-
dinovo, a budou se tě báti. [11] Hospodin dá, že budeš míti hojnost všeho
dobrého, plodů života svého, plodů dobytka svého i plodů země své,
o které přisáhl Hospodin otcům tvým, že ti ji dá. [12] Hospodin otevře
svůj nejlepší poklad, nebe, by dával svým časem zemi tvé deště a
požehná všem činům rukou tvých. Půjčovati budeš národům mnohým,
sám však od nikoho nebudeš si nic vypůjčovati. [13] Hospodin tě učiní
hlavou a nikoliv zadkem, vždycky budeš nahoře a ne dole, budeš-li
jen poslouchati příkazů Hospodina, Boha svého, které já ti dnes dávám,
budeš-li jich šetřiti, činiti je, [14] nebudeš-li se od nich uchylovati ani na
pravo ani na levo, nebudeš-li choditi za bohy cizími ani jich ctíti.

Kletby, které stihnou rušitele zákona. (28, 15—68.). **Závěrek řeči** (29. 1.).

Šest kleteb (15.—19.). Hrozba prvá (20.—26.). Hrozba druhá (27.—34.) Hrozba třetí (35.—46.). Hrozba čtvrtá (47.—57.). Závěrek (58.—68.).

[15] Nebudeš-li (však) chtíti poslouchati hlasu Hospodina, Boha svého,
bys šetřil a činil všecky jeho příkazy a ustanovení, která já ti dnes
dávám, snesou se na tebe všecky tyto kletby a zachvátí tě. [16] Zlo-
řečen budeš ve městě, zlořečen na poli. [17] Zlořečena budou humna tvá
i sýpky tvé. [18] Zlořečeny budou plody života tvého, plodiny země tvé,
zástupy tvého hovězího dobytka a stáda ovcí tvých. [19] Zlořečený budeš,
když budeš vcházeti, a zlořečený, když budeš vycházeti.
[20] Hospodin pošle na tebe bídu, strádání, kletbu na všecky skutky,
které budeš činiti, dokud tě nepotře a rychle nevyplení pro tvé zlo-
volné hanebnosti, kterými jsi mne opustil. [21] Hospodin způsobí, že (tě)
zachvátí mor, dokud tě nevyhladí ze země, do které vejdeš, abys
jí vládl.
[22] Hospodin tě raní úbytěmi, horečkou, zimnicí, záněty, zápaly,
zkaženým vzduchem, obilní snětí a bude tě pronásledovati, dokud ne-

---

V. 8. Dle hebr. pošle Hospodin požehnání, které bude Israele provázeti jako posel, průvodce.

K v. 9. srv. 7, 6; 14, 2; 26, 19; Ex 19, 6.

V. 10. „máš jméno Hospodinovo“ = jmenuješ se a jsi národem Jahvovým.

K v. 11. srv. v. 4; 7, 13; 8, 1.

V. 12. Israel bude tak zámožný, že mu nebude třeba se dlužiti, naopak bude míti takový nadbytek, že bude moci půjčovati jiným.

V. 13. n. Místo „zadkem“ dosl.: „ocasem“. — Budeš první, a ne poslední.

V. 15. odpovídá v. 1. n. — V. 16.—19. odpovídá v. 3.—6.

V. 17. hebr. zase jako ve v. 5. „koš a díž“.

V. 20. Šestero kleteb vyslovených ve v. 15.—19. rozvádí řečnicky v. 20.—68. — V. 20. n. je všeobecný úvod k první ráně v. 22.—26.

V. 22. hebr. „Jahve tě raní úbytěmi, horečkou, záněty, zápaly, suchem, obilní snětí a žloutnutím (zeleně); ty tě budou pronásledovati, až zahyneš.“

zahyneš. 23 Nebe, které je nad tebou, bude měděné, a země, po které
chodíš, železná. 24 Hospodin bude činiti z deště pro tvou zemi písek
a s nebe bude padati prach na tebe, až budeš zničen. 25 Hospodin dá,
že budeš před svými nepřáteli padati; jednou cestou proti nim po-
táhneš, avšak sedmi budeš prchati a budeš rozptýlen po všech krá-
lovstvích země. 26 Mrtvoly tvé budou pokrmem všemu ptactvu ne-
beskému i šelmám pozemským, a nebude, kdo by je odehnal.
27 Hospodin tě raní egyptskými vředy a [na části těla, kterou
vychází výkal], lišeji a svrabem, že nebudeš moci býti vyléčen.
28 Hospodin tě raní pominutím smyslu, slepotou, šílenou zuřivostí,
29 makati budeš o polednách jako maká slepý ve (své) tmě, a pravé
cesty nenajdeš. Po všecek čas budeš pohanění snášeti, násilí trpěti,
a nebudeš míti, kdo by tě vysvobodil.
30 Manželku pojmeš, ale jiný s ní bude spáti. Dům vystavíš si,
ale nebudeš v něm bydliti. Štípíš vinici, avšak nebudeš z ní sbírati.
31 Býk tvůj bude před tebou zabit, a nebudeš z něho jísti. Osel tvůj
bude ti vzat před tvým zrakem a nebude ti navrácen. Ovce tvé se
dostanou tvým nepřátelům, a nebude, kdo by ti pomohl. 32 Synové
tvoji a dcery budou vydány cizímu národu; oči tvé budou na to pa-
třiti, celé dny budou omdlévati touhou spatřiti je, a nebude ti (to)
možno. 33 Úrodu země tvé a (výtěžek) všech prací tvých sní národ,
jehož neznáš, budeš bez ustání trpěti pohanění a útisky po všecky dny
34 a omámen budeš hrůzou těch věcí, které budou viděti oči tvé.
35 Hospodin tě raní hroznými vředy na kolenou i na stehnech,
že nebudeš moci býti uzdraven od paty nohy až do temene své (hlavy).
36 Hospodin zavede tebe i krále tvého, kterého nad sebou ustanovíš,
mezi národ, kterého neznáš, kterého neznali ani otcové tvoji, a tam
sloužiti budeš bohům cizím, dřevu a kameni. 37 Jsa zničen staneš se

---

K. v. 23. srv. Lv 26, 19.

V. 24. Hospodin vzbudí větry, které zvednou *mračna písku a prachu*, s mračen těch se snese příval, déšť prachu a písku na zemi.

V. 25. Místo „*budeš rozptýlen po všech královstvích země*“ hebr.: „*Budeš odstrašujícím příkladem všem královstvím země.*“ — Ostatně srv. v. 7.

V. 27. praví skoro totéž, co v. 35. — Protože ruší stupňování, podávaje již zde vrchol (nezhojitelné nemoci), který přichází až ve třetí ráně (v. 36. n.), domnívá se Hummelauer, že se dostal sem nedopatřením opisovačů. — „*egyptské vředy*“ Ex 9, 9.—11; jiní však se domnívají, že hebr. „*šechín*“ je nějaký druh *malomocenství* buď elephantiasis nebo lepra nodosa. Srv. Lv 13, 18.—20. 23. — Místo „*na části těla...*“ dlužno hebr.: ‘*ofálím* považovati spíše za „*třásně hemorrhoidové*“. (1. Král 5, 6. nn.) (Jiní jinak.) O *lišejích* viz Lv 21, 20; 22, 22.

V. 28. Místo „*pominutím smyslu*“ = „ochrnutím“ (paralysí) toho onoho údu. — Místo „*zuřivostí šílenou*“ hebr.: „*hrůzou*“.

V. 29. „*pravé*“ t. j. ke zdaru vedoucí „*cesty nenajdeš*“ ve své *bezradnosti*. — Místo „*bude ti snášeti...*“ hebr.: „*budeš nepřetržitě jen utiskován a olupován*“.

V. 32. „*nebude ti to možno*“ odvésti si domů děti, které byly odvlečeny do zajetí a snad prodány v otroctví.

K v. 33. srv. 29b. — K v. 34. srv. v. 28.

K v. 35. srv. v. 27. — „*hrozné vředy*“ jako tam druh malomocenství.

K v. 36. srv. doleji v. 64. a nahoře 4, 28; 17, 15.

V. 37. Místo „*jsa zničen*“ hebr.: (staneš se) „*hrůzou*“. V. 36. n. nesouvisí ani s předešlým v. 35. ani s 38.—44. *Po nemoci* (v. 35.) bez jakékoli zmínky o *válce* následuje *hrozba zajetí* (v. 36. n.); ve v. 38. nn. však nejsou Israelité v zajetí, nýbrž doma ještě; hrozba vyslovená ve v. 36. n. je vrcholem

předmětem přísloví a posměšných řečí všem národům, mezi které tě
Hospodin uvede. [38] Mnoho semene na poli zaseješ, ale málo sklidíš,
neboť kobylky všecko sežerou. [39] Vinici štípíš a budeš kopati, ale vína
píti nebudeš, aniž budeš na ní co sbírati, nebo zničena bude červy.
[40] Olivy budeš míti ve všech krajích svých, ale olejem pomazávati se
nebudeš, neboť opadají a zajdou. [41] Syny zplodíš i dcery, ale neužiješ
jich, neboť odvedeni budou do zajetí. [42] Všecky stromy tvé i úrodu
země tvé zkazí hmyz. [43] Cizinec, který s tebou v zemi sídlí, bude se
povznášeti nad tebe výš a výše, ty však budeš poklesati níž a níže.
[44] On bude tobě půjčovati, ty však jemu půjčovati nebudeš; on bude
hlavou a ty zadkem. [45] Všecka tato zlořečení snesou se na tebe, budou
tě pronásledovati, uchvátí tě, až zahyneš, že jsi neposlechl hlasu
Hospodina, Boha svého, a nezachoval jeho příkazův a ustanovení, která
ti dal. [46] (Rány ty) budou znameními a zázraky na tobě i na tvém po-
tomstvu až na věky.

[47] Protože jsi nesloužil radostně a s veselou myslí za to, že jsi
měl všeho hojnost, Hospodinu, Bohu svému, [48] sloužiti budeš nepříteli
svému, kterého pošle na tebe Hospodin, v hladu, žízni a nahotě a vše-
likém nedostatku; jho železné na tebe vloží, dokud tě nezničí.

[49] Hospodin přivede na tebe z daleka, od nejzazších končin země
národ, jako orla prudce letícího, jehož jazyku nebudeš rozuměti;
[50] národ přeukrutný, který nedbá starce a s dítětem nemá milosrden-
ství. [51] Plody dobytka tvého a úrodu země tvé bude hltati, dokud ne-
zahyneš; nebude šetřiti pšenice tvé, vína, oleje, stád býkův a ovcí,
dokud tě nezničí. [52] Bude tě svírati ve všech městech tvých, dokud
ve vší zemi tvé nebudou pobořeny tvé pevné a vysoké zdi, na které
jsi se spoléhal. Budeš obléhán ve svých branách po veškeré zemi své,
kterou ti dá Hospodin, Bůh tvůj.

[53] V úzkosti a bídě, kterými tě nepřítel sevře, budeš jísti plody
života svého, maso synů svých a dcer, které ti dá Hospodin, Bůh tvůj.
[54] Lidé mezi vámi rozmařilí a velmi mlsní budou závistivě hleděti na

---

všeho zla; z toho domnívá se právem Hummelauer, že v. 36. n. byl původně za v. 44. a tam že se má tedy přeložiti.

V. [39]. „červů" a hmyzu, který ničí vinnou révu, je mnoho druhů.

K v. [41]. srv. v. 32. a k v. 42. v. 33. 38.

V. [43]. je opak v. 13. — Cizinec, nemající polností, nebude trpěti pohromami vyjmenovanými ve v. 38.—40. 42., a proto bude moci z bídy Israelitů bohatnouti.

K v. [44]. srv. v. 12. n. — Po něm věcně by měl následovati v. 36. n. — Viz výše pozn. k v. 37.

V. [45]. n. je závěrkem jednak úryvku 15.—44., jednak 1.—44. — V. 45. opakuje v. 15. — Bůh potrestá Israelity tak nápadně, že v tom bude zcela patrně viděti prst Boží, jeho mimořádné zasáhnutí v osudy národa israelského.

V. [49]. Tato líčeň hodí se výborně na Assyry. — O neporozumění řeči nepřítelově srv. 4. Král 18, 26; 2. Par 32, 18.

V. [50]. Místo „přeukrutný" hebr.: „drzého vzezření". — Srv. Is 5, 26; 28, 11; 33, 19; Jer 48, 40; 49, 22. Podobně jsou líčeni Chaldejští: Hab 1, 8; Jer 5, 15.

K v. [51]. srv. v. 4. 31. 33. K v. 52. srv. Jer 5, 17; 10, 18. Barvy k této líčni jsou vzaty z dob královských, kdy měli Israelité skutečně hrazená města, jakých za doby soudcovské postrádali. (Hummelauer.)

K v. [53]. nn. srv. Lv 26, 29; Jer 19, 9; Pláč 2, 20; 4, 10.

V. [54]. Dle hebr. odepře otec dáti jísti z masa svých dětí též „ostatním dětem, které mu ještě zůstaly".

bratry své, ano i na manželky své, které spí v jejich lůně, [55] by jim
nemusili dáti z masa synů svých, které budou jísti, že nebudou míti
nic jiného v obležení a bídě, kterou tě sevrou tvoji nepřátelé ve všech
branách tvých. [56] Změkčilá a rozmařilá žena, která neuměla pěšky choditi, která pro přílišnou změkčilost a zchoulostivělost neuměla stoupnouti na zemi, bude záviděti muži svému, který spí v jejím lůně, masa
svého syna a dcery, [57] ano i hnusného lůžka, které vyjde z jejího klína
a novorozeňat; neboť budou je jísti tajně pro nedostatek všeho v obležení a zpuštění, kterými tě sevře nepřítel v branách tvých.

[58] Nebudeš-li šetřiti a činiti všech slov tohoto zákona, která jsou
v této knize napsána, a nebudeš li se báti jeho slavného a hrozného
jména, to jest Hospodina, Boha svého: [59] rozmnoží Hospodin rány tvé
i rány potomstva tvého, rány veliké a trvalé, nemoci hrozné a neustálé.
[60] Všecky egyptské pohromy, kterých ses bál, obrátí na tebe a budou
se tě držeti.

[61] Nad to i všecky nemoci a rány, o kterých není v knize tohoto
zákona nic psáno, bude Hospodin na tebe uváděti, dokud tě nepotře.

[62] Zůstane vás početně málo, kdežto dříve bylo vás tak mnoho,
jako je nebeských hvězd, neboť neposlouchal jsi hlasu Hospodina,
Boha svého. [63] A jako prve veselil se Hospodin nad vámi, dobře vám
čině a rozmnožuje vás, tak se bude veseliti, když vás bude ničiti a hubiti, byste byli vypleněni ze země, do které vcházíš, abys jí vládl.
[64] Hospodin tě rozptýlí mezi všecky národy od konce do konce země,
a tam budeš sloužiti bohům cizím, neznámým tobě i otcům, dřevům
a kamenům. [65] Ani mezi těmi národy nedojdeš odpočinku, noha tvá
nebude míti pevného místa; neboť Hospodin ti tam dá srdce lekavé,
oko vysílené a duši ztrápenou žalem. [66] Život tvůj bude takořka před
tebou na tenko viseti; báti se budeš v noci i ve dne, nejsa si jist životem. [67] Ráno budeš říkati: „Kéž by již byl večer!“ a večer: „Kéž
by již bylo jitro!“ To ze strachu srdce svého, jímžto se budeš lekati,
a pro to, nač budeš očima patřiti. [68] Hospodin zavede tě po lodích
zase do Egypta, cestou, o které ti pravil, že jí už neuvidíš. Tam budeš
prodáván nepřátelům svým za otroky a otrokyně, a nebude, kdo by
tě koupil.

V. 56. „neuměla stoupnouti na zemi“, protože se dávala z pravidla jen voziti neb nositi na nosítkách.

V. 57. „lůžko“ = koláč mateční (placenta uterina).

V. 58. vrací se k v. 15; — „slavné a hrozné jméno“ = Hospodin sám. — „Kniha tohoto zákona“ — Dt 6, 1.—7, 11; (12.—26.); 28. — Srv. 31, 9. — „šetřiti a činiti“ = bedlivě činiti“.

V. 59. „rány“ ty popsány nahoře: 22. nn.; 28. nn.; 35. nn.; 47. nn.

K v. 60. srv. 7, 15. — Jsou to tytéž nemoci, jako v. 21. n. 28. n. 35.

V. 61. I kdyby snad kromě nemocí a pohrom dosud vyčtených, byly jiné, i ty Hospodin sešle na neposlušného Israele.

K v. 62. n. srv. 1, 10; 28, 58. — Spravedlnost Boží se jeví právě tak, když dobro odměňuje dobrem, jako když zlo zlem oplácí; člověku však ovšem není jedno, dostává-li se mu sladké odměny či trpkého trestu.

K v. 64. srv. výše v. 32; 4, 27, n.; 32, 17; Jer 19, 4; 44, 3. — K v. 65. srv. Lv 26, 36.

K v. 68. srv. 17, 16. — Israelité do Egypta zavlečení budou předchozími pohromami tak zbědováni, že kupci nedají za ně ani obvyklé ceny otroka neb otrokyně. Staří Egypťané vážili si israelských otroků; proto jich farao nechtěl propustiti; nyní však nebudou se Israelité ani této pozornosti těšiti, ani za otroky nebude jich snadno prodati. Také Chammurapi zakončil svůj zákoník

Hlava 29. — [1] To jsou slova úmluvy, kterou přikázal Hospodin Mojžíšovi učiniti s Israelity v Moabsku, kromě oné úmluvy, kterou s nimi učinil na Horebu.

TŘETÍ ŘEČ MOJŽÍŠOVA (29, 2.—30, 20.)
opakuje důvody, pro které jest Israelitům zachovávati úmluvu s Bohem učiněnou.

Zázraky učiněné v Egyptě a dobrodiní Boží prokázaná na poušti (29, 2.—9.). Tresť úmluvy: ctíti jediné Hospodina a stříci se modlářství (29, 10.—15.), a to i soukromého, které vede k modloslužbě veřejné (29, 16.—21.). Kletby na rušitele úmluvy (29, 22.—29.). Hospodin vždycky přijme Israele na milost, zanechá-li jiných bohů (30, 1.—10.). Zákon věrně plniti není obtížno (30, 11.—14.). Na tom, jak bude plniti zákon, záleží všecka budoucnost Israelova (30, 15.—20.).

[2] Mojžíš svolal všecek národ israelský a řekl jim:
Vy jste viděli všecky věci, které učinil Hospodin před očima
vašima v Egyptě na faraonovi, na všech služebnících jeho i na veškeré
zemi, [3] veliké zkoušky, které viděly oči tvé, ona obrovská znamení
a zázraky; [4] avšak Hospodin vám nedal do dneška rozumné mysli,
vidoucích očí ani slyšících uší. [5] Vedl vás čtyřicet let po poušti; roucha
vaše se neotřela, aniž obuv vašich nohou vetchostí se rozpadla. [6] Chleba
jste nejedli, vína a (jiného) opojného nápoje jste nepili, abyste poznali,
že já jsem Hospodin, Bůh váš. [7] Když pak jste přišli na toto místo,

---

dlouhým závěrem. V něm vyslovuje 1. krátce přání, by jeho nástupci, který bude šetřiti práva v zákoníku vysloveného, udělil Šamaš (bůh slunce) podobně dlouhé panování, jako Chammurapimu, zákonodárci. 2. Na toho však, kdo by jmenované právo rušil, svolává všecky bohy (Anu, Ellil, Bélit, Šamaš, Sin, Rammán, Zamama, Innanna, Nergal, Nintu, Nin-Karrašá atd.), by jej zasypali svými kletbami. Kletby ty jsou: neštěstí v říši, jako na př. neúroda, drahota, hlad, sucho, povodně, hromobití, ohně, zpustošení země, nešťastné války, vzpoury (revoluce), zánik města královského, vyhubení obyvatelstva, nezhojitelné nemoci, bída, utrpení, zmatky v říši, ztráta královského trůnu, smrt královského dědice, bezdětnost, ztráta rozumu a moudrosti, odvedení krále do zajetí, krátký život, náhlá smrt, zánik jména králova a jeho památky.

Hl. 29. — V. [1]. v hebr. přičleněn jakožto v. 69. k předešlé hlavě. — Jako pod Horebem oslavil Mojžíš uzavření smlouvy Hospodina s Israelem, tak slavil na Moabských stepích její obnovu. Srv. 26, 16.—19; 29, 10.—13. — „slova úmluvy“ = podmínky oboustranné úmluvy: podmínky, které zavazují Israele, 6, 1.—7, 11., a podmínky, které zavazují Boha, totiž odměny ve hl. 28. Je tedy **v. 1.** závěrkem druhé řeči Mojžíšovy, nikoliv úvodem třetí řeči.

V. [2]. Druhá řeč Mojžíšova byla vzdálenější přípravou na obnovu úmluvy, třetí řeč je dolohou druhé řeči a jednak bližší, bezprostřední přípravou na jmenovanou obnovu (29, 2. 29.), jednak doslovem k ní (30, 1.—20.). — Mojžíš svolal všecky Israelity buď ještě téhož dne, kterého prohlásil thóru (měl druhou řeč), a pak „dnes“ v. 10. 12. 18. je týž den, co 5, 1; 28, 1; nebo svolal je brzy potom, a pak není „dnes“ v. 10. 12. 18. týž den, co 5, 1; 28, 1., nýbrž pozdější. — V. 2.—9. je jakási tresť první řeči Mojžíšovy. (1, 6.—4, 40.)

V. [4]. Ačkoliv Israelité viděli veliké činy Boží při východu z Egypta, ač byli nejednou zkoušeni na poušti a i tam viděli divy (v. 3.), přece nezměnilo a nezlepšilo se ani jejich poznání, ani snaha poslouchati Hospodina. Bůh odepřel jim milost lepšího poznání, že porušili první Horebskou smlouvu. Od nynějška bude lépe.

V. [5. n.] Srv. 8, 3. n. — K v. 7. n. srv. 2, 24.—3, 17.

Sehon, král hesebonský, a Og, král basanský, vytáhli proti nám do boje;
i pobili jsme je, 8 zabrali jsme zemi jejich a dali jsme ji v majetek
Rubenovi, Gadovi a polovici kmene Manassova. 9 Šetřte tedy slov této
úmluvy a plňte je, byste vše, co činíte, konali se zdarem.

10 Vy všichni stojíte dnes před Hospodinem, Bohem svým, vaše
knížata i kmeny, vaši starší, písaři i všecek národ israelský, 11 děti
i ženy vaše, i cizinci, kteří s tebou bydlí ve stanech, ano i tvoji
drvaři a vodáci, 12 abys vešel s Hospodinem, Bohem svým, v úmluvu
přísahou potvrzenou, ve kterou dnes Hospodin, Bůh tvůj, s tebou
vchází, 13 aby si z tebe učinil národ a on aby byl Bohem tvým, jak
ti řekl a jak přisahal otcům tvým, Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi.
14 A nečiním já této úmluvy jen s vámi a nepotvrzuji těchto přísah
(jen vám), 15 nýbrž se všemi přítomnými i nepřítomnými.

16 Vy víte, kterak jsme sídlili v Egyptě, kterak jsme táhli územím
národův, a když jste mezi nimi kráčeli, 17 viděli jste jejich ohavy a kal,
to jest jejich modly, dřevo a kámen, stříbro a zlato, kteréž ctili. 18 Ať
není snad mezi vámi muže nebo ženy, čeledi nebo kmene, jehožto
srdce dnes od Hospodina, Boha vašeho, se odvrací, aby šel a sloužil
bohům oněch národů — ať není mezi vámi kořene, z něhož vyrůstá
žluč a hořkost — 19 ať se pak netěší v duchu, ač bude slyšeti slova
této přísahy, a nemyslí si: „Budu šťasten, i když budu choditi dle
nepravého srdce svého; ať zahyne všecko!“ 20 Hospodin mu neodpustí,
ale tehdy převelice vzplane proti člověku tomu rozhorlení a hněv Hospodinův,
všecky kletby, které jsou v této knize zapsány, na něm se
usadí, Hospodin vyplení jméno jeho pod nebem 21 a dokonale ho vyhladí
ze všech kmenův israelských, dle zlořečení, která jsou obsažena
v knize tohoto zákona a smlouvy.

V. 9. Dobrodiní Boží jsou pohnutkou, by Israel zachovával své povinnosti ze smlouvy plynoucí; bude-li je plniti, čeká ho požehnání Boží. — „slova teto úmluvy“ jsou táž, co 29, 1.

K v. 10.—15. srv. výše 26, 16.—19. — Místo „kmeny“ dlužno asi čísti s LXX „soudcové“. — „před Hospodinem“ ve svatostánku přítomným.

V. 11. O vodařích (vodnařích), kteří měli na starosti nositi vodu, a drvařích srv. Jos. 9. Byli tedy lidé tohoto zaměstnání (cizinci) v táboře israelském již před Josuem (před Gabaoňany).

V. 12. Místo „přísahou“ překládá Hummelauer „kletbou“, připomínaje kletby, které padnou na rušitele smlouvy a vypsány jsou ve hl. *28*.

K v. 13. srv. 26, 16. nn.; 27, 9; Ex 19, 5. n.; Gn 17, 7.

V. 15. „nepřítomní“ jsou budoucí pokolení.

K v. 17. srv. Lv 26, 30; Os 9, 10.

V. 18. Místo „žluč a hořkost“ hebr: „jed a pelyněk“. Tajné modlářství bývá počátkem veřejného modlářství se všemi jeho otravnými a hořkými plody.

V. 19. „slova přísahy“ = kletby. Srv. v. 12. — „nepravost srdce“ tkví v tom, že muž nebo žena (v. 18.) vedle Jahve ctí též bohy cizí. — Slovy „ať zahyne všecko“ naráží patrně tajný modlář na hrozby hl. 28., které hrozí vší zemi a všemu národu, jako by chtěl říci: pro modlářství jednotlivce neb jedné rodiny nebude přece Hospodin trestati všech. — „Všecko“ vysloveno v hebr. příslovečným úslovím „napojená i žíznivá“ půda.

V. 20. n. „v této knize“ = ve „slovech úmluvy“ v. 1. — „vyplení ho...“ kmeny (a tak národ israelský) zůstanou ušetřeny; tak se zhatí domněnka skrytého modláře, že kletby Hospodinovy (hl. 28.) jsouce rázu povšechného, mohou stihnouti všecek národ, jednotlivec však že vyvázne bez úhony. Srv. příslovečné rčení ve v. 19. — Místo „dokonale ho vyhladí“ hebr.: „oddělí ho, zasvětí ho neštěstí, zkáze“.

[22] Příští pokolení, synové, kteří se potom narodí, i cizinci z daleka
přišlí, když uvidí rány země té a pohromy, kterými ji Hospodin bude
svírati, [23] že ji vypálil sírou a žíravou solí, tak že nebude již osívána,
aniž bude co zeleného roditi, podobně jako vyvrácená Sodoma, Go-
morrha, Adama a Seboim, které Hospodin ve svém rozhorlení a hněvu
vyvrátil — [24] (ti) i všichni národové řeknou: „Proč učinil tak Hospodin
této zemi? Jaké je to jeho rozhorlení a nesmírný hněv?“ [25] A dostanou
odpověď: „Protože nechali úmluvy Hospodinovy, kterou učinil s otci
jejich, když je vyvedl z Egypta, [26] a sloužili bohům cizím, klaněli se
těm, jichž neznali a jimž nebyli připsáni: [27] proto vzplanul hněv Ho-
spodinův na tuto zemi, že na ni uvedl všecky kletby, které jsou v této
knize zapsány; [28] (proto) v rozhorlení, v rozhořčení a ve velikém
hněvu vyvrhl je ze země jejich a uvrhl do země cizí, jak [je] dnes
[patrno].“
[29] Co je skryto, přísluší Hospodinu, Bohu našemu; co však je
zjevno, přísluší nám a synům našim až na věky, bychom plnili zákon
tento do posledního slova.

Hlava 30. — [1] Když se tedy na tobě vyplní všecka tato slova,
požehnání nebo kletba, kterou jsem předložil před oči tvé, a když ty,
puzen jsa lítostí srdce svého mezi všemi národy, mezi které tě roz-
ptýlí Hospodin, Bůh tvůj, [2] zase se obrátíš k němu a z celého srdce
i z celé duše své poslušen budeš i se syny svými jeho přikázání, jak
já ti dnes nařizuji: [3] Hospodin, Bůh tvůj, zase změní tvou porobu,
smiluje se nad tebou a shromáždí tě opět ze všech národů, mezi které
tě prve rozptýlil. [4] Byť byls až ke stěžejím nebe rozptýlen, Hospodin,
Bůh tvůj, zase tě odtud vytáhne, [5] vezme tě a uvede do země, kterou
vládli otcové tvoji, dá ti ji v majetek, bude ti žehnati a učiní tě čet-
nějším než bývali otcové tvoji. [6] Hospodin, Bůh tvůj, obřeže srdce tvé,
i srdce potomstva tvého, bys miloval Hospodina, Boha svého, celým
srdcem svým a celou duší svou, abys mohl býti živ. [7] Všecky tyto

K v. 22. n. srv. Gn 14, 2; 19, 24. n. — „Příští pokolení“, zejména ti, kteří po odvedení výkvětu israelského obyvatelstva do zajetí zůstanou doma a tam budou tříti bídu.

K v. 26. srv. 11, 28; 4, 19.

V. 29. je vzdech Mojžíšův: Kdy a jak se tyto hrozby vyplní, není nutno nám věděti, to zůstane tajno, to přísluší Hospodinu; nám stačí a přísluší věděti, jaké jsou naše povinnosti, a ty jsou zcela jasny. — Po tomto proslovu (první části třetí řeči Mojžíšovy) asi konány obřady příslušné k obnově smlouvy. Srv. 26, 16.—19; 27, 1. nn. 29, 1. n. Pak následoval doslov (hl. 30.).

Hl. 30. — V. 1.—10. Jako k zákoníku Lv 11.—24. připojen 26, 43.—45. slib, že se dostane pobloudilým, avšak zmoudřelým odpuštění, podobně slibuje i Mojžíš v doslovu k obnově úmluvy. Táž myšlenka rozvedena je básnicky ve hl. 32. — „požehnání nebo kletba“ — hl. 28.

V. 3. Úmluva dnes učiněná bude tak pevná, že nebude nikdy navždy zrušena, že by nemohla býti obnovena; ani největším hříchem Israelovým, který bude Hospodin stíhati nejvyšším trestem — zajetím, nebude z kořene vyvrácena. Srv. 4, 27.—31; Lv 26, 40. nn.

V. 4. „stěžeje“ = konec, hebr.: kraj nebes, která se na obzoru zdánlivě sklánějí k zemi a tak se „končí“.

V. 6. „Srdce neobřezané“ jest asi „nerozumná mysl“ 29, 4; srv. Lv 26, 41. — Co měli učiniti dle Dt 10, 16. Israelité sami, to učiní milostivě Bůh — tím znázorněna součinnost Boží pomoci se silami lidskými. — Odměna za bohoslužbu výhradně prokazovanou Jahvovi („milovati Hospodina celým srdcem“) je dlouhý šťastný život („abys mohl býti živ“).

kletby obrátí pak na tvé nepřátele a na ty, kteří tě nenávidí a pro-
následují.
8 Ty však se navrátíš, budeš poslouchati hlasu Hospodina, Boha
svého, a činiti všecka přikázání, která já ti dnes dávám; 9 Hospodin,
Bůh tvůj, bude ti hojně žehnati ve všech činech rukou tvých, v plodech
života tvého i v plodech tvého dobytka, v úrodě země tvé, v nadbytku
všeho, neboť Hospodin bude se zase radovati z tebe ke tvému štěstí,
jako se radoval z otců tvých, 10 jen budeš-li poslouchati hlasu Hospo-
dina, Boha svého, budeš-li dbáti jeho přikázání a ustanovení, která
jsou napsána v tomto zákoně, a navrátíš-li se k Hospodinu, Bohu
svému, celým srdcem svým a celou duší svou.
11 Toto přikázání, které já ti dnes dávám, není ani vysoko nad
tebou, ani daleko od tebe. 12 Není ani v nebi, že bys mohl říci: „Kdo
z nás může vystoupiti do nebe, by je k nám snesl, abychom je slyšeli
a skutky plnili?“ 13 Není také za mořem, aby ses vymlouval a řekl:
„Kdo z nás bude moci přeplaviti se za moře a donésti je až k nám,
abychom je mohli slyšeti a činiti, co je přikázáno?“ 14 Ale velmi
blízko je ti řeč ta, je v ústech tvých a v mysli tvé, abys ji činil.
15 Považ, že jsem dnes položil před oči tvé život a štěstí, naproti
tomu však smrt a neštěstí, 16 bys miloval Hospodina, Boha svého,
chodil po cestách jeho, ostříhal jeho přikázání, ustanovení a práv,
abys byl živ, aby tě rozmnožil a požehnal ti v zemi, do které vejdeš,
abys jí vládl. 17 Odvrátí-li se však srdce tvé, nebudeš-li chtíti poslou-
chati a dáš-li se bludem svésti, že budeš klaněti se bohům cizím a jim
sloužiti: 18 předpovídám ti dnes, že zahyneš, že krátkou dobu zůstaneš
v zemi, do které přejda Jordan vejdeš, abys jí vládl. 19 Za svědky vy-
zývám dnes nebe a zemi, že jsem vám dnes předložil život i smrt,
požehnání i zlořečení. Vyvol si tedy život, abys živ byl ty i potomstvo
tvé; 20 miluj Hospodina, Boha svého, poslouchej hlasu jeho a lni k němu
— jeť on život tvůj a délka dnů tvých, — abys přebýval v zemi,
o které přisahal Hospodin otcům tvým, Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi,
že jim ji dá.

V. 8.—10. stručně opakuje, co již řečeno ve v. 1.—7. — „navrátíš se“ k Hospodinu a tak se vrátíš do vlasti. (Hummelauer.)

K v. 9. srv. 28, 11. 63.

V. 10. „v tomto zákoně“ hebr.: „v knize tohoto zákona“. Viz výše.

V. 11. „Toto přikázání“ vyslovené ve v. 6., z něhož plynou všecka ostatní. — Místo „není vysoko“ hebr.: „není na (pro) tebe nic příliš zázračného“ (závratného, neslýchaného).

K v. 14. srv. Řím 10, 6.—8. — O povinnosti milovati Hospodina jsou Israelité uvedenými důvody tak přesvědčeni („v mysli“), a důvody ty jsou tak jasny, že je každý snadno může nejen chápati, nýbrž i sám vysloviti („v ústech“), že netřeba se po nich daleko široko sháněti; tyto důvody činí přikázání lásky snadným. Nesnesitelným břemenem stal se zákon Mojžíšův teprve později pro lidské přídavky. (Sk. 15, 10.)

V. 16. začíná LXX novou větu: „Budeš-li poslouchati příkazů Hospodina, Boha svého, které ti dnes ukládám — milovati Hospodina,...: budeš živ, rozmnožíš se...“ Tak nabudeme věty souměrné s v. 17. n.

V. 18. „zahyneš“ jistojistě (hebr.).

K v. 19. srv. v. 15; 4, 26.

V. 20. „život“ (v. 19.) tkví v milování Boha — „délka dnů vých“ = „tvůj dlouhý věk“.

DODATEK.

POSLEDNÍ VĚCI MOJŽÍŠOVY
(31, 1.—34, 12.).

Mojžíš dodává odvahy lidu a Josuovi (31, 1.—8.).

Hlava 31. — [1] Když Mojžíš dál a dále pronášel všecka tato slova
ke všemu Israelovi, [2] pravil jim též:
Sto dvacet let je mi dnes, nemohu již vycházeti ani vcházeti,
[zvláště] proto, že mi řekl [i] Hospodin: „Nepřejdeš tohoto Jordanu".
[3] Hospodin [tedy], Bůh tvůj, půjde před tebou a on zahladí všecky
tyto národy před očima tvýma, že nabudeš vrchu nad nimi; [a] tento
Josue půjde před tebou, jak Hospodin pravil. [4] Hospodin jim učiní,
jako učinil Sehonovi a Ogovi, králům amorrhejským, i jejich zemi,
a zahladí je. [5] Až tedy i ty vám dá, naložte s nimi, jak jsem vám
přikázal. [6] Jednejte zmužile a statečně; nebojte se a nelekejte se jich,
neboť Hospodin, Bůh tvůj, sám je vůdcem tvým, on tě neopustí, nezanechá tě.
[7] Poté zavolal Mojžíš na Josue a řekl mu přede vším Israelem:
Buď zmužilý a statečný, nebo ty uvedeš tento lid do země, o které
Hospodin přísahal, že ji dá otcům jejich, a ty mu ji losem rozdělíš.
[8] Sám Hospodin, jenž je vůdcem vaším, bude s tebou; neopustí tě,
nezanechá tě. Neboj se a nestrachuj se.

Zákon Mojžíšem napsaný budiž každého sedmého roku veřejně čten (31, 9.—13.).

[9] Mojžíš [tedy] napsal tento zákon a dal jej kněžím, synům Leviovým,
kteří nesli Hospodinovu archu úmluvy, i všem starším Israelovým,
[10] a nakázal jim: (Každého) sedmého roku, roku úlevy, o slavnosti

---

Hl. 31. - V. [1]. „ke všem Israelitům" srv. 29, 2; 5, 1. — „Když dál a dál pronášel" — neurčité označení času, kdy se sběhlo, co vypravováno ve v. 2. nn.: té doby, kdy pronášel Mojžíš svoje řeči, zejména řeč třetí (= „tato slova"). LXX překládá: když „Mojžíš *dokončil* tato slova", což zdá se nasvědčovati, že 2. nn. podané se sběhlo teprv po třetí řeči Mojžíšově.

V. [2]. „vycházeti a vcházeti" viz Nm 27, 17. — Dle 34, 7. měl Mojžíš na svůj vysoký věk ještě dobrý zrak i dobré zuby; přece však již neměl dosti tělesných sil, aby dále ještě vedl lid, a nad to Bůh tomu již nechtěl. Srv. 3, 28.

V. [3]. Ne já, ale sám (hebr.) Jahve vás povede (9, 3.) a muž od něho vyvolený — Josue.

V. [4]. „jim" národům, nyní sídlícím v Předjordání. Srv. 2, 24.—3, 11.

K v. [5]. srv. Ex 34, 11. nn.; Nm 33, 51. nn.; Dt 7, 2. nn.

V. [9]. Protože dle Nm 4, 15; 10, 21. právo nositi archu příslušelo Kaatovcům, tedy prostým Levitům (ne kněžím v užším slova smyslu), a protože níže odevzdává Mojžíš „knihu" Levitům (v. 25.), považuje Hummelauer slovo „kněžím" právem za glossu. — V zákoně tu jmenovaném nebyla ještě píseň, kterou Mojžíš teprv potom napsal (v. 22.). — „Zákon" jsou tu všecky tři Mojžíšovy řeči s mojžíšským jádrem úryvku 12.—26. — Levitům, kteří měli nositi archu, odevzdal Mojžíš zákon asi proto, že dle v. 26. měl býti uložen po boku archy Levitům i starším jej odevzdává, by vrchnost duchovní i světská bděla, by byl plněn.

stánků, [11] když sejdou se všichni z Israele, aby se dostavili před obličej Hospodina, Boha svého, na místě, které Hospodin vyvolí, čísti budeš slova tohoto zákona přede vším Israelem, aby je slyšeli; [12] shromažďuj všecek lid, muže, ženy, děti i cizince, kteří jsou ve tvých branách, aby je slyšeli, jim se učili, báli se Hospodina, Boha vašeho, ostříhali a plnili všecka slova tohoto zákona; [13] ať také synové jejich, kteří jich ještě neznají, mohou je slyšeti a bojí se Hospodina, Boha svého, po všecky dny, po které budou sídliti v zemi, do níž jdete, byste ji, přejdouce Jordan, obdrželi.

Josue ustanoven vůdcem (31, 14. 15. 23.).

[14] Hospodin řekl Mojžíšovi: Hle, dny smrti tvé jsou blízko; povolej Josue a dostavte se do stánku zjevení, abych ho zplnomocnil. Šli tedy Mojžíš a Josue a vešli do stánku zjevení; [15] i ukázal se tam Hospodin v oblakovém sloupě, který se postavil ve vchodu do stánku.

Mojžíšova píseň (31, 16.—32, 47.).

Z rozkazu Hospodinova (31, 16.—21.) Mojžíš napsal píseň, přednesl ji před Israelem a odevzdal Levitům, aby ji uložili u archy úmluvy (31, 22.—30.). — Píseň sama (32, 1.—43.) po krátkém úvodě a oznámení předmětu básně (32, 1.—6b.) líčí Boží prozřetelnost, která vedla Israele pouští a zasadila do požehnané země (32, 6c.—14.); protože však nevděčný Israel odpadá od Hospodina a oddává se cizím bohům (32, 15.—18.), Hospodin hrozí mu tresty (32, 19.—25.). Jen čest Boží žádá, by nebyl Israel dokonce zničen (32, 26.—33.). Zloba pohanů volá k Bohu za trest, bída Israelitů za smilování. Bůh vysvobozuje lid svůj záhubou pohanů (32, 34.—42.). Doslov (32, 43.). Odevzdávaje píseň lidu Mojžíš napomíná ostříhati zákona, poněvadž na něm závisí blaho národa (32, 44.—47.).

[16] Hospodin (poté) pravil Mojžíšovi: Hle, až ty si lehneš k otcům svým, vstane tento lid a bude smilně běhati za bohy cizími v zemi,

---

V. [11]. „budeš čísti“ = dáš předčítati, Israeli, zastoupený tu Levity a staršími. — Srv. Dt 15, 1. 9. Ex 23, 11; Dt 12, 5.

V. [13]. „synové (potomci) jich neznají“, protože jich neslyšeli ani z úst Božích pod Horebem, ani z úst Mojžíšových (ti, kteří se po Mojžíšovi teprve narodí).

V. [14]. Hummelauer se domnívá, že tento verš navazuje nit vypravování na 1, 3., že nit ta sahá až po 32, 52; 34., co tu vypravováno, že sběhlo se v den Mojžíšova úmrtí, t. j. 1/XI. — „abych ho zplnomocnil“ = bych mu uložil povinnost a právo uvésti lid do Předjordání a zabrati zaslíbenou zemi. Srv. Nm 27, 19. 23. — Dle LXX rozkázal Hospodin, by Mojžíš a Josue se postavili u svatostánku.

V. [15]. snadno pochopíme, připojíme-li k němu s Hummelauerem hned v. 23., který na svém nynějším místě postrádá souvislosti. Oblakový sloup se ukazuje, by dodal důrazu slovům ve v. 23. proneseným. Postup dlužno uspořádati takto: Hospodin po obnově smlouvy na Moabských stepích povolává k sobě Mojžíše a Josue a ustanovuje Josue vůdcem lidu. (Dt 31, 14. 15. 23.) Potom Mojžíš (prostředník mezi Hospodinem a lidem) pronáší před lidem slova Dt 31, 2.—6. oznamuje tak povolání Josue, skládá na něho ruce (Nm 27, 23.), a konečně vyslovuje Dt 31, 7. n. — K věci srv. Nm 27, 15.—23.

V. [16]. Protože již dle v. 9. Mojžíš odevzdal Levitům a starším lidu knihu zákona, protože se totéž opakuje ve v. 25., a to tak, že ve vv. nn. stává se pochybným, mluví-li se tu o zákonu či písni Mojžíšově, a poněvadž v. 24. opakuje, co bylo řečeno již ve v. 9., domnívá se Hummelauer, že v. 24. dlužno podobně jako v. 23. přeložiti před v. 16. a spojiti takto: „Když tedy Mojžíš napsal tento zákon do posledního slova do knihy, pravil mu Hospodin: Hle, až ty si lehneš ke svým otcům . . .“ Srv. Gn 47, 30.

do které vchází, aby se v ní usídlil; tam mne opustí a poruší úmluvu, kterou jsem s ním učinil. 17 Toho dne vzplane hněv můj proti němu, opustím ho, zakryji tvář svou před ním a bude pohlcen; stihne ho všecko zlo a soužení, že řekne toho dne: „V pravdě, že není Bůh se mnou, stihly mne tyto pohromy“. 18 Já tedy toho dne zakryji a zahalím tvář svou pro všecko zlo, které činil, že chodil za bohy cizími.

19 Nyní tedy napište si tuto píseň a učte jí syny Israelovy, by [ji nazpamět uměli a] ústy zpívali, aby mi byla píseň tato svědectvím mezi syny Israelovými. 20 Neboť uvedu ho do země oplývající mlékem a medem, kterou jsem přísežně slíbil otcům jeho. Až pak budou jísti, nasytí se a ztuční, odvrátí se k bohům cizím a budou jim sloužiti; mnou pohrdnou a zruší úmluvu mou. 21 Až ho stihne mnoho pohrom a útrap, bude jako svědek vypovídati proti němu tato píseň, které nevyhladí žádné zapomenutí z úst potomstva jeho. Známť jeho smýšlení, jak smýšlí dnes, dokud jsem ho neuvedl (ještě) do země, kterou jsem mu zaslíbil.

22 Mojžíš tedy napsal tu píseň a naučil jí syny Israelovy.

23 I zmocnil Hospodin Josue, syna Nunova a řekl: Buď zmužilý a statečný; nebo ty uvedeš syny Israelovy do země, kterou jsem (jim) zaslíbil a já budu s tebou.

24 Mojžíš tedy napsal tento zákon do posledního slova do knihy. 25 A přikázal Levitům, kteří nosili archu úmluvy: 26 Vezměte tuto knihu a položte ji na bok archy úmluvy Hospodina, Boha vašeho, aby tam byla na svědectví proti tobě. 27 Neboť já znám zpurnost tvou a převrdou šíji. Dokud jsem byl ještě živ a s vámi jsem táhl, ustavičně

K v. 17. srv. 32, 20. 23. 30. — „pohlcen bude“ Israel od jiných národů.

V. 18. „zakryji a zahalím“ = dokonale zakryji. Srv. v. 17.

V. 19. „tuto píseň“ podanou ve hl. 32. — Dle v. 22. napsal píseň tu sám Mojžíš; dlužno však míti za to, že jak Mojžíš tak i Josue ji dal vícekrát opsati, by ji mohl lid (zpěváci) použiti, proto „napište“ (množ. čís.). — Místo „by ji ústy zpívali“ hebr.: „polož jim ji do úst“ (Nm 23, 5.) — „svědectvím“ měla býti píseň ta, dosvědčovati, že Bůh je upozornil již předem, co jich čeká, až budou od něho odpadávati, zejména však měla hlásati, jak bezdůvodná jest jejich nedůvěra, a mocně je povzbuzovati za všech okolností a v každé době ke skalopevné důvěře v Hospodina.

V. 21. Píseň bude vypovídati proti národu israelskému, vytýkati mu, že svůj neblahý osud zavinil svými hříchy. — Píseň ta nevymizí z úst příštích Israelitů, protože budou vždy povinni učiti se jí. Snad bude též pravidelně spolu se zákoníkem předčítána (srv. v. 9.—13. 19.). Píseň bude však také svědčiti, že Bůh dobře zná povahu lidu svého, že mu nekřivdil, když předpověděl jeho nevěrnost.

V. 22. spojuje Hummelauer s v. 25. Viz k v. 15. 16. — Levité, kterým bylo uloženo nositi archu (srv. v. 9.), t. j. Kaatovci, směli do svatyně vkročiti, jen když byla archa zabalena (Nm 4, 15.); proto asi nyní, kdy byla smlouva s Hospodinem na Moabských stepích obnovována, archa byla zakryta předepsanými povlaky (srv. Jos 8, 33.).

V. 26. „tato kniha“ = Mojžíšova píseň (hl. 32.). Podobně dojista byla též uložena kniha zákona, kterou byl Mojžíš před tím odevzdal Levitům a starším (v. 9.). — „na bok“ vnější, neboť do archy samé uložiti zákon nesměli ani kněží, nýbrž jen velekněz. — Jak má píseň ta svědčiti proti Israelovi, viz v. 21. — Poněvadž kromě Vulg. všecky staré rukopisy místo „tuto knihu“ mají „tuto knihu *zákona*“, dlužno míti za to, že na boku archy již dříve byl položen deuteronomický zákoník a k němu že byla nyní přiložena píseň Mojžíšova, že tedy „svědkem proti Israelovi“ byl jak zákoník (hl. 28.), tak píseň s ním na jednom místě uložená.

V. 27. vyslovuje podobnou myšlenku, jakou vyjádřil Hospodin ve v. 21.

jste zpurně se chovali proti Hospodinu; čím více, až umru? [28] Shro-
mážděte ke mně všecky starší kmenů vašich a písaře; budu ukládati
do jejich sluchu tato slova a za svědky proti nim vzývati nebe i zemi.
[29] Neboť vím, že po mé smrti budete činiti nešlechetně, že [brzy] uchý-
líte se s cesty, kterou jsem vám vykázal; i stihnou vás pohromy v bu-
doucnosti, když budete činiti co je zlé přede tváří Hospodinovou, po-
pouzejíce ho díly rukou svých.
[30] Pronesl tedy Mojžíš tuto píseň do posledního slova před ve-
škerou obcí israelskou:

Hlava 32.

1 Slyšte, nebesa, co mluvím,
naslouchej země slovům úst mých!
2 Kéž se lije jak déšť má nauka,
nechať kanou jak rosa má slova,
jako příval do zeleně,
a jako lijavec na travinu!
3 Chciť hlásat jméno Hospodinovo!
Vzdávejte čest našemu Bohu!

V. [28]. O „písařích“ viz Ex 5, 6. nn.; Nm 11, 16; Dt 20, 9. — Protože dle v. 30; 32, 44. pronesl Mojžíš píseň svou (labutí zpěv) přede vším lidem, dlužno čísti s Hummelauerem místo „starší kmenů vašich“: „vaše kmeny, starši a písaře...“; proti všem těmto jmenovaným (ne jen proti starším a písařům) budou vzývána nebesa i země za svědky (srv. 32, 1.).

V. [29]. „díla“ (=výrobky) „rukou vašich“ = modly.

Hl. 32. — Že je spisovatelem této písně Mojžíš, řečeno výslovně výše 31, 16.—30. Také obsah je mojžíšský, deuteronomický; rozvádíť píseň myšlenky vyslovené již Dt 4, 25.—31; 30, 1.—10; 31, 15. nn.; líčí nezlomnou věrnost Boží, která se bude jeviti ve věčném trvání úmluvy jím učiněné, které zcela nebudou moci zrušiti ani nevěrnosti Israelovy. Psychologicky je dokonale zdůvodněno, že Mojžíš, patře přes Jordan na druhý břeh a cítě již blízký dech smrti, zalétá v duchu za Jordan, přehlíží osudy svého milovaného lidu, povšechně je líčí, by věděl Israel, u koho má za dob nejhorších hledati pomoci, ke komu má vždycky, bezpodmínečně vždycky s pevnou důvěrou se utíkati. (Proto porozumí básni jen ten, kdo se v duchu spolu s Mojžíšem-básníkem vmyslí do jeho stavu, a spolu s ním takořka s ptačí perspektivy přehlédne letem dějiny Israelovy od zabrání Předjordání až do zajetí a odtud až do uzavření nové smlouvy Kristem na Kalvarii. Nepochopil by však písně, kdo by chtěl ji vykládati jen o jedné, určité době z těchto dějin!) — Báseň skládá se ze stejnoměrných veršů, rozdělených na dvě polovice, z nichž každá má v původním znění tři přízvučné slabiky (tři zdvihy). Pokusy rozděliti báseň na rovnoměrné sloky neuspokojují. Nejlépe je dle obsahu rozděliti ji na úvod (v. 1.—3.), na sedm odstavců: I. (v. 4.—6b.), II. (6c.—14.), III. (15.—18.), IV. (19.—25.), V. (26.—27.), VI. (28.—33.), VII. (34.—42.) a doslov (v. 43.).

V. [1]. „Nebesa a zemi“ (=veškerý svět srv. Gn 1, 1.) lze právem volati za svědky, protože budou se klenouti nade všemi pokoleními, z nichž jedno po druhém bude odumírati; jsou svědky nejen toho, co řeči Mojžíšovy (4, 26; 30, 19; 31, 28.) a píseň tato připomínají, nýbrž budou i svědky, že Bůh bude svým časem plniti, co nyní připovídal a čím hrozil. Nebe a země budou moci nejlépe dosvědčiti nezdolnou věrnost Boží. O podobných úvodech v básních hebrejských viz Gn 49, 2.

V. [2]. Básník si přeje, by slova jeho stékala jako občerstvující rosa, ano jako bohatý lijavec a pronikla veškerý svět, nebe i zemi, zejména pak Israelity, by je prosytila a zúrodnila a přispěla vydati plody bázně Boží, přesvědčení o nejvyšší věrnosti Jahvově a neochvějnou důvěru v něho.

V. [3]. Předmět básně — „jméno Hospodinovo“, t. j. sám Hospodin — je nejvznešenější, zasluhuje tedy, by byla pozorně vyslechnuta. Touto pozorností budou vzdávati posluchači též Bohu čest.

4 Boží díla jsou dokonalá,
jsouť všechny jeho cesty právo;
Bůh je věrný bez všeho klamu,
spravedlivý jest a poctivý.
5 Prohřešili se proti němu,
nečistí jsou, a ne jeho synové,
plémě zkažené a zvrhlé.
6 Tak se odpláciš Hospodinu,
národe pošetilý a nemoudrý?

Není on otec tvůj, jenž si tě opatřil,
jenž tě učinil a stvořil?
7 Rozpomeň se na dny dávné,
pomysli na všecka pokolení;
ptej se otce svého a poví ti,
(taž se) předků svých, oni ti (to) řeknou.
8 Když Nejvyšší národy rozděloval,
když syny Adama rozlučoval,
ustanovil hranice národů
dle počtu synův Israelových.
9 Jeť národ Hospodinův jeho údělem,
Jakob je dědictvím jemu přiřknutým.
10 Nalezl ho v krajích pustých,
na místě hrůzy a širé pouště;
vodil ho kolkolem, poučoval,
střežil, jak zřítelnici oka svého.

V. 4.—6b. je první odstavec básně, je základný akkord celého zpěvu: Bůh nejvýš věrný (v. 4.), naproti němu pak nevděčný a nevěrný Israel (v. 5.—6b.).

V. 4. „Bůh" sluje v hebr. „skála", že je skalopevným základem naděje a důvěry Israelovy (srv. v. 15. 18. 31. 37.). — „díla jeho" = jednání jeho s Israelem = „cesty jeho". — „právo" = spravedlnost. — Bůh, který vydává Israele v porobu jiných národů, činí tak jen v zájmu spravedlnosti, nesmí se mu to tedy zazlívati. Je „věrný", ne jako člověk, který něco slíbí, a pak dané přípovědi neplní („beze všeho klamu").

V. 5ab. je patrně porušen; dle Schlögla dlužno hebr. čísti a překládati: „Věrnost mu zrušili jeho synové."

V. 6. „Tak" hanebně ... — Israel zpronevěřuje se Jahvovi, nemá bázně Boží, která je počátkem moudrosti (Přís 1, 7.), není proto „národem moudrým".

V. 6c.—14. druhý odstavec básně líčí šíře rozmanitá dobrodiní Boží, prokázaná Israelovi. — Čím větší tato dobrodiní, tím černější nevděk věrolomného Israele.

V. 6c. Bůh „opatřil si" Israele tím, že si ho utvořil, povolav a vyvoliv Abrahama, vysvobodiv lid z Egypta. Hebr.: „Není on otec tvůj, jenž tě stvořil, jenž tě učinil a upevnil?"

V. 7b. hebr.: „mysli na léta minulých pokolení". Od stvoření národa israelského (v. 6.) každý rok může vypravovati o dobrodiních Božích jemu prokázaných.

V. 8. Ba ještě dříve, již tehdy, kdy Hospodin po potopě Gn 10, národy rozděloval (= „sídla jim vykazoval" hebr.), tedy před Abrahamem, pamatoval štědře na Israele. 8c. d. možno z hebr. překládati: „ustanovil území národů hrstce synův Israelových". Palestina byla ono území, v němž do příchodu Israelitů sídlili různí národové.

V. 9. „dědictvím" = trvalým majetkem. — „Jemu přiřknutým" = polní měrou (provazcem) odměřeným. Israel je zvláštním majetkem Hospodinovým, proto tak veliká jeho péče o něho.

V. 10. Hospodin nalezl národ israelský jako naléžá poutník zaběhlou zbloudilou ovci. V tom smyslu pak možno dle Sam opraveného Schlöglem místo:

11 Jak orel budí k letu svá mláďata,
jako nad nimi poletuje:
rozepjal svá křídla, vzal ho
a nosil svými perutěmi.
12 Hospodin sám byl jeho vůdcem,
a žádný cizí bůh s ním nebyl.
13 Usadil ho v hornaté zemi,
aby jedl plodiny polní,
aby med ssál ze skalisek,
olej z nejtvrdšího kamene,
14 smetanu ze skotu, mléko z ovcí,
jakož i tuk jehňat a beránků
plemene Basanu a kůzlat,
spolu s nejvzácnější pšenicí,
by pil krev hroznův, ohnivé víno.

15 Miláček ztučněl a vyhazuje;
ztučněv, ztloustnuv, vykrmiv se
opustil Boha, svého tvůrce,
odstoupil od Boha, své to spásy.
16 Podráždili ho cizími bohy,
ohavnostmi ho roztrpčili.

„na místě hrůzy a širé pouště“ překládati: „na bludných cestách (když Israel byl), zavedl ho domů“. — Místo „vodil ho kolkolem“ — „objal ho“ nebo „obklopoval ho“ (svou přítomností a ochranou). — Místo „poučoval“ — „dozíral na něho“ (dával pozor). Nahromaděnými nespojenými souznačnými slovy chce básník vytknouti převelikou péči Hospodinovu o lid, bloudící po poušti.

V. 11. Jako přirovnával básník ve v. 10. péči Hospodinovu ke starosti pastýře o zbloudilou ovci, tak podává zde tutéž myšlenku v obraze pečlivosti krále ptákův o mláďata. Jako orel nad hnízdem se vznášející dodává mláděti odvahy k výletu z hnízda, tak Hospodin pohnul Israele, aby vydal se na cestu z Egypta. Jako orel svými mohutnými perutěmi nahrazuje nedostatak síly v perutích mláďat, neumějících ještě dobře létati, tak Hospodin ujal se Israele a přenesl ho přes poušť. K obrazu orla srv. Ex 19, 4.

V. 12. Žádnému jinému Bohu není Israel povinen díkem za přechod přes poušť než jedinému Jahvovi.

V. 13. Místo „usadil ho v hornaté zemi“ hebr.: „dal mu jeti po výšinách země“. Israel jel jako vítězný král. Srv. Is 58, 14; Mich 1, 3; Am 4, 13; Job 9, 8. Včely (divoké) stavěly své dílo do skalních štěrbin. Oliva je tak skromná, že spokojí se s prstí plnou kamenů, mezi něž zapouští své kořeny, že se zdá, jakoby přijímala olej z nich. Všecko požehnání medu a oleje závisí na Hospodinovi.

V. 14. Zákon obřadný ukládal Israelitům, tuk odevzdati Bohu na oltář, přece však zůstalo dojista na ostatním mase něco tuku, kterého požívati nebylo Lv 3, 17. Israelitům zakázáno. — „Plémě Basanu“ je hovězí dobytek, jehož vzácné druhy chovány v severním Zajordání (Basanu).

V. 15.—18. je třetí odstavec básně, který šířeji rozvádí nevěrnost a nevděčnost Israelovu. Srv. v. 5.—6a. b.

V. 15. Slovem „miláček“ překládá Vulg. hebr. „Ješurún“ zde, jinde však (33, 5. 26.) „spravedlivec“ (poctivec). Je to lichotivé jinak jméno Israelovo, zde však z něho vane přídech trpké ironie. — Jako býk, čím lépe je krmen, tím více zbujní a vyhazuje i proti tomu, jenž ho vykrmil, tak Israel požehnáním Božím, v. 6c.—14. vylíčeným zbujněl, zpyšněl a obrátil se proti svému živiteli. — Místo „opustil“ hebr.: „zapudil“ (zavrhl). — 15d. zní v hebr.: „pohrdl skalou své spásy“. Srv. v. 1.

V. 16. „Podráždili ho“ = popudili jeho řevnivost, která nedopouští, by Israelité vzdávali úctu, jaká jedinému Jahvovi přísluší, bohům jiným. — „Ohavnosti“ = cizí bohové, modly.

17 Obětovali běsům a ne Bohu,
bohům, kterých nezkusili,
novým, kteří nedávno přišli,
kterých otcové jejich nectili.
18 Boha, jenž tě zplodil, jsi opustil,
zapomněls na Hospodina, svého tvůrce.

19 Viděl to Hospodin, i rozhněval se
pro roztrpčení synův i dcer svých.
20 I řekl: „Tvář svou před nimi skryji
a budu hledět na jejich konce;
jeť to pokolení zvrhlé,
synové, na něž nelze se spolehnout.
21 Oni mne rozhořčují nebohy,
dráždí mne svými nicotami;
já je rozhořčím též nelidem,
podráždím pošetilým národem.
22 Oheň vzplane mého hněvu,
šlehat bude až na dno pekel;
stráví zemi s jejím rostlinstvem,
zažehne i základy horstev.
23 Nahromadím na ně neštěstí,
a vystřílím na ně všecky své šípy.
24 Budou zcela stráveni hladem,
ptáci je pohltí žalostným klováním;
zuby šelem na ně pošlu,
s jedem hadů v prachu se plazících

V. 17. O „běsech" (šédím, duchové dobří i zlí) praví se v hebr., že jsou ne-bohy, pa-bohy. — Israelité „zakusili" a přesvědčili se tolikrát, že Jahve zasluhuje bohopocty jediný, a přece odvracejí se od něho k bohům, jichž moci a přízně dosud nezkusili. Srv. 11, 28; 13, 7; 28, 64; 29, 25. n. — Starého osvědčeného Boha svých otcův opustí a ctí bohy zcela nové.

V. 18. hebr.: „Zanedbal jsi Skálu, která tě zplodila, zapomněl jsi na Boha, jenž tě zrodil" (dal ti život). Hospodin otec i matka Israelova — Israel nezdárný syn.

V. 19.—25. čtvrtý to zpěv celé básně líčí sytými barvami trest, kterým Hospodin Israele stihne.

V. 19. Místo „rozhněval se" hebr.: „zavrhl" Israele, protože „byl na něho roztrpčen", že „roztrpčil se na syny i dcery své". Všecek národ, bez rozdílu pohlaví, Hospodina roztrpčil, proto též bude všecek pykati.

V. 20. Lidomluvně praví Hospodin, že nevěrnému Israeli odepře svou milost (=„zakryje jim svou tvář") a nechá je zahynouti („konec" = zánik).

V. 21. Bůh dle starozákonného práva odvetného (oko za oko, zub za zub) za to, že Israel budí jeho řevnivost (srv. v. 16.), vzbudí řevnivost v Israelitech, kteří budou žárliti na pohany, v jichž ruce budou vydáni. — Jako Israelité dráždí Hospodina nebohy, t. j. modlami (=„nicoty"), tak podráždí Hospodin Israele „nelidem, nenárodem", pohany, kteří jsou proti národu vyvolenému, jemuž patří název „národ" v plném slova smyslu, jaksi „nenárody". Pošetilost, kterou jeví Israelité modlářstvím, potrestá Hospodin pohanskými, pošetilými národy. Tato pošetilost, takořka šílenost není ovšem jen v rozumu, nýbrž i ve vůli, a jeví se činy, životem. Srv. Řím 10, 19.

V. 22. Oheň hněvu Božího = rozmanité časné tresty, zejména války. — „pekla" = říše mrtvých vůbec. (Srv. „podsvětí".) — Podrobněji líčí následky obrovského tohoto požáru Božího hněvu vv. nn.

V. 23. „neštěstí" množ. číslo: zla nejrozmanitějších podob.

V. 24a. b. je patrně porušen. Nejlépe je čísti se Sam: „Hlodej, hlade, travte horečné žáry, hořká nákazo a more!" (Schlögl.)

25 Venku bude je hubiti meč,
doma pak strašlivé výjevy,
mládence tak jako pannu,
kojence jak člověka-starce.

26 Myslil jsem: „Budiž veta po nich!
Vyhladím z lidí jejich památku.“
27 Však odložil jsem to, by mne nepřítel nedráždil,
by snad odpůrci jejich se nepyšnili.
By neřekli: „Naše mocná ruka
to vše učinila, ne však Hospodin.““

28 (Ano), je to národ bez rady,
a moudrosti v něm není.
29 Kéž by zmoudřeli, srozuměli
a kéž by myslili na (své) konce!
30 Jak může jeden honit tisíc,
a dva zahnati deset tisíc?
Zdaž ne, že je Bůh jejich prodal,
a že Hospodin je vydal?
31 Neníť náš Bůh jak bohové jejich,
i naši odpůrci musí to dosvědčit.
32 Vinice jejich je z vinice sodomské,
jakož i ze zahrad gomorrských;

V. 25. „doma“, kam se utekl jinoch, panna, kojenec i stařec, budou se po dobytí a při plenění odehrávati „hrozné výjevy“.

V. 26. n. pátý zpěv mírní, částečně jaksi (po lidsku mluveno) odvolává hrůzy trestů ve vv. předešlých vylíčených. Tresty ty nevyhubí Israele z kořene; čest Boží toho nedopustí, protože by pohané připisovali sobě, své moci, záhubu národa vyvoleného. — Hebr.: Řekl bych: „Sfouknu je..., kdyby mi nebylo báti se, že budu míti mrzutost s nepřáteli (že mne roztrpčí svou řečí), aby toho snad nezneuznali jejich utiskovatelé, aby snad neřekli: „Naše velmoc to učinila...“ — Kdyby skutečně takto pohané připisovali svým silám úplné vyhubení Israele, byli by tím rozhořčili Hospodina a tohoto roztrpčení nechtěl Hospodin připustiti. (Po lidsku mluveno!)

V. 28.—33. pátý zpěv líčí pošetilost a mravní zvrhlost pohanů, aby tím více vysvitlo, že nemůže Hospodin dopustiti, aby si tací národové osobili zásluhu, že sami svou mocí Israele, národ Hospodinův, zničili.

V. 28. počíná mluviti již zase sám básník, kdežto dosud od v. 20. mluvil Hospodin.

V. 29. Kdyby zpupní pohané, přičítající sobě převahu nad Israelem porobeným, zmoudřeli, poznali by, že převahu tu jim dal Hospodin (v. 30.), a pomyslili by, že není ještě všemu konec, nezapomínali by, že ještě se může Hospodin svého národa ujmouti a pohany zahubiti!

V. 30. „jeden“ a „dva“ jsou pohanští nepřátelé Israelitů. — „tisíc“ a „deset tisíc“ jsou Israelité. Opak viz Lv 26, 8. — „Bůh“ — hebr.: „Skála“. Porážky Israelitů, kterých nepřítel docílil poměrně malými silami (proti početné přesile Israelitů), nemůže, chce-li býti rozumným, přivlastňovati sobě, nýbrž vykládati tak, že Jahve, skála Israelova, své neužitečné služebníky jim vydala, jako člověk prodává jinému pánu nevěrného otroka, nebo věřitel neplatícího dlužníka.

V. 31a. hebr. „Neníť jejich skála jako naše skála“ srv. v. 4. — V bojích pohanů s pohany nerozhodují jejich bohové, kteří nejsou nic, v našich bojích však rozhoduje pravý Bůh Jahve, třeba i někdy v neprospěch Israele, za jeho viny. Nadejde však doba, kdy nastane obrat (až se Israel vrátí kajícně k Bohu), kdy poražení pohané uznají, že vítězný Israel byl jen na čas Bohem vydán v jejich ruce. Srv. Ex 14, 25; Nm 22.—24; 1. Král 4, 8.

V. 32. Kdyby pohané povšimnuli si svého mravního stavu, jistě by poznali, že není možno, by národ mravně tak zchátralý svými silami snadno vítězil nad

hrozny jejich jsou hrozny žlučové
  a zrnka jejich jsou náramně hořká.
33 Dračí žluč je jejich víno,
  jed zmije, proti němuž lék není.

34 Není to u mne uloženo,
  zapečetěno v mých pokladnách?
35 Mně přísluší odveta, já to kdys oplatím,
  až bude klesati jejich noha;
blízek je den (jejich) zkázy,
  rychle časy (ty) se dostaví.
36 Hospodin práv lidu svého se ujme,
  smiluje se nad svými sluhy,
když spatří, že ruka je vysílena,
  obklíčení že jsou seslábli,
  a že ostatní zahynuli.
37 Pak řekne: „Kde jsou jejich bohové,
  na které se spoléhali,
38 z jejichž obětí tuk jídali
  a z jejichž liteb pívali víno?
Nechť vstanou a vám přispějí na pomoc,
  nechť vás v bídě ochraňují.
39 Vizte, že já jsem sám jediný,
  mimo mne že jiný Bůh není.

Israelem. Jako Is 5. národ israelský přirovnán k vinici, tak i tuto pohané; réva pěstěná na těchto vinicích však je vzata z půdy Sodomy a Gomorrhy, jejichž obyvatelé byli pověstni mravní zkázou; jsou tedy i pohané tito podobně nemravni a zasluhují osudu, jaký stihl tato hříšná města.

V. 34.—42. sedmý a poslední zpěv Mojžíšovy hásně: „Pošetilost a mravní zkáza pohanů svolává na ně Boží trest“ (34. n.). Hospodin, maje soucit s neštěstím Israelovým (v. 36.), ztrestá a pokoří pohany a tak vysvobodí Israele.

V. 34. n. mluví básník, který mluvil jistě již od v. 28.—33. a mluví rovněž od 36. nn. Pro porozumění dlužno připomněti překlad hebr. opraveného Sam a LXX: „To je u mne uloženo, zapečetěno v mých skříních pro den odvety a odplaty, pro čas, kdy kolísati bude jejich noha...“ Prozřetelnost Boží („to“) svrchu popsaná, jakož i mravní zkaženost pohanů je hluboce uložena v mysli a paměti básníkově jako vzácná listina nebo tabulka zapečetěná, v archivu opatrovaná (srv. archivy tehdejší doby králů babylonských, egyptských, kanaanských). Z listiny té takořka čte básník jménem Israele naději ve slib Boží, že nadejde doba, kdy Bůh bude odpláceti pohanům jejich hříchy a použije k tomu za nástroj národa israelského. Básník ví, že se tak stane, poněvadž ho Bůh o tom ujistil. — K výrokům sv. Pavla Řím 12, 19; Žid 10, 30. srv. Is 34, 8; Jer 50, 15; 51, 11; Sir 28, 1. — Místo „rychle časy ty se dostaví“ hebr.: „Kvapí, co je jim připraveno“ — jejich konec, zánik. Srv. v. 29.

V. 36. „ruka“ Israelova bude vysílena, jeho síla vyčerpána; líčí zubožený stav Israelův, který působí na dobrotivé srdce Boží soustrastně. — V. 36. dle hebr.: „že je veta po zavřeném i propuštěném“. — „zavřený i propuštěný“ je hebr. úsloví znamenající „všichni“. Srv. 3. Král 14, 10; 21, 21.

V. 37. „řekne“ Jahve Hebreům, až vykoná ortel spravedlivý nad pohany, až rozmetá jejich modly. — Dle hebr. táže se Jahve 37b.: „Kde je skála (cizí bohové), ve kterou důvěřovali?“

V. 38. Protože obětníci nepili při úlitbě vína, nýbrž si představovali, že je pije božstvo, jemuž je podávají, hebr. lépe: „kteří (bohové v. 37.) jedli tuk jejich (pohanův) obětí, víno jejich úliteb pili“. — 38cd. oslovuje trpkou ironií Israelity, kteří kdysi u model, nyní zkácených, hledali útočiště. — Nemohou vstáti, ježto nemají moci.

Já život beru a já jej dávám,
já raním a já uzdravuji,
a nikdo nemůže z ruky mé vyprostit.
40 Pozdvihuji k nebi svou ruku
a pravím: „Jakože na věky žiju,
41 až naostřím svůj meč jak blesky,
a ruka má až chopí se soudu,
odvetím se svým protivníkům,
a svým nepřátelům odplatím.
42 Opájet budu šípy své krví,
meč můj bude hltati maso
z krve zabitých a zajatců,
z nepřátel hlav obnažených.““

43 Chvalte, národové, lid jeho,
neb pomstí krev svých služebníků,
odplatí jejich nepřátelům,
a usmíří zemi svého lidu.

44 Mojžíš tedy přišel a pronesl všecka slova této písně před po-
slouchajícím lidem, on a Josue, syn Nunův.
45 Když pak dokončil všecky tyto řeči, jež pronesl ke všem Isra-
elitům, 46 pravil jim: Vložte všecka slova, která vám já dnes ohlašuji,
do svých myslí, byste přikazovali svým synům jich ostříhati, činiti
a plniti všecky věci, které jsou psány v tomto zákoně. 47 Neboť ne
nadarmo jsou vám přikázány, ale by všichni z nich byli živi; byste
oinice je zůstali dlouho v zemi, do které přes Jordan táhnete, abyste
ji zabrali.

Hospodin káže Mojžíšovi, by vystoupil na horu Nebo (32, 48.—52.).

48 Hospodin pravil téhož dne Mojžíšovi: 49 Vystup na toto pohoří
Abarim [to jest Přechodů], na horu Nebo, která je v Moabsku proti
Jerichu, a pohleď na zemi Kanaan, kterou já dám v majetek synům

V. 40. n. Srv. Nm 14, 21. 28.; O „bleskutném meči“ (hebr.) Hospodinově viz Nah 3, 3; Hab 3, 11. — Bůh je tu přirovnán k válečníkovi, chystajícímu se do boje. — „nepřátelé“ = „protivníci“ = pohané.

V. 42. „obnažené hlavy nepřátel“ jsou hlavy králův a knížat pohanských, jimž Jahve odejme koruny.

V. 43. doslov veliké básně. — Že Bůh řídí osud Israelův, bude tak patrno — zejména až jej vysvobodí z moci pohanské — že i pohané nemohou tu neviděti péče Hospodinovy o svůj lid; uznají-li ji, budou blahoslaviti národ israelský podobně jako kdysi Balaam Nm 24, 5. nn. — Palestina, „země lidu Hospodinova“, byla poskvrněna krví israelskou, kterou pohané byli prolévali. Až Jahve tyto vraždy potrestá, smyje takořka se země ty skvrny, „usmíří“ ji.

K v. 44. srv. výše 31, 19. nn. 22. 30. — K v. 45. srv. 31, 1; 1, 3.

V. 47. hebr.: „Neboť není to slovo prázdné, vám daleké, nýbrž je to život váš; tímto slovem prodloužíte si život...“

V. 48. Hospodin káže vykonati rozkaz daný již Nm 27, 12.—14.

V. 49. „která je v Moabsku proti Jerichu“, v Nm 27, 12. není, a Mojžíš dobře věděl, ano očima viděl, že Nebo je „v Moabsku proti Jerichu“; Hummelauer považuje slova ta za glosu. — O hoře Nebo viz Nm 33, 47; 32, 38; Dt 3, 27; 34, 1.

Israelovým, a na (té) hoře zemři. [50] Až tam vystoupíš, budeš připojen
k lidu svému, jako umřel tvůj bratr Áron na hoře Hór a byl přiřazen
k lidu svému; [51] nebo zhřešili jste proti mně mezi syny Israelovými
u „Vod odporu“ v Kadesu na poušti Sin, a neoslavili jste mne mezi syny
Israelovými. [52] Naproti uzříš zemi, kterou já dám synům Israelovým,
ale nevejdeš do ní.

Poslední požehnání Mojžíšovo (33, 1.—29.).

Nadpis (v. 1.). Uvod (v. 2.—5.). Požehnání Rubena (v. 6.), Judy (v. 7.), Leviho (v. 8.—11.), Benjamina (v. 12.), Josefa (v. 13.—17.), Zabulona a Issachara (v. 18. n.), Gada (v. 20. n.), Dana (v. 22.), Neftaliho (v. 23.), Asera (v. 24. n.). Závěrek (v. 26.—29.).

Hlava 33. — [1] Toto je požehnání, kterým požehnal Mojžíš, muž
Boží, syny Israelovy před svou smrtí:

[2] Pravil:

Hospodin přišel od Sinaje,
vzešel nám ze Seiru,
zasvitl z pohoří Faran,
a s ním tisícové svatých;
v pravici jeho byl ohnivý zákon.

K v. [50]. srv. Gn 25, 8; Nm 20, 23.—29.

V. [51]. O Mé-Meríbá (Vody odporu) viz Nm 20, 12 n. 24; 27, 14.

Hl. 33. — V. [1]. Jakob (Gn 49.) požehnal nedlouho před svou smrtí svým synům; nyní Mojžíš tak činí. Věc byla tak samozřejma, že kdyby byl Mojžíš Israelitům v okamžik tak památný nepožehnal, bylo by to bývalo považováno za úmyslné odepření požehnání, tedy skoro za jakousi kletbu. — „Muž Boží“ sluje Mojžíš též Jos 14, 6; Ž 89, 1; tak sluli vůbec proroci. Sdc 13, 6. 8; 1. Král 2, 27; 9, 6; 3. Král 12, 22; 13, 1. nn. — „Synové Israelovi“ jsou popředně synové Jakobovi, tedy osoby, pak také kmeny z nich vzešlé.

V. [2]. „Pravil“ Mojžíš. Poznámku tuto napsal týž spisovatel, jenž napsal v. 1. a řadu podobných poznámek níže ve v. 7. n. 12. n. 18. 20. 22. n. 24. Byl to asi týž, jenž napsal po smrti Mojžíšově hl. 34. Dle jeho přesvědčení (v. 1.) je původcem požehnání tuto vyslovených Mojžíš. S tím přesvědčením souhlasí též jejich obsah. Mluví v nich muž, který stojí za Jordanem (v. 23.) a má události na cestě Israelitů z Egypta pouští ještě ve velmi živé paměti (v. 8. nn.). Kdyby byl požehnání toto skládal někdo teprve za Šalomouna, jak se domnívá nadkritika, byl by jistě slavněji mluvil o kmeni Judově, jehož příslušníci, t. j. dynastie Davidova, dosáhla lesku a moci královské; kdyby pak byl někdo skládal toto požehnání teprv po Šalomounovi, tedy v době, kdy Efraim od jediného zákonitého království a svatyně jerusalemské byl se odštěpil, nebyl by ho tak vynášel, jak činí tuto (v. 13. nn.). Z toho ovšem neplyne nutně, že Mojžíš svá požehnání též sám napsal. Neučinil-li tak, dal je zajisté brzy zaznamenati Josue. (Jen o zákonu a písni (hl. 32.) praví se výslovně výše, že je Mojžíš napsal.) V. 4., který mluví o Mojžíšovi ve třetí osobě a kde spisovatel se ztotožňuje s Israelity vůči Mojžíšovi-zákonodárci, zdá se nasvědčovati mínění, že hl. 33. napsána byla teprv po smrti Mojžíšově. — (I katoličtí novější biblisté však připouštějí, že úvod 2.—5., jakož i závěrek 26.—29. přidány byly později inspirovaným spisovatelem, by požehnání Mojžíšovu dodali přiměřeného tvaru, by se mohlo při slavnostech přednášeti. Linder, Hoberg.) — 2abc. a dle kriticky opraveného hebr. i *2d.* jmenuje hlavní místa, na nichž Hospodinova přítomnost, když Israelité z Egypta se ubírali, slavně zazářila. Pravíme „zazářila“, že se v hebr. Jahvův slavný příchod připodobňuje k východu slunce. — Seir = Edomsko. Srv. 2, 1. — „pohoří Faran“ je severní hornatá část stejnojmenné pouště, jež sluje dnes ‘Azázimát.(?) Srv. 1, 1. — „tisícové svatých“ jsou nebeské zástupy, jako Dn 7, 10; 3. Král 22, 19. Dle kriticky opraveného znění hebr. dlužno však *2d.* v rhytmické souměrnosti k 2abc. překládati: „a přišel (Jahve) z Meríby Kadešské“. Nm 20, 1. — *2e.* je dle souhlasu kritiků značně porušen, že lze jen nějakého více méně pravděpodobného smyslu

3 Miloval kmeny národa,
všichni svatí jsou v jeho ruce;
těm, kteří blíží se k jeho nohám,
dostane se od něho poučení.
4 Mojžíš dal nám zákon,
dědictví to obce Jakobovy.
5 Stal se králem nad Spravedlivcem,
když se shromáždila knížata lidu
s kmeny Israelovými.

6 Ať žije Ruben a neumírá,
buď však malý počtem.

7 Požehnání Judy je toto:

Hospodine, slyš hlas Judův,
a k jeho lidu jej uveď;
ruce jeho ať zaň bojují,
a budiž jeho obhájcem proti nepřátelům.

---

se dopracovati. — „zákon" sotva je původní, protože „dath", hebr. slovo jemu odpovídající, je původu perského! Taková slova přijali však Israelité teprv později v zajetí babylonském. Snad možno překládati: „po jeho pravici (hořel) jim oheň". (Rieszler překládá: „(Jahve) přišel k vodám Meríbath-Kádéšu, na jehož pravém boku se stékají.")

V. 3. „svatí" = kmeny národa = Israelité. — „v jeho ruce" = v jeho mocné ochraně. — *3cd.* je v hebr. zase porušen; někteří se domnívají, že vůbec již nelze se dopíditi původního znění a smyslu. Pouhým pokusem zůstává překlad: „(Israelité) táhli v kruhu za tvou nohou — zvedali se na tvůj rozkaz." Překlad ten dobře se hodí do souvislosti, ježto i vv. předcházející líčí dobrodiní Jahvova prokazovaná Israelitům na cestě od hory Sinaj. (Rieszler se domnívá, že v. 3. patří k v. 8., že týká se kmene Levi, jehož příslušník, velekněz, měl právo nositi náramenik, na něm náprsník a v něm posvátné osudí. Překládá: „Náramenik obléká ve svém národě — jeho svaté věci jsou v jeho ruce — ty mu bývají házeny před nohy, aby si z nich sestavil své věštby." (Ex 28, 30.) Rieszler se domnívá, že posvátné osudí bylo několik kaménků, které velekněz vysypal a dle toho, jak se seskupily, poznával věštbu).

V. 5. „Spravedlivec" (hebr. Ješurún) = Israel. Srv. výše 32, 15. — „knížata lidu shromáždila se s kmeny" pod Sinajem dle Ex 19. Tam „stal se Jahve králem" Israelovým, když se prohlásil za nejvyššího zákonodárce a když Israel tuto autoritu uznal. Když později Israel proti Hospodinovi se vzbouřil, svrhl též toto království, při obnově smlouvy však na Moabských stepích bývalý poměr byl obnoven, Jahve „stal se králem" zase. Srv. Nm 23, 21; Ex 15, 18; Sdc 8, 23. (Rieszler se domnívá, že v. 5. je doplněk k v. 12., a připomíná, že Benjaminovec Saul byl zvolen za krále na sněmu knížat israelských 1. Král 8, 4. nn.)

V. 6. Jahve stal se israelským neviditelným králem. Bude však svým časem míti svého zástupce-krále viditelného (Dt 17, 14.—20.). Kterého kmene příslušník bude jím? Snad potomek prvorozence Jakobova Rubena? Nikoliv! Pro toho nemá Mojžíš nic více, než co řekl již kdysi Jakob. Gn 49, 3. n. — Po Rubenovi v Gn 49. byl požehnán Simeon a Levi. Zde však po Rubenovi následuje Juda, neboť dle Gn 49, 8. nn. měl býti jednou tento kmen nositelem království (výše v. 5.). Požehnání Leviho následuje ve v. 8.—11. Simeon zdá se býti vůbec vynechán! Požehnání Levimu dané, aspoň v. 8.—11b. přiléhá tak úzce jen jemu, že není v něm obsaženo též požehnání Simeona, jako Gn 49, 5. nn. Buď bylo v Mojžíšově požehnání též několik slov původně věnováno Simeonovi, ale když později tento kmen splynul s kmenem Judovým, byla slova ta při opisování vynechána, tím snáze, že pozbyla významu; nebo v. 11cd. svědčil Simeonovi. (Povaze Levitů, kteří neválčili, méně odpovídají tyto dva řádky.) Při opisování však byla vypuštěna poznámka: „O Simeonovi pravil", podobně jako tato poznámka byla vypuštěna před v. 6. („O Rubenovi pravil").

V. 7. Požehnání Judy předpokládá Gn 49, 8. nn., kdež mu předpověděna budoucnost tak skvělá, že netřeba ji znova líčiti. — „hlas Judův" je ten,

8 O Levim pravil (Mojžíš):
Posvátné osudí tvé (— Hospodine —) přísluší tvému svatému mužstvu,
které jsi zkoušel v Pokušení,
a soudil u Vod odporu.
9 Oni pravili otcům svým a matkám: „Neznáme vás“,
a svým bratřím: „Nevíme o vás“;
ani k synům svým se neznali.
Ti tvých řečí ostříhali,
úmluvu tvou zachovali,
10 práva tvá, ó Jakobe,
zákon tvůj, Israeli!
Když se hněvat budeš, klásti budou kadidlo
a celopaly na tvůj oltář.
11 Žehnej, Hospodine, jejich síle,
a díla jejich rukou přijmi.
Tepej páteře jejich nepřátel,
ať se nezmohou, kdož jich nenávidí!

12 O Benjaminovi řekl:
Miláček Hospodinův sídliž v bezpečí,
u něho takořka na lůžku celý den ať dlí
a mezi jeho rameny nechť odpočívá.

---

který se v jeho nitru ozývá: přání, by se vyplnilo proroctví Jakobovo, že jeho potomstvo bude slavně v Israeli panovati. Až se stane jeden z jeho příslušníků králem, „bude uveden k jeho lidu“, ke všemu Israeli, bude mu v královské důstojnosti Hospodinem představen. — Jakob předpověděl Judovi slavná vítězství (Gn 49, 8.); budou-li „ruce jeho zaň (Israela) bojovati“, bude z vyplnění proroctví Jakobova míti prospěch všechen lid. (Rieszler se domnívá, že požehnání Judy tu navazuje na hebr. jád (= ruka) a kmen ‘úd (= pomoci), že tu vysloveno přání, by Hospodin vyslyšel Judu, až k němu bude v bitvě volati o pomoc, a překládá: „Slyš, Pane, Judův hlas — přijď k jeho lidu — bojuj jsa jeho mocí, za něho — a buď mu pomocí proti jeho nepřátelům“.)

V. 8. Následuje Levi, že mu rodově toto místo přísluší, ale též proto, že mu byl svěřen vynikající úřad — konati bohoslužbu. Hummelauer se domnívá, že kmenům Jakobovým uděluje Mojžíš požehnání v pořadí, jak který za dob minulých osvědčoval Mojžíšovi a tím ovšem Hospodinovi oddanost. Levité zachovali v Meribě (Nm 20.) skutečně věrnost. Významu Levitů v budoucnosti Israelově odpovídá značná pozornost, kterou jim věnuje Mojžíš: má pro ně 16 řádků. Že byl Mojžíš sám příslušníkem tohoto kmene, nerozhoduje tu. — Mojžíš oslovuje dále Hospodina jako ve v. 7. — O „posvátném osudí“ (dosl. „dokonalost tvá a světlo tvé“) viz Ex 28, 30; Nm 27, 21. — „svaté mužstvo“ — jsou Levité; jim, t. j. veleknězi dědičně přísluší míti a používati posvátného osudí Hospodinova. — Levité osvědčili svou věrnost v „Pokušení“, t. j. v Masse (Ex 17, 7; Dt 6, 16; 9, 22.). U Vod odporu, t. j. v Mé Meríbá, Hospodin Mojžíše, Árona a Levity s nimi stejně smýšlející „soudil“, t. j. rozsoudil v jejich prospěch, poskytnuv jim zázračně vody.

V. 9. „Oni“ = Levité již Ex 32, (v. 27. 29.) konají svou povinnost poctivě, bez ohledu na pokrevenské svazky. Tak si vedli i v Masse. Nepřidali se ke vzpouře jiných pokrevně příbuzných kmenů. Tato nestrannost, mající na zřeteli jen povinnost, která umí zapírati hlas krve své, šlechtí Levity a uzpůsobuje k jejich úřadu. (Snad že i v Masse trestali své příbuzné (i syny), kteří se přidávali k buřičům, podobně jako již Ex 32.) — V. 9de. 10. 11a. dlužno přeložiti a spojiti takto: „Za to, že tvých řečí (Hospodine) ostříhali, a tvou úmluvu zachovávali, budou vyučovati tvým právům Jakoba a tvému zákonu Israele, klásti budou kadidlo ti do nosu.“

V. 11. „díla jejich rukou“ = bohoslužba.

V. 12. nikterak nenavazuje na Gn 49, 27. — „Miláčkem“ Hospodinovým není Benjamin proto, že byl miláčkem Jakobovým (Gn 44, 20.). Poněvadž nelze

13 O Josefovi pravil:

Od Hospodina buď požehnáno jeho území
plody nebe, rosou,
vodstvem podzemním,
14 plody slunce i měsíců,
15 (požehnáním) vrcholků pravěkých hor,
plodinami odvěkých pahorků,
16 úrodou země a jejím bohatstvím.
Požehnání toho, jenž se zjevil ve keři,
sestup na hlavu Josefovu,
na témě toho, jenž je knížetem mezi bratry!
17 Krásný buď jak prvorozený tur,
rohy jeho buďte jak rohy zubří;
těmi trkej národy
až na kraj světa.
Tím buďte zástupy Efraimovy,
tím buďte tisíce Manassovy!

18 Zabulonovi řekl:

Vesel se, Zabulone, ze svých cest,
a Issachare (raduj se) ve svých stanech!

---

uvésti důvodu, proč tu právě a jen Benjamin je nazýván miláčkem Hospodinovým, opravuje Hummelauer znění hebr. zejména se zřetelem k Sam a překládá:

Ruka — ruka Jahvova
bezpečně spočívej na něm,
vznášejíc se celý den nad ním,
mezi rameny jeho odpočívej.

Přeje mu tedy Mojžíš zvláštní ochranu Hospodinovu. Snad že navazuje na jméno Benjamin-Syn pravé ruky, pravice (Gn 35, 18.).

V. 13. Jako Jakob Gn 49, 22.—26. Josefovi, t. j. Efraimovi a Manassovi (Gn 48, 20.), mnohými slovy dobrořečil, podobně i zde je mu věnováno 16 řádků (tolik co Levimu). — Místo „plody" hebr.: „vzácnostmi". — Těmito „vzácnostmi nebes" jsou vydatné deště a rosa. — Místo „rosou" lépe čísti a překládati „shora" se zřetelem ke Gn 49, 25c. — O „podzemním vodstvu" viz rovněž Gn 49, 25.

V. 14. „plody..." — vzácnosti, které v jednotlivých měsících, tedy postupem roku, slunce v přírodě svým světlem a teplem vyvozuje. Srv. Gn 49, 25. (Rieszler však překládá: „To nejlahodnější, co z mateřských prsů vychází, nejlahodnější plody lůna mateřského.")

V. 15. S „hor" stéká zejména na jaře, kdy se rozpouští sníh, hojná vláha do údolí; na „pahorcích" jsou již pastviska, role, vinice, olivovny atd. Srv. Gn 49, 26. (Rieszler překládá: „co hory Kedemské a pahorky Elamské dobrého dávají". Pahorky tyto dlužno hledati mezi Eufratem a Belichem, v krajině, která slynula v dávných dobách příslovečným bohatstvím úrody.)

V. 16a. shrnuje stručně všecko požehnání vyslovené ve v. 13.—15. — Místo „požehnání" (v. 16b.) hebr.: „záliba", přízeň. O Jahvovi, který se zjevil ve keři, viz Ex 3, 2. — Toto zjevení bylo takořka prvním krokem a základem k vysvobození Israele z Egypta a ke smlouvě sinajské. — Ostatně viz Gn 49, 26.

V. 17a. dlužno překládati: „Jeho prvorozený tur (Efraim Gn 48, 12.) buď krásný." — Hebr. re'ém není však „nosorožec" (Vulg.), ale buď zubr nebo druh antilopy s dlouhými, krásně vzrostlými rohy, Antilope leucoryx. Srv. Nm 23, 22; 24, 8. — „Tím" (17e.) = předmětem požehnání Hospodinova. Efraimovi přísluší větší podíl na tom požehnání jednak proto, že je jmenován na prvém místě, jednak proto, že se mluví o jeho „zástupech" (myriádách), naproti „tisícům" Manassovým.

V. 18. Jsou to „cesty" obchodní, které podniká dle Gn 49, 13. — „ve svých stanech" — doma v duchu povahy tohoto kmene narýsované Gn 49, 14. n.

19 Národy svolávejte na pohoří,
[tam] podávejte řádné oběti
za to, že [jak mléko] proudy mořské budou ssáti
a poklady skryté v písku.

20 O Gadovi pravil:

Požehnán buď ten, který široko rozsadil Gada!
Jako lev odpočívá,
a trhá plece i hlavu.
21 Vyhlédl si jeden z prvních údělů,
že ten měl býti vyhrazen reku.
Táhni s knížaty národa,
čiň dle rozkazů Hospodinových,
vykonávej ortel jeho s (ostatním) Israelem!

22 O Danovi řekl:

Dan jako lví mládě z Basanu
v plné síle vyskakuj!

23 O Neftalim řekl:

Neftali nadbytku požívej,
pln buď Hospodinových požehnání;
zmocni se moře a jihu!

24 O Aserovi pravil:

Požehnán (buď) Aser v synech,
miláčkem buď svých bratří,
namáčej v oleji svou nohu!
25 Železná a měděná buď jeho obuv;
jaké bylo jeho mládí, takové buď i stáří!

V. 19ab. opravuje a překládá Hummelauer: „Národy nechať vyhladí“ (nyní sídlící v krajinách, kterých se dostane jmenovaným dvěma synům Jakobovým), „nechať proslaví (své) jméno“ (četným potomstvem) „a podávají řádné (na místě a obřadem zákonem předepsaným) oběti“. — „ssáti z moře a písku“ = těžiti z pomořské polohy území kmene Zabulonova (Gn 49, 13.) — obchod, lov ryb, perel, mušlí na purpur, výroba skla atd. (Rieszler však překládá hebr.: „Zničili kmeny národův a získali si jméno. Přinášeli oběti za vítězství; neboť úklady strojili mořským plavcům a číhali na ty, kdo se na břehu skrývali.“)

V. 20. Mojžíš nežehná Gadovi přímo, nýbrž dobrořečí Hospodinu, který mu dal rozsáhlé území v Zajordání. Srv. Gn 9, 26. — K obrazu lva srv. Gn 49, 9. Nm 23, 24; 24, 9.

V. 21. Srv. Nm 32, 1. nn.; 33.-36. — Gad tu sluje „rekem“, vůdcem (Vulg. doslovně: „učitelem“ válečné chrabrosti) dle Gn 49, 19. v boji proti nepříteli vynikajícím. „Vůdcem“ měl býti spolu s ostatními zajodánskými kmeny, kteří měli kráčeti v čele israelských zástupů, když dobývali Předjordání (Jos 1.). Tomuto „vůdci“ bylo (Gn 49, 19.) ustanoveno sídlo, na kterém stále odrážel útoky sousedících četných nepřátel. „Vyhrazeno“ mu bylo, tak že se měl uvázati v plné jeho držení, až se vrátí z Předjordání, až pomůže dobýti svým bratřím té země (Nm 32, 16.—33.). Takto-li věc vysvětlíme, nabýváme dokonalé souvislosti s řádky *cde*.

V. 22. V Basanu bývalo patrně dosti lvích doupat.

V. 23. Buď znamená tu „moře“ jezero Genesaretské a „jih“ nížinu Húle, nebo je „moře a jih“ úsloví: „daleko široko“.

V. 24. n. Kdežto jiní umývají nohy sobě i hostům vodou, měj Ašer (Šťastný!) tak velikou hojnost oleje, že bude místo vody moci používati oleje. Srv. Gn 49, 20. — Oleje a jiných plodin měj tolik, by si za ně mohl opatřiti

26 Není Bůh jiný jako Bůh Spravedlivců,
(jenž) se béře po nebeských výšinách tobě na pomoc,
před jehož velebností rozestupují se mračna.
27 Nahoře jest jeho sídlo
a dole (jeho) věčná ramena;
zapuzuje před tebou nepřítele
a říká: „Budiž vyhlazen!“
28 Israel sídlí v bezpečí,
potomstvo Jakobovo v ústraní,
v zemi obilí a vína,
(jejíž) nebesa se mračí vláhou.
29 Blaze tobě, Israeli! Kdo se ti vyrovná,
národe Hospodinem zachráněný?
On je tvým ochranným štítem,
a tvým vítězným mečem.
Tvoji nepřátelé ti lichotí,
a ty po jejich hrdlech tlapeš.

Mojžíšova smrt, pohřeb a chvála (34, 1.—12.).

Hlava 34. — 1 Když tedy vystoupil Mojžíš z Moabských stepí na horu Nebo, na vrch Fasgy proti Jerichu, ukázal mu Hospodin všecku

---

železo a spěž a z nich robiti „závory“ (zámky) svým městům. „Závory“ dlužno překládati místo „obuv“ Vulg. — 25b.: Mladistvá síla neopouštěj Ašera ani ve stáří.

V. 26.—29. týká se všeho Israele, podobně jako jemu svědčil v. 2.—5.

V. 26. „Spravedlivec“ = Israel. Srv. v. 5. — „béře se“ dosl. hebr.: „jezdí“. 26c. dle hebr.: „a ve své velebnosti (projíždí) mračna“.

V. 27. Hospodinova „ramena jsou dole“, by nesla a chránila Israele. „Zapuzuje“ (c), „říká“ — „velí“ (d), „sídlí“ (v. 28.) naznačují minulou, dosavadní činnost Boží vůči Israelovi, přítomnou i budoucí.

V. 28b. „potomstvo“ — dosl. „pramen“, vyvěrající z krve Jakobovy.

V. 29e. Ač neradi budou se nepřátelé podrobení lísati Israelovi.

V. 29f. Na vypuklinách assyrských jsou znázorněni králové, kterak kladou nohu na šíji podrobených nepřátel. Hebr. však místo „hrdlech“ dlužno překládati „výšinách“.

Hl. 34. — V. 1. „tedy“ dle rozkazu Božího daného výše 32, 48.—50. — Odkud Mojžíš vystoupil, viz Nm 22, 1; 26, 3. 63; 31, 12; 33, 48. n.; 35, 1; 36, 13. — O „Fasga“ srv. Nm 21, 20. Nebo trčí 838 m nad hladinou Středozemního a 1231 m nad hladinou Mrtvého moře. Krásný a daleký rozhled je též se sousedního vrchu Chirbet es-Sijágra (710, příp. 1103 m vysokého). Pisatel těchto poznámek byl uchvácen dojmem, jaký na něho působil dne 26. dubna 1905 rozhled s obou těchto vrchů, zejména, když se vmyslil a vcítil v postavení velikého israelského vůdce, který horoucně toužil po tom, by směl nohou dotknouti se posvátné půdy na protějším břehu, kterému však Pán nedopřál, by se jeho touha splnila. Hledíme-li s hory Nebo dolů, zeje pod námi na severozápadě údolí ‘Ujún Músa (Mojžíšovy prameny), na jehož pravém břehu vypíná se terasovitý hřbet s posvátným stromem (Sadžara aš-šéch Džájel) a za ním se vlní nepřehledná řada pahorků. Dále se vynořuje pohoří es-Saltské, sklánějící se od severu na jihovýchod (Džebel Džil‘ád). Za tureckou pevností es-Salt rozestupují se hory a dovolují zraku proniknouti až na pahorkatinu rozloženou mezi ‘Adžlúnem a Džerášem. Od chladného severu nese se zrak náš k teplému jihu. Zaclánějí sice na jihozápadě částečně hřebeny el-Qvejžijje a el-Maslúbijje, přece však dovolují nám úžlabím Qétúnským (‘Ujún ed-Díb) popatřiti na veliký kus safírové hladiny Mrtvého moře a na svěží, bujnou zeleň, zdobící protější břeh — oasu ‘Ain-Džiddi. Nad ní pnou se hory Judské, kryjící Hebron. Modř severního cípu Mrtvého moře

zemi Galaad až po Dan, [2] všecko území Neftaliovo, území Efraimovo
a Manassovo, všecko území Judovo až k Zadnímu moři, [3] krajiny jižní
a širé pláně Jericha, města palem až po Segor. [4] A Hospodin mu řekl:
To je ta země, o které jsem přisáhl Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi
řka: „Dám ji tvému potomstvu.“ Viděl jsi ji na své vlastní oči, avšak
nevejdeš do ní.
[5] I umřel tam Mojžíš, služebník Hospodinův, v Moabsku na roz-
kaz Hospodinův; [6] a pochoval ho v údolí, v Moabsku proti Fogoru;
nikdo z lidí nezná však jeho hrobu do dneška.
[7] Sto dvacet let bylo Mojžíšovi, když umřel: zrak se mu nekalil
aniž zuby se mu hýbaly.
[8] Synové Israelovi ho oplakávali na Moabských stepích třicet dní,
až uplynuly dny pláče a nářku pro Mojžíše.
[9] Josue pak, syn Nunův, byl pln ducha moudrosti, protože Mojžíš
byl vložil na něho své ruce. I poslouchali ho synové Israelovi a či-
nili, jak byl přikázal Hospodin Mojžíšovi.
[10] Potom již nežil v Israeli prorok jako Mojžíš, jehož znal Ho-

---

prodírá se aspoň částečně průlinami, které tvoří Tel'at Hésa a el-Knejjese. Předjordání rozkládá se tu před námi jako zahrada o třech terasách. Určujeme polohu Olivetské hory, vidíme trčeti minaret Nebi-Samuilský, přelétáme pohoří Efraimské, až se nám zahalí zrak do mlh, zastírajících rovinu Esdrelonskou. Za jasného vzduchu lze spatřiti na dálném severu zasněžený Hermon. I Karmel bývá viděti. — „Dan“ je tu bývalé místo Lais (Jos 19, 47; Sdc 18, 29.), nynější Tell el-Qádí. Srv. Gn 14, 14.

V. 2. „Zadní moře“ = Moře Středozemní.

V. 3. „krajiny jižní“ = Negeb. Viz Gn 12, 9; 13, 3; Jos 15, 21.—32. — Místo „širé pláně“ hebr.: „Okruh a Jerišskou rovinu“ — „Okruh“ je tu poříčí Jordanu a Mrtvého moře. Srv. Gn 13, 10. nn. — O Segoru viz Gn 19, 20. nn. — Protože však Středozemního moře s hory Nebo nelze naprosto viděti, právě tak jako místa, kde bývalo kdysi Segor, poněvadž „Dan“ je jméno, které bylo dáno bývalému Lais teprv později, a protože Sam místo podrobného výčtu krajů, které Mojžíš viděl, má jen ustálenou formulku, znamenající celou Palestinu: „od Egyptského potoka až k Veliké řece, k řece Eufratu a k moři Středozemnímu“, dlužno míti za to, že původní znění ve v. 2. n. bylo později glosováno. (Srv. Gn 15, 18; Jos 15, 4. 47.)

K v. 4. srv. Ex 33, 1; Dt 3, 27; 4, 21; 32, 52; Nm 20, 12.

V. 5. „Svým služebníkem“ nazval Hospodin Mojžíše Nm 12, 7. n. — „v Moabsku“, a nikoli v zemi zaslíbené. — „na rozkaz Hospodinův“ Nm 20, 12; 27, 13; Dt 1, 37. Podobně též zemřel Áron Nm 33, 38.

V. 6. Místo „pochoval ho“ (Hospodin) lze hebr. překládati též se LXX „pochovali ho“, snad Josue a velekněz Eleazar, kteří ho na horu provázeli(?). Pochován byl v údolí, v němž Israelité kdysi tábořili Nm 21, 20; Dt 3, 29; 4, 46. — „nikdo z lidí“, kromě těch, kteří ho pohřbili, kteří však místo jeho hrobu řízením vyšším (Juda 9.) zatajili, patrně proto, by Israelité nevzdávali hrobu a Mojžíšovi nepatřičnou úctu, by ho snad nezbožňovali.

V. 7. Místo „zuby se mu nehýbaly“ hebr.: „neopustila ho svěžest“, t. j. Mojžíš nezemřel přirozeným vysílením, marasmem, nýbrž mohl ještě déle žíti, kdyby mu nebyl pokynul Hospodin. Srv. výše 31, 2.

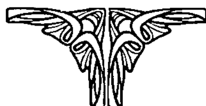
K v. 8. srv. Nm 20, 30. Protože Israelité 10. dne prvého měsíce (Jos 4, 19.) přešli Jordan, třeba odpočítati od tohoto data 30 dní smutku a pak 3 nebo 6 dní, o nichž Jos 1, 11; 3, 1., chceme-li určiti dobu, kdy Mojžíš umřel. Stalo se tak před 4. nebo 7. dnem XII. měsíce. Dle Josefa Flavia (Star 2, 8.) prvního dne tohoto XII. měsíce. Viz však též výše 1, 3. Církev slaví památku Mojžíšovu dne 4. září.

K v. 9. srv. Nm 27, 16. nn.

V. 10. „potom“ až do doby spisovatelovy.— O přednostech Mojžíšových srv. Ex 33, 11; Nm 12, 8; Dt 5, 4. Ostatně i nn. vv. blíže vysvětlují, proč byl Mojžíš mezi proroky zjevem ojedinělým.

spodin tváří v tvář, [11] hledíme-li ke všem znamením a zázrakům, které mu kázal činiti v Egyptě faraonovi, všem jeho služebníkům a veškeré jeho zemi, [12] a hledíme-li k veškeré obrovské moci a velikým divům, které činil Mojžíš přede všemi Israelity.

V. 11. n. Jak ocenili Mojžíše Israelité za dob pozdějších, vysvítá nejlépe ze Sir 45, 1. nn. Všichni starší proroci více méně připravovali půdu na smlouvu, kterou Jahve hodlal s lidem svým učiniti; všichni proroci po Mojžíšovi tuto smlouvu předpokládají, staví na ní dále, snaží se ji prohloubiti, neb aspoň zachovati a obnoviti; prostředník však, který smlouvu tu s Hospodinem uzavřel, byl a zůstal jediný Mojžíš. V tomto smyslu se Mojžíšovi nevyrovná žádný prorok, jediný Král proroků, jenž uzavřel novou smlouvu mezi Bohem a lidstvem, jediný Kristus ho převyšuje. Kromě této podobnosti nalézáme v životech obou jmenovaných prostředníků tolik podobných rysů, že právem býval Mojžíš považován za jasný předobraz Kristův. Sotva že se Mojžíš narodil, již byl zasvěcen krutým rozkazem královským smrti; podobně Pán. Oba však řízením Prozřetelnosti smrti unikli, oba sídlili v Egyptě, oba připravovali se na své povolání na poušti, oba se 40 dní postí, oba jsou učiteli, vůdci a zákonodárci svého lidu, oba svůj lid nezištně milují, jen cti Boží hledají, obětují se, vynikají nezdolnou shovívavostí s chybami lidu, trpělivostí, onen zázraky dokazuje své poslání od Boha, tento četnějšími a většími divy přesvědčuje *o svém božství.* Mojžíšova tvář zářila za rozmluvy s Hospodinem, podobně jako zazářila později tvář Kristova při proměně na hoře Tabor. — Chápeme, že křesťanské umění hned v katakombách rádo a často znázorňovalo tak zářící předobraz novozákonného Zákonodárce, že i za dob největšího květu křesťanského umění umělci prvého řádu ze všech sil snažili se znázorniti Mojžíše (Michelangelova mramorová socha, jeho malby v kapli Sixtinské, Rafaelovy obrazy v loggiích Vatikánských a jj.) Nejen v dějinách umění, nejen v dějinách náboženství, nýbrž i ve všeobecných světových dějinách zůstane vždy Mojžíš velikánem.

KNIHA JOSUE.

Díl prvý:

Israelité dobyli Předjordání

(1, 1.—12, 24.).

Díl druhý:

Palestina rozdělena mezi kmeny Israelovy

(13, 1.—22, 34.).

Závěrek celé knihy:

Poslední činy Josuovy

(23, 1.—24. 33.).

ROZBOR KNIHY JOSUE.

Díl prvý:

Israelité dobyli Předjordání (1, 1.—12, 24.).

A. Josue od Boha povzbuzen a posílen k velikému úkolu (1, 1.—9.).

B. Přípravy na přechod (1, 10.—2, 24.):

a) Josue vybízí Israele, by se na přechod připravil (1, 10. n.).
b) Josue vyzývá Rubenovce, Gadovce a zajordánské Manassovce, by podporovali své soukmenovce při dobývání Předjordání (1, 12.—18.).
c) Osudy dvou vyzvědačů, které poslal Josue do Jericha (2, 1.—24.)

C. Přechod Israelitů přes Jordan (3, 1.—5, 1.):

a) Pochod Israelitů k Jordanu a po třech dnech přechod řeky (3, 1.—17.).
b) Dva pomníky na památku šťastného překročení Jordanu (4, 1.—24.).
c) Jak působil přechod ten na obyvatelstvo Předjordání (5, 1.).

D. Přípravy na dobývání Předjordání (5, 2.—16.):

a) Israelité se podrobují obřízce (5, 2.—9.).
b) První Velikonoce v západní Palestině (5, 10.—12.).
c) Anděl dodává Josuovi odvahy (5, 13.—16.).

E. Kterak dobývali Israelité jednotlivých měst a krajin (6, 1.—11, 15.):

a) Pád Jericha (6, 1.—7, 1.).
b) Pád Haje (7, 2.—8, 29.).
c) Josue obnovuje úmluvu Hospodina s Israelem (8, 30.—35.).
d) Spolek králů kanaanských proti Josuovi (9, 1. n.).
e) Gabaoňané se snaží zachrániti se lstí (9, 3.—27.).
f) Vítězství Israelovo nad králem jerusalemským a nad jeho čtyřmi spojenci (10, 1.—27.).
g) Šťastné boje Israelovy proti jihu (10, 28.—43.), proti severu (11, 1.—15).

F. Přehled všech bojů Josuových (11, 16.—23.).

G. Seznam králů, které Israel porazil v Zajordání (12, 1.—6.) a v Předjordání (12, 7.—24.).

Díl druhý:

Palestina rozdělena mezi kmeny Israelovy (13, 1.—22, 34.).

A. Příprava na dělení (13, 1.—33.):

a) Josue dostává od Boha rozkaz, by rozdělil Předjordání (13, 1.—7.).
b) Proč se nedostává nyní žádného údělu Rubenovcům, Gadovcům, polovici kmene Manassova a Levitům (13, 8.—33.).

B. Předjordání rozděleno (14, 1.—21, 40.).

a) Úvod k popisu této dělby (14, 1.–5.) upozorňuje, že se děje dle rozkazu Mojžíšova.

b) Úděl Judovců (14, 6.—15, 63.).

c) Úděl Josefovců (16, 1.—17, 18.).

d) Údély ostatních sedmi kmenů (18, 1.—19, 48.).

e) Úděl Josuův (19, 49. n.). Závěrek (19, 51.).

f) Jaké náhrady dostalo se Levitům za to, že nebyl jim přiřčen souvislý úděl (20, 1.—21, 40.).

C. Závěr tohoto druhého dílu (21, 41.—22, 34.):

a) Všechny sliby, kterými byl Hospodin Israelitům Palestinu zaslíbil, se vyplnily (21, 41.—43.).

b) Josue propouští domů kmeny zajordánské (22, 1.—34.).

Závěr celé knihy:

Poslední činy Josuovy (23, 1.—24, 33.).

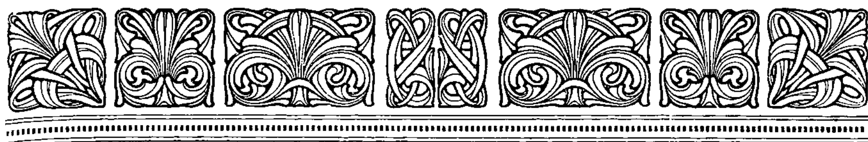
a) Josue krátce před svou smrtí napomíná Israelitů, by ostříhali zákona Božího a vyhýbali se styku s pohany (23, 1.—16.).

b) Josue obnovuje smlouvu lidu s Bohem (24, 1.—28.).

c) Josue umírá (24, 29.—31.).

d) Dodatky o pohřbení kostí Josefových (24, 32.), o smrti Eleazara, syna Áronova (24, 33.).

Kniha sluje „Josue“ ohledem na obsah, že je totiž Josue (po Hospodinovi) hlavní osobou v ní. (Srv. obdobné názvy knih Soudců, Rut, Judit a pod.)

Účelem knihy nebylo popisovati dějiny národa israelského za dob Josuových se stanoviska výhradně dějepisného. Spisovatel byl veden hlediskem náboženským: chtěl dokázati, že Bůh osvědčil svou věrnost, vypln̆iv sliby dané otcům a Mojžíšovi, že dá Palestinu, zemi mlékem a medem tekoucí, Israelovi. Aby toho účelu dosáhl, vybral z dějin národa israelského, co považoval za nutné nebo prospěšné. Srv. 21, 41. 43.

Ježto kniha Josue čerpá doklady ke svému tvrzení z doby Josuovy a Josue nastoupil po Mojžíšovi, rozpřádá přirozeně dějinnou nit tam, kde ji Pt rozpřádati přestal, a v tom smyslu je Josue pokračování Pt. Přes to je však Josue kniha samostatná, celistvá, jak patrno z toho, že je látka její samostatně, na Pt nezávisle uspořádána a rozčleněna. (Viz výše její rozbor.) Proto také nikdy nečinila Jos s Pt jedné jediné knihy.*)

Kniha Josue byla napsána pravděpodobně ještě před dobou královskou, nebo na jejím počátku. Dle 16, 10. totiž sídlili Kananové ještě v Gazeru; to by však nebyl napsal spisovatel doby Šalomounovy, ježto tehdy byli ze jmenovaného města faraonem vypuzeni (3. Král 9, 16.). Dle Jos 15, 63. byli ještě Jebusové za dob spisovatelových v Jebusu (= Jerusalem); to však nemohl napsati spisovatel, který psal po 8. roce panování Davidova, ježto toho roku David Jebusity z jejich pevnosti vypudil (2. Král 5, 6.—9.). Dle Jos 9, 27. byli za dob spisovatelových Gabaoňané nevolníky svatyně; to však později, kdy je Saul vyhubil (2. Král 21.), již nebylo.

Spisovatel knihy Josue čerpal ze starých pramenů, které byly psány v dobách Josuových. Takovým pramenem byla „slova Josuova“ (24, 26.), popis Palestiny, na rozkaz Josuův pořízený (18, 1.—9.), letopisy a pod.

Slohovou podobnost Jos a Pt vysvětliti lze snadno tím, že písaři, kterých užíval Mojžíš (srv. výše str. 23, poslední odstavec), spolupracovali také na spisech doby Josuovy, ze kterých spisovatel knihy Josue čerpal.**)

*) Tak proti „moderní“ nadkritice, která hájí, že Jos byla svého času spojena s Pt, tvoříc s ním tak zv. Hexateuch (kniha o šesti svazcích, šestisvazek), a že tedy byla složena z týchž pramenů jako Pt. Viz výše str. 23.

**) Svatopisci, vedení Duchem sv., chtěli nám svými knihami podati řadu událostí směřujících k tomu, by záměry Prozřetelnosti byly uskutečněny; nedbali však, by nás poučili o svých jménech, ani o čase, kdy žili a psali, ani by upokojili naši zvědavost o věcech, které se nám zdají býti závažnými, které však jsou daleky jejich záměrův a účelů (Calmet, † 1757).

DÍL PRVÝ.

ISRAELITÉ DOBYLI PŘEDJORDÁNÍ (1, 1.—12, 24.).

Bůh povzbuzuje a posiluje Josue k velikému úkolu (1, 1.—9.).

Hlava 1. — [1] Potom, po smrti Mojžíše, služebníka Hospodinova,
mluvil Hospodin k Josuovi, synu Nunovu, sluhovi Mojžíšovu:
[2] Mojžíš, služebník můj, jest mrtev; zdvihni se, přejdi tento Jordan,
ty a s tebou všecek lid, (a jdi) do země, kterou já dám synům Israelovým.
[3] Každé místo, na které vkročí noha vaše, dám vám, jak jsem
slíbil Mojžíšovi. [4] Od Pouště a Libanu až k veliké řece Eufratu,

---

Hlava 1. — V. 1. Mojžíš zemřel prvního dne jedenáctého měsíce roku čtyřicátého po východu Israelitů z Egypta (Dt 1, 3; 32, 48; 34, 8.). Poněvadž doba smutku, které tu sice spisovatel výslovně nepřipomíná, kterou však zajisté považoval za známou a samozřejmou, trvala dle Dt 34, 8. třicet dní, tedy celý měsíc, dlužno položiti rozkaz daný Josuovi do dvanáctého měsíce jmenovaného roku. — Místo, kde Israel tehdy tábořil, není tu sice udáno, je však známo z Nm 33, 49. a z Jos 2, 1. Je to Abelsatim, čili zkráceně Settim (nebo Setim) na Moabských pláních, jemuž odpovídá dle Musila dnešní Uádi es-Sejále. Viz níže k 2, 1. „Sluhou Mojžíšovým" sluje Josue již Ex 24, 13; 33, 11; Nm 11, 28. Hummelauer a s ním Mangenot se domnívá, že titul ten znamená vůdce osobní stráže Mojžíšovy. — „Služebníkem Hospodinovým" sluje Mojžíš již Dt 34, 5. (Srv. Nm 12, 7.)

V. 2. „Tento" Jordan, který je z tábořiště Israelova u Setimu dobře viděti. — „všecek lid" omezeno dle Nm 32, 25. nn. podobně, jako níže ve v. 12. nn. Země zde nejmenovaná sluje nejčastěji Kena'an (Kanaan). Srv. Gn 12, 5; 16, 3; 33, 18; Lv 14, 34. a jj. Slovo to znamená asi: „Nížinu" (srv. Nizozemí); znamenalo původně asi jen přímoří, a teprve později bylo rozšířeno i na hory. V listech amarnských sluje Kinachchi nebo Kinachni. Egypťané slovem Kan'na označovali celou egyptskou přední Asii i s Fenicií; severní část tohoto „Kanaanu" nazývali Egypťané Charu, jižní pak (Palestinu) Rutenu. V klínopisech babylonsko-assyrských sluje Kanaan: Amurru (srv. hebr. 'Emórí, Emor, Amorrhejský). — Jindy (Gn 40, 15.) sluje „země Hebreův", „země Israelova" (Sdc 19, 29; Ex 7, 2; Mt 2, 20.), země „synův Israelových" (Jos 11, 22.), „země Jahvova" (Lv 25, 23; Os 9, 3.), „země svatá" (Zach 2, 12; Moud 12, 3; 2. Mach 1, 7.), „země zaslíbení" či „zaslíbená" (Žid 11, 9.), „dědictví Israelovo" (Sdc 20, 6; Ž 134, 12.). — Nejčastěji vyskytá se „Palestina". Tímto slovem, odvozeným z hebr. Peléšeth (= Filistea), označovali staří řečtí spisovatelé Filisteu (t. j. kraje obývané Filišťany, tedy jihozápadní část Svaté země), záhy však název ten rozšířen na celou zemi Kanaan.

V. 3. „jak jsem slíbil Mojžíšovi"... týká se Dt 11, 24. n., kde uveden sice výrok Mojžíšův, ovšem však od Boha vnuknutý, že může býti považován za výrok Boha samého. — Vv. 3.—5a. znějí podobně jako Dt 11, 24. n.

V. 4. Hranice Palestiny vymezeny podobně již Gn 15, 18; Ex 23, 31. — Ježto „země Heťanů" v LXX není a ježto nelze jinak doložiti, že celá Palestina sluje „zemí Hetejských", dlužno (tomu, kdo tento název nechce považovati za glosu) míti za to, že chtěl spisovatel názvem tím naznačiti severovýchodní hranici Palestiny, kde Heťané skutečně kdysi seděli. — Hranice Palestiny tuto a jinde podobně udané shodují se v podstatě s přirozenými hranicemi: Přirozenými hranicemi na západě je Středozemní moře. Od jihu jde směrem severovýchodním až ke Karmelu. Severně nad Karmelem tvoří dosti hluboký záliv (u 'Akky), jde přímo na sever k Rás en-Náqura, odkud zase běží přímo na sever. Podobně význačny jsou hranice východní: Poušť syrsko-arabská, která nedovoluje přímého spojení mezi Pojordáním a Poeufra-

všecka země Hetitů až po Veliké moře na západě slunce bude vaším
územím.
[5] Nikdo nebude moci vám odolati po všecky dny života tvého;
jako jsem byl s Mojžíšem, tak budu s tebou; nenechám tě, aniž tě
opustím. [6] Buď silný a pevný, nebo ty losem rozdělíš tomuto lidu
zemi, kterou že jim dám, přísahou jsem slíbil otcům jejich.
[7] Buď tedy silný a velmi pevný, pečlivě plně všecek zákon,
který ti dal Mojžíš, služebník můj; neuchyluj se od něho ni na pravo
ni na levo, bys moudře všecko činil. [8] Ať se nevzdaluje kniha to-
hoto zákona od úst tvých, ale přemýšlej o ní ve dne i v noci, bys
pečlivě činil všecko, co je v ní psáno; pak bude tvá cesta správná
a moudrá.
[9] Hle, přikazuji ti, buď silný a pevný. Neboj se a nelekej se, nebo
s tebou je Hospodin, Bůh tvůj, ve všem, oč budeš usilovati.

---

tím. *Severní* přirozená hranice činí dolní tok řeky, jež slula ve starověku *Leontes*, nyní pak *Nahr el-Qásimíje* (horní a střední tok sluje *Nahr el-Lítání*). Na severovýchodě činí přirozené hranice Palestiny jihovýchodní úpatí *Hermonu* (=*Džebel eš-Šéch*), výběžku to *Antilibanu*. Mezi záhybem *Nahr el-Qásimíje* a mezi *eš-Šéchem* severní hranice přetínají úrodnou náhorní rovinu *Merdž 'Ajún*. — Jižní hranice činí dlouhé údolí, jež má několik jmen; vyvěrá na západním břehu Mrtvého moře pode jménem *Uádi el-Meleh*, pak sluje *el-Mšáš*, *es-Seba'*, *es-Sidd*, *Martaba*, *Mçavvara*, *'Aslúdž*, *el-Chalaça*, *eç-Çini*, *Šeneq*, *Qamli*, *sejl Umm-'Urqán*, *sejl eš-Šellále*, *en-Nahr* (=„*Egyptský potok*"). *Jižní hranice Zajordání* činí uádi el- *Ahsa*. — Rozkládá se tedy Palestina mezi 31°—33° 20' severní šířky, t. j. asi 200 km. Největší šířka Předjordání má 120 km na jihu, na severu pak 35—40 km, tedy v ploše asi **15.700** □ km. Zajordání i s Hauránem (Basanem) nemá více než **12.000** □ km. Celá Palestina má tedy **27.000** □ km, tedy asi tolik co *Morava* (22.212 □ km) a *Slezsko* (5147 □ km). Palestina je jižní částí rozsáhlého území, které se táhne na východním okraji *levantské pánve* Středozemního moře od *Tauru* (na severu) až ke hranicím Egypta a sluje *Syrie*. Území to bylo křídovou vápencovou rovinou, na konci doby třetihorní však se prolomilo od severu k jihu. Průlom ten začíná severně *Antiochie*, tvoří údolí *Orontu*, pak *Coelesyrii* (mezi Libanem a Antilibanem), padá hluboko v korytu *Jordanu*, zejména pak v *Mrtvém moři*; jménem „*'Araba*" stoupá a končí se u *Aqaby* (záliv Elanský).

V. 5. „*po všecky dny života tvého*" neomezuje přípovědi Boží jen na dni Josuovy, jakoby byla vyloučena pomoc Boží dobám po Josuovi; ale opakováno tu době Josuově, co slíbeno Dt 11, 25. všeobecně. Srv. také Dt 4, 9; 6, 2. n; 16, 3; 17, 9; 31, 6. 8.

V. 6. K napomenutí „*Buď silný a pevný*" srv. Dt 1, 38; 3, 28; 31, 7. 23; Jos 1, 7. 9. 18; 10, 25. Slova ta dodávají Josuovi opět a opět odvahy a důvěry, a zaplašují malomyslnost, podlamující odhodlanost a udatnost. Důvěra ta opírá se o přípověď Boží: „*Ty rozdělíš lidu tuto zemi...*"

V. 7. podává jedinou *podmínku zdaru* a vítězství: zachovávati pečlivě zákon daný Mojžíšem. — „*Zákon*" myslí tu spisovatel ten, který dle Dt 31, 9. Mojžíš před svou smrtí napsal a odevzdal kněžím a starším lidu. — „*moudře činiti*" = se zdarem podnikati. — Srv. Dt 5, 32; 29, 9.

V. 8. Jako Dt 17, 19. uloženo králi, by četl v zákoně celý svůj žlvot, tak nařízeno tuto i veliteli Israelovu. Srv. **Ž** 1, 2. — „*Cesta moudrá*" = způsob života, který bývá korunován *zdarem* a štěstím. Srv. Dt 28, 29. — Jak dlužno míti zákon v srdci a v ústech, viz Dt 6, 7; 11, 19.

V. 9. Bůh mluví tu o sobě ve třetí osobě velmi vhodně, neboť slova: „*Jahve, Bůh tvůj*" působí na mysl Josuovu mnohem účinněji, dodávají mu více důvěry a odvahy, než pouhé „*já*". — Srv. Dt 1, 21; 1, 29. n.; 31, 6.

Jakým způsobem Jahve k Josuovi mluvil, zda ve snu, či ve vidu, neb jen vniterným osvícením, zda přímo, či zda mu slova ta vzkázal po Eleazarovi (Nm 27, 21.), o tom nás spisovatel blíže nepoučuje. Jen tolik lze dohadovati, že lid neslyšel Jahvova hlasu, když k Josuovi mluvil.

Josue vybízí Israele, by se připravil na přechod (1, 10. n.).

[10] I rozkázal Josue knížatům lidu: Procházejte táborem a rozkažte lidu toto: [11] „Připravte si pokrmy; nebo po třech dnech přejdete Jordan a vejdete do země, kterou Hospodin, Bůh váš, vám dá, byste ji zabrali.“

V. [10]. Otázku, kdy dal Josue tento rozkaz, dlužno řešiti se zřetelem ke hl. 2., ze které vyplývá, že vyslal Josue vyzvědače do Jericha; ti totiž potřebovali více než tří dnů, by vykonali svůj úkol, ježto dle 2, 22. bylo jim jen tři dny skrývati se v horách. Domníval se snad Josue dle svých lidských dohadů, nedostav o věci poučení vyššího, že se vyzvědači ve třech dnech vrátí, a proto téhož dne, kdy je vyslal, vydal rozkaz, který předpokládá, že již po třech dnech budou přecházeti Jordan? Zklamav se však ve svých výpočtech a nedostav do tří dnův od vyzvědačů zpráv, dal snad jiný rozkaz, kterým se přechod odkládá (na nové tři dny)? Či snad poslal Josue nejprve vyzvědače (2, 1.), a později, snad už když se vrátili, dal oznámiti, že po třech dnech vydají se na pochod a přejdou řeku (1, 10. n.)? Pro tento druhý výklad lze uvésti Josefa Flavia (Starož. V, 1. 1,), k němuž kloní se také většina vykladatelů katolických. Plyne z něho sice, že 2, 1. (případně 2, 22.—24.) dlužno časově položiti před 1, 10. n., že tu tedy postup časový porušen a obětován hledisku jinému; to však není u spisovatelů biblických nic neobyčejného. Hummelauer dobře postřehl, že tu spisovatel opustil časové hledisko, protože chtěl na prvém místě podati zprávu, jak Bůh připravoval přechod svého lidu (1, 10. n.) a pak teprv (2, 1. nn.), jakým způsobem konal Josue přípravy k tomuto podniku. Důstojnost jednajících činitelů tedy, a nikoli přísná posloupnost časová byla tu svatopisci vodítkem. — Místo „knížata“ hebr.: „šóterím“, t. j. písaři, hlasatelé. Viz Ex 5, 6. 19; Nm 11, 16; Dt 1, 15; 16, 18; 20, 5.—9; 31, 28; Jos 3, 2; 8, 33; 23, 2; 24, 1.

V. [11]. Jordan, arabsky Ordon až k jezeru Genesaretskému, a odtud Serí‘at el-Kebíre (Veliké Napajedlo), vzniká ze tří pramenů: Nejsevernější z nich El-Háçbání vyvěrá na úpatí sopečného pahorku na severozápadním boku Hermonu (Džebel eš-Šéch) ve výši 520 m a probíhá od severu k jihu údolím uádi Et-Taim podél východního kraje nížiny Merdž-‘Ajúnské. Vodnatější je druhý pramen Nahr Leddán, který vyvěrá u čedičového pahorku (154 m vysokého) Tell el-Qádí. Odtud východně u Bánjáse na jihozápadním výběžku Hermonu prýští se ve výši 330 m třetí pramen Jordanu; Nahr Bánjás. Po spojení jmenovaných tří pramenů rozlévá se jejich voda v močálovité jezero Húle, jehož hladina jest ještě 2 m nad Středozemním mořem. Po klikaté dráze 16 km padá Jordan prudce do jezera genesaretského (Bahr Tabaríje), jehož plocha je již 208 m pod hladinou Středozemního moře. (Jak veliký to spád! Na 16 km 210 m!) Na své další cestě z jezera genesaretského do Mrtvého moře činí řečiště tolik zátočů, že je třikrát delší než vzduchová vzdálenost jmenovaných jezer. Ač má 27 větších a asi 80 menších vodopádů, je spád jeho zde již menší, jak patrno z toho, že hladina Mrtvého moře, do něhož se Jordan vlévá, je 393·8 m pod Středozemním mořem, tedy nižší o 185 m (na vzdálenost 97·5 km). Povšechný spád činí 520 + 393·8 = 913·8 metru. — Dle měření Blanckenhornových vydá Jordan Mrtvému moři v době, kdy je rozvodněn, 130 m^3 za vteřinu („maximum“), nejméně pak („minimum“) 50 m^3 vody. — Možno tedy Palestinu se zřetelem k pozemním tvarům rozděliti na čtyři podélné pásy: 1. pás pobřežní (přímoří), 2. pás pohorský předjordánský, 3. poříčí Jordanu (= el Grór) a 4. pohorský pás zajordánský. Různotvárnost těchto čtyř pásů působí též v tak malé zemi velikou rozmanitost podnebí, květeny i zvířeny. V Přímoří je průměrná roční teplota 20·5° C, na horách (v Jerusalemě, 790 m nad Středozemním mořem) 17·2° C, v kotlině jordanské pak 24° C (tedy tropické vedro jako v Nubii). — Manna dle Jos 5, 12. přestala úplně, teprve když Israelité tábořili již v Předjordání. Z Dt 2, 6. (srv. také v. 28.) však, kde ukládá Jahve Israelitům, by si kupovali potraviny od Edomů, plyne, že již dříve požívali Israelité vedle manny pokrmů jiných, které nalezli v krajinách, jimiž se brali. Hummelauer se domnívá právem, že v nitru Sinajské pouště, kde nebylo pokrmů jiných, padalo manny tolik, že na jednu osobu připadal jeden gomor (Ex 16, 16.), že však postupem času padalo manny tím méně, čím více nalézali Israelité na svých dalších pochodech pokrmů jiných.

Josue vyzývá Rubenovce, Gadovce a zajordánské Manassovce, by podporovali své soukmenovce při dobývání Předjordání (1, 12.—18.).

[12] Rubenovcům pak, Gadovcům a polovici kmene Manassova pravil:
[13] Pomněte na rozkaz, který vám dal Mojžíš, služebník Hospodinův, řka: „Hospodin, Bůh váš, dal vám odpočinek a všecku (tuto)
zemi. [14] Manželky vaše, děti a dobytek váš zůstanou v zemi, kterou vám dal Mojžíš za Jordanem; vy však, všichni statní jonáci, táhněte ve zbrani před svými bratry a bojujte za ně, [15] dokud nedá Hospodin
odpočinku bratrům vašim, jako dal vám, a dokud nezaberou také oni zemi, kterou Hospodin, Bůh váš, jim dá; pak smíte se vrátiti do země, která vám přísluší, a sídliti v ní, (do země), kterou vám dal Mojžíš, služebník Hospodinův, za Jordanem na východ slunce."
[16] I odpověděli Josuovi: Všecko, co jsi nám přikázal, učiníme,
a kamkoli nás pošleš, půjdeme. [17] Jako jsme ve všem poslušni byli
Mojžíše, tak poslouchati budeme tebe; kéž jen Hospodin, Bůh tvůj, je
s tebou, jako byl s Mojžíšem. [18] Kdokoli bude odpírati tvým ústům
a nebude poslušen všech rozkazů, které mu dáš, ať umře; ty jen buď silný a zmužile se měj.

V. 13. O rozkazu daném Mojžíšem viz Nm 32. — „Odpočinku", míru, dostalo se kmenům zajordánským, když vítězně ukončili války vedené s Ogem a Sehonem. — „Všecka země" = Zajordání.

V. 14. „*Za* Jordanem" řečeno se stanoviska spisovatele, který žil již v Předjordání, t. j. v západní Palestině, podobně jako ve v. n. Josue mluvící v Zajordání nemohl říci „*Za* Jordanem". — „děti" = dcery a synové, kteří nedosáhli dosud 20. roku, kterým počínala každému Israelitovi, schopnému boje, branná povinnost. — „Před vašimi bratřími", t. j. v čele ostatních kmenů, tvoříce předvoj (4, 12. n.), který se dostává první do boje a dodává svou neohrožeností a udatností odvahy šikům táhnoucím za ním. Dle Nm 26. měli kmenové zajordánští **110.580** bojovníků. Z Jos 4, 13. však je patrno, že z nich užil Josue jen **40.000** mužů. Ať o výši číslic těch soudíme jakkoli, tolik je jisto, že Josue neuložil povinnosti táhnouti do boje v čele vojův israelských všem bojovníkům kmenů zajordánských, ale toliko vybraným junákům, kteří se byli již silou a statečností osvědčili a činili jádro válečné moci Josuovy. Snad byli rekové ti i dokonaleji vyzbrojeni než ostatní (zbraní ve válce nepříteli ukořistěnou?). (Hummelauer.) Vzal-li s sebou Josue do Předjordání ze 110.580 mužů jen 40.000, zbyl v Zajordání dostatečný počet mužstva, který střežil zabrané území proti možným útokům. — „bojovati za ně", pomáhati jim (hebr.) ukládal jim slib, daný Mojžíšovi (Nm 32), bázeň před Hospodinem (Nm 32, 23.), pokrevenské svazky, pojící jednotlivé kmeny a pak i touha po slávě válečné a po kořisti. — Srv. Dt 3, 18. n.

V. 15. „*Za* Jordanem" srv. v. 14. — Viz Dt 3, 20.

V. 16. Kdo „odpověděl" Josuovi, patrno ze souvisloslosti: „synové Rubenovi, Gadovi a Manassovi". Není ovšem nutno si představovati, že odpovídalo všech oněch 110.580 mužův osobně, ani oněch 40.000 mužů vybraných; odpovídali jejich zástupcové, starší, velitelé.

V. 17. Dovolávajíce se své oddanosti k Mojžíšovi Zajordánští nevzpomínají, neb aspoň nechtějí vzpomínati různých případů, kdy se proti Mojžíšovi bouřili.

V. 18. „Ať umře" = budiž popraven, jak se sluší na buřiče neposlušného. Spisovatel líčí ve v. 16.—18. svými slovy ohlas, jaký vyvolala slova Josuova u kmenů zajordánských. Není ovšem nutno si představovati, že všichni do jednoho pronášeli do posledního slova přesně výrok vyslovený tu ve v. 17. n. Spíše dlužno míti za to, že zatím co jední slibovali Josuovi věrnost, jiní současně provolávali trest smrti neposlušným, jiní vyslovovali přání, by Hospodin pomáhal Josuovi, vzpomínajíce slibův obsažených v Dt 31, 3. 6. 8. Ano možno i domýšleti se, že — jak bývá u dnešních beduinů — slova ta provázeli přiměřenými posunky,

Osudy vyzvědačů, které poslal Josue do Jericha
(2, 1.—24.)

Dva vyzvědači ubytovali se u nevěstky Rahab (v. 1.). Král jerišský žádá, by byli vydáni (v. 2. n.). Rahab ujišťuje královské posly, že již odešli, a radí jim, by se vydali za nimi (v. 4. n.). Vyzvědači byli však zatím ukryti na střeše hospody (v. 6.). Za svou záchranu zavazují se přísahou, že při dobytí města ušetří ji a jejího příbuzenstva (v. 7.—13.). Rahab je propouští oknem a radí jim, by utekli do hor a tam tři dny se skrývali (14.—16.). Vyzvědači se smluvili se svou zachranitelkou, že připevní na okno svého domu červenou nit, by dle ní poznali dobyvatelé její příbytek (17.—20.). Rahab opatřuje svůj domek umluveným znamením (21.), vyzvědači pak skrývají se tři dny v horách, načež vracejí se do tábora a podávají svému veliteli zprávu, jak pořídili.

Hlava 2. — [1]Josue, syn Nunův, vyslal tajně ze Setimu dva muže, vyzvědače, a řekl jim: Jděte a ohledejte zemi i město Jericho.

že mávali meči, bušili na štíty, přisahali poslušnost, křičeli a pod. — Že došla slova Josuova tak vřelého a nadšeného přijetí, dlužno vysvětliti velikou vážností, kterou u lidu měl. Již v boji proti Amalekitům proslavil se svou chrabrostí, válečným důmyslem, zejména pak požehnáním Božím, kterého se mu dostalo do boje (Ex 17, 8.—14.). Doprovázeje později svého pána, Mojžíše, na horu Sinaj, směl postoupiti výše než ostatní starší (Ex 24, 13. n.). Počkav na něho, vrátil se s ním po čtyřiceti dnech a nocích do tábora (Ex 32, 17, n.). Když byl Mojžíš přenesl stánek úmluvy za tábor, byl povolán, aby jej střehl, opět — Josue (Ex 33, 11.). Ve sboru vyzvědačů zastupoval kmen Efraimův (Nm 13, 9. 17.). Svou neohrožeností a rozvahou zasloužil si, podobně jako Kaleb, že byl vyňat ze všeobecného zákona, dle kterého stihla smrt všecky, kteří překročili dvacátý rok života (Nm 14.). Vrcholu dosáhla jeho vážnost, když vykonal Mojžíš rozkaz Hospodinův, Nm 27, 12.—23. Proto již Dt 34, 9. připomíná, že Israelité po smrti Mojžíšově Josue poslouchali. — Srovnáme-li hl. 1. s podobně znějícími větami Dt shora při jednotlivých vv. uvedenými, shledáme, že spisovatel Jos hl. 1. byl proniknut duchem, který vládne v Dt, že si četbou tohoto zákona osvojil sloh jeho, že z něho čerpal, ano pojal do svého díla celé věty, přiměřeně je zpracovav.

Hl. 2. — V. 1. Setim = Abelsatim = Ábhél haš-Šittím („Louka akacií") dlužno s Musilem hledati v dnešním údolí es-Sejále. Dokazuje to: 1. jméno (dva druhy akacie (hebr. šittím) slují arabsky seiján); 2. poloha. (Sv. Jeronym praví, že bylo vzdáleno 6 římských mil od města Livias, které lze právem ztotožňovati s dnešním Tell er-Ráme; od tohoto pahorku je opravdu údolí Sejále vzdáleno (na jih) 9 km, tedy 6 římských mil. Údolí to táhne se od el-Ehnéni t. j. od západního svahu hory es-Sijágra celkem směrem od východu k západu, sluje na dolním svém toku el-'Adejmi a ústí se do údolí el-Mehterqa, které je pokračováním údolí 'Ujún Músa. (Po západním svahu hory Nebo (Džebel Neba') vede do „Akaciového údolí" stezka.) Dokazuje to: 3. vzdálenost od Jordanu. (Dne 26. dubna 1905 vyrazil jsem od dřevěného mostu vedoucího přes Jordan u brodu el-Gróráníje o 5. hod. 45 min. ráno a jel jsem pak na koni ostrým krokem směrem jihovýchodním; o 7. hodině 15 min. jsem překročil uádi Kefrén (porostlé četnými oleandry tehdy v plnem květu), za půl hodiny jsem se ocitl v údolí er-Ráme čili uádi Hesbán (7 hod. 45 min.). Za dvě další hodiny dorazil jsem do údolí 'Ujún Músa (kol 10. hod.), které je již jen jedním hřbetem odděleno od údolí es-Sejále = Setim.) Z Abelsatimu byli vyzvědači vysláni asi proto, že tam byl stan Josuův, ačkoli tábor ostatního Israele zabíral plochu mnohem větší. Nm 33, 49. čteme, že tábor Israelův rozprostíral se od Betsimotu (= dnešní Chirbet es-Svejmijje). Tím podána hranice jižní, táhnoucí se od západu na východ, nepopsáno však, kam až sahal tábor ten na sever. Mohl tedy zabírati dnešní oasy Tell er-Ráme a Tell el-Kefrén, aniž nutno proto tvrditi, že Abelsatim znamená celé východní poříčí dolního Jordanu, zvané Grór es-Sésabán. — „Tajně" vyslal Josue vyzvědače asi proto, by se nemohla opakovati trapná událost vyvolaná vyvzvědači, kteří byli posláni z pouště Faran a kteří přehnaně líčili lidu obtíže, které jim bude při dobývání Palestiny překonati, a tak popudili lid k nespokojenosti a ke vzpouře (Nm 13.). — Jmenováni tu jsou sice jen *dva* vyzvědači, možno však s Hummelauerem mysliti, že jich bylo posláno více,

I šli a přišli do domu ženy nevěstky, jménem Rahab a uložili se u ní.

---

dva z nich pak že se odvážili překročiti práh brány jerišské. Ohledati a pak dobýti Jericha bylo Israelitům velmi důležito, ježto bylo klíčem, který otevíral vstup do střední Palestiny. Vysílati vyzvědače byla ve starém Východě věc běžná, jak patrno z Gn 42, 9. Obraz nalezený v egyptském chrámě v Thébách představuje, kterak čtyři Egypťané bijí holemi do dvou dopadených vyzvědačů hetských. Dnešní beduini také vysílají před jádrem svých čet několik jezdců, kteří vyšetřují cesty, studny, tábořiště a nepřítelova stáda. Slují 'ujún el-grazw. — Jméno „Jericho" znamená asi „Město života"; sluje tak proto, že bylo kolem něho mnoho palem, které byly považovány za náznak života, jednak proto, že byly stále zelené, jednak proto, že přinášely hojnost výživného ovoce. (Dle jiných znamená „Jericho" „Město měsíce", protože snad tam byl ctěn bůh měsíce, nebo „Město vůně", ježto v okolí rostlo mnoho vonné květeny, zejména balšámu.) Staré toto kanaanské město dlužno hledati na pahorku, který sluje dnes Tell es-Sultán, nedaleko stejnojmenného pramene. Jericho, které vystavěl později a za zimní své sídlo upravil Herodes, rozprostíralo se odtud na jih. Bídná vesnice arabská, která podržela jméno starého Jericha ve svém názvu Eríhá, leží od starého kanaanskeho Jericha asi 3 km na východ. Staré Jericho prokopali a probádali v nejnovější době v letech 1907 nn. Sellin, Watzinger, Langenegger a Nöldecke.

Mnoho-li času potřebovali vyzvědači, by se přepravili přes Jordan, a dorazili do Jericha, závisí na otázce, kde řeku přešli. Ježto nelze doložiti, že již tehdy spojoval oba břehy most, a poněvadž nelze ani mysliti, že se přepravili po nějakém plavidle, dlužno míti za to, že přešli brodem jordanským; třeba však také míti na paměti, že již této doby Jordan dle 3, 15. začal stoupati. Přesně určiti místo, kde se vyzvědači přebrodili, jest obtížno, ježto bible místa toho nejmenuje a není jisto, že koryto Jordanu bylo tamtéž a tak hluboké, jako je nyní. Když jsem dne 25. dubna 1905 jel k mostu výše jmenovanému, přesvědčil jsem se, že Jordan v minulosti své koryto měnil. Možno právem domnívati se, že nebylo tehdy tak hluboké, jako je dnes, (za to však ovšem bylo mnohem širší), že bylo tedy tehdy snáze řeku přebroditi než nyní. Dnes totiž je od Džisr Dámije (ústí Jabboqu do Jordanu) v délce 37 km až po ústí Jordanu do Mrtvého moře pět brodů: 1. el-Mandesi naproti Chirbet es-Sumra. 2. Umm Enchóla, tam, kde ústí do Jordanu údotí Mesá'adet 'Aisá. 3. el-Grórányje, kde ústí do Jordanu uádi Nimrín (čili Ša'íb). 4 Machádet el-Hadžla čili el-Mešra, kde ústí uádi el-Qelt, naproti Qasr-Hadžla, a 5. Maqtaa' el-Henu (či Helu). Při širokém, rozštěpeném ústí je sice Jordan normálně hluboký jen na metr, dno je však bažinaté, že zde nelze přejíti. Nejschůdnější ze jmenovaných brodů je el-Grórányje. Za normální výše vody přecházívají Arabové buď svlečeni a nesouce šaty na hlavě, nebo v létě, kdy mokrý šat brzy vyschne i oblečeni, případně ženou před sebou stáda. Přecházející ženy nosí děti také na ramenech. V době však, kdy je Jordan rozvodněn, možno beduinům přeplavati jen na koních; protože tehdy Jordan, který má veliký spád, teče velmi prudce a žene značné spousty vody, může snadno taková odvaha státi život. (Srv. 1. Par 12, 15.) Stoupá pak Jordan na jaře, kdy paprsky sluneční začnou taviti vrstvy sněhu na Hermonu a Libanonu, na nichž Jordan vyvěrá. Ježto však první vody se hromadí kolem jezera el-Húle a v jezeře genesaretském, rozvodňuje se značněji Jordan na svém dolním toku teprve koncem března a v dubnu, kdy počíná ječná žeň. Přešli-li vyzvedači řeku na některém tomto brodu, potřebovali na cestu z Abelsatimu do Jericha půl dne; mohli by tedy za tři dny se dobře vrátiti. Nebylo-li jim však možno tudy se přebroditi, bylo nutno vyhledati brod mnohem severněji. Nejschůdnější brody byly u Bésánu (pozdější Scythopolis). Srv. Sdc 7, 8. 12. 23. Z Bésánu do Jericha možno se dostati za 15 hodin. — Ráháb považuje König za zkráceninu z Rechab'él = „Široký, vše objímající je Bůh", nebo „Šíř (t. j. uvolnění, svobodu) dal Bůh". — Protože vyzvědačům nebylo možno žádati za pohostinství v domě soukromém, kde by byli snadno prozrazeni, bylo jim uchýliti se do krčmy. Krčmářky bývaly v této době spolu též nevěstkami. Srv. zákoník Chammurapiův § 108.–111. Krčma Rahabina, jsouc vzdálena od ruchu města a stojíc na městské zdi, zdála se jim nejvhodnějším místem odpočinku. Od prodajné ženy mohli také nejspíše něco vyzvěděti. Zda s ní více rozmlouvali, hned jak přišli, bible sice se nezmiňuje, také však takové rozmluvy nevylučuje. Již Chammurapi měl smutné zkušenosti, že v krčmách podobných scházeli se podezřelí lidé a osnovali plány nebezpečné

2 Bylo pak oznámeno králi Jericha: „Hle, několik synův Isra-
elových vešlo sem v noci, by ohledali zemi.“ 3 Tu vzkázal král Jericha
Rahabě: „Vyveď muže, kteří k tobě přišli a vstoupili do domu tvého,
nebo jsou (to) vyzvědači a přišli ohledat všecku zemi.“ 4 Žena však
muže vzala, skryla je a pak řekla: „Přiznávám se, že přišli ke mně,
ale nevěděla jsem, odkud jsou. 5 Když měla býti za tmy brána již
zavřena, vyšli také oni, nevím však, kam odešli; běžte rychle za nimi,
neboť můžete je dohoniti.“
6 Vyvedla pak (ty) muže na střechu domu svého a přikryla je
lněnými stonky, které tam byly.
7 Ti tedy, kteří byli vysláni, hnali se za nimi cestou, která vede
ku brodu Jordanu; jakmile vyšli, byla brána hned zavřena.
8 Ti, kteří se skrývali, ještě neusnuli, když tu, hle, žena přišla
k nim nahoru a pravila: 9 „Vím, že dal vám Hospodin (tuto) zemi;
nebo zachvátil nás strach před vámi a všecko domácí obyvatelstvo
zmalomyslnělo. 10 Slyšeli jsme, že vysušil Hospodin vody Rudého moře,
když jste do něho vstoupili vycházejíce z Egypta; a (slyšeli jsme), co
jste učinili dvěma králům amorrhejským, kteří byli za Jordanem, Seho-
novi a Ogovi, které jste zabili. 11 To slyšíce, polekali jsme se, srdce
naše ochablo, a když jste přišli, nezůstal v nás duch; nebo Hospodin,
Bůh váš, ten je Bůh nahoře na nebi a dole na zemi. 12 Nyní tedy

---

veřejnému pořádku. Proto stanovil § 109. jmenovaného zákoníka, že podobná nalévačka pod trestem smrti je povinna postarati se, by spiklenci nebo zločinci byli zatčeni a odvedeni do paláce králova, t. j. že jest povinna udati je tehdejší policii. Snad vládlo toto babylonské právo také v Jerichu.

V. 2. n. Slovo „v noci“ dlužno dle LXX z v. 2. položiti do v. 3. — „V noci“, kdy byla městská brána zavřena (dosud se tak na východě děje), nemohli vyzvědači vejíti do města; mohli však vejíti do krčmy „v noci“, kteří před soumrakem, dokud brána městská byla ještě otevřena, vešli do města. Možno, že je udala sama Rahab a vědouc, že na její udání se dostaví policie, ukryla je před příchodem drábů snad v jiné místnosti dole, později, když odešli, na střeše, ježto se asi obávala, že přijdou ještě jednou, by vše důkladněji prohledali. Zatím se vyhnula prohlídce domu tvrzením, že odešli nedávno, že je možno ještě jich dohoniti (v. 5.).

V. 5. Pravděpodobně za soumraku, kdy jižjiž měla býti zavřena brána, se zástupem lidí do města vcházejících nepozorovaně se do Jericha vloudili, ještě téhož večera vešli do domku Rahabina a ještě téže noci byli spuštěni s okna.

V. 6. Len vytrhaný měla rozprostřený na ploché střeše, aby vyschl, aby pak mohla jej tříti, snovati a z něho tkáti — práce to, které tehdy činívaly jen ženy. Domky při vykopávkách v Jerichu nalezené byly vystavěny ze sušených cihel; střechy byly z tyčí palmových, rákosových a pod. vodorovně položených, na něž nanesena a upěchována vrstva hlíny.

V. 7. Místo „ku brodu“ hebr. „ku brodům“. Patrně ještě téže noci dali se Jeriští za vyzvědači. Aby se dostali z města, bylo ovšem nutno bránu otevříti; jakmile však vyšli, byla brána hned zase zavřena, snad proto, že mohla Rahabina výpověď býti nesprávná, že mohla sama býti od vyzvědačův oklamána, aby se tak snáze ve městě někde ukryli. Jsou-li ve městě vyzvědači, dlužno bránu zavříti, aby neuprchli. Ježto při vykopávkách Jericha nebylo nalezeno žádných bran, právem lze souditi, že byla jen jedna na východní straně, kde se z městské zdi málo zachovalo.

V. 10. Místo „které jste zabili“ hebr.: „na kterých jste vykonali klatbu“. Srv. Dt 2, 31.—3, 8; Nm 21, 33.—35.

V. 11. „duch“ odvahy, neohroženosti. — Rahab sice nepoznává ještě, že Jahve je Bůh samojediný, poznává však a uznává, že je Bůh nebes i země, tedy všehomíru, že je tedy mocnější, nežli božstva kanaanská. Srv. Žid 11, 31; Jak 2, 25. Také tyto výroky Rahabiny podává spisovatel svými slovy jako výše 1, 16. nn.

V. 12. „spolehlivé znamení“ = přísaha, kterou před tím žádá; není to však červcový provazec, o němž níže v. 18!

přisahejte mi při Hospodinu, že, jako já jsem milosrdenství prokázala vám, tak i vy prokážete je domu otce mého. Dejte mi spolehlivé
znamení, [13] že ušetříte mého otce, matky, bratří, sester a všeho, co jim
přísluší, že ušetříte našich životů.“ [14] Oni jí odpověděli: „Život náš
budiž místo vás utracen; — jen jestli nás nezradíš — až nám dá
Hospodin (tuto) zemi, naložíme s tebou milosrdně a věrně.“ — [15] Pak
je spustila oknem po provaze — dům její opíral se totiž o (městskou)
zeď — [16] a pravila jim: „Do hor jděte, by snad nepotkali se s vámi,
až se budou vraceti; tam se skrývejte tři dny, dokud se nevrátí; pak
vám bude lze jíti svou cestou.“ [17] Oni jí řekli: „Nebudeme vázáni přísahou touto, kterou jsi nás zapřisáhla, [18] neuvážeš-li, až vejdeme do
země, tento červený provazec na znamení v okně, kterým jsi nás
spustila, a neshromáždíš-li svého otce, matky, bratří a všeho příbuzenstva do domu svého. [19] Kdo ze dveří domu tvého vyjde, toho krev
bude na jeho hlavě a my budeme bez viny. Ale krev všech, kdož
budou s tebou v domě, padne na hlavu naši, dotkne-li se jich kdo.
[20] Budeš-li nás však chtíti zradit a tuto věc vyjevit, budeme prosti přísahy, kterou jsi nás zavázala.“ [21] Ona odpověděla: „Jak jste pravili,
tak budiž!“ A když je propustila, zavěsila v okně červený provazec.

V. 14. „Život náš...“ jest ona přísaha a znamení, které Rahab ve v. předešlém žádala. — Rahab byla by se zpronevěřila a tak nárok na život ztratila, kdyby byla do svého domu shromáždila lidi, kteří k její rodině nepatřili, nebo kdyby byla dala návod, by podobný červený provazec, o němž v. 18. níže mluví, zavěsili si na okno svých domků i jiní.

V. 15. Oken nemívala ani plochá střecha, ani přízemek, do něhož vnikalo matné světlo jen otevřenými dveřmi. Nejspíše byla střecha krčmy ve stejné výši s vodorovným povrchem městské zdi a na ní měla vystavěný letní nástřešní pokojík s oknem hledícím za město. Možno však také, že té noci vybourali ve zdi otvor, okno, kterým byli spuštěni. — Staří Výchoďané rádi opírali své domky o skálu, kterou spolu získávali jednu stěnu bez práce; zde podobně byla opřena o městskou zeď krčma Rahabina. Sellin nalezl rovněž ve druhé vrstvě „kanaanské“ prokopaného starého Jericha více domků, které se jednou stranou opíraly o městskou zeď kanaanskou; v ní nalezeny díry, do kterých patrně tehdy zasazeny byly dřevěné trámce, stupně to, po nichž bylo možno stoupati buď do prvního patra nebo na střechu a odtud na plošinu městské zdi. Základy těchto kanaanských příbytků, vystavěné z jedné, dvou nebo i tří vrstev polních kamenů, byly 60—90 cm tlusté; na ně postaveny stěny z nepálených cihel, jejichž rozměry kolísají mezi 30 × 40 × 12 až 35 × 50 × 12 cm.

V. 16. „Do hor“ západně Jericha, snad do některé z četných jeskyň, kterými oplývá Džebel Qarantal. — Rahab patrně se domnívala, že prohledají a dají prohledati všecky cesty vedoucí k jordanským brodům. Výše než jsou brody bésánské sotva půjdou, od těchto brodů mohou však býti do tří dnů doma. Snad se i domnívala, že přes brody naproti Jerichu v této době, kdy je řeka rozvodněna, není přechod možný, že tedy půjdou drábové za vyzvědači hned ku brodu bésánskému. (Srv. výše k v. 1.) — „jíti svou cestou“ = domů, do tábora Israelitů.

V. 17. nn. podávající rozhovor vyzvědačův a Rahaby jsou doplňkem ke slovům, obsaženým ve v. 14.! Není tedy nutno, ba ani radno si mysliti, že slova ta pronesli vyzvědači již spuštění a stojící pod oknem k Rahabě mluvící k nim s okna!

V. 18. „červený provazec“ není jistě provaz, po kterém krčmářka vyzvědače spustila! Byltě barven vzácnou červcovou barvou. Hummelauer se domnívá, že to byla nějaká stužka, kterou se ženy krášlívaly. Červenou takovou stuhu mohlo býti zdaleka již dobře viděti.

V. 19. „krev bude na jeho hlavě“, bude zabit a bude to jeho vina, ne naše.

V. 21. LXX nemá poznámky, že Rahab zavěsila na okno červcový provazec. Z toho možno vyvozovati aspoň tolik, že neučinila tak hned, jakmile vyzvědače propustila, nýbrž později teprv.

[22] Šli tedy, přišli do hor a zůstali tam tři dny, až se navrátili
jejich pronásledovatelé. — Ti totiž hledali je po všech cestách, avšak
nenalezli jich. —
[23] Když tedy tito vešli do města, vyzvědači dali se na zpáteční
cestu, sestoupili s hor, přešli Jordan, přišli k Josuovi, synu Nunovu,
vypravovali mu vše, co se jim bylo přihodilo, [24] a řekli. (Ano) Hospodin
dal všecku tuto zemi do rukou našich a všichni její obyvatelé jsou
strachem poraženi.

Přechod Israelitů přes Jordan (3, 1.—5, 1.).

Dne 9. prvého měsíce vytáhl Josue s Israelity a položil se táborem na samém břehu Jordanu, by tu přenocoval a nazejtří přešel řeku (3, 1.). Hlasatelé procházejí táborem a ohlašují rozkaz, aby lid zítra, až uvidí, že kněží-Levité nesou archu, vydali se za ní (3, 2.–4.). Josue nařizuje, aby se lid na zítřek posvětil (3, 5.). Poté líčí podrobněji zázrak, který se zítra stane (3, 10. n. 13.). V den přechodu Hospodin nařizuje, aby Josue dal vyvoliti po jednom muži z každého kmene, by vynesli z řečiště Jordanu po jednom kameni (4, 1.—3.). Josue vybídl lid, by si těchto dvanáct mužů zvolili (3, 9. 12.). Zvoleným dvanácti mužům ukládá přikázanou povinnost (4, 4.–7.). Josue oznamuje (3, 6a.) rozkaz daný Hospodinem kněžím, kteří ponesou archu (3, 7n.). Kněží i lid vykonávají daný rozkaz (3, 6b. 14.). Když vkročili kněží do řečiště, zastavila se voda na severu, ostatní pak odtekla do Mrtvého moře, že mohli Israelité všichni suchou nohou přejíti na protější břeh (3, 15.—17.). Dvanáct kamenů z řečiště Jordanu bylo vyneseno na první tábořiště v Předjordání (4, 8.). Jiných dvanáct bylo vztyčeno na památku v samém korytu jordanském (4, 9.). Když byl všecek lid přešel, vynesena byla z koryta na druhý břeh také archa (4, 10. n. 15—17.). V čele Israelitů táhlo 40.000 ozbrojenců ze kmenů zajordánských (4, 11.—13.). Vážnost Josuova vzrostla (4, 14.). Když vystoupili kněží s archou z řečiště, vrátily se vody a tekly obvyklým způ-

---

Církevní Otcové často velebí víru Rahabinu, vidí v Rahabě předobraz církve přijímající do svého lůna pohany, a červcový provazec přirovnávají ke krvi Kristově. Z Mt 1, 5. plyne, že Rahabu pojal za choť Judovec Salmon, který uveden v rodopisu Kristově. — Jaký tvar mělo as v této době Jericho, z čeho a jaká byla městská zeď, o tom možno si učiniti představu z vykopávek výše jmenovaných (Sellinových). Staré Jericho bylo vystavěno v podobě zaokrouhleného obdélníku, táhnoucího se od severu směrem jihozápadním v délce 306 metrů a v šířce 160 metrů, tak že celý obvod měl asi **800** m a plocha města nebyla větší než **5 ha.** (Srv. k Nm 14.) Vnější zeď, která město v udaných rozměrech obepínala, byla mistrovské dílo stavitelské, ničím nepřekonané moderním stavitelstvím, leda že nebylo použito malty. Nikde se neopírala přímo o skálu, která by byla mohla povoliti, ale na skálu byla nanesena vrstva — asi na 1 m vysoká — hlíny proložené kamením („beton"). Na tento základ postavena podezdívka o třech pásech, dosahující celkem půl páta až půl šesta metru výše. První pás utvořen z velikých balvanů kolmo stojících 2 m dlouhých a 1 m širokých; pás ten vzdoroval tlaku pahorku za ním stojícího. Druhý pás, vypouklý, skládal se z 6—12 vrstev lámaného kamene, dole většího, nahoře menšího; byl to jednometrový kamenný plášť, vroubící násep z prsti. Třetí pás, rovněž z lámaného kamene, postaven byl na jmenovaný násep a nesl vrstvu nepálených cihel. Na této podezdívce teprve zdvihala se vlastní zeď v tloušťce 2 m. Tato vnější zeď byla považována za dílo kanaanské, v době novější však většina odborníků ji považuje za dílo israelské, nejspíše za dílo Hielovo, který dle 3. Král 16, 34. Jericho znova zbudoval, nedbaje kletby Josuem pronesené. — Ve vzdálenosti 30 m od vnější zdi a rovnoběžně s ní nalezena byla při vykopávkách zeď vnitřní, která svou stavbou ode zdi vnější značně se liší. Na nízké kamenné podezdívce, vysoké jen 50—80 cm a složené ze 2—3 vrstev polních kamenů, zdvihala se bezprostředně sama zeď ze sušených cihel v šíři půl čtvrta m a ve výši asi 10 m. Tato vnitřní zeď považována je všeobecně za kanaanskou, a její zbytky možno považovati za zříceniny zdi, se které po provaze Rahab vyzvědače spustila. (Měla v největší délce 210 m, v šířce 120 m, v obvodu 600 metrů, zaujímala prostor 2·31 ha.)

sobem (4, 18.). Datum přechodu a jméno prvého tábořiště (4, 19.). Josue poučuje lid o významu pomníku utvořeného ze dvanácti kamenů vynesených z jordanského koryta (4, 20.—25.). Jakým dojmem působil přechod ten na obyvatelstvo Předjordání (5, 1.).

Hlava 3. — [1] Josue tedy v noci vstal a hnul táborem. Vyšedše ze Setim přišli k Jordanu, on a všichni synové Israelovi, a zůstali tam.
[2] Po třech dnech tedy procházeli hlasatelé táborem [3] a provolávali: Až uvidíte archu úmluvy Hospodina, Boha svého, a kněze z rodu levitského, kteří ji ponesou, zdvihněte se také vy a jděte za nimi —
[4] budiž však mezi vámi a archou mezera dvou tisíc loket — byste [ji mohli z dálky viděti a] věděli, kterou cestou je vám jíti, nebo jste dosud po ní nešli. Chraňte se však přiblížiti se k arše!
[5] Josue pak řekl lidu: Posvěťte se, nebo zítra bude činiti Hospodin mezi vámi divy.
[6] I pravil kněžím: Vezměte archu úmluvy a jděte před lidem.
Plníce, co bylo rozkázáno, vzali (ji) a šli před nimi.

Hl. 3. — Vykladači souhlasí, že některé úryvky hll. 3. a 4. jsou přemístěny, a snaží se je urovnati. Hummelauerův pokus s malou změnou podán v obsahu obou hlav nahoře drobným písmem vytištěném (v „sumáři"). Ostatně viz poznámky k jednotlivým veršům.

V. 1. n. „v noci" = časně ráno 9. dne měsíce prvního (nisanu). — Byl to třetí den, o němž výše 1, 11; den před tím vrátili se vyzvědači z Jericha (výše 2, 23. n.). Na samém břehu jordanském netábořili tři dny, tam jen jednou přenocovali (hebr.); proto tři dny ve v. 2. jmenované nemohou býti jiné než 1, 11. uvedené. Josue, vyslav vyzvědače, užil sice prostředku přirozeného, by poznal stav věcí; jakmile však dal Jahve rozkaz k pochodu, hned oznámil lidu, že za tři dny rozkaz Hospodinův vyplní (1, 11.), a nečekal, až snad vyzvědači, vyslaní do Jericha, se navrátí. Více důvěřoval v pomoc Boží nežli v síly a prostředky přirozené. Řízením Božím však se přece stalo, že dva vyzvědači, kteří byli v Jerichu, vrátili se dříve, než Israelité vytáhli ze Setimu. Ostatně bylo-li více vyzvědačů vysláno (srv. 2, 1.), je možno, že někteří se vrátili již před třídením, jmenovaným ve 1, 11. — Hlasatelé procházejí táborem, jako již činili dle 1, 11.

V. 3. K „arše Hospodinově" srv. Dt 10, 8; 31, 9. 25; o „kněžích z rodu levitského" srv. Dt 18, 1. — Místo „za nimi" (kněžími) hebr.: „za ní" (archou). — Nositi archu bylo dle Nm 4, 15. povinností a právem Kaatovců (Levitů). Mohli však nižší tento úkon konati také služebníci Boží vyššího stupně, totiž kněží. Srv. níže 6, 6; 3. Král 8, 3. Calmet se domnívá, že byla tentokrát nesena archa bez obalu, a proto že měla býti dle Nm 4, 18. n. nesena jen kněžími.

V. 4. Kněží nesoucí archu, či lépe archa bude Israelitům ukazovati cestu; nesmějí se však k ní přibližiti, ježto je to posvátný předmět. (Dle Nm 35, 5. patřilo okolí levitských měst na 2000 loket Levitům. „Sobotní cesta" pozdějšího židovstva čítala též 2000 kroků.) Israelité „dosud nešli" cestou, kterou lze přejíti Jordan suchou nohou, cestou, kterou je zítra povede archa. — Sv. Aug. se domnívá, že tehdy zmizel mrak, který vodil Israelity po poušti.

V. 5. Posvětit má se lid před zjevením se Boha podobně jako Ex 19, 22; Nm 11, 18; doba toho posvěcení je tu však kratší než Ex 19, 10. — Josue má tu na mysli slib daný Bohem Ex 34, 10. Protože ve v. následujícím (Ex 34, 11.) slibuje Bůh, že rozpráší Emory, Kanaany atd., tedy totéž, co praví níže (Jos 3,) v. 10., domnívá se Hummelauer, že k v. 5. dlužno připojiti v. 10. a důsledně v. 11. 13. Slova „a opět pravil" ve v. 10. dlužno míti za glosu. Tak Hummelauer, který za 3, 13. klade 4, 1.—7. a pak 3, 7. n. 6. Viz níže.

V. 6. „pravil" Josue (hebr.) toho dne, kdy Israelité přešli Jordan, tedy den po rozkaze daném ve v. 5. — Souvislosti nabudeme, položíme-li tento v. 6. za vv. 7. n. a před v. 14. Tak Hummelauer, který se domnívá, že se tu z rozkazu Josuova ztratila slova: „až pak přijdete na kraj vody Jordanu, zastavte se v Jordaně". Srv. 8b.

7 I řekl Hospodin Josuovi: Dnes začnu tě vyvyšovati přede vším
Israelem, aby věděli, že, jako jsem byl s Mojžíšem, jsem i s tebou.
8 Přikaž kněžím, kteří ponesou archu úmluvy, a rci jim: Až vstoupíte
na kraj vody Jordanu, zastavte se v ní.
9 Josue řekl synům Israelovým: Přistupte sem a slyšte slovo Hospodina, Boha svého.
10 A opět pravil: Po tom poznáte, že Hospodin, Bůh živý je mezi
vámi, a že rozpráší před vámi Kananejského, Hetejského, Hevejského,

---

V. 7. Srv. 1, 5. 9. 17; 4, 14. — Jako kdysi Hospodin skrze Mojžíše činil divy, kterými dokázal jeho božské poslání (Ex 14, 31.) — tak bude se díti i nyní, Bůh bude činiti zázraky, a dnes počne s nimi. Verš tento nabývá svého významu, položíme-li jej i s v. 8. za v. 13. a před v. 6.

V. 8. Místo „v ní“ lépe hebr.: „v Jordaně“. Za v. 8. dlužno položiti v. 6. Srv. výše.

V. 9. působí vykladatelům nemalé obtíže jako v. 12. My je oba spojujeme a klademe za 4, 3. Tam patří svým obsahem.

V. 10. Slov „A opět pravil“ nemá LXX; proto je považuje Hummelauer za glosu, a připojuje v. ten i s vv. 11. 13. k v. 5. — Zázrak, který se zítra stane, bude: 1. důkazem, že Bůh pečuje o svůj lid, a 2. bude zárukou dalších vítězství. Srv. Ex 34, 10. n. — Bůh „živý“ a tedy činný stojí tu proti mrtvým a nečinným bohům pohanským. — O sedmi národech palestinských mluví již Gn 15, 20; srv. také Ex 3, 8; Dt 7, 1. — Heťané, Chatti assyrských klínových nápisů, Cheta (vyslov Chetté) nápisů egyptských, byli národ, který sídlil původně na Tauru a Amanu, odkud kolem r. 2000 zaplavil severní Syrii i Malou Asii, zřídiv tu několik států; jejich hlavními městy byly Kades na Orontu, Karkemiš na Eufratu a Chatti tam, kde je dnes Boghasköi (pět dní cesty na východ od Angory). Vrstva Heťanů, která zřídila říši v severní Syrii a v Mezopotamii (od Ninive na východě až po Dunip na západě), sluje Mitanni. Některé kmeny pronikly až do Palestiny. Že nebyli Heťané národ semitský, plyne z vyobrazení starých Egypťanů, kteří je malují dokonce jinak než Semity. Bývají vyobrazováni bez vousů, kdežto Semité mívají vous. Jejich černý vlas je mnohem delší než vlas Semitů; neodevstává v kruhu v zadu od krku jako u Semitů, ale splývá v dlouhých pramenech až na lopatky. Není sice pleten, avšak velmi patrně rozdělen ve dvě polovice. Heťané měli podlouhlý, lehce zahnutý nos, čelo šikmé, do zadu nahoře stlačené, silné kosti lícní, krátkou kulatou dvojitou bradu. Barva těla jejich bývá světle červená, bezmála růžová, nebo červeně žlutá, tedy světlejší než barva pleti Semitů. Národním krojem jejich byl dlouhý, úzký plášť, u krku sepiatý a přehozený přes levé rámě, tak že celé pravé rámě a levá polovice těla zůstávala odhalena. Pod tímto červeným nebo modrým pláštěm nosil Heťan růžovou řízu v půli podkasanou, s krátkými rukávy. Bojovník hetský mívá přílbici s chocholem a vzadu se štítem dolů splývajícím, šíji chránícím. Jeho zbraní byl malý trojhranný luk. Také jejich ruční štíty nebývají veliké. Meče jejich jsou krátké a uprostřed značně široké (dvousečné). Sílou jejich vojska byly válečné vozy, které jsou však jednoduší a hrubší než vozy egyptské. Měli dva jazyky, Mitanni a Arzava. (V Boghazköi kopal se zdarem roku 1906 Winckler a Puchstein.) Abdichiba, jméno krále jerusalemského z dob Josuovi blízkých, jehož jméno se vyskytuje v dopisech amarnských (viz níže), je jméno hetské, které znělo dle mitannské výslovnosti Putichepa. Heťané v Palestině usedlí byli asi hodně prosyceni semitskými živly. Srv. Gn 10, 15; 23, 9. n.; 26, 34; 36, 2; 27, 46; 49, 29. n.; 50, 13; Nm 13, 30 a mn. jiných. Jejich obrázkové písmo není dosud uspokojivě rozluštěno. — Emorové (= „Horalé“) sídleli v polovici třetího tisíciletí na březích horního Tigridu a Eufratu (v armenském Tauru), neboť již Sargon z Agady (kolem roku 2500) táhl proti Emorům, říši jeho znepokojujícím, Gimil-Sim, král Uru (kolem roku 2200), vystavěl zeď proti nim a Chammurapi, král babylonský, sluje na sloupu diarbekirském „králem země Amurru“. Odtud vyšla později vrstva Emorů směrem jihozápadním a usadila se v horách Libanských. Amurru je původně jméno boha a národa a pak teprve jméno krajiny národem tím obývané (srv. assyrské Assur). K němu se druží bohyně Ašratu („Štěstěna“). Značné množství těchto „Horalů“ vniklo též do Palestiny. Srv. Gn 15, 16; 48, 22; Nm 13, 29; 21, 21. nn.; Sdc 1, 34. n.; 2. Král 21, 1.

Ferezejského, Gergesejského, Jebusejského a Amorrhejského. 11 Hle, archa
úmluvy Pána veškeré země půjde Jordanem před vámi.
12 Vezměte si dvanáct mužů z kmenův Israelových, po jednom
z každého kmene.
13 Až kněží, kteří ponesou archu Hospodina, Boha veškeré země,
vloží chodidla nohou svých do vod Jordanu, vody, které jsou dole,
sběhnou a zmizejí, které pak přicházejí shora, zastaví se v jednu
spoustu.
14 Také lid vyšel ze svých stanů, by přešel Jordan. Kněží, kteří
nesli archu úmluvy, šli tedy před ním. 15 Když pak vešli do Jordanu,
a když nohy jejich na kraji vody se omočily — Jordan břehy svého
koryta v době žní byl zatopil — 16 zastavily se vody sestupující na místě
jednom, naduly se takořka v horu, a bylo je viděti v dálce od města,
které sluje Adom, až k místu Sartan; (vody) pak, které byly níže,
stekly do moře Pouště, — nyní sluje Mrtvé, — až úplně zmizely.
17 Lid tedy přecházel proti Jerichu. Kněží, kteří nesli Hospodinovu archu úmluvy, stáli opásáni jsouce na suché půdě v Jordanu
a všecek lid přecházel suchým řečištěm.

V. 12. ruší tu souvislost, nebo v. 11. dlužno spojiti s v. 13. Viz co řečeno výše k v. 9.

Co následuje po v. 13. věcně, viz nahoře v obsažníku hll. 3. a 4.

V. 15. Jordan mívá normálně proti Jerichu **30 m** šíře; v této době jarního rozvodnění však nabývají kalné a dravé proudy jeho dvojnásobné šíře — **60 m**! Spisovatel výslovně jmenuje, že byl Jordan tehdy rozvodněn, by ukázal, jak veliký zázrak Jahve učinil.

V. 16. Místo „h o r u“ možno hebr. „n é d“ překládati „n á s e p, h r á z“. A d o m hebr. Á d á m dle obecného mínění dlužno hledati v dnešním pahorku D á m i j e, asi 30 km od Jericha na sever, nedaleko ústí Jabboqa do Jordanu, kde je dosud brod a zbytky mostu. S a r t a n bývá obyčejně ztotožňován s dnešní horou Q a r n S a r t a b e, trčící na protějším západním břehu Jordanu do výše 379 m nad mořem Středozemním; stávala tam tvrz proslulá v dobách machabejských a Herodových, zvaná Alexandreion. Spisovatel líčí dojem, jaký měl pozorovatel, na západním břehu Jordanu stojící, z d á l k y; — viděl spousty nadutých vod; p ř í č i n y toho zjevu neudává, protože nebyla ani patrna, ani pro účel, který měl na mysli, významna; běželoť mu jen o to, by vylíčil z á z r a k v y k o n a n ý H o s p o d i n e m Israelitům. (Dle hebr. naduly se vody „u m ě s t a ’Á d á m, k t e r é l e ž í s t r a n o u S á r e t h á n u“. Ježto Sárethán se zřetelem ke 3. Král 4, 12; 7, 46., leželo nedaleko Betsanu, a míst „’Ádám“ zvaných bylo více, možno si i mysliti, že příčina mimořádného zjevu byla severněji než 30 km od místa, kde Israelité přešli řeku). — Nelze pochybovati, že spisovatel je přesvědčen o z á z r a č n é m přechodu Israelitů. Srv. Úvod § 7, 10. Jakého stupně však tento zázrak byl, blíže se nezmiňuje. Se zřetelem k zázrakům egyptským (Ex 11, 10.) a pak na poušti konaným (Ex 14, 21; 15, 25; 16, 13. 15.) možno právem míti za to, že i tento div byl zázrakem j e n m i m o p ř i r o z e n ý m, t. j. že Bůh použil přirozených sil, a že j e n o k o l n o s t i, za kterých tyto přirozené síly působily, b y l y z á z r a č n é. Historicky je dokázáno, že roku 1266 po Kristu 8. prosince na čtyři hodiny voda v Jordanu nedaleko Tell Dámije se zastavila, že bylo možno opraviti most. Pátráno po příčině zjevu a shledáno, že o něco severněji skála na západním břehu sklánějící se nad Jordanem sesula se do řeky, utvořila h r á z, a že voda se rozlévala po polích na obou stranách. Teprv za čtyři hodiny si voda prorazila zase obvyklou cestu v korytě Jordanu. Podobný zjev mohl se státi při přechodu Israelitů; zázračnost jeho však tkví v okolnostech: nastal právě, kdy ho Israelité potřebovali, a byl den před tím Josuem dopodrobna předpověděn.

V. 17. Dle hebr. stáli kněží „p e v n ě“ (místo „opásáni“), „d o k u d n e p ř e š e l v š e c e k l i d“. — Jako v přechodu Rudého moře, tak i v přechodu Jordanu vidí sv. Otcové předobraz (typus) svátosti křtu; tím spíše, že Spasitel v téže řece dal se Janem pokřtíti. I křtěnec vstupuje křtem na posvátnou půdu církve, do krajin, které tekou vyšším mlékem a medem pravdy a milosti Boží, a otvírá si cestu, po které dojde svého věčného údělu ve vlasti nadhvězdné.

Hlava 4. — [1]Když přešli, pravil Hospodin Josuovi: [2]Vyber dvanáct mužů, po jednom z každého kmene, [3]a přikaž jim, by vzali z řečiště Jordanu, kde stály nohy kněží, dvanáct hodně tvrdých kamenů, a ty položte na tábořiště, kde rozbijete této noci stany.

[4]Povolal tedy Josue dvanáct mužů, které byl vybral ze synů Israelových, po jednom z každého kmene, [5]a řekl jim: Jděte před archou Hospodina, Boha svého, do Jordanu a vyneste tamodtud každý po jednom kameni na ramenou, podle počtu synův Israelových, [6]aby byly (památným) znamením mezi vámi; když budou v budoucnosti synové vaši tázati se vás: „Co znamenají tyto kameny?“, [7]odpovíte jim: „Zmizely vody Jordanu před Hospodinovou archou úmluvy, když šla přes něj; proto položeny jsou kameny tyto na památku synům Israelovým na věčné časy.“

[8]Synové Israelovi učinili, jak jim Josue přikázal, a vynesli z řečiště Jordanu dvanáct kamenů, jak mu byl Hospodin přikázal, podle počtu synův Israelových, až na místo, kde rozbili stany, a tam je položili.

[9]Také jiných dvanáct kamenů položil Josue v řečišti jordanském, kde stáli kněží nesoucí archu úmluvy, a jsou tam podnes.

[10]Kněží tedy, kteří nesli archu, stáli v Jordanu, dokud nebylo vyplněno všecko, co byl přikázal Hospodin Josuovi, aby oznámil lidu,

---

Hl. 4. — Kam dlužno zařaditi v. 1.—3., viz nahoře v obsažníku. Za ně klademe 3, 9. 12.

V. [1]. „Když přešli“ dlužno považovati za opakování konce předcházejícího v. (3, 17.), které zaviněno nedopatřením opisovačovým, a proto škrtnouti. Co Hospodin ve v. 2. n. praví Josuovi, neřekl, když již Israelité Jordan byli přešli, nýbrž před přechodem, v den přechodu ráno.

V. [2]. Co tu Bůh ukládá Josuovi, to uložil Josue dle 3, 12. lidu.

V. [3]. Protože LXX tu nemá „s místa, kde stály nohy kněží“, domnívá se Hummelauer, že se dostala slova ta sem z v. 9. nedopatřením při opisování; tam totiž (ve v. 9.) mluví se o jiných kamenech.

V. [5]. Jako lid měl jíti dle 3, 11. za archou, ve vzdálenosti 2000 loket (3, 4.), tak mělo jíti těchto 12 mužů patrně v téže vzdálenosti před archou. Snad i upravovali arše, t. j. Hospodinu, cestu (Is 40, 3.). Hummelauer. — „do Jordanu“ není nutno si představovati tak, že se kněží zastavili uprostřed jordanského řečiště; spíše dlužno míti za to, že se zastavili na kraji rozvodněné řeky, t. j. na východním břehu. — „podle počtu synův Israelových“ = podle počtu jejich kmenů (12).

V. [6]. Co s těmito kameny učinili, patrno z rozkazu ve v. 3. Položili je, patrně srovnali v nějaký tvar, pyramidu, hranol nebo pod. Ten památník měl hlásati budoucím pokolením, jakou péči o Israelity projevil Jahve, když přecházeli Jordan. — „mezi vámi“, ne jen mezi těmi, kdo vynesli kameny, nýbrž mezi všemi Israelity. Josue dával jmenovaným mužům rozkaz přede vším lidem; ostatně dlužno považovati oněch dvanáct mužů za zástupce jednotlivých kmenův israelských; co řečeno jim, řečeno všemu Israeli. Srv. v. n. — Poutník z Bordeaux připomíná tyto kameny r. 333 po Kristu, sv. Jeronym r. 382, Teodor kolem roku 550, Arkulf roku 690, sv. Vilibald ve století VIII., Ludolf ze Suchemu v XIV. století.

K v. [7]. srv. Ex 12, 26. n.; 13, 14. nn.; Dt 6, 20. nn.; — Za v. 7. dlužno zařaditi 3, 7. 8. 6. 14.—17.

V. [9]. Mnoho-li času uplynulo od té doby, co bylo těchto druhých dvanáct kamenů položeno na místo, na němžto kněží s archou byli stáli, až do té doby, kdy spisovatel přičinil poznámku „jsou tam podnes“, není jasno; není však nutno mysliti na mnoho roků. — Ježto kněží nesoucí archu stáli na kraji rozvodněného Jordanu, bylo lze památník ten snadno za normálního stavu vody viděti.

V. [10]. opakuje částečně, co již bylo řečeno 3, 17. — „a co mu byl řekl Mojžíš“ schází v LXX; možno to tedy považovati za glosu. Jsou-li původní, týkají se Dt 3, 28; 31, 3. 7. 23. — Lid pospíchal patrně proto, by byl všecek ještě za

a (co) mu byl řekl Mojžíš. Lid rychle přešel. [11] Když všichni přešli,
přešla také archa Hospodinova. Kněží šli před lidem. [12] Také Rube-
novci, Gadovci a polovice kmene Manassova šla ve zbrani před syny
Israelovými, jak jim byl přikázal Mojžíš: [13] čtyřicet tisíc bojovníků
táhlo v zástupech a četách po rovných polích města Jericha.
[14] Toho dne zvelebil Hospodin Josue přede vším Israelem, že se
ho báli, jako se báli Mojžíše, dokud byl živ.
[15] A řekl mu: [16] Přikaž kněžím, kteří nesou archu úmluvy, by vy-
stoupili z Jordanu. [17] On jim tedy přikázal: Vystupte z Jordanu. [18] Když
vystoupili, nesouce Hospodinovu archu úmluvy, a počali jíti po suché
zemi, vrátily se vody do svého řečiště a tekly jako prve tekávaly.
[19] Lid vystoupil z Jordanu desátého dne měsíce prvého.
A rozbili stany v Galgale na východ města Jericha.
[20] Také dvanáct kamenů, které byli vzali z řečiště Jordanu, po-
ložil Josue v Galgale [21] a řekl synům Israelovým: Když v budoucnosti

---

světla na druhém břehu. Protože vysušené koryto Jordanu bylo velmi dlouhé (od Adomu až po Mrtvé moře), bylo možno Israelitům po obou stranách archy v přiměřené vzdálenosti v širokých řadách přecházeti, jak žádalo veliké jejich množství.

V. 11. Ježto jinde 3, 11; 4, 7. 11a. chodí archa, nebo „kněží archu nesoucí" (3, 14. 17; 4, 9. 10. 16. 18.), zde však jdou jen „kněží", možno právem místo „kněží" čísti se LXX „nosiči kamenů". — Po přechodu Jordanu bylo dlužno zachovávati pořádek pochodový, stanovený Nm 10, 13. nn., dle něhož archa byla nesena uprostřed šiků israelských. Otázka, kde mají jíti nosiči kamenů, rozřešena tuto, otázka pak, kde mají kráčeti ozbrojenci kmenů zajordánských, řešena ve v. n.

K v. 12. srv. Nm 32, 20.

V. 13. Srv. výše 1, 14. — Vybraní bojovníci ti kráčeli dle hebr. „před Hospodinem", t. j. před archou; srv. Nm 32, 27.

V. 14. Zázračný přechod Jordanu získal Josuovi u všech Israelitův úctu, kterou mu až do smrti prokazovali. Podmět k „dokud byl živ" není Mojžíš, nýbrž Josue. — V. tento naráží na 3, 7.

V. 15.—17. dodatečně připomíná podrobněji rozkaz, vykonaný již ve v. 11.

V. 18. podrobněji líčí, co se stalo, když kněží dle v. 11. 15. 16. 17. vynesli archu z řeky. Dle hebr. začaly vody téci hned, jakmile kněží odešli s místa, na kterém stáli. Tekl pak Jordan dle hebr. tak, jako v této době tekává, t. j. plným korytem.

V. 19. dodává datum, kdy se zázrak udál, a místo, kde se Israelité položili táborem, zejména uvádí. Datum udáno se zřetelem k 5, 10. Dne desátého totiž dle Ex 12, 3. měl býti vybrán velikonoční beránek. — Gilgál znamená kruh, zejména kruh ze stojatých kamenů, tak zvaný kromlech, jakých dosud v Palestině i jinde hojnost ze starých dob se zachovala. Byly to snad náhrobky. Dle nich dáno jméno celému místu. Poněvadž jich bylo více, snadno vysvětliti, že i v Palestině bylo více míst zvaných Gilgál. Z téhož důvodu slulo také první tábořiště Israelitů v Předjordání „Kolo". Níže 5, 9. vložena do jména Gilgál ještě jiná vzpomínka; jméno totiž jednobo místa častěji vykládáno v bibli dvojím způsobem. Srv. Gn 21, 31; 26, 33. — Dle Eusebia byl Gilgál čili Galgala (Vulg.) dvě římské míle od Jericha, dle Josefa Flavia 10 honů od Jericha a 50 honů od Jordanu; proto obecně se má za to, že bylo jmenované tábořiště tam, kde je dnešní Tell Dželdžúl, východně od Eríhá, na severním břehu údolí el-Qelt. Toto místo, kde strávili Israelité několik let (14, 6. 10.), však pro žár, který tam panuje, se hodilo velmi málo za tábořiště; také se nehodí k popisu hranic území Judova 15, 7. Proto Hummelauer opravuje poněkud znění hebr. a klade Gilgál na západ od Jericha, tam, kde se spojují dvě údolí el-Qelt a Tel'at ed-Dam. Nedaleko prvého údolí vine se cesta k Betelu, ze druhého údolí stoupá cesta k Jerusalemu; zde nalezli Israelité mírnější podnebí, hojnost vody, příležitost vniknouti jednou nebo druhou cestou do hor, odříznouti Jerišské od Emorů, kteří by sice mohli jim přijíti na pomoc.

V. 20. opakuje stručně, co řečeno výše ve v. 1—8.

V. 21.—25. podrobněji vykládají poučení v. 6. n.

tázati se budou synové vaši otců svých řkouce: „Co znamenají ka-
meny tyto?“ 22 poučíte je řkouce: „Suchým řečištěm přešel Israel tento
Jordan, 23 když Hospodin, Bůh váš, vysušil jeho vody před zrakem
vaším, až jste přešli, 24 jako byl učinil prve v moři Rudém, které vy-
sušil, dokud jsme nepřešli, 25 by poznali všichni národové země vel-
mocnou ruku Hospodinovu, byste se báli i vy Hospodina, Boha svého,
každý čas.

Hlava 5. — 1 Když uslyšeli všichni králové amorrhejští, kteří
sídlili za Jordanem na západě, a všichni králové kananejští, kteří drželi
místa blízká Velikému moři, že vysušil Hospodin proudy Jordanu před
syny Israelovými, až přešli, zdrceno bylo jejich srdce a nezůstala v nich
mysl; tak se strachovali před příchodem synův Israelových.

Israelité se podrobují obřízce (5, 2.—9.).

2 Toho času řekl Hospodin Josuovi: Nadělej si kamenných nožů
a obřež podruhé syny Israelovy. 3 (Josue) učinil, co byl přikázal Ho-
spodin a obřezal syny Israelovy na pahorku Předkožek. 4 Příčina druhé
obřízky je tato: Všecek lid mužského pohlaví, který vyšel z Egypta,
všichni muži-bojovníci zemřeli na poušti, na dlouhých oklikách cesty;

Hl. 5. — V. 1. „Veliké moře“ = Středozemské. — Národové Palestinu obývající častěji jsou rozděleni na dvě skupiny: 1. Emory, sedící na horách a 2. Kanaany, sídlící v nížinách.

V. 2. „toho času“ neurčitě jen naznačuje dobu; možno tedy posunouti obřízku Josuem vykonanou do doby pozdější, ježto by byli Israelité sotva pro bolesti mohli slaviti 14. dne nisanu velikonoce (níže v. 10.—12.), kdyby byli tři dny před tím obřezáni bývali. Viz však níže. — O kamenných nožích viz Ex 4, 25. V Palestině, zejména v nejhlubších vrstvách vykopaných měst, bylo nalezeno množství kamenných nástrojů (z pazourku, křemene a později i z vápence) z doby starokamenné i novokamenné. Protože byla Palestina kovy chudá, užíváno kamenných nástrojů značnou měrou ještě v době železné. — „podruhé“ má Josue obřezati Israelity; byliť „poprvé“ sice již většinou obřezáni, avšak obřízka tato za trest jim neudělovala obvyklých práv zaručených Abrahamovi a jeho potomstvu (Gn 17.), byla neplatna, Israelité byli jakoby neobřezáni; chtěli-li ztracených práv zase nabýti, bylo nutno onu prvou obřízku zplatniti čili po druhé je obřezati. Dle Nm 13. n. se vzbouřili Israelité proti Hospodinu, přestali míti nároky na výhody plynoucí jak ze smlouvy sinajské, tak i ze smlouvy učiněné s Abrahamem, jejímžto znakem byla obřízka; proto také Bůh nenaléhal na nové zavržené pokolení, by obřízka, která pozbyla významu a platnosti, byla zachovávána. Jestliže mnozí rodičové dle starobylého obyčeje přece chlapce své obřezávali, nedostávalo se jim tím práv, jaká byl Bůh s tímto obřadem spojil. Když byla porušená smlouva sinajská na Moabských pláních obnovena, dostalo se Israelitům zase nároků na sliby Boží, a tak byl mlčky i význam obřízky obnoven. Zákona však, by byli všichni obřezáni, t. j. by byla dosavadní pouze soukromá obřízka uznána za odznak, který opravňuje Israelitu ku přípovědém daným Abrahamovi, tehdy Bůh nedal; tuto obnovu z výchovných důvodův odložil až na dobu, kdy Israelité přejdou Jordan a tak dostihnou země, ve které byla obřízka ustanovena. Israelity, kteří byli v mládí od rodičů svých obřezáni, jejichž obřízky však Bůh neuznal za právoplatné znamení své smlouvy, stačilo nyní „obřezati“ tak, že jejich obřízce dán byl význam a působivost příslušným obřadem velmi jednoduchým, dotkl-li se na př. Josue nožem pouze jejich těla, neb nařízl je tak, že kapka krve vytekla. Israelitům však, kteří v rozháraných dobách po vzpouře Nm 13. n. z náboženské vlažnosti vůbec obřezáni nebyli, bylo dlužno bolestné operaci i nyní v dospělém věku se podrobiti.

V. 3. „Pahorek předkožek“ je týž, který sluje ve v. 9. Gilgál = Galgala.

V. 4. Zemřeli všichni starší než dvacet let, kromě Kaleba, Josue a Levitů, kteří se vzpoury nezúčastnili.

5 ti všichni byli obřezáni. Lid však, který se rodil na poušti, 6 po čty-
řicet let pochodu širošírou pouští, obřezáván nebyl, dokud nevyhynuli,
kteří nebyli poslušni hlasu Hospodinova a kterým byl se prve zapřisáhl,
že jim neukáže země mlékem a medem oplývající. 7 Synové těch na-
stoupili na místo otcův a byli Josuem obřezáni, ježto zůstávali s před-
kožkou, jak se rodili, a nikdo jich cestou prve neobřezával.
8 Když byli všichni obřezáni, zůstali na témž tábořišti, až se zhojili.
9 A Hospodin řekl Josuovi: Dnes jsem odňal od vás egyptskou
pohanu. I nazváno je jméno místa toho Galgala podnes.

První velikonoce v západní Palestině (5, 10.—12,).

10 Synové Israelovi, zůstavše v Galgale, slavili velikonoce čtrnác-
tého dne měsíce, pod večer, na polích jerišských, 11 a druhého dne
jedli z plodin země přesné chleby a pražmu toho roku. 12 Když jedli
z plodin země, přestala manna a synové Israelovi nepožívali již toho
pokrmu, nýbrž jídali z plodin země Kanaan toho roku.

Anděl dodává Josuovi odvahy (5, 13.—16.).

13 Když byl Josue na polích města Jericha, pozdvihl oči a viděl
muže, an stojí proti němu drže tasený meč; i šel k němu a řekl: Jsi
náš, či nepřítel? 14 On odpověděl: Nikoliv; ale jsem kníže vojska

V. 5. Ačkoli hebr. mluví povšechně, jakoby byli všichni, kdo vycházeli z Egypta obřezáni, LXX připouští, že mezi jinochy, kterým nebylo ještě 20 let, byli také někteří neobřezáni.

V. 6. „čtyřicet let“ dlužno bráti okrouhle, přesně vzato jen 37 roků. Chlapci, kteří se narodili prvá dvě léta po východu z Egypta až do zavržení lidu Nm 14., byli zajisté obřezáni. — Spisovatel obřízku pouze soukromou nepovažuje za platnou a proto mluví o Israelitech na poušti narozených a jen soukromě obřezaných tak, jako by vůbec obřezáni nebyli.

V. 8. Že bylo velmi mnoho Israelitů již obřezaných a stačilo tedy obřízku jejich jen přiměřeným obřadem, který nepůsobil velikých bolestí potvrditi, bylo možno Israelitům, kteří dle 4, 19. přešli Jordan dne 10. nisanu, slaviti již dne 14. téhož měsíce velikonoce (5, 10.). Ti však, kteří byli toho dne teprve po prvé obřezáni a měli tedy třetího dne největší bolesti (Gn 34, 25.), mohli slaviti dodatečně velikonoce o měsíc později (Nm 9, 10.—12.).

V. 9. Také Egypťané měli obřízku, která však jim nezaručovala práv jako Abrahamovi a jeho potomstvu; proto byla v očích Israelitů „pohanou“, věcí bezcennou, terčem potupných šprýmů. Takovou pohanou byla však také obřízka Israelitů, když jí Jahve po vzpouře Nm 14. odňal práva z ní plynoucí; ztrativši tento význam klesla na stupeň obřízky egyptské. Dnes však, kdy zase Jahve obřízce israelské původní význam a práva navrátil, zmizela rovnost obřízky Egypťanův a Israelitů. — V hebr. navázána myšlenka ta na význam vlastního jména Gilgál asi tak, jako bychom my od vlastního jména „Val“ odvozovali, že od něho někdo něco „odvalil“. — Také pozdější Židé, přijímajíce do své náboženské obce pohany, kteří již byli obřadem pohanským obřezáni, obřezávali je znova. Dnešní Židé považují za neplatnou obřízku vykonanou v noci; aby nabyla platnosti, dlužno za dne několik kapek krve z obřezaného údu vyvoditi.

V. 10. „měsíce“ nisanu. Srv. 4, 19. — „pod večer“ Ex 12, 6. 18. jj.

V. 11. „druhého dne“ — 15. nisanu (Lv 23, 6.). — O „pražmě“ srv. Lv 23, 14; Rut 2, 14. jj. — Místo zbytečného „toho roku“ dlužno s hebr. čísti „téhož dne“ a připojiti k v. 12. — Přestala tedy manna dne 15. nisanu.

V. 14. K „vojsku Hospodinovu“ srv. Gn 32, 2; 3. Král 22, 19; Ž 102, 21. „Kníže vojska Hospodinova“ přichází, aby vedl Israelity do boje a k vítězství.

Hospodinova a nyní přicházím. [15] Josue padl tváří na zemi a klaněje se pravil: „Co chce pán říci služebníku svému?“ — [16] „Zuj“ — pravil — „obuv s nohou svých, neboť místo, na kterém stojíš, je svaté.“ Josue učinil, jak mu bylo rozkázáno.

Pád Jericha (6, 1.—7, 1.).

Jericho zavřelo brány před Israelem (6, 1.). Jahve poučuje Josue, jakým způsobem dostane se pevnost do rukou Israelových (6, 2.—5.). Josue dává po tomto rozumu návod kněžím (v. 6.) i lidu (v. 7.) a provádí daný rozkaz po prvních šest dní (v. 8.—14.). Dne sedmého zabírají Israelité Jericho (15.-20.) a vykonávají nad ním klatbu Josuem prohlášenou; jen Rahaby a jejího příbuzenstva ušetřují (v. 21.—25.). Josue klade do klatby každého, kdo by se pokusil město znova stavěti (6, 26n.). Proti zákonu o klatbě města provinil se Achan (7, 1.).

Hlava 6. — [1] Jericho bylo pevně zavřeno ze strachu před syny Israelovými, a nikdo se neodvážil vyjíti ani vjíti.
[2] I řekl Hospodin Josuovi: Hle, dávám v ruce tvé Jericho, krále jeho a všecky bojovníky. [3] Obejděte město, všichni válečníci, jednou
za den; čiňte tak šest dní. [4] Sedmého pak dne ať vezmou kněží sedm rohů, jichž užívají v milostivém létě, a jdou před archou úmluvy; obejděte sedmkrát město a kněží ať troubí na rohy. [5] Když pak zazní zvuk rohu táhlejší, [avšak poněkud trhaný], když zazvučí vám v uších, ať vzkřikne všecek lid velikým křikem; zdi města do základů se sesují a každý (do něho) vnikne na místě, proti němuž bude státi.
[6] Svolal tedy Josue, syn Nunův, kněze a pravil jim: Vezměte archu úmluvy, a sedm jiných kněží ať vezme sedm rohů milostivého léta a nechať jdou před archou Hospodinovou. [7] Také lidu pravil: Jděte
a obejděte město; ozbrojenci ať kráčejí před archou Hospodinovou.

V. [16]. zní podobně jako Ex 3, 5. — Ježto po tomto rozkaze Ex 3, 6. nn. zjevivší se Hospodin Mojžíše poučoval, dlužno míti právem za to, že podobně mluvil i zde anděl k Josuovi; ta řeč však se nám ztratila. Možno se jen domýšleti, že přislíbil Josuovi svou pomoc. — Tento „kníže vojska Hospodinova“ je týž, který sluje „andělem Hospodinovým“ Ex 14, 19; Nm 20, 16; Israelitům bylo Ex 23, 20. 23. (srv. 32, 34; 32, 2.) slíbeno, že bude jim kráčeti v čele, až budou dobývati Palestiny. Zjevil se tu v podobě bojovníka.

Hl. 6. — V. [1]. „uzavřena“ byla brána. Viz výše.

V. [2]. „Hospodin“ sám mluví k Josuovi přímo, ne „kníže vojska jeho“, který se dle 5, 13. nn. zjevil.

V. [4]. Místo „sedmého dne“ hebr. „sedm“ kněží má každodenně vzíti sedm rohů. — „sedmého dne“ spojuje hebr. teprv s „obejděte sedmkrát město...“ — O „rozích“ viz Ex 19, 16; Lv 25, 9. O jiných nástrojích dechových mluví Nm 10, 2. nn. — Sedm kněží, sedm dní, sedm zátočů znamená, že všecka půda (sedm = veškerost) takto obešlá se vším, co na ní je, přísluší Hospodinu. Je „cherem“; viz níže. Ono obcházení byl obřad, kterým se tato myšlenka názorně vyslovovala. O dalším jeho významu viz níže. — Srv Lv 4, 6; 8, 11; Nm 23, 1. jj. — „troubiti“ mají kněží nejprve tak, že budou vydávati tóny krátké; až obejdou však po sedmé, budou vyluzovati zvuky táhlé (v. 5.).

V. [5]. „všecek lid“ = všichni bojovníci. Srv. v. 3. — Hradby města se tak dokonale sesují, že nebude snad třeba Israelitům vcházeti jen několika průlomy, nebo dokonce branou; každý bude moci jíti přímo s místa, na němžto stál. Lze si představiti, že Israelité nejen město obešli, nýbrž také obklíčili se všech stran a pak též se všech stran do něho vnikli.

V. [6]. O povinnosti kněží nésti archu viz výše 3, 3.

V. [7]. „ozbrojenci“ je zde 40.000 mužů ze zajordánských kmenův; ostatní ozbrojenci měli dle v. 9. jíti za archou (= „lid“).

[8] Když Josue domluvil, sedm kněží začalo troubiti na sedm rohů
před Hospodinovou archou úmluvy; [9] všecko ozbrojené vojsko táhlo
napřed, ostatní pak lid zůstal za archou; všecko zvukem rohů zvučelo.
[10] Josue přikázal prve lidu též toto: Nekřičte, ať není slyšeti hlasu
vašeho, a žádná řeč ať nevychází z úst vašich, dokud nepřijde den,
kdy vám řeknu: „Volejte a křičte!"
[11] Obešla tedy archa Hospodinova město jednou toho dne, a na-
vrátivši se do tábora, zůstala tam. [12] Josue vstal v noci, kněží nesli
archu Hospodinovu [13] a sedm z nich (neslo) sedm rohů, kterých uží-
vají v milostivém létě, a šli před archou Hospodinovou cestou troubíce.
Ozbrojený lid šel před nimi, ostatní pak lid za archou za zvuků rohů.
[14] Druhého dne obešli město jednou a navrátili se do tábora. Tak či-
nili šest dní.
[15] Dne sedmého pak na úsvitě vstavše, obešli město, jak bylo
uloženo, sedmkrát. [16] Když při sedmém zátoči troubili kněží na rohy,
pravil Josue všemu Israelovi: Křičte, dalť vám Hospodin město. [17] Budiž
však toto město v klatbě: všecko, co v něm je, buď Hospodinovo;
jedině nevěstka Rahab ať zůstane živa se všemi, kteří jsou s ní v domě,
nebo skryla posly, které jsme poslali. [18] Vy tedy střezte se dotknouti
něčeho z toho, co je zakázáno, a přestoupiti zákon, by se všecek tábor
Israelův neocitl ve hříchu a v neštěstí; [19] cokoli pak bude zlata, stříbra
a nářadí měděného i železného, Hospodinu budiž zasvěceno a uloženo
mezi jeho poklady.
[20] Když tedy všecek lid křičel, rohy zvučely, když v uších zá-
stupů hlas a zvuk zazněl, zdi se hned sesuly a každý vnikl (do města)
místem, které bylo proti němu. Tak se zmocnili města.

V. 8. n. líčí, co se událo prvého dne. — Kněží troubíce vydávali krátké zvuky (hebr.).

V. 10. Rozkaz ten dal sice Josue také prvého dne, avšak před tím, co vypravováno ve v. 8. n. Možno rozkaz ten navázati na v. 7.

V. 11. „zůstala tam" — přes noc.

V. 12.—14a. líčí události druhého dne, že by bylo lze právem „druhého dne" z v. 14. položiti se LXX na počátek v. 12. — Všecko se konalo tímtéž řádem jako dne prvého; „zvuky" rohů byly tedy krátké tóny.

V. 16. Při sedmém zátoči „troubili" kněží nejprve trhaně, krátce jako při šesti předešlých; potom však Josue „pravil všemu Israelovi: Křičte...", t. j. rozkázal kněžím, by dali signál ke křiku dlouhými, táhlými zvuky, o nichž v. 5. (10.).

V. 17.—19. nepronesl zajisté Josue za zvuku trub nebo za křiku všeho lidu, kdy by ho nebylo slyšeti, ale již dříve, patrně prve než Israelité vytáhli ráno z tábora. (Kajetán, Calmet.) Snad podává spisovatel slova ta teprve zde proto, že je asi Israelité nyní křičíce pronášeli. Lze si totiž představiti, že jedni křičeli „Hospodin dal nám město", jiní: „Buď naň uvalena klatba", jiní: „Všecko, co v něm je, buď Hospodinovo" a pod.

V. 17. O klatbě („cherem") srv. Lv 27, 28. n.; Dt 13, 6; 20, 16. n. — Že bylo město tímto způsobem obětováno Hospodinu, je vysvětlitelno, ježto bylo takořka prvotinou země Kanaan, prvotiny však patřily ve S. Z. Hospodinu.

V. 18. „dotknouti se" = vzíti si a ponechati. — Srv. Dt 7, 26; níže 7, 25.

V. 19. Bronzové předměty nalezené po Egypťanech a Assyrech mívají kromě 89—93% mědi 7—11% cínu; jiné však mají tak málo cínu, že dlužno považovati je za nedostatečně čistou měď, a že někteří stanoví pro starý východ mezi dobou kamennou a bronzovou dobu měděnou.

V. 20. „zdi se hned sesuly", stěna však, o kterou se opíral domek Rahabin zůstal (v. 22.). — Spisovatel neuvádí sesutí zdí ve vnitřní příčinnou spojitost ani s křikem, ani s táhlými zvuky rohů. Hradby se zbortily všemohoucností Hospodinovou, která tu zázračně zakročila. Zdaž a v jaké míře

[21] I pobili všecko, co v něm bylo, od muže až do ženy, od dí-
těte až do starce. Také hovězí dobytek, ovce i osly pobili ostřím meče.
[22] Dvěma mužům však, kteří byli posláni na výzvědy, Josue řekl:
Vejděte do domu ženy nevěstky a vyveďte ji se všemi jejími přísluš-
níky, jak jste jí přísahou pevně slíbili. [23] (Tí) mladí mužové tedy šli,
vyvedli Rahab i její rodiče, bratry s domácím vším zařízením, jakož
i příbuzenstvo její a usadili je za táborem.
[24] Město však a všecko, co v něm bylo, spálili kromě zlata, stříbra
a měděného i železného nářadí, což zasvětili pokladu Hospodinovu.
[25] Jen Rahabě, nevěstce, domu otce jejího a všem jejím příslušníkům
daroval Josue život; a sídlí mezi Israelity podnes, za to, že skryla
posly, které byl poslal, by prozkoumali Jericho.

Toho času vyslovil Josue kletbu řka:

[26] Zlořečený každý před Hospodinem,
kdo by obnovil a vystavěl město Jericho.
Za svého prvorozence ať základy jeho klade
a za nejmladší své dítě ať staví jeho brány!

---

spolupůsobily také síly přirozené, nelze zjistiti, protože spisovatel se o žádné přirozené síle nezmiňuje; ovšem, že je to důvod jen záporný. Srv. 4, 18. nn. Stav, v jakém byly nalezeny městské zdi jerišské při vykopávkách, málo nasvědčuje, že by bylo jednou z těchto přirozených sil zemětřesení. — Náhlý pád hradeb jerišských byl dle církevních Otců předobrazem (typus) náhlého zániku světové říše pohanské, kterou 12 nepatrných na pohled mužů-apoštolů tak skrovnými prostředky zničilo.

V. [21]. Pozoruhodno, že nejsou tu jmenováni koně, jichž bylo tehdy po řídku a jichž užíváno skoro výhradně k účelům vojenským; služby soumarů zastávali nejčastěji osli (a mezci).

V. [22]. Rozkaz ten také dal Josue již dříve. Srv. v. 17.

V. [23]. „mladí mužové = vyzvědači. — Tábor israelský byl dle Dt 23, 14. svatý, nesměli tedy do něho pohané vstoupiti, dokud nebyli čisti, t. j. dokud nepřijali obřízky a s ní náboženství israelského. Srv. Nm 5, 3; 31, 19.

V. [24]. Tento požár potvrzují vykopávky Sellinovy. Byl tak prudký, že místy cihly na slunci jen sušené vypálil! Příbytky kanaanské ve 2. vrstvě vykopávek odkryté ukázaly, jak důkladně vykonali Israelité cherem; zmizely zbraně, věci z mědi, železa, jen některé hliněné předměty nalezeny.

V. [25]. Rahab sídlila mezi Israelity (s celou svou rodinou) a dle Mt 1, 5. vdala se za Judovce jménem Salmona. To předpokládá, že vstoupila a byla přijata do lůna náboženské israelské obce. Srv. Dt 7, 1. nn. Sedmeré obcházení města s archou, trůnem to Jahvovým, jakož i zázrak, jehož očitými svědky Jerišané byli, povzbuzoval je, by uvěřili v pravého Boha Jahve a přijali pravé náboženství israelské; kdyby byli tak učinili, bylo by se jim zajisté dostalo v odměnu za tuto víru života jako Rahabě. Srv. Žid 11, 31; Jak 2, 25. — Jako jmenovaný obřad a zázrak budil v Jerišanech bázeň Boží, která je počátek moudrosti, a jako je vybízel k víře, tak utvrzoval v Israelitech důvěru v Hospodina; jako jim mimořádně pomáhal při přechodu Jordanu a při dobytí prvního města, tak je bude zajisté podporovati v bojích dalších.

Místo „vyslovil kletbu“ lépe dle hebr. „zavázal lid přísahou“, buď tak, že lid následující slova za Josuem opakoval, nebo že je potvrzoval slovy „Amén“ nebo pod.

V. [26]. Město, na něž uvalena klatba, nebylo dovoleno znova opevňovati. Srv. Dt 13, 16. — Kletba hrozí tomu, kdo by se odvážil tak činiti, trestem člověku starozákonnému nejcitelnějším — ztrátou dětí, které tu jsou vysloveny „prvorozeným a nejmladším“. Viz 3. Král 16, 34. — Že již za dob spisovatelových bylo Jericho znova aspoň částečně postaveno, lze pravděpodobně vyvozovati z toho, že nepoznamenává, kterak je Jericho zpustošeno „až do dneška“, jako činí při podobných událostech 4, 9; 6, 27; 7, 26; 8, 29; 10, 25; zcela jistě pak věc vyplývá z Jos 18, 21; Sdc 3, 13; 2. Král 10, 5. — Také vykopávkami Sellinovými zjištěno, že sice od dobytí Jericha Israelity až po Hiela

[27] Byl tedy Hospodin s Josuem a jméno jeho bylo rozhlášeno po veškeré zemi.

Hlava 7. — [1] Synové Israelovi však přestoupili příkaz přisvojivše si (něco) z toho, co bylo v klatbě. Achan totiž, syn Charmi, syna Zabdi, syna Zare, ze kmene Judova, vzal něco z proklatých věcí. I rozhněval se Hospodin na syny Israelovy.

Pád Haje (7, 2.—8, 29.).

Vyzvědači oznámili Josuovi, že k dobytí Haje stačí dva nebo tři tisíce mužů (2, 2.n.). Dle jejich názoru byl proti Haji poslán oddíl o 3000 mužích, byl však poražen (7, 4.n.). Josue s Israelem lká a vysílá vroucí prosby k Hospodinu (7, 6.—9.). Jahve oznamuje Josuovi příčinu porážky a prohlašuje, že Israel nebude vítěziti, dokud hřích nebude potrestán (7, 10.—13.); spolu dává návod, jak lze vinníka nalézti a jak dlužno ho potrestati (14. n). Shledáno, že vinníkem jest Achan (16.—18.), který se též přiznává (19.—21.). Dle výpovědi Achanovy hledány, nalezeny kradené věci (v. 22.) a dodány na příslušné místo (v. 23.). Achan v údolí s dětmi svými ukamenován a majetek jeho spálen (v. 24.n.). Na jeho mrtvolu nanesena kupa kamenů, jmenované údolí pak nazváno Achor-Zármutek (v. 26.), Hospodin povzbuzuje Josue (8, 1.n.). Josue vysílá zálohu a ukládá jí, by zabrala město, až začne nepřítel pronásledovati Israelity, kteří se dají na oko na útěk (2.—9.). Když záloha dorazila na vykázané místo, postoupil Josue s ostatním lidem proti Haji (8, 10.—13.). Král města dav se obelstíti, pronásleduje Israelity prchající a nechává město nechráněno (v. 14.—17.). Tu Josue dává záloze umluvené znamení, která se města zmocňuje a je zapaluje (18. n.). V tom se prchající Israelité obrátí, záloha padá obyvatelům města Haj do týla, tak že se ocitají v „křížovém ohni". Byli na hlavu poraženi a král zajat (8, 20.—23.), Israelité nakládají s Hajem podobně jako naložili s Jerichem (8, 24.—29.).

[2] Josue vyslal několik mužů z Jericha proti Haji, které je vedle Betavenu, na východ města Betelu, a řekl jim: Vystupte a vyšetřte krajinu.

---

z Betelu, tedy po dobu panování krále Achaba (3. Král 16, 34.) nebyl učiněn pokus opraviti nebo postaviti městské hradby, že však přece na zbořeništi žilo obyvatelstvo kanaanské v nehrazeném sídle (vrstva třetí, pozdní kanaanská). Že tu žilo v této době obyvatelstvo kanaanské, potvrzuje zprávu bible, že Israelští dali pardon všemu rodu Rahabinu (patrně značně rozvětvenému). — Vykopávkami v Palestině bylo zjištěno, že pohanské tamější obyvatelstvo přinášelo tak zvané „oběti stavební". Jako totiž dosud dnešní arabský venkovan dříve než se usídlí v novém svém příbytku, aby si zjednal přízeň místního božstva, přináší „oběť stanu", „o. tyče" (na níž stan spočívá), „oběť prahu", „oběť oblouku" (který se klene přes jeho příbytek), tak činívali již staří, jen s tím rozdílem, že přinášívali za oběť takovou děti, jejichžto mrtvoly do džbánů zavřené kladli do zdiva. Této oběti stavební však klatba Josuem zde pronesená se netýká.

V. [27]. „tedy" jak plyne z 1, 5. 9. 17. — Kultura, zejména zboží hrnčířské, nalezené při Sellinových vykopávkách v druhé kanaanské vrstvě, je táž, jakou nalézáme ke konci druhé polovice třetího a v první polovici druhého tisíciletí před Kr.; z toho patrno, že nelze dobytí Jericha klásti teprve do XIII. století, nýbrž do XV. Srovnej pozn. k Ex 1, 8.

Hl. 7. — V. [1]. Hřích Achanův byl hříchem veškeré obce israelské, dokud obec náležitě ho nepotrestala. Srv. 6, 18; 22, 20. Prozřetelnost dopustila, by za hřích jednotlivcův časně pykalo více jeho soukmenovců, aby tím dána byla poučení pro budoucnost, jak svědomitě dlužno zachovávati posvátnost věcí Bohu zasvěcených. Zdaž a pokud zasloužili padlí u Haje trest smrti jinými svými hříchy, vymyká se lidskému soudu našemu. — Achan sluje správněji 1. Par 2, 7. Achar (= Přivedl do neštěstí = Zarmoutil). — Karmi = „Vinař"? — Zabdí zkrácenina ze Zabdi'él = „Bůh je dar"; 1. Par 2, 6. však zní jméno to Zamri nebo Zimri (hebr.) = Předmět mé chvály. — O jménu Zare viz Gn 38, 30;

Plníce rozkaz ohledali Haj 3 a vrátivše se řekli mu: Ať nevystu-
puje všecek národ, ale dva nebo tři tisíce mužův ať táhnou a zničí
město; nač týrati zbytečně všecek národ proti hrstce nepřátel?
4 Vytáhly tedy tři tisíce bojovníků. Hned však dali se na útěk.
5 Potřeni byli od mužstva města Haje. Padlo z nich třicet šest lidí.
Nepřítel je pronásledoval od brány až do Sabarim. Padali utíkajíce se
svahu. I zaleklo se srdce národa a takořka zvodnatělo.
6 Josue roztrhl svůj šat a ležel tváří na zemi před archou Ho-
spodinovou až do večera, on i všichni starší Israelovi; a sypali si
prach na hlavu.
7 Josue pravil: Ach, Hospodine, Bože, proč jsi ráčil převésti lid
tento přes řeku Jordan, abys nás vydal do rukou Amorrhejských a vy-
hladil? Kéž bychom byli, jak jsme začali, usadili se za Jordanem!
8 Hospodine můj, Bože, co říci, když vidím, že Israel prchá před svými
nepřáteli? 9 Uslyší-li to Kananejští a všichni obyvatelé země, spojíce
se obklíčí nás a vyhladí naše jméno se země. A co učiníš velikému
jménu svému?
10 Hospodin řekl Josuovi: Vstaň, proč ležíš tváří na zemi?

Nm 26, 20. — Hospodin „se rozhněval na syny Israelovy", protože vykonati dokonale cherem bylo povinností veškeré obce israelské; té povinnosti nedostála, pokud i u jednotlivce byly skryty věci cheremu propadlé.

V. 2. Co v. 1. praví povšechně, popisuje podrobně v. 2.—26. — Betel stávalo tam, kde je dnes arabská ves Bétín, mající asi 360 obyvatelů, vzdálená asi 17 km na sever od Jerusalema, na cestě do Nábulusu. Srv. Gn 28, 19. — Béth-'áven (= „Sídlo nicoty, model") bylo na hranici údělu Benjaminova (Jos 18, 12.) západně od Machmás (1. Král 13, 5; 14, 23.); pustina od Béth-'ávenu na východ se rozkládající sluje „Poušť Betavenská" (Jos 18, 12.). Zdá se, že to město záhy zaniklo; později dávají proroci toto jméno Betelu, ježto byly tam ctěny modly, „nicoty" (Os 10, 5. 8; Am 5, 5.). — Hai (= Hromada kamení) dlužno hledati nejlépe s Conderem tam, kde je dnešní Chirbet (ssutina) el-Haiján, jižně od arabské vesnice Dér-díván, hodinu jihovýchodně od Bétínu, na staré cestě vedoucí z Jericha do vnitrozemí; ležíc ve výši 783 m nad hladinou (Středozemního) moře, ovládalo vojensky přístup do hor. Na severu Dér-díványu je hluboké údolí el-Mutjá, a na jihozápadě je několik menších údolí, ve kterých bylo snadno Israelitům se ukrýti (níže 8, 4. 11. Jiní nalézají Hai buď v Chirbet el Kudeire, jihovýchodně od Bétínu, neb o něco severněji v Tell el-Hadžár, nebo jihovýchodně od Machmás v ssutině Chirbet el-Haije).

V. 3. Z 8, 25. plyne, jak veliká tato „hrstka" nepřátel byla. Zdá se, že vyzvědači moc nepřítelovu v nadutosti podceňovali.

V. 5. „Sabarim" jako jméno místní je naprosto neznámo; proto překládají jiní „až ke (kamenným) lomům", jiní považují slova ta za glosu; nejlépe však s některými starými překlady překládati: „až je potřeli". „Svah" tvoří tu malá údolí sbíhající se ve větší, zvané es-Suvenít. U brány tedy padlo asi 36 mužů, více jich bylo potřeno na dalším útěku. — O podobném strachu viz 5, 1; Dt 1, 28.

V. 6. O těchto projevech smutku viz Gn 37, 30; 1. Král 4, 12; 2. Král 1, 2; Job 2, 12. a jj.

V. 7. Modlitba Josuova jest ohlasem jeho hlubokého citu, podobně jako byla modlitba Mojžíšova Ex 32, 32. — „Je to modlitba člověka očekávajícího od Boha rady, útěchy a pomoci" (Bonfrèr).

V. 9. Dopustí-li Hospodin, by národ israelský zahynul rukou pohanů, budou pohané Hospodina považovati za boha malomocného, nevěrného, který daných slibů neplní: tím utrpí jméno, t. j. čest Hospodinova. Srv. Ex 32, 13; Nm 14, 13; Dt 9, 28. — Kanaanové = obyvatelé nížin palestinských.

V. 10. S rozhořčením vytýká Hospodin Josuovi, že příčinu nezdaru nelze hledati v Bohu, ale v Israeli.

[11] Israel se prohřešil, přestoupil mou úmluvu, vzali z klatých věcí,
dopustili se krádeže a podvodu, ukryli to mezi svými věcmi. [12] Ne-
odolá Israel nepřátelům svým, ale prchati bude před nimi, ježto po-
skvrněn je klatbou. Nebudu již s vámi, dokud nepotřete toho, jenž
vinen je tímto zločinem. [13] Vstaň, posvěť lid a rci jim: Posvěťte se na
zítřek, nebo toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Věc kletá je ve tvém
lůně, Israeli; neodoláš nepřátelům svým, dokud nebude z tebe vy-
hlazen ten, jenž poskvrněn je tímto zločinem. [14] Ráno předstoupíte
všichni po svých kmenech; na který kmen padne los, předstoupí po
svých čeledích, čeleď po rodech a rod po mužích. [15] Ať je pak kdokoli,
kdo bude v tomto zločinu přistižen, budiž spálen se vším svým ma-
jetkem, neboť přestoupil úmluvu Hospodinovu a dopustil se nešlechet-
ného činu v Israeli.
[16] Josue tedy ráno vstav kázal Israelovi předstupovati po kmenech;
i přistižen byl kmen Judův. [17] Když byl předváděn po čeledích, přisti-
žena byla čeleď Zare. Když ji přiváděl též po rodech, přistihl (rod) Zabdi.
[18] Rozděliv jeho rod na jednotlivé muže, přistihl Achana, syna Charmi,
syna Zabdi, syna Zare ze kmene Judova.
[19] I řekl Josue Achanovi: Synu můj, vzdej čest Hospodinu, Bohu
Israelovu, přiznej se, oznam mi, co jsi učinil, a netaj toho. [20] Achan
Josuovi odpověděl: Pravda, zhřešil jsem proti Hospodinovi, Bohu Isra-
elovu. Tak a tak jsem učinil. [21] Viděl jsem totiž mezi kořistí červený
plášť, velmi krásný, dvě stě lotů stříbra a prut zlata vážící padesát
lotů; i zachtělo se mi toho, vzal a skryl jsem to v zemi, ve svém
stanu; stříbro jsem přikryl vykopanou prstí.
[22] Poslal tedy Josue služebníky; ti přiběhli do jeho stanu a nalezli
všecky věci ukryté na tom místě i se stříbrem. [23] Vzali je ze stanu,

---

V. 11. Osobního hříchu dopustil se jen Achar; jak se prohřešili všichni Israelité, viz výše k v. 1. — Aby bylo patrno, jak veliký hřích lpí na Israeli, vysloven je kolikerým způsobem: Israel (Achar) 1. porušil úmluvu (srv. Dt 17, 2.), 2. dopustil se krádeže, vzav věci, které mu nenáležely; 3. protože se Israel zavázal aspoň mlčky a slíbil, že cherem zachová, nezachovav ho, dopustil se lži, a 4. ježto naložil s věcmi Bohu zasvěcenými jako s věcmi všedními, dopustil se svatokrádeže.

K v. 13. srv. výše 3, 5; Ex 19, 10.

V. 14. „předstoupíte" před archu, před Hospodina. — Místo „na který ...padne los" hebr: „který Jahve zasáhne" (losem). — O rozdělení národa israelského na kmeny atd. viz Ex 6, 14.

V. 15. Dříve nežli spálen, bude ukamenován; srv. níže v. 25. — Spáliti mrtvolu znamenalo zdvojnásobiti trest na postrach.

V. 16. n. „přistižen" — vylosován. Lze si mysliti, že bylo dáno do osudí 13 kamenův a jeden že byl zvláštním znamením označen. Zástupcové jednotlivých kmenů (knížata) jeden po druhém přistupovali a tahali losy. Zástupce kmene Judova vytáhl los (kamének) znamenaný. Podobně asi losováno bylo dále zástupci jednotlivých čeledí, rodů. Ze jmen uvedených ve v. 1. schází tu Charmi, jehož potomci se nerozmohli tak, by činili samostatný rod. Viz také verš násl.

V. 19. Vyzná-li Achar svůj tajný hřích, dozná, že je Jahve vševědoucí, který zpytuje ledví i srdce, a tak „vzdá mu čest".

V. 20. Spisovatel nechtěje dopodrobna podávati, jak vylíčil Achar Josuovi svůj čin, vybírá jen nejdůležitější (v. 20.—21.). Ostatek vyslovuje stručně slovy „tak a tak jsem učinil".

V. 21. Místo „červený" hebr.: „babylonský". V Babylonii byly totiž tkány a prodávány vzácné látky. — Co vážil lot stříbra a lot zlata, viz Ex 30, 13; 38, 24. — Místo „prut" hebr.: „jazyk", nejspíše dlouhý úzký plech, který měl tvar jazyka. Všebabylonisté, kteří přehánějí vliv babylonské vzdělanosti na Pa-

přinesli k Josuovi a ke všem synům Israelovým, a položili je před
Hospodina.
[24] Tu vzal Josue Achana, syna Zareova, stříbro, plášť a zlatý
prut, jakož i syny a dcery jeho, hovězí dobytek, osly, ovce, ano i stan
a všecko nářadí, a zavedl je — spolu se vším Israelem — do údolí
Achor. [25] Tam řekl Josue: Že jsi nás zarmoutil, zarmutiž dnes Hospodin
také tebe. I ukamenoval ho všecek Israel a vše, co bylo jeho, bylo
ohněm zničeno. [26] Nanesli pak naň velikou hromadu kamení, která
trvá podnes.
Tu se hněv Hospodinův od nich odvrátil.
Nazváno pak bylo místo ono „údolí Achor" až podnes.

Hlava 8. — [1] I pravil Hospodin Josuovi: Neboj se a nestrachuj!
Vezmi s sebou všecko množství bojovníků, zdvihni se a táhni vzhůru
proti městu Haj. Hle, dávám ti do rukou krále jeho, lid, město i zemi.
[2] Učiň pak městu Haj a králi jeho, jako jsi učinil Jerichu a jeho králi;
kořist však, i všecek dobytek smíte si rozebrati. Polož v týl města
zálohy.
[3] Josue tedy se zdvihl a všecek sbor bojovníků s nim, aby táhli
nahoru proti Haji. V noci odeslal třicet tisíc vybraných zdatných mužů
[4] a rozkázal jim: „Položte se zálohou za městem, nevzdalujte se příliš
daleko a buďte všichni pohotově. [5] Já pak a ostatní lid, který je se
mnou, potáhneme z protější strany proti městu. Až proti nám vypadnou,
dáme se na útěk, jako jsme učinili prve, a budeme prchati, [6] až naši

---

lestinu a kteří ve zmínce o „babylonském plášti" viděli nový doklad pro své tvrzení, zklamali se ve výsledcích vykopávek Sellinových: nikde nebylo nalezeno stop domnělého velikého vlivu babylonské vzdělanosti. Drobné nálezy, zejména výrobky hrnčířské, svědčí jednak o samostatnosti, jednak o spojení se vzdělaností, která byla v druhé polovici III. a v první II. tisíciletí rozšířena v oblasti moře egejského.

V. 24. LXX tu právem vynechává „stříbro, plášť a zlatý prut". — Synové a dcery Acharovi byli utraceni, by vinník (Achar) neměl potomstva, by tak jeho jméno zaniklo. Srv. Dt 13, 15. — Údolí Achor je nejspíše dnešní uádi el-Qelt.

V. 25. Josue navazuje na význam vlastního jména vinníkova; znamená totiž hebr. ʻáchar: zarmoutil.

V. 26. Hromada kamení nebyla znamením pocty, ale hanby, a výstrahou věkům budoucím. Srv. níže 8, 29; 2. Král 18, 17.

Hl. 8. — V. 1. Podobně dodával Bůh odvahy Mojžíšovi (Dt 1, 21.), Mojžíš Josuovi (Dt 31, 8.), Bůh Josuovi (Jos 1, 9.). — „Všecko množství bojovníků" měl vzíti s sebou Josue, by mohl celé město obklíčiti, a nikdo aby neunikl Z v. 9. 12. 17. lze vyvoditi, že výprava byla podniknuta proti dvěma městům, Betelu a Haji; bylo tedy také třeba značnější síly vojenské. K otázce, kolik bylo všech bojovníkův israelských, viz pozn. k Ex 12, 37. (Vytáhla armáda půl milionu mužů?)

V. 2. Josue měl vykonati nad městem Haj (a Betelem) kletbu (cherem) jako nad Jerichem, s tím toliko rozdílem, že si směl Israel nyní kořist ponechati, což nebylo dovoleno, když dobyl Jericha. Hospodin si tu nevyhradil kořisti asi proto, že Haj nebylo již „prvotinou" dobytých měst a že se Israelité Haje nezmocnili zázrakem, nýbrž dobyli ho svými pažemi. — „v týl" města, t. j. na západ od něho. — Rozkaz, jak má Josue při dobývání města si počínati, podán tu velmi kuse a dlužno si jej doplniti z výroků níže uvedených. Srv. v. 18.

V. 3. Galgala, tábořiště Israelitů, bylo od Haje asi 25 km vzdáleno, bylo tedy možno cestu onu uraziti za 5—6 hodin. Záloha třiceti tisíc mužů byla patrně vyslána proti oběma městům, Betelu i Haji. Srv. v. 17.

V. 5. „z protější strany" = od východu. — „ostatní lid" — branný. — „jako jsme učinili prve", ovšem nuceně; 7, 4.

pronásledovatelé dají se dále od města vylákati; budouť se domnívati,
že utíkáme jako prve. [7] Mezi tím pak, co my budeme prchati, a oni nás
budou pronásledovati, povstanete ze zálohy a zpustošíte město; neboť
dá je Hospodin, Bůh váš, do rukou vašich. [8] Až se ho zmocníte, za-
palte je a učiňte všecko, jak jsem vám přikázal.“ [9] Když je propustil,
odebrali se na místo zálohy a položili se mezi Betelem a Hajem na
západní straně města Haje.

Josue pak zůstal té noci mezi lidem. [10] Z jitra vstav, přehlédl
spolubojovníky a táhl vzhůru se staršími v čele vojska, jsa provázen
zástupem branného lidu. [11] Táhli tedy, vystoupili naproti městu a zasta-
vili se na severní straně města; mezi ním a mezi nimi bylo údolí.

[12] Dříve (již) vybral pět tisíc mužův a položil je zálohou mezi
Betelem a Hajem na západní straně tohoto města; [13] všecko ostatní
vojsko však sešikovalo se na severu tak že konec onoho množství
sahal až k západu města.

Josue té noci vytáhl a zastavil se v údolí.

[14] Když to král Haje zpozoroval, vytáhl rychle ráno s veškerým
vojskem města a sešikoval se čelem k poušti, nevěda, že v zádech
skrývá se záloha. [15] Tu Josue a všecek Israel dali se na ústup z (onoho)
místa, jako by se báli, a utíkali po cestě k poušti. [16] Oni pak davše
se do křiku a tím sebe navzájem povzbuzujíce, hnali se za nimi. Když
pak se vzdálili od města [17] a ve městě Haji a Betelu nezůstal ani
jeden, kdo by se nebyl hnal za Israelem — když byli vytrhli, nechali
města otevřena — [18] pravil Hospodin Josuovi: Pozdvihni štít, který máš
v ruce, proti městu Haji, neboť dám ti je. [19] Když tedy zdvihl štít proti
městu, zálohy, které byly ukryty, hned povstaly, táhly k městu, zmoc-

V. 8. Dle hebr. mají vše učiniti d l e r o z k a z u H o s p o d i n o v a. Srv. v. 2.

V. 9. Z v. 17. lze vyvozovati, že úkolem tohoto četného oddílu bylo položiti se zálohou nejen na západě města Haje, nýbrž obklíčiti nepozorovaně také město Betel. K prvnímu úkolu stačil menší sbor, 5000 mužů, jak praví dodatečně níže v. 12. — „m e z i l i d e m“ = ještě v G a l g a l e.

V. 10. rozvádí podrobněji, co bylo již řečeno výše v. 3a.

V. 11. Chtějíce město obklíčiti se všech stran, položili se táborem na severu města. Údolí mezi městem a Israelskými (u á d i M u t j á) poskytovalo těmto jakousi záruku, že odtud nebudou napadeni nepřítelem, který by byl v nevýhodě; přáliť si, by boj byl zahájen n a v ý c h o d ě.

V. 12. n. Spisovatel zmiňuje se, že Israelité obsadili, s e v e r m ě s t a a chtěje upozorniti, že bylo celé město obklopeno, připomíná věc již známou z v. 3b. 4., s tím rozdílem, že tu podává určitěji číslo mužstva, které leželo mezi Betelem a Hajem. Zbývajících 25000 mužů bylo patrně vysláno proti Betelu. — „K o n e c“ = pravé křídlo, které sahalo „a ž k z á p a d u m ě s t a“, kde byly skryty zálohy (v. 4. 12.). Snadno si možno představiti, že tento oddíl se skryl, by neupoutal pozornost Hajských na západ, kde se skryla v předešlé noci záloha.

V. 13. Místo „v y t á h l a z a s t a v i l s e v ú d o l í“ dlužno dle hebr. znění Hummelauerem opraveného přeložiti: „*přenocoval mezi lidem*“. Jako ztrávil minulou noc v táboře v G a l g a l e (v. 9.), tak ztrávil noc následující v e v o j e n s k é m t á b o ř e u H a j e. — Mnohem jednodušeji, průhledněji a proto — jak se zdá — původněji podává vše LXX (11b.: „p ř i š l i z p r o t ě j š í s t r a n y m ě s t a, o d v ý c h o d u (12.), k d e ž t o z á l o h y b y l y n a z á p a d ě m ě s t a“. V. 13. LXX vůbec nemá. Dle toho přitáhli Hebreové o d v ý c h o d u k městu; o záloze 5000 mužů LXX ničeho neví.

V. 15. „k p o u š t i“ = na břeh Jordanu, tedy směrem východním.

V. 16. „O n i“ = H a j š t í a s nimi spojení B e t e l š t í.

V. 18. Místo „š t í t“ hebr. lépe „o š t ě p“. Bylo to znamení, patrně d ř í v e s m l u v e n é na rozkaz Boží (srv. v. 2.). V příhodné chvíli Hospodin vnukl Josuovi, by znamení to dal.

nily se ho a zapálily je. [20] Městské mužstvo, které Josue pronásledo-
valo, ohlédlo se, a vidouc dým z města až k nebi vystupovati, nemohlo
již utéci ani sem ani tam, zejména proto, že ti, kdož na oko utíkali
k poušti, prudce napadli pronásledovatele. [21] Josue totiž a všecek Israel
vida, že město je vzato, že z města vystupuje dým, obrátil se a bil
do mužstva Haje. [22] Rovněž i ti, kteří byli vzali a zapálili město, vy-
táhli z města svým vstříc a začali bíti nepřátele, kteří byli uprostřed.
Byli tedy nepřátelé s obou stran biti, že se nezachránil nikdo z tak veli-
kého množství. [23] Jali také za živa krále města Haje a vydali ho Josuovi.
[24] Když tedy byli zabiti všichni, kdo pronásledovali Israele prcha-
jícího k poušti, když na témž místě mečem padli: synové Israelovi
vrátili se a vybili město. [25] Bylo pak těch, kteří toho dne padli, od muže
až do ženy, dvanáct tisíc lidí, všichni z města Haje.
[26] A Josue nespustil ruky, kterou byl do výše zvedl drže štít,
dokud nebyli pobiti všichni obyvatelé města Haje.
[27] O dobytek však a kořist z města rozdělili se synové Israelovi,
jak byl přikázal Hospodin Josuovi.
[28] Josue vypálil město a učinil z něho zbořeniště na věčné časy.
[29] Také jeho krále pověsil na šibenici až do večera, do západu slunce.
Na rozkaz Josuův sňali mrtvolu jeho s kříže, pohodili ji u samého vchodu
do města, a nanesli na ni velikou kromadu kamení, která trvá podnes.

Josue obnovuje úmluvu Hospodinovu s Israelem
(8, 30.—35.).

[30] Tehdy vystavěl Josue oltář Hospodinu, Bohu Israelovu, na hoře
Hebal, [31] jak byl přikázal Mojžíš, služebník Hospodinův, synům Isra-
elovým a jak psáno je v Mojžíšově knize zákona; oltář totiž z kamenů
nehlazených, jichžto železo se nedotklo. Na něm obětoval Hospodinu
celopaly a podal pokojné oběti.
[32] A napsal na kameny opis zákona Mojžíšova, který byl on
napsal před syny Israelovými. [33] Všecek pak lid, starší, vůdcové i soud-

V. [24]. „vybili město“ = starce, ženy a děti.

V. [26]. není v LXX a nehodí se do souvislosti. — Místo „štít“ zase „oštěp“ jako výše ve v. 18. — Lze si představiti, že Josue mávaje neustále oštěpem, povzbuzoval Israelity, by nepřestali nepřítele pronásledovati a bíti. Není jisto, že by zjev tu popsaný byl obdobný činu Mojžíšovu Ex 17, 11. — „dokud nebyli pobiti“ = dokud nevykonal „cherem“, klatbu. Srv. v. 2.

V. [28]. Hebr. připomíná, že je místo, kde stávalo Haj, „pustinou až do dneška“.

V. [29]. „šibenice“ = „kříž“ = strom. — Mrtvolu královu pověsili a před západem slunce dle Dt 21, 22. n. sňali. — O kamení na hrobě nahromaděném srv. 7, 26.

V. [30]. „Tehdy“ nemusí nutně navazovati na událost vypravovanou v 7, 1.—29. Viz níže. — Hebal a Garizim. Kde byly, viz Dt 11, 29. n.

K v. [31. n.] srv. Dt 27, 1.—8. — „on“ = Mojžíš (Dt 31, 9.). — Není jisto, co bylo v „opise zákona“ napsáno. Ne celý Pt! Nejspíše Dt 6, 1.—7, 11.

V. [33]. „vůdcové“ = hebr.: „písaři, hlasatelé“. — Cizinci byli chráněnci (klienti) buď některého israelskeho kmene nebo šejka, a proto mohli mezi Israelity přebývati. Aby směli se zúčastniti israelské bohoslužby, bylo jim přijmouti israelské náboženství („proselyté“). Zde jsou „cizinci“ drvoštěpové a vodaři, jak plyne z Dt 29, 10. — O „kněžích-Levitech“ (hebr.) nesoucích archu srv. výše 3, 3. — „Mojžíš přikázal“ tak učiniti Dt 11, 29. n.; 27, 11. nn. — Jako kněží po skončené oběti lidu žehnávali, tak učinil Josue po obětech, které dle v. 31. přinesl. Užil k tomu snad slov Nm 6, 22.—27. (Tostatus.)

cové, cizinci i lidé domácí, stáli po obou stranách archy před kněžími,
kteří nesli Hospodinovu archu úmluvy; polovice jich vedle hory Garizim a polovice vedle hory Hebal, jak byl přikázal Mojžíš, služebník Hospodinův.
(Josue) dal nejdříve požehnání lidu Israelovu. 34 Potom četl všecka
slova (zákona), požehnání i zlořečení, vše, jak bylo psáno v knize zákona. 35 Nic z toho, co rozkázzal Mojžíš, nenechal bez povšimnutí,
ale vše opakoval přede vším množstvím Israelovým, před ženami, dětmi i cizinci, kteří mezi nimi přebývali.

Spolek kanaanských králů proti Josuovi (9, 1. n.).

Hlava 9. — 1 Když to uslyšeli všichni králové za Jordanem, kteří
sídlili na horách i v nížinách, v přímoří, na pobřeží Velikého moře, i ti, kteří sídlili u Libanu, Hetejští, Amorrhejší, Kananejští, Ferezejští, Hevejští a Jebusejští [—
2 shromáždili se, by bojovali proti Josuovi a Israelovi jednomyslně a svorně.

Gabaoňané snaží se zachrániti lstí (9, 3.—27.).

Gabaoňané vypravili k Josuovi posly, kteří předstírali, že přicházejí z dalekých končin, a přáli si učiniti s Israelity smlouvu (v. 3.—6.). Domněnku Israelitů, že jsou příslušníky Kanaanů, vyvracejí tím, že poukazují na své staré šaty, měchy a ztvrdlý chléb; činy Jahvovy, o kterých slyšeli, vzbudili prý v nich přání, učiniti s Israelem smlouvu (v. 7.—14.). Smlouva žádaná skutečně učiněna (v. 15.). Po třech dnech byla lest odhalena. Knížata lidu navrhují, by z nich bylo naděláno drvařův a vodařův (v. 16.—21.). Gabaoňané se omlouvají a nabízejí dostiučinění (v. 22.—25.). Josue naložil s nimi dle rady knížat (26. n.).

3 Když však obyvatelé Gabaonu uslyšeli vše, co byl učinil Josue

---

V. 34. „požehnání a zlořečení“ = Dt 28, 1.—46. — O „zákoně“ srv. výše v. 32. — „vše jak bylo psáno“ = doslovně, nevynechav ani slova.

K v. 35. srv. Dt 31, 10. nn. — Není tu řečeno, že Josue přečetl vše, co Mojžíš napsal, nýbrž co přečísti rozkázal. — Protože bylo Dt 31, 9. n. nařízeno předčítati zákon o slavnosti stanové, lze míti za to, že obnovu smlouvy tuto popsanou vykonal Josue o tomto svátku. Úryvek 8, 30.—35. nemá LXX za 8, 29., nybrž teprv za 9, 2. Toto místo se sice pro jmenované vv. nehodí, možno však s Hummelauerem na základě tohoto zjevu se domnívati, že 8, 30.—35. nepatří ani za 8, 29. „Když to uslyšeli“ (že Israelité dobyli Haje, ne že slavili obnovu úmluvy!) 9, 1. souvisí tak úzce s 8, 29., že stěží připouští 8, 30.—35. na nynějším místě. Dt 27, 2. 4. neukládá Josuovi, by hned, jakmile přejde s Israelem Jordan, obnovil úmluvu s Bohem. Obnova ta měla větší váhu později, kdy Bůh Israelitům zaslíbenou zemi předjordánskou již dal a tak vyplnil důležitou podmínku své smlouvy. Ano z Dt 11, 22. nn. plyne, že si Jahve přál obnovu smlouvy, až Israelité dokonale nad nepřáteli zvítězí a Předjordání zaberou. Z těchto a jiných důvodů domnívá se Hummelauer, že úryvek 8, 30.—35. patří ke hl. 24; u té původně byl, při opisování však byl nesprávně napsán za 8, 29; dle toho *ne*obnovil Josue úmluvu s Bohem dvakrát (jednou 8, 30.—35. po dobytí Haje a po druhé po dobytí Předjordání, hl. 24.), nýbrž jednou, když byl vyplnil své poslání. Viz níže hl. 24.

Hl. 9. — V. 1. „to“ = co učinil Josue Jerichu a Haji (srv. v. 3.). — „za Jordanem“ = Západní Palestina; srv. 5, 1. — „Veliké moře“ = Středozemní. — S výčtem národův obývajících Palestinu srv. 3, 10; 12, 8. — Vv. 1. n. uvádějí čtenáře do hl. 10. n. — Jmenovaní králové se usnesli, že budou společně bojovati proti Israelitům. Jak toto usnesení vykonali, vypravuje 10, 1. nn.

V. 3. Gabaon, hebr. Gib'ón = Chlumec (v nápisech egyptských K(e)bi'ana) stávalo tam, kde je dnešní arabská ves s osmi prameny el-Džíb, rozkládající

Jerichu a Haji, [4] vymyslili lest: nabrali si potravin, naložili na osly staré pytle, rozpraskané a sešívané vinné měchy, [5] (vzali si) velmi staré střevíce, které byly na důkaz stáří záplatami sešívané, a oblékli se ve staré šaty; také chleby, které vzali na cestu, byly tvrdé a na kusy rozdrobené. [6] Tak přišli k Josuovi, který tehdy dlel v táboře v Galgale, a pravili jemu a všemu Israelovi: Ze země daleké přicházíme, přejíce si učiniti s vámi mír. Muži israelští jim odpověděli: [7] (Jen) nesídlíte-li v zemi, která jsouc naším údělem patří nám, že bychom nemohli vejíti s vámi ve smlouvu! [8] Oni však řekli Josuovi: „Jsme tvými služebníky.“ Když se jich Josue otázal: „Kdo jste vy? a odkud přicházíte?“ [9] odpověděli: „Ze země velmi daleké přicházejí služebníci tvoji ve jménu Hospodina, Boha tvého. Slyšelit jsme pověst o jeho moci, o všem, co učinil v Egyptě [10] a dvěma králům amorrhejským, kteří byli za Jordanem, Sehonovi, králi hesebonskému, a Ogovi, králi basanskému, který byl v Astarotě. [11] I řekli nám starší a všichni obyvatelé země naší: Naberte si potravin pro velmi dalekou cestu, jděte jim vstříc a rcete: „Jsme vašimi služebníky, učiňte smlouvu s námi.“ [12] Hle, chleby, když jsme vyšli z domova, bychom šli k vám, vzali jsme teplé; nyní vyschly, a že jsou příliš staré, jsou rozdrobeny. [13] Vinné měchy jsme naplnili nové — nyní jsou rozpukané a děravé. Roucha, ve která jsme oblečeni, a střevíce, které máme na nohou, následkem veliké délky daleké cesty jsou sešlé a skorem zničené.“

[14] Přijali tedy (Israelité) z jejich pokrmův, úst Hospodinových však se netázali. [15] I učinil s nimi Josue mír a všed ve smlouvu slíbil, že nebudou usmrceni; také knížata lidu jim přisahala.

[16] Tři dny však po tom, kdy byla učiněna smlouva, uslyšeli, že sídlí blízko a že mají býti mezi nimi. [17] I vytáhli synové Israelovi

---

se na dvojitém pahorku, obklopeném úzkými rovinami, vzdálená 9 km severozápadně od Jerusalema a tolikéž jihozápadně od Bétinu. Gabaon stál včele jiných tří měst, jmenovaných níže ve v. 17., čině s nimi čtveroměstí (tetrapolis), jakousi republiku. Při podělování kmenů dostalo se ho kmeni Benjaminovu (18, 25.) a prohlášeno za město kněžské (21, 17.).

V. 4. O měších na víno nebo vodu viz Gn 21, 14. Dle hebr. nebyly „sešívané“, ale „svazované“; u díry učiněn na rychlo žvachel a řeménky svázán.

V. 6. Galgala u Jericha. Srv. výše. — „mír“ = smlouvu přátelskou (hebr.). „jim“ = Gabaoňanům = Hevejským (hebr.).

V. 7. Smlouvy, na něž Israelité myslí, byly zakázány Dt 7, 1.—10.

V. 8. Spisovatel podává výroky Gabaoňanů svými slovy (Hummelauer). — Nejvíce získali si srdce Josuova tvrzením, že přicházejí „ve jménu“ = pro jméno Jahvovo, pro jeho moc velikou, o které slyšeli. Bojíce se, by Israelité, podporovaní tímto mocným Bohem, neučinili jim jako Emorům v Zajordání, chtějí s nimi vejíti v přátelskou smlouvu.

V. 10. n. O Sehonovi a Ogovi viz Nm 21, 21.—35. — O přechodu přes Jordan, o dobytí Jericha a Haje se nezmiňují; pověst o tom se k nim ještě nedonesla. Tak daleko je jejich země! — „Starší“ — Gabaoňané neměli krále.

V. 14. Starší Israelovi okusili pokrmů Gabaoňanů na znamení, že s nimi přátelsky smýšlejí a že jsou ochotni s nimi učiniti žádanou smlouvu. Odmítnouti nabízený pokrm dosud je považováno u Arabů za projev nepřátelství. Netázali se Hospodina, ač měli na to posvátné osudí (Nm 27, 21.). Kdyby se byli tázali, nebyli by bývali oklamáni.

V. 16. Israelité „uslyšeli“, že Gabaoňané sídlí v Palestině, kterou zalidní Israelité. Zůstanou-li na živu Gabaoňané dle smlouvy, budou sídliti „mezi nimi“ (Israelity).

V. 17. „Třetího dne“, když uplynuly „tři dny“ (v. 16.) po smlouvě; LXX nemá ve v. 17. „třetího dne“, možno tedy považovati dvě ta slova za

a [třetího dne] přišli do jejich měst, jejichžto jména jsou: Gabaon, Kafira,
Berot a Kariatiarim. 18 Nepobili jich však, protože přisahala jim knížata
lidu ve jménu Hospodina, Boha Israelova. Když pak reptal všecek lid
proti knížatům, 19 odpověděli jim: „Přisahali jsme jim ve jménu Hospo-
dina, Boha Israelova, a proto nesmíme se jich dotknouti. 20 Ale toto
jim učiníme: Ať zůstanou sice na živu, by nebyl popuzen proti nám
hněv Hospodinův, kdybychom jim přísahy nedodrželi; 21 ale ať zůstanou
živi, by k užitku všeho národa sekali dříví a nosili vodu.“ Tak tito
pravili.
22 I povolal Josue Gabaonské a řekl jim: Proč jste nás chtěli
lstí oklamati, že jste řekli: „Velmi daleko od vás sídlíme“, když přece
jste mezi námi? 23 Buďte tedy zlořečeni a rod váš nepřestaň sekati
dříví a nositi vodu do příbytku Boha mého! 24 Oni odpověděli: Zvěsto-
váno bylo nám, služebníkům tvým, že slíbil Hospodin, Bůh tvůj, Mojží-
šovi, služebníku svému, že vám dá všecku (tuto) zemi a že zahladí
všecky obyvatele její. Báli jsme se tedy velmi a postarali jsme se
o své životy; strachem před vámi byvše dohnáni, pojali jsme ten záměr.
25 Nyní však jsme v ruce tvé; co uznáváš za dobré a správné, učiň
s námi.
26 Učinil tedy Josue, jak byl řekl, a zachránil je z ruky synův
Israelových, že nebyli pobiti. 27 A ustanovil toho dne, by byli ve službě
všeho lidu a Hospodinova oltáře, sekajíce dříví a nosíce vodu až
podnes, na místě, které si Hospodin vyvolí.

Israel zvítězil nad králem jerusalemským a nad jeho čtyřmi spojenci (10, 1.—27.).

Král jerusalemský Adonisedek, uslyšev, co se stalo, spojil se s králem Hebronu, Jerimotu, Lachiše a Eglonu, a napadl Gabaoňany (v. 1.—5.). Josue, jsa žádán o pomoc, táhne v noci ke Gabaonu, přemáhá s pomocí Jahvovou nepřítele a pro-

---

glosu; tím nabýváme lepší souvislosti. Israelité dověděli se o klamu v Galgale, i vytáhli ke Gabaonu, by celou věc vyřídili. — Kafira = dnešní Kefír (Kafr Kefíre) 7½ km jihozápadně od el-Džíbu (nedaleko arabské vsi Qatanne). Města toho se dostalo Benjaminovcům (18, 25. n.). Srv. 1. Esdr 2, 25; 2. Esdr 7, 29. — Berot (Studnice) = el-Bíre 7 km severovýchodně od el-Džíbu. Srv. 18, 25. (Dnes je to arabská ves s 1000 obyv. a se zříceninou kostela vystavěného r. 1146 templáři a podobného chrámu sv. Anny v Jerusalemě. Název osady [Be'eróth = cisterny] poukazuje k tomu, že to bylo místo vodou dobře opatřené.) — Kariatiarim (Město lesů) = Qirjat el-'Enab (Město hroznů) čili Abu Gróš, 3 km jižně od Kefíre, na cestě z Jáfy do Jerusalema. Je tam nyní krásný starobylý chrám, zasvěcený proroku Jeremiáši, v němž konají bohoslužbu francouzští benediktini. (Teď však v době války obývá ten klášter rakouský kněz Vincenzo Nicolini s několika španělskými bratry laiky.)

V. 18. Lid reptal, že Hevejským za to, že se jim zdařila lest, má býti darován život a území, které by jinak připadlo Israelitům.

V. 21. „tito“ = knížata lidu israelského.

V. 22. „Mezi námi“ srv. výše v. 7. 16.

V. 23. Kletba tkví v tom, že Gabaoňanům bude dlužno dodávati ke svatyni Jahvově potřebné množství drvoštěpů a vodařů, jakýchsi to tedy nevolníků. Srv. Dt 29, 11. Povinnost ta příslušela vlastně veškeré obci israelské. Co vyslovili náčelníci israelští výše ve v. 21., to Josue zde jaksi omezuje. Budou tedy Gabaoňané pomáhati Levitům; to předpokládá, že přijali náboženství israelské. Srv. 1. Par 9, 2; Esdr 2, 43. 70; Neh 7, 47. 60.

K v. 24. srv. Dt 7, 1.—3; 20, 10.—18.

V. 27. „na místě, které si Hospodin vyvolí“, srv. Dt 12, 5. 11. 14. 18. 21. 26.

následuje ho až k Bethoronu, Azece a Makedě (v. 6.—11.). Na slovo Josuovo zastavuje se slunce (v. 12.—15.). Pět poražených králů skrylo se v Jeskyni u Makedy. Josue káže jeskyni zavaliti velikým kamenem, staví k ní stráže a pronásleduje dále prchajícího nepřítele (16.—19.). Pak se vrací k jeskyni, káže vyvésti z ní krále, usmrcuje je a dává věšeti jejich mrtvoly do večera. Potom je házejí Israelité do jeskyně a nanášejí ku vchodu množství kamení (v. 20.—27.).

Hlava 10. — [1]Když to uslyšel Adonisedek, král jerusalemský, že totiž Josue vzal Haj, že jej vyvrátil — neboť jako byl učinil Jerichu a jeho králi, tak učinil Haji a jeho králi, — že přeběhli Gabaonští k Israeli a jsou s nimi spolčeni, [2]velmi se bál. Byloť Gabaon město veliké, (jako) jedno z měst královských, větší než město Haj, a všichni jeho bojovníci byli velmi statni. [3]Vzkázal tedy Adonisedek, král jeru-

---

Hl. 10. — V. [1]. Adóní-sedeq = Pán můj je spravedlnost. Srv. Melchísedeq Gn 14, 18 Od Adonisedeka dlužno rozlišovati Adoni-bezeka. Sdc 1, 5.—7. — Jerusalem vyskytá se ve tvaru *Urusalim* již v listech amarnských (ze XIV. století před Kristem). Z četných odlišných výkladů jména toho možno považovati za nejlepší: Město (uru) pokoje, blaha (salim, šálém) nebo „založení, osada (jerú) Salemova". Salem = jméno Boha: „Pokojný", „Svrchovaný". Grimme považuje jméno to za hetské a překládá je „Horské město". Dnešní Arabové nazývají Jerusalem Bét el-muqaddas (el-muqdeis), el-Quds (= Svatyně, Svaté město). V dobách Josuových byl Jerusalem obýván Jebusity. — Gabaoňané = obyvatelé netoliko Gabaonu, ale také měst s ním spolčených: Kefiry, Berotu a Kariatiarimu (srv. 9, 17.).

V. [2]. Již Israelité sami budili hrůzu, tím více naháněli strachu nyní, když se spojili s mocnými čtyřmi městy. — Jmenovaná města neměla krále (9, 11.); nemůže tedy žádné z nich býti zařazeno mezi města královská, nýbrž toliko k nim přirovnáno. Jako jiná města péčí svého krále rostla, kvetla a nabývala moci, tak i Gabaon, ač krále neměl! Adonisedek netroufal si sám napadnouti Gabaon, proto spolčil se s jinými čtyřmi králi.

V. [3]. Jerimot (hebr. Jarmúth) = dnešní Chirbet Jarmúq, 22 km západně od Betlema. — Láchíš dříve bývalo ztotožňováno se zříceninou Umm el-Láqis, 3 km od ʻAdžlúnu na západ; nyní však po Blissových vykopávkách zjištěno, že = Tell el-Hasí, 3 km jižně od ʻAdžlúnu, který leží v místech bývalého Eglonu (37 km na západ Hebronu). — Jménem anglické společnosti pro výzkum Palestiny (Palestine Exploration Fund), založené v Londýně roku 1865, prokopali pahorek el-Hasí roku 1890—1893 starovědcové Flinders Petrie a F. J. Bliss. Nalezli v něm úhrnem jedenáct vrstev: první vrstva ve hloubce 19 m 80 cm pochází prý asi z roku 1700 před Kr.; druhá vrstva ve hloubce 16 m 75 cm asi z roku 1600 před Kr.; třetí vrstva ve hloubce 16 m asi z r. 1550 před Kr.; čtvrtá vrstva ve hloubce 14 m 60 cm z r. 1500 před Kr.; pátá vrstva ve hloubce 13 m 70 cm z r. 1450 před Kr.; šestá ve hloubce 11 m 27 cm z r. 1400 před Kr.; sedmá ve hloubce 9·75 m asi z r. 1300 před Kr.; osmá ve hloubce 6·70 m asi z r. 1000 před Kr.; devátá ve hloubce 5·50 m asi z roku 800 před Kr.; desátá ve hl. 2·40 asi z r. 500 před Kr.; jedenáctá ve hloubce 1 m 50 cm asi z r. 400 před Kr. Vrstva první i druhá chová zbytky prvního města, vrstva třetí a čtvrtá skrývá zbytky druhého města, vrstva pátá představuje město třetí, šestá a sedmá přiléhá k městu čtvrtému; dále co vrstva to město, tak že tu bylo úhrnem dle Blisse zbudováno postupně nad sebou osm měst. Ve vrstvě páté nalezena hliněná tabulka, popsaná písmem klínovým, tvarem i obsahem velmi podobná tabulkám amarnským; mluví se v ní o Zimridovi, egyptském vazalovi lachišském, kterého jmenuje jerusalemský vazal Abdichiba v dopise (amarnském) poslaném faraonovi. Lachiš častěji uvedeno v bibli; srv. 2. Par 11, 9; 4. Král 14, 19; 18, 14.—16; 2. Par 25, 27 Lachiše použil assyrský král Sennacherib (705—681; Sin-aché-erba) za důležitý opěrný bod jednak na jih proti Egyptu, jednak na sever proti hrazeným městům jižního Judska. Britské museum (v Londýně) má vypuklinu nalezenou v Kujundžiku a představující velmi věrně, jak byl Lachiš Sennacheribem obléhán, a jak ho bylo dobyto. Srv. 4. Král 18, 17; 2. Par 32, 9; Is 36, 2; Jer 34, 7; 2. Esdr 11, 30. Dnešní pahorek, tající v nitru svém tolik minulosti, má podobu skrojeného jehlanu; trčí nad vedlejším údolím 36 metrů. — Z toho, že král jerusalemský zahajuje válečnou výpravu, možno se domnívati, že již tehdy stál Jerusalem v čele měst jihopalestinských.

salemský, Ohamovi, králi hebronskému, Faramovi, králi jerimotskému,
Jafiovi, králi lachiskému a Dabirovi, králi eglonskému: [4] „Přitáhněte ke
mně nahoru a přispějte (mi) na pomoc, bychom dobyli Gabaonu, ježto
přeběhl k Josuovi a k synům Israelovým." [5] Shromáždilo se tedy pět
králův amorrhejských, král jerusalemský, král hebronský, král jerimotský, král lachiský a král eglonský, táhli společně se svými vojsky
nahoru, položili se táborem kolem Gabaonu a začali ho dobývati.
[6] Tu vzkázali obyvatelé obleženého města Gabaona Josuovi, který
tehdy dlel v táboře u Galgaly: „Nevzdaluj svých rukou od pomoci svým
služebníkům; přitáhni rychle nahoru a vysvoboď nás; přispěj nám na
pomoc, neboť spolčili se proti nám všichni králové Amorrhejských,
kteří sídlí na horách." [7] I vytáhl Josue z Galgaly nahoru a všecek válečný lid, muži velmi zdatní, s ním. [8] A Hospodin řekl Josuovi: „Neboj
se jich, neboť dal jsem je ve tvé ruce; nikdo z nich nebude ti moci
odolati." [9] Tu Josue táhnuv celou noc z Galgaly, náhle je přepadl.
[10] I uvedl je Hospodin před Israelem do zmatku — tak že je potřel
velikou porážkou v Gabaonsku, pronásledoval po cestě stoupající
k Bethoronu a bil je až do Azeky a Makedy.
[11] Když tak před syny Israelovými utíkali a byli tam, kde se se-

---

V. 4. „n a h o r u" táhl král jerimotský, lachiský a eglonský, ježto jejich města byla v nížině Š e f e l e, tedy níže než Jerusalem a Gabaon. (Jerusalem je 790 m, el-Džíb 773 m, Tell el-Hasi 104 m nad mořem.) Hebronský král však „n e v y s t u p o v a l", nýbrž „s e s t u p o v a l", ježto Hebron je 927 metrů nad hladinou Středozomního moře.

V. 5. Není jasno, zda tu „A m o r r h e j š t í" znamená veškero obyvatelstvo Palestiny vůbec, či jen v užším smyslu kmeny emorské, kteří snad tehdy ve jmenovaných místech vládli.

V. 6. G a l g a l a ležíc u Jericha ležela p r o t i G a b a o n u velmi nízko, bylo tedy nutno z ní „s t o u p a t i" čili „t á h n o u t i n a h o r u".

K v. 8. srv. výše 1, 9; 8, 1; Dt 31, 23.

V. 9. Cesta z G a l g a l y ke G a b a o n u přes M i c h m a s, G i b e u a R a m u má asi 32 km. Možno si mysliti, že Josue hned, jak dostal zprávu, tedy ještě za dne vytáhl a že táhl i v n o c i, což je v Palestině, kde měsíc svítí mnohem jasněji než u nás, velmi možné. (Kromě toho za chladné noci táhne se vojsku příjemněji nežli za parného dne.) Ještě před svítáním dorazil Josue ke Gabaonu, že mohl popřáti vojsku aspoň malý odpočinek, jehož mu bylo na výsost třeba, ježto po svítání očekávala je perná práce. — „T á h n u v c e l o u n o c" navazuje na „v y t á h l" v. 7.

V. 10. „p o t ř e l j e", „p r o n á s l e d o v a l" a „b i l" — J o s u e. — Podán tu celkový výsledek bitvy; podrobnosti z ní líčí v. 11.—14. — „u v e d l j e d o z m a t k u" = způsobil mezi nimi „p a n i k u". — Místa slující B e t h o r o n (Místo dutin) byla dvě: B e t h o r o n H o r n í tam, kde je dnešní Bét 'Úr el-fóqá, 8 km zzs od Gabaonu, a ne celé 3 km odtud na západ B e t h o r o n D o l n í, dnešní Bét 'Úr et-tahtá. Z Gabaonu vedla na západ oběma Bethorony důležitá stará cesta na břehy Středozemního moře. S vojenského stanoviska byl velmi důležitý průsmyk, či úzká, hluboká, příkrá a kamenitá cesta, která vedla z H o r n í h o B e t h o r o n u (617 m nad mořem) do D o l n í h o B e t h o r o n u (399 m nad mořem). Ta stezka, která tu sluje „c e s t a *stoupající* k B e t h o r o n u" se stanoviska člověka stojícího západně od jmenovaného místa, sluje ve v. 11. cestou, „p o k t e r é s e *sestupuje*" se stanoviska protějšího. Srv. níže 16, 3; 1. Mach 3, 16. nn.; 9, 50; 1. Král 13, 18; 3. Král 9, 17; 2. Par 8, 5. — A z e k a (Azéqá) byla asi tam, kde je nyní T e l l Z a k a r j á, západně od J a r m ú q u; srv. v. 3. Také tu kopali v letech 1898—1900 jménem anglické společnosti pro výzkum Palestiny J. F. Bliss a R. A. Stewart Macalister. — Kde byla M a k e d a, není nám známo.

V. 11. „v e l i k é k a m e n y" = k r o u p y. Srv. Is 30, 30. — Lze dějepisně dokázati, že i jindy padaly kroupy veliké jako slepičí vejce, ano jako pěst lidské ruky; tím snáze možno si představiti, že padaly veliké kroupy tu, kdy sám „H o s p o d i n b o j o v a l z a I s r a e l e" (v. 14.). Kroupy padávají v pruzích a přestávkách. Podobně asi dálo se i tuto.

stupuje z Bethoronu, Hospodin poslal na ně veliké kameny s nebe až po Azeku; i zemřelo jich mnohem více kamením krupobití, než jich pobili mečem synové Israelovi.

12 Tehdy, toho dne, kdy vydal (Hospodin) Amorrhejské (na smrt) před syny Israelovými, mluvil Josue k Hospodinovi a pravil před nimi:

„Slunce nad Gabaonem se nehýbej
ani (ty) měsíci nad údolím Ajalon!“

13 Tu zastavilo se slunce i měsíc,
až vykonal lid odvetu na nepřátelích.

Zda to není psáno v „Knize spravedlivců“?

V. 12. Ajalon bylo tam, kde je dnešní ves Jáló, 9 km jihozápadně od Dolního Bethoronu na jižním cípu roviny vroubené pahorky a zvané Merdž ibn ‘Omér. — Srv. 19, 42. n.; 21, 24; Sdc 1, 35. — Prosba, by se slunce „zastavilo“, mohla míti v ústech Josuových jen ten smysl, by svítilo mu jasně na cestu a do boje. Ne jiný význam měla prosba, „by se zastavil měsíc“ — by mu svítil jasně na cestu a na boj, až slunce zapadne; nežádal, by se zastavil měsíc jako nepřítel přinášející noc, nýbrž jako přítel, podporující jeho snahy v chladné noci, kdy bude lze nepřítele pronásledovati snáze než za parného dne. Není tedy „zastavení se“ měsíce nutným následkem zastavení se slunce! Josue jsa syn své doby nemluvil tu „vědecky“ se stanoviska heliocentrického, nýbrž lidově, prostonárodně, se stanoviska válečníka, jemuž popředně jde o to, by na své operace viděl, by mu na ně slunce nebo měsíc svítil, jemuž však méně jde o to, jak tuto potřebu vysloví a jak ji Bůh vyplní, je-li třeba, by se slunce a měsíc „zastavil“, či může-li jiným způsobem býti mu pomoženo. Prosbu, by slunce „se zastavilo“, t. j. nepřestalo svítiti, vyslovil Josue patrně již odpoledne, kdy se na obloze honily husté, těžké mraky, hrozící zakrýti slunce i celý obzor temnem, jak bývá, když řádí krupobití (v. 11.). Kdyby bylo slunce za mraky „zapadlo“, nebylo by „se zastavilo“, nebylo by svítilo a Josue nebyl by mohl pronásledovati nepřítele. Josue prosí, by slunce se zastavilo „nad Gabaonem“, t. j. by svítilo tak, jako ráno, kdy Israelité bojovali u Gabaonu. — Modlitba Josuova a její výsledek ukazuje, jak účinnou bývá prosba k Bohu, je-li plna živé víry. Srv. Mk 9, 22; 11, 23. n. Bůh vyslyšel tuto prosbu, slunce za mraky nezapadlo, ale svítilo tak dlouho, až se na obloze objevil jasný měsíc; když měsíc vystřídal slunce, byl již Josue daleko od Gabaonu, u Ajalonu, a tu teprv prosí Hospodina, by měsíc „se zastavil“, t. j. „nezapadal“ za mraky, by mohl v jasu měsíčném nepřítele pronásledovati. Bůh vyslyšel tuto prosbu, měsíc nezašel, ale svítil, že bylo jasno „jako ve dne“. Básník, jehož se spisovatel knihy Josue dovolává (v. 13.), spojil obě prosby Josuovy v jedno, by měl myšlenkový úměr, ač prosby ty časově dlužno rozlišovati.

V. 13. Zjev přírodní není tu líčen ve své vniterné podstatě, ale jen dle vnějšího dojmu zrakového. Viz Úvod § 9. Zde lze tím méně žádati od spisovatele biblického, by líčil „vědecky“ přírodní zjev, ježto nevypravuje ani svými slovy, nýbrž uvádí (cituje) dva verše z knihy básní! — „Vykonati odvetu na nepříteli“ bylo účelem zázraku tuto vypravovaného. „Zastavení slunce a měsíce“ bylo prostředkem k tomu cíli. Ježto Bůh nejvýš moudrý užívá ve své prozřetelnosti prostředků cíli přiměřených a neplýtvá nadpřirozenými silami, kde síly přírodní stačí, nelze stanoviti, že k potření Amorrhejských Bůh zastavil celou zeměkouli v jejím oběhu kolem osy, zjev to, který by byl pozorován na celé zeměkouli; ani není třeba si mysliti, že na několik hodin stvořil Bůh nové těleso světelné, které bylo v očích člověka se země je pozorujícího podobno slunci, a že je zase zničil, když uplynula lhůta na potření Amorrhejských nutná! Stačí mysliti si, že zjev tuto vypravovaný udál se v době letní, kdy je den nejdelší, a byl-li den skutečně mimořádně o něco prodloužen, že se to stalo lomem slunečných paprsků potud, pokud na nebi nezazářil v plném lesku měsíc. — Otázka: „zda to není psáno?“ rovná se kladné větě: „Je to psáno...“ — Z „Knihy spravedlivců“ podává 2. Král 1, 18.—27. žalozpěv Davidův nad smrtí Saulovou a Jonatanovou. Z toho možno dohadovati, že to byla sbírka básní opěvujících vynikající muže israelské. Byla-li kniha ta

Zůstalo tedy státi slunce prostřed nebes a nespělo k západu po
dobu jednoho dne. 14 Nebyl prve ani potom takový [dlouhý] den, by
poslechl Hospodin hlasu člověkova; bojoval totiž za Israele.
15 — Potom navrátil se Josue se vším Israelem do tábora v Galgale. —
16 (Oněch) pět králů však prchlo a skrylo se v jeskyni města
Makedy. 17 Když bylo Josuovi oznámeno, že bylo nalezeno pět králů
skrytých v jeskyni města Makedy, 18 přikázal svým spolubojovníkům:
Přivalte veliké kameny k ústí jeskyně a osaďte ji muži ostražitými,
kteří nechať uzavřených ostříhají; 19 vy pak nestůjte, ale pronásledujte
nepřátele, všechny zadní z prchajících bijte a nedopusťte jim, aby vešli
do hradeb svých měst, neboť Hospodin Bůh dal je v ruce vaše.
20 Když tedy poraženi byli nepřátelé velikou porážkou, když byli
takořka vyhlazeni a zničeni, a když ti, kterým se podařilo před Israelem uprchnouti, uchýlili se do měst hrazených: 21 navrátilo se všecko
vojsko k Josuovi do Makedy, do tábora, ve zdraví [a v plném počtu];
a nikdo se neodvažoval proti synům Israelovým (ani) ceknouti. 22 Josue
pak vydal rozkaz: Otevřete vchod do jeskyně a vyveďte ke mně pět
králů, kteří se v ní skrývají. 23 Služebníci učinili, jak jim bylo rozkázáno,
a vyvedli k němu pět králů z jeskyně, krále jerusalemského, krále
hebronského, krále jerimotského, krále lachiského a krále eglonského.

---

inspirovaná, jako jsou naše knihy biblické, nevíme; inspirovaný spisovatel knihy Josue jí však přičítá patrně velikou závažnost, když ji uvádí. Kdy a kdo tuto Knihu spravedlivců začal sestavovati, co obsahovala v době, kdy z ní spisovatel knihy Josue čerpal — to vše vymyká se našemu poznání. Jen tolik možno říci, že spisovatel knihy Josue teprve po smrti Josuově psal svou knihu; kdyby byl se dověděl o této události ze své zkušenosti nebo ze zkušenosti svých vrstevníků, sotva by byl se dovolával „Knihy spravedlivců". Viz str. 547. — „Střed nebes" není nejvyšší bod, v němžto stojí slunce o polednách. I když již chýlí se slunce k západu, je „uprostřed nebe", t. j. prostřed obzoru. — Místo „po dobu jednoho dne" hebr.: „jako bývá za plného dne".

V. 14. „dlouhý" nemá hebr., který nevidí tak podivuhodnost dne v jeho mimořádné délce, jako spíše v tom, že Bůh vyslyšel prosbu Josuovu takořka jako služebník poslouchá rozkazu svého pána. — Srv. Sir 46, 5. „Jeden den stal se takořka dvěma dny" lze s naším výkladem velmi dobře sloučiti. Sluneční světlo po modlitbě Josuově až do konce jeho západu žádným mrakem nezastíněné, snad i lomem paprsků nad obyčej prodloužené, po němž následovalo velmi jasné světlo měsíční žádným mrakem nekalené, tak že nebylo takořka přechodu od slunečného světla k měsíčnému, opravňuje *básníka* mluviti o dvou dnech; jako jmenuje spisovatel knihy Josue kroupy obrazně „kameny", tak byl oprávněn také básník nazvati jasné světlo měsíční, které souviselo úzce se světlem slunečným, „dnem". Výklad náš nikterak nestírá a nemůže setříti s vypravovaného zjevu zázračný ráz, ale uvádí jej v úměr s jeho účelem a s moudrostí Boží. (Této ani onomu neodporuje zvýšiti zázračný ráz tvrzením, že toho dne řízením Božím lámaly se k večeru paprsky sluneční ve vlhkém ovzduší, tak že jasnost denní byla skutečně o něco prodloužena.) — Kterak Hospodin bojoval za Israele, viz také Ex 14, 25; Dt 20, 4.

V. 15. již předbíhá to, co následující vv. 16.—42. vypravují. Věcně i časově v. 15. rovná se v. 43.

V. 16. Jeskyní je v těchto krajinách (ve vápencových a křídových skalách) veliké množství.

K v. 19. srv. výše 6, 2; 8, 1. — Josue dal skryté krále střežiti, protože sám jednal dle napomenutí v. 19. — pronásledoval prchajícího nepřítele. Teprve když tuto práci skončil, vrátil se k jeskyni.

V. 20. Jen jednotlivcům podařilo se prchnouti do hrazených měst.

K v. 21. srv. Ex 11, 7.

[24] Když byli k němu vyvedeni, svolal všecko mužstvo israelské a pravil
knížatům vojska, která s ním byla: Jděte a vkládejte nohy na hrdla
těchto králů! Když šli a na hrdla podrobených nohama šlapali, [25] opět
jim pravil: Nebojte se a nestrachujte se, vzmužte se a buďte silni;
neboť tak učiní Hospodin všem nepřátelům vašim, proti kterým bojujete.
[26] Potom Josue na ně udeřil, popravil a pověsil je na pěti kmenech;
a viseli až do večera. [27] Když slunce zapadlo, rozkázal svým spolu-
bojovníkům, by je složili se šibenic. I složili je, naházeli je do jeskyně,
ve které se byli skrývali, a nakladli na ústí její obrovských kamenů,
které (tam) jsou podnes.

Šťastné boje Israelovy proti jihu (10, 28.—43.).

Israelité dobyli Makedy (v. 28.), Libny (v. 29. n.), Lachiše (31. n.), porazili krále gezerského (v. 33.), dobyli Eglonu (v. 34. n.), Hebronu (36. n.) a Debiru (38. n.). Dobyto všeho území, kterého se dostalo později Judovcům. Nade všemi pronesena a vykonána klatba (40.—42.). Josue vrací se s lidem do Galgaly (v. 43.).

[28] Téhož dne dobyl Josue Makedy, vybil ji ostřím meče a usmrtil
jejího krále se vším obyvatelstvem; ani nepatrných zbytků v ní ne-
nechal. Učinil králi makedskému, jako byl učinil králi jerišskému.
[29] Z Makedy táhl se vším Israelem k Lebně, a začal proti ní bojo-
vati; [30] Hospodin ji dal i s králem do rukou Israelových, i vybili
ostřím meče město a všecko jeho obyvatelstvo; nenechali v něm
žádných zbytkův. Učinili králi Lebny, jako byli učinili králi Jericha.
[31] Z Lebny táhl se vším Israelem k Lachisi a rozestaviv dokola
vojsko, dobýval ho. [32] Hospodin dal Lachis do rukou Israelových,
druhého dne ho dobyl a vybil ostřím meče každou živou bytost,
která v něm byla, jako byl učinil Lebně.
[33] Toho času táhl Horam, král Gazeru, na pomoc Lachisi; avšak
Josue ho porazil na hlavu se vším lidem jeho.

V. 24. Vkládati na hrdla poražených nohy bylo všeobecným obyčejem vítězů starého Východu, jak patrno z vyobrazení assyrských a egyptských, na nichž je znázorněn tento obřad znamenající poddanství pokořených a nadvládu vítězů. Srv. Dt 33, 29; Ž 109, 1; Is 51, 23.

V. 27. „šibenice“ = kmeny, stromy, na nichž viseli. — Srv. 4, 9; 6, 25; 7, 26; 8, 29. „obrovské kameny“ = potupná mohyla.

V. 28. „usmrtil“, t. j. vykonal klatbu, „cherem“ (hebr.). Israelité byli nástrojem spravedlnosti Nejvyššího, který trestal zatvrzelost kanaanských pohanů. (Srv. níže 11, 19. n.) Celá století jim milosrdenství Boží shovívalo a času k pokání popřávalo. Srv. Gn 15, 16.

V. 29. Lebna byla v okolí dnešního Bét-Džibrínu (= Eleutheropolis), snad tam, kde je dnes ed-Daváime (8 km jižně od Bét-Džibrínu). Srv. níže 12, 15; 15, 42; 21, 13; 1. Par 6, 57; 4. Král 8, 22; 19, 8; 23, 31; 24, 18. — Ne jinak byli by učinili Palestiňané Israelitům, kdyby je byli přemohli! Právo mezinárodní bylo tehdy ještě v plénkách a právo válečné u všech tehdejších národů kruté.

V. 33. Gazer je dnešní Tell Džezer proslulý vykopávkami, které tu jménem anglické Společnosti pro výzkum Palestiny (Palestine Exploration Fund) řídil R. A St. Macalister od roku 1902 do r. 1905 a opět od r. 1907 do roku 1909. Je to pahorek asi 9 km jihovýchodně od Ramle. Rozhled s tohoto pahorku jest úchvatný. Na jižním jeho svahu bělá se arabská vesnička Abu Šúše; nad ní vine se od západu k východu cesta, která na jihovýchodním boku pahorku je rozštěpena na dvě ramena: jedno jde na sever do vsi el-Qubáb, druhé jihovýchodně do ‘Amuásu (= Emaus, Nicopolis). Na západ modrá se v dálce Středozemní moře, omývající Jáfu, která sedí v zelených zahradách.

[34] Z Lachise táhl do Eglonu, oblehl [35] a dobyl ho téhož dne; a vyhubil ostřím meče všecky živé bytosti, které v něm byly, právě tak, jako byl učinil Lachisi.

[36] Z Eglonu táhl se vším Israelem nahoru do Hebronu, zahájil proti němu boj, [37] dobyl ho a vyhubil ostřím meče; také krále jeho i všecka městečka krajiny té a všecky živé bytosti, které se v něm zdržovaly; žádných zbytků v něm nenechal. Jako byl učinil Eglonu, tak učinil i Hebronu, zničiv mečem vše, co v něm nalezl.

[38] Odtud táhl zpět k Dabiru, [39] dobyl ho a zpustošil; také jeho krále a všecka okolní městečka vyhubil ostřím meče; zbytků žádných v něm nenechal. Jako byl učinil Hebronu, Lebně a jejich králům, tak učinil Dabiru a králi jeho.

Poněkud blíže vystupuje na obzor Lydda (Diospolis) s kostelem sv. Jiří a ještě blíže minaret mešity zvané džámi' el Abjad v Ramle, která se ostře odráží od nedalekého háje olivového. Úrodná nížina Šefélá sahá až k úpatí pahorku Džezeru, který leží na pohoří, zavírajícím na západ údolí ajalonské (Jáló). V pramenech egyptských sluje Kadiru, v listech amarnských Gazri. Srv. níže 12, 12; 16, 3; 21, 21. Byla to důležitá pevnost a klíč k území Filišťanů. Srv. 3. Král 9, 15.—17; 1. Mach 7, 45. — Spisovatel jmenuje tu krále Gazeru, kdežto nejmenoval krále jerišského, hajského, makedského ani lebenského; nejspíše proto, že nalezl jméno krále gazerského ve pramenech, ze kterých čerpal, nenalezl v nich však jmen ostatních králů. — Josue překvapil krále palestinské dříve, nežli se dle ujednání (9, 1.) se svými vojsky spojili. — (První písemná památka, na které se nás dochovalo jméno města Gezeru, je seznam měst na pylonech chrámu Ammonova v Karnaku (v Horním Egyptě) z dob krále Tutmesa III. (1501—1447 — XVIII. dynastie). Koruně egyptské náležel Gezer také za panování Amenhotepa III. (1415—1380), jakož i za Amenhotepa IV. (1380—1363), jak vysvítá z dopisův amarnských. V této sbírce jsou totiž tři dopisy vasala gezerského („krále“) jménem Japachi, poslané dvoru egyptskému; v prvním a druhém dopisu žádá svého egyptského pána za pomoc proti „Chabiri“ (=? Hebreové). Kromě toho jmenován Gezer v pěti jiných dopisech amarnskýeh blízkých době, kdy Israelité opanovali Palestinu. Také na sloupě egyptského krále Menefty (z XIX. dynastie), nalezeném r. 1896 Flinders-Petriem, je jméno Gezeru). — Dlouhá práce anglické společnosti vyše jmenované byla odměněna vzácnou starovědeckou kořistí: Ve spodních vrstvách nalezena sídla jamníků z pozdější doby novokamenné, výše nalezena opevnění z dob kanaanských a následujících; k opevnění města patřila také chodba do skály vydlabaná 8 metrů vysoká a 4 metry široká; po 80 stupních bylo možno dostati se jí s povrchu pahorku pod město 30 metrů hluboko, kde byl v postranní jeskyni pramen, důležitý to činitel, bylo-li město nepřítelem obleženo. Na pahorku nalezena kanaanská svatyně, kterou možno považovati za jakýsi vzorec podobných svatyní „na výšinách“: čtverhranný dvorec pod širým nebem se stranami asi 30 metrů dlouhými; prostředkem jde od severu k jihu osm kamenných obrovských hranolů, až 4 metry vysokých („masseby“). Asi do VIII. století možno klásti tabulku, na které podán písmem starohebrejským (čili „fenickým“) kalendář palestinského rolníka. Z dob israelských nalezeny také dvě hliněné tabulky, na kterých jsou psány novobabylonsky (písmem klínovým) smlouvy obyvatelů gezerských — doklad to, jak veliký byl tehdy vliv vzdělanosti babylonské na Gezer. Z doby machabejské odkryl Macalister zbytky paláce Šimona Machabejského. Srv. 1. Mach 13, 54; 14, 7.

V. 37. Král hebronský je nástupce toho, který byl popraven již dle v. 26.

V. 38. Dabir slul dříve dle 15, 49. Kariatsenna, a dle 15, 15. Kariatsefer. Nejspíše bývalo tam, kde je dnes arabská ves ed-Dáharíje, 18 km jihozápadně Hebronu na cestě do Bersaby. — Ježto dle 15, 16. nn. bylo Kalebovi tohoto města znovu dobýti, možno se dohadovati, že Josue ani v tomto ani v jiném městě, kterého dobyl, nenechal posádky, nýbrž ovládal je z Galgaly, kam se po skončené výpravě vrátil (v. 15. 43.). Z Galgaly ob čas asi táhli Israelité ke svým poddaným pro obilí (srv. 5, 11.). Také Hyksové ovládali kdysi Egypt tím, že v opevněném táboře, zvaném Avaris, měli soustředěnu velikou moc válečnou. Dnešní beduini arabští též nemají posádek trvalých u svých podrobených fellahů, ale přijíždějí ob čas pro dávky.

[40] Tak vyhubil Josue všecku zemi: hornatinu, jih, roviny a Asedot
s jejich králi; zbytků žádných v nich nenechal, ale vše, co mohlo
dýchati, pobil, jak mu byl přikázal Hospodin, Bůh Israelův. [41] Od
Kades-Barne až po Gazu — také všecku zemi Gosen — až po Gabaon,
[42] všecky krále i krajiny jejich zdobýval jedním útokem a vyhubil;
neboť Hospodin, Bůh Israelův, bojoval za něho.
[43] Pak se navrátil se vším Israelem do tábora v Galgale.

Vítězné boje Israelovy proti severu (11, 1.—15.).

Jabin, král Asoru, spolčiv se s králi Madonu, Šimrónu, Achšafu a jj., vytáhl k Meromským vodám do boje s Israelem (v. 1.—5.). Josue na slovo Hospodinovo je napadl, potřel, ochromil jim koně a spálil vozy (6.–9.). Dobyl Asoru (v. 10. n.), jakož i ostatních měst, a vypálil je až na některou výjimku (12. n.). Nad lidmi vykonává cherem, dobytek však a kořist si Israelité rozebrali (14. n.).

Hlava 11. — [1] Když to uslyšel Jabin, král asorský, poslal k Jo-
babovi, králi madonskému, ke králi semeronskému a ke králi achšaf-
skému; [2] také k (ostatním) králům severu, kteří sídlili v horách i na
rovině jižně od Kenerotu, jakož i v nížinách a v území Doru u moře;
[3] (poslal) také ke Kananejským na východě i na západě, k Amorrhej-
ským, Hetejským, Ferezejským, Jebusejským na horách, jakož i k Hevej-

V. [40]. Co myslí spisovatel „hornatinou“, viz níže 15, 48. O „jihu“ (Negebu) viz 15, 21; o „rovině“ (Šeféle) 15, 33. — „Asedot“ je pahorkatina, kterou tvoří úbočí pohoří judského na západě, na jihu i na východě. Srv. 12, 8; Nm 21, 15. — „Hospodin mu to přikázal“ Dt 7, 2; měl vykonati na zatvrzelých obyvatelích měst kanaanských „cherem“, klatbu. — Srv. Dt 20, 16 n.

V. [41]. O Kades-Barne viz Nm 20, 1; 34, 4; Dt 1, 2. — „Od Kades-Barne až ke Gaze“ (ne včetně, ježto Josue Gazy nedobyl; 13, 3.) udána jižní hranice Palestiny. — „Gosen“ nemůže tu znamenati egyptskou krajinu, ve které byli usazeni Israelité, nýbrž město a okolí v Judsku, jehož poloha však nám není blíže známa. Snad bylo v jihovýchodním cípu Palestiny a spisovatel chce slovy „od Gesenu ke Gabaonu“ podati východní hranici území Josuem dobytého. (Viz níže 11, 16; 15, 51.)

V. [42]. „jedním útokem“ = na jedné výpravě.
K v. [43]. srv. v. 15.

Hl 11. — V. [1. n.] „to“, co bylo vypravováno v předešlých hll. o vítězstvích Josuových, zejména ve hl. 10. — „Jábin“ = „pozoruje“ (Bůh). — Asor, hebr. Cháçór, bylo dle 19, 36. v území kmene Neftaliova. Pravděpodobně bývalo tam, kde je dnes Tell el-Churêbe, nedaleko (na západ) jezírka el-Húle. Také Egypťanům bylo známo město Hu-sa-ra. V dopisech amarnských jmenováno město Chazúra. (Jiní hledají Asor v dnešním Džebel Hadíre, jiní v Chirbet el-Haçíre.) — Mádhón snad tam, kde nyní Chirbet Madín, 9 km západně od Tiberiady. — Šimrón bylo v území kmene Zabulonova (19, 15.), snad tam, kde nyní Semúnije, 7 km západně od Nazaretu. — Achšáf dlužno asi hledati tam, kde je dnes Kefr Jásíf severovýchodně od ‘Akky, v území Aserově (19, 25.). „V horách“ Galilejských. — „rovina (nížina) jižně od Kenerotu“ je pravý břeh Jordanu na jih od jezera Genesaretského. — „v nížinách“ = v severním přímoří palestinském. — Náfót-Dór jsou výšiny kolem dnešního místa zvaného Tantúra, 12 kilometrů severně od Cesareje (= Qaisárije).

V. [3]. Nepřátelé Israelovi, vypočítaní ve v. 1. n. dle sídel, vypočítáni tu dle národů. — Kanaanové „východní“ sídlili na pravém břehu horního toku Jordanu, tedy také na březích jezírka el-Húle a jezera genesaretského. Kanaanové „západní“ bydleli v přímoří. — O ostatních národech srv. 3, 10. — Masfa byla as tam, kde dnes drúzská ves Mutelle severně od Abily (Abil el-Qamch), a stejnojmenná „země“ je dnešní rovina Merdž ‘Ajún mezi řekami Litáni a Háçbání. (Jiní nalézají zemi Masfu (hebr. Miçpá) o něco severněji v dnešním Teltáta nebo Nebi Súfa.)

skýmⁿ, kteří sídlili na úpatí Hermonu v zemi Masfa. [4] I vytáhli všichni
se svými zástupy, lid velmi četný, jako písek, který je na břehu mořském;
také koňů a vozů veliké množství. [5] Všichni ti králové spojili
se u Meromských vod, aby bojovali proti Israelovi.
[6] Tu řekl Hospodin Josuovi: Neboj se jich; neboť zítra, právě
v tuto hodinu, já vydám je všecky na smrt před Israelem; koňům
jejich podřežeš šlachy a vozy spálíš ohněm. [7] Když pak Josue a s ním
všecko vojsko náhle na ně k Meromským vodám přitrhlo a udeřilo,
[8] dal je Hospodin v ruce Israelovy. Porazili je a pronásledovali až
k Velikému Sidonu, až k Maserefotským vodám a k rovině Masfě,
která je odtud na východ. Pobil je všecky, tak že nenechal z nich
žádných zbytkův; [9] učinil, jak mu byl přikázal Hospodin: koňům jejich
podřezal šlachy a vozy spálil ohněm.
[10] Hned se obrátiv, dobyl Asoru a krále jeho zabil mečem. —
Asor totiž ve starých dobách mezi všemi těmi říšemi vévodil. —
[11] Všecky živé bytosti, které tam dlely, pobil; nenechal v něm žádných
zbytkův, ale všecky do jednoho zničil, město samo pak spálil.
[12] Také všecka města okolní i krále jejich zjímal, pobil a zahladil,
jak byl přikázal jemu Mojžíš, služebník Hospodinův. [13] Mimo města,
která byla na pahorcích a na návrších, spálil Israel všecka; jediné
Asor, pevně hrazený, zničil ohněm.
[14] Všecku kořist měst těch i dobytek rozdělili si synové Israelovi,
lidi však všecky pobili.
[15] Jak byl přikázal Hospodin Mojžíšovi, služebníku svému, tak
přikázal Mojžíš Josuovi, a ten všecko vyplnil; ze všech příkazů, které
byl dal Hospodin Mojžíšovi, neopominul ani jediného slova.

Přehled všech bojů Josuových (11, 16.—23.).

Území, která Josue podrobil (v. 16. n.) po dlouhých bojích (v. 18.). Mimo Gabaon bylo všech měst dobývati násilně (19.). Jak se srovnává s prozřetelností Boží zkáza pohanů palestinských (v. 20.). Výprava proti Enakům (v. 21. n.). Josue rozdělil dobyté území mezi Israelity (v. 23.).

[16] Tak dobyl Josue veškeré země, hornaté, jižní, krajiny Gosen, ní-

---

V. 4. „koně“ byli do těch vozů zapřaženi. Srv. Ex 14. 6. n.

V. 5. „Meromské vody“ považovány obyčejně za jezírko Húle.

V. 6. Jistě ještě před rokem 47. po východu z Egypta (14, 10.). — Podobně dodával Hospodin Josuovi důvěry 6, 2; 8, 1; 10, 8. — „zítra“ nasvědčuje, že byl Josue asi den cesty vzdálen od severního bojiště, že tedy byl již dříve z Galgaly (10, 43.) vytáhl. Vozů a koní nesměl si Israel ponechati, aby neskládal důvěry v ně, ale v Hospodina. Is 2, 8; Ž 19, 8.

V. 8. Misráfót snad bylo tam, kde je nyní ‘Ain el-Mešerfe, jižně od mysu Rás en-Náqúra (Scala Tyriorum od Sidonu na jih). — „Veliký“ Sidon proti menšímu zabíral asi větší plochu půdy. (Či byl „malý Sidon“ kolonie sidonská, proti které slulo město mateřské „veliký“?) Také assyrský král Sennacherib (705—681) ve své klínopisné zprávě o výpravě proti Ezechiášovi, králi judskému (roku 701), jmenuje „Sídúnu rabú“ (Sidon veliký) a „Sídúnu sichru“ (Sidon malý). — O „Masfě“ viz v. 3.

V. 11. Josue vykonal nad Asorem klatbu (hebr.) srv. 10, 28.

K v. 12. srv. výše 10, 40; Dt 7, 1. nn.

V. 13. Z měst vystavěných na pahorcích Josue spálil jen Asor; ostatních měst na výšinách nespálil. Patrně proto, že se v nich chtěli Israelité později usaditi, a hradeb již hotových ke svému bezpečí použiti.

K v. 15. srv. Dt 20, 16; Ex 23, 33.

K v. 16. srv. 10, 40; 11, 2. — „země hornatá“ = které se dostalo později kmenům Juda, Benjamin a Dan. — Země „jižní“ = Negeb. Srv. Gn 15, 18;

žiny, kraje západního, pohoří Israelova i rovin jeho, [17] jakož i boku hory,
která se zdvíhá k Seiru, (odtud) až k Baalgadu v nížině libanské pod
horou Hermon; všecky krále jejich zjímal, pobil a povraždil.
[18] Dlouhou dobu bojoval Josue proti králům těm.
[19] Nebylo města, které by se (dobrovolně) poddalo synům Israelovým, kromě Hevejských, kteří sídlili v Gabaoně; všech dobyli
bojem. [20] Bylo totiž Hospodinem usouzeno, že se zatvrdila srdce jejich
a bojovali proti Israelovi, že padli nezasluhujíce žádné milosti a byli
pobiti, jak byl přikázal Hospodin Mojžíšovi.
[21] Toho času přišel Josue a vyhladil Enaky s hor, z Hebronu,
z Dabiru, z Anabu, jakož i s celého pohoří Judova a Israelova, a zničil
města jejich. [22] Nenechal nikoho ze kmene Enaků v zemi synův Israelových kromě měst Gazy, Getu a Azotu, v nichž jedině zůstali.
[23] Zmocnil se tedy Josue veškeré země, jak slíbil Hospodin Mojžíšovi, a dal ji v majetek synům Israelovým dle jejich oddílů, kmenů.
Pak odpočívala země od bojů.

Seznam králů poražených Israelem v Zajordání (12, 1.—6.) a v Předjordání (7.—24).

Hlava 12. — [1] Tito jsou králové, které pobili synové Israelovi
a jejichžto zemi za Jordanem na východě slunce opanovali, od po-

---

Ex 23, 31. — O krajině „Gosen“ srv. 10, 41. — „nížina“ (Šefélá) mezi horami Judskými a Středozemním mořem. — „kraj západní“ = Araba, pravý břeh Jordanu od moře Mrtvého k jezeru Genesaretskému. — „pohoří Israelovo“ = hornaté krajiny od území Benjaminova na sever po řeku Kison. Jeho „roviny“ = svahy pohoří Israelova (Efraimova) k moři Středozemnímu.

V [17]. Místo „části“ hory hebr.: „lysé hory“; lépe však považovati hebr. Cháláq za vlastní jméno, které se dochovalo dosud v hoře zvané Džebel Haláq, trčící tam, kde začíná údolí „Egyptského potoka“; jižně od něho vystupují hřbety Se'írské. (Musil.) — Baalgad = Bánjás(?), zvaná v dobách římských Caesarea Philippi.

V. [19]. „v Gabaoně“ a v ostatních třech městech s Gabaonem spolčených. Srv. hl. 9.

V. [20]. Srv. 21, 42; — „že padli“ = že byla na nich vykonána klatba (hebr.). — Zkázu tedy palestinských pohanů dlužno připisovati jejich zatvrzelosti. Kdyby se byli kajícně obrátili k Bohu, nebyl by jim svého milosrdenství odepřel. Srv. výše 10, 28. — „jak byl přikázal Hospodin Mojžíšovi“ srv. v. 15

V. [21]. O Enacích srv. Nm 13, 23. 29; Dt 1, 28. — O Dabiru viz 10, 38. — Anab = (Chirbet) 'Anáb jižně od Bét-Džibrínu (Eleutheropolis) nedaleko el-Dáharíje (= Debir). — Hlavní dvě válečné výpravy Josuovy popsány ve hl. 10. a 11, 1.—15. Ani při první ani při druhé není popsána jeho činnost na „horách Israelských“; dlužno tedy míti za to, že Josue podnikl více výprav v té „dlouhé době“ (v. 18), než byly ony dvě hlavní. Srv. ostatně již výše v. 16. n.

K v. [22]. srv. 15, 45.—47; Sdc 1, 18. Get je jedno z filištinských pěti měst; bylo hledáno tam, kde je dnešní Bét-Džibrín, severozápadně od Hebronu. Zůstali tedy Enakové v území Filišťanů, z něhož mohli později zase protlačiti se na východ do krajin israelských. Jiní pravděpodobněji se domnívají, že Get dlužno hledati na pahorku Tell eç-Çáfije, prokopaném v letech 1898—1900 Blissem a Macalisterem; je severozápadně od Bét-Džibrínu. (Dle jiných byl Get tam, kde dnes Dikrín, jižně od Tell eç-Çáfije.)

V. [23]. O slibu Hospodinově viz na příklad Dt 31, 3.—6. — Josue rozdělil zemi jen dle kmenů, podrobněji území rozděliti ponechal samým kmenům. O tomto podrobnějším rozdělení vypravuje spisovatel více níže ve hll. 13. nn. K formulce „země měla pokoj“ srv. níže 14, 15; Sdc 3, 11. 30; 5, 32; 8, 28.

Hl. 12. — V. [1]. „*za* Jordanem na východě“ je Zajordání proti „*za* Jordanem na západě“ ve v. 7., což je Předjordání. Srv. 1, 15; 5, 1; 9, 1. — Hra-

toka Arnonu až k hoře Hermonu s veškerou krajinou východní hledící
k poušti:
[2] Sehon, král Amorrhejských, který sídlil v Hesebonu a panoval
od Aroeru, který leží na břehu potoka Arnonu, od prostředka jeho
údolí, nad polovicí Galaadu až po potok Jabok, který činí hranici
synův Ammonových, [3] a nad pustinou až k moři kenerotskému na vý-
chodě, až k moři Pouště, to jest moři Slanému, na východě, až k cestě
betsimotské, a jižně až po krajinu, která leží pod Asedotem Fasgy.
[4] Og [se svým územím], král Basanu, ze zbytků Rafaim, který
sídlil v Astarotě a v Edraji, a panoval nad pohořím hermonským, nad
Salechou, nad celým Basanem až po hranice [5] Gessuřanův a Macha-
ťanův a nad polovicí Galaadu až po hranice Sehona, krále Hesebonu.
[6] Mojžíš, služebník Hospodinův, a synové Israelovi je pobili
a Mojžíš dal zemi jejich v majetek Rubenovcům, Gadovcům a polo-
vici kmene Manassova.
[7] Toto jsou králové (té) země, které pobil Josue a synové Isra-
elovi za Jordanem na západní straně od Baalgadu v rovině libanské
až k hoře, jejíž bok se zdvihá k Seiru:
— Josue dal ji v majetek kmenům Israelovým, každému jeho díl
[8] na horách, v rovinách, v nížinách, na svazích, na poušti i na jihu,
kde sídlili Hetejští, Amorrhejští, Kananejští, Ferezejští, Hevejští a Jebu-
sejští. —

[9] Král Jericha . . . . jeden.
Král Haje, jež je vedle Betelu . . . . . . jeden.
[10] Král Jerusalema . . . jeden.
Král Hebronu . . . . jeden.
[11] Král Jerimotu . . . . jeden.
Král Lachise . . . . jeden.
[12] Král Eglonu . . . . jeden.
Král Gezeru . . . . jeden.
[13] Král Dabiru . . . . jeden.
Král Gaderu . . . . jeden.
[14] Král Hermy . . . . jeden.

---

nice „od Arnonu po Hermon“ udány také Dt 3, 8. — „Krajina východní hledící k poušti“ dle hebr.; „východní Araba“, t. j. levé poříčí Jordanu (el-Gróru).

V. 2. O Sehonovi srv. 2, 10. — Ke hranici tu vymezené srv. Dt 3, 2; 4, 46; 2, 36; 3, 12; 3, 16. — „od prostředka *jeho* údolí“, t. j. Arnonu. Bylo tedy řečiště toho potoka jižní hranicí Sehonovy říše.

V. 3. „pustina“ sahající na severu k jezeru genesaretskému a na jihu k Mrtvému moři je východní, levý břeh Jordanu; aby byl vyloučen omyl, že snad k říši Sehonově patřil pravý břeh (západní) Jordanu, dokládá spisovatel dvakrát: „na východě“. — O Betsimotu viz Nm 21, 20; 33, 49. — „Asedot“ jsou úbočí Fasgy. Srv. Dt 3, 17; 4, 49.

V. 4. n. O Rafaim srv. Dt 3, 11. — O Astarotě a Edraji srv. Dt 1, 4. — Ke hranicím Ogovým srv. Dt 3, 10. 14. — Salecha = město na nejzazší hranici severovýchodní říše basanské, arabsky Çalchad nebo Çarchad. Srv. Dt 3, 10.

K v. 6. srv. Dt 2, 24. nn.

V. 7. Místo „k hoře, jejíž bok“ přelož podobně jako v 11, 17. — Že rozdělil Josue zemi kmenům viz 11, 23.

K v. 8. srv. 11, 16. — „poušť“ Judská. Srv. 15, 61. — O jmenovaných národech viz 9, 1.

K v. 9. srv. 6, 1; 7, 2. — K v. 10. srv. 10, 3. 36;

K v. 11. O Jerimotu srv. 10, 3; o Lachisu 10, 3. 31. nn. Patrno, že ve v. 9.—18. popředně podán seznam měst, jichž dobyl Josue na své prvé výpravě.

K v. 12. srv. 10, 3. 33. n. — K v. 13. srv. 10, 38; 15, 36.

V. 14. Herma = Horma Nm 14, 45; 21, 3; Dt 1, 44. Sdc 1, 17. — Hered = Arad Nm 21, 1; Sdc 1, 16.

Král Heredu . . . . jeden.
15 Král Lebny . . . . . jeden.
Král Odullamu . . . jeden.
16 Král Makedy . . . . jeden.
Král Betelu . . . . . jeden.
17 Král Tafuy . . . . . jeden.
Král Oferu . . . . . jeden.
18 Král Afeku . . . . . jeden.
Král Saronu . . . . jeden.
19 Král Madonu . . . . jeden.
Král Asoru . . . . . jeden.
20 Král Semeronu . . . jeden.
Král Achsafu . . . . jeden.
21 Král Tenaku . . . . jeden.
Král Magedda . . . . jeden.
22 Král Kadesu . . . . jeden.
Král Jachananu karmelského . . . . . . jeden.

V. 15. Odullam, kde nyní Chirbet ʻÍd el-Má, 21 km od Jerusalema, na cestě do Bét Džibrínu. — O Lebně srv. 10, 29.

K v. 16. srv. 10, 10. 28; 7, 2.

V. 17. Tafua jedna byla v Šeféle (15, 34.), jiná na horách efraimských (16, 8; 17, 7. n.). — Ofer bylo snad Get-Hefer v území kmene Zabulonova, o němž níže 19, 13.

V. 18. Afekû bylo více: jeden v území Aserově (níže 13, 4; 19, 30.); druhý nedaleko Mizpy, 1. Král 4, 1; třetí u Jesreelu (Zerʻin), 1. Král 29, 1. — LXX mají za to, že Saron je jméno nížiny (od Jáfy na sever k Cesarei Palestinské), že určuje blíže polohu Afeka a tak jej rozlišuje od jiných stejnojmenných míst. Jinak je poloha města „Saronu“ dokonce neznámá. V poslední době nalézají Afek v dnešním Medžel Jábá, severovýchodně Jáfy.

K v. 19. n srv. 11, 1. 10.

V. 21. Tenak tam, kde nyní Tell Taʻannak, na jižním kraji roviny jesreelské, známé vykopávkami Sellinovými z let 1901—1903. Pahorek ten je u cesty, která jde z Haify do Dženínu; je vzdálen od Haify 5 hodin, od Dženínu 2 hodiny a od pahorku Mutesellimu (viz níže) 1 hodinu; na jihovýchodním úpatí Taʻanneku je neveliká arabská stejnojmenná vesnice (má asi 20 chat). Z vesnice té vede na sever cesta do el-Afûle, stanice to dráhy Haifa-Damašek. Pahorek Taʻannek vniká od jihu k severu do roviny Megidské (Merdž Ibn ʻÁmir), zvedá se do výše 40—50 metrů nad jmenovanou rovinou a dosahuje 241·40 m nad mořem. Kromě jiných (stavitelských, hrnčířských atd.) památek nalezl tu Sellin v pahorku dvanáct klinopisných assyrských tabulek, podobných obsahem i písmem tabulkám amarnským; jsou to zejména dopisy poslané Ištarvašurovi, králi taanašskému, od okolních knížat a vasalů. — Taanach byl při důležité cestě, po které se brávaly karavany a vojska z Babylonu přes Damašek, Betsan, Megiddo a Gazu do Egypta. Po prvé Taanach jmenuje egyptský král Tutmose III. kolem roku 1500 před Kristem. Také v dopisech amarnských se vyskytuje. Bylo to město, k němuž patřilo více osad (= „dcer“. Jos 17, 11.). K dějinám města srovnej též Sdc 5, 19; 3. Král 9, 15; 4, 12; 14, 25. nn. Sv. Jeronym svědčí, že Taanach byl za jeho doby velikou vesnicí. Pak umlkají všecky dějepisné prameny. Mageddo bývalo, kde je nyní Tell el-Mutesellim (severně od Taʻanneku), známé z vykopávek Schumacherových, konaných v letech 1903—1905. Megiddo (v památkách klínopisných Magiduu, Magaduu, v listech amarnských Magidda, Makida) bylo svou pevnou polohou tam, kde vcházely důležité cesty do Karmelského pohoří, ve starověku velmi důležitou pevností. Ještě v dobách římských byl tu vojenský tábor, ne sice na pahorku, ale v rovině pod ním, jak patrno z dnešního názvu Chán el-ležžûn („Legio“). Z drobných nálezů Schumacherových (vedle velikých objevů stavitelského umění) dlužno připomenouti dvě israelská pečetidla, pocházející ze VII. nebo VIII. století před Kristem, ze kterých zejména „Razítko Semy, služebníka Jerobʻoamova“, jeví značný stupeň umění. Lze zřetelně rozlišovati osm různých vrstev nad sebou v ssutinách Mutesellimu; nejhlubší uvádějí nás do třetího, ano do čtvrtého tisíciletí před Kristem. — K dějinám Megidda srv. níže 17, 11. nn.; 1. Par 7, 29; Sdc 1, 27; 5, 19; 3. Král 4, 12; 9, 15; 4. Král 9, 27; 23, 29. n.; 2. Par 35, 22; Zach 12, 11.

V. 22. Kades, uvedené mezi Mageddem a Jachananem karmelským, je sotva Kades Neftalovo; dlužno je hledati spíše v Tell Abu Qudés, 4 km severně od Taʻannaku. — „Karmelským“ sluje Jachanan, že leželo na úpatí Karmelu (nejvyššího jeho vrchu zvaného el-Muhraqa), kde je dnes Tell Qaimún.

23 Král Doru v údolí dorském . . . . . . jeden.
Král národů galgalských jeden.
24 Král Tersy . . . . . jeden.

Všech králů . . . třícet a jeden.

V. 23. „Dorské území“ = Náfat-Dór viz 11, 2. — „Galgalských“ = usedlých v Galileji.

V. 24. Tersa bývalé sídelní město království israelského od Jeroboama až po Omriho, který vystavěl nové sídelní město Samaři. Srv. 3. Král 14, 17; 15, 21; 16, 6. nn.; 4. Král 15, 14. — Protože ve v. 18. dlužno čísti „král Afeku saronského“, dlužno též místo „třicet jeden“ čísti jen „třicet“. LXX sice správně má ve v. 18. jen jednoho krále, vynechává však Makedu a Madon, ze Šimrón-Meronu (v. 20. Semeron) činí krále dva a tak má úhrnem jen 29 králů. Rozpor dlužno přičísti na vrub poruchy textové. Srv. Úvod § 13.

Také v písemných památkách egyptských a babylonsko-assyrských nalézáme seznamy měst, kterých ten onen panovník dobyl. Z nich nejdůležitější jsou: 1. Seznam měst na 6. a 7. pylonu Ammonova chrámu v Karnaku, jichž dobyl v Syrii král Tutmes III. (1501—1447). — 2. Seznam asijských měst z kaple Amenhotepa II. (1447—1415). — 3. Seznam palestinských měst, jichž dobyl Ramses II. (1300—1234), a jež napsány na vnější zdi veliké sloupové síně výše jmenovaného karnackého chrámu. — 4. Asijská jména měst v chrámu Ramsa III. (1200—1179) v Medinet Habu. — 5. Seznam měst palestinských, jichž se zmocnil Šošenk I. (napsány rovněž na chrámu karnackém). Jmenované seznamy obsahují také množství místních jmen palestinských, uvedených v seznamu knihy Josue, a tak potvrzují její hodnověrnost. — Z pramenův egyptských a zejména z listův el-amarnských plyne, že Palestina a Syrie byla v době Josuově egyptskou provincií, rozdrobenou na veliký počet městských knížectví, jejichžto vladaři slují buď chazánu (náčelník kmene), amélu (muž, kníže), neb i šarru = král; to potvrzuje zprávu Jos 12, 24., že je v malé Palestině 30 „králů“. Egyptští králové ponechali Palestině značnou samosprávu, obyčejně vrátili dobyté město domorodému náčelníkovi, uvolil-li se odváděti poplatek; s tím souhlasí semitská vlastní jména palestinských králů, která podává bible, jako Adónísedek a jj.; pro tu rozsáhlou samosprávu asi Písmo sv. nepřipomíná, že byla Palestina v egyptském podruží. Tito „králové“ byli povinni svým pánům v zástavu své věrnosti poslati do Egypta rukojmí, obyčejně své syny nebo bratry, z nichž farao vyvolil nástupce, nejčastěji nejstaršího syna zemřelého „krále“. Na znamení, že farao své vasaly ustanovil „králi“, buď je pomazával olejem (srv. podobný obyčej v Israeli), nebo jim aspoň olej poslal. Někdy podržel farao u svého dvora nástupce králova i po smrti královë a kázal, by město spravovali zatím „starší“. (Srv. Gabaon.) V občasných zprávách, které „králové“ faraonům posílají, nešetří projevy orientální oddanosti: před králem, svým pánem, svým „sluncem“ sedmkrát a sedmkrát padají, někteří dokonce „prsy i zády“, jiní se považují za faraonovy „pacholky“, ano i „psy“. Domácí tito „králové“ sídlili v opevněných městech a vládli odtud celému okolí (vesnicím a městečkům nehrazeným). Ve válce hledali venkované útočiště ve hrazených městech. — Z hliněných tabulek klínopisných, jazykem babylonsko-assyrským psaných, glosami kanaanskými opatřených a od jmenovaných palestinských „králů“ ke dvoru egyptskému zaslaných („listů amarnských“) se dovídáme, že té doby vnikali do Palestiny „Chabiru“ a „SA-GAS“ (= Lupiči). Jerusalemský „král“ Abdichiba žaluje, že někteří jeho kollegové se s Chabiry spolčují, vydávají jim své území a tak působí škodu králi egyptskému (srv. spolek Gabaoňanů s Josuem a s Israelity). Mnozí se domnívají, že tito „Chabiru“ byli Hebreové; totožnost ta však není dosud zjištěna. „SA-GAS“ jsou asi různí lupičtí kmenové, mezi nimi také ti, kteří prchajíce před Israelity hledali si násilím nová sídla. — O letopočtech, kdy asi Israelité z Egypta vyšli a kdy tedy Palestinu zabrali (o 40 let později), viz pozn. k Ex 1, 8.

DÍL DRUHÝ.

PALESTINA ROZDĚLENA MEZI KMENY ISRAELOVY
(13, 1.—22, 34.)

Josue dostává od Hospodina rozkaz, aby rozdělil Předjordání (13, 1.—7.).

Hlava 13. — [1] Když Josue pokročil věkem, když sestárl, řekl mu Hospodin: Sestaral ses, pokročils věkem, zbývá velmi mnoho země a není dosud losem rozdělena.
— [2] Všecky totiž kraje Filišťanů, všecka (země) Gessuřanů,
[3] (území) od Kalné řeky zavlažující Egypt až po hranice Akkaronu na

---

Hl. 13. — V. [1.] dlužno věcně spojiti s v. 7. Josuovo stáří je důvodem, proč nemá déle otáleti s rozdělením západní Palestiny. — „zbývá velmi mnoho země" Israelitům ještě dobýti; že jí dosud nedobyli, není překážkou, proč by ji nemohl Josue rozděliti, jak mu bylo 1, 6. uloženo. (Srv. Nm 34, 16. nn.) Zbývající tyto kraje bude lze Israelitům zabrati i po smrti Josuově (Ex 23, 29; Dt 7, 22.). Které kraje to jsou, vykládá spisovatel podrobněji ve v. 2.—6a. slovy, které přerývají výrok Boží.

V. [2.] „kraje" je pět malých „království", vypočítaných níže ve v. 3. — „Gessuřané" nejsou zde ti, kteří bývají jmenováni s Machaťany (12, 5; 13, 11.) a sídlili v severním Zajordání; zde je to národ na jihu Předjordání v sousedství Filišťanů. Srv. 1. Král 27, 8.

V. [3] „Kalná řeka" (hebr.: Šíchór) je tu „Potok egyptský" (Nm 34, 5.). Jindy sice Šíchór znamenává Nil, zde však nemůže znamenati tento veletok, ježto nikde není řečeno, že země Israelitům zaslíbená bude sahati až k Nilu, ale všady se udává za jižní hranici země Kanaanu „Potok egyptský". — „Akkaron" nejsevernější z pěti hlavních měst Filištska, dnes vesnice a židovská kolonie 'Áqir, 10 km jihozápadně od Ramle. — „území od Kalné řeky až po severní hranici Akkaronu" = kraje Filišťanův a Gessursko (srv. v. 2.). — Protože tato země „patří ke Kanaanu", Israelitům zaslíbenému, patří také k zemi, kterou zbývá Israelitům zabrati a rozděliti. — Gaza, důležitá pevnost a obchodní středisko ve starověku, je dnešní Grazze v jihozápadním cípu Palestiny, 4 km od moře Středozemního na východ. Dnešní Gaza má asi 40.000 obyvatelů, většinou muslimů. Zabírá pahorek, 20 m vysoký, v němž asi jsou ukryty zbytky starého města, jmenovaného v pramenech klinopisných Chazzatu. K dějinám toho města srv. Gn 10, 19; Dt 2, 23; Sdc 1, 18; 3, 3; 6, 4; 13, 1; 15; 16; 1. Král 6, 17; 3. Král 4, 24; Am 1, 6. n.; Sof 2, 4; Jer 25, 20; 47, 1. 5; Zach 9, 5; 4. Král 18, 8. Gazu obléhal a jí dobyl také Alexander Veliký; od té doby převládala v ní vzdělanost řecká. Roku 312 před Kristem Ptolomeus Lagi, král egyptský, si ji podrobil. Roku 198 dostala se pod vládu Seleukovců. Roku 96 před Kristem vyvrátil Gazu Alexander Janneus (z rodu Hasmoneovců). Pompejus jí však udělil svobodu a Gabinius ji znova vybudoval. Roku 30 před Kr. dostala se pod žezlo Herodovo. Za dob sv. Jeronyma bylo to vynikající město. Také křesťanství tu záhy vzkvetlo; i biskup tu sídlil. Nedaleko odtud v přístavním městě sídlil druhý biskup a v Anthedonu, odtud na sever, sídlil biskup třetí. Bývalo tu kdysi pět křesťanských kostelů, ne-li více. Jeden z nich dala postaviti manželka císaře Arkadia, Eudoxie, na místě, kde před tím stával pověstný pohanský chrám Marneion, sok to alexandrijského Serapea. Ve věku XII. nalezli křižáci kostel pobořený, zřídili jej znovu, avšak později přizpůsobili si jej zase mohamedáni za mešitu. Ve farním kostele nesjednocených Řeků, jichž je v Gaze asi 700, odpočívá tělo sv. Porfyria, bývalého zdejšího biskupa († 420), který spolu se sv. Hilarionem má veliké zásluhy o prohloubení a upevnění křesťanství v Gaze a okolí. Také asi 100 katolíků latinského obřadu, sídlících v Gaze, má tu svého missionáře, podřízeného patriarchovi jerusalemskému. — Azot (Ašdód) severněji, býval tam, kde dnes Esdúd (5 km od moře). Na severozápadní straně nynější vesnice Esdúdu je pahorek zvaný domorodci er-Rás; ten as ukrývá zbytky sta-

severu, země to, (která patří ke) Kanaanu a rozdělena je mezi pět králů filištinských: mezi Gazské, Azotské, Askalonské, Getské a Akkaronské;
4 na jihu jsou (ještě) Hevejští; (zbývá) všecka země Kanaan (od) Maary Sidonských až po Afek a hranice Amorrhejských,
5 jakož i jejich končiny; (zbývá) krajina libanská na východě, od Baalgadu na úpatí pohoří hermonského až tam, kde se přichází do Ematu;
6 (zbývají)

ého Azotu. K dějinám města zvaného v pramenech klínopisných Asdudu, srv. níže 15, 46. n.; Sdc 16, 23; 1. Král 5, 1. nn.; 2. Par 26, 6; Is 20, 1; Jud 2, 28; Neh 13, 23; 1. Mach 5, 68; 10, 77. 84; 11, 4; Am 1, 8; 3, 9; Sof 2, 4; Zach 9, 6. Roku 55 před Kristem byl Azot od Gabinia, prokonsula Syrie, znovu vystavěn. Herodes Veliký odkázal ve své závěti Azot své sestře Salome. Do Azotu přišel take Filip (Sk 8, 40.). Od století IV. byl též Azot sídlem biskupským. — Ašqelôn tam, kde dnes 'Asqalân, 20 km severovýchodně od Gazy, na samém mořském břehu. V dopisech amarnských nalezeno sedm dopisů, které poslal Jitia, místodržící Askalonu („Ašqaluna"), svému pánu, králi egyptskému, aby ho opět a opět ujistil o svém loyálním smýšlení a věrnosti, s jakou plní povinnosti, hájí egyptských zájmův a platí daně. Věrnost Askalonu však později ochabla, že bylo Ramsovi II. Askalon obléhati; na chrámě v Karnaku (v Horním Egyptě) zachoval se obraz, který líčí toto obležení. K dějinám města srv. Sdc 1, 18. n.; 14, 19; 1. Král 6, 17; 2. Král 1, 20. Letopisy assyrského krále Tiglat-Pilesara IV. poznamenávají, že Mitinti, král askalonský („Isqaluna"), snažil se setřásti assyrské jho, spoléhaje na svého spojence Rasina (740—732), krále damašského. Ale jak uslyšel, že Tiglat-Pilesar (Tukulti-apil-ešara 745—727) porazil jeho spojence, polekal se, až zemřel. Syn jeho Rukipti zachránil si trůn jen velikými obětmi, přinesenými assyrskému mocnáři. Sanherib (705—681) na druhém sloupci svého hranolu chlubí se: „A Sidku, krále Askalonu, který se nechtěl mému jhu podrobiti, — bohy jeho oteckého domu, jej samého, jeho manželku, syny, dcery, bratry, potomstvo jeho otcovského domu jsem odvlékl a odvedl jsem je do Assyrie. Šarruludari, syna Rukipti, dřívějšího krále jejich, dosadil jsem nad obyvatelstvem Askalonu..." V polovici druhého století před Kristem otevřeli Askalonští brány Jonatanovi Machabejskému 161—143; (1. Mach 10, 86; 11, 60.). Roku 104 stal se Askalon římským svobodným městem; tím rokem začal nový, samostatný městský letopočet (éra) a rozkvět. Narodil prý se tu Herodes Veliký. Prokazoval aspoň přízeň městu, že dal je ozdobiti nákladnými stavbami (lázněmi, sloupeními a pod.). Proti křesťanství postavilo se město urputně na odpor, postupem doby však podařilo se snahám věrozvěstů zvítěziti a zříditi tu sídlo biskupské. Brzy však mohamedanismus vše zaplavil a zničil. Velikou roli hrál pevně hrazený Askalon v dobách křižáckých. Roku 1270 zasadil mu však smrtelnou ránu sultán Bibars a z té se více nevzpamatoval. Dnes panuje tu mrtvé ticho, přerušované jen šumotem vln mořských. Srv. Am 1, 8; Sof 2, 4; Zach 9, 5; Jer 25, 20; 47, 5. 7. Pouze stopy městské zdi, zanesené pískem, lze ještě viděti. Má podobu polokruhu, jehož průměr činila zeď vedoucí podél moře směrem jihozápadním, v delce 1200 m, a jehož obvod tvořila obloukovitá zeď asi 1600 metrů dlouhá. To jsou ovšem zbytky města z doby pozdější. Angličané Duncan Mackenzie a F. G. Newton zjistili r. 1911, že starý Asqalon dlužno hledati v pahorku v jižní polovině polokruhu svrchu jmenovaného. Na úpatí tohoto pahorku nalezli střepiny, dle kterých lze dohadovati, že tu byla osada lidská již kolem r. 2000 před Kristem; kde je dnes uéli el-Chadra, bývala stará filištínská svatyně bohyně Derketo (Atargatis). — O Getu viz výše 11, 22.

V. 4. n „na jihu Filištska"; proto možno „Hevejské" ('Avvím) považovati za týž národ, který sluje ve v. 2. „Gessuřané". (Původně byli 'Avvím obyvatelé místa zvaného 'Avvá =? Imm mezi Antiochií a Aleppem. — „Sidonští" = Feničané. — „Maara" (Me'ârá) buď jeskyně nebo kraj jeskyňovitý v území fenickém. — Afek dlužno hledati blíže Akkaronu (severně). Část země Kanaan dosud nezabraná ohraničena tu na severu (Maara), na jihu (Afek, jehož poloha není přesně známa) a na východě („hranice Amorrhejských" = horalů); patří k ní také „končiny" Amorrhejských (Vulg.), patrně severní, hraničící s Fenicií. — „na východě" od Fenicie. — „Libanská krajina" = Libanus i Antilibanus. — O Baalgadu srv. výše 11, 17; 12, 7. — O Ematu viz Nm 13, 22.

V. 6. O Maserefotských vodách viz výše 11, 8. — „Sidonští" = Feničané, kteří sídlili na jmenovaných horách. — „je", obyvatele krajin vypočíta-

všichni, kdo sídlí na horách od Libanu až k Vodám maserefotským, všichni to Sidonští. —
Já jsem ten, který je vyhladí před syny Israelovými. — Budiž (to) dědičným údělem Israelovým, jak jsem ti přikázal!
7 Rozděl tedy
nyní zemi v majetek devíti kmenům a polovině kmene Manassova.

Proč se nedostává nyní údělu Rubenovcům, Gadovcům, polovici kmene Manassova a Levitům? (13, 8.—33.).

Hranice všeho israelského Zajordání (8.—12.). Kterých domorodcův Israelité nevyhubili? (13.). Jakého dědičného majetku dostalo se Levitům (v. 14.). Hranice území Rubenova (15.—23.), Gadova (24.—28.) a zajordánských Manassovců (27.—32.). Levitům se nedostalo souvislého území (33.).

8 S tím opanoval Ruben a Gad zemi, kterou jim dal Mojžíš, služebník Hospodinův, za řekou Jordanem na východní straně
9 od Aroeru,
který leží na břehu potoka Arnonu — uprostřed údolí — všecku rovinu
madabskou až k Dibonu,
10 všecka města Sehona, krále amorrhejského,
který kraloval v Hesebonu, až ke hranici synův Ammonových,
11 Galaad,
území Gessuřanův a Machaťanů, veškeré pohoří Hermonské, všecek
Basan až po Salechu,
12 veškeré království basanského krále Oga,
který panoval v Astarotě a v Edraji. — Byl ze zbytků Rafaim, které
Mojžíš pobil a vyhubil. —
13 Gessuřanův a Machaťanů synové Israelovi nechtěli vyhubiti,
i sídlí mezi Israelem podnes.
14 Kmeni Levi nedal údělu; ale oběti a žertvy Hospodina, Boha
Israelova, to jest dědictví jeho, jak mu pravil.
15 Dal tedy Mojžíš úděl všem rodům kmene Rubenovcův.
16 Území
jejich zabíralo od Aroeru — ten leží na břehu potoka Arnonu, uprostřed údolí jmenovaného potoka — všecku rovinu rozprostírající se

---

ných ve v. 2.—6a. — „hory od Libanu až k Vodám maserefotským" jsou patrně hory severní Galiley. — Někteří mají za to, že rozkaz Hospodinův tuto (v. 1. 6. a 7.) daný časově patří před hl. 18.

V. 8. Spisovatel zmíniv se o rozkazu Hospodinově, by bylo Předjordání rozděleno mezi $9\frac{1}{2}$ kmene, vykládá, proč se nedostalo v Předjordání ostatním Israelitům, $2\frac{1}{2}$ kmeni a Levitům, přiměřeného údělu. — „S tím" = s kmenem Manassovců, určitěji: s druhou jeho polovinou. Srv. konec v. 7.

V. 9. O Aroeru... viz výše 12, 2; Dt 2, 36. — O „Madabské rovině" viz Dt 3, 10; 4, 43. — Místo „až k *Dibonu*" opravuje Hummelauer „až k *Hesebonu*". Srv. níže v. 17.

K v. 10. srv. Nm 21, 24. 32; Jos 12, 2.
K v. 11. srv. výše 12, 5; Dt 3, 10.
K v. 12. srv. výše 12, 4. 6.

K v. 13. n. srv. Nm 18, 20. — „nedal" Mojžíš. — LXX nemá „oběti a žertvy" a dle toho „sám Hospodin, Bůh Israelův, je jeho dědictvím". Srv. níže v. 33.

V. 15. Spisovatel chtěje vysvětliti počet kmenů $9\frac{1}{2}$, podaný ve v. 7., naznačil povšechně hranice kmenů zajordánských ve v. 8.—12. Teď však popisuje podrobně, které území kterému kmeni patřilo (v. 15.—32.). Činí tak proto, by na počátku vypravování, jak bylo Předjordání rozděleno, připomenul, že Zajordání bylo již rozděleno Mojžíšem, a že rozdělení to nesmí býti měněno právě tak, jako ustanovení, že Levi nedostane souvislého území (Hummelauer). — K násl. srv. Nm 32, 34.—38.

K v. 16. n. srv. v. 9. — Rubenovi patřila rovina (náhorní) od Arnonu až po Hesebon, jakož i všecka města na té rovině, totiž: Dibon, Bamot-

k Medabě, [17] (až po) Hesebon, a všecka města, která jsou v rovině,
Dibon, Bamotbaal, městečko Baalmon, [18] Jassu, Kedimot, Mefaat, [19] Kari-
ataim, Sebamu, Saratasar na hoře údolí, [20] Betfogor, Asedot Fasgy,
Betjesimot, [21] vše to města na rovině, vše to (území) království amor-
rhejského krále Sehona, který panoval v Hesebonu, jehož Mojžíš zabil
(i) s knížaty madianskými, s Heveem, Rekemem, Surem, Hurem a Rebem,
vůdci to Sehonovými, kteří obývali (tu) zemi.
[22] Také Balaama, syna Beorova, věštce, usmrtili synové Israelovi
mečem s ostatními zabitými.
[23] Tak byla řeka Jordan hranicí synů Rubenových.
Tato města a vesnice jsou majetkem rodů Rubenovců.

---

baal atd. O Hesebonu viz Nm 21, 25. — O Bamotbaalu srv. Nm 21, 19. n; 22, 41. — Místo „městečko Baalmon" dlužno čísti s hebr.: „Bét Baalmaon." Srv. Nm 32, 38.

V. 18. „Jassa" viz Nm 21, 23. — Kedimot viz Nm 21, 13; Dt 2, 26. — Mefaat = dnešní Néfa'a severovýchodně od Hesebanu. (Musil.)

V. 19. Kariataim viz Nm 32, 37. — Sebama. Nm 32, 38. Seret haš-Šachar = snad dnešní zřícenina Zárá, jižně od ústí Zerqa' Má'ín.

V. 20. Betfogor viz Nm 23, 28; Dt 3, 29. — Asedot = úbočí Fasgy. Viz Dt 3, 17; 4, 49. — Snad to bylo město stojící na těch úbočích (Hummelauer). — Betjesimot viz výše 12, 3. — Také Nm 32, 37. n. jmenována jsou tato města území Rubenova, vedle nich však též Eleale a Nebo. Proč dvě poslední jsou tu vynechána, není zřejmo; snad zanikla, když spisovatel Jos psal?

V. 21. Vše dosud ve v. 16.—20. jmenované bylo část „území Sehona krále..."; druhá část jeho území dle v. 27. níže připadla Gadovcům. — Tři města ve v. 20. jmenovaná nebyla sice „na rovině" (Míšór = dnešní Belqá), přece však se zřetelem ku předešlým městům lze povšechně říci, že to byla „města na rovině". O porážce knížat madianských viz Nm 31. — Tam sluje první jejich kníže Evi, ostatní stejně jako zde. — „vůdci" = vasalové, poplatníci.

V. 23. zakončuje popis hranic Rubenovců, podobně jako v. 28. je závěr popisu hranic Gadových a v. 32. závěrek popisu všeho území zajordánského. — „vesnice" bývaly kolem hrazených měst. Srv. 15, 32. nn; 16, 9; 18, 24. 28. a jj. Patřila tedy k území Rubenovu: 1. úrodná krajina zvaná nyní el-Kúra, širé to okolí Díbánu, které jde od chirbet es-Shíle na západě až po chirbet al-Msétbe na východě, od sejl Hejdán na severu až po sejl el Módžeb na jihu; 2. krajina zvaná dnes el-Džbál, mezi Zerqa' Má'ín na severu k uádi er-Rmejl, el-Uále a sejl Hejdán na jihu; 3. z veliké části krajina, která sluje dnes el-Belqa', a táhne se od vrchoviska Zerqa' 'Ammán na jih k Zerqa' Má'ín. — Území to prostoupeno je dvěma pásmy hor, západním a východním, která jdou rovnoběžně vedle sebe od severu k jihu. Úpatí pásma západního, t. j. východní břeh Mrtvého moře, leží 394 m pod hladinou moře Středozemního. Pásmo to vystupuje třemi stupni do výše 800—1000 metrů; první stupeň lze pozorovati ve výši 200 metrů nad úpatím, druhý stupeň ve výši 400 metrů a třetí ve výši 600 metrů. Ježto tento západní bok jmenovaného pásma stoupá velmi náhle a příkře, jsou četná údolí, která jej od východu k západu (na šíř) přerývají, neobyčejně hluboká. Střed pásma toho, sklánějící se od severu k jihu, je celkem plochý, tvoří náhorní rovinu, která má dobrou ornou půdu; zejména úrodno jest a bylo okolí Madaby. Úrodná rovina mudauuarat el-'Ál, táhnoucí se od chirbet al-Džumle na východě k chirbet el-Qenáfed na západě, prorývá toto pásmo na severu. Od el 'Ále táhne se jmenované pásmo směrem jiho-jihozápadním pod jménem eš-Šefa' až k Má'ínské homoli, 860 metrů vysoké, a je na jihu od Má'ínu přeryto údolím el-Habís (576 m). Východní, větší polovice toho pásma, které nemá názvu jednotného, tvoří skalnatou, k západu nakloněnou náhorní rovinu s nízkou homolí Neba' (838 metrů). Jižně od Neba' sluje západní svah onoho hřbetu ve své východní části el-Maçlúbijje; dosahuje jižně od stejnojmenné zříceniny své největší výšky, 860 metrů. Svah západně od Má'ínu sluje ve své severní části džebel aba-l-'Edés a umm 'Ašíre. Mezi el-Habís a el-Hammám jde směrem jihovýchodním široký, skalnatý mšadd el-Hemmal, na kterém trčí homole džebel 'Atárus (765 m). Na jihu je džebel ed-Dejr

[24] Všem rodům kmene Gadovců pak dal Mojžíš úděl, jehož části
jsou tyto: [25] území Jaser, všecka města Galaadu, polovice země synův
Ammonových až po Aroer, který leží proti Rabbě, [26] od Hesebonu až
po Ramot Masfe a Betonim, a od Manaim až po území Dabiru, [27] mimo
to v údolí Betharan, Betnemra, Sokot, jakož i Safon, ostatek (to)
království Sehona, krále hesebonského; také tohoto (údělu) hranicí jest
Jordan až k nejzazší části moře Kenerot za Jordanem na straně východní.

---

ohraničen náhorní rovinou zvanou ard al-Krajám, na jihozápadě souvisí s vrcholem (800 metrů) el-Chumr, který patří k pohoří džebel aba-s-Schún. Jižně svahy hor abu-d-Dhúr, Dlejma, Džerván ohraničují rovinu al-Krajám; na východ odtud vyčnívá z vlnité skalnaté krajiny zalesněný el-Madfúr s vrcholem svým qnán el-Kóz (750 m). Mezi Hejdánem a el-Módžebem je es-Sahíle (asi 750 m). Asi 65 km východně od pásma západního táhne se východní ploché pásmo horské zvané aš-Šefa', které je předělem mezi vodstvem tekoucím na západ do Mrtvého moře a na východ do uádi Sirhán (ústícího do Eufratu); aš-Šefa' je tu průměrně 900 metrů nad mořem. Kromě Módžibu (Arnonu), který spletitou sítí četných údolí přivádí vodstvo z východu území Rubenova (viz některá ta údolí jmenovaná Nm 21, 14. nn.), ústí se do Mrtvého moře kratší potoky, ze kterých má nejvíce vody Zerqa' Má'ín. Západní a střední část údělu Rubenova byla tedy úrodná krajina, úrodnější než Předjordání; kde nebylo pole na pěstování obilí, byla pastviska. Východní část ovšem byla méně úrodná; tam je možný jen chov velbloudů. (Musil.) Nejnižší teplota bývá — 3° C, nejvyšší + 35° C. Průměrná teplota doby dešťů (od listopadu do dubna) je + 8° až + 16° C. Vody spadne průměrně 60 cm. Každý druhý a třetí rok padá jednou nebo dvakráte sníh, který pokryje celou náhorní rovinu a zůstává ležeti asi týden. Nejčastěji vanou větry západní; východní větry přicházejí obyčejně v zimě, jakož i v měsících přechodných: v březnu a dubnu, v září a říjnu; jako bývají v létě žhavé, tak zase v zimě velmi studí. Vzduch na vysočině je suchý a zdravý. Květena je tam taková, jaká v protějším Judsku, jen že podmínky jejího rozvoje jsou v Rubensku mnohem příznivější. Z některých vlastních jmen lze vyvozovati, že tu bývali ve starých dobách lvi a leopardi; do dneška žije tu divoký kanec, vlk a jiná zvířena, která jest rozšířena po celé dnešní Syrii (nalézá se tu ve větším poměrně počtu). V Módžibu je dosti a to i dobrých ryb. (Heidet.) V bývalém Rubensku sídlí nyní arabské kočovné kmeny 'Adván (na severozápadě), Hamíde (na jihozápadě) a zejména mocný kmen Beni Sachr na východě.

V. 25. Jaser viz Nm 21, 32. — „všecka města Galaadu", rozuměj jižního, neboť severní polovice jeho (od potoku Jabbóqu na sever) patřila Manassovcům (níže v. 31; srv. Dt 3, 15.). — Aroer tento je jiné město než Aroer Rubenovců výše v. 16! — „proti" = před (hebr.) = východně od ... Rabba = Rabbath-Ammon, město zvané později Philadelphia, nyní 'Ammán. — Dle toho dlužno hledati „polovici Ammonska" východně od jižní polovice Galaadu a za severní hranici lze považovati potok Jabbóq (srv. výše 12, 2.).

V. 26. n. Hesebon na severní hranici území Rubenova. Srv. v. 17. Dle toho hledají Ramath-ham-Micpe odtud na sever, asi tam, kde nyní es-Salt. Jindy sluje toto město Ramot v Galaadu (níže 20, 8; Dt 4, 43.). (Jiní je nalézají v Džal'údu, 19 km severně od es-Saltu.) — Betonim snad dnešní Batne, jihozápadně od es-Saltu (Robinson). — Manaim = Machanajim viz Gn 32, 2. (Mahne v horním toku uádi Jabes, asi 30 km východně od Jordanu. Jiní nalézají Machanajim dále na jih v dnešním 'Ain Dženne). — Dabir = Lidebir = Ló-debhár (2. Král 9, 4. n.) patřilo Manassovcům. Poloha neznáma. — „v údolí" = v korytu jordanském (el-Grór). — Betharan viz Nm 32, 36. Betnemra viz Nm 32, 36. — Sokot viz Gn 33, 17. — Safon dle Sdc 12, 1. dlužno hledati na sever od Betharanu, snad nedaleko ústí uádi er-Rádžib do Jordanu. — „ostatek království Sehonova" je všecko území vypsané ve v. 25.—27. Jiná část tohoto království Sehonova dostala se Rubenovcům dle v. 21. — Jako území Rubenovců sahalo až po Jordan (v. 23.), tak i území Gadovců; ne tak úděl zajordánských Manassovců. — „nejzazší část" moře genesaretského je jeho jihovýchodní břeh. — „za Jordanem na straně východní" se stanoviska spisovatele žijícího v západní Palestině.

28 To jest úděl rodů synů Gadových, (jmenovaná) města s pří-
slušnými osadami.
29 Také všem rodům polovice kmene Manassovců dal úděl: 30 po-
číná u Manaim a je to všecek Basan, veškeré království Oga, krále
basanského, všecky vesnice Jairovy, které jsou v Basanu, šedesát mě-
steček 31 a polovice Galaadu, jakož i Astarot a Edraj, města království
Ogova v Basanu; (to dal) synům Machira, syna Manassova, (to jest)
polovině synů Machirových dle jejich rodův.
32 Tento majetek rozdělil Mojžíš na Moabských stepích za Jor-
danem naproti Jerichu, na straně východní.

K v. 28. srv. v. 23b. — Západní hranicí území Gadova byl Jordan; patřilof k němu východní údolí jordanské (Araba, el-Grór) od jižního cípu jezera genesaretského až bezmála k ústí Jordanu; hornatina však s Arabou sousedící a Gadovi patřící nesahala na sever tak daleko, zabírajíc toliko dnešní pohoří zvané Džebel ʻAdžlún, které dosahuje v hoře Džebel Hakárt výše 1085 m. Do Adžlúnského pohoří hluboce se zařezal Jabbóq (Nahr ez-Zerqa'), na jehož jihozápadním břehu vyvstává horstvo zvané Džebel Džilʻád, dosahující nejvyšší výše v „hoře Oseášově“, t. j. Džebel Ošaʻ 1096 metrů nad mořem Středozemním; východně od Džebel Džilʻádu na náhorní rovině rozkládá se plochá kotlina El-buqéʻ, která bývala kdysi jezerem. Z vodstva území Gadovo protékajícího je nejdůležitější Nahr ez-Zerqa', kterážto říčka dělí přirozeně celé území na dva díly, skorem rovné. Nahr ez-Zerqá' vyvěrá severozápadně od ʻAmmánu (837 m) a sluje Uádi ʻAmmán; tekouc směrem severovýchodním dostává příliv vod (v zimě) z údolí el Hammám, vyvěrajícího nedaleko hory Kóm Jádžúz (930 m). Rozmnoživše své vody několika jinými údolími v krajích bývalého Ammonska (uádi Rafiʻa, el Qittár), přicházejícími od hory Rás el-Merqeb (957), vrací se jménem již Nahr ez-Zerqá' do území Gadova asi tam, kde se do něho vlévá uádi en-Nebí; o něco dále ústí do Zerqy uádi ed-Deir, které protéká Džerašem (kde lze dosud viděti bohaté památky stavitelského umění římského). Zerqa minuvši na levém břehu Džebel el-Mastabe (588 m) a na pravém Džebel Nedže, Burme (606 metrů) a Džebel el-Miʻrád, vlévá se třemi rameny do Šeriʻat el-Kebíre (= Jordan). Z ostatního vodstva bývalého území Gadova budtež jmenována: 1. mezi jižním cípem jezera genesaretského a Zerqou: *a)* toliko svým dolním pořičím patřila k území Gadovu: Šeríʻat el-Menádire (= Hieromax, Jarmuk), uádi el-ʻArab, uádi el-ʻAmúd, uádi Siklab, uádi Abu-Zejád a uádi Jábis; *b)* celým pořičím k území Gadovu patřila uádi el-Himár, dlouhé a vodnaté uádi ʻAdžlún a uádi er-Rádžib vyvěrající na úpatí Hakártu. 2. Mezi Zerqou a jižní hranicí Gadovou: uádi es-Sidr, vyvěrající na západním svahu Ošy; na východním svahu této hory vzniká údolí protékající dnešním es-Saltem od severu k jihu jménem uádi eš-Šaʻéb, které se pak obrací k jihozápadu a jménem uádi Nimrín vchází do el-Gróru a vlévá se do Jordanu; na západ od vrchoviska údolí ʻAmmánského prýští se uádi es-Sír, spojuje se s uádi Naʻúr, teče jménem uádi el-Kefrén a vlévá se v Gróru do údolí Hesbánského, které se vine od východu k západu k Jordanu na samém pomezí Rubenově a Gadově. Území Gadovo bývalo kdysi bohaté lesy, které bohužel dnes již mizí, ano na mnohých místech již zmizely. — Polobeduinské kmeny, sídlící v tomto území, jsou: ʻArab el-ʻAduán, el-ʻAbbád, el-Mašálcha, beni Hasan.

K v. 29. srv. v. 24. — „dal“ Mojžíš.

V. 30. O Manaim viz v. 26. — O Basanu (území mezi Jarmukem na jihu, Hermonem na severu, jezerem genesaretským na západě a vysočinou hauránskou na východě) srv. Dt 1, 4. — O „Chavvóth-Jair“ („vesnice Jairovy“) srv. Nm 32, 41; Dt 3, 14.

V. 31. „polovice Galaadu“ = severní jeho část nad Jabbóqem. Dt 3, 13. — Astarot a Edraj viz 12, 4; Dt 1, 4; 3, 10; Nm 21, 33. — Srovnáme-li v. 31. s v. 23. 28., shledáme, že „polovina synů *Machirových*“ nemůže znamenati nic jiného než „polovina synů *Manassových*“ (v. 29.), že tedy zde Machir = Manasse.

V. 32. zakončuje úryvek v. 15.—31. — Krátce možno říci, že k území východních Manassovců patřilo: všecko pořičí Jarmuku a pořičí všech jeho přítoků, zejména údolí Uarrán, které sluje ve svém dalším toku eš-Šellále, jakož

33 Kmeni však Levi nedal údělu, ježto sám Hospodin, Bůh Israelův, jest údělem jeho, jak mu řekl.

Dělba Předjordání koná se dle rozkazu Mojžíšova (14, 1.—5.).

Hlava 14. — 1 Toto jest dědičný majetek, kterého se dostalo sy-
nům Israelovým v zemi Kanaan, který jim dle jejich kmenů dal Eleazar
kněz, Josue, syn Nunův, a knížata rodů, 2 losem všecko rozdělivše, jak
byl přikázal Hospodin skrze Mojžíše, devíti kmenům a polovici kmene;
3 neboť půltřetímu kmeni dal již prve Mojžíš za Jordanem úděl.

---

i vysočina od dvou údolí právě jmenovaných na západ až k pomezí Gadovu. Jinými slovy: K území Manassovců patřily dnešní krajiny Nukrat el-Haurán, Ledža', západní svahy Hauránu a jižní část Džolánu. Jarmuk (Šerí'at el-menádire) vzniká spojením se četných udolí, ze kterých dlužno jmenovati: uádi el-Ehrér, Nahr el-'Allán, uádi el-Badže čili ez-Zeitún, uádi Zédi, které v dolním toku sluje uádi el-Meddád, a uádi eš-Šellále. Do těchto spojených údolí, jež slují Jarmuk, vlévá se od severu přicházející značný přítok Nahr el-Ruqqád. Uádi el-Ehrér sbírá své vody západně od pouště Ledžy, neschůdné to ploché roviny, polité kostrbatou vrstvou ztuhlé lávy. Uádi Zédi shromažďuje vody stékající s Hauránského pohoří a vine se po severovýchodním úpatí horstva Džebel ez-Zumle. Uádi Uarán vyvěrá na svahu pohoří Kafkafa (988 m), spojuje se s několika údolími, přicházejícími od El-Hösnu (667 m; katol. mis. stanice), teče zprvu přímo od jihu k severu, později, kdy sluje již uádi eš-Šellále, zatáčí se poněkud k západu. Nahr el-'Allán začíná na úpatí Tell el-Hára (1107 m) a teče od severu k jihu směrem skoro přímým. Vysočinu, která sousedí na západě s Grórem Gadovým, protékají od východu k západu četná údolí: el-'Arab, jež sbírá vodu v okolí Bét er-Rásu (583 m), Irbidu (528 m) a Kefr Júbá (527 metrů); Uádi Siklab patří svým středním (uádi el Hammám) a horním tokem (uádi Tibne) rovněž Manassovi; taktéž uádi Abu Zejád a uádi Jábis. — Geologicky náleží Zajordání od Jarmuku a údolí Butm-Zédi-el-Meddád útvaru křídovemu, jako celá Syrie: v dolním poříčí Nahr ez-Zerqy a na celém východním pobřeží Mrtvého moře převládá první vrstva křídového útvaru, tak zvaný nubijský pískovec; Adžlúnské a Džil'ádské pohoří dlužno počítati k cenomanu a turonu (slín a vápenec), ostatek patří senonu. Krajina od Jarmuku a údolí Butm-Zédi-Meddán na sever je pokryta vrstvou sopečného čediče pozdní doby. Kotlina Jordanu pochází z doby diluviální, břehy Jordanu (ez-Zór) patří již k alluviu.

K v. 33. srv. v. 14. — „nedal" Mojžíš.

Hl. 14. — K v. 1. srv. Nm 34, 17. nn. — „kněz" = velekněz. Srv. Nm 3, 4. — Místo „toto je dědičný majetek..." lépe čísti se LXX: „*Tito jsou*, kterým se dostalo dědičného majetku..., který jim dal Eleazar..." „Tito" jmenováni jsou v následujících hlavách: Juda (15. 1.), Efraim (16, 5.), Manasse (17, 1.), Benjamin (18, 11.), Simeon (19, 1.) atd.

V. 2. Co přikázal Hospodin Mojžíšovi o rozdělení Předjordání, viz Nm 26, 52.—56; 33, 54; 34, 13. — Nejen los má rozhodovati, nýbrž i ohled na počet příslušníků rodových skupin. Bonfrèr se domnívá, že losu bylo použito, když představení a zájemníci se nemohli dohodnouti. Lze se i domýšleti, že se Eleazar v některých případech dodatečně dotazoval posvátného osudí (Nm 27, 21.), aby tak došlo ujednání stran vyšší závažnosti. Kalebovi dány výšiny hebronské bez losu proto, že mu kraj ten Mojžíš slíbil. Protože pak byl Kaleb příslušník kmene Judova (ač Kenezovec) a území jednotlivých kmenů mělo býti souvislé, bylo tím samým (bez losu) rozhodnuto, kde se dostane kmeni Judovu území — kolem údělu Kalebova. Zdá se také, že tu rozhodovalo nejednou skutečné zabrání kraje tím oním rodem. (Juda, Josefovci).

V 3. 4b. praví totéž, co 13, 8. 14. Opakováním hledí spisovatel znova dokázati počet 9½ podaný ve v. 2. a připomenouti, že žádný jiný kmen, který k oněm 9½ kmeni nepatří, nemá práva na území v Předjordání. Snad že si někteří Levité nebo příslušníci kmenů zajordánských činili nějaké takové neoprávněné nároky.

Jen Levité nedostali žádného území mezi svými bratry; [4] za to
však synové Josefovi byli rozděleni ve dva kmeny, Manassův a Efrai-
mův. Levité nedostali tedy jiného údělu v zemi než města na byt a jejich
okolí na výživu dobytka a stád svých.

[5] Jak byl přikázal Hospodin Mojžíšovi, tak učinili synové Israelovi
a rozdělili zemi.

Úděl Judovců (14, 6.—15, 63.).

Kalebovi dal Josue bez metání losem hebronské okolí (14, 6.—15.). Hranice území Judovců (15, 1.-12.). V území Judovců dostávají podíl Kenezané (Hebron a část Negebu) (15, 13.—20.). Města Judovců a) v Negebu (15, 21.—32.), b) v Sefele (33.-47.), c) v Judských horách (v. 48.—60.), d) v Arabě (61. n.). Zmínka o Jebusanech (v. 63.).

[6] Synové Judovi přistoupili k Josuovi v Galgale a Kaleb, syn
Jefonův, Kenezovec, mu pravil:

Víš, co mluvil Hospodin k Mojžíšovi, muži Božímu, o mně a o tobě
v Kades-Barne. [7] Čtyřicet let mi bylo, když mě poslal Mojžíš, služebník
Hospodinův, z Kades-Barne, bych vyšetřil zemi. I zvěstoval jsem mu,
co jsem pokládal za pravdu; [8] moji bratři však, kteří byli vyšli se mnou,
uvedli v rozpaky mysli lidu, ale já přece jsem šel za Hospodinem,
Bohem svým. [9] Toho dne přísahal Mojžíš: „Země, po které kráčela
noha tvá, bude dědičným podílem tvým i synů tvých na věčné časy,
že jsi šel za Hospodinem, Bohem mým." [10] Udělil mi tedy Hospodin
život, jak slíbil, až do dneška. — Je tomu čtyřicet pět let, co mluvil
Hospodin k Mojžíšovi tuto řeč, když chodil Israel po poušti. — Dnes
mi je osmdesátpět roků, [11] a jsem tak při síle, jako jsem byl tehdy, když
jsem byl poslán na výzvědy, síla toho času trvá ve mně až podnes
k bojování i k pochodům. [12] Dej mi tedy tuto hornatinu, kterou mi Ho-
spodin slíbil, jaks to také slyšel, a na které jsou Enakové, jakož i města
veliká a hrazená; snad bude Hospodin se mnou, že je budu moci vy-
hladiti, jak mi slíbil.

[13] Josue mu požehnal a dal mu Hebron v dědičný podíl.

V. 5. „synové Israelovi" svými zákonitými představenými jmenovanými ve v. 1.

V. 6. Co vypravováno v 14, 6.—17, 18., sběhlo se před sněmem konaným v Silo; co vypravováno v hl. 18. n., stalo se po něm. — Dle Sdc 1, 1. n. bylo rozhodnuto losem, který kmen má první jíti a uvázati se v držení svého území. (Juda.) — Galgala u Jericha, o které viz 10, 7. 15. 43. — O původu Kalebově srv. Gn 15, 19; Nm 13, 7; 14, 6; 34, 19; Dt 1, 36. — „co mluvil Hospodin k Mojžíšovi..." viz Nm 14, 30; Dt 1, 38. — „muž Boží" = prorok.

V. 7. Jakou vzácností byl té doby mezi Israelity pětaosmdesátiletý stařec, viz Dt 2, 14; Nm 13. n.

V. 9. Mojžíš přisahá jménem Božím. Srv. Nm 14, 21. nn. Dt 1, 34.—36. — „země, po které kráčela noha tvá", je dle Nm 13, 22. Hebronsko.

V. 10. Jeden slib Boží — dlouhý život a vstup do Palestiny — je splněn; by také druhý byl splněn, žádá Kaleb Josua. — Pochod Israelitů z Kades-Barne do Palestiny trval 38 roků; Kalebovi bylo tehdy 40 let, nyní mu je 85 let; pravil tedy Kaleb tato slova Josuovi sedm roků po přechodu Jordanu.

V. 13. Dle 10, 36. n. dobyl sice již Josue Hebronu a dle 11, 21. potřel Enaky, potom však se vrátil zase do tábora v Galgale; zatím se města i okolí zmocnil zase nepřítel, proti němuž bylo tedy nyní Kalebovi bojovati, aby ho vypudil.

[14] Od té doby patří Hebron Kalebovi, synu Jefonovu, Kenezovci, až podnes, neboť šel za Hospodinem, Bohem Israelovým.
[15] Jméno Hebronu bylo prve Kariat Arbe; leží tam Adam, největší mezi Enaky.
Potom měla země pokoj od bojů.

Hlava 15. — [1] Úděl Judovců dle jejich rodů (sahal) ke hranici Edomska, k poušti Sin na jihu, k nejzazšímu jižnímu kraji.
[2] (Hranice) jeho začíná cípem Solného moře, jazykem jeho hledícím
k jihu, [3] jde proti Štírovému průsmyku a přechází do Siny; pak stoupá ke Kades-Barne, dosahuje Esronu, stoupá k Addaru, obchází Karkau,
[4] odtud přechází do Asemony, sahá k Egyptskému potoku a končí u Velikého moře. To bude hranice jižní.
[5] Východní hranice začíná u Solného moře (a sahá) až ke konci Jordanu.
Na severu (jde) hranice od jazyka moře, od jmenované řeky Jordanu,
[6] stoupá do Bet-Hagly, přechází na sever do Bet-Araby, vystupuje ke skále Boena, syna Rubenova,
[7] stoupá k Debeře nedaleko údolí Achor, směřuje na sever ke Galgale, která je naproti průsmyku Adommim, na jihu údolí; pak jde přes vodu, která sluje Studnice slunce, a zabíhá

K v. 14. srv. výše v. 8. n.

V. 15. Kariat Arbe = město Arbeovo. Srv. Gn 23, 2. — Slovo „ádám" dlužno považovati za jméno obecné a překládati: „ten (Arbe) byl největší *člověk* (ne Adam!) mezi ‘Anaqy".

Hl. 15. — V. 1. udává jen povšechně jižní hranici sídel Judovců: „rozprostírala se směrem k Edomsku..." Podrobněji začato s vypisováním hranice té ve v. 2. O poušti Sin viz Nm 13, 22. 27; 20, 1; 34, 3. — „nejzazší jižní kraj" totiž Kanaanu nebo Negebu. „*Edomskem*" vymezena hranice národopisně a politicky, „*poušti Sin*" zeměpisně.

V. 2.—4. popisuje jižní hranici území Judova podobně jako Nm 34, 3.—5. Z jižního území Judova byla později na sněmu v Silo část vyloučena a dána Simeonovcům; z toho plyne, že tu popsána hranice Judova území, jaká byla ještě před tímto sněmem. (Podobně na severozápadě vyloučena z Judova území část Danovcům. Viz níže.) — „Solné moře" = Mrtvé. — „cíp" = „jazyk" = záliv, výběžek.

V. 3. „Proti" = k jižnímu boku jmenované výšiny (Nm 34, 4.), tak že výšina ta patří do Judova území. — „Sina" = Sin. — O Kadesu viz Gn 14, 7; Nm 34, 4. — Dle hebr. stoupá hranice „na jih" od Kadesu. — „Esron" = Chesrón = Chaçar. — Addár Nm 34, 4. — „Qarqa‘" neznámo; Nm 34, 4. uvedeno není.

V. 4. srv. Nm 34, 5.

V. 5a. podává východní hranici území Judova. — „konec Jordanu" = jeho ústí do Mrtvého moře. — V 5b.—11. vymezuje severní hranice území Judova. — „Jazyk" moře = jeho záliv, výběžek (severní, do něhož se vlévá Jordan).

V. 6. Béth-Choglá = dnešní ‘Ain Hadžla nebo Qasr Hadžla, 7 km severozápadně od ústí Jordanu. Dle 18, 21. dostalo se to město Benjaminovcům. — Béth-há-‘Arábá = (?) Rudžm el-Mogréfir, $1^1/_2$ km jihovýchodně od Eríhá (Jericho). Dle v. 61. patřila Judovcům, dle 18, 22. však Benjaminovcům. — Skála Bóhana, syna Rubenova = (?) Tuweil el-‘Aqabe, 2 km západně od Eríhá. Srv. 18, 18.

V. 7. Debera = Debhír (hebr.) není ovšem Dabir u Hebronu 10, 38. n. — Snad bylo tam, kde je dnes Togrret ed-Debr, mezi uádi Sidr a uádi Abu-Dabá‘, 1 km jižně od Chán-Hadrúr. — O údolí Achor viz výše 7, 24. — Galgala viz 4, 19. — LXX nemají „na sever"; je to asi glosa. — Adommim = Tal‘at ed-Damm. — „na jihu údolí" El-Qelt nebo Abu

ku prameni Rogel; [8] pak stoupá údolím syna Ennomova na jižní straně
Jebusitů, to jest Jerusalema; odtud zdvihá se k vrcholu hory, která
leží na západ, proti Geennom, na severním konci údolí Rafaim; [9] od
vrcholu hory přechází až ku prameni Neftoa, dospívá k osadám hory
Efron, sklání se do Baaly, to jest Kariatiarim čili Město lesů. [10] Z Baaly
zatáčí se na západ k hoře Seir, bokem hory Jarim jde na severu do
Cheslonu, sestupuje do Betsamesu, přechází do Tamny, [11] jde ke hřbetu
akkaronskému na sever, schyluje se k Sechroně, jde přes horu Baala,
dosahuje Jebneelu a končí na západě břehem Velikého moře.
[12] To jsou hranice rodů Judovců po celém obvodu.

Dabá'. — „Studnice slunce" = (?) Ain el-Hód = „Studnice apoštolů", $1\frac{1}{2}$ km východně Betanie. — Rogel (= Pramen valchářův) = Bír Eijúb = „Studnice Jobova", tam, kde se sbíhá údolí Kidronské s údolím Hinnomským. (Či snad „Studnice Mariánská" = 'Ain Umm ed-Deredž, jinak zvané 'Ain sitti Marjam v údolí Kidronském? Sotva.)

V. [8]. „Údolí syna Ennomova" = údolí Ben-Hinnóm na jihu a na západě Jerusalema, kde bývaly obětovány později děti (4. Král 23, 10; 2. Par 33, 6; Jer 7, 31. n.; 32, 35.) Sluje též Geennom. (Ge' = hebr. „údolí".) Dnes jmenuje se údolí to uádi er-Rabábi; viz níže. — „hora, která se zdvihá na jihozápadním okraji údolí Hinnomského, je Džebel Abu-Tór čili „Hora zlé rady" — „údolí Rafaim" je dnešní rovina Baq'a, kterou na severu vroubí „Hora zlé rady".

V. [9]. Neftóach = 'Ain Liftá, $3\frac{1}{2}$ km severozápadně od Jerusalema v údolí Hanina. — Efrón je asi horský hřbet mezi Qalónijí a Qirjat el-'Enab (severně od cesty z Jáfy do Jerusalema). — Baala = Kariatbaal (v. 60.) = Kariatiarim 9, 17.

V. [10]. „Seir" = výšiny mezi Abu Gróš a údolím odtud na jih eç-Çarár; na výšinách těch je Sárís (Çúbá, el-'Ammúr a jj.). — Hora lesů „Jarim" je výšina 4 km jihozapadně od Kariatiarim, podél údolí el-Gruráb na jihu a el-Hamár na severu; na výšině té je vesnice Keslá, v níž je zachováno jméno starého Cheslonu. — Cheslon bylo „na severu" Hory lesů („Jarim"). — Betsames (= Příbytek slunce) = dnešní 'Ain Šems (= Pramen slunce) jižně nad uádi eç Çarár, $2\frac{1}{2}$ km jihozápadně od 'Arṭúfu. — Tamna = dnešní Tibne, 4 km západně od 'Ain Šems.

V. [11]. Akkaron, město Filišťanů 13, 3. — Šikkerón = Chirbet Sukrér mezi Esdúdem a Jebnou. — Hora Baala = výšiny u Chirbet Hermás, severně od uádi Deirán, 4 km severovýchodně od Jebny. — Jebneel = Jamnia = Jebna na západním svahu uádi Jámús. Srv. 2. Par 26, 6; 1. Mach 4, 15; 5, 58; 2. Mach 12, 8. — V Jamnii usadili se židovští učenci, kteří přežili pád Jerusalema (r. 70. po Kr.), a tak se stalo toto židovské město středem rabínské vzdělanosti; sídlil tam zejména proslulý Rabban Jochanan ben Sakkaj, který zrušil tak zvanou „obět žárlivosti" Nm 6. V Jamnii úřadoval nejvyšší soudní dvůr židovský, jemuž stál v čele Rabban Gamaliel II. v létech 90—110 po Kr. (Gamaliel II. byl syn Šimonův a vnuk Gamalielův I.)

V. [12]. Hebr. podává také západní hranice: „Západními hranicemi (je) Veliké moře s jeho břehem." Zabíralo tedy Judsko krajinu od Mrtvého moře a ústí Jordanu na západ až k moři Středozemnímu. Na severu je tento pruh země široký asi 80 km, na jihu asi 100 km, protože pobřeží Středozemního moře čím dále k jihu, tím více se rozšiřuje na západ; od severu k jihu mělo Judsko průměrně asi 70 km. Ve dvou třetinách šířky od moře Středozemního (tedy v jedné třetině od moře Mrtvého) táhne se od severu k jihu horské pásmo, které je předělem mezi vodstvem moře Středozemního a Mrtvého. Pásmo to přichází od severu („Hory Efraimské"), nejsouc na hranicích Judova území přirozeně odděleno, dosahuje na vrchu Džebel Abu-Tór (= Hora zlé rady, na jih Jerusalema) 777 m, a stoupá: Már Eljás 797 m; Chirbet Tequ'a 850 m; *Halhúl* 997 m. Dosáhnuvši nad Hebronem největší výše (1027 m), klesá povlovně (Hebron 927 m; Juttá 837 m; Kurmul 819 m; es-Semú'a 734 m) a sklání se do údolí es-Seba' (Ch. Bír es-Seba' 240 m) a do údolí el-Milh (Chirbet el-Milch 369 m). Toto pásmo padá příkře ve třech větších stupních na východě k Mrtvému moři; počítáme-li, že je mezi Jerusalemem a Hebronem 800—1000 m vysoké, a že Mrtvé moře leží 393 m pod hladinou moře Středozemního, shledáváme, že hřbet

13 Kalebovi, synu Jefonovu, dal podíl uprostřed Judovců, jak mu byl Hospodin přikázal: Kariat Arbea, Enakova otce, to jest Hebron.

judských hor trčí 1200—1400 m nad mořem Mrtvým; a že je od něho jen asi 25 km vzdálen, připadá na 1 km průměrně 50 m spádu; přirozeno při tomto spádu, že dravé bystřiny prodraly si hluboká koryta, utvořily hluboké úžlabiny, spláchly mnoho půdy, tak že východní svahy judského horstva jsou pusty („poušť judská"). Na západ však sestupuje horstvo judské povlovně, dříve než přejde v nížinu (Šefélá), tvoří pahorkatinu, kterou odděluje od vlastního pohoří zejména horní tok údolí eç-Çúr, pokud teče od jihu k severu (vyvěrá na západ Halhúlu), jakož i údolí ên Nadžíl (vyvěrá v těch místech, kde se údolí eç-Çúr zahýbá na západ, přestávajíc činiti hranice mezi horami judskými a k nim přiléhající pahorkatinou). Ačkoliv se pohoří judské sklání povlovně k západu, nebylo snadno po těchto svazích choditi od severu-k jihu; proto pochopitelno, že hlavní cesta pohořím od severu k jihu šla po samém horském hřbetě, a že při této cestě, byla nejdůležitější města judská (Hebron, Betlem). Také rovina (Šefélá), pokud patřila k Judsku, skláněla se zvolna k moři a do moře; je proto moře 100 m hluboké teprv 30 km od Gazy! — Geologicky pochází střed horstva judského z doby cenomanu a turonu, svahy jeho, zejména východní, z doby senonu; přímořská nížina vznikla teprve v době alluvia, je však prostoupena četnými ostrovy mořského pliocénu. — Hory Judské jsou lysé nebo porostlé nevysokým křovím; mají však veliké množství úrodných údolí, ze kterých buďte jmenována: Uádi 'Arrúb (severovýchodně Hebronu), údolí hebronská, zejména Uádi Chalíl (spojuje se s údolím el Milh, přicházejícím od východu, a činí s ním údolí es-Seba'). V západním okolí dnešního Chirbet Umm er-Ramámín sbírá své vody údolí eš-Šerí'a, které spojivši se s údolím Futeis, vlévá se pod Chirbet Umm Džerrárem do údolí uádi Grazze (= prodloužené údolí es-Seba'). Ze severního okolí Chirbet Umm er-Ramámín a z jihozápadních svahů hebronských hor stéká voda do údolí el-Hasí, které se vlévá na jih 'Asqalánu do moře. Severozápadně Hebronu začíná údolí uádi el-Afrandž, tekoucí celkem směrem severozápadním. Nedaleko vrchoviska tohoto údolí (na sever) vzniká jiné údolí, výše jmenované eç-Çúr, které se zahýbá jižně Bét-Nettífu na západ a sluje odtud Uádi es-Sant (Terebintové); spojivši se na levém břehu s jinými údolími přicházejícími z týchž končin, co uádi Afranž, vlévá se nad Esdúdem (Azot) do moře. Na severozápadní hranici Judska vine se údolí, zvané nyní uádi eç-Çarár, které jménem Nahr Rubín severozápadně 'Áqiru (Akkaron) vlévá se do moře. — Z údolí hlubokých, prorývajících na východě „Judskou poušť" buďte jmenována: uádi en-Nár (= Kedrón, začínající severně Jerusalema). Jižně Betlema prýští se uádi Charétun, které protéká „Poušť Tekue" a jménem uádi ed-Daradže ústí do moře. O něco jižněji vine se kratší údolí Haçáçá. Mezi ním a údolím 'Arédže byly hory zvané Sis, které dosahují ve vrcholu Rás eš-Šaqif 374 m (nad mořem Středozemním, tedy 768 m nad mořem Mrtvým). Nedaleko ústí 'Arédže je jediná oasa v této poušti 'Ain Džidi (Engaddi). Na jih odtud ústí se údolí Chabra; mezi vrchovisky údolí tohoto a údolí předešlého je „Poušť Ziph". Údolí Çafásif, které sluje v horním toku et-Tebbán, přináší vodu z „Pouště Maon". Nedaleko es-Sebbe (Masada) vlévá se do moře údolí es-Sejál a severně od Solné hory (Džebel Usdum) údolí el-Džerábi.

K V. 13. srv. 14, 6.—15. Tam vykládá spisovatel, proč se dostalo Judovcům území kolem Hebronu, aniž bylo losováno; zde opakuje totéž, ježto v soupisu měst judských nemůže scházeti Hebron a podrobnější zmínka o něm. — „mu" = Josuovi. — „otec Enakův" = praotec Enakovců. — Dnešní Hebron rozkládá se po obou stranách údolí chalílského, sestupujícího od severozápadu k jihovýchodu. Město nemá hradeb, jsouc přirozeně chráněno na severovýchodě pahorkem Džebel Bélúnem, na severozápadě Džebel er-Remédem, na východě Džebel Dža'ábrem a na jihu Džebel el-Džánebem. Starý Hebron byl asi na pahorku er-Reméde, kde jsou dosud zbytky starých staveb. K dějinám tohoto starého hlavního města Judska srv. Gn 13, 18; 17, 5; 18, 1 nn; 21, 3; 23, 2.—20; 35, 27; 37, 14; 46, 1; 49, 30. n.; 50, 13; Nm 13, 23; Jos 10, 3.—39; 11, 21; 12, 10; 14, 13; 20, 7; 21, 11. 13; 1. Par 6, 55. 57; Sdc 1, 20; 16, 3; 1. Král 30, 31; 2. Král 2, 1. 3. 11. 32; 3. Král 2, 11; 1. Par 29, 27; 2 Král 5, 1. 3; 1. Par 11, 1. 3; 12, 23. 28; 2. Král 3, 5; 1. Par 3, 1. 4; 2. Král 3, 27. 32; 4, 12; 15, 7.—10; 2. Par 11, 10; Neh 11, 25; 1. Mach 5, 65. Křižáci nazývali to město „Tvrz u sv. Abrahama". Bohumír z Bouillonu dal ji rytíři Ge-

14 Kaleb vyhladil z něho tři syny Enakovy: Sesaje, Ahimana a Tolmaje
z rodu Enakova. 15 Odtud táhl výše a přišel k obyvatelům Dabiru,
který slul kdysi Kariat-sefer, [to jest Město písem]. 16 I řekl Kaleb:
Tomu, kdo potře Kariat-sefer a dobude ho, dám Achsu, dceru svou,
za manželku. 17 I dobyl ho Otoniel, syn Kenezův, mladší bratr Kalebův.
Dal mu tedy Achsu, dceru svou, za manželku. 18 Té, když hodlali
spolu odejíti, poradil její muž, by poprosila svého otce za pole. I vzdychala, jak na oslu seděla. Tu se jí Kaleb tázal: Co je ti? 19 Ona od-
pověděla: Dej mi požehnání! Dal jsi mi suchou krajinu na jihu; přidej také zavlažovanou! Dal jí tedy Kaleb zemi zavlažovanou nahoře i dole.
20 To je dědičný úděl rodů Judovců.
21 Města od nejzazšího kraje Judovcův až k pomezí Edomska
byla tato:
Na jihu: Kabseel, Eder, Jagur, 22 Kina, Dimona, Adada, 23 Kades,
Asor, Jetnam, 24 Zif, Telem, Balot, 25 Nový Asor, Kariot-Hesron, to

---

rardovi z Avesnes v léno; r. 1167 zřízeno tu biskupství, r. 1187 však zmocnil se města Saladin; od té doby bylo a je Hebron baštou fanatických mohamedánů, kteří jej nazývají arabsky Chalíl (dodej: er-rahmáni) = Přítel (Milosrdného = Boha). Tím „přítelem" byl Abraham. Nejvzácnější památkou dnešního Hebronu je „Haram", t. j. mohamedánská svatyně, která stojí nad hrobkou Abrahamovou; podezdívka této veliké budovy je z obrovských kvádrů pečlivě hlazených, dílo to doby Herodovy.

K v. 14. 19 srv. Sdc. 1, 10.—15.

K v. 14. srv. Nm 13, 22.

V. 15. O Dabiru viz 10, 38. — Kariat-sefer sluje níže ve v. 49. Kariat-senna. Slulo městem „Písma" asi proto, že v něm bylo kdysi více veřejných nápisů. Vůdcové slibovali častěji podobně svým bojovníkům. Srv. 1. Král 17, 25; 1 Par 11, 6. — Achsa je Kalebova „dcera" ve smyslu širším. Viz 1. Par 2, 49.

V. 17. Otoniel byl mladší „bratr", t. j. vzdálenější příbuzný boční řady. Srv. 1. Par 4, 11. nn.

V. 18. „když hodlali spolu odejíti" = když si ji chtěl Otoniel z oteckého stanu zavésti domů jakožto manželku.

V. 19. „požehnání" = dar, věno. — „dal jsi mi suchou krajinu na jihu" = „vydal jsi mne do suché země Negebu" (zasnoubiv mne Otonielovi, který se zmocnil Dabiru v Negebu). — „zavlažovaná země nahoře i dole" jest asi úrodné území v okolí suchého města Dabiru (ed-Dáharíje); Dabir bude nyní majetkem Otonielovym, ježto ho dobyl.

V. 21. je povšechný nadpis ke všem městům veškerého Judska; tedy od „nejzazšího kraje na severu (v. 5b.—11.) až k jihu, ku pomezí Edomska". Města negebská jmenována jsou po pořádku od východu (od Mrtvého moře) na západ k Potoku egyptskému. — Poloha Kabseelu (srv. 2. Esdr. 11, 25; 2. Král 23, 20; 1. Par 11, 22.) blíže neznáma, ze souvislosti však patrno, že bylo na jihozápadním břehu Mrtvého moře. — Eder = (?) Arad. Srv. Nm 21, 1; 33, 40; Jos 12, 14.

V. 22. Kina = uádi el-Qéni (Musil). — Dímóná = (?) Díbhón (2. Esdr. 11, 25.) = (?) Chirbet et-Teibe, 3 km severovýchodně od Tell-'Aradu. — Místo 'Ad'ádá možno se zřetelem k LXX čísti 'Ar'ára a ztotožniti s dnešním 'Ár'ará, jihovýchodně od Berseby.

V. 23. Kades = Kornúb. — Asor dlužno rozeznávati od „Nového Asoru" ve v. 25. Jedno z nich lze klásti tam, kde je dnes Chudaire, mezi Chirbet Ma'ínem a Tell 'Aradem.

V. 24. Zíf dlužno rozlišovati od stejnojmenného města ve v. 55. Dle Robinsona možno je hledati asi tam, kde je dnes el-Quséfe, 4 km jihozápadně od Tell 'Aradu. — Měst Telem a Balot LXX nemá.

V. 25. „Nový Asor" LXX nemá. — Hummelauer místo tří posledně jmenovaných měst čte po Zifu: „deset měst s jejich vesnicemi a dvorci". Srv. v. 36. 41. 44. 47. 51 a jj. Dle znění tak opraveného činí deset jmenovaných měst první skupinu čili okres v Negebu. Srv. níže. — Kariot Hesron je první město druhé skupiny měst Negebu; jméno zachováno ve zřícenině

jest Asor, [26] Amam, Sama, Molada, [27] Asergadda, Hassemon, Bet-felet,
[28] Haser-sual, Bersabee, Baziotia, [29] Baala, Jim, Esem, [30] Eltolad, Kesil,
Harma, [31] Sikeleg, Medemena, Sensenna, [32] Lebaot, Selim, Aen [a] Remon
— úhrnem dvacet devět měst s příslušnými vesnicemi.
[33] Na rovinách: Estaol, Sarea, Asena, [34] Zanoe, Engannim, Tafua,

---

el-Qarjatén, 8 km severně od Tell-'Aradu. Město Kariot-Hesron slulo stručně také Cháçór (Asor), ježto však bylo Asorů více (srv. v. 23.), uvedeno tu na prvém místě jméno složené, kterým se lišilo od jiných Asorů.

V. 26. Móládá asi tam, kde dnes Chirbet el-Milh, 22 km východně od Berseby.

V. 27. Hassemon opravuje Hummelauer a čte místo záhadného toho jména: „pět měst s jejich vesnicemi a dvorci". Je to závěrek druhé skupiny měst negebských. Srv. výše v. 25. Dle toho *Bet-felet* začíná již třetí skupinu negebských měst. — Bet-felet = (?) el-Grarrá, severozápadně od Chirbet el-Milh.

V. 28. Chaçar-šú'al (Liščí dvůr) = dnešní et-Ta'lí (Robinson). Srv. 19, 3; 1. Par 4, 28; 2. Esdr 11, 27. 30. — Bersabee viz Gn 21, 31; 26, 33; Jos. 19, 2; 1. Par 4, 28; 2. Esdr 11, 27. 30. — Záhadné Baziotia opravuje Hummelauer důmyslně se zřetelem k LXX: „tři města s jejich vesnicemi a dvorci". Tak zakončena třetí skupina měst v Negebu. Srv. výše v. 27. — *Baala* začíná čtvrtou a poslední skupinu negebských měst.

V. 29. Baala = (?) dnešní Dér el-Balah, 8 km jihozápadně od Gazy. Srv. 19, 3; 1. Par 4, 29. — Jim je neznámo, není uvedeno ani níže 19, 3, ani 1. Par 4, 29. Hummelauer se domnívá, že dlužno místo toho čísti „Hevejských" a považovati slovo za bližší určení předešlého města, tedy: „Baala Hevejských". Srv. výše 13, 4. — Esem jmenováno také níže 19, 5; 1. Par 4, 29.

V. 30. Eltolad = Tolad 1. Par 4, 29. Srv. níže 19, 4. — Kesíl = Bethúl (19, 4.) = Bethúél (1. Par 4, 30. Srv. 1. Král 30, 27.). — Harma viz 12, 14; 19, 4; 1. Par 4, 30.

V. 31. Sikeleg = dnes Zuheilíqa, ssutina mezi Gazou a údolím eš-Šerí'a. Srv. 19, 5; 1. Par 4, 30; 2. Esdr 11, 28; 1. Král 27, 6. — Madmanná (buď) dnešní Ma'ín, jižně Gazy (nebo Chán Júnis, o něco západněji). Níže 19, 5. a 1. Par 4, 31. uvedeno místo Madmanny Béth-ham-Markabóth. — Sensenna sluje níže 19, 5. Chaçar-súsá (Koňský dvorec). Bylo asi tam, kde dnes Chirbet el-Kutšán, jižně od Gazy (dle jiných tam, kde dnes vesnice Sumsum, severovýchodně Gazy).

V. 32. Lebaot = Bet-Lebaot níže 19, 6. = Bét-Beroi 1. Par 4, 31. — Selim = Šilchím = Šárúhen 19, 6. = Ša'rajim 1. Par 4, 31. Byla to dle egyptských pramenů pevnost vystavěná na cestě z Egypta do Gazy. — Z Jos 19, 7; 1. Par 4, 32; 2. Esdr 11, 29. plyne, že 'En-Rimmón dlužno považovati za jedno místo; dlužno je hledati asi tam, kde nyní Umm er-Ramámín, 16 km severovýchodně od Berseby. — Úhrnem udáno sice číslo **29**, spočítáme-li však všecka města v hebr. i ve Vulg. ve v. 21.—32. jmenovaná, shledáme, že jich je **36**. Zdánlivý rozpor dlužno přičísti na vrub poruchy znění a opraviti je, jak již shora bylo poznamenáno: škrtnouti Telem (v. 24.), Balot (v. 24.), Nový Asor (v. 25.), Hassemon (v. 27.), Baziotia (v. 28.); Jim dlužno spojiti v jedno jméno s předešlým Baala (v. 29.) a Remon s Aen (v. 32.) Tak dojdeme součtu **29**. LXX, která uvádí jen 30 měst, je součtu 29 mnohem blíže než Vulg. a hebr.

V. 33. „Na rovinách" = v Šefele, pokud patří k Judovu údělu, ohraničenému na severu výše ve v. 5b.—11. Judská města Šefely rozdělena jsou na tři skupiny (okresy): severní (v. 33.—36.), západní (37.—41.) a jižní (42.—44.). — Z polohy měst vypočítaných ve v. 33. nn. plyne, že tu počítána také pahorkovitá úbočí hor judských. — Estaol níže 19, 41. (srv. Sdc 13, 25; 16, 31; 18, 2. 8. 11.), Viz však také 1. Par 2, 53. Byl asi tam, kde nyní vesnice Ašuva' jihovýchodně od 'Amwásu (= Emmaus = Nikopolis). — Sarea připadla později dle 19, 41. Danovcům (srv. Sdc 13, 2. 25; 16, 31; 8, 2. 8. a jj. Srv. však také 1. Par 2, 54; 4, 2.). Roboam město opevnil. 2. Par 11, 10; srv. 2 Esdr. 11, 29. Dnes je v místech těch vesnice Çar'a nedaleko na západ od předešlé Ašuva'. — Asenu dlužno rozlišovati od stejnojmenného města ve v. 43. Asena v. 33. byla asi tam, kde je nyní 'Aslin ('Isalin), nedaleko (na sever) od Çar'y.

V. 34. Zanoe (Zanóach hebr.) tam, kde nyní Chirbet Zánú'a, 3 km sev. od Bét-Nettífu. Srv. 1. Par 4, 18; 2. Esdr. 11, 30. Jiné Zanoe uvedeno

Enaim, [35] Jerimot, Adullam, Socho, Azeka, [36] Saraim, Aditaim, Gedera
a Gederotaim — čtrnáct měst s příslušnými vesnicemi.
[37] Sanan, Hadassa, Magdalgad, [38] Delean, Masefa, Jektel, [39] Lachis,
Baskat, Eglon, [40] Chebbon, Leheman, Ketlis, [41] Giderot, Bet-Dagon,
Naama a Makeda — šestnáct měst s příslušnými vesnicemi.
[42] Labana, Eter, Asan, [43] Jefta, Esna, Nesib, [44] Keila, Achzib
a Maresa — devět měst s příslušnými vesnicemi.

---

ve v. 56. — En-gannim =(?) Chirbet Umm Džina nedaleko předešlého místa (na záp.); jiné stejnojmenné město bylo v území Issacharově dle Jos 19, 21; 21, 29. — Tafua jiná než 12, 17; 16, 8; 17, 8. — K Enaim srv. Gn 38, 14. 21; bylo snad, kde dnes Chirbet bír el-Leimun, 6 km jihozápadně od Çar'y.

V. [35]. Jerimot viz výše 10, 3; 12, 11. — Adullam viz výše 12, 15. Srv. 1. Par 11, 15; Mich 1, 15; 2. Esdr 11, 30. — Socho = Chirbet Šuvéke, jižně od uádi es-Sant, 3 km. jihozápadně od Bét-Nettífu. Jiné místo téhož jména bylo v horách dle v. 48. — Srv. 1. Par 4, 18; 2. Par 11, 7; 28, 18. — Azeka viz výše 10, 10. n.; srv. 1. Král 17, 1; 2. Par 11, 9; 2. Esdr 11, 30; Jer 34, 7.

V. [36]. Saraim =(?) Chirbet Saire, mezi 'Ain Šems a Bét 'Atáb. — Aditaim nemá LXX. Hummelauer opravuje to jméno a čte: „Getských". Určuje tedy blíže město Saraim. — Gedera jiná než jmenovaná ve v. 41. níže. Byla snad, kde nyní Chirbet Džedíre, jihovýchodně od Lyddy a nedaleko 'Amvásu. — Gederotajim nemá LXX, proto je Hummelauer škrtá. Důsledně nutno číslici **14** opraviti v **13**!

V. [37]. počíná druhou skupinu měst v judské Šefele. — Sanan =(?) Chirbet Zeidán, 4 km jihozápadně od Tell el-Hasí. — Hadassa =(?) 'Abdis vých. od 'Asqalánu. — Magdalgad = el-Meždel 3½ km východně od 'Asqalánu.

v. [38]. Delean =(?) Tell Abu Dijách, 6 km jižně od Zeidánu v. 37. — Poloha Masefy a Jektelu neznáma.

V. [39]. O Lachisu viz výše 10, 3. — Baskat =(?) Chirbet Umm el-Bikár, 1½ km jihovýchodně od Tell Hasi. — O Eglonu viz výše 10, 3. —

V. [40]. Chebbon =(?) el-Qubébe, 6 km jihozápadně od Bét Džibrínu. — Leheman (hebr. Lachmás nebo Lachmám) =(?) Chirbet el-Lahm, 4 km jižně od Bét-Džibrínu. — Ketlis =(?) Chirbet el-Maqhaz, 8 km jihozápadně od el-Qubébe.

V. [41]. Giderot =(?) Umm Gháretein, 4 km jihovýchodně od předešlého města. — Bet-Dagon (= Sídlo filištínského boha Dagona) nalézají mnozí v dnešním Bét-Dedžanu, 9 km jihovýchodně Jáfy. Se zřetelem na polohu ostatních tu jmenovaných míst bylo by však příliš na severu. — Naama =(?) Nebi Na'mán, 6 km jihovýchodně od Bét-Džibrínu. — O Makedě viz 10, 10. — Je pozoruhodno, že filištínská města Akkaron, Azot a Gaza nejsou tu zařazena mezi města druhé skupiny Šefely; až ve v. 45.—47. uvedena jsou dodatečně.

V. [42]. začíná třetí skupina měst šefelských, jižní. — Labana viz 10, 29. — Eter =(?) Chirbet el 'Atr, 2 km severozápadně od Bét-Džibrínu. Ježto však dle 19, 7. dostalo se toho města Simeonovcům, dlužno je hledati jižněji. — Asan =(?) Chirbet el Hešše, 1½ km západně od Bét Džibrínu. Dle 19, 7. patřilo Simeonovcům a dle 21, 16. bylo to místo kněžské.

V. [43]. Esnu tu dlužno rozlišovati od stejnojmenného města ve v. 33. uvedeného. — Nesib =(?) Churáb ibn Zeid, 8 km severozápadně od Bét-Džibrínu.

V. [44]. Keila =(?) Chirbet Qílá, 10 km východně od Bet Džibrínu. Srv. 1. Král 23, 1. nn.; 1. Par 4, 19; 2. Esdr 3, 17. n. — Achzib = Kezíb Gn 38, 5. = 'Ain el Kezbe. Srv. 1. Par 4, 22. Jiné stejnojmenné místo uvedeno níže 19, 29; Sdc 1, 31. — Jméno Maresa zachováno v troskách Chirbet Meráš, 1½ km jižně Bét-Džibrínu; stopy města však nalezeny na chlumu Tell Sandahanne, 1 km jihovýchodně od jmenované zříceniny. — K dějinám města Máréšá srv. 1. Par 4, 21; 2. Par 11, 8; 14, 9. 10; 20, 37; Mich 1, 15; 2. Mach 12, 35; 1. Mach 5, 66. Také tento pahorek (nazvaný dle svatyně zasvěcené sv. Anně) byl prokopán anglickou společností pro výzkum Palestiny. Bylo tu nalezeno město

[45] Akkaron s příslušnými vesnicemi a osadami; [46] od Akkaronu
k moři všecko, co se sklání k Azotu, s příslušnými vesničkami;
[47] Azot s příslušnými vesnicemi a osadami, Gaza s příslušnými vesnicemi a osadami až k Egyptskému potoku. Veliké moře činí jeho hranici.
[48] Na horách: Samir, Jeter, Sokot, [49] Danna, Kariat-senna, to jest
Dabir; [50] Anab, Istemo, Anim, [51] Gosen, Olon a Gilo — jedenáct měst
s příslušnými vesnicemi.

---

zabírající plochu půltřetího hektaru z doby Seleukovců, stojící na troskách starších vrstev. Dvojí hradební zeď obcházela město v podobě nepravidelného čtyřúhelníku. Zeď vnitřní byla vystavěna z malých kamenů, spojených maltou, udělanou většinou z hlíny; průměrně měla v šíři půldruhého metru, místy však byla rozšířena na půltřetího, ano i na tři metry. Městské věže byly velmi pečlivě zbudovány z vápence. Na východě stávala veřejná budova, vystavěná rovněž z vápencového kamene; zbytky kamenných dlaždic svědčily, že byla kdysi pečlivě vydlážděna. Zajímavý byl pohled na kamenné soukromé domy. Překvapilo všeobecně, že tu nebyl nalezen žádný chrám; stál asi mimo městské zdi na místě nám dosud neznámém. — Cenný nález jsou tabulky z vápence urobené a popsané dílem písmem hebrejským a více ještě písmem řeckým. Pisatelé (obyčejně otroci) svolávají různé zlo od bohů nebo zlých duchů na hlavy svých nepřátel. Aby dodali svým zaklínacím prosbám názornosti, ulili z olova a k tabulkám těm připojili sošky, představující obyčejně spoutané lidi; přáli si tedy zlolajní majitelové tabulek, by bohové svázali nepřátele pouty nemocí, neštěstí, a zejména — smrti. Nalezen tu také jakýsi kalendář, seznam dní do roka, kdy se doporučuje pronášeti jmenované kletby, ježto prý bývají toho dne nejúčinnější; podobných formulí zaklínacích nalézáme veliké množství také v klínopisech babylonsko-assyrských. — V okolí pahorku Sandahanne bylo nalezeno veliké množství hrobů. Bohužel, že byly všecky, až na dva, vykradeny. Z nápisův a ozdob, celkem ještě dosti řídkých, zasluhují zmínky dvě okřídlené bytosti, držící věnec, ve kterém byl řecký nápis: „Toto jest věčný dům“. Také viděti tu na stěnách pletence z dubového listí, malované pávy a jiné ptáky. Z různých bronzových, skleněných a hliněných jehel, kroužků, amuletů, nádob a jiných předmětů zde nalezených patrno, že starobylý obyčej dávati mrtvému do hrobu různé potřeby, kterých užíval denně za živa, panoval v Mareše ještě v dobách Seleukovců. Na východě jmenovaného pahorku odkryt celý hřbitov, pohřebiště to fenických osadníků, kteří se sem ze Sidonu přistěhovali a zde se pořečtili. Lůžka hrobů jsou vytesána do kolmé skály buď tak, že se mrtvola kladla do prohlubně jdoucí podél skály, nebo že se ložisko vytesalo do skály tak, aby bylo lze mrtvolu do ložiska vsunouti, jako se vsouvá zásuvka. Otvory těchto vsuvných hrobů bývají zdobeny štítem, nad kterým vinou se řecké nápisy. Po prvé setkáváme se tu se jménem zesnulého a s jeho rodopisem. Také umění malířské je tu čestněji zastoupeno, než jak bývalo ve hrobech palestinských z dob dávnějších. Hroby ty popsali J. P. Peters a H. Thiersch.

V. 45.—47. je dodatek obsahující města, jež sice Judovcům patřila, kterých však, kdy spisovatel předešlý seznam psal, dosud nedobyli. O Akkaronu a ostatních tuto uvedených městech filišťanských viz 13, 3. Pozoruhodno, že tu nejsou uvedena města Askalon a Get.

V. 47. „jeho“ = území ve v. 45.—47. jmenovaného.

V. 48. začíná první skupinu měst na horách judských (až do v. 51.). — Samir = (?) Chirbet Sómara, 22 km jihozápadně od Hebronu. — Jiné stejnojmenné místo je Sdc 10, 1. n. — Jeter = (?) Chirbet ‘Attír mezi uádi ‘Attír a uádi el-Habúr, 16 km severně od el-Milh (= Molada v. 26.). Srv. níže 21, 14; 1. Král 30, 27; 1. Par 6, 58. — Sokot = Chirbet Šuvéke, 10 km jihozápadně od Jutty. Srv. stejnojmenné, ale jinde ležící místo ve v. 35.

V. 49. Danna = (?) Umm Deimne, 8 km severozápadně od ‘Attíru. — O Dabiru viz výše v. 15. a srv. 10, 38.

V. 50. Anab viz výše 11, 21. — Istemo = es-Semú‘a, 6 km jihozápadně od Jutty. Srv. níže 22, 14; 1. Král 30, 28; 1. Par 4, 17, 19. — Anim = (?) Chirbet Gruvén, 6 km jižně od es-Semú‘a.

V. 51. Gosen někde na jihu od Hebronu. Srv. výše 10, 41; 11, 16. — Olon = (?) Chirbet Kan‘an, 3½ km západně od Hebronu. Srv. níže 21, 15. — Gilo = (?) Chirbet Džálá, 6 km severozápadně od Halhúlu. — Tato skupina je nejjižnější ze skupin měst horských.

[52] Arab, Ruma, Esaan, [53] Janum, Bet-Tafua, Afeka, [54] Atmata,
Kariat-Arbe, to jest Hebron, a Sior — devět měst s příslušnými vesnicemi.
[55] Maon, Karmel, Zif, Jota, [56] Jezrael, Jukadam, Zanoe, [57] Akkain,
Gabaa a Tamna — deset měst s příslušnými vesnicemi.
[58] Halhul, Bessur, Gedor, [59] Maret, Bet-anot a Eltekon — šest
měst s příslušnými vesnicemi.

V. 52. začíná druhou skupinu judských horských měst, která jsou severně od skupiny prvé. — Arab = (?) Chirbet er-Rabije, 6 km severozápadně od es-Semúa'. Srv. 2. Král 23, 35. — Místo Ruma hebr. Dúmá = ed-Dóme, 3 km severovýchodně od ed-Dáharíje-Esaan hebr. Eš'án = Chirbet Samá, 1½ km západně od ed-Dóme.

V. 53. Janum = (?) Beni-Na'ím, 5 km východně od Hebronu. -- Bet-Tafua = et-Taffúh, 7 km západně od Hebronu. — Afeka = (?) Bét-'Amrá, 3 km západně od Jutty. —

V. 54. Atmata hebr. Chumtá = Chirbet Umm el-'Amad, 1 km jihozápadně od Bét-'Amry. — Kariat-Arbe viz výše 10, 3. — Sior = Si'aír, 7 km severovýchodně od Hebronu.

V. 55. zahajuje třetí skupinu měst judských, která byla v jihovýchodním cípu horstva judského. — Maon = Tell Ma'ín, 13 km jižně od Hebronu. Srv. 1. Král 25, 2. 5; 23, 24. n. — Karmel = el-Kurmul, 2 km severně od Ma'ínu. — Zif = Tell ez-Zif, 7 km jihovýchodně od Hebronu. Srv. 1. Par 2, 42; 2. Par 11, 8. Jiné stejnojmenné místo uvedeno ve v. 24. — Jota = Juttá, 10 km jihovýchodně od Hebronu. Srv. níže 21, 16.

V. 56. Jezrael = (?) Chirbet Istabúl, 5 km severovýchodně od Jutty. Jiné stejnojmenné místo 19, 18. — Jukadam = (?) Chirbet ed-Deirát, 7 km východně od Jutty. Zanoe = (?) Chirbet Graná'im, 5 km východně od Jutty. Jiné místo téhož jména bylo již ve v. 34.

V. 57. Akkain = Chirbet Jaqin, 4 km jihovýchodně od Hebronu. — Gabaa = (?) Chirbet el-Muntár, 2 km jižně od Jutty. (Dle jiných = Džeba', jihovýchodně od Bét-Nettífu.) Tamna = (?) Tibná, 5 km východně od Bét-Nettífu). — Sotva však byla dvě posledně jmenovaná města tak daleko na sever od ostatních míst této skupiny. — LXX považuje Zanoe-Akkain za jméno jedno a důsledně počítá jen devět měst.

V. 58. zahajuje čtvrtou skupinu judských horských měst, která ležela na sever od skupiny druhé. — Halhul = Halhúl, 6 km severně od Hebronu. — Bessur = Bét-Çúr, 1 km severozápadně od Halhúlu. K dějinám toho města srv. 1. Par 2, 45; 2. Par 11, 7; 1. Mach 4, 29; 4, 61; 6, 7. 26. 31. 49. 50; 9, 52; 10, 44; 11, 65. n.; 14, 7. 33; 2. Mach 11, 5; 13, 19, 22. — Gedor = Chirbet Džedúr, 5 km severně od Bét-Çúru.

V. 59. Maret = (?) Bét-Ummar, 3 km severně od Bét-Çúru. — Bet-anot hebr. Béth-'Anóth = Bét 'Enún, 2½ km jihovýchodně od Halhúlu. — Za v. 59. jmenuje LXX skupinu jedenácti měst okresu betlemského, totiž: Thekó = Tequ'a, 9 km jižně od Betlema. Srv. Am 1, 1; 2. Král 14, 2; 1. Par 2, 24; 4, 5; 2. Par 11, 6; 20, 20; 1. Mach 9, 33; Jer 6, 1; 1. Král 23, 26; 2. Král 14, 4. 9; 1. Par 11, 28; 27, 9; 2 Esdr 3, 5. 27. — Efrata = Betlem. Betlem = Béth-lechem = Dům chleba = místo, kde hojnost výživy (pastvin, oliv a pod.). Dnešní Betlem je vystavěn na dvou pahorcích, východním a západním (777 m), spojených příčným sedlem. Na severu se sklánějí do údolí el-Hrobbe, na jihu do údolí er-Ráhib. Mírné svahy jejich jsou porostly vinnou révou, olivami, fíkovníky, granátovými jablky, okolí má hojnost pastvin; z tohoto přírodního bohatství snadno lze si vysvětliti starobylý název města, který se udržel až do našich dob. K dějinám Betlema srv. Gn 35, 19; 48, 7; 1. Par 2, 51; 4, 4; Rut 1, 1. nn.; 1. Král 16, 4. nn.; 17, 12. 15; 20, 6; Mich 5, 2; 2. Král 23, 15; 1. Par 11, 17; 2. Par 11, 6; Esdr 2, 21; Neh 7, 26; Mt 2, 6. nn. Roku 330 vystavěl nad rodištěm Kristovým císař Konstantin nádhernou basiliku, dosud zachovanou. Císař Justinián obehnal vzkvétající město hradbami. Před příchodem křižáků muslimové Betlem zničili; brzy však povstal Betlem péčí „Franků“ zase a uhájil v bouřích věků svůj křesťanský ráz až do dneška. — Fagór = Bét Fadžžár, 7 km jihozápadně od Betlema. Aitan = Etam (2. Par 11, 6.) = 'Ain 'Atán, 4 km jihozápadně od Betlema, nedaleko „Šalomounových rybníků“. — Kaulon = (?) Qalónije, 7 km severozápadně od Jerusalema při cestě z Jerusalema do Jáfy. — Tatam = (?) Chirbet 'Ain et-Tút, 1 km jihovýchodně od Qalónije. — Thóbés psáno

60 Kariat-baal, to jest Kariat-iarim, město lesů, a Arebba — dvě
města s příslušnými vesnicemi.
61 Na poušti: Bet-Araba, Meddin, Sachacha, 62 Nebsan, Město soli
a En-gaddi — šest měst s příslušnými vesnicemi.
63 Jebusitů však, obyvatelů Jerusalema, nemohli Judovci vyhladiti;
i bydlí Jebusité s Judovci v Jerusalemě podnes.

---

také Sórés = Sárís mezi Abu Grôšem a Keslou. — Karem = ʻAin Kárim, 6½ km jihozápadně od Jerusalema. Dnes je to rozkošná vesnice (asi 2300 obyvatelů, většinou muslimů), která je cílem četných poutníků; dle františkánského podání je to město jmenované Lk 1, 39., tedy místo, které slyšelo z úst Rodičky Boží chvalozpěv „Magnificat" (kaple Már Zakarjá), jakož i z úst Zachariášových zpěv „Benedictus" (chrám sv. Jana Křtitele). Z bohatého pramene kárimského dopravují čistou vodu po oslích až do Jerusalema. — Galem = (?) Bêt Džálá, 3 km severozápadně od Betlema. Dnes je tam veliká vesnice (asi 4500 obyvatelů), ukrytá v olivových hájích; jerusalemský patriarcha latinského obřadu má v ní svůj seminář. — Thethér, jinak psáno Baithér = Bittír, 7 km sz. od Betlema. Bittír byla pevná bašta, která v době, kdy Bar Kochba zosnoval povstání proti Římanům, statečně se držela, až konečně po tři a půlletém obléhání (r. 130 po Kristu) padla. Dnes je tu stanice železné dráhy, spojující Jáfu s Jerusalemem. (U 76. km té trati.) — Manochó neznámo. — Seznam měst této skupiny nebyl původně v hebr. znění, ježto ta města měli obsazena Jebusové a spisovatel chtěl podati jen seznam měst, která zabrali Judovci. Později, když i města okolí betlemského dostala se v držení Judovců, sestavil spisovatel (v době Samuelově, ale před Davidem) jich soupis, který se zachoval v LXX. (Hummelauer.)

V. 60. obsahuje pátou (počítáme-li skupinu podanou LXX, šestou) skupinu horských měst judských, která však obsahuje jen dvě jména. Je ze všech předešlých nejsevernější. — Ke Kariatbaal srv. 18, 14. Výše ve v. 9. slulo město to Baala, 2. Král 6, 2; 1. Par 13, 6. Baala Judova. Nazváno bylo „Městem lesů", by z dřívějšího názvu bylo vymýtěno jméno boha Baala. Srv. Ex 23, 13; Dt 12, 3. Byla také sídlem archy. 1 Král 6, 21; 7, 1n.; 2. Král 6, 2; 1. Par 2, 50. 53; 1. Esdr 2, 25; 2, Esdr 7, 29. — Arebba = (?) Chirbet el-ʻAbhar, 7 km severozápadně od Etamu (= Ain ʻAtán). Viz v. 59.

V. 61. „na poušti" judské, t. j. na svahu pohoří judského sklánějícím se na východ k Mrtvému moři. — Bet-Araba viz výše v. 6., a srv. níže 18, 22. — Meddin = (?) ʻAin ʻOneibe, v údolí Seijál, 3 km od jeho ústí do Mrtvého moře. — Sachacha = (?) Bír es Sukeirije v údolí ʻAbijján, asi 10 km jihovýchodně od Tequ ʻy.

V. 62. Nebsan = (?) Chirbet Umm en-Neteša, 4 km jihovýchodně od Betlema. — „Město soli" (hebr. ʻIr ham-Melach) dlužno hledati asi jižně, nedaleko edomské hranice. — Engaddi = ʻAin Džidí při ústí údolí el-ʻArédže, asi v polovici západního břehu Mrtvého moře.

V. 63. neodporuje 18, 28., kde město Jerusalem připsáno Benjaminovcům. Smysl: Judovci nemohli zmoci Jebusity v okolí Jerusalema (srv. města vypočítaná LXX ve v. 59.), protože Jebusové měli v Jerusalemě pevnou základnu svých výpadů, města toho však nebylo dovoleno Judovcům dobývati, ježto patřilo Benjaminovcům. — „s Judovci" nemá LXX, a dlužno považovati za glosu vzniklou napodobením „s Benjaminovci" Sdc 1. 21. (Hummelauer). — Jerusalem je na 31° 46′ 30″ severní šířky a na 32° 52′ 52″ východní délky, je bezmála na hřebeně, po kterém jde rozvodnice oddělující vodstvo Středomořské od Mrtvomořského; do Jáfy (břeh Středomořský) jsou z Jerusalema ve vzdušné čáře 52 km (cestou 62 km), ku břehu Mrtvého moře 22 km (cestou jerišskou asi 38 km). — Dle novějšího všeobecnějšího názoru dlužno nejstarší Jerusalem, t. j. tvrz Jebusů, hledati na jihovýchodním pahorku širší plošiny, na které se rozkládal pozdější větší Jerusalem a na které dosud stojí „el-Quds". Podlouhlá ta plošina souvisí na severu s okolním horstvem (judským) nejsouc od něho oddělena značnějšími prohlubněmi; na východě, západě a zejména na jihu je vroubena hlubokými údolími, která činí jakési přirozené pevnostní příkopy. Údolí východní počíná severozápadně od Jerusalema nedaleko tak zvaných „Hrobů soudců" (Qubúr el Qudát") ve výši asi 760 m pod jménem uádi el-Džóz a teče od západu jihovýchodovýchodně podél cesty vedoucí z Jerusalema do Nebi Samuíl; níže ústí se do údolí přítok Uádi Lúqá, přicházející od západu z okolí dnešního syrského sirotčince; spojená údolí slují uádi

Úděl Josefovců (16, 1.—17, 18.).

Jižní hranice území, v němžto se dostane údělu Efraimovcům a Manassovcům (= Josefovcům) (16, 1.—4.). Hranice území Efraimova (16, 5.—8.). Seznam měst Efraimových (16, 9.). Cizinci v tomto území (16. 10.). Manassovci dostali úděl také v Předjordání (17, 1.—6.). Hranice území Manassovců (17, 7.—10.). Seznam měst tohoto území (17, 11.). Kterým cizincům dovoleno tu sídliti (17, 12. n.). Josefovci žádají, by hranice jejich údělu byly rozšířeny (17, 14.—18.).

Hlava 16. — [1] Los Josefovců padl (na krajinu) od Jordanu naproti Jerichu a (proti) jeho vodám na východě pouště, která stoupá od

---

'Aqabet es-Súván; severovýchodně Jerusalema obrací se údolí náhle na jih a teče v nevelikých záhybech skoro přímo tímto směrem pod jménem uádi Sitti Marjam (v dobách biblických slulo *Kedrón*); u dnešní brány sv. Štěpána (= Báb Siti Marjam) dosahuje jeho břeh pravý již 35-40 m výše; krátce před jihovýchodním úhlem dnešního chrámoviště (Haram eš-Šeríf) je značněji sevřeno bokem východního pahorku jerusalemského a úpatím hory Olivetské (Džebel et Túr); poněkud níže zase se rozšiřuje běžíc podél jihovýchodního svahu pahorku, na kterém dlužno hledati starou tvrz jebuskou; když bylo urazilo od svého vrchoviska asi 2 km a kleslo asi o 170 m, spojuje se jihovýchodně dnešního Jerusalema s údolím přicházejícím od západu, které sluje uádi er-Rabábi; obě spojená údolí tekou dále pod jménem uádi en-Nár do Mrtvého moře. Západní ono údolí začíná na západě dnešní ruské kolonie ve výši asi 800 m, protéká směrem jihovýchodním rybník Birket Mámilla pod jménem uádi el-Més, naproti bráně jáfské (Báb el-Chalíl) zatáčí se údolí přímo na jih, protéká rybník Birket es-Sultán, obtéká ve kruhu západní pahorek jerusalemský zvaný běžně *Sion* (novozákonný) a končí směrem přímo východním; ve výši 600 m spojuje se u „Jobovy studny" (Bír Eijúb) s údolím východním; tam, kde zatáčí přímo na východ, běží podél severního úpatí hory Abu Tór (= „Hora zlé rady" 777 m). Sluje uádi er-Rabábi a slulo Ennom. Za dob Josuových bylo východní údolí hlubší než je dnes, kdy je na mnohých místech zasypáno do výše několika metrů ssutinami starých budov a prstí. Plošina ovroubená dvěma údolími výše jmenovanými není úplně rovná, ale rozvlněná několika menšími údolími. Z těch nejdůležitější je údolí (dnes rovněž značně již zasypané), které začíná na severu Jerusalema, nedaleko dnešní brány damašské (Báb el 'Amúd) a vinoucí se směrem jihovýchodním k rybníku Siloe (Birket el-Hamrá); jak slulo ve starověku, neznámo, v dobách řecko-římských slulo „Tyropoeon", t. j. údolí sýrařů, dnes pak sluje uádi Uád. Toto údolí dělí plošinu jerusalemskou na dva podlouhlé nestejné díly: větší západní a menší východní. Kromě toho podélného údolí byly však obě plošiny rozděleny též menšími údolími příčnými. Západní plošina byla rozdělena na dvě části příčným údolím, které se táhlo od dnešní turecké tvrze (el Qal'a s „Věží Davidovou") na východ mezi dnešním chrámovištěm Božího hrobu na severu a mezi armenskou čtvrtí na jihu. Východní část plošiny jerusalemské vybíhá na jihu v trojúhelník, jehož základnou je jižní zeď chrámoviště dnešního (Haram eš-Šeríf), vrcholem pak rybník Siloe; toť dle novějšího náhledu zobecnělého starozákonný *Sion*, tu byla tvrz Jebus. Pahorek ten je asi 500 m dlouhý a průměrně 100 m široký: na severu oddělen příčným údolím mělkým od chrámoviště („Moria"), které je druhou výšinou východní plošiny jerusalemské; na sever za ní, tam, kde je dnes kostel sester „Sionských", začíná již úpatí jiné severní výšiny, zvané později Bezeta. (Také chrámoviště protínalo příčné údolí malé, že možno mluviti o dvou výšinách chrámoviště, celkem tedy i s Bezetou o čtyřech výšinách východní plošiny jerusalemské.) Nejvyšší z nich je výšina jihozápadní (novozákonný Sion) stojící nad mořem 775 m, menší je Bezeta (767 m), pak chrámoviště (742 m) a nejnižší je trojúhelník jihovýchodní („Sion" starozákonný); kromě jmenovaných údolí, kterými byla plošina jerusalemská obehnána, byla chráněna dvěma řadami vrchů, řadou bližší [na severozápadě dnešní Rás en-Nádir a Karm Ahmed (817 m); na severu dnešní Rás el-Mušárif (= Scopus) 819 m; na východě horu Olivetskou (Džebel et Túr) 818 m; na jihovýchodě Džebel Batn el-Hauá („Hora pohoršení") 734 m; na jihu: Džebel Abu-Tór], a řadou vzdálenější: Nebi Samuíl (895 m) a Tell el Fúl (839 m) na severu, a Bét Džálá (820 m) na jihu.

Hl. 16. — V. [1]. Josefovci = Manassovci a Efraimovci. Gn 48, 5. — Místo „*los* padl" LXX prostě: „dostalo se *území*" Josefovcům; LXX nezná tedy

Jericha do hor k Betelu; [2] (hranice jeho) jde od Betelu do Luzy, přechází k území Archejských, k Atarotu, [3] sestupuje k západu k území Jefleťanů až ke hranicím Dolního Bet-Horonu a (ke) Gazeru, a končí se [jeho kraje] Velikým mořem. [4] (To) dostali synové Josefovi: Manasses a Efraim.

[5] Byly také (vymezeny) hranice Efraimovců dle jejich rodů:

Území jejich bylo na východě, (...) od Atarot-Addaru až k Hornímu Bet-Horonu; [6] pak vybíhají hranice k moři. (...) Machmetat na severu; pak zatáčejí se hranice na východ do Tanat-Sela, přecházejí na východě do Janoe, [7] sestupují z Janoe do Atarotu a do Naaraty, do-

---

losování. Srv. výše 15, 1. — „Vody jeho" = Jordanu; jsou to prameny es-Sultán, ʻAin Dúk, jakož i vodnatá údolí, zejména na severu uádi en Nuvéʻime; v našem případě je to Jerišská oasa naproti „poušti", t. j. stepi, která nehodí se zemědělci, které však používá pastýř. — „Poušť stoupající..." sluje níže 18, 12. Bet-Aven. — „Na východě" této pouště u Jordanu začínalo území Josefovců.

V. [2]. Luz bývá stotožňováno s Betelem. Srv. 18, 13; Gn 28, 19. Tomu dlužno rozuměti tak, že obě místa byla velmi blízko vedle sebe (Luz západně od Betelu). Bylo totiž Luz město domorodců, v němž Jakob nepřenocoval; strávil noc nedaleko toho města, a toto místo pod širým nebem nazváno Betel. Srv. Sdc. 1, 22. nn. (Betel = dnešní Bétín; Luz = ? dnešní Sindžil). — Archejští čili Arčané nebyl asi kmen hebrejský, podobně jako ani Jefleťané ve v. n. — Možno, že se zachovalo jméno Arčanů v dnešním ʻAin ʻArík, 4 km západně od Rámally. — Atarot sluje níže 18, 13. Atarot-Adar; tamtéž praveno, že bylo to město na hoře, která je na jihu Dolního Bet-Horonu.

V. [3]. O Bet-Horonu viz 10, 10. — Hummelauer se domnívá, že „až ke hranicím Dolního Bet-Horonu" bylo připsáno později, by bylo vyloženo málo známé „území Jefleťanů", podobně jako prý snad bylo ve v. 2. později připsáno „Atarot", by bylo vyloženo předešlé „území Arčanů". — O Gezeru viz 10, 33. — Od toho města asi již splývaly jižní hranice Josefovců se severními hranicemi Judovců. Srv. 15, 11. — Hranice ve v. 1.—3. vymezené jsou jižními hranicemi Josefovců. Srovnáme-li je se severními hranicemi Judovců (15, 5.—11.), shledáme, že na vých. a ve středu (až asi po Gazer) leží mezi územím obou kmenů značný pruh země dosud žádnému kmeni nezadané. Josefovci (Efraimovci a půl kmene Manassova) činili dosud takořka jeden kmen. Pozoruhodno, že neudány tu hranice severní území Josefovců; patrně byly stanoveny teprve později; také území Efraimovo (v. 5.) vyloučeno a odloučeno od území Manassova později, snad na sněmu v Silo (viz níže hl. 18.), když byla vymezována území všem ostatním kmenům.

V. [5. n.] Znění tu při opisování porušeno. Za „území jejich bylo na východě" dlužno doplniti řadu míst, která vymezovala východní hranice území Efraimova. — „od Atarot-Adaru ... k moři" je zlomek popisu jižních hranic Efraimových, který je všecek zachován výše ve v. 1.—3; dlužno tedy před „od Addaru" doplniti: Jordan naproti Jerichu, Jerišské vody, Betel, Luz, Atarot. — Hummelauer, který se domnívá, že Atarot-Addar je *Horní* Bet-Horon, důsledně opravuje „od Atarot-Addaru až k *Dolnímu* Bet-Horonu. — Za „Bet-Horonem" má LXX „ke Gezeru", což je se zřetelem k v. 3. věcně správno. — Machmetat bylo dle 17, 7. východně od Sichemu. Hummelauer se domnívá, že je to dědičné pole Jakobovo (darované Josefovi) = Sichar (Jan 4, 5) = dnešní ʻAskar. Je to patrně jeden z prostředních bodů severních hranic území Efraimova, jejichž další běh na východ podán níže, jejichž západní body však při opisování byly vypuštěny, že máme nyní jen zkomolené znění; nejméně dlužno před Machmetat doplniti „Tafua" dle v. 8. (Od Tafuy šly hranice na sever do Machmetatu, odtud pak východně do Tanatu.) — Tanat = Taʻná severně od uádi el-Karád, 5 km jihovýchodně od Salimu, kde jsou dosud stopy starého bydliště. — „na východě" Tanatu. — Janoe = dnešní Jánún, 3 km jižně od Taʻná, 2 km severovýchodně od ʻAqraby. — (Jiné stejnojmenné místo bylo v Galileji 4. Král 15, 29.)

V. [7]. „Sestupují", ježto se blíží k Jordanu. — Atarot zde je jiné město než ve v. 5. — Naarata = Noran 1. Par 7, 28. Bylo blízko Jericha; hledáno buď v dnešní Chirbet es-Sámije nedaleko ʻAin es-Sámije, půltřetí hodiny

sahují Jericha a vybíhají k Jordanu. [8] Z Tafuy jdou na západ do Třti-
nového údolí a vybíhají k moři [Solnému].
To je podíl rodů kmene Efraimova.
[9] Také byla synům Efraimovým uprostřed údělu synů Manas-
sových oddělena města s příslušnými vesnicemi: (...)
[10] Kananejských, kteří sídlili v Gazeru, Efraimovci nepobili; proto
sídlí Kananejští uprostřed Efraima až podnes, dávajíce mu poplatek.
Hlava 17. — [1] Také dostal úděl kmen Manassův; jeť on Josefův
prvorozenec. Machir, prvorozenec Manassův, otec Galaadův, který

---

cesty severozápadně od Jericha (Guérin), nebo Chirbet el-'Audže et-tahtání na severním břehu stejnojmenného údolí ústícího se do Jordanu (Kiepert, Conder). V nejnovější době však nalezl Naaru Guthe v pahorku nedaleko pramene dnešního Nahr el-'Audže.

V. 8. Spisovatel podav východní polovici severních hranic Efraimových (od Tafuy a Machmetatu směrem jihovýchodním k Jordanu u Jericha) vrací se ke střednímu bodu (Tafua), by od něho začal popisovati západní polovici jmenovaných severních hranic. — Tafua tato je jiná než v 1:, 34. Dle 17, 7; byla jižně od Sichemu, tedy asi tam, kde je dnes Chirbet Taffa, 10 km jihozápadně od Naplusu. — „Třtinové údolí = uádi Qána, které začíná jižně od Sichemu, teče na západ a vlévá se do Nahr el-'Audžá. — „vybíhají *k moři*" ne Solnému (= Mrtvému), ale Středozemnímu! Srv. v. 3. — Horské pásmo, které prostupuje od jihu k severu Judsko a Benjaminsko, vniká do území Efraimova vysokým hřebenem, který dosahuje v Tell 'Açúru 1011 m nad hladinou Středozemního moře; odtud táhne se zploštělé „horstvo efraimské" v polokruhu vydutém na východ, načež vrací se zase k severozápadu, kde dosahuje u dnešního Naplusu v Džebel et-Tóru (= Garizim) 868 m a v Džebel Eslámíje (= Hebal) 938 m. Efraimské hory sestupují na západě stupňovitě do nížiny saronské, nemajíce žádné pahorkatiny, oddělující zřetelně hory od nížiny; tím se liší tyto hory od hor judských. Protože půlkruhovité hory efraimské přibližují se poměrně blíže k Jordanu nežli hory judské, je v území Efraimově východní poušť mnohem užší než v Judsku. Efraimsko je vůbec úrodnější, rozmanitější, ano i romantičtější nežli Judsko. Uprostřed hor efraimských, na jihu dnešního Naplusu, prostírá se rovina el-Machna (asi 20 km² veliká); na severozápadě souvisí s údolím naplusským, na severovýchodě jest oddělena řadou pahorkův od roviny sálimské. Z jiných četných menších rovin zasluhuje zmínky rovina lubbanská (jižně od Machny). Z vodstva tekoucího do Středozemního moře buďte jmenovány: údolí Dér Ballút (vyvěrá jižně 'Aqraby; 623 m); Uádi Qána vyvěrá jižně hory Džebel et Tór a spolu s údolím Rabá (na jihu) a es-Sir (na severu) rozmnožuje vody el-'Audže; severozápadně roviny Machna rozvírá se údolí naplusské, které pod jménem uádi Ša'ír se vine severozápadně do území Manassova, přibírajíc z Efraimska údolí en-Naml a et-Tin. Z pobřežních bažin odvádí vodu do Středozemního moře Nahr el-Fálik. Do Jordanu vtékají: Uádi Sámije, které sluje ve svém dolním toku el-'Audže; výše vlévá se uádi Fasáil, které se krátce před ústím spojuje s dlouhým údolím Karád čili Ifdžim, jež přivádí vody až od roviny sálimské. Také dolní tok velikého údolí Fár'a. Mezi dvě údolí posledně jmenovaná vsunut horský hřbet s vrcholem Džebel Çartaba (379 m), který patří k mořskému eocénu; ostatně jest území Efraimovo téhož geologického složení jako Judsko.

V. 9. dlužno považovati za nadpis seznamu měst, kterých se dostalo kmeni Efraimovu. Srv. 15, 21.—63; 19, 35 nn. Seznam sám, bohužel, byl při opisování vynechán a proto nás nedošel. Mezeru naznačili jsme podobně jako výše třemi tečkami. — Manasse, prvorozenec Josefův, zastupoval dvojkmen Josefovců, proto také před rozdělením celé území *Josefovců* bylo zváno územím *Manassovým*, a tak dlužno rozuměti „uprostřed údělu synů Manassových". (Jinak dlužno chápati níže 17, 11.)

V. 10. Ke Gazeru srv. v. 3. — K celému v. srv. Sdc. 1, 29. — LXX vkládá sem 3. Král 19, 16.

Hl. 17. — V. 1. O prvorozenství Manassově viz Gn 41, 51; 48, 14. — Když dostal území mladší bratr Efraim (16, 5. nn.), slušelo se, by dostal úděl

byl válečníkem, dostal Galaad a Basan. [2] Ostatní pak Manassovci
(dostali podíly) dle jejich rodů: synové Abiezerovi, Helekovi, Esrielovi,
Sechemovi, Heferovi, Semidovi; to jsou (totiž) mužští potomci Manassa,
syna Josefova, dle jejich rodů.

[3] Salfaad však, syn Hefera, syna Galaada, syna Machira, syna
Manassova, neměl synů, nýbrž toliko dcery, jichžto jména jsou: Maala,
Noa, Hegla, Melcha a Tersa. [4] Ty předstoupily před kněze Eleazara,
před Josue, syna Nunova, a před knížata říkouce: Hospodin přikázal
skrze Mojžíše, by nám byl dán podíl mezi bratry našimi.

Dal jim tedy dle rozkazu Hospodinova podíl mezi bratry otce jejich.

[5] Tak dostalo se deset podílů Manassovi mimo zemi Galaad
a Basan za Jordanem; [6] dcery totiž Manassovy obdržely dědičný podíl
mezi syny jeho. Země Galaad však dostalo se v los ostatním synům
Manassovým.

[7] Hranice Manassovy šly od Aseru (u) Machmetatu, který je proti
Sichemu; jdou na jih k obyvatelům pramene Tafua [8] — krajina Tafua
totiž připadla v los Manassův, (avšak Tafua), která je na hranicích

---

také starší, prvorozený Manasse, pokud se tak nestalo již v Zajordání. — Se zřetelem k 16, 5. bychom očekávali, že bude zníti v. 1.: „Také dostal úděl kmen Manassův *dle jeho rodů*“, a pak že bude podán popis těchto hranic, jak jej čteme níže ve v. 7. nn. Protože však některé rody Manassovy dostaly již úděl v Zajordání, nemohl spisovatel užíti obvyklé formule „dle jeho rodů“; nahradil ji poznámkami v. 1.b.—6. — Machirovci v širším slova smyslu = Manassovci. Srv. Nm 26, 29. V užším slova smyslu zde jsou Machirovci jen jedna čeleď Manassovců, která dostala úděl v Zajordání. Podobně má se věc s „Galaadovci“. Syn Machirův, jehož rodné jméno se nám nezachovalo, později, když čeleď z něho vzešlá dostala v úděl polovici Galaadska, nazván byl „Galaadem“. — Machir byl „prvorozenec Manassův“ ve smyslu *právním*, že totiž dostal práva prvorozenská, která byla odňata jeho staršímu bratru Esrielovi. Srv. 1. Par 7, 14. — Ježto Machirovci (i Galaadovci) byli zdatnými „válečníky“, dostali v Zajordání úděl, kterého jim bylo neustále hájiti proti četným nepřátelům, od severovýchodu jej často napadajícím. — „Galaad a Basan“ = úděl Manassovců v Zajordání. Srv. 13, 29; Dt 3, 10. — Mnohem jednodušeji podává překlad v. 1. LXX: „Byly pak hranice kmene Manassa, prvorozence Josefova, Machira, prvorozence Manassova, otce Galaada, který bojoval v Basanu a v Galaadu...“

V. 2. „Ostatní“ Manassovci = šest čeledí Abiezerovců, Helekovců atd. „mužští potomci“ proti ženskému potomstvu Salfadovu ve v. 3. — Srv. Nm 26, 30 nn.

K v. 4. viz Nm 27, 1.—7.

V. 5. „podíl“ dosl. „provázek“, kterým díly pole odměřovány, pak odměřené díly samy. Pět podílů dostalo se pěti synům Galaadovým; místo šestého syna Hefera dostalo však pět údělů pět jeho vnuček, tedy úhrnem 10 údělů. Tím není řečeno, že úděly pěti jmenovaných dcer byly tak veliké jako úděly pěti uvedených mužských potomků Manassových. Hnmmelauer však hebrejské znění „deset“ opravuje v „spravedlivě“. — „ostatní synové Manassovi“ jsou tu ti, kterým se v Předjordání nedostalo území. Srv. „ostatní“ ve v. 2.

V. 7. Z 16, 8., kde podány severní hranice Efraimovy, patrno, že tuto popsány jižní hranice Manassovy, které s oněmi ovšem splývají. — Aser jest asi dnešní ʻAçîrat el-Hatab, 3 km severně od Naplusu. Hummelauer však opravuje hebr. „aser“, považuje je za příd. jméno „ostatní“, které spojuje s „hranicemi“ („ostatní hranice Manassovy byly...“). — „proti“ = na východ (od Sichemu byl Machmetat). Srv. 16, 6. 8. — Hummelauer se domnívá, že Sichem město připadlo Manassovcům, posvátné pak pole Jakobovo u Sichemu Efraimovcům.

V. 8. O Tafue viz 16, 8. — „krajina Tafua“ = „obyvatelé pramene Tafua“; severní okolí Tafuy patřilo Manassovcům, město Tafua však samo Efraimovcům.

Manassovců, připadla v los Efraimovcův. — [9] Potom sestupují hranice
k údolí Třtinovému; na jihu (toho) údolí jsou města Efraimova; uprostřed jsou města Manassova; na severu údolí je území Manassovo
a vybíhá k moři, [10] tak že území Efraimovo je na jihu a území Manassovo na severu, a obě uzavírá moře. Na severu hraničí s kmenem
Aser a na východě s kmenem Issachar.
[11] V Issacharu a v Aseru bylo dědičným majetkem Manassovým:
Bet-san s příslušnými vesnicemi, Jeblaam s příslušnými vesnicemi, obyvatelstvo Doru s jeho městy, obyvatelstvo Endoru s jeho vesnicemi, obyvatelstvo Tenaku s příslušnými vesnicemi, obyvatelé Magedda s příslušnými vesnicemi a třetina města Nofet.

V. 9. O „Třtinovém údolí“ viz 16, 8. — Střed tohoto údolí a severní jeho svah patřil Manassovcům, jižní svah byl majetkem Efraimovců. — Hranice Aserovy, kterých se dotýká území Manassovo na severozápadě, a Issacharovy, kterých se dotýká na severovýchodě, viz níže 19, 24.—31. — Území západních Manassovců zabíralo velikou část nížiny saronské na západě a vysočinu na východě, která je pokračováním hor efraimských; na severu bylo ohraničeno rovinou jizreelskou, na jihu přibližně údolím ša'írským a údolím karadským. Hřbet horský začíná horou Džebel Eslámíje (938 m) a táhne se směrem severovýchodním. K Jordanu odštěpují se od tohoto hřbetu čtyři výběžky jihovýchodně. Jiný výběžek jde od Eslámíje k severozápadu (= severní břeh údolí ša'írského) a sklání se k saronské nížině; nejvyšší vrchol jeho je eš-Šéch-Bajázíd (724 m). Jiný výběžek jde výše k severozápadu a dosahuje největší výšky v sopečném eš-Šéch-Iskandaru (518 m); končí předhořím karmelským (území Aserovo), které je odděleno od ostatního horstva na jihovýchodě údolím Matábinským a údolím Milh. Jižně Karmelu odbočuje k západu jiný menší výběžek končící skalou el-Chašm. Pahorkatina mezi rovinou saronskou na západě a hlavním hřbetem horstva, vstupujícího na území Manassovo horou Eslámíje a končícího horou Rás Ibzík (735 m) sluje eš-Ša'rávije eš-šarqije; severní část této úrodné pahorkatiny sluje Bilád er-Rúha. Krajina tato má více menších úrodných rovin, ze kterých buďte jmenovány: rovina Dótánská čili Sahel 'Arrábe, v jejíž jižní části vypíná se zelený pahorek Tell Dótán; jihojihovýchodně odtud Merdž el-Graraq; jihozápadně odtud údolí Fendaqúmije čili Džeba'. Západní Manassovsko protékala údolí, jichž jména jsou dnes tato: Uádi abu-Qaslán = Uádi Massin protéká rovinou Fendaqúmije; z roviny dótánské odvádí vodu údolí Salhab, jež sluje dále na západ Abu-Nár; údolí 'Ára dělí krajinu Bilád er-Rúha od vysočiny, jejímž středem je eš-Šéch Iskandar. Hřbet el-Chašm omývá na severu údolí el-Favvár, na jihu údolí Qadrán. Vody údolí ša'írského a jeho přítokův odvádí do moře Nahr-Iskanderúne; údolí Massin, Abu Nár, 'Ára, Málih slévají se v Nahr Mefdžir, který se vlévá do moře jižně Qaisáríje (Cesarea); uádi Qadrán sluje u moře Nahr ez-Zerká, údolí pak Favvárské sluje Nahr ed-Difle. Do Jordanu odváděla vodu z území Manassova: Údolí Fár'a; údolí el-Buqé'a protékající stejnojmennou rovinou; uádi Málih; uádi Hašne, vyvěrající pod Ibzíkem. Geologicky je území Manassovo týchž útvarů jako Efraimovo; na západě krajiny Bilád er-Rúha vyskytuje se útvar sopečný, čedičový, podobně jako na hoře Šéch Iskandar.

V. 11. Jako byl původně 16, 9. seznam měst kmene Efraimova, tak byl zajisté také zde seznam měst kmene Manassova. Seznam ten však se ztratil; v. 11. je pouhý doplněk jeho. Když byla totiž vypočítána jména měst v území Manassově, bylo dlužno dodati také města Manassova, která byla v území Aserově a Issacharově. — Bet-san = Skythopolis doby řecké, v dobách křesťanských sídlo biskupské = dnešní Bésán jižně od Nahr-Džalúd, 4 km od Jordanu vzdáleno (vesnice 2500 obyvatelů, sídlo tureckého „mudíra“). Často jmenováno, jako na př. Sdc 1, 27. nn. 1. Král 31, 10. nn.; 2. Král 21, 12; 3. Král 4, 12. — Jeblaam = (?) Bír Bel'ame, 2 km jižně od Dženínu. Srv. 4. Král 9, 27; 1. Par 6, 70. V egyptských pramenech sluje Ibra'mu. — „obyvatelstvo“ = území. — O Doru (assyrsky Du'ru a egyptsky Dira) viz výše 11, 2; 12, 23; 1. Mach 15, 11 nn. — Endór sluje dosud vesnice na severním úpatí hory Tell el-'Adžžúl proti Taboru. Srv. 1. Král 28, 7; Ž 82, 11. Ježto však města toho nejmenuje tu ani LXX a není uvedeno ani Sdc 1, 27., možno „oby-

[12] Manassovci nemohli však těchto měst vyvrátiti, a tak Kananejští začali (zase) usazovati se ve své zemi.
[13] Když pak se synové Israelovi zmohli, podmanili si Kananejské, uložili jim poplatek, avšak nepobili jich.
[14] Tu pravili Josefovi synové Josuovi: Proč jsi mi dal (jen) jeden los a podíl, když je mne (přece) tak mnoho, protože Hospodin mi
žehná? [15] Josue jim řekl: Jsi-li lid četný, a jsou-li ti hory Efraimské
úděl úzký: jdi na hory, do lesa a vymyť si místa v zemi Ferezejských
a Refaim. [16] Synové Josefovi mu odpověděli: Na hory nebude nám
možno se dostati, ježto Kananejští, sídlící v rovině, kde je Bet-san se
svými vesničkami a Jezrael, zabírající střed nížiny, užívají železných
vozů. [17] I řekl Josue domu Josefovu, (to jest) Efraimovu a Manassovu:
(Ano), lid četný jsi a veliké síly; nebudeš míti (jen) jednoho losu,
[18] ale půjdeš na hory a vysekáš, vymýtíš si sídla a bude ti lze dále se
dostati; ano, vyhubíš Kananejské, ač, jak pravíš, mají železné vozy
a jsou velmi silni.

Úděly ostatních sedmi kmenů (18, 1.—19, 48.).

Stánek přenesen do Silo (v. 1.). Josue kárá vlažnost sedmi kmenů (18, 2. n.). Nařizuje, by bylo zvoleno z každého ze sedmi kmenů po třech mužích, kteří sestaví seznam měst území dosud nerozděleného; ať se pak území rozdělí na sedm dílů, které potom rozlosuje (18, 4.—7.). Stalo se (18, 8.—10.). Hranice území: *a*) Benjaminova (18, 11.—20.), *b*) Simeonova (19, 1.—9.), *c*) Zabulonova (19, 10.—16.), *d*) Issacharova (19, 17.—23.), *e*) Aserova (19, 24.—31.), *f*) Neftaliova (19, 32.—39.), *g*) Danova (19, 40.—48.).

Hlava 18. — [1] Potom shromáždili se všichni Israelité v Silo
a tam postavili stánek zjevení, neboť země byla jim poddána.

---

vatelstvo Endoru s jeho vesnicemi" považovati právem za glosu. — Tenak. Viz výše 12, 21. Srv. Sdc 1, 27; 1. Par 7, 29. — Mageddo; jmenováno již výše 12, 21. Srv. Sdc 5, 19; 3. Král 9, 15; 4. Král 9, 27; Zach 12, 11. — Ježto LXX jmenuje tu jen tři města: Betsan, Dor a Mageddo, a ježto Jeblaam a Tenak byla města v území Manassově (ne tedy v území Aserově nebo Issacharově), dlužno říci, že LXX má původnější znění než hebr. Důsledně dlužno překládati místo „a třetina města Nofet": „(úhrnem) *tři města*".

V. 12. Protože mělo venkovské kanaanské obyvatelstvo, které se před Israelity bylo rozprchlo, ve hrazených městech, kterých se Manassovci nemohli zmocniti, pevnou oporu a útočiště, začalo se zase vraceti a ve svých bývalých sídlech usazovati.

V. 14. „Synové Josefovi" = oba kmeny Efraim i Manasses; ujali se věci, která popředně se týkala předjordánské polovice Manassovců. — Jak Hospodin Manassovcům žehnal, patrno z toho, že při druhém sčítání lidu (Nm 26) přibylo jich o $63^1/_2\%$ proti prvnímu sčítání Nm 1. Území Efraimovi a Manassovi vykázané bylo dle jejich náhledu tak malé, že by stačilo jen pro jeden kmen a ne pro půldruha kmene. Území Judovo ohraničené ve hl. 15. bylo skutečně mnohem rozsáhlejší než úděl Efraimův (hl. 16.), a území Manassovo (hl. 17) bylo takořka jen přídavkem k území Efraimovu.

V. 15. n. O Ferežanech viz Dt 7, 1. — O Refanech viz 12, 4; 13, 11. — O Bet-sanu viz v. 11. — Hory efraimské jsou odděleny od hor (galilejských), kterých mají se Manassovci zmocniti, velikou rovinou; ta rozdělena zde na dvě části: 1. nížinu na pravém břehu Jordanu (el-Ġór), v níž je město Betsan, a 2. nížinu jezraelskou či esdrelonskou, zvanou nyní Merdž ibn 'Amir ohraničenou na severu úpatím hor galilejských, na jihozápadě Karmelem a na jihovýchodě severními výběžky hor efraimských, pohořím Gilboa (Džebel Fuqú'a) a na severovýchodě Malým Hermonem (Nebí Dahí). Údolí Nahr-Džálúdu spojuje obě jmenované nížiny. — O železných vozech srv. 11, 4.

Hlava 18. V. 1. Poloha Sila popsána Sdc 21, 19. Dnes je na tom místě jen zřícenina, která sluje Sélún. — Archa zůstala v Silo (19, 51; 21, 2; 22, 9;

2 Zbývalo však ze synův Israelových sedm kmenů, kteří nedostali
dosud příslušných podílů. 3 Těm Josue řekl: Jak dlouho budete lenivě
váhati uvázati se v držení země, kterou Hospodin, Bůh otců vašich,
vám dal? 4 Vyvolte z každého kmene po třech mužích, ať je pošlu,
by šli, obešli zemi, popsali ji se zřetelem k početnosti jednotlivých
kmenův a přinesli mi, co napíšou. 5 Rozdělte [si] zemi na sedm dílů;
Juda zůstaň v území svém na straně jižní a dům Josefův na severu;
6 zemi [mezi nimi se rozprostírající] rozpište na sedm dílův a přijďte
sem ke mně, bych před Hospodinem, Bohem vaším, vám tu metal
los. — 7 Levité totiž nemají mezi vámi dílu, ale kněžství Hospodinovo
je dědictví jejich. Gad pak, Ruben a polovice kmene Manasse již dostali podíly své za Jordanem na východě, které jim dal Mojžíš, služebník Hospodinův. —

8 Když pak chystali se muži (ti) vydati se na cestu, by popsali
zemi, přikázal jim Josue: Projděte zemi, popište ji a navraťte se ke
mně, bych zde před Hospodinem v Silo metal vám losy.

9 Šli tedy, ohledali ji, rozdělili na sedm dílů, zapsali (to) do závitku a navrátili se k Josuovi do tábora v Silo.

---

1. Král 1,—4), až byla odtud odnesena do pole a ukořistěna Filišťany. Před tím byla v Betelu (Sdc 2, 1. LXX), kamž byla přenesena z Galgaly. — „Země" kolem Silo byla Israelitům podrobena, a tedy bezpečna, že mohla svatyně bez obavy tam býti přeložena.

V. 2. Půltřetího kmene mělo již území v Zajordání, kmeny Juda, Efraim a druhá polovice Manassova měly rovně již vykázaná území. Levité neměli dostati souvislého údělu, zbývalo tedy ještě sedm kmenů nepodělených.

K v. 3. srv. Dt 6, 10. 18. 23. Dosud byly Judovci a Josefovci zabrány většinou hory; zbývalo dobývati nížin, na kterých mohli nepřátelé rozvinouti své obávané vozy; pochopitelno, že Israelité příliš s tím dobýváním nepospíchali.

V. 4. „se zřetelem k početnosti jednotlivých kmenů" dosud v Palestině žijících, tedy Kanaanů, by bylo lze posouditi, mnoho-li lidí v té neb oné krajině se může uživiti. Šlo zejména o soupis měst, jejich vesnic a dvorců; měli tedy vypracovati jakýsi „katastr", jakousi „mapu". Mužové, kterým byla práce ta uložena, nebyli dělitelé uvedení Nm 34, 17. nn. (srv. Jos. 14, 1; 19, 51.); byli to spíše vyzvědači. — Také mezi prastarými památkami babylonskými a assyrskými nalézáme veliké množství seznamů měst, krajin, hor, řek, průplavů atd.; zachovány plány měst, pevností, ano i krajin, tedy mapy. — V královském archivu v Ninive nalezeny podrobné popisy jednotlivých rodin a jejich majetku (kolik mají domů, polí, stromů atd.), dle kterých vyměřovány pak daně. Také nás došly egyptské papyry a na nich mapy krajů, ve kterých dolováno zlato (z dob Ramsa II., 1300—1234). Z těchto památek starého východu lze aspoň tolik vyvoditi, že práce Josuem jmenovaným popisovatelům uložená není nic na ten čas nemožného.

V. 5. n. Stanoví-li Josue, že Juda má zůstati na jihu a Josefovci na severu, určuje tím jen povšechně polohu jejich území, nepraví však, že hranice jejich výše ve hl. 15. nn. podané jsou nezměnitelny! Z toho možno také dohadovati, že sedm údělů zbývajících nebylo hned do nejmenších podrobností ohraničeno, nýbrž jeň povšechná poloha v hlavních rysech poznamenána a hranice podrobné se zřetelem na početnost toho onoho kmene teprve později vykázány. Srv. níže v. 9 — „zemi" — zbývající, dosud nerozdělenou, žádným kmenem nezabranou. — „přijďte ke mně", t. j. přineste mně popis a návrh, náčrt rozdělení na sedm dílů.

V. 7. opakuje důvod, proč byla zbývající země rozdělena jen na sedm dílů. Srv. 13, 7. n. 14. 33; 14, 3.

V 9. hebr. výslovně poznamenává, že rozepsali zemi na sedm dílů dle měst. — Vulg. má „do závitku"; takový tvar měly sice ve starých dobách „knihy". Z hebr. však nevysvítá, jaké hmoty na psaní užili; možno tedy si také mysliti, že bylo oněch sedm seznamů měst napsáno na tabulkách (hliněných).

[10] Ten metal losy před Hospodinem v Silo a rozdělil zemi synům Israelovým na sedm dílů.
[11] První vyšel los rodů synů Benjaminových, by zabrali krajinu mezi Judovci a mezi Josefovci.
[12] Začínají pak hranice jejich severní u Jordanu, jdou po severní straně Jericha, odtud stoupají západně na hory a docházejí k poušti
Bet-aven; [13] pak přecházejí jižně od Luzy, to jest Bet-elu, sestupují do Atarot-had-daru na vyvýšeninu, která je jižně od Dolního Bet-horonu,
[14] schylují se a zatáčejí k moři jižně od hory, která je na jih od Bet-horonu a vybíhají ke Kariat-baalu, který sluje také Kariat-iarim, městu to Judovců. To je strana hledící k moři, k západu.
[15] Jižní hranice vycházejí od kraje Kariat-iarimu směrem k moři
a sahají až ku prameni vod Neftoa; [16] pak sestupují na kraj hory, která je proti údolí synův Ennomových, na severu, na konci údolí Rafaim, sklánějí se do Ge-ennom — to jest údolí Ennom — k jižnímu boku Jebusitův a sahají ku prameni Rogel; [17] potom přecházejí k severu, jdou do
En-semes, to jest Pramen slunce, [18] přecházejí až k pahorkům, které

V. 10. Místo „na sedm dílů" hebr.: „dle jejich oddílů", t. j. dle čeledí, z nichžto se jednotlivé kmeny skládaly. Losem, tedy autoritou Boží, Josue ustanovil sedmi kmenům jejich území; zda bylo však také losem rozděleno území každého kmene jeho čeledím, rodům atd., není tu řečeno. Zdá se, že losem byla určena jen povšechně poloha sídla toho onoho kmene, podrobně pak že byla hranice vymezena později dle větší nebo menší početnosti jeho; v pochybných případech bráno asi v potaz posvátné osudí („ano" nebo „ne") a tak rozhodnuto. Losu, Boží autority, bylo třeba, by bylo zabráněno sporům o hranice a majetek. Že nešlo vše úplně hladce a ke všeobecné spokojenosti, možno se snadno domýšleti z 17, 14.—18.

V. 11. O způsobu, jakým byly losy metány, nedovídáme se. Možno však domnívati se, že užil velekněz Eleazar kamenů ze svého náprsníku, na němž byla jména kmenů israelských napsána. (Ex 28, 21.) Snad že byl nejprve ustanoven (losem?) podíl země, o který bylo pak losováno tak, že z náprsníku tahán kámen se jménem kmene.

V. 12. n. podává severní hranice území Benjaminova, které splývají s jižními hranicemi území Efraimova (16, 1.—3.). — „severní strana (bok) Jericha" = severní úpatí hory Džebel-Qarantal. — O Bet-avenu viz 7, 2. Hummelauer se domnívá, že Betel-Luza je staré město kanaanské, Betel-Betaven pak svatyně východně od něho. Sluje prý Bet-aven, t. j. Místo (sídlo smutku, že tam Israelité dle Sdc 2 plakali; Bokim (Sdc 2, 5.) je prý jen jiný název toho místa. — Bet-el v 16, 1. = Bet-aven zde. — Ježto jdou hranice „k jižnímu boku Luzy" (hebr.), patří Betel-Luza Efraimovcům. Srv. však v. 22 níže. — vyvýšenina jižně od Dolního Bet-horonu je patrně severní břeh údolí selmánského. Ostatně viz 16, 2. 5.

V. 14. popisuje západní hranice území Benjaminova. — „k moři jižně" = směrem jihozápadním. — „hora jižně od Bet-horonu" jmenována již ve v. 13; přetínají tedy hranice kolmo údolí selmánské. — Kariat-baal viz 9, 17; 15, 60. — „vybíhají" t. j. končí se západní hranice (= „strana hledící k moři").

V. 15.—19. vymezuje jižní hranice území Benjaminova, které splývají se severovýchodními hranicemi kmene Judova popsanými v 15, 5.—9.

V. 15. „od kraje" Kariat-iarimu, t. j město samo je v území Judově, hranice Benjaminova začínají tedy za tímto městem. — „k moři" = na západ. — O Neftoa viz 15, 9.

K v. 16. srv. 15, 7. n.

V. 18. „pahorky" ty slují v hebr. „Gelilóth". Srv. 15, 7. — Debera a údolí Achor (15, 7.) tu vynecháno. — Místo „přecházejí od severu na rovinu" dlužno překládati se zřetelem k LXX: „přecházejí na severu bok Bet-Araby". Srv. 15, 61., kde toto město jmenováno mezi městy Judovými. — „planina" = Araba, kotlina Jordanská.

jsou naproti výšinám Adommim, sestupují k Aben-Boenu, to jest ke
skále Boena, syna Rubenova, přecházejí od severu na rovinu, sestupují
na planinu, [19] přecházejí na sever k Bet-hagle a vybíhají k severnímu cípu
moře Solného, k jižnímu konci Jordanu; [20] ten činí východní hranice.
To jest území synů Benjaminových dle obvodu jejich hranic
a dle rodů jejich.
[21] Jejich města byla: Jericho, Bet-hagla, Údolí Kasis; [22] Bet-Araba,
Samaraim, Bet-el, [23] Avim, Afara, Ofera, [24] Ves Emona, Ofni a Gabee —
dvanáct měst s příslušnými vesnicemi.
[25] Gabaon, Rama, Berot, [26] Mesfe, Kafara, Amosa, [27] Rekem, Ja-

---

K v. [19] srv. 15, 5. n. — Za v. 19. dokládá hebr.: „to jsou hranice jižní"

V. 20.a. hebr. zřetelněji: „Jordan bude hranicemi východními." — K 20b. srv. 15, 12. 20. — Území Benjaminovo zabíralo dvě krajiny značně se lišící: malý pruh jordanské prohlubně, průměrně 300 m pod Středozemním mořem, a vysočinu, která je pokračováním středního hřbetu Judských hor. (Viz k 15, 12.) Vysočina ta trčí průměrně 700—800 m nad Středozemním mořem a více než 1000 m nad hladinou Jordanu. Cesta z Jerusalema do Bétínu (= Betel) jde skorem po hřebeně hor těch. Západní svahy mírně se sklánějící prorývají od východu k západu tato údolí: 'Alí (kterým jde dnešní cesta z Jerusalema do Jáfy), el-Qotne, Selmán, 'Ain 'Arík a jj. Východní svahy území Benjaminova protékají zejména údolí el-Qelt a en-Nuvé'ime s četnými svými přítoky, jakož i uádí el-Abeid (přítok údolí el'Audže). Na severovýchodě Olivetské hory vyvěrá údolí er-Ravábi vlévající se do údolí eç-Çuvénit, které se spojuje severovýchodně Jerusalema s údolím Rudéde a činí tak údolí Fára, které sluje dále na východ Uádi el-Qelt. Uádi Nuvé'ime čili Rummámane vroubí nedaleko svého ústí do Jordanu příkrými stěnami Džebel Qarantal. Severně Jerusalema, nedaleko vsi Bíre, prýští se údolí Bét-hanína, teče na jih, severozápadně Jerusalema zatáčí se k západu, pode jménem Qolonije zase vrací se k jihu, pode jménem Isma'ín vrací se k západu a sluje později tekouc na pomezí Judově a Danově eç-Çarár. V pohoří Benjaminově vyniká několik chlumů: Tell el-Fúl (839 m), er-Rám (792 m), el-Bíre (893 m), Nebi-Samuíl (895 m), el-Džíb (710 m).

V. 21. O Jerichu viz 2, 1; 15, 6. — Bet-hagla viz 15, 6. — Poloha města 'Emeq-Qasís blíže neznáma.

V. 22. Bet-Araba viz 15, 6. — Dle 15, 61. patřila Bet-Araba Judovcům, tu však uvedena mezi městy Benjaminovými. Věc možno vysvětliti tak, že bylo to město nyní Judovcům, kteří měli hojnost jiného území a měst, vzato a dáno Benjaminovcům, by jejich hranice, beztak ne rozsáhlé, byly rozšířeny. Lze však míti také za to, že některá čtvrt města patřila Benjaminovcům, jiná pak Judovcům. — 2. Par 13, 4. jmenována hora Samaraim v horách efraimských, kterou lze ztotožniti s dnešním Rás ez-Zeimera, 8 km východně od Bétínu. Město téhož jména bylo asi nedaleko té hory. — Betel uveden však Sdc 1, 22. nn. mezi městy Efraimovými. Věc lze vysvětliti podobně jako výše bylo řečeno o Bet-Arabě. Hummelauer se domnívá, že Betel-Luza, to jest staré kanaanské město, patřilo Efraimovcům, Betel-Betaven, t. j. místo posvátné, východně od onoho, že patřilo Benjaminovcům. Srv. výše v. 12.

V. 23. 'Avvím obyčejně považováno za Haj známý z 7, 2; 12, 9. — Afara (= hap-Pára) = Chirbet Fárá mezi údolím Fára a údolím Nimr, 9 km severovýchodně Jerusalema. — Ofera je snad vesnice Eusebiovi známá jménem Afrél a vzdálená 5 římských mil východně od Betelu, tedy asi tam, kde je dnes vesnice arabská et-Taijibe (7 km severovýchodně od Bétínu).

V. 24. Ves Emona = Kefar ha-'Ammóní = (?) Kefr 'Ana, 5 km severozápadně od et-Taijibe. — Ofni = (?) Džifná, 5 km severozápadně od Bétínu. — Gabee = Geba' = dnešní Džeba', 9 km severně Jerusalema. Dle 21, 17. bylo to město kněžské. Srv. 1. Par 6, 60. Dlužno ji rozlišovati od Gabaonu (v. 25.) i od Gabaa (ve v. 28.). Tím ukončena první skupina měst Benjaminových, která ležela v severovýchodní polovici jeho území.

V. 25. O Gabaonu viz 9, 3. — Rama = dnešní er-Rám, 9 km severně Jerusalema. — Berot srv. 9, 17.

V. 26. Mesfe = Masfa. Od dob Robinsonových považováno za dnešní Nebi Samvíl, 8 km severozápadně od Jerusalema. Jmenováno Sdc 20, 1. nn.;

ref-el, Tarela, [28]Sela-Elef, Jebus, to jest Jerusalem, Gebaat a Kariat — čtrnáct měst s příslušnými vesnicemi.

To je podíl rodů synů Benjaminových.

Hlava 19. — [1]Druhý vyšel los rodů Simeonovců.

Jejich dědičný úděl byl [2]v údělu Judovců: Ber-sabee, Sabee, Molada, [3]Haser-sual, Bala, Asem, [4]Eltolad, Bet-ul, Harma, [5]Sikeleg,

---

1. Král, 7, 5. nn.; 3. Král 15, 22. a jj. — V novější době však mnozí palestinští místopisci nalézají Miçpu v Tell en-Naçbe (835 metrů) severně er-Ráma. — Kafara = Kefira výše 9, 17. — Amosa = dnes Chirbet el-Mizze, 1½ km severně od Qalónije, na pravo od cesty vedoucí z Jerusalema do Jáfy.

V. 27. Rekem = (?) dnes Chirbet el-Merágrib, 4 km severozápadně od Jerusalema. — Jarefel = (?) Rafát, 3½ km severně od el-Džíb (= Gabaon). — Tarela blíže neznáma.

V. 28. Sela-Elef dlužno považovati za jméno jednoho města. — Gabaat = slavné město Gabaa, které dlužno rozlišovati od stejnojmenných jiných měst, zejména od města Gabee, jmenovaného výše ve v. 24. Gabaa zde uvedená (ve v. 28.) byla tam, kde je dnes Tell el-Fúl, severně Jerusalema, na pravo vedle cesty vedoucí do Naplusu (Sichemu). — Kariat = Kariat-iarim. Město počítáno sice 15, 60. mezi města Judova, jak však si věc vysvětliti viz výše v. 22. o Bet-Arabě a Bet-elu. — Ježto Sela-Elef dlužno považovati za město jedno, třeba důsledně „čtrnáct" považovati za chybu opisovačův a opraviti v „třináct". Tím ukončena druhá skupina měst Benjaminových, která byla v jihozápadní části jeho údělu. Obě skupiny rozděleny myšlenou příčkou, taženou od jihovýchodu na severozápad. — O Jerusalemu viz výše 15, 63. Vykopávky na půdě jerusalemské ve větším slohu podnikli: M. C. Wilson r. 1864; M. Warren jménem anglické Společnosti na výzkum Palestiny od roku 1867—1870; H. Guthe dokončil vykopávky německé r. 1881. Vykopávkami Parkerovými v době nejnovější (r. 1909—1911) podniknutými, nalezeny na jihovýchodním pahorku zbytky jebuských opevnění a kanaanských hrobů; ježto nic podobného na západním pahorku Jerusalema nalezeno nebylo, je rozhodnut dlouholetý spor o tom, kde byla tvrz jebuská, ve prospěch těch, kdo ji kladli na pahorek východní. Parkerovými vykopávkami též potvrzeno, že byl jihovýchodní vrch jerusalemské plošiny spojen vnitřní chodbou s jediným pramenem jerusalemským, 'Ain Sitti Marjam; tudy chodili Jebusané pro vodu, byla-li jejich tvrz nepřítelem obležena. Ostatně měla tato tvrz podobný tvar jako jiná města kanaanská této doby, která byla vykopávkami odkryta. Viz výše. — V době Josuovi blízké byl v Jerusalemě egyptský vasal jménem Abdi-chiba. Zachovalo se nám (v nálezu amarnském) 7 (či jen 6?) dopisů jeho, poslaných jeho pánu, egyptskému faraonovi. Hliněné ty listy začínají obyčejně: „Králi, mému pánu, mému slunci. Abdi-chiba, tvůj služebník. K nohám krále, pána mého, sedmkrát a sedmkrát padám." Těmi a podobnými slovy ujišťuje jerusalemský vasal o své oddanosti a věrnosti (loyalitě), hájí se proti udavačům, kteří ho viní z věrolomnosti, z velezrády, podává zprávy o hrozícím nebezpečí državě egyptské v Palestině, o spiknutích, odpadech, o útocích všelikých kmenů, zejména kmene „Chabiri", a prosí krále, by mu poslal posily vojenské, by mohl hájiti práv králových.

Hl. 19. — V. 1b. podrobněji opakován níže ve v. 9. — Hranice území Simeonova nejsou tu popsány, podán jen seznam měst. Možná že kdysi byly i hranice tu popsány, popis ten však později, kdy neměl již praktického významu, se ztratil. Simeonovci totiž byli Judovci postupem času pohlceni. Srv. 1. Par 4, 27. 31. 39. (LXX) 42. — K soupisu měst Simeonových srv. výše 15, 26.—32. 42., kde jsou všecka ta města počítána k území Judovu. Srv. také 1. Par 4, 28.—33.

V. 2. Sabee považuje Hummelauer za opakování druhé části jména předešlého Ber-Sabee, a škrtá je. Není také 1. Par 4, 28. Tak dojdeme správné číslice součtu ve v. 6.; „třináct".

V. 4. Betul = Kesil v. 15, 30.

V. 5. Bet-marchabot je asi Medemena v. 15, 31. — Haser-susa je asi Sensenna v. 15, 31.

Bet-marchabot, Haser-susa, 6 Bet-lebaot a Sarohen — třináct měst s příslušnými vesnicemi.
7 Ain, Remmon, Atar a Asan — čtyři města s příslušnými vesnicemi; 8 všecky vesničky v okolí těch měst až po Baalat Beer Ramat na jihu.

V. 6. Bet-lebaot = Lebaot v. 15, 32. — Sarohen = Selim v. 15, 32.

V. 7. n. podává druhou skupinu měst Simeonových. — Ain-Remmon je jméno jednoho města jako v. 15, 32. — Atar jmenován již 15, 42; taktéž Asan. — Ježto udán součet měst „čtyři", jmenovány však jen tři, dlužno míti za to, že jméno jednoho města při opisování bylo vynecháno. LXX jmenuje za Ain-Remmonem město Thalcha, 1. Par 4, 32., pak Tóchen. Kromě toho jmenuje Par na tomto místě město Etam a tak dochází závěru, že měla druhá skupina měst Simeonových „pět měst".

V. 8. „Balaat Beer Ramat na jihu" patrně porušeno při opisování. Hummelauer upravuje a překládá: „až po Baalot (15, 24?), jak se jde do Negebského Ramotu". Je to snad zbytek z podrobnějšího popisu hranic Simeonových, o němž výše k v. 1. — Dle 1. Král 30, 27. dlužno Ramot Negebský hledati na jihu, možno tedy říci, že je tu zbytek jižních hranic jmenovaného kmene. — Simeonovi dostalo se tedy v úděl „Negebu" (= „Souš"), t. j. krajiny, kterou odvodňuje na západě spletitá síť údolí spojujících se ve uádi Grazze („Egyptský potok") a na východě uádi el-Džerábi, jakož i uádi el-Fiqre (obě se vlévají do Mrtvého moře). Dlouhé údolí Grazze, zvané Beduiny en-Nahr, vyvěrá na západním břehu Mrtvého moře (nedaleko pramenů krátkého údolí el-Grazze-Qeni, přítoků to el-Džerábi; toto uádi Grazze dlužno tudíž rozlišovati od stejnojmenného výše uvedeného!). Údolí el-Meleh (— tak sluje u vrchoviska později zvané uádi Grazze —) tvoří rovinu místy až 5 kilometrů širokou, kterou lze osívati; jde až ke Ksejfe; na severu sklání se do ní hory hebronské; na jihu rovina zvolna stoupá a přechází v hory Džebel el-Mkémen, Qóz es-Sirr, Umm el-Azám a Tuil es-Semen. Za ústím údolí es-Sa've do údolí melehského sahá severní horstvo velmi blízko, vzdaluje se však opět; jen řada pahorků zvaných eš-Šqejbát běží ve vzdálenosti asi jednoho kilometru rovnoběžně s údolím až tam, kde se do něho ústí údolí al-Brejdž. Dále uzavírají údolí to na jihu hory: Abu Ša'ar a Umm 'Adžua, na severu pak: Džebel eš-Šahabi a jiné menší pahorky. Na úpatí hory Abu Ša'ar ústí se na levém břehu údolí, které tu sluje již es-Seba', široké uádi Martaba. Údolí martabské vyvěrá na úpatích hory el-Mandžar; pod jménem uádi ed-Dejqa prodírá se homolemi aš-Šrejqijje a Umm el-'Azám, spojuje se na levo s pěkným a širokým údolím eš-Šrejqijje a sluje odtud el-Mšáš; levý jeho břeh otvírá se v rovinu, pravý však ověnčen je pahorkatinou, ze které přicházejí údolí ed-Dhejhéfi, el-Mhejrijje, es-Semen a umm Helqúm. Na levém břehu ústí se jen uádi el-Hmejdijje, které vzniká spojením údolí umm el-Džerádi a el-Hajjádije; od ústí údolí Hmejdijje sluje jmenované údolí es-Sidd až po bahniště ma' Martaba. Také hlavní údolí (es-Seba') sluje uádi Martaba od ústí údolí martabského až po studně aç-Çini. Tu vlévá se údolí el-Mu'allaqa; u svého vrchoviska sluje el-'Arajqén, rozšiřuje se v pěknou rovinu, kterou lze osívati a která jde až tam, kde se spojuje s přítokem uádi el-Baqqár; sluje pak uádi ed-Dejqa a spojuje se níže s údolím el-Mzére'. U Temájel Rášed opouští údolí ed-Dejka hory a tvoří pod jménem uádi el-Mçauuara širokou vlnitou, ač písčitou rovinu, která jest uzavřena teprve hřbetem Firšt ed-Dab'i; tam přichází z prava údolí 'Aslúdž; od el-Chalasa až po kaluže ma' el-M'allaqa sluje údolí to také uádi el-Chalasa. Odtud, kde se vlévá údolí el-M'allaqa do údolí el-Martaba (dříve uádi es-Seba'), sluje hlavní údolí eç-Çini až po bír Šeneq; odtud sluje údolí samo Šeneq až po bír Qamli; odtud sluje rovněž Qamli až po bír umm 'Urqán. Od bír Šenequ má údolí stálou vodu; poněkud dále sluje sejl eš-Šellále. Na pravém břehu spojuje se s přítokem sejl eš-Šérí', na levém s uádi Ma'in. — Rozhraní vodstva Středozemního a Mrtvého moře činí výběžek dlouhého hřbetu, který se táhne od al-'Arúdu na sever (Al-'Arúd asi uprostřed mezi Mrtvým a Červeným mořem); jsou to zejména: Džebel Haláq, Dejqát Hléqím, Qóz aba-l-'Erši, Qóz el-Mdéfi, Qóz

To je dědictví synů Simeonových dle rodů jejich. 9 Bylo v území
a v údělu Judovců, že byl příliš veliký; proto tedy měli Simeonovci
úděl v území jejich.
10 Třetí los padl na rody kmene Zabulonova.
Hranice jejich území jdou od Saridu, 11 stoupají na západ k Merale,
sahají až k Debbasetu, až k potoku, který (teče) proti Jekonamu; 12 od
Saredu obracejí se k východu, k území Keselet-taboru, jdou k Daberetu
a stoupají k Jafii; 13 odtud přecházejí na východ do Get-heferu a Takasinu,
zabíhají do Remmonu, Amtaru a Noa, 14 zatáčejí se na sever do
Hanatonu a vybíhají do údolí Jeftah-el.

Šobq a Qóz ummu Rdím. Rovina Nuqra, t. j. na levém i pravém břehu údolí en-Nahr, aš-Šellále, es-Seba' a el-Muéleh jsou pravou obilní komorou do dneška; ovšem že nejde na jih příliš daleko, ježto brzy přechází v poušť. Na jiných místech tohoto území lze najíti jen málo půdy, kterou by bylo lze osívati; jsou to: okolí Kornúbu, es-Sbejta, er-Rhejbe a el-Chalasa. (Musil.) Ježto však někdy ani v zimě v těchto krajích mnoho neprší, a i když vody napadne, ve slunečním žáru zase rychle se vypaří, bylo území Simeonovo, ač nebylo tak hornaté jako Judsko, ne mnoho úrodné, ano možno říci, že bylo z celé Palestiny nejméně úrodné. Dnes sídlí tam arabští beduini, a to: 'Arab et-Terábín, jižně Gazy; na východ od nich 'Arab el-'Azázime, dále na východ 'Arab el-Qadérát, ez-Zullám, Džahálín; jižně kmene Azázime kočují 'Arab et-Tijáha a východně od těchto 'Arab es-Sa'ídíje.

V. 10. n. Spisovatel chtěje popsati jižní hranice Zabulonovy začíná bodem v jejich středu (Saridem); odtud je popisuje nejprve na západ (v. 11.), pak na východ (v. 12.). Podobně popsány 16, 6. severní hranice Efraimovy. Sarid dlužno asi se zřetelem ke starým překladům opraviti v Sadid a ztotožniti s dnešním Tell Šadúd, který je na severním kraji nížiny esdrelonské, 6 km jihozápadně od Nazaretu. — Mar'alá = (?) el-Mudžédil, 5 km jihozápadně od Nazaretu. — Debbaset = (?) Džebátá, 3 km západně od Mudžédilu. — Joqne'am (= Jekonam) = Tell Qaimún. Viz 12, 22. — Potok proti němu je asi uádi el-Milh (na západ hned vedle jmenovaného pahorku). Ježto spisovatel pokračuje od východu k západu, znamená tu „proti": „na západě". Město Joqne'am patřilo dle 21, 34. Zabulonovcům; možná, že bylo tu původně řečeno, že hranice Zabulonovy „vybíhají až k Joqne'amu" že však slova ta při opisování byla vynechána.

V. 12. vrací se k Saredu (= Sarid v. 10.), by podal druhou polovici jižních hranic Zabulonových. — Kislóth (= Keselet) bylo asi tam, kde je dnes Iksál, na úpatí Taboru, 4 km jihovýchodně od Nazaretu. Že bylo blízko hory Tabor, přidáno jméno této hory. — Daberet bylo dle 21, 28. levitské město v území Issacharově. Bylo tam, kde dnes Debúrije, na severozápadním úpatí Taboru. — Jafia = Jáfá, 3 km jihozápadně od Nazaretu. Pravděpodobně „stoupají k Jafii" má býti hned za „od Saredu obracejí se k východu".

V. 13. Get-hefer = el-Medžed, 5 km severovýchodně od Nazaretu, rodiště proroka Jonáše (4. Král 14, 25.) — „na východ" znamená asi, že hranice spojující Daberet a Get-hefer vybíhaly na vychodě do kruhu, zabírajíce město Naalol (= 'Ain-Máhil), o němž viz v. 15. — Takasin = hebr. 'Eth-Qáçín = (?) Chirbet Qaisarun, 7 km severovýchodně od Kany (= Kefr Kenna). (Hummelauer se domnívá, že Takasin = Qereth Zin (LXX) = Korozain (Mt 11, 21; Lk 10, 13.) = dnes Chirbet Qeráze; dle toho by bylo území Zabulonovo na východě zabíralo břeh (západní) jezera genesaretského). — Remmon = Rummáne, 5 km severovýchodně od Çaffúrije (= Seforis) na jižním kraji roviny Sahel el-Battóf (= Asochis). — „Amtar" není vlastní jméno, nýbrž obecné, jež dlužno překládati „zatáčejí se", t. j. hranice Zabulonovy za Remmonem „zatáčejí se k Ne'a". — Ne'a = (?) Chirbet Nedžémije, asi 2 km nad severovýchodním cípem Battófské roviny. Patřila tedy celá tato rovina do území Zabulonova.

V. 14. Hanaton = Kafr 'Anán čili Kafar Hananja. Z v. 34. níže vyplývá, že hranice vedoucí z Ne'a dotýkaly se na východě místa Hukuka zvaného (= Jáqúq, 10 km západně od Tell Húmu). — Jeftahel obyčejně

(. . . . .) a [15] Katet, Naalol, Semeron, Jerala, Bet-lem
— dvanáct měst s příslušnými vesnicemi.
[16] To je dědičný podíl rodů kmene Zabulonova s jejich městy
a vesnicemi.
[17] Rodům (kmene) Issacharova vyšel los čtvrtý.
[18] Jeho dědičný úděl byl: Jezra-el, Kasalot, Sunem, [19] Hafaraim,
Seon, Anaharat, [20] Rabbot, Kesion, Abes, [21] Ramet, En-gannim, En-hadda,
Bet-feses (. . .)
[22] Hranice jeho sahají až k Taboru, Sehesimu (. . .), Bet-samesu
a končí se u Jordanu (. . .) — šestnáct měst s příslušnými vesnicemi.

---

považován za některé údolí v sousedství dnešního Chirbet Džefátu (= Jotopata Josefa Flavia), ležícího 9 km severně od Çaffúrije. (Hummelauer však považuje za Jeftahel údolí, která stékají od Galilejské Ramy (er-Ráme) na západ do Středozemního moře. Jsou to: uadi en-Nimr, Chašab, eš-Šágrúr, el-Halzún, ústící se do Nahr el-Na'amén (= Belus). — Pozoruhodno, že tu neudány západní hranice Zabulonovy. Původně asi v textu byly, později však při opisování opominuty.

V. 15. Také tento verš je porušen. Ztracen nadpis. (Srv. 15, 21; 18, 21.). Udán součet 12 měst, vypočítáno však zejména jen pět měst. Snad byla i města Zabulonova původně rozdělena na několik skupin, z nich však tu podán jen zlomek skupiny jedné. — Katet (Qattath) jest asi totéž město, jež Sdc 1, 30. sluje Ketron. Bylo asi tam, kde nyní Chirbet Qáná, prostřed severního okraje roviny Battófské. — Naalol = (?) 'Ain Máhil, severovýchodně od Nazaretu. (Dle jiných však Ma'lúl, 5 km západně od Nazaretu.) Dle 21, 35. bylo dáno Levitům. — Semeron viz 11, 1; 12, 20. — Jerala = (?) vesnice Džéda, 10 km západně od Nazaretu. — Betlem = Bét-lahm, 4 km severovýchodně od Džédy.

V. 17. n. „jeho dědičný úděl" — hebr. „jeho *hranice* byly..." K nadpisu srv. výše v. 10. — Oznamuje, že bude následovati popis hranic, zatím však podán výčet 13 měst; zlomky popisu hranic nalézáme teprve ve v. 22. — Jezrael srv. 1. Král 29, 1; 2. Král 2, 9; Os 1, 4. n.; 2, 22. nn.; Jud 4, 5. = Zer'ín na severozápadním kraji hor Gelboa (Džebel Fuqú'a). — Kasalot = Keselet v. 12. — Sunem — srv. 1. Král 28, 4; 3. Král 1, 3; 4. Král 4, 8; Pís 7, 1. Bylo tam, kde nyní Sólem na jižním úpatí Malého Hermonu, 5 km severně od Zer'ínu.

V. 19. Hafaraim = (?) Chirbet el-Fárríje, 4 km jižně od Qaimúnu (= Joqne'am 12, 22.). — Seon = (?) 'Ajún eš-Ša'ín, 5 km východně od Nazaretu. — Anaharat = (?) en-Na'ura na východním úpatí Malého Hermonu.

V. 20. Rabbot (hebr. Rabbith) = Rábe na jižním kraji pohoří Gelboe. — Kesion (hebr. Qišjón) je totéž město, jež sluje 1. Par 6, 72.: Kedes = Tell Abu Qudés, 4 km jihovýchodně od Megidda (= Tell el-Mutesellim). Toto Kedes sluje K. Kesion (u potoka Kisonu), aby se rozlišovalo od jiných stejnojmenných míst. — Dle 21, 28. dáno Levitům.

V. 21. Ramet = Jarmúth (21, 29.) = Rámóth (1. Par 6, 73.) = Dželáme, 6 km severně od Dženínu. — En-gannim dáno Levitům (21, 29; 1. Par 6, 73.). Bylo tam, kde dnes Dženín na jižním kraji roviny esdrelonské, na cestě z Nábulusu (Sichemu) do Nazaretu. — En-hadda = (?) Chirbet el-Hadád u et-Taijibe, na jižním úpatí Tell el-'Adžžúlu, 7 km jihovýchodně od En-doru. — Bet-feses blíže neznámo. — Pozoruhodno, že tu nepodán na konec součet jmenovaných měst. Patrně znění porušeno. LXX má tu o dvě města více: Tommam = (?) Tammún (na cestě z Túbás k Jordanu) a Aimarek.

V. 22. Pozoruhodno, že neudáno, odkud hranice sahají k Taboru... — Tabor, známá hora, zvaná nyní Džebel et-Tór. Zde je to však město na jmenované hoře, ježto hranice udávány obyčejně dle měst. Srv. 1. Par 6, 77. — Sehesima (hebr. Šachazímá) splynulo ze dvou slov zachovaných v LXX „Salim na západě". Dle toho podán tu zlomek severních hranic Issacharových; začato někde před Taborem, tedy ve středu (jako byly popisovány hranice Zabulonovy od Saridu a Efraim-Manassova od Tafuy) a pokračováno k západu; další hranice (Keselet, Jafie, Sarid atd.) dlužno doplniti z popisu jižních hranic

23 To je dědičný podíl rodů kmene Issacharova s jejich městy a vesničkami.
24 Pátý los padl na rody kmene Aserovců.
25 Jejich území bylo: Halkat, Chali, Beten, Axaf, 26 El melech, Amaad a Messal (. . .)

Zabulonových výše podaných. — „Betsames ... Jordanu" je zbytek popisu hranic Issacharových. Ježto však nelze zjistiti polohu města Betsamesu, nelze také rozhodnouti, zda tu podány (východní část) jižní či severní hranice Issacharovy. — „šestnáct měst s příslušnými vesnicemi" je zbytek seznamu jiné skupiny měst Issachorových než ve v. 18b.—21., nebo tam vyjmenováno jen 13 měst. — Issachar dostal rovinu jezraelskou s přiléhajícími severními výběžky hor jižních (Judsko-Efraim-Manassesských) a s jižními výběžky hor galilejských na východě. Veliká rovina jezraelská, zvaná nyní Merdž Ibn-'Ámir, ohraničena je na jihozápadě horským hřbetem, táhnoucím se od Dženínu ke Karmelu, na severozápadě pahorkatinou, dělící ji od přímořské nížiny (Akské), na severu horami nazaretskými, a na východě horami Džebel et-Tór (Tabor), Nabi dahí (= Malý Hermon) a Džebel Fuqú'a (= Gelboe). Na jihu má podobu trojúhelníku, na severovýchodě dlouhým cípem sahá k jižnímu a západnímu úbočí Taboru a tak odděluje horu tu od hor nazaretských i od Malého Hermonu. Menší nevysoké sedlo horské dělí rovinu jezraelskou na východě od údolí džálúdského, které se vlévá příkře do Jordanu. Na západě je rovina jezraelská jen 25 m nad mořem (Středozemním), čím dále však k východu, tím více stoupá, tak že u Zer'ínu (= Jezrael) dosahuje výše 120 m. Protéká ji řeka Kison, zvaná dnes Nahr el-Muqatta', směrem severozápadním, která sbírá vody ze všech četných údolí na obou březích rovinu probíhajících. Ježto v zimních měsících voda neodtéká tak rychle jak žádoucno, byla města stavěna na úpatí okolních návrší. Potok Džálúd vzniká spojením několika pramenů na severním úpatí horstva Fuqú'a, ze kterých nejdůležitější je 'Ain Džálúd. Kromě tohoto potoka s velikým spádem a třemi vodopády tekou (skorem rovnoběžně s ním) dva potoky do Jordanu: Uádi Šúbáš (na jihu) a Uádi Jebla-'Ešše (na severu). Severní výběžek hor, táhnoucích se Judskem, Efraimskem a Manasskem, má tvar polokruhu vydutého k východu, dosahuje v Šéch-Barqánu 518 m, spadá příkrými stěnami na severovýchodě do údolí džalúdského, na západě však přechází povlovně v nížinu jezraelskou. Geologicky je bývalé území Issacharovo velmi rozmanité: Rovina jezraelská patří alluviu. Je však prostoupena četnými ostrůvky sopečného čediče mladší doby geologické; k tomu útvaru přísluší sopečný kužel Nabí Dahí (515 m), mající na severu otevřený jícen; téhož útvaru jest i pruh země na jih od údolí vznikajícího na úbočích Tabora, tekoucího jihovýchodně pod jménem eš-Šarrár a vlévajícího se do Jordanu jménem el-Bíre. Severní okraje nížiny jezraelské, jakož i jihozápadní jsou útvaru senonského, Džebel Fuqú'a útvaru mořského eocénu, a poříčí Džálúdu, jakož i údolí Humrá (rovnoběžné s údolím šúbášským) patří době diluviální.

V. 25. Obvyklá formule: „Jejich *hranice* (tak doslovně) byly" ... místo co by popisovala hranice, podává jména sedmi měst; popis hranic je teprve ve v. 26. nn. Srv. výše v. 18. — Halkat bylo město levitské dle 21, 31; 1. Par 6, 75. Bylo asi tam, kde je dnes Jerká, 14 km (severo)východně od Akko (Ptolemais). — Chali = (?) Džúlis, 3 km jihozápadně od Jerky. — Beten = el-Ba'ane, 6 km jihovýchodně od Jerky. — Axaf srv. 11, 1; 12, 20. = (?) Kefr Jásíf, severovýchodně od Akko.

V. 26. Jméno Elmelech zachováno snad v údolí, které sluje dnes uádi el-Melek a ústí asi 8 km jihovýchodně od Haify do Kisonu. — Amaad = (?) Umm el-'Amod, 1½ km západně od Bét-lahm (v. 15.). — Messal asi tam, kde dnes Chirbet Mithiljá, pod Karmelem, na mořském břehu, severovýchodně od 'Atlítu (= Castellum Peregrinorum). Seznam neudává jak obyčejně na konci součtu měst, dlužno jej tedy považovati za kusý.

V. 26b. Ani tento popis hranic není neporušeně dochován. Schází hned na začátku místo, odkud hranice vycházejí ke Karmelu. — „ke Karmelu, k moři" = k západnímu boku Karmelu. — Sihor (hebr. Šíchór) není jméno města; slovo to v hebr. znamená vždy řeku, potok. V tomto případě slul potok ten Libnath či Labanat. Jedni myslí na Nahr Na'amén (= Belus), který se vlévá jižně od Akka do Středozemního moře, jiní však na Nahr ez-

(Hranice jeho) sahají až ke Karmelu, k moři, potom k Sihoru
a k Labanatu; [27] pak se zatáčejí k východu do Bet-Dagonu, přecházejí až
k Zabulonu a k údolí Jeftah-el na severu, jdou do Bet-emeku a Nehi-elu,
vybíhají k levé straně Kabulu, [28] k Abranu, Rohobu, Hamonu a ke Káně
až po Veliký Sidon; [29] potom se zatáčejí k Hormě, k velmi opevněnému
městu Tyru, až k Hose a končí se u moře územím Achzibským.
(. . . . .) [30] Amma, Afek a Rohob — dvacet dvě města
s příslušnými vesnicemi.

Zerqá (= Flumen crocodilon), 5 km severně od Caesarey. Ona říčka je však příliš severně, tato příliš jižně, dlužno proto mysliti spíše na některé malé údolí, které u 'Atlítu (pod Rás Mithiljá) ústí do Středozemního moře.

V. 27. Bet-Dagon dlužno rozlišovati od stejnojmenného města v Judsku (15, 41.), a v Galileji (Talmud). Obyčejně se ztotožňuje s dnešním Chirbet Da'úk, 7 km jihových. od Akka, ta poloha však málo se srovnává s předešlým i následujícím bodem hranic. — „k Zabulonu" = k území Zabulonovu, s Aserem sousedíc. — O údolí Jeftah-el viz výše v. 14. — „na severu", t. j. severní břeh toho údolí patřil Aserovi, jižní dle v. 14. Zabulonovi. Hummelauer se domnívá na základě LXX, že před Bet-emeqem bylo původně jmenováno Sefat, dnešní Safed; dle toho by zabíhaly hranice Aserova značně na východ?! — Bet-emeq vidí mnozí v dnešním 'Amqá, 12 km severovýchodně od Akko. Do pohraničné čáry se však naprosto nehodí, dlužno se proto domnívati, že se dostalo toto jméno sem ze seznamu měst Aserových; bylo majetkem Aserovým, ale neleželo na hranicích. — Nehiel nalézají mnozí v dnešním Janínu, východně od Akka. — „k levé straně" = na sever. — Kabul = dnešní Kábúl, 16 km jihovýchodně od Akka. — Je-li Nehiel = Janín, pak dlužno říci, že v popisu hranic byl asi původně Kabul před Nehielem, který leží severněji. — (Nehiel i Kabul byly asi původně v popisu před údolím Jeftah-el, správný-li názor Hummelauerův o poloze jmenovaného údolí, podaný výše ve v. 14.)

V. 28. Abran, hebr. 'Ebrón, sluje níže 21, 30. 'Abdón (taktéž 1. Par 6, 74. = (?) Chirbet 'Abde, 6 km východně od ez-Zíbu (v. 29.), na severním kraji uádi el-Qarn. Že se však do popisu hranic svou polohou nehodí, dlužno se domnívati, že se dostalo sem při opisování omylem ze seznamu Aserových měst. Hummelauer se domnívá, že „Abran" dlužno opraviti a překládati „přecházejí" hranice „odtud" (místo: k levé straně") do Rohobu. — Rohob (levitské město 21, 31; 1, Par 6, 75.) bylo snad tam, kde nyní Qal'at er-Ráhib, 18 km severovýchodně od ez-Zíbu. — Hamon obyčejně bývá ztotožňováno s Chirbet Umm el-'Amúd, 11 km jižně od Rás el-Abjad, při výtoku uádi ez-Zerqá do moře. Protože však do popisu hranic poloha jeho se nehodí, dlužno domnívati se, jako o Abran-Chirbet 'Abde výše ve v. 28. — Kana = Qáná, 11 km jihovýchodně od Tyru. — „až k Velikému Sidonu" (Sidon = Çaidá) znamená patrně přirozené hranice, které tvoří řeka Nahr el-Lítáni (Leontes) svým dolním tokem, zvaným Nahr el-Qásimíje (teče od východu k západu).

V. 29. Hranice se zatáčejí na severu k jihozápadu, nedosahujíce mořského břehu, který patřil Feničanům. — Horma hebr. Rámá = (?) dnešnímu Rámijá. Hummelauer opravuje slovo to a překládá „na západ". — Hosa = (?) el-Quza, 15 km jihov. od Rás el-'Abjadu. — Achzíb = dnešní ez-Zíb, 15 km sev. od Akka. Od „území Achzibského" tedy jdou hranice podél Středozemního moře k jihu. Hummelauer však místo „území" čte vlastní jméno města: „Helba" (jmenováno také s Achzibem a Akkem Sdc 1, 31.) a považuje Helbu i Achzib za počátek seznamu měst, která dále jmenována ve v. 30.

V. 30. Amma dlužno se zřetelem na Sdc 1, 31. a některé rukopisy opraviti v Akko, slavné to přístavní město, zvané později Ptolomais (v dobách řeckých) a Saint Jean d'Acre (ve středověku). — Afeq, týž jmenován Sdc 1, 31; srv. také 13, 4. — Rohob totéž(?), co jmenováno již ve v. 28. Součet „dvacet dvě města" předpokládá, že tu původně byl skutečně jmenován tento počet (jedné skupiny?) měst Aserových, z nichžto však se nám zachovalo jen několik. Není jisto, zda právem možno do toho součtu zařaditi města jmenovaná výše ve v. 25. 26a. Několik měst posunuto při opisování ze seznamu do popisu hranic, jak výše bylo poznamenáno. Ostatních bodů hranic nelze však zařazovati do počtu měst, bychom dosáhli součtu 22!

31 To je majetek rodů kmene Aserova s jejich městy a vesničkami.
32 Šestý los padl na rody kmene Neftaliova.
33 Hranice začínají od Helefu, Elonu v Saananimu, Adami — to je
Nekeb — Jebna-elu, jdou až k Lekumu a vybíhají k Jordanu.
34 Hranice se zatáčejí na západ k Azanot-taboru, odtud vybíhají
do Hukuky a přecházejí na jihu k Zabulonu, na západě k Aseru a na
východě [k Judovi] k Jordanu.
35 Dobře hrazená města: Assedim, Ser, Emat, Rekkat, Keneret,
36 Edema, Arama, Asor, 37 Kedes, Edraj, En-hasor, 38 Jeron, Magdal-el,

---

V. 33. Helef přepisují LXX Moolam, možno tedy ztotožňovati s dnešním 'Aulam, vzdáleným 10 km jihozápadně od výtoku Jordanu z genesaretského jezera. Bylo tedy v úhlu území Neftaliho, kde hraničil na západě se Zabulonem a na jihu s Issacharem. — „Elon" není vlastní jméno města od Saananimu odlišného, nýbrž je to „*dubina*" Saananimská. Srv. Sdc 4, 11. 6. Byla asi tam, kde je nyní Sinn en-Nabra (Sennabris), jihovýchodně Kedesu, t. j. Chirbet Qadíš, 6 km na jih Tiberiady. — Adami =(?) Chirbet Dámije, jihozápadně Tiberiady. — Jebnael = Jemna, na východě hory Tabor, a západně od uádi Fedžžás — Lekum kde bylo, neznámo; ze souvislosti však patrno, že v kraji jihozápadně od jezera genesaretského. Někteří myslí na 'Aulam (srv. však výše Helef!). Ačkoli hranice ty udány způsobem dosud neobvyklým, ač dle všeho je znění porušeno, možno přece zjistiti, že krajina tu vymezená je na jihozápadě jezera genesaretského. Hummelauer místo vlastního jména „Helef" čte a překládá jméno obecné; „výměna", t. j. kraj, který dostali prý Neftalovci výměnou a náhradou za to, že postoupili Danovcům kraj kolem Laise. Srv. níže v. 47. n. — „vybíhají k Jordanu" = hranice jeho končí se u výtoku Jordanu z jezera genesaretského.

V. 34. Odkud se zatáčejí hranice, neudáno; že se nemíní od bodu posledně uvedeného (výtok Jordanu z jezera genesaretského), vysvitne ze souvislosti, z polohy míst ve v. 34. jmenovaných. Dlužno tedy míti za to, že s počátku tohoto v. (34.) nějaké slovo se při opisování ztratilo. — Azanot-Tabor dlužno hledati blízko Taboru, jak patrno z druhé složky toho jména; udán tu tedy bod na jihozápadních hranicích Neftaliových. — Hukuka = Jáqúq, 10 km záp. od Tell Húm (= Kafarnaum). — „přecházejí na jihu k Zabulonu", t. j. Neftali hraničí na jihozápadě s územím Zabulonovým. — „na západě přecházejí k Aseru" — Neftali na západě hraničí s Aserem. — „k Judovi", s nímž Neftali nikde nesousedil, je tu nemožno, dlužno tedy považovati za glosu. — „k Jordanu" — Jordan ohraničoval území Neftaliovo na východě. Severní hranice Neftaliovy nepodány.

V. 35. Assedím = hebr.: haç-Çiddím. Jméno zachováno(?) v Džisr es-Sidd, prvním mostě přes Jordan po jeho výtoku z jezera genesaretského (2 km jižně). — Ser =(?) Chirbet Serdžunie, na východním okraji nížiny Sahel el-Ahmá. — Emat = Hammot Dor (21, 32.) = Hamon (1. Par 6, 76.) =(?) Ammaus Jos. Flavia = dnešní Hammám Ibrahím Bášá, 3 km na jih Tiberiady. — Rekkat dle jerusalemského talmudu bylo Tiberias = dnešní et-Tabaríje. — Keneret (11, 2; 3. Král 15, 20.), později Gennésar (1. Mach 11, 67; Mt 14, 34.) bylo město v nížině el-Gruvér mezi Meddželem a Chánem Minje.

V. 36. Edema, dle LXX Armaith =(?) Chirbet el-'Oréme, severně Chánu Minje. — Arama = er-Ráme, 12 km jihozápadně Safedu. — Asor viz 11, 1; 12, 19; Sdc 4, 2.

V. 37. Kedes viz 12, 22. a výše v. 33. — Edraj =(?) dnešní ves Ja'ter mezi Tyrem a jezerem Húle. — Enhasor =(?) Chirbet el-Haçíre mezi Rás en-Náqúra (Scala Tyriorum) a jezerem Húle.

V. 38. Jeron = dnešní Járún, 4 km jižně od Bint Umm Džebél. Magdal-el =(?) dnešní Meddžel Islim, 6 km severových. od Tibnínu. — Horem =(?) Chirbet Hára, jihovýchodně od Tibnínu. — Bet-anat =(?) dnes 'Ainíta 1 km sev. od Bint Umm Džebél. — Bet-sames (= Dům slunce) nelze zjistiti. Bylo více míst toho jména. — Devatenáct na města jmenovaná ve v. 35.—38. je mnoho, na města jmenovaná ve v. 33.—38. málo, dlužno tedy

Horem, Bet-anat, Bet-sames (...) — devatenáct měst s příslušnými vesnicemi.

39 To je majetek rodů kmene Neftali s jejich městy a vesničkami.

---

míti za to, že v. 38. je kusý. Srv. k v. 15. 30. — Území Aserovo, Zabulonovo a Neftaliovo prostoupeno bylo horami severopalestinskými čili „galilejskými“: Aser měl jejich západní pruh s přiléhajícím pobřežím Středozemního moře, Neftali měl východní pruh a Zabulon jižní polovici středu těch hor. Ze středopalestinských hor (Efraim-Manasse) sahal do území Aserova jen výběžek vždy zelený, známý jménem Karmel (Džebel Karmal) s vrcholem el-Muhraqa (514 m). Horstvo galilejské možno rozděliti *a*) na severogalilejské (na sever od roviny er-Ráme) a *b*) na jihogalilejské (jižně jmenované roviny, ke které sahaly kdysi severní hranice území Zabulonova). Čedičový hřbet mezi údolím eš-Šarrár (sluje níže el Bíre) na jihu a mezi údolím uádi Fedžžás na severu přechází směrem k jezeru genesaretskému v čedičovou rovinu zvanou Sahel el-Ahmá a sahající na sever až po černou horu Qarn Hattín (316 m). U pramenův údolí eš-Šarrár zdvihá se Džebel et Tór (Tabor 562 m), zploštělý to křídový kužel, porostlý stromovím (jihovýchodní cíp území Zabulonova). Stojí sice o samotě, přece však souvisí poněkud s nazaretskými horami, které se tu na severu od východu k západu táhnou. Tyto hory sklánějí se na sever k Nazaretu, za Nazaretem však hned zase stoupají až do výše 560 m. Brzy se zase sklánějí v náhorní rovinu, rozdělenou horským hřbetem, jdoucím od Qarn Hattínu na západ a zvaným Túr'án, na dva díly: 1. menší, vyšší jižní rovinu túr'ánskou, čili Uádi Rummáne, a 2. větší, severní nížinu Sahel el Battóf, asi 150 m nad mořem Středozemním; obě patří době alluviální, kdežto hřbet túr'ánský době turonské. Uádi Rummáne sluje ve svém dolním toku el-Melek a vlévá se jihovýchodně Haify do Nahr el-Muqatta' (= Kison). Vysoké hory severně roviny battófské (= Asochis u Josefa Flavia), mezi nimiž vyniká Džebel ed-Dédebe (542 m), sklánějí se na západ v pahorkatinu Šefá-'Amrskou; v té pahorkatině sbírá vodu říčka Nahr Na'mén (= Belus). Horstvo severně nížiny battófské přechází na severu ve velikou náhorní rovinu eš-Šagrúr, kterou dělí rovina er Ráme výše již jmenovaná v část severní a jižní. Eš-Šagrúr sahá na východ až k jezeru genesaretskému a končí malou rovinou Gruvér na severozápadním břehu tohoto jezera. Západní svahy náhorní roviny šagrúrské odvodňuje údolí 'Abellín (přítok Nahr Na'ménu) a zejména Uádi Šaib' čili Halzún (rovněž přítok Nahr Na'aménu). Rovina gruvérská prostoupena třemi údolími: el-Hamám (údolí Holubí), Rabadije, jež sluje v horním toku Selláme a 'Amúd. K území Aserovu na jihu patřila též nížina, která se v půlkruhu vine podél moře od Haify k Akku ('Akká), a která je pahorkatinou na východě oddělena od veliké nížiny Merdž Ibn-'Amir. — Horstvo severogalilejské vroubeno je na jihu hřbetem vypínajícím se nad údolím er-Ráme až do výše 1073 m; na východě vybíhá hřbet ten ve vysočinu safedskou, která dosahuje v hoře Džebel Kan'án na břehu Jordanu 842 metry. Od er-Ráme k severozápadu táhne se jiný hřbet až do výše 752 m (Chirbet Belát); ze středu tohoto hřbetu, který se povlovně sklání k moři, vybočuje na západ náhorní rovina, ověnčená na jihu hřebenem Džebel Muššaqqah, vybíhajícím v mys Rás en-Náqúra (68·6 m), a ovroubená na severu jiným hřbetem, vybíhajícím k moři vrcholem Rás el-Abjadem (= Promontorium Album). Kdežto (na jihu) u Gazy dosahovalo moře hloubky 100 m teprve asi 30 km od břehu, je moře u Rás el-Abjadu 100 m hluboké již 3 km od břehu! Také na východě hornogalilejských hor táhne se k severu hřbet příkře spadající do údolí jordanského; s vysočiny, ležící mezi oběma hřbety, stéká voda dílem do Jordanu (z menší části jihovýchodní), dílem do moře Středozemního (větší část severozápadní). Rozvodí to začíná východně er-Rame horou el-'Arús (1073 m), jde severně k hoře Džebel *Džermak* (1199 m, nejvyšší to hora Předjordání), k osamělému kuželi Džebel 'Adátir (1006 m), k Džebel el-'Así, zatáčí se k východu a běží zase na sever náhorní rovinou Merdž-'Ajún. Na západě odvodňují hory severogalilejské zejména: Nahr Mefšúh (uádi es-Saqáq), uádi el-Qarn, uádi Hámúl (severně mysu Náqúrského), uádi el-Má. Do údolí Qásimijského (Leontes) ústí uádi Selúqije, spojené s uádi Hadžér. Do Jordana ústí uádi 'Aubá, zvané níže Hendádž; západně Safedu začíná údolí Taváhín, které spo-

40 Rodům kmene Danova vyšel los sedmý.
41 Území jeho dědičného majetku bylo: Saraa, Estaol, Hir-semes,
to jest Město slunce, 42 Selebim, Ajalon, Jetela, 43 Elon, Temna, Akron,
44 Elteke, Gebbeton, Balaat, 45 Jud, Bane, Barach, Get-remmon, 46 Me-
jarkon, Arekon a krajina, která je proti Joppe; 47 tam se území končí
. I vytáhli Danovci, bojovali proti Lesemu, dobyli ho, vybili je
ostřím meče, zabrali je, usadili se v něm, a nazvali je Lesem-Dan dle
jména Dana, otce svého.
48 To je majetek rodů kmene Danova s jejich městy a vesničkami.

---

juje se s údolím mérónským a pod jménem uádi 'Amúd vlévá se do jezera genesaretského. Pobřeží Středozemního moře a poříčí Jordanu zvané Ard el-Húle i s jezírkem stejnojmenným (Bahrat el-Húle) patří době alluviální; jordánské břehy od výtoku z jezírka húlského až k jezeru genesaretskému jsou sopečný čedič, ostatek patří turonu, cenomanu a senonu. Krajiny Aserovy, Naftaliovy a Zabulonovy (Horní Palestina, Galilea) byly úrodnější (a jsou dosud), než Palestina střední (Samařsko) a jižní (Judsko).

V. 41. Z hranic Danových tu nepodáno nic; jen seznam jeho měst se zachoval, z něhož patrno, že území Danovo sousedilo na jihu s Judou, na východě s Benjaminem a na severu s Efraimem. — Saraa a Estaol jmenovány 15, 33. mezi městy Judovými; byla tedy patrně z území Judova nadmíru velikého vyloučena, by tak bylo přiměřeně rozšířeno území Danovo. — Hir-semes = Bet-semes jmenované již 15, 10.

V. 42. Selebim = (?) Salbít, 4 km sev. 'Amvásu. Srv. Sdc 1, 35. — Ajalon viz 10, 12; 21, 24; 1. Král 14, 31; 2. Par 28, 18. — Jetela = (?) Bét Túl východně od Jáló.

V. 43. Elon jmenováno 3. Král 4, 9. Elon-Beth-Hanan, a proto možno je ztotožniti s Bét 'Anán, 4 km jižně Horního Bet-horonu. — Temna jmenována již 15, 10. — Akron srv. 13, 3. Dle 15, 45. patřil Judovi.

V. 44. Elteke, v assyrských pramenech Altaqú, dle 21, 23. město levitské. Bylo snad tam, kde nyní Bét Luqjá, mezi Horním Bet-horonem a Bét Núbá. — Gebbeton, dle 21, 23. město levitské, jmenováno také 3. Král 15, 27; 16, 15. 17. Bylo snad tam, kde nyní Qubbíje, 5 km sev. Modinu (Midje). — Balaat (srv. 3. Král 9, 17. n.; 2. Par 8, 6.) byla asi tam, kde nyní Bal'ín, 7 km jihovýchodně Modinu.

V. 45. Jud = Jehúdíje, 9 km severně Luddu (Lydda, Diospolis). — Bane a Barach je jméno jednoho města, které sluje v assyrských pramenech Banai-Barqa a bylo tam, kde dnes Ibn (Bane) Ibráq (Barach), mezi Jáfou a Jehúdíjí. — Get-remmon, dle 21, 24. město levitské, nalézají někteří v dnešním Bét Rímá, 3 km severovýchodně 'Abúdu, v severovýchodním cípu území Danova.

V. 46. Me-Jarqon = Nahr el-'Audžá, který 6 km sev. Jáfy ústí se do moře, a do něhož ústí se údolí uádi Nusra a Nahr el-Báride. Snad celý ten vodnatý kraj slul „Vody (Mé) Jarqonské". — Arekon nemají LXX, možno proto slovo to považovati za dvoupis předcházejícího, jak i z podobného znění obou vyplývá. — Joppe, v assyrských pramenech Jappú, je známý přístav zvaný dnes Jáfá. Srv. Jon 1, 3. a jj.

V. 47. „tam" územím jarkonským, tak že Joppe již Danovi nepatří. — Hummelauer se domnívá, že v. 46.—47a. podává zlomek popisu hranic Danových, opravuje znění a překládá: „odtud jdou hranice Danovců k vodám Jarkonským, Jarkon je hranicemi proti Joppe a hranice vybíhají k moři". — K v. 47b. viz Sdc 18. — Lesem = Lais Sdc 18, 7. — Území Danovo zabíralo poříčí údolí Nusra, sahalo na severu až po Nahr el-'Audžá a na jihu k Nahr-Rubín. U moře mělo pruh nížiny, východně od ní pahorkatinu a svahy hor, které jsou pokračováním pohoří judského. Nížina ona slula na jih od Jáfy Šefélá, na sever odtud Šárón. Za písčinami, které se táhnou podél mořského břehu, zdvihá se povlovně jmenovaná vlnitá nížina, která se vynořila v posledních dobách geologických z vod, když totiž přestalo moře omývati úpatí hor efraimských a judských. Ježto bylo lze na každém místě dokopati se snadno vody a tak pole zavlažovati (jako v Egyptě), přinášelo neb aspoň mohlo přinášeti hojnou úrodu, jak dosud svědčí nádherné zahrady oran-

Úděl Josuův (19, 49. n.). Závěr (19, 51.).

[49] Když byla země losem všem kmenům úplně rozdělena, dali
synové Israelovi Josuovi, synu Nunovu, úděl mezi sebou; [50] dle rozkazu
Hospodinova (dali mu) město, které si žádal, Tamnat-Saraa v pohoří
Efraim. I vystavěl město a usadil se v něm.
[51] To jsou úděly, které rozlosoval kněz Eleazar a Josue, syn
Nunův, s knížaty rodův a kmenův israelských v Silo před Hospodinem
u dveří stánku zjevení.

Tak rozdělili zemi.

Jaké náhrady dostalo se Levitům (20, 1.—21, 40.).

Zákon o městech útočištných (20, 1.—6.) byl vykonán (7.—9.). O městech levitských vůbec (21, 1.—8.). O městech kněžských (21, 9.—19.). O městech Kaatovců (21, 20.—26). O městech Gersonovců (21, 27.—33.). O městech Merarovců (21, 34.—38.). Součet měst levitských (21, 39. n.).

Hlava 20. — [1] I mluvil Hospodin k Josuovi: Rci synům Israelovým:
[2] Vykažte města pro uprchlíky, o kterých jsem k vám mluvil skrze
Mojžíše, [3] by mohl do nich utéci se, kdokoli zabil člověka nevěda
a (tak) by mohl ujíti hněvu příbuzného, který je mstitelem krve.
[4] Uteče-li se do jednoho z těch měst, zůstane státi před městskou
branou a poví starším toho města (vše), co dokazuje jeho nevinu;
pak ho přijmou a dají mu místo k pobytu. [5] Když ho mstitel krve
bude pronásledovati, nevydají ho v jeho ruce, neboť nevěda zabil
jeho bližního — není totiž dokázáno, že přede dvěma nebo třemi dny
byl mu nepřítelem. — [6] Bude pak bydliti v tom městě, až obstojí
před soudem, kde mu bude ospravedlniti čin svůj, a pak dokud neumře velekněz, který jím toho času bude; potom bude lze vrahu navrátiti se a vjíti do svého města i domu, z něhož byl uprchl.
[7] Ustanovili tedy Kedes v Galilei, v pohoří Neftali, Sichem v pohoří Efraim a Kariatarbe, to jest Hebron, v pohoří Juda.

žové v dnešní Jáfě. Protože nejvyšší hřbety horské i s částí západních svahů připadly k území Benjaminovu, na východě s Danem sousedícímu, dosahuje vysočina Danova průměrně jen asi 400 m a všecka údolí od východu k západu ji prorývající vtékají do Středozemního moře (žádné tedy do Jordanu!). Kromě údolí svrchu jmenovaných zasluhuje zmínky Dér Ballút (veliký přítok el-'Audže), en-Nátúf, eç-Çarár, 'Alí. (Viz popis území Benjaminova výše 18, 20.)

V. [50]. Tamnat-Saraa = dnešní Tibne, 11 km západně od 'Atáry. Guerin se domnívá, že tam nalezl hrobku rodiny Josuovy a Richard potvrdil jeho domněnku, naleznuv tam množství kamenných nožů, které dle LXX k Jos 24, 30. byly dány Josuovi do hrobu. Jiní však nalézají Tamnat-Saraa v dnešním (Kefr) Háris, která leží 12 km dále na severovýchodě. — „rozkaz Hospodinův" lze si představiti tak, že Josue vyslovil své přání, které pak bylo předloženo posvátnému osudí k rozhodnutí. Srv. výše 18, 10.

V. [51]. zakončuje hll. 14.—19.

Hl. 20. — V. [1]. Protože běží o to, by zákon daný Nm 35. byl vyplněn, opakován stručně zákon ten (v. 1.—6.). Srv. Nm 35, 9.—34; Dt 19, 1.—13; 4, 41.—43.

V. [6]. „dokud neumře velekněz" bude uprchlíkovi zůstati ve městě, obstojí-li prve před soudem.

V. [7]. „Kedes" tam, kde dnes vesnice Qades, západně jezírka Húle. Srv. 12, 22; 19, 33. — O Sichemu viz 17, 7. — O Kariat-Arbe viz 15, 54.

8 Za Jordanem pak, na východ Jericha z (území) kmene Rubenova ustanovili Bosor, který leží na poušti v rovině, z (území) kmene Gadova (ustanovili) Ramot v Galaadu a z (území) kmene Manassova Gaulon v Basanu.
9 Tato města ustanovena byla pro všecky syny Israelovy i pro cizince, kteří mezi nimi bydlili, by mohl utéci se do nich, kdo člověka nevěda zabil, a (by) nezemřel rukou příbuzného, chtějícího pomstíti prolitou krev, pokud nebyl postaven před obec, aby vyložil svou při.

Hlava 21. — 1 Tu přistoupila knížata rodů Leviových ke knězi
Eleazarovi, k Josuovi, synu Nunovu, a rodovým vůdcům všech kmenův
israelských 2 a pravili jim v Silo, v zemi Kanaan: Hospodin skrze
Mojžíše rozkázal, by nám byla dána města k obývání a jejich okolí na výživu dobytka.
3 Dali (jim) tedy synové Israelovi ze svých údělů dle rozkazu Hospodinova města a jejich okolí.
4 I padl los na Kaatovce: Synům kněze Árona (dostalo se
z území) kmene Judova, Simeonova a Benjaminova třináct měst;
5 ostatním Kaatovcům, to jest Levitům, (rodům), které zbývaly, (dostalo se z území) kmene Efraimova, Danova a polovice kmene Manassova deset měst.
6 Potom padl los na Gersonovce tak, že dostali z (území) kmene Issacharova, Aserova, Neftaliova a poloviny kmene Manassova v Basanu úhrnem třináct měst.
7 Rodům Meraroveů pak (dostalo se) z (území) kmene Rubenova, Gadova a Zabulonova dvanáct měst.
8 Dali tedy synové Israelovi Levitům města i s okolím, jak byl přikázal Hospodin skrze Mojžíše, podělivše je všecky losem.
9 Z (území) kmene Judova a Simeonova dal Josue 10 synům Áro-
novým z čeledi Kaatovy, z rodu levitského — první totiž los padl na
ně — města, jejichžto jména jsou tato: 11 Kariat Arbea, otce Enakova,
které sluje (též) Hebron, v pohoří judském, a jeho obvod kolkolem;

V. 8. „na východ Jericha" nemá LXX; nehodí se sem, možno proto považovati za glosu. — O Bosoru, Ramotu a Gaulonu viz Dt 4, 43. — Města za Jordanem ustanovil již Mojžíš; ježto zde vypravováno, že ustanovena útočiště v Předjordání, bylo vhodno čin Mojžíšův opakovati.

Hl. 21. — V. 1. O „rodových vůdcích kmenů Israelových" viz výše 19, 51. — Když byli všichni kmenové israelští poděleni, zdálo se, že je nejvhodnější doba pro požadavky kmene Levi.

V. 2. Srv. Nm 35, 1.—8.

V. 3. „dle rozkazu Hospodinova," t. j. při podělování Levitů bylo použito také posvátného osudí, losu, jak patrno z v. 4.—8.

V. 4. O čeledích Levitů viz Ex 6, 16. nn.; Nm 3, 17. nn. — Synům Áronovým, t. j. kněžím, dostalo se měst v území Judovců, Simeonovcův a Benjaminovcův, aby měli blíže do svatyně, která bude svého času trvale v Jerusalemě. Losem, t. j. řízením Božím, stalo se tak již nyní.

V. 5. „ostatní Kaatovci", kteří byli sice Levity, ne však kněžími.

V. 7. Gersonovci dostali tedy města v první, severní třetině Palestiny před i za Jordanem; Merarovci v druhé, střední třetině na obou březích Jordanu; Kaatovci dostali města jen v Předjordání (třetí, jižní třetině Palestiny). Tak byli Levité tmelem, který rozptýlené kmeny Israelovy spojoval v jedno těleso.

K v. 8.—40. srv. 1. Par 6, 54.—81.

V. 9. „dal Josue" s Eleazarem a se zástupci obce israelské používajíce posvátného osudí (Eleazar). Srv. v. 1. n.

— 12 pole však a vesnice patřící k němu prve již dal v majetek Kale-
bovi, synu Jefonovu; 13 dal tedy synům kněze Árona útočištné město
Hebron s jeho okolím — Lobna s okolím, 14 Jeter, Estemo, 15 Holon,
Dabir, 16 Ain, Jeta, Bet-sames i s okolím jejich — devět měst ze dvou,
jak řečeno, kmenův. 17 Z (území) pak kmene Benjaminovců: Gabaon,
Gabae, 18 Anatot a Almon s jejich okolím — čtyři města. 19 Úhrnem
všech měst synů kněze Árona je třináct i s jejich okolím.

20 Ostatním rodům Kaatovců z levitské krve byl dán tento úděl:
21 Z (území) kmene Efraimova útočištné město Sichem s okolím
na horách efraimských, Gazer, 22 Kibsaim a Bet-horon s jejich okolím
— čtyři města. 23 Dále z (území) kmene Danova Elteko, Gabaton,
24 Ajalon a Get-remmon i s jejich okolím — čtyři města. 25 Konečně
z (území) polovice kmene Manassova Tanach a Get-remmon i s jejich
okolím — dvě města.

26 Úhrnem deset měst a okolí jejich dáno bylo Kaatovcům niž-
šího stupně.

V. 12. Srv. výše 15, 13. — Města levitská a kněžská zůstala majetkem toho onoho kmene, Levitům dovoleno v nich jen bydleti. Snadno pochopiti, že nenastěhovali se Levité do svých měst ihned a najednou, nýbrž postupem doby, jak okolnosti dovolovaly.

V. 13. O Lobně viz výše 10, 29; 15, 42.

V. 14. Jeter viz 15, 48; Estemo 15, 50.

V. 15. Holon 15, 51; Dabir 10, 38; 15, 49.

V. 16. Místo Ain má 1. Par 6, 59. Asan; je to tedy město, o němž výše 15, 42; 19, 7. — Jeta = Juttá 15, 55. — O Betsamesu viz 15, 10; 19, 41. Tam uvedeno mezi městy Danovými. Snad se ho Danovci, vystěhovavše se do Laisu (19, 47. n.), vzdali a obsadili je Judovci. — Bét-šemeš (= „Dům slunce") jest ukryto v pahorku zvaném dnes Tell er Rumêle, nedaleko dnešního 'Ain-šems (= „Pramen slunce"). Pahorek prokopali jménem anglické společnosti pro výzkum Palestiny starověděc Duncan Mackenzie a architekt F. G. Newton v letech 1911 a 1912. Nalezli tu zbytky městských hradeb z XV. století před Kr., tedy z doby Josuovi blízké; město hradbou tou obehnané bylo asi 200 m dlouhé a 160 m široké, zabíralo tudíž plochu $3^1/_2$ hektaru, tedy asi tolik jako staré Jericho. (Viz výše 2, 21.) Brána nalezena jen jedna (na jihu, uprostřed, směrem k údolí Búlus); v široké bráně nalezeny po obou stranách průchodu různé komory, jako v Sendžirli (v Syrii); zeď neobíhá vrch na samém jeho okraji, ale ještě na ploše vrcholu, aby tak byly základy pevnější. Kromě toho nalezeno tu staré kanaanské chrámoviště s posvátnými kamennými sloupy (podobne svatyni gezerské viz výše 10, 33.) a jižně odtud odkopán starý pramen. K dějinám města srv. 1. Král 6, 9.—21; 3. Král 4, 9; 4. Král 14, 11. 13; 2. Par 25, 21. 23; 2. Par 28, 18.

V 17. Gabaon viz 9, 3. — Gabae 18, 24.

V. 18. Anatot, rodiště proroka Jeremiáše (1, 1.) = dnes vesnice 'Anátá, 5 km severovýchodně Jerusalema. Srv. 2. Král 23, 27; 1. Par 6, 60; 12, 3; 1. Esdr 2, 23; Is 10, 30. Odtud pocházel také velekněz Abiatar 3. Král 2, 26. — Almon = Chirbet 'Almít, $1^1/_2$ km severovýchodně 'Anáty. Srv. 1. Par 7, 8; 8, 36; 9, 42. — Anatot a Almon nejsou mezi městy Benjaminovými ve hl. 18. jmenována; patrno, že onen seznam není úplný.

V. 20. „ostatním Kaatovcům", kteří nebyli kněžími, ale jen Levity. Srv. v. 5.

V. 21. O Sichemu viz výše 17, 7; 20, 7. — O Gezeru 10, 33; 12, 12; 16, 3

V. 22. Místo Kibsaim má 1. Par 6, 68: Jekmaan. Poloha neznáma. — O Bet-horonu viz 10, 10. Některé řecké rukopisy dodávají: „Horní".

V. 23. Srv. 19, 44.

V. 24. O Ajalonu viz 10, 12; 19, 42. — Get-remmon viz 19, 45.

V. 25. O Taanachu viz 12, 21; 17, 11. nn.; Sdc 1, 27; 3. Král 4, 12. — Get-remmon je pochybený dvoupis téhož jména z v. předešlého; místo něho se zřetelem k hebr. 1. Par 6, 69. dlužno čísti Jeblaam (Jos 17, 11.).

[27] Gersonovcům z rodu Levi dal z (území) poloviny kmene Ma-
nassova útočištné město Gaulon v Basanu a Bosru s jejich okolím —
dvě města; [28] z (území) kmene Issacharova Kesion, Daberet, [29] Jaramot
a En-gannim s jejich okolím — čtyři města; [30] z (území) kmene Ase-
rova Masal, Abdon, [31] Helkat a Rohob s jejich okolím — čtyři města;
[32] a z (území) kmene Neftali útočištné město Kedes v Galilei, pak
Hammot-Dor a Karta s jejich okolím — tři města.
[33] Úhrnem bylo měst rodů Gersonových i s okolím jejich třináct.
[34] (Konečně) rodům Merarovců, Levitů to nižšího řádu, dáno bylo
z (území) kmene Zabulonova Jeknam, Karta, [35] Damna a Naalol —
čtyři města i s okolím; [36] z (území) kmene Rubenova za Jordanem
proti Jerichu útočištné město Bosor v poušti Misoru, Jaser, Jetson
a Mefaat — čtyři města s jejich okolím; [37] z (území) kmene Gadova
útočištné město Ramot v Galaadě, pak Manaim, Hesebon a Jazer —
čtyři města s jejich okolím.
[38] Všech měst rodův a rodin Merarovců bylo dvanáct.
[39] Bylo tedy všech měst levitských v majetku synův Israelových
čtyřicet osm [40] s jejich okolím; všecka (ta města) byla rozdělena
dle rodů.

Sliby, kterými byl Hospodin Palestinu Israelitům připověděl, splnily se (21, 41.—43.).

[41] Dal tedy Hospodin Bůh Israelovi všecku zemi, o které byl
jejich otcům přisahal, že jim ji dá; i zabrali ji a usadili se v ní.
[42] A dal jim pokoj ode všech okolních národů; žádný z nepřátel ne-
odvážil se jim odpírati, ale všichni dáni jim byli do moci. [43] Ani jediné
slovo, které jim slíbil splniti, nebylo zmařeno, ale skutkem bylo vy-
plněno každé.

V. 27. „dal“ Josue s ostatními, jak poznamenáno výše k v. 9. Místo „Bosra“ hebr: Be'ešterá a 1. Par 6, 71: Astarot, což je pravděpodobnější. O Astarotu viz 9, 10; 13, 31; Dt 1, 4; Gn 14, 5. — O Gaulonu srv. výše 20, 8.

V. 28. O Kisonu viz 19, 20. — O Daberetu 19, 12.

V. 29. Jaramot = Ramet 19, 21. = Ramot 1. Par 6, 73. — En-gannim viz 19, 21.

V. 30. O Masalu viz 19, 26. — O Abdonu viz 19, 28.

V. 31. O Helkatu viz 19, 25. — O Rohobu 19, 28.

V. 32. O Kedesu viz 20, 7. — Srv. 19, 37. — O Hammot-Dor viz 19, 28. 35. — Kartan uvedeno 1. Par 6, 76. jménem Kariataim. Výše ve hl. 19. neuvedeno.

V. 34. O Jeknamu viz 12, 22; 19, 11. — Karta = (?) Katet 19, 15. = (?) Kitron Sdc 1, 30.

V. 35. Damna = Remmono (1. Par 6, 77.) = Remmon 19, 13. — Naalol viz 19, 15.

V. 36. Misor přeloženo 20, 8. jakožto jméno obecné: „rovina“. — Jaser viz 13, 18; srv. níže v. 37. — Místo Jetson hebr: Qedémóth = Kadimot 13, 18; 1. Par 6, 79. — Mefaat viz 13. 18.

V. 37. O Ramotě viz 20, 8; — Manaim 13, 26. — Hesebon 13, 26. — Jazer viz 13, 25.

K v. 39. n. srv. Nm 35, 7. — Průměrně bylo dáno území z každého kmene po 4 městech. Tak z údělu Benjaminova, Efraimova, Danova, Manassova, Issacharova, Aserova, Zabulonova, Rubenova a Gadova. V území Judově však vykázáno Levitům 8 měst, v Neftaliově 3 města a v údělu Simeonově jen 1 město. Srv. zásadu vyslovenou Nm 35, 8.

K 43. srv. v. zejména 1, 3. nn.

Josue propouští domů kmeny zajordánské (22, 1.—34.).

Josue propouští zajordánské kmeny (22, 1.—8.), kteří staví u Jordanu při svém návratu veliký oltář (22, 9. n.). Obec israelská shromažďuje se v Silo a chce proti nim táhnouti do boje (11. n.). Prve však posílají k nim Eleazara a deset knížat lidu, kteří jim vytýkají odpad od Hospodina (v. 13.—20.). Kmenové zajordánští odmítají od sebe obvinění a vykládají příčinu své stavby — oltář má býti trvalým hlasatelem jednoty kmenů zajordánských s předjordánskými (v. 21.—29.). S tímto výkladem jsou spokojeni jak vyslanci israelští, tak Israelité sami, a proto nedochází k zamýšlené bratrovražedné válce (30.—34.).

Hlava 22. — 1 Tehdy povolal Josue Rubenovce, Gadovce a polo-
vinu kmene Manassova 2 a řekl jim: Učinili jste všecko, co přikázal
vám Mojžíš, služebník Hospodinův; také mne ve všem byli jste po-
slušni; 3 neopustili jste svých bratří po dlouhou dobu, až do dneška
ostříhajíce přikázání Hospodina, Boha svého. 4 Poněvadž tedy dal Ho-
spodin, Bůh váš, bratřím vašim pokoj a mír, jak byl slíbil, navraťte
se, jděte do svých stanů, do země svého dědičného podílu, kterou
vám dal Mojžíš, služebník Hospodinův za Jordanem; 5 jen ať ostří-
háte pozorně a skutkem plníte příkazy, zákon, který uložil vám Mojžíš,
služebník Hospodinův — milovati Hospodina, Boha svého, choditi po
všech cestách jeho, zachovávati přikázání jeho, lnouti k němu, sloužiti
mu celým srdcem a celou duší svou.

6 I požehnal jim Josue a propustil je; oni pak se navrátili do
svých stanů.

7 — Polovici kmene Manassova dal prve Mojžíš podíl v Basanu;
proto zbývající polovině dal Josue úděl mezi ostatními bratry jejich za
Jordanem na západě.

Když pak je propouštěl do stanů jejich a když jim byl požehnal,
8 pravil jim: S velikým majetkem a bohatstvím vraťte se do sídel svých,
se stříbrem a zlatem, s mědí a železem, jakož i s četnými rouchy; roz-
dělte se o kořist nepřátel s bratry svými.

9 Dali se tedy Rubenovci, Gadovci a polovice kmene Manassova
na zpáteční cestu od Israelitů ze Silo, které leží v Kanaanu, aby se
odebrali do Galaadu, země (to) svého údělu, kterou byli obdrželi dle

---

Hl. 22. — V. 1. „Tehdy“, když byla země podrobena, že mohl stánek bez obav býti z Galgaly přenesen do Silo. (Srv. níže v. 9.) Zda byli Zajordánští ještě také v Silo při rozdělování Palestiny, není jisto; nebylo jich k tomu třeba, ježto vykonali svůj úkol, podporovavše Předjordánské při dobývání Palestiny.

V. 2. „co přikázal Mojžíš“ Nm 32; Dt 3, 18.—20; — „poslušni byli Josue“, jak byli slíbili 1, 12.—18.

V. 5. V Zajordání hrozilo kmenům israelským větší nebezpečí, že opustí přísné mojžíšské jednobožství a že kromě Jahve budou ctíti také jiné bohy; proto důrazné to napomenutí.

V. 7. opakuje, co řečeno již 13, 18. nn.; 14, 3; 17, 6; 18, 7. Přerušuje plynný tok vypravování.

V. 8. LXX nemá „pravil jim“ a neuvádí důsledně Josuova rozkazu, ale vypravuje, co se stalo: Zajordánští „vrátili se“ s velikou nastřádanou kořistí, a „rozdělili se“ o ni. Znění LXX je původnější a lépe se srovnává s Nm 31. Kořist bývala dělena vždy hned po boji; dobytek rozdělen všem stejným dílem, ostatek ponechán, kdo si co uchvátil (Nm 31, 53.). Pochopitelno, že měli Zajordánští velikou kořist; bojovaliť tolik roků v čele ostatních Israelitů.

V. 9. Israelité byli v Silo, jak řečeno výše 18, 1. — „Kanaan“ tu znamená jen Předjordání proti Zajordání, jež tu sluje „Galaad“.

rozkazu Hospodinova od Mojžíše. [10] Když přišli k pahorkům jor-
danským v zemi Kanaan, vystavěli podle Jordanu oltář obrovských
rozměrů.
[11] Když to uslyšeli synové Israelovi, když jim spolehliví poslové
oznámili, že vystavěli Rubenovci, Gadovci a polovina kmene Manas-
sova oltář v zemi Kanaan, na pahorcích jordánských proti synům Isra-
elovým, [12] sešli se všichni v Silo, by vytáhli a bojovali proti nim.
[13] Zatím však poslali k nim do země Galaad Fineesa, syna kněze
Eleazara, [14] a s ním deset knížat, po jednom z každého kmene. [15] Ti
přišli k Rubenovcům, Gadovcům a polovině kmene Manassova do
země Galaad a pravili jim: [16] Toto vzkazuje všecek lid Hospodinův:
Čeho jste se to dopustili? Proč jste opustili Hospodina, Boha Israe-
elova, vystavivše si svatokrádežný oltář a odstoupivše od jeho služby?
[17] Je vám toho málo, že jste zhřešili v Beel-fegoru? Až do dneška zů-
stává skvrna hříchu toho na nás, a mnoho lidu padlo. [18] Vy jste dnes
opět opustili Hospodina a zítra — hněv jeho zachvátí všechny Isra-
elity. [19] Zdá-li se vám, že je země údělu vašeho nečista, přejděte do
země, ve které je stánek Hospodinův, a bydlete mezi námi; jen neod-
stupujte od Hospodina a od našeho společenství vystavivše si oltář
mimo oltář Hospodina, Boha našeho. [20] Zda nedolehl hněv Hospodinův na
všecek lid, když Achan, syn Zareův, přestoupil příkaz jeho? A byl to
(jen) jeden člověk! — Kéž by byl zahynul sám pro svůj zločin!
[21] Rubenovci, Gadovci a polovina kmene Manassova odpověděla
knížatům poslaným od Israele: [22] Hospodin, Bůh nejvýš mocný, Hospo-
din, Bůh nejvýš mocný, ten to ví a Israel to také pozná. Jestli jsme
s hříšným úmyslem tento oltář vystavěli, ať nás neostříhá, ale ať nás trestá
hned; [23] jestli jsme tak učinili v úmyslu, že budeme naň klásti celopaly,
oběti a pokojné žertvy, on sám ať (nás) volá, bychom se zodpovídali. Ať

V. 10. Místo „pahorky" hebr.: „kruhy", snad kamenné („kromlech") nebo lépe „okresy", kraje. — Z v. 11. plyne, že oltář byl vystavěn „proti (území) synův Israelových" (Předjordánských), tedy v Zajordání; take jeho význam lépe se srovnává s polohou v Zajordání (viz níže).

V. 11. Místo „v zemi Kanaan" správně hebr.: „proti zemi Kanaan" (Předjordánsko). — Místo „na pahorcích Jordanu" správněji hebr.: „proti krajům Jordanským".

V. 12. Vystavěti si svůj oltář mohlo býti počátkem odpadu Zajordánských od jednoho společného Boha Jahve, neb aspoň počátkem náboženského a národně-politického rozkolu. Srv. Dt 13, 12. Tehdy ještě nebyl zákon o jednom oltáři uvolněn ustanovením Dt 12, 8.

V. 13. n. „kněze" = velekněze. — deset knížat — zástupců tolikéž kmenů předjordánských (i Manassovců). — „knížata" = podřízení rodoví náčelníci a spolu velitelé větších oddílů vojenských [ne celých kmenů] (hebr.).

V. 17. Hebr. lépe: „máme ještě málo na hříchu..." Předjordánští a zejména Simeonovci zhřešili tehdy (Nm 25.) právě tak, jako Zajordánští. — „mnoho lidu padlo" — tolik, že onen úbytek bojovníků dosud není nahrazen.

V. 18. Hněv Boží „zachvátí všecky Israelity" za hřích několika kmenů podobně, jako se stalo dle 7, 1. 11. 25.

V. 19. Méně čistým, méně svatým mohlo se zdáti Zajordání, že tam nebyla archa a s ní svatyně pravého Boha. Nabídka stěží uskutečnitelná, aby se Zajordánští přestěhovali do Předjordání, naráží asi na žádost Zajordánských, by jim dán byl úděl v Zajordání (Nm 32.).

V. 20. Byl-li za hřích jednoho člověka (Jos 7.) pohromou stižen všecek Israel, tím spíše se tak stane, prohřeší-li se tolik Zajordánských!

V. 23. „oběti" nekrvavé.

(nás) soudí, (jestli jsme tak neučinili) 24 spíše s tou myšlenkou a po té
úvaze, že jsme pravili: Zítra řeknou synové vaši synům našim: „Co je
vám do Hospodina, Boha Israelova? 25 Hospodin položil mezi nás a vás,
synové Rubenovi a Gadovi, hranice — řeku Jordan; proto nemáte (žád-
ného) podílu na Hospodinovi.“ Tak odvrátí synové vaši syny naše od
Hospodina, že se ho nebudou báti. Považovali jsme tedy za věc velmi
dobrou 26 říci: Vystavme si oltář, ne proto, by na něm byly přinášeny
celopaly a oběti, 27 nýbrž na svědectví mezi námi a vámi a mezi po-
tomstvem naším a vaším, že sloužíme Hospodinu a že máme právo
obětovati celopaly, oběti a žertvy pokojné, aby nemohli synové vaši
zítra říci synům našim: „Vy nemáte podílu na Hospodinovi“. 28 Bu-
dou-li to chtíti říci, odpoví jim: „Hle oltář Hospodinův, který udělali
otcové naši, ne pro celopaly, ani pro oběti, nýbrž na svědectví mezi
námi a vámi.“ 29 Budiž vzdálen od nás ten zločin, bychom odstoupili
od Hospodina a opustili cestu jeho stavbou oltáře, by na něm byly
přinášeny celopaly, oběti a žertvy pokojné, mimo oltář Hospodina,
Boha našeho, který je vystavěn před jeho stánkem.

30 Když to uslyšel kněz Finees a knížata od Israelitů poslaná,
která s ním byla, uspokojili se, přijavše velmi rádi slova Rubenovců,
Gadovců a polovice kmene Manassova. 31 Kněz Finees, syn Eleazarův,
jim pravil: Nyní víme, že je Hospodin s námi, nebo jste daleko
od tohoto přestoupení; vysvobodili jste syny Israelovy z ruky Hospo-
dinovy.

32 Poté navrátil se s knížaty od synů Rubenových a Gadových ze
země Galaad, z pomezí Kanaanu, k synům Israelovým a podal jim
zprávu. 33 I líbilo se to všem, kteří o tom slyšeli. Synové Israelovi
chválili Boha a nikterak již neříkali, že potáhnou proti nim, že budou
bojovati a zpustoší zemi, ve které se usadili.

34 Synové Rubenovi a Gadovi nazvali oltář, který byli vystavěli:
„Svědectví naše, že Hospodin je Bůh“.

V. 24. Účel oltáře jest opačný, než jak se Předjordánští domnívají. *Ne počátkem roztržky náboženské*, ale *nehynoucím památníkem jednoty náboženské* má býti. Budoucí pokolení mohla by dle tehdejšího názoru, že bohy dlužno ctíti jen v jejich území, snadno prohlásiti, že Jahve smí býti ctěn jen Israelity, kteří sídlí v západní Palestině, Zajordánští však že nemají práva „*báti se*“, t. j. vzdávati bohopoctu Jahvovi.

V. 25. Manassovci jmenováni nejsou asi proto, že jim, kteří měli polovici svých lidí v Předjordání, stěží mohl někdo popírati jejich příslušnost náboženskou k Israelovi.

V. 26. „*oběti*“ pokojné srv. v. 23. 29.

V. 28. Z hebr. plyne, že byl onen oltář *napodobeninou oltáře ve svatyni israelské*. Tato podobnost, kterou se liší od oltářů pohanských, bude stále budoucím pokolenim hlásati jednotu a příslušnost Zajordánských k jediné svatyni, stojící v Předjordání.

V. 31. Důkazem Hospodinovy přítomnosti mezi Israelity je, že nedopustil, by Zajordánští spáchali hřích, z něhož je volali Předjordánští k zodpovídání. (Vatablus.) — Zajordánští neuvalili svým jednáním trestu Božího na všecky Israelity, jak se Eleazarovo poselstvo domnívalo (v. 20.); tak „*vysvobodili syny Israelovy z ruky Hospodinovy*“.

V. 32. Místo „*z pomezí Kanaanu*“ hebr. určitěji: „*do země Kanaanu*“ (= Předjordání, Kanaan v užším slova smyslu).

V. 34. Dle hebr.: „*pojmenovali oltář...*„ *neboť je svědkem mezi námi, že Jahve je Bůh*“. Jmeno oltáře tedy z hebr. vypadlo. Znělo asi ‘Ed = *Svědek*.

ZÁVĚR.

POSLEDNÍ ČINY JOSUOVY (23, 1.—24, 33.).

Josue napomíná Israelitů, by ostříhali zákona Božího (23, 1.—16.).

Když Josue sestárl, shromáždil Israelity a oslovil je delší řečí (v. 1. n.). Připomíná svá minulá vítězství, rozdělení dobyté země kmenům israelským, a předpovídá, že Bůh bude podporovati i budoucně Israelity, když budou hubiti zbytky pohanské v Palestině (v. 3.—5.). Podmínkou zdaru je však zachovávati zákon napsaný Mojžíšem (v. 6.). Tresť toho zákona: varovati se modlářství a ctíti jediného Boha Jahve. Budou-li Israelité zákon plniti, jistojistě zvítězí nade všemi nepřáteli (v. 7—11.). Dlužno vyhýbati se stykům s pohany (v. 12.). Nebudou-li Israelité tak činiti, nepodrobí si zbytků pohanův, ano i sami ocitnou se v největších úzkostech a budou ze země vypuzeni (v. 13.). Závěrek: Jako se dosud vyplnil Israelitům každý slib Hospodinem daný, tak vyplní se i každá hrozba jím vyslovená, poruší-li Israel smlouvu s Hospodinem učiněnou (v. 14.—16.).

Hlava 23. — [1]Když uplynulo mnoho času od té doby, co dal Hospodin Israelovi pokoj, podrobiv (mu) všecky okolní národy, když Josue byl již velmi stár, věku pokročilého: [2]svolal Josue veškerého Israele, starší, knížata, vůdce a hlasatele, a řekl jim:

Sestaral jsem se, jsem pokročilého věku. [3]Vy jste viděli všecko, co učinil Hospodin, Bůh váš, všem okolním národům, kterak za vás sám bojoval. [4]Nyní tedy, poněvadž vám losem rozdělil všecku zemi od východního pobřeží Jordanu až po Veliké moře, ještě však mnoho národů zbývá: [5]Hospodin, Bůh váš, je vyplení a vyhubí před vámi a zmocníte se země, jak vám slíbil. [6]Jen rozhodně a pečlivě dbejte, byste šetřili všeho, co je psáno v knize Mojžíšova zákona; neuchylujte se od toho ani na pravo ani na levo, [7]byste se nedostali mezi národy, kteří mezi vámi zůstanou, a potom nepřisáhali při jménu bohů jejich, nesloužili jim a neklaněli se jim, [8]ale drželi se Hospodina, Boha svého, jak jste činili dosud. [9]Pak vyhladí Hospodin Bůh před vámi národy veliké a velmi silné, a nikdo nebude s to, by vám odolal. [10]Jeden z vás požene tisíc mužů nepřátel, ježto Hospodin, Bůh váš,

---

Hl. 23. — K v. [1]. srv. výše 21, 42. — *První tuto řeč na rozloučenou* (druhou viz ve hl. 24.) měl tedy Josue dlouho po tom, když byl rozdělil Palestinu, a krátce před svou smrtí (v. 14.). Byl „*velmi starý*“, starší než 13, 1.

V. [2]. „*vůdce*“ = soudce (hebr.). — „*hlasatele*“ = písaře. Srv. Dt 29, 10. — *Kam* Josue zástupce veškerého Israele svolal, zda do *Silo* (18, 1.) či do *Tamnat-sara* (19, 49.) nebo do *Sichemu* (24, 1.), není jasno.

V. [3]. Podobně započal Mojžíš svou řeč před obnovou úmluvy Dt 29, 2. — „*zbývá ještě mnoho národů*“ nepodrobených (13, 1. 7.), protože Israelité v boji proti nim ochabovali (18, 3.).

V. [5]. „*zmocníte se země*“ jejich (hebr.).

V. [6]. „*zákon Mojžíšův*“ je tu popředně Dt 6, 1.—7, 11. Řeč Josuova je také nejen myšlenkami, nýbrž i slovy a rčeními z něho vzatými prosycena.

V. [7. n.] Israelité by „*se dostali mezi národy...*“, zejména kdyby s nimi vcházeli v manželství (Dt 7, 3). Manželství ta byla by nebezpečím, že upadnou do modlářství. — *Přisahati při jménu toho onoho boha* znamená vyznávati, že je vševědoucí, nejvýš spravedlivý Bůh. Srv. Dt 6, 13. — Povzbuzuje tedy Josue, by zachovávali *první příkaz patera Mojžíšského* (Dt 6, 4.—13.). — Podobnou chválu vzdává Josue israelským předákům níže 24, 31; srv. Sdc 2, 7. 10.

V. [9]. „*Pak*“ — zůstanou-li Israelité svému Jahvovi věrni.

K v. [10]. srv. Dt 32, 30; 28, 7.

sám bude za vás bojovati, jak slíbil. [11] Jen toho velmi pilně dbejte,
byste milovali Hospodina, Boha svého. [12] Budete-li však chtíti přidržovati se [bludů] těch národů, kteří mezi vámi sídlí, sňatky se s nimi
směšovati a přátelstvím spojovati: [13] (pak) vězte již nyní, že Hospodin,
Bůh váš, jich nevyhladí před vámi, ale že vám budou jamou, osidlem,
úrazem vašim bokům a roubíkem vašim očím, dokud vás nevypudí
a nevyhladí z výborné této země, kterou vám dal.
[14] Hle, já dnes nastupuji cestu všeho světa; uznejte tedy celou
duší, že ze všech slov, která slíbil vám Hospodin vyplniti, jediné nevyšlo na prázdno. [15] Jako však splnil skutkem, co slíbil, a (jako) všecko
se zdarem se potkalo: tak přivede na vás všecko zlo, kterým vám
hrozil, dokud vás nevypudí a nevyhladí z této výborné země, kterou
vám dal, [16] přestoupíte-li úmluvu Hospodina, Boha svého, kterou
s vámi učinil, budete-li sloužiti bohům cizím a klaněti se jim; brzy
a náhle povstane proti vám hněv Hospodinův a vyhlazeni budete ze
země této výborné, kterou vám dal.

Josue obnovuje smlouvu lidu s Bohem (24, 1.—28.).

Josue shromáždil Israelity (v. 1.). Jménem Božím vypočítává dobrodiní, kterých se dostalo vyvolenému národu od dob Abrahamových až do dneška (v. 2.—13.). Vděčnost Israeli ukládá, by jedinému Jahvovi vzdával bohopoctu a výhost dal všem bohům cizím (v. 14.). Ať se rozhodnou. Josue sám se svým rodem jen Jahve bude ctíti (v. 15.). Lid jednomyslně prohlašuje, že bude sloužiti jedinému Jahvovi (v. 16. až 18.). Josue připomíná, že Jahve je Bůh řevnivý, který nedopustí, by bohopocta jemu jedinému příslušná byla vzdávána bohům jiným (v. 19. n.). Lid po druhé prohlašuje, že jen tohoto řevnivého Boha bude ctíti (v. 21.). Josue káže odstraniti cizí bohy (v. 22. n.), a lid po třetí prohlašuje, že jen jemu sloužiti chce (v. 24.). Josue zapsal smlouvu tu znova učiněnou, přiložil ji k zákoníku stávajícímu a vztyčil na památku toho všeho pomník (v. 25.—28.).

Hlava 24. — [1] Josue shromáždil všecky kmeny Israelovy v Sichemu, povolal starší, knížata, soudce a hlasatele, a když se dostavili
před Hospodina, [2] mluvil k lidu takto:

V. [11]. Milovati Hospodina — první příkaz Mojžíšova patera Dt 6, 5; 7, 9.

K v. [13]. srv. Ex 23, 33; 34, 12; Dt 7, 16; Nm 33, 35. — „osidlem“ = provazem, do kterého chytá se zvěř. — „úrazem“ = „trnem“. Také místo „roubíkem“ hebr.: „ostnem“.

V. [14]. Ze slova „dnes“ nelze vyvozovati, že měl Josue tuto řeč v den své smrti. Znamenáť „dnes“ i delší časovou dobu nežli 24 hodin. — „cesta všeho světa“ = cesta ke hrobu. Srv. 3. Král 2, 2.

V. [15]. „Zlo, kterým Hospodin hrozil“, viz Dt 28, 15.—68. — O hněvu Božím srv. Dt 6, 15; 7, 4.

Hl. 24. — V. [1]. uvádí do druhé promluvy Josuovy na rozloučenou (v. 2.—15.); prvá podána ve hlavě předchozí (23.). Jako řeč Mojžíšova Dt 1, 6. až 4, 40. se skládá z části dějinné (1, 6.—3, 29.) a mravné (4, 1.—40.), tak i tato řeč Josuova podává dějinný přehled dobrodiní, která Jahve svému lidu v minulosti prokázal (2.—13.), a k němu připojuje krátké napomenutí mravní v. 14. n. První řeč na rozloučenou měl Josue k zástupcům lidu (23, 2.), ke druhé řeči svolal všecek lid („všecky kmeny Israelovy“). — O hlasatelích srv. 23, 2. — „před Hospodina“ = ke svatostánku. — Dle 19, 51. byl svatostánek v Silo. Tam, do Silo, měl stařičký Josue ze svého sídla v Tamnat-sare blíže než do Sichemu. Proto dlužno považovati za původnější a lepší čtení LXX, která zde a ve v. 25. místo „v Sichemu“ má „v Silo“.

V. [2]. Dle Vulg. i hebr. mluví ve v. 2.—13. Hospodin a teprve v. 14. n. jsou slova Josuova. Dle LXX však mluví Hospodin jen ve v. 2.—5; slova další (6.—15.) jsou výroky Josuovy. Skutky Boží od prvopočátků národa

Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Za Řekou sídlili zprvu otcové
vaši, Tare, otec Abrahamův a Nachorův, a sloužili bohům cizím. [3] Vzal
jsem tedy otce vašeho Abrahama z končin Mesopotamie, přivedl jsem
ho do země Kanaan, rozmnožil jsem potomstvo jeho, [4] dal jsem mu
Isáka, a tomu zase dal jsem Jakoba a Esaua. Z těch Esauovi dal jsem
v majetek pohoří Seir, Jakob a synové jeho pak sestoupili do Egypta.
[5] Potom poslal jsem Mojžíše a Árona a bil jsem Egypt mnohými zna-
meními a zázraky. [6] A vyvedl jsem vás i otce vaše z Egypta. Když
pak přišli jste k moři, a když Egypťané pronásledovali otce vaše vozy
a koňmi až k Rudému moři: [7] volali synové Israelovi k Hospodinu,
ten položil tmy mezi vás a Egypťany, a přivedl na ně moře, aby je při-
krylo. Oči vaše viděly všecko, co jsem v Egyptě učinil. Potom jste
přebývali dlouhou dobu na poušti; [8] i zavedl jsem vás do země Amor-
rhejských, kteří sídlili za Jordanem. Když pak bojovali proti vám, dal
jsem je do rukou vašich, i zabrali jste zemi jejich a pobili jste je.
[9] Povstal také Balak, syn Seforův, král moabský, a dal se do boje
proti Israelovi; poslal a povolal Balaama, syna Beorova, by vám zlo-
řečil; [10] já však nechtěl jsem ho poslechnouti, nýbrž naopak dobrořečil
jsem vám zkrze něho a vysvobodil jsem vás z ruky jeho.
[11] Přešli jste Jordan a přišli jste k Jerichu. Muži města toho,
Amorrhejští, Ferezejští, Kananejští, Hetejští, Gergesejští, Hevejští a Je-
busejští dali se do boje proti vám, dal jsem je však do rukou vašich.
[12] Poslal jsem před vámi sršně a vypudil jsem je z jejich sídel, dva

---

israelského líčí sám Hospodin, dobrodiní další vypočítává Josue. — „Řeka" = Eufrat. — O Nachorovi viz Gn 11, 26. Byl to předek Rebečin, Liin a Rachelin, proto tu zejména uveden. — Ze všech otců, kteří žili „za Řekou" uveden poslední, jenž umřel za Eufratem, otec Abrahamův. K věci srv. Gn 31, 19. 34; 35, 4; Jud 5, 6. nn.

V. [3]. „Vzal jsem Abrahama" (Gn 12.), by nesloužil bohům cizím, jako mnozí jeho soukmenovci. Jaké to dobrodiní Boží! — Místo „přivedl jsem ho do země..." hebr.: „vodil jsem ho po celé zemi". — „rozmnožil jsem potomstvo jeho" je všeobecná myšlenka ve v. 4. šíře rozpředená.

V. [4]. Srv. Gn 21, 1.—3; 25, 24. nn.; 36, 8; Dt 2, 5. — Za v. 4. má LXX: „Tam se z nich stal národ veliký, četný a silný. A Egypťané zle s nimi nakládali." Srv. Dt 26, 5. n.

K v. [6]. srv. Ex 14, 9. n. — Místo „vyvedl jsem" LXX „vyvedl" Hospodin. Podobně dále mluví Josue o Hospodinu ve třetí osobě ve v. 6.—13., jak poznamenáno již výše k v. 2. — Mezi posluchači Josuovými byli také ti, kterým při vzpouře na poušti (Nm 14.) nebylo ještě dvacet let a kteří byli očitými svědky východu Israelitů z Egypta a všeho, co se přihodilo krátce před ním.

K v. [8]. srv. Nm 21, 21.—35.

V. [9]. „dal se do boje proti Israelovi" nejprve tím, že poslal si pro věštce, by si zajistil vyšší pomoc proti nepříteli; pak hodlal skutečně také zbraněmi bojovati; že však Balaam nezlořečil, ke skutečnému boji nedošlo. Viz Sdc 11, 25. — Ač oslovuje Josue Israelity, mluví k nim o Israeli, t. j. „bojovníku Božím" (Gn 32, 28.), by vynikl protiklad mezi „bojovníkem Božím" a „bojem", který zamýšlel Balak.

V. [11]. „Amorrhejští...", sedmero národů palestinských (srv. 3, 10.), proti kterým bylo Israelitům po dobytí Jericha zápoliti.

V. [12]. O „sršních" viz Ex 23, 28; Dt 7, 20. — Protože se v Jos o pohromě sršní nic nevypravuje, domnívá se Hummelauer, že lze hebr. çir'á překládati místo „sršeň" — „krupobití" a míti na mysli pohromu, která zachvátila nepřátele Israelitů dle Jos 10, 10. n. — „je", národy jmenované ve v. 11. — Místo „dva krále" lépe čísti s LXX „dvanáct králů"; tak přiblížíme se více k počtu králů palestinských, uvedených ve hl. 12. Hummelauer odčítá od **17** králů jmenovaných 12, 10.—18. krále nížin (Gazeru, Hormy, Aradu, Odullamu, Afeku), a tak dochází číslice **12** králův amorrhejských, t. j. sídlících na horách. (Amorrhejští = horalé.)

krále amorrhejské, ne mečem ani lukem tvým. 13 A dal jsem vám zemi,
se kterou jste se nenamáhali, města, kterých jste nestavěli, byste v nich
bydlili, vinice a olivovny, kterých jste neštípili.
14 Nyní tedy bojte se Hospodina, služte mu srdcem celým a do-
konale upřímným, a odvrzte bohy, kterým sloužili otcové vaši v Me-
sopotamii a v Egyptě; služte Hospodinu! 15 Nezamlouvá-li se vám
však sloužiti Hospodinu, dává se vám na vůli: vyvolte (si) dnes dle
libosti, komu byste spíše měli sloužiti, zda bohům, kterým sloužili
otcové vaši v Mesopotamii, či bohům Amorrhejských, v jejichžto zemi
sídlíte. Já však a dům můj sloužiti budeme Hospodinu.
16 Tu lid odpověděl: Buď daleko nás, bychom opustili Hospodina,
sloužíce bohům cizím! 17 Hospodin je Bůh náš; ten vyvedl nás a otce
naše z robotárny egyptské; učinil před očima našima veliká znamení,
střežil nás celou cestu, kterou jsme šli a mezi všemi národy, kterými
jsme táhli; 18 vypudil všecky národy, i Amorrhejské, sídlící v zemi,
do které jsme vešli. Budeme tedy sloužiti Hospodinu, neboť on je
Bůh náš.
19 I pravil Josue k lidu: Nebudete moci sloužiti Hospodinu; jeť
(on) Bůh svatý, silný, řevnivý a nepromine vašich zločinův ani hříchů.
20 Opustíte-li Hospodina a budete-li sloužiti bohům cizím, bude zase
sužovati vás, a vyhladí vás, ač vám dříve prokazoval dobrodiní.

K v. 13. srv. Dt 6, 10. n. Za tolik dobrodiní, která prokázal Hospodin Israelitům, a která vyjmenoval Josue ve v. 2.—13., zasluhuje Hospodin, by byl od Israele ctěn; žádný jiný bůh jim tak nečinil, proto zasluhuje, by jemu, Hospodinovi, a jedině jemu vzdávali bohoctu.

V. 14. Celým a upřímným srdcem dlužno vzdávati bohoctu Jahvovi, ne snad jen při veřejné bohoslužbě, doma však přes to ctíti bůžky, jako se dálo v Mesopotamii (srv. výše v. 2.), v Egyptě (Ez 20, 5. nn.) a jak patrně činili někteří i za dob Josuových. Srv. Dt 27, 15; 29, 18.

V. 15. Rozdíl mezi Hospodinem, který tolik dobreho Israelitům učinil a mezi bohy cizími je tak veliký, že Israelité nemohou se nerozhodnouti pro Hospodina. Mistrným obratem řečnickým vzbuzuje Josue ve svých posluchačích opravdové, vědomé, veřejné prohlášení, že budou jedině Jahvovi bohoctu vzdávati. Spolu velmi šetrně, nechtěje jednotlivců zahanbiti, odvrací je od tajného modlářství a pověry. Jejich prohlášení nemá býti jen vnějším podrobením se příkazu, nýbrž ozvěnou vniterného přesvědčení.

V. 17. Israelité začínají své prohlášení slovy, kterými začíná i desatero Ex 20, i patero Dt 6, 4. — O robotárně egyptské viz Ex 20, 2. — O Boží ochraně cestou viz Ex 23, 20; Dt 8, 2.

V. 18. Emorové byli zejména nebezpečný a mocný nepřítel Israelův. — K „budeme sloužiti“ dokládá hebr. „také my“ — jako Josue a jeho rodina.

V. 19. „nebudete moci sloužiti Hospodinu“ — služba, jakou Hospodin žádá, není věc snadná. — Hospodin je svatý, vzdálený všech cizích bohů, naprosto s nimi neobcuje; tak i Israelité mají býti svatí, vzdáleni cizích bohů, nic s nimi nemajíce. Srv. Ex 19, 6; Lv 21, 6.—8. — Místo „silný“ lépe překládati hebr. 'él slovem „Bůh“ a spojiti s „řevnivý“. Srv. Ex 20, 5. — Josue upozorňuje, že Jahve žádá, by Israelité jedině jemu, a nikomu jinému, a způsobem jím předepsaným vzdávali bohoctu. Ať si uvědomí ti, kdož jsou nakloněni tolik modlářství a pověře, k čemu se zavazují! Nestačí, by jejich rozhodnutí bylo chvilkové vzplanutí citu, ale třeba, by zapustilo hluboké kořeny v jejich vědomí. — Že Jahve spravedlivě stíhá hřích („nepromine . . .“), řečeno již Ex 23, 21; 34, 7. — Cizím bohům sloužiti bylo ovšem mnohem snáze. Nebyliť tak svatí, by neobcovali s bohy jinými, nebyli tak řevniví, by svým ctitelům nedovolovali ctíti bohy jiné, a hříšníkům „odpouštěli“, jen když podali oběť, nebo vykonali přiměřený zevnější obřad.

V. 20. Prokazoval-li Jahve Israelitům dobrodiní, dokud k němu lnuli věrně a upřímně, neplyne z toho, že jim bude dobře činiti i dále, opustí-li ho.

21 Tu pravil lid Josuovi: Nikoli, tak nebude, jak mluvíš; ale Hospodinu sloužiti budeme.
22 Když pak pravil Josue lidu: „Svědky jste vy, že jste si sami vyvolili Hospodina, byste mu sloužili“ — odpověděli: „Ano!“
23 „Nyní tedy,“ — řekl (Josue) — „vyvrzte cizí bohy ze svého lůna a nakloňte srdce svá k Hospodinu, Bohu Israelovu.“
24 Lid odvětil Josuovi: „Hospodinu, Bohu svému, budeme sloužiti a poslušni budeme příkazů jeho.“
25 Učinil tedy Josue toho dne smlouvu, předložil lidu v Sichemu
přikázání a právo, 26 a zapsal všecka ta slova do knihy zákona Hospodinova.
Vzal také obrovský kámen, postavil jej pod dubem, který byl ve
svatyni Hospodinově, 27 a řekl všemu lidu: „Hle, kámen tento bude vám svědčiti, že slyšel všecka slova Hospodinova, která k vám mluvil, byste snad [později] nechtěli zapírati a lháti Hospodinu, Bohu svému.“
28 I rozpustil lid, každého do svého údělu.

V. 22. „Svědky jste vy“ sami proti sobě. Srv. Dt 31, 28.

V. 24. Josue nežádal, by mu modlářští Israelité vydali své modly, protože nechtěl, by za tajné hříchy byli veřejně trestáni, a pak sotva si vzali Israelité své modly z domova do shromáždění obce.

V. 25. Za v. 24. dlužno zařaditi úryvek 8, 30.—35. — Místo „v Sichemu“ dlužno se LXX čísti zase „v Silo“. Viz výše v. 1. — Oběti a jiné bohoslužebné obřady, které byly jádrem obnovení smlouvy, vykonány v Galgale. Srv. 8, 30 Věc možno si představiti tak, že když byla přípravná část obnovy smlouvy v Silo ukončena, Israelité v průvodu archy odebrali se slavnostně na památné tábořiště do Galgal a tam na pomezí zaslíbené země, kde slavili prvé velikonoce, kde byli obřezáni, na místě, které bylo svědkem přechodu přes Jordan, dobytí Jericha, bohoslužebnými obřady dokončili, co byli již v Silo započali. Možno se domnívati, že slavnost obnovy smlouvy začatá v Silo a zakončená v Galgale, konána byla o některém svátku (Dt 16, 16.), snad o svátku stánkovém, kdy bylo předepsáno čísti každého sedmého roku zákon Mojžíšův (Dt 31, 10. nn.) — „přikázání a právo“ = obsah smlouvy, kterou učinil Jahve s Israelem. — „toho dne“ nemusí nutně znamenati dobu 24 hodin, ale může býti obecnější označení času.

V. 26. „všecka tato slova“: popředně 24, 1.—24; 8, 30.—35; 24, 25.—28; snad i 23, a jiné věci; jak dlouhý byl tento text, není nám ovšem možno dnes přesně stanoviti. „Slova“ dle hebr. možno též překládati „události“. Ježto však „slova Josuova“ v zákoníku Božím (= kniha zákona Hospodinova) se nenalézají, dlužno míti za to, že Josue „zapsal všecka ta slova do knihy“, *řízením Božím*; že pak obsahovala kniha ta napomenutí, by byly zákony Boží zachovány, ano i nové zákony stanovící rozdělení Palestiny, sluje „knihou zákona Hospodinova“. Knihu Josuovu pojal později do svého díla spisovatel dnešní knihy Josue buď celou, nebo tolik, kolik z ní potřeboval pro svůj záměr, že nebylo pak již třeba původní knihu Josuovu opisovati. Dovoleno-li si představiti, že Mojžíš dal své dílo napsati jiným (Úvod do Pt str. 23. dole), možno tím spíše míti za to, že Josue, válečník, nepsal osobně, ale že dal napsati věci výše jmenované písařům. (Domněnku Hummelauerovu o zlomcích „slov Josuových“ viz k Dt 26, 19.). — Místo „pod dubem“ lépe: „pod terebintem“. Strom ten stál dle LXX „proti“ svatyni Hospodinově, t. j. proti vchodu do svatyně, tedy tam, kde stál shromážděný lid. — Také křesťan učinil na křtu sv. smlouvu s Bohem, zavázal se, že zůstane mu věren; památník, který mu tento závazek připomíná, je — křtitelnice.

V. 27. „slova Hospodinova, která mluvil“ k Israelitům, jsou jeho příkazy, sliby a zejména hrozby. Ovšem však slyšel kámen ten také slova Israelitů (v. 16.—18. 21. 24.), kterými slibili Hospodinu věrnost; proto bude moci je viniti z neupřímnosti, nedostojí-li slibům svým, budou-li jednati věrolomně.

Josue umírá (24, 29.—31.).

29 Po těch událostech umřel Josue, syn Nunův, služebník Hospo-
dinův, jsa ve stu a deseti letech; 30 i pochovali ho v půdě jeho dě-
dičného podílu v Tamnat-sare, které leží v horách efraimských, na
sever hory Gaas.
31 Israel sloužil Hospodinu po všecky dny Josue a starších, kteří
žili dlouho po Josuovi a znali všecky skutky Hospodinovy, které
v Israeli učinil.

Dodatky o kostech Josefových a smrti Eleazarově (24, 32. n.).

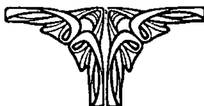
32 Také kosti Josefovy, které byli přinesli synové Israelovi z Egypta,
pohřbili v Sichemu, v dílu pole, které byl koupil Jakob od synů He-
mora, otce Sichemova, za sto jehňat a které se dostalo v majetek synům
Josefovým.
33 Zemřel též Eleazar, syn Áronův; i pohřbili ho v Gabaatě,
(městě) Fineesa, syna jeho, které mu bylo dáno v pohoří efraimském.

K v. 30. srv. výše 19, 50. — Kde byla hora Gaas, nelze přesně stanoviti. LXX dodává, že byly do hrobu Josuova položeny kamenné nože, kterými byli Israelité v Galgale obřezáni (srv. 5, 2.).

V. 31. Když se Israelité na poušti vzbouřili, bylo „starším" ne úplných 20 let (Nm 14); když počato s dělbou Palestiny, bylo jim 65 roků (Jos 14, 10.). Kolik let uplynulo potom do smrti Josuovy, a jak dlouho trvalo, než po jeho smrti vymřeli, neznámo. — Josue (= Jehóšú'a) byl již svým jménem podoben Ježíšovi (= Jehóšú'a). Jako Josue převedl lid Jordanem do krásné, bohaté země, tak i Ježíš uvedl nás vlnami křtu sv. do krásné zahrady církve katolické. Jako Josue Israelitům vybojoval sídla v Palestině, tak Ježíš vybojoval nám místa v církvi, na zemi i na nebi. Jako Josue zprostředkoval úmluvu Hospodina s lidem, tak Ježíš je prostředník, jenž učinil úmluvu mezi Bohem a námi mnohem dokonalejší (= „Nový zákon").

V. 32. O kostech Josefových viz Gn 50, 25; Ex 13, 19. — O kupu pole Josefova viz Gn 33, 19. — „synové Josefovi" = Efraimovci a Manassovci.

V. 33. Gabaat přívlastkem „Fineesa" rozlišena od jiných stejnojmenných měst (18, 28; 21, 17.). Byla asi tam, kde je dnes Džíbjá, hodinu cesty od Tibne na východ. — LXX vypravuje tu, že byla toho času archa nošena po Palestině, že po smrti Eleazarově nastoupil úřad veleknězský a zastával jej až do smrti Finees, který byl pak pohřben také v Gabaatě, a že Israelité ctili cizí bohy, začež je Hospodin vydal na 18 let v podruží moabského krále Eglona. — Dle soustavy letopočtové, kterou sestrojili Rost a Köhler, dlužno klásti dobu, kdy vládl Josue a po něm „starší", mezi roky 1452 až 1412 před Kristem.

KNIHA „SOUDCŮ“

ČILI

„O SOUDCÍCH“

v úvodě (1, 1.—3, 4.) líčí:

1. politický stav obce israelské na počátku doby „soudců“ (1, 1.—36.);
2. náboženský stav její a prozřetelnost Boží v dobách „soudců“ (2, 1.—23.);
3. podává výčet nepřátelských národů, kteří utiskovali v této době Israele (3, 1.—4.).

Jádro knihy (3, 5.—16, 31.)

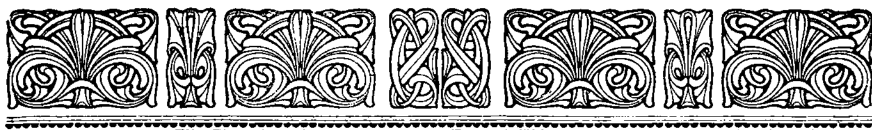
líčí dějiny 12 (14) soudců:

1. Otoniel vysvobozuje Israele z poroby, do které jej uvedl Chusan (3, 5.—11.).
2. Aod usmrtil Eglona, krále moabského (3, 12.—30.).
3. Samgar bojuje proti Filišťanům (3, 31.).
4. Israelité ujařmeni Jabinem Kanaanským; vysvobozeni Deborou a Barakem (4, 1.—5, 32.).
5. Boje Gedeonovy za svobodu Israelovu proti Madianským (6, 1.—9, 57.).
6. Tola a Jair (10, 1.—5.).
7. Jefte vybojoval svobodu Zajordánským na Ammonských (10, 6.—12, 7.).
8. Abesan, Ahialon a Abdon (12, 8.—15.).
9. Hrdinské činy Samsonovy v bojích proti Filišťanům (13, 1.—16, 31.).

Dva dodatky (17, 1.—21, 24.).

1. Modlářství Michovo a Danovců (17, 1—18, 31.).
2. Zločin a trest Benjaminovců (19, 1.—21, 24.).

Název knize „Soudců" dán se zřetelem na její obsah, že totiž líčí některé události z doby „soudců" (Srv. název knihy „Josue" na str. 547.)[1]

Kdo „soudcové" byli viz v poznámkách ke 2, 16.

Jaký účel spisovatel měl, když knihu svou skládal a látku vybíral, viz pozn. k 2, 23.

Jednotný účel, k němuž celá kniha směřuje, souměrné uspořádání veškeré látky, ano i povšechná podoba mluvy a slohu dokazují, že knihu skládal jeden spisovatel. Dva přídavky (hl. 17—21) nesouvisí tak úzce s předcházejícími ději a jejich obsah liší se úplně od jádra knihy (3, 5.—16, 31.). Oba však přispívají velmi vhodně k účelu celé knihy Soudců. Mohly býti tedy jako výstražné obrazy z oněch dob přidány k dějům soudců týmže skladatelem. (Sedláček.)[2]

Spisovatel knihy Soudců dosvědčuje vícekrát (17, 6; 18, 1; 19, 1. (18, 31.); 21, 24.), že v době, kterou líčí, nebylo ještě krále v Israeli; z toho lze vyvoditi, že tehdy, kdy psal, měli Israelité již krále, že tedy nebyla kniha napsána před Saulem. Dle 1, 21. sídlili za dob spisovatelových ještě Benjaminovci s Jebusany v Jerusalemě; psal tedy před osmým rokem panování Davidova, kdy byli Jebusané z Jerusalema vypuzeni (2. Král 5, 7.). Mohl tedy knihu Soudců psáti Samuel, jak za to mělo podání židovské i veliký počet katolických vykladatelů.

Doklady pro svou zásadu, že Bůh se chová k Israelitům tak, jak Israelité chovají se k němu („náboženský pragmatismus"), čerpal spisovatel z pramenů buď psaných neb i ústních. Kolik těchto pramenů starších měl, a co ze kterého do svého díla pojal, není dnes možno zjistiti, ježto nemáme k tomu dosti prostředků.[3]

---

[1]) Nyní bývá řazena kniha Sdc mezi „dějinné" knihy, židé ji však počítali k „prorokům" (nebí'ím), a to k prorokům „přednějším" („ríšóním"). Srv. Úvod na str. 5. § 3.

[2]) Kniha Soudců. Překlad z Vulgaty i z původ. textu a výklad. Praha 1910. Nákladem Dědictví sv. Prokopa. Z tohoto výkladu podáno také níže více poznámek.

[3]) „Moderní" nadkritika mluví sice velmi mnoho o povaze, vzniku a dějinách těchto pramenů, nemůže však svých smělých, značně v podrobnostech se rozcházejících domněnek podepříti důvody skutečně kritickými.

ÚVOD (1, 1—3, 4.).

Politické poměry obce israelské na počátku doby „soudců" (1, 1.—36.).

Hospodin ustanovil, by kmen Judův zahájil útok na Kanaany. Judovci tedy se Simeonovci bojují vítězně proti Adoni-bezekovi, dobývají Jerusalema, pak obrátivše se na jih, dávají Hebron Kalebovi, Dabir Otonielovi, vykazují sídla Kinejským, zmocňují se území příslušného Simeonovcům, nemohou však zabrati Filisteu (1, 1.—20.). Podniky ostatních kmenů: Benjaminovců (v. 21.), Josefovců (v. 22.—29.), Zabulonovců (v. 30.), kmene Aserova (31. n.), Neftali (v. 33.) a Danova (v. 34.—36.).

Hlava 1. — 1 Po smrti Josuově — Synové Israelovi radili se s Ho-
spodinem řkouce: Kdo má táhnouti první z nás proti Kananejským
a bude vůdcem boje? 2 Hospodin řekl: Ať vytáhne Juda; hle, dávám
zemi do rukou jeho. 3 I řekl Juda Simeonovi, bratru svému: Vstup
se mnou do území mého a bojuj proti Kananejským; pak potáhnu také
já s tebou do území tvého. Simeon tedy s ním táhl.
4 Když pak Judovci vytáhli, dal Hospodin Kananejské a Fere-
zejské v ruce jejich; v Bezeku porazili deset tisíc mužů.
5 V Bezeku nalezli Adoni-bezeka, i bojovali proti němu a porazili
Kananejské i Ferezejské. 6 Když se dal Adoni-bezek na útěk, pronásle-

---

Hl. 1. — V. 1. Spisovatel chtěje začíti dobou po smrti Josuově, ohlašuje sice svůj záměr slovy „Po smrti Josuově" a jedná dle něho v jádru celé knihy (3, 5.—16, 31.); dříve však považuje za užitečno zopakovati některé události, které se sběhly ještě v dobách Josuových. Taková událost vypravována hned ve v. 1. nn. Časově splývá s tím, co vypravováno Jos 14. Na válečných výpravách, podniknutých z hlavního tábora v Galgale s celou vojenskou mocí proti obyvatelům Palestiny, podařilo se Josuovi všady vítěziti, protože „Hospodin bojoval za Israele", ale také proto, že bojovali Israelité veškerou svou mocí. Když však šlo o to, by jednotliví kmenové israelští obsadili jednotlivé kraje a trvale se v nich usídlili, bylo třeba, by tito kmenové, tedy s vojenskou silou mnohem menší, zápasili v bojích drobnějších. Který kmen má tyto boje začíti, na to tázali se Israelité v táboře galgalském posvátným osudím Hospodina (= „radili se" srv. níže 18, 5; 20, 18. 23. 27.). — „kdo bude vůdcem boje" = kdo boje zahájí. — Jak rozhodnuto, kterou krajinu Palestiny má Juda zabrati, viz Jos 14, 6.

V. 2. „zemi" — jeho, Judovo území.

V. 3. Jakými „bratry" byli Juda a Simeon viz Gn 29, 32.—35. — Juda, ač byl ze všech kmenův israelských nejsilnější (Nm 26.), přece hledá pomoci, jsa si vědom, že poraziti a vypuditi Kanaany nebude věc snadná. Simeon rád se k Judovi připojuje, ježto sám svou poměrně malou silou (Nm 26.) byl by stěží Kanaany přemohl. Juda i Simeon měli tehdy již „své území", ovšem dosud jen v naději.

V. 4. „Judovci", spolčení ovšem se Simeonovci. — „Kananejské a Ferezejské", kteří sídlili v krajích, jichžto se dostalo Judovcům a Simeonovcům v úděl. Že byl v čele Judovců na této výpravě Kaleb, plyne z Jos 14, 6. nn.; Sdc 1, 12. — „Bezek" je asi porušeno z původního Azeka (Jos 10, 10. n.). — „deset tisíc mužů" — číslo okrouhlé jako níže 3, 29. a jj. — „v Bezeku porazili..." podává stručně výsledek bojů, které jsou ve v. n. podrobněji líčeny.

V. 5. Tento Adoni-bezek nesmí býti ztotožňován s Adoni-sedekem, o němž viz Jos 10, 1. — Adoni-sedek zemřel u Makedy, Adoni-bezek v Jerusalemě. Onen byl poražen na výpravě všech Israelitů s Josuem v čele, asi 42. roku po vyjití z Egypta, tento však podlehl na výpravě kmene Judova a Simeonova asi r. 47. Tento byl nástupce onoho, snad i syn. Adoni-bezek slul původně taky as Adoni-sedek, později však při opisování bylo jméno to se zřetelem na „Bezek" ve v. 4. neprávem změněno v Adoni-bezek (= pán Bezeku).

V. 6. Dle hebr. uťali Judovci Adoni-bezekovi jen palce u nohou a u rukou. Mrzačiti, t. j. učiniti neschopným k delšímu boji, bylo ve starověku

dovali ho, chytili a osekali mu končetiny rukou i nohou. [7] Tu řekl
Adoni-bezek: Sedmdesát králů s ořezanými končetinami rukou i nohou
sbíralo pod mým stolem zbytky pokrmů; jak jsem činil, tak mi Bůh
odplácí. I přivedli jej do Jerusalema a tam umřel.

[8] Bojovavše totiž synové Judovi proti Jerusalemu, dobyli ho, vyhubili ostřím meče a vydali celé město ohni (na pospas).

[9] Potom táhše níže bojovali proti Kananejským, kteří sídlili v horách, na jihu i na rovinách.

[10] Juda na výpravě proti Kananejským, kteří sídlili v Hebronu —
jeho jméno bylo za starodávna Kariat-Arbeovo – pobil Sesaje, Ahimana a Tolmaje; [11] odtud odešed táhl na obyvatele Dabiru, jehož
staré jméno bylo Kariat-sefer, to jest Město písem.

[12] Tu řekl Kaleb: Kdo dobude Kariat-seferu a zpustoší je, tomu
dám Achsu, dceru svou za manželku. [13] Když je pak vzal Otoniel, syn
Kenezův, mladší bratr Kalebův, dal mu Achsu, svou dceru za manželku.
[14] Když byla na odchodu, vyzval ji muž její, by žádala na otci (kus)
pole. Když tedy vzdychala na oslu sedíc, řekl jí Kaleb; Co je ti?
[15] Ona odpověděla: Dej mi požehnání, neboť dal jsi mi zemi suchou;

---

v obyčeji. Israelité jednali tu s nepřítelem tak, jak on by byl jednal s nimi — ne-li mnohem krutěji — kdyby byl zvítězil; dle odvetného práva „oko za oko, zub za zub...“ Tato krutost neplynula z ducha zjeveného náboženství, ale z tehdejšího mezinárodního práva válečného. Z ducha zjeveného náboženství starozákonného vyplynuly zákony, jako Dt 20, že dlužno ve válce šetřiti nevinných, žen a dětí, ano i stromů. Proto nebyli Israelité daleko tak ukrutní, jako jiní národové starověcí, u nichžto mrzačiti, vyloupati nebo vypáliti oči a pod. bylo věcí všední. Ukrutností vynikali zejména Assyrové. Ašurbanipal (648—626) chlubí se ve svých nápisech, že svým odpůrcům v Arbele „vytrhl jazyk a stáhl kůži“. Dunána „hodil v Ninive na špalek a zabil ho jako berana“. Jeho bratra „zabil, odřezal mu maso a kázal je nositi na odiv krajin“. Dal vyhrabati z hrobu kosti svého protivníka Nabu-šumu-ereše, dopraviti je do Ninive a tam u bran musili je jeho vlastní synové roztloukati. To byl vrchol ukrutnosti; neboť dle názorů starovýchodních měli pečovati synové o pokrm a nápoj svému zemřelému otci, a trýznění mrtvoly cítila prý její duše, od těla odloučená.

V. 7. Číslice „sedmdesát“ značí „velmi mnoho“. — Jací to byli „králové“ srv. Jos 12. — „Bylo jim jako psům (Mt 15, 27; též Odyssea 17, 309.) seděti kdesi za hodujícími a sbírati drobty, jež by spadly se stolu králova. Nebyli pod stolem, poněvadž stůl u Hebreův i u Egypťanů byl nízký; král těšil se pohledem na ponížené, kteří v hladu a v hanbě zbytků po zemi hledali. Adonibezek neuvádí si ukrutnost svou na pamět z lítosti, ale že nahlíží odplatu, a snad i z barbarské chlubivosti ji ohlašuje. Boha jmenuje, buď že uznal moc israelského Boha, aneb mínil boha, který mu byl nepříznivým.“ (Sedláček.)

V. 8. Ježto Judovci dobytého Jerusalema neobsadili, ale táhli s celou svou silou dále, možno si vysvětliti, že Jebusové zase se vrátili, město znova vystavěli, snad i opevnili tak, že se ho později dle v. 21. nemohli Benjaminovci zmocniti. Není tedy mezi v. 8. a 21. rozpor.

V. 9. O pozemí Judska viz Jos 15. — „jih“ = Negeb Jos 15, 21. — „roviny“ = Šefélá Jos 15, 33. — „táhli níže“ hodí se k Negebu a k Šefele, ježto jsou krajiny ty níže než Jerusalem (790 m nad mořem), nehodí se však k „horám“, ježto hory od Jerusalema na jih k Hebronu stoupají. (Hebron 927 m nad Středozemním mořem).

K v. 10. srv. Jos 15, 13.—15. Oba spisovatelé (knih Josue a Sdc) čerpali z jednoho pramene. — „Juda“, přesněji dle Jos Kaleb (Lagrange). Sběhla se tedy i tato událost za života Josuova, a zde je opakována. Totéž dlužno říci o v. 11.—15., které zní skoro do slova jako Jos 15, 15.—19. Viz výklad tam.

V. 11. Juda „táhl na obyvatele Dabiru“ přesněji mluveno: Kaleb (Jos 15, 15.).

dej také zavlažovanou vodou. Dal jí tedy Kaleb pole zavlažované
nahoře i dole.
16 Synové Kenity, příbuzného Mojžíšova, vytáhli z Města palem se
syny Judovými do pustiny jejich údělu, která je na jih Aradu, a sídlili u nich.
17 Juda pak se Simeonem, bratrem svým odešel, porazil s ním
Kananejské, kteří sídlili v Sefaatě, a pobil je. A nazváno bylo (to)
město Horma, to jest Klatba.
18 Juda dobyl také Gazy s jejím územím, Askalonu a Akkaronu
s příslušným územím.
19 Hospodin byl s Judou, že zabral hory; nemohl však vyhladiti
obyvatele údolí, ježto měli mnoho kosatých vozů.
20 Jak byl Mojžíš řekl, dali Hebron Kalebovi a ten vyhladil z něho
tři syny Enakovy.
21 Jebusejských však, kteří obývali Jerusalem, nevyhladili synové
Benjaminovi; i sídlí Jebusejští s Benjaminovci v Jerusalemě podnes.
22 Také rod Josefův táhl nahoru k Betelu a Hospodin byl s nimi.
23 Nebo když obléhali město, které slulo dříve Luza, 24 viděli člověka,

V. 16. O „příbuzném Mojžíšově“ viz Nm 10, 29.—32; Sdc 4, 11. — Qenité (Qeňané) prokazovali Israelitům již na poušti dobré služby, připojili se k nim a nyní táhli s Judovci, by si dobyli sídel Nm 10, 32. jim slíbených. — O Qeňanech viz též Nm 24, 21. n. — „Město palem“ = Jericho. Dt 34, 3; 2. Par 28, 15. Po dobytí Jericha usadili se tam patrně (Qeňané). — „do pustiny jejich údělu“ = na poušť judskou, rozkládající se východně Judských hor k Mrtvému moři. Jos 15, 61. n. — O Aradu viz Jos 12, 14. — Byla tedy Qeňanům dána sídla v jihozápadní části judské pouště.

V. 17. Horma = Kletba (srv. „cherem“) nazváno bylo město již dříve. Srv. Nm 14, 45; 21, 3; Dt 1, 44; Jos 12, 14; 15, 30; Jos 19, 4. — Místo „pobil je“ hebr. „vykonali na něm (městě) klatbu“. Co to znamená viz Dt 13, 16.—18; Jos 6, n.; 8, 24; 10, 28; 11, 11. a j. v. — Že bylo jednoho místa třeba opět dobýti, ježto se zatím nepřítel v něm zase usadil, není nic neobyčejného. Srv. výše v. 8. a níže v. 21.

V. 18. n. Z pěti měst filištínských jmenována tu jen tři; Azot a Get neuvedena. — „údolí“ je tu nížina Šefélá. — Místo „kosaté vozy“ dlužno s hebr. překládati: železné vozy, t. j. železem pobité. — „obyvatelé údolí“ = obyvatelé Azotu a Getu, kteří ve v. 18. nejsou jmenováni, nebo jsou to obyvatelé také Gazy, Askalonu i Ekronu, kteří se brzy z Judova jha zase vyzuli, a jichž po druhé zmocniti se Judovci nemohli. Srv. níže 3, 3.

K v. 20. srv. výše v. 10; Nm 14, 24; Dt 1, 36; Jos 14, 13; 15, 13; 21, 11.

V. 21. Jerusalem byl na hranicích Judska a Benjaminska, přidělen byl však Benjaminovcům Jos 18, 28. Ačkoli dle v. 8. podařilo se jednou Judovcům Jerusalema dobýti, nemohlo se to podařiti po druhé Benjaminovcům. Srv. Jos 15, 63. Spisovatel vylíčiv dosti podrobně stav Judovců (a s nimi spojených Simeonovců) zmínkou o Benjaminovcích začíná stručně líčiti stav ostatních kmenův israelských. Jako spisovatel knihy Josue popisuje hranice jednotlivých kmenův a podávaje seznamy jejich měst, nejpodrobněji zabývá se Judovci, ostatních jen stručně se dotýkaje, tak činí tuto i spisovatel knihy Soudců. Žili asi oba v Judsku.

Co vypravuje v. 22.—26., přiléhá k Jos 16. n. tak, že i tento úryvek klade Hummelauer do dob Josuových. Srv. k v. 1.

V. 22. „Také“ Josefovci vytáhli jako Judovci ve v. 4. — „rod Josefův“ (dosl. „dům“) = Josefovci, t. j. kmen Efraim a Manasse. Jos 17, 17. Vyšli asi jako Judovci z tábora v Galgale (srv. v. 16.). Když se Josefovci zmocnili Betelu, byla tam z Galgaly přenesena archa (Sdc 2, 1. LXX), odtud pak do Silo. Betel dán byl sice Jos 18, 22. Benjaminovcům, patřil však vždy Efraimovcům.

V. 23. Místo „obléhali“ lépe hebr.: „když ohledávali“ (vyzvědači). — O Luze-Betelu viz Gn 28, 19.—22; Jos 16, 2; 18, 13.

V. 24. „učiníme s tebou milosrdenství“ = nezabijeme tě. Srv. v. 26; Jos 2, 12.—14.

an vychází z města, i řekli mu: Ukaž nám, kudy by bylo lze dostati
se do města, a učiníme s tebou milosrdenství. [25] Když jim ukázal, vy-
hubili město ostřím meče; onoho člověka však s veškerým příbuzen-
stvem propustili. [26] Propuštěný odešel do země Hetejských, vystavěl
tam město a nazval je Luza, které se tak jmenuje podnes.
[27] Také Manasses nevyhubil Betsanu, Tanaku s jejich vesnicemi,
obyvatelů Doru, Jeblaamu ani Magedda s příslušnými vesnicemi, a tak
počali Kananejští sídliti s nimi. [28] Když se potom Israel zmohl, učinil
je poplatnými, ale vyhladiti je nechtěl.
[29] Ani Efraim nepobil Kananejských, kteří sídlili v Gazeru, ale
bydlil s nimi.
[30] Zabulonovci nevyhladili obyvatelů Ketronu a Naalolu, a tak
sídlili Kananejští mezi nimi; byli jim však poplatni.
[31] Také Aser nezahladil obyvatelů Akka, Sidonu, Ahalaba, Acha-
ziba, Helby, Afeku a Rohobu; [32] tak sídlil mezi kananejským obyva-
telstvem oné země, jehož nevyhubil.
[33] Ani Neftalovci nevyplenili obyvatelův Betsamesu a Betanatu,
a tak sídlili mezi kananejským obyvatelstvem (té) země; stali se však
Betsamešští a Betanatští jim poplatnými.
[34] Danovce tiskli Amorrhejští do hor, nedávajíce jim sestoupiti na
roviny, [35] a tak sídlili na hoře Hares, což se vykládá „Střepová“,
v Ajalonu a v Salebim Ruka domu Josefova však těžce na ně do-
padla, a tak stali se jeho poplatníky.
[36] Hranice Amorrhejských šla od Štírového průsmyku, od Petry
dále vzhůru.

V. 26. O Heťanech viz Jos 1, 4. Luza byla asi tam, kde je dnes Chirbet el-Luvézíje u al-Gražaru, hodinu severozápadně od Tell el-Qádí.

V. 27. n. Stav, který líčí vv. 27.—36., začal ještě za Josua (Hummelauer). — V. 27b. 28. = Jos 17, 12. 13. Oba spisovatelé čerpali z jednoho pramene. Srv. výše. — Israel, t. j. aspoň několik kmenů s Manassem (ne Manasses sám) „se zmohl“ ještě v době soudců, kdy se podařilo spojeným silám vypuditi nepřítele, tedy také přinutiti Kanaany, by Israelitům robotovali (= učinili je poplatnými). Není tedy třeba mysliti na dobu Davidovu nebo Šalomounovu, kdy se ovšem Israel „zmohl“, že se jmenovaných měst mohl trvale zmocniti.

V. 29. srv. Jos 16, 3. 10.

V. 30. Ketron = Katet Jos 19, 15. — O Naalolu viz Jos 19, 15; 21, 35. — Spisovatel líčí stav této doby jen povšechně, jaksi zlomkovitě, nedivno tedy, že se tu o Issacharovi ani slovem nezmiňuje, ač dle Gn 49, 14. n; Sdc 5, 15. v bojích proti Kanaanům nebyl nečinný.

V. 31. Srv. Jos 19, 24.—31. — Ahalab = (?) Machlab (Jos 19, 29. LXX) = (?) Machalliba (nápis assyrského krále Sennacheriba) = Promontorium Album (Plinius) = Rás el-Abjád (dnešní arabský název). — Dle hebr. nepřebývali Kanaanové mezi Aserovci (jako mezi Efraimovci v. 29. a mezi Zabulonovci v. 30.), nýbrž naopak: Aserovci přebývali mezi Kanaany, neměli tam tedy nadvlády.

V. 33. Jos 19, 38.

V. 34. n. „Amorrhejští“ zde místo dřívějšího „Kananejští“. Kanaanové sídlili na rovině a tlačili odtud Danovce do hor. Srv. Jos 19, 40.—48. Zatlačili je tak, že sídlili dle Sdc 13.—16. mezi Saraou a Estaolem. Jiní Danovci pod tím tlakem vystěhovali se na sever do Laise (Jos 19, 47; Sdc 18.). Stalo se tak ještě za dob Josuových (Hummelauer). — Hares = Béth-šemeš = 'Ír-šemeš Jos 19, 41. — „na roviny“ rozkládající se od hor efraimských na západ k moři Středozemnímu. — Ne Danovcům (rozštěpeným), ale kmeni mnohem silnějšímu — Josefovcům podařilo se dojíti nadvlády nad Kanaany v těch krajích. Jisto je, že jmenovaná města patřila Šalomounovi (3 Král 4, 9.). Josefovci se jich však zmocnili jistě již dříve.

V. 36. Spisovatel chtěje naznačiti, jak mocni byli Emorové, udává jejich jižní hranice. — O Štírovém průsmyku viz Nm 34, 4; Jos 15, 3. — Petra,

Náboženský stav obce israelské a prozřetelnost Boží v době soudců (2, 1.—23.).

Anděl zjevuje se v Bochím (2, 1.—5.). Věrnost Israelitů po smrti Josuově (v. 6.—10a.) Israelův hřích (v. 10b.—13.). Trest za něj (v. 14. n.). Bůh v příhodné době vzbuzuje soudce (v. 16.—19.). Úradek Boží, by nebyli pohané do jednoho vyhubeni (v. 20.—23.).

Hlava 2. — [1] Anděl Hospodinův přišel z Galgaly nahoru do
Místa plačících a řekl:
Vyvedl jsem vás z Egypta a uvedl do země, kterou jsem přísežně slíbil otcům vašim; a připověděl jsem, že nezruším smlouvy své s vámi na věčné časy, [2] nebudete-li jen činiti smlouvy s obyvateli této země, ale podvrátíte-li oltáře jejich. Nechtěli jste však slyšeti hlasu mého. Proč jste to učinili? [3] Proto nechtěl jsem jich vyhladiti před vámi; a tak budete míti nepřátele a jejich bohové budou vám záhubou.
— [4] Když mluvil anděl Hospodinův tato slova ke všem synům Israelovým, dali se do hlasitého pláče. [5] I bylo nazváno to místo „Místo plačících“ nebo „slz“; a podali tam Hospodinu oběti.
[6] Když byl tedy Josue propustil lid, odešli synové Israelovi, každý

---

hebr. Sela‘ = Skála nemůže tu býti slavné hlavní město nabatské (Uádi Músá); je to spíše Skála u Kades-Barnea. (Lagrange.) — „dále vzhůru“ směrem severozápadním (od Štírového průsmyku).

Hl. 2. — V. 1. Hummelauer se zřetelem na LXX opravuje a překládá: „Anděl Hospodinův přišel z Galgaly nahoru do Betelu, a všecek Israel s ním“ — Z Galgaly tedy, kde Israelité s Josuem po přechodu Jordanu tábořili, vyšel anděl Hospodinův s archou, která byla odtud přenášena do Betelu (a později do Silo). Sběhla se tedy i událost ve v. 1.—5. vypravovaná ještě za dob Josuových; z toho patrno, že již za jeho života někteří Israelité oddávali se tajnému modlářství (a pověře), a že s Kanaany se stýkali, až to bylo jejich jednobožství nebezpečno. — „Anděl Hospodinův“ zjevil se Mojžíšovi v hořícím keři (Ex 3, 2. hebr.), byl ve mraku, když přecházeli Israelité Rudé moře (Ex 14, 19.), slíben Israelitům až budou dobývati Kanaanu (Ex 23, 20. 23.), zjevil se Josuovi v podobě válečníka (Jos 5, 13.—16.), nebyl to tedy člověk (prorok). Nebyl to však sám Jahve, neboť byl od Jahve poslán (Ex 23, 20.), je knížetem vojska Hospodinova a dán Israelitům za vůdce (Ex 32, 34.) dříve, než Jahve Mojžíšovi slíbil, že i sám bude s lidem (Ex 33, 14.). Jahve neviditelný, který zakazoval Israelitům, by jej zobrazovali, který sám v lidské podobě proto se nezjevoval, aby neměli Israelité koho zobrazovati, používal tohoto anděla, když chtěl se sám viditelným způsobem lidu svému přiblížiti. (Hummelauer.) Zde šel z Galgaly do Betelu asi v podobě mraku, podobně jako kdysi na poušti. — Mluví tu sice v 1. osobě, avšak mohl oznamovati výrok Hospodinův bez obvyklého úvodu, který má skutečně LXX: „Toto praví Hospodin.“ — „Místo plačících“ = Bóchím. Původ jména toho podán níže ve v. 5. — Ke „smlouvě“, které Hospodin nezruší na věky, srv. Ex 34, 10. nn.

K v. 2. srv. Ex 23, 29. n. 32; 34, 12.—16; Dt, 7, 1.—5.

V. 3. „nechtěl jsem jich vyhladiti“ pravil Hospodin již Ex 23, 29. n.; Dt 7, 22., a odůvodňoval rozhodnutí tím, by země nespustla. Když Israelité se prohřešili, nabylo to rozhodnutí povahy trestné. Srv. Nm 33, 55; Jos 23, 13. Bůh dopustil, by pohané zůstali v Palestině, nevzdálil od Israelitů pokušení ani příležitosti k modlářství, které jim bude záhubou. To vše za spravedlivý trest, že mu nezůstali věrni a poslušni.

V. 5. Dostalo se tedy Betelu (nebo místu u něho) nového místního názvu. Že tam obětovali, snadno vysvětliti, ježto byl tam svatostánek přenesen (v. 1.).

V. 6. Kdy propustil Josue lid, vypravováno již Jos 24, 28. — „úděl“ = území, kterého se kmenům v Silo dostalo (Jos 18. n.).

do svého údělu, aby se ho ujal. 7 Sloužili Hospodinovi po všecky dny
jeho i starších, kteří po něm dlouho byli živi a znali všechna díla
Hospodinova, která byl učinil Israeli.
8 Josue však, syn Nunův, služebník Hospodinův, jsa ve stu a de-
seti letech, zemřel; 9 pochovali ho v půdě jeho podílu v Tamnat-sare,
které leží v horách Efraim, na sever od hory Gaas. 10 Také všecko
ono pokolení bylo přiřazeno k otcům svým.
Povstali pak jiní, kteří neznali Hospodina ani skutků, které byl
učinil Israeli. 11 I činili synové Israelovi, co bylo zlé před obličejem
Hospodinovým, sloužíce Baalům. 12 Opustili Hospodina, Boha otců svých,
který je vyvedl z Egypta, chodili za bohy cizími, za bohy národů,
kteří sídlili kolem nich, klaněli se jim a tak popudili Hospodina ke
hněvu — 13 tím totiž, že ho opustili a sloužili Baalu a Astartám.
14 Hospodin se tedy rozhněval na Israelity a dal je v ruce lupičů,
kteří je zajímali a prodávali nepřátelům sídlícím kolkolem; a nemohli
odolati protivníkům svým, 15 ale ať šli kam šli, byla ruka Hospodi-
nova na nich, jak byl mluvil a přisahal jim. I byli náramně sklíčeni.
16 Tu vzbuzoval Hospodin soudce, kteří by je vysvobodili z rukou

---

K v. 7. srv. Jos 24, 31. a níže v. 10.

K v. 8. srv. Jos 24, 29. — Bylo tedy Josuovi, když zemřel, tolik roků, jako Josefovi (Gn 50, 25.).

V. 9. srv. Jos 24, 30. Spisovatel znova navazuje na smrt Josuovu, jako již učinil na počátku 1, 1. — V. 6.—9. jsou tolik podobny Jos 24, 28.—31., že právem možno míti za to, že oba spisovatelé (Jos i Sdc) zase čerpali z jednoho pramene.

V. 10. „ono pokolení“ bohabojné, o němž v. 7. mluvil. — „bylo přiřazeno“ nebo „shromáždilo se“ jako Abraham Gn 25, 8. — Ostatně srv. výše v. 7.

V. 11. „co je zlé v očích Hospodinových“ = co se mu nelíbí, je popředně modlářství. Srv. Dt 4, 25; 17, 2; 31, 18. 29; Sdc 3, 7; 4, 1; 6, 1; 10, 6; 13, 1. — „ba‘al“ je původně obecné jméno, znamenající: pán, majitel. Pak je to kanaanské božstvo. Množným číslem označeno tu více místních bohův (a bohyň) kanaanských, kteří mívali své zvláštní přívlastky, na příklad: Ba‘al-Çór = Pán Tyru, ba‘al tyrský, Ba‘al Çídón = Pán Sidonu, ba‘al sidonský a pod. (ba‘al = (assyrsky) bélu).

V. 13. Ba‘alu hromadně: ba‘alům jako ve v. 11. — ‘Aštóreth, Astarta, je kanaanská bohyně, která se vyskytá také u jiných Semitův (assyrská Ištar). Množné číslo (hebr. ‘Aštáróth) připomíná, že měla více místních svatyň podobně jako Ba‘al. Sošek této (zcela nahé) bohyně plodnosti bylo při palestinských vykopávkách nalezeno značné množství. — Hebreové zachovavše si původní jednobožství, které nezná žádných bohyň, neměli pro pojem „bohyně“ ani žádného slova; i vyjadřovali jej slovem „‘aštáróth“ = astarty; v tom smyslu možno výraz ten bráti také tu. — Srv. „ašérá“ Ex 34, 13; Dt 7, 5; 12, 3.

K v. 14. srv. v. 20; 3, 8; 10, 7; 4, 2. 9. — „Nemohli odolati“, jak byl Hospodin hrozil Lv 26, 17; Dt 28, 25. — Místo „prodávali je“ hebr.: „prodal je“ Hospodin do rukou nepřátel, t. j. vydal je, jako vydává prodávající prodaný předmět v majetek kupujícího.

V. 15. „Ať šli kam šli“ na svých válečných výpravách. Srv. Dt 28, 7; Sdc 11, 3; 2. Král 11, 1; Am 5, 3. — „na nich“ = proti nim (hebr.). — „mluvil a přisahal jim“ Lv 26, 17. 36.—39; Dt 28, 25. 30.—34; 29, 20.

V. 16. Po smrti Josuově, který neustanovil žádného nástupce, nebylo v Israeli ústřední vlády, ale každý kmen spravoval se svými staršími, šejky. Když však vpadl mocný nepřítel do Palestiny, bylo třeba, by se spojilo několik kmenů pod jedním vůdcem proti němu. Takový vůdce slul „šófét“ čili „soudce“. (Srv. podobné pojmenování u Punů, jejichžto sufeté podobali se svým úřadem římským konsulům a tyrským dikastům.) Že však hebr. „šáfat“ (= soudil) znamená všecky úkony vladařské, nejen souditi, ale také vlásti, spravovati, vésti, dopomáhati ke spravedlnosti, ujmouti se, vysvoboditi a pod.: proto je pojem tohoto „soudce“ hebrejského mnohem širší než pojem našeho běžného „soudce“. Byli to tedy popředně vůdcové lidu, jacísi diktátoři, mstitelé křivd pácha-

plenitelův, avšak ani těch nechtěli poslouchati, [17] smilníce s bohy cizími
a klanějíce se jim. Brzy opustili cestu, kterou chodili otcové jejich;
slyšeli sice přikázání Hospodinova, činili (však) vše jim na odpor.
[18] Když tak Hospodin soudce vzbuzoval, býval nakloněn, pokud žili,
k milosrdenství, vyslýchal nářek utiskovaných a vysvobozoval je od
ran škůdců. [19] Když však (ten onen) soudce zemřel, vraceli se zase
a činili věci mnohem horší nežli činívali otcové jejich, chodíce za bohy
cizími, sloužíce jim a klanějíce se jim. Nenechali svých výmyslův a cesty
zarputilosti, po které si navykli choditi.
[20] I vzplál hněv Hospodinův na Israele a pravil: Protože národ
tento ruší smlouvu mou, kterou jsem učinil s otci jejich, a že nechce
poslouchati hlasu mého: [21] ani já nevyhladím národů, které zanechal
Josue, když umíral, [22] abych jimi zkoušel Israele, budou-li ostříhati
cesty Hospodinovy a kráčeti po ní, jako činili otcové jejich, čili nic.
[23] Zanechal tedy Hospodin všech těch národů nechtěje rychle je
vyhubiti, a nevydal jich v ruce Josuovy.

Soupis národů, kteří zůstali s Israelem v Kanaanu
(3, 1.—4.).

Hlava 3. — [1] Tito jsou národové, kterých zanechal Hospodin,
aby jimi vzdělával Israele, všecky totiž, kdo neznali bojů s Kananej-

---

ných na lidu, jeho osvoboditelé (2, 16. 18; 3, 9. 15. 31. a j.), pak vladaři (ne dědiční!) a také „soudci" v našem běžném toho slova smyslu. Kniha Sdc zná jich 12, nečítáme-li k nim Debory a Abimelecha; sice jich je 14. Kromě těch počítáni k nim Heli a Samuel, o nichž vypravuje 1. Král. Možno tedy počítati všech šestnáct. Tím není řečeno, že jich v dějinách israelských nemohlo býti více. — Hospodin „vysvobodil" a vysvobozoval Israelity „z rukou plenitelů", když se byli ve své tísni k němu upřímně obrátili, jak výslovně poznamenáno níže ve v. 18. — Soudcové osvobodivše lid z poroby, snažili se udržeti ho v přísném jednobožství, ke kterému v neštěstí se byl vrátil; avšak „ani těch nechtěli poslouchati", v době svobody vraceli se zase k modlářství.

V. 17. „smilstvo" = modlářství. Srv. Ex 34, 15. n.; Lv 17, 7; 20, 6; Dt 31, 16; Os 1.—3.

V. 19. doplňuje v. 17. podobně jako v. 18. doplňoval v. 16. — „než jejich otcové", t. j. než pokolení předešlá. Čím dále, tím hůře bylo. — „cesta" = způsob života, mravy.

V. 20. Israel zavázal se smlouvou, že bude ctíti jediného Boha, Jahve.

V. 21. Bůh se zavázal, že vydá národy palestinské Israelitům Ex 23, 31. Ježto Israel nedostál své povinnosti z oboustranné smlouvy s Bohem plynoucí, praví nyní Hospodin: „ani já" nevyplním závazku ze smlouvy mně plynoucího; „nevyhladím národů..."

V. 22. Co bylo Božím trestem (v. 3.), bylo i zkouškou lidu. Jiná hlediska viz 3, 1. n.; Ex 23, 29. n.; Dt 7, 22. — „cesta Hospodinova" = náboženský život dle vůle Hospodinovy spořádaný.

V. 23. potvrzuje náhled, že spisovatel, ač bude čerpati důkazy pro svou zásadu o prozřetelnosti Boží popředně z doby po smrti Josuově (1, 1.), sahá dále do dob Josuových (srv. pozn. ke hl. 1. a k 2, 1.—5.). — V tomto úryvku 2, 6.—23. podává spisovatel účel své knihy: dokázati, že Bůh se chová k Israelitům tak, jak Israelité chovají se k němu. Když Israel odpadne od Boha jediného k cizím modlám, vydá jej v porobu cizincům; kdykoli se zase upřímně k Jahvovi obrátí, sešle mu osvoboditele (soudce). Srv. 3, 7,—11; 4, 1.—3; 6, 1.—5; 10, 6.—16; 13, 1. S tohoto hlediska skladatel Sdc vybírá svou látku z doby soudců. Není tedy jeho úmyslem podati úplné, podrobné dějiny té doby se stanoviska pouhého dějepisce! Srv. úvod k Jos na str. 547.

Hl. 3. — V. 1. n. „Kdo neznali bojů s Kanaany" jsou pokolení po Josuovi, která se nezúčastnila dobývání Kanaanu. Těm bylo cvičiti se v boji,

skými, [2] aby potom učili se synové jejich potýkati se s nepřáteli a nabyli cviku v bojování:

[3] Pět knížat filištínských, všichni Kananejští, Sidonští, Hevejští, kteří sídlili na horách Libanu, od hory Baal-Hermon až tam, kde se vchází do Ematu.

[4] Ty tedy nechal, aby jimi zkoušel Israele, bude-li poslouchati přikázání Hospodinových, které dal otcům jejich skrze Mojžíše, čili nic.

DĚJINY „SOUDCŮ“ (3, 5.—16, 31.).

Otoniel zbavuje Israele jařma Chusanova (3, 5.—11.).

[5] Synové Israelovi, sídlíce mezi Kananejskými, Hetejskými, Amorrhejskými, Ferezejskými, Hevejskými a Jebusejskými, [6] brali si dcery jejich za manželky, dávali dcery své synům jejich a sloužili bohům jejich.

[7] Když tak činili, co bylo zlé před obličejem Hospodinovým, zapomněvše na Boha svého a sloužíce Baalům a Astartám: [8] Hospodin rozhněval se na Israelity, vydal je do rukou Chusana Rasataim, krále mesopotamského, a sloužili mu osm let.

[9] I volali k Hospodinu, který jim vzbudil osvoboditele, a osvobodil je — totiž Otoniele, syna Kenezova, mladšího bratra Kalebova. [10] Byl v něm duch Hospodinův, a tak osvobodil Israele. Vytáhl do boje a dal Hospodin do rukou jeho Chusana Rasataim, krále syrského, že ho přemohl.

---

a proto zachováni byli též pohané v Palestině. Srv. 2, 22; 3, 4. Zachovaní Kanaanové byli tedy v rukou Božích trestem, zkouškou a školou.

K v. 3. srv. Jos 13, 2.—6. — „Baal-Hermon“ = Baal-Gad Jos 13, 5.

K v. 4. srv. výše v. 2. „Národy Kananejské zanechal Bůh v zaslíbené zemi z více příčin: 1. aby potrestali Israelity za jejich odpadnutí od Boha; 2. aby utiskováním přivedli Israele na pravou cestu, neboť Israelité, potřebujíce pomoci Boží, obrátili se k němu a stali se zase věrnými; 3. aby v zemi pracovali, k čemuž Hebrejští tehdy nestačili; 4. aby pro útisky nepřátel dbali Israelité větší pospolitosti a se sjednotili; 5. aby naučili se bojovati a zvykli bojům.“ (Sedláček.)

K v. 5. srv. Jos 3, 10; 9, 1; 12, 8; 11, 3; 24, 11, a jj.

K v. 6. srv. Ex 34, 16; Dt 7, 3; Jos 23, 12.

V. 7. „co je zlé před obličejem Hospodinovým“ viz výše 2, 11. Srv. 3, 12; 4, 1. n.; 6, 1; 10, 6. n.; 13, 1. — Místo „Astartám“ hebr. „Ašérám“. Viz Ex 34, 13; Dt 7, 5; 16, 21. Ašera byl peň znázorňující bohyni Astartu, proto se často oba ty výrazy ztotožňují.

V. 8. Co byl spisovatel 2, 14. 20. líčil přehledně, to dokládá nyní skutečnou první událostí. — Rasataim = hebr. Riš‘áthajim (= vrchol zločinnosti). — Mesopotamie = hebr. Aram-Naharajim. Srv. Gn 24, 10; 28, 2; Dt 23, 4. Krajina od horního toku Eufratu na západ až k Orontu a k Baradě tekoucí Damaškem. V egyptských nápisech sluje „Naharin“, v listech amarnských „Na‘arima“. Sídlili tam v té době asi Heťané. Vpád nepřítele (Heťanů) z Mesopotamie není v této době ovšem nemožný (Srv. Gn 14.), že však bojoval proti němu Qenezovec, Otoniel, jehož kmen měl sídla v jižní Palestině, domnívají se někteří ne neprávem, že místo „Aram“ jako 4. Král 16, 6. dlužno čísti „Edom“; dle toho názoru byl by Chusan králem edomským. — Hummelauer se domnívá, že Chusan podrobil si na 8 let Israelity ještě za života Josuova, před sněmem v Silo (Jos 18, 1.). Otoniel, osvoboditel, je týž, o němž již Jos 15, 17. nn.; srv. Sdc 1, 13. — (Schlögl čte místo Riš‘áthajim: Róš Ethám, kníže Ethamský. Nm 24, 21; 33, 6.)

K v. 9. srv. níže 2, 18b.; 4, 3; 6, 7; 10, 10.

11 Země pak měla pokoj čtyřicet let.
I zemřel Otoniel, syn Kenezův.

Aod zabil moabského krále Eglona (3, 12.—30.).

12 Synové Israelovi činili opět, co bylo zlé před očima Hospodinovýma. Posilnil tedy proti nim Eglona, krále moabského, proto že

---

V. 11. U „soudců" udáno, kolik roků Israelité „sloužili" cizincům a kolik let měli pokoj, když byli z poroby osvobozeni:

Králi „mesopotamskému" robotovali .	8 let;	za Otoniela měli pokoj . .	40 let.
„ moabskému „ .	18 „	„ Aoda „ „ . .	80 „
Filišťanům „ .	? „	„ Samgara „ „ . .	? „
Králi asorskému „ .	20 „	„ Baraka „ „ . .	40 „
Madianům „ .	7 „	„ Gedeona „ „ . .	40 „
		„ Abimelecha „ „ . .	3 léta,
		„ Toly „ „ . .	23 „
		„ Jaira „ „ . .	22 „
Filišťanům a Ammonům robotovali .	18 let;	„ Jefta „ „ . .	6 let,
		„ Abesana „ „ . .	7 „
		„ Ahialona „ „ . .	10 „
		„ Abdona „ „ . .	8 „
Filišťanům robotovali	40 let;	„ Samsona „ „ . .	20 „
		„ Heliho „ „ . .	40 „
		„ Samuela „ „ asi	30 „
Robotovali tedy úhrnem . .	**111** let,	a měli pokoj úhrnem . .	**369** let.

Nepřihlížíme-li zatím k tomu, že tu (jakož i jinde) čtyřicítka se tolikrát opakuje (srv. také polovici čtyřiceti 20, a dvakrát čtyřicet 80), a sčítáme-li dobu poroby a svobody, dojdeme čísla **480** (40 × 12). Dle 3. Král 6, 1. však uplynulo od vyjití z Egypta do stavby chrámu Šalomounova (4. roku jeho panování) **480** roků. Patrno, že pro dobu soudců nelze počítati 480 let, ale méně. Nežili totiž všichni soudcové postupně za sebou, ale někteří z nich působili současně. Důsledně nebyli všichni soudcové v čele všech Israelitů, ale jen v čele jednoho nebo několika kmenův. — Otoniel vysvobodil tedy kmeny jižní Palestiny, Simeonovce a Judovce. — Považujeme-li (ovšem přibližně) za rok, kdy vyšli Israelité z Egypta, r. 1449 (srv. Ex 1, 8.), přešli Jordan r. 1409. Stanovíme-li době Josuově a starších, kteří po něm vládli, přibližně 40 let (tedy do roku 1369) a klademe-li počátek království v Israeli do r. 1051, zbývá nám pro dobu „soudců", kteří žili po Josuovi, jen 318 roků. (Dle soustavy Rost-Köhlerovy, kterou zastává také Zschokke a Schlögl, dlužno klásti dobu soudců mezi léta 1412—1051, tedy 361 roků), a to:

I. Israel byl utiskován od Chusana v letech 1412—1403.
Otoniel pak soudil . . . . v letech 1403—1364.
II. Israel byl utiskován od Eglona . . v letech 1363—1345.
Aod zabil Eglona, byl pokoj . . . . „ „ 1345—1265.
III. Israel byl utiskován od Jabina . . v letech 1265—1245.
Po Barakovi a Deboře byl pokoj . . . . „ „ 1245—1205.
IV. Israel byl utiskován od Madianů v letech 1205—1198.
Po Gedeonovi byl pokoj . . . . „ „ 1198—1158.
Abimelech vládl . . . . „ „ 1158—1155.
Tola vládl . . . . „ „ 1155—1132.
Jair vládl . . . . „ „ 1132—1110.
V téže době velekněz Heli vládl . . . . „ „ 1131—1091.
V. Israel byl utiskován od Ammonů v letech 1110—1092.
Po Jeftově vítězství byl pokoj . . . . „ „ 1092—1086.
Abesan soudil . . . . „ „ 1086—1079.
Ahialon soudil . . . . „ „ 1079—1069.
Abdon soudil . . . . „ „ 1069—1061.
Současně s Jeftem soudil v Předjordání Samson . „ „ 1091—1071,
a po něm Samuel . . . . „ „ 1071—1051).

V. 12. uvádí příčinu, proč vydal Hospodin Israelity v porobu podobně jako níže 4, 1; 10, 6; 13, 1. Příčinu tu dvakrát opakuje, by bylo jasno, že si

činili, co bylo zlé před obličejem Hospodinovým. [13] I přibral si syny
Ammonovy a Amalekovy, vytáhl, porazil Israele a opanoval Město
palem. [14] Synové Israelovi sloužili Eglonovi, králi moabskému, osm-
náct let.
[15] Když pak volali k Hospodinu, vzbudil jim osvoboditele, jménem
Aoda, syna Gery, syna Jeminiova, který užíval obou rukou jako pravice.
Po něm poslali synové Israelovi dary Eglonovi, králi moabskému.
[16] I udělal si meč na obě strany ostrý, [mající uprostřed jílec],
na dlaň ruky dlouhý, a opásal se jím pod šatem po pravém boku.
[17] Odevzdal tedy dary Eglonovi, králi moabskému. — Eglon byl
velmi tlustý. — [18] Když mu dary odevzdal, doprovodil soudruhy, kteří
s ním byli přišli, [19] avšak z Galgaly, kde byly modly, vrátil se a řekl
králi: „Mám k tobě tajné slovo, králi." Když král rozkázal mlčeti,
a když vyšli všichni, kteří kolem něho byli: [20] vešel Aod k němu, an
seděl v letní jídelně sám. I řekl: „Slovo Boží mám k tobě." Když on

---

porobu Israelité sami zavinili. — O Moabech viz Gn 19, 30; Dt 23, 3. nn. Sídlili na východním břehu Mrtvého moře sousedíce na jihu s Edomy, na severovýchodě s Ammony a na severu s Rubenovci (a Gadovci). Obvyklými hranicemi jejich severními byl Arnon. Hranice ty často překračovali. Učinili tak i tentokrát, vnikli do území Rubenova, Gadova a odtud přepravivše se na druhý břeh Jordanu, obsadili zejména území Benjaminovo.

V. 13. O Ammonech viz Gn 19, 30; činili si nárok na krajinu mezi Arnonem a Jabboqem níže 11, 13. V dobách Aodových byli však vytištěni z území, které prý jim patřilo, na východ. Srv. Nm 21, 32; Jos 13, 25; Dt 3, 12. — Amalečané bojovali s Israelem již na poušti Ex 17, 8. — „Město palem" jako výše 1, 16. = Jericho. Bylo sice Josuem zničeno (Jos 6, 21.—26.) a opevněno teprv až za krále Achaba Hielem Betelským (3. Král 16, 34.); že však bylo polohou velmi důležito, bylo záhy po Josuovi zase obydleno, jak nejnovější vykopávky Sellinovy nade vši pochybnost zjistily. Srv. 2. Král 10, 5. — Patrno, že vpádem Eglonovým postiženo bylo popředně území Benjaminovo. (Jos 18, 11.—28.).

V. 15. Srv. v 9. — Aod = hebr.: Ehúd. — Čeleď Gerá patřila ke kmeni Benjaminovu. Srv. Gn 46, 21; 1. Par 8, 3. — Jemini zkráceně místo: Ben-Jemini = Benjaminovec. Srv. Ž 7, 1. Dle hebr. měl Aod pravici zavazenu buď nějakou nemocí, nebo tím, že jí neužíval jako levice („levák"). Tu vlastnost přičítá 20, 16. i jiným Benjaminovcům. Tak mohl Aod dýku snáze ukrýti na pravé, neobvyklé straně. — „dary" — poplatek. Srv. 2. Král 8, 2. 6; 3. Král 4, 21. a jj.

V. 16. „dlaň ruky" překládá Vulg. hebr. „gómed"; neznámé to slovo dle souvislosti znamená aspoň tolik, že Aodův meč byl kratší než meče obyčejně bývají, že to byla tedy dýka, kterou mohl snadno ukrýti a celou vbodnouti do těla králova. — „šat" (maddím) = jakýsi plášť.

V. 18. Zdá se, že Eglon nějakou část (desátek?) z podaného poplatku poslal po Aodovi svatyni galgalské, snad Jahvovi, zač mohl pak očekávati, že mu Jahve bude žehnati. Tím lze si vysvětliti, že se Aod vrátil až do Galgaly a že byl ochotně přijat Eglonem, když mu přinášel „výrok Boží" (dle názoru Eglonova nějakou vítanou věštbu, ovšem tajnou).

V. 19. Galgala známá z dob Josuových Jos 4, 19. n. Zdá se, že to bylo místo Kanaanům posvátné již před příchodem Israelitů; i Benjaminovci považovali místo za posvátné; zneužívali asi modlářsky kamenů Josuem tam vztyčených a za to právě byli vydáni do moci Eglonovy. V tom smyslu mohou ony kameny se nazývati „modlami". — Rozkaz „mlčeti" byl spolu pokyn, by dvořané odešli.

V. 20. Místo „letní jídelna" hebr.: „v chladivém horním pokojíku". Místo „sám": „který jemu samotnému byl" (vyhrazen). Byla to „'alíjá", vzdušný pokojík na ploché střeše domu, jaké dosud na východě vídáme. Když byl Aod králi oznámil, že mu přináší tajné poselství, propustil král svou družinu z divanu (přijímací síně) a zavedl Aoda do své osobní letní komnaty na střeše, kde by jich nemohl nikdo slyšeti ani rušiti. — Aod mohl říci, že má ke králi výrok Boží, ježto si byl vědom, že je od Hospodina poslán, by své soukmenovce vysvobodil. „Výrok Boží" byl v ústech Aodových jeho poslání, v mysli

ihned povstal se sedadla, [21] vztáhl Aod levici, vzal dýku od svého
pravého boku a vrazil mu ji do břicha [22] tak silně, že s ostřím i jílec
vnikl do rány, a že se za ním zavřelo sádlo mastnotou kypící. A nevytáhl meče, ale jak jej byl vrazil, tak jej nechal v těle; i vyrazila
hned přirozenou cestou lejna skrytá v břiše.
[23] Aod pak zavřev velmi pečlivě dveře jídelny a zamknuv (je)
závorou [24] vyšel zadem.
Služebníci královi přišedše a vidouce zavřené dveře jídelny, pravili: „Snad je na potřebě v letním pokojíku.“ [25] Když čekali dlouho,
až se mrzeli, a viděli, že nikdo neotvírá, vzali klíč, otevřeli a nalezli
svého pána, an leží na zemi mrtev.
[26] Aod, zatím co se oni děsili, utekl, přešel Místo model, odkud
se byl vrátil, a přišel do Seiratu. [27] Ihned zatroubil na roh v pohoří
Efraim a synové Israelovi s ním sestoupili, an kráčel v čele. [28] A řekl
jim: „Pojďte za mnou, neboť vydal Hospodin nepřátele naše, Moabské,
do našich rukou.“ I táhli za ním dolů, opanovali jordanské brody,
které vedou do Moabska, a nedovolili nikomu přejíti. [29] Pobili pak toho
času okolo deseti tisíců Moabských, všechny statné a silné muže;
žádný z nich nemohl vyváznouti.
[30] Tak byl snížen toho dne Moab pod rukou Israelovou a země
měla pokoj osmdesát let.

Samgar proti Filišťanům (3, 31.).

[31] Po něm byl Samgar, syn Anatův, který pobil šest set Filišťanů
radlem; také ten uhájil Israele.

---

královĕ to byla příznivá věštba boha israelského. Ostatně místo „slovo“ možno překládati hebr. dábhár „věc“; pak by šlo o „Boží věc“. — Král povstal s křesla, buďže chtěl nakloniti ucho, by posel mohl mluviti docela tiše, neb učinil tak z úcty k Bohu, který mu poselství posílá.

V. 22. Místo „vyrazila... lejna...“ Lagrange překládá: „vyšel (Aod) oknem“.

V. 23. hebr.: „Ehúd vyšed do síně zavřel za ním dveře horního pokojíka a zamkl“ — aby služebníci královi nevkročili brzy do královy komnaty a nezvěděli tak o smrti svého pána.

V. 24. „pravili“ v duchu = mínili. — „Býti na potřebě“ vyslovuje hebr. slušným rčením „zakrývati si nohy“ (šatem). Východ'ané dosud se pláštěm zakrývají, když sednou na bobek.

V. 25. Zámky“, t. j. závory, které se zapouštěly do křídel a do veřejí dveří tak, že z ložišek zapadlo do direk závory několik cvočků, byly a bývají na východě dosud dřevěné. Klíč, rovněž dřevěný má tolikéž v témže pořadí upevněných a kolmo stojících hřebů; vloží se do duté závory tak, by hřeby do závory zapadlé zase byly vytlačeny do výše a závoru uvolnily.

V. 26. „Místo model“ je jiné jméno Galgaly uvedené ve v. 19. — Seirat blíže neznámo; jen ze souvislosti patrno, že bylo někde západně Jericha na kraji hor efraimských.

V. 27. Aod dal na roh (nebo na troubu, mající tvar rohu) znamení, by se ozbrojení Israelité u něho srazili. Byli to popředně Benjaminovci, Efraimovci a Manassovci; ti sídlili na horách efraimských.

V. 28. Aod obsadiv svým vojskem brody jordanské, zaskočil Moaby, kteří byli v Předjordání, že se nemohli již domů vrátit. Které to byly brody viz Jos 2, 1.

K v. 30. srv. 4, 23; 8, 28; 11, 33. Tím není řečeno, že byli Moabové ve své vlasti Israelitům podrobeni. — Jednání Aodovo, jakož i Jahelinovo a Juditino dlužno posuzovati se stanoviska tehdejšího válečného práva, které nebylo duchem křesťanství zušlechtěno a tak vyvinuto jako je nynější právo válečné.

V. 31. „Po něm“ — po Aodovi. — Jmenován také v 5, 6. — Žil asi současně s Barákem (4, 1.), který působil také po smrti Aodově. — Bojoval

Debora a Barak proti Jabinovi Kanaanskému (4, 1.—5, 32.).

Israelité po smrti Aodově upadše do starých hříchů, vydáni v porobu kanaanskému králi Jabinovi; jsouce tuze utiskováni obracejí se k Hospodinu (4, 1.—3.). Bůh ukládá prorokyni Deboře, by povzbudila Baraka k boji proti Sisarovi, Jabinovu vojevůdci (4, 4.—9.). Ten přibrav branné mužstvo ze kmene Zabulon a Neftali s Deborou na hlavu nepřítele poráží (4, 10.—16.). Sisaru zavraždila kinejská žena Jahel (4, 17.—24.). Debora a Barak opěvují velkolepou básní toto vítězství (5, 1.—22.) a neohroženost Jahelinu (5, 23.—31.). Země měla pokoj opětně čtyřicet let (5, 32.).

Hlava 4. — [1] Po smrti Aodově synové Israelovi opět činili, co
bylo zlé před obličejem Hospodinovým, [2] i vydal je Hospodin v ruce
Jabina, krále kananejského, který kraloval v Asoru a měl vůdce svého
vojska, jménem Sisaru; ten bydlil v pohanském Harosetu. [3] Tu volali
synové Israelovi k Hospodinu; mělť on devět set vozů s kosami
a dvacet let je náramně utlačoval.
[4] Byla pak Debora, prorokyně, manželka Lapidotova, která soudila
lid toho času. [5] Sedávala pod palmou, která byla dle jména jejího

---

proti Filišťanům a tedy v jiných krajinách než Aod. Filišťané sedíce v jihozáp. Palestině, nejčastěji měli potyčky s Judovci, Simeonovci a Danovci. — Místo „radlem" hebr.: ostnem, bodcem, kterým poháněn dosud na východě dobytek. Je to dlouhá tyč na obou stranách vybíhající v osten; jedním z nich pobádá oráč soumara do běhu jako činí náš oráč bičem, druhým ostnem seškrabuje hlínu přilepivší se na pluh. Samgar a jeho spolubojovníci byvše přepadeni při své polní práci nepřítelem a nemajíce jiné lepší zbraně, bránili se volskými pohanědly, podobně jako v jiných krajinách na př. kosami nebo cepy. — 'Anath byla kanaanská bohyně; jméno otce Samgarova znělo původně „'Anatin služebník" nebo pod. (Lagrange se domnívá, že jmenovaný soudce slul vlastně Šamma; Samgar, který kraloval ve městě Qadeš na Orontu, je prý utiskovatel, který sluje v bibli níže Jabin, kteréžto jméno je vzato, jak se zdá, z Jos 11, 1.)

Hl. 4. — V [1]. Podobný úvod viz 2, 11; 3, 7.—12. — Aod dle 2, 15. odpadu Israelitů čelil a jej zadržel, ačkoli nepůsobil u kmenů severních, o nichž tu řeč. V té době byl činný také Samgar (3, 31.).

V. [2]. „vydal je" hebr. doslovně: „prodal je" jako výše 2, 14; 3, 7.—12. — Již Josue (Jos 11, 1.—13.) porazil krále Jabina a město jeho Asor zničil. Tento Jabin je tedy nástupcem onoho a město Asor bylo od dob Josuových zase znova vystavěno. Sluje kanaanským, že byl v čele menších králů kanaanských, kteří vládli v severní Palestině. Takovým králem byl asi také Sisara, který sídlel v Harosetu a byl ustanoven velitelem spojeného vojska. [Jiní se domnívají, že „jabin" byl obecný název nebo běžný titul králův asorských. Srv. „farao" (= král egyptský), „abimelech" (král gerarský), „agag" (král amalecký), „melchisedech" nebo „adonisedek" (král jerusalemský)]. Haroset (hebr. Charóšeth) bylo asi tam, kde je nyní el-Háritíje, na západním cípu roviny esdrelonské, mezi Haifou a Nazaretem, u řeky Kisonu (Muqatta'). Ovládalo vstup (obchodní cestu) do roviny výše jmenované. Sluje „pohanským" (gójím) asi proto, že tam sídlela směsice všelikých národův, ovšem pohanských.

V. [3]. Israelité „volali" jako 3, 9. — O „vozech s kosami" srv. výše 1, 19; Jos 17, 16. — „on" Jabin.

V. [4]. Debhórá = Včela. — „prorokyní" sluje, že byla duchem Božím nadšena. Srv. Ex 15, 20. Tím duchem jsouc vedena, vzbudila a podporovala povstání Israelitů proti Kanaanům, básnila a zpívala (hl. 5.); i vítězství předpověděla (6.—9.). Ostatně i k tomu potřebovala pomoci Boží, by spory vznášené na ni mohla moudře a spravedlivě rozhodnouti. Ač nebojovala za svobodu svého lidu osobně (jako „panna orleánská"), účastnila se bojů těch přece mravně a zasluhuje tedy právem jména „soudkyně" (= osvoboditelka). 1. Král 12, 11; Žid 11, 32. jmenováni jen ti soudci, kteří osobně bojovali.

V. [5]. O Ramě viz Jos 18, 25. Zdá se tedy, že byla příslušnicí kmene Efraim; jiní však z 5, 15. snaží se vyvoditi, že příslušela kmeni Issacharovu (méně pravděpodobno). — „soudila" dle ustálených obyčejův a zajisté také dle zákona Božího.

pojmenována, mezi Ramou a Betelem na horách efraimských; synové
Israelovi přicházeli k ní ke všelikým soudům. 6 Ta vzkázala pro Ba-
raka, syna Abinoemova z Kedes-Neftali, a řekla mu: „Hospodin, Bůh
Israelův, ti přikazuje: Jdi a veď vojsko na horu Tabor; vezmi s sebou
deset tisíc bojovníků z Neftaliovcův a Zabulonovců. 7 Já pak přivedu
k tobě, k potoku Kison Sisaru, vůdce vojska Jabinova, vozy jeho
i všecko mužstvo jeho a dám je v ruku tvou.“ 8 Barak jí pravil:
„Půjdeš-li se mnou, půjdu; nebudeš-li chtíti jíti se mnou, nepůjdu.“
9 Ona mu řekla: „Půjdu sice s tebou, ale vítězství nebude tentokrát
přičteno tobě, neboť Sisara bude vydán v ruku ženy.“ Potom Debora
vstala a šla do Kedes s Barakem, 10 který svolav Zabulona a Neftaliho,
vytáhl s desíti tisíci bojovníků, maje Deboru ve svém průvodu.
— 11 Kdysi oddělil se Haber Kinejský od ostatních Kinejských,
bratří svých, synů Hobaba, Mojžíšova příbuzného, a rozložil stany své
až k údolí, které slove Sennim, a bylo u Kedesu. —
12 Když bylo oznámeno Sisarovi, že vytáhl Barak, syn Abinoemův,

---

V. 6. navazuje na v. 3. — Debora začíná své dílo, puzena jsouc duchem Božím, jako jiní soudcové. — Báráq = Blesk. Srv. punské (fénické) příjmení kartaginského reka Hamilkara: „Barqas“ (= Blesk). — Abínoam = Otec můj (Bůh) je spanilost. — Barak nebyl přímo Bohem povolán, jako jiní soudcové, ale Deborou. Rozmanité jsou cesty Boží prozřetelnosti. — O tomto Kedesu viz Jos 19, 37. — Hora Tabor (Jos 19, 22. 34. v území Zabulonově) byla vhodným shromaždištěm vojsku israelskému K nim přidali se bojovníci z Efraimu, Benjaminu, předjordánského Manassa a Issachara. — Dan, Aser, Ruben a zajordánský Manasses byli sice vyzváni také, by se boje zúčastnili, avšak neučinili tak. — Neftaliovci nenapadli Asoru, ačkoli byl asi hodinu na jih od Kedesu, ježto se sami (se Zabulonovci?) necítili dosti silnými. Teprve potom, když byli se svými spojenci porazili hlavní voje kanaanské, jimž velel Sisara, napadli Jabina. Viz níže v 24.

V. 7. Kison (hebr. Qíšón) je dnešní Muqatta‘. Vyvěrá západně od hory Tabor, sbírá vody s hor samařských, s Karmelu, s pahorků jižní Galiley, s Malého Hermonu a s Gelboe. Také prameny vyvěrající na jihu roviny esdrelonské rozmnožují jeho vody; z nich je pramen dženínský tak bohatý, že je považován za druhé vrchovisko Kisonu. Stálou vodu má v posledních šesti nebo sedmi kilometrech svého ústí, od soutěsky dělící Karmel od hor galilejských. V zimě mívá dosti vody; tu a tam i v létě náhle se rozvodní. U Kisonu se shromáždili Kanaanové, ježto tu v rovině mohli upotřebiti také svých vozův, a tak spíše zvítěziti nežli v horách, kam se svými vozy nemohli. (Ke Kadesu nebo k Asoru.)

V. 8. Zdá se, že Barak zprva poněkud váhal nemaje dosti důvěry v Boha, a za to že byl potrestán; nebylo mu dopřáno zabíti vlastní rukou Sisaru. Srv. v. 9. To kolísání bylo jen chvilkové; sice byla jeho důvěra nezlomna. Žid 11, 32.

V. 9. „v ruku ženy“ Jahel, která za to 5, 24. nn. oslavována. — Debora šla do Kedes (a jiných asi míst území) Neftali (v. 6.), aby tam (a již cestou) svolala bojovníky a oznámila, kde se mají shromážditi. Ježto považujeme za shromaždiště horu Tabor, není pravdě podobno, že by byli Efraimovci, z jejichž území Debora vyšla, táhli s ní do údělu Neftaliova; táhli spíše přímo na Tabor.

V. 10. Hebr. sice praví, že „Barak svolal Zabulona a Neftaliho *do Qédešu*“ dlužno však „do Qédešu“ považovati za glosu. Zabulonových bojovníků povolávati do Kadesu nebylo třeba, mohli přímo táhnouti k Taboru, nebo se mohli připojiti k vojsku Barakovu sebranému z Neftaliovců, když táhlo územím Zabulonovým (od Kadesu na Tabor).

V. 11. Aby čtenář pochopil, jak se dostal Heber, o němž učiněna zmínka ve v. 17., až ke Qedesu, kdyžtě jiní Qeňané sídlili až na jihu Palestiny (výše 1, 16.), vložen sem v. 11. Plynný tok vypravování tím poněkud přerušen. — O Sennim srv. Jos 19, 33.

V. 12. „na horu Tabor“ není výslovně řečeno, že na vrchol té hory. Možno tedy, že se Israelité shromáždili na zalesněných jejich svazích západních. (I dnes jsou boky Taboru částečně zalesněny).

na horu Tabor, [13] shromáždil devět set okosených vozův a veškero
vojsko z pohanského Harosetu k řece Kisonu.
[14] Tu řekla Debora Barakovi: „Vstaň, tentoť je den, kdy vydal
Hospodin Sisaru do tvých rukou. Hle, on sám je tvým vůdcem.“ Se-
stoupil tedy Barak s hory Tabor a deset tisíc bojovníků s ním. [15] I pře-
strašil Hospodin Sisaru, všechny jeho vozy a veškero vojsko, když
vidělo ostří meče Barakova, tak že Sisara seskočiv s vozu, pěšky
utíkal, [16] že Barak pronásledoval prchající vozy a vojsko až k pohan-
skému Harosetu, a že padlo veškero množství nepřátel až do jednoho.
[17] Utíkající Sisara přišel ke stanu Jahely, manželky Habera Kinej-
ského. — Byl totiž mír mezi Jabinem, králem Asoru, a mezi domem
Habera Kinejského. — [18] Jahel vyšedši Sisarovi vstříc, řekla mu: „Vejdi
ke mně, pane můj, vejdi, neboj se!“ Vešel tedy do jejího stanu, a když
ho přikryla pokrývkou, [19] řekl jí: „Dej mi, prosím, krapet vody, neboť
velmi žízním.“ Ona otevřela měch mléka, dala mu píti a přikryla ho.
[20] I řekl jí Sisara: „Stůj před vchodem do stanu, a přišel-li by kdo
a ptal se tě: „Je tu někdo?“ odpověz: „Nikdo (tu) není.“
[21] Pak vzala Jahel, manželka Haberova, kolík od stanu, vzala také
i kladivo, nepozorovaně a tiše vešla, položila mu kolík na spánek,
tloukla naň kladivem, a zarazila jej skrze mozek až do země; tak on
spánek se smrtí sloučiv, zahynul, skonal.
[22] Tu hle, přicházel Barak, ženoucí se za Sisarou; Jahel vyšla
mu vstříc a pravila: „Pojď a ukážu ti muže, kterého hledáš.“ Když
k ní vešel, uzřel Sisaru, jak leží mrtev a kolík vězí mu ve spánku.

V. 13. O vozech „okosených“ viz výše v. 3. — O Harosetu viz výše v. 2.

V. 14. „Sisaru“, t. j. jeho moc přímo, jeho osobu však toliko nepřímo. — „on“ = Jahve. Srv. Ex 15, 3; 1. Král 8, 20; 17, 45; 2. Král 5, 24. a jj. — „Barak vrhl se s deseti tisíci mužů prudce s hory Tabor na řady a vozy Sisarovy. Prudkostí útoku, svou odvahou, ale hlavně přispěním Božím uvedl lid Sisarův ve strach a v nepořádek.“ (Sedláček.)

V. 15. „přestrašil“ — uvedl ve zmatek, způsobil „paniku“. Srv. Ex 14, 24; Jos 10, 10. a jj. Také bylo „s nebe bojováno“ proti nim; níže 5, 20. n. — Vozy nemohly v nepříznivém pozemí (terénu) rychle se pohybovati, tím méně se ukrýti; proto raději Sisara slezl, aby se pěším útěkem zachránil. Prchal k Asoru, ježto nebylo město ono dosud v rukou Israelitů.

V. 16. Vojsko Sisarovo prchalo, odkud přišlo, k západu. — „až do jednoho“ je rčení, které dlužno považovati za nadsázku.

V. 17. Haber sídlil té doby u Qedesu, tedy nedaleko Asoru (v. 11.). — Manželky beduinských náčelníků mívají své stany vedle nebo za stany svých mužů. Haber nebyl asi právě doma, nebo sice by byl hledal Sisara pohostinství ve staně jeho. — Ježto žil Haber s Jabinem v míru, mohl Sisara očekávati, že se mu dostane u Habera přístřeší.

V. 18. „Báti se mohl“ vstoupiti pod stan Jahelin, by mu to nebylo ve zlé vykládáno jejím manželem. Zda nabídla Jahel Sisarovi pohostinství ve svém stanu z čisté dobrosrdečnosti, či měla-li již nyní vražedný úmysl, nesnadno říci. — „vešel do jejího stanu“ asi rád, že se cítil tu bezpečnějším nežli ve stanu mužském; nepřátelé jej pronásledující sotva by ho byli hledali ve stanu ženském.

V. 19. Z měchu (Gn 20, 14.) nalila do menší vzácnější nádoby (níže 5, 25.). — „přikryla ho“ po druhé, ježto byl vstal, by se napil mléka.

V. 21. „kolík“, ke kterému byly plachty stanové provazcem přivazovány; že je to věc potřebná, bývá stále nějaká zásoba takových kolíků doma. Ježto stavěti stany je povinností žen, měla Jahel i kladivo nebo paličku a uměla s tímto nářadím dobře pracovati. Srv. 5, 26.

V. 22. Vojsko Barakovo pronásledovalo dle v. 16. Sisarovy voje až k Harosetu, Barak sám však hnal se za Sisarou. — „Písmo sv. činu Jahelina ani nechválí, ani nehaní; chválí a oslavuje v 5, 24. Jahel proto, že byla nástrojem prozřetelnosti Boží, že zbavila Israele velikého nepřítele, a zasloužila, by jí Hebrejští

23 Tak snížil Bůh toho dne Jabina, krále kananejského, před syny
Israelovými, 24 kteří pak rostli co den a silnou rukou tiskli Jabina,
krále kananejského, dokud ho nezničili.

Hlava 5. — 1 Toho dne zpívali Debora a Barak, syn Abinoemův:

2 Kdo jste z Israele vydali životy
ochotně v nebezpečí, chvalte Pána!

3 Slyšte, králové, poslouchejte, knížata!
Já, já hodlám zpívati Hospodinu,
hráti chci Bohu Israelovu.

---

dobrořečili. Protože zabila muže, který byl s jejím mužem v přátelském spojení, zdá se, že se dopustila hříšného skutku, lži, lsti a vraždy. Není však nikterak radno k tehdejším poměrům přikládati měřítko dob nynějších. Přátelství rodu Haberova s Jabinem bylo třeba vynucené, nedobrovolné; Jahel pak domnívala se snad ve své nevědomosti, že jest jí dovoleno, co bylo ve skutečnosti proti právu, čímž by skutek její byl poněkud omluven". (Sedláček.)

V. 23. je obyčejný závěrek jako 3, 30.

Hl. 5. — V. 1. „Toho dne" = po vítězství. — Místo „zpívа*li* Debora a Barak" hebr.: „zpíva*la* Debora", která nazvána výše „prorokyní". Z toho lze vyvozovati, že Debora následující píseň složila a potom že byla zpívána Deborou i Barakem, nebo dvěma sbory (ženským a mužským) podobně jako kdysi „píseň mořská". (Ex 15, 1. 20. n.) Spisovatel knihy Sdc mohl nalézti již starou zprávu o původu „písně Debořiny" buď v letopisech, ze kterých čerpal hl. 4., nebo mohl nalézti nadpis ten v čele písně zaznamenané v jiné památce; mohl se také o původu písně dověděti ze starého lidového podání. Píseň líčí dojmy válečné barvami tak sytými a živými, že kritika právem ji pokládá za dílo svědka očitého; tím však dle hl. 4. Debora skutečně byla. Jednání ženy Jahel je tak vylíčeno, žena Jahel tak chválena (v. 24.), starostlivé a úzkostlivé očekávání Sisarovy matky tak něžně vystiženo, že možno se domýšleti, že báseň napsána je ženou, jejížto srdce má pro takové dojmy (i ve vítězném válečném zpěvu!) jemný cit a pochopení. Všecka kritika bez rozdílu stran považuje „píseň Debořinu" za prastarý květ hebrejského básnictví. Ve v. 7. dle hebr. mluví Debora sama o sobě (v 1. osobě): „Až jsem *já*, Debora vstala" (LXX a Vulg. mluví tu o Deboře ve 3. osobě); také ve v. 9. 13. Z těch důvodů plyne, že je pravděpodobně následující píseň dílo básnířky Debory. — Jako je kritika bez rozdílu stran přesvědčena o velikém stáří básně, tak je všecka plna chvály o její kráse. „Kdežto jiné části knihy (Sdc) jsou takořka ulicemi města, kterými nepřátelské šiky věřících a rozumářských vykladačův ustavičně procházejí a zápasí, je tento zpěv jakousi svatyní, posvátnou oběma stranám." (Hummelauer.) — O rozdělení básně na sloky rozcházejí se náhledy učenců. Nejlépe je dle obsahu rozděliti ji na několik (nestejně dlouhých) odstavců, jak naznačeno podrobněji níže. Většina stichů, t. j. členů jednotlivých veršů má v hebr. po třech, jiné pak po čtyřech zdvizích. — Ač je celá báseň jednotná, možno přece rozlišovati jádro básně samé (v. 12.—31.) od rozšířeného úvodu (v. 2.—11.).

V. 2. je první úvod k celé písni; podává stručně její účel: děkovati Hospodinu, že dal Israeli vítězství a vše, čeho bylo k němu třeba. Hebr. je srozumitelnější:

Že vůdcové táhli v čele Israele,
že lid býti ochotným se jevil,
za to vzdávejte díky Hospodinu!

Aby bylo dosaženo vítězství, bylo třeba, by šejkové israelští se postavili v čelo lidu a lid aby se ochotně shromáždil pod jejich prapory. Že se jak vůdcové, tak poddaný lid rozhodl vytáhnouti do boje, způsobil Jahve; jemu tedy přísluší děkovati. K těmto „vůdcům" dlužno popředně přiřaditi Deboru a Baraka, jež Hospodin „vzbudil". — „lid ochotný" jsou kmenové, kteří se zúčastnili bojů proti králům kanaanským; jmenováni tu proti kmenům, kteří zůstali doma a kteří jsou proto káráni níže ve v. 16. n.

V. 3. vstup, čili druhý úvod k básni. Srv. podobné úvody Gn 49, 2; Dt 32, 1. — Debora vyzývá králův a vladařů pohanů, by poslouchali a poznali

4 Pane, když jsi vycházel ze Seiru,
když jsi bral se kraji edomskými,
země se otřásala, a s nebe —
s oblaků po krůpějích padala voda.
5 Hory se rozplývaly před Hospodinem,
Sinaj před Pánem, Bohem Israelovým.

6 Za dnů Samgara, syna Anatova,
za dnů Jahela odpočívaly cesty;
ti, kdo po nich (jindy) kráčívali,
chodili (teď) po neschůdných stezkách.
7 Zmizeli vládcové v Israeli, zmizeli,
dokud nepovstala Debora,
nepovstala matka v Israeli.
8 Nové boje vyvolil (si) Hospodin,
a brány nepřátel sám podvrátil.
Štít ani kopí nebylo spatřiti
u čtyřiceti tisícův Israelských.

Boha Jahve. — Já, já, Debora. — Opakování zájmena „já“ je silný výron radosti; pěvkyně cítí se šťastnou, že ona, ona že je Hospodinem povolána, by mu zpívala a hrála.

V. 4. n. Jako kdysi Jahve vysvobodil svou mocnou rukou otce z poroby egyptské, podobně zbavil toto pokolení útisků, které mu působili Kanaanové. — Seir = Edomsko. — Básnířka si představuje Hospodina, jehož vlastním sídlem je země otcům zaslíbená, kterak z této země (Kanaanu) kráčí přes Edomsko do Egypta, by odtud Israele vysvobodil. Jako se jevila přítomnost Boží hroznými příznaky později, když již Hospodin s Israelem z Egypta vystupoval (Ex 19.), tak líčí báseň hrůzu plynoucí z přítomnosti Boží již tehdy, kdy se Jahve do Egypta ubíral. Srv. Dt 33, 2. Při tom má asi na mysli také bouři, která zasáhla Sisaru dle v. 20. n. níže. Sinaje vzpomíná tím raději, že tam Jahve smlouvou se zavázal, že bude o svůj lid pečovati, a nyní právě podal tak pádný důkaz této péče a tak i věrnosti své, která plní, co slibuje. Když byla hora Sinaj zahalena v oblaky, padala mlha, pršelo.

V. 6.—8. líčí ubohý stav Palestiny před vítězstvím Barakovým: nebylo bezpečnosti, nebylo vůdce, nebylo vojska; to proto, že panovalo modlářství (hebr.). — Samgarovi poštěstilo se sice pobíti Filišťany, tak vysvoboditi Israelity na jihozápadě Palestiny a tam zavésti spořádané poměry, ale na sever Palestiny jeho vliv nesahal. (Viz výše 3, 31.) — Podobným místním hrdinou a vysvoboditelem byl Jahel, o kterém však není nám nic více známo; není to žena Jahel, která tehdy byla ještě zcela neznáma; nemohla přece tehdejší doba býti nazývána dle neznámé soukromnice a takořka cizinky (Qeňanky). — „cesty odpočívaly“, že po nich nikdo nechodil; nechodili po nich, ježto se báli lupičů; raději si zacházeli po „neschůdných“, klikatých, postranních stezkách. — Místo „odpočívaly cesty“ překládá Riessler: „nedostávalo se vůdců“ Srv. v. n.

V. 7. „vymizeli vládcové“ israelští, kteří jindy pečovali o veřejný pořádek. Místo „dokud nepovstala Debora“ hebr.: dokud jsem nepovstala já Debora“ viz k v. 1. Hebr. možno však také překládati: „dokud jsi nepovstala, Deboro“ (Riessler.) — „matka“ — která dala vymírajícímu lidu nový život.

V. 8. „Nové boje“ vybral Hospodin, t. j. novým, podivuhodným způsobem, za vedení ženy počal bojovati, a sám podvrátil brány nepřátel; když podvrátil brány, zničil tím anebo dobyl i města. Tak byl nepřítel přemožen, ač neměli Israelité žádných zbraní. Samgar pobil Filišťany ostnem, nemaje ani kopí ani štítu; Jahel použila kladiva a hřebu. Vulgata podává v prvé části opačný smysl, jakoby Debora těmi slovy již líčila vítězný boj proti nepříteli. (Sedláček.) — Hebr. však dlužno překládati:

(Israel) *zvolil si nové bohy;*
tu byl zápas ve branách.

9 Srdce mé miluje vůdce Israelovy,
vás, kteří rádi se vydali v nebezpečí.
Dobrořečte Hospodinu!
10 Vy, kdož jezdíte na bělostných oslech,
sedáte k soudu a chodíte po cestě, mluvte!
11 Kde rozbity vozy a vojsko nepřátel zardouseno,
tam buďte hlásány spasné činy Hospodinovy
a dobrota (jeho) k vůdcům Israelovým!
Tehdy sestoupil lid Páně ku branám
a dostalo se mu vladařství.

12 Povstaň, povstaň, Deboro,
povstaň, povstaň a zpívej píseň!
Povstaň, Baraku, a chop se svých zajatců,
synu Abinoemův!

Israel oddal se zase modlářství a následek toho byl, že nepřítel vtrhl do měst israelských, tu bojoval a porobil Israelity, tak že, ač jich bylo velmi mnoho (40.000 okrouhlé číslo), nesměli se odvážiti vystoupiti veřejně se zbraní ani obrannou (štít), tím méně útočnou (kopí). Ježto je tu znění hebr. nejasno, snadno pochopiti, že lze různě je překládati a vykládati. Zapletal překládá v. 7. n.:

Nebylo plodin v Israeli,
nedostávalo se čočky a ječmene,
až vyšla Debora,
vstala matka Israele.

Žertvy Boží ustaly,
nebylo ječného chleba,
štítu nebylo zříti ani kopí
mezi čtyřiceti tisíci v Israeli. (Sedláček.)

V. 9.–11. opět vyzývá, by opěvovali Hospodina, který dal Israelovi vítězství a tak i mír. Srdce básnířčino patří (= miluje) israelským vůdcům i lidu, který tolik ochoty projevil. Tu ochotu vzbudil ve vůdcích i poddaných Jahve, jemu tedy budiž dík! Srv. v. 2.

V. 10. Oslice (hebr.) byly soumary vznešených. 10, 4; 12, 14; Nm 22, 21; 4. Král 4, 24. — Zejména ceněny byly oslice světlé barvy. Vznešení, israelští vůdcové, ať „mluví", t. j. zpívají píseň díků, neboť mohou nyní na svých soumarech zase volně se pohybovati. — Nyní, kdy města israelská jsou osvobozena, mohou starší dostavovati se zase nerušeně do bran a tu „zasedati k soudu". Dle hebr. však mají „mluviti, kdož sedí (klidně si hovíce) na kobercích". — Ti, kteří dle v. 6. byli nuceni obcházeti křivolakými postranními stezkami, mohou nyní zase bezpečně „choditi po cestě" veřejné.

V. 11a. b. dle hebr.:

Pro křik střelců mezi napajedly,
tam opěvují spasné činy Jahvovy.

Israelští střelci, t. j. lučištníci vrací se s vítězným křikem domů a zastavují se u studen a cisteren, aby zahnali žízeň; tu se shromažďuje lid a všichni dávají se do zpěvu díků, že Jahve ujal se svého lidu, že jej vysvobodil, „spasil". Do řády podobných skutků Božích, kterými v minulosti Jahve dokazoval svou spravedlnost, která plní Israelitům učiněné závazky, přibyl čin nový. — Lid israelský, který za nadvlády kanaanské byl nucen opustiti brány svých měst a utíkati se na skrytá místa, vrací se po vítězství nad Sisarou do svých měst a může se ujmouti zase vlády v nich. Riessler se domnívá, že dle nejstarší podoby zněly v. 8.—11.: „Pak vyvolil Bůh lvy mezi vůdci Israelovými, kteří se lidu ochotně nabídli. Vy, kteří jezdíte na bílých oslicích, vy, kteří k soudu sedáte, oznamujte hlasem, který je jasnější nežli hluk tísnících se mezi napajedly, rekovné činy vůdců v Israeli."

V. 12. je jakýsi nový úvod do jádra písně. Debora vžívá se do doby před bojem, povzbuzuje sebe samu i Baraka, jako učinila dle 4, 14. — Debora

13 Zachráněny jsou zbytky národa;
Hospodin skrze reky bojoval.
14 Efraimští je zničili v Amaleku,
za nimi Benjamin (byl) ve tvých zástupech [Amaleku]!
Z Machirovců přitáhla knížata
a ze Zabulona vůdcové vojska do boje.
15 Vůdcové Issacharovi byli s Deborou
a ubírali se po stopách Baraka,
který se vydal v nebezpečenství,
takořka střemhlav (vrhl se) do propasti.

Ruben však rozdělen byl proti sobě,
svár byl shledán mezi velkoduchými.
16 Proč jsi zůstal mezi dvěma ohradami,
abys naslouchal pískotu mezi stády?
Ruben rozdělen byl proti sobě,
svár byl shledán mezi velkoduchými.
17 Galaad za Jordanem odpočíval,
Dan si hleděl lodí,
Aser zůstal na pobřeží mořském
a prodléval ve přístavech.
18 Zabulon však a Neftali vydali na smrt
životy své v krajině Merome.

---

má písní povzbuditi Baraka i lid, by se s nadšením dali do boje. — „zajatci" *budou* poražení Barakovi nepřátelé.

V. 13.—15d. chválí israelské kmeny, kteří se zúčastnili boje. — „zbytky národa" za předchozí roboty Kanaany nevyhubené. — Dle hebr. však „Tu", když Debora (a Barak) byla vybídla lid, aby dal se do boje, „sestoupila" (s Tabora) „část vůdcův (a) lidu". — „část", t. j. jen někteří kmenové níže vypočítaní. — 13b. dle hebr.: „Jahve sestoupil mně (Deboře) mezi reky", t. j. sám Jahve šel s vojskem israelským, aby s ním a zaň bojoval.

V. 14. Místo v „Amaleku" dlužno čísti „'emeq", t. j. „v údolí" Kisonu, kde byla svedena bitva. — „je" Kanaany vedené Sisarou. — „za nimi" — Efraimovci. — „ve tvých zástupech" domysli: Deboro, Baraku (v. 13.). — Benjaminci táhli do bitvy za Efraimci. — Machirovci = Manassovci předjordánští. Srv. v. 17. — (Riessler se domnívá, že v. 13. n. v nejstarší podobě zněl: „Sestup mi (Baraku v. 12.) s bojovníky do údolí; za tebou tvé zástupy.")

V. 15e.—18. kárá kmeny, kteří buď ze zbabělosti nebo z pohodlí zůstali doma. — Rubenovci byli „velkoduchými", byli ochotni slovy se „obětovati" za své bratry; zůstalo však jen při slovech.

V. 16. Ležeti pohodlně mezi ohradami (do kterých býval zaháněn dobytek) a poslouchati pastýřské píšťaly bylo příjemnější než naslouchati válečnému ryku a v něm se uplatňovati.

V. 17. Galaad je tu kmen Gad a polovina kmene Manassova (zajordánská). Srv. Jos 17, 1. 3. — Úděl Danův Jos 19, 40.—46. sahající až k pobřežnímu městu Joppe, poskytoval Danovcům příležitost účastniti se obchodu na fenických lodích aspoň podřízenými službami; snad i druhá část kmene sídlící v bývalé fenické kolonii v Laisu (níže 18, 27. nn.) byla zaměstnána různými službami při plavbě provozované Feničany. Tato druhá část měla se přec účastniti boje za svobodu svých bratří, ježto běželo při tom také o její zájem. — O poloze údělu Aserova viz Jos 19, 24. nn.; Gn 49, 20. — Místo „přístavy" dlužno mysliti dle hebr. na pestře rozčleněné pobřeží, podél kterého se Aserův úděl táhl.

V. 18. Zabulon a Neftali jsou tu uvedeni (po kmenech, kteří se boji vyhnuli) asi proto, že jevili největší horlivost v boji a poslali nejvíce vojska, že činili jeho jádro. — Místo „v kraji Merome" dlužno se Zapletalem čísti a překládati: „lid, jehož ruka (moc) byla vyvýšena", a vztahovati to ovšem na Neftaliho.

19 Přišli králové a bojovali,
bojovali králové kananejští
v Tanachu vedle vodstva magedského,
kořisti však žádné neodnesli.
20 S nebe bylo proti nim bojováno,
hvězdy zůstavše ve svém řádu a běhu
proti Sisarovi bojovaly.
21 Potok Kison odvlekl jejich mrtvoly,
potok Kadumim, to potok Kison;
zdeptej, duše má, siláky!
22 Dupala kopyta koní, když prchali tryskem,
kdy střemhlav padali nejsilnější z nepřátel.

23 „Zlořečte krajině Meroz“ — děl posel Páně —
„vyslovte kletbu nad jejím obyvatelstvem,
že nepřišli na pomoc Hospodinovi,
na pomoc jeho udatným bojovníkům.“
24 Požehnána mezi ženami Jahel,
manželka to Hebera Kinejského,
požehnána budiž ve svém stanu!
25 Vody když si žádal, mléka mu dala,
v nádobě pro vznešené podala smetany.
26 Levou ruku vztáhla po kolíku,
a pravici po velikém kladivu;

V. 19.—22. Bojovali nejen lidé, ale také mocnosti nebeské a pozemské. „Králové“ kanaanští s Jabinem a Sisarou spojení. Srv. 4, 2. — O Tanachu viz 1, 27. — O Mageddu tamtéž. „Vodstvo magedské“ = Kison.

V. 20. „je podobné líčení básnické, jako je ve v. 21. Tam je řečeno, že Kison pomáhal Israelitům, přijímaje mrtvoly nepřátel. Netřeba tedy vykládati, že by byly hvězdy zázračným způsobem, zvláštním zjevem pomáhaly a bojovaly proti Sisarovi“. (Sedláček.) Ježto dle hebrejské mluvy byly hvězdy „vojsko“ (çebá'óth), mohly bojovati. Srv. Gn 2, 1; Is 34, 4; Jer 33, 22. (Riessler však opravuje a překládá v. 20.: „S nebe bojovaly hvězdy. Se svých vozů bojovali (nepřátelé) s Israelem.“)

V. 21. Kadumim je jiné jméno Kisonu. Snad znamená to „Staroslavný“. — „siláci“ jsou poražení nepřátelé. Pěvkyně povzbuzuje sebe samu. Je to výron citu přehlušující pochod myšlenek podobně jako Gn 49, 18.

V. 22. líčí útěk poraženého nepřítele.

V. 24.—27. žehnají Jahel a líčí její čin, Israelitům tolik prospěšný. Aby požehnání to více vyniklo, zlořečí ve v. 23. zemi Meroz, jejíž obyvatelé nepronásledovali prchajících Kanaanů. — Meroz je snad dnešní Chirbet Márús, západně jižního cípu Meromského jezera. — „posel Jahvův“ je týž, který se zjevil 2, 1; 6, 11. — Pěvkyně volá k lidu israelskému jménem Hospodinovým, by zlořečili krajině Meroz, t. j. by vykonali na ní „cherem“. Boj, který vedl Barak, je boj Hospodinův; účastniti se ho bylo svatou povinností kmenů k němu povolaných; obyvatelé Merozu, patrně Israelité, nezúčastnivše se boje onoho, vypověděli poslušnost Hospodinu, proto budou potrestáni „cheremem“, klatbou. Proti těmto Israelitům, kteří nehájí ani svých vlastních zájmů, postavena cizinka (manželka Hebera Kinejského), nomádka („ve svém stanu“).

K v. 25. srv. 4, 19. — „Nádobou pro vznešené“ byla asi dřevěná mísa, a to značně veliká. Dle názorů východního pohostinství uctíván vznešený množstvím podaného pokrmu, zde pak nápoje. Srv. Gn 27, 9; 43, 34; 1. Král 9, 23. — „smetana“ je tu dobré, nesbírané mléko. Bylo to asi mléko kyselé, které dnešní Arabové nazývají „leben“ a na kterém si rádi pochutnávají. Zahání hlad i žízeň. Bývá v měchu ve stanu stále. Vynikala tedy Jahel ctností na východě tolik váženou — pohostinstvím.

V. 26. Srv. výše 4, 21. — Malé odchylky lze vyložiti tím, že tuto podána věc básnicky, tam (4, 21.) prosaicky.

když byla našla na hlavě místo k ráně,
tloukla Sisaru a spánek silně probila.
27 Mezi nohy jí klesl, skonal, umřel;
jí k nohám svaliv se, bezduchý bídně (tu) ležel.

28 Oknem vyhlížejíc bědovala
jeho matka a z jídelny mluvila:
„Proč tak dlouho vůz jeho nevrací se,
proč prodlévají nohy jeho spřežení?“
29 Jedna moudřejší ostatních žen jeho
tato slova tchyni odpověděla:
30 „Snad že nyní rozděluje kořist,
a nejkrásnější ženu mu vybírají;
pestrý šat dávají Sisarovi za kořist
a rozličné věci k ozdobě hrdel snášejí.“

31 Tak ať zhynou všichni tví odpůrci, Pane;
kdo však milují tě, ať se lesknou
jako září vycházející slunce.

32 Měla pak země pokoj čtyřicet let.

Boje Gedeonovy proti Madianským (6, 1.—9, 57.).

Úvod k dějinám Gedeonovým (6, 1.—10.). Gedeon od Jahve povolán (6, 11.—32.). Přípravy k boji (6, 33.—7, 15.). Bitva s Madiany (7, 16.—23a.). Israelité pronásledují prchajícího nepřítele, a to: kmenové Neftali, Aser a Manasse (7, 23b.), Efraim (7, 24. n.); Efraimovci si stěžují, že nebyli k boji přibráni hned na počátku (8, 1.—3.). Sokkot a Fanuel odpírají mužstvu Gedeonovu potravy, začež jim Gedeon hrozí trestem (8, 4.—9.). Gedeon zajímá dva krále madianské (8, 10.—12.), trestá Sokkot a Fanuel (8, 13.—17.), zabíjí dva zajaté krále (8, 18.—21.), odmítá nabízenou vládu nad Israelem (8, 22. n.) a z ukořistěných náušnic dává udělati efod (8, 24.—27.). Závěr dějin Gedeonových (8, 28.—35.). Abimelechovo království (9, 1.—22.). Abimelechův pád (9, 23.—57.).

Hlava 6. — 1 Když však činili synové Israelovi, co bylo zlé před
obličejem Hospodinovým, vydal je do rukou Madianských na sedm
let; 2 a byli od nich velmi utlačováni. I dělali si v horách skrýše a
jeskyně, jakož i velmi pevná místa na obranu.

V. 27. nasvědčuje, že Sisara ležel na lůžku, jak bylo vypravováno ve hl. 4, a tam že byl zabit. — Když zasadila Jahel první rány Sisarovi, svíjel se a svezl se s nevysokého lůžka na zemi, Jaheli k nohám; tam pak skonal. Nikde se v básni nepraví, že Jahel Sisaru uděřila, když pil mléko; také není řečeno, že pil mléko stoje; spíše na lůžku sedě nebo napolo leže.

V. 28.—30. líčí matku Sisarovu, která tuší neštěstí; ženy haremu Sisarova ji těší. — Místo „z jídelny“ hebr.: „z okna mřížového“.

V. 31. je doslov celé písně. Srv. Ž 67, 2. n; 91, 8.—10. Nepřátelé Israelovi jsou tím samým nepřáteli Jahvovými.

Hl. 6. — V. 1. je podobný úvod jako 2, 11. 14. — O Madianech viz Gn 25. 2; Ex 3, 1; 2, 15; 4, 19. — Sousedili na východě s Moaby a s Ammony. Nm 22, 4; 25, 6. 17. nn.; 31; odtud podnikali sedm let loupežné vpády do Předjordání, zejména v době letní, kdy Jordan nebyl rozvodněn, že jej snadno mohli přejíti, a kdy v jejich pustinách nebylo vody, kdežto v západní Palestině přece jen nalezli více vláhy.

V. 2. Srv. 3, 10. — Jeskyní bylo v Palestině (v křídovém vápenci) velmi mnoho. „Skrýše“ jsou buď paseky v lesích nebo cisterny, jámy.

[3]Když totiž Israel zasel, přicházel Madian, Amalek a jiní vý-
chodní národové, [4]postavili u nich stany, jak se co zelenalo, všecko
pustošili až ke Gaze, a nenechali v Israeli dokonce nic, čeho třeba
k živobytí, ani ovec, ani hovězího dobytka, ani oslů. [5]Přicházeliť se
všemi svými stády a stany a nesčíslné množství lidí i velbloudů jako
kobylky všecko naplnilo; čehokoli se dotkli, zpustošili.
[6]Když byl tak Israel před Madianem velmi snížen, [7]volal k Ho-
spodinu žádaje pomoci proti Madianským. [8]I poslal k nim muže pro-
roka, který řekl: „Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: »Já jsem učinil,
že jste vyšli z Egypta, a vyvedl jsem vás z robotárny, [9]osvobodil jsem
(vás) z ruky Egypťanův a všech nepřátel, kteří vás týrali, vypudil jsem
je, když jste přišli, a dal jsem vám zemi jejich.« [10]A řekl jsem: »Já
jsem Hospodin, Bůh váš; nebojte se bohův Amorrhejských, v jejichžto
zemi sídlíte.« Nechtěli jste však slyšeti hlasu mého.“
[11]Tu přišel anděl Hospodinův a sedl pod dubem, který byl v Efře
a náležel Joasovi, otci rodu Ezri. Když pak Gedeon, jeho syn, mlátil
[a čistil] obilí na lisu, aby se nedostal do rukou Madianským, [12]zjevil
se mu anděl Hospodinův a pravil: „Hospodin s tebou, velesilný muži!“
[13]I řekl mu Gedeon: „Prosím, pane můj, je-li Hospodin s námi, proč
nás toto všecko stihlo? Kde jsou jeho divy, o nichž vypravovali otcové

V. 3. O Amalečanech viz 3, 13; Ex 17, 8; Gn 36, 12; Nm 24, 20. Zde to byli amalečtí kmenové, kteří měli sídla v jižním Zajordání. — „východní národové“ jsou kočovníci potulující se po stepích od Zajordání na východ až k Eufratu. Srv. Job 1, 3.

V. 4. Jako činí dnešní beduini fellahům, tak činili tito spojenci. Ubytovali se u zasetých israelských rolí, osení svým dobytkem spásli a úrodu polní sebrali; podobně odehnali dobytek. Co neodnesli, zničili. — Až na jih západní Palestiny, ke Gaze, pronikli!

K v. 6. n. srv. 3, 9.

V. 8. srv. Ex 13, 3; 20, 2; Dt 8, 14, 13, 5. 10; Jós 24, 17; Sdc 4, 6. — „muž prorok“ není anděl!

K v. 9. srv. 2, 18; 4, 13; 10, 12; — „dal jsem vám zemi jejich“, t. j. Kanaanů. Ex 23, 28; 34, 11; Jos 24, 12. 18.

V. 10. „nebojte se“ = nectěte bohoslužbou. — Ammorrhejští = = Kanaanové. Ač Jahve tolikrát osvědčil svou moc i přízeň Israelitům, přece ho neposlechli! Jiných výčitek jako 2, 1.—5; 10, 11.—16. prorok nečiní; vůbec nedovídáme se, jak řeč ta na neposlušné Israelity působila. Hned vypravováno dále o pomoci Boží.

V, 11. O „andělu Hospodinovu“ viz výše 2, 1; Jos 5, 16. — Sedl si pod strom a seděl tam, až na něho Gedeon, který právě vyklepával obilí, pohleděl. — Efra hebr. ‘Ofrá (=? dnešní zřícenina Erfai u Akrabe, 15 km jihovýchodně Sichemu) je blíže označena níže ve v. 24: Ofra Abiezrovcův, aby byla rozlišována od Efry Benjaminovců Jos 18, 23; 1. Král 13, 17. Byla patrně nedaleko Sichemu, jak z hl. 9. vyplývá. (Jiní nalézají tu ‘Ofru ve vrchovisku ‘Ain el-Fár‘a, nebo v Tell Fár‘a, severových. Sichemu, nedaleko Tallúzy.) — Místo „otci rodu Ezrí“ hebr.: Abiezrovci, t. j. Joas byl příslušníkem rodu, jehož praotec byl Abiezer, syn Galaadův. Jos 17, 2; 1. Par 7, 18; Nm 26, 30. Byl to rod, který patřil ke kmeni Manassovu. — „obilí“ = pšenici (hebr.). — „mlátil“ = vytloukal hůlkou jako Rut 2, 17; pšenice, kterou se podařilo Gedeonovi před Madiany skrýti, bylo málo, že nestálo ani za to, by jiným způsobem byla mlácena. Ježto na humně nebo na poli byl by býval Madiany chycen a oloupen, uchýlil se Gedeon do vinného lisu, t. j. prohlubně, vytesané do skály. Vinný lis býval na vinici a měl podobu čtyřhranné jámy, která slula „gath“. Do té nakládány hrozny, a víno v něm nohama vyšlapané stékalo malým otvorem do jiné hlubší jamky, která slula jeqer. Do té mohl Gedeon se postaviti a na „gatu“ rozprostříti klasy a vytloukati je.

V. 13. Anděl se zjevil Gedeonovi v podobě člověka s holí (v. 21.), tedy pocestného. — O „divech“ viz Ex 3, 20; 34, 10; Jos 3, 5; ŽŽ 43, 77, 104.

naši říkajíce: »Z Egypta nás vyvedl Hospodin?« Nyní však nás Ho-
spodin opustil a vydal do rukou Madianským.“
14 Hospodin na něho
pohlédl a řekl: „Jdi v této síle své a vysvobodíš Israele z ruky Ma-
dianských; věz, že tě posílám.“
15 On odpověděl: „Prosím, pane můj,
čím vysvobodím Israele? Hle, můj rod je poslední v Manassovi a já
jsem nejmenší v domě otce svého.“
16 Hospodin mu řekl: „Já budu
s tebou, že porazíš Madianské jako jediného muže.“
17 On pravil: „Na-
šel-li jsem milost před tebou, dej mi znamení, že jsi ty, který mluvíš
ke mně.
18 A neodcházej odtud, dokud se k tobě nenavrátím, dokud
nepřinesu oběti a nepodám ti jí.“ On odpověděl: „Jáť posečkám, až
se navrátíš.“

19 Vešel tedy Gedeon, uvařil kůzle, (nadělal) nekvašených chlebů
z měřice mouky, položil maso do koše, polévku z masa nalil do mísy,
zanesl vše pod dub a obětoval mu (to).
20 Anděl Hospodinův mu řekl:
„Vezmi maso a nekvašené chleby, polož (to) na onu skálu a vylej na
to polévku.“ Když tak učinil,
21 vztáhl anděl Hospodinův konec hole,
kterou v ruce držel, a dotekl se masa i nekvašených chlebů; i vy-
stoupil oheň ze skály (té) a strávil maso i nekvašené chleby. Anděl
Hospodinův pak mu zmizel s očí.

22 Gedeon poznav, že to byl anděl Hospodinův, řekl: „Běda mi,

---

V. 14. „Hospodin = anděl Hospodinův“ (v. 11. n.). — „na něho pohlédl“ dle hebr.: „obrátil se k němu“. — Když Hospodin posílá člověka k nějakému úkolu, dává mu potřebnou sílu. Tak i Gedeonovi. To je „tato jeho síla“.

V. 15. „čím“ — nemám k tomu prostředků. — „Můj rod“ — Abiezerovců (v. 11.) je nejmenší počtem hlav, majetkem, vlivem. — „nejmenší v domě otcovském“ — Gedeon byl nejmladší syn Joasův.

V. 16. Srv. Ex 3, 12; Jos 1, 5. — Nm 14, 15.

V. 17. „Nalézti milost“ jako Gn 18, 3. — „znamení“ = zázrak. — Hummelauer však se domnívá, že slovo 'óth (zázrak) je porucha znění místo 'éth a překládá: „Nalezl-li jsem milost před tebou a hodláš-li mi učiniti, co mi pravíš, neodcházej odtud...“

V. 18. Místo „obět“ lépe překládati hebr. „minchá“ slovem „dar“. — Gedeon chtěl přinésti dar a tak vznešeného hosta uctíti, jak učinil kdysi Abraham Gn 18. Proto připravoval dary, jako bývají připravovány pokrmy (v. n.). „dar“ znamená minchá také Gn 33, 10; 43, 11. 15; Sdc 3, 15. „Kdyby byl Gedeon zamýšlel přinésti andělu Jahvovu obět, byl by spolu přinesl i dříví a oheň, avšak on toho nepřinesl, a připravoval dary jako jídlo.“ (Sedláček.)

V. 19. „Vešel“ do svého domu. — „měřice“ = efa. Srv. Gn 18, 6. nn. Chleby byly nekvašené, že nemohl Gedeon nechati hosta čekati na kvašené. — Chleby kladeny do koše také Gn 40, 17; Ex 29, 3. 32. — Maso položil asi na ony chleby, podobně jako dosud kladou Arabové na plackovité chleby jiná jídla, že jsou ony chleby jakýmisi stravitelnými talíři. — „polévka“ = voda, ve které bylo kůzle uvařeno. — Místo „obětoval mu“ hebr. lépe: „předložil mu“ Srv. v. 18.

V. 20. Místo „anděl Hospodinův“ hebr.: „posel „Boží“. — Při slovech „na onu skálu“ ukázal patrně mluvící anděl místo, na něž má dar položiti. Polévku měl vylíti na maso, a na chleby, aby tím patrnější byl zázrak ohně (v. 21), a pak měla to býti jakási úlitba, snad náhrada za víno, jehož Gedeon nemohl pro bídu opatřiti. (Srv. 3. Král 18, 34.)

V. 21. Z daru, který Gedeon přinesl, učinil anděl Hospodinův obět. — Oheň ze skály vystoupivší možno považovati za „znamení“, jež Gedeon ve v. 17. žádal (považujeme-li slovo to proti náhledu Hummelauerovu za pravé). — Oběti té nepřinesl Gedeon, ale sám anděl. — Skalní oltáře byly u východních starověkých národů zjev dosti častý; viz níže 13, 19. „Anděl Hospodinův zmizel s očí“ Gedeonovi snad tak, jako 13, 20. — s plameny oltáře.

V. 22 Gedeon poznal, že neznámý poutník jest anděl Hospodinův, z ohně, který vyšlehl ze skály, a nyní ze způsobu, jakým se vzdaloval. — Gedeon se

Hospodine, Bože můj, že jsem viděl anděla Hospodinova tváří v tvář!“
23 I řekl mu Hospodin: „Pokoj s tebou; neboj se, nezemřeš!“
24 Postavil tam tedy Gedeon oltář Hospodinu a nazval jej: „Pokoj
Hospodinův“ až do dneška.
Když byl ještě v Efře, která patří rodu Ezri, 25 v oné noci řekl
mu Hospodin: „Vezmi býka otce svého, totiž druhého býka sedmiletého, zboř oltář Baalův, který patří otci tvému, a háj, který je kolem oltáře,
posekej; 26 pak postav oltář Hospodinu, Bohu svému, na vrcholu oné
skály, na kterou jsi prve položil obět, vezmi (onoho) druhého býka a
obětuj zápalnou obět na hranici dříví, kterého nasekáš z háje.“ 27 Vzav
tedy Gedeon deset mužů ze svých služebníků, učinil, jak mu byl Hospodin přikázal; boje se však domácích otce svého a lidí onoho města,
nechtěl to učiniti za dne, ale vykonal vše v noci.
28 Když ráno mužové toho města vstali, a spatřili zbořený oltář
Baalův, posekaný háj a (onoho) druhého býka ležeti na oltáři, který
byl právě postaven, 29 říkal druh druhu: „Kdo to učinil?“ A když hledali původce toho činu, bylo řečeno: „Gedeon, syn Joasův, to učinil.“
30 I řekli Joasovi: „Vyveď syna svého sem, ať umře; nebo zbořil oltář

---

obával, že musí zemříti. Z Ex 33, 20. mohla snadno vzniknouti obava, že zemře i ten, kdo viděl anděla Hospodinova — „tváří v tvář“ srv. Gn 32, 30; Ex 33, 11.

V. 23. Zjev andělův již zmizel (v. 21.), slyšel tedy Gedeon (s výšin) jen jeho hlas.

V. 24. „tam“ v Ofře Abiezrovců (hebr.) srv. v. 11. — Místo „Hospodinův pokoj“ hebr.: Jahve-šálóm = Jahve-Pokoj. — Gedeon si počíná podobně jako činívali kdysi patriarchové: stavěli na místech, na kterých se jim Bůh zjevil, oltáře a dávali jim přiměřená jména. Srv. Gn 12, 7. (Abraham), 13, 18; 26, 25; 33, 20; 35, 7. (Jakob), Ex 17, 15. (Mojžíš). Oltář ten byl asi postaven dle předpisu Ex 20, 24. nn. — Obložil snad kameny ono místo, na které byl položil své dary, a z něhož vyšlehl oheň. Na místě tom byla pravděpodobně ve skále přirozená jamka, jakých dosud možno viděti v Palestině veliké množství. — Poznámkou, že oltář stál tam „až do dneška“, t j. do dob spisovatelových, dotvrzuje spisovatel pravdivost toho, co vypravuje. Bylo-li na tom oltáři také obětováno, či byl-li to oltář postavený jako ten, který postavili dle Jos 22, 10. nn. zajordánští kmenové, jen na památku, není tu řečeno. Zda obětovati na něm srovnávalo by se v době soudců se zákonem Mojžíšovým, viz Dt 12. — Gedeon proti zákonu Mojžíšovu tu nejednal, ježto přinesl jen neznámému pocestnému dar, aby jej uctil, a anděl Hospodinův sám jej obrátil v obět, strávě jej ohněm. — Kdy Gedeon oltář ten postavil, není řečeno; snad až po vítězství, v době míru.

V. 25. „v oné noci“ po andělském zjevu. — Dle v. 26. 28. byl obětován jen jeden sedmiletý býk; „druhým“ byl patrně ve stádě Joasově. Sedmiletý tu nařízen — obyčejně bývali bráni býci mladší — snad se zřetelem na sedm roků poroby madianské (viz v. 1.). Hummelauer, Menochius. — Baal = bůh Kanaanův. — Oltář ten byl na pozemku Joasově, používali ho však i ke společné bohoslužbě dle v. 28. — Místo „háj, který je kolem oltáře, posekej“ dlužno překládati: „ašeru, která u něho je, poraz“ srv. Ex 34, 13; Dt 12, 3; 16, 21.

V. 26. Oltář, o němž tu řeč, má státi na vrcholu skály, na kterou prve byl položil dar; není to tedy týž oltář, o němž byla zmínka ve v. 24. Místo „z háje“ = z ašery, t. j. z posvátného stromu (kolu) vybíhajícího v lidskou hlavu bohyně. Viz v. 25.

V. 27. Z počtu služebníků vyplývá, že byla rodina Gedeonova zámožná; tomu se nepříčí, že Gedeon sám vytloukal v době nejzazší nouze holí pšenici (v. 11.). — Příbuzní a spoluobčané Gedeonovi byli oddáni bohoctě Baalově; proto se obával, že by je velmi popudil, kdyby veřejně oltář Baalův skácel.

V. 28. Na oltáři byly patrně ještě zbytky z obětí. — Místo „háj“ — „ašeru“.

V. 30. Místo „háj“ — „ašeru“ jako ve v. 26.

Baalův a posekal háj.“ [31] On jim odpověděl: „Jste vy mstiteli Baalo-
vými, že chcete za něho bojovati? Kdo je nepřítelem jeho, ať zemře dříve
než nadejde zítřejší den; je-li bohem, ať se pomstí na tom, kdo pod-
kopal jeho oltář!“ [32] Od toho dne slul Gedeon Jerobaalem, protože
řekl Joas: „Ať se pomstí Baal na tom, kdo podkopal jeho oltář!“
[33] Všecek tedy Madian, Amalek a východní národové se shro-
máždili, a přešedše Jordan položili se táborem v údolí Jezrael. [34] Ge-
deon, kterého pojal duch Hospodinův, zatroubiv svolal dům Abiezerův,
aby šel za ním. [35] A vyslal posly ke všem Manassovcům, kteří se
k němu také přidali; jiné posly (poslal) k Aserovi, Zabulonovi a Nef-
talimu; i ti mu vyšli vstříc.
[36] Tu řekl Gedeon Bohu: „Hodláš-li vysvoboditi Israele mou
rukou, jak jsi řekl, [37] položím toto vlněné rouno na humno. Bude-li
rosa pouze na rouně a na veškeré zemi sucho, poznám, že osvobodíš
Israele mou rukou, jak jsi řekl. [38] I stalo se tak. V noci vstav vyždímal
z rouna plnou mísu rosy.

V. [31] Je-li Baal bohem, potrestá si sám toho, jenž oltář jeho zbortil, a nepotřebuje, by za něho učinili tak lidé. — „kdo je nepřítelem jeho, ať zemře“ — ježto Baal ho potrestá. Dle hebr. však praví Joas: „Kdo by chtěl vésti jeho (Baalovu) při“, t. j. zastávati jeho věc tím, že by chtěl Gedeonovi ublížiti, „zemře ještě dnes“ — já ho zabiju. — Z řeči je patrno, že nebyl Joas slepým ctitelem Baalovým. (Sv. Bonifác také porazil u Geismaru dub zasvěcený Votanovi a ze dřeva jeho postavena byla kaple ke cti sv. Petra. Pohanští ctitelé Votanovi očekávali, že sám jejich bůh potrestá Vinfrida [Bonifáce].)

V. [32]. „slul“ nazván byv tak lidem; dlužno tedy slovo Jerubbaal vykládati lidově; Jerúb = ať vede při, t. j. ať se pomstí baal. Sluje tedy Gedeon „Ten, na němž ať se Baal pomstí“. Název je navázán na poslední větu řeči Joasovy. Ježto se však Baal na něm „nepomstil“, bylo ono jméno více Baalovi k potupě než ke cti. Jména se složkou Baal byla dána i jiným Israelitům, jako byl Išba‘al (= muž Ba‘alův“), syn Saulův a jj. Později nahrazováno v takových jménech slovo Baal jiným; z ’Íšba‘ala učiněno ’Íšbóšeth. Stalo se to ze stupňovaného odporu ke kanaanskému božstvu.

V. [33]. „Madian...“ viz výše v. 3.—5. — Jordan přešli nejspíše brodem u Betsanu (= dnešní Bésán). — O Jezraelské rovině viz Jos 19, 22.

V. [34. n.] „pojal“ doslovně: „duch Jahvův Gedeona *oblékl*“. Jako totiž člověk šat bere, nosí, v něm a z něho působí, tak duch Hospodinův vzal a nesl Gedeona, z něho působil, jím hýbal, jej ovládal, jej pronikal. Srv. 1. Par 12, 18; 2. Par 24, 20. — Gedeon, příslušník rodu Abiezerovců, byl tím samým příslušníkem Manassova kmene, sídlícího na západě Jordanu. (Druhá polovice Manassovců, sídlící na východě, boje se nezúčastnila.) O Aserovi, Zabulonovi a Neftalim viz 1, 30—33. Příslušníci těchto kmenů byli však před bitvou propuštěni nazvice domů (7, 7.); teprve po bitvě dán jim zase rozkaz, aby poraženého nepřítele pronásledovali. 7, 23. — „vyšli mu vstříc“, aby se s ním setkali a k němu se připojili.

V. [36]. „jak jsi řekl“ ve v. 14.—16. Gedeon sám zajisté pevně důvěřoval v pomoc Hospodina, který ho posílá, žádal však přece nových divů, by utvrzeni byli jeho bojovníci v přesvědčení, že Gedeon je poslán od Jahve a že tedy Jahve bude bojovati s nimi. Také Abraham (Gn 15.) a Ezechiáš (4. Král 20.) volili si znamení, ano Achaz byl Hospodinem vyzván, by si znamení vyvolil (Is 7.). Snad byl podobně vyzván i Gedeon. — Vlněné rouno bývalo a je dosud teplou pokryvkou; takovou pokryvku nebo kožich měl snadno Gedeon po ruce a v letní noci mohl se i bez něho obejíti. Rosy padá v Palestině poměrně nejvíce v červenci. Humno je veliká prostora u vesnice, které používá všecko obyvatelstvo; když se nemlátí, bývá shromaždištěm celé vsi, jakýmsi „návsím“. Možno si představiti, že Gedeon a jeho soudruhové přenocovali na tomto místě.

V. [38]. Rosa bývá tak hojná, že po parném dni značně a náhle se ochlazuje. (Na stepích v Zajordání může ještě v březnu klesnouti teplota v noci pod bod mrazu, kdežto v poledne dosáhne + 25° C. — Rozdíl teploty denní a noční dosahuje v Jerusalemě v létě 13° C a v zimě 8·7° C.)

39 Opět pak pravil k Bohu: „Nechať se nevznítí hněv tvůj na mně,
učiním-li ještě jednu zkoušku, žádaje si znamení na rouně. Prosím, ať
je pouze rouno suché a všecka země rosou ať mokvá.“ 40 Té noci učinil
Bůh, jak žádal: toliko rouno bylo suché, na veškeré zemi však byla rosa.

Hlava 7. — 1 Jerobaal tedy, to jest Gedeon, vstal v noci a přišel
s veškerým lidem ku prameni, který sluje Harad. Tábor pak madianský
byl v údolí na sever od Vysokého pahorku. 2 Tu řekl Hospodin Ge-
deonovi: „Je příliš mnoho lidu s tebou a nebude vydán Madian do jeho
rukou, aby se nemohl chlubiti Israel proti mně a neříkal: „Svou silou
jsem se osvobodil.“ 3 Mluv k lidu a provolej, ať všichni slyší: „Kdo
je lekavý a bázlivý, ať se vrátí“.“
Odešly tedy s pohoří Galaad a navrátily se z lidu dvacet dva ti-
síce mužův a toliko deset tisíc (jich) zůstalo.
4 I řekl Hospodin Gedeonovi: „Ještě je (toho) lidu mnoho. Zaveď
je k vodě. Tam je budu zkoušeti a o kom ti řeknu, by s tebou šel,
ten ať jde; komu jíti zabráním, ať se navrátí!“ 5 Když pak lid k vodě
sestupoval, řekl Hospodin Gedeonovi: „Ty, kteří budou vodu chlem-
tati jazykem, jako psi, odděl zvlášť; kteří však budou píti na sehnutých

---

V. 39. Gedeon doléhá na Hospodina opětovanou prosbou, jako kdysi Abraham. Gn 18, 32. — Gedeon byl puzen a nesen duchem Hospodinovým (v. 34.) i při této žádosti. Srv. Žid 11, 32.

V. 40. Rouno malé na prostranném humně bylo obrazem malého národa israelského mezi ostatními četnými národy. Když byl Israel nevěrný, byl vyprahlý, zbaven rosy přízně a pomoci Boží, kdežto sousední národové dopuštěním této moci Boží Israelovi poroučeli. Nyní však, kdy se vrátili Israelité k Bohu, budou rounem vlhkým, skropeným hojnou rosou přízně Boží, zatím co Bůh od ostatních národů se odvrátí a je na vymezené koleje uvede. Směřují tedy úkazy tyto svým významem k povšechnému účelu knihy Sdc (viz Úvod) na str. 639. — Způsobem nejvznešenějším snesla se rosa milosti Boží na vyprahlou zemi, když sám Syn Boží na ni sestoupil vtěliv se a potom všecku zemi svou nejvzácnější krví pokropiv. Církev zpívá v mariánských hodinkách: „Když jsi se nevýslovným způsobem narodil z Panny, tu se vyplnila Písma; jako bohatá rosa na rouno jsi sestoupil, abys lidstvo spasil; chválíme tě, Bože náš.“

Hl. 7. — V. 1. „v noci“, t. j. časně z rána. Které ráno to bylo, zda po noci, o níž 6, 40., není tím řečeno. — „lid“ branný, který sešel se na vyzvání Gedeonovo. — Harad (Charód) je snad nynější ʻAin Džálúd (= „Pramen Goliášův“) na úpatí Gelboe, asi půl hodiny na východ Zerʻínu (= Jezraelu). „Vysoký pahorek“ či lépe: „Gibʻath ham-Móre dle toho = Malý Hermon (= Nebí Dahí).

V. 2. Israelitů bylo dle v. 3. — 32.000 mužů, zachovalo-li se číslo to neporušeno; Madianů pak bylo (při tomtéž předpokladu) 135.000. — O těchto číslicích srv., co bylo řečeno o počtu Israelitů vyšedších z Egypta k Ex 12, 37. Ačkoli bylo skoro pět Madianů na jednoho Israelitu, káže Hospodin dvě třetiny propustiti domů, by bylo tím patrnější, že vítězství dlužno přičísti Jahvovi.

V. 3. Aby svou bojácností nenakazili spolubojovníkův odhodlaných, kázal zákon Dt 20, 8., by bázlivci vrátili se domů. — Místo „Galaadu“ dlužno asi čísti „Gelboe“, hory to, které mělo vojsko Gedeonovo v týle. — Procento bázlivců bylo značné!

V. 4. „k vodě“ — patrně ku prameni jmenovanému ve v. 1. Dle všeho měl Gedeon obsazený severní svah Gelboe, sklánějící se ku prameni ʻAin Džálúd.

V. 5. „chlemtati“, t. j. lízati jazykem vodu hned z pramene; je to známka lidí nezchoulostivělých, nezvyklých na pohodlí. Píti vodu tak, že si člověk ku prameni klekne nebo sedne na bobek (jak Východňané dosud rádi dělávají) a podávati si vodu hrstí k ústům, možno považovati na tu dobu za známku jakési změkčilosti.

kolenech, ať jsou na straně druhé.“ [6] Bylo pak těch, kdo chlemtali
vodu [přikládajíce ruku k ústům], tři sta mužů; všecek ostatní lid pil
na sehnutých kolenech. [7] I řekl Hospodin Gedeonovi: „Třemi sty mužů,
kteří chlemtali vodu, vysvobodím vás, a vydám Madiana do tvé ruky;
všecek pak ostatní lid ať se vrátí domů.“ [8] Když tedy vzali pro tolik
lidí potravy a rohů, poručil všemu ostatnímu množství, by se vrátilo
do svých stanův a sám se třemi sty mužů vydal se do boje. Tábor
Madianův byl dole v údolí.
[9] Oné noci řekl mu Hospodin: „Vstaň a sestup do tábora, neb
dávám je do tvé ruky. [10] Bojíš-li se však [sám] jíti, ať sestoupí s tebou
Fara, služebník tvůj. [11] Až uslyšíš, co mluví, posilní se tvé ruce a bez-
pečněji sestoupíš k ležení nepřátelskému.“
Sestoupil tedy on a Fara, jeho služebník, na kraj ležení, kde byla
ozbrojená hlídka.
[12] Madian, Amalek a všichni východní národové leželi rozptýleni
v údolí jako množství kobylek; také velbloudů bylo bez počtu, jako
písku, který leží na břehu mořském.
[13] Když Gedeon přišel, vypravoval jeden svému druhu sen a takto
líčil, co se mu zdálo: „Měl jsem sen, i zdálo se mi, jak ječný pod-
popelný chléb se valí a svaluje se na ležení madianské; když se při-
valil ke stanu, vrazil do něho, podvrátil jej a srovnal úplně se zemí.“
[14] Ten, jemuž to pravil, odpověděl: „Není to nic jiného, než meč Ge-
deona, syna Joasova, muže israelského; dalť Hospodin do jeho ruky
Madiana a všecek jeho tábor.“ [15] Když uslyšel Gedeon sen a jeho vý-
klad, poklonil se, a navrátiv se do ležení Israelova, řekl: „Vstaňte,
dalť Hospodin do našich rukou tábor Madianův.“
[16] A rozdělil tři sta mužů na tři oddíly, dal jim do rukou rohy,
prázdné džbány a do těch džbánů pochodně, [17] a řekl jim: „Co uvi-
díte mne činiti, to učiňte; vejdu na kraj ležení a co budu činiti, čiňte

---

V. [6]. „přikládajíce ruku k ústům“ je buď nesprávná glosa, nebo slova sem přehozená, která vlastně patří na konec tohoto verše.

V. [8]. Zásobu potravin brávali si staří bojovníci do boje z domova; zde učinili tak ve džbánech, kterých později, ovšem již vyprázdněných, použili jinak. Rohů potřebovali dle v. 16. níže. — Byla to veliká důvěra Gedeonova, když doufal, že pomocí Jahvovou se 300 mužů zvítězí nad velikými zástupy Madianů.

V. [9]. „ona noc“, ve které Gedeon porazil Madianské. — „sestup“ s oněmi třemi sty mužů.

V. [10]. Obáváš-li se ještě vytáhnouti do boje se 300, sestup prve do ležení Madianů se svým služebníkem (zbrojnošem) a vyzvěď náladu a smýšlení nepřítelovo. — Vůdcové mívali své zbrojnoše; tak níže 9, 54; 1. Král 14, 16. a jj.

V. [13]. „Gedeon přišel“ potichu se přiloudiv k táboru. — „jeden“ Madian. — „chléb“ se valil, ježto byl kulatého tvaru — placka. Tenký chléb ječný, pokrm to chudiny, znamenal slabého, chudého Israele, živícího se zemědělstvím. — O „podpopelném chlebě“ viz Gn 18. — Stan, který ve snu vojín viděl, nebyl stan vůdcův, ani jeho, ale stan vůbec, který znamenal kočovné Madiany.

V. [14]. Sen i výklad jeho nasvědčuje, že byl v ležení madianském strach před Israelity a jejich vůdcem Gedeonem. — „meč“ = branná moc = Israelité.

V. [15]. Gedeon se poklonil před Boží prozřetelností, která ho tak vedla. Srv. Gn 24, 26.

V. [16]. Rozdělil své nečetné vojsko na tři oddíly, by mohl tak se tří stran tábor madianský napadnouti. — Rohy ty měli již dle v. 8. — Měli-li ještě něco v těch džbánech (vodu, mouku a pod.), bylo je nutno nyní vyprázdniti, aby mohli do nich vložiti pochodně, které nebyly teď ještě zažehnuty, nebo byl jejich plamen ukryt, by ho nepřátelé neviděli.

po mně. 18 Až zavzní roh v ruce mé, trubte také vy okolo stanův a
vzkřikněte: „Hospodinu a Gedeonovi!“
19 I vešel Gedeon a tři sta mužů, kteří byli s ním, na pokraj le-
žení, když začínala půlnoční hlídka a když byly stráže postaveny, a
začali troubiti na rohy a rozbíjeti džbán o džbán. 20 Když tak na třech
místech kolem tábora zatroubili a džbány rozbili, drželi v levicích po-
chodně, v pravici zvučící rohy a volali: „Meč Hospodinův a Gede-
onův;“ 21 a každý zůstal státi na svém místě na obvodu nepřátelského
tábora. Tak bylo všechno ležení uvedeno ve zmatek, a křičíce a bě-
dujíce utíkali. 22 Nicméně však (oněch) tři sta mužů nepřestávalo trou-
biti na rohy a Hospodin obrátil po celém táboře meč (druha proti
druhu), že se navzájem vraždili. 23 Utíkali pak až do Betsetty a na
pomezí Abelmehuly za Tebbat.
Mužstvo israelské z Neftali, Asera a ze všeho Manasse sešlo se
a pronásledovalo Madiana.
24 Gedeon poslal také posly po všech horách Efraim, řka: „Se-
stupte proti Madianským a obsaďte vody až k Betbeře a Jordan.“ I sešel
se všecek Efraim a obsadil vody až k Betbeře a Jordan. 25 Zajavše

---

V. 18. Dle Nm 10, 9. bylo Israelitům před bojem troubiti. Troubí v noci se tří stran, by se Madianové domnívali, že jsou odevšad napadeni četným vojskem; dle silného zvuku rohů se budou domnívati, jak velikou vojenskou mocí jsou překvapeni. Že každý vojín israelský má roh, toho se nenadáli. Válečným heslem „Hospodinu a Gedeonovi (patříme)“ připomínali si Israelité, že pod vůdcovstvím Gedeonovým vedou válku Hospodinovu. Tím dodávali si důvěry v Boha a odvahy, nepřítele pak (srv. v. 14.) zastrašovali.

V. 19. Israelité a také jiní národové starého východu (již Babyloňané) rozdělovali noc na tři doby, „hlídky“ či „bdění“. Prostřední hlídka zvána „půlnoční“. Počátkem každé hlídky té měnily se stráže. (Po způsobu římském dělili noc na čtyři hlídky teprve mnohem později.)

V. 20 Pochodně nyní zapálili, nebo již dříve zapálené nyní, když byly rozbyty džbány, zasvítily. Srv. v. 17. — Heslo „Meč Hospodinův...“ praví totéž, co ve v. 18. — My bychom řekli dnes: „Za Hospodina a Gedeona“ (srv. „Za Boha a krále...“).

V. 21. Israelité beze zbraně „zůstali státi“, zatím co ozbrojený nepřítel ve zmatku — prchal.

V. 22. Považovati druh druha za nepřítele ve vzniklé panice bylo snadno, že neměli zvláštního vojenského šatu.

V. 23. Beth-haš-šittá je snad dnešní Šattá, asi 7 km východně Zer'inu Ve zmatku měli Madianové přece aspoň tolik duchapřítomnosti, že prchali na východ údolím Nahr Džálúd k Betsanu. — Hebr. jmenuje za Beth-haš-šittá (Místo akácií) Çereru, co snad dlužno čísti Çerédá (3. Kral 7, 46.) =(?) Çeretan Jos 3, 16. Jiní však ztotožňují Çeréru s dnešním Tell eç-Çárim, kdežto Çarétán nalézají buď v Tell el-Mazár nebo v Tell el-Abéd. (Hölscher.) — Nepřešli tedy Madianové u brodu betsanského, snad ze strachu, že brod ten je již Israelity obsazen, nýbrž dali se podél západního břehu Jordanu na jih. — Abelmehula, otčina proroka Elisea, byla jižně Betsanu. Srv. 3. Král 4, 12; 19, 16. (Dle Condera Abel-Mecholá = 'Ain Helve v údolí Málih. Dle Hölschera však je to dnešní Tell el-Hammi jižně Bésánu.) — „sešlo se“, když se byli navzájem „svolali“. Ještě se nevrátili domů (7, 7.) a již byli zase svoláni, by pronásledovali Madiany. — „všecek Manasse“ předjordánský. — Dle 6, 35. byl povolán také Zabulon.

V. 24. „vody“ jsou potoky stékající s hor efraimských na východě k Jordanu. Z údolí těch nejdůležitější je uádi Fár'a. Zejména bylo ovšem důležito obsaditi jordanské brody. — Betbera není Betharaba Jan 1, 28.

V. 25. Oreb = Havran. Zeb = Vlk. Semité rádi si dávali jména zvířat. — Oreb a Zeb byli dle hebr. madianská knížata. — O skále 'Orébh zmiňuje se Is 10, 26. (9, 4.). Jmenovaná místa byla v Předjordání; hlavy knížat odtud přeneseny pak „za Jordan“, kam se byl Gedeon odebral dle 8, 4.

dva muže madianské, Oreba a Zeba, zabili Oreba na skále Oreb, Zeba pak v lisu Zeb. A pronásledovali Madiana, nesouce hlavu Orebovu a Zebovu ke Gedeonovi za řeku Jordan.

Hlava 8. — [1] I řeklo mu mužstvo Efraimovo: „Cos to udělal, že jsi nás nepovolal, když jsi vyšel do boje proti Madianským?" A silně se (s ním) vadili a téměř násilí činili. [2] On jim odpověděl: „Mohl jsem dokázati něco takového, co jste učinili vy? Není-liž lepší paběrování Efraimovo, než vinobraní Abiezerovo? [3] Do rukou vašich vydal Hospodin knížata madianská Oreba a Zeba; mohl jsem já dokázati něco takového, jako jste učinili vy?" Když tak promluvil, upokojila se rozhořčenost jejich, kterou byli proti němu nabubřelí.

[4] Když přišel Gedeon k Jordanu, přešel jej se třemi sty mužů, kteří byli s ním; únavou však nemohli utíkajících (dále) pronásledovati.

[5] Tu pravil mužům sokkotským: „Dejte, prosím, chleba lidu, který je se mnou, — jsouť velmi zemdleni, — bychom mohli pronásledovati Zebee a Salmanu, krále madianské." [6] Knížata sokkotská odpověděla: „Jsou snad dlaně rukou Zebee a Salmany v rukou tvých, že žádáš, bychom dali vojsku tvému chleba?" [7] On jim řekl: „Až tedy dá Hospodin Zebee a Salmanu do rukou mých, rozmlátím maso vaše trním a bodláčím pouště."

[8] Odtud stoupaje přišel do Fanuelu a mluvil k mužům toho města podobně. Oni mu odpověděli také tak, jak odpověděli mužové sokkotští. [9] Řekl tedy i jim: „Až se vrátím v pokoji jako vítěz, zbořím tuto věž."

Hl. 8. — V. 1. „když jsi vyšel do boje . . ." 6, 34. n. — Efraimovci se domýšleli, že jim náleží mezi israelskými kmeny jakási přednost, protože byl otcem jejich nejmilejší syn Jakobův, Josef, a protože byl Josue z jejich kmene. Stěžují si proto Gedeonovi, že na ně zapomněl, že jich nedbal a nezavolal ihned s počátku první proti nepříteli; mrzelo je také, že nebyvše pozváni k boji, pozbyli válečné kořisti. Zdá se, že by se byli vůdcové Efraimských nesnadno podrobili vůdcům jiných kmenů, poněvadž se považovali za přední, počtem nejvážnější kmen, a pro tuto řevnivost nevolali jich jiní kmenové na pomoc, když sami ve vítězství doufati mohli. (Sedláček.)

V. 2. Gedeon snaží se rozezlené Efraimovce uchlácholiti tím, že vynáší jejich činy (7, 24. n.), své pak snižuje. — Abiezer = Abiezerovci = rod, k němuž příslušel Gedeon. — „Vinobraní" = vpád Gedeonův do tábora Madianův. — Efraimovci „paběrovali", když zastoupili prchajícím Madianům cestu, a když zabili dvě knížata jejich.

V. 3. Gedeon jmenovaná knížata obrátil toliko na útěk; Efraimovci je však zabili a tak osvobodili lid.

V. 4. navazuje na zprávu 7, 24. n. — Gedeon nejen že dle 7, 23. n. vyzval kmeny israelské, by pronásledovaly prchající Madiany, nýbrž i sám se svým hloučkem hnal se za nimi.

V. 5. O Sukkotu viz Gn 33, 17; Jos 13, 27. — Zebee (hebr. Zebach) a Salmana byli madianští „králové", t. j. náčelníci, šejkové, podobně jako Oreb a Zeb. Srv. Nm 31, 8.

V. 6. „knížata" = starší města. „Dlaně rukou v tvých rukou" = tebou poražení a podrobení. Sukkoťané vidouce Gedeonovy skrovné síly, posmívají se mu, že ještě Madianů neporobil. Domnívali se, že se podařilo jim uprchnouti a obávali se jejich pomsty, kdyby se dověděli, že podporovali jejich nepřítele. — Odepříti pohostinství byl ovšem projev nepřátelství Gadovců.

V. 7. Trnitých rostlin roste na palestinských stepích veliké množství rozličných druhů.

V. 8. n. Fanuel jmenován již Gn 32, 30. 23. (Nyní někteří nalézají to místo v dnešním Tulúl ed-Dahab.) — Na tu věž patrně Fanuelané spoléhali. V této zajordánské krajině stavěno mnoho věží i v dobách pozdějších, jak svědčí dosud z nich zachovalé zbytky.

10 Zebee a Salmana odpočívali s veškerým svým vojskem. Pat-
náct tisíc mužů totiž zůstalo ze všech zástupů východních národů,
když bylo sto dvacet tisíc bojovníků, tasících meč, zabito. 11 Gedeon
vystoupiv cestou kočovníků k východní straně Nobe a Jegbay, udeřil
na ležení nepřátel, kteří byli bezpečni a nic protivného se nenadáli.
12 Zebee a Salmana dali se na utěk, Gedeon je pronásledoval a chytil;
také uvedl do zmatku všecko vojsko jejich.
13 Když se před východem slunce vracel z boje, 14 chytil jinocha
ze sokkotského mužstva, vyptal se ho na jména knížat a starších sok-
kotských a (ten mu) napsal sedmdesát sedm mužů. 15 Přišed pak do
Sokkotu řekl jim: „Hle, Zebee a Salmana, o kterých jste mně potupně
mluvili, řkouce: Jsou snad ruce Zebee a Salmany v rukou tvých, že
žádáš, bychom dali mužům, kteří jsou zemdleni a seslabeni, chleba?“
16 Vzav tedy starší města, jakož i trní a hloží pouště, rozedral jím a
rozbil muže sokkotské.
17 Podvrátil také věž Fanuelu, usmrtiv obyvatele města.
18 Řekl pak Zebeovi a Salmanovi: „Jací to byli mužové, které
jste zavraždili na Taboru?“ Oni odpověděli: „(Byli) podobni tobě a
každý jako kralevic.“ 19 On jim odpověděl: „Bratři moji (to) byli, sy-
nové mé matky. Živ je Hospodin, že bych vás, kdybyste je byli za-
chovali, nezabil!“ 20 Potom řekl Jeterovi, svému prvorozenci: „Vstaň a
usmrť je!“ Když on netasil meče — bálť se, neboť byl ještě mláde-
neček — 21 řekli Zebee a Salmana: „Vstaň ty a oboř se na nás, neboť
dle věku jest i síla člověkova.“ Gedeon (tedy) vstal, zabil Zebee a Sal-
manu a vzal ozdoby a závěsy, kterými zdobívají hrdla královských
velbloudů.

V. 10. Dle hebr. tábořil Zebee a Salmana v Qarkór, které Burckard ztotožňuje s dnešním Qarqagríšem u ‘Ammánu (= Rabbath-‘Ammón). — „východní národové“ zde v širším slova smyslu; Madiané, Amalečané a „východní národové“ v užším slova smyslu. Viz výše 6, 3.

V. 11. „cesta kočovníků“ — po které se braly karavany z Mesopotamie na jih Zajordání. — Jegbaa jmenováno již Nm 32, 35. — Nobach Nm 32, 42. (Komu se zdá, že Qenat leží příliš severně, tak že Gedeon sotva tak vysoko přišel, hledá Nobach blíže Jegbay.)

V. 12. Zebee a Salmana jsou jiní náčelníci než Oreb a Zeb jmenovaní 7, 25.

V. 13. Místo: „před východem slunce“ hebr.: „od průsmyku Cheres“. Poloha Cheresu neznáma; někde u (dnešního) es-Saltu. Gedeon se vrátil jinou cestou do Sokkotu a tak obyvatelstvo tamní nemile překvapil.

V. 14. „knížata“ viz v. 6. — „sedmdesátsedm“ jest asi jen číslice okrouhlá, ježto velmi často se vyskytuje. Znamená nejspíše „všecky“.

V. 15. Gedeonovi na potupu mluvili Sokkoťané o Zebeovi a Salmanovi dle v. 6.

K v. 17. srv. v. 9.

V. 18. „Zajatí vůdcové bývali často vedeni v průvodu vítězově a teprve v otčině tohoto usmrceni nebo k jinému trestu odsouzeni. Tak vedl i Gedeon, jak se zdá, Zebee a Salmanu do Efra, a tam je nejdříve jaksi soudil“ (Sedláček). Gedeon svou otázkou naráží na to, že jmenovaní náčelníci za svého vpádu do Předjordání zabili jeho rodné bratry.

V 19. Dle tehdejšího práva byl Gedeon „gó’él“, t. j. mstitel krve svých bratří. (Lv 24, 17.) — Na příkaz Nm 25, 17. buď Gedeon vůbec nemyslil, nebo jej pojímal ve smyslu obmezeném. — Známkou velkodušnosti vojevůdcovy je uděliti milost vynikajícím zajatcům.

V. 20. Jeterovi uloženo, by zabil náčelníky na jejich potupu; nelichotilo ť jim zemříti rukou slabého mládenečka. Za to bylo to vyznamenáním Jeterovi. Spolu tím zaučoval otec synka do válečného řemesla.

V. 21. „závěsy“ ty měly tvar „měsíčků“ (hebr.).

22 Tu řekli všichni mužové israelští Gedeonovi: „Panuj nad námi
ty a syn tvůj a syn tvého syna, neboť jsi nás vysvobodil z ruky Ma-
dianských.“ 23 On jim řekl: „Nebudu panovati nad vámi já, aniž bude
panovati nad vámi syn můj, ale bude panovati nad vámi Hospodin.“
24 A (dále) jim řekl: „Jednu (jen) věc od vás žádám: dejte mi
náušnice ze své kořisti.“ — Mívali totiž Ismaelští zlaté náušnice. —
25 Oni odpověděli: „Velmi rádi (je) dáme.“ A prostřevše na zemi plášť
naházeli do něho náušnice z kořisti. 26 Byla pak váha vyžádaných ná-
ušnic tisíc sedm set lotů zlata kromě ozdob, náhrdelníků a purpuro-
vého roucha, které králové madianští nosívali, a kromě zlatých ře-
tízků s velbloudů. 27 Gedeon učinil z toho efod a uložil jej ve svém
městě Efra.

Používal ho pak všecek Israel ke smilstvu, že se stal Gedeonovi a veškerému jeho domu zkázou.

28 Tak snížen byl Madian před syny Israelovými, že nemohli již pozdvihnouti šíjí svých, a země měla pokoj čtyřicet let, ve kterých Gedeon spravoval lid.

29 Jerobaal, syn Joasův, pak odešel a bydlil ve svém domě.

30 Měl sedmdesát synů, kteří vzešli z jeho krve, neboť měl více manželek.

V. 22. „všichni mužové israelští“ severních kmenů, kteří se byli zúčastnili výpravy proti Madianům. 7, 14. 23. — Nabízeli mu dědičné vladařství. Srv. 1. Král 8, 5. 7; 10, 19; 12, 12.

V. 24. Válečná kořist byla tedy již rozdělena a rozdána vítězům. — „Ismaelity“ (Gn 37, 25. 27.) rozumí zde spisovatel nomády vůbec, tedy i Madianské, ač se jinak Ismaelité, jako kmen Ismaela, syna Abrahamova, od nich lišili. Kočující tito kmenové nosívali takové zlaté náušnice; proto je připojena tato vysvětlující poznámka, by bylo patrno, proč měli Israelité v kořisti zlaté prsteny (Sedláček).

V. 25. Dle LXX rozprostřel Gedeon svůj plášť. Srv. Ex 12, 34.

V. 26 „lot“ = šeqel. — Počítáme-li, že 1 lot zlata = 16·37 gramů, vážily všecky náušnice 27.829 gramů. — „ozdoby“ jsou dle hebr. „měsíčky“ jmenované ve v. 21. — „náhrdelníky“ byly z „kapek“ či perel (hebr.). Tak vzácná roucha měli náčelníci madianští, kteří vozili všecky věci s sebou, ukryta ve svých stanech. Není tedy nutno si představovati, že byli v ně oblečeni v boji. — „zlaté řetízky“, na něž navazovány „měsíčky“ jmenované ve v. 21.

V. 27. „efód“ bylo nádherné roucho, jaké nosívali velmožové a jaké bylo předepsáno také veleknězi. Viz Ex 28. Úmysl Gedeonův byl šlechetný: jako dávali staří svým příznivcům darem roucho, tak chtěl učiniti i Gedeon — darovati andělu Hospodinovu, který se mu zjevil a na jehož rozkaz byl postavil oltář, vzácné roucho, bytosti tak vznešené důstojné. Mělo býti památkou na porážku Madianů. Později však, ne vinou Gedeonovou, používali Israelité jmenovaného roucha k bohoslužbě zákonem zakázané, že jím odívali kněze, který buď Jahvovi proti zákonu zobrazenému nebo i dokonce cizímu bohu, nejspíše sichemskému Ba'alberíth (9, 4.), přinášel oběti a v tomto rouše před božstvo předstupoval, když chtěl se tázati na věc tajnou (věštbu). Israelité efódu zneužívali k zapovězené bohoctě a v tomto smyslu „smilnili“ (viz Ex 34, 15; Lv 17, 7; 20, 6.). — Je bezdůvodno překládati „efód“ slovem „modla“. — K modlářským Israelitům přidružilo se také potomstvo Gedeonovo, které tím uvalilo na sebe trest, že značně pomřelo, že sláva, moc a vliv rodu Gedeonova po jeho smrti se zmenšila (= „stal se zkázou Gedeonovi [ne osobě jeho, ale slavné památce] a domu jeho“).

K v. 28. srv. 3, 11. 30; 5, 32. — Zneužití efódu k modlářství lze vyložiti také tak, že efód byl věnován, jakožto roucho velmožů, samému Jahvovi, že pak byl považován za roucho, kterým se Jahve obléká a v němž také sídlí; odtud k modlářství byl jen krok. (Srv. obyčej Egypťanů modly šatiti, převlékati atd.)

V. 29. „ve svém domě“ — v Efře. Srv. 6, 11. Byl tam již, kdy soudil Zebee a Salmanu a kdy tam uložil efód; patří tedy časově v. 29. za v. 17.

V. 30. „sedmdesát,“ číslice zajisté okrouhlá; byloť jich i dle 9, 5. zabito sedmdesát, přece však jeden z nich, Joatam zůstal. — Srv. níže 12, 14;

[31] Ženina jeho, kterou měl v Sichemu, porodila mu syna jménem
Abimelecha.
[32] I zemřel Gedeon, syn Joasův, ve velikém stáří a byl pochován
ve hrobě Joasa, otce svého, v Efře (patřící) rodu Ezri.
[33] Když Gedeon zemřel, zvrhli se synové Israelovi a smilnili s Baaly.
A učinili s Baalem smlouvu, že jim bude bohem. [34] Nepamatovali na Ho-
spodina, Boha svého, který je vytrhl z rukou všech jejich nepřátel
kolkolem, [35] aniž učinili milosrdenství s domem Jerobaala, Gedeona, se
zřetelem na vše dobré, co byl učinil Israelovi.

Hlava 9. — [1] Abimelech, syn Jerobaalův, odešel do Sichemu ku
bratrům své matky, a pravil jim a veškerému příbuzenstvu otce své
matky: [2] „Mluvte ke všem mužům sichemským: „Co je vám lépe, aby
panovalo nad vámi sedmdesát mužů, všichni synové Jerobaalovi, nebo
by panoval muž jeden? Spolu také považte, že jsem vaše kost a vaše
maso.“ [3] I mluvili bratři jeho matky o něm ke všem mužům sichem-
ským všecky tyto řeči, a naklonili srdce jejich Abimelechovi, říkajíce:
„Bratr náš (to) je.“ [4] A dali mu sedmdesát lotů stříbra z chrámu
Baalberitu. On si za ně najal muže chudé a toulavé, aby šli za ním.
[5] Přišed pak do domu svého otce v Efře, pobil bratry své, syny Jero-

---

Gn 46, 27; Ex 1, 5; Nm 11, 16. 24; Sdc 1, 7. — „z jeho krve“ dosl. „z jeho kyčlí“ jako Gn 49, 10.

V. 31. Druhořadá manželka Gedeonova bydlící v Sichemu jmenována také 9, 1. n. 18. — Dle hebr. dal Gedeon sám chlapci jméno. — Abimelech = Otec můj (= Bůh) je král.

V. 33. Israelité (t. j. popředně Efraimovci a Manassovci) se zvrhli, jako již 2, 9. 11. 13; 3, 11. n.; 4, 1. — Místo „učinili smlouvu, že jim bude bohem“ hebr.: „učinili si Ba'ala-beríth bohem“. Ba'al-beríth (Pán smlouvy, ochránce smlouvy) byl místním bohem v Sichemu.

V. 35. Sichemští pomáhali bez milosrdenství vražditi syny Gedeonovy. Srv. 9, 16.—18. — Gedeon skrytým mládím, nepatrným hloučkem svých věrných bojovníků, nepatrnými zbraněmi (hliněné nádoby, rohy a pochodně), velikým počtem nepřátel a přece skvělým vítězstvím podobá se novozákonnému Osvoboditeli, který pochodněmi své nauky a milosti dosud přemáhá pohanský svět. Kristus je chléb živý, který sestoupil s nebes a v Eucharistii denně sestupuje, aby převracel stany nepřátel lidu svého.

Hl. 9. — V. 1. Abimelech, syn Gedeonův z vedlejší manželky, tedy jakýsi levoboček (8, 31.), nemoha po smrti svého otce (8, 32.) právem (dědickým) nabýti nadvlády ve střední Palestině, snažil se dojíti svých ctižádostivých plánů lstí a násilím, jak na východě často se dálo. — Jerobaal-Gedeon (6, 32; 7, 1.). O Sichemu viz Jos 17, 7; 20, 7; 21, 21.

V. 2. n. „jsem vaše kost a vaše maso“ = jsem vaším příbuzným (Gn 29, 14; 2. Král 19, 12. n.). Matka Abimelechova byla dle 8, 31. Sichemkou, a že byla jen vedlejší manželkou Gedeonovou, zdá se, že patřil Abimelech více k rodu matčinu než otcovu. V Sichemu byl Abimelech též vychován. — Svými příbuznými a známými chtěl působiti na sichemské občany. — „mužové“ dle hebr. „páni“ = svobodní občané, mezi nimiž byli dle v. 28, také Kanaanové. — Mezi sedmdesáti syny Gedeonovými, kteří zdědili po otci přirozeně politický vliv, byly asi, jak obyčejně bývá, spory a boje, které škodí veřejnému blahu; toho používá Abimelech, aby vzbudil v Sichemu náladu pro jednovládu a tak pro — sebe. — Vědomí krevní pospolitosti bylo tehdy ještě velmi živé.

V. 4. Ba'al-beríth = Él-beríth výše 8, 33. — Ve svatyni bohů starého východu bývaly chrámové poklady. Snad i obecní majetek byl svěřován bohu, aby nemohl býti snadno ukraden. — Lot = šeqel. Srv. 8, 26. — Obec sichemská použila uvedené částky k účelům vojenským, na žold.

V. 5. Joatam = Jótham = Jahve je bezúhonný. — Abimelech dal své bratry (svými žoldnéři) schytati a pak na jednom místě všecky před očima ostatních povražditi — známka to ukrutnosti.

baalovy, sedmdesát mužů, na jednom kameni. — Zůstal však Joatam,
nejmladší syn Jerobaalův, že se skryl. — [6] A všichni mužové sichemští
a všecky rody města Mello se shromáždili, šli a ustanovili Abimelecha
králem vedle dubu, který stál v Sichemu.

[7] Když to bylo zvěstováno Joatamovi, šel, postavil se na vrch
hory Garizimu a hlasitě volal řka:

Slyšte mne, mužové sichemští,
(a) tak slyš (i) vás Bůh!

[8] Šly kdysi stromy pomazat nad sebou krále.
I řekly olivě: „Panuj nad námi“!
[9] Ona však odvětila:
„Zda mohu opustit svou tučnost,
které užívají bohové i lidé,
a jíti, bych byla povýšena mezi stromy?“

[10] I řekly stromy fíkovníku:
„Pojď a přijmi království nad námi“!

V. 6. Mello byla tvrz sichemská, zvaná níže ve v. 46. 49. „věží“. Kanaanská hrazená města mívala ve hradbách také tvrz (akropoli) důkladně opevněnou. Viz Nm 13, 28. Místo kolem tvrze obydlené mohli bychom nazývati „městem horním“ proti ostatním čtvrtím města, činícím „město dolní“. — Dub ten, zvaný v hebr.: „mussáb“ byl památný. Srv. Gn 12, 6; Dt 11, 30 Gn 35, 4. Snad patřil ke kanaanské svatyni. Srv. Jos 24, 25.

V. 7. Starý Sichem byl tam, kde je dnešní ves Baláta. Jižně odtud vypíná se terasovitě Garizim. Na některý takový teras nebo výstupek mohl se dobře Joatam postaviti a k zahradám sichemským volati tím snáze, že se tam výborně hlas odráži a sesiluje. V zahradách, které se před ním rozkládaly, zelenaly se olivy, fíkovníky i vinná réva; pochopitelno, že je jmenuje ve své bajce. Palem tam asi mnoho nebylo, ani cedrů. — Joatam sotva pronesl svou řeč brzy po tom, kdy byl Abimelech pod dubem prohlášen za krále.

V. 7b. začíná bajku, v bibli první; je sice jednoduchá, prostá, ale básnicky vyslovená, přiléhavá a výstižná, že je perlou ve světové literatuře. Jinou bajku viz 4. Král 14, 9. — Poslechnou-li Sichemští Joatama, nechať odmění je Bůh tím, že vyslechne jejich hlasův, proseb.

V. 8. „pomazati“ — pomazáním ustanoviti. — „olivě“ stromu velmi ceněnému.

V. 9. Oliva zamítá nabízenou důstojnost královskou. Kdyby ji přijala, nemohla by tolik dobrého působiti, jako působí nyní. — „bohové užívají“, nebo dle hebr.: „velebí tučnost olivy“, ježto olivového oleje bylo užíváno při bohoslužbě: pomazávali jím posvátné předměty (Gn 28, 18.), zadělávali nebo pomazávali jím obětní chleby, nalévali ho do posvátných svítilen. — Lidé velebí tučnost olivy, ježto jim podává svými plody pokrm, a olej, kterým mohou prospěšně natírati svá těla i vlasy, zejména ve sváteční, radostné dny, a osvěcovati své příbytky. — Olivou naznačen Gedeon (jeho synové a zejména Joatam), který přece tolik dobrého vykonal, že by si byl zasloužil královskou korunu, ale — odmítl ji. Oliva je strom velmi skromný, nežádá mnoho lidské práce, ani si nevybírá jen vzácné půdy. (Srv. Dt 32, 13.) Dnešní fellah palestinský říkává, že je réva (něžnou) paní, ježto žádá mnoho pozornosti na pěstiteli, fíkovník že je fellahyně, otužilá selka, ježto nežádá tolik pečlivosti, oliva však že je beduinkou, která žije ve skrovných poměrech i v pustině.

V. 10. Také fíkovník, který dává svému majiteli hojnost sladkého ovoce, byl váženým stromem a mohl tedy dobře naznačiti povahu Gedeonovu, jako výše oliva (v. 9.). Fíkovník přináší ranné fíky již v dubnu a letní, které zrají v srpnu, bývají na stromě až do prosince. Fíky jídají hned, jak jsou se stromu utrženy, nebo bývají dříve sušeny na slunci; na zimu je ukládají a lisují v hliněné truhlici

11 Ten jim však odpověděl:
„Zda mohu opustit svou sladkost,
ovoce to přelahodné,
a jíti, bych byl povýšen mězi stromy?“

12 Potom řekly stromy révě:
„Pojď, a kraluj nad námi!“
13 Ona jim odvětila:
„Zda mohu opustit své víno,
které obveseluje Boha i lidi,
a (dáti) se povýšit nad ostatní stromy?“

14 Řeklo tedy všecko stromoví bodláku:
„Pojď, a panuj nad námi!“
15 On jim odpověděl:
„V pravdě-li ustanovujete si mne králem,
pojďte a odpočívejte v mém stínu;
ne-li, vyjde oheň z bodláku,
a pohltí cedry libanské.“

V. 13. Také réva velmi vhodně zobrazuje Gedeona (a jeho rod). — Že víno obveseluje lidské srdce, viz též Přís 31, 6; Ž 103, 15. Hrozny možno jísti čerstvé, sušené (hrozinky), možno z nich vyráběti sladký vinný med (arabsky dips) nebo chutné vinné placky (arabsky hanar). — Že obveseluje Boha, je lidomluva. Naráží tím na úlitby, při kterých vyléváno bylo víno.

V. 14. „bodlák“ = hebr. „'átád“ = trnitý keř. Ježto je v Palestině veliké množství trnitých keřů, není možno přesně (botanicky) zjistiti, který druh trní měl na mysli Joatam. Fonck se domnívá, že se hodí sem nejlépe Rhamnus palaestina, t. j. řešetlák palestinský. Ať již to byl druh jakýkoli, tolik je jisto, že tu stojí bodláčí, trní, které nedává stínu, ani tučného oleje, ani sladkých plodů, ani příjemného nápoje, v příkré protivě k olivě, fíku a révě. Bodlák velmi vhodně znázorňuje bezcharakternost Abimelechovu, který beze všeho dychtí po hodnosti královské a přijímá ji, ač svými schopnostmi se nehodí k takovému úřadu.

V. 15. Bodlák je si vědom, že nemá vlastností, by mohl vévoditi stromům užitečným, krásným, mohutným, proto jaksi pochybuje, míní-li stromy svou nabídku vážně: „v pravdě-li...“, přece však jest ochoten postaviti se v čelo stromů. — „odpočívejte v mém stínu“ je trpká ironie, ježto bodlák nemaje košaté vysoké koruny s hojnými listy — jako oliva, fík a réva — žádného vydatného stínu nedává. Stín je náznakem ochrany, kterou má poskytovati král poddaným; vykreslena tím zase povaha Abimelecha, který sliboval Sichemským, čeho jim dáti nemohl a nechtěl. — Jako pálívají u nás na sklonku léta na poli pýřku, tak pálívali staří na východě trní a bodláčí; také nahodile může vzniknouti v suchém trní oheň; tu se stává, že trní hořící zapálí také užitečné rostliny, ano i stromy. — „cedry libanské“ příslovečně vysoké, mohutné a krásné jsou náznakem vynikajících mužů. Jako bodlák hrozí, že spálí, zničí cedry libanské, tak Abimelech hoří hněvem, ukrutností a ničí vynikající muže, kteří nechtějí podrobiti se mu. Srv. v. 5. 45. — Hebr. lze úměrně přeložiti takto:

Slyšte mne, pánové sichemští!
Za to pak vyslyš i vás Bůh!

Šly stromy pomazat nad sebou krále.
I řekli olivě: „Buď naším králem!“
Tu jim oliva odvětila:
„Zda mohu opustit svou tučnost,
kterou velebí Bůh i lidé,
a jít nad stromy se kývat?“

Řekly tedy stromy fíkovníku:
„Ty pojď a buď naším králem!“
Fíkovník jim odpověděl:
„Zda mohu opustit svou sladkost,
ovoce své přelahodné,
a jít nad stromy se kývat?“

16 Nyní tedy, jestliže po právu a beze hříchu ustanovili jste nad sebou
králem Abimelecha, dobře-li jste učinili s Jerobaalem a s domem jeho,
(jestliže) jste se odplatili mu za jeho dobrodiní, že za vás bojoval, 17 že
život svůj vydal v nebezpečí, aby vytrhl z ruky Madianských vás, 18 kteří
jste nyní povstali proti domu otce mého, (kteří) jste pobili syny jeho,
sedmdesát mužů na jednom kameni, a ustanovili jste králem Abimelecha,
syna jeho nevolnice, nad sichemskými obyvateli, protože je váš bratr —
19 jestliže tedy po právu a beze hříchu jste učinili s Jerobaalem a do-
mem jeho: radujte se dnes z Abimelecha, on pak ať se raduje z vás!
20 Jestliže však proti právu (jste učinili): ať vyjde oheň z něho a stráví
obyvatelstvo Sichemu a město Mello; ať vyjde oheň z mužstva sichem-
ského a z města Mello a pohltí Abimelecha!“

21 Když to řekl, utekl, odešel do Bery a bydlil tam boje se Abi-
melecha, bratra svého.

22 Abimelech kraloval nad Israelem tři léta.

23 Poslal pak Hospodin velmi zlého ducha mezi Abimelecha a oby-
vatele sichemské; i začali si ho ošklivíti 24 a zločin vraždy sedmdesáti
synů Jerobaalových, prolití jejich krve zazlívati Abimelechovi, bratru
svému, a ostatním knížatům sichemským, která mu pomáhala.

Potom řekly stromy révě:
„Ty pojď a buď naším králem!“
Tu jim réva odvětila:

„Zda mohu opustit své víno,
které blaží Boha i lidi,
a jít nad stromy se kývat?“

I řeklo všecko stromoví bodláku:
„Ty pojď a buď naším králem!“
Bodlák stromoví odpověděl:

„V pravdě-li chcete mne pomazat králem,
pojďte a skryjte se v mém stínu;
ne-li, vyjde z bodláku oheň,
který stráví cedry libanské.“

V. 16. Joatam sám nyní vykládá význam bajky.

V. 18. Za to, co dobrého učinil Gedeon, otec Joatamův, Israelitům a tedy také Sichemským, odměnili se tím, že dali Abimelechovi peníze, by mohl povražditi s tuláky, za ně najatými, své bratry, syny Gedeonovy. Tak byl hřích Abimelechův hříchem Sichemských. — Matka Abimelechova, vedlejší manželka Gedeonova, byla jeho nevolnice; manželství s nevolnicemi bývala již v době patriarchů (Abraham—Hagar; Jakob—Bala a Zelfa). Jako stromy si učinily králem nízký bodlák, tak Sichemané, pohrdše syny řádných manželek, dali přednost Abimelechovi, pocházejícímu po matce z rodu otrockého. — Abimelech byl „bratrem“ Sichemanů, že příbuzenstvo jeho matky bylo v Sichemu usazeno. — Zdá se však, že matka Abimelechova skutečnou otrokyní nebyla, že Joatam tedy přehání; kdyby byla jen otrokyní, sotva by bylo mělo její příbuzenstvo v Sichemu takový vliv, jaký tu líčen.

V. 19. Ironie: Mějte radost, že jste dostali takového krále — bodlák! Abimelech se může radovati také, že nalezl poddané sobě rovné a sebe důstojné.

V. 20. Místo „město Mello“ hebr.: „dům Milló“. — Oheň = spory a boje.

V. 21. Bera je snad Beerót Jos 9, 17. — Joatam utekl také proto, že by Sichemští sotva byli ho odměnili za bajku, která jim tak málo lichotila.

V. 22. „nad Israelem“, t. j. nad Israelity ve střední Palestině, kolem Sichemu (v. 55.). Kde měl stálé sídlo, není známo; v Sichemu měl svého místokrále (v. 34.).

V 23. „zlý duch“ je oheň bajky ve v. 20. — Srv. 1. Král 16, 14. „Bůh dopustil, že se znesvářili, jakoby byli zlým duchem navedeni. Sv. Augustin a jiní vykládají zřejmě slova ta o zlém duchu, který dopuštěním Božím nesvár způsobil a dále rozdmychoval.“ (Sedláček.) — Místo „začali si ošklivíti“ hebr.: „odpadli od něho.“

V. 24. dle hebr. poslal Hospodin ducha rozbroje, by tak na Abimelechovi i Sichemských potrestal krev synů Gedeonových kterou byli společně prolili.

25 I položili proti němu zálohy na vrchu hor; mezi tím co čekali
na jeho příchod, provozovali loupežnictví olupujíce kolemjdoucí. Bylo
to také Abimelechovi zvěstováno.
26 Tu přišel Gaal, syn Obedův, se svými bratry a vtáhl do Sichemu.
Jeho příchodem pozdviženi jsouce obyvatelé Sichemu 27 vyšli na pole,
obrali vinice, lisovali hrozny, uspořádali tance se zpěvem, vešli do chrámu
svého boha a hodujíce a pijíce zlořečili Abimelechovi. 28 Gaal, syn
Obedův, volal: „Kdo jest Abimelech a co je Sichem, abychom mu sloužili? Zda není synem Jerobaalovým a zda neustanovil svého služebníka
Zebula knížetem nad mužstvem Emora, otce Sichemova? Proč tedy
měli bychom mu sloužiti? 29 Kéž mi dá někdo tento lid do rukou,
bych odklidil Abimelecha!"

I bylo řečeno Abimelechovi: „Shromaždi množství vojska a přijď!"
30 Zebul pak, kníže města, uslyšev řeči Gaala, syna Obedova, velmi
se rozhněval 31 a vzkázal tajně Abimelechovi: „Hle, Gaal, syn Obedův,
přišel se svými bratry do Sichemu a bouří proti tobě město. 32 Vstaň
tedy v noci s lidem, který s tebou jest, a skryj se v poli; 33 časně
z rána pak, až bude vycházeti slunce, udeř na město; a když on vyjde
se svým lidem proti tobě, učiň mu, co budeš moci."

34 Vstal tedy Abimelech se vším vojskem svým v noci, a položil
u Sichemu na čtyřech místech zálohy. 35 Když pak vyšel Gaal, syn
Obedův, a zastavil se ve vchodu městské brány, vstal Abimelech

---

V. 25. Kolem Sichemu šly důležité karavanní cesty: na jih do Jerusalema, do Jericha, na sever do Betsanu, do Megidda, na jihozápad do Joppe; byla tu křižovatka. — „hory" ty byly popředně Hebal a Garizim. — Činíce cesty nejistými, podkopávali vážnost Abimelechovu, jehož povinností bylo postarati se o veřejnou bezpečnost. Byl to „stín", který dával dle bajky (v. 15.) bodlák-Abimelech. „Bylo to zvěstováno Abimelechovi" toho času, kdy přišlo poselství Abimelechova zástupce v Sichemu, Zebula (v. 30.).

V. 26. Gaal byl dle všeho náčelníkem potulné tlupy, podobné té, kterou si najal kdysi Abimelech (v. 4.). V zástupu tom byl značný počet „jeho bratří", to jest jeho příbuzenstva. Sichemští pojali k němu důvěru (= „pozdviženi jsouce"), že jim pomůže setřásti jho Abimelechovo (spáliti, zničiti ten bodlák).

V. 27. Sichemští konali veselé vinobraní a po něm se shromáždili k radostné bohoslužbě (obžínkové) ve svatyni boha svého (pod širým nebem?), který slul dle v. 4. Ba'al-beríth. Tu na posvátném místě mezi bohoslužbou zlořečili nepřítomnému Abimelechovi, který se dosud o veřejnou bezpečnost v okolí Sichemu nepostaral, protože asi nemohl (stínící bodlák!).

V. 28. Abimelech a Sichem — jaká to protiva! Gaal byl buď Kanaanem nebo Israelitou značně pokanaanštěným, a jeho řeč má na zřeteli sichemské občany podobného smýšlení. Sichemští jsou přece potomky slavného, mocného Emora, otce Sichemova (Gn 33, 19; 34, 2.)! A kdo je Abimelech? Je to syn Jerubaala, který pobořil oltář boha našeho; ani nám sám osobně nevládne, nýbrž ustanovil nám tu jen svého služebníka! Dle hebr. dovolává se toho, že kdysi byli Abiezerovci poddáni Sichemským, nyní pak že se má věc naopak.

V. 29. „tento lid" = Sichemské. — Místo „bylo řečeno" hebr.: „řekl" Gaal vyzývaje nepřítomného Abimelecha; „přijď" a uvidíš, zač je toho loket.

V. 30. „kníže města" = místokrál, zástupce Abimelechův. — „rozhněval se", když větřil nebezpečí, že by Gaal se mohl státi pánem města; dle v. 36. nn. sám po té cti dychtil; nemaje vojska, oznámil celou věc pánu svému, o jehož zájmy tu běželo. „Dle hebr. spíše se zdá, že poslal ono poselství lstivě. Zavolal Abimelecha, aby přemohl Gaala; potom by se sám postavil Sichemským v čelo proti Abimelechovi, a nepustil by ho do města." (Sedláček.) Zebul byl dle toho zchytralý, vypočítavý Východňan.

V. 35. „vyšel" z domu nevěda nic o blízkém nepříteli. — „vojsko, které bylo s ním" — jedna záloha; ostatní zůstalo v úkrytu, nebylo tedy „všecko"!

a [všecko] vojsko, (které bylo) s ním s místa záloh. [36] Gaal uzřev lid,
řekl Zebulovi: „Hle, s hor sestupují zástupy.“ On mu odpověděl:
„Stíny hor zdají se ti býti hlavami lidí a tím klamem se mýlíš.“
[37] A opět řekl Gaal: „Hle, lid sestupuje se středu krajiny a jeden zástup
přichází cestou vedoucí k dubu.“ [38] Zebul mu pravil: „Kde jsou nyní
tvá ústa, jimiž jsi mluvil: „Kdo jest Abimelech, abychom mu sloužili?“
Zda to není ten lid, kterým jsi pohrdal? Vytáhni a bojuj proti němu!“
[39] Vytáhl tedy Gaal před lidem sichemským a dal se do boje s Abi-
melechem. [40] Když se dal na útěk, pronásledoval jej (Abimelech) [a vehnal
do města]; padalo jich velmi mnoho na jeho straně až ku bráně městské.
[41] Abimelech zůstal v Rumě, Zebul pak vyhnal Gaala a druhy
jeho z města; netrpěl, aby v něm zůstali.
[42] Druhého dne vyšel lid do pole. Když to bylo oznámeno Abi-
melechovi, [43] vzal své vojsko, rozdělil na tři oddíly a položil v polích
zálohy. Když viděl, že lid vychází z města, vstal a udeřil na ně; [44] se
svým oddílem napadl město a oblehl je, zatím co dva oddíly běhajíce
po poli, honily nepřítele. [45] Abimelech dobýval města celý ten den;
dobyv ho, pobil jeho obyvatelstvo a zbořil je tak, že je posypal solí.
[46] Když to uslyšeli obyvatelé sichemské věže, vešli do chrámu
svého boha Berita, [kde s ním byli učinili smlouvu — odkudž to místo
velmi opevněné dostalo jméno]. [47] Abimelech uslyšev, že muži věže si-
chemské jsou shromážděni (tam), [48] vystoupil se vším lidem svým na
horu Selmon, vzal sekeru, uťal se stromu větev, vložil si (ji) na ra-
meno a nesa (ji) řekl druhům: „Co mne vidíte činiti, spěšně učiňte.“
[49] Nasekavše tedy o závod větví se stromů, šli za vůdcem, obložili

---

V. 37. „prostředek krajiny“ byla nějaká vyvýšenina („pupek“ hebr.), která ovládala okolí a na níž byla snad i křižovatka cest. — Abimelech rozdělil jednu zálohu na dva sbory, nebo dal rozkaz druhé záloze, by se dala na pochod. Z hebr. vyplývá, že to byl dub posvátný, k němuž chodili si pro věštby.

V. 38. „ústa tvá“, která se tolik chvástala dle v. 28.

V. 39. Gaal vytáhl se svou tlupou a s tou bojoval proti Abimelechovi; Sichemští se jen dívali; dali se do boje teprv později (v. 42. nn.).

V. 41. Ruma, hebr. Arúmá, dlužno hledati asi tam, kde je nyní el-‘Orme, 14 km jihovýchodně Sichemu. — Zebul vida, že nabyl Abimelech úspěšným bojem s Gaalem v Sichemu zase vlivu, byl ihned oddaným služebníkem svého pána.

V. 42. Po kterém prvním dni tento „den druhý“ byl, neudáno. Když byl Gaal poražen a Abimelech odešel, sešikovali se Sichemští a vytáhli se zbraní do pole.

V. 44. Místo „oblehl město“ hebr. „postavili se ke vchodu brány města“, t. j. odřízli Sichemské, kteří vytáhli z města, by se nemohli ani vrátiti, ani dostati z města pomoci.

V. 45. Posypati místo solí znamenalo přání, by zůstalo navždy pusté, neúrodné, jako půda prosycená solí (jihozápadní břeh Mrtvého moře). Také Tiglat Pilesar I., král assyrský (kolem roku 1120), dal nasypati soli na Chanusu, a jeden z jeho nástupců, Asurbanipal (668—626), na Susy. Úkon takový býval asi provázen kletbou. (Jos 6, 26.) Kletba ta však se nevyplnila. Bylať poloha města velmi příznivá. Za dob královských nově vystavěný Sichem byl důležitým místem říše israelské a Jeroboam je opevnil (3. Král 12, 25.).

V. 46. „sichemská věž“ = Mello v. 6. 20. — „Berít = Ba‘al-berít v. 4. — Dle hebr. odebrali se na místo, jež sluje „seríach“. Byla to nejspíše posvátná jeskyně, jakási krypta pod chrámovou podlahou; podobné jeskyně pod svatyní nalezeny Macalistrem v Gezeru, Sellinem ve hradě Ištarvaššurově v Ta‘anneku, takové byly též v Hierapoli a jsou dosud v Mekce a v Jerusalemě (v mešitě Omarově pod posvátnou skalou).

V. 48. Selmon je nejspíše jihozápadní výběžek Garizimu (šéch Selmán).

V. 49. Dle hebr. naházeli větve ty na jeskyni, ve které se Sichemští ukryli, zapálili je, aby tak zadusili nepřátele kouřem.

hrad, zapálili (je) a tak se stalo, že dýmem a ohněm zahynulo tisíc
lidí, mužův i žen, obyvatelů věže sichemské.
50 Odtud Abimelech odtáhnuv přišel k městu Tebes, které vojskem
obklíčil a dobýval. 51 Prostřed města byla vysoká věž, a na tu se
utekli muži, ženy a všecka městská knížata, zavřeli co nejpevněji dveře,
a postavili se na střechu věže za cimbuří. 52 Abimelech přistoupiv
k věži udatně bojoval a přibližuje se vchodu, snažil se podložiti oheň.
53 Tu hle, jedna žena hodila shůry kus mlýnského kamene, udeřila
(jím) Abimelecha do hlavy a prorazila mu lebku. 54 On zavolav rychle
svého zbrojnoše, řekl mu: „Vytas meč svůj a zabij mne, aby se snad
neříkalo, že jsem byl usmrcen ženou.“ Plně tedy rozkaz, usmrtil jej.
55 Když tak umřel, všichni, kdo s ním byli z Israele, navrátili se
domů. 56 Tak odplatil Bůh zlé, které byl Abimelech na svém otci spáchal,
zabiv sedmdesát bratří svých. 57 Také Sichemským dostalo se
odplaty za to, co učinili; stihla je kletba Joatama, syna Jerobaalova.

Tola a Jair (10, 1.—5.).

Hlava 10. — 1 Po Abimelechovi povstal vůdce v Israeli Tola,
syn Fuy, strýce Abimelechova, muž z Issachara, který bydlil v Samiru
na horách Efraim. 2 Soudil Israele dvacet tři léta, a když zemřel, byl
pochován v Samiru.
3 Po něm následoval Jair, Galaaďan, který soudil Israele dvacet

---

V. 50. Tebes bylo asi tam, kde dnes Tubás, 15 km severovýchodně Sichemu. Město bylo asi původně také poddáno Abimelechovi, se Sichemem proti němu se vzbouřilo, a nyní došlo podobného osudu, jako Sichem. Dle hebr. města skutečně dobyl. Ke tvrzi by se sice nebyl ani dostal!

V. 51. „věž“ = tvrz jako ve v. 46. — Střecha té tvrze byla ovšem plochá a vroubená zděným plotem, jakýmsi cimbuřím.

V. 52. „podložiti oheň“ podobně jako ve v. 49.

V. 53. Kus mlýnského kamene = kus běhouna ručního mlýnku, o němž viz Ex 11, 5; Dt 24, 6.

V. 54. Býti zabitu rukou slabé ženy bylo pro vojína nerytířskou a tedy potupnou smrtí. Srv. 1. Král 31, 4. nn.; 2. Král 11, 21; Jud 16, 8.—11.

K v. 57. srv. v. 20.

Hl. 9. jaksi dále vypravuje rodinné děje Gedeonovy (hl. 6.—8,), ač se to méně hodí k povšechnému směru knihy Sdc. Abimelech „soudil“ sice, t. j. panoval v krajích Sichemu, nebyl však jako jiní soudcové k této vládě Bohem povolán. Proto nelze ho ani právem mezi soudce israelské řaditi. Praví soudcové lid od nepřátel osvobozovali, Abimelech učinil spíše opak! Přece však lze si vzíti z jeho dějin poučení s celým směrem knihy Sdc souvisící: Opustí-li Israelité Jahve a oddají-li se bohu cizímu, stihne je za to trest. Skladatel knihy Sdc čerpal asi hl. 9. z jiného pramene, nežli příběhy Gedeonovy (hl. 6.—8.); jmenujeť (hl. 9.) Gedeona výhradně Jerobaalem, a starší města nazývá „pány“ (hebr.).

Hl. 10. — V. 1. „Po Abimelechovi povstal“ neznamená nutně po smrti Abimelechově; mohl již za života jeho, po jeho vystoupení zahájiti svou činnost a působiti tedy s Abimelechem současně, ovšem v jiné krajině. — „vůdce“ hebr.: „by osvobodil Israele“ srv. 2, 16; 3, 10. — Ke jménům srv. Gn 46, 13; Nm 26, 23; 1. Par 7, 1. — Není pravdě podobno, že byl Tola, *Issacharovec,* po meči zpřízněn s Abimelechem, *Manassovcem,* jak dí Vulg.; dlužno proto s hebr. místo „strýce Abimelechova“ čísti: „syna Dódóva“. — „Šamir“ tento dlužno rozlišovati od stejnojmenného místa území Judova (Jos 15, 48.). Tento Šamir byl dle všeho v území Issacharově.

V. 3. „Po něm následoval“ řečeno podobně jako ve v. 1. „po něm povstal“. O Galaadu viz Gn 31, 21.

dvě léta. [4] Měl třicet synů, kteří sedávali na třiceti oslátkách, a byli knížaty třiceti měst, která dle jeho jména slují Havot Jair, to jest „města Jairova“ až do dneška — v zemi Galaad. [5] Když Jair umřel, byl pochován v místě, jemuž je jméno Kamon.

Jeftovy boje s Ammoňany (10, 6.—12, 7.).

Úvod k příběhům Jeftovým (10, 6.–18.). Původ a prvé osudy Jeftovy (11, 1.—3.). Starší Galaadu vybízejí Jefte, by je vedl do boje proti Ammoňanům, a slibují mu, že bude za to hlavou všeho Galaadu (11, 4.—11.). Jefte vyjednává s Ammoňany (11, 12.—28.). Jefte se vydává do boje a činí Bohu slib, dostane-li se mu vítězství (11, 29.—31.). Ammoňané poraženi (11, 32. n.). Vracející se vítěz potkává svou jedinou dceru a splňuje slib svůj (11, 34.—40.). Efraimovci překročili Jordan, aby si v Galaadu stěžovali, proč jich Jefte hned na počátku boje s Ammoňany nepovolal. Jefte vykládá své jednání (12, 1.—3.). Nespokojení Efraimovci poraženi, na útěku schytáni u jordanského brodu a porubáni (12, 4.—6.). Jeftova smrt (12, 7.).

[6] Synové Israelovi staré hříchy novými rozmnožujíce činili, co bylo zlé před obličejem Hospodinovým: sloužili modlám Baalů, Astart, bohům Syrie, Sidonu, Moabska, Ammonitův a Filišťanův; opustili Hospodina, přestali ho ctíti. [7] Hospodin se na ně rozhněval a vydal je do rukou Filišťanův a synův Ammonových. [8] A byli souženi a velmi utiskováni osmnáct let všichni, kdo sídlili za Jordanem v zemi Amorrhejských, to jest v Galaadu; [9] synové Ammonovi dokonce překročivše Jordan zpustošili Judu, Benjamina a Efraima.

Byl tedy Israel náramně soužen. [10] I volali k Hospodinu řkouce: „Zhřešilili jsme proti tobě, že jsme opustili Hospodina, Boha svého, a sloužili Baalům.“ [11] Hospodin jim pravil: „Když vás sužovali Egyp-

V. [4 n.] „na oslátkách“ jezdívali tehdy vznešení. Srv. výše 5, 10. — Že byly osady zabrané nazvany dle Jaira „Havot Jair“, řečeno již Nm 32, 41; srv. Jos 13, 30; 3. Král 4, 13; 1. Par 2, 22; Dt 3, 14. — Lagrange se domnívá, že zmínka o třiceti městech mohla býti později sem pro jméno Jair vložena. — Kamon bylo dle všeho v Galaadu, v území zajordánského Manassa.

V. [6.] Israelité „opět činili“, co se Bohu nelíbilo, jako 2, 11.—13; 3, 7. — O „baalech“ viz výše 2, 11; o „astartách“ výše 2, 13. — Syrie = Aramu. Hlavním bohem Aramů byl Remmón (Rammán, Rimmón, 4. Král 5, 18). Některá jména místní v Palestině, která jsou po tomto bohu pojmenovaná, nasvědčují, že byl tam ctěn. Jinak sluje ten bůh také Dadda, Hadad, Bir Kromě toho ctili Aramové kanaanského boha blesku a války jménem Rešefa, assyrského boha slunce Šamaše, haranského boha měsíce (Sina). Ve vlastních jménech aramských vyskytá se také bůh Súr. — „bohové Sidonu“ = feničtí bohové. Byl to popředně Baal, bůh slunce a ohně, pak Adonis (Tammuz), Ešmún, městský bůh sidonský, Baal Melkart čili Herakles, městský bůh tyrský, Taaut, Agatodémon, Kakodémon, Kadmus a Tyfon. Z bohyň dlužno jmenovati Ašeru (Jer 44, 17. nn.), zvanou jinak Baaltis neb i Mylitta (Herodot). Kromě toho ctili Féničané bůžky polní, říční, mořské, lodní a pod. — O hlavním bohu Moabů viz Nm 25, 1. n. Srv. 3. Král 11, 33; Is 16, 12. — Z bohův ammonských budiž jmenován Milkom. Viz tamtéž. — Z bohů filišťanských zasluhuje zminky Dagon. — Viz níže 16, 23. Není ovšem řečeno, že všichni modlářští Israelité ctili všecky bohy tuto vyjmenované. Podle toho, se kterým národem Israelité sousedili a který bůh byl v tom kterém kraji znám a ctěn.

K v. [7.] srv. 2, 14; 3, 8; 6, 1. — O pronásledování Israelitů Filišťany bude podrobněji vypravováno ve hl. 13. — O Ammoňanech viz 3, 13.

V. [8.] „země Amorrhejských“ = říše Oga a Sehona Nm 32, 29; Dt 31, 4. — Galaad tu znamená celé Zajordání obydlené kmenem Rubenovým, Gadovým a polovinou kmene Manassova.

V. [10.] Utiskovaní Israelité volali k Hospodinu jako 3, 9. 13; 4, 3; 6, 6. n.

V. [11. n.] Zda mluvil Hospodin k lidu jen vniterně, či způsobem zevnějším, poslal-li anděla, jako 2, 1., či proroka (6, 8.), kněze nebo jiného posla, není poznamenáno. — Jmenováno tu sedm národů jako ve v. 6. — Z poroby egyptské

ťané, Amorrhejští, synové Ammonovi, Filišťané, [12] Sidonští, Amalekité
a Kananejští, a když jste volali ke mně, zda jsem vás nevysvobodil
z jejich ruky? [13] Přece však jste mne opustili a ctili bohy cizí; proto
vás již neosvobodím; [14] jděte a vzývejte bohy, které jste si vyvolili,
ať oni vás vysvobodí v době tísně." [15] Tu řekli synové Israelovi Hospodinu: „Zhřešili jsme odplať nám ty dle libosti, toliko nyní nás zachraň!"
[16] To pravivše vyházeli ze svého území všecky modly bohů cizích
a začali sloužiti Hospodinu Bohu. I slitoval se nad jejich bídou.

[17] Synové Ammonovi shromáždivše se rozbili stany v Galaadu.
Synové Israelovi shromáždivše se proti nim položili se v Masfě.
[18] A knížata galaadská se usnesla: „Kdo z nás první počne bojovati
proti synům Ammonovým, ten budiž vůdcem lidu galaadského!"

Hlava 11. — [1] Toho času žil Jefte Galaadský, muž velmi silný
a bojovný, syn nevěstky, který se narodil z Galaada.
[2] Měl pak Galaad manželku, z níž dostal syny, a ti, když dorostli, vyhnali Jefte řkouce: „Dědicem v domě otce našeho býti nemůžeš, ježto jsi narozen z jiné matky." [3] I utekl od nich a chtěje se
jim vyhnouti usadil se v zemi Tob. Shromažďovali se pak u něho
chudí a loupeživí muži, a následovali ho jako (svého) vůdce.
[4] V těch dnech bojovali synové Ammonovi proti Israelovi. [5] Když
naň prudce dotírali, šli starší z Galaadu, aby (si) odvedli na pomoc
Jefte ze země Tob. [6] Pravili mu: „Pojď, buď knížetem naším a bojuj
proti synům Ammonovým." [7] On jim odpověděl: „Nejste-liž vy ti, kteří

---

vysvobodil Jahve Israelity, když je z té „robotárny" skrze Mojžíše vyvedl. Od Emorův osvobodil Israelity, když jim pomohl zabrati Zajordání (Nm 21, 21. nn.). — Ammoňanů je zbavil dle 3, 13., Filišťanů dle 3, 31. — Sidonští, t. j. Féničané (3, 3.), jsou tu asi uvedeni místo Kanaanů 4, 2. — Amalečané byli dle 3, 13. spojenci Eglonovi a Madianovi (6, 3. 33.). — Místo „Kananejští" má tu hebr.: „Má'óňané"; byli to Arabové sídlící na jihu Mrtvého moře. Že však jsou jmenováni Má'óňané teprve v dobách mnohem pozdějších, za krále Ezechiáše (1. Par 4, 41.), Josafata (2. Par 20, 1.) a Uzziáše (2. Par 26, 7.), dlužno místo „Má'óňané" čísti se LXX Madiané, kteří by tu sic ani nebyli jmenováni, ač proti nim Gedeon bojoval (hll. 6.—8.).

K v. 13. srv. 2, 13. 19. — K v. 14. srv. Dt 32, 37. n. — K v. 15. srv. 2. Král 24, 14.

V. 17. n. Masfa, hebr. Mispá = Mispá Gil'ádu Jos 13, 26. Srv. níže 11, 11. 29. 34. „Synové Israelovi" — zajordánští. — „kdo z nás počne bojovati" a bude válčiti se zdarem.

Hl. 11. — V. 1. Jefte hebr. Jiftách = „(Bůh) otvírá". — „muž velmi silný a bojovný" jako 6, 12. Gedeon, — Jefte nebyl syn vedlejší ženy jako Abimelech (8, 31; 9, 18.), ale skutečný levoboček, zrozený ze ženy prodajné.

V. 2. „manželku" řádnou. — Levobočci dle práva nedědili (Gn 21, 10.), otec však za živa mohl jim dáti dary. Bratři bojíce se, by tím pozůstalost nebyla poškozena, vyhostili Jefte, a to, jak vyplývá z v. 7., soudně.

V. 3. Tób bylo asi tam, kde je dnes zřícenina Súsije mezi Fíqem a Qal'at el-Husn v horách, trčících 340 m nad východním krajem jezera tiberiadského. Srv. 2. Král 10, 6; 1. Mach 5, 13; 2. Mach 12, 17. — „následovali ho jako vůdce" na loupežných výpravách v dobách tehdejších a u beduinů dosud velmi častých. Srv. Abimelecha, 9, 4. a Davida, 1. Král 22, 2; 23, 1. nn.; 25; 27, 7.

V. 4. navazuje na 10, 8. 17.

V. 5. n. Jefte se byl patrně proslavil hrdinnými, vítěznými potyčkami, ve kterých nabyli jeho druzi vojenského výcviku a zdatnosti (počátky stálého vojska). — „bojuj" v našem čele.

Z v. 7. zdá se vyplývati, že byl Jefte nejen z domu otcovského vyhnán, ale že byl i vyloučen ze svého kmene a tak stal se člověkem bez majetku, bez ochrany, bez práva, cizincem. Srv. Gn 17, 14.

mne nenáviděli a vyhnali z domu otce mého? Nyní ke mně přicházíte
jsouce donuceni nouzí.“ [8] Tu řekla knížata galaadská Jeftovi: „Proto
jsme nyní k tobě přišli, abys šel s námi, bojoval proti synům Ammonovým
a byl vůdcem všech, kdo bydlí v Galaadu.“ [9] Jefte jim pravil:
„V pravdě-li jste ke mně přišli, bych bojoval za vás proti synům
Ammonovým? A vydá-li je Hospodin do rukou mých, budu já vaším
knížetem?“ [10] Oni mu odpověděli: „Hospodin, který toto slyší, je
svědkem mezi námi, že splníme sliby své.“

[11] Odešel tedy Jefte s galaadskými knížaty a všecek lid učinil
ho svým knížetem.

Jefte pronášel všecky své řeči před Hospodinem v Masfě.

[12] Poté vyslal posly ke králi synův Ammonových, aby jeho jménem
řekli: „Co je mezi námi, že jsi proti mně vytáhl, bys pustošil mou
zemi?“ [13] (Král) jim odpověděl: „Protože Israel, když vystupoval z Egypta,
zabral mou zemi od končin Arnonu až k Jaboku a k Jordanu. Nyní
mi ji tedy v pokoji navrať!“

[14] Jefte je poslal znova a kázal jim, by řekli králi ammonskému:
[15] „Toto praví Jefte: „Nevzal Israel země Moab ani země synův Ammonových,
[16] ale když vyšel z Egypta, šel pouští až k Rudému moři
a přišel do Kadesu; [17] i poslal posly ke králi edomskému se vzkazem:
„Dovol mi, bych prošel tvou zemí!“ On však nechtěl přivoliti k jeho
prosbám. Poslal též ke králi moabskému, a ten také pohrdavě odepřel
poskytnouti průchod. Zůstal tedy (Israel) v Kadesu, [18] pak obešel s boku
Edomsko a Moabsko, přišel k východnímu pomezí Moabska, položil
se tu za Arnonem táborem, do krajin Moabu však vejíti nechtěl. —
Arnon je totiž hranicí Moabska. — [19] Poté poslal Israel posly k Sehonovi,
králi amorrhejskému, který sídlil v Hesebonu se vzkazem: „Dovol,
bych prošel tvou zemí až k řece.“ [20] On však také pohrdnuv slovy
Israelovými nedovolil mu projíti svým územím, ale sebrav nesčetné

V. 8. „proto“, že jsme tě vypudili, přicházíme nyní, bychom tě zase domů si zavedli. Jako by litovali, že sami se zbavili tak vynikajícího bojovníka.

V. 9. „budu já vaším knížetem“ i v době míru.

V. 10. Galaaďané přisahají, že budou považovati Jefte za svého stálého knížete.

V. 11. Masfa jmenována výše 10, 17. — „své řeči“, které mluvil dle v. 9., prohlásil slavnostně „před Hospodinem“, t. j. před oltářem, na němž obětováno; jinými slovy: Galaaďané a Jefte učinili v Masfě slavně smlouvu a zpečetili ji obětí. „Tam stál nejspíše oltář, neboť v oněch dobách, kdy ještě nebylo pevného chrámu ve středisku Israele a kdy nemohli Israelité pro nepokoje se strany Kananejských i jiných nepřátel pohodlně navštěvovati svatostánek a archu, mohli míti oltáře na různých místech Bohu Jahve postavené.“ (Sedláček.) Srv. Dt 12.

V. 12. „co je mezi námi“ — z jakého důvodu počínáš válku proti nám.

V. 13. Arnon — jižní hranice, Jabboq severní, Jordan západní. Nyní sluje krajina ta Belqá. Dle Nm 21, 21.—31. sídlili v krajině té Emorové. — Také Moabové překročovali svou severní hranici, Arnon (Nm 21, 13.), a zabírali kraje této země (Is 15. n.; Nápis krále Mešy). — „v pokoji“ = bez boje.

K v. 15. srv. Dt 2, 9. 19. — K v. 16. srv. Ex 13, 18; Nm 14, 25; 20, 1. 16.

K v. 17. srv. Nm 20, 14.—21; 21, 11. — Že byli vysláni poslové také ke králi moabskému, Nm nevypravuje.

K v. 18. srv. Nm 20, 22.—21, 13.

K v. 19. n. srv. Nm 21, 21. n.: místo „až k řece“ hebr.: „až na své místo“. — O Jase viz Nm 21, 23; Jos 13, 18. — Dle hebr. „nedůvěřoval“ král hesebonský Israelitům, že nechtějí nic více než pouhý průchod.

vojsko vytáhl proti němu do Jasy a silně mu odporoval. 21 Hospodin
však dal jej do rukou Israelových se vším jeho vojskem; (Israel) jej
porazil a opanoval celou zemi Amorrhejských, obyvatele té krajiny
22 i všechny jeho končiny od Arnonu k Jaboku a od pouště až po
Jordan. 23 Hospodin tedy, Bůh Israelův, vyhladil Amorrhea, když bojoval
proti němu lid jeho israelský, a ty nyní chceš opanovati jeho
zemi? 24 Nenáleží ti právem, co má bůh tvůj Chamos ve své moci?
Čeho tedy Hospodin, Bůh náš, zvítěziv nabyl, musí býti majetkem
naším. 25 Či snad jsi ty lepší než Balak, syn Seforův, král moabský;
nebo můžeš tvrditi, že měl s Israelem spor a bojoval proti němu,
26 když sídlil v Hesebonu a jeho vsech, v Aroeru a ve vsech jeho,
jakož i ve všech městech podle Jordanu tři sta let? Proč jste se nepokusili
po tak drahný čas o toto navrácení? 27 Neprohřešuji se tedy
proti tobě já, ale ty činíš zle proti mně vypovídaje mi nespravedlivou
válku. Hospodin buď rozhodčím tohoto dne a rozsoudiž mezi Israelem
a mezi syny Ammonovými!"

28 Král synův Ammonových však nechtěl přestati na slovech Jeftových,
která po poslech vzkázal.

29 Tu přibyl na Jefte duch Hospodinův. Chodil po Galaadu a Manassovi,
(přišel) i do Masfy galaadské a odtud táhl proti synům
Ammonovým.

V. 21. Israelité dostali zemi, o kterou běží, od Jahve, mají tedy plné právo na ni, jehož nemohou popříti Ammonové.

K v. 22. srv. Nm 21, 24.—26; Dt 2, 36. n. Israel nevzal tedy ničeho ani Moabům ani Ammonům.

V. 23. „jeho" Hospodinovu.

V. 24. Jefte, který nebyl ovšem knězem ani prorokem, pronáší tu názor své doby, dle něhož bohové toho onoho národa byli majiteli země, ve které národ ten bydlil; bůh ji dal svému národu. Jako Ammonové činí si nárok na zemi, kterou jim dal jejich bůh, tak mohou právem činiti si Israelité nárok na zemi, kterou jim dal Jahve. Bohem Ammonů popředně byl Milkom (3. Král 11, 33; 4. Král 23, 13; Jer 49, 1. 3.). Chamos je místní bůh Moabska (Nm 21, 29; Jer 48, 46.). Ammonové dle všeho zmocnili se kdysi území nad Arnonem, které před tím patřilo Moabům a bylo tedy majetkem Chamosovým; s územím přijali místního boha jeho, ctili ho, a tak se stal Chamos „bohem jejich".

V. 25. n. Tři sta let nečinili Moabové námitek proti tomu, že krajinou výše jmenovanou Israelité vládnou. Ba ani Ammonové po celou tu dobu nečinili nároků, které činí nyní. Uvádí tedy Jefte právní důvod zvaný „promlčení". — Balak nechtěl bojovati proti Israelitům, by jim krajinu tu odňal, ale aby svou říši chránil proti mocnému a nebezpečnému sousedu. Nm 22.—24; Jos 24, 9. — Spočítáme-li léta utiskování Israelitův a míru za soudců jmenovaných v předchozích hlavách, dojdeme součtu: **301** roku. Nicméně se nemění nic na tom, co bylo řečeno k 3, 11; možnoť číslo **300** považovati za okrouhlé. — O Aroeru viz Dt 2, 36; 3, 12; Jos 12, 2; 13, 25.

V. 27. „já" Israel, jehož jménem Jefte mluví. — Hospodin rozhodne, že dá v případné válce vítězství tomu, kdo má právo na zemi, kterou si Ammonové osobují.

V. 29. Jeftovi dostalo se ducha Hospodinova, by vykonal svůj úkol — osvoboditi vojensky Zajordánské od útiskův Ammonův; osvobozovací ta činnost je dále líčena ve v. 32. n. Také Aodovi (3, 10.), Gedeonovi (6, 34.), Samsonovi (14, 6. 19.) dostalo se podobného uschopnění. Nesnesl se však duch Hospodinův na Jefte proto, by učinil slib, že podá člověka v obět Hospodinu, zvítězí-li! Masfa byla shromaždištěm vojska israelského. Srv. 10, 17. Tam Jefte, když byl Galaaďany postaven v čelo vojska, se usídlil, tam měl svůj dům (níže v. 34.) a tam asi učinil slib svůj (v. 30. n.). Sem častěji na svých verbířských cestách se vrátil a odtud zase vycházel. Z 12, 2. zdá se vyplývati, že i Efraimovci byli vyzváni, by se zúčastnili boje.

30 A učinil slib Hospodinu řka: „Dáš-li syny Ammonovy do rukou
mých: 31 kdokoli [první] vyjde ze dveří domu mého a se potká se
mnou, až se budu navraceti v pokoji od synův Ammonových — toho
budu obětovati Hospodinovi v celopal.“
32 Přitáhl tedy Jefte na syny Ammonovy, aby proti nim bojoval.
Hospodin je dal do rukou jeho; 33 i porazil je na hlavu od Aroeru
až jak přicházíš do Mennitu, — dvacet měst — a až k Abelu, které
je poseto vinicemi. Tak byli synové Ammonovi pokořeni syny Israelovými.
34 Když se Jefte vracel do Masfy, do svého domu, přišla mu
jednorozená dcera jeho vstříc s bubínky a tanci. — Jiných totiž dětí

V. 30. Slib ten byl projevem Jeftovy velkodušné oddanosti k Hospodinu, jakož i jeho důvěry v Boha, která ovšem předpokládá pevnou víru v něj. Srv. Sir 46, 13; Žid 11, 32. Také Jakob, chtěje si zajistit ochranu Boží na cestě, zavázal se slibem Gn 28, 20.—22. Byl to „neder“, slib, který dobře dlužno rozlišovati od „cheremu“. Věc, na kterou uvalena kletba, cherem, bylo nutno zničiti a nebylo lze ji podati v celopal!

V. 31. „až se budu navraceti v pokoji“ = po vítězství. — Místo „toho budu obětovati Hospodinu v celopal“ hebr: „ten bude náležeti Hospodinovi a obětovati ho budu v celopal (‘ólá).“ Jefte měl na mysli skutečnou krvavou oběť; neboť ‘ólá znamená vždycky v Písmě krvavou oběť (až na Gn 8, 20; Is 61, 8., kde znamená oběť vůbec). Není pochyby, že chtěl Jefte podati v takovou krvavou oběť člověka. Vítězům vracejícím se domů vycházeli vstříc lidé, zejména pějící ženy, nikoli však zvířata. Ze souvislosti patrno, že chtěl Jefte podati Hospodinu v oběť něco zvláštního, mimořádného; obětovati však zvíře v dík za vítězství byla věc samozřejmá, tu by byl podal i beze slibu. Místo „kdokoli vyjde ze dveří...“ (= ať vyjde kdo vyjde) nelze překládati „to, cokoli vyjde...“; proto vhodně Vulg. dodává „první“. — Hebr. „a obětovati ho budu v celopal“ vykládá jasněji, jak „bude náležeti Hospodinu“. Nesmí tedy býti překládáno „ten bude náležeti Jahvovi (= stane se nevolníkem svatyně) a budu mu obětovati oběť zápalnou (nějaké zvíře)“. Nelze rovně překládati „bude náležeti Jahvovi (nebude-li moci býti obětován) nebo jej obětuji v oběť zápalnou“. — Že chtěl Jefte podati lidskou oběť, dlužno vysvětliti z tehdejších poměrů. Lidské oběti byly u národů, se kterými Israelité sousedili, v obyčeji a vysoko ceněny, ježto ukládaly zejména rodičům vzdáti se svých největších pokladů — vlastních dětí. Zákon mojžíšský sice oběti lidské zakazoval (Dt 12, 31.), avšak Jeftovi, synu nevěstčinu, nedostalo se pečlivého výchovu náboženského a v době pozdější, kdy byl v čele lupičské tlupy, málo slýchal o zákonu Hospodinově, mnoho však o lidských obětech. Bylo tedy snadno, že se dal svésti tímto obyčejem, tím snáze, že viděl v takové oběti projev rytířské velkodušnosti. Snad se domníval, že se dal oklamati těmito okolnostmi ošklivost lidské vraždy jaksi omlouvajícími, ano jí zdánlivě zvláštní ceny dodávajícími, že nepovažoval svůj čin za nedovolený. Na oběť své dcery ovšem tu nepomýšlel (srv. v. 35.). Písmo vypravujíc jeho čin, neschvaluje ho, ba spíše jemně kárá, když ve v. 39. dí, že „jí učinil, jak byl slíbil“ a nelíčí podrobněji krvavé oběti Jeftovy dcery. — Z tohoto jediného činu nábožensky málo vzdělaného válečníka nelze právem vyvozovati, že bylo u Israelitů kdysi všeobecně rozšířené přesvědčení, že lidským obětem přísluší před Bohem zvláštní cena a že byly oběti takové všeobecně rozšířeny. Nepomůže ani dovolávati se Gn 22., dle které dostává Abraham rozkaz od Boha, by obětoval svého syna; marno dovolávati se, že Samuel zabil Agaga. K oběti Abrahamově viz Gn 22. Samuel neobětoval Agaga, ale zabil ho, že si smrti zasloužil; neníť každé zabití člověka obětí! (1. Král 15, 33)

V. 33 Za dob Eusebiových a Jeronymových byla vesnice zvaná Mannith 4 římské míle vzdálena od Hesebonu na sever na cestě do Filadelfie; snad tam dlužno hledati také toto Mennit. — „Abel, které je poseto vinicemi“, hebr.: „Ábhél-Kerámim“, bylo dle Eusebia vzdáleno 7 římských mil od Filadelfie (‘Ammánu); neudán však směr.

V. 34. Dcera byla asi provázena řadou svých družek (srv. v. 37.). Zpívaly, tloukly na bubínky (tamburiny) a tančily řadové reje. Srv. Ex 15, 20; 1. Král 18, 6. — Hebr. výslovně praví, že neměl Jefte „kromě ní syna ni dcery“.

neměl. — 35 Spatřiv ji, roztrhl roucha svá a pravil: „Běda mně, dcero
má, způsobila jsi mi zklamání, a i ty se klameš! Neboť otevřel jsem
ústa svá k Hospodinu a jiného učiniti nebudu moci.“ 36 Ona mu od-
pověděla: „Otče můj, otevřel-lis ústa svá k Hospodinu, učiň mi, co
jsi slíbil, když ti je popřáno potrestati tvého nepřítele a zvítěziti nad
ním“ 37 A (dále) pravila otci: „Jen to mi uděl, zač prosím: Dovol mi,
bych směla dva měsíce choditi po horách a oplakávati s družkami
své panenství.“ 38 On jí odpověděl: „Jdi!“ a propustil ji na dva mě-
síce. Odešla tedy se svými družkami a oplakávala své panenství na
horách. 39 Když pak přešly dva měsíce, vrátila se k otci svému, a (ten)
ji, která muže nepoznala, učinil, jak byl slíbil. Odtud rozšířil se obyčej

---

V. 35. „roztrhl roucha svá“ na znamení bolesti. — Obět, kterou Jefte slíbil, měla býti projevem radosti z vítězství, a zatím — stává se mu zdrojem bolesti. Jaké to zklamání! Způsobila mu je dcera, ovšem bezděky tím, že byla prvním člověkem vycházejícím z jeho domu, který ho potkal. — Také dcera Jeftova chce tím, že vychází otci v ústrety, dáti na jevo svou radost z vítězství, čin ten však zvrhá se v bolest. Jaké to zklamání, když slyší, že dle slibu otcova má býti podána v celopal! — Hebr. poněkud jinak: „Ty mne velmi porážíš a právě ty mne uvádíš do neštěstí!“ Vítězstvím byl Jefte „povýšen“, teď však je sražen, ohnut, když vidí, že ztratí dceru a tak i naději na potomstvo, největší to radost starozákonného člověka. — „otevřel jsem ústa svá,“ učiniv slib (v. 30. n.). Dcera o tom slibu dříve nevěděla, sice by byla sotva vyšla první z domu otci vstříc, teprv nyní se o něm dovídá. — Že mohl Jefte dle Lv 27, 2. dceru Bohu zaslíbenou vykoupiti za deset lotů, Jefte neví; nový to doklad, že nebyl v zákoně příliš honěn, jak již výše bylo poznamenáno. Kněze nebo Levity se netázal; ostatně v této rozhárané, nábožensky neujasněné době nebyl by mu dal ani každý Levita bezpečné odpovědi. Jefte byl přesvědčen, že slib Bohu učiněný dlužno také splniti — zásada to ovšem správná (Dt 23, 22.—24.) — že však v tomto případě nebyl slibem tím vázán, nechápal z důvodů výše (k v. 31.) udaných.

V. 36. Dcera nyní již určitě věděla, oč jde, podrobuje se však ochotně vůli otcově. Z toho, že ničeho nenamítá, možno vyvozovati, že soudila o závaznosti slibu tak jako otec její. Hrdinná obětavost nemá ovšem času k rozumovému dlouhému hloubání. Byla v dobré víře jako její otec. Výrok její dýchá dětinnou něžností, obětavostí a vděčností k Hospodinu za vítězství.

V. 37. „oplakávati panenství“, že totiž umírá bez muže, bez dětí, bez radostí rodinných a bez naděje, že bude žíti i po smrti na zemi ve svém potomstvu — vše to ženě starozákonné velmi bolestné a trpké. — Možno se domnívati, že bylo v obyčeji u Israelitů, že pannu, která předčasně zemřela, po pohřbu oplakávaly její družky lidovými písněmi, ve kterých truchlily, že zemřela bez muže a bez potomstva; písně takové chce Jeftova dcera zpívati si s družkami sama, a to dva měsíce. K věci srv. Is 47, 8; 49, 21. — „na horách“ v samotě, která je vhodnějším místem ku projevům smutku než vesnice a města. „dva měsíce“ byla asi část roku dle tehdejšího zajordánského lidového kalendáře; také Arabové před Muhamedem dělili rok na šest ročních dob o dvou měsících. — Ježto myšlenka vzkříšení žila v mysli starého východu, je pravdě podobno, že se dcera Jeftova a družky její těšily také písněmi vzkříšení toto opěvujícími.

V. 39. Ježto „muže nepoznala“ a umírala tedy bezdětná, byla její bolest i obětavost tím větší. — „učinil, jak byl slíbil“ — ve v. 30. n. — podal ji v zápalnou celotnou obět. Tak vykládaly staré překlady a všichni staří vykladači, i židovští. Teprve Mikuláš z Lyry († 1340), přikloniv se ke středověkým výkladům židovským, a po něm více křesťanských vykladačů začali dokazovati, že Jefte své dcery skutečně nevydal v obět zápalnou, tedy že ji neusmrtil, ale že ji Bohu zasvětil tím, že byla povinna zůstati do smrti pannou (zařazenou snad do sboru zbožných žen u svatyně). Výklad tento však znásilňuje znění biblické (srv. v. 30. n.), které mluví zcela jasně o skutečném obětování dcery Jeftovy. Cena panenství doživotního Bohu slibem obětovaného je ve světle křesťanské víry veliká; není však dovoleno tento křesťanský názor přenášeti a vkládati do dob soudců, které byly nábožensky nevyvinuty, velmi nedokonalé. Ženati byli Levité, kněží i proroci, manželství nebylo zakázáno ani Nazirejským (Samson, Samuel), Judit a prorokyně Anna byly vdovy. Nelze dokázati, že byl v dobách soudců sbor panen u svatyně

v Israeli a zachovává se zvyk, 40 že rok co rok scházívají se dcery
israelské a oplakávají dceru Jefte, Galaaďana, čtyři dny.

Hlava 12. — 1 Tu však, hle, v Efraimu vzniklo pozdvižení; pře-
šedše na sever řekli (Efraimovci) Jeftovi: „Proč jsi nechtěl, jda do
boje proti synům Ammonovým, nás povolati, bychom táhli s tebou?
Proto zapálíme ti dům." 2 On jim odpověděl: „Když bylo mně i lidu
mému prudce potýkati se s Ammonovými syny, volal jsem vás, byste
mi přispěli na pomoc, avšak nechtěli jste. 3 Vida to, vydal jsem v ne-
bezpečí život svůj, táhl jsem proti synům Ammonovým a Hospodin je
vydal do rukou mých. Čím jsem si toho zasloužil, že se pozdvihujete
k boji proti mně?"
4 Svolav tedy k sobě všechny muže Galaadu, bojoval proti Efraimu,
a porazili Galaadští Efraima, že řekl: „Uprchlíkem je Galaad z Efraima
a bydlí mezi Efraimem a Manassem."
5 Pak obsadili Galaadští brody jordanské, kterými se měl Efraim

---

Jahvovy. Doživotní panenství byla věc ve St. Z. neslýchaná, lidské oběti však u pohanů věc obyčejná. Rovněž tak příčí se znění biblickému výklad, že byla Jeftova dcera věnována svatyni za nevolnici (podobně asi jako jí byli věnováni Gabaoňané); kdyby byla takto Hospodinu zasvěcena, nebyla by vázána panenstvím a nebylo by jí je tedy bývalo oplakávati.

V. 40. je nový doklad, že byla Jeftova dcera skutečně usmrcena a v obět podána; sice by nebyl se ujal obyčej každoročně, tedy pravidelně ji oplakávati. Místo „oplakávati" možno hebr. se zřetelem k 5, 11. překládati také „velebiti". Možno, že zpěvy truchlily nad její smrtí, těšili se však také myšlenkou na vzkříšení. — Ztotožňovati tento obyčej se zpěvy o smrti a vzkříšení Adonise či Tammuza (Ez 8, 14.) nebo Hadadrimmona (Zach 12, 11.) nelze, ježto zpěvy těmi opěvána byla smrt boha a jeho vzkříšení (t. j. odumírající květena na podzim a její vzkříšení na jaře), v biblickém znění tu však není o nějakém bohu nejmenší zmínky. — Ani jiné podobné zjevy vzaté z bájí pohanských nelze s vypravováním biblickým ztotožňovati. Jefte, syn nevěstčin, bratry zapuzený, vůdce lupičské tlupy, jako byl i David a jakých bývalo v tehdejších dobách více, bojující s národem, který v dějinách skutečně byl, s Israelem sousedil, nerad kus země, na který si činil nárok, ustoupil a hned, jakmile se cítil dosti silným, snažil se bojem ho zase nabýti, báječnou osobností býti nemůže a proto také není ani bájí, co tu vypravováno o jeho obětované dceři. — Dle řeckého bájesloví měla prý býti obětována Agamemnonem Ifigenie, by tak ukrocen byl hněv bohyně Artemidy (Diany) a zajištěn příznivý vítr řeckým lodím; ke skutečné oběti prý však nedošlo, ježto Artemis nahradila Ifigenii laní. Také prý Idomeneus, král krétský, učinil za bouře Neptunovi slib, že mu bude obětovati, kohokoli při svém návratu potká. Když potkal svého vlastního syna a obětoval jej, neb aspoň chtěl jej obětovati, poddaní jeho ustrnulí nad krutostí svého vladaře zapudili jej. Tyto báje potvrzují jen tolik, že byly lidské oběti u starých pohanů v obyčeji, že i slibem se k nim zavazovali, neplyne však z toho, že vypravování biblické o Jeftově dceři patří také mezi báje! Také Al-Mundhir učinil slib, každoročně v určitý den obětovati člověka, kterého nejprve spatří. Když jednou spatřil nešťastného toho dne básníka (Abída), dal ho zabíti a oltář jeho krví pomazati (Zapletal).

Hl. 12. — V. 1. Jako již 8, 1. činili výtku Gedeonovi, tak i nyní Jeftovi. Příčiny jsou tytéž.

V. 3. n. „vydal jsem v nebezpečí život svůj" dosl.: „položil jsem duši svou do rukou svých". — Srv. výše 9, 17; 1. Král 19, 5; 28, 21. — Nebezpečí bylo větší, že pozvaní Efraimovci se nedostavili a tak měl Jefte mnohem slabší vojsko. V této slovní potyčce pohaněli Efraimovci Zajordánské, jako by nebyli samostatnými kmeny, oprávněnými vésti svým jménem válku, jako by byli cizinci, kterým je dovoleno v území Efraimově sídliti z milosti. To je smysl slov: „Uprchlíkem je Galaad..." Byla to veliká urážka Zajordánských. — Galaaďané byli po bojích s Ammony již rozpuštěni, bylo tedy nutno znova je svolati do boje proti Efraimovcům.

V. 5. n. Ti, kteří prve potupně nazvali své zajordánské bratry „uprchlíky", stali se nyní sami v pravém slova smyslu „uprchlíky". — Galaaďané nemo-

navrátiti. A když přišel k nim někdo z četných uprchlíkův efraimských,
a řekl: „Prosím, byste mi dovolili přejíti“, tázali se ho Galaadští: „Jsi
ty Efratský?“ Když řekl: „Nejsem“, [6] pravili mu: „Rci tedy „šibbolet“
— to znamená „klas“. — Když odpověděl „sibbolet“ nemoha touže
hláskou vysloviti „klas“: ihned ho chytili a zabili tu u brodu jordan-
ského. Čtyřicet dva tisíce padly tehdy z Efraima.
[7] Jefte Galaadský soudil Israele šest let; když umřel, byl pochován
ve svém městě v Galaadu.

Abesan, Ahialon a Abdon (12, 8.—15.).

[8] Po něm soudil Israele Abesan z Betlema. [9] Ten měl třicet synův
a tolikéž dcer, jež rozevdal ven za manžely; svým synům vzal stejný
počet žen, které uvedl do domu svého. Soudil Israele sedm let. [10] Když
umřel, byl pochován v Betlemě.
[11] Po něm přišel Ahialon, Zabulonovec, a soudil Israele deset let.
[12] Když umřel, byl pohřben v Zabulonsku.
[13] Po něm soudil Israele Abdon, syn Illelův, Faratoňan. [14] Ten měl
čtyřicet synův a z nich třicet vnuků, kteří jezdili na sedmdesáti oslátkách.
Soudil Israele osm let. [15] Když umřel, byl pochován ve Faratonu
v Efraimsku, v horách Amalekitů.

---

houce jinak poznati kmenovou příslušnost uprchlíků, vyšetřují jejich výslovnost na heslu, které sami vyslovovali s „š“, Efraimovci však s „s“. Že mají jednotlivé krajiny, ani ne příliš vzdálené, své zvláštnosti ve výslovnosti, je zjev všeobecně známý. — Efratský — Efraimovec.

V. 7. „Israele“ — kmeny zajordánské. — Město Jeftovo je patrně Masfa. Srv. 11, 34. — Událost tuto (v. 1.—6.) vypravovaná velmi se podobá události v 8, 1.—3. Není to jeden příběh dvakrát vypravovaný, jsou to skutečné příběhy dva, které dosvědčují, že Efraimovci, jakými byli za Gedeona, takovými zůstali i za Jefte: řevnivě pohlíželi na vzrůst moci bratrských kmenů, snažíce se zachovati si nad nimi nadvládu. Z této povahy Efraimovců bychom si mohli snadno vysvětliti, že se podobný výbuch řevnivosti opakoval i vícekrát než dvakrát.

V. 8. Jak rozuměti slovům „po něm“, t. j. po Jeftovi, víz 10, 1. — Ježto u Betlema judského bývá vždy přídavek „judský“ nebo „efratský“, dlužno míti za to, že pocházel Abesan (hebr.: Ibçán) z Betlema galilejského, jmenovaného Jos 19, 15.

V. 9. „ven“ do jiných čeledí nebo kmenů; podobně svým synům vzal manželky „odjinud“ (hebr.), z jiných čeledí a kmenů. Z toho patrno, jak rozvětvené bylo příbuzenstvo Abesanovo a jak mocný byl tím jeho dům.

V. 11. K „po něm“ srv. v. 8. — Místo „přišel“ hebr.: „soudil“. — Ahialon hebr.: Élón = Dub.

V. 12. Hebr. jmenuje místo, kde byl Ahialon pochován, Ajjálón. Bylo snad tam, kde je nyní Jalun, 4 hodiny východně od Akky. (Ajjalon jmenované Jos 19, 43. bylo v území Danově, nesmí tedy býti zaměňováno s tímto stejnojmenným místem v Zabulonsku.)

V. 13. ‘Abdón = Služebný. — Illel — hebr. Hillél = (Bůh) dal zazářiti. — Faraton hebr.: Pir‘áthón, bylo v místech dnešního Far‘atá, 10 km jihozápadně Nablúsu (Sichemu).

K v. 14. srv. v. 9. — K „jezditi na oslátkách“ srv. výše 5, 10.

V. 15. Dle některých řeckých rukopisův opravuje Lagrange těžko vysvětlitelné „Amalekitů“ v „Ša‘alím“ (srv. 1. Král 9, 4.). — O soudcích Abesanovi, Ahialonovi a Abdonu podal skladatel knihy Sdc jen několik poznámek, podobně jako již výše o Samgarovi (3, 31.), Tolovi a Jairovi (10, 1.—5.). Pro tyto skrovné zprávy, o nich podané, slují „menšími“ či „malými“ soudci proti ostatním „větším“ čili „velikým“ soudcům. (Srv. podobné rozdělení proroků „velikých“ a „malých“.)

Hrdinské činy Samsonovy (13, 1.—16, 31.).

Anděl zjevuje se ženě Danovce, který slul Manue, a oznamuje jí, že porodí syna; ten bude nazirejským a bude osvobozovati Israele z jařma filištského (13, 1.—7.). Na prosbu Manuovu zjevuje se anděl opět (13, 8.—14.) a vystupuje v plameni stravujícím obět k nebi (13, 15.—23.). Samson se narodil; měl ducha Božího (13, 24. n.). — Samson oznamuje rodičům úmysl, vzíti si Filišťanku za manželku 14, 1.—3.). Manželství to stalo se zdrojem nepřátelství s Filišťany. Cestou do Tamnaty roztrhal mladého lva, v jehož těle nalezl později roj včel (14, 4.—9.). Při svatbě dává Samson hodujícím hádanku, jejíž rozluštění svěřuje své ženě (14, 10.—17.). Ta vyzradila tajemství Filišťanům, že byl Samson nucen dáti Filišťanům třicet slíbených oblekův. Opatřil si je tím, že pobil Askaloňany (14, 18. n.). Když odešel, byla mu žena vdána za jiného (14, 20.). Tchán mu věc oznamuje (15, 1. n.). Aby se pomstil, Samson schytal tři sta šakalů, přivázal jim na ocasy pochodně a tak je rozpustil do filištských polí. Zničeno obilí, vinice, olivovny, spálena však také Samsonova žena i tchán (15, 3.—6.). Samson jde do Etamu (15, 7. n.). Judovci vydávají reka Filišťanům (15, 9.—13.). Samson trhá pouta a pobíjí oslíčí čelistí tisíc mužů (15, 14.—17.). Žíznivý Samson občerstven pramenitou vodou (15, 18.—20.). Samson vynáší vysazenou městskou bránu z Gazy na blízký vrch (16, 1.—3.). Samson Dalilou zrazen a zbaven tělesné síly (16, 4.—22.). Samson v chrámě Dagonově připravuje smrt Filišťanům, ale i sobě (16, 23.—30.).
Pohřeb jeho (16, 31.).

Hlava 13. — [1] Když synové Israelovi činili opět, co bylo zlé před obličejem Hospodinovým, vydal je do rukou Filišťanů na čtyřicet let.
[2] Byl pak jeden muž ze Saray, ze kmene Dan, jménem Manue,
který měl manželku neplodnou. [3] Té zjevil se anděl Hospodinův a řekl

Hl. 13. — K v. [1]. srv. 3, 12; 4, 1; 10, 6. — Filišťané jmenováni již výše 3, 3; 10, 7. Považováni jsou Gn 10, 14. 19. za Chamovce. Již za dob Abrahamových sídlili v jihozápadní Palestině (Gn 20, 26.). Že vystupují v době soudců do popředí, lze vysvětliti tím, že se jim dostalo přistěhováním nových posil. Jedno takové stěhování připomínají nápisy egyptské; stalo se za Ramsa III. (1218—1181). Tito přistěhovalci (z Malé Asie, z Krety [Am 9, 7; Dt 2, 23.] a snad i odjinud) byli původu indoevropského a převládli, jak patrno z nejnovějších výkopávek. (Hroby Filišťanů v Gezeru a zbytky hrnčířského nádobí v prokopaných pahorcích jihozápadní Palestiny.) Dle egyptských vyobrazení měli Filišťané obličej poněkud úzký, rovný nos, nevyvinuté obočí, horní pysk vyčníval podobně jako úzká brada; na hlavě mají přilbu nebo čepici zvláštního tvaru. Filišťané živili se orbou, také však obchodem, zejména vnitrozemským; proto střetli se nejednou nepřátelsky s Israelity nejen na hranicích svého území, ale také v srdci země Kanaanu. Byli vynikajícími válečníky, majíce též válečné vozy, obsazené zpravidla třemi muži: vozkou, štítonošem a bojovníkem. Přistěhovavše se do Palestiny, přijali jazyk, který tam vládl — kanaanský, tedy semitský, a tak mohli se s Israelity velmi dobře smluviti. Na nápisech egyptských slují Purasati nebo Pulasati, na nápisech assyrských pak Palastu nebo Pilistu. Hebr. „Pelištím“ znamená asi „Přistěhovalci“. O jejich městech srv. Jos 13, 3. — Nadvláda Filišťanů (čtyřicetiletá) zde uvedená trvala za velekněžství Heliova i Samuelova a skončila teprve vítězstvím Samuelovým. (1. Král 7, 7. nn.)

V. [2]. O Saraa viz Jos 15, 33; 19, 41. Jmenováno také na tabulkách amarnských (Sarha). — Manue hebr. Manóach = Pokoj. — Dítko narozené z matky, před tím dlouhou dobu bezdětné, bylo považováno za zvláštní dar Boží a za předurčené k velikým věcem. Srv. Saru (a Isáka), Rachel (a Josefa), Annu (a Samuela), Alžbětu (a sv. Jana Křtitele).

V. [3]. Zapletal shledává, že všecky přímé řeči úryvku o Samsonovi (hl. 13—16) jsou podány ve verších, tedy:

Hle, jsi neplodná,
nerodilas;
Avšak počnouc,
porodíš syna.

Srv. v. 5. — Jahvův posel měl podobu lidskou (srv. 6, 11.); považován proto za „muže Božího“ (v. 6.), a teprve když zmizel, poznali, že to bytost vyšší (v. 21.).

jí: „Jsi neplodná, bez dětí, ale počneš a porodíš syna. [4] Vystříhej se
tedy, bys nepila vína, ani opojného nápoje, a nejedla nic nečistého;
[5] neboť počneš a porodíš syna, jehož hlavy břitva se nedotkne — buděť
Božím nazarejským od svého dětství, od matčina lůna — a ten počne
vysvobozovati Israele z rukou Filišťanů.“
[6] Když pak přišla k svému manželu, řekla mu: „Muž Boží ke
mně přišel, andělského vzezření, velmi hrozného. Když jsem se ho tázala, kdo je, odkud přichází a jak se jmenuje, nechtěl mi říci, [7] ale
odpověděl: „Hle, počneš a porodíš syna; chraň se, bys nepila vína,
aniž opojného nápoje, a nepožívala nic nečistého, neboť chlapec bude
Božím nazarejským od svého dětství, od mateřského lůna až do dne
své smrti“.“
[8] Modlil se tedy Manue k Hospodinu řka: „Prosím, Pane, by
muž Boží, kterého jsi poslal, přišel opět a poučil nás, co činiti s chlapcem,
který se má naroditi.“ [9] I vyslyšel Hospodin prosbu Manuovu, a anděl
Boží zjevil se opět jeho manželce, když seděla na poli — Manue
však, manžel její, s ní nebyl. — Když anděla uzřela, [10] běžela rychle
k muži svému a zvěstovala mu: „Hle, zjevil se mi muž, kterého jsem
onehdy viděla.“ [11] I vstal, šel za svou ženou, a přišed k muži, řekl
mu: „Jsi ty ten, který mluvil k (mé) ženě?“ On odpověděl: „Já to
jsem.“ [12] Manue mu pravil: „Až se naplní řeč tvá, co chceš, by chlapec
činil, nebo čeho se má chrániti?“ [13] Anděl Hospodinův Manuovi řekl:
„Všeho, jak jsem řekl ženě tvé, ať se zdržuje; [14] ničeho, co pochází
z révy, ať nepožívá, ať nepije vína aniž opojného nápoje, a nic nečistého
ať nejí. Co jsem jí přikázal, ať plní a zachovává.“
[15] „Prosím tě,“ vece Manue andělu Hospodinovu, „abys vyhověl

V. 4. „opojného nápoje“ hebr. „šéchár“, z obilí, datlí, granátových jablek nebo jiného ovoce. — Povinnosti, které stanovil zákon Nm 6. nazirovi, uloženy tu již matce, aby byl Samson nazirem, Jahvovi zasvěceným, hned od svého početí. Nečistého pokrmu bylo Israelitům vždycky se varovati (Lv 11; Dt 14.) zejména však nyní matce, která nosila pod srdcem bytost, zasvěcenou zvláštním způsobem Jahvovi. Matka byla příkazem tím vázána asi do té doby, kdy svého synáčka odstavila, což se dálo později po narození (třeba tři roky) než dle obyčeje u nás rozšířeného. Srv. 2. Mach 7, 27.

V. 5. Vlasy budou znamením, že Samson zasvětil se Bohu (Nm 6, 5.), spolu pak znamením jeho mimořádné síly s oním zasvěcením spojené (níže 16, 17.). Jsou náznakem přirozenosti, výstřelky změkčilé a bezbožné vzdělanosti neporušené. — O „břitvě“ či „nůžkách“ srv. Nm 6. — Jako nazireát Samsonův začal jeho početím, tak měl končiti smrtí (v. 7.). Nebyl tedy jeho nazireát jen dočasný, ale doživotní. Tím, že zabil rek nepřítele, nestával se nečistým z doteku mrtvoly (Nm 6, 6.). „počne“ — spisovatel měl snad na mysli boje proti Filišťanům vedené „dále“ po smrti Samsonově.

V. 6. „muž Boží“ = prorok. — „andělského vzezření“ = vzezření Božího (hebr.). — „velmi hrozného“ a tedy ctihodného.

V. 7. Z toho, že byl Samson nazirem, tedy Jahvovi zasvěcen již v lůně své matky, neplyne, že se mu již tehdy dostalo posvěcující milosti Boží.

V. 8. Modlitbou Manuovou vane dětinná důvěra v Boha. Manue se domnívá, že vyšší rozkazy, co s chlapcem činiti, nejsou všecky mu známy; prosí tedy, by oba, otec i matka, byli podrobněji poučeni. Jaká to ochota, vyplniti vůli Boží do nejmenších podrobností!

V. 12. Ve v. 4. n. oznámil posel Hospodinův povinnosti manželčiny k dítku, které počne; nyní chce však Manue slyšeti, jaké povinnosti k němu bude míti on, otec (hebr.).

V. 14. „ničeho, co pochází z révy, ať nepožívá“ nepřikazuje sice v. 4. ani v. 7, — ovšem však Nm 6, 3.

V. 15. „prosby“ — pozdržeti se u nich a dáti se pohostiti.

mým prosbám: připravíme ti kůzle.“ 16 „Kdybys mne i nutil“ — od-
povídá mu anděl — „nebudu jísti jídla tvého; chceš-li však učiniti
celopal, obětuj to Hospodinu.“ Manue nevěda, že je to anděl Hospo-
dinův, 17 tázal se ho: „Jaké máš jméno, bychom tě ctili, až se naplní
řeč tvá?“ 18 On mu odpověděl: „Proč se ptáš na jméno mé, které je
divuplné?“
19 Vzal tedy Manue kůzle a úlitby, a položil (je) na skálu v obět
Hospodinu, který činí divy; sám pak s manželkou díval se (na to).
20 Když vystupoval plamen s oltáře k nebi, vystoupil také v plameni
anděl Hospodinův. Manue a manželka jeho vidouce to padli tváří na
zemi. 21 A že již nebylo anděla Hospodinova viděti, hned porozuměl
Manue, že je to anděl Hospodinův. 22 I řekl své manželce: „Jistě ze-
mřeme, že jsme viděli Boha.“ 23 Žena mu odpověděla: „Kdyby byl chtěl
Hospodin nás usmrtiti, nebyl by přijal z našich rukou celopalu ani úliteb,
nebyl by nám všech těchto věcí ukázal, ani by nebyl pověděl budou-
cích věcí.“
24 Porodila tedy syna a dala mu jméno Samson. Chlapec rostl
a Hospodin mu žehnal.

K v. 16. srv. shora 6, 17. — „to“, čím chceš mne pohostiti.

V. 17. Manue chtěl neznámého muže, kterého považuje za proroka, „ctíti“ nejspíše dary, až se jeho proroctví vyplní.

K v. 18. srv. Gn 32, 29. — „divuplné“ hebr. „div“, „zázrak“. Jméno, t. j. podstata andělova jím vyslovená převyšuje lidské síly, jest nepochopitelná a nevýslovná.

V. 19. Místo „úlitby“ hebr.: „suchou obět“, která bývala přidávána k celopalům (Nm 15, 4). Také Gedeon (6, 19.—21.) přidal ke kůzleti nekvašené chleby. — „Hospodin, který činí divy“, tedy „divotvůrce“, jmenován již Ex 15, 11; srv. také Ž 76, 15. „Div“ byl, že žena neplodná počala a porodila chlapce. — Větší polní kámen nebo plocha vyvýšená na skále byl starým národům přirozeným oltářem. Později byly takovéto skalní oltáře uměle přizpůsobovány. Památný skalní plošinový oltář možno dosud viděti na hoře Garizim (strany do čtverce 20 m dlouhé). Zejména v Petře bylo (a je dosud) několik obrovských skalních oltářů. — Jihovýchodně dnešní Sar'y na cestě k židovské osadě Artuf je kámen 2 m vysoký, 3·70 m dlouhý a široký, který Židé nazývají „výšinou Manuovou“, vyslovujíce tím podání, že na něm podal Manue svou obět. Na kameni jsou zvláštní jamky, okříny, jakých možno nalézti na různých místech Palestiny veliké množství. Na jmenovaném kameni měly jistě bohoslužebný význam; kladlť se na takový oltář vařené maso i s vodou, ve které vařeno bylo; srv. výše 6, 19. „polévku“. (Jindy a jinde mívaly tyto jamky ovšem jiné účely. Stavěny byly na příklad do nich džbány dole do hrotu vybíhající, které bez tohoto nebo podobného podstavce ani státi nemohly, pili z nich lidé i zvířata, myli se z nich, prali nebo valchovali v nich, užívali jich při výrobě oleje, vína; kde byly nad hroby, kladeny do nich pokrmy a nápoje mrtvým a pod.)

V. 20. „oltář“ = skalní plošina nebo kámen jmenovaný ve v. 19. — Že vyšlehl plamen ze skály jako při oběti Gedeonově (6, 21.), není tu řečeno; dlužno tedy domnívati se, že Manue sám obět podpálil.

V. 21. Z toho, jak zmizel, poznali, že to nebyl prorok, „muž Boží“, tedy člověk, jak se domnívali, ale anděl Hospodinův.

K v. 22. srv. Gn 16, 13; 32, 30; Ex 20, 19; 33, 20; Sdc 6, 22.

V. 23. Místo „úliteb“ hebr. podobně jako výše ve v. 19. — Hospodin ukázal, že obět přijímá, tím, že při ní učinil zázrak. — Co Hospodin „ukázal“, byl zjev anděla a podivuhodný způsob, jakým zmizel.

V. 24. Matka dává synu jméno jako Gn 4, 1; 30, 6. nn. — Šimšón (hebr.) souvisí se slovem „šemeš“, slunce. Matka dávala a dává dosud u Arabů dětem jméno dle nahodilé okolnosti. Mohl tedy Šimšón slouti „Slunečným“ buď proto, že svítilo jasně slunce, když se narodil, nebo že později býval rád na slunci a byl sluncem opálen (= „slunečný“). Není tedy nutno ve jméně tom viděti zhuštěné báje (prvky mytické) o jeho osobě, podobné prý slunečnímu reku. Ostatně

[25] I počal duch Hospodinův býti s ním v Ležení Danově mezi Saraou a Estaolem.

Hlava 14. — [1] Když sestoupil Samson do Tamnaty, spatřil tam ženu z dcer filištínských. [2] I vrátil se a oznámil otci svému a mateři: „Viděl jsem ženu v Tamnatě z dcer filištínských; tu, prosím, vezměte mi za manželku.“ [3] Otec a matka mu však řekli: „Což není ženy mezi dcerami bratří tvých a ve všem národě mém, že chceš pojmouti manželku z Filišťanů, z těch neobřezanců?“ I řekl Samson otci: „Tuto mi vezmi, neb se zalíbila mým očím.“

[4] — Rodičové jeho nevěděli, že se to stalo působením Hospodinovým, že hledal příležitosti proti Filišťanům. Toho času totiž Filišťané panovali nad Israelem. —

[5] Sestupoval tedy Samson s otcem a s matkou do Tamnaty. Když

---

jméno Šimšón bylo známo již starým Kanaanům; i není ani nutno se domnívati, že matka Samsonova teprv je vytvořila, ale že použila jména již běžného. (Srv. babylonské Šamšánu a jméno egyptské palestinského města Šamašana.) — Chlapec „rostl“ podobně jako nazirové 1. Král 2, 21; Lk 1, 80.

V. 25. „počal býti s ním“ = počal ho puditi, ponoukati (hebr.). — „Ležení Danovo = Machané-Dan. Srv. níže 18, 12. — O Estaolu viz Jos 15, 33; 19, 41.

Hl. 14. — V. 1. O Tamnatě, hebr. „Timná“, viz Jos 15, 10; 19, 43. — Že bylo toto město na hranicích, bydleli v něm Israelité i Filišťané a přecházelo z rukou těchto do moci oněch a naopak. (Srv. 2. Par 28, 18.) — „sestoupil“ do Timny buď z Machané-Dan (13, 25.) nebo ze Saray, kde bydlili jeho rodiče (srv. v. 2.). — Odebral se tam, že ho duch Hospodinův k tomu pobádal (13, 25.), t. j. by uplatnil svou sílu v boji proti Filišťanům; ježto skladatel knihy Sdc nepopisuje podrobně všech činů Samsonových, ale jen některé, možno si vysvětliti, že tu neudává zevrubně, co v Timně činil. Že by byl šel Samson do jmenovaného města, by si u tamních kovářů (ježto v Israeli jich nebylo) dal opraviti pluh, jak míní Bonfrer, není pravděpodobno, ježto Israelité užívali tehdy pluhův asi jen dřevěných.

V. 2. „vrátil se“ doslovně „vystoupil“ proti „sestoupil“ v. 1. Byla totiž Timna blíže rovině obývané Filišťany (Šefela) a tedy níže než obvyklé sídlo (rodiště) Samsonovo. — Právo voliti synům manželky příslušelo výhradně rodičům, popředně otci, jemuž bylo smluviti se s otcem nevěstiným o „snubné“ (Gn 34, 4. nn.; Dt 7, 3.); tak dlužno vysvětliti žádost Samsonovu.

V. 3. Litera zákona (Ex 34, 16; Dt 7, 2.) zakazovala manželství Israelitů s Kanaankami, ke kterým Filišťanek počítati nelze; duch zákona však nepřál ani manželství Israelitů s Filišťankami, pohankami, dcerami „neobřezanců“, t. j. pohanů, kteří nevstoupili obřízkou do náboženské obce israelské, a nemajíce toho znamení, nebyli jejími členy. Proto rodičové Samsonovi nechtějí vyplniti žádost svého syna, která vznikla z pohlavní lásky, nemající na zřeteli zákona Hospodinova. — Samsononovi odpovídá otec, matka jen mlčky s otcem souhlasí; proto „ve všem národě *mém*“, proto i Samson praví dále: „Tuto mi *vezmi*“ (ne vezměte). Ostatně místo „mém“ lépe čísti s některými řeckými rukopisy „tvém“. — Také patriarchové starali se o to, by oženili své syny s „dcerami svých bratří“ Gn 24, 3; 26, 34; 28, 1. 8. Fellahové palestinští dosud vybírají nevěsty svým synům nejraději z příbuzenstva nebo z téže vsi. — Filišťané slují v ústech Israelitů často „neobřezanci“, a to ve smyslu potupy. Srv. níže 15, 18; 1. Král 14, 6; 17, 26; 31, 4; 2. Král 1, 20. Jiným obyvatelům Kanaanu Israelité tohoto málo čestného názvu nedávali asi proto, že i u nich byla nějaká obřízka v obyčeji. Srv. Gn 17, 10.

V. 4. Samson „hledal příležitost“ navázati bližší styky s Filišťany, které řízením nebo dopuštěním Božím zavdaly příčinu k bojům Samsonovým proti Filišťanům (srv. níže v. 19; 15, 3.). — Tu příležitost hledal Samson, že tehdy vládli Filišťané nad Israelem, t. j. zejména nad kmenem Danovým, a Samson chtěl své soukmenovce této poroby zprostiti.

V. 5. Kritikové, mezi nimi také Lagrange a Zapletal, právem se domnívají, že slova „s otcem a s matkou“ jsou pozdější glosa; neboť byli proti sňatku

přišli k vinicím města, ukázal se mladý lev, zuřivě řvoucí a běžel proti
němu. [6] I přikvačil duch Hospodinův na Samsona, že lva rozsápal, roz-
trhav (jej) na kusy jako kůzle, ačkoli neměl dokonce ničeho v ruce.
— Otci ani matce nechtěl toho oznámiti. —
[7] Pak sestoupil a mluvil se ženou, která se líbila očím jeho.
[8] Když po několika dnech opět (tudy) šel, aby ji pojal, odbočil
(s cesty), aby se podíval na mrtvého lva, a hle, roj včel byl v ústech
lvových a plást medu. [9] Vybrav jej rukou jedl cestou; a přišed k otci
a matce, dal jim kus, a oni jedli také. Nechtěl jim však oznámiti, že
vybral med z těla lvova.
[10] Poté sestoupil jeho otec k (té) ženě a (Samson) učinil [synu

---

svého syna s Filišťankou, a proto jejich cesta do Timny v této souvislosti je nevysvětlitelná; nevědí také ničeho o tom, že Samson na této cestě potkal mladého lva (v. 6.). — Důsledně místo „přišli“ dlužno s některými řeckými rukopisy čísti „přišel“. Samson, když byla jeho žádost rodiči zamítnuta, šel sám proti vůli rodičů do Timny, aby se ženou, která se mu tolik zalíbila, se zasnoubil! — Lvů bylo tehdy i později v Palestině dosti, jak patrno z 1. Král 17, 34; 2. Král 23, 20; 3. Král 13, 24; 20, 36., jakož i ze jmen místních Béth-Lebáóth (= dům, sídlo lví, lviště) Jos 19, 6. (Srv. Jos 15, 32.)

V. 6. „duch Hospodinův“, duch síly, a spolu popud, by sílu tu uplatnil. Srv. níže v. 19. 15, 14; 1. Král 10, 6. 10; 11, 6; 18, 10; 16, 13. — Podobně zabil lva David (1. Král 17, 34.—36.) a Banajáš (2. Král 23, 20.). V těch dobách, kdy byly na lvy podnikány hony, patřilo k pojmu reka, by s nimi uměl zápoliti a případně by i mladšího a tedy slabšího lva přepral holýma rukama. Kurcius, římský dějepisec, vypravuje, že Lysimachos zabil na lovu lva pouhou rukou. Obyvatelé krajin, ve kterých lvi žijí (na př. Habešané), jsou již v podobných bojích vyškoleni, že dokáží věci, které budí obdiv. Ježto skoliti lva bylo považováno za vrchol lidské síly, je pochopitelno, že staří ve svých bájích připisovali svým rekům také vítězné boje se lvy. Tak prý zabil Herkules nemejského lva holýma rukama, a obr Polydamas učinil podobně na Olympu. Gilgameš, rek babylonský, zobrazován, jak škrtí lvíče.

V. 7. podává nový doklad, že Samson šel do Timny sám, bez rodičův, a že tedy slova „s otcem a matkou“ ve v. 5. jsou glosa.

V. 8. Samson umluviv vše, čeho bylo třeba ke svatbě (v. 7), vracel se z Timny do Saray („opět tudy šel“), zamýšleje svým časem, až zařídí doma, čeho třeba, zase odebrati se do Timny, „aby ji pojal“, t. j. slavil sňatek. — „několik dní“ byla doba, ve které mrtvola lva v žáru slunečních paprsků dokonale vyschla a ve které včely učinily si z dutiny vyschlého lva úl. — Místo „v ústech“ hebr. „v těle“. — „V suchých, horkých krajinách vysychají mrtvá těla zvířat na vzduchu velmi rychle, kůže a scvrklé maso zůstává na kostře jako přilepeno, vnitřek pak jest prázdný. Maso padlých neb roztrhaných zvířat bývá též odstraněno dravci, a kostra vyschne a nezapáchá. Tento lev byl roztrhán; tím lehčeji vyschla jeho mrtvola a pozbyla úplně zápachu, tak že se v ní mohl roj včel mezi kostmi usaditi. Včely usedají za rojení na vše, zaujmou a naplní skuliny skal i trhliny stromů; usadily se tudíž v ústech lvových anebo jinde v jeho kostře. Událost tato byla zajisté podivnou a vzácnou — proto je zde též uvedena — není však nikterak pravdě nepodobnou. Staří se domnívali, jak i Virgil a jiní uvádějí, že by se z hnijících mrtvol skotu rojily včely, a Herodot vypravuje, v V. kn. 114. hl., kterak obyvatelé Amathusy vyvěsili hlavu Onesila, který je obléhal, nad branou města, a když ji potom sňali, nalezli ji naplněnou rojem včel.“ (Sedláček.)

V. 9. „nechtěl jim toho oznámiti“ se zřetelem na v. 16. — „přišed k otci a matce“ do Saray.

V. 10. Dle hebr. vystrojil svatební hody Samson, ježto tak činívali ženichové. Svatební hostina bývala zpravidla v domě ženichova otce. Zde konána v domě nevěstině patrně proto, že rodičové Samsonovi nesvolili ke sňatku syna svého s cizinkou, a Samson, nechtěje se své náklonnosti vzdáti, slavil hostinu v Timně (Tamnatě). S tím však se nesrovnává, že „sestoupil otec Samsonův k ženě“; proto Zapletal pokládá slova ta za pozdější vložku. Ježto rodiče bránili Samsonovi přivésti dceru neobřezaného Filištína do svého domu,

svému Samsonovi] hody; tak totiž ženiši činívali. [11] Když jej občané
toho místa viděli, dali mu třicet mládenců, by byli s ním. [12] Samson
jim pravil: „Dám vám hádanku; jestli mi ji rozluštíte v sedmi dnech
hodů, dám vám třicet plátěnek a tolikéž říz. [13] Nebudete-li moci mi
(ji) rozluštiti, dáte vy mně třicet plátěnek a tolikéž říz.“ Když mu
odpověděli: „Dej (nám) hádanku, ať (ji) slyšíme!“ — [14] pravil jim:

„Z požírajícího vyšel pokrm
a ze silného vyšla sladkost.“

Po tři dny nemohli tu hádanku rozluštiti. [15] Když pak nadešel den
sedmý, řekli ženě Samsonově: „Lichoť muži svému a přemluv ho, by
ti oznámil, co ta hádanka znamená; nebudeš-li chtíti to učiniti, spálíme
tebe i dům otce tvého. Či proto jste nás pozvali na svatbu, abyste nás
oloupili?“ [16] Ronila tedy u Samsona slzy a naříkala řkouc: „Zanevřel
jsi na mne a nemiluješ mne; proto mi nechceš vyložiti hádanku, kterou
jsi dal synům národa mého.“ Ale on odpověděl: „Otci svému ani
matce nechtěl jsem (to) pověděti, a tobě (to) mám oznámiti?“ [17] Sedm

---

jak bývalo v obyčeji (Jer 7, 34; 16, 9; 25. 10; Pís 3, 6; 1. Mach 9, 37. 39.), vešel Samson s Filišťankou ve zvláštní druh manželství, který se sice protiví křesťanskému pojmu o manželství, který však v tehdejších dobách, ano i nyní u Arabů bývá v obyčeji. Žena zůstala v domě otcovském. Samson ji navštěvoval, přinášel dary (15, 1.) a popíral právo, že by ho mohla zapuditi (15, 2.). V arabském právu manželském sluje takovýto druh manželství „çadíqá“; dítky z takového manželství patří matce a jejímu kmeni. Toto manželství vyjednal si Samson sám (v. 7.). Zdá se, že ona žena byla vdovou, neboť asi sotva by bylo dovoleno ženichovi se svobodnou dívkou před svatbou „mluviti“ (v. 7.); nejmenuje se také ani „dívkou“, ani „pannou“, nybrž jen „ženou“ (v. 1.). V této době, kdy bylo mnohoženství považováno za věc běžnou a dovolenou, kdy muž se domníval, že smí ženu právem zapuditi, byl důsledně svazek manželský také jinak uvolněn. Písmo takový sňatek ovšem nedoporučuje, právě tak jako neschvaluje mnohoženství. — Srv. podobný sňatek Gedeonův se Sichemkou výše 8, 31.

V. [11]. Obyčejně vybíral si ženich sám mládence, kteří ho doprovázeli do domu nevěstina otce; zde je Samsonovi dávají Filišťané. Nejspíše zavrhovali všichni Israelité v Saraa bydlící sňatek Samsonův s cizinkou, a proto nechtěli ani israelští mládenci toho místa jíti Samsonovi na svatbu. Filišťané však rádi mu družinu tu dali, ježto děti, které vzejdou z toho manželství, budou dle jejich názoru příslušeti ženě, a tedy jejich národu, který bude tak posilněn; možná, že i proto mu je poskytli, by byl tak dán Samson, jim nebezpečný cizinec, pod jakousi policejní dohlídku.

V. [12]. Hádankami a vůbec vtipnými řečmi kořenili staří hostiny, jako se u nás činí anekdotami nebo rovněž i hádankami. — Sedm dní trvávaly svatební hody. — „plátěnky“ byla dlouhá roucha spodní, sahající až po kotníky, podkasaná v půli pásem; bývala z látky lněné. — „říza“ zde sváteční roucho svrchní, které bylo lze snadno převléci, a proto sluje „proměnné“ Gn 45, 22; 4. Král 5, 5. Taková roucha bývala milým darem, jako je v Palestině dosud.

V. [13. n.] Mládenci nabídnutou sázku Samsonem přijímají. — Pozoruj v hádance protiklad. Lev, který jindy všecko pohltí, sám nyní vydal pokrm! Hebr. ʻez, které překládá Vulg. „silný“, znamená však také „tvrdý, ukrutný“, působící hořkost, bolest. Možno tedy i zde viděti protivu mezi lvem, který bývá „ukrutný“, a mezi „sladkostí“. Kdo nevěděl ničeho o příběhu Samsonově, že nalezl v mrtvole lvově med, nemohl ovšem hádanku rozluštiti. — „Po tři dny“, jakož i „když nadešel den sedmý“ v. n. dlužno právem považovati za glossu; nesrovnává se s údajem v. 17.

V. [15]. Řeč a hrozba ta stala se brzy po tom, kdy Samson svým spoluhodovníkům hádanku dal; tak si vysvětlíme, že „sedm hodovních dní u něho plakala“ (v. 17.). — Kdyby byli mládenci hádanky nerozluštili, bylo by se pozvání na svatbu zvrhlo v povinnost dáti Samsonovi třicet plátěnek a říz; tak velikým darem byli by „ožebračeni“ (LXX. místo „oloupeni“).

V. [16]. „*u*“ Samsona dosl. „*na*“ něm, zavěšujíc se na jeho hrdlo.

hodových dní u něho plakala. Konečně sedmého dne, když se mu
stala obtížnou, vyložil (jí hádanku). Ona (ji) hned oznámila svým
lidem. [18] A ti řekli mu sedmého dne před západem slunce:

„Co je sladšího nad med
a co silnějšího nade lva?"

On jim pravil:

„Kdybyste nebyli orali mou jalůvkou,
nebyli byste uhodli mé hádanky!"

[19] Když pak na něho přikvačil duch Hospodinův, sestoupil do
Askalonu, pobil tam třicet mužů, vzal jejich šaty, dal je těm, kteří
rozluštili jeho hádanku, a náramně rozezlen odešel do domu otcovského.
[20] Jeho žena pak pojala za manžela jednoho z jeho přátel, který
mu byl na svatbě.

Hlava 15. — [1] Po nedlouhé době, když nastávaly dny pšeničných
žní, přišel Samson chtěje navštíviti manželku svou, a přinesl jí kozelce.
Když však chtěl vejíti jako obyčejně do její jizby, zabránil mu otec
její řka: [2] „Domníval jsem se, že jsi na ni zanevřel, a proto jsem ji dal
tvému příteli; ale má sestru, která je mladší a krásnější než ona,
budiž ti manželkou místo ní." [3] Samson mu odpověděl: „Ode dneška
nebudu míti viny (v činech) proti Filišťanům; budu vám totiž činiti zlé."
[4] I šel, schytal tři sta lišek, připojil ohony jedněch ke druhým

---

V. [18]. „sedmého dne před západem slunce", tedy v poslední chvíli, kdy se mohl Samson těšiti, že již nabude práva na třicet plátének a říz. — „kdybyste nebyli..." bylo patrně lidové pořekadlo; Samson chce jím zdůrazniti, že zneužili jeho ženy k tomu, by vyzvěděli smysl hádanky a tak se domohli práva na 30 plátének a říz. Nebyl to zajisté prvý případ, kdy bylo k podobným účelům zneužito nevěrné ženy nebo zrádné milenky.

K v. [19]. srv. 13, 25; 14, 6. — O Askalonu viz Jos 13, 3. „rozezlen" byl na věrolomnou ženu i na mládence filištínské, kteří ji svedli ke zradě; proto nezůstal v Timně (Tamnatě), kde ho žena poutala, ale vrátil se domů.

V. [20]. „pojala", t. j. dostala se, ježto její otec mu ji za ženu dal (prodal); srv. níže 15, 2.

Hl. 15. — V. [1]. Pšeničná žeň počínala v tamější krajině kolem polovice května. Spisovatel udává tu dobu, ježto bude ve v. 4. vypravovati, kterak zkazil Samson Filišťanům žeň. — „kůzle" bylo obyčejným darem. Srv. 14, 10. (Jinak dlužno souditi o kůzleti, které dal Juda Tamaře Gn 38, 17, 20. 23. Tamar nebyla manželkou Judovou, tato Tamnatka však byla ženou Samsonovou.)

V. [2]. Dle 14, 19. Samson odevzdav třicet plátének a říz, které byl v sázce prohrál, nezůstal u ženy v Timně (Tamnatě), ale rozzloben odešel domů. Z toho Samsonův tchán vyvozoval, že se na jeho dceru rozhněval, že již k ní nepřijde, a proto ji provdal či prodal jinému. Nabízeje mu nyní mladší dceru uznává, že Samsonovi ukřivdil, a bojí se, by Samson křivdy té na něm netrestal.

V. [3]. „nebudu zodpověden", t. j, mně nebude lze přičítati vinu, když budu nyní činiti Filišťanům zle (hebr.), neboť já budu užívati svého práva odvety za křivdu, kterou mi učinil Filišťan. Za křivdu svého příslušníka byl dle tehdejších názorů zodpověden všecek rod i kmen; názor takový podnes panuje u beduinův arabských. O právu odvety v tehdejších dobách viz Ex 21, 23.—25. Odveta Samsonova za soukromé křivdy jemu učiněné seslabovala moc Filišťanův, utiskujících Israelity, a tak stala se zároveň prostředkem osvobozujícím Israele z tohoto jha.

V. [4]. Hebr. šú'al znamená sice lišku (Vulg.), taky však šakala, jemuž dlužno dáti tu přednost, jak patrno z toho, že šakalů dosud je v tamějších krajinách hojnost a dají se snáze chytiti nežli lišky. Liška a šakal jsou si totiž tak podobni, že prostonárodní mluva jich ani mnohdy nerozlišuje, jedním jménem

a přivázal mezi ně pochodně. 5 A zapáliv je, lišky pustil, aby běhaly
sem tam. Ony pak běžely hned do obilí Filišťanů. Když chytilo, shořely
plodiny již snesené i co ještě stálo v klasu, ano i vinice a olivovny
strávil oheň. 6 Když se Filišťané tázali: „Kdo to učinil?“, bylo jim ře-
čeno: „Samson, zeť Tamnaťanův, že mu vzal manželku a dal (ji)
druhému, to učinil.“ Tu vyšli Filišťané a spálili ženu i s otcem jejím.
7 Samson jim pravil: „Ačkoli jste toto učinili, přece ještě pomstím
se na vás, a pak (teprv) dám si pokoj.“ 8 I zbil je hroznou ranou, že
hrůzou lýtka na stehna kladli.
A sestoupiv bydlil v jeskyni skály Etam. 9 Vystoupili tedy Fili-
šťané do území Judova a položili se na místě, které bylo později na-
zváno Lechi, to jest čelist; tam se vojsko jejich rozložilo. 10 Když se
jich příslušníci kmene Judova tázali: „Proč jste vytáhli proti nám?“,

---

šú‘al obě zvířata nazývajíc, ač měla hebrejština pro šakala zvláštní dva názvy: „’í“ a „than“. Liška palestinská (vulpes nilotica) žije jen v párech, šakal, podobně jako vlk, ve smečkách; liška si vyhrabe skryté doupě, šakal se spokojí s jakýmkoliv úkrytem již hotovým (jeskyně, rokle, skrýše ve zřícenině a pod.); liška je zvíře mlčelivé, šakal vyje do únavy; šakal je sice také chytrý, nemůže však závoditi s liškou. — Písmo nepraví, že Samson schytal 300 šakalů najednou, a jednoho dne že je všecky poslal do polí; pravděpodobně stalo se tak postupně, podle toho, kolik šakalů podařilo se mu toho či onoho dne schytati. Ani není řečeno, že je všecky schytal sám osobně; možno tedy, že mu jiní v tom pomáhali. — „mezi ně“ = mezi ohony. — „pochodně“ ty byly asi dračky, nebo klůcky namočené v oleji nebo ve smůle. „Ovid zmiňuje se o staroitalském zvyku, po němž honili o slavnosti bohyně Ceres v římském cirku lišky, na jejichž ohonech byly navázány hořící pochodně. Nebo obalili lišku slamou a travou, kterou zapálili, a vehnali je do obilí; tím prý byla znázorněna obilní zkáza, rubigo, rez. (?)“ (Sedláček.)

V. 5. Dle v. 1. byla doba pšeničných žní. — „plodiny snesené“ = požaté, ve snopky svázané, a na jedno místo (do stohu) nanesené. — „vinice a olivovny“ zasáhl oheň šlehající z obilí.

V. 6. Tchán Samsonův tu jmenován „Tamnaťanem“; z toho plyne, že se o věc zajímali také obyvatelé okolních míst, ježto i jejich pole polním požárem postižena. Filišťané nemohouce se pomstíti na Samsonovi, mstí se na jeho ženě a tchánu. Srv. názor o zodpovědnosti za vinu příbuzného ve v. 3.

V. 7. Filišťané spálivše Samsonovu ženu a tchána, pomstili tím mimovolně jejich zpronevěru (v. 1. n.), které se dopustili na Samsonovi, jednali tedy vlastně v zájmu Samsonově; ačkoli tak byla odčiněna křivda, za kterou hrozil Samson Filišťanům odvetou (v. 3.), přece nechce se spokojiti s tím dostiučiněním a hodlá si opatřovati odvetu sám i dále. Tak dle Vulg. Dle hebr. však praví Samson: „Že takto jednáte, neustanu, dokud se na vás nepomstím.“ Hebr. dlužno dáti přednost. „Římané mohli onen zvyk, jejž uvádí Ovid (srv. v. 4.), zavésti po Feničanech, u nichž mohl vzniknouti na základě podání o skutečné události Samsonově. Spálení žně liškami jest zde zajisté původní; naivně líčeno stalo se oblíbeným prostonárodním vypravováním.“ (Sedláček.)

V. 8. „lýtka na stehna klásti“ = šíleně prchati. Dle hebr. však „zbil je, lýtko i stehno...“; je to patrně hebrejské rčení, znamenající asi, co naše „hlava nehlava“ = Samson nehleděl, kam koho uhodí. — Etam byla snad jeskyně u Marmity v nynějším ‘Aráq Isma‘ín, u nádraží Dér-Abán (na trati Jáfá-Jerusalem). Toto Etam dlužno rozlišovati od stejnojmenného místa v území Simeonově (Jos 19, 7; 1. Par 4, 32.), jakož i od Etamu nedaleko „zahrad Salomounových“ 1. Par 4, 3; 2. Par 11, 6; Jos 15, 59. (LXX).

V. 9. hebr. prostě zní: „I vystoupili Pelištím, položili se v Jehúdá a vpadli do Lechí.“ Jako mívají skály podobu různých věcí (hlavy, lebky, hřbetu a pod.), tak měla tu skála podobu zvířecí čelisti a nazvána proto lidem „Čelist“ = „Lechí“. Od skály nazváno podobně okolí. Na tento název navázáno později (níže v. 17.) pojmenování toho místa, t. j. podložena dosavadnímu jménu vzpomínka na podivuhodnou událost, která se tam s čelistí sběhla. Skála ta byla asi nedaleko dnešního Chirbet eç-Çijjág u jmenovaného nádraží Dér-Abán.

odpověděli jim: „Přišli jsme, bychom svázali Samsona a oplatili mu,
co nám učinil.“ [11] Tu sestoupili tři tisíce mužů z Judy k jeskyni skály
Etam a řekli Samsonovi: „Nevíš, že Filišťané panují nad námi? Proč
jsi to učinil?“ On jim řekl: „Jak učinili oni mně, tak jsem já učinil
jim.“ [12] „Přišli jsme“ — pravili — „bychom tě svázali a vydali do
rukou Filišťanů.“ „Přísahejte“ — pravil jim Samson — „a slibte mi,
že mne nezabijete.“ [13] „Nezabijeme tě“ — řekli — „ale svázaného tě
vydáme.“

I svázali ho dvěma novými provazy, a vzali jej ze skály Etam.
[14] Když pak přišel k místu Čelisti, a když Filišťané přišli mu s křikem
v ústrety, přikvačil na něho duch Hospodinův, a jako bývá koudel
dýmem ohně strávena, tak se rozpadla a rozvázala pouta, kterými byl
svázán. [15] A naleznuv čelist, to jest osličí dáseň, která tu ležela, vzal
ji, pobil jí tisíc mužův, [16] a řekl:

„Čelistí oslí jsem je pomlátil,
čelistí oslátka pobil jsem tisíc mužů.“

[17] Když slova ta dozpíval, vyhodil čelist z ruky a nazval ono
místo „Ramat-lechi“, což se vykládá: „Zdvihnutí čelisti“.

[18] A že velmi žíznil, volal k Hospodinu: „Tys dal do ruky služebníka
svého tuto převelikou spásu a vítězství; hle, umru žízní
a padnu do rukou neobřezanců.“ [19] Otevřel tedy Hospodin třenovní zub
v [oslí] „Čelisti“, a vyšla z něho voda. On pak napiv se jí občerstvil

---

V. 11. Samson uvalil svým jednáním hněv Filišťanův, utiskovatelů na utiskované; budou nyní za trest tím více přítomnými Filišťany, kteří již vytáhli (v. 9.), souženi, pykajíce za činy Samsonovy. Z jednání těchto tří tisíců Judovců vyplývá, jak byli již na porobu zvyklí, jak byli zotročeni. Samson jsa Danovcem nebyl sice příslušníkem kmene Judova, že by dle tehdejších názorů všecek kmen byl povinen ujmouti se ho proti Filišťanům; byl však přece Israelita jako Judovci, jenže vědomí pospolitosti všech kmenův israelských v době soudcovské, kdy nebylo jednotného pouta všecek národ vázajícího, valně pokleslo. — Místo „proč jsi to učinil“ hebr.: „co's nám to učinil?“

V. 12. n. Samson byl si vědom, že „duch Hospodinův“ pomůže mu z rukou Filišťanů se dostati; proto dává se bez odporu svázati.

V. 14. „k místu Čelisti“ = „k Lechí“ (v. 9.); tam totiž Filišťané tábořili. Byl to jásavý „křik“ radosti, že bude svázaný Samson v jejich moci; plni radosti vycházejí Israelitům vstříc, by od nich svázaného hrdinu přijali. — „duch Hospodinův přikvačil“ na Samsona již 3, 10; 14, 6. 9. — „dýmem“ (dosl. zápachem, zavanutím) znamená, že sotva se přiblíží koudel k ohni, již chytá.

V. 15. Dle hebr. byla ona čelist ještě mokrá, tedy nevyschlá, že se k účelu Samsonovu lépe hodila. Srv. 3, 31. — „tisíc“ okrouhlé číslo = velmi mnoho.

V. 16. Vulg. užívá zdrobnělého „oslátka“, aby tak jasněji vysvitla protiva mezi nepatrným nástrojem a velikým účinkem. — Kromě vázané řeči má výrok Samsonův hebr. slovnou hříčku, kterou nelze v překladě napodobiti.

V. 17. zní hebr.: „Když domluvil, vyhodil čelist z ruky své i nazvali ono místo *Rámath-Lechí*. — Rámath = výšina; možno tedy na slovo to navazovati vzpomínku na „zdvihnuti“. Ostatně viz v. 9.

V. 18. „spásu“ = osvobození ze jha filištínského, vítězství.

V. 19. „třenovní zub“ hebr. „moždíř“ značí tu dutinu ve skále zvané „Čelist“, podobné dutině, jaká zbývá v čelisti, když se z ní vylomí zub. Ze skalní dutiny tedy vytryskl vůlí Nejvyššího pramen, který občerstvil žíznícího Samsona. — Dle hebr. sluje ten pramen „v Čelisti“ (= v Lechí) „Pramen vzývajícího“ (hebr. ‘En haqqóré). Jméno to zachováno ve zřídle zvaném dnes ‘Ajún Qara, severozápadně Çar‘y.

se a nabyl zase síly. Proto nazývá se ono místo „Pramen vzývajícího z Čelisti“ až do dneška.
[20] Soudil Israele ve dnech Filišťanů dvacet let.

Hlava 16. — [1] Odešel také do Gazy, a spatřiv tam ženu, nevěstku, vešel k ní. [2] Když to uslyšeli Filišťané, když se u nich rozneslo, že vešel Samson do města, obklíčili ho, a postavivše strážné v bráně města, celou noc tam číhali, aby jej zabili, až bude ráno vycházeti.
[3] Samson spal až do půl noci; potom vstal, uchopil obě vrata brány s jejich veřejemi i se závorou, vložil si je na ramena a odnesl na vrchol hory, která hledí k Hebronu.
[4] Potom zamiloval si ženu, která bydlila v údolí Sorek a slula Dalila. [5] I přišla k ní knížata filištínská a řekla: „Oklam ho a vyzvěď na něm, v čem má takovou sílu, a kterak bychom mohli přemoci ho, svázati a potrápiti. Učiníš-li to, dáme ti každý po tisíci a stu stříbrných.“
[6] Mluvila tedy Dalila k Samsonovi: „Rci mi, prosím, v čem je tvá převeliká síla a čím bys mohl býti svázán, že bys nemohl se vytrhnouti?“
[7] Samson jí odpověděl: „Budu-li svázán sedmi šlachovými provazy, ještě nevyschlými, ještě vlhkými, budu slabý jako jiní lidé.“ [8] Přinesla jí tedy filištínská knížata sedm provazů, jak byla řekla, a ona ho jimi svázala. — [9] Číhali pak u ní tajně lidé, očekávajíce v komůrce, jak věc skončí. — I zkřikla na něho: „Filišťané na tebe, Samsone!“ On však přetrhal vazby, jakoby přetrhl nit stočenou z koudelových odpadků, když se přiblíží k ohni. A nepoznali, v čem jest jeho síla.
[10] Tu mu řekla Dalila: „Hle, oklamal jsi mne, lhal jsi; pověz mi aspoň nyní, čím bys měl býti svázán.“ [11] On jí odpověděl: „Budu-li svázán novými provazy, s kterými nebylo dosud pracováno, budu sláb

---

V. [20]. opakován v 16, 31. — Těchto dvacet let je patrné první polovina čtyřicetileté nadvlády Filišťanů, kterou připomenul 13, 1.

Hl. 16. — V. [1]. O Gaze viz Jos 13, 3. V domě, do kterého se Samson uchýlil, byl bezpečnější než kde jinde. Srv. Jos 2, 1.

V. [2]. „obklíčili ho“ tím, že postavili do brány hlídky, by nemohl z města uniknouti. — „celou noc“ právem považují Lagrange i Zapletal za glosu; když ho chtěli zabíti až ráno, kdy bude vycházeti, nebylo třeba, by číhali „celou noc“. Na noc bývala brána zavírána, nebylo tedy nutno v noci tam číhati.

V. [3]. Obecné podání praví, že Samson vypáčená vrata zanesl na pahorek el-Muntár, čtvrt hodiny jižně od města; tato poloha však nesrovnává se s biblickým údajem, že hora „hleděla k Hebronu“, který byl 60 km od Gazy na východ; proto dlužno vzdáti se toho podání a hledati jmenovanou horu jinde, na východní straně Gazy.

V. [4]. Sóréq = výborná réva; údolí slulo tedy tak proto, že v něm bylo mnoho dobrých vinic. Sv. Jeronym praví, že v jeho dobách ukazována severně Eleutheropole (= dnes Bét-Džibrín) osada zvaná Kafarsorek (= vesnice Sorek). Tento Kafarsorek = dnešní es-Súríq, 18 km severně od Bét-Džibrínu, západně od Çar'y (domova Samsonova); es-Súríq trčí nad údolím' eç-Çarár, tak že je možno se domnívati, že eç-Çarár = Soreq. Údolí eç-Çarár ústí pode jménem Nahr Rúbín do Středozemního moře.

V. [5]. „knížat filištínských“ bylo pět (3, 3; Jos 13, 3; 1. Král 6, 16.—18.). „oklam ho“ svůdným ženským lísáním. Srv. 14, 15. — Filišťané pozorujíce neobyčejnou sílu Samsonovu, která převyšuje sílu lidskou, domnívali se, že je ve spojení s vyšším neznámým duchem kouzelným prostředkem, amuletem, který nosí, tajuplnými slovy, která zná, nebo pod. — „stříbrných“ = siklů. Viz Ex 30, 13.

V. [8]. „jak byla řekla“ — čerstvých, které nebyly vyschly (hebr.). — Dle v. 14. níže možno se domnívati, že ho svázala, když spal.

K v. [11]. srv. 15, 13. n. — Tyto provazy byly jako ony asi konopné.

a jiným lidem podoben.“ 12 Dalila ho jimi zase svázala a zkřikla:
„Filišťané na tebe, Samsone!“ — V komůrce byly připraveny zálohy. —
On však roztrhal vazby jako nitky příze.
13 Dalila mu opět domlouvala: „Dokavad budeš mne klamati
a lháti? Pověz, čím bys měl býti svázán!“ Samson jí odvětil: „Vetkáš-li
sedm vrkočů mé hlavy do osnovy, navážeš-li je na kolík, a ten za-
razíš do země, budu sláb.“ 14 Dalila tak učinila a řekla mu: „Filišťané
na tebe, Samsone!“ On však povstal ze spánku a vytáhl kolík s vlasy
i s tkanivem.
15 Dalila mu pravila: „Jak můžeš říci, že mne miluješ, když
(přece) srdce tvé není se mnou? Třikrát jsi mne obelhal a nechtěl jsi
říci, v čem je tvá převeliká síla.“ 16 Když se mu pak stala obtížnou,
když mnoho dní na něho doléhala, nedávajíc mu času k odpočinku,
seslábla mysl jeho a zemdlela až k smrti. 17 Tehdy odkryl pravdu té
věci řka jí: „Nikdy nedotkly se nůžky hlavy mé, neboť jsem nazirejský,
to jest Bohu zasvěcený od lůna mateře své. Bude-li mi hlava ostříhána,
odejde ode mne má síla, seslábnu, a budu jako jiní lidé.“
18 Ona vidouc, že jí vyjevil celé srdce své, poslala ke knížatům
filištínským a vzkázala: „Přijďte ještě jednou, neboť nyní mi otevřel
srdce své.“ Přišli tedy, vzavše peníze, které byli slíbili. 19 Pak si ho
uspala na svých kolenou, položila si hlavu (jeho) do klína, zavolala
střihače a ten mu ustřihl sedm copů. I počala se ho zbavovati a od
sebe odstrkovati. A hned od něho odešla síla. 20 I řekla: „Filišťané na
tebe, Samsone!“ On probudiv se ze spánku, pravil si v duchu: „Vy-
váznu, jako jsem prve učinil a setřesu (je).“ Nevěděl totiž, že Hospodin
od něho odstoupil. 21 Filišťané se ho chopili, hned mu vyloupali oči,

V. 13. n. Snovati, přísti i tkáti byla práce ženská, jako je dosud u beduinův arabských. Také tkalcovský stávek, do něhož vpletla Dalila Samsonovy copy, podobal se stávku, na němž beduinky dnešní pracují. Stávek takový (arabsky nól) skládá se z kusu dřeva (‘aud en-nól), které se položí na zemi a založí na koncích dvěma kameny, by pevně leželo; proti němu v přiměřené vzdálenosti položí a o dva kameny oprou rovnoběžně jiný kus dřeva. Mezi obě dřeva napínají vodorovně a se zemí souběžně „osnovu“ (en-níre). Tyčka zvaná el-minjar dělí osnovu na dvě křižující se plochy, že vzniká mezi nimi otvor pro niti útkové (má týž úkol jako „brda“ našich starých dřevěných tkalcovských stavů). Jinou tyčkou (el-méša‘) provlékají niti útkové (zastupuje tedy tyčka ta „člunek“). Místo „paprsků“ našich starých stavův užívají beduinky hole, kterou niti útku utloukají (sluje al-minsáž, nebo menház). Niti se přitahují, případně rozmotávají rohem (mišqá). Místo kamenův, o které se dřevěný rám stávku opírá, možno jej upevniti dvěma kolíky, zaraženými do země, nebo kromě kamenů možno užiti jednoho kolíku, by tak stávek pevně, nepohnutě ležel. Tohoto způsobu užila Dalila. Samson tedy vytáhl ze země s kolíkem celý stávek; Samsonovy vlasy, známka zachovávaného nazireátu, se kterým spojena neobyčejná Samsonova síla, srv. v. 17.

V. 15. Srdce považovali staří za sídlo i nejtajnějších myšlenek; ježto Samson tajemství žádaného jí dosud neprozradil, „není jeho srdce“ s Dalilou.

V. 16. n. „zemdlela“ = stala se netrpělivou (hebr.). — Místo „odkryl pravdu té věci“ hebr.: „vyjevil jí celé srdce své“ srv. v. 15. — K Samsonovu naziréatu srv. výše 13, 5. — „Jiní nazirejští tohoto daru nemívali, poněvadž nebyli prozřetelností Boží povoláni k tomu, k čemu byl Samson určen.“ (Sedláček.)

V. 19. Dosud splétají si muži některých krajin vlasy v pletence. —

V. 20. „je“ = Filišťany. — Ježto „Hospodin od něho odstoupil“, ztratil Samson neobyčejnou sílu. Hospodin ho opustil, že porušil z pohlavní lásky povinnost, kterou mu ukládal naziréat — nedáti si stříhati vlasy.

V. 21. Dle hebr. byly ony řetězy „kovové“, t. j. měděné (nebo bronzové). — Mlíti na ručním mlýnku byla práce žen, zejména otrokyň. Srv. Ex 11, 5. Byl to tedy pro Samsona, ve kterém mužská síla vrcholila, trest velmi potupný.

odvedli ho řetězy svázaného do Gazy, zavřeli do žaláře a kázali
mu točiti mlýnkem.
[22] Brzy však počaly mu vlasy znova růsti.
[23] Knížata filištínská sešla se, by podala oběti velikolepé bohu
svému Dagonovi, a hodovala. Pravilať: „Bůh náš vydal našeho nepřítele
Samsona do rukou našich.“ [24] Také lid, vida to, chválil boha svého
a totéž mluvil:

Bůh náš vydal do rukou našich
protivníka našeho,
který ničil zemi naši,
zabil přemnoho lidí (našich).

[25] Rozveseleni jsouce hody, když se již najedli, poručili, by za-
volán byl Samson, aby před nimi hrál. Byl tedy ze žaláře přiveden
a hrál před nimi.
Postaven jsa mezi dva sloupy, [26] řekl chlapci, který ho vodil:
„Pusť mne, bych se dotkl sloupů, na kterých celý dům spočívá, bych
se o ně opřel a maličko si odpočinul.“ [27] Dům byl plný mužův a žen,
bylať tam všecka knížata filištínská, a kolem tří tisícův obojího po-
hlaví, se střechy a s pavlače se dívajících, jak Samson hraje. [28] Ale
on vzýval Hospodina, řka: „Hospodine, Bože! Vzpomeň na mne a na-

---

V. 22. patří věcně k v. 28. — „nevrátila se mu síla ovšem proto, že vyrostly vlasy jeho, ale zajisté proto, že se stal zase tohoto daru Božího hodným“. (Sedláček.)

V. 23. „hodovala“ při obětech, s nimiž bývaly spojovány posvátné hostiny. Jako Israelité přičítají svá vítězství svému Bohu Jahve (11, 21; Dt 3, 3.), tak připisují Filišťané vzácnou kořist (Samsona) rovněž blahovůli a moci svého boha Dághóna. — Bůh ten měl dle 1. Král 5, 1. nn. chrám také v Asdodě. Jeho socha měla hlavu a ruce lidské; zdá se však, že byl — aspoň v dobách pozdějších — zobrazován s rybím ocasem nebo s rybou v ruce. Dle jména (dághán = žito, obilí) byl to bůh polní úrody a pak i úrody vůbec; ježto ryba byla také náznakem úrody, možno si vysvětliti, že byl vyobrazován částečně v podobě ryby. Filišťané přijali boha toho od Kanaanů, kteří si ho do Palestiny přinesli z původních sídel všem Semitům společných, jak patrno z toho, že tento bůh jménem Dagan znám byl i v Babylonii. Ve chrámovém archivu babylonského města Nippuru nalezeny byly na tabulkách klínopisné zpěvy ke cti boha toho; podobné zpěvy zpívali asi Filišťané, když slavili svátek, o němž tuto je řeč. Dagan vyskytuje se již ve jméně isinského (jihobabylonského) krále Išme-Dagan (= Dagan slyší) a jeho nástupce Idin-Dagan (Dagan dal). Chammurapi v úvodu ke svému zákoníku nazývá ho svým „zploditelem“. Také písař jednoho dopisu amarnského sluje Dagan-takala.

V. 25. „aby před nimi hrál“, t. j. aby jim působil kratochvíli, aby je bavil buď hrou na nějaký nástroj, zpěvem, tancem, nebo podobným způsobem. Ostatně již pouhý zjev slepého reka, vedeného chlapcem, poskytoval hodovníkům příležitost, hleděti s patra na svého nepřítele a zasypávati ho pošklebky — milá to zábava tehdejších Filišťanův. Byl postaven patrně na nějaké nekryté nádvoří, že ho mohli Filišťané dobře viděti se střechy blízkého sloupení. Když se nasytili zábavou, kterou jim slepý rek působil, dali ho chlapcem odvésti a postaviti mezi dva prostřední sloupy, které držely střed ploché střechy.

V. 26. Samson znal patrně stavbu chrámu gazského z dřívějších dob, dokud nebyl ještě oslepen.

V. 27. Hebr. neví ničeho o zvláštních „pavlačích“, které by se lišily od ploché střechy. Budova byla patrně podélná síň, jejíž střechu nesly sloupy na obou koncích a kromě toho dva sloupy uprostřed. Byly-li tyto dva sloupy podtrženy, shroutila se střecha na diváky, kteří byli pod ní v síni, a se střechou spadlo také obecenstvo, které bylo na ní. — „tři tisíce“ — číslo jen přibližné.

V. 28. je modlitba plná pokory a důvěry. — Místo „navrať mi nyní bývalou sílu“ hebr.: „dej mi sílu jenom ještě tentokrát“. — Dle lepšího

vrať mi nyní bývalou silu, Bože můj, bych se pomstil na svých ne-
přátelích, bych vzal pomstu jednu za ztrátu dvou očí.“
29 I chopil se
obou sloupů, na nichž dům spočíval, a drže jeden z nich pravicí,
druhý pak levicí,
30 pravil: „Ať umru s Filišťany!“ Pak zatřásl silně
sloupy, že dům spadl na všechna knížata a na ostatní shromáždění,
které tam bylo. Tak jich zabil, umíraje, mnohem více, než (jich) usmrtil
prve, dokud byl živ.
31 Bratři jeho a veškeré příbuzenstvo sestoupili, vzali tělo jeho
a pochovali (je) mezi Saraou a Estaolem, v hrobě otce jeho Manue.
Soudil Israele dvacet let.

---

spojení prosí Samson, by se mohl pomstíti za vyloupení jednoho oka svého. Zrak, o který byl oloupen, je tak veliká ztráta, že tím, co učiní, bude pomstěno jen jedno oko Samsonovo, druhé oko zůstane již nepomstěno.

V. 29. Sloupy ty slují v hebr. výslovně „prostřední“. — Dle hebr. Samson „se vzepřel proti“ sloupům, stoje mezi nimi.

V. 30. Dle hebr. Samson, jsa mezi sloupy, odstrčil je od sebe, jeden na pravo, druhý na levo, že nebylo nutno jimi „zátřásti“. — Není řečeno, že všichni účastníci bohoslužby se zabili do jednoho. Možno tedy se domnívati, že kromě mrtvých někteří byli jen poraněni, a jiní že snad i bez pohromy vyvázli. Samson neměl popředně úmyslu zabiti sebe, proto nelze říci, že spáchal sebevraždu. Chtěl poškoditi nepřátele, aby tím ulehčil svému lidu, a ukázal moc Boha israelského nad Dagonem; byla tedy smrt Samsonova hrdinnou sebeobětí ke cti Hospodina a za blaho Israelovo, a Samson zasloužil, by byl zařazen mezi starozákonné hrdiny víry (Žid 11, 32.). Proto se mu též dostalo k tomuto rekovnému činu posily Boží.

V. 31. Eštaol jmenován již 13, 25. — Obecné podání vidí tento hrob v muslimském uéli zvaném Šéch Grerîb čili Qabr-Šamšûn, 1 hod. severně Çar'y (nedaleko Chirbet 'Isalîn). — Samson byl sice také soudcem, neboť pracoval na osvobození svého lidu, nebojoval však proti nepřátelům v čele vojska, a tím liší se od soudcův ostatních. Ježto je zařazen mezi osoby, o jejichž historické jsoucnosti nelze pochybovati (před Samsonem: Josue, Otoniel, Aod, Samgar, Barak, Debora atd., po Samsonovi: Heli, Samuel atd.), je jisto, že také Samson je osobnost dějinná; jako pak činy jmenovaných mužů, kteří žili před Samsonem a po něm, byly skutečně vykonány a ne snad jen vymyšleny, dlužno rovněž tak souditi o činech Samsonových. Všecky pokusy ztotožňovati Samsona se slunečnými reky pohanských bájí, s Heraklem, Gilgamešem a jinými, naprosto selhaly. Možno však připustiti, že „v líčení dějů Samsonových jeví se povaha lidového vypravování, jakéhosi lidového eposu“ (Sedláček). — Životopis Samsonův přiléhá k účelu, který měl na zřeteli skladatel knihy Sdc: ukázati, že Jahve vydá Israele nevěrného za trest do rukou nepřítele, že ho však zase vysvobodí, vrátí-li se kajícně k němu. Tato zásada vine se jako červená nit i životem Samsonovým. Vyplývá z něho tím jasněji, že je Samson obrazem všeho Israele: Oba, jak Israel tak Samson, byli od prvopočátku Hospodinu zasvěceni, ke zvláštnímu poslání ustanoveni, oba ke smilstvu náchylní, až se jim náchylnost ta stala záhubnou, oba měli od Boha neobyčejnou sílu, pokud žili, jak se sluší na toho, kdo je Bohu zasvěcen, oba však upadali v pouta nepřátel, kdykoli se proti svému poslání prohřešili. — Také mezi Samsonem a Kristem postřehli již staří nejeden podobný rys (početí i narození obou zvěstováno andělem, oba bojovali za svůj lid proti nepříteli, oba byli mu vydáni svými soukmenovci, oba obětovali život za svůj lid); dlužno však míti na paměti, že je silný Samson lidskými slabostmi velmi zastíněn; možno ho proto nazvati jen velmi nedokonalým předobrazem Ježíše Krista, který je slunce spravedlnosti, milovník panenské čistoty, který umíraje modlil se za nepřátele!

DODATKY (17, 1.—21, 24.).

Modlářství Michovo a Danovců (17, 1.—18, 31.).

Michas vrátil stříbro, jež byl vzal matce své, a ta dala za část tohoto stříbra udělati modlu s celým příslušenstvím. Syn Michův ustanoven knězem této domácí modly (17, 1.—6.). K Michovi přichází Levita Jonatan. Michas jej ustanovuje domácím knězem svým (17, 7.—13.). Šest set Danovců hledá nová sídla; vyzvědači nalezše v Michově domě Levitu žádají ho, by jim opatřil věštbu o jejich cestě (18, 1.—6.). Vyhlédli si město Lais (18, 7.—10.). Danovci, táhnouce tam, vzali s sebou Michovu modlu i kněze (18, 11.—26.). Když se jmenovaného města zmocnili, postavili tam modlu tu (18, 27.—31.).

Hlava 17. — 1 Toho času byl jeden muž na horách efraimských,
jménem Michas. 2 Ten řekl matce své: „Tisíc a jedno sto stříbrných,
které jsi oddělila sobě a pro které slyšel jsem tě zlořečiti, hle, já mám;
jsou u mne.“ Ona mu odpověděla: „Požehnán (buď) syn můj od Hospodina!“

3 Vrátil je tedy matce své; ta mu však řekla: „Slibem jsem zasvětila peníze ty Hospodinu, že je dostane syn můj z ruky mé, by učinil sochu rytou a litou. Nyní ti je tedy odevzdávám.“

4 Když je však matce vrátil, vzala z nich dvě stě stříbrných a dala
je stříbrníkovi, by z nich udělal sochu rytou a litou. Tak se dostala
(socha) do domu Michy, 5 který v něm oddělil Bohu také svatyňku,

---

Hl. 17. — V. 1. „Toho času“ neznamená předchozí dobu Samsonovu, ale dobu starší, před sněmem konaným v Silo (Jos 18, 1.), kdy byla archa v Betelu (Sdc 2, 1. LXX.), kdy anděl Hospodinův Israelitům vytýkal modlářství (Sdc 2, 1.—5.), tedy před porobením Israelitů Chusanem (Sdc 3, 5. nn.). Protože události ve hl. 17. n. vypravované nesběhly se v době soudců, nemohl jich skladatel zařaditi do dějin toho neb onoho soudce (hl. 3.—16.); byly však důležity tak, že nebylo lze je mlčením pominouti; připojil je tedy ke knize Sdc jakožto dodatek. — Michas hebr. Míchájehú, (jinde Míchájáhú) = „Kdo (je) jako Jahve?“ Zkráceně zní to jméno Míchá. Srv. 1. Par 8, 34. n.; 3. Král 22, 9; Mich 1, 1. — O efraimských horách viz Jos 16, 5. nn.

V. 2. Místo „které jsi oddělila sobě“ hebr.: „které ti byly vzaty“. „stříbrných“ siklů. Viz Ex 30, 13. Jedenáct set siklů jako výše 16, 5. — Matka „zlořečila“, proklínala neznámého člověka, který jí jmenovanou částku ukradl; takový byl tehdy obyčej. Lv 5, 1. — Michovi, když tu kletbu slyšel, hnulo se svědomí, a nechtěje, by ho kletba matčina stihla, vrací kradené stříbro. — Dle „které jsi oddělila sobě“ (Vulg.) matka ztracené stříbro zasvětila Hospodinu, aby tím spíše bylo nalezeno (srv. v. 3.) — Místo „jsou u mne“ hebr.: „já jsem je vzal“. — Patrno, že rodina Michova byla zámožná. — Požehnáním chtěla matka odvrátiti od svého syna kletbu, kterou byla vyřkla nad neznámým zlodějem.

V. 3. „socha rytá“ hebr. „pesel“ znamená sochu ze dřeva vyřezanou nebo z kamene vydlabanou, pak sochu vůbec. — Masséchá = litá socha ze zlata nebo ze stříbra. Obě slova znamenají tu však jen sochu jednu (srv. 18, 30. n.). Masséchá bylo asi později dodáno písařem, který nechápal, jak může býti „pesel“ ze stříbra, přehlédnuv, že to slovo znamená také „sochu“ vůbec.

V. 4. Micha nechce věnování matčino vykonati, obávaje se snad kletby, na stříbru jaksi váznoucí, nepřijímá peněz od matky podávaných, a tak jest matce samé dáti je stříbrníkovi, by z něho učinil sochu Jahvovu. Zbývajících 900 stříbrných ustanovila dárkyně patrně na jiné bohoslužebné potřeby (upraviti svatyňku, opatřiti kněžské roucho a pod.). Matka Michova nebyla sice ctitelkou jiného boha kromě Jahve, přece však jednala (snad nevědomky) proti zákonu, který zakazoval zobrazovati také pravého Boha (Ex 20, 4; Dt 4, 15.).

V. 5. Také Egypťané mívali ve svých domech jakousi domácí kapličku. O kněžském rouchu, zvaném „efod“, viz Ex 28, 6.—12; Sdc 8, 27. — „terafím“ byli sice domácí bůžkové nebo skřítkové (penati); srv. Gn 31, 19. Zde však zna-

udělal efod a terafim, [to jest kněžské roucho a modly], a naplnil ruku
jednoho ze synů svých, aby mu byl knězem.
6 V oněch dnech nebylo v Israeli krále, ale každý činil, co považoval za dobré.
7 Byl také [jiný] jinoch z Betlema v kmeni Judově. Byl Levitou
a bydlil tam. 8 I vyšed z města Betlema chtěl žíti jako host, kdekoli
nalezne příhodné místo. Když přišel na své cestě do hor efraimských,
a uchýlil se maličko do domu Michova, 9 byl od něho tázán, odkud
přichází. On odpověděl: „Levita jsem z Betlema Judova a jdu, bych se
usadil, kde budu moci, a kde shledám, že mi to bude užitečno.“ 10 Michas
řekl: „Zůstaň u mne a buď mi otcem, knězem; dám ti každý rok deset
stříbrných, dvoje roucho a čehokoli je třeba k výživě.“ 11 (I) přivolil,
zůstal u něho, a byl mu jako jeden z jeho synů.
12 Naplnil tedy Michas ruku jeho, a ponechal si mládence toho
u sebe za kněze. 13 „Nyní vím“ — pravil — „že mi bude Bůh dobře
činiti, když mám kněze z rodu levitského.“

Hlava 18. — 1 V oněch dnech, kdy nebylo v Israeli krále, kmen
Dan hledal si vlastní území, v němž by se usadil; neboť až do toho
dne nedostal mezi ostatními kmeny údělu.

---

menají nejspíše strážné bytosti, které byly postaveny před sochu Jahvovu, podobně jako byli ve svatyni mojžíšské cherubové. Srv. Ex 25, 18. nn. — „naplniti ruku“ = ustanoviti knězem. Srv. Ex 28, 41; 29, 9; Lv 8, 33. a jj. Podobně ustanovil Abinadab svého syna Eleazara knězem při arše, když byla v jeho domě (1. Král 7, 1.).

K v. 6. srv 21, 24. — „Prvá slova jsou též na počátku hl. 18. a před 19. Pisatel doporučuje těmi slovy zařízení království, kde by nemohl činiti každý, co by se mu líbilo, kde jest se řiditi zákony a vůlí královou. Modloslužba dála se sice v Israeli i za králův, avšak nebylo tak snadno, aby jednotlivec si postavil Boží dům a modlu, a zařídil místo služby Boží, jako se to stalo u Michy. Tato poznámka mohla býti napsána v době, kdy se Israelité zařízení království domáhali, i za květu království judského. Slova této poznámky nesou se k celému vypravování a uvádějí vhodně zprávu o Levitovi.“ (Sedláček.)

V. 7. K Betlemu přidáno „v kmeni Judově“, by byl rozlišen od Betlema v kmeni Zabulonově (Jos 19, 15). — „Jinoch“ ten slul dle 18, 30: Jonatan (= „Jahve dal“; srv. naše Bohdan). — „bydlil tam“ jako host (hebr. „gér“). Levitům byla sice zákonem ustanovena města („levitská“), že však v neurovnaných dobách soudcovských nemohli se jich všech Israelité zmocniti a Levité nemohli se tedy do nich nastěhovati, byli někteří nuceni prositi leckde za pohostinství a tak vésti potulný život.

V. 9. „kde budu moci“ = kde budu přijat za hosta, kde se mi dostane přístřeší, výživy a společenské ochrany.

V. 10. n. „otcem“ duchovním, jako byli proroci (4. Král 6, 21.). Čestný tento název lze dobře srovnati s mládím „jinocha“ (v. 7.) i s tím, že byl považován takořka za člena rodiny, za „syna“ (v. 11.). — Místo „dvojí“ roucho hebr.: „řadu rouch“, t. j. kolik jich bude postupem doby potřebovati; zkrátka, Michas uvolil se, že bude Levitu slušně šatiti.

K v. 12. srv. v. 5.

V. 13. Levita neměl práva konati služby vyhrazené kněžím, tím méně před sochou Hospodinovou na místě soukromém. — Ze slov Michových je patrno, že byli Israelité doby Josuovy přesvědčeni, že rod Levitů byl povolán ke službě Boží.

Hl. 18. — V. 1. Co v této hlavě vypravováno, přihodilo se již za dob Josuových, když bylo Danovcům vymezeno území (Jos 19, 40—47a.). Lagrange se domnívá, že slova „nebo nepřipadlo mu až do toho dne mezi kmeny Israelovými dědictví“ je vysvětlivka, odpovídající Jos 19, 41. nn., a tedy později připsaná. Dlužno však míti na zřeteli, že „kmen Dan“ neznamená tu, jak souvislost s dalším poučuje, všecek Danův kmen, který měl dle Nm 1, 39

[2] I poslali synové Danovi pět nejsilnějších mužů z veškerého
kmene svého, ze Saray a Estaolu, by prozkoumali a bedlivě ohledali
zemi. Řekli jim: „Jděte a ohledejte zemi!“
Když přišli cestou do hor efraimských, vstoupili do domu Mi-
chova a tam odpočinuli. [3] Poznavše hlas mládence Levity, uchýlili se
do příbytku jeho a řekli mu: „Kdo tě sem přivedl? Co tu děláš?
Proč jsi sem přišel?“ [4] On jim odpověděl: „To a to mi učinil Micha;
najal mne za plat, abych mu byl knězem.“ [5] I prosili ho, by se otázal
Hospodina, by mohli zvěděti, bude-li jim cesta, kterou konají, šťastná
a zdaří-li se (jejich) věc. [6] On jim odpověděl: „Jděte v pokoji; Ho-
spodin hledí na cestu vaši, na stezku, kterou kráčíte.“
[7] Šlo tedy oněch pět mužů, přišli do Lais a shledali, že tam sídlí
lid beze vší bázně, jako bydlívají Sidoňané, bezpečně a pokojně, an
se mu dokonce nikdo neprotiví, že má veliké bohatství, a jest oddělen
daleko od Sidonu i ode všech lidí.
[8] I vrátili se ke svým bratřím do Saray a Estaolu, a když se vy-
ptávali, jak pořídili, odpověděli: [9] „Vzhůru, táhněme na ně! Spatřiliť
jsme zemi velmi bohatou a úrodnou. Neleňte, nemeškejte! Pojďme
a zaberme ji; bude to bez práce! [10] Přijdeme k (lidem žijícím) v bez-
pečí, do krajiny velmi rozsáhlé, a dá nám Hospodin (to) místo, ve
kterém není nedostatku ničeho, co země rodí.“
[11] Vytáhlo tedy z kmene Danova, to jest ze Saray a z Estaolu,
šest set mužů vyzbrojených do boje. [12] Stoupajíce zastavili se v Judově

26, 43. šedesát tisíc bojovníků. Když Danovci území jim vykázané obsazovali, mohlo se snadno státi, že část jich nemohla přemoci domorodého obyvatelstva v něm usazeného, a že se rozhodla raději hledati sídla jinde. Možno také, že částí Danovců, která byla ze sídel již zabraných později vytlačena (srv, 1, 34.), je „kmen Dan“ tu jmenovaný. Těm připadlo sice právně území v Palestině, ale ve skutečnosti jim „dědičného majetku mezi kmeny Israelovými se nedostalo“.

V. 2. Hledati nová sídla pro část kmene bylo starostí celého kmene, proto vyzvědači jsou voleni ze všech Danovců. — Saraa a Estaol byla města v území Danově, jmenovaná již Jos 15, 33; 19, 41. Srv. Sdc 13, 2; 16, 31. — „odpočinuli“ = přenocovali (hebr.).

V. 3. Aspoň někdo z pěti vyzvědačů byl již dříve s Levitou osobně znám; ježto Levita vedl život potulný, není to věc pravděnepodobná.

V. 4. „to a to“ vyslovuje stručně podrobnou odpověď, kterou dal Levita tazatelům.

K v. 5. srv. 17, 5. — V závažné věci užiti posvátného osudí a tak tázati se Hospodina bylo dovoleno jen veleknězi (Nm 27, 21.).

V. 6. „hledí na cestu vaši“ = milostivě (hebr.: „vaše cesta je před Jahvem“). Srv. Ž 1, 6.

V. 7. Lais = Lesem Jos 19, 47. — Sidoňané, Feničané zabývají se obchodem, který prospívá jen za míru, nemají stálých válečných sporů se sousedy jako jiní národové bojovní; podobně žijí obyvatelé Laise. — „neprotíví se jim“ = nenapadá jich válkou. — „pokojně“ = bezstarostně. — Lais byla patrně sidonská kolonie (osada), mohlo tedy doufati, že se mu dostane od mateřského města pomoci, bude-li nepřítelem napadeno; ze Sidonu bylo však do Laise dosti daleko, že mohli Danovci město zabrati dříve, než by se mu pomoci té dostalo. — „ode všech lidí“, kteří by mu mohli zavčas přijíti na pomoc; nemělo totiž s nimi smluv obranných.

V. 10. Zmocniti se města bude věc snadná, ježto obyvatelstvo není na vpád nepřátelský připraveno; bude to věc výnosná, ježto dobudeme-li města, zmocníme se tím rozsáhle krajiny; zdar je zajištěn slibem Božím (v. 6.).

V. 11. Vytáhli se stany, ženami, dětmi a stády (v. 21.).

V. 12. Kariatiarim jmenováno již Jos 9, 17. — „Ležení Danovo“ = Machane Dan je totéž(?) co 13, 25. — „vzadu za“ = západně; určuje blíže polohu města, která byla povšechněji vyslovena slovy „v Kariatiarim“.

Kariatiarim, kteréžto místo od toho času sluje „Ležení Danovo“ a je
vzadu, za Kariatiarim.
[13] Odtud přešli do hor Efraim. Když přišli k domu Michovu,
[14] řeklo těch pět mužů, kteří byli prve vysláni, by ohledali krajinu Lais,
ostatním bratřím svým: „Víte, že je v těchto domech efod, terafim,
a rytá i litá socha? Vizte, jak se rozhodnouti!“ [15] Uchýlili se tedy
maličko, vešli do příbytku jinocha Levity, který byl v domě Michově,
a pozdravili ho pokojnými slovy. [16] (Těch) šest set mužů zůstalo státi
ve zbroji před vchodem. [17] Ti však, kteří vkročili do příbytku jinochova,
chtěli vzíti rytou a litou sochu, efod a terafim. Kněz stál před vchodem,
ano těch šest set velmi silných mužů nedaleko čekalo. [18] Když tedy
ti, kteří vešli, vzali rytou a litou sochu, efod a modly, řekl jim kněz:
„Co to děláte?“ [19] „Mlč“ — odpověděli mu — „polož si prst na ústa,
a pojď s námi, abys nám byl otcem, knězem. Co je ti lepší, býti
knězem v domě jednoho muže, nebo v jednom kmeni, v čeledi israelské?“
[20] Když to slyšel, přivolil k jejich řečem, vzal efod, modly
a rytinu, a šel s nimi.
[21] Když pak táhli (dále), pustili napřed děti, dobytek a vše, co
mělo cenu [22] A byli již daleko od Michova domu, když muži, kteří
bydlili v sousedství Michově, se shromáždili a pustili se za nimi.
[23] Když počali za jejich zády křičeti, ohlédli se a pravili Michovi:
„Co chceš? Proč křičíš?“ [24] On odpověděl: „Mé bohy, které jsem si
udělal, jste mi vzali, i kněze a vše, co mám, a pravíte: „Co je ti?““
[25] I řekli mu Danovci: „Varuj se dále k nám mluviti, by nepřišli na
tebe mužové rozhořčení a ty se vším domem svým abys nezahynul.“
[26] Tak šli započatou cestou dále. Micha pak vida, že jsou silnější než
on, vrátil se domů.

V. 14. „v těchto domech“ znamená osadu, ve které Micha se svými sousedy (v. 22.) žil; možno však také se domnívati, že zámožný statkář (Micha) měl několik obytných a hospodářských stavení. — Oněch pět vyzvědačův učinilo patrně návrh, by Danovci, stěhující se do nových sídel, vzali si odtud kněze a bohoslužebné předměty; proto naléhají na ně, „jak se rozhodnouti“.

V. 15. „uchýlilo se“ oněch pět vyzvědačů jménem ostatních, kteří zůstali státi přede dveřmi.

V. 17. „chtěli vzíti“ a skutečně také „vzali“ (v. 18.). Kněz vyšel ven, kde stálo 600 zbrojencův, a dal se s nimi do řeči; zatím vzalo pět mužů zde již obeznámených bohoslužebné věci a vynášelo je ven. Kněz vida, co se děje, táže se (v. 18.).

V. 19. „odpověděli mu“ nejen pět vyzvědačův, ale všichni stěhující se Danovci. — „polož si prst na ústa“ zdůrazňuje předchozí „mlč“. Srv. Job 29, 9; 39, 34. — otcem a knězem“ jako výše 17, 10.

V. 20. Dle hebr. „zaradovalo se srdce knězovo“, když slyšel nabídku Danovců. — „vzal efod“ atd. z rukou pěti mužů, kteří věci ty právě vynášeli.

V. 21. „děti“ a ženy. — „cenu měly“ na př. nádoby, koberce a pod. — Učinili tak proto, že se obávali útoku ze zadu.

V. 22. „shromáždili se“ byvše Michou svoláni.

V. 23. „křičeli jim za zády“ — křičeli na ně, Danovce (hebr.).

V. 24. Místo „bohy mé“ možno hebr. překládati „Boha mého“, neboť Micha věřil v jednoho pravého Boha Jahve. — Vzali Michovi věci, které měly velikou cenu a byly zárukou požehnání Božího dle mínění Michova (17, 13.), a ještě se táží, co mu je!

V. 25. „rozhořčení“, takořka zoufalí, že neměli svého území — stav to, ve kterém člověk snadno dopustí se násilného činu. Domluvy další Michovy mohly by muže beztak roztrpčené rozhořčiti tak, že by ztratili nejen vzácné bohoslužebné předměty, ale i život svůj a svých příbuzných.

V. 26. Micha tedy ustoupil násilí, přesile mocnějšího, vida, že je Danovců více než jeho sousedů.

[27] Šest set mužů vzalo tedy kněze a věci svrchu pověděné;
i přišli do Lais k lidu pokojnému a bezpečnému, pobili je ostřím meče
a město spálili, [28] an dokonce nikdo nepřispěl na pomoc, protože by-
dlili daleko od Sidonu a se žádným člověkem nebyli spolčeni, ba ani
se nestýkali. — Město bylo položeno v krajině Rohob. — I vystavěli
je zase, usadili se v něm [29] a nazvali je Dan dle jména otce svého,
kterého zplodil Israel; dříve totiž slulo Lais.
[30] A postavili si (tu) rytinu a Jonatana, syna Gersama, syna Mojží-
šova, jakož i jeho syny (ustanovili) kněžími v kmeni Danově až do
dne zajetí svého. [31] Modla Michova u nich zůstala po celou dobu, pokud
byl dům Boží v Silo.
V těch dnech nebylo v Israeli krále.

Zločin a trest Benjaminovců (19, 1.—21, 24.).

Levita z hor efraimských přichází do Betlema, by si odtud odvezl domů svou manželku (19, 1.—9.). Na zpáteční cestě přenocuje v Gabae (19, 10.—21.). Benjaminovci zneužili ženy Levitovy až k její smrti (19, 22.—28.). Manžel oznamuje hanebný čin názorným způsobem všemu Israeli (19, 29. n.). Rozhořčení Israelité žádají, by byli vinníci vydáni (20, 1.—13a.). Když byla žádost jejich zamítnuta, potrestáni byli Benjaminovci tak citelně, že by byl bezmála všecek jejich kmen zanikl (20, 13b.—48.). Israelitům je líto ztenčeného kmene, i starají se, by se dostalo zbylým Benjaminovcům žen. Proto pobíjejí mužstvo Jabesu (21, 1.—14.), proto radí, by unesli Benjaminovci dívky ze Silo (21, 15.—22.). Benjaminovci tak učinili a Israelité vrátili se domů (21, 23. n.).

Hlava 19. — [1] Byl jeden muž, Levita, který sídlil v zadních
končinách hor efraimských. Pojal manželku z Betlema Judova, [2] ta ho

---

V. 28. Místo „v krajině“ hebr. „v údolí“, patrně v kotlině jordanské. — O Rohobu srv. Nm 13, 22.

V. 29. Israel = Jakob. Srv. Gn 30, 5. nn.

V. 30. „rytinu“ a ovšem i terafím; použili také efodu. — Gérešóm — nejstarší syn Mojžíšův. Ex 2, 22; 18, 3. — Kněžský rod Jonatanův žil v Daně „do dne zajetí“, dle hebr.: „do dne, kdy byla země odlidněna“. Ježto ve starých dobách častěji severní Palestina byla napadena nepřítelem, který odváděl do zajetí část obyvatelstva přemožených měst a krajův, a ježto prameny dějepisné, které se nám zachovaly, všech těchto odvodů nezaznamenávají, nelze přesně říci, které odvedení obyvatelstva danského dlužno tu míti na mysli. Domněnka, že tu je řeč o části obyvatelstva severní říše, která byla odvedena do assyrského zajetí Tiglatpilesarem r. 734 před Kr. nebo r. 722 po pádu Samaře, je málo pravděpodobna, ježto kniha Soudců byla napsána mnohem dříve (Viz úvod). Sice by bylo v. 30. považovati za pozdější dodatek.

V. 31. O Silo viz Jos 18, 1. — Když byla později ze Silo archa odnesena (1. Král 4, 3. nn.) do pole, zůstal „dům Boží“ = svatyně v Silo. Teprve za Saula byla svatyně v Nobe (1 Král 21, 2. nn.), možno se tedy domýšleti, že tam byla přestěhována za Samuela. Dle hebr. mluvy byla socha Jahvova v Danu, „pokud“ byla pravá svatyně v Silo; zda byla či nebyla v Lais-Danu později, kdy byla svatyně ze Silo přeložena, o tom není tu nic řečeno. Srv. význam hebr. „pokud“ Gn 49, 10; Ž 109, 1. Není tedy rozporu mezi údajem v. tohoto a údajem v. předchozího („do dne zajetí“).

Hl. 19. — V. 1. Poznámkou, že „v oněch dnech nebylo v Israeli krále“ (Vulg 18, 31.) hebr. začíná 19, 1. — Kdy se sběhla událost, v tomto druhém dodatku ke knize Sdc (hl. 19.—21.) vypravovaná, viz k 20, 28. — „bydlil“ jako „host“ (hebr.); byl tedy také potulným Levitou. Srv. 17, 7. — „zadní končiny“ = severozápad; „zadní“ totiž je „západní“, ze směru cesty pak, pokud je popsána, vyplývá, že se bral k severu. — O Betlemu Judově viz Jos 15, 59. — „manželku“ vedlejší, tedy ženinu (hebr.).

V. 2. n. Žena neměla práva manžela svého opustiti. — „dva osly“ — na jednom z nich chtěl opuštěný manžel přivésti si ženu. — Doba čtyř měsíců vy-

však opustila, vrátila se do domu otce svého do Betlema, a zůstala
u něho čtyři měsíce. [3] Její muž, chtěje se s ní smířiti, nakloniti si ji,
a s sebou zpět odvésti, šel za ní maje s sebou služebníka a dva osly.
Ona ho přijala a uvedla do domu otce svého. Když to slyšel tchán
jeho, a spatřil toho člověka, vyšel mu radostně vstříc [4] a objal ho.
I zůstal zeť v domě tchánově tři dny pojídaje s ním a přátelsky pije.
[5] Čtvrtého však dne časně z rána vstav, chtěl jíti; ale tchán ho za-
držel řka: „Ochutnej dříve maličko chleba a posilni si žaludek; pak
půjdeš!“ [6] I sedli si, jedli a pili. Pak řekl otec dívčin zeti svému: „Prosím
tě, bys tu dnes zůstal; ať se spolu veselíme!“ [7] Ale on vstal a měl se
k odchodu. Tchán však usilovně ho zdržoval a přemluvil, že u něho
zůstal. [8] Když pak nastalo ráno, strojil se Levita na cestu. Tchán mu
však zase domlouval: „Prosím tě, bys maličko pojedl, tak se posilnil,
a potom, až bude dobře na den, bys šel.“ Jedli tedy spolu. [9] Když
pak mladý muž vstal, aby se vydal na cestu se ženou svou a se slu-
žebníkem, opět k němu mluvil tchán: „Považ, že se schyluje den
značně k západu, že se blíží k večeru; zůstaň u mne ještě dnes, udělej
si dobrý den, a zítra půjdeš domů.“

[10] Zeť nechtěl povoliti jeho řečem, ale hned vydal se na cestu,
a přišel proti Jebusu, který sluje druhým jménem Jerusalem, veda
s sebou dva osly s břemeny a ženinu. [11] Když byli již u Jebusu, pře-
cházel den v noc; i řekl služebník pánu svému: „Pojď, prosím, uchylme
se do města Jebusejských a zůstaňme v něm.“ [12] Pán mu však odpo-
věděl: „Nevejdu do města cizího národa, kde není synův Israelových,
ale půjdu až do Gabay; [13] až tam dojdu, zůstaneme v něm, nebo jistě
v městě Rama.“

[14] Minuli tedy Jebus a šli dále započatou cestou. U Gabay, která
je ve kmeni Benjaminově, zapadlo jim slunce; [15] zabočili tedy do
ní, aby tam zůstali. Když tam vešli, sedli si na ulici města, ježto
nikdo jich nechtěl pod střechu přijmouti.

---

léčila odpor ženy k muži, snadno se tedy smířili. — Tchán měl radost, že nemusí vrátiti manželu „snubné“ (Ex 22, 17.) a že bude jeho dcera zase užívati manželských radostí.

V. 6. n. „sedli si“ oba (hebr.) tchán a zeť; žena s nimi tedy nehodovala. — „zůstal“ = přenocoval (hebr.)

V. 8. n. „ráno“ pátého dne (hebr.). K pojmu pohostinství patří u Východňanů nekonečně zdržovati a nutiti do jídla. Tchán ráno zdržuje, že je na cestu ještě příliš záhy, bylo by jim cestovati v úpalu slunečném, je lépe cestu odložiti na odpoledne a k večeru, kdy bude chladněji. — Odpoledne však poukazuje k tomu, že je příliš pozdě, že by jim bylo cestovati potmě, že bude lépe odložiti cestu na jitro. — „až bude dobře na den“ — až se den nachýlí, tedy odpoledne. (Dle názorů dnešních Arabů „chýlí se slunce k západu“ [šams grabat] hned po poledni.)

V. 10. n. Zeť odešel odpoledne, kdy bylo již „dobře na den“, kdy scházely do západu slunce asi tři hodiny. Jsouť z Betlema do Jerusalema jen dvě hodinky. — Místo „s břemeny“ hebr. „osedlané“; na jednom seděla jeho žena. — „proti Jerusalemu“ — šli od jihu k severozápadu, tak že jim zůstal Jerusalem na východ.

V. 12. n. Gabaa = Gib'á = dnes Tell el-Fúl. Viz Jos 18, 28. — Rama = dnešní er-Rám; Jos 18, 25. (4 km severně od el-Fúlu).

V. 14. V Palestině je soumrak kratší než u nás, že nastává po západu slunce brzy noc.

V. 15. „zabočili,“ ježto Gabaa ležela na pravo, na východ cesty. — „na ulici“ široké, kde byl život obyvatelstva takořka soustředěn, že je mohl každý viděti a pohostinství nabídnouti. Již nedostatek této ctnosti, kterou východ

16 Tu hle, nahodil se stařec, který se vracel s pole, ze své práce,
za večera, který sám byl také z hor efraimských, a sídlil pohostinu
v Gabae. — Lidé oné krajiny byli totiž Benjaminovci. — 17 Stařec po-
zdvihnuv oči a spatřiv člověka se svým nevelikým nákladem seděti
na ulici města, řekl mu: „Odkud přicházíš a kam jdeš?“ 18 On mu od-
pověděl: „Vyšli jsme z Betlema Judova a jdeme domů, do zadních
končin hor efraimských, odkud jsme vyšli do Betlema; nyní jdeme
k domu Božímu, a nikdo nás nechce pod svou střechu přijmouti.
19 Ježto máme slámu i trávu na krmení oslů, jakož i chléb a víno pro
mne, pro služebnici tvou i pro služebníka, který je se mnou, ničeho
nepotřebujeme, jedině přístřeší.“ 20 Stařec mu odvětil: „Pokoj buď
s tebou! Já dám všecko, čeho je třeba; toliko prosím, bys nezůstával
na ulici.“ 21 I uvedl ho do domu svého, a nakrmil osly. Když pak si
umyli nohy, zavedl je k hodům.

22 Když hodovali, když po namáhavé cestě pokrmem a nápojem
těla posilňovali, přišli mužové onoho města, synové Belialovi — to
jest nevázanci — obklíčili dům starcův, a počali tlouci na dveře, vo-
lajíce na pána domu: „Vyveď muže, který vešel do domu tvého, ať
ho zneužijeme!“ 23 Stařec vyšed k nim pravil: „Nečiňte, bratři, nečiňte
toho zla — jeť člověk ten mým hostem — a nechte toho nerozumu.
24 Mám dceru, pannu, a ten člověk má ženinu; vyvedu vám je, byste

---

kladl a dosud klade na velikou váhu (Dt 10, 19.) a kterou křesťanství považuje za skutek milosrdenství („pocestné do domu přijímati“), svědčil, že obyvatelé Gabay byli mravně zvrhlí.

V. 16. Ježto Gabaa byla v území Benjaminově, byli tam „domácími“ jen Benjaminovci; stařec, vracející se s pole, jsa Efraimovec, byl tam také jen „hostem“, tedy takořka cizincem. Mezi Benjaminovci hostinost vymřela, zachoval si ji však Efraimovec! O podobné nehostinosti srv. Gn 19.

V. 17. Otázky, které stařec neznámému pocestnému dává, dávány obyčejně každému.

V. 18. Levita chtěl se na zpáteční cestě patrně staviti u svatyně, která tehdy byla v Betelu (20, 18. 26. nn.; či v Silo?). Neposkytnouti pohostinství Levitovi na cestě ke svatyni jest přitěžující okolností nehostinosti Benjaminovců. — Zdá se však, že místo „k domu Božímu“ (hebr. „Jahvovu“) dlužno se LXX čísti „do domu mého“, tedy domů.

V. 19. „slamou“, ze které byla učiněna při mlácení již jakási řezanka; řezankou krmí dosud soumary na východě. Dosud také naškubou zelené trávy a nacpou ji do „churže“, který položí na sedlo, že splývá po každé straně jedna jeho polovice (pytel). Když nebylo veřejných hostinců, brávali si cestovatelé všecky potřeby cestovní s sebou, podobně jako namnoze tam dosud se děje. Potřebami těmi vypravil tu Levitu na cestu patrně jeho betlemský tchán. — Ze zdvořilosti a pokorné uctivosti jmenuje svou manželku „služebnicí“ osloveného.

V. 20. Stařec jemně odmítá tvrzení Levitovo, že nepotřebují pokrmu ani nápoje; sám bude konati povinnost hostitelovu, plnou měrou dá jim najísti a napíti se. Cizinec přicházející s pole, který sám byl tu „hostem“, nebyl boháčem; jeho hostinost jest tím šlechetnější.

K v. 21. srv. Gn 24, 32; 18, 4.

V. 22. Hřích Benjaminovců byla sodomie (Gn 19, 4.—8.). — „abychom ho zneužili“ — pohlavně. — „nevázanci“ doslovně dle Vulg. lidé „beze jha“. Hebr. bené belijjá'al = ničemníci, bídníci, pekelníci.

V. 23. n. Stařec svědomitě koná povinnost hostitelovu — hájiti svých hostů proti bezpráví. Podobně nabízel (skoro týmiž slovy) kdysi Lot (Gn 19, 8.). Povinnost hostitelská ukládala hájiti také ženy hostovy, proto někteří (Lagrange) považují nabídku ženiny hostitelem učiněnou za glosu. Kdo ji považují za původní, omlouvají hostitele, že chtěl zabrániti stůj co stůj hříchu proti přírodě obětováním nejen své dcery, ale částečně i povinnosti hostitelské.

je ponížili a ukojili svého chtíče; jen za to vás prosím, byste takového
zločinu proti přírodě na muži se nedopustili."
[25] Nechtěli však souhlasiti s jeho slovy. Muž vida to, vyvedl
k nim svou ženinu a dal jim ji, aby se s ní bavili. Oni jí celou noc
zneužívali, ráno pak ji propustili.
[26] Když se tedy rozednívalo, přišla žena ke dveřím domu, kde
zůstával její muž, a tam klesla. [27] Když pak onen muž ráno vstal,
a otevřel dveře, by se bral dále svou cestou — hle, ženina jeho ležela
přede dveřmi s rukama rozpřaženýma na prahu. [28] On k ní mluvil,
domnívaje se, že odpočívá: „Vstaň a pojďme!" Když však nic ne-
odpovídala, poznal, že je mrtva, i vzal ji, položil na osla a vrátil se
domů. [29] Když vešel do domu svého, uchopil meč, rozsekal mrtvé tělo
ženy své i s kostmi na dvanáct dílů, kusů, a rozeslal je po všech kon-
činách israelských. [30] Každý, kdo to spatřil, volal: „Nikdy nestala se
taková věc v Israeli, od toho dne, kdy vyšli otcové naši z Egypta,
až do dneška. Podejte úsudek, a usneste se, co činit."

Hlava 20. — [1] Vyšli tedy všichni synové Israelovi od Danu až
k Bersabee, i země Galaad, a shromáždili se jako jeden muž u Hospo-
dina v Masfě. [2] Všechna knížata lidu, všechny kmeny Israelovy sešly
se ve shromáždění lidu Božího, čtyři sta tisíc pěších bojovníků.
[3] — Benjaminovců nebylo tajno, že vytáhli synové Israelovi do
Masfy. —

V. 25. n. „muž" Levita. Aby zamezil hřích proti přírodě a zachránil sebe — obětuje svou ženinu. Snad učinil tak i proto, by zachránil dceru hostitelovu, o které není více vypravováno.

V. 27. n. „rozpřažené ruce" zdály se nasvědčovati, že ještě v posledních okamžicích smrtelného zápasu vztahovala ruce ke dveřím o pomoc. — „vrátil se domů" asi hned bez zastávky u svatyně (v. 18.). Pospíchal asi také proto, aby ho nezabili (srv. 20, 5.), by se zbavili nemilého žalobníka, který je bude viniti z cizoložství a domáhati se, by vrahové byli potrestáni.

V. 29. Místo „meč" hebr.: „nůž". — Poslové nosíce a ukazujíce rozsekané tělo, rozhlašovali po městech, ve branách, jaký zločin spáchali Benjaminovci. Pohled na krvácející kusy ženského těla budil přirozeně hrůzu a touhu, by zločin byl potrestán. Na dvanáct kusů bylo tělo rozsekáno, by tak byl všecek Israel, čítající 12 kmenů, pobídnut, aby hřích potrestal. — Srv. 1. Král 11, 7.

V. 30. „Přemýšlejte o tom, poraďte a mluvte" (hebr.) — něco rozhodně dlužno učiniti, veřejně vystoupiti, sice by podobně mohlo se státi jiným ženám, mohlo by beztrestně býti rušeno pohostinství a manželství.

Hl. 20. — V. 1. „shromáždili se" dle přání vysloveného 19, 30., aby zločin dle práva soudili Nm 15, 33; Jos 20, 6. — „jako jeden muž" — znamená jednomyslnost Israelitů. Srv. níže v. 11. — Dan bylo na severní hranici Předjordání, Bersabee na jižní, znamená tedy „od Danu k Bersabee" celé Předjordání. — Galaad = Zajordání. — O Masfě viz Jos 18, 26. Srv. 1. Král 7, 5. 12; 10, 17.). Mispá či Masfa ta byla v území Benjaminově. Tam se Israelité sešli proto, že zločin měl býti souzen v území, ve kterém byl spáchán. Před soudem konána tam bohoslužba ke cti Jahvově, proto možno říci, že se shromáždili „u Jahve". Či snad byla tam přenesena archa úmluvy z Betelu (v. 26. nn. hebr.) nebo ze Silo?

V. 2. „Počet čtyř set tisíc udán jako jinde 600.000 Ex 12, 37 (Sdc 8, 10.) a ve sčítání 1. Král 11, 8. a j.; jest okrouhlý a veliký. Zdá se, že jsou tato slova i s počtem přidána glosou." (Sedláček.)

V. 3. Shromážděná obec vyslýchá soudně žalobce. Dle hebr. vyzvali soudcové: *Povězte,* jak se stala ta nepravost", a tím vyzývají každého, kdo může, by vydal svědectví. K soudu byli asi povoláni také vinníci — Gabaané a Benjaminovci; nedostavili se však. Ježto byli pohnáni k soudu na stanovený den do Masfy, která byla v území Benjaminovců, nemohli Benjaminovci nevěděti, že se Israelité shromáždili k soudu.

Levita, manžel zabité ženy, byv otázán, kterak spáchána byla
tak veliká nešlechetnost, [4] odpověděl: „Přišel jsem se svou manželkou
do Gabay Benjaminovy, a uložil jsem se tam. [5] Tu hle, lidé onoho
města obklíčili v noci dům, ve kterém jsem zůstával, chtíce mne zabíti,
a pak trýznili mou ženu neuvěřitelnou, zběsilou chlipností, že konečně
zemřela. [6] Uchopiv ji, rozsekal jsem ji na kusy a rozeslal jsem je po
všech končinách země vaší; neboť nikdy se nestala v Israeli taková
nešlechetnost a tak veliký hřích. [7] Všichni synové Israelovi jste zde;
ustanovte, co máte činiti!“ [8] Tu povstal všecek lid a jako jeden muž
odpověděl: „Neodejdeme do stanů svých a nikdo nevejde do domu
svého, [9] ale toto proti Gabae společně učiníme: [10] Ze všech kmenů
israelských budiž vybráno po deseti ze sta, po stu z tisíce a po tisíci
z deseti tisíc, by snášeli vojsku potraviny, abychom mohli bojovati
proti Gabae Benjaminově a odplatiti jí za zločin, čeho zasluhuje.“
[11] I shromáždil se všecek Israel u města jako jeden muž, jednomyslně
a s týmž úmyslem.
[12] A poslali posly k veškerému kmeni Benjaminovu se vzkazem:
„Proč se vyskytla taková ohavnost mezi vámi? [13] Vydejte ty lidi
z Gabay, kteří onu hanebnost spáchali, by zemřeli a zlo by z Israele
bylo vyhlazeno.“ Oni však nechtěli poslechnouti vzkazu bratří svých,
synův Israelových, [14] ale ze všech měst území svého sešli se v Gabae,
by jim pomohli proti všemu lidu israelskému bojovati. [15] Z Benjamina
bylo napočítáno dvacet pět tisíců tasících meč kromě obyvatelů Gabay;
[16] mezi nimi bylo sedm set mužů velmi silných, bojujících stejně levicí
jako pravicí a kameny z praků s takovou jistotou házejících, že dovedli
střeliti i vlas, aniž se chybili. [17] Israelských pak mužů tasících meč
a připravených do boje, bez synů Benjaminových, bylo napočítáno
čtyři sta tisíců.

V. 5. „chtíce mne zabíti“ — „to nebylo uvedeno v 19, 22., avšak Levita pozoroval, že by si mužové onoho města přáli zneužiti ho. Kdyby se jim byl vydal, byl by zemřel jako zemřela jeho žena. Kdyby jí byl odepřel, byli by ho usmrtili (jako v Egyptě Gn 12, 12.); aby zachránil svůj život, vydal jim ženu. Jednalo se tedy o jeho život, a není tu odporu mezi tímto líčením a 19, 22. nn. Nemluví ani tak o oné nepravosti, jako spíše o vraždě, neboť ví, že vražda a úmrtí ženy posluchače více pohne a rozhořčí, než kdyby jim představoval nemravnost na ženě spáchanou.“ (Sedláček.)

V. 7. „ustanovte“ tu, hned (hebr.).

V. 8. Israelité žili v té době již v pevných sídlech; ti se nevrátí „do svých domů“. Jiní však dosud žili životem polonomádů, ti se nevrátí „do svých stanů“.

V. 10. Ježto bylo dle v 2. všech bojovníkův israelských 400.000, bylo z nich 40.000 (desetina) ustanoveno ke službě zásobovací.

V. 11. předbíhá v. 12.—18. a předem již praví, co pak opakuje v. 19.

V. 12. n. Ač byli vinníky jen Gabaané, posílají Israelité posly k veškerému kmeni, jehož příslušníky Gabaané byli, ježto dle tehdejších názorů byl za zločin Gabaanů zodpověden všecek kmen. Benjaminovci nechtějíce vydati na trest Gabaanů, berou jejich vinu na sebe, a proto stíhá trest i je. Podobné názory vládnou dosud mezi arabskými beduiny. — „aby bylo zlo z Israele vyhlazeno“ žádá Dt 13, 5; 17, 7. 12; 22, 22.

V. 15. „napočítáno“ při přehlídce čili odvodu, konaném podobně jako Nm 1. 26. — Číslice není přesně zachována. Hebr. má 26.000; řecký rukopis alexandrijský a Vulg. *25.000*; řecký rukopis vatikánský 23.000; Jos. Flavius 25.600 (Starož. V. 2, 10.). Pravdě nejbližší je číslo *25.000*. Srv. níže v. 35; 44.—46.

V. 16. „mezi nimi“ všemi Benjaminovci; bylo tedy všech bojovníků benjaminských *25.700*.

K v. 17. srv. v. 2.

[18] Tito se zdvihli a přišli k domu Božímu, [to jest do Silo], a tázali
se Boha řkouce: „Kdo má v našem vojsku táhnouti první do boje
proti synům Benjaminovým?“ Hospodin jim odpověděl: „Juda budiž
vůdcem vaším!“
[19] Synové Israelovi tedy hned ráno vstali a položili se podle
Gabay. [20] Odtud vytáhše do boje proti Benjaminovi počali dobývati
města. [21] Synové Benjaminovi vyšedše z Gabay zabili onoho dne ze
synův Israelových dvacet dva tisíce mužův.
[22] Synové Israelovi důvěřujíce síle i počtu seřadili se znova k boji
na témž místě, kde prve bojovali, [23] avšak tak, že dříve vytáhli, plakali
před Hospodinem až do noci a tázali se ho řkouce: „Máme znova dáti
se do boje proti synům Benjaminovým, bratřím svým, či nikoliv?“
A on jim odpověděl: „Vystupte proti nim a začněte boj!“ [24] Když
tedy druhého dne synové Israelovi postoupili proti synům Benjami-
novým do boje, [25] vytrhli synové Benjaminovi z bran Gabay, napadli
je a zuřili mezi nimi takovým vražděním, že položili osmnáct tisíc
mužů tasících meč.
[26] Proto přišli všichni synové Israelovi do domu Božího, sedíce
plakali před Hospodinem, postili se toho dne až do večera, obětovali
mu celopaly a pokojné oběti, [27] a tázali se (ho) na svůj stav. Toho
času byla tam Boží archa úmluvy, [28] a Finees, syn Eleazara, syna Áro-
nova, byl správcem domu. Tázali se tedy Hospodina o radu řkouce:
„Máme ještě vyjíti do boje proti synům Benjaminovým, bratřím svým,
či nechati toho?“ Hospodin jim řekl: „Vytáhněte, neboť zítra je vydám
do rukou vašich.“
[29] I položili synové Israelovi zálohy kolem města Gabay, [30] a vy-

---

V. [18]. Vulg. považovala hebr. vlastní jméno Betel za jméno obecné, proto je překládá „k domu Božímu“, a přidává „to jest do Silo“. Dlužno však překládati „do Betelu“; posvátné to místo (Gn 28; 35; Jos 7, 2.) bylo hodinu cesty od Masfy. Z v. 28. plyne, že v Betelu byl velekněz; možno tedy právem domnívati se, že tam byla toho času také archa.

K v. [19]. srv. v. 11.

V. [22]. Místo „důvěřujíce síle i počtu“ hebr.: „zmuživše se“.

V. [23]. dlužno časově položiti před v. 22. — Ještě téhož dne, kdy byli Israelité poraženi, odebrali se zástupci národa (ne všichni Israelité) do Betelu, vzdáleného asi 4 hodiny cesty od Gabay na sever, a plakali před Jahvem, jsouce si vědomi, že sami něčím svou porážku zavinili.

V. [24. n.] „tedy“ vidouce, že věštba Hospodinova jim přeje. — Prvního dne (v. 21.) vedli si útočně (offensivně) Benjaminovci, druhého dne útočili Israelité. Ztratili tedy Israelité v těch dvou dnech 40.000 mužů, t. j. 10% všeho vojska. Byl to trest Boží nejspíše za modlářství. Přípověď Boží, že zvítězí, která byla zahrnuta v odpovědi Jahvově (v. 23.), vyplnila se teprve později.

V. [26]. „všichni synové Israelovi“ i všecek lid, který nebojoval (hebr.). — Místo „do domu Božího“ hebr. „do Betelu“. Srv. v. 18. — Posty trvaly u Israelitů zpravidla do večera. — „celopaly“ měly tu popředně význam smírný; „pokojné oběti“ měly tu význam prosebný, vyžádati vítězství. Zda „seděli“ plačíce, není z hebr. jisto.

V. [27. n.] Archa byla již od Jos 18, 1. v Silo. V době, kdy se sběhla událost tuto vypravovaná, byla v Betelu (v. 26.). — Finees byl vnuk Áronův (Ex 6, 52; Nm 25, 7.). Byl-li ještě Finees živ, nemožno děj hl. 19.—21. klásti do času posledních soudců, kteří žili již dlouho po smrti Fineesově, ale dlužno jej zařaditi krátce za smrt Josuovu; tehdy nevládl právě žádný „soudce“, do jehož působení by bylo lze příběh ten položiti, proto skladatel knihy Sdc připojil jej na konec jako druhý dodatek. — „byl správcem domu“ = „stál před Jahvem“ (hebr) = byl veleknězem.

V. [29]. Zálohy ty vystupují ve v. 33. — Byly ukryty na číhané severně od města, jak plyne z v. 31., a na západě, jak patrno z v. 34.

vedli po třetí jako po prvé a po druhé vojsko proti Benjaminovi. [31] Avšak
i synové Benjaminovi vypadli směle z města, pronásledovali daleko
utíkající nepřátele, že z nich (něco) poranili, jako prvého a druhého
dne, zabíjeli prchající po dvou cestách, z nichž jedna stoupala do
Betelu a druhá do Gabay, a zabili asi třicet mužů. [32] Domnívali se
totiž, že ustupují jako obyčejně. Oni však útěk uměle předstírali, uradivše
se, že je zdánlivým svým útěkem vylákají od města na jmenované
cesty. [33] Všichni synové Israelovi povstali tedy ze svých stanovišť
a spořádali vojsko na místě, jež se zove Baaltamar. Také zálohy, které
byly okolo města, počaly se pomalu ukazovati [34] a od západní strany
města postupovati. Jiných (těch) deset tisíc mužů přeudatných z veškerého
Israele lákalo obyvatele města k bojům. Tak nastal tuhý boj
proti Benjaminovcům, kteří netušili, že jim nastává se všech stran
záhuba.
[35] I porazil je Hospodin před syny Israelovými a zabili z nich onoho
dne dvacet pět tisíc a sto mužů, vesměs to bojovníků, tasících meč.
[36] Synové Benjaminovi tedy pozorujíce, že podléhají, počali utíkati.
Vidouce to synové Israelovi, dali jim místo k útěku, aby se dostali k připraveným
zálohám, které byli podle města položili. [37] Tito náhle ze záloh
vyrazili, a zatím co Benjamin před těmi, kdož ho bili, utíkal, vešli do
města a vybili je ostřím meče. [38] Synové Israelovi těm, které byli
postavili do záloh, prve uložili, by, jakmile se města zmocní, na znamení
založili oheň, a kouřem do výše vystupujícím ukázali, že je město
vzato. [39] Když to spatřili synové Israelovi, kteří byli v samém boji, —

V. 31. Israelité útěk jen předstírali dle plánu prve smluveného. — „jedna“ cesta „stoupala“ z Gabay na sever do Betelu, „druhá“ cesta „stoupala“ z jordanské kotliny ke Gabae. Prchali tedy Israelité na sever a na východ města.

V. 32. „domnívali se“ Benjaminovci. — „oni“ = ostatní Israelité.

V. 33. Prchající Israelité opustili své posice („svá stanoviště“), které měli u Gabay před bojem (v. 30.). — Na útěku teprve zastavili se v místě zvaném Baal-tamar a tam se znova sešikovali, aby v novém seskupení obrátili se proti Benjaminovcům, kteří je pronásledovali. — Baal-tamar nazváno po palmě, posvátné Kanaanům. — Ježto Israelité prchali k severu, dlužno i toto místo, blíže nám neznámé, hledati na sever Gabay.

V. 34. „západní strana“ hodila se velmi dobře k úkrytu záloh, protože Israelité svým útěkem snažili se Benjaminovce vylákati na sever a na východ. Mohly tedy zálohy snadno uniknouti pozornosti Benjaminovců. — „deset tisíc mužů“ — jsou ony zálohy; vsunuly se jako klín mezi jádro Benjaminovců, kteří pronásledovali Israelity zdánlivě utíkající a mezi Benjaminovce, kteří zůstali ve městě. — Zálohy ty slují ve Vulg. „jinými“ naproti ostatním Israelitům, kteří byli již utkáni v boji na severu a na východě města. — Zálohy nejen „lákaly obyvatelstvo města“, ale také je napadly a porazily. — Benjaminovci netušili, že se octne 10.000 mužů jim v týle!

V. 35. Dle v. 15. bylo Benjaminovců 25.000; Gabaanů bylo 700 (v. 16.); celkem tedy 25.700. Odečteme-li z toho počtu 25.100 padlých, zbude 600; to číslo udává v. 47.

V. 36. začíná velikou vložku, která sahá až po v. 46. a líčí podrobněji boj výše již vypravovaný. Teprve zase v. 47. rozpřádá dále nit vypravování, za v. 35. přetrženou. — Israelité nepobili všech Benjaminovců, které hnali od severu a od východu k městu, ale popřáli některým utíkati dále, ježto věděli, že je zničí zálohy, kterým padnou takořka do rukou (= „dali jim místo k útěku“). Dle hebr. Israelité „povolili“ Benjaminovcům, ustoupili jim, davše se zdánlivě na útěk (v. 32b.), ježto se spoléhali na zálohy.

V. 37. opakuje, co řečeno ve v. 33b., a dokládá, že Benjaminovci, kteří měli chrániti město, byli pobiti.

V. 39. Těchto 30 padlých uvedeno již ve v. 31. — Klamné mínění Benjaminovců podáno již ve v. 32a.

Benjaminovci totiž domnívajíce se, že utíkají, hnali se za nimi (tím)
usilovněji a zabili z jejich vojska třicet mužů — [40] když viděli vystu-
povati z města sloup kouře, a když i Benjamin se ohlédl a seznal, že
je město vzato, že se plameny vznášejí vzhůru: [41] tu ti, kteří prve
předstírali útěk, obrátili se čelem a velmi silně odpírali. Když to spatřili
Benjaminovci, obrátili se na útěk [42] a dali se cestou k poušti; ale
i tam je nepřátelé pronásledovali a také ti, kteří zapálili město, je na-
padli. [43] Tak se stalo, že byli s obou stran od nepřátel biti, a že ne-
bylo konce vraždění. Byli poraženi, položeni na východní straně města
Gabaa. [44] Těch, kteří byli na tom místě zabiti, bylo osmnáct tisíc mužů,
vesměs velmi silných bojovníků. [45] Když to viděli ti, kdo z Benjamina
zbyli, utekli do pustiny a dostali se až ke skále, která sluje Remmon.
Také na tomto útěku zabili pět tisíc mužů z těch, kteří sem tam po-
bíhali rozprchše se rozličnými směry. A když utíkali dále, pronásledovali
je a zabili opět jiné dva tisíce. [46] Tak se stalo, že bylo všech, kteří
z Benjamina na různých místech padli, dvacet pět tisíc válečníků
k bojům odhodlaných.

[47] Zůstalo tedy z veškerého počtu Benjaminova těch, kteří mohli
vyváznouti a utéci do pustiny, šest set mužů; zůstali na skále Remmon
čtyři měsíce.

[48] Synové Israelovi pak se vrátivše všecko, co ve městě zůstalo,
od mužův až do dobytka mečem pobili; všechna města i vesnice Ben-
jaminovy ztrávil hltavý plamen.

Hlava 21. — [1] Synové Israelovi se též v Masfě zapřisáhli řkouce:
„Žádný z nás nedá dcery své synům Benjaminovým za manželku.“

[2] I přišli všichni k domu Božímu do Silo, a sedíce před ním až
do večera, počali velmi hlasitě kvíleti a plakati řkouce: [3] „Proč, Hospo-
dine, Bože Israelův, stalo se toto neštěstí ve tvém lidu, že dnes jeden
kmen z nás zanikl?“

V. [41]. Že Israelité, předstírající útěk, obrátili se čelem, vypravováno již ve v. 33.

V. [42]. „poušť“ Betaven byla východně a severovýchodně Gabay. — Zálohy, které byly pobily benjaminskou posádku města, a je zapálily, napadly nyní z týla prchající Benjaminovce.

V. [44]. Kromě těchto 18 000 padlo dle v. 45. 5000 + 2000, tedy úhrnem zase 25.000 mužů, jak udáno ve v. 35.

V. [45]. opakuje, co řečeno již ve 42a. — Remmon dlužno hledati, kde je dnes Rammon, 6 km východně Betelu na pahorku 762 m vysokém. Dle hebr. bylo oněch 5000 + 2000 padlých „paběrkami“ k „ovoci“ jmenovanému ve v. 44. (18.000 mužů). — Pronásledovali pak Israelité Benjaminovce až ke Gid'ómu (hebr.). Místo neznámo.

V. [46]. uvádí součet padlých Benjaminovců jako v. 35. — Ježto jsou to čísla okrouhlá, nedivno, že se o 100 liší.

V. [47. n]. rozvinuje dále vypravování přerhté za v. 35. — Opakováno, co praveno již ve v. 45., přidány však údaje nové. — „od mužů“, kteří nebyli schopni vojenské služby, tedy veškero ostatní obyvatelstvo území Benjaminova. — Vykonali na něm „cherem“ jako na městech kanaanských (Dt 2, 34; 3, 6; Jos 6, 17. nn.).

Hl. 21. — V. [1]. „zapřisáhli se“ patrně již na sněmu, konaném dle 20, 1. Jako bylo Israelitům zakázáno vdávati dcery za Kanaany (Dt 7, 3.), tak bude tato přísaha zapovídati manželství dcer israelských s Benjaminovci. Ježto Benjaminovci Kanaanky bráti si nesměli, hrozil zánik veškerému kmeni.

V. [2]. Místo „k domu Božímu do Silo“ dlužno čísti s hebr.: „do Betelu“. Srv. výše 20, 18. 26. — Zda „seděli“, neplyne z hebr. jasně. Srv. 20, 26. — Kmen Benjaminův „zanikl“ až na hrstku **600** mužů (20, 47.).

4 Druhého dne pak na úsvitě vstavše postavili oltář a přinesli tam
celopaly a pokojné oběti. 5 A řekli: „Kdo ze všech kmenův israelských
netáhl s vojskem Hospodinovým?“ Zavázali se totiž velikou přísahou,
když byli v Masfé, že budou zabiti, kteří tam snad nejsou.
6 Litujíce tedy synové Israelovi bratra svého Benjamina, počali
říkati: „Zanikl jeden kmen z Israele! 7 Odkud vezmou manželky? Vždyť
jsme všichni společně přisahali, že jim svých dcer nedáme!“ 8 Proto
pravili: „Kdo jsou ze všech kmenův Israelových ti, kteří nepřišli k Hospo-
dinu do Masfy?“ Tu hle, bylo shledáno, že obyvatelé Galaadského
Jabesu v onom vojště nebyli. — 9 I tehdy, když byli v Silo, nikdo
z nich tam nebyl nalezen. — 10 Poslali tedy deset tisíc velmi statných
mužův, a přikázali jim: „Jděte a pobijte obyvatele Galaadského Jabesu
ostřím meče, ženy i dítky jejich. 11 Tohoto však bude vám šetřiti:
Vše, co je mužského rodu, a ženy, které muže poznaly, zabijte; ale
panny zachovejte.“ 12 I byla nalezena v Galaadském Jabesu čtyři sta
panen, které nepoznaly mužského lože. Když je přivedli do ležení
v Silo, v zemi Kanaan, 13 poslali (Israelité) posly k synům Benjami-
novým, kteří byli na skále Remmon, a vzkázali jim, aby je přijali
v pokoji.
14 Přišli tedy toho času synové Benjaminovi a byly jim dány

V. 4. V Betelu byla archa i velekněz (20, 27.), tam obětováno již dle 20, 26; byl tam tedy již oltář; byl však (jsa z hlíny nebo kamení) nějak porušen (lijavcem nebo pod.), a bylo tedy nutno jej opraviti (= „vystavěti“).

V. 5. „Kdo netáhl s vojskem Hospodinovým“ = hebr.: „Kdo nedostavil se ke shromáždění“ (v Masfě, 20, 1.). — Otázka ta opakována ve v. 8. — V. 5. (ano i 4.) ruší souvislost v. 3. s v. 6. — Nepomáhati Israelitům při potrestání zločinu, jehož se dopustili Benjaminovci, znamenalo zločin ten jaksi schvalovati; proto vyhlášen na lenivé mstitele zločinu „cherem“. Srv. 1. Král 14, 24. nn.

V. 6. Dle hebr. jest jeden kmen z Israele „vyříznut“. Jakob byl strom, z něhož vypučelo 12 synů jako ratolestí; nyní byla však jedna z nich takořka „uřezána“! — „bratra Benjamina“ = „bratrského kmene B.“.

V. 7. n. Dle hebr. táží se Israelité, jakým způsobem možno jim opatřiti manželky, když sami jsou vázáni přísahou, svých dcer jim nedávati. Israelité nezavázali se v Masfě přísahou, že nedají za manželky Benjaminovcům ani dcer jiných Israelitů (na sněmu nepřítomných)! V tom je klíč, který pomůže Israelitům Benjaminovce zachrániti, že nebude jim nutno porušiti učiněnou přísahu! Jábéš dlužno s Robinsonem hledati v ed-Déru, jižně údolí Jábis, v němž je jméno města dosud zachováno; údolí to ústí se na levém břehu (východním) do Jordanu na jihu roviny Bésánské (‘Arab es-Saqr). Srv. Jos 13, 28.

V. 9. správněji zní v hebr.: „Když byl lid prohlížen, hle, nebyl tu nikdo z Jábéš Gil‘ádu.“ — O Silu tu nemůže býti řeči, ježto byli nyní Israelité shromážděni v Betelu, tedy tam, kde se sešli před výpravou. Srv. v. 2.

V. 10. n. Dle hebr. poslali **12.000** mužů, tedy tolik, co Nm 31, 4. — O šetření panen srv. Nm 31, 18.

V. 12. Do Silo byla snad i archa zase přenesena, která dle v. 2. byla dosud v Betelu. — Možná, že se tam shromáždili Israelité, by slavili výroční svátky. — Poznámka, že je Silo „v zemi Kanaan“ (= Předjordání), která je šíře rozvedena ve v. 19., napsána byla patrně teprv později, kdy již mnoho čtenářů nevědělo, kde Silo leželo; stalo se tak nejspíše v době babylonského zajetí (Hummelauer).

V. 13. Israelité vzkázali Benjaminovcům, že s nimi chtějí žíti zase „v pokoji“ (hebr.); nabídli jim tedy mír. Nejlepší znamení mírumilovného smýšlení byl dar Benjaminovcům poskytnutý — **400** panen.

V. 14. „přišli“ = vrátili se do svého území, ježto nebylo jim již obávati se nepřátelství ostatních kmenů. — „jiných nenalezeno“ — 400 panen ne-

manželky z dcer Jabesu Galaadského; jiných však, které by jim mohli
podobným způsobem dáti, nenalezli.
[15] Všecek Israel tedy velmi se rmoutil a hořekoval, že byl vy-
hlazen jeden kmen z Israele. [16] I řekli starší: „Co učiníme ostatním,
kteří nedostali manželek? Vždyť všecky ženy z kmene Benjaminova
zahynuly. [17] Velikou péčí a nesmírnou pílí jest nám postarati se, aby
nebyl jeden kmen z Israele vyhuben; [18] neboť svých dcer jim dáti
nemůžeme jsouce vázáni přísahou a kletbou, kterou jsme vyjádřili
(slovy): „Zlořečen buď, kdo by dal ze svých dcer Benjaminovi man-
želku!““ [19] Uradili se tedy řkouce: „Hle, výroční slavnost Hospodinova
je v Silu;“ — to je severně od města Betelu, východně od cesty, jdoucí
z Betelu do Sichemu, a jižně od města Lebony. — [20] A přikázali synům
Benjaminovým: „Jděte a ukryjte se ve vinicích; [21] a když uvidíte, že
dcery silské kráčejí k obvyklým tancům, vyjděte rychle z vinic, každý
uchvať si z nich svou manželku, a odejděte do území Benjaminova.
[22] Až pak přijdou otcové jejich nebo bratři, a počnou na vás žalovati
a vésti při, řekneme jim: „Slitujte se nad nimi, neboť neuchvátili jich
jako činívají válečníci, vítězové, ale nedali jste, když vás za ně prosili;
vy jste se tedy provinili.“

---

stačilo 600 mužů. Bylo třeba postarati se, by také zbývajících 200 mužů dostalo manželky.

V. 15.—23. vypravuje, kterak bylo postaráno o manželky zbývajícím 200 Benjaminovců.

V. 15. opakuje, co řečeno již výše ve v. 6. — „že byl vyhlazen jeden kmen“ = „že učinil Jahve trhlinu ve kmenech Israelových“ (hebr.).

K v. 16. srv. v. 7; 20, 48.

V. 17. zní hebr.: „Dědičný majetek uprchlíků patřiž Benjaminovi; žádný kmen nebudiž z Israele vyhlazen! Svých dcer však...“ Území, které dosud patřilo Benjaminovcům (= „dědičný majetek“), nebudiž rozděleno mezi ostatní kmeny israelské, ale zachováno na budoucí časy Benjaminovcům, uprchlým na skálu Remmon; aby se tak stalo, dlužno zbývajících 200 Benjaminovcův oženiti a tak se postarati, by Benjaminovo území mělo také své obyvatelstvo.

K v. 18. srv. v. 1.

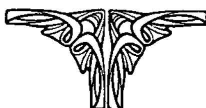
V. 19. Byla-li tato výroční „slavnost Jahvova“ (hebr.) jedna ze tří svátků velikých (Ex 34, 18. nn.), či byl-li to jen svátek místní, nelze rozhodnouti. Lebona = dnešní el-Lubban, 6 km severozápadně Sélúnu (= Silo). O přesném popisu polohy Sila viz výše v. 12.

V. 21. Ze Sila mohli býti Benjaminovci za dvě hodiny na svém území.

V. 22. „nad nimi“ — nad Benjaminovci, kteří vám unesli dcery. — „neuchvátili jich jako válečníci“ jen z touhy po kořisti a lupu, ale proto, že neměli manželek a jinak si jich opatřiti nemohli; nedopustili se tedy takového skutku násilného, který byste mohli zase násilím stíhati. Vy, kteří jste jim odepřeli dáti své dcery, dohnali jste je k tomu činu, vy sami jste zavinili, že vám dcery unesli, nemůžete si tedy právem na ně stěžovati. — Starší israelští chtějí lidovým právnictvím spor vyrovnati asi tak, jako dosud činívají v podobných případech arabští šejkové, když dvě nebo několik zásad „práva pouště“ se křižuje. Silané neprohřešili se proti přísaze, že svých dcer Benjaminovcům nedají — nedali jim jich; že si je Benjaminovci sami vzali, nelze jim v tomto případě zazlívati, ani násilně je za to trestati. — Dle hebr. starší (šejkové) israelští prositi budou: „Darujte nám je“ (dcery své), protože nevzali jsme ve válce (proti Jabeši) každému manželku, neboť nedáte vy jich jim; v tomto případě byli byste vinni.“ — Když dají Silané své dcery starším, neprovíní se proti přísaze (v. 1.). Starší, kteří je dali Benjaminovcům, neprovinili se také proti přísaze, ježto jim nedali dcer svých, nýbrž dcery jiných! — „v tom případě“, kdybyste dali své dcery Benjaminovcům vy sami. (Dnešní Arabové chválí velmi šejka, který dovede tak „moudře“ zavilý spor rozuzliti.)

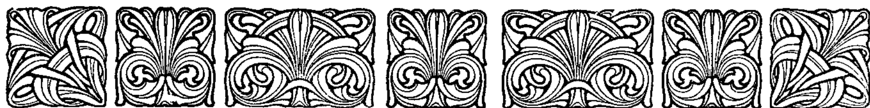
23 Učinili tedy synové Benjaminovi, jak jim bylo rozkázáno; kolik jich bylo, tolik manželek uloupili si z tančících, odešli do území svého, postavili si města a usadili se v nich.
24 Také synové Israelovi navrátili se po kmenech a čeledích domů.
V oněch dnech nebylo v Israeli krále, ale každý činil, co považoval za dobré.

V. 24. Jak (v hebr.) příběh začal (19, 1. = Vulg 18, 31. b.), tak končí. Srv. též 17, 6; 18, 1. — Spisovatel poznámkou, že nebylo tehdy krále, chce upozorniti čtenáře, že by tak rozhárané poměry nebyly, kdyby měl Israel řádného krále. Poznámka převádí čtenáře k následující 1. Král, která vypravuje, kterak zavedeno království v Israeli.

KNIHA RUT.

KNIHA RUT

velmi vhodně je v kánoně *za* knihou *Sdc* a *před 1. Král*. Vypravujíc událost, která se sběhla v dobách soudců, přiléhá kniha těsně k dodatkům Sdc (17, 1.—21,24.); vypravujíc šlechetnost Davidových předků, připravuje takořka na život Davidův, líčený v 1. Král 16, 1. nn. Origenes a Jeronym tvrdí, že staří považovali knihu Rut za dodatek k Sdc a tedy za jednu knihu se Sdc. Pozdější Židé však Rut zařadili do třetí skupiny posvátných knih, zvané „Svatopisy". (Za Pís a před Pláč.)[1]) Učinili tak z důvodů bohoslužebných (liturgických), že totiž bývala Rut při židovské bohoslužbě veřejně předčítána o letnicích (na kteréžto svátky svým obsahem velmi dobře se hodí), a že i jiné knihy (zvané „megillóth" = závitky), předčítávané o jiných svátcích, byly v oné třetí skupině („Svatopisů").[2])

Hlavním záměrem spisovatelovým bylo rozkošnou touto knížečkou ukázati, jak šlechetní byli předkové Davidovi, a zejména jak vynikali láskou ke svým příbuzným, začež byli miláčky Jahvovými; David, jsa z rodu tak šlechetného, mohl doufati, že bude Jahve milostiv i jemu (Ex 20, 6; Dt 5, 10.), a lid, který slyšel o jeho předcích tak chvalitebné věci, byl puzen, by si Davida tím více vážil.

Hlavní hrdinkou knihy je Rut; proto právem se zřetelem na obsah má knížečka její jméno (srv. Úvod k Jos a Sdc). Na ní nejvíce patrna láska k příbuzným manželovým („pieta") a odměna za ni. Rut přináší této „pietě" veliké oběti: opouští vlast, své pokrevní příbuzenstvo, naději na sňatek se soukmenovcem (Moabem) a ubírá se s tchyní do neznáma (bohy moabské zajisté opustila již tehdy, kdy se stala chotí Noemina syna); jako zde dala Rut přednost lásce ke tchyni před pohlavní láskou, starostí o zaopatření v manželství, touhou po blahu a požehnání rodinném (hojnost dětí), tak z úcty k zákonu

---

[1]) Židé totiž třídili a dosud třídí své biblické knihy na tři skupiny, a to: 1. Thóru = Pt, 2. „nébîím" čili *proroky a*) přední: Jos, Sdc, Sam, Král, a *b*) zadnější: Is, Jer, Ez, jakož i dvanáct proroků „menších". 3. Třetí skupinu, obsahující ostatní knihy židovského kánonu (tedy bez našich knih „druhokánonických"), nazývali „kethúbím", t. j. „Spisy", rozuměj posvátné, tedy „Svatopisy". Třídí tedy Židé jinak knihy biblické než my dle § 3. Úvodu na str. 5.

[2]) Mezi tyto knihy patřily též: Píseň (předčítávaná o velikonocích), Pláč (9. července v domnělý výroční den, kdy oba chrámy jerusalemské vyhořely), Kaz (o svátku stánkovém), a Est (o svátku „Purim" dne 14. a 15. února).

o příbuzenských povinnostech (nikoli z lásky pohlavní) žádá později Booza, aby ji pojal za choť. Tutéž lásku k svým domácím lidem jeví Booz: váží si jí (2, 11. nn.), z lásky té pojímá Rut za choť (4, 10. nn.), ano i ke svým domácím služebníkům má se blahovolně (2, 4, nn.). Oběma dostává se v odměnu syna, který měl slavné potomstvo (4, 13. nn). Patrno, že knížečka Rut má velikou cenu etickou (mravoučnou).

Má však také velikou cenu uměleckou, budíc ve čtenáři požitek krásna (význam estetický). Děj odehrává se na venkově, živě líčen život zemědělců, zejména o žni, sloh je prostý, jednoduchý, při tom však něžný, jednání osob i rozmluvy podány velmi živě, bezmála dramaticky.

Z této umělecké přednosti knihy však neplyne, že je to pouhá selanka, nebo vůbec báseň smyšlená. Naopak je to skutečná událost, oblečená v roucho krásné prósy.[1])

Jméno lidského spisovatele knihy Rut je neznámo.

Kniha nebyla napsána dříve než David počal poutati veřejnou pozornost v Israeli.[2]) Klásti vznik této knihy až do času po babylonském zajetí není odůvodněno.[3])

Spisovatel knihy užil dvou pramenů: 1. příběhu vypravovaného buď ústně nebo již napsaného (1, 1.—4, 17.), a 2. rodopisu Davidova (4, 18.—22.)

[1]) Kniha jmenuje dobu, kdy se vypravovaná událost sběhla (1, 1.). 4, 17. nn. jmenuje osoby jistě historické, dlužno tedy míti za to, že též událost s nimi tak úzce srostlá jest událost skutečná, historická; že pak Booza, Rut a Obeda dlužno považovati za skutečné osoby, patrno z rodopisu Kristova, podaného Mt 1, 5. Proto staří Hebreové (viz výše) kladli knížečku mezi knihy dějinné (Sdc a Král). Také židovský dějepisec Josef Flavius považoval knihu Rut za historický pramen a čerpal z něho. Kdyby si byl spisovatel ke cti Davidově příběh smyslil, sotva by byl učinil z jeho pramateře (Ruty) cizinku, Moabku, neboť více by bylo ke cti jeho přispívalo, kdyby bylo vypravováno, že David pochází toliko z čisté krve israelské.

[2]) Uveřejniti rodopis Davidův (4, 18.—22.) a příběh ze soukromého života jeho předků, nemohlo dříve míti veřejný zájem. — Z pečlivého údaje (1, 1.), že se událost sběhla za doby soudců, možno vyvozovati, že spisovatel nežil již v této době, ale v době, která měla jiný tvar vlády, tedy v době královské.

[3]) K tomu, by byla psána kniha, obsahující rodopis jen po Davida (a ne dále), v době po návratu ze zajetí, nebylo dostatečného námětu. Zásada, že i dobří Israelité brali si za manželky cizinky (Mahalon, Chelion, Booz), a že i takovému manželství Jahve žehnal (Booz-Rut), nehodila se do časů po návratu Židů ze zajetí babylonského, kdy bylo dlužno Židům taková manželství spíše zrazovati a brániti jim, než je doporučovati (Esd 9, 1. nn.; 10, 1. nn.; Neh 13, 23. nn.).

ÚVOD.

Jak se dostala Moabka Rut do israelské vystěhovalecké rodiny Elimelechovy (1, 1.—6.).

Hlava 1. — [1] Za dnů [jednoho soudce], kdy soudcové vládli, nastal v zemi hlad. Tu vyšel člověk z Betlema Judského, aby pobyl jako host v Moabsku s manželkou a se dvěma syny. [2] Sám slul Elimelech, jeho žena Noemi, jeden ze dvou synů Mahalon a druhý Chelion, Efratští z Betlema Judského. Přišedše do Moabska zůstali tam.

Hl. 1. — V. [1]. Spisovatel označuje „dobou soudců" jen všeobecně čas, kdy se událost sběhla. O této době viz Sdc 2, 16; 3, 11. Neuvádí jménem soudce nejspíše proto, že v době, kdy Elimelech opustil Betlem, bylo Judsko porobeno nepřítelem, který přicházel v době žni se svými stády také do úrodných niv betlemských a tam vše, co se zelenalo, spásl (srv. Sdc 6, 5.), že nastal v zemi hlad. Madianové, kteří si tak v Israeli vedli a zabíhali na svých loupežnych výpravách až ke Gaze (Sdc 6, 4.), sotva se vyhnuli úrodnému Betlemu. Nejmenuje tedy spisovatel určitého soudce proto, že tehdy, kdy Elimelech Betlem opouštěl, Judsko vůbec žádného soudce nemělo. Teprve po deseti letech (Rut 1, 4.) slyšela Noemi (1, 6), že je zase v Betlemě dostatek chleba, a když se do Betlema vrátila, bylo možno zase konati ječnou žeň (1, 22.), protože nepřítel, Madian, byl již zahnán Gedeonem. Ani toho však spisovatel jménem neuvádí, ježto Gedeon „soudil", t. j. vládl jen ve střední a snad i v severní Palestině, do Judska však jeho vliv nesahal, Judsko tedy ani tehdy žádného „soudce" nemělo. Klademe-li Booza do doby Gedeonovy, tedy přibližně mezi léta 1198—1158, a nastoupil-li David trůn po Saulovi asi roku 1011, připadá na pokolení Booz-Obed-Isaj-David (4, 17.) asi 150 roků, což není pravdě nepodobno; na věci by nic nezměnilo, kdyby snad bylo jedno nebo dvě kolena v tomto rodopise mezi Obedem a Isajem vynecháno. Viz níže 4, 18.—22. — Elimelech opustil svůj domov patrně proto, by se vyhnul nepříteli, který pustošil betlemská pole. Kdyby byl hlad způsoben toliko nedostatkem deště, byl by sotva domov opustil, ale modlil se k Jahvovi a očekával, že budoucí rok bude lépe, nebo by se byla jeho rodina zase z Moabska vrátila a nebyla by tam zůstala deset let. Rodina Elimelechova byla by se vrátila tím raději do Betlema, že tam měla své pole (4, 3.) a bohaté příbuzné (2, 1.) — „v zemi" = ve vší Palestině, jak dosvědčuje době Madianů Sdc 6, 4. Kdyby byl mohl nalézti Betleman útulek v Palestině, byl by se vystěhoval raději někam do Palestiny a sotva do ciziny, kde býti „hostem", t. j. cizincem, který má jen tolik práv, kolik mu jich přisoudí a uhájí jeho ochránce, nebylo nic příjemného. Elimelech měl v Betlemě nemovitý majetek, pole, které však prodal. Viz níže. K Betlemu přidáno „Judský", t. j. patřící kmeni Judovu, aby bylo to město rozlišeno od jiného, stejnojmenného, které náleželo Zabulonovcům. Jos 19, 15.

V. [2]. Elimelech = Bůh je králem. — Jméno to bylo v obyčeji také u Kanaanů, jak patrno z dopisův amarnských (Ilimilku, Milkili). Ježto byl

3 I zemřel Elimelech, manžel Noemin, a ona zůstala se syny. 4 Ti
vzali si za manželky Moabky, z nichžto jedna slula Orfa, druhá pak Rut.
Zůstali tam deset let. 5 Oba však umřeli, Mahalon totiž i Chelion, a tak
zůstala žena zbavená dvou dětí a manžela.
6 I vstala, aby se navrátila s oběma svými snachami z Moabska
do vlasti; slyšelať, že Hospodin shlédl na lid svůj a dal mu chleba.

Návrat z Moabska do Betlema. Rut vzácným vzorem příbuzenské lásky, oddanosti a věrnosti (1, 7.—22.).

7 Vyšla tedy z místa, kde jako host bydlila, s oběma snachami.
Když byla již na cestě vracejíc se do Judska, 8 pravila jim: „Jděte
(každá) do domu matky své; Hospodin buď vám milostiv, jako jste

---

krevním příbuzným Boozovým (2, 3.) a měl v Betlemě, tedy v území Judovců, majetek, byl sám také příslušníkem kmene Judova. — No'omí = Má sličnost, rozkoš, potěšení a pod. Tak asi říkala matka dítku, celujíc je, a název ten mu pak zůstal jakožto jméno vlastní. — „Machlón“ bývá vykládáno a překládáno: „Churavý“, Kiljón pak „Chřadnoucí“ nebo pod. Správno-li to odvozování, byla jim ona jména „Churavec“ a „Neduživec“ dána za živa a zůstala jim; možná, že měli také jiná jména, ale spisovatel nám tu podal ta, která přiléhala k jejich osudu. — Slují „Efratští“, ježto Betlem, jejich domovská obec, byl v „Efratě“. Srv. Gn 35, 16. 19; 48, 7; Mich 5, 2. — Moabsko, jeho náhorní rovina, zvaná Míšór, byla a je dosud velmi úrodná. Srv. Jos 13, 23. Dosud tam chodí chudí dělníci z Palestiny hledati obživy a také ji nalézají.

V. 4. Z 4, 10. vyplývá, že manželem Rutiným byl Mahalon, tedy důsledně mužem Orfiným byl Chelion. — „Rúth“ znamená nejspíše „Přítelka“. — „'Orpá“ — snad Vlasatá, Krasovláska a pod. — „vzali si manželky“ již prve, ještě za života otcova. — Manželství Israelitů s Moabkami platnými zákony (Ex 23, 28. 32; 34, 11. 16; Dt 7, 3.) nebylo sice výslovně zakázáno, odporovalo však ovšem jejich duchu, jehož asi rodina Elimelechova v rozháraných dobách soudcovských, kdy nejeden zákon v životě zachováván nebyl, nepostřehla. Byla to manželství z nouze, že totiž nemohli rodiče v cizině svým synům opatřiti Israelek, nemajíce ani potřebného snubného (Gn 24, 53.) ve vyhnanství. Ostatně příčina, proč byla ona smíšená manželství Israelitům zakázána, bylo nebezpečí, že by mohla žena svésti svého muže k modlářství. Nebezpečí mohlo však býti odvráceno tím, že Moabky přijaly náboženství israelské, a nadějí, že rodina brzy se vrátí domů, kde nebude nebezpečí, že by Moabky vodily své manžely z Betlema do vzdálených svatyň moabských.

V. 6. Dokud žili synové Noemini, nalézala matka obživu u nich. Nyní, když zemřeli, nemohla cizinka v Moabsku hledati právem u nikoho výživu, měla však právo žádati ji u svého rodu, tedy v Betlemě. (Srv. Gn 38, 11.) Také ovdovělé bezdětné Moabky dle právních názorů tehdejších staly se zase příslušnicemi svých rodův, a tam mohly hledati živobytí. — „shlédl“ dosl. „navštívil“ v dobrém významu slova. (Srv. Gn 50, 24; Ex 4, 31; 1. Král 2, 21.)

V. 7. Jméno místa (města nebo vsi), kde bydlila Noemi, není udáno, buď že ho spisovatel v prameni nenalezl, nebo se domníval, že na něm nezáleží, že tedy lze je vynechati. — Obě snachy, i kdyby nebyly zamýšlely Moabsko opustiti, byly by tchyni kus cesty doprovodily a prohlásily, že půjdou s ní, kamkoli půjde ona; tak totiž velel mrav Východťanů. Domníváme se však, že obě snachy s tchyní jdoucí měly upřímný úmysl jíti s ní až do Betlema a tam spolu s ní o život se sdíleti; slabší Orfa však podlehla radě Noemině a vrátila se domů, kdežto vytrvalá Rut nevzdala se svého záměru. Dlužno si tedy představiti, že ženy ty nesou (nebo vezou na oslu?) chudá svá zavazadla (všecek svůj majetek). (Hummelauer.)

V. 8. n. Noemi posílá své snachy tam, kde dle tehdejšího práva bylo bezdětné vdově po smrti mužově hledati výživu — otecký krb; dům ten tu nazván však matčiným, že dcery bývají bližší matce než otci a zůstávaly buď ve staně matčině, neb v oddílu společného stanu, vykázaném ženám (harem), tedy

byly vy mrtvým i mně! 9 Dej vám dojíti spokojenosti v domech mužů,
kterých se vám dostane!“ A políbila je.
Ony však počaly hlasitě plakati 10 a říkati: „S tebou půjdeme
k lidu tvému!“
11 Noemi jim odpověděla: „Navraťte se, dcery mé! Proč byste se
mnou šly? Mám ještě syny ve svém lůně, že byste mohly nadíti se
mužů ze mne? 12 Vraťte se, dcery mé, jděte, nebo jsem již stářím sešlá,
že nejsem způsobilá k manželskému svazku. A kdybych i mohla této
noci počíti a poroditi syny, 13 kdybyste si chtěly na ně počkati, až by
dorostli, [až by dospěli], budete dříve stařeny, nežli se vdáte. Ne tak,
prosím, dcery mé! Neboť vaše tíseň (ještě) více mne trápí, že vystou-
pila ruka Hospodinova proti mně.“
14 Tu zase počaly hlasitě plakati. Orfa políbila tchyni a vrátila
se; Rut (však) se tchyně přidržela. 15 I řekla jí Noemi: „Hle, tvá šva-
krová vrátila se k lidu svému a k bohům svým; jdi s ní.“

---

v bydlišti matčině. — Rut i Orfa chovaly se „milostivě“, laskavě, dobrotivě k mrtvým, dokud žili, i k Noemi; byla tedy rodina jejich sídlem vzájemné úcty, lásky, jakož i svornosti. Tu lásku nechať jim Bůh odplatí láskou svou! Pěkný vzor i rodině křesťanské! — Z toho, že Noemi svolává na obě snachy požehnání Jahvovo, lze právem vyvozovati, že obě byly také ctitelkami Boha *Jahve*; možno z těch slov také vyvozovati její přesvědčení, že Jahve může komu chce i v Moabsku dobře činiti, že je tedy Bohem všehomíra, a ne snad jen národním bohem Israelovým, jehož moc sahá jen potud, pokud sahají hranice Israelitů. — „spokojenosti“ může dojíti mladá vdova, plná života, roztoužená po radostech rodinných a mateřských (srv. níže 3, 1.) v manželství. Této spokojenosti, nejvřelejší tužby starozákonné ženy nedojdou, půjdou-li s Noemi, která jim mužů dáti nemůže (srv. níže 12. n.). — Možná, že podobná slova, kterými Noemi své snachy vrací domů, byla projevem tehdejší zdvořilosti, a že obyčej v takových případech podobný projev ukládal; jisto však, že Noemi míní tu slova svá upřímně. Totéž dlužno tvrditi o jiných zdvořilůstkách, pokud v následujících rozmluvách jsou obsaženy (na př. v. 10.).

V. 11. n. Noemi tu má na zřeteli zákon o levirském manželství Dt 25, 5; Gn 38, 26. — „k manželskému svazku“ = k účelu manželského svazku, způsobem člověka důstojným dbáti o zachování neb i rozmnožení lidského pokolení dítkami.

V. 13a. hebr.: „budete proto čekati, až dorostou, zavřete se proto a nevdáte se za muže? t. j. chcete tak dlouho postrádati radostí manželských (a mateřských)? — „ruka Hospodinova výstoupila proti Noemi“ tím, že jí odňala manžela i dva syny. To působí jí veliké hoře; ta bolest bude však ještě větší, bude-li žíti se dvěma snachami, a patřiti ustavičně na to, že nedošly „uspokojení“ oprávněných ženských tužeb (srv. v. 9.). Že by mohly zachovávati vdovskou čistotu z vyšších pohnutek, z lásky k Bohu, proto neměla ovšem Noemi, jsouc dcerou S. Z., smyslu. O ceně takové ctnosti poučilo lidstvo teprve křesťanství.

V. 14. Jako dle v. 9. políbila Noemi Orfu na rozloučenou, posilajíc jí domů, tak nyní zase Orfa líbá tchyni, vracejíc se domů. — Pozoruj veliký rozdíl v jednání obou snach. Orfa dává se unášeti touhou po novém rodinném krbu a proto se vrací. Rut však přemáhá tento mocný požadavek svého srdce, vzdává se naděje na sňatek, děti a potomstvo a tím těsněji se přimyká ke staré, vetché, opuštěné, těžce zkoušené tchyni, od které nemůže očekávati, co by hovělo její samolásce. Je to takořka hrdinná láska snachy k tchyni, která je tím vzácnější, čím řidčeji se vyskytá. Takové lásce slíbeno Boží požehnání: dlouhý věk a pozemský blahobyt (Ex 20, 12; Dt 5, 16.).

V. 15. „vrátila se k lidu svému“ = k otci a tím do národního svazku moabského; ježto v tehdejších dobách národnost a náboženství toho onoho národa splývaly v jedno, znamenalo vrátiti se do pospolitosti národní ctíti bohy nebo Boha toho národa. Vrátila-li se tedy Orfa k oteckému krbu, vrátila se také k oteckému náboženství, k oteckým bohům. Obětovala tedy Orfa své touze po rodinném krbu také pravé náboženství, odpadla od pravého Boha, kterého vzýval její manžel, odpadla od Jahve. Přijmouti náboženství a bohy moabské bylo by jí

[16]Rut odpověděla: „Nenuť mne, bych tě opustila, bych odešla;
neboť kamkoli půjdeš ty, půjdu já, a kde dlíti budeš ty, dlíti budu také já.
Lid tvůj lid můj, a Bůh tvůj Bůh můj. [17]Která země tě přijme, až budeš
umírati, v té zemru a tam dojdu hrobu. Ať mě Hospodin trestá a zase
trestá, odloučí-li mne od tebe něco jiného než toliko smrt!“
[18]Vidouc tedy Noemi, že je Rut nezvratně odhodlána jíti s ní,
přestala jí odporovati [a domlouvati, aby se vrátila k svým].
[19]Šly tedy spolu a přišly do Betlema. Když vešly do města,
roznesla se všady rychle (o tom) zvěst, a ženy pravily: „Je to ona
Noemi?“ [20]Ona jim však řekla: „Nenazývejte mne Noemi, [to jest
Sličnou], ale raději nazývejte mne Mara, [to jest Hořkou], nebo hořkostí mne velmi naplnil Všemohoucí. [21]Vyšla jsem plna, a prázdnou
mne zpět přivádí Hospodin. Proč tedy nazýváte mne Noemi, když mne
Hospodin ponížil a Všemohoucí sklíčil?“
[22]Přišla tedy Noemi s Moabkou Rut, svou snachou, ze země, kde
byla hostem; vrátila se do Betlema, když počali žíti ječmeny.

Za svou lásku k příbuzné dochází Rut laskavého přijetí na poli jiného svého příbuzného, Booza, v Betlemě.

Hlava 2. — [1]Muž Elimelech měl krevního přítele, člověka zámožného, velmi bohatého, jménem Booz. —

také v manželství, do kterého by vešla s Moabem, ježto dle tehdejších názorů náboženství mužovo bylo také náboženstvím manželčiným. Noemi, posílajíc Rut domů, předvídá, že i Rutě bude odloučiti se od Boha Jahve, ano jaksi Rut k tomu činu svádí; opírá sice svou radu o běžný názor lidový, tehdy všeobecně rozšířený, v ústech Israelitky je však nesnadno jej ospravedlniti! Ani tehdy nebyla „víra jako víra“ zejména tu, kde šlo o změnu víry pravé k vůli manželskému sňatku. Inspirovaný spisovatel sice podává slova Noemina, avšak jejího jednání neschvaluje! Ostatně možno uvésti na Noeminu omluvu, že byla tak dojata starostí o budoucnost snach a láskou k nim tak uchvácena, že rozum a svobodná vůle její nemohla se úplně uplatniti, že nepřestoupila zákona Božího zcela vědomě a dobrovolně, že jí tedy nelze hřích přičítati.

V. 16. Rut je tak pevně odhodlána jíti se tchyní, že je každý pokus o zvrácení jejího úmyslu marný. — Příslušnicí národa israelského, kmene judského („lid tvůj lid můj“), a tím spolu také vyznavačkou Boha Israelova, Jahve (Bůh tvůj Bůh můj“) stala se Rut již svým sňatkem s Mahalonem; prohlašuje nyní, že toho svazku národního, kmenového a náboženského nemíní trhati. — Příslušnost ke kmeni dávala nárok na pobyt v území onoho kmene a na hrob v něm. „Ať mi učiní Hospodin cokoli“ = „Ať mě Bůh trestá“ je formulka zaklínací přísahy. Srv. 1. Král 3, 17. a jj. — Rut tu jedná z úcty a lásky ke tchyni, kterou považovala netoliko za matku manželovu, ale také za matku svou, plní tedy příkaz desatera (Ex 20, 12; Dt 5, 16.). Zajisté poutal ji ke tchyni způsob, jak se k ní měla: laskavost, přívětivost, moudrost, rozšafnost a jj. Snad měla na srdce Rutino vliv i soustrast s nešťastnou, opuštěnou vdovou.

V. 19. Betlem nebylo město veliké, příchod ženy vzbudil tedy pozornost veškeré obce (hebr.). — Otázka „Je to ona Noemi?“ je podiv, že se Noemi tolik změnila od té doby, co ji viděly (před deseti lety). Betlemanky nedivily se, že za deset let sestarala, ale že přichází nyní bez manžela, bez synů, bez vnuků. Znajíce její bezúhonnost divily se, že byla stižena tak velikým trestem Božím.

V. 20. Staří se domnívali, že jméno má vždycky přiléhati ke skutečnému stavu osoby nebo věci; změnil-li se stav ten, měnívali také jména. O významu jména Noemi viz výše v. 2. — Márá = Hořká, Bolestná.

V. 21. „plná“ — majíc muže a dva syny.

V. 22. Žeň ječná, kterou počíná žeň vůbec, zahajována o velikonocích, tedy kolem našeho prvního dubna. Poznámka, kdy přišla Noemi a Rut do Betlema, připravuje na událost vypravovanou ve hl. 2., která se odehrává o žni.

Hl. 2. — V. 1. Bó‘az = Živý, Čilý, „Čipera“ a pod.

[2] I řekla Moabka Rut ke své tchyni: „Poroučíš-li, půjdu na pole
a budu sbírati klasy, které ujdou rukám ženců, kdekoli naleznu milost
hospodáře, ke mně laskavého.“ Ona jí odpověděla: „Jdi, dcero má.“
[3] Šla tedy a sbírala klasy za ženci. I přihodilo se, že pole toho
pán byl z příbuzenstva Elimelechova, jménem Booz.
[4] A hle, Booz přišel z Betlema a řekl žencům: „Hospodin (buď)
s vámi!“ Oni mu odpověděli: „Požehnej ti Hospodin!“ [5] Pak řekl Booz
služebníkovi, který byl nad ženci: „Čí je tato dívka?“ [6] Ten mu od-
pověděl: „Je to Moabka, která přišla s Noemi z Moabska, [7] a prosila,
by směla sbírati zbylé klasy chodíc za ženci. Od rána až do nynějška
trvajíc na poli ni na okamžik domů se nevrátila.“
[8] Tu řekl Booz k Rut: „Slyš, dcero! Nechoď na jiné pole sbírati,
neodcházej s tohoto místa; ale připoj se k mým služebným, [9] a kde
budou žíti, choď za nimi! Neboť rozkázal jsem služebníkům svým, aby
ti nikdo nečinil obtíží; ano i bude-li se ti chtít píti, jdi k nádobám
a napij se vody, kterou i služebníci (moji) pijí.“

V. 2. Zákon mojžíšský dával právo paběrkovati chudině (Lv 19, 9; 23, 22; Dt 24, 19.). Že se nabízí Rut první jíti a paběrkovati, z toho vyvozuje Hummelauer domněnku, že i v Moabsku byl obyčej, který považoval paběrky za majetek chudiny. — Ze slov Rutiných vyplývá také, že mohl hospodář nebo jeho ženci ztrpčovati chudině oprávněnou práci na jeho roli, že snad některý ustanovil, kteří chudí smějí na jeho poli paběrkovati, jiné pak že zaháněl a pod. — Nabídku tuto pronesenou klade Rutě na jazyk rovněž láska a úcta ke tchyni.

V. 3. „Přihodilo se“, náhodou (hebr.), t. j. řízením Božím. Neposlala jí tedy tchyně úmyslně na pole Boozovo, aby snad se s ním Rut seznámila! — Ježto dle 1, 22. přišly ženy z Moabska na počátku ječné žně, a událost tuto líčená sbíhá se o žni samé, patrno, že paběrkovala Rut brzy po svém příchodu do Betlema.

V. 4. Booz přišel asi krátce před polednem. Srv. níže v. 7. 14. 17. — Krásný, starobylý pozdrav „Jahve s vámi“, kterého církev užívá dosud při bohoslužbě („Dominus vobiscum“), přeje 1. ochranu a 2. pomoc Páně, podobnou té, ze které se těšili Israelité, vycházející z Egypta (Ex 3, 11; srv. Jos 1, 5; Ž 22 (23), 4.). — Obvyklá odpověď žencův (a vůbec pracujících dělníků) byla: „Požehnej ti Jahve!“ Srv. Ž 128 (129), 8. Srv. naše křesťanské pozdravy „Pomáhej Pán Bůh!“ a „Dej to Pán Bůh!“ Škoda, že mizí.

V. 5. n. „dívka“ = mladistvá žena. — Ježto Booz znal chudinu betlemskou, nyní však zpozoroval neznámou mladou ženu, táže se, čí je, t. j. kdo jsou její rodiče, nebo kdo jest její muž. Slyšel sice (1, 19.), že z Moabska vrátila se Noemi se svou snachou, osobně však Rut dosud neznal.

V. 7. Ač byla Rut dle zákona oprávněna paběrkovati, přece prosí dozorce, šafáře, by jí bylo dovoleno na poli jemu svěřeném právo to vykonávati. Příklad slušnosti, ke které se druží pracovitost, zračící se v tom, že od rána pilně, bez přestávky sbírá klasy. — Za celou tu dobu neuchýlila se na místo, kde by si poněkud pohověla, odpočinula, paprskům palčivého slunce ušla. Tu vytrvalost jí oslazovala pieta ke tchyni.

V. 8. n. Místo „slyš“ rozkazu hebr. jemná otázka: „Slyšíš?“, svědčící o laskavosti a přívětivosti Boozově. — Z toho, že Rutu oslovuje slovy „dcero má“, možno vyvozovati, že byl Booz proti Rutě již staršího věku. — Také z Booza mluví láska k příbuzné (vzdálenější švakrové). „Neodcházej“ jinam, kde by tě mohli týrati. Mezi chudými dávána právem přednost chudým příbuzným. — „k mým služebným“ ženám. — Obilí žali malými srpy a svazovali je bez povřísel v malé snopky zavázané několika stébly obilí právě požatého, podobně jako se děje dosud v Palestině a jak znázorněno na starých egyptských malbách. Žali a vázali muži i ženy. Snopky snášeny na hromadu, do stohu. — Voda na východě má mnohem větší cenu než u nás; prokazuje tedy Booz sešvakřené cizince značné dobrodiní. — Štědrost Boozova ještě více činí dle v. 14. — Rozkaz, o kterém se tu Booz zmiňuje, teprve dá; je to však tak jisto, jakoby jej skutečně již byl dal, proto: „rozkázal jsem“.

10 Rut padla na tvář a poklonivši se k zemi řekla mu: „Odkud
mi to, že jsem nalezla milost před očima tvýma, že ráčíš znáti se ke
mně, cizince?“ 11 On jí odpověděl: „Všecko mi bylo oznámeno, co
jsi učinila tchyni své po smrti muže svého: žes opustila rodiče své
i zemi, ve které jsi se narodila, a přišlas k lidu, kteréhos prve neznala.
12 Odplatiž ti Hospodin skutek tvůj, plné mzdy dostaň se ti od Hospodina, Boha Israelova, k němuž jsi přišla a pod jehožto křídla jsi se
utekla!“ 13 Ona řekla: „Nalezla jsem milost před očima tvýma, můj
pane! neboť mne těšíš a mluvíš k srdci služebnice své, ač nejsem
rovna jedné z tvých služebných.“ 14 I pravil jí Booz: „Když bude čas
k jídlu, přijď sem, pojez chleba a omoč skývu v octě.“
Posadila se tedy vedle žencův, on jí nahrnul pražmy, i jedla, nasytila se a ještě jí zbylo. 15 Pak vstala, aby sbírala dle obyčeje klasy.
A Booz přikázal služebníkům svým: „I kdyby chtěla s vámi žíti,
nebraňte jí; 16 odhoďte také úmyslně něco z vašich snopkův a nechte ležeti; ať [bez zahanbení] sbírá, ať jí nikdo nedomlouvá, když bude sbírati!“
17 Sbírala tedy na poli až do večera; a co sebrala, vytloukla
prutem, vymlátila, a tak dostala ječmene asi tolik, co má efa [to jest

V. 10. Všimni si skromnosti Rutiny: je sice Moabkou, tedy cizinkou, ale také Boozovou švakrovou; mohla by tedy tohoto příbuzenského poměru se dovolávati a žádati Booza za pomoc; nečiní tak. Skromností tou si podmaňuje srdce Boozovo.

V. 11. Že Rut milovala tchyni za života Mahalonova, o tom se Booz nezmiňuje, zdůrazňuje toliko Rutinu lásku ke tchyni po smrti Mahalonově, ježto se ukázala ryzost a pevnost lásky té zejména v této době, že je to cos ojedinělého, neslýchaného. Kolik obětí lásce té přinesla!

V. 12. „pod křídla“ = pod ochranu, do opatrování. Srv. Ex 19, 4; Dt 32, 11; Ž 16 (17), 8; 35 (36), 8; 56 (57), 2; 60 (61), 5; 62 (63), 8; 90 (91), 4.

V. 13. n. Útěcha, kterou Booz vlévá Rutě do srdce, je důkazem, že je jí Booz přízniv; dle jiných je to však důvod, že se odvažuje Rut prosby, by jí byl Booz podobně nakloněn i dále, a proto místo: „nalezla jsem milost“ překládají — „kéž nalézám milost. . .“ — „Nejsem rovna. . .“ nový projev skromnosti (srv. v. 10.), která budí v srdci Boozově štědrost. „Viz podivuhodnou pokoru Ruty, která se považuje za nejnižší ze všech Boozových služebnic, za služebnou služebných, a tak si zasloužila státi se jeho manželkou. Tak blahoslavená Panna řkouc: „Aj, já dívka Páně“ zasloužila si státi se matkou Boží.“ Kornel van Steen (= Cornelius a Lapide, † 1637). — Rut mohla se považovati za nižší než služky Boozovy, protože byla cizinkou (v. 10.), kdežto žnečky Boozovy byly Israelky. — Zastíněna byla také tím, že služky Boozovy dostaly včas od svého štědrého pána pokrmu a nápoje, kterého Rut postrádala. Booz jí proto dává totéž právo, které přísluší jeho služebným — s nimi jísti a píti. — „sem“ na místo stinné, snad pod košatý strom, jakých dosud kolem Betlema hojnost. Že měli ženci Boozovi na poli nějaký stan, do něhož se scházeli k jídlu, Písmo nikde nepraví. — „octa“ vinného v Palestině révou oplývající bylo a je dosud dostatek; ocet čistý nebo spíše rozředěný vodou v parných dnech mile občerstvuje. — „posadila se vedle ženců“, t. j. ke žnečkám (srv. v. 8. „připoj se k mým služebnicím“). — „pražma“, zrní pražené, tu patrně z čerstvé ječné sklizně. Dosud jí v Palestině požívají. Srv. Lv 2, 14; 1. Král 17, 17; 2. Král 17, 28. — „on“ buď dozorce nad ženci nebo spíše Booz sám, který dle obyčeje patriarchálního jídal se svou čeládkou a jí také úděly podával. — Co „jí zbylo“, uschovala té, kterou tak vroucně milovala, tchyni (srv. níže v. 18.).

V. 15. Rut nehověla si dlouho po jídle, ale hned dala se zase do práce. Zatím co sbírala klasy, nařídil Booz: „I kdyby chtěla s vámi žíti, nebraňte jí...“ Dle hebr. však Booz nakazuje: „i mezi snopky ať si sbírá, a neubližujte jí.“ Mezi snopky bylo patrně více klasů než za nimi a ženci byli oprávněni je i se snopky vzíti, ježto chudí měli právo toliko na klasy ležící za ženci.

V. 17. Také Gedeon mlátil kdysi tak. Sdc 6, 11. — „efa“ = 36·44 litru. — Efa měla tři „mirky“ zvané hebr. „sea“, t. j. 12·148 litrů. Srv. Gn 18, 6.

tři mírky]. [18] S nimi vrátila se do města a ukázala je tchyni své;
k tomu vyňala a dala jí zbytky svého jídla, kterým se byla nasytila.
[19] I pravila jí tchyně: „Kde jsi sbírala dnes, kdes pracovala? Buď po-
žehnán ten, který se slitoval nad tebou!" Oznámila jí tedy, u koho
pracovala, a pověděla jméno muže, že sluje Booz. [20] Noemi jí odvětila:
„Požehnán buď od Hospodina, že touž milost, kterou učinil živým, za-
choval i mrtvým."

A opět pravila (Noemi): „Je náš příbuzný ten člověk." [21] Rut
dodala: „Také to mi přikázal, abych tak dlouho připojovala se k jeho
žencům, dokud nebude všecko obilí požato." [22] Tu jí tchyně radila:
„Bude velmi dobře, dcero má, choditi na žeň s jeho služebnými, aby
na cizím poli někdo ti neubližoval."

[23] Přidružila se tedy k Boozovým služebným a chodila s nimi
tak dlouho na žeň, dokud ječmene a pšenice do stohů nesklidili.

Na humně Boozově. Jménem lásky příbuzenské, která zplodila povinnost švakrovského manželství, žádá Rut Booza, by ji pojal za choť. Booz jest ochoten tak učiniti.

Hlava 3.

Dle rady Noeminy Rut odebírá se na humno, na němž bude Booz po práci odpočívati, odhaluje v noci jeho nohy, lehá si k nim a probudivšího se Booza žádá, by ji pojal za manželku dle práva švakrovského manželství (v. 1.—9.). Booz prohlašuje, že je sice ochoten vyplniti tuto povinnost příbuzenské lásky a věrnosti, upozorňuje však, že je tu bližší příbuzný, kterému přísluší povinnost a právo levirského manželství více než Boozovi. Jestli však tento svého práva se vzdá, pojme Booz Rut za ženu (v. 10.—13.). Ráno naměřil Booz Moabce, s níž byl sešvakřen, šest měr ječmene, pomohl jí s ním na záda a propustil ji domů.
Rut přichází s darem ke tchyni a vypravuje jí, jak pochodila (v. 14.—18.).

[1] Když zase přišla kdysi ke své tchyni, uslyšela od ní: „Dcero
má, zjednám ti spokojenost [a postarám se], by ti bylo dobře.

V. [18]. „s nimi" — nesla to zrní v plášti. Srv. níže 3, 15.

V. [19]. „slitoval se" nad cizinkou, a dopřál jí neobyčejně veliké žně.

V. [20]. Booz miloval Elimelecha a jeho syny za živa; tu lásku osvědčil jim dnes, kdy jsou již mrtvi, tím, že laskavě a štědře ujal se Elimelechovy snachy, ano i manželky jeho. — Dle hebr. připomíná Noemi, netoliko že je Booz jejich příbuzným, ale také „gó'élem", povinným postarati se, by nevymřel rod Elimelechův. Viz níže 3, 9. a srv. Lv 25, 25; Dt 25, 5.

V. [23]. „chodila s nimi na žeň" sbírati klasy, jako činila dříve. Po ječné žni, která trvala 2—3 neděle, nastala žeň pšeničná. Když bylo vše sklizeno, bylo mláceno, a Booz počal váti vymlácený ječmen. Srv. níže 3, 2. Snopky nanesli na ustanovené k tomu místo na poli, kde byla upěchovaná půda, t. j. humno; tam bylo obilí vymláceno a hned také vyváto. Do stodol se nedováželo. Rolníkovi nebylo obávati se, že snad obilí pod širým nebem zmokne, ježto tu dobu v Palestině vůbec neprší vá.

Hl. 3. — V. [1]. Místo „když zase přišla kdysi ke své tchyni" hebr.: „a bydlela u své švekruše"; slova ta v hebr. patří k 2, 23. Z toho patrno, že Rut každodenně po lopotné práci vracela se na noc ke své druhé matce, jak se slušelo a patřilo na ctnou mladou vdovu. Srv. níže v. 10. — Noemi netoliko nazývá Rut „dcerou", ale také se o ni stará, jakoby byla její matkou. Povinností rodičů bylo postarati se, by se jejich dcery šťastně vdaly. Tu povinnost Noemi nyní činí. — „spokojenost" = „manželství" jako 1, 9. Ve výhodném manželství najde Rut také přiměřené zaopatření, že jí nebude třeba živiti se paběrkováním, prací to velmi málo výnosnou, ke spokojenosti člověkově málo přispívající.

[2] Ten Booz, k jehožto služebným na poli jsi se přidružila, je náš příbuzný, a této noci věje ječmen na humně. [3] Umyj se tedy, pomaž se, oblec se v pěknější roucha a jdi dolů na humno; (ale) ať neuzří tě

V. 2. Aby bylo porozuměno tomu, co následuje, dlužno míti na zřeteli obyčej a zákony o manželství levirském. Srv. Gn 38, 8. nn.; Dt 25. 5.—10; Mt 22, 24. nn. „Je náš příbuzný" a tedy povinen pojmouti za manželku bezdětnou vdovu po zemřelém „bratru" svém Mahalonovi. Noemi se domnívá, že dle práva manželství levirského je Rut oprávněna šetrným způsobem upozorniti Booze na jeho povinnost příbuzenskou. Pohnutkou, proč tak činí, je láska k zemřelému manželu a synu, kteří nemají potomstva; chce zákonitým způsobem postarati se o to, by Mahalonovi a tím ovšem i Elimelechovi dostalo se potomka, který by zdědil jejich pole (nyní prodejem zastavené) a zachoval na tomto dědičném majetku jméno otce a děda svého. Tou myšlenkou, láskou k zemřelému choti a tchánu, vedena je také Rut při svém podniku. Zdaří-li se tento čin lásky a úcty k zemřelým příbuzným, bude tím zároveň také postaráno o hmotné zaopatření obou žen. (Viz níže.) Nápadno, proč Noemi posílá hned svou snachu s oprávněnou žádostí k Boozovi, a ne k onomu bližšímu příbuznému, o němž níže v. 12. Že by o něm Noemi nevěděla, nelze mysliti. Avšak z 4, 6. možno právem vyvozovati, že byl již ženat a měl svou rodinu; z téhož v. možno se dohadovati, že nebyl tak zámožný jako Booz a že tedy vykoupiti zastavené pole (ta povinnost byla spojena s povinností vzíti si bezdětnou vdovu po Mahalonovi za manželku) nebylo mu snadno; patrně se také o ruku Rutinu nikterak neucházel; z toho všeho mohla se Noemi domýšleti, že nejmenovaný bližší příbuzný nechce dostáti své povinnosti švakrovské, že nechce užíti práva z ní plynoucího, pojmouti Rut za svou manželku. Poslala pak Noemi svou snachu hned k Boozovi tím spíše, že z toho, jak se dosud Booz k ní choval, poznala jeho velkodušnost, poznala, že jí přeje, že je jí nakloněn; bylo tedy možno doufati, že nebude prosící Rut odmrštěna. Věděla také, že je zámožný a že tedy bude mu snáze dědičné pole Mahalonovo vykoupiti. Byl-li Booz také již vdovec, nebo byla-li jeho manželka ještě živa, měl-li z toho manželství děti a kolik, o tom nás Písmo nepoučuje; také na tom nezáleží; ježto tehdy bylo mnohoženství v obyčeji, mohl tedy Booz pojmouti za choť Rut a postarati se, by se dostalo Mahalonovi aspoň zákonitých potomkův i v tom případě, že byl již ženat a že manželka jeho dosud žila. — V Palestině věje denně asi od 4. hod. odpoledne až bezmála do západu slunce od moře vítr, proti kterému házejí dřevěnými vidlemi vymlácené obilí, t. j. zrno s plevami i se slamou rozdrcenou, a tak obilí vějí a tříbí. Práci možno protáhnouti do tmy tím spíše, že je snáze ji konati za večerního chladu nežli za dne, kdy ji palčivé paprsky sluneční ztěžují. — Humno bylo nedaleko pole, tedy za Betlemem, kus to upěchované půdy, na které bylo obilí ve snopech již dříve (viz výše 2, 23.) sneseno. Noemi mohla předvídati, že Booz zůstane celou noc na humně, ježto tehdy, podobně jako dnes, třeba obilí na humnech snesené hlídati, by nebylo rozkradeno.

V. 3. Také nevěsta v den svého sňatku se myla, pomazala se olejem a oblékla se v nový šat, neb aspoň v roucho, ze kterého nečišel pot. Dle tehdejších obyčejů bylo povinností rodičů postarati se o sňatek svých dětí a povinností dětí bylo poslechnouti rodičů. Tu povinnost plní Noemi svým způsobem, posílajíc takořka ze svého příbytku svou snachu na svatbu, Rut pak poslušně plní příkazy své druhé matky. Jindy bývá odváděna nevěsta pod večer, nebo na počátku noci z domu otcovského do domu ženichova; tentokrát jde nevěsta sama, bez průvodu, ovšem však také večer, ano v noci. Málo by bylo slušelo, aby ženich v letech Boozových odváděl si svou nevěstu, vdovu, jako činívají ženiši mladí, když se zasnubují s pannami. Názor Noemin o způsobu, jak dlužno v manželství to vejíti, liší se od názoru Booza, (který nepotřeboval souhlasu rodičů ve svém vysokém věku), pouze tím, že Noemi se domnívala, že lze v manželství to vejíti soukromě, bez úředních formalit, kdežto Booz, maje vyvinutý smysl pro právo, chtěl, aby každá překážka byla odstraněna soudním řízením, aby byly urovnány spolu také majetkové otázky, které s manželstvím tím souvisely. Názor Noemin plynul sice více ze srdce nežli z rozumu, byl však přece i rozumově odůvodněn, ježto tehdy zákon nežádal úředních formalit, by bylo manželství platné, ba ani k tomu ne, by bylo dovolené. K tomu, by snoubenci v manželství platně vstoupili, stačil vzájemný jejich souhlas přiměřeně vyjádřený. Vyjádřen mohl býti beze svědků buď slovy, nebo jiným znamením, i prvním manželským obcováním. Nelze tedy podezřívati Noemi, že by byla sváděla snachu k něčemu, co bylo dle tehdejšího manželského práva nedovoleno. (Manželství nebylo tehdy svátostí!) Nesmíme ji posuzovati dle našeho

člověk ten, dokud nepřestane jísti a píti! [4] Když pak půjde spat,
všimni si dobře místa, na kterém bude odpočívati; pak půjdeš, poodhrneš s nohou plášť, kterým se přikryje, položíš se a budeš tam ležeti; on ti pak poví, co bys měla činiti.“ [5] Rut odpověděla: „Cokoli kážeš, učiním.“

[6] I šla na (to) humno a učinila všecko, co jí byla tchyně přikázala.
[7] Když Booz pojedl a napil se, když se rozveselil a lehl si u stohu snopů: přišla skrytě, poodhrnula mu plášť s nohou a položila se.
[8] Tu hle, (když bylo) již půl noci, ulekl se člověk (ten), zarazil se a zpozoroval, že mu leží žena u nohou.
[9] I řekl jí: „Kdo jsi ty?“ Ona odvětila: „Já jsem Rut, služebnice tvá; rozprostři plášť svůj na služebnici svou, nebo jsi příbuzný.“
[10] „Požehnána jsi od Hospodina, dcero,“ — dí on — „tys první lásku poslednější (láskou) překonala; neboť

---

manželského práva, které bylo pro veřejné blaho zavedeno později (zejména když bylo manželství povýšeno na svátost), o kterém však Noemi neměla ani zdání. Dle našeho manželského práva by ovšem nesměla tchyně raditi své snaše, by činila podobně, jako Rut v tomto případě, ježto by tak vydávala v nebezpečí hříchu snoubenka sebe i snoubence! — „jdi dolů“ — ježto Betlem byl asi na dvou pahorcích jako je dnes, bylo dlužno z města na pole a tedy také na humno „jíti dolů“. — Rut nesmí se ukázati Boozovi dříve, nežli se jídlem a nápojem občerství a bude dobré mysli. Zkušená žena ví, že chce-li kdo, by byla prosba jeho vyslyšena, nesmí přijíti v čas nepřihodný.

V. 4. „tam“, u nohou bude ležeti, jako k nohám pánovým padá prosebnice. S nohou poodhrne plášť, aby na sebe upozornila, spolu pak aby připomněla mu velmi šetrným způsobem, jaké právo jí dává zákon, nebude-li její prosba vyslyšena: zouti mu veřejně střevíce. Srv. Dt 25, 5. nn. Pláště se dotkne, ježto bude prositi, aby na ni „rozprostřel plášť svůj“. Srv. níže v. 9.

V. 5. n. je projev Rutiny poslušnosti; může poslechnouti, protože jí Noemi dle tehdejších poměrů nesváděla ke zlému činu, ani jí neuváděla do nebezpečí hříchu proti vdovské čistotě srdce. Ježto dle poměrů, které stanoví naše zákonodárství, znamenal by čin Noemin posílati snachu do nebezpečí hříchu (viz výše), snacha křesťanská nesměla by takového příkazu poslechnouti! — Noemi volila noc k žádosti o manželství také asi proto, by mohl Booz žádosti té vyhověti hned a v soukromí, dříve než by se kdo o věci dověděl a prve než by mohl naň kdo působiti, by žádost zamítl. — Toho, „co kázala“, bylo více než tu stručně podáno.

V. 7. Místo „u stohu snopů“ hebr. lépe „na kraj hromady“ (vymláceného obilí). — Rut není vedena pohlavní vášní, ani nezamýšlí Booza svésti ke hříchu; žádá na něm manželství předně z úcty a lásky ke svému zemřelému manželu, který zemřel bezdětek a kterému hrozí nebezpečí, že rod jeho zanikne, nemovitý majetek jeho připadne příbuzenstvu vzdálenějšímu (Srv. Nm 27, 5.—11.), a tak jeho jméno vymizí z Israele. Že by se mohl dáti Booz svésti k něčemu nedovolenému, vylučovalo jeho stáří a jeho poctivost všeobecně známá, která se v pravdě také osvědčila. (Viz níže.) Booz dává Rutě svědectví, že byla počestnou vdovou (v. 10.). Kdyby byl viděl v činu Rutině nedostatek této ctnosti, nebyl by tím puzen, by žádosti spíše vyhověl, ale naopak, by ji spíše zamítl; to také Noemi věděla; nebyla by tedy své snaše poradila činu, který byl spíše překážkou nežli prostředkem k cíli. (Srv. jak se kdysi Tamar domáhala práva na manželství švakrovské Gn 38!)

V. 8. n. Místo „zarazil se“ hebr. „nachýlil se“ pátraje po příčině toho, že se polekal. — „rozestři plášť svůj“ = vezmi mne v ochranu, ujmi se mne tím, že mne pojmeš za choť. Podobný obyčej, že totiž ženich přikrývá nevěstu, dosud se u některých Arabů zachoval. — „jsi příbuzný“ = gó'él, výkupce, tedy povinen manželstvím se mne zastati.

V. 10. „první láska“ vyplývá z 1, 8; 2, 11. — „poslednější láska“ jeví se v tom, že Rut, ač ještě mladistvá, nehledala vdáti se za mladého, věkem jí rovného („nenadbíhala s jinochům“), ale požádala o manželství obstarožního Booza, ježto tak bude zachována památka jejího zesnulého chotě a ježto tak může způsobiti tchyni své velikou radost, která jí osladí stáří (4, 14. n.) (Zase pieta!)

nenadbíhalas jinochům chudým ani bohatým. 11 Neboj se tedy; cokoli
mi pravíš, učiním ti. Neboť ví všecek lid, který bydlí ve branách mého
města, že jsi žena ctnostná. 12 Nepopírám, že jsem příbuzný, ale je
jiný bližší příbuzný nežli já. 13 Odpočiň si zde této noci; ráno, bude-li
on chtíti právem příbuzenství si tě podržeti, dobře; nebude-li chtíti,
vezmu si tě já beze všech okolků; — živ je Hospodin — spi až
do rána."
14 Tak spala u jeho nohou až do rána. Dříve však, nežli se lidé
vespolek poznávali, vstala; neboť (Booz) pravil: „Varuj se, aby žádný
nezvěděl, že jsi sem přišla."
15 A opět řekl: „Rozestři plášť svůj, kterým se přikrýváš, a drž
oběma rukama." Když jej rozestřela a držela, naměřil jí šest měrek
ječmene a vložil (je) na ni. Ona s tím vešla do města 16 a přišla ke
své tchyni. Ta se jí tázala: „Jak jsi pochodila, dcero?" Tu jí vypravo-
vala všecko, co jí učinil člověk ten. 17 A dodala: „Hle, šest měrek
ječmene dal mi, a řekl: „Nechci, bys prázdná vrátila se ke své tchyni."
18 I řekla Noemi: „Čekej, dcero, (klidně), až uzříme, jak ta věc do-
padne; neboť člověk ten neustane, dokud nesplní, co mluvil."

V. 11. „neboj se", že bude tvá žádost odmrštěna, že bude ti zklamané a zahanbené odejíti. „Žena ctnostná", která má všecky vlastnosti, ženu mravně doporučující: cudnost, lásku k rodině a jejím příslušníkům, lásku k manželu i zesnulému, pracovitost, přičinlivost, pokoru, skromnost a pod. Jsou to vlastnosti, které vyváží chudobu Rutinu i její původ (byla cizinka). Toto pěkné vysvědčení Boozovo nedovoluje nikterak Rut podezřívati z nějakého nečestného úmyslu při jejím činu.

V. 12. Booz jest ochoten dostáti své povinnosti, kterou mu pokrevenství a zákon káže, chce pojmouti Rut za choť, dlužno však prve se postarati, by manželství to bylo v každé příčině zákonité. Pak bude lze v manželství vejíti a je i dokonati, nyní však nesmí si Booz ničeho dovoliti. Viz, jak poctivý je ten muž a uctivý k zákonu!

V. 13. n. Booz všemožně Rut těší; aby pak neměla nejmenší pochyby, že jí prosbu vyslyší, přisahá („živ je Hospodin"). Booz nechce, by Rut hned ještě v noci odebrala se domů, ježto by v nočním temnu, nic netušíc, snadno mohla se přiblížiti k jiným strážcům obilí na humnech, tak že by mohla býti podezřívána z noční krádeže obilí nebo z pohlavního poklesku. — Kdyby nebyl dbal Booz práv onoho bližšího příbuzného, a kdyby byl té noci Booz pojal za choť Rut, nebylo by snadno jej nebo ji podezřívati; ježto však dle názoru Boozova o švakrovském právu Rut takořka patřila bližšímu příbuznému, (že mu byla takořka zasnoubena zákonem, a on práva svého se dosud nezřekl), bylo nebezpečí, že budou oba podezříváni, a že vznikne z toho pohoršení, doví-li se kdo, že byla Rut v noci na humně; byli by bývali podezříváni z činu, který se podobal poruše manželské věrnosti. Tomu chce zabrániti Booz, a proto vyzývá příbuznou, by zůstala do rána, kdy bude jí lze snáze nepozorovaně dostati se domů. Snad také (kromě štědrosti a blahovůle) proto, by nebudila podezření, dal jí Booz nésti ječmen s pole domů (v. n.). — Noemi, posílajíc Rut k Boozovi na námluvy přehlédla snad, že vydává Rut dobrou pověst svou i Boozovu v nebezpečí; přehlédla asi též pohoršení, které by odtud mohlo vzniknouti obci. Nepostřehla snad těchto okolností proto, že pevně doufala, že se její rada zdaří, nepovažovala nárok bližšího příbuzného za tak vážný, těšila se, že se Rut již nevrátí, ježto si ji Booz odvede domů jakožto svou manželku.

V. 15. Rut s rancem na zádech, zahalena cípy pláště či plachty, mohla snadno zůstati z dálky nepoznána. Kdo ji viděl jen z dálky, mohl se domnívati, že ta žena si přivstala, aby zanesla domů zrní, které na humně v noci bylo sváto. — „měrku" hebr. blíže neoznačuje. Byla-li to „sea" (srv. výše 2, 17.), pak jí dal $12{\cdot}148 \times 6 = 72{\cdot}888$ litru. Ježto však zdá se to býti na ženu tíže přílišná, dlužno se spíše domnívati, že jí dal šest omerů (čili issaronů), t. j. $3{\cdot}644 \times 6 = 21{\cdot}864$ litru.

V. 18. Vulg chválí Booza, že je muž slova, který splní, co slíbil; hebr. také zdůrazňuje, že je muž činu, který ještě dnes věc projedná.

Jak hojně byla odměněna Rutina láska příbuzenská.

Hlava 4.

Bližší příbuzný vzdává se veřejně svého práva před soudem (v. 1.—8.), Booz béře si Rut za manželku a tak vyžeňuje majetek pozůstalý po Elimelechovi (v. 9. n.). Blahopřání Betlemských ke sňatku (v. 11. n.). Manželství požehnáno synem, jehož vnukem byl David (v. 13.—17.). Rodopisem Davidovým kniha zakončena (v. 18.—22.).

[1] Vstoupil tedy Booz do brány a posadil se tam. A když viděl
jíti kolem příbuzného, o kterém prve byla řeč, řekl mu, zavolav ho
jeho jménem: „Uchyl se maličko a poseď tu.“ Když se uchýlil a po-
sadil, [2] Booz vzav deset mužů ze starších města, řekl jim: „Posaďte
se tu.“ [3] Když sedli, mluvil k příbuznému: „Noemi, která se vrátila
z Moabska, má prodané pole, podíl to bratra našeho Elimelecha.
[4] Chtěl jsem, abys to slyšel, abych ti to pověděl přede všemi tu sedí-
cími, před staršími lidu mého. Chceš-li ho nabýti právem příbuznosti,
vykup a měj si je; pakli se ti nelíbí, oznam mi to, ať vím, co činiti;
neboť není žádný příbuzný kromě tebe, který jsi první, a mne, který
jsem druhý.“ I odpověděl: „Já to pole vykoupím.“
[5] Tu mu Booz řekl: „Nabudeš-li pole toho z ruky ženiny, budeš
povinen vzíti si také Moabku Rut, vdovu po mrtvém, abys vzbudil

---

Hl. 4. — V. 1. „vstoupil“ Booz ještě ráno toho dne, kdy Betlemští brali se branou do polí, do práce. — „u brány“ býval tehdejší „obecní úřad“, tam vyřizovány věci podobné. — „posadil se tam“ očekávaje onoho bližšího příbuzného, domnívaje se, že půjde také buď do práce, nebo že do brány přijde za jiným účelem; nebylo tedy třeba pro něho vzkazovati. — Místo „zavolav ho jménem“ hebr.: „ten onen“ t. j. naše: N. N. — Jméno neudáno buď proto, že v prameni, ze kterého spisovatel knihy Rut čerpal, nebylo, nebo že nepovažoval je za tak důležité, by je uvedl; Booz však jistě jej jmenoval jménem, proto právem Vulg: „zavolav...“ Někteří se domnívají, že spisovatel potlačil vlastní jeho jméno za trest, by nebylo zachováno jméno toho, který nedbal zachovati jméno svého příbuzného Mahalona.

V. 2. Ti starší byli svědky a spolu i soudci, „úřadem městským“.

V. 3. „podíl bratra (= příbuzného a spoluobčana) Elimelecha“ = pole, které dle zákona bylo nezadatelným dědičným majetkem Elimelechovy rodiny, že nesmělo býti navždy prodáno, nýbrž toliko do budoucího roku milostivého, nebo jen na kratší dobu. Srv. Lv 25, 23.—28. V tomto smyslu „měla prodáno“ také Noemi pole po svém zesnulém manželu. Jmenována Noemi, že je ona nyní jediným, neb aspoň nejstarším členem rodiny, která je pánem onoho role; prodal je však z bídy asi Elimelech sám, dříve nežli se vystěhoval do Moabska.

V. 4. Kromě „starších“, kteří tu jsou zejména uvedeni, jmenováni „všichni tu sedící“, t. j. obyvatelé Betlema, kteří se tu také zastavili. — „chceš-li ho nabýti“ úředně, za přítomnosti starších města. Místo „chceš-li ho nabýti právem příbuznosti“ hebr.: „chceš-li je vykoupiti, vykup“. Příbuzní mohli vykoupiti (měli předkupní právo) pole, které jejich „bratr“ prodal (Lv 25, 23. nn.). V našem případě domnívá se patrně nejmenovaný příbuzný Elimelechův (N. N.), že pole, které vykoupí, bude dle zákona Nm 27, 8.—11. jeho majetkem, ježto není tu ani mužských ani ženských dědiců po Elimelechovi (potomků). Ženy po mužích nedědily, neměla tedy ani Noemi dědického práva; měla sice nějaké právo na výživu, ježto je však již stařena, nebude mu dlouho ji živiti. O Rutě zajisté věděl; domníval se však, že je cizinka, která po smrti svého manžela měla se vrátiti domů (jako učinila Orfa) a která nemůže činiti nároku na výhodu, kterou poskytuje zákon vdově po Israelitovi, který zemřel bezdětek. Jiného právního názoru byl však Booz i přítomný městský úřad. I Rutě bylo přiznáno právo na švakrovské manželství.

V. 5. „z ruky ženiny“, t. j. Noemi, která je tu jakousi majitelkou onoho pole potud, pokud není vykoupeno (srv. v. 3.); výkupem přejde z jejího vlastnictví v majetek výkupce (gó'ela). Ten, komu bylo pole Elimelechem prodáno, nebyl

jméno příbuzného na dědictví jeho.“ [6] On odpověděl: „Vzdávám se
práva švakrovského, neb nesmím uškoditi potomstvu rodiny své; ty
užij práva mého; vyznávám, že ho rád budu postrádati.“
[7] Byl pak za starodávna v Israeli ten obyčej [mezi příbuznými],
postupoval-li kdy druh druhu svého práva, aby bylo postoupení po-
tvrzeno, že sezul člověk obuv svou a dal ji bližnímu svému. Tak do-
svědčovali v Israeli, že (právo) postupují. [8] Řekl tedy Booz příbuz-
nému svému: „Sezuj obuv svou!“ Když ji hned s nohou sezul, [9] pravil
Booz starším a všemu lidu: „Svědky jste vy dnes, že nabývám od

---

opravdivým majitelem jeho, ale směl toliko užívati ho do budoucího roku jubilejního. Netřeba poznamenávati, že majitelkou v tom smyslu toho pole byla také Rut; že však Rut byla pod mateřskou mocí Noeminou, jmenována tu „ruka Noemina“. — „vzbudil jméno příbuzného...“ syn, který vzejde z tvého manželství s Rut, bude pak právoplatným majitelem pole, které hodláš nyní vykoupiti.

V. 6. Vykoupiti pole, které příbuzný prodal, nebylo právní povinností, ale ponecháno dobrovolné lásce „bratří“; nebyl tedy ani nejmenovaný příbuzný (N. N.) ani Booz právně zavázán pole to vyplatiti. Mohl tedy N. N. odmítnouti, jak též učinil. Uvázal-li se v úkol ten Booz, je to nový doklad jeho šlechetnosti a příbuzenské lásky. — N. N. byv upozorněn, že by pole, které chtěl vykoupiti, připadlo v majetek synu Rutinu, kterého by s ní zplodil na jméno zemřelého Mahalona, shledal, že by částkou, za niž by pole vykoupil, ochudil své osobní jmění, že tedy ti, kteří jsou nebo budou syny jeho jménem i krví, dědili by po něm o tu částku méně („nesmím uškoditi potomstvu rodiny své“). Proto vzdává se svého práva, odvolává svůj výrok (v. 4.), že chce pole Noemino vykoupiti. — „potomstvo rodiny své“ jsou synové jeho nejen krví, nýbrž i jménem (před zákonem) proti synu, kterého by mu porodila Rut a který by byl sice také krví jeho, jmenem však a před zákonem by byl považován za syna Mahalonova. Tito jeho synové krví i jménem byli by druhorozenci z jeho manželství s Rut, nebo byl již ženat a měl rodinu Měl-li již ženu i syny, snaze pochopíme, že se práva švakrovského vzdal, ježto manželství s Rut činilo značné nároky na jeho měšec (výkup za pole, dary Noemi a výživa její i Ruty). Že již byl ženat, nebránilo mu pojmouti Rut, ježto mnohoženství bylo tehdy považováno za dovolené. Dle hebr. zní v. 6.: „Nejsem s to, bych si (to) vykoupil; sice bych uvedl ve zkázu dědičný majetek svůj...“

V. 7. Z toho, že spisovatel připomíná, jaký byl obyčej v Israeli za starých dob, možno vyvozovati, že za jeho dob již částečně vymizel; není však nutno tvrditi, že se tak stalo teprve babylonským zajetím, a že tedy kniha Rut napsána po návratu Židů z toho zajetí. Mezi dobou Gedeonovou, do které klademe příběh tu vypravovaný, a mezi dobou Davidovou, kdy dle našeho názoru kniha byla napsána, uplynulo bezmála dvě stě let, doba, za kterou se leccos změnilo, třeba že byl starý východ velmi konservativní. Příčina, pro kterou obyčej onen zanikal, byla spíše ta, že se zaváděly smlouvy psané, které činily takový obyčej zbytečným. — Hebr. obyčeje toho neomezuje sice jen na smlouvu „mezi příbuznými“, také však netvrdí, že byl zachováván při každé smlouvě. — Zvyk vyvinul se asi z toho, že majitel mohl na pole nově nabyté vkročiti, po něm svobodně choditi, a tak se uvázati v jeho držení; prodal-li pole jinému, odevzdal mu právo, na pole to jakožto majitel vkročiti a po něm ve střevících, tedy jakožto pán choditi; tak se stal střevíc náznakem (symbolem) vlastnického práva, odevzdání střevice bylo pak znamení, že někdo to právo jinému dobrovolně postupuje; násilné nebo aspoň nucené sezutí střevice znamenalo, že je někdo podobného práva nuceně zbaven. Srv. Ž 107, 10. Byl tedy úkon ten podoben onomu, o kterém se zmiňuje Dt 25, 9., avšak v nejedné příčině se od něho lišil. Při onom sezouvala žena obuv švakrovi za trest, že se zdráhal vzbuditi potomka zesnulému bratru svému, v tomto případě však zouval si obuv muž sám, by smlouvu slovy učiněnou potvrdil. Ono sezutí bylo nečestnou potupou, toto nikoliv. Ono dělo se dle zákona, toto dle obyčeje. Ono dálo se jen tehdy, bylo-li manželství švakrovské odepřeno, tedy toliko mezi příbuznými, toto však kdykoli se činila důležitá smlouva. Ostatní rozdíly viz Dt 25, 5. nn.

V. 8. dle hebr.: „I pravil také gó'él Bó'ozovi: „Kup si“. A sezul obuv svou“; LXX přidává: „a dal mu“ ji.

Noemi všeho, co bylo Elimelechovo, Chelionovo a Mahalonovo, [10] a že
beru si za manželku Moabku Rut, vdovu po Mahalonovi, abych vzbudil
mrtvému jméno na jeho dědictví, aby nebylo jméno jeho vyhlazeno
z čeledi, z bratří a z lidu jeho; vy, pravím, jste svědky toho!“

[11] Všecek lid, který byl ve bráně, i starší odpověděli: „Ano,
jsme svědky (toho).

Učiniž Hospodin tuto ženu,
  která vchází do domu tvého,
jako Rachel a jako Liu,
  které zbudovaly rod Israelův,
by byla příkladem ctnosti v Efratě
  a měla slavné jméno v Betlemě;
[12] dům tvůj buď jako dům Faresa
  — jejž Tamar zrodila Judovi —
potomstvem, jež ti dá Hospodin
  z této ženušky.“

[13] Vzal si tedy Booz Rut, pojal ji za manželku, a vešel k ní;
i dal jí Hospodin, že počala a porodila syna.

[14] Tu pravily ženy Noemi:

„Požehnán buď Hospodin, jenž nedopustil,
  aby scházel dědic rodu tvého,
  ale jmenováno bude jméno jeho v Israeli.
[15] Budeš míti, kdo tě bude těšit a ve stáří živit,
  neboť narodil se ze snachy tvé, jež tě miluje,
  a je ti mnohem lepší, než kdybys měla sedm synů.“

[16] Noemi vzavši chlapce položila si jej na klín, a byla mu pě-
stounkou i chůvou.

V. 10. Vstupuje tedy Booz v manželství ne z pohlavní vášně, kterou by byl vzplál k Moabce, ale z piety k zemřelému příbuznému, jehož památku chce zachovati na jeho majetku. Bude zachována tím, že syn, který se z Ruty zrodí, bude slouti „Ben-Machlón“, Syn Mahalonův, a bude hospodařiti na statečku Elimelechově. Viz výše.

V. 11. n. je svatební blahopřání ženichovi. Takové blahopřejné formulky byly ustáleny aspoň v jednotlivých rodech, městech. Srv. Gn 24, 60. Bývaly to básnické propovídky. Spisovatel knihy Rut nám podává svými slovy formulku, které užívali v Betlemě, která byla místně zabarvená („v Efratě“, „v Betlemě“, jmenován Fares, Tamar a Juda). — Není tu jmenována Sára ni Rebekka, ale Rachel a Lia, které daly Jakobovi dvanáct synů (buď samy nebo jejich otrokyně Bala a Zelfa). Rachel jmenována před Liou, ježto byla Jakobovi milejší. — O Efratě viz výše 1, 2. — O ženské „ctnosti“, t. j. ctnostech, viz výše 3, 11. Místo „by byla příkladem ... v Betlemě“ dle hebr. kriticky opraveného: „vykonávej (Bó‘ozi) moc v Efratě a jméno tvé (Bó‘ozovo) budiž slaveno v Betlemě“. — „vykonávati moc“ = míti četné a silné potomstvo a jím uplatňovati značný vliv na širší příbuzenské kruhy. — O synech, které porodila Tamar Judovi, srv. Gn 38; o čeledích, které vzešly z Faresa (Hesronovci a Hamulovci), viz Nm 26. 20. n. — První syn Boozův z Rut bude sice před zákonem patřiti Mahalonovi, Booz však bude přece jeho přirozeným otcem (srv. Mt 1, 5.). Kromě toho přejí Betlemané, by Rut dala Boozovi více jiných synů, kteří budou jeho i dle krve i dle zákona.

V. 14. Místo „nedopustil, aby scházel dědic rodu tvého“ hebr.: „(Jahve) ti neodepřel dnes gó’éla“. — „jméno jeho“, Obeda, „dědice“.

V. 16. n. „položiti si dítě novorozené na klín“ znamenalo, že ten, kdo tak činí, uznává dítě za své. Srv. Gn 30, 3; 48, 12; Job 3, 12. Učinila

17 Sousedky pak radujíce se s ní a řkouce: „Narodil se syn
Noemi“, nazvaly ho jménem Obed; je to otec Isaje, otce Davidova.
18 Rody Faresovy jsou tyto: Fares zplodil Esrona, 19 Esron Arama,
Aram Aminadaba, 20 Aminadab Nahassona, Nahasson Salmona, 21 Sal-
mon Booza, Booz Obeda, 22 Obed Isaje a Isaj Davida.

---

tak asi jménem zemřelého syna Mahalona, jakožto zákonitá zastupitelka jeho rodu. Z téhož důvodu praví sousedky, že se narodil syn Noemi, nejstaršímu členu rodiny Elimelech-Mahalonovy. Jméno, které daly novorozenému sousedky schváleno bylo patrně rodiči a tak mu zůstalo. ‘Ó b é d je sice zkratka ze jména ‘Ó b a d j á = Ctitel Boží (Bohuslav?); sousedky však, chtějíce dáti slovu ‘Ó b é d, význam „s l o u ž í c í, o b s l u h o v a t e l, o š e t ř o v a t e l“, volí jméno to se zřetelem k v. 14., kde blahopřály Noemi, že má, kdo ji bude ve stáří o š e t ř o v a t i. — Dle povahy biblických rodopisů možno se domnívati, že nebyl ‘Óbéd otcem Isajovým, ale dědem, nebo i vzdálenějším předkem, že tedy je tu nějaké koleno vynecháno.

V. 18.—22. podán také Mt 1, 3.—5; 1. Par 2, 5. 9. nn.; v opačném pořádku Lk 3, 31.—33. — O F a r e s o v i viz Gn 38; o E s r o n o v i Gn 46, 8. 12. — A r a m dosud v Písmě jmenován nebyl. — O A m i n a d a b o v i viz Ex 6, 23. Hebr. jmenuje ho „R á m“; to je zkrácenina z „R a m j á“ (= Vznešený je Jahve). — N a h a s o n, syn A m i n a d a b ů v, byl v r s t e v n í k e m M o j ž í š o v ý m: Nm 1, 7. S a l m o n rovněž v Písmě dosud nebyl jmenován. S a l m ó n (= S a l m á) = O c h r á n c e (je Bůh). Pojal za manželku nevěstku R a h a b (Mt 1, 5.), byl tedy vrstevníkem Josuovým. Mezi ním a Boozem, který žil později, za dob Gedeonových, vypuštěno tedy v rodopise nějaké koleno. Praví-li, Mt 1, 5., že S a l m o n z p l o d i l B o o z e z R a h a b y, není tím řečeno, že je Booz syn Salmonův, ale toliko potomek z jeho manželství, ve které vešel s Rahabou. — Od F a r e s a a ž p o D a v i d a jmenováno tu d e v ě t kolen, a připočítáme-li také Davida, d e s e t osob. Patrně vybral spisovatel jen tolik osob z podrobnějšího a úplného rodopisu. Srv. deset členů v rodopise arciotců před potopou (Gn 5) a deset praotců po potopě (Gn 11, 10. nn.). — Nápadno, že spisovatel v rodopise neuvádí Obeda jakožto syna Mahalonova, o jehož jméno a dědictví tolik běželo; mohl tak učiniti, neučinil však tak se zřetelem na v. 17. a pak snad i proto, že nechtěl vypustiti z předků Davidových Booze, o jehož ctnosti bylo tolik krásného vypravováno.

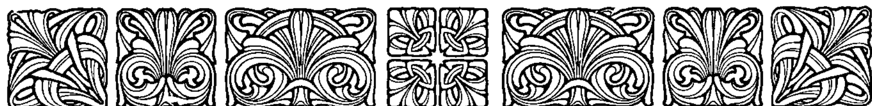

PRVNÍ A DRUHÁ KNIHA KRÁLOVSKÁ

ČILI

PRVNÍ A DRUHÁ KNIHA „SAMUEL“.

PRVNÍ A DRUHÁ KNIHA KRÁLOVSKÁ

vypravuje

v první části (1, 1.—7, 17.) o Samuelovi, který zavedl v Israeli ústavu královskou;

ve druhé části o Saulovi, prvním, nehodném králi israelském, líčíc, kterak byl za krále povolán (8, 1.—12, 25.), ale zavržen (13, 1.—16, 13.).

Třetí část popisuje život a působení druhého krále israelského, který založil dynastii Davidovců (1. Král 16, 14.—2. Král 20, 26.). Třetí část lze rozděliti na tyto oddíly:

1. David na dvoře královském (16, 14.—20, 43.).
2. David psancem v Judsku (21, 1.—26, 25.).
3. David vyhnancem mezi Filišťany (27, 1.—31, 13.).
4. David kraluje v Hebroně (2. Král 1, 1.—4, 12.).
5. David panuje v Jerusalemě (2. Král 5, 1.—20, 26.).

V dodatku (2. Král 21, 1.—24, 25.)

1. podána zpráva o dalším úpadku domu Saulova (2. Král 21, 1.—14.).
2. O čtyřech válkách Israelitů s Filišťany (21, 15.—22.).
3. Davidova píseň díků (22, 1.—51.).
4. Davidův poslední žalm (23, 1.—7.).
5. Seznam junáků Davidových (23, 8.—39.).
6. Sčítání lidu (24, 1.—25.).

□□□

První dvě knihy Královské byly původně kniha jedna;[1]) rozdělena na dvě byla od překladatelův alexandrijských (LXX), a Vulg. rozdělení to podržela.

Kniha byla nazvána „Samuel“ a po rozdělení rozeznávána první kniha „Samuel“ a druhá kniha „Samuel“. Slula tak proto, že hlavní osobou, která v ní na počátku vystupuje, byl Samuel;[2]) mohli bychom

[1]) To dosvědčuje Origenes i Jeronym.

[2]) Také na Saula a Davida, o nichžto kniha dále mluví, měl Samuel rozhodný vliv.

tedy užívati názvu „O Samuelovi". (Srv. názvy knihy Josue, „Soudců", Rut a jj.). Mluviti o „Knihách Samuelových" nelze doporučovati, ježto by nadpis ten mohl snadno vésti k názoru nesprávnému, že je spisovatelem celé knihy (obou knih) prorok Samuel; ale tomu tak není.[1])

1. a 2. Král liší se obsahem, účelem i mluvou od dalších dvou knih, které nyní nazýváme 3. a 4. Král, a proto Israelité nikdy neupustili od svého názvosloví „1. a 2. Samuel", nazývajíce knihy další „knihou kralování" a později „knihou králů", a když byla rozdělena na dvě části, „první a druhou knihou králů". Řekové však, přihlížejíce k podobnému obsahu, spojili obě knihy Sam s oběma knihami Král v jeden celek, rozdělený na čtyři knihy, dali celku tomu název „knihy kralování" a počítali čtyři „knihy kralování". Vulg. řecké názvy podržela; změnila jen „knihy kralování" v „knihy králů". Je tedy:

Dle hebr. 1. Sam = 1. Král dle Vulg.
„ „ 2. Sam = 2. Král „ „
„ „ 1. Král = 3. Král „ „
„ „ 2. Král = 4. Král „ „

Spisovatel knih Sam navazuje na dobu soudců, a to na porobu filištínskou, tedy na Sdc hl. 16. Nepodává souvislých dějin politických národa israelského, ale dějiny náboženské obce israelské od Samuele do konce panování Davidova.[2]) Chce ukázati, že království, zaslíbené Judovi (Gn 49, 8. nn.) a tak i všemu Israelovi, bylo založeno (Samuelem a Saulem) a vtištěna mu pečeť stálého trvání (Davidem)[3]) — že tedy dokazoval Jahve svou věrnost, která plní, co slibuje, také v této době. S tohoto stanoviska skladatel knih Sam vybírá ze starých pramenů přiměřenou látku.[4])

Skladatel knih Sam je neznám.[5]) Možno jen tvrditi, že to nebyl týž, který skládal 3. a 4. Král. Neboť Sam mají spíše ráz životopisů; Král letopisů. Sam neuvádějí zpravidla[6]) pramenů, ze kterých čerpají, Král je jmenují (3. Král 11, 41; 14, 19. 29; 15, 7. 23. 31; 16, 5. 14. 20. 27; 22, 39. 46; 4. Král 1, 18; 8, 23; 10, 34; 12, 19; 13, 8. 12; 14, 15. 18. 28; 15, 6. 11. 15. 21. 26. 31. 36; 16, 19; 20, 20; 21, 17. 25; 23, 28; 24, 5.). Skladatel Sam znal sice Mojžíše a Pentateuch (1. Krát 1, 3. nn.; 2, 13. srv. s Dt 18, 3; 1. Král 15, 29. srv. s Nm 23, 19; 1. Sam 12, 3. srv. s Nm 16, 15. a jj.), neuvádí však výslovně zákona, jak činí skladatel 3. a 4. Král (3. Král 2, 3; 4. Král 14, 6; 21, 8; 23, 25.). Skladatel Sam je jeden z nejlepších spisovatelů zlaté

---

[1]) Samuel zemřel dříve nežli Saul, kniha (knihy) však líčí události do smrti Davidovy, tedy do r. 40. po smrti Saulově!

[2]) O smrti Davidově psáno teprv 3. Král 2.

[3]) Srv. 2. Král 7, 12. nn.

[4]) První král (Saul) byl výstrahou, druhý (David) vzorem všem dalším králům; možno tedy říci, že kniha chce býti budoucím králům jakousi čítankou.

[5]) Srv. Úvod str. 6. pozn. 5. Názor Hummelauerův, že 1. Sam hll. 1.—7. napsány Samuelem, hll. 8.—16. Samuelem nebo Gadem, hll. 17.—31. Gadem a 2. Sam (1.—24.) Natanem, ktery prý spojil vše v jednolitý celek, nepřestupuje mezí pouhé domněnky. Opírá se o 1. Par 29, 29. Avšak nelze dokázati, že „kniha Samuelova, Natanova a Gadova", tam uvedená, jest naší 1. a 2. Sam (Král). Domněnky, že skladatelem 1. a 2. Král je David, Isaiáš, Jeremiáš, Ezechiáš nebo Esdráš, postrádají dostatečných důvodů.

[6]) Jen „Kniha spravedlivců" je citována 2. Král 1, 18.

doby literatury hebrejské,[1]) jak patrno z jeho jazyka a slohu; jazyk knih Král však jeví již pozdější ráz, jak svědčí zejména větší počet aramaismů v knihách těch nalezených.

Kniha (knihy) Sam napsána po Šalomounovi,[2]) ale ještě před zajetím babylonským.[3])

Spisovatel užíval staršich pramenů, které líčí události podrobně a velmi živě; z podrobnosti a živosti té plyne, že byly psány brzy po tom, kdy se vypravované události sběhly.[4]) Skladatel Sam čerpal z týchž pramenů, kterých použil později spisovatel Par.[5])

---

[1]) Jako je Isaiáš a Joel mistrem mluvy prorocké, tak je skladatel Sam mistrem řeči nevázané (prósy).

[2]) 1. Král 27, 6.

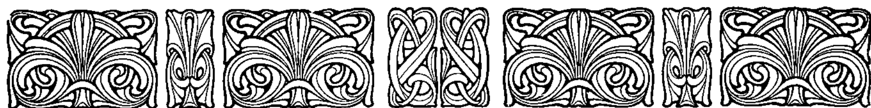
[3]) Ani v obsahu, ani v jazyku knihy nelze najíti dostatek známek, kterými bylo by možno dokázati, že kniha byla napsána teprve v zajetí nebo dokonce po zajetí babylonském.

[4]) Prameny ty mají proto nepopíratelnou dějepisnou cenu. O jednom z nich vyznává i nekatolický dějepisec Ed. Meyer: „Je to zjev podivuhodný, že byla tehdy v Israeli taková dějepisná literatura možná; převyšuje vše, co víme o starovýchodním dějepisectví." Dle Schlögla jsou dnešní knihy Sam původně časově souvislým a spořádaným *výtahem* z podrobného velikého díla dějepisného, které se bohužel nás nedochovalo. Dle všeho uměl spisovatel velikého díla toho mistrovsky líčiti události, ovládal sloh i jazyk. Mluva knih Sam (tedy výtahu onoho) dosud může býti právem zvána klasickou. Mistrné líčení a krásný sloh je viděti v úvodu k dějinám Samuelovým (1. Sam 1, 1. nn.), Saulovým (1. Sam 9, 1. nn.) a na jiných místech. — Základ k velikému dílu tomu dal nejspíše sám Samuel; po něm dalšími událostmi je rozšiřovali provděpodobně proroci, na př. Natan a Gad (srv. 1. Par 29, 29; 2. Par 9, 29; 12, 15; 20, 34; 32, 32; 33, 19.). Od 2. Sam 5, 1. nn. bylo pravděpodobně použito královských letopisův a statistických seznamův. — Část toho díla, popisující rekovné činy Davidovy, byla oddělena, sama pro sebe opisována a přepracována, zejména pak opatřena úvodem, který vypravoval, jak se Saul s Davidem seznámil, a který nyní nalézáme v 1. Sam 17, 55. nn. Souběžná zpráva 1. Sam 16, 14.—23. v oné oddělené části nebyla. — Neznámý skladatel dnešních knih Samuelových položil za základ práce své výtah onoho velikého díla historického a rozmnožil jej výňatky z přepracovaných a samostatně kolujících dějin rekovných činů Davidových, položil však doplňky ty na místa dle našich názorů ne právě nejvhodnější. Také pojal do svého díla onen úvod k dějinám Davidových rekovných činů (1. Sam 17, 55. nn.), a ježto ve výtahu, který položil za základ své činnosti, bylo již 16, 14.—23., vznikl rozpor mezi 16, 14.—23. a 17, 55. nn. Tímto literárním vývojem možno také vysvětliti, že naše knihy Sam nepodávají vše v pořádku přesně časovém. Srv. pozn. k 18, 5.

[5]) Dokazují to četná souběžná (paralelní) místa, která se namnoze doslova shodují, zejména:

1. Král	31, 1.—13.	=	1. Par	10, 1.—12.	2. Král	7, 1.—8, 18.	=	1. Par	17, 1.—18, 17.
2. Král	3, 2.—5.	=	„ „	3, 1.—3.	„ „	10, 1.—11, 1.	=	„ „	19, 1.—20, 1.
„ „	5, 1.—10.	=	„ „	11, 1.—9.	„ „	12, 26.—31.	=	„ „	20, 1.—3.
„ „	5, 11.—25.	=	„ „	14, 1.—17.	„ „	21, 18.—22.	=	„ „	20, 4.—8.
„ „	6, 1.—11.	=	„ „	13, 1.—14.	„ „	23, 8.—39.	=	„ „	11, 10.—47.
„ „	6, 12.—23.	=	„ „	15, 25.—29.	„ „	24, 1.—25.	=	„ „	21, 1.—27.

PRVNÍ KNIHA KRÁLOVSKÁ.

ČÁST PRVÁ.

SAMUEL (1, 1.—7, 17.).

Samuel počat a narozen (1, 1.—2, 10.).

Anna, manželka Levity Elkany, jsouc dlouho bezdětná, vyprošuje si úpěnlivými prosbami synka; bude-li vyslyšena, zasvětí chlapce Bohu (1, 1.—18.). Když byla její vroucí touha splněna, odevzdává synáčka knězi Helimu (1, 19.—28.) a zpívá Bohu píseň díků (2, 1.—10.).

Hlava 1. — 1 Byl jeden muž z Ramanů, Sufovec, z hor efraim-
ských, a jméno jeho Elkana, syn Jerohama, syna Eliu, syna Tohu,
syna Sufova, z Efraimska.
2 Ten měl dvě ženy: jméno jedné Anna, a jméno druhé Fenenna.
Fenenna měla syny, Anna však dětí neměla.

Hl. 1. — V. 1. nn. navazuje na nit vypravování ukončenou *Sdc 16.* (a přetrženou Sdc 17.—21., jakož i knihou Rut). Vypravuje dále o čtyřicetiletých útiscích Filišťanů, o kterých učiněna zmínka již Sdc 10, 6; 13, 1. Z té poroby vysvobodil Israele Samuel, který potom zavedl v Israeli království; to soustředilo síly Israelovy dosud rozptýlené, stalo se pevnou oporou jeho svobody a učinilo přítrž bezvládným poměrům doby soudcovské. Samuel získal si tím nesmrtelné zásluhy o svůj národ, proto právem vypravováno tu jeho početí a narození, dříve než je líčena jeho blahodárná činnost (2, 11.—7, 17.). — „Rama(ťa)né“ = obyvatelé města, jež sluje buď Ramata nebo Rama v území kmene Benjaminova. Srv. Jos 18, 25; Sdc 4, 5; 19, 13. Is 10, 29; Os 5, 8. „Sufovec“ sluje po svém předku jmenovaném na konci tohoto verše (nebo dle krajiny „Suf“ jmenované níže 9, 5; pak by měl slouti „Sufan“.) — Elkana označen tu čtyřmi předky, ježto bylo nutno rozlišiti ho od jiných stejnojmenných soukmenovců. 1 Par 6, 22.—27; 6, 33.—38. podán podrobnější rodopis; z něho vysvítá, že to byl rod levitský, čeledi Kaatovců, rodu Korachovců (Nm 16.). Byl tedy i Samuel rodem Levita, ne však kněz. — „z hor efraimských“ srv. Sdc 17, 1. a níže 9, 3. — „El qáná“ = Bůh vykoupil. Srv. Ex 6, 24. — „Jeróchám“ znělo asi původně Jarcham (Dhorme) = Smiloval se (Bůh). — „Elíhú = Můj Bůh jest on; toto jméno zní však v rodopise 1 Par 6, 27.: „Elíáb“ (Bůh můj je otec) a 1 Par 6, 34.: „Elíél“ (Bůh můj je Bůh). — „z Efraimska“ považuje Schlögel za glosu.

V. 2. „Channá“ = Půvab(ná), Milost(ivá) a pod. — Peninná = Korál (srv. naše „perla“). — Také Sára, matka Isákova, matka Samsonova, později pak matka Jana Křtitele byly bezdětny, neplodny. Je patrno, že Bůh těmito opětnými divy početí neplodných chtěl postupně lidskou mysl povznésti, by pak uznala zázrak panenského početí. Kdo by nepostřehl, že vznešenost, pří-

[3] I chodíval muž ten ze svého města v ustanovené dny, aby se
klaněl a obětoval Hospodinu zástupů v Silo.
— Byli pak tam dva synové Heliovi, Ofni a Finees, kněží Ho-
spodinovi. —
[4] Kdykoli nadešel den, kdy Elkana obětoval, Fenenně, manželce
své, všem synům jejím i dcerám dával (obyčejně) díly; [5] Anně však
dával (jen) jeden díl, smutně, poněvadž Annu miloval, Hospodin však
zavřel život její. [6] Také její sokyně ji trápívala a náramně sužovala,
vytýkajíc jí i to, že Hospodin zavřel jí život; [7] tak činívala každý rok,
kdy nadešel zase čas, že stoupali k domu Hospodinovu; tak ji po-
pouzívala.
Když ona (jednou) plakala a nic nejedla, [8] řekl jí Elkana, muž její:
„Anno, proč pláčeš? a proč nejíš? a proč trápí se srdce tvé? Zda
nejsem já ti lepší, nežli deset synů?“ [9] Když se v Silo najedli a napili,
Anna vstala, an Heli, kněz, seděl na křesle před veřejemi chrámu Ho-
spodinova, [10] a jsouc hořké mysli, modlila se k Hospodinu velmi plačíc;

---

slušnou matce Mesiášově, nebylo možno zachovati jinak leč panenským početím, když prve tolik žen bezdětných bylo omilostněno, by porodily předobrazy Messiáše? (Duguet). — Dvojženství, ano mnohoženství bylo tehdy všeobecně považováno za věc dovolenou. (Srv. Abrahama již a Jakoba.)

V. 3. „v ustanovené dni“ = „rok co rok“. Srv. Sdc 11, 40; 21, 19. O té povinnosti viz Ex 23, 14. nn.; 34, 23 — „Hospodin zástupů“ — zkráceno z „Hospodin, *Bůh* zástupů, (çebá’óth) vojsk = Bůh všehomíra, *Vševládce*“. Dle hebr. mluvy jsou vojska: 1. hvězdy, 2. ptactvo a ryby, 3. pozemská zvířata, 4. lidstvo. Srv. Gn 2, 1. — Také však andělé slují vojskem. Srv. Jos 5, 4; 3. Král 22, 19; Ž 148, 2. (hebr.); Is 6, 3; Lk 2, 13. — V Silo byla tehdy archa. Srv. Jos 18, 1; Sdc 19, 31. — LXX jmenuje právem kromě Ofniho a Fineesa také otce jejich Heliho. Poznámka o synech Heliových připravuje na 2, 12. nn. — Finees = hebr. „Pínechás“ odvozeno z egyptského Pei-nhsi = Černý. — „Chofní“ rovněž z egyptského Hfnr = Palec.

V. 4 n. dle hebr. bylo by lépe překládati: „Když jednoho dne Elkana obětoval“, považovati tu větu za předvětí, ke kterému patří: „ona plakala a nic nejedla“ ve v. 7; — co je mezi to vloženo, vykládá události každoročně se opakující. — Kdežto Fenenně dával několik dílů z oběti (pokojné), dle počtu jejích dětí, dával Anně, která dětí neměla, jen jeden úděl. Protože ji miloval, byl by s radostí také jí dával více údělů dle počtu jejích synů; že však jich neměla, rmoutil se a „smutně“ jí ten jeden díl podával. — Hospodin „zavřel“ také lůno Sářino, Gn 16, 2. Srv. 20, 18.

V. 6. Bezdětnost považována ve S. Z. za trest Boží a usuzováno, že matka ta je tedy hříšnice. Srv. názory přátel Jobových. Annu, zbožnou ctitelku Jahvovu, velmi bolelo, že byla tak podezřívána. Kdežto jiné Israelky právě u svatyně s radostí požívaly z oběti, byla ta chvíle Anně velmi bolestná.

V. 7. Slovy „když (jednou) plakala...“ přechází spisovatel od toho, co se každoročně opakovalo (srv. v. 4.), k události, která se sběhla jen jednou.

V. 8. „deset“ = mnoho, sebe více. Srv. Gn 31, 7. 41; Nm 14, 22.

V. 9. „když se najedli...“ Elkana, Fenenna, jakož i její děti; Anna dle v. 7. 15. 18. nejedla. Lépe však překládati dle hebr. opraveného: „Když pojedli vařených jídel, Anna se zdvihla a šla před obličej Hospodinův.“ (Dhorme.) — Archa byla v Silo sice pod stanem, ježto však byla tam umístěna na dlouhé časy, je možno, že byla před plátěnou ohradou také vystavěna pevná, nepřenosná vrata, brána, u které Heli seděl. Tak možno také vysvětliti, že stánek plátěný sluje „chrámem“.

V. 10. n. Anna činí podmínečný slib jako Jakob Gn 28, 20.—22; a Jefte Sdc 11, 30. n. — „dám jej Hospodinu...“, t. j. bude sloužiti ve svatyni již od svého mládí, kdežto Levitovi začínala služba ta dle zákona teprve rokem třicátým. Srv. Nm 4, 2. n.; 8, 24. n. — „břitva...“ bude doživotním nazirem. Srv. Nm 6. — Protože byl nazir všecek Hospodinu zasvěcen, zasvěcen byl také jeho vlas. Srv. Sdc 13, 5. — „Hospodin zástupů“ viz výše

11 učinila také slib: „Hospodine zástupů, shlédneš-li milostivě na trá-
pení služebnice své, rozpomeneš-li se na mne, nezapomeneš-li na slu-
žebnici svou a dáš-li jí chlapečka: dám jej Hospodinu na všecky dny
života jeho, a břitva nepřejde mu po hlavě.“ 12 Když se dlouho před
Hospodinem modlila, pozoroval Heli ústa její. 13 Anna totiž mluvila
v srdci svém, toliko rty se jí hýbaly, hlasu však dokonce nebylo sly-
šeti; domníval se tedy Heli, že je opilá, 14 a řekl jí: „Dlouho-li budeš
opilá? Prober se maličko z vína, kterým čišíš!“ 15 Anna odpověděla:
„Nikoli, pane můj, ale žena velmi nešťastná jsem já; vína ni čeho
jiného, co může opojiti, jsem nepila, ale vylévala jsem srdce své před
obličejem Hospodinovým. 16 Nehleď na služebnici svou jako na ničem-
nici; nebo z přílišné bolesti a žalosti své mluvila jsem dosud.“ 17 Tu
jí pravil Heli: „Jdi v pokoji, a Bůh Israelův dej ti, zač jsi ho prosila!“
18 Ona řekla: „Kéž nalezne služebnice tvá milost před očima tvýma!“
Poté šla žena svou cestou, jedla a líce její nebyly již zasmušilé.
19 Ráno vstali, poklonili se před Hospodinem a vrátili se; přišli
domů, do Ramy.

---

v. 3. — Viz ženinu zbožnost! Neřekla: „Dáš-li mi tři, dva ti dám; pakli dva, jednoho ti dám,“ ale: „Dáš-li mi toliko jednoho, zasvěcuji ti všecek plod ten . . .“ Nenapadlo jí mysliti si: „Což, napije-li se útlé nemluvně vody a ta mu zdraví podryje? Což, onemocní-li? Což, umře-li na těžkou nemoc?“ Ale domnívala se, že ten, který je dá, bude moci také pečovati o jeho zdraví... Na modlitbě nevzpomíná své sokyně, nepřipomíná jejích úšklebků, nezmiňuje se o jejích potupách, nepraví: „Pomsti mne na té nešlechetné a zločinné ženě“, jak mnohé ženy činívají (Zlat.).

V. 12. n. Modlila se s vroucností, která se jí zračila nápadně v tváři, v oku, snad i v pohybech rukou, těla, se kterými se nesrovnávalo, že mlčela; tak mohla budit dojem, že není příčetná. Ježto při hodech bývalo také víno, mohlo se snadno státi, že žena, která mu nebyla zvyklá, třeba jen maličko ho požila, poněkud se podnapila. (Každé dobré věci možno zneužiti.) Není jasno, zda seděl Heli před vchodem do svatyně, že se tedy Anna modlila v nádvoří svatostánku, či bylo-li jeho křeslo u vchodu do toho nádvoří, tak že by se byla Anna modlila venku před nádvořím. Možno jest obojí.

V. 14. Heli vyzývá Annu, by odešla; až z ní víno vyvane, t. j. až vystřízliví, může se vrátiti.

V. 15. „Nikoli“, nejsem podnapilá, jak se domníváš. Viz, jak uctivě odmítá křivé podezření! — „vylévala jsem své srdce“ plné hoře (Srv. „vylévati si hněv“). — O jiném nápoji opojném srv. Lv 10, 9; Nm 6, 3; Dt 14, 26.

V. 16. Nával vniterné bolesti a hořkosti působil, že si počínala dle mínění Heliova výstředně. — „ničemnice“ = doslovně „dcera ničemnosti“. Ničemnost hebr. belíjá‘al; slovo to lze bráti také osobně a pak znamená kníže podsvětí. Srv. 2. Kor 6, 15. — Osobně lze bráti slovo to zejména těm, kdo v něm vidí složeninu z belí (ne) a ja‘al (dopouští vystoupiti). Smrt, podsvětí nedopouští zase vystoupiti, t. j. vrátiti se. Také v babylonských památkách jmenována bohyně podsvětí Belili, což prý znamená — Bala-íli (= Nelze se vrátiti. Dhorme). Pak možno místo „ničemnice“ říci „pekelnice“. — „Mluvila jsem dosud“ = modlila jsem se tak dlouho. Srv. v. 13.

V. 18. Obvyklá formule, kterou se staří doporučovali přízni a blahovůli mocných. Také v. 17. byl obvyklým přáním, kterým velekněz prosebníky propouštíval. „jedla“ dle LXX „v pokojíku (vystavěném nedaleko svatyně?) s mužem svým a pila a hlava jí už neklesala“ (Srv. Gn 4, 5.). — „šla“ řečeno proti „zdvihla se“ ve v. 9; „jedla“ proti „nejedla“ ve v. 7; vyjasněná tvář proti pláči ve v. 7. a hořkosti ve v. 10. Takovou změnu v jejím nitru způsobila, tak jí potěšila slova veleknězova, která s důvěrou a věrou přijala. Viz, jak důvěra v Boha, který působí svými zástupci, člověka věřícího blaží!

V. 19. Lidomluvně říká se, že se Bůh „rozpomněl“, když způsobí, co byl odkládal. Srv. Gn 8, 1; 30, 22; Lk 1, 54.

Elkana poznal Annu, svou manželku, a Hospodin se na ni rozpomněl,
[20] že počala. Po čase porodila syna a dala mu jméno Samuel,
že ho (— pravila —) od Hospodina žádala.
[21] Když pak šel Elkana, muž její, se vším domem svým, by podal
Hospodinu sváteční obět a co slíbil, [22] Anna nešla; řekla totiž muži
svému: „Nepůjdu, dokud nebude dítě odstaveno; pak je povedu, by
se ukázalo před obličejem Hospodinovým a tam na vždy zůstalo."
[23] Elkana, její muž, jí řekl: „Učiň, jak za dobré uznáváš; zůstaň, dokud
ho neodstavíš; kéž (jen) splní Hospodin slovo své!" Zůstala tedy žena
a kojila syna svého, až jej odstavila.
[24] Když ho byla odstavila, vedla jej se třemi býčky, se třemi mírkami
mouky, jakož i se džbánem vína, a přivedla jej k domu Hospodinovu
v Silo. — Chlapec byl ještě děcko. — [25] Když býčka obětovali, přivedli
chlapečka k Helimu, [26] a Anna řekla: „Prosím, pane můj, jakože
žiješ, pane můj! Já jsem ta žena, která jsem stála zde před tebou
a modlila se k Hospodinu. [27] Za tohoto chlapce modlila jsem se, a dal
mi Hospodin, zač jsem ho prosila. [28] Proto také já ho dávám Hospodinu;
na všecky dny života svého budiž darován Hospodinu!"

V. [20]. Místo „po čase" překládá Hummelauer s Rhabanem Maurem „po roce" srv. výše v. 3. a spojuje slova ta s v. 21.: „po roce šel Elkana..." — Šemú'él dle výkladu Annina bylo by odvozovati od hebr. „šá'al" = žádal a „'él" = Bůh. Dobře však poznamenal již Sanchez († 1632): Anna nepodává kořene jména, nýbrž důvod, proč chlapec to jméno měl. — Co vlastně jméno to původně znamenalo, je záhadno. Nejspíše dlužno je překládati: „Jméno (šemú) Boží" ('él), nebo: „Jméno jeho (je) Bůh". — Jméno jeho = toho, který mi chlapce dal. Také Babyloňané měli jména, jako Sumu-ilu nebo Sumu-la-ilu = Není jeho jméno (on) Bůh? — Samuel je tedy ovoce modlitby, velikou věrou a hojným pláčem matčiným získané (Rupert z Tuitia (Deutz) † 1135).

V. [21]. „šel" ke svatyni do Sila. Srv. výše v. 3. — Šel tam za rok po tom, co vypravováno ve v. 8.—18. Srv. v. 3. 20. „po čase". Byly to nejspíše dvoje velikonoce. V roce mezi nimi Anna počala a porodila. — „sváteční obět" = výroční. — „co slíbil" = všelijaké sliby, které ten rok učinil; Dhorme pokládá pravděpodobně slova ta za glosu, jakou je také přídavek LXX: „jakož i všecky desátky ze své půdy".

V. [23]. Samuelovi nebylo té doby více než tři měsíce. Ženy odstavovaly děti po roce, půl druhém nebo dvou letech, jako činí dosud Arabky. Srv. 2. Mach 7, 27. — „aby se ukázalo" — aby se dostavilo, jak velel její slib. Obřadu očištění, který ukládal zákon Mojžíšův (Lv 12, 1.—8.), podrobila se patrně již dříve, byla tedy ve svatyni nedávno; nechce tam nyní s dítětem u prsu zase jíti, ale počká, až chlapec nebude potřebovati mateřského mléka, až tedy ho bude možno ponechati na vždy již ve svatyni. Ženy nebyly povinny dostaviti se třikrát do roka ke svatyni jako muži! — Co přál velekněz Anně (v. 17.), považoval Elkana za slovo, za přípověď Boží, podobně jako Anna, tím spíše, že nyní Hospodin jednu prosbu již splnil: chlapec se narodil. Zbývalo, by ho zachoval, aby ho mohla odvésti do svatyně a tam ponechati ke službě Boží.

V. [24]. dle krit. hebr.: „Když ho odstavila, odebrala se Anna s ním (Elkanou) nahoru (do Silo), a vzali s sebou tříletého býčka, jednu efu mouky a měch vína. Tak přišli k Jahvovu domu do Sila a chlapec s nimi." (Schlögl.) — Tříletého býčka vzali asi proto, že chlapci byly také asi tři léta. — Efa = 36·44 litru.

V. [25]. Blízko svatostánku byly asi ženy, kterým bylo možno chlapečka opatrovati. Srv. 2, 22. (Hummelauer.) — Místo „přivedli" lépe dle LXX: „matka chlapcova přišla k Helimu".

V. [26]. Aby dodala svým slovům hodnověrnosti a upoutala na ně pozornost Heliovu, dovolává se jeho života.

V. [28]. Ježto Jahve splnil, zač ho Anna kdysi žádala, chce také Anna nyní splniti, co Jahve žádá od ní (zavázala se k tomu slibem): zasvěcuje, odvádí mu chlapečka. Místo: „I klaněli se tam Hospodinu" hebr. „klaněl se Ho-

I klaněli se tam Hospodinu, Anna pak modlila se takto:

Hlava 2.

1 Plesá srdce mé z Hospodina,
povýšen je roh můj od Boha mého.
Mluví má ústa k mým nepřátelům;
ano, radost mám, žes mi přispěl.
2 Není svatého jako je Hospodin,
— není jiného kromě tebe —
a není silného jako je Bůh náš.

---

s-podinu" Samuel na znamení, že chce slib matčin vyplniti. LXX však praví, že Anna „nechala ho (Samuele) tam před obličejem Hospodinovým", a klade slova ta teprve za Annin zpěv do 2, 11. — Řehoř Naz. vyzývá také křesťanské matky, by podobně zasvětily Bohu své dítky.

Hl. 2. — Dhorme rozvrhuje nenuceně zpěv Annin na trojveršovou sloku úvodní (v. 1.) a závěrečnou (v. 9. c. 10.). Mezi nimi střídají se sloky dvojveršové (v. 3. + v. 6. n.) s trojveršovými (v. 4. n. + v. 8. 9ab.).

Že Anna tento zpěv sama složila, že pronášela své city básní tak uměleckou, Písmo netvrdí. Možno proto právem se domnívati, že se modlila nadšeně sice, přece však svou obvyklou mluvou, tedy ne ve verších. Také umírající Jakob sotva se rozžehnával se svými syny básní, ač jsou jeho slova básnicky (Gn 49.) podána; rovněž Job rozmlouval sice řečí nevázanou (prósou) se svými přáteli, ale spisovatel knihy Job rozmluvu tu přioděl do básnického roucha. — Aby vyslovil nadšenou radost Anninu, užil asi skladatel knih Sam jiné inspirované básně (žalmu), protože obsah její velmi dobře se mu hodil do úst matky Samuelovy. Žalm, kterého tak tu použito, vznikl asi za dob Davidových, kdy mu bylo dáno velké zaslíbení messiášské. Srv. v. 10. s 2. Sam 7, 12. nn. Po prvé asi byl zpíván po vítězství Davidově nad nepřáteli jeho (Hummelauerova domněnka, že žalm ten byl složen již před Annou a že se Anna slovy toho žalmu modlila, naráží na značné obtíže.). Že se podobá Annin zpěv žalmům z dob pozdějších, lze vysvětliti tím, že ho bylo používáno při bohoslužbě, že tedy starší slova byla nahrazována k vůli srozumitelnosti slovy novějšími. (Není tedy nutno s Dhormem připouštěti, že zpěv Annin patří mezi nejmladší žalmy a že byl teprv později (ne spisovatelem knihy Sam), na toto místo vložen!)

V. 1. n. (první sloka) opěvuje pomoc, kterou poskytl Hospodin pronásledovanému (Davidovi, národu israelskému) od nepřátel. — „z Hospodina" naznačuje zdroj, ze kterého radost plyne. Rovněž tak „od Boha mého"; Hospodin je původce toho vítězství, štěstí. — „roh" znamení síly, moci a vážnosti. Býk chorý, sesláblý, když svěšuje hlavu, svěšuje také rohy; když se uzdraví, vztyčuje zase hlavu, čelo i rohy. Člověk cítící v žilách sílu a jsa si jí vědom, pozdvihuje bezděčně čelo, kdežto slaboch hlavu klopí. — Dokud je člověk sklíčen ranou, která je považována za trest Boží a tedy za důkaz, že je hříšník, je mu nesnadno dokazovati nevinnost (srv. Joba); snadno nepřítel jeho důvody umlčí. Když však Hospodin se smiluje, rány zprostí, může nevinný trpitel otevříti ústa svá („ústa mluví" dosl.: „jsou rozšířena, otevřena") a připomenouti nepřátelům, jak nespravedlivá byla jejich podezřívání (srv. v. 3ab.). Ta slova se velmi pěkně hodí do úst Anniných. Byla podezřívána zejména svou sokyní Fenennou, že ji Bůh trestá bezdětností za její hříchy, že je tedy hříšnice, a nemohla se úspěšně hájiti, dokud zůstávala bezdětnou. Teď však, kdy se jí dostalo chlapečka, kterého i Hospodin přijal do své služby, mohla se již s úspěchem hájiti proti křivému podezřívání. — Jako tu píseň zmínkou o rohu začíná, tak ji také končí (v. 10.). Srv Lk 1, 46. n.:

Velebí duše má Hospodina,
a duch můj zaplesal v Bohu,
Spasiteli mém ...

„není jiného kromě tebe" považováno všeobecně za glosu, která je ve sloce nadbytečná. — Místo „silného" hebr.: „skála" (srv. Dt 32, 4. 30. n.); avšak vykladači dávají přednost LXX, která má „spravedlivého". „Svatost" Boží nedopouští, by hříšníci trvale mohli nevinného zlehčovati; „spravedlnost" Boží se ho konečně ujímá. Obě ty vlastnosti Boží Anna sladce okouší. („Silného" Vulg. souvisí s „povýšen je roh můj". Silný dal i mně sílu, vítězství.)

3 Nemluvte dále zpupně a chlubně,
vzdalte se od úst vám staré (ty) řeči;
jeť Bůh vševědoucí Hospodin,
jsou mu i myšlenky vyloženy.

4 Luk silných bývá překonáván,
slabí však opasují se silou.
5 Kdo byl dřív syt, za chléb najímá se,
kdo však hladověli, jsou syti.
Ba i bezdětná rodí mnoho (dětí),
matka však četných synů slábne.

6 Hospodin život bere i dává,
uvádí do pekel a zas vyvádí,
7 Hospodin chudým i bohatým činí,
ponižuje i povyšuje.

8 Pozdvihuje nuzného z prachu,
a z kalu chuďasa povyšuje,
aby seděl vedle knížat,
aby čestné místo dostal.

V. 3. (druhá sloka) staví vševědoucnost Boží proti řečem krátkozrakých lidí. Člověk, posuzuje mravnost jen dle zevnějšku, snadno považuje neprávem člověka nešťastného za hříšníka, člověka šťastného pak za světce. Takové soudy jsou opovážlivé, zpupné. Bůh vševědoucí však vidí každému do duše, ví, kdo je spravedliv, koho odměniti, kdo je hříšník a koho trestati. Vševědoucí Bůh má také jiné důvody, proč nechává spravedlivce dočasně trpěti, a proč hříšníka zahrnuje hmotným štěstím. Člověk, nevěda o těch příčinách, ať křivě nesoudí. Také Anniny nepřátelé mluvili „zpupně“ hledíce jen na zevnější Annin nedostatek — bezdětnost, a z ní vyvozujíce její hříšnost, a jsouce sami šťastni „chlubili“ se, že takovými hříšníky nejsou (Fenenna). Bůh však, který zná i myšlenky hned, jak v mysli se rodí, dokázal nyní Anninu nevinnost. — Místo: „vzdalte se od úst vám staré ty řeči“ hebr.: „ať nevychází opovážlivost z vašich úst“. — Místo: „jsou mu i myšlenky vyloženy“ původně: „Bůh, který skutky správně váží“.

V. 4. n. (třetí sloka) rozvádí třemi protiklady předchozí myšlenku, že totiž Bůh soudí a jedná dle vniterné mravní hodnoty člověka a z jiných svých důvodů nejvýš moudře, lidé však že posuzují jen dle vnějších známek, které ovšem klamou. Kdo tak o člověku soudí, ubližuje nejen jemu, ale i prozřetelnost Boží křivě posuzuje. — „opásati se silou“ = nabývati odvahy, vzmužiti se. Srv. Ž 17. (hebr. 18.), 33. — Dle hebr. kriticky Schlöglem opraveného zní v. 4a.: „Statní střelci (lučištníci) ztrácejí odvahu“.

V. 5a. Boháči, kteří měli prve všeho hojnost, jsou nyní nuceni za pouhou výživu (beze mzdy?) pracovati. — V. 5b. hebr.: „Kdo však hlad měli, přestali otročiti.“ — V. 5c. Slovem „mnoho“ dobře přeloženo hebr.: „sedm“. — Srv. Rut 4, 15; Jer 15, 9. — Místo „slábne“ hebr.: vadne, teskní (hořem nad ztrátou svých dětí). Zejména v. 5c. hodí se dobře do úst Anniných.

V. 6. n. Čtvrtá sloka, nová skupina protiv, ze kterých vyplývá tajuplná prozřetelnost, spolu však i všemohoucnost Boží. — „život bere i dává“ (= oživuje) - jakožto nejvyšší Pán života i smrti. — „pekla“ = še'ól, onen svět, podsvětí. Srv. Dt 32, 39. — Vyvádí z pekel, ze sídla smrti ty, které k novému životu křísí a vzkřísí, ale také ty, kteří byli těžkou nemocí skoro již na onom světě, které však Jahve uzdravil. — Anně dal Jahve delší „život“ tím, že jí dal chlapečka, který bude míti bohdá také rodinu a potomstvo. Dříve byla Anna chudá, nyní je však bohatá; splnilo se tedy i na ní slovo, že Jahve „ochuzuje a obohacuje“.

V. 8. 9ab. — pátá sloka, rozvinuje myšlenku vyslovenou ve v. 7b. a dokládá (v. 9ab.), proč Bůh jedny povyšuje, jiné ponižuje — dle toho, zdali mu

— Nebo jeho jsou stěžeje země,
na které vesmír On postavil. —
9 Nohy svých svatých opatruje,
hříšní však ve tmách umlkají.

Věru ne svou silou může co člověk;
10 Hospodin, ten své odpůrce děsí,
neb na ně s nebe hromy metá,
Hospodin soudí končiny země.
A dává sílu svému králi,
zdvihá roh svého pomazaného.

Samuelovo zbožné mládí (2, 11.—36.).

Hřích synův Heliových (2, 11.—17.). Samuel zbožně slouží Hospodinu, proto Pán žehná jeho rodičům, zejména matce (2, 18.—21.). Slabost a přílišná shovívavost Heliova (2, 22.—26.); prorok mu oznamuje za to trest (2, 27.—36.).

11 Elkana odešel domů, do Ramy; chlapec pak sloužil před obličejem Hospodinovým, pod Helim, knězem.

---

slouží (= „jeho svatí"), nebo se mu protiví („hříšní"). — „kal" = hnojiště. V některých krajinách východních (také někde v Palestině) vynášena bývá suchá mrva na hromadu za dědinu a tu asi jednou za měsíc pálena. Popel slije se pak deštěm v tuhou hmotu a tak vzniká malý pahorek. Na ten bývají vynášeni opuštění nemocní a chuďasové; za dne prosí kolemjdoucích za almužnu, v noci pak zahrabávají se do popela, který podržel sluneční teplo, aby se tak zahřáli. Srv. Ž 112, 7. n. — 8ef. není v LXX. Dhorme jej škrtá, ježto prý svým obsahem (myšlenkou vesmírovou) nehodí se do svého prostředí, které je naprosto mravní a společenské. (Kdo pokládají 8ef. za původní, vidí v něm důvod, proč Hospodin jedná, jak v předešlých vv. líčeno — je Stvořitel všeho a má tedy právo tak činiti. Zapletal však spojuje 8ef. s 9ab. v jednu sloku: protože je Jahve Stvořitel světa, je také s to, by své ctitele opatroval, hříšníky však trestal.) — Hospodin opatruje „nohy" svých ctitelů, t. j. jejich kroky, činy, by nehřešili a nebyli za hřích pak trestáni. — „ve tmách" neštěstí nebo i ve tmách še'ólu (v. 6.). LXX má za naším 9b. verš:

„Dává prosícímu, zač prosil,
a žehná letům spravedlivého."

Zapletal pokládá verš ten proti jiným kritikům za původní. Do úst Anniných ovšem dobře se hodí.

V. 9c. 10. — poslední, závěrečná sloka; se slokou úvodní činí jakýsi rámec k celému zpěvu. (Srv. „roh" ve v. 1. 10.) Obsah: Zdá-li se, že nyní vítězí člověk (hříšný), budoucně, až nadejde doba mesiášská, vezme Hospodin do rukou otěže své vlády. Pak bude souzen všecek svět králem Mesiášem za hromů a blesků. — „Ne svou silou" — ani hříšník ani spravedlivec, ale mocí Boží domůže se člověk svých tužeb, dosahuje matka dítka.

V. 10. líčí, co Bůh dosud činil a činiti bude v Israeli. — „Moc dává" a dávati bude svému králi, t. j. Davidovi a jeho dynastii, jeho potomstvu, popředně Mesiáši, který bude také králem. Srv. Ž 2, 6. — „zdvihá" a zdvihati bude „roh" svého pomazaného", t. j. Davida, také však jeho potomstva, zejména „Pomazaného" v nejplnějším slova významu. Srv. Lk 1, 69. n. „Pomazaný" = hebr. Máším (z toho vzniklo „Mesiáš") = řecky: Christos = Ježíš *Kristus*. — Zde po prvé sluje „mášíach". Je tedy „píseň Annina" zpěvem prorockým, ano mesiášským. Annina živá víra, skalopevná důvěra v Boha, zbožnost, obětavost, trpělivost, pokora, skromnost jsou ctnosti, které mají zdobiti také křesťanskou manželku a matku!

V. 11. Chlapec konal služby, jak (postupující) věk dovoloval; co tu vypravováno, opakovalo se delší dobu: Samuel přisluhoval ustavičně, synové Heliovi

12 Synové Heliovi však byli pekelníci, kteří nedbali Hospodina, 13 ani práva kněžského (hledícího) k lidu. Ale přinášel-li kdo oběť, když se vařilo maso, přicházel služebník knězův s vidličkou trojzubou v ruce, 14 i strkal ji do kotlíku, do pánve, do hrnce nebo do kotle, a vše, co vidličkou vyzdvihl, brával kněz sobě; tak činívali všem Israelitům, kteří přicházeli do Silo. 15 Ba i prve nežli zapalovali tuk, přicházel služebník kněžský a říkal obětujícímu: „Dej mi masa, ať upeku knězi; neboť nepřijmu od tebe masa vařeného, ale syrové.“ 16 Když mu obětující říkal: „Ať je podle obyčeje spálen nejprve tuk (také) dnes; potom si vezmi, jak mnoho si přeješ,“ odpovídal mu: „Nikoli; ale nyní dáš, sice vezmu mocí.“ 17 Byl tedy hřích (těch) služebníků převeliký před Hospodinem, neboť odtrhovali lidi od oběti Hospodinovy.

18 Samuel však konal službu před obličejem Hospodinovým. Chlapec byl opásán lněným efodem, 19 a matka dělávala mu malý kabátec, který přinášela v určitých dnech, kdy chodila se svým mužem na sváteční oběť.

20 A požehnal Heli Elkanovi a manželce jeho řka mu: „Dej ti Hospodin potomstvo z této ženy náhradou za to, co jsi půjčil Hospodinu.“ Pak se vrátili domů. 21 Hospodin také Annu navštívil, že počala a porodila tři syny a dvě dcery.

Mladičký Samuel rostl tak u Hospodina, 22 Heli však velmi zestárl. Když slyšel všecky věci, které činili synové jeho všemu Israeli

---

ustavičně hřešili, Elkana a Anna každoročně syna navštěvovali. Srv. v. 21. (Hummelauer.)

V. 12. „pekelníci“ = „ničemníci“ = „synové Beliálovi“. Srv. výše 1, 16.

V. 13. „právo kněžské“, t. j. dávky, které mohli kněží právem požadovati od lidu, stanovil zákon Lv 7, 30. nn; Nm 6, 20; 18, 18. (Srv. Dt 18, 3.) Synové Heliovi vymáhali více, než jim dle toho zákona patřilo.

V. 15. Již „prve nežli zapalovali tuk“ Hospodinu na oltáři (Lv 1, 1. nn.), žádali služebníci díly pro kněze. Byla to okolnost hřích jejich zveličující, ježto tak velmi pohoršovali obětující lid, který právem se domníval, že dlužno dáti příslušné části z oběti Hospodinu dříve nežli kněžím. (Také dnešní beduinové o svátku „dahíe“ smějí požívati z obětovaného masa, jestliže prve aspoň chvilku bylo v obětním ohni. (Jaussen.)

V. 17. „služebníkův“, a popředně ovšem těch, kteří jim tak činiti přikazovali — synův Heliových. K této hrabivosti, lakotě družilo se také smilstvo (níže v. 22.).

V. 18. Dobrovolná služba ve svatyni nevinného „chlapce“ Samuele jasně se odráží od zlotřilosti synův Heliových. — „efod“ bylo roucho zavěšené na ramena (jakýsi „škapulíř“), jaké nosili zámožní. Vzácný takový náramenik uveden mezi rouchy veleknězskými Ex 28. — Mezi rouchy prostých kněží Ex 28, 40; Lv 8, 13. efod sice není, avšak z 1. Král 22, 18. možno vyvozovati, že za dob Saulových nosili kněží efod, ovšem ne tak nádherný, jako byl veleknězský; na rozdíl od tohoto sluje onen „lněný“ také zde. — „opásán“, ježto efod stuhou býval připásáván k životu. Srv. níže 2. Král 6, 14; 1. Par 15, 27.

V. 19. „kabátec“ hebr. me'íl, roucho podobné kabátci veleknězskému, popsanému Ex 28. — „dělávala“ — ježto Samuel rostl, potřeboval ob čas větší takové roucho. Tkáti byla práce ženská, jako je na východě dosud. — „v určitých dnech“ jako řečeno výše 1, 3. 21.

V. 20. Heli „požehnal“ Elkanovi a Anně jednou: buď již tehdy, kdy přivedli Samuele, by ho službě Boží odevzdali (v. 11.), nebo rok později, když přišli na svátky do Silo. Elkana „půjčil“ Samuele Hospodinu tím, že souhlasil se slibem své manželky. Dle hebr. však: „za to, co půjčil*a* (Anna) Jahvovi“.

V. 22. Místo „slyšel“ možno právem překládati také „slýchal“, a důsledně místo „řekl“ ve v. n.: „říkal“. — O ženách zaměstnaných u vchodu do

— také že spávali se ženami, které byly zaměstnány u vchodu do
stánku — [23]řekl jim: „Proč činíte takové věci, věci nejhorší, o kterých
slyším ode všeho lidu? [24]Nečiňte toho, synové moji; není to dobrá
pověst, kterou slýchám, že uvádíte do hříchu lid Hospodinův. [25]Zhře-
ší-li člověk proti člověkovi, může mu býti Bůh milostiv; zhřeší-li však
člověk proti Hospodinu, kdo se bude za něho přimlouvati?" Ale ne-
uposlechli hlasu otcova, neboť Hospodin chtěl jim vzíti život.
[26]Chlapec Samuel však prospíval a rostl, a líbil se jak Hospo-
dinu, tak i lidem.
[27]I přišel muž Boží k Helimu a řekl mu: „Toto praví Hospodin:
Zda jsem patrně nezjevil se domu otce tvého, když byli v Egyptě
(otroky) domu faraonova? [28]A vyvolil jsem ho ze všech kmenův Isra-
elových sobě za kněze, by vystupoval k oltáři mému, by zapaloval
mi kadidlo a nosil efod přede mnou; dal jsem také domu otce tvého
všecky oběti synův Israelových. [29]Proč jste pokopali oběti mé a dary
mé, které jsem přikázal obětovati ve chrámu? A proč více ctíš syny

---

svatostanu viz Ex 38, 8. — Zprva pracovaly ženy ty u svatyně jen ob čas, později však, jak se zdá, vznikl obyčej, že zejména vdovy zasvěcovaly se takové službě na delší dobu. Srv. Lk 2, 37. Ježto byla svatyně trvale umístěna v Silo, snadno se dovtípiti, že byly kolem ní postaveny buď stany, neb i pevná obydlí, vykázaná kněžím, a jiná těmto ženám. Hřích synův Heliových tak blízko posvátného místa páchaný se ženami, jejichž povinností bylo Hospodinu tu sloužiti, možno nazvati svatokrádeží. Srv. také zákaz kněžím daný, neobcovati ni s manželkou v době, kdy konají bohoslužbu Lv 15, 16.—18. Srv. Ex 19, 15. níže 1. Sam 21, 5. Čím větší byly ty hříchy, tím více dlužno litovati Heliovy slabosti, která se spokojila pouhými slovy tu, kde bylo třeba ke cti Boží rozhodně vystoupiti. Srv. zákon Dt 21, 18. Tím spíše, že se lid pohoršoval a sám za nápravu žádal (v.n.).

V. 24. „uvádíte do hříchu lid Hospodinův", že se od Jahve vzdaluje, nectí ho, nepřináší mu dobrovolných a snad i předepsaných obětí, nečiní slibův a pod. Srv. v. 17.

V. 25. Když ublíží druh druhu, může se přimlouvati někdo za vinníka, by mu byl Bůh milostiv; Bůh, nejvyšší soudce, může rozhodnouti, že ten, jemuž bylo ublíženo, zasluhoval, by byl potrestán za své hříchy, může onu křivdu považovati za trest, tak věc spravedlivě vyrovnati a vinníkovi odpustiti. Obdoba není však možná, ublíží-li takořka člověk hřešící Bohu, nejvýš spravedlivému a svatému. — Heli netvrdí, že hříchy proti Bohu jsou naprosto neodpustitelny, ale že je velmi těžko odpuštění jich dojíti. Srv. Mt 12, 31. — „neposlechli", ježto bylo srdce jejich zatvrzelé; zatvrzení to a trest za ně připsán Hospodinu, podobně jako Ex 4, 21; srv. Jos 11, 20; Is 6, 9. n.; Mk 4, 12.

V. 26. tanul asi na mysli sv. Lukáši, když psal 2, 52.

V. 27. „muž Boží" = prorok. Srv. Sdc 6, 7. — „otec" Heliův = Itamar, syn Áronův; tedy „dům otce tvého" = Áronovci. Srv. Ex 4, 14. — Prorok vyčítá Helimu nevděk za dobrodiní, jež jemu a předkům jeho Hospodin udělil. Vyznamenání, kterého se jim dostalo, žádá vyšší čistotu. Lv 21, 6. nn. — (Prorok ten přišel k Helimu krátce před jeho smrtí (roku 1091), tedy asi roku 1095 před narozením Kristovým. Samuelovi bylo tehdáž asi 17 let. Schlögl.)

V. 28. Efod, velekněžské roucho, na které kladen náprsník s posvátným osudím; „nositi efod" znamená tedy míti právo tázati se posvátným osudím Hospodina. Čím vyšší důstojnost, tím větší čistota mravů žádoucna, a tím větší hřích, nedostává-li se jí. — „všecky oběti synův Israelových", všecky dávky kněžím zákonem přičtené.

V. 29. „pokopali" = zneuctili. — Jak synové Heliovi „jedli prvotiny každé oběti", viz výše v. 16. — Heli sám jich sice nejedl, ale přičítán také jemu hřích ten, že nezabránil svým synům je bráti, ač to byla jeho svatá povinnost. — Heli „ctil více své syny než Hospodina", ježto nedbal, by byly dány dříve Hospodinu z obětí příslušné mu části, než jeho synům. Místo „mého lidu" LXX lépe: „přede mnou".

své nežli mne, že jíte prvotiny každé oběti Israele, lidu mého?
30 Proto praví Hospodin, Bůh Israelův: „Ano, řekl jsem, že dům tvůj a dům otce tvého přisluhovati bude před obličejem mým na věčné časy. Nyní však" — praví Hospodin — „nikoliv, dokonce ne! Ale kdo slaví mne, toho oslavím; kdo však mnou pohrdá, tím bude pohrdáno.
31 Hle, přicházejí dny, kdy utnu rámě tvé i rámě domu otce tvého, že nebude staršího v rodině tvé.
32 Pak uzříš soka svého v chrámě a Israele ve všem štěstí; v rodině tvé však nebude staršího po všecky dny.
33 Nicméně neodejmu zcela potomstva tvého od oltáře svého, ale (to) proto, by mdlely oči tvé a chřadla ti duše; avšak většina rodiny tvé zemře, až dojde mužného věku.
34 To pak bude ti znamením, co přijde na tvé dva syny, Ofni a Fineesa: jednoho dne zemrou oba.
35 A vzbudím si kněze věrného, který bude dle srdce mého a vůle mé činiti; tomu zbuduji pevný dům, a choditi bude přede mnou jakožto pomazaný můj po všecky dny.
36 Stane se pak, že kdo zůstane z rodiny tvé, přijde, aby před ním přednesl prosbu za stříbrňák a chlebovou placku říkaje: „Připusť mne, prosím, k některému kněžskému úkonu, bych měl skývu chleba k jídlu.""

V. 30. Áronovcům slíbeno kněžství na věky Ex 29, 9 Srv. 28, 43; 30, 21; Lv 6, 18; — „dům otce tvého" Itamara. Z těch slov vyplývá, že Bůh kdysi, pravděpodobně pro nějaké pochybení, přenesl velekněžství s kolena Eleazarova, který byl starším synem Áronovým, na mladší koleno Itamarovo; možná, že prvním veleknězem tohoto kolena byl sám Heli. Stalo se tak asi právě tehdy, kdy byl Heli povolán k úřadu soudcovskému (kolem r. 1131 před Kr.). Nyní však za trest hříchů Heliovců bude velekněžství Itamarovcům vzato a jejich „sokům", to jest Eleazarovcům, zase vráceno. (Schlögl.) — „Kdo slaví mne..." Eleazarovci slavili lépe Hospodina než Itamarovci, synové Heliovi.

V. 31. „Rámě" = moc a vážnost. Srv. 22, 11.—23; 2. Sam 8, 17; 15, 24 nn. 3. Král 2, 26. n. Vážnost a vliv Itamarovců tak poklesne, že nebudou ve shromáždění lidu zastoupeni ani starším (Santes Pagnino † 1541). Kdežto rodokmen Eleazarovců podán 1. Par 6, 1.—15. 50.—53. Esdr 7, 1.—5. a jj., rodokmen Itamarovců není nám v Písmě celý zachován. Viz níže k v. 33. „Rámě domu Itamarova a Heliova bylo uťato", když byl velekněz Achimelech s osmdesáti čtyřmi kněžími zabit (níže 22, 18.).

V. 32. „sok" = Eleazarovci. — Dle hebr. krit. však zní 32a.: „Pak budeš hleděti úkosem (závistivě) na všecko štěstí, které Israelovi udělím."

V. 33. „by mdlely ti oči a chřadla ti duše" = oči a duše tvého potomstva. — Dle krit. hebr.: „Třeba bych někdy někoho neodstranil od svého oltáře, abych nechal mdlíti jeho oči a chřadnouti jeho srdce, přece většina tvého domu zemře v nejlepších letech." Že nezapudil Pán Itamarovců všech od oltáře, patrno z těchto údajův: O synech Ofniových není sice nikde zmínky; Finees měl však dva syny: Achitoba (níže 14, 3; 22, 20.) a Ichaboda (4, 21; 14, 3.). Ichabod podobně jako Ofni zaniká. Achitob však zplodil Achiáše (14, 3.), Achimelecha (22, 20.), velekněze, kterého kázal Saul zabíti (22, 13. 18. 21.). Z celého rodu zbyl jen mladičký Abiatar (22, 20; 23, 6.), který zastával kněžský úřad za panování Davidova; od Šalomouna však byl zapuzen do Anatotu (3. Král 2, 26. n.). Dle 1. Par 24, 4. měli v dobách Davidových Eleazarovci šestnáct rodů, kdežto Itamarovci jen osm. S Achimelechem (synem zapuzeného Abiatara), který zastával kněžský úřad se Sadokem (Eleazarovcem), 1. Par 10, 18., mizí stopa osudův Itamarovcův. U Ez 40, 46; 43, 19; 44, 15; 48, 11. znamená „býti knězem" totéž, co býti synem Sadokovým (Eleazarovce). Posledně vystupuje Itamarovec Daniel v dobách Artaxerxových (1. Esdr 8, 2; 2. Esdr 10, 6.).

V. 34. Smrt obou hříšníků jednoho dne, které se Heli dožije, budou znamením, zárukou, že se vyplní, co předpověděno ve v. 31.—33. i ve v. 35. n.

V. 35. Jahve „vzbudil si kněze věrného", když Šalomoun, zapudiv Itamarovce Abiatara, svěřil úřad velekněžský Eleazarovci Sadokovi (3. Král 2, 27.)

V. 36. „před ním" = kněžstvem věrným (v. 35.) = Eleazarovci.

Samuel začíná prorocký úřad svůj (3, 1.—21.).

Chlapci spícímu ve svatostánku dostává se prvního zjevení Božího (3, 1.—9.); Bůh mu oznamuje trest, kterým stihne Heliho a jeho rodinu (3, 10.—18.). Po všem Israeli rozhlášeno, že je Samuel vynikajícím prorokem (3, 19.—21.).

Hlava 3. — 1 Chlapec Samuel tedy přisluhoval Hospodinu pod
Helim. Hospodin zřídka mluvil toho času, a vidění nebývalo časté.
2 Jednoho dne spal Heli na obvyklém místě; — oči se mu kalily, že
nemohl viděti — 3 lampa Boží nebyla ještě zhašena; a Samuel spal
v Hospodinově chrámě, kde byla Boží archa. 4 I zavolal Hospodin:
„Samueli!" On odpověděl: „Tu jsem"; 5 pak běžel k Helimu a řekl:
„Tu jsem, neboť jsi volal na mne." Ten však odvětil: „Nevolal jsem;
jdi zase a spi." Odešel tedy a spal. 6 Hospodin zavolal po druhé: „Samueli!"
Samuel vstal, šel k Helimu a řekl: „Tu jsem, neboť jsi volal na
mne." On však odvětil: „Nevolal jsem tě, synu můj; jdi zase a spi."
— 7 Samuel totiž ještě neznal Hospodina, a řeč Hospodinova mu nebyla
(dosud) zjevena. — 8 Hospodin však opět zavolal: „Samueli!"
po třetí. Vstal tedy, šel k Helimu 9 a řekl: „Tu jsem, neboť jsi volal
na mne." I porozuměl Heli, že Hospodin volal na chlapce, a řekl Samuelovi: „Jdi a spi; a bude-li na tebe ještě volati, rci: „Mluv, Hospodine, nebo slyší služebník tvůj."" Odešel tedy Samuel a lehl si na své místo.

10 Tu přišel Hospodin, zastavil se, a volal jako prve: „Samueli, Samueli!" I řekl Samuel: „Mluv, Hospodine, nebo slyší služebník tvůj."

11 Řekl tedy Hospodin Samuelovi: „Hle, já učiním věc v Israeli,
že každému, kdo o ní uslyší, zníti bude v obou uších. 12 Toho dne
vykonám proti Helimu vše, co jsem mluvil o domu jeho, od počátku
až do konce. 13 Oznamuji mu totiž, že jsem odsoudil dům jeho na
věky pro (tu) nepravost, že věděl, jak nešlechetně činí synové jeho,

---

Hl. 3. — V. 1. Bylo sice dosti proroků nadšené písně pějících (10, 10; 19, 24.), ale málo „mužů Božích" (2, 27.). Čím řídčeji mluvil tehdy Bůh, tím vzácnější bylo, že se zjevil mladistvému Samuelovi. Srv. Sk 3, 24.

V. 2. n. Místo „jednoho dne" hebr.: „téhož dne", kdy se dostavil k Helimu prorok 2, 27. — „na obvyklém místě" ve svém stanu na svatostánkovém nádvoří, nedaleko vchodu do svatyně; u tohoto vchodu pod střechou předsíně Ex 26, 6.) spal Samuel. — Ježto byl Heli krátkozraký, mohl Samuel snadno se domnívati, že ho volá, by mu prokázal nějakou osobní službu. — „lampa Boží" = sedmiramenný svícen, který býval večer rozžehán a ráno zhásínán (Ex 27, 21.). — „nebyl ještě zhašen", bylo tedy záhy z rána. Samuel, který spal u vchodu do svatyně, mohl oponou viděti, že lampy ještě hoří. — Ježto spal pod jednou střechou s archou, snadno si vysvětliti zmínku: „ve chrámě, kde byla Boží archa".

V. 4. Dle LXX volal Jahve: „Samueli, Samueli!"

V. 5. Pravá poslušnost nevyšetřuje ani úmyslu představených, ani nečiní rozdílu mezi rozkazy. (Sv. Řehoř.) Nehledí ani na nehodnost představených, ale podrobuje se jim, dokud mají právo rozkazovati.

V. 7. Ježto se nedostalo dosud Samuelovi zjevení Božího, neznal Božího hlasu; a že nedychtil nezřízeně po úřadě prorockém, ani ho nenapadlo, že Bůh na něho volá, ale domnívá se, že rozespalý stařec něčeho potřebuje; proto že volá.

V. 11. Jaká je ta „věc", vypravuje níže hl. 4. — Ke „zníti v uších" nebo „zalehnou uši" *hrůzou,* srv. 4. Král 21, 12; Jer 19, 3. Všecek Israel bude trestán, že nevystoupil rozhodněji proti zlořádům, páchaným ve svatyni. (Rozhodněji vystoupil později proti synům Samuelovým 8, 4.)

V. 13. Místo „oznamuji" lépe „oznam" se zřetelem k v. 15.

a netrestal jich. [14] Proto přisahal jsem domu Heliovu, že nebude na
věky smyta nepravost domu jeho obětmi ni dary."
[15] Samuel pak spal až do rána, kdy otevřel dvéře domu Hospo-
dinova. Ostýchal se však oznámiti Helimu vidění. [16] I povolal Heli Sa-
muele a řekl: „Samueli, synu můj!" On odpověděl: „Tu jsem." [17] Pak
se ho ptal: „Co je to, co ti Hospodin řekl? Prosím tě, netaj toho přede
mnou. Bůh tě trestej, a zase trestej, zatajíš-li přede mnou něco ze všech
slov, která byla ti řečena." [18] Oznámil mu tedy Samuel všecky ty řeči
a netajil jich před ním. On pak odpověděl: „Je to Hospodin; co do-
brého je před očima jeho, nechať učiní."
[19] Samuel pak rostl a Hospodin byl s ním; žádné ze všech slov
jeho nepadlo na zemi. [20] A poznal všecek Israel od Danu až po Ber-
sabee, že Samuel je pravý prorok Hospodinův.
[21] Hospodin zjeviv se Samuelovi v Silo, ukazoval se tam i dále
a mluvil. Samuel pak mluvil ke všemu Israelovi.

Samuel osvobozuje a napravuje lid svůj (4, 1. 7, 17.).

Ve válce s Filišťany Israelité přenášejí archu do tábora (4, 1.—9.). Jsou však v bitvě poraženi, archa Filišťany ukořistěna, oba synové Heliovi padli, umírá i Heli na zprávu o tom, umírá při porodu také jeho snacha (4, 10.—22.). Jahve smiloval se

---

V. 14. „nepravost" znamená tu časné tresty, kterými pohrozil Bůh 2, 31. nn. — Vina (vniterná) mohla býti obvyklými prostředky smyta.

V. 15. „kdy" = časně z rána" (LXX). — Místo „spal" bylo by lépe překládati „ležel". „Nezdá se býti pravdě podobno, že by byl mohl Samuel zase usnouti po hrozných hrozbách v krátkém onom čase (od vidu) až do svítání." (Menochio † 1655). — „otvírati dvéře" bylo patrně denní povinností Samuelovou. Kde byly, viz výše 1, 9. — „ostýchal se" z úcty, lásky a soustrasti se svým představeným.

K v. 16. srv. v. 4.

V. 17. „Bůh tě trestej..." je obvyklá formulka zaklínací, Rut 1, 17. 1. Král 14, 44; 25, 22; 2. Král 3, 9. 35; 19, 13. Doslovně zní: „Bůh ti učiň to a přidej ono!" Vznikla snad při obětech, kterými bývaly potvrzovány přísahy; obětník zařezuje dobytče pravil: „Co já činím žertvě, to učiň Bůh mně, nedodržím-li přísahy."

V. 18. Heli uznává svou vinu, spravedlnost Boží, a podrobuje se vůli nejvyššího Soudce. Ač ve vv. předešlých zračí se nejedna ctnost Heliova, scházela mu účinná horlivost pro čest Boží, jakou vynikali jeho předkové Ex 32, 28. n.; Nm 25, 7.—13. Ta horlivost je nezbytnou podmínkou kněžského úřadu. Heli ji zastínil nezřízenou láskou ke svým dětem.

V. 19. n. Dle hebr. Hospodin nedopustil, by některé slovo, které vyslovil Samuel jakožto prorok, zůstalo nesplněno (=„by padlo na zemi"). Srv. Jos 21, 43; 23, 14; 3. Král 8, 56; 4. Král 10, 10. — O Danu viz Jos 19, 47. — O Bersabee Jos 19, 2. — Co znamená „od Danu až do Bersabee" viz již Sdc 20, 1. Rozměry udány od severu k jihu, ježto tím směrem byla Palestina širší a tak „celá Palestina" lépe vyslovena, než kdyby byla udána kratší délka od západu k východu.

V. 21. Ježto se zjevoval Jahve Samuelovi častěji, nebyla již řeč jeho tak vzácná, jako výše 3, 1. — Schlögl překládá hebr.: „A Jahve byl i dále navštěvován v Silo — protože se byl zjevil Jahve Samuelovi v Silo — k vůli slovu Jahvovu. — A tak dostalo se slovo Samuelovo do všeho Israele." T. j. ježto se dostalo Samuelovi v Silo zjevení („k vůli slovu Jahvovu"), putovali zase Israelité (pohoršlivými činy synův Heliových odvrácení od svatyně v Silo) pravidelně do Silo; co tu slyšeli, vypravovali navrátivše se domů, a tak rostla vážnost Samuelova po vší Palestině. Poslední tři vv. (19.—21.) připravují čtenáře na to, co dále bude vypravováno. Není nutno si představovati, že po vidu Samuelově hned se strhla válka s Filišťany, za které Heli zemřel; možno se domnívati, že po nočním vidu Samuelově uplynulo několik roků (snad 4) do smrti Heliovy.

nad lidem svým a způsobil, že archa, vzácná kořist Filišťanů, stala se jim pohromou (5, 1.—12.). Vrátili ji tedy (6, 1.—18.). Betsamesané, kteří s archou uctivě nenakládali, jsou trestáni; archa přenesena do Gabay (6, 19.—7, 1.). Řečmi Samuelovými Israelité jsou pohnuti, že se obrátili upřímně k Bohu (7, 2.—6.). Na přímluvu Samuelovu byli Filišťané na hlavu poraženi, že se za jeho života již nezmohli (7, 7.—14.). Samuel konal svědomitě v celé zemi soudcovský úřad (7, 15.—17.).

Hlava 4. — 1 Za oněch dnů sešli se Filišťané, aby bojovali; také Israel vytáhl do boje proti Filišťanům. (Israelité) položili se táborem u Kamene pomoci, Filišťané pak přitáhli k Afeku 2 a sešikovali se proti Israelovi. Když došlo k bitvě, Israel dal se na útěk před Filišťany; a bylo jich zabito v té bitvě narůzno po polích asi čtyři tisíce mužův.

3 Když se vrátil lid do stanů, řekli starší Israelovi: „Proč porazil nás Hospodin dnes před Filišťany? Přinesme si sem ze Silo Hospodinovu archu úmluvy; ať přijde mezi nás, aby nás vysvobodil z moci nepřátel našich.“ 4 Poslal tedy lid do Silo, a vzali odtud archu úmluvy Hospodina zástupů, sedícího na cherubech; byli pak s Boží archou oba synové Heliovi, Ofni a Finees. 5 Když přišla Hospodinova archa úmluvy do tábora, dal se všecek Israel do velikého křiku, až duněla země. 6 Filišťané, uslyševše křičící hlasy, tázali se: „Jaké jsou to hlasy velikého křiku v hebrejském vojsku?“ Když pak zvěděli, že přišla archa Hospodinova do tábora, 7 báli se Filišťané říkajíce: „Přišel Bůh do tábora.“ A vzdychali řkouce: 8 „Běda nám! Nebo nebylo takového jásotu dosud. Běda nám! Kdo nás vysvobodí z ruky těchto bohů vznešených? Toť jsou bohové, kteří zbili Egypt všelikou ranou na poušti. 9 Buďte silni, buďte muži, Filišťané, abyste nesloužili Hebreům, jako sloužili oni vám! Vzmužte se a bojujte!“

10 Bojovali tedy Filišťané, a Israelité byli poraženi; každý utekl do stanu svého. Porážka byla převeliká: z Israele padlo třicet tisíc

---

Hl. 4. — V. 1. LXX začíná hl. 4. slovy: „*Heli pak byl velmi stár a synové jeho pokračovali na cestě zkaženosti před Hospodinem.*“ Podán důvod, proč Filišťané napadli zase Israele: byli metlou v ruce Hospodina, který chtěl jimi potrestati hříchy Israelovy. — „*Kamenem pomoci*“ (Eben-há-ezer) sluje tu ono místo *předběžně* (propepticky), ježto bylo tak nazváno teprve později 7, 12. — Bylo na západ od *Masfy* (= Tell en-Nasbe, Jos 18, 26.). — *Afeků* bylo více. Srv. Jos 12, 18. Tento dlužno hledati na západ Masfy (Benjaminovy), někde u Bethoronu (Jos 10, 10.). (Filišťané přitáhli od západu!)

V. 3. „*ať přijde mezi nás*“ — Hospodin. — Měli asi na mysli pomoc, kterou kdysi Jahve sídlící nad archou prokazoval Israelitům cestou z Egypta do Palestiny. Srv. Jos 6, 4. (Musil nalezl u beduinského kmene *Ruala* zvláštní stojan, ozdobený pštrosím peřím, který bývá připevňován na velbloudí sedlo a sluje „*Abu Zhúr al-markab*“. Beduini se domnívají, že Allah se v něm rád zdržuje; jsou-li nepřítelelem tísněni, že se bojí porážky, dopravují abu zhúr do tábora; majíce jej v čele napadají nepřítele a Allah, který prý je v onom stojanu s nimi, dává jim dle jejich mínění vždycky vítězství.)

V. 4. „*sedícího na cherubech*“ srv. Ex 25, 18. nn.; 37, 7. nn.; 40, 31. nn.; 2. Sam 6, 2. Ježto Heli nemohl archu provázeti, svěřil ten úkol svým synům, kteří však, jsouce zlí, nepřinesli do boje požehnání, ale kletbu. Možno, že sami archu *nesli*. Srv. 2. Sam 15, 29.

V. 5. Byl to *křik radosti*, že mají Israelité mezi sebou Hospodina. V arše viděli záruku, že jim dá Jahve vítězství. Zdá se, že častěji nosívali archu do pole. Srv. Sdc 20, 10. 26.—28.

V. 6. „*Hebreji*“ slují Israelité v ústech *cizinců*.

V. 8. Místo „*na poušti*“ dle opraveného hebr.: „*ano i morem*“.

pěších, [11] též archa Boží byla vzata a také oba synové Heliovi, Ofni
a Finees, zahynuli.
[12] Jeden Benjaminovec, který utekl z bitvy, přišel téhož dne do
Silo s roztrženým rouchem a s hlavou prachem posypanou. [13] Když
přišel, seděl Heli na křesle hledě proti cestě; bálť se srdce jeho
o Boží archu. Když tedy muž ten přišel a zvěstoval to městu, kvílilo
všecko město. [14] Když Heli slyšel zvuky křiku a ptal se: „Jaký je to
bouřlivý křik?, onen muž rychle přišel a zvěstoval mu to. [15] Bylo pak
Helimu devadesát osm let; oči se mu zakalily, že nemohl viděti. [16] Když
tedy (onen muž) Helimu řekl: „Já přicházím z boje; já jsem dnes
utekl z bitvy“, tázal se ho: „Co se stalo, synu můj?“ [17] Posel odpo-
věděl: „Utekl Israel před Filišťany, pohroma veliká stihla lid, také oba
tvoji synové, Ofni a Finees, jsou mrtvi, ano i Boží archa je vzata.“
[18] Jakmile se zmínil o Boží arše, spadl (Heli) s křesla naznak u brány,
zlomil vaz a tak umřel; byltě muž starý, vysokého věku. Soudil Israele
čtyřicet let.
[19] Jeho snacha, manželka Fineesova, byla těhotná a blízká porodu;
když uslyšela zprávu, že je archa Boží vzata, že je mrtev tchán i muž
její, klesla a porodila, neboť napadly ji náhle bolesti. [20] Když již umí-
rala, řekly jí (ženy) stojící kolem ní: „Neboj se, neboť jsi porodila
syna.“ Ona jim však neodpověděla, nedbajíc (jejich řečí), [21] ale nazvala
chlapce Ichabod řkouc: „Vzdálila se sláva od Israele“ — protože vzata
byla archa Boží, ale také pro tchána a muže svého. — [22] Řekla tedy:
„Vzdálila se sláva od Israele,“ protože vzata jest archa Boží.

Hlava 5. — [1] Filišťané vzali archu Boží a odnesli ji od Kamene
pomoci do Azotu.

V. [11]. Bůh ustanovil, že byl Ofni a Finees zabit rukama neobřezanců před samou archou, kterou znesvětili, a před lidem, který pohoršili, aby tak veřejně pykali za své svatokrádeže. (Duguet.)

V. [12]. Roztržené roucho, prst na hlavě — známky smutku. Srv. Jos 7, 6; 2. Král 1, 2; Job 2, 12; Lv 10, 6.

V. [13]. Heli sedí tam, kde seděl dle 1, 9. — „hledě proti cestě“ — pokud mu zrak dovoloval (byltě krátkozraký), vyhlédal, očekávaje dychtivě posla, ježto tušil neštěstí. Někteří poukazujíce k tomu, že byl Heli slepý, opravují hebr. a místo „hledě proti cestě“ překládají: „seděl vedle cesty (vedoucí) z Mispy“ (= Masfa v. 1.).

V. [15]. vykládá, proč neviděl Heli na poslu hned známek smutku, jako je postřehl lid.

V. [18]. Místo „vysokého věku“ hebr.: „těžkopádný, neohebný“. — Snesl ztrátu bitvy, snesl ztrátu synův, ale nesnesl ztráty archy. (Duguet.)

V. [19]. Smrt synův Heliových, smrt velekněze samého, archa Filišťany ukořistěná byly rány Boží, které trestaly dům Heliův. Srv. výše 2, 34. — Smrt Heliovy snachy byla nová rána.

V. [20]. Přítelkyně chtěly ji potěšiti poukazem, že se jí narodil chlapeček. Rodička byla však ztrátou zejména archy tak zdrcena, že „nedbala“ jejich těšivých slov.

V. [21]. 'í (= ne) chábhódh (= sláva) — „Veta je po slávě“. — Zdá se však, že jméno to původně znělo Jó-Chebhedh = „Jahve je sláva“. — Že očekávali Israelité pomoc od Hospodina, bude-li jim blízko, bylo zajisté chvalitebné, a Hospodin byl by jim zase pomohl, kdyby byli zachovávali úmluvu s ním učiněnou (Dt 5, 2. nn.); že však tak nečinili, dopustil na ně hroznou pohromu. — Pozoruhodno, že Israelité nemají v bitvě proti Filišťanům ústředního vedení, společného vůdce. V čele jednotlivých oddílů byli patrně „starší Israelovi“ (v. 8, 4.). Tak snadno si vysvětliti, že nezdar válečný vzbudil v Israelitech touhu po králi, společném veliteli veškeré branné moci israelské.

Hl. 5. — V. [1. n.] Azot, jedno z pěti měst (Pentapole) filišťanských. Viz Jos 13, 3. — O „Kameni pomoci“ viz výše 4, 1. — Dagon byl přední bůh Fi-

[2] Vzali tedy Filišťané archu Boží, vnesli ji do chrámu Dagonova
a postavili ji podle Dagona. [3] Když Azotští druhého dne ráno vstali,
hle, Dagon ležel obličejem na zemi před archou Hospodinovou; i vzali
Dagona a postavili ho zase na jeho místo. [4] Druhého dne ráno vstavše
nalezli opět Dagona, an leží obličejem na zemi před archou Hospodi-
novou; hlava pak Dagonova a obě ruce jeho byly uraženy na prahu;
[5] z Dagona zůstal (jen) trup na svém místě. — Proto kněží Dagonovi
a všichni, kdo vcházejí do jeho chrámu, nešlapají na práh Dagonův
v Azotu až do dneška.
[6] Ruka Hospodinova velmi zatížila Azotské; stihl je pohromou,
ranil Azot i s okolím na skrytém místě řiti. [Vesnice i pole té krajiny
hemžily se vylíhnuvšími se myšmi a veliká úmrtnost způsobila ve městě
zmatek.] [7] Muži azotští, vidouce tu ránu, řekli: „Ať nezůstane archa
Boha Israelova u nás; nebo tvrdě doléhá ruka jeho na nás i na Dagona,
boha našeho.“ [8] A poslavše shromáždili všecka knížata filištínská u sebe
a řekli: „Co učiníme s archou Boha Israelova?“ Getští odpověděli:
„Budiž nošena archa Boha Israelova v průvodu do kola.“ I nesli
archu Boha Israelova v průvodu do kola. [9] Když ji tak v průvodu
do kola nosili, doléhala ruka Hospodinova na každé město smrtí
převelikého množství; ranila obyvatele každého města od malého až
do velikého, že z nich vycházely hnisající třásně. [I uradili se Getští
a udělali si stolice kožené.] [10] Poslali také archu Boží do Akkaronu.
Když tam archa Boží přišla, vzkřikli Akkaronští: „Přinesli k nám v prů-

---

lišťanů; měl chrám v Gaze (Sdc 16, 23.) a v Azotu (1. Mach 10, 83; 11, 4.). Jméno Dagon vyskytá se již v dobách Sargona staršího (kolem r. 3000 před Kr.), jakož i krále Maništušu (z téže doby). — Také králové assyrští kladli modly poražených národů, svou to válečnou kořist, do svatyň před své bohy. Bylo to znamení, že bohové poražených stávaji se poddanými bohů vítězů právě tak, jako národové, kteří je ctili.

V. 3. Zjevem měli býti Azotští poučeni, že Jahve není poddán Dagonovi, jak se mylně domýšleli, nýbrž naopak.

V. 4. Před tímto v. LXX vypravuje: „Ruka Hospodinova velmi zatížila Azoťany, neboť je navštívil a ranil boulemi, Azot a veškeré okolí jeho.“ Dle tehdejších názorů zajisté viděli Azotští ve zjevu zlé znamení, že totiž Dagon, t. j. jeho lid, Filišťané, budou potřeni, že bude zlomena jejich moc (ruce).

V. 6. „na skrytém místě řiti“ snad zlatou žilou, hemorrhoidami, spíše však nějakou nemocí nakažlivou, blíže neznámou. — Z 6, 4. n. 11. 17. n. plyne, že byli Filišťané raněni nejprve zlatou žilou, poté pak velikým počtem myší. Dlužno proto považovati znění LXX před v. 4. (viz výše) za původní. S toutéž LXX dlužno čísti v. 6: „Ruka Hospodinova velmi zatížila Azoťany: seslal na ně myši, že se hemžily jimi chrámy jejich, a že se vedraly do jejich příbytků; tak vznikla veliká úmrtnost a zmatek ve městě.“ Slova v hranaté závorce v původním překladě sv. Jeronyma nebyla (Vercellone). Teprve později byla tam vložena.

V. 8. „Knížata“ slují „seráním“ (srv. řecké tyrannoi). — O Getu viz Jos 11, 22. Dle správného znění dlužno čísti: „Geťané pravili: „Ať přijde archa Boha Israelova do Gatu.“ Zavezli tedy archu Boha Israelova tam (do Gatu).“ Gaťané se domnívali, že jich nestihne podobná pohroma, jakou stiženi byli Azoťané.

V. 9. místo povšechné zprávy Vulg. dlužno čísti: „Když ji přenesli (do Gatu), ruka Hospodinova seslala na město veliký zmatek: ranila obyvatele města, malé i veliké, zlatou žilou a (způsobila), že se všecko u nich hemžilo myšmi.“

V. 10. O Akkaronu viz Jos 13, 3. LXX má místo Akkaronu „Askalon“. Věc nejlépe vysvětliti se Schlöglem tím, že původně byla tu vypravována podrobně cesta archy do každého z pěti hlavních měst filišťanských, a udány pět,

vodu archu Boha Israelova, by pobil nás i lid náš.“ [11] Poslali tedy
a shromáždili všecka knížata filištínská, a ti řekli: „Propusťte archu
Boha Israelova; ať se vrátí na své místo, by neusmrtila nás i s naším
lidem.“ [12] Strach smrti totiž byl ve všech městech; ruka Boží je velmi
tížila. Také muži, kteří nezemřeli, byli postiženi na skrytém místě řiti.
I vystupovalo kvílení k nebi z každého města.

Hlava 6. — [1] Archa Hospodinova byla v zemi Filišťanů sedm
měsíců. [2] I povolali Filišťané kněze a hadače řkouce: „Co učiníme
s archou Hospodinovou? Rcete nám, kterak bychom ji odeslali na její
místo!“ Oni odpověděli: [3] „Odešlete-li archu Boha Israelova, neodesílejte
ji s prázdnou, ale co jste povinni, dejte jí za hřích; pak budete
uzdraveni a zvíte, proč ruka Boží neodchází od vás.“ [4] Když se tázali:
„Co mu máme dáti za hřích?“ odvětili: [5] „Dle počtu krajů filištínských
udělejte pět zlatých řití a pět zlatých myší; nebo táž rána je na všech
vás i na knížatech vašich. Udělejte tedy napodobeniny svých řití,
jakož i napodobeniny myší, které pohubily zemi, a vzdejte Bohu
Israelovu čest; snad zdvihne ruku svou s vás, s bohů vašich a s vaší
země. [6] Proč byste zatvrzovali srdce svá jako Egypťané a farao? Když
byl raněn, (teprv pak) propustil je, že mohli odejíti. [7] Nyní tedy vezměte
(dřevo) a udělejte jeden nový vůz, pak vezměte dvě otelené krávy, na
které jho nebylo vloženo, zapřáhněte je do vozu a telata jejich zavřete
doma. [8] Pak vezměte archu Hospodinovu, vložte ji na (ten) vůz, a zlaté
napodobeniny, které jste jí vyplatili za hřích, položte ve skřínce na

---

kráte dvě rány. Srv. 6, 17. Města byla jmenována asi v tomto pořadě: Azot, Askalon, Gaza, Gat, Akkaron. Ježto se opakovalo v každém městě totéž, bylo později znění zkráceno, a při tom Gaza dokonce vynechána. Na posledním místě byl uveden Akkaron, ježto je odtud do Betsamesu nejblíže.

V. 12. Místo „ve všech městech“ dlužno čísti: „v celém městě“ (Akkaronu), a místo „z každého města“: „z celého města“.

Hl. 6. — V. 1. „sedm měsíců“, asi od října do dubna, (včetně) do pšeničné žně, kdy se vrátila do Betsamesu (níže v. 13.).

V. 2. Aby byla archa odeslána zpět, usnesli se vladaři filištinští již dříve (5, 11.). Běží nyní o to, jakých obřadů dlužno při tom šetřiti.

V. 3. Filišťané dle názorů svých hadačů jsou povinni dáti arše (kterou ztotožňují s Jahvem) přiměřený dar na usmířenou za to, že ji tak dlouho měli u sebe a nedbali, by byla postavena, kam patří; proto „ruka Boží od nich neodcházela“.

V. 5. O rozdělení Filištínska na pět krajů viz Jos 13, 3. Místo „řití“ hebr. „třásně“ či „boule“, kterými se nemoc jevila. Byla to asi nakažlivá nemoc, kterou roznášeli potkani neobyčejně se rozmnoživší; proto „boule“ a „potkani“ uvedeni spolu. Od nepamětných dob dávali do chrámů přiměřené památky své vděčnosti nemocní, když se uzdravili, plavci, kteří překonali mořskou bouři, otroci propuštění na svobodu, válečníci vrátivší se šťastně z boje; je to přirozený hlas lidského srdce, proto byl pojat i do křesťanství (Calmet).

V. 7. Považovali za neslušné, by položili archu na vůz, na kterém byly již voženy všední věci. — Z téhož důvodu neměly býti krávy ony zapřaženy do všední práce. Srv. Nm 19, 2; Dt 15, 19; 21, 3. — Van Est (Estius, † 1613) se domnívá, že rada ta byla sice dána pohanskými kněžími, ale z popudu pravého Boha, který chtěl ukázati svou slávu při přenesení archy. „Nesnadno, by nezkrocené krávy, které dosud nepoddaly své šíje jhu ani hřbetu břemeni, podrobily se jhu a táhly vůz, neuchylujíce se na levo ni na pravo, ač jich vozka neřídil ani ostnem nepobízel. Nesnadno, by krávy svobodně kráčející nedaly se zavolati zpět láskou k telatům a opakovaným jejich bučením. Děje-li se tak přece, vidí v tom rozumní řízení Boží“ (Sanchez † 1628).

V. 8. Místo „skřínka“ hebr. lépe „sáček“.

její bok a propusťte ji, ať odejde. [9] A pozorujte! Půjde-li cestou ke svému
území, k Betsamesu: on učinil nám tu pohromu převelikou. Ne-li, po-
známe, že ne ruka jeho dotkla se nás, ale náhodou to přišlo."
[10] Učinili tedy tak: vzavše dvě krávy, které byly právě po teleti,
zapřáhli je do vozu a telata jejich zavřeli doma. [11] Na vůz pak vložili
archu Hospodinovu i se skřínkou, ve které byly zlaté myši a napodo-
bené řiti. [12] I šly krávy přímo cestou, která vede do Betsamesu; řičíce
kráčely tolikо po té cestě a neuchylovaly se ni na pravo ni na levo.
Knížata filištínská šla za nimi až ke hranicím Betsamesu. [13] Betsame-
sané žali (právě) pšenici v údolí. Když pozdvihli oči a uzřeli archu,
zaradovali se, že ji vidí. [14] Vůz přijel na pole Betsamesana Josue a zastavil
se tam. A byl tam veliký kámen. I sesekali dříví vozu a krávy vložili
na ně v celopal Hospodinu. [15] Levité totiž složili archu Boží i skřínku,
která u ní byla a ve které byly zlaté napodobeniny, a postavili ji na
(ten) veliký kámen. Muži betsamešti pak podali toho dne celopaly
a (jiné) oběti Hospodinu. [16] Pět knížat filištínských, kteří to viděli,
vrátilo se do Akkaronu téhož dne.
[17] Zlaté řiti, které dali Filišťané za své provinění Hospodinu, jsou
tyto: za Azot jedna, za Gazu jedna, za Askalon jedna, za Get jedna,
za Akkaron jedna; [18] také zlaté myši, dle počtu filištínských měst,
pěti krajin od města hrazeného až do vsi, která byla beze zdi; (svěd-
kem toho je) veliký kámen, na který položili archu Hospodinovu, který
jest až do dneška na poli Betsamesana Josue.
[19] I pobil (Hospodin) z mužů betsameských, že viděli archu Ho-
spodinovu, pobil z nich sedmdesát mužův a padesát tisíc z lidu
ostatního. I kvílil lid, že ho stihl Hospodin tou velikou ranou. [20] Tu
řekli muži betsamešti: „Kdo obstojí před obličejem Hospodina, svatého
Boha tohoto? A ke komu odebéře se od nás?" [21] I poslali posly
k obyvatelům Kariatjearimu, řkouce: „Filišťané přivezli zpět archu Ho-
spodinovu; přijďte a přeneste si ji k sobě."

V. 9. „území její", t. j. archy = území Jahvovo = země obývaná Israelity. Srv. Sdc 11, 24. — O Betsamesu viz Jos 15, 10. — „on" = Jahve, Bůh Israelův. — „řičely", ježto se jim stýskalo po telatech; přece však zapřely takořka mateřskou lásku, kde toho žádala čest Boží.

V. 13. „žali právě pšenici", tedy v květnu. — Místo „že ji vidí" dlužno čísti: „a vyšli jí vstříc".

V. 14. Dle LXX ten „veliký kámen" tam vztyčili. — Vozu, na kterém byla vezena archa, nesmělo býti užito ke všedním pracím, proto byl spálen. — „sesekali" ne knížata filištínská, která přišla jen na hranice a odtud se dívala, co bude dále, ale Betsamesané přinesli tu obět. Srv. v. 15.

V. 15. Betsames bylo město kněžské Jos 15, 10; 21, 16. „Levité" = kněží, ježto Levité nesměli se dotýkati archy (Schlögl).

V. 18. „až do dneška" — do doby spisovatelovy.

V. 19. dlužno překládati dle opraveného znění: „Avšak synové Jechoniášovi neradovali se s Betsamesany, když archu Hospodinovu vítali; proto usmrtil mezi nimi sedmdesát mužů a pět starších. I truchlil lid, že je Jahve přísně bil." — Zemřelo tedy 75 lidí a ne 50.070; nebyli trestáni, že archu „viděli", ale že se neradovali z jejího příchodu, patrně proto, že mysl jejich byla Jahvovi odcizena.

V. 20. Ostatní Betsamesané, jsouce si vědomi své hříšnosti, báli se míti mezi sebou Boha tak svatého.

V. 21. O Kariatjarimu viz Jos 9, 17. nn. — Možno, že chtěli Betsamesané, aby byla archa dopravena kam patří, do Silo, a Kariatjarim bylo na cestě tam vedoucí. Nestalo se však tak, ježto Boží prozřetelnost usoudila jinak. — Sedmiměsíční pobyt archy ve Filišťansku byl prostředkem v rukou Božích, by zpupní pohané byli pokořeni. Israelitům dáno tak názorně poučení, že Jahve není

Hlava 7. — [1] Přišli tedy muži kariatjearimští, odvedli archu Hospodinovu a vnesli ji do domu Abinadabova na pahorku, Eleazara pak, syna jeho, ustanovili, by opatroval archu Hospodinovu.
[2] Ode dne, kdy zůstala archa Hospodinova v Kariatjearimu, uběhlo mnoho dní — byl totiž rok dvacátý — a všecek dům Israelův měl pokoj (chodě) za Hospodinem. [3] Když byl totiž Samuel říkal všemu domu Israelovu: „Chcete-li vrátiti se celým srdcem svým k Hospodinu, dejte výhost cizím bohům, baalům a astartám, a přilněte srdcem svým k Hospodinovi, byste sloužili jemu jedinému; pak vytrhne vás z ruky Filišťanů" — [4] synové Israelovi vyhošťovali baaly a astarty a sloužili jedině Hospodinovi.
[5] Řekl pak Samuel: „Shromážděte všecek Israel v Masfě, ať se modlím za vás k Hospodinu!" [6] Sešli se tedy v Masfě, vážili vodu, lili ji před obličej Hospodinův, postili se ten den a říkali tam: „Zhřešili jsme Hospodinu." A soudil Samuel syny Israelovy v Masfě.
[7] Když Filišťané uslyšeli, že jsou shromážděni synové Israelovi v Masfě, táhla knížata filištínská na Israele. Uslyševše to synové Israelovi, měli strach před Filišťany [8] a řekli Samuelovi: „Nepřestávej volati za nás k Hospodinu, Bohu našemu, by nás vysvobodil z ruky Filišťanů!" [9] Vzal tedy Samuel beránka ještě neodstaveného, obětoval ho v celopal Hospodinu, volal k Hospodinu za Israele, a Hospodin ho vyslyšel. [10] Když totiž Filišťané vešli v boj s Israelem, Samuel (právě) obětoval celopal; Hospodin pak hřímal ten den velikým hromobitím na Filišťany, že způsobil v nich zmatek a že padali před Israelem. [11] Muži israelští vytáhše z Masfy honili Filišťany a bili je až na místo, které bylo pod Becharem. [12] Samuel pak vzal kámen, postavil jej mezi Masfu a Sen, nazval to místo „Kámen pomoci" a řekl: „Až sem pomáhal nám Hospodin." [13] Tak byli Filišťané pokořeni, že nepřišli

---

s nimi spokojen (proto se od nich odstěhoval). Neslýchaná pohroma, ztráta národního palladia vyburcovala zajisté vlažné Israelity ze spánku. Bůh ukázal jim za to přívětivější tvář tím, že byla archa zase vrácena; že však nebyla postavena v Silo, kam patřila, bylo znamením, že Hospodin není ještě usmířen dokonale.

Hl. 7. — V. [1]. „na pahorku", bývaly tam městské tvrze. — Možno, že byl Abinadab Levitou (2. Sam 6.), jisto však to není. Přijali tedy občané jmenovaného města archu radostně. Zůstala tam až do dob Davidových, asi do r. 1002 před Kristem.

V. [2]. „mnoho dní" = „dvacet let" = doba úspěšné činnosti Samuelovy po smrti Heliově. — V. 2.—4. stručně popisuje ráz té doby. Samuel, který byl 4, 1. s dějiště zmizel, zase vystupuje.

V. [3. n.] „vyhostiti baaly a astarty" viz Sdc 2, 13; 10, 6.

V. [5]. Masfa = hebr. Mispá. Viz výše 4, 1. 13; 7, 12. — „řekl", když uplynulo 20 let jmenovaných ve v. 2. (asi roku 1072 před Kr.). — Do Masfy svolal Samuel shromáždění Israelitův asi proto, že město to bylo blíže pravděpodobného bojiště. V Silo archy nebylo, ano zdá se, že bylo to město Filišťany zpustošeno. Srv. níže v. 17.

V. [6]. „lili ji" na zemi. — Co znamená „souditi" viz Sdc 2. 16. Ejhle tři složky pokání: lítost, naznačená vylitím vody; vyznání, když praví: „Zhřešili jsme Hospodinu"; dostiučinění, když se postí. Kornel van Steen.

K v. [9]. srv. Ex 29, 38. nn.; Lv 23, 12; 22, 27; Nm 6, 14. — K v. 10. srv. Sir 46, 19. nn.

V. [11]. Místo „Bechar" nejlépe čísti „Bethoron" na cestě do Filištínska. Jos 10, 10.

V. [12]. Místo „Sen" dlužno čísti „Ješáná" (2. Par 13, 19. =(?) dnešní 'Ain Sinjá severovýchodně od dnešní vesnice Džifne.

V. [13. n.] „po všecky dny Samuelovy" napsáno se stanoviska spisovatele (pramene), který psal za života Samuelova, kdy ještě Filišťané nemohli se zvětiti

vícekrát do území israelského, a tak spočívala ruka Hospodinova na
Filišťanech po všecky dny Samuelovy. [14] Města, která byli Filišťané
odtrhli od Israele, byla Israelovi vrácena, od Akkaronu až po Get;
též okolí jejich vysvobodil Israel z ruky Filišťanů. Také byl pokoj
mezi Israelem a Amorrhejským.
[15] Samuel soudil Israele po všecky dny života svého. [16] Každý
rok obcházel Betel, Galgalu a Masfu soudě Israele v těch místech.
[17] Pak vracíval se do Ramy, neboť tam byl dům jeho a tam soudil
Israele; vystavěl tam též oltář Hospodinu.

ČÁST DRUHÁ.

SAUL PRVNÍM KRÁLEM ISRAELSKÝM (8, 1.—16, 13.).

Israelité žádají krále (8, 1.—22.).

Ježto Samuel zestárl a synové jeho nebyli hodni svého otce, žádají starší israelští, by jim byl ustanoven král (8, 1.—5.). Samuel, zaražen tou žádostí, dostává od Hospodina rozkaz, by jim oznámil, jak velmi je bude tížiti jho královské ústavy (8, 6.—18.). Když však Israelité nechtěli se vzdáti své žádosti, oznamuje jim Samuel jménem Božím, že bude jejich přání vyplněno (8, 19.—22.).

Hlava 8. — [1] Když Samuel zestárl, ustanovil syny své za
soudce nad Israelem. [2] Jméno syna jeho prvorozeného bylo Joel a jméno
druhého Abiáš. Soudili v Bersabee. [3] Synové jeho nechodili však po
cestách jeho, ale náchylni jsouce k lakotě, brali dary a převraceli spravedlnost.
[4] Shromáždili se tedy všichni starší Israelovi, přišli k Samu-

---

po porážce u Eben-há-'ezer (Hummelauer). — O Emorech viz Nm 13, 30; Jos 5, 1; 7, 2. 7; 10, 5. — Nepraví se, že Get a Akkaron dostal se do moci Israelitův. O poloze měst těch viz výše 6, 5.

V. 15. „po všecky dny života svého" zdá se Schlöglovi býti obvyklou nadsázkou, ježto moc Samuelova poklesla, když zavedl království. — S Hummelauerem možno však vysvětliti věc, jako výše ve v. 13.

V. 16. O Betelu viz Jos 18, 22. 26. — Galgala není to, které jmenováno Jos 10, 6. n. 9. a jj.; je to místo uvedené 4. Král 2, 1. nn.; 4, 38. (?) = dnešní Džildžíljá, severně Betelu.

V. 17. Samuel opustil asi Silo, že bylo Filišťany zpustošeno. Hříchy synův Heliových bylo to místo znesvěceno a proto je stihl trest Boží. Srv. Ž 77. (78.), 60. 67; Jer 7, 12. 14; 26, 6. 9. — Svatostánek (bez archy) byl přenesen ze Silo do Nobe (1. Král 21, 7.), pak do Gabaonu (1. Par 21, 29; 2. Par 3.). O dalších osudech jeho viz 3. Král 3, 4; 8, 4; 2. Par 5, 5. — O obětech, které byly v dobách soudců přinášeny mimo ústřední svatyni, srv. Dt 12.

Hl. 8. — V. 1. Samuelovi bylo kolem roku 1051 před Kristem více než 60 let, proto mu bylo obtížno cestovati na vzdálená místa. Pochopitelno tedy, že ustanovil syny své soudci (= vladyky) pro nejjižnější kraje. (Schlögl.) Srv. Sdc 8, 22; 9, 2; 10, 4; 12, 9; 14.

V. 2. O Bersabee viz 3, 20; — Jó'él = Jahve je Bůh. — 'Abíjá = Můj otec je Jahve.

V. 3. „cesta jeho" Samuelova = nezištný, objektivný způsob jeho vladaření. — „převraceli spravedlnost" = ohýbali, překrucovali právo.

V. 4. n. „všichni" starší Israelovi, tedy zástupci všech kmenů, ježto běželo o krále, který by panoval nade všemi kmeny. — Stáří Samuelovo a hrabivost, úplatnost jeho synů byla pouhou záminkou, případně podnětem k tomu, že žádali krále, t. j. dědičného samovládce. Přáli si ho spíše z marnivosti; chtěli se vyrovnati pohanským národům, jejichž králové měli skvělý dvůr, opičiti

elovi do Ramy
5 a řekli mu: „Hle, ty jsi již stařec, a synové tvoji nechodí po cestách tvých; ustanov nám krále, aby soudil nás, jako všichni národové mají."
6 Očím Samuelovým nelíbila se ta věc, že řekli: „Dej nám krále, aby soudil nás!" Když pak se modlil Samuel k Hospodinu,
7 řekl Hospodin Samuelovi: „Uposlechni hlasu lidu ve všem, co mluví k tobě; neboť ne tebe zavrhli, ale mne, bych nekraloval nad nimi.
8 Podle všech skutků svých, které činili ode dne, kdy jsem je vyvedl z Egypta až do dneška — jako opustili mne a sloužili bohům cizím, tak činí také tobě.
9 Nyní tedy poslechni hlasu jejich; ale dej jim veřejně výstrahu a upozorni je na právo krále, který kralovati bude nad nimi."
10 Mluvil tedy Samuel všecka slova Hospodinova k lidu, který byl žádal od něho krále,
11 a řekl: „Toto bude právo krále, který kralovati bude nad vámi: Bráti bude syny vaše a stavěti je ke svým vozům; udělá si (z nich) jezdce a předběhače vozů svých;
12 ustanoví si z nich tisícníky a setníky, oráče rolí svých, žence obilí, jakož

---

se tedy po cizině. Jejich žádost byla také projevem nespokojenosti s dosavadní správou národa israelského, vykonávanou jménem Jahvovým, a tedy nespokojenosti se samým Jahvem. Žadatelé se domnívali, že bude lépe národu, bude-li ovládán více člověkem než Bohem, prostředky přirozenými více než nadpřirozenými, jako by se byly tyto dosud neosvědčily; byla tedy jejich žádost projevem nedůvěry k dosavadní vládě Boží, nedůvěry k Bohu samému. Hřích ten však Jahve přísně trestal. Srv. Nm 20. K věci srv. níže 12, 6.—12. Kdyby byli pokorně předložili svou prosbu za krále Hospodinu a přiměřeně ji odůvodnili, že totiž bude království moci lépe soustřediti síly Israelovy a čeliti úspěšněji nepřátelům než bylo možno za doby soudců, nebylo by bývalo v jejich prosbě nic hříšného; tím méně, že prozřetelnost Boží sama chtěla ve svém lidu v příhodný čas království, dědičnou monarchii zavésti. Srv. Ex 19, 4; Dt 17, 14. nn. Také hřešili žadatelé nedočkavostí; měli čekati, až nadejde okamžik, ustanovený samým Bohem. — „aby nás soudil" srv. Sdc 2, 16.

V. 6. Samuel smýšlel podobně, jako kdysi Gedeon (Sdc 8, 23.); nešlo mu o to, by panoval sám i synové jeho, nebyl tedy zaražen žádostí Israelitů snad proto, že pozbude vlády, ale vycítil, že žádost Israelitů za dědičného samovládce je nedostatkem víry a důvěry v Jahve, který vzbuzoval dosud vladaře (soudce) přímo, kde a jak chtěl. Postřehl zajisté také Samuel přednosti dosavadní patriarchální veřejné správy v Israeli proti stinným stránkám monarchie, jaké bývaly u národů pohanských: přepych královského dvora, osobní stráže, harému, zástupy dobře placených dvořenínů, koní a vozů, přehnaný militarismus, vysoké daně, dávky, roboty, rekvisice, despotismus a pod. Neviděl proto Samuel v petici Israelitů prospěchu, ale škodu svého národa.

V. 7. Samuel na modlitbách radil se s Hospodinem. — „zavrhli" = pohrdli mnou, odkopli mne. — Bůh vyplní sice přání Israelitův, ale to splnění bude s počátku vlastně trestem; pochopitelno, že panování Saulovo bylo již v zárodku nešťastné, a že se neudržela jeho dynastie. Teprve Davidem počínajíc bylo zase dobře.

V. 8. Přirozeno, že viděl Samuel v žádosti Israelitů také zneuznání všeho, co dosud sám jakožto soudce pro národ vykonal, a to ho bolelo, že sám Jahve ho těší; připomíná, že k němu samému, Bohu, nechovali se jinak než nyní k Samuelovi. Takového vděku častěji se dopracují mužové o vlast a národ vysoce zasloužilí — bývají konečně odkopnuti.

V. 9. Bůh ve své nezměrné shovívavosti dopřává Israelitům času na rozmyšlenou, upozorňuje také na stinné stránky dědičného království a na snadnou možnost zneužití královské moci (= „právo krále"). Snad vzdají se Israelité žádosti své, když pováží, jaká práva si králové u pohanův osobují. Co skutečně králi dle práva a spravedlnosti přísluší, stanoví Dt 17, 14. nn.

K v. 11. srv. Dt 17, 16. — Dosud jezdí pašové na východě v kočárech, provázených eskortou jezdců.

V. 12. Militarismus stane se snadno osobní libůstkou královou („tisícníky a setníky"). — „oráče, žence" — robotářství. Srv. proti tomu Sdc 21, 24.

i kováře zbroje a vozů svých. [13] Z vašich dcer nadělá si voňavkářek,
kuchařek a pekařek. [14] Nejlepší pole vaše, vinice a olivovny pobere
a dá služebníkům svým. [15] Z obilí vašeho a z úrody vinic bude vy-
bírati desátky, aby měl co dáti dvořanům a služebníkům svým. [16] Ne-
volníky vaše a nevolnice, nejlepší býčky a osly odejme a pošle na
svou práci. [17] Také ze stád vašich bude bráti desátek a vy budete
jeho nevolníky. [18] Ten den pak, kdy budete volati k Bohu pro krále
vašeho, kterého jste si vyvolili: ten den nevyslyší vás Hospodin, ježto
jste si žádali krále."
[19] Lid však nechtěl poslouchati řečí Samuelových, ale řekl: „Ni-
koliv! ale král bude nad námi! [20] Budeme také my jako všichni ná-
rodové, souditi bude nás král náš, vycházeti bude před námi a povede
nám války naše." [21] Samuel vyslechl všecka slova lidu a pověděl je
tajně Hospodinovi. [22] Hospodin pak řekl Samuelovi: „Uposlechni hlasu
jejich a ustanov nad nimi krále!" I řekl Samuel mužům Israelovým:
„Jděte každý do města svého!"

Saul soukromě na krále pomazán (9, 1.—10, 16.).

Benjaminovec Saul hledá zaběhlé oslice otci svému; Samuelovi, se kterým se na cestě setkal, Bůh přikazuje, by Saula pomazal za krále (9, 1.—24.). Samuel plní ten rozkaz (9, 25.—10, 1.). Saul třemi znameními, která prorok předpověděl (10, 2.—7.) a která se vyplnila, byl ujištěn, že jest od Hospodina vyvolen a že má vyplniti rozkaz daný mu Samuelem (10, 8.—16.).

Hlava 9. — [1] Byl velmožný muž z Benjamina, jménem Kis, syn
Abiele, syna Serora, syna Bechorata, syna Afie, Benjaminovce. [2] Ten
měl syna vzácné krásy, jménem Saula; nebylo muže ze synův Israelo-
vých krásnějšího nad něho; od ramene vzhůru převyšoval veškeren lid.
[3] Kisovi, otci Saulovu, ztratily se kdysi oslice. I řekl Kis Saulovi,
synu svému: „Vezmi s sebou jednoho ze služebníků, vstaň, jdi a hledej

V. 14. nn. Aby si zavázal ke vděčnosti a oddanosti četné úředníky, bude pro ně velmi mnoho „rekvirovati" na úkor jiných. — Srv. proti tomu níže 12, 3. nn.

V. 17. Bude žádati rekvisice nejen ze skotu rolníkova, ale i z drobného dobytka pastýřova! — Dějiny království israelského nás poučují, že bylo málo králů dbalých práva stanoveného Dt 17, 14.—20., za to však že bylo jich mnoho, kteří rozuměli „právu královskému" jako králové pohanští. Srv. Sir 49, 5.

V. 19. n. „Nikoliv", nedáme si svou žádost vymluviti! — „budeme jako jiní národové" — neboť dosud nemajíce krále, byli jsme za nimi.

V. 21. n. „tajně" — doslovně: „do uší". — „Jděte" domů a vyčkejte, co dále ustanoví Jahve. Srv. Dt 17, 15.

Hl. 9. — V. 1. K rodopisu Saulovu srv. 1. Par 8, 29.—31; 9, 35.—37. 39. Všeobecně uznáno, že tento verš je porušen. Schlögl opravuje: „Byl muž ze synů Benjaminových, jehož jméno bylo Qîš, syn Je'î'élův, otec Ba'ala, Çúra, a Abdóna (jeho prvorozence) z čeledi Metríovců." — Čeleď Metrí jmenována níže 10, 21. — Qîš = Dar (Boží). — Je'î'él = Je'û'él = Bojovníkem je Bůh. — Ba'al zkráceno z 'Abí-ba'al = Otcem mi je Pán. „Ba'al" nahrazeno později slovem 'él a tak vzniklo Abí'él. — Çúr = Skála. Srv. Çurí'él Nm 3, 35. Abdón srv. Sdc 12, 13.

V. 2. Šá'ûl = Vyžádaný (od Boha). Srv. Gn 36, 37. a jj. — Staří si přávali, by král znázorňoval svou důstojnost také již tělesnou (majestátní, marciální) postavou.

V. 3. Za „hledej oslice" má LXX: „Vstal tedy Saul, vzal jednoho ze služebníkův otce svého a šel hledat ovce Kise, otce svého." — O pohoří Efraim viz 1, 1.

oslice. Prošli tedy pohoří Efraim [4] a území Salisa, nic však nenalezli;
prošli také území Salim, ale ani tam jich nebylo; (prošli) též území
Jemini a nic nenašli. [5] Když pak přišli do krajiny Suf, řekl Saul slu-
žebníkovi, který byl s ním: „Pojď, vrátíme se, aby snad otec můj
nestaraje se (již) o oslice, neměl starostí o nás!" [6] Ten mu řekl: „Hle,
muž Boží je v tomto městě, muž znamenitý: vše, co praví, jistě při-
chází. Nyní tedy pojďme tam, snad nám něco oznámí o účelu naší
cesty, za kterým jsme přišli." [7] Saul řekl služebníku svému: „Nuže,
půjdeme; co (však) přineseme muži Božímu? Chleba se nedostává
v pytlících našich, a daru nemáme, bychom jej dali muži Božímu.
Co jiného (máme)?" [8] Služebník opět odpovídaje Saulovi pravil: „Hle,
mám ve své moci čtvrt lotu stříbra; dejme je člověku Božímu, by nám
oznámil (něco) o naší cestě!" — [9] Za starodávna říkával v Israeli
každý, kdo šel poradit se s Bohem: „Pojďte, jděme k vidci"; ten totiž,
kdo nyní sluje prorok, za starodávna slul videc. — [10] Saul pravil služeb-
níku svému: „Velmi dobrá je řeč tvá. Pojď, jděme!" Šli tedy do města,
ve kterém byl muž Boží. [11] Když vystupovali na návrší města, potkali
dívky, vycházející vážit vodu; i tázali se jich: „Je zde videc?" [12] Ty

V. 4. Saul vyšel z Gib'y („Gabaa"). Viz níže 10, 26; 11, 4. n. — Salisa hebr. Šalíšá = Ba'al-Šalíšá (4. Král 4, 42.) na západním svahu hor efraimských, severovýchodně Lyddy, jihovýchodně Gilgálu (= dnešní Džildžúlíje). Jméno zachováno ve dnešním Chirbet Serisia (dle jiných v Kefr Tilt). — Salim hebr. Ša'lím (= Šakalové) jest asi Ša'alabbím = Chirbet Selbít (Sdc 1, 35.), Jos 19, 42. — Jemini nejspíše Benjaminsko. (Jiní vidí v tom jméně kraj území Simeonova dle Gn 46, 10; Nm 26, 12; to je však velmi daleko od východiště Saulova (Gib'y).

V. 5. Çúf pokládají někteří za krajinu kolem Ramy (srv. 1, 1.). Lépe však Schlögl ji nalézá ve dnešním „Safa", jihozápadně Betlema.

V. 6. „muž Boží" jako 2, 27. — Ani prorok, ani město, ve kterém sídlil, není jmenováno, ježto jedno ani druhé nebylo Saulovi a služebníku známo; služebník (snad když něco kupoval) slyšel „něco zvoniti", že dnes bude ve městě videc. — Prorok ten byl ovšem Samuel. Město, do kterého právě přišel, nebylo Rama (srv. výše 7, 17.), ježto Rama byla velmi blízko bydliště Saulova (Gib'y); nesnadno tedy mysliti, že by Saul nevěděl o tom, co mu sluha praví. Dlužno se domnívati, že to bylo jiné místo; Samuel do něho právě přišel, aby tam konal (kočovný) soud a spolu i obětoval. Srv. výše 7, 15.—17.

V. 7. Na východě bylo a jest obyčejem dosud při každé návštěvě přinésti dary; neučiniti tak znamenalo neuctivost, neslušnost, urážku. Srv. Nm 22, 7. 17; 3. Král 14, 1. nn.; 4. Král 4, 42. nn.; 5, 5. nn.

V. 8. Lot = šeqel stříbra vážil 14·55 gr. Čtvrt lotu tedy 3·64. Srv. Ex 30, 13.

V. 9. všeobecně považován za poznámku k v. 11., která tu nesprávně napsána před v. 10. — Muž Boží, který slul později zpravidla „prorok", t. j. „nábí", sluje „videc" (ró'e nebo chóze) ještě 1. Par 9, 22; 26, 28; 29, 29; 2. Par 16, 7. 10; 19, 2. Předpokládáme-li, že spisovatel knih Par podržel názvy ty z pramenů, t. j. z říšských letopisů, možno se dohadovati, že nedlouho po králi Asovi vytlačen byl název „ró'e" názvem „nábí", tak že bylo dlužno poznámkou vykládati onen starší název „videc". Vložil tedy v. 9. sem neznámý nám muž po době Asově. Mohl to býti některý z proroků, v jejichžto školách — jak se zdá — byly mladší knihy dějepisné chovány, dokud nebyly pojaty do zákonité sbírky (kánonu). Tà domněnka nepříčí se ani inspiraci, ježto inspirace nemusila nutně se omezovati na slova jediného spisovatele knihy, ale mohla se rozšířiti na některé poznámky, ktere přičinili proroci dříve než byl kánon ustálen. (Hummelauer.)

V. 11. Choditi pro vodu (podvečer) bylo a jest dosud na východě ženskou prací. Srv. Gn 24, 11. nn.; Ex 2, 16. Nejmenované město rozkládalo se na svazích pahorku, na jehož temeni bylo obětiště (viz níže); pod pahorkem pak byl pramen — tedy vše, jak tehdy bývalo. Viz Jos 10, 33.

V. 12. „dnes" = právě teď. — „výšina" = bámá srv. Dt 12, 2. Konána právě tam místní slavnost; k té přišel Samuel, aby obětoval a potom soudil, jako soudíval v Gilgalu, Betelu a jinde. (Srv. výše 7, 15.—17.)

jim odvětily: „Je zde, hle před tebou, pospěš nyní, neboť dnes přišel
do města, ježto lid podává dnes obět na výšině. [13] Vejdouce do města,
hned ho naleznete, prve než vystoupí na výšinu k jídlu. Nebude totiž
lid jísti, dokud on nepřijde, neboť on požehnává oběti a potom jedí,
kdo jsou pozváni. Nyní tedy stoupejte, neboť teď ho naleznete.“ [14] Stoupali
tedy k městu. Když přišli do města, ukázal se Samuel, an kráčí
proti nim, aby vystoupil na výšinu.

[15] Jeden den před příchodem Saulovým zjevil se Hospodin tajně
Samuelovi a pravil: [16] „Zítra, právě v tu hodinu, která nyní je, pošlu
k tobě muže z území Benjaminova, a pomažeš ho za vůdce nad mým
lidem israelským; ten vysvobodí lid můj z ruky Filišťanů, neboť shlédl
jsem na lid svůj, ježto křik jejich přišel ke mně.“

[17] Když pohleděl Samuel na Saula, Hospodin mu řekl: „Hle, muž,
o kterém jsem ti pravil: „Ten panovati bude nad lidem mým.““
[18] I přistoupil Saul k Samuelovi ve bráně, a řekl: „Ukaž mi, prosím,
kde je dům vidcův.“ [19] Samuel Saulovi odvětil: „Já jsem videc. Vystup
přede mnou na výšinu, abyste jedli se mnou dnes; ráno tě propustím;
také vše, co máš v srdci, ti oznámím. [20] O oslice pak, které se ti
před včerejškem ztratily, nestarej se, neboť jsou nalezeny. Ostatně čí
je vše, co je nejlepší v Israeli? Zda ne tvé a všeho domu otce tvého?“
[21] Saul odpovídaje, řekl: „Zda nejsem já Benjaminovec, z nejmenšího
kmene Israelova? A čeleď má zda není poslední mezi všemi čeleďmi
kmene Benjaminova? Proč jsi tedy ke mně mluvil tato slova?“

[22] Pojav pak Samuel Saula i služebníka jeho, uvedl je do jídelny,
a dal jim místo nejpřednější mezi pozvanými, kterých bylo asi třicet
mužův. [23] A přikázal Samuel kuchaři: „Přines díl, který jsem ti dal
a přikázal, bys jej zvlášť u sebe uložil.“ [24] Přinesl tedy kuchař plece
a položil je před Saula. I řekl Samuel: „Hle, co zůstalo! Polož si to
před sebe a jez! Neboť zúmyslně bylo to uschováno tobě, když povolal
jsem lid.“ Jedl tedy Saul se Samuelem ten den.

V. 13. Děvy chtějí, by byl Saul pozván se svým služebníkem jako host k obětní hostině, proto naléhají, by se setkal se Samuelem ještě před obětí.

V. 14. Samuel „kráčel proti nim“ z domku, ve kterém se ubytoval, právě když Saul se svým služebníkem kolem toho hostiště šel.

V. 16. Ačkoli tedy lid hřešil proti Jahvovi způsobem, jakým žádal krále, přece Jahve zase smiloval se nad lidem ve svém obvyklém milosrdenství, ježto viděl jeho mravní slabost a spolu přihlížel k jeho kajícímu smýšlení, které jevil, když byl Bůh ustanovil, co vypravuje 8, 22. (Schlögl.) — Pomazati krále znamenalo učiniti z něho posvátnou osobu, jako kněze. (Srv. obyčej pomazávati olejem památníky na posvátném místě (Gn 28, 18.) Podobný obyčej pomazávati olejem panovníky a kněze panoval u Egypťanův a Babyloňanův; u těchto byl jeden kněžský řád „pomazaných“ („pašíšu“ = „pomazaný“). (Později byli pomazáváni také proroci 3. Král 19, 16.) — „na lid svůj“ = na utrpení svého lidu. — „křik jejich přišel“ k Hospodinu jako Gn 18, 21; Ex 3, 9.

V. 18. Místo „ve bráně“ dlužno čísti „ve městě“. Srv. v. 14.

V. 21. Proč byl Benjamin početně nejslabším kmenem, viz Sdc 20. n. — Saul mluví pokorně, jako kdysi Gedeon Sdc 6, 15.

V. 22. Na výšině, u svatyně byla nějaká krytá místnost, zvaná Vulg. „jídelna“. Srv. 1, 18; Jer 35, 2. — Dle LXX bylo (pravdě podobněji) pozvaných **70**.

V. 24. Místo „plece“ čti: „kýtu“. Srv. Ex 29, 22. — Místo „co zůstalo“ čti: „nejlepší“. — Dhorme však překládá porušený v. 24.: „Přinesl tedy kuchař kýtu, předložil ji Saulovi a (Samuel) pravil: „Nuže, jez, co je ti předloženo, neboť pozval jsem všecek lid na svátek.“ Jedl tedy toho dne Saul se Samuelem.“

25 Potom sestoupili s výšiny (a přišli) do města. I [rozmlouval se
Saulem na střeše], (Samuel) dal mu na střeše ustlati, a on (tam) spal.
26 Když ráno vstali, když již svítalo, zavolal Samuel Saula na střeše
řka: „Vstaň, abych tě doprovodil!“ Saul tedy vstal, oba pak vyšli,
totiž on a Samuel. 27 Když na konci města sestupovali, řekl Samuel
Saulovi: „Rci služebníku, by šel před námi, aby nás předběhl; ty však
se pozastav maličko, bych ti oznámil slovo Hospodinovo.“

Hlava 10. — 1 Pak vzal Samuel nádobku oleje, vylil mu jej na
hlavu, políbil ho a řekl:

„Hle, pomazal tě Hospodin za knížete nad svým dědičným ma-
jetkem. Ty vysvobodíš lid z rukou nepřátel, kteří jsou kolem něho.
A toto bude ti znamením, že tě pomazal Bůh za knížete: 2 Když
půjdeš dnes ode mne, potkáš o polednách dva muže u hrobu Rachelina
na hranicích Benjaminových, a řeknou ti: „Nalezeny jsou oslice, které
jsi šel hledati; otec tvůj nechav oslic, má obavy o vás a říká: „Co
mám činiti pro svého syna?“ 3 Až odtud odejdeš a půjdeš dále, až
přijdeš k dubu Tabor, potkají se s tebou tam tři muži, stoupající
k Bohu do Betelu; jeden ponese tři kozelce, druhý tři placky chlebové
a třetí džbán vína. 4 Pozdraví tě, dají ti dva chleby a ty je z rukou
jejich přijmeš. 5 Poté přijdeš na Pahorek Boží, kde je pomník Filišťanů;
když tam vejdeš do města, potká se s tebou zástup proroků, sestu-
pujících s hory s harfami a s bubínky a s píšťalami a s citerami, a budou

---

V. 25. Dosud je na východě obyčej, že spí lidé v létě na střeše (ploché). Srv. Jos 2, 6. nn.; 2. Král 16, 22.

Za v. 27. dlužno se LXX čísti: „Řekl tedy Saul služebníku svému: „Jdi napřed“! I šel před nimi.“

Hl. 10 — V. 1. Takové „nádobky“ bývaly z hlíny. Zdá se však, že „vzíti nádobku“ = „naplniti roh“ níže 15, 1; dle toho „nádobka“ = „roh“. — O pomazání srv. výše 9, 16. Viz také 2. Král 19, 10; 3. Král 1, 39; 19, 16; 4. Král 11, 12; 23, 30. — Israel je dědičným majetkem čili „dědictvím“ Jahvovým dle Dt 9, 26. 29; 38, 8. n. Srv. 1. Sam 26, 19; 2. Sam 14, 16; 20, 19; 21, 3. — Bylo velmi záhodno, by Saul byl přesvědčen, že nebyl pomazán z vůle lidské, ale Boží. Proto mu dává Samuel bezpečná znamení, o kterých by nemohl nikdo věděti, kdyby nebyl Bohem osvícen (Sanchez).

V. 2. první znamení. — Místo „na hranicích Benjaminových“ čte Schlögl (dva muže) „z Gib'y v Benjaminsku“. O poloze hrobu Rachelina viz Gn 35, 19. (Dhorme však upozorňuje, že Jakob dle Gn 35, 19. postaviv náhrobek Rachelin přišel k Migdal-Ederu; to místo je však dle Mich 4, 8. nedaleko Jerusalema. Dlužno prý tedy hledati hrob Rachelin severně Jerusalema, v území Benjaminově, a podání, které jej klade na jih Jerusalema (severně Betlema), není prý hodnověrné.)

V. 3. n. druhé znamení. — Tábhór = Výšina, byl tedy onen dub na pahorku. Dhorme však místo „Tábhór“ čte „(dub) nářku“, čili „Debořin“ srv. Gn 35, 8. Viz také Sdc 4, 5. — Do Betelu šli obětovat. Byla tam starobylá svatyně. Gn 12, 8; 13, 3. n.; 28, 18. n.; 35, 6. Místo „tři placky“ LXX čte: „tři koše“ (chlebů). — Místo „džbán“ čti: „měch“. Srv. 1, 24.

V. 5. n. třetí znamení. — „Pahorek Boží“ = Gib'ath-há-'elóhím = Gib'á (Gabaa) Boží. Není to město, ve kterém bydlila rodina Saulova, ale místo jiné, dle Dhormea dnešní Rámalláh (= Pahorek Boží), jihozápadně Betelu. (Gib'á, rodné město Saulovo = Tell el-Fúl, severně Jerusalema?) — „pomník“ — nějaký veliký kámen vztyčený Filišťany na památku toho, že tam kdysi byli. — „prorokovati“ neznamená tu předpovídati budoucí věci, ale jeviti mimořádný náboženský vzruch a nadšení, k němužto přispíval a jež udržovati pomáhal zpěv a hudba. Srv. 1. Sam 19, 20 nn.; 3. Král 22, 10. Aby pozdvihl v Israeli ducha náboženského, zřídil Samuel na některých místech společnosti učelivých jinochů, kteří se připravovali na úřad prorocký společným zbožným životem, jakož

prorokovati. 6 I sestoupí na tě rychle duch Hospodinův, budeš proro-
kovati s nimi, a proměněn budeš v jiného člověka. 7 Když tedy sběhnou
se ti všecka tato znamení, čiň, cokoli se ti (činiti) naskytne, neboť
Hospodin je s tebou.
8 A půjdeš přede mnou do Galgaly, — já přijdu k tobě, — abys
přinesl oběť a podal oběti pokojné; sedm dní čekati budeš, až přijdu
k tobě, a ukáži ti, co činiti."
9 Když pak se obrátil, aby odešel od Samuele, změnil mu Bůh
srdce v jiné, a všecka ta znamení ten den přišla.
10 Přišli také ke jmenovanému pahorku, a hle, zástup proroků
potkal se s ním; i sestoupil na něj rychle duch Hospodinův, a pro-
rokoval mezi nimi. 11 Všichni, kteří ho prve znali, vidouce, že je s pro-
roky a že prorokuje, tázali se vespolek: „Co se stalo synovi Kisovu?
Zdaž i Saul mezi proroky?" 12 Druh druhu odpovídal a říkal: „A kdo
jest otec jejich?" Proto vešlo v přísloví: „Zdaž i Saul mezi proroky?"

---

i vzděláváním sebe; učili se psáti a čísti, znáti posvátné knihy, učili se také hudbě. Byla to jen přirozená průprava. K tomu, by kdo skutečně pak prorokem se stal, bylo třeba, by byl povolán a nadpřirozeně uschopněn Bohem. Přirozený vzruch náboženský Bůh svým duchem posvěcoval, zvyšoval, tříbil; proto „prorokovati" znamená: jeviti ducha prorockého, Božího. Také Saul byl mocně vzrušen ve společnosti prorokových učedníků, a ve vzruchu tom obdržel ducha Božího, který ho proměnil v jiného člověka, t. j. uschopnil ho, by úřad královský mohl správně zastávati. Srv. níže 11, 6; 16, 13; 18, 10; Sdc 14, 6. 19; 15, 14. — U kmene Ruála nalezl Musil lidi, o kterých mají za to, že jsou ve spojení s Alláhem prostřednictvím anděla. Slují „vědoucí" a mívají žáky, kteří slují „synové vědoucího". Chce-li kdo nalézti ztracenou věc, vypátrati zločince, dověděti se věcí budoucích, dosíci ztraceného zdraví, přinese „vědoucímu" dar a přednese svou žádost. Vědoucí sedí u ohně a klidně příchozího vyslechne. Za chvíli řekne svým učedníkům: „Hrejte!" „Synové" vezmou „rebábu" (nástroj to podobný našim houslím, ovšem mnohem hrubší), hrají a zpívají píseň, která je vlastně jen opakované Boží jméno. „Vědoucí" s počátku klidně sedí, za chvíli však začínají mu svaly sebou trhati, oči mu vzplanou a údy začínají se pohybovati. Náhle otevrou se ústa a z nich řine se tazatelům v krátkých, trhaných slovech odpověď. Jde-li o uzdravení nemocného, „vědoucí" se zdvihá, klade se po celé délce svého těla na nemocného, dýchá na něho, šeptá jméno Boží a udává lék. Často bývá vnitřní rozčilení „vědoucího" tak mocné, že vyskočí, točí se do kola, tančí a pohybuje se jako šílenec. Jeho učedníci opakují každý jeho pohyb, což působí tak nakažlivě, že i vážní mužové, jakoby horečkou uchváceni, spolu s „vědoucím" šíleně křičí a tančí.

V. 7. Ta „znamení" budou Saulovi zárukou, že Hospodin je s ním, že ho ke královskému úřadu nejen povolal, ale že ho bude naplňovati duchem moudrosti, síly, by všecky jeho vladařské kony byly požehnány.

V. 8. překládá Schlögl: „Když pak sestoupíš před Hospodina do Gilgalu, počkej sedm dní, až k tobě přijdu a oznámím ti, co máš činiti. Neboť hle, já sestoupím (tam) k tobě, bych přinesl celopaly a oběti pokojné." — Gilgal zde známé tábořiště z Jos 4, 19 n.; 10, 6. V. tento připravuje na 13, 7b.—14., na důležitý, rozhodný okamžik v Saulově životě. Veřejné jeho uvedení na trůn (intronisace) bylo důležitou zkouškou, při které bohužel Saul neobstál. — „před Hospodina" vykládá Schlögl: „na jeho rozkaz a by vůle jeho byla vyzpytována, bude tam shromáždění národa".

V. 9. n. „Bůh mu změnil srdce v jiné" = učinil z něho „jiného člověka" v. 6. „Všecka znamení", která Samuel předpověděl (v. 2.—6.), vyplnila se; spisovatel vypravuje však podrobněji jen znamení třetí v. 10., k němužto srv. v. 5. n.

V. 12. Dle opraveného hebr. tázal se „Kdo jest otec ostatních proroků" jen jeden muž z lidu, který se zastává jaksi Saula. K otázce divících se, že i „syn Qíšův" prorokuje, odpovídá, že mohou-li jiní, jejichž otcové nejsou jménem ani známi, „prorokovati", může týmž právem „býti prorokem" i syn Qíšův. Pořekadlo tuto zaznamenané připouští všelijaký smysl: chce-li se kdo míchati do věci, které

[13] Když přestal prorokovati, přišel na Výšinu. [14] I řekl strýc Saulův jemu a služebníku jeho: „Kde jste byli?“ Oni odpověděli: „Hledat oslice; když jsme jich nemohli nalézti, přišli jsme k Samuelovi.“ [15] Když ho strýc žádal: „Pověz mi, co ti Samuel řekl“, [16] pravil Saul svému strýci: „Oznámil nám, že jsou oslice nalezeny.“ Ale o království, co mu byl řekl Samuel, nic mu neoznámil.

Saul veřejně za krále prohlášen a uznán (10, 17.—11, 15.).

Samuel oznamuje lidu, svolanémn do Masfy, že jim dá Hospodin krále (10, 17.—19.). Při losování padá los na Saula (10, 20.—24.). Samuel zapisuje právo královské (10, 25.). Saul vrací se domů. Měl ještě odpůrce svého království (10, 26. n.). Když však brzy potom zahnal Ammony (11, 1.—11.), byl Saul v Galgale ode všeho lidu za krále uznán (11, 12.—15.).

[17] Samuel svolal lid k Hospodinu do Masfy, [18] a řekl synům Israelovým: „Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Já jsem vyvedl Israele z Egypta a vytrhl jsem vás z ruky Egypťanův i z ruky všech králů, kteří sužovali vás. [19] Vy však dnes zavrhli jste Boha svého, který samojediný vyprostil vás ze všech běd a z úzkostí vašich, a řekli jste: „Nikoliv, ale krále ustanov nám!“ Nyní tedy předstupujte před Hospodina po svých kmenech a čeledích.“

[20] Když pak na rozkaz Samuelův přistoupily všecky kmeny Israelovy, padl los na kmen Benjaminův. [21] Poté kázal přistoupiti kmeni Benjaminovu a čeledím jeho, i padl los na čeleď Metri a došlo až na Saula, syna Kisova. Hledali ho tedy, ale nenalezli. [22] Potom tázali se Hospodina, přijde-li tam. I odpověděl Hospodin: „Hle, skrývá

---

nerozumí, dere-li se do něčeho, nač jeho síly nestačí, dostane-li se náhle do společnosti, které není hoden (srv. naše přísloví: „Jako se dostal Pilát do kreda“), je-li kdo náhle vysoko povýšen, dostane-li se člověku nepatrnému (jakým Saul svým rodem byl) náhle nadpřirozeného poznání. (Calmet.) Srv. 19, 24.

V. 13. „Výšinu“ = Gib'á, rodné město Saulovo, kde dnes Tell el-Fúl (?). (Dhorme pokouší se popsati zpáteční cestu Saulovu takto: Saul opouští město „vidoucího“ (v. 2.). Ježto tím vidoucím je Samuel, je oným městem Rámá (Rentis (?) srv. 1, 1.) První zastávka jest u hrobu Rachelina, nedaleko Betelu, na hranici kmene Benjaminova (v. 2.). Pak přichází k dubu Debořinu, čili nářku (v. 3.); tam potkává muže jdoucí do Betelu. U Božího pahorku (v. 5.) byli proroci, ke kterým se připojil. Tento „Boží pahorek“ je dnešní Rámalláh. Konečně Saul přichází domů, to jest do Gib'y Saulovy, dnešního Tell el-Fúl, severně od Jerusalema.)

V. 14. Tento Saulův strýc mohl by býti Ner, otec Abnerův. Ježto byl již Saul doma, mohl se snadno s ním setkati.

V. 15. Ježto Saulův strýc věděl, že je Samuel „videc“, byl zvědav, co jim řekl.

V. 16. Tu jeví se zase Saulova pokora a skromnost, která ho vede k tomu, by zachoval své tajemství, dokud Bůh sám věc veřejně neoznámí (Schlögl).

V. 17. O Masfě viz výše 4, 1.; 7, 5. Sdc 20, 1.

V. 18. n. Ač neměli Israelité dosud krále, Jahve pečoval o ně lépe než může král-člověk starati se o svůj národ. — „z ruky všech králů“ srv. Jos 12, 1. nn; — „zavrhli jste mne“ srv. 8, 7.

V. 20. n. O losování srv. Lv 16, 8; Nm 26, 55. n.; 33, 54.; Jos 7, 14. nn.; 1. Král 14, 38. nn.; 1. Par 24, 5; 26, 13. nn.; 2. Esdr 11, 1; Sk 1, 26. „Přistupovaly“ tedy kmeny, čeledi, jednotlivci, a to několik jich najednou (srv. 1. Král 14, 40); metán los, na koho los nepadl, „vyšel“ (1. Král 14, 41.). Kdo nebyl přítomen, jako zde Saul, byl zastoupen jiným, když bylo losováno.“ (Hummelauer.)

V. 22. zní dle Schlöglovy kritické opravy: Tu tázal se Samuel opět jménem Jahvovým: „Skrýval-li se muž ten dosud, ať řekne: „Tu jsem“. A hle, on se byl skryl u břemen.

se doma.“ [23] Běželi tedy a vzali ho odtud; a když stanul mezi lidem,
převyšoval všecek lid od ramene vzhůru. [24] I řekl Samuel všemu lidu:
„Hle, vidíte, koho vyvolil Hospodin; není mu rovného ve všem lidu!“
A všecek lid vzkřikl: „Ať žije král!“

[25] Ohlásil pak Samuel lidu právo královské, napsal (je) do knihy
a tu položil před Hospodina.

A propustil Samuel všecek lid, každého do jeho domova. [26] Také
Saul odešel domů, do Gabay, a s ním odešel díl mužů schopných
boje, jejichžto srdcí Bůh se dotekl.

[27] Pekelníci však řekli: „Zda nás bude moci vysvoboditi tento?“
A pohrdali jím, aniž mu přinesli darů; [on však dělal se, jakoby
neslyšel].

Hlava 11. — [1] Asi za měsíc přitáhl Naas, Ammoňan, a počal
válku proti Jabesu v Galaadě. Tu řekli všichni Jabesané Naasovi:
„Učiň s námi smlouvu, a budeme tvými poddanými.“ [2] Naas, Ammoňan,
jim odpověděl: „S tou podmínkou učiním s vámi smlouvu, že vyloupím
každému z vás pravé oko a tak učiním vás potupou ve všem Israeli.“
[3] Starší jabešští pravili: „Popřej nám sedm dní, bychom rozeslali posly
po všech končinách Israelových; nebude-li, kdo by nás bránil, přijdeme k tobě.“

[4] Když přišli poslové do Gabay Saulovy a vypravovali ty události před poslouchajícím lidem, dal se všecek lid do hlasitého pláče.
[5] Saul, hle, přicházel právě za býky s pole, a ptal se: „Co je lidu, že

V. [23]. „odtud“ = „od břemen“. Saul, když slyšel, že Samuel jménem Hospodinovým ho zaklíná, aby se ozval, učinil tak. Dhorme upozorňuje, že dle Herodota (III., 20.) Etiopané prohlásili ze svých spoluobčanů králem toho, kdo je všecky převyšoval svou postavou. Také o Xerxovi praví (VII. 187.), že z tisíců a tisíců lidí nebylo ani jediného, který by byl svou krásou a výší postavy více hoden královské důstojnosti než on (Xerxes).

V. [25]. „Právo královské“ ne tak, jak je chápali tehdejší králové pohanských národů (srv. výše 8, 11. nn.), ale takové, jaké mělo býti dle vůle Boží. Srv. Dt 17, 14. nn. Hummelauer se domnívá, že toto „právo královské“ je zachováno v dnešním Pt, a to: Dt hll. 12.—26. Schlögl však poznamenává k tomuto v.: Samuel zavedl tedy protokol o volbě a položil jej vedle archy úmluvy k posvátným knihám.

V. [26]. Gabaa = rodiště Saulovo viz výše v. 5. 13.

V. [27]. Pekelníci = „synové Belialovi“ jako výše 2, 12. — Protože nebyl všeobecně uznán, proto asi vrátil se Saul domů (v. 26.).

Hl. 11. — V. [1]. Místo „asi za měsíc“ čte Schlögl: „v době, kdy bývá oráno“. Srv. v. 5. Gn 30, 14. — O poslední válce proti Ammoňanům bylo vypravováno Sdc 11. — „počal válku“ = oblehl město Jabes, o kterém viz Sdc 21, 9. — Naas hebr.: Nácháš = Had.

V. [2]. Místo „potupou ve všem Israeli“ hebr. lépe: „na potupu všemu Israeli“.

V. [3]. „přijdeme k tobě“, bychom si dali vypíchati pravé oko. Ukrutný Nácháš „velkomyslně“ povoluje žádanou lhůtu. Nemohl do sedmi dnů města dobýti a pak se domníval, že národ israelský nebude moci vydatně pomoci Jabesanům, ježto nemá jednotné ústřední vlády (t. j. krále), a ježto v krátké době sedmi dní nebudou moci mnoho vojska sehnati. O tom, že je zvolen v Israeli král, Nácháš nevěděl; ani Jabesanům nebyla věc dosud známa, a proto neposílají poslů ke králi, ale „do všech končin Israelových“ (Clair).

V. [4]. Gabaa Saulova jmenována již výše 10, 5. 26.

V. [5]. Saul šel za spřežením s pole, tedy podvečer. — Ježto nebyl všeobecně za krále uznán, vrátil se domů z Mispy. Srv. výše 10, 27. Také oni „mužové schopní boje“ (10, 26.) odešli zatím po své obvyklé práci.

pláče?“ Vypravovali mu tedy, co řekli Jabesané. [6] Když slova ta slyšel,
sestoupil rychle duch Hospodinův na Saula, i vzplál náramným hněvem.
[7] A vzav dva býky, rozsekal je na kusy, a rozeslal po poslech do
všech končin Israelových se vzkazem: „Kdo nevytáhne a nepotáhne
za Saulem a Samuelem, toho býkům staniž se tak!“ Pojal tedy strach
před Hospodinem lid a vytáhli jako jeden muž. [8] V Bezeku je sčetl:
synův Israelových bylo třikrát sto tisíc, a Judovců třicet tisíc.
[9] A poslům, kteří byli přišli, řekli: „Toto povězte obyvatelstvu
Jabesu v Galaadě: „Zítra, až se rozehřeje slunce, vzejde vám spása“.“
Přišli tedy poslové a zvěstovali to obyvatelstvu jabesskému; to se
zaradovalo [10] a řeklo: „Ráno přijdeme k vám; pak budete moci nám
učiniti, cokoli se vám líbiti bude.“ [11] Když druhý den přišel, postavil
Saul lid na tři strany, udeřil na střed ležení v čas ranní hlídky, a bil
Ammoňany, až se den rozehřál; ostatní pak rozprchli se, že nezůstalo
z nich dvou pospolu.

[12] I řekl lid Samuelovi: „Kdo jsou ti, kteří pravili: „Zda Saul
bude kralovati nad námi?“ Vydejte muže ty, ať je zabijeme!“ [13] Tu
pravil Saul: „Nikdo nebude zabit tento den, neboť dnes vysvobodil
Hospodin Israele.“

[14] Samuel pak řekl lidu: „Pojďte, jděme do Galgaly a obnovme
tam království!“ [15] Šel tedy všecek lid do Galgaly. Tam, v Galgale,
před Hospodinem učinili Saula králem; tam obětovali také před Hospodinem pokojné oběti. Saul a všickni muži israelští veselili se tam velmi.

K v. [6]. srv. výše 10, 6 n. — Saul rozhorlil se spravedlivým hněvem, že chtěl Náchāš, cizinec, potupiti všecek Israel a tak i Hospodina, jehož zvláštním majetkem Israel byl.

V. [7]. O podobném rozsekání na kusy viz Sdc 19, 29. — Saul připojuje ke svému jménu Samuele, ježto nebyl dosud za krále uznán ode všech, jakoby řekl: Kdo nechtějí jíti za Saulem, ať jdou apoň za Samuelem (Vatable, † 1547). — Lid se bál Hospodina, že bude trestán na dobytku, na svém majetku, nepotáhne-li do boje; proto vytáhl.

V, [8]. „Bezek“ = dnešní Chirbet Ibziq, na poloviční cestě z Nábulusu do Bésánu, naproti ústí údolí Jábis do Jordanu (srv. v 1.). Vysoké číslice tohoto verše považovány všeobecně za porušené; zejména: „a třicet tisíc Judovců“ dlužno pokládati za glosu

V. [9]. Místo „řekli“ čti se LXX „řekl“ Saul. — Poslové, o kterých tu řeč, jmenováni již výše ve v. 4. — Jiní poslové uvedeni ve v. 7.

V. [10]. za „řeklo“ doplň se LXX: „Náchášovi, Ammoňanu“. — „přijdeme k vám“, abychom se vzdali. Mluveno ovšem ironicky nebo „strategicky“ (válečná lest, aby byl Náchāš ukolébán k nečinnosti domněnkou, že Jabesané vzdali se naděje na pomoc z Israele).

V. [11]. Vojsko rozděleno na tři oddíly, jako níže 13, 17. Srv. Sdc 7, 16. 20; 9, 43. — O hlídce ranní srv. Ex 14, 24; Sdc. 7, 19. Také Babyloňané dělili noc na tři hlídky. — Schlögl doplňuje za „až se den rozehřál“: „a pobil jich mnoho, také Nacháše, krále“.

V. [12. n.] „Zda Saul bude kralovati nad námi“ tázali se pohrdavě ničemníci již 10, 27. — Místo „Samuelovi“ čte Schlögl „Saulovi“, což lépe přiléhá k v. 13., ve kterém uděluje Saul velkodušně „amnestii“. Srv. 2. Král 19, 22.

V. [14]. Místo „Samuel řekl lidu“ čte Schlögl lépe: „Tu pravil všecek lid“. — „obnoviti“ chtějí království Saulovo, ježto již v Mispě bylo zřízeno. Viz hl. 10. — O Galgale viz 10, 8. Chtějí tedy Saula za krále „znova“ prohlásiti. (Dhorme se domnívá, že ve hll. 3.—11. podány dvě různé zprávy o zavedeném království. Jedna z nich (hl. 8.; 10, 17. nn.; 11, 1.—13) navazuje prý na hl. 7.; druhá zpráva, která začíná hl. 9., je samostatné vypravování, které nelze spojiti se zprávami předchozími. Dle první zprávy (E) žádají Israelité krále, což Jahve nerad vidí (8, 4. nn.). Království není pokládáno za pro-

Samuel vzdává se úřadu soudcovského (12, 1.—25.).

Samuel veřejně, před shromážděným lidem vydává účty ze svého úřadu (12, 1 —5.). Vřelou promluvou nabádá Israelitů, by lnuli k Bohu svému (12, 6.—17.). Slibuje, že bude i dále pečovati o lid, hrozí však záhubou hříšnému lidu a králi (12, 18.—25.).

Hlava 12. — [1] Samuel pak pravil všemu Israelovi:
„Hle, poslechl jsem hlasu vašeho ve všem, co jste mi řekli,
a ustanovil jsem nad vámi krále. [2] Nyní tedy král bude před vámi
choditi. Já pak jsem zestárl a zešedivěl, a synové moji jsou mezi
vámi. Žil jsem před vámi od mládí svého až do tohoto dne. Hle, tu
jsem. [3] Mluvte o mně před Hospodinem a před pomazaným jeho,
vzal-li jsem komu býka neb osla, znásilnil-li jsem koho, utiskl-li jsem
koho, vzal-li jsem úplatek z ruky někoho; já se toho dnes vzdám
a nahradím vám."
[4] I řekli: „Neučinil jsi nám násilí, aniž jsi nás utiskl, aniž jsi co
vzal z něčí ruky."
[5] „Svědkem je Hospodin proti vám" — pravil Samuel — a svědkem je pomazaný jeho dnes, že jste nenalezli v ruce mé ničeho."

---

středek, který přinese Israelovi blaho, ale za činitele, který utlačuje (8, 11. nn.). Israel je shromážděn a provolává Saula za krále v Mispě (10. 17.). Saul byl králem ustanoven losem (10, 19. nn.). Samuel nejeví se býti vidcem, ale soudcem v Israeli, (jakým se jevil býti ve hll. předchozích). Dle druhé zprávy (J) Jahve (ne lid) sám ustanovuje krále, by vysvobodil Israele z rukou Filištanů (9, 16.). Saul ustanoven králem zjevením Božím, a ne losem. Samuel vystupuje jakožto videc. Israelité neprovolali Saule králem v Mispě, ale v Galgale. Dle toho prý skladatel knih Sam předkládá čtenáři dvě různá podání o téže věci, jak je ve dvou různých pramenech nalezl. Srv. „Úvod" § 7. str. 8, pozn. 1.; § 10. a ke Gn 5, 29. Zamlčené citování pramenů. Dosavadní běžný názor však neuznával těchto růzností, ale snažil se je „harmonicky" srovnati, jak bylo v poznámkách výše již podáno. Království (asi r. 1053) v Israeli zavedené je důležitým mezníkem pro dějiny přípravy na spásu lidstva i pro dějiny národa israelského. Bohovláda Mojžíšem založená (1449—1419) obsahovala dvojí nejvyšší úřad: *a)* pro věci náboženské velekněžství, které stálo v popředí od Josue 1449 až do r. 1053, kdy zaveden *b)* nový nejvyšší úřad pro věci politické a občanské — království. Vývoj tohoto druhého úřadu byl poměrně krátký. Rozkolem Jeroboamovým (r. 933) již klesal. Za to začal se uplatňovati a vyvíjeti *c)* třetí úřad — proroctví (profetismus).

Hl. 12. — V. 1. „pravil" v Galgale, když byl Saul prohlášen, za krále (11, 14. n.).

V. 2. „bude před vámi choditi" = bude vám v čele. Srv. 8, 20. — „zešedivěl jsem", proto nelze již odkládati s vydáním počtu z mého vladařství. Srv. slova Mojžíšova Nm 16, 15. — „synové moji jsou mezi vámi", mohou tedy svědčiti, zda jsem jim (soudcům v Bersabee) kdy uložil, co bych nemohl dnes zodpověděti. Jako vyzývá Samuel všech Israelitů, by vystoupili a žalovali, má-li kdo něco proti němu, tak mají vystoupiti i jeho synové a žalovati na svého otce, sváděl-li je, by zneužili svého soudcovského úřadu, který jménem svého otce vykonávali.

V. 3. „Mluvte o mně" žalujte, vypovídejte jako na soudě. Soudcem bude Jahve i nově ustanovený král, zdali jsem zneužil svého úřadu soudcovského. — „pomazaný Hospodinův" = Saul. — „úplatek", bych neodsoudil nebo netrestal („odpustil"), kde bylo mou povinností odsouditi a trestati. — Místo „já se toho dnes vzdám" hebr.: „třebas by to byly jen dva střevíce (tedy ani maličkost jsem nepřijal jménem úplatku), vypovídejte proti mně . . ." — Tak mluviti může jen ten, jehož svědomí jest úplně čisté. Pěkný vzor každému, komu veřejný úřad svěřen. Jak šťasten, může-li ve stáří úřad opustiti s vědomím, že ho nezneužil k soukromému prospěchu!

V. 5. Samuel si přeje, by byla jeho nevina přísežně potvrzena. „Proti vám", byste byli usvědčeni, že jste neměli žádati za krále; kdybych byl vás

I řekli: „Je svědkem."
6 „(Svědkem je)" — řekl Samuel lidu — „Hospodin, který vzbudil Mojžíše i Árona, a vyvedl otce naše z Egypta.
7 Nyní tedy předstupte, bych vešel v soud proti vám před Hospodinem pro všecky skutky Hospodinovy milostivosti, které učinil vám a otcům vašim:
8 Když přišel Jakob do Egypta, a když volali otcové vaši k Hospodinu, poslal Hospodin Mojžíše a Árona, vyvedl otce vaše z Egypta, a usadil je na tomto místě.
9 Zapomněli však na Hospodina, Boha svého, i vydal je v ruku Sisary, vojevůdce hasorského, v ruku Filišťanův a v ruku krále moabského, a (ti) bojovali proti nim.
10 Potom volali k Hospodinu řkouce: „Zhřešili jsme, neboť opustili jsme Hospodina, a sloužili jsme baalům a astartám; nyní však vytrhni nás z ruky nepřátel našich, a sloužiti budeme tobě."
11 I poslal Hospodin Jerobaale, a Badana, a Jefte, a Samuele, a vytrhl vás z ruky okolních nepřátel vašich, že jste mohli bezpečně sídliti.
12 Vidouce však, že Naas, král synův Ammonových, přitáhl proti vám, řekli jste mi: „Nikoli, ale král bude panovati nad námi", kdyžtě přece Hospodin, Bůh váš, kraloval nad vámi.
13 Nyní tedy, tu je král váš, kterého jste si vyvolili a žádali. Hle, dal vám Hospodin krále.
14 Budete-li báti se Hospodina, sloužiti mu, poslouchati hlasu jeho, a nebudete-li protiviti se ústům Hospodinovým: budete (žíti) i vy, i král, který kraluje nad vámi [a choditi za Hospodinem, Bohem vaším].
15 Pakli nebudete poslouchati hlasu Hospodinova, ale

---

utiskoval, byla by vaše žádost odůvodněna; toho však nebylo. Aby dokázal, že byla jejich žádost hříšnou, vypočítává stručně dobrodiní Boží, kterých se dostalo Israelitům v dobách, kdy žádného krále neměli. Nejprve vyzval Samuel Israelity, by žalovali na něho; když nemohli, vystupuje Samuel sám a veřejně žaluje na Israelity, že Jahve, který dosud prokazoval jim tolik dobrodiní, nezasloužil si, by jím pohrdli a žádali krále, jako mají pohané.

V. 8. podává přehled péče Hospodinovy o Israele od té chvíle, kdy přišel Jakob do Egypta, až se Israelité usadili v Palestině. Neměli krále, a přece byli šťastni. Srv. Jos 24, 2. nn. — Za „Jakob" kladou kritikové se LXX a jeho synové.

V. 9. Ke rčení „zapomněli Hospodina" srv. Dt 6, 13.; 8, 11. 14. 19. — „vydal" dosl. „prodal", jako věřitel dlužníka. — O Sisarovi srv. Sdc 4, 2. nn.; o Filišťanech Sdc 13, 1 nn.; o Eglonovi, králi moabském, Sdc 3, 12. nn. Ježto Samuel jeví se tu býti řečníkem, a ne dějepiscem, pochopitelno, že nevypočítává událostí v pořádku přísně časovém. Schlögl však opravuje a překládá: „vydal je do rukou Sisary ... do rukou Madianů, do rukou Filišťanů, jakož i do rukou krále ammonského"; tak ovšem dosahuje Schlögl dobrého postupu časového.

V. 10. Israelova kajícnost a důvěra v Boha pohnula Hospodina, že ho (Israele) vysvobozoval. Srv. výše 7, 4.; Sdc 10, 10.

V. 11. „Jerobaal = Gedeon Sdc 6, 11 nn. — „Badan" je jméno porušené. Někteří (Schlögl) opravují je v „Barak" (Sdc 4, 6. nn.), jiní (Dhorme) v „Abdon" (Sdc 12, 13. n.). Někteří opravují také „Samuel" v „Samson" (Schlögl). Sdc 13, 2. — O Jeftovi srv. Sdc 11, 1 nn. — I v nejhorších dobách stačili soudcové, by byl Israel vysvobozen, a nebylo třeba králů.

V. 12. Hřích Israelitů: nedůvěra v Boha, když přitrhl Naas k Jabesu. Srv. výše 11, 1. nn. — Bylo tedy více námětů (srv. výše 8, 1 nn.), proč žádali Israelité krále.

V. 13. nn. Israelité sice zhřešili, žádajíce krále, královská ústava sama však nemusí jim přinésti neštěstí; vše bude záležeti na tom, jak budou se chovati k Hospodinu. Budou-li ho poslouchati, bude jim dobře činiti skrze krále, jako byl dosud činil skrze soudce; ne-li, stane se naopak.

V. 14. „ústům" = slovům, přikázáním.

V. 15. Dhorme opravuje a překládá: „Pakli nebudete... jeho řečem, bude ruka Hospodinova proti vám i proti králi vašemu, aby vás zahubila."

protiviti se budete jeho řečem, dolehne ruka Hospodinova na vás
jako na otce vaše. [16] Ještě však nyní přistupte a vizte věc tuto velikou,
kterou učiní Hospodin před očima vašima. [17] Zda není teď žeň pšeničná?
Vzývati budu Hospodina, i sešle hromobití a deště; i poznáte
a uvidíte, že jste si učinili veliké zlo před obličejem Hospodinovým,
žádavše si, by byl nad vámi král."
[18] I volal Samuel k Hospodinu, Hospodin seslal hromobití a deště
ten den, [19] a veškeren lid bál se náramně Hospodina a Samuele.
Všecek lid řekl Samuelovi: „Modli se za služebníky své k Hospodinu,
Bohu svému, abychom nezemřeli; neboť ke všem hříchům svým přidali
jsme to zlé, že jsme si žádali krále."
[20] Samuel však řekl lidu: „Nebojte se! Vy jste učinili (sice) toto
všecko zlo, nepřestávejte však choditi za Hospodinem, ale služte Hospodinu
celým srdcem svým, [21] neuchylujte se za nicotami, které vám
nemohou prospěti ani vysvoboditi vás, ježto jsou nicotné: [22] a neopustí
Hospodin lidu svého pro jméno své veliké, neboť přisahal Hospodin,
že si učiní vás lidem svým. [23] Daleko budiž mne ten hřích proti Hospodinu,
bych přestal modliti se za vás! Ale i učiti vás budu cestě
dobré a správné. [24] Bojte se tedy Hospodina a služte mu upřímně
a celým srdcem svým, neboť viděli jste veliké věci, které vám učinil.
[25] Budete-li však i dále činiti zle, zahynete vy a král s vámi."

Saulova první neposlušnost; Samuel předpovídá, že bude zavržen (13, 1.—14.).

Filišťané, utrživše si od Jonatana, syna Saulova, porážku (13, 1.—4.), vtrhli s velikým vojskem do Israelska. Saul shromáždil proti nim Israelity v Galgale (13, 5.—7.). Když však shromážděné vojsko israelské strachy začalo se rozpadávati a rozutíkávati, Saul nedbaje slova Hospodinova (10, 8.) a nečekaje, až přijde Samuel, obětuje celopal. Za to Samuel, když přišel, oznamuje mu, že rod Saulův bude zavržen, tak že nebude po jeho smrti panovati (13, 8.—14.).

Hlava 13. — [1] Rok potom, co začal Saul panovati, když panoval

---

V. 16. nn. Bůh potvrdil nápadně slova Samuelova.

V. 17. O době pšeničné žně viz výše 6, 13. Je neslýcháno, by v ten čas v Palestině pršelo. Zjev bude tím podivuhodnější, že se dostaví na prosbu Samuelovu hned.

V. 18. n. O strachu před smrtí viz Ex 20, 19.; Dt 18, 16. — Lid konečně vyznává veřejně a slavnostně svůj hřích a dostává od Samuele jménem Božím takořka rozhřešení ve v. 20. nn. (Schlögl.)

V. 20. n. Samuel snaží se Israele pozdvihnouti ze strachu otrockého ke strachu synovskému. „Nicota" je popředně důvěra toliko přirozená, skládaná pouze v lidské síly, jakou projevili Israelité, když žádali za krále; pak znamenají však „nicoty" také důvěru v modly, ano i modly samé, modlářství (Hummelauer). Srv. Is 44, 9.

K v. 22. srv. Ex 19, 5. 6.; Dt 4, 37; 7, 6. n.; 10, 14.; 14, 2.

V. 23. Samuel odpovídá ku prosbě lidu pronesené ve v. 19. — Ač nebude již „souditi", ježto mají nyní Israelité krále, bude se modliti za svůj lid a učiti ho, jak žíti („cesta"), by byl Jahvovi milým a tak šťasten, t. j. bude zastávati úřad prorocký. Krásný vzor každému, kdo se vzdává veřejného úřadu v církvi nebo v národě, by i pak zbývajícími silami oběma sloužil! — Samuel by si to pokládal za hřích, kdyby aspoň modlitbou a radou nepomáhal svému lidu. (Srv. známé heslo: Mládeži ideály, mužům činy, starcům rady.) — K cestě dobré a správné srv. Dt 6, 18.; 12, 28.

Hl. 13. V. 1. Vulg. doslovně překládá: „Syn jednoho roku byl Saul, když kralovati počal, dva roky pak kraloval nad Israelem."

druhý rok nad Israelem, 2 vybral si Saul tři tisíce mužů z Israele; —
dva tisíce z nich byly se Saulem v Machmasu a na horách betelských,
a tisíc s Jonatanem v Gabae Benjaminově — ostatní lid propustil,
každého do své domoviny.
3 Jonatan rozbil pomník Filišťanů, který byl v Gabae. Když to
Filišťané uslyšeli, kázal Saul troubiti po vší zemi a hlásati: „Ať to
slyší Hebreové!" 4 Tak slyšel všecek Israel zprávu: „Rozbil Saul
pomník Filišťanů!" I vzbouřil se Israel proti Filišťanům, a lid křiče šel
za Saulem do Galgaly.
5 Také Filišťané sebrali se k boji proti Israelovi: třicet tisíc vozů,
šest tisíc jezdcův a ostatního lidu jako množství písku na břehu mořském. A vystoupivše, položili se v Machmasu, na východě Betavenu.
6 Když viděli Israelité, že jsou v úzkých — byltě lid stísněn — skryli
se v jeskyních a skrýších a ve skalách a ve slujích a v cisternách;
7 také přešli (někteří) Hebreové Jordan do území Gadova a do Galaadu.

Jisto, že je verš ten porušen. Dle 2. Král 2, 10.; 5, 4.; 3. Král 14, 21.; 22, 42.; 4. Král 8, 17. možno míti právem za to, že tu byla udána 1. léta věku Saulova, když nastoupil na trůn, a 2. součet roků jeho vlády. Dle Sk 13, 21. panoval Saul 40 roků. Proto právem opravuje Schlögl a překládá: „Třicet roků bylo Saulovi, když se stal králem, a čtyřicet let panoval nad Israelem." Dhorme považuje celý ten verš za pozdější přídavek, ježto v LXX vůbec není. — Náš překlad v textu podaný nečiní nároku na kritičnost, ale vyplynul ze snahy nepodávati nemožností historických (dle doslovného znění Vulg.). — Patrno, že tu spisovatel neoznačuje blíže doby, kdy se sběhlo, co ve vv. nn. vypravováno.

V. 2. dlužno navázati na 12, 25.; zakončuje, co tam vypravováno. Hned jak byl Saul nastolen, zřídil si stálé vojsko 3000 mužů, jako mívali tehdy králové jiných národů. Byl to prostředek, by mohl čeliti vnějším nepřátelům, také však by uplatnil a upevnil moc královskou doma. (Srv. 24, 3.; 26, 2.) Rozdělil je na tři díly po 1000 mužů; dvěma velel sám, třetímu syn jeho Jonatan. První dva oddíly byly rozloženy na horách machmaských a betelských. Michmas = dnes Machmás na výšině, která stoupá na sever k Dér-Divánu, na jihu ohraničena jest údolím suvenítským, na východě a na západě pak bočnými úžlabinami, které se do údolí toho ústí Druhý oddíl stálého vojska Saulova obsadil výšiny betelské. (Betel = Bétín. Srv. Jos 16, 2.) — Gabaa Benjaminova = dnešní Džeba'. Srv. a rozlišuj dobře 10, 5.; 11, 4.; 14, 2. Machmás je 2 km severovýchodně od Džeba'.

V. 3. navazuje na 11, 15. — O „pomníku" čili sloupu srv. 10, 5. — Kdo nechtějí ztotožňovati tuto Gabau s „Pahorkem Božím" v. 10, 5., jsou nuceni tvrditi, že v této Gabae byl jiný podobný sloup. — Gebaa tato = Gebaa ve v. 16. = Džeba' dnešní, jižně Machmásu. Srv. v. 2. — Dhorme však v. 3. upravuje a překládá: „Jonatan zabil vladaře (guvernéra) Filišťanů, který byl v Geba', a Filišťané se dověděli, že se Hebreové vzbouřili a že Saul dal troubiti po veškeré zemi." — O takovém troubení viz Sdc 3, 27; 6, 34. — Israelité byli Filišťanům poplatni dle 9, 16.; 10, 5.

V. 4. Ježto stojí Saul v čele odboje Israelitův a ježto činil Jonatan jeho jménem (nebo dokonce na jeho rozkaz), když rozbil památník Filišťanů (či zabil jejich vladaře?), připsán čin Jonatanův Saulovi.

V. 5. Všichni jsou presvědčeni, že číslice 30.000 je porušena; tolik vozů (srv. poměr jejich k počtu jezdců!) nemohli Filišťané v horách soustřediti. Někteří opravují tu číslici v 3000. Ale i ta je příliš veliká (Hummelauer). Egyptský král měl jen 600 vozů (Ex 14, 7.), Sesak dvě stě (2. Par 12, 3.), Zara tři sta (2. Par 14, 9.); tolikéž Antioch Eupator (2. Mach 13, 2.). Ano i Darius poslal do bitvy u Arbely toliko 200 vozů! — „ostatní lid" = pěší. — K nadsazenému počtu srv. Jos 11, 4. Sdc 7, 12.; 2. Král 17, 11.; 3. Král 4, 20. 29. — Místo „Betavenu" čte Dhorme se LXX „Bethoron". Srv. Jos 7, 2.; 18, 12. n.; 10. 10.

V, 7. Místo: „Hebreové" dlužno čísti: „mnoho lidu" (Schlögl a jj.). — o „území Gadově" viz Jos 13, 24 nn.; — „Galaad" znamená tu krajinu severně Jabboqu. Srv. Gn 31, 21.

Saul byl ještě v Galgale, a všecek lid, který za ním přišel, byl
přestrašen. [8] I čekal tu sedm dní podle vůle Samuelovy; Samuel však
do Galgaly nepřicházel a lid se rozutíkával od něho. [9] Řekl tedy Saul:
„Přineste mi celopal a pokojné oběti“, a obětoval celopal. [10] Když obět
celotnou dokonal, hle, Samuel přicházel. Saul vyšel mu vstříc, aby ho
přivítal. [11] I pravil mu Samuel: „Co jsi učinil?“ Saul odpověděl: „Ježto
jsem viděl, že se lid rozutíkává ode mne, ty že nepřicházíš v ustanovené dny, a Filišťané že jsou shromážděni v Machmasu, [12] řekl jsem:
„Nyní potáhnou Filišťané na mne do Galgaly, a já jsem si tváře Hospodinovy neusmířil. Potřebou dohnán jsa, obětoval jsem celopal.
[13] Tu řekl Samuel Saulovi: „Pošetile jsi učinil, a nezachoval jsi přikázání Hospodina, Boha svého, která ti dal. Kdybys toho nebyl učinil,
již nyní byl by upevnil Hospodin království tvé nad Israelem na věčné
časy, [14] ale nikoli, království tvé nepotrvá. Hospodin vyhledá si muže
dle srdce svého a Hospodin ho ustanoví, by byl vůdcem lidu jeho,
proto žes nezachoval, co přikázal Hospodin.“

Saul nedal se přízní Boží pohnouti k pokání
(13, 15.—14, 52.).

Ač nebyli Israelité přiměřeně vyzbrojeni (13, 15.—23.), šťastně s Filišťany válčili. Vyznamenal se zejména Saulův syn Jonatan (14, 1.—23.). Nerozvážným slibem Saulovým ocitl se Jonatan v nebezpečenství smrti, prosbami lidu však zachráněn (14, 24.—46.). Saul vedl i jiné vítězné války; měl také četné potomstvo (14, 47.—52.). Mohl tedy domnívati se, že jeho rod bude dlouho po něm panovati.

[15] Samuel vstal a stoupal z Galgaly do Gabay Benjaminovy. Také
ostatní lid stoupal za Saulem proti vojsku, které se dalo s nimi do
boje, když táhli z Galgaly do Gabay — t. j. na pahorek — Benjaminovy. Saul pak sčetl lid, který byl s ním, asi šest set mužů.
[16] Saul tedy, Jonatan, syn jeho, jakož i lid, který byl s nimi, byli
v Gabae Benjaminově; Filišťané pak usadili se v Machmasu. [17] I vyšly
na loupež z tábora Filišťanů tři zástupy: jeden zástup zaměřil na cestu

V. 8. Saulovi nadešla zkouška, o které viz výše 10, 8. — Saul neměl obětovati, dokud Samuel nepřišel. Srv. výše 9, 13. Zhřešil tedy Saul neposlušností, která se Bohu nelíbila, ježto přál si míti krále (a dynastii), který nejedná dle své vůle, jež ho může snadno svésti k despotismu, ale dle vůle Boží (= „dle srdce Božího“). Čím výše kdo stojí, tím větší jeho zodpovědnost a tím hlubší pád, klesne-li. Hřešil také nedočkavostí, netrpělivostí, malomyslností, nedůvěrou v Boha, který v bídě největší může pomoci a také pomáhá.

V. 13. n. „byl by upevnil Hospodin království tvé..“ tvůj rod (dynastie) byl by vládl v Israeli na vždy. Nestane se však tak. Bůh si vyvolí za zakladatele trvalé dynastie jiného muže, který svou poslušností dá záruky, že bude panovati ne dle vůle své, ale dle vůle Boží („dle srdce Božího“). Tím ortelem nebyl zbaven královské koruny Saul osobně (osobně zavržen byl teprv 15, 28.), ale jeho potomstvu odepřen dědičný trůn. Tato událost připravuje již čtenáře na dějiny Davidovy.

V. 15. dle LXX opravený: „Samuel vstal, a stoupal z Galgaly svou cestou (domů do Ramy), ostatní lid pak stoupal za Saulem do boje. Když přišli z Galgaly do Gaba'y Benjaminovy, sčítal Saul lid, který u něho zůstal, asi 600 mužů.“ Do Gaba'y táhl Saul, aby se spojil s Jonatanem, který se v tom městě proti Filišťanům držel (srv. v. 5.).

V. 16. vypravuje dále tam, kde přestal v. 7.

V. 17. Efra či Ofra (hebr.) bývá obyčejně ztotožňována s dnešním Et-Taijibe severovýchodně Machmásu. Srv. Jos 18, 23. Tam tedy také dlužno hledati krajinu Šu'al (která nesmí býti zaměňována s Ša'alím 9, 4.).

k Efře, do území Sual; [18] druhý táhl po cestě do Bethoronu; třetí pak
obrátil se na pohraniční cestu, která hledí do údolí Seboim proti poušti.
[19] A nebylo kováře ve vší zemi Israelově; postaraliť se o to Filišťané,
aby Hebrejští nenadělali si snad mečů nebo kopí. [20] Protož chodívali
všichni Israelité k Filišťanům, aby si dal každý zostřiti radlici svou,
motyku, sekeru nebo kopáček. [21] Byla tedy tupá ostří radlic, motyk,
třízubých vidlí, seker i ostnů; potřebovala zostření. [22] Když přišel den
bitvy, nebylo meče ni kopí v ruce všeho lidu, který byl se Saulem
a Jonatanem, kromě Saula a Jonatana, syna jeho.
[23] Filištínská hlídka vytáhla do průsmyku machmáského.

Hlava 14. — [1] Jednoho dne řekl Jonatan, syn Saulův, služebníku,
který mu nosil zbroj: „Pojď, přejděme ke stráži Filišťanů, která je tamto
naproti." Otci svému však toho nepověděl.
— [2] Saul zůstával na nejzazším konci Gabay, pod granátovou
jabloní, která byla v Magronu; lidu bylo s ním okolo šesti set mužů.
[3] Achiáš, syn Achitoba, bratra Ichaboda, syna Fineesa, který pocházel
z Heliho, kněze Hospodinova v Silu, nosil efód. —
Ani lid nevěděl, kam odešel Jonatan.
[4] Čněla pak v průsmycích, kterými pokoušel se Jonatan přejíti
ke stráži Filišťanů, na obou stranách skály, jako dva zuby příkrá ska-

V. 18. Bethoron západně Machmásu, kde sklánějí se již hory do nížiny, patřící Filišťanům. Srv. Jos 10, 11; 16, 2. 5; 18, 13. — Místo „na pohraniční" dlužno čísti se LXX (na cestu vedoucí) „do Gaba'y", města to, kde byl Saul a Jonatan s israelským vojskem. Srv. v. 16. — Údolí Çebó'ím, t. j. hyen je dnešní uádi Abu-Dabá', přítok to údolí qeltského. Viz Jos 18, 20. — „poušť" je kotlina jordanská. — Táhla tedy tato třetí skupina jihovýchodně údolím çuvénitským. (Schlögl.)

V. 19.—22. líčí žalostný stav israelského vojska. Filišťané porobivše si Israelity odzbrojili je a odvedli jejich zbrojíře. (Podobně činili a činí dosud namnoze vítězové.)

V. 21—23. jsou značně porušeny. — Z oprav a překladu Schlöglova patrno, že meče a kopí měl nejen Saul a Jonatan, ale také všecko vojsko, které bylo u nich; ostatní Israelité nemajíce mečů ni oštěpů byli nuceni vzíti si do boje radlice, sekery, ostny, kterými jindy poháněli zapřažený dobytek, kosy a jiné náčiní.

V. 23. připravuje na to, co bude vypravováno ve hl. 14. — Filišťané, kteří tábořili v Machmásu (v. 16.), poslali („posunuli") hlídku do blízkého průsmyku (srv. 14, 4. n.).

Hl. 14. — V. 1. navazuje na v. 23. hlavy předešlé. Filišťané tábořili v Machmásu a vyslali hlídku, by obsadila severní břeh údolí suvenitského u machmáského průsmyku. Saul a Jonatan tábořili v Geba' (v. 16.). — Poznámka, že Jonatan nic neřekl svému otci o podniku, připravuje na v. 17.

V. 2. Místo „v Magronu" lépe překládati „za městem" nebo „na humně". — K počtu vojska Saulova srv. 13, 2. — Ony tři tisíce byly patrně rozprášeny, odzbrojeny, snad i částečně do vojska Filišťanů zařazeny (srv. 14, 21.), a zbylo jen 600 mužů, které si přivedl Saul z Galgaly.

V. 3a. připravuje na v. 18. nn. — O Ichabodovi srv. 4, 21. — Achijá = Jahve je můj bratr (příbuzný). — Achítúb = Můj bratr (příbuzný, Bůh) je dobrý. — „nosil efód" = byl veleknězem. Srv. 2, 28. — Konec v. 3. navazuje na konec v. 1.

V. 4. n. Údolí, které obě příkré skály oddělovalo, bylo uádi eç-Çuvénít. Viz výše. — Bóçéç = Lesklý (holý, dešti uhlazený vrchol). Schlögl však čte Móçéç — Stolička (zub třenovní). — Sene = Osten, Hřbet. Schlögl však se domnívá, že dlužno čísti „Sén" = Špičák. Kdybychom chtěli dnes ta dvě skaliska nalézti, bylo by nám sejíti s cesty vedoucí z Džeba' do Machmásu a jíti údolím çuvénitským poněkud na východ. (El Hösn et-tahtáni nebo el-Húte a Qurnet challet el-haij.)

liska; jedno slulo Boses a druhé Sene; [5] jedna skála čněla na severu k Machmásu, druhá pak na jihu ke Gabae.
[6] I řekl Jonatan služebníkovi, který mu nosil zbroj: „Pojď, přejděme ke stráži těch neobřezanců, snad učiní Hospodin něco pro nás, neboť není nesnadno Hospodinu vysvoboditi ani mnohem, ani málem.“
[7] Jeho oděnec mu řekl: „Učiň, jak ti libo; ať jdeš kam jdeš, budu s tebou.“ [8] I pravil Jonatan: „Hle, přecházíme k těm mužům. Až se
jim ukážeme, [9] řeknou-li nám: „Posečkejte, až k vám přijdeme“, stůjme na svém místě a nevystupujme k nim. [10] Řeknou-li však: „Vystupte k nám“, vystupme, neboť dal je Hospodin v ruce naše; toť bude nám znamením.“ [11] Když se tedy oba ukázali stráži filištínské, pravili Filišťané: „Hle, Hebreové vycházejí z jeskyň, ve kterých se skryli.“ [12] Pak mluvilo mužstvo ze stráže k Jonatanovi a k oděnci jeho, a řekli: „Vystupte k nám a ukážeme vám něco.“ Tu řekl Jonatan oděnci svému: „Vystupme, pojď za mnou, neboť dal je Hospodin v ruce Israelovy.“
[13] A vylezl Jonatan nahoru šplhaje se rukama i nohama, a oděnec jeho za ním. I padali jedni před Jonatanem, jiné pak zabíjel oděnec jeho, který šel za ním. [14] Byla to první porážka, ve které zabil Jonatan a oděnec jeho okolo dvaceti mužů na půl dílu role, který hovězí spřežení za den obyčejně zorává. [15] I stal se hrozný zmatek v táboře (a) po polích; všecek lid stráže i těch, kteří byli vyšli na loupež, děsil se, a třásla se země; neboť stal se takořka div od Hospodina.
[16] Když se ohlédli Saulovi vyzvědači, kteří byli v Gabae Benjaminově, viděli poražené množství sem tam pobíhati. [17] I řekl Saul lidu, který byl s ním: „Hledejte a vizte, kdo z nás odešel.“ Když hledali, bylo shledáno, že tu není Jonatana a oděnce jeho. [18] Tu řekl Saul

---

V. 6. navazuje na v. 1. a opakuje slova Jonatanova ke zbrojnoši pronesená již tam. — O „neobřezancích“ srv. Sdc 14, 3; 15, 18.

V. 8.—10. Jonatan, který má pevnou důvěru v pomoc Boží, očekává od Boha znamení, že mu jistě pomůže; podobně Gn 24, 13. n.; Sdc 6, 36. nn.

V. 12. „ukážeme vám něco“ (zač je toho loket) nebo: „povíme vám něco“ tropí si šašky z Jonatana a jeho zbrojnoše, kteří bojují jménem Jahvovým, proto ta potupa čelí proti Jahvovi, který jí nenechá bez trestu.

V. 13. Filišťané viděli Jonatana, dokud byl v údolí, nikoli však, když lezl po čtyřech nahoru, sice by ho byli srazili. Domnívali se, že jest jejich posice dokonce nedostupná, proto byli překvapeni a zděšeni, když viděli, že je Jonatan nahoře. Snad se domnívali také, že za Jonatanem táhne veliký počet israelských bojovníků, kterých by nezdolali. Proto prchají.

V. 14. Místo „na půl dílu role... zorává“ čti: (dvaceti mužů, kteří byli) „mimo tábor, na jitru pole“. Jonatan pobil těch dvacet mužů v širém poli a odtud rozšířila se hrůza i do tábora Filišťanů (v. n.). Dhorme.

V. 15. „takořka div od Hospodina“ = „hrůza od Hospodina“ (hebr.). — Z různočtení LXX: „nechtěli činiti“ (bojovati) lze se domnívati, že přestrašené a prchající Filišťany jiní rozvážnější (vůdcové) chtěli zadržeti násilím a donutiti, aby se obrátili a bojovali, ti však že se jim opřeli zbraněmi a tak bratrovražedně prolévána krev, o čemž níže v. 20.

V. 17. Saul chtěl zvěděti, zda snad některý oddíl israelský bez jeho vědomí nevytáhl do boje proti Filišťanům.

V. 18. n. dlužno čísti se LXX: „Přines *efód*.“ Neb on nosil toho času *efód* před syny Israelovými. Srv. výše v. 3. — Že by byla do Gaba'y přinesena archa, je pravdě nepodobno. — „přines“, vezmi efód, abys se otázal Hospodina (posvátným osudím), mám-li nyní vytáhnouti do pole proti Filišťanům. — „stáhni ruku“ = netaž se Hospodina, neníť pochyby, že nadešel výhodný okamžik, abych Filišťany napadl. — V jednání Saulově možno pozorovati jakousi unáhlenost; ukvapeně chce se tázati posvátným osudím, obratem ruky však svou žádost odvolává. (Hummelauer.)

Achiášovi: „Dej přinésti archu Boží“ — byla tam totiž archa Boží ten
den se syny Israelovými. — [19] Když mluvil (ještě) Saul ke knězi, strhl
se veliký hřmot v táboře Filišťanů, čím dál tím víc rozmáhal se a zvučně
zněl. I řekl Saul knězi: „Stáhni ruku svou!“ [20] Když pak se shromáždil
Saul a všecek lid, který byl s ním, a když přišli až na bojiště, hle,
obrácen byl meč druha proti druhu a vraždění převeliké. [21] Také He-
breové, kteří byli prve s Filišťany a táhli s jejich vojsky, vrátili se,
by se přidali k Israelitům, kteří byli se Saulem a Jonatanem. [22] Též
všichni Israelité, kteří se byli skryli na horách efraimských, usly-
ševše, že Filišťané utekli, spojili se k bitvě se svými. I bylo se Saulem
asi deset tisíc mužů. [23] Tak vysvobodil Hospodin ten den Israele.
Bitva se rozšířila až k Betavenu. [24] Když byli tak Israelité ten den
spojeni, zavázal Saul lid přísahou řka: „Zlořečen buď každý, kdo by
co jedl do večera, dokud se nepomstím nad nepřáteli svými.“ Nejedl
tedy nic nikdo z lidu. [25] Když pak vešel všecek lid do lesa, ve kterém
byl med na zemi, [26] když tedy vešel lid do lesa, viděli, že oplývá medem,
ale žádný nepřiložil ruky k ústům svým, neboť bál se lid přísahy.
[27] Jonatan však neslyšel, když přísahou zavazoval otec jeho lid; i na-
přáhl konec hole, kterou měl v ruce, omočil v plástu medu, a přiložil
ruku svou k ústům; i zasvítily mu oči. [28] Tu kdosi z lidu ujav se slova
řekl: „Velikou přísahou zavázal otec tvůj lid řka: „Zlořečen buď každý,
kdo by co jedl dnes!“ [— Lid byl zemdlen. —] [29] Jonatan odpověděl:
„Zmatek činí otec můj v zemi; viděli jste sami, že zasvítily mi oči,
ježto jsem okusil maličko z toho medu; [30] čím více kdyby byl jedl
lid z kořisti nepřátel svých, kterou nalezl? Nebyla by bývala porážka
Filišťanů větší?“

[31] Bili tedy Filišťany ten den od Machmásu až do Ajalonu. Lid byl
velmi unaven; [32] proto začav kořistit, nabral ovec, býků i telat; pak
zabíjeli je na zemi a lid jedl (je) s krví. [33] Když to pověděli Saulovi,
říkouce: „Lid hřeší Hospodinu jeda (maso) s krví“, pravil: „Hřešíte!
Přivalte mi sem nyní veliký kámen!“ [34] A (dále) pravil Saul: „Roze-
jděte se mezi lid a rcete jim, ať přivede ke mně každý býka svého

---

K v. 20. srv. Sdc 7, 22.

V. 21. Byli to Hebreové násilně zařazení do řad Filišťanů.

V. 22. Byli to ti, o kterých výše 13, 6. — „k bitvě“ — t. j. pronásledovali prchající Filišťany.

V. 23. n. dlužno dle LXX opraviti: „Bitva se rozšířila až po Bethoron. Když byl všecek lid se Saulem, asi deset tisíc mužů, a když se bitva rozšířila po všem pohoří efraimském, toho dne učinil Saul velikou chybu. Saul zavázal lid přísahou...“ Zavázati někoho přísahou (nebo slibem) ku postu je sice skutek dobrý, Saul však jednal tu nerozvážně, ukvapeně, žádal od lidu ukrutně mnoho, ano i dobré věci více uškodil než prospěl. Srv. níže v. 29. n.

V. 25. n. upravuje a překládá Dhorme: „Byl pak plást medu na zemi, a když přišel lid k tomu plástu, hle, uletěl jeho roj, ale nikdo nepřiložil ruky...“ Lid „bál se přísahy“, t. j. že by byl potrestán Bohem i králem.

V. 27. „zasvítily mu oči“, ježto se požitím medu občerstvil.

V. 29. n. Nebylo snad třeba, by Jonatan veřejně tak otce káral.

V. 31. n. O Ajalonu viz Jos 10, 12; 19, 42; 21, 24. — Zákaz požívati krve s masem viz Lv 3, 17; 7, 26. n.; 17, 10. 14; 19, 26. a jj. Saul chtěl, aby se lid postil, lid poslechl, ale z velikého hladu, a ovšem také z nedočkavosti přestoupil zákon jiný. Byl to také následek neprozřetelného činu Saulova.

V. 34. Místo „ke mně“ čti „Hospodinu“. — „na něm“ = na kameni. — „nebo co měl“ — berana, nebo kůzle.

nebo berana, zabíjejte je na něm a jezte; tak nebudete hřešiti Hospo-
dinu jedouce (maso) s krví." Přiváděl tedy všecek lid, každý býka,
nebo co měl, až do noci, a zabíjeli tu. 35 A Saul vystavěl oltář Ho-
spodinu; byl to první oltář, který udělal Hospodinu.
36 I řekl Saul: „Udeřme na Filišťany v noci, hubme je až do jitra,
a nezůstavme z nich ani muže." Lid pravil: „Vše, co se zdá dobré očím
tvým, učiň!" A kněz řekl: „Přistupme sem k Bohu!" 37 I tázal se Saul
Boha: „Mám pronásledovati Filišťany? Dáš je v ruce Israelovy?" (Bůh)
však neodpověděl mu ten den. 38 Řekl tedy Saul: „Přistupte sem všichni
starší lidu, vyzvídejte a vyzvěďte, kdo učinil dnes hřích ten? 39 Jakože
živ je Hospodin, vysvoboditel Israele! I Jonatan, syn můj, učinil-li to,
bez milosti zemře!" Nikdo ze všeho lidu mu v tom neodporoval.
40 A (dále) pravil všemu Israelovi: „Oddělte se vy na jednu stranu,
a já s Jonatanem, synem mým, budu na druhé straně." Lid Saulovi
odpověděl: „Co se zdá dobré očím tvým, učiň!" 41 Tu řekl Saul Ho-
spodinu, Bohu Israelovu: „Hospodine, Bože Israelův, dej znamení; co
je, že jsi dnes neodpověděl služebníku svému? Je-li ta nepravost na
mně nebo na Jonatanovi, synu mém, dej znamení; nebo je-li ta ne-
pravost na lidu tvém, očisti ho!" I postižen byl (losem) Jonatan a Saul,
lid však vyvázl. 42 Tu pravil Saul: „Vrzte los mezi mnou a Jonatanem,
synem mým!" I postižen byl Jonatan. 43 Řekl tedy Saul Jonatanovi:
„Pověz mi, cos učinil!" I pověděl mu (to) Jonatan řka: „Ano, okusil

---

V. 35. Oltář ten vystavěl Saul, aby na něm podal oběti děkovné za vítězství, jakož i smírné za hřích lidu. Spolu mohl býti oltář ten pomníkem vítězství. Možná, že byl v. 35. původně před v. 34. — Velekněz Achiáš byl v táboře Saulově, mohl tedy oběti na oltáři Saulem vystavěném přinášeti. Zda tam byl také Samuel, není zřejmo. Srv. v. 3.

V. 36. možno připojiti k v. 31. — Místo: „kněz řekl: „Přistupme sem" čte Dhorme: „(Saul) řekl knězi: „Přistup sem" s efódem, abys se otázal Boha. Srv. výše 14, 18

V. 37. Z toho, že tázaný Bůh neodpovídá, vyvozuje Saul, že se hněvá, protože někdo jej hříchem urazil. — Z následujícího zřejmo, že příčinou, proč Bůh odepřel odpověď, byla skutečně chyba Jonatanova, ač nevědomá. Spolu byl to i trest za Saulovu nedočkavost a unáhlenost, která vynutila na lidu přísnou, nerozumnou přísahu. (Hummelauer.)

V. 38. „starší" doslovně: „úhelné (rožní) kameny". Do rohů domů, zejména do základů dávány veliké rožní kameny, i když byly zdi z cihel, aby roh pevně držel obě stěny, které se v něm sbíhají. Ježto rod neb i národ býval nazýván „domem", byli důsledně starší nazýváni „úhelnými, rožními kameny". — „tento hřích", pro který Hospodin neodpovídá.

V. 39. Saul netušil, že by mohl býti přísahou postižen jeho syn! Také tato přísaha byla unáhlená. — Lid neodpíral sice, ale později přece se zastal Jonatana (srv. v. 45.).

K v. 40. srv. 10, 20. nn.; Jos 7, 14. nn.

V. 41. dle kritického znění: „Tu řekl Saul: „Jahve, Bože Israelův, proč dnes neodpovídáš služebníku svému? Je-li hřích ten na mně nebo na Jonatanovi, synu mém, Jahve, Bože Israelův, dej *úrím!* Je-li však hřích ten na Israelovi, tvém lidu, dej *tummím*." — O úrím a tummím viz Ex 28, 30. — (Dle názoru Babyloňanů nosil nejvyšší bůh na prsou „tabulky osudu".) — Dhorme se domnívá, že „úrím" a „tummím" byly vloženy do veleknězského náprsníku a z něho tahány jako losy nebo kostky.

V. 42. dlužno dle LXX doplniti: „Tu pravil Saul: „Losujte mezi mnou a synem mým Jonatanem! Koho Jahve zasáhne, ať zemře!" „Avšak lid pravil Saulovi: „To se nesmí státi!" Saul však měl více síly než lid, a tak losovali mezi ním a jeho synem, a byl postižen Jonatan."

V. 43. „hle, umru" — jsem ochoten umříti. Lid však se zastává Jonatana.

jsem maličko medu koncem hole, kterou jsem v ruce měl, a hle, umru.“
44 Saul pravil: „Bůh mě trestej a trestej, jestliže smrtí nezemřeš, Jonatane!“ 45 Lid však Saulovi řekl: „Jakže? Umříti má Jonatan, který učinil toto veliké vysvobození v Israeli? Toť neslušné! Jakože živ je Hospodin, nespadne vlas na zemi s hlavy jeho, neboť s Bohem činil dnes.“ Tak vyprostil lid Jonatana, že neumřel. 46 I odtáhl Saul a nehonil Filišťanů; Filišťané pak odešli domů.

47 Saul upevniv se v království nad Israelem, bojoval vůkol proti všem nepřátelům jeho, proti Moabu, synům Ammonovým, Edomu, proti králům sobským i proti Filišťanům; kamkoli se obrátil, vítězil. 48 A shromáždiv vojsko, porazil Amaleka a vysvobodil Israele z ruky zhoubců jeho.

49 Synové Saulovi byli: Jonatan, Jessui a Melchisua; a jména dvou dcer jeho: prvorozená slula Merob, mladší pak Michol. 50 Jméno manželky Saulovy bylo Achinoam, dcera Achimaasova. Jeho vojevůdce se jmenoval Abner, syn Nera, strýce Saulova. 51 Kis, otec Saulův, a Ner, otec Abnerův, byli synové Abielovi.

52 Veliké boje proti Filišťanům byly po všecky dny Saulovy. Proto Saul přibíral si každého silného a k boji způsobilého muže, kterého kde uviděl.

Proč byl Saul zavržen (15, 1.—35.).

Bůh ukládá Saulovi, by vykonal na Amalečanech klatbu (15, 1.—3.). Saul zvítězil nad Amalečany, ale nejtučnější kořist zůstavil sobě (15, 4.—9.). Proto přikazuje Bůh Samuelovi, by oznámil Saulovi, že je zavržen (15, 10.—35.).

Hlava 15. — 1 Samuel řekl Saulovi: „Mne poslal Hospodin, bych pomazal tebe za krále nad Israelem, lidem jeho; nyní tedy slyš hlas

---

V. 44. „Bůh mě trestej...“ jako 3, 17. — Také tato přísaha zdá se býti Schlöglovi ukvapenou.

V. 45. „nespadne vlas...“ příslovečné rčení. Srv. Lk 21, 18; Sk 27, 34; Dn 3, 94. — Místo „s Bohem činil dnes“ čte Schlögl: „neboť Bůh prokázal dnes milost“ Jonatanovi a tak ukázal, že nezasluhuje smrti. Vždyť nečinil vědomě zlého. — Místo „vyprostil“ možno překládati „vykoupil“ buď obětí nebo tím, že byl zaplacen výkup. Srv. Ex 13, 13: Lv 27, 1.—7. 27. nn.

V. 47. n. podává stručný přehled panování Saulova, ježto hl. 15. vypravuje, kterak byl Saul zavržen, a připravuje již na dějiny Davidovy. — Místo „upevniv se v království“ hebr.: „Tak dosáhl Saul vlády nad Israelem proti nepřátelům jeho“ = Israelovým. — O Moabech a Ammonech viz Gn 19, 30. nn. — Místo „Edom“ čte Dhorme: „Aram“ a dodává dle LXX „Béth rechób“. O té krajině viz Sdc 18, 28. nn. (Schlögl však se domnívá, že je to město jmenované také 2. Sam 10, 6. Béth rechób u Damašku, snad tam, kde je dnes Rucheibe.) — Çóbá byla Coelesyrie; v assyrských pramenech sluje Çubiti. — O válce proti Amalečanům vypravuje hl. 15.

V. 49—51. byly asi původně za v. 52. — Jessui = hebr. Ješjó (= Jahve jest), nebo Íšjó (= Muž Jahvův). To jméno právem lze ztotožňovati s Íš-baal (= Muž Páně) nebo s Jéš-baal (= Pán jest). Že však znamenalo slovo Baal cizího boha, bylo nahrazeno slovem bóšeth (= Hanba) a tak vzniklo jméno Íšbóšeth nebo Jéšbóšeth, latinsky Isboseth 1. Par 3, 34; 9, 40. — Malkíšú‘ = Můj král je spása. — Michól = Míjáchól = Kdo je mocný? — Mérab = Množství (= matka četného potomstva). — Achinó‘am = Bratr můj (Bůh) je laskavost. — Achíma‘aç = srv. 1. Par 2, 27. Abnér = Abínér = Otec můj (Bůh) je světlo. — „Nér“ je zkrácené Abínér. — O Abielovi a Qíšovi srv. výše 9, 1.

Hl. 15. — V. 1. Aby dodal Samuel svým slovům více váhy, připomíná, že on pomazal jménem Jahvovým Saula za krále israelského. Srv. hl. 10.

Hospodinův! [2] Toto praví Hospodin zástupů: „Rozpomněl jsem se na
vše, co učinil Amalek Israelovi, kterak mu zastoupil cestu, když vy-
stupoval z Egypta. [3] Nyní tedy jdi, pobij Amaleka a znič všecky věci
jeho; nešetři ho. Ať však tě nenapadne vzíti si něco z jeho majetku;
ale pobij muže i ženy, děti i kojence, skot i brav, velbloudy i osly.“
[4] Svolal tedy Saul lid a sčetl jej jako beránky: dvakrát sto tisíc
pěších a deset tisíc mužů judských. — [5] Když pak přišel Saul až
k městům Amalekovým, položil zálohy v údolí, [6] a řekl Kinejským:
„Odejděte, odstupte a odlučte se od Amalečanů, bych snad nezahrnul
vás s nimi; neboť vy učinili jste milosrdenství se všemi syny Israelo-
vými, když vystupovali z Egypta.“ Odstoupili tedy Kinejští od Ama-
lečanů. [7] I porazil Saul Amalečany od Hevily až k Suru, které je vý-
chodně Egypta. [8] Agaga, krále amaleckého, jal živého; všecek pak lid
pobil ostřím meče. [9] Ušetřil však Saul i lid Agaga i nejlepších stád
ovec a skotu, (ušetřil) rouch i beranův, a všeho, co bylo pěkného. Ne-
chtěli toho pobíti; cokoli však bylo špatného a bez ceny, to (ovšem) zničili.
[10] Tu oslovil Hospodin Samuele a řekl: [11] „Líto mi je, že jsem
Saula ustanovil králem; neboť spustil se mne a slov mých skutkem
nevyplnil.“ Samuel se zarmoutil a volal k Hospodinu celou noc.
[12] Když pak z rána Samuel vstal, aby šel záhy k Saulovi, bylo

---

K v. 2. srv. 2, 27. — „co učinil Amalek Israelovi“ viz Ex 17, 8.—16; Nm 24, 7. 20; Dt 25, 17. nn. — Ježto však Amalečané znepokojovali Israelity i později loupežnými výpravami do jižního Judska, na jehož pomezí kočovali (srv. 1. Král 14, 48; 15, 33.), lépe čísti se Schlöglem místo „kterak“: „od té doby, co“. Bůh mluví dle obyčeje těch, kdo zapisují do letopisů věci, aby nebyla jejich památka vyhlazena. Takořka lidským způsobem mluví Bůh: „Prohlížel jsem letopisy a shledal jsem, že mi má Amalek učiniti zadost, nuže, Saule, vymáhej dostiučinění.“ (Sanchez.)

V. 3. „znič“ = vykonej klatbu, „cherem“. Srv. Dt 2, 34; 3, 6; 7, 2; 20, 17; Jos 8, 26; 10, 28. 37; 11, 12. 21. a jj.

V. 4 dlužno překládati: „A Saul svolal lid a napočítal jich v Télám: deset tisíc pěších.“ — Télám (níže 27, 8.) sluje Jos 15, 24.: Telem.

V. 6. O Kéňanech viz Ex 2, 16. nn.; 3, 1; 4, 18; 18, 1. nn.; Nm 10, 29, 24, 21. n.; Sdc 1, 16; 4, 11.

V. 7. Chavílá = stepi jižně vádi el-Abjad (el-Chalaça). Musil. Také „Hevilu“ jmenovanou Gn 25, 18. možno sem klásti (místo do jižní Arabie). — Schlögl čte místo „od Hevily“ se zřetelem k verši 4.: „od Télám“. — O Suru (=(?) Assur =(?) Gessur) viz Gn 20, 1; 25, 18. Dle Musila znamená Šúr velikou písčitou poušť východně od Rhejbe.

V. 8. „pobil“ = vykonal nad ním „cherem“. Srv. v. 3. — „agág“ může býti jméno krále amaleckého, jako sluje farao král egyptský a abimelech král filišťanský. Srv. Nm 24, 7.

V. 9. Agaga ušetřil snad proto, že se mohl nadíti velikého výkupného. (Mikuláš z Lyry, † 1340.) — Místo „rouch, beranův a všeho, co bylo pěkného“ čti: „oslů, žen a všech dětí“. — „pobíti“ = vykonati klatbu, „cherem“. — „Cheremem“ něco zničiti znamenalo zasvětiti věc tu Bohu; proto neučiniti tak, kdy povinnost velela, znamenalo dopustiti se svatokrádeže. (Hummelauer.)

V. 10. „oslovil“ dosl. „stalo se slovo Jahvovo k...“ Rčení to často se vyskytuje u proroků. Srv. Jer 1, 4. 11; 2, 1. a jj.

V. 11. Jahve „litoval“ také Gn 6, 7. — Z toho, že „se zarmoutil“ Samuel, je zřejmo, jak Saula miloval. — Jahve oslovil Samuele asi v noci, jako ve hl. 3; co z noci zbylo, zasvětil Samuel modlitbě za vinníky, zejména za Saula.

V. 12. Karmel = dnešní Kurmul nedaleko (jižně) Hebronu. Srv. Jos 15, 55. — „Vítězný pomník“ = veliký kamenný hranol, na kterém měla býti vytesána natažená ruka, jako shledáno na pomnících fénických; proto sluje takový balvan doslovně „ruka“. Srv. 2. Král 18, 18. — O Galgale srv. výše 10, 8.

mu zvěstováno, že Saul šel do Karmelu a vystavěl si vítězný pomník,
že však se obrátil a přešel dolů, do Galgaly. I přišel Samuel k Saulovi,
an Saul obětoval Hospodinu celopal z prvotin kořisti, kterou byl při-
nesl od Amalečanů. 13 Když tedy přišel Samuel k Saulovi, řekl mu
Saul: „Požehnán buď od Hospodina! Vyplnil jsem slovo Hospodinovo."
14 I ptal se Samuel: „Jaký však je to hlas bravu, který mi zní v uších,
a skotu, který slyším?" 15 Saul odvětil: „Od Amalečanů přihnali je;
neboť zachoval lid lepší z ovec a skotu, aby obětovány byly Hospo-
dinu, Bohu tvému, ostatní pak zbili jsme." 16 I řekl Samuel Saulovi:
„Nech mne, a povím ti, co mluvil Hospodin ke mně v noci." Když
mu řekl: „Mluv", 17 pravil Samuel: „Ačkoli jsi byl maličký před očima
svýma, zda jsi se nestal hlavou kmenův Israelových a zda Hospodin ne-
pomazal tě za krále nad Israelem? 18 A Hospodin poslal tě na cestu
a řekl: „Jdi a pobij amalecké hříšníky; bojuj proti nim, až je vyhladíš."
19 Proč jsi tedy neposlechl hlasu Hospodinova, ale obrátil jsi se ke ko-
řisti a učinil jsi, co je zlé před očima Hospodinovýma?" 20 Saul se
omlouval Samuelovi: „Vždyť přece jsem uposlechl hlasu Hospodinova,
šel jsem po cestě, na kterou mne Hospodin poslal, přivedl jsem Agaga,
krále amaleckého, Amalečany pak jsem pobil. 21 Avšak lid vzal z ko-
řisti ovce a býky, vybrané z toho, co bylo zbito, aby (je) obětoval
Hospodinu, Bohu svému, v Galgale." 22 Samuel řekl:

„Zda chce Hospodin celopalům a obětem,
a ne spíš, by bylo dbáno hlasu Hospodinova?
Lepšíť je zajisté poslušnost nežli oběti,
poslechnout víc je, než v obět dát beranů tuk.
23 Nebo vzpírat se — je jako hadačství hřích,
a nechtít podrobit se — jak zločin modlářství.
Žes tedy zavrhl řeč Hospodinovu,
zavrhl tebe Hospodin, bys nebyl králem."

V. 13. K pozdravu Saulovu srv. Gn 14, 19; Sdc 17, 2; Rut 2, 20. — Saul je si vědom, že nejednal správně; lží zastírá zlé svědomí. Chce proroka oklamati, avšak marně.

V. 14. Samuel ihned poznává lež Saulovu a usvědčuje ho z ní.

V. 15. Saul připomínaje, že vykonáno, co bylo přikázáno, mluví v 1. osobě množ. čísla: „ostatní jsme *zbili*", t. j. nad ostatním jsme vykonali cherem; když však se zmiňuje o bravu, kterého bylo ušetřeno, mluví ve 3. osobě množného čísla „přihnali je" — Israelité a tak svaluje vinu se sebe na lid. I kdyby byl Saul nečinně hleděl na to, jak lid nezasvěcuje cheremem stáda, byl by hřešil; jakožto král měl pohnouti lid, by vykonal, co přikázáno. — Že byly lepší ovce zachovány jen k oběti, jest ovšem také výmluva. Skutkem domnělé zbožnosti chce zastříti, že zpronevěřil se vůli Boží. Agagovi jistě života nedaroval, by ho obětoval. — „Bohu *tvému*", kterého ctíš a přeješ si, aby byl také jinými ctěn; činili jsme tedy ve tvém duchu, oddělivše mu žertvy z kořisti.

V. 16. „Nech mne" = nevymlouvej se dále bezúspěšně.

V. 17. Ačkoli byl Saul dle svého vlastního doznání nepatrný člověk (výše 9, 21.), přece Jahve vyvolil si ho za krále. Čím méně byl, tím větší dobrodiní Boží, které ho tak povýšilo, tím větší také však vděčnost Saulova měla býti, tím větší jeho poslušnost; tím hlubší nyní jeho pád.

V. 18. „pobij" = vykonej klatbu, „cherem".

K v. 22. srv. Kaz 4, 17; Os 6, 6; Am 5, 21. nn.; Is 1, 11; Mt 9, 13; 12, 7.

V. 23. Kdežto 13, 13. n. potrestán Saul tím, že nebude jeho dynastie dědičná, vynesen tuto rozsudek, že bude zbaven království; rozsudek ten však nebyl vykonán hned, ale později. Kdo poslouchati neumí, ten také nehodí se, by byl vladařem a poslušností vázal jiné. — Pravíme-li, že byl Saul „zavržen", máme na mysli jeho pozemskou královskou korunu, nikoli však jeho duši

[24] I řekl Saul Samuelovi: „Zhřešil jsem, že jsem přestoupil příkaz Hospodinův a slova tvá; bál jsem se lidu i poslechl jsem hlasu jeho.
[25] Ale nyní, prosím, zprosti mne hříchu mého a navrať se se mnou,
bych se poklonil Hospodinu!" [26] Samuel však Saulovi odvětil: „Nevrátím
se s tebou, neboť jsi zavrhl řeč Hospodinovu, a tebe zavrhl Hospodin,
abys nebyl králem nad Israelem." [27] Když pak se obrátil Samuel, aby
odešel, Saul chytil ho za kraj pláště, že se odtrhl. [28] I řekl mu Samuel:
„Odtrhl od tebe Hospodin dnes království israelské, a dal je rodáku
tvému, který je lepší nežli ty. [29] Jistě Vítěz v Israeli se nesmiluje a lítostí se nepohne, neboť není člověk, aby litoval." [30] Ale on řekl:
„Zhřešil jsem; avšak nyní pocti mne před staršími lidu mého a před Israelem tím, že se navrátíš se mnou, abych se klaněl Hospodinu,
Bohu tvému." [31] Navrátiv se tedy Samuel, šel za Saulem, a Saul poklonil se Hospodinu.

[32] Poté řekl Samuel: „Přiveďte ke mně Agaga, krále amaleckého!"
Byl mu tedy přiveden Agag, náramně tlustý, a chvěl se. I řekl Agag:
„Neoddělí mne tedy hořká smrt?" [33] Samuel pravil:

„Jako činil meč tvůj ženy bezdětné,
tak bude bez dětí mezi ženami matka tvá!"

Pak ho rozsekal Samuel na kusy před Hospodinem v Galgale, [34] a odešel
do Ramy. Také Saul vrátil se domů do Gabay. [35] A neviděl již Samuel Saula až do dne smrti své; přece však litoval Samuel Saula,
ježto Hospodin želel toho, že ho ustanovil králem nad Israelem.

---

a osudy po smrti. Ač byl s trůnu svržen, mohl dojíti po smrti milosrdenství Božího.

V. 24. Nová nedostatečná výmluva. — Ježto vyznává Saul hřích svůj teprve teď, kdy ztratil královské žezlo, nelze jeho kajícnost přeceňovati.

V. 25. Saul byl vyšel vstříc přicházejícímu Samuelovi mimo tábor. Saul prosí, by Samuel šel s ním do Galgaly, sv u přítomností posvětil takořka Saulův projev bohocty (obět), aby se Bohu líbila, by mu hřích, t. j. trest za hřích odpustil a nález o ztrátě království odvolal.

V. 27. Tak dychtil Saul, aby se Samuel vrátil, zjednal mu odpuštění a ztracenou korunu královskou!

K v. 28. srv. 13, 14; 28, 17; 3. Král 11, 30. n. — „rodák tvůj" = příslušník téhož národa („bližní").

V. 29. „Vítěz v Israeli" = Israelova sláva = Jahve. — „Lítostí se nepohne" = neměni svých rozhodnutí (srv. Nm 23, 19.). Úradek Boží, že Saul ztratil korunu královskou, je nezměnitelný.

V. 30. Saul vida, že nelze soud Boží odvolati, prosí opět, aby se Samuel s ním vrátil, aby lid nepoznal, že je s trůnu svržen, aby nemusil tedy hned trůnu se vzdáti. Kdyby byl Samuel ihned se rozešel se Saulem, kdyby se nebyl ani v Galgale zastavil, byl by mohl lid, který je viděl, z toho vyvozovati, že není Saul v milosti u proroka a tedy ani u Hospodina, nebyl by si ho vážil.

V. 32. Samuel neprohlašuje slovy ani skutkem, že Saul pozbyl královského trůnu před lidem, vrací se, avšak jednáním svým dává na jevo, že zavrhuje, co Saul a lid učinili, nedodrževše cheremu. — Agag se domnívá, že mu bude život zachován; tak lze dobře pochopiti jeho radostnou otázku. Z té příčiny místo „náramně tlustý" Hummelauer překládá: „radostný" a slovo „chvěl se" považuje za glosu.

V. 33. Místo „rozsekal na kusy" čti: „rozpůlil" nebo prostě: „sťal". — Ježto nevykonal na Agagovi cheremu Saul, učinil tak nyní Samuel. Srv. Lv 27, 29.

V. 34. O poloze Ramy viz 1, 1. — Gabaa = Gib'á = dnes Tell el-Fúl, severně Jerusalema. — Samuel žil nyní doma v Ramě v ústraní.

V. 35. „neviděl" = nenavštívil jakožto krále, přestal ho za krále považovati. Srv. níže 19, 24.

Místo zavrženého krále pomazán David na království (16, 1.—13.).

Hlava 16. — 1 I řekl Hospodin Samuelovi: „Dokavad budeš ty
litovati Saula, když přece já jsem ho zavrhl, aby nekraloval nad Isra-
elem? Naplň roh svůj olejem a pojď, ať pošlu tě k Isajovi, Betlemanu,
neboť vyhledal jsem si mezi syny jeho krále.“ 2 Samuel se ptal: „Kterak
půjdu? Vždyť uslyší to Saul a zabije mne.“ Hospodin pravil: „Vezmi
si s sebou tele ze skotu a rci: „Abych obětoval Hospodinu, přicházím.“
3 K oběti pozvi Isaje, a já ti ukáži, co máš činiti: pomažeš, koho
ti ukáži.“
4 Učinil tedy Samuel, jak mu řekl Hospodin, a přišel do Betlema.
Starší města divili se, vyšli mu vstříc a řekli: „Je příchod tvůj pokojný?“
5 On odvětil: „Pokojný: abych obětoval Hospodinu, přišel jsem. Po-
svěťte se, a pojďte se mnou, ať obětuji.“ Posvětil také Isaje i syny
jeho, a pozval je k oběti. 6 Když přišli, a když uviděl Eliaba, řekl (si):
„Je (tento) před Hospodinem jeho pomazaným?“ 7 Hospodin však Sa-
muelovi řekl: „Nehleď na tvář ani na vysokou jeho postavu, neboť
jsem jej zamítl. Nesoudím já dle vzezření člověkova; člověk totiž vidí
zevnějšek, Hospodin však hledí k srdci.“ 8 I povolal Isaj Abinadaba,
a přivedl ho před Samuele. Ten však řekl: „Ani toho nevyvolil Ho-
spodin.“ 9 Poté přivedl Isaj Sammu, ale i o něm řekl: „Ani toho ne-
vyvolil Hospodin.“ 10 Když tak přivedl Isaj sedm synů svých před
Samuele, řekl Samuel Isajovi: „Těch nevyvolil Hospodin.“ 11 A (dále)
pravil Samuel Isajovi: „Jsou to již všichni synové tvoji?“ On odvětil:
„Ještě zbývá nejmladší; pase ovce.“ I řekl Samuel Isajovi: „Pošli pro
něj, ať ho přivedou! Neboť nesedneme k jídlu, dokud on sem ne-
přijde!“ 12 Poslal tedy pro něho a přivedl ho. Byl pak ryšavý, pěkného
vzezření a krásné postavy. Tu řekl Hospodin: „Nuže, toho pomaž,

---

Hl. 16. — V. 1. uzce souvisí s 15, 35b. — K „naplň roh“ viz výše 10, 1.

V. 2. „k oběti“ = k obětní hostině. — Zřejmo, že Samuel ob čas konal na různých místech Palestiny místní bohoslužbu, t. j. oběti s posvátným kvasem. Sice by bylo Saulovi nápadno, co Samuel v Betlemě činil. Saul na své důstojnosti lpěl, ač bylo mu již ohlášeno, že jí pozbyl; mohl tedy Samuel právem se obávati, pomaže-li na království jiného, že to bude pokládati Saul za velezrádu, kterou potrestá smrtí. — O Isajově rodokmeni viz Rut 4, 17.

V. 4. Místo „divili se“ čti „chvěli se“; obávali se, zda nepřináší Samuel nepříznivé zvěsti. — „Je příchod tvůj pokojný“ = znamená tvůj příchod něco dobrého?

V. 5. Srv. podobný výjev 9, 12. nn. — O „posvěcení“ srv. Nm 11, 18; Jos 7, 13; Ex 19, 10; Jos 3, 5; Job 1, 5. Místo „pojďte se mnou, ať obětuji“ dávají mnozí přednost LXX: „veselte se dnes se mnou“; těmi slovy čelí Samuel obavám chvějících se starších.

V. 6. n. Elíáb = Bůh můj (je) otec. — „když přišli“ na místo, kde byla podána oběť, nejspíše na pahorek pod širým nebem; ne tedy do domu Isajova. Srv. 9, 19. n. — Místo otázky: „Je tento...“ hebr.: „Jistě že tu je před Hospodinem jeho pomazaný“, t. j. za budoucího krále vyvolený. Samuel soudil asi dle vysoké postavy, jako kdysi lid. Srv. 10, 24. — „zamítl jsem jej“ = nevyvolil.

V. 8. Jméno Abínádáb viz výše 7, 1.

V. 9. Sammá = Šim'á (2. Král 13, 3. 32.) = „poselství“ (Boží).

V. 12. „ryšavý“ = rusých vlasů. Ježto veliká většina lidí na východě má vlasy černé (srv. assyrské „černohlávek“ = člověk), byla kštice rudá vzácná a proto vážená u Israelitů.

neboť ten je to.“ [13] Vzal tedy Samuel roh s olejem, a pomazal ho mezi bratry jeho. A obrácen byl duch Hospodinův na Davida od toho dne i potom. Samuel pak vstav, odešel do Ramy.

ČÁST TŘETÍ.

DAVID, ZAKLADATEL NOVÉ DYNASTIE KRÁLOVSKÉ (16, 14.—2. Král 20, 26.).

David na dvoře královském (16, 14.—20, 43.).

David povolán na dvůr Saulův, by hudbou chorého Saula vyrážel (16, 14.—23.). David přemáhá Goliáše (17, 1.—54.); tím získal si přátelské lásky Jonatanovy, ale závisti a záští Saulova (17, 55.—18, 9.). Pokus Saulův, kopím probodnouti hrajícího Davida (18, 10.—12.). Slibem, že mu dá svou dceru za ženu, posílá Saul Davida do nebezpečného boje (18, 13.—30.). Vybízí syna i přátel svých, by zahubili Davida (19, 1.—7.). Druhý pokus Saulův prokláti oštěpem Davida (19, 8.—10.). Když se David ukryl doma, přikázal biřicům, aby ho vypátrali a zabili (19, 11.—17.). David utíká se k Samuelovi (19, 18.—24.). Marné snahy Jonatanovy udobřiti Saula na věrného přítele jeho (20, 1.—43.).

[14] Když pak duch Hospodinův od Saula odstoupil, lomcoval jím
duch zlý, od Hospodina. [15] I řekli Saulovi služebníci jeho: „Hle, zlý
duch od Boha tebou lomcuje. [16] Nechať rozkáže pán náš, a služebníci
tvoji, kteří jsou před tebou, budou hledati člověka, který umí hráti na
harfu, aby, když tě napadne zlý duch od Hospodina, sám hrál, a tak
se ti ulehčilo.“ [17] Saul pravil služebníkům svým: „Opatřte mi tedy ně-

---

V. [13]. „mezi bratry jeho“ nejen sourozenci, ale Betlemany, kteří byli pozváni na obětní kvas. Věděli asi dobře, oč běží, ale neodvážili se násilně domáhati se království pro svého rodáka, obávajíce se Saula, který měl dosud všecku moc v rukou. — „obrácen byl duch Hospodinův“ = rychle, náhle na něho sestoupil. Srv. 10, 6. 9. Hospodin uschopnil Davida, by byl dobrým panovníkem a rozvážně si počínal na cestě ke královské důstojnosti, která bude plna překážek, zkoušek, žádajících veliké opatrnosti, rozvahy a moudrosti.

V. [14]. Duch Hospodinův, duch moudrosti a síly, který se snesl na Saula, aby mohl patřičně vykonávati královske povinnosti, nyní, kdy Saul pozbyl práva na tu důstojnost, opustil ho. Tím spíše, že byl na království nyní pomazán již David, který ducha toho obdržel (v. 13.). — „od Hospodina“ = dopuštěním Božím. Prozřetelnost použila stavu Saulova k tomu, že byl David povolán na dvůr královský. — Pozoruj rozdíl: „duch Hospodinův“ (duch dobrý) a „duch od Hospodina“ (duch zlý). — Není zřejmo, byl-li Saul (aspoň částečně) posedlý zlým duchem, či byl-li toliko stižen duševní chorobou. Zlat. myslí na zuřivost (manii), jiní na melancholii. Nebyl to stav trvalý, ale byly to přechodné záchvaty. Byl-li stav Saulův (toliko nebo zároveň také) poruchou duševní, snadno vysvětliti vliv hudby na jeho náladu. Vliv ten byl znám již starým (Atheňanům i Sparťanům); i na rozzuřené šelmy působívá až nápadně. — Hrozby Samuelovy, ztráta ducha Božího, výčitky svědomí, nepokojné očekávání nástupce, který mu možná odejme trůn i život, učinily Saula podezřívavým, nedůvěřivým, závistivým, zlostným, náchylným k ponuré zádumčivosti a trudnomyslnosti, že neměl v ničem jasného úsudku, že ho všecko mrzelo, všecko urážело, i když mu někdo toliko stéblo na kříž položil. Tak vznikl v Saulovi vášnivý sklon k závisti a nenávisti, který nezůstal bez vlivu ani na tělo (nervy). Bůh dopustil zlému duchu, by toho stavu, sobě příznivého, použil k pokoušení a ke svádění. (Duguet.) — O vlivu hudby a zpěvu na vzrušení člověka srv. výše 10, 10.; 4. Král 3, 15.

V. [16]. Místo „Nechať rozkáže pán náš“ lépe čísti se LXX: „Budiž dovoleno mluviti služebníkům tvým, by...“ — „sám“, by mohl ihned chopiti se nástroje a hráti, jakmile bude třeba, by nebylo nutno dlouho někoho sháněti, že by zatím bylo se trápiti Saulovi.

koho, kdo umí dobře hráti, a přiveďte ho ke mně.“ 18 Jeden ze slu-
žebníkův ujav se slova řekl: „Hle, viděl jsem syna Isaje, Betlemana,
který umí hráti; je velmi silný, muž bojovný, obratný v řeči, muž
krásný, a Hospodin je s ním.“ 19 Poslal tedy Saul posly k Isajovi se
vzkazem: „Pošli ke mně Davida, syna svého, který pase.“ 20 I vzal
Isaj osla, naložil naň chlebů, džbán vína a jednoho kozelce, a poslal
(to) po Davidovi, synu svém, Saulovi. 21 Tak přišel David k Saulovi
a sloužil mu; ten si ho velmi zamiloval, že se stal oděncem jeho.
22 A vzkázal Saul Isajovi: „Ať mi David slouží, neboť nalezl milost
před očima mýma!“ 23 Kdykoli tedy zlý duch od Hospodina Saula na-
padl, brával David harfu a sám (na ni) hrával. I občerstvoval se Saul
a nabýval úlevy, neb odstupoval od něho zlý duch.

Hlava 17. — 1 Filišťané sebravše vojska svá k boji, sešli se
v judském Sochu, a položili se mezi Sochem a Azekou, v krajině
Dommim. 2 Saul pak a synové Israelovi shromáždivše se, přišli do
Terebintového údolí a sešikovali se k bitvě proti Filišťanům. 3 Filišťané
stáli na návrší s oné strany, a Israel stál na návrší s této strany
a mezi nimi bylo (to) údolí
4 I vyšel z tábora Filišťanů podvrhelec, jménem Goliáš z Getu,

---

V. 18. Isaj sluje Betlemanem již výše 16, 1. — Z pochvalných slov služebníka Saulova je zřejmo, že nebyl David neznám; možná, že byl tento služebník sám také z Betlema. — „silný a bojovný — proslavil se asi tím, že udatně hájil stád otce svého proti dravé zvěři a zlodějům. (Někteří se domnívají, že se proslavil již tehdy bojem proti Goliášovi, o kterém vypravuje hl. 17. Málo pravděpodobno. Viz níže 17, 11.) — „obratný v řeči“ = umí pěkně vypravovati a zpívati. Dosud na východě baví se nejen hudbou a zpěvem, ale také plynným vypravováním všelijakých příběhů Snad měl David i tímto způsobem zaplašovati zasmušilost Saulovu. — „Hospodin je s ním“ — žehná mu, že se mu daří, co podniká. Snad věděl i služebník o tom, že byl David Samuelem pomazán, neodvážil se však Saulovi o tom zmíniti se.

V. 19. „Dávíd = Milovaný = Miláček. Jméno vyskytuje se již v Babylonii za dob Chammurapiových ve tvaru: Da-vi-da-nim. — K „miláčku“ možno dodati „Boží“ nebo pod. (Kdo se domnívají, že bojoval David úspěšně s Goliášem již dříve, praví, že David po vítěznem boji vrátil se domů ke stádům a odtud že byl později, jak tuto vypravováno, povolán ke dvoru. Viz níže 17, 11.)

V. 20. Isaj nemohl tu neposlati králi darů. Srv. 9, 7. n.; 10, 27; 2. Sam 16, 1; 17, 27 nn. Dle LXX bylo těch chlebů „deset“. Srv. 17, 17. Dle jiného čtení LXX naložil Isaj na osla chleba po jednom ‘ómeru (chomeru) mouky. Co je ‘ómer viz Ex 16, 16. — Místo „džbán“ čti „měch“. Srv. 1, 24.

V. 23. „Písmo častěji Bohu přičítá účinky, které se zdají míti cos nadpřirozeného a jejichžto příčiny jsou tajny a neznámy; proto praví zde, že Saulem lomcoval zlý duch od Hospodina.“ (Calmet, † 1757.)

Hl. 17. — V. 1. Socho = dnes eš-Šuvéke. Viz Jos 15. 35. — O Azece tamže. (‘Azeqá =? Chirbet ‘Asqalún nedaleko eš-Šuvéke.) Místo „v krajině Dommim“ čti „v Esef-Dammím“.

V. 2. „Terebintové údolí“ = dnešní uádi es-Sant (nebo některé menší údolí, které do něho ústí).

V. 4. „podvrhelec“, panchart, je překlad Vulg.: „spurius“. Slovo v původním znění bylo záhy porušeno, odtud nejrůznější dohady: „soubojník“, který zastupuje všecko své vojsko, „silák“, „těžkooděnec“ a pod. Dhorme je pokládá za nepřeložitelné a prostě je vypouští. — O „Getu“ viz výše 5, 8. — Místo „šest loket“ mají některé rukopisy LXX jen „čtyři lokte“. — „pid“ (hebr.: zereth) = půl lokte. Počítáme-li dle většího lokte (Srv. Gn 6, 15.), byl „Goljáth“ (hebr.) 6·5×52 cm = 3·38 m, dle řeckého znění 4·5×52 = 2·34 m. Spíše však dlužno tu měřiti dle menšího lokte, který měl jen 45 našich centimetrů; dle toho měl Goliáš 6·5×45 = 2·92 m, nebo dle řeckého znění 4·5×45 = 2·02 m. Schliemann nalezl při vykopávkách (Troje) kostry také tak velikých obrů. Obr

vysoký šest loket a píď; [5] přílbu měděnou měl na hlavě, a v pancíř
šupinatý byl oblečen; vážil pak (ten) jeho pancíř pět tisíc lotů mědi.
[6] Holené měděné měl na hnátech, a štít měděný přikrýval mu ramena.
[7] Dřevo kopí jeho bylo jako vratidlo tkalcovské, a železo kopí toho
mělo šest set lotů váhy; oděnec jeho šel před ním. [8] Stoje volal na
zástupy Israelovy a říkal jim: „Proč jste přišli hotovi k bitvě? Nejsem
já Filišťan a vy nevolníci Saulovi? Vyberte ze sebe muže a nechať
sejde dolů k souboji! [9] Bude-li moci bojovati se mnou a porazí-li mne,
budeme vašimi poddanými; přemohu-li však a porazím li já jeho, bu-
dete poddanými vy a budete nám sloužiti.“ [10] A Filišťan dodal: „Já
jsem dnes pohaněl vojska Israelova (řka): „Dejte mi muže, ať má se
mnou souboj!“ [11] Saul a všichni Israelité, slyšíce takové řeči Filišťa-
novy, trnuli a báli se náramně.
[12] David byl syn Efraťana, o němž nahoře praveno bylo; byl
z Betlema Judova, slul Isaj, měl osm synův, a byl za dnů Saulových
starcem velikého věku mezi muži. [13] Tři jeho nejstarší synové odešli
za Saulem na vojnu; jména tří synů jeho, kteří odešli na vojnu: prvo-
rozený Eliab, druhý Abinadab a třetí Samma. [14] David byl nejmladší.

Wilkins, který se ukazoval v posledních letech minulého století, měl 2·45 m a Rus Machnov 2·68 m. R. 1895 zařazen do vojska německého nováček 2·39 m vysoký a 225 kg těžký.

V. 5. Pancíře egyptské byly z kůže a pošity kovovými štítky; podobně byly robeny pancíře assyrské; byly buď kazajkovite nebo zakrývaly celé tělo od paty až nad hrdlo. Dhorme však myslí na drátěnou košili, jakou lze dosud u beduinů nalezti. — Počítáme-li, že 1 šekel = 16·37 gr, vážil pancíř Goliášův asi **82** kg. (Selbst počítá dle „lehkého lotu“, který vážil jen polovici „těžkého“, a tak dochází k výsledku, že pancíř Goliášův měl jen asi **40** kg.) Srv. jak líčí Homer v Iliadě (11, 15. nn.) zbroj Agamemnonovu.

V. 6. Místo „štít měděný přikrýval mu ramena“ hebr. běžné znění méně správně: „měděný oštěp (visel) mu mezi rameny“.

V. 7. „dřevo kopí“ = dřík. — „vratidlo tkalcovské“ = příčná silná tyč, na kterou upevňována osnova. Viz Sdc 16, 13. — „železo“ = hrot. — 600 lotů = 10, případně 5 kg. — „oděnec“ = štítonoš.

V. 8. Nač mají zástupy se potýkati? Stačí, by spor byl rozhodnut soubojem mezi mnou a mužem, kterého vyvolíte. — Schlögl opravuje a překládá: „Nejsou Filišťané a vy bratři? Vystoupili jsme, bychom vás požádali: „Vyvolte muže, aby sestoupil ke mně“ (místo: „nejsem já Filišťan...“). Filišťan mluví ovšem jízlivě. — Srv. souboje Parise a Menelaa, Hektora a Ajanta a pod.

Za v. 11. následuje v LXX hned v. 32.; jinými slovy: LXX nemá úryvku v. **12.—31.**; rovněž nemá LXX **17, 55.—18, 5.**; 18, 9.—11. 17.—19. 29b.—30. Alexandrijští překladatelé neměli těchto úryvků v hebrejské předloze, ze které překládali! Úryvek 17, 12.—31. byl buď z původního vypuštěn, nebo do původního později vložen, a to vědomě, ježto nelze mysliti, že by tak veliký úryvek (ano tolik tak velikých úryvků) byl jen nedopatřením vynechán při opisování. Aby byl později úryvek ten vyloučen, pro to nenalézá Hummelauer žádného důvodu; pro domněnku, že byl úryvek později sem vtělen, vidí Hummelauer důvod v tom, že tu podány nové věci, k souvislosti dobře přiléhlé. Úryvek tedy vzat z jiného pramene. (Hummelauer, Schlögl a jj.) Viz Úvod na str. 735. pozn. 4.

V. 12. „Efraťan“ = Betleman = Isaj. — „o němž nahoře praveno bylo“ = „onoho“ (hebr.), o kterém hl. 16. — Zájmeno to patrně naznačuje, že tento úryvek byl vložen do vypravování, které již dříve tu bylo. — Vysoký věk Isajův připomenut, by bylo patrno, proč sám do boje netáhl, aniž osobně navštívil syny své.

K v. 13. srv. výše 16, 6. nn.

V. 14. n. upravuje a překládá Schlögel: „David však, nejmladší, a tři nejblíže starší [šli za Saulem] pásti stáda otcova v Betlemě. David pak chodil sem tam od Saula, (aby pozoroval válku)“, a poznamenává: „šli za Saulem“ je oprava glosátorova; zde možno viděti, jak jsou oba texty spojeny.

Když tedy tři nejstarší šli za Saulem, [15] odešel David, a navrátil
se od Saula, aby pásl stádo otce svého v Betlemě.
[16] Vycházel pak Filišťan ráno i večer, a stával (tak) po čtyřicet dní.
[17] I řekl Isaj Davidovi, svému synu: „Vezmi bratrům svým efu
pražmy a těchto deset chlebův, a běž do ležení ke svým bratřím;
[18] těchto deset syrců doneseš tisícníkovi. Navštívíš bratry své, dobře-li
se mají, a zvíš, ke kterým jsou přiřazeni.“ — [19] Saul, oni, i všichni
synové Israelovi (právě) bojovali proti Filišťanům v údolí Terebinto-
vém. — [20] Vstal tedy David ráno, poručil stádo strážnému, a vzav ty
věci odešel, jak mu byl přikázal Isaj. I přišel na místo Magala, mezi
vojsko, které vycházelo do boje a křičelo k bitvě. [21] Israelité totiž se-
šikovali se, ale i Filišťané naproti byli pohotově.
[22] Nechav tedy David věci, které byl přinesl, na starost strážnému
zavazadel, běžel k bojišti a tázal se, dobře-li je ve všem jeho bratrům.
[23] Když ještě mluvil s nimi, ukázal se onen muž, podvrhelec, jménem
Goliáš, Filišťan z Getu; vystupoval z ležení Filišťanův a mluvil táž
slova; David je slyšel. [24] Všichni Israelité, když uzřeli muže toho, utí-
kali před ním, velmi se ho bojíce. — [25] I řekl kdosi z Israele: „Vidíte
toho muže, který vychází? Aby haněl Israele, vyšel. Protož muže,
který ho zabije, zbohatí král velikým bohatstvím, dceru svou mu dá,
a dům otce jeho osvobodí od daně v Israeli.“ — [26] David tázal se
mužů, kteří stáli s ním: „Co bude dáno muži, který zabije tohoto
Filišťana a tak odejme potupu od Israele? Neboť kdo je tento neobře-
zaný Filišťan, že potupil vojska Boha živého?“ [27] Lid mu pravil totéž,
řka: „To bude dáno muži, který ho zabije.“ [28] Když uslyšel Eliab, nej-
starší jeho bratr, že o tom mluví s jinými, rozhněval se na Davida a
řekl: „Proč jsi přišel, a proč jsi nechal několik těch ovec v pustině?
Znám já pýchu tvou a zlobu srdce tvého: přišel jsi dívat se na bitvu!“

Dle knihy Samuelovy chodí David mezi Saulem a bojištěm sem tam, aby podával králi zprávy; dle zprávy (později sem) vsunuté byli však tři nejstarší synové Isajovi v táboře, David pak se třemi ostatními syny Isajovými pásl stáda. Bylo tedy i s Davidem úhrnem sedm synův Isajových; srv. 1. Par 2, 13.–16., jakož i Josefa Flavia. Proto asi byla původně ve v. 12. číslice „sedm“ a později byl v. 12. dle 16., 10. n. opraven. Glosátor upravil znění, že prý se vrátil David od královského dvora domů; učinil tak, by vyrovnal obě zprávy.

V. 16. obsahově dlužno připojiti k v. 11. — Schlögl čte místo „čtyřicet“ „čtyři“ a za v. 16. překládá v. 10.; tím získává souvislost.

V. 17. n. O efě viz 1, 24.; o „pražmě“ Lv 2, 14. — „tisícníkovi“ darem. — Patrno, že zásobovati vojsko bylo tehdy povinností příbuzných!

V. 19. „oni“ nejstarší tři synové Isajovi.

V. 20. n. Místo „na místo Magala“ čti: „na obvod tábora“, t. j. stanů postavených do půlkruhu. Líčeno tu se stanoviska příchozího k táboru, který vidí nejprve neurčitě a slyší nejasné zvuky, potom však jasněji na vše nazírá. (Hummelauer.)

V. 23. „podvrhelec“ viz výše v. 4. — Místo „z ležení“ lépe: „ze řad“. — „táž slova“ jako výše v. 8. nn.

V. 25. David neslyšel slov, která tu pronáší neznámý Israelita ke svým druhům. Srv. v. n.

V. 26. David je přesvědčen, že Hospodin nenechá bez trestu toho, který se posmíval jeho vojsku.

V. 27. nutně předpokládá v. 25. — Schlögl se dokonce domnívá, že slova: „Protož muže, který ho zabije... v Israeli“ dlužno přeložiti sem do v. 27.

V. 28. Eliab vytýká Davidovi bojovné záměry válečné. Schlögl se domnívá, že byl původně před v. 28. vysloven bojovný záměr Davidův podobně jako níže v. 34.—37., že však jej glosátor vynechal. Na to míří Davidova otázka ve v. n.

[29] I řekl David: „Co jsem učinil? Zdaž to není (pouhé) slovo?“
[30] A uchýliv se maličko od něho k jinému, tázal se ho týmiž slovy.
Lid pak mu odpověděl totéž, co prve. [31] I mluvilo se o slovech, která
David pronesl, zvěstovali je Saulovi [32] a přivedli ho k němu.
I řekl mu: „Ať nikdo neklesá na mysli pro něho! Já, služebník
tvůj, půjdu a budu bojovati proti tomu Filišťanu.“ [33] Saul řekl Davi-
dovi: „Nemůžeš postaviti se proti Filišťanu tomu, abys bojoval s ním;
neboť tys mládeneček, on však je válečník od svého mládí!“ [34] David
odvětil Saulovi: „Když pásal služebník tvůj stádo otce svého, a když
přicházel lev nebo medvěd, a bral berana ze stáda, [35] honil jsem se
za nimi, bil jsem je, a vydíral jsem jim ho z hrdla; když povstávali
proti mně, bral jsem je za bradu, dávil a zabíjel jsem je. [36] I lva
i medvěda zabil jsem já, služebník tvůj; bude tedy i tomuto Filišťanu
neobřezanému jako jednomu z nich. Nuže, půjdu a zbavím lid potupy;
neboť kdo je tento neobřezaný Filišťan, že se odvážil zlořečiti vojsku
Boha živého?“ [37] A David dodal: „Hospodin, který vytrhl mne z moci
lva a z moci medvěda, ten vysvobodí mne z rukou Filištana tohoto.“
Řekl tedy Saul Davidovi: „Jdi, a Hospodin buď s tebou!“
[38] I oděl Saul Davida v roucha svá: dal mu na hlavu měděnou
přílbu a oblékl jej v pancíř. [39] Jsa také opásán jeho mečem na jeho
rouchu, počal David zkoušeti, může-li v odění choditi; nebyltě tomu
zvyklý. Pak řekl [David] Saulovi: „Nemohu tak choditi, neboť nejsem
tomu zvyklý.“ I složil to, [40] vzal hůl svou, kterou vždycky míval v ru-
kou, vybral si pět velmi hladkých kamenů z potoka, vložil je do pa-
stýřské mošny, kterou měl s sebou, a s prakem v ruce šel na Fili-
šťana.
[41] Také Filišťan šel a blížil se víc a více proti Davidovi, a oděnec
jeho před ním. [42] Když Filišťan pohleděl, a uzřel Davida, pohrdal jím;

V. 29. Ještě jsem se zbraně nechopil, ještě jsem do boje nevytáhl, jen jsem se tázal. (Zlat.)

V. 31. opravuje Schlögl a překládá: „A David slyšel slova ta, která byl mluvil Filišťan, a oznámil je Saulovi.“ Za v. 31. klade v. 11.: „Saul a všichni Israelité, slyšíce takové řeči Filišťanovy, trnuli a báli se náramně.“ Tak přizpůsobuje další znění hlavě 16, 14.—23., dle které seznámil se Saul s Davidem již dříve, byl jeho zbrojnošem a — jak se zdá — provázel ho i do pole proti Filišťanům.

V. 32.—54. zase LXX již má. — „řekl mu“ David Saulovi.

V. 33. „mládeneček“ hebr. „na'ar“ nesmí býti příliš ždímáno; může znamenati 30—40letého muže podobně jako řecké „paidarion“ a latinské „adolescentulus“. Zde to znamená proti „válečníkovi“ poměrně slabého pastýře. Tak mizí zdánlivý rozpor s 16, 18.

V. 35. „za bradu“ = za hřívu (lva). — Místo „dávil jsem“ dlužno překládati „bil jsem“ patrně *holí*. Srv. Sdc 14, 6.

V. 37. Pozoruj skalopevnou důvěru Davidovu v pomoc Boží.

V. 38. Saul o hlavu větší než ostatní Israelité dává Davidovi vážně své brnění; David je zkouší a odkládá ne proto, že je mu příliš veliké, že ho nemůže unesti, ale proto, žo není zvyklý (cvikem) v něm choditi. Z toho je zřejmo, že nebyl David „mládeneček“, ale statný muž. Srv. výše v. 33. — Tak lze také snadno vysvětliti, že mohl ovládati Goliášův meč (níže v. 51.). — Brnění mívali v tehdejší době jen králové, velitelové, vynikající muži, ne však všichni vojíni.

V. 39. „jeho mečem“, Saulovým. — „na jeho rouchu“, Saulově.

V. 40. „z potoka“ = z údolí es-Sant. Viz výše 17, 2. Pastýři palestinští dosud umějí prakem dobře vládnouti.

V. 41. v LXX není.

V. 42. Proti obru Goliášovi byl David, ač také statný muž, přece toliko „jinoch“. Srv. v. 33. — „ryšavý a pěkného vzezření“ považuje Dhorme za glosu.

neboť byl jinoch — ryšavý a pěkného vzezření. — 43 A tázal se Filišťan
Davida: „Jsem já pes, že přicházíš na mne s holí?“ Pak zlořečil Fi-
lišťan Davidovi bohy svými a 44 pravil mu: „Pojď ke mně, a dám tvé
maso ptákům nebeským a zvířatům pozemským.“ 45 David Filišťanovi
odvětil: „Ty jdeš na mne s mečem, s kopím a se štítem; já však při-
cházím na tebe ve jménu Hospodina zástupů, Boha vojsk Israelových,
která jsi potupil. 46 Dnes dá tebe Hospodin v ruku mou: zabiji tě,
vezmu ti hlavu a dám mrtvoly vojska filištínského dnes (ještě) ptákům
nebeským a zvířatům pozemským. Tak pozná všecka země, že Bůh
je v Israeli. 47 Tak poznají všichni tuto shromáždění, že ne mečem,
ani kopím vysvobozuje Hospodin; jeho je totiž boj. A vydá vás v ruce
naše.“ 48 Když tedy Filišťan sebou hnul, šel a blížil se proti Davidovi,
pospíšil si David a běžel do boje s Filišťanem s protější strany. 49 I sáhl
rukou do mošny, vyňal jeden kámen, zatočil jím, vyhodil z praku a
udeřil Filišťana do čela; kámen uvázl mu v čele, a on padl tváří na
zemi. 50 Tak přemohl David Filišťany prakem a kamenem; udeřiv Fili-
šťana zabil jej. Ježto pak neměl David meče v ruce, 51 běžel, postavil
se nad Filišťana, vzal mu meč, vytáhnuv jej z pochvy jeho, zabil ho
a sťal mu hlavu. Filišťané vidouce, že jejich největší silák je mrtev,
dali se na útěk. 52 Mužstvo israelské — i judské — povstalo, vzkřiklo
a honilo Filišťany, až přišlo do údolí, ano až ku branám Akkaronu;
ranění Filišťané leželi po cestě k Seraim, ano až ke Getu a k Akka-
ronu. 53 Vrátivše se z té honby za Filišťany, synové Israelovi vpadli
do stanů jejich.

54 David pak vzav hlavu Filišťanovu přinesl ji do Jerusalema;
odění jeho však složil ve svém stanu.

55 Toho času, když viděl Saul, že David vychází proti Filišťanu,
řekl Abnerovi, nejvyššímu veliteli vojska: „Abnere, ze kterého rodu
je tento jinoch?“ Abner odpověděl: „Jakože je živa duše tvá, králi,

---

V. 43. Dle některých rukopisů LXX David Goliášovi na otázku: „Jsem já pes...“ odpovídá: „Nikoliv, ale jsi horší nežli pes!“ Pak lépe chápeme, proč Goliáš Davidovi zlořečí. — „bohy svými“ = skrze bohy své, při svých bozích.

V. 45. Potupiti vojska Hospodinova znamená potupiti samého Jahve.

V. 46. „Bůh je v Israeli“ = Jahve, Bůh Israelův, je pravý, všemohoucí Bůh.

V. 47. „jeho je boj“, je pánem boje, rozdává vítězství i beze zbraní lidskou rukou vyrobených.

V. 48. doplňuje Schlögl dle LXX a překládá: „Filišťan povstal a šel proti Davidovi. Kdykoli Filišťan se blížil, běžel David rychle do bitevní řady, ale když se zastavil, běžel proti Filišťanovi.“

V. 49. Dle LXX prorazil vyhozený kámen obrovu přilbu (hledí, štítek?).

V. 50. není v LXX, proto pokládán Dhormem za glosu. Tomu-li tak, snadno pochopiti ve v. n. „zabil ho“. Také Tiglat-pileser I. se chlubí, že zutínal hlavy nepřátel v boji padlých.

V. 52. „i judské“ je pozdější přídavek. — Místo „do údolí“ čti „až ke Gatu“. — O Gatu a Akkaronu viz výše 5, 10; 6, 17. — Saraim (hebr.: Ša‘arajim) viz Jos 15, 36.

V. 53. „vpadli do stanů“, aby je poplenili.

V. 54. vypravuje, co se stalo teprve později, kdy David dobyl na Jebusech jerusalemské tvrze (2. Sam 5, 6. nn.). Dříve ukázal hlavu králi (v. 57. níže). — Místo „ve svém stanu“ čti: „ve stanu *Hospodinově*“ (níže 21, 9.).

V. 55.—58. LXX nezná. Srv. výše k v. 11. — Místo „ze kterého rodu“ hebr.: „čí syn“. — „Jakože je živa duše tvá“ = při tvém životě. Hebreové rádi často přísahali, jako dnešní Arabové. — Jak srovnati tento v. s 16, 14.—23., viz níže k 18, 5.

nevím!" [56] I řekl král: „Zeptej se ty, čí syn jest jinoch ten." [57] Když tedy vrátil se David zabiv Filišťana, vzal ho Abner a uvedl před krále, an držel hlavu Filišťanovu v ruce. [58] Saul se ho tázal: „Ze kterého rodu jsi, jinochu?" David odpověděl: „Syn služebníka tvého Isaje, Betlemana, já jsem."

Hlava 18. — [1] Když pak přestal se Saulem mluviti, duše Jonatanova přilnula k duši Davidově, a miloval ho Jonatan jako sebe sama. [2] Saul vzal jej toho dne a nedovolil mu, by se vrátil do domu otce svého.

[3] Učinili pak David a Jonatan smlouvu, neboť miloval ho jako sebe sama. [4] Jonatan svlékl svrchní roucho, které měl na sobě, a dal je Davidovi, ano i ostatní roucha svá, ba i meč, lučiště své a pás.

[5] David chodil, kamkoli ho Saul posílal, a ve všem moudře si počínal; i ustanovil ho Saul nad vojáky; a líbil se velmi očím všeho lidu, zejména očím služebníků Saulových.

[6] Když se David vracel, zabiv Filišťana, vyšly ze všech měst

---

V. 58. Místo „ze kterého rodu" lépe hebr.: „čí syn".

Hl. 18. — V. 1.—5. LXX nemá. Srv. 17, 55. — S Dhormem dlužno v. 1. n. takto přestaviti: „Když přestal k Saulovi mluviti, (Saul) si jej oblíbil, vzal si jej toho dne a nedovolil mu, by se vrátil do domu otce svého." Tato slova přiléhají těsně k 17, 58. — Co následuje, začíná nový odstavec: „Duše Jonatanova přilnula k duši Davidově, Jonatan jej miloval jako sebe sama." Tato slova těsně souvisí s v. 3. n.

v. 4. Darovati roucho a zbraně bylo ve starověku běžným obyčejem (Homer, Ilias 6, 230.: „Glaukos a Diomedes"), a dnešní beduini dosud dávají šat a zbroj svým přátelům darem.

V. 5. Schlögl opravuje a překládá: „A David vyšel se vším, do čeho jej (Jonatan) oblékl, a zavedl ho zpět k vojákům (odkud ho byl Abner dle v. 17, 57. odvedl), a líbilo se to (přátelství Jonatanovo a Davidovo) všemu lidu i služebníkům Saulovým." — Již starým, tím více novým vykladačům bylo nápadno, že dle 16, 14.—23. si Saul Davida zamiloval, učinil ho svým dvorním hudebníkem, zbrojnošem, dle 17, 55.—58. však ho nezná, neví ani, čí syn jest. — LXX nemá 17, 12.—31; 55.—18, 5., není tedy v ní tohoto rozporu. (Alexandrijský rukopis ovšem úryvky má, všeobecně však mají kritikové za to, že byly do něho napsány teprve později.) Ježto i LXX je autentickým překladem bible, nemohlo by býti zazlíváno tomu, kdo by ty úryvky, ježto v LXX nejsou, pokládal za vsuvky (interpolace). Hummelauer. — Kdo je považují za autentické, vyrovnávali a vyrovnávají rozpor různým způsobem (David byl sice nejprve povolán za hudce k Saulovi, pak prý se však vrátil domů, zatím se změnila jeho podoba, Saulovi vymizela z paměti jeho tvář, a tak ho v táboře později nepoznal. — Jiní se domnívají, že 17, 55.—58. dlužno časově položiti před 16, 14.—23. David se proslavil nejprve tím, že zabil Goliáše, a teprve potom byl povolán za hudce a stal se královým zbrojnošem.) Novější vykladači katoličtí (Hummelauer, Schlögl, Dhorme) vykládají však rozpor dvěma různými prameny. — „Když si byl získal David Saula svou hrou, je nemožno, aby vzbudil pozornost krále a seznámil se s ním teprve bojem s Goliášem. Máme tedy od 17, 12. dvě různé zprávy o mládí Davidově, které pravděpodobně plynou z jednoho společného pramene, jež však byvše od sebe odděleny byly tak pozměněny, že si v nynější své podobě částečně odporují. Kde tomu skutečně tak je, přísluší přednost původnímu znění, které nám podává LXX. Kde žádného rozporu není, byl původní text doplněn vloženou zprávou. Bohužel, nejsou jednotlivé části této zprávy položeny vždycky na patřičné místo." (Schlögl.) Srv. Úvod str. 735. pozn. 4.

V. 6. je složen ze dvou pramenů. Dle Schlögla z výtahu velikého dějepisného díla a z jiné jeho části, která byla opisována a kolovala sama o sobě. Viz Úvod str. 735. — O „bubíncích" srv. Ex 15, 21. — „šálíš" byl buď trojhranný cymbál (triangl), nebo strunový nástroj, mající tvar trojúhelníka (citera, harfa). — Místo „jásotem" bylo původně jméno jiného hudebního nástroje, které však nelze zjistiti.

israelských ženy, zpívajíce a tančíce, vstříc Saulovi králi, s jásotem,
bubínky a cimbály. [7] Ženy (ty) prozpěvovaly hrajíce při tom:

„Saul (jich) pobil tisíc,
ale David deset tisíc!“

[8] I rozhněval se Saul náramně, neboť nelíbila se ta věc očím jeho.
A řekl: „Dali Davidovi deset tisíc, mně však dali (toliko) tisíc; co mu
ještě schází, nežli jen království?“ [9] Potom, od toho dne, nelibě hleděl
Saul na Davida.
[10] Druhého dne napadl duch zlý od Boha Saula, že zuřil ve svém
domě; David pak hrál sám jako každého dne. A Saul míval v ruce
kopí, [11] i vyhodil je, zamýšleje přibodnouti Davida ke stěně. David
však uhnul před ním, dvakrát.
[12] I bál se Saul Davida, protože Hospodin byl s ním, kdežto
jej opustil.
[13] Zbyl se ho tedy Saul, učiniv jej velitelem nad tisícem mužů;
i vycházel a vcházel před lidem. [14] Ať šel kam šel, David moudře si
počínal, a Hospodin byl s ním. [15] Saul vida, že je velmi moudrý, počal
se ho vystříhati. [16] Všecek Israel však i Juda miloval Davida, neboť
on vcházel i vycházel před nimi.

V. [7]. „tisíc“ = mnoho; „deset tisíc“ = mnohem více. — Pozoruj, jak roste obliba Davidova u lidu, že vynikl válečnými úspěchy nad Saula. Snadno vysvětliti (ač ne omluviti) Saulovu zlost a závist. Na východě stalo se nejednou, že vojevůdce získal si lásku národa vynikajícími vojenskými činy, že mu bylo pak snadno zmocniti se královského trůnu. Snad i Saul tušil tu možnost, ne-li nyní, aspoň později, kdy v očích národa Saul klesal tou měrou, jak David rostl. — Někteří se domnívají, že slova písně tu podaná jsou jen jakousi antifonou jiného delšího zpěvu vítězného, mezi jehož sloky byla vkládána. (Jiní myslí, že je tento dvojčlenný verš refrénem delší písně.) Možno však, že nezpívaly ženy nic více, než tu zachováno. Nám sice zdálo by se býti jednotvárným, opakovati do nekonečna krátký popěvek, Východan však, jak možno se dosud přesvědčiti, má o tom jiné názory: skorem do nekonečna opakuje si jednu melodii, snad s malou jen změnou (variací). — Podobný výjev viz Ex 15, 20; Sdc 11, 34; 2. Král 1, 20.

V. [10]. „druhého dne“ po vítězoslavném návratu Saulově a Davidově, či lépe řečeno Davidově a Saulově. — V. 10. n. nejsou v LXX. Schlögl je pokládá za glosu vzatou z 19, 9. n., a domnívá se, že se pokusil Saul toliko jednou Davida připíchnouti na stěnu. — „zuřil“ jsa napaden zlým duchem vyslovuje hebr. týmže slovesem, které bývá překládáno: „prorokoval!“ — Kopí v ruce bylo asi znakem královské moci (jakési žezlo). Srv. 19, 9; 22, 6; 26, 7; 2. Král 1, 6. Také jiní králové starého východu bývali vyobrazováni s nějakou zbraní v ruce, která byla odznakem jejich důstojnosti. (Srv. assyrská pečetidla.)

V. [11]. Dle lepšího čtení LXX Saul nemrštil kopím po Davidovi, ale „zdvihl je“, aby jím hodil. David vida, že Saul sahá po kopí, tuše nebezpečí, vyhnul se mu tím, že rychle odešel.

V. [12]. Schlögl se domnívá, že v. 11. zakončen byl slovy (12b.): „nebo Jahve byl s ním, kdežto Saula byl opustil“. V. 12a. dlužno prý spojiti s v. 13. (Dhorme pokládá 12b. za glosu, ježto v LXX není.)

V. [13]. „před lidem“ = svým plukem. — „vycházeti a vcházeti“ viz Nm 27, 17.

V. [14. n.] „ať šel kam šel“ — ve všem, co podnikal. — Místo „vystříhati“ = hebr.: „báti se ho“. — V. 13. n. je sice podoben v. 5. svým slohem, líčí však pozdější události. Tehdy jsa královým zbrojnošem, jen tu a tam vodíval četu vojenskou, menší, nyní však byl ustavičně v čele pluku. Není tedy nutno pokládati v. 13. n. za souběžný věcně a dějinně s v. 5.

V. [16]. „před nimi“ = před svými vojáky. Srv. v. 13. — „i Juda“ je přidáno jako výše 15, 4.

[17] I řekl Saul Davidovi: „Hle, nejstarší dceru svou Merobu —
tu ti dám za manželku; buď jen udatným mužem a veď boje Hospodinovy.“ — Saul si totiž myslil: „Ať není má ruka na něm, ale ať je
na něm ruka Filišťanů!“ — [18] David odpověděl Saulovi: „Kdo jsem
já nebo co je život můj a rod otce mého v Israeli, abych se stal královým zetěm?“ [19] Když však přišel čas, kdy měla býti dána Merob,
dcera Saulova, Davidovi, byla dána za manželku Hadrielovi, Molaťanu.
[20] Milovala však Davida Michol, druhá dcera Saulova. Když to
bylo zvěstováno Saulovi, líbilo se mu to, [21] a Saul (si) pravil: „Dám
mu ji, aby mu byla osidlem a ruka Filišťanů by byla na něm.“ Řekl
tedy Saul Davidovi: „Po druhé staneš se zetěm mým dnes!“ [22] A rozkázal Saul služebníkům svým: „Rcete Davidovi, až nebudu přítomen:
„Hle, líbíš se králi a všichni služebníci jeho milují tě. Nuže, buď tedy
zetěm královým!““ [23] Když mluvili tajně služebníci Saulovi všecka ta
slova Davidovi, řekl David: „Zdá se vám to maličkost, státi se zetěm
královým? Jáť jsem člověk chudý a nepatrný!“ [24] Služebníci to zvěstovali Saulovi řkouce: „To a to pravil David!“ [25] Saul řekl: „Takto
mluvte k Davidovi: „Nepotřebuje král snubného, než toliko sto filišťanských předkožek, aby byla vykonána pomsta nad královými nepřáteli.“ — Saul totiž zamýšlel tak dáti Davida v ruce Filišťanů. —
[26] Když oznámili služebníci Davidovi slova Saulova, líbila se věc ta —
býti zetěm královým — očím Davidovým. [27] Po nemnohých dnech
David vstal, odešel s muži, kteří pod ním byli, zbil z Filišťanů dvě

V. 17. Saul zamýšlí splniti slib daný 17, 25. Chce ho však použiti k tomu, by se nenáviděného Davida zbavil. Ať David bojuje s Filišťany a v těch bojích ať padne (= „ať dolehne ruka Filišťanů na něho“); bude to výhodnější, než kdyby Saul Davida sám zabil (= „ať nedolehne má ruka naň“) a tak si znepřátelil národ, který na Davidovi lpí. — O Merobě viz 14, 49. — „boje Hospodinovy“ vedené na jeho rozkaz, za jeho lid, jeho jménem za národ, který Jahva ctí. Saul znal zbožnost Davidovu, připomíná, že bude bojovati za Jahva, aby mu tak dodal více chuti do boje.

V. 18. „co je život můj“ opravuje Schlögl v „kdo jsou moji bratři?“

V. 19. Adríél = Azríél = Pomoc má je Bůh. — Dle 2. Král 21, 8. byl to syn Berzellajův. — Molaťan — z města Mechólá čili Abhél-Mechólá (rodiště Eliseovo), dle Eusebia a Jeronyma 10 římských mil (= 4 hodiny) jižně od Scythopole (= Bésán dnes), tam, kde ústí vádi el-Malih do Jordanu. Srv. Sdc 7, 23; 3. Král 4, 12; 19, 16. Dle Lukiánovy recense LXX „bála se“ Merob Davida.

K v. 20. nn. srv. výše v. 17. nn.

V. 21. Jak se měla státi Michol „léčkou“, viz níže v. 25. David bude bojovati, by získal žádaného snubného, a v těch bojích padne rukou Filišťanů. — „po druhé“ stal se nyní David zetěm královým; po prvé stal se jím, když mu byla slíbena Merob (v. 17.). — „dnes“, kdy ti Michol slibuji; jako zásnuby působily dle tehdejšího práva, že byli snoubenci již takořka manželé ode dne zasnoubení; tak byl také otec nevěstin od toho dne ženichovým tchánem a ženich tedy jeho „zetěm“. — Dhorme však považuje „a ruka Filišťanů ... dnes“ za glosu. Schlögl pokládá rovněž „a ruka Filišťanů byla by na něm“ za glosu, ostatek pak v. 21. překládá za v. 17a.!

V. 23. David nemůže sehnati „móhar“, snubné, které má dáti ženich, a které nebude malé, běží-li o dceru královskou! Srv. Gn 24, 22; Ex 22, 16.

V. 25. Ty předkožky budou „trofejemi“ Davidovými, důkazem, že zabil tolik „neobřezanců“; spolu to bude potupa, která Filišťany náramně poštve na Davida. Také staří Egypťané považovali části stydkých údů, nepřátelům odňatých, za válečné trofeje. V Etiopii vládne prý dosud podobný zvyk.

V. 27. „Po nemnohých dnech“ znamená horlivost Davidovu, která neodkládá na zítřek, co může učiniti dnes. — „dvě stě“, tedy dvojnásobné snubné. (Čtení některých rukopisů LXX „sto“ není správné.)

stě mužů, přinesl jejich předkožky a odpočítal je králi, aby byl zetěm
jeho. Dal mu tedy Saul Michol, svou dceru, za manželku.
[28] I viděl Saul a poznal, že Hospodin je s Davidem.
A Michol, dcera Saulova, milovala ho.
[29] Počal tedy Saul více se báti Davida a stal se Saul nepřítelem
Davidovým na vždy.
[30] Kdykoli vytáhla knížata filištínská, počínal si David od po-
čátku jejich tažení moudřeji, nežli všichni služebníci Saulovi; tak bylo
jeho jméno velmi proslaveno.

Hlava 19. — [1] Saul mluvil k Jonatanovi, synu svému, a ke všem
služebníkům svým, že je žádoucno, by byl David zabit. Jonatan však,
syn Saulův, velmi Davida miloval. [2] Oznámil to tedy Jonatan Davidovi
řka: „Saul, otec můj, usiluje tě zabíti; proto měj se, prosím, zítra na
pozoru: schovej se a zůstaň skryt! [3] Já pak vyjdu a státi budu vedle
otce svého v polích, kdekoli budeš; já mluviti budu o tobě k otci
svému, a cokoliv uhlídám, oznámím ti.“ [4] Mluvil tedy Jonatan o Davi-
dovi dobré věci k Saulovi, otci svému, a řekl mu: „Nehřeš, králi,
proti služebníku svému Davidovi, neboť neprohřešil se proti tobě,
a činy jeho jsou ti velmi užitečny. [5] Vydal život svůj v nebezpečenství,
zabil Filišťana, a Hospodin dal (skrze něho) veliké vítězství všemu
Israelovi; viděl jsi to a radoval jsi se. Proč bys tedy hřešil proti krvi
nevinné, že bys zabil Davida, který je bez úhony?“ [6] Když to Saul usly-
šel, dal se ukrotiti řečí Jonatanovou a přisáhl: „Jako že živ je Hospo-
din, nebude zabit!“ [7] Povolal tedy Jonatan Davida a zvěstoval mu
všecky ty věci; pak uvedl Jonatan Davida k Saulovi, a byl před ním
jako býval prve.
[8] Když nastala zase válka, David vytáhl, bojoval proti Filišťanům
a způsobil jim velikou porážku, že utekli před ním. [9] I pojal duch zlý
od Hospodina Saula, an seděl v domě svém maje v ruce kopí, a David
sám hrál (na harfu). [10] Saul pokusil se přibodnouti kopím Davida ke

V. 28b. nesouvisí ani s předchozím 28a. ni s následujícím v. 29. Proto souhlasití jest s Dhormem, který opravuje a překládá v. 28.: „Saul zpozoroval, že Jahve je s Davidem a všecek Israel že ho miluje.“

V. 29b. 30. není v LXX. Tak vhodně v LXX v. 29a. spojen s 19, 1.

Hl. 19. — V. 1. Saul nepřikázal svým dvořanům, aby Davida sprovodili se světa, ale vyslovil jen „přání“; takové přání, jak dějiny učí, mnohdy stačí, by je považovali za rozkaz ti, kteří se chtějí svému pánu zavděčiti a dojíti vyznamenání.

V. 2. „zítra“ dodej se LXX: „ráno“. Jonatan si přeje, by nepřišel David Saulovi na oči, dokud ho neukonejší.

V. 3. Jonatan vyjede zítra do polí s otcem, zastoupí Davida v jeho službě (bude královým pobočníkem) a použije vhodné chvíle k tomu, by otce na Davida udobřil. Výsledek svého pokusu pak Davidovi oznámí. — „kdekoli budeš“ pokládá Dhorme za glosu.

V. 5. „vydal život svůj v nebezpečenství“ = překlad hebrejského rčení: „položil duši svou do ruky své.“ Srv. níže 28, 21; Sdc 12, 3.

V. 6. Místo: „Když to Saul uslyšel“ lépe: „Saul vyslyšel hlas (rozklad a prosbu) Jonatanův.“ — Saul nemohl dokonaleji zaručiti Davidovi život nežli přísahou.

V. 8. Spisovatel začíná vypravovati o nové válce, nezakončiv své zprávy o válce předchozí. Zajímá ho totiž toliko poměr Saula k Davidovi. Také tu podává porážku Filišťanů jen proto, že Davidovo vítězství závist a žárlivost Saulovu znova vzbudí. (Schlögl.)

V. 9. Saul s kopím v ruce — viz výše 18, 10b.

V. 10. Při prvém pokusu (18, 11.) Saul kopí jen pozdvihl, nehodil jím však, ježto David zatím zmizel. Tentokrát však mrštil jím Saul po Davi-

stěně; David však uhnul před Saulem, a tak kopí bez úrazu udeřilo
do stěny a David spasil se útěkem té noci.
11 Poslal tedy Saul služebníky své k domu Davidovu, aby ho
hlídali a ráno aby byl zabit. Avšak Michol, manželka Davidova, mu to
oznámila a řekla: „Nezachráníš-li se této noci, zítra zemřeš!“ 12 A spu-
stila ho oknem. On odešel a tak útěkem se spasil. 13 Michol pak vzala
sochu, položila ji na lože, dala jí na hlavu chlupatici z kozí srsti a při-
kryla ji šaty; 14 a když poslal Saul biřice, aby Davida jali, bylo
řečeno, že je nemocen. 15 Saul však poslal opět posly, aby pohle-
děli na Davida, a řekl: „Přineste ho ke mně na loži, ať je zabit!“
16 Když poslové přišli, nalezli na loži sochu a na její hlavě chlupatici
z kozí srsti. 17 I tázal se Saul Micholy: „Proč jsi mne tak oklamala
a pustila jsi nepřítele mého, by utekl?“ Michol Saulovi odpověděla:
„Protože mi řekl: „Pusť mne, sice tě zabiji“!“
18 David spasiv se útěkem, přišel k Samuelovi do Ramy a ozná-
mil mu vše, co mu byl učinil Saul; potom odešli, on a Samuel, a by-
dlili v Najotě. 19 I bylo Saulovi oznámeno: „Hle, David je v Najotě
u Ramy.“ 20 Poslal tedy Saul pochopy, aby jali Davida. Ti když uvi-
děli zástup proroků prorokujících a Samuele v jejich čele, sestoupil
duch Hospodinův také na ně, a též oni začali prorokovati. 21 Když to
bylo zvěstováno Saulovi, poslal opět jiné posly, prorokovali však i oni.
I poslal Saul opět třetí posly, a také ti prorokovali. Tu se Saul roz-
hněval, 22 šel sám do Ramy, přišel až k veliké cisterně, která je v Socho,
a tázal se: „Na kterém místě je Samuel a David?“ Bylo mu řečeno:
„Hle, jsou v Najotě u Ramy.“ 23 Odešel tedy k Najotu u Ramy; avšak
duch Boží pojal také jej, i prorokoval cestou ustavičně, až přišel do
Najotu u Ramy. 24 Tu svlékl se také on se svých šatů, prorokoval s ji-
nými před Samuelem a ležel nahý celý ten den i noc. Odtud vzniklo
i přísloví: „Zdaž i Saul mezi proroky?“

---

dovi. — „té noci“ dlužno spojiti s v. n. David večer uprchl domů a Saul poslal za ním ještě „té noci“ biřice.

V. 11. „aby byl zabit“ rukou Saulovou. Srv. v. 14. nn. — Smrt odložena až na ráno, ježto staří považovali spánek a lůžko, zejména manželské (krb), za cosi posvátného, čeho se nesmí nešetrně dotknouti. Srv. Sdc 16, 2.

K v. 12. srv. Jos 2, 15; Sk 9, 25. — Biřici hlídali patrně dveře domu Davidova.

V. 13. „sochu“ domácího bůžka, „teráfím“. Srv. Gn 31, 19. 34. n.; Sdc 18, 17. n. 20. — „chlupatici“ = chlupatou čepici, čepec. Jiní myslí na „podušku“ (pod hlavu). „šaty“ = pokryvkami ložními.

V. 14. „bylo řečeno“ biřicům (či Saulovi?). Dle hebr. „řekla“ Michol.

V. 17. Výmluva Micholina je lež z nouze, kterou lze sice vysvětliti, ne však schvalovati.

V. 18. n. David hledá v úzkosti radu prorokovu a spolu místo posvátné, jakožto bezpečné útočiště. (Malvenda, † 1628.) — Záhadné Nájóth (Návíth? Nevijjath?) byla nejspíše malá osada, patřící k Ramě, kde měl Samuel „prorockou školu“.

V. 20. Jak „prorokovali“, viz výše 10, 5. 10.—12. — Samuel byl „v jejich čele“, jakožto představený (sbormistr?).

V. 22. Místo „k veliké“ čti „(k cisterně) u humna“. — Místo porušeného „v Socho“ čti „na holém pahorku“.

V. 24. O nahotě prorokově srv. Is 20, 2; Mich 1, 8. Někteří myslí, že Saul svlékl jen vrchní roucho; to by však bylo málo nápadné. Spíše svlékl všecek šat, ponechav si jen nákyčelnice (srv. Ex 28, 42.), nebo uvázav si kolem pasu zástěru. Již Calmet připomenul: „V horkých krajinách není vzácno ani dnes ještě viděti domnělé proroky nebo podvodníky, kteří se vydávají za inspirované, ani chodí zcela nazí; otroci nechodili jinak.“ — Přísloví vzniklo již dříve: 10, 12. Nová událost přispěla k tomu, že se tím více rozšířilo a upevnilo. (Dhorme se domnívá, že tu podán dvojí původ přísloví dle dvou různých pramenů.)

Hlava 20. — [1] David utekl z Najotu, který jest u Ramy, a přišed, mluvil před Jonatanem: „Co jsem učinil? Jaká je nepravost má, jaký je hřích můj proti otci tvému, že mi ukládá o život?“ [2] Ten mu řekl: „Odstup to (od tebe), neumřeš! Nečiníť otec můj nic velikého ani malého, leč to prve oznámí mně; zatají mi tedy toliko tuto věc otec můj? Nikoli, toho nebude!“ [3] A přisáhl opět Davidovi, který pak pravil: „Ví jistě tvůj otec, že jsem nalezl milost před očima tvýma, i řekne (si): „Ať neví o tom Jonatan, aby se snad nezarmoutil.“ Ba ano, jako že živ je Hospodin a jako že živa je duše tvá, mne a smrt dělí takořka jeden toliko krok!“

[4] Jonatan řekl Davidovi: „Každé přání duše tvé, které vyslovíš, učiním ti!“ [5] Pravil tedy David Jonatanovi: „Hle, zítra jest nov měsíce a já dle obyčeje mám sednouti si podle krále k jídlu; pusť mne tedy, ať se mohu skrývati na poli až do večera [třetího dne]. [6] Rozhlédne-li se otec tvůj a bude-li ptáti se na mne, odpověz mu: „Prosil mne David, aby směl rychle jíti do Betlema, města svého, neboť oběti slavné mají tam všichni z čeledi jeho.“ [7] Řekne-li: „Dobře“, bude míti pokoj služebník tvůj. Rozzlobí-li se však, věz, že se odhodlal k nejhoršímu. [8] Prokaž tedy milosrdenství služebníku svému, neboť jsi dovolil, by služebník tvůj učinil s tebou smlouvu Hospodinovu: je-li na mně jaká nepravost, zabij mne ty, a neuváděj mne k otci svému.“ [9] „Odstup to od tebe!“ — vece Jonatan. — „Ba, poznám-li jistě, že odhodlal se otec můj k nejhoršímu proti tobě, nemůže ani býti, abych ti (toho) neoznámil!“ [10] I ujal se slova David, řka Jonatanovi: „Kdo mi to oznámí, odpoví-li ti snad otec tvůj něco tvrdého o mně?“ [11] Jonatan řekl Davidovi: „Pojď, vyjděme ven, na pole!“ Když oba vyšli na pole, [12] pravil Jonatan Davidovi: „Hospodine, Bože Israelův! Poznám-li úmysl otce svého zítra nebo pozejtří, bude-li to co dobrého Davidovi, a hned-li

---

Hl. 20. — V. 1. Zatím co Saul, byv mimořádně vzrušen, pobyl den a noc v Najotě, utekl David do Gabay (Saulovy), aby zkusil, možno-li Saula usmířiti.

V. 3. Místo „přisahal opět Davidovi“ čti: „A David přisahal řka:“ (. . . Jakože živ je Hospodin . . .) — Místo „aby se snad nezarmoutil“, LXX: „aby mu nemohl poraditi“ (Jonatan Davidovi).

V. 5. Nový měsíc, zejména sedmého měsíce (tišrí), byl svátek, podávány oběti a pořádány obětní kvasy. Srv. Nm 10, 10; 28, 11; Am 8, 5; Ez 45, 17; 46, 3; Os 2, 11. a jj. — Místo „já dle obyčeje mám seděti . . .“ opravují kritikové dle LXX: „mně nebude možno seděti . . .“. — „třetího dne“ je glosa. (Také jiní dávní národové slavili nový měsíc obřady náboženskými.)

V. 6. „rozhlédne-li se“, t. j. zpozoruje-li mou nepřítomnost. — David „prosil“ Jonatana, ježto byl mu podřízen jakožto dvořenín a voják „korunnímu princi“. — David nelže, rodinná oběť a s ní spojený kvas byl skutečně konán. (Také Římané měli slavnostní oběti a hody, kterých účastniti se směli jen příbuzní. Sluly „charistia“.) — „oběti slavné“ = výroční (hebr.) jako výše 1, 3. 20. n.

V. 7. „bude míti pokoj služebník tvůj“, bude doufati, že se dá Saul přece jen usmířiti, nebo dokonce že se již usmířil. — „odhodlal“ = umínil si nezvratně, že mne stůj co stůj zabije.

V. 8. Přátelská smlouva Jonatanova s Davidem sluje „Jahvova“, že byla potvrzena přísahou, při které Jahve slavnostně vyzývali, by potrestal toho, kdo by se jí zpronevěřil. Srv. 18, 3. — Jonatan prokáže Davidovi „milost“ (hebr.), zabije-li ho sám a nepovede-li ho k otci, aby ho tento usmrtil.

V. 9. „odstup to od tebe“, bych tě zabil nebo vydal na smrt otci.

V. 12. Dle kritického znění praví Jonatan Davidovi: „Jahve, Bůh Israelův, je svědek, že budu zkoumati otce svého zítra, a bude-li dobře s Davidem, zda nepošlu ti na venkov zprávu?“

nepošlu k tobě, abych ti to oznámil: [13] trestej Hospodin Jonatana a opět
ho trestej! Bude-li však trvati zlost otce mého proti tobě, zjevím ti to
tajně, propustím tě, bys mohl v pokoji odejíti, a Hospodin buď s tebou,
jako býval s otcem mým. [14] Budu-li živ, prokaž mně milost Hospodi-
novu; umru-li však, [15] neodepři milosti své domu mému na věky. Až
bude vykořeňovati Hospodin nepřátele Davidovy s povrchu země, do
jednoho, ať (ne)ní Jonatan odňat svému domu! Ale ať Hospodin vy-
máhá pokutu na nepřátelích Davidových!" [[16] Učinil tedy Jonatan
smlouvu s domem Davidovým, a Hospodin vymáhal pokutu na ne-
přátelích Davidových.] [17] A opět přisahal Jonatan Davidovi, že ho mi-
luje; neboť jako sebe sama, tak jej miloval.

[18] I řekl mu Jonatan: „Zítra je nov měsíce; budeš hledán, [19] ze-
jména budeš pohřešován na svém místě pozítří. Sestup tedy rychle
a jdi na místo, kde jsi se onehdy skrýval, a seď u skaliska, které sluje
Ezel. [20] Já pak vystřelím k němu do terče tři střely, jako bych se cvičil
střileti. [21] Pošlu také služebníka a řeknu mu: „Jdi a přines mi střely!"
[22] Řeknu-li služebníku: „Hle, střely jsou před tebou, přines je", ty přijď
ke mně, neboť budeš míti pokoj a nic zlého nebude — jako že živ jest
Hospodin. Řeknu-li však služebníkovi: „Hle, střely jsou za tebou",

---

V. 13. Přísežnou formuli: „trestej Hospodin..." lépe spojiti s tím, co následuje (nežli s tím, co předchází). Srv. 3, 17. — Ze slov Jonatanových je zřejmo, že viděl v Davidovi budoucího krále, otcova nástupce. Jak šlechetný byl Jonatan! Nečiní nároků na korunu po svém otci, přeje ji Davidovi, ježto ví, že tak velí Nejvyšší. Čeho se Saul tolik hrozil, to klidně přijímá Jonatan.

V. 14. n. „Budu-li živ", až nastoupíš na trůn. — Dle LXX si přeje Jonatan, aby se toho dožil. — „prokaž mně milost" = zachovej mi život a rod, jméno. Bývalo ve starověku obyčejem, že zakladatel nové dynastie pobil všecky příslušníky dynastie, kterou s trůnu svrhl, aby neměl žádných nebezpečných nápadníků („pretendentů"). — „nepřátelé Davidovi" jsou popředně Saulovci. Znění Vulg.: „ať odejme Jonatana z domu jeho" nedává smyslu, ježto vynechána částice záporu: „*ne*". Ku prosbě, by zachoval David rod Jonatanův na živu, připojuje Jonatan přání, by Hospodin vymáhal pokutu na nepřátelích Davidových, ke kterým nemožno čítati Jonatana, ježto učinil s Davidem smlouvu věrného přátelství, a Davidovi vždy přál. Dle opraveného hebr. dlužno však 15b. překládati: „Kéž není vyhlazeno jméno Jonatanovo z domu Saulova, neboť Jahve by je vymáhal z rukou Davidových", t. j. Hospodin by vymáhal pokutu na Davidovi, kdyby vybil rod Jonatanův, že by tak jeho jméno zaniklo, ježto by porušil smluvenou přátelskou věrnost, přísežně potvrzenou, jménem Hospodinovým zpečetěnou („milost Hospodinova").

V. 16. dlužno škrtnouti, ježto první jeho polovice je druhý překlad slov, která ve v. předešlém jsou přeložena: „ať odejme Jonatana z domu jeho", druhá pak polovice opakuje doslovně, co řečeno na konci v. 15.

V. 17. Jonatan přisahal Davidovi, že ho miluje a tedy učiní, čeho bude třeba, by David byl zachován.

V. 18. n. Že nebude u stolu David jeden den, mohlo by mu projíti; že tam nebude dva dny za sebou, bude velmi nápadné. — „onehdy" — dosl.: „v den práce", kdy jsme jednali, naráží asi na 19, 1.—7. (Dhorme.) — Místo „u skaliska, které sluje Ezel" čti: „u oné hromady kamení".

V. 20. Ježto dle v. 36. nevystřelil Jonatan tří střel, ale jen jednu, opravuje Schlögl znění tak, že myslí na „tři" stromy (lentišky), které si učinil Jonatan terčem. Ježto však nesnadno si mysliti, že by tři stromy byly vhodným terčem střely (stačí jeden!), je lépe s Dhormem čísti: „třetího *dne*", t. j. den po novém měsíci.

V. 22. „před tebou", t. j. mezi mnou a služebníkem. — „nic zlého nebude", nebude ti hroziti nebezpečí, bude ti lze pokojně vrátiti se na královský dvůr. — „za tebou, t. j. mezi služebníkem a Davidem (skrytým) za hromadou, ke které střílí. — „jdi v pokoji" = uprchni.

jdi v pokoji, nebo Hospodin tě posílá. 23 O řečech pak, které jsme
mluvili já a ty, buď Hospodin (svědkem) mezi mnou a tebou na věky!"
24 Skryl se tedy David na poli. Když přišel nov měsíce, sedl král k jídlu.
25 Král posadil se — dle obyčeje — na svou stolici, která byla u stěny,
Jonatan si sedl naproti, Abner vedle Saula, a shledáno, že místo Da-
vidovo je prázdné. 26 Saul však neříkal nic ten den, neboť myslil, že
náhodou není čist ani (dosud) očištěn. 27 Když přišel druhý den po
novém měsíci, opět bylo viděti, že je místo Davidovo prázdné. I ptal
se Saul Jonatana, syna svého: „Proč nepřišel syn Isajův ani včera ani
dnes k jídlu?" 28 Jonatan odpověděl Saulovi: „Prosil mne snažně, by
směl jíti do Betlema. 29 Řekl: „Dovol mi, neboť obět slavná je ve
městě, jeden z mých bratří pozval mne; nuže tedy, jestliže jsem na-
lezl milost před očima tvýma, půjdu spěšně a podívám se na své
bratry." Proto nepřišel ke stolu královu." 30 Saul se rozhněval na Jo-
natana a řekl mu: „Synu ženy, nadbíhající muži, zda nevím, že mi-
luješ syna Isajova, k hanbě své i k hanbě lůna matky své? 31 Neboť
pokud bude syn Isajův na zemi žíti, nebudeš pevný ty, ani království
tvé. Proto pošli pro něho hned teď, a přiveď mi jej, neboť je syn smrti."
32 Jonatan odpovídaje Saulovi, svému otci, pravil: „Proč má umříti?
Co učinil?" 33 I vzal Saul rychle kopí, aby ho probodl. Jonatan poznal,
že jest otec odhodlán Davida zabíti. 34 Vstal tedy Jonatan od stolu velmi
se hněvaje, a nejedl druhý den nového měsíce, neboť rmoutil se pro
Davida, že ho potupil otec jeho.

35 Ráno přišel Jonatan na pole, jak si to David přál, a s ním
mladý služebník. 36 I řekl svému služebníku: „Jdi a nos mi střely,
které já vystřelím." Když služebník běžel, vystřelil [druhou] střelu přes
něj. 37 Když pak služebník přicházel k místu střely, kterou byl Jonatan
vystřelil, volal Jonatan za služebníkem: „Hle, tamto je střela, dále za
tebou!" 38 A opět volal Jonatan za služebníkem: „Pospěš, rychle, ne-
stůj!" I sebral služebník Jonatanův střely, a přinesl je pánu svému.
39 Oč běželo, dokonce však nevěděl, nebo toliko Jonatan a David o té
věci věděli. 40 Pak dal Jonatan zbraň svou služebníkovi a řekl mu:

K v. 23. srv. Gn 31, 48. nn. — „svědkem", který je zároveň také soudcem a mstitelem toho, kdo smlouvě nedostojí.

V. 25. Schlögl opravuje znění v ten rozum, že si sedl Jonatan na místo Davidovo.

K v. 26. srv. Lv 7, 20.

V. 27. „synem Isajovým" nazývá Saul Davida pohrdavě.

V. 29. Místo „obět slavná" hebr.: „obět rodinná", kterou přináší kmen nebo podkmen (čeleď). — „ve městě" — v Betlemě. — Místo „jeden z mých bratří" čti: „moji bratři" = moji soukmenovci, nebo příslušníci téže čeledi.

V. 30. „synu ženy nadbíhající muži", nevěstky, je patrně běžná nadávka, kterou nechtěl se dotknouti cti matky Jonatanovy (Achinoam). — Dosud je na východě v obyčeji tupiti někoho rodidly jeho matky. — „miluješ" = jsi spojen, sbratřen s Davidem, sokem královské moci mé, a tak spoluvinen velezradou.

V. 31. „království tvé", na jehož trůn po mé smrti nastoupíš.

V. 34. Ježto nepotupil Saul ani tak Davida jako Jonatana, místo: „že ho potupil otec jeho" je lépe čísti se LXX: „že byl úplně rozhodnut proti němu", Saul proti Davidovi, že ho sprovodí se světa.

V. 35. „jak si to David přál" = jak se byli s Davidem umluvili v příčině času i místa.

V. 38. Místo „střely" lépe čísti s Dhormem: „střelu".

V. 40. n. Místo „s místa, které bylo na jihu", čti: „s boku hromady kamení" a srv. v. 19. — Místo „zejména David" čti: „až se rozednilo".

„Jdi a dones to do města.“ 41 Když služebník odešel, vstal David
s místa, které bylo na jihu, padl na tvář k zemi, poklonil se třikrát,
a políbivše se vespolek, plakali druh nad druhem, zejména David.
42 A řekl Jonatan Davidovi: „Jdi v pokoji! Cokoli jsme si oba přisa-
hali ve jménu Hospodinově, řkouce: „Hospodin buď (svědkem) mezi
mnou a tebou, i mezi potomstvem mým a potomstvem tvým až na
věky (platiž)!“ 43 Poté David vstal a odešel, a Jonatan také vrátil se do
města.

David psancem v Judsku (21, 1.—26, 25.).

David u kněze Achimelecha v Nobe (21, 1.—9.); u krále filištínského Achise v Getu (21, 10.—15.); odešed od něho, doporučuje své rodiče králi moabskému (22, 1.—5.). Saul mstí se krutě na knězích nobských za to, že Achimelech Davida hostině přijal (22, 6.—23.). David dobyl a obsadil Keilu (23, 1.—6.); Saul marně se snaží Davida tam chytit (23, 7.—13.). David na poušti Zif Bohem vysvobozen z nebezpečí života (23, 14.—28.). David mohl sice svého nepřítele zničiti v jeskyni Engaddské pouště, avšak velkodušně ho ušetřil (24, 1.—23.). Samuel umřel (25, 1.). David u Nabala. Pojal za manželku Abigail, vdovu po Nabalovi (25, 2.—42.). Oženil se také s Achinoam; Michol však ztratil, ježto ji dal Saul za ženu Faltiovi (25, 43. n.). Výbuch nové zášti Saulovy k Davidovi oplácí David novým velkodušným činem (26, 1.—25.).

Hlava 21. — 1 David přišel do Nobe ke knězi Achimelechovi.
I zhrozil se Achimelech, že přišel David, a pravil mu: „Proč jsi ty
sám a nikdo není s tebou?“ 2 David knězi Achimelechovi odpověděl:
„Král mi přikázal (jednu) věc, a řekl: „Ať žádný neví o tom, proč jsi
poslán ode mne, a co jsem ti přikázal!“ Proto jsem vykázal služeb-
níkům svým příslušná místa. 3 Nyní však, máš-li co po ruce, dej mi,
asi pět chlebů, nebo cokoli najdeš.“ 4 Kněz odpovídaje Davidovi, pravil

---

V. 42. Dnešní beduini dosud říkávají: „Nikdo leč Allah není mezi námi!“

V. 43. „do města“ Gabay.

Hl. 21. — V. 1. Nób ztotožňují někteří se stejnojmenným místem Neh 11, 32., které bylo jižně Anatotu, tedy nedaleko Jerusalema, v území kmene Benjaminova; Dhorme však lépe nalézá je tam, kde je dnes Bét-Núbá, severovýchodně ʻAmvásu, na cestě do Filištínska. — „knězi“ = veleknězi. — Achimelech je týž, který sluje 14, 3. Achiáš, ježto otec obou sluje Achítúb (srv. 22, 11.). — Achimelech znal asi napětí mezi Saulem a Davidem, nechtěl si pohněvati tohoto ani onoho, by nepozbyl jejich milosti. Z toho, že David, dvořenín a důstojník, přichází sám a beze zbraně, rychlým krokem, s obličejem ustrašeným, vyvozoval, že se něco neobyčejného přihodilo, snad i se hned dovtípil, že David před Saulem prchá. Proto „trne“.

V. 2. Král tu věc přikázal Davidovi dle LXX „dnes“. David, aby vyplnil domnělý rozkaz králův, vykázal služebníkům, vojákům svým, místa, na kterých se s nimi sejde, ta místa s nimi „umluvil“. David lže z nouze; nechce, by velekněz věděl, proč utíká, ježto by mu sotva byl posloužil ze strachu před Saulem, ano snad by byl i Saulovi udal, co se děje. Viz níže hl. 22.

V. 3. „pět“ (chlebů, placek chlebových) je číslice okrouhlá. Srv. 17, 40.

V. 4. Chleby předkladné byly svatosvaté, t. j. směli jich požívati jen kněží na posvátném místě (Lv 24, 9.), kteří byli levitsky (obřadně) čisti. (Lv 22, 3.) Velekněz pro nezbytnou nutnost je sice ochoten dáti chleby ty k jídlu nekněžím, snaží se však zachovati ze zákona tolik, co možno: žádá od Davida a jeho domnělých služebníků obřadnou čistotu; té pozbývali Israelité také tělesným obcováním. Lv 15, 16; Ex 19, 15; 2. Sam 11, 4. Velekněz poskytnuv Davidovi posvátných chlebův učinil správně, ježto přirozený zákon lásky k bližnímu a milosrdenství se strádajícím je závažnější, nežli kladný předpis obřadný. Velekněz připomíná zejména tuto nečistotu, ježto bylo více pravděpodobno, že se vojáci tímto způsobem poskvrnili, nežli způsobem jiným (dotek mrtvoly).

mu: „Nemám chlebů všedních po ruce, ale toliko chléb posvátný; jen nejsou-li služebníci znečištěni zejména od žen?!“
[5] David knězi odvětil: „Ano, pokud jde o ženy, zdrželi jsme se (jich) v minulých dnech; kdykoli vycházíme, bývají těla služebníků tvých svatá, třebas to není cesta svatá; dnes však i ona je svatá, i těla (jejich).“
[6] Dal mu tedy kněz posvátný chléb, neboť nebylo tam chleba, leč toliko chleby předkladné, které byly vzaty od obličeje Hospodinova, aby (místo nich) byly položeny chleby čerstvé.
— [7] Toho dne byl tu muž jeden ze služebníků Saulových, uvnitř, ve stánku Hospodinově; a jméno jeho Doeg, Edomec, vrchní Saulových pastýřů. —
[8] Řekl pak David Achimelechovi: „Máš tu po ruce kopí nebo meč? Nevzal jsem totiž meče svého ani (jiné) zbraně své s sebou, ježto rozkaz králův naléhal.“
[9] Kněz pravil: „Hle, meč Goliáše, Filišťana, kterého jsi zabil v Terebintovém údolí, je tu zavinut pláštěm za efodem; chceš-li (si) jej vzíti, vezmi, neboť zde není jiného kromě toho.“ I řekl David: „Není mu jiný podobný; dej mi jej!“
[10] David tedy vstal, utekl ten den před Saulem a přišel k Achisovi, králi getskému.
[11] Když Davida uzřeli služebníci Achisovi, řekli mu: „Zda není tento David, král země? Zda nezpívali tomuto s reji řkouce:

„Saul (jich) pobil tisíc,
ale David deset tisíc“?

V. [5]. Tábor israelského vojska měl býti čistý; kdo byl obřadně znečištěn, byl z tábora, z vojska, z bitvy vyloučen, pokud se neočistil. Srv. Dt 23, 9. nn Proto bylo bojovníkům před výpravou do pole zdržeti se žen, jak dosud obyčej žádá u některých (nevzdělaných) národů. David praví, že vždycky, kdykoli táhne do boje, třeba by nebyla příčina právě nejsvětější, dbá toho, by byli jeho vojáci pohlavně (obřadně) čisti. Tím více toho dbal dnes, kdy příčina, proč vytáhl do pole, není všední, ale posvátná, a tím se stává posvátnou všecka jeho výprava. — „těla“ dosl.: „nádoby“ (t. j. pohlavní údy). David dále svou lež rozpřádá, mísě pravdu s nepravdou. — Názor, že bojovník má býti levitsky a tedy také pohlavně čistý, měl značný význam mravní: zabrániti, by vojsko nezneužívalo žen, jak ve válkách bohužel nejednou bývá.

V. [6]. O chlebech předkladných viz Ex 25, 23.—30; 37, 10.—16; Lv 24, 5.—9.

V. [7]. zmiňuje se o Doegovi, ježto níže 22, 9. n. vypravováno, že donesl Saulovi, co se tu stalo. — Místo „uvnitř, ve stánku Hospodinově“ hebr.: „zabaven před Jahvem“. Čím byl zadržen (zavřen, upoután), zda nemocí (horečkou), nebo slibem, kterým se sám dobrovolně zavázal, není jasno; nejspíše se tu obřadně očišťoval. (Dhorme.) — Dó'ég = Rybář(?). — Místo „vrchní Saulových pastýřů“ čtou mnozí a překládají: „nejrychlejší Saulův *běžec*“. — Místo „Edomec“ LXX čte: „Aramec“. — Z toho, že Dó'ég tu byl „před Jahvem“, plyne, že svatostánek (bez archy, která byla v Kariatiarim), a sídlo velekněžovo ze Sila (rozbořeného?) bylo přeneseno do Nóbu.

V. [9]. O Terebintovém údolí viz výše 17, 2. 19. — „pláštěm“, kterým se člověk (Goliáš?) zahaloval, do kterého bylo však možno zavinouti také jiné věci. Srv. Ex 12, 34. Sdc 8, 25. I dnes zavinují venkované a beduini v Syrii do svého pláště, který sluje ‘abáje, všelicos. — „za efodem“ srv. Sdc 8, 27. — Že uložil David zbraň Goliášovu do svatostánku, bylo řečeno již 17, 54. Verš tento je novým dokladem, že v Nóbu byl svatostánek (ze Silo tam přenesený). — LXX dodává: „I dal mu jej.“

V. [10]. Achis hebr.: Áchiš. Možno, že od té doby, co bojoval David proti Filišťanům, uplynula delší doba, že nepřátelství poněkud polevilo. Dlužno též připomenouti, že mohl Achis se domnívati, že prokáže David jakožto zrádce Filišťanům výtečné služby proti Saulovi. Nikde není řečeno, že nosil David v Getu meč Goliášův na odiv. Srv. příchod Koriolanův k Volskům. (Hummelauer.)

V. [11]. Spisovatel podává názory služebníkův Achisových svými slovy. — „král země“ znamená mnohem větší oblibu Davida u všeho lidu proti

12 David dobře si všiml těch slov, a bál se velmi Achise, krále
getského. 13 I přetvářel se před nimi, potácel se jim mezi rukama,
vrážel do dveří brány a sliny tekly mu po bradě. 14 Achis řekl služeb-
níkům svým: „Viděli jste, že ten člověk šílí; proč jste ho přivedli ke
mně? 15 Máme nedostatek šílenců, že jste uvedli tohoto, aby zuřil přede
mnou? Tento člověk patří do mého domu?“

Hlava 22. — 1 Odešel tedy odtud David a utekl do jeskyně
Odollam. Když to uslyšeli bratři jeho a všecek dům otce jeho, se-
stoupili tam k němu. 2 A sešli se k němu všichni, kteří byli v úzkých,
tísněni dluhy, a hořké mysli; i stal se náčelníkem jejich. Bylo jich
s ním okolo čtyř set mužů.

3 Odtud šel David do Masfy, která je v Moabsku, a řekl králi
moabskému: „Prosím, by směl zůstati otec můj a matka má mezi
vámi, dokud nezvím, co mi učiní Bůh.“ 4 I nechal jich u krále moab-
ského, a zůstávali u něho všecky dny, ve kterých byl David v oné
pevnosti.

5 Řekl pak prorok Gad Davidovi: „Nezůstávej v pevnosti té,
dej se na cestu a jdi do Judska.“ David šel a přišel do lesa Haret.

6 Uslyšev Saul, že se ukázal David a muži, kteří byli s ním —
Saul zůstával v Gabae, byl v háji, který je u Ramy, měl v ruce kopí
a všichni služebníci jeho stáli okolo něho — 7 pravil služebníkům

---

oblibě, které se těšil Saul, jak patrno také z následujícího popěvku známého již z 18, 7.

V. 13. Na východě dosud mnozí z lidu se domnívají, že šílení lidé jsou ovládáni duchem vyšší bytosti, kterou by urazil a jejíhož trestu bylo by se obávati tomu, kdo by šílenému nějak ublížil. Podobný nesprávný názor byl asi rozšířen u starých Východťanů. Na tu domněnku navázal David svou lest: předstírá šílenství, aby nebyl Filišťany zabit. (O Odysseovi vypravují tragičtí básníci, že podobně užil líčeného šílenství. Také Solon prý předstíral, že je šílený, by roznítil patriotismus Athéňanů.) — Místo „vrážel“ hebr. malebněji: „bubnoval“. — „dveře brány“ královského domu. — „potácel se“, t. j. zuřil. — O slintání srv. Mk 9, 17; Lk 9, 39.

Hl. 22. — V. 1. Odollam hebr. ‘Adullâm (= Útočiště?) dlužno hledati tam, kde je dnes zřícenina ‘Id el Mije čili ‘Id el-Má; vedle zříceniny na kopečku je mohamedánské uéli (kaplička) zvané Šéch Madkúr. Srv. Jos 15, 35. — Příbuzní Davidovi utekli se k němu, aby snad Saul, nemoha chytiti Davida, nevylil si zlosti své na nich. (Malvenda.)

V. 2. „hořké mysli“ = roztrpčení, nespokojenci. — Takovým „náčelníkem“ byl kdysi také Jefte. Sdc 11, 3.

V. 3. „Masfa“ = Miçpe = Rozhledna, pozorovatelna. Město bylo tedy na výšině, snad tam, kde je dnes rudžm el-Mešrefe. (Musil.) — Do Moabska zavedl David své rodiče také snad proto, že jeho pramáti (Rut) odtamtud pocházela. — „co mi učiní Bůh“, jak se mnou naloží. Věděl, že dojde královské důstojnosti, nevěděl však, kdy a jak.

V. 4. „ona pevnost“ = Odollam (v. 1). Jak se tu David „opevnil“, nevíme. Nesídlil tam ustavičně, ale podnikal odtud delší nebo kratší výpravy.

V. 5. Gad sluje 1. Par 21, 9: „videc Davidův“. Srv. 2. Král 24, 11; 2. Par 29, 25. — „do Judska“ — hlouběji do té země; bylť Odollam již také v Judsku (na kraji).

V. 6. Místo „u Ramy“ dlužno překládáti: „na výšině“ (byl onen „terebint“ hebr. místo „háj“). — „kopí v ruce“ — odznak jeho královské důstojnosti. Srv. 18, 10.

V. 7. n. Jak mohou „synové Benjaminovi“, ke kterým patří sám Saul, a kterým prospělo hmotně, že král je vzat z nich, jak mohou se nadíti, že příslušník jiného kmene (Judova) bude je odměňovati skvěleji než jejich soukmenovec na trůně? — Saul vidí kolem sebe samé velezrádce. — Výstražný příklad žárlivosti panovníkovy.

svým, kteří stáli při něm: „Nuže, slyšte, synové Benjaminovi. Dá vám
všem syn Isajův pole a vinice, a všecky vás udělá tisícníky a setníky,
8 že jste se spikli všichni proti mně? Není nikoho, kdo by mi něco
oznámil, zvláště že i syn můj učinil smlouvu se synem Isajovým! Není,
kdo by mne politoval z vás, nebo kdo by mi něco oznámil, že poštval
syn můj proti mně služebníka mého, který mi strojí úklady až do
dneška!“ 9 Doeg, Edomec, který tu stál, a byl první mezi služebníky
Saulovými, ujal se slova a řekl: „Viděl jsem syna Isajova v Nobe
u kněze Achimelecha, syna Achitobova; 10 ten tázal se mu Hospodina
a dal mu potravy; také meč Filišťana Goliáše mu dal.“ 11 Poslal tedy
král, aby zavolali kněze Achimelecha, syna Achitobova, jakož i všecek
dům otce jeho, kněze, kteří byli v Nobe; ti všichni přišli ke králi.
12 I řekl Saul Achimelechovi: „Slyš, synu Achitobův!“ On odpověděl:
„Tu jsem, pane!“ 13 Řekl mu tedy Saul: „Proč jste se spikli proti
mně, ty a syn Isajův? Neboť dal jsi mu chleby a meč, a tázal jsi se mu
Boha, aby povstal proti mně a úklady mi strojil, jak činí do dneška.“
14 Achimelech odpovídaje králi pravil: „A kdo je mezi všemi služebníky
tvými jako David, zeť králův, tak věrný, poslušný tvých rozkazův a vá-
žený v domě tvém? 15 Zda dnes (teprv) počal jsem tázati se mu Boha?
Odstup to ode mne! Nepodezřívej král z takových věcí služebníka
svého a všeho domu otce jeho; neboť nevěděl služebník tvůj o té věci
ničeho, ani zbla.“ 16 Tu řekl král: „Smrtí zemřeš, Achimelechu, ty i všecek
dům otce tvého.“ 17 A přikázal král běžcům, kteří stáli kolem něho:
„Obraťte se a pobijte (ty) kněze Hospodinovy, neboť ruka jejich je
s Davidem: ač věděli, že utíkal, neoznámili mi nic.“ Služebníci krá-
lovi však nechtěli vztáhnouti rukou svých na kněze Hospodinovy.
18 Řekl tedy král Doegovi: „Obrať ty se a oboř se na ty kněze.“ Edomec
Doeg obrátil se, obořil se na kněze a zabil toho dne osmdesát pět
mužů, kteří se oblékali ve lněný efod. 19 Také Nobe, kněžské město,
vybil ostřím meče, muže i ženy, děti, ano i kojence; hovězí dobytek,
osly i ovce (pobil) ostřím meče.

V. 9. Místo Dó'ég doporučuje Dhorme čísti Dójég. — Ježto Saul rozdával vyšší úřady spíše svým soukmenovcům (Benjaminovcům) nežli cizincům, opravuje Dhorme: „byl první...“ a překládá: „který stál mezi služebníky Saulovými“. — Schlögl čte a překládá: „ten byl ustanoven nad mezky Saulovými“. Srv. 21, 7.

V. 12. „synu Achitobův“ bez vlastního jména Achimelechova je již projevem královské nemilosti, podobně jako pohrdavý název Davida: „syn Isajův...“ ve v. n.

V. 14. Místo „poslušný tvých rozkazů“ dlužno čísti: „velitel veškeré tvé osobní stráže“.

V. 15. n. „Odstup to ode mne“, bych nebyl loyální, ale velezrádce. — „všecek dům jeho otce“ = kněžstvo, které bylo dle v. 16. spolu s Achimelechem pobito. — „ani zbla“ — doslovně: „ani málo, ani mnoho“. Srv. 20, 2. — Ačkoliv Achimelech se ospravedlnil dokonale, král nedbal.

V. 17. „běžci“ činící králi čestnou „eskortu“ patřili ke dvoru východního krále. — „ruka jejich je s Davidem“ — jsou s Davidem jedna ruka, smluveni a podporují ho. — Běžci Saulovi nechtěli králova rozkazu poslechnouti, ježto se báli Jahve, že by potrestal přísně hromadnou vraždu svých služebníků.

V. 18. Co nechtěli vykonati Israelité, bojící se Jahve, k tomu se propůjčil cizinec Dójég. — O „lněném efodu“, kněžském rouchu, viz výše 2, 18. 28

V. 19. Srv 15, 3. — Saul trestá domnělou velezradu kněží netoliko popravou jich, ale zničením všeho živého v jejich městě. Je to nejpřísnější trest, stanovený Dt 13, 13. na největší zločin, modlářství. Čin Saulův je výstrahou každému panovníku, klonícímu se k podezřívání a k ukrutnosti!

20 Jeden však syn Achimelecha, syna Achitobova, jménem Abiatar,
vyvázl, utekl k Davidovi, 21 a oznámil mu, že pobil Saul kněze Ho-
spodinovy. 22 I řekl David Abiatarovi: „Věděl jsem toho dne, ježto byl
tam Edomec Doeg, že to bezpochyby oznámí Saulovi. Já odpovídám
za smrt všech příslušníků (domu) otce tvého. 23 Zůstaň se mnou, neboj
se; bude-li kdo ukládati o život mně, bude také ukládati o život tobě,
a se mnou zachován budeš.“

Hlava 23. — 1 Davidovi bylo oznámeno: „Hle, Filišťané dobývají
Keily a loupí humna.“ 2 Tázal se tedy David Hospodina řka: „Mám
jíti, bych ty Filišťany porazil?“ Hospodin řekl Davidovi: „Jdi: porazíš
Filišťany a Keilu vysvobodíš!“ 3 I řeklo mužstvo Davidovo, které s ním
bylo: „Hle, jsme tu v Judsku a bojíme se; čím více, půjdeme-li do Keily
proti vojskům filištínským?“ 4 David tázal se tedy opět Hospodina,
a ten mu odpověděl: „Vstaň a jdi do Keily, neboť já dám Filišťany
v ruku tvou.“ 5 Odešel tedy David a mužstvo jeho do Keily, bojoval
proti Filišťanům, odehnal jim dobytek, a způsobil jim velikou porážku.
Tak vysvobodil David obyvatele Keily.

6 Toho času, kdy utekl Abiatar, syn Achimelechův, k Davidovi,
a přišel do Keily, měl s sebou efod.

7 Když bylo Saulovi oznámeno, že přišel David do Keily, řekl
Saul: „Dal ho Bůh v ruce mé, neboť jest zavřen všed do města, ve
kterém jsou brány a závory.“ 8 A přikázal Saul všemu lidu, aby táhl
do boje ke Keile, a oblehl Davida i mužstvo jeho. 9 Když to David
zvěděl, že Saul tajně mu strojí úklady, řekl Abiatarovi, knězi: „Přines
efod!“ 10 Pak pravil David: „Hospodine, Bože Israelův! Služebník tvůj
slyšel pověst, že chystá se Saul přijíti do Keily, aby vyvrátil (to) město
pro mne. 11 [Vydají mne Keilští v ruce jeho?] Sestoupí tedy (sem)
Saul, jak slyšel služebník tvůj? Hospodine, Bože Israelův, oznam (to)
služebníku svému!“ Hospodin řekl: „Sestoupí.“ 12 I řekl David: „Vydají
Keilští mne, i muže, kteří se mnou jsou, v ruce Saulovy?“ Hospodin
pravil: „Vydají.“ 13 Vstal tedy David a mužstvo jeho — bylo jich asi
šest set — a vyšedše z Keily, sem tam potulovali se nazdařbůh.

V. 20. n. ‘Ebjáthár = Otec (Bůh) je přemocný. — Tak vyplnila se slova muže Božího 2, 31. nn.

V. 22. „Já odpovídám...“ jsem příčina, že byli příbuzní tvoji zabiti, proto přijímám povinnost pomstíti jménem tvým vraždu jejich“ dle práva krviny. David byl tou „příčinou“ bezděky, neměl tedy viny na té vraždě.

V. 23b. přelož: „Kdokoli bude ukládati o život tobě, bude ukládati o život mně, a tys mým vzácným svěřencem.“ David prohlašuje, že bude Abiatarovi chrániti všecka práva na život i na pomstu zabitých jeho příbuzných.

Hl. 23. — V. 1. Dle 22, 5. byl David v Heretu. — Keila, hebr.: Qe‘ílá na západním pomezí Judska. Srv. Jos 15, 44. V listech amarnských sluje Kélti. — Filišťané podnikli loupežný ten výpad („razzia“) o žních, kdy bývá obilí s pole sveženo na humna (pod širým nebem), aby tam bylo vymláceno.

V. 2. David nepodniká nic důležitého, dokud se neporadil s Bohem (skrze Abiatara. Srv. níže v. 6. 9.).

V. 3. „v Judsku“ vnitřním, skalnatém, kde je hojnost hlubokých údolí, roklí a jeskyní, vhodných to úkrytů, kdežto na západní hranici, kde je Keila, je již plochá rovina, na které nesnadno mužstvu Davidovu, nepříliš četnému, zvítěziti nad Filišťany. Čím více se bojí Davidovo mužstvo, tím více vyniká srdnatost jejich vůdce.

V. 6. upozorňuje čtenáře, kterak se tázal David Hospodina — skrze kněze, který měl efód. Viz výše v. 2. nn. — Abiatar „utekl“ k Davidovi dříve než do Keily přišel. Srv. výše 22, 20. nn.

Když bylo Saulovi oznámeno, že utekl David z Keily [a (tak) se zachránil], (Saul) nedbal (již) o tu výpravu.
14 David zdržoval se na poušti na místech nejbezpečnějších, a zůstával v horách pouště Zif, [na Stinné hoře]; a Saul pásl po něm všecky dny, ale nedal ho Bůh v ruce jeho. 15 I viděl David, že vyšel Saul, by mu ukládal o život. Když tedy byl David na poušti Zif v Lese,
16 vstal Jonatan, syn Saulův, odešel k Davidovi do Lesa a dodal mu důvěry v Boha; pravil mu: 17 „Neboj se; neboť nenalezne tebe ruka Saula, otce mého, ale ty kralovati budeš nad Israelem, a já budu druhým po tobě; však i Saul, otec můj, ví to.“ 18 A učinili oba smlouvu před Hospodinem. David zůstal v Lese, Jonatan pak vrátil se domů.
19 I přišli Zifští k Saulovi do Gabay řkouce: „Hle, David skrývá se u nás v nejbezpečnějších místech Lesa, [na pahorku Hachila], který je na pravo pouště. 20 Nuže tedy, kdykoli se ti zachce přijíti, přijď; naše pak péče bude, bychom ho vydali v ruce královy.“ 21 Saul řekl: „Požehnáni buďtež od Hospodina, že jste mne politovali! 22 Jděte tedy, prosím, bedlivěji (vše) připravte, pozorněji si veďte, vypátrejte místo, na kterém bývá noha jeho, jakož i kdo ho tam viděl; nebo tuší o mně, že mu činím lstivě úklady. 23 Vyzvěďte a vyzkoumejte všecky skrýše jeho, v nichžto se skrývá, a vraťte se ke mně s věcí jistou, abych šel s vámi. Byť pak i do země zalezl, pátrati budu po něm ve všech krajích Judska.“ 24 Vstavše tedy, odešli do Zifu před Saulem.
David však a jeho mužstvo byli [na poušti Maon], na rovině, na pravo Jesimonu. 25 Když pak táhl Saul a družina jeho hledati ho, bylo

V. 14. „na místech nejbezpečnějších“ — v nepřístupných horských roklích, skrýších. — Město Zíf bylo na pahorku jižně Hebronu, který dosud sluje Tell Zíf. Srv. Jos 15, 24. 55. — Okolní hory sluly dle města „Zífskými“. — „stinné“ je překlad vlastního jména Zíf.

V. 15. Místo „viděl“ čtou mnozí, mezi nimiž i Dhorme: „bál se“ (ježto vyšel . . .) — „Les“ je překlad vlastního jména Chóreš (Chórešá), které se zachovalo dosud ve zřícenině „Hureisa“ (jihovýchodně od Tell Zíf). Schlögl překládá 15a.: „Když tedy David viděl, že Saul chce si pospíšiti, by mu o život ukládal —“ a domnívá se, že je to předvětí, k němuž následuje závětí teprv 27, 1.: „tu si David řekl“. — Úryvek 23, 15b.—26, 25. pokládá za výňatek z podrobného pramene, ze kterého vzat byl také 17, 12.—31. Viz pozn. k tomuto úryvku 17, 11.

V. 18. Byla to obnova smlouvy učiněné dle 20, 12. nn.

V. 19. Gabaa = Tell el-Fúl. Viz výše. — „na pahorku Hachila“ je glosa z 26, 1. — „Les“ = Chóreš. Výše v. 15. — „na pravo“ = na jih. — Dhorme pokládá slova: „Lesa. . pouště“ za glosu vzatou z 26, 1., ježto dle v. 24. David není již v Chórešu.

V. 20. Zifští chtějí se zavděčiti stůj co stůj králi. Jejich loyálnost je však hříšná, ježto chce zavražditi nevinného Davida.

V. 21. K formuli požehnání srv. výše 15, 13; Sdc 17, 2.

V. 22. n. působí kritikům a překladatelům značné potíže. Dle Dhorma lze překládati: „Jděte, prosím, ještě se ujistěte, bedlivě vyzvěďte místo, na které pospíšila jeho noha, — myslil si totiž: „Snad chtějí (mne) obelstíti.“ — Vizte tedy a poučte se o všech skrýších, kde se skrývá. Poté vraťte se ke mně, abych byl jist, a půjdu s vámi. Je-li někde v zemi, budu jej honiti po všech čeledích Judových.“ (Jiní jinak.) Nedůvěřoval tedy Saul Zifanům. — „v zemi“ = v Judsku.

V. 24. Zifané odešli domů, hodlajíce vykonati králův rozkaz. — Maon jmenován již Jos 15, 55. Ježto však dle v. 25. utekl David teprve později do Maonska, pokládají kritikové „na poušti Maon“ ve v. 24. za glosu. — „na rovině“ = na stepi. — „na pravo“ = jižně. — „jesímón“ považovala Vulg. ve v. 19. za jméno obecné a překládala „poušť“; důsledně tedy dlužno i tu místo „Jesimon“ čísti: „poušť“.

V. 25. „Skála“ = Sela.

to oznámeno Davidovi; i sestoupil hned ke Skále a přebýval na poušti
Maon. Saul uslyšev o tom, hnal se za Davidem na poušť Maon.
[26] A šel Saul po svahu hory s jedné strany, David pak a mužstvo
jeho byli na svahu hory (té) po straně druhé; David již pochyboval,
že by mohl Saulovi uniknouti, neboť Saul a mužstvo jeho obkličovali
Davida a muže jeho se všech stran, aby je zjímali. [27] Tu přišel posel
k Saulovi řka: „Rychle pojď, nebo vtrhli Filišťané do země." [28] Vrátil
se tedy Saul přestav honiti se za Davidem, a pospíchal proti Filišťanům.
Proto nazvali to místo „Skála dělící".

Hlava 24. — [1] Odtud odešel David nahoru a bydlil v bezpečných
místech Engaddi. [2] Když pak navrátil se Saul, vyhnav Filišťany, oznámili mu: „Hle, David je na poušti Engaddi." [3] Pojav tedy Saul tři
tisíce mužů, vybraných ze všeho Israele, šel hledati Davida a mužů
jeho i na nejpříkřejších skalách, které toliko kamzíkům schůdny jsou.
[4] I přišel k ohradám ovčím, jež byly vedle cesty. A byla tam jeskyně,
do které vešel Saul na potřebu; David pak a muži jeho skrývali se
hlouběji v té jeskyni. [5] I řekli Davidovi služebníci jeho: „Aj, den, kdy
praví ti Hospodin: „Já dám nepřítele tvého tobě, abys mu učinil, cokoli
libo bude očím tvým." Tu David vstal a uřezal tiše kraj pláště Saulova
[6] Poté tlouklo srdce Davidovi, že odřezal kraj pláště Saulova.
[7] I řekl mužům svým: „Hospodin mne milostivě uchovej, bych učinil
tu věc pánu mému, pomazanému Hospodinovu, že bych vztáhl ruku
svou na něj! Jeť pomazaným Hospodinovým!" [8] (Těmi) slovy obměkčil
David muže své a nedopustil jim, by povstali proti Saulovi.

V. 26b. přelož: „David pospíchal, aby před Saulem unikl, zatím co Saul a jeho mužstvo vypadli na Davida a mužstvo jeho, by je pochytali." — Když je nouze nejvyšší, bývá pomoc Boží nejbližší.

V. 28. „Skála dělící" slula buď proto, že dle v. 26a. oddělovala Saula od Davida, nebo proto, že tu byl nucen Saul od Davida se odděliti a táhnouti proti Filišťanům.

Hl. 24. — V. 1. Engaddi — viz Jos 15, 62. — Je to krajina roklinovitá, jeskyňovitá, kde lze dobře se skrýti.

V. 2. souvisí s 23, 28. — „oznámili mu" Zifané.

V. 3. n. Místo „skály, které toliko kamzíkům schůdny jsou" hebr. prostě: „skály kamzíků", což možno i považovati za jméno vlastní. Schlögl čte: „Çavveré haj-je'élím = „Hřbety kamzičí". Název volen velmi dobře. Dosud tam žijí gazely, jak pisatel poznámek sám se přesvědčil. — „ovčí ohrady" = do kruhu vystavěné ploty z polních kamenů bez přístřeší. — „na potřebu" dosl: „aby (si) přikryl nohy". Srv. Sdc 3, 24. — Zatím, co mužstvo Saulovo se rozběhlo po hornatině, použil Saul jeskyně, ke které náhodou přišel, a ve které se byl prve David s několika svými muži (ne se všemi!) skryl.

V. 5.—8. srovnávají kritikové takto: 5a. 7. 8a. 5b. 6. 8b. — K návrhu svých bojovníků, vyslovenému ve v. 5a., odpovídá David v. 7; spisovatel pak ve v. 8a. poznamenává, že těmi slovy uchlácholil je, že nevztáhli rukou svých na Saula, by ho zabili. David jeví velkodušné srdce, které šetří i nepřítele, srdce, jaké zejména králi sluší. Tato šlechetnost druží se k jeho zbožnosti: nechce vztáhnouti na Saula ruku, ježto je „pomazaným Hospodinovým", tedy posvátnou osobou. Vznešený to protiklad kralovrahů, kterých všeobecné dějiny tolik znají! Ač byl již David na krále pomazán, a tak samým Hospodinem k té důstojnosti oprávněn, nechce kráčeti ke trůnu přes mrtvolu Saulovu, ale čeká, až mu tu cestu sama Prozřetelnost upraví. David uměl svou ctižádost dokonale ovládati; ten rys povahový měl by krášliti každého panovníka. David tak velice si vážil „pomazaného Hospodinova", že mu srdce prudce bilo, když pomyslil, že se ho dotekl, odřezav mu kraj pláště! Takovou-li úctu k pomazanému má oprávněný nápadník a nástupce trůnu jeho, mají tím spíše ctíti svého vladaře jiní poddaní.

Když pak Saul z jeskyně vyšel a bral se svou cestou, [9] vstal po
něm i David, a vyšed z jeskyně, volal za Saulem řka: „Pane můj,
králi!" Když se Saul ohlédl, David sehnuv se tváří k zemi, poklonil
se [10] a řekl Saulovi: „Proč posloucháš řeči lidí, kteří praví: „David
usiluje o tvé neštěstí"? [11] Hle, dnes vidí oči tvé, že vydal tebe Hospodin v ruku mou v jeskyni; a napadlo mne, bych tě zabil, ale odpustilo ti oko mé, neboť jsem (si) řekl: „Nevztáhnu ruky své na pána
svého, poněvadž je pomazaným Hospodinovým." [12] Ano, otče můj, viz
a poznej kraj pláště svého v ruce mé! Když jsem řezal kraj pláště
tvého, nechtěl jsem vztáhnouti ruku na tebe; (z toho) poznej a viz, že
není ve mně zloby ani zrady; nezhřešil jsem proti tobě, ty však ukládáš
mi o život, abys mi jej odňal. [13] Sudiž Hospodin mezi mnou a tebou,
a Hospodin pomstiž mne na tobě; ruka má však nedotkne se tebe!
[14] Jak se říká ve starém přísloví: „Z bezbožných vychází bezbožnost":
tak také ruka má se tě nedotkne! [15] Koho honíš, králi israelský?
Koho honíš? Psí mrchu honíš a jednu blechu! [16] Budiž Hospodin
soudcem a rozsuď mezi mnou a tebou; kéž shlédne a ujme se pře
mé, kéž vysvobodí mne z ruky tvé!" [17] Když David tyto řeči k Saulovi
domluvil, řekl Saul: „Není-liž to hlas tvůj, synu můj, Davide?" A Saul
počal hlasitě plakati. [18] Poté řekl Davidovi: „Spravedlivější jsi ty nežli
já; neboť ty odplacuješ se mi dobrým, já však zlým tobě jsem se odplacoval. [19] Tys ukázal dnes, co dobrého jsi mi prokázal: když mne
dal Hospodin v ruku tvou, nezabil jsi mne. [20] Nebo kdo, dopadna nepřítele svého, propustí ho v dobrém? Kéž ti Hospodin odplatí dobrým
za to, co jsi mi dnes učinil! [21] Nyní pak, ježto vím, že jistě budeš
králem a že budeš pevně držeti království israelské, [22] přisáhni mi při
Hospodinu, že nevypleníš potomstva mého po mně, že nevyhladíš
jména mého z domu otce mého." [23] I přisáhl David Saulovi. Poté odešel
Saul domů, David pak a muži jeho vystoupili na bezpečnější místa.

Hlava 25. — [1] Samuel umřel; i shromáždil se všecek Israel, oplakávali ho a pochovali v jeho domě v Ramě.

V. 12. „vztáhnouti ruku" = zabíti. — David nazývá toho, který chce ho zbaviti života, „otcem". Tomu odpovídá ve v. 17.: „synu můj".

K v. 13. srv. Gn 16, 5; 31, 53. — Slova ta nesvolávají trestu Božího, ale odmítají pomstu soukromou.

V. 14. Ježto v Davidovi není zloby (v. 12.), nemůže zloba z něho vyplynouti, a nezabije tedy Saula. Srv. přísloví Mt 7, 17. n.

V. 15. Nic není nepatrnějšího, nežli psí mrtvola, nic slabšího než blecha. Tak se David cení. Srovnává se s důstojností a mocí královou, by tak nepatrnou bytost s úsilím tak velikým pronásledoval? — „psí mrcha" a „blecha" jsou příslovečná nadsázka (hyperbola).

V. 16. vrací se k v. 13.

V. 19. Místo „tys ukázal" čti „zveličil", „dovršil".

V. 20. Otázka Saulova jest ohlas práva odvetného, tehdy v Palestině všeobecně rozšířeného.

K v. 21. n. srv. výše 15, 27. n. — Ježto Saul znova začal Davida pronásledovati (hl. 26.), pozbyl před Hospodinem práva žádati, by David přísaze té dostál. Srv. 2. Král 21. — David přece však se snaží přísahy dodržeti, jak zřejmo z toho, že šetřil syna Saulova Mifiboseta.

Hl. 25. — V. 1. Veliký vlastenec, který si nahromadil tolik zásluh o svůj lid, zasloužil si slz, kterými skrápěl Israel jeho mrtvolu. Srv. Sir 46, 16. nn. „v jeho domě" = ve hrobě, který byl na jeho pozemku. Schlögl čte místo toho vlastní jméno „v Nevijjath-Bath-Rama" (srv. výše 19, 23.), a domnívá se, že tento v. (1.) je zbytek podrobnější zprávy o smrti Samuelově († kolem r. 1020 před Kr.). Ježto však byla zpráva ta zkrácena, nemá verš ten (který odůvodňuje, co vypra-

David vstav, sestoupil na poušť Faran. [2]Byl pak muž kterýs na
poušti Maon, který měl statek v Karmelu. Člověk ten byl velmi bohat;
měl tři tisíce ovec a tisíc koz. I přihodilo se, že bylo stříháno stádo
jeho v Karmelu. [3]Jméno muže toho bylo Nabal, a jméno manželky
jeho Abigail; byla to žena velmi rozšafná a sličná, ale muž její byl
tvrdý, velmi zlý a zlomyslný; byl z rodu Kalebova.
[4]Když uslyšel David na poušti, že Nabal stříhá stádo své, [5]poslal
deset jinochův a řekl jim: „Jděte nahoru do Karmelu, jděte k Nabalovi,
pozdravte ho pokojně mým jménem [6]a rcete (mu): „Pokoj [bratřím
mým i] tobě, pokoj domu tvému, pokoj všemu, co je tvé! [7]Slyšel jsem,
že pastýři tvoji, kteří byli s námi na poušti, stříhají; nikdy jsme jim
neublížili aniž jim kdy co ze stáda scházelo po všecek čas, kdy byli
s námi v Karmelu. [8]Ptej se služebníků svých, povědí tobě. Nyní tedy
nechať naleznou služebníci tvoji milost před očima tvýma, neboť
v den dobrý přicházíme: co budeš míti po ruce, dej služebníkům svým
a synu svému Davidovi.“ [9]Když přišli služebníci Davidovi, pověděli
Nabalovi všecka ta slova jménem Davidovým. Když přestali mluviti,
[10]ujal se slova Nabal a řekl služebníkům Davidovým: „Kdo je David?
A kdo je syn Isajův? Dnes je mnoho služebníků, kteří utíkají od pánů
svých. [11]Mám vzíti chleby své, nápoj svůj a maso z dobytka, který
jsem zbil svým stříhačům, a dáti lidem, o kterých nevím, odkud jsou?“
[12]Dali se tedy služebníci Davidovi zase na cestu, vrátili se, přišli
k Davidovi a oznámili mu do slova vše, co byl řekl. [13]Tu řekl David
služebníkům svým: „Připaš každý meč svůj!“ I připásal si každý meč;
také David připásal si meč. Šlo pak za Davidem okolo čtyř set mužů;
dvě stě jich zůstalo u břemen.
[14]Abigaile, manželce Nabalově, oznámil jeden ze služebníkův

---

vováno 28, 11. nn.) souvislosti. — Místo „Faran“ dlužno čísti se LXX: „Má'ón“. Srv. 23, 24. — Faran je příliš daleko. Srv. Nm 10, 12. 33; 11, 3. 34; 13, 1. nn.

V. 2. O Karmelu viz výše 15, 12; Jos 15, 55. — „statek“ = obydlí a jiný nemovitý majetek; hlavním bohatstvím jeho byla však stáda, která pásli v okolních pustinách jeho pastýři. — Stříž ovec byla radostná slavnost jako žeň neb obžínky. Srv. Gn 31, 19; 38, 12. Jest jí v Palestině dosud. Bývá koncem dubna nebo počátkem května; dříve nemůže býti brav stříhán, ježto bývají velmi studené noci. Stříhači slují arabsky 'úne.

V. 3. Nábhál = Omezený, Hloupý, Pošetilý, Blázen (srv. naše „Šílený“), Drsný, Hrubý (srv. lat. „Brutus“) a pod. — Abí-gajil = Otec můj (= Bůh) je (pramen) radosti. — „tvrdý“, drsný, surový, jak i jeho jméno praví. „Nomen omen.“ — O Kalebovi a sídlech jeho rodu viz Jos 15, 13. nn; níže 30, 14.

V. 6. Místo „bratřím mým“ čti: „Žij!“ a polož před „Pokoj tobě...“

V. 7. n. Místo „v Karmelu“ čti: „na poušti“. — Pastýřům Nabalovým nic „ze stáda nescházelo“, ježto David a mužstvo jeho hájili ho proti zlodějům a lupičům. Ta služba opravňovala Davida, by činil nárok na nějaký „dar“ dnes, kdy je domácí slavnost (= „den dobrý“), kdy hodují služebníci Nabalovi, ke kterým se takořka počítají David a jeho lid (= „služebníci tvoji“). Z tohoto patrno, jakým způsobem opatřoval si David a jeho bojovníci živobytí. Že mívali hlad, netřeba dokládati.

V. 10. Ke zpupným otázkám srv. Ex 5, 2. — Nabal považuje Davida za otroka, který svému pánu sběhl, tedy za sběha (jakéhosi desertéra).

K v. 11. srv. 2. Sam 13, 23. nn. „nápoj“ opojný. Viz níže.

V. 13. Dle 23, 13. měl David 600 mužů. Třetinu nechal u zavazadel. Srv. 30, 10. — David chtěl potrestati, že ho Nabal urazil. Nepostřehl asi, že i ten trest měl ponechati soudu Božímu. Srv. 24, 13. 16.

V. 14. „zle je odbyl“ — osopil se na ně a urazil je. Pastýři Nabalovi dle tehdejšího „zákona pouště“ se obávali, že David nenechá urážku Nabalovu bez odvety.

[jejích] řka: „Hle, David poslal posly z pouště, aby pozdravili pána
našeho; on však je zle odbyl. [15] Lidé ti velmi dobří nám byli a neubli-
žovali nám; aniž kdy něco ztratilo se (nám) po všechen čas, kdy jsme
obcovali s nimi na poušti; [16] byli nám hradbou ve dne v noci po
všecky dny, ve kterých pásli jsme u nich stáda. [17] Protož uvažuj
a přemýšlej, co máš udělati, neboť jistě neštěstí stihne muže tvého
i dům tvůj; a on je ničemník, že s ním není řeči." [18] Vzala tedy Abi-
gail rychle dvě stě chlebů, dva měchy vína, pět k jídlu upravených
beranů, pět měr pražmy, sto svazků sušených hroznův a dvě stě hrud
sušených fíků, vložila to na osly [19] a řekla služebníkům svým: „Jděte
napřed; hle, já půjdu za vámi." Muži svému však, Nabalovi, toho ne-
oznámila. [20] Když tedy vsedla na osla a sjížděla k úpatí hory, David
a muži jeho sestupovali proti ní, a tak se s nimi potkala.
— [21] David pravil: „Jistě nadarmo jsem opatroval všecek majetek
člověka toho na poušti, že se neztratilo nic ze všeho, co mu příslušelo,
ježto odplatil se mi zlým za dobré. [22] Trestej Bůh Davida a trestej ho,
zachovám-li do rána na živu ze všeho, co mu přísluší, močícího
na stěnu!" —
[23] Když Abigail Davida spatřila, rychle sesedla s osla, padla před
Davidem na tvář, poklonila se až k zemi, [24] padla mu k nohám a řekla:
„Na mně buď, pane můj, ta nepravost! Prosím, by směla mluviti slu-
žebnice tvá k sluchu tvému; slyš slova služebnice své! [25] Neračiž,
prosím, pán můj, král, všímati si toho ničemníka Nabala; neboť dle
jména svého blázen jest a bláznovství s ním chodí; já však, služebnice
tvá, pane můj, neviděla jsem služebníků tvých, které jsi poslal. [26] Nyní
tedy, pane můj, jakože živ je Hospodin — a jakože živa je duše tvá —

V. [16]. „hradbou" ochrannou. Srv. Zach 2, 5. (9.).

V. [17]. „ničemník" = syn Belialův, srv. 2, 12. — Ježto mluviti o tom s Nabalem není příjemno ani co platno, přicházíme k tobě.

V. [18]. „míra" dle hebr. byla „sea". Srv. Gn 18, 6. Ježto však na 600 mužů zdá se to býti málo, lépe čísti se LXX „éfá". Srv. 1, 24. — O „pražmě" viz 17, 17. — Místo „hrudy sušených fíků" možno také překládati: „fíkových koláčů" (placek). Dnešní Arab jí také velmi rád sladké věci. Fíky bývají se stromů setřeseny, rozloženy na slunci několik dnů, by vyschly, a pak stlačeny ve hliněné truhle a tak chovány přes zimu.

V. [19]. Dary a poklonou chtěla si zjednati milosti jako kdysi Jakob. Gn 32, 16. nn.

V. [20]. Abigail sestupovala po svahu hory, že jí nebylo viděti (hebr.), a ovšem také neviděla, že s protějšího svahu sestupuje David, až se v údolí z nenadání potkali.

V. [21. n.] jest odpověď Davidova služebníkům, když se s nepořízenou vrátili od Nabala. Přisahal, že odplatí se Nabalovi, a těmi myšlenkami se zabývaje potkal Abigail. — Podobnou zaklínací formuli srv. 3, 17; 20, 13. Vulg má za Bůh nemožné slovo: „nepřátele" (Davidovy). — „močící na stěnu" = pes. Znamená to: „nikdo". Srv. v. 34; 3. Král 14, 10; 16, 11; 21, 21; 4. Král 9, 8. Slušný Arab dosud k tomu sedává na bobek.

K v. [23]. srv. Gn 33, 3.

V. [24]. „ta nepravost", křivda, kterou učinil tobě a tvým služebníkům Nabal; já chci tě za ni odprositi a pokud lze dostičiniti.

V. [25]. Abigail nevěděla, že Nabal služebníky Davidovy urazil, ježto nebyla s Nabalem v Maoně, ale zůstala v Karmelu. (Schlögl.)

V. [26]. Abigail prosí při Hospodinu a při životě Davidově, tedy při tom, co je Davidovi nejdražší, by trest, který chystal David Nabalovi, stihl Davidovy nepřátele. Tím si získává srdce Davidova neméně nežli vděčnou zmínkou, že Bůh zakročil, by si David nevymáhal sám odvetu za křivdu, že neuvalil na sebe zodpovědnost za prolití krve nejen Nabalovy, ale i jeho domu, t. j. i Abigaily, která nemůže za to, že je Nabal duševně tak omezený.

který ti zabránil, abys neprolil krve, a který ti zachoval (čistou) ruku
— nyní tedy staniž se jako Nabalovi tvým nepřátelům, těm, kteří hle-
dají zlého pánu mému! [27] Proto přijmi požehnání toto, které přinesla
služebnice tvá tobě, pánu svému, a dej (to) služebníkům, kteří jdou
za tebou, pánem mým! [28] Promiň nepravost služebnice své, neboť jistě
učiní Hospodin tobě, pánu mému, že bude dům tvůj trvalý; vždyť
boje Hospodinovy ty, pane můj, vedeš, a zlého nic nebude na tobě
shledáno po všecky dny života tvého! [29] Povstane-li kdy někdo, by
tě pronásledoval a o život ti ukládal, bude duše pána mého opatro-
vána takořka ve svazku živých u Hospodina, Boha tvého; život však
nepřátel tvých bude vymrštěn jako z praku prudce roztočeného. [30] Když
tedy učiní Hospodin tobě, pánu mému, všecko to dobré, co slíbil
o tobě mluvě, když tě ustanoví vůdcem nad Israelem, [31] nebude třeba
tobě, pánu mému, naříkati ani hrýzti se ve svědomí, že jsi vylil krev
nevinnou a že jsi sám se pomstil; když pak dobře učiní Hospodin
pánu mému, rozpomeň se na služebnici svou.“ [32] I řekl David Abigaile:
„Požehnán buď Hospodin, Bůh Israelův, který tě poslal dnes mně
v cestu, požehnána buď řeč tvá, [33] a požehnána buď ty, která jsi za-
držela mne dnes, abych nešel proliti krev a nepomstil se sám! [34] Jinak
— jakože živ je Hospodin, Bůh Israelův, který mi zabránil ublížiti
tobě — kdybys byla rychle nevyšla mi v cestu, nebyl by zůstal Na-
balovi do rána ani močící na stěnu!“ [35] Přijav pak David z ruky její
všecko, co mu přinesla, řekl jí: „Jdi pokojně domů; hle, vyslyšel jsem
hlas tvůj a poctil jsem tvář tvou.“ [36] Když přišla Abigail k Nabalovi,
hle, byly hody v domě jeho jako hody královské, a srdce Nabalovo
bylo veselé, neboť byl velmi napilý; proto neoznámila mu nic, ani zbla,
až do rána. [37] Na úsvitě však, když Nabal z vína vystřízlivěl, oznámila
mu to manželka jeho; tu zmrtvělo v něm srdce a on takořka zka-
meněl. [38] Když pak minulo deset dní, dorazil Hospodin Nabala, že
zemřel. [39] David uslyšev to, že (totiž) Nabal je mrtev, řekl: „Požehnán

V. 27. „požehnání“ = pozdrav = dary. Srv. Gn 33, 11. Sdc 1, 15; níže 30, 26. — Dříve než prosí, by jí bylo odpuštěno, Abigail snaží se Davida udobřiti poukazujíc k tomu, že mu ji Bůh poslal naproti, by tak zabránil vraždě, svolávajíc tresty na Davidovy nepřátele, a konečně tím, že mu podává přinesené dary. (Clair.)

V. 28. „nepravost služebnice své“ = křivda Nabalova, za kterou chce Abigail sama odpovídati. — „že bude dům tvůj trvalý“ = že nevymře tvůj rod. — O „bojích Hospodinových“ viz 18, 17.

V. 29. Místo „ve svazku živých“ lépe: „v sáčku“ nebo „v mošně“. Jako totiž prakovník ukládá nasbírané kaménky do své torby, tam je opatruje, že si tam klidně odpočívají, kdežto kaménkem vloženým do praku zmítá: tak budiž klidný život nevinného Davida jako jiných spravedlivců; životem však nepřátel jeho budiž zmítáno jako kamenem, který je točen prakem!

Z v. 30. plyne, že bylo daleko široko známo, kterak byl David na krále pomazán. Rozpovídali to Davidovi příbuzní. Možno také, že bylo známo, co vypravuje výše 13, 14; 15, 28.

V. 31. „rozpomeň se na služebnici svou“, že zamezila, bys neprolil zbytečně lidské krve.

V. 32. Místo „řeč“ hebr.: „moudrost“.

K v. 34. srv. v. 22.

V. 35. „poctil jsem tvář tvou“ hebr. doslovně: „pozdvihl jsem tvář tvou“ = ujistil jsem tě, že učiním, jak žádáš.

V. 36. Srv. Sdc 16, 25; 2. Sam 13, 28; Přís 15, 15.

V. 37. Záchvat mrtvice. Náhle se polekal, že mohl býti včera synem smrti.

V. 38. Opakoval se záchvat mrtvice.

buď Hospodin, který odsoudil Nabala za to, že mne potupil, a který
služebníka svého uchránil zlého; a způsobil Hospodin, že zloba Na-
balova vrátila se na hlavu jeho!“
Poté vzkázal David Abigaile, že si ji vezme za manželku.
40 Přišli tedy služebníci Davidovi k Abigaile do Karmelu a řekli jí:
„David posílá nás k tobě, že si tě chce vzíti za manželku.“ 41 Ona
vstala, poklonila se tváří k zemi, a řekla: „Hle, služebnice tvá budiž
otrokyní, která bude omývati nohy služebníkům pána svého.“ 42 Abigail
pak rychle vstala, vsedla na osla, — pět dívek šlo pěšky s ní —
jela za posly Davidovými a stala se jeho manželkou.
43 Také Achinoamu z Jezrahelu pojal David; obě byly jeho man-
želkami 44 Saul však dal Micholu, dceru svou, manželku Davidovu,
Faltiovi, synu Laisa, který byl z Gallimu.

Hlava 26. — 1 Zifští přišli k Saulovi do Gabay řkouce: „Hle,
David skryl se na pahorku Hachile, který je proti poušti.“ 2 Vstal
tedy Saul a táhl dolů na poušť Zif — a s ním tři tisíce mužů, vy-
braných z Israele — aby hledal Davida na poušti Zif. 3 I položil se
Saul v Gabae-Hachile, která byla proti poušti u cesty, kdežto David
zdržoval se na poušti. Vida pak, že půjde Saul za ním na poušť,
4 poslal vyzvědače a vyzvěděl, že jistotně tam přijde. 5 Poté David
tajně vstal a přišel na místo, kde byl Saul. Když si prohlédl místo,
na kterém ležel Saul a Abner, syn Nerův, velitel jeho vojska, a (když
viděl) Saula, an spí ve stanu a ostatní lid okolo něho, 6 řekl David
Achimelechovi, Heťanu a Abisajovi, synu Sarviinu, bratru Joabovu:
„Kdo sestoupí se mnou k Saulovi do ležení?“ Abisaj pravil: „Já se-
stoupím s tebou!“ 7 Když tedy přišli David a Abisaj k lidu v noci,
nalezli Saula, an leží a spí ve stanu, maje kopí vetknuté v zemi u své
hlavy, Abnera pak a lid, ani spí kolem něho. 8 I řekl Abisaj Davidovi:
„Vydal Bůh dnes nepřítele tvého do rukou tvých; nyní tedy probodnu

---

V. 41. je projev pokorného smýšlení moudré Abigaily. Srv. Lk 1, 38; Jan 13, 12. nn.

V. 43. n. je dodatek ku příběhu o Abigaile. Z 27, 3; 30, 5. se zdá, že pojal David Achinoamu za manželku před Abigailou. — O jménu Achinoam viz 14, 50. (Také manželka Saulova tak slula.) — Jizreel je tu město jižního Judska, jmenované Jos 15, 55, n. (Není to tedy dnešní Zer'ín na rovině esdrelonské, Jos 19, 18.). Místo „dal“ možno překládati „byl dal“, že David nemaje Micholy, vzal si dvě jiné ženy jmenované ve v. 43. — „Falti“ je zkrácenina „z Faltiel“ 2. Sam 3, 15. — Gallim dlužno dle Is 10, 30. hledati na severu Jerusalema.

Hl. 26. — K v. 1. srv. 23, 19. — Ha-chachílá bývá ztotožňován s dnešním Dahr el-Kólá, východně Zifu. — „proti“ = východně (či jižně?) od stepi. — „poušť“ ta sluje 23, 24: Haj-ješímón.

K v. 2. srv. 24, 3; 23, 15.

V. 3. „Gabaa“ = pahorek jako ve v. 1. — „proti poušti“ jako ve v. 1. — „na poušti“ hlouběji ve stepi, dále od vyšlapané cesty (stezky).

V. 5. n. „kde byl Saul“ = kde tábořil. — O Abnerovi srv. 14, 50. — Místo „ve stanu“ čti: „uprostřed“. Stan Saulův byl uprostřed, stany ostatní pak byly rozestaveny do kruhu kolem něho. — Achimelech je Heťan jako Uriáš 2. Sam 11, 3. Není jmenován mezi jonáky Davidovými (2. Sam 23, 24. nn.) snad proto, že se nenabídl jíti s Davidem do Saulova ležení a tak ukázal, že je zbabělec. — O Heťanech viz Jos 3, 10. — „Abíšaj“ složeno z Abí (otec můj) a išaj = „jest.“ Srv. výše 16, 1. — „Jó'áb = Jahve jest otec. — „Çerújá“ (= Vonná?) byla Davidova starší sestra. 1. Par 2, 16.

K v. 7. srv. v. 5. — „přišli“ = připlížili se. — Co znamená kopí viz výše 18, 10.

K v. 8. srv. 24, 5.

jej kopím až do země jedním rázem, že druhého nebude potřebí.
[9] David však řekl Abisajovi: „Nezabíjej ho; neboť kdo, vztáhna ruku
svou na pomazaného Hospodinova, bude nevinen?“ [10] A (dále) pravil
David: „Jakože živ je Hospodin! Zajisté jen Hospodin ho porazí, buď
že přijde čas jeho, že zemře, nebo vytáhne do boje a zahyne. [11] Chraniž
mne Hospodin, abych vztáhl ruku svou na pomazaného Hospodinova!
Ale vezmi nyní kopí, které má u hlavy, a džbán vody, a odejděme!“
[12] Vzal tedy David kopí a džbán vody, kterou měl Saul u hlavy, a odešli;
nikdo jich neviděl, necítil, nikdo se neprobudil, ale všichni spali, nebo
tvrdý spánek od Hospodina byl na ně přikvačil. [13] Když pak přešel
David na protější stranu a stál na vrcholu hory daleko, že byla veliká
vzdálenost mezi nimi, [14] zvolal David na lid a na Abnera, syna Nerova,
řka: „Což mi neodpovíš, Abnere?“ Abner odpověděl: „Kdo jsi ty,
který křičíš a znepokojuješ krále?“ [15] I řekl David Abnerovi: „Zda
nejsi ty muž? A kdo jiný v Israeli je ti roven? Proč jsi tedy nestřehl
pána svého, krále? Neboť vešel kdosi z lidu, aby zabil krále, pána
tvého. [16] Není to dobře, co jsi učinil! Jakože živ je Hospodin, vy hodni
jste smrti, že jste nestřehli pána svého, pomazaného Hospodinova! Viz
nyní, kde je kopí Saulovo a džbán vody, který měl u hlavy!“

[17] Saul poznal hlas Davidův a řekl: „Není-liž to hlas tvůj, synu
můj, Davide?“ David řekl: „Můj hlas (je to), pane můj, králi!“ [18] A dodal:
„Proč pán můj pronásleduje služebníka svého? Co jsem učinil? Nebo
co zlého lpí mi na rukou? [19] Proto nyní poslyš, prosím, pane můj,
králi, slova služebníka svého: »Pudí-li tě Hospodin proti mně, zavoniž
(mu) oběť! Pudí-li však tě lidé, zlořečeni buďte před obličejem Hospodinovým, neboť mne vyhnali dnes, že nemohu sídliti v dědictví Hospodinově, a řekli: Jdi, služ bohům cizím!« [20] Nuže, nebudiž vylita krev
má na zemi před Hospodinem; neboť vyšel král israelský, aby ukládal
(mi) o život [jedné blechy], jako bývá honěna koroptev na horách.“
[21] I řekl Saul: „Zhřešil jsem! Navrať se, synu můj, Davide! Neboť dokonce nic zlého ti již neučiním, že jsi vážil si dnes života mého; jeť

K v. 9. srv. 24, 7.

V. 12. Spisovatel připomíná, že Hospodin na ně seslal tvrdý spánek, by naznačil, že vše se dělo řízením Prozřetelnosti.

V. 14. „lid“ = mužstvo Saulovo, jako ve v. 7.

V. 15. Tento příběh liší se velmi od onoho, který vypravován ve hl. 24. Tam se soužil v duchu David, že odřízl kraj pláště, zde odnímá směle kopí a číši; tam oslovuje velmi pokorně samého krále, zde ironicky velitele vojska. (Hummelauer.)

V. 19. „Pudí-li tě Hospodin“, že dovoluje „zlému duchu od Hospodina“ (výše 16, 14.), by tě proti mně bezdůvodně štval: podej Hospodinu oběť, aby se na tebe nehněval a nedopouštěl, bys byl tím duchem honěn. — K „zavoniž“ srv. Gn 8, 21. Schlögl však místo „zavoniž oběť“ čte: „ať sám si vylije hněv na mně“; dle toho napomíná David Saula, by ponechal trest Hospodinu, jako učinil David 24, 13. — V ten rozum dlužno také vykládati Davidovu kletbu; nechce se mstíti sám, ale poroučí trest svých nepřátel Jahvovi. Zasluhují trestu, ježto vyhnavše Davida do ciziny mezi pohany, znemožňují mu ctíti Jahve obvyklým způsobem v jeho zemi (= „dědictví Hospodinovo“) a nutí ho takořka, by v cizině ctil bohy tamější, t. j. cizí, dle tehdejších (nesprávných) názorů, že jednotlivé země patří jejich bohům, a všichni, kdo v té zemi sídlí, že jsou povinni toho onoho místního boha ctíti. Srv. 4. Král 17, 25. Hummelauer opět upozorňuje na rozdíl Davidových slov od toho, co pravil ve hl. 24. Tam snažil se krále spíše uchlácholiti, zde ho chce zastrašiti.

V. 20. „před Hospodinem“ — David nechce, by posvátná země, ve které Hospodin sídlí, byla poskvrněna tím, že by byla v ní nevinně prolita krev jeho; aby se tak nestalo, raději odejde do ciziny. (Hummelauer.)

zřejmo, že jsem pošetile si počínal a že jsem chyboval příliš.“ [22] David
ujav se slova řekl: „Hle, kopí královo! Ať přijde někdo ze služebníků
královых a vezme (si) je! [23] Všaktě Hospodin odplatí každému dle jeho
spravedlnosti a věrnosti. Dal totiž Hospodin dnes tebe v ruku mou, ale
nechtěl jsem vztáhnouti ruky své na pomazaného Hospodinova; [24] jako
jsem na výsost vážil si dnes života tvého, tak bude vážen život můj
v očích Hospodinových a on vysvobodí mne ze vší úzkosti!“ [25] Tu
pravil Saul Davidovi: „Požehnán buď, synu můj, Davide! Zajisté, co
konati budeš, dokonáš, a jistě to zmůžeš!“
Odešel pak David cestou svou a Saul vrátil se domů.

David vyhnancem mezi Filišťany (27, 1.—31, 13.).

Aby vyvázl z nástrah Saulových, David odebírá se mezi Filišťany, zabírá Sikeleg a odtud podniká výpravy proti Amalečanům a jiným odvěkým nepřátelům Israelovým (27, 1.—12.). Když počali Filišťané s Davidem válku (28, 1.—2.), Saul ustrašen jsa, že mu Hospodin, když se s ním raditi chtěl, neodpověděl, odešel do Endoru k hadačce, která mu vyvolala mrtvého Samuele. Samuel zjeviv se, předpovídá Saulovi brzkou smrt a porážku Israelitů (28. 3.—25.). David, ježto mu Filišťané nedůvěřovali, byl se svými z tábora Filišťanů vyhoštěn (29, 1.—11.). Amalečané zatím jeho město, Sikeleg, zpustošili (30, 1.—5.). Na rozkaz Hospodinův nepřítele pronásleduje, obírá je o kořist (30, 6.—20.), kterou poděluje své bojovníky a z níž posílá podary knížatům judským (30, 21.—31.). Téhož času vojsko israelské Filišťany bylo poraženo a Saul se svými třemi syny nejstaršími zahynul (31, 1.—13.)

Hlava 27. — [1] David si řekl: „Jednoho dne padnu konečně
Saulovi do rukou; není-liž lépe, bych spasil se útěkem do země Filišťanů?
Tak pozbude Saul naděje, přestane mne honiti po všech končinách
israelských, a já uteku jeho rukám!“ [2] Vstal tedy David a odešel,
on a šest set mužů s ním, k Achisovi, synu Maochovu, králi getskému.
[3] A bydlil David s Achisem v Getu, on i muži jeho, každý se svou
rodinou, [i David se svými dvěma ženami, Achinoamou Jezrahelkou
a Abigailou, (kdysi) ženou Nabala z Karmelu]. [4] Když bylo Saulovi
oznámeno, že utekl David do Getu, přestal se dále po něm píditi.
[5] Řekl pak David Achisovi: „Jestliže jsem nalezl milost před
očima tvýma, budiž mi dáno místo v některém městě krajiny této,
abych tam bydlil; neboť proč by měl zůstávati služebník tvůj v městě
královském s tebou?“ [6] Dal mu tedy Achis toho dne Sikeleg; z té

V. 23. n. Spravedlnost a věrnost Davidova jeví se v tom, že zachoval Saulovi život, ač ho mohl snadno zabíti; spravedlnost ta bude mu odměněna tím, že zachován bude také život Davidův (= „bude vážen život můj“, ceněn, zachován).

Hl. 27. — V. 1. pokládá Schlögl za závětí k 23, 15a. Viz pozn. k tomuto v. — „upadnu“ a zahynu (hebr.).

V. 2. Achis uveden již výše 21, 10. nn. — Má'óch jmenován 3. Král 2, 39.: Ma'achá. — O Gatu viz 6, 17.

V. 3b. považován za glosu dle 25, 43. — Achis Davida, jakož i jeho mužstvo přijal, ježto mu byl vítaným válečným pomocníkem. (Srv. najaté žoldnéře.)

V. 5. David toužil po místě, kde by měl větší svobodu než v Getu, zejména kde by mohl se svými vykonávati volněji své náboženství.

V. 6. Sikeleg, hebr. Çiqlag patřilo dle Jos 15, 31. k území Judovu, dle Jos 19, 5; 1. Par 4, 30. k území Simeonovu. Conder se domnívá, že bylo tam, kde je dnes Zuhejlíqe, jižně od Húdže, východně Gazy. — Davidovi bylo město to dáno takořka v léno, David stal se jaksi Achisovým vasalem; proto on sám i jeho nástupci činili si na město to nároky a uplatnili je až do dob spisovatele knihy Sam.

příčiny patří Sikeleg králům judským do dneška.
7 Byl pak počet dnů, ve kterých David bydlil v krajině Filišťanů, čtyři měsíce.
8 David a muži jeho vystupovali a vycházeli na kořist mezi Gessuřany, Gerzany a Amalečany; nebo ti od pradávna bydlili ve vsích krajiny té až k Suru a k Egyptu.
9 David hubil všecku zemi (tu), nenechávaje živého muže ani ženy; a pobrav ovce, býky, osly, velbloudy i roucha, vracel se a přicházel k Achisovi.
10 Když se ho Achis tázával: „Na koho jsi dnes učinil výpad?" odpovídal David: „Proti Negebu Judovu", nebo: „Proti Negebu Jerameelanů", nebo: „Proti Negebu Keňanů".
11 Nedaroval David života ani muži ani ženě, a nepřiváděl jich do Getu, říkaje (si): „Aby snad nežalovali na nás". Tak činil David a to bývalo zvykem jeho po všecky dny, ve kterých bydlil v krajině Filišťanů.
12 Důvěřoval tedy Achis Davidovi říkaje (si): „Mnoho zlého učinil lidu svému, Israelovi; proto mi bude služebníkem na věčné časy."

Hlava 28. —
1 V těch dnech shromáždili Filišťané vojska svá, aby počali válku proti Israelovi. I řekl Achis Davidovi: „Věz nyní, že potáhneš se mnou na vojnu ty i mužstvo tvé!"
2 David pravil Achisovi: „Nyní zvíš, co učiní služebník tvůj." „A já" — vece Achis — „strážcem hlavy své tě ustanovím na vždy!"
3 Samuel byl již mrtev; všecek Israel ho oplakával a pochovali ho v Ramě, městě jeho. A Saul byl vyplenil čaroděje a hadače ze země.

V. 7. Dle hebr. dlužno pravděpodobně čísti, že byl David v Çiqlagu jeden *rok* a čtyři měsíce. (Schlögl čte dokonce: „*dva roky* a čtyři měsíce".)

V. 8. „vycházeli na kořist" — podnikali „razzie". — Gessuřané tu jmenovaní jsou známi z Jos 13, 2. n. — Místo neznámého „Gerzany" možno čísti s Dhormem „Perizzany", jmenované Sdc 3, 5. — O Amalečanech srv. hl. 15. — Místo „od pradávna" dlužno čísti „od Télámu". Srv. 15, 4. 7.

V. 10. Ke jménu Jerachme'él srv. Jeróchám 1, 1. Byl to prvorozenec Hesrona, vnuka Judova, dle 1. Par 2, 9. 25. — Jeho potomstvo sídlelo v jižní Palestině. — „Negeb" = jižní Palestina. — O Keňanech viz 15, 6. — David podnikal výpravy do území pohanských beduinův, Achisovi však namlouval, že je to kořist vzatá jeho soukmenovcům, Judovcům a jejich spolčencům (Keňanům). Činy Davidovy lze sice vyložiti, ne však schvalovati!

V. 11. Kdyby byl nechal David někoho z obraných na živu, nebo kdyby byl dokonce někoho jakožto otroka neb otrokyni přivedl do Getu Achisovi, byl by se prozradil, že nepodniká výprav do území judského, jak se Achis domníval, ale do cizího, a byl by pozbyl milosti Achisovy.

V. 12. Místo „mnoho zlého učinil lidu..." hebr.: „učinil se nenáviděným u lidu svého..."

Hl. 28. — V. 1. Okolnosti, ve kterých se David ocitl, byly velmi choulostivé. Měl táhnouti s Filišťany proti svým bratřím? Měl býti opravdu velezrádcem? Z té tísně vysvobodila ho Prozřetelnost.

V. 2. Slova Davidova jsou obojaká. Je jisto, že nechtěl budoucí král bojovati proti svému vlastnímu lidu a škoditi mu; mluví však tak, aby Achis nebyl zviklán ve své důvěře v Davida, že bude bíti Israelity, jako je bil dle jeho domnění dosud (28, 10. nn.). — „strážcem hlavy své" = velitelem osobní stráže. Tak mu důvěřoval! Staří panovníci častěji svěřovali své životy cizím osobním strážcům, ježto nebylo snadno, by se dali získati domácími nápadníky trůnu. Také David měl později ve své osobní stráži cizince.

V. 3. O smrti Samuelově bylo vypravováno již 25, 1. Opět o ní učiněna zmínka, by bylo porozuměno tomu, co dále vypravováno, že totiž mrtvý Samuel byl citován. — Skladatel knihy Sam připomíná, že již dříve Saul vyplenil čaroděje, by pochopil čtenář, jak si čarodějka níže (v. 9.) počínala. — „vyplenil" = pobil, ježto čarodějství bylo stíháno trestem smrti. Srv. Lv 19, 31; 20, 6; Dt 18, 11. — „čaroděj" hebr. „'ób" znamená mrtvověštce, duchaře, který se zabývá citováním duchů zemřelých. Srv. dnešní spiritismus. LXX překládá to slovo jménem „břichomluvec".

[4] Filišťané tedy se shromáždili, přitáhli a položili se v Sunamu.
Také Saul shromáždil všecky Israelity, a přišel do Gelboe. [5] Když
viděl Saul tábor Filišťanův, ulekl se a srdce jeho náramně se poděsilo.
[6] I dotazoval se Hospodina, avšak neodpověděl mu ani sny ani skrze kněze,
ani skrze proroky. [7] Řekl tedy Saul služebníkům svým: „Vyhledejte mi
ženu, která umí vyvolávati duchy; půjdu k ní a tázati se budu skrze ni.“
I řekli mu služebníci jeho: „Je žena, která umí vyvolávati duchy,
v Endoru.“ [8] Změnil tedy podobu svou, přestrojil se, šel sám a dva
muži s ním a přišli k ženě té v noci. I řekl jí: „Věšti mi pomocí vy-
volaného ducha a vyvolej mi (mrtvého), kterého ti povím!“ [9] Žena mu
pravila: „Zajisté víš sám, co vše učinil Saul, kterak vyhladil čaroděje
a hadače ze země; proč tedy ukládáš mi o život?“ [10] Tu přisáhl jí
Saul při Hospodinovi, řka: „Jakože živ je Hospodin! Nic zlého se ti
nestane pro tu věc!“ [11] Tázala se ho tedy žena: „Koho mám ti vy-
volati?“ On řekl: „Samuele mi vyvolej!“ [12] Když pak uzřela žena Sa-
muele, vzkřikla hlasem velikým a řekla Saulovi; „Proč jsi mne oklamal?
Vždyť jsi ty Saul!“ [13] Král jí pravil: „Neboj se! Co jsi viděla?“ I řekla
žena Saulovi: „Cosi božského jsem viděla, ano vystupuje ze země.“
[14] Když se jí tázal: „Jaká je podoba jeho?“ odpověděla: „Člověk, stařec
vystupuje a jest oděn pláštěm.“ I porozuměl Saul, že je to Samuel,

---

V. 4. „Sunam“ jmenováno Jos 19, 18. Také v dopisech amarnských se vyskytá jméno města „Šunama“. Dnešní Súlam (Sólem) je vesnička na jihozápadním svahu Malého Hermonu (Nebi Dahí). — O Gelboe viz Jos 19, 22. Jméno zachováno dosud ve vesnici Dželbón (na jihu toho pohoří). Dnešní název Džebel Faqú‘a pochází od vesnice Fuqú‘a, která leží severně od Dželbónu.

V. 5. S hor Gelboe mohl Saul velmi dobře viděti tábor Filišťanů, kterých bylo veliké množství, kteří byli lépe vyzbrojeni než Israelité, mezi nimiž byl David a mnoho jonáků, kteří od Saula k Davidovi přeběhli (1. Par 12, 1.—7. 19.—22.). Saulovi, který nikdy nevynikal pevnou důvěrou v Jahvovu všemohoucnost, byla to tuhá zkouška, ve které neobstál.

V. 6. „neodpověděl mu“ Jahve. — O „snech“ viz výše hl. 3; Nm 12, 6; Jer 23, 25; Joel 2, 28; Zach 10, 2. — Místo „skrze kněze“ hebr.: „skrze posvátné osudí“ („’úrím“). Srv. Ex 28, 30.

V. 7. „která umí vyvolávati duchy“ zemřelých. Srv. v. 3. LXX zase překládá „břichomluvka“. ‘Én-dór tam, kde je dnes arabská ves Endúr, na úpatí Malého Hermonu, nedaleko Naimu. Srv. Jos 17, 11. nn. — Saul tak hluboko klesl, že hledá nyní rady u duchařky, ačkoli kdysi se snažil všecky duchaře, hadače a podobného druhu lidi z Jahvovy země vypleniti!

V. 8. Saul se přestrojuje, krčí se (jsa o hlavu větší než kterýkoliv Israelita), volí noc na cestu. Tím chtěl zakrýti svůj čin, za který bylo se mu styděti. Král, který má býti prvním rytířem v říši, utíká se k prostředku — babskému!

V. 9. „čaroděje“ jako ve v. 3. „vyvolavatele duchů“ (nekromancie). — „ukládáš o život“ — kdyby se na mne prozradilo, že jsem ti vyvolala ducha, dá mne Saul popraviti.

V. 10. O přísaze Saulově dlužno souditi podobně jako 14, 24. nn.

V. 12. Když duchařka spatřila Samuele, vybavila se jí přirozeně také představa Saula, s ním úzce spiatá, a dovtípila se již, že muž, který ji žádal, by Samuele vyvolala, a který jest o hlavu větší než jiní, je sám Saul. Ježto věděla, že Saul smrtí stíhá duchaře, vzkřikla úžasem, že bude též ona popravena. Tak je snadno také vysvětliti, že ji král konejší ve v. n., aby se nebála.

V. 13. Ze Saulovy otázky: „Co jsi viděla?“ plyne, že on sám nic neviděl! „cosi božského“ hebr. „elóhím“, vyšší bytost, vznešeného ducha. — „ze země“, t. j. ze „še’ólu“, z onoho světa. Srv. Dt 32, 22.

V. 14. Místo „stařec“ čtou někteří, mezi nimi také Schlögl, „muž vousatý“, ježto prý dle nápadně dlouhé brady mohl spíše Saul poznati, že se zjevil Samuel, nežli dle pouhé podoby stařecké. — O plášti Samuelově srv. 2, 19; 15, 27. — „oblečen v plášť“, t. j. do pláště schoulen, na znamení smutku.

padl tváří svou k zemi a poklonil se. 15 A řekl Samuel Saulovi: „Proč
mne znepokojuješ, že jsem byl vyvolán?“ Saul odpověděl: „Soužen
jsem náramně; neboť Filišťané bojují proti mně a Bůh odstoupil ode
mne: nechtěl mi odpověděti ani (skrze) proroky ani (skrze) sny; proto
povolal jsem tebe, bys mi oznámil, co mám dělati. 16 I řekl Samuel:
„Co se mne ptáš, když tě Hospodin odstoupil od tebe a přešel k soku
tvému? 17 Učinil totiž tobě Hospodin, jak mluvil skrze mne: vytrhl
království tvé z ruky tvé a dal je rodáku tvému Davidovi. 18 Že jsi
neposlechl hlasu Hospodinova, a žes na Amalekovi neučinil zadost
hroznému hněvu jeho, proto učinil ti dnes Hospodin, co trpíš, 19 a vydá
Hospodin s tebou také Israele v ruce Filišťanů. Zítra ty i synové tvoji
budete se mnou; ano i ležení israelské vydá Hospodin v ruce Filišťanů.“
20 Saul padl ihned, jak dlouhý byl, na zemi; neboť ulekl se slov Samuelových a byl vysílen, ježto nejedl celý ten den. 21 Přistoupila tedy
žena ta k Saulouvi — bylť velmi poděšen — a řekla mu: „Hle, poslechla služebnice hlasu tvého a vydala jsem život svůj v nebezpečenství.
Poslechla jsem řečí tvých, které jsi mluvil ke mně; 22 nyní tedy poslechni také ty hlasu služebnice své: předložím ti skývu chleba, bys
pojedl, tak se posilnil a mohl jíti cestou svou.“ 23 On však odepřel
řka: „Nebudu jísti.“ I nutili ho služebníci jeho i žena ta, až konečně
poslechl hlasu jejich, vstal se země a sedl si k rohožce. 24 Žena ta měla
doma vykrmené tele; to rychle zabila a vzavši mouky, zadělala ji, napekla přesných chlebův, 25 a předložila je Saulovi a služebníkům jeho.
Když pojedli, vstali a odešli tu noc.

Hlava 29. — 1 Všecka vojska Filišťanů shromáždila se v Afeku,

---

V. 15. Ačkoli Saul Samuele neviděl (v. 13.), slyšel jeho hlas. — „znepokojuješ“ = rušíš klid mrtvého. — „byl vyvolán“, bych „vystoupil“ ze še'ólu. Z toho, že mu Jahve nedal odpovědi, Saul vyvozuje, že jest od Boha opuštěn. — Ježto Bůh nechtěl dáti Saulovi odpovědi, chtěl si Saul odpověď (a radu) vynutiti způsobem tímto!

V. 17. hledí k 15, 28. — „rodáku“ = příslušníku téhož národa („bližnímu“).

K v. 18. srv. 15, 26. nn.

V. 19. „budete se mnou“ na onom světě, v še'ólu, mrtvi.

V. 22. „skývu chleba“ srv. naše „lžíce polévky“.

V. 23. „Rohožka“ nebo kůže na podlaze rozprostřená byla naším stolem, na který kladeny pokrmy a u kterého staří jedli podobně, jako dosud beduini.

V. 25. Co dále se stalo, viz hl 31. nn. — Spisovatel líčí tu událost, jak ji vypravoval Saul, nebo dva průvodčí, nebo žena, nebo jak ji dle toho vypravování vypravovali (napsali) jiní. Nevykládá však vniterní a nejhlubší příčiny zjevu toho Také vykladatelé nebyli a nejsou za jedno. Není nutno tvrditi, že se Samuel skutečně zjevil, buď že ho poslal sám Bůh, nebo že dovolil zlému duchu, by ho přivedl z onoho světa. Není ani pravděpodobno, že by Bůh tímto způsobem byl si dal vynutiti Saulem odpověď a radu, kterou odpíral dáti (srv. v. 6. 15.), a že by byl své působení takořka navázal na hříšné jednání čarodějčino. Spíše se zdá, že žena citovala duchy podobnými prostředky, jako činí dnešní spiritisté, a že je tedy zjev ten vyložiti jako zjevy spiritistické. Prozřetelnost toho toliko použila ke svým záměrům, jako také jindy dovede obrátiti lidské hříchy ke svým účelům, a tak dlužno rozuměti Sir 46, 23. Co bylo výrokem Samuelovým pověděno, nepřesahovalo poznavavosti ženy neb aspoň zlého ducha. (Calmet.) Slovo „zítra“ neznamená výlučně den druhý, ale možno je vykládati v širším slova smyslu o nejbližším čase. Není nutno utíkati se k působení ďábelskému, možno-li věc vyložiti podvodem ženy. (Hummelauer.) Sir 46, 23. dlužno vykládati dle našeho místa, a ne naopak. Sam je kniha starší dějinná, Sir však mladší a básnická!

Hl. 29. — V. 1. navazuje na 28, 2. — Afek snad tam, kde je dnes ves Fuqú'a; viz 28, 4. „Jezrahel“ zde rovina esdrelonská. — Onen nejmenovaný pramen je dle LXX 'Én-Charód = dnešní 'Ain Džálúd jako Sdc 7, 1. nn. —

Israel pak položil se u studnice, která byla v Jezraheli. [2]Knížata fili-
štínská táhla po stech a tisících, David pak a muži jeho byli v zadním
voji s Achisem. [3]I řekla knížata filištínská k Achisovi: „K čemu jsou
(zde) tito Hebreové?" Achis odpověděl knížatům filištínským: „Zda
neznáte Davida, který byl služebníkem Saula, krále israelského, a je
u mne mnoho dní, ano roky, a neshledal jsem na něm nic (zlého)
ode dne, kdy utekl ke mně, až do dneška?" [4]Knížata filištínská však
rozhněvala se na něj a řekla mu: „Ať se vrátí muž tento a sedí na
svém místě, na kterém jsi jej ustanovil, a nechať netáhne s námi do
boje, by se nestal nepřítelem naším, když se počneme bíti; nebo kterak
jinak bude moci usmířiti pána svého, nežli hlavami našimi? [5]Zda
není to David, kterému zpívali tančíce:

„Pobil Saul svých tisíc,
ale David deset tisíc!"

[6]Povolal tedy Achis Davida a řekl mu: „Jakože živ je Hospodin! Tys
upřímný a hodný dle mého názoru, a těší mne, že vycházíš a vcházíš
se mnou do tábora, neboť neshledal jsem na tobě nic zlého ode dne,
kdy jsi přišel ke mně, až do dneška; ale knížatům se nelíbíš. [7]Vrať
se tedy, jdi v pokoji, bys neurážel očí knížat filištínských!" [8]Tu
pravil David Achisovi: „Co jsem však učinil a co jsi shledal na mně,
služebníku svém, od té doby, co ti sloužím, až do dneška, že nemám
jíti bojovat proti nepřátelům pána mého, krále?" [9]Achis odpověděl
Davidovi: „Vím, že dobrý jsi ty, před očima mými jsi takořka anděl
Boží; ale knížata filištínská řekla: „Ať netáhne s námi do boje!"
[10]Proto vstaň ráno ty i služebníci pána tvého, kteří přišli s tebou;
ano, v noci vstaňte, až pak počne svítati, odejděte." [11]Vstal tedy ještě
za tmy David, on i muži jeho, aby ráno vyšli a vrátili se do země
Filišťanů. Filišťané pak táhli do Jezrahele.

Místa tu jmenovaná jsou jiná, nežli výše 28, 4! Nejspíše táhli Filišťané z Afeku do Sunamu.

V. [2]. O „knížatech filištínských" srv. 5, 8. — O skupinách po stu (setninách) a po tisíci viz 8, 12; 18, 13; Nm 2, 31; Dt 13, 9.

V. [3]. Ostatní knížata filištínská nedůvěřovala Davidovi; obávala se, že by mohl v bitvě se svým hebrejským mužstvem přejíti k Israelitům, případně napadnouti Filišťany v týle (táhl v zadu) a tak víc uškoditi nežli prospěti. — „ano roky" *dva*, počítány-li čtyři započaté měsíce za celý rok. Viz 27, 7.

V. [4]. „usmířiti pána svého" Saula. — Místo „hlavami našimi" přesněji dle hebr.: „hlavami těchto mužů" (Filišťanů).

K v. [5]. srv. 18, 6; 21, 11.

V. [6]. Achis sotva přisahal při Jahvovi, ale spisovatel podávaje rozmluvu svými slovy užívá formule, jaké by byl užil Israelita, kdyby byl přísahal. (Calmet.) — Všimni si, jak šetrně mluví Achis, aby Davida odstranil, ale nepohněval si ho. — „upřímný" = loyální.

V. [8]. David nechtěl — upřímně řečeno — bojovati proti svým bratřím a v duchu se zajisté radoval, že ho Achis propouští; předstírá však dále svou loyalitu a z ní plynoucí zármutek, že nebude mu možno bojem proti Israelitům ji dokázati.

V. [9]. Místo „vím, že dobrý jsi..." hebr.: „Ty víš, že jsi mým očím milý jako anděl Boží." — Některé rukopisy LXX nemají přirovnání s andělem Božím; pisatelům zdálo se býti nemístným v ústech pohanových, a proto je asi vynechali. — Viz ducha Východňanů! Rádi přehánějí ve svých výrazech. (Calmet.) Rozhodně nelze z onoho přirovnání v ústech Filišťanových mnoho vyvozovati. Srv. 2. Král 14, 17. 20; 19, 27.

V. [10]. n. Za „s tebou" dlužno doplniti ze LXX: „a jděte na místo, na kterém jsem vás ustanovil (Sikeleg), a neměj nic zlého v srdci svém, neboť jsi mi milý". — Místo „v noci vstaňte" čti: „v doběranní hlídky". — Rovněž tak ve v. n. místo „ráno".

Hlava 30. — [1] Prve nežli přišli třetího dne David a muži jeho
do Sikelegu, Amalečané napadli od jihu Sikeleg, dobyli ho, zapálili
jej, [2] zjímané ženy a vše, co bylo v něm, malé i veliké, odvedli; ne-
zabili totiž nikoho, ale vzavše je s sebou šli svou cestou.
[3] Když tedy přišli David a muži jeho k městu, a shledali, že je
vypáleno, a ženy, synové a dcery jejich že jsou odvedeni do zajetí,
[4] dal se David i lid, který byl s ním, do hlasitého pláče, až se jim
slzí nedostávalo. [5] Neboť i dvě manželky Davidovy byly odvedeny do
zajetí, Achinoam Jezrahelka, a Abigail, (kdysi) manželka Nabala kar-
melského.
[6] David ocitl se ve veliké tísni, neboť lid chtěl ho kamenovati,
ježto rozhořčena byla mysl každého muže (ztrátou) synův a dcer jeho.
Byl však posilněn David od Hospodina, Boha svého. [7] Řekl totiž knězi
Abiatarovi, synu Abimelechovu: „Přines mi efód.“ Když Abiatar efód
Davidovi přinesl, [8] tázal se David Hospodina řka: „Mám pronásledo-
vati ty lupiče? A dohoním jich či nedohoním?“ Hospodin mu řekl:
„Pronásleduj! Neboť jistě jich dohoníš a kořist jim odejmeš!“
[9] Odešel tedy David, on a šest set mužů, kteří byli s ním, a přišli
až k potoku Besor. Někteří, jsouce unaveni, zůstali tam; [10] avšak
David se čtyřmi sty mužů honil je (dále) — dvě stě jich totiž se za-
stavilo, ježto únavou nemohli přejíti potok Besor. — [11] Když pak na-
lezli na poli kteréhos Egypťana, přivedli ho k Davidovi, a dali mu
jísti a píti: [12] kus hrudy fíků a dva svazky rozinek. Když to snědl,
ožil a pookřál; neboť nejedl a nepil tři dny a tři noci. [13] Řekl mu
tedy David: „Čí jsi ty, neb odkud jsi [a kam jdeš]?“ On odpověděl:
„Otrok egyptský já jsem, otročil jsem jednomu Amalečanovi; avšak
opustil mne pán můj, že jsem se předevčírem roznemohl. [14] Vpadli
jsme totiž do jižního území Kereťanů, do (jižního) Judska, jakož i do

---

Hl. 30. — V. 1. n. Amalečané zvěděvše, že Sikeleg (27, 6.) je Davidem a jeho mužstvem opuštěn, vykořistili výhodné příležitosti, by se pomstili Davidovi za jeho vpády 27, 8. nn. — Místo „od jihu“ čti „Negeba“.

V. 3. vrací se k počátku v. 1. — Dhorme se domnívá, že chtěli Amalečané zajaté ženy a děti prodati v Egyptě do otroctví.

V. 4. „nedostávalo se jim slzí“ = až už plakati nemohli.

V. 5. považován mnohými za glosu. Udává příčinu, proč zejména David plakal. Srv. 25, 43.

V. 6. Dle 22, 2. bylo mezi Davidovými bojovníky mnoho nespokojenců; nespokojenost jejich obrátila se nyní proti Davidovi, a přičítala mu, jeho velení, příčinu, že tolik pozbyli. Tak stává se často v dobách revoluce, jak učí dějiny.

K v. 7. srv. 23, 9. — „mi“, bys mohl Jahve se tázati. — Jaký to rozdíl mezi Saulem a Davidem. Saul se také tázal v tísni Hospodina, jemu však neodpověděl . . .

V. 9. n. upravuje a překládá Dhorme: „Tu odešel David se šesti sty mužů, kteří byli s ním a přišli až k potoku Besoru. Avšak dvě stě mužů, kteří byli velmi unaveni, aby přešli potok Besor, zastavilo se tam, kdežto David s ostatními čtyřmi sty mužů pronásledoval (je) dále.“ — Besór dlužno hledati někde jižně od Gazy.

V. 11. n. Srv. 25, 18. — „ožil“ dosl. „vrátil se duch jeho“. Zdá se, že byl hladovec ten bez sebe.

V. 13. Z „předevčírem“ Schlögl vyvozuje, že vykonal David s Filišťany na sever jen cestu jednoho dne. Druhého dne se vrátil a třetího dne táhli na jih přes Besor.

V. 14. „Kereťané“ je větev Filišťanů. Sluje tak proto, že se přistěhovala z ostrova Krety. Viz Sdc 13, 1. O území Kalebově srv. 27, 10. (Jerachmelané).

jižních krajů Kalebových, a Sikeleg jsme zapálili.“ 15 I tázal se ho
David: „Můžeš mne dovésti k té tlupě?“ On odpověděl: „Přisáhni mi
při Bohu, že mne nezabiješ a že mne nevydáš v ruce pána mého,
a já povedu tě k tlupě té.“ David mu tedy přisáhl. 16 Když ho tam
přivedl, hle, byli rozloženi daleko široko na zemi, jedli, pili a slavili
takořka svátek pro všecku kořist a lup, který odnesli ze země Filišťanů
a z Judska. 17 I bil je David od večera až do večera druhého dne, že
z nich nikdo nevyvázl, kromě čtyř set služebníků, kteří byli vsedli na
velbloudy a ujeli. 18 Tak zachránil David vše, co byli Amalečané po-
brali, zachránil i dvě manželky své. 19 Nic malého ani velikého ne-
scházelo z kořisti, ani ze synův, ani z dcer; cokoli byli pobrali, všecko
zase David nazpět přivedl. 20 Pobral všecek brav i hovězí dobytek,
a hnal to před sebou; i říkali: „Toť je kořist Davidova.“
21 Když se blížil David k oněm dvěma stům mužů, kteří pro
únavu se zastavili, nemohouce jíti za Davidem, a kterým byl přikázal,
by zůstali u potoka Besor, vyšli vstříc Davidovi a lidu, který byl
s ním. David přistoupiv k nim, pozdravil je pokojně. 22 Tu všichni
nejhorší a nejničemnější z mužů, kteří byli šli s Davidem, ujali se
slova a pravili: „Protože nešli s námi, nedáme jim nic z kořisti, kterou
jsme uchvátili, ale ať se spokojí každý se svou ženou a dětmi; ať si
je vezmou a jdou!“ 23 David však řekl: „Nesmíte tak učiniti, bratří
moji, s tím, co nám dal Hospodin, který střehl nás a dal lupiče,
kteří vytáhli proti nám, v ruce naše. 24 Ať nikdo neposlechne vás
v této věci; neboť rovný díl dostane ten, kdo vytáhl do boje, i ten,
kdo zůstal u břemen; rovně děliti se budou.“ 25 To stalo se od té
doby na budoucí časy ustanovením, zřízením a takořka zákonem
v Israeli až do dneška. 26 Když pak přišel David do Sikelegu, poslal
dary z kořisti starším judským, soukmenovcům svým, — řka: „Přijměte
požehnání z kořisti nepřátel Hospodinových“: — 27 těm, kteří byli v Be-
telu, v Ramě na jihu, v Jeteru, 28 v Aroeru, v Sefamotě, v Estamu,

V. 15. Ježto Egypťan ten zúčastnil se loupežné výpravy proti Sikelegu, obával se právem, že by mohl býti zabit. Chce si vykoupiti ohrožený život tím, že prozradí, kde lupiči táboří.

V. 16. „slavili svátek“ = křepčili.

V. 17. Místo: „od večera až do večera druhého dne“ čti: „od popolední až do večera všecek jejich tábor“ (zbil David).

V. 20. překládá Dhorme: „Tu vzali všecek brav; hovězí dobytek však přivedli k němu (Davidovi) řkouce: To je kořist Davidova.“ David, náčelník, dostal největší část kořisti, všecek dobytek hovězí; ostatek byl rozdělen lidu. Dlužno míti ovšem za to, že David kromě dobytka odvedeného ze Sikelegu, pobral Amalečanům také *jejich* stáda, a to byla vlastní kořist. Co Amalečané uloupili v Sikelegu, a co nyní šťastně získáno, bylo asi vráceno pravým vlastníkům.

V. 23. Viz Davidovu velkodušnost! Štědrý-li byl Jahve k nám, nesmíme my býti skoupými ke svým bratřím.

K v. 24. n. srv. Nm 31, 26. n. — Srovnej současné osudy Saulovy a Davidovy! Onen je Filišťany poražen a umírá i se syny, tento vítězí a přináší domů hojnou kořist.

V. 26. Místo „soukmenovcům svým“ čti: „dle jejich měst“. — K „požehnání“ srv. 25, 27. — Těmi dary chce David ukázati, jaký je bojovník, když tolik ukořistil, a spolu si získati přízně starších, kterých brzy bude potřebovati.

V. 27. Místo „Betelu“ čti „Bethúl“ známé z Jos 19, 4. (srv. Bethú'él 1. Par 4, 30.). — Rama na jihu = Rámath-Neghebh Jos 19, 8. — Jattír jmenován Jos 15, 48; 21, 14.

V. 28. Místo „Aroer čti ‘Ar‘árá = ‘Ad‘ádá Jos 15, 22. = dnešní ‘Ar‘ árá, jihovýchodně od Bersabee. — Šifmóth bylo snad ve uády Sufeisif. — Estamo viz Jos 15, 50; 21, 14. (= dnes es-Semú‘a, západně od Ma‘ínu).

[29] v Rachale, ve městech Jerameelanů, ve městech Keňanů, [30] v Aramě, u jezera Asanského, v Atachu, [31] v Hebroně, a jiným, kteří byli na těch místech, na kterých se prve zdržoval David a jeho mužstvo.

Hlava 31. — [1] Filišťané bojovali proti Israelovi; Israelité dali se na útěk před Filišťany; vraždění padali na pohoří Gelboe. [2] Filišťané byli také v patách Saulovi a synům jeho, a zabili Jonatana, Abinadaba a Melchisuu, syny Saulovy. [3] Všecka prudkost boje obrátila se proti Saulovi: střelci ho dohonili a těžce poranili. [4] I řekl Saul oděnci svému: „Vytas meč svůj a probodni mne, aby snad nepřišli tito neobřezanci a mne potupně nezabili. Avšak oděnec jeho nechtěl; byltě náramným strachem předěšen. Chytil tedy Saul meč a nalehl na něj. [5] Když to oděnec jeho viděl, že totiž je Saul mrtev, nalehl také sám na meč a zemřel s ním. [6] Umřel tedy Saul, tři synové jeho, oděnec jeho [i všichni muži jeho] toho dne společně. [7] Synové Israelovi, kteří byli za údolím [a za Jordanem], vidouce, že mužstvo israelské dalo se na útěk a že Saul i synové jeho jsou mrtvi, opustili města svá a prchli; i přišli Filišťané a usadili se tam.

[8] Druhého dne, když přišli Filišťané, by zloupili pobité, nalezli Saula a tři syny jeho, ani leží na pohoří Gelboe. [9] I sťali hlavu Saulovi,

---

V. [29]. Místo „v Rachale“ čti: „v Karmelu“ a viz 25, 2. — O Jerachmelanech a Keňanech viz 27, 10.

V. [30]. Místo „v Aramě“ čti: „v Hormě“ Jos 15, 30; 19, 4. — Místo „jezero Asanské“ čti: „Bór-'Ášán“ = (Studna kouře) = dnešní 'Asan, severně od Bersabee. Viz Jos 15, 42; 19, 7. — Místo „Atach“ čti: „'Arádh“ Sdc 1, 16. Srv. Jos 15, 42; 19, 7.

Hl. 31. — V. [1]. navazuje na hl. 28. Srv. 28, 4. — Souběžnou zprávu podává 1. Par 10. — Bitva začala severně od hor Gelboe, Israelité dali se na útěk na jih do hor, Filišťané za nimi, a zejména na horách mnoho jich pokosili.

V. [2]. srv. 1. Par 10, 2. — O synech Saulových viz 14, 49. Abinadab tam sice jmenován není, je však uveden 1. Par 8, 33; 9, 39. — Ke jménu srv. 16, 8; 7, 1.

K v. [3]. srv. 1. Par 10, 3.

V. [4]. Saul chce skončiti život zoufalstvím, jak jej končívají lidé nemající důvěry v Boha. — Kdyby neobřezanci zabili krále synův Israelových (jejichž obřízka je posvátným znamením), byla by to králi (i veškerému národu) veliká potupa. — Zbrojnoš Saulův byl tak ustrašen, že hrůzou nemohl se odhodlati, by vykonal králův rozkaz! — Sebevraždu Saulovu dlužno zavrhnouti právě tak, jako veliký počet sebevražd, které v podobných okolnostech byly v různých armádách spáchány. — Dhorme, považuje „aby mne nezabili“ za glosu, domnívá se, že se Saul nebál, aby ho Filišťané nezabili, ale že měl strach, aby se nedostal živ do rukou Filišťanů, kteří by si mohli pak tropiti z něho šašky (jako kdysi ze spoutaného Samsona); dle toho bylo by místo „mne potupně“ dlužno čísti: „aby si nemohli hráti se mnou“. Srv. 1. Par 10, 4.

V. [5]. Ani tohoto činu zbrojnošova nelze schvalovati, třebas má nátěr jakési oddanosti k pánovi!

V. [6]. Dle 28, 4. shromáždil Saul všecky Israelity; dle v. tohoto by byli tedy všichni se Saulem zahynuli. Ježto je to pravdě nepodobno a ježto LXX nemají slov: „i všichni muži jeho“, považuje Dhorme slova ta za glosu. Schlögl čte: „všichni jeho mužové *prchli*“. Srv. 1. Par 10, 6.

V. [7]. Není pravdě podobno, že všichni *zajordánští* Israelité opustili svá města po boji na horách Gelboe, a že Filišťané vnikli tak daleko. Proto právem pokládá Dhorme slova „a za Jordanem“ za glosu. Srv. 1. Par 10, 7. — Místo „za údolím“ čti „ve městech údolí“. „Údolí“ tu znamená rovinu esdrelonskou. Srv. Jos 17, 16; Sdc 6, 33; Os 1, 5. — Tedy israelské obyvatelstvo roviny esdrelonské prchlo a jejich sídla zabrali Filišťané!

V. [9]. Jako kdysi David uťal hlavu Goliášovi (17, 51.), tak činí Filišťané Saulovi.

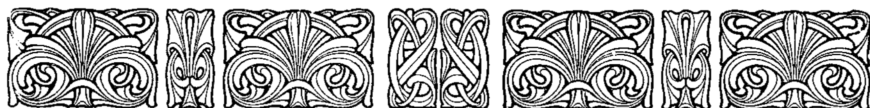
svlékli s něho odění a poslali (posly), by to rozhlásili po zemi Fili-
šťanů do kola, ve chrámech jejich model i v lidu. [10] Odění jeho složili
ve chrámě Astartině, tělo pak pověsili na zdi (města) Betsanu. [11] Když
to uslyšeli obyvatelé Jabesu galaadského, co totiž učinili Filišťané Sau-
lovi, [12] vstali všichni (jejich) jonáci, šli celou noc, vzali tělo Saulovo
i těla synů jeho se zdi Betsanu, přišli (zase) do Jabesu galaadského,
a spálili je tam; [13] kosti pak jejich vzali, pochovali je v lese Jabes,
a postili se sedm dní.

K v. [10]. srv. 17, 54. — 1. Par 10, 10. — Astarta ('Aštóreth) byla ctěna u Filišťanů všude sice, možno však se domnívati, že chrám tuto jmenovaný byl v Askalonu. Aspoň Herodot (1, 105.) praví, že v tom městě byla svatyně zasvěcená „Artemidě nebeské" (= 'Aštóreth). — O Betsanu viz Sdc 1, 27. V listech amarnských jmenováno Bít-sáni. Srv. Jos 17, 11.

V. [11. n.] O Jabešu viz hl. 11. — Saul je kdysi osvobodil. Nyní se mu (aspoň mrtvému) odměňují. — Že Jabeští spálili maso mrtvoly Saulovy, je výjimečný zjev u Semitů, kteří zpravidla mrtvoly pochovávali. V bibli učiněna zmínka o pálení mrtvoly ještě toliko na jednom místě: Am 6, 10. Někteří se domnívají, že Jabeští chtěli zabrániti, by Filišťané nemohli mrtvolu Saulovu dále zneuctívati. Jiní připomínajíce, že Jabes bylo město bezpečné, mají za to, že hniloba mrtvol pokročila tak, že nebylo možno způsobem u Israelitův obvyklým mrtvolám prokázati poslední čestnou službu (umýti je, pomazati, obléci atd.). Schlögl (před ním již jiní) však opravuje se zřetelem k 1. Par 10, 12., kde není o spálení ani zmínky, a čte: „a tam je oplakávali". Dle toho byli pohřbeni do země jako jiní Israelité; s tím lépe souhlasí v. 13., že kosti (a na nich ohnilé maso) pochovali.

V. [13]. Místo „v lese" hebr. „pod terebintem". — Také Debora byla pochována pod stromem Gn 35, 8. Dosud pochovávají mohamedánští Arabové své „svaté" u posvátných stromův. — O postu pohřebním srv. 2. Sam 1, 12; 3, 35; 12, 16. — O sedmidenním smutku srv. Gn 50, 10; Judit 16, 29; Sir 22, 12. (13.). (Také Gilgameš dle babylonského názoru ztrávil sedm dní a nocí u mrtvoly svého přítele.)

DRUHÁ KNIHA KRÁLOVSKÁ.

DAVID V HEBRONĚ (1, 1.—4, 12.) A V JERUSALEMĚ (5, 1.—20, 26.).

David dověděv se o smrti Saulově a Jonatanově (1, 1.—16.), oplakává je truchlozpěvem (1, 17.—27.).

Hlava 1. — 1 Po smrti Saulově, když se David vrátil z vítěz-
ného boje proti Amalečanům, a když byl pobyl v Sikelegu dva dny,
2 třetího dne ukázal se člověk přicházející z tábora Saulova s rouchem
roztrženým a s hlavou posypanou prachem; když přišel k Davidovi,
padl na tvář svou a poklonil se. 3 I tázal se ho David: „Odkud při-
cházíš?“ On mu odpověděl: „Z tábora israelského utekl jsem.“ 4 I řekl
mu David: „Co se stalo? Pověz mi!“ On vypravoval: „Utekl lid
z bitvy a mnoho z lidu padlo, zemřelo; též Saul a Jonatan, syn jeho,
zahynuli.“ 5 I tázal se David jinocha, který mu to oznamoval: „Kterak
víš, že je mrtev Saul i Jonatan, syn jeho?“ 6 I řekl jinoch, který mu
to oznamoval: „Náhodou přišel jsem na pohoří Gelboe; Saul byl
opřen o své kopí; když se blížily k němu vozy a jezdci, 7 ohlédl se,

---

Hl. 1. — V. 1a. navazuje na 1. Sam 31. — V. 1b. naráží na 1. Sam 30. — Celá hlava 1. je závěr 1. Sam.

V. 2. „den třetí“ srv. s 1. Sam 30, 1. — Roztržené roucho a hlava prstí posypaná jsou známkami smutku, jako 1. Sam 4, 12. nn.

V. 4. Amalečan jmenuje ze synů Saulových toliko Jonatana, kdežto 1. Sam 31, 7. je řeč „o jeho synech“. Chce se Davidovi zavděčiti, přinésti radostnou zprávu, že zahynul dosavadní král Saul i jeho nejstarší syn, který by měl dle práva dědického na trůn nastoupiti, že tedy již není žádné překážky, která by bránila Davidovi nastoupiti na trůn. — Že zahynuli také jiní synové Saulovi, nebylo již tak důležito, jako smrt Saula a „korunního prince“.

V. 6. „opřen o své kopí“, znak to královské důstojnosti. Srv. 1. Sam 18, 10. — „Náhodou“ sotva se tam dostal, ale přišel asi proto, by loupil padlé. Byli tedy „hyeny bojiště“ již tehdy! Či bojoval také ve vojsku israelském?

V. 7. Zda skutečně Amalečanem byl, nebo se toliko za něho vydával, nesnadno zjistiti, ježto mísí s pravdou lež, aby si získal Davidovy přízně a důkazu přízně té — hojných darů. Inspirovaný spisovatel, který vypravoval v 1. Sam 31 věrně dle pravdy, kterak Saul skonal, podává tu lživou, pravdě odporující zprávu, kterou vychytralý posel skutečně podával. Ježto posel lhal, je zpráva jeho v rozporu s 1. Sam 31. Rozpor ten dlužno klásti na vrub lživému zpravodaji, ne však inspirovanému spisovateli! Srv. Úvod § 7. str. 8. pozn. 2.

a vida mne, zavolal na mne. Když jsem mu odpověděl: „Tu jsem“,
[8] tázal se mne: „Kdo jsi ty?“ Odpověděl jsem mu: „Amalečan jsem já.“
[9] I řekl mi: „Oboř se na mne a zabij mne, neboť úzkosti mne obkličují a ještě všecek život jest ve mně.“ [10] Obořiv se tedy na něho,
zabil jsem ho, neboť jsem věděl, že nepřežije (toho) pádu; a vzal jsem čelenku, kterou měl na hlavě, jakož i náramek s ramene jeho, a přinesl
jsem (to) tobě, pánu mému, sem.“ [11] David i všichni muži, kteří s ním
byli, chytivše roucha svá, roztrhli je [12] a kvílili a plakali a postili se
až do večera pro Saula, pro Jonatana, syna jeho, pro lid Hospodinův
[a pro dům Israelův], že padli mečem. [13] David pak tázal se jinocha,
který mu to oznámil: „Odkud jsi ty?“ On odvětil: „Syn příchozího
Amalečana, já jsem.“ [14] I řekl mu David: „Proč jsi se nebál vztáhnouti
ruku svou, abys zabil pomazaného Hospodinova?“ [15] A zavolav David
jednoho ze služebníků svých, přikázal mu: „Přistup a oboř se na něj.“
On ho udeřil, že zemřel. [16] David pak mu pravil: „Krev tvá na hlavu
tvou! Nebo tvá (vlastní) ústa svědčila proti tobě, když řekla: Já
jsem zabil pomazaného Hospodinova.“
[17] Oplakával pak David tímto žalozpěvem Saula a Jonatana, syna

---

V. 9.n. „všecek život ve mně jest“ — mohl bych se tedy za živa dostati do rukou „neobřezanců“. Srv. 1. Sam 31, 5. „Úzkosti“ = zoufalý stav, ze kterého nemůže již Saul vyváznouti. (Někteří místo „úzkosti“ překládají „závrať“ nebo „křeče“.) — „nepřežije (toho) pádu“, že se zabije sám, by se nedostal do rukou Filišťanů. Posel snaží se zmenšiti zodpovědnost za to, že Saula zabil. Dle hebr. místo „že nepřežije (toho) pádu“ dlužno překládati: „že nevstane (k životu), jak jednou padne“. — „čelenka“ zlatý plech na čele, připevněný stužkou k turbanu. Srv. čelenku veleknězskou Ex 28, 36.—38. Čelenka ta byla odznakem důstojnosti královské. Srv. 1. Sam 28, 8; 3. Král 22, 30. — Také králové assyrští táhli do boje s čelenkou na hlavě a s náramkem na ruce, jak patrno ze zachovaných obrazů. Zpravodaj se domníval, že se nevýslovně zalichotí a zavděčí Davidovi, když mu přinese odznaky královské moci. Zklamal se však. Davidova šlechetnost a úcta k Saulovi, pomazanému Hospodinovu, byla mnohem větší, než Amalečan mohl tušiti.

V. 11. David nejásá, že má cestu ke království otevřenu, ale želí, že Saul a Jonatan skonal. Zapomíná na všecky útisky svého nepřítele, nyní již mrtvého.

V. 13. David vyzvídá, je-li neznámý zpravodaj „nochrí“, t. j. cizincem, sídlícím mimo území israelské, nebo je-li „gér“, „příchozím“, t. j. cizincem, který sídlí na půdě israelské jakožto host a chráněnec Israelův. (Srv. Ex 12, 48; 22, 21; 23, 9. a jj.) Takový „host“ býval vázán týmiž zákony, které vázaly Israelitu. Vztáhl-li tedy ruku na „pomazaného Hospodinova“, byl jeho čin posuzován, jako by se ho byl dopustil Israelita. Kdyby byl býval cizincem v přesném slova smyslu, byl by David jinak, mírněji, čin posuzoval. Tak dlužno vysvětliti, proč se táže David zpravodaje, odkud jest.

K v. 14. srv. 1. Sam 14, 7. 11. — K v. 15. srv. 1. Sam 22, 18.

V. 16. „Krev tvá“ — zodpovědnost za krev, kterou jsi prolil, budiž přičtena tobě (= „na hlavu tvou“) a také na tobě potrestána. Amalečan se těšil, že ho David hojně odmění, a zatím pozbývá — hrdla. David netoliko že nechtěl dojíti trůnu přes mrtvolu Saulovu, ale pokus takový trestá smrtí! (Jak zahanbuje snahy pozdějších dob „civilisovaných“, atentáty sprovozovati se světa osoby překážející ctižádostivosti a hrabivosti nápadníků trůnů!) Dosud nepostřehl, že Amalečan lže, ale domníval se, že skutečně, jak tvrdil, vztáhl ruku na pomazaného Hospodinova, a dle toho činu ho také soudil a trestal.

V. 17. Nelze pochybovati, že skladatelem následujícího žalozpěvu je David. Starost, by se nedověděli Filišťané smutné noviny (v. 20.), zejména však něžná líčeň přátelství a lásky Davidovy k Jonatanovi mohla vyplynouti toliko ze srdce Davidova, které těmi city skutečně vřelo a kypělo. — „žalozpěv“, elegie, hebr. „qíná“, měl v pozdějších dobách sloky, ve kterých se pravidelně střídal půlverš delší s půlveršem kratším (podobně jako v latinském dvojverši se střídá šestiměr s pětiměrem). Tento žalozpěv Davidův nemá ještě toho tvaru — důkaz to, že vznikl v dobách starších (Davidových), kdy onen střídavý (dvoj)verš nebyl ještě

jeho. — [18] Přikázal také, by učili Judovce luku, jak je psáno v „Knize spravedlivců.“ — Řekl:

Mysli, Israeli, na ty mrtvé,
kteří padli na tvých výšinách!
19 Slavní v horách tvých, Israeli, jsou zabiti!
Běda, kterak padli ti hrdinové!

20 Nepodávejte zprávy o tom v Getu,
nemluvte o tom v ulicích Askalonu,
by radost neměly dcery Filišťanů,
nejásaly dcery neobřezanců!

21 Ó pohoří gelboeské!
Rosa ani déšť na tě nepadej,
ani neměj polních prvin,
neb tam byl povržen štít rekův!

Štít Saulův olejem pomazán nebýval,
22 ale krví zabitých a tukem reků;
Jonatanův šíp nikdy neodskočil
a Saulův meč se nevracel s nepořízenou!

---

vyvinut a ustálen. (Zapletal se domnívá, že má každý půlverš tohoto truchlozpěvu Davidova čtyři zdvihy, tedy čtyři stopy.) Báseň má také refrén, třikrát se opakující: v. 19. 25 27. („Běda, kterak padli ti rekové“); neopakuje se však na konci pravidelných, stejnoměrných slok, jak bývá v dalším vývoji básnické techniky — nový to doklad, jak stará jest elegie ta, že totiž vznikla v době, kdy se pravidelný refrén teprve vyvíjel.

V. 18. „Luk“ pokládali někteří starší vykladači za název Davidovy elegie; sluje prý tak proto, že dle hebr. ve v. 22b. jmenován Jonatanův „luk“ (Vulg.: „šíp“). — „jak psáno“ = jak psán jest onen žalozpěv. — O „Knize spravedlivců“ (reků?) viz Jos 10, 13. — Novější vykladači považují v. 18. za porušený a glosovaný. Dhorme pokládá za původní jen „řekl“. Schlögl podržel z něho jen: „Slyš, Judo, krutou věc!“ Proti nim Zapletal sestavil z v. 18. básnický začátek elegie takto:

„Poslyšte, synové Judovi, krutou událost;
žalozpěv, vpište jej do Knihy spravedlivců!“

V. 19a. dle hebr. zní: „Výkvět, Israeli, na tvých výšinách leží mrtev.“ Vulg. překládá tu větu dvakrát: 1. na konci v. 18., a 2. ve v. 19.

V. 20. podává novou myšlenku, a proto právem pokládán je za novou sloku. Get a Askalon, dvě z pěti hlavních měst filišťanských. Srv. 1. Sam 6, 17. — Kdyby se dověděly o ztrátě Israelově dcery Filišťanů, vyšly by s rejí v ústrety vracejícím se vítězům a zpívaly by písně, jako kdysi Israelky dle 1. Sam 18, 6. n. Ty vítězné písně tupily by Israele i mrtvé jeho junáky.

V. 21. Srdce básníkovo, palčivou bolestí hluboko raněné, propuká v klatbu, kterou uvaluje na místa, kde stihla reky Israelovy tak veliká rána. — „prvin“, které bylo Israelitovi dle zákona přinésti do svatyně. Všeobecně však pokládáno to místo za porušené; místo: „polních prvotin“ (či doslovně: „pole prvin“) obyčejně opravováno a překládáno: „vy hory (pole) zklamání“. — Místo: „povržen“ dlužno čísti: „potřísněn“ (krví).

V. 21c. 22. Staří pomazávali kovové štíty ob čas olejem, aby se leskly jako zrcadlo. Tak nebylo třeba pomazávati štít Saulův, poněvadž jej mazával ve vítězných bitvách krví a tukem poražených a pobitých nepřátel. Srv. Is 21, 5. — „neodskočil“ od štítu hladkého, ale vždycky zasáhl nepřítele. Dle hebr. „luk Jonatanův nikdy neustoupil“ (nevrátil se s nepořízenou).

23 Saul a Jonatan, (ti) milí a libí,
v žití ni ve smrti nebyli rozloučeni;
byli rychlejší nežli jsou orlové,
byli udatnější nežli lvové!

24 Dcery israelské, plačte nad Saulem,
který odíval vás rozkošně červcem
a dával zlaté šperky vašemu rouchu.
25 Běda, kterak padli ti rekové v bitvě!

Jonatan na tvých výšinách byl zabit!
26 Žalost mám nad tebou, bratře můj, Jonatane!
Tys měl půvabu mnoho, velmi mnoho;
tvoje láska byla mi nad lásku žen.

Jak matka miluje svého jedináčka,
tak jsem miloval já tebe!
27 Běda, kterak padli ti hrdinové!
A kterak ztraceny jsou válečné zbraně!

David v Hebroně za krále veřejně pomazán
(2, 1.—7.).

Hlava 2. — [1] Potom tázal se David Hospodina řka: „Mám jíti
do některého města judského?“ Když mu Hospodin odpověděl: „Jdi“,
ptal se David: „Kam mám jíti?“ I odvětil mu: „Do Hebronu.“ [2] Šel
tedy (tam) David a dvě manželky jeho, Achinoam Jezraelka, jakož
i Abigail, žena (kdysi) Nabala karmelského. [3] Také však muže, kteří
byli s ním, vedl s sebou David, každého s rodinou jeho, a usadili se
v městech hebronských. [4] Tu přišli Judovci a pomazali tam Davida, by
kraloval nad domem Judovým.

V. 24. Básník si nepřál, by Filišťanky opěvovaly vítězství svých vojů (v. 20.), přeje si však, by Israelky zpívaly žalostné písně nad mrtvým králem. Zpívati žalozpěvy nad zemřelým bylo a je dosud na východě povinností žen. — Místo „rozkošně“ lépe čísti: „jemným plátnem a...“ Saul kdysi vraceje se z vítězné války přinášíval vzácnou kořist ženám: plátno jemné na roucho spodní, drahocenné červené látky (= „červec“) a zlaté okrasy. — K refrénu: „kterak padli...“ srv. Pláč 1, 1; 2, 1; 4, 1; Is 14, 12.

V. 25b. dle Vulg. opakuje, co řečeno ve v. 19; oslovuje Israele. Že se to však nehodí do souvislosti, opravují všichni novější vykladatelé všelijakým způsobem. Dhorme opravuje a překládá: „Pro tvou smrt, Jonatane, cítím hrůzu.“

V. 27. „válečné zbraně“, nástroje = válečníci, kteří padli.

Hl. 2. — V. 1. Saul byl mrtev, nastala doba, kdy měl dle předchozích zaslíbení Božích David nastoupiti po něm na trůn. Ač byl oprávněn, by tak učinil, táže se Hospodina (jehožto vůli chce se dokonale podříditi), zda má začíti něco podnikati, by záměru Božího dosáhl. David nežene se za ctižádostivostí, ale dokonale se ovládá. — „jíti“ doslovně: „stoupati“, ježto hodlal jíti ze Siklagu, níže položeného, do hor judských. — O Hebronu, hlavním městě Judska, viz Jos 15, 13.

V. 3. „v městech“ = v městských čtvrtích. (Či snad v okolních osadách k Hebronu příslušných? Srv. Jos 10, 37.)

V. 4. David pomazán za krále nyní veřejně, jako kdysi Saul 1. Sam 10, 1; 11, 15. Dosud byl David pomazán toliko soukromě. (1. Sam 16.) Že Judovci Davida ochotně přijali, lze vysvětliti snadno. Byltě jejich příslušníkem, vyznamenal

Když bylo Davidovi oznámeno, že muži Jabesu galaadského po-
chovali Saula, 5 poslal David posly k mužům Jabesu galaadského
a vzkázal jim: „Požehnáni buďte od Hospodina, že jste prokázali to
milosrdenství pánu svému Saulovi, že jste ho pochovali. 6 Nuže tedy,
odplať vám Hospodin milosrdenstvím a věrností; ale také já chci vám
díky vzdáti, že jste to učinili. 7 Buďte silny ruce vaše a buďte stat-
nými jonáky; neboť ačkoli mrtev je pán váš Saul, pomazal přece mne
dům Judův sobě za krále.“

Boje Davidovy s rodem Saulovým (2, 8.—4, 12.).

Abner, velitel vojska Saulova, prohlásil za krále ostatních kmenův israelských Isboseta, čtvrtého syna Saulova (2, 8.—11.); byl však poražen od Joaba; na útěku zabil Asaele, bratra Joabova (2, 12.-32.). Tak vznikla dlouhá válka mezi Davidem, sídlícím v Hebroně (3, 1.—5.), a mezi Abnerem, obhájcem domu Saulova (3, 6.); konečně Abner domnívaje se, že byl od Isboseta uražen (7.—11.), smířil se s Davidem (3, 12.—21.). Když byl však Abner bez vědomí Davidova zavražděn Joabem (3, 22.—30.), David oplakával jeho smrt (3, 31.—39.). Brzy potom zavražděn také Isboset (4, 1.—8.); David jeho vrahy potrestal (4, 9.—12.).

8 Avšak Abner, syn Nerův, velitel vojska Saulova, vzal Isboseta,
syna Saulova, vodil jej po ležení, 9 a ustanovil ho králem nad Ga-

---

se hlubokou, upřímnou zbožností, udatností v boji proti Filišťanům, měl po ruce dosti značnou vojenskou moc, známa byla daleko široko jeho velkodušná, bohatýrská povaha, jeho štědrost (srv. dary poslané starším judským 1. Sam 30, 26.), smířlivost, neohroženost, vesměs to vynikající vlastnosti, které slibovaly, že bude dobrým panovníkem. Tentokrát byl David pomazán toliko za krále Judovců, později (níže 5, 3.) za krále veškerého Israele.

V. 5. n. Jabešané svým činem ukázali oddanost k Saulovi a domu jeho, která by mohla zůstati také po smrti jeho a podporovati Benjaminovce ve snaze, by zachovali trůn osiřelý sobě i Saulově rodině. Davidovi běží o to, by Jabešany od Benjaminovcův odtrhl a získal sobě. Proto jim oznamuje, že se stal králem, děkuje jim za jejich chvályhodný čin a dík ten dle východního obyčeje nevyslovuje toliko slovy, ale také přiměřeným darem po poslech poslaným. — „věrností“ — splň vám vše, co slibuje.

V. 7. K „buďte silny ruce vaše“ srv. Sdc 7, 11.

V. 8. Po smrti Saulově prohlásil vrchní velitel Saulova vojska syna po padlém vladaři za krále israelského. — O Abnerovi srv. 1. Sam 17, 55. nn.; 20, 25; 26, 5. — Isboset (hebr.: ’Íš-bóšeth) sluje 1. Par 8, 33; 9, 39.: ’Íšba‘al (Muž Pánův, Ba‘alův). Ba‘al znamenalo původně Pána, pravého Boha. Když však později byli slovem tím označováni bohové kanaanští a modly, které je zobrazovaly a které byly Israelitům „hanbou“ (= „bóšeth“), nahrazovali Israelité také ve jménech vlastních původní „ba‘al“ slovem „bóšeth“ (= hanba). Srv. Mefíbóšeth místo Meribba‘al 1. Par 8, 34; 9, 40; Jerubbóšeth místo Jerubba‘al Sdc 6, 32; 2. Sam 11, 21. — Zdá se, že ‘Íšba‘al nahrazeno také jménem Jišví; srv. 1. Sam 14, 49. — Místo „vodil jej po ležení“ čti „přivedl ho do Mahanaim“. Mahanaim jmenováno již Gn 32, 2. Viz také Jos 13, 26. 30; 21, 37.

V. 9. O Galaadu viz Gn 31, 21. — Ježto Gessur bylo tehdy samostatné království (níže 3, 3.), čtou kritikové místo „Gessuřany“: „Aserovci“, příslušníky kmene Aser. — O Jezraeli viz 1. Sam 29, 1. 11. — „Benjaminovo“ území bylo středem toho království, ježto dynastie Saulova byla původu benjaminského. Jsou totiž části jeho tu vypočítány tak, že nejprve jmenován obvod a pak střed. (Dhorme.) Zabíralo tedy království Isbosetovo všecky kraje, které později činily království severní čili israelské naproti království jižnímu čili judskému (s tou výjimkou, že území kmene Benjaminova patřilo v dobách pozdějších, kdy byla dosud celistvá říše rozpůlena, k říši jižní, judské!) Schlögl se domnívá, že „vůbec nade vším Israelem“ je glosa z těchto pozdějších dob rozkolu. — Srv. 3. Král 11, 29. nn.

laadem, nad Gessuřany, nad Jezrahelem, nad Efraimem, nad Benjaminem,
vůbec nade všim Israelem.
— [10] Čtyřicet let bylo Isbosetovi, synu Saulovu, když počal kra-
lovati nad Israelem, a kraloval dva roky. —
Toliko dům Judův přidržel se Davida. [11] A byl počet dnů, ve
kterých přebýval David v Hebronu, kraluje nad domem Judovým,
sedm let a šest měsíců.
[12] I vytáhl Abner, syn Nerův, a služebníci Isboseta, syna Saulova,
z Ležení do Gabaonu. [13] Také Joab, syn Sarviin, a služebníci Davidovi
vytáhli a potkali se s nimi u rybníka gabaonského. Když se tak sešli,
položili se proti sobě: tito s této strany rybníka, a oni s oné. [14] I řekl
Abner Joabovi: „Ať mládež vstane a hraje před námi!" Joab odpo-
věděl: „Ať vstanou!" [15] Vstali tedy a táhli v (ustanoveném) počtu:
dvanáct z Benjamina, (to jest) ze strany Isboseta, syna Saulova, a dva-
náct ze služebníků Davidových. [16] I chytil každý protivníka svého za
hlavu, a vrazil mu meč do boku, že padli spolu; proto nazváno bylo
místo ono „Pole jonáků"; je v Gabaonu.
[17] Tehdy povstal boj velmi tuhý: Abner a mužstvo Israelovo bylo
obráceno na útěk od služebníků Davidových. [18] Byli pak tu tři synové
Sarviini: Joab, Abisaj a Asael; Asael byl velmi rychlý běžec, jako
srnéc, který se zdržuje v lesích. [19] Asael hnal se za Abnerem a neuhnul
se na pravo ani na levo, že by tak přestal Abnera pronásledovati.

V. 10b. vypravuje dále, kde v. 9. přestal. — 10a. považován obyčejně bud za glosu nebo za poznámku redaktorovu. — Je zřejmo, že nemohlo býti Išbaalovi čtyřicet let, když nastoupil; to by předpokládalo, že bylo Davidovi nejméně šedesát let. Údaj nelze sloučiti s 5, 4. (Dhorme.) — „dva roky" míněno buď tak, že potřeboval Abner pět roků, by podrobil území výše jmenovaná, nebo pravděpodobněji je to chyba místo: „sedm roků". (Schlögl.) Srv. v. 11.

V. 11. Hned na počátku dějin království Davidova v Hebronu podán počet roků toho panování jako 1. Sam 13, 1. — Dle soustavy Köhler-Rostovy panoval David v Hebroně od roku *1011—1004* před Kr.

V. 12. „Ležení" = Mahanaim jako ve v. 1. — Gabaon patřil Benjaminovcům Jos 18, 25.

V. 13. Saruja byla sestra Davidova 1. Par 2, 16. Byl tedy Joab Davidův sestřenec (synovec) a David byl Joabův ujec. — Joab vytáhl z Hebronu (LXX). — V El-Džíbu (= Gabaon) jsou dosud dvě veliké nádržky vodní (rybníky); do jedné z nich teče voda přímo z pramene. Také Jer 41, 12. připomíná hojné vodstvo gabaonské.

V. 14. Abner navrhuje, by bojovníci obou stran provozovali válečné kratochvilné hry (srv. turnaje, mečové tance a pod.).

V. 16. „protivníka" = „partnera", se kterým zápasil ve válečné hře; ta hra skončila velmi vážně. — „padli spolu" dva a dva spolubojovníci; byli tedy jonáci na obou stranách stejně silní a obratní, že druh druha nepřekonal, ale společně oba padli. — „Pole jonáků" překládá Vulg. hebr.: „Chelqath haççúrím", t. j. „pole skal". To jméno kritikové všelijak opravují. Dhorme čte a překládá „Pole boků" (haççiddím). Schlögl dle Klostermanna opravuje a překládá: „Avšak jedenkaždý povzbuzoval svého stoupence a držel meč po boku svého druha, a dali se do sebe. A nazvali to místo: „Střídání se protivníků" (Chalífath-haççárím). Dle toho dvanáct vybraných bojovníků Davidových provozovalo válečnou hru s dvanácti vybranými bojovníky Isbosetovými. Vojsko Abnerovo se dívalo a dodávalo slovy odvahy svým stoupencům, rovněž tak vojsko Joabovo rozněcovalo slovy k udatnosti dvanáct svých zástupců. Slova obou stran přešla záhy ve skutky: na obou stranách jim dodávali váhy meči a tak se strhla veliká řež všech (v. 17.). Hra se zvrhla v tuhý boj. Pole to slulo „Střídání se protivníků", ježto padlí na obou stranách byli hned vystřídáni bojovníky jinými.)

V. 18. Místo „v lesích" čti „v polích".

20 Abner tedy se ohlédl a řekl: „Jsi ty Asael?" On odvětil: „Jsem."
21 I řekl mu Abner: „Dej se na pravo nebo na levo, chyť jednoho
z jinochů a vezmi si jeho odění!" Asael však nechtěl přestati na něho
dotírati. 22 Žádal tedy opět Abner Asaele: „Odejdi, nehoň mne, abych
nebyl přinucen připíchnouti tě k zemi; pak bych nesměl pozdvihnouti
tváře své k Joabovi, bratru tvému." 23 Když však se vzpíral poslech-
nouti, a nechtěl se vzdáliti, Abner obrátiv kopí, vrazil mu je do břicha
a probodl ho, že zemřel na témž místě; a všichni, kteří šli kolem toho
místa, na kterém Asael padl a umřel, zastavovali se (tam).
24 Avšak Joab a Abisaj honili utíkajícího Abnera dále. Když slunce
zapadlo, přišli až ku pahorku Vodovodu, který je na protější straně
údolí, jak se jde k pustině gabaonské. 25 Benjaminovci shromáždili se
u Abnera a srazivše se v jednu četu, postavili se na vrch jednoho pa-
horku. 26 I vzkřikl Abner na Joaba: „Zda meč tvůj zuřiti bude, dokud
(vše) nevyhladíš? Nevíš, že nebezpečné je zoufalství? Dlouho-li budeš
zdráhati se říci lidu, by přestal honiti bratří svých?" 27 Joab odpověděl:
„Jakože živ je Hospodin! Kdybys byl co řekl, ráno (již) byl by odešel
lid a nechal každý honění bratra svého." 28 Pak zatroubil Joab na roh,
i zastavilo se všecko vojsko a nehonili dále Israele, ani nebojovali.
29 Abner a muži jeho šli nížinou celou tu noc, přepravili se přes
Jordan, prošli celý Bethoron a přišli do Ležení.

V. 21. Asael v mladistvém zápalu žene se za velitelem vojska; byla by to veliká čest, kdyby se mu podařilo zabiti ho. Abner je si vědom své síly, že nic proti němu Asael nepořídí; nechce však ho zabiti, ježto by se tak znepřátelil s Asaelovým bratrem Joabem, který by sotva nechal bez pomsty smrt svého sourozence. Nabízí mu tedy, by se zmocnil odění prostého bojovníka a tou trofejí by se spokojil.

V. 22. Abner po druhé pokouší se, by se vyhnul nepřátelství s Joabem, avšak marně.

V. 23. „obrátiv kopí" t. j. zadním koncem kopí. Kritikové však obecně opravují a překládají: „Abner do zadu (ani se neobrátiv) udeřil ho do břicha, až mu kopí vyjelo zády." Ježto byl Asael rychlý běžec, předběhl ostatní své druhy i bratry, žena se za Abnerem. Vojsko Davidovo, když pokročilo, přišlo na místo, kde ležel v krvi Asael. Není tedy nutno „všichni, kteří šli... zastavovali se" považovati za glosu, jak činí Schögl.

V. 24. Místo „Vodovodu" čti vlastní jméno „Ammá". — Místo „který je..." čti: „který je na východě údolí v poušti, na cestě gabaonské". (Dhorme.) Schlögl však opravuje a překládá: „který je východně od Haje (Jos 7, 2. nn.) na cestě do Araby" (kotliny jordanské.)

V. 25. Místo „jednoho pahorku" čtou mnozí, mezi nimi také Schlögl: „pahorku Ammá".

V. 26. Místo „že nebezpečné je zoufalství" čti: „že konečně nastane (jen) roztrpčení (bratrovražedné)", bude-li meč dále řáditi. — Abner připomíná, že vojsko Davidovo a Išbaalovo jsou jeden národ, tedy bratří, kteří se nemají navzájem pronásledovati a vražditi. Z těch slov možno vyčísti, že Abner, když přitáhl k rybníku gabaonskému, neměl v úmyslu napadnouti vážně vojsko Davidovo, že tam přitáhl, by chránil hranice, a že toliko náhodou se setkal s vojskem Davidovým. Na výboj asi nepomýšlel dosud ani Abner ani Joab. Viz výše v. 12. n.

V. 27. Dle Vulg. praví Joab: Kdybys byl řekl slovo ráno, již ráno byl bych odvedl lid domů a nebyl bych s ním tebe honil. — Hebr. a jiné překlady však zní: „kdybys nebyl promluvil, byl by teprve ráno lid přestal pronásledovati své bratry", t. j. byli bychom celou tuto noc hnali se za vámi.

V. 29. „nížina" = Araba = el-Grór = kotlina jordanská. Viz Jos 1, 11. — Místo „Bethoron" má hebr.: „Bithrón" (= rokle); je to snad dnešní údolí el-Himár. Viz Jos 13, 28. — „Ležení" = „Mahanaim", sídlo vlády Išbaalovy dle v. 8. Tam sídlil asi proto, že tu byl bezpečnější nežli v území Benjaminově, které hraničilo s Judskem.

30 Joab nechav Abnera a vrátiv se, shromáždil všecken lid. Scházelo ze služebníků Davidových devatenáct mužů kromě Asaele. 31 Avšak služebníci Davidovi zbili z Benjaminovců a z mužů, kteří byli s Abnerem, tři sta šedesát; [ti zahynuli]. 32 Vzavše pak Asaele pochovali ho v hrobě otce jeho v Betlemě. I šli celou noc Joab a muži, kteří byli s ním, a na úsvitě přišli do Hebronu.

Hlava 3. — 1 Boj mezi domem Saulovým a mezi domem Davidovým vlekl se dlouho: David čím dále tím více prospíval mocí, kdežto dům Saulův den ode dne upadal.
2 Davidovi narodili se v Hebronu synové: prvorozenec jeho Amnon
z Achinoamy, Jezrahelky; 3 po něm Cheleab z Abigaily, (kdysi) ženy Nabala karmelského; třetí Absalom, syn Maachy, dcery Tolmaje, krále
gessurského; 4 čtvrtý Adoniáš, syn Haggity; pátý Safatiáš, syn Abitaly;
5 šestý pak Jetraam z Egly, ženy Davidovy. Ti narodili se Davidovi v Hebronu.
6 Když tedy byl (ten) boj mezi domem Saulovým a mezi domem
Davidovým, (a) Abner, syn Nerův, spravoval dům Saulův — 7 Saul
měl kdysi ženinu jménem Resfu, dceru Ajovu — řekl Isboset Abne-
rovi: 8 „Proč jsi vešel k ženině otce mého?“ Kterýžto rozhněvav se

---

V. 32. Israelité konali často pochody v noci, ježto za nočního chladu snáze se jde nežli za parného dne. Srv. Jos 10, 9. a jj. Oba vojevůdcové (Abner i Joab) nechtěli nic dále podnikati, dokud se neporadí se svými králi. (Schlögl.)

Hl. 3. — V. 1. líčí krátce povšechný stav věcí; dále vypravuje v. 6. nn. K v. 2.—5. srv. 1. Par 3, 1. nn. Podán tu rejstřík synů Davidových, by bylo patrno, že rostl David doma podobně jako venku. (Gordon, † 1641.) — 'Amnón = Věrný. — O Amnonově matce viz 1. Sam 25, 43.

V. 3. Místo běžného hebr.: „Kil'ábh“ čtou kritikové se zřetelem k 1. Par 3, 1. a k některým rukopisům LXX: „Dódíjá“ = Jáh (Jahve) je můj milý“. Dhorme připomíná babylonská vlastní jména Dadu (Miláček), Dadija (Můj miláček) a Dadi-ilu (Miláček můj je Bůh). — O původu Abigaily viz 1. Sam 25, 3. — K osudům Amnonovým srv. níže hl. 13. — Absalom = hebr. 'Abíšálóm = Otec můj je pokoj. — Království „gešúrské“ dlužno hledati na východním a severovýchodním břehu jezera genesaretského. Srv. níže 15, 8. (Jiní méně pravdě podobně vidí v tomto „Gešúru“ kmen jiho-palestinský, jmenovaný výše 1. Sam 27, 8.) — O dalších osudech Absalomových vypravuje níže hl. 13. nn.

V. 4. Adhónijá = Pán je Jahve. — O Adoniášovi více 3. Král 1. nn. — Chaggíth je jméno ženské, odvozené od mužského Chaggí = Slavící svátek, poutník. Srv. Chaggijá = Jahve je můj svátek. (Dhorme.) — Šefatjá = Jahve je soudce. — Abítal = Otec můj je rosa. — O Šefatjahovi ničeho se dále nedovídáme z bible.

V. 5. Jithre'ám = Nadbytek je (můj) Příbuzný (Bůh). — 'Eghlá = Jalůvka. Srv. Ráchél = Bahnice. — Místo „ženy Davidovy“ čte Dhorme: „Ašérath“ a spojuje v jedno složené jméno s předešlým v: „Eglath-Ašérath“. (Jiní jinak to jméno opravují.)

V. 6a. navazuje na v. 1. to, co dále vyprávováno. — „spravoval“, t. j. vládl, ovládaje Isboseta (srv. v. 8.).

V. 7. O Resfě viz níže 21, 7. nn. — 'Ajjá = Sokol. Srv. Lv 11, 14. LXX dodává za „dceru Ajovu“: „a vzal si ji Abner (za manželku)“. — Po smrti královĕ harem jeho dědil nástupce. Srv. 12, 8. Vzíti si tedy manželku po zemřelém Saulovi mohlo býti snadno pokládáno za pokus uchvátiti jeho trůn. Viz níže 16, 22; 1. Král 2, 22. Abner však toho úmyslu neměl, sice by se byl postaral (snadno), by Isboset byl odstraněn. Isboset patrně žárlil na velikou moc a vliv Abnerův.

V. 8. „před Judou“ považuje kritika za glosu, která tu nedává smyslu. — Ku „psí hlavě“ srv. „psí mrcha“ 1. Sam 24, 15; 2. Sam 9, 8; 16, 9; „pes“ 1. Sam 17, 43. Věc Abnerova se ženou je tak nepatrná, že ji nelze nikterak měřiti s velikými zásluhami jeho o dům Isbosetův; proto považuje Abner výtku Isbosetovu za nevděk a urážku.

velmi pro slova Isbosetova, pravil: „Jsem já dnes psí hlavou [před
Judou]? Já, který jsem prokázal milosrdenství domu Saula, otce tvého,
bratřím i příbuzným jeho, a tebe nevydal jsem v ruce Davidovy; a ty
mne dnes bavíš a stíháš pro ženu? 9 Trestej Bůh Abnera a opět ho
trestej, neučiním-li Davidovi, co mu Hospodin přisáhl, 10 že (totiž) pře-
neseno bude království z domu Saulova, a že vyvýšen bude trůn Da-
vidův nad Israelem a nad Judou od Danu až k Bersabee.“ 11 (Isboset)
nemohl mu nic odpověděti, ježto se ho bál.

12 Poslal tedy Abner posly k Davidovi, by jménem jeho [se tá-
zali: „Čí je země?“ a] řekli: „Učiň se mnou přátelství, a bude ruka
má s tebou, a převedu k tobě veškerého Israele!“ 13 On odvětil: „Velmi
dobře; já učiním s tebou přátelství, ale jedné věci žádám od tebe, to
jest: Neuzříš tváře mé, dokud mi nepřivedeš Micholy, dcery Saulovy;
tak-li přijdeš, uzříš mne.“ 14 David poslal také posly k Isbosetovi,
synu Saulovu, a vzkázal mu: „Vrať mi manželku mou Micholu, kterou
jsem si zasnoubil za sto předkožek Filišťanů!“ 15 Isboset tedy kázal
ji vzíti jejímu muži Faltielovi, synu Laisovu. 16 Muž její šel s ní pláče
až do Bahurim. Když mu však řekl Abner: „Jdi a vrať se“, vrátil se.

17 Abner promluvil také ke starším israelským řka: „Již dlouho
toužíte po Davidovi, by kraloval nad vámi. 18 Nuže, nyní to vykonejte;
neboť Hospodin mluvil o Davidovi řka: „Rukou Davida, služebníka
svého, vysvobodím lid svůj israelský z ruky Filišťanův i všech nepřátel
jeho.“ 19 Taktéž mluvil Abner k Benjaminovcům. Pak odešel, aby po-
věděl Davidovi v Hebronu vše, co se líbilo Israelovi i všem Benjami-

---

V. 9. K přísežné formuli srv. 1. Sam 3, 17; 14, 44; 25, 22. — Co mu Hospodin přisahal viz 1. Sam 25, 30. — Za „neučiním-li“ dodej se LXX: „dnes“.

V. 11. Isboset, aby si nepohněval ještě více Abnera, na kterém všecek závisel, raději mlčel.

V. 13. David dovolává se práva svého na Micholu, která mu byla dána za manželku, ale pak neprávem vzata. Viz 1. Sam 18, 25. nn.; 19, 11. nn.

V. 14. David si „zasnoubil“ Micholu tím, že za ni zaplatil otci snubného („móhar“) 100 žádaných předkožek, ano ještě k nim sto jiných přidal. David chce lidu připomenouti, že je Saulův zeť, aby bylo tím jasnější jeho právo na trůn. V. 14. nepříčí se v. 13., ježto vyjednáváno bylo s Abnerem potají, s Isbosetem však veřejně. Abner měl pohnouti Isboseta, by poslal Davidovi svou sestru. Ježto byl Isboset králem toliko dle jména, ve skutečnosti však všecko „spravoval“ (v. 6.) Abner, je pochopitelno, že David vyjednává s oběma.

K v. 15. srv. 1. Sam 25, 44.

V. 16. Bahurim bylo na cestě z Jerusalema přes horu Olivetskou do Jericha. Viz 16, 5; 17, 18. Dlužno to místo hledati v dnešním uádi er-Ravábí, a to buď ve zřícenině Chirbet Buqé'a Dán, nebo v Chirbet ez-Zambí (u bývalé římské cesty z Jerusalema do Jericha). Van Kasteren.

V. 17.—19. líčí snahy Abnerovy, by získal Davidovi těch, kteří dosud uznávali za krále Isboseta. Teprve v. 20. vypravuje dále tam, kde byl v. 16. přestal. — „starší israelští“ jsou starší kmenů, kteří dosud poslouchali Isboseta. Srovnej proti tomu: „starší judské“ 1. Sam 30, 26. — K řeči Abnerově srv. výše v. 9. n. — Israelité tíhli k Davidovi a toliko vážnost Abnerova zabránila, že se veřejně k němu nepřidali.

K v. 18. srv. 1. Sam 9, 16.

V. 19. „co se líbilo“ = na čem se usnesli. — Benjaminovci tu zejména uvedeni, ježto bylo je Abnerovi nesnadno přemluviti; byloť v jejich zájmu, by králem zůstal Saulovec, příslušník jejich kmene. — Bylo vyjednáno netoliko, že přijmou Benjaminovci Davida za krále, ale smluveny také podmínky, za kterých se tak stane. (Hummelauer.)

novcům. [20] Když přišel s dvaceti muži k Davidovi do Hebronu, učinil
David Abnerovi a mužům jeho, kteří přišli s ním, hody. [21] I řekl Abner
Davidovi: „Vstanu, přivedu k tobě, pánu svému, králi, všecek národ
israelský a vejdu s tebou ve smlouvu, bys kraloval nade všemi, jak
žádá duše tvá."

Když pak vyprovodil David Abnera, který v pokoji odešel, [22] přišli
hned na to s kořistí velmi velikou služebníci Davidovi, jakož i Joab,
porazivše lupiče. — Abnera však již nebylo u Davida v Hebroně,
ježto již dříve ho propustil, a on odešel v pokoji; [23] Joab a všecko
vojsko, které bylo s ním, přišlo potom. — Když tedy bylo oznámeno
Joabovi a vypravováno: „Přišel Abner, syn Nerův, ke králi; ten ho
propustil a on odešel v pokoji," [24] všel Joab ke králi a řekl: „Co jsi
(to) učinil? Hle, přišel Abner k tobě; proč jsi ho pustil, že odešel
zase zpět? [25] Neznáš Abnera, syna Nerova, že proto přišel k tobě, by
tě podvedl, aby vyzvěděl, jak vycházíváš a přicházíváš, aby poznal
vše, co činíš?" [26] A vyšed Joab od Davida, poslal posly za Abnerem
a dal ho přivésti od cisterny Sira; David však o tom nevěděl. [27] Když
tedy vrátil se Abner do Hebronu, zavedl ho Joab stranou, do brány,
jakoby s ním chtěl v soukromí promluviti; tam ho udeřil do břicha,
že umřel, aby pomstil krev Asaele, bratra svého. [28] Když to uslyšel
David, a věc byla již hotova, řekl: „Nebudu míti viny před Hospodinem na věky já ani království mé na krvi Abnera, syna Nerova;

V. 20. vypravuje dále, kde přestal v. 16. — Hostinu dával David zejména proto, že mu byla zpět přivedena Michol. (Dhorme.) Byla to tedy takořka hostina svatební (druhá).

V. 21. Místo: „vejdu" lépe hebr.: „vejdou". Srv. níže 5, 3. — Místo „nade všemi..." přelož s Dhormem: „dle všech přání srdce tvého". Provolati někoho za krále a důstojnost onu přijmouti byla smlouva mezi králem a národem, kterou bylo dlužno dříve projednati. Srv. 1. Sam 11, 14. — Ke rčení „jíti v pokoji" viz 1. Sam 29, 7.

V. 22. „porazivše lupiče" je volný překlad hebr.: „z výpravy", kterou nazývají dnešní beduini „grazve" (grazzia).

V. 23. Joab, první mocí a vlivem po Davidovi, pozoroval okem žárlivým a závistivým, že David přijal milostivě Abnera. Aby neměl v něm nebezpečného soka, umínil si, že ho sprovodí se světa. Záminku a jakousi oprávněnost vzal si k tomu z vraždy svého bratra Asaele (výše 2, 17.—32.). Za tu vraždu však nebyl oprávněn Joab se mstíti, ježto Abner zabil Asaele v bitvě, po dvojím předchozím napomenutí, aby zachránil sebe sama, aby se zbavil útočícího Asaele!

V. 24. Místo „zase zpět" čti se LXX: „v pokoji". — Joab mluví ke králi s velikým sebevědomím; ví, že David velmi potřebuje jeho služeb. — David neměl prý Abnera v milosti propustiti, ale zmocniti se ho, by byl neškodný.

V. 25. Ke rčení: „jak vycházíváš a přicházíváš" = „co vše činíš". Srv. 1. Sam 29, 6. — Z řeči Abnerovy zřetelně vysvítá, že neměl David pražádné viny na zabiti Abnera, že tedy nekráčel přes jeho mrtvolu ku vládě nad ostatními kmeny israelskými, kteří dosud se hlásili k Isbosetovi.

V. 26. Jos. Flavius (Starož. VII. 5.) poznamenává, že Joab posly navedl, aby jménem Davidovým žádali Abnera, by se vrátil; sice by se byl Abner sotva vrátil. David však o ničem nevěděl. — Studnice Sirá byla patrně na cestě z Hebronu do Jerusalema; blíže stanoviti její polohu nemožno. (Jos. Flavius udává, že byla dvacet honův od Hebronu.)

V. 27. „do brány", t. j. do světničky pro strážce, jaká ve bráně bývala. Mackenzie nalezl při vykopávkách na Tell er-Ruméle ve bráně po obou stranách komory. Srv k Jos 21, 16. — Udeřil ho „do břicha", jako kdysi byl učinil Abner Asaelovi (2, 23.).

V. 28. David a jeho království „nebudou míti viny", a proto nebudou trestáni za krev Abnerovu.

29 ale nechať přijde na hlavu Joabovi a na všechen dům otce jeho:
ať nikdy nescházejí v domě Joabově chamotocí, malomocní, podpírající
se o berlu, padlí mečem a nemající chleba!“ 30 Tak zabil Joab a Abisaj,
bratr jeho, Abnera, protože byl zabil Asaele, bratra jejich, v Gabaoně,
v bitvě.
31 Řekl pak David Joabovi i všemu lidu, který byl s ním: „Roztrhněte
roucha svá, oblecte srstěný šat a plačte před mrtvolou Abnerovou.
Také král David šel za marami. 32 Když Abnera v Hebroně
pochovali, dal se král David do hlasitého pláče nad hrobem Abnerovým;
také veškeren lid plakal. 33 Král kvílel a naříkal pro Abnera řka:

„Neumřel Abner jako mrou zbabělí lidé!
34 Ruce tvoje (Abnere) nebyly svázány,
ani nohy tvé pouty zatíženy.
Ale jak padají pod rukou bezbožnou, padl jsi!“

A všechen lid plakal ještě více nad ním.
35 Když pak přišlo všecko množství, aby pojedlo s Davidem,
ještě za jasného dne, přisáhl David řka: „Ať mě Bůh trestá a opět
trestá, okusím-li před západem slunce chleba nebo čehokoli jiného.“
36 Všecek lid (to rád) slyšel a líbilo se jim (to jako) vše, co činil král
před očima všeho lidu. 37 Toho dne poznal veškeren lid a všecek
Israel, že nepůsobil král k tomu, by zabit byl Abner, syn Nerův. 38 Král
řekl také služebníkům svým: „Nevíte, že kníže velmožné padlo dnes
v Israeli? 39 Já však ještě slabý, (teprv) pomazaný král jsem; a ti muži,

V. 29. Krev Abnerovu měl potrestati na Joabovi vlastně David sám, ježto byl nejvyšším vykonavatelem spravedlnosti; neučinil tak proto, že Joaba velmi potřeboval, že se bál jeho příbuzenstva, zkrátka buď ze slabosti nebo z opatrnosti. Proto (nikoli ze zbožnosti nebo z milosrdenství) ponechává odplatu za krev Abnerovu Hospodinovi. — O chamotokých a malomocných srv. Lv 22, 4; Nm 5, 2. — Místo „podpírající se o berlu“ možno také s Dhormem překládati: „kteří drží (v rukou) vřeteno“, tedy muže zženštilé, kterým patří dáti do rukou místo zbraně ženský nástroj — vřeteno.

V. 30. považuje Dhorme za glosu. (Schlögl místo „zabil Joab...“ čte a překládá: „Joab a Abisaj položili úklady“; dle Schlöglovy opravy v. 27. totiž nezavraždil Abnera Joab, ale pět synů Asaelových! Oprav těch však, vzatých zejména z Klostermanna, není třeba.)

V. 31. Známky smutku: roztrhnouti roucho (1. Sam 4, 12; 2. Sam 1, 2. 11; a jj.), obléci se v roucho z hrubé srsti (3. Král 20, 32.). — Králové neúčastnili se obyčejně pohřbu. David chtěl prokázati tu čest Abnerovi. (Calmet.)

V. 33.—34. je „qíná“, elegie, žalozpěv podobný onomu v 1, 17. nn. První a čtvrtý řádek činí myšlenkový celek; taktéž řádek druhý se třetím. — První řádek dlužno dle hebr. překládati: „Bylo třeba, by zemřel Abner jak bezbožný?“ S tím souhlasí lépe Dhormův (Kittelův) překlad řádku čtvrtého: „Jako padají zločinci, tak jsi padl.“ — Ruce Abnerovy nebyly svázány, ani nohy spoutány, jako činívají člověku, který je řádně souzen.

V. 35. Místo „aby pojedlo s Davidem“ hebr.: „aby podalo Davidovi pokrmu“. David se postí na znamení smutku, jako se postili Jabeští po smrti Saulově 1. Sam 31, 13. Jísti znamenalo by tu zanechati smutku za zemřelého. Srv. níže 12, 20. nn.

V. 36. Lid „to rád slyšel“ (hebr.: „uznal“), ježto byla z toho patrna úcta a láska Davidova k Abnerovi, jakož i nevina jeho na smrti Abnerově.

V. 37. „veškeren lid“ válečný, vojsko. (Dhorme.)

V. 39. Dle Vulg. netroufá si David potrestati Joaba a bratra jeho Abisaje (= „synové Sarvijini“), ježto se pokládá za „slabého“ proti nim; poroučí

synové Sarviini, jsou na mne silni; odplatiž Hospodin tomu, kdo zle činí, dle zloby jeho!“

Hlava 4. — [1] Když uslyšel Isboset, syn Saulův, že padl Abner v Hebronu, klesly mu ruce, a všecken Israel byl zaražen.
[2] Měl pak syn Saulův dva muže, náčelníky lupičů, jeden slul Baana a druhý Rechab, synové Remmona, Berofana z Benjaminovců; neboť i Berot počítají do Benjamina. [3] Berofané totiž (byli) utekli do Getaimu a zdržovali se tam jakožto přistěhovalci až do onoho času.
— [4] Jonatan, syn Saulův, měl syna chromého na nohy. Bylo mu totiž pět let, když přišla zpráva o Saulovi a Jonatanovi z Jezraele; i vzala jej chůva jeho a dala se s ním na útěk; když však (příliš) pospíchala, aby unikla, upadl a okulhavěl; jmenoval se Mifiboset. —
[5] I přišli synové Remmona, Berofana, Rechab a Baana, a vešli

---

trest Bohu jako výše v. 29. — „(teprv) pomazaný král“ (nad Israelem) a ne dosud za krále vyhlášený. — Novější překladatelé nejsou s tímto překladem a smyslem spokojeni, podávají mnoho odlišných překladů. Dhorme překládá: „Co se mne týká, byl jsem dnes mírný a laskavý, ale tito lidé, synové Çerúje, byli tvrdší nežli já.“ (Schlögl po Klostermannovi odvážně opravuje a překládá: „A k tomu ještě byl (Abner) přítelem a zástupcem královým (Isbosetovým) a ti muži (Abnerovi) ucházeli se u mne o spolek“... Dle toho připomíná prý David, že Joab zavraždil králova vyslance, což je proti právu mezinárodnímu.)

Hl. 4. — V. 1. „klesly mu ruce“ = pozbyl mysli, ježto ztratil svou oporu. — „Israel“ = kmenové, kteří dosud uznávali Isboseta. Nevěděli, co bude dále, jak se k nim David zachová. Snad se domnívali, že David dal Abnera zabiti jakožto svého nepřítele, a že bude podobně trestati všecky přívržence Saulovy.

V. 2. „syn Saulův“ Isboset. — Ba'anâ = Ben-'Aná. — Srv. vlastní jméno 'Aná Gn 36, 20. nn. (Dhorme) — Réchâb = assyrsky „Rakbu“ = „Posel“. (Týž.) — „Rimmón“ je dle 4 Král 5, 18. aramský bůh, který byl nazýván od Assyrů „Rammán“. — Rimmón byl z Berotu, města známého z Jos 9, 17; 18, 25. — Poznámku, ze i „Berot počítají do Benjamina“ (k území Benjaminovu), jakož i v. 3. považují za glosu. (Dhorme i Schögl.)

V. 3. „Berofané“, t. j. původní obyvatelstvo kanaanské (Jos 9, 17.) uprchlo před Benjaminovci, kteří zabrali Berot; tak se dostal Berot Benjaminovcům. Poloha Gittajimu neznáma, nebylo však příliš vzdáleno, jak patrno z 2. Esdr 11, 33. — Dhorme poznamenává, že v minulém století bylo také křesťanům usedlým v El-Bíre prchnouti a že utekli do Rámmaly, vzdálené odtud čtvrt hodiny na západ. — „až do *onoho* času“, kdy se věci tu vypravované přihodily. Dle hebr. však: „až do *tohoto* dne“, kdy žil pisatel v. 3. Srv. 1. Sam 5, 5; 27, 6; 30, 25. a jj.

V. 4. je mimo souvislost. Patří před 9, 1. (Dle Schlögla patří mezi 21, 6. a 21, 7; 21, 1.—14. pak dlužno položiti před 9, 1. Původně prý asi tam byl, později však, když byl napsán jakožto glosa sem, byl tam vypuštěn.) Sem hodí se potud, že poznamenává, proč měli dva náčelníci lupičských tlup (srv. 1. Sam 22, 2.), Isbosetem najatí, po smrti Abnerově volnou cestu i ruku, by mohli Isboseta sprovoditi se světa: nebylo nikoho, koho by se obávali, ježto syn Jonatanův a tedy bratrovec (synovec) Isbosetův, nemohl ničeho proti nim podniknouti. — Mifiboset sluje 1. Par 8, 34.: „Meríb-Ba'al“ a 1. Par 9, 40.: „Merí-Ba'al. Původně znělo to jméno Mippí-Ba'al = Z úst Ba'alových, t. j. Jahvových (= na rozkaz Ba'alův) rodičům daný. Když později „Ba'al“ znamenal jen bohy nepravé, bylo to jméno nahrazeno slovem bóšeth (hanba; srv. 2, 8.), a tak vzniklo jméno Mippí-bóšeth, Mifiboset (Také Babyloňané tvořili podobně vlastní jména. Na př.: Ša-pí-Bél = Ten, který je ústy Bélovými darován.)

V. 5.—7. navazuje na v. 2a. — Ku vraždě Isbosetově srv., kterak byl zabit Eglon Sdc 3, 15. nn. — Jako dosud, byl již tehdy na východě obyčej pře-

za denního horka do domu Isboseta, který právě spal — o polednách — na svém lůžku. Také vrátná domu, tříbíc pšenici, usnula. [6] Vešli do domu nenápadně, jakoby šli pro pšenici, udeřili ho do břicha, Rechab (totiž) a Baana, bratr jeho, a utekli. [7] Když tedy vešli do domu, on spal na svém lůžku v ložnici; i udeřili ho, zabili, vzali hlavu jeho, šli cestou k Poušti celou noc, [8] přinesli hlavu Isbosetovu k Davidovi do Hebronu, a řekli králi: „Hle, hlava Isboseta, syna Saula, nepřítele tvého, který hledal smrti tvé; dnes dal Hospodin pánu mému, králi, že pomstěn je na Saulovi a na jeho potomstvu!" [9] David odpovídaje Rechabovi a Baanovi, bratru jeho, synům Remmona, Berofana, pravil jim: „Jakože živ je Hospodin, který vysvobodil duši mou z každé tísně! [10] Jestliže jsem toho, který mi oznámil a řekl: „Mrtev je Saul", který se domníval, že mi přináší příznivou zvěst, jal a zabil v Sikelegu, ač jsem měl mu dáti odměnu za poselství: [11] čím více nyní, když lidé bezbožní zabili člověka nevinného, v domě jeho, na loži jeho, budu vymáhati krev jeho z ruky vaší a sprovodím vás se světa!" [12] Na rozkaz Davidův tedy služebníci jeho zabili je; a zutínavše jim ruce i nohy, pověsili je nad rybníkem v Hebronu. Hlavu však Isbosetovu vzali a pochovali ji v hrobě Abnerově v Hebronu.

---

spati největší vedro denní. — Je nápadno, že třikrát vypravován příchod vrahů (v. 5.: „I přišli"; v. 6.: „vešli"; v. 7.: „Když vešli"), dvakrát vražda (v. 6.: „udeřili ho do břicha"; v. 7.: „udeřili ho, zabili") a dvakráte jejich odchod (v. 6.: „a utekli"; v. 7.: „odešli" = „šli"). Hummelauer upravuje znění a překládá takto: „A ti byli vešli do místnosti, ve které bývala čištěna pšenice; on pak únavou byl usnul. A Rechab a Baana, jeho bratr, nepozorovaně vešli do domu; on však spal ve své ložnici." Dle toho překladu zákeřní důstojníci Isbosetovi skryli se v jakési budově, která s domem Isbosetovým sousedila (v čistírně pšenice), odtud pak ve vhodné chvíli nepozorovaně vplížili se do paláce. Zmínku o vrátné (5b.), kterou má toliko Vulg. ze LXX, Hummelauer s jinými pokládá za překlad porušeného znění hebrejského. Dhorme však lépe vidí ve znění LXX a Vulg. právě původní správné znění. Obyčej míti ženské vrátné je znám odjinud. Srv. Ex 38, 8; 1. Sam 2, 22; Jan 18, 17. Vrátné nemajíce nic jiného na práci, přebíraly obilí, vybírajíce z něho kaménky, jako přebírají u nás hrách nebo čočku. Dhorme překládá v. 5.—7.: [5] „Récháb a Ba'aná, synové Rimmóna z Be'éroth, přišli a vnikli za největšího horka denního do domu Išba'alova, který byl (právě) na poledním spánku. [6] A hle, vrátná domu, která čistila obilí, usnula a spala. Récháb a bratr jeho Ba'aná vplížili se nepozorovaně. [7] Poté vnikli dovnitř. Když tu Išba'al ležel na svém lůžku ve své ložnici, udeřili ho a zabili. Potom odřízli mu hlavu a nesli ji, šli pak celou noc 'Arábou" (Jinak Schlögl.) — „Poušť" = 'Arábhá = kotlina jordanská, Srv. výše 2, 29. 32. Vraždu spáchali patrně v Machanajim, kde Isboset sídlil (výše 2, 8.).

V. 8. Neudávají jiného důvodu vraždy, leč prospěch, který z ní Davidovi kyne a za který očekávají od Davida „bachšiš" (odměnu), ano honosí se, jako by byli nástroji Boží prozřetelnosti, která dopustila jejich zločin, by dosáhla svých záměrů. (Hummelauer.)

K v. 10. n. srv. výše 1, 1.—16. — David zavrhuje a potrestá zákeřnou, velezrádnou kralovraždu, ačkoli mu otevřela cestu, by se domohl vlády nad kmeny, kteří dosud byli poddáni Isbosetovi.

V. 12. Uťali mrtvolám ruce, které vykonaly kralovraždu, a nohy, na kterých se zákeřně vplížili do králova paláce a přinesli hlavu Isbosetovu do Hebronu. — „u rybníka", kolem kterého chodilo mnoho lidí, aby výstraha tím více působila. V Hebronu jsou dosud nedaleko hlavní cesty zachovány dva rybníky: severněji leží Birket el-Qazzázín (26 metrů dlouhý, 17 m široký a 8½ m hluboký) a jižněji Birket es-Sultán (čtverec o 40 m dlouhých stranách). Dle běžného podání byly pověšeny ruce a nohy kralovrahův u rybníka Birket es-Sultán.

David počíná šťastně kralovati nad veškerým Israelem (5, 1.—25.).

David uznán ode všech kmenů za krále (5, 1.—5.). David dobývá hradu sionského (6.—10.), přenáší sídlo královské do Jerusalema a staví si tam palác (11. n.). Bere si ještě více manželek a dostává více synův i dcer (13.—16.). Dvakráte (17.—21; 22.—25.) poráží Filišťany.

Hlava 5. — [1] Všichni kmenové Israelovi přišli k Davidovi do
Hebronu a pravili: „Hle, my kost tvá a maso tvé jsme. [2] Také již
dříve, když byl Saul králem nad námi, tys vyváděl a zpět přiváděl
Israele; a řekl ti Hospodin: „Ty budeš pastýřem lidu mého israelského
a ty budeš vévodou nad Israelem.“ [3] Přišli tedy starší Israelovi
ke králi do Hebronu, král učinil s nimi smlouvu v Hebronu před Hospodinem,
a pomazali Davida za krále nad Israelem.
[4] Ve třiceti letech byl David, když počal kralovati a kraloval
čtyřicet let. [5] V Hebronu kraloval nad Judou sedm let a šest měsíců,
v Jerusalemě pak kraloval třicet tři roky nade vším Israelem i nad
Judou.
[6] Vytáhl pak král a všichni muži, kteří byli s ním, k Jerusalemu,
proti Jebusanům, (pra)obyvatelům země té; i pravili Davidovi: „Nevtáhneš
sem, leč odstraníš slepé a kulhavé.“ [— To znamená: Nevtáhne
sem David! —] [7] David však dobyl tvrze Sionu. — [To je „Město

Hl. 5. — K v. 1.—3. srv. 1. Par 11, 1.—3. — „všichni kmenové Israelovi“ = jejich zástupci, rodoví pohlaváři, šejkové. Chodili snad postupně. David panoval v Hebroně $7^1/_2$ *roku*, Isboset však toliko *dvě léta* (2, 10. n.); ježto se zdá, že Isboset krátce po smrti Saula, otce svého, byl v Mahanaim provolán za krále, zbývá po smrti Isbosetově pět let, ve kterých mohli kmenové severní, krále zbavení, znenáhla přidávati se k Davidovi. (Hummelauer.) — Ke rčení: „kost a maso tvé“ srv. Gn 2, 23; 29, 14; Sdc 9, 2; 2. Sam 19, 13. n. — Dle soustavy letopočtové Rost-Köhlerovy panoval David v Hebroně od roku 1011—1004. Možno tedy míti za to, že Isboset byl zavražděn roku 1009 před Kristem.

V. 2. „vyváděti a zpět přiváděti“ znamená: býti někomu v čele, veleti mu, spravovati ho. Srv. Nm 27, 17; 1. Sam 18, 5. nn.; 13, 14; 17, 28; 16, 1.—13; 25, 30; 28, 16.—18; 2. Sam 3, 25. — K výroku Hospodinovu zde uvedenému srv. výše 3, 9. 18. — Obyčej nazývati krále „pastýřem“ byl na východě v dobách prastarých; již Chammurapi jmenuje se tak ve svém zákoníku.

V. 3. O „starších Israelových srv. výše 3, 17. — O smlouvě krále s lidem 3, 21. — K pomazání srv. 2, 4.

V. 4. n. považuje kritika za dodatek pozdější, ježto 1. Par 11 jich nemá. — Patrno, že číslice tu podané jsou jen okrouhlé. (Dhorme.) Dle toho bylo Davidovi asi 70 let, když umíral. Srv. 3. Král 1, 1. — Viz také 3. Král 2, 11; 1. Par 29, 27. — O panování Davidově v Hebroně viz výše 2, 11. — Dle soustavy Rost-Köhlerovy panoval David od roku 1011—972. Dle Šandovy asi 1013—973.

V. 6. O Jebusanech viz Gn 10, 16. — O Jerusalemu viz Jos 15, 63; 18, 28; Sdc 1, 21. — „i pravili“ Jebusané. Viz 1. Par 11, 4. — Jebusané jsou si jisti, že jejich hradeb nelze dobýti; jsou tak pevny, že je uhájí mrzáci (slepí a kulhaví). — Dhorme překládá: „Nevtáhneš sem, ale slepci a kulhavci tě zaženou!“ Ostatek verše pokládá za glosu: „To jest, David sem nevtáhne.“ (Dle jiných byli „slepci a kulhavci“ bůžkové, modly, které si postavili Jebusané na hradby a od nichž očekávali ochranu. Hummelauer.)

V. 7. Jerusalem hodil se svou polohou za sídelní město krále Israelova a Judova mnohem lépe nežli Hebron, který byl poměrně příliš jižně. — David získal si veliké slávy tím, že dobyl Jerusalema, ježto se to dosud nepodařilo ani Judovcům ani Benjaminovcům. — Kde byla ta tvrz jebuská, viz Jos 15, 63; 18, 28. — Dnes jmenují jihovýchodní pahorek ten ed-Dehûrâ. Má čtyři a půl hektaru; byl tedy skoro týchž rozměrů, jako jiná kanaanská města. Viz Nm 13, 28. — Çijjôn znamená nejspíše „Ochrana“. (Jiní jinak.) — „Město Davidovo“

Davidovo."] — [8] Toho dne totiž ustanovil David odměnu tomu, kdo
porazí Jebusany a dotkne se domovních žlabů [a odstraní slepé a kul-
havé, kteří nenáviděli duše Davidovy. — Proto praví se v přísloví:
„Slepí a kulhaví nevejdou do domu." —]
[9] Pak se usadil David v té tvrzi, nazval ji „Městem Davidovým,"
a vybudoval (je) kolem dokola od Mella i dovnitř.

---

byla jen část Jerusalema. Srv. 1. Par 15, 3. 29; 2. Par 8, 11; 5, 2; 28, 27. — Pahorek jihovýchodní hodil se starým na stavbu pevnosti lépe než pahorek jihozápadní (ačkoliv dle našich názorů měla by se věc naopak). Západní pahorek ten je sice vyšší, v době však, kdy nebylo nástrojů na daleké metání kamenů, nebáli se ti, kdo zakládali tvrz na pahorku jihovýchodním, že by mohla jejich pevnost býti ohrožována s vyššího sousedního pahorku západního. Je-li pahorek jihozápadní rozsáhlejší, bylo také právě proto obtížnější ho hájiti. Pahorek jihozápadní byl sice také na východě, jihu a západě obehnán hlubokými údolími, přirozenými to příkopy, ale na severu bylo by tomu, kdo by jej chtěl opevniti, vystavěti velmi dlouhou zeď; pahorek jihovýchodní však byl na severu velmi úzký, a tak stačila nepříliš dlouhá hradební zeď, by odtud nemohl nepřítel vniknouti do města; také údolí, kterými byl obehnán, byla příkřejší, a tak přirozeně chránila vydatně pevnost (údolí kidronské bylo za starých dob hlubší o 8—10 m nežli je dnes, a údolí „Sýrařů" je dnes troskami na 20, místy až na 30 m zasypáno, a tedy mnohem vyšší nežli bývalo původně).

V. 8. navazuje na v. 6. Dlužno jej srovnati s 1. Par 11, 6. — Znění porušeno, smysl temný, výklady všelijaké. — Záhadné slovo hebrejské „çinnór" stěží lze překládati „domovními žlaby", ježto jich v tehdejších dobách nebylo, jak nás poučily vykopávky v poslední době v Palestině podniknuté. (Cisterny sice byly nalezeny, ne však žlaby na střeše, ani jiné stružky, kterými by byla voda sváděna do nich se střech.) Lépe překládati slovo to: „kanál", „podzemní chodba" ku prameni. Dle toho Joab (1. Par 11, 6.) dostal se do města nepozorovaně chodbou, kterou chodili Jebusané pro vodu ku prameni. (Sluje nyní 'Ain Sitti Marjam čili 'Ain Umm ed-Deredž.) Že mívali staří podzemní průchod z města ke skrytému prameni, shledáno při vykopávkách v Gezeru. (Viz výše Jos 10, 33.) Také Schliemann a Dörpfeld nalezli ve vrstvě ssutin Troje (z VIII. století před Kristem) studně vykopané do skály a podzemní chodby k nim. Nejnověji při vykopávkách Parkerových na Ofelu, tedy na pahorku, na kterém kdysi se rozkládala jebuská tvrz, nalezeno rovněž množství podzemních chodeb. Ze všeobecných dějin možno uvésti více příkladů, že nepřítel vnikl do města téměř nedobytného podzemním průchodem (Ulixes a Diomedes vnikli tak do Illia a jj.). — V. 8. dlužno spojiti s v. 6. Tam Jebusané pohrdavě mluvili o Davidovi, kterého do duše nenáviděli („nenáviděli duše Davidovy"), že ubrání proti němu město „slepci a kulhavci". Když pak David města dobyl, co bylo bližšího Israelitům, nežli že nazvali štiplavě všecky Jebusany „slepci a kulhavci", slepci, kteří neviděli, kterak Davidův vojevůdce do pevnosti vniká, a kulhavci, kteří nemohli rychle přispěti na ohrožené místo; snadno vzniklo také uštěpačné pořekadlo o zabitých Jebusanech (slepci a kulhavci), že se již „nevrátí domů" (= „nevejdou do domu"). (Hummelauer vykládá smysl verše toho: Kdo potře (první) Jebusany a rozbije modly postavené na vrchu hradeb, bude odměněn. Ty modly, s hradeb shozené, nevrátí se pak již do svých „domů", t. j. do svých chrámů (srv. Vulg.).

V. 9. Srv. 1. Par 11, 7. n. — „Mello" (srv. assyrské „tamlú") jmenováno již výše Sdc 9, 6. 20. Byla to nejspíše bašta (citadella), nejpevnější místo v pevnosti. Stálo na místě, které bylo nejvíce ohroženo, kde byl přístup do města nejsnadnější, kde za doby míru sami obyvatelé pevnosti branou vcházeli a vycházeli. Tato bašta stávala nejspíše na severu Ofelu (na jihu nebo jihozápadu dnešního chrámoviště). Srv. 3. Král 9, 15. 24; 11, 27; 2 Par 32, 5. — „Od Mella" začal a „stavěl" David kolem do kola — hradby, t. j. zdokonalil, případně i rozšířil stávající městské zdi postavené Jebusany. Také však v městě samém, „uvnitř" prováděl David nějaké stavby. — Místo „nazval" praví LXX, že „nazvali" lidé to město „městem Davidovým". — Jos. Flavius (Starož. VII. 3, 2.) poznamenává, že David, když se jeho sídelní město rozšířilo, obehnal zdí dolní město a tvrz, spojil tak obě části v celek a ustanovil Joaba správcem města toho.) — Stavební rada Schick se domníval, že „Mello" nalezl tam, kde dnešní městská zeď na jihu chrámiště vyčnívá klenouc se přes bývalé údolí

10 A čím dále tím více David prospíval a rostl, a Hospodin, Bůh zástupů, byl s ním.
11 Hiram, král tyrský, poslal posly k Davidovi, cedrové dřevo, řezbáře a kameníky, a (ti) vystavěli dům Davidovi.

„Sýrařů". Vnitřní prostora onoho výběžku, do kterého vede „brána Marocká", sluje El Chátúníje. Tam prý mohla důkladná tvrz chrániti severozápadní roh pahorku jihovýchodního (Ofelu) a spolu spojovati pahorek ten se sousedním jihozápadním. (Šanda však se domnívá, že spisovatel knih Sam tu předběžně (prolepticky) se zmiňuje o stavbě Mella, kterou podnikl teprve Šalomoun na východním okraji Ofelu, nejspíše nad pramenem Mariánským. (Srv. Neh 12, 37.)

K v. 10. srv. 1. Sam 1, 3.

V. 11. Hiram hebr.: Chírám psán 3. Král 5, 24. 32.: „Chíróm" a 1. Par 14, 1.: „Chúrám". Dlužno ho rozlišovati od jiného stejnojmenného krále uvedeného v klínopisných letopisech assyrského krále Tiglet-Pilesara VI. (III.) (745—727), který tedy žil později a může býti jmenován Chíróm II. proti našemu Hiramovi (Chírómovi), kterého možno nazvati Hiramem I. (980—946). Byl v přátelském styku také se Šalomounem (3. Král 5, 1; 2. Par 2, 3.) a žil ještě dvacátého čtvrtého roku panování Šalomounova (3. Král 6. 1; 2. Par 3, 2; 3. Král 9, 10. nn. 2. Par 8, 1.). Dle Menandra (Jos. Flavia Starožitnosti VIII. 5, 3.) byl synem Abíbaalovým (Abí-ba'al = Otec můj je Baal) a byl živ 53 roky, ze kterých dlužno počítati na jeho kralování 34 roky. Z toho patrno, že co vypravováno tu ve v. 11., nestalo se hned po tom, kdy David Jerusalema dobyl (1004), ale mnohem později, v posledních letech Davidovy vlády. — Tyr (hebr. Çór), slavné přímořské město fenické. Připomenuto již v dopisech amarnských (XV.—XIV. století před Kristem; tehdejší král tyrský slul Abi-milki). Jméno zachováno v dnešním městě Çúr. — Cedr (hebr.: „erez") je strom, který nazývají rostlinopisci: „Cedrus Libani". (Dnešní Arabové jej nazývají „arzi".) Patří do řádu stromů jehličnatých (Coniferae), mezi stromy jedlovité. Mohutnou vnější podobou blíží se našemu dubu, jehlicemi a šiškami podobá se z našich stromů nejvíce modřínu (Abies larix). Velmi tlustý kmen, který může míti v obvodu 13—14 m, dosahuje výše až 40 m. Z něho vybíhá vodorovně veliké množství namnoze křivolakých větví, které činí nádhernou stupňovitou korunu, poskytující velmi mnoho stínu. Šidlovité, 2—3 cm dlouhé jehlice vyrůstají jednotlivě na mladých letorostech jako u našeho modřínu, na zkrácených však postranních větvičkách rostou v chomáčcích; neopadávají (jako u modřínu) na podzim, ale jsou víceleté. Je proto cedr strom trvale zelený. Na vrcholcích některých zkrácených větviček, prostřed chomáče jehlic vyrůstají jednodomé květy téhož složení jako květy modřínové. Prašníkové květy skládají válcovité jehnědy, pestíkové malé šišky. Z pestíkových květenství vyvinují se po opylení vejčité šišky, 6—9 cm dlouhé, 5—6 cm široké, přímo trčící. Jsou složeny ze širokých dřevnatých šupin, v jejichžto paždích sedí po dvou křídlatých semenech. Šišky ty dozrávají ve třech letech; bývají tedy současně na témže stromě šišky ze tří pokolení. Z ovoce vyráběna tekutina podobná oleji, kterou nazývali staří „kedrion" (cedrium). Ježto cedr zdlouha roste, může dosáhnouti stáří dvou tisíciletí, ba i více. Dřevo jeho je v jádru žlutohnědé, v běli červenavě bílé. Je neobyčejně tvrdé a trvanlivé. Zejména je-li čerstvě naříznuto, příjemně voní; proto ho užívali staří na východě a užívají částečně dosud za posvátné kuřidlo při bohoslužbě. Jak je pevné a vonné, dokázaly vykopávky assyrské. Když se dokopal Layard Assurnasirpalova paláce v Nimrudě (Kalchi), dělníci, kterým bylo zima, rozdělali si oheň a přikládali trámce staré, které byli vytáhli zpod ssutin. Layard, který stál opodál, poznal po vůni hned, že to dřevo cedrové. Když je vyšetřil, shledal, že bezmála po třech tisíciletích bylo tak zachováno, že vydávalo netoliko prvotní vůni, ale že bylo i možno znova je řezati a leštiti, při tom ukázalo se žíloví a žlutohnědá barva tomuto dřevu vlastní. Libanské cedry znenáhla vymírají. Dosud zachován toliko jediný lesík na úpatí hory Dahr el-Chodíb, nedaleko pramene Nahr el-Qadíše, ve výši 1921 m nad mořem. (Z Bejrutu možno jeti po železnici do Ba'albeku, odtud pěšky do 'Ainâty, maronské to vesnice, kde možno přenocovati. Odtud za čtyři hodiny cesty lze dojíti cedrového lesíku. Má úhrnem asi 400 velikánů v sedmi skupinách; žádný z nich není však vyšší než 25 m. Cedrů stáří skutečně ctihodného je tam asi jen deset.) Také v Evropě činěny pokusy pěstovati cedry. V pařížské „Jardin des plantes" zasazeny již na počátku XVIII. století. Cedr u Ženevy dosáhl výše 37 m. Kromě cedru libanského známy jsou odrůdy: cedr himalajský (Cedrus Deodara) a cedr atlaský (Cedrus atlantica). Co je dnes prodáváno za „dřevo

[12] I poznal David, že ho potvrdil Hospodin za krále nad Israelem,
a že povýšil království jeho pro svůj lid israelský.
[13] David pojal ještě (jiné) ženiny a ženy z Jerusalema, když byl
přišel z Hebronu, a narodilo se Davidovi také jiných synův a dcer;
[14] jména těch, kteří se mu narodili v Jerusalemě, jsou tato: Samua,
Sobab, Natan, Šalomoun, [15] Jebahar, Elisua, Nefeg, [16] Jafiáš, Elisama,
Elioda a Elifalet.
[17] Když Filišťané uslyšeli, že pomazali Davida za krále nad Isra-

---

cedrové" není pravý cedr, ale podobný strom, zejména „jalovec virginský" (Juniperus virginiana). Že byla na Libanu, tedy nedaleko Tyru, hojnost cedrových lesův, a že si dávali z nich babylonští, jakož i assyrští králové toto vzácné stavivo dovážeti, hlásají také babylonsko-assyrské klínové nápisy; totéž potvrzují spisovatelé řečtí a římští. — Jakou podobu měl tento Davidův „dům" čili „palác" (?), možno si přibližně představiti dle „paláců" městských králův, odkrytých při palestinských vykopávkách. V severovýchodním úhlu Lachise (Jos 10, 3. = Tell el-Hasí) nalezen byl kanaanský palác ze XIV. století před Kr.; byl postaven do čtverce, jehož strany měly po 17. m; zbudován ze sušených cihel; jeho zdi byly průměrně 1 m 68 cm tlusté. — V Ta'anneku vykopal Sellin podobný „palác" asi ze třináctého století před Kr. Měl podobu obdélníka, 21·80 m dlouhého a 18·60 m širokého. Měl devět místností, podlouhlou pravoúhelnou chodbu a obdélný dvůr s cisternou uprostřed. Ony místnosti měly průměrně 2 čtverečné metry velikou podlahu, pokrytou jakousi látkou cementovou. Kámen, tvrdý vápenec, z něhož byl ten palác postaven, nebyl ještě vytesán ve kvádry, ale toliko na jedné straně poněkud vyrovnán neb i hlazen, že byla zeď na obou stranách rovnoplochá. Na západě byl palác chráněn přilehlou hradební zdí. — Bližší době Davidově je jiný „palác", který odkopal Sellin tamže na severovýchodě (vystavěn byl asi mezi 1000—800 před Kr.). Byl stavěn skorem do čtverce (28·80 × 28 m) z měkkého vápence již do kvádru tesaného, ano i poněkud na okrajích hlazeného. Kvádry ty byly dlouhé průměrně 90 cm a kladeny napříč zdi, že vyčnívaly boční strany jejich; jen v rozích kladeny podélné kvádry, mnohem větší, 1·80—2 m dlouhé. V každém rohu byla věž (čtyřhranná, asi 4 m široká). — Podobný palác objevený v Jerichu byl 25 m dlouhý a 18 m široký.

V. [12]. je závěr všech věcí Davidovi příznivých, které byly právě vypravovány. (Jiní méně pravdě podobně považují v. 12. za nadpis zprávy, která však při opisování prý se ztratila. Schlögl tu zprávu doplňuje: „přišel (David) z Hebronu do Jerusalema (= přeložil tam své sídlo), když poznal, že ho potvrdil Hospodin za krále...")

V. [13]. viz výše 3, 2.—5. — Srv. 1. Par 14, 1. nn. — Z 1. Par 14, 3. patrno, že tu místo „z" Jerusalema dlužno čísti: „v" Jerusalemě. — „ženina" pravá sice, avšak vedlejší, druhořadá manželka. — „když byl přišel z Hebronu", tedy dříve nežli dle v. 11. vystavěl si palác. Z toho patrno, že tu není vypravováno přesně dle časového postupu.

V. [14]. Čtyři syny tu jmenované porodila Davidovi Betsabee dle 1. Par 3, 5. Ježto matka vynikala mezi ženami Davidovými, uvedeni jsou také její synové na prvním místě; nelze tedy říci, že synové Davidovi jmenovaní ve v. 15. n. jsou mladší nežli všichni jmenovaní ve v. 14.! — Šammú'a psáno 1. Par 3, 5. Šim'á znamená: „Vyslyšený" (od Boha). — Šóbáb = Skvělý (?) — Náthán = Dal (Bůh). — Šelómó — znělo původně Šelómón = Mírumilovný, Pokojný (srv. německé Friedrich a naše „Pokoj" a opak toho: „Nepokoj".)

V. [15]. Jibchár = Vyvolil (Bůh). — Elíšú' = Bůh můj pomáhá. Srv. jméno proroka Elisea: Elíšá'. Také Babyloňané měli podobná vlastní jména jako: Ili-ešuch. — Nefeg = Vzešlý, Potomek. Srv. Ex 6, 21.

V. [16]. „Elíšámá'" viz Nm 2, 18. — Také Babyloňané měli podobná jména vlastní jako: Ilu-šeme = Bůh slyší, Ili-išmá = Bůh můj vyslyšel. — Místo „Eljádá'" čte 1. Par 14, 7. „Be'eljádá'" = Ba'al, Pán poznává. Dokud Ba'al = Pán, pravý Bůh, užívali Israelité toho jména, později však, když znamenalo zpravidla bohy nepravé, (od dob Saulových a Davidových?) nahrazovali je jinými jmény, zde jménem „'Él". Také Babyloňané měli jméno Bél-jadach. — „'Elífelet" znamená totéž co „Faltiél" výše 3, 15; 1. Sam 25, 44.

V. [17]. navazuje na v. 3. — Srv. 1. Par 14, 8. nn. — „tvrz" (meçúdá) tu neznamená tvrz sionskou (meçúdath Çijjón) jmenovanou výše ve v. 7., ve které

elem, vytáhli všichni, by vyhledali Davida; David uslyšev to, odebral
se dolů do tvrze. 18 Filišťané pak přitáhli a rozsadili se po údolí Rafaim.
19 I tázal se David Hospodina: „Mám vystoupiti proti Filišťanům?
A dáš je do ruky mé?“ Hospodin Davidovi odpověděl: „Vystup, neboť
ano, vydám Filišťany do ruky tvé!“ 20 Přitáhl tedy David do Baal-Farasimu,
porazil je tam a řekl: „Protrhl Hospodin nepřátele mé přede
mnou, jako při vodní průtrži bývá.“ Proto dáno místu tomu jméno:
„Baal-Farasim.“ 21 Modly, které tam Filišťané zanechali, David a mužové
jeho odnesli.
22 Když pak opět vytáhli Filišťané a rozsadili se po údolí Rafaim,
23 tázal se David Hospodina: „Mám vystoupiti proti Filišťanům? A dáš
je do ruky mé?“ Hospodin odpověděl: „Netáhni proti nim, ale obejdi
je do týla a napadni je od hrušek. 24 Až uslyšíš šust ve vrcholech
hrušek, jako by někdo kráčel, tehdy dej se do boje; neboť tehdy půjde
Hospodin před tebou, aby porazil vojska Filišťanův.“ 25 Učinil tedy David,
jak mu přikázal Hospodin, a porazil Filišťany od Gabay až [jak se
jde] ke Gezeru.

Archa úmluvy z domu Abinadabova (6, 1.—11.) **slavnostně přenesena na Sion** (6, 12—23.).

Hlava 6. — 1 David shromáždil opět všecko vybrané (mužstvo)
z Israele, třicet tisíc (hlav). 2 A David vstal a odešel s veškerým lidem,

---

David dle v. 9. se usídlil, ale je to zde „Odollam“, jako 1. Sam 22, 1. 5. Tam „sestoupil“ (= odebral se dolů). Z toho plyne, že boj s Filišťany tuto ve v. 17.—25. vypravovaný strhl se dříve, nežli David dobyl Sionu.

V. 18. O údolí Rafaim viz Jos 12, 4; 15, 8; 18, 16. — Refáím jsou buď obři, kteří kdysi v těch krajinách sídlili, nebo jsou to duchové zemřelých; v tomto případě by znamenalo jmenované údolí rozsáhlé pohřebiště. (Dhorme.) Uvedeno také níže 23, 13. Patrně sahalo daleko na jih Jerusalema.

V. 20. Ba'al-peráçím = Místo trhlin. Tak slulo to místo snad již dříve (že byl tamější povrch půdy prorván), lid však navázal svůj výrok na jeho význam, jako by řekl: „Právem sluje Trhlinov, protože protrhl...“ ježto Ba'al znamená v hebr. také Pána, hodil se na to jméno výrok Israelitů tím lépe. Isaiáš jmenuje místo bez prvé složky Baal. Is 28, 21. — Hospodin „protrhl“ (srv. „prolomil frontu“) jako protrhává povodeň břehy nebo přehrady. Srv. Nm 26, 20.

K v. 21. srv. 1. Par 14, 12.

V. 23. „Netáhni proti nim“, bys je napadl v čele („frontální útok“), „obejdi je“ = obchvať, a vpadni jim do týla. — „mám vystoupiti proti Filišťanům a dáš je do ruky mé?“ jest asi vzato z v. 19., ježto v 1. Par 14, 14. není a ve starých překladech nebývá. — Ve slově hebr. „báchá“ vidí Vulg. „hrušky“, jiní „moruše“, jiní snad nejlépe keř podobný balsamníku, který nazývají Arabové dosud „baka“.

V. 24. Srv. 1. Par 14, 15. — „šust, jako by někdo šel“ způsobí vítr. Ten šust zabrání, že nebudou slyšeti Filišťané, jak se Israelité přibližují. (Malvenda, † 1628.) Připomenut zde zjev toliko přirozený; není tedy nutno mysliti na znamení nadpřirozené, kdy dlužno vytáhnouti do boje. Až bude vítr váti vršky, ať ráno či večer, má David vytáhnouti do boje. (Hummelauer.)

V. 25. Místo „od Gabay“ dlužno čísti s 1. Par 14, 16: „od Gabaonu“. Srv. 2, 12. O Gezeru viz Jos 16, 3. — Gabaon a Gezer udává patrně čáru, po kterou David rozšířil proti Filišťanům své území — K půtkám s Filišťany srv. níže 21, 15. nn.; 23, 9. nn.

Hl. 6. — V. 1. „opět“ shromáždil David výkvět Israelův jako jej byl shromáždil, aby dobyl jebuské tvrze. Srv. 5, 6; 1. Par 11, 6. (Jiní (Movers) navazují „opět“ na 5, 1. 3.) — Místo 30.000 má LXX 70.000. Srv. 1. Sam 11, 8.

V. 2. Místo „z mužstva Judova“ čti „do Baaly Judovy“. Srv. 1. Par 13, 6. — Ba'alá Jos 15, 9.—11. nebo Qirjath-Ba'al Jos 15, 60; 18, 14. jsou

který u něho byl z mužstva Judova, aby přivedli archu Boží, [kterou
jmenovali jménem Hospodina zástupů, sedícího na cherubech nad ní].
3 I vložili archu na vůz nový, a vezli ji z domu Abinadaba, který byl
v Gabae; Oza pak a Ahio, synové Abinadabovi, řídili nový vůz ten.
4 [Když tedy vzali ji z domu Abinadaba, který v Gabae] Boží archu
[opatroval], Ahio šel před archou; 5 David pak i všecek Israel hráli
před Hospodinem na všeliké dřevěné nástroje, na harfy, lyry, bubínky,

---

jiná jména města Qirjath-je'árím, kde byla tehdy v domě Abinadabově archa dle 1. Sam 7, 1. — „aby přivedli" doplň: „tamodtud". — Archa jmenována jménem Hospodinovým: „archa Jahvova". Srv. 1. Sam 7, 1. Jindy sluje „archa Boží".

V. 3. Na nový vůz naložili archu, jako kdysi Filišťané 1. Sam 6, 7. Nový vůz byl čistší a tedy důstojnější povoz na tak posvátný náklad. — Místo „v Gabae" čti „na pahorku" jako 1. Sam 7, 1. — „který" — dům. — 'Uzzá = Silný. — Achjó = Jahve je bratr (příbuzný, ochránce). Srv. Achíjá 1. Sam 14, 3. 18. — Pozoruhodno, že Eleazar, kterému bylo 1. Sam 7, 1. uloženo, by archu opatroval, již tu jmenován není; snad mezitím umřel.

V. 4. Co je ve hranaté závorce, je patrný druhopis v. předešlého, který dlužno nahraditi dle Lukiánovy recense se zřetelem k v. 6. n. ztraceným zněním: „'Uzzá šel po boku" archy Boží.

V. 5. „hráli" tančíce jako 1. Sam 18, 7. — Místo „na všeliké dřevěné nástroje" lépe čísti s 1. Par 13, 8.: „veškerou silou a se zpěvy". — „Kinnór" jmenována již 1. Sam 10, 5; 16, 16. Srv. 18, 6. — Všecky strunové nástroje hudební vznikly ze základního tvaru primitivní harfy; zejména na egyptských památkách vyobrazeno veliké množství druhů tohoto nástroje. Kinnór může proto znamenati kolmou harfu, k jejímžto strunám je přístup na obou stranách, i vodorovnou citeru, jejížto struny jsou přístupny toliko se strany jedné. Později ustálen obyčej označovati slovem „kinnór" citeru. Na penězích z dob Hasmoneovců (Machabeovců) vyobrazeny citery osmi- nebo trojstrunné. Jos. Flavius (Starožitnosti VII. 12, 3.) znal desetistrunnou citeru. — Kinnór je nejstarší nástroj strunový (Gn 4, 21.); ovládal jej zejména David (1. Sam 16, 23; 18, 10.); užívali ho při hudbě bohoslužebné (3. Král 10, 12; 1. Par 13, 8; 15, 28.), i při světských radovánkách (Is 23, 16; 24. 8.); uměli jím jásati (Gn 31, 27; Is 5, 12; Ez 26, 13.) i lkáti (Is 16, 11: Job 30, 31.); nejčastěji býval jím doprovázen zpěv (Ž 32, 2; 42, 4; 48, 5; 56, 9; 70, 22; 136, 2; 149, 3; 150, 3.). — Struny bývaly hotoveny buď ze střev zvířecích nebo ze zpředených nití; kovové struny nebyly známy. Za Jos. Flavia tloukli na struny paličkou, kterou dělávali ze dřeva, z kosti nebo z kovu. — Slovem „lyra" překládá tu Vulg. hebr. „nebhel". Jindy a to častěji překládá to slovo Vulg.: „nablium" nebo „psalterium." Nebhel byl druh harfy a tak obyčejně také nyní bývá překládáno. — Nejstarší obraz harfy zachoval se na kameni nalezeném v jihobabylonské zřícenině Tello a pocházející asi z r. 3000 před Kr. Je to čtyřúhelník vysoký asi po prsa muži, by si mohl pohodlně k ní sednouti; spodní strana je obdélná truhlice — resonanční dutina na zemi vodorovně ležící, ostatní tři strany tvoří hrubé příčky, patrně dřevěné tyče; strun měla jedenáct. Lehčí harfy vyobrazeny na pozdějších babylonsko-assyrských památkách: mají tvar trojúhelníka, třetí strana rámu tvořena toliko nejdelší napiatou strunou, a nikoli dřevěnou příčkou, resonanční dutina není dole, ale nahoře, struny přebytečně splývají se spodní vodorovné příčky, na které jsou upevněny; harfy ty lze snadno nositi, ano i při pochodu možno na ně toliko prsty (bez paličky) hráti. Kromě této kolmé harfy znali Assyrové také harfy vodorovné, podobné nástroji řeckému z pozdějších dob pode jménem „psalterium" známému. Na vypuklinách egyptských zachovaly se obrazy nejrozmanitějších druhů harf. Ve staré říši byla rozšířena veliká harfa s ozdobnou resonanční dutinou dole, na kterou hrál hudebník (nebo hudebnice) stoje, a pak prostřední harfa, při které harfeník nebo harfenice seděla na zemi se zkříženýma nohama; rám není již hranatý, ale krásně zaokrouhlený; kolíčky nenapínají strun dole, jako u harf assyrských, ale nahoře, jako bývá u našich harf. V nové říši známy byly také harfy menších rozměrů, nošené na rameně, ano i harfy bez resonančních dutin nošené na prsou. — Překlad Vulg. „lyra" jest odůvodněn potud, že za starých dob, kdy názvosloví hudebních nástrojů nebylo ani vyvinuto ani ustáleno, byla snadno nazývána lyra jménem „nebhel". Týmž právem bylo by možno překládati: „loutna." Zdá se, že je loutna původu egyptského, z Egypta pak že

chřestidla a cimbály. [6] Když přišli k humnu Nachonovu, vztáhl Oza
ruku po arše Boží a zadržel ji, neboť býci házeli nohami a nachýlili
ji. [7] Tu rozhněval se Hospodin roztrpčeně na Ozu a porazil ho pro

---

dostala se dále na Východ; aspoň vyobrazována je na egyptských památkách, a někteří mají za to, že egyptský název loutny: „nfr“ byl Semity vypůjčen spolu i s nástrojem, že tedy hebrejské „nbl“ = egyptskému „nfr“. — Za to lyra je původu semitského a vypůjčena Egypťany. Nejstarší obraz lyry nalézáme v ruce beduina stěhujícího se s rodinou z Asie do Egypta. Je to prkno podlouhlé (asi půldruhé stopy dlouhé a stopu široké), které má v horní polovici výřez do čtverce, a na kterém jsou po délce nataženy struny. Hudec nosí nástroj pod paží v poloze vodorovné, levicí sahá výřezem do strun a pravicí tluče do nich paličkou. Obrazy lyr z pozdějších dob (na vypuklinách assyrských, egyptských, jakož i na mincích židovských z dob Bar-Kochby) mají tvary již mnohem dokonalejší. — Hebrejské harfy, kterých se nám nezachoval ani popis, měly v Davidově době asi tvary jednoduché a podobné assyrským a egyptským. Dle Ž 32, 2; 143, 9; 91, 4. mívaly hebrejské harfy po desíti strunách. Později po dvanácti (Jos. Flavius, Starož. VII. 12, 3.). Hráli na ně při hostinách (Is 5, 12; 14, 11; Am 5, 23; 6, 5.), zejména však při bohoslužbě (3. Král 10, 12; 1. Par 15, 16. nn.; 25, 1; 2. Par 5, 12; 29, 25; Ž 56, 9; 70, 22; 80, 3; 91, 4; 107, 3; 150, 3.). — O bubíncích (tuppím) viz Gn 31, 27; Ex 15, 20; Sdc 11, 34; 1. Sam 18, 6; 1. Par 13, 8; Ž 67, 26; 150, 4. a jj. V orchestru egyptských hudebnic má bubínek tvar úplného obdélného rámu (ze dřeva nebo z kovu), na ten natažena kůže, na kterou bubenice tluče prsty obou rukou. Kůže bývá tak pevně napiata, že se strany rámu prostřed prohýbaly a tak vybíhala tamburina do ostrých úhlů. Jiné egyptské tanečnice drží levicí kulatý bubínek nad levým ramenem a pravicí do něho bijí; byl-li takový kulatý bubínek více natažen, vznikl z něho tvar elipsový. Assyrové nazývali tamburinu lilisu neb uppu Dnešní Arabové užívají tamburiny kruhovité, na jedné nebo na obou stranách potažené kozí; její název „duff“ nebo „daff“ připomíná hebrejské „tóf“. Mívá také zvonečky neb i chřestidla. — „Mena'an'ím“ (Vulg. sistrum z řeckého seistron) je nám známo z egyptských vyobrazení. Mělo podobu liskačky na míč, tennisové rakety, s tím rozdílem, že vejčitý rámec kovový nebyl vyplněn síťkou, za to však byly jím vodorovně prostrčeny tři neb i více železných prutů na koncích zahnutých, po případě také železnými kroužky opatřených. Bylo to oblíbené chřestidlo. Srv. 1. Sam 18, 6. — Çelçelím slují 1. Par 13, 8.: „meçiltajim“: cimbály, kterými býval dáván takt při hudbě (1. Par 13, 8; 15, 16. 19. 28; 16, 5. 42; 25, 1. 6; 2. Par 5, 12. n.; 29, 25; Esdr 3, 10; Neh 12, 27.). Na obrazech assyrských vyskytují se veliké svislé puklicovité činely a vedle nich jiné menší zvoncovité, které bývaly drženy vodorovně, když byl jeden druhým tlučen. Veliké mají na rubu prostřed kroužky, na které možno upevniti kožená držadla, menší činely mají hůlkovité rukojeti. Jos. Flavius (Starož. VII, 12, 3.) znal veliké bronzové puklice. (V Egyptě mívali také malé podobné nástroje (kastaněty) z kovu, dřeva nebo kosti, které si kladli mezi prsty, aby nimi klapali.)

V. [6]. Místo „Náchón“ má 1. Par 13, 9.: „Kídhón“. Dhorme uvádí podobné jméno babylonské „Kudánum“ = Bratříček. — Archa začala se povážlivě kolísati, že mohla býti snadno vyklopena, a tak zneuctěna; bylo by to také na pohoršení lidu. To nebezpečí zavinili Israelité i David tím, ze nedali zastřenou archu nésti Levity, jak zákon Nm 4, 15. velel, ale že ji dali vézti na voze, tedy způsobem pohanským, jako byli kdysi učinili Filišťané (1. Sam 6, 19. nn.). V tom tkvěla vina Israelitův, a Bůh je potrestal právě v tom okamžiku, kdy byly patrny následky jejich činu, když se začala kolísati, že bylo třeba ji zachytiti a tak se jí dotknouti. Kdyby byli Israelité dle zákona dali archu zastřenou Levity nésti, nebyla by přišla do takového nebezpečí, že bude zneuctěna na pohoršení lidu, nebyla by vzešla potřeba zachytiti ji a tak se jí nezastřené dotknouti. Filišťanům nelze zazlívati, že vezli archu na voze, neboť neznali zákona israelského a neměli kněží, kteří měli právo, by archu nesli. (Theodoret, † 458.)

V. [7]. Místo: „pro tu opovážlivost“ čte Dhorme: „u tamarišku“. Srv. 1. Sam 22, 6. Jiní jinak. Nepyká za opovážlivost, neboť když se archa nachýlila, bylo nutno přiložiti ruku; ale za jiné provinění pyká. Viz výše k v. 6. Trest za vinu všech stihl jediného Ozu. (Hummelauer se domnívá, že Oza nebyl ani Levitou, ba ani Israelitou, ale že byl Kanaanitou.) Že Bůh netrestal z přítomných více, dlužno přičísti jeho milosrdenství. Trestán-li byl Oza tělesnou smrtí, není tím nic řečeno, jakého došel údělu na věčnosti. Nemožno ho souditi, ježto neznám je nám stav jeho duše, měl-li či neměl hříchy jiné. Za vinu celku potrestán

(tu) opovážlivost, že tam umřel u archy Boží. [8] David zarmoutil se,
že zabil Hospodin Ozu, a místu tomu bylo dáno jméno „Zabití Ozy“
až do dneška. [9] Toho dne lekl se David Hospodina a řekl: „Jak by
měla archa Hospodinova ke mně přijíti?“ [10] Nechtěl tedy uvésti k sobě
archu Hospodinovu do města Davidova, ale uhostil ji v domě Obede-
doma, Geťana. [11] I pobyla archa Hospodinova v domě Obededoma,
Geťana, tři měsíce; a žehnal Hospodin Obededomovi i všemu domu jeho.
[12] Když bylo králi Davidovi oznámeno, že Hospodin žehná pro
archu Boží Obededomovi a všemu, co jeho jest: David šel a přivedl
s jásotem archu Boží z domu Obededomova do města Davidova;
[David měl s sebou sedm sborů a býčka na obět]. [13] Když ti, kteří
nesli archu Hospodinovu, popošli šest kroků, obětoval býka a berana.
[14] David poskakoval veškerou silou před Hospodinem, jsa opásán
efodem lněným. [15] Tak vedl David a všecek dům Israelův archu zjevení
s jásotem a troubením na rohy. [16] Když vešla archa Hospodinova do
města Davidova, Michol, dcera Saulova, vyhlédajíc z okna, viděla
krále Davida, an poskakuje a křepčí před Hospodinem; i pohrdla jím
v srdci svém. [17] Uvedli tedy archu Hospodinovu, položili ji na její
místo prostřed stanu, který byl postavil pro ni David, a obětoval David
před Hospodinem celopaly a oběti pokojné. [18] Dokonav celopaly a po-

---

smrtí, za dobrou snahu, by nebyla pádem archa zneuctěna, tedy za osobní zásluhu, mohl býti po smrti odměněn. — Jako bylo ve S. Z. všeobecně rozšířeno přesvědčení, že je syn smrti, kdo viděl Boha, tak byl asi také rozšířen názor, že kdo se dotekl archy, musí zemříti, ježto čest Hospodinova toho žádá. To-li si živě Oza uvědomil, mohl býti poděšen do té míry, že náhle úžasem skonal. Ta smrt byla Prozřetelnosti výchovným prostředkem, který názorně poučil smyslný lid, že se svatými věcmi dlužno svatě nakládati. (Podobně bylo by lze vyložiti smrt Betsamesanů, kteří viděli archu Boží. Viz výše 1. Sam 6, 19.)

V. 8. „Zabití Ozy“ hebr.: „Pereç-'Uzzá.“ Srv. výše 5, 20. — Srv. 1. Par 13, 11.

V. 9. David byl náhlou smrtí Ozovou hluboce dojat a poděšen; obával se, že by také jemu mohlo se státi něco podobného, kdyby dal archu vézti dále a dovézti do svého sídla, kde by dlel stále blízko ní. Měl asi na paměti, co se dálo ve Filistei a v Betsamesu. Viz 1. Sam 5; 6, 19. nn.

V. 10. O „městu Davidově“ viz výše 5, 7. — Do domu Obededomova byla přenesena archa, ježto byl to nejbližší vhodný příbytek pro ni. Někteří (jako již Jos. Flavius) považují tohoto Obededoma za Levitu (Srv. 1. Par 15, 18. 21. 24; 16, 5. 38; 26, 4. 8. 15.). Sluje „Geťan“ ne proto, že byl cizincem, jak se domnívá Hummelauer, ale nejspíše proto, že byl z levitského města Get-Rimmon, jež bylo v území Danově. Srv. Jos 19, 45; 21, 24; 1. Par 6, 69. (6, 54.). (Dhorme však míní, že byl Obededom Israelita, který bydlil ve filištínském Getu; mohliť Israelité sídliti ve městech filištínských. Srv. 1. Sam 14, 21.). 'Obéd-Edóm = Služebník Edomův. Edom je jméno Boží.

V. 12. n. Srv. 1. Par 15, 25. — Co je v závorce, nebylo původně v překladě sv. Jeronyma, později teprve bylo sem vloženo z překladu „Italy“; je to druhý překlad v. 13. — Když bylo patrno, že se Jahve již nehněvá, odhodlal se David, že dá *přenésti* archu do svého sídla. Nedal ji vézti na voze, třeba novém, jako minule, ale přenésti přesně dle zákona Nm 4, 15. — Není řečeno, že za každým šestým či lépe sedmým krokem (1. Par 15, 26.) byla podána obět; stalo se tak toliko po prvních šesti (sedmi krocích). Z toho, že se po těch krocích nestalo žádné neštěstí, vyvozovali, že Jahve dovoluje, by archa byla přenesena, a za to milostivé dovolení přinášejí obět.

V. 14. „poskakoval“ = křepčil. — O efodu viz 1. Sam 2, 18.

K v. 15. srv. 1. Par 15, 28.

V. 16. připravuje na v. 20.—23. — O Michole viz 3, 13.

V. 18. Viz kněžské požehnání Nm 6, 24.—27. Srv. 1. Sam 9, 13 3. Král 8, 55. — O „Hospodinu zástupů“ viz 1. Sam 1, 3. 11.

kojné oběti, požehnal lidu ve jménu Hospodina zástupův, [19] a dal všemu
množství israelskému, mužům i ženám, každému po jedné chlebové
placce, po jedné hovězí pečeni a po koláči smaženém na oleji; pak
odešel všecek lid, každý do svého domova.
[20] Když však vracel se David, aby dal požehnání domu svému,
Michol, dcera Saulova, vyšedši vstříc Davidovi řekla: „Jak slavný byl
dnes král israelský, který se odkryl před děvkami služebníků svých,
a obnažil, jako se obnažuje šašek.“ [21] I řekl David Michole: „Před
Hospodinem, který vyvolil mne raději než otce tvého a nežli veškeren
dům jeho, a který mi přikázal, bych byl vládcem nad lidem Hospo-
dinovým v Israeli, [22] budu hráti a ponižovati se více, nežli tentokrát;
a budu opovrženým v očích mých, ale u děvek, o kterých jsi mluvila,
stanu se (tím) slavnějším.“ — [23] Michole tedy, dceři Saulově, nena-
rodil se syn až do dne smrti její.

Trůn Davidův státi bude věčně (7, 1.—29.).

David chce postaviti Hospodinu chrám (7, 1.—3.). Vzácné sliby dané Hospodinem Davidovi (7, 4.—17.). Davidův dík a modlitba (7, 18.—29.).

Hlava 7. — [1] Když se usadil král v domě svém a Hospodin dal

---

V. [19]. Co znamenají záhadná slova „ešpár“ (Vulg. hovězí pečeni) a „ašíšá“ (Vulg. mouku na oleji smaženou), není jisto. První znamená nejspíše „úděl masa“, druhé pak sušené hrozny nebo „úděl vína“. Od té doby — zdá se — konány byly pravidelné služby Boží na Sioně před archou zákonitými kněžími (současně také v Gabaonu, kde byl starý posvátný stan bez archy 1. Par 16, 39; 21, 29.)

V. [20]. LXX praví, že Michol Davida „pozdravila“, ovšem uštěpačně. — „šašek“ asi jako naše komediant. Dle názoru Micholina počínal si dnes král jako komediant, tedy člověk z nejspodnějších vrstev společnosti. Možná, že se také skutečně při tanci poněkud více obnažil, nežli bylo slušno, zejména ohledem na přítomné ženy („před děvkami svých služebníků“). Derviši, kteří poskakují dnes na Východě v čele náboženských průvodů, bývají obnaženi až po pás.

V. [21. n.] „budu hráti“ = budu tančiti. — Dle LXX opakuje David „budu tančiti“ a k prvému dodává dokonce přísahu: „Jakože živ je Jahve“. Ta slova možno právem s Dhormem považovati za původní; také v některých vydáních Vulg. jsou. — David jest odhodlán z úcty k Jahvovi pokořiti se více, nežli se pokořil při průvodu s archou. — Místo „opovrženým v očích mých“ lépe čísti se LXX „v očích *tvých*“. Ty sice, která zapomínáš, že jsem se obnažil a tančil z úcty k Jahvovi, která neceníš mé zbožnosti, ba ani Hospodina, ke kterému se zbožnost ona odnáší, budeš mnou opovrhovati (= „budu v očích tvych opovrženým“), avšak jiné ženy ocení mou pobožnost, budou si jí vážiti a budou mne ctíti více, než dosud. Tím již David jemně vyslovuje, že se odvrátí od Micholy a že bude láskou manželskou vyznamenávati jiné své ženy. Srv. v. n. — Obdivuji Davida více, když křepčí, nežli když bojuje; neboť když bojoval, podrobil si nepřátele, když však tančil před Hospodinem, přemohl sebe sama. (Paterius.) Jak viděti, byla v příběhu Davida krále a proroka, který přenesl archu Boží, pokora doporučena, pýcha zavržena, opovážlivost potrestána. (Rabanus Maurus, † 856.) Ze slov Micholiných vyzírá pýcha a sebevědomí královské (Saulovy) dcery, která se ráda nad jiné ženy povyšuje.

V. [23]. ohlašuje trest dceři Saulově za její zpupnost.

Hl. 7. — V. [1]. „v domě“ cedrovém, který mu pomohl dle 5, 11. Hiram stavěti. — Srv. 1. Par 17, 1. — Z toho, že „dal Hospodin Davidovi pokoj ode všech okolních nepřátel“, jakož i z toho, že nahromadil David hojnost prostředků na stavbu velikého chrámu, možno se Schlöglem vyvozovati, že hl. 7. sem položena se zřetelem na obsah příbuzný s hl. 6., že však časově dlužno ji dáti za hl. 12.; událost se přihodila r. 993., následujícího roku pak (992) narodil se Šalomoun, o kterém mluví 7, 12.

mu pokoj ode všech okolních nepřátel, [2] řekl proroku Natanovi: „Nevidíš, že já bydlím v domě cedrovém, kdežto archa Boží stojí pod plachtami?“ [3] Natan řekl králi: „Nuže, učiň vše, co máš v srdci; neboť Hospodin je s tebou!“
[4] Té noci, hle, oslovil Hospodin Natana řka: [5] „Jdi a mluv služebníku mému Davidovi: Toto praví Hospodin: „Ty bys měl vystavěti mi dům, ve kterém bych přebýval? [6] Vždyť nebydlil jsem v domě od onoho dne, kdy jsem vyvedl syny Israelovy z Egypta, až do dneška; ale chodil jsem ve stánku pod plachtami [7] po všech místech, po kterých jsem chodil se všemi syny Israelovými. Zda zmínil jsem se slovem některému z kmenů israelských, kterému jsem přikázal, aby pásl lid můj israelský, že bych byl řekl: „Proč jste mi nepostavili domu cedrového?“
[8] Nyní tedy toto rci služebníku mému Davidovi: „Toto praví Hospodin zástupů: „Já jsem vzal tebe z pastvy, kde jsi chodil za stádem, abys byl vladařem nad lidem mým israelským, [9] byl jsem s tebou všude, kudykoli jsi chodil, pobil jsem všecky nepřátele tvé před tebou a učinil jsem ti jméno veliké, jako jméno velikánů, kteří jsou na zemi. [10] Ustanovil jsem místo lidu svému israelskému, a pěstuji ho, aby bydlel na něm, aby nebyl již zarmucován, nešlechetníci by ho již netrápili jako prve, [11] ode dne, kdy jsem ustanovil soudce nad lidem svým israelským; a dávám ti pokoj ode všech nepřátel tvých. A Hospodin ti předpovídá, že ti učiní Hospodin dům. [12] Až naplní se (počet) dnů tvých

---

V. 2. „pod plachtami“ (= pod kožemi) = pod stanem, který dal David arše postaviti dle 6, 17. — Co znamená jméno Natan, viz výše. Natan je jediný prorok, který v době mezi Samuelem a Eliášem Sir 47, 1. jmenován.

V. 3. Natan tu radí sice Davidovi dle své nejlepší vůle, ale nemá Božího poslání, by tu radu dal, není inspirován, mluví toliko jakožto člověk. Jeť inspirace milost přechodná, nikoli trvalá, stálá. — „Člověk vyslovil nejprve, co mu pravil zdravý rozum; týž prorok, nadšen jsa duchem Božím, zavrhl, co byl dříve pochválil.“ (Efrem.)

V. 4. „Oslovil Hospodin Natana“ dosl.: „stalo se slovo Hospodinovo k Natanovi“. Srv. 1. Sam 15, 10. Zejména u Jeremiáše a Ezechiela je to rčení časté.

V. 5. Otázka: „Ty bys měl vystavěti...“ rovná se větě záporné: „Ty nevystavíš...“ Viz 1. Par 17, 4. — „dům, ve kterém bych přebýval“ = pevný chrám. — Hospodin nežádá, by David vystavěl mu „dům,“ ale Hospodin sám „vystaví dům“ (rodinu, potomstvo) jemu. Viz v. 11. Jahve zamítá sice přání Davidovo, vystavěti pevný chrám, nechce však tím zbožného krále zarmoutiti. Proto připomíná mu dobrodiní minulá a slibuje vzácná do budoucna. — Proč si Jahve nepřeje, by David mu vystavěl chrám, vysloveno jasně 1. Par 28, 3.

V. 6. n. Bůh nebydlil v pevném, nehybném chrámě dosud, a nežádal toho, není tedy ani třeba, by David chrám pevný vystavěl. — Místo „z israelských *kmenů*“ čti se zřetelem na 1. Par 17, 6.: „z israelských *soudců*“, t. j. vladařů. Dostati od Hospodina rozkaz, vystavěti chrám, je tak veliké vyznamenání a milost, že se jí dosud žádnému vladaři israelskému nedostalo. (Hummelauer.)

V. 8.—11. vypočítává Bůh minulá i přítomná dobrodiní, která udílel a udílí Davidovi.

V. 10. „místo“ = pevné sídlo; — Bůh „pěstí“ lid svůj jako zahradník rostliny v zahradě. — „dávám ti pokoj“ jak řečeno již výše ve v. 1b. — Slovy: „A Hospodin ti předpovídá...“ začíná prorok jménem Hospodinovým přislibovati budoucí dobrodiní, která zamýšlí Jahve dáti Davidovu domu, t. j. potomstvu. (Místo „předpovídá ti Hospodin, že“ překládá kritika „učiním tě velikým a...“) — „učiní dům“ = vystaví dům (1. Par 17, 10.) = dá četné potomstvo.

V. 12. n. Bůh zahrnoval Davida a zasypává jej dosud důkazy své blahovůle; milost vystavěti chrám neudělí sice jemu, ale dostane se jí jeho potomku;

a zesneš s otci svými, vzbudím ti po tobě dorost, který vzejde z krve
tvé, a potvrdím království jeho. [13] Ten postaví dům jménu mému a (já)
upevním trůn království jeho na věky. [14] Já budu jemu otcem a on bude
mi synem; učiní-li on co nepravého, trestati ho budu metlou lidí a ranami
synů lidských, [15] a milosrdenství svého mu neodejmu, jako jsem je
odňal Saulovi, kterého jsem od sebe zavrhl. [16] A stálý bude dům tvůj
i království tvé až na věky před tebou, a trůn tvůj bude pevný vždycky."
[17] Dle všech slov těchto a dle veškerého vidění tohoto, tak mluvil
Natan k Davidovi.
[18] David pak vešel, a sedě před Hospodinem pravil: „Kdo jsem
já, Hospodine Bože, a co je dům můj, žes mne přivedl až sem?
[19] Ale i to se zdálo málo před obličejem tvým, Hospodine Bože,
i mluvil jsi také o domu služebníka svého na dlouhé časy! To tedy
usouzeno člověku, Hospodine Bože! [20] Avšak co ještě bude moci říci
David tobě? Vždyť ty znáš služebníka svého, Hospodine Bože! [21] Pro

---

bude to jedno z dobrodiní, kterými bude Hospodin blažiti potomstvo Davidovo na věčné časy. — Srv. 1. Par 22, 8. nn.; 17, 11. n. — „d o r o s t" doslovně: „s í m ě" = p o t o m e k, p o t o m s t v o.

V. [14]. Srv. 1. Par 17, 13.; Ž 88, 31. nn. — „m e t l o u l i d í a r a n a m i s y n ů l i d s k ý c h" = l i d s k y, milosrdně, jako trestávají rodičové děti. (Ne tedy tak, jako jsem potrestal Saula, kterého jsem zbavil vlády. Srv. v. n.).

V. [15]. Místo „o d s e b e" čti s 1. Par 17, 13.: „t o m u, k t e r ý b y l p ř e d *tebou*" (časově).

V. [16]. Místo „p ř e d t e b o u" dlužno čísti: „p ř e d e m n o u" se LXX a s některými rukopisy hebr. i Vulg. Srv. Ž 88, 37.

V. [17]. O d d o b M o j ž í š o v ý c h až sem vystupovaly sice v dějinách předobrazy (typy) Mesiášovy (Josue, Gedeon a jj.), ale n e b y l o v y s l o v e n o z a s l í b e n í m e s i á š s k é. Že v. 12.—16. je skutečně zase m í s t e m m e s i á š s k ý m, patrno: 1. z toho, že toho místa již ve S. Z. bylo častěji použito, jako 3. Král 11, 13.; Ž 17, 51.; Ž 88. (Srv. také 3. Král 9, 5. 7; 11, 38; 1. Par 22, 10; Dan 2, 44.) — 2. z N. Z.: Lk 1, 32. n.; Žid 1, 5. (Srv. také Mt 22, 42.) — 3. z výkladů církevních Otců i novějších katolických vykladatelů. — „D o r o s t" či potomstvo, o kterém tu řeč, je v š e c k o p o t o m s t v o D a v i d o v o, zejména Š a l o m o u n a *Ježíš Nazaretský*. — Potomstvo Davidovo skutečně vládlo stále v říši jižní (judské), kdežto v říši severní (israelské) vystřídalo se od r. 932—722, tedy za 211 roků d e v ě t různých dynastií. Potomstvo Davidovo vládlo, pokud trval jak tak židovský stát; když zanikl, nastoupilo království duchovní jiného Davidovce, které trvá dosud a jehož brány pekelné nezmohou. Viz Gn 49, 10. nn. Trestal sice Jahve krále z rodu Davidova, kteří nedbali jeho vůle (v. 14.), ale netrestal jich tím, že by je byl s trůnu sesadil. — „D ů m" Hospodinovi postavil Š a l o m o u n a později Z o r o b a b e l, který jsa synem Salatielovým (Ag 1, 1. 12. 14; 2, 3. 24; Esdr 3, 2. 8; 5, 2; Mt 1, 12; Lk 3, 27.) pocházel také z rodu Davidova. Neskonale vznešenější c h r á m jménu Hospodinovu postavil Ježíš — církev katolickou. Srv. 1. Kor 6, 19; Jan 14, 23; 2. Kor 6, 16; 1. Petr 2, 5; Zjev 21, 3. — „S y n e m" byl Hospodinovi v širším slova smyslu Šalomoun i celá dynastie Davidova, v přesném slova smyslu synem, vlastním, přirozeným Boha Otce byl J e ž í š. — Z tohoto výkladu je zřejmo, že výrok Natanův mluví o n e j v z n e š e n ě j š í m D a v i d o v c i, o Ježíši, ne toliko ve smyslu p ř e d o b r a z n é m (pokud byl Šalomounem předobrazen), nýbrž ve smyslu l i t e r n í m, s l o v n é m. Viz Úvod § 17. pozn. 3.

V. [18]. začíná Davidova modlitba, která má d v ě č á s t i: v p r v n í (v. 18.—24.) David děkuje za daný slib, ve d r u h é pak (v. 25.—29.) prosí, by byl splněn. — Srv. 1. Par 17, 16.

V. [19]. „T o" tedy, království na věčné časy ustanovil Bůh p o u h é m u *člověku!* Místo temné, opravované a vykládané nejrozmanitějším způsobem. Srv. 1. Par 17, 17.

V. [20]. Jahve zná služebníka svého, ví, co mu dobrého učinil, není tedy třeba, by o tom dále David mluvil.

V. [21]. „u č i n i l" jsi = ustanovil jsi se na tom, že učiníš. — „v e l i k é v ě c i t y t o" = slavná budoucnost Davidova potomstva výše slíbená. — „d l e s r d c e

slovo své a dle srdce svého učinil jsi všecky tyto veliké věci, abys
je (pak) oznámil služebníku svému. [22] Proto jsi veliký, Hospodine
Bože; věru není podobného tobě, aniž je Bůh kromě tebe, dle všeho,
co jsme na vlastní uši slyšeli. [23] Který národ na zemi je jako lid tvůj
israelský, pro který šel Bůh, aby si jej vykoupil za (svůj) národ, aby
učinil mu jméno na zemi velikými a hroznými skutky, které mu učinil,
(a bys zapudil) před lidem svým, který jsi vykoupil sobě z Egypta, národ
i božstvo jeho? [24] Neboť ustanovil jsi lid israelský za lid svůj pevně
na věky, a ty, Hospodine Bože, učinil jsi se Bohem jejich! [25] Nuže tedy
Hospodine Bože, slovo, které jsi pronesl o služebníku svém a domě
jeho, plň na věky a čiň, jak jsi mluvil, [26] by velebeno bylo jméno
tvé na věky a říkalo se: „Hospodin zástupů je Bůh nad Israelem,
a dům služebníka tvého Davida bude pevně trvati před Hospodinem."
[27] Neboť ty, Hospodine zástupů, Bože Israelův, zjevil jsi v ucho služebníka
svého: „Dům postavím tobě"; proto osmělil se služebník tvůj
poprositi tebe touto modlitbou. [28] Nyní však, Hospodine Bože, ty jsi
Bůh a slova tvá jsou pravdiva; tys přislíbil služebníku svému ty dobré
věci; [29] začni tedy žehnati domu služebníka svého, aby byl na věky
před tebou. Neboť ty, Hospodine Bože, jsi promluvil, a pro požehnání
tvé požehnán bude dům služebníka tvého na věky!"

Království Davidovo válkami vítěznými upevněno a rozšířeno. (8, 1.—10, 19.)

Výčet válek Davidových (8, 1.—14.). Seznam jeho úředníků (8, 15.—18.). Davidova laskavost k Mifibosetovi (9, 1.—13.). Příčina války s Amaleky (10, 1.—5.). Vítězství Israelitů (10, 6—19.).

Hlava 8. — [1] Poté porazil David Filišťany, pokořil je a vytrhl
jim uzdu poplatnosti z rukou.

---

svého" laskavého a milosrdného. — „Pro slovo své", abys dokázal svou věrnost, která plní, co slibuje, a tak abys se oslavil. — Se zřetelem na 1. Par 17, 19. opravuje a překládá Dhorme: „Pro svého služebníka jsi mluvil a jednal jsi dle svého srdce, bys oznámil svému služebníku všecku tu velikost". Jiní jinak.

V. 23. Srv. 1. Par 17, 21. — Třetí „národ" Kanaanů. — Místo „na zemi" (druhé) dlužno čísti: „bys zapudil".

V. 25. n. srv. s 1. Par 17, 23. n.; Ž 78. (79.).

Hl. 8. je samostatný přehled válečných výprav Davidových, zařazený sem proto, že je v něm učiněna zmínka o kořisti, kterou nahromadil David na stavbu chrámu (hl. 7.). — Časově dlužno se Schlöglem události seřaditi asi takto: Archa přenesena na Sion kolem roku 1002 (6, 1.—23.). Trojletý hlad a msta Gabaoňanů vykonaná na Saulovcích asi r. 1002—999. (21, 1.—14.). Laskavost Davidova k Mifibosetovi (9, 1.—13.). Pak následuje hl. 10; hl. 8 podává s ní souběžné příběhy. Tato (8.) hlava je totiž statistickým přehledem válečných výprav Davidových a seznam jeho nejvyšších úředníků (v. 15.—18.). David si podrobil Filišťany (8, 1.) a Moaby (8, 2.) pravděpodobně již roku 1003; je tedy 8, 1. n. zprávou souběžnou s 5, 17.—25. (k čemuž v dodatku 21, 15.—22; 23, 8.—39. lze nalézti vítané doplňky). Rozhodně dlužno klásti 8, 1. n. před první válku Davidovu s Ammony z r. 996., vypravovanou 10 1.—19. (8, 3.—14. je zpráva s tím souběžná).

V. 1. „Poté" netýká se hl. předešlé (7.), nýbrž události, vypravované buď ve hl. 6. (přenos archy), nebo jiného příběhu. (Schlögl.) — Místo „uzdu poplatnosti" čte týž se zřetelem na 1. Par 18, 1.: „Get s příslušným okolím". O Getu viz Jos 13, 3.

[2] Porazil také Moaby a změřil je provazcem, kázav jim položiti
se na zemi; měřil je po dvou provazcích: jeden na smrt, druhý na
život; i stal se Moab Davidovým služebníkem, pod daní.
[3] David porazil též Adarezera, syna Rohobova, krále Soby, když
vytáhl, aby opanoval řeku Eufrat. [4] David zajal z jeho vojska sedmnáct
set jezdců, a dvacet tisíc pěších; všechněm koňům u vozů podřezal
šlachy, a zachoval z nich toliko sto spřežení.
[5] Když přitáhli Syrové z Damašku na pomoc Adarezerovi, králi
Soby, David porazil ze Syrů dvacet dva tisíce mužův, [6] osadil posádkou
Syrii Damašskou, a tak stala se Syrie Davidovi poddanou a poplatnou.
A střehl Hospodin Davida, ať šel kam šel.
[7] Zlaté zbraně, které měli služebníci Adarezerovi, David vzal a
přinesl je do Jerusalema; [8] také z Bete a z Berotu, měst Adarezero-
vých, vzal král David velmi mnoho mědi.
[9] Tou, král ematský, uslyšev, že porazil David všecku moc Ada-
rezerovu, [10] poslal Jorama, svého syna, ke králi Davidovi, aby ho po-
zdravil, jemu blahopřál a poděkoval, že Adarezera v boji porazil. —
Byl totiž Adarezer nepřítelem Touovým. — (Joram) měl u sebe věci

---

V. 2. Jako bývalo měřeno provazci obyčejně pole, tak dává David měřiti poraženého nepřítele, ležícího na zemi. Dle hebr. dal odměřiti po dvou provazcích Moabů na smrt a po jednom na život, t. j. dvě třetiny Moabů dal utratiti, jedné toliko třetině daroval život. Dle 1. Sam 22, 3. n. byl David s Moaby velmi za dobře. Není známo, co je znepřátelilo, že s nimi David tak přísně naložil. Snad se obávali Davidovy moci, když se stal králem veškerého Israele, a spojili se proti němu s Filišťany.

V. 3. Místo Adarezer dlužno čísti Hadad'ezer = Hadad je pomoc, pomáhá. Srv. podobná jména: Jó'zer, Elí'ezer, Abí'ezer a pod. — Hadad byl hlavní bůh Aramska čili Syrie. — O Sobě viz 1. Sam 14, 47. — Schlögl (po Klostermannovi) se zřetelem ke druhé zprávě o této výpravě Davidově (níže 10, 6. n.) opravuje a překládá 3b.: „když (David) vytáhl, aby Joaba, syna Sarviina, přivedl zpět."

V. 4. Níže 10, 18. počítáno toliko 700 vozů. Zdá se však, že jsou zde číslice udány přesněji; také není 1700 vozů na Sobu příliš mnoho, ježto říše ta zabírala tehdy, jak se zdá, veškero území mezi Orontem a Eufratem. (Schlögl.) V bitvě u Qarqaru (roku 854) měl Hadadezer, král damašský, 1200 vozů. (Dle nápisu Salmanassara II.)

V. 5. Syrové = Aramové. Aramové ze Soby liší se od Aramů z Damašku (10, 6. 8.) jakož i od Aramů z Bet-Rechobu (1. Sam 14, 47.).

V. 6. „posádkou", t. j. úředníky, kteří měli ovšem po ruce také vojenskou moc.

V. 7. „zlaté zbraně" = štíty, zlatem zdobené, jaké měli velmožové Hadadezerovi (= „služebníci Had").

V. 8. Místo „Bete" (hebr. „Betach") dlužno čísti se zřetelem na 1. Par 18, 8: „Tebach". Srv. Gn 22, 24. V dopisech amarnských vyskytá se město „Tubichi". — „Berot," hebr. „Béróthaj" bylo dle Furrera tam, kde je dnes Bereitán, jižně Ba'albeku. Také Gudea, vladař lagašský kol roku 4000 před Kr. dle nápisu starobabylonského, když chtěl vystavěti chrám a dáti nadělati množství zbraní, dal dopraviti měď z krajiny „Ki-maš," kterou dlužno hledati v místech potomní říše Hadadezerovy. Nač bylo užito mědi Davidem do Jerusalema dopravené, viz 1. Par 18, 8.

V. 9. n. „Emat" hebr. „Chamáth" město na řece Orontu, zvané v dobách řeckých Epiphania (Jos. Flavius Starož. I., 6. 2.), nyní Hamát. Viz Nm 34, 8; 13, 22; Jos 13, 5; Sdc 3, 3. a jj. (Dhorme se domnívá, že Tou nebyl králem veliké říše (zvané v assyrských nápisech „Hamatti"), jejíž hlavním městem bylo toto Emat, ale že byl (Tou) králem menšího území zvaného 2. Par 8, 3.: „Emat-Suba"). — Místo „Joram" dlužno čísti s 1. Par 18, 10. a LXX: „Hadórám". Dhorme opravuje v Haddúrám-Haddú (= Addú) miloval. Haddú = Hadad = Adad. — Adadezer byl Touovým nepřítelem, t. j. často ho vojensky napadal.

zlaté, stříbrné a měděné; [11] také ty zasvětil král David Hospodinu se stříbrem a zlatem, které byl zasvětil ze všech národů, jež si byl podmanil: [12] ze Syrů, Moabů, synův Ammonových, Filišťanův, Amaleků, [jakož i z kořisti Adarezera, syna Rohobova, krále sobského]. [13] David proslavil se také, když vraceje se z dobyté Syrie pobil v Solném údolí osmnáct tisíc Edomcův, [14] ustanovil v Edomsku dozorce (osadil je posádkou), a tak stalo se všecko Edomsko Davidovi poddaným. A střehl Hospodin Davida, ať šel kam šel.

[15] I kraloval David nade vším Israelem; a vykonával právo a spravedlnost všemu lidu svému. [16] Joab, syn Sarviin, byl nad vojskem; Josafat, syn Ahiludův, byl kancléřem; [17] Sadok, syn Achitobův, a Achimelech, syn Abiatarův, byli kněžími; Sarajáš byl písařem; [18] Banajáš, syn Jojadův, byl nad Kereťany a Feleťany; synové pak Davidovi byli knížaty.

Hlava 9. — [1] David se tázal: „Zbývá ještě někdo z domu Saulova, bych mu prokázal milosrdenství pro Jonatana?“ [2] Byl pak z domu Saulova služebník, jménem Siba; toho povolal král k sobě a ptal se ho: „Jsi ty Siba?“ On odvětil: „Ano, jsem služebník tvůj.“ [3] I řekl král: „Zbývá ještě někdo z domu Saulova, bych mu prokázal Boží milosrden-

---

V. 11. n. zasvětil“ tu kořist Hospodinu, by jí bylo užito při stavbě chrámu. — „Syrů“ hebr.: „Arám“. Mnozí však se zřetelem na 1. Par 18, 11. místo „Arám“ čtou „Edóm“.

V. 13. n. „Solné údolí“ hebr.: „Gé'-Melach = dnešní Uádi el-Milh. Viz Jos 19, 8. Zde je připsáno vítězství nad Edomci Davidovi, jakožto nejvyššímu veliteli; taktéž 3. Král 11, 15. Tomu neodporuje 1. Par 18, 12., že Abisaj porazil Edomce v Solném údolí, ani Ž 59 (60), 2., že tak učinil Joab. Také my připisujeme vítězství panovníkovi, kterého dosáhli jeho generálové.

V. 15.—18. opakován níže 20, 23. nn. s nepatrnými změnami. Srv. také 1. Sam 14, 47.—51. Oč větší je lesk Davidova království, nežli byl Saulův! — O Joabovi srv. 2, 13. — Jóšáfát = Jehóšáfát = Šefatjá 3, 4. — Achílúd = Bratr se narodil. — „kancléř“ = hebr. „mazkír“, ten, který králi „připomíná“, tedy radí, nebo pravděpodobněji ten, který zapisuje, co se důležitého stalo, do pamětní knihy, do letopisů, že je tedy „kancléř“ úředním letopiscem („historiograf“). — Achitob byl dle 1. Sam 14, 3. z rodu Heliova (pravnuk), Sadok však nepatřil do toho rodu (1. Sam 2, 35. nn.). Z 1. Sam 22, 9. známo, že Achitob je otcem Achimelechovým, Achimelech pak byl dle 1. Sam 22, 20. otcem Abijatarovým. Že jde o tohoto Abijatara, Heliovce, patrno z 3. Král 2, 27. Proto opravuje kritika v. 17.: „Sadok a Abiatar, syn Achimeleka, syna Achitobova...“ — Místo „Serájá“ dlužno čísti se zřeletem na 3. Král 4, 3; 1. Par 18, 16; 2. Sam 20, 25. „Šaušá“, nebo lépe s Dhormem: „Šíšá“. — Benjájáhú = Benájá = Jahve založil, utvořil. — Jehójádá' = Jójádá' (= Jahve ví.) — O Kereťanech viz 1. Sam 30, 14. Kereťané a Peleťané činili Davidovu osobní stráž. — Peleťané = Filišťané. Srv. Ez 25, 16; Sof 2, 5. Místo „knížata„“ (hebr. „kóhaním“) 1. Par 18, 17; „první královi po ruce“ (= radové). — (Kóhaním = kněží!)

Hl. 9. — Před hl. 9. klade Schlögl 21, 1.—14. Tříletý hlad trval od r. 1002 až do r. 999 před Kr. Když Gabaoňané pomstili věrolomnost na rodu Saulově, vzpomněl si David na smlouvu, kterou byl s Jonatanem učinil. Byl tedy Mifiboset povolán na dvůr Davidův asi r. 998. Dle 4, 4. bylo Mifibosetovi při smrti Saulově (r. 1011) pět let; když byl David uznán králem veškerého Israele (5, 5., t. j. r. 1004 př. Kr.), bylo Mifibosetovi dle toho dvanáct roků. R. 998 bylo mu 18 roků, mohl míti tedy již synka, jak 9, 12. žádá. — (Dhorme však míní, že hl. 9. dlužno položiti za 7, 1.). — Hl. 9. pomáhá porozuměti tomu, co vypravováno 16, 1. nn.; 19, 24.

V. 1. „pro Jonatana“ viz 1. Sam 20, 15; 24, 22. — Proč pátrá David po zbylých Saulovcích, viz 21, 6. Mifiboset obávaje se Gabaoňanů skrýval se.

V. 3. K „prokázati Boží lásku“ srv. 2, 5; 1. Sam 20, 14.

stvi?“ Siba pravil králi: „Ještě je syn Jonatanův, chromý na nohy.“
[4] Když se tázal: „Kde jest?“ řekl Siba králi: „Hle, je v domě Machira,
syna Ammielova, v Lodabaru“. [5] Poslal tedy král David a vzal jej
z domu Machira, syna Ammielova, z Lodabaru. [6] Když přišel Mifiboset,
syn Jonatana, syna Saulova, k Davidovi, padl na tvář a poklonil se.
David zvolal: „Mifibosete!“ On odvětil: „Tu jsem (já), služebník tvůj.“
[7] I řekl mu David: „Neboj se, nebo jistě prokáži ti milosrdenství pro
Jonatana, otce tvého; navrátím ti všecky pozemky Saula, otce tvého,
a ty budeš jísti za stolem mým vždycky.“ [8] Kterýžto pokloniv se mu
pravil: „Kdo jsem já, služebník tvůj, že jsi shlédl na psí mrchu, jakou
já jsem?“ [9] Povolav pak král Sibu, služebníka Saulova, řekl mu: „Vše,
co patřilo Saulovi, i veškeren dům jeho, dal jsem synu pána tvého.
[10] Obdělávej mu tedy půdu ty, synové tvoji i otroci tvoji, a přinášej synu
pána svého, čeho třeba k živobytí; Mifiboset (sám) však, syn pána
tvého, bude jísti vždycky za stolem mým.“ — Siba měl patnácte synů
a dvacet otroků. — [11] I řekl Siba králi: „Jak jsi rozkázal, pane můj
králi, služebníku svému, tak učiní služebník tvůj!“
Mifiboset tedy jídal za jeho stolem, jako jeden z kraleviců.
[12] Mifiboset měl malého syna, jménem Micha; a všecek rod Sibův
sloužil Mifibosetovi. [13] Mifiboset zůstával v Jerusalemě, ježto vždycky
jídal se stolu královského. A kulhal na obě nohy.

Hlava 10. — [1] Když potom umřel král ammonský a kraloval po
něm Hanon, syn jeho, [2] řekl David: „Prokáži milosrdenství Hanonovi,
synu Naasovu, jako prokázal milosrdenství otec jeho mně.“ Poslal tedy

---

V. [4]. Máchír = Prodaný (Bohu). Srv. Michraj 1. Par 9, 8. (Dhorme.) — ‘Ammíél = Bůh je můj příbuzný, ochránce. — Lodebar = (?) Lidbir v území Gadově Jos 13, 26. Jistě však bylo to město v Zajordání nedaleko Mahanaimu (17, 27; Am 6, 13.). Tam se tedy Mifiboset skrýval před Gabaoňany.

V. [7]. Saul sluje tu „otec“ Mifibosetův ve smyslu širším; byltě jeho dědem. Srv. Gn 28, 13. — Stolovati s králem bylo nejvyšší vyznamenání. Srv. 19, 28; 3. Král 2, 7; 18, 19; Lk 22, 30. — U Římanů pozvati otroka ke stolu znamenalo dáti mu svobodu.

V. [8]. Nic nepatrnějšího, čeho si nikdo na Východě nevšímá, nežli zcepenělý pes. Srv. 1. Sam 24, 15. (Ani zdravotní úřady se nestarají, by byla mrtvola odstraněna.)

V. [9]. Místo „i veškeren dům jeho“ čti s hebr.: „i veškerému domu jeho“ (co patřilo).

V. [10]. Místo „synu“ čti: „domu“. — Pán, Mifiboset, bude stolovati s Davidem, ale rodině Mifibosetově bude opatřovati jídlo Siba.

V. [12. n.] „Míchá“ = zkratka z „Míchá él“ = Kdo jako Bůh? — „sloužili Mifibosetovi“ = byli jeho nevolníci. — Pokračování hl. 9. viz níže 16, 1.—4; 19, 25.—31. Mifiboset byl tedy sice zámožný, nebyl však Davidovi nebezpečný.

Hl. 10. — V. [1]. „potom“, co vypravováno ve hl. předešlé, tedy asi r. 996. Byla to první válka Davidova s Ammony (v. 1.—14.). Druhá válka s nimi strhla se na jaře r. 994 (11, 1; 12, 26. nn.). Mezi tím podnikl David výpravu proti Aramům (10, 15.—19; 8, 3.—14.) a zkrotil Edomce (8, 13. n.). — „král ammonský“ slul dle v. n. a dle 1. Par 19, 1. „Nácháš“. Srv. 1. Sam 11, 1. — „Chánún“ vyskytá se jakožto král Gazy na klínových nápisech Tiglat-Pilesara IV. (III.). (745.—727.)

V. [2]. Písmo sice nevypravuje, jaké dobrodiní byl prokázal Naas Davidovi; snadno však lze se domysliti, že za dob Saulových, kdy se Davida proti Saulovi ujímal král moabský (1. Sam 22, 3. n.) i getský (1. Sam 27.), podobně činil Naas. Nyní, kdy nastoupil David na trůn Saulův, kdy se stal David Ammonům nebezpečným, začali jinak chovati se k němu. — Podobné poselství poslal kdysi David také obyvatelstvu Jabeše. Viz výše 2, 5. Srv. 8, 10; 3. Král 5, 1; 4. Král 20, 12.

David služebníky své, by ho potěšil pro smrt otce jeho. Avšak když
přišli služebníci Davidovi do Ammonska, 3 řekla knížata ammonská
Hanonovi, pánu svému: „Domníváš se, že snad ke cti otce tvého poslal
k tobě David těšitele? Neposlal David služebníků svých k tobě spíše
proto, aby ohledal a propátral město a (potom) je vyvrátil?“ 4 Vzal
tedy Hanon služebníky Davidovy, dal oholiti každého z nich na půl
brady a zustřihati roucha jejich v půli až po zadek, a (tak) je propustil.
5 Když to bylo Davidovi oznámeno, poslal jim naproti — byli totiž
muži ti velmi potupně pohaněni — a rozkázal jim David: „Pobuďte
v Jerichu, dokud vám neobrostou brady a potom se vraťte!“
6 Ammonští vidouce, že Davidovi ukřivdili, poslali a najali za
mzdu Syry z Rohobu a Syry ze Soby, dvacet tisíc pěších, jakož i od
krále Maachy tisíc mužův a od Istoba dvanáct tisíc mužů. 7 Když to
David uslyšel, vyslal Joaba se vším vojem válečníků. 8 Vytáhli tedy Am-
monští a sešikovali se před samou branou; Syrové však ze Soby a
Rohoby, Istob a Maachané byli zvláště v polích. 9 Vida tedy Joab, že
se chystají napadnouti ho ze předu i ze zadu, vybral (bojovníky) ze všech
výborných Israelitův a sešikoval je proti Syrům; 10 ostatní pak díl lidu

---

V. 3. Jako knížata ammonská, smýšlela i jednala knížata filištínská 1. Sam 29, 3. nn. — „město“ hlavní, jmenované níže 11, 1; 12, 26. — Úkolem poslů Davidových bylo patrně uctíti přiměřeným způsobem, tehdy obvyklým, mrtvolu Naasovu a tak „potěšiti“ jeho syna. (Srv. náš obyčej položiti věnec na hrob nebožtíkův.)

V. 4. Vous, znamení mužnosti a ozdoba muže, býval u Israelitů vysoce ceněn. Chytiti za bradu, tím více násilně ji někomu oholiti, považováno za velikou potupu. Na polo někoho oholiti byla spolu snaha, vydati ho veřejnému smíchu na pospas. — Větší potupou byl čin druhý. Ježto nosili staří řízy dlouhé, splývající od krku na kotníky, ustřihnouti jim ten šat dokola v půli, znamenalo na veřejnou hanbu je obnažiti od nohou až po pás. Také Plutarch († kol r. 120. po Kr.) vypravuje, že Lakedemoňané, kteří byli usvědčeni, že si v boji dosti statečně nevedli, byli donuceni nositi toliko polovinu vousu, jako by byli pouze polovičními muži. Herodot pak poznamenal, že kterýs Egypťan oholil pravou líc svým nepřátelům a — vyklestil je. Tedy také útok na jejich mužství. — Za v. 4. dodej z 1. Par 19, 5: „i odešli“.

V. 5. Vyslanci Davidovi zastavili se v Jerichu, tedy takořka na hranicích Předjordání, ježto dále mezi Israelity jíti se styděli. Odtud poslali asi Davidovi posly se vzkazem, jak pochodili. Pověst o tom také mohla rychle se rozšířiti a dojíti Davida, ale ta mu nemohla tak určitě říci, kde vyslanci zůstali, že jsou v Jerichu, jak mohli učiniti zvláštní poslové.

V. 6. Místo „ukřivdili“ lépe hebr.: „učinili se Davidovi nenáviděnými“, znepřátelili si ho. — Rohob = Arám-Béth-Rechób 1. Sam 14, 47; Nm 13, 22. — Aram-Çóbá tamže. — Místo těch jmen má 1. Par 19, 6.: „z Aram-Naharajim a z Aram-Ma‘achá a ze Çóbá“. — O Maachá viz 1. Sam 14, 47. — Dle 1. Par 19, 6. najali Ammonové Aramy za 1000 hřiven stříbra. — „Istob“ nejmenován 1. Par 19, 6. aniž kde jinde, proto bývá různě opravováno. Dhorme škrtá první složku (íš) a druhou „Tób“ pokládá za jméno místa, které dosud zachováno v Et-Tajibe, severozápadně od Abilu. — Týž s jinými dovolávaje se „32.000 tisíců“ v 1. Par 19, 6. se domnívá, že „tisíc mužů“ je druhopis (dittografie) z konce v. 6., a že tedy dlužno ta dvě slova vynechati. Dle toho zní v. 6. opravený: „Ammonové poznali, že si Davida znepřátelili, i poslali Ammonové posly, by najali za žold Aram-Béth-Rechób a Aram-Cóbá, t. j. 20.000 pěších; dále krále Ma‘achy a Tóbu, t. j. 12.000 mužů.“ — Dle 1. Par 19, 7. položili se tito Aramové táborem proti Medabě (Jos 13, 9.), Ammonové pak rovněž se shromáždili ze svých měst a vytáhli do boje.

V. 7. Místo „se vším vojem válečníků“ lépe čísti: „s veškerým vojskem *i s* válečníky“. Tito válečníci („gibbórím“) jsou vybraní Davidovi rekové, osobní stráž nebo jakási garda.

V. 8. Místo „Istob“ dlužno jako ve v. 6. čísti: „Tób“, či „Tobané“.

dal Abisajovi, bratru svému, který sešikoval jej proti Ammonským.
11 A řekl Joab: „Budou li Syrové silnější mne, přispěješ mi na pomoc;
budou-li však Ammonští silnější tebe, pomohu já tobě. 12 Buď hrdinou,
a bojujme za lid svůj a za město Boha svého; Hospodin pak učiň, co
za dobré uznává.“ 13 Když pak Joab i lid, který byl s ním, dal se do
boje proti Syrským, hned před ním utekli; 14 Ammonští vidouce, že
Syrové utíkají, dali se také na útěk před Abisajem a vešli do města.
Joab, navrátiv se od Ammonských, přišel do Jerusalema.
15 Když Syrové viděli, že jsou poraženi od Israele, sebrali se
všichni. 16 Adarezer poslal a kázal vytáhnouti Syrům, kteří sídlili za
Řekou, a přivésti jejich vojsko; Sobach, vůdce vojska Adarezerova, jim
velel. 17 Když to bylo oznámeno Davidovi, sebral všecek lid israelský,
přepravil se přes Jordan a přitáhl k Helamu. Syrové sešikovali se proti
Davidovi a bojovali proti němu, 18 avšak dali se na útěk před Israelem;
David pobil ze Syrských sedm set spřežení a čtyřicet tisíc jezdců; také
Sobacha, vojevůdce, udeřil, že hned umřel. 19 Všichni králové, kteří tu
byli na pomoc Adarezerovi, vidouce, že jsou přemoženi od Israele,
[ulekli se a utekli před Israelem — padesát osm tisíc (mužů)]. I učinili mír s Israelem, sloužili jim a báli se již Syrští pomáhati Ammonským.

Davidovo cizoložství (11, 1.—5.) **a vražda** (11, 6.—27.).

Hlava 11. — 1 Po roce, toho času, kdy králové vyjíždívají do boje,
poslal David Joaba a s ním služebníky své, jakož i veškerého Israele;
i zpustošili Ammonsko a oblehli Rabbu. David však zůstal v Jerusalemě.
2 Když se tyto věci dály, přihodilo se, že David vstal odpoledne

V. 11. „budou-li silnější“ a tedy víteziti.

V. 12. Místo neobvyklého bojovati „za město“ či dle hebr.: „za města“ čte Schlögl po Klostermannovi: „za archu“, a poukazuje k 11, 11. — Lépe však Dhorme „město“ vynechává, že tedy Joab povzbuzuje bratra, by bojoval „za Boha“!

V. 14. „do města“, o kterém se zmínil v. 3. — Místo „přišel do Jerusalema“ čte Schlögl po Klostermannovi: „pronikl až do Helamu“ (Chélám). Helam byl snad na Eufratu; později jmenoval to město(?) Ptolemeus: „Alamatha“. Viz však také 1. Mach 5, 26.: „Alamois“ či „Alimois“.

V. 16. Místo Adarezer čti Adadezer, jako 8, 3. — „kázal vytáhnouti“ — nařídil „mobilisaci“. — „za Řekou“ = za Eufratem jako 8, 3. — Místo „a přivésti jejich vojsko“ čti: „a ti přišli do Helamu“. Srv. níže v. 17.

V. 18. dlužno částečně dle 8, 4. n. opraviti: „David vzal Aramům 1700 spřežení a zabil asi 40.000 mužů“ To číslo jest okrouhlé, mělo by býti vlastně *42.000*.

V. 19. „jim“ = Israelitům. — „sloužili“ = byli poddáni neb aspoň poplatni.

Hl. 11. líčí Davidův hřích, hl. 12. jeho pokání, hll. 13.—20. následky toho hříchu.

V. 1. „Druhého roku“, t. j. 994. Byl to druhý rok po porážce Edomců (8, 13. n.), která stihla je po návratu Davidově z výpravy proti Aramům (hl. 10.). — „králové vyjíždívají do boje“ na jaře. — Rabbá čili určitěji Rabbath-bené-‘Ammón 12, 26; 17, 27. — V dobách řeckých sluło to město Filadelfia, dnes ‘Ammán, v údolí ‘ammánském. Viz Jos 13, 28. — „služebníci Davidovi“ jsou nejspíše válečníci z povolání (stálí), kdežto „veškerý Israel“ je národní obrana čas od času dle potřeby svolávaná do zbraně („mobilisovaná“). — O této druhé válce s Ammony viz dále 12, 26. n.

V. 2. Místo „odpoledne“ hebr.: „k večeru“. — David odpoledne dle východního zvyku (srv. 4, 5.) si lehl a pak delší dobu se na ploché střeše domu

s lože svého a procházel se po nástřeší královského domu; i uzřel
s nástřeší svého ženu, ana se myje naproti, a byla to žena velmi hezká.
3 Poslal tedy král zeptati se, kdo je ta žena. Když mu bylo oznámeno,
že to je Betsabee, dcera Eliamova, manželka Uriáše, Heťana, 4 poslal
David posly, dal (si) ji přivésti, a když přišla k němu, spal s ní. —
Právě se byla očistila od své nečistoty. — 5 Pak vrátila se domů. Ježto
počala, vzkázala Davidovi: „Počala jsem".

svého ve tvrzi sionské (na nejvyšším místě dnešního Ofelu) procházel, že mohlo se slunce již kloniti k západu. Možná, že spal na střeše, t. j. v nástřešním pokojíku, 'alíjá zvaném. Srv. 1. Sam 9, 25. n. — Ježto byl palác Davidův vyšší nežli příbytky jeho stálých válečníků, ke kterým patřil také Uriáš, mohl viděti dále, než bylo žádoucno, zejména naklonil-li se se střechy. — Betsabee se myla proto, by se sprostila levitské nečistoty, kterou bylo dle zákona koupelí odstraniti. Srv Lv 15, 19. nn. Betsabee myla či koupala se nejspíše na nekrytém dvoře svého příbytku u zdi, kde — jak se domnívala — nebylo lze jí odnikud viděti (ne tedy na střeše!). David asi přistoupil na okraj střechy, nachýlil se více než kdy jindy, a tak se stalo, že zahlédl ženu obnaženou. (Či snad věděla Betsabee ze zkušenosti, kdy se král procházívá a kdy nikoliv, použila doby, kdy na střechu zpravidla nechodí, byla však tentokrát překvapena?) Ať se sběhla již věc tak či jinak, nemáme dosti důvodů domnívati se, že Betsabee, postrádajíc svého manžela, který byl v poli, sama nadběhla králi.

V. 3. Že David nepoznal té ženy, není nutno vykládati soumrakem, ale tím, že bylo ženám žíti v ústraní, že nepřišly nikdy ke dvoru, že jim bylo vyhýbati se zrakům mužů. Zřejmo, že ji tentokráte viděl David po prvé, nebo si jí jindy valně nevšimnul, kdy byla všecka zahalena neb aspoň slušně oděna. — Bath-šeba' psáno 1. Par 3, 5.: Bath-šú', což možno čísti také Bath-ševa'. — Možno překládati „Ozvěna křiku za pomoc" (ševa'), t. j. rodičové bezdětní křičeli k Bohu, úpěnlivě prosili za dítko, a odpovědí na tu prosbu čili ozvěnou („bath") bylo dítko, jemuž dáno pak to jméno. — Bath-šeba' = „ozvěna přísahy", odpověď na přísahu. Rodiče zapřisahali Boha, by jim dal dítko, (nebo přisahali, že přinesou Bohu nějakou obět, dá-li jim dítko); když je obdrželi, pokládali je za odpověď Boží na tu přísahu. — Elí'ám = Bůh můj (je) příbuzný, ochránce. Srv. 'Ammíél. — Dle 23, 34. byl Eliam syn Achitofelův. — 'Úríjá = „Mé světlo je Jahve". Byl původu hetského. O Heťanech viz Jos 3, 10. Že měl David ve svém stálém vojsku také cizince, známo již z 8, 18. — Uriáš níže 23, 39. jmenován v seznamu Davidových reků. — Zrakem ne dosti střeženým vnikla Davidovi do duše první hříšná myšlenka. — Když býval Saulem pronásledován, kdy bylo mu zápasiti, pracovati, starati se, nedopustil se takového zločinu, až nyní, kdy si na procházce hověl. — Když slyšel, že krasavice, která v něm vzbudila zájem, je žena muže, který je daleko v poli, vzrostla v něm touha po hříchu, ježto zdála se mu býti výhodná k němu příležitost. Hřích jeho přitěžuje okolnost, že měl doma sám několik žen. Viz výše. 5, 13. — Již to, že se na ženu vyptával, bylo nebezpečno pro královu mravnost i dobrou pověst.

V. 4. David nedal ji přivésti ani násilím, ani lstí; stačilo projeviti přání, by ho navštívila, ježto nebylo slabé ženě snadno tak lákavé přání královo zamítnouti. David ani služebníkům ani ženě svého úmyslu sice nevyjevil, z okolností však mohli sami se dovtípiti, kolik uhodilo. Ctná žena by rozhodně i králi v té podvečerní době žádost byla odepřela, a ve svém odporu byla by setrvala, i kdyby jí bylo život přinésti v obět. — Od své nečistoty se byla právě očistila koupelí, o které v. 2. se zmínil. Byla to nečistota levitská, plynoucí z měsíčků dle Lv 15, 25 nn.; 18, 19. Poznámka tu přičiněna, by bylo upozorněno, že byla v době, kdy je žena ku početí velmi vnímavou. (Jiní myslí na Lv 15, 18.)

V. 5. Betsabee oznamuje věc Davidovi, by přiměřeným způsobem odvrátil následky zločinu, které oběma vinníkům hrozily — trest smrti dle Lv 20, 10. (a hrozná ostuda). Král ze všeobecného trestu vyňat nebyl a také výjimky nezasluhoval, ježto jeho posvátná, pomazaná osoba je k tomu povolána, by hájila práv i spravedlnosti, tedy také práv manžela, bojujícího za Boha, vlast a národ; nebyl tedy poslán k tomu, by svého postavení zneužíval k poruše manželského lože svých poddaných a k rozvratu jejich rodinného krbu! Bohem ustanovený strážce pořádku sám jej zločinně ruší! — Této tak veliké věže sessutí veliké je divadlo, ve kterém každý z nás vidí, že nikdy, pokud žije, nemůže se spoléhati, že pevně stojí. (Rupert z Deutzu.) Kráse ženy podlehl ten, kterého ani lev, ani medvěd

[6]David tedy vzkázal Joabovi: „Pošli ke mně Uriáše, Heťana!"
I poslal Joab Uriáše k Davidovi. [7]Když Uriáš k Davidovi přišel, tázal
se David, dobře-li se má Joab i lid, a jak se vede válce. [8]A řekl
David Uriášovi: „Jdi domů a umej si nohy." Když Uriáš vyšel z krá-
lovského domu, byl za ním poslán pokrm královský. [9]Avšak Uriáš lehl
si před bránu domu královského s jinými služebníky pána svého a
nešel domů. [10]Když bylo Davidovi oznámeno: „Nešel Uriáš do domu
svého," řekl David Uriášovi: „Nepřišel jsi s cesty? Proč jsi nešel do
domu svého?" [11]Uriáš Davidovi odpověděl: „Archa Boží a Israel i Juda
bydlí ve stanech, pán můj Joab i služebníci pána mého táboří v širém
poli; a já měl bych vjíti do domu svého, bych jedl, pil a spal s man-
želkou svou? Jakože jsi živ a jakože živa je duše tvá, neučiním věci
té!" [12]Řekl tedy David Uriášovi: „Pobuď zde ještě dnes, a zítra tě
propustím." Zůstal (tedy) Uriáš v Jerusalemě den ten. Druhého dne
[13]David ho pozval, aby s ním jedl a pil a opil jej; on však vyšed

---

ani postrach Israele Goliáš, ani tisíce střel nemohly zdolati. (Tirin, † 1636.) — Betsabee nežádala u krále o slyšení, by mu věc tak důvěrnou a choulostivou pověděla sama, ale — vzkázala mu ji po poslovi. Nebylo v obyčeji, by král přijímal ve slyšení cizí ženy; byl tedy vstup Betsabee do domu Davidova dle v. 4. tím nápadnější jí, služebníkům, kteří pro ni přišli, a každému, kdo jí snad zahlédl, třeba že byla zahalena. — Zachovali služebníci královi vše v nejpřísnější tajnosti? Neřekli nikomu ani slova? Sotva!

V. 6. David snaží se úskočným způsobem věc zatajit[1] muži a veřejnosti. Chce, by přišel Uriáš a s manželkou spal, aby pak dítko mohlo býti pokládáno za manželské a přičteno Uriášovi. David se bál Uriáše, ježto v tehdejších dobách Uriáš snadno mohl sám smrtí pomstíti křivdu, kterou mu David způsobil. — Poslati Uriáše k Davidovi nebylo nic nápadného, ježto patřil do Davidovy gardy (23, 29.), měl tedy přístup ke dvoru a mohl býti snadno zvolen za posla ke dvoru královskému („ordonančního důstojníka").

Za v. 7. klade Schlögl s některými rukopisy odpověď Uriášovu: I řekl: „Dobře". David hraje mistrně svou roli. Táže se nejprve všeobecně, jak se mají v poli, by nevzbudil pozornost; pak teprve přechází k věci (v. 8.). David ovšem se domnívá, že Uriáš o ničem neví, jako často hříšník bývá zaslepen, že o jeho skutku nikdo ani potuchy nemá, a zatím vrabci na střeše o něm cvrlikají. Zdá se, že Uriášovi spoluslužebníci věc vyzradili; tak snadno si vysvětlíme, že Uriáš hatí všecky pletichy Davidovy.

V. 8. Nohy si umyl Uriáš zajisté již dříve, než vešel ke králi. Znamená proto „umýti si nohy" v ústech Davidových spíše výzvu, by si doma odložil zbroj, uvolnil si a pohověl. — „pokrm královský", t. j. čestný dar z královy kuchyně, kterému sotva scházel nějaký nápoj (alkohol). Srv. níže v. 13. Aby Uriáše zabil a Betsabee pojal za choť, na to dosud David nemyslil.

V. 9. „před bránu královského domu" — ve strážnici. — Není pravdě podobno, že nechce jíti Uriáš domů, ježto užiti manželského práva bojovníka levitsky znečišťovalo, jako 1. Sam 21, 1.—7. — Ačkoli se domníváme, že nešel Uriáš domů, by zkřížil Davidovy plány, nestíráme s Uriáše rekovné rytířkosti, která mu ukládala veliký sebezápor!

V. 10. Davidovi záleželo na věci; snadno se proto domysliti, že dal Uriáše stopovati a podati si o něm „raport".

V. 11. je výrok Davidova důstojníka, který je duší i tělem voják. Ten výrok nepřímo zahanbuje do duše Davida, který poslal archu Boží a své vojsko do boje a sám zůstává doma, prochází se v pevné tvrzi po střeše a „háji" práva manželského toho, který za něho bojuje! — Místo „jakože jsi živ" lépe čísti: „Jakože živ je Jahve", jako 1. Sam 1, 26; 20, 3; 25, 26. a j. — Z výroku Uriášova plyne, že se cítí od hlavy do paty býti Israelitou, ač byl původu hetského. Nejspíše již jeho otec nebo děd přilnuli k náboženství a národu israelskému a proto dali mu jméno: „Mé světlo je *Jahve*" viz výše v 3.

V. 12. „tedy", když se Davidovi první pletichářský pokus nezdařil.

V. 13. David věděl, že nestřídmost v jídle (dráždivě kořeněném) a zejména v pití dráždí pohlavní pud. Toho chtěl užiti ke svému záměru, ale prostředek ten

večer, spal na lůžku svém se služebníky pána svého, a nešel do domu svého.
[14] Druhého rána tedy napsal David list Joabovi a poslal jej po
Uriášovi. [15] V tom listě napsal: „Postavte Uriáše v čelo boje, kde bude
nejtužší zápas, a (pak) opusťte ho, aby padl a zahynul.“ [16] Joab tedy
obléhaje město, postavil Uriáše na místo, kde věděl, že jsou velmi
statní muži. [17] I vypadli muži z města, bojovali proti Joabovi, padlo
(mnoho) lidu, [služebníků Davidových], a zahynul také Heťan Uriáš.
[18] I poslal Joab oznámiti Davidovi všecky příhody bitvy, [19] nakázal
však poslu řka: „Až vypravíš králi vše o bitvě, [20] uzříš-li, že se hněvá
a řekne-li: „Proč jste šli až ke zdi, byste (tam) bojovali? Nevěděli
jste, že shůry, se zdi silně střílejí? [21] Kdo zabil Abimelecha, syna Jero-
baalova? Zda nezabila ho v Tebesu žena, která svrhla na něj kus žer-
nova se zdi? Proč jste šli až ke zdi?“ rci: Také služebník tvůj Uriáš
je mrtev.“ [22] Odešel tedy posel, a přišed vypravoval Davidovi vše, co
mu byl přikázal Joab. [23] Posel vypravoval Davidovi: „Nabyli vrchu
nad námi ti muži a přitáhli na nás do pole; my však učinili jsme útok
a hnali jsme je až ku bráně města. [24] Ježto pak stříleli střelci na slu-
žebníky tvé se zdi, shůry, padli (mnozí) ze služebníků králových, ano
i služebník tvůj Heťan Uriáš je mrtev.“ [25] Tu řekl David poslu: „Toto
řekneš Joabovi: Nezarmucuj tě tato věc; [jsoutě rozličné příhody boje;]
dnes toho a zítra onoho pohlcuje meč; veď s větší zmužilostí své bo-
jovníky proti městu, abys je zkazil; dodej jim odvahy!“

(alkohol) zklamal! Uchýlil se tedy k zákeřné vraždě, ke které zneužil své královské moci! Ten, který měl povinnost hájiti životů svých poddaných, sám nyní svého poddaného a oddaného bojovníka o život olupuje! Jaký to zločin páchá pomazaný Hospodinův! A to vše proto, aby zakryl hřích chlipnosti! Jak veliká tu přinesena obět pohlavní výstřednosti!

V. 14. Uriáš netušil, že si nese sám ortel smrti! — Joab neměl ani jménem „vojenské poslušnosti“ vyhověti královu rozkazu, ježto Uriáš byl nevinen. Joab však, který sám neměl čistých rukou, uvítal králův rozkaz, aby měl spoluvinníka, který bude míti pak ruce vázané, že nebude moci jeho (Joabových) vin trestati. (Hummelauer.)

V. 20. Ze zprávy Joabovy vyplývá, že hnal šik, ve kterém byl Uriáš, až příliš blízko ke zdi; nemohl to zodpověděti jinak, nežli že tak učiniti byl nucen, chtěl-li Uriáše sprovoditi se světa. Vyžádal si tedy hřích Davidův ne toliko života Uriášova, ale také jiných jeho vojínů! To vše k vůli ženě! Joab očekával, že David, až mu bude posel líčiti postup bitvy a jmenovati ztráty, bude se hněvati, činiti výčitky, proč tak blízko ke zdi vojsko posílal; věděl však také, že zmínka o Uriášovi ho hned uchlácholí a zavře mu ústa. Čím výše hříšník společensky stojí, tím zhoubnější jeho hřích, tím hlubší jeho pád. (Či snad měla zmínka o smrti Uriášově odzbrojiti toliko Davida, by nekáral Joaba pro velitelskou (strategickou) chybu?)

V. 21. Kterak byl Abimelech zabit kusem mlýnského běhouna, viz Sdc 9, 50. nn. — Za „rci“ klade Schlögl s některými řeckými rukopisy do úst Joabových celou zprávu, kterou podává posel níže ve v. 23. n.: „Nabyli vrchu nad námi ti muži a přitáhli na nás do pole; proto bylo dlužno zůstati jim v patách až ku vchodu do brány. Tu stříleli střelci na tvé služebníky se zdi, i padlo ze služebníků králových osmnáct mužů...“

V. 22. dlužno dle LXX s Dhormem opraviti takto: „Posel tedy odebral se ke králi do Jerusalema a vstoupiv oznámil Davidovi vše, co mu byl svěřil Joab, všecky události válečné. David se rozhněval na Joaba a pravil poslu: „Proč jste šli až ke zdi, byste tam bojovali? atd.“ Viz ten výrok výše ve v. 20. n.

V. 23. srv. s pozn. k 21. — Místo „padli (mnozí)“ čti se LXX: „padlo osmnáct“.

V. 25. Místo: „dodej jim odvahy“ lépe: Tak mu (Joabovi David) dodával odvahy“. — Z toho, že spisovatel nezamlčel hlubokého pádu Pomazaného, který mu nebyl nikterak ke cti, plyne, že to byl muž pravdymilovný, který za-

26 Manželka Uriášova, uslyševši, že je mrtev Uriáš, její muž, opla-
kávala ho. 27 Když pak pominula doba smutku, dal ji David uvésti do
domu svého; vzal si ji za manželku, a ona mu porodila syna.
Hospodinovi vsak nelíbilo se, co učinil David.

David s Hospodinem usmířen (12, 1.—31.).

David důrazně prorokem Natanem pokáraný (12, 1.—12.) činí pokání, zachraňuje tak život svůj, avšak trestán je smrtí synka ze hříchu vzešlého (12, 13.—23.). Známky, že mu odpuštěno: *a*) narodil se mu Šalomoun (12, 24. n) a *b*) vítězí nad Ammony (12, 26.—31.).

Hlava 12. — 1 Proto poslal Hospodin Natana k Davidovi. Když
k němu přišel, řekl mu: „Dva muži byli v jednom městě: jeden bohatý
a druhý chudý. 2 Bohatec měl ovec a hovězího dobytka velmi mnoho.
3 Chuďas však nic jiného neměl, kromě jedné ovce maličké, kterou byl
koupil a vychoval; ta odrostla u něho spolu s jeho dětmi; ze skývy
chleba jeho jídala, z číše jeho pívala, a v lůně jeho spávala; a tak
byla mu jako dítě milá. 4 Když pak přišel kterýs pocestný k boháči,

---

sluhuje čtenářovy víry, že to nebyl tedy dvorní letopisec, který dovede vypravovati toliko, co přispívá k větší cti a slávě panovníka nebo jeho rodu (srv. letopisce babylonske, assyrské a jiné, i některé moderní dějepisce), ale který poví čistou pravdu i tu, kdy mu z toho nekyne prospěch, královská přízeň! — Proto jsou zaznamenány v Písmě hříchy takových mužů, t. j. Davida a Petra, bychom střehouce se menších, vyhnuli se větším; a proto doporučena tam obou kajícnost i odpuštění, by záchrana padlých byla nadějí padajících. Nikdo tedy ať se nepyšní tím, že stojí, když i David klesá, a nikdo ať nezoufá ze svého pádu, kdyžtě David povstává. (Řehoř Veliký, † 604.)

V. 26. Ten smutek trval sedm dní dle 1. Sam 31, 13. O zákeřném činu Davidově nevěděla.

V. 27. Tím manželstvím zastřel David svůj čin, zahladil jeho stopy a následky před lidmi, ne však před Hospodinem!

Hl. 12. — Za druhé války s Ammony (r. 994) dopustil se David výše jmenovaných zločinův, a rok zůstal v nekajícnosti. Teprve když se mu cizoložně narodilo, když mu prorok Natan promluvil do duše, obrátil se, a to po válce s Ammony (12, 26. nn.), ačkoli válka ta vypravována tu teprve po Davidově pokání. Roku 993. zemřelo cizoložně, a rok po tom narodil se Šalomoun, syn ve hl. 7. výše zaslíbený. (Schlögl.)

V. 1. „Proto", že se Hospodinovi nelíbilo, co učinil David (11, 27.). — Za „Natan" připoj se LXX: „prorok", a za „řekl mu" přidej: „Rozřeš mi tento případ!" Jako kdysi Jotam chtěl nepozorovaným takořka způsobem Sichemanům vpraviti přesvědčení ne právě lichotivé, bajkou (Sdc 9, 7. nn.), tak činí tu Natan podobenstvím (parabolou), které je mnohem něžnější, vážnější a důraznější, než ona bajka. Je mistrně voleno. Natan chce Davida usvědčiti ze hříchu, vzbuditi v něm přiznání a vyznání viny, chce, by král sebe sama odsoudil. Takovou věc dlužno panovníkovi říci velmi šetrně. Obdivujeme-li se Natanově neohroženosti, s jakou vytýká Davidovi králi(!) vinu, dlužno ne méně diviti se mistrnému způsobu, kterým tak činí — podává hořkou pilulku v chutné oplatce. Statečně ve věci, příjemně ve způsobu.

V. 2. n. Bohatcem, který měl hojnost stád, je tu David, který měl více manželek (srv. níže v. 8.); chuďasem je tu Uriáš, který měl toliko jednu manželku. — Chuďasovi byla ona ovečka vzácná, ježto jí nenabyl lacino (darem, dědictvím), ale koupil si ji za peníze, kterou bývá chuďasovi perně si vydělati. — „ze *skývy* chleba", kterého chuďas sám neměl mnoho. — Jak srostl se svým miláčkem, jak jej miloval, jaká bolest ho pojala, když mu byl vzat a zabit!

V. 4. Co hanebného učinil ten bohatec z lakoty, by ušetřil svých stád, učinil David z chlipnosti. David však více hřešil, ježto vzal bližnímu ne ovci, ale manželku, zabil ne dobytče, ale člověka. Hříchy Davidovy jsou větší také proto, že byl *králem*, jehož povinností je, takové zločiny „stavovati".

nechtěl on vzíti z ovcí svých ani z hovězího dobytka svého, aby udělal
hody onomu pocestnému, který byl přišel k němu, ale vzal ovci chu-
ďasovu a připravil pokrmy člověku, který byl přišel k němu.“
5 David rozhněvav se náramně na člověka toho, pravil Natanovi:
„Jakože živ je Hospodin! Syn smrti je muž, který to učinil. 6 Ovci
nahradí čtvernásobně, protože učinil tu věc a neměl milosrdenství!“
7 Natan však řekl Davidovi: „Ty jsi ten muž! Toto praví Hospodin,
Bůh Israelův: „Já pomazal jsem tebe za krále nad Israelem, a já vy-
trhl jsem tebe z ruky Saulovy. 8 Dal jsem ti dům pána tvého, manželky
pána tvého do lůna tvého, dal jsem ti dům Israelův i Judův, a kdyby
to bylo málo, byl bych ti přidal mnohem více. 9 Proč tedy opovrhl jsi
slovem Hospodinovým učiniv, co je zlé před obličejem mým? Uriáše,
Hefana, zabil jsi mečem a manželku jeho jsi vzal sobě za manželku; zabil
jsi ho mečem Ammonských. 10 Proto neodejde meč z domu tvého na
věky, ježto jsi pohrdl mnou, vzav manželku Uriáše, Hefana, aby byla
manželkou tvou.“ 11 Proto praví Hospodin toto: „Hle, já sešlu na tebe
neštěstí z tvého (vlastního) domu; vezmu ženy tvé před očima tvýma,
dám je bližnímu tvému a (ten) spáti bude s manželkami tvými před
očima slunce tohoto. 12 Tys to učinil sice skrytě; já však to učiním
před obličejem všeho Israele a před obličejem slunce.“ 13 I řekl David
Natanovi: „Zhřešil jsem Hospodinu!“ „Hospodin také promíjí hřích

---

V. 5. Na jiného menšího hříšníka se David hněvá; aby se hněval také spasitelně na sebe, tomu překáží zaslepující sebeláska; ten závoj prorok ve v. 7. odstírá.

V. 6. Místo „čtyřikrát“ lépe čísti se LXX: „sedmkrát“. — Srv. Přís 6, 30. nn.

V. 7. n. připomíná Davidovi četná dobrodiní Boží a ochotu splniti jeho další přání a prosby (= „kdyby to bylo málo...“). V těch darech Božích bylo hojně postaráno, by mohl David požívati manželských radostí: měl Michol, dceru Saulovu za manželku, mohl si vybrati manželky ze Saulova rodu („dům pána tvého“), z jeho haremu, mohl si vybrati panny nebo vdovy z veškerého Israele; ty mohl pojmouti v počestné manželství (v době mnohoženství!); nebylo tedy nikterak třeba, by se dopouštěl cizoložství! — Manželky Saulovy jmenovány sice toliko dvě: 1. Sam 14, 50; 2. Sam 3, 7; z toho však nelze vyvozovati, že jich neměl více. — Dle tehdejšího práva patřil harem králův tomu, kdo po něm nastoupil na trůn.

V. 9. „slovem“ Hospodinovým, které zakazuje cizoložství a vraždu. — Dhorme však se LXX vynechává „slovem“. Pohrdl tedy David „Hospodinem“. Srv. v. n. — Místo „mým“ dlužno čísti: „jeho“. — „zabil jsi ho mečem Ammonských“ bylo dle Dhorme nedopatřením při opisování sem přehozeno; má vlastně končiti v. 10.: „a že jsi ho zabil...“ — Jak asi se hanbil král při těch slovech, jak byl zdrcen! I Natan ví o jeho zločinech! — „manželku jeho vzíti si za manželku“ byl zločin, ježto zabil Uriáše, aby si ji mohl vzíti.

V. 10. „dům Davidův“ = jeho rod nyní žijící, ne však veškero jeho potomstvo! — „na věky“ — pokud ten nyní žijící rod bude žíti. — „meč“ ve vlastním slova významu je smrt synů Davidových: Amnona, Absaloma a Adoniáše; v přeneseném významu: smrt dítka s Betsabou zplozeného (verš 14.) a zneuctění Davidova haremu. Toto takořka za jeho cizoložství, ony vraždy za jeho vraždu. Ten „meč“ řádil skutečně v domě Davidově, synové jeho hynuli a zůstal toliko Šalomoun, který nebyl ještě na světě, když Natan tento trestný výrok Boží oznámil. David prosil sice v Ž 50, 16. Boha, by mu ten trest prominul, by nebyla v domě jeho prolévána krev, ale Bůh nevyslyšel jeho prosby, jak patrno z hll. 13.—20.

V. 11. Kterak se vyplnila tato hrozba, viz níže 16, 21. n.

V. 13. Davidovo vyznání je velmi úsečné (vojenské), ale hluboce cítěné. Je plno kajícnosti. Prorok čte na rtech královых prosbu za milosrdenství, za odpuštění trestu, a dříve nežli král tu prosbu vyslovil, ohlašuje, že Bůh částečně

tvůj“ — pravil Natan Davidovi. — „Neumřeš; [14] že však jsi dal příčinu
nepřátelům Hospodinovým, aby se rouhali, proto syn, který se ti na-
rodil, smrtí zemře!“
[15] Poté navrátil se Natan do domu svého.
Hospodin také ranil chlapce, kterého byla porodila manželka Uri-
ášova Davidovi, že o něm pochybovali. [16] I prosil David Hospodina za
chlapce, postil se tuze, a odebrav se v ústraní padl na zemi. [17] Když
pak přišli starší domu jeho a nutili ho, by vstal se země, nechtěl, aniž
jedl s nimi. [18] Dne sedmého dítě zemřelo; služebníci Davidovi však
báli se mu oznámiti, že je dítě mrtvo, nebo řekli: „Hle, když ještě živ
byl chlapec, mluvili jsme mu, a neslyšel hlasu našeho; díme-li: „Mrtev
je chlapec!“ čím více bude se trápiti.“ [19] Když pak David viděl, že slu-
žebníci jeho (mezi sebou) šeptají, porozuměl, že je chlapec mrtev, a
řekl služebníkům svým: „Je chlapec mrtev?“ Oni mu odpověděli: „Je
mrtev!“ [20] Tu vstal David se země, umyl se, pomazal, převlékl, vešel
do domu Hospodinova a klaněl se; když pak vrátil se domů, žádal,
by mu předložili chléb, a jedl. [21] I řekli mu služebníci jeho: „Co jsi to
učinil? Pro dítě, dokud ještě živo bylo, postil jsi se a plakal jsi; když
pak dítě zemřelo, vstal jsi a jedl jsi!“ [22] On řekl: „Pro dítě, dokud ještě
živo bylo, postil jsem se a plakal, ježto jsem (si) řekl: Kdo ví? Možná,
že mi ho daruje Hospodin a že živ bude chlapec. [23] Nyní však, kdyžtě
zemřel, proč bych se postil? Zda budu moci zase jej vzkřísiti? Já spíše
půjdu k němu, ale on nenavrátí se ke mně.“
[24] I těšil David Betsabee, manželku svou, šel k ní, spal s ní, když
pak porodila syna, dal mu jméno Šalomoun. A Hospodin ho miloval,

---

ji splní. David nebude trestán sám smrtí, ačkoli ji dvojnásobně zavinil (jak cizoložství tak vražda stíhána trestem smrti), ale tresty ve vv. 10.—12. oznámené prominuty nebudou. — Možno tu považiti, jak mnoho zmůže u Boha pokorné a pravé pokání. (Angelom, † 855.) — Své vyznání viny vyslovuje David také v Ž 50, 6.: „Proti tobě samému jsem prohřešil se...“ K tomu poznamenávají Sanchez a Tirin: „Prohřešil jsem se, přiznávám, proti Uriášovi, prohřešil jsem se proti Betsabee, prohřešil jsem se proti lidu, jemuž jsem velmi špatným příkladem ublížil; to však takořka za nic nepokládám proti tomu, že jsem urazil Boha, svého tolik velkodušného dobrodince, a mně tolik milého... Proti tobě samému jsem prohřešil se, ježto ostatní urážky, třebaže velmi závažné, dlužno takořka za nic považovati, srovnám-li je s urážkou Boha.“ — (Schlögl po Klostermannovi klade v. 13. n. mezi v. 16a. a 16b.)

V. [14]. Dhorme se zřetelem na 1. Sam 25, 22. vynechává „nepřátelům“ a překládá: „že jsi pohrdl Hospodinem v této věci“. Srv. výše v. 9.

V. [15]. „ranil chlapce“ nemocí nám blíže neznámou. David chlapce neobyčejně miloval, proto byla mu to veliká bolest a starost.

V. [16]. (Položíme-li v. 13. n. se Schlöglem do v. 16., nabudeme pěkného postupu. „I prosil David Hospodina za chlapce (13.) a řekl David Natanovi: „Zhřešil jsem Hospodinu.“ Proto pravil Natan Davidovi: „Hospodin také promíjí hřích tvůj, nezemřeš, (14.) že však jsi dal příčinu nepřátelům Hospodinovým, aby se rouhali, proto syn, který se ti narodil, smrtí zemře.“ (16b.) Tu počal se David tuze postiti a vrátiv se domů trávil noci leže na zemi.“)

V. [17. n.] „starší jeho domu“ jako byl dle Gn 24, 2. „starším domu“ Abrahamova Eliezer. — „sedmého dne“ od té doby, co začal David postiti se. — Místo „čím více bude se trápiti“ hebr.: „učiní něco zlého.“

V. [20. n.] V době smutku nebylo v obyčeji mýti se ani mazati olejem. — „převlékl se“, ježto byl asi oblečen v hrubé kající roucho („žínici“). — Služebníci Davidovi (= „starší jeho domu“) se divili, ježto po smrti člena rodiny bylo v obyčeji sedm dní truchliti a postiti se. Srv. 11, 26.

V. [24. n.] O jménu „Šalomoun“ (Šelómó) viz 5, 14; 1. Par 22, 9. — „Miláček Hospodinův“ hebr.: „Jedídejá.“ Podobná jména byla také v Babylonii

25 svěřil ho Natanovi proroku a nazván byl „Miláček Hospodinův“,
ježto ho miloval Hospodin.
26 Bojoval tedy Joab proti Rabbě, (městu) ammonskému, a dobyl
města královského. 27 I vzkázal Joab Davidovi: „Bojoval jsem proti
Rabbě a zbývá ještě dobýti Města vodního. 28 Nyní tedy seber ostatek
lidu, oblehni město a vezmi je, aby jménu mému nebylo připisováno
vítězství, kdybych já města dobyl.“ 29 Sebral tedy David všecek lid,
táhl proti Rabbě, dal se do boje a vzal ji. 30 Korunu, mající cenu hřivny
zlata, s velmi vzácnými drahokamy, vzal jejich králi s hlavy a byla
dána na hlavu Davidovi. Také však z města odnesl velmi velikou kořist;
31 jeho obyvatelstvo pak dal přivésti, pilami řezati, přejížděti je železnými vozy, noži rozpárati a odvésti do cihelen. Tak učiniv všem městům ammonským, vrátil se David i všecko vojsko do Jerusalema.

David trestán smrtí svého prvorozence (13, 1.—14. 33.).

Amnon zneuctil svou sestru (13, 1.—22.). Za to byl zabit od Absaloma, plnorodého bratra Tamařina (13, 23.—33.). Absalom, aby unikl otcovskému hněvu, prchl do Gešuru (13, 34.—39.) a teprve za pět let smířil ho s otcem Joab (14, 1.—22.). Absalom vrátil se do Jerusalema (14, 23.—28.) a došel dokonalého odpuštění (14, 29.—33.).

Hlava 13. — 1 Potom zamiloval si Amnon, syn Davidův, sestru
Absaloma, syna Davidova, velmi krásnou, jménem Tamar; 2 trápil se
pro ni tak velice, že z lásky k ní se roznemohl; byla pannou a proto

---

(Idadu-Šušinak = Miláček (boha) Šušinaka. Nebo pouhé Idadum (= Miláček). — Místo „ježto ho miloval Hospodin“ čti: „dle slova Hospodinova“. Tím, že se narodil Šalomoun, počaly se plniti sliby Hospodinem Davidovi ve hl. 7. dané.

V. 26. navazuje na 11, 1. — Časově patří v. 26.—31. před hl. 12. Ježto však spisovatel knih Sam chtěl pád i povstání Davidovo souvisle podati, dodává nyní zprávu, jak válka s Ammony skončila. (Schlögl.) — V 26. n. dlužno přeložiti takto: „Joab bojoval proti Rabbě a dobyl „*Města vodního*“. Poté vzkázal Joab Davidovi: „Bojoval jsem proti Rabbě a *dobyl jsem* také „Města vodního“. „Město vodní“ nemůže býti nežli část města, která se rozkládala dole v údolí potoku (ammánského), a slula tak proti tvrzi, která byla na vedlejší výšině (El-Qal'a). Srv. 1. Par 20, 1.

V. 30. Hřivna zlata vážila 60 min, 3600 siklů, 58·944 kg. — Verš ten však dlužno opraviti a překládati: „I vzal korunu *Milkómovu* s jeho hlavy, a bylo shledáno, že váží hřivnu zlata. Na té byl drahokam, který byl dán Davidovi na hlavu.“ Srv. 1. Par 20, 2. — „Milkóm“ byl národní bůžek Ammonů (3. Král 11, 5.). Takový bůžek, t. j. socha jeho mohla unésti korunu, která vážila více než půl metrického centu; koruny takové však by sotva byl unesl král ammonský nebo David.

V. 31. Kritika všeobecně je přesvědčena, že tento v., který dle běžného znění hebr. i Vulg. zní tak ukrutně, a v jehož překladu staré převody tolik se rozcházejí, třeba opraviti. Dle Condamin-Dhorma čti takto: „Lid, který v ní (Rabbě) byl, dal vyvésti a zaměstnal ho na pile, u železných nožův a u železných zubů. Kázal jim dělati cihly, a tak učinil všem městům ammonským...“ Naložil tedy David s nimi, jako bylo všeobecně tehdy se zajatci nakládáno, a nedopustil se žádné neslýchané krutosti! Srv. Ex 1, 14; 6, 5. — Dle toho dlužno také čísti 1. Par 20, 3.

Hl. 13. — V. 1. n. „Potom“, rok po narození Šalomounově, t. j. asi r. 991 před Kristem. (Schögl.) „Támár“ = Palma. Tak slula snacha a potom manželka Judova Gn 38, 6., jakož i dcera Absalomova (níže 14, 27.). Palma svou štěpilostí byla vhodný obraz sličné dívky. — Tamar byla sestra Absalomova po otci i po matce, sestra Amnonova byla toliko polorodá, t. j. po otci. Bylif Absalom a Tamar děti Maachy, dcery krále gešurského, Amnon

zdálo se mu nesnadno něco nečestného s ní učiniti. 3 Měl pak Amnon
přítele, jménem Jonadaba, syna Semmy, bratra Davidova, člověka velmi
chytrého. 4 Ten mu pravil: „Proč tak chřadneš den ode dne, kralevici?
Proč mi toho nepovíš?“ Amnon mu řekl: „Miluji Tamaru, sestru bratra
svého Absaloma.“ 5 Jonadab mu poradil: „Polož se na lůžko své a
dělej se nemocným; když pak přijde otec tvůj, aby tě navštívil, rci mu:
„Nechať přijde, prosím, Tamar, sestra má, by mi dala jísti, by udělala
mi pokrm a já mohl jísti z její ruky.“ 6 Položil se tedy Amnon a začal
předstírati nemoc; když pak přišel král, aby ho navštívil, řekl Amnon
králi: „Nechať přijde, prosím, Tamar, sestra má, by udělala před očima
mýma dvojí kašičku, ať pojím z ruky její.“ 7 Vzkázal tedy David Tamaře domů: „Jdi do domu Amnona, bratra svého, a udělej mu pokrm.“
8 Přišla tedy Tamar do domu Amnona, bratra svého, an ležel, vzala

---

však byl syn Achinoamin. Viz výše 3, 2. n. — Místo „se roznemohl“ dle opravy Schlöglovy (Klostermannovy) zmíral Amnon vášnivou láskou k Tamaře, že až „šílel“. Nemohl se snadno k ní přiblížiti, ježto, jsouc pannou, byla v haremu otcově zejména matkou velmi přísně střežena. Svatopisec odhaluje clonu se života na dvoře Davidově. Činí tak s patrnou láskou ku pravdě. — Někteří se domnívali, že kniha Sam byla napsána, by byla výchovným zrcadlem Šalomounovi. Ať se má věc jakkoliv, je jisto, že si může vzíti každý, i křesťanský kralevic, z těch knih mnoho poučení o tom, jak dlužno vlásti; v této a nn. hll. má výstrahy, jakým býti nemá. Roste v podobném ovzduší (dvorském), čistotě mravů nebezpečném. Právem radil Hadrian (později papež toho jména VI., 1522—1523) svému chovanci, potomnímu císaři Karlu V. (1530—1556), by čítal knihy Král. — Zejména panictví nedaří se v půdě bujného života dvorského. Svatých Jindřichů (15. července) a Kunhut je v dějinách poměrně málo. Za to více velmožů, podobných Jindřichu VIII., králi anglickému (1509—1547).

V. 3. Jónádháb = Jahve je štědrý. Srv. Abínádháb 1. Sam 7, 1. — Semmaa znám již z 1. Sam 16, 9.

V. 5. Místo: „dělej se nemocným“ Schlögl důsledně k v. 2.: „dělej se šíleným“. — Nemocní mívají všelijaké vrtochy, jídlo jim nechutnává, vybírají si, chtějí se přesvědčiti, je-li pokrm čistý atd. Domácí, by je upokojili, rádi jim vyhovují. Tak také dle ďábelské rady Jonadabovy má žádati Amnon Davida, by viděl, jak Tamar pokrm žádaný vaří. David, který miluje velmi své děti, zejména prvorozence, nebude moci jeho žádost odepříti a tak vyloudí Amnon Tamaru z jejího úkrytu, bude ve svém pokoji s Tamarou sám a sám a bude moci ukojiti svou vášnivou touhu. Davida, který se vkradl do cizí rodiny, očekával trest z jeho vlastní rodiny (12, 11.); jeho synovec (bratrovec) je původce krvesmilstva, kterého se dopustil jeho syn. (Duguet.) — Jonadab dal tu radu svému bratranci „korunnímu princi“, by se mu zalichotil, a později, až dle lidského soudu dosedne na trůn, došel odměny. Dějiny učí, že ne jednoho jinocha vysokých kruhů, s počátku velmi pečlivě vychovaného zkazil později jeho „přítel“ neb i „učitel“ z podobných důvodův a podobným způsobem, jako Jonadab. Opět výstraha pro králevice! Viz výše k v. 2.

V. 6. Jaký pokrm je vlastně „lebíbá“, nevíme. Někteří myslí na koláče, které „srdci“ (hebr. lébáb) lahodí, je občerstvuje a sílí, jiní myslí na koblihy, jiní na livance, omeletu a pod. — Nejspíše to byl koláč, který měl tvar srdce (srv. naše perníková srdce), neboť bylo třeba k němu těsta, hnísti je, dáti mu tvar srdce, péci a pak vyklopiti nebo vysypati s plechu nebo z nějake „formy“, jak líčí v. hebr. 8. n. Tedy jakýsi „srdečník“. — Vulg. překládá „surbiciuncula“, t. j. pokrm, který se srká, tedy „přelévá“ a „vaří“ (v. 8. n.).

V. 7. „domů“, kde sídlely jeho ženy a dcery (harem). — Tehdy v Jerusalemě nemyslili, že je královská princezna na světě proto, by se dávala obsluhovati četou služebnic, by si dala předčítati romány, jezdila na koni, pěstovala chov psů atd., ale v těch dobách prostých byla učena vařiti a jiné domácí práce ženské konati! Také Herodot (VIII. 137.) vypravuje, že královna makedonská, manželka Perdikkova, sama pekla chléb svému služebnictvu! — Dle hebr.: „Támár vzala těsto, mísila (hnětla je), dala mu tvar srdce před jeho očima a napekla srdečníků. (9.) Pak vzala pekáč (formu), vyklopila (to) před ním...“

něco mouky, smísila ji, rozředila a uvařila před očima jeho kašičky.
9 Pak vzavši, co byla uvařila, přelila to a předložila mu; Amnon však
nechtěl jísti, a řekl: „Vyžeňte všecky ode mne!" Když všecky ven vy-
kázali, 10 řekl Amnon Tamaře: „Přines (mi) pokrm do ložnice, abych
jedl z ruky tvé." Vzala tedy Tamar kašičky, které byla udělala, a za-
nesla (je) Amnonovi, bratru svému do ložnice. 11 Když mu však pokrm
podávala, uchopil ji a řekl: „Pojď, lehni si ke mně, sestro má!"
12 Ona mu však odporovala: „Nečiň mi násilí, bratře můj, nečiň; nebo
to není dovoleno v Israeli; nečiň toho nerozumu! 13 Jáť nebudu moci
snésti své hanby a ty budeš jako jeden z pošetilců v Israeli; ale ra-
ději promluv s králem a neodepře ti mne." 14 Nechtěl však povoliti
jejím prosbám, ale jsa silnější zmocnil se jí a spal s ní.
15 Potom pojal Amnona velmi veliký odpor k ní, takže větší byl
odpor, kterým se mu hnusila, než láska, kterou ji byl prve miloval.
Proto jí Amnon řekl: „Vstaň a kliď se!" 16 Ona mu odpověděla: „Větší
je toto zlé, které nyní pácháš na mně, vyháněje mne, nežli (bylo) to,
které jsi učinil prve." Nechtěl ji však slyšeti, 17 ale povolav jinocha,
který mu přisluhoval, řekl: „Vyvrz tuto ode mne ven a zamkni dvéře
po ní." — 18 Byla pak oblečena v řízu dlouhou až po kotníky; v ta-
kovém totiž rouše chodívaly dcery královské, panny. — Vyvrhl ji tedy
služebník jeho ven, a zamkl dvéře po ní. 19 I posypala si popelem hlavu,
roztrhla řízu dlouhou až po kotníky, vložila si ruce na hlavu a odešla

---

V. 9. n. Amnon ležel buď v přístěnku jakémsi (alkovně), nebo na lůžku, které mělo jakási „nebesa", a bylo odděleno clonou od jizby, ve které Tamar pracovala. Odtud poslala nejprve po služebníkovi připravený pokrm, ale Amnon předstíraje ne toliko nemoc, ale také choutky nemocného, žádal, by všichni odešli a Tamar sama mu jídlo podala.

V. 12. n. srv. s Gn 39, 7. nn. Krvesmilstvo, jakého se chtěl Amnon dopustit, bylo výslovně zakázáno Lv 18, 9. 11; 20, 17. — Tamar vyčerpala všecky důvody, by Amnon se vzdal nemravného návrhu, který chtěl si násilně vynutiti: oslovuje ho „bratře můj", aby hanebnost zločinu připomněla; dovolává se zákona Božího i mravů národa israelského; uváděje mu na paměť svou hanbu, chce ho přiměti k soustrasti; upozorňuje na hanbu, která vzejde jemu, který má býti králem v Israeli; konečně nadějí na budoucí manželství snaží se hořící vášeň uhasiti. (Duguet.) — Místo „nerozum" možno překládati také „bezbožnost". — Podobně místo „pošetilců": „bezbožníků". — Mohla však činiti naději Amnonovi vážně na budoucí sňatek, kdyžtě taková manželství byla v zákoně Mojžíšově zakázána? Či nevěděla o tom zákazu? Jako se tonoucí stébla chytá, tak Tamar v nouzi nejvyšší, když byla uvedla vážné důvody a ty nepomohly, chápe se v rozrušené mysli také tohoto důvodu. Ostatně nelze předpokládati, že Tamar musila znáti do podrobna tehdejší právo manželské; tím méně lze z jejích slov vyvozovati dalekosáhlý závěr, že za dob Davidových manželství mezi polobratrem a polosestrou zakázána nebyla, že takový zákon nebyl napsán v žádném zákoníku! — (Nemohlo ji také napadnouti, že otec, král, může dáti dovolení (dispens) k takovému manželství?)

V. 15. Výstřednosti se dotýkají. Vášnivá láska Amnonova zvrhla se obratem ve vášnivější odpor, zášť. Tak bývá často, zejména u člověka, který ve hříchu, jehož krásu si přemrštěně maloval — nalezl ošklivost a zklamání. — Zbujnost královského prince jeví se v tom, že oběť své vášně zkrátka odkopává, že ji dává vyhoditi! Není pohříchu taková zbujnost v dějinách ojedinělá!

V. 16. Křivda tato je proto větší než byla první, ježto nyní bude každý, kdo se doví, že byla z pokoje Amnonova vyhozena, se domnívati, že Tamar činila Amnonovi nemravné návrhy, on pak že odmítl a ji vyhnal. Veřejně ji vyhání jako nevěstku. První čin sice také přinášel hanbu, přece snad mohl býti utajen.

V. 18a. pokládá Dhorme za pozdější dodatek, který patří vlastně k v. 19.

V. 19. Známky bolesti a smutku. — O popelu sypaném na hlavu srv. Ez 27, 30; o prachu viz 1, 2. — O roztrženém rouchu viz tamže. — „vložila si ruce na hlavu" = buď „chytala se za hlavu" nebo = „zakrývala

cestou křičíc. [20] Absalom, bratr její, řekl jí: „Amnon, bratr tvůj, tedy
s tebou spal? Nyní však, sestro, mlč; je to bratr tvůj; a netrap se
pro tu věc!" Zůstala tedy Tamar v domě Absaloma, bratra svého a
chřadla. [21] Když uslyšel král David o těch věcech, zarmoutil se velmi,
ale nechtěl zarmoutit Amnona, syna svého, neb ho miloval, že byl jeho
prvorozencem.
[22] Ani Absalom neříkal nic Amnonovi, ani zlého ani dobrého; nebo
nenáviděl Absalom Amnona, že porušil Tamaru, sestru jeho.
[23] Po dvou letech byly stříhány ovce Absalomovy v Baalhasoru,
který je blízko Efraimu. I pozval Absalom všecky kralevice. [24] Přišel
totiž ke králi a řekl mu: „Hle, stříhají ovce služebníku tvému; nechať
přijde, prosím, král se služebníky svými k sluhovi svému!" [25] Král
Absalomovi odpověděl: „Nežádej toho, synu můj; nežádej, bychom
přišli všichni a obtěžovali tě." Ačkoli ho pak nutil, přece nechtěl jíti,
ale rozžehnal se s ním. [26] Řekl tedy Absalom: „Nechceš-li jíti, nechť
aspoň s námi jde, prosím, Amnon, bratr můj!" Když mu král odvětil:
„Není potřebí, aby šel s tebou," [27] nutil ho Absalom, až odpustil s ním
Amnona i všecky syny královské.
Absalom byl vystrojil hody, jako hody královské, [28] a již prve
přikázal Absalom služebníkům svým: „Dávejte pozor, až bude Amnon
opilý vínem, a pokynu vám: udeřte na něho, zabijte ho; nebojte se
nic, neboť já vám to přikazuji; vzmužte se a počínejte si statečně!"

s i rukama tvář", která se pýřila a rděla. Srv. Jer 2, 37. — Tyto známky smutku dokazovaly, že se jí stala křivda, že byla zneuctěna. Kdyby byla odešla tiše, byla by v podezření, že sama hříchu chtěla. To podezření právě chtěl Amnon na ni uvaliti. (Hummelauer.) — O křiku dívky v podobném případě srv. Dt 22, 23. nn.

V. 20. Absalom pozoroval asi již dříve výstřední vášeň Amnonovu; věděl, že ji poslal otec k jeho lůžku; vida nyní sestru, ana štká a naříká, dovtípil se, co se přihodilo. — „Mlč", nerozšiřuj pověst o tom činu, nemnož hanby Amnonovy, vždyť je to tvůj bratr. Tak chlácholí „nyní" sestru, by mlčela, ježto potřebuje k svému záměru, by bylo ticho. Až nadejde vhodná chvíle, „promluví" sám s Amnonem, jakožto mstitel cti své sestry. — Nikde ani nejmenší zmínky, že by mohl Amnon pohanu odčiniti tím, že by pojal Tamaru za choť! — Právem lze se domnívati, že hned po skutku vzplál Absalom touhou potrestati Amnona. Měl ovšem trest ten ponechati otci, králi, zákonitému mstiteli křivd, mohl však předvídati, že otec sotva dle práva zakročí proti svému miláčkovi. Proto pomýšlel na odvetu sám. — Místo „a chřadla" čti s hebr.: „opuštěná", jako vdova, které zemřel muž.

V. 21. Místo „zarmoutil se" čti: „rozhněval se". — Ježto David až příliš Amnona miloval (srv. 3. Král 1, 6.) a ježto sám dopustiv se cizoložství podobným způsobem se prohřešil, neměl dosti síly, by Amnona potrestal. Smilstvo váže často hříšníkovi ruce, že není s to, by vykonal svou povinnost. — Trest, kterým zákon hrozil krvesmilníku, byla smrt. Lv 18, 9. 29.

V. 22. Mlčel David, mlčel „také" Absalom. Mlčení Absalomovo však bylo toliko ticho před bouří. Smrtí pomstíti hanbu své sestry byl lákán Absalom tím více, že si tak mohl upraviti cestu ke trůnu.

V. 23. „Po dvou letech", tedy r. 989 před Kristem. — Střižiny ovec byly takořka svátek. Srv. 1. Sam 25, 4; Gn 38, 12. — Baal-cháçór = dnešní Tell 'Açúr severně Betelu (Bétínu) v území Benjaminově. — „Efraim" tu není území kmene Efraim, ale město, nejspíše „'Efrajin" jmenované 2. Par 13, 19., mezi Betelem a Ješánou (1. Sam 4, 1; 7, 12.). — Absalom o hanbě Tamařině dosud mlčel; mohlo se snadno míti za to, že se vzdal úmyslu pomstíti tu křivdu.

V. 25. n. Absalom Davida „nutil", ježto mrav východní tak činiti velel, předvídal však a přál si, by David nepřišel, ježto nemohl přece Amnona zabíti před očima otcovýma! — Místo „není potřebí, aby šel s tebou" hebr. má otázku: „Proč by šel s tebou?" Jako by měl zlé tušení. (Dhorme.)

V. 27. Místo „opilý" hebr. toliko: „rozjařen". — Možná, že přišel s jakousi nedůvěrou, ale dobré víno zaplašilo obavu. (Hummelauer.)

[29] Služebníci Absalomovi tedy učinili Amnonovi, jak jim byl Absalom
přikázal. A všichni synové královi vstali, každý vsedl na mezka svého
a ujeli. [30] Když ještě byli na cestě, došla Davida pověst řkoucí: „Pobil
Absalom všecky kralevice, že nezůstal z nich ani jeden.“ [31] Vstal tedy
král, roztrhl roucho své, a padl na zemi; také všichni služebníci jeho,
kteří stáli při něm, roztrhli roucha svá. [32] A Jonadab, syn Semmy,
bratra Davidova, ujav se slova pravil: „Nedomnívej se pán můj, král,
že by všichni mladiství kralevicové byli zabiti; Amnon toliko je mrtev,
neboť toho měl Absalom na mysli od toho dne, kdy znásilnil Tamaru,
sestru jeho. [33] Nuže tedy, nechať nepřipouští si toho k srdci pán můj
král, mysle si: „Všichni kralevicové jsou zabiti,“ když přece toliko
Amnon je mrtev!“
[34] Absalom utekl. — Když pak pozdvihl služebník strážný oči
a pohleděl, tu hle, přicházelo mnoho lidu vedlejší cestou po úbočí
hory, [35] a Jonadab řekl králi: „Hle, kralevicové jsou tu; jak služebník
tvůj řekl, tak jest.“ [36] Když domluvil, ukázali se také (již) synové krá-
lovští a všedše dali se do hlasitého pláče; také král i všichni služeb-
níci jeho plakali pláčem velmi velikým. — [37] Absalom přišel na útěku
k Tolomajovi, synu Ammiudovu, králi gessurskému. A plakal David
pro syna svého všecky dny. [38] Absalom uprchnuv a přišed do Ges-
suru, byl tam tři léta.
[39] I přestal král David honiti Absaloma, protože již oželel smrt
Amnonovu.

Hlava 14. — [1] Když Joab, syn Sarviin poznal, že srdce královo
zase naklonilo se k Absalomovi, [2] poslal do Tekuy, dal odtud přivésti
(jednu) duchaplnou ženu a řekl jí: „Dělej se, jakobys měla smutek;
oblec se ve smuteční roucho, nepomazuj se olejem, abys byla jako

V. 29. Dosud jezdívali předáci israelští na oslech (Sdc 5, 10; 10, 4; 12, 14.); zde po prvé sedají na mezky. (Calmet.) Srv. 18, 91; 3. Král 1, 33.

V. 34. Místo „Absalom utek!“ dlužno čísti: „ostatní však jeho bratři jsou živi a zdrávi“ a připojiti k v. předešlému, k výroku Jonadabovu. O útěku Absalomově vypravuje teprve níže v. 37. — Ostatek v. 34. dlužno se zřetelem k LXX opraviti a čísti s Dhormem takto: „Jinoch, který byl na stráži, pozdvihnuv oči spatřil veliký zástup lidu kráčejícího cestou Chórónajimskou dolů; i šel strážný a oznámil králi toto: „Viděl jsem lidi na cestě Chórónajimské, na úbočí hory.“ — Chórónajim znamená nejspíše oba (Béth) Chóróny, horní a dolní. Viz Jos 10, 10.

V. 35. Názor Jonadabův, vyslovený ve v. 32. n., se osvědčil; ukázalo se, že je to muž bystrého ducha („chytrý“ srv. v. 3.).

K v. 36. srv. výše 12, 10. — David se dopustil kdysi vraždy, a za tu je nyní trestán vraždou svého prvorozence, kterou spáchal jeho vlastní syn! Jak bolelo Davida srdce, které takovou láskou k Amnonovi lnulo! Srv. v. 21.

V. 37. n.—38a. je druhopis 37a.; proto kritika 38a. vesměs vypouští. — 37b. patří k 38b. — Dlužno tedy čísti: „Absalom uprchl a odebral se do země Ma‘achá, a zůstal tam tři léta. Král plakal pro svého syna všecek ten čas.“ — „do země Ma‘achá“ doplněno ze LXX. — O zemi té viz Dt 3, 14; Jos 12, 5; 13, 11. — Ammíhúd viz Nm 1, 10; 2, 18. a j.

V. 39. patří již obsahem ke hl. následující. — Čti: „Duch králův přestal hněvati se na Absaloma, neboť oželel smrt Amnonovu.“

Hl. 14 — V. 1. n. Absalom byl dle 13, 37. u svého děda (matčina otce) v zemi Gešur. — Tekua bylo rodištěm proroka Amose. Srv. Jos 15, 59. LXX. — Joab věděl dobře, že nyní, po smrti Amnonově, má právo na trůn Davidův Absalom, chtěl se mu zavděčiti a proto hledal příležitosti, jak by Absalomovi pomohl, by se mohl domů vrátiti. Dokud viděl, že se David hněvá, neučinil žádného pokusu, věda, že by byl marný. Když však nyní pozoroval, že David se již poněkud udobřil, začíná své dílo. Sám si netroufá jíti ke králi a přednésti prosbu přímo (byla již jednou taková prosba jeho zamítnuta?); chce nepozorovaně

žena, která má již dlouho smutek nad mrtvým, [3] vejdi ke králi, a mluv
k němu tak a tak..." A Joab jí pověděl, co má mluviti.
[4] Vešla tedy žena tekujská ke králi, padla před ním na zemi, po-
klonila se a řekla: „Pomoz mi, králi! [5] I tázal se jí král: „Co je ti?"
A ona odpověděla: „Ach, vdovou jsem já, neboť umřel mi muž. [6] Slu-
žebnice tvá měla dva syny; ti svadili se spolu na poli, a (ježto) ne-
bylo nikoho, kdo by je rozbrániti mohl, udeřil jeden druhého, a zabil ho.
[7] A hle, všecko pokrevenstvo povstalo proti služebnici tvé a praví: „Vydej
toho, který zabil bratra svého, ať ho zabijeme za život bratra jeho,
kterého zabil, a zahladíme dědice." Tak hledí uhasiti jiskru mou, která
mi zůstala, že by nezůstalo muži mému jména ani potomků na zemi."
[8] I řekl král ženě: „Jdi domů a já poručím o tobě!" [9] Tu pravila žena
tekujská králi: „Ať je na mně, pane můj králi, nepravost (ona) a na
domě otce mého; král však a trůn jeho budiž bez viny!" [10] „Bude-li
kdo ti odporovati" — vece král — „přiveď ho ke mně a nedotkne
se tebe více!" [11] Ona (však) prosila: „Nechať rozpomene se král na
Hospodina, Boha svého, aby již nechtěl žádný příbuzný pomstíti krve,
a nezabil syna mého." Král řekl: „Jakože živ je Hospodin! Nespadne
vlas syna tvého na zemi!"

---

a přece takořka divadelně (dramaticky) zmocniti se srdce Davidova a duchaplným způsobem tím vymoci na něm dovolení, by královský vyhnanec směl se vrátiti. Používá Tekuanky, která slynula duchaplností, řečnickou vlohou, a dovedla i takořka divadelně vystoupiti. — Její moudrost nebyla nadpřirozenou (prorockou) inspirací, ale toliko jakousi zručností, obratností. Žena užívá jakéhosi podobenství, jako byl učinil výše Natan (12, 1. nn.), ale jak daleko Tekuanka za Natanem pokulhává! Není to stín Písma, ale ženy. (Hummelauer.) Tam podobenství jadrné, několika slovy podané, zde přetvářka, která nešetří slovy.

V. [3]. „pověděl jí, co má mluviti" dosl.: „položil slova do jejích úst".

V. [6]. Tekuanka naráží na dva syny Davidovy, kteří také žili v nepřátelství, až jeden druhého (Absalom Amnona) zabil.

V. [7]. Pokrevenstvo dle tehdejšího práva krviny a odvety žádá, by ten, kdo zabil, byl také zabit. Srv. 3, 30. — (Že to byla toliko vražda ve rvačce, toho pokrevenstvo nedbalo.) Srdci mateřskému byla dosti bolestnou ztráta prvého syna; ze strohé spravedlnosti, kterou pokrevenstvo žádalo, byla by velmi málo získala! Bylo velmi zřejmo, že tu zmírniti trest, tedy milosrdenství jest odůvodněno, ano žádoucí. — „jiskra" (uhel tlející) = živý bratr, jediný syn domnělé vdovy, jediná naděje, že jméno a majetek jejímu zemřelému manželu budou zachovány. — (Snad tomu pokrevenstvu šlo také o to, by se jim dostalo toho majetku. Hummelauer.) — David trestán již dosti tím, že postrádá přítomnosti druhého syna svého, Absaloma. Tam žena míří.

V. [8]. David nedává ženě sice odpověď nepříznivou, ale neurčitě odpovídá, že věc vyšetří a dle toho pořídí, co za dobré uzná. (Srv. podobné odpovědi našich vysokých úředníků, dané někdy deputacím.) S tím žena není spokojena, a domáhá se svým způsobem odpovědi příznivější a určitější.

V. [9]. Jsi-li si vědom své královské povinnosti, trestati vrahy, a bojíš-li se trestu Božího, kdybys mému synu zbylému dal milost, beru já všecku zodpovědnost za to, že promineš trest smrti, sama na sebe a na své pokrevenstvo. „dům mého otce" — proti domu jejího manžela, který žádá smrt jejího syna.

V. [10]. „odporovati tobě", která budeš žádati, by nebyl tvůj syn vydán na smrt. — Dotýká se matky, kdo napadá syna; více již uděluje král, nežli byl slib věc vyšetřiti; slibuje, že zůstane syn bez úhony. (Hummelauer.) — Žena není však ani s tímto úspěchem spokojena, chce si slovo královo jak možno zajistiti, chce krále duchaplně přiměti, by jí to odpřisáhl.

V. [11]. „rozpomníti se na Hospodina" = přisahati při Jahvovi. — Pouhým prohlášením královým, že nikdo nesmí napadnouti jejího syna, mohl by některý příbuzný dáti se odvrátiti od úmyslu ho zabiti; ale naskytne se jiný, který bude usilovati, by ho sprovodil se světa. Potvrdí-li však přísahou král své slovo, „žádný již" se toho neodváží.

[12] Když ho žena prosila: „Budiž dovoleno promluviti ještě služebnici tvé k pánu mému králi slovo," řekl: „Mluv!" [13] Pravila tedy žena: „Proč usmyslil jsi takovou věc proti národu Božímu? Král promluviv slovo ono přiznává, že chybuje, když nechce dovoliti svému vyhnanci navrátiti se. [14] Všichni mřeme (sice) a tratíme se do země, jako voda, která se (již) nevrátí, ale Bůh nechce, by zničen byl (který) život, nýbrž ustavičně má na paměti zavrženého, by nezahynul dokonce.
[15] Nyní tedy přišla jsem, bych řekla pánu svému, králi, tato slova v přítomnosti lidu. Služebnice tvá (si) totiž pravila: „Budu mluviti ke králi; snad vyplní nějak přání služebnice své. [16] Král mne vyslyší, že vysvobodí služebnici svou z rukou všech, kteří chtěli z dědictví Božího vyhladiti mne a spolu i syna mého. [17] Budiž tedy dovoleno služebnici tvé říci, že slovo pána mého, krále, (splněno) bude (jako) svaté; neboť jako anděl Boží je pán můj, král, kterým nehne ani požehnání ani zlořečení; proto je také Hospodin, Bůh tvůj s tebou!"
[18] Král odpovídaje řekl ženě: „Netaj přede mnou, nač se tě zeptám!" I řekla mu žena: „Mluv, pane můj, králi!" [19] Král se tedy

---

V. 13. Žena obrací již své podobenství a rozsudek Davidův přísežně stvrzený na Absaloma. Uznal-li David, že je žena v právu žádajíc život svého zbylého syna, musí David důsledně také uznati, že je národ israelský v právu, když žádá, by David Absaloma povolal z vyhnanství, by mu odpustil. — „takovou věc" — nechati Absaloma ve vyhnanství, když je doma jeho přítomnosti v zájmu národa israelského tolik zapotřebí. — Třeba by pykal Absalom zaslouženě dle přísné spravedlnosti, má z toho národ (i srdce Davidovo) pramalý užitek, ba škodu, že žije v cizině. — „promluviv slovo" t. j. uznav, že slušno a spravedlivo, by syn můj nebyl trestán dle strohé spravedlnosti, uznal David, že také Absalom nemá tak býti trestán; je-li tedy trestán, dlužno Davidovi uznati, že se prohřešuje, když mu nechce dovoliti, by směl se vrátiti domů.

V. 14. dle Vulg jak tak doporučuje člověku (Davidovi) milosrdenství, když tě sám Hospodin milosrdný jest; ale neuspokojuje ten překlad Vulg. — Dhorme překládá hebr.: „Vždyť umíráme, a jako vody, které lijí na zemi a které nelze již sebrati, tak Bůh nepřivádí zpět duše" (s onoho světa). To jest: Je zbytečno trestati Absaloma vyhnanstvím, ježto tím nepřivede Amnona k životu. Srv. 12, 23. — Dále: „Kéž se král postará, by vyhnanec nebyl déle vyhnancem daleko od něho!" (Schlögl přehazuje 14a. a 14b. a překládá: „(13b.) Patrno, že je král vinen, když nepovolává zpět zapuzeného, (14b.) a přece má takové zásady, že vyvrženého ze svého národa nechce zavrhnouti, (14a.) kdyžtě beztak dlužno nám umříti, a jsme jako voda, kterou vylévají na zemi, že nebude lze ji už sebrati a po které nikdo již netouží." Jiní jinak.)

V. 15. Je lépe s Calmetem rozuměti „těmito slovy" podobenství o synech: Podobenství jsem ti, králi, předložila, neboť bála jsem se družiny lidu tě obklopujícího. — Místo „v přítomnosti" má však hebr.: („Nyní tedy přišla jsem, bych řekla pánu svému, králi, toto slovo, ježto mně lid) „nahnal strachu".

V. 16. „Dědictví Boží" je popředně vyvolený národ, pak také jeho majetek. Vykládá tedy žena dosti mnohými slovy, že byla vedena úctou k přítomným a důvěrou v milostivost královu, by oslovila krále podobenstvím; spolu však chytře opakuje přípověď, že bude syn zachován, přípověď, kterou potvrdil král přísahou přede svědky, aby poznal král že dlužno uděliti ve skutečnosti, co byl již udělil v podobenství. (Duguet.)

V. 17. dle hebr.: „Žena pravila ještě: „Buď slovo pána mého, krále, k upokojení. Neboť jako anděl Boží je pán můj, král, když má nalézti co dobrého i zlého. Nuže Jahve, Bůh tvůj, buď s tebou!" — „jako svaté" doslovně: „jako oběť". — „k upokojení" Absaloma i národa israelského, který si přeje, by Absalom, jeho miláček, z vyhnanství se vrátil a nyní krále za to prosí.

V. 19. „není možno ni napravo ni nalevo vyhnouti se" = vymluviti se tak či onak, dáti vyhýbavou odpověď, ale dlužno raději dříve nežli později poctivě se přiznati.

tázal: „Není ruka Joabova s tebou ve všech těchto věcech?" Žena
odpověděla: „Při blahu duše tvé, pane můj, králi! Není možno ani
na levo ani na pravo vyhnouti se něčemu z toho, co praví pán můj,
král; ano, služebník tvůj Joab, ten mi (to) přikázal, a ten vložil do úst
služebnice tvé všecka tato slova. [20] Abych užila toho obrazného obratu
ve slovech svých, — služebník tvůj Joab přikázal (mi) to; ty však,
pane můj, králi, moudrý jsi, jako je moudrý anděl Boží, že rozumíš
všemu na zemi." [21] I řekl král Joabovi: „Hle, jsem usmířen, a činím,
co si přeješ; jdi tedy a povolej zpět mladistvého Absaloma!" [22] Joab
padl na tvář k zemi, poklonil se, dobrořečil králi a řekl: „Dnes poznal
služebník tvůj, že jsem nalezl milost před očima tvýma, pane můj,
králi; neboť učinil jsi, co si přeje služebník tvůj."

[23] Poté Joab vstal, odešel do Gessuru a přivedl Absaloma do
Jerusalema. [24] Král však řekl: „Ať se vrátí do domu svého, ale tváře
mé viděti nesmí!" Vrátil se tedy Absalom do domu svého, ale tváře
královy nespatřil.

[25] Ve všem Israeli nebylo muže tak sličného a překrásného, jako
Absalom; od paty nohy až do temene hlavy nebylo na něm poskvrny.
[26] Když si stříhával vlasy — stříhával se jednou do roka, ježto ho kštice
tížila — navážil (obyčejně) vlasů hlavy své dvě stě lotů obecné váhy.
[27] A narodili se Absalomovi tři synové, jakož i jedna dcera krásného
vzezření, jménem Tamar.

[28] Dvě léta byl Absalom v Jerusalemě, a tváře královy nespatřil.
[29] Vzkázal tedy pro Joaba, aby ho poslal ke králi; ten však nechtěl
přijíti k němu. Když po druhé vzkázal, on však nechtěl přijíti k němu,
[30] řekl služebníkům svým: „Víte o poli Joabově vedle pole mého; je
na něm dozrávající ječmen; jděte tedy a zapalte je!" Zapálili tedy slu-
žebníci Absalomovi obilí. Když přišli služebníci Joabovi s roztrženými
oděvy a vypravovali: „Zapálili služebníci Absalomovi díl pole," [31] Joab
vstal, přišel k Absalomovi do domu jeho, a tázal se: „Proč zapálili
služebníci tvoji mé obilí?" [32] Absalom Joabovi odpověděl: „Vzkázal
jsem ti prose, bys přišel ke mně, abych tě poslal ke králi, bys mu
řekl: „Proč jsem přišel z Gessuru? Bylo by mi lépe zůstati tam. Prosím
tedy, ať uzřím tvář královu; má-li však na paměti nepravost mou, ať

V. [20]. „obrazného obratu" (= podobenství) jsem užila, bych jím zastřela pravý smysl řeči (hebr.). — „moudrý jsi ... jako anděl Boží" — jsou lichotivá slova, kterými si chce duchaplná žena získati královy přízně.

V. [24]. Tak vyplnil David přání Joabovo a žádost lidu, by oblíbený jim Absalom se vrátil domů; přece však neodpustil mu dokonale všeho, ježto spravedlnost toho žádala. — Pokračování k tomuto v. viz níže v. 28a.

V. [25]. Podobně byl chválen Saul 1. Sam 9, 2; 10, 23., a později Adoniáš 3. Král 1, 6.

V. [26]. Místo **200** siklů mají některé rukopisy správněji **100** siklů. Počítáme-li, že 1 sikl stříbra dle „královské váhy" (hebr.) t. j. lehký šekel babylonský vážil 8·41 gr, měl by Absalom „na konci každého roku" (hebr.) 841 (případně 1682) gr. — (Kdo počítá, že královský sikl = 16·37 gr, dostane ovšem číslice vyšší: 1637 gr, případně 3274). — Ježto se zdá býti váha ta příliš veliká, domnívají se někteří, že je tu kštice Absalomova toliko penězitě oceněna; tehdy totiž nebylo ještě ražených peněz, ale místo nich odvažovala se žádaná částka stříbra (nebo zlata) na váhách. (Z toho však neplyne, co tvrdili rabíni, že Absalom prodával svůj vlas dcerám jerusalemským, které si z něho dělaly vlásenky!)

V. [29]. Joab nechtěl přijíti k Absalomovi, ježto „neviděti královy tváře" znamenalo také asi nesměti se stýkati s královými dvořeníny (jakési domácí vězení?)

mne zabije!“ [33] Joab tedy vešel ke králi a vše mu oznámil. I povolán
byl Absalom; vešel ke králi, poklonil se tváří až k zemi před ním
a král Absaloma políbil.

Bůh trestá Davida Absalomem (15, 1.—18, 33.).

Absalom snaží se získati si lásky Israelitů na úkor otce svého (15, 1.—6.). Osnuje spiknutí (15, 7.—12.). David utíká (15, 13.—23.), posílá však archu zpět (15, 24.—29.). Achitofel a Chusaj (15, 30.—37.). Siba dostává majetek Mifibosetův (16, 1.—4.). Král zakazuje usmrtiti Semeje, který mu zlořečil (16, 5.—14.). Absalom v Jerusalemě (16, 15.—23.). Chusaj zhatil plán Achitofelův (17, 1.—14.). David přechází Jordan (17, 15.—22.). Achitofelova smrt (17, 23.). Absalom táhne proti svému otci (17, 24.—29.). Přípravy Davidovy na boj (18, 1.—5.). Absalomova porážka a smrt (18, 6.—18.). David dovídá se o Joabově vítězství a smrti Absalomově (18, 19.—33.).

Hlava 15. — [1] Potom pořídil si Absalom vozy, koně a padesát
mužův, aby běhali před ním. [2] Také časně vstával Absalom, stával
u cesty ku bráně a každého, kdo maje při šel ke královu soudu, vo-
lával Absalom k sobě a říkával: „Ze kterého města jsi ty?“ Když mu
odpovídal: „Z toho onoho kmene israelského jsem já, služebník tvůj,“
[3] říkával mu Absalom: „Tvá věc zdá se mi dobrá a spravedlivá; ale
nikdo není od krále ustanoven, kdo by tě vyslyšel. [4] Kéž jsem usta-
noven soudcem v zemi“ — říkával Absalom — „by ke mně chodili
všichni, kdo mají při, bych je spravedlivě soudil!“ [5] Ano i když někdo
k němu přistupoval, aby se mu poklonil, vztahoval ruku svou, chytal
ho a líbal jej. [6] A tak činíval každému Israelitovi, který přicházel
k soudu, aby byl slyšán od krále; tak záludně získával si srdce mužův
israelských.

V. 33. Polibek Davidův znamená, že se dokonale na syna svého udobřil. Výše 3, 2. jmenován Davidův syn Dodija, starší nežli Absalom (?). Ježto však nikde již dále není jmenován, má se za to, že zemřel; měl tedy Absalom právo nastoupiti po otci na trůn. — Ten polibek, který vtiskl Absalom Davidovi ve tvář, sotva byl upřímný. Dle všeho měl již sebevědomý, pyšný, ctižádostivý, chytrý a u lidu oblíbený (populární) princ na mysli hotové plány, jak by se domohl ještě za živobytí svého otce trůnu. Aby těch záměrů jistěji mohl dosáhnouti, domáhal se, by mu byl přístup ke dvoru zase dovolen, by se mohl zase zcela volně pohybovati a zosnovati spiknutí proti králi, vzpouru, která by mu vynesla královskou korunu.

Hl. 15. — V. 1. „p o t o m“, když ho přijal otec na milost (r. 984 před Kr.). — Byla to stráž osobní korunního prince. Srv. 1. Sam 8, 11. — Podobně učinil později Adoniáš 3. Král 1, 5. — David mu v tom nebránil a tak uznal, že má právo p o j e h o s m r t i nastoupiti na trůn.

V. 2. n. Absalom chce se zalíbiti lidu na úkor otce svého. — Aby si lid získal a proti otci poštval, budí nespokojenost s Davidovým soudnictvím. David prý se nestará, by každý došel náležitého přijetí u soudu. Že mu křivdí, patrno již z hl. předešlé, která vypravuje, že David přijal ochotně a vyslechl i ž e n u z T e k u e.

V. 4. „a b y c h j e s p r a v e d l i v ě s o u d i l“ = abych jim dopomohl ku právu.

V. 5. Když se Israelita blížil k Absalomovi, by dle tehdejšího zvyku padl na tvář a tak se mu poklonil, Absalom dříve nežli tak učinil, zachytil ho, objal a políbil. To vše, by si připravil cestu na trůn. Že se mu věc dařila, snadno pochopiti. Byltě lid israelský velmi nestálý, vrtkavý, náchylný k nespokojenosti a k reptání, dal se oslniti krásným zevnějškem Absalomovým, jeho úlisností a sliby, byla tu ještě mocná strana Saulovců, Joabova ukrutnost byla králem trpěna, Davidovo cizoložství a vražda nedaly se utajiti, atd.

[7] Po čtyřicíti letech řekl Absalom králi Davidovi: „Dovol, abych
šel a splnil v Hebronu sliby své, které jsem učinil Hospodinu. [8] Učinil
totiž slib služebník tvůj, když byl v syrském Gessuru, řka: „Přivede-li
mne Hospodin zase do Jerusalema, obětovati budu Hospodinu.“ [9] Král
David mu pravil: „Jdi v pokoji!“ Vstal tedy a odešel do Hebronu.
[10] — (Prve) však poslal Absalom vyzvědače do všech kmenův Israelových
a řekl: „Hned jak uslyšíte zvuk rohu, volejte: „Absalom stal se králem
v Hebronu!“ — [11] S Absalomem šlo dvě stě mužů z Jerusalema, kteří
byvše pozváni dobrosrdečně šli, ani netušíce, proč (byli pozváni). [12] Pozval
také Absalom Achitofela, Gilana, rádce Davidova, z města
jeho Gila, když podával oběti, i rozmohlo se spiknutí, a lidu sbíhajícího
se k Absalomovi přibývalo.

[13] I přišel posel k Davidovi a řekl: „Všecek Israel celým srdcem
jde za Absalomem!“ [14] David řekl služebníkům svým, kteří byli s ním
v Jerusalemě: „Vstaňte, utecme! Neboť jinak nebudeme moci ujíti Absalomovi.
Rychle vyjděte, aby snad přijda nezastihl nás, neuvalil na
nás zkázy, a nepohubil města ostřím meče!“ [15] Služebníci královi mu
řekli: „Vše, cokoli přikáže pán náš, král, rádi učiníme (my,) služebníci
tvoji!“

[16] Vyšel tedy král s celým domem svým pěšky, zanechav deset
ženin, aby doma hlídaly. [17] Když tedy vyšel král a všecek Israel pěšky,
zastavil se daleko od domu; [18] všichni služebníci jeho šli vedle něho;
také zástupy Kerefanův a Felefanů, kdežto všichni Gefané, [silní bojov-

---

V. 7. Místo „po čtyřicíti“ dlužno čísti „po čtyřech“ letech, tedy r. 980 před Kristem. — Hebron bylo hlavní a posvátné město Judovců; snad byli někteří z nich nespokojeni s tím, že David přenesl své sídlo do Jerusalema, tedy do území Benjaminovců. — Davidovi nebyla žádost Absalomova podezřelou, ježto neviděl nic nápadného v tom, že chce Absalom konati oběti v Hebronu a k nim patrně pozvati své soukmenovce. Srv. 1. Sam 9, 6. nn; 16, 2. nn. — Absalom věděl, že obětními hostinami, které bude pořádati v Hebronu, si Judovce tím více získá.

V. 8. O Gešuru viz 2, 9. — Slib, vrátí-li se šťastně, učinil kdysi také Jakob. Gn 28, 20. nn.

V. 9. Absalom rozeslal po Palestině své náhončí, „vyzvědače“; ti měli dáti rohem svolávati lid, jako bývá, když je volán proti nepříteli, a prostě oznámiti, že je Absalom v Hebroně králem. Věc bylo provésti náhle a současně na znamení v Hebroně dané, by byli nerozhodní překvapeni a přidali se k Absalomovi. Když šel Absalom do Hebronu obětovat, byla patrně již pro něho půda po Palestině dostatečně připravena.

V. 11. Byli „pozváni“ k obětnímu kvasu; Absalom chtěl je otci odciziti a sobě získati tím, že je překvapí hotovou událostí. — O pozvání k obětnímu kvasu srv. 1. Sam 9, 13. 22. 24.

V. 12. Gilo = Bét-Džálá. Jos 15, 51. — Dle 23, 34. je Achitofel otcem Eliamovým; tento je zase otcem Betšaby (dle 11, 3.). — Nastoupení Absaloma slaveno obětí, tedy bohoslužbou. Absalom při tom také pomazán dle 19, 10.

V. 13. Zase „meč“ do srdce Davidova, kterým Hospodin mu byl pohrozil 12, 11.

V. 14. „ostřím meče“ = právem meče. (Schlögl.) — Přívrženců Absalomových bylo velmi mnoho i v Jerusalemě; proto se David domníval, že učiní lépe, spasí-li se útěkem, než aby města hájil.

V. 17. Místo „daleko od domu“ čti: „v posledním domě“. Ten dům byl ještě před údolím Kidrónským (v. 23.) a před horou Olivovou (v. 30.).

V. 18. dlužno opraviti a překládati s Dhormem takto: „Všecek lid šel vedle něho, také všichni Kerefané a Felefané, kdežto všichni muži Ittaje (Etaje ve v. n.) z Getu, šest set mužů, kteří byli přišli za ním z Getu, táhli před králem.“ — Ze 17, 1. vysvítá, že by bylo 12.000 mužů dokonale stačilo, by David byl zdolán. Z toho lze vyvozovati, že měl David sebou sotva 6000 mužů.

nici,] šest set mužů, kteří byli za ním pěšky přišli z Getu, šli před
králem. 19 I řekl král Etajovi Geťanu: „Proč jdeš s námi? Vrať se
a zůstaň u krále, neboť cizinec jsi vyšlý z domova. 20 Včera jsi přišel
a dnes měl bys nucen býti jíti s námi? Vždyť jdu nazdařbůh! Vrať
se a odveď s sebou nazpět bratry své! Hospodin pak prokaž ti milost
a věrnost, že jsi (také ty mně) prokázal milost a věrnost!“ 21 Etaj však
odpověděl králi: „Jakože živ je Hospodin a jakože živ je pán můj,
král! Ať jsi kde jsi, pane můj, králi, ať k smrti nebo k životu, bude
tam také služebník tvůj!“ 22 I řekl David Etajovi: „Nuže pojď!“ Šel
tedy Etaj Geťan a všichni muži, kteří s ním byli, s ostatním množstvím.
23 Všichni plakali velmi hlasitě. Když všecek lid přešel, přešel také
král potok Kedron, a všecek lid táhl po cestě, která vede k poušti.
24 Přišel i kněz Sadok a všichni Levité s ním, nesouce Boží archu
úmluvy; (tu) archu Boží postavili, Abiatar pak nevystoupil, dokud ne-
přešel všecek lid, který byl vyšel z města. 25 Tu řekl král Sadokovi:
„Zanes archu Boží zase do města! Naleznu-li milost před očima Ho-
spodinovýma, přivede mne zase, ukáže mi ji, i stánek svůj. 26 Pakli
mi řekne: „Nelíbíš se mi,“ aj, tu jsem, nechať učiní, co dobrého je
před ním. 27 Proroku“ — řekl král knězi Sadokovi — „vrať se do
města v pokoji; též Achimaas, syn tvůj, jakož i Jonatan, syn Abiatarův,
oba synové vaši, ať jsou s vámi! 28 Hle, já skrývati se budu na stepích
pouště, až dojde od vás zpráva, která mi poví, (co se děje).“ 29 Do-
nesli tedy Sadok a Abiatar archu Boží zase do Jerusalema a zů-
stali tam.
30 David pak vystupoval na horu Olivetskou, cestou ustavičně
pláče, bos a s hlavou zahalenou; také veškeren lid, který byl s ním,
stoupal se zahalenou hlavou a s pláčem. 31 Když bylo Davidovi ozná-
meno, že i Achitofel spikl se s Absalomem, řekl David: „Prosím,
Hospodine, zhať radu Achitofelovu.“ 32 Když vystoupil David na vrch

V. 19. „zůstaň u krále“, t. j. přidrž se Absaloma. — Králova otázka plyne z hořkosti mysli: „Proč ty, který jsi přece cizinec, zůstáváš u mne, kdežto moji poddaní všichni ode mne odpadají?“ (Hummelauer.)

V. 20. „včera“ = nedávno. — „měl bys nucen býti“ ode mne. — „jíti“ = blouditi.

V. 22. „pojď“ = doslovně „přejdi“. Z toho někteří vyvozují, že tu David stál a že vojsko před ním přecházelo, t. j. „defilovalo“.

V. 23. n. přelož s Dhormem: „Všecek lid plakal hlasitě, zatím co král stál u Kidronu a lid přecházel před ním cestou k olivě, která je na poušti. (24.) Tu hle, Sadok a Abiatar, kteří nesli archu Boží, postavili archu Boží, až přešel úplně všecek lid z města.“ — Srovnej Davidovu pokornou důvěru v Boha se Saulovou zbrklou pověrou 1. Sam 13, 8. nn.; 14, 18. 37. (Hummelauer.) — Přechod lidu přes potok Kidrón srv. s Jos 3, 17. — O Abiatarovi srv. 1. Sam 22. 20. nn.; 23, 6. nn.

V. 25. Za „do města“ dodej se LXX: „ať zůstane na svém místě“. Ježto David jde nazdařbůh, pokládá za nedůstojné archy, by šla s nim. — „stánek“, který byl David na Sioně arše vystavěl. Výše 6, 17.

V. 26. „před ním“ = v jeho očích = co za dobré pokládá. — Srovnej pokornou Davidovu odevzdanost do vůle Boží s opovážlivostí lidu 1. Sam 4, 4. n.

V. 27. „proroku“, dosl. sluje tu velekněz „videc“, ježto je mu svěřeno posvátné osudí, ustanovené k tomu, by „viděl“ vůli Boží. — Místo „videc“ však lépe čísti se LXX: „vizte“ (Eleazare a Abiatare!).

V. 28. O „stepích pouště“ srv. níže 17, 16.

V. 30. O „zahalené hlavě“ srv. níže 19, 4; Est 6, 12; Jer 14, 14; Ez 24, 17. 22.

V. 32. O Arčanech viz Jos 16, 2. — Za „Arčan“ dodej: „přítel Davidův“. Srv. v. 37.

hory, na které hodlal klaněti se Hospodinu, tu hle, potkal se s ním
Chusaj Arčan, mající roucho roztržené a hlavu plnou prsti. [33] I řekl
mu David: „Půjdeš-li se mnou, budeš mi břemenem; [34] vrátíš-li se
však do města a řekneš-li Absalomovi: „Jsem služebníkem tvým, králi;
jako jsem byl služebníkem otce tvého, tak budu služebníkem tvým,"
zmaříš radu Achitofelovu. [35] Máš s sebou kněze Sadoka a Abiatara;
cokoli z domu králova uslyšíš, oznámíš kněžím Sadokovi a Abiatarovi.
[36] A jsou s nimi dva synové jejich, Achimaas, syn Sadokův a Jonatan,
syn Abiatarův; po těch mi vzkážete vše, co uslyšíte."
[37] Když pak přišel Chusaj, přítel Davidův, do města, vešel do
Jerusalema též Absalom.

Hlava 16. — [1] Když byl David maličko za vrchem hory, ukázal
se Siba, služebník Mifibosetův; šel proti němu se dvěma osly, kteří
nesli dvě stě chlebů, sto svazků suchých hroznů, sto hrud fíků a měch
vína. [2] I tázal se král Siby: „Pro koho jsou tyto věci?" Siba odpověděl: „Oslové jsou pro královu rodinu, aby si mohli sednouti; chléb
a ovoce, by měli co jísti služebníci tvoji; víno pak, aby se napil,
kdyby kdo zemdlel na poušti." [3] I řekl král: „Kde je syn pána tvého?"
Siba králi odpověděl: „Zůstal v Jerusalemě, ježto (si) řekl: „Dnes mi
vrátí dům Israelův království otce mého!" [4] Tu řekl král Sibovi:
„Všecky věci, které patřily (dosud) Mifibosetovi, buďtež tvé!" „Prosím,"
— vece Siba králi — „bych nalézal milost před tebou, pane můj,
králi!"
[5] Když přišel král David až do Bahurim, tu hle, vycházel odtud
muž z rodu, ke kterému patřil dům Saulův, jménem Semej, syn Gerův;

V. 33. n. David od svého přítele Chusaje žádá, by se vydával za přívržence Absalomova, vyzvídal, co se bude díti, a pak to pověděl Davidovým přívržencům, kteří to zase oznámí Davidovi. Tou vyzvědačskou službou bude moci zhatiti plány Achitofelovy.

V. 37. Schlögl překládá a doplňuje ze LXX: „Tak přišel Husaj, přítel Davidův, do města, právě když se chystal Absalom přijíti do Jerusalema a Achitofel s ním."

Hl. 16. — V. 1.—14. nelíčí dále Absalomových osudův (15, 37.), ale vkládají sem dvě události, které potkaly Davida na útěku, by bylo patrno, jak veliká byla tíseň jeho. O Absalomovi v Jerusalemě dále vypravují v. 15. nn.

V. 1. O Sibovi srv. 9, 3. 9. nn. — O Mifibosetovi či lépe Mefíba'alovi srv. 4, 4. — Dle hebr. byli ti osli „osedláni". Jako dnešní Arab připevňuje na zadní část sedla tak zvaný churdž, t. j. dva spojené pytle, ze kterých splývá každý po jednom boku soumarově a ve kterých mívají zavazadla, tak asi bylo tomu zde. O podobném nákladu srv. 1. Sam 25, 18; 30, 12.

V. 2. V Jerusalemě zanechal dle 15, 16. David toliko deset ženin v haremu; ostatní rodina (= „dům"), tedy i Betsabee, šla s králem.

V. 3. „syn pána tvého" = Mifiboset. — „pána tvého" — Jonatana, nebo lépe: *Saula*. Srv. 9, 10. — Siba oznamuje Davidovi, že Mifiboset od něho odpadl, ježto se domnívá, že bude nyní za nastalých zmatkův a sporů mezi Davidem a Absalomem kořistiti pro sebe, uplatniti své právo dědičné na trůn israelský. Zda mluvil Siba pravdu, či chtěl-li se Davidovi toliko zavděčiti křivým udáním, srv. níže 19, 26. nn.

V. 4. David pokládá dle udání Sibova Mifiboseta za velezrádce, všecek majetek mu odnímá („konfiskuje") a dává jej udavači, který mu zůstal věren. — Místo „prosím" hebr.: „skláním se", což je projev díků. — Tedy i ten kulhavec Mifiboset, ke kterému se byl David tak velkodušně zachoval, který denně s králem stoloval, dle udání Sibova Davida velezrádně opustil!

V. 5. O Bahurim viz výše 3, 16. — Jméno Gera bylo u Benjaminovců oblíbeno. Srv. Gn 46, 21; Sdc 3, 15; 1. Par 8, 7. — „válečníci" = rekové Da-

cestou ustavičně zlořečil 6 a házel kamením na Davida, jakož i na
všecky služebníky krále Davida, ačkoli veškeren lid a všichni váleč-
níci šli po pravé i levé straně vedle krále. 7 Semej zlořeče králi pravil
toto: „Kliď se, kliď se, muži krve a pekelníku! 8 Odplatil ti Hospodin
za všecku krev domu Saulova; neboť vetřel ses do království místo
něho; (nyní) tedy dal Hospodin království do rukou Absaloma, syna
tvého; hle, (nyní) tísní tě nehody tvé, že jsi muž krve!“ 9 Tu pravil
Abisaj, syn Sarviin, králi: „Proč zlořečí tato psí mrcha pánu mému,
králi? Půjdu a setnu mu hlavu!“ 10 Král však řekl: „Nestarejte se
o mne tolik, synové Sarviini! Nechte ho, ať zlořečí, neboť Hospodin
přikázal mu, aby Davidovi zlořečil; kdo smí se tázati, proč tak učinil?“
11 A řekl král Abisajovi a všem služebníkům svým: „Hle, syn můj,
který vzešel z krve mé, hledá bezživotí mého; čím více tedy (tento)
Benjaminovec? Nechte ho, ať zlořečí, jak Hospodin rozkázal! 12 Ho-
spodin snad popatří na soužení mé, a odplatí mi Hospodin dobrým
za toto dnešní zlořečení!“ 13 Šel tedy David a družina jeho cestou
s ním; Semej pak jda po hřbetě hory na protější straně, zlořečil, házel
kamení proti němu a sypal hlínu. 14 Tak přibyl král i veškeren lid
s ním unaveni na místo odpočinku.

15 Absalom tedy a veškeren lid jeho vešli do Jerusalema; též Achi-
tofel byl s ním. 16 Když pak přišel Chusaj, Arčan, přítel Davidův,
k Absalomovi, řekl mu: „Ať žije král! Ať žije král!“ 17 Absalom se ho

---

vidovi, jmenovaní níže hl. 23. Srv. výše 10, 7. Ačkoli nemohl kamenem dohoditi na Davida, a kdyby i mohl, nebyl by ho zasáhl, ježto všecek lid a všichni „válečníci“ krále se všech stran obklopovali, byla to přece hrubá křivda, ježto tupil krále aspoň tím, že se pokusil jej kamenovati, jako by byl špinavým, nízkým člověkem, jako by zasluhoval býti ukamenován, že porušil cizí lože cizoložstvím, které stíhal zákon ukamenováním. (Sanchez, † 1628.) Ačkoli mohl viděti, že Davida nezasáhne, přece házel kamení; tak byl rozvášněn.

V. 7. n. „pekelníku“ = muži Belialův, viz výše 1. Sam 1, 16. — Krví Saulův rod jsi s trůnu svrhl, nyní ti učinil totéž tvůj vlastní syn! Semej připisuje Davidovi vraždu Isbosetovu (Výše 4, 5. nn.) a snad i to, co vypravováno níže ve hl. 21.

V. 9. n. O Abisajovi srv. 1. Sam 26, 8. — „psí mrcha“ viz 1. Sam 24, 15; 2. Sam 9, 8. — Rčení: „Co mně a vám“ není projevem člověka horšícího se a pohrdajícího; jak by mohl tak mluviti David právě v té chvíli, kdy synové Sarviini osvědčují mu věrnost? Je to spíše výraz člověka, který laskavě chlácholí. (Hummelauer.) Proto přeloženo: „Nestarejte se o mne tolik“. Srv. 19, 22; Jan 2, 4. David považuje kletbu Semejovu za trest, uznává, že jej zasloužil, a pokorně jej přijímá z ruky Boží.

V. 11. n. Ne toliko pokorně, ale také rozumně jednal David nechtěje, by násilně byl trestán Semej; byl by tím snadno popudil proti sobě Semejovy soukmenovce (Benjaminovce), v jejichž území právě byl, a ti by mohli případně mu překážeti na útěku, že by ho Absalom dohonil. (Hummelauer.)

V. 13. n. Vášnivý Semej opět a opět schyloval se k zemi a nenalézaje hned kamene, nabral, co našel — aspoň hrst prsti a házel jí po Davidovi. — Dle LXX bylo to místo „u Jordanu“. Jméno jeho bylo při opisování nedopatřením vynecháno, a tak se ztratilo. („'Ofní“ Jos 18, 24.? či „'Ajéfím“ Jos 2, 4. n.?)

V. 15. vypravuje dále tam, kde byl přestal 15, 37. — O Achitofelovi srv. níže v. 23. a výše 15, 12. nn.

V. 16. O Chusajovi srv. 15, 32. — Chusaj předstírá nadšenou oddanost novému králi.

V. 17. n. Absalom věděl, že býval Chusaj důvěrným přítelem Davidovým, byl mu tedy obrat v jednání Chusajově nápadný. Snad se mu namanula také možnost, zradil-li Davida, že podobně zradí také ve vhodné době Absaloma. — Chusaj lichotí Absalomovi, že je králem „z Boží milosti“, že je s otevřenou náručí přijat od veškerého lidu, že je tedy David od Jahve zavržen; tu přestávají ohledy na bývalé přátelství, kdyžtě pohnutky vyšší, vůle Boží, velí uznati Absaloma za krále! — Mistr přetvářky. Srv. 15, 34. nn.

tázal: „To je láska tvá k příteli svému? Proč jsi nešel s přítelem svým?“ [18] Chusaj Absalomovi odpověděl: „Nikoli, neboť toho budu a s tím zůstanu, koho vyvolil Hospodin, veškeren tento lid i všecek Israel. [19] A budiž mi dovoleno dodati toto: Komu já budu sloužiti? Zdali ne synu královu? Jako jsem poslušen byl otce tvého, tak budu poslušen i tebe!“ [20] Tu pravil Absalom Achitofelovi: „Poraďte se, co máme činiti!“ [21] I řekl Achitofel Absalomovi: „Vejdi k ženinám otce svého, které zanechal, by doma hlídaly; aby, až uslyší veškeren Israel, že jsi zhanobil otce svého, tím pevněji se k tobě přimkli.“ [22] Postavili tedy Absalomovi stan na nástřeší, a všel k ženinám otce svého přede vším Israelem. [23] Byla pak rada Achitofelova, kterou dával toho času, jako kdyby se kdo s Bohem byl radil; tak byla všeliká rada Achitofelova (ceněna) i když byl s Davidem, i když byl s Absalomem.

Hlava 17. — [1] Achitofel řekl také Absalomovi: „Vyberu si dvanáct tisíc mužů, vstanu, poženu se za Davidem této noci, [2] udeřím naň — jeť unaven a zemdlen — porazím ho, až pak uteče všechen lid, který s ním je, zabiji opuštěného krále. [3] Pak přivedu zpět všechen lid k tobě, jako se vracívá člověk jeden, neboť (jen) jednoho muže ty hledáš, a veškeren lid bude spokojen.“ [4] Řeč jeho líbila se Absalomovi i všem starším Israelovým. [5] Absalom však řekl: „Zavolejte (také) Chusaje, Arčana, a slyšme, co řekne též on!“ [6] Když Chusaj přišel k Absalomovi, řekl mu Absalom: „To a to mluvil Achitofel; máme to učiniti, čili nic? Jakou dáváš radu?“ [7] Chusaj Absalomovi odpověděl: „Není (to) dobrá rada, kterou dal Achitofel tentokrát! [8] Ty víš“ — mluvil

---

V. 19. Ježto Absalom zdědil po otci trůn, zdědil tím také jeho služebníky, přátele i jejich oddanost. Činí tedy Chusaj toliko svou povinnost, když nabízí své služby Absalomovi, a nikterak se neprohřešuje na starém přátelství s Davidem! Že jest otec ještě živ a že se stal proti jeho vůli Absalom králem, to chytře zamlčuje. — Chusaj dovedl hráti úlohu svou tak dokonale(!), že obelstil i vychytralého Absaloma.

V. 20. Tím, že žádá Absalom, by se Achitofel radil s Chusajem, přijímá jeho služby. Srv. 17, 5.

V. 21. n. Dle tehdejších názorů měl právo na harem králův jeho nástupce. Sice do haremu vstoupiti nesměl. Absalom vstoupiv za bílého dne do haremu otcova, prohlásil tím veřejně, že se pokládá za právoplatného nástupce všech práv otcových. Achitofel dal tu radu, ježto věděl, že tím činem si znepřátelí (hebr. místo „zhanobil“) svého otce, že nebude již smír mezi nimi možný, že tedy přiměje k rozhodnutí ty Israelity, kteří stále ještě váhali přidati se k Absalomovi, obávajíce se, že snad se smíří otec se synem a že pak David velezrádce přísně potrestá; budou-li však nyní viděti, že je případ ten nemožný, rozhodně se přihlásí k Absalomu. Šlo také o Achitofela samého! — Srv. 3, 7; 12, 8. 11. — Bylo to nástřeší, se kterého spatřil kdysi David Betsabu. (11, 2.)?

Hl. 17. — V. 1. n. Achitofel míní, že nesmí býti popřáno Davidovi času, by se zmohl, že v rychlosti je Absalomova spása, že dlužno rychle ho pronásledovati.

V. 3. čti se LXX: „Pak přivedu zpět všecek lid k tobě, jako se vracívá nevěsta ke svému ženichu, který ji hledá; jen nežádej života ni jediného muže, a všecek lid bude spokojen“. Bude-li David překvapen rychlým pochodem, snadno bude lze zmocniti se ho, věc nebude žádati mnoho lidských životův, a to se bude lidu velmi zamlouvati. Obrazem nevěsty a ženicha, který má znamenati poměr Absaloma k národu, chce se Achitofel svému pánu zalichotit.

V. 7. Chusaj chytře připouští a uznává, že rada Achitofelova byla vždy dobrá, jen tentokráte nikoli.

V. 8. Kdo je „roztrpčené mysli“ (1. Sam 22, 2.), bojuje zoufale. — LXX k medvědici přidává „a jako kanec divoký v polích“. — „nebude leniti“ — nebude přenocovati, ale použije noci k dalšímu pochodu.

dále Chusaj — „že otec tvůj a muži, kteří jsou s ním, jsou jonáci
a roztrpčené mysli, jako když rozlítí se v lese medvědice, které pobrali
mladé; otec tvůj je také (zkušený) válečník, nebude tedy s lidem leniti.
9 Snad skrývá se nyní v roklích nebo na některém místě, které se mu
zalíbilo; padne-li někdo (hned) na počátku, řekne každý, kdo o tom
uslyší: „Poražen je lid, který se přidal k Absalomovi!“ 10 Pak oslábne
strachem každý, i nejsilnější, jehožto srdce je jako lví; víť veškeren
lid israelský, že jest udatný otec tvůj a jonáci všichni, kdo s ním jsou.
11 Ale toto se mi zdá býti dobrá rada: Nechať se shromáždí k tobě
veškeren Israel od Danu až do Bersabee, jako písek mořský bez počtu,
a ty budeš prostřed nich; 12 tak naň udeříme, ať bude nalezen kde-
koliv, přikryjeme jej jako rosa padající na zemi a nenecháme ani jed-
noho z mužů, kteří jsou s ním. 13 Vejde-li do některého města, obvleče
veškeren Israel to město provazy a strhneme je do potoka, že nebude
ani kaménka z něho lze najíti.“ 14 Absalom a všichni muži Israelovi
řekli: „Lepší je rada Chusaje Arčana, nežli rada Achitofelova!“

Tak Hospodinovým řízením zmařena byla dobrá rada Achitofe-
lova, aby uvedl Hospodin na Absaloma pohromu.

15 Řekl pak Chusaj kněžím Sadokovi a Abiatarovi: „Tak a tak
radil Achitofel Absalomovi a starším Israelovým, ale já takto a takto
jsem radil. 16 Nyní tedy pošlete rychle, vzkažte Davidovi a rcete: „Ne-
zůstávej této noci na stepích pouště, ale bez odkladu přejdi (Jordan),
aby snad nebyl pohlcen král i všecek lid, který s ním jest.““ 17 Jonatan
pak stál s Achimaasem u studnice Rogel; i šla tam děvečka a pově-
děla jim to; oni pak šli, by donesli poselství králi Davidovi. Nesměli

V. 9. David se ukryje nepozorovaně na vhodném místě, odtud, až ho budeme pronásledovati náhle na nás vypadne, a zaplatí-li to kdo z našinců životem, ihned bude ta ztráta zveličena a zastraší naše vojsko.

V. 10. n. Achitofelův plán, hned, ne se všemi silami, napadnouti Davida, dokud nemá Absalom všecky síly shromážděny, zdá se býti příliš odvážný, dobrodružný; nezajišťuje výsledku dobrého. Lépe bude dříve shromážditi vojsko z celé Palestiny, a pak jíti na jisto za vítězstvím. To radí Chusaj, aby věc protáhl; zatím David získá času a sežene potřebného vojska a potřeb válečných. Aby tím spíše Absaloma získal své radě, lichotí mu jednak frasemi („jako rosa ... jako medvědice ... jako kanec ... jako písek mořský ... provazy strhneme město do potoka ...“), jednak tím, že radí, by táhl Absalom sám se svým vojskem, a tak jistým vítězstvím se proslavil, kdežto Achitofel chtěl získati a připsati vítězství sám sobě.

V. 12. Ježto jsou veliké rozdíly v Palestině mezi denní a noční teplotou, bývá rosa velmi hojná a nahrazuje v letních měsících, kdy neprší, déšť. Proto je zde náznakem velikého množství.

V. 13. Města hrazená bývala na pahorku, tedy nad údolím či nad „potokem“. — Tak veliké množství Israelitův odtahá kameny z pevnostních zdí na provazech, jako bývají tahány za provazy kmeny nebo větve stromů. (Sanchez.)

K v. 14. srv. výše 15, 31. — Rada Achitofelova byla velmi rozumná, rada však Chusajova hověla více ctižádostivosti Absalomově, a proto se mu více zalíbila. Netušil, že je to na jeho zkázu.

K v. 15. srv. výše 15, 35. n.

V. 16. K „pustinám pouště“, srv. výše 15, 28.

V. 17. O „prameni Valchářově“ srv. Jos 15, 7; 18, 16. — Cesta z Jerusalema k Jerichu byla patrně pochopy Absalomovými dobře střežena, proto Achimaas a Jonatan, aby nebudili pozornosti, čekali mnohem jižněji. Ježto sami ve městě se nesměli objeviti, poslána k nim osoba nejméně nápadná — děvečka, která šla tam ke studni práti prádlo (nebo šaty. Jos. Flavius). Ovšem, bylo dlužno vybrati děvečku mlčelivou, spolehlivou!

totiž ukázati se, nesměli vejíti do města. [18] (Přece) však viděl je kterýsi
služebník a oznámil to Absalomovi. Oni však rychle odešli a vešli do
domu jednoho muže v Bahurim, který měl studnici na dvoře svém;
do té se spustili [19] a žena vzala přikrývku, zastřela jí otvor studnice,
jako by sušila ječnou tluč, a tak se věc utajila. [20] Když pak přišli slu-
žebníci Absalomovi do domu k ženě a tázali se: „Kde jest Achimaas
a Jonatan?“ odpověděla jim žena (ta): „Přešli spěšně, okusivše maličko
vody.“ Ti tedy (je) hledali, a když nic nenalezli, vrátili se do Jerusa-
lema. [21] Když odešli, vystoupili onino ze studně, šli, a podali zprávu králi
Davidovi řkouce: „Vstaňte a přepravte se rychle přes řeku, nebo tak
a tak radil proti vám Achitofel!“ [22] Vstal tedy David i veškeren lid,
který s ním byl, a přepravili se přes Jordan; prve nežli se rozednilo,
nezůstal ani jeden, kdo by se byl nepřepravil přes řeku.
[23] Achitofel vida, že se nestalo dle jeho rady, osedlal osla svého
a sebrav se odjel domů, do města svého, učinil pořízení o domě
svém, oběsil se, umřel a pochován byl do hrobu otce svého.
[24] Když byl již David v Ležení, Absalom přepravil se přes Jordan,
on a všichni muži Israelovi s ním. [25] Ustanovil pak Absalom Amasu
nad vojskem místo Joaba; Amasa byl syn muže z Jezrahelu, který slul
Jetra; ten vešel k Abigaile, dceři Naasově, sestře Sarvie, která byla
matkou Joabovou. [26] I rozbil stany Israel s Absalomem v Galaadsku.
[27] Když přišel David do Ležení, Sobi, syn Naasův z Rabby ammonské
a Machir, syn Ammihelův z Lodabaru, jakož i Berzellaj Galaaďan
z Rogelim, [28] přinesli mu ložní přikrývky, koberce, hliněné nádoby,
pšenice, ječmene, mouky, pražmy, bobů, čočky, [praženého hrachu],
[29] medu, másla, ovce a tučná telata; to dali Davidovi a lidu, který
s ním byl, aby jedli; neboť se domnívali, že lid hladem a žízní na
poušti zemdlel.
Hlava 18. — [1] David tedy přehlédnuv lid svůj, ustanovil nad

V. 18. „studnici“ = cisternu, jako bývají dosud na dvoře; byla nejspíše prázdná jako Gn 37, 24. (Dhorme.)

V. 19. „ječnou tluč“ = zrno hrubě rozmělněné na mlýnku nebo v moždíři. Srv. Přís 27, 22.

V. 20. Hummelauer dobře poznamenává, že sotva asi řekla žena: „okusivše maličko vody“. Tím by byla snadno vzbudila v pochopech žádost napíti se vody a odkrýti cisternu; tak by je byla snadno prozradila. Všeobecně uznáno, že dlužno jinak překládati, nejlépe: „Odešli k nádržce vody“ — nenalezše totiž vody v naší cisterně. Měla snad na mysli pramen nebo potok některý u Jericha, případně Jordan.

V. 23. „pořízení o svém domě“ = závěť. — Achitofel viděl, že průtahem a odkladem, ke kterému Chusaj radil a který se Absalomovi líbil, je Absalomova věc ztracena, že David zase se domůže vlády a že by bylo pak Achitofelovi, jakožto jednomu z nejvlivnějších spiklenců, těžko se zodpovídati; proto raději se oběsil. Sebevražda byla ve S. Z. velmi řídký zjev. Srv. výše 1. Sam 31, 4. n. — „město Achitofelovo“ bylo dle 15, 12.: Gilo.

V. 24. n. Ležení = Mahanaim jako výše 2, 8. — Místo „muže z Jezrahelu“ čti s 1. Par 2, 17. a některými rukopisy LXX: „muže Ismaelity“. — Bylo to manželství, které nazývají Arabové „çadiqa“: příslušník jiného kmene vzal si Judovku, která zůstala u rodičů. Srv. Sdc 8, 31. (Dhorme) — Místo „Naas“ dlužno čísti s 1. Par 2, 13. 16. a s Lukiánovou recensí LXX: „Isaj“. Abigail, jsouc sestrou Sarviinou a tedy také Davidovou, byla dcerou Isajovou.

V. 27. n. Šóbí, ježto byl syn Naasův, byl bratrem Chanúna, bývalého krále ammonského 10, 2. — O Rabbě srv. 11, 1. — O Machirovi 9, 4. n. — O Lodabaru tamže. — Rogelim jmenováno také níže 19, 31.

Hl. 18. — V. 1. n. David „přehlížel“ lid jako 1. Sam 8, 12. — „ustanovil tisícníky a setníky“ — t. j. zorganisoval vojensky lid, který se byl

ním tisícníky a setníky; [2] třetinu dal pod moc Joabovi, třetinu v moc Abisaje, syna Sarviina, bratra Joabova, a třetinu do moci Etajovi, který byl z Getu. A pravil král lidu: „Potáhnu také já s vámi!" [3] Lid však odpověděl: „Nikoli, nepotáhneš! Neboť utečeme-li, nebude jim na nás příliš záležeti, ano, i kdyby padla polovice z nás, nebudou toho velmi vážiti, ježto ty jediný za deset tisíců jsi počítán; proto lépe jest, abys byl v městě, nám na pomoc." [4] Král jim odvětil: „Co se vám za dobré vidí, to učiním." Postavil se tedy král u brány a lid vycházel po svých četách, po stech a tisících. [5] Joabovi pak, Abisajovi a Etajovi přikázal král: „Zachovejte mi syna Absaloma!" Veškeren lid slyšel, když přikazoval král všechněm velitelům o Absalomovi.

[6] Tak vytáhl lid do pole proti Israelovi, a došlo k bitvě v lese Efraim. [7] Tam poražen byl lid israelský od vojska Davidova a padlo ho velmi mnoho toho dne — dvacet tisíc. [8] Bitva rozšířila se tam po veškeré krajině a bylo mnohem více lidí, které les pohubil, nežli těch, které meč zahladil toho dne.

[9] Přihodilo se pak, že se dostal Absalom ke služebníkům Davidovým sedě na mezku; když přijel (s ním) mezek pod hustý, veliký dub, uvázl za vlasy v dubě, a zůstal viseti mezi nebem a zemí, kdežto mezek, na kterém byl seděl, ušel. [10] Vida to kdos, oznámil to Joabovi řka: „Viděl jsem Absaloma, an visí na dubě." [11] I řekl Joab muži, který mu to oznámil: „Jestliže jsi (ho) viděl, proč jsi ho nepřibodl k zemi? A já bych ti byl dal deset lotů stříbra a jeden pás!" [12] Ten však Joabovi odpověděl: „Nikoliv, i kdybys odvážil do rukou mých tisíc (lotů) stříbra, nevztáhl bych ruky své na syna králova; neboť jsme slyšeli, kterak přikazoval král tobě, Abisajovi a Etajovi řka: „Šetřte mi syna Absaloma!" [13] Ale i kdybych to byl udělal hrdla se odváživ, dokonce nebylo by to mohlo zůstati tajno krále, a ty sám stál bys proti (mně)." [14] I řekl Joab: „Ne jak ty si myslíš, ale udeřím na něho před

---

k němu se všech stran nahrnul. Nad lidem, který Davida z Jerusalema provázel, zajisté již důstojníci ustanoveni byli dříve. — Vojsko rozděleno na tři sbory také 1. Sam 11, 11; 13, 17. n. — O Gefanu Etajovi srv. 15, 18. nn.

V. 3. n. Dlužno, by život Davidův stůj co stůj byl zachován. To se stane, zůstane-li „ve městě", t. j. v Mahanaim. — Věc bude míti výhodu, že budou míti vojíni Davidovi v zádech mocnou oporu. — „Po stech a tisících" táhli („defilovali") Israelité také 1. Sam 29, 2.

V. 5. „zachovejte mi" = hebr.: „šetrně mně s Absalomem (naložte!)"

V. 6. Les ten byl nedaleko města Mahanaim. Dosud jsou tam dubiny a tu a tam také osamělé obrovské duby. — Efraim =(?) Efrón 1. Mach 5, 46. Srv. 13, 23.

V. 7. n. Bitva „se rozšířila", ježto poražení stoupenci Absalomovi daleko široko se rozutekli, a pronásledující je vojíni Davidovi dle toho také se rozptýlili. — Někteří spadli v lese do roklí, jiní se zapletli do hustého křoví, zde vysílení a hladoví padli, některé snad i divoká zvěř napadla (lvi, pardali, kanci), a v tom smyslu jich les mnoho „pohltil" (hebr.).

V. 9. Absalom „dostal se služebníkům Davidovým" náhodou na dostřel.

V. 11. n. Co vážil lot stříbra, viz Ex 30, 13. — Rozkaz králův daný „sborovým velitelům" slyšeli Israelité dle v. 5. — „pás" patřil k výzbroji válečníkově. Srv. Ez 23, 15.

V. 13. „stál bys proti mně", bych byl potrestán, kdybys viděl, že si to král přeje. — V hebr.: „choval bys se zdrželivě", nebránil bys mne, nechal bys mne na holičkách.

V. 14. n. „Ne jak ty si myslíš" = právě proto. LXX překládá: „Proto začnu já sám"... — Dokud se domníval, že bude Absalomovým milcem, Joab

tebou!“ Vzal tedy do ruky tři střely a vrazil je Absalomovi do srdce;
a ježto vise na dubě, ještě se kýval, [15] běželo deset mladých oděnců
Joabových, a bili do něho, až ho dorazili.
[16] Poté dal Joab zatroubiti a zastavil lid, aby nepronásledovali
utíkajícího Israele, chtěje šetřiti lidí. — [17] Absaloma však vzali, hodili
ho v lese do veliké jámy a snesli na něho velmi velikou hromadu
kamení. — A tak utekl veškeren Israel domů.
[18] Absalom, když ještě byl živ, postavil si pomník, který je v údolí
Královském, neboť (si) řekl: „Nemám syna, bude tedy toto památka
jména mého.“ I nazval pomník ten dle jména svého, a sluje „Ruka
Absalomova“ do dneška.
[19] Když Achimaas, syn Sadokův řekl: „Poběhnu a zvěstuji králi,
že ho vysvobodil Hospodin dle práva z moci nepřátel jeho,“ [20] pravil
mu Joab: „Nebudiž poslem dnes, ale oznam to jiného dne; nechci,
abys to dnes zvěstoval, neboť syn králův umřel.“ [21] Poté však řekl
Joab Chusimu: „Jdi a zvěstuj králi, cos viděl!“ Chusi poklonil se
Joabovi a běžel. [22] Tu Achimaas, syn Sadokův, opět řekl Joabovi: „Proč
bych nemohl také já běžeti za Chusim?“ Joab se ho tázal: „Proč
chceš běžeti, synu můj? Nepřineseš dobrého poselství!“ [23] On odvětil:

---

přál kralevici; proto pečoval, by mu bylo dovoleno z vyhnanství vrátiti se do Jerusalema. Nyní však, kdy zůstal Joab věren Davidovi, obával se, že mu toho nezapomene Absalom, až dosedne na trůn, že ho zbaví nejvyššího vojenského velitelství; proto ho nyní raději sprovodil se světa proti výslovnému zákazu Davidovu. Učinil tedy tak ze ctižádostivosti. (Hummelauer.)

V. 17. Jáma ta tam již byla. — Nanésti na mrtvolu kamení byl trest, jako Jos 7, 26; 8, 29.

V. 18. „pomník“ = „maççebu“ náhrobní jako Jakob na hrob Rachelin Gn 35, 20. Tedy veliký, kamenný hranol. — „Královské údolí“ slulo také „Save“ Gn 14, 17. Bylo nedaleko Salema čili Jerusalema. (Gn 14, 18. 21.) Dle Flavia bylo dva hony vzdáleno Jerusalema. Ve dnešním údolí Kidrónském je sice „Absalomův náhrobek“, ale to je práce z doby řecké, jak jeho sloh (egyptsko-řecký) dosvědčuje. — Pomník ten si postavil Absalom, patrně záhy, dokud ještě neměl dětí; dle 14, 27. měl tři syny (později). — „ruka“ = pomník. Srv. 1. Sam 15, 12. — Dhorme pokládá slova: „který je v údolí Královském“ za glosu. — Schlögl pokládá 18b. za poznámku pozdějšího redaktora k 17a.; původně byla prý asi na okraji, později však dostala se do samého znění. Schlögl přídavek ten překládá: „*David*(!) však postavil mu pamětní sloup, který stojí v údolí Královském, neboť si myslil: „Nemá syna, ať je zachována jeho památka“; byl pak sloup ten nazván „Pomník Absalomův“ až do dneška.

V. 19. vypravuje dále, kde v. 17. byl přestal. — Schlögl doplňuje a překládá takto: (19a.) Když tedy Achimaas, syn Sadokův, (17b.) uslyšel, že všecek Israel utekl, každý do svého domova, (18a.) a že Absalom byl za živa chycen, (19b.) pravil Joabovi: „Dovol, bych běžel a králi donesl poselství...“

V. 20. n. Chusí = hebr.: Kúší = Kušan, Etiopan, černý otrok. — Z v. 27. patrno, že osoba poslova byla znamením radostné nebo žalostné noviny. Proto nechtěl Joab dovoliti, by šel Achimaas, ale zvolil si raději otroka černé barvy. Srv. 3. Král 1, 42. n. (Dhorme.)

V. 22. dle hebr.: „Děj se co děj, poběhnu také já za Kušanem“. Joab mu pravil: „Proč bys běhal ty, synu můj? Vždyť se ti nedostane poselného“. I řekl Achimaas...“ (Dhorme)

V. 23. Místo „A co, poběhnu-li přece?“ hebr.: „Děj se co děj, poběhnu!“ — Místo „cestou kratší“ hebr.: „cestou kruhu“, okrsku jordanského, jmenovaného již Gn 13, 10. nn.; 19, 17; 3. Král 7, 46; 2. Par 4, 17. — Je to celý Grór, celé koryto jordanské. Schlögl však dle některých řeckých rukopisů opravuje a místo „cesta kruhu“ čte: „cesta rokle“ a myslí na koryto Jabboqu.

„A co, poběhnu-li (přece)?“ I řekl mu: „Běž!“ Běžel tedy Achimaas
cestou bližší a tak předběhl Chusiho.
24 David seděl zatím mezi oběma branami. Strážný pak, který byl
na vrchu brány, nade zdí, pozdvihnuv oči uzřel člověka, an běží sám.
25 I vzkřikl a oznámil to králi. Král řekl: „Je-li sám jediný, dobré poselství má v ústech!“ Když on rychle blíž a blíže běžel,
26 uzřel strážný
druhého člověka, jak běží, i zvolal shora řka: „Ukazuje se mi druhý
člověk, an běží sám.“ Král pravil: „I ten je posel dobrý.“
27 Když
pravil strážný: „Zdá se mi, že běh prvního je běh Achimaasa, syna
Sadokova,“ řekl král: „Dobrý muž to, a s dobrým poselstvím jde.“
28 Achimaas pak provolával králi: „Ať žije král!“ A pokloniv se králi,
padl před ním tváří k zemi řka: „Požehnán buď Hospodin, Bůh tvůj,
že sevřel lidi, kteří pozdvihli rukou svých proti pánu mému, králi.“
29 Král se tázal: „Má se blaženě (ten) jinoch, Absalom?“ Achimaas
řekl: „Pozoroval jsem veliký shon, ó králi, když Joab, tvůj služebník,
posílal mne, služebníka tvého; jiného nevím.“
30 „Pojď sem a stůj tuto“
— pravil mu král. Když on přistoupil blíže a stál,
31 ukázal se Chusi;
přišed řekl: „Dobrou novinu nesu, pane můj, králi; nebo vysvobodil
tě dle práva Hospodin dnes z ruky všech, kteří povstali proti tobě.“
32 I tázal se král Chusiho: „Má se blaze (ten) jinoch Absalom?“
Chusi mu odpověděl: „Staniž se jako tomu jinochovi nepřátelům pána
mého, krále, a všem, kdož povstávají proti němu se zlými úmysly!“
33 Král zarmoutiv se vystoupil do horní jizby brány a plakal. Cestou
mluvil takto: „Synu můj Absalome, Absalome, synu můj! Kéž bych
mohl zemříti místo tebe, Absalome, synu můj, synu můj, Absalome!“

David vrací se slavně do Jerusalema a ujímá se vlády (19, 1.—20, 26.).

Joab kárá krále z přílišného smutku (19, 1.—8.). Přípravy na králův návrat do Jerusalema (19, 9.—14.). Král potkává Semeje a odpouští mu (19, 15.—23.). Mifibosetovi vrací polovici jeho statků (19, 24.—30.). David se setkává se stařičkým Barzellajem (19, 31.—39.). Spor mezi lidem o to, kdo má provázeti krále (19, 40.—43.). Seba se vzbouřil (20, 1.—2.). David vrací se do Jerusalema (20, 3.) a sbírá proti němu vojsko (20, 4.—7.). Joab zabil Amasu (20, 8.—13.), obléhá Sebu v Abele (20, 14. n.). Sebův konec; boj přestal (20, 16.—22.). Davidovi úředníci (20, 23.—25.).

Hlava 19. — 1 Když bylo Joabovi oznámeno, že král pláče a kvílí
pro syna svého, 2 obrátilo se to vítězství toho dne v pláč všemu lidu,
neboť slyšel lid ten den, že bylo praveno: „Zármutek má král pro

V. 24. „Obě brány“: vnější a vnitřní otvor jedné a téže brány, která bývala stavěna v úhlu pravém, jako na východě dosud. Seděl tedy David vlastně ve bráně (kryté). — Brána bývala ve věži vyčnívající nad zeď městskou. — „na vrch“, t. j. „na střechu“ brány té vystoupila hlídka a odtud pozorovala.

V. 25. n. Král z toho, že toliko jeden běží, vyvozuje, že přináší dobrou zprávu, že zvítězilo jeho vojsko; neboť kdyby bylo obráceno na útěk, bylo by jich běželo více zpět.

V. 27. srv. s v. 21. — Strážce poznal Achimaase dle běhu. Viz 4. Král 9, 20.

V. 28. Místo „provolával“ čti: „přiblížil se a pravil králi“. — „sevřel“ = „vydal do rukou“.

V. 29. Achimaas připravuje Davida znenáhla na smutnou zprávu.

V. 30. „Pojď sem“ takořka mezi mou družinu. — Ježto Achimaas pravil, že jiného nic neví, nevyzvídal na něm král dále, ale tázal se druhého posla.

syna svého.“ 3 A tak plížil se lid toho dne vcházeje do města, jako
se plížívá lid v bitvě na útěk obrácený. 4 Král tedy zakryv si hlavu,
křičel hlasem velikým: „Synu můj Absalome, Absalome, synu můj,
synu můj!“ 5 I vešel Joab ke králi do domu a řekl: „Tys potupil dnes
do očí všecky služebníky své, kteří vysvobodili život tvůj, jakož i život
synů tvých a dcer, život žen tvých a život ženin tvých. 6 Miluješ ty,
kteří tě nenávidí, a v nenávisti máš ty, kteří tě milují; dnes jsi
ukázal, že si nevážíš vůdcův a služebníků svých; nyní vpravdě poznávám,
že by ti bylo milé, kdyby jen Absalom byl živ, a my všichni
byli pobiti. 7 Nyní tedy vzchop se, jdi a promluvou dosti učiň služebníkům
svým; nebo přisahám ti při Hospodinovi, nevyjdeš-li, že
nezůstane s tebou ani jeden této noci; a to bude ti horší, nežli všecka
neštěstí, která na tebe přišla od mládí tvého až dosud!“ 8 Vzchopil
se tedy král a posadil se ve bráně; když bylo pověděno všemu lidu,
že král sedí ve bráně, přišlo všecko množství před krále.

Israel tedy utekl domů. 9 Tu hádal se veškeren lid všech kmenův
Israelových říkaje: „Král vysvobodil nás z ruky našich nepřátel; vysvobodil
nás z ruky Filišťanův; a nyní utekl ze země pro Absaloma!
10 Absalom však, kterého jsme pomazali (za krále) nad sebou, zahynul
v boji. Dlouho-li budete dřepěti a nepůjdete pro krále, byste ho přivedli
zpět?“

11 Král David pak vzkázal kněžím Sadokovi a Abiatarovi: „Rcete
starším judským: „Proč byste měli býti posledními mezi těmi, kdo chtějí
uvésti krále zase domů?““ — Řeč všeho Israele došla totiž krále v jeho
domě. — 12 „Jste (přece) bratři moji, jste kost má i maso mé; proč
máte býti posledními mezi těmi, kdož uvedou krále zase domů?“ 13 Ama-

---

Hl. 19. — V. 3. „plížil se“, zamlkle schlíplý, jako lid, který útěkem z bitvy utržil si hanbu (hebr.).

V. 4. opakuje 18, 33. — Dosud trhávají ženy arabské své dlouhé bílé rukávy a zahalují si jimi tvář na znamení bolesti a smutku.

V. 5. vrací se k v. 1. — Lid, který vydal za Davida v nebezpečí svůj život, raduje se z vítězství, očekává, že i král se bude radovati s ním, že ho pochválí za statečnost a obětavost, a král zatím — pláče a naříká... Tolik věrných služebníků Davidových bylo v boji zachráněno, jaký to důvod k radosti — a David želí, že jeho nepřítel padl... Není to urážka, potupa všech věrných služebníků Davidových?

V. 7. Joab žádá krále, by laskavě, tedy s usměvavou tváří s lidem promluvil a tak jej uchlácholil; neučiní-li tak, hrozí mu, že ho všichni opustí.

V. 8. „přišlo všecko množství před krále“. — Král seděl ve bráně a lid jeho táhl v četách kolem něho („defiloval“). Král laskavě lid chválil, že byl udatný. — „Israel“ = stoupenci Absalomovi. — V. 8b. navazuje na 18, 17.

V. 9. Nyní, když viděli stoupenci Absalomovi, že se zlou se potázali, přidavše se ku vzdorokráli, počali se na vzájem obviňovati, kdo je toho příčinou. Ty výčitky činili si všichni kmenové, ježto se všichni odboje zúčastnili. — „utekl“ — byl nucen utéci. My, vy jste ho k tomu donutili!

V. 10. n. Král je dosud v Zajordání; běží nyní o to, by byl slavně přiveden do Jerusalema. Také Davidovi jde o to, by se dostal brzy domů, proto pokynul Sadokovi a Abiatarovi (v. 11.). — V. 11. dle LXX dlužno přeložiti, by byla zjednána plynná souvislost: 11b. „Když pak řeč všeho Israele došla krále, (11a.) vzkázal David Sadokovi a Abiatarovi: Rcete starším judským...“ David vzkazuje Judovcům, že jim jejich vzpouru promine... Bálif se trestu.

V. 12. Ke „kost má a maso mé“ srv. 5, 1.

V. 13. Amasa byl Davidův příbuzný a nejvyšší velitel vojska Absalomova; jemu bylo se tedy nejvíce obávati Davidova trestu. David mu velkodušně odpouští („uděluje amnestii“) a činí vzácnou přípověď. — David byl by se již dříve rád ukrutného Joaba zhostil (3, 29. 39.), nyní, kdy proti jeho výslovnému zákazu zabil mu vlastního syna, úmysl ten v něm uzrál.

sovi pak rcete: „Zda nejsi ty kost má a maso mé? Ať mne Bůh
trestá a zase trestá, nebudeš-li vůdcem vojska přede mnou na vždy
místo Joaba!““ [14] Tak naklonil (si) srdce všech mužů judských jako
jednoho muže, i poslali ke králi, řkouce: „Vrať se ty i všichni služebníci tvoji!“

[15] Když se král vracel a přišel až k Jordanu, byl všecek lid judský
již v Galgale, aby vyšel vstříc králi a převedl jej přes Jordan.

[16] Semej, syn Gery, Benjaminovce z Bahurim, šel rychle dolů
s muži judskými vstříc králi Davidovi; [17] tisíc mužů z Benjamina bylo
s ním; také Siba, služebník z domu Saulova, patnáct synů jeho
a dvacet služebníků bylo s nimi; ti skočili do Jordanu před králem,
[18] přešli brody, aby převedli královu rodinu a učinili, co jim přikáže.
Když již král Jordan přešel, Semej, syn Gerův, padl před ním [19] a prosil
ho: „Nepočítej mi, pane můj, nepravosti, a nevzpomínej, že tě tupil
služebník tvůj toho dne, kdy jsi vyšel, pane můj, králi, z Jerusalema;
nedbej toho, králi! [20] Neboť já, služebník tvůj, uznávám hřích svůj;
a proto dnes přišel jsem první ze všeho domu Josefova, abych vyšel
vstříc pánu svému, králi.“ [21] Abisaj, syn Sarviin ujav se slova, pravil:
„Což nebude zabit Semej proto, že zlořečil pomazanému Hospodinovu?“ [22] I řekl David: „Nestarejte se tolik o mne, synové Sarviini!
Proč chcete býti mi dnes satanem? Dnes by měl býti zabit někdo
v Israeli? Což nevím, že já dnes stal jsem se králem nad Israelem?“
[23] A Semejovi král řekl: „Neumřeš!“ Také mu (na to) přisáhl.

[24] Též i Mifiboset, syn Saulův, vyšel vstříc králi; nemyl si nohou,
nestříhal brady; ani svých šatů nepral od toho dne, kdy byl král
odešel, až do dne, kdy se vracel v pokoji. [25] Když vyšel Jerusalem
králi vstříc, tázal se ho král: „Proč jsi nešel se mnou, Mifibosete?“

V. [14]. Dle Lukiánovy recense LXX naklonil Davidovi srdce Judovců v *Amasa*.

V. [15]. O Galgale srv. 1. Sam 10, 8; 11, 14. n.; 13, 4.

V. [16]. Semej, když viděl, že se karta obrátila, šel do prosa. Viz o něm výše 16, 5. nn.

V. [17. n.] Benjaminovci vidouce, že Judovci se přiklonili zase ke králi, a že by odporem proti Davidovi ničeho nepořídili, zápolí s Judovci v projevech oddanosti (loyalnosti). — O Sibovi viz výše 16, 1. nn. — Místo „když již Jordan přešel“ lépe „když již se chystal přejíti“.

V. [20]. Semej byl dle v. 16. Benjaminovec, znamená tedy v jeho ústech „dům Josefův“ — Israele. Srv. 1. Par 5, 1.

V. [22]. „satanem“ — nepřítelem, špatným rádcem. Srv. 1. Sam 29, 4. — David velkodušně zapomíná vše, co se stalo; hledí na dnešní den, jako by teprve vstupoval na trůn; den však, kdy se panovník ujímá vlády (dle našich poměrů řekli bychom „den korunovace“), nemá býti dnem krve, ale dnem královy velkodušnosti a milosti. — O dalších osudech Semejových viz 3. Král 2, 8. 36.—44. — Trest Semejovi nebyl úplně prominut, ale jen odložen; to jen slibil a na to pouze přisahal David. Pokud Semej svým činem urazil Davida, odpustil mu král (osobní urážku), pokud však byl jeho čin zločinem veřejného práva (urážka Veličenstva), který stihati je povinna světská vrchnost, domníval se David, že je tou povinností vázán.

V. [24]. „syn“ Saulův, určitěji „vnuk“; byltě synem Jonatanovým. — Dle LXX nemyl si ani rukou celou tu dobu. Jestli si „nemyl rukou ani nohou“, neřezal si ani „nehtů“ (LXX). To vše na znamení smutku nad tím, co se Davidovi bolestného stalo...

V. [25]. „Jerusalem“ = Jerusalemští = titíž, kteří jmenováni výše ve v. 15.: „Judovci“. S těmi přišel Mifiboset, ježto v Jerusalemě sídlil. — Dhorme čte však „z Jerusalema“; dle toho je podmětem věty Mifiboset (a ne „Jerusalem“).

[26] „Pane můj, králi," — odpověděl — „služebník můj pohrdl mnou,
když jsem mu řekl já, služebník tvůj, aby osedlal mi osla, bych vsedna
odjel s králem; — kulhá totiž služebník tvůj. — [27] Ano i obžaloval mne,
služebníka tvého u tebe, pána mého, krále. Ale ty, pane můj, králi,
jsi jako anděl Boží; učiň, co se ti líbí. [28] Nebo dům otce mého ne-
zasluhoval nežli smrti před pánem mým, králem; ty však jsi posadil
mne, služebníka svého, mezi hodovníky stolu svého; proto do čeho
mohl bych si právem stěžovati, neb oč bych měl ještě volati ke králi?"
[29] Řekl mu tedy král: „Co ještě mluvíš? Pevné bude, co pravím: „Ty
a Siba rozdělte se o statky!" [30] Mifiboset odvětil králi: „Ať si vezme
třebas všecko, jen když se vrátil pán můj, král, v pokoji domů!"
[31] Ba i Berzellaj Galaaďan, vyšed z Rogelim, doprovodil krále
přes Jordan, hodlaje ho provázeti také za řekou. — [32] Berzellaj Ga-
laaďan byl velmi stár, bylo mu totiž osmdesát roků; on opatřoval
krále stravou, když sídlil v Ležení, ježto byl velmi zámožný muž. —
[33] I řekl král Berzellajovi: „Pojď se mnou, bys odpočíval bezpečně
se mnou v Jerusalemě!" [34] Berzellaj však řekl králi: „Kolik dní z mého
života mi zbývá, bych šel s králem do Jerusalema? [35] Osmdesát let
mi je dnes; nemám již svěžích smyslů, bych rozeznávati mohl, co slad-
kého jest a co hořkého; nemůže tedy kochati se služebník tvůj
v pokrmu ani v nápoji. Či mohu ještě naslouchati hlasu zpěváků
a zpěvaček? Proč by byl služebník tvůj na obtíž pánu svému, králi?
[36] Maličko (ještě) půjdu já, služebník tvůj, od Jordanu s tebou. Nepo-
třebuji té odplaty, [37] ale budiž mně, služebníku tvému, dovoleno vrátit
se, bych umřel ve svém městě a pochován byl vedle hrobu otce svého
a matky své. Je tu však služebník tvůj Chamaam, ten ať jde s tebou,
pane můj, králi, a tomu učiň, jak za dobré uznáš." [38] Řekl mu tedy
král: „Nechať jde se mnou Chamaam a já mu učiním, cokoli se tobě

V. 26. n. Místo „pohrdl mnou" hebr.: „oklamal mne", ujel mi. Srv. výše 16, 2. — Já chromý člověk, nemaje soumara, nemohl jsem jíti s tebou. — „obžaloval" křivě, „pomluvil" (hebr.). Srv. 16, 3. „Jako anděl Boží" viz také výše 14, 17. 20.

V. 28. n. „dům otce mého" = Saulovci. Srv. 21, 7. — „posadil mne mezi hodovníky stolu svého" dle 9, 10. — Mifiboset je si vědom, že se prohřešil velezradou, chce však věc zastříti lichotivými slovy. Nestěžuje si, že král dal všecek jeho majetek Sibovi (16, 4.), nečiní naň nároků; ne proto, že je nevinen, ale že král mu jej odňal, a slovo královo je svaté... Vrchol umění lichotiti je v. 30. — Rozsudek králův (v. 29.) zasluhuje pozornosti. David jedná velmi moudře. Je přesvědčen o vině Mifibosetově, dnes je však den milosti. Tu milost projevuje Mifibosetovi tím, že odvolává částečně slova 16, 4., kterými jeho statky konfiskoval. Siba za svou věrnost je dostatečně odměněn polovicí statků velezrádcových. Právo Sibovo na druhou polovici, které vyplývalo z 16, 4. David buď nahradil jiným způsobem, nebo ho neuznával, ježto rozsudek Davidův vynesený 16, 4. ještě nenabyl moci práva, a mohl tedy býti odvolán a změněn.

K v. 31. srv. výše 17, 27.—29. — Čti s Dhormem: „Barzillaj Galaaďan sešel z Rogelim a kráčel s králem, aby ho doprovodil k Jordanu."

V. 32. n. „Ležení" = Mahanaim. Srv. 17, 27. — „bys odpočíval" — dodej se LXX: „ve svém stáří".

V. 35. Staří králové východní mívali na svém dvoře stálý sbor zpěváků a zpěvaček (tanečnic). Assyrští králové často se chlubí ve svých klínových nápisech, že dvorní zpěváky a zpěvačky nepříteli ukořistili a odvedli.

V. 36. dlužno přeložiti: „Služebník tvůj půjde toliko maličko s králem, proč tedy by král dával mi tu odměnu?" Barzillaj mluví s králem tam, odkud vyšli. Provázeti krále k Jordanu (srv. v 31.) je tak nepatrná služba, že nezasluhuje odměny, jakou David nabízí.

V. 37. Dle 3. Král 2, 7. byl Kimhám (hebr.) Barzillajův syn.

líbiti bude; a čehokoli požádáš ode mne, vše obdržíš.“ 39 Když pak
přešel všecek lid i král Jordan, políbil král Berzellaje a požehnal ho,
on pak vrátil se domů.
40 Pak bral se král do Galgaly a Chamaam s ním. Veškeren lid
judský převedl krále, kdežto z lidu israelského byla přítomna toliko
polovice. 41 Proto všichni muži israelští přišli ke králi a řekli mu:
„Proč tě ukradli bratři naši, muži judští, a převedli krále i rodinu
jeho přes Jordan, kdyžtě všecko mužstvo Davidovo je jeho (národ)?“
42 Tu odpověděli všichni muži judští mužům israelským: „Protože
bližší je nám král; proč se hněváte o to? Dal nám král co jísti, nebo
jsme dostali dary?“ 43 Israelští Judským odpověděli: „Deseti díly jsme
více u krále a proto náleží král David více nám nežli vám; proč udělali jste nám (tu) křivdu, že nebylo nám prvním oznámeno, bychom zase
přivedli krále svého?“ Judští však odpověděli Israelským velmi tvrdě.

Hlava 20. — 1 Byl tam náhodou také jeden ničemník, jménem
Seba, syn Bochrův, Benjaminovec; ten zatroubil a řekl:

„Nemáme my dílu v Davidovi,
ani podílu v synu Isajově;
vrať se do svého domova, Israeli!“

2 Odloučil se tedy všecek Israel od Davida a táhl za Sebou,
synem Bochrovým; muži judští však zůstali u svého krále od Jordanu
až do Jerusalema.
3 Když pak přišel král do domu svého do Jerusalema, vzal deset
ženin, které byl zanechal, by doma hlídaly, a dal je pod dozor; dával

V. 39. dlužno přeložiti se LXX: „Když přešel všecek lid Jordan, *král se zastavil*, políbil Barzillaje...“ Král se s Barzillajem rozloučil ještě v Zajordání.

V. 41. n. Příslušníci všech kmenů jsou lid Davidův a David je stejně králem všech; Judovci si však počínají, jako by byli jen oni jeho a David toliko jejich. V tom smyslu ho „ukradli“, osvojili si ho nezákonně. Prakticky ukazovala by se ta krádež, kdyby král na úkor ostatních kmenů vyznamenával většími *dary* Judovce. Saul (zdá se) dával takovou přednost Benjaminovcům. Judovci (v. 42.) brání se tím, že je král z jejich kmene, jim krevně nejbližší; slušelo se tedy, by ho v tak velikém počtu přišli přivítat a doprovodit, hmotného prospěchu však se jim z toho nedostalo. Srv. 1. Sam 22, 7.

V. 43. „deseti“ číslo zaokrouhlené místo 11 nebo 12. — Nás je deset kmenů, máme tedy na králi 10 dílů, kdežto vy, Judovci, jsouce toliko kmen jeden, máte také na králi pouze díl jeden. — Místo: „Proto náleží více nám král David nežli vám“, čti se LXX: „a zajisté já jsem tvůj prvorozenec“. V jakém smyslu může Israel (t. j. všecky kmeny israelské, kromě Judy) tvrditi, že je „prvorozenec“ národa, viz 1. Par 5, 1. — Dále překládej: „Proč jsi mnou povrhl? Neusnesl jsem se dříve nežli ty, že krále svého přivedu zpět?“ Avšak řeč Judova byla čím dále tvrdší nežli řeč Israelova.

Hl. 20. — V. 1. „tam“ navazuje přímo na konec hl. 19. — Řevnivosti mezi Judou a ostatními kmeny israelskými použil Seba ke zjevné vzpouře. — „ničemník“ = „muž Belialův“ jako 1. Sam 25, 25. — Seba = hebr. Šeba‘; dlužno domysliti „Ben“ — tedy „Syn přísahy“, podobně jako „Bath-šeba“ 11, 3. — Otec jeho slul asi přesně: „Becher“, jako Gn 46, 21. Srv. 1. Par 7, 8. Zatroubil na znamení vzpoury. Viz 1. Sam 13, 3. — Ke slovům Sebovým srv. 3. Král 12, 16. — „syn Isajův“ potupně řečeno, ježto Isaj byl člověk nepatrný. — Ke vzpouře došlo ještě na cestě od Jordanu do Jerusalema, nejspíše v Galgale (srv. v. 2.).

V. 3. „pod dozor“ do střeženého domu (hebr.). — Učinil tak, ježto byly ženy ty takořka znesvěceny tím, že k nim kdysi Absalom vešel.

jim výživu, ale nevešel k nim; a zůstaly zavřeny až do dne smrti své, živy jsouce jako vdovy.
[4] Poté řekl král Amasovi: „Svolej mi všecky muže judské na
třetí den a ty dostav se také!“ [5] Odešel tedy Amasa, by svolal Ju-
dovce, ale prodléval déle, než mu byl král ustanovil. [6] Proto řekl David
Abisajovi: „Nyní více trápiti nás bude Seba, syn Bochrův, než Absalom; proto vezmi služebníky pána svého a pronásleduj ho, by snad
nenalezl měst hrazených a neušel nám!“ [7] Vyšlo tedy s ním mužstvo
Joabovo, jakož i Kereťané a Feleťané a všichni rekové; vytáhli z Jerusalema, by honili Sebu, syna Bochrova.
[8] Když byli u velikého kamene, který je v Gabaonu, přišel Amasa
jim vstříc. Měl pak Joab úzkou řízu dle míry těla svého, a na té měl připásaný meč; ten splýval (mu) v pochvě po břiše, a byl tak udělán,
že lehkým hnutím mohl vyjeti a poraniti. [9] I řekl Joab Amasovi: „Zdráv
buď, bratře můj!“ A vzal Amasu pravou rukou za bradu, jako by
ho chtěl políbiti. [10] Amasa však nezpozoroval meče, který měl Joab. —
I udeřil ho v bok, že vykydl jeho střeva na zemi; druhé rány ani (mu) již nedal, ježto byl mrtev. Pak honili Joab a Abisaj, bratr jeho, Sebu,
syna Bochrova. [11] Mezitím někteří muži z druhů Joabových, stojíce
vedle mrtvoly Amasovy, pravili: „Hle, to je ten, který chtěl býti průvodcem Davidovým místo Joaba!“
[12] Amasa, krví zbrocený ležel prostřed cesty. Kterýs muž vida, že se zastavuje veškeren lid, aby se podíval naň, odpravil Amasu s cesty na pole a přikryl jej rouchem, aby se nezastavovali pro něho
tudy jdoucí. [13] Když tedy byl odpraven s cesty, šel každý za Joabem, aby honili Sebu, syna Bochrova.
[14] Ten prošel mezitím všecky kmeny Israelovy (a přišel) až do

---

V. 4. David slíbil Amasovi 19, 13., že ho učiní vrchním velitelem místo Joaba. Rozkaz tuto daný byl jakýmsi počátkem toho slibu královského. Toho však nemohla snésti ctižádostivost a žárlivost Joabova, proto svého soka sprovodil se světa.

V. 6. opravuje Schlögl: „Tu pravil *Joab* králi: „Kde prodlévá Amasa? Teď nám Seba... způsobí větší zlo než Absalom. Dovol mi tedy, bych vzal služebníky pána mého a pronásledoval ho, by snad nenalezl...“ Jiní jinak.

V. 7. „s ním“ — Abisajem. — Schlögl však se zřetelem k v. 6. důsledně opravuje: „Tu shromáždili se, by šli za ním (Joabem) Abisaj, bratr Joabův, jakož i Kereťané a Feleťané, a všichni rekové“.

V. 8. K „velikému kameni“ srv. 1. Sam 6, 14. n. — O Gabaonu 2, 12. — Porušený v. 8b. dlužno přeložiti s Dhormem: „Joab měl pás na své říze a k němu byla připoutána dýka, která mu splývala ke kyčlím, ve své pochvě; ta vyjela a spadla“. Amasa domnívaje se, že se tak stalo náhodou, netušil v tom nic podezřelého. Joabovi to však znamenalo nepozorovaně vytasiti dýku. — (Jiní opravují verš ten a překládají tak, že měl Joab dva meče: jeden na říze, druhý pod řízou. Vnější meč vypadl mu z pochvy, že se zdálo, jako by se přibližoval beze zbraně k Amasovi, zatím však vytáhl spodní dýku, které Amasa neviděl, a tou jej skolil.) Srv. Sdc 3, 16.

V. 9. Arabové dosud se vítají polibkem a dosud, chtějíce někoho prositi, berou ho za vousy. — Pravicí vzal Joab svého soka za bradu, zatím co ho levicí proklál.

V. 10. „udeřil ho“ levicí mečem (dýkou ho bodl).

V. 11. dle hebr. zní: „Jeden z jinochů Joabových zůstal státi u něho (u Amasy) a pravil: „Kdokoli miluje Joaba a kdokoli je stoupencem Davidovým, jdi za Joabem!““

V. 12. Místo „kterýs muž“ lépe hebr.: „*ten* muž“, jmenovaný ve v. 11.

V. 14. „Ten“ — Seba. — Ábhél-Béth-Ma'achá stávalo tam, kde je dnes křesťanská vesnice Abil či Abil el-Qamh. — Ábhél = Niva. — Tako-

Abel-Bet-Maachy, a všichni muži vybraní shromáždili se k němu.
15 Přišli tedy a napadli ho v Abel-Bet-Maaše; obklíčili město náspem
a oblehli je; všechen pak lid, který byl s Joabem, usiloval pobořiti
zdi. 16 Tu zvolala jedna moudrá žena z města: „Slyšte, slyšte, rcete
Joabovi: „Přistup sem, abych s tebou promluvila!““ 17 Když on k ní
přistoupil, tázala se ho: „Jsi ty Joab?“ On odpověděl: „Jsem.“ Řekla
mu tedy: „Poslyš řeči služebnice své!“ Když on odpověděl: „Slyším,“
18 pravila zase ona: „Říkali ve starém přísloví: „Kdo se ptají, ať se
ptají v Abele;“ a tak (také) činili. 19 Nejsem já ta, která odpovídá
pravdu v Israeli? A tý usiluješ zkaziti město a vyvrátit matku v Israeli?
Proč ničíš dědičný majetek Hospodinův?“ 20 Joab odpovídaje, řekl:
„Odstup, odstup to ode mne! Neničím ani nebořím! 21 Ne tak, ale člověk
s hor efraimských, jménem Seba, syn Bochrův, pozdvihl ruku svou
proti králi Davidovi; vydejte toliko jeho a odtrhneme od města!“
I řekla žena Joabovi: „Hle, hlava jeho bude ti hozena přes zeď!“
22 A šla ke všemu lidu a moudře s nimi rozmlouvala; sťavše tedy
hlavu Seby, syna Bochrova, vyhodili ji Joabovi. Ten pak zatroubil,
a rozešli se od města, každý do domova svého.

Joab vrátil se do Jerusalema ke králi 23 a byl nade vším
skem Israelovým; Banajáš, syn Jojadův, byl nad Kereťany a Feleťany,
24 Aduram nad daněmi, Josafat, syn Ahiludův, byl kancléřem, 25 Siva
písařem, Sadok a Abiatar byli kněžími, 26 a Ira Jairovec byl Davidovým
rádcem.

---

vých míst soujmenných bylo více; toto dostalo přídomek dle sousední aramské říše Béth-Ma'achá. — Abil je na východním břehu potoka Dér-dára, který se vlévá v bažinách hulských do Jordanu. — Dle opraveného znění dlužno překládati: „Tento prošel všecky kmeny Israelovy, oni však jím pohrdli. Přišel tedy do Ábhél-Béth-Ma'achá, a všichni Bochrovci (přišli) za ním“.

V. 15. n. „přišli“ Joab a jeho vojsko. — Dle znění kriticky opraveného čti: „Přišli tedy a oblehli ho (Sebu) v A.-B.-M. Nasypali násep proti městu. Když všecek lid, který byl s Joabem, podkopával zeď, aby padla, (16.) kterás moudrá žena postavila se na předezdívku a volala z města: Slyšte! Slyšte...“ (Dhorme.)

V. 18. n. „tak (také) činili“ a dobře pochodili. — Hebr. kriticky však přelož: „Ať se ptají v Abele a v Danu, zda není toho již, co ustanovili věrní Israelovi. A ty usiluješ...“ Když běželo o to, by vyšetřeny byly starobylé zvyky (= „co ustanovili věrní Israelovi“), chodili se tázati do Abely a do Danu. — O Danu viz Jos 19, 47; Sdc 18, 7. nn. — „Matkou“ sluje to město, ježto bylo starobylé a poučovalo ostatní o starobylých obyčejích.

V. 20. Pravil, že není ovládán vášní bojovati ani obléhati, ale že chce zmocniti se toliko toho, který se pokusil domoci se samovlády proti králi. (Teodoret.)

V. 23.—26. je zlomek soupisu Davidových úředníků, jako 8, 16.—18. — Tento zlomek patří vlastně již k „Dodatku“ (hll. 21.—24.). — Místo „Aduram“ čti: „Adónírám“ = Pán můj je vznešený. — Srv. 3. Král 4, 6; 5, 14. (28.); 12, 18; 2. Par 10, 18. — „nad daněmi“ a nad *robotami*. — Místo „Siva“ dlužno čísti: „Šíšá“ jako 8, 17. — Místo „Jairovec“ se zřetelem k 23, 38. čti „Jattiřan“; pocházel totiž z Jattiru 1. Sam 30, 27. — Z posledních hlav 2. Sam je patrno, že nebyla za Davida říše dokonale sjednocena. Zejména jest pozorovati napětí mezi Judovci a ostatními Israelity. Nástupcovi Davidovu (Šalomounovi) podařilo se sice říši více sjednotiti a uceliti, ale ne na dlouho. Stará řevnivost vybuchla po jeho smrti, a říše byla na vždy rozštěpena ve dvě polovice.

DODATEK (2. Král 21, 1.—24, 25.).

1. **O dalším úpadku domu Saulova** (2. Král 21, 1.—14.).

Tříletý hlad, trest za to, že Saul nedostál slovu danému Josuem Gabaoňanům; Gabaoňané žádají, by jim bylo dostiučiněno krví Saulovou (21, 1.—9.). Resfina láska mateřská (21, 10.—14.).

Hlava 21. — [1] Byl také hlad za dnů Davidových tři léta po sobě; když se tázal David úst Hospodinových, řekl Hospodin: „(To je) pro Saula a jeho dům, (pro) krevní vinu, že povraždil Gabaoňany.“ [2] Král tedy povolal Gabaoňany a řekl jim: — Gabaoňané nepatřili k Israelitům, ale byli zbytky Amorrhejských; synové Israelovi kdysi se jim zavázali přísahou; avšak Saul chtěl je vypleniti z horlivosti pro syny Israelovy a Judovy. — [3] Řekl tedy David Gabaoňanům: „Co vám mám učiniti? A čím bude smířena vina na vás spáchaná, byste (zase) dobrořečili dědičnému majetku Hospodinovu?“ [4] Když pak mu pravili Gabaoňané: „Nemáme pře o stříbro ani o zlato, ale proti Saulovi a proti domu jeho (máme při), aniž chceme, aby kdo byl zabit z Israele,“ tázal se jich král: „Co tedy chcete, bych vám učinil?“ [5] Oni odpověděli králi: „Toho muže, který nás potíral a nespravedlivě potlačoval, musíme zahladiti tak, aby ani jeden nezůstal z rodu jeho ve všech končinách israelských. [6] Budiž nám dáno sedm mužů z jeho synů, bychom je pověsili Hospodinu v Gabae Saula, kdysi vyvolence Hospodinova!“ I řekl král: „Dám (vám je)“. — [7] Král však ušetřil

---

Hl. 21. — V. 1. n. „za dnů Davidových“ ne po tom, co vypravováno v předešlé hl. 20., ale mnohem dříve, dle všeho v prvních letech panování Davidova, snad v letech 1002—999. Tento dodatek (1.—14.) byl dle Schlögla původně před hl. 9. Aspoň časově tam patří. — Dle hebr. odpověděl Jahve: „Krev (lpí) na Saulovi a na domě jeho, ježto pobil Gabaoňany.“ — Nic bližšího o tom, kterak Saul Gabaoňany vraždil, není jinde vypravováno. — „povraždil“ ne všecky! Dle Jos 9, 3. nn. přisahali předáci Israelovi, že Gabaoňanů nepobijí jako jiné národy palestinské. Hřešil tedy Saul proti té přísaze, a hřích ten žádal, by bylo zaň učiněno dosti. — Jos 9, 6; 11, 19. počítáni jsou Gabaoňané k „Hevejským“, zde k Amorrhejským. Amorrhejští tu znamená více kmenů pohanského obyvatelstva Palestiny. (Hummelauer.) — Co je za v. 2. v pomlčkách, je pozdější přídavek. — „z horlivosti pro syny Israelovy“ zejména pro své Benjaminovce, v jejichž území Gabaon byl.

V. 3. „dědičný majetek Hospodinův“ = Israel 20, 19. — Gabaoňané vyřkli kletbu nad svým nepřítelem, kletba ta zasáhla veškerého Israele, i třeba nyní, by tu kletbu odvolali; odvolají ji, když budou zase Israelitům „dobrořečiti“. —

V. 4. čti dle hebr.: „Nejde o stříbro ni zlato mezi námi a Saulem a domem jeho; ani o to nám nejde, bychom někoho z Israele zabili“. Gabaoňané mluví dle tehdejšího práva krviny. Ježto Saul je pobil, žádají, by Saul byl za to potrestán na svém rodě. Nežádají za smrt jiného Israelity, kdyžtě jsou tu potomci Saulovi. — Také krvemstitel u dnešních Arabů hledá utratit nejprve vraha; nemůže-li ho dosáhnouti, hledá otce, syna jeho nebo dalšího příbuzného až do pátého kolena. (Jaussen.)

V. 5. n. čti dle kritického znění: „... Ten muž, který nás potíral, a který chtěl nás zahladit, abychom nezůstali v žádné z končin Israelových — budiž nám dáno sedm mužů z jeho rodiny, a pověsíme je před Jahvem v Gabaonu na hoře Jahvově“. — V Gabaoně byla svatyně ještě za Šalomouna 3. Král 3, 4; 9, 2; 1. Par 21, 29; 2. Par 1, 3. 13. — Mezi v. 6. a 7. klade Schlögl 4, 4. — Ortel bude vykonán před Hospodinem, jako 1. Sam 15, 33.

V. 7. n. „Hospodinova přísaha“ = přísaha při Jahvovi. Viz 1. Sam 18, 3; 20, 8. 42. O Risfě viz 3, 7. — Armóní = Palácový. —

Mifiboseta, syna Jonatana, syna Saulova, pro přísahu Hospodinovu,
která vázala Davida s Jonatanem, synem Saulovým. — [8] Vzal tedy
král dva syny Resfy, dcery Ajovy, které porodila Saulovi, Armona
a Mifiboseta, jakož i pět synů Micholy, dcery Saulovy, které byla po-
rodila Hadrielovi, synu Berzellaje, který byl z Molati, [9] a vydal je
v ruce Gabaonských; ti je pověsili na hoře před Hospodinem. Tak
zahynulo těch sedm spolu zabitých v prvních dnech žně [když počali
ječmen žíti].

[10] Resfa však, dcera Ajova, vzala houni, prostřela si ji na skále,
od počátku žně, až na ně počala voda s nebe kapati, a nedala jich
trhati ptákům ve dne ani zvěři v noci. [11] Když bylo Davidovi ozná-
meno, co učinila Resfa, dcera Ajova, ženina Saulova, [12] šel David a vzal
kosti Saula a Jonatana, syna jeho, od obyvatelů Jabesu Galaadského,
kteří je byli tajně vzali z ulice betsanské, kdež je byli pověsili Filišťané,
zabivše Saula na Gelboe. [13] Vzal tedy odtud kosti Saulovy jakož
i kosti Jonatana, syna jeho, a sebravše také kosti těch, kteří byli (právě)
pověšeni, [14] pochovali je s kostmi Saulovými a s kostmi Jonatana, jeho
syna, v území Benjaminově v bočním lůžku hrobu Kisa, otce jeho;
učinili vše, co byl přikázal král.

Poté byl zase Bůh zemi milostiv.

2. **O čtyřech válkách Israelitů s Filišťany** (21, 15.—22.).

[15] Zase vznikla válka Filišťanů proti Israelovi, i táhl David a slu-
žebníci jeho s ním, a bojovali proti Filišťanům. Když však David
ochaboval, [16] Jesbibenob z rodu Arafova, jehož kopí mělo železo, vá-
žící tři sta lotů, a který měl za pasem nový meč, usiloval Davida

---

Místo „Michol" čti se LXX „Merab", a srv. 1. Sam 18, 19. — Místo „z Molati" čti „z Mecholy". — Mechola = Abél-Mechola, jmenovaná Sdc 7, 23. — Tímto přídomkem liší se Berzellaj od stejnojmenného Galaaďana 17, 27; 19, 32. n. — Kdy žeň začínala, viz Lv 23, 9.—14.

V. 9. Z toho, že je pověsili „před Hospodinem", patrno, že byli přesvědčeni, že sám Jahve si přeje, by bylo jednáno dle odvetného práva, dle přísné spravedlnosti.

V. 10. n. „jich" = mrtvol pověšených. — „houně" bylo roucho hrubé, které nosili na znamení smutku. Riçfá ho použila za prostěradlo, za lůžko. Srv. 3, 31. — Dnes začíná ječná žeň ke konci května. První pršky podzimní začínají koncem října nebo počátkem listopadu. — Nechati mrtvoly na pospas dravcům bylo považováno za ukrutnost, spáchanou na zemřelém. Srv. 1. Sam 17, 44. 46; 4. Král 9, 10. — Zákona Dt 21, 22. n. Gabaoňané nešetřili asi proto, že onen tříletý hlad byl způsoben nedostatkem deště; visely tedy smírné mrtvoly tak dlouho, až se dostavil podzimní vydatný dešť, znamení to, že je právu a spravedlnosti učiněno dosti.

V. 12. O Betsanu srv. 1. Král 31, 10. nn. — „Ulice" ta byla ve bráně městské.

V. 14. Místo „v bočním lůžku" čti: „v Sele", ve hrobě... Sela jmenována Jos 18, 28. — Pěkný vzor křesťanským matkám, by tolik péče věnovaly svým dětem živým, kolik věnovala Resfa zemřelým, by dnem i nocí na ně doziraly, by jim Boží milost nebyla uloupena. (Sacy.)

V. 15.—22. je doplněk ke hl. 5. — V. 15. a 16. dlužno dle kritického znění přeložiti: „Položili se táborem v Gobu a bojovali s Filišťany. Tu povstal Dódó, (16.) syn Jóášův, který byl ze synů Ráfáových; měď jeho kopí vážila tři sta šeqelů, a byl opásán mečem novým. Ten zamýšlel zabíti Davida". — Ráfá je praotec obřího plemene. Srv. Gn 14, 5; Dt 3, 11; Jos 12, 4; 13, 12. a jj. — O váze oštěpu Goliášova viz 1. Sam 17, 5. 7.

zabiti. 17 Ale Abisaj, syn Sarviin, přispěl mu na pomoc, udeřil Filišťana
a zabil jej. Tu zapřisáhli se muži Davidovi řkouce: „Nesmíš již jíti
s námi do boje, abys nezhasil svíce Israelovy!"
18 Ve druhé válce v Gobu proti Filišťanům, Sobochaj Husaťan
zabil Safu z rodu Arafova [z pokolení obřího].
19 Ve třetí válce v Gobu proti Filišťanům zabil Bohdan, syn Lesův,
tkadlec betlemský, (bratra) Goliáše Gefana; dřevo jeho kopí bylo jako
vratidlo tkalcovské.
20 Čtvrtá válka byla v Getu; v té byl muž vysoký, který měl na
rukou i na nohou po šesti prstech, tedy (úhrnem) dvacetčtyři, a byl
z rodu Arafova. 21 Když se Israelovi rouhal, zabil ho Jonatan, syn Samy,
bratra Davidova.
22 Ti čtyři narodili se v Getu, byli z rodu Arafova a padli rukou
Davidovou a služebníků jeho.

3. **Davidova píseň díků** (22, 1.—51.).

Uvod (v. 1.). Sloka první ohlašuje předmět básně (v. 2.—4.). — Sloka druhá rozvádí předmět básně, vyslovený ve v. 4. (v. 5.—7.). — Sloka třetí (v. 8. n.) líčí výbuch Božího hněvu. — Sloka čtvrtá (v. 10.—13.) popisuje příchod Boha na soud v podobě vichoru. — Sloka pátá (v. 14.—16.) rozvádí myšlenku a obraz sloky čtvrté. Sloka šestá (v. 17.—20.) rozvádí myšlenku sloky druhé. — Sloka sedmá (v. 21.—24.) udává důvod, proč se Jahve Davida ujal: odplatil mu za jeho nevinu. — Sloky osmá a devátá (v. 25.—30.) podávají důvod, proč Jahve tak činiti musil, že je nejvýš spravedlivý, dobré odměňuje a zlé trestá. — Sloky desátá a jedenáctá (v. 31.—36.) učí, jak právem David v Jahve skálopevně doufal. — Sloky dvanáctá a třináctá (v. 37.—43.) líčí podrobněji, jak Jahve Davidovi proti nepřátelům pomáhal. — Sloka čtrnáctá a patnáctá (v. 44.—50.) vzpomínají vděčně, jak Jahve podporoval Davida v boji proti zevním nepřátelům a dopřál mu, podrobiti si cizí národy. — V. 51. je závěrkem celé písně děkovné.

Hlava 22. — 1 David pronesl k Hospodinovi slova této písně

V. 17. K přísaze té srv. 18, 2. n.; 11, 1; 12, 27. nn.; 10, 7; také však 10, 17.

V. 18.—22. jsou také 1. Par 20, 4.—8. V. 18. čti: „Potom strhla se zase válka v Góbu s Filišťany. Tehdy Sibbechaj Chúšovec zabil Safu, který byl ze synů Ráfáových." Chúšá byl dle 1. Par 4, 4. rod kmene Benjaminova. Hebr. tedy nepraví, že byla tato válka „druhá". Rovněž nepočítá níže ve v. 19. n. válku „třetí" a „čtvrtou". — Místo „v Góbu" čtou někteří se LXX: „v Getu".

V. 19. „Bohdan" je překlad latinského Adeodatus; tím slovem překládá Vulg. hebr.: „Elchánán = Bůh je milostiv. — „Bůh dal" je: „Elnáthán". — „syn Lesův" je zase překlad vlastního jména, jako by bylo obecné. Čti tedy: „syn Ja'arí-ův". — Ja'arí = Silvestr. — Místo „tkadlec betlemský" čti: „Betleman". — Konec v. jako 1. Sam 17, 7.

V. 20. Že se narodí dítě, mající více prstů než normální člověk, stává se sice častěji, budí však vždycky pozornost a obdiv. — „z rodu Arafova" = ze kmene „Refáím" jako výše.

V. 21. n. Samaa jmenován již výše 13, 3; 1. Sam 16, 9. — K v. 22. srv. 1. Par 20, 7.

Hl. 22. — Jako Mojžíš ukončil život svůj písní (Dt 32.) a požehnáním kmenův israelských (Dt 33.), tak zakončuje David svou životní činnost zpěvem díků (2. Sam 22.) a posledními slovy, zachovanými níže 23, 1.—7. Tento zpěv díků byl pojat také do žaltáře jakožto žalm 17. (dle hebr. číslování 18.). Pozoruhodno, že se i hebrejské znění písně té zde a v žaltáři liší, tak že možno mluviti o dvou recensích. Starší a původnější znění zachováno zde; recense druhá (Ž 17.) vznikla tím, že bylo Davidovy písně děkovné užíváno při bohoslužbě, a tyto ohledy bohoslužebné vyžadovaly některé menší změny. Větší je rozdíl obou recensí ve znění latinském; přeložil tě sv. Jeronym 2. Sam 22. dle původního znění hebrejského, Ž 17., který je ve Vulg., je však z překladu

v den, kdy ho vysvobodil Hospodin z ruky všech nepřátel jeho, i z ruky
Saulovy. — 2 Řekl:

Hospodin je skála má i pevnost;
on je také vysvoboditel můj.
3 Bůh je má síla, doufat budu v něho;
štít můj je, jakož i roh záchrany mé;
vyvýšení mé a utočiště,
spasitel můj, kterýs mne násilí zbavil.
4 Chvály hodného vzýval jsem Hospodina,
a tak nepřátel svých byl jsem zproštěn.

5 Obklíčily mne totiž hrůzy smrti.
přívaly onoho světa mne poděsily.
6 Provazy pekel mne do kola zatahovaly,
náhle mne překvapila tenata smrti.
7 V soužení svém vzýval jsem Hospodina,
Boha svého jsem se dovolával;
a on vyslyšel z paláce svého hlas můj,
naříkání mé došlo jeho sluchu.

---

zvaného „Itala“, a byl sv. Jeronymem toliko opraven dle řeckého kritického znění Origenova. Viz úvod do žaltáře.

V. 1. srv. se Ž 17, 1. — „v den“ v širším smyslu: „v dobách“. — Saul, jakožto nejnebezpečnější nepřítel uveden zejména. — Jiní nepřátelé Davidovi byli: Filišťané, Edomci, Moabové, Aramové, Ammonové (srv. 2. Sam 8.), Absalom, Semej, Seba a jj. — Z písně je patrno, že skladatelem jejím byl král, vojevůdce, který vedl vítězné války a podmanil si národy, kterých dříve neznal. To vše nepřísluší žádnému králi israelskému tak vhodně jako Davidovi. Velkolepá líčeň příchodu Jahvova (teofanie) a obrazy, kterých básník užívá, mají zřejmou pečeť starobylosti. Proti davidskému původu této písně nelze nic závažného namítati. — „služebníkem Jahvovým“ sluje čestně David (Ž 17, 1.) jako Mojžíš, (Jos 1, 1. 2. 7.), Josue (24, 29.), Job (1, 8; 2, 3; 42, 7. n.) a jj.

V. 2. Ž 17. začíná předslovem: „Chci tě milovat, Jahve, má sílo“ — „milovat“ = zpívat píseň vděčné lásky. — Jahve jmenován „skalou“ již Dt 32, 4. 18. 30. n.; 1. Sam 2, 2. — „skála i pevnost“ = pevnost na skále vystavená. — Skalou sluje Jahve také níže ve v. 3. 32. 47. Proto právem nazývá Hummelauer tento žalm „písní o Skále“.

V. 3. Slovem „silný“ = „síla“ překládá Vulg. hebr.: „skála“. — „Roh“ je známka síly (zvířata rohatá), „roh záchrany“ tedy: „mocná spása“. Srv. píseň Anninu 1. Sam 2, 1. Srv. také 3. Král 2, 28. — Místo „vyvýšení mé“ hebr.: „tvrz má“.

V. 4. „vzýval“ a také vyzýval na soud proti nepřátelům.

V. 5. Pěvec začíná líčiti nebezpečí smrti, která zažil. — Místo „hrůzy“ lépe hebr.: „vlny,“ čemuž odpovídá pěkně: „přívaly“ v n. řádku. — Utrpení všelijaká, působená nepřáteli, přirovnána k povodni. Srv. Ž 68, 2; Is 8, 8. — „onoho světa“, ze kterého není návratu, dosl.: „Belíja'alovy“. Viz 1. Sam 1, 16.

V. 6. n. Smrt přirovnána k lovci. — „z paláce“ nebeského. — První dvě sloky dle kritického hebr. znění lze přeložiti takto:

I. *Chci tě milovat, Jahve, má sílo!*

Jahve je skalisko mé a hrad můj,
3 *Bůh můj, skála má, v něm se skrývám;*
je můj štít a roh mé spásy,
útulek můj; zbavils mne násilí.
4 *Chvály hodného vzýval jsem Jahve,*
a byl jsem nepřátel svých zproštěn.

II. 5 *Obklíčilyť mne vlny smrti,*
přívaly onoho světa mne přepadly.
6 *Provazy pekel mne zatahovaly,*
překvapila mne tenata smrti.
7 *V soužení svém vzýval jsem Jahve,*
a svého Boha jsem dovolával se;
i slyšel z paláce svého hlas můj,
nářek můj došel jeho sluchu.

8 Pohnula a zachvěla se země,
hory v základech rozkolísaly se,
zatřásly se, neb se na ně hněval.
9 Počal vystupovat kouř z jeho chřípí,
a z úst jeho oheň zžírající,
uhlí od něho se rozpálilo.

10 Nebesa naklonil a dolů se snesl,
mrákotu maje pod nohama svýma.
11 Vystoupil na cheruby, a (pak) letěl,
na perutech větrných se vznášel.
12 Ze tmy si učinil kol sebe takořka závoj
a cedí vodu s nebes zamračených.
13 Od záblesku jeho obličeje
uhlí řeřavé se rozpaluje.

14 Tu počal Hospodin hřímati s nebe dolů,
Svrchovaný vydávati hlas svůj.
15 Vyslal (svoje) střely a rozptýlil je,
zablýskal svými blesky a zahladil je.
16 Tu se ukázaly propasti mořské,
obnaženy byly základy země,
protože (jim) Hospodin začal hrozit,
protože zavanul dech jeho rozhorlení.

V. 8 n. líčí, jak se hněvá Bůh na Davidovy nepřátele, kteří byli výše přirovnáni k vířivým proudům vodním. — V hněvu tom přichází, by ty nepřátele soudil a odsoudil. — Podobný příchod Boží viz Ex 19, 16.—18; Jos 10, 11; Sdc 5, 20. — Místo „hor" hebr. lépe: „nebes" — „Základy nebes" dle prostonárodního názoru na přírodu jsou hory na obzoru, na kterých klenba nebeská — jak se zdá — spočívá. — „kouř" = mraky. — „oheň a řeřavé uhlí" = světelná záře, která z temných mraků tu a tam proniká nebo je vroubí, — „na ně" nepatří sem.

V. 10. n. Nebesa — zatažená mraky, které se spouštějí k zemi. — Cherubové jsou Božím trůnem. Srv. Ex 25, 18.—22; 37, 7.—9; Ez 9, 3; 10, 1. nn. — Třetí a čtvrtou sloku dle kritického původního znění dlužno přeložiti takto:

III. 8 *Pohnula, zachvěla se země,*
základy nebe se rozkývaly,
zatřásly se, neb se hněval.
9 *Kouř mu vystupoval z chřípí,*
a z úst oheň hltající,
uhlí od něho se vzňalo.

IV. 10 *Nebesa spustil a dolů se snesl*
mrákotu maje pod nohama.
11 *Vystoupil na cheruba a letěl,*
vznášel se na perutech větru.
12 *Učinil si ze tmy svůj stánek,*
z temného vodstva, z hustých mraků.
13 *Před leskem jeho tváře táhlo*
krupobití a řeřavé uhlí.

V. 14. n. „Hlas" Svrchovaného = hromobití. — „střely jeho" = ohnivé blesky. — „rozptýlil je, zahladil je" — nepřátele Davidovy. — „začal hrozit" = rozkřikl se, obořil se na ně hromobitím. — Pátá sloka dle původního znění:

V. 14 *Hřímal s nebe dolů Jahve,*
Svrchovaný vydal hlas svůj.
15 *Vysílal střely a rozptýlil je,*
zablýskal blesky a zahladil je.

16 *Tu bylo viděti lůžka mořská,*
odkryty byly základy světa,
protože jsi se rozkřikl, Jahve,
že ti zasoptil hněv z chřípí.

Jahve se tolik hněvá na nespravedlnost, kterou páchali Davidovi nepřátelé.

17 Vztáhnuv ruku s výše, uchopil mne,
vytáhl mne ze spoust velké vody.
18 Zbavil mne mocného protivníka mého
a mých nepřátel; bylť silnější mne.
19 Přepadl mne náhle v den mé tísně,
avšak Hospodin stal se oporou mojí.
20 Vyvedl mne na prostranství volné,
vysvobodil mne, že jsem se mu líbil.

21 Odplatil mi Pán dle mé spravedlnosti,
a dle čistoty rukou mých odměnil mne.
22 Neboť dbal jsem Hospodinových cest,
bezbožně jsem se nespustil Boha svého.
23 Mělť jsem na očích všecka jeho práva,
a jeho příkazů jsem neodmítal.
24 Byl jsem dokonale poctivý k němu,
a své nepravosti jsem se střehl.

25 Ano, to odplatil mi Pán dle mé správnosti,
a že ruce mé čisty jsou před jeho tváří.
26 (Neboť) ke svatým se chováš svatě,
a k rekům (věrnosti) dokonale (věrně).
27 S vybranými vybraně si vedeš,
s úskočným však dle jeho úskočnosti.

28 Lidi ubohé tyť zachraňuješ,
a svým zrakem pyšné ponižuješ.
29 Ano, tys má svíce, Hospodine,
ty, Pane, temnost moji osvěcuješ.
30 Ano, v tobě běžím přepásaný,
v Bohu mém já přeskakuji hradbu.

V. 17. n. vypravují dále, kde přestal v. 7. — kterak Jahve pomohl Davidovi. Vv. 8.—16. líčily jeho strašný příchod na soud. — „ze spoust velké vody", o které se zmínil ve v. 5.

V. 19. n. „přepadl mne" protivník, o němž v. 18a. — Místo, kde je člověku volno, jest opak „úzkosti a tísně". Dle hebr. zní sloka šestá:

VI. 17 *Vztáhl ruku s výše a vzal mne,*
vytáhl mne z vody velké.
18 *Zbavil mne mocného odpůrce mého,*
nepřátel mých, bylť mne silnější.
19 *Přepadli mne v den mé tísně,*
avšak Jahve byl mou oporou.
20 *Vyvedl mne na volný prostor,*
vytrhl mne, že jsem se mu líbil.

V. 21.—24. Hospodin vysvobodil Davida proto, že žil spravedlivě. „čistota rukou" ve smyslu mravním. Srv. Ž 23, 4. — „cesty Hospodinovy" = způsob života, zákony Hospodinovými vymezeného. — Nepravost, které jsem se mohl dopustiti, byly by nepravostí „mou". — Dle hebr. zní sloka sedmá:

VII. 21 *Jahve mi odplatil dle mé správnosti,*
čistotu rukou mých odměnil mně.
22 *Nebo dbal jsem Jahvových cest,*
nespustil jsem se svého Boha.
23 *Mělť jsem na očích vše jeho právo,*
příkazů jeho jsem neodmítal.
24 *A byl jsem poctivý vůči němu,*
střehl jsem se svého hříchu.

V. 25. opakuje myšlenku vyslovenou výše ve v. 21. s malou změnou, aby na ni navázal všeobecnou zásadu, dle které Jahve s lidmi nakládá: dle toho, jak se chovají k Hospodinu, tedy dle toho, co si zasloužili.

V. 26. Ke svatým se chováš svatě = k dobrým dobře.

Ve v. 29. n. vrací se pěvec zase k osobnímu poměru svému k Hospodinovi. Hořící svíce je náznakem štěstí a radosti. Srv. 4. Král 8, 19;

31 Bůh — neposkvrněny jsou cesty jeho,
výroky Hospodinovy zčištěny ohněm;
štít jest on všech, kteří doufají v něho.
32 (Nebo) kdo je Bůh krom Hospodina?
a kdo Silný kromě našeho Boha,
33 Boha, který přepásal mne silou,
a mou cestu dokonale srovnal?

34 Rovné jelenům činil nohy moje,
a na výšiny mé postavil mne.
35 Vycvičil mé ruce do zápasu,
učinil takořka kovový luk z mých paží.
36 Ty jsi poskytl mi štít své spásy,
blahosklonnost tvá mne zveličila.

37 Uvolnil jsi moje kroky pode mnou,
a mé kotníky neochabovaly.
38 Stíhal jsem své nepřátele a potřel;
nevrátil jsem se, až jsem je zničil.
39 Zahubil jsem je a zlomil, že nepovstali,
(ale) leželi mi pod nohama.

Job 18, 6; 29, 3. — Hradby prolomil David dle 1. Sam 27, 8. nn.; 2. Sam 5, 6.—8; 12, 29. — Dle původního znění přelož sloku osmou a devátou takto:

VIII. 25 *Jahve mne odměnil dle mé správnosti,*
čistotu rukou mých odplatil mi.
26 *K svatému se chováš svatě,*
k dokonalému dokonale,
27 *s čistým čistě ty si vedeš*
se lstivým však dle jeho lstivosti.

IX. 28 *Lidí ubohých ujímáš se,*
oči pyšných však pokořuješ.
29 *Ano, tys má svíce, Jahve;*
a můj Bůh temno mé osvěcuje.
30 *Ano, v tobě prorážím hradbu,*
v Bohu svém přeskakuji zdivo.

V. 31. „cesty Boží“ = způsob, jak s lidmi nakládá. — Slovo Boží je takořka ryzí zlato, v ohni roztavené a všech přimíšenin zbavené, je čisté, beze lži. Co slibuje, také plní. — Dhorme se domnívá, že tento v. sem nepatří; 31bc. bylo sem nedopatřením vepsáno z Přís 30, 5; začátek pak toho v. (31a.) je prý nesprávný překlad opakovaného v. 33b.

V. 33. „cestu srovnal“, že není na ní překážek, že mohu po ní bezpečně kráčeti. Možno však také vykládati ve smyslu mravném: že cesta, t. j. způsob života Davidova byl správný, působil Jahve. — Dle hebr. zní verš 31.—33.: (Sloka X.):

31 *Boží cesta je bez úhony,*
slovo Jahvovo je ryzí;
štít jest on všem, kteří doufají v něho.
32 *Nebo, kdo je Bůh krom Jahve,*
a kdo skála, ne-li Bůh náš?
33 *Bůh ten mne přepásával silou,*
a činil cestu mou bez úhony.

V. 34. n. Žádoucí předností bojovníka do dneška je rychlost a pohyblivost. — Dle hebr. zní následující sloka (XI.):

34 *Rovné činil nohy mé sajkám,*
na výšiny postavil mne,
35 *cvičil ruce mé do zápasu,*
a luk napínat mé paže.
36 *Tys mi poskytl štít mé spásy,*
laskavost tvá mne zveličila. —

Poslední ten řádek překládá Dhorme: *„a tvůj pancíř přikrýval mne“*. Jiní jinak.

V. 37. Jahve sílil Davida, že mohl statně dlouhými kroky jíti vpřed. — Dle hebr. zní sloka XII.:

37 *Dlouhý jsi činil krok můj pode mnou,*
a mé kotníky nekolísaly.
38 *Stíhal jsem odpůrce své a dohonil,*
nevrátil jsem se, až jsem je zničil.
39 *Zahubil jsem je, že nepovstali,*
ale pod nohy mi padli.

40 Tys mne přepásal silou do zápasu,
srazils pode mne mé protivníky.
41 Nepřátel mých vydal jsi mi šíji,
nenávistníků mých, a tak jsem je zničil.
42 Volali, nebyl však, kdo by je vysvobodil;
k Hospodinu, avšak neslyšel jich.
43 Zdrtil jsem je jako na zemi prach,
jak bláto ulic jsem je zetřel a zdupal.

44 Zachránils mne, když se lid můj vzbouřil;
střehl jsi mne, bych byl hlavou národů.
45 Lidé kterých jsem neznal (prv), sloužili mi;
cizinci, (kteří) mi (prve) odpírali,
(potom) na slovo mne poslouchali.
46 Synové ciziny se vysílili,
ve svých úzkostech pak krčili se.

47 Živ buď Hospodin a požehnán Bůh můj;
vynášen buď silný Bůh mé spásy!
48 Bože, ty's mi dopřál odvety dojít,
a ty podmanil jsi národy mně;
49 Tys mne vyvedl z mých protivníků,
nad mé nepřátele povýšils mne,
ty jsi nespravedlivce mne zbavil.
50 Proto tě slavím, Pane, mezi národy
a jménu tvému prozpěvuji píseň.

51 Tobě, jenž velice pomáháš svému králi,
a milost činíš svému pomazanému,
Davidu i rodu jeho na věky.

Sloka XIII. dle hebr.:

40 *Přepásals mne silou do boje,*
srazils odpůrce mé pode mne.
41 *Nepřátel mých dals mi šíji,*
odpůrců mých, že jsem je vyhladil.
42 *Volali, nebyl však, kdo by je spasil,*
k Jahve, však neodpověděl jim.
43 *Zdrtil jsem je jako prach v tržišti,*
jak bláto v ulici jsem je zetřel.

V. 44. n. Kterých národů stal se hlavou, viz 2. Sam 8, 1.—14. Tamtéž viz lidi, národy, kterých dříve David neznal, kteří pak stali se jeho poddanými. Dle kritického hebr. textu zní sloka XIV.:

44a. *Zbavovals mne mých protivníků,*
49b. *nad mé odpůrce povýšils mne.*
44b. *Učinils mne hlavou národů,*
44c. *lidé, kterých jsem neznal, mi slouží.*
45 *Cizinci se lísají mi,*
na slovo mne poslouchají.
46 *Cizinci přinášejí dary,*
potácejí se ze svých tvrzí.

V. 45. n. „lísají se“ — ač neradi, koří se mi. — „potácejí se“ — jsouce vysíleni hrůzou, opouštějí své hradby. — Že dlužno 49b. připojiti k 44a., poznal již Bickell.

V. 47.—50. Vítězný zpěv ke cti Jahvově. — V. 50. uveden Řím 15, 9. — Dle hebr. zní tato poslední (XV.) sloka:

47 *Živ buď Jahve a žehnána Skála má;*
vynášen buď Bůh mé spásy!
48 *Bůh, který dal mi odvety dojít,*
a který podmanil mi národy!
49 *Ty, kterýs vyvedl mne z mých nepřátel,*
kterýs mne zbavil násilníka!
50 *Proto tě slavím, Jahve, v národech,*
a tvému jménu prozpěvuji.

V. 51. je bohoslužebný dodatek mesiášský. Srv. 1. Sam 2, 10; 2. Sam 7, 12.—16. — Dle hebr. zní: 51 *Jenž velmi pomáháš svému králi,*
milostiv jsi svému pomazanému,
Davidu i rodu jeho na věky.

4. **Davidova poslední slova** (23, 1.—7.).

Nadpis a úvod (v. 1.—3a.). Spravedlivý vládce (v. 3b.—4.). Osud nespravedlivého vládce (v. 6. n.). David nebyl vládcem takovým, není mu tedy třeba obávati se, že zanikne; naopak Hospodin učinil s ním úmluvu, která mu zaručuje, že bude jeho rod vládnouti na věčné časy (v. 5.).

Hlava 23. — 1 Toto pak jsou poslední slova Davidova:

Řekl David, syn (to) Isaijův,
řekl muž, jemuž se dostalo zaslíbení
o pomazaném Boha Jakobova,
(řekl) výtečný pěvec Israelův.

2 Duch (to) Hospodinův, (který) mnou mluví
a řeč jeho (prochází) jazykem mým.
3 (Ke mně) promlouvá Bůh Israelův,
ke mně mluví Silný Israelův:

„Nad lidmi kdo panuje spravedlivě,
ten, kdo panuje (jim) v bázni Boží,
4 je jako zora při východu slunce,
která rdí se z rána, kdy není mraků,
a jako bylina ze země pučící deštěm.

5 Ačkoli nebyl tak velký před Bohem dům můj,
přece úmluvu věčnou učinil se mnou,
v každé příčině pevnou, utvrzenou,
že všecko blaho mé, vše, co si přeji, (se plní),
a že v tom nic není, co by se nedařilo.

„Tento Davidův žalm vykládán často o Mesiášovi. David jest obrazem Krista Pána, a tento děkuje Bohu Otci za to, že dal mu zvítěziti nad hříchem, nad smrtí, a že mu dal v církvi panovati nad národy, nad pohany. Je dle toho jen nepřímo mesiášským. Slova, která jsou v žalmu řečena o nepřátelích Davidových, lze uvésti o nepřátelích trpícího Krista. Tak užito v. 2. 48. 49. ve stupňové vložce smrtné neděle.“ (Sedláček.) Některých vv. užívá církev při modlitbách ke cti Svátosti oltářní (v. 2. 3. 4. 10.). Jeť Eucharistie naše skála, naše tvrz, útočiště a zdroj síly na cestě života a v boji s nepřáteli naší spásy. Srv. jak líčen příchod Boha na soud v. 8.—16. a oč milostněji snáší se při mši sv. na oltář!

Hl. 23. — V. 1.—7. podává Davidův „labutí zpěv“. Složen z úvodu (dvě sloky) a z vlastního zpěvu (tři sloky). Úvod je velmi podoben proslovu proroctví Balaamových Nm 24, 3. 15. Znění porušeno, proto všelijak překládáno. V 1. n. přelož takto:

1 *Řekl David, syn (to) Isaijův,*
řekl muž, jejž povýšil Svrchovaný,
pomazaný Boha Jakobova,
utěšený pěvec Israelův.

2 *Duch (to) Hospodinův, (který) mnou mluví,*
a řeč jeho na mém jazyku jest.
3 *Ke mně promlouvá Bůh Jakobův,*
mluví Skála Israelova:

V. 3 n. Dle Dhormem upraveného znění hebr. sloku 3b. 4. dlužno přeložiti:

3b. *Vládce lidí, který je spravedlivý,*
vládce, kterýžto se Boha bojí,
4 *ten je jako světlo na úsvitě,*
kdy vychází slunce působící,
že se leskne rosou zeleň země.

V. 5. Co ve v. 3b. 4. řečeno všeobecně o spravedlivém a bohabojném vladaři, obrací David na sebe a shledává, že jeho panovnickému domu dostalo

6 Všichni však zlí budou vypleněni jak trní,
které (holou) rukou nebývá bráno,
7 ale kdokoli chce dotknout se ho,
zbrojí se železem a od kopí dřevcem;
ohněm zapálené shoří až na prach."

Seznam Davidových junáků (23, 8.—39.).

Junáci prvého (v. 8b.—17.), druhého a třetího řádu (v. 18.—39.).

8 Toto jsou jména Davidových junáků:
Sedící na sedadle, nejmoudřejší, kníže mezi třemi; ten je jako
útloučký dřevní červíček a přece pobil osm set (mužů) jedním rázem.
9 Po něm (je) Eleazar, syn strýce jeho, Ahohovec. Byl mezi třemi
junáky, kteří byli s Davidem. Když Filišťané zhaněli (Israele), když
shromáždili se tam k boji, 10 a když mužstvo Israelovo ustoupilo, on
stál a bil Filišťany, až mu ruka zemdlela a ztrnula s mečem; ten den
způsobil Hospodin veliké vítězství, a lid, který byl utekl, vrátil se,
aby sebral kořist se zabitých.
11 A po něm (je) Semma, syn Ageův z Arari. Kdysi shromáždili
se Filišťané na jednom místě, kde bylo pole plné čočky. Když pak
lid před Filišťany utekl, 12 stál on prostřed toho pole, bránil ho a porazil Filišťany; i způsobil Hospodin veliké vítězství.
13 Ti tři, kteří byli prvními ze třiceti, vytáhli také již před tím a přišli
v dobu žně k Davidovi do jeskyně Odollam.

---

se milosti větší, vzácné smlouvy, Viz o ní výše 7, 4.—17. — Smysl temný, ježto vv. 5.—7. byly při opisování již ve starých dobách porušeny. Čím nesnadněji dopíditi se původního znění, tím více činěno kritikou pokusův uvésti vv. ty v původní stav. Dle opravy Dhormovy dlužno překládati:

5a. *Věru, pevně stojí dům můj před Bohem,*
5b. *nebo úmluvu věčnou učinil se mnou;*
5d. *v tom je všecko mé blaho a záliba má.*

5e. *Bezbožným však nebude se dařit,*
6 *jsouce všichni jako trní pouště,*
které holou rukou nelze vzíti,
7 *a jehož člověk nemůže se dotknout,*
není-li železem nebo dřevem kopí
5c. *dokonale opatřen a chráněn.*
7c. *A pak ohněm bývá spalováno.*

Ježto se opírají slova Davidova o mesiášské sliby hl. 7., je zřejmo, že je mnozí vykladatelé mohou právem vykládati v tom smyslu (mesiášském).

V. 8.—38. podán také 1. Par 11, 11.—41. — Tam jmenováni padesát tři jonáci, zde toliko třicet sedm. Z 1. Par 11, 10. plyne, že je v. 8.—38. dodatek k prvním dobám panování Davidova, podobně jako výše 21, 15.—22. — Podobné seznamy Davidových úředníků viz výše 8, 16.—18; 20, 23.—26. — V. 8. dlužno přeložiti: „Íšbóšet, z Béth-Kemónu, první ze tří, ten mávl sekerou proti osmi stům smrtelně raněných jedním rázem." Srv. 1. Par 27, 2. Tam jmenován jeho otec: Zabdiél. — O jménu Isboset, či lépe „Íšba'al", viz 1. Sam 14, 49. — Ti tři, ze kterých byl Išbaal první byli: Išbaal, Eleazar (v. 9.) a Semma (v. 11.). — Místo 800 má 1. Par 11, 11. toliko 300; Jos. Flavius počítá 900.

V. 9. Místo „strýce jeho" čti: „Dódó", vlastní jméno jeho otce dle 1. Par 11, 12; 27, 4. — Za „s Davidem" dodej „v Pas-Dammím" z 1. Par 11, 13; Srv. 1. Sam 17, 1. — „tam" v Pas-Dammím.

V. 11. n. Místo „Age" čtou někteří se zřetelem na Lukiánovu recensi, jakož i na 3. Král 4, 18.: „Élá". — Místo „z Arari" čti dle v. 25.: „z Charódu". — Místo „na jednom místě" čti: „v Lechi" jmenovaném Sdc 15, 9. — Místo „čočky" 1. Par 11, 13. čte: „ječmen". — Původnější jest asi „čočka". — Za v. 12. klade Dhorme (po Wellhausenovi) 17b.: „To vykonali ti tři jonáci".

V. 13. „v čas žně" poznamenáno, by bylo patrno, že přinesli Davidovi potraviny. — O jeskyni Odollam viz 1. Sam 22, 1. — O údolí Refáím 2. Sam 5, 18.

Když leželo vojsko Filišťanů v Údolí obřím, [14] byl David v pevnosti, avšak Betlem byl obsazen Filišťany. [15] I vyslovil David žádost: „Kéž mi dá někdo napít se vody z cisterny, která je v Betlemě u brány!“ [16] Pronikli tedy ti tři junáci vojskem Filišťanů, navážili vody z cisterny betlemské, která byla u brány, a přinesli Davidovi; on však nechtěl píti, ale vylil ji v obět Hospodinu [17] řka: „Chraniž mne Hospodin, abych to učinil! Mám píti krev těchto lidí, kteří šli s nebezpečím života?“ Nechtěl tedy píti. To učinili tři největší junáci.

[18] Také Abisaj, bratr Joabův, syn Sarviin, byl prvním ze tří. Ten pozdvihl kopí své proti třem stům a pobil je; byl slavný mezi třemi, [19] ano byl z těch tří nejznamenitější, takže byl knížetem mezi nimi, ale třem prvním se nevyrovnal.

[20] Pak byl Banajáš, syn Jojady, muže velmi udatného, velikých činů, z Kabseelu; ten zabil dva lvy moabské, ten se spustil a zabil lva v cisterně toho času, kdy byl sníh; [21] ten zabil také kteréhos Egypťana, muže, který stál za podívanou; ten měl v rukou kopí, i vyšel na něho s holí, mocí vytrhl Egypťanovi kopí z ruky a zabil ho jeho (vlastním) kopím. [22] To učinil Banajáš, syn Jojadův; [23] též on byl slavný mezi třemi junáky, kteří vynikali mezi třiceti, avšak (oněm) třem se nevyrovnal; David si ho učinil tajným radou.

[24] Asael, bratr Joabův, patřil do (těch) třiceti;
Elchanan, syn strýce jeho z Betlema,
[25] Semma z Harodu,
Elika z Harodu,
[26] Heles z Faltu,
Hira, syn Akkesův z Tekuy,

V. 14. n. „v pevnosti“ Sionské. Ježto dle v. 13b. leželi Filišťané na jihu Sionu (Jerusalema), bylo velmi obtížno dostati se z Jerusalema do Betlema. — Davidovi zachtělo se betlemské vody ani ne proto, že byla chutnější nežli voda jerusalemská, ale že to byla voda jeho rodného města. David nežádal, by mu ji přinesli, ba snad ani netušil, že přání bude jonáky jeho pojato tak, jako by to byl rozkaz nejvyššího velitele.

V. 16. „vylil ji Hospodinu“ v tekutou oběť, jako bývalo v úlitbu dáváno jindy víno. Tato voda, která mohla státi život lidský, byla vzácnější než víno. Ostatně srv. 1. Sam 7, 6.

V. 18. n. praví, že Abisaj (1. Sam 26, 6.) vynikal mezi „třiceti“, že byl jejich vůdcem, nevyrovnal se však oněm „třem“, o kterých vypravováno ve v. 8.—12. — Dle toho dlužno třikráte čísti místo „tři“: „třicet“. (Poslední „tři“ je číslice správná!).

V. 20. n. Kabseel viz Jos 15, 21. — O Banajášovi srv. 8, 18; 20, 23; 1. Par 27, 5; (12, 27.). — V. 20. čti se zřetelem na LXX: „Banajáš, syn Jojadův, muž silný a velkých činů ...zabil *dva syny Ariele* z Moabska...“ — Místo „stál za podívanou“ čti: „vysoké postavy“ a srv. 1. Par 11, 23. — Banajáš zabil Egypťana jeho vlastní zbraní, jako kdysi David Goliáše 1. Sam 17. Zabíti nepřítele jeho vlastní zbraní líbí se velmi také dnešním beduinům. (Dhorme.)

V. 23. čti: „též on byl slavný mezi *třiceti* jonáky. Vynikal nad těch *třicet*, avšak... David ho ustanovil nad svou *osobní stráží*.“ Srv. výše v. 19.

V. 24. Nadpis k tomuto seznamu viz 1. Par 11, 26. Tam je seznam ten úplnější. — O Asaelovi srv. výše 2, 18. nn. — Poznámky, že „patřil do (těch) *třiceti*“, 1. Par 11, 26. nemá. — Místo „syn strýce jeho“ dlužno čísti: „syn Dódův“, jako výše ve v. 9.

V. 25. Tento Šammá sluje 1. Par 11, 27.: Šammóth, a 1. Par 27. 8.: Šamhúth. — Charód znám ze Sdc 7, 1. — „Charóďan Elíqá“ v Par při opisování nedopatřením vynechán. — O Šammovi srv. také výše v. 11.

V. 26. n. „z Faltu“, t. j. jeho domovina slula Béth-Pelet; byla v jižním Judsku. Srv. Jos 15, 27; 1. Par 11, 27; 27, 9. — O Tekue viz výše 14, 2. —

27 Abiezer z Anatotu,
Mobonnaj z Husy,
28 Selmon Ahohovec,
Maharaj, Netofan,
29 Heled, syn Baanův, také Netofan,
Itaj, syn Ribajův z Gabay Benjaminovců,
30 Banajáš, Faratoňan,
Heddaj z údolí Gaas,
31 Abialbon, Araban,
Azmavet z Beromi,
32 Eliaba, Salaboňan,
synové Jassenovi,
Jonatan,
33 Semma z Orori,
Ahiam, syn Sararův, Arořan,
34 Elifelet, syn Aasbaje, Maachana,
Eliam, syn Achitofelův, Gelan,
35 Hesraj z Karmelu,
Faraj z Arabu,
36 Igaal, syn Natanův ze Soby,
Bonni z Gaddu,
37 Selek, Ammoňan,
Naharaj, Berofan, oděnec Joaba, syna Sarviina,
38 Ira, Jetřan,
Gareb, také Jetřan,
39 a Uriáš, Heťan.

Úhrnem třicet sedm.

6. **Sčítání lidu** (24, 1.—25.).

David dává sčítati lid (24, 1.—10.). Trest za tuto pýchu (11.—17.). David s Bohem zase smířen (18.—25.).

Hlava 24. — 1 Opět popudil se hněv Hospodinův proti Israelovi; neboť ponukl Davida na ně, aby řekl: „Jdi, sečti lid israelský i judský!“

O Anatotu viz Jos 21, 18. — Místo Mobonnaj čti: „Sibbekaj“; je to hrdina známý jménem Sobbochaj z 21, 18. — Srv. 1. Par 11, 29; 20, 4; 27, 11.

V. 28. n. K „Ahohovec“ srv. výše v. 9. — Netófá, město, kde je dnes Bét-Nettíf, jihozápadně Jerusalema. Srv. Esdr. 2, 22; Neh 7, 26. — O Gabae, rodišti Saulově, viz 1. Sam 10, 26. nn.

V. 30. n. O Pir‘áthónu = dnešní Fer‘atá srv. Sdc 12, 13. — O Ga‘ašu viz Jos 24, 30; Sdc 2, 9. — Místo „Abialbon“ čti s 1. Par 11, 32.: „Abíél“. — Sluje „Araban“, ježto pocházel z místa Béth-há‘-Arabá. Viz o něm Jos 15, 6. 61. — Místo „Beromi“ čti s 1. Par 11, 32.: „Bahurim“ a srv. výše 3, 16.

V. 32. n. „Salaboňan“ — z místa, které slulo Ša‘albím. Viz Jos 19, 42. — Místo: „synové Jassenovi“ čti: „Jášén Gúnovec“. Srv. 1. Par 11, 33; 5, 15; Nm 26, 48. — „Jonatan“ dlužno spojiti slovem „syn“ s následujícím: „Semmy“: „Jonatan, syn Semmy“. — Místo „Arořan“ čte Dhorme „Haróďan“ jako ve v. 25. Místo „Sarar“ čte 1. Par 11, 34.: „Sáchár“; to je zkrácenina ze „Secharjá“.

V. 34. n. Domovina Elifeletova byla Béth-Ma‘achá, jmenovaná výše 20, 14. — 1. Par 11, 35. má: „Elifal, syn Urův, Hefer Mecheřan“. — O Eliamovi srv. výše 11, 3; 15, 12. Srv. 1. Par 11, 36. — Karmel jmenován 1. Sam 25, 2. — Aráb Jos 15, 52. — Místo Pa‘araj 1. Par 11, 37. nesprávně Na‘raj.

V. 36. n. Místo „Igaal“ 1. Par 11, 38.: „Joel“. — Místo „ze Soby...“ čti: „Miççóbá, syn Gádův“. (Dhorme.) Natan a Gad jsou jména proroků, kteří působili za dob Davidových. O Berotu viz 4, 2.

V. 38. n. Jetřan, lépe „Jattiřan“. Srv. 1. Sam 30, 27. — O Uriáši viz výše 11, 3. — V 1. Par 11, 41. nn. je řada jiných jmen.

Hl. 24. — V. 1. „Opět“ navazuje pravděpodobně na 21, 14. Mezi událostí 21, 1.—14. a tuto (hl. 24.) vypravovanou uběhla tedy delší doba, asi 20 let (od roku 999—979). Je samozřejmo, že dal David sčítati lid teprve na sklonku svého panování, kdy byl na vrcholu své slávy válečné, kdy se vážně zabýval plánem postaviti Jahvovi důstojný chrám v Jerusalemě (srv. 1. Par 22, 1.). — „ponukl“ Davida — „hněv Hospodinův“, nebo prostě: Hospodin sám. Jak, patrno ze souběžného místa 1. Par 21, 1.: „Povstal Satan proti Israelovi a *ponukl Davida*...“ Hospodinovi tu přičteno, co dopustil. (Sanchez.) Zřejmo, že dopuštění sluje tu rozkazem, ježto mohl to zabrániti, nezabránil, chtěje tak potrestati bezbožné. (Theodoret.)

[2]Rekl tedy král Joabovi, veliteli svého vojska: „Projdi všecky
kmeny Israelovy od Danu až do Bersaby, a sečtěte lid, abych věděl
počet jeho.“ [3]I řekl Joab králi: „Přidejž Hospodin, Bůh tvůj, k lidu tvému
tolik, kolik ho nyní jest, ano rozmnož ho stonásobně před očima pána
mého, krále; ale co míní pán můj, král, takovou věcí?“ [4]Protože však
nabyla vrchu řeč králova nad slovy Joaba i vojevůdců, vyšel Joab
a vojevůdcové od krále, aby sečetli lid Israelův. [5]Přešedše Jordan
přišli do Aroeru, na pravou stranu města, které je v údolí Gad; [6]pak
přešli přes Jazer do Galaadu, jakož i do nížiny Hodsi, a přišli do lesů
Danových. [7]U Sidonu zahnuvše, ubírali se blízko zdí Tyru, (prošli)
všecku zemi Hevejských i Kanaanských, a přišli na jih Judska, do
Bersaby. [8]Zchodivše všecku zemi přibyli po devíti měsících a dva-
cíti dnech do Jerusalema, [9]a Joab odevzdal soupis lidu, který byl

---

V. 2. Místo „veliteli“ čti: „a velitelům“, a důsledně místo: „Projdi“ dlužno čísti: „Projděte“. (Srv. níže v. 4.) — Od Danu do Bersaby viz 1. Sam 3, 20. a jj.

V. 3. Dle 1, Par 21, 3. upozorňuje Joab, že Davidova snaha sčítati lid je hříšná. Jak bývá, král i lid zpyšněl po tolika vítězstvích, zapomněl, kdo mu je dal, a přičítal je sám sobě; v tom nadutém národním sebevědomí chce věděti, jak veliká jest jeho branná moc, kolik má vojska, na které by se mohl spolehnouti. Bylo v tom velmi mnoho pýchy a *sebedůvěry*, která se nesrovnávala s důvěrou v Boha (jakou Jahve žádal již na Saulovi). Schäfer se domnívá, že chtěl David dokonale zlomiti násilím možný odpor severní Palestiny proti své vládě; ano jest i možno, že si chtěl David zahráti na velkokrále, jakými bývali vladaři jiných velikých starovýchodních národů, že pomýšlel na veliké výboje. Lid s králem souhlasil; hřešil s ním a byl také s ním trestán.

V. 5. přelož se zřetelem na LXX: „Přešedše Jordan počali Aroerem, městem, které je prostřed údolí, (a šli) územím Gadovým do Ja'zeru.“ — Aroer jmenován Dt 2, 36; Jos 13, 9. 16. — „údolí“ je tu Uádi Módžib (Arnon), tedy nejjižnější hranice israelského Zajordání. — O Jazeru viz Nm 21, 24. 32; Jos 13, 25.

V. 6. přelož: „...přišli do Galaadu a do země Heťanů, ke Kadesu, pak přišli do Danu a do Ijjonu a zahnuli k Sidonu Velkému.“ — O Galaadu viz Gn 31, 21; Jos 12, 2. — O „zemi Heťanů“ Jos 1, 4. — Kades na řece Orontu; jiní méně pravděpodobně myslí na Kades Neftali. Jos 21, 32; Sdc 4, 6. a jj. — Dan-Lais viz Jos 19, 47. — Jméno ʿIjjón zachováno v Merdž ʿAjún, rovině mezi Nahr el-Litání a Nahr-el-Haçbání; místo samo bylo snad na pahorku Tell-Dibbín (540 m) prostřed té roviny. Srv. 3. Král 15, 20; 4. Král 15, 29.

V. 7. O Tyrské tvrzi viz Jos 19, 29. — Hevejští sídlili u Sichemu (Gn 34, 2.) a v Gabaonu (Jos 11, 19.), a jj. — Probrali tedy Zajordánsko od jihu k severu a Předjordánsko od severu k jihu. Z 1. Par 21, 6; 27, 24. plyne, že nebyli sečteni Benjaminovci (ani Levité). Zdá se, že chtěli Benjamina „tříditi“ až po Judovi, že však na něho nedošlo, ježto zatím začal mor, a proto bylo upuštěno od dalšího odvodu.

V. 9. Dle 1. Par 21, 5. bylo napočítáno zbraně schopných Israelitů 1,100.000 a Judovců 470.000. Dle Josefa Flavia bylo 900.000 Israelitů, 400.000 Judovců. Ježto dle 1. Par 27, 23. počítáni muži od dvacíti let výše a ježto možno na jednoho takového počítati tři hlavy jiné (ženy, děti. starce), možno dohadovati, že bylo obyvatelstva bez Levitů a Benjaminovců 5,200.000, úhrnem tedy asi ne celých 6,000.000. — Neodvážil bych se říci, že číslice tu (2. Sam 24.) podané jsou nemožné, zdá se však pravdě nepodobno, že nejsou přehnané, považíme-li stav země za panování Saulova, kdy jistě veliká část obyvatelstva pásla stáda; toto zaměstnání však nepřipouští příliš velikou hustotu obyvatelstva. (Hummelauer.) 1. Par 27, 24. řečeno, že počet tříděných nebyl zapsán do letopisů krále Davida; jinými slovy: nebylo úředních dokladův o těch číslech. Tou poznámkou svatopisec prohlašuje, že číslice uvedené 2. Sam 24, 9. i 1. Par 21, 5. nejsou úřední; proto jejich nesprávnost není v rozporu s věrohodností Písma, ježto svatopisec zřejmě prohlašuje, že jich nevzal z pramenů nepochybné ceny. (Týž.) Srv. Úvod § 10. odst. 3. („zamlčené uvádění pramenů“).

sepsal, králi. I nalezeno bylo z Israele osmkrát sto tisíc mužů silných,
kteří mohli tasiti meč; z Judy pak pětkrát sto tisíc bojovníků. 10 Když
byl lid sečten, počalo mocně Davidovi bušiti srdce, i řekl David
Hospodinovi: „Zhřešil jsem těžce, učiniv to; ale prosím, Hospodine,
odejmi nepravost služebníka svého, že jsem příliš bláhově jednal!“
11 Když tedy David ráno vstal, řekl Hospodin Gadovi, proroku,
[a vidci] Davidovu: 12 „Jdi a rci Davidovi: Toto praví Hospodin: Tři
věci jsou ti dány na vybranou; vyvol (si) jednu z nich, kterou chceš,
abych ti (ji) učinil.“ 13 Přišel tedy Gad k Davidovi a oznámil mu řka:
„Buď přijde na tě sedmiletý hlad v zemi tvé, nebo tři měsíce budeš
utíkati před nepřáteli svými, ani tě budou pronásledovati, anebo tři
dny bude mor v zemi tvé. Nyní tedy rozmysli se a viz, jakou mám
odpověď dáti tomu, který mne poslal.“ 14 I řekl David Gadovi: „Soužen
jsem náramně; ale lépe jest, abych upadl v ruce Hospodinovy — neť
veliké jeho milosrdenství — nežli v ruce lidské.“ 15 I seslal Hospodin
mor na Israele, od jitra toho až do ustanoveného času, a zemřelo
z lidu od Danu až do Bersaby sedmdesát tisíc mužů. 16 Když však
vztáhl anděl Hospodinův ruku svou na Jerusalem, aby jej hubil, sli-
toval se Hospodin nad soužením a řekl andělu bijícímu lid: „Dosti;
zadrž teď (už) ruku svou!“ Byl pak anděl Hospodinův u humna Areuny
Jebuského. 17 Když viděl David anděla, an bije lid, řekl Hospodinu:
„Já jsem ten, kdo zhřešil; já jsem nesprávně učinil; tito, kteří jsou
jako ovce, co učinili? Nechať obrátí se — prosím — ruka tvá proti
mně a proti domu otce mého.“
18 Toho dne přišel Gad k Davidovi a řekl mu: „Jdi nahoru a vy-
stav oltář Hospodinu na humně Areuny Jebuského.“ 19 David tedy šel

---

V. 10. Davidovi tlouklo srdce hrůzou a strachem, co bude... Srv. 1. Král 24, 6. — Tíseň ta ho sevřela, dříve než bylo sčítání dokonáno. Srv. 1. Par 21, 7.

V. 11a. „Když tedy David ráno vstal“ polož s Dhormem a jinými na počátek v. 13.: „přišel Gad k Davidovi...“

V. 13. Místo „sedmiletý“ čti s 1. Par 21, 12.: „tříletý“. — Pozoruj sestup: tři *roky*, tři *měsíce*, tři *dny*. — Hlad, válka a mor, tři největší metly Boží. Jer 21, 7. 9; 24, 10.

V. 14. Dle znění kriticky opraveného čti na počátku řeči Davidovy: „Nemám tolik odvahy, bych snesl dokonce tři roky“ (hladu). Tak odmítá David tříletý hlad. Zbývá volba mezi válkou a morem. Maje voliti mezi těmi dvěma zly, odevzdává se do rukou Božích. — Bůh trestá s citem otcovským, lidé však také ze zlomyslnosti; snáze je snésti trest plynoucí ze srdce otcovského (Hummelauer).

V. 15. dle LXX přelož: „David tedy vybral si mor. Byly pak dny pšeničné žně, kdy začala rána mezi lidem, i zemřelo z lidu, od Danu až do Bersaby, 70.000 mužů.“

V. 16. n. Místo: „Když však vztáhl anděl Hospodinův ruku svou na Jerusalem“ čti: „I poslal Jahve anděla do Jerusalema“. Srv. 1. Par 21, 15. — „Ornan“ = Jedle, Cedr (?) — Viz Davidovu velkodušnost a lásku k lidu, která se v jeho slovech zračí. — Dle Dhorma dlužno upraviti souvislost v. 16. n. takto: „I poslal Jahve anděla do Jerusalema, aby jej hubil. (17.) Když viděl David anděla, an bije lid, řekl Hospodinu: „Já jsem ten... proti domu otce mého“. (16b.) I slitoval se Hospodin nad soužením a řekl andělu bijícímu lid: „Dosti, zadrž teď (už) ruku svou!“ I zastavil se anděl Hospodinův u humna Ornanova“. Toto humno bylo severně od Davidova města, na pahorku vyšším nežli byl Sion. Na tom místě postaven později chrám. 2. Par 3, 1.

V. 18. n. „toho dne“, kdy dle v. 16. stanul anděl na humně Ornanově. — Příchod Gada, který přišel jménem Božím, znamenal, že „se Hospodin slitoval“

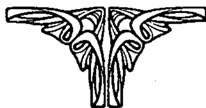
dle Gadovy řeči, kterou mu byl přikázal Hospodin.
[20] Areuna pohleděv a uzřev, že král a služebníci jeho jdou k němu,
[21] vyšel, poklonil se králi až k zemi, a řekl: „Jaká je toho příčina, že přichází pán můj, král, ke služebníku svému?“ David mu odvětil: „Abych koupil od tebe humno, a vystavěl (na něm) Hospodinovi oltář, aby přestal mor, který se rozmohl v lidu.“
[22] I řekl Areuna Davidovi: „Račiž si (je) vzíti pán můj, král, a obětovati, jak se líbí jemu; máš tu býky k celopalu, jakož i vůz a jha býků na palivo.
[23] Všecky ty věci dává [král] Areuna králi.“ „Hospodin, Bůh tvůj“ — řekl (dále) Areuna králi — „přijmi tvůj slib!“
[24] Král mu však odpověděl: „Nikoli, jak ty chceš; ale za peníze (to) koupím od tebe; nebudu přece podávati Hospodinu, Bohu svému, celopalů, které mne nic nestojí!“ Koupil tedy David humno i býky za padesát lotů stříbra.
[25] A vystavěl tam David Hospodinovi oltář, a přinesl celopaly, jakož i pokojné oběti; Hospodin pak se slitoval nad zemí, a přestala rána v Israeli.

(v. 16.), že vyslyšel modlitbu Davidovu (v. 17.). — Ježto byl Sion, kde David sídlil, níže nežli pahorek severní (potomní chrámoviště), bylo Davidovi „jíti nahoru“. Kdyby byl býval David sídlil na západním pahorku (777 m), nehodil by se tak výraz: „jdi nahoru“, ježto humno Ornanovo bylo ve výši asi *740 m.*

V. 20 n. Ornan právě mlátil pšenici, když David k němu přicházel. (1. Par 21, 20.)

V. 22. n. Podobnou nabídku viz Gn 23, 11. nn. — Místo „vůz“ čti: „mláticku“. Byly to dřevěné saně pobité dole prkenou plochou, do které zaraženy na polo vyvstávající kaménky. Těmi sáňkami, do kterých zapřahají dobytek, jezdí po obilí, rozprostřeném na humně, a tak mlátí na některých místech Palestiny dosud. — O podobném palivu srv. 1. Sam 6, 14. — Počátek v. 23. oprav: „Služebník krále, mého pána, dává všecko králi“. — Ornan králem nebyl.

V. 24. n. srv. s 1. Par 21, 22. 25. nn. — Poslední věci Davidovy podány 3. Král 1, 1.—2, 11; ten úryvek patřil kdysi k hl. 24. druhé knihy Sam(?)

TŘETÍ (PRVNÍ) A ČTVRTÁ (DRUHÁ) KNIHA KRÁLOVSKÁ

líčí

v prvním díle (1, 1.—11, 43.) dějiny celistvé říše za panování Šalomounova,

ve druhém díle (3. Král 12, 1.—4. Král 17, 41.) současné děje obou říší rozštěpených, t. j. království israelského (severního) a judského (jižního), a

ve třetím díle (4. Král 18, 1.—25, 26.) podává děje království judského až do jeho zániku, t. j. do zajetí babylonského.

Závěrek (25, 27.—30.) knihy zakončuje.

ROZBOR
TŘETÍ A ČTVRTÉ KNIHY KRÁLOVSKÉ.

Díl prvý (1, 1.—11, 43.).

I. Šalomoun počíná vlásti a utvrzuje trůn svůj (1, 1.—2, 46.).
Šalomoun na krále pomazán (1, 1.—53.).
David naposled Šalomouna napomíná a umírá (2, 1.—12.).
Šalomoun zbavuje se Adonjáše, Abjatara, Joaba a Semeje, aby upevnil svůj trůn (2, 13.—46.).

II. Rozvoj a vrchol vlády Šalomounovy (3, 1.—10, 29.).
Šalomounův sňatek, modlitba a slavný soudcovský rozsudek (3, 1.—28.)
Šalomounovi hodnostáři, sláva, bohatství a moudrost (4, 1.—34.).
Stavby Šalomounovy (5, 1.—9, 9.).
1. Přípravy na stavbu chrámu (5, 1.—18.).
2. Stavba chrámu (6, 1.—38.).
3. Stavba královského paláce (7, 1.—12.).
4. Opatřeno chrámové nářadí (7, 13.—51.).
5. Chrám posvěcen (8, 1.—9, 9.).

Přehled všelikých podniků Šalomounových (9, 10.—28.).
Šalomounova sláva a bohatství (10, 1.—29.).

III. Hříchy Šalomounovy a úpadek jeho říše (11, 1.—43.).

Díl druhý (3. Král 12, 1.—4. Král 17, 41.).

I. Roztržka a spory ustavičné mezi říší severní a jižní až po Achaba (12, 1.—16, 28.).
Roztržka (12, 1.—24.).
Vláda Jeroboama, prvého krále v říši israelské (12, 25.—14, 20.).
Roboam, Abiam, Asa, králové judští (14, 21.—15, 24.).
Nadab, Baasa, Ela, Zambri, Amri, králové israelští (15, 25.—16, 28.).

II. Vláda Achabova v Israeli a zhoubné smlouvy obou říší až do počátku vlády Jehuovy v Israeli a královny Atalie v Judsku (3. Král 16, 29.—4. Král 10, 17.).
Prorok Eliáš (16, 29.—19, 21.).
Dvojí vítězství Achabovo nad králem aramským (20, 1.—43.).
Achab a Nabot (21, 1.—29.).
Achab a Josafat (22, 1.—54.).
Ochozjáš a Eliáš (4. Král 1, 1.—18.).
Místo Eliáše nastupuje Eliseus (4. Král 2, 1.—25.).

Joram, syn Achabův (4. Král 3, 1.—27.).
Zázraky Eliseovy (4, 1.—44.).
Naaman a Eliseus (5, 1.—27.).
Eliseova vážnost den co den vzrůstá (6, 1.—8, 15.).
Joram a Ochozjáš, králové judští (8, 16.—29.).
Jehu králem israelským (9, 1.—10, 17.).

III. Opětné spory mezi králi judskými a israelskými od Jehu až do zániku říše israelské (10, 18.—17, 41.).

Jehu na trůně israelském. Atalia a Joas na trůně judském (10, 18.—12, 21.).
Joachaz, Joas a Jeroboam (II.) v Israeli, Amasjáš v Judsku (13, 1.—14, 29.).
Azarjáš, Joatam a Achaz v Judsku; poslední králové israelští od Zacharjáše až po Oseáše (15, 1.—17, 6.).
Příčiny úpadku říše israelské a její stav, když bylo její obyvatelstvo odvedeno do zajetí assyrského (17, 7.—41.).

Díl třetí (18, 1.—25, 26.).

I. Vláda Ezechjášova (18, 1.—20, 21.).

Doba a způsob jeho vlády (18, 1.—8.).
Zánik říše israelské (18, 9.—12.).
Sanherib táhne do Palestiny (18, 13.—19, 37.).
Další události za vlády Ezechjášovy (20, 1.—21.).

II. Vláda Manassova, Amonova a Josiášova (21, 1.—23, 30.).

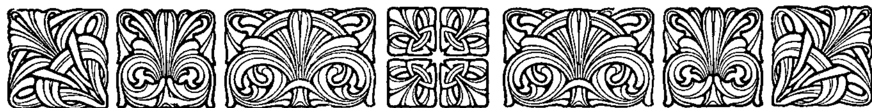
III. Poslední osudy říše judské a její pád (23, 31.—25, 26.).

Joachaz, Joakim, Joachin (23, 31.—24, 17.).
Sedekjáš, zkáza Jerusalema, zajetí babylonské (24, 18.—25, 26.).

Závěr (25, 27.—30.).

Joachin roku 37. zajetí svého vyveden ze žaláře.

Třetí a čtvrtá kniha „Královská“ byla původně kniha jedna; na knihy dvě rozdělena byla od alexandrijských překladatelů (LXX), a Vulg. rozdělení to podržela. V hebrejské bibli rozdělena byla kniha „mamláchóth“ (= „kralování“ panovníků judských a israelských) či „meláchím“ (= „králů“) teprve v XVI. století v Bombergově bibli (vydané v Benátkách r. 1517.) Řekové spojili knihu Král s předešlou knihou Sam v jeden celek se zřetelem na podobný obsah, a když byly obě knihy rozpůleny, dostali *čtyři* knihy „Královské“. Viz úvod do knih Sam na str. 733 n.

Jak z rozboru předchozího patrno, navazuje 3. Král dějinnou nit tam, kde byla přestala 2. Král (Sam), a rozpřádá ji dále až do konce samostatnosti judské. Skladatel však nechtěl podati politických dějin souměrně spořádaných, vyšetřujících příčiny a následky událostí, líčících pohnutky a záměry osob, které vystupují na dějinné jeviště. Ba nebylo ani úmyslem jeho sestaviti úplné dějiny náboženské království judského a israelského. Skladatel knih(y) Král, jsa odkojen zásadami páté knihy Pentateuchu [1]), chce ukázati, kterak jevila se věrnost Hospodinova, která plní, co slibuje,[2]) *ale také to, čím hrozí,*[3])

---

[1]) Je hluboce přesvědčen, že dovoleno konati bohoslužbu toliko na jednom (jediném) místě, jak velí Dt 12, 2. nn. Proto není dovoleno „na výšinách“ ani samého Jahva ctíti (třeba i) bez obrazu, bez sochy, ašery, masseb, bez jakéhokoliv obyčeje pohanského. Skladatel 3. a 4. Král má stále na zřeteli zákaz vyobrazovati Boha (Dt 4, 16. nn.) a zákaz cizí bohoslužby vůbec (Dt 12, 29. nn.). Jedině Levité a nikdo jiný je zákonným a oprávněným vykonavatelem bohoslužby (Dt 18, 1. nn.). Dle toho měřítka posuzuje všecky krále. Proto vytýká tolikráte „hřích Jeroboama“, který v Betelu a Danu zavedl bohoslužbu, proto jsou všichni králové říše severní zlí, z jižních je spravedlivých toliko osm, těch, kteří podporovali bohoslužbu v jerusalemském chrámě a vykořeňovali bohoslužby cizí; poznamenává však, že ani ti nebyli úplně dokonalí, jestliže nebořili výšin, na kterých Jahve domácím způsobem byl ctěn; toliko dva, Ezechjáš a Josiáš, byli i v této příčině bez úhony. — Ježto byl skladatel přesvědčen, že toliko chrám jerusalemský je zákonným obětištěm, věnuje stavbě a dějinám jeho tak velikou pozornost. Srv. 3. Král 5, 1.—6, 38; 7, 13.—9, 9; 14, 26. nn.; 15, 18; 4. Král 11, 1. nn.; 12, 5. nn.; 14, 14; 15, 35; 16, 10; 18, 15. nn.; 22, 3. nn.; 24, 13; 25, 9. 13. nn.

[2]) To patrno z dějin Šalomounových 3. Král 3.—10. Srv. též účel knih Jos Sdc (v úvodech k nim).

[3]) Viz 4. Král 17, 7. nn. — Proto opakuje často „hřích Jeroboamův“, proto opět a opět připomíná, že ten onen král „činil, co bylo zlé v očích Jahvových“. Aby ukázal, že pohromu assyrskou i babylonskou zavinili králové i lid, že konečně byl Jahve, sice shovívavý a milosrdný, takořka donucen hříšný národ potrestati, věnuje skladatel značnou pozornost prorokům, kteří jménem

v době od Šalomouna až po zajetí babylonské.[4]) S tohoto stanoviska a pod tímto zorným úhlem skladatel vybírá z dějinných pramenů přiměřenou látku. Kniha, ačkoli dějinná, nese se tedy popředně směrem poučným, nábožensky vzdělavacím.[4a])

Prameny, kterých skladatel použil, byly zejména 1. letopisy Šalomounovy,[5]) 2. letopisy králů judských[6]) a 3. letopisy králův israelských.[7]) Skladatel uvádí 4. Král 24, 5. naposledy letopisy králů judských při smrti Joakimově; z toho plyne, že neskládal svého díla před smrtí tohoto panovníka (598), ale teprve po ní. Ježto však nevypravuje nic o smrti Sedekjášově,[8]) nelze klásti vznik knih(y) Král do pozdní doby zajetí babylonského, ale dlužno míti za to, že složeny byly[9])

Hospodinovým slibovali a hrozili, kteří byli tedy hlasateli věrnosti Boží. Srv. 3. Král 11, 29. nn.; 13, 1. nn.: 16, 1. nn.; 4. Král 2. nn.

[4]) Skladatel sestavoval knihu svou v živém dojmu, jaký v něm vzbudil pád Jerusalema a chrámu roku 587; kniha hleděla ke čtenářům, kteří měli tuto pohromu rovně v živé paměti a ještě v živém citu. Kniha je měla přesvědčiti o věrnosti Jahvově, o hodnověrnosti jeho prorokův a povzbuditi, aby aspoň nyní oddali se dokonale duchovnímu vedení těchto hlasatelů věrnosti Boží. Viz, co níže řečeno o době, kdy byla kniha složena.

[4a]) Proto tolikráte poukazuje čtenáře, který chce více se dověděti o politických činech toho onoho krále na „letopisy králů judských“ a „letopisy králův israelských“.

[5]) Viz 3. Král 11, 41.

[6]) 3. Král 14, 29; 15, 7. 23; 22, 46; 4. Král 8, 23; 12, 19; 14, 18; 15, 6. 36; 16, 19; 20, 20; 21, 17. 25; 23, 28; 24, 5. (úhrnem patnáctkráte).

[7]) 3. Král 14, 19; 15, 31; 16, 5. 14. 20. 27; 22, 39; 4. Král 1, 18; 10, 34; 13, 8. 12; 14, 15. 28; 15, 11. 15. 21. 26. 31. (úhrnem osmnáctkráte). — Est 2, 23; 6, 1; Esdr 4, 15; 6, 2. nn. je řeč o perských úředních říšských letopisech (psaných nejspíše jako jakýsi protokol úředníkem k tomu veřejně ustanoveným). Takové letopisy byly pravděpodobně psány také v říši judské a israelské. Letopisec ten slul hebr. „mazkír“. Srv. 3. Král 4, 3. — Letopisy, které cituje skladatel Král; sotva však byly tyto úřední protokoly, ale spíše knihy dle nich později zpracované. Israelské letopisy byly sestaveny po roce 721 nebo později z oněch úředních protokolů, které tehdy ještě zbývaly a které při pádu Samaře byly zachovány. Judské letopisy uvedeny posledně 4. Král 24, 5. za Joakima; byly tedy napsány dle úředních pramenů za Sedekjáše; možno však, že byly již prve psány, a později do roku 598 doplněny. Události byly v nich podány v postupu časovém, jak bývá v letopisech čili v kronikách, a jak je na př. i v kronikách babylonských, dosud zachovaných, tedy bez poučných úvah, ne s hlediska náboženského (s tohoto stanoviska zpracoval látku teprve skladatel knih Král!). Z těchto kronik pojal do svého díla skladatel knih Král krátké, střízlivé zprávy o polilických událostech, zejména poznámky letopočtové. Tak míní Šanda, který udává též jiné prameny, kterých skladatel knih Král použil; jsou to popředně: Dějiny Jeroboamovy (3. Král 11, 26.—28. 40; 12, 1.—20.), Judské dějiny proroků (3. Král 12, 21.—24. 33; 13, 1.—32; 4. Král 23, 16.—18.), Israelské dějiny proroků (3. Král 11, 29.—39; 14, 1.—18.), staré dějiny Eliášovy (3. Král 17.—19.), Achabovy děje (3. Král hll. 20 a 22; 4. Král 3, 4. nn.), jiné (mladší) děje Eliášovy (3. Král 21; 4. Král 1, 2. nn.), Eliseovy děje (4. Král 2; 4, 1.—8, 15; 13, 14.—21.), Dějiny Jehuovy (4. Král 9; 10, 1.—27.). Tyto a jiné prameny, které dále Šanda uvádí, měl asi skladatel knih Král již zpracovány a spojeny v jeden nebo několik málo celků.

[8]) Sedekjáš byl poslední král judský, který panoval v letech 597—587.

[9]) Pravíme „složeny“, ježto skladatel sám sice vypravuje děje Jechoniášovy (598) a Sedekjášovy (4. Král 24, 10.—25, 21.), podává úvahy mravoučné, posuzuje činnost králů, prameny svým způsobem zpracoval, ale namnoze ponechal jejich znění. (Srv. výnos papežské biblické komise o tom, jak asi používal Mojžíš pramenů, výše na str. 24.) — Skladateli dlužno přičísti také ustálené vzorce (formule stereotypní), kterými začíná a končí panování toho onoho krále. Krále judské uvádí dle tohoto vzorce: „Roku xtého krále israelského N stal se králem judským A, syn B. Xx roků mu bylo, když se

krátce po pádu Jerusalema (587). Možno, že je složil prorok Jeremjáš.[10]) Kniha napsána nejspíše v Palestině, nikoli v Babylonii, ani v Egyptě.[11]) Po návratu ze zajetí babylonského přičiněny ke knize některé malé dodatečné poznámky.[12])

Některých pramenů, ze kterých bral svou látku skladatel knih Král, použil později spisovatel Par,[13]) nečerpal-li přímo z knih Král.

Důvody vnitřní[14]) i vnější[15]) dokazují hodnověrnost knih Král.

---

stal králem, a yy roků kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho NN." — Vzorec, kterým skladatel oznamuje, že nastoupil ten onen král israelský, zní z pravidla takto: „Roku xtého judského krále N stal se králem A, syn B, nad Israelem v Samaři (a kraloval) yy roků". — Vzorec zavírající činnost králů judských zní z pravidla: „Ostatní dějiny N a vše, co učinil, zapsáno je (jak známo) v letopisech králů judských. Když usnul N se svými otci, byl pochován v městě Davidově, a syn jeho N stal se králem místo něho". — Podobný vzorec u králův israelských zní: „Ostatní dějiny N, a vše, co učinil, jsou zapsány (jak známo) v letopisech králův israelských. Když usnul se svými otci, byl pochován v Samaři a syn jeho N stal se králem místo něho".

[10]) Sloh a mluva skladatele Král velmi se podobá slohu a mluvě Jer. Zejména 4. Král 25 zní, až na malé výjimky, taktéž jako Jer 52, 4.—34. (Srv. též Jer 39, 1.—12.). Také myšlenkově patrna je příbuznost Král s Jer. Z těch důvodů bývá obyčejně Jeremjáš považován za skladatele Král. (Tak i Schlögl.)

[11]) Roky počínají dle skladatele Král na podzim, dle obyčeje judského; dle kalendáře babylonského však počínal rok na jaře (měsícem nisanem), a dle tohoto kalendáře počítali také počátek roku judští vyhnanci v Babylonii, jak patrno z Ez. Dle skladatele „za Řekou", t. j. „za Eufratem", je východní pobřeží Eufratu (3. Král 14, 15.). Byl tedy skladatel Král jedním z Judovců, kteří zůstali v Palestině, i když byli jejich soukmenovci odvedeni do zajetí babylonského. (Šanda.)

[12]) Na př. 3. Král 4, 20; 5, 4; 8, 27. 29. 44.—51. 59. n.; 11, 1b. 8a. 10. 13· 32. a jj. 4. Král 10, 29; 13, 4.—6. 23; 14, 17. 26. n. Také konec 25, 22.—30.

[13]) Srv. tyto úryvky:

1.	Par	29, 26.—30. (smrt Davidova)	a	3.	Král	2, 10. nn.
2.	„	1, 1.—13. (Šalomoun vyprosil si moudrost)	„	3.	Král	3, 1.—15.
2.	„	1, 14.—17. (Šalomounovo bohatství a sláva)	„	3.	„	10, 26.—29.
2.	„	2, (Přípravy na stavbu chrámu)	„	3.	„	5,
2.	„	3, n. (Stavba chrámu Šalomounova)	„	3.	„	6, n.
2.	„	5,—7, (Posvěcení chrámu)	„	3.	„	8, 1.—9, 9.
2.	„	8, 1.—9, 28. (Šalomounova sláva)	„	3.	„	9, 10.—10, 29.
2.	„	9, 29.—31. (Šalomounova smrt)	„	3.	„	11, 41.—43.

2.	Par	10,	1.—19.	a	3.	Král	12,	1.—19.
2.	„	11,	1.—4.	„	3.	„	12,	21.—24.
2.	„	12,	9.—16	„	3.	„	14,	25.—31.
2.	„	16,	1.—6.	„	3.	„	15,	16.—22.
2.	„	18,	1.—34.	„	3.	„	22,	2.—35.
2.	„	20,	31.—37.	„	3.	„	22,	41.—50.
2.	„	21,	5.—10.	„	4.	„	8,	17.—23.
2.	„	22,	1.—6.	„	4.	„	8,	25.—29.
2.	„	22,	10.—24, 14.	„	4.	„	11,	1.—12, 14.
2.	„	25,	25.—26, 2.	„	4.	„	14,	17.—22.
2.	„	27,	1.—9.	„	4.	„	15,	32.—38.
2.	„	28,	1.—4.	„	4.	„	16,	1.—4.
2.	„	33,	1.—9.	„	4.	„	21,	1.—9.
2.	„	33,	18.—25.	„	4.	„	21,	17.—24.
2.	„	34,	1.—33.	„	4.	„	22,	1.—23, 4.

[14]) Skladatel 3. a 4. Král není dvorním královským letopiscem, který psává toliko, co králi nebo dynastii lichotí, co k jejich cti přispívá, nepíše proto, by se mu dostalo královských vyznamenání; ale jsa pln ducha prorockého a lásky k čiré pravdě s ním spojené, píše přísně tak, jak se věci skutečně sběhly, s prorockou neohrožeností kárá, co pokárání zasluhuje, nic nezatajuje, slabosti i dobrých

Hodnověrnosti knih Král nejsou na újmu dosti četné poruchy číslic a odtud plynoucí potíže letopočtové: *a*) Jisto je, že Roboam a Jeroboam nastoupili téhož roku, tento na trůn říše severní, onen na stolec říše jižní; rovněž jistě plyne ze 4. Král 9., že Ochozjáš, král judský zemřel téhož roku, kdy skonal Joram, král israelský. Uplynula tedy stejná doba od Roboama do smrti Ochozjášovy, jakož i od Jeroboama do smrti Joramovy. Sčítáme-li však roky vlády králů judských, udaných ve knihách Král: *17* (Roboam 3. Král 14, 21.) + *3* (Abiam 3. Král 15, 2.) + *41* (Asa 3. Král 15, 10.) + *25* (Josafat 3. Král 22, 42.) + *8* (Joram 4. Král 8, 17.) + *1* (Ochozjáš 4. Král 8, 26.), dojdeme součtu **95**; sčítáme-li roky vlády králův israelských: *22* (Jeroboam 3. Král 14, 20.) + *2* (Nadab 3. Král 15, 25.) + *24* (Baasa 3. Král 15, 33.) + *2* (Ela 3. Král 16, 8.) + *0* (Zambri vládl toliko 7 dní 3. Král 16, 15.) + *12* (Amri 3. Král 16, 23.) + *22* (Achab 3. Král 16, 29.) + *2* (Ochozjáš 3. Král 22, 52.) + *12* (Joram 4. Král 3, 1.), docházíme součtu **98**. Rozchází se tedy oba součty o **3** roky. Tento rozpor snažili se mnozí všelijakým způsobem vyrovnati. Nejlépe záhadu luští Šanda.[1]) Dle něho počítali Israelité od rozkolu až do zajetí

---

panovníků vytýká. — Co píše, jsou většinou události veřejné, o kterých bylo lze četným svědkům očitým se přesvědčiti, a proti kterým bylo možno případně také (kdyby nebyly pravdivě líčeny) veřejně se ozvati. Vypravuje-li jindy události, které se sběhly v menším kruhu svědků (na př. 4. Král 2, 14; 8, 1.—6.), líčí je s tolika podrobnostmi, že zasluhují víry ne menší nežli děje, které přímo nebo nepřímo čerpány jsou z úředních (archiválních) pramenů. — Ačkoli rozumci (racionalisté) načinili se již mnoho pokusů nalézti v knihách rozpory, ani jeden se jim nepodařil; střízlivější z nich nuceni jsou doznati, že popis života východního, jak líčen zejména v dějinách Šalomounových, dokonale se srovnává se skutečným životem králů východních, známým nám odjinud.

[15]) 2. *Par* líčí tutéž dobu, kterou *3.* a *4. Král,* nezávisle na nich, dle pramenův, a všude s Král souhlasí. Od dob Oziášových sotva se co sběhlo v Judsku nebo v Israeli, o čem neučinil ten onen prorok (Isajáš, Jeremjáš, Oseáš, Amos, Micheáš, Sofonjáš) zmínky, a všudy vládne dokonalý souhlas s údaji knih Král (Kaulen-Hoberg). Také Sirachovec, čerpaje své poznatky o Šalomounovi, Ezechjášovi, Josiášovi, Eliášovi a Eliseovi (Sir 47, 14.—49, 9.) z Král, dosvědčuje, že považoval je za knihy hodnověrné. Sám Pán zmiňuje se o nádherném rouchu Šalomounově (Mt 6, 29; 3. Král 10, 25.), o návštěvě královny ze Saby (Mt 12, 42; 3. Král 10, 1.—10.), o suchu za dob Eliášových, o tom, kterak pomohl Eliáš vdově sareptské, kterak uzdravil Eliseus Naamana syrského (Lk 4, 25.—27; 3. Král 17, 1.—6; 4. Král 5, 1.—19.). Jako Mistr, tak i žáci jeho. Srv. Sk 7, 46.—48. s 3. Král 6, 1.—38; Řím 11, 3. n. s 3. Král 19, 10; Žid 11, 35. s 3. Král 17, 17.—24; 4. Král 4, 18.-38; Jak 5, 17. n. s 3. Král 17, 1; Zjev 11, 6. — Již také Josefus Flavius, by hájil posvátných knih svého národa, dovolával se babylonského kněze Berosa (ze III. století před Kr.), Menandra, který psal o dějích Tyru, a Manetona, kněze egyptského. Taktéž mohl právem činiti církevní dějepisec IV. století křesťanského Eusebius. Pádné doklady pro hodnověrnost knih Král objeveny však popředně v dobách nejnovějších. Jsou to nápisy egyptské, babylonsko-assyrské, moabské, fenické a jj. Mluví tak zřetelně, že ne jeden odpůrce hodnověrnosti posvátných našich knih se zarděním musil umlknouti. Ještě dnes možno v souhlasu s 3. Král 14, 25. čísti na chrámě egyptském v Thebách (Karnaku), kterak Šešonq (Sesonchis, Sesak) na své výpravě proti Syrii podrobil si také města judská. Podobně mluví jiné památky o egyptském Sabakovi (Sua či Seve 4. Král 17, 4.), o Tarakovi (4. Král 19, 9.), o Nechaovi (4. Král 23, 34.). Pomník krále moabského Meše ne málo nám osvětluje výpravu krále israelského Jorama a judského Josafata do Moabska (4. Král 3, 4.). Co vypravují klínopisné zprávy o králích aramských Benhadadovi, Hazaelovi a Razinovi, potvrzuje dokonale údaje 3. Král 20; 4. Král 8; 15. Výpravy assyrských králů Fula (= Tiglatpilesara IV.), Salmanasara, Sennacheriba, Asarhaddona, které líčí 4. Král 15, 19. 29; 16, 7.—10; 17, 3.—6; 18, 9. 13. 19; 19, 37., hlásají také klínové nápisy jmenovaných králů. Totéž právem lze tvrditi o králích babylonských Merodach-Baladanovi, Nabuchodonosorovi, Evilmerodachovi. Viz poznámky k příslušným místům.

[1]) Soustava letopočtová, jakož i mnoho jiných poznámek pojato sem z nejlepších na tu dobu výkladů Šandových. — (Herzog se domnívá, že dlužno sniž iti vladařská léta Josafatova (z 25) na *23*, Azarjášova

babylonského rok, kterého zemřel král za poslední rok jeho, spolu však za první rok jeho nástupce (způsob předpočítající a dopočítající, jako bývalo dlouho v Egyptě.) Správný součet kalendárních roků řady králů vypočítáme, odečteme-li při součtu jeden rok vladařský každému následujícímu panovníkovi; toliko z vladařských let krále, který nastoupil právě na nový rok, nesmí býti nic ubráno. (Tak nastoupil Ochozjáš judský.) Dlužno tedy sčítati roky králů judských: 16 (Roboam) + 2 (Abiam) + 40 (Asa) + 24 (Josafat) + 7 (Joram) + 1 (Ochozjáš) = úhrnem *90*. Součet vladařských roků králův israelských: 21 (Jeroboam) + 1 (Nadab) + 23 (Baasa) + 1 (Ela) + 0 (Zambri) + 11 (Amri) + 21 (Achab) + 1 (Ochozjáš) + 11 (Joram) = *90*. Tak dosaženo dokonalého souhlasu v létech vladařských obou řad králů, není třeba míti za to, že opisovač tu neb onu číslici porušil, a není také důsledně nutno číslici žádnou opravovati.

b) Samař padla „devátého" roku Oseáše (4. Král 17, 6.), krále israelského a „šestého" roku Ezechjáše, krále judského (4. Král 18, 10.). Tomu-li tak, musí se součet vladařských roků králů judských od Roboama po pád Samaře rovnati součtu roků panování králův israelských od Jeroboama až do téže události (pádu Samaře). Sčítáme-li však ty roky, napočítáme v Judsku: **95** (viz výše pod *a*) + *7* (Atalie 4. Král 11, 4.) + *40* (Joas 4. Král 12, 2.) + *29* (Amasjáš 4. Král 14, 2.) + *52* (Azarjáš 4. Král 15, 2.) + *16* (Joatam 4. Král 15, 33.) + *16* (Achaz 4. Král 16, 2.) + *6* (Ezechjáš 4. Král 18, 10.), úhrnem: **261** rok; v Israeli: **98** (viz pod *a*) + *28* (Jehu 4. Král 10, 36.) + *17* (Joachaz 4. Král 13, 1.) + *16* (Joas 4. Král 13, 10.) + *41* (Jeroboam II. 4. Král 14, 23.) + *0* (Zacharjáš panoval toliko 6 měsíců 4. Král 15, 8.) + *0* (Sellum toliko 1 měsíc 4. Král 15, 13.) + *10* (Manahem 4. Král 15, 17.) + *2* (Fakejáš 4. Král 15, 23.) + *20* (Pekach 4. Král 15, 27.) + *9* (Oseáš 4. Král 17, 6; 18, 10.), tedy úhrnem: **241** rok 7 měsíců 7 dní. Jinými slovy: Jehu a Atalie nastoupili téhož roku, onen v Israeli, tato v Judsku; sčítáme-li však údaje knih Král dle vladařských let králů judských, uplynulo od Atalie do pádu Samaře: **165** roků, dle údajů vladařských let králův israelských uplynulo od Jehu po pád Samaře toliko **144** roky![1]) — Kdo chce tyto rozpory vyrovnati, nesmí zapomínati pevných bodů letopočtových, opírajících se bezpečně o zprávy klínopisné. Jsou to:

α) Rok **854** před Kr., kdy bojoval Achab, král israelský, se spojenci proti Salmanassarovi II. u Qarqaru.

β) Roku **842** odevzdal Jehu Salmanassarovi II., který tehdy obléhal Damašek, poplatek; byl to první rok vlády Jehuovy. (Mezi tyto dva pevné body, r. *854* a *842*, dlužno vměstnati dva krále: Ochozjáše, nástupce Achabova, který panoval *2* roky (3. Král 22, 52.), a Jorama, předchůdce Jehuova, který vládl *12* let (4. Král 3, 1.). Vměstnati 2 + 12, t. j. 14 roků, čili dle způsobu, jakým počítal skladatel knih Král léta vladařská, *12* roků mezi r. *854* a *842* je možno, stanovíme-li, že Achab zemřel ještě téhož roku, kdy bojoval u Qarqaru, t. j. *854*, a že Jehu nastoupil na trůn (před podzimem) r. *842*, kdy přinesl králi assyrskému poplatek. Ježto Jehu zabil současně Jorama, krále israelského, a Ochozjáše, krále judského (4. Král 9.), je jisto, že téhož roku, *842*, kdy nastoupil Jehu v Samaři, nastoupila Atalie v Jerusalemě.)

γ) Roku *738* zapravil Menahem, král israelský, poplatek Tiglat-Pilesarovi IV.

δ) (Roku *721* po nisanu (či 722?) dobyli Assyrové Samaře.)

Aby uvedl tyto údaje biblické i mimobiblické v souhlas, považuje Šanda z číslic, udávajících délku vlády toho onoho krále, toliko čtyři za porušené: Menahem nepanoval 10 roků (4. Král 15, 17.), ale toliko *7* roků; Pekach nepanoval 20 roků (4. Král 15, 27.), ale toliko *6* let; Oseáš (17, 1.) panoval *11* (po případě 12) roků a Azarjáš (4. Král 15, 2.) panoval toliko *33* roky. Více viz v poznámkách ku příslušným místům. Dle oprav těchto (jiní nuceni více opravovati!) čítá řada vladařských let králův israelských od Jehu (nástupce Joramova) do

---

(z 52) na *32*, Joatamova na *6*, Achazova (ze 16) na *6*, za to však že dlužno léta Joachazova ze 3 měsíců zvýšiti na 3 roky. — Trutz mění vladařská léta pěti králů. Jinak Neteler, jinak Lindl, jinak jiní.

[1]) Již Jeronym postřehl ty rozpory a považoval za zbytečnou ztrátu času snahu vyrovnati je. „Přečti všecky knihy S. i N. zákona a nalezneš takový rozpor v rocích a v letech Judska a Israelska, t. j. obou říší, zmatek, že lpěti na takových otázkách zdá se býti spíše kratochvílí nežli prací badatelovou." Dle toho nepokouší se ani Deimel rozpory ty soustavně vyrovnati a spokojuje se toliko tím, že sebral letopočtovou látku.

pádu Samaře: *27* (Jehu 4. Král 10, 36.) + *16* (Joachaz 13, 1.) + *15* (Joas 13, 10.) + *40* (Jeroboam II. 14, 23.) + *0* (Zacharjáš 6 měsíců 15, 18.) + *0* (Sallum 15, 13: měsíc) + *6* (Menahem 15, 17.) + *1* (Pekachjáš 15, 23.) + *5* (Pekach 15, 27.) + *11* (Oseáš 17, 1.), úhrnem **121** rok. Tolikéž čítá v téže době řada králů judských: *6* (Atalie 11, 4.) + *39* (Jehoas 12, 2.) + *28* (Amasjáš 14, 2.) + *32* (Azarjáš 15, 2.) + *1* (rok samostatné vlády Jotama, který byl 14 roků spoluvladařem otcovým: 15, 33.) + *15* (Achaz 16, 2.), úhrnem: **121** rok.

c) Z toho plyne, že

1.	rok	Roboama,	krále	judského	= 1.	rok	Jeroboama,	krále	israel.	(od 933 do 932[1])
1.	„	Abiama,	„	„	= 17.	„	„	„	„	(od 917 do 916)
1.	„	Asy,	„	„	= 19.	„	„	„	„	(od 915 do 914)
4.	„	„	„	„	= 1.	„	Nadaba,	„	„	(od 912 do 911)
5.	„	„	„	„	= 1.	„	Baasy,	„	„	(od 911 do 910)
28.	„	„	„	„	= 1.	„	Ely,	„	„	(od 888 do 887)
29.	„	„	„	„	= 1.	„	Amria,	„	„	(od 887 do 886)
40.	„	„	„	„	= 1.	„	Achaba,	„	„	(od 876 do 875)
1.	„	Josafata,	„	„	= 2.	„	„	„	„	(od 875 do 874)
21.	„	„	„	„	= 1.	„	Ochozjáše,	„	„	(od 855 do 854)
22.	„	„	„	„	= 1.	„	Jorama,	„	„	(od 854 do 853)
1.	„	Jorama,	„	„	= 4.	„	„	„	„	(od 851 do 850)
1.	„	Ochozjáše,	„	„	= 12.	„	„	„	„	(od 843 do 842)

1.	rok	Atalie,	královny	judské	= 1.	rok	Jehu,	krále	israel.	(od 843 do 842)
1.	„	Joase,	krále	judského	= 7.	„	„	„	„	(od 837 do 836)
22.	„	„	„	„	= 1.	„	Joachaza,	„	„	(od 816 do 815)
38.	„	„	„	„	= 1.	„	Joase,	„	„	(od 800 do 799)
1.	„	Amasjáše,	„	„	= 3.	„	„	„	„	(od 798 do 797)
14.	„	„	„	„	= 1.	„	Jerobama II,	„	„	(od 785 do 784)
1.	„	Azarjáše,	„	„	= 16.	„	„	„	„	(od 770 do 769)
26.	„	„	„	„	= 1.	„	Menahema,	„	„	(od 745 do 744)
32.	„	„	„	„	= 1.	„	Pekachjáše,	„	„	(od 739 do 738)
1.	„	Jotama,	„	„	= 1.	„	Pekacha,	„	„	(od 738 do 737)
1.	„	Achaza,	„	„	= 2.	„	„	„	„	(od 737 do 736)
5.	„	„	„	„	= 1.	„	Oseáše,	„	„	(od 733 do 732)
1.	„	Ezechjáše,	„	„	= 11. (12.)	rok	Oseáše,	„	„	(od 722 do 721)

d) Dle těchto výsledků třeba opraviti *současové* číslice („synchronismy") vladařských roků králů judských a israelských, které byly opisovači porušeny a v tomto porušeném znění nás došly. Opravy ty viz v poznámkách.

Tu budiž podáno toliko několik příkladů poruch těch:

1. Dle 4. Král 1, 17. nastoupil Joram israelský druhého roku Jorama judského, syna Josafatova; dle 4. Král 3, 1. však nastoupil osmnáctého roku Josafatova, tedy o *8* roků dříve (Josafat panoval 25 roků)!!!

2. Dle 4. Král 14, 23. nastoupil Jeroboam II. na trůn israelský *patnáctého* roku Amasjáše judského Dle 4. Král 14, 2. panoval Amasjáš **29** roků. Zemřel tedy Amasjáš a nastoupil po něm syn jeho Azarjáš *čtrnáctého roku* vlády Jeroboamovy. Tomu však se příčí údaj 4. Král 15, 1., že Azarjáš nastoupil roku *dvacátého sedmého* vlády Jeroboama II.!

3. Dle 4. Král 15, 8. zemřel Jeroboam II. *třicátého osmého* roku Azarjáše, krále judského. Nastoupil-li však Azarjáš (výše pod č. 2.) *čtrnáctého* roku Jeroboamova, panoval Jeroboam 14 + 38 = **52** roků. Tomu však odporuje 4. Král 14, 23., že panoval toliko **41** rok!

4. Jak výše pod čís. 2. poznamenáno, praví 4. Král 15, 1., že nastoupil Azarjáš v Judsku *dvacátého sedmého* roku Jeroboamova. Dle 4. Král 15, 8. však nastoupil Zacharjáš, syn Jeroboamův po svém otci *třicátého osmého* roku Azarjášova. Z těch dvou údajů plyne, že panoval Jeroboam II. *27* + *38* = **65** roků. To však jest s 4. Král 14, 23. v rozporu větším nežli byl údaj podaný výše pod čís. 3.

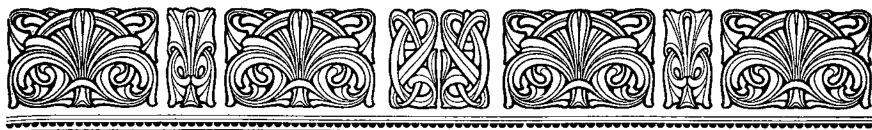
5. Dle 4. Král 15, 30. stal se králem israelským Oseáš *dvacátého* roku Joatama, krále judského. Dle v. 33. tamže však panoval Joatam toliko

[1]) Všechny roky počítány od podzimu do podzimu.

šestnáct roků. 4. Král 17, 1. dokonce praví, že se stal Oseáš králem *dvanáctého* roku Achaza, nástupce Joatamova![1])

[1]) Jak tyto a jiné nesrovnalosti opraviti, viz v poznámkách ku příslušným místům. Zatím budiž povšechně poznamenáno, že pokusy opravné mají na zřeteli *a)* délku roku (sluneční či měsíční?) *b)* počátek roku (podzim či jaro?). Viz výše pozn. 11; *c)* komu, zda předchůdci, či nástupci či oběma připočítán rok, ve kterém tento nastoupil a onen zemřel, t. j. způsob (metoda) předdatující či podatující, či zda obojí způsob spojen; *d)* zda nepanoval jeden s druhým jakožto spoluvládce, a zda nebyly snad tytéž roky počítány oběma, králi i spolukráli, za roky vladařské; nebo *e)* nebylo-li snad někdy mezivládí.

TŘETÍ (PRVNÍ) KNIHA KRÁLOVSKÁ.

DÍL PRVÝ (1. Král 1, 1.—11, 43.).

I. ŠALOMOUN POČÍNÁ VLÁDNOUTI A UTVRZUJE SVŮJ TRŮN (1, 1.—2, 46.).

Šalomoun pomazán za krále (1, 1.—53.).

David a Abisag (v. 1.—4.). Adonjáš usiluje o trůn (v. 5.—10.). Natan podává o tom zprávu Betsabě (v. 11.—14.). Betsaba hájí práv Šalomounových (v. 15.—21.). Natan napomíná Davida (v. 22.—27.). David připovídá trůn Šalomounovi (v. 28.—31.), káže, by Šalomoun byl pomazán (v. 32.—40.). Strach Adonjášův (v. 41.—50.). Adonjáš dostává milost (v. 51.—53.).

Hlava 1. 1 Král David pak sestaral se maje velmi mnoho dní
věku svého; a nemohl se zahřáti, i když se přikrýval přikrývkami.
2 Řekli mu tedy služebníci jeho: „Nechať vyhledáme pánu našemu
mladistvou pannu, by stála před králem, jej ošetřovala, spala v lůně
jeho a zahřívala pána našeho krále.“ 3 Když pak hledali děvu krásnou
ve všech končinách israelských, nalezli Abisag, Sunamku, a přivedli ji
ke králi. 4 Byla to dívka velmi hezká, spávala s králem a posluhovala
mu, avšak král jí nepoznal.

Hl. 1. — V recensi Lukiánově (řecké) počítán úryvek 3. Král 1, 1.—2, 11. ke 2. Sam. Viz 2. Sam 24, 25. — Davidovi bylo tehdy 70 roků. Nebo dle 2. Sam 5, 4. počal panovati ve svém třicátém roce a vládl 40 let (2. Sam 5, 5; 3 Král 2, 11.). Jeho tuhý zápas v celém životě, strádání, útrapy, a zejména život v haremě vyčerpal všecky jeho životní síly (1. Sam 18, 27; 2. Sam 3, 2.—5; 15, 16.). — Spisovatel zdůrazňuje vyčerpanost Davidovu, by bylo zřejmo, že Abisag zůstala pohlavně netknuta (v. 4.). —

V. 2. „služebníci“ = dvořané, nebo zde lépe: lékaři (dvorní). — Ještě ve 2. století křesťanském napsal lékařský spisovatel Galen, že lékem proti nedostatku přirozené teploty u starých lidí je — spáti stále s mladým člověkem. Obyčej ten byl asi ve starých dobách hojně rozšířen. — Pohlavní styk Davida se Sunamkou byl vyloučen, proto nebylo třeba, by ji pojal za manželku a zařadil do svého haremu! Byla a zůstala jeho služebnou, komornou. — Spisovatel podává tuto událost se zřetelem na žádost Adonjášovu níže 2, 13. n. Zdůrazňuje sličnost její, by čtenář chápal, proč zalíbila se Adonjášovi.

V. 3. n. „Sunamka“ ze Sunemu = dnešní Sólem Jos 19, 17. n. (území Issacharovo).

[5] Tu Adoniáš, syn Haggitin, pozdvihoval se, říkaje (si): „Já budu
kralovati.“ I najednal si vozů, jezdcův a padesáte mužů, kteří by běhali
před ním. [6] Aniž ho kdy káral otec jeho, že by řekl: „Proč jsi to
učinil?“ A byl též on velmi pěkný, druhý rodem po Absalomovi.
[7] I mluvíval s Joabem, synem Sarviiným, a s Abiatarem knězem, a ti
přidali se ke straně Adoniášově. [8] Avšak Sadok, kněz, Banajáš, syn
Jojadův, prorok Natan, Semej, Rej a junáci vojska Davidova nebyli
s Adoniášem. [9] Když pak zbil Adoniáš beranů, telat a všelikého tuč-
ného dobytka u kamene Zohelet, který byl blízko studnice Rogel, po-
zval všecky bratry své, syny královské a všecky muže judské, kteří
byli služebníky královými, [10] Natana však proroka, Banajáše, junáků
a Šalomouna, bratra svého, nepozval.
[11] I řekl Natan Betsabě, matce Šalomounově: „Neslyšelas, že Ado-
niáš, syn Haggitin, stal se králem, aniž pán náš, David, o tom ví? [12] Nyní
tedy pojď, přijmi radu mou a zachraň sebe i syna svého Šalomouna.
[13] Nuže, vejdi ke králi Davidovi a rci mu: „Zda ty, pane můj, králi,
nepřisáhl jsi mně, služebnici své řka: „Šalomoun, syn tvůj, kralovati
bude po mně, a on seděti bude na trůně mém?“ Proč tedy stal se

V. 5. Adonjáš byl dle 2. Sam 3, 4. čtvrtý syn Davidův, který se narodil ještě v Hebroně asi r. **1007**. Šalomoun narodil se asi r. **992**, byl tedy Adonjáš as o **16** let starší Šalomouna (2. Sam 12, 24.). Pro svou přednost ve stáří činil si Adonjáš nároky na trůn po Davidovi. Počínal si podobně jako kdysi Absalom 2. Sam 15, 1.

V. 6. Prvorozenec Davidův Amnon byl Absalomem zabit (2. Sam 13, 29.) a druhý syn, v 2. Sam 3, 3. uvedený, patrně zemřel, ježto není nikde již jmenován. Roku 972 před Kr., kdy David umřel, bylo Adonjášovi **36**, Šalomounovi pak **20** let. — „též“ on byl pěkný, jako Absalom, jeho starší bratr. — David již dříve býval slabý a velmi shovívavý ke svým dětem, tím více nyní, když trpěl ustavičným mrazením, kdy byl již vetchým starcem.

V. 7. n. Vrchní vojevůdce Joab a velekněz Abjatar přidali se k Adonjášovi, ježto pokládali jeho nároky za oprávněné; snad učinili tak také z řevnivosti na Banajáše (Joab) a Sadoka (Abjatar). Všichni chtěli si získati přízně budoucího panovníka. — Sadok byl Áronovec z větve Eleazarovy, byl veleknězem v Gabaoně. Srv. 1. Sam 2, 30. n.; 2. Sam 15, 24. nn.; 17, 15; 18, 19. nn.; 19, 11. — „junáci Davidovi“ vyjmenováni 2. Sam 23, 8 nn.

V. 9. n. „zbil“, aby vystrojil svým stranníkům hody. Možno, že to byly hody obětní, jako 2. Sam 15, 12. — Rogel = Bír Ejjúb Jos 15, 7; 2. Sam 17, 17. — Ten „Hadí(?) kámen“ (Zohelet) byl asi nějaký starý pomník (maççeba) neb oltář. — U studny Rogel měl Adonjáš od přítomných provolán býti za krále, za spoluvladaře Davidova s právem nástupnictví. Pak chtěli s hotovou věcí předstoupiti před Davida, své odpůrce překvapiti, a nemocného krále pohnouti k tomu, by s hotovou událostí souhlasil. Natan však plán ten odkryl. — O jménu „Šelómó“ viz 2. Sam 12, 24. n. — Je dosud oblíbeno u židův i musulmanů („Sulejman“, „Soliman“.) Ženské jméno mu odpovídající je „Salome“. Také Řekové měli jméno „Eirénaios“, ze kterého vzniklo lat. „Ireneus“.

V. 12. V říších východních bývalo bezmála pravidlem, že nový král pobil svého soka a všecku jeho přízeň, aby si tak zajistil trůn a odvrátil vzpoury. Podobně mohl by učiniti Adonjáš, kdyby se dostal na trůn, Šalomounovi a jeho matce.

V. 13. n. O slibu tom, daném Betsabě Davidem, Písmo výslovně sice nikde se nezmiňuje; z toho však nelze vyvozovati, že vůbec jí dán nebyl, a že nyní teprve chce návodem Natanovým stařičkému panovníku jej vnutiti (suggerovati), aby byla „královnou *matkou*“ (= „gebirou“), která mívala na jerusalemském dvoře zvláštní práva. Takového nepoctivého činu nelze se domýšleti o Natanovi, který horlil pro mravnost. Slib ten snadno lze vyčísti ze 2. Sam 7, 12. nn. — U dvora východních panovníků bývala řevnivost mezi ženami haremovými, každá se ucházela o větší přízeň pro své děti u krále, každá chtěla, by její syn byl nástupcem pánovým, a řevnivost ta přecházela s matek i na syny, na královice. Byly to stíny mnohoženství.

králem Adoniáš? 14 A když ty ještě tam mluviti budeš s králem, přijdu
já za tebou a doplním řeči tvé."
15 Vešla tedy Betsaba ke králi do pokoje. Král pak byl velmi se-
staralý, a Abisag Sunamka mu posluhovala. 16 I poklonila se Betsaba
a padla na tvář před králem. Král se jí tázal: „Co chceš?" 17 Ona od-
pověděla: „Pane můj, ty jsi přisáhl při Hospodinu, Bohu svém, slu-
žebnici své: „Šalomoun, syn tvůj, kralovati bude po mně, a on seděti
bude na trůně mém." 18 A nyní, hle, Adoniáš je králem bez tvého,
pane můj, králi, vědomí. 19 Nabil býkův a jiného tučného dobytka, i mnoho
beranův, a pozval všecky královice, i Abiatara kněze a Joaba, velitele
vojska; Šalomouna však, služebníka tvého, nepozval. 20 Na tebe tedy,
pane můj, králi, obráceny jsou oči veškerého Israele, bys jim oznámil,
kdo má seděti na trůně tvém, pane můj, králi, po tobě. 21 Sice, až usne
pán můj, král, s otci svými, budeme já a syn můj Šalomoun zločinci."
22 Když ona ještě mluvila s králem, přišel prorok Natan. 23 I ohlá-
sili (ho) králi řkouce: „Je tu Natan prorok." Když pak vešel před krále,
poklonil se mu tváří k zemi 24 a řekl Natan: „Pane můj, králi! Ty-lis
řekl: „Nechať Adoniáš kraluje po mně, a nechať on sedí na trůnu
mém? 25 Neboť odešel dnes, nabil býkův, krmného dobytka, i mnoho
beranův, a pozval všecky královice, velitele vojska, i kněze Abiatara,
a oni jedí a pijí před ním a říkají: „Ať žije král Adoniáš!"; 26 mne
(však), služebníka tvého, kněze Sadoka, Banajáše, syna Jojadova, a Ša-
lomouna, služebníka tvého, nepozval. 27 Tak-li jest od pána mého,
krále, nařízeno, neoznámil jsi mně, služebníku svému, kdo má zased-
nouti na trůn pána mého, krále, po něm."
28 Král David ujal se slova a pravil: „Zavolejte mi Betsabu!"
Když ona vešla před krále a stála před ním, 29 přisáhl král a řekl:
„Jakože živ je Hospodin, který mne vysvobodil ze všeliké tísně! 30 Jako
jsem přisáhl tobě při Hospodinu, Bohu Israelovu, řka: „Šalomoun, syn
tvůj, kralovati bude po mně, a on zasedne na stolec můj místo mne":
tak učiním dnes!" 31 Betsaba sklonivši hlavu k zemi poklonila se králi
a řekla: „Živ buď pán můj, David, na věky!"
32 Král David také řekl: „Zavolejte mi kněze Sadoka, Natana pro-
roka a Banajáše, syna Jojadova." Když oni vešli před krále, 33 řekl

V. 15. Spisovatel výslovně připomíná, že Abisag byla očitou svědkyní rozmluvy Betsabiny a Natanovy s Davidem.

V. 17. K přísaze té přiměl asi Davida Natan. Šalomoun, jsa vychován od něho, přál náboženství více, než Adonjáš, a byl povahy povolné. Od něho bylo lze v ohledu náboženském více očekávati. David byl pojal úmysl vystavěti Jahvovi chrám. Natan viděl v Šalomounovi nejzpůsobilejšího člověka mezi královici pro ten plán.

V. 21. „zločinci" — velezrádci v očích Adonjášových a proto utraceni.

V. 23. Prve než Natan vešel, musila dle obyčeje východního Betsaba odejíti. Srv. níže v. 28.

V. 27. Bylo slušno a spravedlivo, by David oznámil Natanovi, zástupci Jahvovu, tak důležitou věc, že chce učiniti Adonjáše králem, když přece byl dříve přísahou se zavázal, že bude jeho nástupcem Šalomoun!

V. 28. n. svědčí, že David, ač již velmi stár, měl ještě dosti duševní síly.

V. 32. Betsaba po v. 31. opustila královskou komnatu. Natan učinil tak, prve než Betsaba vešla (v. 28.), bylo tedy nutno nyní jej zase povolati.

V. 33. „služebníci pána svého" jsou popředně Davidovi junáci, kteří nebyli při Adonjášovi dle v. 8. — „mezka mého", na kterém jsem kdysi jezdíval. Bylo to veliké vyznamenání. Srv. Gn 41, 43; Est 6, 8. — Gihon = dnešní Studnice Marianská v údolí Kedronském, viz Jos 15, 7.

jim: „Vezměte s sebou služebníky pána svého, posaďte Šalomouna,
syna mého, na mezka mého, a doveďte ho ke Gihonu. 34 Tam ať ho
pomaže kněz Sadok a Natan prorok za krále nad Israelem, a dejte
troubiti na roh a provolávati: „Ať žije král Šalomoun!“ 35 Jděte pak za
ním nahoru, ať přijde a sedne si na můj trůn! On kralovati bude
místo mne; nebo jej ustanovuji, by byl vládcem nad Israelem i nad
Judou.“ 36 Tu odpověděl Banajáš, syn Jojadův, králi: „Tak se staň! Tak
nechať dí (také) Hospodin, Bůh pána mého krále! 37 Jako byl Hospodin
s pánem mým králem, tak budiž i se Šalomounem, a povznes trůn
jeho výše nežli trůn pána mého, krále Davida.“ 38 Šli tedy dolů Sadok
kněz, Natan prorok, Banajáš, syn Jojadův, Kereťané a Feleťané, posadili
Šalomouna na mezka krále Davida, a přivedli ho ke Gihonu.
39 A kněz Sadok vzav roh oleje ze stánku, pomazal Šalomouna. I troubili
na roh a veškeren lid provolal: „Ať žije král Šalomoun!“ 40 Pak
stoupalo všecko množství za ním, a lid pískal na píšťaly a jásal radostí
tak velice, že zněla země od křiku jejich.
41 Adoniáš a všichni, kteří pozváni byli od něho, uslyšeli to právě
když byly hody dokonány. Joab uslyšev zvuk rohu tázal se: „Co znamená
ten zvuk a shon města?“ 42 Když on ještě mluvil, přišel Jonatan,
syn kněze Abiatara. Adoniáš mu pravil: „Vejdi, nebo muž statný jsi
ty a přinášíš dobrou zvěst!“ 43 Jonatan však Adoniášovi odpověděl:
„Nikoli! Nebo pán náš, král David ustanovil Šalomouna za krále.
44 Poslal totiž s ním Sadoka kněze, Natana proroka, Banajáše, syna
Jojadova, Kereťany a Feleťany, i posadili jej na mezka králova. 45 Sadok
kněz a Natan prorok jej pomazali za krále u Gihonu a vystoupili
odtud jásajíce, až zavznělo město. To je ten zvuk, který jste slyšeli.
46 Ano Šalomoun také (již) zasedl na trůn královský. 47 A všedše služebníci
královští blahopřáli pánu našemu, králi Davidovi, řkouce: „Proslav
Bůh jméno Šalomounovo nad jméno tvé a povznes trůn jeho výše nežli
trůn tvůj!“ I poklonil se král na loži svém a řekl: 48 „Požehnán buď
Hospodin, Bůh Israelův, který (mi) dal dnes viděti na vlastní oči toho,
jejž posadil na trůn můj!“ 49 Všichni od Adoniáše pozvaní poděšeni
jsouce vstali a odešli každý svou cestou. 50 Adoniáš pak boje se Šalomouna
vstal, odešel a přidržel se rohu oltáře.

V. 36. Řekne-li Hospodin totéž, co král, potvrdí a vykoná králova slova.

V. 38. „dolů“ se Sionu do údolí Kedronského, kde byl pramen Gihonský. — O Kereťanech a Feleťanech viz 1. Sam 30, 14; 2. Sam 8, 18; 15, 18; 20, 7.

V. 39. O rohu oleje „ze stánku“ srv. 2. Sam 6, 17. — Lid, ač byl Adonjáš starší, přijal za krále mladšího Šalomouna, ježto David tak ustanovil. Patrno, že měl David velikou vážnost u lidu.

V. 41. Místo: „Co znamená ... města“ čti: „Proč je všecko město na nohách?“ Údolí Kedron jest u Gihonu velmi zvučné (akustické), že bylo vše níže u Rogelu velmi dobře slyšeti.

K v. 42. srv. 2. Sam 18, 25. — O Jonatanovi srv. 2. Sam 15, 27. nn.; 17, 17. nn. — Adonjáš vlídným přijetím Jonatana chce zaplašiti chmurnou náladu, která zachvátila jeho spolustolovníky, když zaslechli z města zvuky rohu.

V. 47. David sklání se jako kdysi Jakob Gn 47, 31.

Za v. 48. dodej se LXX „z krve mé“. David se raduje, že se plní slib daný mu 2. Sam 7, 12. 16.

V. 49. n. Rozprchli se, aby zakryli svou přízeň a náklonnost k Adonjášovi, kterou by Šalomoun snadno mohl pokládati za velezrádu a dle toho s nimi naložiti. — O rozích na oltáři a právu útočištném (asylu) srv. Ex 21, 14; viz také zákony o městech útočištných. Nm 35, 9.—15; Dt 4, 41.—43; 19, 1.—13.

[51] I zvěstovali Šalomounovi: „Hle, Adoniáš boje se krále Šalo-
mouna přidržel se rohu oltáře řka: „Nechať mi přisáhne dnes král Ša-
lomoun, že nezabije mne, služebníka svého, mečem.“ [52] I řekl Šalomoun:
„Bude-li člověkem dobrým, nespadne s něho ani jediný vlas na zemi;
pakli co zlého nalezeno bude na něm, umře.“ [53] Poslal tedy král Ša-
lomoun a dal jej odvésti od oltáře. Když přišel a poklonil se králi
Šalomounovi, řekl mu Šalomoun: „Jdi domů!“

David naposled Šalomouna napomíná a pak umírá
(2, 1.—12.).

Hlava 2. — [1] Když se přiblížil den smrti Davidovy, přikázal Ša-
lomounovi, synu svému, toto:
[2] „Já vydávám se na cestu všeho světa; buď statečným mužem!
[3] Zachovávej příkazy Hospodina, Boha svého, chodě po cestách jeho
a ostříhaje ustanovení jeho, příkazů, práv i výroků, jako psáno je
v zákoně Mojžíšově, abys úspěšně činil vše, co podnikneš a kamkoli
se obrátíš, [4] aby splnil Hospodin řeči své, které mluvil o mně řka:
„Budou-li si všímati synové tvoji cest svých a choditi přede mnou
věrně celým srdcem svým a veškerou duší svou, nebude zbaven tvůj
člověk trůnu Israelova.“
[5] Ty také víš, co mi učinil Joab, syn Sarviin, co učinil dvěma
velitelům vojska Israelova, Abnerovi, synu Nerovu, a Amasovi, synu
Jeterovu: že je zabil, a tak prolil krev v míru jakoby ve válce a skropil
(tou) válečnou krví pás, který měl na bedrech svých, a obuv, kterou

---

V. [51]. Místo „dnes“ čti: „dříve“.

V. [53]. Šalomoun sice daruje svému staršímu bratrovi život, ale nedůvěřuje mu zplna. Vznikl podobný poměr, jako kdysi byl mezi Davidem a Absalomem dle 2. Sam 14, 24. 28. — Zasluhuje povšimnutí, jak mistrně dovedl spisovatel vypravovati a živě líčiti. Hl. 1. patří k nejkrásnějším částem hebrejské prósy (řeči nevázané). Původní spisovatel hl. 1. a 2. žil patrně v době Šalomounově a byl blízek spisovateli 2. Sam hll. 9.—20. Toho pramene pak užil skladatel knih Král. Viz Úvod str. 895 n.

Hl. 2. — V. [2]. O „cestě všeho světa“ viz Jos 23, 14. — Aby byl „statečným a mužným“, plně zákon, byl napomínán také Josue. Jos 1, 6. n. 9. 18.

K v. [3]. srv. Dt 8, 11; 11, 1; 26, 17; 28, 15. 45; 30, 10. 16.

K v. [4]. srv. 2. Sam 7, 11. nn.; Dt 4, 29; 6, 5; 10, 12; 30, 6.

V. [5]. srv. s v. 32. — Abner zabil sice Joabova bratra Asaele, ale „dle válečného řádu“, proto nemohl Joab právem krviny pomstíti vraždu bratra svého smrtí Abnerovou. Zabil-li jej přece, prolil jeho krev nevinně (2. Sam 3, 27.), spáchal tudíž vraždu v době míru. Rovněž neprávem zabil Joab Amasu (2. Sam 20, 8. nn.). Ježto byl Joab Davidovým vrchním velitelem, který vedl války jménem královým, mohly býti vraždy Joabovy snadno přičítány Davidovi, jakoby byly vykonány jeho jménem, a David mohl se obávati, že bude krev nevinně prolitá trestána na něm, na jeho potomstvu i lidu, tak, jako byla trestána krev Gabaoňanů, prolitá nevinně Saulem (2. Sam 21, 1. nn.). Dle tehdejšího práva krviny byli příbuzní zabitého Abnera a Amasy oprávněni potrestati vraždu pokrevenců svých tím, že by zabili Joaba. Protože však neučinili tak, a učiniti nemohli, cítil David, Bohem povolaný vykonavatel spravedlnosti, povinnost potrestati zločiny Joabovy (2. Sam 3, 39.). Ježto povinnosti té neučinil dosud za dost, odkazuje ji jako mravní dědictví Šalomounovi. Sám té povinnosti nevykonal asi proto, že se cítil povinným díky Joabovi, který mu mnoho dobrého učinil (— snad se mu ani nenaskytla vhodná příležitost k tomuto výkonu spravedlnosti —). Poměr přátelský Davidovou smrtí přestal, Šalomoun měl volné ruce. Viz níže v. 31. Nelze tedy

měl na nohách svých. [6] Učiň tedy dle moudrosti své a nedej sestoupiti šedinám jeho pokojně do hrobu. [7] Ale synům Berzellaje galaadského prokazuj milost; ať jídají při stole tvém, nebo vyšli mi vstříc, když jsem utíkal před Absalomem, bratrem tvým. [8] Máš také u sebe Semeje, syna Gerova, Benjamince z Bahurim, který zlořečil mi zlořečením nejhorším, když jsem šel do Ležení; že mi vyšel vstříc, když jsem přecházel Jordan, přisáhl jsem jemu při Hospodinovi řka: „Nezabiju tě mečem," [9] ty však netrp, aby byl bez trestu! Muž moudrý jsi; budeš tedy věděti, co mu učinit, abys uvedl šediny jeho s krví do hrobu."

[10] Usnul tedy David s otci svými a pochován byl v městě Davi-

---

viniti Davida z ukrutnosti, ale naopak dlužno uznati svědomitost jeho, smysl pro spravedlnost a povinnost vladařskou, který oživuje nyní, kdy hledí již smrti ve tvář. — Protože se David obával, že snad Joab uvalil vinu za krev nevinně prolitou na svého pána, snadno vysvětliti, proč praví David: „co *mi* učinil Joab", a že dlužno s recensí Lukiánovou místo „pás na bedrech *svých*" čísti: „pás na bedrech *mých*" a místo: „obuv na nohách *svých*": „obuv na nohách *mých*". Srv. naše rčení: „ten onen poskvrnil svůj (čistý) štít" (pás, obuv je tu také šat vojenský).

V. 6. „do hrobu" hebr. doslovně: „do šeólu", do pekel, do podsvětí. Tím však není pronesen soud o posmrtném osudu Joabově.

K v. 7. srv. 2. Sam 17, 27. nn.; 19, 32. nn. — 2. Sam 9, 7; 19, 29.

V. 8. n. Kterak tupil Semej Davida, viz 2. Sam 16, 6. nn. — David mu udělil milost dle 2. Sam 19, 23. — „Ležení" = Mahanaim. Viz 2. Sam 17, 24. 27. O Bahurim, viz 2. Sam 16, 5. nn.; 19, 16. Proč ukládá David Šalomounovi, by potrestal Semeje, viz tamže. Schlögl se domnívá, že původně byly 22. n. hll. 2. Sam tu za v. 9.

V. 10. Staří bývali pochováváni na svých pozemcích (Jos 24, 30; Samuel 1. Sam 25, 1; Joab níže v. 34.), nedaleko svých příbytků. Ježto „město Davidovo" = Sion = jihovýchodní pahorek jerusalemský (2. Sam 5. 7; Jos 15, 63.), dlužno na tomto pahorku hledati původní hrob Davidův a hroby judských králů, pravděpodobně na jižním jeho cípu. V dobách apoštolských bylo pohřebiště to ještě známo (Sk 2, 29.). Ježto bývaly vznešeným nebožtíkům dávány do hrobů vzácné předměty, zdá se, že byly hroby královské později vykradeny, a tak se stalo, že stopy po nich úplně zanikly. — „Usnul s otci svými" = lehl si k otcům svým, přiřaděn byl k nim na onen svět. Srv. Gn 25, 8. S Davidem odebral se na věčnost největší král israelský. Jeho zásluhy o národ a stát jsou nepřehledné. David založil dynastii, která dala Israelitům řadu výborných králův, a konečně všemu lidstvu nejvznešejšího potomka Davidova, duchovního krále — Krista. — David učinil z Jerusalema své sídelní město a tak dal základ k jeho budoucí slávě, která je v ohledu náboženském nepoměrně větší nežli byl význam Babylonu, Ninive, Theb (v Egyptě), Athen, pohanského Říma. David uspořádal politickou správu své říše, opřel ji nejen o důvěru v Boha, ale též o vojsko, které zorganisoval mnohem dokonaleji nežli jeho předchůdce. Uspořádal ne toliko službu na svém dvoře, nýbrž i v bohoslužbě, v kněžstvu, Levitech, hudebnících a zpěvácích. David byl panovník na výsost spravedlivý, sám osobně soudíval, byl to vladař velkodušný, šlechetný, který uměl i svým nepřátelům odpouštěti, svědomitý, starostlivý pastýř lidu svého v každém ohledu, byl to rytířský bojovník, ale při tom také skromný a pokorný, přičítaje všecky své úspěchy Nejvyššímu. Byl milovníkem a podporovatelem básnictví, zpěvu, hudby, stavitelství, tedy umění. Jest jedním z největších lyrických básníků hebrejských. Zejména však ho zdobila hluboká bázeň Boží a upřímná, všecku bytost pronikající zbožnost. Ta v něm vzbudila myšlenku přenésti archu na Sion, zbudovati zatímný stan pro ni, a konečně vystavěti velkolepý chrám, důstojný velebnosti Boží. Byl „pomazaným Hospodinovým", byl Bohem nadšeným (inspirovaným) pěvcem, byl zářivým předobrazem Mesiášovým svým nepatrným původem, utrpením, strádáním, boji, vyvolením, povýšením, královstvím, svými ctnostmi (srv. žalmy nepřímo mesiášské). Byl sice také křehký člověk a ne jednou vinou se potřísnil; byl však také a zůstane vždy *velkým vzorem kajícnosti,* která mravní skvrny ty setřela.

dově. [11] Dnů, v nichžto kraloval David nad Israelem, je čtyřicet let:
v Hebronu kraloval sedm let a v Jerusalemě třicet tři léta.
[12] A dosedl Šalomoun na trůn Davida, otce svého, a bylo upevněno království jeho velmi.

Šalomoun upevňuje trůn svůj (2, 13.—46.).

Zbavuje se Adonjáše, který opět zatoužil po trůně (v. 13.—25.), Abjatara (v. 26. n.), Joaba (v. 28.—35.) a Semeje (v. 36.—46.).

[13] Adoniáš, syn Haggitin, vešel k Betsabě, matce Šalomounově.
Ta se ho tázala: „Je pokojný příchod tvůj?" On odpověděl: „Pokojný."
[14] A řekl dále: „Mám ti něco říci." Když mu řekla: „Mluv," [15] pravil

---

Nedivno tedy, že se David hluboko zapsal do srdce všech budoucích věků (Sir 47, 1.—13.), a že i církev katolická koná jeho památku dne 29. prosince. Svými ctnostmi je David vzorem zejména panovníkům křesťanským. Toho si byl vědom Karel Veliký, který prý si přál, by v kruhu svých přátel byl nazýván Davidem.

V. 11. Srv. 2. Sam 5, 5. — Život Davidův tuto skončený a v předešlých hlavách líčený osvětluje nám ne jeden žalm. Stůj zde Vigourouxova tabulka přehledná:

1. 1. Král 17, 34.—37.: Život pastýřský a narážky na jeho vzpomínky z mládí: Ž 7, 2; Ž 8; 18; 21, 20. n.; 22; 28.
2. 1. Král 17, 23.—51.: David vítězem nad Goliášem: Ž 143 (Ž 151 v. LXX).
3. 1. Král 19, 12.: David na útěku: Z 58.
4. 1. Král 20—27: David vede potulný život: Z 6; 7.
5. 1. Král 21, 10.—15.: David na dvoře filištinského krále Achise: Ž 33; 55.
6. 1. Král 22; 24, 4.: David v jeskyni: Ž 141; 56.
7. 1. Král 22, 5.: David na poušti judské: Ž 62.
8. 1. Král 22, 9.: David zrazen Edomcem Doegem: Ž 51.
9. 1. Král 23, 19; 26, 1.: David v Zifu: Ž 53.
10. 1. Král 24, 1.: David v Engaddi: Ž 10(?).
11. 1. Král 19—26: Vzpomínky na jeho potulný život: Ž 17; 25; 30 (srv. v. 21.); 34.
12. 2. Král 1, 18.—27.: Žalozpěv nad smrtí Saulovou a Jonatanovou.
13. 2. Král 2, 1.: David v Hebroně před svým pomazáním: Ž 26.
14. 2. Král 5, 6.—9.: David v Jerusalemě: Ž 121; (žalm ten však je z dob pozdějších).
15. 2. Král 6: Přenos archy na Sion: Ž 28; 29; 14; 100; 67; 23; 104 (srv. 1. Par 16, 8.—36.): Ž 45 (srv. 1. Par 15, 20. n.). Srv. také Ž 131 (který se nezdá býti Davidův).
16. 2. Král 7, 2.: David by rád vystavěl Jahvovi chrám: Ž. 131.
17. 2. Král 8, 1. n.; 10, 7; 1. Par 18, 1. n : David vítězem nad Moabskem, Ammonskem a Syrií: Ž 59; 107.
18. 2. Král 12: David hříšníkem kajícím: Ž 50; 31.
19. 2. Král 15, 14.: David a vzpoura Absaloma, syna jeho: Ž 3; 40; snad i Ž 4 a jj.
20. 2. Král 16, 21.—23.: David a zrada Achitofelova: Ž 54; Ž 68; 108.
21. 2. Král 17.: David na útěku před Absalomem: Ž 142.
22. 2. Král 17, 22.: David za Jordanem: Ž 41.
23. 3. Král 1.: Šalomoun pomazán na krále: Ž 71.
24. 2. Král 23, 1.—7.: Poslední žalm Davidův.

V. 12. převádí čtenáře od předešlého k následujícímu líčení prostředků, kterými Šalomoun svou vládu zpevnil. — Dle recense Lukiánovy počínají tímto veršem Knihy královské.

V. 13. Ježto Betsaba přispěla také k tomu, by mladší (20letý) Šalomoun dostal se na trůn, a starší Adonjáš (36letý) byl odstrčen, je Betsaba návštěvou odstaveného překvapena; snad ji napadlo, nepřichází-li, by se na ní pomstil.

V. 14. n. Adonjáš hraje mistrně roli východního pletichaře: Připomíná, svá bývalá práva na trůn: starší věk a hlas lidu (viz výše 1, 25.). Ano mluví

on: „Ty víš, že mé bylo království, a mne že si ustanovil všecek
Israel za krále; ale přeneseno je (to) království a dostalo se (ho)
bratru mému, ježto od Hospodina ustanoveno bylo jemu. 16 Nyní však
jediné věci žádám od tebe; nezamítej mne!“ Když mu řekla: „Mluv,“
17 pravil on: „Rci, prosím, Šalomounovi králi — nebo nic nemůže tobě
odepříti — ať mi dá Abisag Sunamku za manželku!“ 18 Betsaba pra-
vila: „Dobře, promluvím o tobě s králem.“ 19 Když pak přišla Betsaba
ke králi Šalomounovi, by promluvila s ním o Adoniášovi, povstal král
jí vstříc a pokloniv se jí posadil se na trůn svůj. Postavili také trůn
matce královĕ, i posadila se po pravici jeho. 20 A řekla mu: „Za
jednu maličkost žádám tebe; nezamítej mne.“ I řekl král: „Žádej,
matko má, nebo nemohu tebe zamítnouti.“ 21 Ona tedy řekla: „Nechať je
dána Abisag Sunamka Adoniáši, bratru tvému, za manželku!“ 22 Král
Šalomoun odpověděl a řekl matce své: „Proč žádáš za Abisag Su-
namku Adoniášovi? Žádej mu i království; neboť on je bratr můj
starší nežli já, a má (při sobě) Abiatara kněze a Joaba, syna Sarviina.“
23 A přisáhl král Šalomoun při Hospodinu řka: „Ať mě Bůh trestá

---

jako by se všech nároků dalších vzdával, ježto řízením Božím se stalo, čeho již nelze odčiniti. To vše, aby si Betsabu získal, aby v ní vzbudil dojem, že jeho žádost o ruku Sunamčinu je zcela nevinná. Betsaba skutečně také dala se oklamati. Neprohlédla vlastních záměrů Adonjášových; nedal se však ošáliti Šalomoun (v. 22b. níže). Chytrost Adonjášova jeví se také v tom, že neuchází se o Abisagu přímo u Šalomouna (byltě poměr jeho k němu napiatý, a byl by sotva dobře pochodil), ale jde k matce, ježto zná veliký vliv její („královny-matky“, „gebiry“) na mladistvého vladaře.

V. 16. n. Dle Lukiána má Adonjáš jednu „maličkou“ prosbu, tedy: „prosbičku“. Pozoruj, kterak zdlouha žadatel připravuje si půdu, nežli vlastní prosbu vysloví — známka to chytrosti, ale zde také nedobrého svědomí. — Místo: „neodmítej mne“ dosl.: „nezahanbuj mne“. — Z této prosby Adonjášovy je patrno, že Abisag nebyla manželkou Davidovou, sice by se nebyl odvážil Adonjáš ucházeti se o její ruku! Dle tehdejších názorů totiž ucházeti se o ženu po zemřelém králi znamenalo tolik co ucházeti se o jeho trůn! Srv. 2. Sam 3, 7; 12, 8; 16, 21.n. Byla by tedy v žádosti Adonjášově vyložená velezrada. Adonjáš ovšem za zády Šalomounovými s Joabem a Abjatarem kulí pikle, jak by Šalomouna svrhli s trůnu a dopomohli k němu Adonjášovi, a prostředkem k tomu mělo býti manželství s Abisagou. Adonjáš, který nyní líčí svou žádost jako nevinoučkou prosbičku, kterou zakládá na to, že Abisag manželkou Davidovou nebyla, byl by později, až by ji byl dostal, před veřejností vydával Abisagu za Davidovu manželku, aby získal tak nový důvod k nárokům svým na trůn. Kromě toho byla Abisag jediná svědkyní posledních událostí v životě Davidově, mohla případně (křivě) svědčiti, že nesprávným způsobem, lstí Natanovou a Betsabinou se dostal Šalomoun na trůn! Zkrátka: Abisag měla býti vítaným nástrojem v rukou Adonjášových, by se zmocnil ztraceného trůnu.

V. 18. Betsaba skutečně dala se oklamati, jak patrno z jejího rozhovoru se Šalomounem, který podán je níže. (Či snad byla chytřejší nežli Adonjáš? Slíbila, že se u krále přimluví, aby se zhostila nepříjemné návštěvy, a oznámila králi velezrádné choutky Adonjášovy? Sotva!)

V. 19. „také trůn“ = křeslo.

V. 22. Šalomoun patrně se dověděl tajně o tom, co kuje Adonjáš s Joabem a Abjatarem, by svrhl mladšího bratra s trůnu, proto chápe hned záměr Adonjášův. Co považovala Betsaba za „maličkost“, je v očích Šalomounových věc tak důležitá, jako bezmála trůn královský. Nic většího kromě tohoto nemohla Betsaba od syna žádati. Šalomoun předvídá, že by Adonjáš nabyl v očích lidu vydatného prostředku k tomu, by zdůraznil svá práva na trůn a Šalomouna svrhl. Aby tak učiniti nemohl, dává ho jakožto velezrádce popraviti. Ač dlužno života lidského litovati, byla poprava ta vysvětlitelna, aby nevznikly bratrovražedné občanské války.

V. 23. n. „to slovo“ = žádost Adonjášova. — Místo „mi“ čti „mu“ = Davidovi, ježto Davidovi dal Jahve potomstvo (= „učinil dům“) a Davidovi

a zase trestá, nebude-li život státi Adoniáše to slovo! 24 A nyní —
jakože živ je Hospodin, který mne potvrdil, posadil na trůn Davida,
otce mého, a který mi učinil dům, jak byl slíbil — (ještě) dnes bude
zabit Adoniáš!“ 25 A poslal král Šalomoun Banajáše, syna Jojadova,
a ten ho zabil. Tak zemřel.
26 Též Abiatarovi knězi řekl král: „Jdi do Anatotu na svůj statek.
Jsi sice hoden smrti, ale zatím nezabiji tebe, ježto jsi nosil archu Hospodina Boha před Davidem, otcem mým, a snášel jsi všecka soužení,
která snášel otec můj.“ 27 Tak zapudil Šalomoun Abiatara, že nebyl
(již) knězem Hospodinovým, aby se naplnila řeč Hospodinova, kterou
pronesl o domu Heliově v Silo.
28 Když se donesla zvěst o tom Joabovi — Joab totiž přidal se
k Adoniášovi, a nikoli k Šalomounovi — utekl Joab do stánku Hospodinova a chytil se rohu oltáře. 29 I bylo oznámeno králi Šalomounovi, že utekl Joab do stánku Hospodinova, a že jest u oltáře. Tu
poslal Šalomoun Banajáše, syna Jojadova, řka: „Jdi, usmrť ho!“ 30 Banajáš tedy přišel ke stánku Hospodinovu a řekl mu: „Toto praví král:
„Vyjdi!“ Kterýžto řekl: „Nevyjdu, ale tuto zemru!“ Když Banajáš
oznámil zase králi tu řeč řka: „To a to pravil Joab a tak a tak mi
odpověděl,“ 31 řekl mu král: „Učiň mu, jak pravil, usmrť ho a pochovej
ho, bys tak sňal krev nevinnou, kterou vylil Joab, se mne i s domu
otce mého. 32 Tak obrátiž Hospodin krev jeho na hlavu jeho; nebo
zabil dva muže spravedlivější a lepší nežli byl sám, a zabil je mečem
bez vědomí Davida, otce mého, Abnera, syna Nerova, velitele vojska
israelského, a Amasu, syna Jeterova, velitele vojska judského. 33 Tak
vrátiž se krev jejich na hlavu Joabovu a na hlavu potomstva jeho až
na věky. Davidovi však a potomstvu jeho, domu i trůnu jeho buď

---

dal sliby 2. Sam 7, 11. 27., nikoli však Šalomounovi. Šalomoun nejedná nespravedlivě ani proti přípovědi dané výše 1, 52., ježto byl přesvědčen o vině Adonjášově a ona přípověď byla podmíněná: „bude-li dobrým člověkem“, tedy nikoli velezrádcem.

V. 26. n. O Anatotu viz Jos 21, 18. — Šalomoun, ačkoli se dopustil Abjatar velezrady, má s ním soustrast, předně proto, že Abjatar „nosil efod“ před Davidem (1. Sam 23, 6. 9; 30, 7.), t. j. byl veleknězem, a za druhé proto, že pro Šalomounova otce byl Saulem rod Abjatarův vyhlazen (1. Sam 22, 22.). — Místo „nosil archu“ dlužno čísti „nosil efod“ jako 1. Sam 14, 18. — K v. 27. srv. 1. Sam 2, 30.—32. 36; 4, 17. 20; 22, 18. nn.

K v. 28. n. srv. výše 1, 51. — Patrně měl dříve Joaba s posvátného místa odvléci a pak mimo posvátné místo popraviti. Srv. v. 30. — „stánek Hospodinův“ byl zatímný stan, který dal David na Sionu postaviti, by byla archa pod něj přenesena. Dle Ex 21, 14. neměl Joab útočištného práva u oltáře.

V. 30. Joab nechtěl vyjíti, aby byl Šalomoun donucen dáti ho zabíti na posvátném místě a tak vzbuditi v lidu odpor k sobě.

V. 31. Ačkoli dává Šalomoun Joaba popraviti, přece nakazuje, by byl pochován, neb toho si přece Joab zasloužil, vykonav otci Šalomounovu i vlasti mnoho dobrého. Jako se hrozil David před svou smrtí, že by mohlo býti trestáno jeho potomstvo za to, že Joab takořka jménem Davidovým prolil krev, tak smýšlí nyní také Šalomoun. Patrno, jakou hrůzu měl Starý zákon před vraždou a tresty, kterých bylo se obávati vrahu. Tak chránil lidský život! Proto mluví Šalomoun, jako by kletbu nějakou odvracel od svého rodu a svolával ji na jiného, komu právem patří. — „Krev“ = vina za prolitou krev a trest za tu vinu.

V. 33. Krev nevinně prolitá lpí na vinníkovi (a dle názoru S. Z. také na jeho potomstvu) jako nějaká kletba. Staří se domnívali, že kletbu odvrátí od sebe 1. tím, že ji svolají na vinníka, a 2. opakem kletby — požehnáním. Podobně činí tu Šalomoun.

pokoj až na věky od Hospodina.“ [34] Šel tedy Banajáš, syn Jojadův,
nahoru a obořiv se na něj zabil jej; a pochován byl na svém pozemku
v pustině. [35] I ustanovil král Banajáše, syna Jojadova, místo něho nad
vojskem, a Sadoka kněze ustanovil místo Abiatara.
[36] Král poslal také a dal povolati Semeje. A řekl mu: „Postav si
dům v Jerusalemě a bydli tu; ale nevycházej odtud ani sem ani tam!
[37] Kterýkoli den vyjdeš a přejdeš přes potok Kedron, věz, že budeš
zabit; krev tvá (padne) na hlavu tvou.“ [38] Semej králi řekl: „Dobře,
Jak mluvil pán můj, tak učiní služebník tvůj.“ Bydlil tedy Semej v Je-
rusalemě dlouhý čas. [39] Po třech letech však utekli (dva) služebníci
Semejovi k Achisovi, synu Maachy, králi getskému. Když bylo zvěsto-
váno Semejovi, že jsou služebníci jeho v Getu, [40] vstal Semej, osedlal
osla a odebral se k Achisovi do Getu, by hledal služebníků svých
a přivedl je z Getu. [41] Když bylo oznámeno Šalomounovi, že šel Semej
z Jerusalema do Getu a že se zase vrátil, [42] poslav zavolal ho a řekl
mu: „Zda neprohlásil jsem ti při Hospodinovi a nevaroval jsem tě:
„Kterýkoli den vyjda sem nebo tam půjdeš, věz, že zemřeš?“ A od-
pověděl jsi mi: „Dobře, slyšel jsem.“ [43] Proč tedy nešetřil jsi přísahy
Hospodinovy a příkazu, který jsem ti dal?“ [44] A dále pravil král Se-
mejovi: „Ty víš všecko zlé — srdce tvé je si ho vědomo — co jsi
učinil Davidovi, otci mému. Vrátiž Hospodin zlobu tvou na hlavu tvou;
[45] král Šalomoun však budiž požehnán a trůn Davidův budiž pevný
před Hospodinem až na věky!“ [46] A přikázal král Banajášovi, synu Jo-
jadovu, ten pak vyšed zabil ho. Tak umřel.

V. 34. Dle 2. Sam 2, 32. pochován byl Asael, Joabův bratr, ve hrobě svého otce v Betlemě; možno tedy „pozemek“ Joabův hledati východně Betlema, kde je „pustin“ dosti.

V. 35. S Abjatarem klesá rod Itamarův a k duchovní vládě vrací se Sadokem rod Eleazarův, který zůstal u vesla až do dob machabejských. Esdr 3, 2; 1. Par (5, 41.) 6, 14.

V. 36. n. Šalomoun Semeje podezříval (zajisté ne bez důvodu), že byl spolčen s Adonjášem; proto jej dal pod „policejní dozor“ a „internoval“ v Jerusalemě. Nesměl se vzdáliti z města nikudy, Šalomoun však zejména se zmiňuje o Qidrónském údolí, ježto pravdě nejpodobněji bylo lze očekávati, že bude se snažiti Semej odejíti do Bahurim, kde měl svůj statek. — „krev tvá padne na hlavu tvou“ = budeš-li popraven, bude ti přičísti smrt sobě samému, a nikoliv mně. Dodej se LXX: „a zavázal ho král přísahou při Jahvovi.“ — Zruší-li Semej tu přísahu, nebude nikdo vytýkati Šalomounovi, že dal křivopřísežníka popraviti.

V. 39. Tento Achis je druhý nástupce stejnojmenného panovníka, u kterého nalezl David kdysi (asi před padesáti lety) útočiště. Viz 1. Sam 21, 11; 27, 2.

V. 42. n. „neprohlásil jsem ti při Hospodinovi“ = „nezavázal jsem tě přísahou při Hospodinovi.“ Viz výše v. 37. — „přísaha Hospodinova“ = přísaha při Jahvovi, při jeho jménu. Srv. Lv 24, 16. — Semej přestoupil asi netoliko policejní předpis, který mu zakazoval přestoupiti obvod Jerusalema, ale kul nějaké pikle s Achisem. Kdyby bylo běželo jen o uprchlé otroky, mohl jich Semej nabýti způsobem jiným, nebo dříve žádati, by Šalomoun mu dovolil jíti do Getu.

V. 44. n. „zlobu tvou“ = kletbu, kterou kdysi pronesl Semej nad Davidem. Srv. výše v. 8. n. — „srdce tvé je si ho vědomo“ je nejspíše glosa. — Šalomoun opět odvrací kletbu Semejovu od Davida a jeho potomstva, tedy také od sebe tím, že 1. kletbu tu svolává na toho, kdo ji vyslovil a 2. požehnáním (v. 45.). Srv. v. 33. — Staří se domnívali, že kletba nebo požehnání, při kterém vysloveno jméno Boží, působí takořka jistojistě, neomylně.

II. ROZVOJ A VRCHOL VLÁDY ŠALOMOUNOVY (3, 1.—10, 29.).

Šalomounův sňatek (3, 1).

Hlava 3. — [1] Když bylo (tak) upevněno království v ruce Šalomounově, spříznil se s faraonem, králem egyptským; nebo pojal dceru jeho a uvedl ji do města Davidova, až by dostavěl dům svůj, dům Hospodinův a zdi jerusalemské vůkol.

Šalomoun prosí v Gabaonu za moudrost (3, 2.—15.).

[2] Lid však obětoval na výšinách, nebo do té doby nebyl vystaven
chrám jménu Hospodinovu. [3] Šalomoun pak miloval Hospodina chodě
v přikázáních Davida, otce svého, krom toho, že na výšinách obětoval
a zapaloval vonidla. [4] Protož odešel do Gabaonu, by tam obětoval;
nebo to byla výšina největší. A obětoval Šalomoun tisíc celopalů na
oltáři tom v Gabaonu.

Hl. 3. — V. [1]. Šalomoun pojal dceru faraonovu se zřetelem k 2, 39. třetího roku své vlády, tedy ještě před stavbou chrámu. Tou dobou panoval v Egyptě Siamon (asi 979—962); farao ten byl tedy tchánem Šalomounovým. Či snad jeho nástupce Pesibchenno II.? Oba byli příslušníky „dynastie“ 21. „tanisské.“ V listech amarnských praví se sice, že dcera egyptského faraona nebyla nikdy dána za manželku cizinci; z toho však nelze ničeho vyvozovati proti pravdivosti biblického spisovatele. Neboť ona zpráva dopisův amarnských pochází ze století XIV., Šalomoun však žil ve století X., tedy o 400 roků později; za 400 roků však změní se leccos i v konservativním Východě. Ostatně nejsou nám poměry egyptské dosti známy, nelze proto zamítati poznámku v. 1. Možno, že cítil farao, kterak se zdvihá moc Bubasťanů („dynastie“ 22.) a chtěl jí čeliti spolky s cizími panovníky. Tak možno také vysvětliti nepřátelské smýšlení Šošenqovo (zakladatele 22. dynastie) proti Šalomounovi a Roboamovi. Změnu tu možno vysvětliti úpadkem Egypta v těchto dobách (po Ramsu III. (r. 1200—1179), přivoděným domácími spory. — Této slabosti Egypta, jakož i Assyrie, která po dobách Tiglat-Pilesara I. (kolem r. 1100) poklesla také, dlužno přičítati, že bylo možno vůbec zříditi tak rozsáhlou říši Davidovu a Šalomounovu v krajích, ve kterých se křížily zájmy tehdejších velmocí, Egypta na jihu a Assyrie na severu. — Sňatek Šalomounův s princeznou egyptskou měl arci význam politický a pro Šalomouna byl velikou, neslýchanou ctí, jaké se nedostalo ani jeho otci. — Pomník ve slohu egyptském postavený a dosud zachovalý na kraji severním vsi Siloa (Kafr Silván) v údolí Kedronském a zvaný „Hrob dcery faraonovy“ je dílo dob pozdějších a není „kapličkou“, kterou dle náhledu některých dal prý postaviti Šalomoun bohům své egyptské manželky. — Dcera faraonova bydlila v městě Davidově zatímně na místě blíže neoznačeném (srv. 7, 8; 9, 24.); později, když byly postaveny paláce, přestěhovala se. — Již David pracoval o zdech jerusalemských (2. Sam 5, 9.). Šalomoun obehnal zdí také jihozápadní pahorek jerusalemský a spojil jí se stávající již zdí Davidovou. Šalomounovu hradbu popisuje podrobněji Jos. Flavius (Starož. V 4, 2.). Při vykopávkách (viz Jos 18, 28.) byly nalezeny její zbytky na jihozápadním cípu jihozápadního pahorku, pak u Siloa a jihovýchodně dnešního chrámoviště (harámu).

V. [2. n.] Spisovatel Šalomouna chválí; jsa oddán zákonu Dt 12, 4. nn. omlouvá Šalomouna, že jednal proti němu tím, že nebylo ještě chrámu. — V 2b. stál původně za v. 3. — V 2a. jest asi glosa (Šanda.) — Srv. 4. Král 12, 3. (4.); 14, 4; 15, 4. 35.

V. [4]. O *Gabaonu* viz Jos 9, 3. nn.: 2. Sam 21, 1. nn.; 2. Sam 2, 13. — Dle 1. Par 21, 29; 2. Par 1, 3. byl tam mojžíšský stan a dle 2. Par 1, 6. oltář na zápalné oběti. — „největší“ = t. j. nejznamenitější. — Ta hromadná, vpravdě královská obět byla bohoslužbou, kterou oslavoval Šalomoun svůj nástup na trůn, dlužno tedy časově zařaditi událost tu do počátku panství Šalomounova. Skladatel knih Král uvádí ji teprve tu proto, že nechtěl přerušiti tok vypravování hl. 1. a 2.

[5]I ukázal se Hospodin Šalomounovi ve snách v noci a řekl:
„Žádej, co chceš, abych ti dal.“ [6]Šalomoun pravil: „Ty jsi učinil
se služebníkem svým, Davidem, otcem mým, milosrdenství veliké,
ježto chodil před obličejem tvým věrně, spravedlivě, a se srdcem
upřímně s tebou (smýšlejícím); zachoval jsi mu milosrdenství své
veliké a dal jsi mu syna, který sedí na trůně, jak dnes (skutečně)
jest. [7]Nyní tedy, Hospodine Bože, tys učinil, že kraluje služebník tvůj
místo Davida, otce mého! Já však jsem malý chlapec, který neví si
rady. [8]Je pak služebník tvůj prostřed lidu, který jsi vyvolil, lidu ne-
sčíslného, který nemůže počítán ani sečten býti, co ho jest. [9]Dej tedy
služebníku svému mysl bystrou, by lid tvůj souditi mohl a rozeznávati
mezi zlým a dobrým. Nebo kdo bude moci souditi lid tento, lid tento tvůj
mnohý?“ [10]Hospodinu se líbila (ta) řeč, že Šalomoun žádal za takovou
věc, [11]a Hospodin řekl Šalomounovi: „Žes prosil za věc tu a nežádal
o dlouhý věk, ani o bohatství, ani o životy nepřátel svých, ale žes
prosil o moudrost, abys rozhodoval dle práva: [12]hle, činím ti dle
slov tvých a dávám ti srdce moudré a rozumné, tak že žádného před
tebou rovného tobě nebylo aniž po tobě bude. [13]Ale i to, zač jsi neprosil,
dávám ti, totiž bohatství a slávu, že žádného nebylo tobě rovného
mezi králi po všecky předešlé dny. [14]Budeš-li pak choditi po cestách
mých ostříhaje ustanovení a příkazů mých, jako chodil otec tvůj, pro-
dloužím dny tvé.“ [15]Když procitl Šalomoun, poznal, že to byl sen.
I šel do Jerusalema, postavil se před Hospodinovu archu úmluvy,
obětoval celopaly, jakož i oběti pokojné, a učinil veliké hody všem
služebníkům svým.

Šalomounův moudrý rozsudek. (3, 16.—28.).

[16]Kdysi přišly dvě nevěstky ke králi, předstoupily před něho,
[17]a jedna z nich pravila: „Prosím, pane můj, já a žena tato bydlily

— V Gabaonu slavil Šalomoun nástup na trůn, že tam byla „nejslavnější výšina“. Možno však, že také proto, by vyšel tak vstříc severním kmenům, kteří v Gabaonu rádi se shromažďovali k bohoslužbě, ne však v Jerusalemě. Říše Šalomounova, podobně jako Davidova, byla totiž jakási osobní unie: obě polovice, severní a jižní, ačkoli měly jednoho panovníka, snažily se zachovati si míru samostatnosti. Kromě „celopalů“ přinesl Šalomoun asi také oběti pokojné a z nich vystrojil lidu severní říše hody (jako bývalo později v den královské korunovace); Judovcům vystrojil podobné hody v Jerusalemě dle v. 15. níže.

V. 6. Jahve prokázal „milosrdenství“, t. j. *milost* Davidovi tím, že ho povolal na trůn a dal mu vzácné sliby (2. Sam 7, 12. nn.). „Zachoval mu tu milost“ tím, že mu dopřál 40 roků panovati a po něm dosednouti na trůn jeho synu.

V. 7. „malý chlapec“ malá nadsázka o jinochu dvacetiletém. — „neví si rady“, neví „*kudy kam*“, dosl.: „nezná východu svého ani vstupu“. Viz 2. Sam 3, 25.

V. 9. Nelze si mysliti lepší modlitbu na rtech panovníkových v den, kdy nastupuje na trůn. Šalomoun pronáší tu modlitbu sice ve snu (v. 15.), ale ve spánku uplatňují se myšlenky, city a přání, které měl Šalomoun, když bděl. Šalomoun je si vědom, že je král pro blaho národa, a nikoli naopak národ pro blaho panovníkovo. — „souditi“ = vůbec vládnouti.

V. 12. Šalomoun prosil Boha toliko za moudrost potřebnou vladaři, by spravedlivě *vládl* a zejména *soudil;* Bůh dává mu *více,* nežli žádal: *moudrost vůbec.* Srv. níže 5, 9. nn.; 10, 1. nn.

V. 13b. čti: „že nebylo a nebude žádného tobě rovného mezi králi.“

V. 16. nn. je vhodná ukázka, kterak slib Hospodinův daný výše ve v. 12. se splnil.

jsme v jednom domě, i porodila jsem u ní v pokojíku. [18] Třetího pak
dne po porodu mém porodila též ona; byly jsme spolu a nikdo jiný
nebyl s námi v domě kromě nás dvou. [19] I zemřel syn ženy této
v noci, neboť spíc zalehla ho. [20] A vstavši tiše o půl noci vzala syna
mého od boku mého, služebnice tvé, když jsem já spala, a položila
jej do lůna svého; syna pak svého, který byl mrtev, položila do lůna
mého. [21] Když jsem ráno vstala, bych dala mléka synu svému, ukázalo se, že je mrtev; když jsem však na něho pozorněji pohleděla za
jasného dne, poznala jsem, že to není můj, kterého jsem porodila."
[22] Druhá žena jí však odporovala: „Není tak, jak pravíš; ale syn tvůj
umřel a můj živ jest." Ona zase řekla: „Lžeš, můj syn je ten živý
a syn tvůj ten mrtvý." A tak se hádaly před králem. [23] Tu pravil král:
„Tato praví: „Syn můj živ jest a syn tvůj umřel." A tato odpovídá:
„Ne tak, ale tvůj umřel, můj však živ jest." [24] Kázal tedy král: „Přineste mi meč!" Když pak přinesli meč před krále, [25] řekl: „Rozdělte
dítě živé na dvé, a dejte polovici jedné a polovici druhé." [26] Tu žena,
jejížto syn byl (ten) živý, řekla králi — hnulo se totiž srdce její nad
synem jejím —: „Prosím, pane, dejte jí dítě živé a nezabíjejte ho."
Druhá však pravila: „Ať není ani mé ani tvé, ale budiž rozděleno!"
[27] Král ujav se slova, řekl: „Dejte této dítě živé, a nebuď zabito, neboť
tato je matka jeho." [28] I uslyšel veškeren Israel soud, který vynesl
král, a bál se krále, ježto viděli, že moudrost Boží je v něm, by vykonával právo.

Šalomounovi hodnostáři (4, 1.—20.).

Hlava 4. — [1] Král Šalomoun byl tedy králem nad veškerým
Israelem. [2] A tito byli jeho nejvyšší úředníci: Azariáš, syn Sadoka (byl)
knězem; [3] Elihoref a Ahiáš, synové Sisovi, byli písaři; Josafat, syn
Ahiludův, byl kancléřem; [4] Banajáš, syn Jojadův, byl nad vojskem;
[Sadok a Abiatar byli kněžími]; [5] Azariáš, syn Natanův byl nad žu-

V. 17. „v jednom domě" — v hospodě, putyce. Srv. Rahabu v Jos 2, 1. nn.
V. 20. Ač lehké ženštiny, nebyly to přece „matky krkavčí", ale obě plny přirozené touhy, aby měly živé děti.
V. 26. n. Šalomoun vyšetřuje důmyslně, která ze dvou žen je matka živého děcka. Znalost lidské duše je mu vítanou pomůckou. Ze ženy, která si přeje, by bylo dítě zachováno, mluví mateřská láska, přející si, by život jejího plodu nebyl zmařen, třeba by se ho nedostalo jí, třeba by tedy nemohla z něho se těšiti. Ze ženy však, která si přeje, by dítko bylo rozpůleno, mluví závist, přející si, by také její družka neměla nic, když sama dítka pozbyla, neklamný to důkaz, že je to matka dítěte zalehlého.
V. 27. „tato je matka jeho", která si přeje, by dítě nebylo půleno. — Zda byla pravou matkou zůstalého dítěte žalobnice (v. 17.—21.), či žalovaná, nedovídáme se, a také na tom nezáleží. Souvislosti však více odpovídá domnění, že žalobnice měla pravdu. — V neapolském museu zachována malba římská nalezená při vykopávkách pompejských, která vyobrazuje zpitvořený (karrikaturu) soud Šalomounův tuto popsaný.
Hl. 4. — V. 2. n. Viz podobné seznamy 2. Sam 8, 16. nn.; 20, 23. nn. — Dle 1. Par 6, 8. n. (5, 34. n.) byl Azarjáš synem Achimaasovým a *vnukem* Sadokovým; z toho patrno, že seznam v. 2.—7. líčí stav úřednictva Šalomounova z pozdější doby jeho vlády. — Elíchóref = Bůh je (dárce) podzimní úrody (?). — Jméno „Sisa" srv. s 1. Par 18, 16.: „Susa".
V. 4b. je glosa, ježto dle v. 2. byl veleknězem již Sadokův syn. Byl-li dle lepšího čtení LXX níže (v. 6.) vrchním velitelem Eliab, patrno, že i 4a. je glosa.
V. 5. Jména „županů" těch podána níže ve v. 7. nn. — „Zabud" = (Od Boha) Darovaný. Místo toho jména mají některé řecké rukopisy „Zakkur".

pany; Zabud, syn Natanův [kněz], byl královým důvěrníkem; [6] Ahisar
byl správcem domu; Adoniram, syn Abdův, byl nad robotami.
[7] Šalomoun měl také dvanáct županů nad veškerým Israelem,
kteří opatřovali potravou krále i dům jeho; na jeden měsíc v roce
dodával každý, čeho třeba bylo. [8] Jména jejich jsou tato:
(. . .) syn Hurův na horách efraimských.
[9] (. . .) syn Dekarův v Makkesu, v Salebim, v Bet Samesu, v Elonu a v Bet-Hananu.
[10] (. . .) syn Hesedův v Arubotě; pod ním bylo také Socho a všecka země Efer.
[11] (. . .) syn Abinadabův, pod kterým byla všecka krajina Nefat-Dor; měl Tafetu, dceru Šalomounovu, za manželku.
[12] Bana, syn Ahiludův, spravoval Tanak, Mageddo a veškeren Bet-San, — ten je vedle Sartanu pod Jezraelem — od Bet-Sanu až do Abelmehuly proti Jekmaanu.
[13] (. . .) syn Gaberův v Ramotě galaadském; měl Vsi Jaira, syna Manassova v Galaadu; ten vládl ve veškeré krajině Argob, která je v Basanu, v šedesáti městech velikých a hrazených, která měla závory měděné.

— Je-li „kněz“ původní, byl Zabud „knězem“ jako synové Davidovi dle 2. Sam 8, 18. — Šanda se domnívá, že byli synové Davidovi správci zbožné nadace („vakfu“)

V. 6. Ahisar = Achíjášár = Můj bratr je poctivý. — Nápadno, že Ahisar uveden bez otcova jména. Pravděpodobně dlužno místo Ahisar čísti dle řeckých různočtení: „Achíél, jeho bratr“. (Šanda.) — Za v. 6a. dodej s řeckými rukopisy: „Eliab, syn Safatův(?) byl nad vojskem“. Srv. v. 4a. — Adoniram zastával úřad ten již za Davida (2. Sam 20, 24.). Týž vystupuje také níže 12, 18.

V. 7. Tito župané spravovali své župy; opatřovati dvůr Šalomounův životními potřebami bylo jejich vedlejší povinností. — Plným jménem uvedeni jsou toliko ve v. 12. 14. 16. n. 18. (19.?). Jinde vypadla jejich vlastní jména a zachována jsou pouze jména jejich otců.

V. 8. O horách efraimských viz Jos 16, 8. Bylo to území Efraimovců a západních Manassovců (Jos 17, 1.—6. 7.—10.).

V. 9. O Salebim viz Jos 19, 42; Sdc 1, 35. — Bet-Sames Jos 15, 10: 19, 41. — Elon Jos 19, 43. — Pravděpodobněji však dlužno čísti Ajjalon Jos 19, 42. — Bet-Hanan mohlo by býti dnešní Bét-ʿAnán, hodinu severozápadně od El-Qubébe, pravděpodobněji však dlužno čísti Bet-Horon. Jos 10, 10. (Bét-ʿÚr et-tahtá). — místo „*v*“ čti se LXX: „*až do*“ (Bet-Hananu.) — Místo „Makkes“ čti se Schlöglem: „v Bene-Beraq a Me-Jarqon“ a viz Jos 19, 45. n. — Na západě sahala župa syna Dekarova (Ben-Dekara) až k moři.

V. 10. Arubot = (?) Arab Jos 15, 52., jižně Hebronu. — Efer = (?) Chirbet Charuf východně od Bét-Džibrínu. (Nagl.) Spravoval tedy syn Hesedův (Ben-Hesed) Hebronsko.

V. 11. Nefat = pahorkatina. — O Doru viz Jos 12, 23; 17, 11; Sdc 1, 27. — Tato župa, zabírajíc nížinu Saronskou, hraničila, jak se zdá, na jihu se župou Ben-Dekarovou (v. 9). — Také v. 15. jmenuje dceru Šalomounovu. Z toho patrno, že tento seznam županů podává stav osob z pozdější doby Šalomounovy vlády, kdy měl již král dcery na vdavky.

V. 12. Také otec kancléře Josafata se jmenoval Ahilud (v. 3.). Možno tedy, že byli Bana a Josafat bratři. — O Tanaku a Mageddu viz Jos 12, 21; 17, 11; Sdc 1, 27. — O Betsanu viz Jos 17, 11; Sdc 1, 27. — O Jizreelu viz Jos 19, 18. — Sartan = dnešní Tell eç-Çárim, jižně Bésánu. Srv. Sdc 7, 23. pozn. — Ten Sartan lépe rozlišovati (nežli ztotožňovati s) od Sartanu Jos 3, 16. (= Qarn-Çartabe). — O Abel-mehule viz Sdc 7, 23. — O Jekmaanu viz Jos 12, 22; 19, 11. — Župa Banova zabírala tedy zejména jižní Issacharsko; severní patřilo k župě Josafatově (v. 17.).

V. 13. Srv. Dt 3, 4. n. 8. 13. n. Se zřetelelem k území, které patřilo k Ramotu galaadskému, a ohledem na to, že dle v. 14. 19 byli v Zajordání kromě Gabe-

14 Ahinadab, syn Addův, vládl v Manaim.
15 Achimaas v Neftali; také ten měl Basematu, dceru Šalomounovu, za manželku.
16 Baana, syn Husiův, v Aseru a Balotu.
17 Josafat, syn Farveův, v Issacharu.
18 Semej, syn Elův, v Benjaminu.
19 Gaber, syn Uriův, byl v zemi Galaad, v zemi (kdysi) Sehona, krále amorrhejského, a Oga, krále basanského, nade vším, co bylo v zemi té.

20 Judy a Israele bylo nesčíslné množství, jako písku mořského;
jedli a pili a dobrou vůli spolu měli.

Šalomounova moc a sláva (4, 21.—28.).

21 Šalomoun vládl nade všemi králi od Řeky až k zemi filištínské,
až ke končinám egyptským, i dávali mu dary a sloužili mu po všecky
dny života jeho.
22 K jídlu bylo Šalomounovi (dodáváno) na každý den třicet korů
běli a šedesát korů mouky; 23 deset býků krmných, dvacet býků pa-
sených a sto beranů kromě lovu: jelenů, srn, sajek, a kromě krmené
drůbeže.
24 — Nebo panoval nad veškerou krajinou, která byla za řekou,
od Tafsy až po Gazu, i nade všemi králi krajin těch; a měl pokoj

---

rovce jiní dva župani, dlužno hledati Ramot galaadský severně Džeraše, (Dt 4, 43.), a ne tedy v Es-Saltu nebo v Džal'údu (Jos 13, 26.). — Ne bezdůvodně možno mysliti na dnešní Er-Remte, jihozápadně Der'átu.

V. 14. O Manaim viz výše 2, 8. Tam bylo sídlo župy položené prostřed Zajordání.

V. 15. Před Achimaasem vypadlo asi jméno župana a slovo „syn", takže Achimaas je jméno *otce* jeho. — O hranicích kmene Neftali viz Jos 19, 32. nn.

V. 16. Husi = Chúšaj, přítel Davidův 2. Sam 15, 37. — O území Aserově viz Jos 19, 24.—31. — Balot = Rás en-Naqúra. Jos 19, 38.

V. 17. Ježto v jižním Issacharsku byl již jiný župan (v. 12.) a severní Issacharsko by bylo málo na jednu župu, doplňuje Šanda: „a v Zabulonsku".

V. 18. O hranicích kmene Benjaminova viz Jos 18, 11.—20. Ježto však bylo skorem nemožno, by tak malé území dodávalo celý měsíc potřeb životních královskému dvoru, domnívá se Šanda, že dlužno k v. 18. dodati: „a v Judsku".

V. 19. Uri zkráceno z Úríjá. — „Gaber" LXX nemá. — Místo „Galaad" dlužno čísti se LXX: „Gad".. Tato župa sahala od Arnonu na jihu po župu mahanaimskou (v. 14.), t. j. asi po dnešní Es-Salt. — Srv. také v. 13. — Poznámka o Sehonovi a Ogovi, patrně pozdější glosa. — Podáno tu (v. 7.—19.) *dvanáct županů,* kteří vládli jménem Šalomounovým ve vlastním Israeli (v. 7. 20.). Místodržící, které měl v dobytých krajích, v Edomsku a Libanonsku, jmenováni tu nejsou.

V. 20. napsán asi později (Šanda). Praví ještě více, nežli v. 25.

V. 21. „Řeka" = Eufrat. — „dary" = poplatky. — Tento v. převádí čtenáře k úryvku 29.—34.

V. 22. n. „Šalomounovi" = dvoru Šalomounovu. — Kor = 364·4 litrů; 30 korů = 105 hl. — 60 korů = 210 hl. — Šalomoun dával chléb také nejspíše jerusalemské posádce. Tak možno vysvětliti veliké množství a poměr mouky jemné ke hrubší. Chléb z jemné mouky pšeničné dostávali hodnostáři a důstojníci, chléb z obecné mouky (pšeničné) mužstvo. — O zvěřině tu jmenované viz Lv 11. a Dt 14.

V. 24. „Krajina za řekou" je Syrie (a Palestina) se stanoviska Babyloňanů. Těm byla Syrie „za řekou", t. j. za Eufratem (ebir nári). Srv. Esdr

se všech okolních stran. [25] I bydlil Juda a Israel beze všeho strachu,
každý pod svým vinným kmenem a pod svým fíkem od Danu až po
Bersabu, po všecky dny Šalomounovy. —
[26] A měl Šalomoun čtyřicet tisíc jeslí koňů vozních a dvanáct tisíc
koňů jezdeckých.
[27] Obrok jim dodávali svrchu jmenovaní královi župani; také potřebných věcí ke stolu Šalomouna krále s velikou pilností opatřovali
časem svým. [28] Rovněž ječmen a řezanku pro koně vozní a jezdecké
dopravovali na místo, kde byl král, jak jim bylo uloženo.

Šalomounova moudrost (4, 29.—34.).

[29] Bůh dal moudrost Šalomounovi, rozšafnost nad míru velikou
a širokou mysl, jako je písku na břehu mořském; [30] moudrost
Salomounova převyšovala moudrost všech Východďanův i Egypťanův,
[31] a byl moudřejší nežli všichni lidé, moudřejší než Etan Ezrachovec,
nežli Heman, Chalkol a Dorda, synové Maholovi; byl slavný mezi
všemi národy okolními.

8, 36; Neh 2, 7. 9; 3, 7. — Tafsa hebr. Tifsach je „Tapsakus“ spisovatelů řeckých a římských; na Eufratě tam, kde se od směru jižního obrací k východu, dnešní Kal‘at Dibse. U města toho byl známý brod, odtud také jeho jméno (Srv. Tifsah = Brod, Furt.) V klínopisných památkách se nevyskytuje, ačkoli se nám zachoval podrobný seznam zastávek Assurnasirpalových z krajiny té. Z toho patrno, že Tapsakus založen byl teprve později. Proto, a že tu jmenována Syrie jménem ebir nari, tedy jménem, kterým byla označována v Assyrii a zejména v Babylonii, patrno, že v. 24. je glosa napsaná teprve v době po zajetí babylonském, kdy názvu toho, přineseného z Babylonie, bylo užíváno také v Palestině; proto nenalezneme celého toho verše v řeckých rukopisech. — Šanda se domnívá, že „panoval“ nad těmi vzdálenými krajinami, znamená toliko: „žil s nimi v míru a obchodoval s nimi.“

V. 25. „každý“ měl nějaké pole a tak základ blahobytu, který tu příslovečným rčením je vysloven: „pod svým vinným kmenem a pod svým fíkem“. Srv. 4. Král 18, 31; Zach 3, 10; Mich 4, 4. — „Od Danu až do Bersaby“ viz Sdc 20, 1. Poznámka ta přičiněna proto, by čtenář nemyslil, že dovolil Šalomoun těmto županům, by utiskovali lid velkými daněmi.

V. 26. dlužno místo 40.000 čísti s hebr. 2. Par 9, 25.: „čtyři tisíce.“ — Ti „vozní“ koně byli zapřaháni do vozů vojenských.

V. 27. hebr.: „Tak opatřovali župani ti krále Šalomouna i všecky, kteří přicházeli ke stolu krále Šalomouna, každý svůj měsíc, nedopouštějíce, by něčeho se nedostávalo.“ Tento verš v tomto znění byl původně hned za v. 19.

V. 28. „ječmen a řezanka“ je dosud koňským obrokem na Východě. Také tento v. patří k seznamu županův, uvedených výše ve v. 7.—19.

V. 29. „širokou mysl“, t. j. ke všemu otevřenou, všeho si všímající, vše chápající; tak vzniklo v mysli obrovské množství poznatků, které možno přirovnati ke množství písku. Ježto však přirovnání to pokulhává, možno je považovati za glosu. Srv. výše v. 20; Gn 22, 17. — Ona „moudrost“, o které tu řeč, je hluboký nábožensko-mravní praktický názor životní.

V. 30. n. Také Egypťané měli písemnictví mudroslovné, na př. přísloví Ptahhotepa. O mudroslovném básnictví babylonském známo dosud málo. — „Východďané“ jsou tu národové kočující v Syrské poušti, jako Sdc 6, 3. 33; 7, 12. — Místo „všichni lidé“ čte Šanda: „všichni Edomci“. Srv. Jer 49, 7; Bar 3, 22. n.; Abd 8. — Ezrach či Zerach je jméno edomské. Viz Gn 36, 17. 33. Dlužno jej tedy rozlišovati od Zeracha, syna Judova, Gn 38, 30; 46, 12. Důsledně nesmí býti zaměňován Etan zde se vyskytující s Etanem Judovcem 1. Par 2, 6. 8. — Etan, syn Joelův, a Heman, syn Kišův (1. Par 15, 19; 6, 33. 44.), jsou rovněž jiní lidé.

32 Šalomoun pronesl tři tisíce přísloví, a písní jeho bylo tisíc pět.
33 A rozprávěl o stromech od cedru, který je na Libanu, až do ysopu,
který vyrůstá ze zdi, rozprávěl o dobytku, o létavcích, o zeměplazích
i o rybách.
34 Ze všech národů přicházeli, by poslouchali moudrost Šalo-
mounovu, i ode všech králů země, kteří slyšeli o moudrosti jeho.

Přípravy na stavbu chrámu (5, 1.—18.).

Hlava 5. — 1 Také Hiram, král tyrský, poslal služebníky své
k Šalomounovi, neboť uslyšel, že ho pomazali za krále místo otce jeho;
byl totiž přítelem Davidovým Hiram po všechen čas.
2 Šalomoun pak vzkázal Hiramovi: 3 „Ty víš o vůli Davida, otce
mého, a (víš), že nemohl vystavěti domu jménu Hospodina, Boha svého,
pro války se všech stran hrozící, dokud nedal jich Hospodin pod cho-
didla nohou jeho. 4 Nyní však Hospodin, Bůh můj, dal mi pokoj na
všech stranách, není protivníka aniž pohromy zlé. 5 Proto myslím sta-
věti chrám jménu Hospodina, Boha svého, jak pravil Hospodin Davi-
dovi, otci mému, řka: „Syn tvůj, kterého posadím místo tebe na trůn
tvůj, ten vystaví dům jménu mému.“ 6 Rozkaž tedy, ať mi služebníci
tvoji nasekají cedrů na Libanu! Služebníci moji budou se služebníky

---

V. 32. O příslovích Šalomounových viz úvod ke knize Přís. — „písní“ = básní. — Obecné podání připisovalo Šalomounovi kanonické knihy Přís, Pís, Kaz, Ž 71. 126. Ba mnozí mu kdysi přičítali neprávem i Moudr a Sir, a počítali pět knih Šalomounských. Viz úvod k těmto knihám. Kromě toho koloval také podvržený „Šalomounův žaltář“, jakož i „Šalomounovy ódy“ a jj. „Šalomounův žaltář“ má 18 žalmův, oplakávajících smutný stav Israelův za posledních dob Hasmoneovců. Napsán byl v Palestině kolem r. 50. před Kr. hebrejsky, později pak přeložen do jazyka řeckého. Spisovatel jeví horoucí touhu po příchodu Mesiášově a nezvratnou důvěru v Boha. Syrské znění „Šalomounových ód“ nalezl a roku 1909 uveřejnil J. Rendel Harris. Byly napsány kolem r. 100. po Kristu básníkem, který byl stoupencem nějaké sekty židovsko-křesťanské, v Palestině nebo v jejím sousedství. Tak kvetla sláva Šalomounova!

V. 33. n. O cedru viz 2. Sam 5, 11. — O ysopu Ex 12, 22. — O prostonárodním rozdělení zvířeny dle oka viz Gn 1, 1. nn.; Lv 11; Dt 14. — „rozprávěl“ o nich ne se stanoviska přírodovědce, ale se stanoviska básníka, který jich užívá k obrazné mluvě a s hlediska mudroslovného průpovídkáře. Srv. na př. Přís 6, 6. — V. 34. je patrná nadsázka. — Původní souvislosti plynné dojdeme, seřadíme-li vv. takto: 19. 27. 28. 22. 23. 25. 21.

Hl. 5. — V. 1. O Hiramovi, který panoval 980—946 byla zmínka již 2. Sam 5, 11. — Ježto byl Hiram Šalomounovým sousedem, dověděl se záhy, že byl pomazán za krále, a poslal k němu posly, by mu blahopřáli k nástupu na trůn. Spisovatel však zmiňuje se o návštěvě té teprve zde, ježto hodlá vypravovati, kterak Šalomoun stavěl chrám (hl. 6.) a kterak přispíval k jeho stavbě také Hiram (5, 1. nn.). Také (řecky píšící) dějepisec Menander z Efesu (III. nebo II. století před Kristem) vypravuje, že Hiram velkolepými stavbami okrášlil Tyrus; měl tedy dovedné řemeslníky a mohl poskytnouti pomoci Šalomounovi.

V 3. Hiram věděl o vůli Davidově, ježto bylo již tehdy vyjednáváno o dodávkách stavebních hmot. Srv. 1. Par 22, 4. — „jich“, nepřátel Davidových. — „pod chodidla nohou jeho“ — dokud mu jich nepodrobil. Srv. Ž 109, 1. Kromě této (fysické) nemožnosti uvádí 1. Par 22, 8.—10. důvod mravní, proč nedopřáno Davidovi postaviti chrám; je pochopitelno, že důvod ten příliš Davidovi nelichotil, a že tedy o něm Šalomoun v dopise zaslaném cizinci nečiní zmínky.

K v. 4. n. srv. Dt 12, 9. nn.; 2. Sam 7, 1. nn.

V. 6. „Na Libanu“, patrně blízko Sidonu, tedy nejspíše na výšinách podél dnešního Nahr el-‘Avvalí... Dosud jsou tam u Baruqu zbytky cedrového lesa. — „Sidonští“ = Feničané (jižní, v území Sidonu a Tyru sídlící). Lebhánón

tvými, mzdu pak služebníků tvých dám tobě, jakékoli požádáš; nebo
víš, že není v lidu mém muže, který by uměl dříví sekati jako Sidonští."
[7] Když uslyšel Hiram slova Šalomounova, zaradoval se velmi
a řekl: „Požehnán budiž dnes Hospodin Bůh, který dal Davidovi syna
tak moudrého nad tímto četným lidem." [8] A vzkázal Hiram Šalomou-
novi: „Slyšel jsem, cokoli mi poroučíš; učiním vše, co si přeješ
stran dřeva cedrového a jedlového. [9] Služebníci moji stahají je s Liba-
nonu k moři; já ve vorech dám je doplaviti po moři až na místo,
které mi uložíš, tam je vyložím, a ty si je vezmeš; avšak dáš mi po-
třebné potravy domu mému."
[10] A tak dával Hiram Šalomounovi dřevo cedrové a dřevo jedlové
dle veškerého přání jeho. [11] Šalomoun pak dával Hiramovi dvacet tisíc
korů pšenice na výživu domu jeho a dvacet korů oleje nejčistšího; to
dával Šalomoun Hiramovi na každý rok. [12] A dal Hospodin moudrost

---

(Bílá Hora, srv. Montblanc) sluje assyrsky Labnânu, egyptsky Ramanan, arabsky Džebel el-Libnán. Je to horský hřbet, začínající na jihu řeky Nahr el-Kebîr (Eleutheros), a táhne se od severoseverovýchodu k jihojihozápadu až po průlom, který si vybrázdila řeka Nahr el-Qásimíje, v délce 150 km, podél pobřeží. Ke Středozemskému moři sklání se povlovně, na východě však spadá příkře do údolí Biqá'a (Coelesyrie). Nejvyšší vrcholy jeho jsou (od severu k jihu): Džebel 'Akkár (2129 m), Džebel Makmal (Dahr el Chodib 3068 m), Tizmárún (3212 m), Fum el-Mízab (3063 m), Džebel 'Aqúra, Džebel Mnétira, Džebel Sannín (2608 m) a Džebel Kenése, (2033 m), Džebel Bárúk (2151 m), Džebel Nîha (1850 m), Džebel Rihân (1715 m). Východní příkrá stěna, kromě říčky Nahr Berdáni, má vodstva málo. Zato západní svah je prorván četnými koryty řek: Nahr Akkar, Nahr el-Arka, Nahr el-Bárid, Nahr abu'Ali (čili Kadíše, ústící u Tripole), Nahr el-Džóze, Nahr Fedár, Nahr Ibráhím (= Adonis), Nahr el-Kelb (Psí řeka = Lycus, ústící severně Beirutu), Nahr Beirut, Nahr ed-Dámúr (Tamyras), uádi el-'Aule (Bostrenus nad Sidonem), uádi ez-Zaharáni (pod Sidonem). Západní svahy dělí lid na tři pásma: 1. přímoří, zvané Sahil, velmi úrodné, na kterém bývala obchodní města fenická, 2. pásmo střední, Vusut, poseté četnými vesnicemi s četným rostlinstvem: obilí, tabák, brambory, sosny, duby, cypřiše, cedry, jalovec, Rhododendron ponticum. Třetí, nejvyšší pásmo, zvané Džurd, je chudé. — Na Libanonu tu a tam vyskytuje se medvěd, pardal, častěji divoký kanec, hyena, vlk, liška, šakal, gazely. — Politicky patří dnes Libanon k samostatnému vilájetu libanonskému, který sahá od Tripole na jih až po Saidu a částečně k vilájetu beirutskému (město Beirut, krajiny od Tripole (Tarábulus) na sever a od Saidy (Sidonu) na jih). — Železná dráha vede z Beirutu přes Reják do Damašku, z Rejáku pak přes Ba'albek do Hamy (Hamat, Emat). Podél moře trať z Beirutu na sever do Grazíru.

V. 7. Hiram „se zaradoval", že chce s ním Šalomoun žíti v míru, ježto byl přátelský poměr ten Feničanům prospěšný; zaradoval se také proto, že z poselství Šalomounova mohl se těšiti na dobrý obchod. — Ač nebyl Hiram náboženství jahvického, přece znal jméno Jahve a dle tehdejších názorův uznával, že Jahvovi přísluší Palestina. Srv. podobný názor Sdc 11, 24; 4. Král 18, 25. 35.

V. 8. Hebr. „berôš" může znamenati nějaký druh stromů „jedlovitých", zejména Abies cilicica, kterou nazývají dnešní Arabové šúh; jiní však myslí na cypřiš, opírajíce se zejména o staré překlady, jiní na nějakou sosnu (pinii), kterou nyní na Libanonu tu a tam vysazují. Nejlépe bráti slovo to (berôš) se stanoviska lidového přírodopisu, který nezná vyvinutého a ustáleného názvosloví; může tedy znamenati dva nebo více druhů podobných stromů jehličnatých.

V. 11. 20.000 korů = 72.000 hl. — 20 korů oleje = 72 hl. — Dle 2. Par 2, 10. však dodával Šalomoun Hiramovi 20.000 korů pšenice, 20.000 korů ječmene, 20.000 batů vína a 20.000 batů oleje. — Bat byl desetina koru, tedy 20.000 batů = 7.200 hl. — Toto množství dodával mu 1. jménem výživy královského domu (srv. v. 9.) a 2. jménem výživy dělníků (2. Par 2, 10.). Co z těch dodávek zbylo, Hiram prodal; byltě, jako jiní králové starého Východu, velkoobchodníkem obilím. — Který olej je „nejčistší", viz Ex 27, 20; 29, 40.

V. 12a. napsán skladatelem knihy Král se zřetelem k 3, 5. nn.; ruší souvislost v. 11. a 12b.

Šalomounovi, jak mu byl připověděl, i byl pokoj mezi Hiramem a Šalomounem, a učinili oba smlouvu.
[13] I vybral král Šalomoun robotníky z veškerého Israele, a bylo
jich třicet tisíc mužů. [14] Z těch posílal na Libanon deset tisíc každý
měsíc, jedny po druhých, takže bývali dva měsíce doma; Adoniram
byl nad těmi vybranými. [15] Měl pak Šalomoun sedmdesát tisíc těch,
kteří břemena nosili, a osmdesát tisíc kameníků na hoře, [16] kromě úředníků, kteří byli nad každým dílem, v počtu tří tisíc tří set, a kteří rozkazovali lidu, těm, kdož konali práce. [17] A přikázal král, aby nabrali

---

V. 14. Dělníci káceli stromy asi od polovice června do polovice září, tedy tři měsíce. Ostatní dobu pro sníh a deště sotva pracovali, takže každý robotník byl zaměstnán vlastně toliko jeden měsíc v roce. V téže době toliko bylo také možno dopravovati vory stavivo z Fenicie do Palestiny (Jáfy). — Ježto bylo na práci málo času pohodlného, bylo dlužno užiti mnoho robotníků.

V. 15. n. Srv. níže 9, 22. Dle toho nebylo těchto 80.000 + 70.000 = 150.000 dělníků původu israelského, jako oněch 30.000 výše ve v. 13. — Břemena nosili zejména z Jafy do Jerusalema. — „na hoře" v okolí Jerusalema, kde byly kamenné lomy. — Tyto číslice byly asi později opisovači zvýšeny, tedy porušeny. Srv. 2. Par 2, 16. n. — „úředníků", t. j. dozorců.

V. 17. K velikosti kamenů srv. níže 7, 10. — V dnešní zdi, která obepíná bývalé chrámoviště, jsou kvádry 4,5, ano i 8 m dlouhé. Možno, že některý z nich je původu šalomounského. — „vzácné" slují se zřetelem k jejich velikosti. Byly z křídového vápence. Možno však, že byl vybrán do základů v a podezdívek tvrdší druh tohoto vápence. Dnešní Arabové palestinští rozeznávají 1. missi jahúdi, šedý, do červena žilkovaný, hustý a tvrdý vápenec, který nevětrá, který však nesnadno zpracovati; 2. meleki, rohovcový mramor, čerstvě lámaný sice měkký, ale časem tvrdnoucí; 3. missi helu, krásně bílý, avšak měkký kámen; 4. ka'kuli bělejší, avšak měkčí předešlého. Ježto posvátná skála, na kterou měl býti postaven oltář pro zápalné oběti, vybíhala ve špičák, od kterého se táhl příkrý hřbet jihovýchodním směrem, bylo třeba zjednati vodorovnou plošinu. Toho dosaženo navážkou na straně severovýchodní a jihozápadní. Aby se půda nesesouvala, bylo třeba se všech stran vystavěti přiměřené opěrné zdi. Jak veliká byla plošina chrámová, Šalomounem urovnaná, ani Písmo ani jiné prameny nepraví. Možno toliko tvrditi, že nebyla tak rozsáhlá, jako je dnešní plošina chrámová, zvaná harám eš-šerif (t. j. svatyně vznešená). Rozměry dnešní pocházejí teprve z dob Heroda, který dal tehdejší menší chrámoviště rozšířiti. (Josefus Flavius, O válce žid. V 5, 1; I. 21, 1; Starož. 15, 11, 1.) Dnešní harám eš-šerif je nepravidelný čtyrúhelník, který má jen v jihozápadním rohu pravý úhel, kdežto roh jihovýchodní má 92° 35'. Strana jižní má (asi) 280 m, t. j. 530 loket; strana severní = 317 m = 600 loket; strana východní = 474 m = 900 loket; nejdelší je strana západní: 486 m = 936 loket. Ve středu plošiny trčí posvátná skála (es-sachra), která je vzdálena od stěny západní 101 m = 192 lokte, od stěny východní 400 loket, od jižní zdi bezmála 500, od severní rovněž necelých 500 loket. Posvátný kámen je asi 15 m (= 30 loket) dlouhý, 12 m (= 24 loket) široký a vyvstává ze země do výše 1·25—2 m. Nad kamenem klene se kopule Omarovy mešity, 40 m výsoká, zvaná kubbet es-sachra; je to stavba nádherná, osmihranná, okrouhlá (rotunda), v průměru 50 m. Mešita stojí na zvláštní dlážděné plošině, která je o 4 m (tedy asi 8 loket) vyšší nežli ostatní chrámoviště. Jižní nejkratší strana této plošiny je 132 m (tedy asi 260 loket) dlouhá, severní 160 m (320 loket), východní 165 (= 320 loket) a nejdelší západní strana 170 m (340 loket). Plošina ta má tedy 24.455 □ m = 24·5 ha. Jižní zeď této plošiny jde zcela rovnoběžně s jižní zdí harámu a stojí na místě starších zdí chrámových. Také severní zeď stojí na bývalých zdech chrámových a jde skorem rovnoběžně se severní zdí haramu. (Schick.) Asi 15 m (30 loket) od východního vchodu do mešity Omarovy je tak zv. kubbet es-silsele, t. j. kaple řetězová. — Posvátný onen kámen je 743·68 m vysoko nad mořem; pahorek, jehož hrot posvátný kámen činí, byl na severu širší a zužoval se klesaje směrem jihojihovýchodním, tedy asi tam, kde je dnes tak zvaná trojitá brána (735·40 m nad mořem). Z budov na dnešním haramu zasluhují zmínky na jihu: 1. tak zvaná „bílá" mešita, 2. mešita „el-aksa", asi 100 loket od západu k východu široká a 180 loket od severu k jihu dlouhá; 3. „dvojitá brána", 4. Omarova mešita (jiná nežli výše jmenovaná), 5. trojitá brána a 6. podzemní vysoké stavby, tak zvané „stáje Šalomounovy". Na východní straně, v se-

kamenů velikých, kamenů vzácných do základů chrámu a by otesali je na čtyři hrany. [18] Tesali je kameníci Šalomounovi a kameníci Hiramovi. Giblijští pak obráběli dřevo i kámen na stavbu domu.

Stavba chrámu (6, 1.—38.).

Kdy počato se stavbou (v. 1.). Stavby vnější (v. 2.—10.). Bůh potvrzuje stavbu chrámovou (v. 11.—13.). Vnitřní zařízení chrámu, svatyně (v. 14.—18.) a velesvatyně (v. 19.—22.). Dva cherubové (v. 23.—28.). Povlak stěn a podlahy (v. 29. n.). Věže a vnitřní předsíň (v. 31.—36.) Jak dlouho bylo stavěno (v. 37. n.).

Hlava 6. — [1] Léta čtyrstého osmdesátého po vyjití synův Israelových ze země egyptské, měsíce zio — je to měsíc druhý — čtvrtého roku kralování Šalomounova nad Israelem, počata byla stavba domu Hospodinova.

[2] Dům, který stavěl král Šalomoun Hospodinu, byl dlouhý šedesát loket, široký dvacet loket a vysoký třicet loket. [3] Před chrámem pak

---

verní polovině je „zlatá brána“. Na severozápadě hraničí s harámem turecké kasárny; tam bývala kdysi tvrz „Antonia“. — Na jihozápadě přiléhá ke zdi harámu tak zvaný „oblouk Robinsonův“ a o 150 m výše na sever „oblouk Wilsonův“.

V. 18. Giblijští, obyvatelé Gebalu, města v severní Fenicii (asi 30 km severně Beirutu); dnes je tam Džbejl. V assyrských nápisech sluje Gubla, v egyptských Kupni.

Hl. 6. — V. 1. nn. srv. 2. Par 3, 1. nn. — V zájmu plynné souvislosti dlužno se Šandou vv. této hlavy seřaditi takto: 1. 2. 19. 17. 20a. 3. 4. 9. 15. 16. 18. 29. 21. 20b. konec v. 21. 22. 30. 23a. 26. 23b. 24. 25. 27. 28. 31.—35. 5. n. 8. 10. 36. 11.—13. 14. 7. 37. n. — K popisu stavby chrámové, jakož i ostatní stavitelské činnosti Šalomounovy použil skladatel knih Král starší zprávy o stavbách královýčh, která byla zpracována dle původních plánův a seznamů chrámových. Viz Úvod str. 895. — Klademe-li východ Israelitů z Egypta do roku 1449 (srv. Ex 1, 8.), a odpočítáme-li 480, obdržíme pro počátek stavby chrámu Šalomounova r. 969. Počítáme-li od pevného roku 842 před Kristem (viz Úvod str. 898), kterého byl zabit judský král Ochozjáš, zpět léta vlád králů judských, shledáme, že Šalomoun zemřel roku 932 (842 + 7 (Joram) + 24 (Josafat) + 40 (Asa) + 2 (Abiam) + 17 (Roboam) = 932.) Panoval-li Šalomoun 40 roků, nastoupil roku 972, a čtvrtý rok jeho vlády je rok 969. — „zio“ hebr. „zív“ = fenickému (kanaanskému) „zíb“. — Poznámka, že je to druhý měsíc, přičiněna později, kdy již kanaanská jména měsíců byla Israelitům neznáma, ježto přijali v zajetí babylonském jména měsíců babylonská. Počítáno tu (po způsobu babylonském), že nový rok počíná na jaře. Ježto první měsíc (Ex 12, 2; 13, 4.) byl asi náš březen-duben, byl zív dubenkvěten, tedy doba, kdy je v Palestině nejvýhodnější čas, by byla stavba počata. — Kromě těchto dvou jmen prvního a druhého měsíce („ábíb“ a „zív“) vyskytají se v bibli také kanaanská jména měsíce sedmého („étháním“ níže 8, 2.) a osmého („búl“ níže ve v. 37.). Kanaanských jmen měsíců je nám známo z nápisů fenických dnes úhrnem jedenáct.

V. 2. Srovnáme-li tyto rozměry s velikostí mojžíšského svatostánku, shledáme (Ex 36, 20. nn), že délka a šířka chrámu Šalomounova je dvojnásobná, výše pak trojnásobná. — Počítáme-li, že 1 loket = 527 mm, byly vnitřní holé stěny chrámu 15·81 m vysoké, 10·54 m široké a 31·62 m dlouhé. Počítáme-li s Perrotem, Chipiezem a Wolffem 5 loket na strop, střechu a 3 lokte na plot na střeše, byl chrám zevně 38 loket vysoký. (Dle stavebního rady Schicka dlužno k výšce vnitřní připočítati 10 loket (= 5·27 m), poloměr to valené klenby; dle toho byla by celá výška (světlá, prázdná) 21·08 m.) Nepoměrná výška se vyrovná bočními stavbami, které ke zdem venku přiléhaly. Tutéž vnitřní délku a šířku ponechal později Herodes ve svém chrámě, zvýšil však svatyni na 60 loket. — K v. 2. připoj v. 19. 17. 20a.

V. 3. „před chrámem“, t. j. před svatyní, která tu sluje hebr. héchál. „na šíř“ = byla hluboká. — Dle 2. Par 3, 4. byla ta předsíň vysoká 120 loket

byla předsíň dvacet loket dlouhá dle chrámové šířky; a měla deset
loket na šíř před chrámem.
4 Okna udělal v chrámě šikmá.
5 Ke stěně chrámové dal přistavěti vůkol přístavky, ke stěnám
domu okolo svatyně i odpovědiště, a tak obehnal (chrám) do kola

---

(právě tak vysoké bývaly egyptské pylony); a měla tedy podobu jakési věže. — Do té vedla brána (4. Král 18, 16; 2. Par 29, 7.). Tam stály dva sloupy, o kterých viz níže 7, 21. Ježto je však číslice 120 k ostatním rozměrům chrámovým nepoměrně vysoká, klade Schick nad svatyni a velesvatyni velikou dvoranu, „horní sál“, jaký prý byl dle Jos. Flavia a talmudu také ve chrámě (či nad chrámem) Herodovým. Byla prý dvorana ta v prvním patře 60 loket dlouhá, 20 loket široká a 25 loket vysoká, až po kraj zdí, kde začínalo valené klenutí dřevěné, v průměru 10 loket. Praví-li talmud, že ve chrámě Herodově byla dvorana ta v prvním patře 40 loket vysoká, a přičítá-li jí Jos. Flavius (Starož. VIII., 3, 2.) dokonce 60 l., dlužno prý bráti čísla ta o části dvorany, která byla nad předsíní, v průčelí vyšším než ostatní chrám. Jiní však (Wolff) pravděpodobněji považují číslici v 2. Par 3, 4. za porušenu, neuznávají ani ve chrámě Herodově oné dvorany nad svatyní a velesvatyní, a domnívají se, že průčelí (pylon) chrámu Šalomounova bylo toliko 60 loket (tedy asi 30 m) vysoké. Po návratu ze zajetí babylonského totiž byl dle 1. Esdr 6, 3. nově zbudovaný chrám (Zorobabelův) 60 loket vysoký a široký; právem pak možno mysliti, že stavitelé židovští zachovali posvátné míry chrámu Šalomounova. Tato výše předsíně průčelní velmi dobře se srovnává s výškou chrámu (30 + 8 loket). Také židovský chrám, který vystavěl kolem roku 150. před Kristem Ptolemeus Filopator v Egyptě, a který byl dle Jos. Flavia podoben chrámu jerusalemskému (O válce žid. VII. 10, 2.—4.), měl průčelí 60 loket vysoké. Průčelí to bylo čím výše užší, jako pylony u chrámův egyptských. (Není tedy nutno se Schickem představovati si v průčelí tři dokonale kolmé věže, dvě postranní nižší a jednu střední vyšší). — Tato předsíň byla „dvacet loket“ dlouhá uvnitř, od severu k jihu, a 10 (srv. Ez 40, 49.) loket hluboká od západu k východu. Brána, která vedla do tohoto „úlámu“ (tak ji jmenuje hebr.), byla 14 loket široká (Ez 40, 49. dle LXX) a neměla prý vrat ani dveří (?). Vnější její šířku se zřetelem k 1. Esdr 6, 3. možno u země odhadovati na 60 loket. Ježto však měla uprostřed místnost toliko 20 loket širokou (dlouhou), možno si domysliti, že po obou stranách jejích bylo po jedné menší místnosti, která měla asi 10 loket do čtverce, počítáme-li, že její stěny měly 5 loket tloušťky. Chrám i předsíň byly na podezdívce 6 loket vysoké, proto bylo nutno do předsíně jíti po 10 schodech z nádvoří (Ez 40, 49.). — Ve chrámu Herodově byla brána ta (také (?) bez dveří) 25 loket široká a 70 loket vysoká; ježto však dle Ez 40, 49. (LXX) ve chrámě Šalomounově měla zšíři toliko 14 loket, možno počítati, že měla zvýši toliko 35 loket. (Wolff.) Ve chrámě Herodově byla brána do předsíně (Jos. Flavius ji nazývá „pronaos“) vyšší, ježto celé průčelí bylo vyšší; nad podezdívkou trčelo do výše 100 loket. Připočítáme-li k tomu 6 loket podezdívky a 14 loket, o které byla plošina chrámu vyšší nežli plošina vnějšího nádvoří, shledáme, že bylo průčelí chrámu Herodova skutečně 120 loket vysoké; zšíří mělo 100 loket. Vnitřek předsíně rozšířen Herodem ze 20 na 50 loket (šíře), hloubka však zůstala. Zdi její byly 8 i více loket tlusté. Zevně byla předsíň asi 25 loket hluboká (široká), t. j. čtvrtina délky celého chrámu (100 loket). Wolff. Z předsíně vedly do svatyně dveře 16 loket široké, 56 loket vysoké (Jos. Flavius.). Z nádvoří vedlo do předsíně 12 stupňů — každý z nich byl 1 loket široký a půl lokte vysoký — ve třech odstavcích. I když byla vrata (dvojí) z předsíně do svatyně otevřena, nebylo do ní viděti z nádvoří, ježto byla v ní zavěšena veliká záclona. (Srv. Lk 1, 21.). Nad těmi dveřmi visela zlatá réva s hrozny, náznak to národa israelského (Is 5; Ž 79, 9. n.).

V. 4. „šikmá“, t. j. do vnitřku rozšířená jako bývalo ve věžních střílnách. (Jiní myslí na úzké mřežování, jaké vídáme velmi často dnes na Východě, Šanda na úzké žaluzie.) Tato okna vedla do svatyně (a do místnosti nad nejsvětějším?), nikoli však do nejsvětějšího („debíru“), které zůstalo zahaleno posvátným temnem. Wolff se domnívá, že okna byla nad bočnými přístavky, které prý byly asi 23 lokte vysoké. (Jinak Schick. Viz níže.) K v. 4 připoj v. 9. (o střeše chrámové).

V. 5. „Vůkol“ a „okolo“, t. j. na severu, na jihu a na západě (za nejsvětějším). Také chrámy egyptské měly kolem síní a nejsvětějšího ochozy nebo komory. — „odpovědiště“ = hebr. „debír“ = nejsvětější, velesvatyně. Vulg.

boky. [6] Přízemek (té přístavby) pět loket na šíř měl; prostřední patro šest loket na šíř; a třetí patro sedm loket bylo široké. Trámy pak položil na vnější obvod chrámu tak, že nevězely ve zdech chrámových.

---

nazývá místo to „oraculum" („odpovědiště"), ježto tam Hospodin „odpovídal". Srv. „odpovědnici" ve svatyni mojžíšské. — „debír" = zadní místnost. — „boky" = poschodí.

V. [6]. Vnější stěny chrámové byly tedy stupňovité; každý ten stupeň byl 1 loket široký. Ježto dle Ez 41, 1. byla zeď chrámová 6 loket tlustá, byla v prvním patře toliko 5, ve druhém 4 a tam, kde na ní spočívaly krovy střechy druhého patra, toliko 3 lokte tlustá. Na ty výstupky vnější zdi chrámové stropní trámy byly položeny, avšak do protější stěny přístavby byly zapuštěny. (Jiní se domnívají, že stropní trámy byly na zdi chrámové toliko na půl lokte položeny a na druhého půl lokte že podobně ležely na zdích přístavby, která byla dle Ez 41, 9. pět loket tlustá. Dle toho byla by ta zeď v prvním patře $4^1/_2$, ve druhém 4, kde do ní zapadal strop druhého patra $3^1/_2$ lokte tlustá. To však příčí se znění bible.) Podobné stupně dlužno si domysliti ve stěně severní a jižní tam, kde na nich spočíval strop nejsvětějšího (srv. v. 20.), a případně i na horním kraji zdi, na který položeny byly trámy nejvyššího stropu veškerého chrámu. Západní zeď mohla se pnouti dále v tloušťce tří loket a východní mohla zůstati všude stejně (6 loket) tlustá. Dle toho byl chrám široký: 5 (zeď přístavby) + 5 (šíře přízemí toho přístavku) + 6 (šíře zdi chrámové) + 20 (šíře vnitřku chrámového) + 6 + 5 + 5 = 52 lokte. — Postranní komory byly 5 loket vysoké (Wolff). Bylo jich v každém poschodí 30, tedy úhrnem 3 × 30 = 90. Srv. Jos. Flavius Starož. VIII. 3, 2; Ez 41, 6. (Šanda však tvrdí, že tolik těch komor nebylo, ježto ve chrámě Herodově, který byl rozměrů větších, bylo jich úhrnem toliko 38.) Tato přístavba o třech poschodích odpovídá ochozu (5 loket širokému) či jakémus okapu ve svatyni mojžíšské. Viz Ex 26, 6. (Schick se domnívá, že těch komor bylo na jižní a severní straně v každém patře po 5, tedy úhrnem 5 × 3 × 2 = 30; na západní straně bylo prý takových komor po 6, tedy úhrnem 18. Schick klade dokonce do průčelí chrámového (na stranu východní) tolikéž komor. Dle toho by bylo úhrnem všech komor na všech čtyřech stranách 66. Mezi těmi komorami bylo prý na severu a na jihu v každém patře po 4 tak zvaných „livanech", t. j. otevřených verandách, tedy úhrnem 24. Sčítáme-li počet těch komor (66) s počtem livanů (24), dojdeme čísla 90, t. j. 3 × 30 dle Ez 41, 6; Jos. Flavius Starož. VIII 3, 2. Z komor a livanů prý hleděla okna vnitřní zdí chrámovou do svatyně. Livany byly otevřeny na chodbu, která běžela kolem chrámu mezi livany a komorami na straně jedné a mezi vnější zdí přístavby na straně protější; světla se jí dostávalo okny ve vnější zdi přístavby. Ony komory byly prý tajné kabinety, do kterých ukládány poklady chrámové. Dle Ez 41, 5. byly livany (předpokoje) 4 lokte dlouhé, komory pak měly po pěti loktech. Vysoké byly dle Schicka 12 loket(!) Z livanů vedly dveře do obou vedlejších komor a úzké schody šly do spodnějšího i hořejšího patra. Počítáme-li, že byla podezdívka 6 loket vysoká, přízemí a dvě poschodí že měla po 12 loktech světlé výšky (od podlahy ke stropu): 3 × 12 = 36, a počítáme-li na tři stropy přístavby té po 2 loktech, t. j. úhrnem 6 loket, dojdeme součtu 48 loket (6 + 36 + 6). Na přístavbách byla prý na severu, jihu a na západě plochá střecha, od které bylo ještě 12 loket (do výše) k lomené střeše, kryjící chrámové ty boční stavby.) Myšlenka, kterou přístavby vyslovovaly: Chrám je místo nepřístupné, nejsvětější, nemá býti ani oku prostého člověka přístupno. Shromaždištěm totiž lidu byla nádvoří chrámová, nikoli však chrám sám! — Zde budiž podán přehled rozměrů chrámu Šalomounova: Výška průčelního pylonu: 6 loket (podezdívka) + 60 (pylon) = **66** loket. Výška hlavní chrámové budovy: (podezdívka) 6 loket + (světlá výška) 30 loket + (stropy a střecha) 8 loket = úhrnem 44 lokte. Výška vedlejších trojpatrových budov: 6 loket podezdívka, 3 patra po 5 loktech = 15 + stropy a střecha 7 loket, úhrnem 28 loket. — Průčelní pylon je 60 loket široký, hlavní chrámová budova 32, celý chrám i s přístavky 52 lokte. — Celý chrám je dlouhý: 11 loket (hloubka předsíně) + 6 loket (tloušťka zdi chrámové) + 40 loket (délka svatyně) + 2 lokte (tloušťka zdi, dělící svatyni od velesvatyně) + 20 loket (délka velesvatyně) + 6 loket (tloušťka hlavní zdi) + 5 loket (hloubka západních komor) + 5 loket (tloušťka zdi přístavby), tedy úhrnem **95** loket. — Komory skorem týchž rozměrů měl také chrám Herodův; vnější zeď přístavku byla však 6 loket tlustá; kolem komor vinul se ochoz v šíři 3 loket, který byl uzavřen vnější obvodní zdí 5 loket tlustou. Měl tedy chrám Herodův šíři: 6 loket (tloušťka obvodní zdi) + 3 lokte (šířka ochozu) + 5 loket (tloušťka

[7]Když se dům stavěl, byl stavěn z kamene hlazeného a hotového; ani kladiva, ani sekery, ani jiného nástroje železného nebylo slyšeti v domě, když byl stavěn.
[8]Dveře (spodního) bočného přístavku byly po pravé straně domu [uprostřed]; po točitých schodech vystupovalo se do středního patra a z prostředního do třetího.
[9]Tak vystavěl dům a dokonal jej; přikryl také dům deskami cedrovými.
[10]A udělal patro nad celým domem pěti loket zvýši a přikryl dům dřevem cedrovým.
[11]Hospodin pak oslovil Šalomouna a pravil: [12]„Co se týká domu,
který stavíš, (věz): Budeš-li choditi v příkazech mých, činiti právo
mé a šetřiti všech rokazů mých chodě v nich, splním ti slovo své,
které jsem dal Davidovi, otci tvému. [13]A budu bydleti prostřed synův
Israelových a neopustím lidu svého israelského."
[14]Vystavěl tedy Šalomoun dům a dokonal jej.
[15]A obložil stěny vnitřní prkny cedrovými od půdy domu až do

zdi) + 4 loket (hloubka komor) + 6 loket (tloušťka hlávní zdi) + 10 loket (do poloviční šířky svatyně, tedy půl šířky celého chrámu: 34, celá šířka 68 loket. (Dle Schickových výpočtů byl chrám Šalomounův těchto rozměrů: Výška chrámové lodi: 6 loket (podezdívka) + 30 loket (výška zdí hlavní lodi) + 10 loket (výška klenby) + 4 lokte (vodorovný strop) + 25 loket (horní dvorana) + 10 loket (výška její klenby) + 11 loket (výška střechy) + 4 lokte (osten proti ptákům): úhrnem od země do nejvyššího bodu podélného hřebene **100** loket. Průčelní pylon byl o 20 loket vyšší; skládal se z těchto součástek: 6 loket podezdívka + 40 loket vysoká brána + 30 loket další výška předsíně vnitřní s klenbou + 4 lokte strop + 20 loket pokojů ve dvou patrech + 16 loket výška pyramidové střechy + 4 lokte ostnu proti ptákům: úhrnem **120** loket. — Podezdívka byla prý čtverec o 100 loktech, tedy dvojnásobná plocha nádvoří mojžíšského (100 loket × 50 loket). Na východě byla celá zabrána průčelím rovněž 100 loket širokým; na severu a jihu zbyla prázdná místa 77½ lokte dlouhá a 15 loket široká, zvaná „kněžskou terasou.")

V. 7. Kámen býval přisekáván a hlazen již v lomu dle daných plánův a rozměrů v něm udaných; odtud byl dopravován na staveniště a tu kladeny kvádry na sebe bez malty, že tedy mohly zdi velmi rychle ze země vyrůstati. — „sekera" ostrý nástroj na obrábění kamene, tedy dláto a pod.

V. 8. „pravá" strana dle všeobecného způsobu, kterým byly určovány strany světa, znamená stranu jižní; se stanoviska příchozího do chrámu však může znamenati strana „pravá" sever. Ježto ve chrámu Herodově (dle talmudu) byly takové točité schody v severovýchodním cípu chrámu, dlužno se domnívati, že bylo taktéž i v chrámě Šalomounově. (Schick dovolávaje se Ez 41, 11. domnívá se, že byly v obou rozích (severovýchodním i jihovýchodním) takové schody, ke kterým byl přístup z „úlámu" (předsíně chrámové). K v. 8. viz dále v. 10.

V. 9. „přikryl" dům stropem z trámů cedrových, mezi nimiž byly „cedrové desky." Na strop a *plochou* střechu počítá Wolff 5 loket, a na plot, který ji obepínal, 3 lokte; dle toho byl chrám 30 + 5 + 3 = 38 loket vysoký. (Průčelí bylo ovšem vyšší a boční přístavby nižší. Schick však se domnívá, že byla střecha lomená (nad dřevěnou klenbou střední budovy), a počítá na ni 11 loket výše + 4 lokte na ostny proti ptákům, kterými byl hřeben posázen.) Výše k v. 3. O vnitřní výzdobě chrámu viz níže v. 15. nn. 18. 29.

V. 10. pojali někteří o bočných přístavbách. Srv. výše v. 6. Dle toho byly ony komory 5 loket vysoké, a „přikryl" znamená „obložil," opažil. (Šanda, Wolff.) Jiní však se sv. Jeronymem myslí na veliké podstřeší, které se táhlo nad svatyní i velesvatyní („horní dvorana," viz výše v. 3.); pak „přikryl" znamená hlavní střechou. Srv. 1. Par 28, 11; 2. Par 3, 9. Schlögl souhlasí se Schickem, že bylo to podstřeší 25 loket vysoké a proto mění 5 ve 25! — K v. 10. viz dále v. 36.

V. 11. n. Slovo to dal Jahve Davidovi 2. Sam 7, 12. nn.

V. 15. mluví o svatyni („héchálu"); kterak byl ozdoben vnitřek velesvatyně („debíru"), níže v. 18.

vrchu stěn, až ke stropu, přikryl je dřevem cedrovým vnitř a vydláždil
půdu domu prkny jedlovými.
16 Na zadní straně chrámu zřídil místnost dvacetiloktovou, ce-
drovým dřevem paženou od podlahy až do vrchu a udělal z té vnitřní
místnosti domu, (z) odpovědiště, velesvatyni. 17 Měl tedy čtyřicet loket
sám chrám před vchodem do odpovědiště (zdéli).
18 Všecek dům vnitř obložen byl cedrovým dřevem, maje kružby
a příslušné pletence (květinové) umělecky udělané, jakož i vypuklé
řezby; všecko deskami cedrovými bylo přikryto, že nebylo viděti žád-
ného kamene ve zdi.
19 Odpovědiště tedy udělal v domě, v nejzadnější části, by postavil
tam Hospodinovu archu úmluvy. 20 Odpovědiště to pak bylo dvacet
loket zdéli, dvacet loket zšíři a dvacet loket zvýši; a povlékl je, ob-
ložil zlatem nejčistším. Též oltář obložil cedrem. 21 Také dům před
odpovědištěm přikryl zlatem nejčistším a přibil plechy hřeby zlatými.
22 Tak nic nebylo ve chrámě, co by nebylo zlatem přikryto; neb i celý
oltář před odpovědištěm přikryl zlatem.
23 V odpovědišti udělal dva cheruby ze dřeva olivového, deset
loket zvýši. 24 Pět loket mělo cherubovo křídlo jedno, a pět loket che-
rubovo křídlo druhé; bylo tedy deset loket od konce křídla jednoho
až do konce křídla druhého. 25 Deset loket byl také cherub druhý;
stejné míry a díla jednoho byli ti dva cherubové, 26 to jest, zvýši měl
jeden cherub deset loket a tolikéž cherub druhý. 27 Ty cheruby postavil

---

V. 16. „na zadní straně“ = na západě. — „místnost dvaceti-loktová“ = velesvatyně, debír. — Ježto úhrnná výše chrámu byla 30 loket, zbýval nad krychlí dvacetiloktovou prázdný prostor zvýši 10 loket (20 × 20 × 10). Obecně má se za to, že byl ve výši 20 loket nad „debírem“ strop. (Schick však jej popírá, tvrdě že i debír byl 30 loket vysoký, a že nad tou výškou podobně jako ve svatyni bylo valené (dřevěné) klenutí o 10 loktech v průměru, že byla tedy největší výška velesvatyně (prázdná) 30 + 10 = 40 loket.) O stropě tom ve chrámu Herodově viz níže k v. 20.

V. 17. „sám chrám“ = svatyně, héchál. — Héchál 40 loket + debír 20 loket = 60 loket úhrnné délky chrámu (bez předsíně). Héchál od debíru oddělen zdí 2 lokte tlustou; místo ní byly ve chrámu Herodově obrovské záclony. — Viz níže k v. 31.—35.

V. 18. „všecek dům“ = všecek „debír“. Srv. v. 15. — Také podlaha byla cedrová. — „vypuklé řezby“, ploché vypukliny (basrelief), jaké nalezeny také na památkách egyptských a assyrských.

V. 20. Ježto dle v. 2. byl chrám 30 loket vysoký, byl nad velesvatyní buď prázdný prostor 10 loket vysoký, stropem neoddělený (Schick), dle jiných však byl oddělen stropem jako později ve chrámě Herodově. Dle talmudu byly v té místnosti nad velesvatyní padací dveře, vedoucí půdou (stropem) do „odpovědiště“, kterými bylo lze spouštěti dělníky do velesvatyně. — „oltář“ kadidlový, který dle v. 22. stál ve svatyni před vchodem do velesvatyně, podobný oltáři ze dřeva akáciového Ex 30, 2. — Ježto byl to zlatem obložený oltář, dlužno čísti: „Též oltář udělal z cedru“.

V. 21. „dům před odpovědištěm“ = svatyně. — Místo „přibil plechy hřeby zlatými“ hebr.: „a zavěsil napříč zlaté řetězy před debírem“. Na ty řetězy snad upevnil záclonu, která splývala dolů. — O pozlacení viz dále v. 20b. 22 30.

V. 23. Místo „ze dřeva olivového“ lépe: „ze dřeva hlošinového“. Hlošina čili česká oliva: Elaeagnus angustifolia, arabsky „zaizafun“. Má tvrdé, olejnaté dřevo. — Více o cherubech viz v. 26. 24. n. 27. n.

V. 25. n. „deset loket“ byla rozpiatá křídla jako ve v. předešlém. — „jednoho díla“ = stejné podoby, stejně vyřezáni. Proto v. 26. dlužno přiřadit k v. 23a. (Šanda.)

V. 27. Z popisu je zřejmo, že ti dva velicí cherubové hleděli k východu, tedy ke svatyni. Srovnej proti tomu postavu cherubů zlatých na slitovnici. Ex 25,

uprostřed chrámu vnitřního; a měli cherubové rozpiatá křídla svá, že
dotýkalo se křídlo jednoho jedné stěny a křídlo cheruba druhého dotý-
kalo se stěny druhé; druhá pak křídla uprostřed chrámu vespolek se
dotýkala. 28 Obložil také cheruby zlatem.
29 A všecky stěny chrámu vůkol ozdobil rozličnými vypuklinami
a řezbami: udělal na nich cheruby, palmy a rozličné obrazce, vyční-
vající ze stěny, jakoby vystupovaly (z ní). 30 Ba i podlahu domu vnitř-
ního i vnějšího přikryl zlatem.
31 Ve vchodu do velesvatyně udělal dveře ze dřeva olivového
a veřeje do pěti hran. 32 Na obě křídla (jejich) z olivového dřeva dal
vyřezati vypukliny cherubův, obrazy palem a (jiné) vypukliny velmi vy-
sedlé, a obložil je zlatem; [cheruby, palmy i věci ostatní potáhl zlatem].
33 Rovněž ve vchodu do chrámu udělal veřeje ze dřeva olivového,

---

18. nn. O tvaru cherubů viz tamže. Obyčejně má se za to, že měli vzpřímenou postavu lidskou s křídly, že tedy podobali se assyrským okřídleným duchům s postavou lidskou, případně s hlavou ptačí, kteří bývali zobrazováni (vypuklinami) po obou stranách palmy nebo sosny. Pravděpodobněji však se domnívá Wolff, že se podobali spíše obrovským assyrským strážcům královských paláců, kteří měli hlavu lidskou, křídla a tělo lví nebo býčí. Srv. Ez 1, 1. nn.; 41, 18; 10, 19. n. Týž právem se domnívá také, že spočívala archa ve velesvatyni *na voze*. Srv. Ez 1, 1. nn.; 1. Par 28, 18; Ž 67, 18; Sir 49, 10; 1. Sam 6, 7; 2. Sam 6, 3. (Egyptská „naos“ spočívala na bárce, tedy také na vozidle.) Tak lze snáze vysvětliti, že jejich křídla byla poměrně krátká, tak nabývá vše ve velesvatyni více souměrnosti. — Ježto se uprostřed velesvatyně křídla cherubů stýkala (či křižovala?) zastiňovala archu; to se srovnává s povahou cherubů — strážných duchů. — Ve chrámě Herodově byla velesvatyně zcela prázdná. Toliko kámen 3 palce zvýši ukazoval místo, kde stávala kdysi archa. Tento kámen kropil velekněz krví a naň kladl kadidelnici, když v den smíru do velesvatyně vstupoval.

V. 29. „rozličné obrazce“ = květinové pletence, guirlandy. — Palma vyskytuje se v ozdobnictví (ornamentice) egyptském i assyrském. V nové říši (egyptské) stavěny sloupy s hlavicemi, které napodobují korunu palmy. V Assyrii byli také zobrazováni vyšší duchové po stranách stromu palmě velmi podobného. Na branách assyrských paláců kromě velikých strážných bytostí (viz Ex 25, 18.) zobrazovány dvě veliké, proti sobě stojící palmy. Ano nalezen i vzorec assyrský, čiře ozdobnický, na kterém se střídají kytice palmových listů s okřídlenými býky („cheruby“?). Jak se palmy s cheruby střídaly v Šalomounově chrámě, možno poněkud vyčísti z Ez 41, 18. n. — Místo „vyčnívající ... z ní“ čti: „vnitř i zevnitř“, t. j. v debíru i v héchálu.

V. 30. „zlatem“, t. j. zlatým nebo lépe pozlaceným kovovým plechem. Stěny však (v. 21. n.) a sochy (v. 28.) byly obloženy toliko zlatými jemnými lístky. — O podlaze srv. v. 15b.

V. 31.—35. popisují dveře „ze dřeva olivového“, jako výše ve v. 23. — „dveře“, t. j. veřeje, které vybíhaly nahoře do trojúhelníka, že měly pět rohů a s prahem pět složek, dva kolmé sloupce, dva na nich šikmo položené a práh dolní. Dle Ez 41, 3. měly dveře ty v šíři 6 loket. Jak vysoké byly, není nikde udáno. Byly vždy otevřené, avšak zastřeny oponou týchž barev a okras, jako ve svatyni mojžíšské. Ve chrámu Herodově byly (místo příčné stěny) dvě obrovské opony, na dlaň tlusté zavěšeny, po 40 loktech dlouhé a po 20 loktech široké. Každoročně byly prý obnovovány a před tím vystavovány. Obě považovány za jeden celek. Ty se roztrhly při smrti Spasitelově. Žid 9, 3; Mt 27, 51; Mk 15 38; Lk 23, 45.

V. 32. Místo: „vypukliny velmi vysedlé“ hebr.: „pletence květinové“.

V. 33. „do chrámu“ t. j. do svatyně (héchálu) z předsíně. — O čtverrohých těch dveřích srv. níže 7, 5; Ez 41, 21. Byly 10 loket široké. (Ez 41, 2.). — Ve chrámě Herodově slula brána ta „veliká“. Vnější dveře, byly-li otevřeny, zakrývaly veřejové pažení. Vnitřní dveře, byly-li otevřeny, zakrývaly na dva lokte po obou stranách vnitřní (východní) zeď svatyně. (Talmud.) Po obou stranách „velké brány“ byly malé dveře vedlejší; těmi bylo možno vejíti mezi obě velká vrata chodbičkou, vedoucí zdí. Tudy chodíval ráno kněz, aby bránu otevřel: vnitřní vrata otevřel z venčí a vnější vrata z vnitřku. (Wolff.)

do čtyř hran. [34] A dvoje dveře ze dřeva jedlového proti sobě; oboje
dveře byly dvojité a spolu spojujíce se, otvíraly se. [35] (Na těch) dal
vyřezati cheruby, palmy a (jiné) vypukliny velmi vysedlé; a obložil
je všecky zlatými plechy přesně dle plánu.
[36] A vystavěl vnitřní nádvoří ze tří vrstev kamene hlazeného
a z jedné vrstvy dřeva cedrového.

V. 34. Byly-li dveře ty dle Ez 41, 2. široké 10 loket, mělo každé křídlo po 5 loktech šířky. Jedny byly na vnější a druhé na vnitřní straně východní zdi (která měla 6 loket zšíři). (Možno však také, že to byly jedny dveře o dvou pětiloktových křídlech a že každé křídlo se skládalo ze dvou fošen po $2^1/_2$ lokti.)

V. 35. Místo „vypukliny velmi vysedlé“ čti jako výše ve v. 32. — „plechy“ = lístky jako výše v. 30. — „přesně dle plánu“, t. j. přiléhaly k řezbám (hebr.).

V. 36. „vnitřní nádvoří“ jmenuje 2. Par 4, 9.: „kněžským“ a Jer 36, 10.: „horním“. Od toho dlužno rozlišovati jiné „*veliké* nádvoří“, na kterém byl ne toliko chrám s nádvořím „vnitřním“, ale také královský palác. Viz níže 7, 9. 12. — Není jasno, zda dlužno si mysliti tři vrstvy kamene nad sebou dřevem cedrovým kryté, nebo tři vrstvy kamenné vedle sebe s cedrovým pažením na straně vnitřní. — Dle Ez 40, 47. mělo nádvoří to před chrámem 100 loket do čtverce, tedy i s plochou, na které stál chrám, bylo vnitřní nádvoří to 100 loket široké (od jihu k severu) a 200 loket dlouhé (od východu k západu), tedy plocha = 20.000 loket čtverečných (52·7 m × 105·4 m = 5554·58 m čtverečných). Jsou to dvojnásobné rozměry nádvoří mojžíšského, které bylo 100 loket dlouhé a 50 loket široké. Viz Ex 27, 9. nn. Ježto dnešní Qubbet eç-Çachra (mešita Omarova) jest od východu k západu asi 100 loket dlouhá, možno míti za to, že se celkem shoduje s východní polovinou Šalomounova nádvoří vnitřního, ve kterém byl oltář na zápalné oběti (= eç-Çachra) a do kterého právem s Wolffem dlužno klásti předsíň chrámovou v šíři 17 loket. Ostatní délku chrámovou od východu k západu i s přilehlými přístavbami v délce 78 loket dlužno si mysliti již západně od dnešní Qubbet eç-Çachra. Ježto západní zeď této svatyně je vzdálena asi 80 loket od okraje střední plošiny chrámové (viz výše), možno se domnívati, že až asi po ten okraj sahal kdysi západní konec chrámu Šalomounova. Za ním dlužno si domysliti volnou prostoru asi 10 loket k obvodní zdi chrámové ohrady. Na severu a jihu sahalo vnitřní nádvoří též asi tak daleko, jako severní a jižní bok Qubbetu (eç-Çachra). — Místo „vrstev“ či „řad“ možno hebr. „túrím“ překládati také „poschodí“ a mysliti na přízemí a dvě kamenná patra komor a jizeb s podstřešim cedrovým. Nevystavěl-li již Šalomoum komor těch, vystavěli je snad jeho nástupci. (Jisto je, že byly ve chrámě Herodově.) — Brány vedoucí do vnitřního nádvoří byly na východě, na severu a na jihu (Ez 40, 6. 20. 24.); na západě brány nebylo. Možno, že bylo na jihu a na severu po dvou branách. Wolff se domnívá, že brány, vedoucí do vnitřního nádvoří Šalomounova chrámu (ať již je vystavěl sám Šalomoun, či některý jeho nástupce), měly věže venku 30 loket šíře a 33 lokte vnější hloubky (jako později ve chrámu Herodově). Kdežto brány v severní a jižní zdi nádvoří byly dvojité, měla brána ve zdi východní — zvaná „velká brána“, u které(?) sedával král (1. Par 9, 18; 2. Par 6, 13; 4. Král 11, 14.) a jejíž dveře kovové byly velmi těžké (2. Par 4, 9.) — toliko jeden průchod, hluboký 39 loket (jako později ve chrámu Herodově). Mezi branami byly komory asi 30 loket hluboké a široké. S těmi komorami a věžatými branami bylo nádvoří vnitřní venku **234** lokte dlouhé (190 loket vnitřní délka + 5 loket západní stěna + 39 loket hloubka východní brány) a **156** loket široké (90 loket vnitřní šířka + 33 × 2 lokte hloubka bran na severu a na jihu). Byl-li kolem vnitřního nádvoří chrámu Šalomounova dříve nebo později zbudován násep 10 loket široký a 7 loket vysoký, zvaný hebr. „chél“, na který vedlo 14 stupňů na straně severní, jižní a východní, bylo nádvoří i s „chélem“ 156 + 20 = 176 loket široké od severu k jihu. Ve chrámu Herodově bylo nádvoří to rozšířeno (délka zůstala), že byl vnitřek 135 loket široký (proti 100 loket nádvoří Šalomounova). Z Jer 36, 10; 2. Par 4, 9; 20, 5; 33, 5; 4. Král 21, 5. možno vyvozovati, že v pozdější době královské bylo vnitřní nádvoří na východ rozšířeno; dle výpočtů Wolffových bylo pak 312 loket dlouhé, nebo odečteme-li 6 + 6 loket na tloušťku východní a západní zdi, **300**. Takto rozšířené vnitřní nádvoří sahalo až asi po východní okraj dnešní (menší vyvýšené) plošiny, na které stojí Qubbet eç-Çachra. — Vnitřní nádvoří chrámu Šalomounova obcházelo na straně severní, východní a jižní jiné

37 Léta čtvrtého tedy položeny byly základy domu Hospodinova
v měsíci zio 38 a léta jedenáctého, měsíce bul — to je měsíc osmý —
dokonán byl dům se vším všudy, i se vším nářadím příslušným. Stavěl
jej tedy sedm let.

Stavba královského paláce (7, 1.—12.).

Královský zámek a „háj libanský" (7, 1.—5.). Ostatní budovy (7, 6.—8.). Stavivo (7, 9.—12.).

Hlava 7. — 1 Dům svůj pak stavěl Šalomoun třináct let, až jej
úplně dokonal.

„vnější" či „velké" nádvoří v šíři **270** loket a zdéli **390** loket (dle Wolffa). Bylo-li 270 loket široké, sahalo na jihu až k jižnímu okraji dnešní plošiny, neboť od středu eç-Çachry (posvátného kamene) až k okraji tomu jest asi 135 loket. Bylo-li 390 loket dlouhé, sahalo na východě asi 65 loket dále nežli nynější plošina, nešlo však až k východní zdi dnešního harámu, která jest pravděpodobně na místě bývalé m ě s t s k é zdi (ne chrámové! Dle 2. Esdr. 3, 20 nn. byly ještě v době po návratu ze zajetí mezi zdí městskou a mezi východní zdí vnějšího nádvoří chrámového soukromé domy.) S nádvořím vnějším souviselo na jihu nádvoří královského paláce (Ez 43, 8.), které nebylo širší od severu k jihu nežli 230 loket, že tedy sahalo asi k severnímu průčelí dnešní mešity el-aksa zvané. Sčítáme-li šíři nádvoří chrámového 270 loket + šíři nádvoří palácového 230 loket, dojdeme úhrnné šíře 500 loket. Jak dlouhé bylo nádvoří paláce královského od západu k východu, není v pramenech udáno. Ježto od skály, na které spočíval oltář na zápalné oběti, táhl se směrem jihojihovýchodním skalní hřbet na obě strany srázný, bylo třeba k urovnání pozemí mnoho práce; možno se tedy domnívati, že za Šalomouna palácové nádvoří nebylo příliš dlouhé od východu k západu. Pravděpodobně však byla plocha postupem doby rozšiřována na východ i na západ, až došla takové délky, jako byla již široká: 500 loket, že tedy činila čtverec, jehož každá strana měla 500 loket. (Talmud.) Ta plošina (500 × 500) sahala již na západě k západní zdi dnešního harámu, na východě však nikoliv! — Chrám Šalomounův měl leccos podobného chrámům egyptským. Také tyto chrámy bývaly stavěny ve městě a obehnány vysokou zdí do kola. Do chrámu vedla brána, nad kterou trčely vysoko dva pylony (srv. „élám" chrámu Šalomounova). Za branou bývalo otevřené nádvoří, na třech stranách sloupovím vroubené, které bylo shromaždištěm všeho lidu (srv. nádvoří ve chrámě Šalomounově). Z nádvoří vstupovalo se do kryté sloupové dvorany, kterou možno přirovnati k svatyni Šalomounově. — Za tou teprve bylo „nejsvětější", ve kterém chována a opatrována modla. Kolem „nejsvětějšího" kupily se komory (srv. přístavby ve chrámu Šalomounově), ve kterých bývaly sochy manželky a děti boha, jemuž chrám byl zasvěcen; v jiných podobných komorách chováno posvátné nádobí a pod. Čím dále od pylonu k nejsvětějšímu, tím n i ž š í a t e m n ě j š í bývaly prostory egyptských chrámů. (Srv. výše rozměry a okna chrámu Šalomounova.) Stěny i sloupy egyptských chrámů pokryty pestrými (malovanými) vypuklinami. (Srv. cheruby, palmy a pletence květinové ve chrámě Šalomounově.) Před pylony stávaly dva vysoké, mohutné jehlance (obelisky), podobně jako před Šalomounovou předsíní dva obrovské sloupy B o a z a J á c h í n (viz níže 7, 15. nn.). Také však ve mnohém lišil se chrám Šalomounův od chrámův egyptských. Zejména tím, že neměl jediného Boha zobrazeného, neměl jeho „d ě t í" ani „m a n ž e l k y". Na zevnějších stěnách byly zobrazeny slavné činy krále, který chrám vystavěl; jeho obrovské sochy sedávaly buď před pylony nebo ve velikém dvoře za nimi. Toho ve chrámě Šalomounově nebylo. — O nádvoří „v n ě j š í m" srv. 7, 12.

V. 37. n. O měsíci „z í v" srv. výše v. 1. — „b ú l" vyskytá se také na jiném nápise fenickém (Ešmún-azarově). Po zajetí nazývali jej Israelité „m a r c h e š v a n" = druhá polovice našeho října a prvá listopadu. — „s e d m l e t" o k r o u h l e řečeno. Přesně počítáno stavěl Šalomoun posledních 5 měsíců čtvrtého roku svého panování, pátý, šestý, sedmý, osmý, devátý, desátý rok a z jedenáctého roku jeden nebo dva měsíce (tišri a marchšvan), tedy celkem šest rokův a šest nebo sedm měsíců. K tomu srv. níže 8, 2.

Hl. 7. — V. 1. „d ů m" = souhrn budov, patřících ke královskému paláci, které popsány níže.

2 Vystavěl totiž „dům háje libanského," sto loket zdéli, padesát
loket zšíři a třicet loket zvýši, se čtyřmi loďmi mezi sloupy cedrovými;
dal totiž ze dřeva cedrového vytesati sloupy. 3 A prkny cedrovými
přikryl všecko patro, které na čtyřiceti pěti sloupech spočívalo. Každá
řada měla patnáct sloupů 4 proti sobě postavených 5 a k sobě hle-
dících a stejnou měrou od sebe vzdálených; a na sloupech byly
čtverhranné trámy ve všem stejné.
6 Dále dal udělati sloupovou síň padesát loket na délku a třicet loket
na šíř, a druhou síň proti (této) větší síni; sloupy a příčné trámy na nich.
7 Udělal také síň trůnní, ve které byl konán soud, a přikryl ji
dřevem cedrovým od půdy až do vrchu.
8 Dům (jeho), ve kterém sídlil [a vládl], byl prostřed (jiného)
dvora udělán podobným způsobem.

V. 2. dle hebr. krit: „Vystavěl totiž „dům háje libanského", sto loket dlouhý, padesát loket široký a třicet loket vysoký, o třech řadách sloupů cedrových, s hlavicemi cedrovými na těch sloupech." — Základní myšlenka sloupení toho byla: napodobiti umělecky malý háj cedrů libanských. Toho dosaženo tím, že byly vysoké kmeny cedrové kolmo ve třech řadách postaveny, a že hlavice jejich napodobovaly cedrové větvičky, případně i šišky. Také Egypťané tesali sloupy, jejichžto hlavice (malované) znázorňovaly kytici listů (plodů) palmových, (květů) lotosových, papyrových. Král Amenhotep (Amenofis) IV. dal si ve své residenci (místo sluje nyní Tell el-Amarna) zpodobiti háj palmový.

V. 3.-5. dle hebr. kritického znění: „Byl kryt dřevem cedrovým nahoře nad trámy, které byly nad sloupy čtyřiceti pěti, po patnácti v jedné řadě. (4.) Byly totiž tři řady trámův a bylo po třech oknech proti sobě. (5b.) Rovněž tak po trojích dveřích proti sobě. (5a.) A všecky dveře a okna měla čtyřhranné rámy." — „nad trámy" = nad architravy, ležícími na hlavicích sloupů. Tak dle Pešity Šanda správně proti většině, která nevidí v hebr.: „çelá'óth" architravy, ale komory, patra. (Srv. Ez 41, 6.) — „tři řady trámů" příčných, v každé lodi po jedné řadě; trámy ty spojovaly podélné architravy. Háj libanský měl tedy tři lodi, které tvořeny byly třemi řadami sloupů po patnácti (úhrnem 45) a vzadu zdí. Zděné stěny byly také v bocích, v průčelí však stěny nebylo; tam stála první řada sloupů. V bočných zdech bylo (na každé straně) po třech oknech a vchodech. — Zadní stěna, která neměla dveří (?) ni oken, byla snad malována, podávajíc obrazy z Libanu podobně jako celý „háj libanský". Možno však také, že byla obložena cedrovými deskami, na kterých byly vyřezány vypukliny, tedy podobně jako na stěnách chrámových. 100:50:30 jsou nejspíše rozměry vnějšku. Počítáme-li dle tloušťky zdi chrámové, že byly také stěny háje libanského 6 loket tlusté, byl jeho vnitřek 88 loket dlouhý a 44 lokte široký. Byly tedy osy sloupů na šíř od sebe vzdáleny $44:3 = 14^2/_3$ lokte a na délku: $88:16 = 5^1/_2$ lokte. Odpočítáme-li od povšechné výšky 30 loket 6 loket na podezdívku (jako u chrámu) a rovněž tolik na architrav a vazbu krytu, zbude na sloupy i s hlavicemi 18 loket. Průčelí hledělo pravděpodobně k jihu, ježto půda, na které stálo, stoupala od jihu k severu. Toto sloupení (kolonadu) možno srovnati se 46 sloupy 10 m vysokými parthenonu na akropoli (athenské). Háj libanský byl slavnostním shromaždištěm (?). Viz níže 10, 21. (Šanda. Jiní jinak.)

V. 6. Ježto měla tato „sloupová síň" 50 loket zdéli, byla tak dlouhá, jako byl „libanský háj" široký. — „druhá síň" byla předsíň sloupové síně a tedy menší. — „sloupy" patří k oné předsíni. — Místo: „a příčné trámy na nich" čti: „a dřevěné průčelí" (na střeše dal učiniti). Jiní jinak. (Schick se domnívá, že sloupová síň bývala tam, kde je dnes „dvojitá brána," avšak neprávem, ježto plošina hory chrámové za Šalomouna nesahala na jihozápadě tak daleko; tam ji rozšířil některý z nástupců Šalomounových, nebo dokonce teprve Herodes Vel. Viz výše k 6, 17. 36.)

V. 7. V této soudní síni byl Šalomounův trůn (níže 10, 18. nn.). (Schick se domnívá, že stála soudní dvorana východně od dnešní „dvojité brány." Viz však, co řečeno výše ve v. 6 o poloze dvorany sloupové).

V. 8. Jako byla trůnní síň obložena cedrovými deskami (v. 7.), tak i palác královnin (harem). Budovy královské popisovány nejspíše od jihu k severu. Pří-

Tímže způsobem jako síň tu udělal též dům dceři faraonově — kterou byl za manželku pojal Šalomoun. —
[9] Všecko (bylo) ze vzácného kamene, který dle pravidla a míry vnitř i zevně pilou řezán byl, od základův až do vrchu zdi, a venku až do velikého nádvoří.
[10] Základy byly ze vzácného kamene, z kamene velikého deset neb osm loket;
[11] na nich byly kameny vzácné dle stejné míry tesané, jakož i dřevo cedrové.
[12] Veliké nádvoří bylo do-

---

chozí minuv (na levo nebo na pravo) „libanský háj," vstoupil do „sloupové síně," hledící průčelím k jihu. Ta byla spojena vzadu (k severu) se zadní částí stejně dlouhé „síně trůnní," která ústila a průčelím hleděla do dvora, ve kterém byl palác králův a o něco výše k severu nebo severozápadu harem. (Šanda. Schick klade palác královský a harem východně dnešní „trojité brány," do úhlu jihovýchodního dnešního harámu.) — V trůnním sále konal král soud, zatím co lid čekal v sloupové dvoraně, ze které vedly dveře do trůnního sálu.

V. 9. „všecko," t. j. všecky stavby ve v. 2.—8. vyjmenované. — O „vzácném kameni" srv. výše 5, 17; 6, 7. — „vnitř i zevně" byl řezán pilou, a tedy hladký byl na všech šesti stranách kvádrů, ne toliko na těch, které bylo zevně viděti. — „veliké nádvoří" = vnější nádvoří chrámové. Plochu, na které stávaly Šalomounovy palácové stavby, připojil později Herodes ke chrámu, ano i rozšířil ji. Nicméně zachoval Herodes povšechný plán staletími posvěcený, ano i mnohé rozměry chrámu Šalomounova. Proto znalost tohoto chrámu dovoluje nám učiniti si přesnější představu o chrámě Šalomounově tam, kde prameny chrámu Šalomounova blíže nepopisují. Plošina dnešního harámu je celkem plošina chrámu Herodova. Viz její rozměry výše k 5, 17. Na jihu rozšířil dosavadní plošinu asi o 170 loket (délka mešity el-aksa od severu k jihu), na východě asi o 250 loket, na severu pak o 400 loket. Obvodní zeď této plošiny („zevnějšího nádvoří") byla z obrovských kvádrův až 8 m dlouhých; v jihozápadním rohu harámu jsou základy té zdi 30 m, v údolí el-Wad („Sýrařů") 39 m, ano v jihovýchodním rohu 43 m pod zemí, t. j. pod plochou dnešního harámu! Na těchto podezdívkách teprve zdvihala se obvodní zeď, ze které na 0·45 m vyčnívaly zevně pilíře 1·45 m široké ve vzdálenosti 2·67 m. Se zřetelem k výšce sloupení přilehlých, byly obvodní zdi 30 až 34 lokte, t. j. 16—18 m vysoké. Na západě, východě a severu leskla se dvojitá sloupořadí 36 loket, t. j. 18·70 m široká, v úhrnné délce 1250 m. Sloupy jednokusé, z bílého mramoru (křídového vápence?) 25 loket vysoké, nesly cedrový kryt. Na jižní straně bylo tak zv. „královské sloupořadí". 162 jednokusé mramorové korintské sloupy, 27 loket vysoké, mající v průměru 3—3½ lokte, stály ve čtyřech řadách a činily tak tři lodi. Boční lodi byly 20 loket zšíři, střední loď však 30. Bylo to sloupení 540 loket dlouhé a s jižní zdí 70 loket široké. Střecha bočních lodí byla 33 lokte vysoká. Sloupy střední lodi měly však na architravech nové dvě řady sloupů, že byla úhrnem 66 loket vysoká. V rohu jihovýchodním byla pravděpodobně věž. Na západě bylo „královské sloupení" spojeno mostem přes údolí „Sýrařů" s protějším pahorkem. (Z toho mostu dosud zachován tak zv.: „Robinsonův oblouk".) Na jihu byly dvě brány dosud částečně zachované ve „bráně dvojité" a „trojité." Na východě byla dle talmudu brána „Susa" asi tam, kde je nyní tak zv. „zlatá brána," Báb ed-Dáhiríje, t. j. 310 metrů severně od jihovýchodního úhlu harámu. Na severu byla brána „Tadi" či „Teri" (= dnešní Báb el 'Atem). Na západě jmenuje talmud jen jednu bránu zvanou „Kiponos", Jos. Flavius však jmenuje čtyři: Jedna jest asi tam, kde je dnes Báb es-Silsele (Řetězová brána), druhá tam, kde dnes Báb el-Qattánín (= brána Bavlnářů), třetí = Báb en Názir (Dozorčí brána), čtvrtá, dnešní El Borak čili Barclayova brána, zpola zasypaná. Severozápadní cíp chrámoviště Herodova sousedil s hradem Herodovým, zvaným „Antonia", který se vypínal tam na vyvýšené skále, převyšující asi 12 metrů plošinu chrámovou. Hrad sám byl vysoký 40 loket, rožní věže 50 loket a věž v rohu jihozápadním byla dokonce 70 loket vysoká. Schody vedly do hradu z přilehlého sloupení.

V. 11. „kameny dle stejné míry tesané" proti kamenům v základech a podezdívkách jmenovaných ve v. 10. — „dřevo cedrové" = trámy stropové a krovy.

V. 12. Šanda se domnívá, že veliké nádvoří stoupalo ve třech stupních (terasách). Na jihu, na prvním stupni byl háj libanský, na druhém sál sloupový a trůnní, ke kterým se družil palác královský. Nejvyšší, severní stupeň (terasa) byl

kola obehnáno třemi řadami tesaného kamene a jednou vrstvou cedrových trámů; taktéž ve vnitřním nádvoří domu Hospodinova a v nádvoří domu.

---

spolu druhým, vnějším nádvořím chrámovým. — O „řadách tesaného kamene a vrstvě cedrové“ srv. výše 6, 36. — „v nádvoří domu“ královského. — „Vnitřní nádvoří domu Hospodinova“ ve chrámě Herodově bylo rovněž rozšířeno. Bylo v něm kněžiště (jakýsi presbytář), nejbližší prostora kolem chrámu, **189** loket dlouhá (uvnitř), se západní zdí 6 + východní 5 loket tlustou **200** loket; z toho připadalo na prostoru za chrámem 11 loket (na západě), na prostoru před chrámem (na východě) 78 loket délky. Široké (od severu k jihu) bylo **135** loket (v chrámu Šalomounově toliko 90), s přilehlými branami i komorami pak (45 × 2) **225** loket a s přilehlými sloupeními (22 $^1/_2$ × 2), celkem tedy **270** loket, tedy 135 × 2. (Wolff.) Z prostoru, o který bylo v pozdější době vnitřní nádvoří chrámu Šalomounova rozšířeno (viz výše), vystavěl Herodes tak zv. „nádvoří žen“ 117 loket dlouhé od západu k východu a 135 loket uvnitř od severu k jihu široké. Na severu, východě a jihu obou vnitřních nádvoří byl „chél“, násep 10 loket široký, ke kterému vedlo 14 nebo 15 stupňů z nádvoří vnějšího. Na kraji byl ohražen sloupcovitým plotem 3 lokte vysokým (balustradou). Proti branám byly na něm upevněny tabulky, které v jazyku latinském a řeckém zakazovaly pohanům vstup na chél, a hrozily neposlušným trestem smrti. (Jedna taková tabulka zachována v museu cařihradském.) Nejzazších 11 loket na východě bylo z „kněžiště“ ubráno, mříží a stupni odděleno a nazváno „nádvoří Israelitů“, ježto tam bylo dovoleno dlíti Israelitům, kteří právě podávali obět; podobný pruh byl z „kněžiště“ oddělen a k „nádvoří Israelitů“ přikázán na severu a na jihu. Hlavním shromaždištěm pro lid ostatní bylo „nádvoří ženské,“ na jehož třech stranách byly kruchty (galerie) pro ženy. Bylo o 5 loket níže nežli nádvoří Israelitův a o 10 loket výše nežli nádvoří vnější. Z tohoto vedlo 15 stupňů na „chél“, z chélu 5 stupňů ku branám do nádvoří ženského, a odtud 15 stupňů v podobě polokruhu vedlo „vysokou branou“ do nádvoří Israelitů. Na jihu vedly z nádvoří vnějšího do kněžiště tři brány (počítány od západu k východu): 1. brána „daluk“ (tudy nošeno dříví potřebné k obětem), 2. „bekorot“ (tou přinášeny prvotiny), 3. „majim“ (brána vodní). Proti bráně „daluk“ byla na severu brána „moked“ („ohnivá“), proti bekorotu byla na severu brána „korban“ („obětní“), a proti bráně vodní byla brána „mizzuz“ („jiskrová“). Východní brána, spojující kněžiště s nádvořím ženským, slula „Nikanorovou“ dle alexandrijského žida, který na ni daroval nádherná vrata. Bývala otevírána toliko v sobotu a ve svátek, by mohli Israelští, přítomní v „ženském nádvoří,“ viděti do kněžiště na oltář; ve všední dny byla zavřena a chodilo se malými postranními brankami. Slula také „vysokou“ nebo „horní“. Dle Jos. Flavia byla 50 loket vysoká a 40 loket široká. — Do nádvoří ženského vedlo (z nádvoří vnějšího) po jedné bráně na severu a na jihu, zejména však hlavní, veliká brána na východě, zvaná „korintskou,“ ježto měla vrata z korintské mědi, nebo „krásnou“ (Sk 3, 2. 10.). — P. Odilo Wolff změřil 26 slavných svatyní starořeckých a římských, 6 proslulých chrámů dávného Egypta, 9 starokřesťanských římských basilik, jakož i 17 chrámů z doby románské, a srovnávaje rozměry jejich shledal, že jsou stavěny všecky dle téhož základního zákona souměrnosti, který spočívá na šestipaprskové hvězdě, kterou zdobeny bývají hřebeny synagog a která sluje „Davidovým štítem,“ nebo „pečetí Šalomounovou.“ Je to měřický obrazec, zvaný „hexagram,“ dva protilehlé, stejně veliké, rovnostranné trojúhelníky sebe protínající a vepsané do kruhu. Označíme-li výšku těch trojúhelníků písmenem P a základnu písmenem S, obdržíme tři věty, které jsou klíčem k souměrnosti jmenované:

$$P : S = \sqrt{3} : 2.$$

$$P = S \sqrt{3} : 2.$$

$$S = 2P : \sqrt{3}.$$

Tento klíč vzat je z rozměrů lidského těla, stanovených samým Stvořitelem. — Jak již výše řečeno, dnešní harám eš-šerif je na západě dlouhý 936 loket, na jihu pak široký 540 loket; 936 je však 8 × **117**, a 540 = 4 × **135**. Tyto základné číslice opakují se v rozměrech chrámových velmi často. Na př. „vnitřní chrámoviště,“ t. j. kněžiště, nádvoří Israelitův a ženské = 390 × 270. Avšak

$$390 = \mathbf{117} \times 3 + \frac{\mathbf{117}}{3} \text{ —·— } 270 = \mathbf{135} \times 2.$$

Chrámové nářadí (7, 13—51.).

Povolán vynikající umělec (v. 13. n.). Dva mohutné sloupy u vchodu do chrámu (v. 15.—22.). Měděné moře (umyvadlo) (v. 23.—26.). Deset umyvadel menších (v. 27.—39.). Náčiní měděné (v. 40.—47.), zlaté (v. 48.—50.). Závěrečná poznámka (v. 51.).

13 Král Šalomoun poslal a dal přivésti Hirama z Tyru, 14 syna
vdovy ze kmene Neftali, z otce tyrského, kovodělníka, plného důmyslu,
bystrosti a dovednosti ve všech pracích z mědi. Ten když přišel ke
králi Šalomounovi, vykonal mu všeliké práce.
15 I ulil dva sloupy měděné, osmnáct loket zvýši sloup jeden;
provazec (na) dvanáct loket (bylo nutno) ovinouti kolem každého
sloupu. 16 Udělal také dvě hlavice, aby byly postaveny na vrch sloupů,
lité z mědi; pět loket zvýši hlavice jedna a pět loket zvýši hlavice
druhá; 17 (na nich) byly napodobeny jakési síťky nebo řetízky podivuhodně spletené. Obě hlavice sloupů byly lity; sedmiřadé síťky na hlavici jedné a sedmiřadé síťky na hlavici druhé. 18 Udělal (ty sloupy)

Vzdálenost od středu oltáře na zápalné oběti až k pažení, které dělilo nádvoří kněžské (Israelitů) od nádvoří ženského, byla 78 loket. $78 = 117 - \frac{117}{3}$. — Nádvoří žen = **135** $\times$ **117**. — Kněžiště od chrámu na východ mělo **135** $\times$ **78**. Brána Nikanorova byla 39 loket hluboká. $39 = \frac{78}{2}$. Vnitřní chrámoviště na západ od nádvoří ženského mělo zevně *234* $\times$ *270* loket; prostor odtud na východ **156** $\times$ **270** — $234 = 117 \times 2$. — $156 = 117 + \frac{117}{3}$. Základné číslice, které se tolikrát i jinde opakují (117 a 135) mají se k sobě jako $\sqrt{3} : 2$. Jinými slovy: jsou to rozměry rovnostranného trojúhelníka. Má-li *P* (výška) *117*, musí míti *S* (strana, základna) *135*. — ($\sqrt{3} = 1·73205$.)

K v. 14. srv. Ex 31, 3. nn.; 35, 30. n.

V. 15. „měděné" či lépe: „bronzové", spěžové. — „provazec", jehož užíváno na měření; znamená tedy ono rčení krátce, že měly sloupy ty v obvodu 12 loket. — Dle Jer 52, 21. byly oba sloupy duté a tlusté na čtyři prsty. — Měly-li na obvodě **12** loket, byl jejich průměr asi **4** lokte. Pak se má výše k průměru jako 9:2. (Ježto by byly sloupy v tomto poměru příliš tlusty, domnívá se Schick, že je 18 loket výška toliko dříku, že tedy dlužno připočítati výšku patky (2 lokte) a **15** loket dlužno počítati na hlavici a korunu(?). Tak dochází Schick celkové výše 35 loket, udané 2. Par 3, 15 Jiní spokojují se s výškou sloupu 23 loket (18 loket dřík a patka + 5 loket hlavice), poukazujíce k tomu, že poměr 6:1 (23:4) možno nalézti také na mnohých sloupech egyptských. (Šanda.)

V. 16. Z v. 19. plyne, že měly hlavice ty tvar květu zvaného hebr. „šúšan". To může býti lilie, zde je to však pravděpodobněji leknín posvátný (Nymphaea lotus) nebo lotos modrý (Nymphaea caerulea). Sloupy, jejichžto hlavice byly napodobeninami květů lotosových buď zavřených nebo otevřených, nalezeny také na stavbách egyptských. Zde měly asi tvar nerozvitých poupat, ježto sloupy stály pro sebe jako obelisky, nenesouce žádné tíže. Leknín posvátný neboli lotos bílý má většinou tytéž vlastnosti jako náš leknín bělostný (Nymphaea candida, Presl). Liší se od něho hlavně listy, které jsou přiokrouhlé, hluboce srdčité, po kraji zubaté a vespod na žebrách pýřité. Lotos z naduřelého oddenku, kterým tkví v bahně, vyhání kromě listů vysoké bezlisté stvoly, zakončené nádherným bílým (Nymphaea lotus) nebo modrým (Nymphaea caerulea) květem. Na spodu květu jsou 4 zelené, vyniklé žebernaté lístky kalíšní, které uzavírají celé poupě, Korunních lupenů jest velmi mnoho; čím blíže ke středu květu, tím jsou užší a užší, až konečně přecházejí v tyčinky. (Na kulovitém semeníku sedí talířovitá, ve 24 paprsky rozeklaná blizna.)

V. 17. Ony „síťky" byly na hlavici pod květem; znázorňovaly stužku, kterou byla svázána kytice lotosových květů.

V. 18. Jablek těch bylo dle v. 20. níže **200**, tedy v každé řadě po **100**. 4 byly připevněny; ostatních 96 viselo ve vzduchu, že bylo možno jimi pohybo-

tak, že dvě řady jablek granátových kolem každé sítky kryly hlavice,
které byly na vrchu; taktéž udělal hlavici druhou. [19] Hlavice, které
byly na vrchu sloupů, byly práce liliovité, v předsíni na čtyři lokte.
[20] Jiné zase hlavice byly nahoře na vrchu sloupů dle míry sloupu,
proti sítkám; [granátových pak jablek bylo dvě stě řad kolem hlavice
druhé]. [21] Ty dva sloupy postavil v předsíni chrámové; postaviv sloup
pravý nazval jej Jachin, a podobně vyzdvihnuv sloup druhý nazval
jej Booz. [22] Na vrchu sloupů tedy postavil (onu) liliovitou práci a tak
bylo dílo sloupů dokonáno.
[23] Dále udělal moře lité, deset loket od kraje ke kraji, okrouhlé
vůkol; pět loket byla výše jeho; provazec na třicet loket (bylo dlužno)
ovinouti kolem něho. [24] Pod krajem vroubily je vypukliny, obepínající
v deseti loktech moře; dvě řady (těch) vypuklin rýhovaných byly lity.
[25] Stálo na dvanácti bycích, z nichžto tři hleděli k severu, tři k západu,

---

vati (Jer 52, 23.). Byly asi přirozené velikosti (12 : 100 = 0·12 loket = asi 6 cm). Také v umění egyptském i assyrském vyskytují se ozdoby z granátových jablek.

V. 19. Místo „v předsíni na čtyři lokte" čti: „všech úhrnem čtyři sta" a přiřaď k v. 18. (400 bylo granátových jablek).

V. 20. Znění tohoto a sousedních vv. jest porušeno, a dle různých pokusův opravných nabývají sloupy také různých tvarů. Šanda opravuje a překládá v. 20.: „(hlavice) byly nad sítkou, která přiléhala těsně k podvalku" (echinu). — (Jiní, jako Schick, se domnívají, že tyto „jiné hlavice" byly jakýmisi stojany, čepci nebo *korunami*, které na hlavicích, ve v. 19. jmenovaných, spočívaly. Tím nabývají celkové výše 35 loket.) Tyto sloupy stály prý „čtyři lokte v předsíni" (= „v předsíni na čtyři lokte" v. 19.). — 20b. je porušeně opakovaný v. 18a.

V. 21. Dva sloupy stávaly také před jinými pohanskými svatyněmi. (Srv. model fenické svatyně, nalezený na Kypru, dva hranoly kamenné před oltářem v Petře, v Megiddu, Taannaku a jj. O egyptských obeliscích již výše). — „v předsíní" *před prahem* asi, že nebyly pojaty do budovy chrámové, že nenesly architravu aniž jaké tíže, ale stály samy o sobě, jsouce náznakem síly a trvalosti. — Sloup „pravý" příchozímu do svatyně. — Jména sloupů byla snad původně na nich napsána a dávala celou větu: „Hospodin **upevňuj** (jáchín) **mocně** (be'óz) můj život, potomstvo a trůn". Byla to stručně vyslovená modlitba Šalomounova. Také babylonští králové prosili na svých chrámových nápisech bohů, by jim dali dlouhý život za to, že jim vystavěli chrámy. Na př. Nebukadnezar prosí boha slunce Šamaše, jemuž vystavěl v Sippaře chrám: „Dílo rukou mých nechať trvá na věčné časy, potomstvo mé nechať kraluje dlouho a pevně v zemi... Jako cihly Ebarry (chrámu, který jsem vystavěl) pevně stojí na věky, tak nechať trvají roky mé na věčné časy".

V. 22. Nápadno, že tu není zmínka o oltáři na zápalné oběti, který popsán teprve 2. Par 4, 1.

V. 23. Obvod kruhu, jehož průměr = **10** loket, má **31·4159** loket. Kdo měřil obvod „provazcem", shledal, že nutno jej rozvinouti toliko na 30 loket. Byl tedy okraj umyvadla poněkud sevřený; kdyby byl měřil obvod o něco níže, byl by naměřil $31^1/_2$ lokte. — Sluje „moře" či „jezero" pro svou velikost a pro obyčej starých, opatřovati svatyni posvátným jezírkem či rybníkem. (Srv. svatyně egyptské v Karnaku.) Také v Lagaši (v Babylonii) vystavěl král Ur Niná ve chrámě „moře" („apsu" = hlubinu, tůň), a král Agumkakrime rovněž opatřil svatyni „mořem" („tamtu"). Do tohoto spěžového moře dal asi Šalomoun vésti vodu ze „Šalomounských rybníků", které možno dosud viděti malou hodinku jižně od Betlema (Etam) a odkud také dnes po trubkách vedena voda na harám eš-šerif. — O tomto „moři" viz také 2. Par 4, 2.

V. 24. „kraj" vybíhal dle v. 26. zase v lupeny květu lekninového jako hlavice sloupů výše ve v. 19. Tyto „vypukliny" byly napodobené „tykve". Byly na „deset loket" široké. (? Či dlužno místo „deset" čísti „třicet" jako ve v. 23., a mysliti na délku obvodu umyvadla vespod?) — Byly „lity" s celým umyvadlem, nemohly tedy býti odděleny od něho.

V. 25. Býk býval velmi častým námětem ve starověkém ozdobnictví. U pohanů měl také význam namnoze bájeslovný, zde však, ve chrámě, který Boha zobra-

tři k jihu a tři k východu; moře bylo svrchu na nich; zadky jich všech
uvnitř pod mořem byly skryty. [26] Tloušťka toho umyvadla byla na
tři palce; kraj jeho byl jako kraj kalichu a jako lupeny rozvíjející se
lilie; dva tisíce batů pojalo.
[27] Taktéž udělal deset podstavců měděných; čtyři lokte byl dlouhý
každý podstavec, čtyři lokte široký a tři lokte vysoký. [28] Podstavce
byly udělány tak, že byla mezi polmi břevna, a pole byla mezi spojenými (břevny). [29] A mezi hranami a lištami byli lvové, býci a cherubové; taktéž ve spojkách; a nad lvy i pod lvy a pod býky visely jakési
řemeny z mědi. [30] Čtyři kola u každého podstavce a osy měděné;
a na čtyřech stranách pod mísou byla ulita jakási raménka, proti sobě
vespolek hledící. [31] Ložisko mísy bylo zapuštěno nahoře do stojanu;
co bylo viděti zevně, mělo jeden loket, všecko okrouhlé; [a též mělo
půldruhého lokte]. V úhlech sloupků byly rozličné řezby; pole pak
mezi sloupky byla čtverhranná, a nikoliv okrouhlá. [32] Čtyři kola, která
byla ve čtyřech rozích podstavce, byla pod podstavcem vzájemně spo-

---

zovati nesměl, byli býci ti toliko nosiči obrovské tíže umyvadla. — Kdyby byli býci ti stáli, bylo by nesnadno míti za to, že bylo toliko 10 loket vysoké (v. 23.); proto lépe jest míti za to, že byli zobrazeni ani sedí. (Šanda.)

V. [26]. má LXX správněji hned za v. 24. — Místo „tří palců" má hebr.: „na dlaň", t. j. asi 7 cm. (= 4 prsty jako výše tloušťka dutých sloupů). — „lilie" — lekninu (lotosu) jako výše v. 16. — „rozvíjející se", tedy ještě nerozvité a na okraji do vnitř zahnuté. — Bat = 36·44 litrů, tedy 2000 batů = 72.880 litrů, čili 728 hektolitrů. Srovnáme-li číslo to s rozměry nádržky, shledáme, že je 2000 batů číslo okrouhlé, přibližné, spíše větší nežli menší. Dle toho dlužno hleděti na 2. Par 4, 5. — Toto „moře" byla kašna, ze které nabírána potřebná voda k bohoslužbě. Možno, že z veliké mísy tekla rourami do (dutých) býků, kteří ji nesli, a vytékala jim z úst, kde byly kohoutky(?); pod býky byly buď veliké talíře, nebo pode všemi jedna veliká nádržka spodní, ze které odtékala voda do země, do jeskyní, kterých dosud pod východním pahorkem jest dosti.

V. [27]. „podstavců" pro mísy. — Odpočítáme-li na kola, na kterých převozné džbery ty stály (dle v. 32.), $1\frac{1}{2}$ lokte a $\frac{1}{2}$ lokte na okraj lůžka, do kterého kladena mísa (v. 31.), zbude na podstavec 1 loket výšky.

V. [28]. „břevna" podélná a příčná (příčle), že vznikly mezi nimi „pole". Pole byla hlubší aspoň na okraji; břevna a příčle vyčnívaly jako lišty. Dle Jos. Flavia (Starožitnosti VIII. 3, 6.) byly plochy podstavců rozděleny na 3 díly, dlužno tedy počítati 4 podélná břevna, po jednom na každém kraji a dvě prostřed. Byla-li stěna (kolmá) podstavců 1 loket vysoká, mělo každé pole asi $\frac{1}{3}$ lokte, od něhož ovšem dlužno odpočítati šíři břevna. — Ježto byly stěny podstavců 4 lokte dlouhé (v. 27.), dlužno počítati více příčných břeven nežli podélných.

V. [29]. Dle Vulg. byly obrazy lvů atd. na polích mezi břevny. — Hebr. však zní: „Na břevnech mezi příčli byli lvi, býci, to jest cherubové, a taktéž na příčlích; a nad lvy i pod lvy a býky byly pletence, práce to tepaná".

V. [31]. „ložisko", do kterého byla vložena mísa, bylo zapuštěno do stojanu, který činila ramena jmenovaná ve v. 30. Stojan ten byl uvnitř, mezi stěnami podstavce. Dle podobného převozného umyvadla, nalezeného v Larnace na ostrově Kypru a pocházejícího asi z roku 1000 před Kristem, možno se domnívati, že lůžko to mělo na okrajích tvar válce, který vyčníval nad podstavec (skříňovitý) a byl ozdoben „sloupky" podélnými i příčnými. Dle Vulg. byl zdoben „sloupky" či vypuklými pruhy, podélnými i příčnými, v jejichž rozích byly ozdoby. — „Půldruha lokte" je snad průměr dna lůžka toho a loket výška jeho válcovitých, kolmo stojících stěn. Přečnívaly však podstavec toliko půl loktem, že mělo celé umyvadlo 3 lokte. Viz v. 27. — Jiní jinak opravují a překládají verš ten.

V. [32]. „ve čtyřech rozích podstavce" byla kola ta proto, že byly jejich loukotě bezprostředně pod podstavcem, že tedy podstavec neseděl na nápravách. K tomu bylo třeba čtyř noh, vybíhajících dole v ložiska, ve kterých se nápravy pohybovaly.

jena; jedno kolo mělo zvýši půldruhého lokte. 33 Taková ta kola byla,
jaká bývají u vozu, avšak osy jejich, špice, loukotě a písty, všecko bylo
lité. 34 I ta čtyři raménka v každém rohu každého podstavce byla z pod-
stavce samého ulita, (s ním) tedy jednolita. 35 Na vrchu podstavce bylo
kruhové (ložisko) na půl lokte tak udělané, že mísa mohla shora naň býti
položena; a mělo své vypukliny a rozličné řezby, vše jednolité. 36 Vyryl
také na těch stěnách, které byly z mědi, i na hranách cheruby, lvy
a palmy, podobné stojícímu člověku, že ne vyryté, ale přistavené vůkol
se zdály. 37 Na ten způsob udělal deset podstavců, jednostejné litiny,
míry i jednostejné řezby. 38 Udělal také deset mís měděných; čtyřicet
batů pojala jedna mísa a měla čtyři lokte; a položil každou mísu na
jeden (podstavec), to jest (všech deset) na deset podstavců. 39 Z těch
deseti podstavců postavil pět na pravou stranu chrámu, a pět na levou;
moře pak postavil na pravou stranu chrámu proti východu ku poledni.
40 Nadělal pak Hiram kotlíků, mis a lopat.

A dokonal všecky práce králi Šalomounovi ke chrámu Hospodi-
novu: 41 dva sloupy, dva prsténce hlavičné na vrch sloupů, síťkování
dvoje, aby přikrylo (ty) dva prsténce, které byly na hlavicích na vrchu
sloupů, 42 čtyři sta granátových jablek na obojím síťkování, po dvou
řadách jablek granátových na každém síťkování, aby kryly prsténce
hlavičné, které byly na hlavicích sloupů, 43 deset podstavcův a deset
mis na (těch) podstavcích, 44 jedno moře a dvanáct býků pod (tím)
mořem, 45 kotlíky, mísy a lopaty.

Všecko nářadí, kterého nadělal Hiram králi Šalomounovi do domu
Hospodinova, z hladké mědi bylo. 46 Na rovině jordanské dal je král
slévati v jílovité zemi mezi Sochotem a Sartanem. 47 [A uložil Šalomoun
všecko to nářadí.] Měď pro přílišné množství nebyla vážena.

48 Šalomoun dal udělati všecko nádobí do domu Hospodinova:
oltář zlatý, stůl zlatý, na který měly býti kladeny chleby předkladné,

---

V. 34. mluví o „raménkách“ jako v. 30b.

V. 35. je souběžný s v. 31. — Možno, že je tu rozpor mezi číslicemi; pak dlužno některou číslici (nejspíše ve v. 31.) považovati za glosu, nebo za poruchu. — „jednolité“ ne-li ve smyslu přesném, aspoň tak, že se zdálo, jako by bylo vše z jednoho kusu.

V. 36. přiřaď k v. 29. — Různočetba Vulg. o tom, kterak vyčnívaly vypukliny, nemůže nic změniti na skutečnosti, že to byly vypukliny toliko ploché (bas-reliefy). — V 34.—36. pojal asi skladatel knih Král z jiného pramenného popisu, nežli ze kterého vzat popis ostatní.

V. 38. 40 batů = 36·44 × 40 = 1457·60 litrů. — 4 lokte je průměr mísy, který se srovnává s délkou a šířkou čtverce, který byl pod ním dle v. 27. — Měla-li mísa ta tvar válce, bylo nutno, by byl na loket vysoký, aby pojal 40 batů, maje v průměru 4 lokte. Úhrnem nemohla pohyblivá nádržka ta míti více nežli asi 3 (nebo $3\frac{1}{2}$) lokte výšky, ježto sice nebylo by bývalo možno ji upotřebiti.

V. 39. „proti východu ku poledni“ — jihovýchodně.

V. 41.—47. pojal skladatel knih Král z jiného pramene, nežli 7, 13.—39. 40b. — „prsténce“ = podvalky, které byly „síťkami“ obloženy.

V. 42. srv. s v. 18.

V. 46. Sartan zde = Qarn Çartabe. Viz Jos 3, 16. O „Sochotu“ viz Jos 13, 27. (Dle jiných Sartan = Tell eç-Çárim. Viz výše 4, 12; Sdc 7, 23. a Sochot = dnešní ‘Ain es-Sákút, jižně Çárimu. Sotva však zřídil si Hiram slévárnu tak daleko od Jerusalema, kam bylo třeba dopravovati práci!)

V. 47b. dlužno se LXX položiti za v. 45.

K v. 48. srv. Ex 25, 23; 30, 1; 1. Par 28, 16; 2. Par 29, 18. — Také Babyloňané předkládali svým bohům chleby.

[49] svícnů zlatých pět na pravou stranu a pět na levou stranu, proti od-
povědišti, ze zlata čistého, jako liliové květy, dále lampy zlaté na ně,
štipce ze zlata, [50] džbány, vidličky, misky, moždířky a kadidelnice, ze
zlata nejčistšího. I stěžeje dveří domu vnitřního, (to jest) velesvatyně
jakož i dveří chrámových ze zlata byly.
[51] Když dokonány byly všecky práce, které dal Šalomoun udělati
k domu Hospodinovu, vnesl (tam), cokoli byl zasvětil David, otec jeho,
stříbro, zlato i náčiní, a složil to v klenotnicích domu Hospodinova.

Chrám slavně posvěcen (8, 1.—9, 9.).

Archa úmluvy slavně přenesena (8, 1.—11.). Šalomoun velebí Boha, který svou přítomností posvětil chrám (8, 12.—21.). Šalomounova modlitba (8, 22.—53.). Šalomoun dává požehnání národu israelskému (8, 54.—61.). Další obřady zásvětné (8, 62.—66.). Bůh odpovídá králi na jeho modlitbu (9, 1.—9.).

Hlava 8. — [1] Tehdy shromáždili se všichni starší národa isra-
elského, knížata kmenův a pohlaváři rodů synův Israelových ke králi
Šalomounovi do Jerusalema, by přenesli Hospodinovu archu úmluvy
z města Davidova, to jest ze Sionu (nahoru). [2] Veškeren Israel sešel
se ke králi Šalomounovi v měsíci etanim, o svátku, to jest měsíce
sedmého. [3] Když všichni starší z Israele přišli, vzali kněží archu [4] a pře-
nesli archu Hospodinovu, stánek zjevení a všecko nářadí svatyně, které
bylo ve stánku; kněží a levité přenesli to (nahoru). [5] Král Šalomoun
a všecek lid israelský, který se byl sešel k němu, šel s ním před

---

K v. [49]. srv. Ex 25, 31. nn.; Lv 24, 1. nn. — „pět na levou a pět na pravou stranu“, to jest pět podél severní a pět podél jižní stěny svatyně.

V. [50]. „dveře chrámové“, které vedly z předsíně do svatyně (do „héchálu“). Viz výše. — „ze zlata“, t. j. pozlaceny.

V. [51]. O „zlatu, stříbru a náčiní“, které David zasvětil Jahvovi, viz 2. Sam 8, 10.—12. — „klenotnice“ byly komory v přístavbách chrámových a snad i ve sklepích (?) pod chrámem (srv. podezdívku chrámu 6 loket vysokou). — Zpráva o stavbách Šalomounových (6, 2. nn.; 7, 1.—12. 48.—50.) pochází z dob Šalomounových; možno, že spisovatel ji pojal ze Šalomounova nápisu, kterým chtěl král svou stavitelskou činnost zvěčniti. Zpráva o litých předmětech z bronzu (7, 13.—40.) napsána poněkud později, ale ještě před rokem *732.*, tedy dříve nežli pohyblivé nádržky byly zničeny. (Šanda.)

Hl. 8. — V. [1]. „tehdy“, kdy bylo všecko nářadí chrámové hotovo (7, 51.). — „ze Sionu“, t. j. z jihovýchodního pahorku „nahoru“, na pahorek vyšší, severně prvého ležící.

V. [2]. „étháním“ nalezen také na fenických nápisech; vypůjčili si tedy Israelité název ten od Feničanů nebo od Kanaanů. Byl to měsíc, který slul později (babylonsky) „tišrí“, druhá polovice našeho září a prvá polovice října. — „svátek“ ten byl „stanový“, slavený 15. dne tohoto měsíce s oktávou (8 dny) dle Lv 23, 34. nn. — Dle 6, 38. byla sice budova chrámová hotova již 8. měsíce (búlu) 11. roku Šalomounova panování, chrám byl však posvěcen teprve potom, kdy také veškero vnitřní zařízení bylo hotovo, t. j. počátkem 12. roku panování Šalomounova. („étháním“ byl ve starších dobách *prvním* měsícem v roce, který počínal na podzim.)

V. [3. n.] „archu Hospodinovu“ postavili ovšem do velesvatyně, „stánek“ však Davidem pořízený (2. Sam 6, 17.) a jiné potřeby uloženy v komorách chrámových jakožto vzácné památky a jakési ostatky. Dle Nm 4, 15. měli nositi archu Kaatovci; když však se kněží rozmnožili, konali sami tu službu, aspoň o velikých slavnostech (Jos 3, 3; 6, 6.).

V. [5]. hebr. neví, že Šalomoun a lid „šel“ před archou, ale praví toliko, že před archou přinášeli oběti. Byly to první oběti na novém obětišti, patrně v nádvoří, zatím co archa stála ve chrámové předsíni.

archou, a obětovali ovec a býků bez čísla a počtu. 6 Pak vnesli kněží
Hospodinovu archu úmluvy na místo její, do chrámového odpovědiště,
do velesvatyně, pod křídla cherubů. 7 Cherubové totiž měli roztažená
křídla nad místem archy a přikrývali svrchu archu i tyče její. 8 Ačkoli
pak tyče (ty) vyčnívaly, že bylo viděti konce jejich ze svatyně před
velesvatyní, nebylo jich viděti dále z venku; a zůstaly tam až do
dneška.
9 V arše však nebylo nic jiného, nežli dvě desky kamenné, které
byl do ní uložil Mojžíš na Horebě, když učinil Hospodin úmluvu se
syny Israelovými, když vyšli z Egypta.
10 Když pak vyšli kněží ze svatyně, mlha naplnila dům Hospodinův,
11 že nemohli kněží [státi a] službu konati pro mlhu; nebo byla
naplnila velebnost Hospodinova dům Hospodinův.
12 Tehdy pravil Šalomoun: „Hospodin řekl, že bude přebývati
ve mlze. 13 Vystavěl jsem dům, abys v něm přebýval, přepevný trůn
tvůj na věky.“
14 Pak se obrátil král a pozdravil veškerou obec israelskou, nebo
veškerá obec Israelova (tu) stála. 15 A Šalomoun řekl: „Požehnán buď
Hospodin, Bůh Israelův, který mluvil ústy svými Davidovi, otci mému,
a rukou svou (to) splnil! Řekl totiž: 16 „Ode dne, kdy jsem vyvedl
lid svůj israelský z Egypta, nevyvolil jsem města ze žádného kmene
Israelova, by (tam) vystavěn byl dům a jméno mé by bylo tam; ale
Davida jsem vyvolil, aby byl nad lidem mým israelským.“ 17 I chtěl
David, otec můj, stavěti dům jménu Hospodina, Boha Israelova; 18 ale
Hospodin řekl Davidovi, otci mému: „Že sis umínil v duchu stavěti
dům jménu mému, dobře jsi učinil v srdci svém to zamýšleje; 19 avšak
ty mi nebudeš stavěti domu, ale syn tvůj, z krve tvé vzešlý, ten vystaví
dům jménu mému.“ 20 Hospodin splnil řeč svou, kterou byl mluvil;

V. 7. „tyče její“ přenosné, upevněné na bočných (uzších) stranách. Viz Ex 25, 12. Archa stála napříč velesvatyně, t. j. délkou od severu k jihu a šíří od západu k východu.

V. 8. Dveře ze svatyně do velesvatyně šly stěnou 2 lokte tlustou a byly 6 loket široké (Ez 41, 3.). Byla-li opona na těch dveřích visící dole poněkud rozhrnuta, bylo možno z blízka viděti tyče archy.

K v. 9. srv. Ex 16, 33. n.; Nm 17, 10; Dt 31, 26; Žid 9, 4.

V. 10. n. navazuje na v. 6. — Chrám byl posvěcen, když se Jahve nad archou sídlící ubytoval v nové svatyni. Mlha byla známkou jeho přítomnosti. Srv. Ex 40, 36. — Kněží nemohli „konati službu“, t. j. vyšedše nemohli se vrátiti do svatyně a tu podávati kadidlo, rovnati chleby předkladné, rozžehati nebo zhášeti svícen.

V. 12. n. dlužno se Schlöglem opraviti dle LXX takto: „Tehdy pravil Šalomoun o domě, když byl dokonal jeho stavbu:

Který jsi slunce upevnil na nebi,
Jahve, tys chtěl sídliti v temnu.
Vystavěl jsem dům za byt tobě,
stánek, bys sídlil v něm na věčné časy.

Tak je psáno v Knize písní“. — Je to patrně zlomek delší básně Šalomounovy (srv. výše 4, 32.). Sem, před Šalomounovu řeč k lidu v den posvěcení chrámu hodí se výborně královo přání, by postavený chrám trval věčně. — Pozoruj krásný protiklad: Tvůrce slunce chce sídliti v temném mraku ve tmavé svatyni! Šalomoun odhodlal se postaviti stánek Hospodinovi, ježto Jahve sám si to přál. Těmi slovy odevzdává takořka Šalomoun novou budovu Hospodinovi.

V. 14. Šalomoun byl dosud obrácen čelem ke chrámu, nyní se obrací k lidu, by ho oslovil řečí (v. 15.—21.) v posvátném okamžiku tom.

K v. 16.—20. srv. 2. Sam 7, 5.—13.

nebo povstal jsem já místo Davida, otce mého, dosedl jsem na trůn
israelský, jak byl Hospodin mluvil, a vystavěl jsem dům jménu Hospo-
dina, Boha Israelova. [21] A ustanovil jsem tam místo arše, ve které jest
úmluva Hospodinova, kterou učinil s otci našimi, když vyšli z Egypta."
[22] Pak postavil se Šalomoun před oltář Hospodinův před očima
obce israelské, rozepjal ruce své k nebi, [23] a řekl: „Hospodine, Bože
Israelův! Není podobného tobě boha v nebi nahoře, ani na zemi dole;
(tobě), který zachováváš úmluvu a milost služebníkům svým, kteří
chodí před tebou s celým srdcem svým; [24] (tobě), který jsi splnil slu-
žebníku svému Davidovi, otci mému, co jsi mu slíbil; ústy jsi mluvil
a rukou splnil, jak tento den dokazuje. [25] Nyní tedy, Hospodine, Bože
Israelův, naplň služebníku svému Davidovi, otci mému, co jsi mu
slíbil řka: „Nebude se nedostávati potomka tvého přede mnou, který
by zasedl na trůn Israelův, budou-li jen synové tvoji ostříhati cesty
své, chodíce přede mnou, jako jsi ty chodil před obličejem mým.
[26] Nyní tedy, Hospodine, Bože Israelův, ať se potvrdí slova tvá, kterými
jsi sliboval služebníku svému Davidovi, otci mému.
[27] Smíme tedy domnívati se, že v pravdě Bůh sídlí na zemi? Nebo
nemůže-li nebe, a nebesa nebes tebe obsáhnouti, čím méně dům tento,
který jsem vystavěl? [28] Shlédni tedy k modlitbě služebníka svého
a k prosbám jeho, Hospodine, Bože můj; slyš chválu a modlitbu,
kterou služebník tvůj koná dnes před tebou. [29] Oči tvé buďtež otevřeny
na dům tento v noci i ve dne, na dům, o kterém jsi řekl: „Bude jméno
mé tu", bys vyslyšel modlitbu, kterou modlí se k tobě služebník tvůj
na místě tomto, [30] bys vyslyšel prosbu služebníka svého i národa svého
israelského, začkoli prositi budou na místě tomto; abys (je) vyslyšel
v sídle svém v nebi a vyslyše (je) byl milostiv.
[31] Zhřeší-li kdo proti bližnímu svému, bude-li někomu závazně
uložena přísaha, a přijde-li, by se zaklínal před oltářem tvým v domě
tvém: [32] ty slyš (to) na nebi, jednej, rozsuď služebníky své, odsuď
bezbožného tím, že obrátíš skutky jeho na hlavu jeho, a osvoboď spra-
vedlivého, odměně mu dle spravedlnosti jeho.
[33] Uteče-li snad národ tvůj israelský před nepřáteli svými, že se
prohřešil proti tobě, přijdou-li však, činíce pokání a vyznávajíce jméno

V. 21. „úmluva Hospodinova" = kamenné desky, na kterých napsány základní podmínky smlouvy té.

V. 22. Dle v. 14. byl Šalomoun obrácen k lidu, ke kterému mluvil. — Nyní chtěje konati modlitbu, obrací se zase tváří ke chrámu a kleká (v. 54.) na výstupek či jakési řečniště (2. Par 6, 12. n.).

V. 23.—30. jsou úvod k modlitbě, která počíná v. 31.

V. 24. n. Slib, že dorost Davidův postaví chrám (2. Sam 7), je již splněn. Šalomoun prosí, by také splnil se slib, že dynastie Davidova bude panovati na věčné časy. Viz tamže v. 12.

V. 26. opětuje prosbu pronešenou ve v. 25. Má jí tím býti dán větší důraz. V. 28. souvisel původně přímo s v. 26. Po v. 28. byl prvotně hned v. 31. (Šanda.)

V. 31. n. Budou-li míti dva lidé spor, a soud nemoha jinými prostředky zjistiti, *a)* zda obžalovaný je vinen, či zda *b)* žalujícího, který křivě obvinil, dlužno potrestati, uloží oběma zaklinací přísahu (očistnou: „Ať mne Bůh trestá a opět trestá, dopustil-li jsem se toho, co mi neprávem kladeno za vinu" a „Ať mne Bůh trestá a opět trestá, křivě-li jsem obvinil N. N."): Hospodin trestej viníka pravého a ujmi se nespravedlivě obžalovaného. — K „obrátit mu skutky jeho na hlavu" viz výše 2, 44. — Podobný případ zaklínací přísahy viz Nm 5. — „na nebi" tu a ve v. 34. 36. 39. 43. 45, 49. považuje Šanda právem za dodatek pozdějších dob.

V. 33. n. „uteče-li" byv poražen a zanechav nepříteli zajatce. — „uved je" — zajatce.

tvé, budou-li se modliti a prositi tebe v domě tomto: [34] ty slyš (to) na
nebi, odpusť hřích národu svému israelskému, a uveď je zase do
země, kterou jsi dal otcům jejich.
[35] Zavře-li se snad nebe, že nebude pršeti pro hříchy jejich,
budou-li však modliti se na místě tomto, pokání činiti jménu tvému,
a odvrátí-li se od hříchů svých pro trápení své: [36] ty slyš je na nebi,
odpusť hříchy služebníků svých, lidu svého israelského, ukaž jim cestu
dobrou, po které by chodili, a dej dešť na zemi svou, kterou jsi dal
lidu svému v dědičný majetek.
[37] Vznikne li snad hlad v zemi, nebo mor, nebo nákaza vzduchu,
obilná sněť, kobylky nebo rez obilní, sevře-li jej nepřítel jeho, oblehna
brány jeho, nebo jakákoli rána, jakákoli nemoc, [38] jakákoli kletba nebo
zlořečení, které snad stihne někoho z lidu tvého israelského, pozná-li
ránu srdce svého a rozepne-li ruce své v domě tomto: [39] ty slyš (to)
na nebi v sídle svém, smiluj se, jednej, a dej každému dle všech cest
jeho, jak uzříš srdce jeho — neboť ty jediný znáš srdce všech lidí —
[40] aby se báli tebe po všecky dny, dokud živi budou na půdě, kterou
jsi dal otcům našim.
[41] Ano i cizinec, který není z lidu tvého israelského, přijde-li ze
země daleké pro jméno tvé — nebo všude bude slyšeti o jménu tvém
velikém, o ruce tvé silné a rameni tvém [42] vztaženém — přijde-li tedy
snad a modliti se bude na tomto místě: [43] ty slyš (to) na nebi,
v [pevném] sídle svém a učiň vše, začkoli volati bude k tobě cizinec
ten, aby se naučili všichni národové země báti se jména tvého jako
lid tvůj israelský, a zakusili, že dle jména tvého nazván je tento dům,
který jsem postavil.
[44] Vytáhne-li snad lid tvůj do boje proti nepřátelům svým, kterou-
koli cestou je pošleš, a budou-li se modliti k tobě čelem k městu,
které jsi vyvolil, a tváří k domu, který jsem vystavěl jménu tvému:
[45] slyš na nebi úpěnlivé modlitby jejich, a zjednej jim právo.
[46] Zhřeší-li pak tobě — nebo není člověka, který by nehřešil —
a rozhněváš-li se, že je vydáš nepřátelům jejich, a budou-li do zajetí

V. 37. Sněť obilná (Ustilago carbo) roste cizopasně na ječmeni, prorůstá rozvětveným bezbarvým podhoubím zrna klasu, béře jim všecku potravu a tak je hubí. Rozmnožuje se výtrusy, které odčleněním konečků na větvích podhoubí vznikají. Jsou černohnědé a vyplňují jako jemný, sazím podobný prášek zničená zrna. Pšenici hubí sněť mazlavá (Tiletia caries), která mění napadená zrna ve hmotu mazlavou, nelibě páchnoucí. — Rezy jsou rovněž houby cizopasné a rozeznávají se od sněti hlavně tím, že rozmnožují se střídavě několikerými výtrusy, k jejichžto vývoji zpravidla několika rostlin jako hostitelek potřebují. Rez obilný (Puccinia graminis) působí choroby rostlin tím, že na listech nebo stoncích vytváří rezavé nebo hnědé skvrny. Jsou to skupiny četných stopečkatých jednobuněčných výtrusů, které bývají větrem na zdravé rostliny přenášeny. (Srv. Gn 41, 6. 23. 27.). — O kobylkách srv. Lv 11; Dt 14.

V. 38. „pozná-li ránu srdce svého“ = hne-li se v něm svědomí. Srv. 1. Sam 24, 6.

K v. 40. srv. Dt 4, 10b.; 12, 1; 31, 13. Dosud (v. 31.—40.) měl Šalomoun na zřeteli Israelity, ve v. 41.—43. myslí na cizince.

V. 41. n. Takovou cizinkou byla na př. královna sabská (viz níže 10, 1.), poselstvo Merodach-Baladonovo (4. Král 20, 12.). — O „ruce silné“ srv. Dt 4, 34; 5, 15; 11, 2.

V. 43. „dle jména tvého je nazván“, je tedy *tvůj* dům ten, ty v něm sídlíš. Srv. 2. Sam 6, 2.

V. 44. n. Také muslimové modlí se čelem k Mekce („qibla“). Srv. Ž 5, 8.

odvedeni do země nepřátelské, daleké nebo blízké, [47] budou-li však
činiti srdečné pokání na místě vyhnanství, obrátí-li se k tobě, budou-li
se modliti k tobě v zajetí svém říkajíce: „Zhřešili jsme, nepravě jsme
činili, bezbožně jsme jednali“, [48] obrátí-li se k tobě celým srdcem
svým a celou duší svou v zemi nepřátel svých, do které byli do zajetí
odvedeni, budou-li se modliti k tobě čelem k zemi své, kterou jsi dal
otcům jejich, (tváří) k městu, které jsi vyvolil, a ke chrámu, který
jsem vystavěl jménu tvému: [49] slyš na nebi, v sídle trůnu svého,
úpěnlivé modlitby jejich, zjednej jim právo, [50] smiluj se nad lidem svým,
který hřešil proti tobě, nade všemi nepravostmi jejich, kterými se provinili proti tobě, a dej, (by) milost (nalezli) před těmi, kteří je budou
míti snad v zajetí, by se nad nimi smilovali.
[51] Nebo lid tvůj je to a dědičný majetek, který jsi vyvedl z Egypta,
z peci železné. [52] Buďtež oči tvé otevřeny k modlitbě služebníka tvého,
a lidu tvého israelského, a vyslyš je ve všem, začkoli budou volati
k tobě. [53] Nebo tys oddělil je sobě za dědičný majetek ode všech národů
země, jak jsi mluvil skrze Mojžíše, služebníka svého, když jsi vyvedl
otce naše z Egypta, Hospodine Bože.“
[54] Když dokonal Šalomoun celou úpěnlivou modlitbu tuto k Hospodinu, vstal od oltáře Hospodinova — byltě klečel na obou kolenech a ruce
měl rozepiaté k nebi — [55] a stoje dobrořečil hlasem velikým veškeré
obci Israelově řka: [56] „Požehnán buď Hospodin, který dal pokoj lidu
svému israelskému dle všeho, co byl připověděl; nepadlo (na zmar)
ani jedno z těch libých slov, která mluvil zkrze Mojžíše, služebníka
svého. [57] Budiž Hospodin, Bůh s námi, jako byl s otci našimi, neopouštěje nás ani nezamítaje, [58] ale nakloňuje srdce naše k sobě,
bychom chodili po všech cestách jeho a šetřili všech příkazů jeho,
ustanovení jeho a práv, která dal otcům našim. [59] Buďtež tyto řeči mé,
kterými jsem se modlil před Hospodinem, blízké Hospodinu, Bohu
našemu, dnem i nocí, by zjednával právo služebníku svému a lidu
svému israelskému po všecky dny, [60] aby poznávali všichni národové
země, že Hospodin jediný jest Bůh, a že není jiného kromě něho.
[61] Patřiž také srdce naše dokonale Hospodinu, Bohu našemu, bychom
chodili v ustanoveních jeho a šetřili příkazů jeho jako dnes“.
[62] Obětoval pak král a veškeren Israel s ním oběti před Hospodinem. [63] Šalomoun pobil na pokojné oběti, které podal Hospodinu,
dvacet dva tisíce býkův, a ovec sto dvacet tisíc. Tak slavili posvěcení
chrámu Hospodinova, král i synové Israelovi. [64] V ten den posvětil

---

K v. [47.] srv. Dt 4, 29.—31; 30, 1.

V. [51.] O peci, ve které taví se železo, viz Dt 4, 20; Jer 11, 4.

K v. [53.] srv. 2. Par 6, 41. n.; Ž 131 (132), 8.—10. — Jménem Božím řeč ve v. 23. počata, a tímtéž jménem tu zakončena.

K v. [56.] srv. Dt 12, 10. nn.

V. [57. n.] podává vlastní požehnání (Rut 2, 4.). Lid nemůže sám zachovávati Božích příkazův aniž mravně dokonale žíti. K tomu potřebuje pomoci Boží. Proto nemá mu Bůh svou milost a pomoc odpírati. Toť mravní názor, který vysoko převyšuje mravouku jiných vzdělaných národů přední Asie. (Šanda.)

V. [63.] Z přiměřených částí pokojných obětí vystrojen lidu slavnostní kvas bohoslužebný. Srv. výše 4, 7. nn.; 5, 2. n. Ježto bylo lidu mnoho, bylo nutno také pobíti mnoho dobytka. Srv. výše 3, 4. 15.

V. [64.] „posvětil“, byl nucen považovati to místo za dosti posvátné, by na něm mohl přinášeti oběti, které jindy přinášeny na oltáři kovovém, jenž popsán 2. Par 4, 1. nn. — „nádvoří“ vnitřní, o kterém viz výše 6, 36. — Nejspíše dal postaviti Šalomoun několik zatímných oltářů.

král prostředek nádvoří, které bylo před domem Hospodinovým, neboť
obětoval tu celopal, obět suchou a tuk obětí pokojných; oltář totiž
měděný, který byl před Hospodinem, byl příliš malý, že nemohly se
na něm směstnati celopaly, oběti suché a tuk obětí pokojných. 65 Také
slavil Šalomoun v ten čas velikou slavnost a s ním veškeren Israel,
veliké množství od končin Ematu až k Potoku egyptskému, před Ho-
spodinem, Bohem naším, sedm dní [a sedm dní, to jest čtrnácte dní].
66 V den pak osmý propustil zástupy lidu; i dobrořečili králi a šli
domů s veselým srdcem, radujíce se ze všech dobrodiní, která byl
učinil Hospodin Davidovi, služebníku svému, a Israelovi, lidu svému.

Hlava 9. — 1 Když dokonal Šalomoun stavbu domu Hospodi-
nova, [budovu královskou a všecko, co si přál a co chtěl udělati],
2 ukázal se mu Hospodin po druhé, jako se mu byl ukázal v Gabaonu.
3 A Hospodin řekl mu: „Vyslyšel jsem úpěnlivou modlitbu tvou, kterou
ses modlil přede mnou: posvětil jsem dům tento, který jsi vystavěl,
že jsem umístil jméno své tam na věky, a budou oči mé i srdce mé
tu po všecky dny. 4 Budeš-li také ty choditi přede mnou, jako chodil
otec tvůj, v prostotě srdce a v spravedlnosti, budeš-li činiti vše, co
jsem ti přikázal, a ustanovení má i práva má budeš-li zachovávati:
5 upevním trůn království tvého nad Israelem na věky, jako jsem při-
pověděl Davidovi, otci tvému, řka: „Nebude se nedostávati potomka
tvého na trůně Israelově“. 6 Odpadnete-li vy nebo synové vaši, že za
mnou nepůjdete a že nebudete šetřiti příkazů mých a ustanovení mých,
která jsem vám dal, ale odejdouce ctíti budete bohy cizí a klaněti se
jim: 7 vyplením Israele s povrchu země, kterou jsem dal jim, a chrám,
který jsem posvětil jménu svému, zavrhnu a bude Israel příslovím
a výsměchem všem národům. 8 A dům tento bude výstrahou; každý,
kdo půjde mimo něj, zhrozí se a sípaje bude se tázati: „Proč tak
učinil Hospodin zemi této a domu tomuto?“ 9 I odpovědí: „Poněvadž
opustili Hospodina, Boha svého, který vyvedl otce jejich z Egypta,
a šli za bohy cizími, jim se klaněli a je ctili; proto uvedl na ně Ho-
spodin všecko to zlo“.

Přehled všelikých podniků Šalomounových (9, 10.—28.).

Šalomoun odstoupil některá města králi Hiramovi (9, 10.—14.); postavil, vybudoval a opevnil jiná města (9, 15.—19.); podrobuje si Kanaany; vybírá si z Israelitů bojovníky a úředníky (9, 20.—23.); přestěhoval svou manželku, dceru krále egyptského (9, 24.); podává oběti (9, 25.) a vypravil loďstvo do Ofiru (9, 26.—28.).

10 Když pak bylo po dvaceti letech, když byl vystavěl Šalomoun
oba domy, totiž dům Hospodinův a dům královský, 11 — Hiram, král

---

V. 65. n. „velikou slavnost“ stánků. Viz výše 6, 1. 37. Srv. 2. Par 7, 8.—10. — O „končinách Ematu“ či „kde se vchází do Ematu“, viz Nm 34, 7. nn.: Jos 13, 4. n. — O „potoku egyptském“ (= En-nahr) viz Jos 19, 8. — Gn 15, 18. — O „osmém dnu“ svátku stanového srv. Lv 23, 36.

Hl. 9. — K v. 1.—9. srv. 2. Par 7, 11.—22.

K v. 2. srv. výše 3, 4. nn.

V. 3. Hospodin posvětil chrám tím, že se v něm usídlil (= „umístil jméno své“). — Srv. výše 8, 29.

K v. 7. srv. Dt 28, 37.

V. 8. srv. s Dt 29, 23. n. — „sípati“ bude hrůzou. — Místo „výstrahou“ čti: „zříceninou“. Srv. Jer 26, 18; Mich 3, 12.

V. 10. n. „dvacet roků“ dlužno počítati od počátku stavby chrámu, t. j. od čtvrtého roku panování Šalomounova; dle toho zastavil (= „dal“) Šalo-

tyrský, dodával Šalomounovi dřevo cedrové a jedlové, i zlato dle veškeré potřeby jeho — tehdy Šalomoun dal Hiramovi dvacet měst
v zemi galilejské. [12] I vyšel Hiram z Tyru, by viděl města, která mu
dal Šalomoun, ale nelíbila se mu. [13] Řekl: „To jsou ta města, kterás
mi dal, bratře?“ A sluje ta krajina Chabul až do dneška.
[14] Poslal pak Hiram králi Šalomounovi sto dvacet hřiven zlata.
[15] Takto byly spořádány roboty, které obětoval král Šalomoun
na stavbu domu Hospodinova, domu svého, Mella, zdi jerusalemské,
Heseru, Magedda, Gazeru — [16] farao totiž, král egyptský, byl vytáhl,
dobyl Gazeru, zapálil jej, Kananejské, kteří byli v městě, pobil, a dal
jej za věno dceři své, manželce Šalomounově. [17] Proto vystavěl Šalo-

---

moun Hiramovi galilejská města dvacátého čtvrtého roku své vlády. Ježto však dle dějepisce Menandra (Jos. Flavia Starožitnosti VIII. 3, 1.) nastoupil Hiram trůn sedm neb osm roků před Šalomounem, byl dvacátý čtvrtý rok vlády Šalomounovy třicátý prvý rok vlády Hirama, který panoval úhrnem **34** roky (Jos. Flavius), t. j. 980—946. Šalomoun podnikl s Hiramem po moři výpravu do Tarsise, která trvala 3 roky (níže 10, 22.), a do Ofiru (níže v. 26. nn.; 10, 14.). Na výpravy ty zbyly by však ze života Hiramova toliko 2 nebo 3 roky. Ježto v době tak krátké nebylo lze těch výprav podniknouti a vykonati, domnívá se Šanda, že opisovač sčítal **13** (z 7, 1.) a **7** (z 6, 38.), a součet (20) napsal sem, kde snad bylo původní číslo vynecháno. Dlužno pravděpodobně čísti **13** (místo 20); tak zbude pro výpravy výše jmenované doba od 17. roku Šalomounova (= 24tého nebo 25tého roku vlády Hiramovy) do smrti Hiramovy dostatečná časová mezera 8 nebo 9 let (955—946). — Dle 5, 11. dával Šalomoun Hiramovi za dodávané dřevo obilí a olej. Šalomoun potřeboval však peněz na výzdobu chrámu i paláce a na jiné stavby své. Na to mu půjčil Hiram peníze a za ty zastavil Šalomoun Hiramovi dvacet měst galilejských. Dle 2. Par 8, 2. Hiram vrátil ta města zase Šalomounovi později (asi za 7 neb 8 roků?). — „Galilea“ sahala tehdy od dnešní řeky Nahr el-Qásimije na jih až po severní kraj roviny esdrelonské.

V. 12. n. Také dopisy amarnské potvrzují, že staří králové východní říkali si „bratře“. Srv. níže 20, 32; 1. Mach 10, 18; 11, 30. — Jos 19, 27. jmenované Kebhúl bylo tam, kde je dnes Kábúl, jihovýchodně Akky. Dlužno tedy města, která Šalomoun zastavil Hiramovi, hledati v okolí místa toho, východně a severovýchodně Akky. — Ve slově „Chabul“ (Kábhúl) vězí dle lidového odvozování slov (etymologie) nějaký pojem bezcennosti, nicotnosti nebo nelibosti (= „Nemánice“?).

V. 14. podává součet zlata, které poslal Hiram Šalomounovi od počátku jeho vlády až do této doby. — Jednu hřivnu zlata možno považovati asi za našich 50 kg. Viz Ex 38, 24. — Dle toho 120 × 50 = 6.000 kg zlata. Počítáme-li, že 1 kg zlata stojí dnes asi 3.400 korun, dal Hiram Šalomounovi úhrnem zlata za 6.000 × 3.400 = *20,400.000 korun.* — Později potřeboval Šalomoun jiných 40 hřiven zlata (níže 10, 29.).

V. 15. patří k v. 17b. (Bethoronu . . . .). Věta v. 15. počatá jde dále (v. 18.) a končí dvojtečkou před v. 20. — V. 16. 17a. je vložka. — Mello byla tvrz (srv. Sdc 9, 6. 20.). Již David ji vystavěl (2. Král 5, 9.). V té (nebo blízko ní) sídlila dcera faraonova, manželka Šalomounova, dokud nebyl vystavěn královský palác. Proto mohl Šalomoun znova opraviti a vybudovati mello teprve pak, když se z něho vystěhovala (níže 9, 24.). O poloze viz 2. Král 5, 9. Za doby Šalomounovy potřebovalo opravy (níže **11**, 27.). Viz také 4. Král 12, 20; 1. Par 11, 8; 2. Par 32, 5. — O stavbě zdi jerusalemské viz výše 3, 1. Byla nejspíše stavěna současně se stavbou chrámu a paláce královského, že mohla egyptská princezna přesídliti do nového paláce, když byla zeď jerusalemská vystavěna (níže v. 24.). — Heser = Cháçór = dnešnímu El-hadr, severovýchodně Bánijáse. Tato pevnost měla býti ochranou proti Damašku, který se tehdy vzmáhal. (Šanda.) — Megiddo (výše 4, 12.) bylo záhodno opevniti, ježto vévodilo nad obchodní cestou, která šla rovinou esdrelonskou. — Gezer Jos 16, 10. bylo na důležité cestě do Jerusalema.

V. 16. 17a. má LXX za 5, 14. Tam přirozeně patří. — Výpravu tu podnikl farao třetího nebo čtvrtého roku vlády Šalomounovy. Viz 2, 39; 3, 1. — Šalomoun maje Gezer v moci, měl také cestu z Jáfy do Jerusalema volnou. — O sňatek

moun Gazer — Bethoronu dolního, [18] Baalatu a Palmyry na poušti,
[19] všech městeček, která mu náležela, byla však beze zdi, (a která) ohradil, jakož i měst vozů a měst jezdců, a (všeho), cokoli se mu zalíbilo vystavěti v Jerusalemě, na Libanu a ve všech končinách své říše:
[20] Všechen lid, který zůstal z Amorrhejských, Hetejských, Ferezejských, Hevejských a Jebusejských, kteří nejsou ze synův Israelových,
[21] syny těch, kteří byli zůstali v zemi, že jich nemohli synové Israelovi vyhladiti, učinil si Šalomoun robotníky až do tohoto dne;
[22] ze synů však Israelových žádného nepodrobil Šalomoun robotě, ale byli bojovníky, hodnostáři jeho, úředníky, pobočníky a veliteli nad vozy a nad koňmi.
[23] Bylo pak úředníků nad veškerými pracemi Šalomounovými ustanovených pět set padesát; ti měli pod sebou lid a v ustanovených pracích rozkazovali.

[24] Když pak dcera faraonova přestěhovala se z města Davidova do domu svého, který jí byl Šalomoun vystavěl, stavěl (již) Mello.

[25] Šalomoun obětoval třikráte do roka celopaly a oběti pokojné na oltáři, který byl vystavěl Hospodinu, a pálil vonidla před Hospodinem. [Tak dokonán byl chrám.]

[26] Nadělal také lodí král Šalomoun v Asiongaberu, které jest u Ailatu na břehu moře Rudého v Edomsku.
[27] A poslal Hiram na lodích těch služebníky své, zkušené námořníky, se služebníky Šalomounovými.
[28] Ti přeplavivše se do Ofiru, sebrali tam zlata čtyři sta dvacet hřiven a přivezli je králi Šalomounovi.

Šalomounův s dcerou faraonovou bylo vyjednáváno mezi oběma dvory asi písemně a věno také písemně stanoveno. Tak bývalo od pradávna obyčejem na Východě. V dopisech amarnských zachován na př. dlouhý list (hliněný) Tušratty, krále mitanského (Jos 3, 10.), psaný klínovým písmem, ale v jazyku mitanském a poslaný Amenhotepovi III., králi egyptskému (1415—1380). V něm dává věnem své dceři (jménem Taduchepa) města Charvuche a Mašrianni, a tím spolu upravuje hranice. Kromě toho dostala dcera faraonova zajisté také veliké množství šatů a šperků. Podobné seznamy věna princezen starověkých národů rovněž jsou zachovány v dopisech amarnských (pohříchu značně porušeny). — Také v Homerově Iliadě (9, 146.—157.) slibuje Agamemnon sedm(!) krásných měst svému budoucímu zeti. — O Bethoronském průsmyku viz Jos 10, 10. nn.; 1. Sam 13, 18. a jj.

V. 18. Baalat je nejspíše město jižně Hebrona, uvedené Jos 15, 24. jménem Be'álóth. — Již Jos. Flavius považoval hebr. Tadmór za město v syrské poušti, na cestě z Damašku k Eufratu, které vábí dosud cestovatele svými nádhernými zříceninami — Palmyru. Dle toho překládá také Vulg. Ježto však není pravděpodobno, že by byla sahala říše Šalomounova tak daleko, a protože možno právem míti za to, že v dobách Šalomounových město to ještě ani nebylo, lépe činí ti, kdož hledají Tadmór v jižní Palestině nebo v Negebu. Viz Ez 47, 19; 48, 28.

V. 19. „všech městeček" zásobovacích, kde měl Šalomoun skladiště. — „města jezdců", ve kterých měl král stáje koňské. Srv. 4, 26. nn.; (5, 6. nn.). — „na Libanu" zřídil dle LXX doly a huti. Srv. Dt 8, 9.

V. 20. n. souvisí s v. 15. Teď teprve podán způsob, jak zařídil Šalomoun robotnictví. O národech tu jmenovaných viz Jos 3, 10.

V. 22. „nepodrobil robotě" doživotní, neučinil si z nich nevolníky jako z národů porobených.

V. 23b. = 5, 16. (5, 30b.). — Číslice tu i 2. Par 8, 10. porušena.

K v. 24. srv. výše v. 15.

V. 25. „třikrát do roka": o velikonocích, letnicích a svátcích stanových (Ex 23, 14. nn.). V. 25. hodil by se lépe za 9, 9.

V. 26. O Asiongaberu viz Nm 33, 35. — O Elatu viz Gn 14, 6; 36, 41.

V. 28. 420 hřiven = 420 × 50 = 21.000 kg = 71,400.000 korun. — 420 hřiven bylo by asi tolik, kolik zlata bylo získáno na celé zeměkouli roku 1840. — Toto zlato

Šalomounova sláva a bohatství (10, 1.—29.).

Královna ze Saby v Jerusalemě (10, 1.—13.). Šalomounova zámožnost a nádhera (10, 14.—29.).

Hlava 10. — [1] Ba i královna ze Saby, když uslyšela, co se vypravovalo o Šalomounovi [pro jméno Hospodinovo], přijela, by ho zkoušela hádankami. [2] Přijevši do Jerusalema s komonstvem velikým, s bohatstvím, s velbloudy nesoucími vonidla, zlata velmi mnoho, jakož i drahého kamení, přišla ke králi Šalomounovi a pověděla mu vše, co měla v srdci svém. [3] I poučil ji Šalomoun o všech otázkách, které mu předložila; nic nebylo skrytého králi, nač by jí byl neodpověděl. [4] Královna ze Saby uzřevši všecku moudrost Šalomounovu, i dům, který byl vystavěl, [5] pokrmy stolu jeho, sedadla dvořenínů, řady přisluhujících, roucha jejich, číšníky a celopaly, které obětoval v domě Hospodinově, byla bez sebe. [6] I řekla králi: „Pravda je, co jsem slyšela v zemi své [7] o věcech tvých a o moudrosti tvé. Nevěřila jsem těm, kteří mi (to) vypravovali, až jsem sama přišla, viděla očima svýma a přesvědčila se, že mi nebyla řečena ani polovice; jeť větší moudrost tvá a díla tvá nežli pověst, kterou jsem slyšela. [8] Blahoslaveni lidé tvoji a blahoslaveni dvořané tvoji, kteří stojí před tebou ustavičně a slyší moudrost tvou. [9] Požehnán budiž Hospodin, Bůh tvůj, kterému

---

nalezli patrně plavci Hiramovi a Šalomounovi na zlatonosných polích ve tvarech samorodých. Zlatonosným krajem byl břeh východní Afriky, zejména dnešní Rodesie. Pobřeží, kde ústí Sabi, nazývají dosud domorodci Sofara, tedy podobně, jak LXX četla místo „Ofiru". Totéž jméno zachováno také ve zřícenině „Fura" na řece Zambesi, kterou nazývají arabští cestovatelé XVI. století „Afura" (Dos Santos, Bruce, K. Peters a jj.). Ježto staří pluli obyčejně podél pevniny, možno se domnívati, že plavci Šalomounovi cestou stavili se také v jiných krajinách, na př. v jihozápadní Arabii, a že i tam získali něco zlata. (Jiní nalézají Ofir v jihozápadní Arabii (Sprenger), jiní ve východní Arabii nebo na protějším břehu Perského zálivu (Glaser, Hommel, Hüsing), jiní v Somalsku (ve starém „Puntu" Egypťanů), jiní dokonce v přední Indii.)

Hl. 10. — V. 1. „pro jméno Hospodinovo" není v 2. Par 9, 1. a proto možno považovati za glosu. — Území Saba (hebr. „Šebá") dlužno hledati v severozápadní Arabii (srv. Job 1, 15.), tedy jihovýchodně Palestiny (Mt 12, 42.). Odtud přestěhovali se později (asi v VII. století) Šebané do jižní Arabie, porazili tamější Miňany a založili říši s hlavním městem Maribem. Nápisy jejich, psané nářečím arabským, nalezl jihoarabský cestovatel Eduard Glaser. — Možno, že měla cesta královnina do sousední říše Šalomounovy také jiný účel, třebas i politický, kterého tu nemá svatopisec na zřeteli.

V. 2. Také assyrský král Tiglat-Pilesar IV. (dříve III., 745—727) jmenuje ve svých letopisech k roku 738 arabskou královnu jménem Zabibije. Z roku 732 známa nám jiná královna arabská Samsije, z r. 680 Te'elchunu, z r. 676 Tabua (spoluvládkyně), a z roku 647 Adija (z dob assyrského krále Assurbanipala, 668—626). Z toho patrno, že biblická zpráva o královně opírá se o skutečnosti, nápisy assyrskými doložené. — Mezi předměty, které přijal Tiglat-Pilesar IV. (III.) od severoarabských kmenů jménem poplatku, uvedeny také na klínopisných nápisech: zlato, vonidla a velbloudi. (Letopisy řádek 223.)

V. 4. n. Královna sabská přijata v audienční síni (trůnní); odtud zavedena do paláce, tam dávána velkolepá hostina k její cti, ukázána jí královská šatna („roucha jejich"), královské sklepy („číšníky"), a konečně zavedena také do chrámu, nejspíše na některý svátek, kdy konána velkolepá bohoslužba („celopalu"). Ježto byla z pouště, pochopitelno, že nádhera Šalomounova způsobila v ní mohutný dojem, ba úžas.

V. 9. Velebí-li královna Hospodina, t. j. Jahve, neplyne z toho, že byla sama jednobožkou. Dle názoru jejího byl Jahve bohem Šalomounovým, bohem jeho říše a národa, podobně jako byli jiní bohové bohy národů jiných.

ses zalíbil, že posadil tebe na trůn israelský! Protože si zamiloval Ho-
spodin Israele na věky, ustanovil tebe králem, abys vykonával právo
a spravedlnost.“ 10 A dala králi sto dvacet hřiven zlata, vonidel velmi
mnoho i kamení drahého; aniž bylo kdy jindy přivezeno vonidel tolik,
kolik darovala královna ze Saby králi Šalomounovi. — 11 Také však
lodi Hiramovy, které přinášely zlato z Ofiru, přivezly z Ofiru dřeva
tyinového velmi mnoho, jakož i drahokamův. 12 A nadělal král ze dřeva
tyinového nábytku do domu Hospodinova a do domu královského, jakož
i harf a louten zpěvákům; nebylo kdy takové dřevo tyinové přivezeno
ani viděno až do dneška. — 13 Král Šalomoun dal za to královně ze
Saby vše, co si přála a žádala od něho, mimo to, co jí byl dal darem
královským dobrovolně. Poté dala se na cestu zpět a odjela domů se
služebníky svými.

14 Váha zlata, které bylo přineseno Šalomounovi jednoho roku, bylo
šest set šedesát šest zlatých hřiven, 15 kromě toho, které přinášeli vý-
běrčí cla od velkoobchodníkův i všech, kteří prodávali na drobno, jakož
i všichni náčelníci arabští a (královi) zástupci v zemi.

16 Král Šalomoun dal udělati také dvě stě štítů ze zlata ryzího
— šest set lotů zlata dal na plechy štítu jednoho — 17 a tři sta puklířů
ze zlata ryzího — tři [sta] min(y) zlata pokrývalo každý puklíř. —
A dal je král do domu „háje libanského“.

V. 10. Dle Jos. Flavia dala královna Šalomounovi toliko 20 hřiven zlata (Starož. VIII. 6, 6.). Zadarmo mu je sotva dala; buď očekávala od Šalomouna jiný dar, nebo chtěla tím koupiti nějaké výhody politicko-hospodářské svému lidu. — 20 hřiven = asi 1000 kg = 3,400.000 korun.

V. 11. „Hiramovým“ sluje loďstvo to, že bylo vystavěno jeho lidmi a řízeno jeho plavci. Srv. výše 9, 26. nn.; 2. Par 9, 10. Bylo to vlastně loďstvo Šalomounovo. Druhé „z Ofiru“ v 2. Par 9, 10. není, možno je pokládati za glosu, a důsledně mohli plavci Šalomounovi na cestě do Ofiru nebo z Ofiru získati vzácné dřevo a drahokamy v krajině jiné (nežli v Ofiru samém). — „Tyinové“ dřevo (jak Vulg.) bylo by ze stromu zvaného Thuja articulata (Vahl) či Callitris quadrivalvis (Vent), t. j. zerav sandarakový. Hebrejsky sluje však dřevo, které přivezli plavci ze své výpravy do Ofiru, „almuggím“ nebo „algummím“ (2. Par 9, 10.). Nejlépe ztotožňovati slovo to s assyrským elammaku (Cheyne). Byl to vzácný druh jedle nebo cypřiše, neb aspoň strom jim podobný. (Jiní (rabíni) viděli v záhadném slově sapan brasilský (Caesalpina brasiliensis L.), jiní křídlok santalový (Pterocarpus santalinus), jiní sturač obecný (Styrax officinalis L.). Šanda se domnívá, že „al“ možno považovati za člen a zbývající „gummím“ za pryskyřici (gummi olibanum) nějakého kadidlovníka (Boswellia).

V. 13. souvisí s v. 10.

V. 14. „jednoho roku“, kdy se vrátilo loďstvo z Ofiru (9, 28.) a kdy přišla královna sabská do Jerusalema (10, 10.). K 420 + 120 připočteno nejspíše 120 z 9, 14. a tak vznikl součet 660 hřiven = 33.000 kg = 112 millionů korun! — Ten „jeden rok“ byl nejvýnosnější, proto tu zejména vytčen.

V. 15. „přinášeli“ rok co rok. — Náčelníci „arabští“, t. j. beduinů kočujících v syrské poušti, původu tehdy většinou aramského, které později vystřídali s nimi spříznění Aribi (Arabové). — O „královských zástupcích“ viz výše hl. 4; 2. Sam 8, 6. 14. — Náčelníci jmenovaných kmenův obchodovali s Palestinou nebo procházeli se svými karavanami územím Šalomounovým a za to mu platili clo.

V. 16. n. „štítů“ větších, těžších, snad vejčitých; „puklíře“ byly štíty menší, lehčí, nejspíše kulaté. — „ryzího“, ovšem však slitého částečně s jiným kovem, jak povaha předmětu žádala. — Dle LXX byla *300* štítů, s puklíři tedy úhrnem *600*. Toto číslo pěkně se srovnává s počtem královské osobní stráže 2. Sam 15, 18. (Srv. však také 2. Par 23, 1; 4. Král 11, 4.) Dle hebr. vážil by jeden štít asi 10 kg; ježto byla by to tíže přílišná, dlužno dáti přednost LXX, která má místo *600* šeqelů toliko *300*; vážil tedy veliký štít asi 5 kg. — Místo „tři sta min“ čti „tři

18 Dále dal udělati král Šalomoun trůn veliký ze slonoviny a obložil jej zlatem velmi tmavožlutým. 19 Měl šest stupňů. Vrch trůnu byl vzadu okrouhlý, dvě opěradla s obou stran držela sedadlo, dva lvi stáli vedle opěradel, 20 a dvanácte lvíčků stálo na šesti stupních s obou stran. Nebylo takové dílo uděláno v žádném království.
21 Nadto veškery nádoby, ze kterých píval král Šalomoun, byly zlaté; i všeliké náčiní v domě „háje libanského“ bylo ze zlata nejčistšího. Nic nebylo ze stříbra, neb toho si nevážili ve dnech Šalomounových; 22 loďstvo královské totiž s loďstvem Hiramovým plavilo se přes moře do Tarsisu jednou ve třech letech, přinášejíc odtud zlato, stříbro, slonovinu, opice a pávy.
23 Tak povýšen byl král Šalomoun nade všecky krále světa bohatstvím a moudrostí. 24 Všecek svět žádal (viděti) tvář Šalomounovu, by slyšel moudrost jeho, kterou dal Bůh mysli jeho. 25 Každý mu přinášel dary, nářadí stříbrné a zlaté, roucha, zbraně, vonidla, koně, mezky, rok co rok. 26 A nashromáždil Šalomoun vozů i jezdců, že měl

---

miny“. — Mina = 60 šeqelů, tři miny 180 šeqelů, t. j. asi 3 kg. — Dle toho vážily všecky štíty 300 × 300 = 90.000 šeqelů, pukliře 300 × 180 = 54,000. Tedy 90.000 + 54.000 = 144.000 šeqelů = 40 hřiven! — „dal“, zavěsil na stěny (a snad i na sloupy). — Počítáme, že 1 hřivna = 60 min = 3600 šeqelů, ježto jde tu o váhu zlata, a nikoliv o jeho směnnou cenu (pokud bylo neraženými penězi). Váhu možno převésti na naši míru toliko přibližně, ježto bývalo ve starých dobách více soustav (místních), a tu nepoznamenáno, dle které soustavy odvažuje svatopisec nebo jeho pramen váhu bere. Možno právem míti za to, že Hebreové užívali závaží babylonských. Dle závaží (ve tvaru ležícího lva a kachny), které nalezl Layard ve zříceninách Ninive, 1 hřivna = buď 60.600 gr (královská těžká), nebo toliko polovici toho, t. j. 30.300 gr (královská lehká). Důsledně jedna těžká královská mina, čili 1/60 hřivny (ležící lev) = 1010 gr a jeden těžký královský šeqel čili 1/60 miny = 1/3600 hřivny) = 16·83 gr; jedna lehká královská mina (= 1/60 hřivny, kačena) = 505 gr, a jeden lehký královský šeqel (= 1/60 miny = 1/3600 hřivny) = 8·41 gr. Kromě této „královské“ dvojí soustavy byla však rozšířena běžná soustava obecná, o něco menší, jak rovněž doloženo nalezeným starým závažím. Dle té soustavy těžká obecná mina = 982·4 gr, a tedy těžká obecná hřivna = 982·4 × 60 = 58·944 kg, a jeden těžký obecný šeqel 16·37 gramů; lehká obecná mina = 491·2 gr, lehká obecná hřivna = 29·472 kg, a lehký obecný šeqel = 8·18 gr. Israelité přijali nejspíše jako Feničané „obecnou“ váhu.

V. 18. „slonovinou“ byl vykládán a zlatem obložen trůn ze dřeva („tyinového“?) — „velmi tmavožlutým“ je toliko překlad z nouze záhadného slova hebr.: „múfáz“; spíše však znamená to slovo „ryzí“ jak patrno z 2. Par 9, 17. Z egyptských i assyrských pramenů zřejmo, že bývalo již před r. 1000 na starém Východě obyčejem velmožů, zdobiti sloninou nábytek, zejména lenošky.

V. 19. „Vrch trůnu“ = zadní opěradlo, lenoch. — „okrouhlý“ = prohnutý, prohloubený. — „opěradla“ pro ruce čili „zpolehadla“. — „lvi“ odznak moci královské. Dle LXX byly na lenochu býčí hlavy, náznak to síly.

V. 22. Taršiš je Tartéssos řeckých spisovatelů; krajinu tu nazývali Římané Turta či Turdetania. Je to dolní poříčí řeky Baetis čili Guadalquiviru. Srv. Is 23, 6; 66, 19; Jon 1, 3; 4, 2; Jer 10, 9; Ez 27, 12. Slonovinu, opice a pávy(?) mohli koupiti plavci Šalomounovi cestou v přístavech středomořských, na březích severní Afriky, případně i v Egyptě. — „totiž“ vykládá, proč nemělo stříbro v dobách Šalomounových valné ceny — loďstvo královské přivezlo ho veliké množství z poloostrova iberského. — Toto loďstvo vyjíždělo z Jáfy (Jon 1, 3.), kdežto do Ofiru jezdilo jiné loďstvo z Asiongeberu. (Hüsing se domnívá, že Taršíš = Turša, jmenované v pramenech egyptských, které prý dlužno hledati při zálivu Perském; do tohoto Taršíšu bylo by ovšem lze plouti také z Asiongeberu.)

V. 24. „žádal viděti tvář“ = snažil se získati si jeho přízně.

V. 25. Všecky ty předměty možno doložiti assyrskými nápisy, dle kterých je přinášeli vasalové svým pánům jménem „darů“ (t. j. poplatků). Ještě dnes bývají některé z nich (šaty, zbraně, a pod.) darem vyměňovány na Východě.

V. 26. navázán na zmínku „o koních“ ve v. 25.

tisíc čtyři sta vozů a dvanácte tisíc jezdců; rozložil je po městech
hrazených, (něco) však (zůstalo) u krále v Jerusalemě. 27 Způsobil, že
tak veliká byla hojnost stříbra v Jerusalemě, jako kamení, a že tak
mnoho bylo cedrového dříví, jako planého fíkoví, které roste na poli.
28 Koně přiváděli Šalomounovi z Egypta a z Koy. Kupci královští
totiž kupovali je z Koy, a přiváděli je za pevnou cenu: 29 (jeden) vůz
přicházel z Egypta za šest set lotů stříbra, a kůň za sto padesát. Tím
způsobem prodávali také všichni králové hetští a syrští koně.

III. HŘÍCHY ŠALOMOUNOVY A ÚPADEK JEHO ŘÍŠE (11, 1.—43.).

Šalomoun staví svatyně cizím bohům z lásky ke svým četným ženám cizinkám (11, 1.—8.). Rozhněvaný Bůh mu hrozí (11, 9.—13.). Adad a Razon povstávají proti Šalomounovi (11, 14.—25.). Jeroboamova vzpoura (11, 26.—40.). Šalomounův konec (41.—43.).

Hlava 11. — 1 Král Šalomoun zamiloval si mnoho cizinek kromě
dcery faraonovy, Moabky, Ammonky, Edomky, Sidonky a Hetanky,

V. 27. byl původně za v. 22. — „na poli“ = v nížině, v Šefele. — „plané fíkoví“ = ficus sycomorus, smokvoň egyptská, strom až 16 m vysoký, mohutného kmene, košaté koruny, listů podobných morušovým. Plody veliké asi jako vlašské ořechy jsou menší a méně chutny nežli plody smokvoně pravé (Ficus carica) čili fíkovníku.

V. 28. n. souvisí s v. 26. — Que (Koa) je Kilikie. Ježto jmenována tu Kilikie a níže učiněna zmínka o panovnících hetských a syrských, souhlasí Šanda s Wincklerem, že tu snad místo Egypta („Miçrajim“) dlužno mysliti na krajinu Muçri, ležící severovýchodně Kilikie. Jméno Muçri doloženo assyrskými nápisy, které svědčí také, že assyrští králové dostávali z oněch krajin koně. Z Muçri bylo koňstvo přiváděno do Kilikie, a zde nakládáno na lodi. Dle LXX stál jeden vůz toliko 100 a jeden kůň toliko **50** lotů stříbra. Běžným směnným prostředkem (penězi neraženými) bylo tehdy stříbro. Poměr jeho ceny k ceně zlata byl jako $1 : 13\frac{1}{3}$, tedy: 1 zlatý šeqel = $13\frac{1}{3}$ šeqelům stříbra. Ježto bylo v tomto stavu obtížno převáděti váhy zlata na váhu stříbra a naopak, bylo třeba stanoviti jednotku základnou praktičtější. Zlatý šeqel lehký obecné váhy (= **8·185** gr) rovnal se *cenou* **109·13** gramům stříbra. Za novou základnou jednotku vzato buď $\frac{109{\cdot}13}{10}$ nebo $\frac{109{\cdot}13}{15}$. V prvém případě 10·913 gramů stříbra = jedné desetině zlatého šeqelu; ve druhém případě 7·275 gramů stříbra = $\frac{1}{15}$ zlatého šeqelu. Váha 10·913 gramů nebo 7·27 považována pak za nový šeqel (stříbrný) a na něm vybudována nová soustava min a hřiven. Feničané a Israelité přijali druhé závaží, t. j. $\frac{1}{15}$ zlatého šeqelu, tedy 7·27 gramů stříbra = $\frac{8{\cdot}18}{15}$ gramů zlata, nebo **14·55** gr stříbra = $\frac{16{\cdot}37}{15}$ gramů zlata. Počítáme-li dle tohoto směnného stříbrného šeqelu (který nabyl postupem doby zase nové soustavy váhové), 100 šeqelů = 1455 gramů stříbra. Počítáme-li, že 1 kg stříbra dle Ex 38, 25. = 250 kor. na tehdejší dobu, stál jeden vůz dle LXX $1{\cdot}455 \times 250 = 363{\cdot}75$ korun, a jeden kůň: 181·87 korun. Tyto ceny jsou přiměřené také dnešním cenám na Východě. — „králové hetští (dle klínových nápisů) byli v Patinu, Sam'alu (východně od Que = Kilikie), Gurgumu severně Sam'alu, Hamátu a Gargamiši (Karkemiš). — „syrští“, t. j. aramští králové byli zejména v Damašku, Bit-Adini (mezi Eufratem a Belichem, jeho přítokem), Laqi (na Eufratu jihovýchodně předešlého), Suchi (na Eufratu jihovýchodně předešlého), a Chindanu. — Místo „prodávali“ dle hebr.: „kupovali“ ti králové od koňských obchodníků jako Šalomoun. — Před Šalomounem byl kůň u Israelitů vzácný. Jmenován toliko Dt 17, 16. a později za dob Davidových (2. Sam 8, 4.). Teprve Šalomoun zavedl koně do služeb válečných v Israeli.

Hl. 11. — V. 1. n. Staří východní králové dávali si navzájem dcery a s nimi více nebo méně jiných krásek za ženy nebo ženiny. Tak na př. Amenhotep III.

[2] z národů těch, o kterých řekl Hospodin synům Israelovým: „Nevejdete
k nim a z nich nevejdou k vašim, nebo jistě odvrátí srdce vaše, byste
chodili za bohy jejich.“ K těm tedy přilnul Šalomoun plamennou láskou.
[3] Žen jakožto královen měl sedm set a ženin tři sta; a (ty) ženy zvrátily srdce jeho.
[4] Když tedy byl již stár, nakazilo se srdce jeho skrze
ženy, že chodil za bohy cizími a že nebylo srdce jeho dokonale oddáno Hospodinu, Bohu jeho, jako srdce Davida, otce jeho;
[5] ale ctil
Šalomoun Astartu, bohyni Sidonských, a Molocha, modlu Ammonských.
[6] Tak činil Šalomoun, co se nelíbilo Hospodinu, a nechodil dokonale
za Hospodinem, jako David, otec jeho.
[7] Tehdy vystavěl Šalomoun
svatyni Chamosovi, modle moabské, na hoře, která je proti Jerusalemu,
a Molochovi, modle synů Ammonových.
[8] A tak to udělal všem ženám
svým, cizinkám, které pálily kadidlo a obětovaly svým bohům.

(1415—1380) dostal z Mesopotamie dceru královskou Giluchipu a s ní 317 děv do haremu. Ve válkách byly ženy považovány za kořist a nejkrásnější z nich vybrány králi. Srv. Sdc 5, 30. Králové assyrští na svých nápisech se honosí, že zabrali haremy králů, jež porazili. Podobnými způsoby rozmnožil také Šalomoun svůj harem. Bylo to proti Dt 17, 17. „nevejdou k vašim“ dcerám, t. j. v manželství. Srv. Ex 34, 15. n; Dt 7, 2. n; Jos 23, 12.

V. 3. Číslice 700 a 300 jsou okrouhlé. Nápadno, že měl více královen nežli ženin. Jindy bývalo naopak. Srv. Pís 6, 7. (60 : 80). (Schlögl se domnívá, že „sta“ byla později při opisování neprávem přidána, a že dlužno čísti toliko sedm. Místo 300 čte Schlögl toliko 30. Jiní jinak).

V. 4. Dle 1, 5. bylo Šalomounovi, když nastoupil na trůn, asi **20** roků, panoval dle v. 42. níže **40** let, dožil se tedy věku **60** roků.

V. 5. O Astartě viz Sdc 2, 13; 10, 6; 1. Sam 7, 3. — O Milkomovi, bohu ammonském srv. 2. Sam 12, 30.

V. 6. má LXX lépe před v. 9.

V. 7. n. „hora proti Jerusalemu“ = Olivová, zde jižní její vrchol zvaný křesťany právem „horou pohoršení“, ježto král israelský, který měl mocí svého úřadu modlářství potírati, dal veliké pohoršení lidu, vystaviv svatyni cizí modle, třebas jí sám nectil. Svatyni tu zrušil teprve Josiáš (638—608) dle 4. Král 23, 13. — „vystavěl“ neb aspoň dovolil vystavěti. Výměna žen s knížaty fenickými, hetskými (a aramskými) zpečetila přátelské vztahy Šalomounovy k těmto vládcům, které se zakládaly na vzájemných stycích obchodních. Obchod přivedl do Jerusalema mnoho cizinců. Vznikly tu malé osady, a ježto jejich příslušníci chtěli žíti dle svého domova, přáli si tu míti také svatyně národních bohů svých, a Šalomoun z důvodův obchodních jim je vystavěl nebo dovolil vystavěti. (Podobně dosáhli toho Židé na Elefantině a v Leontopoli (v Egyptě), že byly jejich osadám vystavěny tam svatyně Jahvovy. Dle Herodota (2, 112.) byla v Memfidě čtvrt fenická a ta měla chrám cizí Afrodity, t. j. sidonské Astarty.) — Moabům a Ammonům postavil Šalomoun asi proto svatyně, by si je připoutal, ježto veliké dávky, které od nich žádal, budily nespokojenost. Srv. níže v. 14. nn. Tou povolností a shovívavostí k cizím bohoslužbám narazil Šalomoun na kněze a proroky, kteří byli prve hlavními opěrnými sloupy vlády jeho. Odporu proroků k Šalomounovi použil chytře Jeroboam, jeho sok, a tak veliká říše Davidova po smrti Šalomounově byla rozdvojena vinou Šalomounovou, že trpěl cizí bohoslužby. (Šanda.) — Šalomoun svým jménem (= Pokojný), mimořádnou moudrostí, řečnickými (básnickými) výkony, bohatstvím, pověstí rozšířenou daleko široko, zejména však tím, že postavil v Jerusalemě chrám, počal zobrazovati budoucího „knížete pokoje“, který byl plný moudrosti, milosti a pravdy, který mluvil v podobenstvích tak dojemně, že posluchači žasli nad mocí jeho slova; počal zobrazovati toho, který zbudoval živý chrám nehynoucí, církev křesťanskou, v Jerusalemě, odkudž proniklo jméno jeho do veškerého světa. Pohříchu zpitvořil Šalomoun krásný ten předobraz Mesiáše, zejména tím, že později zesvětačil, připodobnil se ke králům pohanským, oddal se přepychu, haremnímu životu a lhostejnosti náboženské. (Sir 47, 14.—23; Mich 4, 4; Is 60, 5. n.; Zach 3, 10.) — Staří, přičítajíce Šalomounovi Velepíseň, domnívali se, že všecky krásy ženicha v ní líčeného jsou věrné rysy samého Šalomouna. Dle toho byl Šalomoun „krev a mléko“ (Pís 5, 10.), vlas jeho byl jako ratolesti palmové pružný a jako peří havraní černý

[9] Proto rozhněval se Hospodin na Šalomouna, že mysl jeho odvrátila se od Hospodina, Boha Israelova, který se mu byl ukázal dvakrát [10] a přikázal (právě) tuto věc, aby (totiž) nechodil za bohy cizími. Ale nedbal toho, co mu byl přikázal Hospodin. [11] Řekl tedy Hospodin Šalomounovi: „Ježto jsi tak hluboce klesl, žes nedbal úmluvy mé a příkazů mých, které jsem ti dal, jistě odtrhnu ti království, a dám je služebníku tvému. [12] Avšak za dnů tvých neučiním toho pro Davida, otce tvého; z ruky syna tvého vytrhnu je. [13] Také neodejmu celého království jemu, ale kmen jeden dám synu tvému pro Davida, služebníka mého, a pro Jerusalem, který jsem (si) vyvolil“.

[14] I vzbudil Hospodin protivníka Šalomounovi, Adada edomského, z rodu královského, který byl v Edomu. [15] Když totiž byl David v Edomsku, a Joab, velitel vojska, byl vytáhl, aby pobité pochoval, a když pobil všecky mužské v Edomsku [16] — bylť tam Joab i všechen Israel šest měsíců, dokud nevyplenil všech mužských v Edomsku — [17] utekl Adad, on a někteří ze služebníkův otce jeho s ním, a vešel do Egypta. Adad byl (tehdy) mladý jinoch. [18] Když vyšli z Madianu, přišli do Faranu, i vzali s sebou některé muže z Faranu a přišli do Egypta k faraonovi, králi egyptskému; ten dal mu dům, opatřil ho stravou a vykázal mu také polnosti. [19] I nalezl Adad před faraonem milost velikou, že mu dal za manželku vlastní sestru své manželky, královny Tafnes. [20] Sestra Tafnesina porodila mu syna Genubata, a Tafnes vychovala ho v domě faraonově; Genubat přebýval u faraona se syny jeho. — [21] Když uslyšel Adad v Egyptě, že zesnul David s otci svými, a že zemřel Joab, velitel vojska, řekl faraonovi: „Propusť mne, ať jdu do země své“. [22] I řekl mu farao: „Čeho se ti nedostává u mne, že

(5, 11. tamže), oči jeho měly půvab holubičí (5, 12.), rty měly kouzlo lilií, byl spanilý jako cedr, byl to vůbec nejkrásnější člověk (Pís 5, 12. nn.; 1, 15; Ž 44, 3.). Nedivno, že jej obetkala obrazivost pozdějších dob nejrozmanitějšími pověstmi, že z něho učinila nejdokonalejší vzor východního panovníka, který vábil básníky, aby to předivo rozpřádali dál a dále. Čím byl později Karel Veliký básníkům a romanopiscům západním, tím byl Šalomoun spisovatelům východním (Srv. 27. suru (kapitolu) koránu, srv. sbírku povídek „Tisíc a jedna noc“. Rovněž zmocnilo se Šalomouna pověrčivé písemnictví čarodějů, hadačův a kouzelníků, kteří mu připisovali velikou moc.)

K v. 9. srv. výše 3, 5; 9, 2.

K v. 11. srv. výše 9, 6; 1. Sam 15, 28; zejména pak viz níže v. 29. nn. této hlavy. Nejspíše týž Ahiáš jménem Božím ohlásil Šalomounovi, co tu podáno ve v. 11.—13. — Snad tehdy, kdy „služebník Šalomounův“, t. j. Jeroboam, po nezdařeném pokusu zmocniti se vlády prchl do Egypta.

V. 13. O volbě Jerusalema viz výše 8, 44. 48.

V. 14. Adad = Adar Gn 36, 39. (?). Srv. 1. Par 1, 50.

K v. 15. srv. 2. Sam 8, 13. n.

V. 18. Madian = Madiama, město v srdci Midjánska, asi tam, kde je dnes Magrá'ir (jeskyně) eš-Šu'aib, na východním břehu zálivu Elatského. — O Faranu srv. Gn 14, 6; Nm 13, 1; 13, 27; Dt 33, 2. Jméno zachováno ve dnešním Džebel Fárán; je to jižní výběžek hory zvané Džebel el-Maqráh. — Oklikou bylo mu prchati. — „do Egypta“, do hlavního města Tanis (= dnes Çán el-hager). — „farao“ buď Siamon (před rokem 962 nebo 983) aneb Amenemopet (kolem r. 1000).

K v. 19. srv. výše 3, 1. — Také Šošenq, náčelník lybijských žoldnéřů (a děd potomního stejnojmenného krále), dostal za manželku kněžnu egyptskou Mehetnusechet.

V. 20. I mimobiblickými prameny lze doložiti, že synové velmožů bývali vychováváni neb aspoň vyučováni s králevici.

Za v. 22. dodává LXX: „I vrátil se Ader (= Adad) do své země“. Pák následovala v původním znění zpráva, kterak Hadad pokoušel se v Edomsku

chceš jíti do země své?“ On však odpověděl: „Ničeho; ale prosím tě,
propusť mě!“
23 Vzbudil také Bůh proti němu protivníka Razona, syna Eliadova
který byl utekl od Adarezera, krále Soby, pána svého, 24 shromáždil
proti němu tlupu a stal se náčelníkem lupičů, když je bil David; odešli
do Damašku, usadili se tam a ustanovili ho králem v Damašku. 25 I byl
protivníkem Israelovým po všecky dny Šalomounovy.
To jest Adadova zloba a nenávist proti Israelovi, i stal se králem
v Syrii.
26 Rovněž i Jeroboam, syn Nabatův, Efraťan ze Saredy, služebník
Šalomounův, jehožto matka, jménem Sarva, ovdověla, pozdvihl ruku
proti králi. 27 Příčina, že se mu zprotivil, byla tato: Šalomoun stavěl
Mello a zastavoval mezeru města Davida, otce svého. 28 Jeroboam byl
muž silný a statný; Šalomoun vida, že je to jinoch výborných schop-
ností a obratný, ustanovil ho úředníkem nad robotami všeho domu
Josefova.
29 Jednou, když vyšel Jeroboam z Jerusalema, potkal ho Ahiáš
Silan, prorok, na cestě, oděn jsa pláštěm novým. Byli toliko sami dva

---

vzbuditi povstání proti Šalomounovi a pokud se mu to podařilo. Ta zpráva byla zakončena v. 25b.: „To je tedy neštěstí, které Hadad způsobil. Pohrdl tedy Israelem a učinil se králem nad *Edomskem*“.

V. 23. Eljáda‘ = Bůh ví. — O Adarezerovi srv. 2. Sam 8, 3; 10, 16. — O Sobě viz 1. Sam 14, 47.

V. 24. Když „je (Adadezera a jeho vojsko) bil“, t. j. porazil (2. Sam 10, 15. nn.; 8, 3. nn.) prchl Razon od svého pána Adadezera a stal se náčelníkem lupičské tlupy. — „odešli“ lupiči Razonovi. — Damašek v úrodné oase syrské pouště byl zajisté již v dobách prastarých lidským bydlištěm a středem státu. Nejprve jmenován Tutmosem III. (1501—1447). Viz Jos 12, 24. V listech amarnských sluje Timašgi a Dimašqa. Ramses III. (1200—1179) jej jmenuje Saramaski. — Býval od pradávna křižovatkou, ze které vybíhaly důležité cesty: na východ do Babylonu, na jih do Arabie, na sever do Mesopotamie, na západ přes libanonské průsmyky do Tyru, Sidonu a jiných měst severofenických; také Isajášova „cesta mořská“ vedla odtud přes prameny Jordanské do Palestiny. Z nástupců Razona tu jmenovaného jsou známi:

Hezjon (níže 15, 18.),
Tabrimmon (tamže),
Benhadad I. (tamže) . . . . kolem r. 900—875,
Benhadad II. (níže 20, 1. 26.) . . . . kolem r. 875—855,
Hadad‘ezer (znám z nápisů Salmanassarových) kolem r. 855—845,
Benhadad III. (4. Král 8, 7.) . . . . kolem r. 845—843,
Hazael (níže 19, 15; 4. Král 8, 15; 12, 18.) . . . od r. 843 až asi do r. 797,
Benhadad IV. (4. Král 13, 3. 24.) . . . . . . asi od r. 797—770,
Razon (4. Král 15, 37; 16, 9.) . . . . panoval do r. 732, kdy Tiglat-Pilesar IV. Damašku dobyl, říši damašskou vyvrátil a učinil z ní assyrskou provincii.

V. 25b. dlužno zařaditi za v. 22. Viz tamže.

V. 26. „Efraťan“ = Efraimovec. — „Sareda“ = Qarn Çartabe. Viz výše 4, 12. — „Sarva“ = Çerújá. Měla tedy jméno jako kdysi sestra Davidova. 1. Sam 26, 6; 2. Sam 2, 13. Spíše však se zdá, že jméno to vzniklo druhopisem ze „Sareda“.

V. 27. n. Kdy stavěl Šalomoun „Mello“, viz výše k 9, 15. 24. — „mezera“ bylo právě ono Melo na ty doby ne dosti opevněné. — „muž“, více nežli 30letý, a dle toho rozuměti slovu „jinoch“. Srv. výše 3, 7; 1. Sam 17, 55. (o Davidovi). — „obratný“ ve stavitelství. — „dům Josefův“ = Efraimovci a Manassovci. — K „robotám“ srv. výše 5, 13. nn.; 9, 21.

V. 29. „Silan“ z města Silo, tedy Efraimovec. Nespokojenost se Šalomounem byla v severní říši a zejména mezi kmeny nejvlivnějšími (Efraim a Manasse) značně rozšířená a vyvinutá. Na rozkol pomýšlel a jej snad i osnoval Jeroboam již dříve. Nyní dostává se jeho záměrům silné vzpruhy prorokem.

na poli. 30 Tu vzav Ahiáš plášť svůj nový, který měl na sobě, roztrhal
jej na dvanácte kusův, 31 a řekl Jeroboamovi: „Vezmi si deset kusů,
nebo toto praví Hospodin, Bůh Israelův: „Hle, já vytrhnu království
z ruky Šalomounovy, a dám tobě desatero kmenů. 32 Jeden toliko kmen
zůstane jemu, pro služebníka mého Davida a pro město Jerusalem,
které jsem vyvolil ze všech kmenův Israelových. 33 Neboť opustil mne,
klaněl se Astartě, bohyni Sidonských, Chamosu, bohu moabskému,
Molochu, bohu synův Ammonových, a nechodil po cestách mých, aby
byl činil spravedlnost přede mnou, příkazy mé a práva, jako David,
otec jeho. 34 Nevezmu však celého království z ruky jeho, ale ponechám
ho vůdcem po všecky dny života jeho, pro Davida, služebníka mého,
kterého jsem vyvolil, který šetřil příkazů mých a ustanovení mých.
35 Ale vezmu království z ruky syna jeho, a dám tobě [desatero kmenů];
36 synu pak jeho dám jeden kmen, aby zůstalo světlo Davidovi, slu-
žebníku mému, po všecky dny přede mnou v Jerusalemě, v městě,
které jsem vyvolil, aby bylo jméno mé tam. 37 Ale tebe vezmu, abys
kraloval nade vším, čeho žádá duše tvá, a byl králem nad Israelem.
38 Proto, poslechneš li všeho, co ti přikáži, budeš-li choditi po cestách
mých, a činiti, co pravého je přede mnou, šetře ustanovení a příkazů
mých, jako činil David, služebník můj: budu s tebou a vzbudím ti
dům stálý, jako jsem vzbudil Davidovi dům, a dám tobě lid Israelův;
39 a trestati budu potomstvo Davidovo pro tu věc, ale ne na vždy“.
40 Pro tu příčinu chtěl Šalomoun zabiti Jeroboama; on však vstal,
utekl do Egypta k Sesakovi, králi egyptskému, a byl v Egyptě až do
smrti Šalomounovy.
41 Ostatek dějů Šalomounových a vše, co činil, i moudrost jeho,
hle, to vše zapsáno je v knize Letopisů Šalomounových.

V. 30. Místo „dvanáct“ čte Schlögl: „dva“.

V. 31. Se zřetelem k v. 32. („jeden“). 13. 36; 12, 20; 4. Král 17, 18. čte Šanda „jedenáct“ místo „deset“.

V. 35. n. Místo „desatero“ čte Šanda důsledně: „jedenáct“. — Kdyby nezachoval Bůh potomstvo Davidovo, „vyhasla“ by jeho památka, zanikla by v temnu minulosti. Viz 2. Sam 7, 15; 21, 17. — „světlo“ = kahanec, lampa je udržující.

V. 38. „dům“ = rodinu, potomstvo.

V. 39. buď patří jinam (Schlögl), nebo je to glosa. (Šanda.)

V. 40. „pro tu příčinu“, že se chtěl Jeroboam státi králem v severní Palestině a činil přípravy k státnímu převratu. Dle LXX 12, 24b. opevnil Jeroboam Çeredu a pořídil si 300 vozů (srv. výše 1, 5). — Šíšaq či Šóšaq, dle výslovnosti Manetonovy Sesónchis, pocházel z Lybie; byl to zakladatel 22. dynastie, která sídlila v Bubastis (= dnešní Tell Basta, jižně Zaqaziku). Nastoupil na trůn asi roku 948. Viz níže 14, 25.

V. 41. O Knize Šalomounových letopisů viz Úvod na str. 895. „Letopisy Šalomounovy“ líčily pravděpodobně děje v pořádku časovém a kromě událostí neobsahovaly mravních úvah. Podobaly se podobným literárním plodům egyptským, babylonským a assyrským, ze kterých stůjte zde ukázky:

a) Letopisy egyptského krále Tutmosa III. (1501—1447), napsané na vnitřních zdech chrámu Amonova v Thébách, Tutmosem III. vystavěného, které jsou výtahem z podrobnějšího deníku, jejž psal královský písař na výpravě, zní od druhé polovice řádky 13. asi takto:

„Dvacátého třetího roku (panování krále Tutmosa) čtvrtého dne devátého měsíce. Svátek královy korunovace u města Gazy.

(Dvacátého třetího roku) pátého dne devátého měsíce. Vyrazili jsme z tohoto místa, v síle a moci, vítězoslavně, bychom porazili onoho bídného nepřítele, abychom rozšířili hranice Egypta, jak byl rozkázal králův otec Amon-Re (Bůh slunce).

42 Dnů, ve kterých kraloval Šalomoun v Jerusalemě nad veškerým
Israelem, bylo čtyřicet let. 43 Když zesnul Šalomoun s otci svými, byl

---

Dvacátého třetího roku, šestnáctého dne devátého měsíce. U města Jehem. Jeho Veličenstvo rozkázalo, by konána byla rada s jeho vítěznými vojíny (důstojníky) řkouc: Onen bídný nepřítel z *Kadešu* přitáhl a obsadil *Megiddo*. (Srv. Jos 12, 21.) Ve válečné radě poukazovali důstojníci k tomu, že cesta k Megiddu průsmykem je nevýhodná, ježto tudy může táhnouti toliko muž za mužem a kůň za koněm, že tedy mohli by Epypťané snadno býti potřeni a zahnáni. Navrhují jiné dvě cesty, ze kterých jedna vychází (z hor) u Ta'anneku (Srv. Jos tamže), druhá pak jde přes Zefti, takže by Egypťané přirazili k Megiddu od severu. Král však rozhoduje se pro první cestu, aby nemohl nepřítel říci, že se ho bojí.

Dvacátého třetího roku devatenáctého dne devátého měsíce. V královském stanu u města Aruny. Mé Veličenstvo vytáhlo k severu s (?) mým otcem Amon-Re z Karnaku... Jižní křídlo (nepřítelovo) bylo v Ta'anneku, a severní křídlo bylo v rohu jižně (Megidda?). Vojsko egyptské prošlo šťastně úzkým průsmykem a položilo se táborem v údolí. Konec vyšel (z průsmyku) touto cestou, když se obrátil stín (t. j. po poledni), a jeho Veličenstvo dorazilo na jih Megidda, na břeh údolí *Kene*, když nastala sedmá hodina (tedy kolem jedné hodiny s poledne). Téhož dne ještě vydán rozkaz, aby se vojsko připravilo na útok, který nastane příštího dne z jitra. Rozestaveny stráže a král přijímá zprávu (rapport), že jest okolí bezpečné.

Dvacátý třetí rok, dvacátý první den devátého měsíce. Den nového měsíce. Král objevil se časně ráno. Veškerému vojsku vydán rozkaz, by vytáhlo. Jeho Veličenstvo vyjelo na voze ze stříbra a ze zlata, ozdobeno válečnou zbrojí jako *Harzema* (Bůh války), který přijímá oběti, jako *Month* (jiný Bůh války) z Theb, a otec jeho Amon posiloval jeho paže. Jižní křídlo vojska Jeho Veličenstva stálo na hoře, jižně (údolí) Kene, severní křídlo stálo severozápadně Megidda. Jeho Veličenstvo bylo prostřed a Amon chránil jeho tělo. Kníže kadešský a jeho spojenci byli poraženi a vytaženi do zavřeného Megidda po provazech. Všecko vojsko jásalo a velebilo Amona, že dal svému synu (králi egyptskému) vítězství. Chválili také Jeho Veličenstvo a vítězství oslavovali. Přinášeny oběti díků. Město obehnáno obléhacím náspem. Všecko pak, co činilo Jeho Veličenstvo proti tomuto městu, bylo každodenně zaznamenáno dle jména jeho, dle jména vojska a dle jmen velitelů. Je to poznamenáno na koženém závitku ve chrámě Amonově (ještě) dnes. Poté přišla knížata oné krajiny, a padla, by políbila zemi pro moc Jeho Veličenstva a vyprosila si dech svým nozdrám, ježto moc jeho byla tak veliká a síla Amonova tak mohutná nad cizinci. Spolu přinesli poplatky. (Ke koženému závitu, uloženému ve chrámě, srv. Dt 31, 9. 26; 1. Sam 10, 25.)

Seznam kořisti z Megidda: zajatců **340**; rukou (zabitých) **83**; koní **2041**; hříbat **191**; hřebců **6**; zlatem pobitý vůz se zlatou ojí onoho knížete (z Kadeše), (jiný) krásný zlatem pobitý vůz knížete z . . .; **892** vozy jeho ubohého vojska, úhrnem **924** (válečné vozy). Krásná spěžová (drátěná) košile onoho knížete, krásná spěžová (drátěná) košile knížete megiddského, **200** drátěných košil jeho ubohých vojáků, atd., atd.

Seznam toho, co král ukořistil později z domácího nářadí onoho knížete: **87** dětí, **1796** otroků a otrokyň s dětmi, drahokamy, zlato, číše, všelijaké nádoby, veliké kotle, **87** mečů, úhrnem **1784** debeny" (1 deben = 91 gram) atd.

Jinou ukázku assyrského dějepisectví vyjímáme z „letopisů" krále Asurnaçirpala (Ašur-náçir-abli) (884—860), napsaných na kamenných deskách Ninibova chrámu v Kalchu (dnes = Nimrúd), jejichž oplesky chová britské museum:

„Roku téhož eponymatu (prvního, ne plného roku svého panování, t. j. r. 884) měsíce *ab* dvacátého čtvrtého dne vytáhl jsem na rozkaz Ašura a Ištary, velikých bohů, svých pánů, z Ninive a táhl jsem na města, která ležela na úpatí obrovských hor Niburských a Paçatských. Atkunu, Uschu, Pilazi (a) **20** měst v jejich území jsem dobyl

pochován v městě Davida, otce svého. A Roboam, syn jeho, stal se králem místo něho.

---

zabiv mnoho jejich bojovníků. Jejich ukořistěný majetek odvedl jsem a města jejich spálil jsem. Mužstvo, cokoli ho bylo, uteklo před mými zbraněmi, sestoupilo a objalo mé nohy. Uložil jsem jim poplatky. Z města na úpatí hor Niburských a Paçatských vytáhl jsem, překročil jsem Tigris a blížil jsem se Qummuchu...

Roku eponymatu mého jména (t. j. druhého (= prvního celého) roku jeho vlády r. 883)... vytáhl jsem z Nirbi, přiblížil jsem se k Tušše (Tuščha), obsadil jsem ji znova, strhl jsem její staré zdi, vyčistil jsem její půdu, dostal jsem se k jejím základům, novou zeď jsem vystavěl od základův až ke střeše, dokončil jsem ji řádně, založil jsem tam palác jakožto své královské sídlo, dal jsem udělati vrata a postavil jsem je v jeho branách; ten palác jsem vystavěl od základů po střechu, dostavěl jsem jej. Obraz tváře své z jasného kamene dal jsem učiniti, přeskvělou vznešenost své moci a zprávu o svých činech rekovných, které jsem vykonal v krajinách Nairiských, dal jsem napsati a v Tušše zasaditi na desce do zdi. Schudlé Assyřany, kteří z hladu a bídy na jiné hory byli vystoupili, přivedl jsem zpět a usadil jsem je v Tušše..."

„Roku, kdy byl eponymem Ašuriddin (r. 882) měsíce tašritu, patnáctého dne vytáhl jsem z Kakzi a pronikl jsem do průsmyku Babiti...

V měsíci simanu, dvacátého druhého dne, v roce, kdy byl eponymem Dagan-bél-náçir, (t. j. r. 879), vytáhl jsem z Kalchi a překročil jsem Eufrat; na druhém břehu přijal jsem hojné poplatky a položil jsem se táborem v Tabiti.

V měsíci dúzu, dne šestého, vytrhl jsem z Tabiti, došel jsem břehu Charmiše a rozbil jsem tábor v Magarisi. Vytrhnuv z Magarisi, došel jsem břehu Chaburu a zastavil jsem se v Gardikanni...

V roce, kdy byl eponymem Šamaš-núri, (t. j. r. 867), vyrazil jsem na rozkaz Ašura, svého velikého pána, v měsíci ajaru, dne dvacátého, překročil Tigris a sestoupil jsem do Qipani... Bývalé město Kalchu, které Salmanassar, král assyrský, můj královský předek, vystavěl, to město bylo zašlé, pobořené, jako rumiště a úhorové pole. To město jsem znova vystavěl, dal jsem vykopati průplav od Horního Zabu. Babilatchigal (Nosič úrodnosti) nazval jsem jej. Háje jsem štípil kolem něho, (háje) gubových a jiných všelijakých ovocných stromů, jakož i víno. Prvotiny jsem obětoval Ašurovi, svému pánu, a chrámům své země. Zeď jsem znova vystavěl; od základu až ke střeše jsem ji úplně vystavěl. Založil jsem tam palác jakožto své královské sídlo, jakožto své vrchnostenské sídlo na věčné časy, výtečně jsem jej uspořádal; měděným plotem (?) jsem jej obehnal. Vysoká vrata ze šilukového dřeva dal jsem udělati, pobíti měděným kováním a postaviti je v jeho bráně. Trůny ze dřeva ušúového a ukarinového, misky ze slonové kosti se stříbrem, zlatem, olovem, mědi, železem; kořist svých rukou, kterou jsem zabral v krajinách podrobených, jsem tam uložil..."

Z „Letopisů Šalomounových" podobně psaných pojal skladatel knih Král seznamy hl. 4, poznámky k nim přiléhající (hl. 5.), něco z hl. 9. n., jakož i zprávu o tom, kterak odpadl Edom a Damašek. Byla to kniha prastará, obsahující úřední listiny ze druhé polovice vlády Šalomounovy (hl. 4.).

DÍL DRUHÝ (3. Král 12, 1.—4. Král 17, 41.).

I. ROZTRŽKA A SPORY USTAVIČNÉ MEZI ŘÍŠÍ SEVERNÍ A JIŽNÍ AŽ PO ACHABA (12, 1.—16, 28.).

Roztržka (12, 1.—24.).

Roboam hrubě odbývá lid, který si stěžuje (12, 1.—15.). Odpad deseti kmenů (16.—20.). Bůh zamezuje občanskou válku (21.—24.).

Hlava 12. — 1 I přišel Roboam do Sichemu; nebo tam byl se
shromáždil všecek Israel, aby ho ustanovil za krále.
2 Jeroboam však, syn Nabatův, který byl ještě v Egyptě, kam byl
utekl před králem Šalomounem, uslyšev, že zemřel, vrátil se z Egypta.
3 [Poslali tedy a povolali ho. I přišel Jeroboam a všecek lid isra-
elský] a pravili Roboamovi: 4 „Otec tvůj přetěžké jho vložil na nás;
proto ty nyní zmírni panování otce svého velmi tvrdé, a jho příliš
těžké, které vložil na nás, a budeme sloužiti tobě.“ 5 On jim řekl:
„Odejděte a třetího dne vraťte se ke mně“. Když lid odešel, 6 radil se
král Roboam se staršími, kteří stávali před Šalomounem, otcem jeho,
když ještě živ byl, řka: „Kterak mi radíte, bych odpověděl lidu tomuto?“
7 Oni mu pravili: „Vyslyšíš-li dnes lid ten, budeš-li ochotný, povolíš-li
jejich žádosti, a promluvíš-li s nimi přívětivě, budou služebníky tvými
po všecky dny.“ 8 On však nedbal rady starců, kterou mu dali, ale
povolav jinochy, kteří s ním vychováni byli a (nyní) stáli před ním,
9 řekl jim: „Co mi radíte, bych odpověděl lidu tomuto, který mi pravil:
„Polehči nám jho, které vložil otec tvůj na nás“?“ 10 I řekli mu jinoši,
kteří vychováni byli s ním: „Takto promluv k lidu tomu, který pravil
tobě: „Otec tvůj ztížil jho naše, ty tedy polehči nám“, promluv takto

---

Hl. 12. — V. 1. Po smrti Šalomounově nastoupil právem dědickým syn jeho Roboam; nastolení jeho bylo též asi v Jerusalemě přiměřeně oslaveno. (Srv. podobné slavnosti Šalomounovy v Jerusalemě a v Gabaoně, výše 3, 4.) Severní kmenové však s vládou Šalomounovou nespokojení použili změny na trůně, by dříve nežli nového panovníka uznají, vymohli si na něm záruky, že jim nebude ukládati tolik břemen jako Šalomoun. Za místo, kde bude vyjednáváno a kde případně bude i severními kmeny (= „Israelem“) za krále uznán (= „ustanoven“), zvolen starobylý Sichem. Viz o něm Gn 34; Jos 17, 7.

V. 2. Dle LXX odebral se Jeroboam, jakmile se vrátil z Egypta, do svého města otcovského Saredy v horách efraimských. Sareda = Qarn Çartabe. Viz Jos 3, 16. V. 1. časově dlužno položiti za v. 2. Ježto potřeboval k návratu delší doby, dlužno míti za to, že schůze lidu v Sichemu (v. 1.) konána několik měsíců po smrti Šalomounově, nejspíše na jaře r. 932.

V. 3. Co je v závorce, není v LXX; možno tedy pokládati za glosu. Srv. níže v. 20.

V. 4. „budeme ti sloužiti“ = budeme tvými oddanými poddanými.

V. 6. „starší, kteří stávali před Šalomounem“ = jeho přední úředníci.

V. 8. „Jinoši“ byli synové starších (v. 6.) úředníků Šalomounových, nové pokolení úřednické (= „stáli před ním“). Také v Egyptě bývali synové nejvyšších úředníků „vychovávání“ spolu s královskými princi. — „jinochy“ jmenováni mohou býti nadsázkou se zřetelem ke „starcům“.

V. 10. Místo „páteř“ hebr. doslovně: „bedra“, ovšem s přilehlou páteří. Bedra (i páteř) náznak síly. Rčení příslovečné.

k nim: „Malík můj tlustší je nežli páteř otce mého. [11] Ano, otec můj
vložil na vás jho těžké, já však přidám na jho vaše; otec můj mrskal
vás bičíky, ale já mrskati budu vás biči uzlovatými".
[12] Přišel tedy [Jeroboam a] všecek lid k Roboamovi třetího dne,
jak byl pravil král řka: „Vraťte se ke mně dne třetího." [13] I odpověděl
král lidu tvrdě, nedbaje rady starších, kterou mu byli dali, [14] a pro-
mluvil k nim dle rady jinochů řka: „Otec můj ztížil jho vaše, já však
přidám ke jhu vašemu; otec můj mrskal vás bičíky, ale já mrskati
budu vás biči uzlovatými." [15] Nepovolil tedy král lidu; nebo se byl od-
vrátil od něho Hospodin, aby splnil slovo své, které promluvil skrze
Ahiáše, Silana, k Jeroboamovi, synu Nabatovu.
[16] Lid vida, že je král oslyšel, odpověděl mu řka:

„Jaký úděl máme v Davidovi?
Neb jaký podíl v synu Isajově?
Vrať se do svého domova, Israeli!
Nyní hleď si svého domu, Davide!"

I rozešel se Israel domů.
[17] Nad syny však Israelovými, kteří sídlili v městech judských,
kraloval Roboam.
[18] Poslal ještě král Roboam Adurama, který byl nad robotami,
avšak všecek Israel jej ukamenoval, že zemřel. Vsedl tedy král Roboam
rychle na vůz a utekl do Jerusalema. [19] Tak odpadl Israel od domu
Davidova, až do dnešního dne.
[20] Když uslyšel veškeren Israel, že se vrátil Jeroboam, poslali
a povolali ho do shromáždění lidu, a ustanovili ho králem nad veškerým
Israelem. A nikdo nepřidržel se domu Davidova kromě samého kmene
Judova.

V. [11]. „biče uzlovaté" byly opatřeny ostny, které působily bolesti, jako když upíchne štír; proto nazývány také „štíry" (hebr.). Roboam chtěl asi udržeti přepych u dvora, Šalomounem zavedený, chtěl snad také prováděti veliké stavby a opevňovati města. K tomu bylo třeba daní a robot.

V. [12]. Zmínky o Jeroboamovi LXX nemá. Právem. Srv. níže v. 20.

K v. [15]. srv. 11, 29. nn. — Místo „byl se odvrátil od něho Hospodin" čti: „bylo to (zaslepenost Roboamova) řízení Hospodinovo".

V. [16]. Týž básnický výrok (s nepatrnými odchylkami) má již 2. Sam 20, 1. Severní kmenové nemají „v Davidovi", t. j. v Judsku, žádného údělu. Ať se nyní David (a jeho nástupce) stará o svůj kmen (= „dům"), ale ne již o kmeny severní, které si vyvolí jiného krále. — Dříve nežli „se rozešli", zvolili si za krále Jeroboama (níže v. 20.).

V. [17]. dlužno zařaditi za v. 20. — „synové Israelovi" = příslušníci severních kmenů, kteří se do Judska přestěhovali, uznávali za krále Roboama. Srv. 2. Par 11, 16.

V. [18]. O Aduramovi srv. 2. Sam 20, 24. — Roboam vida, kterak je lid rozbouřen, učinil „ještě" jeden pokus: poslal jednoho ze „starců", kteří byli Šalomounovými úředníky (v. 6.), aby lid uchlácholil sliby, že bude lépe. Pokus však zklamal. Zaslepenost Roboamova zřejma i z toho, že poslal právě vrchního správce robot, jehož zjev nutně vyvolal v lidu vzpomínku na roboty bývalé, a tak lid více podráždil nežli uklidnil; podráždil je dříve svým zjevem, nežli mohl slovy konejšiti.

V. [20]. „poslali" pro něho do Saredy(?) Srv. LXX k v. 3a. — „do shromáždění lidu" v Sichemu dříve, nežli dle v. 16. „se rozešli". — V. 20. vylučuje glosy z v. 3. a 12. výše. — V. 1.—20. vypravuje dále odtud, kde 11, 40. přestal. Spisovatel (původní) tohoto pramene (v. 1.—20.) žil jistě za Jeroboama v říši severní. (Šanda.)

[21] Když přišel Roboam do Jerusalema, shromáždil veškeren dům
judský [a kmen Benjaminův], sto osmdesát tisíc vybraných bojovníků,
by bojovali proti domu israelskému a zjednali zase království Robo-
amovi, synu Šalomounovu. [22] Tu však oslovil Hospodin Semajáše,
muže Božího, a řekl: [23] „Promluv k Roboamovi, synu Šalomounovu,
králi judskému a k veškerému domu Judovu [i Benjaminovu] i k ostat-
nímu lidu a rci: [24] Toto praví Hospodin: „Netáhněte, aniž bojujte
proti bratřím svým, synům Israelovým; vratiž se každý domů, nebo
já jsem to učinil.““ Když uslyšeli řeč Hospodinovu, vrátili se s cesty,
jak jim přikázal Hospodin.

Vláda Jeroboama, prvého krále říše severní (12, 25.—14, 20.).

Jeroboam snaží se upevniti svou moc (12, 25.—32.). Jeroboam kárán z modlářství. Proroctví proti Betelu (12, 33.—13, 10.). Nevěrný prorok potrestán smrtí (11.—32.). Jeroboam se zatvrdil (33. n.). Ahiáš prorokuje proti dynastii Jeroboamově (14, 1.—18.). Jeroboamova smrt (14, 19. n.).

[25] Jeroboam pak opevnil Sichem na horách efraimských, a bydlil
tam; odtud vyšed opevnil Fanuel.
[26] Jeroboam si řekl: „Teď mohla by se vrátiti královská moc
zase k domu Davidovu. [27] Bude-li choditi lid tento do Jerusalema,
by přinášel oběti v domě Hospodinově, srdce lidu tohoto obrátí se
k pánu svému Roboamovi, králi judskému; mne zabijí a vrátí se zase
k němu.“ [28] Protož uváživ tu věc udělal dvě zlatá telata, a řekl jim:
„Nechoďte již do Jerusalema! Hle, bohové tvoji, Israeli, kteří tebe
vyvedli z Egypta!“ [29] A postavil jedno v Betelu a druhé v Danu.

V. 21. „d ů m“ = k m e n“. Sanherib (704—681) později na svém hranolu se honosil, že ze 46 opevněných měst judských odvedl 200.150 lidí. Není tedy číslo 180.000 (LXX má toliko 120.000) přehnáno opisovači. — Kmen Benjaminův přidal se k Judovcům (dobrovolně či nuceně?) teprve později.

V. 22. Prorok Š e m a'j á (Jahve vyslyšel) jmenován také 2. Par 12, 5. 7. 15.

V. 23. „o s t a t n í l i d“ jsou příslušníci severních kmenů, kteří se usadili v Judsku; jmenováni již výše ve v. 17. (Schlögl.) Úryvek v. 21.—24. vzal skladatel knih K r á l ze starobylé knihy napsané v Judsku, která podávala příběhy ze života proroků. (Šanda.)

V. 25. O F a n u e l o v i viz Gn 32, 31; Sdc 8, 17. To město mělo snad chrániti území Jeroboamovo proti vpádům blízkých Ammoňanů. — Ježto Š o š e n q je jmenuje v řadě měst palestinských, kterých dobyl (Jos 12, 24.), možno se domnívati, že bylo Jeroboamem opevněno před Šošenqovou výpravou do Palestiny.

V. 28. Místo „b o h o v é t v o j i“ možno čísti také „B ů h t v ů j“, jako Ex 32, 4. — Jeroboam sotva chtěl zavésti úctu jiného božstva, ale pravého Boha J a h v e, „k t e r ý skutečně v y v e d l n á r o d z E g y p t a“, chtěl ctíti v p o d o b ě zlatého b ý k a. Ten měl býti Israelitům severní říše náhradou za archu, chovanou v Jerusalemě. Domníval se, že vyhoví mocné touze Israelitů ctíti Boha v soše (proti Ex 20, 4; 34, 17.), a tak že je spíše upoutá doma a odvrátí od poutí do Jerusalema. — B ý k vyskytující se v jiných starověkých náboženstvích (zejména egytském) býval n á z n a k e m n a d l i d s k é s í l y. Byl-li však ze zlata, býval menší a tak vznikl z býka b ý č e k či „t e l e“.

V. 29. B e t e l bylo místo Israelitům od pradávna posvátné (Gn 12, 8; 28, 16. nn; Sdc 20, 27; 1. Sam 7, 16.). Jeroboam postavil tam nejen o l t á ř, ale také c h r á m (níže 13, 1; Am 7, 13.). Byl na hlavní cestě ze severní říše do Jerusalema, nedaleko hranic obou říší. — O D a n u viz Sdc 18, 27. nn. Také tam byla starobylá svatyně. Nebylo tedy Israelitům vážiti dlouhou cestu do Jerusalema, nýbrž mohli dle názoru Jeroboamova putovati na místa mnohem bližší.

30 Ta věc stala se podnětem ke hříchům, nebo lid chodíval klaněti se teleti
až do Danu. 31 Nadělal také svatyní na výšinách a kněží ze spodiny
národa, kteří nebyli Levité. 32 I ustanovil svátek měsíce osmého, pat-
náctého dne (toho) měsíce, podobný slavnosti, která se slavívala
v Judsku [a vystoupiv (obětoval) na oltáři]. Učinil tak [v Betelu], aby
obětoval telatům, která byl udělal; též ustanovil v Betelu kněze výšin,
které byl postavil.
33 I vystoupil k oltáři, který byl udělal v Betelu, patnáctého dne
měsíce osmého, který si byl sám smyslil, aby učinil slavnost synům
Israelovým. Když vystoupil k oltáři, by pálil kadidlo,
Hlava 13. — 1 tu hle, muž Boží přišel z Judska slovem Hospo-
dinovým do Betelu, an Jeroboam stál u oltáře a kladl kadidlo. 2 I zkřikl
proti oltáři slovem Hospodinovým řka: „Oltáři, oltáři! Toto praví Ho-
spodin: Hle, syn narodí se domu Davidovu, Josiáš jménem, a zabíjeti
bude na tobě kněze výšin, kteří nyní na tobě kadidlo zapalují, a kosti
lidské na tobě bude pálit.“ 3 Oznámil také toho dne znamení řka:
„Toto bude znamením, že mluvil Hospodin: Hle, oltář se roztrhne,
a rozsype se popel, který je na něm“. 4 Když uslyšel král řeč člověka
Božího, kterou promluvil proti oltáři v Betelu, vztáhl ruku svou od
oltáře řka: „Jměte ho!“ Tu uschla mu ruka, kterou byl vztáhl proti
němu, že nemohl již přitáhnouti ji k sobě. 5 Též oltář se roztrhl, a roz-
sypal se popel s oltáře, na znamení, které byl předpověděl muž Boží
slovem Hospodinovým. 6 I řekl král muži Božímu: „Pomodli se k Ho-
spodinu, Bohu svému, a pros za mne, by byla zase uzdravena ruka
má!“ I modlil se muž Boží k Hospodinu, a přitáhl král ruku zase
k sobě, že byla jako prve. 7 Tu řekl král muži Božímu: „Pojď se mnou
domů, bys pojedl, a dám ti dary.“ 8 Muž Boží králi odpověděl: „I kdy-
bys mi dal polovici domu svého, nepůjdu s tebou, aniž budu jísti
chleba, nebo píti vody na místě tomto; 9 tak totiž je mi přikázáno

---

V. 30b. místo „chodíval.., Danu“ čti: „Lid pak šel (v průvodu) před jedním (teletem) až do Danu“. Obě telata byla ulita nejspíše v Betelu; tam také jedno z nich postaveno na oltář, druhé pak přeneseno ve slavném průvodu, jako kdysi archa (2. Sam 6.) do Danu (Šanda.).

V. 31. „na výšinách“, kde již od pradávna bývaly svatyně menší; Jeroboam je obnovil a přiměřeně vybudoval. — Dle 2. Par 11, 13. n. vystěhovalo se mnoho Levitů ze severní říše do jižní. — „ze spodiny národa“ řečeno proti Levitům, kteří byli jakousi dědičnou kněžskou šlechtou.

V. 32. glosován. — „svátek“ výroční, podzimní obžinky (sklizeň vína a ovoce) podobné svátku stanovému (Lv 23, 34. nn.). — „ustanovil“ t. j. povolal na ten den, aby množstvím kněží dodal slavnostní bohoslužbě lesku.

V. 33. „vystoupil k oltáři“, aby podal obět. — „sám si smyslil“ den, kdy má býti konána slavnost proti zákonu Lv 23, 34., který ji stanovil o měsíc dříve.

Hl. 13. — V. 1. „muž Boží“ tu nejmenovaný bývá (právem?) ztotožňován s prorokem Addo (Ja‘dó, Ja‘adaj) 2. Par 9, 29; 12, 15; 13, 22. — „slovem Hospodinovým“ = jsa inspirován.

V. 2. Možno, že „Josiáš jménem“ přidáno později. (Schlögl, Šanda.) — Tím, že budou na oltáři páleny lidské kosti, bude poskvrněn.

V. 3. Prasklý oltář a rozmetaný popel bude znamením, že se splní, co řečeno ve v. 2. (o činnosti Josiášově).

V. 7. n. Vážnost králova u lidu byla podryta. Král ji chtěl znova nabýti pohostěním proroka. Marně. Nadpřirozený zjev působil na krále i lid více, vzdálil-li se prorok právě tak náhle, jako se byl objevil. Přišel na obětiště asi městem, Betelem, kde sídlil král; tudy se nesměl vrátit, ale zmizel nejspíše v pustině, na východ betelské výšiny, jako vyšší bytost, která neobcuje s hříšnými lidmi. Lid asi čekal, že se vrátí, kudy přišel, a byl by ho rád pohostil.

slovem Hospodina, který mi poručil: „Nesmíš jísti chleba, ani píti
vody, aniž se vrátiti cestou, kterou jsi přišel". [10] A tak odešel jinou
cestou, a nevrátil se tou cestou, kterou byl přišel do Betelu.
[11] V Betelu bydlil jeden starý prorok. K tomu přišli synové jeho
a vypravovali mu všecky věci, které byl učinil muž Boží toho dne
v Betelu; i slova, která promluvil ke králi, vypravovali otci svému.
[12] I tázal se otec jejich: „Kterou cestou odešel?" Když mu ukázali
synové jeho cestu, kterou byl odešel muž Boží, který byl přišel z Judska,
[13] řekl synům svým: „Osedlejte mi osla!" Když mu jej osedlali, vsedl
(na něj), [14] jel za mužem Božím, a naleznuv ho, an sedí pod terebintem, řekl mu: „Ty jsi (ten) muž Boží, který přišel z Judska?"
Když mu odvětil: „Jsem", [15] pravil mu: „Pojď se mnou domů, bys
pojedl." [16] On však odpověděl: „Nemohu se vrátiti a jíti s tebou,
aniž budu jísti chleba nebo píti vody na místě tomto; [17] nebo pravil
Hospodin ke mně slovem Hospodinovým: „Nesmíš tam jísti chleba
ani píti vody, aniž se vrátiti cestou, kterou jsi přišel". [18] On mu řekl:
„Také já prorok jsem, jako ty, a pravil mně anděl slovem Hospodinovým: „Přiveď ho zpět s sebou do domu svého, ať pojí chleba a napije se vody". Tak jej obelhal. [19] I přivedl ho nazpět s sebou a (on)
tedy jedl chléb v domě jeho a pil vodu.
[20] Když (tak) seděli za stolem, oslovil Hospodin proroka, který
byl onoho přivedl nazpět, [21] i zvolal na muže Božího, který byl přišel
z Judska, řka: „Toto praví Hospodin: „Že jsi nebyl poslušen řeči
Hospodinovy, žes nedbal příkazu, který dal tobě Hospodin, Bůh tvůj,
[22] že ses navrátil, jedl chléb a pil vodu na místě, na kterém přikázal
tobě, bys nejedl chleba ani nepil vody: nebude pochováno tělo tvé
v hrobě otců tvých!" [23] Když pojedl a napil se, osedlal osla svého

---

V. 11. „starý prorok" neúčastnil se bohoslužby, konané Jeroboamem proto, že ji zavrhoval jakožto nezákonnou. — „synové" = nejspíše žáci.

V. 14. n. „terebint" neboli řečík terebintový, Pistacia terebinthus. Vnějškem podoben vlašskému ořechu. Opadavé, lichozpeřené listy složeny ze 7—11 vejčitě kopinatých, celokrajných lístků. Drobné, neúhledné květy směstnány do hroznovitých tvarů. Dosahuje dosti vysoké a košaté koruny, že možno pod ní najíti příjemný chládek. — „Prorok" betelský žárlí na „muže Božího" přišlého z Judska, který nabyl rázem tak veliké vážnosti, stupňované tím, že zmizel jako bytost vyšší, která nepotřebuje pokrmu ni nápoje. „Prorok" se domníval, že náhlým zázračným zjevem judského „bratra" utrpěla jeho dosavadní vážnost v Betelu; proto činí úklady „muži Božímu", aby jej snížil, a tak sám zase před lidem vzrostl.

V. 17. Místo „slovem svým" řečeno „slovem *Hospodinovým*", by více vynikla vážnost toho, který přikazoval.

V. 18. „prorok" předstírá lživě, že má rozkaz od anděla Hospodinova. Možno, že býval prve pravým prorokem, že však nyní ze ctižádosti a žárlivosti, aby nebyl zastíněn, se zvrhl ve lžiproroka.

V. 22. O touze starých, by byli pohřbeni v rodinné hrobce nebo v otcovské zemi, viz Gn 47, 30; 50, 25. — Návrat „muže Božího" k „prorokovi" a přijetí pohostinství dálo se veřejně, před zraky lidu, který byl při bohoslužbě v Betelu shromážděn, který slyšel, co Hospodin „muži Božímu" uložil, a který nyní vida prorokovu neposlušnost byl pohoršen. Pro to pohoršení, aby v lidu byla zachována bázeň a úcta k Hospodinovi, byl „muž Boží" přísně potrestán. Z přísného trestu (časné smrti), kterou žádal veřejný zájem Hospodinův a lidu, neplyne, že byl hřích jeho smrtelný, ani že byl na věky zavržen.

V. 23. n. „pojedl" prorok betelský. — Dosud slul důsledně poslanec Boží z Betelu „prorokem" a poslanec Boží z Judska „mužem Božím". Zde sluje tento „prorokem" patrně proto, že tu poznámka z okraje při opisování byla pojata nesprávně do znění samého. Spíše také „osedlal" (= dal osedlati srv. výše v. 13.) judskému muži Božímu „jeho" osla, nežli „svého".

proroku, jejž byl nazpět přivedl. [24] Když odešel, uhodil na něj lev na
cestě, a udávil ho. I ležela mrtvola jeho na cestě, a osel stál vedle
ní; také lev zůstal státi vedle těla mrtvého. [25] Tu hle, lidé jdouce tudy
uzřeli tělo mrtvé, ano leží na cestě, a lva, an stojí vedle mrtvoly.
I přišli a rozhlásili to ve městě, ve kterém onen starý prorok bydlil.
[26] Když to uslyšel prorok, který ho byl nazpět přivedl s cesty,
řekl: „Muž Boží je to, který neposlechl řeči Hospodinovy; proto vydal
jej Hospodin lvu, aby ho polámal a udávil dle slova Hospodinova,
které k němu byl promluvil". [27] A řekl synům svým: „Osedlejte mi
osla!" Když (mu ho) osedlali [28] a on odjel, nalezl mrtvolu jeho, ana
leží na cestě, a osla i lva, ani stojí u těla; a lev nejedl těla, aniž co
uškodil oslu. [29] Vzal tedy prorok tělo muže Božího, vložil je na osla,
a vrátiv se, přivezl je do města [proroka starého], aby oplakal ho.
[30] I položil tělo jeho do hrobu svého, a oplakávali ho: „Ach, ach,
bratře můj!" [31] A když oplakali ho, řekl synům svým: „Až umru, po-
chovejte mne v hrobě, ve kterém muž Boží je pochován; vedle kostí
jeho položte kosti mé. [32] Nebo jistě se naplní řeč, kterou prohlásil
slovem Hospodinovým proti oltáři, který je v Betelu, a proti všem
svatyním na výšinách, které jsou ve městech samařských."
[33] Po těch událostech neodvrátil se Jeroboam od cesty své pra-
špatné, ale naopak nadělal ze spodiny národa kněží výšin; každému,
kdo jen chtěl, naplnil ruku a stal se knězem výšiny. [34] Tím zhřešil
dům Jeroboamův, i byl vyvrácen a vyhlazen s povrchu země.

Hlava 14. — [1] Toho času roznemohl se Abiáš, syn Jeroboamův.
[2] I řekl Jeroboam manželce své: „Vstaň, převlec se, by tě nepoznali,

---

V. 24. Tehdy nebyl v Palestině lev vzácným zjevem. Srv. 1. Sam 17, 34. — Slova: „také lev zastavil se vedle těla mrtvého" možno pokládati za glosu. (Šanda, Schlögl.)

V. 28. „i lva" důsledně také glosa.

V. 29. n. V „prorokovi" se hnulo svědomí. Ježto zavinil smrt svého „bratra" v povolání, stará se aspoň, aby byl slušně pohřben. — „Ach, ach, bratře můj" jest asi počátek delšího básnického žalozpěvu, jaké východňané rádi skládávali a zpívali.

V. 31. Prorok se domnívá, že kosti „muže Božího" (z Judska přišedšího) nebudou vyhrabány a páleny na oltáři betelském (výše v. 2.); nestihne tedy ta pohana ani kostí betelského proroka, budou-li odpočívati oba v jednom hrobě.

V. 32. Název „měst samařských" pochází z doby pozdější (Josiášovy?) — Srv. 4. Král 23, 16.—18.

V. 33. Co znamená „naplniti ruku", viz Ex 28, 41; 29, 9. 24. — Zde to rčení = „dáti nějaké kněžské důchody", a tak někoho „knězem ustanoviti". Srv. Sdc 17, 12; 18, 4.

K v. 34. srv. výše 12, 30. Zázrak betelský a hrozba „muže Božího" z Judska nepohnuly Jeroboama, by nechal protizákonné bohocty. — Zpráva o „proroku" a „muži Božím" byla písemně poznamenána sice záhy, ale přece v době, kdy jména obou mužů již vymizela z paměti lidu. Zpráva ta byla znova písemně zpracována za dob Josiášových (srv. v. 2.) a v tom znění pojata sem od skladatele knih Král. (Šanda.)

Hl. 14. — V. 1. „toho času" spojuje hl. 14 volně s hl. 13. — Událost v 14, 1. nn. vypravovaná sběhla se dlouho po tom, co líčeno ve hl. 13., snad v posledních letech vlády Jeroboamovy. — Abjáš = Abíjáhu = Otec můj Jahve (jest). — Nebyl to nejstarší syn.

V. 2. Jeroboam je přesvědčen, že jest Ahiáš pravým prorokem, proto se ho chce tázati. Ježto však je s ním na štíru, netáže se ho sám, ale posílá ženu, a také ta se má přestrojiti, by jí prorok nepoznal, ježto by sice sotva (dle názoru Jeroboamova) prorok odpověděl, nebo by snad i kletbu svolával na Jeroboamova syna za to, že král zavedl protizákonnou a pohoršlivou bohoslužbu. — Srv. 1. Sam 14, 37; 28, 6. nn.

že jsi manželka Jeroboamova, a jdi do Sila, kde jest Ahiáš, prorok,
který mi pravil, že mám kralovati nad lidem tímto. 3 Vezmi s sebou
deset chlebů, koláče a hrnec medu, a jdi k němu; onť oznámí ti, co
se stane chlapci tomu“. 4 Manželka Jeroboamova učinila, jak byl řekl:
vstavši, šla do Sila, a přišla do domu Ahiášova. On však nemohl ji
viděti, neboť zakalily se mu oči stářím. 5 I řekl Hospodin Ahiášovi:
„Hle, manželka Jeroboamova vchází, aby se zeptala tebe na syna
svého, který je nemocen. Toto a toto jí povíš“. Když tedy ona vchá-
zela a činila se jinou, nežli byla, 6 uslyšel Ahiáš šust nohou jejích,
když vcházela do dveří a řekl: „Vejdi, manželko Jeroboamova! Proč
se jinou činíš, nežli jsi? Vždyť poslán jsem já k tobě s řečí tvrdou.
7 Jdi a pověz Jeroboamovi: „Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: „Já
jsem tě vyvýšil z lidu, a ustanovil jsem tě za vůdce nad lidem svým
israelským; 8 odtrhl jsem království od domu Davidova, a dal jsem
je tobě; nebyl jsi však jako služebník můj David, který šetřil příkazů
mých a lnul ke mně celým srdcem svým, čině, co se líbilo před obli-
čejem mým, 9 ale páchal jsi zlo nade všecky, kteří byli před tebou,
a učinil sis bohy cizí a lité, bys mne ke hněvu popudil, mne pak
zavrhl jsi za sebe. 10 Proto hle, já uvedu neštěstí na dům Jeroboamův,
vyhladím z Jeroboama toho, který močí na stěnu, nevolníka i svobod-
ného v Israeli, a vyklidím zbytky domu Jeroboamova jako vyklizována
bývá mrva, až do čista. 11 Kteří zemrou z rodu Jeroboamova v městě,
ty sežerou psi; kteří pak umrou na poli, ty žráti budou ptáci nebeští,
nebo Hospodin to pravil. 12 Proto ty vstaň a jdi domů; právě když
vcházeti budeš do města, zemře chlapec. 13 Veškeren Israel bude opla-
kávati ho a pochová jej. Ten jediný totiž z (rodu) Jeroboamova dostane
se do hrobu, nebo nalezeno je na něm něco dobrého od Hospodina,
Boha Israelova, v domě Jeroboamově. 14 Ustanoví si pak Hospodin
rále nad Israelem, a ten vyhladí dům Jeroboamův [ten den a ten čas].
[illegible] bíti bude Hospodin Bůh Israele, (že bude) jako třtina klátící se
e vodě; a vytrhne Israele z této země dobré, kterou dal otcům jejich,
a rozvěje je za Řeku, protože udělali si háje, by popouzeli Hospodina.
16 Hospodin vydá Israele pro hříchy Jeroboama, který zhřešil i do

---

V. 3. „med“ = dnešní arabský „dibs“, syrup vyrobený z vařeného moštu. — O darech přinášených „vidcům“ srv. 1. Sam 9, 7. nn.; 4. Král 8, 9. — Dle LXX měla „koláče“ vzíti prorokovým dětem.

V. 4. Královna přestrojená šla do Sila ze Saredy, kde tehdy královský dvůr sídlil (LXX). — O Saredě viz Jos 3, 16. O Silu viz Jos 18, 1; Sdc 21, 19.

V. 6. Nic ti nepomůže přestrojovati se. „Vždyť“ nejsi mi neznámá, ano mám ti jménem Božím co říci!

V. 9. Rčení „nade všecky“, které často jest opakováno (16, 25. 30. nn.) na Jeroboama méně se hodí, ježto před ním toliko Šalomoun přál cizokrajné bohoslužbě. — „bohové cizí a lití“ = býci v Betelu a v Danu. Srv. výše 12, 26. nn. Ačkoli chtěl tak ctíti pravého Jahve, onen způsob, ctíti jej v zobrazeném, býku byl cizí.

V. 10. n. O rčení „močící na stěnu“ viz 1. Sam 25, 22. 34. — Ne toliko rod Jeroboamův stihne trest, ale také jeho stoupence „v Israeli“, svobodníky i otroky. — Smečky psů, ke kterým se nehlásí žádný majitel, dosud na Východě pobíhají městy, hledajíce potravy.

V. 14. Ustanoví si krále — Baasu. Viz níže 15, 33. nn.

V. 15. Rána, která tuto severní říši předpověděna, je zajetí assyrské. — „za Řeku“ = Eufrat, na levý její břeh. — Místo „háje“ čti „ašery“ a srv. Dt 12, 3; Sdc 6, 26.

K v. 16. srv. výše 12, 30; 13, 34.

hříchův uvedl Israele.“ 17 Vstala tedy manželka Jeroboamova, odešla
a přišla do Tersy; když vstupovala na práh domu, byl chlapec (již)
mrtev. 18 I pochovali jej a oplakával ho všecek Israel dle řeči Hospo-
dinovy, kterou promluvil skrze služebníka svého Ahiáše, proroka.
19 Ostatní děje Jeroboamovy, kterak bojoval, a kterak kraloval,
hle, zapsány jsou v Knize letopisů králův israelských. 20 Dnů, ve kterých
kraloval Jeroboam, byla dvacet dvě léta; i zesnul s otci svými, a na-
stoupil Nadab, syn jeho, místo něho.

Roboam, Abiam, Asa, králové judští (14, 21.—15, 24.).

Roboam (14, 21.—31.). Abiam 15, 1.—18.). Asa (15, 19.—24.)

21 Roboam tedy, syn Šalomounův, kraloval nad Judou. Čtyřicet
eden rok byl Roboamovi, když počal kralovati, a sedmnáct let kraloval
v Jerusalemě, ve městě, které vyvolil Hospodin ze všech kmenův Isra-
elových, aby tam umístil jméno své. Jméno matky jeho bylo Naama,
Ammonka. 22 Juda činil, co bylo zlé před Hospodinem, a popouzeli ho
více nežli všecky věci, které páchali otcové jejich, hříchy svými, kterých
se dopouštěli. 23 Neb i oni vystavěli si oltáře, modly a háje na každém
vyšším pahorku a pod každým stromem ratolestným; 24 ano i ženaři
byli v zemi, a činili všecky ohavnosti pohanů, které potřel Hospodin
před syny Israelovými. — 25 Pátého pak léta království Roboamova

V. 17. Místo do „Tersy“ čti se LXX a se zřetelem k v. 4.: „do Saredy“. Do Tersy přeložil sídlo teprve Baasa.

V. 19. Kterak Jeroboam „bojoval“, viz také výše 12, 25; níže 14, 30; 15, 6; 2. Par 12, 15; 13, 2. nn. Za Jeroboama vtrhl do Palestiny egyptský král Šošenq (Sesak) a obsadil města (jmenovaná na stěně chrámu karnackého, viz Josue 12, 24.) Ta'annek (Jos 12, 21.), Šunem (Jos 19, 18.), Betšean (Jos 17, 11.), Rehob (Jos 19, 28.), Hafarajim (Jos 19, 19.), Megiddo (Jos 12, 21.) Ara (=? Chirbet 'Ara ve stejnojmenném údolí), Jehm (=? Jemna severovýchodně kúnu), Soko (=? Šuvéke u Kákúnu), Bet Tappuah (Jos 16, 8.), překročil Jordan a obsadil za ním města Mahanaim a Penuel.

V. 20. Jeroboam zemřel smrtí náhlou. Viz 2. Par 13, 20. Panoval 932—911. Jeroboamovi bylo v polovici vlády Šalomounovy nejméně 30 roků (11, 28.); když nastoupil, bylo mu tedy asi 50, a když zemřel, asi 72 roky. (Šanda.)

V. 21. Roboam panoval 932—916. Narodil se tedy r. 972, t. j. ještě za Davída. — Na'má = Líbezná. — Dle LXX byl jejím otcem Hanun, syn Nahašův (2. Sam 10, 1. nn.; 12, 26.). U králů judských uváděna zejména jejich matka, ne tak u králův israelských. Měla tedy královna v říši jižní větší vážnost a důstojnější postavení právní nežli v říši severní.

V. 22. Místo „Juda“ LXX ne bez příčiny čte: „Roboam“. Roboam hřešil jako Šalomoun. Viz též níže 15, 12.

V. 23. n. Místo „modly a háje“ čti: „památníky (maççeby) a ašery“, a srv. Dt 12, 2; Jer 2, 20. — Protože maççeba byla náznakem přítomného boha, lze ospravedlniti překlad „modly“. — „ženaři“ ctili domněle božstvo tím, že za peníze, které byly pak uloženy do pokladny chrámové, propůjčovali se řemeslně ke hříchům sodomským. Srv. Dt 23, 17; 3. Král 15, 12; 22, 47; 4. Král 23, 7. — „pohané“ = obyvatelé Palestiny před příchodem Israelovým.

V. 25. O Sesakovi viz výše 11, 40. — Výpravu tu podnikl v letech 929 až 928. Více o ní viz 2. Par 12, 2. n. — Dle seznamu Sesakova, zachovaného na zdi chrámu karnackého, vojsko egyptské došlo na severu až po Rás en-naqúra, obsadilo pevnosti roviny esdrelonské (viz výše k v. 19.). Když dosáhl král svého cíle, to jest, když města severní, a snad i Jeroboam uznali poplatkem egyptskou nadvládu, vrátil se Sesak podél mořského břehu zpět. Na cestě zastavil se u Jerusalema a v jiných městech judských: Bethoronu (Jos. 10, 10.), Gabaonu (Jos 9, 3.), Ajjalonu (Jos 10, 12.), Admě (=? dnešní Ed-Dóme Jos 15, 52.),

přitáhl Sesak, král egyptský do Jerusalema, [26]pobral poklady domu Hospodinova a poklady královské, a uloupil všecko, i zlaté štíty, které dal kdysi udělati Šalomoun; [27]místo nich nadělal král Roboam štítů měděných a dal je pod dozor vůdců štítonošů, to jest těch, kteří byli na stráži přede dveřmi domu královského. [28]Když chodíval král do domu Hospodinova, nosili je ti, k jejichž úřadu náleželo jej předcházeti; potom je zase přinášeli do zbrojnice štítonošů.
[29]Ostatní děje Roboamovy a vše, co činil, hle, zapsáno je v Knize letopisů králů judských. — [30]Válka mezi Roboamem a Jeroboamem byla po všecky dny. — [31]Když zesnul Roboam s otci svými, pochován byl s nimi v městě Davidově. [Jméno pak matky jeho: Naama, Ammonka]. A stal se králem Abiam, syn jeho, místo něho.

Hlava 15. — [1]Léta osmnáctého království Jeroboama, syna Nabatova, stal se tedy Abiam králem nad Judou. [2]Tři léta kraloval

---

Migdolu (=? Chirbet el-Meddždele), Jerze (u Gazy), v Açmě (Jos 15, 29.), na „poli Abrahamově", v Açmóně (Jos 15, 4.), 'Aradu, v Jerahmeelu (1. Sam 27, 10; 30, 29; v Bet-Anatě (Jos 15, 59.) a jj. — Jmenovaná vypuklina na jižní stěně velikého chrámu karnackého zobrazuje Šošenka, kterak mu bůh Amon a thebská bohyně přivádějí na provazech v deseti dlouhých řadách 165 palestinských měst do zajetí. Z toho, že tu jmenována také města říše severní (israelské) plyne, že výprava Šošenkova nebyla podniknuta toliko proti Roboamovi, ale také proti Jeroboamovi.

V. [26]. Z 2. Par 12, 7. možno vyvozovati, že Sesakovi věci tu jmenované, byly dány s podmínkou, že od Jerusalema odtáhne, že tedy Jerusalema neplenil.

V. [28]. Jako chodívá sultán v pátek do mešity („selamlik"), tak chodíval král judský v sobotu se svou družinou do chrámu. — „zbrojnice štítonošů" = strážnice. Do háje libanského (viz výše 10, 17.) nebyly ty štíty již ukládány, ježto jsouce z mědi, nebyly výstavnými skvosty. — Viz 4. Král 11, 5. nn.

K v. [29]. srv. výše 11, 41; 14, 19.

V. [30]. „válka" byly ustavičné šarvátky na hranicích. Srv. níže 15, 6. — (14, 1.—18. je z téhož starého efraimského pramene, z něhožto vzat 11, 29.—39. (dějiny proroků).

Hl. 15. — V. [1]. „roky" dlužno tu (v knihách Král) považovati za přibližné sluneční roky, které měly asi 365 dní, ačkoliv počítali tehdy Israelité současně také na roky měsíčné (354 dní). Sluneční roky občanské, dle kterých počítána byla léta vlády králův israelských i judských, počínaly až do roku 587 (pád Jerusalema) na podzim (koncem našeho září nebo počátkem října). Viz níže 17, 1; 4. Král 22, 3; 23, 23; 25, 1. (Rok náboženský počínal na jaře měsícem nisanem. Ex 12, 2; Dt 16, 1.) Když byli Judovci zavlečeni do zajetí babylonského roku 587, zaveden byl v Judsku vládou babylonskou kalendář babylonský, dle kterého počínal se rok na jaře nisanem, a dle toho nového způsobu počítá měsíce skladatel knih Král (který právě tehdy psal), výše 6, 1. 37; 8, 2; 4. Král 25, 1. 8. 27.). — Dle důsledné soustavy letopočtové však, podané v Úvodě na str. 899., bylo by dlužno místo „osmnáctého" čísti: „sedmnáctého". První rok vlády Jeroboamovy i Roboamovy trval do podzima roku *932* (tedy 933/932). Ježto dle 14, 21. panoval Roboam 17 roků, t. j. do roku 917/916, a ježto Jeroboam a Roboam nastoupili téhož roku na trůn, počal Abiam panovati před podzimem roku 916. Dle israelského „předpočítajícího" a „dopočítajícího" způsobu byl totiž považován rok, kdy král umřel za poslední jeho rok (tedy 917/916 byl sedmnáctý rok Roboamův) spolu však za první rok jeho nástupce. (Byl tedy rok 917/916 spolu prvním rokem vlády Abiamovy.) Viz Úvod str. 897 nn.

V. [2]. „Tři léta", t. j. 917/916, 916/915, 915/914 = 17tý, 18tý a 19tý rok vlády Jeroboamovy. — „dcera", přesněji „vnučka". Dle 2. Sam 14, 27. měl Absalom dceru jménem Tamar. Ta se provdala za Uriela z Gabay a jemu porodila Maachu (2. Par 13, 2.); tu pojal Roboam za manželku (2. Par 11, 20.). Maacha jmenována „dcerou" Absalomovou, by bylo patrno, že pochází také z krve královské. Nebyla tedy matkou Abiamovou Mahalat, kterou Roboam dříve za manželku byl pojal (2. Par 11, 18.).

v Jerusalemě. Jméno matky jeho bylo Maacha, dcera Absalomova.
3 Chodil ve všech hříších otce svého, které byl páchal před ním; srdce jeho nebylo dokonale oddáno Hospodinu, Bohu jeho, jako srdce Davida, otce jeho.
4 Avšak pro Davida dal mu Hospodin, Bůh jeho, světlo v Jerusalemě, že vzbudil syna jeho po něm a zachoval Jerusalem,
5 protože činil David, co bylo dobré před očima Hospodinovýma, a neuchýlil se od ničeho, co mu byl přikázal, po všecky dny života svého, kromě případu Uriáše Heťana.
6 [Byl také boj mezi Roboamem a Jeroboamem po všechen čas života jeho.]
7 Ostatní děje Abiamovy a vše, co činil, je zapsáno (jak známo) ve knize Letopisů králů judských. Byl také boj mezi Abiamem a Jeroboamem.
8 I zesnul Abiam s otci svými, a pochovali ho ve městě Davidově. Asa pak, syn jeho, stal se králem místo něho.
9 Léta dvacátého Jeroboama, krále israelského, stal se Asa králem

---

K v. 3. srv. 13, 34; 15, 26. 34; 16, 19. 26. — Viz též 2. Par 13, 5; 15, 18.
V. 4. n. srv. výše 11, 36; 2. Sam 7, 11. nn.
V. 6. druhopis 14, 30. Glosa.

V. 7. srv. s 14, 19. 30. — O válce té viz více 2. Par 13, 2. nn. Abjam zabral v ní (r. 915) města Betel, Jesanu a Efron s okolím k nim příslušným. Betel, jakož i říšská hlavní a dvorní královská svatyně tamější zůstala v moci králů judských asi deset roků (2. Par 14, 1.) Abjam nechal bohuslužbu betelskou konati obvyklým způsobem (Jahve ctěn v soše zlatého býka). Teprve Asa ji zakázal (2. Par 15, 8.).

V. 9. Místo „dvacátého“ důsledně s v. 1. výše bylo by čísti: „devatenáctého“, t. j. 915/914 před Kristem. Byl to třetí rok vlády Abjamovy (viz výše v. 2.) a spolu první rok Asův. — Doba, kdy nastoupil ten onen král judský udávána v knihách Král dle roku vlády krále israelského a naopak doba, kdy nastoupil král israelský, udána dle počtu roků králův judských. Podobné „synchronismy“ nalezeny také v dějepisectví babylonském. Babylonská kronika B na př. píše: „Třetího roku Nabonassara, krále babylonského, posadil se Tiglat-Pilesar v Assyrii na trůn; téhož roku přitáhl (Tiglat-Pilesar) do Akkadu (Babylonie)... Roku pátého Nabonassarova posadil se Ummanigaš v Elamsku na trůn. Roku čtrnáctého Nabonassar onemocněl a zemřel ve svém paláci. Čtrnáct roků panoval Nabonassar nad Babylonem. Nádinu, jeho syn posadil se v Babyloně na trůn. Roku druhého byl Nádinu ve vzpouře zabit. Dvě léta panoval Nádinu v Babyloně. Šumu-ukín, krajský místodržící, který se zúčastnil vzpoury, posadil se na trůn. Dva měsíce, ...dní panoval Šumu-ukín v Babyloně. Ukín-zír ... zmocnil se trůnu. Třetího roku Ukín-zírova přitrhl Tiglat-Pilesar do Akkadu (Babylonie), zpustošil Bít-Amúkani a zajal Ukín-zír(a). Tři léta panoval Ukín-zír v Babylonii. Tiglat-Pilesar nastoupil v Babyloně na trůn. Druhého roku Tiglat-Pilesarova zemřel v měsíci tebetu .. Dne 25. tebetu nastoupil Salmanassar v Assyrii na trůn. V pátém roce Salmanassarově zemřel v měsíci tebetu. Pět roků panoval Salmanassar v Akkadě a v Assyrii. Dne 22. tebetu nastoupil Sargon v Assyrii na trůn. V (měsíci) nisanu nastoupil Merodach-Baladan v Babyloně na trůn. Druhého roku Merodach-Baladana svedl Ummanigaš, král elamský, v kraji Dúr-ilu bitvu se Sargonem, králem assyrským. Merodach Baladan a jeho vojsko, které vytáhlo na pomoc králi elamskému, nedorazilo (včas) . . . Dvanáctého roku Merodach-Baladanova přitáhl Sargon do Akkadu a svedl bitvu s Merodach Baladanem. Merodach-Baladan uprchl v čele svých velmožů do Elamska. Dvanáct roků panoval Merodach-Baladan v Babyloně. Sargon posadil se v Elamsku na trůn... (Sargon) dosadil Bel-ibní(ho) v Babyloně na trůn. Prvního roku Bel-ibního zbořil Sanherib Chirimmu a Chararatu. Třetího roku Bel-ibní(ova) přitrhl Sanherib do Akkadu a plenil Akkadsko. Bel-ibní a jeho velmožové byli odvedeni do Assyrie. Tři roky panoval Bel-ibní v Babyloně. Sanherib posadil Ašur-nádin-šumu(a),

judským. [10] Kraloval v Jerusalemě čtyřicet jeden rok. Jméno (pra)matky
jeho bylo Maacha, dcera Absalomova. [11] Asa činil, co bylo dobré před
Hospodinem, jako David, otec jeho. [12] Vyplenil ženaře ze země a očistil
(ji) ode všech nečistých model, kterých byli nadělali otcové jeho.
[13] Nadto sesadil i matku svou Maachu, by nebyla kněžnou ve službách
Priapových a v háji, který mu byla zasvětila; rozbořil jeskyni jeho,
ztrozkotal pranecudnou modlu (jeho) a spálil v údolí Kedron. [14] Výšin
však nezničil. Ostatně bylo srdce Asovo dokonale oddáno Hospodinovi
po všecky dny jeho; [15] vnesl také ty věci, které byl zasvětil otec jeho
a (co) slíbil (sám), do domu Hospodinova, stříbro, zlato a nářadí.

---

jeho syna, v Babyloně na trůn. Prvního roku Ašur-nádin-šumu-ova jal Ištar-chundu(a), krále elamského, jeho bratr Challušu a uvěznil jej. Osmnáct let panoval Ištar-chundu v Elamsku. Challušu, jeho bratr nastoupil v Elamsku na trůn. Šestého roku Ašur-nádin-šum(ova) přitrhl Sanherib do Akkadu, pobořil města... a vyplenil je. Poté přitáhl Challušu, král elamský do Akkadu, vtáhl do Sipparu a dal obyvatelstvo povražditi. Ašur-nádin-šum byl zajat a odveden do Elamska. Šest roků panoval Ašur-nádin-šum v Babyloně. Král elamský posadil Nergal-ušéziba v Babyloně na trůn a zpustošil Assyrii... První díl. Dle původního jeho znění čteno a učiněno. Tabulka Anabél-eríše, syna Libluta, syna Kalab-Nannariova... V Babyloně dne pátého... (měsíce) dvacátého druhého roku Daria, krále Babylonu a zemí."

V. 10. „čtyřicet jeden rok", t. j. nastoupil roku 915/914 a zemřel roku 875/874. Rok 915/914 byl spolu třetí rok Abiamův a devatenáctý Jeroboama I. Za čtyřicet jeden rok vlády Asovy vystřídali se na trůně israelském (Jeroboam I.), Nadab, Baasa, Ela, Zimri, Amri, Achab. Čtyřicátý prvý rok vlády Asovy byl druhý rok Achabův, — „matky", t. j. přesněji „báby". Srv. výše v. 2. Jmenována tu babička jeho, a nikoli matka, ježto si zachovala i po smrti svého syna veliký vliv „královny matky", jakého požívala za jeho života. Srv. níže vliv Atalie v Judsku a Jezabely v Israelsku. Béltarçi-iluma, místodržící krále assyrského, v Kalchu dal poříditi sochu boha Nebo (Nabu), aby dlouho žil ne toliko „pán jeho" Adad-Nirári III. (kolem roku 900), ale také „Sammuramat" (= Semiramis), „manželka palácová" (hlavní žena králova) Samsi-Adada..., krále assyrského (a) matky Adadnirara, krále světa..." — V jednom listě amarnském, který zaslal Burnaburiáš, král babylonský Amenhotepovi IV., králi egyptskému, sluje Teje, matka Amenhotepova „paní domu". V památkách nalezených Wincklerem v Boghazköi (viz Jos 3, 10.) je také list, který psala Naptera, manželka Ramsa II., své „sestře" jménem Puduchepa, matce mitanského krále Dudchalie, ze kterého vysvítá, jak veliký vliv politický měly královny na dvoře egyptském i mitanském. — Ešmun'azar II., král sidonský, na své obrovské rakvi (nyní v Louvru v Paříži) z dob Ptolemeovců, nazývá svou matku Emastartu „paní naší" (ř. 15.) Dějiny nás učí, že i u jiných dvorů mívaly ženy (často pletichářky) veliký vliv diplomatický a politický.

K v. 12. srv. výše 14, 24; níže 22, 47; Dt 23, 17.

V. 13. Dle 2. Par 15, 1. nn. učinil tak Asa patnáctého roku, po vítězství nad Kušovcem Zerachem. — „Priap" nejnestoudnější modla zosobněného pudu pohlavního. Hebr. však dlužno překládati: „Sesadil i matku svou (viz výše v. 10.) Maachu, by nebyla velitelkou („gebírá"), ježto dala udělati (necudnou) sochu Ašeře. Asa kázal (necudnou) sochu její podtíti a spálit v údolí kedronském." — „velitelkou", jakousi „dvormistrovou" byla, jsouc „matkou" (babičkou) královou. Vlivu svého zneužívala k modlářství. — O „Ašeře" viz Ex 34, 13. Byl to nejspíše ořezaný peň stromu, kůl, mohl tedy býti podťat a spálen. — „v údolí kedronském", ježto na jeho svazích stál. Možno, že dal popel rozházeti po tamějších hrobech.

V. 14. Asa trpěl toliko „výšiny", na kterých nebylo model cizích bohů, ba ani sochy Jahvovy, ale toliko mu bylo tu dle starobylého zvyku obětováno. Srv. výše 3, 4; 2. Par 14, 2. nn.

V. 15. Asa dal vnésti kořist válečnou, kterou byl sám i otec jeho Jahvovi zasvětil, do chrámu z nějakého zatímného místa, kam byla uložena, ježto byl

16 Byl pak boj mezi Asou a Baasou, králem israelským, po všecky
dny jejich. 17 Baasa, král israelský, přitrhl do Judska a opevňoval
Ramu, by nemohl se strany Asy, krále judského, nikdo vyjíti ani vjíti.
18 Vzav tedy Asa všecko stříbro a zlato, které bylo zůstalo v pokladech
domu Hospodinova a v pokladech domu královského, dal je služeb-
níkům svým a poslal je Benadadovi, synu Tabremona, syna Hazionova,
králi syrskému, který sídlil v Damašku, řka: 19 „Smlouva je mezi
mnou a tebou, a mezi otcem mým a mezi otcem tvým; proto poslal
jsem ti dary, stříbro a zlato, a prosím, abys přišel a zrušil smlouvu,
kterou máš s Baasou, králem israelským, ať odtrhne ode mne!"
20 Benadad, povoliv králi Asovi, poslal velitele vojska svého proti
městům israelským, i porazili Ahion, Dan, Abel-Bet-Maachu a veškerou
Kennerot, to jest všecko území Neftali. 21 Když to uslyšel Baasa, přestal
opevňovati Ramu a vrátil se do Tersy. 22 Král Asa pak dal provolati
po všem Judsku: „Nikdo nebudiž omluven!" I vzali kámen z Ramy
a dřevo z ní, kterého užíval Baasa při stavbě, a opevnil jím král Asa
Gabau v Benjaminsku a Masfu.
23 Ostatní všecky děje Asovy, všecky statečné činy jeho, vše, co
vykonal, i města, která opevnil, zapsáno je (jak známo) ve knize Leto-
pisů králů judských. Ve svém stáří však byl nemocen na nohy.

---

chrám snad opravován. Srv. 2. Par 15, 8. — Stalo se tak patnáctého roku vlády Asovy. Srv. 2. Par 15, 10.

V. 16. Baasa nastoupil 911/910. Byl to pátý rok vlády Asovy. Dle 2. Par 14, 1. měla země v prvních deseti letech Asových pokoj. Byly tedy „boje" tu jmenované toliko pohraničnými šarvátkami v prvních šesti letech vlády Baasovy. Srv. výše 14, 30; 15, 7b. Viz též 2. Par 15, 10. n. 19. nn.

V. 17. Dle 2. Par 14, 8. sebral Asa veliké vojsko proti Baasovi. Byl však poražen, pozbyl měst Betelu, Ješany a Efronu (viz výše), ano Baasovi podařilo se obsaditi Ramu, dnešní Er-Râme, vzdálené toliko dvě hodiny od Jerusalema na sever. To místo začal Baasa opevňovati; v tom však došla zpráva, že vpadli od severu do jeho říše Aramové.

V. 18. Dle 14, 26. odnesl z pokladny chrámové i palácové mnoho Šošenq, král egyptský. Co „zbylo", bylo později zajisté rozmnoženo, že bylo možno zase Asovi z toho bráti. — „Ben(h)adad" = Syn (H)adadův; (H)adad = jméno boha. Srv. totéž jméno boží v jiném osobním jméně: Adad-ezer. — Táb-Rimmón = Dobrý je Rammán (= bůh). — Benhadad I. panoval 900—875. — Poselství to vypraveno do Damašku asi roku 897 (osmnáctého léta vlády Asovy a čtrnáctého roku vlády Baasovy).

V. 19. Abiam, otec Asův, byl vešel ve smlouvu s Tabrimmonem, králem damašským, aby tak získal spojence a protiváhu proti králům severní říše. Ta smlouva byla však zrušena spolkem, ve který vešel Benhadad s Baasou. Baasa maje na severu zajištěný týl a opíraje se o případnou pomoc damašskou mohl se odvážiti větší války s Asou. Asa, cítě se slabým, vykoupil si „dary" obnovu bývalé smlouvy s Damaškem proti Baasovi.

V. 20. Ahion = hebr.: „'Ijjón". Viz 2. Sam 24, 6. — O Danu viz výše 12, 29. n. — Abel-Bet-Maachá viz 2. Sam 20, 14. — O Kinnerotu viz Jos 12, 3; 11, 2; 19, 35; Dt 3, 17.

V. 21. O Terse viz Jos 12, 24. (Šanda se domnívá, že dlužno Tirçu hledati výše na sever, snad tam, kde je dnes vesnice Tur'án, západně jezera genesaretského, nedaleko bývalého pomezí Zabulonova a Neftaliho.)

V. 22. „nikdo nebudiž omluven" od roboty, která byla tehdy „válečným úkonem". Srv. výše 5, 13. nn.; 11, 28. — Gabaa tam, kde dnes Tell el-Fúl. Viz 1. Sam 10, 5. — O Masfě viz 1. Sam 7, 5. n. (Zde se hodí lépe ztotožňovati Masfu s dnešním Nabí Samvíl.) Těmi pevnostmi měl býti nepříteli zabráněn přístup k Jerusalemu od severu. Dle 2. Par 17, 2. rozšířil Asa hranici ještě výše na sever.

V. 23. O městech, která Asa opevnil, zmiňuje se také 2. Par 14, 5. n. — Dnou stížen byl král dvě léta před smrtí dle 2. Par 16, 12.

[24] Když zesnul s otci svými, pochován byl s nimi ve městě Davida, otce svého. I stal se králem Josafat, syn jeho, místo něho.

Nadab, Baasa, Ela, Zambri, Amri, králové israelští (15, 25.—16, 28.).

Nadab (15, 25.—32.), Baasa (15, 33.—16, 7.), Ela (16, 8.—14.), Zambri (16, 15.—22.), Amri (16, 23.—28.).

[25] Nadab, syn Jeroboamův, stal se králem nad Israelem léta dru-
hého Asy, krále judského, a kraloval nad Israelem dvě léta. [26] Činil,
co zlé je před Hospodinem, chodě po cestách otce svého a v hříších
jeho, do kterých uvedl lid israelský. [27] I činil mu úklady Baasa, syn
Ahiášův z domu Issacharova, až ho zabil u Gebbetonu, městě filištín-
ském. — Nadab totiž a veškeren Israel byli oblehli Gebbeton. — [28] Tak
tedy ho zavraždil Baasa léta třetího Asy, krále judského, a stal se
králem místo něho. [29] Když se stal králem, pobil všecek dům Jerobo-
amův; nezůstavil ani jediné duše z potomstva jeho, až jej vyhladil
dle slova Hospodinova, které byl promluvil skrze služebníka svého,
Ahiáše Silana, [30] pro hříchy Jeroboama, kterými hřešil a do kterých
uvedl lid israelský, pro hřích, kterým byl popudil Hospodina, Boha
Israelova.
[31] Ostatní děje Nadabovy a vše, co činil, je zapsáno (jak známo)
ve knize Letopisů králův israelských. [32] Byla také válka mezi Asou
a Baasou, králem israelským po všecky dny jejich.
[33] Léta třetího Asy, krále judského, stal se králem Baasa, syn
Ahiášův, nad veškerým Israelem v Terse (a kraloval) dvacet čtyři
roky. [34] Činil, co bylo zlé před Hospodinem, chodě po cestě Jerobo-
amově a ve hříších jeho, do kterých uvedl Israele.

Hlava 16. — [1] Oslovil pak Hospodin Jehua, syna Hananiova,
proti Baasovi řka: [2] „Protože jsem tě povýšil z prachu a ustanovil
tě za vůdce nad lidem svým israelským, ty však chodils po cestě
Jeroboamově, a uvedl jsi do hříchu lid můj israelský, abys mne popudil

---

V. 24. Dle 2. Par 16, 14. dal si za živa ještě vydlabati hrob do skály.

V. 25. Dle důsledných výpočtů, podaných v Uvodě na str. 899, byl by rok nástupu Nadabova (= dvacátý druhý rok Jeroboama) čtvrtým rokem vlády Asovy (912/911). Srv. výše v. 1. 9. — „dvě léta“: 912/911 a 911/910.

K v. 26. srv. výše 13, 34.

V. 27. O Gibbetonu viz Jos 19, 44; 21, 23. Dle toho bylo nedaleko dnešní Lyddy (Ludd). Baasa byl nejspíše vysokým důstojníkem ve vojsku Nadabově. Tak mohl zosnovati spiknutí a zabíti svého pána.

V. 28. Místo „třetího“ bylo by důsledně čísti: „pátého“. Srv. výše v. 25. Byl to rok 911/910.

K v. 29. srv. výše 14, 14.

V. 32. je glosa. Viz výše v. 16. Srv. 14, 30; 15, 7.

V. 33. Místo „třetího“ bylo by důsledně čísti „pátého“. Viz výše v. 28. — Byl to rok 911/910 před Kristem. — „Dvacátý čtvrtý“ rok jeho byl dvacátým osmým rokem vlády Asovy, t. j. 888/887 před Kristem.

Hl. 16. — V. 1. Jéhú = zkratka z Jahve hú = Jahve jest On. — Chanání = Milostiv je Jahve. Prorok Jehu káral ještě Josafata (2. Par 19, 1. n.). Napsal také dějiny tohoto krále (2. Par 20, 34.). — Z toho možno důvodně vyvozovati, že prorokoval proti Baasovi v posledních letech jeho vlády.

K v. 2. srv. výše 14, 7.

hříchy jejich: [3] hle, já pokosím, co zbude po Baasovi, zbytky domu
jeho, a učiním domu tvému, jako (jsem učinil) domu Jeroboama, syna
Nabatova. [4] Kdo zemře z rodu Baasova ve městě, toho budou žráti
psi; a kdo zemře z něho na venku, toho budou žráti ptáci nebeští."
[5] Ostatní děje Baasovy, všecko, co činil, i války jeho zapsány
jsou (jak známo) ve knize Letopisů králův israelských. [6] Zesnul pak
Baasa s otci svými a pochován byl v Terse. A stal se králem Ela,
syn jeho, místo něho. [7] [Ježto] promluvil pak skrze [Jehu, syna Hana-
niova], proroka, Hospodin proti Baasovi, proti domu jeho a proti
všemu zlému, které byl učinil před Hospodinem, popouzeje ho skutky
rukou svých, aby se mu stalo jako domu Jeroboamovu — [pro tu pří-
činu] zabil ho, [totiž Jehua, syna Hananiova, proroka].
[8] Léta dvacátého šestého Asy, krále judského, stal se Ela, syn
Baasův, králem nad Israelem v Terse (a kraloval) dvě léta. [9] I vzbouřil
se proti němu služebník jeho Zambri, vůdce polovice koňstva. Byl
totiž Ela v Terse v domě Arsy, správce paláce terského, a pil, až se
opil; [10] tu Zambri napadl ho, udeřil a zabil ho léta dvacátého sedmého
Asy, krále judského, a stal se králem místo něho. [11] Když byl králem,
(jakmile) zasedl na trůn jeho, pobil všecek dům Baasův, i příbuzné
a přátele jeho, že nezůstavil z něho ani močícího na stěnu. [12] Vyhladil
tedy Zambri všecek dům Baasův, dle slova Hospodinova, které byl
promluvil k Baasovi skrze Jehua, proroka, [13] (a to) pro všecky hříchy

---

V. 3. Místo „pokosím" hebr.: „zametu za Baasou a za domem jeho". Srv. 14, 10.

K v. 4. srv. výše 14, 11.

V. 5. Méša', král moabský (asi 870—830), praví na svém nápise (viz níže 4. Král 1, 1; 3, 5; 3, 4.), že „'Omri, král israelský, utlačoval Moabsko dlouhou dobu, neboť hněval se Kemóš na zemi svou. I nastoupil po něm syn jeho, a pravil také on: „Potlačím Moabsko". Za času mého pravil takto, dříve nežli kochal jsem se pohledem na něj a jeho dům, a (dříve nežli) zahynul Israel záhubou věčnou. 'Omri zabral celou krajinu madabskou a bydlel tam (Israel) za dnů jeho a polovici dnů syna jeho, *čtyřicet let*..." Pravděnejpodobněji vykládá záhadu „čtyřiceti let" Šanda: 'Omri byl dříve nežli nastoupil na trůn (886), vysokým důstojníkem ve vojště Baasově a Elově (níže v. 16.). Ještě za krále Baasy zabral Madabsko a zůstal tam jakožto vojenský místodržící. Bydlil tam, t. j. vládl Israel 11 roků (polovice vlády Achaba, syna Omríova) + 12 roků (království Omriova) + 2 roky (vlády Elovy) + 18 roků posledních let vlády Baasovy), tedy úhrnem **40** roků: *905—865*. — Dle toho patří boje, které vedl Omrí proti Moabsku, také k „válkám" tuto (v. 5.) jmenovaným.

V. 6. Baasa zemřel ve dvacátém čtvrtém roce své vlády, to jest 888/887 před Kr. Byl to dvacátý-osmý rok vlády Asovy v Judsku, jak některé rukopisy výslovně poznamenávají.

V. 7. je glosován. Přelož: „Také skrze proroka promluvil Jahve proti Baasovi a domu jeho pro všecko zlo, které učinil před Hospodinem, že ho dráždil dílem rukou svých, aby se mu stalo jako domu Jeroboamovu (jakož i proto, že jej pobil). — Baasa „pobil" rod Jeroboamův. Viz výše 15, 28. n. Kromě Jehua mluvil proti Baasovi „také" (hebr. místo: „ježto") jiný prorok.

V. 8. Místo „dvacátého šestého" důsledně bylo by dlužno čísti: „dvacátého osmého", t. j. 888/887 před Kristem. Viz Úvod str. 899.

V. 9. Zambri hebr. Zimrí (= Silný?) — „koňstva", jež zapřahováno do válečných vozů.

V. 10. Místo „dvacátého sedmého" bylo by důsledně čísti: „dvacátého devátého" se zřetelem na v. 8. — Byl to druhý rok vlády Elovy (887/886 před Kr.).

V. 13. „nicoty" = modly, případně (zakázané) obrazy pravého Boha.

Baasovy i hříchy Ely, syna jeho, kterých se dopustili a do kterých
uvedli Israele, popouzejíce Hospodina, Boha Israelova, nicotami svými.
14 Ostatní děje Elovy, a vše, co činil, je zapsáno (jak známo) ve
knize Letopisů králův israelských.
15 Léta dvacátého sedmého Asy, krále judského, kraloval Zambri
v Terse sedm dní. — Vojsko obléhalo (ještě) Gebbeton, město filištínské.
16 Když uslyšelo, že se Zambri vzbouřil a zabil krále, všecek Israel
ustanovil si králem Amriho, který byl velitelem vojska israelského
toho času v ležení. 17 Vytáhl tedy Amri a veškeren Israel s ním od
Gebbetonu a oblehli Tersu. 18 Zambri pak vida, že bude města dobyto,
vešel do paláce, zapálil se s domem královským, a tak umřel 19 v hříších
svých, které byl spáchal, čině, co je zlé před Hospodinem, a chodě
po cestě Jeroboamově a v hříchu jeho, do kterého uvedl lid israelský.
20 Ostatní děje Zambriovy, jeho vzpoura [jakož i násilnická vláda]
je zapsána (jak známo) ve knize Letopisů králův israelských.
21 Tehdy rozdělil se Israel na dvě strany: polovice lidu přidala
se k Tebnimu, synu Ginetovu, aby ho ustanovili králem, a polovice
k Amrimu. 22 Ale lid, který se byl přidal k Amrimu, nabyl převahy
nad lidem, který se přidal k Tebnimu, synu Ginetovu, a když zemřel
Tebni, Amri stal se králem.
23 Léta třicátého prvního Asy, krále judského, stal se králem nad
Israelem Amri. (Byl králem) dvanácte let; v Terse kraloval šest let.
24 I koupil pahorek samařský od Semera za dvě hřivny stříbra, opevnil
jej a nazval město, které (tam) vystavěl, od jména Semera, pána toho

V. 15. Místo „dvacátého sedmého“ čti jako výše ve v. 10. — O Gebbetonu viz výše 15, 27.

V. 16. Amri hebr.: „‘Omrí“ = Jahve je mé náboženství. (Šanda.) Srv. arabské ‘Omar. Viz o něm výše k v. 5.

V. 22. Za slovem Tebni má LXX: „a bratr jeho Joram téže doby“.

V. 23. Zambri byl dle v. 15. zabit dvacátého sedmého roku Asova (t. j. 29.), a již tehdy byl Amri za krále svým vojskem provolán. Ježto měl však vzdorokrále, začal vlastně kralovati teprve po jeho smrti, t. j. o čtyři roky později. Tak lze vysvětliti rozdíl údaje ve v. *15.* (27. či 29. roku) a ve v. *23.* (31. či správně 33. roku Asova). — „Dvanáct“ let počítáno od roku 27. (t. j. 29.) vlády Asovy (v. 15.), t. j. roku *887/886.* Dvanáctý rok Amriův byl čtyřicátý rok Asův, t j. 876/875 před Kristem. — Prvních šest let panoval v Terse, druhých šest let v novém sídelním městě, v Samaři. Jeho vzdorokrál byl podporován kmeny Josefovými (Efraimem a Manassem). Aby si těch kmenův Amri (pocházející z kmene Issacharova) získal, přeložil své sídelní město do jejich území. Hned po smrti Tebniově (a Joramově) koupil pahorek Šomrón („Strážnice“, „Hlídka“ a pod.); dvě leta trvaly stavby, které na něm provedl a tak za šest let své vlády mohl se přestěhovati do nové pevnosti. (Šanda.)

V. 24. Hřivna stříbra = asi 10.000 korun, dvě hřivny tedy 20.000 korun, na tehdejší dobu značná částka. Srv. výše 10, 29. (Hřivna stříbra měla tehdy toliko 3000 šeqelů(!) po 14·55 gr, tedy úhrnem 43·659 kg. Cena stříbra počítána dle tehdejšího jeho poměru ke zlatu.) — Pahorek samařský trčí do výše 443 m nad hladinou Středozemního moře v pěkné, úrodné (srv. etiopské samra — byl úrodný Is 28, 1.) široké úžlabině. Na všech stranách jest oddělen od okolí údolími, že stojí osamělý, toliko na straně východní je spojen úzkým sedlem se sousedními horami. Staré město israelské, které na něm bylo vystavěno, zabíralo 5 hektarů půdy, pozdější město tamtéž v době římské zabíralo 8 hektarů. Před Amrim nebyl obydlen, nebo — (a to je pravděpodobnější) — byla na něm osada toliko nepatrná, že nestála ani za zmínku v seznamu měst, které podává Jos v území Manassově (Jos 17, 11.). Od té doby, kdy se stala Samař sídlem královským, rostla a soutěžila s Jerusalemem. O jejích osudech knihy Král často níže se zmiňují. Proroci opět a opět kárají modlářství Samaře a její nemravnost. (Srv. Os 7, 1; 8, 5. nn.; 10, 5; Ez 16, 46. nn.). Předpovídají také její konce (Am 3, 12; 4, 1. nn.;

pahorku, Samař. [25] Činil pak Amri, co bylo zlé před Hospodinem, ano
jednal nešlechetněji nežli všichni, kteří byli před ním. [26] Chodil po všech
cestách Jeroboama, syna Nabatova, a v hříších jeho, do kterých uvedl
Israele, aby popudil Hospodina, Boha Israelova, nicotami svými.
[27] Ostatní děje Amriovy, i boje jeho, které vedl, zapsány jsou (jak
známo) ve knize Letopisů králův israelských. [28] Když zesnul Amri s otci
svými, pochován byl v Samaři. A stal se králem Achab, syn jeho,
místo něho.

6, 1. nn.; 8, 14; Os 14, 1; Is 8, 4; 36, 19; Ez 23, 4. 33; Mich 1, 1. 5. n.). Hrozby se začaly plniti, když Salmanassar (IV.), král assyrský, Samař oblehl (4. Král 17, 5. nn.; 18, 9. nn.; 21, 3.). Po tříletém obléhání nástupce Salamanassarův Sargon města dobyl r. 721 (722?) před Kristem. Vítěz usadil v pobořeném městě i v jeho okolí různé národy pohanské, zejména z Babylonie, kteří se národně i nábožensky smísili se zbytky Israelitů (kteří tam zůstali, když byli ostatní jejich soukmenovci odvedeni do zajetí assyrského). Tato směsice slula „Samařané" či „Samaritáni". Alexandr Veliký usadil v Samaři osadníky jazyka řeckého. Kolem roku 107 bylo město Janem Hyrkanem z kořene vyvráceno, za Alexandra Jannea však již zase bylo vzkříšeno. Pompejus připojil Samař k provincii Syrské, Gabinius ji znova zřídil, že ji mohl dáti Augustus Herodovi Vel. darem. Herodes ji rozšířil, opevnil, nádhernými stavbami okrášlil a nazval ke cti Augustově řeckým jménem „Sebaste"; to znamená latinsky: „Augusta" (= Vznešená). Kázal tu Filip (Sk 8, 5.). Se Samaří závodilo však město Neapolis (nedaleko bývalého Sichemu) a překonalo Samař tak, že již ve IV. stoletĺ křesťanském byla toliko městečkem. Kdysi tu sídlil také biskup. Jméno města zachovalo se v dnešní arabské vesnici Sebastije, ležící na východním svahu pahorku samařského. Ve chrámě sv. Jana Kř., jehožto dnešní podoba pochází z dob křižáckých (ze druhé polovice století XII.), odpočívala těla Eliáše a Abdiáše, jakož i sv. Jana Křtitele. (Podání doložené Jeronymem.)

V. 25. Amrimu dlužno přičítati účast v tom, že syn jeho Achab pojal za manželku Feničanku Jezabelu a tak zavinil, že náboženství fenické bylo do Samaře zavlečeno. To způsobilo pravému náboženství (jahvismu) více zla, nežli spáchali předešlí králové, kteří ctili Jahve toliko způsobem nezákonným.

K v. 26. srv. výše v. 19.

V. 27. O skvělé činnosti Amriově v Madabsku viz výše k v. 5. Z 20, 34. (Níže) vyplývá, že válčil také s Benhadadem I., králem damašským, ne však s takovým úspěchem, jako v Moabsku. Sláva Amriova pronikla za hranice, jak patrno z nápisův assyrských. Salmanassar II. (859—825) nazývá krále Jehu (ačkoli svrhl Amriovce s trůnu): „mar Chumrí", t. j. „syn Omríův", „Omríovec". — Adad-nirári IV. (III.) (811—783) nazývá říši israelskou: „mat Chumrí", t. j. „země Omríova". Tiglat-Pilesar IV. (III.) (745—727) nazývá ji ještě r. 732: „Bit Chumría" = „dům Omríův".

V. 28. Zemřel ve dvanáctém roce své vlády, který byl 40. rokem vlády Asovy, t. j. 876/875 před Kristem. — Jménem Harvardovy university (Cambridge ve státu Massachusetts) kopáno v obvodu bývalé Samaře pod vrchní správou prof. D. G. Lyona. První období, od dubna do srpna 1908, pomáhal mu stavební rada Schumacher, v období druhém a třetím (r. 1910) professor Reisner a Cl. S. Fisher (architekt). Vykopávky ty stály 65.000 dolarů. Kopáno na třech místech: 1. u humna, ležícího na západ dnešní vesnice Sebastije, 2. na temeni pahorku a jeho svazích, a 3. u bývalé městské brány na západním obvodě města. — Na prvém místě nalezen mimo jiné (pozdější věci) nápis syrského krále Demetria, jakož i množství peněz z dob Seleukovcův a Ptolemeovců; z toho patrno, že tam byla v dobách makedonských kvetoucí osada. — Na druhém místě, ve středu města nalezeny zbytky chrámu, který dal tu postaviti Herodes Veliký. Pod chrámem nalezeny zbytky staveb z dob makedonských. Ze starších dob (nejspíše z doby před r. 722) zachovány zbytky městské zdi: mezi dvěma kamennými stěnami vrstva hlíny, že celá zeď je 4·3 m široká. (Kameny pravidelně tesané mají zvýši asi ½ m). — Zajímavější je, že byla nalezena starší zeď, mající ještě pět vrstev kvádrových. Kameny ty jsou hrbolovatě tesány, na okrajích hlazeny a poznamenány značkami, podobnými písmenům fenickým; ježto podobné známky nalezeny ve stavbách IX. století v Megiddu a Ta'anneku, možno právem se domnívati, že jsou to zbytky městské zdi,

II. ZHOUBNÉ SMLOUVY OBOU ROZŠTĚPENÝCH ŘÍŠÍ (3. Král 16, 29.—4. Král 10, 17.).

Prorok Eliáš (16, 29.—19, 21.).

Vláda Achabova (16, 29.—34.). Eliáš předpověděv hlad, sídlí u potoka Karitu (17, 1.—6.), u vdovy v Sareptě (17, 7.—16.), jejíhož syna vzkřísil (17, 17.—24.). Eliáš před Achabem (18, 1.—19.). Eliášův boj a vítězství nad kněžími Baalovými (18, 20.—40.). Sucho přestalo (18, 41.—46.). Eliáš utíká před Jezabelou (19, 1.—8.), má vid na Horebu (19, 9.—18.), pomazává Elisea na proroctví (19, 19.—21.).

29 Achab, syn Amriův, stal se králem nad Israelem léta třicátého
osmého Asy, krále judského; a kraloval Achab, syn Amriův, nad Israelem
v Samaři dvacet dva roky. 30 Achab, syn Amriův, činil co bylo zlé před
Hospodinem, nade všecky, kteří byli před ním. 31 Nebylo mu dosti, že
chodil ve hříších Jeroboama, syna Nabatova, ale ještě pojal za manželku Jezabelu, dceru Etbaala, krále sidonského. I šel, aby sloužil
Baalovi a klaněl se mu. 32 Postavil též oltář Baalovi ve svatyni Baalově,

---

kterou dal postaviti Amri, zakladatel Samaře. Největší cenu má však budova, nalezená v nejspodnějších vrstvách pahorku, na holé skále: malé zavřené místnosti kupící se kolem otevřených nádvoří. Na budově možno dosud pozorovati tři tvary: *a*) základní: veliké těžké kvádry základů leží přímo na dně ložisek, vydlabaných do skály; — je to zbytek stavitelské činnosti Amriovy. — *b*) Tvar druhý svědčí, že byl tvar prvý později zvětšen a zdokonalen; jeho kvádry jsou pravidelně vyhraněný a pečlivě hlazený jako nejlepší zdi řecké. Nalezena tu nádoba úbělová s nápisem egyptskéko krále Osorkona II. (874—853), vrstevníka Achabova. Z toho možno vyvozovati, že budovu původně postavenou Amrim, dal jeho syn a nástupce Achab zdokonaliti. V jedné zásobárně Achabovy stavby nalezeno množství popsaných střepin (o kterých viz níže). Ta budova byla bud královský palác nebo pověstný chrám boha Baala (níže 16, 32; 4. Král 10, 18. nn.; Jer 23, 13.). — *c*) Na třetím tvaru budovy byly patrny stopy úpadku pozdějších dob královských. — Na třetím místě vykopávek nalezeno šest velikých kamenných balvanův, uložených do skalního ložiska; možno je považovati za zbytky městské brány z doby staroisraelské.

V. 29. „Ach'áb", assyrsky „Achabbu" = Bratr (= Bůh) jest otcem. — Místo „třicátého osmého" dlužno by bylo důsledně čísti: „čtyřicátého". Je to rok 876/875 před Kristem. — Panoval až do roku dvacátého prvního judského krále Josafata, t. j. 855/854 před Kristem.

V. 31. Etbaal byl netoliko králem sidonským, ale také tyrským. Sňatek slaven již v prvních letech vlády Amriovy (r. 885?). Měl zpečetit politický spolek Amriův s Feničany proti Amriovu vzdorokráli, jakož i proti Damašku. — Achab „šel" do Tyru, kde byla na ostrůvku pověstná svatyně Baala, příjmím Melkarta (Melqart = Král města). Byl to hlavní bůh fenický.

V. 32. Tím, že zavedl Achab ve svém království poctu boha Melkarta tyrského, vyznal, že i politicky závisí na králi tyrském. — O svatyni Baalově při vykopávkách v Samaři snad nalezené, viz výše k v. 24. Ve jmenované stavbě z dob Achabových nalezeno množství popsaných střepin, které nazýváme řeckým slovem „ostraka". (Srv. „ostrakismus" čili soud střepinkový, kterým byl Atheňan Aristides z rodného města vypovězen; hlasovací lístky psány místo na papír neb jinou hmotu psací — na střepiny hliněných nádob.) Ty střepinky jsou popsány černidlem, rákosovou třtinou, písmem podobným jiným nápisům starohebrejským (kamenný sloup Mêšův, kámen siloaský a jj.), jazykem hebrejským. Jsou to jakési průvodní (dodací) lístky, připojené ke džbánům vína a oleje, který byl dodáván do Baalovy svatyně (či do královského paláce?). Obsahují jména osobní dodavatelův a míst, odkud dodávka byla poslána. Mezi osobními nejvíce zajímají jména bohonosná, jejichžto jedna složka bývá buď Jau = Jahve, nebo Baal, důkaz to, že pocházejí z dob, kdy tu zápolila bohoslužba jahvická s baalskou, jak známo z dějich Eliášových. — Také možno nalézti mezi osobními jmény složeniny z „Jahve" a „býček", doklad toho, co vypravuje bible o bohoctě vzdávané pravému Bohu Jahvovi v podobě

kterou byl vystavěl v Samaři, [33] štípil háj, a popouzel Achab činy
svými dále Hospodina, Boha Israelova, nade všecky krále israelské,
kteří byli před ním. [34] Za dnů jeho Hiel z Betelu vystavěl Jericho; za
Abirama, prvorozence svého, položil základy, a za Seguba, nejmladšího
svého (syna), postavil brány jeho, dle slova Hospodinova, které byl
promluvil skrze Josue, syna Nunova.

Hlava 17. — [1] Tu řekl Eliáš, Tesban, z [obyvatelů] Galaadu,
Achabovi: „Jakože živ je Hospodin, Bůh Israelův, před jehož obličejem
stojím! Nebude za těchto let rosy ni deště, leč promluví-li ústa má.“
[2] I oslovil jej Hospodin a řekl: [3] „Odejdi odtud, jdi na východ,
a skrej se u potoka Karit, který je proti Jordanu; [4] tu z potoka pij
a krkavcům jsem přikázal, aby tě tam živili“. [5] [Odešed], učinil tedy
dle slova Hospodinova; odešel a usadil se při potoku Karit, který je
proti Jordanu. [6] Krkavci přinášeli mu chléb [a maso] ráno, jakož
i [chléb a] maso večer, a z potoka pil.
[7] Po čase však vysechl potok, nebo nebylo pršelo v (té) zemi.
[8] Oslovil ho tedy Hospodin a řekl: [9] „Vstaň a jdi do Sarefty sidonské,

---

býka. („É g e l-J a u“). — V Egyptě bylo v obyčeji psáti na střepinky již ve druhém tisíciletí před Kristem; nyní také dokázáno, že podobně psáno v Israeli v IX. století před Kristem. — Z vykopávek samařských také zjištěno, že bývala Samař ohniskem vzdělanosti fenické, která byla odtud šířena dále na všecky strany.

V. 33. Místo „h á j“ čti: „a š e r u“, t. j. kůl, který patřil ke každé svatyni kanaanské. Viz Ex 34, 13.

V. 34. H i e l zkráceno z „A c h í é l“ = Bratr můj (= Ochránce) je Bůh. — S e g ú b = Vznešený. — H i e l opevnil Jericho na rozkaz A c h a b a, který chtěl míti klíč Palestiny v rukou proti Moabsku. — Jos 6, 26ab. vyslovena kletba na toho, kdo by se odvážil znova o p e v n i t i Jericho; hrozeno mu ztrátou dětí. Hiel, aby ho ta kletba nestihla, chtěl si Boha usmířiti způsobem v tehdejších dobách obvyklým: pod základy zdi položil v obět svého živého prvorozence a pod bránu svého nejmladšího syna, jakožto zástupce ostatních dětí svých. (Ostatně možno se Šandou Jos 6, 26cd. pokládati za glosu, která tam přenesena odtud.) Podobný obyčej doložen velikými džbány, nalezenými při vykopávkách v Palestině; do džbánů dávány živé novorozené děti a ukládány pod podlahu domu, který byl stavěn (Gezer, Ta‘annek, Megiddo.) — „Stavební obět“.

Hl. 17. — V. 1. navazuje na 16, 33. — E l i á š hebr.: E l í j á h ú = M ů j B ů h j e s t J a h v e. — T e s b e nejspíše dnešní zřícenina I s t i b severozápadně od M a h n e. Viz 2. Sam 2, 8. 12. 29; Jos 13, 26. n. Dlužno ji rozlišovati od stejnojmenného místa v G a l i l e i (Tob 1, 2.). — O G a l a a d u viz Jos 12, 2. — „p ř e d j e h o ž o b l i č e j e m s t o j í m“ = jemužto sloužím. — Dle výpočtů Šandových předpověděl prorok toto sucho ke konci devatenáctého roku vlády Achabovy, t. j. před podzimem roku 857. Byl to dle Lv 26, 19; Dt 28, 23. trest za modlářství, zejména za to, že byli proroci Jahvovi pobiti (níže 18, 4.) a oltáře jeho rozbity (19, 14; 18, 30.).

V. 2. Hospodin oslovil Eliáše později, když bylo již patrno, že se splňuje, co byl dle v. 1. předpověděl. Král považuje prorokovu předpověď za jakousi kletbu, kterou sucho svolal; je t e d y p ů v o d c e m n e š t ě s t í E l i á š; proto chce jej dáti zatknouti a proto dlužno muži Božímu s k r ý t i se.

V. 3. „o d t u d“ = ze Samaře (?). — K a r i t (= Zařezaný) nalézán v údolí Q e l t s k é m (Jos 7, 24.) nebo A d ž l ú n s k é m (Jos 13, 28.) nebo *Himárském*, které je nejblíže domoviny Eliášovy. — „p r o t i J o r d a n u“ nejlépe překládati: „v ý c h o d n ě o d J o r d a n u“ a dle toho hledati K e r í t h v Z a j o r d á n í.

V. 6. Dle lepšího znění LXX přinášeli mu krkavci r á n o c h l é b a v e č e r m a s o. Srv. Ex 16, 8. 12.

V. 7. „p o č a s e“, nejspíše na jaře r. 856 (dvacátého roku vlády Achabovy, a devatenáctého roku vlády Josafatovy).

V. 9. S a r e p t a město f e n i c k é, známé také E g y p ť a n ů m (Papyrus Anastasi: „Z a i r a p u t i“) i A s s y r ů m: („Z a-r i-i p-t a v“). Jméno zachováno v dnešní

a pobuď tam, nebo jsem tam přikázal jedné vdově, by tě živila". [10] Vstal
(tedy) a odešel do Sarefty. Když přicházel ku bráně města, ukázala se
mu jedna vdova, která sbírala dříví. I zavolav ji řekl jí: „Dej mi
trochu vody v nádobě, bych se napil". [11] Když ona šla, by mu ji při-
nesla, volal za ní řka: „Přines mi také, prosím, kousek chleba v ruce!"
[12] Ona však odpověděla: „Jakože živ je Hospodin, Bůh tvůj! Nemám
chleba, leč v nádobě mouky, co by mohl vzíti do hrsti, a maličko
oleje ve džbáně; právě sbírám několik dřívek, pak půjdu a udělám
to sobě a synu svému, bychom to snědli a poté zemřeli". [13] Eliáš jí
pravil: „Neboj se! Jdi a učiň, jak jsi řekla; avšak mně nejprve udělej
z té mouky podpopelný chlebíček a přines mi jej; sobě pak a synu
svému uděláš potom. [14] Nebo toto praví Hospodin, Bůh Israelův: „Ne-
ubude mouky v té nádobě, aniž oleje ve džbáně ubude do dne, kdy
dá Hospodin (zase) déšť na zemi."" [15] Ona tedy šla a učinila dle slova
Eliášova; i jedl on i ona, i dům její. Od toho dne [16] v nádobě mouky
neubývalo, aniž ve džbáně ubývalo oleje, dle slova Hospodinova, které
byl promluvil skrze Eliáše.

[17] Poté roznemohl se syn té hospodyně, a přitížilo se mu tolik,
že již přestal dýchati. [18] Řekla tedy Eliášovi: „Co mně a tobě, muži
Boží? Přišel jsi ke mně, by připomenuty byly nepravosti mé, a syna
mého abys (tak) zabil?" [19] I pravil jí Eliáš: „Dej mi syna svého".
A vzal ho z lůna jejího, vynesl jej do horní jizby, ve které bydlil,
položil ho na lůžko své [20] a volal k Hospodinu řka: „Hospodine,
Bože můj, také vdovu, která mne přece hostí, zarmoutil jsi, vzav život
synu jejímu?" [21] Pak roztáhl se třikráte nad chlapcem, jak byl dlouhý,
a volal k Hospodinu řka: „Hospodine, Bože můj, prosím, ať se navrátí
život chlapce tohoto do jeho těla!" [22] Hospodin vyslyšel hlas Eliášův,
a vrátil se život chlapcův do něho, že ožil. [23] I vzal Eliáš chlapce,
snesl jej z horní jizby dolů do přízemku, dal jej matce jeho, a řekl:
„Hle, živ je syn tvůj!" [24] „Nyní" — pravila žena Eiášovi — „po
tomto poznávám, že jsi ty muž Boží, a že slovo Hospodinovo v ústech
tvých pravé jest."

---

vesnici Çarafend, vzdálené asi 12 km od Saidy (Sidonu) na jih. Tato ves leží dále od moře ($1\frac{1}{2}$ km); stará Sarepta byla na samém břehu (na předhoří Rás Çarafend).

K v. [10]. Gn 38, 14. — Ve bráně bylo tržiště, jako na Východě dosud; tam také prodáváno dříví; sbírala, co na zemi utrousili ti, kteří tam na hlavě dříví donášeli nebo na soumarech dováželi.

V. [11]. „v ruce" = co se ti do ruky vejde.

V. [12]. Vdova dle šatu a nářečí prorokova, od jazyka fenického odlišného, poznala, že je to Israelita; proto přisahá při Hospodinovi, t. j. Jahvovi, Bohu israelském. — Olej má na to, by do něho chléb namáčela, nebo by se jím pomazávala, jak bývalo obyčejem tehdy. — Také fenický spisovatel Menander svědčí, že tehdy, za Ithobala, krále tyrského trvalo sucho od hyperberetaja (makedonský název sedmého měsíce) roku jednoho do téhož měsíce roku druhého. (Jos. Flavius, Starožitnosti, VIII. 13, 2.)

V. [18]. „Co mně a tobě?" = projev nechuti, jako Sdc 11, 12. Jinak 2. Sam 16, 10; 19, 22. — To mně ještě scházelo, abys ke mně přišel ty, a s tebou Jahve, který si nyní vzpomněl na mé (tajné, neznámé mi) hříchy, a za ně mne trestal!

V. [20]. Chceš, aby „také" má hostitelka měla zármutek jako jiní, kteří jsou souženi suchem? Ne sice pro toto sucho, ale pro smrt jejího syna. — Se zázraky Eliášovými tuto vypravovanými srovnej zázraky Kristovy. (Chleby rozmnoženy, mrtví kříseni). — Také pohanstvo leželo ve svých hříších a zločinech mrtvo; Kristus je však vzkřísil svou modlitbou a tím, že spoléhl na kříž. (Aug.)

Hlava 18. — 1 Po mnohých dnech oslovil Hospodin Eliáše —
léta třetího — a řekl: „Jdi, a ukaž se Achabovi, bych dal déšť na
zemi!" 2 Šel tedy Eliáš, aby se ukázal Achabovi.
Byl pak hlad veliký v Samaři. 3 I povolal Achab Abdiáše, vladaře
domu svého. — Abdiáš ctil velmi Hospodina; 4 nebo když zabíjela
Jezabel proroky Hospodinovy, vzal on sto proroků a skryl je po padesáti v jeskyních, a živil je chlebem a vodou. — 5 A řekl Achab Abdi-
ášovi: „Jdi do země ke všem studním vod a do všech údolí, zdali
bychom kde mohli nalézti trávy, a zachovati koně a mezky, by všecek
dobytek nezahynul". 6 I rozdělili si krajiny, by je zchodili: Achab šel
cestou jednou sám, a Abdiáš cestou druhou (také) sám.
7 Když byl tak Abdiáš na cestě, potkal se s ním Eliáš; poznav
ho, padl na tvář a řekl: „Jsi ty (to), pane můj, Eliáš?" 8 On mu od-
pověděl: „Jsem. Jdi a pověz pánu svému: „Je tu Eliáš."" 9 Onen však
řekl: „Čím jsem zhřešil, že vydáváš mne, služebníka svého, v moc
Achabovu, aby mne zabil? 10 Jakože živ je Hospodin, Bůh tvůj! Není
národa ni království, kam by neposlal pán můj hledati tebe! A když od-
pověděli všichni: „Není ho tuto", požádal přísahy ode všech království
a národů, že tě nelze nalézti. 11 A ty nyní pravíš mi: „Jdi, a pověz
pánu svému: „Eliáš je tu". 12 Odejdu-li od tebe, duch Hospodinův
mohl by tě zanésti kdož ví kam; a přijdu-li a oznámím-li to Achabovi,
on pak tě nenalezne, zabije mne. Služebník tvůj ctí přece Hospodina
od svého mládí. 13 Nebylo zvěstováno tobě, pánu mému, co jsem učinil,

---

Hl. 18. — V. 1. Dle Šandových výpočtů počalo sucho ke konci devatenáctého roku vlády Achabovy, trvalo celý rok dvacátý a skončilo roku dvacátého prvního; dle našeho letopočtu byly to roky 857, 856, 855. (Lid však israelský, počítaje dle jiného kalendáře nežli skladatel Knih Král, napočítal, že sucho trvalo $3^1/_2$ roku. Srv. Lk 4, 25; Jak 5, 17.). — „oslovil" tedy Hospodin Eliáše ve 21. roce vlády Achabovy (t. j. 856/855). — „po mnohých dnech" = „třetího roku" od předpovědi Eliášovy 17, 1.

V. 2. „šel" do Samaře, kde Achab sídlil.

V. 3. 'Óbadjáhú (Abdiáš) = „Služebník Jahvův" přiléhá dokonale k jeho náboženskému přesvědčení. Také jeden ze dvanácti „menších" proroků tak slul. Ke jménu srv. „Obed" Rut 4, 17. — „vladař domu", asi „dvormistr", „majordomus" a pod.

V. 4. „zabíjela" = dávala zabíjeti. Pramen, ze kterého čerpal skladatel Knih Král („Dějiny proroků"), o tom pronásledování podával více; zde podána toliko malá zmínka. — Hojnost jeskyní bylo v lesnatém Karmelu; tam bylo lze nejsnáze pronásledované skrýti a jim dodávati, čeho potřebovali. Proroky vábil Karmel, ježto od nepamětných dob považován býval za horu posvátnou. Také v pozdějších dobách býval Karmel vyhledáván a četně obýván poustevníky.

V. 5. n. Místo „jdi" čti „nuže", a za to přidej se LXX: „*pojďme*". Z toho, že král sám a vysoký dvořenín osobně jdou se přesvědčiti, je-li kde co zeleného, plyne, jak veliké bylo sucho Eliášem předpověděné.

V. 7. Protože byl Abdiáš oddaným ctitelem Jahvovým, (v. 3.) vážil si také velmi jeho proroka.

V. 10. Lid, jsa suchem tísněn, reptal proti tomu, kdo je zavinil, proti králi. Ten však svaloval vinu na Eliáše a snažil se ho zmocniti a utratiti, aby tak zavděčil se lidu a jej upokojil. Bude-li se světa sprovozen ten, který svolal sucho — soudil lid — přestane také ta pohroma.

V. 12. Ze slov Abdiášových vyplývá, že Eliáš (podobně jako jiní proroci) častěji náhle zmizel. Srv. 4. Král 2, 16; Ez 8, 3; 11, 1; 43, 5; Sk 8, 39. Častěji bylo již Achabovi oznámeno, že jest Eliáš tu neb tam; když však poslal na něho biřice, nenalezli ho. Achab tolikrát již zklamaný byl všecek roztrpčen, ano zuřil; mohl by tedy posel zaplatiti hrdlem svou zprávu, kdyby zklamala zase. — Abdiáš dovolává se své oddanosti Jahvovi, by patrno bylo, že si nezasloužil, by ho vydával nyní Eliáš svým požadavkem takořka na smrt.

když Jezabel zabíjela proroky Hospodinovy, že jsem skryl z proroků
Hospodinových sto mužů, po padesáti v jeskyních, a živil jsem je
chlebem a vodou? 14 A nyní ty pravíš: „Jdi a pověz pánu svému:
„Je tu Eliáš“, aby mne zabil?“ 15 I řekl Eliáš: „Jakože živ je Hospodin
zástupů, před jehož obličejem stojím! Dnes ukáži se jemu!“ 16 Šel tedy
Abdiáš vstříc Achabovi, a zvěstoval mu to. I šel Achab vstříc Eliášovi,
17 a když jej uzřel, řekl: „Zda ty nejsi ten, který kormoutí Israele?“ 18 On
však řekl: „Já jsem nezkormoutil Israele, ale ty a dům otce tvého, kteří
jste opustili příkazy Hospodinovy a šli jste za Baaly. 19 Nyní však pošli
a shromáždi ke mně na horu Karmel všechen lid israelský, jakož
i čtyři sta padesát proroků Baalových [a čtyři sta proroků hájových],
kteří jedí se stolu Jezabelina.
20 Poslal tedy Achab ke všem synům Israelovým, a shromáždil
proroky ty na horu Karmel. 21 Eliáš pak přistoupiv ke všemu lidu, řekl:
„Dokud kulhati budete na dvě strany? Je-li Hospodin Bohem, jděte
za ním; pak-li Baal, jděte za tímto“. Lid mu neodpověděl ani slova.
22 I řekl opět Eliáš k lidu: „Já jsem samojediný zbylý z proroků Hospodinových;
proroků však Baalových je čtyři sta padesát mužů! 23 Buďte
nám dáni dva býci; oni nechať vyberou si býka jednoho, ať ho roz-

---

V. 15. O „Hospodinu zástupů“ srv. 1. Sam 1, 3. — „před jehož obličejem stojím“ = jemuž sloužím. — Rozhodnost a jistota, se kterou Eliáš poslední slova pronesl, způsobila, že se dvořenín odhodlal vyplniti jeho žádost.

V. 19. proroci „hájoví“ = Ašeřini. Je to však glosa.

V. 20. „Karmel“ = Štěpnice (Zahrada). Dnes jej Arabové jmenují: „Džebel Karmal“ nebo Džebel Már Eljás (Hora svatého Eliáše). Je to horský hřbet, který vybíhá z hlavního pásma prostupujícího Předjordání od údolí el-Milh (Solné) severozápadně a končí mysem Rás el-kurúm, na kterém je světoznámý klášter karmelský. Nedaleko druzké vesnice ‘Usufia dosahuje ve vrcholu Qambú‘at ed-durzije největší výšky: 552 m. Dvě hodiny na jihovýchod odtud je jiný nižší (514 m) vrcholek, zvaný arabsky El-muhraqa (= „Spáleniště“). Karmel je dosud zarostlý lesy dubovými, divokými mandlovníky, hrušněmi a piniemi. Je to v Předjordání jediný horský hřbet skutečně lesnatý. — El-muhraqa je daleko široko viděti zejména od severovýchodu, jihu a západu. Vrchol sám poskytuje nádhernou vyhlídku: Na severu a severovýchodě možno viděti velikou rovinu esdrelonskou s Kisonem a s pahorkem Tell el-Qassís, který zavírá tu rovinu k západu; za ní dále hory nazaretské, Tabor, oba Hermony, hory zajordánské. Severně u moře trčí Rás en-Náqúra. Jihozápadně možno viděti směrem ke Kaisarii moře Středozemní. Na vrcholu jsou zříceniny a nová kaplička na znamení, že v těchto místech dlužno hledati dle podání událost zde vypravovanou. Eliáš kázal, by se shromáždili na této hoře proto, že bývala od jakživa pokládána za svatou, stavěny na ní oltáře (srv. níže v. 30b.) Jahvovi, nyní pak ji pokládali ctitelé Baalovi za svůj výhradný majetek, v jehož stinných hájích konali svým způsobem bohoslužbu. Eliáš zvolil si takové místo, se kterého by mohl pozorovati na dalekém západě (nad mořem) mrak přinášející vláhu vyprahlé zemi.

V. 21. Toto shromaždiště a obětiště nebylo na samém vrcholu hory Elmuhraka, ale na jeho svahu. Srv. níže vv. 42. nn. — Eliáš vytýká lidu nerozhodnost, polovičatost, obojakost: ctí Jahve, spolu však nechce si pohněvati ani Baala. Ctí proroky pravého Boha, bojí se však všévládnoucí Jezabely, která ukládá poddaným ctíti jejího boha. — Lid nic neodpovídá, ježto výtka Eliášova je spravedlivá, že nelze proti ní nejmenšího namítati.

V. 22. Z velikého počtu Baalových proroků zřejmo, jak byla bohocta tohoto „boha“ rozšířena v Israeli. — Samojediný Eliáš dává se nyní do boje proti celému pluku proroků! — Samojediný „zbyl“, ježto jiní byli buď povražděni, nebo byli nuceni skrývati se.

V. 23. Eliáš dává svým soupeřům na vybranou, kterého býka si chtějí vzíti, aby bylo tak patrnější, že Jahve sám tu jedná, a ne snad obratnost Eliášova, která si zázrak byla dříve připravila. Srv. Ex 8, 9.

sekají na kusy a vloží na dříví, ale ohně ať nepodkládají; já pak
připravím býka druhého, vložím na dříví, ohně však nepodložím.
24 Vzývejte vy jména bohů vašich, a já vzývati budu jméno Hospodina
mého; a bůh, který ukáže ohněm, že nás vyslyšel, ten budiž Bohem!"
Všecek lid ujav se slova řekl: „Velmi dobrý to návrh!" 25 Řekl tedy
Eliáš prorokům Baalovým: „Vyberte si býka jednoho a připravte ho
nejprve (vy), neboť je vás více, a vzývejte jména bohů vašich, ale
ohně nepodkládejte". 26 I vzali býka, kterého jim dal, připravili ho
a vzývali jméno Baalovo od jitra až do poledne říkajíce: „Baale,
vyslyš nás!" Ale nebylo (slyšeti) hlasu ni odpovědi. A skákali kolem
oltáře, který byli udělali. 27 Když bylo již poledne, posmíval se jim
Eliáš řka: „Křičte hlasitěji, jeť bůh; snad rozmlouvá (s někým) nebo
je v ložnici, nebo cestuje, nebo snad spí, a třeba ho vzbudit!" 28 Kři-
čeli tedy náramným hlasem, řezali se dle obyčeje svého meči, a bodali
se oštěpy, až byli všichni zakrváceni. 29 Když pak bylo již po poledni
a zatím co zuřili, přicházel čas, kdy bývá podávána obět, když však nebylo
slyšeti hlasu ani odpovědi, když tedy nikdo nevyslýchal (těch) proseb-
níků, 30 řekl Eliáš všemu lidu: „Pojďte ke mně!" Když lid k němu
přistoupil, opravil oltář Hospodinův, který byl zbořen; 31 vzal totiž
dvanácte kamenů dle počtu kmenů synů Jakoba, kterého oslovil (kdysi)
Hospodin řka: „Israel bude jméno tvé!", 32 vystavěl z těch kamenův
oltář ve jménu Hospodinově, udělal strouhu kolem oltáře zšíři asi dvou
brázd, 33 narovnal dříví, rozsekal na kusy býka, vkladl je na dříví

V. 24. Místo „jména bohů vašich" bylo by lze hebr. překládati „jméno boha vašeho", t. j. Baala. — Ohněm s nebe seslaným zapálil Jahve již obět Áronovců. Lv 9, 24. To bylo lidu známo; rád by podobný zjev viděl; náboženství otcovskému (jahvickému) dokonce v srdci odcizen nebyl, proto vítá návrh Eliášův.

V. 25. Eliáš, jsa si vědom svého poslání, dává přednost svým odpůrcům, ježto prý mají „většinu." Budou-li prve v očích lidu před lidem svou nemohoucností zahanbeni, vysvitne tím jasněji potom zázrak Eliášův, který podá důkaz, že toliko Jahve je pravý Bůh cti hodný. Lid bude dojat mocněji, nežli kdyby vystoupil nejprve Eliáš, a pak kdyby snažili se Baalovi ctitelé Eliáše napodobiti jako kdysi, napodobili Mojžíše kejklíři egyptští. Ex 7, 22. nn. — Místo: „jména bohů vašich" čti jako ve v. 24.

V. 26. „kterého jim *dal*" na vybranou. — „skákali", tančili, jak bývalo při bohoslužbě starého Východu v obyčeji a jak dosud činívají derviši. Tancem se mimořádně vzrušovali, takořka opájeli, že až v tom „vytržení mysli" běsnili. Srv. 1. Sam 10, 10; 19, 23. n. — Jako jim dal Eliáš na vybranou, kterého býka chtějí obětovati, tak jim také dovolil „udělati oltář" dle jejich libosti.

V. 28. Podobně činí dosud muslimští derviši. (Srv. „tance s meči".)

V. 29. „zuřili" vyslovuje hebr. týmž výrazem (*nb'*), kterým jindy vyslovuje „prorokovali". Srv. 1. Sam 10, 10; 19, 23. — „kdy bývá podávána obět" denní k večeru. Srv. Ex 12. 6; 29, 38; Nm 28, 4. Bývala podávána v jerusalemském chrámě, také však asi na některých místech v říši severní dle starobylého obyčeje. Bylo kolem naší hodiny čtvrté. LXX dodává k v. 29.: „I pravil Eliáš prorokům Baalovým: „Odstupte nyní, ať připravím také já svůj celopal. Odstoupili tedy stranou."

V. 30. Eliáš vyzývá lid, aby odstoupil od oltáře nového, Baalovými proroky právě postaveného a seskupil se kolem blízkého, starého, nyní pobořeného oltáře, na kterém bývaly podávány oběti Jahvovi. Lid má býti svědkem všeho, co Eliáš podniká; nečiní nic tajemného, co by bylo dlužno před lidem skrývati, jako činívali kejklíři (nebo jako činí s „posvátným" ohněm Řekové v Jerusalemě dosud).

K v. 31. srv. Gn 32, 28; 35, 10; Jos 4, 3.—20.

V. 32. Dle hebr. byla strouha ta tak veliká, že by pojala 2 míry obilí, zvané „se'á" = 12 litrů, tedy 2 sey = 24 litry. (Srv. Gn 18, 6.)

[34] a pravil: „Naplňte čtyři džbány vodou a vlijte na celopal i na dříví!“
A dále pravil: „Učiňte totéž po druhé!“ Když to po druhé učinili, řekl:
„Ještě po třetí totéž učiňte“. Učinili tedy (tak) po třetí, [35] že tekla voda
kolem oltáře plnou strouhou. [36] Když pak byl již čas, aby obětován
byl celopal, přistoupiv Eliáš prorok, řekl: „Hospodine, Bože Abrahamův,
Isákův a Israelův, ukaž dnes, že jsi ty Bůh Israelův, já pak že jsem
služebník tvůj, a že jsem na rozkaz tvůj učinil všecky tyto věci. [37] Vy-
slyš mne, Hospodine, vyslyš mne, by poznal tento lid, že ty jsi Ho-
spodin Bůh, a ty žes obrátil zase srdce jejich!“ [38] I spadl oheň Hospo-
dinův a spálil celopal i dříví i kamení, ano i prst a vodu, která byla
ve struze, ztrávil. [39] Když to uzřel veškeren lid, padl na tvář a řekl:
„Hospodin, ten je Bůh! Hospodin, ten je Bůh!“ [40] Eliáš pak jim řekl:
„Zjímejte proroky Baalovy, ať ani jeden z nich neuteče!“ Když je
zjímali, kázal je Eliáš zavésti k potoku Kisonu a pobíti je tam.
[41] Achabovi pak Eliáš řekl: „Vystup, jez a pij, nebo zvuk velikého
deště je (slyšeti). [42] Vystoupil (tedy) Achab, aby pojedl a napil se,
Eliáš pak povystoupil k vrchu Karmelu, skloniv se k zemi položil
tvář svou mezi kolena, [43] a řekl služebníku svému: „Vystup a pohleď
proti moři“. Když on vystoupil a pohleděl, řekl: „Nic není“. Řekl mu
tedy opět: „Jdi tam zpět, a to sedmkráte!“ [44] Když pak šel po sedmé, hle,

---

V. 34. Za prvním rozkazem Eliášovým dokládá LXX: „Učinili tak“. — V okolí El-muhraqy je více pramenů. Nejbližší (jihovýchodně) sluje Bír elmuhraqa.

V. 36. O čase, kdy bývala večerní obět pálena, viz výše v. 29.

V. 37. Bůh pravý (a ne samovolně Eliáš) seslal na lid sucho, aby tak „obrátil“ zase srdce jeho k sobě; podobně činíval v minulosti (srv. dobu „soudců“). „Obrátí“ jej také zázrakem, který se stane.

V. 38. „Oheň Hospodinův“ = blesk, který také oznamoval, že přijde brzy dešť. — „kamení a prst“ ztrávil oheň, jak vůbec ty hmoty „ztráveny“ býti mohou: vysušil, opálil a začadil je. Viz obdobný případ Lv 9, 24.

V. 40. O Kisonu srv. Sdc 4, 7; 5, 21. — Od Bír el-muhraqa vede k němu údolí Challet el-bír. — Vzpomínka na popravu Baalových proroků zachována v názvu pahorku (výše k v. 20.). Tell el-qassís = „Kněžský pahorek“. — Trest smrti stanoven na modlářství Dt 13, 11. nn. — U Kisonu dal je poraziti (jako bývá dobytek poražen) snad proto, by voda odplavila jejich mrtvoly, smyla jejich krev, aby nebyla půda Palestiny, zejména půda Karmelu, znečištěna. Eliáš sám nesešel ke Kisonu, ale zůstal nahoře, jak patrno z následujícího vypravování jakož i z Jos. Flavia (Starožitnosti VIII. 13, 6.). Tu popravu vykonal rozezlený lid v duchu tehdejší doby.

V. 41. Král také nesestoupil dolů ke Kisonu, ponechávaje popravu lidu, ale zůstal u obětiště. Svůj stan měl poněkud výše; tam nyní jej posílá prorok slovy: „Vystup!“ — „Jísti a píti“ má na znamení radosti, že je konec velikému suchu. — „zvuk velikého deště“ = větru západního, který dešť přinese. Obyčejně počíná váti kolem 4. hod. odpolední.

V. 42. Prorok si klekl a hluboce se poklonil, že až položil hlavu mezi kolena. Podobně činí muslimové při modlitbě dosud. (Či snad dle obyčeje východního sedl si na bobek, opřel lokty o kolena a hlavu svěsil mezi ně?)

V. 43. Ačkoli prorok ve stavu výše (v. 42.) popsaném očekává, že mu Bůh pokyne, až se objeví na obloze mrak, posel to deště, přece posílá služebníka na vrchol (El-Muhraqy), odkud je volný rozhled na západ k moři (viz výše k v. 20.). Srv. jak počínal si Noe dříve nežli vyšel z archy. — LXX klade za „Jdi tam zpět“: „I šel tam (sedmkráte)“.

V. 44. Místo „jako šlépěje“ hebr.: „jako dlaň“. — Ten mráček, který se objevil po dlouhé době na obloze, předzvěst a počátek toužebně očekávané vláhy, úrody, Božího požehnání, pokládali Otcové církevní za předobraz Marie Panny; když ta vzešla na obloze světových dějin lidstva, počaly se plniti tisícileté touhy lidstva po Vykupiteli, který se snesl na zemi vyprahlou jako hojný dešť, přinášející osvěžení a život (Ž 71, 6; Is 45, 8.).

obláček malý jako šlépěje člověka vystupoval z moře. I řekl: „Jdi a rci
Achabovi: „Zapřež vůz svůj a jeď dolů, by tě nezastihl déšť!“ 45 A sotva
že se otočil, hle, nebesa se zatáhla mraky, (ztrhl se) vítr, a byl déšť
veliký. Vystoupiv tedy Achab (na vůz), jel do Jezraele; 46 na Eliáše
pak snesla se ruka Hospodinova, že přepásav bedra, běžel před Achabem, až tam, kde se jde do Jezraele.

Hlava 19. — 1 Achab oznámil Jezabele vše, co učinil Eliáš, také
kterak pobil všecky proroky mečem. 2 I poslala Jezabel posla k Eliášovi
řkouc: „Ať mne bohové trestají a opět trestají, nenaložím-li zítra v tuto
hodinu s životem tvým, jako (bylo naloženo) s životem jednoho z nich“.
3 Lekl se tedy Eliáš, a vstav, odešel, kam jej oči vedly; i přišel do
Bersaby v Judsku, a nechal tam služebníka svého. 4 Šel pak pouští
cestou jednoho dne, i přišel, posadil se pod jedním jalovcem, a žádal
si, by zemřel, řka: „Dosti je mi, Hospodine, vezmi (si) život můj, nebo
nejsem lepší než otcové moji“. 5 I položil se a usnul ve stínu jalovce.
Tu hle, anděl Hospodinův dotekl se ho a řekl mu: „Vstaň a pojez!“
6 I pohleděl, a hle, u hlavy jeho podpopelný chléb a nádoba vody. Pojedl
tedy, napil se a zas usnul. 7 Anděl Hospodinův přišel však opět, po
druhé, dotekl se ho a řekl mu: „Vstaň, pojez; nebo dlouhou cestu

---

V. 45. V Jezraeli měl Achab své vedlejší sídlo (hlavní bylo v Samaří). O městě viz Jos 19, 18. Od Karmelu je tam 20 km. — Vyjel ještě před deštěm.

V. 46. Eliáš doprovází krále na znamení, že ho ctí.

Hl. 19. — V. 1. n. „proroky“ Baalovy. — Kdyby skutečně byla chtěla proroka dát popraviti, neposílala by k němu posla, ale poslala by na něj biřice. Chce jej toliko zastrašiti, by odešel, neodvracel lidu od Baala, a nehlásal Jahve. Zabíti ho — bojí se, by vražda ta nebyla na ní (třebas i Jahvem) potrestána. — Formulku přísežnou viz 1. Sam 3, 17. a jj.

V. 3. Místo: „kam jej oči vedly“ čti: *„aby zachránil život“* — O Bersabě viz Jos 19, 2. — Již nyní uzrála v Eliášovi myšlenka putovati na Horeb. Šel tam Judskem, kam nesahala moc Jezabelina. Panoval tam zbožný král Josafat (874—850). Z Jezraele do Bersaby bylo asi pět dní cesty (134 kilometry, tedy asi jako z Prahy do Chocně (139 km).

V. 4. Místo „jalovcem“ dlužno hebr. „róthem“ překládati: „kručinkou“. Srv. Nm 33, 18. — Kručinkových keřů v těch místech je dosud hojnost a beduini rádi v jejich stínu táboří; i proti větru je poněkud chrání. — Eliáš je vysílen tělesně i duševně. Hladov a sklamán, vyprahlý v duši jako ta poušť, na kterou byl nucen utéci se, pomýšlí na smrt. — Není „lepší“, silnější, nežli byli lidé před ním, slabí a křehcí, které útrapy životní sklátily. — Zdá se, že prorok skutečně již cítil ledový dech smrti, neb neměl pokrmu ani síly, by šel vpřed či zpět. (Srv. Jon 4, 3.) Co pohnulo proroka, že šel právě na horu Horeb, vysvítá níže z v. 9. nn.

V. 5. n. „usnul“, jak byl vysílen. — Slabostí byl i na duchu tak zmaten, že nepoznal anděla Hospodinova, že tedy ani nepovstal, aby se mu poklonil.

V. 7. n. Anděl ví, kam Eliáš míří. — „v síle pokrmu toho“ neznamená, že Eliáš až k Horebu nic již nejedl, nýbrž: Pokrm dodal mu nové životní odvahy, a sílu jeho omladil, že byl proti následujícím námahám obrněn. (Šanda.) Tento chléb považován za předobraz (typus) Eucharistie, která sílí křesťana na jeho životní pouti, by došel posledního cíle. — Ke „čtyřicítce“ srv. Ex 24, 18; 34, 28; Mt 4, 2. — I když nebéřeme čtyřicítky té přesně, plyne z ní přece, že prorok nekonal denně dlouhých pochodův, ano že snad i na některé zastávce déle se zdržel, neb i bloudil; jeť možno uraziti cestu z Bersaby k Horebu asi za 100 hodin, tedy za 14 dní! — Také „v noci“ kráčíval, jak bývá v obyčeji, ježto za denního vedra v poušti nesnadno cestovati, zejména starci vetchému. Šanda se domnívá, že šel Eliáš z Bersaby cestou, kterou se všeobecně tehdy do Aqaby chodívalo (280 kilometrů), a odtud že šel přes ‘Ain en-nuébe a ‘Ain hudara k Horebu (200 km). 200 + 280 = 480 km jest asi jako z Děčína přes Jihlavu do Vídně (457 km). O „hoře Boží“ a o Horebu viz Ex 3, 1; 4, 27; 18, 5; 24, 13.

máš ještě před sebou". [8]Vstal tedy, pojedl a napil se, a šel v síle
pokrmu toho čtyřicet dní a čtyřicet nocí až k hoře Boží Horeb.
[9]Když tam přišel, zůstal v jeskyni; tu, hle, Hospodin oslovil ho
a řekl mu: „Co zde děláš, Eliáši?" [10]On odpověděl: „Horlím pro Ho-
spodina, Boha zástupů, že opustili smlouvu tvou synové Israelovi,
oltáře tvé pobořili, proroky tvé pobili mečem; já jediný jsem zůstal,
a hledají života mého, by mi jej vzali". [11]I řekl mu: „Vyjdiž a stůj
na hoře před Hospodinem; Hospodin (právě) jde tudy, a vítr veliký
a silný, podvracející hory a rozrážející skály před Hospodinem; ale
není v tom větru Hospodin. A po větru zemětřesení; ale není v tom
zemětřesení Hospodin. [12]A po zemětřesení oheň; ale není v ohni Ho-
spodin. A po ohni šelest tichého větérku". [13]Když to Eliáš uslyšel,
přikryl si tvář pláštěm a vyšed stál u vchodu do jeskyně; tu, hle, hlas
k němu pravil: „Co zde děláš, Eliáši?" On odpověděl: [14]„Horlím pro
Hospodina, Boha zástupů, že opustili smlouvu tvou synové Israelovi,
oltáře tvé pobořili, proroky tvé pobili mečem; já jediný jsem zůstal,
a hledají života mého, by mi jej vzali". [15]I řekl mu Hospodin: „Jdi
a vrať se cestou svou po poušti do Damašku; a když tam přijdeš,

V. 9. n. „zůstal" = přenocoval (hebr.). — „oslovil ho", jak zřejmo, ve snu. — Ze slov Eliášových vyplývá, proč byl duševně tak rozladěn a roztrpčen, a proč přišel na Horeb. Srv. podobný stav duševní proroka Jonáše, když netrestal Pán Ninive dle přísné spravedlnosti. — „Horlil" všemi silami, by jen Jahve byl ctěn, by jakékoli modlářství zmizelo, by je Jahve trestal a tak hubil, Jahve však dopouští, že modlářství trvá dále, modláři klidně žijí, pravé proroky Hospodinovy vraždí, ba ani poslední zápas Eliášův na Karmelu (hl. 18.) věci nezměnil, Eliáš nucen opustiti vlast, chce-li si zachrániti život. Jahve — zdá se — k těm zločinům mlčí, trpí to! Prorok nechápal prozřetelnosti Boží, ale přál si, by Bůh, který dal na Sinaji za hromů, blesků, zemětřesení zákon (Ex 19.), vystoupil s těmito prostředky proti rušitelům smlouvy sinajské. Aby zapřisáhal Hospodina na tomto místě památném, proto sem přišel!

V. 11. n. Prorok tu názorně poučen: Jahve není toliko Bůh přísné spravedlnosti a velebnosti, které se příčí úcta cizích bohů (= vichor, zemětřesení, oheň), ale je také Bůh laskavý, shovívavý, mírný a dobrotivý (= tichý vánek). Té shovívavosti prorok nerozumněl. Srv. Jon 4, 3. — Také Eliáš byl synem své doby — Starého zákona. Ale vynikal přece nad ni. Z úcty k Hospodinu si přál, by modlářství zmizelo. Neměl však osobní zášti k modlářům ani pomstychtivosti.

V. 13. n. „to", že jde Jahve kolem (Ex 33, 20. nn.). — Přikryl si tvář jako Mojžíš kdysi Ex 3, 6. (Srv. Is 6, 2.). — „vyšel", když již byl vánek pominul (Srv. Ex 33, 20; 34, 8.). — Ve v. 9. n. tázal se Hospodin Eliáše a prorok odpovídal ve spaní, nyní (v. 13. n.) již bdí (ráno). — Otázka: „Co tu děláš" jest otcovská, jemná výtka, kterou chápe snadno prorok zjevem Božím již poučený a vyléčený. Srv., kterak poučen byl Jonáš Jon 4, 10. n. Bůh vystoupí přísně proti modlářství, jak si Eliáš přál, ale až uzná za dobré, až přijde „hodina jeho". (Zatím dlužno Eliášovi trpělivě čekati a shovívati, jako činí Bůh.)

V. 15. n. Chazáél = Vidí Bůh. Nimší = Zachráněný (od Boha). — Elíšá' (Eliseus) = Bůh je spása. „Šáfát" = Soudil (Bůh). — Hazael byl tehdy asi již vyšším úředníkem krále Hadadezera, který tou dobou (r. 856/855) v Damašku panoval; jistě však byl jím za jeho nástupce Benhadada III. (4. Král 8, 7. nn.). — Také Jehu byl již tehdy pobočníkem Achabovým (4. Král 9, 25.). — O Abelmehule srv. výše 4, 12. — Hazael a Jehu nastoupili na své trůny teprve asi za 13 roků. Mohli sice býti Eliášem před 13 roky pomazáni, jako kdysi Saul (1. Sam 10, 1.) a David (1. Sam 16, 3.), avšak dle 4. Král 8, 13. slíbil království Hazaelovi teprv Eliseus a Jehu byl pomazán od prorokova žáka. Nikde není stopy po tom, že byli pomazáni již Eliášem. Proto přestavuje Šanda v. 15. n. takto: 15a. 16b. 16a. 15a. a překládá: „Nuže, vrať se svou cestou na step damašskou, vejdi a pomaž Elisea, syna Šáfátova z Ábél-Mechóly, za proroka místo sebe; a ten pomaže Jéhúa, syna Nimšíova, za krále nad Israelem, a Chazáéla za krále nad Aramy".

pomažeš Hazaela za krále nad Syrií, [16] Jehua, syna Namsiova, pomažeš
za krále nad Israelem, Elisea pak, syna Safatova, který je z Abelmehuly,
pomažeš za proroka místo sebe. [17] Kdokoliv ujde meči Hazaelovu,
zabije ho Jehu; a kdokoliv ujde meči Jehuovu, zabije ho Eliseus.
[18] A zůstavím si v Israeli sedm tisíc mužů, kolena totiž, která nesklá-
něla se Baalovi, a všecka ústa, která se neklaněla jemu líbajíce mu ruce".
[19] Když tedy odešel odtud Eliáš, nalezl Elisea, syna Safatova, an
oře dvanácterým spřežením hovězího dobytka; on sám byl také jedním
mezi těmi orajícími dvanácterým spřežením. Když přišel Eliáš k němu,
hodil plášť svůj na něho. [20] On hned zanechav býků, běžel za Eliášem
a řekl: „Prosím, bych směl políbiti otce svého a matku svou, a pak
půjdu za tebou". I řekl mu: „Jdi a vrať se, nebo vykonal jsem ti
svou povinnost".
[21] Navrátiv se tedy od něho, vzal pár býků, zabil je, dřívím
z pluhu uvařil maso býků, dal lidu, a jedli. A vstav, odešel, šel za
Eliášem a sloužil mu.

Dvojí vítězství Achabovo nad králem syrským (20, 1.—43.).

Vítězství první (20, 1.—22.), druhé (20, 23.—34.). Achab kárán od Boha, že daroval Benhadadovi život (20, 35.—43.).

Hlava 20. — [1] Benadad, král syrský, shromáždil všecko vojsko
své, — třicet dva krále (měl) s sebou, i koně a vozy, — vytáhl, oblehl

V. [17]. O „meči Hazaelově" viz 4. Král 8, 7. nn. — O „meči Jehuově" 4. Král 9, 1. nn; 10, 1. nn. — Eliseus dá vypleniti modláře skrze jiné, podobně jako Eliáš dle 3. Král 18, 40. — I po smrti Eliášově bude v duchu jeho působiti, pro Hospodina „horliti" Eliseus; Bůh vzbudí muže, kteří potrestají modláře, jak zasluhují.

V. [18]. Bůh nedopustí, by ctitelé Jahvovi vymizeli. — Staří rádi líbávali své bůžky. Srv. Os 13, 2; Job 31, 27. — Řečí Hospodinovou byl Eliáš dokonale upokojen a posílen na další cestu a práci. — Srv. Řím 11, 4.

V. [19]. Na jaře r. 855 před Kristem, t. j. dvacátého prvého (předposledního) roku vlády Achabovy (a dvacátého roku vlády Josafatovy 856/855); na jaře totiž bývá oráno. — Eliseus, syn zámožného rolníka, oral sám a spolu dozíral na ostatních 11 spřežení. — Eliseus dobře poznal, co znamená plášť Eliášem na něho vložený — že má jíti za ním, aby se vyškolil u něho a pak nastoupil na jeho místo. Srv. Mt 19, 29; Mk 1, 20. — Plášť ten byl asi z hrubé srsti kozí nebo velbloudí. Srv. Mt 3, 4. Podobný nosil také Samuel (1. Sam 28, 14.).

V. [20]. „políbiti" rodiče na rozloučenou. — „vykonal jsem ti svou povinnost", ale nezakázal rozloučiti se s rodiči. — Srv. Mt 10, 37.

K v. [21]. srv. 1. Sam 6, 14; 2. Sam 24, 22. — „dal lidu" hostinu na rozloučenou. Dal k ní pozvati snad i své rodiče. Pak odešel hned za Eliášem. Dřívím z pluhu uvařil maso svého spřežení na znamení, že již orati nebude, ale zasvětí síly své vyššímu úřadu. — Skladatel knih Král pojal hll. 17.—19. z dějin Eliášových, jak je napsal nebo vypravoval jinému spisovateli Eliseus nedlouho po tom, kdy byl Eliáš unesen. Eliseus byl nejspolehlivějším pramenem, ježto dva roky (855—853) byl nerozlučným průvodcem Eliášovým.

Hl. 20. — V. [1]. LXX má hl. 20. za hlavou 21. a před hlavou 22. Právem, ježto hl. 20. s 22. úzce souvisí. — Byl to Benhadad II., kterého dlužno rozlišovati od Benhadada I., jmenovaného výše 15, 18; 16, 27. — Oblehl ji r. **858**, tedy dříve, nežli se sběhly události vypravované ve hl. 17.—19. Kolik asi vozů, koní a pěchoty měl Benhadad II., možno vyvoditi přibližně ze zprávy klínopisné Salmanassara II. (859—825), který praví, že nástupce Benhadadův (o čtyři roky později) Hadadezer měl v bitvě u Qarqaru 1200 vozů, tolikéž jezdců a 20.000 pěšáků. — „králové" ti byli nejspíše náčelníci čili šejkové tolikéž kmenů, ze kterých jmenuje bible „království" Maacha, Gessur, Rehob a Sobu. Také

Samař a bojoval proti ní. 2 A poslav posly k Achabovi, králi israel-
skému, do města, 3 vzkázal: „Toto praví Benadad: Stříbro tvé a zlato
tvé mé jest; a ženy tvé i synové tvoji nejlepší moji jsou“. 4 Král isra-
elský odpověděl: „Dle slova tvého, pane můj, králi; tvůj jsem já
i všecky věci mé“. 5 Poslové však vrátivše se, řekli: „Toto praví Ben-
adad, který poslal nás k tobě: „Stříbro své, zlato své, ženy své i syny
své dáš mi. 6 Zítra tedy o těchto dobách pošlu služebníky své k tobě,
i přehledají dům tvůj i domy služebníků tvých, a vše, co jim bude
libo, vezmou si a odnesou“. 7 Tu povolal král israelský všecky starší
země a pravil: „Znamenejte a vizte, že úklady činí nám; nebo poslal
ke mně pro ženy mé, pro syny, pro stříbro a zlato, a neodepřel jsem
(mu toho)“. 8 Všichni starší i veškeren lid mu řekli: „Neposlouchej
ho a nepovoluj mu“. 9 Odpověděl tedy poslům Benadadovým: „Povězte
pánu mému, králi: Všecko, proč poslal jsi k služebníku svému prve,
učiním; ale této věci učiniti nemohu“. 10 Poslové vrátivše se, donesli
mu to. Když pak zase poslal a vzkázal: „Ať mne bohové trestají
a opět trestají, dostane-li se prachu ze Samaře do hrstí všeho lidu,
který je se mnou!“, 11 král israelský odpověděl mu: „Rcete mu: Ať
se nechlubí opásaný tak jako odpásaný!“ 12 Když uslyšel Benadad
řeč tuto, — právě pil, on i králové ve stanech — řekl služebníkům
svým: „Vzhůru, na město!“ I vyrazili proti němu. 13 Tu, hle, prorok
jeden přistoupiv k Achabovi, králi israelskému, řekl mu: „Toto praví
Hospodin: Jistě viděl jsi všecko toto množství veliké! Hle, já dám je
dnes v ruku tvou, bys poznal, že já jsem Hospodin“. 14 Achab se

---

Tiglat Pilesar IV. (III., 745—727) shledal, že východní Aramové, bydlící v Babylonii, byli rozděleni v 35 kmenů (klínový nápis).

V. 2. n. Místo „synové tvoji nejlepší“ čti se Šandou: „i dcery tvé“. Zlato, stříbro, ženy a *dcery* (nikoli synové!) bývaly na klínových nápisech zpravidla jmenovány jakožto poplatek nebo výkupné. — Benhadad žádá poklady a harem Achabův; za tu cenu odtáhne.

V. 4. Achab uctivě odpovídá, že podmínky krále Aramů zásadně přijímá.

V. 5. n. Benhadad stupňuje požadavky. Nespokojí se s tím, co mu Achab dá, neboť mohl by leccos zatajiti, ale pošle sám své úředníky, kteří vše prohledají a vezmou si, co najdou a za dobré uznají; budou tedy Aramové sami „rekvírovati“. — Místo „syny“ čti zase: „dcery“, jako výše ve v. 3.

V. 7. Achab zajisté také se zmínil o druhé, tužší podmínce, o rekvisici, kterou chce dáti vykonati Benhadad, a která byla velmi nebezpečná, ježto mohla rekvirující komise spolu vypátrati důležité poměry pevnostní a užiti jich, by Aramové města snadno dobyli. Pochopitelno, že starší israelští podmínky tak tuhé zamítají. Přijmouti je znamenalo bezmála tolik co vydati město nepříteli v plen.

V. 10. Benhadad vyvrátí Samař a učiní z ní tak malou hromádku smetí, že by ji vojsko jeho rozneslo v dlaních, a ještě by se ani na všecky toho prachu nedostalo!

V. 11. Achab odpovídá běžným *příslovím*. — „opásaný“, který se chystá do boje. — „odpásaný“ = vítěz, který po boji může odložiti zbraň. (Srv. naše: „Nechval dne před večerem“, „Kdo se směje naposled, směje se nejlépe“ nebo pod.)

V. 12. nepopisuje, kterak útok na město byl vykonán. Zda tu původně popis ten byl, nejisto; bezpečně však možno tvrditi, že nestalo se téhož dne, co popisováno dále ve v. 13. nn.

V. 13. Nejmenovaný prorok sotva byl Eliáš! Toho by byl spisovatel jmenoval! — „viděl jsi to množství“, když blížilo se k městu. — Prorok pravý (Jahvův) mohl se v Samaři vyskytnouti, buď že nebyl dříve poznán, dopaden, nebo že proroci nebyli dosud pronásledováni, jako později dle 18, 4.

V. 14. „župani“ = krajští úředníci podobní Šalomounovým. Srv. výše 4, 7. nn. — „služebníci“ osobní, soukromí, jacísi vojenští lokajové (či kaubásové), kteří byli spíše pro parádu nežli pro službu „ve frontě“.

tázal: „Skrze koho?“ „Toto praví Hospodin:“ -- odpověděl mu —
„Skrze služebníky županů“. I tázal se (dále): „Kdo počne bojovati?“
On odpověděl: „Ty!“ 15 Sčetl tedy služebníky županův a shledal, že
jich bylo dvě stě třicet dva; po nich sčetl lid, všecky syny Israelovy,
sedm tisíc. 16 O poledni vytáhli. Benadad pil ve svém stanu, až se
opil, a s ním třicet dva králové, kteří mu byli přišli na pomoc. 17 Slu-
žebníci županů tedy vytáhli první. Tu bylo posláno k Benadadovi
a oznámeno: „Mužstvo vytáhlo ze Samaře“. 18 On řekl: „Jdou-li o mír,
zjímejte je živé; nebo jdou-li bojovati, (také) je zjímejte živé!“ 19 Vy-
táhli tedy služebníci županův a ostatní vojsko táhlo za nimi. 20 I zabil
každý muže, který proti němu přicházel, takže Syrští dali se na útěk,
a Israelité je honili. Utekl i Benadad, král syrský, na koni se svými
jezdci. 21 Vytáhl také král israelský a zabral koně i vozy. Tak způ-
sobil Syrii velikou porážku. 22 Tu přistoupil prorok ke králi israelskému
a řekl mu: „Jdi a sesil se; věz a viz, co dlužno činiti, nebo za rok
král syrský vytáhne (zase) proti tobě“.

23 Služebníci krále syrského řekli jemu: „Bohové horští jsou bo-
hové jejich, proto nás přemohli; ale lépe jest, abychom bojovali proti
nim na rovinách; tak je přemůžeme. 24 Ty tedy učiň toto: Odstraň
všecky krále od vojska svého, a postav vojevůdce místo nich; 25 a na-
hraď počet vojáků, kteří ti padli, koně, kolik jsi jich prve měl, a vozy,
kolik jsi jich prve měl; budeme bojovati proti nim na rovině, a uvidíš,
že je přemůžeme“. (Král) poslechl jejich rady a učinil tak.

26 Když tedy bylo po roce, sčetl Benadad Syrské a vytáhl do
Afeku, by bojoval proti Israelovi. 27 Také synové Israelovi byli sečteni;
a nabravše spíže vytáhli jim v cestu a položili se proti nim jako (dvě

V. 15. 7000 mužů měl Achab stálého vojska. „Mobilisovati“ ostatní národní obranu nebylo mu možno patrně proto, že byl Benhadadem překvapen. Dle nápisu Salmanassarova měl Achab roku 854 v bitvě u Qarqaru 10.000 mužů pěchoty.

V. 16. „Vytáhli“, t. j. učinili výpad. — „o poledni“, v době největšího vedra, kdy se toho Aramové nejméně nadáli, kdy si hověli.

V. 18. Benhadad oznámený výpad podceňuje, že chce útočníky všecky za živa zjímati. Snad nebylo ani viděti zbraní prvních bojovníků. Nebylo patrno, jdou-li vyjednávati, či chtějí-li útočiti. Byla to, jak zřejmo, válečná lest.

V. 21. Král vytáhl v čele jiného oddílu; jeho úkolem bylo zabrati nepřátelské vozy. To se mu poštěstilo, ježto koně o polednách sotva byli zapřaženi, aniž vozy byly vojáky osazeny.

V. 22. „sesil se“ vojensky. — „prorok“ týž, který vystoupil ve v. 13.

V. 23. Místo „bohové horští“ lépe přeložiti: „bůh horský“, který má moc obmezenou toliko na hory, tak že na roviny již nesahá. Starovýchodní názor o místním bohu s mocí místně ohraničenou. Viz Sdc 11, 24.

V. 24. „králové“, t. j. samosprávní šejkové, se neosvědčili, nejspíše proto, že si počínali příliš samostatně, nechtějíce dbáti rozkazů králových („generálního štábu“). Ustanoví-li místo nich král důstojníky (hebr. „pachôth“), své to zástupce (srv. „lieutenant“), kteří nemají svých vlastních zájmův a budou dokonale záviseti na králi, podrobí se vrchnímu velení (= soustřediti moc velitelskou = „centralismus“). — O „králích“ těch viz výše v. 1.

V. 26. O Afeku viz 1. Sam 29, 1. — Aramové přitáhli od severozápadního cípu jezera tiberiadského po cestě od Damašku přes dnešní Hattín, Lubije, kolem Taboru na jih.

V. 27. Dle nápisu Salmanassara II. (859—825) měl Achab a spojenci Achabovi v bitvě u Qarqaru roku 854, tedy o čtyři léta později, vojska tolik: Hadadezer, král damašský 1200 vozů, 1200 jezdcův a 20.000 mužů pěchoty; Irchuleni, král Amatu (Hamatu) měl 700 vozů, 700 jezdcův a 10.000 pěchoty; Achab, král israelský (A-cha-ab-bu (mátu) Sir-’-la-ai) měl 2000 vozův a 10.000 pěších; vladař guajský měl 500 mužů; vladař musrajský 1000 mužů; vladař

malá) stáda koz, kdežto Syrských bylo plno v rovině. 28 Tu přistoupiv
jeden muž Boží, řekl králi israelskému: „Toto praví Hospodin: Protože
řekli Syrští: „Bohem hor je Hospodin, ale není bohem údolí: dám
všechno toto množství veliké v ruce tvé, abyste poznali, že já jsem
Hospodin“. — 29 Šikovali se k bitvě sedm dní jedni proti druhým, sed-
mého pak dne svedli bitvu. I porazili synové Israelovi ze Syrských
sto tisíc pěších za jeden den. 30 Když zbylí utíkali do Afeku, do města,
spadla zeď na dvacet sedm tisíc lidí zbylých. Také Benadad utekl
a vešel do města, (a skryl se) do nejzazšího pokoje. 31 I řekli mu
služebníci jeho: „Hle, slýchali jsme, že králové domu israelského jsou
milostiví; proto vezměme si žínice na bedra a provazy kolem hlavy,
a pojďme ke králi israelskému, snad zachová nám životy“. 32 Přepásali
tedy žínicemi bedra svá, vzali si provazy kolem hlavy, přišli ke králi
israelskému a řekli mu: „Služebník tvůj Benadad praví: Prosím tebe,
by darován byl mi život!“ I řekl Achab: „Žije-li ještě, je mým bratrem“.
33 Ti muži vzali to za dobré znamení, ihned chytili ho za to slovo úst
jeho, a řekli: „Bratrem tvým Benadad“. I řekl jim: „Jděte a přiveďte
ho ke mně!“ Když tedy k němu Benadad vyšel, pozdvihl ho (Achab)
na svůj vůz. 34 On pak mu řekl: „Města, která pobral otec můj otci
tvému, navrátím; i tržiště udělej si v ulicích Damašku, jako udělal si
otec můj v Samaři, a já učině smlouvu odtáhnu od tebe“. Učinil tedy
(Achab) smlouvu a propustil ho.
35 Tehdy muž jeden ze synů prorockých řekl druhu svému slovem
Hospodinovým: „Bij mne!“ Avšak on nechtěl ho bíti. 36 Řekl mu tedy

---

irqanatajský 10 vozův a 10.000 pěšáků; Matinuba'li z Arvadu měl 200 mužů; vladař usanatajský 200 mužů; Adunuba'li, vladař šianajský, 30 vozův a 10.000 pěchoty; Arab Gindibu' přišel s 1000 velbloudů, Ba'sa, syn Ruchubiův, Ammoňan, měl 1000 mužů. Dle toho možno si přibližně představiti sílu vojska Benhadadova u Afeku. Israelité, bojujíce doma, měli zajisté více vojska nežli později v cizině u Qarqaru.

V. 29. Místo: „šikovali se“ hebr.: „tábořili“. — Aramové čekali, až budou v rovině napadeni, doufajíce, že tu zvítězí. Také Israelité čekali, majíce lepší posice na výšinách hor gelboeských.

V. 30. „do města“ hrazeného. — „spadla zeď“, ježto ji Israelité byli podkopali, aby města dobyli. — Číslice veliká 27.000 sotva je původní. Místo „do nejzazšího pokoje“ lépe překládati: „z pokoje do pokoje“ utíkal, hledaje, kde by se nejbezpečněji před Israelity skryl.

V. 31. „žínice“ = žíně, roucho hrubé ze srsti, kající a smuteční. — Provazy kolem hlavy místo obvyklého nádherného turbanu (neb i čelenky) měly týž význam. Či snad uvázali si je kolem hrdla na znamení, že se poddávají? Srv. obraz Šošenkův výše 14, 25.

V. 32. Z dopisův amarnských vysvítá, že králové starovýchodní se oslovovali navzájem titulem: „bratře“. Toto slovo tu znamená, že dává Achab Benhadadovi „pardon“.

V. 33. Že pozdvihl Achab Benhadada na svůj vůz, bylo novým projevem jeho královské milosti; sice by byl běžel u kol vozu Achabova, jakožto poražený.

V. 34. O těchto „městech“ srv. výše 16, 27. — „tržiště“ = bazáry, ulice s krámy, jaké dosud zejména v Damašku viděti. Bojovali tedy králové israelští s Damaškem také o zájmy národohospodářské. — Benhadad zaváže se „smlouvou“, obětí a přísahou potvrzenou, že bude šetřiti podmínek míru tuto stanovených.

V. 35. „synů“ = žáků, kteří prorokům, svým učitelům, říkali: „otče“. Viz o nich více 4. Král 2. — Chtěl se dáti zbíti do krve, by tak upoutal pozornost královu a zakryl své povolání, že je totiž prorokem. — Možno, že i proroci, kteří vyznávali jediného Jahve, mívali v obyčeji podobně navzájem se bíti.

K v. 36. srv. výše 13, 24. — Prorok chtěl, aby se zdálo, že je vojínem v boji poraněným, jehož nemůže si král nevšímati. Srv. níže v. 39.

onen: „Že jsi nechtěl uposlechnouti hlasu Hospodinova, hle, až půjdeš
ode mne, zabije tebe lev“. A sotva že odešel od něho, uhodil na něj
lev a zabil ho. [37] Řekl tedy jinému muži, kterého nalezl: „Bij mne“.
A ten ho bil až do krve. [38] Tu odešel prorok a postavil se králi do
cesty; přetvořil si též ústa i oči posypaným prachem. [39] Když pak ho
král míjel, zvolal na krále a řekl: „Služebník tvůj vyšel, by bojoval
z blízka, když přivedl kdosi ke mně jednoho muže, který utekl, a řekl:
„Střez muže tohoto; ztratí-li se, bude život tvůj za život jeho, nebo
zaplatíš hřivnu stříbra“. [40] Když pak já úzkostlivě sem tam jsem se
obracel, náhle zmizel“. I řekl mu král israelský: „To je tvůj rozsudek;
tys jej vynesl sám“. [41] Tu on ihned setřel si prach s obličeje, i poznal
ho král israelský, že je (to) prorok. [42] A řekl mu: „Toto praví Hospodin:
Že jsi propustil muže hodného smrti z ruky své: bude život
tvůj za život jeho a lid tvůj za lid jeho“. [43] I vrátil se král israelský
domů, nechtěje (to) slyšeti, a přišel rozzloben do Samaře.

Achab a Nabot (21, 1.—29.).

Nabotova vinice (21, 1.—4.). Jezabela dává Nabota kamenovati (21, 5.—14.). Eliášovo proroctví proti královským manželům (21, 15.—26.). Achab se kaje (21, 27.—29.).

Hlava 21. — [1] Po těchto událostech (stalo se toto:) Toho času
měl Nabot jezraelský vinici, která byla v Jezraeli vedle (samého) paláce
Achaba, krále samařského. [2] I pravil Achab Nabotovi: „Dej mi
vinici svou, ať si udělám zahradu na zeleninu, nebo je vedle samého
domu mého; a dám ti za ni vinici lepší; nebo, je-li ti to milejší, dám

---

V. [38]. Prorok nechtěl, by byl králem poznán. — Místo: „přetvořil si ústa i oči posypaným prachem“ dle hebr. zavázal si stužkou na čele znamení (tetované?), že je prorokem. — Počíná si velmi vtipně, podobně jako kdysi Natan (2. Sam 12, 1. nn.), aby král bezděky odsoudil sebe sama.

V. [39]. „služebník“ vytáhl do boje, ale pak — jak patrno ze souvislosti — ustoupil z bitevní čáry, a tu mu kdosi přivedl zajatce (= „jednoho muže, který utekl“) a svěřil mu ho v opatrování. Mluvčí se mu zaručil svým životem nebo velikým výkupným, že ho bude svědomitě opatrovati. — Hřivna stříbra = asi 10.000 korun! Srv. výkupné Lv. 27. — Tak velikou částku jmenuje prorok, by bylo nade vši pochybnost, že jsa chud, nemůže ji zaplatiti majiteli (uprchlého) zajatce (otroka) a že mu nezbývá, leč aby dal za něj život svůj.

V. [40]. Král chytá se takořka slov raněného: „ztratí-li se, bude život tvůj za život jeho...“ a prohlašuje výrok ten za spravedlivý rozsudek, který nedbalý opatrovač pronesl sám nad sebou. Že však tím odsuzuje vlastně *král sebe sama,* toho ovšem netušil.

V. [41]. „setřel prach“, t. j. sňal stužku, která zakrývala jeho prorocké znamení na čele. Srv. výše v. 38. — Srv. Lv. 19, 28; Is 44, 5; Ez 9, 4. nn.; Zjev 7, 3. nn. — Proroci napodobovali tím znamením velekněze, který měl na čelence napsáno: „Zasvěcený Hospodinu“. Srv. Ex 28, 36.

V. [42]. Benhadad byl hoden smrti, ježto upadl do klatby Hospodinovy a proroci dle všeho ji nad ním vyhlásili, že nemohl Achab o tom nevěděti. — Jako prorok dle soudu Achabova ručí životem za svěřeného zajatce, který mu utekl, tak ručí životem svým Achab za Benhadada, kterého v nemístné milosti propustil. Kdyby byl vítězství lépe využitkoval, nebyl by Damašek zase tak brzy zmohutněl, nebyl by se odvážil tak záhy zase napadnouti Israele. — Achab dal život svůj za život Benhadadův u Ramotu galaadského (níže 22, 34.), a lid israelský pykal za svou přílišnou shovívavost potomními vpády Aramů za nástupců Achabových.

Hl. 21. — V. [1]. „po těchto událostech“, vypravovaných ve hl. 19. (sběhly se v létě nebo na podzim roku 855). V LXX po hl. 19. jest ihned hl. 21. Viz výše k 20, 1.

částku stříbra, zač stojí". [3]Nabot mu odpověděl: „Milostiv buď mi
Hospodin, abych dal dědictví otců svých tobě!" [4]I přišel Achab domů
hněvaje se a skřípaje (zuby) nad slovy, která byl pronesl k němu Nabot
jezraelský řka: „Nedám ti dědictví otců svých". A vrhl sebou na po-
hovku, odvrátil tvář svou ke stěně a nejedl.
[5]Když k němu vešla Jezabela, manželka jeho, řekla mu: „Čím je
to, že tak zasmušilý je duch tvůj? A proč nejíš?" [6]On jí odpověděl:
„Mluvil jsem s Nabotem jezraelským a řekl jsem jemu: „Dej mi vinici
svou, za peníze; nebo — libo-li — dám ti za ni vinici lepší". On však
odpověděl: „Nedám ti vinice své!" [7]I řekla mu Jezabela, manželka
jeho: „Velikou vážnost máš a pěkně spravuješ království israelské!
Vstaň, pojez a buď dobré mysli, já ti opatřím vinici Nabota jezrael-
ského". [8]Napsala tedy list jménem Achabovým, zapečetila jej prstenem
jeho, a poslala k starším a předním, kteří byli v městě jeho [a bydlili
s Nabotem]. [9]Obsah listu byl tento: „Vyhlaste půst, posaďte Nabota
mezi předními z lidu, [10]a postavte dva muže, [pekelníky], proti němu,
ať [křivě] svědčí: „Zlořečil Bohu a králi!"; pak ho vyveďte a ukame-
nujte, ať tak umře". [11]Učinili tedy spoluměšťané jeho, [starší a přední,
kteří bydlili s ním ve městě], jak byla rozkázala jim Jezabela, a jak
psáno bylo v listě, který jim byla poslala: [12]vyhlásili půst, posadili
Nabota mezi přední z lidu, [13]a přivedše dva muže, pekelníky, kázali
jim sednouti proti němu; oni pak, totiž (ti) pekelníci, pronesli proti
němu svědectví před lidem: „Zlořečil Nabot Bohu a králi". Pročež
vyvedli ho za město, a kamenovali ho, až umřel. [14]A vzkázali Jezabele:
„Ukamenován je Nabot, je mrtev".
[15]Když uslyšela Jezabela, že ukamenován je Nabot, že zemřel,
řekla Achabovi: „Vstaň a zaber vinici Nabota jezraelského, který ne-
chtěl ti povoliti a dáti ji za peníze; nebo (již) není živ Nabot, ale zemřel".
[16]To uslyšev Achab, že je totiž Nabot mrtev, vstal a šel do vinice
Nabota jezraelského, aby ji zabral. [17]Tu oslovil Hospodin Eliáše, Tes-
bana, a pravil: [18]„Vstaň a jdi dolů vstříc Achabovi, králi israelskému,

---

V. 3. „Milostiv buď mi" = chraniž mne... Viz, kterak miluje Nabot oteckou půdu a hroudu!

V. 4. Achab „přišel domů" do Samaře z Jezraelu. — Achab pokládá slova Nabotova za neslýchanou opovážlivost, ano za urážku. Nebyltě zvyklý, by mu poddaní něco odpírali. — „pohovka" = divan přistavený ke zdi.

V. 8. Prsten spolu byl razítkem. Viz Gn 41, 42. — „poslala" list ze Samaře starším jezraelským.

V. 9. n. „půst" = kající společnou pobožnost, ke které se dostaví obec. Srv. Sdc 20, 26; Joel 1, 14; Jer 36, 6. n.; 2. Par 20, 3. nn. — „mezi předními", ježto mu toto místo příslušelo a na něm obyčejně sedával; aby tedy netušil úkladů. — Dvou svědků bylo třeba k soudnímu důkazu dle Dt 17, 6; 19, 15; Nm 35 30. — „zlořečil" a tedy rouhal se a prohřešil se urážkou Veličenstva. Srv. Ex 22, 28; Lv 24, 16. — Jak stíhalo tehdejší právo urážku Veličenstva, viz 2. Sam 16, 9.

V. 13. Dle 4. Král 9, 26. byli ukamenováni také Nabotovi synové, by nezůstal nikdo, jenž by mohl se dovolávati dědického práva na vinici. — Ukamenováni byli na poli Nabotově (4. Král 9, 21. 26.), které bylo za městem, kdežto vinice jeho byla na kraji města, bezmála v městě samém.

V. 14. Z 4. Král 9, 26. patrno, že podána zpráva o smrti Nabotově z Jezraelu do Samaře ještě téhož dne.

V. 15. Statky velezrádcovy bývaly již ve starém Východě zabrány panovníkem (= „státem"). — Z tohoto příběhu plyne, že byl Achab loutkou v rukách Jezabeliných, že vlastně žena byla samovládkyní. Běda státu, běda národu, který upadne do moci takové ženy!

V. 16. Achab hned druhého dne přijel do Jezraelu. 4. Král 9, 26.

který (sídlí) v Samaři; hle, sestoupil do vinice Nabotovy, by ji zabral;
19 a promluv k němu takto: Toto praví Hospodin: „Zabil jsi a ujal
ses (již) dědictví?" A potom dodej: „Toto praví Hospodin: Na tom
místě, na kterém lízali psi krev Nabotovu, také tvou krev lízati budou!""
20 I řekl Achab Eliášovi: „Dopadl jsi mne, svého nepřítele?" On od-
pověděl: „Ano, ježto ses zaprodal, abys činil, co je zlé před obličejem
Hospodinovým (...) 21 Hle, já uvedu na tebe neštěstí, pokosím, co po
tobě zbude, a zabiji z Achaba močícího na stěnu, nevolníka i svobod-
ného v Israeli. 22 A učiním domu tvému, jako (jsem učinil) domu Jero-
boama, syna Nabatova, a jako domu Baasy, syna Ahiášova; nebo
skutky svými popuzoval jsi mne ke hněvu, a uvedl jsi do hříchův Israele".
— 23 Také však o Jezabele mluvil Hospodin řka: „Psi žráti budou
Jezabelu na půdě jezraelské". — 24 „Umře-li kdo z Achaba ve městě,
žráti ho budou psi; umře-li na poli, žráti ho budou ptáci nebeští."
25 Nebylo podobného Achabovi, který se zaprodal, by činil, co je
zlé před Hospodinem; ponoukala ho totiž Jezabela, manželka jeho
26 Tak ohavně se zahodil, že chodil za modlami, právě tak, jako činili
Amorrhejští, které vyplenil Hospodin před syny Israelovými.
27 Když tedy uslyšel Achab řeči tyto, roztrhl roucho své, přikryl
žínicí (nahé) tělo své, postil se, spal v žínici a chodil se sklopenou
hlavou. 28 I oslovil Hospodin Eliáše, Tesbana, a řekl: 29 „Viděls, jak
se ponížil Achab přede mnou? Protože tedy ponížil se pro mne, ne-
uvedu toho neštěstí za dnů jeho, ale za dnů syna jeho uvedu to ne-
štěstí na dům jeho".

Achab spolčen s Josafatem (22, 1.—54.).

Achab a Josafat učinili spolek proti Ramotu v Galaadu (22, 1.—5.). Nepraví proroci prorokují oběma králům vítězství (22, 6.—12.). Micheáš předpovídá pravý opak (22, 13.—28.). Syrové vítězí, Achab umírá (22, 29.—40.). Přehled vlády Josafatovy (22, 41.—51.). Ochozjáš, král israelský (22, 52.—54.).

Hlava 22. — 1 Nebylo pak tři léta války mezi Syrií a Israelem.

V. 19. Ježto Achab se kál, byl mu trest zmírněn, odložen dle v. 29. níže. — Dle 22, 38. lízali sice psi krev Achabovu, která zůstala na voze, doslovně však vyplnilo se proroctví ve v. 19. předpověděné na Achabově druhém synu, který byl též „jeho krev". Viz 4. Král 9, 21. nn.

V. 20. „řekl Achab Eliášovi...", když k němu přišel, jak Hospodin ve v. 19. velel. — Otázka Achabova jest uštěpačná: „Tys mým nepřítelem, jistě tedy máš radost, že jsi mne přistihl při zlém činu". Spolu chce Achab svaliti vinu na Jezabelu, která byla vlastně příčinou „justiční vraždy". Nevěděl-li Achab o činu Jezabelině, dříve nežli byl vykonán, hřešil tím, že si přivlastnil neprávem ovoce zločinu a tak aspoň dodatečně zločin Jezabelin schválil. V tom smyslu se Jezabele „zaprodal". — „ano", dopadl jsem tě. — Před v. 21. dlužno dodati: „Toto praví Hospodin:".

K v. 21. n. 24. srv. výše 14, 10. nn.; 16, 1. nn. — K v. 23., který patří věcně k v. 24. srv. 4. Král 9, 8. nn.

V. 26. Amorrhejské, t. j. Kanaany vyplenil Hospodin, když Israelité přitáhli z Egypta do Palestiny.

V. 27. „řeči tyto" podané ve v. 21.—24. O známkách smutku a kajícnosti viz 2. Sam 1, 11. — Hlava 21. vzata z dějin Eliášových, ze kterých pojal skladatel knih Král také 4. Král 1, 2. nn. Tento pramen pravděpodobně napsán kolem roku 740, tedy později nežli ten, z něhož pojaty hll. 17.—19. (Šanda.)

Hl. 22. — V. 1. „tři léta" byly poslední roky vlády Achabovy: 20, 21, 22, čili 19.—21. rok judského krále Josafata, dle našeho letopočtu: 857/856, 856, 855, 855/854. — Ne toliko, že nebylo války mezi Damaškem a Samaří, ale dokonce

[2] Léta však třetího přišel Josafat, král judský, dolů ke králi israelskému.
[3] — Tu pravil král israelský služebníkům svým: „Nevíte, že náš je Ramot
v Galaadu, a my nedbáme, bychom jej vzali z moci krále syrského?“ —
[4] Josafatovi pak řekl: „Potáhneš se mnou na vojnu proti Ramotu
v Galaadu?“ [5] Josafat odpověděl králi israelskému: „Jak já, tak ty;
lid můj a lid tvůj jedno jsou; a jezdci moji jezdci tvoji (jsou)“. A (dále)
pravil Josafat králi israelskému: „Zeptej se, prosím tě, dnes, co tomu
řekne Hospodin“.
[6] Shromáždil tedy král israelský prorokův okolo čtyř set mužův
a řekl jim: „Mám táhnouti na vojnu proti Ramotu v Galaadě, či nechati
tak?“ Oni odpověděli: „Táhni; a dá jej Hospodin v ruku krále!“
[7] Josafat však se tázal: „Není tu (již) žádného proroka Hospodinova,
bychom se tázali skrze něho?“ [8] Král israelský odvětil Josafatovi:
„Ještě je muž jeden, skrze kterého můžeme se zeptati Hospodina, ale
já ho nenávidím, ježto neprorokuje mi nic dobrého, ale (jen) zlé, Mi-
cheáš, syn Jemlův“. Josafat mu řekl: „Nemluv tak, králi!“ [9] Povolal
tedy král israelský komorníka jednoho a řekl mu: „Přiveď sem rychle
Micheáše, syna Jemlova!“ [10] Seděli pak král israelský a Josafat, král
judský, každý na křesle svém, oděni jsouce rouchem královským, na
humně u vchodu do brány samařské, a všichni proroci prorokovali
před nimi. [11] Sedekiáš, syn Chanaanův, udělal si dokonce železné
rohy a řekl: „Toto praví Hospodin: „Těmito roztrkáš Syrii, až ji za-
hladíš“. [12] Podobně i všichni ostatní proroci prorokovali řkouce: „Táhni
na Ramot v Galaadě, budeš míti štěstí, a dá jej Hospodin v ruce královy“.

---

došlo k tomu, že se spojil Achab s Hadadezerem (který nastoupil ke konci r. 855 po Benhadadovi II.), a s jinými spojenci proti králi assyrskému Salmanassarovi II. a bojovali společně u Qarqaru (na řece Orontu) na jaře r. 854.

V. 2. „léta třetího“, t. j. před podzimem roku 854 před Kr. — „přišel dolů“, ježto Samař (viz výše 16, 24. nn.) leží o 350 metrů níže nežli Jerusalem (Jos 15, 63.). Napjetí mezi Jerusalemem a říší severní od časů Jeroboamových povolilo, že syn Josafatův Jehoram pojal za choť Atalii, dceru Achabovu (roku 865), a nyní došlo dokonce k tomu, že oba králové společně vystupují také vojensky!

V. 3. O Ramotu tom viz výše 4, 13. — K v. 3.—36. srv. 2. Par 18, 4.—34. — „je náš“ dle smlouvy učiněné výše 20, 34. — Bylo to jedno z měst, která zabral kdysi Benhadad I. Srv. 2. Par 16, 2.—4. — „služebníkům“ = vyšším úředníkům v „korunní-radě“.

K v. 5. srv. 1. Sam 23, 2. nn. Také pohanští králové tázali se před válkou věštců svých. Tak např. Zakir, král hamatský (Hamat v Syrii = dnes Hamá), praví na svém nápisu, který dal postaviti asi roku 790 a který nalezl francouzský konsul Pognon roku 1903: „Když jali se všichni tito (výše jmenovaní) králové obléhati Hazrak (město nedaleko Hamatu), když vyvýšili násep nad násep Hazraku, když prohloubili příkop pod příkop Hazraku, pozdvihl jsem ruce své k Pánu (Baalu) nebes, i vyslyšel mne Pán nebes (a odpověděl mi) Pán nebes skrze věštce ... „Neboj se, neboť já... budu státi při tobě, a já zachráním tě přede všemi... (kteří) tě oblehli“. Podobné příklady lze nalézti v písemnictví egyptském.

V. 6. n. Byli to „dvorní“ proroci, kteří „prorokovali“ tak, aby se zalichotili králi. Slibují sice pomoc Jahvovu, snad se zřetelem na přítomného Josafata, který byl přísným Jahvovcem, ale za jiných okolností slibovali by právě tak pomoc Baalovu. — Josafat je prohlédl; proto ptá se na jiného proroka, pravého, přísného Jahvovce.

V. 8. Micheáš hebr.: Míchájáhú = Kdo (jest) jako Jahve?

V. 10. „humno“ hned u brány bylo shromaždiště vhodné pro lid, před kterým královští dvorní a komorní „proroci“ prováděli různé překvapující tělocvičné výkony, jako činí dosud derviši. Tak „prorokovali“. Srv. výše 18, 29.

V. 11. Býk a rohy byli u národů starého Východu obrazem síly velmi oblíbeným.

13 Posel, který šel, aby zavolal Micheáše, pravil mu: „Hle, řeči
proroků jedněmi ústy předpovídají štěstí králi; buď tedy řeč tvá jako
řeč jejích, a mluv o zdaru“. 14 Micheáš mu však řekl: „Jakože živ je Hospodin!
Cokoli mi řekne Hospodin, to budu mluviti“. 15 Když tedy
přišel ke králi, řekl mu král: „Micheáši, máme táhnouti na vojnu proti
Ramotu v Galaadu, nebo nechati toho?“ On mu odpověděl: „Táhni,
budeš míti štěstí, a dá jej Hospodin v ruce královy“. 16 Tu mu pravil
král: „Opět a opět třeba tě zapřisahati, bys mi nemluvil nežli co
pravdivého jest ve jménu Hospodinově“. 17 Tu pravil on: „Viděl jsem
veškeren lid israelský, an rozptýlen je po horách jako ovce, které nemají
pastýře. I řekl Hospodin: „Nemají tito pána; vrať se každý domů
v pokoji“. 18 Řekl tedy král israelský Josafatovi: „Zdali jsem neřekl,
že mi neprorokuje nikdy nic dobrého, ale vždycky zlé?“ 19 On pak
pravil dále: „Proto slyš řeč Hospodinovu! Viděl jsem Hospodina sedícího
na trůně svém a všecko vojsko nebeské stojící při něm po pravici
i po levici. 20 I řekl Hospodin: „Kdo oklame Achaba, krále israelského,
by vytáhl a padl u Ramotu galaadského?“ I mluvil ten tak a jiný
jináč. 21 Vystoupil pak (jeden) duch, postavil se před Hospodina, a řekl:
„Já oklamu ho“. Hospodin se ho tázal: „Čím?“ 22 On odpověděl:
„Vyjdu, a budu duchem lživým v ústech všech proroků jeho“.
I řekl Hospodin: „Oklameš (ho), dokážeš (toho); vyjdi a učiň tak!“
23 Nyní tedy, hle, Hospodin dal ducha lživého do úst všech proroků
tvých, kteří tuto jsou, ježto Hospodin ustanovil neštěstí na tebe.“ 24 Tu
přistoupil Sedekiáš, syn Chanaanův, dal Micheášovi políček, a řekl:
„Což tedy mne opustil Hospodin, a mluvil k tobě?“ 25 Micheáš řekl:
„Uzříš to v ten den, až utíkati budeš z pokoje do pokoje, aby ses
ukryl.“ 26 I přikázal král israelský: „Vezměte Micheáše, a nechať jest

---

V. 15. Prorok odpovídá ironicky a štiplavě slovy ostatních proroků; chce říci, že jejich proroctví není pravé. Král chápe.

V. 17. předpovídá již, že „pán“, t. j. Achab, padne, že Israelité osiří, rozprchnou se po prohrané bitvě a vrátí se domů. Srv. níže v. 35. n.

V. 18. Achab zase chápe, že míní jej.

V. 19. n. „proto“, že si myslíš, že předpovídám ti nepříznivé věci ze svého, z nepřátelství, a ne, jak mi Hospodin velí: proto slyš dále, co jsem viděl. — „vojsko nebeské“ = andělé. Viz výše 18, 15. — „stojí“ čekajíc rozkazů Hospodinových. — Ze skutku anděla toho plyne, že to byl anděl zlý. (Srv. Job 1, 6. nn.) Rozdíl mezi anděly dobrými a zlými není tu zdůrazněn; ne proto, že snad byl tehdy Israelitům ještě neznám, ale proto, by bylo naznačeno, že duch zlý bude působiti, jako jindy působívá duch dobrý — skrze proroky. Ostatně vidění to má povahu a ráz podobenství (paraboly), ve které není všecko čirou skutečností! — Místo „aby padl u Ramotu“ možno hebr. také překládati: „aby napadl Ramot“. Nebyla tedy smrt Achabova tím slovem dokonale zřetelně vyslovena.

V. 22. Rozkaz Boží, by duch šel a ústy proroků, lží, Achaba oklamal, nesrovnává se sice s pojmem Boha, nejvyšší pravdy, která klamati nemůže. Lež může toliko připustiti. Mluva starozákonní však nerozlišuje přesně toho, co Boží prozřetelnost přímo působí a co toliko nepřímo dopouští, ale připisuje obé stejným skorem způsobem Bohu. Srv. Ex 4, 21; 2. Sam 16, 10. Ostatně dlužno míti na paměti zvláštní slovesný druh vidění (podobenství). Viz výše v. 20! Vidění to bičuje komorní proroky královské, kteří králi lichotili, i krále samého, který si od nich rád lichotiti dával.

V. 23. n. Poučení, které plyne z vidění, obrací Micheáš tak zřetelně na přítomné, že Sedekjáš vystoupil proti němu násilně. Dle hebr. táže se prorok: „Kde (kudy) odstoupil ode mne duch Hospodinův, aby mluvil s tebou?“

V. 26. Místo „Amalechova“ čti „králova“.

u Amona, starosty města, a u Joasa, syna Amalechova, [27] a rcete jim:
„Toto praví král: Dejte tohoto muže do žaláře, a živte ho chlebem
utrpení a vodou úzkosti, dokud se šťastně nevrátím". [28] Tu pravil
Micheáš: „Vrátíš-li se šťastně, tedy nemluvil skrze mne Hospodin".
[A dodal: „Slyšte to všichni lidé!"]

[29] Táhl tedy král israelský a Josafat, král judský, proti Ramotu
v Galaadě. [30] „Vezmi zbroj" — pravil král israelský Josafatovi —
„a táhni do boje oblečen jsa ve své roucho." Král israelský však se
převlékl a tak šel do boje. [31] Král syrský pak přikázal [třiceti dvěma]
svým velitelům vozů: „Nebojujte proti malému ani velkému, než proti
samému králi israelskému". [32] Když tedy uzřeli velitelé vozů Josafata,
domnívali se, že by on byl král israelský, proto obořivše se naň, bo-
jovali proti němu. Josafat vzkřikl. [33] I zpozorovali velitelé vozů, že on
není král israelský, a nechali ho. [34] Tu natáhl muž jeden lučiště a na
nejisto střelu vystřeliv náhodou ranil krále israelského mezi plícemi
a žaludkem. Pročež on řekl vozkovi svému: „Obrať a vyvez mne
z vojska, nebo [těžce] raněn jsem". [35] Avšak bylo třeba bojovati ten
den a tak zůstal státi král israelský na svém voze proti Syrům, až
večer umřel — krev z rány tekla do košatiny vozu. — [36] Ještě před
západem slunce volal hlasatel po veškerém vojště: „Vrať se každý do
města svého a do země své". [37] Když tedy král byl mrtev, přenesli ho
do Samaře a pochovali ho v Samaři. [38] I myli vůz jeho v rybníku sa-
mařském, a psi lízali krev jeho, [když umývali uzdy], dle řeči Hospo-
dinovy, kterou byl promluvil.

[39] Ostatní děje Achabovy a vše, co činil, jaký dům ze slonové
kosti vystavěl, i města, která opevnil, to zapsáno je v knize Letopisů

V. 27. Místo: „chlebem utrpení a vodou úzkostí" čti: „málo chleba a málo vody" (dávejte mu).

V. 28. Co jest ve hranaté závorce, pojal sem z Mich 1, 2. opisovač, který se nesprávně domníval, že tento Micheáš je týž, jehož proroctví zachována mezi dvanácti proroky „menšími"; ten však žil později. Viz Mich 1, 1.

V. 30. Achab se převlékl za prostého vojáka nebo za důstojníka, domnívaje se, že tak snáze vyvázne živ a zdráv z bitvy. O rozkazu krále aramského (níže v. 31.) sice nevěděl, ale mohl jej tušiti.

V. 31. „třiceti dvěma" není 2. Par 18, 30. — Dostalo se sem při opisování z 20, 1. 16. 24. omylem.

V. 32. Josafat „vzkřikl" dávaje rozkazy nebo povzbuzuje k boji. Snad ho poznali dle výslovnosti judské, která se lišila od výslovnosti severních Israelitů. — Spíše však znali velmi dobře hlas Achabův, se kterým společně byli bojovali před časem nedlouhým proti králi assyrskému, a poznali, že domnělý král israelský, na kterého nyní doráželi, má hlas dokonce jiný, že to tedy nemůže býti Achab. — Josafata nechtěl král aramský Hadadezer zabíti, aby si Judsko neodcizil, ale spíše získal, ježto potřeboval jeho pomoci proti Assyrii.

V. 34. „na nejisto"; nemířil tedy na krále přestrojeného. — Místo „mezi plícemi a žaludkem" lépe: „mezi krunýřem a zástěrou drátěnou", kterou krunýř dole na životě („v půli") končil. — „z vojska" = z bitevní čáry.

V. 35. Ježto byl boj velmi tuhý a král se obával, že by jeho vojíni pozbyli odvahy a vytrvalosti, kdyby se dal zavésti „za frontu", změnil svůj rozkaz daný ve v. 34. a vytrval, ač raněn, až do večera v boji. Ježto rána nebyla zavázána — krvácel, až vykrvácel.

V. 36. Rozkaz k ústupu dán proto, že král zemřel (viz v. 37.).

K v. 38. srv. výše 21, 19. — Hl. 22, 1.—38. souvisí s hl. 20, 1.—42. Obě pojaty z jednoho pramene, ke kterému patří také 4. Král 3, 4. nn. Napsány byly tyto dějiny Achabovy kolem roku 790. (Šanda.)

V. 39. „dům ze slonové kosti", t. j. hojně slonovinou zdobený a podobným nábytkem opatřený. Srv. výše 10, 18; Am 3, 15; Ž 44, 9; Pís 7, 4. — Z nápisu

králův israelských. [40] Zesnul tedy Achab s otci svými, a stal se králem
Ochoziáš, syn jeho, místo něho.
[41] Josafat, syn Asův, stal se králem nad Judou léta čtvrtého Achaba,
krále israelského. [42] Třicet pět let mu bylo, když počal kralovati,
a dvacet pět let kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Azuba,
dcera Salaje. [43] Chodil úplně po cestě Asy, otce svého, aniž se od ní
uchýlil, konaje, co správné bylo před obličejem Hospodinovým. [44] Avšak
výšin neodstranil, nebo lid ještě obětoval a pálil kadidlo na výšinách.
[45] Josafat měl pokoj s králem israelským.
[46] Ostatní děje Josafatovy, jeho činy i války, které vedl, ty zapsány
jsou v Letopisech králů judských.
[47] Také zbytky ženařů, kteří byli zůstali za dnů Asy, otce jeho,
vyplenil ze země.
[48] V Edomsku nebyl tehdy král ustanoven.
[49] Král Josafat dal nadělati lodí na moři, které se měly plaviti do
Ofiru pro zlato; ale nemohly se plaviti, ježto se ztroskotaly v Asion-
gaberu. [50] Tehdy řekl Ochoziáš, syn Achabův, Josafatovi: „Nechať
jedou služebníci moji se služebníky tvými na lodích!“ Josafat však
nechtěl. [51] I zesnul Josafat s otci svými, a pochován byl s nimi ve
městě Davida, otce svého. A stal se králem Joram, syn jeho, místo něho.
[52] Ochoziáš, syn Achabův, stal se králem nad Israelem v Samaří
léta sedmnáctého Josafata, krále judského, a kraloval nad Israelem

---

Méšy, krále moabského (nalezeného r. 1868 nedaleko Dibonu (Jos 13, 9.), vyplývá, že kolem roku 865, kdy byl Achab zapleten do sporu s Aramy, podařilo se Méšovi, z Madabska (kterého byl Amri dobyl (viz výše 16, 27.) vypuditi vojsko israelské, že však záhy byl zase Achabem pokořen: „Pravil také on (t. j. Achab): Potlačím Moabsko... Král israelský opevnil Jahas (nedaleko Dibonu) a sídlil tam, když bojoval proti mně.“

V. [40]. Ochozjáš hebr.: Achazjáhú. — Nastoupil před podzimem r. 854 před Kristem a následujícího roku zemřel. Byl to dvacátý prvý a dvacátý druhý rok vlády Josafata, krále judského.

V. [41]. Ježto Achab nastoupil na trůn dříve nežli Josafat, podány dějiny Achabovy nepřetržitě od 16, 29.—22, 40. Teprve v. 41. této hl. počínají se popisovati děje Josafatovy. Podobně činí skladatel knih Král pravidelně: podává souvisle dějiny krále (judského neb israelského), který nastoupil dříve, a teprve po jeho smrti vrací se, by líčil události, které se sběhly za jeho vrstevníka v říši druhé. — Místo „čtvrtého“ bylo by důsledně čísti: „druhého“, t. j. 875/874 před Kr.

V. [43]. Ježto Achab nastoupil dříve na trůn nežli Josafat, a ježto Josafat panoval 25 roků, kdežto Achab toliko 22 roky, přečkal Josafat vládu Ochozjáše, syna Achabova, ano panoval čtyři léta současně s druhým synem Achabovým, s Joramem. — ‘Azúbá = Osiřelá, Sirotek? — Šilchí (= Salaj). — Bylo-li Josafatovi, když nastoupil, 35 roků, narodil se 874 + 35 = r. 909. před Kristem.

V. [45]. Ne toliko pokoj měl s králem israelským, ale byl s ním spolčen a spřízněn. Viz výše v. 2.

V. [46]. Konec obvyklé formule je teprve v. 51. — V. 47. patří k v. 43. Srv. výše 15, 11. n.; 14, 24.

V. [48]. Dle hebr. panoval tam místodržitel místo krále, t. j. místo Josafata. — Ke konci vlády Josafatovy, na podzim r. 852 nebo na jaře r. 851, Edomci se sice vzbouřili, ale zatím nadarmo. Srv. 2. Par 20, 1. nn. — Ježto měli dle 2. Par 16, 7. Edomci ještě za Asy samostatného krále, byl král ten sesazen (nebo dán mu israelský dozorce, že byl „králem“ toliko dle jména (4. Král 3, 9. 13. 26.), ve skutečnosti však místodržitelem judským), buď ještě za pozdějších let vlády Asovy, nebo teprve za Josafata.

K v. [49]. srv. výše 9, 26; 2. Par 20, 36. — V zálivu Aqabském bývají dosud náhlé a prudké bouře, lodím nebezpečné.

V. [52]. navazuje na v. 40. — Místo „sedmnáctého“ důsledně by bylo „dvacátého prvého“.

dvě léta. [53] Činil, co bylo zlé před obličejem Hospodinovým, chodě po cestě otce svého i matky své, a po cestě Jeroboama, syna Nabatova, který uvedl do hříchů lid israelský. [54] Sloužil také Baalovi a klaněl se mu, a (tak) popudil Hospodina, Boha Israelova, právě tak, jako činil otec jeho.

ČTVRTÁ KNIHA KRÁLOVSKÁ

(dle hebrejského DRUHÁ).

Ochoziáš a Eliáš (1, 1.—18.).

Onemocnělý Ochozjáš posílá tázati se Beelzebuba (1, 1. n.). Eliáš předpovídá mu smrt (1, 3.—8.). Tři vojenské oddíly chytají Eliáše (1, 9.—14.). Eliáš před králem (1, 15. n.). Ochozjáš umírá (1, 17. n.).

Hlava 1. — [1] Po smrti Achabově odpadl Moab od Israele.
[2] Ochoziáš spadl skrze mříži svého horního pokoje, který měl v Samaři, a rozstonal se; i poslal posly řka jim: „Jděte, ptejte se Beelzebuba, boha akkaronského, budu-li moci ožíti z této nemoci své".

Hl. 1. — V. 1. O těchto vítězných bojích vypravuje moabský král Méša na pomníku výše (3. Král 22, 39.) jmenovaném: [1] „Já jsem Méša', syn Kemošmeleka, král moabský [2] z Dibonu. Otec můj kraloval nad Moabem třicet let, a já stav se králem [3] po svém otci, zřídil jsem tuto výšinu Kemošovi v Korze (Korha čtvrt města Dibonu, kde tato svatyně Kemošova byla) za to, že zachránil [4] Méšu. Zachránil mne totiž ode všech králův a způsobil, že jsem se kochal pohledem na všecky nepřátele své ... Všecku krajinu [8] madabskou ..., navrátil [9] Kemoš za dnů mých. Opevnil jsem Ba'alme'ón (Ma'ín jižně Madaby Nm 32, 38; Jos 13, 17.), zřídil jsem tam rybník a opevnil jsem [10] Kirtajajim (= dnešní Chirbet Kurejját(?) Srv. Nm 22, 39.). Příslušníci kmene Gad sídlili v kraji Atarót (dnešní 'Attárús Nm 32, 3. 33. n.) ode dávna; opevnil si také král [11] israelský Atarót. Bojoval jsem proti městu, dobyl jsem ho, pobil jsem veškerý lid [12] z města na radost Kemošovi a Moabsku, a vzav tamodtud svršek oltáře boha Dvdh [13] vlekl jsem jej před Kemoše v Kerijjot (= městská čtvrt dnešního Keraku?)... Tu přikázal mi Kemoš: Jdi a odejmi Nebo Israelským. [15] I táhl jsem v noci, bojoval jsem proti němu od svítání do poledne, [16] dobyl jsem ho a pobil jsem všecky, úhrnem sedm tisíc, muže i jinochy, ženy, dívky [17] a otrokyně, neboť 'Astarkemoši zasvětil jsem je (t. j. vykonal jsem na nich klatbu „cherem". Srv. Dt 13, 15.—17.). Také jsem vzal tamodtud oltářní svršky boha Jahve a vlekl jsem je před Kemoše. Král israelský opevnil [19] Jahas a sídlil tam, když bojoval proti mně, ale Kemoš jej zahnal přede mnou. [20] Vzal jsem totiž z Moabska 200 mužů, všecky náčelníky jeho, vedl jsem je proti Jahasu a dobyl jsem ho, [21] bych jej připojil k Dibonu... [25] Já jsem dal vykopati příkopy u Korhy zajatci [26] z Israele. — O Dibonu viz Nm 21, 29. n.; 32, 3; Jos 13, 9. 17. — O Madabě viz Nm 21, 30; Jos 13, 9. 16. O městě Nebo viz Nm 32, 3. 38. — Jahas viz Nm 21, 23; Dt 2, 32; Jos 13, 18. (Jassa).

V. 2. „Mříž" ta byla nejspíše branka, která zavírala volné schody ústící na ploché střeše, kde byl onen nástřešní „pokoj". Jos. Flavius (Starož. 9, 2. 1.). — Beelzebub (hebr.: Ba'al-zebúb) = Pán much, t. j. Muchobijce, ochránce proti mouchám, které působí na Východě člověku veliké potíže. (Srv. egyptskou ránu Ex 8, 21. nn.) — Pravděpodobněji však dlužno čísti s Lagrangem Baal-zebul = Pán obydlí (nebeského? či svatyně akkaronské?) Srv. Lk 11, 15. 18. n.; Mt 10, 25. a jj. — O Akkaronu viz 1. Sam 5, 10.

[3] Anděl Hospodinův pravil však Eliáši Tesbanu: „Vstaň, jdi vstříc poslům krále samařského a rci jim: „Zda není Boha v Israeli, že jdete dotazovati se Beelzebuba, boha akkaronského? [4] Protož toto praví Hospodin: S lůžka, na které jsi se položil, nesejdeš, ale smrtí zemřeš!“ I odešel Eliáš. [5] Když se vrátili poslové k Ochoziášovi, tázal se jich: „Proč jste se vrátili?“ [6] Oni mu odpověděli: „Muž (jeden) potkal se s námi, a řekl nám: „Jděte, vraťte se ke králi, který poslal vás, a rcete mu: „Toto praví Hospodin: Zda není Boha v Israeli, že posíláš tázati se Beelzebuba, boha akkaronského? Proto s lůžka, na které jsi se položil. nesejdeš, ale smrtí zemřeš“. [7] On jim řekl: „Jaké podoby a postavy je muž ten, který se potkal s vámi a mluvil slova tato?“ [8] Oni řekli: „Muž v (plášti ze) srsti a pasem koženým přepásaný na bedrách“. Tu on řekl: „Eliáš Tesban je to!“

[9] I poslal k němu padesátníka s padesáti muži, kteří byli pod ním. Ten tedy šel k němu, an seděl na vrchu hory, a řekl: „Člověče Boží, král rozkázal, abys sestoupil dolů“. [10] Eliáš odpovídaje řekl padesátníkovi: „Jsem-li člověk Boží, nechať sestoupí oheň s nebes a pohltí tebe i tvých padesát!“ I sestoupil oheň s nebes a pohltil jej i padesát (mužů), kteří byli s ním. — [11] A opět poslal k němu (král) padesátníka jiného a padesát (mužů) s ním. Ten mu pravil: „Člověče Boží, toto praví král: „Rychle sestup dolů!“ [12] Eliáš odpovídaje řekl: „Jsem-li já člověk Boží, nechať sestoupí oheň s nebes, a pohltí tebe i tvých padesát!“ Sestoupil tedy oheň s nebes, a pohltil jej i padesát jeho (mužů). — [13] Opět poslal padesátníka třetího a padesát (mužů), kteří s ním byli. Ten přišed, sklonil kolena před Eliášem a prosil ho řka: „Člověče Boží, nepohrdej životem mým, ani životy služebníků tvých, kteří se mnou jsou! [14] Hle, sestoupil oheň s nebes a pohltil dva první padesátníky a padesát (mužů), kteří byli s nimi; ale nyní prosím, abys smiloval se nad životem mým“. [15] I pravil anděl Hospodinův Eliášovi: „Sestup s ním, neboj se!“ Tedy vstav, šel s ním ke králi
[16] a pravil mu: „Toto praví Hospodin: Že jsi poslal posly, by se tázali Beelzebuba, boha akkaronského: — [jako by nebylo Boha v Israeli, kterého bys se mohl tázati] — proto s lůžka, na které jsi se položil, nesejdeš, ale smrtí zemřeš!“ [17] I zemřel dle řeči Hospodinovy, kterou

V. 3. Eliáš zastavil posly nedaleko Samaře; vrátili se tak brzy, že král ihned postřehl, že v Akkaroně nebyli.

V. 7. n. Poslové zatajili jméno velikého proroka Eliáše nejspíše proto, by krále náhle nepolekali a tak mu nemoc nezhoršili. — O plášti z hrubé látky, ze srsti, viz 3. Král 19, 19. Srv. také Zach 13, 4; Mt 3, 4; Žid 11, 37. Král dle roucha, jakož i dle smělého vystoupení prorokova poznal, že je to neúprosný Eliáš.

V. 9. Půl setniny posláno, aby Eliáše jali. Srv. kterak Pán byl jat. Zdá se, že „člověče Boží“ vyslovuje velitel uštěpačně a tupí tak důstojnost proroka, poslance Božího; proto tak přísný trest. — Tolik mužů posláno, by tím jistěji byl Eliáš zatčen. — „na vrchu hory“ znamená nejspíše místo nesnadno přístupné, kde nalezl Eliáš ve skalních slujích útulek jako kdysi David. (Selbst.)

V. 10. Ve slovech Eliášových je slovní hříčka: „Jsem-li já *íš* (= muž, člověk), nechať sestoupí *éš* (= oheň)“.

V. 13. Třetí velitel (půl setniny) neoslovuje Eliáše potupně (ironicky), jak učinili dva jeho druhové předešlí, ale chová se nad míru pokorně a uctivě. — Král po třetí pokus opakuje; tak pevná, takořka šílená byla jeho snaha, nepohodlného proroka potrestati za jeho domnělou opovážlivost.

V. 17. Co je v závorce, je glosa nesprávná. Neboť Joram, nástupce Ochozjášův, zúčastnil se ještě s Josafatem výpravy, jak plyne z 3, 4. nn. — Místo „druhého léta Jorama“ dlužno čísti: „dvacátého druhého roku Josafata“, t. j. r. 854/853 před Kr. Srv. „Letopočty“ na str. 899.

promluvil Eliáš, a stal se králem Joram, bratr jeho, místo něho, [léta
druhého Jorama, syna Josafatova, krále judského], nebo neměl syna.
18 Ostatní skutky Ochoziášovy, které činil, ty zapsány jsou v Letopisech králův israelských.

Místo Eliáše nastupuje Eliseus (2, 1.—25.).

Eliáš kráčí s Eliseem z Galgaly do Betelu, do Jericha, přes Jordan (2, 1.—10.). Eliáš Bohem unesen (2, 11. n.). První divy Eliseovy (2, 13.—25.).

Hlava 2. — 1 Když chtěl Hospodin vyzdvihnouti Eliáše u vichru
do nebe, šli (právě) Eliáš a Eliseus z Galgaly. 2 I řekl Eliáš Eliseovi:
„Zůstaň tu, nebo Hospodin poslal mne až do Betelu". Eliseus mu však
řekl: „Jakože žije Hospodin a jakože žiješ ty! Nespustím se tebe!"
Když tedy přišli do Betelu, 3 vyšli synové proročtí, kteří byli v Betelu,
k Eliseovi a řekli mu: „Víš-li, že dnes vezme Hospodin pána tvého
od tebe?" On odpověděl: „I já (to) vím; mlčte!"
4 Když pak (opět) pravil Eliáš Eliseovi: „Zůstaň tu, nebo Hospodin poslal mne do Jericha!", řekl tento: „Jakože žije Hospodin
a jakože žiješ ty! Nespustím se tebe!" Když tedy přišli do Jericha,
5 přistoupili synové proročtí, kteří byli v Jerichu, k Eliseovi a řekli mu:
„Víš-li, že dnes vezme Hospodin pána tvého od tebe?" On odpověděl:
„I já (to) vím; mlčte!"
6 Řekl pak mu Eliáš: „Zůstaň tu; nebo Hospodin poslal mne až
k Jordanu". On však řekl: „Jakože živ je Hospodin a jakože živ jsi
ty! Nespustím se tebe!" Šli tedy oba spolu, 7 a padesát mužů ze synů
prorockých šlo za nimi a postavili se proti nim zdaleka; oni pak oba
zastavili se u Jordanu. 8 Tu vzal Eliáš plášť svůj, svinul jej, udeřil na
vodu, a ta rozdělila se na dvě strany, že přešli oba po suchu. 9 Když
přešli, řekl Eliáš Eliseovi: „Žádej, co chceš, ať učiním tobě, prve nežli
vzat budu od tebe". I řekl Eliseus: „Prosím, aby byl ve mně dvojnásobně duch tvůj!" 10 On odpověděl: „Nesnadné věci jsi požádal;
avšak uzříš-li mne, když vzat budu od tebe, stane se ti, co jsi žádal;
pakli neuzříš, nestane se".
11 Když pak šli dále a jdouce rozmlouvali, aj, vůz ohnivý, a koně

Za v. 18. v LXX je hned 3, 1.—3. To je původnější. — 1, 2.—17. je vzat z téhož pramene, ze kterého pochází 3. Král 21: druhé, mladší děje Eliášovy.

Hl. 2. — V. 1. Galgala = Džildžíljá (744 m) mezi Sichemem a Betelem (881 m) nedaleko Sila. (Či(?) Džildžúlije severozápadně od Baal-Šališa = Chirbet Sirisia. Srv. 1. Sam 9, 4.)

V. 3. „synové proročtí" = žáci proroků, chovanci jejich, kteří se společně vzdělávali v tehdejších vědách a ctnostech a tak se připravovali, povolá-li je snad Jahve k úřadu prorockému. Viz 1. Král 10, 5; 19, 19. n.; 4. Král 4, 38. 43; 6, 1; 9, 1.

V. 9. „dvojnásobně" ne se zřetelem k Eliášovi, že by chtěl Eliseus, sluha a žák, vyniknouti nad svého pána a mistra, nýbrž ohledem na jiné dědice ducha Eliášova. Jako prvorozený syn dědíval dvojnásobně (Dt 21, 17.) po otci, tak chce Eliášův „*syn* prorocký" po svém duchovním otci míti „dvojnásobný" dědický podíl.

V. 11. Ohnivý vůz, ohniví koně, jakož i vichor srovnávají se s okolnostmi, které provázejí Boha, když se zjevuje. Srv. Ex 3, 2; 24, 17; Ez 1, 4; Is 30, 27; Ž 17. (2. Sam 22, 9. 13. nn.). Eliáš unesen na jaře nebo v létě r. 853 před Kristem. Vzat s tohoto světa jako Henoch (Gn 5, 18.—24.). Bude předchůdcem Kristovým a připravovati lidstvo na jeho druhý příchod k poslednímu soudu, jako byl Jan Křtitel připravoval na první Kristův příchod (Mal

ohniví oddělili oba od sebe, a Eliáš vystoupil u vichru do nebe.
12 Eliseus to viděl, i volal: „Otče můj, otče můj, voze Israelův a vozataji jeho!“ Když pak ho již neviděl, uchopiv roucha svá, roztrhl je
na dva kusy.
13 I zdvihl plášť Eliášův, který mu byl spadl, vrátil se, za-
stavil se na břehu jordanském, 14 a pláštěm Eliášovým, který byl mu
spadl, udeřil na vodu. [Avšak nerozdělila se.] A řekl: „Kde je Bůh
Eliášův také nyní?“ [A udeřil na vodu.] I rozdělila se sem a tam, že
přešel Eliseus. 15 Vidouce (to) naproti synové proročtí, kteří sídlili
v Jerichu, řekli: „Spočinul duch Eliášův na Eliseovi“. A vyšedše mu
vstříc poklonili se mu až k zemi, 16 a pravili mu: „Hle, se služebníky
tvými je (tu) padesát mužů silných; ti mohou jíti a hledati pána tvého;
snad ho zanesl duch Hospodinův, a hodil jej na některou horu nebo
do některého údolí“. On však řekl: „Neposílejte!“ 17 Nutili ho tedy,
až přivolil řka: „Pošlete!“ I poslali padesát mužů, kteří hledali tři
dny, ale nenalezli (nic). 18 Když se vrátili k němu — on bydlil v Je-
richu — řekl jim: „Zda-li jsem vám neřekl: Neposílejte?“
19 Tu pravili obyvatelé města Eliseovi: „Hle, pobyt v městě tomto
je výborný, jak, pane, sám vidíš; ale vody jsou špatné a krajina je

---

4, 1. 5; Zjev 11, 3; Mt 11, 13. n.; 17, 11. n.). Takového vyznamenání nedostalo se žádnému proroku starozákonnímu, proto právem sluje největším prorokem starozákonním, ačkoli nám nezanechal písemných památek. Svým působením byl podoben Mojžíšovi, ano možno jej nazvati druhým Mojžíšem. Byl proto od nejstarších dob vysoce vážen a ctěn. Srv. Sir 48, 1.—10. V životě jeho nalézáme mnoho podobného s Janem Křtitelem (Mal 3, 1; Lk 1, 17; Is 40, 3; Mt 3, 3.), ano i s Kristem samým. Proto mohli Židé pokládati oba za Eliáše. (Jan 1, 21; Mt 16, 14; Mk 6, 15.) Nikomu nedostalo se cti jako Mojžíšovi a Eliášovi, když se proměnil Pán na hoře (Mt 17, 2.), nikomu nedostalo se z úst nejpovolanějších takové chvály jako Janu Křtiteli a Eliášovi (Mt 3, 13. nn.; 11, 9. nn.; Jan 5, 35.). Církev slaví jeho památku dne 20. července. Za zvláštního svého ochránce pokládá Eliaše řád karmelský. I dnešní mohamedáni vidí v Eliášovi (nazývají ho El-Chadir = Zelený) patrona vodstva a ctí ho. — (V mimobiblickém písemnictví uloženy četné plody lidské obrazotvornosti: Eliáš je prý vrátným v ráji, oznamuje příchozí, provází je nebem a peklem, zaznamenává do knihy dobré i zlé skutky lidské, a pod.)

V. 11b. „do nebe“ neznamená tu místo, kde vyvolení na Boha patří tváří v tvář, ale místo, na které vzat i Henoch.

V. 12. n. Jako bývali bojovníci jmenováni „kladivy“ nepřátel, „mečem Božím“ a pod., tak tu nazván Eliáš válečným nástrojem toho času nejmocnějším — „válečným vozem“ a tím, který jej v boji proti nepřátelům Israelovým řídil (= „vozataj“ nebo „jezdec“. S tím souvisí též ohnivý vůz a ohniví koně, kteří oba proroky „oddělili“.) — Eliseus roztrhal „roucha svá“, zejména plášť, na znamení, že nebude již toliko sluhou a žákem Eliášovým; bude míti plášť, který shodil Eliáš, aby tím naznačil, že bude Eliseus jeho nástupcem v úřadě prorockém, a že mu tedy splněna prosba, vyslovená výše ve v. 9. — Ku plášti a jeho významu srv. 3. Král 19, 19. — „Plášť spadl „mu“ = Eliášovi, tedy „s Eliáše“. — Starokřesťanské umění vidělo v plášti Eliášově, daném Eliseovi, předobraz velepastýřské moci, kterou Kristus odevzdal Petrovi.

V. 14. Co je v závorkách, jsou glosy. — Voda se rozdělila hned po prvém úderu! Důkaz to, že zdědil Eliseus po Eliášovi také moc činiti zázraky. — Otázka: „Kde je...“ vyjadřuje přání nebo skromný rozkaz divotvůrcův: „Budiž tu Bůh Eliášův také nyní“ jako byl výše dle v. 8. — Srv. Ž 41, 4.

V. 15. n. Byli to ti, kteří dle v. 7. zůstali na protějším břehu Jordanu. — Z v. 16. plyne, že zatím k oněma 50 „synům prorockým“ přišli jiní, a že tedy bylo v Jerichu čekatelů proroctví značné množství. — Že zmizel Eliáš náhle častěji, patrno již ze slov Abdiášových výše 3. Král 18, 12. (Srv. Sk 8, 39. n.). Ježto však zmizel tentokráte na vždy, nepřeje si Eliseus, aby ho šli hledati.

V. 19. „města“ — Jericha. — Ježto dobytek nemá dobré vody, nemůže se přiměřeně množiti, je tedy okolí Jericha „neplodné“.

neplodná". [20] On řekl: „Přineste mi nádobu novou, a nasypte do ní
soli". Když ji přinesli, [21] vyšed ku prameni vod, vysypal do něho sůl
a řekl: „Toto praví Hospodin: Uzdravil jsem vody tyto a nebude
již smrti v nich ani neplodnosti". [22] A tak uzdraveny jsou vody ty až
do dneška, dle slova Eliseova, které byl promluvil.
[23] Odtud pak odešel nahoru do Betelu; a když šel nahoru, cestou
malí chlapci, vyšedše z města, posmívali se mu, říkajíce: „Stoupej,
lysý, stoupej, lysý". [24] On se ohlédl, a když je viděl, zlořečil jim ve
jménu Hospodinově. I vyšli dva medvědi z lesa a roztrhali z nich
čtyřicet dva chlapce.
[25] Pak šel odtud na horu Karmel, a tamodtud vrátil se do Samaře.

Joram, syn Achabův (3, 1.—27.).

Přehled jeho vlády (3, 1.—3.). Výprava proti Moabsku (3, 4.—27.).

Hlava 3. — [1] Joram, syn Achabův, stal se králem nad Israelem
v Samaři léta osmnáctého Josafata, krále judského. A kraloval dvanáct
roků. [2] Činil, co je zlé před Hospodinem, ale ne jako otec jeho a matka,
neboť odstranil modly Baalovy, které byl udělal otec jeho. [3] Avšak ve
hříších Jeroboama, syna Nabatova, do kterých uvedl Israele, vězel,
nevzdal se jich.
[4] Mesa, král moabský, choval mnoho dobytka, a platil králi israel-

V. 20. „nové", čisté mísy bylo třeba, ježto měla býti nástrojem v ruce muže Božího, by zázračně očistil vodu. Srv. Nm 19, 2; Mk 11, 2; Jan 19, 41. — Sůl sice zamezuje hnilobu, zde však má význam toliko náznačný (symbolický). Prameny, prýštící v okolí Jericha, mají vedle síry samy sebou velmi mnoho soli; nebyl by tedy Eliáš osladil pramen solí *přirozeným* způsobem. Kdyby byla mohla pouhá sůl pramen ozdraviti, byli by Jerišané již dávno tak učinili! (Také církev káže sypati do svěcené vody sůl.)

V. 22. Je to dnešní „Pramen Eliseův", zvaný též 'Ain es-sultán. Viz Jos 2, 1.

V. 23. „z města" — z Betelu. — „lysý" = plešatec. — Ježto Eliseus tehdy, na počátku svého úřadu, nebyl příliš stár, sotva měl přirozenou lysinu. Také by ji nebylo bývalo dobře viděti, ježto měl hlavu dle východního obyčeje všecku zahalenu. Možno se proto domnívati, že si dávali tehdejší proroci a kandidáti proroctví vlasy stříhati a že tedy nosili umělou lysinu, *tonsuru*. Betelští hoši mohli to věděti, ježto byla v jejich městě „škola" prorocká. Zdá se, že Betelští nazývali vůbec proroky posměšně: „plešatci" a že tím jménem nyní jejich mládež také poctila Elisea. Že je to prorok, poznala dle hrubého pláště. Nadávka čelila proti důstojnosti poslance Božího, a tedy proti Bohu samému. Proto přísně potrestána. Srv. trest za úštěpky výše 1, 9. Srv. též výrok Kristův Lk 10, 16.

V. 24. Že byli v Palestině tehdy medvědi, patrno také z 1. Sam 17, 34. nn. Dnes žijí aspoň na Libanu.

V. 25. Karmel byl vítaným zátiším milovníků samoty. (Viz 3. Král 18, 19. n.). — V Samaři měl Eliseus svůj domek. Srv. níže 5, 9; 6, 32.

Hl. 3. — V. 1. Místo: „osmnáctého roku" čti: „dvacátého druhého", t. j. 854/853 před Kristem. — Ježto panoval dvanáct roků, přečkal vládu Josafata, který zemřel 851/850. Vládl současně se stejnojmenným králem judským 8 roků a zemřel téhož roku, kdy nastoupil na trůn judský Ochozjáš (843/842). — Viz „Letopočty" výše na str. 899.

V. 2. „modly", t. j. maççeby. Viz Dt 7, 5. — Ježto maççeby byly podstatnou složkou kanaanské svatyně, Joram zrušil tím „výšiny". Zdá se však, že nezrušil svatyně Baalovy v Samaři, ježto byla tam maççeba ještě za krále Jehu. Viz níže 10, 27. — „jeho otec a matka" = Achab a Jezabela.

V. 3. „hřích Jeroboamův" = úcta Jahve v podobě zlatého býčka. — První tři verše této hl. patří vlastně za 1, 18.

V. 4. „s vlnou", t. j. beranů nestříhaných. — Že se zabýval Mesa chovem stád ve velkém, dosvědčuje sám na svém nápise: „Já jsem opevnil Madabu,

skému sto tisíc beránkův a sto tisíc beranů s vlnou. [5] Když však Achab
umřel, zrušil (Mesa) smlouvu, kterou měl s králem israelským. [6] Vy-
táhl tedy král Joram ten den ze Samaře a sčetl veškerého Israele.
[7] Poslal také k Josafatovi, králi judskému, a vzkázal (mu): „Král mo-
abský odtrhl se ode mne; pojď se mnou proti němu na vojnu!“ On
odpověděl: „Potáhnu; kdo je můj, je tvůj; lid můj, lid tvůj, a koně
moji, koně tvoji“. [8] A řekl: „Kterou cestou potáhneme?“ On odpověděl:
„Po poušti edomské“. [9] Táhli tedy, král israelský, král judský a král
edomský. Když urazili v oblouku cestu sedmi dní, nebylo vody voj-
skům ani dobytku, který šel za nimi. [10] I pravil král israelský: „Ach
běda, běda, shromáždil nás tu Hospodin tři krále, aby nás vydal v ruce
Moabovy!“ [11] Josafat se tázal: „Je tu prorok Hospodinův, abychom
prosili Hospodina skrze něho?“ Jeden ze služebníků krále israelského
odpověděl: „Je zde Eliseus, syn Safatův, který líval vodu na ruce
Eliášovy“. [12] I řekl Josafat: „U toho je řeč Hospodinova!“ A šli k němu
dolů, král israelský, Josafat, král judský a král edomský. [13] Eliseus
však řekl králi israelskému: „Co mně a tobě jest? Jdi ku prorokům
otce svého a matky své!“ I řekl mu král israelský: „Proč shromáždil
Hospodin tři krále tyto, aby je vydal v ruce Moabovy?“ [14] Eliseus mu
odpověděl: „Jakože živ je Hospodin zástupů, před jehožto tváří stojím!
Kdybych si nevážil Josafata, krále judského, tebe bych si nevšiml, aniž
popatřil (na tebe)! [15] Ale nyní přiveďte mi hudce!“ Když pak hudec
hrál, snesla se na něho ruka Hospodinova, že řekl: [16] „Toto praví
Hospodin: „Nadělejte v korytě tohoto údolí jam. [17] Nebo toto dí Ho-
spodin: Neuzříte větru ani deště, a přece toto údolí naplní se vodou,
že budete píti vy, i čeládky vaše i dobytek váš. [18] Ale to (ještě) málo
je před Hospodinem; dáť [nad to] i Moabské v ruce vaše. [19] A zpu-

---

Bet-Diblatajin a Ba'alme'on a *převedl jsem tam stáda*“ (v. 29. n.). Viz výše 1, 1.

V. [5]. „zrušil smlouvu“, t. j. odepřel poplatek a tak odpadl.

V. [8. n.] „řekl“ Joram. — „odpověděl“ Josafat. — Táhli na jaře r. 853, prvého roku vlády Joramovy a dvacátého druhého roku panování Josafatova. — Napadnouti Moabsko od severu si netroufali, ježto na severní hranici říše Méšovy byla pevná města. Obešli proto Moabsko a vpadli do něho od jihovýchodu, z pouště, odkud Méša nemohl se nadíti jejich vpádu. O titulárním „králi“ edomském viz 3. Král 22, 48. — „dobytek, který šel za nimi“ byli soumaři a stáda na výživu vojska.

V. [11]. Místo: „prosili“ hebr.: „tázali se“. — Eliseus „líval vodu na ruce Eliášovy“ zejména před jídlem a po jídle, t. j. byl jeho služebníkem.

V. [12]. Viz převahu moci mravní nad hmotnou: králové nepovolávají proroka k sobě, ale jdou sami k němu!

V. [13]. Výprava podniknuta prvého roku vlády Joramovy; tehdy ještě nevystoupil král tak rozhodně proti svatyním Baalovým jako později dle v. 2; proto není odpověď Eliseova nejlaskavější. — „Co mně a tobě?“ = Já s tebou nic nemám a míti nechci. Srv. 3. Král 17, 18. — Dle hebr. praví Joram prorokovi: „Nikoliv! Jahve nás tu shromáždil (a ne Baal), od toho možno tedy čekati pomoc...“ Z toho patrno, že se Josafat tázal proroka Jahvova již před válkou, má-li vytáhnouti proti Méšovi čili nic, a že se netázali proroků Baalových (= „proroků otce a matky Joramovy“).

K v. [15]. srv. 1. Sam 10, 5. — Eliseus káže hudci hráti, aby sebral mysl, rozhořčenou na krále israelského, ji uklidnil, modlitbou k Bohu povznesl a tak připravil na to, by přijala od Boha proroctví. (Kornel van Steen.)

V. [16]. (Ten „potok“, t. j.) údolí tehdy vyschlé bylo nejspíše horní tok dnešního uádi el-Hesá nebo některý jeho přítok. Údolí to bývalo hranicí mezi Edomskem na jihu a Moabskem na severu.

V. [19]. srv. Dt 20, 19. n. Rozvášnění beduini činí dosud podobně nepříteli. — O zasypaných studnách srv. Gn 21, 25; 26, 15. nn.

stošíte všecka hrazená města, [všecka města nejlepší,] všecko stromoví ovocné posekáte, všecky studně vod zasypete, a všecka výborná pole kamením přikryjete".
[20] Ráno tedy, kdy podávána bývá obět, hle, vody přicházely od Edomska, a naplněna byla země vodami.
[21] Všichni Moabští, uslyševše, že králové vytáhli, by bojovali proti nim, svolali všecky, kteří byli jen poněkud schopni boje, a postavili se na pomezí.
[22] Když časně ráno vstali, když již slunce vzešlo proti těm vodám, viděli Moabští naproti vody červené jako krev,
[23] i řekli: „Krev je to od meče; bojovali králové proti sobě, a pobili jedni druhé. Nyní pospěš, Moabe, na kořist!"
[24] Když tak přišli k ležení israelskému, Israelité povstali a porazili Moabské, že se dali na útěk před nimi. (Vítězové) šli za nimi, bili (dále) Moabské,
[25] města zpustošili, všecka pole výborná, ježto každý házel kamení, zaházeli, všecky studny vod zasypali, všecko stromoví ovocné posekali, takže toliko Zeď hliněná zůstala. I obklíčili město to prakovníci a velikým dílem je rozstříleli.
[26] Když to viděl král moabský, že totiž nepřátelé nabyli vrchu, vzal s sebou sedm set mečem ozbrojených bojovníků, by se prosekali ke králi edomskému, avšak nadarmo.
[27] Uchopiv tedy syna svého prvorozeného, který měl kralovati místo něho, obětoval ho v celopal na zdi. I stal se hněv veliký v Israeli, a hned odtáhli od něho a vrátili se do země své.

Zázraky Eliseovy (4, 1.—44.).

Eliseus rozmnožil vdově olej (4, 1.—7.). Slibuje Sunamce syna (4, 8.—16.) a křísí jej, když umřel (4, 17.—37.). Oslazuje hořkou zeleninu (4, 38.—41.). Rozmnožuje chléb (4, 42.—44.).

Hlava 4. — [1] Kterási žena z manželek prorockých volala k Eli-

---

V. 20. Ranní obět podávána před východem slunce, ještě za soumraku. — V krajině, kde pramení uádi el-Hesá a jeho přítoky, strhl se v noci dešť, který naplnil krajinu vodami. Vody tekly údolím a naplnily jámy tu vykopané (v. 16.). — „od Edomska", t. j. od jihu k severozápadu.

V. 22. Červánky ranní zrcadlily se na mokrých kamenech v čistém ovzduší, že se zdálo z dálky, jakoby byly polity krví. Na dešť nepomyslili Moabité, ježto v té době již nepršívalo.

V 24. Tak splnilo se proroctví Eliseovo, vyslovené výše ve v. 18.

V. 25. Místo „Zeď hliněná" čti vlastní jméno města Qír-Chareševh. Je to nejspíše dnešní Kerak, pevnost od pradávna ležící na cestě z Arabie a z Egypta do Syrie. — Dle hebr. bylo na město toliko „stříleno".

V. 26. Méšův plán válečný byl: probíti se řadami Israelitů ke králi edomskému a pohnouti ho, by se s ním spojil proti nadvládě krále judského, jehož vasalem byl. Plán však se zhatil. — Podobného zaskočení obávali se kdysi vůdcové filištínští 1. Sam 29, 1.—11.

V. 27. Méša praví ve svém nápise, že Kemoš, národní bůh Moabitů, na svůj národ se hněval; proto vydal svůj lid nepříteli; téhož názoru jest i zde. Aby jej usmířil, podává mu v obět prvorozence svého, patrně již vyspělého. — „v Israeli" t. j. *proti* Israeli. Vojsko spojenců bylo stiženo nějakou pohromou, nejspíše morem. Lid israelský dle názorů tehdejší doby pokládal mor ten za dílo boha Kemoše, který se odměňuje svému ctiteli za velkodušnou obět, a nebylo lze jej od toho názoru odvrátit; uznali tedy velitelové za dobré odtáhnouti. Inspirovaný spisovatel, velmi stručně dle staré předlohy vypravující, neschvaluje toho lidového názoru, ale považuje „hněv", t. j. pohromu, za čin (dopuštění) pravého Boha, třeba že ne výslovně. — Od té doby byl Méša samostatný. Proto se honosí ve svém nápise, že ho Kemoš „zachránil ode všech králův." Viz výše k ř. 4.

Hl. 4. — V. 1. „prorockých", t. j. žáků (= „synů") prorockých. Vedle těchto ženatých byli jiní mladší, společně s jinými žijící, svobodní. —

seovi řkouc: „Služebník tvůj, muž můj, umřel — ty víš, že služebník
tvůj bál se Hospodina — a hle, věřitel přišel, aby si vzal oba syny
mé za nevolníky“. 2 Eliseus jí řekl: „Co chceš, abych ti učinil? Pověz
mi, co máš v domě svém“. Ona odpověděla: „Nemá služebnice tvá
nic v domě svém, nežli maličko oleje, aby se jím mazala“. 3 „Jdi,“
pravil jí, „a vypůjč si ode všech sousedek svých nádob prázdných
nemálo. 4 Pak vejdi, zavři dveře po sobě i po synech svých, nalévej
z něho do všech těch nádob, a když bude některá plná, odstav ji“.
5 Šla tedy žena, zavřela dveře po sobě a po synech svých, oni podá-
vali nádoby a ona nalévala. 6 Když byly plné nádoby, řekla synu svému:
„Podej mi ještě nádobu!“ On však odpověděl: „Nemám“. I zastavil
se olej. 7 Tedy přišla ona a zvěstovala to člověku Božímu. A ten řekl:
„Jdi, prodej olej, a zaplať věřiteli svému; ty pak a synové tvoji živi
buďte z ostatku“.
8 Kteréhosi dne šel Eliseus Sunamem. Tam byla zámožná žena,
která jej zadržela, by (u ní) pojedl; kdykoli pak tudy chodíval, stavíval
se u ní, a jídal (tam). 9 Ta řekla muži svému: „Seznávám, že svatý muž
Boží je ten (člověk), který často chodívá k nám. 10 Udělejme mu tedy
nahoře malý pokojík, a dejme mu do něho lůžko, stůl, stolici a svícen,
aby tam mohl bydliti, když k nám přijde.“ 11 Jednoho dne tedy přišed,
uchýlil se do pokojíka horního, a tam přenocoval. 12 Řekl pak Giezimu,
služebníku svému: „Zavolej tu Sunamku!“ I zavolal ji, a ona posta-
vila se před něho. — 13 A pravil služebníku svému: „Rci jí: Hle, pilně
ve všem sloužila jsi nám; co chceš, abych ti učinil? Potřebuješ ně-
čeho, a chceš, bych promluvil (o tom) s králem nebo s velitelem

---

„bál se Hospodina“ = byl oddaným jeho ctitelem. — O právu na službu dlužníkovu, které si osvojoval věřitel, srv. Am 2, 6; 8, 6; 2. Esdr 5, 5. 8.

V. 2. Olej, kterým se staří Východané mazali, patřil k denním potřebám jako pokrm, nápoj a šat. Srv. Joel 2, 19. n.; Jer 31, 12. (Již ve staré Babylonii dostávali úředníci a služebníci státní i chrámoví vedle obilí a jiných přírodnin zpravidla také stanovenou míru oleje jakožto „deputát“. Nádoby na olej a stanovená míra jeho uváděna v seznamu věcí, které si nevěsta jménem věna přinesla do manželského života. V rentách (výměncích), kterými si dárci vymínili výživu, neschází z pravidla ani olej. Ano bývalo také olejem placeno jako stříbrem.)

V. 7. Ve Staré Babylonii stálo 10 Qa (= 4·04 litry) 1 (lehký) šeqel, t. j. 8·416 gr stříbra, tedy 1 litr přibližně 2 gr stříbra, t. j. 50 hal. Za dob Jos. Flavia kupoval Jan z Gischaly 80 sextarů po 4 drachnách, t. j. 40 litrů po 3·2 Kor., tedy 1 litr po 12 hal. od výrobců, t. j. o 75% laciněji nežli za starých dob v Babylonii. V obchodě byl arciť olej mnohem dražší, dle některých zpráv šestkráte (1 litr 80 haléřů!).

V. 8. O Sunamu viz 1. Sam 28, 4. — Eliseus chodil tudy z Karmelu, do Zajordání (do Eliášova domova?), kde byl potom i pohřben. Srv. níže 13, 20.

V. 10. O takovém nástřešním pokojíku, jaké lze dosud na plochých střechách východních viděti, viz 3. Král 17, 19; Sk 10, 9. — Ježto je Eliseus muž „svatý“, t. j. Bohu zvláštním způsobem patřící, dlužno, by měl svůj pokoj, ve kterém by obyčejný, všední člověk nepřebýval. Opatřen nábytkem, jaký býval tehdy toliko v zámožných rodinách (v. 8.). Chudina nepotřebovala židlí, ježto sedávala na zemi nebo na bobku. Nepotřebovala lůžka, ježto se zahalila na noc do svého pláště. Mohla postrádati lampy, ježto spávala potmě. Mohla se obejíti bez vyvýšeného stolu, ježto jedla se země (s kůže rozprostřené).

V. 12. n. Giezi hebr.: Géchazí. — „řekl služebníku svému“, když odcházel a když stál již před domem, kdy tedy bylo za pohoštění přiměřeně se odměniti. — „Mezi svými lidmi“, kteří mne neutiskují, ale naopak sami se mne zastanou, jak jim povinnost pokrevenství a spoluobčanství ukládá, nepotřebuji prorokovy protekce, jako cizinec, přistěhovalec. — „ona stála před ním“, t. j. Giezim, který byl vkročil za Sunamkou do přízemí, zatím co

vojska?“ Ona odpověděla: „Mezi svými lidmi bydlím“. 14 I tázal se:
„Co tedy chce, bych jí učinil?“ „Neptej se“ — vece Giezi — „nebo syna
nemá, a muž její starý jest.“ — 15 Rozkázal tedy, by ji povolal.
Ona, jsouc povolána, zůstala státi přede dveřmi. 16 On jí řekl: „Za
rok, tento čas [a právě v tuto hodinu], budeš-li živa (a zdráva),
budeš míti v životě syna“. Ona však odpověděla: „Nechtěj, prosím,
pane můj, muži Boží, nechtěj klamati služebnici svou!“
17 I počala žena a porodila syna po roce v ten čas [a v tu ho-
dinu], jak byl řekl Eliseus. 18 Když chlapec povyrostl, vyšel kteréhosi
dne k otci svému, k žencům. 19 I řekl otci svému: „Hlava mne bolí,
bolí mne hlava“. On pak řekl služebníku: „Vezmi a zaveď jej k matce
jeho“. 20 Ten tedy ho vzal, zavedl k matce a ta měla jej na klíně až
do poledne; pak umřel. 21 Tu ona šla nahoru, položila jej na lůžko
člověka Božího, zavřela dveře, vyšla, 22 zavolala muže svého a řekla:
„Pošli se mnou, prosím, jednoho ze služebníkův a oslici, ať se dostanu
rychle k muži Božímu, a opět se navrátím!“ 23 On jí řekl: „Proč chceš
jíti k němu? Dnes není nov měsíce ani sobota“. Ona však odpově-
děla: „Půjdu!“, 24 osedlala oslici a přikázala služebníku: „Poháněj
a pospěš! Ať se mi nezastavíš cestou, leč ti přikáži, abys tak učinil“.
25 Tak jela, až přijela k muži Božímu na horu Karmel. Když ji muž
Boží uzřel proti (sobě), řekl Giezimu, služebníku svému: „Hle, ona
Sunamka! 26 Proto jdi jí vstříc a rci jí: „Máš se dobře ty, muž tvůj
a syn tvůj?“ Ona odpověděla: „Dobře!“ 27 Když pak přišla k muži
Božímu na horu, chopila se nohou jeho. Giezi přistoupil, aby ji od-
strčil. Člověk Boží však řekl: „Nech jí; neboť v hořkosti je duše její,
a Hospodin zatajil to přede mnou, neoznámiv mi toho“. 28 Ona pak mu
řekla: „Zda jsem žádala syna od pána mého? Zda jsem ti neřekla:
„Nešal mne?“ 29 Tu pravil on Giezimu: „Přepaš bedra svá, vezmi hůl
mou do ruky, a jdi. Potkáš-li koho, nepozdravuj ho; a pozdraví-li tě

Eliseus čekal venku přede dveřmi. — „Ona odpověděla“, když se jí Giezi tázal, jak mu byl Eliseus přikázal.

V. 14. n. „tázal se Eliseus“, když byl se vrátil k němu Giezi z jizby ven před dům. — „syna nemá“ — největší bolest starozákonné ženy. — Ta má býti zhojena za hostinnost prokázanou muži Božímu. — „přede dveřmi“ t. j. v domě, ne na ulici, v uctivé vzdálenosti.

V. 16. „budeš-li živa...“ srv. Gn 17, 21; 18, 10. — Místo „budeš míti v životě“ hebr.: „budeš objímati“.

V. 20. Chlapec nejspíše byl stižen horečkou, která v Palestině často se vyskytá. Odtud bolení hlavy.

V. 21. Zavřela dveře, by se nedověděl nikdo, že hošík zemřel, ježto by dle obyčeje musil býti pochován ještě téhož dne, tedy dříve nežli může přivésti k němu muže Božího. Na Karmel, kde přebýval Eliseus, bylo ze Sunamu asi šest hodin cesty. Ježto bylo již po poledni a žena chtěla se ještě téhož dne vrátiti, pospíchá.

V. 23. Místo „půjdu“ hebr. „šálóm“, t. j. asi naše „S Bohem“ nebo „Měj se dobře!“ — Na nov měsíce (svátek!) a v sobotu navštěvovali staří proroky, aby se s nimi radili. Názor, že Israelita nesmí v sobotu vykonati delší cesty nežli 2000 loket (= „cesta sobotní“), vznikl teprve v dobách pozdějších.

V. 24. Na Východě dosud lze viděti, kterak žena sedí na oslu, kterého honák pohání, klusaje za ním pěšky.

V. 26. Takové otázky zdvořilosti byly tehdy ustáleny (stereotypní) jako jsou dosud.

K v. 27. srv. Mt 19, 13. n.

K v. 29. srv. Lk 10, 4. — Giezi má podkasati svou řízu (= „přepaš bedra“) a rychle, nedávaje se zdržovati ničím, jíti a položiti na chlapce hůl prorokovu na znamení, že přijímá chlapce ve svou ochranu, že přijde a ujme se ho.

kdo, neodpovídej mu; a polož hůl mou na tvář chlapcovu“. [30] Matka
chlapcova však řekla: „Jakože živ je Hospodin a jakože živa je duše
tvá! Nespustím se tě!“ Vstal tedy a šel za ní. [31] Giezi je předešel,
a položil hůl na tvář chlapcovu, ale nebylo hlasu ani citu (pozorovati);
proto vrátil se jemu vstříc a oznámil mu řka: „Nevstal chlapec“.
[32] Když tedy vešel Eliseus do domu, chlapec, hle, mrtev ležel na jeho
lůžku. [33] I vešel, zavřel dveře po sobě a po chlapci, a modlil se k Hospodinu.
[34] Pak si stoupl nahoru a zpolehl na dítě; ústa svá položil
na ústa jeho, oči své na oči jeho, ruce své na ruce jeho. Když se
tak sklonil nad ním, zahřálo se tělo chlapcovo. [35] Vrátiv se, prošel se
po domě jednou sem a tam, šel (zase) nahoru a zpolehl na něj; i zazíval
chlapec sedmkrát, a otevřel oči. [36] Zavolav tedy Gieziho, řekl
mu: „Zavolej Sunamku“. Ta jsouc zavolána vešla k němu. Když pak
jí řekl: „Vezmi syna svého!“, [37] přišla, padla mu k nohám, poklonila
se k zemi, vzala si syna a vyšla.

[38] Eliseus přišel zase do Galgaly. Byl pak hlad v krajině té. Synové
proročtí seděli před ním. I řekl jednomu ze služebníků svých:
„Přistav hrnec veliký a uvař pokrm synům prorockým!“ [39] I vyšel
jeden na pole, by nasbíral zelin polních; nalezl jakousi divokou révu,
nasbíral z ní tykvic planých plný plášť, a vrátiv se skrájel je do hrnce
na pokrm; nebo nevěděl, co by to bylo. [40] Když však (to) nalili druhům,
aby jedli, a když ti pokrmu okusili, zkřikli: „Smrt (je) v hrnci,
muži Boží!“ A nemohli jísti. [41] Ale on řekl: „Přineste mouky!“ Když
přinesli, nasypal do hrnce, a řekl: „Nalij (těm) lidem, ať jedí!“ A nebylo
již žádné hořkosti v hrnci.

[42] Muž pak nějaký přišel z Baal-Salisy nesa muži Božímu chleby
z prvin, dvacet chlebů ječných, a nové obilí v mošně. A on řekl:

Byl tedy Giezi předchůdcem pána svého, který hodlal — jak se zdá — teprve ráno vydati se na cestu, ježto den chýlil se již ke konci. Že však zarmoucená hostitelka úpěnlivě prosila, odhodlal se jíti hned (v. 30.). — „nespustím se tebe“, t. j. nenechám tě tu. — Hůl Eliseovu srovnej s holí Mojžíšovou Ex 4, 17.

V. 31. Giezi se domníval, že chlapec vstane hned, jak na něho položí hůl „muže Božího“.

V. 34. „stoupl si nahoru“ t. j. na lůžko. Srv. 3. Král 17, 21.

X. 38. Galgala jako výše 2, 1. — Místo „jednomu ze služebníků svých“ hebr.: „služebníku svému“, t. j. Giezimu.

V. 39. „tykve“ byly nejspíše plody kolokvinty (Citrullus colocynthis), patřící do čeledi tykvovitých (Cucurbitaceae). Presl ji nazývá kopva. Lodyha její je položená, chlupatá, větvitá, asi 1 metr dlouhá. Listy má dlouze řapíkaté, srdčitovejčité, dlanitě v tupé laloky rozeklané. Kromě chlupatých listů má také jednoduché úponky. Podobá se tedy skutečně divoké révě. Květy jsou podobny květům naší okurky nebo posedu. Plody, dužnaté bobule, veliké jako pomoranče, mají v tenké slupce velmi hořkou houbovitou dužinu. Roste na pobřeží Středozemního moře a v kotlině jordanské. — Místo: „nevěděl, co by to bylo“ hebr.: „nevěděli (proročtí kandidáti) o tom“, že totiž nakrájel hořkou kolokvintu do hrnce.

V. 40. Ježto byly plody ty velmi hořké a dráždily k dávení, domnívali se, že jsou to rostliny jedovaté. (Neprávem, ježto kolokvinta jedovatá není.) Hořkost pociťovali velmi živě; jeť Východan zvyklý na věci toliko sladké. — „Smrt je v hrnci“ = otrávili jsme se.

V. 42. Baal-Salisa nedaleko (na jihovýchod) Galgaly, kde se právě tehdy prorok zdržoval. O poloze těch míst viz k 2, 1. (Jiní nalézají Baal-Salisu v dnešním Kafr Tilt, východně Džildžúlije.) — Z „prvin“, tedy dar čestný. Srv. 1. Sam 9, 7. nn. — „nové obilí“ t. j. prvíny zrní, které bylo lze pražiti a získati tak „pražmu“. Viz Rut 2, 14. — „mošna“ byla nejspíše dvojitý pytel, který splýval po obou bocích soumara, jako je dnešní arabský „churdž“.

„Dej (to) lidu, ať jí!“ [43] I odpověděl mu služebník jeho: „Co je to, bych (to) předložil stu mužů?“ On opět řekl: „Dej lidu, ať jí; neboť toto praví Hospodin: Jísti budou a (ještě) zbude!“ [44] Předložil jim (to) tedy, i jedli a zbylo dle slova Hospodinova.

Naaman a Eliseus (5, 1.—27.).

Eliseus vyhojil malomocného Naamana (5, 1.—19.). Giezi však za svou hrabivost potrestán malomocenstvím (5, 20.—27.).

Hlava 5. — [1] Naaman, velitel vojska krále syrského, byl muž mocný u pána svého a ctěný; neboť skrze něho dal Hospodin vítězství Syrii; byl to muž vlivný a bohatý, ale malomocný.
[2] Ze Syrie byli vyšli lupiči, a přivedli ze země israelské zajatou dívku malou, a ta dostala se do služby manželky Naamanovy. [3] I řekla
paní své: „O by byl pán můj u proroka, který je v Samaří! Jistě uzdravil by ho od malomocenství, které má“. [4] Tu šel Naaman
k pánu svému, a oznámil mu to řka: „Takto a takto mluvila děvečka ze země israelské“. [5] Král syrský mu řekl: „Jdi, a já pošlu list ke
králi israelskému“. On tedy odešel, a vzav s sebou deset hřiven stříbra, šest tisíc zlaťákův a desateré roucho na převlek, [6] přinesl list králi
israelskému v tato slova: „Když obdržíš tento list, věz, že posílám k tobě Naamana, služebníka svého, bys ho uzdravil od malomocenství
jeho“. [7] Když přečetl král israelský list, roztrhl roucha svá a řekl: „Zda jsem já bohem, abych mohl život vzíti a dáti, že tento poslal ke mně, bych uzdravil člověka od malomocenství jeho? Pozorujte
a vizte, že příčin hledá proti mně!“ [8] Když to uslyšel Eliseus, muž

K v. 43. n. srovnej zázračné nasycení lidu Mt 14, 13.—21; 15, 29.—39; Lk 9, 10.—17; Jan 6, 1.—13. K těmto a nn. zázrakům Eliseovým srv. zázraky v životopisech církevních světců, zejména zakladatelů řeholí. Upevňovaly důvěru žáků Eliseových v pečlivou prozřetelnost Boží, která se stará nápadným způsobem o tělesné potřeby služebníků Božích.

Hl. 5. — V. 1. Na'mán = Líbezný. — „král syrský“, t. j. aramský, byl nejspíše Benhadad III., nástupce Hadadezera od roku 845. — „vítězství“ v zápasech proti assyrskému králi Salmanassarovi II., který válčil s Aramy v letech 854, 849, 846. — Nebyl stižen malomocenstvím v přesném slova významu, sice by byl vyhoštěn z lidské společnosti, tím více z okolí králova. Srv. Nm 12, 10. nn.; níže 7, 3. Bylo tedy jeho „malomocenství“ toliko plané, lišeje, vyrážka nebo podobná kožní nemoc.

V. 2. Takové výpravy podnikají dosud loupeživí beduini do krajin obydlených fellahy. — Zajatou dívku prodali za otrokyni Naamanovi.

V. 4. n. Naaman chtěje se vydati na cestu do Samaře potřebuje na ten čas „dovolené“. O tu nyní žádá. Možno, že požádal také o průvodní nebo doporučný list na cestu; pojedeť do cizí říše! — O hřivně stříbra viz 3. Král 9, 14; 10, 29. — „zlaťáků“, t. j. siklů zlatých. Hřivna zlata jich měla 3600. Viz tamže. — Ježto Výchoďan převléká roucho obyčejně, když již dosavadní nemůže nositi, nebo ve slavnostní dny, znamená „roucho na převlek“ („proměnné“) roucho nové nebo sváteční.

V. 6. n. List napsán v přísném „úředním znění“! Dle názoru východního samovládce (despoty) musí i prorok podrobiti se rozkazu královu, a učiniti zázrak na jeho povel. Králi israelskému chtěl tím snad zalichotiti a nezadal si, by snad poslal prorokovi vlastnoruční list! Král Joram však chápe jinak. Ačkoli byly styky Samaře s Damaškem zevně velmi přátelské, byla mezi nimi nedůvěra, jaká bývala v dějinách od jakživa mezi takovými „sousedy“. Návštěva aramského „generalissima“ byla samařskému dvoru nápadná a podezřelá. Snadno v něm větřili „vyzvědače“. Nedá-li král Naamana prorokem uzdraviti, vezme si to snad Benhadad za záminku k válce, pokládaje to za projev nepřátelství.

Boží, že totiž král israelský roztrhl roucha svá, vzkázal mu: „Proč
jsi roztrhl roucha svá? Ať přijde ke mně a zví, že je prorok
v Israeli!“
9 Přišel tedy Naaman s koňmi a vozy, a zastavil se u dveří
domu Eliseova. 10 Eliseus poslal k němu posla a vzkázal: „Jdi, a umej
se sedmkrát v Jordaně, i bude uzdraveno tělo tvé a budeš čist!“
11 Naaman se rozhněval, a bral se odtud, řka: „Domníval jsem se, že
vyjde ke mně, že stoje vzývati bude jméno Hospodina, Boha svého,
a že dotkna se rukou svou místa malomocenství, uzdraví mne. 12 Zda
nejsou lepší Abana a Farfar, řeky damašské, nad všecky vody isra-
elské, abych se v nich zmyl a očištěn byl?“ Obrátil se tedy a od-
cházel hněvaje se. 13 Přistoupili však k němu služebníci jeho a do-
mlouvali mu: „[Otče], i kdyby věc velikou byl přikázal ti prorok,
jistě měl bys (ji) učiniti; čím více, když řekl: „Umej se a budeš čist!?“
14 Sestoupil (tedy) a umyl se v Jordaně sedmkrát dle řeči muže Božího.
I bylo tělo jeho zase čisté jako tělo malého dítěte. 15 A navrátiv se
k muži Božímu se vším komonstvem svým, přišel, předstoupil před
něho a řekl: „V pravdě vím, že není jiného Boha na veškeré zemi,
leč toliko v Israeli. Proto prosím, přijmi pozdrav od služebníka svého!“
16 On však odvětil: „Jakože živ je Hospodin, před kterým stojím! Ne-
vezmu!“ Ačkoli pak ho nutil, nikoli nesvolil. 17 I řekl Naaman: „Jak
chceš, ale prosím, dovol mi, služebníku svému, ať vezmu prsti, co dva
mezci unesou; neboť nebude již obětovati služebník tvůj celopalu nebo
jiné oběti bohům cizím, leda Hospodinu! 18 Jedna věc přece však je,
ve které prosiž Hospodina za služebníka svého: když vejde pán můj
do chrámu Remmonova, aby se tam klaněl, a bude se podpírati na
mou ruku, budu-li se skláněti v chrámě Remmonově, když on se kla-
něti bude na tomtéž místě, by odpustil Hospodin mně, služebníku

---

V. 9. n. „přišel tedy“ byv tam poslán Joramem. — O sedmičce viz Ex 37, 17. Zázrak, který se stane na dálku, bude větší a patrnější, nežli kdyby jej prorok učinil dotykem nemocného těla. Eliseus je si vědom své mravní povýšenosti nad pohanským vysokým úředníkem a důstojníkem, proto nemluví s ním přímo. Vyhýbá se tím také jakémukoli stínu, že vyjednal něco tajně s cizincem proti králi israelskému. Má svědka toho, co pravil.

V. 11. n. Místo „dotkna“ hebr.. „bude pohybovati“ rukou nad místem malomocenství. Pohyb ten podobal se obřadnému posunu obětí, zvanému tenúfá. Viz Ex 29, 24. Abana či Amana je dnešní hlavní řeka kraje damašského Barada; svádí vodstvo s Antilibanu, a protéká sedmi rameny Damašek. Má vždy hojnost vody čisté jako křišťál, a proměňuje okolí Damašku takořka v ráj. Jordan se nemůže s Baradou měřiti, ježto voda jeho není tak čistá ani nezavodňuje břehů v té míře. Farfar je nejspíše dnešní Nahr el-A‘vadž, který stéká s Hermonu.

V. 15. „pozdrav“ = ne toliko prázdná slova, ale dary.

V. 16. n. Ač byl práv přijmouti dar (srv. 1. Sam 9, 7.) Eliseus, majitel domu v Samaři a syn zámožného rolníka (3. Král 19, 19.), odmítá nabídku Naamanovu. Tím dokazuje, že je nezištný, že hledá toliko čest Boží, že zdraví zázračně vrácené nelze zaplatiti. (Srv. Mt 10, 8.) Nikdo nebude moci jej podezřívati, že je placeným jednatelem krále aramského. — Oltář, který postaví si Naaman doma Jahvovi, postaví na hlínu z půdy palestinské, která Jahvovi patří, aby nestál na hlíně z půdy, která dle tehdejších názorů patřila bohu Syrie, to je Rammánovi.

V. 18. Naaman měl povinnost také provázeti krále jakožto pobočník (= „bude se podpírati na mou ruku“) k bohoslužbě. — Remmón (assyrsky Rammán) = Hadad, bůh hromu, blesku, vichoru, zemětřesení, deště; ctěný zejména za starých dob v krajinách dnešní Syrie. Babyloňanům znám byl také, a to již za dob Chammurapiových.

tvému v té věci“. [19] On mu řekl: „Jdi v pokoji!“ Odjel tedy od něho
za nejkrásnějšího počasí země.
[20] I řekl (si) Giezi, služebník muže Božího: „Šetřil pán můj to-
hoto Naamana syrského, že nevzal od něho, co byl přinesl. Jakože živ
je Hospodin! Poběhnu za ním, abych dostal něco od něho“. [21] Běžel
tedy Giezi za Naamanem. Když ho viděl, an běží k němu, seskočil
s vozu vstříc jemu a tázal se: „Je všecko dobře?“ [22] On odpověděl:
„Ano, (avšak) pán můj vzkazuje: Nyní přišli ke mně dva jinoši z po-
hoří Efraim, ze synů prorockých; dej jim hřivnu stříbra [a dvoje roucho
na převlek]!“ [23] Naaman pravil: „Lépe, bys vzal dvě hřivny“. I při-
nutil ho, a dav svázati dvě hřivny stříbra do dvou pytlů — [také
dvojí roucho] — vložil (je) na dva pacholky své, aby (je) nesli před
ním. [24] Když pak přišel, — již večer — vzal to z rukou jejich, uschoval
v domě, propustil muže, a (ti) odešli. [25] Sám pak všed předstoupil
před pána svého. Eliseus tázal se ho: „Odkud přicházíš Giezi?“ On
odpověděl: „Služebník tvůj nikde nebyl“. [26] On však pravil: „Zda
duch můj nebyl při tom, když obrátil se kdosi s vozu svého vstříc
tobě? Nyní tedy vzal jsi stříbro [a vzal jsi roucha], abys nakoupil
zahrad olivových a vinic a ovec a hovězího dobytka a nevolníkův a ne-
volnic. [27] Ale i malomocenství Naamanovo přichytiž se tebe i potomstva
tvého na věky!“ I vyšel od něho malomocný jako sníh.

Eliseova vážnost den co den roste (6, 1.—8, 15.).

Plovoucí sekera (6, 1.—7.). Eliseus maří snahy Aramů (6, 8.—23.). Ukrutný hlad v Samaři (6, 24.—29.). Král káže Elisea zabíti (6, 30.—33.). Nadbytek Eliseem předpověděn (7, 1. n.). Prorok zázračně uniká nástrahám (7, 3.—20.). Sunamka dostává pro Elisea zpět svůj majetek (8, 1.—6.). Prorok předpovídá, že Benhadad umře a že nastoupí Hazael (8, 7.—15.).

Hlava 6. — [1] Synové proročtí řekli Eliseovi: „Hle, místo, ve
kterém bydlíme s tebou, těsné je nám. [2] Pojďme až k Jordanu, a nechať

V. 19. Místo: „za nejkrásnějšího počasí země“ hebr.: (když urazil) „kus země“ (cesty). Mnoho toho nebylo, ježto Giezi pěšky ho dohonil. — Eliseus nedává výslovně dovolení, by směl Naaman předstírati modlářství, ale také mu toho výslovně nezakazuje. Srv. Ex 20, 22.—26. — Eliseus rozšířil svou působnost také na pohany, jako byl již jeho mistr Eliáš učinil, který poslán byl ke vdově do Sarepty. Tím připravována půda křesťanství, které ustanoveno pro všecky národy. — Srv. Lk 4, 24.—27.

V. 20. nn. maluje sobeckost Gieziho, která nepropase příležitosti, aby dostala tučný bachšíš.

V. 22. n. „pohoří Efraim“, v užším slova smyslu: hory území kmene Efraimova. — „přinutil ho“, ježto se (na oko) dle obyčeje východního „zdráhal“. — „před ním“ = před Giezim.

V. 24. n. „vzal to“ Giezi. — Místo „již večer“ hebr.: „k vyvýšenině“ u domu Eliseova; tam kázal nosičům zastaviti se a odtud přenesl sám nepozorovaně „bachšíš“ do domu pánova; nechtěl, aby nosiči vstoupili do domu a tak věc byla prozrazena.

V. 26. n. Dvě hřivny stříbra = 87 kg = asi 21.000 kor. Za tu částku bylo lze něco koupiti.

V. 27. Toto „malomocenství“ bylo asi takové jako Naamanovo (výše v. 1.). Proto může (níže 8, 4.) Giezi mezi lidmi volně se pohybovati.

Hl. 6. — V. 1. n. „synové proročti“ sídlící v Jerichu, když je kdysi Eliseus navštívil, a u nich se ubytoval (ne na vždy!) — „s tebou“ — jak vidíš sám. Břeh Jordanu pod Jerichem je dosud hustě zarostlý tamaryšky, platany, jakož i bílými topoly. Majíce dosti vláhy, rostou bujně v subtropickém podnebí

vezme každý z lesa po jednom břevnu, abychom vystavěli si tam pří-
bytek". On řekl: „Jděte!" 3 I pravil jeden z nich: „Pojď však i ty se
služebníky svými!" On odpověděl: „Také já půjdu," 4 a šel s nimi.
Když tedy přišli k Jordanu, sekali dříví. 5 Přihodilo se pak, když jeden
podtínal strom, že spadlo železo s (topořiště) sekery do vody. I zkřikl
a řekl: „Ach, běda, běda, pane můj, a tu ještě jsem prve vypůjčil!"
6 Muž Boží se tázal: „Kam spadla?" Když mu to místo ukázal, uťal
dřevo a hodil (je) tam; i vyplynulo železo. 7 A řekl: „Vezmi si je!"
On tedy vztáhl ruku a vzal je.
8 Král syrský vedl válku proti Israeli, i vešel v radu se slu-
žebníky svými, a přikázal: „Na tom a na tom místě položíme se do
záloh". 9 I vzkázal muž Boží králi israelskému: „Varuj se, bys ne-
chodil na to místo, neboť jsou tam Syršti v zálohách". 10 Poslal tedy
král israelský na místo, o kterém byl mu řekl muž Boží, a osadil je
dříve; a tak mohl se tam stříci ne jednou ani dvakráte. 11 I mrzel se
v duchu král syrský pro tu věc, a svolav služebníky své, řekl: „Proč
mi neoznamujete, kdo je mým zrádcem u krále israelského?" 12 Jeden
ze služebníků jeho pravil: „Nikoli, pane můj, králi, ale Eliseus prorok,
který je v Israeli, oznamuje králi israelskému všecka slova, která mluvíš
v ložnici své!" 13 I řekl jim: „Jděte a vizte, kde jest, abych poslal
a jal ho". I zvěstovali mu, řkouce: „Hle, je v Dotanu". 14 Poslal tedy
tam koně, vozy a vojsko značné. Ti přišedše v noci, obklíčili město.
15 Služebník muže Božího vstav na úsvitě, vyšed, a uzřev vojsko kolem
města, i koně a vozy, oznámil mu to řka: „Ach, běda, běda, pane
můj, co budeme dělati?" 16 On však odpověděl: „Neboj se; neboť
více jich s námi je nežli s nimi". 17 A modle se Eliseus řekl: „Hospo-
dine, otevři mu oči, ať vidí!" I otevřel Hospodin oči služebníka, a viděl:
hle, hora ta plná koňův a vozův ohnivých kolem Elisea. 18 Když pak
přišli dolů k nim, k nepřátelům, Eliseus modlil se k Hospodinu řka:
„Poraz, prosím, tento lid slepotou!" I porazil je Hospodin, že nevi-
děli, dle slova Eliseova. 19 Pak jim Eliseus řekl: „Není to ta cesta,
ani to město; pojďte za mnou, a ukážu vám muže, kterého hledáte".
Tak je vedl do Samaře. 20 Když vešli do Samaře, pravil Eliseus:
„Hospodine, otevři jim oči, ať vidí". I otevřel Hospodin oči jejich,

---

jordanském. — Byl to prostý příbytek dřevěný, vystavěný samouky v tesařství. Chránil je však dosti v létě proti palčivým paprskům slunečným a v zimě proti dešti. Dosud je v těch místech řecký klášter Qaçr el-jehûd (= Dér Már Juhanná = Klášter sv. Jana Křtitele).

V. 8. Šanda klade 6, 8.—7, 20. z vážných důvodů krátce za rok 797. Dle toho je „král syrský" tu jmenovaný Benhadad, syn Hazaelův. Nastoupil na trůn roku 797. — Král israelský dle toho je Joas (799—784), nástupce Joachazův (815—799).

V. 10. Místo: „osadil je dříve" čti: „a tak varovával jej" (krále Eliseus), že mohl osaditi..." — „ne jednou ani dvakráte" = častěji.

V. 13. n. Dotan = dnešní Tell Dotán. Viz Gn 37, 17. — Také na Eliáše byla poslána veliká četa vojska. Výše 1, 9.

V. 15. přelož: „Když pak druhého dne muž Boží časně vstal a vyšel ven, mělo vojsko s koňmi a vozy město obklíčené. I řekl mu sluha jeho..." — „Co budeme dělati", bychom se dostali z města a mohli jíti dále.

V. 17. n. „hora ta" = pahorek, na kterém bylo město Dotan a po jehož úbočí Eliseus dolů kráčel. — Eliseus a sluha jeho sešli s pahorku do nížiny, kde tábořilo vojsko, kterému bylo uloženo Elisea chytiti. — „slepotou" = by zaslepeni byli duševně, proroka nepoznali, ale dali se jim vésti. Nebylo třeba, by byli pozbyli zraku tělesného.

a viděli, že jsou prostřed Samaře. 21 Král israelský, když je uzřel, tázal
se Elisea: „Mám je pobiti, otče můj?" 22 On však řekl: „Nepobíjej;
vždyť nezjímal jsi jich mečem ani lučištěm svým, abys je pobil; ale
předlož jim chléb a vodu, ať pojedí a napijí se, a odejdou k pánu
svému!" 23 I připravil a dal jim hojnost jídla. Když pak pojedli a na-
pilí se, propustil je, i odešli k pánu svému. A nepřišli již lupiči syrští
do země israelské.
24 Poté shromáždil Benadad, král syrský, všecko vojsko své, při-
táhl a oblehl Samař. 25 I nastal hlad veliký v Samaři; a tak dlouho
obleženo bylo to město, až hlavu oslí prodávali za osmdesát stří-
brných, a čtvrtý díl kabu trusu holubího za pět stříbrných. 26 Když pak
šel král israelský po zdi, žena jedna zvolala k němu: „Pomoz mi,
pane můj, králi!" 27 On řekl: „Nepomáhá ti Hospodin; odkud já mohu
ti pomoci? Z humna? Nebo z lisu?" A dále tázal se jí král: „Co
pak chceš?" Ona odpověděla: 28 „Žena tato řekla mi: „Dej syna svého,
bychom ho snědly dnes, a syna mého sníme zítra". 29 Uvařily jsme
tedy syna mého a snědly jsme ho. A druhého dne jsem jí řekla: „Dej
syna svého, bychom ho snědly!" Ona však skryla syna svého".
30 Když to uslyšel král, roztrhl roucho své. — Když šel po zdi,
viděl všechen lid žínici, kterou měl uvnitř na (holém) těle. — 31 A řekl
král: „Ať mne Bůh trestá, a opět trestá, zůstane-li hlava Elisea, syna
Safatova, na něm dnes!" — 32 Eliseus seděl v domě svém a starší seděli
s ním. — Předeslal tedy (král jednoho) muže; prve však, nežli přišel
posel ten, řekl (Eliseus) starším: „Víte-li pak, že poslal ten syn vrahův,
aby sťata byla hlava má? Proto pozor! Až bude přicházeti posel, za-
vřete dveře a nedopouštějte mu vjíti; neboť hle, dusot nohou pána
jeho za ním je (již slyšeti)". 33 A když ještě mluvil, ukázal se král,
který přicházel k němu. I řekl: „Hle, tak veliké zlo jest od Hospodina;
co ještě čekati mohu od Hospodina?"

V. 21. „otče" osloven prorok také níže 13, 14.

V. 23. „lupiči syrští" = menší oddíly na malé výpravy. Velká výprava proti Samaři vypravována hned ve vv. nn.

V. 24. O tomto Benadadovi, synu Hazaelovu, viz výše v. 8.

V. 25. Místo „hlavu oslí" čte Šanda: „chomer moštu" a místo „trusu holubího": „bílé mouky". — Chomer = 180 kabů = 364·4 litru. — 1 kab = 2 litry, tedy čtvrtina kabu = ½ litru. — 1 „stříbrný" (šeqel) = 14·55 gramů stříbra.

K v. 28. srv. Lv 26, 29; Dt 28, 53. 57; Pláč 4, 10; Ez 5, 10. — Ašurbanipal, král assyrský (668—626), hlásá ve svých nápisech na válci, který nalezl Rassam r. 1878 v severním paláci ninivském (Kujundžik), o Babyloňanech: „Toho času obyvatelstvo Babylona, které se přidržovalo Šamaššumukina, a mělo zlé záměry, pojal hlad, že z hladu jedli maso svých synův a dcer".

V. 30. Ježto král roztrhl svou řízu, bylo viděti pod ní hrubé kající roucho ze srsti, „žínici".

V. 31. Eliseus nejspíše sliboval opět a opět malomyslným, že Hospodin pomůže, obrátí-li se k němu kajícně. Král se kál (nosil aspoň kající roucho), jaká to však prorokem slibovaná pomoc, dlužno-li matkám živiti se masem svých dětí? Prorok dle názoru králova se neosvědčil, je prorokem nepravým, bude tedy pykati za to, že klamal krále i lid. Ať se usmíří rozčilený lid smrtí jeho!

V. 32. Srovnej malomyslnost a rozčilení královo s klidem a důvěrou Eliseovou, že Bůh pomůže. — „syn vrahův" není nutno spojovati s 3. Král 18, 13; 21, 13., ježto může znamenati v hebr. „vraha" samého. Vrahem je král, ježto dal rozkaz, by byl Eliseus zabit. — „je již slyšeti", t. j. v patách za ním přijde král, aby svůj rozkaz odvolal. — (Místo: „ten syn vrahův" čte Šanda: „kata" (4. pád!) a míní tím ne krále, ale posla.)

V. 33. mluví král (který právě přišel) a ne posel! Srv. 7, 2.

Hlava 7. — 1 Eliseus však řekl: „Slyšte slovo Hospodinovo!
Toto praví Hospodin: O tomto času zítra míra mouky bělné bude za
jeden lot, a dvě míry ječmene za jeden lot v bráně samařské.“ 2 Jeden
z vojevůdců, na jehožto ruku král spoléhal, odpověděl člověku Bo-
žímu řka: „Hospodin sice učinil průduchy na nebi, zda (však) bude
moci býti, co mluvíš?“ On pak řekl: „Uzříš (to) očima svýma, ale
nebudeš jísti z toho“.
3 U vchodu do brány byli čtyři muži malomocní, a ti si řekli:
„Co tu budeme, až umřeme? 4 Zalíbí-li se nám vjíti do města, ze-
mřeme hlady; pakli zde zůstaneme, zemříti musíme (také); proto pojďte
a přeběhněme do ležení Syrských. Zachovají-li nás, živi budeme; pakli
nás budou chtít zabiti, beztoho zemřeme“. 5 Večer tedy vstali, by šli
do ležení syrského. Když pak přišli na kraj ležení syrského, žádného
tu nenalezli. — 6 Pán totiž učinil, že hřmot slyšen byl v ležení syr-
ském, vozův a koní, a vojska velikého. I řekli si: „Hle, za mzdu najal
proti nám král israelský krále Heťanův a Egypťanův, a připadli na
nás“. 7 Vstali tedy, utekli ve tmách, a nechali tu stany své, [koně]
i osly v ležení; utekli, toliko životy své zachovati chtějíce. — 8 Když
tedy přišli ti malomocní na kraj ležení, vešli do jednoho stanu, jedli
a pili, pobrali v něm stříbro, zlato i roucha, odešli a schovali (to);
pak opět vrátili se do jiného stanu, a (co) tu také pobrali, schovali.
9 I řekli si: „Nedobře děláme; neboť dnešek je den dobrých novin.
Budeme-li však mlčeti, a nedáme-li o tom věděti až do rána, prohře-
šíme se; nuže pojďme, a zvěstujme to na dvoře královském“. 10 Když
tedy přišli ku bráně města, a vypravovali jim: „Šli jsme do ležení
syrského, a žádného člověka jsme tam nenalezli, jedině [koně a] osly
přivázané a vztyčené stany,“ 11 šli branní a zvěstovali to uvnitř, na
paláci královĕ. 12 Ten vstal v noci a řekl služebníkům svým: „Povím
vám, co nám udělali Syrští: Vědí, že hlad trpíme a proto vyšli z le-
žení a kryjí se v poli, říkajíce (si): Až vyjdou z města, zjímáme je
živé, a tak budeme moci vjíti do města“. 13 Tu odpověděl jeden ze
služebníků jeho: „Vezměme pět koní ve městě zbylých — tolik jen

---

Hl. 7. — V. 1. Eliseus předpovídá, že drahota zítra již poleví. — „míra“ = seá = 12 litrů. Viz Gn 18, 6. — „lot“ = šeqel (stříbra). Viz výše 6, 25. — „v bráně“ býval trh. Srv. Gn 23, 10. — 24 litry ječmene za 3·63 K(?).

V. 2. Hospodin učinil „průduchy“ na nebi (Gn 7, 11.), je pán deště, který přináší vláhu a úrodu; ale že by již zítra zlacinĕla mouka, je dle mínění pobočníkova nemožno. — „na jehožto ruku král spoléhal“ — ježto byl jeho pobočníkem, jako Naaman krále aramského. Výše 5, 18. — „vojevůdce“ = vyšší důstojník. — (Schlögl míní, že dle názoru pobočníkova mohla by pominouti veliká drahota, kdyby učinil Jahve na nebi otvory, kterými by deštil na město mouku). Kterak se předpověď Eliseova splnila, viz níže v. 20.

V. 3. „U vchodu do brány“ stojí, ježto hlad je tam zahnal z okolí města; do města však se neodvažují, ježto jsouce malomocní, byli z něho vykázáni.

V. 5. „na kraji“ tábora se zastavují, bojíce se dále jíti, ježto jsou malomocní. Možno, že Aramové sběhy přijmou a že jim dají něco k jídlu, ale do tábora jich nevpustí.

V. 6. O Heťanech viz Jos 3, 10. — V těchto dobách byla sláva a moc Heťanů již dávno ta tam; byli nyní prosyceni živly aramskými. — Místo „Egypťany“ čte Šanda: „Muçri“, t. j. národ bydlící v Kilikii. Srv. výše 3. Král 10, 28.

V. 7. Místo „v ležení“ čti: „ležení s celým činem“ (nechali tam).

V. 10. „jim“ branným, hlásným, strážcům brány.

V. 13. n. z „pěti“ koní měla býti dvě spřežení zapřažena do dvou vozů; pátý kůň zbyl výzvědnému jezdci, který jel v čele těch vozů. — „*dvoje* koně“ = ta dvě spřežení. Pátý kůň z krátkosti nejmenován.

totiž jich je ve veškeré obci israelské, neboť ostatní jsou stráveni již
— pošleme je tam, a tak budeme to moci vyzvěděti“. 14 Přivedli tedy
dvoje koně, a poslal (je) král do ležení Syrských, řka: „Jeďte a vizte!“
15 Ti tedy jeli za nimi až k Jordanu, a hle, po veškeré cestě plno bylo
šatů a zbraní, které byli odhazovali Syrští jsouce poděšeni; a navrátivše
se poslové oznámili to králi. 16 Lid pak vyšed rozebral ležení
syrské. A byla míra mouky bělné za jeden lot, a dvě míry ječmene
za jeden lot, dle slova Hospodinova. 17 Král pak ustanovil vojevůdce
toho, na jehož ruku byl spoléhal, u brány. Avšak lid ho ušlapal
u vchodu do brány, že zemřel, dle toho, co byl řekl muž Boží, když
byl král k němu dolů přišel. 18 [Stalo se dle slova muže Božího. Když
totiž byl pravil králi: „Dvě míry ječmene budou za jeden lot, a míra
mouky bělné za jeden lot zítra o tomto čase v bráně samařské,“ 19 odpověděl
vůdce ten muži Božímu: „Hospodin sice učinil průduchy na
nebi, zda (však) bude moci státi se, co pravíš?“ On pak mu řekl:
„Uzříš očima svýma, ale jísti z toho nebudeš“. 20 Stalo se mu tedy,
jak předpověděno bylo; lid ušlapal ho v bráně, že zemřel.]

Hlava 8. — 1 Eliseus pravil ženě, jejíhožto syna byl vzkřísil:
„Vstaň, jdi ty i dům tvůj, a přebývej v cizině, kdekoli (co) najdeš;
neboť zavolal Hospodin hlad a přijde na zemi na sedm let. 2 Ona tedy
vstala a učinila dle slova muže Božího; odešla s domem svým a byla
přistěhovalkou v zemi Filišťanů dlouhý čas. 3 Když pak pominulo sedm
let, navrátila se žena ta ze země Filišťanův, a šla, by se dovolávala
u krále domu svého a pole. 4 Král právě byl pravil Giezimu, služebníku
muže Božího: „Vypravuj mi o všech věcech velikých, které činil
Eliseus!“ 5 A mezi tím, co vypravoval králi, kterak mrtvého vzkřísil,
přišla žena, jejíhož syna byl oživil, volajíc ke králi o dům svůj a pole
své. I řekl Giezi: „Pane můj, králi, to je ta žena, a to je ten syn její,
kterého vzkřísil Eliseus“. 6 I tázal se král ženy, a ta mu (vše) vypravovala.
A dal jí král jednoho komorníka, řka: „Navrať jí všecky věci,
které její jsou, jakož i všecky užitky pole ode dne, kdy opustila zemi
až do dneška“.

7 Eliseus přišel také do Damašku. Benadad, král syrský, stonal.

V. 15. n. Aramové brali se od Samaře, nejspíše přes B e z e q (Ibziq 1. Sam 11, 8.), ku brodům b e t š e a n s k ý m, vzdáleným asi 10 hodin cesty.

V. 17. Eliseova předpověď se splnila, vážnost jeho u lidu zase stoupla, proto rozezlený lid ušlapal důstojníka (udržujícího ve bráně pořádek), který se byl neuctivě vyslovil o proroctví jeho (v. 2.).

Hl. 8. — V. 1.—6. patří k 4, 37. — Je to ostatek příběhův o S u n a m c e. — Syna jejího vzkřísil Eliseus ještě za J o r a m a kolem roku 848 (4, 8. nn.). Po smrti svého muže kolem roku 845 (desátý rok J o r a m ů v) se vystěhovala, když již hlad nastal, a vrátila se kolem roku 838, tedy šestého roku vlády J e h u o v y.

V. 3. n. Zatím co nebyla žena („z á m o ž n á“ 4, 8.) doma (v S u n e m u), zabral kdosi její majetek a nyní nechtěl jej vydati; bylo tedy třeba u krále (J e h u) soudně jej vymáhati. — G i e z i byl tehdy již „m a l o m o c n ý“. Viz výše 5, 20—27.

V. 6. Má-li býti ženě vrácen „u ž i t e k p o l e“ jejího o d e d n e, k d y o p u s t i l a z e m i“, jest patrno, že i v dobách sedmiletého hladu něco vynášelo a že vdova je pronajala nájemci, který nechtěl nyní platiti.

V. 7. n. Tohoto B e n h a d a d a dlužno odlišovati od onoho, který jmenován výše 6, 24. — Tento nastoupil po H a d a d e z e r o v i roku 846/845 a zemřel na jaře nebo v létě roku 843. — V Damašku byl Eliseus znám z dob N a a m a n o v ý c h. Putoval tam, ježto dle 3. Král 19, 15. mu bylo uloženo, by p o m a z a l H a z a e l a za krále aramského. — H a z a e l byl dosud vojevůdcem, jako kdysi N a a m a n.

I zvěstovali mu: „Přišel muž Boží sem“. [8] Král tedy řekl Hazaelovi:
„Vezmi s sebou dary, jdi vstříc muži Božímu a zeptej se Hospodina
skrze něho, řka: „Budu moci povstati z této své nemoci?“ [9] Šel mu
tedy Hazael vstříc, maje s sebou dary, všeliké vzácnosti damašské,
čtyřicet velbloudích břemen. A když stál před ním, řekl: „Syn tvůj
Benadad, král syrský, poslal mne k tobě, řka: Budu moci býti uzdraven
od této své nemoci?“ [10] Eliseus mu řekl: „Jdi, pověz mu: „Budeš
uzdraven“. Avšak Hospodin mi ukázal, že smrtí zemře.“ [11] I zůstal
s ním státi, ježto se zarazil, až v obličeji zbledl, a plakal muž Boží.
[12] Hazael se ho tázal: „Proč pán můj pláče?“ On řekl: „Protože vím,
co zlého učiníš synům Israelovým. Hrazená jejich města vypálíš, ji-
nochy jejich pobiješ mečem, nemluvňátka jejich rozrážeti budeš a tě-
hotné rozpářeš“. [13] I pravil Hazael: „Což jsem já, služebník tvůj, pes,
abych učinil věc tuto velikou?“ Eliseus řekl: „Ukázal mi Hospodin,
že ty budeš králem syrským“. [14] Když odešel od Elisea, a přišel
k pánu svému, tázal se ho (král): „Co ti řekl Eliseus?“ On odpověděl:
„Řekl mi: „Budeš zase zdráv“.
[15] Druhého dne vzal pokryvku, namočil ji ve vodě a prostřel na
tvář jeho; i zemřel, a Hazael stal se králem místo něho.

Joram a Ochoziáš, králové judští (8, 16.—29.).

Joram (8, 16.—24.). Ochozjáš (8, 25.—29.).

[16] Léta pátého Jorama, syna Achabova, krále israelského, [a Josa-
fata, krále judského], stal se králem Joram, syn Josafata, krále jud-
ského. [17] Třicet dvě léta byla mu, když počal kralovati a kraloval osm
let v Jerusalemě. [18] Chodil po cestách králův israelských, jako byl
chodil dům Achabův; nebo dcera Achabova byla manželkou jeho.
Činil, co zlé je před obličejem Hospodinovým. [19] Nechtěl však Ho-
spodin zahladiti Judu pro Davida, služebníka svého, jak mu byl slíbil,
že dá světlo jemu i synům jeho po všecky dny.

V. 9. n. K „syn tvůj“ srv. výše 6, 21. — O zvláštnostech („specialitách“) damašských srv. Am 3, 12. — Také dnes má Damašek světoznámé bazary a v nich všelijaké zvláštnosti. — Eliseus nezamýšlí klamati, proto praví zcela otevřeně Hazaelovi, že král zemře. Chce toliko výrazem východní uctivosti ponechati králi na uzdravení naději, která ho těší.

V. 11. n. „zůstal státi“ Eliseus ztrnule zarazil se a plakal — známky prorockého vytržení; v něm poznává pohromy, které způsobí později Hazael Israelovi.

V. 13. n. „pes“ projev nízkosti, jako „psí mrcha“ 2. Sam 9, 8. — Hazael nazývá krále „pánem“; z toho lze vyvozovati, že nebyl jeho synem, který měl právo po otci nastoupiti na trůn.

V. 15. „Pokryvka do vody namočená“ měla zmírniti horkost královu. Kdo mu ji „na tvář prostřel“, není jmenován (Král sám? Hazael? Služebník?). O násilné smrti nelze právem mluviti. Rovněž ne o krveprolití, kterým si proklestil Hazael cestu na trůn. Zdá se, že Eliseus Hazaela za krále také pomazal. Srv. níže 9, 1. nn.; 3. Král 19, 15.

V. 16. n. navazuje na 3. Král 22, 46. 51. n. — Místo: „pátého“ správně: „čtvrtého“, t. j. 851/850. Viz „Letopočty“ na str. 899. Byla-li mu 32 léta, když počal panovati, narodil se roku 883/882, t. j. třicátého třetího roku krále Asy. — Osmý rok Jorama judského jest 844/843 před Kristem. — Srv. 2. Par 21, 5. nn.

V. 18. Ta dcera Achabova jmenována níže ve v. 26.: ‘Athaljáhú.

K v. 19. srv. 3. Král 11, 36. a místo „a synům jeho“ čti jako tam: „před sebou“.

20 Ve dnech jeho odpadl Edom, aby nebyl pod Judou, a ustanovil
si krále. 21 I přitáhl Joram do Seiru, a všecky vozy (jeho) s ním.
V noci vstav napadl Edomské, kteří jej byli obklíčili, i velitele vozů,
(ale byl poražen) a lid utekl domů. 22 Tak odpadl Edom, by nebyl
poddán Judovi, až do dneška. Také odpadla Lobna téhož času.
23 Ostatní děje Joramovy, a vše, co činil, zapsáno je — jak známo
— v Letopisech králů judských. 24 I zesnul Joram s otci svými, a pochován byl [s nimi] v městě Davidově. A stal se králem Ochoziáš,
syn jeho, místo něho.
25 Léta dvanáctého Jorama, syna Achabova, krále israelského,
stal se králem Ochoziáš, syn Jorama, krále judského. 26 Dvacet dvě léta
byla Ochoziášovi, když počal kralovati, a kraloval jeden rok v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Atalie, dcera Amriho, krále israelského.
27 Chodil po cestách domu Achabova, čině, co zlé je před Hospodinem,
jako dům Achabův; byltě spřízněn s domem Achabovým.
28 Táhl také s Joramem, synem Achabovým, na vojnu proti Hazaelovi, králi syrskému, k Ramotu v Galaadu. Syrští Jorama ranili.
29 On tedy vrátil se do Jezraelu, by se hojil, ježto ho ranili Syrští
u Ramotu, když bojoval proti Hazaelovi, králi syrskému. Ochoziáš pak, syn Joramův, král judský, přijel dolů, by navštívil Jorama, syna Achabova v Jezraeli, nebo tam byl nemocen.

V. 20. Edomové odpadli brzy po smrti Josafatově. — Dosud měli sice také „krále“ (3. Král 22, 48.), ale toliko dle jména. Srv. výše 3, 9.

V. 22. Lobna = ed-Daváime či Chirbet el-Benávi, jižně od Tell el-hesi(?). Viz Jos 10, 31.

V. 23. n. Joram nebyl pochován ve hrobce královské! Srv. 2. Par 21, 20. Zemřel právě na nový rok, na podzim roku 843. (Šanda.)

V. 25. n. „dvanáctý“ rok Jorama israelského byl rok 843/842 před Kr. — Nastoupil na nový rok, na podzim r. 843. Panoval toliko několik měsíců, které počítány za rok. V létě r. 842 byl na trůně israelském již Jehu (níže 9, 1. nn.); to patrno z nápisů klínových, které nás poučují, že toho roku odvedl Jehu králi assyrskému Salmanasarovi II. poplatek. Viz „Letopočty“ na str. 898. — Ochozjáš narodil se tedy roku 865/864, t. j. jedenáctého roku vlády Josafatovy a dvanáctého roku Achabova. Možno tedy míti za to, že roku 865 se Joram ženil. — Ochozjáš byl nejmladší syn Joramův (2. Par 22, 1.). — 'Athaljáhú = Vznešený jest Jahve. Sluje tak také muž Esdr. 8, 7. — „dcera“, t. j. přesně řečeno: „*vnučka*“ Amriova“. Bylať dcerou *Achaba* (a Jezabely).

V. 27. „spřízněn“, ježto matka jeho Atalie byla dcerou Achabovou, a ta ovládala dvaadvacítiletého krále. 2. Par 22, 3. — Více o této královně-matce viz níže 11, 1. nn.

V. 28. n. Tu válku vedli spojení králové proti Hazaelovi asi v listopadu roku 843, tedy brzy po nástupu Ochozjášově na trůn. — Ramot vzali roku 854 Aramové (= „Syrští“) Israelitům. Kdy a jak dostali jej zpět, neznámo. Jisto však, že roku 843 bylo zase v rukou Israelitův a ti že tam byli Hazaelem napadeni. Byla tedy výprava Joramova k Ramotu obrannou válkou. Spojeným králům podařilo se útok Hazaelův odraziti, ale Joram byl v boji raněn. Zanechav ve městě silnou posádku (níže 9, 1. nn.), rozloučil se raněný král s judským spojencem a vrátil se do své druhé residence v Jezraelu. Ochozjáš nejel s ním, ale z Ramotu Zajordáním a přes Jericho vrátil se do Jerusalema. Odtud později vydal se do Jezraelu, aby nemocného „bratra“ navštívil. — Za v. 28. n. očekávali bychom dle obyčejných vzorců (formulí) zprávu o smrti Ochozjášově. (Srv. výše v. 23. n.) Ta zpráva podána však teprve 9, 27.—29., ježto s ní úzce souvisí, co vypravováno 9, 1.—26. — V. 29. = 9, 15a. + 16b. — „přijel dolů“ správně řečeno, ježto Jezael (= dnešní Zer'ín) je toliko 123 m nad mořem, kdežto Jerusalem byl (a je) 770 m! Srv. Jos 15, 63.

Jehu králem israelským (9, 1.—10, 17.).

Jehu za krále pomazán (9, 1.—10.). Povstává proti králi israelskému (9, 11.—15.) a zabíjí Jorama i Ochozjáše (9, 16.—29.). Jezabel umírá (9, 30.—37.). Synové Achabovi pobiti (10, 1.—11.). Bratři Ochozjášovi a ostatní přízeň Achabova povražděna (10, 12.—17.).

Hlava 9. — [1] Prorok Eliseus povolal jednoho ze synů proro-
ckých a řekl mu: „Přepaš bedra svá, vezmi tuto nádobku oleje do ruky,
a jdi do Ramotu v Galaadu. [2] Když tam přijdeš, vyhledej Jehu, syna
Josafata, syna Namsiova; přijda vyvolej ho z prostředku bratří jeho,
uveď ho do vnitřního pokojíka, [3] vezmi nádobku oleje, vylej na hlavu
jeho, a rci: „Toto praví Hospodin: Pomazuji tebe za krále nad Isra-
elem". Otevra pak dveře utec, aniž se tam zastavuj". [4] Odešel tedy
jinoch, [služebník prorokův], do Ramotu v Galaadu. [5] Když tam vešel,
hle, seděli (právě) velitelé vojska (pospolu). I řekl: „Mám ti něco
pověděti, veliteli!" Jehu se tázal: „Komu ze všech nás?" On řekl:
„Tobě, veliteli!" [6] I vyvstal a vešel do pokojíka. On tedy vylil mu
olej na hlavu, a řekl: „Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Pomazuji
tebe za krále nad lidem Hospodinovým, nad Israelem. [7] A pobiješ dům
Achaba, pána svého, nebo (tak) pomstím na Jezabele krev služebníků
svých proroků, jakož i krev všech služebníků Hospodinových. [8] Za-
hladím veškeren dům Achabův; usmrtím z Achaba močícího na stěnu,
nevolníka i svobodného v Israeli. [9] Učiním domu Achabovu jako domu
Jeroboama, syna Nabatova, a jako domu Baasy, syna Ahiášova. [10] Je-
zabelu pak žráti budou psi na polích jezraelských, a nebude, kdo by
ji pochoval". — A otevřev dveře, utekl.
[11] Když pak vyšel Jehu ke služebníkům pána svého, tázali se ho:
„Dobře-li se všecko děje? Proč přišel tento ztřeštěnec k tobě?" On
jim odpověděl: „Znáte (takového) člověka, a co mluvívá". [12] Oni
však odvětili: „Vytáčka je to; ale raději nám věc pověz!" Řekl jim
tedy: „Ty a ty věci mi pravil, a řekl: Toto praví Hospodin: Po-
mazuji tebe za krále nad Israelem!" [13] Rychle tedy vzal každý plášť

Hl. 9. — V. 1. n. Eliseus posledně vystupoval výše 8, 7. nn. — O pomazání Jehu za krále israelského na místo dynastie Amriovců, kteří zavinili svůj pád, viz 3. Král 19, 16. — Jehu býval pobočníkem Achabovým, tedy vyšším důstojníkem (níže v. 25.). — „bratří", mezi kterými seděl, byli jeho důstojničtí „druhové" („kamarádi"). Jak z následujícího vyplývá, byl u nich i u mužstva oblíben, jako byli Amriovci nenáviděni.

V. 5. „seděli" na ploché střeše kasáren, na kterou vedly z venku schody nekryté. Ještě v dobách římských bývalo v těch krajinách v obyčeji stavěti podobné schody, jak patrno ze zbytků domů, dosud v severním Zajordání zachovalých.

V. 6. „Pokojík" ten byl v prvním patře, které bylo jen nad částí přízemku vystavěno, ježto nad ostatkem byla jmenovaná plochá střecha.

K v. 7.—10. srv. 3. Král 14, 10; 21, 21. nn.

V. 11. n. Staří bývali zvědaví, co ten onen prorok řekl, zejména v době války a když král byl nemocen. Jejich zvědavost vzbudil zjev Jehův, z něhož vyčetli hned, že je mimořádně pohnut a rozčilen zprávou, kterou mu Eliseus vzkázal. Oznamuje mu, že Hazael zase napadne Ramot? Či předpovídá, že král chorý brzy zemře? — Jehu snaží se s počátku vymluviti. Když vidí, že věc zatajiti nelze, vypravuje, co se stalo (= „ty a ty věci mi pravil"). Jehu znal poměry, že je půda pro novou dynastii připravena, byl si vědom své obliby, proto netají se tím, že je samým Hospodinem povolán na trůn. Sice by byl vše zastřel a počkal na vhodnější příležitost. — „ztřeštěnec" = „nadšenec = vojenský, ne právě lichotivý název proroků, kteří bývali ve vytržení.

K v. 13. srv. Mt 21, 7. — Místo: „že udělali jakýsi trůn" čti: „na plošině schodiště". — Poslední horní schod byl rozšířen tak, že přecházel

svůj a podložili mu je pod nohy, že udělali jakýsi trůn, zatroubili a zvolali: „Jehu je králem!“ 14 Tak spikl se Jehu, syn Josafata, syna Namsiova, proti Joramovi.

Joram totiž byl se položil táborem v Ramotu galaadském, on i veškeren Israel, proti Hazaelovi, králi syrskému, 15 ale navrátil se, aby se hojil v Jezraeli na rány, ježto jej ranili Syrští, když bojoval proti Hazaelovi, králi syrskému.

Řekl pak Jehu: „Souhlasíte li, nechať nikdo nesmí vyjíti z města, by nešel a neoznámil (toho) v Jezraeli“. 16 A vystoupiv (na vůz) jel do Jezraele; Joram totiž ležel tam nemocen, a Ochoziáš, král judský byl přijel, aby navštívil Jorama. 17 Tedy strážný, který stál na věži jezraelské, uzřev houf Jehua přicházejícího, oznámil: „Vidím houf!“ I řekl Joram: „Vezmi jezdce a pošli jim ho vstříc; kdo pojede, ať se zeptá: „Dobře-li se všecko děje?“ 18 Jel tedy jezdec vstříc jemu, a řekl: „Toto praví král: Je všecko v pokoji?“ Jehu však řekl: „Co tobě do pokoje? Odstup, a jeď za mnou!“ Strážný (to) také oznámil řka: „Přišel posel k nim, ale nevrací se“. 19 Poslal tedy druhého jezdce. I přijel k nim a řekl: „Toto praví král: Je pokoj?“ Jehu však pravil: „Co tobě do pokoje? Odstup, a jeď za námi!“ 20 Strážný (to) ohlásil řka: „Přišel až k nim, ale nevrací se; jedou jako jezdívá Jehu, syn Namsiův; nebo jedou šíleně“. 21 I řekl Joram: „Zapřáhni!“ Když mu zapřáhli, Joram, král israelský, a Ochoziáš, král judský, každý na voze svém, vyjeli proti Jehuovi, a potkali se s ním na poli Nabota Jezraelana. 22 Když uviděl Joram Jehua, tázal se: „Je pokoj, Jehu?“ On však odpověděl: „Jaký pokoj? Smilstvo Jezabely, matky tvé, a kouzelnictví její mnohá ještě trvají!“ 23 Obrátil tedy Joram, a utíkaje, pravil Ocho-

---

v plochou střechu, upěchovanou jako humno. Tam na jakémsi balkoně Jehu stál a dole kolem něho shromážděno vojsko. (Schlögl po Klostermannovi opravuje a překládá v ten rozum, že vojsko pozdvihlo Jehu na štít a neslo jej na pahorek, na kterém bylo město. Dovolává se Tacita, který vypravuje, že římští vojáci podobně vzali svého vojevůdce Vespasiana na štít a provolali ho za císaře.)

V. 14b. = 8, 28. „položil se táborem“, aby Ramotu *hájil* proti Hazaelovi (hebr.).

V. 15a. = 8, 29a. V Jezraeli, v královském sídle, nesmí se nikdo dověděti, že byl Jehu provolán králem, ježto by tak mohl býti zmařen plán uchvatitelův, nemocného a nic netušícího krále náhle přepadnouti a zabíti, aby národu nic nezbývalo nežli spřáteliti se s událostmi, t. j. přidati se k vojsku.

V. 16. Jehu jel, maje s sebou na voze pobočníka Bidqara (níže v. 25.), ku brodům betšeanským, a odtud kolem pramene džalúdského (Sdc 7, 1.) do Jezraele. Je-li Ramot = Er-Remte, bylo mu uraziti asi 70 km. Provázen byl značným vojenským oddílem (eskortou = „houf“ v. 17.).

V. 17. Věž byla nejspíše na východě města a sousedila s palácem královským. Jezdec měl se ke králi vrátiti dříve nežli přijde „houf“. — „Dobře-li se všecko děje“, či neobnovil-li snad Hazael na Ramot útoku?

V. 18. n. Jehuovi jde o to, by překvapil krále, proto nesmí se posel vrátiti. — „Je pokoj“ = Má se všecko dobře? — „Co tobě do pokoje“ — co ti do toho, má-li se vše dobře?

V. 21. Joram se domníval, že se přihodilo vojsku v Ramotu neštěstí, které nechce mu Jehu oznámiti po poslu, ale osobně. Zlá předtucha ho pudí, by vyjel Jehuovi vstříc a tak se dověděl dříve, co se děje. O věrnosti Jehuově dosud nepochyboval. Králové jeli od západu na východ, Jehu přijížděl od východu k západu. Bylo tedy „pole“ (ne vinice!) Nabotovo, přes které šla cesta, na východ města.

V. 22. „smilstvo“ = modlářství. — „kouzelnictví“ = dvorské pletichy, kterými dovedla ovládati Jezabela Achaba, Jorama i všecky vlivné činitele. (Schlögl.)

V. 23. Z oka Jehuova vyčetl Joram teprve nyní, kolik uhodilo. Utíkal k západu zpět.

ziášovi: „Zrada, Ochoziáši!“ [24] Jehu však (byl) vzal do rukou lučiště,
a střelil Jorama mezi plece; i pronikla střela srdce jeho, že hned padl
na vůz. [25] A řekl Jehu Badakerovi, vůdci: „Vezmi, a vrz jej na pole
Nabota Jezraelana; nebo pamatuji, když já a ty jeli jsme sedíce na
koních za Achabem, otcem jeho, že Hospodin takto mu pohrozil:
[26] „Jistě že krev Nabotovu a krev synů jeho, kterou jsem viděl včera“ —
dí Hospodin — „pomstím na tobě na poli tomto,“ dí Hospodin. Nyní
tedy vezmi a vrz ho na pole, dle slova Hospodinova!“

[27] Ochoziáš, král judský, vida to, dal se na útěk cestou k Domu
zahradnímu; i hnal se za ním Jehu a řekl: „I toho zabijte na voze
jeho!“ Ranili jej tedy na vrchu Gaver, který je vedle Jeblaamu, ale on
utekl do Magedda, a tam umřel. [28] Služebníci vložili jej na vůz jeho,
zavezli ho do Jerusalema, a pochovali jej v hrobě s otci jeho v městě
Davidově. [29] [Léta jedenáctého Jorama, syna Achabova, stal se králem
Ochoziáš nad Judou.]

[30] A Jehu přijel do Jezraele. Když Jezabela uslyšela o příjezdu
jeho, zmalovala oči své líčidlem, ozdobila si hlavu a vyhlédala z okna
[31] na Jehu, an vcházel branou, a řekla: „Má se dobře Zambri, který
zabil pána svého?“ [32] Jehu pozdvihl hlavu k oknu a řekl: „Která je
tato?“ Když se k němu naklonili dva nebo tři komorníci, [33] řekl jim:
„Shoďte ji dolů!“ I svrhli ji, že pokropena byla krví stěna, a koňská
kopyta pošlapala ji. [34] A vešed (Jehu), by pojedl a napil se, pravil:
„Jděte, poohlédněte se po té zlořečené (ženě) a pochovejte ji, jeť (přece)
dcera královská!“ [35] Když přišli, by ji pochovali, nenalezli než lebku,

---

V. 25. Badaker = Bidqar = Ben-deqer (= Píchač?) Srv. 3. Král 4, 9. — „vůdci“ — důstojníkovi, pobočníkovi, který stojí u něho na voze a chrání ho štítem. — Ku vzpomínce Jehuově srv. 3. Král 21, 20. nn.

K v. 26. srv. také 3. Král 21, 29. — Jehu prohlašuje, že je výkonným nástrojem vůle Boží. Tím odůvodňuje své činy a odzbrojuje každého, kdo by chtěl mu vytýkati bezpráví.

V. 27. „Dům zahradní“ = Béth-haggán = nejspíše dnešní Dženín (= En-gannim Jos 19, 21; 21, 29.). — Jehu chtěl zabíti také Ochozjáše, ježto byl po přeslici z krve Achaba a Jezabely. — Místo na „vrchu Gaver“ čti: „v Ma'lé-gúr“. Byla to cesta vedoucí údolím Bel'ame, které stoupá jižně Dženínu dále na jih a kterým vedla tehdy cesta do Samaře. — O Jeblaamu viz Jos 17, 11; Sdc 1, 27. — O Mageddu viz 3. Král 9, 15. — (Schlögl a Nagl však čtou místo Mageddo: „Samař“. Srv. 2. Par 22, 9.) — Jehu zdržel se asi půldruhé hodiny tím, že se dal za Ochozjášem. (Šanda.)

V. 29. glosa = 8, 25.

V. 30. n. Dnešní Arabky líčí si oči strabíkovcem (stibium) nebo sazemi, které směšují s olejem. Toto líčidlo nazývají „kuhl“. Načerní si jím řasy, obočí a dva proužky na nose mezi očima, by se více odrážela bílá barva pleti a tak nabyla více kouzla. Oči tak namalované, zejména veliké a lesklé, slují „gazelí“. Tak asi nalíčila se také Jezabela. Chtěla dodati svému Veličenstvu jakési posvátné velebnosti, která by ochromila toho, kdo by se jí chtěl dotknouti. Či snad věděla, co ji čeká, a chtěla skonati v „plné kráse“, ačkoli jí bylo již asi 60 roků (3. Král 16, 31.). To okno vedlo za město, na cestu ku bráně, která souvisela s královským palácem. — „Zambrim“ — který před 45 roky domohl se trůnu, zabiv svého krále (3. Král 16, 9.), a jehož vláda proto nebyla požehnána — nazývá Jezabela uštěpačně nyní Jehua, který podobným způsobem zjednal si korunu. Slova Jezabelina jsou štiplavý pozdrav.

V. 32. n. Dle hebr. táže se Jehu: „Kdo je se mnou?“ a komorníci na znamení, že se k němu přidávají, vyhlížejí z okna. — Jezabela padá s okna na cestu před Jehu a jeho družinu.

V. 34. Zatím nastal večer, a Jehu sedl si s družinou k večeři. S rozkazem, aby byla Jezabela pohřbena, nespěchal; chtěl tak popřáti času divokým psům, slídícím po mrtvolách, kterých ve východních městech dosud hojnost.

nohy a konce rukou. [36] Navrátivše se, oznámili mu to. I řekl Jehu:
„Řeč Hospodinova je to, kterou pronesl skrze služebníka svého Eliáše
Tesbana řka: „Na poli jezraelském žráti budou psi tělo Jezabelino,
[37] a bude mrtvola Jezabelina jako mrva na povrchu země na poli jezraelském, takže ti, kteří půjdou tudy, řeknou: „To-li je ta Jezabela?“

Hlava 10. — [1] Achab měl sedmdesát synů v Samaří. Proto Jehu
napsal a poslal do Samaře správcům města, starším a pěstounům (synů)
Achabových tento list: [2] „Hned, jak Vás dojde list tento, vy, kteří máte
syny pána svého, vozy, koně, města pevná a zbroj, [3] vyberte nejlepšího,
a toho, který se vám líbiti bude ze synů pána svého, posaďte jej na
trůn otce jeho, a bojujte za dům pána svého.“ [4] Oni se báli náramně
a řekli: „Hle, dva králové nemohli obstáti před ním; kterak tedy my
budeme moci odolati?“ [5] I vzkázali správcové domu, úředníci městští,
starší a pěstounové Jehuovi: „Služebníci tvoji jsme, cokoli rozkážeš,
učiníme, ale krále si neustanovíme. Cokoli ti libo, učiň!“ [6] I odepsal
jim podruhé tímto listem: „Jste-li moji, a chcete li mne poslouchati,
vezměte hlavy synů pána svého, a přijďte ke mně zítra v tuto hodinu
do Jezraele. — Králových synů bylo sedmdesát mužů, a bývali u nejpřednějších města vychováváni. — [7] Když jich došel ten list, vzali
syny královské, zabili (těch) sedmdesáte mužů, vkladli hlavy jejich do
košů, a poslali mu je do Jezraele. [8] Posel přišel a oznámil mu: „Přinesli hlavy synů královských.“ On odpověděl: „Skladte je na dvě
hromady u vrat brány až do rána.“ [9] Když pak se rozednilo, vyšel, a
stoje pravil veškerému lidu: „Bez viny jste; já sice spikl jsem se proti
pánu svému a zabil jsem ho, kdo však pobil všecky tyto?“ [10] Vizte
nyní tedy, že nic nepadlo (nadarmo) ze slov Hospodinových, která
promluvil Hospodin proti domu Achabovu, ale vykonal Hospodin, co
řekl skrze služebníka svého Eliáše.“ [11] Pak pobil Jehu všecky, kteří zůstali z domu Achabova v Jezraeli; všecky předáky jeho, přátele i kněze,
že nezůstalo po něm zbytků.
[12] I vstal a jel do Samaře. Když přišel k Chalupě pastýřské,

---

K v. 36. n. srv. 3. Král 21, 23.

Hl. 10. — V. 1. „synů“, t. j. potomků. — „správcové města“ = královské, civilní a vojenské úřady. — „starší“ = zástupcové městské samosprávy. „synů“ nezletilých, kteří potřebovali pěstounů.

V. 2. n. upozorňuje nepřímo, že všecek vzdor Samařanů proti Jehuovi byl by marný. Poslové ústně vysvětlili zřetelně, co bylo psáno „mezi řádky“. Jehu byl si vědom své převahy nad dědici trůnu.

V. 5. „správcové domu“ královského, dvořenínové. — „úředníci městští“ = zeměpanští. Viz výše v. 1.

V. 6. připouštěl dvojí smysl: buď aby vedeni jsouce královskými princi (= „vezměte hlavy“, vůdce) přišli do Jezraele, nebo by přinesli hlavy ty od těla oddělené. Tato dvojakost byla úmyslná. V druhém smyslu chápali rozkaz Samařané.

V. 8. Pyramidy hlav královských princův u brány městské působily na lid zdrcujícím dojmem a vzaly chut protiviti se Jehuovi.

V. 9. Jehu se tváří, jako by neměl viny na tom, že jsou princové zabiti, jako by nebyl toho Samařanům uložil; oni tak učinili z vlastního popudu. Aby mohl se takto před lidem očistiti, proto dvojsmyslně psal druhý list. Viz v. 6.

K v. 10. srv. 3. Král 21, 19. 29. — Jehu připravuje si chytře smýšlení lidu, aby mohl vykonati, co vypravuje v. n. Tím si trůn dokonale upevní.

V. 11. „předáci“ = vysocí úředníci, dynastii Amriovců (Achabovců) oddaní. — „kněze“ Baalovy, kteří byli dvorem Achabovým živeni. — „přátelé“ = radové státní.

V. 12. n. „Chalupa pastýřská“ hebr.: Béth‘-éqed, vlastní jméno místa, které dlužno hledati západně Dženínu tam, kde je nyní Kefr-qud, na cestě z ní-

13 nalezl bratry Ochoziáše, krále judského I tázal se jich: „Kdo jste
vy?“ Oni odpověděli: „Jsme bratři Ochoziášovi, a jdeme dolů, bychom
pozdravili syny královy a syny velitelčiny.“ 14 On rozkázal: „Zjímejte
je živé!“ Když je živé zjímali, pobili je u cisterny vedle Chalupy, čtyřicet dva muže; ani jednoho z nich nezůstavil.
15 Když odešel odtud, nalezl Jonadaba, syna Rechabova, který se
s ním potkal a pozdravil ho. I řekl mu: „Je srdce tvé upřímné jako
srdce mé k tobě?“ Jonadab odpověděl: „Jest!“ „Tak-li jest“ — pravil —
„podej mi ruku!“ Když tedy podal mu ruku, vyzdvihl jej k sobě na
vůz 16 a řekl mu: „Pojeď se mnou, a viz horlivost mou pro Hospodina.“ Vysadiv jej tedy na svůj vůz, zavezl jej 17 do Samaře, a pobil
všecky, kteří byli zůstali z domu Achabova v Samaři až do jednoho,
dle slova Hospodinova, které byl promluvil skrze Eliáše.

III. OPĚTNÉ SPORY MEZI KRÁLI JUDSKÝMI A ISRAELSKÝMI (10, 18.—17, 41.).

Jehu na trůně israelském, Atalie a Joas na trůně judském (10, 18.—12, 21.).

Bohoslužba Baalova vypleněna (10, 18.—27.). Ostatní děje Jehuovy (10, 28.—36.). Atalie nastupuje vládu (11, 1.—3.). Jojadovo spiknutí (11, 4.—12.). Atalie zavražděna (11, 13.—16). Joas uznán za krále (11, 17.—21.). Jeho vláda (12, 1.—3.). Obnova chrámu (12, 4.—16.). Výprava Hazaelova proti Jerusalemu (12, 17. n.). Joas zabit (12, 19.—21.).

18 Jehu shromáždiv všecek lid řekl jim: „Achab málo ctil Baala,
já však budu jej více ctíti. 19 Proto nyní všecky proroky Baalovy,
[všecky služebníky jeho], a všecky kněze jeho svolejte ke mně; ať
žádný není, kdo by nepřišel, nebo velikou obět budu podávati Baalovi;
kdokoli nebude přítomen, nezůstane živ.“ — Jehu to činil úkladně,
aby vyhladil ctitele Baalovy. — 20 A přikázal: „Zasvěťte den slavný

žiny Jezraelské do Samaře. — „bratry“ = příbuzné vzdálené, na př. potomky Josafatových bratrů a pod. Dlužno míti na paměti, že dle 2. Par 21, 4. dal Joram pobíti všechny syny Josafatovy. Také ze synů Joramových zbyl toliko Ochozjáš (2. Par 21, 17; 22, 1.). — Judští princové vydali se z Jerusalema do Samaře, by navštívili královskou rodinu Amriovců, zatím co králové oba dleli v Jezraeli. Když uslyšeli, že Ochozjáš, král judský, leží raněn v Megiddu, odešli tam; po smrti jeho vraceli se domů, do Jerusalema. Náhodou padli Jehuovi do rukou. Jsouce tázáni, kam jdou, udávají původní cíl a směr cesty z Jerusalema do Samaře. — „synové velitelčini“ = synové hlavní manželky královy (Joramovy), „synové královi“ jsou synové ostatních manželek králových. (Šanda.)

V. 14. Pobili je u (vyschlé) cisterny, aby mrtvoly jejich pak do ní mohli hoditi.

V. 15. n. „syn Rechabův“ = Rechabovec. Byl to kmen příslušný ku Kenezovcům (1. Par 2, 55.), příbuzný s Kalebovci (Sdc 1, 13; 1. Par 4, 12. nn.). Jonadab jmenován také Jer 35, 6. Byl jejich šejkem a nábožensko-mravním oprávcem (reformátorem). Proto sluje „otec“. Byli přísní jednobožci, kteří ctili toliko Jahve. Rechabovci, přísní beduini, sídlili na pustinách judských, na západním břehu Mrtvého moře. O způsobu jejich života viz Jer 35, 6. nn. — „viz“ — pozoruj se zálibou a s radostí. Také Méša na svém nápise chlubí se, že „kochal se pohledem na něj (Achaba) a jeho dům a Israel zahynul záhubou věčnou“ (řádek 7.).

Baalovi!" A dal (jej) provolati. 21 Když pak poslal po všech končinách
israelských, sešli se všichni služebníci Baalovi — nezůstalo ani jed-
noho, který by nebyl přišel — a vešli do chrámu Baalova, takže na-
plněn byl dům Baalův od jednoho konce až do druhého. 22 I kázal
těm, kteří byli nad rouchy: „Vyneste roucha všem služebníkům Baalo-
vým!" Přinesli tedy jim roucha. 23 A vešed Jehu s Jonadabem, synem
Rechabovým, do chrámu Baalova, řekl ctitelům Baalovým: „Hledejte
a vizte, aby snad nebyl mezi vámi někdo ze služebníků Hospodino-
vých, ale ať jsou služebníci Baalovi sami." 24 Tak tedy vešli, aby obě-
tovali oběti a celopaly. Jehu však byl si zřídil venku osmdesát mužů,
kterým přikázal: „Kdokoli by (dopustil, aby někdo) utekl z těch lidí,
které svěřuji vašim rukám, toho život bude za život jeho!" 25 Když
pak byl dokonán celopal, rozkázal Jehu vojákům a vůdcům svým:
„Vejděte a pobijte je, ať žádný neujde!" I pobili je ostřím meče. Vojáci
a vůdcové vyhodili také (ašeru), ano vnikli do vnitřku chrámu Baalova,
26 vynesli modlu ze svatyně Baalovy, spálili 27 a setřeli to. Zbořili také
dům Baalův a udělali z něho mrviště až do dneška. 28 Tak vyplenil
Jehu Baala z lidu israelského.

29 Avšak hříchů Jeroboama, syna Nabatova, do kterých uvedl
Israele, nezanechal, neboť neopustil telat zlatých, která byla v Betelu
a v Danu.

30 I řekl Hospodin Jehuovi: „Protože jsi snažně vykonal, co pra-
vého bylo, a líbilo se před očima mýma, a všecky věci, které byly
v srdci mém, učinil jsi domu Achabovu: synové tvoji až do čtvrtého
kolena seděti budou na trůně israelském". 31 Ale Jehu nedbal toho, by
chodil v zákoně Hospodina, Boha Israelova, celým srdcem svým;
neboť nezanechal hříchů Jeroboama, do kterých byl uvedl Israele.

V. 21. Chrám ten byl postavil Achab 3. Král 16, 32. — Podobu měl asi takovou, jakou fenický chrám Astartin, vyobrazený na penízi města Byblos (dnešní Džbejl, severně Bejrutu), pocházejícím z dob císaře Makrina (roku 217 po Kr.). Schody vedly k sloupovému průčelí velikého obdélného nádvoří, obehnaného sloupovím. Prostřed nekrytého nádvoří byla kuželovitá maççeba a před ní mřížkovitý oltář, vybíhající v rohy. Na straně dvorany přistavena menší krytá místnost, ke které vedly zvláštní schody a ve které byl oltář kadidelný. — „poslal" královské biřice.

V. 22. n. „kteří byli nad rouchy" = správcové šaten královských. Král dává ze zdánlivé velkodušnosti ctitelům Baalovým nové, sváteční roucho; ten šat bude však znamením, kdo má ztratiti hlavu. Jehu si hraje s Baalovci jako kočka s myší. — „do chrámu" = do velikého nádvoří.

V. 25. Když byl celopal dokonán, odebral se Jehu do sousední svatyně, kde byl kadidlový oltář, zatarasil svou družinou dveře, které vedly z nádvoří do svatyně, že nemohl tudy nikdo uniknouti. Osmdesáti přichystaným mužům kázal pak, by vnikli hlavním vchodem do nádvoří a vykonali své krvavé dílo. — „vyhodili ašeru" t. j. posvátný kůl, který patřil ke svatyni fenické. Viz Dt 7, 5. — „vnikli do vnitřku chrámu", t. j. do kryté přístavby, kde byl oltář kadidelný.

V. 26. „modlu" = maççebu, která stála prostřed nádvoří. — „spálili" ašeru a „setřeli", rozbili kamenný kužel (maççebu). — „hnojiště", kam se uchylovali lidé s potřebou. — „až do dneška", kdy psal spisovatel pramene (hl. 9. a 10.). Psal záhy po událostech, jak patrno ze živé, názorné líčně příběhů Jehuových.

V. 29. ruší souvislost v. 28. s v. 30. Je to nejspíše přídavek pozdější. Srv. níže v. 31.

V. 30. n. Jehu vykonal sice, co žádal Eliáš (3. Král 21, 22. nn.) a Eliseus (4. Král 9, 1. nn.), ale ve své krvežíznivosti zašel dále nežli měl, a v tom tkví jeho vina. Srv. výše v. 9. Proto také nepřislíbena dynastii jeho vláda na věčné časy jako Davidovcům, ale toliko „do čtvrtého kolena".

[32] Za těch dnů počal Hospodin ošklivíti si Israele; proto bil jej
Hazael ve všech končinách israelských, [33] a pozbyl od Jordanu proti
východu slunce všeho území (galaadského), Gadova, Rubenova i Manas-
sova od Aroeru, který je nad potokem Arnonem, i Galaadu i Basanu.
[34] Ostatní dějiny Jehuovy, všecko co činil, i statečnost jeho, za-
psáno jest — (jak známo) — v Letopisech králův israelských. [35] I zesnul
Jehu s otci svými a pochovali ho v Samaří. A stal se králem Joachaz,
syn jeho, místo něho. [36] Času, ve kterém kraloval Jehu nad Israelem
v Samaří, bylo dvacet osm let.

Hlava 11. — [1] Atalie, matka Ochoziášova, vidouc, že zemřel syn
její, vstala a pobila veškerý rod královský. [2] Ale Josaba, dcera krále
Jorama, sestra Ochoziášova, vzala Joasa, syna Ochoziášova, vzala jej
potají ze synů královských, kteří zabíjeni byli, i chůvu jeho z ložnice,
a skryla jej před Atalií, že nebyl zabit. [3] A byl s ní v domě [Hospo-
dinově] tajně šest let, zatím co Atalie kralovala v zemi.

V. 32. n. „za těch dnů“ hodí se nejlépe na čas kolem roku 824. Dříve byl Hazael zaměstnán boji se Salmanassarem II. Za nástupce tohoto Šamši-Adada (824—812) uvolnilo se mu. Ježto Jahve počal Israele „ošklivíti si“, způsobil, že Israel pozbyl veškerého Zajordání. — O Aroeru viz Jos 12, 2. — Jižní Zajordání „Mišor“ od Arnonu na sever. — Galaad = střední Zajordání. — Basan = severní Zajordání. Viz Dt 3, 8. 10. — Ježto Joram dle 3, 4. nn. Moabům Mišoru nevyrval, patrno, že Jehu tak učinil. Mohlo se tak státi po smrtiMéšově, někdy po roce 835. — Jehu neměl spojenců, byl tedy sláb. S Tyrem se znepřátelil, že vybil potomstvo tyrské princezny a hubil tyrské náboženství. Ani Davidovci nemohli ho milovati, ježto prolil krev jejich bratří. Pochopitelno, že nemohl Hazaelovi odolati.

V. 34. Také „černý obelisk“, nalezený v Nimrudě (Kalchi) ve středním paláci králův assyrských a chovaný nyní v britském museu (v Londýně), zobrazuje a hlásá, kterak Salmanassar přijal poplatek od Jehu: „Osmnáctého roku své vlády (t. j. r. 842) — vypravuje Salmanassar v letopisech — překročil jsem po šestnácté Eufrat. Hazael damašský spoléhal na veliký počet svého vojska, jehož veliké množství shromáždil. Ze Saniru, kuželovité hory v oblasti Libanonu, učinil si pevnost. Bojoval jsem s ním a porazil jsem ho. 6000 bojovníků jeho pobil jsem zbraněmi; 1121 jeho válečný vůz, 470 jeho vojenských koní, jakož i tábor jeho vzal jsem mu. Uprchl, aby zachránil život. Hnal jsem se za ním a uzavřel jsem ho v Damašku, jeho hlavním městě. Vykácel jsem zahrady jeho, a táhl jsem až k horám hauránským. Města nesčetná jsem zničil, zpustošil, spálil a odvedl zajatců bez počtu. Až k horám Ba'li-ra'si, k předhoří jsem přitáhl a postavil jsem tu svůj obraz. Tehdy přijal jsem poplatek Tyrských, Sidonských, jakož i Jehua, syna Omriova“ (Jaua, apal Chumri).

V 36. Jehu nastoupil r. 843/842. Dvacátý osmý rok vlády jeho byl 816/815.

Hl. 11. — V. 1. Čtyřicet dva královští princové, které zabil Jehu, nebyli v Jerusalemě, když tam došla zpráva, že jest Ochozjáš raněn a pak že i zemřel. Srv. výše 10, 13. — Atalie, pravá dcera Jezabelina, chtěla si zajistiti vládu v Judsku a snad i pracovati o to, by po její smrti dostal se na trůn příslušník tyrské rodiny královské, z jejížto krve po matce byla.

V. 2. Josaba = Jehóšeba' = Jahve je přísaha. — Ta věta má smysl v ústech věrného ctitele Hospodinova, který při jménu „Jahve“ přisahá a tak vyznává, že ho pokládá za Boha. — 2. Par 22, 11. sluje Jehóšab'ath. — Byla „dcera krále Jorama“, ne však z Atalie, ale z jiné manželky jeho. Ostatně neběželo Atalii o to, by také ženští členové dynastie Davidovců byli vyvražděni. — Místo „syna Ochozjášova“ lépe LXX: „syna bratra svého“. — Dle 2. Par 22, 11. byla Josaba manželkou velekněze Jojady. — Místo „z ložnice“ ukryla jej dle hebr.: „*v* ložnici“.

[4] Léta pak sedmého vzkázal Jojada pro setníky a vojáky, vzal a uvedl je k sobě do chrámu Hospodinova, učinil s nimi smlouvu, zavázal je přísahou v domě Hospodinově, ukázal jim syna králova [5] a přikázal jim řka: „Věc, kterou máte udělati, je tato: [6] Třetí díl vás nastupující v sobotu a držící (obyčejně) stráž u domu královského, třetina, která bývá u brány Sur, i třetina, bývající u brány za příbytkem štitonošův a držící stráž u domu Messa — [7] také (tyto) dvě třetiny z vás, všichni přicházející v sobotu, aby drželi stráž v domě Hospodinově k vůli králi: [8] obstoupíte jej se zbraní v rukách, a vejde-li kdo do (vašich) řad ve chrámě, zabijte jej — a buďte s králem vycházejícím i vcházejícím.“ [9] Učinili tedy setníci vše, jak byl rozkázal jim Jojada kněz; každý pojav muže své, kteří přicházeli v sobotu s těmi, kteří odcházeli v sobotu, přišel k Jojadovi knězi. [10] Ten dal jim kopí a zbraň krále Davida, která byla v domě Hospodinově. [11] A postavili se, každý maje zbraň v ruce své, od pravé strany až do levé strany chrámu a (čelem k) oltáři a k domu, okolo krále. [12] I vyvedl syna králova, položil na něj korunu a odznak, prohlásil jej králem, a pomazal ho, zatím co tleskajíce rukama volali: „Ať žije král!“

V. 4. „Léta sedmého“, tedy asi v zimě roku 837. Srv. výše 10, 36. — Ti „vojáci“ byla královská palácová a chrámová stráž. Dle hebr. byli mezi nimi také „Karové“ z jihozápadní části Malé Asie, kteří dle svědectví Herodotova (2, 151.) sloužili také za žold Psammetichovi, králi egyptskému. — „smlouvu“, ovšem tajnou.

V. 5.-8. Královská stráž bývala rozdělena na tři oddíly, které měly v paláci strážnici a každou sobotu provázívaly krále do chrámu a tam se střídaly. V týdnu střežívaly dvě třetiny z nich královský palác, jedna pak třetina bývala na stráži ve chrámě. V sobotu však táhly dvě třetiny palácové stráže, doprovázejíce krále do chrámu („k vůli králi“) — „nastupující“ dosl.: „přicházející“ do palácové strážnice z chrámu, kde předešlý týden byli konali službu — druhé dvě třetiny konaly týž týden svou povinnost u paláce. — Brána „Sur“ je nejspíše brána „koňská“ (hebr. „Sús“), na východě paláce královského, zvaná tak proto, že tudy vjížděl král koňmo domů; proti ní byla stejnojmenná brána ve městské (východní) zdi. — „štítonoši“ či „pavezníci“ = stráž; „příbytek pavezníků“ = strážnice. — O „domu Messa“ není nic známo. — Brána, která byla za příbytkem pavezníků, byla nejspíše na severu královského paláce. Spojovala palác královský s chrámem. Dle plánu Jojadova v sobotu, až přitáhnou dvě třetiny palácové stráže do chrámu, kde bude třetí třetina čekati, by byla vystřídána, kdy tedy bude palác královský beze stráže, ježto všecka bude ve chrámě, učiní stráž kolem krále řady t. j. „kordon“; kdyby se někdo odvážil jej prolomiti, by ublížil sedmiletému králi, budiž na místě zabit. Takový pokus byli by mohli učiniti stoupenci Atalini, zejména jerusalemští občané, kteří jí byli oddáni. Ten kordon pak doprovodí krále z chrámu do paláce na znamení, že se ujímá vlády (= „buďte s králem vycházejícím (z chrámu) a vcházejícím (do paláce)“.

V. 10. Toliko setníci dostali tyto památné štíty a kopí. 2. Par 23, 9. Byla to jiná zbraň, než o které mluví 2. Sam 8, 7.

V. 11. n. Učinili kordon kolem oltáře čelem k němu a ke vchodu do předsíně chrámové, ze které vyveden byl král. Když se postavil král u průčelního sloupu, stáli „kolem krále“. — „pravé“ = jižní. — „levé“ = severní. — „odznak“ byla nejspíše hůl nebo náramek, jaký nosil také Saul. Viz 2. Sam 1, 10. Králové assyrští vyobrazeni jsou s podobným šperkem na rukou. — „koruna“ byl asi turban se zlatým plechem na čele, podobný čelence veleknězově. — Čepice králův assyrských byla vysoká, nahoře zúžená, vybíhající ve hrot; v zadu splývaly na záda králova dvě stužky, jako bývá u našich miter biskupských. Králové egyptští měli dvě koruny: bílou, vysokou, kuželovitou (korunu Egypta horního), a červenou, nižší, toliko vzadu do hrotu vybíhající, ze které vyčníval do předu drát jakýsi, nahoře zatočený (koruna dolního Egypta). Vzal-li si král obě koruny, zakrývala červená dole bílou. Odznaky egyptského krále byla hůl na horním konci zatočená do kruhu (srv. naši biskupskou hůl), dutky a krátký zahnutý meč.

[13] Když uslyšela Atalie hluk oděnců, vešla k lidu do chrámu
Hospodinova, [14] a uzřela krále, an stojí na vyvýšeném místě dle oby-
čeje, a zpěváky s trubači blízko něho, jakož i veškeren venkovský lid,
an se raduje a troubí; i roztrhla roucho své a vzkřikla: „Spiknutí,
spiknutí!“ [15] Jojada pak rozkázal setníkům, kteří byli nad vojskem:
„Vyveďte ji z chrámu v kruhu, a kdokoli by za ní šel, zabijte ho mečem“.
Byl (si) totiž kněz řekl: „Ať není zabita v chrámě Hospodinově!“
[16] I vložili na ni ruce, vystrčili ji na cestu, kudy koně vcházejí do
paláce, a tam byla zabita.

[17] Učinil pak Jojada smlouvu mezi Hospodinem, mezi králem a
mezi lidem, že budou lidem Hospodinovým, jakož i (smlouvu) mezi
králem a lidem.

[18] A všecek venkovský lid vešel do chrámu Baalova, zbořili oltáře
jeho a obrazy roztříštili důkladně. Matana pak, kněze Baalova, zabili
před oltářem.

Osadiv pak kněz stráží dům Boží [19] pojal setníky a houfy Kere-
ťanův a Feleťanův i veškeren lid venkovský, a vyprovodili krále z domu
Hospodinova dolů, a když přišli cestou brány štítonošů do paláce, po-
sadil se na trůn královský. [20] I veselil se všecek lid venkovský, a město
zůstalo klidno. Atalie pak zabita byla mečem v domě královském.
[21] Sedm let bylo Joasovi, když počal kralovati.

Hlava 12. — [1] Léta sedmého Jehuova stal se králem Joas, a kra-
loval čtyřicet let v Jerusalemě. Jméno matky jeho bylo Sebia z Bersaby.
[2] Joas činil, co pravé jest před Hospodinem, po všecky dny, pokud ho

---

V. 13. n. Ježto byl palác královský blízko chrámu, mohla slyšeti královna, že lid volá: „Ať žije král“. — Byl to „lid venkovský“, ktery zachoval oddanost Davidovcům a nespřátelil se s Atalií. Jojada použil ke státnímu převratu velikeho svátku, kdy lid venkovský hojně se dostavil do chrámu, by měl v nèm oporu proti obyvatelstvu jerusalemskému, které bylo nakloněno Atalii. — Místo „na vyvýšeném místě“ čti: „u sloupu“. O těch sloupech viz 3. Král 7, 41. nn. Srv. 2. Par 23, 13. — Místo: „zpěváci“ čti: setníci“.

V. 15. n. Jako byla stráž učinila kordon kolem krále, by ho střežila a nesměla tím kruhem nikoho propustiti, tak měla obklopiti také nyní Atalii, ale vyvésti ji z chrámu. Kdo by se odvážil prolomiti kordon, aby královně přispěl na pomoc, měl býti hned zabit. Že mají Atalii netoliko vyvésti, nýbrž i zabíti, rozumělo se samo sebou.

V. 17. n. „smlouvou“ mezi králem, lidem a Hospodinem zavázal se Israel, že bude Hospodina výhradně za Boha uznávati a ctíti; co tedy vypravováno ve v. 18a., je následek té smlouvy. — „smlouvou“ druhou zavázal se lid, že bude králi a Davidovcům věren. — Tento chrám Baalův dal nejspíše postaviti již Joram na popud své manželky. Byl asi podoben onomu, který dal vystavěti Achab v Samaři (výše 10, 21.). Měl dva „oltáře“: jeden v nádvoří a druhý ve svatyni. — Měl „obrazy“, t. j. ašeru a maççebu. — Místo „posadil se“ lépe LXX: „posadili ho“. Srv. 2. Par 23, 20. — „kněz“ = Jojada.

V. 20. n. „město“ Jerusalem zůstalo pokojno, neodvážilo se tedy povstati proti státnímu převratu, který vykonal velekněz. Je takořka samozřejmo, že za nezletilosti královy měl veliký vliv na vládu Jojada. — V. 21. dle hebr. patří již ke hlavě následující. — Šanda se domnívá, že je hl. 11. složena ze dvou pramenů, jež označuje písmeny *A* (1.– 12. 18b.—20.) a *B* (13.—18a.). Pramen B je velmi blízek událostem, jež líčí, pramen A jest o málo mladší. (Viz níže k 12, 21.).

Hl. 12. — V. 1. „Sedmý rok“ vlády Jehuovy byl rok *837/836*. — Panoval tedy Joas až do roku *798/797*, kdy mu bylo 46 nebo 47 roků. — Çibjá (= aramsky Tebithá Sk 9, 36. 40.) = Gazela.

V. 2. Později se však zvrhl. Viz 2. Par 24, 17. nn.

poučoval Jojada kněz. [3] Ale výšin neodstranil, nebo ještě lid obětoval
a pálil kadidlo na výšinách těch.
[4] I řekl Joas kněžím: „Všecky chrámové peníze odváděné do
chrámu Hospodinova od těch, kteří do něho docházejí, dané na výkup
lidí, nebo dobrovolně a ze svobodné vůle přinesené do chrámu Hospo-
dinova, [5] nechať vezmou si je kněží dle pořádku svého, a nechať opra-
vují poruchy domu (Hospodinova), shledají-li, že něco potřebuje opravy.“
[6] Protože však až do dvacátého třetího roku krále Joasa neopravovali
kněží pobořenin chrámových, [7] povolal král Joas velekněze Jojadu,
jakož i kněze a řekl jim: „Proč neopravujete pobořenin chrámových?
Nebudete již tedy bráti peněz dle pořádku svého, ale na opravu chrámu
vzdáte se jich.“ [8] Tak bylo kněžím zabráněno, by již nebrali peněz od
lidu, aniž opravovali pobořenin chrámových. [9] Vzal pak velekněz Jojada
jednu bednu, udělal svrchu otvor a postavil ji vedle oltáře po pravé
straně těch, kdo vcházeli do domu Hospodinova. I kladli do ní kněží,
kteří byli na stráži u dveří, všecky peníze, které přinášeny bývaly do
chrámu Hospodinova. [10] A kdykoli viděli, že je mnoho peněz v poklad-
nici, přicházel písař králův; a velekněz, i vysýpali a počítávali peníze,
které nalezli v domě Hospodinově, [11] a dávali je dle počtu a váhy do
rukou stavitelů domu Hospodinova, a ti platili jimi tesařům a zedníkům,
kteří dělali v domě Hospodinově a [12] poruchy opravovali, těm, kteří
kameny tesali, jakož i na nákup dřeva a kamene, který tesán byl, aby
opraven byl dům Hospodinův dokonale, zkrátka na vše, co potřebo-
valo nákladu, by udržován byl dům. [13] Avšak nebylo děláno za tyto
peníze číší do chrámu Hospodinova, ani vidliček, kadidelnic, trub, ani
jakéhokoli náčiní zlatého nebo stříbrného, (to jest) z peněz, které při-
nášeny byly do chrámu Hospodinova; [14] ale těm, kteří dělali, dávány
byly, by opraven byl chrám Hospodinův. [15] Ti lidé, kteří přijímali
peníze, by je vydávali řemeslníkům, nedávali účtů, neboť dle své po-
ctivosti s nimi nakládali. [16] Peněz však z obětí za zpronevěru a za
hřích nevnášeli do chrámu Hospodinova, ježto patřily kněžím.

K v. 3. srv. 3. Král 15, 14; 22, 44. — K v. 4. srv. Nm 18, 16; Lv 27, 2. nn.; Ex 30, 13; Mt 17, 24.

V. 6. n. „Dvacátý třetí rok“ vlády Joasovy byl rok *815/814* před Kr. Byl-li chrám dostaven roku 963 (3. Král 6, 1.) vysvětlitelno, že potřeboval za půl druhého sta let oprav; tím spíše, že Atalie chrámu nedbala (2. Par 24, 7.).

V. 8. Dle hebr. souhlasili kněží s tím, že nebudou bráti peněz chrámových, ale že také nebudou povinni, by chrám opravovali.

V. 9. Místo: „vedle oltáře“ čti: „vedle sloupu“. Srv. 2. Par 24, 8. Sloup ten byl na východní straně chrámiště, u vchodu do vnitřního nádvoří. — Peníze spouštěli do pokladny věřící sami, kněží dohlíželi toliko, zda dávají, kolik povinnost ukládala. 2. Par 24, 10. Proto: „kladli“ = dávali vkládati.

V. 10. „písař“ = vysoký královský výběrčí, účetní. — Ježto kněží nenakládali s těmi penězi dle povinnosti, vzal jim král část jejich samosprávy, ustanoviv královského státního komisaře. Učinil tak nejspíše na radu velekněze (srv. v. 2.), který nemohl dopracovati se sám mezi lakotným kněžstvem pořádku. (Či snad scházelo se málo peněz, že nebylo ani při nejlepší vůli lze chrám opravovati?) — „peníze“, t. j. stříbro (nebo zlato) dosud neražené. — Místo „vysýpali“ hebr. „svazovali“, t. j. odvážili do pytlíků po stejné tíži, zavázali je, a pytlíky ty pak „počítali“.

V. 11. n. Spočítané a odvážené pytlíky dány stavitelům, kteří byli povinni platiti *a)* tesaře, *b)* zedníky, *c)* kameníky a *d)* zednické látaly (či příštipkáře), jakož i nakupovati stavební hmoty. Dle v. 15. stavitelé nebyli vázáni podávati účty královským úředníkům, jak s odevzdanými penězi naložili, co si sami podrželi, ježto bylo patrno, že poctivě pečovali, by chrám byl opraven.

V. 16. „do chrámu“, t. j. do pokladny, o které bylo mluveno výše.

[17] Tehdy vytáhl Hazael, král syrský, bojoval proti Getu, a dobyl
ho. Když pak chystal se táhnouti k Jerusalemu, [18] vzal Joas, král judský
všecky věci posvátné, které byli zasvětili (Hospodinu) Josafat, Joram a
Ochoziáš, otcové jeho, králové judští, jakož i to, co sám byl zasvětil,
(zkrátka) všecko stříbro, které mohlo nalezeno býti v pokladnicích
chrámu Hospodinova i v domě královském, poslal to Hazaelovi, králi
syrskému, a (ten) odtáhl od Jerusalema.
[19] Ostatní děje Joasovy, všecko co učinil, zapsáno jest — (jak
známo) — v Letopisech králů judských. [20] Povstali pak služebníci jeho,

---

K v. 16. srv. Nm 5, 8; 18, 9. — Někteří se domnívají, že kromě masa, které zákon dával kněžím z obětí smírných, bylo věřícím platiti poplatek ve stříbře, jako bývají placeny dnes poplatky štolové. Dovolávají se podobného obyčeje u Punů, který lze doložiti tarifem, pocházejícím asi ze IV. století před Kristem, nalezeným roku 1845 a chovaným nyní v museu marseillském. Zní asi takto: Chrám Baal-safonův (= Baal severu. Srv. Ex 14, 2.). — Tarif dávek, který ustanovili dozorci dávek za času Chilles-baala, soudce, syna Bodtanita, syna Bodešmunova, a Chilles-baala, soudce, syna Bodešmuna, syna Chilles-baalova, jakož i kolegů jejich.

Z býka: Při celopalu, při oběti prosebné, jakož i celotné pokojné žertvě (budiž dáno) kněžím deset (siklů) stříbra za každou; při celopalu jim patří mimo tento poplatek 300 siklů masa, a při oběti prosebné, žebra i hruď. Ale kůže, vnitřnosti a končetiny, jakož i ostatek masa je toho, kdo žertvu podává.

Z telete, které má již rohy... nebo z berana: Při celopalu, při oběti prosebné, jakož i celotné pokojné žertvě (budiž dáno) kněžím pět (siklů) stříbra za každou; při celopalu jim patří mimo tento poplatek 150 siklů masa, a při oběti prosebné žebra i hruď. Ale kůže, vnitřnosti a končetiny, jakož i ostatek masa je toho, kdo žertvu podává.

Z kozla nebo z kozy: Při celopalu, při oběti prosebné, jakož i při pokojné celotné žertvě (budiž dán) kněžím jeden sikl dvě zrna stříbra za každou; při oběti prosebné patří jim mimo tento poplatek žebra i hruď. Ale kůže, vnitřnosti a končetiny, jakož i ostatek masa je toho, kdo žertvu podává.

Z beránka nebo z kůzlete...: Při celopalu, při oběti prosebné, jakož i pokojné celotné žertvě (buďtež dány) kněžím tři čtvrti siklu a dvě zrna stříbra za každou. Při oběti prosebné patří jim mimo tento poplatek žebra i hruď. Ale kůže, vnitřnosti i končetiny, jakož i ostatek masa je toho, kdo žertvu podává atd. atd. — Při jakékoliv oběti, kterou podává chudý dobytkem nebo drůbeží, nepatří knězi nic... Každý kněz, který by přijal poplatek mimo to, co stanoveno na desce této, budiž pokutován.

V. 17. Výpravu tu podnikl Hazael (nikoliv osobně!) nejspíše roku 798. Srv. 2. Par 24, 24. nn. — O Getu viz 3. Král 2, 39; 2. Par 11, 8. — Filišťané znepokojovali asi aramské (damašské) karavany, které podél Středozemního moře brávaly se do Egypta, proto poslal na ně Hazael vojsko. Joas pomáhal Filišťanům, proto se vojsko aramské chystalo také na Jerusalem.

V. 18. „odtáhl od Jerusalema" ne dosti přesně vysloveno: „vzdal se úmyslu Jerusalem obléhati". Srv. 2. Par 24, 23. n. — Atalie dle 2. Par 24, 7. dala záslibné ty dary přenésti z chrámu Jahvova do svatyně Baalovy. Když umřela, byly, jak snadno se domysliti, vráceny.

V. 20. Pomstili tak smrt Jojadova syna a nástupce Zacharjáše. 2. Par 24, 25. — Joas byl zabit na podzim (po israelském novém roce) roku *798* před Kristem, třetího roku vlády stejnojmenného krále israelského. — „když se ubíral", t. j. když byl nemocen a nesen na nosítkách, odpočívaje „na lůžku" 2. Par 24, 25. — O Mellu viz 3 Král 9, 15. 24. Bylo jižněji a níže nežli palác, který sousedil s chrámem, proto se ubíral „dolů". — „do Sella" je znetvořený druhopis „do Mella".

spikli se a zabili Joasa, když se ubíral dolů do domu Mello, [do Sella],
21 totiž Josachar, syn Semaatin, a Jozabad, syn Someřin, služebníci
jeho ubili ho, a tak umřel. — I pochovali jej s otci jeho v městě
Davidově, a stal se králem Amasiáš, syn jeho místo něho.

Joachaz, Joas a Jeroboam (II.) v Israeli, Amasiáš v Judsku (13, 1.—14, 29.).

Joachaz (13, 1.—9.). Joas (13, 10.—13.). Eliseus hrozí Syrům a umírá (13, 14.—21.). Hrozba Eliseova se splnila (13, 22.—25.). Amasjáš (14, 1.—7.). Poražen od Joasa (14, 8.—14.). Konec panování Joasova (14, 15. n.) a Amasjášova (14, 17.—20.). Počátek vlády Azarjášovy (14, 21. n.). Jeroboam II. králem israelským (14, 23.—29.).

Hlava 13. — 1 Léta dvacátého třetího Joasa, syna Ochoziáše,
krále judského, stal se králem Joachaz, syn Jehuův, (a kraloval) nad
Israelem v Samaři sedmnáct let. 2 Činil, co bylo zlé před Hospodinem,
následuje hříchů Jeroboama, syna Nabatova, do kterých uvedl Israele;
a nezanechal jich. 3 I vzplál hněv Hospodinův na Israele, že je vydal
v ruku Hazaele, krále syrského, a v ruku Benadada, syna Hazaelova,
po všecky dny. 4 Prosil tedy Joachaz před obličejem Hospodinovým,
i vyslyšel jej Hospodin, nebo viděl soužení lidu israelského, že je byl
utiskoval král syrský, 5 a dal Hospodin vysvoboditele Israelovi, že vysvobozen
byl z ruky krále syrského, a že bydliti mohli synové Israelovi ve

---

V. 21. „Józáchár“ = Jahve je pamětliv. 2. Par 24, 26. má porušenou zkratku toho jména: Zábhádh. — Jehózábhádh = Jahve daroval. — Dle 2. Par 24, 26. byl Jozabad synem Moabky jménem Šimríth a Jozachar byl synem ‘Ammánky jménem Šimáth. Proto dlužno pokládati v. 21a. za pozdější přídavek. (Schlögl, Šanda.) — Dle 2. Par 24, 25. pochován sice Joas ve městě Davidově, ale nikoli v hrobce královské. — V. 1.—3. 19. jsou práce skladatele knih Král; 17. n. 20. pojato z letopisů králů judských; v. 4.—16. vzato z téhož pramene, který byl výše hl. 11, 20. n. označen písmenem A. Napsán brzy po smrti Joasově. (Šanda.)

Hl. 13. — V. 1. Místo: „dvacátého třetího“ správně: „dvacátého druhého“, t. j. 816/815 před Kristem. Srv. výše 10, 36: 12, 1. a „Letopočty“ na str. 899. — „Sedmnáct let“, t. j. až do roku 800/799, čili do roku třicátého osmého vlády Joasovy.

V. 3. „po všecky dny“ Joachaza, který panoval roku 815—799. — Hazael přežil Joachaza, ježto zemřel asi r. 797. Nástupce Hazaelův Benhadad mohl proto utiskovati teprve Joachazova nástupce Joasa. — K v. 3. přiléhá v. 7. — Král assyrský Adad-nirari III. (IV.), r. 812—783, byl tehdy zaměstnán boji s Indogermany v Medii, nemohl Hazaele ohrožovati, proto si Hazael mohl troufati na Joachaza.

V. 4.—6. byl původně za v. 7., který býval za v. 3. — Israelité mohli přebývati „ve stáncích svých“ na venkově, jako v době míru, že nebylo třeba jim utíkati do hrazených měst. — „vysvoboditelem“ Israelovým byl Jeroboam II. Viz níže 14, 26. n. (Šanda. Jiní však vidí vysvoboditele toho v assyrském králi Adadniraroví III. (IV.), o kterém hlásá nápis klínový na kamenné desce, nalezené v Nimrudu (= staré sídelní město králův assyrských, zvané Kalach): „Od břehu Eufratu podrobil jsem Hetsko, Západ ve veškerém rozsahu, Tyrus, Sidon, Israelsko („Chumrí“ = země Amriovců), Edomsko, Filištínsko („Palastu“) až ku břehu velikého moře Západního (Středozemního) svým nohám, uložil jsem jim poplatek a dávku. Táhl jsem proti Damašku, zavřel jsem Mari’a, krále damašského (= Hazaela), v Damašku, jeho sídelním městě. Strach před leskem Ašura, jeho pána, porazil ho na zemi, že objal mé nohy a podrobil se. 2300 hřiven stříbra, 20 hřiven zlata, 3000 hřiven mědi, 5000 hřiven železa, pestrá roucha, látky na šaty, lůžko ze slonoviny, nosítko lemované slonovou kostí, jmění jeho, ma-

stáncích svých jako dříve. 6 Avšak nezanechali hříchů domu Jeroboama,
do kterých uvedl Israele, ale chodili v nich, ano i háj zůstal v Samaří. —
7 Nezůstalo totiž Joachazovi z lidu než padesát jezdců, deset vozův
a deset tisíc pěších, neb je byl pobil král syrský, a setřel jako plevy na
humně, když se mlátí. — 8 Ostatní děje Joachazovy a vše, co činil,
i statečnost jeho zapsána je (jak známo) v Letopisech králův israelských.
9 Když zesnul Joachaz s otci svými, pochovali ho v Samaři, a stal se
králem Joas, syn jeho, místo něho.
10 Léta třicátého sedmého Joasa, krále judského, (stal se králem)
Joas, syn Joachazův, nad Israelem a kraloval v Samaři šestnáct let.
11 Činil, co je zlé před Hospodinem, nezanechav žádných hříchů Jero-
boama, syna Nabatova, do kterých uvedl Israele, ale chodě v nich.
12 Ostatní děje Joasovy, vše, co učinil, i statečnost jeho, kterak bojoval
proti Amasiášovi, králi judskému, zapsáno je (jak známo) v Letopisech
králův israelských. 13 I zesnul Joas s otci svými, a Jeroboam dosedl
na trůn jeho. Joas pak pochován byl v Samaři s králi israelskými.
14 Eliseus roznemohl se nemocí, na kterou také (později) zemřel.
I přišel k němu dolů Joas, král israelský, plakal nad ním a řekl: „Otče
můj, otče můj, voze Israelův a jeho vozataji!“ 15 Eliseus mu kázal:
„Přines lučiště a střely!“ Když pak přinesl k němu lučiště a střely,
16 řekl králi israelskému: „Vlož ruku svou na lučiště!“ A když on
vložil ruku svou (na ně), položil Eliseus ruce své na ruce královy a
17 řekl: „Otevři okno východní!“ Když pak otevřel, řekl Eliseus: „Vy-

---

jetek jeho v nesčetném množství přijal jsem v Damašku, v jeho sídelním městě, v jeho paláci“. Schlögl míní, že tu popsány dvě výpravy assyrského velekrále, jedna z roku 798 (také proti Joachazovi), druhá z roku 790 proti samojedinému Benhadadovi. Viz však níže v. 25. a výše 6, 8.

V. 6. líčí předběžně (prolepticky) stav za Jeroboama II. Israelité nespláceli vděčností Hospodinovi milost, že jim poslal vysvoboditele. — „háj“ = „ašera“ v Samaři; dal ji spáliti Jehu (10, 26), později však byla zase pořízena; nevděční Israelité nedbali, by zase byla spálena, a tak „zůstala“.

V. 7. byl původně hned za v. 3. — Místo „nezůstalo“ hebr. „neponechal“ Hospodin. Ježto *10.000* pěchoty měl také Achab, možno ten počet pokládati za obvyklou pohotovost israelských králů. Srv. 6, 8. nn.; 7, 13. Kdyby bylo tolik vojska Joachazovi zůstalo, nebylo by to bývalo žádné neštěstí; proto právem čte Šanda místo té číslice: *2000*.

V. 10. Místo *37* dlužno čísti: *38*. Byl to rok 800/799 před Kr. — „Šestnáctý rok“ Joasův byl čtrnáctý rok Amasjáše, krále judského, rok 785/784 před Kristem. Srv. „Letopočty“ na str. 899.

V. 12. n. má Lukiánova recense (řeckého překladu alexandrijského) správně za v. 25. — Oba verše opakovány níže 14, 15. n. — Před nimi (za v. 25.) byly původně 14, 8.—14., které vypravují, „kterak bojoval Joas proti Amasjášovi“. Když byla ta zpráva z dějin Joasových, kam patří, přeložena do dějin Amasjášových, byly s ní pojaty také obvyklé závěry; tak vysvětleno, že 13, 12. n. = 14, 15. n.

V. 14. Eliseus zemřel asi roku *790*. Bylo mu bezmála *90* let. Srv. výše 6, 8. nn.; 6, 24. nn. — K „dolů“ srv. výše 5, 24; 6, 33. — Král pláče, že umírá muž, který tolik přispíval k dobru říše, nyní velmi pokořené (viz v. 3.). — Podobně osloven výše 2, 12. Eliáš.

V. 15. n. Prorok velí králi, by učinil náznačný (symbolický) úkon, jaké činívali jindy proroci sami. — Eliseus dotekl se rukou králových na znamení, že ho posílá do války s Aramy a že mu k ní žehná.

V. 17. „okno“ = okenici. — Prorok projevuje své přání, jehožto splnění obmezuje a předpovídá níže ve v. 19. — (Ježto Afek nebyl východně Samaře, pokládána zmínka o něm tu za glosu. Možno však mysliti také na místo, které sluje dnes Fíq, východně jezera genesaretského, na proslulé cestě, vedoucí z Damašku do severní Palestiny.)

střel střelu!“ I vystřelil. Tu pravil Eliseus: „Střela vítězství od Hospodina, střela vítězství nad Syrií; kéž porazíš Syrii v Afeku, až i zničíš
ji.“ [18] A řekl opět: „Vezmi střely“! Když je vzal, zase mu řekl: „Tluč
střelou do země!“ Když udeřil po třetí, a (potom) přestal, [19] rozhněval
se muž Boží na něj a řekl: „Kdybys byl udeřil po páté, po šesté [a po sedmé], byl bys porazil Syrii až do vyhlazení; nyní však toliko
třikrát ji porazíš“. [20] I zemřel Eliseus a pochovali ho.
Toho roku přišli do země lupiči z Moabska. [21] Když kteřísi pochovávajíce člověka uzřeli lupiče, uvrhli mrtvolu do hrobu Eliseova. Kteráž když se dotkla kostí Eliseových, ožil člověk a postavil se na nohy.
[22] Hazael, král syrský tedy sužoval Israele po všecky dny Joachazovy.
[23] I slitoval se Hospodin nad nimi, a obrátil se zase k nim pro svou úmluvu, kterou měl s Abrahamem, Isákem a s Jakobem; nechtěl jich zahladiti, a také (jich) docela nezavrhl, až do té doby.
[24] Když pak umřel Hazael, král syrský, a kraloval Benadad, syn jeho, místo
něho, [25] Joas, syn Joachazův, dobyl zase měst z moci Benadada, syna Hazaelova, která byl vzal Joachazovi, otci jeho, právem válečným; třikrát porazil ho Joas a získal zase města Israelova.

Hlava 14. — [1] Léta druhého Joasa, syna Joachaza, krále israelského, stal se králem Amasiáš, syn Joasa, krále judského.
[2] Dvacet pět roků mu bylo, když počal kralovati, a kraloval dvacet devět let v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Joadan z Jerusalema.
[3] Činil, co pravé je před Hospodinem, ale ne jako David, otec jeho. Dle všech věcí, které činil Joas, otec jeho, činil též on.
[4] Toliko výšin neodstranil; ještě totiž lid obětoval a pálil kadidlo na výšinách.
[5] Když si upevnil království, pobil služebníky své, kteří byli zabili krále, otce jeho;
[6] synů však těch, kteří jej byli zabili, nepobil, jak je psáno v Mojžíšově knize zákona,

---

V. 20. n. Eliseus zemřel v Samaři, byl však pochován ve svém rodném městě. Viz 3. Král 19, 16. Do končin těch bylo moabským kočovníkům snadno učiniti vpád. — Za dob sv. Jeronyma ukazován hrob Eliseův v Samaři. — „toho roku“, kdy byl Eliseus zemřel, tedy kolem roku 790. — Eliseus byl dle obyčeje pohřben do hrobu, vytesaného do skály, do komory, do které vedl toliko velmi nízký a úzký otvor, zavalený velikým kamenem, by dravci nemohli mrtvolu zneuctíti. Hrob, do kterého měl býti pochován muž tu nejmenovaný, byl dále nežli hrob Eliseův za městem. Ti, kdo mrtvolu (bez rakve, zahalenou toliko plátny) nesli, spatřivše lupičskou tlupu polekali se a utekli. Dříve však, nechtějíce nechati mrtvolu nepohřbenu, odvalili rychle kámen od hrobu Eliseova a hodili ji do něho. — Přednosti Eliseovy opěvuje Sir 48, 13. nn. Srv. Lk 4, 27. Církev slaví jeho památku dne 14. června.

V. 22.—25. vypravuje, kterak proroctví Eliseovo, vyslovené ve v. 19., se splnilo. Dříve však opakuje žalostný stav za Joasova předchůdce (v. 22.), vylíčený již výše ve v. 3.

V. 23. ruší dějinný postup mezi v. 22. a 24. Považován kritikou za pozdější přídavek.

V. 24. n. Hazael zemřel asi roku 797. — Syn jeho byl Benhadad IV. — Města, která byl vzal Hazael Joachazovi, byla v Galilei a v rovině esdrelonské. Viz výše 6, 8. nn.; 7, 13; 13, 7. Vzal mu je asi roku 815. Joas je zase získal asi roku 790.

Hl. 14. — V. 1. n. Místo „druhého“ mělo by býti dle důsledné soustavy letopočtové: „třetího“. Byl to rok 798/797. Srv. „Letopočty“ na str. 899. — Amasjáš narodil se tedy roku 823/822, t. j. patnáctého roku vlády otce svého (a dvacátého prvého roku Jehuova).

V. 6. O Mojžíšově zákoníku viz Dt 17, 18; 31, 9. — Zákon tu uveden toliko dle paměti. Viz Dt 24, 16.

že přikázal Hospodin řka: „Neumrou otcové za syny, ani synové neumrou za otce; ale každý za hřích svůj umře“.
[7] On porazil Edomské v údolí Solném, deset tisíců (mužů), dobyl Skály bojem a nazval ji Jektehel, až do dnešního dne.
[8] Tehdy poslal Amasiáš posly k Joasovi, synu Joachaza, syna Jehuova, králi israelskému se vzkazem: „Pojď a podívejme si do očí!“
[9] I vzkázal zase Joas, král israelský Amasiášovi, králi judskému: „Bodlák libanský vzkázal cedru, který je na Libanu: „Dej dceru svou synu mému za manželku!“ Avšak šla tudy zvěř lesní, která je na Libanu, a pošlapala bodlák. [10] Zvítězil jsi nad Edomem a (proto) pozdvihlo se srdce tvé; měj dosti na slávě (své) a seď doma; proč vyzýváš neštěstí, bys padl ty a Juda s tebou?“ [11] Ale Amasiáš neposlechl. Vytáhl tedy Joas, král israelský, a střetli se, on a Amasiáš, král judský, u Betsamesu, města Judova. [12] I poražen byl Juda od Israele, a utekl každý domů.
[13] Amasiáše pak, krále judského, syna Joasa, syna Ochoziášova, jal Joas, král israelský v Betsamesu a přivedl ho do Jerusalema. Pobořil zeď jerusalemskou od brány Efraim až ku bráně Rožní na čtyři sta

---

V. 7. Amasjáš podnikl výpravu tu asi roku 787, aby si vydobyl zase průchod k Rudému moři, který byl od časů Joramových (kolem r. 850) v rukou edomských. — „Skála“ = opevněné město na skále, které později slulo Petra. (Je to místo rozsáhlých zřícenin staveb a hrobů v údolí Vádi Músa, od cestovatelů často navštěvované, na poloviční cestě mezi zálivem Elanským a Palestinou. Byla to křižovatka karavanních cest. Od roku 300. před Kr. sídlil tu arabský kmen zvaný „Nabaťané“, kteří odtud vypudili Edomce. Většina zřícenin však pochází z římských dob II. a III. století po Kristu. Od roku 106 byla Petra spolu s Bosrou hlavním městem římské provincie „Arabie“. Od IV. století po Kr. byla hlavním městem tak zvané „Palestiny třetí“, jižní to části dřívější jmenované provincie římské. (Název „Arabie“ zůstaven severní její části.) — „Solné údolí“ je dle Šandy Vádi melihi. Vine se jihozápadně od pramene, zvaného ʻAin melihi, který je asi 30 km západně Petry. — Joqteʼél = Bůh zničil. Srv. Jos 15, 38. — (Také Salmanassar II. hlásá na nápise jednolitého sloupu, který stával v Karchu, jižně Diarbekru, na pravém břehu Tigridu, a který je nyní v britském museu: „Roku, kdy byl vladařem Ašurbelkain, v měsíci dúzu, 13. dne vytáhl jsem z Ninive, překročil jsem Tigris... a Til-barsip, Aligu,... vzal jsem si za města královská.... Jméno Til-barsip jsem (pře)zval v Kár-Šulman-ašarid (= Pevnost Salmanassarova) jméno Napigi (přezval jsem v) Líta-Ašur, Aligu (přezval jsem) v Açbatlakunu, Rugulitu (přezval jsem v) Qibit...“ Rovněž vypravuje Ašurbanipal ve svých letopisech na válci Rassamově, že otec jeho Asarhaddon v dobytém Egyptě „bývalá jména měst pozměnil a jim nová jména dal“.

V. 8. „Tehdy“ asi roku *785*. — Vzkaz znamená vypověděti válku.

V. 9. O cedru libanském a bodláku srv. Sdc 9, 15. Joas zpyšněv úspěchy na severu v bojích s Aramy, přirovnává se zpupně k mohutnému cedru, svého souseda judského potupně k — bodláku. Výrokem vypůjčeným ze známé tehdy bajky chce vysloviti opovážlivost Amasjáše, kterou projevil, vypověděv Joasovi válku.

V. 11. O Betsamesu viz Jos 15, 10. — Joas táhl podél moře od severu k jihu a pak zabočil k východu.

V. 13. Městská zeď (prvá, Šalomounova 3. Král 3, 1.) šla od dnešní jafské brány na východ ke zdi chrámiště asi tudy, kudy běží dnešní ulice Suéqat ʻAllán, Háret el-Bizár, Taríq Báb es-Silsele. — „brána Rožní“ byla v těch místech asi, kde je dnešní Báb el-Chalíl, t. j. brána jafská. — Brána efraimská slula tak proto, že vedla k severu, kudy šla cesta do území Efraimova. Byla asi tam, kde se sbíhají dnes ulice Suéqat ʻAllán (od západu), Háret el-Bizár (od východu), Háret en-naçára, t. j. Ulice křesťanská (od severu), a krátká ulička od jihu. Ta křižovatka je asi 200 metrův od brány jafské, tedy asi „400 loket“. Ona brána sluje „Rožní“, ježto tam zeď severní a západní se spojovaly a činily roh.

loket, 14 pobral všecko zlato, stříbro i náčiní všecko, které bylo v domě
Hospodinově a v pokladech královských, vzal s sebou osoby do zá-
stavy a vrátil se do Samaře.
15 Ostatní děje Joasovy, co činil, i statečnost jeho, kterak bojoval
proti Amasiášovi, králi judskému, jsou zapsány (jak známo) v Leto-
pisech králův israelských. 16 Když usnul Joas s otci svými, pochován byl
v Samaři s králi israelskými, a stal se králem Jeroboam, syn jeho
místo něho.
17 Amasiáš pak, syn Joasův, král judský, byl živ po smrti Joasa,
syna Joachaza, krále israelského, patnácte let. 18 Ostatní děje Ama-
siášovy psány jsou (jak známo) v Letopisech králů judských. — 19 Spikli
se proti němu v Jerusalemě. A když utekl do Lachise, poslali za ním
do Lachise, zabili jej tam, 20 přivezli jej koňmi a pochovali ho v Jeru-
salemě s otci jeho ve městě Davidově.
21 I vzal veškeren lid judský Azariáše, kterému bylo šestnáct let,
a ustanovili ho za krále na místě otce jeho Amasiáše. 22 Ten opevnil
Elat a získal jej zase Judovi, když usnul král s otci svými.
23 Léta patnáctého Amasiáše, syna Joasa, krále judského, stal se
králem Jeroboam, syn Joasa, krále israelského, (a panoval) v Samaři
čtyřicet a jeden rok. 24 Činil, co je zlé před Hospodinem, nezanechav
žádného hříchu Jeroboama, syna Nabatova, do kterých uvedl Israele.
25 On zase dobyl končin Israelových od místa, kudy se jde do Ematu
až k Moři pouště, dle řeči Hospodina, Boha Israelova, kterou promluvil
skrze služebníka svého Jonáše, syna Amatiova, proroka z Getu, který

K v. 15. n. srv. 13, 12. n.

V. 17. Joas umřel čtrnáctého roku vlády Amasjášovy. Ježto Amasjáš panoval úhrnem 29 roků, přežil Joasa o 15 let. Viz výše v. 2. Srv. 13, 10. — Poslední ten rok vlády Joasovy byl 785/784 před Kr.

V. 19. n. je tu místo běžné formule: „když usnul...“ Viz výše 8, 24. — Kde bylo Lachis, viz Jos 10, 5. 31; 15, 39. Bylo to šestnáctého roku vlády Jeroboama II., krále israelského, čili roku 770/769 před Kristem.

V. 21. 'Azarjáhú = Jahve pomáhá. — Bylo-li Azarjášovi, když nastoupil, 16 roků, narodil se čtrnáctého roku vlády otce svého, t. j. 785/784. Tu číslici (16) dlužno však zvýšiti. Ezechjáš totiž nastoupil roku 721. (Viz níže 18, 1.). Bylo mu tehdy 25 let (18, 2.), narodil se tedy roku 745. Počítáme-li, že bylo Achazovi, když se mu narodil Ezechjáš, asi 20 let, narodil se Achaz roku 765. Počítáme-li obdobně dále do minulosti, předpokládajíce, že bylo otci asi 20 let, když se mu narodil syn, shledáme, že se narodil Jotam, otec Achazův, asi roku 785, Azarjáš pak, otec Jotamův, roku 805. Nastoupil-li však Azarjáš r. 769, nemohlo mu býti toliko 16 let, ale byl již třicátníkem. Pak pochopitelno, že hned na počátku své vlády podrobuje si Edomce a opravuje Elat. (Šanda.)

V. 22. O Elatu viz Dt 2, 8. „Když usnul král“ Amasjáš, vzbouřili se nejspíše Edomci, kteří byli nedávno poraženi (v. 7.). Azarjáš však ihned je zkrotil a jmenované město dal opevniti, aby bylo pevnou judskou baštou v tamních končinách.

V. 23. Místo patnáctého dlužno přesněji čísti čtrnáctého roku, t. j. 785/784 před Kristem. Panoval-li Jeroboam II. 41 rok, byl posledním rokem jeho vlády 745/744 před Kristem. (Byl to dvacátý šestý rok vlády Azarjášovy.)

V. 25. „končiny Israelovy“ je tu popředně Zajordání. — „Kudy se jde do Ematu“ viz 3. Král 8, 65. — „Moře pouště“ = moře Mrtvé. Šla tedy obnovená hranice říše Jeroboamovy od severního jazyka Mrtvého moře na východ. Na jihu od hranice té seděli Moabové. Srv. Am 1, 13; 2. Par 26, 8. Zdá se, že i Moabové byli Jeroboamovi zase poplatni. Am 6, 15. — Jak daleko sahaly nové hranice israelské v Zajordání na sever, viz Am 6, 14. — Jonáš = Jóná = Holub. — Jeroboam rozšířil hranice říše své v bývalou rozlohu kolem roku *780*. Prorokoval tedy a působil Jonáš již před tím rokem. — Otec prorokův slul Mittaj = Pravdivý. — Gath-hachéfer = El mešhed. Viz Jos 19, 13.

je v Oferu. [26] Neboť viděl Hospodin trápení Israelovo, že je náramně
těžké, že jsou zničeni nevolníci i svobodní, a že není, kdo by pomohl
Israelovi. [27] Ježto nemínil Hospodin zahladiti jméno Israelovo pod nebem,
vysvobodil je skrze Jeroboama, syna Joasova.
[28] Ostatní věci Jeroboamovy, vše, co činil, jeho statečnost, kterak
bojoval, [a kterak Damašek a judský Emat zase získal Israeli], zapsáno
je (jak známo) v Letopisech králův israelských. [29] Když usnul Jeroboam
s otci svými, králi israelskými, stal se králem Zachariáš, syn jeho,
místo něho.

Azariáš, Joatam a Achaz v Judsku; poslední králové israelští (15, 1.—17, 6.).

Azarjáš (15, 1.—7.). — Zacharjáš (15, 8.—12.), Sellum (15, 13.—16.), Manahem (15, 17.—22.), Fakejáš (15, 23.—26.), Pekach (15, 27.—31.), Joatam (15, 32.—38.), Achaz (16, 1.—4), stísněn Syry a Israelity (16, 5. n.), hledá pomoci u Assyrův (16, 7.—9.) a obětuje jejich bohům (16, 10.—20.). — Oseáš, král israelský, assyrským vasalem (17, 1.—3.). Zánik říše israelské (17, 4.—6.).

Hlava 15. — [1] Léta dvacátého sedmého Jeroboama, krále israel-
ského, stal se králem Azariáš, syn Amasiáše, krále judského. [2] Šestnáct
let mu bylo, když počal kralovati, a kraloval padesát dvě leta v Jeru-
salemě. Jméno matky jeho: Jechelia z Jerusalema. [3] Činil, co se líbilo
Hospodinu, právě tak, jako činil Amasiáš, otec jeho. [4] Toliko výšin ne-
zničil; lid ještě obětoval a pálil kadidlo na výšinách. [5] I ranil Hospodin
krále, že byl malomocný až do dne smrti své, a bydlil svobodně v domě
(svém) stranou, Joatan pak, syn králův, spravoval dvůr a soudil lid země.

V. [26]. srv. s 13, 4. n.

V. [28]. K činnosti Jeroboamově srv. 1. Par 5, 17. — Co je v závorce, dlužno čísti správně: (kterak bojoval) „s Damaškem a odvrátil hněv Jahvův od Israele“ (Burney-Šanda). Srv. 13, 3. 5. — „hněv Jahvův“ = následky jeho, které se jevily tím, že dopustil, by nepřítel zabral jeho území. — Z dob Jeroboama II. nalezeno bylo při megiddských vykopávkách razítko velitele královského jménem Šema‘.

K v. [29]. dlužno doplniti s Lukiánovou recensí, že byl Jeroboam pochován v Samaři.

Hl. 15. — V. [1. n.] Místo dvacátého sedmého dlužno důsledně čísti šestnáctého. Srv. „Letopočty“ na str. 899. — Byl to rok (od října) *770* (do září) *769* před Kr. — O „šestnáctce“ viz 14, 21. — Číslici *52* dlužno snížiti. Vyjdeme-li od pevného data **842** (nastoupila Atalie. Viz Úvod str. 897 nn.), vypočítáme rok, kdy nastoupil Azarjáš; od *842* dlužno odečísti: *6* (roků vlády Atalie) + *39* (vlády Joasovy) + *28* (vlády Amasjášovy), tedy úhrnem **73**. Nastoupil tedy Azarjáš roku (842—73 =) *769*. — Jiný pevný bod je rok **587** (pád Jerusalema, osmnáctý rok babylonského krále Nebukadnezara 4. Král 24, 12.). Počítáme-li od toho roku zpět, shledáme, že Achaz nastoupil r. 736 (= *587* + *10* (roků Sedekjášových + *1* (Jechonjáš) + *10* (Joakim) + *30* (Josjáš) + *1* (Amon) + *54* (Manasse) + *28* (Ezechjáš) + *15* (Achab). Mezi rok *769* (nástup Azarjáše) a *736* (nástup Achaza) nelze však vměstnati *52* (domnělé roky vlády Azarjášovy zde podané) + *16* (roků Jotamových) t. j. *68* — *2* = 66. Šanda opravuje proto *52* v *33* a ze šestnácti roků Jotamových počítá čtrnáct na jeho spoluvládu s otcem Azarjášem a toliko dva roky na jeho vládu samostatnou. Tak dostává (33 — 1) + (2 — 1) = 33 léta na dobu mezi rokem 769—736. — Jecholjá = Jahve může. Zdá se však, že jméno to znělo původně Jechílejá = Jahve dodává moci.

Za v. [4]. možno položiti, co vypravuje 2. Par 26, 5.—20.

V. [5]. „svobodně“, t. j. jsa sproštěn starostí vládních. — „v domě svém stranou“, tedy nikoli v paláci královském, kde vládl jeho syn a spoluvladař („princ-vladař“). Viz níže v. 32. n. — Joatan = Jótham. — „soudil“ = vládl.

[6] Ostatní děje Azariášovy, vše, co činil, zapsáno je (jak známo)
v Letopisech králů judských. [7] Když usnul Azariáš s otci svými, pochovali ho s předky jeho v městě Davidově, a stal se králem Joatan, syn jeho místo něho.
[8] Léta třicátého osmého Azariáše, krále judského, stal se králem
Zachariáš, syn Jeroboamův nad Israelem v Samaři (a kraloval) šest
měsíců. [9] Činil, co je zlé před Hospodinem, jako činívali otcové jeho; nezanechal hříchů Jeroboama, syna Nabatova, do kterých uvedl Israele.
[10] I spikl se proti němu Sellum, syn Jabesův, veřejně ho udeřil, zabil a stal se králem místo něho.
[11] Ostatní děje Zachariášovy zapsány jsou v Letopisech králův israelských.
[12] To je to, co pravil Hospodin Jehuovi, řka: „Synové tvoji až do čtvrtého kolena seděti budou na trůně israelském". Tak se také stalo.
[13] Sellum, syn Jabesův, stal se králem léta třicátého devátého
Azariáše, krále judského, a kraloval jeden měsíc v Samaři. [14] I přitáhl
Manahem, syn Gadiův z Tersy; přišed do Samaře porazil Selluma, syna Jabesova, v Samaři, zabil ho a stal se králem místo něho.
[15] Ostatní děje Sellumovy, i spiknutí jeho, kterým učinil úklady, zapsáno je (jak známo) v Letopisech králův israelských.
[16] Tehdy vyhubil Manahem Tapsu, a vše, co bylo v ní, i území její, — (když) totiž (přišel) z Tersy, nechtěli otevříti mu — pobil všecky a těhotné rozpáral.
[17] Léta třicátého devátého Azariáše, krále judského, stal se králem Manahem, syn Gadiův, nad Israelem (a kraloval) deset let v Samaři.

V. 6. n. „co činil", vypravuje dále 2. Par 26, 1.—23; Am 1, 1; Zach 14, 5.

V. 8. Místo „třicátého osmého" důsledně dle soustavy: „dvacátého šestého". Viz výše v. 2. Byl to rok 745/744. Zacharjáhú = Pamětliv je Hospodin.

V. 10. Šallúm = Odplata (je Bůh). — Místo „veřejně" čti s Lukiánem: „v Jibleamu". Viz 9, 27.

V. 12. hledí k 10, 30. — Tak svržena byla s trůnu pátá dynastie. Za jediný rok 745/744 vystřídali se na trůně čtyři králové: Jeroboam, Zacharjáš a Šallúm, kteří zemřeli, Manahem, který nastoupil. (Šestá a sedmá [Manahem] dynastie.)

V. 13. n. Místo „třicátého devátého" dlužno čísti se zřetelem k v. 8.: „dvacátého šestého". — Menachém = Těšitel. — Gádhí = Mé štěstí (je Bůh). — O Terse viz 3. Král 15, 21.

V. 16. Tapsa (hebr. „Tifsach") bylo město na Eufratě. Srv. 3. Král 4, 24. To vylučuje souvislost; proto dlužno s Lukiánem čísti: „Tappúach". Bylo na hranicích území Efraimova a Manassova. Viz Jos 16, 8; 17, 8.

V. 17. Místo „třicátého devátého" dle soustavy: „dvacátého šestého". Viz výše k v. 1. n. Byl to rok (od října) *745* (do září) *744* před Kristem. — Z pramenův assyrských je zjištěno, že Manahem odevzdal poplatek assyrskému králi Tiglat-Pilesarovi III. (IV.) roku *738*. (Deimel.) Byl tedy ještě toho roku králem israelským. Achaz, král judský a nástupce Jotamův, nastoupil roku *736*. (Viz výše 1. n.). Jotam nastoupil za Pekacha, nástupce Fakejášova. (Viz výše v. 2. a níže v. 27. 32.). To vše srovnává důmyslně Šanda takto: Manahem zemřel před podzimem r. 738, krátce po tom, kdy byl odevzdal (v létě) poplatek assyrskému králi. Devět měsíců toho roku *738* (a tři měsíce přešlého roku *739*) byl prvý rok Fakejáše, krále israelského a spolu třicátý druhý rok Azarjáše, krále judského. Před podzimem roku *737* zemřel Fakejáš, ve druhém roce své vlády (níže v. 23.), a nastoupil Pekach (= Facee Vulg.). V téže době zemřel v Judsku Azarjáš a nastoupil samostatnou vládu jeho syn a spoluvládce Jo(a)tam. Těch prvních devět měsíců roku 737 (a tři poslední měsíce předešlého roku 738) byl druhý rok Fakejášův, prvý rok Pekachův, třicátý třetí rok Azarjášův a prvý (případně patnáctý) rok Jo(a)tamův. — Poslední tři měsíce roku *737* a devět prvých měsíců roku *736* pak byl druhý rok Pekachův, druhý Jotamův a prvý Achazův. Správnost výpočtů těch potvrzuje také níže

18 Činil, co bylo zlé před Hospodinem; nezanechal hříchů Jeroboama,
syna Nabatova, do kterých uvedl Israele, po všecky dny své. 19 Přitáhl (pak) Ful, král assyrský, do země; i dal Manahem Fulovi tisíc
hřiven stříbra, by mu byl na pomoc a upevnil království jeho. 20 Protož
uložil Manahem stříbro Israelovi, každému zámožnému, bohatému, aby
je mohl dáti králi assyrskému, padesát lotů stříbra každému. A tak
vrátil se král assyrský a nemeškal (déle) v zemi.

21 Ostatní děje Manahemovy, vše, co učinil, zapsáno je (jak známo)
v Letopisech králů israelských. 22 Když usnul Manahem s otci svými,
stal se králem Fakeiáš, syn jeho místo něho.

23 Léta padesátého Azariáše, krále judského, stal se králem Fakeiáš, syn Manahemův nad Israelem v Samaři (a kraloval) dvě léta.
24 Činil, co bylo zlé před Hospodinem; nezanechal hříchů Jeroboama,
syna Nabatova, do kterých uvedl Israele. 25 Spikl se pak proti němu
Pekach, syn Romeliášův, vojevůdce jeho, zabil ho v Samaři na věži
domu královského, vedle Argobu a vedle Arie, a s ním padesáte mužů
z Galaaďanův, a zabiv ho stal se králem místo něho.

26 Ostatní děje Fakeiášovy, vše, co činil, zapsáno je (jak známo)
v Letopisech králův israelských.

---

v. 27., že Pekach nastoupil na trůn ještě za Azarjáše. — Počítáme-li roky vlády králův israelských od pevného bodu 842, kdy nastoupil Jehu, shledáme, že čtyřicátý prvý rok vlády Jeroboama II. jsou poslední tři měsíce r. 745 a první měsíce r. 744. před Kristem. Dle toho mohl Manahem nastoupiti po Jeroboamovi II. teprve před podzimem r. 744. Nastoupil-li však, jak výše vypočítáno, r. 738 (před podzimem) Fakejáš, mohl Manahem panovati toliko sedm roků, nikoli však deset. Srv. „Letopočty“ na str. 898. — Místo: „po všechny dny své“ lépe se LXX čísti: „Za jeho dnů“ a spojiti s v. n.

V. 19. n. „Ful“, babylonsky „Pulu“, je jméno Tiglat-Pilesara III. (IV.) jakožto krále babylonského. Panoval v Babylonii 729.—727. (Podobně slul assyrský král Salmanassar IV. jakožto král babylonský Ululaj a Assurbanipal: Kandalánu.) — „do země“ = na Západ, ke kterému patřila také Palestina. Není nutno míti za to, že byl král assyrský v Palestině osobně. O té výpravě zmiňují se zlomky letopisů Tiglat-Pilesarových, nalezené na kamenných deskách v paláci Asarhaddonově (680—669) v Kalchu (= dnešní Nimrud). Roku 739 vypravil se král do Ulluby. Mezi tím zosnoval proti Assyrům spiknutí *Azrijau*. (Srv. Azarjáhu = Azarjáš), král v severozapadní Syrii (jeho říše sluje „Jaúdi“ a nesmí býti ztotožňována s Judskem!). Proto přišel roku 738 Tiglat-Pilesar do severní Syrie, porazil vzbouřivšího se krále a spojence jeho; z krajin jejich učinil assyrskou provincii s hlavním městem a sídlem assyrského vladaře v Simiře nedaleko pozdější Tripole (= Tráblus). Tam odevzdal r. 738 Menahem svůj poplatek. „Poplatek“ — vypravují Letopisy — „od Kuštašpi z Qummuchu, od Raççuna z Damašku, Menachema ze Samaře (Me-ni-chi-im-me macházu Sa-me-ri-na-ai), Chirumma z Tyru, Sipitti-bi'li z Byblu, od Urikkia z Que, od Pisirisa z Karkemiše, od Eniela z Hamatu, od Pannamua ze Sam'alu... a od Zabilé, královny arabské (Aribi), zlato, stříbro, olovo, železo... jsem přijal“. — „by mu byl na pomoc“ proti Damašku. — Kolik je „tisíc hřiven stříbra“, viz 3. Král 10, 29. — „50 siklů stříbra“ = 727·5 gramů. Těch „zámožných“ byly 72.000, ježto 72.000 × 50 = 3,600.000 = 1000 hřiven. — Tu „zemi“ jmenují letopisy Tiglat-Pilesarovy „mátu Chatti“ = země Heťanů. Viz Jos 3, 10.

V. 23. Dle v. 17. byl třicátýdevátý rok Azarjášův prvním rokem Manahemovým. Panoval-li dle téhož v. Manahem deset roků, nastoupil Fakejáš, syn jeho, čtyřicátého osmého roku Azarjášova, a ne padesátého, jak tuto řečeno. Soustava letopočtová králů judských a israelských však stanoví, že Fakejáš nastoupil třicátého druhého roku vlády Azarjášovy. Viz výše v. 17. Byl to rok (od října) 739 (do září) 738. — Fakejáš = hebr.: Peqachjá(hú) = Jahve otevírá oči (= osvěcuje).

V. 25. „Pekach“ je zkrácené Peqachjá(hú). Viz výše v. 23. — Remaljáhú (= Ozdobil Jahve?). — „vojevůdce“ = šáliš = pobočník.

[27] Léta padesátého druhého Azariáše, krále judského, stal se králem
Pekach, syn Romeliášův, nad Israelem v Samaři (a kraloval) dvacet
let. [28] Činil, co bylo zlé před Hospodinem; nezanechal hříchů Jeroboama,
syna Nabatova, do kterých uvedl Israele. [29] Za dnů Pekacha, krále
israelského, přitáhl Teglatfalasar, král assyrský, a dobyl Ajonu, Abel-
bet-maachy, Janoe, Kedesu, Asoru, Galaadu, Galileje, i všeho území

„Argob a Arie“ byli snad dvořenínové Fakejášovi. Spíše však je to glosa. — Dle hebr. správněji nebylo oněch 50 mužů v královĕ družině a nebyli tedy zabiti, ale provázeli Pekacha a súčastnili se kralovraždy. Byla to vražda z pohnutek politických, zosnovaná sousedem israelského krále — Raçónem damašským, který chtěl míti na trůně samařském svého člověka, jenž by pěstoval s ním politiku protiassyrskou. Fakejáš byl však Assyrům příznivˌ

V. 27. Dle soustavy letopočtové důsledně provedené nastoupil Pekach na trůn třicátého třetího roku Azarjášova, čili prvého roku Jotamova. Byl to rok (od října) *738* (do září) *737* před Kristem. — Počítáme-li vladařské roky králův israelských od pevného bodu 842 (viz Úvod str. 897 nn.) až po smrt Fakejášovu, shledáme, že byl Fakejáš zabit před říjnem roku *737*. — Počítáme-li od jiného pevného bodu, od pádu Samaře, t. j. od roku 721 (nebo 722?) zpět, dlužno připočísti nejméně devět roků vlády Oseášovy (níže 17, 1.). Dle toho nastoupil Oseáš po Pekachovi nejpozději roku 730. Mezi rokem *737* a *730* však nezbývá pro Pekacha dvacet roků! Dle soustavy Šandovy (viz níže 17, 1.) možno počítati, že vládl Pekach toliko šest nebo sedm roků, t. j. od r. *737*—*732* (nebo 731). Pekachem nastoupila osmá dynastie.

V. 29. n. Teglatfalasar zní assyrsky Tukulti-apil-Ešarra = Má pomoc je syn Ešarry. — E-šarra = „Dům plný“ = jméno chrámu v Assyrii, zasvěceného bohu války Ninibovi. — Ninib je ten „syn Ešarry“. — O Ajonu Abel-bet-maaše viz 3. Král 15, 20. — Jánóach nalézá Šanda v dnešním Janúch, východně Tyru. (Jiní ve stejnojmenném místě severovýchodně Akky, Jos 16, 6.) — Kedes = dnešní Kades, západně jezera Hule. Srv. Jos 20, 7; 21, 32. — O Asoru viz 3. Král 9, 15. — Všecka ta města byla na území Neftaliově. Viz Jos 19, 12. nn. — Území Neftaliovo zabíralo pak většinu „galilejské“ vysočiny. — Také 1. Par 5, 6. 26. svědčí, že Tiglat-Pilesar odvedl do zajetí část Rubenovců, Gadovců a Manassovců (z „Galaadu“). Obě zprávy biblické lze doložiti nápisy klínovými. Seznam assyrských vladařů (eponymů, dle kterých byly jmenovány roky) zaznamenal, že Tiglat-Pilesar za vladaře Béldanandána, t. j. roku 734, táhl „ana mátu Pi-liš-ta“, t. j. proti Filišťanům. Následujícího roku, za vladaře Ašurdaninanni, táhl proti Damašku a roku 732 za vladaře Nabubéluçura táhl opět „ana mátu Dimašqa“. S výpravou z roku 734 souhlasí níže 16, 7. a 2. Par 28, 16., že byl Tiglat-Pilesar požádán judským králem Achazem (roku 735), by mu přispěl na pomoc ne toliko proti Damašku a Samaři, ale také proti Filišťanům. Vytáhl tedy Tiglat-Pilesar roku 734, zabral v Galilei města tu ve v. 29. jmenovaná a podrobil si Filišťany. Mitinti, král askalonský dle letopisů výše jmenovaných zešílel(?) hrůzou, a jeho syn Rúkibtu se pokorně výbojci podrobil. Chánúnu, král Gazy, dle jiného nápisu Tiglat-Pilesarova prchl do země Muçri. Roku 733 napadli Assyrové Damašek od jihu, t. j. zabrali Zajordání a tak jej odřízli od jeho spojenců, zejména kmenův arabských, kteří kočovali tehdy v syrské poušti. Konečně roku 732 oblehl král assyrský Damašek a dobyl ho. Do této doby dlužno klásti, co vypravuje týž nápis Tiglat-Pilesarův: „Město Rašpunu, na břehu Horního moře, města Gal'u, a Abil-akku v území Bít-Chumrijském (= Israelská říše)... připojil jsem k území assyrskému... Bít-Chumrí, všecky její lidi i s majetkem jejím odvedl jsem do Assyrie. Ježto Pekacha, krále svého, svrhli, ustanovil jsem *Ausi'* (= Oseáše) nad nimi. Deset hřiven zlata, ..hřiven stříbra přijal jsem od nich za poplatek“. Tehdy vtrhlo vojsko assyrské také do nížiny Sahel el-Battóf (Jos 19, 13.), jak vysvítá z letopisů Tiglat-Pilesarových (řádek 227 nn.): „Když jsem byl na svých dřívějších výpravách všecka města bít-chumríjská ke své zemi připojil, do zajetí odvedl a toliko *Samerinu* nechal (na pokoji), svrhli *Pekacha,* krále svého, jako bouře. Okres bít-chumríjský, zajatce z města Chinatuna (= Channáthón Jos 19, 14.) ... Qana (= Chirbet qana) Aruma (= Chirbet rúme)...“ — Oseáš = Hóšé' Srv. původní jméno Josuovo. Nm 13, 17. — Pekach byl původně přítelem

Neftaliova, a zavedl je (do zajetí) do Assyrie. 30 Spikl se pak a činil
úklady Oseáš, syn Elův, proti Pekachovi, synu Romeliášovu; a udeřiv
ho, zabil jej a stal se králem místo něho, [dvacátého léta Joatama,
syna Oziášova].
31 Ostatní děje Pekachovy, vše, co činil, zapsáno je (jak známo)
v Letopisech králův israelských.
32 Léta druhého Pekacha, syna Romeliášova, krále israelského,
stal se králem Joatam, syn Oziáše, krále judského. 33 Dvacet pět let
mu bylo, když počal kralovati, a šestnáct let kraloval v Jerusalemě.
Jméno matky jeho: Jerusa, dcera Sadokova. 34 Činil, co bylo libé před
Hospodinem; dle všeho, co činil Oziáš, otec jeho, činil. 35 Ale výšin
neodstranil; ještě lid obětoval a pálil kadidlo na výšinách; on vystavěl
„vysokou bránu“ domu Hospodinova.
36 Ostatní děje Joatamovy, vše, co činil, zapsáno je (jak známo)
v Letopisech králů judských. 37 Za dnů těch počal Hospodin posílati
na Judu Rasina, krále syrského, a Pekacha, syna Romeliášova. 38 Když
usnul Joatam s otci svými, pochován byl s nimi ve městě Davida, otce
svého, a stal se králem Achaz, syn jeho, místo něho.

Hlava 16. — 1 Léta sedmnáctého Pekacha, syna Romeliášova,
stal se králem Achaz, syn Joatama, krále judského. 2 Dvacet let bylo

---

Damašku a tím nepřítelem Assyrie. Když roku 734 n. zakusil moci Assyrů, choval se klidně, ano příznivě Assyrům. Tím popudil proti sobě stranu, která přála Damašku a které stál v čele Oseáš. Ta ho také utratila. Tiglat-Pilesar byl tehdy před Damaškem. Uslyšev, že v Samaři dostala se k veslu vládnímu strana jemu nepřející, přitrhl až do nížiny Battófské (Asochis). Oseáš vyšel mu vstříc a podrobil se. Král assyrský jej velkodušně přijal a uznal za krále israelského. Bylo to roku 732. Ze jmenované nížiny odvlekli Assyrové do zajetí 16.100 lidí. Srv. Is (8, 23.) 9, 1. Když pak Damašek (téhož robu 732) padl, byla z jeho území učiněna nová assyrská provincie a k ní připojeno Zajordání i sever Předjordání až po jmenovanou nížinu. Co bylo na jih od ní, zůstalo říši Oseášově. (Šanda.) — Co v závorce, je glosa. — „Dvacet“ je nemožno, ježto Jotam dle v. 33. panoval toliko šestnáct roků. — Ježto Achaz nastoupil roku 736 (viz výše), nevládl již v Judsku Joatam roku 732 (kdy nastoupil Oseáš).

V. 32. Dle Šandovy soustavy letopočtové nastoupil Joatam prvého roku vlády Pekachovy. Byl to rok *738* (říjen—prosinec) a *737* (leden—září) před Kristem. — Ozjáš = ‘Uzzíjáhú = Síla má jest Jahve = jiné jméno krále Azarjáše = ‘Azarjáhú (= Pomoc má jest Jahve).

V. 33. Dle 18, 1. n. bylo Ezechjášovi, když roku 721 nastoupil, dvacet pět roků. Narodil se tedy roku *745*. Bylo-li Achazovi, jeho otci, když se narodil Ezechjáš, dvacet roků, narodil se Achaz roku *765* a otec jeho Jotam roku 785. Narodil-li se však Jotam roku 785, bylo mu, když roku 737 nastoupil samostatně na trůn, již *čtyřicet osm* roků, a čtrnáct let před tím, kdy si ho vzal Azarjáš za spoluvládce, byly mu *třicet čtyři* roky. Viz výše k v. 17. — „Jerúšá“ = Za vlastní přijatá (Bohem, jemuž ji rodičové obětovali?).

K v. 34. srv. výše v. 3.

V. 35. „vysoká“ či „horní“ (hebr.) brána byla nejspíše na severu nádvoří vnitřního. Srv. Ez 9, 2. K dosavadním dvěma branám, vychodní (12, 10.) a jižní (11, 19.), přibyla třetí.

V. 36. O další činnosti Joatamově vypravuje 2. Par 27, 3b.—6.

V. 37. Ráçón je znám také z klínových nápisův assyrských. Viz výše. Napadl Jotama, že nechtěl se přidati k němu a spojencům jeho (Filišťanům a jj.) proti Assyrii. Nepřátele tyto zdědil po Joatamovi také syn jeho Achaz. Viz výše v. 25. a níže hl. n.

Hl. 16. — V. 1. Dle důsledné soustavy, podané na str. 899, nastoupil Achaz druhého roku vlády Pekachovy, t. j. před podzimem roku 736. Viz výše 15, 32. 38.

V. 2. Nápadno, že tu není jmenována matka Achazova, jak u králů judských bývá z pravidla. — Dle 18, 2. bylo Ezechjášovi, když po Achazovi na-

Achazovi, když kralovati počal, a šestnáct let kraloval v Jerusalemě.
Nečinil, co bylo libé před obličejem Hospodina, Boha svého, jako
David, otec jeho, [3] ale chodil po cestě králův israelských; ano i syna
svého obětoval dav jej provésti ohněm dle ohavností pohanů, které byl
rozptýlil Hospodin před syny Israelovými. [4] Podával též oběti a pálil
kadidlo na výšinách, na pahorcích, pod každým stromem ratolestným.
[5] Tehdy vytáhl Rasin, král syrský, a Pekach, syn Romeliášův, král
israelský, proti Jerusalemu do boje, oblehli Achaza, (ale) nemohli ho
přemoci. [6] Toho času Rasin, král syrský, dobyl znova Aily Syrii, a vy-
vrhl Judovce z Aily; i přišli Edomští do Aily a bydlí tam až do
tohoto dne.
[7] Achaz však vzkázal Teglatfalasarovi, králi assyrskému: „Slu-
žebník tvůj a syn tvůj já jsem; přitáhni, a vysvoboď mne z ruky krále
syrského, a z ruky krále israelského, kteří povstali proti mně“. [8] Sebrav
pak stříbro a zlato, které bylo lze nalézti v domě Hospodinově a v po-
kladech královských, poslal (je) králi assyrskému darem, [9] a ten

---

stoupil, dvacet pět roků, narodil se tedy roku 745 a otec jeho Achaz narodil se roku 765. Tomu-li tak, bylo Achazovi, když roku 736 nastoupil, dvacet devět roků. Srv. výše, 15, 33.

K v. [3]. srv. Lv 18, 21; Dt 12, 31; 18, 10; Jer 7, 31. Ta nevinná obět podána v údolí Hinnomském na místě, které sluio Tofet (Jer 32, 35; 19, 1. nn.). Měl tím býti uctěn bůh Moloch či Melech (Jer 32, 35.). Dítě bylo nejprve zabito, jako jindy bývala bita zvířata, a pak maso jeho vhozeno do ohně a spáleno jakožto lidský celopal (Ez 16, 21; 23, 37.—39.). Podobně byl učinil v největší nouzi Méša. Viz výše 3, 27. — Lidské oběti byly tehdy rozšířeny také u Egypťanů, Babyloňanův, Assyrů, Kanaanů, Punův a jiných národů. (Mader.) Když byli na př. Punové, v Kartagině usedlí, poraženi od Agatokla, připisovali nezdar tomu, že zanechali starého obyčeje obětovati Kronovi výkvět své vlastní mládeže, a spokojili se toliko tím, že podali mu v obět chlapce, které byli koupili (otroky) a dříve přiměřeně vykrmili. Když pak se objevil vítěz před branami Kartaginy, usneseno, by 200 chlapců z nejpřednějších rodin bylo podáno rozhněvanému bohu v obět dle dávného zvyku. Kromě toho podalo se 300 dospělých svobodnou samovraždou v „obět smírnou“. (Diodor Sic.) — (Kdyby znamenalo „dal provésti ohněm“, že toliko skákal skrze oheň syn králův o slavnosti slunovratu, nebyl by svatopisec věc s takovým důrazem vytýkal.)

V. [4]. „na pahorcích“, na kterých byly svatyně ke cti Baala, tedy boha cizího. — „ratolestný“ = zelený.

V. [5]. Is 7, 1. — Stalo se roku 735 v létě nebo na podzim. Ježto nebylo Rasonovi a Pekachovi možno získati Achaza své politice, namířené proti Assyrii, měl býti nepoddajný Achaz s trůnu svržen a na něj dosazen syn jakéhos Tabeela (Is 7, 6.). Současně vpadli Edomci do jižního Judska (2. Par 28, 17.) a Filišťané do Negebu i do judské Šefely. Nad Judskem stihla se bouře, jaká neměla v minulosti příkladu. Achaz postavil se Rasonovi na odpor na severní hranici Judska, byl však poražen (2. Par 28, 5. n.) a ustoupil proto za zdi jerusalemské. Isajáš, když došla zpráva, že Rason táhne proti Achazovi, radil králi, by zůstal klidný, nedával se do boje v otevřeném poli, ale zavřel se v Jerusalemě. Že poslal Achaz posly o pomoc do Assyrie, toho prorok nekáral. Achaz však radu prorokovu zpupně zamítl. (Šanda.) — Odtáhli s nepořízenou snad proto, že se objevila v jejich vojště nakažlivá nemoc.

V. [6]. Místo „Syrii“ (hebr.: „Aram“) dlužno čísti „Edomu“. — Aila = Elat byl získal zase Amasjáš Judsku. Výše 14, 7. 22. — Toto důležité obchodní město zabrali Edomci na radu Rasonovu; možno však, že jim damašský vladař také poskytl vojenské pomoci; proto přičítá spisovatel vše Rasonovi.

V. [7. n.] Tiglat-Pilesar sídlil tehdy v Kalchu (= dnešní Nimrúd). Poselství s dary posláno roku 735, ježto seznam vladařův (eponymův) assyrských klade do roku 734 již výpravu proti Filišťanům. Viz výše 15, 29. n.

V. [9. n.] „Přitáhl“ roku 734, 733 a 732. Viz výše 15, 29. Tyto tři výpravy byla vlastně jedna veliká výprava tříletá. — O jejím výsledku podává zprávu hliněná deska, nalezená v Kalchu (Nimrudu): „Poplatek ... od Sanibu

povolil vůli jeho; přitáhl totiž král assyrský k Damašku, zpustošil
jej, přesadil obyvatele jeho do Kyreny, a Rasina zabil.
10 I vypravil se král Achaz vstříc Teglatfalasarovi, králi assyrskému,
do Damašku. Když pak uzřel oltář damašský, poslal král Achaz Uriášovi, knězi, vzorec jeho a vyobrazení všeho, co na něm bylo uděláno.
11 Udělal tedy Uriáš kněz oltář: právě tak, jak byl přikázal král Achaz
z Damašku učinil kněz Uriáš, prve nežli se vrátil Achaz z Damašku.
12 A když se vrátil král z Damašku, a viděl oltář, ctil jej, a přistoupiv
obětoval celopaly i příslušnou suchou obět;
13 obětoval také úlitby,
a lil krev obětí pokojných, které byl podal na oltáři.
14 Oltář pak měděný, který byl před Hospodinem, přenesl z předchrámu, to jest z místa
mezi oltářem a chrámem Hospodinovým, a postavil jej po bok oltáře
k severu.
15 Král Achaz také přikázal knězi Uriášovi: „Na větším oltáři
obětuj celopal jitřní, obět suchou večerní, celopal královský s příslušnou

---

z Bít-Ammán (Ammonsko) od Salamanu z Ma'ab (Moabsko), ...od Mitinti z Askalonu, od Jauchazi (Jóachaz = Achaz) z Judska (Ja-u-cha-zi mátu Ja-u-da-ai), od Qaušmalaka z Edomska, Chánúnu z Gazy, zlato, stříbro atd. atd. přijal jsem". — O dobytí Damašku vypravuje Tiglat-Pilesar ve svých letopisech: „Jejich zbraně jsem zpolámal, jejich vozy a koně jsem vzal, jejich lučištníky a lid, který nosil štíty a kopí, jsem zajal, jejich bitevní řadu, pevně sečlánkovanou, jsem prolomil. Aby se zachránil, utekl sám (Raçon) a jako myš(?) vešel do brány města svého (Damašku). Jeho šlechtu dal jsem za živa nabodati na koly, ...jako ptáka v kleci jsem jej uzavřel. Jeho zahrady, nesčetné ovocné štěpnice jsem zporážel, nenechal jsem ani stromu... Chádaru, otčinu Raçunna z Damašku, kde se byl narodil, obléhal jsem a dobyl jsem ho. 800 lidí i s majetkem jejich, brav i skot jejich jsem odvedl. 750 zajatců z Kuruççy... 550 z Betuny jsem odvedl. 591 město ze šestnácti okresů damašských jsem zničil..." — Místo „Kyrena" hebr.: „Qír", dlužno hledati tam, kde Babylonie hraničila s Elamskem. Srv. Is 22, 6; Am 1, 5; 9, 7. — Dle hebr. opraveného poslal Achaz Urjášovi „rozměry" a „model" oltáře, který jej dokonale znázorňoval. Byl to nejspíše oltář ze vzácného kamene (maramoru?) velikých rozměrův, umělecky pracovaný. — Co znamená jméno „Úríjá", viz 2. Sam 11, 3. Ten oltář byl nejspíše v damašskem chrámě, zasvěceném Rammánovi. Viz výše 5, 18. — „vstříc", aby mu dal poplatek a holdoval. Holdovali pak staří vasalové svému pánu tím, že mu padli k nohám, políbili mu je, dotýkajíce se vousem země a kráčeli vedle kol vozu, na kterém jel velekrál. — „do Damašku", kde se tehdy roku *732* král assyrský, když byl města dobyl, zdržoval.

V. 12. n. Dle hebr. král, když viděl oltář, přistoupil k němu a vystoupil (po stupních) k němu. — Těmi obětmi chtěl Achaz (dle jiných Tiglat-Pilesar) nový oltář zasvětit. — Dle hebr. obětoval „svůj celopal" (místo „celopaly"). Věc možno si představiti takto: Když dobyl Tiglat-Pilesar Damašku, dal postaviti veliký oltář, umělecky pracovaný, na kterém bylo vypuklinami znázorněno, kterak vítěz podává svým bohům děkovné oběti za pomoc, při dobývání veleměsta poskytnutou. Achaz, aby se velekráli zavděčil, dal postaviti také v jerusalemském chrámě oltář vypuklinou zobrazující velekrále, an obětuje. Pozoruhodno, že tu moc velekněžská (Urjášova) ustupuje do pozadí a že si právo posvětiti oltář osobuje král, jako by i ve věcech náboženských nad veleknězem byl („imperialismus", „carismus").

V. 14. „měděný" oltář Šalomounův, který stával původně na posvátné skále (viz 3. Král 5, 17.), byl posunut veleknězem na západ a na jeho místo na skálu postaven oltář nový. Tak byl starý oltář mezi novým (na východě) a předsíní chrámovou (na západě). To se Achazovi nezamlouvalo; proto dal starý oltář posunouti dále na sever. V seznamu posvátného náčiní z roku 587 (níže 25, 13. n.) není již jmenován oltář měděný; zdá se tedy, že byv posunut Achazem na sever, byl později vůbec odstraněn.

V. 15. „větší oltář" — nový, kamenný, proti měděnému, starému. — O ustavičné oběti ranní a večerní viz výše 3, 20; 3. Král 18, 29; Ex 29, 38. nn. — Ke každému celopalu patřila také obět suchá, již dle Nm 15, 2. nn.

obětí suchou, celopal všeho lidu země s příslušnými obětmi suchými i mokrými; všelikou krev celopalu a všecku krev žertev na něj vyliješ; oltář pak měděný bude hotov k vůli mé." [16] Učinil tedy Uriáš kněz vše, jak byl přikázal král Achaz. [17] Dále vzal král Achaz ryté podstavce a mísy, které byly na nich; také moře složil s býků měděných, kteří je na sobě drželi, a položil je na kamennou dlažbu. [18] Sobotní pak jizbu, která byla vystavěna ve chrámě, a vchod královský z venku odstranil z chrámu Hospodinova k vůli králi assyrskému.

[19] Ostatní Achazovy věci, které činil, zapsány jsou v Letopisech králů judských. [20] Když usnul Achaz s otci svými, pochován byl s nimi ve městě Davidově; a stal se králem Ezechiáš, syn jeho, místo něho.

Hlava 17. — [1] Léta dvanáctého Achaza, krále judského, stal se králem Oseáš, syn Elův, v Samaři nad Israelem (a kraloval) devět let.

— Král neustanovuje, co činiti se starým oltářem, toliko si vyhražuje právo naložiti s ním, jak za dobré uzná.

V. [17]. „O podstavcích" viz 3. Král 7, 28. — O „moři" tamže v. 23. nn. Achaz jsa v tísni, ježto Tiglat-Pilesar naléhal, by platil poplatek (2. Par 28, 20.), sháněl měď (spěž). Proto dal mísy s býkův a s podstavců sejmouti, postaviti prostě na dlažbu, by jich bylo dále užíváno při bohoslužbě, spodky však měděné rozbil a dal poplatkem assyrskému pánu. Tak Šanda, který za v. 17. přenáší z v. 18: „k vůli assyrskému králi".

V. [18]. „Sobotní jizba" byla místnost později vystavěná pro krále, aby v ní obcoval sobotní bohoslužbě. Byla zřízena nejspíše v předsíni chrámové. Viz výše 11, 14. Měla vchod vnější, kterým chodil z venku král a snad i vnitřní, vedoucí do předsíně. Pravděpodobně byla ozdobena drahými kovy. Těch potřeboval král, proto tu jizbu zrušil.

K v. [19]. srv. Is 14, 28. nn.

K v. [20]. srv. 2. Par 28, 27. — Ezechjáš = Chizqijáhú = Má síla jest Jahve.

Hl. 17. — V. [1]. Dle 18, 1. byl třetí rok Oseášův prvním rokem Ezechjáše, syna Achazova. Panoval-li Achaz dle 16, 2. šestnáct roků, byl první rok Oseášův čtrnáctým (ne tedy dvanáctým) rokem vlády Achazovy. Dle soustavy Šandovy je první rok Oseášův pátým rokem Achazovým, nastoupil-li Oseáš před říjnem roku 732, nebo je ten rok šestým rokem Achazovým, nastoupil-li Oseáš po říjnu roku 732. — Nastoupil-li Oseáš roku 732, a padla-li Samař roku 721 (po dubnu), nepanoval toliko devět rokův, ale jedenáct nebo dvanáct let (dle toho, nastoupil-li před nebo po říjnu roku 732), byl-li s trůnu sesazen až po dobytí Samaře. (Devět roků mohl panovati, kdyby byl s trůnu sesazen již roku 724, tedy tři roky před pádem Samaře. Viz níže.) Byltě očitým svědkem zániku Samaře, jak vyplývá z v. 6; 18, 9. n. — Že pak Sargon dobyl Samaře roku 721, patrno z letopisů, napsaných na kamenných deskách na stěnách paláce Sargonova, nalezeného v Chorsabadě (nedaleko [severně] Ninive). Tam praví Sargon: „Na počátku své vlády a prvého svého vladařského roku (ina reš šarrutia ina machré paleia) Samaře jsem dobyl . . . 27.290 lidí, kteří tam sídlili, jsem odvedl, 50 vozů vybral jsem si pro svou královskou (vojenskou) moc, dal jsem je opraviti, že byly lepší nežli prve. Lidi zemí, kterých jsem dobyl, usadil jsem tam. Velitele svého jsem nad nimi ustanovil, poplatek a dávku jsem jim uložil". — Sargon však nastoupil na trůn v době (od nisanu-dubna) *722* (do března) *721*. Z Babylonské kroniky, označované písmenem *B*, známo, že jeho předchůdce Salmanassar IV. zemřel v měsíci tebet, t. j. prosinci nebo v následujícím lednu svého pátého roku vladařského. Dle seznamu assyrských vladařů (kánonu eponymů) je to r. *722—721* před Kristem. Nastoupil tedy Sargon buď v prosinci roku 722, nebo v lednu 721. Doba od nástupu Sargonova až do počátku babylonského nového roku, t. j. do nisanu (dubna) 721 sluje „počátkem vlády královské" (= ina reš šarrutia). Počátkem nisanu r. 721 začíná první jeho vladařský rok (ina machré paleia). Assyrské vojsko obléhalo právě Samař, když umřel Salmanassar a nastoupil Sargon; tak možno vysvětliti datum „ina reš šarrutia" (= konec roku),

2 Činil, co bylo zlé před Hospodinem, ale ne jako králové israelští,
kteří byli před ním. 3 Na toho vytáhl Salmanassar, král assyrský,
i učinil se Oseáš služebníkem jeho, a odváděl mu poplatek.
4 Když pak srozuměl král assyrský, že Oseáš chtěje se vzbouřiti
poslal posly k Suaovi, králi egyptskému, aby nemusil dávati poplatků
králi assyrskému, jak měl každý rok obyčej, oblehl ho a svázaného
dal (jej) do žaláře. 5 Prošel veškerou zemi, přitáhl k Samaři a ležel
u ní tři léta. 6 Roku pak devátého (kralování) Oseášova vzal král
assyrský Samař, přesadil Israele do Assyrie, a usadil je v Hale, u Haboru, řeky Gozanu, jakož i ve městech medských.

---

kterého předchůdce zemřel, do nisanu roku následujícího (721). Samaře však dobyl teprve „ina machré paleia“, prvého roku své vlády, který začínal nisanem (dubnem) roku 721. Pravděpodobně bylo Samaře dobyto na počátku toho roku Sargonova, ještě na jaře. (Ježto Ezechjáš, král judský, nastoupil před říjnem r. 721, dobyl Sargon Samaře prvého roku vlády Ezechjášovy. Možno, že již Ezechjáš vládl, kdy Samař padla). Dle způsobu, jakým bývaly v Judsku a v Israeli počítány vladařské roky králův, trval úředně poslední rok vlády Oseášovy až do října roku 721. Vládl tedy úhrnem jedenáct nebo dvanáct rokův, od roku 732—721. Viz 15, 30. (Šanda.)

V. 3. Salmanassar zní assyrsky: Šulmánu ašaridu (= Šulmán (bůh) je vznešený). Nastoupil v měsíci tebet 727 (buď v prosinci toho roku, nebo v lednu roku následujícího 726) a zemřel (viz výše) téhož měsíce roku 722 (prosinec 722 nebo leden 721). — Výpravu tu podnikl Salmanassar nejspíše roku 725. (Jos. Flavius, Starož. IX. 14, 2. vypravuje z Menandra, že Salmanassar vytáhl proti Eluleovi (Luli), králi tyrskému, a že učinil mír s ním i se všemi jeho stoupenci. Možno, ze byl mezi nimi také Oseáš, že tehdy podrobil se králi assyrskému a zavázal se, že bude platit roční poplatek, jak vypravuje tento v. Tehdy tedy Salmanassar ještě do Palestiny nevtrhl.)

V. 4. „Sua“ či „Só“ býval ztotožňován obyčejně s egyptským králem „Šabaka“ zvaným, který dle Maneta, egyptského kněze (III. století před Kristem), vpadl z Napaty (v Nubii) do Egypta, zabil tamního krále jménem „Bokchoris“ a zmocnil se sám vlády místo něho. Šanda však (po Wincklerovi) vidí v „Miçrajim“ zde nikoli Egypt, ale severní Arabii, která v assyrských pramenech sluje Muçuri nebo Muçri. „Sua“ pak není epyptský král Šabaka, ale král severoarabský (či jeho vrchní vojevůdce), kterého nazývá Sargonův nápis „Sib'u“. Zvukově je Sib'u hebrejskému Sv' mnohem blíže nežli Šabaka; Šabaka nastoupil na trůn teprve roku 715 nebo dokonce roku 713, tedy v době, kdy k němu Oseáš nemohl již poslů poslati. Možno také, že byl Sib'u spojencem a předním bojovníkem Egypta proti Assyrii, že tedy poslati posly k němu znamenalo také nakloniti se politicky k Egyptu. — (Dle jiných však byl Sua (= Sib'u) vojevůdcem jednoho (saiského?) z vladařů, kterých tehdy v Egyptě bylo více. (Nagl, Selbst.) — „svázaného dal ho do žaláře“ ne již Salmanassar, ale Sargon, který Samaře dobyl a pak teprve nevěrného vasala potrestal. (Či vyšel Oseáš vstříc r. 724 nebo 723 podruhé blížícímu se vojsku Salmanassarovu a prosil za milost, byl však oslepen a poslán do Ninive, (kde velekrál sídlil), a tam uvězněn ještě před pádem Samaře? (Schlögl.)

V. 5. n. Assyrové počali město obléhati před říjnem roku 723. — O „devátém roce“ Oseášově viz výše k v. 1. — „král assyrský“, který Samař „vzal“, byl Sargon. Viz výše tamže k v. 1. — Hala hebr. Chalach, assyrsky Chalachchu, krajina na jih a západ od ústí dolního Zabu do Tigridu. Řekové ji nazývali Chalkitis. (Jiní vidí v tom jméně zkomoleninu z Bachlach = Belich, přítok Eufratu.) — Habor, hebr. Chábhór, je dosud tak jmenovaný přítok Eufratu. Proto „Gozan“ je krajina v poříčí té řeky. Assyrsky slulo její hlavní město Guzana, řecky Gauzanitis, dnes Kaušan. Schlögl opravuje a čte: „u Chaboru, v Haraně a Gozaně až do dneška“. — O Haranu viz Gn 11, 31. nn. — Tiglat-Pilesar byl odvedl z Medie roku 744 65.000 lidí a roku 737 8650 lidí. Mohl tedy nyní Sargon tento úbytek obyvatelstva nahraditi zajatci israelskými. — Místo: „městech“ LXX má: „na horách“. Srv. Tob 1, 14. — Jak z letopisů Sargonových výše uvedených patrno, učinil Sargon ze Samaře sídlo velitele nové assyrské provincie.

Příčiny úpadku říše israelské a stav její po pádu Samaře (17, 7.—41.).

Příčiny úpadku (17, 7.—23.). Původ Samařanův a jejich náboženství (17, 24.—41.).

[7] To stalo se proto, že hřešili synové Israelovi proti Hospodinu,
Bohu svému, který je vyvedl z Egypta, z ruky faraona, krále egyptského,
a ctili bohy cizí. — [8] Chodili totiž dle obyčeje pohanů, které byl vy-
hladil Hospodin před obličejem synův Israelových, (a dle) králův israel-
ských, ježto činili taktéž. [9] Neboť uráželi synové Israelovi výmysly
nepravými Hospodina, Boha svého, a vystavěli si výšiny ve všech
osadách svých od věže strážných až do města hrazeného. [10] Nadělali
si model a hájů na každém vyvstávajícím pahorku a pod každým ze-
leným stromem. [11] Zapalovali tam kadidlo na oltářích dle obyčeje po-
hanů, které byl vyhnal Hospodin před nimi, a činili věci nejhorší
popouzejíce Hospodina. [12] Ctili nečistoty, o kterých přikázal jim Ho-
spodin, aby nečinili toho. [13] A varoval (přece) Hospodin Israele a Judu
všemi proroky a vidci, říkaje: „Odvraťte se od cest svých zlých,
a šetřte příkazů mých a ustanovení dle všech zákonů, které jsem dal
otcům vašim, a jak jsem kázal vám skrze služebníky své, proroky“.
[14] Avšak neposlechli, ale zatvrdili šíji svou (že byla) jako šíje otců
jejich, kteří nechtěli poslouchati Hospodina, Boha svého. [15] Zavrhli
ustanovení jeho, smlouvu, kterou učinil s otci jejich, a výstrahy jeho,
kterými je varoval, chodili za nicotami nicotně jednajíce, a následovali
pohanů, kteří byli kolem nich, o kterých byl jim přikázal Hospodin,
aby nečinili, jak oni. [16] Opustili všecky příkazy Hospodina, Boha
svého, udělali si dva lité býčky a háje, klaněli se všemu vojsku nebe-
skému, sloužili Baalovi, [17] zasvěcovali syny své i dcery své ohněm,
obírali se hadačstvím a věštbou, a zaprodávali se k činům, které byly
zlé před Hospodinem, aby ho popouzeli. — [18] Rozhněval se tedy Ho-
spodin náramně na Israele, a zavrhl je od obličeje svého.
Nezůstal nežli toliko kmen Judův. — [19] Avšak ani ten Juda ne-
ostříhal příkazů Hospodina, Boha svého, ale chodili v bludech Isra-
elových, kterých se byl dopustil. [20] I zavrhl Hospodin všecko potomstvo
Israelovo, sužoval je a vydal je v ruku plenitelů, až je zapudil od své
tváře. — [21] Již tehdy, kdy odtržen byl Israel od domu Davidova a ustano-
vili si krále Jeroboama, syna Nabatova, Jeroboam odvrátil Israele od Ho-

---

V. 7. „To se stalo“ = „rozhněval se Hospodin“ (níže v. 18.) a vydal Israele Assyrům. V. 18. je vlastně závětí k v. 7. — V. 8.—17. vypočítává, čím se Israel „prohřešil“. Soupis jejich vin.

V. 9. S takových „věží“ hlídali staří stáda (Gn 35, 21.) a vinice (Is 5, 2.). Byla to nejjednodušší lidská „osada“.

V. 10. „model“ — maççeb. — „hájů“ = ašer. Viz Dt 12, 3.

V. 11. n. „věci nejhorší“ byla posvátná prostituce. Viz Dt 23, 18; 3. Král 14, 24; 15, 12; 22, 47. — „nečistoty“ = ohavnosti = modly.

V. 15. „nicoty“ = modly. — Jednali „nicotně“, ježto jim nedávalo modlářství žádného užitku.

V. 16. „dvě litá telata“, jedno v Betelu a druhé v Danu. Viz 3. Král 12, 28. — „háje“ = ašery. Viz výše v. 10. — „vojsko nebeské“ = slunce, měsíc a hvězdy. Viz Gn 2, 1; srv. Am 5, 26; Dt 4, 19; 17, 3.

V. 17. „zasvěcovali ohněm“ jako Achaz výše 16, 3.

V. 18. má na zřeteli pohromu, která stihla roku 721 severní říši. V. 19. n. mluví o podobném neštěstí, které stihlo roku 587 Jerusalem a Judsko. V. 21. již zase vrací se k říši severní.

spodina a uvedl je do hříchů velikých. 22 A chodili synové Israelovi
ve všech hříších Jeroboamových, které on činil, a nezanechali jich,
23 až i zavrhl Hospodin Israele od své tváře, jak byl mluvil skrze
všecky služebníky své proroky. A tak zaveden byl Israel ze země své
do Assyrie, až do tohoto dne.
24 Přivedl pak král assyrský lidi z Babylona, z Kuty, z Avy, z Ematu
a ze Sefarvaimu, a usadil je ve městech samařských místo synův Israelových; ti tedy zabrali Samařsko a usadili se v městech jeho.
25 Když
tam počali sídliti, nebáli se Hospodina, i poslal na ně Hospodin
lvy, kteří je dávili. 26 Tu bylo oznámeno králi assyrskémn a řečeno:
„Národové ti, které jsi přesadil, a usadil ve městech samařských, neznají ustanovení Boha země té; proto poslal na ně Hospodin lvy, a hle,
hubí je, ježto nevědí, jak ctíti Boha země té“. 27 Král assyrský tedy

---

V. 24. Kuta bylo město (28 km) severovýchodně Babylonu, asi tam, kde je dnes Tell Ibrahim. Byl tam pověstný chrám boha Nergala. — ‘Avvá či ‘Ivvá (níže 19, 13.) jest asi město, které sluje v dopisech amarnských Ammia, u pozdějších Řeků Imma, a bylo 33 římské míle na východ od Antiochie. Jméno zachováno v dnešní vesnici Imm. (Nagel.) — O Chamáthu viz 14, 25. — Sefarvajim jmenováno 18, 34; 19, 13. mezi městy syrskými. Proto nesnadno je ztotožňovati s babylonským městem Sipparou (srv. Gn 10, 10.), které bývalo tam, kde je dnes Abu-Chabba. Lépe to město hledati mezi Damaškem a Hamatem na východním břehu jezera homského, tam, kde je nyní osada Šaumeríje. (Nagl a jiní Sefarvajim ztotožňují se Sibrajim Ez 47, 16. a s babylonským jménem Šabara’in. Dle babylonské kroniky bylo to město roku 727 zbořeno.) — Klínové nápisy hlásají, že králové assyrští velmi často přesazovali národy, aby zajistili si ve městech pokoj a oddanost ke svým trůnům. Přesazovali je buď nuceně, neb i toliko ty, kteří dobrovolně se přestěhovati chtěli. — Proč chtěl Sargon zamíchati obyvatelstvem v Hamatsku, vypravuje sám na nápise, nalezeném v Chorsabadě: „Jaubi’di z Hamatu, sedlák(?) nemající práva ke vládě, zlý Heťan, usiloval o panství nad zemí Hamat. Arvad, Simirru, Damašek a Samař přiměl, že odpadla ode mne, spojil je a chystal se k bitvě“. O výsledku války té dočítáme se na sloupě téhož krále, nalezeném na ostrově Kypru: „Veškeré Hamatsko porazil jsem jako vichor. Jaubi’diho, krále i s rodinou a bojovníky jeho jsem pobil. Válečné zajatce z jeho země odvedl jsem spoutané do Assyrie... 6300 Assyrů jsem v Hamatě usadil. Velitele svého ustanovil jsem nad nimi místodržícím. Poplatek jsem jim uložil“. — Na svém válci praví Sargon dále: „Jsem Sargon, náměstek Bélův, vznešený kněz Ašurův, miláček Anuův a Dagonův,... který porazil Bít-Chumrí (severní říši israelskou), který Tamúdi, Ibadidi, Marsímani, Chajapá porazil (arabské kmeny), který zbytek jich usadil v Bít-Chumrí“. — O jiném svědectví klínopisném, že Sargon usadil v Samařsku cizí národy, viz výše k v. 1. Také později Asarhaddon (Esdr 4. 2.) jakož i Assurbanipal (Esdr 4, 9. n.) přesadili do Samařska všelijaké živly z dalšího Východu.

V. 25. „nebáli se Hospodina“ t. j. nectili Jahve. — O lvech srv. Lv 26, 22.

V. 26. V Samařsku vykládán mimořádně veliký počet lvů za trest tamního boha Jahve, který se hněvá, že není ctěn způsobem dosud v zemi obvyklým. Cizinci domnívali se dle názorů tehdy rozšířených (Sdc 11, 24.), že Samařsko patří bohu místnímu, který sluje Jahve, a bydlí-li nyní v jeho zemi, že dlužno ho také ctíti vedle jejich bohův oteckých. Sargon nejspíše — jak bývalo tehdy obyčejem — odnesl zlatého betelského býčka na znamení, že dobytím Samaře je pokořen také místní bůh. Stížnost králi přednešená byla proto zastřenou žádostí, by onu sochu domácího boha zase vrátil, aby ji mohli ctíti.

V. 27. n. „ustanovení boha země té“ = způsob bohocty Jahvovy, jaký býval za dob, kdy Samařsko mělo své krále. — V Betelu se usadil, ježto tam bývala hlavní říšská svatyně, tam podávány pravidelné oběti a slaveny výroční svátky. Možno, že knězi tomu dal Sargon zlaté tele, nebo, nedal-li, že se postaral kněz o jiné. — Tu bohoslužbu zrušil později Josjáš (níže 23, 15).

přikázal: „Doveďte tam jednoho z kněží, které jste tamodtud zajaté
přivedli; nechať jde, bydlí s nimi a učí je ustanovením Boha země té“.
28 I přišel jeden z kněží, kteří odvedeni byli do zajetí ze Samařska,
usadil se v Betelu a učil je, kterak by ctíti měli Hospodina.

29 Byl si udělal totiž každý národ boha svého, a postavili je ve
svatyních na výšinách, jichž byli nadělali Samařští, každý národ v mě-
stech svých, ve kterých sídlili. 30 Tak Babyloňané udělali si Sochotbe-
nota, Kutští udělali Nergela, Ematští udělali si Asimu, 31 a Avejští
udělali Nebahaza a Tartaka; ti pak, kteří byli ze Sefarvaimu, pálili
syny své ohněm Adramelechovi a Anamelechovi, bohům sefarvaimským.
32 (Nyní) však ctili také Hospodina. A ustanovili si kněze výšin ze
spodiny národa a postavili je do svatyní na výšinách. 33 Ctíce Hospodina
sloužili také bohům svým dle obyčeje národů, ze kterých převedeni
byli do Samařska.

34 Až do dnešního dne přidržují se obyčeje starého. Nectí Ho-
spodina, aniž dbají jeho ustanovení, práv, zákona a příkazů, které byl
dal Hospodin synům Jakoba, kterého nazval Israelem. 35 (Hospodin)
totiž učinil s nimi smlouvu a přikázal jim řka: „Nectěte bohů cizích,
neklanějte se jim, nesložte jim, a neobětujte jim; 36 ale Hospodina, Boha
svého, který vyvedl vás z Egypta silou velikou a ramenem vztaženým,
toho se bojte, jemu se klanějte a jemu obětujte! 37 Také ustanovení,
práv, zákona i příkazů, které napsal vám, šetřte, plníce je po všecky
dny; a nectěte bohů cizích. 38 Na úmluvu, kterou učinil s vámi, ne-
zapomínejte; a nesložte bohům cizím, 39 ale Hospodina, Boha svého,
se bojte, neboť on vytrhnouti vás může z ruky všech nepřátel vašich.“
40 Oni však neposlechli, ale dle starého obyčeje svého páchali. 41 Ctili
tedy ti národové Hospodina, ale mimo to i modlám svým sloužili. A tak
i synové jejich a vnukové, jako činili otcové jejich, činí až do dne-
šního dne.

V. 29. „S a m a ř š t í“ = Israelité, kteří v Samařsku kdysi před rokem 721 sídlívali.

V. 30. S u k k ó t h-b e n ó t h je zkomolenina bohyně a manželky babylonského městského boha M a r d u k a, jménem Ç a r p a n i t u (Skvělá) čili Z e r-b a n i t u (Semeni dává vzrůst, množí potomstvo). — N e r g a l městský bůh k u t s k ý; měl v K u t ě chrám E-š i t l a m. — A š í m á bylo hamatské božstvo. Řecké jméno jeho S e i m i o s nalezeno na nápise v K e f r n e b u, severozápadně od A l e p p a. (Šanda. Jiní jinak.)

V. 31. N i b c h a z = N a b ú-c h á z é = Nabu (= Nebo) videc (? Šanda). — T a r t á q obyčejněji bývá považováno za zkomoleninu z ‘A t h a r‘á t h á = Atargatis = Derketo. Srv. 2. Mach 12, 26. — A d a r-m e l e c h vzniklo asi přesmyčkou z M e l e c h-A d a r = Melech vznešený. (Šanda.) Že i M e l e c h o v i byly obětovány děti, dosvědčuje také výše v. 16. Srv. též 16, 3; Ez 23, 37. ‘A n a m m e l e c h = A n a t h m e l e c h. (Hoffmann.) — A n a t byla bohyně také v Palestině známá. (Srv. Anatót Jos 21, 18; Beth-Anat Jos 19, 38.)

V. 34. O změně jména J a k o b o v a srv. 3. Král 18, 31. — Spisovatel ukazuje, že Samařané, nejsouce čistými jednobožci, nejsou také pravými Israelity.

K v. 36. srv. Dt 5, 15; 9, 29; 26, 8.

K v. 37. srv. Dt 11, 1; 31, 9; Jos 24, 26. — Skladatel knih K r á l napsal r. 587 v. 1.—6. 21.—23. 24.—28. 41. V době po zajetí přidány vv. 7.—18. 29.—33., jakož i 19. n. 34.—40. (Šanda.)

DÍL TŘETÍ (18, 1.—25, 26.).

I. VLÁDA EZECHIÁŠOVA (18, 1.—20, 21.).

Doba a způsob vlády Ezechiášovy (18, 1,—8.).

Hlava 18. — 1 Léta třetího Oseáše, syna Ely, krále israelského,
stal se králem Ezechiáš, syn Achaza, krále judského. 2 Dvacet pět roků
mu bylo, když počal kralovati, a dvacet devět let kraloval v Jerusalemě.
Jméno matky jeho: Abi, dcera Zachariášova. 3 Činil, co dobré bylo před
Hospodinem, vše tak, jako činil David, otec jeho. 4 On rozmetal výšiny,
ztroskotal sochy, háje posekal, a rozbil hada měděného, jehož byl
udělal Mojžíš, neboť až do toho času synové Israelovi pálili mu
kadidlo. Nazývali jej Nohestan. 5 V Hospodina, Boha Israelova, doufal,
že nebylo po něm jemu rovného mezi všemi králi judskými, ani mezi
těmi, kteří před ním byli. 6 Držel se Hospodina, neopustil cest jeho,
a šetřil příkazů jeho, které byl dal Hospodin Mojžíšovi. 7 Protož i Ho-

---

Hl. 18. — V. 1. Udaj, že třetí rok Oseášův = prvému roku Ezechjášovu, příčí se údaji 17. 1. uvedenému, že dvanáctý rok Achazův = prvý rok Oseášův, kdyžtě dle 16, 2. panoval Achaz 16 roků. Dle soustavy podané v úvodě ke knihám Král na str. 899 nastoupil Ezechjáš dvanáctého (či jedenáctého?) roku krále Oseáše, t. j. před podzimem roku 721. — Srv. výše 15, 30; 17, 1; 2. Par 29, 3. nn.

V. 2. Bylo-li Ezechjášovi roku 721 dvacet pět roků, narodil se roku *746*. Číslice souhlasí s tím, co řečeno k 15, 2. — Abí je zkrácenina z Abíjá = Otec můj Jahve jest. — Kraloval-li 29 roků, byl poslední jeho vladařský rok 694/693 před Kristem.

V. 4. „sochy“ = maççeby. — „háje“ = ašery. Viz Dt 7, 5. — „Nohestan“ = hebr. nechuštán. Nm 21, 8. nn. Jméno odvozeno od nechóšeth = měď, bronz. — Šanda se domnívá, že tu neběží o původní dílo mojžíšské, nýbrž o hada, který byl napodobeninou hada mojžíšského. Ezechjáš prováděl náboženské opravy ty a rušil, co byl Achaz zavedl (2. Par 28, 25.), pod mocným dojmem, který v něm vzbudil pád Samaře, trest Boží za nezákonitou bohoslužbu.

V. 7b. Sargon na své výpravě roku 720 (rok po pádu Samaře) proti Jaubidimu (či Ilubidimu), králi hamatskému, proti Çimiře, Damašku a *Samaři* (viz výše 17, 24.) nejmenuje sice Judsko, ale na jedné kamenné desce, nalezené v Nimrudě, se chlubí, že „si podrobil zemi Jaudu, která je velmi daleko“. Znamená-li tu „Jaudu“ Judsko, a to je více nežli pravděpodobno, vpadlo roku 720, tedy druhého roku vlády Ezechjášovy, vojsko Sargonovo také do Judska a snad i přitrhlo k Jerusalemu. (Srv. 2. Par 29, 9. n.). Ezechjáš zbavil se nevítaných hostí nejspíše poplatkem. Na zlomku jiného hliněného hranolu Sargon, popisuje svou výpravu z roku 711 proti Asdodu (Jos 13, 3.), jmenuje mezi poplatnými Filišťany, Edomci a Moaby také *Judsko*; z toho patrno, že Ezechjáš platil poplatek dále. — Roku 703, tedy již za panování Sennacheribova (704—681), přijal Ezechjáš poselstvo Merodach-baladana, které přišlo pohnouti krále, by se přidal ke spolku proti Assyrii, ke kterému přistoupili také Eluleus, král tyrský, a Filišťané. Aby „ligu“ tu rozbil, přitáhl roku 701 Sennacherib do Palestiny. O výpravě té podává zprávu níže 18, 13.—19, 37; Is 36. n.; 2. Par 32. S těmito biblickými prameny dlužno srovnati důležitou zprávu assyrskou, napsanou na hliněném hranolu, zvaném dle původního majitele „Taylorovým“ a chovaným nyní v Britském museu. Zpráva začíná třicátým čtvrtým řádkem sloupce II. a jde až po řádek čtyřicátý prvý sloupce následujícího. Zní: (34) Na své třetí výpravě táhl jsem do země Chati (Heťanů Jos 3, 10.) (35) Lulí (Eluleus), krále sidonského, porazila hrůza před leskem Veličenstva mého, i prchl daleko do prostřed moře (na ostrov Kypros) a zemřel. (38) Města Veliký Sidon (Jos 19, 28.) Malý Sidon, Bít-Zitte (Zeita, jižně Sidonu), Çariptu, (Sarepta, 3. Král 17, 9. n.), Machallibu, Ušú (Tyrus na pevnině), Akzibi (Achziba, Jos 19, 29.) Akku (Akko

spodin byl s ním, a ve všem, k čemukoli se obrátil, úspěšně jednal. Pozdvihl se také proti králi assyrskému, a přestal mu býti poddán.
[8] On porazil Filišťany až do Gazy, i všecko území jejich, od věže strážných až do města hrazeného.

Sdc 1, 31.) porazila hrůza před zbraněmi Ašura, mého pána, že se podrobili mým nohám... Tubaala posadil jsem na královský trůn jejich... (47) Minchimmu ze Samsimuruna, Tubaalu ze Sidonu, Abdiliti z Arvadu, Urumilki z Byblu, Mitinti z Asdodu (Jos 13, 3.), Puduel z Bít-Ammána (Ammonsko), Kammusunadbi z Moabska, Malikramnu z Edomska, všichni králové země Amurri (Amorrhejských) přinesli bohaté dary přede mne a políbili mé nohy. — (58) Çidqu, krále asqalonského (Jos 13, 3.), který se jhu mému nepodrobil, — bohy jeho domu oteckého, jej, jeho ženu, syny, dcery, bratry a příbuzné se strany otcovské odvedl jsem a přivedl do Assyrie. — (62) Šarrulúdári, syna Rukibtova, bývalého krále jejich, ustanovil jsem nad obyvatelstvem asqalonským; poplatek jsem uložil mu... a byl mi poddán. — (65) Postupuje dále na své výpravě, oblehal jsem Bít-Daganna (Bét-Dedžan u Jafy. Jos 15, 41.), Jappú (Jáfá dnešní), Banáa-barqa (Bené-Beraq Jos 19, 45), jakož i Azuru (= Jázúr, jihovýchodně Jáfy) města Çidqova... jsem vzal a zpustošil. — (69) Místodržitelové, velmoži a obyvatelstvo Amqarrúny (Eqronu Jos 13,3.), kteří Padí-ho, svého krále, jenž byl přísežným spolčencem Assyrie, železnými řetězy byli spoutali a s úmyslem nepřátelským vydali Chazaqijau-ovi (Ezechjášovi), judskému (králi), těch srdce se bálo... Krále Muçuru, lučištníky, vozy i koně, krále Meluchchy, vojska bez počtu získali pro svůj spolek a ti přišli jim na pomoc. Na polích Altaqú (Elteqé Jos 19, 44; 21, 23.) sešikovali se... S pomocí Ašura, mého pána, svedl jsem s nimi bitvu a porazil jsem je... Města Altaqú a Timnu (Timná Jos 15, 10.) oblehl jsem, dobyl jsem jich a zpustošil". — Sl. III. ř. 1: „Pak jsem táhl na Amqarrúnu (Eqron). Místodržitele a velmože, kteří se dopustili zločinu, dal jsem zabíti... Obyvatele, kteří se byli dopustili zlořečeného zločinu, prohlásil jsem za zajatce. Ostatní,... jejichžto vina nebyla prokázána, dal jsem osvoboditi. Padí-ho, krále jejich, vyvedl jsem z Ursalimmu (= Jerusalem) a posadil jsem ho na jejich trůn vladařský. Uložil jsem mu poplatek".

(11b.) „Chazaqiau pak (Ezechjáš) judský, který se byl mému jhu nepodrobil, — čtyřicet šest jeho pevných, hrazených měst, jakož i nesčetná malá města v jejich okolí jsem oblehal, a zdrcující působivostí dobývacích beranů, jakož i náporem obléhacích strojů, bojem pěchoty, podkopy, průlomy jsem dobyl jich. 200.150 lidí, malých i velikých, mužův i žen, koní, mezkův, oslů, velbloudů, hovězího dobytka, bravu bez počtu odvedl jsem jakožto kořist. Jej samého zavřel jsem jako ptáka v kleci v Jerusalemě, jeho sídelním městě. Dal jsem navézti náspy proti němu (obléhací), a kdo vyšel z jeho městské brány, toho jsem dal potrestati. — (23b.) Jeho města, která jsem zpustošil, oddělil jsem od jeho území a dal jsem je Mitintimu, králi asdodskému, Padímu, králi amqarrunskému (eqronskému), a Çilbélovi, králi gazskému, a tak jsem zmenšil jeho zemi. K dosavadnímu poplatku, který měli ročně platiti, přirazil jsem dávku jakožto dar mému Veličenstvu... Jej však, Chazaqiau (Ezechjáše), porazila hrůza před leskem mého Veličenstva, a Urbi (Arabi?) a jeho krásní vojáci, které byl dostal do Jerusalema, aby své sídelní město upevnil, zastrčili zbraně. Se třiceti hřivnami zlata a s osmi sty hřivnami stříbra dal poslati za mnou do Ninive, mého sídelního města, drahokamy, líčidlo,... lůžka ze slonoviny, křesla ze slonoviny, sloní kůži, ušúové dřevo, ukarinnové dřevo,... své dcery, palácové ženy, hudebníky a hudebnice; aby mi svůj poplatek odevzdal a mně holdoval, poslal svého vyslance".

V. [8]. možno velmi dobře pochopiti dle nápisu Sennacheribova, ve v. předchozím uvedeného. Jestliže připojil Sennacherib 46 judských měst i s okolím jejich filišťínským králům, snadno lze vysvětliti, že Ezechjáš, jakmile Sennacherib

Zánik říše israelské (18, 9.—12.).

9 Léta čtvrtého krále Ezechiáše, které bylo sedmým rokem Oseáše,
syna Ely, krále israelského, vytáhl Salmanassar, král assyrský, proti
Samaři a dobýval jí, 10 až jí dobyl; po třech letech totiž, léta šestého
Ezechiášova, to jest léta devátého Oseáše, krále israelského, vzata
byla Samař. 11 I zavedl král assyrský Israele do Assyrie, a usadil jej
v Hale a u Chaboru, řeky gozanské, a v městech medských, 12 protože
neposlouchali hlasu Hospodina, Boha svého, ale přestupovali úmluvu
jeho: cokoli přikázal Mojžíš, služebník Hospodinův, nic neposlouchali
ani nečinili.

Sennacherib táhne do Palestiny (18, 13.—19, 37.).

Sennacherib přitrhl do Palestiny (18, 13.). Ezechjáš marně se namáhá přiměti krále assyrského poplatkem a slibem loyality, aby odtáhl (18, 14.—16.). Velkokrál žádá nadarmo, aby byl Jerusalem vydán (19, 9b.—34.); posílá tedy rabsaka s velikým vojskem proti Ezechjášovu sídelnímu městu (18, 17.—19, 9a.). Sennacherib přinucen odtáhnouti a v Ninive zavražděn (19, 35.—37.).

13 Čtrnáctého léta krále Ezechiáše přitáhl Sennacherib, král assyrský,
ke [všem] hrazeným městům judským, a zdobýval jich.

---

odtáhl, učinil pokus, by jich na Filišťanech znova dobyl. Ten pokus dle v. 8. skvěle se zdařil. — „všecko území jejich“ zpustošil — O „věžích strážných“ srv. výše 17, 9. V. 1.—8. je práce skladatele knih Král dle pramenů starších. Za to v. 9.—12. jsou z doby pozdější. (Šanda, Schlögl.).

V. 9. Salmanassar IV. počal dobývati Samaře roku 723. Dle soustavy, odvozené z letopočtů judských, byl to rok čtrnáctý krále Achaza a desátý (devátý) krále Oseáše. Letopočet léta čtvrtého krále Ezechjáše mohl by býti správný, kdybychom se domnívali, že Achaz pojal již jedenáctého roku své vlády Ezechjáše, kterému bylo tehdy asi dvacet roků, za spoluvladaře, (jako byl učinil kdysi Azarjáš (15, 5.). O tom však není nikde nejmenší zmínky. Ostatně viz Úvod str. 899.

V. 10. Dobyl jí Sargon roku 721. Viz výše 17, 5. n.
K v. 12. srv. výše 17, 34.—40.

V. 13. Sennacherib = assyrsky Sin-aché-eríba = Sin (bůh měsíčný) dal v odměnu bratry. — Je jisto, že výpravu tu podnikl roku 701 před Kristem, a že do Palestiny Sennacherib vícekráte se nevypravil. Není pro druhou tu výpravu důvodův ani v bibli ani ve zprávách klínopisných. Asarhaddon sice na hranolu, označovaném písmenem *A*, připomíná, že Sennacherib, otec jeho, dobyl města Aribů, jménem Adumu (Dúmát ve dnešním Džaufu? Glaser), a novým zlomkem, nalezeným dominikánem Scheilem, dokázána výprava Sennacheribova proti Arabům; nikde však není řečeno, že na té výpravě zastavil se velekrál také v Palestině. Dává-li Herodot (II. 141) Sennacheribovi titul „krále Arabův a Assyrů“ již pro rok 701, činí tak předběžně (prolepticky) se zřetelem na výpravu proti Arabům, na kterou se vydal teprve roku 691. Právě tak předběžně jmenován 19, 9. Tirhaka pro rok 701 „králem kušským (= etiopským)“, ačkoli se jím stal teprve později. Dle letopočtové soustavy (viz Úvod str. 899) Ezechjáš, který panoval dle 18, 2. dvacet devět roků, zemřel mezi podzimem 694 a podzimem 693, nemohl tedy proti němu Sennacherib po roku 691 táhnouti. — Dle téže soustavy nebyl rok 701 „čtrnáctý“ rok Ezechjášův, ale dvacátý prvý. — Těch měst hrazených bylo dle zprávy klínopisné (výše k v. 7.) čtyřicet šest. (Srv. seznam měst judských v Jos 15, 21. nn.). Sennacherib přitáhl, ježto se byli proti němu spolčili Lulí, král tyrský, Ezechjáš, král judský, a Filišťané; Šarrulud ai, král askalonský, který nechtěl se k „lize“ přidati, byl svržen a nahražen Çidqou; také Padího, krále eqronského, sesadili a Ezechjáš jej v Jerusalemě věznil. Velkokrál povaliv nejprve království tyrské, nahnal strachu některým stoupencům protiassyrské ligy, že přišli do tábora assyrského a podrobili se (Ammon, Moab, Edom, Asdod, Gaza. Viz výše k v. 7.). Spojenci,

14 Tehdy vzkázal Ezechiáš, král judský po poslech králi assyrskému do Lachise: „Prohřešil jsem se; odtáhni ode mne, a vše, co mi uložíš,

---

t. j. Ezechjáš, Askalon a Ekron, podporováni jsouce vojskem mucurským a z Melucchy, t. j. severozápadní Arabie (či Egypta a Etiopie?), srazili se s vojskem assyrským u Elteqe. Sennacherib zvítězil. Poražený Ezechjáš se zbytky svého vojska, mezi kterým byl také beduinský kmen Urbi, uchýlil se za zdi jerusalemské. Sennacherib, uspořádav věci v Eqroně a Askaloně, oblehl Jerusalem. Ježto nemohl ihned města dobýti, počal dobývati jiných menších měst judských. U Jerusalema ponechal tolik vojska, kolik bylo třeba, by zůstalo nepřístupně obklíčeno, s hlavním stanem však odebral se velekrál k Lachisi (v. 14.) Ačkoli se biblické a klínopisné zprávy navzájem potvrzují a doplňují, ačkoli v podstatě souhlasí, v některých drobnostech zdá se, že se rozcházejí. Různost ta vyplývá z jejich různé povahy. Zpráva assyrská, ustanovená k tomu, by zvěčnila rekovné činy velekrále, nesmí se zásadně zmiňovati o žádné porážce, nebo co by vůbec nebylo přispívalo králi ke cti. (Breme.) Prvá biblická zpráva, krátká, označovaná obyčejně písmenem *A*, t. j. 18, 14.—16., je velmi suchá, dějepisná toliko zpráva, která nemá jakékoli jiné snahy nežli podati, co se skutečně stalo. Druhá dlouhá zpráva však, označovaná obyčejně písmenem *B*, t. j. 18, 17.—19, 37., nechce zásadně vypravovati dějinný postup podrobně a úplně, ale toliko se zřetelem na účel nábožensko-vzdělavací, který si vytkl skladatel knih Král (Úvod str. 895); proto leccos pomíjí mlčením, jiné pak věci nepodává dějepisně suše jako pramen *A*, ale způsobem řečníka. Obtíže působí zejména snaha, všecky jednotlivosti ve všech zprávách zařaditi do postupu a vývoje časového. Šanda si ten postup představuje takto: 1. Bitva u Elteqe. Ezechjáš prchá do Jerusalema (vydává Padího?). Sennacherib přikazuje svým vojenským oddílům, by dobývaly judských měst. Sám sídlí před Lakišem a pak v Lakiši. (Nápis podaný k v. 7. II. 69.—III. 19; 4. Král 18, 13.). — 2. Z Lakiše posílá k Jerusalemu poselstvo, kterým vyzývá Ezechjáše, by se vzdal. Ezechjáš zamítá výzev assyrský, opíraje se o sliby Isajášovy, že bude Sennacheribovi odtáhnouti. (18, 17.—19, 7.). — 3. Velitel assyrský dal rozkaz vojsku, které přivedl, by oblehlo a dobylo Jerusalema, sám pak vrací se k svému pánu; cestou se dovídá, že velekrál je právě u Libny, opustiv Lakiš, proto dává se na cestu k Libně (19, 8.). — 4. Vojsko assyrské zatím obléhá Jerusalem. (Nápis Sennacheribův k v. 7. III. 20.—22; Is 29, 3. nn.; 22, 5.—7. O tom svatopisec pomlčel. Je tedy mezi 19, 8. a 9. mezera.) — 5. Ezechjáš neutěšenými poměry v Jerusalemě zavládnuvšími je donucen poslati do hlavního stanu v Lakiši, kam se byl zatím velekrál od Libny vrátil, posly a vzkázati, že jest ochoten platit poplatek, jak Sennacherib ustanoví (18, 14a.). — 6. Sennacherib dověděv se, že táhne proti němu Tirhaka, chtěl veškero vojsko proti němu stáhnouti, aby jím udeřiti mohl na Egypťany (Araby, předvoj Egypťanů?), posílá Ezechjášovi písemné podmínky: zaplatiti 30 hřiven zlata a 300 (800) hřiven stříbra, jakož i uznati, že města judská, daná Filišťanům, jim skutečně patří (19, 9. + 18, 14b. + nápis Sennacheribův III. 23.—26.). — Nepřijme-li podmínek, dostaví se velekrál osobně před Jerusalem a dobude ho (19, 10.—13.). — 7. Ezechjáš utíká se k Jahvovi, nemoha podmínek přijmouti. (19, 14.—19.) Isajáš vyzývá krále, by poplatku nedával, ježto Sennacherib jistojistě do Jerusalema nepřijde, ale vrátí se domů (19, 20. 32.—34.). Že doufá také Ezechjáš v pomoc lidskou, kterou čeká od spojence-Tirhaky, svatopisec nepoznamenává, právě tak jako nepodává odpovědi, kterou dal Ezechjáš na list velekrálův. — 8. Zatím vytáhl Sennacherib Tirhakovi vstříc, na hranicích egyptských bylo však jeho vojsko morem tak zeslabeno, že nezbylo velekráli nežli spěšně vrátiti se domů (19, 35. n.; Herodot II. 141). — 9. Konečně však Ezechjáš nahlédl, že přece jen bude lépe, pošle-li žádaný poplatek do Ninive, ježto by sice byl ustavičně soužen od assyrských místodržitelů, sídlících v Samaří a v Damašku (18, 15. n.; nápis Sennacheribův k v. 7.: III. 34. nn.).

V. 14.—16. je práce skladatele knih Král, který čerpal v. 14. n. z královských letopisů, v. 16. pak z jiného pramene. (Šanda.) — (Schlögl pořádá postup takto: 1. 4. Král 18, 13. = Is 36, 1. — 2. 4. Král 18, 14.—16., kterýchžto vv. Is nemá. Ezechjáš, slyše o vítězném příchodu velekrálově, opevňuje Jerusalem (2. Par 32, 2.—8.) a posílá poplatek na znamení, že se podrobuje. — 3. 19, 9b.—20. 32.—34. 29.—31. (= Is 37, 9b.—21. 33.—35. 30.—32.). — 4. 4. Král 18, 17.—19, 9a. = Is 36, 2.—22; 37, 1.—9a. — 5. Zpráva nápisu (II. 76.—82.) o bitvě u Altaqú. — 6. 4. Král 19, 35.—37. 21.—28. (= Is 37, 36.—38. 22.—28. Jiní jinak.)

V. 14. O Lakišu viz 14, 19. „Jelikož cesta z Egypta nad Gazou ve dvé se dělila a jedno její odvětví vedlo k severním městům filištínským a druhé do

ponesu". Uložil tedy král assyrský Ezechiášovi, králi judskému tři sta
hřiven stříbra a třicet hřiven zlata. 15 I vydal Ezechiáš všecko stříbro,
které nalezeno bylo v domě Hospodinově a v pokladech královských.
16 Tehdy rozlámal Ezechiáš dveře chrámu Hospodinova, a plechy zlaté,
které byl sám dal přibíti, dal králi assyrskému.

17 I poslal král assyrský tartana, rabsarisa a rabsaka z Lachise
ke králi Ezechiášovi s vojskem velikým, k Jerusalemu; a ti vytáhše
přišli k Jerusalemu, a zastavili se u potrubí hořejšího rybníka, to jest

---

Judska, nemohl hlavní stan vojska assyrského býti lépe umístěn nežli právě v Lachis, neboť odtud pozorovány býti mohly pohyby vojska egyptského, až by přitáhlo." (Vigouroux-Podlaha.) — V paláci Sennacheribově v Ninive nalezena byla Lagardem vypuklina, znázorňující krále před Lakišem, která potvrzuje biblický údaj. — Král assyrský sedí na trůně v krajině porostlé vinnou révou, fíkovníky a jinými stromy. Pravice třímá šípy, levice luk. Za ním stojí dva sluhové, kteří vějíři odhánějí od něho mouchy. Dále v pozadí trčí stan. Před ním stojící veliký vezír podává králi „raport", za vezírem vojáci assyrští. Z města (v pozadí) přicházejí lidé, ze kterých první padají na zemi, aby prosili krále za milost. Že je sedící král skutečně Sennacherib před Lakišem, potvrzuje nápis klínový na té vypuklině, který zní: „Sennacherib, král světa, král Assyrie, posadil se na svůj trůn; potom táhli zajatci z Lakiše (Lakisu) před ním". Jiná vypuklina zobrazuje na pahorku město Lakiš, obléhané Assyry. Na věžích jsou obhájci, kteří metají luky šípy, kameny, jakož i hořící pochodně na útočící. Assyrové dobývají města berany na kolečkách, posunovanými po náspech; pancéřovitý beran ten má v předu pohyblivý oštěp, kterým možno vylamovati cihly nebo kameny ze zdí. Jiní napichují nepřátele na koly, jiní lijí lopatou vodu, by uhasili metané hořící pochodně. Z jiné věže vycházejí se zavazadly ženy i muži do zajetí. — Třicet hřiven zlata potvrzuje také nápis Sennacheribův (k v. 7. III. 34.). Místo biblických 300 má však nápis *800*. Aby se nezdálo Ezechjášovi, že žádá velekrál příliš mnoho, žádá od něho číslo menší, ale dle nejvyšší váhy babylonsko-assyrské: jedna hřivna těžká, královská = 60·6 kg, tedy 300 hřiven = 18.180 kg. Aby však na chlubném nápise byla číslice veliká, počítáno dle lehké běžné váhy: jedna hřivna (toliko 3000 šeqelů) = 24·55 kg, tedy 800 hřiven = 19.640 kg stříbra. Protože však není takto počítáno zlato, ale oba prameny shodují se, že „dal" a „přijal" 30 hřiven, je pravděpodobnější, že buď 800 nebo 300 porušeno. Spíše porušeno 300, ježto se opisovalo znění biblické mnohem častěji nežli zpráva assyrská. — Ezechjáš tuto vzkázal do Lakiše toliko vůli, že se podrobuje. Poplatek však poslal dle zprávy klínopisné teprve později do Ninive, ježto bylo Sennacheribovi tak rychle z Palestiny odtáhnouti, že mu nezbylo času ani příležitosti, by jej přijal ještě v Palestině. — O ceně hřivny zlata a stříbra viz výše 3. Král 9, 14; 10, 29.

V. 16. Byly to „dveře", které vedly z předsíně do svatyně (?). Viz 3. Král 6, 3. Šanda se domnívá, že to byly dveře z venčí do předsíně vedoucí, kterých sice 3. Král 6 nepopisuje, které však znal Ezechiel 40, 48. — Místo „sám" dlužno čísti jméno jiného krále judského, buď Azarjáše nebo Joasa. (Jiní čtou „Šalomoun", a „král judský" vylučují s Vulg. jakožto glosu.) — Dle hebr. dal král rozbíti netoliko křídla dveří, ale také veřeje (a prahy) pobité zlatými plechy. Dal je rozbíti podobně jako Achaz dle 16, 17., aby získal cenný kov — spěž, která měla se cenou ke stříbru jako 1 : 60. Dal to rozbíti, by snáze mohl kov dopraviti. Odhodlal se s bolestným srdcem k tomu, ježto poklady chrámové a palácové nedostačovaly, by sehnal žádaný poplatek. — Že stavěli staří brány ze spěže, patrno ze zachované brány Salmanassara II., 6 metrů vysoké, krásnými vypuklinami zdobené, nalezené v Balavatě. (Balavat = zříceniny assyrského města Imgur-Bel, 28 km jihovýchodně od dnešního Mosulu.)

V. 17. počíná pramen *B*, který jde až 19, 37. Je tak jednolitý, že nelze jej děliti na dvě různé části: B_1 (18, 17.—19, 9a.) a B_2 (19, 9b.—37.). Tím méně možno ty „dva" domněle různé prameny pokládati za dvě souběžné zprávy, které prý vypravují vlastně dvakrát totéž! Ani obsah, ani sloh nesvědčí, že by tu byly dvě podvojné zprávy. Pramen *B* napsán byl nejspíše kolem roku 620 za Josjáše na základě starších předloh, tedy ještě dříve, nežli vzala za své říše assyrská pádem Ninive roku 606. (Šanda.) — „tartán", assyrsky „turtánu" nebo „tartánu", je vrchní velitel, assyrský generalissimus. — „rab-sarís" = vysoký dvorní

na cestě k poli valchářovu.
18 Když volali po králi, vyšel k nim Eliakim,
syn Helkiášův, správce domu, Sobna písař a Joahe, syn Asafův, kancléř.
19 I řekl jim rabsake: „Rcete Ezechiášovi: Toto praví král veliký, král
assyrský: Jaká je to naděje, o kterou se opíráš?
20 Uradil jsi se snad,
že se připravíš na válku? V koho doufáš, že se odvažuješ bouřiti se?
21 Doufáš v hůl třtinovou a nalomenou, v Egypt, na kterou podepře-li
se kdo, zlomí se, vnikne mu do ruky a probodne ji? Tak je farao,
král egyptský, všem, kteří doufají v něho.
22 Pak-li mi díte: „V Hospodina, Boha svého doufáme," zdali to není ten, jehož výšiny i oltáře
Ezechiáš odstranil a přikázal Judovi i Jerusalemu: „Před tímto oltářem
klaněti se budete v Jerusalemě!?"
23 Nyní tedy vsaďte se s pánem
mým, králem assyrským: dám vám dva tisíce koní a vizte, můžete-li
sehnati, kdo by na nich jeli.
24 Kterak můžete odolati jedinému knížeti
z nejmenších služebníků pána mého? Či máš naději v Egypt pro vozy
a pro jezdce?
25 Přitáhl jsem bez vůle Hospodinovy na toto místo,
abych je zničil? Hospodin mi řekl: „Táhni na zemi tu, a znič ji!"
26 I řekl Eliakim, syn Helkiášův, [Sobna a Joahe] rabsakovi: „Prosíme,
mluv nám, služebníkům svým, syrsky, neboť rozumíme tomu jazyku;

úředník assyrský, nejvyšší komoří nebo pod. — „rabšáqé" vysoký důstojník, naddůstojník. — Na souběžném místě Is 36, 2. není jmenován ani tartán, ani rabsarís. To jest asi znění původnější, ježto níže mluví toliko „rabšáqé". Srv. 19, 8. — „hořejší rybník" byl nejspíše tam, kde je dnes Birket Mámilla (na muslimském hřbitově, západně Jerusalema). Z toho rybníka vedlo potrubí nedaleko dnešní jafské brány (západně od tehdejší „Brány rožní") do rybníka, který dnes sluje Birket el-hammám el-batraq, t. j. rybník lázní patriarchových. — „pole valchářovo" dlužno hledati severozápadně „rybníka horního", kde byl dostatek vody, by tu mohl valchář vykonávati své řemeslo. Zůstal tedy assyrský zplnomocněnec v čele vojska státi pode zdí městskou nedaleko dnešní jafské brány.

V. 18. „volali po králi" = žádali, by mohli mluviti s králem a jemu oznámili poselství Sennacheribovo. — Eljáqím = Bůh pozdvihuje (vzpřimuje). — Chilqijáhú = Úděl můj je Jahve. — Jóach = Jahve je bratr, příbuzný, ochránce. — Ásáf = shromažďuje (Bůh). — O úřadu „správce domu" viz Is 22, 21. n.; Neh 12, 37. (hebr.). — O Sobnovi srv. Is 22, 15. — O „kancléři" viz 3. Král 4, 3.

V. 19. n. „veliký král" byl assyrský titul úřední (šarru rabú). Vypravovatel zdůrazňuje důvěru Ezechjášovu v Boha, by patrno bylo, kterak se osvědčila (níže 19, 35.) — V. 20a. dle hebr.: „Myslíš, že toliko slovo rtů je (již) rozvaha a síla (potřebná) do války?" Mluvčí naráží na porážku, kterou Ezechjáš utržil u Elteke, jakož i na záměr jeho hájiti Jerusalema. Řeč se hodí velmi dobře na čas po bitvě u Elteqe. (Šanda.)

V. 21. Farao, v jehož pomoc mohl Ezechjáš doufati, byl Šabataka (703 až 691), nástupce Šabakův a předchůdce Tirhakův. Srv. Is 31, 1. nn. — Podobný obraz viz Ez 29, 6. nn.

V. 23. zveličuje bídu Judovců. I kdyby jim dal toliko 2000 koní, neseženou na ně jezdců. V Jerusalemě byli přece „Urbi", Arabové, kteří byli zajisté dobří jezdci! Naddůstojník přehání a uhání.

Ve v. 25. mluví naddůstojník jménem svého krále. Assyrský král dobyl 46 měst judských (srv. výše v. 13.) — toť důkaz, že sám Bůh Judska, Jahve, dal krajinu tu Sennacheribovi v plen a dá tedy také Jerusalem. Marny jsou proto naděje Ezechjášovy v Hospodina! Jaké to pokušení k malomyslnosti! Jak snadno mohl by jí podlehnouti vrtkavý lid stojící na hradbách a slyšící tyto svůdné řeči!

V. 26. „syrsky" = aramsky. — „judsky" = hebrejsky. — Eljakim se obává, že lid odepře Ezechjášovi poslušnost, že nebude chtíti bojovati, kdyžtě vše marno. V té době vnikala do Palestiny aramština od severovýchodu, zejména od Damašku. Vzdělanci jí rozumněli, ne však dosud lid. V Assyrii byl dosud úředním jazykem jakož i mluvou *u vzdělanců* assyrština, lid však, doplňující se z přistěhovalých Aramů, mluvil aramsky. Vliv aramštiny byl tak veliký, že znenáhla vnikal také do vyšších kruhů, mohl tedy assyrský naddůstojník uměti aramsky. Mluvil-li dosud hebrejsky, možno věc vysvětliti buď tím, že užíval tlumočníka,

a nemluv nám judsky, ježto slyší lid, který je na zdi". [27] Rabsake
jim odpověděl: „Poslal mne pán můj ku pánu tvému a k tobě, bych
mluvil řeči tyto, a ne spíše k mužstvu, které sedí na zdi, že budou
(sice) jísti lejna svá a píti moč svou s vámi?" [28] A postaviv se rabsake
volal hlasem velikým judsky: „Slyšte slova velekrále, krále assyr-
ského! [29] Toto praví král: Ať vás neklame Ezechiáš! Nebo nebude
moci vytrhnouti vás z ruky mé. [30] A nechať vám nedodává důvěry
v Hospodina, říkaje: „Jistě vysvobodí nás Hospodin, a nebude vydáno
toto město do rukou krále assyrského!" [31] Neposlouchejte Ezechiáše!
Nebo toto praví král assyrský: „Ujednejte se mnou, co je vám užitečno,
a vyjděte ke mně; i bude jísti každý z vinice své a z fíku svého,
a budete píti vody z cisteren svých, [32] dokud nepřijdu a nepřevedu
vás do země, která podobna je zemi vaší, do země úrodné, nesoucí
hojně vína, do země chleba a vinic, země oliv, oleje i medu, abyste
byli živi a nezemřeli. Neposlouchejte Ezechiáše, který vás klame říkaje:
„Hospodin vysvobodí vás!" [33] Zda vysvobodili bohové národů zemi
jejich z moci krále assyrského? [34] Kde je bůh Ematu a Arfadu? Kde
je bůh Sefarvaimu, Any a Avy? Zda vysvobodili Samař z ruky mé?
[35] Kteří ze všech bohů zemí vysvobodili území své z ruky mé, aby
(také) Hospodin mohl vysvoboditi Jerusalem z moci mé?" [36] Lid mlčel
a nic mu neodpověděl; nebo tak jim byl král rozkázal, aby nic ne-
odpovídali jemu. [37] I přišel k Ezechiášovi Eliakim, syn Helkiášův, správce
domu, Sobna písař, a Joahe, syn Asafův, kancléř, majíce roucha roz-
tržená, a oznámili mu slova rabsakova.

Hlava 19. — [1] Když to uslyšel Ezechiáš král, roztrhl roucha svá,
a oděv se žínicí vešel do domu Hospodinova. [2] Poslal také Eliakima,
správce domu, Sobnu písaře a starší kněží, oblečené v žínici, ku
proroku Isaiáši, synu Amosovu. [3] A ti řekli: „Toto praví Ezechiáš:

---

nebo skutečně naučil se hebrejsky v dřívějších svých úřadech, ve kterých bylo se mu stýkati s obyvatelstvem, mluvícím hebrejsky (či fenicky). Lid, který byl na zdi, bylo popředně Ezechjášovo vojsko. Možno však, že byli mezi nimi také uprchlíci z Judska, kteří hledali v Jerusalemě útočiště před Assyry, jejich domovinu zaplavujícími.

V. 27. „sice" nevzdáte-li se, vznikne v obleženém městě krutý hlad. — Býti hladem donucenu, jísti své výkaly, bylo příslovečnou hrůzou. Také Egypťané se hrozili, že zločinci budou na onom světě trestáni tímto způsobem. — Naddůstojník chce vraziti mezi krále a mužstvo klín, chce je vzbouřiti, by mu krále vydali, aby se zmocnili tak města snadno a rychle.

V. 31. n. Jísti „z vinice své" hrozny. — Lidu, vzdá-li se, bude lze vrátiti se domů. Možno, že se zalíbí Sennacheribovi přesaditi lid judský do země jiné, bude to však země právě tak úrodná jako jest Judsko. Nebude to tedy krutý trest, který jej čeká, vzdají-li se po dobrém.

V. 34. Emat = dnešní Hamá na Orontu (severně Homsu) v Syrii. R. 720 porazil Sargon tamního krále Ilubidiho a učinil Emat středem assyrské provincie. Viz výše 17, 24. — Arpad byl tam, kde je dnes Tell erfad, severně Aleppa. Arpad potkal roku 720 týž osud jako Emat. — O Sefarvajim viz 17, 24. — Ava hebr. 'Ivvá je snad město 'Avvá jmenované výše 17, 24. — Před „Zda vysobodili Samař z ruky mé" dodej s Lukiánovou recensí: „A kde jsou bohové Samařska?" (Baal a Aštóret, případně i Jahve ctěný v podobě zlatého býčka).

V. 35. Král assyrský mluví tu jménem svých slavných předchůdců. Tím, že popírá Jahvovi moc zachrániti Jerusalem, snižuje ho a rouhá se mu.

Hl. 19. — V. 1. n. „žínice" roucho z hrubé látky, ze srsti kozí nebo velbloudí, roucho smutku a kajícnosti. — „starší" = představení kněžských tříd.

V. 3. n. Isajáš radil Ezechjášovi, by vedl zahraniční politiku Assyrům přátelsky, Ezechjáš však toho nedbal. Nyní uznává svou chybu a vidí v tísni, která

„Den trápení, trestu a potupy je den tento; přišli synové až ku porodu,
ale síly nemá rodička. [4] Snad všimne si Hospodin, Bůh tvůj, všech slov
rabsaka, jehož poslal král assyrský, pán jeho, by rouhal se Bohu
živému, a potrestá ho za slova, která slyšel Hospodin, Bůh tvůj; vykonej tedy modlitbu za ostatek (lidu), který ještě zbývá."
[5] Když tedy přišli služebníci krále Ezechiáše k Isaiášovi, [6] Isaiáš
jim řekl: „Toto povíte pánu svému: Takto mluví Hospodin: „Neboj se
těch řečí, které jsi slyšel, jimiž rouhali se mi služebníci krále assyrského.
[7] Hle, já mu dám ducha, že uslyše novinu vrátí se do země své, a porazím jej mečem v zemi jeho".
[8] I navrátil se rabsake a zastal krále assyrského, an dobývá Lobny;
byltě slyšel, že odtrhl od Lachise.
[9] Když pak uslyšel (Sennacherib) o Tarakovi, králi etiopském,
ani pravili: „Hle, vytáhl, aby bojoval proti tobě", [a když táhl proti
němu], poslal posly k Ezechiášovi, králi judskému, řka: [10] „Toto rcete
Ezechiášovi, králi judskému: Ať neošálí tě bůh tvůj, v něhož doufáš,
a neříkej: „Nebude dán Jerusalem do rukou krále assyrského!" [11] Nebo
ty sám jsi slyšel, co učinili králové assyrští všem zemím, kterak je
pohubili; zda tedy ty jediný budeš moci vyváznouti? [12] Zda vysvobodili
bohové národů všecky ty, jež pohubili otcové moji, totiž Gozan, Haran,

---

ho svírá, „trest" za tu neposlušnost. — „potupen" byl Jahve, a ta potupa působila bolest králi a každému pravému Israelitovi. — „Přišli synové..." bylo přísloví. Zde znamená: Nebezpečí dostoupilo nejvyššího stupně a není, kdo by nás vyvedl z něho. — „Bůh tvůj" jako 3. Král 18, 10. — „ostatek" ježto 200.000 lidu bylo dle klínopisné zprávy (18, 7.) odvedeno do zajetí, 46 měst judských vzato a v bitvě u Elteqe také mnoho mužstva judského zajisté padlo.

V. 6. Rouhavá slova naddůstojníkova provázeli souhlasem také jiní přítomní assyrští důstojníci, proto „rouhali se služebníci".

V. 7. Sennacherib uslyší znepokojující zprávy z Ninive a ty naplní ho starostmi a pohnou jej k tomu, že se vrátí. — „duch" = smýšlení, obavy a rozhodný úmysl. — Sennacherib zemřel teprve roku 681, tedy dvacet let po tomto výroku Isajášově, proroci však velmi často ve svých videch přehlížejí časové mezery.

V. 8. Žádná odpověď je také odpověď. Ezechjáš nevydá Jerusalema. Naddůstojník dává rozkaz vojsku, by Jerusalem obklíčilo (nestalo-li se tak již dříve) a sám odebírá se ke svému pánu do Lakiše. Uslyšev na cestě, že jest u Libny, zamířil tam.

V. 9. „poslal posly k Ezechjášovi" po druhé (hebr.). — Sennacherib, dostav z domova znepokojující zprávy, chtěl se vrátit do Assyrie; uslyšev však, že se blíží Taraka, byl nucen táhnouti proti němu a svésti s ním bitvu. Zatím posílá nové poselstvo k Ezechjášovi. — Taraka hebr. Tirháqá, egyptsky T'-h-rv-q, assyrsky Tarqú, byl té doby (roku 701) velitelem egyptského krále Šabataky, který vládl také v Etiopii (= „Kúš"). Taraka nastoupil na oba trůny (egyptský i etiopský) teprve po smrti Šabatakově, pravděpodobně roku *691*. Proto sluje tu předběžně (proleptickty) „králem". (Šanda.) Šabaka, Šabataka a Taraka byli tři panovníci 25. dynastie (etiopské). Sídlili v Epyptě, občas však také v Etiopii v Napatě (která bývala na Nilu tam, kde je nyní pohoří Džebel el Barkal).

V. 10.—13. podává obsah listu, který dle verše 14. poslal král assyrský Ezechjášovi.

V. 12. O Gozanu viz 17, 6. — Haran patřil již od dob Tiglat-Pilesara I. (kolem roku 1100) k Assyrii. — „Resef" = Raçappa assyrských pramenů. Jméno zachováno v místě zvaném Reçafa, severovýchodně od Palmiry. — „Eden" = aramský stát Bít-Adini, po obou březích Eufratu, západně od Haranu. — Telassár = nejspíše Til-bašerí = dnešní Tell Bašer na Sadžúru, přítoku Eufratu. Již Salmanassar II. chlubí se na svém jednolitém kamenném pomníku (sl. II. ř. 13nn.): „Vladařského roku, nazvaného dle jména mého, dne 13. airu, vytrhl jsem z Ninive, přešel jsem Tigris, protáhl jsem Chasamu a Dichnunu. K Til-Barsip, pevnosti Achuniho, syna Adiniova, blížil jsem se. (Til-Barsip bylo hlavní město státu Bít Adini) . . .

Resef, obyvatelstvo Edenu, které bylo v Telassaru? [13] Kde je král
Ematu, král Arfadu, a král města Sefarvaimu, Any a Avy?“
[14] Když tedy vzal Ezechiáš list z ruky poslův a přečetl jej, šel
nahoru do domu Hospodinova, rozvinul jej před Hospodinem, [15] a modlil
se před obličejem jeho řka: „Hospodine, Bože Israelův, který sídlíš
nad cheruby, ty jediný jsi Bůh všech králů země, tys učinil nebe i zemi.
[16] Nakloniž ucha svého a slyš! Otevři, Hospodine, oči své, a viz!
Slyš všecka slova Sennacheribova, který poslal, aby zhaněl nám Boha
živého. [17] Tak jest, Hospodine, zpustošili králové assyrští národy
a všecky země jejich, [18] a uvrhli bohy jejich do ohně, — nebo nebyli (to)
bohové, ale dílo rukou lidských ze dřeva a z kamene — a zahladili je.
[19] Nyní však, Hospodine, Bože náš, vysvoboď nás z ruky jeho, ať poznají
všecka království země, že ty, Hospodine, jediný jsi Bůh!“
[20] I vzkázal Isaiáš, syn Amosův, Ezechiášovi: „Toto praví Hospodin,
Bůh Israelův: „Zač modlil ses ke mně stran Sennacheriba, krále
assyrského, vyslyšel jsem tě“. [21] Tato je řeč, kterou promluvil Hospodin
o něm:

„Pohrdá tebou a posmívá se tobě panenská dcera sionská,
za tvými zády hlavou pokyvuje dcera jerusalemská.
[22] Koho jsi potupil a komu ses rouhal? Proti komu jsi mluvil?
Proti komu jsi vysoko pozdvihl oči své? Proti Svatému Israelovu!

Súrunu, Paripa, *Til-Bašerí*, Dabigu, šest pevností Achuniho, syna Adiniova jsem dobyl...“ — Sennacherib nazývá své předchůdce „svými otci“ (abeia) také na svém hranolu (sl. VI. ř. 30), kde mluví o stavitelské jejich činnosti, ačkoliv dynastie, ke které patřil, dosedla na trůn teprve Sargonem (Sargonovci) roku 721.

K v. 13. viz 18, 34. — Obsah listu srv. s řečí rabsakovou 18, 33.—35. Co tam pravil dlouze a široce zástupce králův toliko ústně, praví tu stručně písemně velekrál sám. Tím potvrzuje rouhání rabsakovo, kterým urazil Hospodina.

V. 14. Assyrští králové posílávali dopisy psané na tabulkách klínovým písmem. Tento list byl však psán na kůži nebo papyru a zavinut kolem hůlky. Proto jej mohl král „rozvinouti“. Ježto rabsak mluvil výše judsky, t. j. hebrejsky, možno se domnívati, že list psaný na ohebném papyru byl psán jazykem hebrejským a písmem starohebrejským čili fenickým, podobným tomu, kterým psán byl nápis ve vodovodě siloaském (viz níže 20, 20.). Tomu-li tak, dovedli se Assyrové, ač bezohlední válečníci, přece již také přizpůsobiti malým národům a státům, jakým bylo Judsko. — Modlitba Ezechjášova dýchá horlivostí pro čest Hospodinovu a důvěrou v něho. — Dovolává se Hospodinovy cti; ta žádá, by potupa assyrského mocnáře, která ji zlehčila, byla potrestána, jeho zpupnost zahanbena. Jakožto důkaz makavý, že se skutečně Jahvovi rouhal, předkládá král dětinně Bohu list. — Ezechjáš důvěřuje slovu Božímu, oznámenému prorokem ve v. 6. n. Možno, že měl zprávy soukromé z Assyrie o tamních poměrech, které žádají přítomnosti královy, a snad i o tom byl zpraven, že jeho spojenec, král egyptský, poslal proti assyrskému vojsku Taraku.

V. 20. Ezechjáš nevzkázal Isajášovi jako prve v. 2. — Isajáš z Božího popudu přímo posílá králi vzkaz. Je to odpověď Hospodinova na modlitbu Ezechjášovu.

V. 21a. původně souvisel s v. 32. nn. Tam teprve dovídá se čtenář, co vzkázal Hospodin Ezechjášovi. Schlögl klade za vv. 32.—34, vv. 29.—31. Souvislost porušena posměšným zpěvem 21b.—28., který sem skladatel knih Král vložil, a který by se lépe hodil před v. 35. nebo za v. 37. Básník posmívá se ve dvou slokách (I. = 21b.—24; II. = 25.—28.) králi assyrskému, že byl nucen od Jerusalema odtáhnouti s nepořízenou. — „panna, dcera..“ je zosobněný Jerusalem, tedy obyvatelstvo jerusalemské. Srv. Is 23, 12; 47, 1. — „hlavou potřásati“ někomu za zády = projev posměchu.

V. 22. n. „Svatý Israelův“ je Jahve, jeho Bůh. — „sluhy svými“ pokládá kritika za glosu. — O „jedlích“ srv. 3. Král 5, 8. 10. — Básník, líčící zpupnost assyrského velekrále, má na mysli chlubné nápisy, kterými assyrští mocnářové hlásali své smělé výpravy na nejvyšší hory, jakož i kořist hojnou vzácného dřeva,

23 Sluhy svými zhaněl jsi Hospodina, mysle si: „S množstvím svých vozů
vyjel já jsem na vrcholy horské nejzazšího Libanu,
zpodtínal jsem vysoké jeho cedry jakož i výborné jedle.
Pronikl jsem na jeho až konec, v houštinu lesů jeho.
24 Já jsem vykopával a pak pil jsem vody cizozemské;
vysušil jsem chodidly svých nohou všecky hrazené proudy“.“

25 „Zdali slyšíš? Od pradávných časů chtěl jsem to učiniti.
Od starých dob připravoval jsem to, teď jsem způsobil to:
v pahorky ssutin by byly (obráceny) pevnosti bojujících,
26 jejich obyvatelstvo vysílené by se chvělo a hanbilo,
trávě na poli by se podobalo, bylině vzcházející,
(rostlině) na střeše, která vadne dříve nežli může dorůst.
27 Jak sedáš, sem tam chodíš, cestu tvou předvídám, též i vztek tvůj na mne.
28 Ty jsi šíleně se na mne vztekal, zpupnost tvá došla mých uší;
proto vstrčím kroužek do tvých chřípí, udidlo do tvých pysků,
a nazpět odvedu tě zase cestou, po které jsi přišel.“

---

které dali tamodtud svážeti. Na válci Sargonově na př. čteme: „Sargon, zástupce Bélův, vzešený kněz Ašurův, miláček Anuův a Daganův... nesčetná mohutná horstva, s příkrými průsmyky (si) otevřel, propátral jejich cesty, táhl po neschůdných, neušlapaných stezkách, jejichžto poloha naháněla hrůzy, překročil rokle pramenů...“ Sennacherib na hranolu svém honosí se: „V lesnatých, vysoko strmících horách, na obtížném pozemí jel jsem na koni a vůz svých nohou dal jsem si řemeny vytáhouti; na jedno příkré místo vyšplhal jsem se jako sajka...“ „Na hory amanské jsem vystoupil“ — praví Asurnaçirpal — „trámů cedrových, cypřišových... jsem (si) nasekal“. Tiglat-Pilesar IV. (III.) praví o svém paláci v Kalchi: „Krovy ze dřeva cedrového vysokorostlých cedrů... které dávají hory Amanus, Libanon a Ammanana (Antilibanon), jsem jej pokryl“. Podobně jiní králové assyrští.

V. 24. Assyrský velekrál, když přitáhl do cizozemska, kde před ním byl uprchlý nepřítel všecky prameny a cisterny zacpal, dal je hned všecky hledati, nalézti a odkopati (= „pil jsem vody cizozemské“). Naopak, bylo-li mu odněkud odtáhnouti, dal všecky vody zasypati a zašlapati, by jich nemohl nepřítel použíti, obrátil tedy vše v poušť. — „hrazené“ = hrázemi uzavřené, tedy průplavy široké a hluboké nádržky, rybníky, vodovody a pod. Někteří místo „hrazené vody“ čtou hebr.: „potoky epyptské“, t. j. ramena a průplavy Nilu. V básni, která líčí chlubivou zpupnost assyrskou, může to býti nadsázka, z myšlenky učiněný skutek. Snadno se domysliti, že assyrští výbojci měli zálusk na Egypt, svého nebezpečného soka, že snili o výpravách do poříčí Nilu a že básník tento záměr tu zveličuje ve skutek, ačkoliv do Egypta vypravil se z králův assyrských teprve Asarhaddon roku 671. Není tedy nutno klásti vznik této básně do pozdějších dob. (Jesajáš, narodiv se kolem r. 770, tehdy [r. 671] již nežil.) (Schlögl opravuje a překládá místo toho: „stále tekoucí [nevysychající] proudy“.)

Ve v. 25. odpovídá Jahve na chlubné řeči Assyrovy. Hrazená města judská dostala se do rukou jeho proto, že Jahve dávno již ustanovil, aby se tak stalo; měl to býti prostředek, kterým chtěla Prozřetetnost dojíti svých záměrů. Viz Is 10, 5.

V. 26c. bývá opravován a překládán: „rostliné na střeše a na stepi za žhavého větru“. — Na plochou východní střechu snadno zabloudí símě, vzklíčí, brzy však zvadne, nemajíc dosti vláhy na upěchované půdě. — Žhavý jihovýchodní vítr v Palestině občas vanoucí („chamsin“) vysušuje vláhu z půdy i z rostlin, že vadnou a zanikají.

V. 27. líčí vševědoucnost Boží, která ví o každém hnutí assyrského krále. Hebr.: „Kterak vstáváš a sedáváš, kterak vycházíš a se vracíš, vím já“.

V. 28. Kroužek do nosu dáván divokým zvířatům. — Staří panovníci dávali se vyobrazovati, kterak vedou na provaze nebo na opratích zajatce. Jako

29 „Tobě pak, Ezechiáši, toto bude znamením:

Jídej letos, co kde najdeš,
na rok pak, co se samo zrodí,
třetí rok však sejte a žněte,
štěpujte vinice, jezte z nich plody!

30 Co zbude z Judova lidu, zapustí
kořen dolů a plod vydá vzhůru.
31 Vyjdoutě z Jerusalema zbytky,
zachráněni s hory Sion;
Horlivost Pána vojsk to učiní.“

32 „Pročež toto praví Hospodin o králi assyrském:

Nevejde do města tohoto
nevstřelí do něho šípu,
štít ho neobklíčí,
násep ho neobepne!

33 Cestou, kterou přišel, se vrátí,
avšak do města tohoto nevejde — [dí Hospodin].
34 Záchranným štítem jsem tomuto městu
pro mne a pro mého sluhu Davida.“

35 I stalo se té noci, že přišel anděl Hospodinův a porazil v ležení
assyrském sto osmdesát pět tisíců. Když ráno vstali, viděli samé mrtvoly.

---

vodíval poražené Sennacherib, tak bude nyní veden Jahvem sám. (Srv. obraz Asarhaddona, nalezený v Sendžirli a chovaný nyní v Berlíně, na kterém velekrál drží na udidle Taraku a Baala, krále tyrského. Jak nelidsky si při tom počínali Assyrové, vypravuje Assurbanipal na válci Rassamově: „Nožem rozpáral jsem líce jeho (Araba jménem Uaite) a provlekl jsem jeho čelistí provaz“.

V. 29.-31. klade Schlögl za v. 34. — „co kde najdeš“ jest obilí, které vzejde na podzim ze zrní vydrobeného a utrouseného při jarní žni; následujícího jara uzraje. — „co se samo zrodí“ = co vydá pole ladem ležící. Ježto nelze míti za to, že tak dlouho (tři roky) Assyrové Palestinu sužovali, pokládá právem Šanda v. 29. za přísloví, kterého tu Isajáš užil, a kterým chtěl říci: „Třeba by tíseň byla veliká, ba ještě větší, dříve nebo později nastanou jistě pravidelné, pokojné časy“. — To přísloví mělo býti králi „znamením“, t. j. zárukou a potvrzením, aby král, kdykoliv si na ně vzpomene, vždy se jím těšil a sílil.

V. 30. Ježto Sennacherib zajal více nežli 200.000 mužů z Judska (18, 13.), ježto jich mnoho v bojích, zejména u Elteqe, padlo, může mluviti Isajáš o „zbytcích“ Judovců. Ti zase se rozmnoží. Ta myšlenka vyslovena příslovečným obrazem zkáceného kmene a z něho zbylého pahýlu, který zapustí hojné kořeny a těmi bude dodávati novým výhonkům stromoví hojnost životní mízy, že přinesou také hojnost ovoce.

V. 31. Z osvobozeného Jerusalema vyjdou zachované zbytky, které se tam před Assyrem byly utekly.

V. 32. opakuje, co řečeno již výše 21a. Ježto byla vlastní odpověď Hospodinova 32b,—34. odloučena od v. 21a., bylo nyní nutno opakovati 21a. — Dobyvatelé obehnávali město, které chtěli útokem vzíti, náspem. Dle hebr. Sennacherib: „nenastaví na ně (na Jerusalem) štítu, aniž nasype hráz proti němu“. — Pod ochranou velikých štítů blížili se dobyvatelé ke městu.

V. 33. opakuje, co pravil výše 7a.

V. 35. „té noci“ neurčitě oznamuje dobu nedlouho mezi prorokovou předpovědí a mezi činem Božím, který předpověď splnil. — O „andělu“ hubiteli

Odtrhl tedy, odešel, [36] vrátil se Sennacherib, král assyrský, a zůstal
v Ninive. [37] Když pak (jednou) klaněl se ve chrámě Nesrochově bohu
svému, Adramelech a Sarasar, synové jeho, zabili ho mečem, a utekli
do Armenie. I stal se králem Asarhaddon, syn jeho, místo něho.

Další děje vlády Ezechiášovy (20, 1.—21.).

Nemocný Ezechjáš zázračně uzdraven (20, 1.—11.). Jeho marnivost (20, 12. n.) potrestána (20, 14.—19.). Jeho smrt (20, 20. n.).

Hlava 20. — [1] V těch dnech roznemohl se Ezechiáš až k smrti;
i přišel k němu prorok Isaiáš, syn Amosův, a řekl mu: „Toto praví
Hospodin Bůh: Pořiď o svém domě, nebo zemřeš a nebudeš živ“.
[2] On však obrátil tvář svou ke stěně a modlil se k Hospodinu řka:

---

srv. Ex 12, 23; 2. Sam 24, 15. nn. — Byl to nejspíše mor. — Je-li číslice 185.000 původní, nelze zjistiti. — Herodot (II., 141) vypravuje, že „Sanacharibos“ táhl proti Egyptu, kde tehdy panoval Sethon, že však jedné noci přišlo do jeho tábora veliké množství polních myší, které ožraly řemení na toulcích, lučištích a štítech Assyřanů, že neměli druhého dne čím bojovati. Polní myši roznášely mor. V té pověsti, kterou vypravovali Herodotovi egyptští kněží, je jádro pravdy. — „viděli“ toliko mrtvoly, a ne nemocné; tak rychle klátil mor do hrobu své oběti.

V. 36. Ninive jmenováno sice již v polovici třetího tisíciletí před Kristem od Gudeje, knížete lagašského, ale doba jeho slávy počíná Sennacheribem, který si v něm zřídil trvalé sídlo. — „zůstal“ a netáhl již proti Judsku.

V. 37. Ježto účel, který si skladatel knih Král vytkl (Úvod str. 895) nežádal, by Sennacheribovi bylo věnováno více pozornosti, podána tu zpráva o jeho smrti (srv. výše v. 7b.), ačkoli zemřel teprve 20 let po tom, co tu vypravováno, t. j. roku 681 před Kristem. — „Nisróch“ je nejspíše jméno assyrského boha války Niniba čili Šulmana; byl pokládán za manžela Ištary, jež měla v Ninive pověstný chrám. (Landersdorfer.) Možno, že měl Nisróch v Istařině chrámě kapli. — Zabit byl v Ninive (a ne v Babyloně). — Zprávu bible o násilné smrti Sennacheribově potvrzuje babylonská kronika B: „Dvacátého tebetu zabil Sennacheriba, krále assyrského, syn jeho, ve vzpouře. Dvacet tři roky panoval Sennacherib v Assyrii. Od 20. tebetu až do 2. adaru trvalo povstání v Assyrii. Dne 18. sivanu (čti adaru) nastoupil Asarhaddon, syn jeho, na trůn assyrský“. Podrobněji udává místo, kde byl Sennacherib zabit, Assurbanipal, jeho vnuk, na válci Rassamově: „mezi býčími obry“, kteří stávali u vchodu do chrámu. — Není nutno místo „synové jeho“ čísti „syn jeho“ se zřetelem na babylonské zprávy, které mluví toliko o jednom synu vrahu, ježto lze snadno se dovtípiti, že dva synové se spikli (bible) a jeden že vraždu vykonal. — Adrammelech = Adarmelech (= Adar je král) či Ardu-Malik (Služebník Malikův?). — Sareçer(?) = assyrsky Nabu-šar-uçur = Nabu, krále chraň. — Slovem „Armenie“ překládá Vulg. hebr. 'Arárát = Urartu, říše kolem jezera vanského, kde tehdy právě panoval Argistis II. nebo Rusas II. Zdá se však, že jich král urartský příliš ochotně nepřijal, ježto Asarhaddon se s nimi setkal v Chanigalbatě, t. j. v Malacii, která tehdy patřila k Assyrii (hranol Asarhaddonův). — Asarhaddon = assyrsky: Aššur-ah-iddin = Ašur (bůh) daroval bratra.

Hl. 20. patří časově před 18, 13. nn. Ezechjáš roznemohl se před r. 701, jak patrno z v. 6., kde předpovídá Isajáš, že bude vysvobozen z moci assyrského krále. Ta moc či poroba byla tehdy již „na obzoru“, proto nelze stanoviti dlouhé mezery časové mezi Ezechjášovou nemocí a rokem 701, kterého byl nucen Sennacherib s nepořízenou odtáhnouti. Z v. 12. (níže) vyplývá, že nemoc Ezechjášovu a poselstvo babylonské dlužno klásti do téže doby. Kdy tedy přišlo Merodach-baladanovo poselstvo do Jerusalema? Počítáme-li od pádu Jerusalema, t. j. od roku 587, vladařská léta králů judských dle biblických údajův a neměníme-li jich, vypočítáme, že zemřel Ezechjáš roku 693. Byl-li mu život prodloužen o 15 roků dle v. 6., roznemohl se roku 708. Toho roku však nebyl Merodach-baladan „králem babylonským“, kterým byl od roku 721—710 a opět devět měsíců roku r. 704/703. (Viz k v. 12.). Dlužno tedy se domnívati,

3 „Prosím, Hospodine, rozpomeň se přece, že jsem chodil před tebou
věrně a se srdcem celým, a co je libé před tebou, že jsem činil!“
A plakal Ezechiáš pláčem velikým.
4 Prve nežli vyšel Isaiáš do půl dvora, oslovil jej Hospodin
a řekl: 5 „Vrať se a rci Ezechiášovi, vůdci lidu mého: Toto praví
Hospodin, Bůh Davida, otce tvého: Slyšel jsem modlitbu tvou a viděl
jsem slzy tvé. Hle tedy, uzdravím tě, třetího dne budeš moci jíti na-
horu ke chrámu Hospodinovu. 6 A přidám ke dnům tvým patnáct let;
z ruky krále assyrského také vysvobodím tebe i toto město, a chrániti
budu toto město pro sebe a pro Davida, služebníka svého“. 7 I řekl
Isaiáš: „Přineste hrudu fíků!“ Když ji přinesli a přiložili na vřed jeho,
byl uzdraven.
8 Prve však tázal se Ezechiáš Isaiáše: „Jaké bude znamení, že
mne uzdraví Hospodin a že budu moci jíti třetího dne do chrámu
Hospodinova?“ 9 Isaiáš mu odpověděl: „Toto bude znamením od Ho-
spodina, že učiní Hospodin věc, kterou řekl: Chceš, aby postoupil
dále stín o deset čárek, či by se vrátil nazpět o tolikéž stupňů?“ 10 Eze-
chiáš pravil: „Snadno jest, aby stín vzrostl o deset čárek, proto nechci,
by se to stalo; ale (chci), aby se vrátil nazpět o deset stupňů“. 11 Volal

---

že toho roku 703 přišli do Jerusalema babylonští poslové. Pak dlužno se Šandou pokládati číslici 15 ve v. 6. za porušenu z původní číslice 10, která se mnohem lépe srovnává s 10ti stupni v. 9.—11. Jsou tedy pravděnejpodobněji „ty dny“, kdy se Ezechjáš rozstonal roku *704/703*. — „pořiditi o svém domě“ = učiniti závět. — Co tu ve hl. 20 vypravováno, jest opakováno s některými změnami Is hll. 38. n.

V. 3. Ezechjášovi byly tehdy čtyřicet čtyři roky. — Z mládí Ezechjášova nástupce (21, 1.) možno se domnívati, že Ezechjáš měl tehdy toliko jediného mužského potomka, dvouletého chlapce; proto si přál tolik, by byl uzdraven a měl četnější potomstvo. Že velmi hořce plakal, možno vysvětliti také z ducha tehdejší doby, která neměla ještě o životě posmrtném jasných pojmův. (O dnešních obyvatelích skalnaté Arabie píše Musil: „Onemocní-li kdo, ztrácí hned všecku mysl a pozbývá veškeré naděje; neboť od života posmrtného mnoho neočekávají. Všichni obyvatelé skalnaté Arabie jsou přesvědčeni o nesmrtelnosti duše, jakož i o tom, že život trvá po smrti dále, avšak netouží po něm. Každý považuje předčasnou smrt za veliké neštěstí. Nikdy jsem neslyšel, že by se kdo těšil na život po smrti, nikdy nebyl fellah ani beduin s to, by mi přesně vylíčil místo budoucího života. Ráj i peklo jsou pod zemí, těsně vedle sebe, jsou více temné nežli světlé, jako bývá asi za soumraku; v pekle je však mnoho prachu a písku, ale málo vody. V ráji je voda, ale neznámo, roste-li tam co, a co tam dělají. Právě v této neznalosti a nejistotě tkví příčina, proč Arab dává přednost pozemskému, svízelnému, ale známému životu před budoucností, a že hned je plný úzkostí, když ho stihne nemoc, posel smrti. Nejsrdnatější fellah kvílí jako žena“.)

V. 4. „do půl dvora“ = do „prostředního“ dvora (hebr.) královského paláce.

V. 6. n. „z ruky krále assyrského tě vysvobodím“ dlužno vztahovati na rok 701, t. j. na události vypravované výše 18, 13.—19, 37. — „i toto město . . . služebníka svého“ je glosa pojatá sem z 19, 33. n. — V hebr. k „desíti“ snadno mohlo býti připsáno „pět“. Konec života Ezechjášova přirovnán ve v. 9.—11. k západu slunce. Co na stínoměru jeden „stupeň“ (či „čárka“), to v životě rok. Posun stínu o deset stupňů zpět lépe se srovnává s posunutím konce života Ezechjášova o deset let (nežli o patnáct)! — Za v. 6. dlužno časově položiti v. 8.—11. a za v. 11. teprve v. 7. Arabové dosud kapají do krvácející rány šťávu z nezralého, černého fíku.

V. 8. n. „Prve“ nežli byl uzdraven. — Místo „čárek“ hebr.: „stupňů“. Taktéž ve v. 10. n. — Schlögl se domnívá, že v. 8. je „rabínská glosa“, že tedy zbožný, Bohu oddaný Ezechjáš nežádal znamení, ale prorok mu je předpověděl přímo vnuknutím Božím.

V. 11. „vrátil“ Hospodin. — Místo „slunečných hodin“ mluví hebr. zase toliko o „schodech“ nebo „schodišti“ Achazově. Dle LXX bylo to scho-

tedy Isaiáš prorok k Hospodinu, i vrátil stín [po čárkách, po kterých
již byl sešel], na slunečných hodinách Achazových nazpět o deset stupňů.
12 Toho času poslal Berodach-Baladan, syn Baladanův, král ba-
bylonský, list a dary Ezechiášovi; neboť byl slyšel, že nemocen byl
Ezechiáš. 13 Ezechiáš radoval se, že přišli a ukázal jim klenotnici, zlato,
stříbro, rozličná vonidla, také masti, i zbrojnici svou, a vše co bylo
lze nalézti v pokladech jeho; nebylo, čeho by jim nebyl ukázal Eze-
chiáš v domě svém a v celé říši své.
14 Tu (však) přišel Isaiáš prorok ke králi Ezechiášovi a řekl mu:
„Co pravili muži tito? A odkud přišli k tobě?“ Ezechiáš mu odpověděl:

---

diště na části královského paláce, kterou dal postaviti otec Ezechjášův (Achaz). Bylo to nejspíše schodiště nekryté, které vedlo z dola podél zdi západní na plochou střechu. Při východu slunce bylo ve stínu paláce. K polednímu světlo ozářilo horní stupně a osvětlovalo schodistě stále víc a více, že stín sestupoval po schodech níž a níže. Bylo tedy schodiště jakýmsi stínoměrem (= „slunečními hodinami“). Kolik času jednomu stupni odpovídalo, nelze zjistiti. Že by odpovídal jeden ten stupeň jedné hodině, nelze dokázati. Zázračný zjev mohl tedy vzniknouti nevelikým lomem paprsků slunečních a trvati nepříliš dlouho. Když ten lom přestal, vrátil se stín do polohy, ve které by byl býval, kdyby onoho lomu paprsků nebylo. Písmo tu nepraví, že byl ten den nad obyčej prodloužen, tím méně lze mysliti, že by byla země na své dráze kolem své osy vrácena zpět! Také r. 1703 pozoroval prior P. Romuald a jiní v Metách, že se vrátil stín na slunečních hodinách zpět o 1½ hodiny. Zázračnost znamení daného Ezechjášovi tkví toliko v okolnostech, že bylo prorokem předpověděno a že stal se zjev v přírodě řídký právě tu, kdy bylo třeba, by byl znamením ujišťujícím Ezechjáše. — (Možno však také, že dal Achaz dle babylonského vzoru (Herodot II. 109) postaviti stínoměr („gnomon“), t. j. hranol vysoký, který házel stín na kruhovité schodiště. To podstaty mimořádného zjevu nemění.)

V. 12. Co znamená „toho času“, viz výše v. 1. — Berodach-baladan = babylonsky: Marduk-aplu-iddin = Marduk (nejvyšší bůh babylonský) syna dal. — Druhé „Baladan“ možno se Schlöglem pokládati za nesprávný druhopis prvého. (Šanda v něm vidí babylonské Beliddin = Bél daroval). Obraz tohoto krále babylonského zachoval se na černém mezníku, který je nyní majetkem berlínského musea; Merodach-baladan dává na něm v léno svému vysokému úředníkovi pozemky. — Bývalo mezi králi starovýchodními obyčejem, by se v nemoci vzájemně potěšovali, nebo po nemoci ke zdraví si gratulovali. Ve sbírce el-amarnské zachován dopis babylonského krále Barnaburiáše, ve kterém si pisatel stěžuje, že mu v nemoci nevyslovil farao Napchurias soustrasti. — Marduk-aplu-iddin byl původně vladař chaldského knížectví Bit-Jakin, kleré bylo při ústí Eufratu do perského zálivu. Po prvé jmenován r. 729 za Tiglat-Pilesara jménem „krále Přímoří“. Roku 721 použil změny na trůně babylonském (zemřel Salmanassar IV. a nastoupil Sargon) a podporován jsa elamským králem Chumbanigašem, zmocnil se Babylona. Ježto byl Sargon zaměstnán daleko na severu a na západě, mohl se udržeti v důstojnosti krále babylonského od roku 721 do roku 710. Konečně roku 709 podařilo se Sargonovi poraziti Merodach-baladana a zahnati do Elamska. Sesazený král vrátil se však brzy do svého knížectví a číhal na vhodnou dobu, kdy bude lze zase korunu babylonskou uchvátiti. Vítaná příležitost se mu naskytla, když na konci roku 704 nebo počátkem roku 703 dal se provolati za krále babylonský místodržící Marduk-zakir-šum. V bouřích, které v Babyloně vznikly, přitrhl Merodach-baladan, uchvátil trůn a snažil se upevniti jej. Proto sháněl spojence, proto poslal také posly k Ezechjášovi, by se přidal ke spolku protiassyrskému. Snahy jeho však se zhatily. Po devíti měsících vlády královské byl na podzim roku 703 Sennacheribem v bitvě u Kíše poražen a zahnán do svého knížectví. (Bit-Jakin.)

V. 13. n. „masti“ = jemný olej (hebr.). — Ezechjáš pokládal to za velikou čest, že přišlo poselství ze země tak daleké. Z toho, že jim ukázal své poklady, možno vyvozovati, že se dal přemluviti, by se připojil k protiassyrskému spolku. Chtěl asi vzbuditi v poselstvu dojem, jak bohatého spojence král babylonský v Ezechjášovi získává. To bylo však proti snahám Isajášovým, který radil králi, by byl zdrželivý v zahraničné politice, by nevystupoval zřejmě proti Assyrii.

„Ze země daleké přišli ke mně, z Babylona.“ [15] On tázal se dále:
„Co viděli v domě tvém?“ Ezechiáš odvětil: „Vše, cokoli je v domě
mém, viděli; ničeho není v pokladech mých, čeho bych jim byl neukázal“.
[16] Řekl tedy Isaiáš Ezechiášovi: „Slyš řeč Hospodinovu: [17] Hle, přijdou
dny, kdy bude odneseno vše, co je v domě tvém, a co nachovali otcové
tvoji až do tohoto dne, do Babylonu: nezůstane (z toho) nic — praví
Hospodin. — [18] A ze synů tvých, kteří vzejdou z tebe, které zplodíš,
pobráni budou, a stanou se komorníky při dvoru krále babylonského“.
[19] I řekl Ezechiáš Isaiášovi: „Dobrá je řeč Hospodinova, kterou jsi pro-
nesl; budiž (jen) trvalý pokoj za mých dnů!“
[20] Ostatní pak věci Ezechiášovy, i všecka statečnost jeho, kterak
udělal rybník, a vodu po trubách uvedl do města, zapsáno je (jak
známo) v Letopisech králů judských. [21] Když usnul Ezechiáš s otci
svými, stal se králem Manasses, syn jeho, místo něho.

Radíval k tomu, ne že byl přítelem Assyrův, ale z důvodů praktických. Ohledem na velikou moc Assyrů nebylo lze pomýšleti, že by byli zdoláni, naopak hrozilo Judsku nebezpečí, že Assyrie krutě potrestá každý čin jí nepřátelský. — Snadno vysvětliti napjetí mezi králem a prorokem, které z jejich rozmluvy vyzírá. Zkušenost pozdější ukázala, že Isajáš dobře radil.

V. [17]. předpovídá babylonské zajetí, aby tím jasněji bylo patrno, že neučinil Ezechjáš dobře, vešed v přátelství s mocí, která později říši judskou z kořene vyvrátí. Srv. níže 25, 13. „Proroctví v pravdě zázračné, jedno z nejpodivuhodnějších, jež v Písmě sv. čteme. Judsko jest mocí assyrskou obklopeno, a takořka v jeho tenatech polapeno, ono vidělo, kterak Samaří kleslo, ačkoliv udatně se bránilo, ono bylo svědkem pokoření měst Filištínských ba i Egypta samého, ono ví, že Babylon nikdy nebyl leč pouhou mocí podřízenou, podrobenou Assyrii, a hle, nyní vyhrožuje Isajáš králi jerusalemskému nikoliv hněvem krále assyrského, nýbrž vpádem tohoto malého národa, jehož král právě prosebně u něho o pomoc se ucházel; prorok oznamuje mu, že bude osvobozen z rukou krále, jehož nesčíslné vojsko hrozí mu záhubou, že však potomci jeho budou porobeni od těch, kteří „ze země daleké přišli“; slabý přítel tedy, že provede to, co převyšovalo síly přemocného nepřítele. Na základě jakých výpočtů lidských mohl Isajáš na pohled v odporu se skutečností oznámiti událost budoucí nikoliv pouze jako pravděpodobnou, nýbrž jako jistou, asi 114 let napřed?“ (Vigouroux-Podlaha.)

V. [19]. Král podrobuje se trestu, který Isajáš oznamuje, těší se však nadějí, že nestane se, co prorok předpovídá, za králova života, ale teprve po jeho smrti.

V. [20. n.] K „statečnosti“ Ezechjášově srv. 18, 8. — „rybník“ = dnešní „Lázně patriaršské“. Viz výše 18, 17. — Do tohoto „Ezechjášova rybníku“, který byl mezi dvěma městskými zdmi, vedl vodu „po trubách“ z míst, kde je dnešní Birket el-Mámilla. — O věcech „ostatních“ viz 2. Par 29.—32. — Srv. také Is 22, 9. 11; 7, 3; Sir 48, 19. — Dle 2. Par 32, 30. dal ucpati „horní“ výtok vody z pramene gihonského (Umm ed-daradž, Marianský pramen), t. j. vedoucí do strouhy a potrubí směrem jihozápadním mimo městskou zeď; stopy tohoto vodovodu z dób před Ezechjášem, nepříteli z venčí přístupného, jsou dosud zachovány; ústil do rybníka Birket el-hamra. Ezechjáš mohl jej dáti ucpati, ježto dal níže do skály prokopati jiný vodovod, nepříteli nepřístupný, který vytékal do nádržky (horní rybník siloeský), položené nad Birket el-hamra. Asi 8 metrův od ústí skalního průkopu do horního rybníku siloeského nalezen roku 1880 starohebrejský nápis, který později byl přenesen do Cařihradu. Ten nápis zní: „Průkop. Takto byl učiněn průkop: Když (zdvihali ještě dělníci) tesáky druh proti druhu, a když zbývaly ještě tři lokte do průkopu, bylo slyšeti, jak volá druh druha, ježto byla dutina ve skále na pravo... Když pak byl průkop dokonán, když udeřili dělníci druh proti druhu, tesák proti tesáku, řinula se voda z výtoku do rybníka v délce 1200 loket; a 100 loket byla skála vysoká nad hlavou dělníků“. Smutné zkušenosti z roku 701, kdy byl Jerusalem Assyry sevřen, pohnuly krále, by se postaral, aby město pro budoucí podobný případ bylo opatřeno vodou. Tunel kopán ze dvou protilehlých stran, aby byl dříve hotov. Přímý směr vodovodu by měl *320 m* délky, má však, ježto je klikatý, *535 m*. Okliky dlužno vysvětliti nedostatkem

II. VLÁDA MANASSOVA, AMONOVA A JOSIÁŠOVA (21, 1.—23, 30.).

Manasses (21, 1.—18.).

Hlava 21. — 1 Dvanáct let bylo Manassovi, když počal kralovati,
a padesát pět let kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Hafsiba.
2 Činil, co bylo zlé před Hospodinem, dle modlářství národů, jež
vyplenil Hospodin před syny Israelovými. 3 Vzdělal zase výšiny, které
byl zničil Ezechiáš, otec jeho, vystavěl oltáře Baalovi, udělal háje, jako
byl učinil Achab, král israelský, klaněl se všemu vojsku nebeskému
a ctil je. 4 Také vystavěl oltáře v domě Hospodinově, o kterém byl
řekl Hospodin: „V Jerusalemě umístím jméno své“. 5 Ba nadělal oltářů
všemu vojsku nebeskému i v obou nádvořích chrámu Hospodinova.
6 Provedl syna svého ohněm, zabýval se hadačstvím a čarodějstvím,
zřídil (si) věštce a mnoho kouzelníků; tak činil, co je zlé před Ho-
spodinem, a popouzel ho. 7 Postavil také modlu Ašery, kterou byl dal
udělati, ve chrámě Hospodinově, o kterém pravil Hospodin Davidovi
a Šalamounovi, synu jeho: „V chrámě tomto, v Jerusalemě, který jsem
vyvolil ze všech kmenův Israelových, umístím jméno své na věky.
8 A již nedopustím, aby se pohnula noha Israelova ze země, kterou
jsem dal otcům jejich, budou-li jen skutečně šetřiti všeho, co jsem
jim přikázal, všeho zákona, který jim dal Mojžíš, služebník můj“. 9 Oni
však neuposlechli, ale dali se svésti Manassem, že činili horší věci,
nežli národové, které potřel Hospodin před syny Israelovými.

10 I mluvil Hospodin skrze služebníky své proroky, řka: 11 „Protože
činil Manasse, král judský ohavnosti tyto, horší nežli vše, co činili
Amorrhejští před ním a uvedl i Judu do hříchů nečistotami svými:
12 tedy toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Hle, já uvedu neštěstí na
Jerusalem a na Judu, že bude zníti v obou uších tomu, kdokoliv o tom

---

technického měření; dělníci proti sobě pracující brali se v před toliko „dle oka“ a tak se sešli teprve oklikami. — Délka *1200* loket udána přibližně dle lokte egyptského, který měl *45* našich centimetrů. — Prameny, ze kterých bral skladatel knih Král látku pro hl. 20, 1.—7; 8.—11; 12.—19. byly dějiny Isajášovy, které byly napsány kolem roku 620. V. 20. n. zpracován dle Letopisů. (Šanda.)

Hl. 21. — V. 1. Bylo-li Manassovi d v a n á c t roků, když nastoupil (před podzimem roku 693), narodil se roku 705 před Kristem. Dle Lukiánovy recense bylo mu však d e s e t roků, když se ujal vlády, narodil se tedy roku *703*; pak byl Ezechjáš, když stonal, ještě bezdětek (neb aspoň bez m u ž s k ý c h potomků) a jeho nářek výše 20, 3. je pochopitelnější. — Poslední, padesátý pátý rok vlády Manassovy byl od podzima 640 do podzima 639. — „C h e f ç í - b á h“ = Z á l i b a m á v n í (jest).

V. 3. „h á j e“ = A š e r u nebo A š e r y. Srv. níže v. 7; 2. Par 33, 3; 3. Král 14, 15; 16, 32. n. — „v o j s k o n e b e s k é“ = slunce, měsíc, hvězdy. Viz výše 17, 16.

V. 4. n. Místo „v d o m ě H o s p o d i n o v ě“ čte Schlögl dle 3. Král 14, 21.: „V J e r u s a l e m ě“. Tak nabývá stupňování: vystavěl oltáře na výšinách (v. 3.), ve svatém městě Jerusalemě (v. 4.), ano i ve chrámě Jahvově (v. 5.). — O v n ě j š í m a v n i t ř n í m n á d v o ř í chrámovém viz 3. Král 7, 9. — O bohoctě nebeských těles v dobách pozdějších viz Ez 8, 16. nn.; Jer 7, 18; 8, 2; 44, 17.

V. 6. Také Achaz „p r o v e d l s y n a s v é h o o h n ě m“. Viz výše 16, 3. — „h a d a č s t v í“ srv. 1. Sam 28, 7. nn.

K v. 8. srv. 2. Sam 7, 10; Dt 28, 63. n.; Lv 26, 33.

V. 12. „z n í t i b u d e m u v u š í c h“ hrůzou. Srv. 1. Sam 3, 11.

uslyší. 13 Budu měřiti Jerusalem provazcem Samaře a krokvicí domu
Achabova, shladím Jerusalem jako bývají shlazovány desky, a shladě
obrátím (ji) a přejedu několikrát rydlem povrch její. 14 Opustím zbytky
dědičného majetku svého, a vydám je v ruce nepřátel jejich; i budou
pustošeni a olupováni ode všech nepřátel svých, 15 protože činili, co
je zlé přede mnou, a bez přestání popouzeli mne, ode dne, jak vyšli
otcové jejich z Egypta, až do dneška“. 16 Nad to i krve nevinné vylil
Manasse velmi mnoho, takže jí naplnil Jerusalem až do krajností,
kromě hříchů svých, do kterých uvedl Judu, aby činil, co je zlé před
Hospodinem.
17 Ostatní věci Manassovy, vše, co činil, i hřích jeho, kterým
zhřešil, zapsány jsou v Letopisech králů judských. 18 Když usnul Ma-
nasse s otci svými, pochován byl v zahradě domu svého, v zahradě
Ozově, a stal se králem Amon, syn jeho, místo něho.

V. 13. Dříve nežli možno stavěti městské hradby nebo domy, dlužno provazcem rozměřiti stavební místo; proto „měřiti provazcem“ = stavěti. — Při stavbě domů zedníci užívají „krokvice“ čili olovnice (dřevěný trojúhelník, v jehož vrcholu jest upevněn provázek; na tom visí závaží olověné). Užívati krokvice té znamená rovně: „stavěti“. Zde však dlužno „stavěti“ bráti v *opačném* (ironickém) významu: „bořiti“. (Šanda.) — Vulg. přirovnává Jerusalem ke hliněné (či voskem potažené?) tabulce (měkké), na které mohlo býti písmo snadno zničeno palcem a pak zase znova přeryto jinými čarami, t. j. přeškrtáno. Tak bude také Jerusalem srovnán se zemí, a na místech, kde stával, oráno. — V hebr. však hrozí Jahve, že Jerusalem setře s povrchu země, jako bývají s mísy stírány zbytky jejího obsahu a jako bývá potom překlopena. — „provazec Samaře“, „krokvice Achabova“ — jako byla Samař rozbořena a jako dynastie Achabova zapadla. Srv. Pláč 2, 8; Am 7, 7.

V. 14. „zbytky majetku Jahvova“ je po pádu Samaře Judsko.

V. 16. Dle pozdějšího podání židovského, ne zcela spolehlivého, dal prý Manasse pilou rozřezati také proroka Isajáše.

V. 17. Asarhaddon pokládal Manassa za svého robotníka. Na svém (polámaném) hranolu *B* vypočítává krále, kteří mu robotovali, když stavěl velikou zbrojnici: „Ba’lu, král tyrský; Manasse (Me-na-si-e), král judský; Qaušgabri, král edomský; Muçuri, král moabský; Çilbél, král Gazy; Mitinti, král askalonský; Ikausu, král ekronský; Milkiašapa, král Byblu; Matanba’al, král arvadský; Abibal, král samsimurunský; Puduil, král ammonský; Achumilku, král asdodský, (úhrnem) dvanáct králů z Pomoří“. — R. 675, 674, 669—668, 665 táhlo vojsko Assyrovo Palestinou proti Egyptu. Manasse byl nucen připojiti se s vojskem svým. Assurbanipal (668—626) ve svých letopisech (na válci Rassamově) praví, že při jeho výpravě z r. 668 proti Tarakovi, králi egyptskému a etiopskému, dvacet dva králové z přímoří, z prostředka moře (z ostrovů) a z pevniny, služebníci, jemu poddaní, přišli, přinesli veliký poplatek a políbili mu nohy. „Těmto králům“ — tvrdí Assurbanipal — „přikázal jsem, by s vojskem svým i loďstvem po moři i po suchu provázeli vojsko mé po týchže cestách a stezkách“. Na jednom klínopisném zlomku pak zejména vypočítává (Assurbanipal) ty „krále přímoří“; jsou to bezmála titéž, kteří uvedeni výše v seznamu Asarhaddonově. — V létech 648 a 647 vzbouřil se proti Assurbanipalovi jeho „bratr“ Šamaš-šum-ukin (= Sammuges), král babylonský. Assurbanipal ve svých letopisech praví, že se podařilo mu získati pro ten odboj Akkadsko, Kaldsko, Aramsko, přímoří od Aqaby až po Babsalimeti, Elamsko, i krajinu Amurru, t. j. Západ; pravděpodobně byl mezi těmi spiklenci také Manasse. Tomu-li tak, snadno vyložiti, že později, když Assurbanipal odboj potlačil, byl Manasse odvlečen do Babylonie, jak výslovně praví 2. Par 33, 11. Do času toho zajetí bývá kladena událost, vypravovaná v Knize Judit. (Po r. 647). Když byl Manasse milostí velekrálovou propuštěn domů, snažil se napraviti škody, které byl prve způsobil (2. Par 33, 15.). Ovšem, že nebylo již času, by vše, co byl pokazil, napravil; proto nelze ho zařaditi mezi krále zbožné. — Za vlády Manassovy usadil Asarhaddon (Esdr 4, 2.) a později Assurbanipal (Esdr 4, 9. nn.) nové osadníky v Samaři. — O vojenské a stavitelské činnosti Manassově, kterou dlužno klásti do posledních let jeho vlády, viz 2. Par 33, 14.

Král Amon (21, 19.—26.).

[19] Ve dvaceti dvou letech byl Amon, když počal kralovati, a kraloval
dvě léta v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Messalemet, dcera Harusa
z Jeteby.
[20] Činil, co bylo zlé před Hospodinem, jako činil Manasse, otec
jeho. [21] Chodil dokonale po cestě, po níž byl chodil otec jeho, sloužil
nečistotám, kterým byl sloužil otec jeho, a klaněl se jim. [22] Opustil
Hospodina, Boha otců svých, a nechodil po cestě Hospodinově.
[23] I spikli se proti němu služebníci jeho, a zabili ho v domě jeho.
[24] Lid venkovský však pobil všecky, kteří se byli spikli proti králi
Amonovi, a ustanovil si králem Josiáše, syna jeho, místo něho.
[25] Ostatní skutky Amonovy, které činil, zapsány jsou v Letopisech
králů judských. [26] I pochovali ho v hrobě jeho, v zahradě Ozově,
a stal se králem Josiáš, syn jeho, místo něho.

Král Josiáš (22, 1.—23, 30.).

Doba a způsob jeho vlády (22, 1. n.). Když dal obnoviti chrám (22, 3.—7.), nalezen zákon. Nález ten zarazil velmi krále (22, 8 —11.). Hulda krále těší, ale předpovídá neštěstí (22, 12.—20.). Smlouva národa s Hospodinem obnovena (23, 1.—3.). Modloslužba vykořeněna v Jerusalemě (23, 4.—14.), v Betelu a v samařských městech (23, 15.—20.). Slaveny velikonoce (23, 21.—23.). Skon Josiášův 23, 24.—30.).

Hlava 22. — [1] Osm let bylo Josiášovi, když počal kralovati,
a kraloval třicet jeden rok v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Idida,
dcera Hadajášova z Besekatu. [2] Činil, co bylo libé před Hospodinem,
a chodil po všech cestách Davida, otce svého, neuchyluje se na pravo
ni na levo.
[3] Léta osmnáctého krále Josiáše poslal král Safana, syna Asliáše,

---

K v. [19]. srv. 2. Par 33, 21. nn. — Ámón = Pevný. — Byla-li Amonovi roku 640/639, kdy nastoupil, dvacet dvě léta, narodil se roku 662/661, t. j. třicátého třetího roku vlády otcovy. Viz však 22, 1. — Mešullemeth = Opatrovaná (?). — Jotbá = (?) Jotbata Nm 33, 33. Dle Šandy dlužno přičísti z této hlavy (21) skladateli knih Král: vv. 1. 2a. 3a. 3b. (částečně), 5. 16.—20. 25. n. Z Letopisů pojaty vv. 23. n. Ostatek je z doby pozdější.

Hl. 22. — V. [1]. Dle 23, 36. bylo Joakimovi, synu Josjášovu, roku *608*, kdy Josjáš zemřel, dvacet pět roků; narodil se tedy roku *634* před Kristem, t. j. šestého roku vlády Josjášovy. Dle toho bylo by bývalo Josjášovi třináct roků, když zplodil Joakima! Ježto je to málo pravděpodobno, domnívá se Šanda, že nutno osm zvýšiti asi na čtrnáct. Dle toho narodil se Josjáš roku *652* před Kr., t. j. čtyřicátého druhého roku vlády Manassovy. Byly-li dle 21, 19. Amonovi, Josjášovu otci, roku *639*, kdy nastoupil, dvacet dva roky, narodil se r. 661, a bylo mu deset roků, kdy zplodil Josjáše! Ježto je to nemožno, dává Šanda Amonovi, když nastoupil, asi třicet dva roky. — Jóšíjáhú = Pilířem (oporou) jest Jahve. — Ježto nastoupil Josjáš před podzimem roku 638, byl poslední rok jeho vlády 609/608. — Jedídá = Milovaná, Miláček (Milada?). — ‘Adájá = Jahve krášlí (či přechází?). — Boçqath jmenován Jos 15, 39. — Srv. 2. Par 34, 1. nn.

V. [2. n.] Josjáš snažil se již dříve, zejména třináctého roku své vlády, kdy vystoupil Jeremjáš (Jer 1, 2.), prováděti náboženské opravy (2. Par 34, 3.). Hlavní však a zdárná činnost jeho náprav počala roku osmnáctého jeho vlády, t. j. roku 622/621 před Kr. — Dle LXX poslal král Safana „osmého měsíce“ toho roku. — Šáfán = Daman. Viz Lv 11, 5. — Açaljáhú = Záchranou jest Jahve. — Mešullám = Odměna. — 2. Par 34, 8. jmenuje také „kancléře“ a městského velitele.

syna Messulamova, písaře [domu Hospodinova], řka jemu: 4 „Jdi
k Helkiášovi, veleknězi, ať jsou shromážděny peníze, které byly při-
neseny do chrámu Hospodinova, které sebrali vrátní chrámu od lidu,
5 a nechať je dají řemeslníkům stavitelé domu Hospodinova; ti ať je
rozdělí těm, kteří pracují v chrámě Hospodinově, opravujíce poruchy
chrámu, 6 totiž tesařům, kameníkům a zedníkům; ať také nakoupí dřeva
a kamene z lomu na opravu chrámu Hospodinova. 7 Nebudiž však
od nich žádán počet ze stříbra, které přijímají, ale ať s ním nakládají
dle (své) poctivosti“.
8 Tu řekl Helkiáš, velekněz, Safanovi, písaři: „Knihu zákona nalezl
jsem v domě Hospodinově“ a dal Helkiáš závitek ten Safanovi, který
jej také četl. 9 Přišel pak Safan písař ke králi a podával mu zprávu
o tom, co byl přikázal, řka: „Sebrali služebníci tvoji peníze, které
shledány byli v domě Hospodinově, a dali je, by rozděleny byly ře-
meslníkům od představených nad pracemi chrámu Hospodinova“.

V. 4. Chilqíjáhú (= Úděl můj Jahve (jest) tento není otcem Jeremjášovým (Jer 1, 1.), ježto Jeremjáš byl Abjatarovec, tento velekněz však Sadokovec. Viz 3. Král 2, 26. – Tento Helkiáš byl děd posledního velekněze před zajetím, který slul Serajáš (níže 25, 18; 1. Par 6, 13. n.). — O těchto penězích viz výše 12, 10. n. „Kniha zákona“ byla Deuteronomium (Jeronym, Atanáš, Zlat., Prokop z Gazy). Hummelauer se domnívá, že obsahovala toliko hll. 5—28 z dnešního Dt. Kniha, kterou Helkiáš nalezl, sluje tu „kniha zákona“ (hebr.: „sefer hattórá“); taktéž sluje níže ve v. 11; 2. Par 34, 15. Je to kniha mojžíšská dle 2. Par 34, 14. Sluje také „kniha úmluvy“ (4. Král 23, 2. 21; 2. Par 34, 30. hebr.). Obsah knihy zděsil krále nejspíše přísnými hrozbami. Tyto názvy a hrozby strašné nejlépe přiléhají k *Dt 5—28*. Hlavy ty nadepsány jsou: Dt 4, 44.: „*Zákon* (tórá) *Mojžíšův*; v závěrku (29, 1.) slují „slova *úmluvy*“, a dle 31, 9. 24. byly napsány Mojžíšem do knihy. Hrozby, které byly s to, by nahnaly králi spasitelného strachu, obsahuje především *Dt 28*. (Ex 24, 7. slují sice Ex hll. 21.—23. „kniha úmluvy“, nesluje však „tórá“ a nemá hrozeb. — Lv 7, 37. sluje sice sbírka zákonův o obětech Lv 1, 1. až 7, 38. „tórá“, avšak nesluje „*knihou* zákona“, nemluví o smlouvě Hospodina s lidem, je toliko příručkou jakousi pro kněze a nemá rovněž hrozeb. — Ostatně znamená v Pt zpravidla slovo „tórá“ jednotlivé zákony a nikoli sbírku zákonů jako v Dt.). Všecka opravná činnost Josjášova děje se dle předpisů Dt: 1. Snaha, by bohoslužby konány byly výhradně v jediné svatyni 4. Král 23, 8. n. = Dt 12, 2.—6; 16, 2. 5. 7. — 2. Bohocta nebeských těles zastavena dle 23, 4. n. 11. = Dt 17, 3. — 3. Zákaz svatyní na výšinách, masseb, ašer 23, 4. n. 14. n. = Dt 16, 21. n. — 4. Zákaz posvátné prostituce 23, 7. = Dt 23, 17. n. — 5. Výživa bývalých kněží na výšinách 23, 8. n. = Dt 18, 8. — 6. O bohoctě Molochově 23, 10. = Dt 18, 10. — 7. Slaveny velikonoce 23, 21. 23. = Dt 16, 1.—8. — 8. Vyvolávači mrtvých a hadači zapuzeni 23, 24. = Dt 18, 11. (Gigot.) — Že bylo nutno posvátnou knihu ve chrámě ukrýti, snadno si lze vysvětliti, ježto Manasse řádil bohopustým způsobem proti bohoctě Jahvově, a důsledně tedy — tak lze se domnívati — snažil se zničiti nepohodlný posvátný jahvický zákoník *chrámový*. Možno, že se mu podařilo spáliti vzácný, prastarý rukopis Dt ve chrámě chovaný, který byl aspoň považován za rukopis Mojžíšův, že však poštěstilo se kněžím aspoň Dt z toho vzácného rukopisu zachovati a před královými pochopy ukrýti ve chrámě. Kolik rukopisů soukromých, opisů mojžíšských spisů chrámových, bylo té doby zachováno, neznámo. Kromě rukopisů mojžíšských knih soukromých zachována byla zajisté také v paměti kněží praxe, jak bývaly velikonoce obyčejně slaveny (2. Par 35, 13.); není proto nutno z podrobné znalosti, jak mají býti slaveny velikonoce (2. Par 35, 1.—19.), z podrobností, o kterých všech Dt 16, 1.—8. se nezmiňuje, vyvozovati, že kniha, kterou Helkiáš nalezl, kromě Dt obsahovala také Lv 23, 5.—8; Nm 28, 16.—25. — Byl-li po odpadu většiny Israelitů, který trval déle nežli půl století, náhle objeven a předčítán rukopis Mojžíšův, pak bylo to, jako by Mojžíš sám z říše mrtvých vstal, aby ohlásil svému vzpurnému lidu hněv Jahvův. Králi i lidu bylo, jako kdysi nešťastnému Saulovi v Endoru (1. Sam 28, 14.—20.), když mu hlásil záhubu Samuel, z podsvětí vyvolaný. (Euringer.)

10 Vypravoval také Safan písař králi, řka: „Knihu mi dal Helkiáš kněz“.
Když ji pak četl Safan před králem, 11 a když slyšel král slova Hospodinovy knihy zákona, roztrhl roucha svá.
12 A rozkázal Helkiášovi knězi, Ahikamovi, synu Safanovu, Achaborovi, synu Michovu, Safanu písaři a Asajášovi, služebníku královskému, řka: 13 „Jděte a poraďte se o mne a o lid, o veškerého Judu stran slov knihy této, která byla nalezena; neboť veliký hněv Hospodinův rozpálil se na nás, že neposlouchali otcové naši slov knihy této, aby činili vše, co je nám (v ní) předepsáno“. 14 Šli tedy, Helkiáš kněz,

---

V. 10. n. Byla to kniha známá, ale arciť pohřešovaná. Proto nevyšetřuje král její původnosti ani pravosti, ale přijímá její slova s veškerou úctou.

V. 12. Ahikam tento byl příznivcem Jeremjášovým (Jer 26, 24.) za krále Joakima; syn jeho Godoljáš byl babylonským místodržícím v Judsku po zkáze Jerusalema (níže 25, 22; Jer 40, 5.). — „Šáfána“, otce Ahikamova, dlužno rozlišovati od stejnojmenného písaře zde uvedeného. — ‘Achbór = Myš; jmenován také 2. Par 34, 20; Jer 26, 22; 36, 12. — ‘Asájá = Jahve jedná.

V. 13. Hrozby králi i lidu, hrozby velmi přísné, podává Dt 28. — Z výroku Josjášova zřejmo, že byla kniha nalezená známa již „otcům“, kteří jí však neposlouchali. Již Amasjáš ušetřil dětí vrahův otce svého dle zákona Dt 24, 16. Viz výše 14, 6. — Také Ezechjáš již usiloval o to, by bohocta byla Jahvovi vzdávána toliko ve chrámě jerusalemském (výše 18, 4. nn.); snaha ta je však čelným požadavkem Dt. Kdyby bývala možna nejmenší pochybnost o původnosti a pravosti nalezené knihy, nebyla by jí přičítána tak veliká závažnost, tím méně, že dle Jer 8, 8., Sof 3, 4. někteří kněží zákon podvrhovali. A byl to popředně prorok Jeremjáš (tehdy šestý rok již veřejně působil), který v té knize s příslušnou uctivostí čítal, že mu její duch i sloh přešel takořka do krve a morku. Kněží jerusalemští spolupůsobí s králem, by zákony nalezené v knize byly provedeny bez jakékoli námitky proti závaznosti její, ačkoli Dt 18, 6.—8. nebylo jim příznivo. Leccos v Dt neodpovídá poměrům za dob Josjášových, bylo tedy napsáno v dobách dřívějších. Dt 23, 8. na příklad mluví příznivě o Egyptu; jinak Is 30, 1. nn.; 31, 1; Jer 2, 18.—36; 42, 1.—44, 30; 46, 1.—26; Josjáš u Megidda bojoval dokonce proti Egypťanům. — Dt mluví 23, 8. příznivě o Edomsku, nepříznivě o Moabsku a Ammonsku v. 3; naopak vyjadřuje se Jer 49, 17. n.; 48, 47; 49, 6. — Příkaz vyhubiti Kanaany (Dt 20, 16.—18.), jakož i Amalečany (Dt 25, 17.—19.), neměl by v dobách Josjášových smyslu. Z toho všeho patrno, že Dt nemohlo býti (jak nadkritika tvrdívá), napsáno teprve Helkiášem a jím podvrženo! — Assyrové ukládali písemné památky do základů chrámův a paláců. Taktéž činili Egypťané. Nápis (z doby Ptolemeovců) na jižní stěně deváté krypty chrámu v Dendeře praví: „Král horního i dolního Egypta ... Thutmosis (III., 1501—1447) stavěl své pomníky ke cti své matky Hathory, paní denderské, ... když byl nalezl veliký řád denderský ve starých listinách, psaný na kozí kůži z dob Horových druhů (v době předdynastické). Nalezen byl v cihlové zdi jižního domu (chrámu) z dob krále ... Pepi.“ (6. dynastie). — O 64. hlavě „Knihy mrtvých“ napsáno na papyru Ig chovaném v Parmě: „Tato hlava byla nalezena ve Chmunu (= Hermopolis magna = dnešní Ašmunén, 287 km jižně Kahýry) na desce z jižního kamene pod nohama (sochy) Jeho Velebnosti tohoto boha (Thota) ... v době krále Mykerina (farao 4. dynastie). Princ Hordudef nalezl ji, když cestoval, by prohlížel chrámy“. (Hordudef byl syn Cheopa, faraona 4. dynastie, který vystavěl velikou pyramidu v Gíze). Dle jiné recense byla ta hlava „Knihy mrtvých“ nalezena „v základech Ami-Hunnu dozorcem nad zedníky, kteří stavěli zeď v dobách krále Usafais“ (pátý král 1. dynastie). Ježto býval vliv Egypta na Palestinu mocný, domnívá se egyptolog Naville, že podobný zvyk pronikl také do Palestiny, že „kniha zákona“ byla vložena do zdí chrámových za Šalomouna a nyní, když byl chrám za Josjáše opravován, že byla nalezena. Písmo však nic nepraví o tom, že do základů chrámu Šalomounova kniha zákona byla vložena, nezmiňuje se, že byly opravovány základy ty za Josjáše, ale dle 2. Par 34, 14. byla „kniha zákona“ nalezena *v pokladnách chrámových!*

V. 14. Chuldá = Krtice(?). — Tiqvá = Naděje. — „druhý okres“ byla nejspíše část města mezi první a druhou (pozdější) zdí na severu. —

Ahikam, Achobor, Safan a Asajáš ku prorokyni Holdě, manželce Sel-
luma, syna Tekuy, syna Araasova, strážce šatů, která bydlila v Jeru-
salemě, ve druhém okresu. Když jí (to) pověděli, 15 ona jim odpově-
děla: „Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Povězte muži, který vás
poslal ke mně: 16 Toto praví Hospodin: Hle, já přivedu neštěstí na
toto místo i na obyvatele jeho, vše, co řečeno je v zákoně, který četl
král judský, 17 protože opustili mne, a obětovali bohům cizím, popou-
zejíce mne všemi (těmi) díly rukou svých: rozpálí se hněv můj na
toto místo, a nebude uhašen. 18 Králi pak judskému, který poslal vás,
abyste se tázali Hospodina, takto povíte: Toto praví Hospodin, Bůh
Israelův: Proto, že jsi slyšel slova knihy — 19 že uleklo se srdce tvé,
žes ponížil se před Hospodinem, slyše řeči proti místu tomuto a oby-
vatelům jeho, že totiž hrůzou a kletbou budou, žes roztrhl roucho své
a plakals přede mnou — také já uslyšel jsem tě," praví Hospodin. —
20 „Proto připojím tě k otcům tvým a pochován budeš v hrobě svém
v pokoji, aby neviděly oči tvé všeho neštěstí toho, kteréž uvedu na
toto místo."

Hlava 23. — 1 Když oznámili králi, co (Holda) pověděla, poslal,
aby se shromáždili k němu všichni starší judští a jerusalemští. 2 Pak
šel král nahoru do chrámu Hospodinova, — všichni muži judští a všichni,
kteří bydlili v Jerusalemě, kněží, proroci i veškeren lid od malého až
do velikého šli s ním — i dal přečísti, aby všichni slyšeli, všecka
slova knihy úmluvy, která nalezena byla v domě Hospodinově. 3 A stoje
na výstupku učinil král úmluvu před Hospodinem, že budou choditi
za Hospodinem, šetřiti přikazův, ustanovení a práv jeho celým srdcem
a veškerou duší, aby (tak) splnili slova úmluvy, která napsána byla
v oné knize; a (všecek) lid přistoupil k (té) smlouvě.
4 A přikázal král Helkiášovi veleknězi, kněžím druhého řádu a
vrátným, aby vyházeli z chrámu Hospodinova všecko nářadí, které

„strážce šatů" = správce královské (či chrámové?) šatny. Srv. 10, 22. — Ku prorokyni posílá král poselstvo, a nikoli k Jeremjáši nebo Sofonjáši, kteří tehdy působili, nejspíše proto, že oba mluvili ponuře, „pessimisticky". Té nálady měl nyní král, když byl přečetl strašné hrozby Dt více nežli dosti; proto posílá k prorokyni doufaje, že bude věštiti příznivější budoucno. Srv. 3. Král 22, 8. (Šanda.)

V. 16. n. „toto místo" = Jerusalem; hrozba ta vyplnila se již za 35 roků (587). Šanda se domnívá, že poselstvo nepřineslo prorokyni „knihy zákona", ale že jí oznámilo po paměti místa, která je nejvíce znepokojovala, prorokyně pak že ta místa vyložila, jak tu podáno. — „díla rukou" jsou popředně modly. Srv. Dt 29, 25. n.

V. 18. Za to, že Josjáš „slyšel", t. j. náležitě si všiml slov Hospodinových, obsažených v nalezené knize, „slyšel" a vyslyšel také Hospodin slova Josjášových modliteb.

Hl. 23. — V. 2. n. Možno, že byla úmluva s Jahvem obnovena podobnými obřady jako kdysi za Mojžíše a později za Josue. Lid „přistoupil" k úmluvě tím, že odpovídal na předříkávaná požehnání a kletby. Srv. Dt 27, 12. nn. — Místo: „na výstupku" hebr.: „u sloupu". Srv. 11, 14.

V. 4. „kněží druhého řádu" byli všichni Áronovci kromě velekněze. Někteří však se zřetelem na 25, 8. čtou: „knězi druhému", t. j. „zástupci veleknězovu". — „vrátní" byli také z rodu Levi. Srv. 12, 10. — Tím, že dal král popel zanésti do Betelu, chtěl z Jerusalema a Judska poslední a nejmenší zbytky model odnésti na místo modlářstvím znečištěné, takořka na mrviště veřejné. Tím byl Betel. Schlögl však, přihlížeje k Dt 9, 21., místo „do Betelu" čte: „do potoka". — (Schlögl se domnívá, že v. 4.—19. patří před 22, 3., ježto je to část zprávy o nalezeném zákoníku. Dle toho v souhlasu s 2. Par 34, 3. nn. čistil král chrám od svého dvanáctého roku až do roku osmnáctého, kterého zákoník byl nalezen. Viz však výše 22, 2. n.)

uděláno bylo Baalovi, Ašeře a všemu vojsku nebeskému; i dal spáliti
je venku za Jerusalemem v údolí kedronském, a zanésti popel jejich
do Betelu. — 5 Zahladil také hadače, které ustanovili králové judští,
by obětovali na výšinách po městech judských a kolem Jerusalema,
jakož i ty, kteří pálívali kadidlo Baalovi, slunci, měsíci, [dvanácti] zna-
mením a všemu vojsku nebeskému. — 6 Rozkázal dále vynésti Ašeru
z domu Hospodinova ven za Jerusalem do údolí kedronského, spálil
ji tam, obrátil ji v prach a rozházel jej po hrobech obecného lidu.
7 Pobořil též domky ženařů, kteří byli při domě Hospodinově, pro
které tkaly ženy jakési domečky ke cti Ašeřině. 8 Shromáždiv všecky
kněze z měst judských poskvrnil výšiny, na kterých obětovali kněží
(ti) od Gabay až do Bersaby, a zničil oltáře u dveří u vchodu do
brány Josue, městského velitele, která byla na levé straně brány městské.
9 Nesměli však vystoupiti kněží výšin k oltáři Hospodinovu v Jeru-

---

V. 5. ruší spojitost v. 4. s v. 6. Původně tu v. 5. sotva byl. — „hadače“ = hebr. „kemárím“; slovo to je potupný název nezákonitých bohoslužebníků, tedy asi „popi“ nebo „knězouři“. — „znamení“ překládá Vulg. hebr. „mazzálóth“ a přidává číslici *12*; tím chce říci, že to slovo pokládá za název slunečního zvířetníka. — „mazzálóth“ vzato z babylonštiny, kde „manzaltu“ znamená zastávku, stanoviště, (příbytek, dům) a zvířetník buď měsíce nebo slunce. Babyloňané totiž od nejstarších dob pozorovali běh měsíce a souhvězdí, do kterých vchází a ve kterých „se zastavuje“. Pozorovali také slunce (= bůh Šamaš), jakož i pět ostatních oběžnic („planet“) na jejich cestách ve dvanácti souhvězdích zvířetníku slunečného. Oběžnice ty jsou: Venuše (= bohyně Ištar), Merkur (= bůh Nabú), Mars (= bůh Nergal), Jupiter (= bůh Marduk), a Saturn (= bůh Ninib). Se zřetelem na Job 38, 31 však se zdá, že Písmo rozumí slovem „mazzálóth“ toliko jedno souhvězdí nebo dokonce jedinou hvězdu. Ze zvířetníka měsíčného mohly by to býti Plejadky. Pravděpodobněji však dlužno se Schiaparellim mysliti na Venuši (jitřenku a večernici), která je z oběžnic, zvířetníkem slunečným probíhajících, po slunci a měsíci nejjasnější, a která na památkách babylonsko-assyrských bývá jmenována a zobrazována se sluncem a měsícem velmi často. (Arabové dosud počítají dvacet osm al-manázil, t. j. měsíčných zastávek.)

V. 6. vypravuje dále, kde přestal v. 4. — „Ašeru“ byl odstranil Manasse dle 2. Par 33, 15. Byla-li za Josjáše ve chrámě, t. j. v nádvoří zase, dal ji tam postaviti Amon (výše 21, 21.). — Hroby jsou v těch místech také dnes; od nepamětných dob bývalo tam pohřebiště „obecného lidu“, t. j. chudých, kteří neměli rodinných hrobek. Dotykem hrobů měl býti znečištěn i popel z Ašery.

V. 7. O „ženařích“ viz 3. Král 14, 24; 15, 12; 22, 47; Os 4, 14; Job 36, 14; Dt 23, 17. n. Stavěti všelijaké „domečky“ bez ladu a skladu na chrámišti, bývalo a je dosud obyčejem na Východě. (Srv. dnešní Harám eš-šeríf.) — „jakési domečky“ mohly býti plátěné stany. Pravděpodobněji dlužno však záhadné slovo hebr. „battím(?)“ překládati „roucho“ nebo „zástěra“. V babylonské básni o vstupu Ištařině do podsvětí odkládá a pak zase obléká Ištar sedmero šperkův a šatů: čelenku, náušnice, náhrdelník, náprsník, pás, sponky na ruce a nohy a zástěrku na život. Šanda překládá: „závoj“. Sellin nalezl při vykopávkách v Taanneku závojem zastřenou Ištaru a Openheim v Tell Halafu (Mesopotamii) sfingu se závojem. Tím závojem znázorněna zeleň, — ve kterou se na jaře odívají a kterou odkládají na podzim stromy — jakož i tajemný způsob, jakým lidstvo se množí.

V. 8. „kněze“, ctící pravého Boha zákonným způsobem sice, ale mimo svatyni ústřední. Ty dlužno rozlišovati od „popů“, kteří buď ctí bohy nepravé, nebo Jahve způsobem nezákonným (v. 5.). — O Gabae viz 1. Sam 10, 5; 13, 2; 2. Sam 24, 2. — 8a souvisí s v. 9. — 8b. čti: „zničil také svatyni kozlů, která byla u vchodu do brány Josuovy, jak se jde do (té) brány na levo“. — „kozlové“ jsou bůžkové polní a luční (satyrové), kteří bývali zobrazováni v podobě kozlů. (Srv. Lv 17, 7; 2. Par 11, 15.) Která městská brána slula „Josuova“ neznámo.

V. 9. Ježto byli kněží ti a levité jaksi znesvěceni tím, že konali bohoslužbu na místě nepatřičném, nesměli v ústřední svatyni o velikonocích (srv.

salemě, ale toliko jísti přesné chleby mezi bratřími svými. 10 Poskvrnil
také Tofet, který je v údolí syna Ennomova, by nikdo nezasvěcoval
syna svého nebo dcery ohněm Molochovi. 11 Odstranil koně, které
byli dali králové judští slunci u dveří chrámu Hospodinova vedle
příbytku Natanmelecha, komorníka, který byl ve Farurim; vozy slunce
pak spálil ohněm. 12 Oltáře na střeše horního patra Achazova, které
byli vystavěli králové judští, jakož i oltáře, které byl vystavěl Manasse v obou nádvořích chrámu Hospodinova, dal zničiti král a odtud
rychle vysypati prach z nich do údolí kedronského. 13 Také výšiny,
které byly v Jerusalemě na pravé straně Hory pohoršení, které byl
vzdělal Šalomoun, král israelský, Astartě, modle Sidonských, Chamosovi, pohoršení Moabských a Melchomovi, ohavě synů Ammonových,
poskvrnil král. 14 Ztroskotal sochy, posekal háje, a naplnil místa jejich
kostmi mrtvých.
15 Nad to i oltář, který byl v Betelu, a výšinu, kterou byl udělal
Jeroboam, syn Nabatův, který uvedl do hříchův Israele, i ten oltář
a výšinu zkazil, spálil, zetřel na prach, a spálil také háj. 16 Když

Ex 12, 15. nn.; níže v. 21.—23.) konati kněžských úkonův, ale směli jako nekněží požívati přesných chlebů. Po velikonocích však nabyli zajisté práva, které jim dáno Dt 18, 6.—9.

K v. 10. srv. Dt 12, 29.—31. Tófeth = Ohniště. — O údolí ennomském viz Jos 15, 8; 18, 16.

V. 11. Názor, že (bůh) slunce jede po nebi na voze, do kterého zapřaženo spřežení koní, byl ve starém Východě velmi rozšířen. Zná jej staroperský prvý hymnus Jasny. (Jasna, nejstarší složka „Avesty", posvátné sbírky knih staroperských.) Dle Rigvedy (staroindické posvátné knihy) utrhl rek Indra slunci kolo od vozu, by je na jeho dráze zastavil. Také Edda (staroislandská kniha) mluví o slunečných koních. Na Seelandě nalezen byl slunečný vůz ze starší doby bronzové. (Egypťané neměli slunečného vozu, ježto si představovali, že se bůh slunce po nebeském moři plaví na bárce). — „dali" = zasvětili. Byly to kovové sochy koní. — Místo „vedle" buď „v" nebo „směrem k" hledící. — Jaký ten „příbytek", přístavba, byl, není známo. Sluje „Natanmelechovým" asi proto, že byl jeho nákladem vystavěn. Srv. „Achazovo patro" níže ve v. 12. Není pravděpodobno, že v něm bydlil! — „Farurim" hebr. „parvárím" = „parbár" (1. Par 26, 18.) jsou menší stavby, jakési „předměstí" na západní straně chrámoviště. Srv. Ez 41, 12. 15. (Mezi sloupením chrámoviště a vnější jeho obvodní zdí?).

V. 12. Jako dal Achaz výše 20, 11. vystavěti schodiště, tak i tu na chrámišti pořídil jednopatrový dům s plochou střechou, na které byly přinášeny oběti bohům nebeských těles. Možno, že odtud pozorovali tehdejší hvězdáři a hvězdověštci běh „nebeského vojska", jako Babyloňané na svých věžích. — „do údolí kedronského", které bylo nečisté, ježto bylo tam obecné pohřebiště. Viz výše v. 6.

K v. 13. srv. 3. Král 11, 7. — Místo „v Jerusalemě" čti: „na východě Jerusalema". — „na pravé straně" = na jihu. — „Hora pohoršení = Hora zkázy, neštěstí (hebr.) — je nejspíše dnešní Džebel Batn el-Havá. Jos 15, 63.

V. 14. „sochy" = maççeby. — „háje" = Ašery. — Maççeby a koly patřily i s oltářem ke svatyni. — Viz 3. Král 14, 15.

V. 15. srv. s Ex 32, 20. — Betel nebyl na území Josjášově. Dle v. 19. ničil modlářství dokonce i v jiných městech samařských. Králi bylo možno i za hranicemi své říše tak působiti, že v té době klesala moc Assyrie, kde po Asurbanipalovi (668—626) nastoupil jeho syn Aššuretililáni. Za toho doráželi na Assyrii Medové pod Fraortem (Astyagem) a Kyaxarem. V Babylonii pak zmocnil se trůnu Nabopolasar (625—605), zakladatel říše chaldské čili novobabylonské. Ježto se blížil neúprosně pád říše veleassyrské, mohl si král podobné opravy v bývalém království israelském dovoliti.

K v. 16. srv. 3. Král 13, 1. nn. — „ta hora", na které byla svatyně, byla východně dnešní vesnice Bétínu a tedy východně bývalého města Betelu. Na

Josiáš obrátiv se spatřil hroby, které byly na té hoře, poslav pobral
kosti z hrobů těch, spálil je na tom oltáři a tak znesvětil jej dle slova
Hospodinova, které pronesl muž Boží, jenž byl předpověděl věci tyto.
17 A řekl: „Jaký je to pomník, který vidím?" Občané toho města mu
odpověděli: „Hrob je to muže Božího, který přišel z Judska a před-
pověděl o oltáři betelském tyto věci, které jsi učinil." 18 Řekl tedy:
„Nechte ho, žádný nehýbej kostmi jeho!" A tak zůstaly nedotčeny
kosti jeho s kostmi proroka onoho, [který byl přišel ze Samaře.] 19 Rov-
něž i všecky svatyně výšin ve městech samařských, které byli vzdělali
králové israelští, by popouzeli Hospodina, odstranil Josiáš; učinil jim
úplně tak, jak byl učinil v Betelu. 20 Pobil všecky kněze výšin, kteří
tam byli, na oltářích, a spálil kosti lidské na nich. Pak vrátil se do
Jerusalema.

21 Přikázal také všemu lidu toto: „Slavte velikonoce Hospodinu,
Bohu svému, tak, jak psáno je v této knize úmluvy". 22 Nebyly slaveny
takové velikonoce od časů soudců, kteří soudili Israele, ani po všecky
dny králův israelských i králů judských, 23 jako osmnáctého léta krále
Josiáše slaveny byly velikonoce Hospodinu v Jerusalemě.

24 Ano i vyvolavače duchův a hadače, sošky model, nečistoty
a ohavy, které byly v Judsku a v Jerusalemě, odstranil Josiáš, aby
naplnil slova zákona, napsaná v knize, kterou nalezl Helkiáš kněz
v chrámě Hospodinově. 25 Nebylo mu podobného krále před ním, který
by se byl obrátil k Hospodinu celým srdcem svým, celou duší svou
a veškerou mocí svou dle veškerého zákona Mojžíšova, aniž po něm
kdo povstal podobný jemu. 26 Avšak Hospodin se neodvrátil od veli-
kého hněvu svého, ježto hněv jeho byl se roznítil (již) proti Judovi
pro pohoršení, kterými ho byl popouzel Manasse. 27 Byl totiž řekl
Hospodin: „Také Judu zavrhnu od sebe, jako jsem zavrhl Israele;
a zavrhnu toto město, Jerusalem, který jsem vyvolil, i dům, o kterém
jsem řekl: „Bude jméno mé tam!"

28 Ostatní věci Josiášovy, vše, co činil, zapsány jsou v Letopisech
králů judských.

---

východním svahu hory té byly hroby „proroků", kteří tu kdysi „působili". Ty hroby dal král zničiti. — Dle LXX dlužno za „muž Boží" vložiti: „když Jeroboam ve svátek stál u oltáře. Když tedy se obrátil (Josjáš) a pohleděl na hrob muže Božího" (který byl předpověděl věci tyto, (v. 17.), řekl . . .).

K v. 18. n. srv. 3. Král 13, 32; 2. Par 34, 6.

K v. 20. srv. Dt 17, 2. nn.; 3. Král 18, 40; 4. Král 10, 18. nn.

V. 21. n. Zákon o velikonocích, které dlužno slaviti toliko na jednom místě, podává Dt 16, 1. nn. — Podrobnější předpisy obsaženy Ex 12, 1. nn.; 23, 15; Lv 23, 4.—8. Zevrubnější zprávu o tom, jak tu velikonoce slaveny, viz 2. Par 35, 1. nn. — „takové velikonoce" toliko na jednom zákonném místě.

V. 24. vypravuje, kterak vyplenil Josjáš tajné, soukromé modlářství. — „sošky" = „teráfím", domácí bůžkové. Viz Gn 31, 19; 1. Sam 19, 13. 16. — O „slovech zákona" srv. Dt 18, 10. n.

V. 25. Srv. podobnou chválu Ezechjášovu výše 18, 5. — „veškerý zákon Mojžíšův" není toliko nalezená kniha, nýbrž i všecky ostatní Mojžíšovy zákony.

V. 26. n. navazují na 22, 16. nn. — Se zřetelem na horlivost Josjášovu Hospodin zkázu Jerusalema odložil, ale neustal od svého úradku, dáti město to a s ním i Judsko vyvrátiti.

V. 28. 2. Par 35, 26. n. — Zdá se, že byla Palestina za Josjáše stižena vpádem Skytů, kteří dle Herodota (I, 105.) vyplenili chrám Astartin v Askalonu a pronikli prý až do Egypta. Betšeán (Jos 17, 11.) nazván na památku toho „Skytopolis". Původně seděli Skytové na jižní Rusi.

[29] Za dnů jeho táhl farao Nechao, král egyptský, proti králi assyr-
skému k řece Eufratu; i vytáhl Josiáš král vstříc jemu, avšak zabit
byl u Magedda hned, jak se s ním utkal. [30] Když pak odvezli ho slu-
žebníci jeho mrtvého z Magedda, když ho přivezli do Jerusalema a po-
chovali v hrobce jeho, vzal venkovský lid Joachaza, syna Josiášova,
pomazali ho a ustanovili králem místo otce jeho.

III. POSLEDNÍ OSUDY ŘÍŠE JUDSKÉ A JEJÍ ZÁNIK (23, 31.—25, 30.).

Joachaz, Joakim, Joachin (23, 31.—24, 17.).

[31] Ve dvaceti třech letech byl Joachaz, když počal kralovati,
a kraloval tři měsíce v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Amital, dcera
Jeremiášova z Lobny. [32] Činil, co je zlé před Hospodinem, vše tak,
jak činívali otcové jeho. [33] I dal ho spoutati farao Nechao v Reble,
která je v území ematském, aby nekraloval v Jerusalemě, a uložil pokutu

V. 29. Nechó egyptsky: N-k'-v, assyrsky Ni-ku-u, byl syn Psammeticha I. (664—610). Panoval 610—595. Assyrie byla tehdy velmi sevřena Medy. Necho použil té příležitosti, by rozšířil hranice říše egyptské, jako bývalo za starých slavných dob (Tutmose III.), až po Eufrat. Táhl Palestinou podél moře, jak obyčejně. — Z pobřeží odbočovala cesta severovýchodně dnešním údolím 'Ara (Jos 17, 9.), šla přes Karmel a ústila nedaleko Megidda (Jos 17, 11.) do veliké roviny esdrelonské. Dle starého popisu výpravy Tutmose III. (viz výše 3. Král 11, 41.) byla ta cesta pro vojsko nebezpečná, ježto se nemohlo do šíře náležitě rozvinouti, jsouc nuceno prodírati se úzkým průsmykem. Josjáš, věda to, obsadil hory jihozápadně Megidda, by zabránil faraonovi vstup do úrodné nížiny. — Ježto byl Josjáš zabit „hned jak se s ním utkal", možno míti za to, že bitva dlouho netrvala, že vojsko judské, ztrativši nejvyššího velitele, dalo se na ústup. Necho maje na zřeteli hlavní cíl své výpravy, táhnouti dále na sever, Judovců dále již nepronásledoval. Bylo to roku 608 před Kristem (na jaře). — Srv. 2. Par 35, 23.

V. 30. „venkovský lid" patrně proti vůli jerusalemského (bohatého) obyvatelstva dosáhl toho, že nebyl za krále provolán starší syn Josjášův Eljakim (v. 34.), ale mladší Joachaz. Bylť v Judsku dvě strany, které se rozcházely v názorech o zahraniční politice: venkov smýšlel protiegyptsky, hlavní město chtělo žíti s Egyptem přátelsky.

V. 31. Joachaz jmenoval se před nástupem na trůn Šallum (Jer 22, 10. nn.; 1. Par 3, 15.). Když vstoupil na trůn, změnil si jméno v Jehó'ácház (= Jahve drží), aby tak naznačil, že je stoupencem strany, která doufá ve svého Boha Jahve, a brání se cizáctví (egyptskému). — „tři měsíce" letní roku 608. Ten rok od podzima 609 do podzima 608 pokládán dle judského způsobu za poslední, třicátý prvý, rok vlády Josjášovy a spolu za první rok vlády Joakimovy (v. 34.). Ježto do tří měsíců vlády Joachazovy nepřipadl nový rok (na podzim), nepočítány za celý rok vladařský Joachazův. — „Chamútal" = Útěchou je rosa. = „Jeremjá" = Jahve zakládá. O Lobně viz 19, 8; 8, 22. —

V. 33. Rebla = dnešní Rible na řece Orontu (Nahr el-'Açi) v širokém údolí mezi Libanem a Antilibanem, severně od Ba'albeku a jižně od Hamy. Ribla byla na cestě spojující Hamat (od severu) s údolím Merdž Ajún, branou to Palestiny. Jiná cesta šla z Ribly do Damašku. V Rible byl hlavní stan Nechův. Srv. 25, 6. Že tam skutečně Necho byl, potvrzují nápisy, které dal vydlabati později Nabuchodonosor do skály v údolí Brisa, sestupujícím s Libanu, jižně od Ribly. „Ježto cizí nepřítel" — praví tam Nebukadnezar o Nechovi — „pohoří zabral a jeho plodiny odňal, bylo jeho obyvatelstvo na útěku. V síle Nabua a Marduka, mých pánů, dal jsem rozkaz táhnouti na Libanon a vyhladil jsem nepřítele nahoře i dole. Srdce té země jsem obveselil. Její rozptýlený lid jsem shromáždil

zemi, sto hřiven stříbra a hřivnu zlata. 34 Ustanoviv pak za krále
Eliakima, syna Josiášova, místo Josiáše, otce jeho, farao Nechao pro-
měnil jméno jeho v Joakim. Joachaza však vzal a odvedl do Egypta,
kdež i zemřel. 35 (To) stříbro a zlato dal Joakim faraonovi, když byl
každého v zemi ocenil, aby sneseno bylo, jak farao rozkázal; od
každého z lidu venkovského žádal dle zámožnosti jeho stříbro i zlato,
aby je dal faraonovi Nechaovi.
36 Ve dvaceti pěti letech byl Joakim, když počal kralovati, a je-
denáct let kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Zebida, dcera
Fadajášova z Rumy. 37 Činil, co je zlé před Hospodinem, dle všeho,
co byli činili otcové jeho.

Hlava 24. — 1 Za dnů jeho přitáhl Nabuchodonosor, král baby-
lonský. Joakim byl poddaným jeho tři léta; avšak opět se pozdvihl proti

---

a uvedl jsem jej zpět do jeho sídel." — Ze známé východní řevnivosti mezi královskými syny možno se domnívati, že o trůn ucházel se starší bratr Joachazův Eljakim, že předstíraje faraonovi věrnost, udal bratra z velezrady. Necho povolal obžalovaného krále do Ribly, kde byl asi souzen. Soud skončil nepříznivě, proto byl král spoután a venkov judský, o který se král opíral a který Egyptu nepřál, pokutován. Tu pokutu bylo vymáhati již Joakimovi. — Místo „hřivny" jedné lepe čísti s recensí Lukiánovou: „deset hřiven".

V. 34. Necho mění jméno Eljakimovo na znamení, že jest jeho pánem, nový král pak že všecek na něm závisí. Srv. 3. Král 8, 16. — Eljáqím = Bůh postavuje. — Jehójáqím = Jahve postavuje. Necho pojal do nového jména „Jahve" proto, by tím lidu judskému prokázal zvláštní milost a tak si jej naklonil.

V. 35. Venkované, přívrženci Joachazovi, potrestáni tím, že musili všecek poplatek faraonem žádaný sehnati, kdežto Jerusalemští, kteří se byli více klonili k Egyptu, nebyli nuceni k jakémukoli příspěvku. — „stříbro a zlato", které farao dle v. 33. byl žádal.

V. 36. n. První rok jeho vlády byl *609/608*, a poslední rok, jedenáctý, *599/598* před Kristem. — „Zebúdá = Darovaná (Bohem). Tu míní Jer 13, 18. — „Pedájá" = Jahve vykoupil. — Místo „Ruma" čte 2. Par 36, 5. LXX lépe: Rama. Viz 1. Sam 1, 1. — Podobný posudek o Joakimovi podává Jer 22, 18. nn.; 26, 20. nn. — Ve hll. 22. n. použil skladatel knih Král zprávy o nalezeném zákoníku a provedených opravách, které ukládal. Ten pramen, napsaný svědkem očitým v době, kdy žil již sám skladatel, patrný je zejména 22, 3. 8. 10; 23, 6. n. 11. n. 13. 8b. 10. 5. 8a. 9. — 23, 16.—18. patří k dějinám prorockým, ze kterých vzaty také 3. Král 13, 1. nn. — 23, 29. n. 33.—35. vzato z královských Letopisů. — 22, 5b.—7; 23, 26. n. jsou dodatky pozdější. (Šanda.)

Hl. 24. — V 1. Nabuchodonosor = babylonsky: Nabu-kudurri-uçur = Nabu (bože) hranice mé střez! — Nejstarší záznam z dob jeho panování na tabulce britského musea (značka A. H. 83, 1.—18, 654.) datován dnem 14. měsíce dúzu (asi náš červenec), počátku jeho vlády (ríš šarruti), t. j. r. *605*. — „Za dnů jeho", t. j. r. 605 po bitvě u Karkemiše (= dnes Džerábis na Eufratu). Počítáme-li roky vlády Joakimovy dle předdatujícího způsobu judského, byl to „čtvrtý" rok vlády Joakimovy (Jer 46, 2.); počítáme-li dle podatujícího způsobu assyrského, který začíná počítati roky vladařské teprve počátkem příštího roku občanského, byl to „třetí" rok vlády Joakimovy (Dn 1, 1.). Když totiž Nabopolasar (babylonsky Nabu-aplam-uçur) se dověděl, že Necho táhne k Eufratu, vypravil proti němu vojsko a svěřil je svému synu Nebukadnezarovi. Ten poraziv faraona pronásledoval jej i jeho spojence, mezi kterými byl také Joakim. Oblehl Jerusalem (Dn 1, 1.), dal Joakima spoutati, aby byl odveden do Babylona (2. Par 36, 6.). Udělil mu však potom milost a spokojil se toliko s několika vznešenými rukojmími a s částí chrámového nářadí. K té povolnosti pohnula Nebukadnezara zpráva, že zemřel otec. Odevzdav zajatce ze Syrie, Fenicie a Judska, jakož i těžkooděnce a zavazadla svým velitelům, rozkázal jim, aby táhli obvyklou cestou zpět domů. Sám však odebral se nejkratší cestou pouští do Babylonu, by si zajistil tam otcovský trůn. — „tři léta", která byl Nebukadnezarovi poddán, jsou *605—602*. — „pozdvihl se" proti Nebukadnezarovi nejspíše návodem Nechovým, který

němu. [2] I poslal Hospodin na něj lupičské tlupy Chaldejských, Syr-
ských, Moabských a Ammonských; poslal je na Judu, aby ho zničili
dle slova Hospodinova, které byl pronesl skrze služebníky své proroky.
[3] Stalo se to pro slovo Hospodinovo proti Judovi, ježto chtěl jej zavrci
od sebe pro veškeré hříchy Manassovy, které byl učinil, [4] a pro krev
nevinnou, kterou byl vylil, že naplnil Jerusalem (tou) krví nevinných;
pro tu věc nechtěl se Hospodin slitovati.
[5] Ostatní věci Joakimovy, vše, co činil, zapsáno je v Letopisech
králů judských. Když pak usnul Joakim s otci svými, [6] stal se králem
Joachin, syn jeho, místo něho.
[7] Král egyptský již nevytáhl ze země své, ježto zabral král baby-
lonský od Potoka egyptského až k řece Eufratu vše, co bylo krále
egyptského.
[8] V osmnácti letech byl Joachin, když počal kralovati, a tři měsíce
kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Nohesta, dcera Elnatanova
z Jerusalema. [9] Činil, co bylo zlé před Hospodinem, vše tak, jak byl
činil otec jeho. [10] Toho času přitáhli služebníci Nabuchodonosora, krále
babylonského, k Jerusalemu, i bylo město obleženo. [11] Přitáhl pak
(i) Nabuchodonosor, král babylonský, k městu, když ho služebníci jeho
dobývali. [12] Tu vyšel Joachin, král judský, ke králi babylonskému, on
i matka jeho, služebníci jeho, knížata jeho a komorníci jeho: i zajal ho

---

nemohl zapomníti porážky, kterou utržil u Karkemiše. Dle zpráv klínopisných zdá se, že i v Syrii vznikl tehdy odboj proti Babylonu, vítaná to příležitost pro Joakima, by odpadl od Bybylonu a přiklonil se k Egyptu a Syrii.

V. 2. „Hospodin", t. j. Nebukadnezar. Přitáhl do Syrie, potlačil povstání, netáhl však osobně dále na jih do Judska, ježto události medské a perské vyžadovaly jeho pozornosti. Poslal toliko něco svého vojska, které byl přivedl z Babylonie (= „Chaldové"), a k nim připojil Aramy (= „Syrské"). Kromě toho rozkázal sousedům Judska, Ammonům a Moabům, by se přidali k jeho vojsku proti Judsku. Tak daleko sáhal tehdy vliv babylonský! — K „slovu Hospodinovu" srv. Jer 16, 16; 25, 8. nn.

K v. 4. srv. 21, 16. — Podobně činil také Joakim. Srv. Jer 22, 17; 26, 23.

V. 5. n. O způsobu smrti Joakimovy viz Jer 22, 18 n.; 36, 30. Jehójáchín = „Jahve zakládá" sluje také „Jechonjá", Jechonjáš Jer 24, 1., ano i „Konjáhú" — Konjáš Jer 22, 24.

V. 7. patří k v. 1. Tehdy, roku *605*, po bitvě u Karkemiše, zabral Nebukadnezar Syrii a Palestinu. — O „Potoku egyptském" viz Jos 15, 4. — „nevytáhl ze země své", aby přispěl Joakimovi (v. 2.). — Dějiny Joakimovy zpracoval skladatel knih Král dle „Letopisů", které tu naposled uvedeny. V. 3. pokládá Šanda za pozdější přídavek.

V. 8. Joachin nastoupil před podzimem roku *598*; byl to jedenáctý rok Joakimův. — Narodil se tedy Joachin roku *616*. Otci jeho Joakimovi bylo tehdy asi 17 roků. Srv. 23, 36. — Ježto dle 2. Par 36, 10. připadl do tří měsícův a desíti dnů (2. Par 36, 9.) vlády Joachinovy nový rok, měl by míti dle přesného způsobu, jak bylo v Judsku počítáno, dva roky vlády, ze kterých prvý byl spolu posledním rokem jeho předchůdce a druhý byl spolu prvním rokem jeho nástupce (Sedekjáše). Srv. Úvod na str. 896 nn. — Nechuštá = Had(ice)? — El-náthán (Bůh dal) jmenován také Jer 26, 22; 36, 12. 25.

V. 10. n. „toho času" = *r. 598.* — Srv. Jer 39, 13. — Nebukadnezar poslal pravděpodobně z hlavního stanu svého, z Ribly (viz výše k 23, 33.), vojsko, by oblehlo Jerusalem, a krátce po tom přitrhl k Jerusalemu i sám. Vše šlo rychle, ježto Joachin panoval velmi krátce.

V. 12. Město s králem v čele se vzdalo. — „Léta osmého" počítáno dle předčítacího způsobu judského. Rok 605/604 (od jara do jara), kdy zemřel Nabopolasar, kdy nastoupil Nebukadnezar (počátek vlády Nebukadnezarovy [až do nisanu r. 604], zvaný assyrský „réš šarrûti) počítán tu za první rok vlády Nebukadnezarovy. Podobně počítán devatenáctý rok vlády

král babylonský léta osmého kralování svého. — [13] Vynesl pak tam-
odtud všecky poklady domu Hospodinova i poklady domu královského,
a rozbil [všecko] nářadí zlaté, jež byl dal nadělati Šalomoun, král
israelský, v chrámě Hospodinově dle rozkazu Hospodinova. [14] A odvedl
veškeré obyvatelstvo jerusalemské, všecka knížata i všecky muže
schopné boje, deset tisíců, do zajetí; též všecky řemeslníky i kovo-
dělníky; nikoho nezanechal, kromě chudých venkovanů. [15] Také Joachina
zavedl do Babylona, matku královu, ženy královy, komorníky jeho,
i soudce země odvedl do zajetí z Jerusalema do Babylona; [16] všech
statných mužů sedm tisíc, řemeslníkův a kovodělníků tisíc, vesměs
muže silné a schopné boje — král babylonský odvedl je do zajetí
do Babylona. [17] Ustanovil pak Mattaniáše, strýce jeho, místo něho,
a přezval ho Sedekiáš.

Sedekiáš, pád Jerusalema, zajetí babylonské
(24, 18.—25, 26.).

Doba a způsob vlády Sedekjášovy (24, 18.—20.). Jerusalem obležen, Sedekjáš zajat (25, 1.—7.). Město i chrám zničen, obyvatelstvo odvedeno do zajetí (25, 8.—21.). Godoljáš, místodržící krále babylonského, zavražděn. Judovci prchají do Egypta (25, 22.—26.).

[18] Dvacet jeden rok byl Sedekiášovi, když počal kralovati, a jede-
nácte let kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Amital, dcera

jeho níže 25, 8. Dle assyrského (dopočítacího) způsobu počítáme-li roky vladařské, byl to sedmý rok. — Král Jechonjáš odveden do zajetí na podzim, po novém roce judském roku *598*, tedy před nisanem (jarem) roku 597.

V. 13. „tamodtud“ = z Jerusalema. — Místo „rozbil“ čti: „vzal“ a škrtni „všecko“. (Šanda.) Část nářadí odnesena již r. 605 (Dn 1, 2.), a roku 587 měli Chaldové zase co vzíti a nésti do Babylonu (níže 25, 15.).

V. 14. V těch 10.000 nejsou započítány ženy ani děti. Počítáme-li (právem), že byli skorem všichni zajatci ženati a že měli průměrně po dvou dětech, bylo z Jerusalema odvedeno úhrnem 40.000 duší. K těm dlužno připočísti 3023 venkovany dle Jer 52, 28. Bylo-li odvedeno do zajetí 43 000 hlav patřících k výkvětu národa, znamenalo to takořka zkázu národa israelského. Byl to mezník v dějinách Judska, od kterého počítali vyhnanci roky. Ez 1, 2; 8, 1; 20, 1; 24, 1; a jj. Byl to rok *598/597*. Zajatci byli odvedeni sice na podzim (v listopadu druhého roku vlády Joachinovy), rok však zajetí Joachinova byl počítán dle způsobu babylonského od jara do jara (od nisanu 598 do nisanu 597). Byl to sedmý rok vlády Nebukadnezarovy. — V. 14. je jakýsi závěrek, patřící za v. 15. n. Byl přidán později.

V. 15. n. souvisí úzce s v. 13. — 7000 vojínů, kteří hájili města, a 1000 řemeslníkův obsaženo v 10.000 jerusalemských vyhnanců, jmenovaných výše ve v. 14. — Byli sice odvedeni z Jerusalema, bylo však zajisté také mezi nimi dosti zámožných venkovanů, kteří se byli do města utekli a kteří nyní jsou počítáni mezi „obyvatelstvo jerusalemské“ (v. 14.). Babyloňané naložili s Jechonjášem nepoměrně mírněji, nežli později se Sedekjášem (níže 25, 6.), ježto se Jechonjáš brzy vzdal.

V. 17. Mattanjá = Dar Jahvův. — Mattanjáš byl syn Josjášův a mladší bratr Joakimův. 1. Par 3, 15. — Sedeqjáhú = Spravedlnost Jahvova. Jméno to mělo připomínati, že Nebukadnezar potrestal roku 598 Judsko jakožto nástroj spravedlivého Hospodina. — Co podáno 24, 8.—25, 21. vypravuje skladatel knih Král z vlastního názoru jakožto svědek očitý.

V. 18. 24, 18.—25, 11. pojato do Jer 52, 1.—27; 39, 1.—10. (= 25, 1.—12.). První rok vlády Sedekjášovy dle judského způsobu počítání roků vladařských byl rok od podzima 598 do podzima 597. Narodil se tedy Sedekjáš roku 619. Byl o 13 roků mladší nežli Šallum čili Joachaz. S tímto měl netoliko téhož otce, ale i matku. Srv. 23, 31. — Nebukadnezar počínal si na tehdejší doby dosti

Jeremiášova z Lobny. 19 Činil, co bylo zlé před Hospodinem, všecko tak, jak byl činil Joakim. 20 Nebo (proto, že) se hněval Hospodin na Jerusalem a na Judu, (stalo se, že) až i zavrhl je od sebe. Sedekiáš odpadl od krále babylonského.

Hlava 25. — 1 I přitáhl léta devátého kralování jeho měsíce desátého, desátého dne (toho) měsíce, Nabuchodonosor, král babylonský, on i všecko vojsko jeho k Jerusalemu, obklíčili jej, a vystavěli kolem něho náspy. 2 Tak zavřeno a obleháno bylo město až do jedenáctého roku krále Sedekiáše. 3 Když devátého dne měsíce (čtvrtého) rozmohl se hlad ve městě, že neměl co jísti lid venkovský, 4 a když učiněn byl průlom do města, všecko mužstvo bojovníkův uteklo noci té cestou

---

rytířsky, velkodušně, ovšem z důvodů politických. Nechtěl hned užíti prostředků nejostřejších, sesaditi dynastii Davidovcův, obrátiti království judské v pouhou babylonskou provincii s místodržícím babylonského, tedy cizáckého původu. Domníval se, že národ, nemající šlechty, nebude se již moci bouřiti proti Babylonu, bude však hájiti zájmů babylonských na hranicích veleříše, tam, kde se stýkají a křižují se zájmy egyptskými. Umírněnost babylonského vladaře, šetřícího samosprávy porobeného národa, mohla by býti vzorem i politikovi XX. věku křesťanského.

K v. 19. srv. Ez hll. 8.—11; 19, 5. nn.; Jer 37, 2. nn. 38, 5 19.

V. 20. Sedekjáš ujišťoval Nebukadnezara o své věrnosti poselstvím brzy po nástupu na trůn (Jer 29, 3.) a opět čtvrtého roku své vlády, t. j. 595/594. (Jer 51, 59.). Jeremjáš radil králi, by zůstával Babylonu věren (Jer 27, 2. nn.). Král však podlehl Egyptu a s ním se smlouvajícím nepřátelům Babylonie v Zajordání i v Syrii. Dle Ez 17, 15 poslal na počátku svého povstání, t. j. roku 590, posly do Egypta, kde tehdy panoval Psammetich II. (595—589). Brzy po tom přitáhli Babyloňané (r. 589.).

Hl. 25. — V. 1. „D e v á t ý r o k“ kralování Sedekjášova byl rok od podzima 590 do podzima 589. — Byl to spolu d e v á t ý r o k z a j e t í J o a c h i n o v a (Ez 24, 1. n.); ten však dlužno počítati po způsobu babylonském od nisanu 590 do nisanu 589. — 10./X. je leden roku 589 — Nebukadnezar nebyl u Jerusalema ustavičně, dokud byl obléhán. Srv. Jer 38, 17. — O dobývacím náspu viz výše 19, 32. Také Titus, dobývaje později Jerusalema, obehnal jej podobným náspem.

V. 2. „j e d e n á c t ý r o k“ Sedekjášův byl od p o d z i m a 588 d o p o d z i m a r. 587 před Kristem.

V. 3. n. Datum „d e v á t é h o d n e m ě s í c e č t v r t é h o“ patří dle Jer 39, 2. k verši č t v r t é m u! Toho dne pokusil se král o útěk z města. — Bylo to v našem č e r v e n c i. — Byl tedy obléhán Jerusalem půltřetího roku (30 měsíců). — Sedekjášovi nedostalo se pomoci od Psammeticha II., který zemřel roku 589, kdy byl již Jerusalem obklíčen. Teprve H o f r a‘ (Aperies), nástupce Psammetichův, vytáhl proti Nebukadnezarovi ještě téhož roku 589. Chaldové byli ke konci toho roku přinuceni přerušiti dobývací práce (Jer 37, 5. nn.), brzy však, hned na počátku roku 588, se vrátili a dobývali města dále. Všecky pokusy Hofrovy toho roku činěné selhaly (Ez 29, 1. nn; 30, 20. nn.; 31, 1. nn.). — Hlad ve městě potvrzuje také Jer 37, 20. K tomu, jak obyčejně, přidružily se nakažlivé n e m o c i. Jer 38, 2. 9. — „p r ů l o m“ učiněn asi na severu, kde byl přístup ke zdem hradícím město nejsnadnější. Srv. výše 14, 13. — „z a h r a d a k r á l o v s k á“ byla na jihovýchodě Jerusalema (2. Esdr 3, 15.). — „b r á n u m e z i d v ě m a z d m i“ dlužno hledati na jihovýchodě Jerusalema tam, kde vycházelo z města údolí, zvané dnes e l - V a d; tudy bylo nejsnáze nepozorovaně dostati se do údolí e n - N á r (Jos 15, 63.) a na poušť uniknouti. — „r o v i n a p u s t i n y“ = Araba, kotlina jordanská — Král chtěl tudy prchnouti do Zajordání k A m m o n ů m nebo M o a b ů m, kteří byli také spojenci Egypta proti Babylonii — Vojsko nepřátelské sluje velmi dobře „C h a l d y“, ježto král i důstojníci byli C h a l d o v é. Příslušníkem jejich byl již M e r o d a c h - b a l a d a n. Viz výše 20, 12. Co se tehdy nepodařilo M e r o d a c h - b a l a d a n o v i na delší dobu, podařilo se N e b u k a d n e z a r o v u otci N a b o p o l a s a r o v i: zmocnil se trůnu babylonského a založil tak ř í š i n o v o b a b y l o n s k o u čili „c h a l d s k o u“, která trvala od roku 625—539. Původně sídlili Chaldové na břehu Perského zálivu při ústí Eufratu, rozdrobeni jsouce na několik knížectví. Na jevišti dějin vystupují zejména od IX. století před Kristem.

brány, která je mezi dvěma zdmi nad zahradou královskou. Chaldejští
však měli obklíčeno vůkol město. Když tedy utekl lid a Sedekiáš
cestou, která vede k rovinám pustiny, [5] hnalo se vojsko chaldejské za
králem, a postihli ho na rovině jerišské; zatím všichni bojovníci, kteří
byli s ním, rozprchli se, opustivše ho. [6] Tak javše krále přivedli ho ke
králi babylonskému do Rebly, a ten vyřkl nad ním soud: [7] syny
Sedekiášovy dal pobíti před ním, jemu pak oči vyloupati, svázati jej
řetězy a přivésti do Babylona.
[8] Měsíce pátého, sedmý den měsíce — bylo to roku devatenáctého
krále babylonského — přitáhl Nabuzardan, velitel vojska, služebník
krále babylonského, do Jerusalema, [9] zapálil dům Hospodinův, dům
královský i domy jerusalemské, — všecky domy ohněm spálil — [10] a zdi
kolem Jerusalema pobořilo všecko vojsko Chaldejských, které bylo
s (tím) velitelem vojska. [11] Ostatek lidu, který byl zůstal ve městě,
sběhy, kteří byli utekli ke králi babylonskému, ostatní obecný lid
odvedl Nabuzardan, velitel vojska; [12] něco však chudého lidu venkov-
ského zanechal za vinaře a oráče. [13] Sloupy měděné, které byly v chrámě
Hospodinově, kotle a moře měděné, které bylo v domě Hospodi-
nově, ztloukli Chaldejští, a přenesli všecku tu měď do Babylona. [14] Také
hrnce měděné, lopaty, vidlice, koflíky, moždířky i všecko náčiní mě-
děné, kterým bylo posluhováno, pobrali. [15] Rovněž i kadidelnice a misky,
ať byly ze zlata nebo ze stříbra, pobral vůdce vojska. — [16] Tedy:

V. 5. n. Chaldové nadběhli kratší cestou do Jericha prchajícím Judovcům, ze kterých cestou bylo již množství krále opustilo; ti skrývali se na západních březích Mrtvého moře; někteří z nich uprchli do Ammonska, Moabska i Edomska. Jer 40, 10.—12. — Nebukadnezar nebyl u Jerusalema, když ho bylo dobyto; byl ve hlavním stanu v Rible. (Viz výše.) Tam byl tedy královský zajatec dopraven.

V. 7. Dle Jer 52, 11. byl Sedekjáš vězněn do smrti. — Sedekjáš potrestán přísně, ježto nevážil si milosti roku 598 mu prokázané, ale zase se Nebukadnezarovi zpronevěřil. — O těch trestech srv. Jer 34, 3; Ez 12, 13.

V. 8. n. Nabuzardan babylonsky: Nabu-zér-iddin = Nabu (bůh) símě (potomstvo) dal. — velitel „vojska“ přesněji: „osobní královské stráže“. — „devatenáctý rok“ Nabuchodonosorův je roku 587—586, počítaný dle způsobu judského (počátek vlády, neplný rok počítán za rok prvý). Dle assyrského způsobu „dopočítacího“, počínajícího prvním úplným rokem, byl to rok osmnáctý. Viz výše 24, 12. — „pátý měsíc“ byl asi náš srpen. — Místo „sedmého“ má Lukiánova recense „devátého“; s tím souhlasí židovské podání, dle kterého vyhořel chrám jerusalemský dne 10. měsíce abu. — Dle v. 3. dobyli Chaldové města dne 9./IV. Samo sebou se rozumí, že je vydrancovali. Nezapálili ho však, ježto nedostali k tomu z hlavního stanu rozkazu; nevěděli, jak král s celou říší judskou naloží. Záviselo vše také na výsledku soudu, ke kterému byl Sedekjáš pohnán. Ježto na soudu pochodil zle, dán byl veliteli osobní stráže královské rozkaz, by město zničil. To se stalo měsíc po dobytí města.

V. 10. Zdi pobořili toliko v té míře, že mohly býti později za 52 dny zase spraveny. Neh 4, 1; 6, 15.

V. 11. n. Místo „ostatní obecný lid“ čti: „zbytek řemeslníků“. Srv. Jer 39, 9; 52, 15. Kolik lidí bylo z Jerusalema odvedeno, srv. Jer 52, 29. n. — Jerusalemských nebylo tentokrát r. 587 již mnoho do zajetí odvedeno, ježto se stalo tak již roku 598. Za to bylo mnoho venkovanů přesazeno z Judska. Tehdy zasažena byla hlava, tentokráte tělo národa.

V. 13. n. Z pojezdných umyvadel zbyly od časův Achazových (16, 17.) toliko kotle (misy). — K nádobí oltářnímu srv. 3. Král 7, 50. — Kam se byl poděl starý kovový oltář, neznámo. Srv. 4. Král 16, 14.

K v. 15. srv. Jer 27, 21. n. — K osudu archy, oltáře kadidlového, viz 2. Mach 2, 4. nn.; k osudu posvátného ohně tamže 1, 19.

V. 16. Poznámka, že nebylo možno zvážiti měď, je nadsázka, která skorem zpravidla se opakuje po výčtu kořisti v nápisech assyrských.

sloupy dva, moře jedno, kotlů (deset), které byl dal udělati Šalomoun
do chrámu Hospodinova; nebylo lze zvážiti měď všeho (toho) nářadí.
17 Osmnáct loket byla výška sloupu jednoho; a (měl) hlavici měděnou
na sobě zvýši tří loket, mřežování, a jablka granátová na hlavici
sloupu, všecko měděné; takovou ozdobu měl i druhý sloup. — 18 Ve-
litel vojska vzal dále Sarajáše, kněze prvního, Sofoniáše, kněze dru-
hého, a tři vrátné; 19 z města (vzal) komorníka jednoho, který byl
ustanoven nad vojáky; pět mužů z těch, kteří stávali před králem,
které nalezl ve městě; písaře velitele vojska, který vyšetřoval no-
váčky z venkovanův, a šedesát mužů z lidu obecného, kteří byli na-
lezeni ve městě. 20 Ty vzav Nabuzardan, velitel vojska, zavedl je ke
králi babylonskému do Rebly. 21 Král babylonský dal je pobíti, dal je
popraviti v Reble, v území ematském. Tak odveden byl Juda ze
země své.
22 Lidu pak, který zůstal v Judsku, který byl zanechal Nabucho-
donosor, král babylonský, postavil v čelo Godoliáše, syna Ahikama,
syna Safanova. 23 Když to uslyšeli všichni vůdcové vojska, oni i muž-
stvo, které bylo s nimi, že (totiž) ustanovil král babylonský Godoliáše,
přišli ke Godoliášovi do Masfy: Ismael, syn Nataniášův, Johanan, syn
Kareův, Sarajáš, syn Tanehumetův, Netofan a Jesoniáš, Maachan, oni
i druhové jejich. 24 I přisáhl Godoliáš jim i lidu jejich řka: „Nebojte
se sloužiti Chaldejským; zůstaňte v zemi, buďte poddáni králi baby-
lonskému a dobře bude vám.“ 25 Avšak měsíce sedmého přišel Ismael,
syn Nataniáše, syna Elisamova z potomstva královského, a deset mužů
s ním, i zabili Godoliáše, — a tak zemřel — a také Judovce a Chaldejské,

---

V. 17. Místo „tři“ čti „pět“. Srv. 3. Král 7, 16; Jer 52, 22.

V. 18. n. Serájá = Jahve bojuje. — Serajáš byl vnuk Helkiášův. Srv. 22, 4. Jeho potomstvo zachovalo se v zajetí. 1. Par 6, 13.—15. Pocházel z něho Esdráš. Esdr 7, 1. Çefanjáhú = Jahve kryje, chrání. — Sefanjáš byl důvěrníkem Sedekjášovým. Jer 21, 1; 37, 3; 29, 25. 29. — „tři vrátní“ = představení vrátných (kněží neb aspoň levité). — „stávali před králem“ sloužíce mu.

V. 20. n. Kromě těchto 72 mužů byla před měsícem již popravena také králova družina, u Jericha polapená. Jer 39, 6. — Babylonští a assyrští králové obyčejně za lid odvedený do zajetí dosazovali jiné obyvatelstvo. — Písmo nepraví, zdali také tentokrát učinil tak Nebukadnezar. Tu končily původně knihy Král. Ježto 24, 8.—25, 21. vypravuje skladatel Král to, co viděl, nedovolává se již „Letopisů králů judských“.

V. 22.—26. vypravuje podrobněji Jer 40, 7. nn. — Ahikam je znám již z 22, 12. Také tím ukázal Nebukadnezar blahovůli ke zbytkům Judovců, že jim dal za místodržícího jejich krajana, a ne Chalda. Místodržitel ten sídlil v Mispě (v. 23.). Měl malou posádku (Jer 41, 3.).

V. 23. „vůdcové vojska“, kteří spolu s králem z Jerusalema byli uprchli, pak jej opustili, ale zachránili se. Když Chaldové odtáhli, vrátili se a usadili se s četami svými na některých místech (Jer 40, 10.). — O Mispě viz 3. Král 15, 22. — Nethánjá = Daroval Jahve. — Jóchánán (Jan) = Jahve je milostivý. — Qáréach = Lysý. — Tanchumeth = Těcha. — O Netofě viz 2. Král 23, 28. n. — Jaazanjáhu = Jahve slyší. — K „Maachan“ srv. 1. Par hl. 4, v. 19.

V. 24. Godoljáš přísahou se zavázal, že bude šetřeno života jejich, jakož i všech uprchlíků, kteří se vrátí z Ammonska, Moabska i Edomska. Ano i zabraná města směli podržeti. Jer 40, 10.—12. Tak se jim zaručil jménem babylonského krále. Tak blahovolným byl Nebukadnezar, pohan, k poraženým!

V. 25. Podrobněji líčí fanatický, nerozumný čin Ismaelův Jer 40, 13. nn. Zdá se, že věděl o vraždě také velmi dobře král ammonský. — Elišama byl za Joakima písařem (Jer 36, 12. 20.). Spřízněn byl s Davidovci nejspíše tím, že některý předek jeho dostal za manželku královskou dceru.

kteří byli s ním v Masfě.
[26] Tu povstav veškeren lid od malého až
do velikého, i velitelé vojska, ušli do Egypta, bojíce se Chaldejských.

ZÁVĚR (25, 27.—30.).

Jechoniáš vyveden ze žaláře.

[27] Léta třicátého sedmého zajetí Joachina, krále judského, měsíce
dvanáctého, dvacátého sedmého dne měsíce, Evilmerodach, král babylonský, toho roku, kdy počal kralovati, povýšil Joachina, krále judského,
ze žaláře (ho pustiv).
[28] Mluvil s ním dobrotivě, postavil křeslo jeho
nad křesla králů, kteří s ním byli v Babyloně,
[29] změnil roucho jeho,
které měl v žaláři, a jedl u něho vždycky, po všecky dny života svého.
[30] Zaopatření ustanovil mu ustavičné, které mu také dáváno bylo od
krále každý den, po všecky dny života jeho.

V. 26. Více o tom viz Jer 41, 10. nn. — Vv. 22.—26. této hlavy jest výtah z Jer 40, 7. nn. Sem vložen byl později. Původně končily knihy Král 25, 21.

V. 27. Evil-Merodach = babylonsky: Amel-Marduk = „člověk (muž) Mardukův". — Marduk byl hlavní bůh babylonský. (Srv. názvy proroků: „muž Boží"). — Hebr. znamenalo by to jméno: Marduk je pošetilec. — Evil-Merodach nastoupil po svém otci Nebukadnezarovi roku 562 (kolem září). Od jeho nástupu až do 1. nisanu roku 561 byl „počátek jeho království" (ríš šarrutí). Rok ten byl spolu třicátým sedmým rokem zajetí Joachinova (598—561). — „dvacátého sedmého měsíce dvanáctého" byl asi konec našeho března. — „povýšil" dosl. hebr.: „pozdvihl hlavu Joachinovu".

V. 28. n. S Joachinem byli v Babyloně jiní králové v zajetí. Mezi těmi dostalo se nyní Joachinovi prvního místa při dvorních slavnostech, hostinách atd. „jedl u něho", t. j. dostávalo se mu jídla z královské kuchyně nebo potravin z královských důchodů. Stoloval s králem, když byl pozván.

V. 30. Evil-Merodach panoval krátce. Již v září roku 560 nastoupil po něm jeho svak Neriglissar. Zdá se, že Joachin za nového krále záhy zemřel. Bylo mu roku 560 již 57 let. (Srv. 24, 8.). — Vv. 27.—30. napsány v Babyloně a přidány ke knihám Král později. — Palác novobabylonských králů, ve kterém sídlil také Joachin, nalezen při vykopávkách v pahorku, zvaném Kasr (= Zámek, Hrad), vysokém 20 m a zabírajícím 35 hektarů plochy. Palác byl původně vystavěn již od Nabopolasara. Když však byl při povodni podemlet, dal jej Nebukadnezar úplně strhnouti a na vysokém a rozsáhlém násypu vystavěti obrovské stavby, obklopené nádherným umělým parkem. Co vypravoval Diodor o nádherném paláci Semiramidině, možno říci o paláci, ve kterém sídlil Nebukadnezar, jeho nástupci, ve kterém později ubytoval se Cyrus a zemřel Alexander Veliký. — O to, že byl El-Kasr vědecky prokopán, mají zásluhu: Angličané Layard (roku 1850), Rassam (roku 1879), Francouzi Fresnel, Oppert, Thomas (1851), zejména pak jménem německé Východní společnosti Koldewey (od roku 1899).

PRVNÍ A DRUHÁ KNIHA „PARALIPOMENON“

ČILI

„DOPLŇKŮ“

HEBREJSKY:

DIBRÉ HAJ-JÁMÍM (= LETOPISY).

ROZBOR PRVNÍ A DRUHÉ KNIHY PARALIPOMENON.

PRVNÍ KNIHA PARALIPOMENON.

Část prvá:

Rodopisy (1, 1.—9, 44.).

A. Rodokmen praotcův od Adama po Jakoba (1, 1.—2, 2.).

1. Od Adama do Abrahama (1, 1.—1, 27.).
2. Od Abrahama do Jakoba (1, 28.—2, 2.).

B. Rodokmeny synů Jakobových (2, 3.—9, 44.).

1. Rodokmen Judův (2, 3.—4, 23.).
2. Rodokmen Simeonův (4, 24.—43.).
3. Rodokmen Rubenův (5, 1.—10.).
4. Rodokmen Gadův (5, 11.—22.).
5. Rodokmen Manassův (5, 23.—26.). (Prvý).
6. Rodokmen Leviův (6, 1.—81.).
7. Rodokmen Issacharův (7, 1.—5.).
8. Rodokmen Benjaminův (7, 6.—12.).
9. Rodokmen Neftaliův (7, 13.).
10. Rodokmen Manassův (7, 14.—19.). (Druhý).
11. Rodokmen Efraimův (7, 20.—29.).
12. Rodokmen Aserův (7, 30.—40.).
13. Rodokmen Benjaminův a Saulův (8, 1.—40.).
14. Obyvatelé Jerusalema a potomstvo Saulovo (9, 1.—44.).

Část druhá:

Dějiny krále Davida (10, 1.—29, 30.).

A. Počátek kralování Davidova (10, 1.—12, 40.).

1. Smrt Saula a synů jeho (10, 1.—14.).
2. David králem v Hebroně a v Jerusalemě (11, 1.—9.).
3. Jména jonáků Davidových (11, 10.—46.).
4. Druhý seznam Davidových bojovníků (12, 1.—22.).
5. Třetí seznam Davidovych hrdinů (12, 23.—40.).

B. Rozvoj vlády Davidovy (13, 1.—22, 1.).

1. Archa poprvé přenesena (13, 1.—14.).
2. Králův palác a rodina (14, 1.—7.).
3. Porážky Filišťanů (14, 8.—17.).
4. Archa podruhé přenesena (15, 1.—16, 43.).
5. Davidovi slíbeno potomstvo na věčné časy (17, 1.—27.).

6. Davidova vítězství (18, 1.—13.).
7. Davidovi hodnostáři (18, 14.—17.).
8. David porazil Ammony a Syry (19, 1.—20, 3.).
9. Boje s Filišťany (20, 4.—7.).
10. Sčítání lidu (21, 1.—22, 1.).

C. Poslední činy Davidovy (22, 2.—29, 30.).

1. Příprava na stavbu chrámu (22, 2.—19.).
2. Počet, třídy a služba levitů (23, 1.—32.).
3. Kněžské třídy a knížata levitů (24, 1.—31.).
4. Počet a třídy zpěváků (25, 1.—31.).
5. Rodiny vrátných a jejich povinnosti (26, 1.—19.).
6. Strážcové pokladu a soudcové (26, 20.—32.).
7. Davidovi vojenští a civilní hodnostáři (27, 1.—34.).
8. Poslední Davidovy řeči a pořízení (28, 1.—29, 25.).
9. Doba panování Davidova a její prameny (29, 26.—30.).

DRUHÁ KNIHA PARALIPOMENON.

Část prvá:

Šalomoun král judský a israelský (1, 1.—9, 31.).

A. Šalomounova moudrost a bohatství (1, 1.—17.).

B. Velebnost chrámu Hospodinova (2, 1.—7, 22.).

1. Přípravy na stavbu chrámu (2, 1.—18.).
2. Chrám stavěn a nářadí hotoveno (3, 1.—5, 1.).
3. Chrám Hospodinův posvěcen (5, 2.—7, 22.).

C. Blaho království Šalomounova (8, 1.—9, 31.).

1. Výčet některých podniků Šalomounových (8, 1.—18.).
2. Příchod královny ze Šaby (9, 1.—12.).
3. Bohatství a nádhera Šalomounova (9, 13.—31.).

Část druhá:

Děje králů judských, nástupců Šalomounových (10, 1.—36, 23.).

A. První nástupce Šalomounův: Roboam (10, 1.—12, 16.).

1. Proč byla říše Šalomounova roztržena? (10, 1.—11, 4.).
2. Jak Roboam panoval (11, 5.—12, 16.).

B. Nástupci Šalomounovi až po Josafata (13, 1.—16, 14.).

1. Abiáš, druhý nástupce Šalomounův (13, 1.—14, 1.).
2. Asa, třetí nástupce Šalomounův (14, 2.—16, 14.).

C. Josafat, čtvrtý nástupce Šalomounův (17, 1.—21, 1.).

1. Jeho zbožnost a moc (17, 1.—19.).
2. Přátelství Josafatovo s Achabem (18, 1.—19, 3.).
3. Josafat upravil veřejnou správu říše (19, 4.—11.).
4. Josafatovo vítězství nad spolčenými nepřáteli (20, 1.—30.).
5. Ostatek panování Josafatova (20, 31.—21, 1.).

D. Králové judští po Ezechjáše (21, 2.—28, 27.).

1. Joram, pátý nástupce Šalomounův (21, 2.—20.).
2. Ochozjáš, šestý nástupce Šalomounův (22, 1.—9.).
3. Atalie, sedmá královna judská po Šalomounovi (22, 10.—23, 21.).

4. Joas, osmý nástupce Šalomounův (24, 1.—27.).
5. Amasjáš, devátý nástupce Šalomounův (25, 1.–28.).
6. Oziáš čili Azarjáš, desátý nástupce Šalomounův (26, 1.—23.).
7. Joatam, jedenáctý nástupce Šalomounův (27, 1.—9.).
8. Achaz, dvanáctý král judský po Šalomounovi (28, 1.—27.).

E. Ezechjáš, třináctý nástupce Šalomounův (29, 1.—32, 33.).

1. Jeho vynikající zbožnost (29, 1.—31, 21.).
2. Sklíčen Sennacheribem, avšak Bohem osvobozen (32, 1.—23.).
3. Uzdraven, pokořen. Konec jeho panování (32, 24.—33.).

F. Králové judští po Josjáše (33, 1.—25.).

1. Manasse, čtrnáctý nástupce Šalomounův (33, 1.—20.).
2. Amon, patnáctý nástupce Šalomounův (33, 21.—25.).

G. Josjáš, šestnáctý král judský po Šalomounovi (34, 1.—36, 1.).

1. Při obnově chrámu nalezen zákon (34, 1.—28.).
2. Bohoslužba znova uspořádána (34, 29.—35, 19.).
3. Nešťastná bitva a smrt (35, 20.—36, 1.).

H. Zánik říše judské se blíží (36, 2.—21.).

1. Joachaz čili Sellum, sedmnáctý nástupce Šalomounův (36, 2.—4.).
2. Joakim čili Eliakim, osmnáctý nástupce Šalomounův (36, 5.—8.).
3. Joachin čili Jechonjáš, devatenáctý král judský po Šalomounovi (36, 9. n.).
4. Sedekjáš, čili Mattanjáš, dvacátý nástupce Šalomounův (36, 11.—21.)

I. Výnos Cyra, krále perského (36, 22.—23.).

Knihy Paral byly původně kniha jedna.[1]) Ve dvě rozdělena byla nejprve v překladu řeckém. Do hebr. bible to rozdělení zavedl[2]) teprve Daniel Bomberg roku 1517.

Ve starých seznamech biblických knih, které se zachovaly u spisovatelů církevních (Melita, Origena a jj.) jmenovány Par hned za Král.[3]) V hebrejské bibli dnešní však jsou poslední knihou třetí skupiny, zvané „svatopisy"[4]) a tak poslední knihou v bibli vůbec.[5])

Řecký název „Paralipomenon" dán byl knize alexandrijskými překladateli; ze LXX pojat do „Italy" a odtud do „Vulg". Pojmenovány tak se zřetelem na knihy Král. Shledáno, že některé věci, které nepodány v knihách Král, (které jsou v nich „mlčením pominuty" = „vynechány" = „paralipomena") podány jaksi dodatečně v Par.[6]) Dle toho „Paralipomena" jsou jakési „doplňky" či „dodatky" Král. Název ten není nejlepší, ježto skladatel Par měl jiný účel nežli „doplňovati" Král.[7]) (Viz níže.)

[1]) Origenes, Jeronym. — Někteří, jako Martin, Schlögl, domnívají se, že Par a knihy Esdr činily původně jednu knihu „Kroniku" či „Letopisy".

[2]) Viz Úvod do Král výše na str. 894.

[3]) Tedy za „přednějšími proroky". Viz str. 715, pozn. 1.

[4]) Viz tamže str. 715, pozn. 1.

[5]) Dostaly se tam, za knihy Esdr. nejspíše proto, že byly považovány za výtah posvátných dějin vypravovaných v celé bibli. (Mangenot.)

[6]) Které úryvky podány v Král a zase opakovány v Par, viz výše v Úvodě ke Král na str. 735, pozn. 5; str. 896, pozn. 13.

[7]) Skladatel Par netoliko „doplňoval", ale také „zkracoval", „zpracoval" a „rozšířil" některé úryvky knih Král, ano i „vynechával".

V Par vynechány: Království Davidovo v Hebroně (2. Sam hll. 1.—4.). — Výčitky Micholiny Davidovi (2. Sam 6, 20.—23.). — Laskavost Davidova k Mifibosetovi a Sibovi (2. Sam 9.). — Davidovo cizoložství a vražda (2. Sam 11, 2.—12, 25.). — Osudy Davidovy rodiny, zejména vzpoura Absalomova i Sibova (2. Sam hll. 13.—20.). — O potomcích Saulových, vydaných Gabaoňanům (2. Sam 21, 1.—14.). — Válka Davidova s Filišťany (2. Sam 21, 15.—17.). — Písně Davidovy (2. Sam hl. 22. n.). — Snahy Adonjášovy, by došel trůnu (3. Král hl. 1.). — Poslední slova Davidova k Šalomounovi (3. Král 2, 1.—9.). — O sesazeném Abjataru, popraveném Joabu a Semejovi (3. Král 2, 26—46.). — O manželství Šalomounově s Egypťankou (3. Král 3, 1.). — O Šalomounově moudrém rozsudku (3. Král 3, 16.—28.). — O Šalomounových úřednících a nádheře (3. Král 4.). — Popis ozdob a nářadí chrámového (3. Král 7, 13.—39.). — Modlitba Šalomounova, když byl svěcen chrám (3. Král 8, 53. 56. 61.). — Stavba královského paláce (3. Král 7, 1.—12.) — Šalomounovy ženy, modlářství předpověděný

Lépe nazývány jsou „Kronikou“ či „Letopisy“ (národa israelského).[1])

Vznik a účel knih Par úzce souvisí se stavem židovských vyhnanců, kteří se vrátili ze zajetí babylonského, zřídili si na rozvalinách Jerusalema a bývalé jižní říše novou obec náboženskou i politickou, a postavili si „druhý“ chrám. Skladatel Par chtěl přiměti novou obec židovskou, by svědomitě šetřila smlouvy, kterou byl Jahve s otci jejími na Sinaji učinil, zejména pak by rádi přinášeli oběti, které vyžadovala bohoslužba, dle předepsaného řádu v Jerusalemě konaná.[2])

---

rozkol (3. Král 11, 1.—13.). — O dobytí Getu a poplatku, daném Hazaelovi (4. Král 12, 17.—18.). — Leccos vypuštěno z dějin Achazových a Ezechjášových (4. Král 16, 5.—18; 18, 4.—8.). — Vypuštěna jména matek posledních sedmi králů judských. — Vynechány dějiny králů říše severní.

V Par zkráceny: 1. Par 29, 22.—24. [3. Král hl. 1. n.]; 2. Par 2, 7.—12. [3. Král 5, 5.—14.]; 2. Par 12, 1. [3. Král 14, 22.—24.]; 2. Par 16, 2. [3. Král 15, 18.]; 2. Par 28, 22. n. [4. Král 16, 10.—16.]; 2. Par 32, 24.—26. [4. Král 20, 1.—19.]; 2. Par 33, 10. [4. Král 21, 10.—16.]; 2. Par 34, 32. n. [4. Král 23, 4.—25.]; 2. Par 36, 1.—5. [4. Král 23, 30.—37.], 2. Par 36, 6.—8. [4. Král 24, 1.—7.]; 2. Par 36, 10. [4. Král 24, 10.—17.]; 2. Par 25, 2. a 27, 2. [4. Král 12, 2. n.; 14, 3. n.; 15, 3, n. 35.].

V Par rozšířeny: [2. Par 5, 11.—14.] 3. Král 8, 10. n.; [2. Par 6, 41.—7, 4.] 3. Král 8, 54. 62; [2. Par 12, 2.—9.] 3. Král 14, 25. n.; [2. Par 13, 2.—22.] 3. Král 15, 7; [2. Par 14, 3.—7.] 3. Král 15, 12; [2. Par 22, 7.—9.] 4. Král 9, 27.

V Par přidáno: Seznam 1. Par 12. — Přípravy Davidovy na stavbu chrámu (1. Par 22.). — Seznam kněží a levitů (1. Par hll. 23.—26.). — Důstojníci Davidovi (1. Par 27.). — Poslední pořízení Davidova (1. Par 28.—29.). — Roboam upevňuje království, kněží přicházejí z říše israelské do Judska, ženy a děti královy (2. Par 11, 5.—23.). — Podrobnosti z války Abjášovy s Jeroboamem, jeho ženy a děti (2. Par 13, 2.—22.). — Vítězství Asovo nad Zarou (2. Par 14, 8.—14.). — Proroctví Azarjášovo (2. Par 15, 1.—15.). — Asa a prorok Hanani (2. Par 16, 7.—10.). — Věk Asův (2. Par 16, 13. n.). — Snahy Josafatovy (2. Par 17.). — Výtky Jehuovy, rozkaz Josafatův soudcům a kněžím (2. Par 19.). — Vpád Moabů, Ammonů, Aramů (2. Par 20, 1.—30.). — Joram pobíjí bratry (2. Par 21, 2.—4.). — Tresty za Joramovo modlářství (2. Par 21, 11.—19.). — Smrt Jojadova, jeho syn Zacharjáš zabit (2. Par 24, 15.—22.). — Osudy Amasjášovy (2. Par 25, 5.—10.; 14.—16. 25.). — Dějiny Ozjášovy (2. Par 26, 6.—15.). — Joatam bije Ammony (2. Par 27, 5. n.). — Velikonoce Ezechjášovy, jeho bohoslužebné opravy (2. Par 30; 31, 2.—21.). — Manasse v zajetí, jeho kajícnost a návrat (2. Par 33, 11.—13.). — Jeho práce další (2. Par 33, 14.).

[1]) Od prvopočátků jeho bytí až po doby Esdrášovy a Nehemjášovy. Možno proto skladatele Par nazývati „kronikářem“ nebo „letopiscem“ (posvátným, inspirovaným).

[2]) Proto chrám, svaté město, ve kterém byl vystavěn (2. Par 12, 13; 9, 1.—34.), bohoslužba (1. Par 15, 3.—16, 43; 2. Par 5, 1.—7, 10; 30, 1.—27; 35, 1.—18.), Bohem ustanovení a oprávnění služebníci Boží (kněží a levité) jsou hlavním předmětem Par. — Proto pomíjí mlčením Davidovo mládí, osudy jeho za dob Saulových, a začíná vypravovati děje Davidovy dobytím tvrze jebuské, do které přenesl sídlo své i archu (1. Par 11, 4.—9; 13, 1.—17, 27.), líčí, kterak bylo Davidovi vykázáno místo budoucího chrámu (21, 1.—30.), kterak pečoval, by připraveno bylo vše ke stavbě chrámu potřebné (22, 1.—29, 23.); o Davidových válkách stručně toliko se zmiňuje (18, 1.—20, 7.), o jeho hříchu dokonce mlčí. S toho stanoviska líčí také dějiny Šalomounovy (2. Par 2, 1.—7, 22.). Z ostatních králů judských věnována větší pozornost pouze těm, kteří se zasloužili o chrám a bohoslužbu, jako byl Asa (2. Par 14, 1.—16, 14.), Josafat (17, 1.—20, 37.), Joas (23, 1.—24, 27.), zejména pak Ezechjáš a Josjáš (29, 1.—32, 33; 34, 1.—35, 27.). Proto také nepopisuje dějů králů říše severní, kteří takových zásluh neměli. Za to v dodatku podává počátek Cyrova výnosu, kterým dáno dovolení, by chrám jerusalemský byl zase postaven. Proto také podává podrobné rodopisy kněží a levitů, zákonných to bohoslužebníků (srv. 1. Par 6, 1.—81; rodokmeny velekněží z rodu Eleazarova 6, 1.—15. 50.—53.), jejich povinnosti, výsady a práce (1. Par 15, 1. nn.; 2. Par

Tu smlouvu zachovávati jsou Židé povinni, ježto jsou potomci těch,[1]) kteří se za sebe a za budoucí pokolení slavně Bohu zavázali, že ji věrně dbáti budou. Jako zdědili po otcích povinnosti, tak se jim dostalo také práva doufati, že Jahve sliby dané otcům a dosud nesplněné splní jim. Žíti věrně dle zákona dlužno i proto, že dějiny národa israelského podávají tolik dokladů o věrnosti Hospodinově, odměňující ty, kteří mají zákony jeho na zřeteli, avšak trestající a právě nedávno (zajetím) potrestavší ty, kdo jimi pohrdali.[2]) S tohoto hlediska volí skladatel Par látku.

Skladatel Par uvádí jménem četné prameny, ze kterých vážil. Jsou to:

Kniha králův israelských a judských (1. Par 9, 1; 2. Par 27, 7; 35, 27; 36, 8.).

Kniha králův judských a israelských (2. Par 16, 11; 25, 26; 28, 26; 32, 32.).

Děje (kronika) králův israelských (2. Par 33, 18.).

Kniha králův israelských (2. Par 20, 34.).

Výklad (»midraš«) knihy králů (2. Par 24, 27.).

Slova (Děje) vidce Samuela, proroka Natana a vidce Gada pro dějiny Davidovy (1. Par 29, 29.).

Slova (Dějiny) proroka Natana a proroctví Ahiáše Silana, jakož i vid proroka Iddo pro děje Šalomounovy (2. Par 9, 29.).

Slova (Dějiny) Semeiáše proroka a vidce Iddo pro dějiny Roboamovy (2. Par 12, 15.).

Výklad (»midraš« či *»dějiny« (?) proroka Iddo pro Abiáše* (Abiama) 2. Par 13, 22.

Slova (Dějiny) Jehua, syna Hananiova, která byla pojata do Knihy králův israelských, pro Josafata (2. Par 20, 34.).

Děje Ussiášovy, které napsal Jesaiáš, syn Amosův, prorok (2. Par 26, 22.).

Vid Isaiáše proroka, syna Amosova (2. Par 32, 32.).

Sbírka žalozpěvů (2. Par 35, 25.).

5, 4. nn.; 1. Par 16, 4.—43; 23, 1.—26, 32; 2. Par 8, 14. nn. — 2. Par 11, 13. nn.; 17, 7. nn.; 19, 4. nn.; 23, 1. nn.; 31, 2. nn.; 29, 4. nn.; 34, 9. nn.)

[1]) Aby patrno bylo, že vyhnanci ze zajetí se vrátivší jsou dědici povinností, ale také slibů daných Israeli a Judstvu, proto podáno tolik rodokmenů, které to dědictví mravní dokazují (hll. 1.—9.). Nejsou sice vyloučeny rodopisy kmenů bývalé říše severní, větší však pozornost věnována rodům Judovců, Benjaminců, ježto těmto kmenům příslušela většina vrátivších se vyhnanců. Protože pak zvláštních slibů dostalo se zejména rodu Davidovu, pochopitelno, že mu tolik pozornosti věnováno. (1. Par 2, 3.—17; 3, 1.—24; 4, 31. 44; 5, 1. n.; 6, 31. n; 7, 2. n. a jj.) „V době po zajetí obživly zase mesiášské naděje, vzbuzeny byvše utlačováním národa; Mesiáš dle slibů nedávno vyslovených (Agg. Mal.) poctí prý svou přítomností chrám znova vystavěný. Čísti sebraná jména zbylých, málo známých potomků starého domu vladařského (Davidovců), jakožto předků očekávaného Potomka, nemohlo nebýti důležito tehdejšímu židovstvu". (Movers.)

[2]) Líčí-li kdy podrobněji války a jejich příznivé nebo nepříznivé výsledky, utěšený nebo žalostný stav říše za toho neb onoho krále, činí tak proto, by ukázal, že to vše souvisí s jejich zbožností nebo s modlářstvím. (2. Par 16, 1. nn.; 18, 1.—19, 3; 20, 35. nn.; 21, 10. nn.; 22, 5. nn. a jj.) Srv. účel skladatele knih Král výše na str. 894 n. Obě knihy měly účel podobný, a přece ne venkoncem účel týž.

Všecky tyto názvy znamenají nejspíše knihu toliko jednu nebo různé části jedné knihy, jejíž povšechný název byl pravděpodobně *„Výklad (»midraš«) knihy králů“*. Byla to kniha nábožensko-mravně vzdělavací (midraš) obsahu dějepisného. Možno, že v ní byly také kanonické knihy Král. Části Par s kanonickými knihami Král stejně znějící pojal skladatel Par buď z knih Král (kterých však výslovně neuvádí), nebo z onoho velikého „Výkladu („midraše“) knihy Král.[1]) — Rodopisy 1. Par 1, 1.—2, 2. nn. mohl vážiti z Gn; Ex; Nm; Jos; Rut.

Za spisovatele Par bývá se židovským podáním pokládán obyčejně Esdráš.[2]) (Možno však, že byla kniha Par složena nedlouho po Esdrášovi neznámým skladatelem [knězem nebo levitou], který zpracoval také paměti Esdrášovy a Nehemiášovy v dnešní kanonické knihy Esdr.) S tou dobou souhlasí také povaha jazyka hebrejského (mladší tvar), kterým Par původně napsány.

Žádná jiná kanonická kniha starozákonná neutrpěla při opisování tolik poruch, jako Par. Viz výklady.

Skladatel Par přešel sice mlčením leccos, co by zastínilo krále, které chválí. Učinil tak proto, že nechtěl býti dějepiscem, jak si jej představuje XX. století po Kristu, ale vytkl si zvláštní účel, o kterém výše. Křivdil by mu však, kdo by tvrdil, že chtěl ty události zatajiti, zahladiti z lidské paměti! Vždyť byly napsány v pramenech, ze kterých látku vybíral, v kanonických knihách Král i ve „Výkladu knihy králů“ Srv. také nadpis k Ž 50.

Jak svědomitě a přesně vypisoval skladatel z pramenů, dokazuje souhlas úryvků společných s knihami Král. Zdánlivé rozpory mezi nimi (zejména v číslicích) mizí správným výkladem. (Viz poznámky k těm oněm místům.) S touže pečlivostí vypisoval zajisté z pramenů jiných, jež nás pohříchu nedošlý (a které byly snad starší nežli kanonické knihy Král).

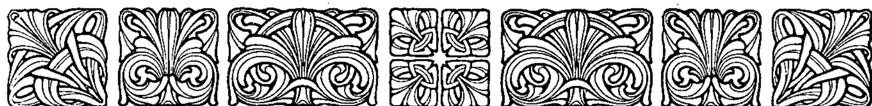
Že skladatel Par nedoplňoval mezery výmysly, obrazotvorností, o tom svědčí zejména suché rodokmeny zlomkovité a neúplné. I novější rozumářská nadkritika uznává, že starší její směry zašly příliš daleko v útocích na hodnověrnost Par. Jako potvrzují nejnovější objevy památek starého Východu hodnověrnost Král (výše str. 896 n.), tak ověřují též údaje Par. (Z měst, která dal Roboam dle 2. Par 11, 5.—10. opraviti, jmenována v seznamu Sesakově (Jos 12, 24.) také Ajulon (= Ajalon), Adulam (= Odollam), Sauké (= Sócho) a jj. — Zejména zpráva 2. Par 33, 9.—13. o tom, že Manasse byl odveden do zajetí do Babylona, skvěle obstála ve světle nápisů assyrských.)

---

[1]) „Výklad knihy Král“ a kanonické knihy Král sestaveny byly z týchže pramenů.

[2]) Všimni si příbuznosti vnitřní Par a Esdr. V obou týž sloh, jazyk, zvláštní zájem o rodopisy, seznamy, bohoslužbu, kněze a levity atd.

PRVNÍ KNIHA PARALIPOMENON.

ČÁST PRVÁ: RODOKMENY (1, 1.—9, 44.).

A. ARCIOTCOVÉ OD ADAMA DO JAKOBA (1, 1.—2, 2.).

1. Od Adama do Abrahama (1, 1.—1, 27.).

Od Adama do synů Noemových (1, 1.—4.). Jafetovci (1, 5.—7.). Chamovci (1, 8.—16.) Semovci (1, 17.—23.). Od Sema do Abrahama (1, 24.—27.).

Hlava 1. — 1 Adam, Set, Enos, 2 Kainan, Malaleel, Jared, 3 Henoch, Matusale, Lamech, 4 Noe: Sem, Cham a Jafet.
5 Synové Jafetovi: Gomer, Magog, Madaj, Javan, Tubal, Mosoch, Tiras.
6 Synové Gomerovi: Askenez, Rifat a Togorma.
7 Synové Javanovi: Elisa a Tarsis, Ketim a Dodanim.

Hl. 1. — K v. 1.—4. viz Gn 5, 3.—31. — Mahalalél = Chvály hoden je Bůh. — Methúšelach = Vrhač (oštěpů, kamenů). — Lemech = Válečník.

K v. 5.—7. srv. Gn 10, 2.—4. Tabalové sídlili jihovýchodně Černého moře až ke Kilikii (dle assyrských nápisů). — „Elíšá" lépe ztotožňovati s klínopisným Alašia = Kypros. — O Taršíši viz 3. Král 10, 22; 22, 49. — Ke Kittím srv. fenickou osadu na Kypru zvanou Kition. — Místo „Dódáním" čte hebr. Ródáním, t. j. obyvatelé ostrova Rodu. — Medie = západní část vysočiny iranské mezi Armenií (na západě) a Persií (na východě). Kmenové asijští, kteří do krajiny této vnikli, nalezli tu množství knížectví, poddaných Assyrii; spojili a odtrhli se od Assyrie (dle Herodota za Dejoka kolem roku 700 před Kristem) a přeložili střed říše z Rag do Ekbatan. Kyaxares (624—584) s Nabopolassarem, králem babylonským rozbořil roku 606 Assyrii a rozšířil svou říši o Persii a východní část Malé Asie, až po řeku Halys. Za jeho nástupce Astyaga zmocnil se Medie Kyros starší (roku 550) a od té doby patřila Medie k Persii. Po smrti Alexandra Vel. přivtělena největší část Medie, tak zvaná „Medie veliká" k říši Seleukovců (Syrii). Srv. 1. Mach 6, 56. Toliko severozápadní menší část (Media Atropatene) zůstala samostatnou říší. O Medii a Medech srv. 4. Král 17, 6; 18, 11; Is 13, 17. n.; Jer 25, 25; o hlavních městech Medie zmiňuje se také Tob 1, 16; 4, 21; 5, 8. 14. a jj. — Jonové (Javan) mohou býti pokládáni za zástupce ostatních Řeků, ježto kmen tento (Jonové) vynikal čilostí a schopností přijmouti cizí vzdělanost a jemu dlužno připisovati většinu vymožeností řeckého písemnictví, vědy, průmyslu a umění. Veliké výpravné básně, vzniklé asi v X. stol. (Ilias, Odyssea) staly se v VIII. stol. básněmi všenárodními. S „Homerem" závodil kol roku 700 Hesiodos, básník výpravný, také však poučný („didaktický").

8 Synové Chamovi: Chus, Mesraim, Fut a Kanaan.
9 Synové Chusovi: Saba, Hevila, Sabata, Regma a Sabatacha.
Synové Regmovi: Saba a Dadan.
10 Chus také zplodil Nemroda; ten počal ukazovati, že jest rekem
v zemi.
11 Mesraim zplodil Ludim, Anamim, Laabim a Neftuim, 12 jakož
i Fetrusim a Kasluim — odtud vyšli Filišťané — a Kaftorim.
13 Kanaan pak zplodil svého prvorozence Sidona, Heta, 14 Jebusa,
Amorrha, Gergesa, 15 Heva, Araka, Sina, 16 Arada, Samara a Hamata.

V VII. století vznikl u Jonů žalozpěv (elegie) skládaný z dvouverší, jehož první člen je delší, druhý kratší. Poučné (didaktické) básnictví pěstovali zejména filosofové Xenofanes. (VI. století.) Parmenides (VI. století.) Empedokles (V. stol.). Zakladatel lyrického básnictví řeckého byl Hipponax (VI. stol.) — První dějepisec řecký byl Hekatajos z Miletu (kolem roku 500), dále Hellanikos a zejména Herodotos († kolem roku 449), a jj. Oč starší jsou podobné druhy slovesnosti biblické! Viz úvody k biblickým knihám. Také písmo vypůjčili si Řekové ve století VIII. od Feničanů; bylo to písmo „starohebrejské“, kterým bývaly psány také knihy biblické! — Výpravami Alexandra Velikého a vznikem říší jeho nástupců stala se mluvená attičtina („řečtina hellenistická čili „obecná“ [koiné]) řečí světovou; s řečí šířila se také vzdělanost řecká, která nezůstala bez vlivu ani na Židy.

V. 8. Dle „Chama“ nazvána skupina jazyků „cham(it)ských“. Patří k ní: 1. jazyk Egypťanů a mladší jeho tvar, jazyk koptský; 2. jazyky libycké čili berberské (kabylský, tuaregský atd.) 3. kušské (etiopské) jazyky: Somali, Galla, Dankali, Agan atd. (Dlužno je rozlišovati od etiopštiny semitské.)

V. 8.—10. srv. s Gn 10, 6.—8. Podrobnosti o Nemrodu Gn 10, 9.—12. nepojal sem skladatel Par. — Někteří se domnívají, že „Sabtá“ zachováno dosud ve jménu hlavního města Hadramautu „Sabota“. — O „Šebá“, který tu počítán ke Kušanům, srv. níže v. 22; 3. Král 10, 1. nn.

V. 11.—16. srv. s Gn 10, 13.—18a, — Gn 10, 18b.—21. tu nepodáno. — Arvád sluje assyrsky Armada nebo Arvada. Jméno zachováno ve dnešním Ruád. — „Semařané“ jsou tu obyvatelé města, zvaného na assyrských nápisech Çimirra; jméno zachováno v dnešním Sumra, severovýchodně Tripole.

V. 13. Sidon (dnešní Saidá) vynikal nad ostatní města fenická, že již Homerovi „Sidoňané“ jsou vesměs jižní Feničané. Od roku 980 panoval v Tyru Hiram I. jakožto král Sidoňanů nad oběma městy; ten svazek zůstal až do roku 701. Za Hirama I. (viz o něm 3. Král 5, 1. (15.). 7. (20.) založena na ostrově Kypru fenická osada Kart hadašt = Karthago (= „Nové město“). Nástupce Hiramovy viz na přehledné tabulce za knihami Par. Za Pygmaliona (820—773) založeno Kartago v severozápadní Africe (r. 814). Roku 701 odtrhl Sennacherib Sidon od Tyru. (Srv. Jer 27, 3; Ez 27.). V dobách perských podporovali Feničané, zejména Sidoňané, vydatně Peršany proti Řekům. Ale již za krále Stratona (= ‘Abdastart) před rokem 360 počínali Feničané otevírati se vzdělanosti řecké, která zvítězila Alexandrem Velikým, ačkoliv jazyk svůj si zachovali až do dob římských. Z ostatních měst fenických jmenován již v listech amarnských Bairut (k němuž patřila Heldua [= Chán el Chulda] 3½ hod. jižněji). Severně od Bairutu bylo město Gebal (Byblos, nyní Džbejl. Srv. Jos 13, 5; 3. Král 5, 18. (32.); Ez 27, 9.) a nejseverněji na malém ostrůvku byl Arvad (Arados, nyní Ruád. Srv. Ez 27, 8. 11.). Jazyk fenický zachován na nápisech v Džbejlu, Sidonu, Tyru, Umm el ‘avamid, Ma‘sub (nedaleko Rás en-náqúra Jos 19, 38.) a na Karmelu; na ostrově Kypru (Kition (= Larnaka), Idalion (Dali), Lapethus (Larnax Lapithu), Tamassus (Frangissa); pocházejí většinou z V. a IV. století, kdy měl Kypros samostané krále); něco nalezeno též v Egyptě (Ipsambul, Abydos), v Athenách a Pireu. K fenickým nápisům dlužno přiřaditi nápisy „staropunské“ (naleziště: africké Kartago, Susa [jižně od Tunisu], Thugga, Jol, Cirta [= Constantine], Sardinie, Sicilie, Malta) a „novopunské“ (od II. století před Kristem nalezené v Alžíru a Tunisu). — O Heťanech viz Jos 3, 10. — V nejnovější době snaží se dokázati prof. Bedřich Hrozný na základě nálezů boghazköjských, že jazyk Heťanů patří k jazykům západoindoevropským, a že je nejpodobnější latině. — Již prve nabyl půdy mezi učenci názor, že Heťané, jejichžto hlavní město bylo tam, kde je

[17] Synové Semovi: Elam, Assur, Arfaxad, Lud, Aram (...) Hus,
Hul, Geter a Mosoch.
[18] Arfaxad pak zplodil Sale, a ten zplodil Hebera.
[19] Heberovi narodili se dva synové: jméno jednoho Faleg —
protože za dnů jeho rozdělena byla země — a jméno jeho bratra
Jektan.

---

dnes Boghazköj, nebyli Semité. Písmo odvozuje tu Heta od Kanaana. Někteří popírají totožnost palestinských Heťanů („jižních") s Heťany maloasijskými („severními"). — Kromě nálezů Wincklerových budiž tu připomenuta práce Němců v Zendžirli, Makridi beje v Uejüku, liverpoolského professora Garstanga v Saktšegözii, jakož i university Cornellovy (r. 1908).

V. 17.–23. = Gn 10, 22.—29. — Za „Aram" domysli: „Synové Aramovi" s Gn 10, 23. — Místo „Mešech" (v. 17.) lépe čísti s Gn 10, 23.: „Maš". — Možno, že kromě hlediska zeměpisného, jazykového a národopisného (srv. ke Gn 10, 5.), přihlíží spisovatel tu a tam i k poměrům politickým. Kdyby starověký spisovatel s tohoto hlediska psal dnes, řekl by asi: Evropanovi synové: Rakušan, Němec, Francouz, Švýcar, Rus ... Synové Rakušanovi: Němec, Maďar, Čech, Polák atd. — Skladatel Par podav z Gn hl. 10, potomstvo Semovo po Hebera přechází ku Gn 11, 10.—32., a vypočítává odtud další členy přímé čáry po Abrama, t. j. „arciotce popotopní" (v. 24.—27.). Vysvětlivka „to jest Abraham" připomíná změnu jména, vypravovanou Gn 17, 5.

V. 17. O Elamsku viz Gn 10, 22. — Střed jeho bývalo město Susy (Šušun = „Staré město") tam, kde se sbližují obě hlavní řeky elamské (Kercha, Uqnú starých a Kárún, Ulai klínopisů). — Staré to město odkopali Francouzi (ministerstvo osvěty) výpravou de Morganovou (provázenou Scheilem a jj.) od roku 1897. — Památky písma (klínového, slabičného) a jazyka elamského sahají do polovice třetího tisíciletí před Kristem. Jazyk těchto nápisů bývá v podstatě řazen k jazykům kavkazským. Mezi Elamy a Babyloňany (a dříve již Sumery) bylo ustavičně bojováno. Vzdělanost babylonská (semovská) v Elamsku převládla. — V Assuru, bývalém hlavním městě assyrském, tam, kde je nyní Kal'at-Šergat (jižně Mosulu), po Layardovi (r. 1850) kopala se zdarem od r. 1903 výprava německá (Koldewey, Andrae a jj.). — Aramové počali počátkem XIV. století před Kristem ze severní Arabie stěhovati se do Mesopotamie. Jazyk jejich znamená největší úpadek jazyků semitských (níže). Aramové (Achlamé) narazili tu nejprvé na říši Mitanni (Jos 3, 10.), a zřídili severně a jižně středního toku Eufratu první aramské státy (Chindanu, Suchi, Laki). Dle klínopisných zpráv dostali se „Arimi" záhy do bojů s Assyry, kteří se statečně bránili a tak přiměli Aramy, že se dali raději na západ do Syrie, kterou po pádu hetské říše (v polovici XIII. století) zaplavili a postupem doby poaramštili tamější většinou kanaanské obyvateľstvo, ale přijali jeho vzdělanost. Tak vznikly v XI. století aramské státy v severní Syrii: Sam'al (= sever), jehožto jižní část slula Jaudi, Patin (jižně odtud), Arpad (odtud na východ, nyní Tell Refad), Hamat (na jihu), Soba (jižně Patinu a Hamatu až k severním hranicím Palestiny), říše damašská, a jj. — Ty státy aramské nepřežily sice VIII. století, v Assyrii a Babylonii nepodařilo se Aramům nabýti politického prvenství, ale když v VIII. století začali Babyloňané a Assyrové rodově vymírati, podařilo se znenáhla Aramům zabrati území obou národů národnostně a jazykově. Již v VII. století nalézají se na smlouvách assyrských vedle znění klínopisného (assyrského) poznámky v jazyku aramském, v Babylonii pak splynuli od VI. století Aramové za vlády chaldské s domorodým obyvatelstvem a vnutili mu svůj jazyk. Od V. století mluvilo se v přední Asii vesměs aramsky. Jak daleko ten vliv sahal, patrno z aramských smluv židovské obce V. století, nalezených v Elefantině (v jižním Egyptě) v letech 1904—1907. Hlavní naleziště aramských nápisů: Zendžirli (nad zálivem iskanderunským, východně od Adany), Nerab (u Aleppa), Hamat, Palmyra, Kilikie, Ninive, Babylon, Teima (v severní Arabii), Egypt. V aramštině lze rozlišovati tři hlavní nářečí: 1. západoaramštinu (aramštinu palestinskou), 2. středoaramštinu (aramštinu mesopotamskou) čili syrštinu (hlavní sídlo: Edessa) a 3. východoaramštinu (aramštinu babylonskou čili chaldskou). Aramštinou západní a východní psali pozdější Židé. (Dan 2, 4.—7, 28; 1. Esdr 4, 8.—6, 18; 7, 12.—26. — Targumy viz Úvod str. 14, II.—III. — Gemary atd.) Nejstarší památky aramské psány jsou písmem „starosemitským" (starohebrejským). Později však vyvinulo se několik tvarů písma

20 Jektan pak zplodil Elmodada, Salefa, Asarmota, Jare, 21 jakož
i Adorama, Huzala, Deklu, 22 Hebala, Abimaela, Sabu, 23 Ofira, Hevilu
a Jobaba; ti všichni jsou synové Jektanovi.
24 Sem, Arfaxad, Sale, 25 Heber, Faleg, Ragau, 26 Serug, Nachor,
Tare, 27 Abram, to jest Abraham.

2. Od Abrahama do Jakoba (1, 28.—2, 2.).

Synové Abrahamovi (1, 28. 29a.). Synové Ismaelovi (1, 29b.—31.). Synové Keturini (1, 32. n.). Synové Isákovi (1, 34.). Synové Esauovi (1, 35.—42.). Edomští králové (1, 43.—50.). Edomští vévodové (1, 51.—54.). Synové Jakobovi (2, 1. n.).

28 Synové Abrahamovi: Isák a Ismael. 29 Rody jejich jsou tyto:
Prvorozený Ismaelův Nabajot, Kedar, Adbeel, Mabsam, 30 Masma.
Duma, Massa, Hadad, Tema, 31 Jetur, Nafis, Kedma; ti jsou synové
Ismaelovi.

---

aramského. Islam zaťal aramštině smrtelnou ránu. — Od Sema tu jmenovaného dostalo se názvu veliké skupině jazyků „semitských" čili „semovských". Společné jejich znaky jsou: Těžiště jazyka spočívá v souhláskách, mezi nimiž je velmi mnoho hrdelnic. Význam tkví ve skupině (nejčastěji) tří kmenových souhlásek; samohlásky toliko význam ten blíže určují. Podmětný rozdíl času minulého, přítomného a budoucího neznají; rozeznávají toliko předmětně děj dokonaný a nedokonaný. Rod toliko dvojí: mužský a střední. Skloňování jmen, zásoba spojek, skladba chudá, jednoduchá. Nedostatek složenin. — Jazyk babylonsko-assyrských klínopisů sluje semitštinou východní proti všem ostatním větvím, které slují semitštinou západní. Semitština západní bývá dělena: *a*) v semitštinu severní (= aramštinu), *b*) v semitštinu střední (kanaanština, ke které patří také hebrejština, moabština i feničtina), a *c*) v semitštinu jižní (arabština a etiopština). — (V pokladě jazyka arabského napočítáno asi 6000 různých kořenů a 60.000 slov; v pokladě jazyka hebrejského, který nám toliko částečně je znám, napočítáno asi 2000 kořenů a 6000 slov.)

K v. 20.—23. Střediskem kmenů jihoarabských bývalo město Ma'in v jihozápadním cípu Arabie, zvané v nápisech Karnáu. Na jihu sousedila říše ma'inská s říší Kataban (severně dnešního Adenu). Severovýchodně Katabanu táhl se podél moře Hadramaut (= Asarmot v. 20.). Převahy nabyli Ma'inové čili Minejové. Plodiny indické i arabské (kadidlo) dopravovali cestou asi 70 dní vyžadující do Ma'onu v Edomsku, odtud pak buď do Gazy nebo do Damašku; z Gazy pak do Egypta. Na karavanní cestě z Ma'inu do Ma'onu byla města: Sa'ada, Mekka, Medina (Chaibar), El-'öla (Teimá), Tebúk. Ma'on byla nejspíše osada Ma'inu („dcera"). — Politická moc Minejů byla tak veliká, že v krajině kolem El'öla založili si velikou osadu, zvanou Muçr nebo Muçrán, jmenovanou též v památkách assyrských. (Srv. 4. Král 17, 4; 2. Par 20, 1; 26, 7; 1. Par 4, 41.) Na západ osady té sídlili Midjaňané (čili Madiani). Říše Minejů sahá svými počátky do druhého tisíciletí před Kristem a zanikla v polovici prvního tisíciletí před Kr. Do jižní Arabie přistěhovali se pravděpodobně z Arabie severní. Šanda se domnívá, že to stěhování na jih souviselo se stěhováním Aramů na sever (viz výše k v. 17.). O životě Minejů vypravují nápisy ma'inské, ze kterých nejstarší právem bývají kladeny do roku 1100 před Kristem. — V VII. století počal záváditi s Mineji jiný kmen jihoarabský: Sabové (v. 22.), kteří také dříve seděli v Arabii severní, jak možno doložiti assyrskými zprávami století VIII. (Srv. též Job 1, 15; 3. Král 10, 1.—13; Ez 27, 22.). Hlavním městem sabským v jižní Arabii bylo Sirváh jižně Ma'inu. Tu přijavše vzdělanost ma'inskou dali psáti také nápisy. Později přeloženo sídlo vladařské (mukarribů) do Maribu, severovýchodně Sirváhu. Kolem roku 500 před Kristem nabyli Sabaňé vrchu nad Mineji, ano i nad Hadramautem a Katabanem, později také nad Himjařany, kteří sídlili jižně Sáby (kolem dnešního města Zafar). Zásluhy o studium jihoarabských nápisů (ma'inských a sabských) mají: Carsten Niebur (1761), Seetzen (1810), Wellstedt (1834), Wrede (1843), Arnaud (1843), Langer (1882), zejména však židé Josef Halévy (1869) a Eduard Glaser (1882—1884, 1885 n., 1887 n., 1892—1894).

V. 29b.—31. = Gn 25, 13b.—16a. — V. 32. n. = Gn. 25, 1.—4.

32 Synové Ketury, ženiny Abrahamovy, které porodila: Zamram, Jeksan, Madan, Madian, Jesbok a Sue.
Synové Jeksanovi: Saba a Dadan.
Synové Dadanovi: Assuřané, Latusané a Laomané
33 Synové Madianovi: Efa, Efer, Henoch, Abida a Eldaa.
Ti všichni jsou synové Ketuřini.

34 Abraham zplodil Isáka, jehožto synové byli Esau a Israel.
35 Synové Esauovi: Elifaz, Rahuel, Jehus, Ihelom a Kore.
36 Synové Elifazovi: Teman, Omar, Sefi, Gatan, Kenez, Tamna, Amalek.
37 Synové Rahuelovi: Nahat, Zara, Samma, Meza.
38 Synové Seirovi: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan.
39 Synové Lotanovi: Hori, Homam. Sestra Lotanova byla Tamna.
40 Synové Sobalovi: Alian, Manahat, Ebal, Sefi a Onam.
Synové Sebeonovi: Aja a Ana.
Synové Anovi: Dison.
41 Synové Disonovi: Hamram, Eseban, Jetran a Charan.
42 Synové Eserovi: Balaan, Zavan a Jakan.
Synové Disanovi: Hus a Aran.

43 Králové, kteří kralovali v Edomsku prve než byl který král nad syny Israelovými, jsou tito:
Bale, syn Beorův; město jeho slulo Denaba.
44 Když Bale zemřel, kraloval místo něho Jobab, syn Zareův z Bosry.
45 Po smrti Jobabově stal se králem místo něho Husam z Temanska.
46 Když i Husam zemřel, panoval místo něho Adad, syn Badadův, který porazil Madiany v Moabsku; jeho sídlo slulo Avit
47 Po smrti Adadově postoupil na jeho místo Semla z Masřeky.
48 Když umřel i Semla, stal se místo něho králem Saul z Rohobotu, který jest nad Řekou.
49 Když i Saul umřel, kraloval místo něho Balanan, syn Achoborův.
50 Když i ten umřel, nastoupil na jeho místo Adad; sídlo jeho slulo Fau; a manželka jeho se jmenovala Meetabel, dcera Matredy, dcery Mezaabovy.
51 Po smrti Adadově počali býti v Edomsku místo králů knížata:
kníže Tamna, kníže Alva, kníže Jetet,
52 kníže Oolibama, kníže Ela, kníže Finon,
53 kníže Kenez, kníže Teman, kníže Mabsar,
54 kníže Magdiel, kníže Hiram; ta byla knížata edomská.

V. 34. srv. s Gn 25, 19. — Místo „Jakob“ uvedeno tu jméno „Israel“ od něhož Hebreové odvozovali své nejčestnější jméno „Synové israelovi“. Spisovatel chtěl tím asi připomenouti, jak vznešený je původ těch, kterým název ten přísluší nyní: vyhnanci, vrátivší se z babylonského zajetí. Srv. 9, 2.

V. 35. srv. s Gn 36, 10. 14.

V. 36. = Gn 36, 11. n. Tamna nebyl *syn* Elifazův, ale *manželka* jeho, která mu porodila Amaleka. Skladatel Par vypočítává tu stručně řadu jmen, ponechávaje podrobnější jejich poměr prameni (Gn 36, 12.). Či je „Tamna“ glosa?

V. 37. = Gn 36, 13a.

K v. 38.—42. srv. Gn 36, 20.—28.

V. 43.—50. = Gn 36, 31.—39. — („Rechóbhóth“ Musil ztotožňuje s dnešním Sejl er-Rháb, jihovýchodně od jižního výběžku Mrtvého moře. — Řeka = Potok egyptský.

K v. 51.—54. srv. Gn 36, 40.—43.

Hlava 2. — [1] Synové Israelovi: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, Zabulon, [2] Dan, Josef, Benjamin, Neftali, Gad a Aser.

B. RODOKMENY JAKOBOVÝCH SYNŮ (2, 3.—9, 44.).

1. Rodokmen Judův (2, 3.—4, 23.).

Synové Judovi (2, 3.—4.), Faresovi (2, 5.), Zarovi (2, 6.—8.). Hesronovci: *a*) Ramovci (2, 9.—17.), *b*) Kalebovci (2, 18.—24.), *c*) Jerameelovci (2, 25.—41.); ostatní synové Kalebovi *d*) z Mesy (2, 42.—45.), *e*) z jeho ženin (2, 46.—49.), *f*) z Hura (2, 50.—55.). Synové Davidovi (3, 1.—9.). Králové z dynastie Davidovy až do zajetí (3, 10.—16.). Synové Jechonjášovi (3, 17.—24.). Dodatky k rodopisu Judovu (4, 1.—23.).

[3] Synové Judovi: Her, Onan a Sela; ti tři narodili se mu ze Sueovy dcery, Kanaanky. — Her, prvorozenec Judův, byl zlý před Hospodinem; proto ho zabil. — [4] Tamar pak, snacha jeho, porodila mu Faresa a Zaru. Bylo tedy všech synů Judových pět.
[5] Synové Faresovi: Hesron a Hamul.
[6] Synové Zarovi: Zamri, Etan, Eman, jakož i Chalchal a Dara, úhrnem pět (...)
[7] Synové Charmiovi: Achar, který zarmoutil Israele, ježto zhřešil krádeží věcí klatých.
[8] Synové Etanovi: Azariáš.
[9] Synové Hesronovi, kteří se mu narodili: Jerameel, Ram a Kalubi.
[10] Ram pak zplodil Aminadaba, Aminadab zplodil Nahassona,
knížete Judovců, [11] Nahasson zplodil Salmu, z něhož pošel Booz,
[12] Booz zplodil Obeda, a ten zplodil Isaje. [13] Isaj pak zplodil prvo-
rozence Eliaba, druhého Abinadaba, třetího Simmu, [14] čtvrtého Nata-
naela, pátého Raddaje, [15] šestého Asoma, sedmého Davida. [16] Jejich
sestry byly: Sarvia a Abigail.
Synové Sarviini: Abisaj, Joab a Asael, tři.
[17] Abigail pak porodila Amasu, jehož otec byl Jeter, Ismaelovec.
[18] Kaleb, syn Hesronův, pojal manželku jménem Azubu a z té zplodil Jeriotu a tito jsou její synové: Jaser, Sobab a Ardon.

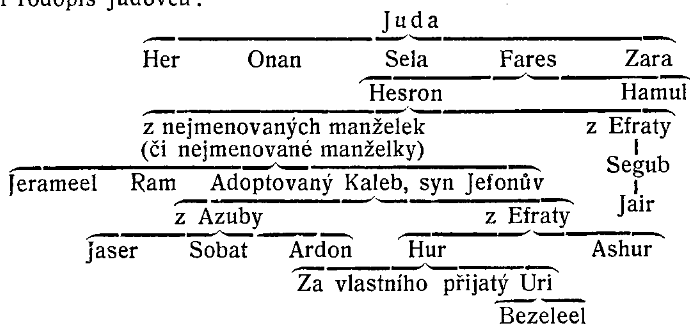
Hl. 2. — V. 1.—2. srv. s Gn 35, 23.—26.
V. 3. n. stručně opakuje, co vypravováno Gn 38. — O rodopisu Selovu viz níže 4, 21.—23.
V. 4. „jeho“ Judova. — „jemu“ = Judovi. — Zarovcům věnovány v. 6.—8. — Největší zřetel vzat na Hesronovce, t. j. Faresovce: 2, 9.—4, 16.
V. 5. srv. s Gn 46, 12; Nm 26, 21. — O potomstvu Hamulovu není dále nic poznamenáno.
V. 6. n. „Zamri“ sluje Jos 7, 1.: „Zabdi“. Za v. 6. a před v. 7. dlužno domysliti z Jos 7, 1.: „A synové Zamriovi: Charmi“. — Etan, Eman... jmenováni také 3. Král 4, 31. (5, 11.). — O Acharovi viz Jos 7, 26.
V. 8. Hummelauer se domnívá, že tento Azarjáš, jinak neznámý, je týž, který jmenován níže 4, 17.: „Ezra“.
V. 9. vrací se k potomstvu Hesrona, jmenovaného výše ve v. 5. — Kalubi = Kaleb, či lépe: Kalebovci, jejichžto rodopis podán níže. — „Ram“ sluje Rut 4, 19; „Aram“. — Jerameel byl dle v. 25. níže prvorozenec Hesronův.
V. 10. Rodopis Faresův až po Davida podán také Rut 4, 18.—22. — O knížectví Nahassonově srv. Nm 2, 3.
K v. 13.—15. viz 1. Sam 16, 6. nn.; 17, 12.; 2. Sam 21, 21.
K v. 16. n. srv. 1. Sam 26, 6; 2. Sam 2, 18; 8, 16; 17, 25; 19, 14; 20, 10.
V. 18. Je-li Jeriot dcera Kalebova, jsou její synové Jaser, Sobab a Ardon zplozeni otcem, jehož jméno není tu podáno. Hummelauer lépe překládá:

19 Když Azuba zemřela, pojal Kaleb za manželku Efratu, která
mu porodila Hura. 20 Hur pak zplodil Uriho, a Uri zplodil Bezeleela.
21 Poté vešel Hesron k dceři Machira, otce Galaadova a pojal
ji za manželku, když byl v šedesáti letech; ta mu porodila Seguba.
22 Segub zplodil Jaira, a (ten) měl dvacet tři města v Galaadsku.
23 I zabral Gessur a Aram města Jairova, jakož i Kanat s pří-
slušnými vesnicemi, šedesát osad.
Ti všichni jsou synové Machira, otce Galaadova.
24 Když Hesron umřel, všel Kaleb k Efratě.
Hesron měl také manželku Abiu, která mu porodila Ashura, otce
Tekuy.
25 Jerameelovi, prvorozenci Hesronovu narodili se synové: Ram,

---

„Kaleb... pojal za manželku Azubu, dceru Jeriotovu. A tito jsou její (Azubini a tedy Kalebovi) synové: Jaser, Sobab a Ardon".

V. 20. Tento Hur je nejspíše týž, který jmenován Ex 17, 10; 24, 14. Viz také Ex 31, 2; 35, 30. — Bezeleel, stavitel svatostánku mojžíšského, byl u Sinaje již v mužném věku. Kalebovi bylo tehdy 40 let (Jos 14, 7.). Jak mohl tedy býti Bezeleel pravnukem Kalebovým? Nikoliv rodem, ale tím, že cizinec Uri přijav náboženství israelské byl přijat za syna (adoptovaného) Hurem a tak stal se i Bezeleel vnukem Hurovým a pravnukem Kalebovým. — Podobně také Kaleb sám, cizinec, byl dříve přijat do lůna israelské obce a vtělen do čeledi Hesronovy tak, že tu jmenován „Hesronovým synem" (adoptovaným); vlastní otec jeho slul Jefone dle Jos 14, 6. (Hummelauer.) Dle toho byl rodopis Judovců:

V. 21. Hummelauer právem se domnívá, že „Efrata", jmenovaná ve v. 19. je táž, která tu sluje „dcerou Machirovou". Dle toho pojal Efratu za ženu nejprve Kaleb (v. 19.). Hesron mu ji však vzal (v. 21.). Teprve po smrti Hesronově mohl Kaleb zase si vzíti Efratu (v. 24.)

V. 22. Pozdější soudce Jair měl takových měst *30* (Sdc 10, 4.). Srv. Nm 32, 41; Dt 3, 14; Jos 13, 30; 3. Král 4, 13.

V. 23. Gessuřané (Jos 13, 13; 2. Sam 3, 3; 13, 37.) a jiní Aramové (Maachané 19, 6. níže?) zabrali na čas Jairovy vsi (= Havot-Jair); všech těch osad i s Kanatem a příslušnými vesnicemi bylo *60*. — O „Kanatu" viz Nm 32, 42. — „ti všichni": Segub, Jair a jejich potomci. — Synové Judovce Hesrona jmenováni tu „syny Machira", (Manassovce) nejspíše proto, že Efrata byla jedinou nebo nejstarší dcerou („dědičkou") nejmenovaného tu Machirovce (Manassovce). „Dcerou dědičkou" se stala proto, že prý byl její rod (Esrielův) vyvražděn (Ex 32, 25. nn), ježto byl původcem zlatého telete. (Hummelauer.)

V. 24. přelož: „Když Hesron umřel, vešel Kaleb k Efratě — ta byla manželkou Hesrona, otce jeho, — i porodila mu Ashura... „Ashur" psáno níže 4, 5.: „Assur". — Tekua je tu praotec obyvatelstva stejnojmenného města známého ze 2. Sam 14, 2; 23, 26. — Rodopis 18.—24. je spíše rodopis Efratin nežli Kalebův. Rodokmen Kalebův začíná níže v. 42.

V. 25.—41. podává dva rodopisy Jerameelovců, jeden starší (v. 25.—33.), druhý pak mladší (34.—41.). — Místo „Aram" hebr.: „Oren". — Místo „a Achia"

jeho prvorozený, Buna, Aram, Asom a Achiáš. 26 Jerameel pojal také
druhou manželku, jménem Ataru, která byla matkou Onamovou.
27 Synové Rama, prvorozence Jerameelova, byli: Moos, Jamin
a Achar.
28 Onam pak měl syny: Semeje a Jadu.
Synové Semejovi: Nadab a Abisur.
29 Jméno manželky Abisurovy bylo Abihail, která mu porodila
Ahobbana a Molida.
30 Synové Nadabovi byli Saled a Apfaim. Saled umřel bez dětí.
31 Syn Apfaimův byl Jesi; tento Jesi zplodil Sesana, Sesan pak
zplodil Oholaji.
32 Synové Jady, bratra Semejova: Jeter a Jonatan. Také Jeter
umřel bez dětí.
33 Jonatan pak zplodil Faleta a Zizu.
Ti byli synové Jerameelovi.
34 Sesan neměl synů, ale dcery, jakož i nevolníka egyptského,
jménem Jeraa. 35 I dal mu svou dceru za manželku a ta mu porodila
Eteje. 36 Etej pak zplodil Natana, Natan zplodil Zabada, 37 Zabad zplodil
Oflala, Oflal zplodil Obeda, 38 Obed zplodil Jehua, Jehu zplodil Aza-
riáše, 39 Azariáš zplodil Hellesa, Helles zplodil Elasu, 40 Elasa zplodil
Sisamoje, Sisamoj zplodil Selluma, 41 Sellum zplodil Ikamiáše, Ikamiáš
pak zplodil Elisamu.
42 Synové Kaleba, bratra Jerameelova: Mesa, jeho prvorozenec,

---

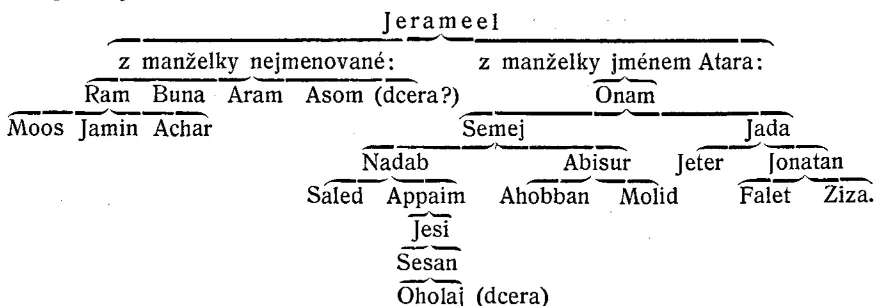
čte Hummelauer se Syr: „sestra jejich“. Dle toho byla Asom (Óçem) dcera Jerameelova. — Rama tohoto dlužno rozlišovati od Rama jmenovaného ve v. 9. n. — Jméno manželky, která Jerameelovi ty syny a dceru porodila, není tu zachováno.

V. 28a. podává syny Onama, jmenovaného výše v. 26. — Potomstvo Semejovo jmenováno níže ve v. 28b.—31. — Potomstvo Jad(a)-ovo viz ve v. 32. n.

V. 30. Nadab jmenován výše v. 28.

V. 31. Oholaj (hebr. Achlaj) byla „dcera dědička“, proto tu jmenována mezi mužskými potomky. Srv. níže v. 34. n.

V. 32. Jada jmenován výše ve v. 28. — Hummelauer pokládá Jetera (v. 32.) za téhož, který sluje výše 2, 17. Jeter „Ismaelovec“ a 2. Král 20, 10. „Jezraelan“ a domnívá se, že tento prvý rodopis Jerameelovců byl napsán za dob Davidových, kdy byl sčítán lid (2. Sam 24, 1. nn.). Budiž tu podána tabulka rodopisná Jerameelovců:

Ti Jerameelovci jmenováni také 1. Sam 27, 10; 30, 29. — Sídleli v Negebu. Mladší rodopis Jerameelovců (v. 34.—41.) jde až do doby zajetí (či do času skladatele Par?).

V. 34. Sesan jmenován výše ve v. 31.

V. 42. nn. podává dále rodopis Kalebův, který byl zatím ukončen v. 18. výše. Místo „synové Maresy, otce Hebrona“ čti: „a syn jeho Maresa, otec

který jest otcem Zifa, a synové Maresy, otce Hebrona. 43 Synové Hebro-
novi: Kore, Tafua, Rekem a Samma. 44 Samma zplodil Rahama, otce
Jerkaama, a Rekem zplodil Sammaje. 45 Syn Sammajův Maon, a Maon
byl otec Betsura.
46 Efa, ženina Kalebova, porodila Harana, Mosu a Gezeza. Haran
pak zplodil Gezeza.
47 Synové Jahaddajovi: Regom, Joatan, Gesan, Falet, Efa a Saaf.
48 Ženina Kalebova Maacha porodila Sabera a Taranu.
49 Saaf, otec Madmeny, zplodil Sue, otce Machbeny a (N,) otce
Gabay.
A dcera Kalebova byla Achsa.
50 Ti byli synové Kalebovi.
Synové Hura, prvorozence Efratina: Sobal, otec Kariatiarimu;
51 Salma, otec Betlema; Harif, otec Betgadera.
52 Synové Sobala, otce Kariatiarimu, byli: Haroe, půl Menuchotu;
53 rody kariatiarimské: Jetrejští, Afutejští, Sematejští a Maserejští. Z těch
pocházejí Saraajští a Estaolští.
54 Synové Salmovi: Betlem, Netofané, Atarot-Bet-Joab, druhá polo-
vice Menuchotu, (hledící k) Saraj, 55 jakož i rody písařů přebývajících

---

Hebronův". — O „Zifu" viz Jos 15, 55; 1. Sam 23, 14; 2. Par 11, 8. — O Marese viz Jos 15, 44; 2. Par 11, 8.

V. 43. Místo „Synové Hebronovi" čti: „Synové Maresy, otce Hebronova".

V. 45. O Maonu viz Jos 15, 55; 1. Sam 25, 2; 23, 24. n. — O Betsuru viz Jos 15, 58.

V. 46. Buď místo prvního nebo druhého „Gezeza" dlužno čísti: „Jahaddaj". Srv. v. 47.

V. 49. O Madmeně srv. Jos 15, 31. — O Gabae viz Jos 15, 37. — V mezeře, naznačené tu písmenem *N* bývalo původně jméno „Kaleb". Byl to Kaleb mladší, kterého dlužno rozlišovati od Kaleba staršího, jmenovaného výše ve v. 9. 18. Je tedy rodopis Kalebův:

Kaleb starší
z prvé, nejmenované ženy — ze ženiny Efy — ze ženiny Maachy
Mesa, otec Zifův | Haran | Mosa | Jahaddaj | Saber | Tarana
Maresa, otec Hebronův | Gezez | Regom | Joatan | Gesan | Falet | Efa
Kore | Tafua | Rekem | Samma | Saaf, otec Madmeny
Sammaj | Raham, otec Jerkaamu | Sue, otec Machbeny | Kaleb ml., otec Gabay
Maon, otec Betsuru | Achsa, (dcera)

V. 50. O Efratě, manželce Kalebově, viz výše v. 19. — Kariatiarim jmenováno Jos 9, 17; 18, 15; Sdc 18, 12; 1. Král 7, 1; 2. Král 6, 2. — Hummelauer se domnívá, že Betgader znamená tvrz ve městě Kariatiarim. „Harif" pak jsou prý Gabaoňané, vřazení do rodu Hurova (za vlastní přijatí, adoptovaní).

V. 52. Místo „Haroe" čte Schlögl se zřetelem na 4, 2.: Re'jáh. — „Půl Menuchotu" = polovice Menuchoťanů. Srv. níže v. 54. — Menuchót bylo místo, na které byla kdysi položena archa. Viz 1. Král 6, 21; 7, 1; 2. Král 6, 1. nn.

V. 53. Saraajští = obyvatelé Saray, jmenované Jos 15, 33. a jj. — Estaol viz Jos 15, 33.

V. 54. Netofané = obyvatelé Netofy. Viz 2. Sam 23, 28. n.; 4. Král 25, 23; Esdr 2, 22: 2. Esdr 7, 26. — Atarot-Bet-Joab bylo nedaleko Betlema; možná, že to byl domov Joaba, velitele Davidova. — Saraj = dnešní Sáris(?) Viz Jos 15, 59. (LXX).

V. 55. O Keňanech srv. Sdc 1, 16; 4, 11. Byli vtěleni do rodu Salmova. Hummelauer se domnívá, že tu místo „Kinejští" dlužno čísti: „Kenezovci".

v Jabesu: Tiratijští, Simatijští a Suchatijští. Ti jsou Kinejští, kteří pocházejí z Chammata, otce domu Rechabova.

Hlava 3. — [1] David pak měl tyto syny, kteří se mu narodili
v Hebroně: prvorozeného Amnona z Achinoamy Jezrahelky, druhého
Daniela z Abigaily Karmelky, [2] třetího Absaloma, syna Maachy, dcery
Tolmaje krále gessurského, čtvrtého Adoniáše, syna Aggitina, [3] pátého
Safatiáše z Abitaly, šestého Jetrahama z manželky své Egly. [4] Tedy
šest se mu jich narodilo v Hebronu, kde kraloval sedm let a šest
měsiců.

Třicet tři léta pak kraloval v Jerusalemě. [5] V Jerusalemě narodili
se mu synové: Simmaa, Sobab, Natan a Šalomoun, čtyři z Betsaby,
dcery Ammielovy; [6] dále Jebaar, Elisama, [7] Elifalet, Noge, Nefeg, Jafia,
[8] Elisama, Eljada, Elifelet, (úhrnem) devět.

[9] Všichni ti jsou synové Davidovi kromě synů ženin. A měli sestru
Tamaru.

[10] Syn pak Šalomounův byl Roboam, jehožto syn Abiáš zplodil
Asu, z něhož narodil se Josafat, [11] otec Joramův; tento Joram zplodil
Ochoziáše, z něhož pochází Joas; [12] syn tohoto, Amasiáš zplodil Azariáše. Azariášův pak syn Joatan [13] zplodil Achaza, otce Ezechiáše,
z něhož narodil se Manasse. [14] A Manasse zplodil Amona, otce Josiášova. [15] Synové Josiášovi byli: prvorozený Johanan, druhý Joakim,
třetí Sedekiáš, čtvrtý Sellum. [16] Z Joakima narodil se Jechoniáš a Sedekiáš.

[17] Synové Jechoniášovi byli: Asir, Salatiel, [18] Melchiram, Fadajáš,
Senneser, Jekemiáš, Sama a Nadabjáš.

[19] Z Fadajáše pošel Zorobabel a Semej.

Srv. níže 4, 12. LXX. — Chamath je tu jméno muže. — Místo „Chamath" čti Hotam a viz níže 4, 12. — Bet-Rechab = Rechabovci. Srv. 4. Král 10, 15.

Byl tedy rodopis Hurovců:

Hur
- Sobal, otec Karjatjarimu;
  - Polovice Menuchotu
    - Jetrejští, Sematejští
    - Afutejští, Maserejští
      - Saraajští, Estaolští.
- Salma, otec Betlema;
  - Betlem
    - Netofané
  - Atarot
    - Druhá polovice Menuchotu; Kenezané v Jabesu.
- Harif, otec Betgadera

Hl. 3. — V. 1.—4a. srv. s 2. Sam 3, 2.—5. — K v. 5.—8. srv. níže 14, 4.—7; 2. Sam 5, 14.—16.

V. 5. O Ammielovi srv. 2. Sam 11, 3.

V. 7. n. Schlögl čte místo jednoho „Elifalet" se zřetelem k 11, 35: „Elifal". Hummelauer kloní se k domněnce, že jedno „Elifelet" a „Noge" jsou glosy a že místo „devět" dlužno čísti: „sedm". — „Eljada" znělo původně „Baaljada". Srv. níže 14, 7.

K v. 9. srv. 2. Sam 5, 13; 13, 1. nn.

V. 15. Sellum slul jakožto král Joachaz. — Sedekjáš slul původně Mattanjáš. Byl mladší nežli Sellum. Viz 4. Král 23, 30. nn.; 24, 6. 17.

V. 16. Jechonjáš = Joachin 4. Král 24, 8. nn. Dle hebr. byl tento Sedekjáš syn Jechonjášův. Není-li tu jméno to glosa, dlužno je rozlišovati od stejnojmenného syna Josjášova ve v. 15!

V. 17. Místo „Asir" čti: „zajatého". Skladatel chce tu podati jména synů Jechonjášových, kteří se narodili, když byl Jechonjáš odveden do zajetí. (Srv. Mt 1, 12.) Tomu-li tak, pochopitelno, že Sedekjáš, syn Jechonjášův, který se narodil před zajetím, jmenován již výše ve v. 16.

V. 19. Zorobabel (= v Babyloně zrozený) bývá pravidelně jmenován „synem Salatielovým" (1. Esdr 3, 2. 8; 5, 2; 2. Esdr 12, 1; Agg 1, 1; Mt 1, 12;

Zorobabel zplodil Mosollama, Hananiáše, Salomitu, jejich sestru,
20 jakož i Hasabana, Ohola, Barachiáše, Hasadiáše, Josabheseda,
(těch) pět.
21 Syn Hananiášův byl Faltiáš, otec Jesejáše, jehožto syn byl Rafajáš; syn tohoto byl Arnan, z něhož narodil se Obdiáš, jehož syn
byl Secheniáš.
22 Syn Secheniášův byl Semejáš; synové tohoto byli Hattus a Jegaal, Baria, Naariáš a Safat, [počtem] šest.
23 Synové Naariášovi byli: Eljoenaj, Ezechiáš a Ezrikam, tři.
24 Synové Eljoenajovi: Odujáš, Eliasub, Felejáš, Akkub, Johanan,
Dalajáš a Anani, sedm.
Hlava 4. — 1 Synové Judovi: Fares, Hesron, Charmi, Hur a Sobal.
2 Rajáš, syn Sobalův, zplodil Jahata, z něhož narodil se Ahumaj
a Laad.
To jsou rody Saraanů.
3 A toto je rod Etamův: Jezrahel, Jesema a Jedebos. A jméno
sestry jejich Asalelfuni.

Lk 3, 27.). Proto někteří vkládají „synové Salatielovi“ před „Melchiram...“ Jiní (Neteler) se domnívají, že Salatiel bezdětek zemřel a že dle práva švakrovského Padajáš pojal za manželku vdovu po Salatielovi; Zorobabel, z toho manželství vzešlý, byl pak před zákonem pokládán za syna Salatielova.

V. 20. Není jasno, je-li pět mužů tu jmenovanýchh pokládati za bratry Mosollamovy (z jiné manželky Zorobabelovy) či za syny Mosollamovy.

V. 21. čti s Hummelauerem: „Synové Hananiášovi: Faltiáš; Jesejáš, syn jeho (Faltiášův), Rafajáš, syn jeho (Faltiášův), Arnan, syn jeho (Faltiášův), Obdiáš, syn jeho (Faltiášův), Sechenjáš, syn jeho (Faltiášův).

V. 24. Rodopis podává od v. 17. úhrnem devět kolen po Jechonjášovi. — Byl připsán později některým Davidovcem, který chtěl dokázati původ své rodiny od Zorobabela. Byl to nejspíše příslušník rodiny posledně tu jmenované: Eljoenajovy (Hummelauer). Přehled rodokmene:

Jechonjáš

Salatiel Melchiram Fadajáš Senneser Jekemjáš Sama Nadabjáš

Zorobabel Semej

z jedné manželky: | ze druhé manželky:

Mosollam Hananjáš Salomit (dcera) | Hasaban Ohol Barachjáš Hasadjáš Josabhesed

Faltiáš

Jesejáš Rafajáš Arnon Obdiáš Sechenjáš

Semejáš

Hattus Jegaal Baria Naariáš Safat

Eljoenaj Ezechjáš Ezrikam

Odujáš Eljasub Felejáš Akkub Johanan Dalajáš Anani

Hl. 4. — V. 1. podává řadu sestupující potomků Judových, k jejichžto rodopisu hodlá skladatel Par níže podati doplňky. — Judovci ve v. 1. jmenovaní jsou známi z hl. 2.

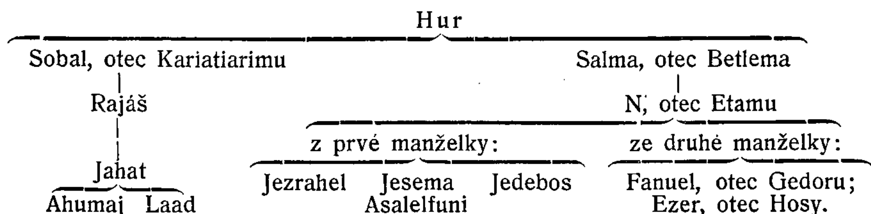
V. 2. je doplněk rodopisu Sobala, jmenovaného na konci v. 1., jakož i výše 2, 50. — O Saraanech viz výše 2, 53.

V. 3. n. podává doplněk rodopisu Hurova (v. 1; výše 2, 50.—55.). — Místo „A toto je rod Etamův“ čti s Hummelauerem; „Tito jsou synové N., otce Etamu“. — *N* je tu místo původního jména Salmovce, které při opisování se ztratilo. Srv. konec v. 4. — O Etamu viz Jos 15, 59. pozn.; 2. Par 11, 6. — O Jezrahelu viz Jos 15, 56; 1. Sam 25, 43. — O Gedoru viz Jos 15, 58;

4 Fanuel byl otec Gedora a Ezer otec Hosy. To jsou synové Hura,
prvorozeného Efratina, otce Betlema.
5 Assur, otec Tekuy, měl dvě manželky, Halau a Naaru. 6 Naara
mu porodila Oozama, Hefera, Temanovce a Ahastarovce; to jsou
synové Naařini.
7 Synové Halaini: Seret, Isaar, Etnan (a Kos). 8 Kos pak zplodil
Anoba, Sobobu a rod Aharehela, syna Arumova. (...) 9 Byl pak
Jabes slavnější nežli jeho bratři. — Matka jeho pojmenovala ho Jabes
řkouc: „Porodila jsem ho s bolestí.“ 10 Jabes vzýval Boha Israelova
řka: „Požehnáš-li mi, rozšíříš-li meze mé, bude-li ruka tvá se mnou,
a učiníš-li, bych neštěstím nebyl utištěn: (...)“ I učinil Bůh, zač prosil.
11 Kaleb, Suaův bratr, zplodil Mahira, který byl otec Estona.
12 Eston pak zplodil Betrafu, Fessea a Tehinnu, otce města Naas; to
jsou muži z Rechy.

---

1. Par 12, 7. (8.). — Místo Hosa (hebr. Chušá) čte Hummelauer Socho (Jos 15, 48. 35.). — Výše 2, 51. slul Salma, syn Hurův otcem Betlema; tu sluje tak sám Hur. — O „Efratě„ viz 2, 50. — Byl tedy další rodokmen Hurův:

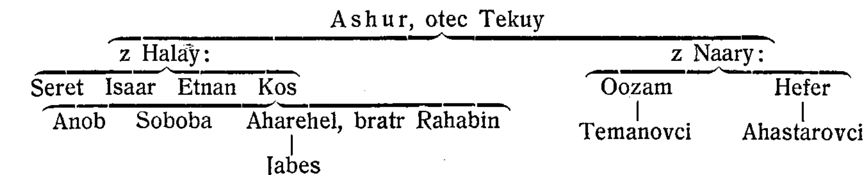
V. 5.—10. podává dodatek rodokmene Hesronova (v. 1.). Ashur totiž dle 2, 24. byl Kalebovec a tak Hesronovec.

V. 5. n. Assur sluje výše 2, 24. správněji Ashur (hebr.: Aščhúr). — O Tekoe viz Jos 15, 59. — Hefer bylo také město v Judsku. Jos 12, 17; 3. Král 4, 10.

V. 7. n. Místo: „syna Arumova“ čte Hummelauer, opíraje se o recensi Lukiánovu: „bratra Rahabina“. Dle toho byl Aharehel, bratr Rahabin (Jos 6, 25.) přijat za syna (adoptovaného) od Kosa. K rodu Aharehelovu patřil také Jabes a jeho bratři. O těch tu byla původně mezi v. 8. a 9. zmínka; ta však při opisu se ztratila.

V. 9. Ježto z potomků Ashurových nikdo není jmenován „otcem“ některého města (kterého dobyl a do kterého rod svůj uvedl), domnívá se Hummelauer, že Ashurovci zůstali kolem Tekuy tísněni jsouce na severu sousedícími Jebusany; v boji s nimi proslavil se Jabes, proto jmenován tu: „slavnějším“. — Útisky Jebusanů byla „bolest“, pro kterou nazvala matka svého novorozence Ja‘çéb.

V. 10. Ve přísaze schází závětí: „budu ti obětovati“ nebo něco podobného. Jméno osoby Jabes dlužno rozlišovati od stejnojmenného města výše 2, 55. — Byl tedy rodokmen Ashurovců:

V. 11. n. podává dodatek rodopisu Kaleba mladšího (výše 2, 49.). — Kaleb, „bratr Suaův“ byl syn Saafův, otec Gabaya Achsy (Jos 15, 17; Sdc 1, 13.). — Ir-Naas =(?) dnešní Dér Nachchás, severovýchodně Bét-Džibrínu. Tam také blízko dlužno hledati Eston. Tak Hummelauer, který dle LXX

13 Synové Kenezovi: Otoniel a Sarajáš.
Synové pak Otonielovi byli: Hatat a Maonatovec.
14 Maonatovec zplodil Ofru, Sarajáš pak zplodil Joaba, otce Údolí
řemeslníků; byliť tam řemeslníci.
15 Synové Kaleba, syna Jefonova byli: Hir, Ela a Naham. Synové
pak Ely: (. . . a) Kenez.
16 A synové Jaleleelovi: Zif a Zifa, Tiria a Asrael.
17 Synové pak Ezry: Jeter, Mered, Efer a Jalon; a zplodil Mari-
ama, Sammaje, a Jesbu, otce Estama. 18 A manželka jeho Judovka
porodila Jareda, otce Gedora, Hebera, otce Sochoa, a Ikutiela, otce
Zanoe.
Ti jsou synové Betie, dcery faraonovy, kterou pojal Mered.
19 A synové manželky Odaje, sestry Nahamovy, otce Keily, byli:
Garmi a Estamo, který byl z Maachy.

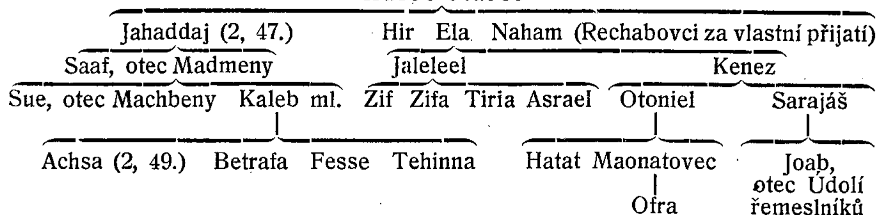
místo „Recha" čte „Rechab" a dokládá: „bratři Hotama, Kenezovce". Dle toho Rechabovci, přijavše náboženství israelské byli přijati dílem do rodu Salmovců (výše 2, 55.), dílem do rodu Saafovců. Šejkem těchto byl Mahir, náčelníkem oněch byl Hotam (tak dlužno čísti místo Chammat výše 2, 55.).

V. 13.—16. podává rodopis Otoniela, dodatek rodokmene Kaleba staršího. — V. 15. dlužno položiti před v. 13. — Otoniel sluje „synem Kenezovým" již Jos 15, 17; Sdc 1, 13; 3, 9.

V. 14. „byliť tam řemeslníci" řečeno proto, by bylo zřejmo, že v tom „Údolí" se usadili a jméno mu dali teprve potomci Otonielovi, kteří se proslavili řemeslem, uměním, že tedy dříve údolí to tak nejmenováno.

Ve v. 15. před „Kenez" dlužno s Hummelauerem doplniti: „Jaleleel".

V. 16. O Zifu viz Jos 15, 24. — „Zifa" je nejspíše druhopis (chybný) předešlého „Zif". — Byl tedy rodopis Otonielův:

V. 17.—20. podává další rodopis Charmiho, jmenovaného výše ve v. 1. Ezra je nejspíše týž, který sluje výše 2, 8. Azarjáš.

V. 17. n. dlužno s Hummelauerem čísti: „Synové Ezrovi: Jeter, Mered, Efer a Jalon. — Porodila pak Betie, dcera faraonova, Meredovi Marjama, Sammaje a Jesbu, otce Estama. Ti jsou synové Betie, dcery faraonovy, kterou pojal Mered. A manželka jeho Judovka porodila Jareda, otce Gedora, Hebera, otce Socha, a Ikutiela, otce Zanoe". — Mered mohl dostati dceru faraonovu za pobytu Israelitů v Egyptě. Dáno jí jméno Bithjá = Dcera Jahova, když se provdala za Israelitu a přijala také jeho Boha Jaho. Viz Ex 3, 14. — Mohl dostati dceru z harému faraonova, zejména v době, kdy vládli v Egyptě Hyxové, kteří přáli Israelitům. — O Estamu viz Jos 15, 50; 21, 14. — Jiná manželka Meredova sluje „Judovka", by patrný byl její původ (judský) odlišný od původu dcery faraonovy. — Gedor = Gedera Jos 15, 36. — (Otcem Gederu v judských horách [Jos 15, 58.] byl Fanuel dle v. 4. této hl.). — Socho buď Jos 15, 48. nebo tamže v. 35. — Zanoe tamže buď v. 56. nebo 34.

V. 19. čti takto: „A synové druhé Judovky: Naham, otec Keily a Simon, otec Jomana. Synové Nahama, otce Keily: Garmovci, Estamovci a Machaovci". — Keila, město v Šefele Jos 15, 44. — O Estamu viz Jos 15, 50.

20 Synové Simonovi: Amnon, Rinna syn Hananův a Tilon.
Synové Jesiovi: Zohet a Benzohet.
21 Synové Sely, syna Judova: Her, otec Lechy, Laada, otec Ma-
resy, jakož i rody dělajících kment v Bet-Ašbea, 22 dále Joakim, muži
z Kozeby, Joas, a Saraf, kteří byli knížaty v Moabsku a kteří se vrátili
do Lahemu. Ale to jsou staré události. 23 Ti jsou hrnčíři přebývající
ve Štěpnicích a v Ohradách; u krále, v jeho dílnách, tam bydleli.

2. **Rodokmen Simeonův** (4, 24.—43.).

Simeonův rodopis (4, 24.—27.). Sídla původní Simeonovců (4, 28.—33.). Kterak se stěhovali (4, 34.—43.).

24 Synové Simeonovi: Namuel, Jamin, Jarib, Zara, Saul; 25 Sellum,
syn jeho, Mapsam, syn jeho, Masma syn jeho. 26 Synové Masmovi:
Hamuel, syn jeho, Zachur, syn jeho, Semej, syn jeho. 27 Semejových
synů bylo šestnáct a dcer šest; avšak jeho bratří neměli mnoho synů,
nemohl tedy všecek (ten) kmen rovnati se počtem Judovcům.
28 Sídleli v Bersabě, v Moladě, v Hasarsuhalu, 29 v Bale, v Asomu,
v Toladě, 30 v Batuelu, v Hormě, v Sikelegu, 31 v Betmarchabotě,
v Hasarsusimu, v Betberaji a v Saarimu. Ta byla jejich města až do

---

V. 20. čti: „Synové Simonovi: Amnon a Rinna. Synové Amnonovi: Tilon a Jesi. Synové Jesiovi: Zohet. Syn Zohetův: N.“ (Hummelauer). Byl tedy rodopis Charmiův:

Zara (2, 6.)

Zamri	Etan	Eman	Chalchal	Dara
Charmi	Ezra			
Achar				

Ezra:

z Betie, dcery faraonovy:	z jedné Judovky:	ze druhé Judovky:	
		Naham	Simon
1. Marjam	1. Jared, otec Gedoru	1. Garmovci	Amnon, Rinna
2. Sammaj	2. Heber, otec Socha	2. Estamovci	Amnon: Tilon, Jesi
3. Jesba	3. Ikutiel	3. Machaovci	Jesi: Zohet
			Zohet: N

V. 21.—23. podává rodopis Sela-ův. — O Sela-ovi srv. výše 2, 3; Gn 38, 5; 46, 12. — Lecha = Lachiš? Jos 15, 39. — O Marese viz výše 2, 42; Jos 15, 44.

V. 22a. přelož se Schlöglem: „I povstalo mužstvo z Kozeby (= Kezíb Gn 38, 5; Jos 15, 44.), jakož i Joas a Saraf, kteří bývali pány v Moabsku, a vrátili se do Betlema“. — Kozebané nabyli majetku v Moabsku, kam se byli vystěhovali, později však vrátili se zase domů. — „do Betlema“ je toliko dohad.

V. 23. „Ti“ jmenovaní ve v. 22. — Štěpnice = Netá'ím. — Ohrady = Gedérá. — Byli tedy zaměstnáni v královských hrnčírnách.

V. 24. Synové Simeonovi jmenováni také Gn 46, 10; Ex 6, 15; Nm 26, 12. n Tam lépe Jachin místo zdejšího Jarib. — Místo Namuel Gn Ex lépe: Jemuel. — Místo „Zara“ má Gn Ex: „Sohar“, a za Jaminem: „Ahod“.

Před v. 25. domysli si nadpis: „Synové Saulovi“. — Sellum, Mapsam a Masma byli bratři!

V. 26. Také Hamuel, Zachur a Semej byli bratři!

K v. 28.—33. srv. Jos 19, 1.—9. — Tolad = Eltolad. — O Sikelegu srv. 1. Král 27, 6. — Místo „Betberaj“ čti: Bet-lebaot. — Místo Saarim čti: „Sarohen“.

krále Davida [32] s příslušnými vesnicemi. (Dále) Etam, Aen, Remmon,
Tochen a Asan, pět měst [33] se všemi příslušnými vesnicemi kolem
těch měst až do Baalu. To jest bydliště jejich.
A seznam jejich: (Lehem), [34] Mosobab, Jemlech, Josa, syn Ama-
siášův, [35] Joel, Jehu, syn Josabiáše, syna Saraiáše, syna Asielova;
[36] Eljoeňaj, Jakoba, Isuhajáš, Asajáš, Adiel, Ismiel, Banaiáš, [37] a Ziza,
syn Sefeje, syna Allona, syna Idaiáše, syna Semri, syna Samaiášova.
[38] Tito jsou jmenované hlavy svých rodů a ve svých příbuzenstvech
velmi se rozmnožili. [39] I vyšli a přišli bo Gadoru až k východu údolí,
by hledali pastev stádům svým; [40] nalezli také pastvy hojné, velmi dobré,
a zemi velmi širokou, pokojnou a plodnou, ve které prve sídlili Cha-
movci. [41] Ti tedy, které jsme výše zejména vypsali, přišli ve dnech
Ezechiáše, krále judského, potloukli stany jejich i obyvatele, kteří se
tam nalézali, vyhladili je až do dneška a usadili se místo nich, nebo
nalezli tu přehojné pastvy. [42] Ze synů Simeonových odešlo také na
hory Seirské pět set mužů majících v čele Faltiáše, Naariáše, Rafaiáše
a Oziela, syny Jesiovy, [43] pobili zbytky Amalečanů, kterým se podařilo
uniknouti, a usadili se tam místo nich až do dneška.

3. **Rodokmen Rubenův** (5, 1.—10.).

Hlava 5. — [1] Synové Rubena, prvorozence Israelova — ten totiž
byl jeho prvorozený, ale když poskvrnil lože otce svého, dána byla
jeho práva prvorozenecká synům Josefa, syna Israelova; on však není
počítán za prvorozeného, [2] ale Juda, který byl nejsilnější mezi bratřími
svými; z jeho rodu vzešla knížata, avšak prvorozenská práva byla

---

Do v. 32. doplň z Jos 19, 7: „Atar".

Ve v. 33. místo „Baalu" čti s Jos 19, 8.; „Baaloth, jak se jde do Ramotu negebského".

V. 33b. je nadpis seznamu vladyků (šejků) Simeonovců (Hummelauer, Schlögl).

V. 34.—37. možno překládati také takto s Hummelauerem:
Lehem, Mosabab, Jemlech a Josa, *synové Amasjášovi.*
Joel a Jehu, synové *Josabiáše,* syna Sarajáše, syna *Asielova.*
Eljoenaj, Jakoba, Isuhajáš, Asajáš, Adiel, Ismiel, Banajáš a Ziza, synové *Sefeje,* syna Allona, syna Idajáše, syna Semria, syna *Semejova.* Srv. 12, 3. nn. — Semaj = Semej (v. 26.). Možno, že Amasjáš a Asiel jsou synové Semejovi (v. 26.) a tedy bratři Semriovi.

V. 39. Dle hebr. Hummelauerem opraveného přitáhli „tam, kde se jde do Gerary". Viz o městě tom Gn 10, 19; 20, 1. n.; 26, 1. a jj. — Musil nalézá Geraru v dnešním Chirbet el-Fáre'.

V. 41. „které jsme výše vypsali" (v. 33b.—37.). Lépe: „kteří jsou zejména vypsáni" v kmenových rodopisech. — O Ezechjášovi viz 4. Král 18, 1. nn. Místo „obyvatele" čti: „Minejské" nebo „Maoňany". Maon = dnešní Ma'án, 25 km východně od Petry.

V. 42. n. O horách Seirských viz Gn 36, 20. — Saulovi a Davidovi unikli někteří Amalečané. 1. Král 14, 48; 15, 7; 2. Král 8, 12.

V. 1a. 3. opakuje výčet synů Rubenových, známých z Gn 46, 9: Ex 6, 14; Nm 26, 5. n. Datan a Abiron (Nm 16.) nejmenováni. — Israel = Jakob.

V. 1b. 2. je vložka, která připomíná, proč byl Ruben práv prvorozeneckých zbaven (Gn 35, 22; 48, 22; 49, 3. n.), a komu se dostalo jich. — Josefovcům se dostalo toliko části prvorozeneckých práv: dvou údělů v Palestině (Gn 49, 22.—26.). — Práva, by byl v seznamu synů Jakobových na prvém místě uváděn (= „počítán") nabyl Juda (Gn 49, 8.—12.). — „on" = Josef. — Dle hebr.: „Juda měl moc nad svými bratry a knížetem měl býti jeden z něho". (David, předobraz Kristův Lk 1, 33.)

přičtena Josefovi — [3] synové tedy Rubena, prvorozence Israelova:
Enoch, Fallu, Esron a Karmi (...)
[4] Synové Joelovi: Samiáš, syn jeho; Gog, syn jeho; Semej, syn
jeho; [5] Micha, syn jeho; Rejáš, syn jeho; Baal, syn jeho; [6] Beera,
syn jeho, kterého odvedl do zajetí Telgatfalnasar, král assyrský; byl
knížetem ve kmeni Rubenově.
[7] Jeho bratří a všecek rod jeho, když byli počítáni po rodinách
svých, měli knížata Jehiela, Zachariáše, [8] a Balu, syna Azaza, syna
Sammy, syna Joelova; ten sídlil v Aroeru až do Neba a Beelmeonu;
[9] na východní pak straně sídlil až tam, kde se vchází do pouště
k Eufratu, neboť měli veliký počet dobytka v zemi Galaad.
[10] Ve dnech Saulových bojovali proti Agarejským, pobili je,
a usadili se místo nich v jejich stanech po veškeré krajině, která leží
na východ Galaadu.

4. **Rodokmen Gadův** (5, 11.—16.).

[11] Synové Gadovi, (kteří) naproti nim sídlili, v zemi Basan až
do Selchy, (byli): [12] Joel první (velitel), Safan druhý, pak Janaj a Safat
v Basanu.
[13] Bratři jejich dle rodů svých byli: Michael, Mosollam, Sebe,
Joraj, Jachan, Zie a Heber, sedm. [14] Ti jsou synové Abihaila, syna Huri,
syna Jary, syna Galaada, syna Michaela, syna Jesesiho, syna Jedda,
syna Buzova. [15] Achi pak, syn Abdiela, syna Guniova, byl hlavou
svých rodů. [16] A bydlili v Galaadě, v Basanu, v příslušných vesnicích
a na všech pastviskách Saronu až po hranice.

O kmenech zajordánských (5, 17.—22.).

[17] Ti všichni byli sečteni ve dnech Joatana, krále judského a ve
dnech Jeroboama, krále israelského:

Za v. 3. je mezera, která nedovoluje stanoviti, čí syn byl Joel, jmenovaný ve v. 4. Z v. 10. možno pravděpodobně vyvozovati, že byl ten Joel vrstevník Saulův a Davidův.

V. 4.—6. podává sestupnou řadu potomků („descendentů") od Joela po Beeru, t. j. po Tiglat-Pilesara. O tom králi viz 4. Král 15, 29.

V. 7. n. je jiná zkrácená řada potomků Joelových, souběžná s prvou úplnou, podanou ve v. 4.—6. — Jehiel, Zacharjáš a Bala byli tři synové Azazovi. — Samma je týž, který sluje výše ve v. 4. Samiáš. – Mezi Sammou a Azazem vynecháno několik (asi 4.) kolen. — „bratří jeho" t. j. Beerovi, t. j. Rubenovci. — „počítáni byli" za krále Jeroboama II. O tom sčítání lidu zmiňuje se také níže v. 17. — „ten" = Ruben, Rubenovci. — O Aroeru viz Dt 2, 36; 3, 12; 4, 48; Jos 12, 2; 13, 9. nn. — Nebo jmenováno Nm 32, 3. 38. — O Beelmeonu Nm 32, 3. 38; Jos 13, 17. Ta města jmenována také na Mešově nápise, o kterém viz 3. Král 22, 39; 4. Král 1, 1.

V. 10. „bojovali" Rubenovci s Joelem v čele. — O „Galaadu" viz Gn 31, 21. — Hagrianė (Agarejští) byli kočující Arabové na poušti syrsko-arabské. — V. 10. vzat nejspíše z jiné (dějinné) památky, nežli byly rodopisy podané výše. — K té válce srv. níže v. 19.—22.

V. 11. n. „naproti nim" = Rubenovcům. — O Basanu a Selše viz Jos 12, 4. (5.); 13, 11; Dt 3, 10. — Basan dle práva patřil Manassovcům; část jeho zabrali však v době Joelově Gadovci; zda násilím, či jinak, neznámo. — Místo „a Safat" přelož s Hummelauerem: „soudce" (vladař). Rodopis Gadovců je tu značně kusý. Ani nejsou jmenováni potomci Gadovi známí z Gn 46, 16; Nm 26, 15. nn.

V. 17. n. „Ti všichni" příslušníci kmenů zajordánských. — Jeroboam II. vládl v létech 784—744; podařilo se mu rozšířiti hranice říše do původního stavu,

[18] Čtyřicet čtyři tisíce sedm set šedesát Rubenovců, Gadovců
a z polovice kmene Manasseova, mužů bojovníků, nosících štíty a meče,
napínajících luky a vycvičených válečníků schopných do boje. [19] Bojo-
vali proti Agarejským, Iturejským, proti Nafisovi a Nodabovi. [20] I do-
stalo se jim pomoci. Agarejští a všichni, kteří byli s nimi, byli dáni
do jejich rukou, nebo vzývali Boha, když bojovali, a vyslyšel je,
protože v něho doufali. [21] Všecky věci, které oněm patřily, pobrali:
padesát tisíc velbloudů, dve stě padesát tisíc ovec, dva tisíce oslů
a (z) lidí sto tisíc osob. [22] Mnoho pak raněných padlo, neboť byl (to) boj
Páně. A sídlili na jejich místě až do zajetí.

5. **Rodokmen východních Manassovců** (5, 23.—26.).

[23] Synové polovice kmene Manassova vládli zemí od [hranic] Basanu
až do Baal-Hermonu, Saniru, to jest po horu Hermon; bylo jich velmi mnoho.
[24] A tito byli hlavy jejich rodů: Efer, Jesi, Eliel, Ezriel, Jeremiáš,
Odojáš, a Jediel, muži udatní a silní, slovutní vůdcové v čeledích svých.
[25] Opustili však Boha otců svých a chodili smilně za bohy ná-
rodů země, které zahladil Bůh před nimi. [26] I pohnul Bůh Israelův
ducha Fula, krále assyrského, — ducha Telgatfalnasara, krále assyr-
ského — a ten převedl Rubena, Gada a polovici Manassova kmene
a zavedl je do Lahely, do Habora, do Ary, a k řece Gozanu, (kde
jsou) až do dneška.

6. **Rodokmen Leviův** (6, 1.—81.).

Rodopis Josedeka, velekněze, odvedeného do babylonského zajetí (6, 1.—15.). Synové Gersonovi, Kaatovi a Merariovi (Levité) (6, 16.—53.). Seznam kněžských a levitských měst (6, 54.—81.).

Hlava 6. — [1] Synové Leviovi: Gerson, Kaat a Merari.

---

pochopitelno tedy, že dal sčítáním zjistit svou brannou moc. Srv. Nm 1, 21. nn. — Joatan, král judský panoval r. 737—736; dle 2. Par 27, 5. zahnal Ammony, kteří od východu byli přitáhli a zabrali částečně území Gadovců. Joatan, dobyv takto části Zajordání, dal tamější muže, schopné boje, sčítati.

V. 19. n. zmiňuje se o jiné válce proti Agarijským nežli byla válka ve v. 10. vypravovaná. — Jetúr a Nafíš byli kmenové ismaelští. Srv. Gn 25, 15. — Nodab byl nejspíše také kmen téhož původu. Možno, že Nodab je zkomoleno z „Nebajot“. Viz tamže. — „Dostalo se jim (Zajordánským Israelitům) pomoci“ od Boha.

V. 22. „boj Páně“ = válka, ve které byli od Pána podporováni. — „do zajetí“, o kterém se zmínil v. 6.

V. 23. „Polovice“ zajordánská. — „od Basanu“, pokud nebyl zabrán Gadovci. Srv. výše v. 16. — O Baal-Hermonu viz Sdc 3. 3; níže 13, 5. — Sanir je dle Dt 3, 9. jiné jméno Hermonu.

V. 25. n. je závěrek předešlých vv. 1.—24. — O totožnosti Fula s Tiglat-Pilesarem IV., viz 4. Král 15, 19. 29. — V. 26b. je poněkud porušen; dlužno jej opraviti, by zněl jako 4. Král 17, 6. („La hely“ = do Haly atd.). — Není jasno, zda-li „až do dneška“ praví skladatel Par, který žil po návratu ze zajetí babylonského, či pojal-li ta slova z pramene napsaného již dříve.

Hl. 6. — V. 1.—15. nepodává úplný seznam velekněží. Nejsou jmenováni: Jojada, vrstevník Joasův (4. Král 11; 2. Par 22.), Zacharjáš, Jojadův syn (2. Par 24, 20.—22. 25.), Azarjáš z doby Oziášovy (2. Par 26, 17.), Uriáš z dob Achazových (4. Král 16, 10.), Azarjáš z časů Ezechjášových (2. Par 31, 10. 13.), Eliachim z dob Juditiných (Jud 4, 5. Vulg.). Možno, že jich vynecháno i více. — K v. 1.—15. srv. rodopis Esdrášův Esdr 7, 1. nn.

V. 1. Synové Leviovi jmenováni již Gn 46, 11; Ex 6, 16. — Rodopisu Gersonovců a Meraro vců skladatel Par si zatím nevšímá; podává toliko potomstvo Kaatovců, ke kterým patřila rodina velekněžská (v. 2. nn.).

2 Synové Kaatovi: Amram, Isaar, Hebron a Oziel.
Synové Amramovi: Áron, Mojžíš a Maria.
Synové Áronovi: Nadab a Abiu, Eleazar a Itamar.
4 Eleazar zplodil Fineesa, Finees zplodil Abisue, 5 Abisue zplodil
Bokkiho, Bokki zplodil Oziho, 6 Ozi zplodil Zarajáše, Zarajáš zplodil Mera-
jota, 7 Merajot zplodil Amariáše, Amariáš zplodil Achitoba, 8 Achitob
zplodil Sadoka, Sadok zplodil Achimaasa, 9 Achimaas zplodil Azariáše,
Azariáš zplodil Johanana, 10 Johanan zplodil Azariáše; ten zastával
kněžský úřad v domě, který vystavěl Šalomoun v Jerusalemě. 11 Aza-
riáš pak zplodil Amariáše, Amariáš zplodil Achitoba, 12 Achitob zplo-
dil Sadoka, Sadok zplodil Selluma, 13 Sellum zplodil Helkiáše, Helkiáš
zplodil Azariáše, 14 Azariáš zplodil Sarajáše a Sarajáš zplodil Josedeka.
15 Josedek pak odešel (do zajetí), když převedl Hospodin Judu a Je-
rusalem skrze Nabuchodonosora.
16 Synové tedy Leviovi byli: Gerson, Kaat a Merari.
17 Jména synů Gersonových jsou tato: Lobni a Semej.
18 Synové Kaatovi: Amram, Isaar, Hebron a Oziel.
19 Synové Merariovi: Moholi a Musi.
Čeledi pak Leviovy dle rodů jejich jsou tyto:
20 Gerson: Lobni, syn jeho, Jahat, syn jeho, Zamma, syn jeho,
21 Joah, syn jeho, Addo, syn jeho, Zara, syn jeho, Jetraj, syn
jeho.

K v. 2. (hebr. 5, 28.) srv. Ex 6. 18; Nm 3, 19; 1. Par 23, 12.

K v. 3. (hebr. 5, 29.) srv. Ex 6, 20. 23; Nm 3, 2; 1. Par 24, 1. — O Itamarovcích dále nezmiňuje se skladatel Par, chtěje podati toliko rodopis Eleazarovců.

K v. 4. (hebr. 5, 30.) srv. Ex 6, 25; Nm 25, 7; Sdc 20, 28.

V. 8. (hebr. 5, 34.). — Tohoto Achitoba, Eleazarovce dlužno rozlišovati od stejnojmenného Itamarovce, známého z 1. Král 14, 3; 22, 9. – Sadok znám z dob Davidových a Šalomounových. — Achimaas jmenován 2. Král 15, 27. 36. Srv. také 3. Král 4, 15.

V. 9. Azariáš je znám z 3. Král 4, 2; tam sluje „syn“, t. j. vnuk Sadokův. Tomuto vnuku Sadokovu a synu Achimaasovu svědčí poznámka v. 10., že zastával kněžský úřad, kdy byl „dům“, t. j. chrám Šalomounův dostavěn. Dle 1. Par 29, 22. byl sice veleknězem, když kladeny základy ke chrámu, Sadok. Nedočkal se však konce stavby; ba i syn jeho Achimaas do té doby zemřel. (Hummelauer.)

V. 13. Helkiáš byl živ za Josiáše dle 4. Král 22, 8; 2. Par 34, 9.

V. 14. n. Sarajáš byl utracen od Nebukadnezara dle 4. Král 25, 18.—21; Esdráš odvozuje svůj rod od tohoto Sarajáše Esdr 7, 1. — O Josedekovi viz 1. Esdr 3, 2; 2. Esdr 12, 26; Agg 1, 1. — Josedekovi narodil se v zajetí babylonském syn, Josue, který byl prvým veleknězem po návratu z toho zajetí. Srv. 1. Esdr 3, 2; 5, 2.

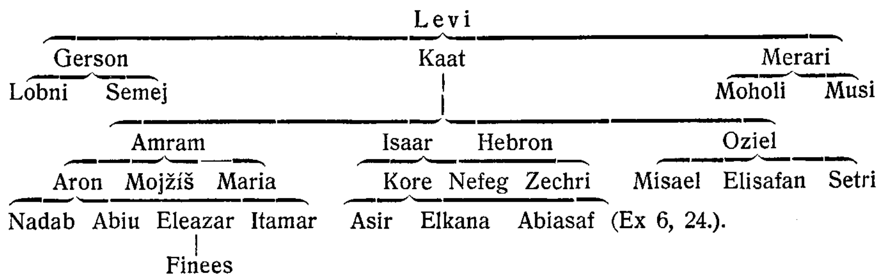
V. 16.—19a. je záhlaví, úvod povšechný do následujícího rodopisu. V. 16. = v. 1. = Gn 46, 11. — V. 17.—19. = Ex 6, 17.—19. = Nm 3, 18.—20.

V. 19b. slibuje více nežli dále je podáno. Nejsoutě vypočteny čeledi a rody všecky, ale toliko dva řády levitských zpěváků (20.—30. + 31.—47.) a řada levitských bohoslužebníků v Gabaoně (v. 48.—53.). Hummelauer před v. 20. pohřešuje seznam levitských rodů, jakož i poznámku, že tu podány řády zpěváků. Za v. 53. pohřešuje úplnější seznam bohoslužebníků gabaonských a zejména sionských, jakož i seznamy levitských vrátných a představených čili „soudců“. Je proto seznam podaný ve v. 20.—53. zřejmě neúplný na počátku i na konci.

V. 20.—30. popisuje řád zpěváků starší; v. 31.—47. popisuje týž řád, ale již od Davida opravený a znova spořádaný. — Muži tu jmenovaní, čili

22 Synové Kaatovi: Aminadab, syn jeho, Kore, syn jeho, [Asir
syn jeho], 23 Elkana, syn jeho, Abiasaf, syn jeho, Asir, syn
jeho, 24 Tahat, syn jeho, Uriel, syn jeho, Oziáš, syn jeho,
Saul, syn jeho.
25 Synové Elkanovi: Amasaj, Achimot a 26 Elkana. Synové
Elkanovi: Sofaj, syn jeho, Nahat, syn jeho, 27 Eliab, syn jeho,
Jeroham, syn jeho, Elkana, syn jeho, (...) 28 Synové Samu-
elovi: prvorozený Vasseni a Abiáš.
29 Synové Merariovi: Moholi, Lobni, syn jeho, Semej, syn jeho,
Oza, syn jeho, 30 Sammaa, syn jeho, Haggiáš, syn jeho, Asajáš,
syn jeho.
31 Tito jsou, kteréž ustanovil David na zpěv v domě Hospodinově,
kdy přenesena byla archa 32 a konali službu před stánkem zjevení
zpívajíce, dokud nevystavěl Šalomoun domu Hospodinova v Jerusalemě;
zastávali dle řádu svého službu. 33 Kteří službu konali se svými syny,
jsou tedy tito:
Z Kaatovců: zpěvák Heman, syn Joelův: syn Samuele, 34 syn
Elkany, syn Jerohama, syn Eliela, syn Tohua, 35 syn Sufa, syn
Elkany, syn Mahata, syn Amasaje, 36 syn Elkany, syn Johela,
syn Azariáše, syn Sofoniáše, 37 syn Tahata, syn Asira, syn

jinými slovy jejich rody, jsou zpěvácké sbory (o dvanácti členech? Srv. níže hl. 25. Hummelauer). Aby bylo dalšímu lépe rozuměti, budiž tu rodopis Leviův:

V. 20. n. Jahat = Jet níže ve v. 43. srv. 23, 11. — Zamma jmenován ve v. 42. a Zara ve v. 41. — Addo je týž, který sluje ve v. 41. Adaja. — Jetraj sluje tamže Atanaj.

V. 24. Tahat jmenován také ve v. 37. — Oziáš = Azarjáš v. 36. — O Urielovi srv. 15, 5. 11.

V. 25. n. Amasaj uveden také níže ve v. 35. — Místo Achimot psáno tam Mahat. Elkana (v. 26.) mladší je třetí syn Elkany staršího (v. 25.). — Sofaj = Suf v. 35; 1. Sam 1, 1. — Nahat = Tohu v. 34.; 1. Sam 1, 1.

V. 27. n. Eliab = Eliel (v. 34.) = Eliu (1. Sam 1, 1.). — Jeroham jmenován níže ve v. 34. a 1. Sam 1, 1. — Na konec v. 27. dlužno s Lukiánovou recensí dodati: „Samuel, syn jeho". — Dle 1. Sam 8, 2. dodej za „prvorozený": „Joel" a místo „Vasseni a" čti: „a druhý". Zní tedy ten v.: „Synové Samuelovi: prvorozený Joel a druhý Abiáš".

V. 31. n. „ustanovil", některé ze starých sborů (v. 20.—30.) ponechav, jiné vymýtiv, jiné přidav. Viz níže. — „v domě Hospodinově" v Gabaoně. — „kdy přenesena byla archa", že došla konečného klidu (hebr.). Srv. níže 15, 1. nn. — „dle řádu" předepsaného se střídali.

V. 33. „službu konali" jakožto představení „se svými syny" t. j. popředně se svými žáky a podřízenými pěvci. Mnozí z nich byli ovšem také krevní jejich synové a bratři. (Hummelauer.) — „zpěvák" = představený zpěváků, jejich učitel, „otec". Heman, vnuk Samuelův byl v čele sboru Samuelova (srv. v. 27.).

V. 34. srv. s v. 27. jakož i s v. 26. — V. 35. srv. s v. 25. — V. 36. s v. 24. — V. 37. s v. 23. Od „syn Samuele" až po „syn Korea" jsou jména pě-

Abiasafa, syn Koreho, 38 syna Isaara, syna Kaata, syna Levi,
syna Israelova.
39 Bratr jeho Asaf, který stával mu po pravici: Asaf, syn Barachiáše, syn Samay, 40 syn Michaela, syn Basajáše, syn
Melchiáše, 41 syn Atanaje, syn Zary, syn Adaje, 42 syn Etana,
syn Zammy, syn Semeje, 43 syn Jeta, ...syna Gersona, syna
Leviova.
44 A synové Merariovi, jejich bratří, (kteří stávali) po levici: Etan,
syn Kusiův: syn Abdiho, syn Malocha, 45 syn Hasabiáše, syn
Amasiáše, syn Helkiáše, 46 syn Amasaje, syn Boniho, syn Somera,
47 syn Moholiho, syn Musiho, syna Merariho, syna Leviova.
48 Jejich bratří, (ostatní) Levité, kteří ustanoveni jsou ke všeliké
službě stánku domu Hospodinova:
49 Áron však a synové jeho pálili na oltáři zápalných obětí a na
oltáři kadidlovém; (byli ustanoveni) ke všelikým úkonům ve velesvatyni,
jakož i k tomu, by se modlili za Israele, dle všeho, co byl přikázal
Mojžíš, služebník Boží.
50 Jsou pak synové Áronovi tito: Eleazar, syn jeho, Finees, syn
jeho, Abisue, syn jeho, 51 Bokki, syn jeho, Ozi, syn jeho, Zarahiáš,
syn jeho, 52 Merajot, syn jeho, Amariáš, syn jeho, Achitob, syn jeho,
53 Sadok, syn jeho, Achimaas, syn jeho.

---

veckých sborů, podřízených Hemanovi. Měl-li Heman jeden sbor zvaný dle něho, bylo všech sborů z Kaatovců sestavených — *18.* (Hummelauer.)

V. 39. Asaf byl „bratr“ Hemanův (v. 33.) — „Stával“ Hemanovi „po pravici“, ježto byl také mistrem zpěvu, ale důstojností za Hemanem, který byl první. Srv. níže v. 44.

V. 41. srv. s v. 21. — V. 42 n. srv. s v. 20. — Ve v. 43. není psán Lobni, ježto mezi muži, jmenovanými ve v. 39.—43. nejsou toliko Lobniovci, ale také Semejovci. Srv. v. 17. 20. — Sborů z Gersonovců bylo tedy úhrnem *12* (Asaf...Jahat).

V. 44. V čele Merarovců-zpěváků byl sbormistr Etan, který jindy sluje „Idutun“ (16, 38. 41. n.; 25, 1. nn. a jj.). — „stávali po levici“, t. j. byli na třetím místě po Hemanovi (Kaatovcích v. 33.) a po Asafovi (Gersonovcích, v. 39.). — Kusi sluje níže 15, 17: Kasaja(š). — Moholi, syn Musiův je jiný nežli Moholi, bratr Musiův (v. 19.). Merarovci měli tedy *10* sborů dle Davidovy úpravy. Úhrnem bylo těch sborů: 18 (Kaatovců) + 12 (Gersonovců) + 10 (Merarovců) = *40.* Dle dřívější úpravy (v. 20.—30.) měli Gersonovci a Merarovci toliko po *6* sborech. Byla tedy úpravou Davidovou převaha Kaatovců poněkud zmenšena. — Dle řádu staršího řídili zpěv rodoví šejkové; David však ustanovil stálé ředitele zpěvu, kteří byli spolu proroky, a tak zavedl pevnější kázeň a pořádek. — David vyloučil ze zpěváků příslušných ke Kaatovcům ty, kteří nebyli Korachovci (z rodu Kore). Proto zmizel ze seznamu v. 33b.—38. Aminadab, jmenovaný ve v. 22., který Korachovcem nebyl.

V. 48. je nadpis rodopisu jiných levitů, kteří byli ustanoveni, by konali bohoslužbu v Gabaoně, kde byl v dobách Davidových a Šalomounových veleknězem Sadok (v. 53.). Místo očekávaného rodopisu všech levitů tam zaměstnaných, podán však ve v. 50.—53. toliko rodokmen velekněze Sadoka, či lépe: jeho syna Achimaasa. — Bratři „jejich“, t. j. levitů jmenovaných výše ve v. 33.—47., kteří byli ustanoveni za zpěváky stánku Božího. — „ustanoveni“ = „dáni“ (hebr.). Srv. Nm 3, 9; 8, 19.

V. 49. „Áron a synové jeho“, t. j. rodina kněžská a velekněžská stojí proti: „Jejich bratří, levité“ ve v. 48. — Místo „by modlili se za lid“ čti: „by konali smírné obřady za lid“. Srv. Lv 16, 3. nn.

V. 50. podává rodopisný důkaz, že Sadok a Achimaas jsou z krve Áronovy a tedy řádní velekněží. Ježto Achimaas, poslední člen toho rodopisu žil v dobách Davidových, dlužno míti za to, že i tento rodopis pochází z doby té.

54 A tato jsou sídla jejich, to jest synů Áronových z rodů Kaa-
tovců dle pastvisek a hranic jejich, — neboť se jim dostala losem:
55 Dali jim tedy Hebron v Judsku s okolními pastvisky; — 56 avšak
pole (toho) města a vsi dali Kalebovi, synu Jefonovu — 57 synům
Áronovým tedy dali útočištné město Hebron a Lobnu s jeho pastvinami,
58 dále Jeter a Estemo s jejich pastvinami, Helon a Dabir s jejich pastvi-
nami, 59 Asan a Betsemes s jejich pastvinami(...); 60 z území Benjami-
nova pak (jim dali) ... Gabei a pastviny jeho, Almat s pastvisky jeho,
Anatot s pastvinami příslušnými, úhrnem třináct měst dle jejich rodů.
61 Ostatním z rodu Kaatovců dali (...) z polovice kmene Manas-
sova v držení deset měst.
62 Rodům Gersonovců (dali) z území Issacharova, z území Aserova,
z území (...) Neftaliova, a z území Manasseova v Basanu měst třináct.
63 Rodům Merarovců pak dali losem z území kmene Rubenova,
kmene Gadova a kmene Zabulonova měst dvanáct.
64 Synové Israelovi dali Levitům města s příslušnými pastvisky;
65 dali (jim) losem z území kmene Judovců, kmene Simeonovců a kmene
Benjaminovců ta města, která zejména vyjmenovali.
66 A těm, kteří byli z čeledi Kaatovců, dostalo se měst v úděl
jejich: (v území) kmene Efraimova 67 dali jim útočištné město Sichem
s příslušnými pastvisky na horách efraimských, Gazer s příslušnými
pastvinami, 68 Jekmaam s příslušnými pastvinami, podobně Bethoron,
69 (...) Helon s příslušnými pastvisky a Getremmon týmže způsobem;
70 a z polovice kmene Manassova (dána byla): Aner s příslušnými pastvi-
nami, Balaam s příslušnými pastvinami — ostatním totiž z rodu Kaatovců.
71 Gersonovcům z rodů (Levi) (byl dán z území) polovice kmene
Manassova Gaulon v Basanu s příslušnými pastvinami, jakož i Astarot
s příslušnými pastvinami; 72 z (území) kmene Issacharova: Kedes a pří-
slušné pastviny, Daberet s příslušnými pastvinami, 73 Ramot s přísluš-
nými pastvisky, a Anem s příslušnými pastvisky; 74 z (území) kmene
Aserova: Masal s příslušnými pastvisky, podobně Abdon, 75 Hukak
s příslušnými pastvisky a Rohob s příslušnými pastvisky; 76 a z (území)

Za v. 54. dlužno položiti v 64. n. — „synů Áronových“ = kněží. Podán tedy ve v. 55.—60. seznam kněžských měst.

K v. 55. nn. srv. Jos 21, 11. nn. — Asan (v. 59.) jmenován Jos 21, 16.: Ain. — Za Ainem tamže jmenována Jeta, která tu vynechána. — Před Gabeí (ve v. 60.) schází tu Gabaon. Srv. Jos 21, 17. — Almat (v. 60.) = Almon Jos 21, 18.

Neúplný v. 61. dlužno čísti s Jos. 21, 5.: „Ostatním z rodu Kaatovců (dostalo se z území) kmene Efraimova, Danova a z polovice kmene Manassova deset měst“.

K v. 62. srv. Jos 21, 27.—33., níže v. 71. nn.

K v. 63. srv. Jos. 21, 7. 34.—38; níže v. 77. nn.

V. 64. n. patří za v. 54. Místo „Levitům“ lépe čísti se Schlöglem: „jim“, synům Áronovým. — Srv. Jos 21, 8a. Aronovci byli Levité (z rodu Levi), nebyli však levité (nižší bohoslužebníci), ježto byli kněžími.

V. 65. srv. s Jos 21, 9.

V. 66.—81. seznam měst levitů, kteří nebyli Áronovci.

K v. 66.—70. srv. Jos 21, 20.—26. — Místo „Jekmaan“ (v. 68.) Jos v. 22. má „Kibsaim“. — Před „Helon“ (v. 69.) doplň z Jos (v. 23.): „z území kmene Danova Elteko, Gabaton“. — „Helon“ = Ajalon (Jos). — Místo „Aner“ (v. 70.) dlužno čísti „Taanach“ (Jos v. 25.). — Balaam = Jeblaam Jos 17, 11; Sdc 1, 27. — „ostatním z rodu Kaatovců“ patří k v. 66a. Srv. Jos 21, 20.

V. 71.—76. srv. s Jos 21, 27.—33. — Kedes (v. 72.) = asi dnešní Tell Abu Qudés u El-Ledžūnu. — Místo „Ramot a Anem“ (v. 73.) Jos v. 29. (lépe) „Jaramot a En-Gannim“. — Místo: „Hamon“ (v. 76.) Jos (v. 32.): „Hammot-Dor“. — Místo „Kariataim“ (tamže) Jos (tamže): „Kartan“.

kmene Neftali: Kedes v Galilei s příslušnými pastvisky, Hamon s příslušnými pastvisky, a Kariataim s příslušnými pastvisky.

[77] Zbývajícím pak Merarovcům (bylo dáno) z (území) kmene Zabulonova: (...) Remmono s příslušnými pastvisky a Tabor s příslušnými pastvinami; [78] za Jordanem pak proti Jerichu na východní straně Jordanu z (území) kmene Rubenova: Bosor na poušti s příslušnými pastvinami, Jassa s příslušnými pastvisky, [79] Kademot s příslušnými pastvisky a Mefaat s příslušnými pastvisky; [80] a z (území) kmene Gadova: Ramot v Galaadu s příslušnými pastvinami, Manaim s příslušnými pastvinami, [81] Hesebon s příslušnými pastvinami a Jezer s příslušnými pastvinami.

7. **Rodokmen Issacharův** (7, 1.—5.).

Hlava 7. — [1] Synové Issacharovi: Tola, Fua, Jasub a Simeron, čtyři. [2] Synové Tolovi: Ozi, Rafajáš, Jeriel, Jemaj, Jebsem a Samuel, hlavy svých rodů. Z čeledi Tolovy bylo sečteno ve dnech Davidových dvacet dva tisíce šest set mužů velmi silných.

[3] Synové Oziovi: Izrahjáš; z toho se narodili Michael, Obadiáš, Joel a Jesiáš, všech pět pohlavárů. [4] K rodům a příbuzenstvům jejich příslušelo třicet šest tisíc mužů schopných boje, velmi silných; neboť měli mnoho žen a dětí.

[5] Jejich bratří ze všech čeledí Issacharových bylo napočítáno osmdesát sedm tisíců velmi statných bojovníků.

8. **Rodokmen Benjaminův** (7, 6.—12a.) a **Danův** (7, 12b).

[6] Synové Benjaminovi: Bela, Bechor a Jadihel, ti tři.

[7] Synové Belovi: Esbon, Ozi, Oziel, Jerimot a Uraj, pět hlav rodů a velmi statných bojovníků; bylo jich všech dvacet dva tisíce třicet čtyři.

[8] Synové Bechorovi: Zamira, Joas, Eliezer, Eljoenaj, Amri, Jerimot, Abiáš, Anatot a Almat; ti všichni jsou synové Bechorovi. [9] Dle rodů a rodových hlav bylo jich sečteno dvacet tisíců dvě stě velmi statných bojovníků.

K v. 77.–81. srv. Jos 21, 34.—37. — Před „Remmono“ doplň s Jos: „Jeknam a Karta“. — Místo „Remmono“ čte Jos: „Damma“ a místo „Tabor“ má Jos: „Naalol“. — „Bosor“ hebr. Beçer = dnešní Bazarén východně Hesbánu. (Musil.) Srv. Dt 4, 43; Jos 20, 8. — O Ramotu v Galaadě viz 4. Král 8, 28. — O Manaimu viz Jos 13, 26.

Hl. 7. — K v. 1. srv. Gn 46, 13; Nm 26, 23. nn.

V. 2. O sčítání lidu za Davida viz 2. Sam 24.

V. 3. „z toho“ z Izrahjáše.

V. 5. „Jejich bratří“ je tu všecek kmen Issacharovců. Bylo-li všech *87.000*, bylo-li Tolovců *22.600* (v. 2.) + *36.000* (v. 3.) zbývá na Fuaovce, Jasubovce a Simeronovce (v. 1.): *28.400* mužů schopných boje. — Hummelauer právem za v. 5. pohřešuje rodokmen Zabulonův. Srv. Gn 46, 14.

V. 6. Synů Benjaminových jmenováno více Gn 46, 21; Nm 26, 38. nn. — „Bechor“ vzniklo pravděpodobně z přístavky k „Bela“: „bechóró = „jeho (Benjaminův) prvorozenec“. — Místo Jadihel možno se Schlöglem čísti: „Asbel“ (níže 8, 1.) a přidati z Nm 26, 38: „Ahiram, Sufam a Hufam, pět.“ — Ostatní synové Benjaminovi, jmenovaní Gn 46, 21. jsou vzdálenější jeho potomci.

V. 7. podává seznam čeledí Belovců dle sčítání lidu za Davida. Není tedy oněch pět jmen toliko bezprostředních synů Belových; těch udáno více níže 8, 3. n. Srv. také Nm 26, 40; Gn 46, 21.

V. 8. Správno-li, že Bechor = Bela (viz výše k v. 6.), jsou „synové Bechorovi“ druhá, vedlejší skupina rodů vzešlých z Bely.

[10] Synové pak Jadihelovi: Balan. A synové Balanovi: Jehus, Benjamin, Aod, Chanana, Zetan, Tarsis a Ahisahar; [11] ti všichni jsou synové Jadihelovi, hlavy svých rodů, mužové velmi silní, sedmnácte tisíců dvě stě bojovníků.
[12] Sefam a Hafam synové Hirovi; a Hasim synové Aherovi.

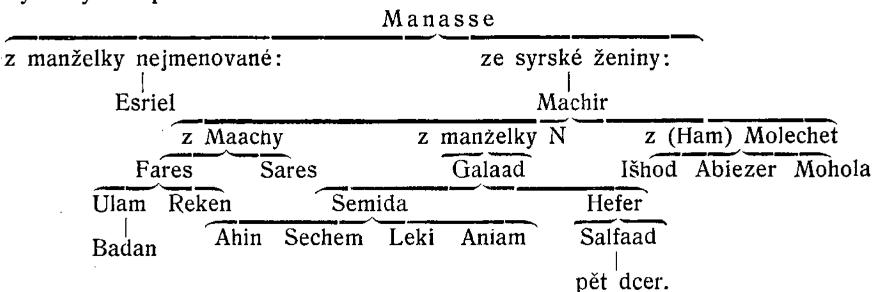
9. **Rodokmen Neftaliův** (7, 13.).

[13] Synové Neftaliovi: Jasiel, Guni, Jeser a Sellum, synové Balini.

10. **Rodokmen Manassův** (7, 14.—19.).

[14] Syn Manassův: Esriel; syrská jeho ženina porodila Machira, otce Galaadova.
[15] Machir pak vzal manželky [synům svým] Hafim a Safan a měl sestru jménem Maacha.
Jméno druhého (bylo) Salfaad a Salfaadovi narodily se dcery.
[16] Maacha, manželka Machirova porodila syna a nazvala ho Fares; jeho bratr slul Sares a synové jeho: Ulam a Reken.
[17] A syn Ulamův Badan.
Ti jsou synové Galaada, syna Machira, syna Manassova.
[18] Sestra její Hammolechet porodila Išhoda, Abiezera a Moholu.
[19] Synové Semidovi (byli): Ahin, Sechem, Leki a Aniam.

V. 10. n. O Jadihelovi srv. k v. 6.
V. 12. „Sefam a Hafam“ patří do v. 6. mezi syny Benjaminovy. Srv. Gn 46, 21. — Místo: „synové Hirovi a Hasim“ čti: „Synové Danovi: Suham“. Srv. Nm 26, 42. — „synové Aherovi“ je glosa. (Schlögl.)
V. 13. pojat sem z Gn 46, 24. n. Srv. Nm 26, 48.—50.
V. 14. K rodopisu Manassově srv. Nm 26, 29. nn.; Jos. 17, 1. nn. — „jeho ženina“, t. j. Manassova.
V. 15a. dlužno s Hummelauerem přeložiti: „Machir pak pojal za manželku sestru Hafimovu a Safanovu; a jméno sestry jejich; Maacha“. Hafim a Safan byli dle v. 12. Benjaminovci, byla tedy také Maacha, jejich sestra a manželka Machirova Benjaminka. — V. 15b. přelož: „Jméno pak druhé (manželky Machirovy) bylo N. A porodila N Galaada. Synové Galaadovi: Semida a Hefer. Synové Heferovi: Salfaad. Salfaad měl (toliko) dcery“. Srv. Nm 26. n.; 36; Jos 17, 3.
V. 16. n. „synoné jeho“ = Faresovi.
V. 17b (závěrek) týká se mužů (a rodů), vypočítaných ve v. 15.—17a., ale nehledí k mužům (rodům) jmenovaným ve v. 19., kteří pocházeli sice krevně také z Galaada, ale majíce sídla v Předjordání, nepatřili ke Galaadovcům ani zeměpisně ani nebyli s Galaadovci zajordánskými spojeni v jeden politický celek (kmen).
V. 18. „její“ — Maachy (v. 15.) — „Abiezer“, hlava čeledi, ze které pocházel Gedeon (Jos 17, 2; Sdc 6, 34; 8, 2.) jmenován Nm 26, 30.: „Jezer“.
V. 19. Sechem jmenován Nm 26, 31. — Leki = Helek(?) Jos 17, 2. — Byl tedy rodopis Manassovců:

11. **Rodokmen Efraimův** (7, 20.—27.).

20 Synové Efraimovi: Sutala, — Bared, syn jeho, Tahat, syn jeho,
Elada, syn jeho, Tahat, syn jeho, a toho syn Zabad, 21 toho syn
Sutala — a [syn jeho] Ezer a Elad.
Ty zabili Gefané, domorodci, ježto byli přitáhli (dolů), aby napadli jejich majetek. 22 Proto kvílil Efraim, otec jejich, mnoho dní,
a přišli bratří jeho, by ho těšili. 23 A vešel k manželce své a ta počala a porodila syna, kterého nazvala Beria, že byl zplozen v neštěstí jeho rodu.
24 Dcera pak jeho byla Sara, která vystavěla Bethoron dolejší i hořejší a Ozensaru.
25 Jeho syn (byl) Rafa, Resef a Tale, ze kterého se narodil Taan,
26 a ten zplodil Laadana; jeho syn byl Ammiud, který zplodil Elisamu;
27 z něho pošel Nun, který měl syna Josue.

Majetek Josefovců (7, 28n.).

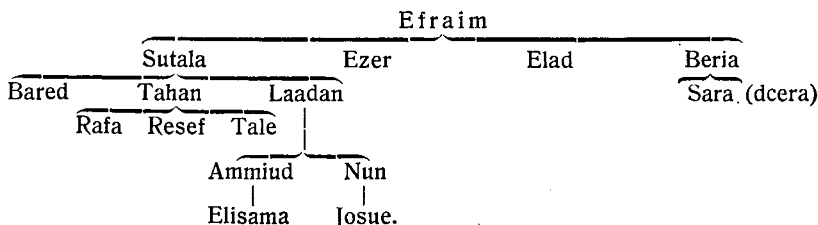
28 Majetek jejich a sídla byla: Betel s příslušnými osadami,
k východu Noran a k západu Gazer s příslušnými osadami, dále
Sichem s příslušnými osadami, až do Azy s příslušnými osadami;
29 a u synů Manassovych: Betsan s příslušnými osadami, Tanach

V. 20. spořádej dle Hummelauera takto: Synové Efraimovi: Sutala, Ezer a Elad. Synové Sutalovi: Bared, Tahat a Elada. — Bared = Becher (Nm 26, 35.). — Tahat = Tehen (tamže). — Heran či Leeran = Leedan (v. 26.) = Elada. — „Tahat“ druhý je nesprávný druhopis prvého, „Zabad“ pak zkomolený druhopis Bareda. — Také druhý „Sutala“ je nesprávný druhopis prvého. — Srv. Nm 26, 35. n.

V. 21. „Ty“ Ezera a Elada, syny Efraimovy. — O Getu viz Jos 11, 22. Stalo se to ještě za života Efraimova (v. n.). Buď podnikli Efraimovci takovou výpravu tehdy z Egypta na svůj vrub, nebo byli posláni od egyptské vlády (od Josefa?) s vojskem do Palestiny, která tehdy byla Egyptu podrobena. Možno, že byli ti Efraimovci ustanoveni od Josefa místními vladaři v Palestině, na horách, se kterých „přitáhli dolů“ (sestoupili) až do Getu. Jakožto vladaři hájili tu zájmy faraonů, vybírali pro ně poplatky a pod.

V. 24. O Bethoronu viz Jos 10, 10. — „vystavěla“ = opevnila. — Byla snad také ještě v době Josefově ustanovena v Palestině vladařkou?

V. 25.—27. pokládá právem Hummelauer za rodopisný dodatek k v. 20. a překládá (25.) „Rafa, Resef a Tale, synové Tahanovi. (26.) Laadan: Ammiud, syn jeho, Elisama, syn jeho, (27.) Nun, syn jeho, Josue, syn jeho“. Srv. Nm 1, 10. — Byl tedy rodopis Efraimův:

V. 28. „jejich“ Josefovců za starých dob, kdy bývali faraonovými vladaři v Palestině. Srv. v. 21. — Noran = Naara Jos 16, 7. — Aza = Gaza(?).

K v. 29. srv. Jos 17, 11. — Když nastoupili v Egyptě faraonové Israelitům nepřející, pozbyli pravděpodobně Josefovci svých výhodných míst v Palestině a nezbylo jim nežli vrátit se do Gesenu ke svým soukmenovcům.

s příslušnými osadami, Mageddo s příslušnými osadami, Dor s příslušnými osadami.
V těch sídlili synové Josefa, syna Israelova.

12. **Rodopis Aserův** (7, 30.—40.).

30 Synové Aserovi: Jemna, Jesua, Jessui, Baria a Sara, jejich sestra.
31 Synové Bariovi: Heber a Melchiel; ten je otec Barsaitův.
32 Heber pak zplodil Jeflata, Somera, Hotama a Suau, jejich sestru.
33 Synové Jeflatovi: Fosech, Chamaal a Asot; ti jsou synové Jeflatovi.
34 Synové pak Somerovi: Ahi, Roaga, Haba a Aram.
35 A synové Helema, bratra jeho: Sufa, Jemna, Selles a Amal.
36 Synové Sufovi: Sue, Harnafer, Sual, Beri, Jamra, 37 Bosor, Hod,
Samma, Salusa, Jetran a Bera.
38 Synové Jeterovi: Jefone, Fasfa a Ara.
39 Synové Ollovi: Aree, Haniel a Resiáš.
40 Všichni ti jsou synové Aserovi, hlavy rodů, vybraní a velmi statní vojvodové vojvodů; a počet těch, kteří byli ve věku, kdy je člověk schopný k boji, byl dvacet šest tisíců.

13. **Jiný rodopis kmene Benjaminova. Rodokmen Saulův** (8, 1.—40.).

Balovci (8, 1.—12.). Ostatní pohlaváři rodoví kmene Benjaminova (8, 13.—28.). Rod Saulův (8, 29.—40.).

Hlava 8. — 1 Benjamin zplodil Baleho, prvorozeného svého, Asbela,
druhého, Aharu třetího, 2 Nohau čtvrtého a Rafu pátého.
3 Synové Baleovi byli: Addar, Gera, Abiud, 4 Abisue, Naaman, Ahoe.
5 Gera, Sefufan a Huram, 6 ti jsou synové Ahodovi, hlavy rodů

K v. 30.—40. srv. Gn 46; Nm 26, 44.—47. — Jesua a Jessui jsou dvě jména jedné osoby.

V. 31. Barsait je pravděpodobně jméno města.

V. 34. n. Místo „Ahi" čte Hummelauer: „bratra jeho" (Somera, bratra Jeflatova). Helem (v. 35.) = Hotam (v. 32.).

V. 38. n. Jeter = Jetran (v. 37.). — Olla =(?) Ara.

Hl. 8. — Rodopis v 7, 6.—11. podává rody benjaminské, které vynikaly v době Davidově. Úkolem rodopisu hl. 8. však je dokázati původ některých rodů, které nabyly významu v době po zajetí. Hummelauer se domnívá, že opis rodokmenů hlav 2—7, (kterého použil později skladatel Par) byl majetkem některého Belaovce, který připsal k tomu svému rukopisu rodopis otce svého (8, 1.—27.) a rodopis matky nebo manželky své (8, 28.—40.).

V. 1. Srv. rodopisy Benjaminovy Gn 46, 21; Nm 26, 38.—40; 1. Par 7, 6.—11. — Místo „prvorozence svého" čte Hummelauer; „Bechora" a důsledně pokládá řadové číslovky „první", „druhý", „třetí", „čtvrtý", „pátý" za nesprávné dodatky pozdější. Viz však pozn. k 7, 6. nn. — „Ahara, Nohaa a Rafa" pokládá Hummelauer za hevejské obyvatelstvo měst Gabaonu, Kafiry a Berotu (Jos 9, 17.), které bylo přičleněno ke kmeni Benjaminovu. (Obyvatelstvo Kariatiarimu bylo vtěleno do kmene Judova — „Harif" výše 2, 51.). Dlužno prý Aharu rozlišovati od Ahirama jmenovaného Nm 26, 38.

V. 3. n. „Addar" = „Hered" = „Ared" (Gn 46, 21; Nm 26, 40.). — Gera jmenován také Gn 46, 21. Tamže též uveden Naaman. — „Ahoe" = „Ahiram" (Nm 26. 38.) = „Echi-a-Ros" (Gn 46, 21.) = „Ahod" (níže v. 6.) = Aher (výše 7, 12.).

V. 5. n. „Gera" je nejspíše nesprávný druhopis „Gery" z v. 3. — Sefufan a Huram = Mofim a Ofim (Gn 46, 21.) = Sufam a Hufam (Nm

sídlících v Gabae, kteří byli převedeni do Manahatu; 7 také Naaman
a Achiáš; Gera, ten je převedl; a zplodil Ozu a Ahiuda.
8 Saharaim pak zplodil v Moabsku — když propustil Husimu
a Baru, své manželky — 9 zplodil z Hodesy, ženy své Jobaba, Sebiu,
Mosu, Molchoma, 10 Jehusa, Sechiu a Marmu. Ti jsou synové jeho,
hlavy svých rodů.
11 Mehusim zplodil Abitoba a Elfaala.
12 A synové Elfaalovi: Heber, Misaam a Samad; ten vystavěl
Ono a Lod, jakož i osady jejich.
13 Baria a Sama byli hlavy rodů bydlících v Ajalonu; ti zahnali
Gefany.
14 Ahio, Sesak, Jerimot, 15 Zabadiáš, Arod, Heder, 16 Michael,
Jesfa a Joha, (byli) synové Bariovi.
17 Zabadiáš, Mosollam, Hezeki, Heber, 18 Jesamari, Jezliáš, Jobab
(byli) synové Elfaalovi.
19 Jakim, Zechri, Zabdi, 20 Eljoenaj, Seletaj, Eliel, 21 Adajáš, Barajáš
a Samarat (byli) synové Semejovi.
22 Jesfam, Heber, Eliel, 23 Abdon, Zechri, Hanan, 24 Hanania, Elam,
Anatotiáš, 25 Jefdaiáš a Fanuel (byli) synové Sesakovi.
26 Samsari, Sohoriáš, Otoliáš, 27 Jersiáš, Eliáš a Zechri (byli) synové
Jerohamovi.
28 Ti jsou praotcové a hlavy rodů, kteří bydlili v Jerusalemě.

26, 39.) = Sefam a Hafam (1. Par 7, 12.) = Hapfim a Safan (tamže 7, 15.). — Ahod = Ahoe (v. 4.). — Dle hebr. klade Hummelauer za Hurama jiného syna Ahodova jménem „Ela". — „ti" = Gera(?), Sefufan, Huram a Ela. — O Manahatu či Menuchotu viz výše 2, 52. 54. — O Gabae viz 1. Sam 10, 26; 11, 4.

V. 7. „také Naaman a Achiáš" byli převedeni a tedy přestěhovali se. — Achiáš" = Ahod (v. 6.). — Gera (v. 3.) je převedl, t. j. byl původce, že se vystěhovali, a vůdce jejich. — Byli k tomu donuceni nejspíše Saulem, který chtěl opuštěný majetek jejich získati svým bližším sourozencům. Z 2. Král 21, 2. známo, že Saul Gabaoňanům (kteří od pradávných dob ještě zůstávali také v Gabae) nepřál.

V. 8. oprav a přelož s Hummelauerem: „Saharaim zplodil v Moabsku ze své ženiny Mehusima a Bariu, ty dva". Mehusim a Baria jsou tedy synové Saharaimovi a nikoli manželky. — Do Moabska vystěhoval se nejspíše před zajetím babylonským (4. Král 25, 4; Jer 40, 11.). Tomu-li tak, je mezi Gerou nebo jeho syny (v. 7.) a mezi Saharajmem vypuštěno v rodopise asi dvanáct kolen!

V. 12. Místo: „Samad" čti se LXX: „Semer". — „Lod" = Lydda (Disopolis), dnešní El-Ludd. — „Ono" = Kafr-'Aná severně Lyddy. Obě města jmenována spolu často po návratu ze zajetí babylonského (1. Esdr 2, 33; 2. Esdr 7, 37; 11, 34. n.). Možno se domnívati, že v té době také Semer vystavěl Lod a Ono.

V. 13. n. „Baria" je zřejmě Bara známý z v. 8. — Sama = Semej (v. 21.). — O Ajalonu viz Jos 19, 42. — Dle 2. Esdr. 11, 33. patřilo Benjaminovcům po návratu ze zajetí „Getaim". — Místo „Ahio" čti se LXX: „a bratry jejich". — Zní pak dle Hummelauerových oprav v. 13. n.: „Baria zplodil Elfaala, Semeje — ti byli hlavy rodů, bydlících v Ajalonu a ti zahnali Gefany — a bratry jejich (Elfaala a Semeje): Sesaka, Jerimota, Zabadjáše, Aroda, Hedera, Michaela, Jesfu a Johu. (Ti byli) synové Bariovi." Potomci Elfaala, prvorozence Bariova vypočítáni ve v. 17. n. — Potomci Semeje, druhého syna Bariova vypočítáni ve v. 19.—21. — Potomci Sesaka, třetího syna Bariova, vypočítáni ve v. 22.—25. — Potomci Jerimota, čtvrtého syna Bariova podáni ve v. 26. n. — Jerimot = Jeroham (verš 27.).

V. 28. „ti" vypočítaní ve v. 14.—27. — Srv. níže 9, 34.

29 V Gabaonu pak bydlili (...) otec Gabaonův — jméno jeho
manželky Maacha — 30 a prvorozený jeho syn Abdon, pak Sur, Kis,
Baal (...) Nadab, 31 Gedor, Ahio, Zacher a Makellot.
32 A Makellot zplodil Samau; i bydlili naproti bratřím svým
v Jerusalemě, se svými bratry.
33 Ner pak zplodil Kisa, Kis zplodil Saula, Saul pak zplodil
Jonatana, Melchisuu, Abinadaba a Esbaala.
34 Syn Jonatanův byl Meribaal; a Meribaal zplodil Michu.
35 Synové Michovi: Fiton, Melech, Taraa a Ahaz.
36 Ahaz pak zplodil Joadu, Joada zplodil Alamata, Azmota, a Za-
mriho. Zamri zplodil Mosu 37 a Mosa zplodil Banau; jeho syn byl
Rafa; od něho pochází Elasa, který zplodil Asela.
38 Asel měl šest synů těchto jmen: Ezrikam, Bokru, Ismael, Sariáš,
Obdiáš a Hanan. Ti všichni byli synové Aselovi.
39 Synové pak Eseka, bratra jeho: Ulam prvorozený, Jehus druhý
a Elifalet třetí. 40 Synové Ulamovi byli muži velmi silní, statní lučišt-
níci a měli mnoho synů a vnuků, úhrnem sto padesát.
Ti všichni (jsou) synové Benjaminovi.

14. **První obyvatelstvo Jerusalema po zajetí; druhopis rodu Saulova** (9, 1.—44.).

Úvod (9, 1.—3.). Obyvatelstvo jerusalemské po zajetí: *a*) ze kmene Judova (9, 4.—6.), *b*) Benjaminova (9, 7.—9.), *c*) kněží (9, 10.—13.), *d*) levité (9, 14.—34.). Rodokmen Saulův (9, 35.—44.).

Hlava 9. — 1 Veškeren pak Israel byl sečten a soupis jejich
zapsán je v Knize králů israelských.

V. 29.—38. = 9, 35.—44. — Z 9, 35. dlužno sem (do v. 29.) před „otec Gabaonův“ vložiti „Jehiel“, který výše 7, 6. 10. sluje „Jedihel“. — Hummelauer se domnívá, že to byl kníže Gabaoňanů, který se svými poddanými byl od Josua (Jos 9.) přijat do israelské obce a přičleněn ke kmeni Benjaminovu.

Do v. 30. za Baal dlužno vložiti z 9, 36.: „Ner“. — O Nerovi srv. 1. Sam 14, 51.

V. 32. „bydlili“ Samaovci či Makellotovci. — „se svými bratry“ = s jinými Benjaminovci. — „naproti svým bratřím“ = v jiné čtvrti města. Srv. 2. Esdr 3, 26. — Bydlili tam po návratu ze zajetí.

V. 33. vrací se k Nerovi, jmenovanému výše ve v. 30. — K rodopisu Saulovu srv. 1. Král 14, 50. n. — O synech Saulových viz 1. Sam 31, 2; 14, 49.

V. 34. Meribaal = Mifiboset 2. Sam 4, 4; 9, 6; 16, 1; 19, 24. Dlužno jej rozlišovati od stejnojmenného syna Saulova 2. Sam 21, 8. — O Michovi srv. 2. Sam 9, 12.

V. 39. „Eseka, bratra jeho“, t. j. Aselova. V 39. n. nejsou na konci hl. 9. Hummelauer se domnívá, že je připsal na konec hl. 8. Belaovec, majitel rukopisu hlav 2.—7. Neznámý ten Belaovec chtěl tak doplniti starý rodokmen až ke své matce nebo manželce. Viz výše počátek poznámek ke hl. 8.

Hl. 9. — V. 1. „Israel“ znamená po zajetí vyhnance, kteří se vrátili z Babylonska do vlasti a tu se ustavili v novou obec náboženskou i politickou. Srv. Esdr. 2, 70; 10, 5. — „byl sečten“ = byly sepsány rodopisy jeho; stalo se tak či dělo již před zajetím, v říši severní i jižní. — O „Knize králův israelských“ viz Úvod na str. 1075. — Původní spisovatel hl. 9. chce tedy ve v. 1a. říci: „Jako byly rodokmeny před zajetím pečlivě spisovány (a jsou zaznamenány v Knize králův israelských), tak dlužno nám sepisovati rodopisy rodů z doby po zajetí. Počátek snahy té podávám tu. (Hl. 9.) Původní ten spisovatel znal již sbírku, která je nyní obsažena v 1. Par hll. 2.—7; žil krátce po návratu ze zajetí babylonského. Hlavou devátou počal, ale nedokončil své dílo, z neznámé příčiny. Skladatel Par nalezl sbírku rodopisů (hll. 2—7) s připsaným

Judovci tedy převedeni byli do Babylona pro hřích svůj.
[2] Kdo první sídlili v územích a městech svých, byli: Israelité, kněží, levité a chrámoví nevolníci.
[3] V Jerusalemě bydlili (někteří) ze synů Judových, ze synů Benjaminových, ze synů Efraimových a Manassových:
(...) [4] Otej, syn Ammiuda, syna Amriho, syna Omraje, syna Bonniho, ze synů Faresa, syna Judova.
[5] A ze Selaovců: Asajáš, prvorozený a synové jeho.
[6] Ze synů pak Zarových: Jehuel. A bratří jejich — šest set devadesát.
[7] Z Benjaminovců: Salo, syn Mosollama, syna Odujáše, syna Asanova;
[8] Jobanjáš syn Jerohamův;
Ela, syn Oziho, syna Mochoriho;
Mosollam, syn Safatiáše, syna Rahuela, syna Jebanjášova.
[9] A bratří jejich po rodech svých, — devět set padesát šest.
Ti všichni byli hlavy svých otcovských rodů.
[10] Z kněží pak: Jedajáš, Jojarib a Jachin;

---

rodopisem majitele rukopisu (hl. 8), nalezl také počin pokračovatele (hl. 9) a vše pojal do svého díla (Par). Tak si představuje Hummelauer vznik 1. Par hll. 1—9. — V. 1b. zmiňuje se o tom, že obyvatelstvo říše judské (= „Judovci") bylo odvedeno do zajetí babylonského, ježto dále vypravováno jest o návratu těch vyhnanců.

V. 2. srv. s Neh 11, 3. — „Israelité" = příslušníci všech kmenů kromě Levi, tedy „laikové". — „natinejští" = chrámoví nevolníci. Srv. Jos 9, 27; Esdr 2, 43. 70; 8, 20. a jj. „První" vyhnanci, kteří se vrátili z Babylonska „bydlili ve svých městech", (v. 2.) která jim od vůdců byla vykázána, a která jim tedy právem tímto příslušela. Od těchto měst venkovských dlužno rozlišovati Jerusalem (v. 3.) a Gabaon (v. 35.). V. 3. je nadpis seznamu pohlavárů (v. 4.—17.), kteří sídlili se svými rodinami po návratu z Babylonska v Jerusalemě. Soupis ten s některými změnami opakován Neh 11, 4.—19. V rodopise každého poznamenáno 3—6 kolen, by bylo zřejmo pokrevenství jejich s předky, kteří žili před zajetím. — Efraimovci a Manassovci, kteří se usadili s pohlaváry v Jerusalemě, byli snad chuďasové, kteří nebyli do zajetí odvedeni, kteří v Palestině zůstali a nyní se přidružili k Judovcům a Benjaminovcům, usadivším se v Jerusalemě. Srv. Esdr 6, 21; Neh 10, 28. Z těch nikdo ve v. 4.—17. nejmenován.

V. 4. Na počátek doplň z Neh 11, 4.: „Z Judovců" — Otej = Atajáš. — Místo „Ammiud" Neh má „Aziam" místo „Amri" Neh: „Zacharjáš". — Omraj = Amasjáš (Neh). — Místo „Bonni" čti s Neh: „Safaatjaše, syna Malaleela".

V. 5. „Selaovci" = synové Sely, syna Judova. Viz výše 2, 3. — Místo „prvorozený" čti s Neh (11, 5.): „syn Barucha". — Místo „a synové jeho" čti s Neh: „syna Cholhazy, syna Hazjáše, syna Adajáše, syna Jojariba, syna Zacharjášova".

V. 6. O Zarovi srv. výše 2, 4. — Jehuel = Joel 2. Esdr 11, 9. — „bratři jejich" jsou Faresovci, Selaovci a Zerachovci výše jmenovaní. Dle Neh 11, 6. bylo jich toliko 468. Také níže má Nehemjášův seznam z pravidla nižší čísla nežli 1. Par. Pravděpodobně jsou čísla Nehemjášova výsledek staršího sčítání (z r. 444?), skladatel Par pak podává výsledek pozdějšího sčítání, kdy se počet obyvatelstva jerusalemského již byl rozmnožil.

V. 7. n. dle Hummelauerových oprav zní: Z Benjaminovců: Salo, syn Mosollama, syna Judy, syna Asanua-ova; a Jobanjáš, syn Jerohamův — ti jsou synové Oziho, Bechorovce; a Kolajáš, syn Maasjáše, syna Etiela, syna Isajášova". — Salo = Sellum (Neh 11, 7.). — Odujáš = Juda (Neh 11, 9.). — Asanu = Senua (tamže).

V. 9. Místo *956* počítá Neh toliko *928* Benjaminovců.

V. 10. Neh 11, 10. — Ta tři jména znamenají druhou, první a dvacátou prvou třídu kněžskou. Srv. níže 24, 7. 17.

11 dále Azariáš, syn Helkiáše, syna Mosollama, syna Sadoka,
syna Marajota, syna Achitobova, kníže domu Božího;
12 Adajáš, syn Jerohama, syna Fassura, syna Melchiášova;
Maasaj, syn Adiela, syna Jezry, syna Mosollama, syna Mosol-
lamita, syna Emmerova.
13 A bratří jejich, [hlavy svých rodů], — tisíc sedm set šedesát,
statní mužové ke službám v domě Božím.
14 A z levitů: Semejáš, syn Hassuba, syna Ezrikama, syna Hasebjáše,
ze synů Merariových;
15 Bakbakar, Chereš a Galal;
dále Matanjáš, syn Michy, syna Zechriho, syna Asafova;
16 Obdiáš, syn Semejáše, syna Galala, syna Iditunova.
Barachiáš však, syn Asy, syna Elkany, bydlil v osadách
Netofy.
17 A vrátní: Sellum, Akkub, Telmon, Ahimam a bratří jejich. Sellum
(byl jejich) hlavou.
18 Až do dneška bývají na stráži v bráně královské na východní
straně levité [po pořádku se střídajíce].
19 Sellum totiž, syn Korea, syna Abiasafa, syna Koreova, s bratřími

---

V. 11. Místo „Azarjáše" má Neh 11, 11. „Serajáše". Srv. výše 6, 13. n.; 4. Král 25, 18. 21. — O „knížatech" domu Hospodinova srv. níže 2. Par 35, 8. Možno, že zde „kníže" = velekněz. — Za v. 11. ztracena číslice; Neh 11, 12.: „A bratři jeho konající službu chrámovou, 822".

V. 12. Neh 11, 12b. jmenována mezi Jerohamem a Fassurem tři jiná kolena: „Feleljáš, Amsi, Zacharjáš" a dodáno (13a.): „A bratři jeho, hlavy rodů, dvě stě čtyřicet dva." — Dle Melchiáše nazvána pátá třída kněžská níže 24, 9. — Adiel = Azreel (Neh 11, 13.). — Jezra = Ahazi (Neh tamže). — „Mosollam" je tu patrně nesprávný druhopis následujícího „Mosollamit" = Mosollamot (Neh tamže). — Dle Emmera nazvána šestnáctá třída kněžská níže 24, 14.

V. 13. Dle Neh 11, 14. bylo Maasajovců *128*. Úhrnem počítá tedy Neh kněží: 822 + 242 + 128 = *1192*.

V. 14. je (neúplný) seznam levitů, kteří byli ustanoveni ke službě ve chrámě. — K Semejáši dlužno s Neh 11, 16. připojiti Sabataje a Jozabeda. Srv. Esdr 10, 15; 8, 33; Neh 8, 7.

V. 15.—16a. je seznam levitů, kteří byli ustanoveni, aby konali bohoslužebný zpěv; sídlili v Jerusalemě. — 16b. je poznámka o rodině levitské, která bydlila ne v Jerusalemě, ale v Netofě (nedaleko Betlema výše 2, 54.). — Se zřetelem na Neh 11, 17. opravuje a překládá Hummelauer 15. 16a: „A Matanjáš, syn Michy, syna Zechriova, Asafovec, ředitel zpěvu . . . a Bakbakar, druhý, z bratří jeho, a Obdiáš, syn Semejáše, syna Galalova, Idutunovec." Seznam levitů zakončen Neh 11, 18.: „Všech levitů ve městě svatém: *284*". — Bakbakar = Bekbekjáš (Neh). — Matanjáš a Bakbakar byli Asafovci a tedy Gersonovci (6, 39. 43.), Obdiáš byl Merariovec (6, 44.). — Barachjáš byl Kaatovec. (Srv. Elkana výše 6, 22; Ex 6, 24.)

V. 17. je seznam 4 levitských rodin, které byly chrámovými vrátnými. Dle Neh 11, 19. bylo jejich členů úhrnem *172*. — Původní spisovatel hl. 9., zmíniv se o vrátných v době po návratu ze zajetí, vetkává sem starší dějiny jejich (v. 18.—26a.).

V. 18. „levité", t. j. rod Sellumův. — „až do dneška", do doby po zajetí, kdy psána hl. 9. — Tu službu konali jejich předkové již od mojžíšských dob (v. 19. n.). — Dle hebr. střehli „tábor levitů", t. j. vnitřní nádvoří a budovy, které je vroubily. — O bráně východní ve chrámě před zajetím viz 4. Král 16, 18; Ez 46, 1; 3. Král 6, 36.

V. 19. Sellum je tu jméno jedince (kdežto ve v. 17. bylo to jméno rodu!). O Abiasafovi srv. Ex 6, 24. — Rod Sellumův měl právo na tu službu, ježto již praotec jeho Sellum, ano i praotcové jeho za dob mojžíšských byli k ní ustanoveni. — Finees byl vnuk Áronův. — Sellum sám žil nejspíše v dobách Davidových. Možnoť, že Sellum = Selemjáš nebo Meselemjáš níže 16, 42; 26, 1. (Hummelauer.)

svými, s rodem otce svého, [to jest] Koreovci, zastávali službu strážců
u vchodů do stánku; jejich rody kdysi také střehly [po pořádku] vchod
do tábora Hospodinova, 20 a Finees, syn Eleazarův, byl jejich vůdcem
před Hospodinem. 21 Také Zachariáš, syn Mosollamjův, byl vrátným
u vchodu do stánku zjevení.

22 Všech těchto vyvolených za vrátné u dveří, bylo dvě stě dvanáct. A byli zapsáni ve (svých) vlastních osadách; ustanovili je v (tom)
jejich úřadě David a videc Samuel, 23 je i syny jejich ve dveřích domu
Hospodinova, ve stánku po příslušném pořádku. 24 Na čtyřech stranách
byli vrátní: to jest na východě, na západě, na severu a na jihu.
25 Jejich bratři přebývali ve vesnicích a přicházeli o svých sobotách
čas od času. 26 Těm čtyřem levitům svěřen byl veškeren počet vrátných.

Byli též (levité) nad komorami a poklady domu Hospodinova.
27 Také kolem chrámu Hospodinova byli na stráži, by ráno včas
otvírali dveře.

28 Z rodu těchto byli dále (někteří ustanoveni) nad bohoslužebným
nářadím; nebo v (ustanoveném) počtu vnášeli (to) nářadí a vynášeli.
29 (Někteří) z těch, kteří měli svěřeno náčiní svatyně, byli nad bílou
moukou, nad vínem, olejem, kadidlem a vonidly. — 30 Synové kněží
strojili masti z (těch) vonidel. —

31 Levita Matatiáš, prvorozenec Selluma, Koreovce, byl správcem
těch věcí, které se na pánvi pekly.

32 (Jiní) z Kaatovců, jejich bratří, byli (ustanoveni) nad předkladnými
chleby, aby vždycky nové na každou sobotu připravili.

33 Hlavy zpěváků po čeledích levitských, kteří v jizbách přebývali,
aby ve dne v noci ustavičně službu svou zastávali, jsou tito: (......)

34 Hlavy levitů, to jest hlavy jejich rodů, bydlili v Jerusalemě.

35 V Gabaonu pak bydlil otec Gabaonův Jehiel, — manželka jeho
slula Maacha — 36 syn jeho prvorozený Abdon, pak Sur, Kis, Baal,
Ner, Nadab, 37 Gedor, Ahio, Zachariáš a Makellot.

V. 21. Mosollamjáš = Sellum (v. 19.). — „stánek zjevení“, který dal postaviti David na Sionu. Srv. níže 16, 42.

V. 22a. podává počet levitů-vrátných v době po zajetí. Srv. výše v. 6. 9. 13. 17; Neh 11, 6. 8. 12. n. 14. 18. — „byli zapsáni v osadách“, dokud ještě nebydlili v Jerusalemě, ježto nebyla tam svatyně; bylo to za dob Samuelových a Davidových.

V. 26a. dle hebr.: „Neboť úřad ten měli ti čtyři představení vrátných“. — Viz o nich více níže hl. 26.

V. 26b.—32. mluví o levitech-skladnících. — Viz o nich níže 23, 4; 26, 20. nn.

V. 27. patří k v. 26a. — „byli na stráži“ v noci.

V. 28. Měli na starosti bohoslužebné náčiní, dozírali, počítali, aby se nic neztratilo. — V. 28. patří k v. 26b.

V. 29. n. Ku právu kněžskému mísiti olej a kuřidlo srv. Ex 30, 22.—33; 27, 20. n.; 30, 34.—38.

K v. 31. srv. Lv 2, 5. n.; 6, 21; 7, 9. — K v. 32. srv. Lv 24, 5.—9.

V. 33. je nadpis seznamu představených zpěváků. Seznam však sám se ztratil. — Rodiny jejich sídlily v Jerusalemě (výše 8, 32; níže 9, 38; Neh 11, 21); hlavy jejich, t. j. ředitelé bohoslužebného zpěvu, sídlili u chrámu v jizbách k tomu ustanovených, měli tedy úřední byt. — „ve dne v noci“ je rčení běžné, znamenající ustavičnou službu proti ostatním levitům, kteří se občas střídali. Nelze tedy se domnívati, že zpíváno bylo ve chrámě také v noci. — Ježto byli stále zaměstnáni ve svatyni, nemohli se zaměstnávati v době volné jinými pracemi jako levité ostatní.

V. 34. je závěrek seznamu levitů, který nás nedošel.

V. 35.—44. = 8, 29.—38.

[38] A Makellot zplodil Samaana. Ti bydlili s bratřími svými v Je-
rusalemě, proti svým bratřím.
[39] Ner pak zplodil Kisa, Kis zplodil Saula, Saul pak zplodil Jona-
tana, Melchisuu, Abinadaba a Esbaala.
[40] Syn Jonatanův byl Meribaal; a Meribaal zplodil Michu.
[41] Synové Michovi: Fiton, Melech, Taraa a Ahaz.
[42] Ahaz pak zplodil Jaru a Jara zplodil Alamata, Azmota a Zamriho.
Zamri pak zplodil Mosu [43] a Mosa zplodil Banau; jeho syn Rafajáš
zplodil Elasu, z něhož pochází Asel.
[44] Asel měl šest synů těchto jmen: Ezrikam, Bokru, Ismael, Sariáš,
Obdiáš, Hanan. Ti jsou synové Aselovi.

ČÁST DRUHÁ: DĚJINY KRÁLE DAVIDA (10, 1.—29, 30.).

A. POČÁTEK KRALOVÁNÍ DAVIDOVA (10, 1.—12, 40.).

Smrt Saula a jeho synů (10, 1.—14. = 1. Sam 31.).

Hlava 10. — [1] Filišťané bojovali proti Israelovi; Israelité dali se
na útěk před Filišťany; vražděni padali na pohoří Gelboe. [2] Filišťané
byli v patách Saulovi a synům jeho pronásledujíce je, a zabili Jonatana,
Abinadaba a Melchisuu, syny Saulovy. [3] Prudkost boje obrátila se
proti Saulovi: střelci ho dohonili a poranili střelami. [4] I řekl Saul
oděnci svému: „Vytas meč svůj a zabij mne, aby snad nepřišli tito
neobřezanci a nečinili si ze mne posměch." Avšak oděnec jeho nechtěl
toho učiniti jsa strachem předěšen. Chytil tedy Saul meč a nalehl na
něj. [5] Když to oděnec jeho viděl, že totiž je Saul mrtev, nalehl sám
také na meč a zemřel. [6] Zahynul tedy Saul a tři synové jeho, i veškeren
dům jeho padl s ním. [7] Když to viděli muži Israelovi, kteří bydlili na
rovinách, utekli; ježto byl mrtev Saul i synové jeho, opustili svá města
a sem i tam se rozběhli; i přišli Filišťané a usadili se v nich.
[8] Druhého dne Filišťané, loupíce pobité, nalezli Saula a syny
jeho, ani leží na pohoří Gelboe. [9] Když ho oloupili, když mu sťali
hlavu a svlékli ho s odění, poslali (posly) do své země, by ji nosili
do kola a ukazovali chrámům model i lidu. [10] Pak uložili odění jeho ve
chrámě svého boha a hlavu přibili ve chrámě Dagonově. [11] Když to
uslyšeli obyvatelé Jabesu galaadského, vše totiž, což učinili Filišťané
Saulovi, [12] povstali všichni junáci, vzali těla Saula a synů jeho, přinesli

Hl. 10. — V. 1.—12. skorem do slova souhlasí s 1. Sam 31, 1.—12. Obě zprávy vzaty z téhož pramene. Viz úvod str. 1075. Výklad viz k 1. Sam 31, 1.—12.

V. 2. O synech a potomcích Saulových viz výše 8, 33; 9, 39. Dle toho dlužno omeziti „dům Saulův" níže ve v. 6.

V. 7. Čti souhlasně s 1. Sam: „Když viděli muži Israelovi, kteří bydlili na rovinách (po všech stranách pohoří Gelboe), že (israelské mužstvo) dalo se na útěk, a že Saul i synové jeho jsou mrtvi, opustili města svá . . ."

V. 10. Ten chrám Dagonův byl nejspíše v Asdodě (1. Sam 5, 2.). — Trup mrtvoly pověšen v Betsanu dle 1. Sam 31, 10b. — Tam jmenován též určitěji chrám, kde složeno bylo brnění Saulovo.

je do Jabesu, pochovali jejich kosti pod dubem, který byl v Jabesu,
a postili se sedm dní.
[13] Tak umřel Saul pro nepravosti své, že přestoupil přikázání
Hospodinovo, které byl dal a nešetřil ho, ano i s věštkyní se radil,
[14] aniž doufal v Hospodina. Proto vydal ho na smrt a přenesl království
jeho na Davida, syna Isajova.

2. David králem v Hebroně a v Jerusalemě
(11, 1.–9. = 2. Sam 5, 1.—3. 6.—10.).

Hlava 11. — [1] Veškeren Israel shromáždil se k Davidovi do
Hebronu a pravil: „Tvá kost a maso tvé jsme. [2] Také již dříve, když
ještě kraloval Saul, tys vyváděl a zpět přiváděl Israele, a tobě řekl
Hospodin, Bůh tvůj: „Ty budeš pastýřem lidu mého israelského a ty
budeš knížetem nad ním.“ [3] Přišli tedy všichni starší Israelovi ke králi
do Hebronu, David učinil s nimi smlouvu před Hospodinem a pomazali ho
za krále nad Israelem dle řeči Hospodinovy, kterou mluvil skrze Samuele.
[4] Vytáhl pak David i veškeren Israel k Jerusalemu, — to jest
k „Jebusu“ — kde byli Jebusané, praobyvatelé (té) země. [5] I řekli obyvatelé
Jebusu Davidovi: „Nevtáhneš sem.“ David však dobyl tvrze sionské. —
To je „Město Davidovo.“ — [6] Řekl totiž: „Kdo porazí první Jebusejské,
bude knížetem a vůdcem.“ Vystoupil tedy první Joab, syn Sarviin
a stal se knížetem.
[7] Pak se usadil David v (té) tvrzi a proto byla nazvána „Městem
Davidovým“. [8] I opevnil město vůkol od Mello až k obvodu, a Joab
opravil ostatek města.
[9] A čím dále tím více David prospíval a rostl, a Hospodin zástupů
byl s ním.

3. Jména Davidových junáků (11, 10.—46. = 2. Sam 23, 8.—39.).

[10] Tito jsou přední z Davidových junáků, kteří mu pomáhali, by
se stal králem nad veškerým Israelem dle slova Hospodinova, které
mluvil k Israelovi, [11] a tento je výčet Davidových junáků:

V. 13. n. přidal skladatel Paral. — K v. 13. srv. 1. Sam 10, 8; 13, 12; 15. — K v. 14. srv. 1. Sam 28, 8.

Hl. 11. — V. 3. Starší, kteří se u Davida v Hebroně shromáždili, uvedeni jsou níže 12, 23. nn. „dle řeči Hospodinovy . . . Samuele“ dokládá skladatel Par maje na zřeteli 1. Sam 16, 1. nn.

V. 4. „veškeren Israel“ byl zastoupen „veškerým mužstvem Davidovým“ (2. Sam 5, 6.).

V. 6. „knížetem a vůdcem“ = bude povýšen případně i na vrchního velitele, kterým byl dosud Joab (2. Král 2, 13. nn.; 3, 23. nn.). Ježto se vyznamenal sám nejvyšší vojevůdce, nebyl již na svou hodnost povýšen, ale v ní upevněn.

V. 8. „vůkol . . . až k obvodu“ = obvodní zeď od jedné strany Mella ke druhé. — Joab „opravil“ opevnění, pokud již neučinil tak David (= „ostatek města“) a pokud pobořená jebuská opevnění opravy potřebovala. David opevnil pahorek jihovýchodní, Joab nejspíše opravil hradby, které bývaly na pahorku jihozápadním. — K vynikajícím činům Joabovým řadí se slavné činy jiných pěti Davidových reků v. 11b.—25. a k nim jména ostatních Davidových junáků (v. 26. nn.). Co tu podáno na příslušném místě, připsáno jakožto zlomek (dodatek) ke 2. Sam (23, 8. nn.).

V. 10.—11a. je nadpis, delší nežli 2. Sam 23, 8a. — Davidovi junáci, pomáhajíce svému vůdci, aby se stal králem, činili věc svatou, vůli Boží. Viz výše

Jesbaam, syn Hachamonův, kníže mezi třicíti; ten zdvihl kopí své proti třem stům, kteří byli pobiti jedním rázem.

[12] Po něm (je) Eleazar, syn strýce jeho, Ahohovec; ten byl mezi třemi junáky. [13] Ten byl s Davidem ve Fesdommim, když Filišťané shromáždili se na to místo k bitvě.

Pole krajiny té bylo plno ječmene. Když lid utekl před Filišťany, [14] stáli tito prostřed pole a bránili ho; když pak porazili Filišťany, Hospodin dal veliké vítězství lidu svému.

[15] Ti tři ze třicíti předních sestoupili ke skále, ve které byl David, do jeskyně Odollam.

Když byli Filišťané položili se táborem v údolí Rafaim, [16] byl David v pevnosti, avšak Betlem byl obsazen Filišťany. [17] I vyslovil David žádost: „Kéž mi dá někdo vody z cisterny betlemské, která je u brány!“ [18] Pronikli tedy ti tři vojskem Filišťanů, navážili vody z cisterny betlemské, která byla u brány a přinesli Davidovi, by pil; on však nechtěl píti, ale raději vylil ji v obět Hospodinu [19] řka: „Chraniž mne Bůh můj, abych to učinil, a (tak) krev těchto mužů pil, nebo s nebezpečím života svého přinesli mi (té) vody.“ Proto tedy nechtěl píti. To učinili (ti) tři největší junáci.

[20] Také Abisaj, bratr Joabův, byl prvním ze tří. Ten pozdvihl kopí své proti třem stům a pobil je; byl mezi třemi nejslovutnější [21] a také mezi druhými třemi slavný, ano kníže jejich, ale třem prvním se nevyrovnal.

[22] (Pak byl) Banajáš, syn Jojady, muže velmi udatného, který byl vykonal mnoho činů, z Kabseelu; ten zabil dva Ariele Moabské, a ten se spustil a zabil v cisterně lva v dobu sněhu; [23] ten zabil také kteréhos Egypťana, vysokého pět loket a měl kopí jako vratidlo tkalcovské;

---

v. 2. n.; 1. Sam 15, 28; 16, 1. nn.; 1. Sam 3, 18. — V. 11a. opakován níže ve v. 26. — Nejprve jmenováni tři největší junáci: Isboset (= Jesbaam), Eleazar a Semma. Činili uzavřenou trojici, ku které nebyl čítán ani Joab vrchní velitel, ani Abisaj, jeho bratr a zástupce v úřadě, ani Banajáš, velitel osobní stráže Davidovy. — 11b. čti jako 2. Sam 23, 8b.: „Išbóšet, z Béth-Kemónu, první ze tří, ten mávl sekerou proti osmi stům smrtelně raněných jedním rázem“. — Dle 27, 3. byl to Judovec. — 800 číslice okrouhlá. — Není-li „jedním rázem“ glosa, jak se domnívá Hummelauer, je to nadsázka.

V. 12. Místo „strýce jeho“ čti „Dódó“ nebo „Dódaj“ jako 2. Sam 23, 9.

V. 13a. O „Pas-Dammím“ viz 1. Sam 17, 1. Byl tedy Eleazar jedním z nejstarších druhů Davidových. — Za 13b. dodej z 2. Sam 23, 9b.—11a.: „Když Filišťané zhaněli (Israele), když shromáždili se tam k boji, a když mužstvo Israelovo ustoupilo, on stál a bil Filišťany, až mu ruka zemdlela a ztrnula s mečem; ten den způsobil Hospodin veliké vítězství, a lid, který byl utekl, vrátil se, aby sebral kořist ze zabitých. A po něm (byl) Semma, syn Ageův z Arari. Kdysi shromáždili se Filišťané na jednom místě, kde bylo pole . . .“ „lid“, usedlý v krajích, které Filišťané obsadili.

V. 14. Místo „stáli tito“, „bránili“, „porazili“ dlužno se LXX čísti „stál tento“, „bránil“, „porazil“. (Semma.) Srv. 2. Sam 23, 12. — Dosud vypravováno, čím se vyznamenal ten onen člen nejslavnější trojice. V. 15. nn. vypravují rekovný čin, který vykonali všichni tři spojenými silami.

V. 15a. srv. s 2. Sam 23, 13a. Přišli k němu s potravinami ještě za živobytí Saulova. — Co vypravováno ve v. 15b. nn. událo se později, kdy byl již David králem, nejspíše ve válkách, o kterých více níže 14, 8. nn.

V. 20. n. čti: „Také Abisaj, bratr Joabův, byl prvním ze třicíti. Ten mával kopím svým nad třemi sty zabitých; byl mezi třicíti velmi slavný; mezi (těmi) třicíti byl vážen, ano byl vůdce jejich, ale (oněm) třem se nevyrovnal“.

V. 22. oprav dle 2. Sam 23, 20.

V. 23. O „vratidlu tkalcovském“ viz níže 20, 5; 1. Sam 17, 7; 2. Sam 21, 19.

i vyšel na něho s holí, vytrhl mu kopí z ruky a zabil ho jeho (vlastním)
kopím. 24 To učinil Banajáš, syn Jojadův, který byl mezi třemi junáky
velmi slavný. 25 Mezi třiceti byl první, avšak (oněm) třem se nevyrovnal.
David ho postavil k uchu svému.

26 (Jiní) statní junáci ve vojsku byli:

Asael, bratr Joabův,
Elchanan, syn strýce jeho, z Betlema,
27 Sammot, Arořan,
Helles, Faloňan,
28 Ira, syn Akkesův, Tekuan,
Abiezer, Anatořan,
29 Sobbochaj z Husy,
Ilaj, Ahohovec,
30 Maharaj, Netofan,
Heled, syn Baanův, Netofan,
31 Etaj, syn Ribajův, z Gabay Benjaminovců,
Banajáš, Faratoňan,
32 Huraj z údolí Gaas,
Abiel, Araban,
Azmot, Bauraman,
Eliaba, Salaboňan,
33 Synové Assema, Gezoňana,
Jonatan, syn Sageův, Arařan,
34 Ahiam, syn Sacharův, Arařan,
35 Elifal, syn Urův,
36 Hefer, Mecheřan,
Ahia, Feloňan,
37 Hesro, Karmelan,
Naaraj, syn Asbajův,
38 Joel, bratr Natanův,
Mibahar, syn Agarajův,
39 Selek, Ammoňan,
Naaraj, Berořan, oděnec Joaba, syna Sarviina,
40 Ira, Jetřan,
Gareb, Jetřan,
41 Uriáš, Heťan,
Zabad, syn Oholův,
42 Adina, syn Sizův, Rubenovec, vůdce Rubenovců, a s ním třicet mužů,
43 Hanan, syn Maachův,
Josafat Mataňan,
44 Ozia Astarořan,
Samma a Jehiel, synové Hotama Arořana,
45 Jedihel, syn Samrův,
Joha, bratr jeho, Tosajan,
46 Eliel, Mahuman,
Jeribaj a Josaja, synové Elnaemovi,
Jetma Moaban,
Eliel,
Obed,
a Jasiel z Masobie.

V. 24. n. oprav dle 2. Sam 23, 23.

V. 27. Místo „Sammot Arořan" lépe s 2. Sam 23, 25.: „Semma Haroďan". — Za Semmou jmenován tamže Elika.

V. 29. „Ilaj" sluje 2. Sam 23, 28.: „Selmon".

V. 32. Místo „Huraj" čte 2. Sam 23, 30.: „Heddaj". — Místo: „Bauraman" čti „Bahuřan" (= z Bahurim 2. Sam 16, 5; 19, 16.).

V. 33. Místo: „Synové Assema, Gezoňana" čti: „Jášén Gúnovec". — Místo „Sage" 2. Sam 23, 33. má „Semma" (lepší).

V. 36. Místo: „Mecheřan" čti „Maachan" (nebo Maašan) a srv. 2. Sam 23, 34. Místo „Ahia Feloňan" čti: „Eliam, syn Achitofelův, Gelan" a viz 2. Sam tamže.

V. 37. Místo „Hesro" čti: „Chesrón" a místo „Naaraj" čti: „Paaraj". 2. Sam 23, 35.

V. 38. Místo „Joel" 2. Sam 23, 36. lépe: „Igaal" a dodej s Dehormem: „Missoba, syn Gadův" (místo „Mibahar, syn Agarajův").

V. 41. „Uriášem, Heťanem" 2. Sam 23, 39. seznam reků Davidových ukončen; „Zabad, syn Oholův" tam již není. Ježto zde není Elika, jest úhrnem Davidových junáků tam i zde 32, tedy okrouhle 30. Snadno se domysliti, že ta „třicítka" postupem doby rostla, že k ní byli noví rekové připočítáváni.

V. 42.—46. podává seznam 15 reků Davidových (většinou) z kmene Rubenova „a s ním třicet mužů" pokládá Schlögl právem za glosu.

V. 43. „Mataňan" z Mattany v Rubensku. Viz Nm 21, 18. n.

V. 44. „Arořan" z Aroeru jmenovaného Nm 32, 34.

V. 45. „bratr jeho" lze s Hummelauerem považovati za glosu.

V. 46. Místo „z Masobie" čti „z Mispy". Srv. 1. Sam 22, 3.

4. Seznamy těch, kteří se přidali k Davidovi, když byl psancem (12, 1.—22.).

a) Vynikajících Benjaminovců (12, 1.—7.), *b*) Gadovců, Benjaminovců a Judovců (12, 8.—18.), *c*) ostatních. (12, 19.—22.)

Hlava 12. — [1] Také tito přišli k Davidovi do Sikelegu, když
ještě utíkal před Saulem, synem Kisovým: — Byli to velmi udatní
a výborní bojovníci, [2] natahovali lučiště a oběma rukama kamením
z praků házeli a střelami stříleli. —

Z bratří Saulových, z kmene Benjaminova:

[3] Vůdce Ahiezer a Joas, synové Samaovi, Gabaané,
Jaziel a Fallet, synové Azmotovi,
Baracha, Jehu, Anatofané,
[4] také Samajáš, Gabaoňan, vynikající rek mezi třicíti a nad třicíti,
Jeremiáš, Jeheziel, Johanan, Jezabad, — Gaderofané,
[5] Eluzaj, Jerimut, Baaljáš, Samarjáš, Safatjáš, — Harufané,
[6] Elkana, Jesjáš, Azareel, Joezer, Jesbaam, — Korachovci,
[7] jakož i Joel a Zabadjáš, synové Jerohamoví z Gedoru.

[8] Také z Gadovců prchli k Davidovi, když se skrýval na poušti,
muži velmi silní a bojovníci výborní, ozbrojení štítem a kopím; vypadali jako lvi a rychlí byli jako srny na horách:

[9] Ezer, vůdce,
Obdiáš, druhý,
Eliab, třetí,
[10] Masmana, čtvrtý,
Jeremiáš, pátý,
[11] Eti, šestý,
Eliel, sedmý,
[12] Johanan, osmý,
Elzebad, devátý,
[13] Jeremiáš, desátý,
Machbanaj, jedenáctý.

[14] Ti byli z Gadovců, vůdcové vojska; nejnižší (z nich) byl nad stem vojáků, a nejvyšší nad tisícem.
[15] Ti přešli Jordan měsíce prvního, kdy se obyčejně přelévá přes břehy a zahnali všecky, kteří bydlili v údolích na východ i na západ.

Hl. 12. — V. 1. n. David byl v Sikelegu asi v letech 1013—1011 před Kr., dokud trůn Saulův ještě dosti pevně stál. (1. Sam 27, 6. n.). — „oběma rukama“, levicí i pravicí dovedli házeti kameny. Srv. Sdc 3, 15; 20, 16. — „bratři Saulovi“ = Benjaminovci, ježto Saul byl příslušník jejich kmene.

V. 4. Samajášovi dostalo se cti, že byl pojat do nesmrtelné třicítky reků Davidových. Viz výše k 11, 41. — „a nad třicíti“ glosa (Schlögl).

V. 4. „Gadera“ viz Jos 15, 36.

V. 5. O Harufanech viz výše k 2, 50.

V. 6. n. O Korachovcích viz 2, 43; 6, 7. — O Gedoru Jos 15, 58. — Patrno, že zejména vystěhovalci benjaminského původu přidali se k Davidovi.

V. 8. nn. Skladatel Par podav seznam benjaminských reků, kteří se k Davidovi připojili, když byl v Sikelegu (v. 1.), jde dále do minulosti a podává seznam hrdinů, kteří se k němu přidružili dříve, dokud ještě přebýval na poušti judské (1. Sam 22, 5. nn.).

V. 14. „setníky a tisícníky“ byli dosud ve vojsku Saulově, odkud přešli k Davidovi. — Dle hebr. však byli to siláci, z nichžto nejmenší vyvážil 100 a nejvyšší tisíc mužů.

V. 15. „měsíce prvního“ = nisanu (od polovice našeho března do polovice dubna). Kdy se Jordan rozvodňuje, viz Jos 1, 11; 3, 15.

16 Přišli pak někteří Benjaminovci i Judovci k pevnému místu, na
kterém přebýval David. 17 I vyšel David jim vstříc a řekl: „Pokojně-li
jste přišli ke mně, byste mi pomáhali, srdce mé spojí se s vámi;
pakli ukládáte mi (k vůli) nepřátelům mým, ježto není nepravosti
v rukou mých, Bůh otců našich viz (to) a suď!“ 18 Tu pojal duch
Amasaje, vůdce třiceti, a řekl:

Tvoji jsme, o Davide,
  a s tebou, synu Isajův!
Pokoj, pokoj tobě,
  a pokoj pomocníkům tvým,
  neb tobě pomáhá Bůh tvůj!

Přijal je tedy David a ustanovil je vůdci houfu.
19 Ze kmene pak Manassova přešli někteří k Davidovi, když táhl
s Filišťany proti Saulovi do boje. — Ale nebojoval s nimi, neboť
knížata Filišťanů uradili se a propustili ho zase řkouce: „S nebezpečím
našich hlav vrátí se ku pánu svému Saulovi.“ — 20 Když tedy vracel
se do Sikelegu, přešli k němu z kmene Manassova: Ednas, Jozabad,
Jedihel, Michael, [Ednas,] Jozabad, Eliu a Salati, tisícníci ve kmeni
Manassově.
21 Ti dali pomoc Davidovi proti lupičům, neboť všichni byli muži
udatní a stali se vůdci ve vojště. 22 Ano den co den přicházeli Davi-
dovi na pomoc, až (jich) byl veliký počet, jako tábor Boží.

5. **Seznam Israelitů, kteří přišli k Davidovi, dokud ještě kraloval v Hebroně** (12, 23.—40.).

23 A toto je počet vojevůdců, kteří přišli k Davidovi, když byl
v Hebronu, by přenesli království Saulovo na něho dle slova Hospodinova:
24 Z Judovců, ozbrojených štítem a kopím, šest tisíc osm set bo-
jovníků.
25 Ze Simeonovců udatných bojovníků sedm tisíc a sto.
26 Z Levitů čtyři tisíce šest set. 27 Také Jojada, kníže z rodu
Áronova a s ním tři tisíce sedm set, 28 jakož i Sadok, jinoch vzácné
statečnosti a dům otce jeho, dvacet dvě knížata.

V. 16. n. „k pevnému (bezpečnému) místu“ na poušti jako výše ve v. 8. — „pak-li ukládáte mi (k vůli) nepřátelům“ = chcete-li mne zraditi nepřátelům (hebr.).

V. 18. Místo: „Amasaje“ čti: „Abisaje“. Srv. výše 11, 20. — Dle syrského znění postavil David tyto příchozí do prvého šiku; bylo to znamení zvláštní důvěry.

V. 19. n. Viz 1. Sam 29, 4. nn.

V. 21. n. „Ti“ jmenovaní ve v. 1. nn.. 8. nn., 20. — „lupičové“ jsou tu Amalečané. Viz 1. Sam 30, 15.

V. 23. Nadpis, který se řadí k 12, 1. 8. 16. 19. — Seznam v. 23.—40. podává vlastně počet bojovníků; ten počet dlužno čtenáři děliti tisícem, aby dostal počet tisícníků; stem, aby dostal počet setníků; desíti, chce-li věděti, kolik přišlo k Davidovi desátníků. Ti desátníci, setníci a tisícníci jsou „vojevůdcové“, jejichžto počet chce skladatel Par zde podati. (Hummelauer.)

V. 27. n. Velekněz Abjatar (Itamarovec) u Davida již byl. Srv. 1. Sam 30, 7. — „kníže“ (Jojada) znamená hlavu několika jiných rodů kněžských. — Sadok, (Eleazarovec), druhý velekněz té doby, přidal se tedy po smrti Saulově a Isbosetově hned k Davidovi. Srv. 2. Sam 8, 17.

29 Z Benjaminovců, bratří Saulových, tři tisíce; neboť veliká část
jich ještě přidržovala se Saulova domu.
30 Z Efraimovců dvacet tisíc osm set, vynikající siláci, muži slo-
vutní v čeledích svých.
31 Z polovice kmene Manassova osmnáct tisíc; zejména (ustanoven
byl) každý, kdo přišel, aby učinili Davida králem.
32 Z Issacharovců muži zkušení, kteří věděli, co v čas přikázati,
by (to) Israel činil, dvě stě vojevůdců; všichni pak ostatní toho kmene
šli za jejich slovem.
33 Z kmene Zabulonova přišlo na pomoc se srdcem nerozdvojeným
padesát tisíc bojovníků, kteří stávali v řadě vyzbrojeni jsouce do boje.
34 Z kmene Neftali tisíc vojevůdců; a s nimi třicet sedm tisíc
ozbrojených štíty a kopími.
35 Z kmene Dan dvacet osm tisíc šest set vyzbrojených bojovníků.
36 Z kmene Aserova čtyřicet tisíc bojovníků v šiku povzbuzujících.
37 Ze Zajordání, z Rubenovců, Gadovců a z polovice kmene
Manassova, sto dvacet tisíc (mužů), opatřených válečnou zbrojí.
38 Všichni ti bojovníci, vyzbrojení do boje, přišli svorně do He-
bronu, by ustanovili Davida králem nad veškerým Israelem; také však
všichni ostatní z Israele byli jedné mysli, by David stal se králem.
39 A byli tam u Davida tři dni jedouce a pijíce, nebo byli jim to
připravili bratří jejich. 40 Ano i ti, kteří sídlili vedle nich až k Issa-
charovi, Zabulonovi a Neftalimu, přinášeli na oslích, na velbloudech,
na mezcích a na hovězím dobytku k jídlu mouku, fíky, hrozinky, víno, olej,
hovězí dobytek, berany, všeho hojnost; neboť radost byla v Israeli.

B. ROZVOJ VLÁDY DAVIDOVY (13, 1.—22, 1.).

1. Archa přenesena z Kariatiarimu do domu Obededomova (13, 1.—14. = 2. Sam 6, 1.—11.).

Hlava 13. — 1 David všed v radu s tisícníky a setníky, se všemi

V. 31. „ustanoveni byli" od Manassovců předjordánských jakožto zástupci, ježto všecek Manasse přidal se k Davidovi.
V. 32. „zkušení", bystrozrací byli politicky a vojensky. Měli velikou vážnost, proto soukmenovci jejich ochotně šli za nimi.
V. 36. Sčítáme-li všecky vojáky Davidovy ze kmenů předjordánských, dojdeme čís. 219.800.

Dle v. 24. Judovců bylo	6.800
Dle v. 25. Simeonovců bylo	7.100
Dle v. 26. Levitů bylo	4.600
Dle v. 27 n. Aronovců bylo	3.700
Dle v. 29. Benjaminovců bylo	3.000
Dle v. 30. Efraimovců bylo	20.800
Dle v. 31. Manassovců bylo	18.000
Dle v. 32. Issacharovců bylo více než	200
Dle v. 33. Zabulonovců bylo	50.000
Dle v. 34. Neftalovců bylo	37.000
Dle v. 35. Danovců bylo	28.600
Dle v. 36. Aserovců bylo	40.000
Z Předjordání úhrnem	219.800

V. 37. Všech tedy, kteří tu dobu přišli k Davidovi, bylo 219.800 + 120.000 = **339.800.** Srovnej ty číslice s údaji hlavy 27. (níže).
V. 39. „bratří jejich" = Judovci.
Hl. 13. navazuje časově na 11, 1.—9. — Co tu vypravováno, sběhlo se v Jerusalemě. O dalších osudech archy vypravují níže hll. 15. n. Co vypravuje

vůdci, [2] řekl k veškeré obci Israelově: „Libo-li vám, a vychází-li od
Hospodina, Boha našeho řeč, kterou mluvím: pošleme k ostatním
bratřím svým do všech krajin Israelových, jakož i ke kněžím a levitům,
kteří bydlí v předměstích měst, by se shromáždili k nám, [3] abychom
zase přivedli archu Boha svého k nám; neboť jsme o ni nedbali ve
dnech Saulových.“ [4] Všecko množství odpovědělo, by se tak stalo,
neboť se líbila řeč (ta) všemu lidu.

[5] Shromáždil tedy David veškerého Israele od Potoka egyptského
až kudy se vchází do Ematu, by přivedl archu Boží z Kariatiarimu.

[6] Pak vystoupil David a veškeré mužstvo Israelovo na pahorek
v Kariatiarimu, (kteréžto město) je v Judsku, aby přinesl odtud archu
Hospodina, Boha sedícího na cherubech, kterou jmenovali jménem jeho.
[7] I vložili archu Boží na vůz nový z domu Abinadabova; Oza a bratr
jeho řídili (ten) vůz. [8] David pak i všecek Israel hráli před Bohem
ze vší síly zpívajíce na harfy, na citary, na bubínky, na cimbály a
na trouby.

[9] Když přišli k humnu Chidonovu, vztáhl Oza ruku svou, by za-
držel archu, neboť býci zbujněvše poněkud ji byli nachýlili. [10] Tu
rozhněval se Hospodin na Ozu a zabil jej, protože se dotekl archy;
a zemřel tam před Hospodinem.

[11] I zarmoutil se David, že roztrhl Hospodin Ozu a nazval to
místo: „Roztržení Ozy“ až do dneška. [12] Tehdy lekl se Boha a pravil:
„Kterak mohu k sobě uvésti archu Boží?“

[13] Pro tu příčinu nepřivedl jí k sobě, to jest do Města Davidova,
ale zahnul s ní do domu Obededoma, Gefana. [14] Zůstala tedy archa
Boží v domě Obededomově tři měsíce; a žehnal Hospodin domu jeho
i všemu, co měl.

2. **Králův palác a rodina** (14, 1.—7. = 2. Sam 5, 11.—16.).

Hlava 14. — [1] Hiram král tyrský poslal posly k Davidovi, cedrového
dřeva, kameníky a řezbáře, by vystavěli mu dům.

[2] I poznal David, že ho potvrdil Hospodin za krále nad Israelem,
a že povýšil království jeho pro lid svůj israelský.

[3] David pojal ještě jiné ženy v Jerusalemě a zplodil syny a dcery.
[4] Jmena těch, kteří se mu narodili v Jerusalemě, jsou tato: Samua,
Sobab, Natan, Šalomoun, [5] Jebahar, Elisua, Elifalet, [6] Noga, Nafeg,
Jafiáš, [7] Elisama, Baaljada a Elifalet.

---

tu hl. 14, 1.—17. podáno v 2. Král 5, 11.—25., tedy před přenosem archy (2. Sam 6, 1.—11.). — Podrobnější poznámky ke hl. 13. viz 2. Sam 6, 1. nn.

V. 2. „vychází-li od Hospodina“ = je-li to vůle Boží. Možno, že hodlal David tázati se posvátným osudím Hospodina. — „v předměstích měst“, t. j. v okolí města mají zákonem vykázané pastviny. Nm 35.

V. 5. O „Potoku egyptském“ viz Gn 15, 18; Nm 34, 5; Jos 13, 3; 15, 5.
V. 6. Místo: „na pahorek v“ čti: „do Baaly, t. j. do“. Srv. 2. Sam 6, 2.
V. 7. Místo: „a bratr jeho“ čti: „Ahio“ a srv. 2. Sam 6, 3.

Hl. 14. — K v. 1.—7. viz poznámky k 2. Sam 5, 11.—16.
V. 4.—7. podává týž seznam, který 2. Sam 5, 14.—16. — Místo „Eljádá“ má Par původnější: „Be'eljádá“. (Původní Baal nahraženo později slovem „El“ = Bůh, když totiž „Baal“ znamenalo Boha cizího.) — „Noga“ přidáno jako výše 3, 7. — Elifalet omylem opakováno jako tamže 3. 7.

3. **Porážky Filišťanů** (14, 8.—17. = 2. Sam 5, 17.—25.).

[8] Když Filišťané uslyšeli, že byl pomazán David za krále nad
veškerým Israelem, vytáhli všichni, by ho vyhledali; David uslyšev
to vytáhl proti nim. [9] Filišťané pak přitáhli a rozsadili se po údolí
Rafaim. [10] I tázal se David Hospodina řka: „Mám vystoupiti proti
Filišťanům? A dáš je do ruky mé?" Hospodin mu odpověděl: „Vystup
a dám je do tvé ruky." [11] A když oni vtrhli do Baal-Farasimu, porazil je
tam David a řekl: „Protrhl Hospodin nepřátele mé skrze mne, jako
při vodní průtrži bývá." Proto dáno místu tomu jméno: „Baal-Farasim."
[12] Bohy jejich, které tam zanechali, kázal David spáliti.
[13] Když zase jindy Filišťané přitrhli a rozsadili se po údolí, [14] tázal
se opět David Boha a Bůh mu řekl: „Netáhni vzhůru za nimi, od-
táhni od nich a jdi na ně od hrušek. [15] Až uslyšíš ve vrcholech hrušek
šust, jako by někdo kráčel, tehdy dej se do boje; nebo půjde Bůh
před tebou, aby porazil vojska Filišťanů." [16] Učinil tedy David, jak mu
byl přikázal Bůh a porazil vojska Filišťanů od Gabaonu až do Gazeru.
[17] I rozhlášeno bylo jméno Davidovo po všech krajinách a Ho-
spodin způsobil, že se ho báli všichni národové.

4. **Příprava na druhý přenos archy** (15, 1.—24.).

Příprava (15, 1.—10.), ustanovení nosiči (15, 11.—15.), zpěváci a hudebníci (15, 16.—21.) družina archy (15, 22.—24.).

Hlava 15. — [1] Nadělal si také domů v městě Davidově, a při-
praviv místo arše Boží roztáhl pro ni stan.
[2] Tehdy řekl David: „Nepřísluší nikomu nositi archu Boží kromě levitů,
které vyvolil Hospodin, aby nosili ji, a přisluhovali jí na věčné časy."
[3] I shromáždil veškeren lid israelský do Jerusalema, by přenesena
byla archa Hospodinova na své místo, které jí byl připravil.
[4] (Shromáždil) také Áronovce a levity:
[5] Z Kaatovců: Uriel, hlava rodu a bratři jeho, sto dvacet (mužů).
[6] Z Merarovců: Asajáš, hlava rodu a bratři jeho, dvě stě dvacet (mužů).
[7] Z Gersomovců: Joel, hlava rodu a bratři jeho, sto třicet (mužů).

V. 8. Místo: „proti nim" 2. Sam 5, 17.: „do tvrze".
V. 12. Dle 2. Sam 5, 21. David a mužstvo jeho ty modly „odneslo". Nejspíše na pohřebiště, kde je „spálilo" a prach po hrobech rozházelo.
V. 13. To „údolí" bylo zase „Refaim". Viz 2. Sam 5, 22.
V. 17. není za 2. Sam 5, 25. Je to dílo skladatele Par (= „chronisty" či „kronikáře"). Zakončuje tím v. úryvek 11, 10.—14., 16.
Hl. 15. — V. 1. „domů", t. j. palác s domy příslušnými (pro královnu a pod.). Srv. výše 14, 1; 2. Král 5, 11. — „stan" ten byl asi udělán dle vzoru mojžíšské svatyně, jejížto složky buď původní nebo částečně aspoň dle původních tvarů nově pořízené, byly tehdy v Gabaonu. Viz níže 16, 39; 3. Král 3, 4. Ten stan utrpěl asi zubem času, že nedal jej David přenésti, ale raději opatřil stánek nový. Možno, že se protivilo kněžstvo gabaonské i lid tomu přenosu.
V. 2. naráží na příčinu, pro kterou trestán byl Oza. Viz výše 13, 10; 2. Sam 6, 7.
K v. 3. srv. 2. Sam 6, 12b.
V. 4.—10. O Urielovi, Asajášovi, Joelovi (či Joahovi) a Aminadabovi viz výše 6, 24. 30. 21. 22. — O Joelovi viz též níže 23, 8. n.; 26, 21. n. — O pořádku, v jakém jmenováni synové Leviovi a čeledi z nich vzešlé, viz Ex 6, 16. Tu jsou jmenováni nejspíše se zřetelem na jejich početnost. — „Hebronovci" a „Ozielovci" jsou také Kaatovci. Elisafan byl syn Ozielův; byl tedy i rod Elisafanovců kaatovský. Srv. výše 6, 2. 18; Ex 6, 18. Dle toho bylo Kaatovců úhrnem 120 + 200 + 80 + 112 = 512 mužů. — Všech levitů zde vyjmenovaných tedy: 512 (z Kaatovců) + 220 (z Merarovců) + 130

8 Z Elisafanovců: Semejáš, hlava rodu a bratři jeho, dvě stě (mužů).
9 Z Hebronovců: Eliel, hlava rodu a bratři jeho, osmdesát (mužů).
10 Z Ozielovců: Aminadab, hlava rodu a bratři jeho, sto dvanáct (mužů).
11 Povolal pak David Sadoka i Abiatara, kněze, jakož i levity:
Uriela, Asajáše, Joela, Semejáše, Eliela a Aminadaba. 12 A řekl jim:
„Vy, kteří jste hlavy rodů levitských, posvěťte se s bratřími svými
a přineste archu Hospodina, Boha Israelova, na místo, které jest jí
připraveno, 13 aby, kdybychom něco nepřístojného učinili, nestalo se
i nyní jako prve, kdy zbil nás Hospodin, že jste nebyli přítomni.“
14 Posvětili se tedy kněží a levité, by nesli archu Hospodina,
Boha Israelova.
15 A nesli levité archu Boží, jak byl přikázal Mojžíš, dle slova
Hospodinova, na ramenou svých, na tyčích.
16 David řekl také hlavám levitů, by ustanovili ze svých bratří
zpěváky s nástroji hudebními, totiž harfami, citarami a cimbály, by
zazníval do výše zvuk radosti.
17 Ustanovili tedy levity: Hemana, syna Joelova a z bratří jeho
Asafa, syna Barachiášova; z Merarovců pak, jejich bratří, Etana, syna
Kasajášova. 18 A s nimi bratry jejich ve druhé řadě: Zachariáše, [Bena],
Jaziela, Semiramota, Jahiela, Aniho, Eliaba, Banajáše, Maasiáše, Matatiáše, Elifalu, Makeniáše, Obededoma a Jehiela, vrátné.
19 Hudebníci (byli): Heman, Asaf a Etan; ti hráli na měděné
cimbály. 20 Zachariáš, Oziel, Semiramot, Jahiel, Ani, Eliab, Maasiáš
a Banajáš na harfy tajůplné věci [hráli]; 21 Matatiáš, Elifalu, Makeniáš,
Obededom, Jehiel a Ozaziu [hráli] na citary osmistrunné vítěznou píseň.
22 Choneniáš pak, přední z levitů, který byl v čele proroků (byl
ustanoven), aby předzpěvoval nápěv, nebo byl velmi dovedný.

(z Gersomovců) = 862. Ti byli ustanoveni, aby nesli archu. (Výše 12, 26. počítány 4.600 levitů a 12, 27. počítány 3.700 kněží.)

V. 11. Sadok známý velekněz u svatyně v Gabaonu, potomek Eleazarův. Viz výše 6, 8; níže 16, 39; srv. 2. Sam 8, 17. — Abjatar z rodu Itamarova, druhý velekněz toho času. Viz 1. Sam 22, 20; 3. Král 2, 26. — Uriel ... Aminadab je šest hlav levitských, jmenovaných výše ve v. 5.—10.

V. 12. Jak měli se posvětit, viz Ex 19, 10. 15.; Jos 3, 5; 7, 13; 1. Sam 16, 5.

V. 13. „zbil nás“ usmrtiv Ozu.

V. 15. Jak dlužno přenášeti archu, viz Nm 7, 9.

V. 16. „hlavám“ jmenovaným výše ve vv. 5.—10. a opět v. 11.

V. 17. Heman byl Kaatovec. Srv. 6, 33. — Asaf pak Gersomovec. — Srv. 6, 39. — O Etanovi srv. výše 6, 44. — Tři tu jmenovaní levité byli nejdůstojnější, levité prvého řádu. Srv. „druhý řád“ ve v. 18.

V. 18. „Bena“ je glosa, kterou nemá níže v. 20. — Jaziel jmenován níže ve v. 20. Oziel. — Z v. 21. dlužno sem doplniti jméno: Ozaziu (za Jehiela). — Před „vrátné“ vsouvá Neteler spojku „a“; Hummelauer však místo „vrátné“ čte: „třetího řádu“, ke kterému prý patřili Matatiáš ... a Jehiel. Dle toho byly prý tři sbory hudebníků prvého řádu (cimbály), osm sborů hudebníků druhého řádu (harfy) a šest sborů třetího řádu (citary).

V. 20. n. Slovem „tajuplné věci“ přeloženo záhadné hebrejské „'al 'alámóth“, které bývá obyčejně překládáno: „hlasem dívčím“, tedy asi „soprano“ nebo „ve vysoké poloze“. Srv. Ž 46, 1. hebr.). — Slovem „osmistrunném“ přeloženo záhadné hebr.: „'al haššemíníth“, což bývá překládáno: „o osm tónů níže“. Srv. Ž 6, 1; 12, 1. hebr.). Schlögl považuje obě slova za vlastní jména sboru zpěváckého (hudebnického), čte a překládá prvé s Fürstem: „Zacharjáš... Banajáš byli nad sborem 'Allemeth, aby jej řídili, Matatjáš pak... byli nad osmým sborem, aby jej řídili“. — Místo: „vítěznou píseň“ Schlögl: „aby jej řídili“.

V. 22a. překládá Hummelauer: „Chonenjáš pak, představený levitů při přenosu, řídil přenos“ a vidí v něm jakéhosi nejvyššího obřadníka. Viz o něm níže 26, 29.

23 Barachiáš a Elkana (byli) strážci archy.
24 Sebeniáš, Josafat, Natanael, Amasaj, Zachariáš, Banajáš, a Eliezer, kněží, troubili na trouby před archou Boží; také Obededom a Jehiáš byli strážci archy.

Slavný přenos archy (15, 25.—16, 3. = 2. Sam 6, 12.—20.).

25 David tedy, [všichni] starší Israelovi a tisícníci šli, by přenesli
Hospodinovu archu úmluvy z domu Obededomova s jásotem. 26 Když
pomohl Bůh levitům, kteří nesli Hospodinovu archu úmluvy, obětovali
sedm býků a sedm beranů. 27 David oděn byl rouchem kmentovým,
také všichni levité, kteří nesli archu, hudebníci i Choneniáš, představený proroků mezi hudebníky; David nadto byl oblečen v efod lněný.
28 Veškeren Israel provázel Hospodinovu archu úmluvy s jásotem; troubili na rohy i trouby, a hráli na cimbály, na harfy a na citary.
29 Když přišla Hospodinova archa úmluvy až do města Davidova, Michol, dcera Saulova vyhlédajíc z okna, viděla krále Davida, an poskakuje a křepčí, i pohrdla jím v srdci svém.

Hlava 16. — 1 Přinesli tedy archu Boží, postavili ji prostřed
stanu, který byl pro ni postavil David, a přinášeli celopaly, jakož
i pokojné oběti před Bohem. 2 Když dokonal David celopaly a po-
kojné oběti, dal požehnání lidu ve jménu Hospodinovu 3 a podělil
všecky, muže i ženy, každého chlebovou plackou, kusem hovězí pečeně a koláčem, smaženým na oleji.

Doplněk předešlé zprávy (16, 4.—43.).

Levité ustanoveni ke službě Boží ve svatyni sionské (16, 4.—6. 37. n.). Žalm složený Davidem, by zpíván byl, až bude archa slavnostně přenášena (16, 7.—36.). Služebníci Boží ve svatyni gabaonské (16, 39.—43.).

4 Ustanovil pak před archou Hospodinovou z levitů, aby (tu) přisluhovali, připomínali činy jeho, oslavovali a chválili Hospodina, Boha Israelova:

V. 23. n. Strážci dva (Barachjáš a Elkana) kráčeli nejspíše před archou, (před sedmi kněžskými trubači), druzí dva (Obededom a Jehjáš) za ní. Hummelauer se domnívá, že to byli čtyři sbory strážců. — O kněžských troubách srv. Nm 10, 1.—10; Jos 6, 4. nn.

K v. 25. nn. viz 2. Sam 6, 12. nn.

V. 26. „Bůh pomohl levitům“ tím, že nestihl jich osud Ozův při šesti nebo sedmi prvních krocích s archou.

V. 27. O kmentu viz Ex 25, 4. — „rouchem“ = pláštěm. — Místo „představený proroků“ čte Hummelauer: „pořadatel přenosu“. Viz výše k v. 22. — Místo „mezi hudebníky“ čte Hummelauer po Netelerovi: „a strážcové“. — Schlögl však překládá v. 27.: „David poskakoval veškerou silou; a levité nesoucí archu, hudebníci, jakož i Chonenjáš, mistr v přednesu a David byli oblečeni v efod lněný“. Döller se domnívá, že tento „efod“ byla nakyčelná zástěra, jakou nosívali v Egyptě.

V. 28. Na trouby troubili kněží jmenovaní výše ve v. 24. — Na cimbály, harfy a citary hrály tři řády levitů, o nichž výše ve v. 19.—21.

Hl. 16. — V. 2. „dal požehnání lidu ve jménu Hospodinovu“, t. j. vyslovil přání, aby Jahve lidu žehnal.

V. 3. v prameni souvisel bezprostředně s v. 43., jak patrno, srovnáme-li je s 2. Sam 6, 19. n. Skladatel Par však vložil mezi ty vv. část jiného pramene, který vypravoval o tom, kterak David roztřídil bohoslužebníky na Sioně a v Gabaoně. Ten pramen souvisel úzce s 15, 1.—24. (Hummelauer.)

V. 4. „před archou“, t. j. na Sioně, v Jerusalemě.

[5] Asafa, předním; druhým po něm Zachariáše; pak Jahiela, Semi-
ramota, Jehiela, Matatiáše, Eliaba, Banajáše a Obededoma. Jehiela, (usta-
novil) nad harfami a nad citarami; Asafa, by hrál na cimbály; [6] Banajáše
pak a Jaziela, kněze, by na trouby troubili ustavičně před Hospodinovou
archou úmluvy.
[7] Tehdy ustanovil David Asafa a bratry jeho, by — (onen) ja-
kožto první — chválili Hospodina.

[8] Chvalte Pána, a vzývejte jméno jeho,
hlásejte mezi národy úradky jeho.
[9] Prozpěvujte mu a hrajte jemu,
vypravujte všecky divy jeho.
[10] Honoste se svatým jménem jeho,
vesel se srdce těch, kdo hledají Pána.
[11] Hledejte Hospodina i moci jeho,
hledejte tváře jeho ustavičně.
[12] Pomněte divů jeho, které činil,
zázraků jeho, a rozsudků, jež vydal.
[13] (Vy) símě Israelovo, sluhové jeho,
synové Jakobovi, které si vyvolil!
[14] On (totiž), Hospodin, je Bohem naším;
po veškeré zemi soudy jeho.
[15] Pamatujte věčně na smlouvu jeho,
na slovo, které stanovil na tisíc rodů,
[16] (na smlouvu), kterou učinil s Abrahamem,
na jeho přísahu, danou Isákovi,
[17] kterou učinil Jakobovi zákonem,
smlouvou věčnou Israelovi,
[18] když děl: „Tobě dám zemi kanaanskou
v úděl dědičného majetku vašeho“,

V. [5]. O Zacharjášovi viz 15, 18. 20. — Jahiel (hebr. Je'íél) sluje Jehiel výše 15, 18. 21.; dlužno jej rozlišovati od Jahiela v 15, 18. 20. — Dle 15, 20. hráli Semiramot, Jechiél, Eliab, Banajáš na harfy; Je'íél, Matatiáš, Obededom na citary (15, 21.).

V. [6]. Banajáš jmenován výše 15, 24. — Kromě těchto pěveckých (a hudebních) sborů ustanovil tam (na Sionu) David také vrátné či strážce (níže v. 38.).

V. [7]. Že byl Asaf ustanoven ředitelem bohoslužebného zpěvu a hudby na Sionu, řečeno již výše ve v. 5. — Zajímavá je skladba následujícího zpěvu: v. 8.—22. = Ž 104. (hebr. 105.) 1.—15., tedy toliko část toho žalmu, který má v žaltáři 45 veršů! — Vv. 23.—33. = Ž 95. (96.) s některými zkráceninami a změnami; v. 34. je počátek Ž 105. — V. 35. je přepracovaný Ž 105, 47. — V. 36. je formule, kterou bývají knihy žalmů zakončeny a kterou zakončen také Ž 105. (v. 48.). Možno se proto domnívati, že skladatel Par napsal, že David dal Asafovi píseň „Chvalte Hospodina“, že ji uvedl toliko dvěma začátečnými slovy, že však pozdější opisovači vložili sem ze žaltáře Ž 105., 1.—15., ježto Ž 105. týmiž slovy začíná, jakož i ostatní složky vv. 23.—36. (Schlögl.) Původní davidovský žalm dle toho nebyl by snad zachován. Při volbě žalmů, sem vložených, veden byl opisovač také v. 4. Podal ukázku zpěvu, který „připomínal činy“ Hospodinovy (v. 8.—22.); ukázka zpěvu, který „oslavoval“ Hospodina je v. 34.—36. (toliko začátek a konec Ž 105.) a ukázka zpěvu, který radostně „chválil“ Hospodina je (v. 23.—33.). — Podrobnější výklad těchto písní viz u příslušných Žž v žaltáři.

V. [8]. „úradky jeho“, které také vykonal, tedy „činy jeho“ (Ž 104, 1b.).

V. [15]. Místo „Pamatujte“ Ž 104, 8. lépe: „Pamatoval“ (Jahve).

19 ač jich bylo (ještě) počtem málo,
nemnoho přistěhovalců v té zemi.
20 Od kmene ke kmeni když přecházeli,
z království (jednoho) k národu jinému,
21 nedopustil nikomu utlačit jich,
ale krále pro ně káral (říkaje):
22 „Nedotýkejte se mých pomazaných,
a mým prorokům ať neublížíte!“

23 Zpívejte Hospodinu všecky země,
hlásejte den po dni jeho spásu,
24 Zvěstujte mezi národy jeho slávu,
mezi všemi lidmi jeho divy.
25 Velkýť je Pán a chvály nejvýš hoden;
zaslouží cti nade všecky bohy.
26 Jsouť všichni bohové pohanů nicoty,
avšak Hospodin je tvůrce nebes.
27 Vznešenost a velebnost je před ním,
síla, jakož i radost na místě jeho.
28 Vzdávejte Hospodinu, kmenové pohanští,
vzdávejte Hospodinu čest a chválu!
29 Vzdávejte Pánu čest, příslušnou jeho jménu,
berte dary a choďte před tvář jeho,
klaňte se Hospodinu v okrase svaté!
30 Chvějte se před jeho tváří všecky země,
neboť on upevnil zemský kruh, že se nehne.
31 Veselte se nebesa, raduj se země,
ať řeknou mezi národy: „Hospodin kraluje!“
32 Ať zahřmí moře a (vše), čeho je plno,
jásejte pole a všecko, co je na nich,
33 tehdy rozveselte se lesní stromy
před Pánem, že přichází soudit zemi.

34 Chvalte Hospodina, neb je dobrý,
nebo na věky milosrdenství jeho.
35 A rcete: Spas nás, Bože, náš spasiteli,
rač nás shromáždit a vytrhnout z pohanů,
bychom chválili svaté tvoje jméno,
a se veselili ve tvých písních!

36 Žehnán buď Hospodin, Bůh Israelův,
od věků až na věky;
a všechen lid ať řekne: „Amen!“

Alleluja.

V. 23a. = Ž 95, 1c. — V. 23b. = Ž 95, 2b. — Schází tu tedy ze Ž 95. v. 1b. 2a.
V. 27. „na místě jeho“ = ve svatyni jeho (Ž 95, 6.).
V. 29. „v okrase svaté“ = oblečeni jsouce ve sváteční šat.
V. 30. Za 30a. dlužno položiti 31b. — Srv. Ž 95, 9. — Za 30b. schází Ž 95, 10c.
V. 34. = Ž 105, 1. — V. 35. = Ž 105, 47. — „A rcete“ není v Ž 105, 47; je to možná poznámka, že dlužno následující slova pronášeti bez hudebního

37 A nechal tam (David) před Hospodinovou archou úmluvy Asafa
a bratry jeho, by přisluhovali před archou ustavičně po všechny dny
po svém pořádku; 38 také Obededoma a bratry jeho, šedesát osm (hlav);
Obededoma, syna Idutunova a Hosu ustanovil vrátnými.
39 Sadoka pak kněze a bratry jeho kněze, (nechal) před stánkem
Hospodinovým na výšině, která byla v Gabaonu, 40 by přinášeli celo-
paly Hospodinu na oltáři zápalných obětí ustavičně, ráno i večer,
dle všeho, co psáno je v zákoně Hospodinově, který dal Israelovi.
41 A po něm Hemana, Idituna a jiné vybrané, každého jménem
uvedeného, by chválili Hospodina, že na věky (trvá) milosrdenství jeho.
42 S Hemanem pak a Iditunem (ustanoveni byli trubači, aby) na
trouby troubili a (hudci, by) hráli na cimbály, i na všecky hudebné
nástroje Bohu; syny pak Iditunovy učinil vrátnými.
43 A vrátil se veškeren lid domů; i David, aby požehnal domu
svému.

5. **Když chtěl David stavěti chrám, slíbena mu vláda na věčné časy** (17, 1.—27. = 2. Sam 7, 1.—29.).

David chce postaviti Hospodinu chrám (17, 1. n.). Vzácné sliby dané Hospodinem Davidovi (17, 3.—15.). Davidova modlitba díků (17, 16.—27.).

Hlava 17. — 1 Když se usadil David ve svém domě, řekl pro-
roku Natanovi: „Hle, já bydlím v domě cedrovém, kdežto Hospodinova
archa úmluvy je pod plachtami.“ 2 Natan řekl králi: „Vše, co máš
v srdci, učiň; nebo Bůh je s tebou.“
3 Té noci však oslovil Bůh Natana řka: 4 „Jdi a mluv Davidovi,
služebníku mému: Toto praví Hospodin: Nebudeš ty mi stavěti domu,
bych v něm přebýval. 5 Vždyť nebydlil jsem v domě od onoho času,
kdy jsem vyvedl syny Israelovy, až do dne tohoto; ale měnil jsem
ustavičně místo stánku, ve stanu 6 přebývaje s veškerým Israelem.
Zda mluvil jsem kdy aspoň k jednomu ze soudců Israelových, kterým
jsem byl přikázal, aby pásli můj lid a zda řekl jsem: „Proč jste mi
nepostavili domu cedrového?“ 7 Protož nyní takto mluviti budeš k slu-
žebníku mému Davidovi: Toto praví Hospodin zástupů: Já jsem tě

---

průvodu (Hummelauer). V. 35. napsán v době zajetí babylonského, nemohl tedy býti zpíván za dob Davidových; zase to důvod, že Ž 105, 1. 47. vepsán sem teprve později opisovači ze žaltáře. Viz výše k v. 7.

V. 37. navazuje na v. 6. (n.). — „by přisluhovali“ zpěvem a hudbou.

V. 38. čti: „Obededoma pak, syna Iditunova, Hosu a jejich bratry šedesát osm (hlav ustanovil) vrátnými“. — O vrátném Obededomovi srv. výše 15, 24.

V. 39. „kněze“ = velekněze. — „bratry jeho kněze“ = Eleazarovce.

K v. 40. srv. Ex 29, 39; Nm 28, 3. 6.

V. 41. Místo „po něm“ hebr.: „s nimi“. — O Hemanovi a Iditunovi srv. výše 6, 33. 44; 15, 19. — Jména srv. se jmény „jiných vybraných“ 15, 18.—21; 16, 5. — „by chválili“ bohoslužebným zpěvem.

V. 42. Trubači byli kněží (srv. v. 6.); ostatními hudci byli levité. Část Iditunovců byla vrátnými zde, v Gabaoně, jiná část jejich, Obededomovci a Hosovci zastávali týž úřad na Sioně (v. 38.). Hummelauer se domnívá, že v Gabaoně byli Meselemovci. (Srv. 9, 19. nn.; 26, 1.)

V. 43. = 2. Sam 6, 20. — Příběh o Michole tamže vypravovaný skladatel Par do svého díla nepojal, ježto nepřispíval k účelu, pro který své dílo skládal.

Hl. 17. — V. 1. Čas přesněji udán 2. Sam 7, 1: „když mu dal Hospodin pokoj ode všech okolních nepřátel“. Bylo to nejspíše r. 993. před Kr.

vzal, když jsi chodil na pastvách za stádem, abys byl vůdcem lidu
mého israelského, [8] byl jsem s tebou, kamkoli ses obrátil, pobil jsem
všecky nepřátele tvé před tebou a učinil jsem ti jméno jako jednoho z veli-
kánů, kteří slaveni jsou na zemi. [9] Dal jsem místo lidu svému isra-
elskému, aby byl pěstěn a bydlel v něm, aby se již nestěhoval, a ne-
šlechetníci by ho již nepotírali jako prve, [10] ode dnů, kdy jsem dal
soudce lidu svému israelskému; a ponížil jsem všecky nepřátele tvé.
A zvěstuji tobě, že Hospodin učiní ti dům. [11] Až pak naplníš dny své,
abys odešel k otcům svým, vzbudím dorost tvůj po tobě, který bude
ze synů tvých a upevním království jeho. [12] Ten mi postaví dům a (já)
utvrdím trůn jeho na věky. [13] Já budu jemu otcem a on bude mně synem;
a milosrdenství svého mu neodejmu, jako jsem je odňal tomu, který
byl před tebou. [14] Ustanovím jej v domě svém a v království svém
až na věky a trůn jeho bude přepevný na věčné časy.“ Dle všech slov
těchto a dle veškerého vidění tohoto, tak mluvil Natan Davidovi.
[16] Král David pak vešel, posadil se před Hospodinem a řekl:
„Kdo jsem já, Hospodine Bože, a co je dům můj, žes mi učinil ta-
kové věci? [17] Ale i to zdálo se málo před obličejem tvým, a proto
mluvil jsi o domu služebníka svého také na budoucí časy a učinil
jsi mne znamenitým nade všecky lidi, Hospodine Bože! [18] Co více
ještě činiti může David, když jsi tak oslavil služebníka svého a vy-
znamenal? [19] Hospodine, pro služebníka svého, dle srdce svého, učinil
jsi všecky tyto velkolepé věci a chtěl jsi, by známy byly všecky (ty),
velečiny. [20] Hospodine, není ti podobného a není jiného Boha kromě
tebe, dle všeho, co jsme slyšeli na vlastní uši. [21] Nebo který jest jiný
jako národ tvůj israelský, lid jediný na zemi, ke kterému šel Bůh,
aby vysvobodil jej, učinil ho sobě lidem a velikostí svou a hrůzami
aby vyvrhl národy před obličejem toho, kterého byl z Egypta vysvo-
bodil? [22] Ano, ustanovil sis lid svůj israelský lidem (svým) až na věky;
ty, Hospodine, stal ses Bohem jeho. [23] Nuže tedy, Hospodine, řeč,
kterou jsi promluvil služebníku svému o jeho domu, pevná buď na
věky a čiň, jak jsi mluvil. [24] Trvej a velebeno buď jméno tvé na věky
a říkáno buď: Hospodin zástupů je Bůh Israelův a dům Davida, slu-
žebníka jeho trvá před ním ustavičně. [25] Nebo ty, Hospodine Bože můj,
zjevil jsi v ucho služebníka svého, že mu učiníš dům; proto se
osmělil služebník tvůj modliti se před tebou. [26] Nyní však, Hospodine,
ty jsi Bůh; a přislíbil jsi služebníku svému tak veliká dobrodiní;
[27] počni tedy dobrořečiti domu služebníka svého, by vždycky byl před
tebou; nebo když ty, Hospodine, jsi (mu) požehnal, požehnán bude na věky.

6. **Davidova vítězství** (18, 1.—13. = 2. Sam 8, 1.—14.).

Hlava 18. — [1] Poté porazil David Filišťany, pokořil je a vzal
Get i vesnice jeho z ruky Filištanů.

V. [11]. „ze synů tvých“ = z krve tvé 2. Sam 7, 12.
V. [13]. srv. s 2. Sam 7, 14. Hrozba vynechána.
V. [14]. Se zřetelem k 2 Sam 7, 16. místo „svém“ a „svém“ čti: „tvém“ a „tvém“ (Hummelauer).
V. [18]. „činiti“ = mluviti. 2. Sam 7, 20. — David je tolik vyznamenán, že nemůže toho ani vysloviti dlouhými řečmi.
V. [19]. „učinil“ = ustanovil ses, že je učiníš a nyní jsi mi je oznámil (= „chtěl jsi, by známy byly . . .)
Hl. 18. — V. [1]. „Po tom“, co vypravováno ve hll 14.—16. — Z 3. Král 2, 39. patrno, že Filišťané brzy zase Getu dobyli.

[2] Porazil také Moaba i stali se Moabští služebníky Davidovými,
kteří mu přinášeli poplatky.
[3] [Toho času] porazil David také Adarezera, krále Soby krajiny
Hemat, když vytáhl, aby rozšířil království své až k řece Eufratu.
[4] David zajal tisíc vozů jeho, sedm tisíc jezdců a dvacet tisíc
mužů pěších; všem koňům vozním podřezal šlachy, kromě sta spřežení, která zachoval sobě.
[5] Když přitáhl lid syrský z Damašku na pomoc Adarezerovi,
králi sobskému, porazil David i z nich dvacet dva tisíce mužů, [6] osadil
vojáky Damašek a tak stala se i Syrie jemu poddanou a poplatnou.
A pomáhal mu Hospodin ve všech věcech, ať se obrátil k čemukoliv.
[7] Zlaté touly, které měli služebníci Adarezerovi, vzal David a přinesl je do Jerusalema. [8] Také z Tebatu a z Chunu, měst Adarezerových mědi velmi mnoho; z té dal udělati Šalomoun moře měděné,
sloupy a měděné náčiní.
[9] Tou, král hematský, uslyšev to, že totiž porazil David všecko
vojsko Adarezera, krále sobského, [10] poslal Adorama, syna svého, ke
králi Davidovi, aby ho pozdravil, a jemu blahopřál, že Adarezera
v boji porazil. — Byl totiž Touovým nepřítelem Adarezer. —
[11] Ale i všecky věci zlaté, stříbrné a měděné zasvětil král David
Hospodinu se stříbrem a zlatem, které byl pobral ze všech národů:
z Edomců, Moabů, Ammonů, Filišťanů, jakož i Amalečanů.
[12] Abisaj pak, syn Sarviin, porazil Edoma v údolí Solném, osmnáct tisíc (mužů). [13] I osadil Edomsko posádkou, by poddáno bylo
Edomsko Davidovi. A zachovával Hospodin Davida ve všem, ať se
obrátil kamkoliv.

7. **Davidovi hodnostáři** (18, 14.—17. = 2. Sam 8, 15.—18.).

[14] Kraloval tedy David nad veškerým Israelem a vykonával právo
a spravedlnost všemu lidu svému. [15] Joab, syn Sarviin byl nad vojskem;
Josafat, syn Ahiludův, byl kancléřem; [16] Sadok, syn Achitobův a Ahimelech, syn Abiatarův, kněžími; Susa byl písařem; [17] Banajáš, syn
Jojadův, byl nad četami Kerefanů a Felefanů; synové pak Davidovi
byli prvními králi po ruce.

V. 3. O „Hematu“ viz 2. Sam 8, 9. n. Dnes: „Hamá“. — Soba byla jižně Hematu. — „vytáhl“ David. (Srv. Gn 15, 18.)

V. 4. Dle 2. Sam 8, 4. jal David toliko *1.700* jezdců. Nižší číslice asi původnější a správnější.

V. 7. Místo „touly“ lépe čísti buď „zbraně“ (2. Sam 8, 7.) nebo „štíty“.

V. 8. O městech Tebachu a Berotu (místo „Chun“) viz 2. Sam 8, 8. — O výrobě jmenovaných předmětů z mědi viz 3. Král 7, 13.—47.

V. 10. Dle hebr. poslal Tou po Adoramovi Davidovi všeliké nářadí zlaté, stříbrné a měděné. Srv. 2. Sam 8, 10.

V, 11. „věci zlaté... měděné“, které dostal od krále Tou. Ostatně srv. 2. Sam 8, 11. n.

V. 16. Jak již k 2. Sam 8, 17. poznamenáno, čte kritika: „Abjatar, syn Achimelecha“. (Hummelauer s Netelerem zamítá tuto opravu a domnívá se, že byl tehdy jediný velekněz, Abjatar a ten že měl své dva zástupce: Sadoka v Gabaoně a Achimelecha, syna svého na Sionu. Proč však není Abjatar velekněz v seznamu jmenován a uvedeni toliko jeho dva zástupci?)

8. **David porazil Ammony a Syry** (19, 1.—20, 3. = 2. Sam 10, 1.—11, 1; 12, 30. n.).

Hlava 19. — [1] Když pak umřel Naas, král ammonský a kraloval
syn jeho místo něho, [2] řekl si David: „Prokáži milosrdenství Hanonovi,
synu Naasovu, nebo prokázal mi otec jeho milost.“ Poslal tedy David
posly, by ho potěšili pro smrt otce jeho. Když ti přišli do Ammonska,
by potěšili Hanona, [3] řekla knížata ammonská Hanonovi: „Ty snad se
domníváš, že David ke cti otce tvého poslal ti těšitele; a nepozoruješ,
že přišli služebníci jeho k tobě, by shlédli, proslídili a propátrali zemi
tvou.“ [4] Proto dal Hanon služebníky Davidovy ostříhati, oholiti, zustři-
hati řízy jejich od rozkroku až k nohám a propustil je. [5] Když oni
odešli a vzkázali to Davidovi, poslal jim naproti — bylit náramně
potupeni — a rozkázal, aby pobyli v Jerichu dokud neobrostou brady
jejich, a potom aby se zase vrátili.

[6] Ammonští vidouce, že ukřivdili Davidovi, Hanon i ostatní lid,
poslali tisíc hřiven stříbra, by si najali z Mesopotamie, ze syrské Maachy
a ze Soby vozů a jezdců. [7] I najali třicet dva tisíce vozů a krále Maachy
s lidem jeho. Ti přišedše položili se táborem proti Medabě. Také
Ammonští shromáždivše se ze svých měst, přitáhli do boje. [8] Když to
David uslyšel, poslal Joaba a všecko vojsko válečníků. [9] Ammonští
tedy vytáhše sešikovali se u brány města; králové pak, kteří byli jim
na pomoc přitáhli, stáli na poli zvláště. [10] Proto Joab, když postřehl,
že se boj ze předu i ze zadu proti němu strojí, vybral muže nejsil-
nější z veškerého Israele a táhl proti Syrským. [11] Ostatní pak díl lidu
dal pod moc Abisajovi, svému bratru a ti táhli proti Ammonským.
[12] A řekl: „Budou-li mne přemáhati Syrští, přispěješ mi na pomoc;
pak-li budou přemáhati tebe Ammonští, pomohu já tobě. [13] Vzmuž
se a statečně se mějme za lid svůj a za města Boha svého; Hospodin
pak učiň, co za dobré uznává. [14] Táhl tedy Joab i lid, který s ním
byl, proti Syrským k bitvě a zahnal je. [15] Ammonští vidouce, že utekli
Syrští, dali se na útěk také před Abisajem, bratrem jeho a vešli do
města. Joab vrátil se pak do Jerusalema.

[16] Když Syrové viděli, že jsou poraženi od Israele, poslali posly
a kázali vytáhnouti Syrům, kteří byli za řekou. Sofach, vojevůdce
vojska Adarezerova jim velel. [17] Když to bylo Davidovi oznámeno,
shromáždil veškeren lid israelský, přepravil se přes Jordan, přitrhl
na ně a sešikoval vojsko proti nim. Oni svedli s ním bitvu, avšak

---

Hl. 19. — V. [1]. Doplň z hebr. v čelo verše: „Po tom“ (co vypravováno v 2. Sam 9, 1.—12, a snad i „po tom“, co podáno 2. Sam 21, 1.—14.) — „syn jeho“ slul „Hanon“ dle 2. Sam 10, 1.

V. [6]. „z Mesopotamie“ = z Aram-Naharajim (hebr.) Viz však pozn. k 2. Sam 10, 6. — „jezdců“ a koní do vozů.

V. [7]. Dle 2. Sam 10, 6. bylo 20.000 + 12.000 = 32.000 pěších a ne vozů! Číslice vozů při opisování omylem vypuštěna. Schlögl se domnívá, že dlužno čísti: „*1700* spřežení koňských“. Srv. níže v. 18.; 18, 4; 2. Sam 8, 4; 10, 18. K v. [8]. srv. 2. Sam 10, 7.

V. [10. n.] Místo „táhl“ čti dvakráte jako 2. Sam 10, 9. n.: „sešikoval“.

V. [16]. Aramové shromáždili se z rozkazu Adarezerova (2. Sam 10, 16. n.) v Helamu. Hummelauer se domnívá, že nebylo to město na Eufratu, nýbrž na severní hranici palestinského Zajordání.

V. [17]. Místo „přitrhl na ně“ čti „přitáhl k Helamu“. Srv. 2. Sam. 10, 17.

[18] dali se na útěk Syrové před Israelem a David pobil ze Syrských
sedm tisíc spřežení, čtyřicet tisíc pěších i Sofacha, velitele vojska.
[19] Služebníci Adarezerovi vidouce, že jsou přemoženi od Israele, utekli
k Davidovi a poddali se mu. A nechtěli již Syršti pomáhati Ammonským.

Hlava 20. — [1] Po roce, toho času, kdy králové vyjíždívají do
boje, sebral Joab vojsko, válečný lid, zpustošil Ammonsko a pak přitáhl
a oblehl Rabbu. David však zůstal v Jerusalemě. Když Joab Rabby
dobyl a ji zničil, [2] vzal David korunu Melchomovi s hlavy jeho a shledal,
že měla cenu hřivny zlata a velmi vzácné drahokamy, udělal si tedy
z toho korunu; také z města vzal velmi mnoho kořisti. [3] Lid pak,
který byl v něm, vyvedl a rozkázal, by po nich jeli vlečnými mlátičkami
a vozy železem pobitými, že byli rozdrásáni a rozdrceni. Tak učiniv
David všem městům ammonským vrátil se s veškerým lidem svým do
Jerusalema.

9. **Boje s Filišťany** (20, 4.—7. = 2. Sam 21, 18.—22.).

[4] Poté povstala válka v Gazeru s Filišťany; v té Sobochaj, Husaťan
zabil Safaje z rodu Rafaim a pokořil je.
V jiné také válce, která se strhla proti Filišťanům, zabil Bohdan,
syn Háje, Betleman, bratra Goliáše Geťana; dřevo kopí jeho bylo jako
vratidlo tkalcovské.
[5] A ještě jiná válka se stala v Getu; tam byl člověk velmi vysoký,
který měl po šesti prstech, to jest úhrnem dvacet čtyři; i ten pocházel
z rodu Rafaova. [7] Když se Israelovi rouhal, zabil ho Jonatan, syn
Samay, bratra Davidova.
To jsou Rafaovci v Getu, kteří padli rukou Davida a služebníků jeho.

10. **Sčítání lidu** (21, 1.—22. 1. = 2. Sam 24, 1.—25.).

Hlava 21. — [1] Povstal pak satan proti Israelovi a ponukl Davida,
by sčetl Israele.
[2] I řekl David Joabovi a knížatům lidu: „Jděte a sečtěte Israele
od Bersaby až do Danu a přineste mi počet, abych (jej) věděl.“ [3] Joab

---

V. 18. oprav dle pozn. k 2. Sam 10, 18.

V. 19. „služebníci Adarezerovi“ = králové, kteří s ním tu bojovali. Viz 2. Sam 10, 19.

Hl. 20. — V. 1. = 2. Sam 11, 1. — Skladatel Par nevypravuje o cizoložství a vraždě Davidově (2. Sam 11, 2.—27; 12, 1.—23.), o narození Šalomounově (12, 24. n.), o tom, kterak David dobyl Rabby (12, 26.—29.), ježto události tyto nepřispívají k účelu, který si (skladatel Par) byl vytkl. Viz Úvod na str. 1074 n. Pochopitelno tedy, že 1. Par 20, 2. n. = 2. Sam 12, 30. n.

V. 3. dlužno opraviti podobně jako 2. Sam 12, 31.

V. 4.—7. (= 2. Sam 21, 18.—22.) jsou jednotlivé události z válek s Filišťany, o kterých vypravováno výše 14, 8.—14. (= 2. Sam 5, 17. nn.). — Místo „v Gazeru“ čti „v Góbě“. Ostatně viz k 2. Sam 21, 18.

K v. 5. viz poznámky k 2. Sam 21, 19.

Hl. 21. — V. 1. n. O „satanovi“ viz Zach 3, 1. nn.; Job 1, 6. nn.; 2, 1. nn. — „knížata lidu“ = vojevůdcové. Viz 2. Sam 24, 2.

V. 3. „nejsou služebníci tvoji“? Nezáleží na tom, věděti přesně, kolik vojska David má; stačí věděti, že jsou všichni Davidovi oddáni a ochotni ho poslechnouti, kdykoli rozkáže.

odpověděl: „Rozmnožiž Hospodin lid svůj, by ho bylo stokrát tolik
co ho jest! Zda, pane můj králi, nejsou všichni služebníci tvoji? Proč
zamýšlí pán můj věc, která bude za hřích počítána Israelovi?“ 4 Ale
řeč králova nabyla vrchu. I vyšel Joab, obešel veškerého Israele a vrátil
se do Jerusalema. 5 A dal Davidovi soupis těch, které byl obešel: shledáno,
že počet mužů schopných boje z veškerého Israele je tisíc tisíců a sto
tisíc; z Judy pak čtyřikrát sto tisíc a sedmdesát tisíc bojovníků. 6 Levitů
a Benjaminovců nečítal, ježto Joab proti své vůli vykonával králův rozkaz.
7 Nelíbilo se však Hospodinu, co bylo rozkázáno, i bil Israele.
8 Tu pravil David Bohu: „Zhřešil jsem příliš, že jsem to učinil; prosím,
odejmi nepravost služebníka svého, nebo jsem nemoudře jednal.“
9 I mluvil Hospodin ke Gadovi, vidci Davidovu řka: 10 „Jdi a rci
Davidovi: Toto praví Hospodin: Tři věci tobě na vůli dávám; jednu,
kterou chceš, vyvol (si) a učiním ti (ji).“ 11 Když tedy přišel Gad
k Davidovi, řekl mu: „Toto praví Hospodin: Vyvol (si), co chceš:
12 buďto tříletý hlad, buď tři měsíce utíkati před nepřáteli svými a meči
jejich nemoci ujíti, aneb aby tři dny meč Hospodinův, to jest mor byl
na zemi, a anděl Hospodinův aby vraždil po všech končinách isra-
elských. Nyní tedy viz, co mám odpověděti tomu, který mne poslal.“
13 I řekl David Gadovi: „Se všech stran úzkosti mne sužují; ale lépe
mi jest, abych upadl v ruce Hospodinovy, — nebo veliké jest milo-
srdenství jeho — nežli v ruce lidské.“ 14 Seslal tedy Hospodin mor na
Israele a padlo z Israele sedmdesát tisíc mužů. 15 Poslal také anděla do
Jerusalema, aby jej bil. A když bil, popatřil Hospodin a slitoval se nad
(tím) velikým zlem i přikázal andělu, který bil: „Dosti, již přestaň ruka
tvá!“ Anděl pak Hospodinův stál vedle humna Ornana Jebusana. 16 David
pozdvih oči viděl anděla Hospodinova, an stojí mezi nebem a zemí,
maje v ruce meč vytasený a obrácený proti Jerusalemu. I padli, on a starší,
oděni jsouce žínicemi, tváří k zemi. 17 A David pravil Bohu: „Zda
nejsem já ten, který jsem rozkázal, aby sečten byl lid? Já jsem ten,
který zhřešil, já, který zle učinil; toto stádo — co provinilo? Hospodine,
Bože můj, nechať se obrátí, prosím, ruka tvá na mne a na dům otce
mého; lid však tvůj ať není mořen!“
18 Anděl Hospodinův pak přikázal Gadovi, by řekl Davidovi, aby šel
nahoru a vystavěl oltář Hospodinu Bohu na humně Ornana Jebusana.

V. 4. Podrobnější popis, jak sčítal Joab lid, viz 2. Sam 24, 5.—8.

V. 5. O těchto číslicích viz 2. Sam 24, 9. — Belgie, která je bezmála tak veliká jako Palestina, měla před válkou evropskou 6 mill. obyvatelů. Tak hustě zalidněna však Palestina býti nemohla.

V. 6. v 2. Sam 24, není. Skladatel Par vzal jej z jiného pramene. Místo „ježto Joab... rozkaz“ překládá Hummelauer: „ježto ohavností byl mezi nimi rozkaz králův, daný Joabovi“. Když chtěl Joab sčítati Benjamina, jevily se již následky hněvu Božího a proto vzpírali se Benjaminovci dáti se sčítati.

V. 7. Srv. 2. Sam 24, 10. Postup možno si představiti takto: Joab sčítal lid. Když ke konci své práce přišel do Benjaminska, již „bil Hospodin Israele“ ranou blíže neoznačenou. Benjaminovci viděli v tom trest Boží a zdráhali se dáti se sčítati. Také David poznal v té ráně prst Boží, i počal litovati svých výbojných úmyslů. Ta rána byla toliko předehrou k vlastnímu trestu, který se dostavil, když si byl David ze tří zel jedno vybral, jak vypravováno níže ve v. 9. nn.

V. 16. David v noci počal želeti své zpupnosti. Téže noci mluvil Hospodin ke Gadovi (v 9. nn.). Ráno (2. Sam. 24, 11.) oznámil Gad Davidovi vůli Boží. David vybrav si třídenní mor, oblékl se v žínici (kající hrubé roucho) a šel se staršími jerusalemskými do svatyně sionské, odkud viděl anděla, an se vznáší nad humnem Ornanovým o málo severněji odtud ležícím.

V. 18. Místo „anděl Hospodinův“ čti: „Hospodin“.

[19] David tedy šel nahoru dle řeči Gadovy, kterou byl k němu promluvil
ve jménu Hospodinovu. [20] Ornan a čtyři synové jeho, kteří s ním byli,
když vzhlédli a viděli anděla, skryli se; mlátil totiž právě na humně
pšenici. [21] Když tedy přicházel David k Ornanovi a Ornan jej uzřel,
vyšel mu z humna vstříc a poklonil se mu tváří k zemi. [22] I řekl mu
David: „Dej mi to místo humna svého, ať vystavím na něm oltář
Hospodinu, — dostaneš tolik stříbra, zač stojí — ať odejde rána od
lidu.“ [23] Ornan Davidovi odpověděl: „Račiž (si) vzíti a učiniti pán můj
král, co se mu líbí; ano i býky (tyto) dávám na celopal, mlátičku
vlečnou na palivo a pšenici k oběti; to vše rád dám.“ [24] I řekl mu
král David: „Nikoli, tak nebude; ale stříbra ti dám, zač (to) stojí;
nebo není slušno, bych ti co vzal a tak podal Hospodinu celopaly,
které mne nic nestojí.“ [25] Dal tedy David Ornanovi za to místo šest
set lotů zlata spravedlivé váhy, [26] vystavěl tam oltář Hospodinu, přinesl
celopaly a pokojné oběti, a vzýval Hospodina. I vyslyšel jej seslav
oheň s nebe na oltář celopalu, [27] a přikázal Hospodin andělovi, (který)
proto zastrčil zase meč svůj do pochvy.

[28] Tehdy tedy David vida, že jej vyslyšel Hospodin na humně Ornana
Jebusana, podal tam oběti. [29] Stánek však Hospodinův, který byl udělal
Mojžíš na poušti, jakož i oltář na zápalné oběti byl toho času na vý-
šině v Gabaonu. [30] A nemohl David jíti k oltáři, by tam prosil Boha,
nebo náramným strachem byl přestrašen vida meč anděla Hospodinova.

Hlava 22. — [1] A David řekl: „Toto je dům Boží a toto jest
Israelův oltář na zápalné oběti.“

C. POSLEDNÍ ČINY DAVIDOVY (22, 2.—29, 30.).

1. Příprava na stavbu chrámu (22, 2.—19.).

Opatření dělníci a stavební hmoty (22, 2.—5.). Promluva Davidova k Šalomounovi o stavbě chrámu (22, 6.—16.). David vybízí knížata, aby Šalomouna podporovali (22, 17.—19.).

[2] I přikázal, aby se shromáždili všichni cizinci ze země Israelovy

V. 20a. oprav s Hummelauerem a přelož: „Ornan pohleděl a uzřel krále (ne anděla!) a služebníky jeho, ani přicházejí k němu“. Srv. 2. Sam 24, 20.

V. 25. 600 siklů zlata jest asi cena celého pozemku, býků, mlátičky a pšenice; 50 lotů stříbra (2. Sam 24, 24.) je snad cena toliko býků. Spíše však zdá se, že bylo původních 60 lotů stříbra při opisování později zvýšeno na 600 lotů zlata (Hummelauer).

K v. 26. srv. Lv 9, 24; 2. Mach 1, 31 n.; 2. Par 7, 1; 3. Král 18, 38.

V. 27. „anděl zastrčil meč do pochvy“ = mor přestal.

Úryvek 21, 28.—22, 1. přidal skladatel Par. 2. Sam jich nemá.

V. 30. „jíti k oltáři“ do Gabaonu, aby tam přinášel dle obyčeje oběti zákonem mojžíšským předepsané. Přinesl je na humně Ornanově a tak naznačil, kde budou příště (až bude postaven chrám) pravidelně podávány. Srv. 22, 1.

Hl. 22. — Úryvek 22, 2.—23., 2; hll. 28. n. vzal skladatel Par z jiného pramene, nežli ze kterého čerpal zprávy o týchž událostech skladatel 3. Král. Pramen Par (pozdější, slohem volnějším psaný), zdůrazňoval zejména zásluhy Davidovy o chrám, pramen 3. Král (starší, původnější) popisoval popředně činnost Šalomounovu. — Přesně rozlišiti, co vykonal pro stavbu chrámu David a co Šalomoun nebylo dle tehdejších pramenů možno ani skladateli Král ani Par. Co tu (22, 2.—23. 2; 28. n.) vypravováno, sběhlo se v posledních letech vlády Davidovy (980—972).

V. 2. O „Robotách cizinců“ viz 3. Král 5, 13. nn.; 9, 22. — Srv. též 2. Par 2, 1. nn.

a ustanovil z nich kameníky, aby tesali a hladili kameny na stavbu
domu Božího. 3 Také velmi mnoho železa na hřeby do dveří a [na
háky a] skoby připravil David; a mědi váhu nesčíslnou. 4 Též i dřeva
cedrového bez počtu, které Sidonští a Tyrští byli dováželi Davidovi.
5 David (si) řekl: „Šalomoun, syn můj, chlapec malý a útlý jest; dům
však, který chci stavěti Hospodinu, takový má býti, by po všech kra-
jinách byl slavný; proto připravím jemu potřeb.“ Pro tu příčinu před
svou smrtí připravil velmi mnoho potřeb.

6 Povolav pak Šalomouna, syna svého, přikázal mu, by vystavěl
dům Hospodinu, Bohu Israelovu. 7 David řekl Šalomounovi: „Synu
můj, vůle má byla, bych vystavěl dům jménu Hospodina, Boha svého;
8 ale Hospodin mne oslovil řka: „Mnoho krve jsi vylil a velmi mnoho
válek jsi vedl; nesmíš stavěti dům jménu mému, vyliv krve tolik
přede mnou. 9 Syn, který se ti narodí, bude muž pokojný, nebo pokoj
dám jemu ode všech okolních nepřátel; proto „Pokojný“ slouti bude;
pokoj a odpočinek dám v Israeli po [všecky] dny jeho. 10 Ten vy-
staví dům jménu mému a ten bude mně synem a já budu jemu otcem;
a upevním trůn království jeho nad Israelem na věky.“ 11 Nuže tedy,
synu můj, Hospodin buď s tebou a šťastně vystavěj dům Hospodinu,
Bohu svému, jak mluvil o tobě. 12 Dejž ti také Hospodin obezřelost
a smysl, abys mohl spravovati Israele a šetřiti zákona Hospodina,
Boha svého. 13 Nebo tehdy budeš moci prospívati, budeš-li ostříhati
příkazů a práv, o kterých přikázal Hospodin Mojžíšovi, by naučil (jim)
Israele. Buď silný a zmužile si počínej, neboj se a nestrachuj! 14 Hle,
já ve své starostlivosti připravil jsem potřeby na dům Hospodinův:
zlata sto tisíc hřiven, stříbra tisíc tisíců hřiven, mědi pak a železa
nelze zvážiti, nebo množství (jeho) převyšuje (každý) počet; dřevo
i kámen připravil jsem ke všem potřebám. 15 Máš také hojně řemeslníků,
kameníků, zedníků, tesařů a všelikých umělců, kteří umějí velmi do-
vedně zpracovati 16 zlato, stříbro, měď i železo, jehož není počtu. Vstaň
tedy a pracuj, a Hospodin buď s tebou!“

17 David přikázal také všem knížatům israelským, aby pomáhali
Šalomounovi, synu svému, řka: 18 „Vidíte, že Hospodin, Bůh váš, je
s vámi, že dal vám pokoj vůkol, že dal všecky nepřátele v ruce vaše,
a že podmaněna je země před Hospodinem i před lidem jeho. 19 Při-
čiňte se tedy srdcem svým i duší svou, byste hledali Hospodina, Boha

V. 3. O železe 3. Král se nezmiňuje. — O množství mědi srv. 3. Král 7, 47.
K. v. 4. srv. 3. Král 5, 1.—15.

V. 5. Šalomounovi bylo r. 980 asi 12 roků. Viz 3. Král 1, 5.

K. v. 8. viz níže 28, 3. — Hummelauer se domnívá, že David kromě válek spravedlivých, o kterých bylo výše vypravováno (srv. 17, 10; 2. Sam 7, 9; 8, 6.) vedl také nějakou válku nespravedlivou, v té že „prolil tak mnoho krve“, že mu nepopřál Pán, aby mu směl vystavěti chrám.

V. 9. „Pokojný“ = Šalomoun. Viz 2. Sam 12, 24.

K. v. 10. srv. 2. Sam 7, 13. n.; 1. Par 17, 12. n.; 3. Král 5, 5; Žid 1, 5.

V. 14. Místo: „Ke všem potřebám“ hebr.: „a přidej k tomu“. Srv. 2. Par 2. — Počítáme-li, že 1 hřivna zlata = 49·11 kg, je 100.000 hřiven = 4,911.000, t. j. bez mála pět milionů kg zlata! — Počítáme-li, že 1 hřivna stříbra = 43·659 kg, je 1,000.000 hřiven: 43,659.000. Srv. 3. Král 9, 14; 10, 29. Ty veliké číslice nalezl skladatel Par v prameni již. Neznamenají nic jiného nežli „velmi mnoho“, „nesmírně mnoho“ a pod.

V. 18. Místo: „všecky nepřátele v ruce vaše“ čti s hebr.: „obyvatelstvo země do ruky mé“.

svého; vzchopte se a vystavějte svatyni Hospodinu Bohu, by uvedena byla Hospodinova archa úmluvy, jakož i nářadí Hospodinu zasvěcené do domu, který bude vystavěn jménu Hospodinovu.

2. **Počet, třídy, rody a služba levitů** (23, 1.—32.).

Šalomoun ustanoven králem (23, 1.). Knížata, kněží a levité shromážděni (23, 2.). 38.000 sečtených prostých levitů rozděleno na čtyři třídy: *a*) 24.000 bohoslužebných služebníků, *b*) 6.000 představených, *c*) 4.000 vrátných, *d*) 4.000 zpěváků a hudebníků (v. 3.—5.). Rodopisný přehled všech levitských rodů (6.—24.). Přehled jejich služebných povinností (25.—32.).

Hlava 23. — 1 Když se David sestaral, když mu bylo (již) velmi
mnoho let, ustanovil králem Šalomouna, svého syna, nad Israelem.
2 A shromáždil všecka knížata Israleova, i kněze a levity.
3 Levité od třicíti let a výše byli sečteni a shledáno, že jich je
třicet osm tisíc mužů.
4 Z těch vybrány a roztříděny ke službě domu Hospodinova dvacet
čtyři tisíce; správců a soudců šest tisíců; 5 vrátných čtyři tisíce, a toli-
kéž hudebníků, kteří měli hráti Hospodinu na hudebné nastroje, kterých
dal (David) nadělati.
6 A rozdělil je David na oddíly dle synů Leviových, totiž: Gersona,
Kaata a Merariho.
7 Synové Gersonovi: Leedan a Semej.
8 Synové Leedanovi: kníže Jahiel, Zetan a Joel, ti tři.
9 Synové Semejovi: Salomit, Hosiel a Aran, ti tři.
Ti jsou pohlaváři čeledí leedanských (a semejských).
10 Synové pak Semejovi: Lehet, Ziza, Jaus a Baria; ti jsou synové
Semejovi, čtyři. 11 Lehet byl první, Ziza druhý; Jaus pak
a Baria neměli mnoho synů, a proto byli počítáni za jeden rod
a jeden dům.
12 Synové Kaatovi: Amram, Isaar, Hebron a Oziel, ti čtyři.
13 Synové Amramovi: Áron a Mojžíš. — Aron byl ustanoven, aby

Hl. 23. — K. v. 1. srv. 3. Král 1, 46. n.

V. 2. opakován a nit vypravovací dále rozpředena níže 28, 1. nn. Skladatel Par zmíniv se o „knížatech, kněžích a levitech“ přerušil proud výpravný vložkou 22, 3.—27., 34., která líčí stav úřednictva a bohoslužebnictva v posledních letech vlády Davidovy. Král uspořádal osobní stav levitů již dříve, nejspíše tehdy, kdy se zabýval myšlenkou postaviti chrám a kdy počal konati přípravy k tomu velikému dílu.

K. v. 3. srv. Nm 4, 23. 48; 8, 24. — Číslice zde uvedené předpokládají, že levité sčítáni byli dle dosavadního mojžíšského zákona od 30 let a výše (Nm 4.). Když však dal David později sčítati levity již od dvaceti roků a výše (viz níže v. 24. 27.) vzrostl počet čtyř tříd zde jmenovaných.

V. 4. „správcové“ doslovně hebr: „písaři“.

V. 6. Seznam těch „oddílů“ Davidem ustanovených podán níže ve hl. 24. — Zde (hl. 23.) podány levitské rody, tedy „oddíly“ přirozené.

V. 7. Rod, který tu sluje „Leedan“ (snad podle pozdějšího šejka), slul původně Lobni. Srv. výše 6, 17; Ex 6, 17; Nm 3, 18. 21; 26, 58. Srv. také výše 7, 20. n.

V. 8. Místo „kníže“ čti „knížete“ a připoj k předešlému „Leedana“. Leedan byl „emírem“ Leedanovců (a také Semejovců). Tak Hummelauer. — Jahiel, Zetan a Joel jmenováni též níže 26, 21. n.; Joel také 15, 7. 11. (srv. 6, 21.).

V. 11. „první“ = náčelník, šejk. — Bylo tedy úhrnem rodů Gersomových: $3 + 3 + 3 = 9$.

V. 13. připomíná, že Áronovci byvše povoláni ke kněžství, byli z rodů prostých levitů vyřazeni; proto nepodán tu přehled jejich rodů. Ne tak potomstvo Mojžíšovo (v. 14.).

konal službu ve velesvatyni, on i synové jeho na věky, a ka-
didlo by zapaloval Hospodinu dle patřičného řádu a dobro-
řečil jménu jeho na věky. — [14] Také synové Mojžíše, muže
Božího, byli čítáni ke kmeni Levi. [15] Synové Mojžíšovi: Gersom
a Eliezer. [16] Synové Gersomovi: Subuel, pohlavár. [17] Synové
pak Eliezerovi byli: Rohobjáš, pohlavár; jiných synů Eliezer
neměl. Synové však Rohobjášovi rozmnožili se velmi.
[18] Synové Isaarovi: Salomit, pohlavár.
[19] Synové Hebronovi: Jerjau pohlavár, Amariáš druhý, Jahaziel
třetí, Jekmaam čtvrtý.
[20] Synové Ozielovi: Micha pohlavár, Jesjáš druhý.
[21] Synové Merariovi: Moholi a Musi.
Synové Moholiovi: Eleazar a Kis. [22] Eleazar umřel nemaje synů
než dcery, jež pojali synové Kisovi, jejich bratři.
[23] Synové Musiovi: Moholi, Eder, a Jerimot, ti tři.
[24] Ti jsou synové Leviovi dle svých čeledí a rodů, — pohlaváři
po pořádku — a dle počtu všech osob, kteří konali službu domu
Hospodinova, od dvaceti let a výše.
[25] Nebo řekl David: „Odpočinek dal Hospodin, Bůh Israelův,
lidu svému a usídlil se v Jerusalemě až na věky. [26] Nebude tedy le-
vitskou povinností, by nosili ještě stánek a všecko náčiní ke službě
jeho.“ — [27] Dle pozdějších rozkazů Davidových totiž měli býti počítáni
levité od dvacíti let a výše. — „Ale pod dozorem synů Áronových budou
konati službu domu Hospodinova v nádvořích, v komorách, při očistách
jakékoli posvátné věci, při všech úkonech služby chrámu Hospodinova.
[29] Budou dále ti bohoslužebníci starati se o chleby předkladné, o bělnou
mouku k oběti, o přesné placky, o pánev na pečení, jakož i o všelikou
váhu a míru. [30] Levité budou také státi ráno, by chválili a opěvovali
Hospodina; taktéž i večer, [31] kdykoli budou obětovány celopaly Hospo-
dinu, v sobotu, na nov měsíce, a při slavnostech ostatních, v počtu,
jaký ten onen obřad žádá, ustavičně před Hospodinem. [32] A (budou

---

V. [17]. Subuel a Rohobjáš jmenováni toliko ještě 24, 20. n.; 26, 24. n.
K. v. [19. n.] srv. níže 24, 23. 25. Bylo tedy úhrnem rodů Kaatovců: $2+1+4+2=9$.
K. v. [21]. srv. výše 6, 19. (6, 4.) a níže 24, 28. n
V. [22]. „bratři“, t. j. strýčenci (bratranci). Srv. Nm. 27, 1.—11; 36, 1.—13.
V. [23]. „Moholi“ byl jiný nežli jeho soujmenovec ve v. 21. — Ti „tři“ byli hlavy tří rodů. Srv. níže 24, 30. — Bylo tedy úhrnem rodů Merarovců: *4*. —
V. [24]. je závěrek seznamu v. 3.—23. — „čeledi“: Gersomovci, Kaatovci, Merariovci. — „Rodů“ měli Gersomovci 9. (výše v. 11.); počítáme-li Jausa a Barajáše za dva rody, *10*; počítáme-li s Hummelauerem zvláště rod Leedanův měli Gersomovci *11* rodů. Kaatovci dle v. 20. měli jich *9*, Merariovci dle v. 23. měli *4* rody. Úhrnem tedy bylo všech rodů levitských: *24*. — „počet všech osob“ byl dle v. 3.: *38.000* — „službu domu Hospodinova“ v širším smyslu: úkony všech čtyř tříd (v. 4. n.) Služba ve chrámě žádala více bohoslužebníků; proto snížil David dobu, kdy levité měli nastoupiti službu z 30 roků (Nm 4.) na 20. — Za v. 24. polož hned v. 27. (Hummelauer) „pozdější“ rozkazy Davidovy, (dle kterých začíná služba levitů dvacátým rokem (v. 24), dlužno rozlišovati tedy od starších dřívějších ustanovení (v. 3.).
V. [29]. O chlebech předkládaných viz Lv 24. 8; 7, 12.—14; 8, 26. — O moučné oběti viz Lv. 2, 1. — O nekvašených plackách viz tamže 2, 4. — O koláčích, pečených na pekáči viz tamže 2, 5; 7, 9. — Hebr. jmenuje také Lv 6, 21. (14.). — O mírách na tekutiny a věci sypké viz Ex 29, 40; Lv 19, 35.
K v. [32]. srv. Nm 18, 3.—7.

státi), by ostříhali předpisů o stánku úmluvy, řádu svatyně a příkazů synů Áronových, svých bratří, ve službě domu Hospodinova."

3. **Třídy kněží** (24, 1.—19.) **a levitů** (24, 20.—31.).

Hlava 24. — 1 Synové Áronovi byli takto roztříděni:
Synové Áronovi: Nadab, Abiu, Eleazar a Itamar. 2 Nadab a Abiu
zemřeli před otcem svým bez dětí, i konal úřad kněžský Eleazar
a Itamar.
3 I rozdělil je David, t. j. Sadok ze synů Eleazarových a Ahimelech
ze synů Itamarových v příslušné třídy k službě (jejich). 4 Bylo shle-
dáno, že mají Eleazarovci mnohem více mužských než Itamarovci,
proto rozdělil je (takto): z Eleazarovců (bylo) šestnáct pohlavárů ro-
dových a z Itamarovců osm (pohlavárů) rodů a domů jejich.
5 Rozdělil pak oba rody mezi sebou losy, nebo byli knížata sva-
tyně a knížata Boží tak z Eleazarovců, jako z Itamarovců.
6 A sepsal je Semejáš, syn Natanaelův, písař z kmene Levi, před
králem a knížaty, před Sadokem knězem a Ahimelechem, synem Abia-
tarovým, i před pohlaváry rodů kněžských a levitských: jeden dům,
který nad jinými byl, Eleazarův; a druhý dům, který pod sebou měl
jiné, Itamarův.
7 První los padl na Jojariba, druhý na Jedejáše, 8 třetí na Harima,
čtvrtý na Seorima, 9 pátý na Melchiáše, šestý na Majmana, 10 sedmý
na Akkosa, osmý na Abiáše, 11 devátý na Jesua, desátý na Seche-
niáše, 12 jedenáctý na Eliasiba, dvanáctý na Jakima, 13 třináctý na Hopfa,
čtrnáctý na Isbaaba, 14 patnáctý na Belgu, šestnáctý na Emmera, 15 sedm-
náctý na Hezira, osmnáctý na Afsesa, 16 devatenáctý na Fetejáše, dva-
cátý na Hezechiela, 17 dvacátý prvý na Jachina, dvacátý druhý na
Gamula, 18 dvacátý třetí na Dalajaua, dvacátý čtvrtý na Maazjaua.
19 Ty jsou třídy jejich dle služby jejich, aby vcházeli do domu
Hospodinova dle řádu svého, který dal Áron, otec jejich, jak byl
přikázal Hospodin, Bůh Israelův.

Hl. 24. — V. 1. Skladatel Par chtěje podati třídy levitů (v. 20.—31.) o kterých mluvil ve hl. předešlé, předesílá také třídy kněží (v. 1.—19.). — O synech Áronových viz také výše 6, 3b. (5, 29b.). — K v. 2. viz Nm 3, 2. 4; Lv 10, 2.

V. 3. n. David umluvil věc s velekněžími a ti kněze roztřídili. — Místo „Ahimelech" čti „Abjatar, syn Ahimelechův". Srv. výše 18, 16. — Kolik bylo „pohlavárů" tolikéž bylo též „rodů" a tolikéž i „tříd" (16 + 8 = 24). Proč bylo Itamarovců toliko třetina kněžstva, viz 1. Sam 22, 11. nn.

V. 5. David, aby se vyhnul řevnivosti mezi kněžími konajícími službu v Gabaoně (= „knížata Boží") a na Sioně (= „knížata svatyně") ustanovil pořad tříd losem (Hummelauer). V losech viděli staří vyslovenou vůli Boží.

V. 6. Místo „Ahimelechem, synem Abjatarovým" čti jako výše v. 3; 18, 16. Místo „jeden dům... Itamarův" čti: „po jednom rodu bylo vzato (losem) Eleazarovi, a po jednom bylo vzato Itamarovi". Dle toho první rod (třída) a každý lichý až včetně po 15tý jakož i 8 posledních rodů (17.—24.) bylo vzato z Eleazarovců, všecky sudé rody (třídy 2. 4. 6. 8. 10. 12. 14. 16.) byly (losem) vzaty z Itamarovců. (Jiní jinak.)

K v. 7. viz 1. Mach 2, 1; 1. Par 9, 10. — K v. 9. viz 1. Par 9, 12. — O Abijovi či Abiášovi viz Lk 1, 5. — K v. 14. srv. výše 9, 12. — K v. 17. viz výše 9, 10.

[20] Z ostatních pak levitů,
z Amramovců byl Subael, a ze synů Subaelových Jehedejáš; [21] ze synů
Rohobjášových pohlavár Jesiáš; [22] Isaarův syn Salemot, a syn
Salemotův Jahat; [23] syn jeho Jerjau pohlavár, Amariáš druhý,
Jahaziel třetí, Jekmaan čtvrtý. [24] Syn Ozielův Micha, syn Michův
Samir. [25] Bratr Michův Jesiáš a syn Jesiášův Zachariáš.
[26] Synové Merariovi: Moholi a Musi. Syn Oziaův Benno. [27] Mera-
riovi synové také: Oziau, Soam, Zachur a Hebri. [28] Moholiův
pak syn Eleazar, který neměl dětí. [29] Syn Kisův Jerameel.
[30] Synové Musiovi: Moholi, Eder a Jerimot.
Ti jsou synové Leviovi dle svých domovských rodů.
[31] Také ti metali losy jako bratři jejich, synové Aronovi, před
Davidem králem, Sadokem, Ahimelechem, a pohlaváry rodů kněžských,
starší i mladší; [všecky los rovně dělil].

4. Počet a třídy bohoslužebných zpěváků a hudebníků (25, 1.—31.).

Hlava 25. — [1] David a vojevůdcové ustanovili k službě také
syny Asafovy, Hemanovy a Iditunovy, aby prorokovali na citary, harfy
a cimbály dle počtu svého povinnost sobě přidělenou činíce.

V. 20.—31. je seznam levitů, příslušných k prvému oddělení. Viz výše 23, 4. n.

V. 20. „Ostatní“ levité jsou Kaatovci a Merariovci proti Gersomovcům, jejichžto seznam tu není podán. Byl snad při opisování nedopatřením opominut a tak se nás nedochoval. Srv. výše 23, 7.—11.

Seznam 24, 20.—31. podává některé dodatky k seznamu všech levitů 23, 7.—23. Seznam 24, 20.—31. vypočítává z 23, 7.—23. ony rody, kterým bylo za povinnost uloženo, by přisluhovali ve svatyni kněžím. Viz výše 23, 4. n.

K v. 20. viz o Subaelovi výše 23, 13. 15. n. — „Z Amramovců“ t. j. Kaatovců.

V. 21. O Rohobjášovi srv. 23, 17. Hummelauer se domnívá, že byl Jesiáš představeným všech levitských rodů, kteří byli zařazeni do prvé třídy (23, 4.).

V. 22. 23. O Salemotovi srv. 23, 18. — Před v. 23. doplň ohledem na 23, 19: „Synové Hebronovi“.

K v. 24. srv. 23, 20. — K v. 25. srv. 23, 20.

V. 25a. = 23, 21a. — V. 26. čti s Hummelauerem: „Merariovci: Moholi, Musi a synové Ozjauovi“. Ježto Ozjau není jmenován Ex 6, 19; 1. Par 6, 19; 23, 7.—23., domnívá se Hummelauer, že je to jméno rodu, který krevně z Merariovců nepocházel, který však David Merariovcům připsal.

V. 27. důsledně čti: „Mararovci, kteří pocházejí z Ozjaua: Boni (viz výše 6, 46.), Soam, Zachur a Hebri.

K. v. 28.—30. srv 23, 21b. 22n.

K. v. 31. srv. výše v. 6.

Hl. 25. — V. 1. Že pořádaly sbory pěvecké „vojevůdcové“, vysvětluje Hummelauer tím, že zpěváci ti byli původně nevolníci, ve válce získaní, kteří byli věnováni svatyni. Srv. Jos 9, 21. (27.). Zprvu konali nízké služby, později byli přivtěleni k levitům (15, 19.—21.) a ustanoveni bohoslužebnými zpěváky a hudebníky. Srv. o těchto „věnovancích“ (= „nethinejských“) Esdr 2, 36. 40. 43. 55; 8, 17. 20; Neh 3, 26. 30; 7, 39. 43. 47. 60. Po návratu ze zajetí babylonského byli od levitů přesně rozlišováni. — O třech odděleních zpěváků viz též výše 6, 31.—47. — „prorokovali“ na citary, = zpívali nadšeně písně s průvodem citary atd. — Místo „dle počtu . . . plníce“ čti s hebr.: „Byl pak počet mužů, kteří byli zaměstnáni touto svou službou“: Je to nadpis k v. 2.—7., kteréžto verše popisují sbory a osobní stav zpěváků před opravou (reformou), kterou vykonal David a která popsána je níže ve v. 8.—31.

2 Ze synů Asafových: Zachur, Josef, Nataniáš, a Asarela, synové
Asafovi, pod dozorem Asafa, který prorokoval pod králem.
3 Z Idituna, synové Iditunovi: Godoliáš, Sori, Jeseiáš, Hasabiáš,
Matatiáš, (...) šest, pod dozorem otce svého Idituna, který na citaru
prorokoval, když chválili a velebili Hospodina
4 A z Hemana, synové Hemanovi: Bokkijau, Matanjau, Oziel,
Subuel, Jerimot, Hananiáš, Hanani, Eliata, Geddelti, Romemtiezer, Jesbakassa, Melloti, Otir a Mahaziot;
5 všichni tito (byli) synové Hemana,
vidce králova, dle výroků Božích, že povýší roh (jeho); dal totiž Bůh
Hemanovi synů čtrnáct a dcery tři.
6 Ti všichni pod dozorem otce svého ustanoveni byli, by při
zpěvu v chrámě Hospodinově (hráli) na cimbály, harfy a citary, k službám
domu Hospodinova pod králem, jakož i Asafem, Iditunem a Hemanem.
7 Bylo jich pak i s bratřími jejich, těch (totiž), kteří byli vycvičeni
ve zpěvech Hospodinových, všech mistrů, dvě stě osmdesát osm.
8 I metali losy po svých odděleních, starší stejně jako mladší,
mistr jako žák.
9 I vyšel los první Josefovi, který byl z Asafa.
Druhý Godoliášovi, jemu, synům a bratřím jeho, dvanácti.
10 Třetí Zachurovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
11 Čtvrtý Isarovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
12 Pátý Nataniášovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
13 Šestý Bokkijauovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
14 Sedmý Isreelovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
15 Osmý Jesaiášovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.

V. 2. Na prvém místě jmenován Asaf, ježto byl vrchním ředitelem zpěvu a hudby. Sám byl „pod králem", ježto nejvyšším sbormistrem a kapelníkem byl sám král. (Hummelauer.)

V. 3. Mezi Iditunovce zařaď z v. 17. Semejáše. — „chválili a velebili" = když zpívali písně (žalmy), které začínaly buď slovem „Hódú" (= chvalte, děkujte), nebo „Hallelú" (= velebte).

V. 5. Dáti mnoho dětí bylo slíbeno (= „výroky Boží") v odměnu za spravedlivý život. — Kdo měl mnoho dětí, nabyl tím mnoho vlivu a síly (= „roh jeho byl povýšen." Srv. 1. Sam 2, 10.) Srv. Ž 126, 3. nn. — Hummelauer se domnívá, že „čtrnáct synů" znamená tu 14 sborů Hemanovi a jeho nástupcům (potomkům) podřízených, „tři dcery" pak že jsou tři sbory zpěvaček. Srv. Ex 15, 20. n.; Sdc 11, 34; 1. Sam 18, 7; 2. Sam 19, 35; Kaz 2, 8; Judit 15, 15.

V. 6. je závěr v. 2.—5. — „otec" = příslušný sbormistr či kapelník (Asaf, Iditun, Heman). — „chrám Hospodinův" byl tehdy v Gabaoně.

V. 7.—31. popisuje stav zpěváků a hudebníků (dle Hummelauera „věnovaných" svatyni), jak jej znova uspořádal („reformoval") David. — „ve zpěvech" a v hudbě, která je provázela. — Hummelauer rozlišuje počet 288 „věnovanců" od 4000, součtu všech levitských zpěváků a hudebníků výše 23, 5.

V. 8. Místo „po svých odděleních" lépe: „aby stanoven byl pořad služebný". Schlögl míní, že byly ustanoveny 24 třídy a každé přičteno 12 mistrů ($24 \times 12 = 288$. v. 7.) a tolikéž „žáků".

V. 9. Opakují se do posledního všecka jména, známá z v. 2.—4., toliko v jiném postupu. Jsou to jména dokonce jiná nežli 6, 33.—47; 15, 17.—24; jde tu totiž o věci dokonce jiné, o „věnovance", (chrámové nevolníky) nikoliv o levity. (Hummelauer.) — Místo „který byl z Asafa" čti: „jemu, synům a bratřím jeho, dvanácti". — Josef jmenován výše ve v. 2. (Asafovec.) — Godoliáš ve v. 3. (Iditunovec.)

V. 10.—12. Zachur jmenován ve v. 2; Isar = Sori ve v. 3; Natanjáš ve v. 2.

V. 13.—15. Bokkijau znám z v. 4; Isreela = Asarela v. 2; Jesajáš = Jesejáš v. 3.

16 Devátý Matanjauovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
16 Desátý Semejášovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
18 Jedenáctý Azareelovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
19 Dvanáctý Hasabiášovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
20 Třináctý Subaelovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
21 Čtrnáctý Matatiášovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
22 Patnáctý Jerimotovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
23 Šestnáctý Hananiášovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
24 Sedmnáctý Jesbakassovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
25 Osmnáctý Hananiovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
26 Devatenáctý Mellotiovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
27 Dvacátý Eliatovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
28 Dvacátý prvý Otirovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
29 Dvacátý druhý Geddeltiovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.
30 Dvacátý třetí Mahaziotovi, synům a bratřím jeho dvanácti.
31 Dvacátý čtvrtý Romemtiezerovi, synům a bratřím jeho, dvanácti.

5. **Levité — vrátní a jejich povinnosti** (26, 1.—19).

a) Pohlaváři jejich (v. 1.—11.), b) povinnosti jejich (12—19.).

Hlava 26. — 1 Oddíly vrátných:
Z Koreovců: Meselemiáš, syn Koreův, ze synů Asafových.
2 Synové Meselemiášovi: Zachariáš prvorozený, Jadihel druhý,
Zabadiáš třetí, Jatanael čtvrtý, 3 Elam pátý, Johanan šestý,
Eljoenaj sedmý.
4 Synové Obededomovi: Semejáš prvorozený, Jozabad druhý,
Joaha třetí, Sachar čtvrtý, Natanael pátý, 5 Ammiel šestý,
Issachar sedmý, Follati osmý; nebo požehnal mu Hospodin.
6 Semejášovi, jeho synu narodili se synové, kteří vládli v rodech
svých, ježto byli (to) zdatní muži. 7 Synové tedy Semejášovi byli:
Otni, Rafael, Obed, Elzabad; bratři jeho, zdatní muži: Eliu a Samachiáš.
8 Všichni ti (byli) ze synů Obededomových; oni, synové
i bratři jejich, zdatní ke službě, šedesát dva Obededomovci.

V. 16.—18. Matanjau znám z. v. 4; Semejáš z v. 3; Azareel = Oziel v. 4.

V. 19.—21. Hasabjáš znám z v. 3; Subael = Subuel v. 4. — Matatiáš znám z v. 3.

V. 22.—24. Jerimot znám z v. 4; Hananjáš z v. 4; Jesbakass z v. 4.

V. 25.—29. Hanani znám z v. 4; Melloti z v. 4; Eliata z. v. 4; Otir z v. 4; Geddelti z v. 4.

V. 30.—31. Mahaziot i Romemtiezer jmenováni taktéž ve v. 4.

Hl. 26. — V. 1. n. Dle 23, 5. byly vrátných *4000.* — Meselemjáš znám již z 9, 21; níže ve v. 14. sluje Selemjáš, 9, 19. pak: Sellum. — „Kore", otec Meselemjášův byl jiný nežli Kore (Nm 16.), praotec rodu „Koreovců" či „Korachovců". — Místo „Asafových" čti se zřetelem k Ex 6, 24.: „Abiasafových". — Zacharjáš jmenován také ve v. 14; též již 9, 21.

V. 4. n. Obededom, Merariovec, znám již z 15, 24; 16, 38. Dlužno jej rozlišovati od Obededoma zpěváka, uvedeného v 15, 18. — Srv. též 13, 13. n.; 2. Sam 6, 10. n.; 1. Par 25, 3.

V. 7. Eliu a Samachjáš byli „jeho" (Semejášovi) „bratři", t. j. pobоční pokrevní další, zejména bratrovci (synové jeho bratří); ti bratři jsou jmenováni ve v. 4. n.

V. 8. n. Není nutno mysliti, že všichni mužové ve v. 6.—8. jmenovaní již vynikali za Davida; spíše líčí tu skladatel Par stav osob z dob pozdějších dle pramene, napsaného po Davidovi. — K číslu 62. srv. 16, 38. — V. 9. patřil vlastně za v. 3. — Bylo tedy úhrnem rodů vrátných: 18 Meselemjovců + 62 Obededomovců + 13 Hosovců = 93. Srv. 9, 22; 16, 38; Esdr 7, 7; Neh 11, 19.

[9] Synů pak Meselemiášových a bratří jejich, zdatných (mužů) osmnáct.
[10] Z Hosy, to jest z Merariovců: Semri, pohlavár — neměl totiž prvorozeného a proto ustanovil ho jeho otec pohlavárem —
[11] Helkiáš druhý, Tabeliáš třetí, Zachariáš čtvrtý. Všech těch synů a bratří Hosových třináct.
[12] Ti byli roztříděni za vrátné, aby vždycky jakožto představení
stráží konali službu v domě Hospodinově jako jejich bratři.
[13] Byly totiž metány losy stejně malým i velikým po jejich rodech
o každou bránu. [14] I padl los (brány) východní na Selemiáše. Zachariášovi,
synu jeho, muži velmi rozšafnému a vzdělanému, dostala se losem
strana severní. [15] Obededomovi a synům jeho strana jižní; na té straně
domu byla rada starších. [16] Sefimovi a Hosovi (dostala se) losem strana
západní, brána, která vede na cestu vzhůru stoupající, stráž proti stráži.
[17] A sice na východě bylo levitů šest a na severu čtyři na den; na
jihu také na den čtyři; a kde byla rada, dva a dva. [18] U komor
vrátných na západě byli čtyři na cestě a po dvou u komor.
[19] To jsou oddíly vrátných Koreovců a Merariovců.

6. **Levité strážcové chrámového pokladu** (26, 20.—28.).

[20] Achiáš byl nad poklady domu Božího a nad posvátným nářadím.
[21] Ledanovci, Gersonovci z Ledana, pohlaváři rodů Ledana, Gersonovce: Jehielovci. [22] Synové Jehielovi: Zatan a Joel, jeho bratr; (byli) nad poklady domu Božího.

V. 12. „Ti“ jmenovaní ve v. 1.—11. — „jejich bratři“ = jim podřízení vrátní.
V. 13. Co znamená „malým i velikým“ viz 25, 8.
V. 15. přelož: „Obededomovi strana jižní a synům jeho skladiště“. O té místnosti viz 2. Par 25, 24; Neh 12, 25.
V. 16. přelož: „A Chósovi (připadla) západní strana u brány Šallecheth, na cestě vyvýšené, stráž vedle stráže“. Brána Šallechet byla v místech dnešní brány Báb es-Silsile (Řetězová) u Wilsonova oblouku. Cesta „vyvýšená“ byl most (viadukt), který vedl přes údolí dnes Wad zvané („Sýrařů“) z hory chrámové na protější pahorek; zbytek toho mostu je „Wilsonův oblouk“. Jedna stráž stála u brány městské zdi (Šallecheth), druhá stráž u protější brány chrámové ohrady. Prostora mezi oběma zdmi slula „parbár“. Viz 4. Král 23, 11.
V. 17. Místo „rada“ čti „skladiště“ a srv. v. 15.
V. 18. Místo „u komor vrátných“ čti „v parbáru“. Viz v. 16. — Taktéž místo „u komor“ čti: „v parbáru“. — 4 strážci stáli u brány Šallechet, 2 u protější brány ohrady chrámové, na východě 6, na severu 4, na jihu 4 + 2 + 2 = úhrnem 24. Z těch bylo 6 Selemjovců (v. 14a.), 4 Zacharjovci (v. 14b.), 8 Obededomovců (v. 15.) a 6 Hosaovců (v. 16.). Dovoleno připustiti, že svatopisec, který vypravuje, kterak byli ustanoveni strážcové svatyně od Davida, popisuje místa a třídy tak, jak bylo kdysi v chrámu. (Hummelauer.)
V. 20.—32. popisuje řády levitů, příslušných ke druhé třídě jmenované výše 23, 4. „písaři a soudcové“. Stráž a správa posvátného majetku chrámového (v. 20.—28.) byla svěřena velmi váženým rodinám Gersomovců (v. 21. n. Gersom, prvorozenec Leviův) a Kaatovců (v. 23.), zejména Amramovců, potomků Mojžíšových (v. 24.—28.).
V. 20. přelož dle hebr.: „A levité, bratři jejich (vrátných v. 19), (ustanoveni) byli nad poklady domu Božího (v Gabaonu) a nad poklady věcí zasvěcených (srv. v. 26.).
V. 21. O Ledanovi, synu Gersomově viz 23, 7.—9., o Jehielovi, Ledanově synu tamže v. 8. Nebyla tedy správa jmění posvátného svěřena Semejovcům (23, 9.—11.).
V. 22. Zathan = Zethan 23, 8.

23 Z Amramovců, Isaarovců, Hebronovců a Ozihelovců byl 24 Subael,
syn Gersoma, Syna Mojžíšova, vrchním správcem pokladů; 25 a bratři
jeho: Eliezer, Rahabjáš, jeho syn, Isaiáš, syn tohoto, Joram, syn tohoto,
Zechri, syn tohoto, a Selemit, syn tohoto.
26 Ten Selemit a bratří jeho byli nad poklady věcí zasvěcených,
které zasvětil David král, knížata rodová, tisícníci, setníci a vojevůdcové
25 z bojů, z kořistí vybojovaných, které byli zasvětili na stavbu [a ná-
řadí] chrámu Hospodinova; 28 také všecko, co zasvětil Samuel videc,
Saul syn Kisův, Abner syn Nerův, a Joab syn Sarviin; všichni, kteří
co zasvětili, (učinili tak) skrze Selemita a jeho bratry.

6a. **Levité soudcové** (26, 29. – 32).

29 Z Isaarovců Choneniáš a synové jeho byli pro službu venku
nad Israelem, aby byli písaři a soudci.
30 Z Hebronovců Hasabiáš a bratři jeho, tisíc sedm set mužů
velmi zdatných bylo nad Israelem za Jordanem k západu ve všech
věcech Hospodinových a ve službě královské.
31 Z Hebronovců byl také Jeriáš, hlava rodin a rodů jejich —
čtyřicátého roku království Davidova byli sčítáni a napočteno mužů
velmi zdatných v Jazeru galaadském (...) — 32 a bratři jeho, zdatní
muži, dva tisíce sedm set [rodových hlav]. Ty ustanovil David král
nad Rubenovci, Gadovci a nad polovicí kmene Manassova ke všeliké
službě Boží a královĕ.

7. **Davidovi vojenští a civilní hodnostáři** (27, 1.—34.).

Velitelé dvanácti vojenských sborů (1.—15). Knížata kmenová (16.—24.), správcové královských statků (25.—31.). Nejvyšší dvorští úředníci (32.—34.).

Hlava 27. — 1 Synové Israelovi dle počtu svého, pohlaváři če-
ledí, tisícníci, setníci a úředníci, kteří sloužili králi po příslušných

---

V. 23. jmenuje čtyři větve Kaatovců.

V. 24. n. Subael znám z 23, 16. — Eliezerovci byli „bratři“ Subaelovi (= „jeho“). — Jiný Selemit jmenován 23, 18; 24, 22. (Isaarovec), jiný 23, 9. (Gersomovec).

V. 27. Místo „na stavbu“ čti „na podporu“. Na stavbu jich Šalomoun neužil.

V. 28. „skrze Selemita“, skrze jeho rodinu, které ten úřad dědičně příslušel. O kořisti, zasvěcené svatyni viz 18, 11; 2. Král 8, 11; 2. Par 5, 1; 3. Král 7, 51; 4. Král 12, 18; 2. Par 24, 7.

V. 29. „Isaarovci“ větev Kaatovců. Viz v. 23. — O Chonenjášovi srv. výše 15, 22. — Soudcovská služba „venku“ = mimo svatyni. Tito Chonenjovci byl nadřízený soud („instance“), kterému podřízeny byly soudy předjordánské a zajordánské, jmenované ve v. 30. n. (Hummelauer.) — O „písařích (úřednících) a soudcích“ vůbec, viz výše 23, 4. 6.

V. 30. Hebronovci = větev Kaatovců. Srv. v. 23. — „za Jordánem na západ“ = v Předjordání. — „bylo nad Israelem“ = vykonávali dozor nad soudnictvím náboženským (= „ve věcech Hospodinových“) i občanským („ve službě královské“.)

V. 31. n. Hebronovec Jerjau jmenován výše 23, 19. — O Jazeru viz Jos 13, 25. — „čtyřicátého roku ... galaadském“ je glosa, která měla tu kdysi číslici 2700. Jsou-li číslice 1700 a 2700 původní, je pochybno; zdá se, že byly zveličeny.

Hl. 27. — V. 1. zní dle hebr.: „A synové Israelovi dle počtu svého, rodové hlavy, tisícníci, setníci a jejich písaři, kteří sloužili králi ve všech potřebách oddílů, co měsíc nastupujících i odstupujících,

oddílech, nastupujíce a odstupujíce každý měsíc v roce, ze kterých
byl každý v čele dvaceti čtyř tisíc mužů:
2 Nad prvním sborem první měsíc byl Jesboam, syn Zabdielův; —
pod ním tedy dvacet čtyři tisíce — byl ze synů Faresových, a velitelem
všech velitelů ve vojště měsíce prvního.
4 Nad sborem druhého měsíce byl Dudia Ahohovec, [a po něm
druhý jménem Makellot], který velel dílu vojska dvaceti čtyř tisíců.
5 Vůdcem sboru třetího na třetí měsíc byl Banajáš, syn Jojady,
[kněz]; ve sboru jeho byly dvacet čtyři tisíce. 6 Tento Banajáš byl
nejzdatnější mezi třicíti a nad třicíti; byl pak nad sborem jeho Ami-
zabad, syn jeho.
7 Čtvrtý, měsíce čtvrtého (byl) Asahel, bratr Joabův a Zabadiáš,
syn jeho po něm; ve sboru jeho byly dvacet čtyři tisíce.
8 Pátý, měsíce pátého, (byl) velitel Samaot Jezeřan; ve sboru
jeho byli dvacet čtyři tisíce.
9 Šestý, měsíce šestého (byl) Hira, Syn Akkesův, Tekuan; ve
sboru jeho byly dvacet čtyři tisíce.
10 Sedmý, měsíce sedmého (byl) Helles, Falloňan, Efraimovec;
ve sboru jeho byly dvacet čtyři tisíce.
11 Osmý, měsíce osmého (byl) Sobochaj, Husan z rodu Zarahi;
ve sboru jeho byly dvacet čtyři tisíce.
12 Devátý, měsíce devátého (byl) Abiezer, Anatoťan z Benjaminovců;
ve sboru jeho byly dvacet čtyři tisíce.
13 Desátý, měsíce desátého (byl) Maraj, Netofan, také z rodu Za-
rahi; ve sboru jeho byly dvacet čtyři tisíce.

---

každý měsíc v roce, oddílů po 24.000". — „O „písařích", přidělených vojevůdcům viz Dt 20, 5. nn. — V. 1 je nadpis výčtu v. 2.—15., kterým chtěl skladatel Par podati seznam a pořad dvanácti sborů vojenských. Původně byl asi ten v. kratší, později však dle 28, 1. byl rozšířen. Tak možno vysvětliti, že slibuje více (součet všech Israelitů, rodových hlav, tisíciníků, setníků, jejich písařů). Lze však také se domnívati, že v prameni, ze kterého skladatel Par čerpal, tyto seznamy skutečně byly i s nadpisem k nim přiléhajícím, že však z těch seznamů pojal sem skladatel Par toliko seznam 12 vojenských sborů (a jejich velitelů).

V. 2a. Jesboam = Ješba'al 11, 11; 2. Sam 23, 8. — „Faresovci" byli Judovci. Srv. 2, 4. Z toho rodu byl i David, pochopitelno tedy, že se dostalo tomu sboru cti sloužiti první měsíc, býti jakýmsi prvním „armádním sborem". — „velitelem" (sborovým) „všech velitelů", t. j. tisíciníků a setníků prvního sboru. Vrchními veliteli byli Joab a Abisaj.

V. 4. Místo „Dudia" čti: „Eliezer, syn Dodajův" dle 11, 12; 2. Sam 23, 9. — Co je v hranaté závorce, je pozdější glosa, které LXX nemá.

V. 5: O Banajášovi srv. 11, 22.—25; 2. Sam 8, 18; 23, 20.—23.

V. 6a. je glosa, vzniklá z porušeného 11, 25. (= 2. Sam 23, 23a.). Srv. 12, 4. Také 6b. zdá se býti glosa, jež dí, že po něm (srv. v. 7.) velel tomu sboru syn jeho Ammizabad (Schlögl).

V. 7. Asael byl již velitelem vojenského oddílu, když byl David ještě v Hebroně králem toliko judským. Když se stal později králem israelským, byl oddíl kdysi Asaelův, kterému velel nyní syn jeho Zebadjáš, pojat do nové vojenské organisace i se jménem bývalého svého velitele, který byl zabit dříve, nežli se stal David králem veškerého Israele (2. Král 2, 18. nn.). Možno, že již v Hebroně rozdělil si David své vojsko na dvanáct oddílů (menších), které se měsíčně střídaly ve službě. Srv. 11, 26; 2. Sam 23, 24.

V 8. Samaat = (?) Semma z Harodu 2. Sam 23, 25; 1. Par 11, 27. — Či snad dlužno s Hummelauerem se zřetelem k v. 11. 13. místo „Jezeřan" čísti: „Zerachovec"? Srv. 2, 4.

K v. 9. srv. Jos 15, 59; 1. Par 11, 28; 2. Sam 23, 26.

K v. 10. srv. 11, 27; 2. Sam 23, 26. — K v. 11. srv. v. 8; 11, 29; 2. Sam 23, 27.

K v. 12. srv. 11, 28; 2. Sam 23, 27. — K v. 13. srv. v. 8. 11; 2. Sam 23, 28.

14 Jedenáctý, měsíce jedenáctého (byl) Banajáš, Faratoňan, Efrai-
mec; ve sboru jeho byly dvacet čtyři tisíce.
15 Dvanáctý, měsíce dvanáctého (byl) Holdaj, Netofan, z rodu
Gotonielova; a ve sboru jeho byly dvacet čtyři tisíce.
16 Dále — v čele kmenů Israelových byli:
Nad Rubenovci kníže Eliezer, syn Zechriův.
Nad Simeonovci kníže Safatiáš, syn Maachův.
17 Nad Levity Hasabiáš, syn Kamuelův; nad Aronovci Sadok.
18 Nad Judovci Eliu, bratr Davidův.
Nad Issacharovci Amri, syn Michaelův.
19 Nad Zabulonovci Jesmajáš, syn Abdiášův.
Nad Neftalovci Jerimot, syn Ozrielův.
20 Nad Efraimovci Oseáš, syn Ozaziův.
Nad polovicí kmene Manassova Joel, syn Fadajášův.
21 Nad druhou polovicí kmene Manassova v Galaadu Jaddo, syn
Zachariášův.
Nad Benjaminovci Jasiel, syn Abnerův.
22 Nad Danovci Ezrihel, syn Jerohamův.
Ta jsou knížata synů Israelových.
23 Nechtěl však David sčítati jich od dvaceti let níže; nebo byl
řekl Hospodin, že rozmnoží Israele jako hvězdy nebeské.
24 Joab, syn Sarviin počal (je) sice počítati, ale nedokonal (toho);
nebo přišel proto hněv na Israele; a proto počet těch, kteří byli se-
čteni, není vložen do Knihy letopisů krále Davida.
25 Nad poklady královskými byl Azmot, syn Adielův; nad těmi pak po-
klady, které byly ve městech, na vsích a ve věžích, byl Jonatan, syn Oziášův.
26 Nad pracemi selskými a nad oráči, kteří vzdělávali půdu, byl
Ezri, syn Chelubův; 27 nad dělníky vinic Semejáš z Ramy; nad sklepy

---

K v. 14. srv. 11, 31; 2. Sam 23, 30. — K v. 15. srv. 11, 30; 2. Sam 23, 29; Jos 15, 17. (Gotoniel = Otoniel). — Z těchto sborových velitelů byl 1 Benjaminovec, (Abiezer, 9tý měsíc), 1 neznámého příslušenství (Eleazar, 2hý měsíc), 2 Efraimovci (Helles, 7mý měsíc a Banajáš 11tý měsíc), ostatních 8 bylo Judovců. Všichni jmenováni jsou v seznamu těch, kteří pomáhali Davidovi, aby se stal králem israelským (hl. 11; 2. Sam 23.), nejsou však mezi těmi, kteří se přidali k Davidovi, když prchal před Saulem (1. Par 12.).

V. 16.—24. podává seznam *12* knížat kmenových, kteří pečovali o věci občanské kmenů, jim podřízených a kteří nejspíše také dodávali schopné brance velitelům vojska (v. 2.—15.). — Seznam vypočítává 6 kmenů dle synů Liiných (Ruben, Simeon, Levi, Juda, Isachar, Zabulon (v. 16.—19.); po Neftalim (v. 19.), synu Balině, jmenováni jsou synové Rachelini (Efraim, Manasse, Benjamin (v. 20. n.); seznam zakončen Danem, synem Baliným (v. 22.). Pozoruhodno, že nejsou jmenováni synové Zelfini, Gad a Aser. Obvyklý počet *13* však zachován přece, ježto Manassovci a Levité mají po dvou knížatech.

V. 18. Místo „Eliu" čti „Eliab" dle 2, 13; 1. Sam 16, 6.

V. 23. n. Skladatel Par podav seznam vojenských velitelů (v. 2.—15.) i kmenových knížat, udává příčinu, proč nepodává součet všech Israelitů dle jejich kmenů: sčítati Israelity od 20 let dolů nechtěl David (v. 23.); od 20 let výše sčítal sice Joab z rozkazu králova (výše hl. 21.), avšak to sčítání nebylo dokončeno ani pojato do úředního deníku (= „Kniha letopisů . . ." Srv. Úvod ke knihám Král). Z toho lze vyvozovati, že skladatel Par nebere zodpovědnosti za to, že číslice výše 21, 5. podané jsou dokonale přesné. — David spokojil se sliby Božími Gn 15, 5; 22, 17; věděti, kolik má poddaných nemělo pro něho takového významu, jako zjistit, kolik má vojáků.

V. 25a. „poklady královské" (= zásoby v Jerusalemě) dlužno rozlišovati od „pokladů" (= zásob obilí) „na poli" (hebr.).

V. 27. „z Afonu" = Šefeman, (hebr.), ze Šefemu (1. Sam 30, 28; srv. však také Nm 34, 10.).

vinnými Zabdiáš z Afonu; [28] nad olivovím a fíkovím, které bylo v nížinách, Balanam z Gederu; nad skladišti oleje Joas; [29] dále nad hovězím dobytkem, který se pásl v Saroně, byl Setraj Saroňan; nad hovězím dobytkem v údolích Safat, syn Adliův; [30] nad velbloudy byl Ubil Ismaelan; nad osly Jadiáš z Meronotu; [31] nad ovcemi Jaziz Agařan. Ti všichni byli správcové statků krále Davida.

[32] Jonatan pak, strýc Davidův, muž rozšafný a učený, byl radou; ten a Jahiel, syn Hachomonův byli se syny královskými.

[33] Achitofel (byl) také radou královským; a Chusaj, Arašan, (byl) důvěrníkem královým. [34] Po Achitofelovi byl Jojada, syn Banajášův a Abiatar.

Kníže pak vojska králova byl Joab.

V. 28. n. „v nížinách" = v Šefele. — Geder v Šefele dle Jos 15, 36. — Saron rovina mezi horami efraimskými a mořem.

V. 30. n. Meronot místo v Benjaminsku nedaleko Gabaonu. Neh 3, 7. — K „Agařan" srv. 5, 10. 19. n.

V. 32. „rada" (tajný, dvorní) titul a úřad vysokého dvořenína královského. — Jahiel byl nejspíše bratr Jesboama, velitele sboru, jmenovaného 11, 11; 27, 2. — „byli se syny královskými" = vychovávali je.

K v. 33. srv. 2. Sam 15.—17.

V. 34. O sebevraždě Achitofelově viz 2. Sam 17, 23. — Banajáš nazval syna svého dle otce. Srv. v. 5; 11, 22. — Ostatně srv. 2. Sam 8, 15.—18; 20, 23.—26; 1. Par 18, 15.—17. Pozoruhodno, že zde (v. 32.—34.) nejmenován Josafat („kancléř"), Aduram, Sadok, Sisa, Ira; za to jmenován tu Jonatan, Jahiel, Jojada mladší; přibráni též Achitofél a Chusaj. — Budiž tu podán dle Hummelauera přehled Davidových hodnostářů státních i církevních, (který nemůže přihlížeti k dějinnému postupu):

Stát.

Král: David.

Královští proroci: Natan a Gad (1. Par 21, 9.).

Vrchní vojevůdce: Joab. Jeho náměstek: Abisaj. Velitel osobní stráže: Banajáš. Královská nejvyšší rada: Jonatan, (Davidův strýc), Joab, Jojada, Aduram („ministr robotnictva"), Josafat, (říšský dějepisec a ředitel královské kanceláře), Sisa, říšský tajemník, Sadok a Achimelech (náměstkové velekněze), Abjatar (velekněz), Chusaj (důvěrník), synové Davidovi, Ira Jairovec.

Emirové (knížata) kmenů israelských (27, 16.—24.). — Dozorci nad královskými zásobami, zemědělstvím, vinicemi, vinnými sklepy, olivovnami, fíkovnami, dobytkářstvím (27, 25.—31.).

Starozákonná církev:

Velekněz: Abjatar.

Veleknězův náměstek v Gabaoně: Sadok. — Veleknězův náměstek na Sionu: Achimelech.

24 třídy kněží (1. Par 24, 7.—18.).

24 (?) třídy levitů (1. Par 23, 6.—23.). Z těch

1. řád zaměstnaných bohoslužebnými úkony v užším smyslu slova (1. Par 24, 20.—31.).

2. řád písařů a soudců (tamže 26, 20.—32.):
   a) správcové církevního jmění:
   nejvyšší správce: Subael, Mojžíšovec.
   správce jmění v Gabaoně: Jehiel, Gersomovec.
   správce válečné kořisti, svatyni zasvěcené: Salemit, Mojžíšovec.
   b) dozorci:
   nejvyšší dozorce: Chonenjáš, Isaarovec.
   dozorce v Předjordání: Hasabjáš, Hebronovec.
   dozorce v Zajordání: Jeria, Hebronovec.

3. řád bohoslužebných zpěváků a hudebníků:
   Asaf, prorok. — Heman, královský prorok. — Etan či Iditun, prorok.

8. Poslední Davidova slova a pořízení (28. 1.—29. 25.).

První díl jeho řeči ke knížatům a Šalomounovi (v. 1.—10.). Popis chrámu (11.—19.). Druhý díl řeči Davidovy k Šalomounovi a knížatům (28, 20.—29, 5.). Dary 6.—9.). Modlitba Davidova k Hospodinu (29, 10.—19.). Oběti (29, 20.—22.). Šalomoun, Davidův nástupce (29, 23.—25.).

Hlava 28. — 1 David svolal všecky přední Israelovy, knížata
kmenů, velitele sborů, kteří králi sloužili, tisícníky a setníky, správce
královských statků a jmění, své syny s komorníky a s junáky, všecky
nejzdatnější muže ve vojště, do Jerusalema.
2 Král se zdvihl a stoje pravil:
„Slyšte mne, bratří moji a lide můj!“
„Myslil jsem, že vystavím dům, ve kterém by odpočívala Hospodinova archa úmluvy a podnož nohou Boha našeho; i připravil jsem
všecky věci na stavbu.
3 Ale Bůh mi řekl: Nesmíš stavěti domu
jménu mému, protože jsi muž bojovný a krev jsi proléval.
4 Avšak
Hospodin, Bůh Israelův vyvolil mne z veškerého rodu otce mého, bych
byl králem nad Israelem na věky. Judovce totiž vyvolil za knížata,
z domu pak Judova dům otce mého; a ze synů otce mého ráčil vyvoliti mne
za krále nad veškerým Israelem.
5 A ze synů mých — dal mi totiž mnoho
synů Hospodin — vyvolil Šalomouna, syna mého, by seděl na trůně království Hospodinova nad Israelem.
6 A řekl mi: „Šalomoun, syn tvůj,
vystaví dům můj a síně mé, nebo vyvolil jsem si ho za syna a já budu
jemu otcem.
7 A upevním království jeho na věky, bude-li vytrvale
činiti příkazy mé a práva, jako je dnes.“
8 Nyní tedy — před veškerou
obcí Israelovou, an slyší Bůh náš (zapřisahám vás) — ostříhejte a vyhledávejte všech příkazů Hospodina, Boha našeho, byste drželi (tu)
dobrou zemi a zůstavili ji synům svým po sobě až na věky.
9 Ty pak, Šalomoune, synu můj, znej Boha otce svého, a služ
jemu veškerým srdcem a myslí ochotnou; nebo Hospodin zpytuje
všecka srdce a zná všecky myšlenky mysli. Budeš-li ho hledati, nalezneš
jej; pakli ho opustíš, zavrhne tě na věky.
10 Nyní tedy, poněvadž vyvolil tebe Hospodin, abys vystavěl dům svatý, vzmuž se a jednej!“

Levitských sborů posléze: 40. Sborů „věnovanců“: 24.

4. řád vrátných (1. Par 26, 1.—19.).

Meselemjáš, Korachovec, strážce strany východní.
Zacharjáš, „ „ „ severní.
Obededom, Idutunovec, „ „ jižní.
Hosa, „ „ „ západní.

Hl. 28. — V. 1. vypravuje dále, kde 23, 1. n. byl přestal. Viz tamže. — „knížata kmenů“ byla vyjmenována výše 27, 16.—22; „velitelé sborů“ tamže 27, 2.—15. — „o správcích královských statků a dobytka“ (=„jmění“) viz 27, 26.—31. — O „junácích“ viz výše 11, 10. nn.; 19, 8.

V. 2. Ježto Jahve sídlil nad archou, byla archa jeho podnož. Srv. Ex 25, 22; Ž 98, 5; 131, 7. — O přípravách na stavbu chrámu viz výše 22, 12. nn.

K v. 3. srv. 22, 8. — K v. 4. srv. 22, 10; 5, 2; Gn 49, 10; 1. Sam 16, 12. n.
K v. 5. srv. 2. Sam 5, 14.—16; 1. Par 29, 23; Lv 25, 23.
K v. 6. viz výše 22, 10; 2. Sam 7, 13. n. — K v. 7. srv. 22, 13; 17, 11; 2. Sam 7, 12; 3. Král 3, 14; 9, 4.

V. 8. „před veškerou obcí Israelovou“, zastoupenou hodnostáři, jmenovanými výše ve v. 1. — K poučení mravnímu srv. Dt 4, 21. 26; 30, 20.

Za v. 10. přerušena řeč Davidova popisem příprav na stavbu chrámu (v. 11.—19.). Ostatek řeči podán níže ve v. 20. nn.

[11] Dal pak David Šalomounovi, synu svému popis předsíně, chrámu,
spodních, horních a vnitřních komor, jakož i domu slitování; [12] popis
všech nádvoří, které měl na mysli, a komor vůkol pro poklady domu
Božího, a pro poklady věcí zasvěcených; [13] také (popis) oddělení
kněžských i levitských, (potřeb) ke všem úkonům domu Hospodinova
i všech nádob ke službě ve chrámě Hospodinově. [14] (Udal) váhu zlata
na každou služebnou nádobu, jakož i váhu stříbra na všeliká nářadí
dle rozličných potřeb. [15] Také na zlaté svícny a na jejich lampy (udal
váhu) zlata dle míry každého svícnu i lamp. Podobně i na svícny
stříbrné a na jejich lampy dle rozličné míry udal váhu stříbra. [16] Rovněž
(udal váhu) zlata na stoly předkladných chlebů dle počtu (těch) stolů;
též i stříbra na jiné stoly stříbrné. [17] Taktéž na vidličky, na misky
a konvice ze zlata nejčistšího, a na zlaté lvíčky dle míry rozdělil váhu,
na každého lvíčka; ne jinak na lvy stříbrné rozličnou váhu stříbra
oddělil. [18] Dále na oltář, na kterém bývá zapalováno kadidlo, udal
(váhu) nejčistějšího zlata, jakož i na zobrazení vozu, (to jest) cherubů
roztahujících křídla a zakrývajících Hospodinovu archu úmluvy. [19] A [řekl:]
Všecko to došlo mne psané rukou Hospodinovou, abych poznal všecka
díla v (tom) popise.

[20] Dále pravil David Šalomounovi, synu svému: „Zmužile si po-
čínej, vzchop se a jednej; neboj se ani se nelekej, nebo Hospodin,
Bůh můj, bude s tebou a nenechá tě, aniž tě opustí, dokud nedokonáš
všeho díla služby domu Hospodinova. [21] Hle, oddělení kněží a levitů

V. 11. „popis“ = plány. Srv. v. 19. — O „předsíni“ viz 3. Král 6, 3; 2. Par 3, 4. — „chrám“ = svatyně. — komory „spodní“ (= přízemní), „horní“ (= druhé patro), a „vnitřní“ (= střední, prvé patro) jsou přístavby chrámu Šalomounova. Srv. 3. Král 6, 4.—6. — („Mohl však také spisovatel, který snad chrám Šalomounův nikdy neviděl, chtěl však nás poučiti, že byl ten chrám se všemi svými částmi od Davida narýsován, jakýmsi obrazným obratem mluvy vypočítati části chrámu pozdějšího, který měl na mysli; číně tak neklamal nás, ježto jest nám zřejmo, že nepodává popis stavitelský, nýbrž toliko vysloviti chce, že ty plány popisovaly chrám se všemi jeho částmi“. Hummelauer.) — „dům slitování“ je velesvatyně, kde byla „slitovnice“. Srv. Lv 16, 12. nn.

K v. 12. srv. 3. Král 6, 36; 7, 9. — O rozdílu mezi „poklady domu Božího“ a „poklady věcí zasvěcených“ viz výše 26, 20.—28.

V. 13. „oddělení kněžská a levitská“ podána výše ve hl. 23.—26. (Dle méně pravděpodobného překladu jiných však dal David Šalomounovi popis místností, (vroubících vnitřní nádvoří) které měly býti příbytky „oddělení kněžských a levitských“, právě službou zaměstnaných, jakož i skladišti bohoslužebných potřeb.)

K v. 15. n. Ježto 3. Král 7 seznam předmětů stříbrných není podán, neučiněna ani zmínka o stříbrných svícnech a stolech.

V. 17. „oddělil“ = udal, ustanovil. — O „vidlicích“ srv. Ex 27, 3; 1. Sam 2, 13; 2. Par 4, 16. — O „miskách“ srv. 4, 8; Ex 38, 3; Nm 4, 14. — O „konvicích“ Ex 25, 29; 37, 16; Nm 4, 7. — Místo „lvíčky“ a „lvy“ čti: „džbány“. Srv. 1. Esdr. 1, 10; 8, 27. („lvíčky“ = nádoba podoby lva?)

V. 18. zejména první jeho polovici pokládá Schlögl za glosu. V syrském překladu není. — O „cherubech“ viz 3. Král 6, 23. nn. — O „vozu“, na kterém stála archa, viz 3. Král 6, 19; 8, 8. Srv. Ž 17, 11; 98, 1; Ez 1, 1. nn.; 10, 4. 9; Sir 49, 10. — Věcně by patřil v. 18. mezi v. 11. a n.

V. 19. rovněž není v syrském a to právem, ježto je to snad glosa pozdější (Schlögl). Hummelauer opravuje a překládá: „Všecko vlastnoručně napsané dal David Šalomounovi, aby dle své výtečné poznávavosti pochopil, jak vykonati popis“. Dle toho překladu není tu nutno viděti obdobný případ k Ex 25, 9. 40.

V. 20. n. spoj s v. 10. — Srv. Dt 31, 6. 8. — Schlögl se domnívá, že za hl. 28. dlužno položiti úryvek 22, 6.—19.

máš po boku svém ke všeliké službě domu Hospodinova a hotovi jsou (lidé, kteří něco umějí), knížata i lid, udělati všecko, co jim přikážeš."

Hlava 29. — [1] I mluvil David král k veškeré obci: „Šalomouna, syna mého jediného vyvolil Bůh, ještě chlapce mladičkého; dílo však toto je veliké, nebo ne člověku připravován je příbytek, ale Bohu.
[2] Já sice dle veškeré své možnosti připravil jsem potřeby na dům Boha svého: zlato na zlaté nářadí, stříbro na stříbrné, měď na měděné, železo na železné, dřevo na dřevěné, kámen onyxový, surmíkovitý, rozličných barev, všelikého vzácného kamene i mramoru bílého přehojně.
[3] Avšak nad to, co jsem obětoval do domu Boha svého, ze svého majetku zlata a stříbra, dávám ke chrámu Boha svého: — mimo to, co jsem připravil na dům svatý — [4] tři tisíce hřiven zlata, ze zlata ofirského a sedm tisíc hřiven stříbra přečistěného, aby pozlaceny byly stěny chrámové; [5] kdekoli potřebí je zlata, ze zlata, a kdekoli potřebí je stříbra, ze stříbra ať dělají práce ruce umělců. A chce-li kdo dobrovolně přinésti obět, ať naplní ruku svou dnes a obětuje Hospodinu, cokoli chce."

[6] Souhlasili tedy ochotně pohlaváři čeledí, knížata kmenů Israelových, tisícníci, setníci a správcové statků královských, [7] i dali na stavbu domu Božího zlata pět tisíc hřiven, a deset tisíc zlaťáků, stříbra deset tisíc hřiven, mědi osmnáct tisíc hřiven a železa sto tisíc hřiven.
[8] A kdokoli měl nějaké drahokamy, dal je do pokladů domu Hospodinova skrze Jahiela Gersonovce. [9] I veselil se lid, když dary dobrovolně odevzdával, nebo celým srdcem obětovali je Hospodinu; také však David král radoval se radostí velikou.

Hl. 29. — K v. 1. srv. výše 22, 5; 3. Král 1.

V. 2. Dle hebr. připravil David „k a m e n e š ó h a m (Gn 2, 12, Ex 28, 9.), k a m e n e n a l e m o v á n í (Ex 25, 7.), k a m e n e p ú c h, r i q m á, j a k o ž i v š e l i j a k é h o (j i n é h o) v z á c n é h o k a m e n e, i a l a b a s t r o v é h o, v e l m i m n o h o". — Místo „p ú c h", co znamená s u r m í k, tedy líčidlo na oči, čítá kritika obyčejně „n ó f e c h", drahokam jmenovaný také Ex 28, 13; 39, 11. a jj. — r i q m á je pestrobarevný kámen, který nelze blíž označiti.

V. 3. O rozdílu pokladů „d o m u B o ž í h o" a pokladů „d o m u s v a t é h o" (svatyně), viz výše 28, 12. Srv. 18, 11; 26, 28. — Poklad tu (ve v. 4.) vypočítaný je jiný nežli jmenovaný výše 22, 14.

V. 4. „p o z l a c e n y" = povlečeny zlatými (případně stříbrnými) plechy. O zlatě „z O f i r u" (glosa?) srv. 3. Král 9, 28; 10, 11; 2. Par 8, 18; 9, 10. — O váze hřivny z l a t é viz výše 22, 14. O váze hřivny s t ř í b r n é tamže.

V. 6 n. Spisovatel tu vypočítává některé hodnostáře jmenované již výše 28, 1. — „S o u h l a s i l i", slíbili, že přinesou dary; slib splnili (= „d a l i" v. 7.) při slavnosti líčené níže v. 21. n. Slovem „z l a ť á k ů" (dukátů) přeloženo hebr. „a d a r k ó n" (či „d a r k ó n"), d a r i k. Je to nejstarší r a ž e n ý peníz (mince), kterých bylo užíváno v Palestině za dob, kdy psal skladatel Par. Jméno peníze (dariku) vyskytá se sice již za krále babylonského Nabonida (555—539) pravděpodobně však zde znamená z l a t ý p e n í z, který zobecněl v P e r s i i peněžní úpravou Daria I. (Histaspova 521—485). Vážil 8·40 gr., t. j. šedesátinu lehké babylonské miny. Platil tedy asi tolik co anglická „libra". Na okrouhlém penízi, na líci zobrazen klečící nebo stojící král s korunou na hlavě, s lukem v levici a s kopím v pravici; na rubu je peníz toliko nedbale prohlouben. Ježto za dob Davidových dariky n e b y l y, možno míti za to, že skladatel Par částku zlata (166·66 min lehkých) převedl na dariky. Ježto však číslice 5000 hřiven zlata (a podobně ostatní) jsou číslice toliko p ř i b l i ž n é, o k r o u h l é (jako ve v. 4; 22, 14.) není pravděpodobno, že v původním prameni k 5000 hřivnám byl přidán zlomek 166·66 min = 2 hřivny 46·66 min. Proto se domnívá Hummelauer, že „a d e s e t t i s í c d a r i k ů" je glosa napsaná pozdějším vykladačem, který neznaje cenu hřivny, uvedl 5000 hřiven na 10.000 dariků domnívaje se mylně, že hřivna = 2 darikům. (Jiní jinak.)

V. 8. Gersomovec (23, 15.) J a h i e l byl správcem posvátného pokladu dle 26, 21.

[10] A dobrořečil Hospodinu před veškerou obcí řka:
Požehnán buď, Hospodine, Bože Israele, otce našeho, od věků
na věky! [11] Tvá je, Hospodine, velebnost i moc, i sláva i vítězství,
a tobě přísluší chvála, nebo všecko, co je na nebi a na zemi, tvé jest;
tvé, Hospodine, je království, a tys nade všemi knížaty. [12] Tvé je bohat-
ství, a tvá je sláva; ty panuješ nade vším, v ruce tvé je síla i moc; v ruce
tvé je velikost i panování nade všemi věcmi. [13] Nyní tedy, Bože náš,
děkujeme tobě a chválíme tvé slavné jméno. [14] Kdo jsem já a co je
lid můj, že jsme mohli toto všecko tobě dobrovolně darovati? Tvé je
všecko; a co jsme z ruky tvé obdrželi, tobě jsme dali. [15] Nebo ci-
zinci jsme před tebou a přistěhovalci, jako všichni otcové naši. Dny
naše na zemi jsou jako stín a není žádného stání. [16] Hospodine, Bože
náš, všecka ta hojnost, kterou jsme připravili, aby vystavěn byl dům
jménu tvému svatému, z ruky tvé jest, a tvé jsou všecky věci. [17] Vím,
Bože můj, že zkoušíš srdce a miluješ upřímnost; protož i já v upřím-
nosti srdce svého vesele obětoval jsem toto všecko; a viděl jsem s ve-
likou radostí, že i lid tvůj, který se zde shledal, obětuje tobě dary.
[18] Hospodine, Bože Abrahama, Isáka a Israele, otců našich, zachovej
na věky tuto ochotu srdce jejich, a ke tvé cti ať vždycky směřuje
smýšlení to. [19] Také Šalomounovi, synu mému, dej srdce dokonalé,
by šetřil tvých příkazů, zákonů tvých i ustanovení tvých, aby vykonal
vše a vystavěl dům, na který jsem potřeby připravil."
[20] A přikázal David veškeré obci řka: „Dobrořečte Hospodinu,
Bohu našemu!" I dobrořečila všecka obec Hospodinu, Bohu otců
svých, sklonili se a klaněli se Hospodinu a [potom] králi. [21] Podali
také oběti Hospodinu a obětovali celopaly druhého dne: býků tisíc,
beranů tisíc, beránků tisíc s příslušnými úlitbami a se vším činem
hojně za veškeren Israel. [22] I jedli a pili před Hospodinem ten den
s velikou radostí. A pomazali podruhé Šalomouna, syna Davidova.
Pomazali jej Hospodinu za knížete a Sadoka za velekněze. [23] I dosedl
Šalomoun na trůn Hospodinův za krále místo Davida, otce svého;
[všem] se líbil a poslouchal ho veškeren Israel; [24] také všecka knížata
i junáci a všichni synové krále Davida dali (mu) ruku, že se podrobují

V. 12. „v ruce tvé jest" = ty dle libosti je rozdáváš.

V. 13. n. David děkuje a chválí Boha, že dopřáno bylo tolik shromážditi na stavbu chrámu těm, kteří ze sebe nic nejsou a nic nemají. Srv. 1. Kor 4, 7; **Jan 3, 27; Jak 1, 17.**

K v. 15. srv. Ex 12, 45; Lv 22, 10; 25, 23; Ž 38, 13; Moudr 2, 5.

V. 17. „lid" zastoupený hodnostáři, jmenovanými 28, 1; 29, 6.

V. 21. „se vším činem" = s příslušnými obětmi pokojnými, se kterými spojen býval posvátný kvas. Hummelauer se domnívá, že se stalo tak o některém velikém svátku, kdy činovníci i lid byl povinen dostaviti se ke svatyni.

V. 22. Šalomoun byl již jednou pomazán před zraky obyvatelstva jerusalemského, jak vypravováno 3. Král 1, 33. nn. Teď pomazán byl slavně před zástupci veškerého národa. Srv. výše 23, 1. — Podobně pomazán byl David za krále judského (2. Sam 2, 4.) a podruhé za krále veškerého Israele (tamže 5, 3.). Dle LXX 1. Sam 11, 15. byl i Saul podruhé pomazán. — Sadok byl dosud pomazán za velekněze (či veleknězova zástupce) v Gabaonu (výše 16, 39.). Když byl Abjatar, velekněz, ježto stranil Adonjášovi, od Šalomouna sesazen (3. Král 2, 27.) a na místo jeho Sadok ustanoven, byl Sadok pomazán také na tento úřad kněžský. (Hummelauer.)

V. 23. Místo „líbil se" čti: „měl štěstí".

V. 24. má na zřeteli bratra Šalomounova Adonjáše, o jehož nápadnictví na **trůn viz 3. Král 1.**

králi Šalomounovi. 25 I zvelebil Hospodin Šalomouna před veškerým
Israelem, a dal mu slavné kralování, jakého neměl před ním žádný
král Israelův.

9. Doba panování Davidova a jeho prameny (29, 26—30.)

26 David tedy, syn Isajův, kraloval nad veškerým Israelem.
27 A dnů, ve kterých kraloval nad Israelem, bylo čtyřicet let: v Hebroně kraloval sedm let a v Jerusalemě třicet tři léta. 28 I zemřel
v pěkném stáří, maje nadbytek věku, bohatství i slávy, a kraloval
Šalomoun, syn jeho, místo něho.

29 Příběhy Davida krále, první i poslední zapsány jsou v knize
vidce Samuele, v knize proroka Natana, a v knize vidce Gada; 30 též
i (příběhy) jeho veškerého kralování, moci jeho i časů, které přeběhly
za něho buď v Israeli, buď ve všech královstvích země.

DRUHÁ KNIHA PARALIPOMENON.

ČÁST PRVÁ: ŠALOMOUN, KRÁL JUDSKÝ A ISRAELSKÝ (1, 1.—9, 31.).

A. ŠALOMOUNOVA MOUDROST A BOHATSTVÍ (1, 1.—17.).

Král obětuje v Gabaonu (1. 1.—6.), žádá i dostává moudrost od Boha (1, 7.—12.) a k ní také bohatství a slávu (1, 13.—17.).

Hlava 1. — 1 Šalomoun, syn Davidův, upevnil se v království
svém; Hospodin, Bůh jeho byl s ním a zvelebil ho velice. 2 I rozkázal
Šalomoun všemu Israelovi, tisícníkům, setníkům, vůdcům i soudcům
veškerého Israele a hlavám rodů, 3 a šel s veškerou obcí na výšinu do
Gabaonu, kde byl Boží stánek úmluvy, který udělal Mojžíš, služebník
Hospodinův, na poušti. — 4 Boží archu však byl přivedl David z Kariatiarimu na místo, které byl jí připravil, a kde jí byl rozbil stan, totiž
do Jerusalema. — 5 Též oltář měděný, který byl udělal Beseleel, syn
Uriho, Syna Hurova, byl tam před stánkem Hospodinovým; ten hledali Šalomoun a všecka obec. 6 I vystoupil Šalomoun k (tomu) oltáři
měděnému před Hospodinovým stánkem úmluvy, a obětoval na něm
tisíc žertev.

K v. 27. srv. 3. Král 2, 11; 2. Sam 5, 4. n. — K v. 28. srv. 3. Král 2, 10. — V. 26.—30. podoben závěrkům králů judských i israelských, opakujícím se v 3. a 4. Král. (Viz Úvod k těm knihám na str. 895, pozn. 9.)

Hl. 1. — K v. 1. srv. 3. Král 2, 12; 3, 1. — 1. Par 29, 25. — K v. 2. srv. 1. Par 27, 1.

K v. 3. srv. 3. Král 3, 4; 1. Par 16, 39. nn.; 21, 29; Ex 29, 10; Lv 10, 7; Nm 14, 10.

K v. 4. srv. 2. Sam 6, 2. nn.; 1. Par 13., 6. 8; 15, 1; 16, 1.

K v. 5. srv. Ex 27, 1. n.; 31, 2; 38, 1; 1. Par 13, 3. — K v. 6. srv. 3. Král 3, 4.

[7] Té noci, hle, ukázal se mu Bůh a řekl: „Žádej, co chceš,
abych ti dal.“ [8] I pravil Šalomoun Bohu: „Ty jsi prokázal Davidovi, otci
mému, milost velikou a ustanovil jsi mne králem místo něho. [9] Nyní tedy,
Hospodine, Bože, ať se splní slovo tvé, které jsi sliby dal Davidovi,
otci mému; nebo ty jsi mne ustanovil za krále nad lidem svým mnohým,
který je nesčíslný jako prach země. [10] Dej mi moudrost a rozum,
abych věděl si rady s lidem tvým; nebo kdo může tento lid tvůj,
kterého tolik je, náležitě spravovati?“ [11] I řekl Bůh Šalomounovi:
„Proto, že se to více zamlouvalo srdci tvému, že jsi nežádal bohatství,
ani statků, ani slávy, ani životů svých nepřátel, ba ani ne dlouhého
věku, ale žes žádal si moudrost a umění, bys mohl (dobře) vlásti
lidu mému, nad kterým jsem tě ustanovil králem: [12] (proto) moudrost
a umění dávám tobě; ale i bohatství, statky a slávu ti dám, že žádný
z králů tobě rovný ani před tebou nebyl, aniž po tobě bude.“
[13] I navrátil se Šalomoun s výšiny gabaonské, od stánku úmluvy
do Jerusalema a kraloval nad Jerusalemem. [14] Nashromáždil si vozů
a jezdců; čtrnáct set vozů měl a dvanácte tisíc jezdců; rozložil je
po městech vozů, (něco) však (zůstalo) u krále v Jerusalemě. [15] Král
učinil, že bylo stříbra i zlata v Jerusalemě jako kamení, a cedrového
dřeva jako planého fíkoví, které roste na poli u velikém množství.
[16] Koně mu přiváděli z Egypta a Koy královští kupci, kteří chodili
a kupovali je za stříbro: [17] koňský vůz za šest set stříbra a koně za
stopadesát; podobně ze všech království hetských a od králů syrských
bylo kupováno.

B. VELEBNOST CHRÁMU HOSPODINOVA (2, 1.—7, 22.).

1. Přípravy na stavbu chrámu Šalomounova (2, 1.—18).

Počet dělníků (v. 1. n.). Smlouva s Hiramem, králem tyrským (v. 3.—16.). Dělníci zase počítáni (17. n.).

Hlava 2. — [1] Šalomoun umínil si stavěti dům jménu Hospodinovu
a sobě palác. [2] I odpočítal sedmdesáte tisíc mužů, aby nosili na ra-
menech, osmdesát tisíc, kteří by lámali kámen na horách a dozorců
nad nimi tři tisíce šest set.
[3] A vzkázal Hiramovi, králi tyrskému: „Jako jsi učinil s Davidem,
otcem mým, že jsi mu poslal dřevo cedrové, aby stavěl si dům, ve
kterém i bydlil, [4] tak učiň se mnou. Chci totiž stavěti dům jménu Ho-
spodina, Boha svého a zasvětit jej k tomu, by (tam) před ním bylo

---

K v. 7.—12. *srv. 3. Král 3, 5.—15.* — „té noci“ po veliké oběti (hekatombě).
K v. 9. srv. 6, 17; 3. Král 8, 26; Gn 13, 16.
K v. 14.—17. *srv. 3. Král 10, 26.—29. a 2. Par 9, 25.—28.*
V. 14. Místo „jezdců“ čti: „koní“ a srv. 3. Král 5, 26.
V. 15. „zlato“ níže 9, 27; 3. Král 10, 27. není, možno tedy zde to slovo pokládati za glosu.
Hl. 2. — K v. 1. srv. 3. Král 5, 5.
K v. 2. srv. níže v. 17. n.; 3. Král 5, 15; 9, 23; 2. Par 8, 10. — Číslice porušeny.
K v. 3.—16. *srv. 3. Král 5, 2.—11.* — Kterak jednal Hiram s Davidem, viz 1. Par 14, 1. — O kadidle viz Ex 30, 7; o chlebech předkladných Lv 24, 5.—8; o denním celopalu Nm 28, 3.—8; o sobotních obětech níže 8, 13; Nm 28, 9. nn.; o jiných svátečních obětech Nm 28, 16.—29, 39.

zažeháno kadidlo, kouřeno vonidly, předkládány ustavičně chleby,
obětovány celopaly ráno, večer, jakož i ve dny sobotní, na nov měsíce,
i na slavnosti Hospodina, Boha našeho, na věčné časy, jak přikázáno
jest Israelovi. [5] Dům, který stavěti chci, veliký má býti. Neboť veliký
je Bůh náš, nade všecky bohy. [6] Kdo bude moci býti s to, aby vy-
stavěl jemu dům důstojný? Nemůže-li obsáhnout ho nebe, ani nebesa
nebes, kdo jsem já, bych mohl vystavěti mu dům, leč toliko k tomu,
by kadidlo bylo páleno před ním? [7] Proto pošli mně umělce, který umí
dělati na zlatě, na stříbře, na mědi, na železe, z purpuru červeného
i modrého, ze šarlatu, který by uměl vyřezávati vypukliny s těmi ře-
meslníky, kteří jsou u mne v Judsku a v Jerusalemě, které zjednal
David, otec můj. [8] Ale pošli mi také dřeva cedrového, cypřišového
a jedlového z Libanu, neboť vím, že služebníci tvoji umějí sekati drva
libanská; i budou (dělati) služebníci moji se služebníky tvými, [9] aby mi
připraveno bylo mnoho dřeva. Nebo dům, který chci stavěti, má býti
velmi veliký a nádherný. [10] A dělníkům, kteří sekati budou dřevo,
služebníkům tvým, dám na stravu dvacet tisíc korů pšenice, ječmene
tolikéž, vína dvacet tisíc batů a též oleje dvacet tisíc batů."

[11] Hiram, král tyrský odpověděl listem, který poslal Šalomounovi:
„Že miluje Hospodin lid svůj, proto dal, abys ty kraloval nad ním."
[12] A dodal: „Požehnán (buď) Hospodin, Bůh Israelův, jenž učinil nebe
i zemi, že dal Davidovi králi syna moudrého, bystrého, vnímavého
a obezřelého, aby vystavěl dům Hospodinu a palác sobě. [13] Posílám
ti tedy muže důmyslného a velmi dovedného Hirama, otce svého,
[14] syna jedné z Danových dcer, jehož otec byl Tyřan; ten umí dělati
na zlatě, na stříbře, na mědi, na železe, na kameni, na dřevě, z pur-
puru červeného i modrého, z kmentu a šarlatu; ten umí vyřezati jakou-
koli řezbu a vymysliti moudře čehokoli třeba je ku práci, s umělci
tvými a s umělci pána mého Davida, otce tvého. [15] Pšenice tedy, je-
čmene, oleje a vína, co jsi slíbil, pane můj, pošli služebníkům svým.
[16] My pak nasekáme dřeva z Libanu, cokoli ho budeš potřebovati a při-
plavíme je ve vorech po moři do Joppe; ty pak odtud dáš je dopraviti
do Jerusalema."

[17] Dal tedy sečísti Šalomoun všecky cizince, kteří byli v zemi
Israelově, po sčítání, kterým je dal spočítati David, otec jeho, a na-
lezeno jich stopadesát tři tisíce šest set. [18] Z těch vybral sedmdesát
tisíc těch, kteří by nosili na ramenech břemena, osmdesát tisíc těch,
kteří by kámen lámali na horách; a tři tisíce šest set dozorců bylo
nad prací lidu.

K v. 5. srv. Ž 134, 5; Ex 15, 1; 1. Par 16, 25; Ž 85, 8.

V. 6. „toliko k tomu, by kadidlo bylo páleno před ním", ne však, by Hospodin v něm sídlil!

K v. 7. srv. 3. Král 6, 29; 1. Par 22, 15.

V. 8. Slovem „jedlového" přeloženo hebr.: „algummím", o čemž viz 3. Král 10, 11. — „beróš" (zde „cypřišové") překládá Vulg. obyčejně: „jedlové". Srv. 3. Král 5, 8.

K v. 10. srv. 3. Král 5, 11. — K v. 11. srv. níže 9, 8; 3. Král 10, 9.

V. 13. „otce" = „mistra" nebo „rádce". Srv. níže 4, 16; Gn 45, 8. Spíše však je „otce svého" druhopis „jehož otec" z v. 14. K tomuto v. (14.) srv. 3. Král 7, 14.

K v. 17. srv. 3. Král 5, 15. n. — O sčítání lidu za Davida srv. 1. Par 21, 2. — „Dozorci" nebyli z cizinců, ale z Israelitů. Srv. 3. Král 9, 22. n.

2. **Chrám s celým činem stavěn** (3, 1.—5, 1.).

Kde a kdy (3, 1. n.). Základy (3). Předsíň (4). Svatyně (5.—7.). Velesvatyně, cherubové, opona (8.—14.). Dva obrovské sloupy (15.—17.). Oltář měděný (4, 1.). Veliké umyvadlo (2.—5.), deset džberů (pojízdných v. 6.). Deset svícnů a stolů (7. n.). Nádvoří (9. n.). Seznam měděného nářadí. Kde měl Hiram slévárnu (11.—18.). Zlaté složky chrámového nábytku (19.—22.). Dary Davidovy zaneseny do chrámu (5, 1.)

Hlava 3. — [1] Šalomoun počal stavěti dům Hospodinův v Jerusalemě
na hoře Moria, která byla ukázana Davidovi, otci jeho, na místě, které
byl připravil David na humně Ornana Jebusana. [2] Počal stavěti druhého
měsíce léta čtvrtého království svého.
[3] Základy, které položil Šalomoun, aby stavěl dům Boží jsou tyto:
Délka: šedesát loket dle staré míry. Šíře pak: dvacet loket. [4] Předsíň
v průčelí, která se táhla na délku v šíři domu: dvacet loket; výška:
sto dvacet loket; a pozlatil ji vnitř zlatem nejčistším.
[5] Také dům větší přikryl deskami dřevěnými, jedlovými, obložil
všudy plechy z ryzího zlata a dal vyřezati v něm palmy a jakési řetízky, [které se spolu vázaly]. [6] Vydláždil dále podlahu chrámovou
velmi vzácným kamenem a ozdobou mnohou. [7] (To) zlato bylo důkladně čistěné; nadělav z něho plechů obložil dům, trámy jeho, veřeje,
stěny a dveře; a dal vyřezati cheruby na stěnách.
[8] Dal udělati dále dům velesvatyně; délka jeho byla v poměru
k šíři toho domu, dvacet loket; šíře jeho také dvacet loket; obložil jej
plechy zlatými, (vážícími) asi šest set hřiven. [9] I hřeby dal udělati
zlaté a to tak, že vážil každý hřeb padesát lotů. Také patra obložil
zlatem.
[10] V domě velesvatyně dal udělati dva cheruby, dílo (to) sochařské,
a obložiti je zlatem. [11] Křídla cherubů byla roztažena na dvacet loket,
takže jedno křídlo mělo pět loket a dotýkalo se stěny domu a druhé
pět loket mající dotýkalo se křídla druhého cheruba. [12] Podobně křídlo
druhého cheruba mělo pět loket a dotýkalo se stěny; a křídlo jeho
druhé pět loket dlouhé dotýkalo se křídla cheruba druhého. [13] Křídla
tedy obou cherubů byla rozpjatá, roztažená na dvacet loket; stáli pak
na vzpřímených nohách s tvářemi obrácenými k zevnímu domu. [14] Dal
též udělat oponu z modrého a červeného purpuru, ze šarlatu a z kmentu
a vetkati do ní cheruby.

Hl. 3. — K v. 1.—4. *srv. 3. Král 6, 1.—3.* — „Moria“ sluje tu severovýchodní pahorek jerusalemský, na kterém je dnešní harám eš-šeríf. — „Moria“ = (země) Amorrhejských. Dle starého podání židovského chtěl Abraham obětovati Isáka (Gn 22, 2. 14.) na téže hoře, na které byl později vystavěn chrám Šalomounův. — Místo „která byla ukázána“ čti „kde se ukázal Jahve“ 2. Sam 24, 23; 1. Par 21, 15. nn.

V. 3. Loket „dle staré míry“ byl o něco delší nežli loket pozdější, jakým bylo měřeno za dob skladatele Par. Též Ez 40, 5; 43, 13. znal dvojí loket: delší, posvátný, který měl 7 dlaní (56 cm) a menší, obecný, který měl toliko 6 dlaní (48 cm). — Srv. 3. Král 6, 17.

V. 5. „dům větší“ = svatyně. — Ostatně srv. 3. Král 5, 8; 6, 9; 6, 29, 32.

V. 7. „důkladně čistěné“ je překlad z nouze záhadného hebr. „Parvajim“. Bylo to snad naleziště výborneho zlata jako Ofir (3. Král 10, 11.).

K v. 8. srv. 3. Král 6, 16. — O váze zlaté hřivny viz 3. Král 9, 14; 10, 29.

V. 9. Dle hebr. vážily ty hřeby 50 siklů. — „patra“ = horní pokojíky v přístavbách. Srv. 1. Par 28, 11. (Či je to místnost nad velesvatyní? Viz 3. Král 6, 3.)

V. 10.—13. *srv. s 3. Král 6, 23.—28.*

V. 13. „k zevnímu domu“ = ke svatyni.

[15] Přede dveřmi chrámu postavil dva sloupy, třicet pět loket vy-
soké; hlavice na nich byly na pět loket. [16] Také jakési řetízky (dal
udělati) [ve svatyni], upevnil je na hlavicích sloupů a po stu jablek gra-
nátových položil mezi řetízky. [17] Ty sloupy postavil v předsíni chrámu,
jeden na pravé straně a druhý na levé; ten, který byl na pravé straně,
nazval Jachin, a který byl na levé, Booz.

Hlava 4. — [1] Dále dal udělati oltář měděný, dvaceti loket zdéli,
dvaceti loket zšíři a desíti loket zvýši.
[2] Též i moře lité deseti loket od kraje ke kraji, okrouhlého obvodu;
pět loket mělo zvýši a provazec na třicet loket (bylo dlužno) ovinouti
kolem něho. [3] Pod ním byli zobrazeni býci. A na deset loket zevně
jakési vypukliny [asi] dvěma řadami dutinu toho moře obepínaly. Býci
byli liti. [4] To moře bylo na dvanácti býcích postaveno. Tři z nich
patřili k půlnoci, jiní tři k západu, jiní tři ku poledni a tři ostatní k vý-
chodu držíce na sobě moře; zadky těch býků byly vnitř pod mořem.
[5] Tlouštka jeho byla na dlaň, okraj jeho byl jako kraj kalichu a roz-
víjející se lilie; pojalo tři tisíce batů.
[6] Dále dal udělati deset umyvadel; pět jich postavil po pravé
straně a pět po levé, aby umývali v nich vše, co v celopal měli obě-
tovati; v moři pak umývali se kněží.
[7] Udělav deset zlatých svícnů v podobě, jak dle předpisu býti
měly, postavil je ve chrámě, pět po pravé straně a pět po levé. Ro-

---

K v. 15. n. srv. 3. Král 7. 15.—22.

V. 16. „ve svatyni" glosa rušící smysl, kterou dlužno škrtnouti. — O jablkách granátových" viz 3 Král 7, 18. 42. Srv. níže 2. Par 4, 13; Jer 52, 23. — Dle hebr. upevnil jablka *v* (na?) řetězech.

K v. 17. srv. 3. Král 7, 21.

Hl. 4. — K v. 1. srv. níže 7, 7; 8, 12; 15, 8; 3. Král 8, 44; 4. Král 16, 14; Ez 43, 13.—17. — Ten oltář stál na posvátné skále, zvané dnes eç-Çachrá, nad kterou se klene mešita Omarova. — Podobal se oltáři svatyně mojžíšské (Ex 27, 1. nn.). Byl však čtyřikráte delší a širší (20 : 5). Plocha jeho (20 × 20 = 400 loket) byla tedy 16krát větší nežli plocha onoho (5 × 5 = 25 loket); vyšší byl (více nežli) třikráte (10 : 3). V poloviční výši oltáře (5 l.) byl tedy též asi 1 loket široký ochoz, na který vedl se strany jižní násep (Ex 20, 26.). Podobný násep (vyšší) vedl (rovnoběžně) až k vrchní ploše oltářové, opatřené ve čtyřech úhlech vyčnívajícími rohy. Schick se domnívá, že na západní straně (vedle středního nejvyššího náspu) byl třetí, (rovnoběžný) nejnižší násep, vedoucí k malé jámě, do které házeny byly odpadky a zbylá krev, která pak odtud podzemními stokami odtékala do Kedronu. — Po návratu ze zajetí místo spěžového oltáře byl postaven oltář kamenný (Esdr 3, 3; 1. Mach 4, 44.—46.).

K v. 2.—5. srv. 3. Král 7, 23.—26.

V. 3. přelož: „Vyobrazené tykve pod ním (= pod okrajem) obepínaly je vůkol na třicet loket; ty obepínaly moře do kruhu; dvě řady tykví, které byly spolu s ním ulity". — „vyobrazené tykve" = vypukliny. Srv. 3. Král 7, 24.

V. 5. srv. s 3. Král 7, 26. — Možno, že ona (domnělá) spodní nádržka pojala 1000 batů a že ji skladatel Král nepojal do svých výpočtů jak učinil skladatel Par. Tím by lze bylo vysvětliti různost čísel od obou podaných: tam 2000, zde 3000. (Schick.)

K v. 6. srv. 3. Král 7, 27.—38; Ex 30, 18.—21; 38, 8; 40, 28.—30.

K v. 7. srv. 3. Král 7, 49; 1. Par 28, 15. n.; Ex 25, 31.—39; 27, 20. n. — Starobylý svícen mojžíšský byl přenesen s ostatním nářadím do chrámu Šalomounova (3. Král 8, 4.) a postaven na své místo. Nové svícny byly nejspíše zhotoveny dle téhož vzoru (= „jak dle předpisu býti měly"). Schick se domnívá, že po jednom novém svícnu stálo na stranách oltáře kadidlového, po dvou na stranách stolů chlebů předkladných a po dvou na stranách starého svícnu, tedy: $(1 + 1) + (2 + 2) + (2 + 2) = 10$. Se starým svícnem úhrnem bylo všech svícnů *11*.

vněž i deset stolů; a postavil je v chrámě, pět po pravé straně a pět
po levé. A misek zlatých sto.
[9] Udělal také nádvoří kněžské, jakož i nádvoří veliké a dveře
u tohoto nádvoří, jež přikryl mědí. [10] Moře postavil na pravé straně
k jihovýchodu.
[11] Nadělav pak Hiram hrnců, vidliček a misek dokonal vše, co
udělal králi k domu Božímu, [12] totiž: dva sloupy; prsténce hlavičné;
jakési síťky, které by přikrývaly (ty) prsténce hlavičné; [13] čtyři sta
granátových jablek; (ty) síťky dvě, tak aby po dvou řadách jablek granátových bylo na každé síťce a ty (síťky) by přikrývaly hlavičné prsténce
sloupů. [14] Dále udělal podstavce a umyvadla, která vstavil na (ty) podstavce; [15] jedno moře a dvanácte býků, pod (tím) mořem. [16] Hrnce, vidlice,
misky a všecko nářadí udělal Šalomounovi Hiram, otec jeho, k domu
Hospodinovu z mědi velmi čisté. [17] V krajině jordanské dal je ulíti
král v zemi jílovaté mezi Sochotem a Saredou. [18] Množství nářadí bylo
nesčíslné, takže váhy té mědi nevěděli.
[19] Také dal udělati Šalomoun všecko nářadí do domu Božího:
zlatý oltář, stoly — a na nich chleby předkladné — [20] svícny s příslušnými lampami, aby svítily před odpovědištěm dle řádu, ze zlata
nejčistšího, [21] napodobené květy (na nich), lampy a štipce ze zlata;
všecky ty věci ze zlata nejčistšího udělány byly; [22] dále schránky na
kadidlo, kadidelnice, misky a moždířky ze zlata nejčistšího. Dveře chrámové vnitřní, to jest do velesvatyně ozdobil vypuklinami, dveře chrámové pak vnější (udělal) zlaté.
Tak dokonány byly všecky práce, které dal udělati Šalomoun
v domě Hospodinově.

Hlava 5. [1] Šalomoun dal také vnésti všecky věci, které byl zasvětil David, otec jeho, stříbro, zlato a všeliké nářadí, a složiti to
v klenotnicích domu Božího.

3. **Chrám Hospodinův posvěcen** (5, 2.—7, 22.).

Schůze lidu (5, 2.—3.). Archa přenesena do chrámu (4.—10.). Chrám naplněn velebností Boží (5, 11.—6, 2.). Šalomoun dobrořečí národu (6, 3.—11.). Šalomounova modlitba (12.—42.). Oheň sestupuje s nebe na oltář (7, 1.—3.). Šalomoun obětuje (7, 45.—7.), slaví svátek stanový a propouští lid osmého dne (8.—10.). Hospodin odpovídá na modlitbu Šalomounovu (7, 11.—22.).

[2] Poté shromáždil (Šalomoun) starší Israelovy, všecka knížata

V. 8. Schick se domnívá, že byly dva zlaté stoly předkladné v Šalomounově chrámě: starý mojžíšský (Ex 26, 35.) a nový, který pořídil Šalomoun (níže v. 19; 3. Král 7, 48.). — „Deset stolů“ tu jmenovaných pokládá za stříbrné schodovité stojany (přenosná schodiště), na které stoupali kněží, když jim bylo dotýkati se předmětů, které byly příliš vysoko, když na př. čistili, zhášeli, rozžíhali lampy, nalévali olej a pod.; případně mohli na ně položiti různé potřeby. — „po pravé a po levé straně“ = na jihu a na severu.

V. 9. „kněžské“ nádvoří znamená tu nejspíše celé „nádvoří vnitřní“ (3. Král 6, 36.); „velké nádvoří“ = „vnější“ (3. Král 7, 9.).

K v. 10. srv. 3. Král 7, 39b.

K v. 11.—51. *srv. 3. Král 7, 40.—51.*

V. 16. „otec“ = mistr. Viz výše 2, 13. — Jiní pokládají lépe „abív“ za složku jména mistrova, že tedy slul „Chúrám-Abív“. (Jiní jinak.) Místo z mědi „čisté“ čti: „hlazené“.

V. 19. Místo „stoly“ čti souhlasně s 3. Král 7, 48: „stůl“. Srv. v. 8.

Hl. 5. — K v. 1. srv. 1. Par 28, 14.—18.

K v. 2. nn. *srv. 3. Král 8, 1. nn.; toliko 11b.—13a. v 3. Král 8. není.*

kmenů a hlavy rodů synů Israelových do Jerusalema, aby převedli
Hospodinovu archu úmluvy z města Davidova — to jest ze Sionu.
[3] Přišli tedy ke králi všichni muži Israelovi na den slavnosti měsíce
sedmého.
[4] Když tedy přišli všichni starší Israelovi, vzali levité archu [5] a pře-
nesli ji (nahoru) se vším, co příslušelo ke stánku. Nářadí svatyně, které
bylo ve stánku, přenesli kněží s levity. [6] Král pak Šalomoun a všecka
obec israelská, všichni, kteří se byli sešli před archou, obětovali be-
ranů a býků beze všeho počtu; tolik bylo obětí. [7] I vnesli kněží
Hospodinovu archu úmluvy na její místo, to jest do chrámového od-
povědiště, do velesvatyně pod křídla cherubů; [8] cherubové totiž měli
roztažená křídla svá nad místem, kde postavena byla archa a zakrý-
vali archu s jejími tyčemi. [9] Konce tyčí, na kterých nesena byla archa,
ježto byly poněkud delší, bylo viděti před odpovědištěm; byl-li však
někdo maličko vně, nemohl jich viděti. Archa tam byla až do dnešního
dne. [10] Ale nic jiného nebylo v arše, nežli dvě desky, které byl do ní
vložil Mojžíš na Horebě, když Hospodin dal zákon synům Israelovým,
kteří vyšli z Egypta.
[11] Když pak vyšli kněží ze svatyně — všichni totiž kněží kteří-
koli tam byli, byli se posvětili; na třídy a dle služebného řádu tehdy
[ještě] nebyli rozděleni; — [12] levité, zpěváci, totiž ti, kteří byli pod Asafem
i ti, kteří pod Emanem, i ti, kteří pod Iditunem byli, synové i bratři
jejich oděni jsouce řízami kmentovými hráli na cimbály, harfy a citary,
stojíce východně oltáře; a s nimi stodvacet kněží troubilo na trouby.
[13] Když tedy všichni současně počali troubami, hlasem, cimbály, píšťa-
lami a rozličnými nástroji hudebními zvučeti, a pronikavé zvuky vy-
dávati, že je bylo daleko slyšeti: — když tedy všichni počali Hospo-
dina chváliti slovy: „Chvalte Hospodina, nebo dobrý jest, nebo na
věky (trvá) milosrdenství jeho“: naplněn byl dům Boží oblakem, [14] že
nemohli kněží státi a službu konati pro mrak. Naplnila totiž velebnost
Hospodinova dům Boží.

Hlava 6. — [1] Tehdy řekl Šalomoun: „Hospodin slíbil, že bude
přebývati ve mraku; [2] já tedy vystavěl jsem dům jménu jeho, by sídlil
tam na věky.“
[3] Pak se obrátil král a požehnal veškeré obci Israelově — všecek
zástup totiž pozorně stál — takto: [4] „Požehnán buď Hospodin, Bůh
Israelův, který skutkem splnil, co mluvil k Davidovi, otci mému, řka:
[5] „Od onoho dne, kdy jsem vyvedl lid svůj z Egypta, nevyvolil jsem
města ze žádného kmene Israelova, by v něm vystavěn byl dům
jménu mému, aniž jsem vyvolil kterého jiného muže, aby byl vůdcem

---

V. 4. „levité“ všeobecněji (či přesněji?) nežli „kněží“ 3. Král 8, 3. Srv. Nm 1, 50; 4, 15; 7, 9; 10, 17. 21. O povinnosti kněží tamže 4, 5. nn.

V. 9. Místo „archa tam byla“ čti s 3. Král 8, 8: „a zůstaly tam“ (tyče nosné). Poznámka „zůstaly tam až do dneška“ byla pravdivá se stanoviska původního spisovatele (pramene). V dobách, kdy skladatel Par pracoval, tyče tam již nebyly. (Ani archa).

V. 11a. Kněží vyšli ze svatyně, kde byli s archy sňali povlaky. Srv. Nm 4, 5. nn. Úryvek 11b.—13a. není v 3. Král 8. — Ježto přenos archy a svěcení chrámu bylo konáno s největší okázalostí, bylo všem kněžím se posvětit (= levitsky očistit), slavnosti se súčastnit; proto tříd a jejich střídání dle řádu nebylo tehdy dbáno.

K v. 12. srv. 1. Par 25. — K v. 13b. srv. 3. Král 8, 10b.

Hl. 6. — K v. 1. n. srv. 3. Král 8, 12. n. — K v. 3.—39. *srv. 3. Král 8, 14.—50.*

lidu mého israelského, 6 ale vyvolil jsem Jerusalem, aby bylo jméno
mé v něm, a vyvolil jsem Davida, bych ustanovil ho nad lidem svým
israelským.“ 7 Když pak ustanovil se David, otec můj, na tom, že bude stavěti
dům jménu Hospodina, Boha Israelova, 8 řekl Hospodin jemu: „Že sis
umínil stavěti dům jménu mému, dobře sice jsi učinil, [žes měl tu vůli;]
9 avšak nebudeš ty stavěti toho domu, ale syn tvůj, který vzejde z krve
tvé, ten vystaví dům jménu mému.“ 10 Naplnil tedy Hospodin řeč svou,
kterou byl mluvil: Já nastoupil jsem na místo Davida, otce svého, do-
sedl jsem na trůn israelský, jak byl mluvil Hospodin, vystavěl jsem
dům jménu Hospodina, Boha Israelova, 11 a postavil jsem v něm archu,
v níž jest úmluva Hospodinova, kterou učinil se syny Israelovými.“

12 A postaviv se před oltářem Hospodinovým, před veškerou obcí
Israelovou roztáhl ruce své, — 13 Šalomoun totiž dal si prve udělati
stupeň měděný a položil jej prostřed předsíně; byl pět loket dlouhý,
pět loket široký a tři lokte vysoký; na ten vystoupiv klekl na kolena
před veškerou obcí Israelovou a pozdvihl ruce k nebi — 14 a řekl:
„Hospodine, Bože Israelův! Není boha na nebi ani na zemi podobného
tobě, který zachováváš úmluvu a milost služebníkům svým, kteří chodí
před tebou celým srdcem svým, a 15 který jsi splnil služebníku svému
Davidovi, otci mému, cokoli jsi jemu slíbil; co jsi ústy slíbil, skutkem
jsi naplnil, jak (to) také dnešek dokazuje. 16 Nuže tedy, Hospodine,
Bože Israelův, naplň (také) služebníku svému Davidovi, otci mému,
co jsi slíbil jemu řka: „Nebude se nedostávati potomka tvého přede
mnou, který by zasedl na trůn Israelův, budou-li však jen synové tvoji
ostražiti na své cesty, aby chodili v zákoně mém jako jsi i ty chodil
přede mnou.“ 17 Nyní tedy, Hospodine, Bože Israelův, ať se potvrdí
slib tvůj, který jsi dal služebníku svému Davidovi!

18 Zda-li tedy možno věřit, že bydlí Bůh s lidmi na zemi?
Jestliže nebe a nebesa nebes nemohou obsáhnouti tebe, čím méně
dům tento, který jsem vystavěl! 19 Avšak toliko k tomu jest udělán,
abys shlédl na modlitbu služebníka svého a na prosbu jeho, Hospodine,
Bože můj, a slyšel prosby, které vysílá služebník tvůj před tebou;
20 abys měl otevřeny oči své na dům tento ve dne v noci, na místo,
o kterém jsi slíbil, že tu vzýváno bude jméno tvé; 21 a modlitbu abys
vyslyšel, kterou modlí se služebník tvůj na něm, abys vyslyšel prosby
služebníka svého i lidu svého israelského. Kdokoli modliti se bude
na místě tomto, vyslyš (ho) z příbytku svého, to jest s nebe a mi-
lostiv buď.

22 Zhřeší-li kdo proti bližnímu svému, přijde-li hotov jsa přisáhati
proti němu a zaváže-li se zaklínací přísahou před oltářem v domě
tomto: 23 ty slyš (to) s nebe a rozsuď služebníky své tak, abys
obrátil skutky nepravého na hlavu jeho, spravedlivého však pomstil,
odplatě mu dle spravedlnosti jeho.

24 Bude-li přemožen tvůj lid israelský od nepřátel — neboť zhřeší
proti tobě — avšak obrátí-li se, budou-li činiti pokání, prositi jméno
tvé a modliti se na místě tomto: 25 ty slyš (to) s nebe, odpusť hřích

---

V. 13. v 3. Král 8. není, je tedy vzat z jiného pramene. — Stupeň, výstupek ten byl týchže rozměrů jako mojžíšský oltář na zápalné oběti. Ex 27, 1; 38, 1.

K v. 21. Místo „na něm“ čti s hebr.: „čelem k němu“.

K v. 22. n. srv. 3. Král 8, 31. n. — Místo „pomstil“ čti „osvobodil“ (neb „ospravedlnil“).

lidu svému israelskému a přiveď je zase do země, kterou jsi dal jim
a otcům jejich.
[26] Bude-li zavřeno nebe, že nebude pršeti pro hříchy lidu, budou-li
však modliti se tobě na místě tomto, budou-li vyznávati se jménu
tvému a odvrátí-li se od hříchů svých, že jsi je sevřel, [27] slyš (to)
s nebe, Hospodine, odpusť hříchy služebníků svých, lidu svého isra-
elského, ukaž jim cestu dobrou, po které by chodili a dej dešť zemi,
kterou jsi dal lidu svému v majetek.
[28] Bude-li hlad na zemi, nebo mor, nebo rez, nebo sněť, nebo
kobylky, nebo hmyz, nebo pohubí-li zemi nepřátelé a oblehnou-li brány
města, nebo bude-li jakákoli rána či nemoc trápiti lid: [29] bude-li kdo
z lidu tvého israelského modliti se poznaje ránu či nemoc svou a roz-
prostře-li ruce své v domě tomto: [30] ty slyš (to) s nebe, to jest z vy-
sokého příbytku svého, buď milostiv, a odplať každému dle způsobu
života jeho, to jest dle smýšlení jeho, o kterém víš, — ty totiž jediný
znáš srdce lidí — [31] aby se báli tebe chodíce po cestách tvých všecky
dny, ve kterých živi jsou na půdě, kterou jsi dal otcům našim.
[32] Ano i cizinec, který není z lidu tvého israelského, přijde-li ze
země daleké pro jméno tvé veliké, pro ruku tvou silnou a rámě tvé
vztažené, a bude-li se klaněti na místě tomto, [33] ty vyslyš ho s nebe,
z přepevného příbytku svého a učiň vše, zač volati bude k tobě ten
cizinec, aby poznali všichni národové světa jméno tvé a báli se tebe
jako lid tvůj israelský, aby poznali, že dle jména tvého nazván je dům
tento, který jsem vystavěl.
[34] Vytáhne-li tvůj lid na vojnu proti nepřátelům svým cestou,
kterou je pošleš, a budou-li klaněti se tobě čelem k tomuto městu,
které jsi vyvolil a k domu, který jsem vystavěl jménu tvému: [35] ty
vyslyš s nebe úpěnlivou modlitbu jejich a zjednej právo (jim.)
[36] Zhřeší-li pak proti tobě — neboť není člověka, který by ne-
hřešil — a rozhněváš-li se na ně, že je vydáš nepřátelům, že je za-
vedou v zajetí do země daleké nebo blízké, [37] obrátí-li se však v srdci
svém v zemi, do které v zajetí odvedeni budou, budou-li činiti pokání,
budou-li se modliti tobě v zemi zajetí svého řkouce: „Zhřešili jsme,
nepráve jsme činili a nespravedlivě jsme se chovali,“ [38] navrátí-li se
k tobě celým srdcem svým a veškerou duší svou v zemi zajetí svého,
do které zavedeni budou, a budou-li se klaněti tobě čelem k zemi své,
kterou jsi dal otcům jejich, (čelem) k městu, které jsi vyvolil, a (čelem)
k domu, který jsem vystavěl jménu tvému: [39] ty slyš s nebe, to jest
z pevného příbytku svého, prosby jejich, zjednej jim právo, odpusť
lidu svému, ačkoli hříšnému. [40] Ty jsi Bůh můj; buďtež (tedy), prosím,
otevřeny oči tvé a uši tvé pozorujtež modlitbu, která je konána na
tomto místě!

[41] Nyní pak vstaň (a jdi) Hospodine Bože, na své místo klidu,
ty i archa tvoje mocná;
kněží tvoji, Hospodine Bože, ať se oblekou v roucho blaha,
a tvoji svatí nechať radují se ze štěstí;
[42] Hospodine Bože, nezamítej svého pomazaného,
pamatuj milostí Davidu, sluhovi svému (daných)!“

V. 29. Místo „poznaje ránu či nemoc svou“ čti s 3. Král 8, 38: „ránu srdce svého“ t. j. svědomí, které ho hryže.

V. 41. n. srv. s Ž 131, 8.—10; Ž 88, 4. 2; Is 55, 3. Svým obsahem hodí se oba verše lépe ku přenosu archy (výše 5, 4. nn.).

Hlava 7. — 1 Když dokonal Šalomoun modlitby tyto, oheň sestoupil s nebe a strávil celopaly i (jiné) oběti, a velebnost Hospodinova naplnila dům. 2 Kněží nemohli vejíti do chrámu Hospodinova, ježto velebnost Hospodinova naplnila chrám Hospodinův. 3 Když všichni synové Israelovi viděli, že sestupuje oheň a velebnost Hospodinova na dům, padše tváří k zemi na podlahu dlážděnou kamenem, klaněli se a chválili Hospodina, že je dobrý, že na věky (trvá) milosrdenství jeho.

4 Podával pak král i veškeren lid oběti před Hospodinem. 5 Šalomoun pobil na oběti dvacet dva tisíce býků a stodvacet tisíc beranů. Tak slavil posvěcení domu Božího král i všecek lid.

6 Kněží stáli na svých místech; taktéž i levité s Hospodinovými nástroji hudebními, kterých dal nadělati král David, aby chválili Hospodina, že na věky (trvá) milosrdenství jeho, a zpívali sami písně Davidovy; kněží troubili také na trouby naproti nim, an veškeren Israel stál.

7 Šalomoun posvětil i prostředek nádvoří před chrámem Hospodinovým, ježto tu obětoval celopaly a tuky obětí pokojných; oltář totiž měděný, který byl dal udělati, nemohl pojmouti celopalů, obětí suchých a tuků.

8 Šalomoun držel tehdy slavnost sedm dní, a veškeren Israel s ním, shromáždění velmi veliké odtud, kde se vchází do Ematu až ku Potoku egyptskému. 9 Osmého pak dne konal schůzi, protože byl posvěcoval oltář sedm dní a slavnost světil [sedm dní]. 10 A dvacátého třetího dne měsíce sedmého propustil domů lid radující a veselící se z toho, co dobrého učinil Hospodin Davidovi, Šalomounovi a Israelovi, lidu svému.

11 Když byl dokonal Šalomoun dům Hospodinův, dům královský a vše, co si byl umínil, že udělá v domě Hospodinově i v domě svém, když se mu šťastně povedlo, 12 ukázal se mu Hospodin v noci a řekl: „Slyšel jsem modlitbu tvou a vyvolil jsem si toto místo za dům oběti.

Hl. 7. — V. 1.—3. Po modlitbě Šalomounově (6, 14.—40.) bylo by lze domnívati se, že bude tu podána řeč Šalomounova k lidu jako v 3. Král 8, 54.—61. Místo řeči té však podává tu skladatel Par zprávu o seslaném ohni s nebes na oltář (srv. Lv 9, 24; 1. Par 21, 26; 2. Mach 1, 22.). Ježto zpráva o velebnosti Boží, která v podobě mlhy naplnila dům byla podána již výše, domnívá se Schlögl, že v. 1b. 2. 3a. byly sem později vepsány z 5, 13. n.

V. 4. n. = 3. Král 8, 62. n. — V. 7. = 3. Král 8, 64.

K. v. 8.—10. srv. 3. Král 8, 65. n.

V. 9. „schůzi“ závěrečnou, zvanou hebr: „'açereth“. Srv. Lv 23, 36; Nm 29, 35; Neh 8, 18. — „posvěcoval oltář“ = slavil posvěcení chrámu a současně s ním slavnost stanovou ode dne 15.—21. měsíce sedmého (sedm dní dle Lv 23, 36.) „sedm dní“ nemají LXX (rukopis vatikánský (B) aniž alexandrijský (A), dlužno tedy považovati za glosu. Srv. 3. Král 8, 65. — „osmého dne“ po sedmi dnech níže jmenovaných, nikoli však „osmého“ dne měsíce.

V. 10. „dvacátého třetího dne měsíce“, t. j. devátého dne počínáme-li počítati prvním dnem svěcení chrámu a svátku stanového (= 15./VII.). Dle 3. Král 8, 66. propustil však Šalomoun lid již osmého dne (= 22./XII.). Zdánlivý rozpor lze snadno vyrovnati: Dne 22./XII. propustil král lid ve slavnostním shromáždění bohoslužebném (3. Král 8, 66.); ježto však toho dne nemohli ještě Israelité vydati se na cestu domů, odešli teprve druhý den, t. j. 23./XII.; v tomto smyslu „byli propuštěni“ dne 23./XII. (2. Par 7, 10.). (Jiní však (i Schlögl) počítají, že Šalomoun světil chrám od 8.—14., slavnost stanovou od 15.—21., svátek „açereth“ (závěrek okruhu svátkového) dne 22; důsledně považuje „sedm dní“ 2. Par 7, 9. a „sedm dní, to jest čtrnáct dní“ 3. Král 8, 65. za původní znění.)

V. 11. „dům královský“ a „i v domě svém“ jsou pravděpodobně glosy; srv. 3. Král 9, 1. — *Ostatně k 12.—22. srv. 3. Král 9, 2.—9.*

[13] Zavru-li nebe, že nebude pršeti, pošlu-li kobylky a přikáži, by po-
hubily zemi, nebo pošlu-li mor na lid svůj, [14] avšak lid můj, který
sluje dle jména mého, obrátí se, bude se modliti ke mně, hledati tváře
mé, a kajícně-li odvrátí se od svých zlých cest: také já vyslyším je
s nebe, milostiv budu hříchům jejich a dám zdraví zemi jejich. [15] Oči
mé tedy budou otevřeny, a uši mé pozorovati modlitbu toho, kdo bude
modliti se na tomto místě; [16] neboť vyvolil a posvětil jsem toto místo,
by jméno mé bylo tam na věky, a oči mé i srdce mé by tu bylo po
všecky dny. [17] Ty pak budeš-li choditi přede mnou, jako chodil Da-
vid, otec tvůj, budeš-li činiti vše, co jsem ti přikázal, a budeš-li usta-
novení má a práva zachovávati: [18] utvrdím trůn království tvého, jak
jsem slíbil Davidovi, otci tvému řka: „Nebude se nedostávati muže
z rodu tvého, který bude knížetem v Israeli.“ [19] Odvrátíte-li se však,
opustíce práva má a příkazy, které jsem vydal vám, odejdete-li, byste
sloužili bohům cizím a klaněli se jim, [20] vyplením vás ze země své,
kterou jsem dal vám; a dům tento, který jsem posvětil jménu svému,
zavrhnu od sebe a vydám jej v příkladnou výstrahu všem národům.
[21] Dům tento stane se příslovným všem kolemjdoucím; žasnouce
budou se tázati: „Proč tak učinil Hospodin zemi této a domu tomuto?“
[22] A bude (jim) odpověděno: „Protože opustili Hospodina, Boha otců
svých, který je vyvedl z Egypta, že se chytili bohů cizích, klaněli se
jim a ctili je: proto přišlo na ně všecko toto neštěstí.“

C. BLAHO KRÁLOVSTVÍ ŠALOMOUNOVA (8, 1.—9, 31.).

1. Výčet některých podniků Šalomounových (8, 1.—18.).

Opevňuje města (1.—6), ukládá roboty (7. n.), ustanovuje důstojníky (9. n.), manželku přestěhoval (v. 11.), obětuje celopaly (12. n.) pořádá službu kněží a levitů (14.—16.) posílá lodstvo do Ofíru (17 n.)

Hlava 8. — [1] Po dvaceti letech, když byl vystavěl Šalomoun
dům Hospodinův a dům svůj, [2] opevnil města, která byl vrátil Hiram
Šalomounovi, a usadil tam syny Israelovy. [3] Táhl také do Emat-Suby
a dobyl jí. [4] Na poušti vystavěl Palmyru a jiné pevnosti vystavěl

---

V. 13.—15. nejsou v 3. Král 9; Bůh jimi odpovídá na prosbu Šalomounovu vyslovenou 6, 26. 28. — Israel „sul dle jména“ Hospodinova, ježto slul, t. j. byl „národem Jahvovým“ — V. 15. odpovídá modlitbě 6, 40.

K. v. 16. srv. 3. Král 9, 3b. — K. v. 18. srv. výše 6, 16; 3. Král 8, 25; 9, 5.

Ke hl. 8. srv. 3. Král 9, 10.—28.

V. 2. Kdy ta města Šalomounovi zastavil a jak dlouho je Hiram v zástavě měl, o tom viz k 3. Král 9, 10. n.

V. 3. „jí“ = Soby. Viz o ní 2. Sam 8, 9. — Šalomoun znova získal, čeho byl dobyl již otec jeho. Viz 2. Sam 8, 10.

V. 4. „Ematsko“ = Emat-Suba (v. 3.) — Místo „pevnosti“ hebr.: „města zásobná“. — „Palmyra“ (hebr. Tadmór) bývala zpravidla ztotožňována se slavným městem z dob pozdějších, vzdáleným od Damašku 260 km severovýchodně. Viz však proti tomu k 3. Král 9, 18. Poznámka o Tadmoru ruší zřejmě souvislost vypravování v Par. Jak z 3. Král 9, 15.—18. patrno, byla zpráva o stavbách Šalomounových původně zeměpisně spořádána, skladatel Par však pojal ji do svého díla z pramene toliko neúplně. Pozdější spisovatelé nevědouce, kde bylo město Támár, jmenované 3. Král 9, 15.—18. a spolu divíce se, že mezi městy Šalomounovými není slavné za jejich dob (od II. století před Kr.) město syrské Tadmór, opravili 3. Král 9, 18. „Támár“ v „Tadmór“ a poznámku o tom, že dobyl Šalomoun Tadmoru vnesli také sem do 2. Par 8, 4. (Nagl).

v Ematsku. 5 Dále vystavěl Bethoron hořejší i Bethoron dolejší v města
hrazená zdmi, mající brány, závory a zámky; 6 také Balaat, všecky
pevnosti, které patřily Šalomounovi, všecka města vozů, města jízdy;
zkrátka vše, cokoli chtěl Šalomoun a si umínil, vystavěl v Jerusalemě,
na Libanu a po veškeré zemi svého vladařství.

7 Z veškerého lidu, který zbýval z Hefanů, Amorrhejských, Ferezanů,
Hevanů a Jebusanů, kteří nebyli z rodu Israelova, 8 z jejich synů, to
jest z potomků (jejich), kterých nepobili synové Israelovi, učinil Šalomoun
poddané robotníky až do dneška. 9 Ze synů však Israelových ne-
podrobil (nikoho) robotě při pracích královských, ale ti byli bojovníky,
hodnostáři, úředníky a veliteli nad vozy, jakož i nad jezdci jeho. 10 Všech
velitelů vojska krále Šalomouna bylo dvě stě padesát; ti cvičili vojáky.

11 Dceru pak faraonovu přestěhoval z města Davidova do domu,
který jí byl vystavěl. [Řekl totiž král: „Nebude bydliti manželka má
v domě Davida, krále israelského, ježto je posvěcen; neboť vešla do
něho archa Hospodinova."]

12 Tehdy obětoval Šalomoun celopaly Hospodinu na Hospodinově
oltáři, který byl postavil před síní, 13 by obětováno bylo na něm dle
příkazu Mojžíšova každý den, ve dny sobotní, na nov měsíce, a na
slavnosti třikráte do roka, totiž na slavnost přesnic, na slavnost týdnů
a na slavnost stánků.

14 Ustanovil také dle nařízení Davida, otce svého, třídy kněžské
ku příslušné službě; dále levity ku příslušným úkonům, by vzdávali
chválu a přisluhovali při kněžích dle řádu toho onoho dne, také vrátné
dle jejich oddílů u každé brány; tak totiž byl přikázal David, muž
Boží. 15 Nepřestoupili nic z rozkazů královských ani kněží ani levité
při všech věcech, které byl přikázal, ani při strážích pokladů. 16 Všecky
náklady měl Šalomoun přichystané ode dne, kdy položil základy k domu
Hospodinovu až do dne, kdy jej dokonal.

V. 5. srv. s 1. Par 7. 24; 3. Král 9, 15. 17. — Místo: „brány, závory a zámky" čti: „zdi, brány a závory".

V. 6. srv. s 3. Král 9, 18. — Místo „pevnosti" čti: „města zásobná" jako výše.

V. 7. n. srv. s 3. Král 9, 20. n. — „až do dneška" není řečeno se stanoviska skladatele Par, za jehožto časů již potomci kanaanských pohanů Israelitům nerobotovali, ale se stanoviska staršího pramene, který pojal skladatel Par do svého díla; za dob spisovatele pramene jmenovaní pohané ještě robotovali Israelitům. (Či snad možno tu mysliti na „Šalomounovy nevolníky" Esdr 2, 55.?)

V. 10 přelož souhlasně s 3. Král 9, 23: „Úředníků, ustanovených nad pracemi Šalomounovými, bylo dvě stě padesát; ti dozírali na lid (pracující)." Možno, že to byl původně nadpis seznamu těch dozorců, který však nás nedošel. Srv. 3. Král 5, 16; 2. Par 2, 2. 18. Která číslice je původní, (3.600, 550, 250) nemožno přesně zjistit. Lze však dommívati se, že i mezi „dozorci" byly stupně, že tedy bylo nižších dozorců více, vyšších méně.

V. 11. srv. s 3. Král 3, 1; 9, 16. 24. — V. 11b. nejlépe se Schlöglem pokládati za rabínskou pozdější glosu. Ježto vystavěl Šalomoun harem, bylo pochopitelno, že dal přestěhovati do něho s ostatními ženami svými také dceru faraonovu; nebylo tedy třeba, by čin jeho byl odůvodňován způsobem tak zvláštním.

V. 12. srv. s 4, 1; 3 Král 9, 25; Lv 23.

V. 14. n. srv. s 5, 11; 1. Par 24.—26; 9, 17.—23. — Čestný název „muž Boží" srv. s Esdr 12, 24. 36; Dt 33, 1; 2. Par 11, 2. — Dle hebr. neuchylovaly se předpisy Šalomounovy o kněžích, levitech a pokladech posvátných od předpisů Davidových.

V. 16. přelož: „Tak bylo dokonáno celé dílo Šalomounovo, ode dne základu až bylo dokončeno; hotov je dům Jahvův." Je to závěrek zprávy o stavbě chrámu.

17 Tehdy odjel Šalomoun do Asiongaberu a do Ailatu na břehu
moře Rudého v Edomsku. 18 Poslal pak mu Hiram po služebnících svých
lodi a plavce, dovedné námořníky, i plavili se se služebníky Šalo-
mounovými do Ofiru, přinesli odtud čtyřistapadesát hřiven zlata a ode-
vzdali je králi Šalomounovi.

2. **Příchod královny sabské** (9, 1.—12.).

Hlava 9. — 1 Ba i královna ze Saby, když uslyšela pověst
o Šalomounovi, přijela do Jerusalema, aby ho zkusila hádankami, s veli-
kým bohatstvím, i s velbloudy, kteří nesli vonidla, velmi mnoho zlata
a drahokamy. Když přišla k Šalomounovi, pověděla mu vše, co měla
v srdci. 2 I vyložil jí Šalomnoun vše, co mu byla podala; nebylo nic,
co by jí byl nevyložil.
3 Když uzřela moudrost Šalomounovu, dům, který byl vystavěl,
4 pokrmy stolu jeho, jak (tu) sedí dvořané jeho, jak sluhové jemu
přisluhují, jejich roucha, dále číšníky a šaty jejich, i oběti, které po-
dával v domě Hospodinově, velikým úžasem byla bez sebe. 5 I řekla
králi: „Správná je řeč, kterou jsem slyšela v zemi své o zámožnosti
tvé a moudrosti tvé. 6 Nevěřila jsem vypravujícím, až jsem sama přišla,
uzřela očima svýma a přesvědčila se, že sotva polovici o moudrosti
tvé pověděli mi; převýšil jsi pověst [výkony svými]. 7 Blahoslaveni
lidé tvoji, blahoslaveni služebníci tvoji, kteří stojí před tebou ustavičně
a slyší moudrost tvou. 8 Budiž požehnán Hospodin, Bůh tvůj, kterému
se zalíbilo ustanoviti tě na svém trůně králem Hospodina, Boha tvého.
Miluje totiž Bůh Israele a chce zachovati jej na věky; protož učinil tě
nad ním králem, abys vykonával právo a spravedlnost.“
9 Dala pak králi stodvacet hřiven zlata, vonidel velmi mnoho,
jakož i kamení drahého; nebylo tolik vonidel jako bylo těch, které da-
rovala královna ze Saby králi Šalomounovi.
10 Také však služebníci Hiramovi se služebníky Šalomounovými
přivezli zlata z Ofiru, jakož i dřeva tyinového a kamení drahého;
11 z toho dřeva, to jest tyinového dal nadělati král schodů v domě
Hospodinově i v paláci královském, jakož i citar a harf zpěvákům;
nikdy nebylo vídáno dřevo takové v Judsku.
12 A král Šalomoun dal královně ze Saby všecky věci, které si
přála a kterých požádala, mnohem více, nežli byla k němu přinesla.
Ona pak odjela zpět do země své se služebníky svými.

3. **Bohatství a nádhera Šalomounova** (9, 13.—31.).

Nejvyšší roční příjem (v. 13. n.). Zlaté štíty a puklíře (15. n.). Trůn (17.—19.). Zlaté nádobí (20. n.) Dary jiných králů (22.—24.). Koně, vozy, jezdci (25.). Politická moc (26.). Množství stříbra a cedrů (27.), koní (28). Závěrek dějů Šalomounových (29.—31.).

13 Váha zlata, které bylo přineseno Šalomounovi jeden rok, byla

V. 17. n. srv. s 3. Král 9, 26.—28. — Hiram poslal Salomounovi „lodi“, t. j. stavivo a řemeslníky, kteří mu je vystavěli. — 420. (3. Král) je původnější nežli 450 (zde). Feničané naučili se nejspíše lodi stavěti od Egypťanů. Své lodi všelijakých podob zobrazili Egypťané na četných vypuklinách. — Také Peršanům dodávali Feničané (Sidoňané) později lodi na výpravy proti Řekům.

Hl. 9. — V. 1.—12. *srv. s 3. Král 10, 1.—13.* — V. 13.—28. *srv. s 3. Král 10, 14.—28.*

šest set šedesát šest hřiven zlata 14 kromě toho množství, které přinášívali
poslové rozličných národů a kupci, jakož i všichni králové arabští
a místodržící krajů, kteří přiváželi zlato a stříbro Šalomounovi.

15 A dal udělati král Šalomoun dvě stě kopí zlatých tak, že na
jedno kopí bylo úhrnem šest set zlatých (lotů) vynaloženo; 16 také tři
sta puklířů zlatých ze tří set zlatých (lotů), jimiž přikryt byl každý
(ten) puklíř; a uložil je král ve zbrojnici, která byla vysázena
hájem.

17 Dále dal udělati král veliký trůn z kostí slonových a obložil
jej zlatem nejčistším. 18 Také šest stupňů, po kterých se vystupovalo
na trůn, podnož zlatou, a opěradla dvě s obou stran, dva lvy, kteří
stáli vedle opěradel, a 19 jiných dvanácte lvíčků, stojících na šesti
stupních po obou stranách; nebylo takového trůnu v žádném království.

20 Také všecky nádoby královského stolu byly zlaté, a náčiní
v domě „háje libanského" ze zlata nejčistšího; nebo stříbro tehdy za nic
nepovažovali. 21 Lodi královské totiž chodívaly do Tarsise se služebníky
Hiramovými jednou ve třech letech, a přinášely odtud zlato, stříbro,
kosti slonové, opice a pávy.

22 Tak vyvýšen byl Šalomoun nade všecky krále země bohatstvím
a slávou. 23 Všichni králové země žádali viděti tvář Šalomounovu, by
slyšeli moudrost, kterou byl dal Bůh do mysli jeho; 24 a přinášeli mu
darem nářadí stříbrné i zlaté, roucha, zbraně, vonidla, koně a mezky
každý rok.

25 Šalomoun měl také čtyřicet tisíc koní ve stájích, vozů pak
a jezdců dvanáct tisíc; a rozsadil je po městech vozů a v Jerusalemě,
kde byl král.

26 A provozoval moc nade všemi králi od řeky Eufratu až k zemi
filištínské, a až ke hranicím Egypta.

27 Způsobil, že byla tak veliká hojnost stříbra v Jerusalemě jako
je kamení; a dřeva cedrového tak veliké množství, jako je planého
fíkoví, které roste na poli.

28 Koně mu přiváděli z Egypta a ze všech krajin.

29 Ostatní děje Šalomounovy, první i poslední, zapsány jsou
v Letopisech Natana proroka, v Knihách Ahiáše Silana a ve Vidění
vidce Adda proti Jeroboamovi, synu Nabatovu. 30 Šalomoun kraloval
v Jerusalemě nad veškerým Israelem čtyřicet let. 31 Když usnul s otci
svými, pochovali jej v městě Davidově; a stal se králem Roboam, syn
jeho, místo něho.

V 15. Místo „kopí" čti souhlasně s 3. Král 10, 16: „štítů".

V. 16. Místo „ze tří set zlatých" (sekelů) čti souhlasně s 3. Král 10, 17: „ze tří min". — „zbrojnice vysázená hájem" = „háj libanský".

V. 19. lépe zachován v 3. Král 10, 19; dlužno dle toho jej opraviti.

Ve v. 20. za středník doplň z 3. Král 10, 21: „nic nebylo ze stříbra".

Ve v. 22. místo „slávou" čti dle hebr. důsledně s 3. Král 10, 23: „moudrostí".

V. 25. srv. s 1, 14; 3. Král 4, 26; 10, 26. — Číslice 40.000 přepsána sem z 3. Král 4, 26. místo původní *1400*. Hebr. počítá zde 4000.

V. 26. = 3. Král 4, 21a. — V. 27. = 3. Král 10, 27.

V. 28. = zkrácený 3. Král 10, 28. n. — V. 29.—31. srv. s 3. Král 11, 41.—43. — O Ahiáši ze Sila srv. 3. Král 11, 29. nn. — Šalomoun kraloval od r. 972 do 932.

ČAST DRUHÁ: DĚJINY KRÁLŮ JUDSKÝCH, NÁSTUPCŮ ŠALOMOUNOVÝCH (10, 1.—36, 23.).

1. Proč byla říše Šalomounova rozdvojena (10, 1.—11, 4.).

Národ žádá za úlevu berní (10, 1.—5.). Roboam radí se se staršími a s mladými vrstevníky (6.—11.). Žádost lidu tvrdě zamítá (12.—15.). Sever si zvolil tedy vzdorokrále (16.—19.). Bůh zakazuje bratrovražednou válku občanskou (11, 1.—4.).

Hlava 10. — 1 Roboam přišel do Sichemu; tam totiž byl se
sešel veškeren Israel, aby ho ustanovili králem.

2 Když to uslyšel Jeroboam, syn Nabatův, který byl v Egyptě —
byltě tam utekl před Šalomounem — ihned se navrátil.

3 [I povolali ho a přišel s veškerým Israelem] a mluvili Roboamovi
takto: 4 „Otec tvůj přetěžkým jhem obtížil nás; ty lehčejší věci rozkazuj
nežli otec tvůj, který na nás vložil poddanství těžké, a maličko slev
z břemene, bychom ti mohli býti poddáni!“ 5 On řekl: „Po třech dnech
vraťte se ke mně!“

Když lid odešel, 6 radil se se staršími, kteří sloužívali Šalomounovi,
otci jeho, když ještě živ byl, řka: „Kterak mi radíte, bych odpověděl
lidu?“ 7 Oni mu řekli: „Zalíbíš-li se lidu tomuto, uchlácholíš-li je slovy
milostivými, budou ti poddáni vždycky.“ 8 On však opustil radu starců,
a počal se raditi s mladými, kteří s ním vychováni a (nyní) v jeho
družině byli. 9 „Co se vám zdá?“ — řekl jim. — „Jakou mám dát odpověď
lidu tomuto, který mi řekl: „Polehči nám jho, které vložil otec tvůj
na nás?“ 10 Oni odpověděli jako mladí a vychovaní s ním v rozkošech:
„Takto mluv k lidu, který ti řekl: „Otec můj stížil jho naše, ty polehči
nám“, takto mu odpověz: „Můj malík je tlustší nežli bedra otce mého.
11 Otec můj vložil na vás jho těžké, já však břemene přiložím, (že bude)
těžší; otec můj mrskal vás bičíky, ale já mrskati budu vás biči uzlovatými.“

12 Když tedy přišel [Jeroboam i] veškeren lid k Roboamovi dne
třetího, jak jim byl rozkázal, 13 odpověděl král tvrdě nedbav rady
starších a 14 mluvil dle vůle mladých: „Otec můj těžké jho na vás
vložil, já však přiložím (že bude) těžší; otec můj mrskal vás bičíky,
ale já mrskati vás budu biči uzlovatými!“ 15 Nepovolil tedy prosbám
lidu; neboť byla to vůle Boží, aby se splnila řeč jeho, kterou byl
mluvil skrze Ahiáše Silana k Jeroboamovi, synu Nabatovu.

16 Veškeren lid, když mu král tak tvrdě mluvil, řekl mu toto:

„Nemáme my dílu v Davidovi,
ani podílu v synu Isajově.
Vrať se do svého domova, Israeli!
Ty pak pasiž svůj dům, Davide!“
Odešel tedy Israel domů.

17 Ale nad syny Israelovými, kteří bydlili v městech judských
kraloval Roboam.

Hl. 10. — V. 1.—19. *srv. s 3. Král 12, 1.—19.*

V. 2. „to“, že Šalomoun zemřel. Srv. výše 9, 31; 3. Král 12, 2.

V. 16. „pasiž“ = spravuj, vládni.

Král Roboam poslal (siçe) Adurama, který byl nad robotami, ale
synové Israelovi ho uházeli kamením, že zemřel; král Roboam tedy
spěšně sedl na vůz a ujel do Jerusalema.
[19] Tak odpadl Israel od domu Davidova až do tohoto dne.

Hlava 11. — [1] Když přijel Roboam do Jerusalema, svolal všecek
dům Judův [a Benjaminův] stoosmdesáte tisíc výborných bojovníků,
aby bojoval proti Israelovi a získal zase království své. [2] Avšak Ho-
spodin oslovil Semejáše, muže Božího a řekl: [3] „Mluv k Roboamovi,
synu Šalomounovu, králi judskému a ke všemu Israelovi, který je
v Judsku [a v Benjaminsku] (takto): [4] Toto praví Hospodin: Netáhněte
a nebojujte proti bratřím svým; navrať se každý domů, neboť mou
vůlí dálo se to.“ Když uslyšeli řeč Hospodinovu, vrátili se a netáhli
proti Jeroboamovi.

1a. **Kterak Roboam vládl** (11, 5.—12, 16.).

Opevnil města (11, 5.—12.). Přijímá ctitele Hospodinovy ze severní říše (13.—17.). Ženy a synové královi (18.—23.). Odpadl od Pána (12, 1.). Vpád Sesakův do Judska (12, 2.—4.). Řeč proroka Semejáše (5.—8.). Roboam oloupen o poklady (9.—12.). Závěrek (v. 13.—16.).

[5] Roboam sídlil v Jerusalemě, a opevnil města v Judsku. [6] Opevnil
Betlem, Etam a Tekue; [7] Betsur, Socho a Odollam; [8] Get, Maresu
a Zif; [9] Aduram, Lachis a Azeku; [10] Sarau, Ajalon a Hebron; ta (města)
byla v území Judově [a Benjaminově]. [11] Ohradil je zdmi, ustanovil v nich
velitele a (postavil) skladiště na potraviny, olej a víno. [12] V každém
městě dal udělati [zborojnici na] štíty a kopí. Opevnil je s veškerou
péčí. Panoval tedy nad Judou [a Benjaminem].
[13] Kněží a levité, kteří byli ve všem Israeli, přišli k němu ze všech
sídel svých [14] opustivše pastviska a majetek svůj; odebrali se do
Judska a do Jerusalema, ježto je zavrhl Jeroboam a synové jeho, že
kněžství Hospodinova nesměli vykonávati. — [15] Ustanovil si totiž kněze
výšin a ďáblův a telat, kterých byl dal nadělati. — [16] Též i ze všech
kmenů Israelových, kteří se srdcem oddaným hledali Hospodina, Boha
Israelova, přišli do Jerusalema, by podávali oběti své před Hospo-

---

V. 19. „až do dnešního dne“, t. j. do času, kdy psal spisovatel původního pramene, (nikoli však do doby, kdy žil skladatel Par).

Hl. 11. — V. 1.—4. srv. s 3. Král 12, 21.—24.

V. 6. n. O Etamu viz Jos 15, 59; 1. Par 4, 3. — Teque Jos 15, 59. n.; 2. Sam 14, 2; 23, 26; 1. Par 2, 24; 11, 28; 27, 9. — Betçur Jos 15, 58; 1. Par 2, 45. — Socho Jos 15, 35; 1. Sam 17, 1. — Odollam Jos 12, 15; 15, 35; 1. Sam 22, 1.

V. 8. n. O Getu viz Jos 13, 3; 1. Sam 5, 8; 6, 17; 27, 2; 3. Král 2, 39; 1. Par 18, 1; 2. Par 9, 26. — Maresa Jos 15, 44. — Zif Jos 15, 55; 1. Sam 23, 14; 26, 1; 1. Par 2, 42. — Aduram, hebr. ’Adôrajim = dnešní ves Dúrá, $2^1/_2$ hodiny západně Hebronu. — Lachis Jos 10, 3. 31. nn.; 12, 11; 15, 39; 4. Král 14, 19. — Azeka Jos 10, 10. n.; 1. Sam 17, 1.

V. 10.—12. Saraa Jos 15, 33; 19, 41; Sdc 13, 2. n.; 1. Par 2, 53. n. — Ajalon Jos 10, 12. — „a Benjaminově“ zdá se býti pozdější glosa. Žádné z měst ve v. 6.—10. nebylo v území Benjaminově. Ostatně srv. výše v. 5; 3. Král 11, 31; 12, 21. — Důsledně možno „a Benjaminem“ ve v. 12. považovati za pozdější přídavek.

V. 15. „ďábly“ v podobě „kozlů“ (hebr.). Srv. Dt 32, 17; Lv 17, 7. — O „telatech“ viz 3. Král 12, 28.

dinem, Bohem otců svých. [17] A tak posilovali království judské a ze-
silovali Roboama, syna Šalomounova tři roky; chodili totiž po cestách
Davidových a Šalomounových toliko tři roky.
[18] Roboam pojal za manželku Mahalatu, dceru Jerimota, syna Da-
vidova, a Abihajily, dcery Eliaba, syna Isajova, [19] a ta mu porodila syny:
Jehusa, Somorjáše a Zooma. [20] Po té vzal si také Maachu, dceru Absa-
lomovu, která mu porodila Abiáše, Etaje, Zizu a Salomitu. [21] Roboam
miloval Maachu, dceru Absalomovu nade všecky jiné manželky své
a ženiny — byl totiž pojal manželek osmnáct a ženin šedesát a zplodil
dvacet osm synů a šedesáte dcer — [22] i ustanovil hlavou Abiáše, syna
Maašina, vůdcem nade všemi bratry jeho, ježto zamýšlel jej ustanoviti
králem; [23] byltě moudřejší a statnější nežli všichni synové jeho, ustanovení
po všech krajích Judových a Benjaminových, ve všech městech hra-
zených, kterým dal hojně potravy a vyžádal mnoho žen.
Hlava 12. — [1] Když utvrzeno bylo království Roboamovo a po-
silněno, opustil zákon Hospodinův a veškeren Israel s ním.
[2] Avšak léta pátého království Roboamova přitáhl Sesak, král
egyptský k Jerusalemu — že byli zhřešili proti Hospodinu — [3] s tisícem
dvěma sty vozů a se šedesáti tisíci jezdců; branného lidu, který při-
táhl s ním z Egypta, to jest Lybijských, Jamníků a Etiopských nebylo
počtu. [4] Dobyv měst hrazených v Judsku přitáhl až k Jerusalemu.
[5] I přišel Semejáš prorok k Roboamovi a ke knížatům judským,
kteří se byli shromáždili do Jerusalema utekše před Sesakem a řekl
jim: „Toto praví Hospodin: Vy jste zanechali mne, proto já zanechám
vás moci Sesakově.“ [6] Knížata Israelova i král ponížívše se řekli: „Spra-
vedlivý je Hospodin!“ [7] Když viděl Hospodin, že se ponížili, oslovil
Hospodin Semejáše takto: „Protože se ponížili, nezahladím jich, ale
brzy jim pomohu; nevyleje se tedy hněv můj na Jerusalem skrze
Sesaka. [8] Avšak sloužiti jemu budou, aby poznali rozdíl mezi službou
mou a službou království zemí.“
[9] Odtrhl tedy Sesak, král egyptský, od Jerusalema, pobrav poklady
domu Hospodinova a domu královského. Všecko vzal s sebou, i štíty
zlaté, kterých dal kdysi nadělati Šalomoun; [10] místo nich dal nadělati
král (štítů) měděných, a dal je velitelům štítonošů, kteří střehli vchod
do paláce; [11] když chodíval král do domu Hospodinova, přicházeli
štítonoši a brali je a (pak) zase odnášeli je do zbrojnice své.
[12] Že se tedy ponížili, odvrátil se od nich hněv Hospodinův,

---

V. 17. Náboženský stav říše judské po třech letech, tu jmenovaných, vylíčen 3. Král 14, 22.—24.

V. 18. Jerimot v seznamech synů Davidových není výslovně jmenován, dlužno jej tedy pokládati za syna některé jeho ženiny. Srv. 1. Par 3, 9. — O Eliabovi srv. 1. Sam 16, 6; 1. Par 2, 13.

V. 20. O „dceři“ Absalomově srv. 2. Sam 14, 27; 18, 18; 3. Král 15, 2.

V. 23. Dle hebr. Roboam jednal moudře, rozsadiv všecky své syny po krajích Judových. — K „a Benjaminových“ srv. výše v. 10. 12. Možno, že se podařilo již Roboamovi v pozdějších letech vlády násilím přičleniti k říši své Benjaminovce.

Hl. 12. — V. 1. Kdy bylo království Roboamovo utvrzeno a posilněno, viz výše 11, 17. — Kterak opustili Judovci (= zde „Israelité“) zákon Hospodinův, líčí 3. Král 14, 22.—24.

K v. 2.—12. *srv. 3. Král 14, 25.—28.* — V. 3.—8. *nemá 3. Král 14.*

V. 3. „Jamníci“ (= Troglodité = Sukkijjím hebr.) egyptští nebo nubijští.

V. 9. srv. s 9, 16; 3. Král 14, 26. — V. 10. n. srv. s 3. Král 14, 27. n.

V. 12. Místo „ponížili se“ čti s hebr.: „ponížil se“ král; místo „od nich“ čti důsledně „od něho“.

a nebyli docela zahlazeni; i v Judsku totiž bylo shledáno leccos dobrého.
[13] Tak zmohl se král Roboam v Jerusalemě a kraloval (dále). Čtyřicet jeden rok mu byl, když počal kralovati, a sedmnácte roků panoval v Jerusalemě, v městě, které vyvolil Hospodin ze všech kmenů Israelových, aby tam pevně ubytoval jméno své. A jméno matky jeho: Naama, Ammanka.
[14] Činil zlé, ježto nepomýšlel na to, by hledal Hospodina.
[15] Dějiny Roboamovy, první i poslední, zapsány jsou v knihách Semejáše proroka a vidce Adda; [jsou pečlivě popsány.] Roboam a Jeroboam bojovali proti sobě po všecky dny.
[16] Když usnul Roboam s otci svými, pochován byl v městě Davidově. A stal se králem Abiáš, syn jeho místo něho.

2. **Abiáš, druhý nástupce Šalomounův** (13, 1.—14, 1.).

Doba vlády (13, 1. n.). Válka Abiášova s Jeroboamem (3.—20.). Rodina Abiášova (v. 21.). Závěrek dějin Abiášových (13, 22; 14, 1a.).

Hlava 13. —
[1] Roku osmnáctého vlády Jeroboamovy stal se Abiáš králem nad Judou.
[2] Tři léta kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Michaja, dcera Urielova z Gabay.
I vznikla válka mezi Abiášem a Jeroboamem.
[3] Abiáš počal bojovati maje udatných, výborných bojovníků čtyřikrát sto tisíc; Jeroboam sešikoval proti němu do boje osmkrát sto tisíc mužů vojska, kteří byli také výborní a udatní junáci.
[4] Abiáš postavil se na hoře Semeron, která byla v Efraimsku, a pravil: „Slyš, Jeroboame i veškeren Israeli!
[5] Zdali nevíte, že Hospodin, Bůh Israelův, dal království Davidovi nad Israelem na věky, jemu i synům jeho solnou smlouvou?
[6] Avšak Jeroboam, syn Nabatův, služebník Šalomouna, syna Davidova povstal a vzbouřil se proti pánu svému.
[7] I přidali se k němu lidé ničemní, pekelníci, zmohli se proti Roboamovi, synu Šalomounovu, ježto Roboam jsa neohrabaný a srdce bázlivého, nemohl jim odolati.
[8] Nyní tedy vy míníte, že můžete odolati království Hospodinovu, kterým vládne skrze syny Davidovy, ježto máte lidu veliké množství a zlatá telata, která vám udělal Jeroboam za bohy.
[9] Vyvrhše kněze Hospodinovy, syny Áronovy a levity, nadělali jste si kněží jako všichni národové zemí; kdokoli přijde s býkem a sedmi berany, aby se dal vysvětit, stává se knězem nebohů.
[10] Náš Bůh je však Hospodin, kterého neopouštíme, kněžský úřad zastávají Hospodinu synové Áronovi a levité jsou ve službě své:
[11] celopaly obětují Hospodinu každý den ráno i večer a kadidlo z vonidel dle

---

V. 13. srv. s 3. Král 14, 21. — Ammanka = Ammonka.
V. 15. n. srv. s 3. Král 14, 29.—31.
Hl. 13. — V. 1. n. srv. s 3. Král 15, 1. n. 7b. — Místo „Michaja“ dlužno souhlasně s 11, 21; 3. Král 15, 2. čísti: „Maacha“. — O Urielovi srv. pozn. k 3. Král 15, 2.
V. 3. n. Číslice byly asi zveličeny později (Schlögl). — O „Semeronu“ viz Jos 12, 20; 18, 22.
V. 5. O „solné“ (= neporušitelné) „smlouvě“ viz Lv 2, 13; Nm 18, 19.
V. 7. Místo „neohrabaný“ hebr.: „mladý“.
V. 11. O dvojí denní oběti srv. Ex 29, 38.—42. — O kadidlu Ex 30, 7. — O chlebech předkladných Ex 25, 30. — O bohoslužebném světle Ex 25, 31.—40; 27, 20. n.

příkazu zákona připravené; chleby bývají předkládány na stole nejčistším; u nás je také svícen zlatý s příslušnými lampami, aby byly rozsvěcovány vždycky k večeru. My totiž šetříme příkazů Hospodina, Boha svého, kterého jste vy opustili.
12 V našem tedy vojsku je Bůh vůdcem (naším), a kněží jeho; kteří troubí na trouby znějící proti vám. Synové Israelovi, nebojujte proti Hospodinu, Bohu otců svých, nebo nic vám to neprospěje."
13 Mezi tím co takto mluvil, Jeroboam vzadu strojil úklady; stál (sice) před nepřítelem, ale (zatím) Judu nepozorovaně svým vojskem obchvacoval.
14 Když pak se ohlédli Judovci, viděli, že jim boj nastává z předu i ze zadu. Volali tedy k Hospodinu a kněží počali troubiti na trouby.
15 Všichni muži judští dali se do křiku. Když tak křičeli, hle, přestrašil Bůh Jeroboama i veškerého Israele, který stál proti Abiášovi a lidu judskému.
16 Dali se tedy na útěk synové Israelovi před Judou a Bůh dal je v ruku jejich.
17 Tak porazil je Abiáš a lid jeho ranou velikou; padlo z Israele pětkrát sto tisíc zbitých mužů statečných.
18 Tehdy sníženi byli synové Israelovi, avšak Judovci zmohli se přenáramně, protože doufali v Hospodina, Boha otců svých.
19 Abiáš pronásledoval pak Jeroboama utíkajícího a vzal mu města: Betel s příslušnými vesnicemi, Jesanu s příslušnými vesnicemi a Efron s příslušnými vesnicemi.
20 Nemohl již vzdorovati Jeroboam za dnů Abiášových. A ranil jej Hospodin, že zemřel.
21 Ale Abiáš upevnil své království; a pojav čtrnáct manželek zplodil dvacet dva syny a šestnácte dcer.
22 Ostatní děje Abiášovy, jeho cesty a skutky sepsány jsou velmi pečlivě v knize Adda proroka.

Hlava 14. — 1 Když usnul Abiáš s otci svými, pochovali jej v městě Davidově, a stal se králem Asa, syn jeho, místo něho.

3. Asa, třetí nástupce Šalomounův (14, 1b.—16, 14.).

Deset let míru (14, 1b.). Asova horlivost náboženská (2.—5.). Staví města (6.—8.). Poráží krále etiopského Zaru (9.—15.). Povzbuzen byv prorokem Azarjášem (15, 1.—7.) obnovuje smlouvu a opravuje bohoslužbu (8.—18.). V boji s Baasou hledá pomoc u krále aramského a tak hřeší (15, 19.—16, 6.). Proto kárán prorokem Hananim (16, 7.—10.). Poslední věci Asovy (16, 11.—14.).

Za jeho dnů byla země v pokoji deset roků.
2 Asa činil, co bylo dobré a libé před Bohem jeho, pobořil oltáře cizího náboženství i výšiny, 3 ztroskotal modly, posekal háje, 4 přikázal

---

V. 19. O Efronu srv. 2. Sam 13, 23. — O „Jesaně" viz 1. Sam 7, 12.

V. 22. srv. s 3. Král 15, 7a. — O Addovi srv. výše 12, 15. „v knize" = „v midráši" (hebr.). „Midráš" (výzkum, bádání, výklad) zde i níže 24, 27. znamená: „dějiny", „letopisy", „kroniku". (V pozdější době nazývali rabíni „midráš" zvláštní slovesný tvar volného vypravování. Takový „midráš" (haggadský) podával biblický příběh velmi svobodně ne proto, by vylíčil toliko událost, pokud se skutečně sběhla, ale proto, by vštěpil nějakou náboženskou zásadu, zejména mravní. Tak na př. podvržená kniha „Jubilejních roků" (napsána v prvním století před Kristem od palestinského žida hebrejsky) podává sice obsah Gn a Ex dosti věrně, kreslí však arciotce jakožto vzory fariseů a rozčleňujíc události na období sedmiletá a padesátiletá (rok sobotní, rok jubilejní), vtiskuje všeobecným dějinám ráz Božího přikázání, které velí den (i rok) sedmý světiti.)

Hl. 14. — V. 1a. = 3. Král 15, 8. — K vv. nn. srv. 3. Král 15, 9.—24. — V jakém smyslu „byla země v pokoji" srv. 3. Král 15, 16.

lidu judskému, by hledali Hospodina, Boha otců svých, plnili zákon
a všecky příkazy [5] a odstranil ze všech měst judských oltáře i svatyně
modlářské. Kraloval v pokoji.
[6] Vystavěl také pevnosti v Judsku. Měl totiž pokoj a žádné války
za času jeho nepovstaly, ježto Hospodin dal pokoj; [7] řekl tedy lidu
judskému: „Vystavme ta města, ohraďme je zdmi, a opevněme věžemi,
branami a závorami, dokud má všecko pokoj před válkou; protože
totiž hledali jsme Hospodina, Boha otců svých, dal nám pokoj vůkol.“
Stavěli tedy a nebylo žádné překážky ve stavbě.
[8] Měl pak Asa ve vojště svém těch, kteří nosili štíty a kopí z kmene
Judova třikrát sto tisíc a z kmene Benjaminova štítonošů a střelců dvě
stě osmdesát tisíc, vesměs to mužů statečných.
[9] I vytáhl proti nim Etiop Zara s vojskem svým, desetkrát sto
tisíci (mužů) a se třemi sty vozů; přitáhl až k Marese. [10] Vytáhl též
Asa proti němu a sešikoval vojsko k boji v údolí Sefata, které jest
u Maresy. [11] I volal k Hospodinu Bohu řka: „Hospodine, u tebe není
žádného rozdílu pomoci malým či velikým počtem bojovníků. Pomoziž
nám, Hospodine, Bože náš; nebo v tobě a ve jménu tvém naději majíce
přišli jsme proti tomuto množství. Hospodine, ty jsi Bůh náš, ať ne-
nabude vrchu proti tobě člověk!“ [12] Nahnal tedy strachu Hospodin
Etiopům před Asou a Judou, že utekli Etiopové. [13] Asa a lid, který byl
s ním, pronásledovali je až do Gerary; i padli Etiopové (téměř) až do
posledního, neboť potřeni byli od Hospodina je bijícího a vojska jeho
bojujícího. A nabrali (Judovci) kořisti mnoho, [14] ježto dobyli všech měst
vůkol Gerary; připadl totiž strach náramně veliký na všecky. Vyplenili
tedy ta města a mnoho kořisti odnesli. [15] Též i ohrady ovčí pobořivše
vzali dobytka nesčíslné množství i velbloudů a vrátili se do Jerusalema.

Hlava 15. — [1] Tu Azariáš, syn Odedův, když do něho vešel duch
Boží, [2] vyšel vstříc Asovi a řekl mu: „Slyšte mne, Aso i veškeren lide
judský a benjaminský! Hospodin byl s vámi, protože vy jste byli s ním.
Budete-li ho hledati, najdete ho; pak-li jej opustíte, opustí i vás.

V. 5. Místo „svatyně“ hebr.: „chammáním“, což po rabínovi Rašim († 1105) vykládáno běžné: „sloupy ke cti boha slunce“. Srv. níže 34, 4.

V. 6. Místo „v jeho dnech“ (za jeho času) čti s hebr.: „za těch let“.

V. 8.—15. nemá 3. Král. — O číslicích srv. výše 13, 3.

V. 9. Zara, hebr. Zerach, nejspíše Osorkon I. (924—895), druhý král 22. dynastie (bubastiské), nástupce Sesaka, o kterém výše 12, 2. — Etiop = Kušan (hebr.). Srv. níže v. 12. — „desetkrát stotisíc“ = velmi mnoho. — O Marese viz výše 11, 8. — Etiopie (Kúš) v užším a běžném slova smyslu znamenala poříčí horního Nilu (tedy Nubii) od jižních hranic Egypta, t. j. od prvního nilského vodopádu až pod šestý vodopád, asi k dnešnímu Chartumu. Obyvatelé byli zváni od Řeků Aithiopes, t. j. lidé opálených, hnědých lící. Dnešní obyvatelstvo nazývá sebe samo Nuba (Nubie); jsou to míšenci, které možno sice počítati ku plemeni kavkazskému, jejichžto temná barva pleti však, jakož i jiné tělesné známky nasvědčují, že prvotnými jeho živly byli černoši; staří Egypťané je malovali jakožto černochy. S těmito černochy stýkaly se od nepamětných dob chamovské prvky, tedy příbuzní starých Egypťanů, pastýři, (beduini), které nazývali Řekové Troglodity, Ichthyofagy a jj. (Proto počítá právem bible Kušany k Chamovcům 1. Par 1, 8.) Sídlili na „arabské poušti“ východně Etiopie až ku hranicím dnešního Habeše. Jazyky těchto Etiopanů dlužno rozlišovati od semovské etiopštiny, o které zmínka byla učiněna výše 1. Par 1, 17.

V. 12. Etiopové = Kušané = Nubijští. Králové egyptští mívali ve svém vojště nubijské žoldnéře. Možno, že Zerach sám byl Nubiec (Brugsch). Srv. v. 9.

V. 13. O Geraře viz Gn 10, 19; 26, 1.

Hl. 15. — V. 2. Dle hebr: Jahve je s vámi, jste-li vy s ním.

[3] Pomine však mnoho dní v Israeli bez Boha pravého, bez kněze-
učitele, a bez zákona.
[4] Ale navrátí-li se v úzkosti své k Hospodinu, Bohu Israelovu,
a budou-li ho hledati, naleznou ho. [5] Tehdy nebude pokoje míti vy-
cházející ani vcházející, ale hrůza bude odevšad mezi všemi obyvateli
země; [6] neboť bojovati bude národ proti národu a město proti městu,
ježto Hospodin zkormoutí je všelikou úzkostí. [7] Vy však buďte zmužilí!
Nechať nechabnou ruce vaše; vždyť se dostane mzdy práci vaší."
[8] Když to Asa uslyšel, slova totiž proroctví Azariáše, syna Odeda,
proroka, vzmužil se a vyplenil modly z veškerého Judska, Benjaminska
i z měst, kterých byl dobyl na horách efraimských, a posvětil oltář
Hospodinův, který byl před síní Hospodinovou. [9] A shromáždil veškeren
lid judský a benjaminský a s nimi přistěhovalce z Efraima, Manassa, jakož
i Simeona; mnozí totiž z Israele byli utekli k němu, když viděli, že Ho-
spodin, Bůh jeho je s ním. [10] Když tedy přišli do Jerusalema, měsíce
třetího léta patnáctého kralování Asova, [11] obětovali Hospodinu ten den
z kořisti, kterou byli přivedli, býků sedm set a beranů sedm tisíc.
[12] I vešel (Israel) [dle obyčeje] v pevnou smlouvu, že hledati budou
Hospodina, Boha otců svých celým srdcem svým a celou duší svou.
[13] A dodal: „Nebude-li kdo hledati Hospodina, Boha Israelova, budiž
popraven, malý i velký, muž i žena." [14] Přisáhli tedy Hospodinovi
hlasem velikým, s jásotem, za zvuků trouby a znění rohů, [15] zaklínajíce
se všichni, kteří byli v Judsku; neboť celým srdcem svým přisahali
a celou vůlí hledali a nalezli ho; proto dal jim Hospodin pokoj vůkol.
[16] Ano i Maachu, matku krále Asy sesadil s královské důstojnosti,
protože dala udělati v háji modlu Priapovu; tu všecku ztroskotal, na
padrť rozdrobil a spálil v údolí Kedron. [17] Výšiny však — zůstaly (sice)
v Israeli, ale srdce Asovo bylo dokonale oddáno (Hospodinu) po všecky
dny jeho. [18] Také ty věci, které byl slibem zasvětil otec jeho i on, dal
vnésti do domu Hospodinova, stříbro, zlato a všelijaké náčiní.
[19] Války nebylo až do třicátého pátého roku kralování Asova.

Hlava 16. — [1] Avšak léta třicátého šestého kralování jeho vytáhl
Baasa, král israelský proti Judovi a zdí ohražoval Ramu, by žádný ne-
mohl bezpečně z království Asova vyjíti ani vjíti (do něho). [2] Vzal tedy

---

V. [3]. Místo „pomine" hebr. „pominulo". Myslí na dobu soudců. Srv. Sdc 2, 10. nn.; 6, 8.—10; 10, 6.—14. Dle toho důsledně ve v. n. „ale navrátil se" a „ježto ho hledali, dal se jim nalézti ..."

V. [5. n.] Dle hebr: „V takových dobách nebývá pokoje ... ale veliké hrůzy lpí na veškerém obyvatelstvu ... národ naráží na národ a město na město, neboť Bůh děsí je všelikou bědou." Srv. Lv. 26, 14. nn.; Dt 28, 15. nn. — Slova prorokova vyplnila se dle 16, 7. nn.

V. [8]. Těch „měst na horách efraimských dobyl" Asův otec dle 13, 19. — „posvětil" = obnovil. Srv. 8, 12; 24, 4.

K. v. [9]. srv. 11, 16. n.; 1. Par 9, 3. — Většina Simeonovců byla pravděpodobně oddána modlářství. Co zůstalo věrno Jahvovi, poslechlo rozkazu Asova.

V. [10. n.] „třetí měsíc" nazývali židé po zajetí „sivan" (od polovice našeho května do polovice června). — „patnáctý rok" (jaro) byl r. 900 před Kr. — „kořist přivedli" z výpravy proti Zerachovi (výše 14, 14.).

K v. [13]. srv. Dt 17, 2. nn. — K v. [16.—18.] srv. 3. Král 15, 13.—15.

V. [19]. „Třicátého pátého" porušeno, neboť dle 3. Král 16, 8. zemřel Baasa již ve 26. roce vlády Asovy! Čti proto: „sedmnáctého", t. j. 899/898 před Kr.

Hl. 16. — V. [1.—6.] srv. s 3. Král 15, 17.—22. — Souhlasně s 15, 19. místo: „třicátého šestého" čti: „osmnáctého," t. j. r. 898/897 před Kr. — Benhadad I. panoval 900—875. — Místo „Abelmaim" čti s 3. Král 15, 20: „Abel-Beth-Maacha."

Asa stříbro a zlato z pokladů domu Hospodinova, jakož i z pokladů
královských, poslal (je) Benadadovi, králi syrskému, který sídlil v Da-
mašku, a vzkázal mu: 3 „Smlouva je mezi mnou a tebou; vždyť i otec
můj a otec tvůj měli smlouvu; proto posílám ti stříbro a zlato, abys
zrušil smlouvu, kterou máš s Baasou, králem israelským a přiměl ho,
aby odtrhl ode mne.“ 4 Benadad vyslechnuv to poslal velitele vojsk
svých proti městům israelským, a ti dobyli Ahionu, Danu, Abelmaimu
a všech měst hrazených v Neftali. 5 Když to uslyšel Baasa, přestal
opevňovati Ramu; zanechal díla svého. Král Asa pak, vzav veškeren
lid judský, pobral kámen z Ramy a dříví, které byl připravil Baasa
na stavbu, a dal jím opevniti Gabau a Masfu.

7 Tehdy přišel prorok Hanani k Asovi, králi judskému a řekl mu:
„Že jsi skládal naději v krále syrského a ne v Hospodina, Boha svého,
proto uniklo vojsko krále syrského ruce tvé. 8 Zda Etiopů a Libijských
mnohem více nebylo vozy, jezdci a nesčíslným množstvím pěších?
A (přece) vydal je Hospodin v ruku tvou, ježto jsi v něho důvěřoval!
9 Oči totiž Hospodinovy pozorují všecku zemi, aby dodávaly síly
těm, kteří celým srdcem důvěru skládají v něho. Učinil jsi tedy pošetile;
a proto od nynějška povstávati budou války proti tobě.“ 10 Asa roz-
hněvav se na vidce rozkázal ho dáti do vazby; byltě se rozhněval velmi
pro tu věc; také mnoho z lidu dal zbíti tehdy.

11 Děje Asovy, první i poslední, sepsány jsou v Knize králů
judských a israelských.

12 Roku třicátéhodevátého kralování svého roznemohl se Asa na
nohy přetěžkou nemocí; avšak ani v nemoci své nehledal Hospodina,
ale více doufal v umění lékařů.

13 Když usnul s otci svými, — umřel roku čtyřicátého prvního
kralování svého — pochovali ho v hrobě jeho, který byl dal si vy-
kopati v městě Davidově; položili ho na jeho lůžko, které bylo plno
vonidel a nejjemnějších mastí, složených mastičkářským uměním, a pá-
lili (kadidlo) nad ním s velikou okázalostí.

4. Josafatova zbožnost a velikost (17, 1.—19.).

Pečuje o bezpečnost říše (1 n.). Chodí po cestách Davidových (3.—6.). Domácí misie (7.—9.). Ode všech vážen a ctěn (10 n.). Jeho vojenská moc (12.—19.).

Hlava 17. — 1 Místo něho stal se králem Josafat, syn jeho; ten
upevnil svou moc proti Israelovi. 2 Osadil četami vojska všecka města
judská, která byla hrazena zdmi; posádky rozsadil po Judsku a po
městech efraimských, kterých byl dobyl Asa, otec jeho.
3 Hospodin byl s Josafatem, protože chodil po prvních cestách
Davida, otce svého, a nedoufal v Baaly, 4 ale v Boha otce svého;
chodil v jeho příkazech a ne dle hříchů lidu israelského. 5 Proto upevnil

---

K v. 8. srv. výše 14, 8. nn.
V. 10. Asa dal zbíti (holemi, metlami a pod.) přívržence prorokovy, kteří se ho zastali, když byl vězněn nespravedlivě.
K. v. 11.—14. srv. 3. Král 15, 10. 23. n.
Hl. 17. — K v. 2. srv. 13, 19; 15, 8.
V. 3. n. „první cesty Davidovy“ proti pozdějším, kdy zhřešil cizoložstvím a vraždou. Skladatel Par ty zločiny pokládá za známé z 2. Sam, neopakuje jich, ale také nezamlčuje. — „lid israelský“ = obyvatelstvo říše severní. — „hříchy jejich“ = bohocta v podobě býka. Srv. „hřích Jeroboamův“.

Hospodin království v ruce jeho, a dával veškeren Juda dary Josafatovi;
i měl bohatství nesčíslné a slávu velikou. 6 Když pak nabylo srdce
jeho odvahy pro cesty Hospodinovy, odstranil také výšiny a háje z Judska.
7 Třetího léta království svého poslal ze svých knížat Benhaila,
Obdiáše, Zachariáše, Natanaela a Micheáše, by učili v městech judských;
8 a s nimi levity Semejáše, Nataniáše, Zabadiáše, Asaela, Semiramota,
Jonatana, Adoniáše, Tobiáše, a Tobadoniáše, levity a s nimi kněze
Elisamu a Jorana. 9 Ti tedy učili lid v Judsku majíce s sebou zákoník
Hospodinův; chodíce vůkol po všech městech judských učili lid.
10 Proto nastal strach před Hospodinem po všech královstvích
zemí, které byly kolem Judska, že se neopovážili bojovati proti Josa-
fatovi. 11 Ano i Filišťané přinášeli Josafatovi dary a v poplatek stříbro;
Arabové pak přiháněli mu dobytek, sedm tisíc sedm set beranů a toli-
kéž kozlů.
12 Tak prospíval Josafat, až náramně vysoko vzrostl; vystavěl
také v Judsku budovy na způsob věží, jakož i města hrazená. 13 Mnoho
zboží připravil v městech judských a měl bojovníky silné v Jerusalemě.
14 A tento je počet jejich dle domovských rodů (jich) všech:
Z Judy velitelé vojska:

Ednas vůdce, a s ním velmi statečných mužů třikrát sto tisíc;
15 po něm velitel Johanan, a s ním dvě stě osmdesát tisíc;
16 po něm Amasiáš, syn Zechriův, který se zasvětil Hospodinu,
a s ním dvakrát sto tisíc mužů statečných.
17 Po něm byl hrdinný válečník Eliada, a s ním lidu branného,
lučištníků a štítonošů dvakrát sto tisíc;
18 po něm byl Jozabad, a s ním sto osmdesát tisíc pohotových
bojovníků.
19 Ti všichni byli králi k ruce kromě jiných, které byl rozsadil po
pevnostech veškerého Judska.

4a. **Přátelství Josafatovo s Achabem** (18, 1.—19, 3.).

Josafat spřízněn s Achabem (18, 1.). Spolek obou proti Ramotu (2 n.). Královští dvorní proroci předpovídají vítězství (4.—11.). Proroctví Micheášovo (12.—27.). Josafat zachráněn (28.—32.), Achab však padl (33 n.). Josafat pokárán prorokem Jehu. (19, 1.—3.).

Hlava 18. — 1 Byl tedy Josafat bohatý a slavný velmi.

V. 6. „cesty Hospodinovy“ = správný způsob bohocty. — „háje“ = Ašery. Srv. 14, 2.

V. 7. n. „třetí rok“ Josafatův byl r. 873/872 před Kr. — „Joran“ = Joram = Jehoram.

V. 9. „zákoník Hospodinův“ nejspíše toliko Dt. Srv. 4. Král 22, 8; 23, 2. (Či snad celý Pt?) Srv. též níže 2. Par 34, 14. nn.

V. 10. „strach před Hospodinem“, který Hospodin nahnal okolním národům. Srv. 13, 15; 14, 12; 1. Par 14, 17.

V. 12. Dle hebr. 12b. vystavěl Josafat v Judsku „hrady a města zásobná“.

K. v. 13. srv. 3. Král 5, 16.

V. 14. „domovské rody“ jsou tu kmeny: 1. Juda, 2. Benjamin, jmenovaný v hebr. před v. 17: „A z Benjamina“ byl . . . Eliada . . .

V. 19. Měl tedy Josafat v Jerusalemě: 300.000 + 280.000 + 200.000 + 200.000 + 180.000 = 1,160.000 mužů! Zřejmo, že číslice porušeny, zvýšeny.

Hl. 18. — V. 1. n. Atalie dcera Achabova dána za manželku Joramovi, synu Josafatovu kolem r. 865. Srv. 4. Král 8, 18. 26. — Výpravu proti Ramotu podnikli r. *854*. — Ostatně v. 2.—34. srv. s 3. Král 22, 2.—35. — „po letech“ — léta třetího míru mezi Syrií a Israelskem.

I spříznil se s Achabem. 2 A po letech přijel k němu dolů do
Samaře. Achab dal k jeho příchodu zabíti beranů a býků velmi mnoho
pro něj i pro lid, který byl přišel s ním, a přemluvil ho, aby táhl proti
Ramotu v Galaadu. 3 Achab, král israelský, řekl Josafatovi, králi jud-
skému: „Táhni se mnou proti Ramotu v Galaadě!“ On mu odpověděl:
„Jak já, tak i ty; jako lid tvůj, tak i lid můj; a s tebou budeme v boji.“
4 I řekl Josafat králi israelskému: „Vyžádej si, prosím, nyní (o tom)
výrok Hospodinův!“ 5 Shromáždil tedy král israelský proroky, čtyři
sta mužů, a tázal se jich: „Máme táhnouti na vojnu proti Ramotu
v Galaadě, či nechati tak?“ Oni řekli: „Táhni, a vydá je Bůh v ruku
královu.“ 6 I tázal se Josafat: „Není zde (žádného již) proroka Hospo-
dinova, bychom se ho [také] tázali?“ 7 Král israelský řekl Josafatovi:
„Je (tu ještě) muž jeden, jehož můžeme se ptáti na vůli Hospodinovu,
ale já ho nenávidím, ježto mi (nikdy nic) dobrého neprorokuje, ale
vždycky zlé; je to Micheáš, syn Jemlův.“ I řekl Josafat: „Nemluv tak,
králi!“ Povolav tedy král israelský jednoho z komorníků řekl mu: „Za-
volej mi rychle Micheáše, syna Jemlova!“ 9 Král israelský a Josafat, král
judský seděli, každý na svém křesle oděni jsouce rouchem královským;
seděli na humně u brány samařské, a všichni proroci prorokovali před
nimi. 10 Sedekiáš, syn Chanaanův, udělal si dokonce rohy železné
a řekl: „Toto praví Hospodin: Těmito rozvěješ Syrii, až ji zničíš!“
11 Podobně všichni proroci prorokovali. Pravili: „Táhni proti Ramotu
v Galaadě; budeš míti štěstí; dá je Hospodin v ruku královu.“

12 Posel, který šel, aby zavolal Micheáše, řekl jemu: „Hle, slova
všech proroků jedněmi ústy předpovídají štěstí králi; proto prosím tě,
ať jim neodporuje ani řeč tvá, ale mluv příznivé věci.“ Micheáš mu od-
větil: „Jakože živ je Hospodin! Cokoli mi řekne Bůh můj, to budu mluviti.“
14 Když tedy přišel ke králi, řekl mu král: „Micheáši, máme táhnouti na
vojnu proti Ramotu v Galaadě, či nechati tak?“ On mu odpověděl:
„Táhněte: nebo vše se šťastně povede a dáni budou nepřátelé v ruce
vaše!“ 15 „Kolikrát mám tě zapřisahati,“ — pravil král — „abys mi nemluvil
nežli pravdu ve jménu Hospodinově?“ 16 On tedy řekl: „Viděl jsem
veškeren lid israelský rozptýlený po horách jak ovce bez pastýře;
i řekl Hospodin: „Nemají tito pána; vrať se každý domů v pokoji!“
17 I řekl král israelský Josafatovi: „Zdali jsem ti neřekl, že mi tento
(člověk) neprorokuje nic dobrého, ale (toliko) neštěstí?“ 18 Onen pak
mluvil (dále): „Proto slyšte slovo Hospodinovo! Viděl jsem Hospodina,
an sedí na trůně svém a všecko vojsko nebeské, ano stojí při něm po
pravici i po levici. 19 I řekl Hospodin: „Kdo oklame Achaba, krále
israelského, by vytáhl a padl v Ramotu galaadském?“ Když pak mluvil
ten tak a jiný jinak, 20 vystoupil (jeden) duch, postavil se před Hospo-
dinem a řekl: „Já ho oklamu!“ Hospodin tázal se ho: „Čím jej oklameš?“
21 On odpověděl: „Vyjdu a budu duchem lživým v ústech všech pro-
roků jeho!“ I řekl Hospodin: „Oklameš ho; dokážeš toho; vyjdi a učiň
tak!“ 22 Proto nyní, hle, dal Hospodin ducha lživého do úst všech
proroků tvých, ježto Hospodin ustanovil se na tvém neštěstí.“ 23 Tu
přistoupil Sedekiáš, syn Chanaanův, dal Micheášovi políček a řekl:
„Kterou cestou odešel duch Hospodinův ode mne, aby mluvil tobě?“
24 Micheáš odpověděl: „Ty sám to uzříš v ten den, když utíkati budeš
z pokoje do pokoje, abys ses ukryl!“ 25 I přikázal král israelský: „Vezměte
Micheáše, zaveďte jej k Amonovi, starostovi města, a k Joasovi, synu
Amelechovu, 26 a rcete: Toto praví král: Dejte tohoto (člověka) do žaláře,

a dávejte mu maličko chleba a maličko vody dokud se nevrátím
v pokoji!" „Navrátíš-li se v pokoji" — pravil Micheáš — „nemluvil
skrze mne Hospodin!" [A dodal: „Slyšte to všichni lidé!"]
28 Táhl tedy král israelský a Josafat, král judský, proti Ramotu
galaadskému. 29 I řekl král israelský Josafatovi: „Já se převleku a tak
půjdu do bitvy; ty však oblec se v roucho své." Převlekl se tedy
král israelský a tak šel do boje.
30 Král pak syrský byl přikázal vůdcům svých vozů: „Nebojujte proti
malému ani proti velikému, než toliko proti králi israelskému!" 31 Proto
když uzřeli velitelé vozů Josafata, řekli: „Toť je král israelský!" Když
ho tak v boji obklíčili, vzkřikl, i pomohl mu Hospodin a odvrátil je
od něho. 32 Zpozorovavše totiž vůdcové vozů, že on není král isra-
elský, nechali ho.
33 Náhodou však jeden z vojska střelu na nejisto vystřeliv ranil
krále israelského mezi šíjí a plecemi. Proto řekl vozkovi svému: „Obrať
a vyvez mne z vojska nebo jsem raněn!" 34 Dokud nebyla tehdy bitva
dokonána, zůstal král israelský státi na voze svém proti Syrským až do
večera, kdy zemřel ano slunce zapadalo.

Hlava 19. — 1 Josafat, král judský však vrátil se pokojně domů,
do Jerusalena. 2 Jemu vyšel vstříc Jehu, syn Hananiův, videc, a řekl
mu: „Bezbožnému přispíváš na pomoc a s těmi, kteří nenávidí Hospo-
dina přátelstvím se spojuješ, proto zasluhuješ sice hněvu Hospodinova;
3 ale něco dobrého shledáno bylo na tobě, žes odstranil háje z Judska
a žes upřímně zamýšlel hledati Hospodina, Boha otců svých."

4b. **Josafat upravil veřejnou správu říše** (19, 4.—11.).

4 Josafat zůstal tedy v Jerusalemě. Ale zase vyšel, prošel lidem od
Bersaby až ku pohoří efraimskému a obrátil je zase **k** Hospodinu, Bohu
otců jejich.
5 A ustanoviv soudce v zemi po všech hrazených městech judských,
na každém místě, 6 přikázal (těm) soudcům: „Vizte, co činíte, nebo
nesoudíte jménem člověkovým, ale Hospodinovým; a cokoli rozsoudíte,
obrátí se na vás. 7 Budiž bázeň Hospodinova při vás a s pečlivostí
všecko čiňte; neboť není u Hospodina, Boha našeho nespravedlnosti,
ani stranictví, ani žádosti darů."
8 Také v Jerusalemě ustanovil Josafat levity, kněze a hlavy rodů
Israelových, aby jménem Hospodinovým soudili a rozhodovali pře
obyvatelstva jeho. 9 A přikázal jim: „Tak čiňte v bázni Hospodinově,
věrně, a srdcem upřímným: 10 V každé při, která přijde před vás od

---

Hl. 19. — V. 2. srv. s 3. Král 16, 1. — „hněv Hospodinův" přikvačil na Josafata, jak vypravuje hl. 20. Srv. 4. Král 3, 27.

V. 3. „háje" = Ašery. Srv. 17, 6; 14, 2. — O dobré vůli Josafatově viz 18, 4; 4. Král 3, 11.

V. 4. Tyto nové opravy (které dlužno rozlišovati od líčených vyše 17, 7. nn.) počal král, jak patrno, když se byl navrátil z výpravy proti Ramotu (hl. 18.), t. j. r. 854. před Kr. — „vyšel" t. j. poslal zase „misionáře" jako při prvé opravě (17, 7. nn.).

K v. 5. srv. Dt 16, 18. — K v. 6. srv. Dt 1, 16. n.

K v. 7. srv. Dt 32, 4; 10, 17. — K v. 8. srv. Dt 17, 8. nn. — Místo: „obyvatelstva jeho" čti: „A ti zasedali v Jerusalemě" (soudci).

Z v. 10. patrno, že soud v Jesusalemě zřízený byl vyšší soudní dvůr, druhá instance, ke kterému bylo lze odvolati se od soudů nižších, městských (v. 5.). — Co znamená „mezi krví a krví" viz Dt 17, 8. nn.

bratří vašich, bydlících v městech svých, půjde-li o spor mezi krví
a krví neb o jakýkoliv zákon, příkaz, ustanovení nebo právo: poučte
jich, aby nezhřešili proti Hospodinu, a nepřišel hněv na vás a na
bratry vaše. Tak tedy čiňte, byste nezhřešili! [11] Kněz pak Amariáš,
velekněz váš, buď nejvyšším (soudcem) ve věcech, týkajících se Ho-
spodina; a Zabadiáš, syn Ismahelův, který je knížetem v domě Judově,
bude nejvyšším (soudcem) ve věcech, které k úřadu královskému pří-
slušejí; jakožto úředníky máte levity před sebou. Buďte zmužilí, čiňte
(tak) pečlivě, a bude Hospodin blahovolně s vámi.“

4c. Josafatovo vítězství nad spolčeným nepřítelem. (20, 1.—30.).

Josafat Moaby, Ammony a Edomci napaden (20, 1 n.). Modlitba králova (v. 3.—13.). Hospodin odpovídá (v. 14.—19.). Josafat vítězí (20.—30.).

Hlava 20. — [1] Poté shromáždili se Moabci, Ammonči a s nimi
něco Maoňanů proti Josafatovi, by bojovali proti němu. [2] I přišli poslové
a oznámili Josafatovi: „Přitáhlo proti tobě množství veliké z těch míst,
která jsou za mořem, jakož i ze Syrie, a hle, položili se v Asasontamaru“
— to jest Engaddi.

[3] Josafat, hrůzou jsa jat, oddal se všecek modlitbě k Hospodinu
a vyhlásil půst všemu lidu judskému. [4] I shromáždil se lid judský, by
se modlil Hospodinu; také všichni z měst svých sešli se, by ho za-
přisahali. [5] Josafat pak postavil se prostřed shromážděných Judovců
a Jerusalemanů v domě Hospodinově před novým nádvořím a řekl:
„Hospodine, Bože otců našich, ty jsi Bůh na nebi a panuješ nade
všemi královstvími národů, v ruce tvé je síla a moc, aniž může kdo
tobě odolati. [7] Zdali jsi ty, Bože náš, nepohubil všecky obyvatele země
této před lidem svým israelským, a dal jsi ji potomstvu Abrahama, přítele
svého, na věky? [8] I bydlili v ní a vystavěli v ní svatyni jménu tvému
řkouce: [9] „Přišlo-li by na nás neštěstí, meč trestající, mor, nebo hlad,
postavíme se před tímto domem, před obličejem tvým — ješ v něm
vzýváno tvé jméno — a volati budeme k tobě v zármutcích svých,
i vyslyšíš nás a vysvobodíš.“ [10] Nyní tedy, hle, Ammonci, Moabci a ho-
ralé ze Seiru, kterými jíti nedopustil jsi Israelovi, když vycházeli

---

V. 11. „věci týkající se Hospodina“ = věci náboženské, „práva církevního“ — „věci příslušné královskému úřadu“ = věci práva státního. — Velekněz tedy a kníže kmene Judova byli nejvyššími soudci (třetí instance).

Hl. 20. — V. 1. „Poté“ t. j. r. 852 nebo 851. — „Maoňané“ = Arabové, kteří sídlili na jihu Mrtvého moře. Ma'ón = dnešní Ma'án, jihovýchodně Petry. Byla to nejspíše osada Minejů. Viz 1. Par 1, 20 nn.

V. 2. „za mořem“ Mrtvým. — Místo „ze Syrie“ čti se zřetelem k v. 10.: „z Edomska.“ — O Asasontamaru srv. Gn 14, 7. — Moabové, když bylo s nepořízenou Josafatovi a Joramovi odtáhnouti (r. 853 nebo 852; 4. Král 3. hl.) pohnuli Edomce ke společnému vpádu do Judska. Byl to trest za Josafatovu chybu; předpovídal jej prorok. Výše 19, 1.—3; 4. Král 3, 27.

V. 3. srv. s Jer 14, 12; 36, 9; Joel 2, 12. nn.

V. 5. Kde stával král, viz výše 6, 12. nn. — „nové nádvoří“ = vnitřní. Sluje tak asi proto, že je král Asa spolu s oltářem na zápalné oběti „obnovil“. Viz výše 15, 8. — Viz podobnou modlitbu Asovu 14, 11. nn.

V. 9. „je vzýváno“, ježto v něm jest, sídlí.

V. 10. n. „horalé ze Seiru“ = Edomci srv. v. 2. O Seiru viz Gn 36, 20. O průchodu Israelitů Ammonskem viz Dt 2, 19; Moabskem Dt 2, 8b. 9; Edomskem Dt 2, 4.—8a.

z Egypta — ale uhnuli se od nich, aniž jich pohubili — [11]naopak
(nám) činí usilujíce vyhnati nás z majetku, který jsi dal nám. [12]Bože
náš, zdali tedy nevykonáš soud nad nimi? Nebo v nás není tak ve-
liká síla, bychom odolati mohli tomuto množství, které táhne proti
nám. A ježto nevíme, co bychom činiti měli, to nám toliko zbývá,
bychom oči své obrátili k tobě.“ [13]A veškeren Juda stál před Hospo-
dinem s dětmi, s manželkami a syny svými.

[14]Byl pak tu Jahaziel, syn Zachariáše, syna Banajáše, syna Je-
hiela, syna Mataniášova, levita z Asafovců; na toho snesl se duch
Hospodinův prostřed zástupu, [15]a řekl: „Slyšte všichni Judovci, i vy,
kteří bydlíte v Jerusalemě, i ty, králi Josafate! Toto vám praví Hospodin:
Nebojte se a nelekejte se toho množství, neboť není ten boj váš, ale
Boží. [16]Zítra vytáhnete proti nim dolů; neboť potáhnou nahoru po
stráni zvané Sis, a zastihnete je na kraji údolí, které je proti poušti
Jeruel. [17]Nebudete vy, kterým bude bojovati; stůjte toliko zmužile
a uzříte pomoc Hospodinovu nad sebou, Judo a Jerusaleme! Nebojte
se a nestrachujte se! Zítra vyjděte proti nim a Hospodin bude s vámi.“

[18]Josafat tedy, lid judský a všichni obyvatelé jerusalemští padli
tváří na zemi před Hospodinem a klaněli se mu. [19]A levité z Kaatovců,
to jest z Koreovců chválili Hospodina, Boha Israelova hlasem velikým
velmi.

[20]Ráno pak vstavše šli po poušti Tekue. Když táhli, postavil se
Josafat prostřed nich a řekl: „Poslyšte mne, muži judští a všichni
obyvatelé jerusalemští! Věřte v Hospodina, Boha svého, a bezpečni
budete; věřte prorokům jeho a všecko šťastně se zvede.“ [21]A poradiv
se s lidem ustanovil, by zpěváci Hospodinovi chválili jej ve sborech
svých, aby šli před vojskem a jednostejným hlasem aby říkali: „Chvalte
Hospodina, nebo na věky (trvá) milosrdenství jeho.“

[22]Když tedy počali chvály zpívati, obrátil Hospodin úklady jejich
na ně samé, to jest (úklady) Ammonců, Moabců a horalů ze Seiru,
kteří byli vytáhli do boje proti Judovi, a (tak) byli zbiti. [23]Povstali
totiž Ammonci a Moabci proti obyvatelům pohoří Seir, aby je pobili
a vyhladili; když pak to skutkem dokonali, obrátili se také sami proti
sobě a bili se vespolek. [24]Lid judský přišed mezi tím na výšinu, která
hledí k poušti, uzřel podál všecku širou krajinu, ana je plna mrtvol
a že nikdo nezůstal, kdo by smrti byl ušel. [25]Přistoupil tedy Josafat
a všecek lid s ním, aby sebrali kořist s těch mrtvých. I nalezli mezi
zbitými rozličné náčiní, také roucha a nádoby předrahé; sebrali tolik,
že všeho unésti nemohli; ani za tři dni nemohli odnositi kořist, co jí
bylo. [26]Čtvrtý den shromáždili se v údolí Chvály. Tam chválili Ho-
spodina a proto nazváno to místo „Údolí chvály“ až do dneška. [27]Pak
se vrátili všichni Judovci, Jerusalemané i Josafat v jejich čele do Jeru-
salema s jásotem velikým, že dal jim Hospodin radostné vítězství nad

V. 14. Místo „Matanjášova“ dlužno se zřetelem na 1. Par 25, 2. 12. čísti: Natanjášova. (Schlögl.)

V. 16. „Sis“ snad zachováno ve dnešním údolí el-Haçáçá, severozápadně od Engaddi.

K v. 19. srv. 1. Par 6, 22. 37. n.

V. 20. Místo „po poušti“ hebr.: „k poušti“. — O Teqoe viz Jos 15, 59.

V. 21. srv. s 1. Par 16, 34. — V. 22. srv. se Sdc 7 22; 4. Král 3, 23.

V. 26. „Údolí chvály“ ještě dnes zachováno v „Berékút“, vesnici 5 km západně od Tequoe.

nepřáteli. [28] Vešli do Jerusalema s harfami, citarami a troubami, do
domu Hospodinova.
[29] Strach před Hospodinem připadl na všecka království země, když
uslyšela, že bojoval Hospodin proti nepřátelům Israelovým. [30] Tak bylo
v pokoji království Josafatovo a dal mu Bůh pokoj odevšad.

4d. **Ostatek vlády Josafatovy** (20, 31.—21, 1.).

[31] Kraloval tedy Josafat nad Judou; byl ve třiceti pěti letech, když
počal kralovati a dvacet pět let kraloval v Jerusalemě; jméno matky
jeho: Azuba, dcera Selahiova.
[32] Chodil po cestě otce svého Asy; aniž se s ní uchýlil, konaje
co libé bylo před Hospodinem. [33] Toliko výšin nezničil, neboť lid ještě
neobrátil srdce svého (zúplna) k Hospodinu, Bohu otců svých.
[34] Ostatní děje Josafatovy, první i poslední, sepsány jsou v letopisech Jehua, syna Hananiova, které vloženy jsou do Knihy králův
israelských.
[35] Poté Josafat, král judský vešel ve spolek s Ochoziášem, králem
israelským, jehož skutky byly velmi bezbožné; [36] smluvil se (s ním),
že nadělají lodí, jaké se plavívaly do Tarsisu; nadělali také (těch) lodi
v Asiongaberu. [37] Ale Eliezer, syn Dodavův z Maresy prorokoval proti
Josafatovi řka: „Že jsi učinil smlouvu s Ochoziášem, rozbije Hospodin
dílo tvé.“ I ztroskotaly se lodi, že nemohly jíti do Tarsisu.

Hlava 21. — [1] Když usnul Josafat s otci svými, pochován byl
s nimi v městě Davidově a stal se králem Joram, syn jeho, místo něho.

5. **Joram, pátý nástupce Šalomounův** (21, 2.—20.).

Joramovo krveprolití (v. 2.—4.). Doba jeho vlády (v. 5.). Zloba královských manželů (6. n.). Edom a Lobna odtrhly se (8.—11.). List Eliseův (12.—15.). Nájezdy nepřátel (16. n.). Králova nemoc a smrt (18.—20.).

[2] Ten měl bratry, syny Josafatovy: Azariáše, Jahiela, Zachariáše,
Azariáše, Michaela a Safatiáše; tí všichni byli synové Josafata, krále
judského. [3] Otec jejich byl jim dal mnoho darů stříbrných a zlatých

---

V. 29. srv. s 13, 15; 14, 13. n.
V. 31.—33. srv. s 3. Král 22, 41.—43.
V. 34. srv. s 3. Král 22, 46. — Další část obvyklého závěrku (srv. 9, 29; 12, 15; 16, 11.) je teprv níže 21, 1.
V. 35. Místo „Ochoziášem“ čti se Šandou: „Achabem“. Srv. 3. Král 22, 49. n. Ty lodi měly se plaviti do Ofiru (3. Král 9, 28.), byly však stavěny dle vzoru (typů) lodí, na kterých jezdívali Feničané z Joppe (Jáfy) do Tarsísu (3. Král 10, 22.). Bůh potrestal Josafata za to, že se spolčil s bezbožným Achabem tím, že se mu ztroskotalo loďstvo. Proto odmítl Josafat nabídku Ochoziáše, syna Achabova (3. Král 22, 50.) — „Poté“, když vzrostl (17, 12. nn.) a spřátelil se s domem Achabovým zasnoubiv svému synu Atalii (18, 1.).
V. 36. O Asiongaberu viz 3. Král 22, 49.
V. 37. Místo „Ochoziášem“ čti jako ve v. 35.: „Achabem“. — Místo „do Tarsisu“ čti: „do Ofiru“. — O Marese srv. 11, 8.
Hl. 21. — V. 1. = 3. Král 22, 51. — V. 1. souvisí úzce s 20, 34. Viz výše. — O vládě Joramově v Judsku viz 4. Král 8, 16.—24.
V. 2. n. Šest Joramových bratří a s nimi někteří vynikající Israelité zosnovali, jak snadno dohadovati se, vzpouru proti Joramovi; ta však se nepodařila, bylo jim tedy smrtí pykati. Brojili proti Joramově sklonu k modlářství (srv. v. 13., dle kterého byli „lepší“). — Majíce značnou moc po otci (v. 3.), mohli jí snadno ke vzpouře užíti. Srv. výše 11, 22. n.; Sdc 9, 5; 3. Král 1. (Adonjáš).

a platy, jakož i města hrazená v Judsku; království však dal Joramovi, ježto byl prvorozený. [4] Když tedy došel Joram královské moci po svém otci a když se byl zmohl, pobil všecky bratry své mečem, jakož i některé z předních israelských.

[5] Ve třicíti a dvou letech byl Joram, když počal kralovati, a osm let kraloval v Jerusalemě.

[6] Chodil po cestách králův israelských, jako byl činil dům Achabův; nebo dcera Achabova byla manželkou jeho; činil tedy, co je zlé před Hospodinem. [7] Hospodin však nechtěl zahladiti dům Davidův pro smlouvu, kterou byl učinil s ním, pro slib, že dá světlo jemu i synům jeho pro všecky časy.

[8] V těch dnech vzbouřili se Edomci, by nebyli poddáni Judovi, a ustanovili si krále. [9] Přitáhl tedy Joram s vůdci svými i s veškerou jízdou, která byla s ním (. . .) Ale když v noci vstal, porazil (jej) Edomec, který byl obklíčil jej i všecky vůdce jízdy jeho. [10] A tak odtrhli se Edomci, by nebyli pod mocí Judovou, až do dneška; tehdy odpadla také Lobna, by nebyla pod mocí jeho. Byltě opustil (Joram) Hospodina, Boha otců svých. [11] Nad to i výšiny zřídil ve městech judských, a (tak) uvedl do smilstva obyvatele jerusalemské a do hříchu Judu.

[12] I přinesen byl mu list od Eliáše proroka, na němžto psáno bylo: „Toto praví Hospodin, Bůh Davida, otce tvého: Ježto jsi nechodil po cestách Josafata, otce svého a po cestách Asy, krále judského, [13] ale žes chodil po cestě králův israelských, žes uvedl do smilstva Judu a obyvatelstvo jerusalemské následovav smilstva domu Achabova, a nad to i bratry své, dům otce svého, lepší nežli jsi sám, že jsi pobil: [14] hle, Hospodin uvede neštěstí veliké na tebe, na lid tvůj, na syny, na ženy tvé i na všecko jmění tvé. [15] Ty nemocen budeš velmi zlou nemocí života svého, že vycházeti budou vnitřnosti tvé, až vyjdou do roka do dne.“

[16] I vzbudil Hospodin proti Joramovi ducha Filišťanů, jakož i Arabů, kteří sousedí s Kušany. [17] Vtrhli tedy do země judské, pohubili ji, a pobrali všecko jmění, které bylo v domě královském, a nad to i syny jeho a ženy; aniž zůstal jemu (který) syn kromě Joachaza, který byl nejmladší.

[18] A nad to nade všecko stihl jej Hospodin nezhojitelnou nemocí života. [19] Když pak minul rok a den, když postupem doby přiběhlo druhé léto, dlouhým neduhem byl ztrápen tak, že vykydal i vnitřnosti své, až pozbyl spolu nemoci i života, zemřev v nemoci velmi bolestné. A lid nezapálil mu při pohřbu dle obyčeje, jako byl učinil předkům jeho.

V. 5. srv. s 4. Král 8, 17.

V. 6. srv s 18, 1; 22, 2. — Jaký trest za tu bezbožnost krále stihl, vypravuje níže v. 8. nn.

V. 7. „s ním“ = s Davidem.

V. 8. „krále“ svého, jiného, nežli byl „král“, kterého Edomcům dala či ponechala vláda jerusalemská. Srv. 3. Král 22, 48; 4. Král 3, 9. 12. 26; 4. Král 8, 20.

V. 9. n. „jízdou“ = vozy. Srv. 4. Král 8, 21. n. Odtud také doplň do závorky: „do Seiru“. — „až do dneška“ pojal skladatel Par z pramene.

V. 11. „smilstvo“ = modlářství.

V. 12. Místo „Eliáše“ dlužno čísti: „Elisea“.

V. 16. n. „Kušané“ = Jihoarabové. — O Joachazovi níže 22, 1. nn. Filišťané i Arabové dodali si odvahy na Judsko, když byli se odtrhli Edomci. — „rok a den“ není nutno bráti ve smyslu přesném. Srv. níže v. 19.

V. 19. srv. s 16, 14.

[20] Ve třicíti a ve dvou letech byl, když počal kralovati a osm let kraloval v Jerusalemě. Nechodil poctivě. A pochovali jej v městě Davidově, ale ne v hrobce královské.

6. Ochoziáš, šestý nástupce Šalomounův (22, 1.—9.).

Doba jeho vlády (v. 1. n.). Jeho mravní povaha (v. 3. n.). Spolek s Joramem, králem israelským (v. 5.—7.). Králova smrt (8. n.).

Hlava 22. — [1] Ustanovili tedy obyvatelé jerusalemští Ochoziáše,
nejmladšího syna jeho, králem místo něho; nebo všecky starší, kteří
byli před ním, pobili lupiči arabští, kteří byli vtrhli do ležení. A tak
stal se králem Ochoziáš, syn Jorama, krále judského. [2] Ve čtyřiceti
a dvou letech byl Ochoziáš, když kralovati počal, a jeden rok kraloval
v Jerusalemě; jméno matky jeho: Atalie, dcera Amriova.
[3] Též on chodil po cestách domu Achabova; neboť matka jeho
pudila ho, by bezbožně jednal. [4] Tak činil, co bylo zlé před Hospodinem,
jako dům Achabův; neboť oni byli rádci jeho po smrti otcově na jeho zkázu.
[5] Spravuje se radou jejich táhl s Joramem, synem Achabovým,
králem israelským do boje proti Hazaelovi, králi syrskému k Ramotu
galaadskému. Syrští ranili Jorama. [6] On tedy vrátil se, by se hojil
v Jezraelu, nebo byl mnoho ran dostal ve jmenovaném boji. Protož
Ochoziáš, syn Joramův, král judský, přijel dolů, by navštívil Jorama,
syna Achabova, v Jezraelu nemocného. [7] Byla to vůle Boží proti Ochoziášovi by přišel k Joramovi. Když totiž přišel, vyjel s ním proti Jehuovi,
synu Namsiovu, kterého pomazal Hospodin, aby zahladil dům Achabův.
[8] A když vyvracel Jehu dům Achabův, nalezl knížata judská
a syny bratří Ochoziášových, kteří mu sloužili, i pobil je. [9] Dal hledati
také samého Ochoziáše a chytit jej, an se skrýval v Samaři; když ho
k němu přivedli, zabil jej. I pochovali ho, ježto byl syn Josafata, který
byl hledal Hospodina celým srdcem svým. A nebylo již jaké naděje,
aby kdo kraloval z rodu Ochoziášova.

7. Atalie, sedmá královna judská po Šalomounovi (22, 10.—23, 21.).

Rod královský vybit; zachráněn však Joas (22, 10.—12.). Spiknutí Jojadovo proti Atalii (23, 1.—11.) Atalie zabita (23, 12.—15.). Smlouva Hospodina s lidem obnovena a Joas nastolen (23, 16.—21.).

[10] Atalie totiž, matka jeho, vidouc, že je mrtev syn její, vstala

---

V. 20. „chodil“ = žil.
Hl. 22. — V. 1.—6. srv. s 4. Král 8, 24.—29.
V. 2. Místo „ve čtyřiceti dvou“ čti souhlasně s 4. Král 8, 26: „dvaceti dvou“. — „dcera“ = přesně vnučka.
V. 4. „ti“ (oni) = dům Achabův, ke kterému příslušela také jeho matka.
V. 5. srv. s 4. Král 8, 7.—15. 20b. 21. 28. n.
V. 6. srv. s 4. Král 8, 29; 9, 15.
V. 7. srv. se 4. Král 9, 1.—10. 21.
V. 8. „bratři Ochoziášovi“ v širším slova smyslu: příbuzní. Srv. 4. Král 10, 13.
V. 9. Zpráva, že byl Ochozjáš zabit teprve po judských princích, když se byl v Samaři skrýval, čerpána z pramene jiného nežli 4. Král 9, 28. (Šanda) — (Nagl však a Schlögl 4. Král 9, 27. místo „Megiddo“ čtou „Samař“ a tak vyrovnávají zdánlivý rozpor. Ochozjáš utíkal přece prý k Jerusalemu a na té cestě byla Samař a nikoli Megiddo.)
V. 10.—12. srv. s 4. Král 11, 1.—3.

a pobila všecek rod královský domu Joramova. [11] Ale Josabet, dcera
královská, vzala Joasa, syna Ochoziášova, ukradši jej ze synů králov-
ských, když byli zabíjeni, a schovala jej s chůvou jeho v ložnici. —
Josabet, která jej skryla, byla dcera krále Jorama, manželka Jojady,
velekněze, sestra Ochoziášova. — Proto ho nemohla zabíti Atalie.
[12] A byl s nimi v domě Božím skryt šest let, ve kterých Atalie kralo-
vala v zemi.

Hlava 23. — [1] Léta však sedmého vzmuživ se Jojada pojal setníky,
totiž Azariáše, syna Jerohamova, Ismaela, syna Johananova, dále Aza-
riáše, syna Obedova, Maasiáše, syna Adajova, jakož i Elisafata, syna
Zechriova, a učinil s nimi smlouvu. [2] Ti obešli Judsko, shromáždili
levity ze všech měst judských, jakož i hlavy rodů israelských, a přišli
do Jerusalema. [3] I učinilo všecko to množství smlouvu v domě Božím
s králem. Jojada jim pravil: „Hle, králevic kralovati bude, jak slíbil
Hospodin o synech Davidových. [4] Učiňte tedy toto: [5] Třetina vás,
kteří přicházejí na sobotu, kněží a levitů, bude strážci ve branách;
třetina bude u domu králova; třetina u brány, která sluje (brána)
Základu; ostatní pak veškeren lid ať je v nádvořích domu Hospodi-
nova. [6] Nikdo jiný nevcházej do domu Hospodinova kromě kněží
a levitů, kteří konají službu; ti toliko nechať vcházejí, nebo posvěceni
jsou; a všecek ostatní lid ať drží stráže Hospodinovy. [7] Levité nechať
obklopí krále, každý maje svou zbraň — kdyby kdo jiný vešel do
chrámu, budiž utracen — a nechať jsou s králem vcházejícím i vychá-
zejícím." [8] Učinili tedy levité i všecek Juda vše, jak byl rozkázal Jojada
velekněz: každý pojal muže, které pod sebou měl, ty, kteří přišli dle
pořádku sobotního, i ty, kteří dokončili týden (služby) a měli odejíti.
Jojada velekněz totiž nedopustil odejíti četám, které se střídaly každý
týden dle obyčeje. [9] Jojada kněz dal také setníkům kopí, štíty a puklíře
krále Davida, které byl zasvětil do domu Božího. [10] A postavil veškeren
ozbrojený lid od pravé strany chrámu až do levé strany chrámu, čelem
k oltáři a ke chrámu okolo krále. [11] Vyvedše pak syna králova, vstavili
naň korunu a odznak, do rukou mu dali zákon, aby jej držel a usta-
novili jej králem; pomazal ho také Jojada, velekněz a synové jeho,
i blahopřáli mu říkajíce: „Ať žije král!"

Hl. 23. — V. 1.—21. srv. s 4. Král 11, 4.—20. — Jmenovaní důstojníci byli v čele královské osobní stráže, která měla štíty a puklíře; mužstva toho bylo 500. Srv. 3 Král 10, 16. n.; 14, 27.

V. 2. Skladatel Král jmenuje královské vojsko, skladatel Par levity, nevylučuje však tento ony ani onen tyto. Vojáci i levité vzájemně si pomáhali, jak bylo již předem lze se domnívati. Vede-li velekněz spiknutí pro krále Joasa, ve chrámě skrytého, musí býti podporován, jak se samo sebou rozumí, také levity. Proto skladatel Král nedbá účasti levitů. Skladatel Par ji zdůrazňuje, protože to hoví jeho účelu. (Srv. Úvod str. 1074.) Také se rozumí samo sebou, že se snažil Jojada získati si důstojníky královského vojska toliko proto, by se tak mohl opříti o vojsko (což také skladatel Par vypravuje). Schlögl.

V. 5. Každé třetině osobní stráže královy (4. Král 11, 6. n.) přidělen též oddíl levitů. — „u domu králova" = u brány, vedoucí z chrámoviště ku královskému paláci. — Brána „Základu" = hebr. Jesód = (?) Sur 4. Král 11, 6.

V. 6. „do domu Hospodinova" = do vnitřního nádvoří. — „ostatní lid" = vojenská stráž, o které mluví 4. Král 11, 7.

V. 7. doplňuje 4. Král 11, 8. — „do chrámu" = do vnitřního nádvoří, jako ve v. 6.

V. 8. „všecek Juda", zejména setníci jmenovaní ve v. 1. Srv. 4. Král 11, 9.

V. 10. „všecek ozbrojený lid", který sesílil tentokráte osobní královskou stráž (4. Král 11, 10.).

[12] To když uslyšela Atalie, totiž hlas oděnců vychvalujících krále,
vešla k lidu do chrámu Hospodinova. [13] Když uzřela krále, an stojí na
stupni u vchodu, velitele a čety okolo něho, i veškeren venkovský lid,
an jásá, troubí a hraje na rozličné nástroje, jakož i hlas provolávajících
slávu, roztrhla roucho své a řekla: „Spiknutí, spiknutí!“ [14] Jojada vele-
kněz vyšed k setníkům, velitelům vojska, řekl jim: „Vyveďte ji za
ohradu chrámovou a budiž venku zabita mečem!“ Že tedy přikázal
kněz, aby nebyla zabita v domě Hospodinově, [15] vložili na šíji její ruce,
a když byla vešla do Koňské brány královského domu, zabili ji tam.
[16] A učinil Jojada smlouvu mezi sebou, veškerým lidem a králem,
že budou lidem Hospodinovým. [17] Proto vešel veškeren lid do domu
Baalova a zbořili jej, oltáře a sochy jeho ztroskotali, a Matana, kněze
Baalova zabili před (těmi) oltáři. [18] Ustanovil pak Jojada v domě Hospo-
dinově strážce pod dozorem kněží a levitů, které rozdělil David v domě
Hospodinově, aby podávali zápalné oběti Hospodinu, jak psáno je
v zákoně Mojžíšově, s radostí a s písněmi, dle nařízení Davidova.
[19] Postavil také vrátné ve branách domu Hospodinova, by nevešel do
něho nečistý jakýmkoli způsobem. [20] Vzal pak setníky, velmože, knížata
lidu i všecek venkovský lid, i vyvedli krále z domu Hospodinova dolů
a zavedše jej Branou hořejší do domu královského, posadili ho na
královský trůn. [21] Všecek lid venkovský veselil se a město zůstalo
klidno, ačkoliv Atalie byla zabita mečem.

8. **Joas, osmý nástupce Šalomounův** (24, 1.—27.).

Joas nastupuje (v. 1.), jeho povaha, pokud Jojada žil (v. 2.), pojal dvě manželky (v. 3.), opravil chrám (4.—14.), zkazil se po smrti Jojadově (15.—19.), dal ukamenovati Zacharjaše (v. 20.—22.). Napaden od Aramů a zabit (23.—26.). Ostatek dějů Joasových jinde (v. 27.).

Hlava 24. — [1] Sedm let bylo Joasovi, když počal kralovati,
a čtyřicet let kraloval v Jerusalemě; jméno matky jeho: Sebia z Bersaby.
[2] Činil, co dobré bylo před Hospodinem, po všecky dny Jojady
kněze.
[3] Jojada vzal mu dvě manželky, ze kterých zplodil syny i dcery.
[4] Poté zlíbilo se Joasovi, by opravil dům Hospodinův. [5] Shromáždil
tedy kněze a levity, a řekl jim: „Vyjděte do měst judských a vybírejte
ode všeho Israele peníze, aby opravován byl dům Boha vašeho rok
co rok; a pospěšte si!“ Levité však nedbali. [6] Povolal tedy král Jojadu
knížete a řekl mu: „Proč opomenul jsi přinutiti Levity, by snesli z Judska

---

V. 13. „u vchodu“ do předsíně, t. j. u sloupu (4. Král 11, 14.). Srv. 4. Král 16, 18.

V. 14. n. srv. s 4. Král 11, 15. n

V. 16. Místo „sebou“ čti souhlasně s 4. Král 11, 17: „Hospodinem“ (= Jahvem).

V. 18. srv. s 1. Par hll. 23—26. — V. 19. srv. s 24, 7.

V. 20. „setníky“ s osobní stráží jim podřízenou, jak výslovně praví 4. Král 11, 18b. n. — „hořejší Brána“ sluje tamže „Brána štítonošů“ (osobní stráže).

Hl. 24. srv. s 4. Král 11, 21—12, 21.

V. 5. Levité měli připomínati lidu po městech judských svatou povinnost přinášeti do chrámu dary a dávky. V tom smyslu měli „sbírati“. Srv. níže v. 6. 8. n. a výše 17, 7. nn.

V. 6. Stalo se tak 23. roku vlády Joasovy dle 4. Král 12, 6. n. — „kníže“ nejvyšší kněžské = velekněz. — O dávce, kterou Mojžíš uložil viz Ex 30, 13 38, 25. Srv. Nm 17, 7. n. ;

a Jerusalema peníze, které Mojžíš, služebník Hospodinův uložil veškeré
obci Israelově, aby je přinesla do stánku zjevení? [7] Neboť bezbožná
Atalie a synové její zkazili dům Boží a ze všech věcí, které byly za-
svěceny do chrámu Hospodinova, ozdobili svatyni Baalovu.“ [8] Přikázal
tedy král, i udělali bednu a postavili ji u brány domu Hospodinova
vně. [9] A bylo v Judsku i v Jerusalemě ohlášeno, by přinesl každý daň
Hospodinu, kterou uložil Mojžíš, služebník Boží, veškerému Israelovi
na poušti. [10] I veselila se všecka knížata, i veškeren lid, a vcházejíce,
snášeli do bedny Hospodinovy; metali (do ní), až se naplnila. [11] A když
byl čas, aby přinesli bednu levité před krále, když totiž viděli, že je
peněz mnoho, přicházíval královský písař, jakož i zmocněnec prvního
kněze, vysypávali peníze, které byly v bedně a poté bednu zase do-
nášeli na její místo. Tak činívali den ode dne, i sebrali peněz velmi
mnoho. [12] Ty vydával král a Jojada těm, kteří byli nad pracemi v domě
Hospodinově, a ti najímali za ně kameníky a všeliké řemeslníky, by
opravili dům Hospodinův, také kováře (dělající) ze železa a z mědi,
by upevněno bylo, co počalo padati. [13] Dělníci pilně pracovali; zazdili
trhliny ve zdech, uvedli dům Boží do původního stavu a upevnili jej.
[14] Když pak dokonali všecky práce, přinesli před krále a Jojadu ostatek
peněz; z těch pořízeno bylo nářadí chrámového k bohoslužbě, k zá-
palným obětem; také misek a jiných nádob zlatých a stříbrných. A tak
podávány byly oběti zápalné v domě Hospodinově ustavičně po všecky
dny Jojadovy.

[15] Jojada sestárl došed velikého věku; zemřel ve stu a třiceti
letech. [16] I pochovali ho v městě Davidově s králi, ježto učinil mnoho
dobrého Israelovi (. . .) i domu jeho. [17] Když umřel Jojada, přišla
knížata judská a poklonila se králi, který dav se obměkčiti holdem
jejich, povolil jim. [18] I opustili chrám Hospodina, Boha otců svých
a sloužili hájům a sochám. Přišel tedy hněv (Boží) na lid judský a na
Jerusalem pro ten hřích. [19] A posílal k nim proroky, aby se navrátili
k Hospodinu; když však je kárali, nechtěli jich slyšeti.

[20] Duch Boží pojal také Zachariáše, syna Jojady, kněze, i postavil
se před lidem a řekl jim: „Toto praví Hospodin Bůh: Proč přestupu-
jete přikázání Hospodinovo? Vždyť vám to neprospívá! Opustili jste
Hospodina, aby opustil vás!“ [21] I spikli se proti němu a ukamenovali
ho z rozkazu králova v nádvoří domu Hospodinova. [22] Král Joas nebyl
pamětliv milosrdenství, které mu byl prokázal Jojada, otec jeho, ale
dal zabíti syna jeho. Když on umíral, řekl: „Nechať popatří (na to)
Hospodin a stíhá (to)!“

V. 11. „před krále“ = před královský úřad (komisi).

V. 14. doplňuje 4. Král 12, 14.

V. 15. Jojada nezemřel před 23. rokem vlády Joasovy, t. j. před r. 814 před Kr. Bylo-li mu toho roku 130 let, narodil se r. 944, t. j. asi 11 roků před smrtí Šalomounovou. Josabet, jeho manželka, byla sestrou krále Ochoziáše, (výše 22, 11; 4. Král 11, 2.), který panoval r. 843—842 a tedy dcerou Jorama, kterému bylo r. 843, kdy zemřel, asi 40 roků (4. Král 8, 17.). Při smrti otcově mohlo býti Josabetě asi 25 let, Jojadovi však 100 let! Ježto nelze mysliti, že by mladistvá královská dcera byla dána za manželku stoletémn starci, dlužno číslici 130 považovati za přehnanou, porušenou.

Do v. 16. doplň z hebr.: „Hospodinu“.

V. 18. „hájům = Ašerám. Srv. Dt 16, 21. — O tom „hněvu Božím“ viz níže v. 23. nn.

V. 21. srv. s Lk 11, 51; Mt 23, 35; Žid 11, 37.

[23] Po roce vytáhlo proti němu vojsko syrské; přitáhlo do Judska
a k Jerusalemu, pobilo všecka knížata lidu, a všecku kořist poslali
králi do Damašku. [24] Ačkoli přitáhli v počtu velmi malém Syrští, Hospo-
din dal v ruce jejich nesčíslné množství, protože opustili Hospodina,
Boha otců svých. Také na Joasovi vykonali potupné soudy. [25] Když
pak odešli, nechavše ho ve velikých bolestech, povstali proti němu
služebníci jeho, by pomstili krev syna Jojady kněze, a zabili jej na
lůžku jeho. Tak umřel. A pochovali ho v městě Davidově, ale ne
v hrobce královské. [26] Kteří byli se spikli proti němu, byli Zabad, syn
Ammonky Semmaaty a Jozabad, syn Moabky Semarity.
[27] O jeho synech pak, o množství peněz, které sebrány byly za
něho, jakož i opravě domu Božího psáno je podrobně v Knize králův.
A kraloval Amasiáš, syn jeho místo něho.

9. **Amasiáš, devátý nástupce Šalomounův** (25, 1.—28.).

Doba jeho vlády (v. 1.). Jeho mravní povaha (v. 2.). Potrestal královrahy (v. 3. n.), porazil Edomce (v. 5.—13.), ctil jejich bohy (v. 14.—16.), vedl nešťastnou válku s králem israelským (v. 17.—24.). Ostatek dějin Amasjášových; kde je lze nalézti (25.—28.).

Hlava 25. — [1] Dvacet pět let bylo Amasiášovi, když počal kra-
lovati a dvacet devět let kraloval v Jerusalemě; jméno matky jeho:
Joaden z Jerusalema.
[2] Činil, co bylo dobré před Hospodinem, ne však srdcem celým.
[3] Když viděl, že jest upevněno království jeho, dal popraviti
služebníky, kteří byli zabili krále, otce jeho; [4] synů jejich však nepo-
bil, dle toho, co psáno je v Mojžíšově zákoníku, kde přikazuje Hospodin:
„Nebudou zabíjeni otcové za syny, ani synové za otce své, ale každý
za svůj hřích umře.“
[5] Shromáždil pak Amasiáš lid judský, a zřídil jej dle rodů, po
tisícnících a setnících ve všem Judsku i Benjaminsku; sčetl je od
dvacíti let a výše, i nalezl třikrát sto tisíc mladých mužů, kteří mohli
jíti do boje a vlásti kopím i štítem. [6] Najal také za žold z Israele sto
tisíc junáků, za sto hřiven stříbra. [7] I přišel k němu muž Boží a řekl:
„Králi, nechať netáhne s tebou vojsko israelské; neboť není Hospodin
s Israelem a s nikým z Efraimovců; [8] domníváš-li se, že na síle vojska
boj záleží, dopustí Bůh, že budeš přemožen od nepřátel; neboť na
Bohu jest, aby pomohl nebo na útěk obrátil.“ [9] Amasiáš řekl muži
Božímu: „Ale co bude se stem hřiven (stříbra), které jsem dal vojsku
israelskému?“ Muž Boží mu odvětil: „Máť Hospodin, odkud dáti tobě
může mnohem více nežli toto.“ [10] Oddělil tedy Amasiáš vojsko, které
bylo přitáhlo k němu z Efraimska, aby se zase vrátili domů; ti roz-

---

V. 23. srv. s 4. Král 12, 17. n. — „všecka knížata lidu“, která dle v. 17 přiměla krále, by podporoval modlářství.

V. 24. „potupné soudy“, t. j. tresty: Král musil vydati poklady, uznati tak závislost na Aramech, ano dle v. 25. byl i zraněn.

V. 25. n. srv. s 4. Král 12, 20. n.

V. 27. Místo „podrobně“ hebr.: „v midráši ke Knize Král“. Viz 13, 22.

Hl. 25. — V. 1.—4. srv. s 4. Král 14, 1.—6.

V. 5. srv. s 14, 7; 17, 14.—19.

V. 6. 100 hřiven stříbra = asi 1,000.000 kor.

V. 10. Hněvali se, že nemají naděje na kořist. Nahradili si tu ztrátu na Judsku (v. 13.).

hněvali se náramně na Judské a navrátili se domů. [11] Amasiáš pak
zmužile vyvedl svůj lid, přitáhl do údolí Solného a porazil deset tisíc
Seiřanův. [12] Jiných deset tisíc mužů zjímali Judovci, vyvedli na vrch
jedné skály a sházeli je s vrchu dolů, že se všichni zrozráželi.

[13] Avšak ono vojsko, které byl zpět poslal Amasiáš, aby netáhlo
s ním do boje, vtrhlo do měst judských od Samaře až do Bethoronu
a pobivše tři tisíce, pobrali kořist velikou.

[14] Amasiáš poraziv Edomce přinesl bohy Seiřanů, postavil si je
za bohy, klaněl se jim a zapaloval jim kadidlo. [15] Proto rozhněvav se
Hospodin na Amasiáše poslal k němu proroka, by mu řekl: „Proč
klaníš se bohům, kteří nevysvobodili svého lidu z ruky tvé?“ [16] Když
on k němu tak mluvil, odpověděl mu (král): „Jsi ty královským
rádcem? Přestaň, sice tě zabiji.“ Prorok odcházeje řekl: „Vím, že
usoudil Bůh zabíti tebe, ježto jsi učinil to zlé a nad to neuposlechl
jsi rady mé.“

[17] Amasiáš tedy, král judský, poradiv se velmi nešťastně, vzkázal
Joasovi, synu Joachaza, syna Jehuova, králi israelskému: „Přijď, (a) po-
dívejme si do očí!“ [18] A ten mu zase vzkázal: „Bodlák na Libanu
vzkázal cedru libanskému: „Dej dceru svou synu mému za manželku!“
Avšak hle, zvěř, která byla v lese libanském šla tudy a pošlapala
bodlák. [19] Myslíš si: „Porazil jsem Edomce“ a proto pozdvihuje se
srdce tvé pyšně; seď doma; proč vyzýváš na sebe neštěstí, bys padl
ty a Juda s tebou?“ [20] Avšak Amasiáš nechtěl uposlechnouti, ježto
vůle Hospodinova byla, by vydán byl do rukou nepřátel pro bohy
edomské. [21] Vytáhl tedy Joas, král israelský a srazili se; Amasiáš, král
judský, byl v Betsamesu Judově. [22] Juda byl poražen od Israele a utekl
domů. [23] Amasiáše pak, krále judského, syna Joasa, syna Joachazova,
jal Joas, král israelský v Betsamesu a přivedl ho do Jerusalema. Zbořil
zeď jeho od brány Efraimovy až ku bráně Rožní na čtyři sta loket.
[24] Všecko zlato pak, stříbro, všecko náčiní, které byl nalezl v domě
Božím [a] u Obededoma, jakož i v pokladech domu královského,
a osoby do zástavy vzal s sebou do Samaře.

[25] Byl pak živ Amasiáš, syn Joasův, král judský, po smrti Joasa,
syna Joachazova, krále israelského, patnácte let. [26] Ostatní děje Ama-
siášovy, první i poslední, zapsány jsou v Knize králů judských a isra-
elských. [27] Když odpadl od Hospodina, spikli se proti němu v Jerusa-
lemě. A když utekl do Lachise, poslali (za ním), zabili ho tam, [28] přivezli
jej koňmi a pochovali jej s otci jeho v městě Davidově.

V. 11. n. srv. s 4. Král 14, 7.

V. 13. O Bethoronu viz Jos 10, 10; 1. Sam 13, 18.

K v. 17.—24. srv. 4. Král 14, 8.—15. — Amasjáš chtěl „odvetu“ za škodu, kterou mu způsobilo vojsko israelské (v. 13.), zatím co bojoval s Edomci.

V. 20. srv. s 22, 7. — Z hebr. patrno, že svedl Amasjáš i poddané své, by ctili boha edomského.

V. 21. O Betsamesu viz Jos 15, 10; 21, 16; 1. Par 6, 59.

V. 23. Joachaz = Ochozjáš. Srv. 4. Král 14, 13.

V. 24. O domu Obededomově srv. 1. Par 26, 15.

V. 25. = 4. Král 14, 17.

V. 26. srv. s 4. Král 14, 18. — O „Knize králů judských a israelských“ viz Úvod str. 1075.

V. 27. n. srv. s 4. Král 14, 19. n.

10. Oziáš či Azariáš, desátý nástupce Šalomounův (26, 1.—23.).

Doba jeho vlády (26, 1.—3.). Povaha jeho (v. 4. n.). Vítězství (6.—8.). Stavby (9. n.). Vojsko (11.—15.). Neprávem si osoboval duchovní moc (16.—19.). Raněn malomocenstvím (19b.—21.). Ostatek dějů Azarjášových (22. n.).

Hlava 26. — 1 Veškeren lid judský ustanovil Oziáše, syna jeho,
kterému bylo šestnácte let, za krále místo Amasiáše, otce jeho. 2 Ten
opevnil Elat a získal jej zase Judovu panství, když usnul král s otci
svými. 3 Šestnácte let bylo Oziáši, když kralovati počal, a padesát dva
roky kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Jechelia z Jerusalema.
4 Činil, co pravé bylo před Hospodinem, dle všeho, co byl činil
Amasiáš, otec jeho. 5 Vyhledával Hospodina, pokud žil Zachariáš, bystrý
videc Boží; a ježto hledal Hospodina, dával mu zdar ve všem.
6 Vytáhl, bojoval proti Filišťanům, zbořil zdi Getu, zdi Jabnie,
jakož i zdi Azotu a opevnil města v Azotsku i ve Filištínsku. 7 Bůh
mu pomáhal proti Filišťanům, proti Arabům, kteří bydlili v Gur-Baalu
a proti Ammonským. 8 Také Ammonští odváděli poplatek Oziášovi,
i rozhlásilo se jméno jeho až do Egypta, pro častá vítězství.
9 Oziáš vystavěl věže v Jerusalemě nad branou Rožní, nad branou
Údolní, i jiné v téže straně zdi, a zpevnil je. 10 Vystavěl také věže na
poušti, vykopal cisteren velmi mnoho, ježto měl mnoho dobytka v nížině
i v pustině širé; měl také vinice a vinaře na horách i na Karmelu,
byltě milovník zemědělství.
11 Měl vojsko bojovníků, kteří mohli vytáhnouti do války, jak je
sčítal Jehiel sčitatel a písař Maasiáš, pod mocí Hananiáše, který byl
z vůdců královských. 12 Hlav rodů, mužů udatných bylo úhrnem dva
tisíce šest set. 13 Pod nimi bylo všeho vojska tři sta sedm tisíc pět
set boje schopných, hotových za krále bojovati proti nepřátelům.
14 Oziáš pořídil jim, totiž všemu vojsku, štíty, kopí, přilbice, pancíře,
lučiště a praky na házení kamením. 15 Dal také nadělati v Jerusalemě
rozličných nástrojů, které dal postaviti na věžích a na rozích zdí, aby
metaly šípy a veliké kameny. I rozneslo se jméno jeho daleko, protože
pomáhal mu Hospodin a posilil ho.
16 Ale když se zmohl, pozdvihlo se srdce jeho na vlastní zkázu:
nedbal na Hospodina, Boha svého, a všed do chrámu Hospodinova,
chtěl páliti kadidlo na oltáři vonidel. 17 I všel za ním [ihned] Azariáš

Hl. 26. — V. 1. n. = 4. Král 14, 21. n. – Vv. další srv. s 4. Král 15, 1.—7.
V. 6. O Getu viz Jos 11, 22. — O Jabnii Jos 15, 11. — O Azotu Jos 13, 3.
V. 7. Arabové = Aribi klínových nápisů (Tiglat-Pilesara IV.). — Místo „Ammonským“ čti: „Me(únským) = Minejským. Viz 1. Par 1, 22.
V. 8. Šanda připouští, že tu hebr. „Miçrajim“ místo do „Egypta“ možno čísti: „Muçri“, což znamená krajinu severoarabskou, kolem el-Öla, minejskou osadu.
V. 9. O „bráně Rožní“ viz výše 25, 23; 4. Král 14, 13. — „Údolní brána“ vedla na jihozápadě z města do údolí hinnomského. Srv. Neh 2, 13; 3, 13. — Místo „jiné v téže straně zdi“ hebr.: „na rohu“. Srv. Neh 3, 19. 24. — Azarjáš vystavěl nejspíše na severu „druhou“ městskou zeď. Viz 4. Král 18, 17.
V. 10. přelož: „Vystavěl také věže na stepi (= poušti judské), vykopal cisteren mnoho, ježto měl mnoho stád, v Seféle i v Mišoru, jakož i zemědělců a vinařů na horách i v zahradách; byltě milovník zemědělství.“ — O Šefele viz Jos 19, 47. O Mišoru viz Jos 13, 9. 21.
V. 12. Ty „hlavy rodů“, jak zřejmo, byly důstojníky.
V. 16. srv. s Nm 18, 4. 7; Dt 33, 10.
V. 17. Azarjáš jmenován v řadě velekněží 1. Par 6, 10. (5, 36.).

kněz a s ním osmdesáte kněží Hospodinových, neohrožených mužů.
[18] Ti bránili králi řkouce: „Není to tvé právo, Oziáši, bys zapaloval kadidlo Hospodinu, ale kněží, to jest synů Áronových, kteří posvěceni jsou k té službě; vyjdi ze svatyně, neprohřešuj se, nebo nebude ti to počteno k slávě od Hospodina Boha.“
[19] Oziáš rozhněval se drže v ruce kadidelnici, aby pálil kadidlo, a vyhrožoval kněžím. A hned vyrazilo se mu malomocenství na čele před kněžími v domě Hospodinově u oltáře vonidel.
[20] Když na něho Azariáš velekněz i všichni ostatní kněží pohleděli, uzřeli malomocenství na čele jeho, i vyhnali jej rychle; také on ulek se spěšně vyšel, ježto [hned] cítil ránu Hospodinovu.
[21] A tak byl Oziáš král malomocen až do dne smrti své; bydlil v domě stranou pln jsa malomocenství, pro které vyvržen byl z domu Hospodinova, Joatam pak, syn jeho, spravoval dům královský a soudil lid země.
[22] Ostatní děje Oziášovy, první i poslední, sepsal Isaiáš, syn Amosův, prorok.
[23] Když usnul Oziáš s otci svými, pochovali ho na poli (u) královské hrobky, ježto byl malomocen, a stal se králem Joatam, syn jeho, místo něho.

11. **Joatam, jedenáctý nástupce Šalomounův** (27, 1.—9.).

Doba vlády (v. 1.), jeho mravní povaha (v. 2.), stavby (v. 3. n.), vítězství nad Ammoňany (v. 5. n.), ostatní děje (v. 7.—9.).

Hlava 27. — [1] Dvacet pět let bylo Joatamovi, když počal kralovati, a šestnácte let kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Jerusa, dcera Sadokova.
[2] Činil, co pravé bylo před Hospodinem dle všeho, co činil Oziáš, otec jeho, kromě toho, že nevešel do chrámu Hospodinova. Lid však ještě hřešil.
[3] Vystavěl „vysokou bránu“ domu Hospodinova; také na zdi ofelské mnoho stavěl.
[4] Opevnil dále města na horách judských a v lesích vystavěl tvrze i věže.
[5] Bojoval proti králi Ammonských, a když jej přemohl, dali mu Ammonští tehdy sto hřiven stříbra, deset tisíc měr pšenice a tolikéž měr ječmene; to mu dali Ammonští (také) léta druhého a třetího.
[6] Joatam se zmohl, protože chodil po přímých cestách před Hospodinem, Bohem svým.
[7] Ostatní děje Joatamovy, všecky jeho boje i činy zapsány jsou v Knize králův israelských a judských.
[8] Dvacet pět roků mu bylo,

V. 19. Výstražný příklad i „křesťanským“ vladařům a jejich úředníkům, kteří z nenasytné panovačnosti nejsou spokojeni s mečem, ale vedle něho zabírají také kadidelnici, případně biskupskou hůl, prsten a pod. („císařopapežství“, „carství“ a pod.). Nedojdou slávy u Boha ani u lidí (v dějinách). Srv. děje střední Evropy v druhé polovici osmnáctého století po Kristu!

V. 21. srv. s 4. Král 15, 5.

V. 22. n. srv. s 4. Král 15, 6. n.

Hl. 27. — V. 1.—3. srv. s 4. Král 15, 33.—35. — „nevešel do chrámu Hospodinova“, by se vetřel v úřad kněžský jako výše 26, 16. nn. — „vysoká brána“ = „horní“. Srv. výše 23, 20; 4. Král 15, 35. — Ofelskou zeď třeba hledati na jihovýchodě pahorku, na kterém stál chrám. Viz Jos 15, 63.

V. 5. „tehdy“ = prvého roku po válce, kterou klade Šanda do předposledního roku krále Azarjáše (738, před podzimem). Čtvrtého roku neplatili již, ježto právě Joatam zemřel. — „měr“ = korů. O koru viz 3. Král 5, 11.

V. 7. 9. srv. s 4. Král 15, 36. 38. — V. 8. = v. 1.

když počal kralovati a šestnácte let kraloval v Jerusalemě. [9] Když usnul
Joatam s otci svými, pochovali jej v městě Davidově, a stal se králem
Achaz, syn jeho, místo něho.

12. Achaz, dvanáctý král judský po Šalomounovi (28, 1.—27.).

Doba jeho vlády (28, 1a.), mravní povaha (1b.—4.), Achaz tísněn králem aramským a israelským (5.—15.), Edomci, Filišťany, Assyřany (16.—21.), znešvařil bohoslužbu (v. 22.—25.), ostatek jeho dějů (28, 26. n.).

Hlava 28. — [1] Dvacet let bylo Achazovi, když počal kralovati
a šestnácte let kraloval v Jerusalemě.

Nečinil, co je pravého před Hospodinem jako David, otec jeho,
[2] ale chodil po cestách králův israelských; nad to dal ulíti sochy Baalů.
[3] Ten pálíval kadidlo v údolí Benennom a kázal syny své provésti
ohněm podle obyčeje pohanů, které pobil Hospodin před syny Israelovými.
[4] Obětoval také a pálíval kadidlo na výšinách, na pahrbcích,
pod každým stromem ratolestným.

[5] I dal jej Hospodin, Bůh jeho do rukou krále syrského, který
poraziv ho, velikou kořist vzal z jeho království a přivedl (ji) do
Damašku; dán byl také do rukou krále israelského, byv zbit porážkou
velikou. [6] Pekach, syn Romeliášův, pobil z Judy sto dvacet tisíc jeden
den, vesměs udatných mužů, protože opustili Hospodina, Boha otců
svých. [7] Téhož času zabil Zechri, junák z Efraima, královice Maasiáše,
Ezrikama, správce domu královského a Elkanu, druhého po králi.
[8] A zajali synové Israelovi z bratří svých dvakrát sto tisíc žen, chlapců
a děvčat, jakož i nesčíslnou kořist, a přinesli ji do Samaře.

[9] Tehdy byl tam prorok Hospodinův jménem Obed; ten vyšed
proti vojsku přicházejícímu do Samaře, řekl jim: „Hle, Hospodin, Bůh
otců vašich, rozhněval se na Judovce a vydal je v ruce vaše; i pobili
jste je krutě, takže k nebi dosáhla vaše ukrutnost. [10] K tomu chcete
syny a dcery judské i jerusalemské podrobiti si za otroky a otrokyně,
to však nesmí se státi; zhřešili jste v tom Hospodinu, Bohu svému.
[11] Proto poslechněte rady mé: doveďte zpět zajaté, které jste přivedli
z bratří svých, sice veliký hněv Boží vám hrozí!"

[12] Povstali tedy někteří z knížat Efraimových, Azariáš, syn Johananův,
Barachiáš, syn Mosollamotův, Ezechiáš, syn Sellumův a Amasa,
syn Adaliův, proti těm, kteří přicházeli z bitvy, [13] a řekli: „Neuvádějte
sem těch zajatých, abychom nezhřešili Hospodinu! Proč chcete rozmnožiti
hříchy naše a staré viny zvětšiti? Jeť veliký to hřích a hrozný
hněv Hospodinův hrozí Israelovi." [14] Nechali tedy bojovníci kořisti
a všeho, co byli vzali, před knížaty a veškerou obcí. [15] Muži pak, výše

---

Hl. 28. — V. 1.—4. srv. s 4. Král 16, 2.—4.

V. 5. srv. s 4. Král 16, 5. nn.

V. 7. „téhož času" = ve válce s říší severní, s Pekachem, jejím králem.

V. 8. „synové Israelovi" = vojsko Pekachovo. — „bratří svých" = Judovců.

V. 10. Místo: „to však . . . Bohu vašemu" čti: „Toliko na vás nelpí hříchy proti Jahvovi, Bohu vašemu?" Jste vy tak čisti, že nezasluhujete podobného trestu?

V. 15. O Jerichu viz Jos 2, 2. n.; 6, 2; 12, 9. a jj.

jmenovaní, povstali, vzali zajatce, všecky, kteří nazí byli, přioděli
z kořisti, když je zobláčeli a zobouvali, občerstvili (je) pokrmem a ná-
pojem, pomazali unavené, pečovali o ně, kteříkoli tělesnou mdlobou
choditi nemohli, vsadili na soumary, dovedli je do Jericha, města palem
ku bratřím jejich, sami pak vrátili se do Samaře.

16 Tehdy poslal král Achaz ke králi assyrskému žádaje pomoci.

17 Přitáhli též Edomci, zbili mnoho Judovců a nabrali kořisti
mnoho. 18 Také Filišťané rozložili se po městech v rovině a na jihu
Judska ležících, vzali Betsames, Ajalon, Gaderot, Socho, Tamnu
a Gamzo s příslušnými vesnicemi a usadili se tam. 19 Hospodin totiž
pokořil Judu pro Achaza, krále judského; zbavil ho pomoci, protože
potupil Hospodina. 20 A přivedl na něho Telgatfalnasara, krále assyr-
ského; ten ho sevřel [a zpustošil] bez jakéhokoliv odporu. 21 Achaz
totiž oloupiv dům Hospodinův, dům královský i knížat, dal králi assyr-
skému dary; avšak nic mu to nepomohlo.

22 Nad to i v době tísně své rozmnožil potupu proti Hospodinovi
on, král Achaz: 23 obětoval bohům damašským, kteří ho porazili, řka:
„Bohové králů syrských pomáhají jim; také já je ukojím obětmi,
a budou se mnou.“ Byli však naopak na zkázu jemu i veškerému
Israelovi. 24 Pobrav tedy Achaz všecko nářadí domu Božího ztloukl je,
a dav zavříti dveře chrámu Božího nadělal si oltářů na každém rohu
v Jerusalemě. 25 Také ve všech městech judských dal nastavěti oltářů,
aby pálil (na nich) kadidlo. Tak popouzel ke hněvu Hospodina, Boha
otců svých.

26 Ostatní děje jeho i všecky skutky jeho, první i poslední, za-
psány jsou v Knize králů judských a israelských. 27 Když usnul Achaz
s otci svými, pochovali ho ve městě Jerusalemě, [neboť nepřijali ho
do hrobky králův israelských]. A stal se králem Ezechiáš, syn jeho
místo něho.

V. 16. srv. s 4. Král 16, 7.

V. 17. srv. s 4. Král 16, 6.

V. 18. Betsames jmenováno 1. Sam 6, 13. — Ajjalon výše 11, 10. — Gederot = (?) Gedera Jos 15, 36.41. — Socho 1. Sam 17, 1. — Tamna (dnešní Tibne) Jos 15, 10; 19, 43; Gimzo — dnešní Džimzú, východně Lyddy.

V. 20. Místo: „bez odporu“ čti: „místo aby mu pomohl“. — Achaz byl nakloněn, ba věrně oddán Tiglat-Pilesarovi IV. (745-727) a k vůli němu podnikl assyrský král výpravu r. *734* proti Filišťanům; když přiblížilo se vojsko assyrské na té výpravě ke hranicím říše judské, snadno nechalo se touhou po kořisti svésti k tomu, by hranice překročilo a plenilo v území Achaza, chráněnce assyrského krále. Srv. 4 Král 16, 9. nn. Možno, že i král assyrský nebo jeho vojevůdce tehdy „navštívil“ Jerusalem na malou radost „přítele“ svého, Achaza. Srv. také Is 7, 17. nn.

V. 21. „totiž“ udává příčinu, proč Hospodin poslal na Achaza Tiglat-Pilesara: že oloupil dům Hospodinův. Ty dary poslal r. *735* do Kalchu, kde tehdy assyrský král sídlil. Viz 4. Král 16, 8.

V. 22 „on, král“, zástupce Hospodinův, jehožto příklad působil veliké pohoršení v lidu. — Srv. 4. Král 16, 10. nn.

V. 24. srv. s 4. Král 16, 17.

V. 25. „aby pálil kadidlo na nich“ cizím bohům (hebr.).

V. 26. n. srv. s 4. Král 16, 19. n. — Místo „v Jerusalemě“ čti: „Davidově“. — Co je v závorce, pokládá Šanda právem za glosu pozdějšího opisovatele, který nemohl pochopiti, že by takový modlář mohl býti pohřben do společné hrobky s jinými zbožnými králi.

13. **Ezechiášova vzácná zbožnost** (29, 1.—31, 21.).

Doba vlády jeho (29, 1.), mravní povaha (v. 2.), otevřel dveře chrámové (3.—11.), posvětil chrám (12.—19.), dal podávati oběti (20.—36.). Král zve na velikonoce (30, 1.—12.), slaví je (13—22.) a prodlužuje (23.—27.). Vyklízí modly (31, 1.), upravuje bohoslužebný řád (31, 2.—21.)

Hlava 29. — 1 Ezechiáš počal kralovati, když mu bylo dvacet
pět let, a dvacet devět let kraloval v Jerusalemě; jméno matky jeho:
Abia, dcera Zachariášova.
2 Činil, co bylo libé před Hospodinem, dle všeho, co činil David,
otec jeho.
3 On otevřel prvního roku a měsíce vlády své dveře domu Hospo-
dinova a opravil je. 4 Povolal kněze a levity, shromáždil je na pro-
stranství východním 5 a řekl jim: „Slyšte mne, levité, a posvěťte se;
vyčisťte dům Hospodina, Boha otců svých, vyneste všecku nečistotu
ze svatyně! 6 Zhřešiliť otcové naši, činili, co zlé je před Hospodinem,
Bohem naším, opustivše ho; odvrátili tvář svou od stánku Hospodi-
nova a obrátili se (k němu) zády. 7 Zavřeli dveře v předsíni, zhasili
lampy, kadidla nepálili, zápalných obětí nepodávali ve svatyni Bohu
Israelovu. 8 Proto popuzen byl Hospodin ke hněvu na Judu i na Jeru-
salem, a vydal je na zděšení a na hrůzu a na posměch, jak sami
vidíte očima svýma. 9 Hle, otcové naši padli mečem, synové pak naši,
dcery a manželky odvedeny jsou do zajetí pro ten hřích. 10 Nyní tedy
ustanovil jsem se na tom, že vejdeme ve smlouvu s Hospodinem,
Bohem Israelovým, aby odvrátil od nás hrozný hněv svůj. 11 Synové
moji, nebuďte vlažni; vás vyvolil Hospodin, abyste stáli před ním,
sloužili mu, ctili jej a pálili mu kadidlo."
12 Povstali tedy levité — Mahat, syn Amasajův a Joel, syn Azari-
ášův, z Kaatovců; z Merariovců Kis, syn Abdiův a Azariáš, syn Jala-
leelův; z Gersomovců Joah, syn Zemmův a Eden, syn Joahův; 13 z Eli-
safanovců Samri a Jahiel; z Asafovců Zachariáš a Mataniáš; 14 z Hema-
novců Jahiel a Semej; a z Iditunovců Semejáš a Oziel — 15 shromáždili
bratry své, posvětili se a vešli dle rozkazu králova a příkazu Hospo-
dinova, by vyčistili dům Boží. 16 Kněží všedše do chrámu Hospodinova,
aby ho posvětili, vynesli všecku nečistotu, kterou vnitř nalezli, do
nádvoří domu Hospodinova; levité pak vzali ji a vynesli ven ku potoku

---

Hl. 29. — V. 1. n. srv. s 4. Král 18, 2. n.

V. 3. Ty dveře byl zavřel Achaz, Ezechjášův otec (28, 24.). Srv. také 4 Král 18, 16. — „První rok" vlády Ezechjášovy počítán tu dle babylonského způsobu. Viz Úvod str. 900 pozn. Doba od nástupu (jaro 721) do nového roku (podzim 721) nepočítána za celý rok. Počíná tedy první rok měsícem tišri (září-říjen) r. 721 a končí před týmž měsícem r. 720. — „první měsíc" = nisan (březen-duben) r. 720. (Šanda).

V. 4. To „prostranství" bylo nejspíše mezi východní zdí městskou a vnější zdí dolního chrámového nádvoří. Srv. Esdr 10, 9; Neh 3, 26.

V. 5. „posvěťte se" očistami, byste byli levitsky neposkvrněni. Srv. Ex 19, 22 — „nečistota" (= „ohavnost" hebr.) jsou popředně modly.

V. 7. „zaveli dveře", jak výše 28, 24. — „ve svatyni" = ve vnitřním nádvoří. Srv. 4. Král 16, 10. nn.

V. 8. n. „na posměch" dosl.: „na sykot". — Tehdy obléhali a dobyli Assyrové pod Sargonem na jaře r. 721 Samaře. Snadno lze si domysliti, že v této době činilo vojsko assyrské do území sousední říše judské vpády, tu vraždilo, kořistilo, ženy, dcery a syny bralo, aby je odvedlo a jakožto otroků a otrokyň používalo.

V 12. srv. s 31, 13.—15; 1. Par 6, 33. nn.; hll. 23.—26.

Kedron. [17] Počali čistiti prvého dne měsíce prvého, osmého dne téhož
měsíce vešli do předsíně chrámu Hospodinova, čistili chrám osm dní
a dokonali dne šestnáctého téhož měsíce, co byli začali. [18] Vešedše
pak ke králi Ezechiášovi řekli mu: „Posvětili jsme celý dům Hospodinův, oltář na zápalné oběti, nářadí jeho, stůl předkladných chlebů
s veškerým náčiním jeho, [19] i všecko nádobí chrámové, které byl poskvrnil Achaz král za své vlády, když převráceně činil; hle, stojí
všecky ty věci před oltářem Hospodinovým.“

[20] Vstav tedy Ezechiáš král na úsvitě, shromáždil všecky hlavy
města a vstoupil do domu Hospodinova; [21] i přihnali současně sedm
býků, sedm beranů, sedm beránků a sedm kozlů za hřích, za království, za svatyni, za lid judský. A řekl kněžím, synům Áronovým, aby
to obětovali na oltáři Hospodinovu. [22] Zabili tedy ty býky, a kněží
vzavše krev lili ji na oltář; zabili též berany a krev jejich lili na oltář;
zabili také beránky a lili krev na oltář. [23] Když přivedli kozly k oběti
za hřích před krále a před veškerou obec, ti vložili ruce své na ně;
[24] pak je kněží zabili a kropili krví jejich před oltářem, aby očistili
veškerého Israele; neboť za veškeren lid Israelův kázal král podat
celopal a obět za hřích. [25] Ustanovil také levity v domě Hospodinově
s cimbály, harfami a citarami dle nařízení Davida krále, jakož i vidce
Gada a proroka Natana; neboť od Hospodina bylo to přikázáno skrze
proroky jeho. [26] I stáli levité, držíce hudební nástroje Davidovy, a kněží
trouby. [27] Rozkázal tedy Ezechiáš, aby podávali celopaly na oltáři;
když ty celopaly přinášeli, počali zpívati chvály Hospodinu, na trouby
troubiti a hráti na rozličné nástroje, které dal pořiditi David, král
israelský. [28] Mezi tím co se veškeren zástup klaněl, zpěváci a trubači
konali službu svou, dokud nebyl dokonán celopal. [29] Když byla obět
dokonána, sklonil se král i všichni, kteří byli s ním, a klaněli se.
[30] A přikázal Ezechiáš i knížata levitům, aby chválili Hospodina slovy
Davidovými, jakož i (slovy) vidce Asafa; chválili ho tedy s velikým
veselím, a klekše na kolena klaněli se.

[31] Ezechiáš pak dodal: „Naplnili jste ruce své Hospodinu; přistupte a přineste oběti a žertvy chvály v domě Hospodinově!“ Přinesla tedy všecka obec oběti, žertvy chvály, ano i dobrovolné celopaly.
[32] Počet celopalů, které podala obec, byl tento: býků sedmdesát, beranů
sto, beránků dvě stě; [33] zasvětili také Hospodinu šest set kusů hovězího
dobytka a tři tisíce ovec. [34] Bylo však málo kněží, že nemohli stačiti
stahovati kůži s obětí zápalných; proto levité, bratří jejich, pomáhali
jim, dokud nebyla práce dokonána a neposvětilo se (dosti) kněží;

V. 19. „před oltářem“ na zápalné oběti v nádvoří.
V. 21. „za království“ = za panovnický rod. Srv. Esdr 6, 10.
V. 23. srv. s Lv 1, 4.
V. 24. srv. s Lv 4, 30. 34.
V. 25. srv. s Nm 10, 10; 1. Par 15, 16; 16, 4; 25, 1.nn.; 29, 29; 2. Sam 7, 2.
K v. 27. viz 1. Par 23, 5.
V. 30. Ti levité, aby rozkaz králův splnili, sbírali a sebrali žalmy Davidovy a Asafovy. Srv. Přís 25, 1.
V. 31. „naplnili jste ruce své“ = zasvětili jste se (znova). Srv. 13, 9; Ex 28, 41; 29, 34.
V. 33. Byly to pokojné žertvy, ze kterých bylo příslušných částí použito k obětním hodům.
V. 34. Mezi levity byl větší počet poslušných rozkazu králova (v. 5.), nežli mezi kněžími. — Výtka kněžím tu mlčky učiněná svědčí o nestrannosti skladatele Par a jeho dějepisné poctivosti.

levité totiž ochotněji se posvětili nežli kněží; 35 nad to bylo velmi
mnoho celopalů, tuků obětí pokojných, jakož i úliteb příslušných k celo-
palům. Tak dokonale byla znovu zavedena služba domu Hospodinova.
36 Ezechiáš a veškeren lid veselil se z toho, že služba Boží byla do-
konána; byli rádi, že se to rychle stalo.

Hlava 30. — 1 Poslal též Ezechiáš ke všemu lidu israelskému
i judskému, a napsal listy kmeni Efraimovu a Manassovu, by přišli
do domu Hospodinova do Jerusalema, a slavili fase Hospodinu, Bohu
Israelovu. 2 A uradiv se král, knížata a veškerá obec jerusalemská,
snesli se na tom, že slaviti budou fase měsíce druhého. 3 Nemohli
totiž toho učiniti v době příslušné, ježto nebylo s dostatek kněží po-
svěcených, a lid ještě se byl neshromáždil do Jerusalema. 4 (Ta) věc
líbila se králi i veškeré obci. 5 A usoudili, že rozešlou posly po veškerém
Israeli od Bersaby až do Danu (se vzkazem), aby přišli a slavili fase
Hospodinovi, Bohu Israelovu v Jerusalemě; nebo mnozí je nebyli slavili,
jak zákonem předepsáno jest. 6 Šli tedy poslové s listy z rozkazu
krále a knížat jeho k veškerému Israelovi i Judovi ohlašujíce rozkaz
králův: „Synové Israelovi, obraťte se k Hospodinu, Bohu Abrahamovu,
Isákovu a Israelovu, a (on) obrátí se ke zbytkům, které unikly ruce
krále assyrského. 7 Nebuďte jako vaši otcové a bratři, kteří odpadli od
Hospodina, Boha otců svých, že je vydal do záhuby, jak sami vidíte.
8 Nezatvrzujte šíjí svých jako otcové vaši; podejte ruku Hospodinu,
a pojďte ke svatyni jeho, kterou posvětil na věky; služte Hospodinu,
Bohu otců svých, i odvrátí se od vás hrozný hněv jeho. 9 Neboť
obrátíte-li se k Hospodinu, bratří vaši a synové dojdou milosrdenství
u pánů svých, kteří je zavedli do zajetí a vrátí se do země této; jeť
dobrotivý a milostivý Hospodin, Bůh váš, a neodvrátí tvář svou od
vás, obrátíte-li se k němu.“

10 Poslové tedy chodili rychle z města do města po Efraimsku
a Manassovsku, až do Zabulonska, ale oni posmívali se jim a potupili
je. 11 Někteří však muži z Aseru, Manasse a Zabulona poslechli jejich
výzvy a přišli do Jerusalema. 12 V Judsku pak způsobila ruka Páně, že
dal jim srdce jedno, by vykonali dle rozkazu krále a knížat slovo
Hospodinovo.

V. 35. O tuku pokojných obětí srv. Lv 3, 3.—5. — O úlitbách, příslušných k celopalům, viz Nm 15, 1.—10.

V. 36. Dle hebr. radovali se, že milostí Boží prozřetelnosti tak rychle byla vykonána oprava náboženská.

Hl. 30. — V. 1. Říše severní byla tehdy právě (r. 721 pádem Samaře) zanikla. Ježto Ezechjáš žil v míru s Assyrií, bylo mu lze i v tomto, nyní assyrském území s dovolením vlády assyrské dbáti o náboženskou opravu. — „fase“ = velikonoce. Viz Ex 12, 11.

V. 2. „měsíce druhého“ r. 720 před Kr. Byl to druhý rok vlády Ezechjášovy 721/720 (dle babylonského způsobu počítati roky vladařské byl to jeho první rok). Srv. 29, 3. — „druhého měsíce“ dle zákona Nm 9, 6.—13, ježto prvního měsíce šestnáct dní byli zaměstnáni očistou chrámu. Výše 29, 3. Ta očista mohla býti vykonána dříve, do 14. dne nisanu, kdy dle zákona začínaly velikonoce, ježto však nebylo dosti čistých kněží, zabrala očista delší dobu (níže v. 3.).

V. 4. „Ta věc“, aby byly velikonoce o měsíc odloženy, ježto tím získají času a bude lze postarati se, by byla větší účast lidu.

V. 6. V území bývalé říše severní byly tehdy, po pádu Samaře, skutečně toliko zbytky Israelitů, ježto byl ostatek odveden do zajetí assyrského. Že pak i říše judská podobně, ač ne v míře tak veliké, trpěla, viz výše 29, 8. n.

V. 8. „podejte ruku Hospodinu“ = podrobte se mu. Srv. 1. Par 29, 24.

[13] Sešlo se tedy do Jerusalema lidu mnoho, by konali slavnost
přesnic měsíce druhého. [14] A povstavše zbořili oltáře, jež byly v Jeru-
saleměě, zničili také vše, na čem bývalo kadidlo zapalováno modlám
a vházeli to do potoka Kedron. [15] Čtrnáctého dne pak měsíce druhého
zabíjeli velikonočního beránka. Kněží a levité, kteří se konečně po-
světili, podávali zápalné oběti v domě Hospodinově; [16] stáli na místě
svém dle nařízení, dle zákona Mojžíše, muže Božího; kněží zachycovali
krev, kterou mělo býti kropeno, z rukou levitů, [17] ježto mnoho lidu
nebylo posvěceno a zabíjeli tedy levité velikonočního beránka za ty,
kteří nebyli se dříve posvětili Hospodinu. [18] Veliký také díl lidu z Efraima,
Manassa, Issachara, jakož i Zabulona, který posvěcen nebyl, jedl be-
ránka velikonočního ne tak, jak předepsáno jest. Za ty modlil se
Ezechiáš takto: „Hospodin dobrý smiluj se [19] nade všemi, kteří celým
srdcem hledají Hospodina, Boha otců svých, a nepřičítejž jim, že nejsou
dokonale posvěceni!“ [20] Hospodin jej vyslyšel a odpustil lidu svému.
[21] Tak slavili synové Israelovi, kteří byli v Jerusalemě svátky
přesnic sedm dní s veselím velikým; chválili Hospodina každého dne,
zejména levité a kněží, na nástroje, příslušné jejich úřadu. [22] A mluvil
Ezechiáš laskavě ke všem levitům, kteří měli dobrý smysl pro Hospo-
dina. A jedli sedm dní slavnosti té podávajíce oběti pokojné a chválíce
Hospodina, Boha otců svých.
[23] Usnesla se pak všecka obec, že bude ještě jiných sedm dní
slaviti, a učinili tak s velikou radostí. [24] Neboť Ezechiáš, král judský
dal obci tisíc býků a sedm tisíc ovec, a knížata dala lidu tisíc býků
a ovec deset tisíc. Posvětilo se také kněží veliké množství. [25] Radostí
unášeno bylo všecko množství judské, kněží a levité, všecko množství,
které bylo přišlo z Israele, i cizinci, kteří přišli ze země israelské nebo
byli usedlí v Judsku. [26] Tak stala se v Jerusalemě veliká slavnost,
jaké nebylo ode dnů Šalomouna, syna Davidova, krále israelského
v městě tom. [27] Když pak vstali kněží a levité, a dali požehnání lidu,
vyslyšen byl hlas jejich; pronikla ta modlitba do svatého sídla
nebeského.

Hlava 31. — [1] Když byla slavnost řádně dokonána, vyšel všecek
Israel, cokoli ho bylo, do měst judských, ztroskotali modly, posekali
háje, pobořili výšiny, a oltáře zničili ne toliko po veškerém Judsku
a Benjaminsku, nýbrž i v Efraimu a v Manasse, až je zcela vyplenili.
Pak navrátili se všichni synové Israelovi na své statky a do měst svých.
[2] Ezechiáš ustanovil také třídy kněžské a levitské dle oddílů
jejich, každého dle příslušného úřadu kněžského nebo levitského při
podávání celopalů a obětí pokojných, aby přisluhovali, chvály vzdávali

V. 17. Beránka měl dle Lv 1, 5 n. zabíti obětující Israelita, který byl „se posvětil dříve Hospodinu“, t. j. byl levitsky čist; z „jeho ruky“ zachycovali kněží krev. Ježto však o prvních velikonocích, slavených za krále Ezechjáše, mnoho lidu nebylo čistého, zabíjeli za ně beránky velikonoční levité a „z rukou levitů“ zachycovali kněží krev.
V. 20. „odpustil lidu svému“, netrestal ho smrtí dle Lv 15, 31.
K v. 21. viz 1. Par 13, 8.
V. 22. „dobrý smysl pro Hospodina“ = pro bohoslužbu, zejména pro bohoslužebný zpěv a hudbu. — Místo „jedli“ čti se LXX: „dokonali“.
V. 24. O kněžích neposvěcených viz výše 29, 34.
K v. 26. viz výše 7, 1.—10.
V. 27. O tom požehnání viz Nm 6, 24.—27; Dt 26, 15.
Hl. 31. — V. 1. „háje“ = ašery.
V. 2. srv. s 1. Par 24; 9, 19.

a zpívali ve branách tábora Hospodinova. [3] Král přispíval tím, že
z jeho vlastních statků přinášen byl celopal vždycky ráno a večer,
jakož i každou sobotu, na nov měsíce a na jiné slavnosti, jak psáno
je v zákoně Mojžíšově. [4] Lidu pak, obyvatelstvu Jerusalema přikázal,
by dávali dávky kněžím a levitům, aby se mohli držeti zákona Hospo-
dinova. [5] Když to lid uslyšel, přinesli synové Israelovi mnoho prvotin
obilí, vína, oleje, jakož i medu a ze všech plodin země; odvedli (také)
desátky. [6] Také synové Israelovi [a Judovi], kteří bydlili v městech
judských, přinesli desátky z hovězího dobytka a bravu, jakož i desátky
z věcí, které byli slibem zasvětili Hospodinu, Bohu svému; nanesli
všeho mnoho hromad. [7] Měsíce třetího počali nositi na ty hromady
a měsíce sedmého je dovršili. [8] Když Ezechiáš a knížata jeho přišli
a viděli ty hromady, dobrořečili Hospodinu a národu Israelovu. [9] Když
tázal se Ezechiáš kněží a levitů, proč tak leží ty hromady, [10] odpověděl
mu Azariáš, velekněz z rodu Sadokova: „Od té doby, co počali při-
nášeti dávky do domu Hospodinova, jíme do syta, a zbývá (ještě)
velmi mnoho, ježto požehnal Hospodin lidu svému; hojnost těch zbytků
je, co vidíš.“ [11] Rozkázal tedy Ezechiáš nadělati skladišť v domě Ho-
spodinově. Když tak učinili, [12] snesli tam poctivě prviny, desátky a cokoli
byli zaslíbili. Správcem nad tím byl levita Choneniáš a Semej, bratr
jeho, byl druhým; [13] po něm Jahiel, Azariáš, Nahat, Asael, Jerimot,
Jozabad, Eliel, Jesmachiáš, Mahat a Banajáš byli úředníky pod Chone-
niášem a Semejem, bratrem jeho, z rozkazu Ezechiáše krále a Azariáše
velekněze domu Božího, kterým bylo vše podřízeno. [14] Kore pak, syn
Jemny, levita a vrátný brány východní, ustanoven byl nad tím, co do-
brovolně darovali Bohu, nad dary a věcmi svatosvatými. [15] Pod správou
jeho byl Eden, Benjamin, Jesue, Semejáš, Amariáš a Secheniáš po městech
kněžských, aby poctivě rozdělovali bratřím svým podíly, mladým i starým;
[16] mimo [chlapce od tří let a výše a (mimo)] všecky, kteří vcházeli do
chrámu Hospodinova dle toho, jak ten onen den žádal, by konali službu
dle obvyklých oddílů svých. [17] Kněžím po rodinách a levitům od dva-

V. [3]. Místo „Mojžíšově“ hebr.: „Jahvově“. Srv. Nm 28, 3.—29, 39.

V. [4]. „aby se mohli držeti zákona“ o přísném jednobožství a nebyli pokoušeni z bídy hmotné hledati vedlejší příjmy u oltářů bohů cizích.

K v. [5]. viz Nm 18, 11.—13; Lv 27, 30.—33; Dt 14, 22.—29; 26, 12.—14.

V. [6]. „synové Israelovi“ = příslušníci kmenů severních, kteří se do Judska přestěhovali. Srv. výše 11, 16. n. — O věcech Bohu dobrovolně zasvěcených srv. Nm 18, 8.—20.

V. [7]. Měsíc třetí nazývali Židé po zajetí „sivan“; ten měsíc byly slaveny letnice, obžínky, proto počali obilní dary snášeti.

V. [10]. O Sadokovi srv. 2. Sam 8, 17; 20, 25; 1. Par 6, 8. — Azarjáš tu jmenovaný není týž, který uveden výše 26, 17. a 1. Par 6, 10. (5, 36.); sotva jej možno ztotožniti s Azarjášem jmenovaným 1. Par 6, 11. (5, 37.), ježto dle 4. Král 16, 11. byl za otce Ezechjášova veleknězem Uriáš. (Schlögl.)

V. [11]. O podobných sýpkách srv. Ez 42, 13. nn.; Neh 12, 43. n.; 13, 4. nn.

K v. [14]. viz 1. Par 9, 18; Lv 2, 3; 7, 6. — O věcech svatosvatých viz Lv 21, 22.

V. [16]. Ježto kněží a levité, kteří právě konali ve chrámě bohoslužbu, dostávali své příjmy v chrámě samém, nedostávali nic, když podělováni byli jejich spolubratři, kteří té doby ve chrámě zaměstnáni nebyli. — Dle hebr. byli zapisováni do seznamů kněží a levitů chlapci od tří roků a výše, by nebyl při podělování někdo vynechán.

V. [17. n.] jsou glosovány. Zněly původně asi takto: „Kněží byli zaznamenáni dle svých rodin, levité pak dle svých oddílů. Byli zaznamenáni se všemi svými dětmi i ženami, syny i dcerami, dle veškerého svého počtu; neboť byli se věrně posvětili.“ „posvětili se“ = odřekli se modlářství a podrobili se předepsaným očistám. Srv. 29, 34.

ceti let a výše dle oddílů a tříd jejich, [18] všemu množství, jak ženám,
tak dětem jejich obého pohlaví, poctivě bývaly dávány pokrmy z věcí
zasvěcených. [19] Také po polích a pastviskách každého města ustanoveni
byli řádně muži ze synů Áronových, aby podíly rozdělovali všem
pohlaví mužského z kněží a levitů. [20] Tak učinil Ezechiáš vše, jak bylo
řečeno, ve všem Judsku, činil, co dobré, pravé a správné bylo před
Hospodinem, Bohem svým [21] ve všem, co podnikl, by spořádal službu
v domě Hospodinově dle zákona a řádu, snaže se hledati Boha svého
celým srdcem svým; činil a šťastně se mu vedlo.

13a. Ezechiáš sklíčen, ale vysvobozen.

Král ucpává prameny, opevňuje město (32, 1.—8.), trpělivě vyslýchá potupné řeči vyslance krále assyrského (9.—19.), modlí se, jest vyslyšen (20.—22.) a oslaven (v. 23.).

Hlava 32. — Po těchto událostech a po této věrnosti přitáhl Sennacherib, král assyrský, vtrhl do Judska, a oblehl města hrazená chtěje
jich zdobývati. [2] Když to viděl Ezechiáš, že totiž přitáhl Sennacherib
a že všecka síla boje obrací se proti Jerusalemu, [3] radil se s knížaty
a junáky, mají-li být ucpány prameny studnic, které byly vně za
městem. Když s tím všichni souhlasili, [4] shromáždil veliké množství,
a ucpali všecky studnice i potok, který tekl prostřed země, řkouce:
„Aby přijdouce králové assyrští, nenalezli hojnost vody!“ [5] Opravil
také pečlivě zeď, která byla pobořena, vystavěl věže na ni a zevnitř
zeď druhou; zopravoval Mello v městě Davidově, dal nadělati rozličné
zbraně a štítů, [6] ustanovil důstojníky nad bojovníky ve vojště, svolal
všecky do ulice brány městské a promluvil k nim srdečně takto:
[7] „Zmužile si veďte a buďte silni; nebojte se, nestrachujte se krále assyrského, ani všeho množství, které je s ním; neboť mnohem více je
s námi nežli s ním. [8] S ním totiž je rámě tělesné; s námi Hospodin,
Bůh náš, který je naším pomocníkem a bojuje za nás.“ Lid byl posilněn takovými slovy Ezechiáše, krále judského.
[9] Poté poslal Sennacherib, král assyrský, služebníky své do Jerusalema — sám totiž s veškerým vojskem oblehl Lachis — k Ezechiášovi, králi judskému, a ke všemu lidu, který byl v městě a vzkázal:
[10] „Toto praví Sennacherib, král assyrský: V co doufáte, že sedíte obleženi v Jerusalemě? [11] Zda neklame vás Ezechiáš, aby umořil vás
hladem a žízní, pravě, že Hospodin, Bůh váš, vysvobodí vás z ruky
krále assyrského? [12] Zda není to Ezechiáš, který zbořil výšiny jeho
i oltáře a přikázal Judovi a Jerusalemským: „Před jedním oltářem klaněti se budete a na něm páliti kadidlo!“ [13] Nevíte, co jsem učinil já

V. [19.] srv. s Nm 35, 1.—8; Jos 21, 4. 9.—19.

Hl. 32. V. [1.—22.] srv. s 4. Král 18, 13.—19, 34; Is 36, 1.—37, 38. — Sennacherib netoliko chtěl měst judských dobýti, ale skutečně také jich dobyl. Viz Is 36, 1; 4. Král 18, 13.

V. [4.] srv. s 4. Král 20, 20; Sir 48, 19; Is 22, 8.—11. — „potok, který tekl prostřed země“, je nejspíše údolí Kedron, které bylo, jak zřejmo, tehdy vodou bohatší nežli nyní.

K v. [5.] viz 25, 23; 26, 9; 27, 3. Pobořena byla snad městská zeď ve válce s říší severní, spolčenou s Damaškem (28, 5; Is 7, 1.nn.; 4. Král 16, 5.nn.) — O „druhé zdi“ viz výše 26, 9. a srv. níže 33, 14. — O baště Millo viz 2. Sam 5, 9; 1. Par 11, 8.

V. [6.] „městská“ brána je tu snad „Rožní“ (jafská). Srv. 4. Král 18, 17.

V. [12.] srv. s 4. Král 18, 22.

V. [13.—15.] srv. s 4. Král 18, 33.—35; Is 36, 18.—20; 37, 12. n.

i otcové moji všem národům zemí? Zda mohli bohové těch národů
všech zemí vysvoboditi zemi svou z ruky mé? [14] Kdo je ze všech bohů
národů, jež pohubili otcové moji, který mohl by vytrhnouti lid svůj
z ruky mé, aby mohl také Bůh váš vytrhnouti vás z ruky této? [15] Ne-
dávejte se tedy od Ezechiáše klamati, daremným namlouváním sváděti,
nevěřte mu! Kdyžtě nemohl žádný Bůh všech národů a království
vysvoboditi lidu svého z ruky mé a z rukou otců mých, také ani Bůh
váš nebude moci vás vytrhnouti z ruky mé.“ [16] Též i jiné mnohé věci
mluvili služebníci jeho proti Hospodinu Bohu a proti Ezechiášovi,
služebníku jeho. [17] I listy psal (Sennacherib Ezechiášovi), plné rouhání
proti Hospodinu, Bohu Israelovu; pravil proti němu: „Jako bohové
národů jiných nemohli vysvoboditi lidu svého z ruky mé, tak ani Bůh
Ezechiášův nebude moci vytrhnouti lidu svého z ruky této!“ [18] A nad
to hlasem velikým křičel, jazykem judským, na lid, který seděl na
zdi jerusalemské, aby je poděsil a tak vzal město. [19] Mluvil proti Bohu
jerusalemskému jako proti bohům národů země, kteří jsou dílo rukou
lidských.

[20] Modlil se tedy Ezechiáš král a prorok Isaiáš, syn Amosův, proti
tomu rouhání, a volali k nebi. [21] I poslal Hospodin anděla, který po-
razil všecky statečné bojovníky a vůdce vojska krále assyrského, že
se vrátil s hanbou do země své; a když vešel do domu boha svého,
synové vzešlí z krve jeho, zabili jej mečem. [22] Tak vysvobodil Ho-
spodin Ezechiáše i obyvatelstvo jerusalemské z ruky Sennacheriba,
krále assyrského, a z ruky všech, i dal jim pokoj vůkol.

[23] Mnozí přinášeli oběti krvavé i nekrvavé Hospodinu do Jerusa-
lema; dary také Ezechiášovi, králi judskému, který vyvýšen byl potom
u všech národů.

13b. **Ezechiáš uzdraven, pokořen, zemřel** (32, 24.—33.).

[24] V těch dnech roznemohl se Ezechiáš až k smrti, i modlil se
k Hospodinu, a vyslyšel ho a dal mu znamení.

[25] Ale neodplatil se dle dobrodiní, která byl přijal, neboť pozdvihlo
se srdce jeho; i povstal hněv proti němu, proti Judovi a Jerusalemu.

[26] Když však potom se pokořil proto, že bylo pozdvihlo se srdce
jeho, on i obyvatelé jerusalemští, nepřišel na ně hněv Hospodinův pokud
Ezechiáš žil.

[27] Ezechiáš byl totiž bohatý a velmi slavný, nashromáždil si velmi
mnoho pokladů stříbra, zlata, drahého kamení, vonidel, rozličných zbraní
a nářadí velmi drahého. [28] Také skladiště na obilí, víno a olej, stáje
pro všeliký dobytek, chlévy pro brav, [29] a města si vystavěl; měltě stád
bravu a skotu bez počtu, protože dal mu Pán majetku náramně mnoho.

V. 16. O „jiných věcech“ viz 4. Král 18, 19.—35; 19, 10.—13.
V. 17. srv. s 4. Král 19, 14; Is 37, 14.
V. 20. srv. s 4. Král 19, 14. nn.; Is 37, 14. nn.
V. 21. srv. s 4. Král 19, 35. nn.; Is 37, 36. nn.
V. 24. nn. srv. s 4. Král 20; Is 38. n.
V. 30. srv. s 4. Král 20, 20.
V. 31. srv. s 4. Král 20, 8.—11.
V. 32. n. srv. s 4. Král 20, 20. n. — „Vid proroka Isaiáše“ je naše kniha Isajášových proroctví, hlavy výše jmenované. — Srv. také výše 25, 26; 28, 26. — O Knize králův judských a israelských viz Úvod str. 1075. — „nad hroby“ = jak se jde nahoru ke hrobům synů Davidových (hebr.). Srv. výše 16, 41.

30 Je to týž Ezechiáš, který zacpal hořejší výtok vod gihonských
a obrátil je dolů k západní straně města Davidova; a ve všech skutcích
jeho dařilo se mu, jak si přál.
31 Avšak při poselství knížat babylonských, kteří byli posláni
k němu, aby se otázali o zázraku, který se byl stal v zemi, opustil
jej Bůh, aby ho zkusil a jeho smýšlení dokonale se ukázalo.
32 Ostatní děje Ezechiášovy, i skutky srdečnosti jeho, zapsány
jsou ve Vidu prororoka Isaiáše, syna Amosova, jakož i v Knize králů
judských a israelských. 33 Když usnul Ezechiáš s otci svými, pochovali
ho nad hroby synů Davidových; učinili mu slavný pohřeb veškeří Ju-
dovci i všichni obyvatelé Jerusalema. A stal se králem Manasse, syn
jeho místo něho.

14. **Manasse, čtrnáctý nástupce Šalomounův** (33, 1.—20.).

Doba vlády (33, 1.). Jeho zločinná činnost (2.—9.). Odveden do zajetí (10 n.). Když obrátil, byl vysvobozen (12 n.). Opevňoval města, znova zřídil bohoslužbu (14.—17.). Prameny ostatních jeho dějin (18. n.). Králova smrt (v. 20.).

Hlava 33. — 1 Dvanácte let bylo Manassovi, když počal kralo-
vati, a padesát pět let kraloval v Jerusalemě.
2 Činil, co bylo zlé před Hospodinem dle ohavnosti národů, které
vyhladil Hospodin před syny Israelovými: 3 Opravil zase výšiny, které
byl pobořil Ezechiáš, otec jeho, vystavěl oltáře Baalům, nadělal hájů,
klaněl se všemu vojsku nebeskému a ctil je. 4 Vystavěl dokonce oltáře
v domě Hospodinově, o kterém byl řekl Hospodin: „V Jerusalemě bude
jméno mé na věky.“ 5 Vystavěl je všemu vojsku nebeskému, v obou
nádvořích domu Hospodinova. 6 Dal provésti syny své ohněm v údolí
Benennom, zabýval se snářstvím, obíral se hadačstvím, oddával se
čarodějství, a měl s sebou kouzelníky a zaklínače; páchal mnoho, co
je zlé před Hospodinem, aby ho popudil. 7 Postavil dále vyřezávanou
sochu v domě Božím, o kterém byl Bůh mluvil k Davidovi a Šalo-
mounovi, synu jeho: „V domě tomto v Jerusalemě, který jsem vyvolil
ze všech kmenů israelských, umístím jméno své na věky; 8 a nedo-
pustím, aby se pohnula noha Israelova ze země, kterou jsem dal otcům
jejich, budouli jen pečlivě činiti, co jsem jim přikázal: veškeren zákon,
ustanovení a právo (dané) Mojžíšem.“ 9 Tak Manasse svedl Judu
i obyvatelstvo Jerusalema, by činili horší věci, nežli všichni národové,
které byl vyplenil Hospodin před syny Israelovými.
10 Když mluvil Hospodin k němu a k lidu jeho, nechtěli toho
dbáti. 11 Proto přivedl na ně vůdce vojska krále assyrského; i jali
Manassa, svázali jej řetězy a pouty a odvedli ho do Babylona.

Hl. 33. — V. 1.—9. srv. s 4. Král 21, 1.—9.

V. 6. „syny své“ méně přesně řečeno místo 4. Král 21, 6: „syna svého“. Srv. Mt 27, 44; Mk 15, 32; Lk 23, 39. — O údolí Benennom viz Jos 15, 8; 18, 16.

V. 7. „sochu“ = Ašeru dle 4. Král 21, 7.

V. 10. Co „mluvil Hospodin“, viz 4. Král 21, 11.—15.

V. 11. srv. s 4. Král 21, 17. — „Šamaš-šum-ukín (= Sammuges) „bratr“ Assurbanipalův, vladař babylonský, zosnoval spolek proti Assyrii, jako kdysi Merodach Baladan (4. Král 20, 12. nn.). Zdá se, že získal pro sebe i Manassa. Assurbanipal však v ll. 652—648 povstání Šamaš-šum-ukinovo potlačil a prohlásil se sám za krále babylonského jménem Kandalanu. Věrolomného vasala Manassa dal svázati a dopraviti ne do Ninive, nýbrž do Babylona, kde tehdy assyrský dvůr sídlil. Klínopisy assyrskými zjištěno, že také Necho, krále saiského

[12] Když byl tak v tísni, modlil se Hospodinu, Bohu svému, a činil
pokání veliké před Bohem otců svých; [13] modlil se k němu a prosil
snažně. I vyslyšel modlitbu jeho, a uvedl jej zase do Jerusalema, do
království jeho: i poznal Manasse, Hospodin ten že je Bůh (pravý.)
[14] Potom vystavěl zeď vně před městem Davidovým na západ
od Gihonu v údolí, od vchodu do brány Rybné vůkol až k Ofelu,
a vyhnal ji velmi vysoko. Ustanovil dále velitele vojska ve všech hrazených
městech judských. [15] A vymetal bohy cizí, i modlu z domu
Hospodinova; též oltáře, které byl dal udělati na hoře domu Hospodinova
a v Jerusalemě; všecko vyházel za město. [16] Opraviv pak oltář
Hospodinův přinášel na něm oběti, také pokojné a děkovné, a přikázal
Judovi, by sloužil Hospodinu, Bohu Israelovu. [17] Lid však ještě obětoval
na výšinách Hospodinu, Bohu svému.
[18] Ostatní děje Manassovy, [i modlitba k Bohu jeho, a slova vidců,
kteří mluvívali k němu jménem Hospodina, Boha Israelova,] zapsány
jsou v Letopisech králův israelských. [19] Modlitba jeho, vyslyšení, všecky
hříchy jeho a přestupky, jakož i místa, na kterých dal zříditi výšiny,

---

(a jiné krále) dal Assurbanipal v poutech převésti do svého sídelního města Ninive. Egyptským králům, kteří se byli proti Assurbanipalovi vzbouřili, spoutali vojevůdcové Assurbanipalovi ruce i nohy železnými řetězy a železnými pouty (ina biriti parzilli išqati parzilli. Válec Rassamův sloupec I. řádek 131.) Také Imbappi-ho, vladaře Bít-Imbí za živa Assurbanipal jal, a dal jej svázati železnými pouty na rukou i na nohou a převésti do Assyrie. Tamže sl. V. ř. 4. Také vypukliny assyrské vyobrazují zajatce spoutané na nohách a s řetězem protaženým pysky. Zlomky železných těch řetězů byly dokonce nalezeny ve zříceninách paláce Sargonova v Chorsabadě. (Rr. 652—648 udány dle Strecka.)

V. 13. Assurbanipal udělil Manassovi milost podobně jako Nechovi a Tammaritu-ovi, králi elamskému. (Assurbanipal vypravuje na desetibokém hranolu (Rassamově) nalezeném v severním paláci ninivském (v Kujundžiku) o Nechovi (assyrsky Nikú) králi saiském, který byl se s jinými proti Assurbanipalovi vzbouřil: „Nechovi z nich udělil jsem milost, daroval jsem mu život. Učinil jsem s ním smlouvu a rozšířil ji dále než bývala. Pestrobarevným rouchem oděl jsem ho, zlatý řetěz, jaký příslušel jeho království, dal jsem na něho, zlaté prsteny upevnil jsem na jeho prstech, železný meč, na který dal jsem napsati své jméno, dal jsem jemu, by se ním opásal. Vozy, koně, běžce, daroval jsem jemu, aby jezdit mohlo Jeho Veličenstvo na vozech i na koních." — Tamže (sl. IV. ř. 37.) chlubí se Assurbanipal, že dal milost králi elamskému, který byl se Šamaš-šum-ukinem proti němu bojoval: „Já, Assurbanipal, velkodušný, který nezná pomstychtivosti, hříchy (proti králi) zahlazuje, dal jsem Tammaritu-ovi milost, byt jsem vykázal ve svém paláci jemu i příbuzenstvu jeho."

V. 14. „vystavěl" = opravil, zdokonalil. — „Rybná brána" byla na severozápadě Jerusalema ve zdi „druhé" (výše 26, 9.). Srv. Neh 3, 3. — Manasse počal opravovati zeď nad Gihonem, t. j. dnešním pramenem Marie Panny, na horním svahu „údolí" kedronského, tedy na východě „města Davidova" („před městem Davidovým"). — Kromě toho dal opraviti zeď od brány Rybné na severu, severovýchodně až po roh severovýchodní a odtud jižně podél východního svahu hory chrámové k Ofelu, až tam, kde začínala zeď „západně od Gihonu", jmenovaná ve v. 14a. Srv. 4. Král 21, 17.

V. 15. „modlu" Ašery jmenovanou výše ve v. 7.

V. 18. n. srv. s 4. Král 21, 17. n. — „hájů" = Ašer. — Co je ve hranaté závorce, patří do v. 19. (na počátek. Schlögl). — Místo „Hozajových" čti: „vidců" (proroků). Byla to prorocká kronika, proto místo „řeči" možno také překládati: „Letopisy". — „Modlitba Manassova" nedošla nás právě tak, jako se ztratily „Letopisy proroků", pramen, kterého se dovolává skladatel Par. V dobách pozdějších, nejspíše machabejských napsal Žid nám blíže neznámý „Modlitbu krále Manasse" (neznámo zda řecky či hebrejsky). Ta modlitba bývala ve starých rukopisech biblických, některé věty z ní pojaty by'y i do bohoslužby katolické církve. Ve Vulg. bývá tištěna za N. Z. drobnějším

nadělati hájův a soch, prve nežli činil pokání, zapsáno je také v řečích
Hozajových. 20 Když usnul Manasse s otci svými, pochovali jej v domě
jeho. A stal se králem místo něho syn jeho Amon.

---

písmem a s poznámkou, že nepatří ke kanonickým (bohoduchým, posvátným) knihám, které za takové sněm tridentský byl prohlásil, že však připojena je proto, by dokonce nezanikla. Zní pak:

I.

1 *Pane všemohoucí, Bože otců našich,*
Abrahama, Isáka a Jakoba,
jakož i potomstva jejich spravedlivého!
2 *Tvůrce nebe, země i vší krásy jejich,*
3 *který jsi spoutal moře slovem rozkazu svého,*
který jsi zavřel tůň a zapečetil ji
hrozným svým a velebeným jménem!
4 *[Ty Pane], kterého všecko se hrozí a před jeho mocí se třese,*
5 *ježto nelze snésti velebnost tvé slávy,*
a nelze přetrpět hněv, kterým hříšníkům hrozíš!
6 *Také však nesmírné a nevystihlé je milosrdenství slibů tvých,*
7 *nebo ty, ó Pane, jsi nejvýš dobrotivý, shovívavý a velmi milosrdný,*
který lítost máš nad bídami lidskými!

II.

Tys, Pane, podle množství dobroty své slíbil kajícnost a odpuštění hřešícím tobě,
a dle množství svých slitování ustanovils pokání na spásu hříšných.
8 *Ty tedy, Pane, Bože spravedlivých, uložils pokání ne spravedlivým,*
Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi, těm, kteří nehřešili proti tobě,
ale uložils káti se mně, který hříšník jsem.
9 *Neboť hřešil jsem více nežli je mořského písku,*
mnoho je mých nepravostí, Pane, mnoho je mých nepravostí,
že nejsem hoden oči zdvihnout a patřit na výsost nebe
pro množství svých nepravostí.
10 *Sklíčen jsem množstvím železných okovů,*
že mi nelze pozdvihnouti hlavy své,
a nemám oddechu, ježto jsem popudil hněv tvůj čině, co zlé je před tebou.
Nečinil jsem vůle tvé, přikázání tvých jsem nedbal,
stavěl jsem ohavy a dal jsem mnoho pohoršení.

III.

11 *Nyní tedy klekám na kolena srdce svého*
prose za milost, která od tebe přichází.
12 *Zhřešil jsem, Pane, zhřešil jsem,*
a své nepravosti uznávám.
13 *Proto prosím tě a žádám: Odpusť mi Pane, odpusť,*
neníč mne spolu s nepravostmi mými,
na věky hněvaje se neschovávej neštěstí na mne,
aniž mne zatracuj do hlubin země!
Nebo ty jsi Bůh, pravím, Bůh kajících;
14 *ukážeš také na mně všecku dobrotivost svou,*
ježto mne, ač nehodného, vysvobodíš dle velikého milosrdenství svého.
15 *Pak tě chválit budu vždycky, každý den života svého;*
nebo tebe chválí všecky moci nebes,
nebo tvá je sláva na věky věkův. Amen.

V. 1. srv. s 2. Sam 7, 27; 1. Par 17, 24. — Ve v. 3. „tůň“ = moře jako Gn 1, 2; o spoutaném a zapečetěném moři viz Job 38, 10. n.; Zjev 20, 3; Ž 23, 2; 135, 6. — V. 7. O soucitu Božím s bědami lidskými srv. Jo 2, 13; Am 7, 3; Jon 4, 2; 1. Par 21, 15. — V. 13. srv. s Dt 32, 22.

V. 20. O místě, kde pohřben byl Manasse, viz 4. Král 21, 18.

15. Amon, patnáctý nástupce Šalomounův (33, 21.—25.).

21 Dvacet dvě léta byla Amonovi, když počal kralovati a dva roky
kraloval v Jerusalemě.
22 Činil, co bylo zlé před Hospodinem, jako byl činil Manasse,
otec jeho. Všechněm modlám, kterýchž byl nadělal Manasse, obětoval
a sloužil. 23 Neponížil se však před Hospodinem, jako se ponížil Ma-
nasse, otec jeho, ale mnohem více zhřešil.
24 I spikše se proti němu služebníci jeho, zabili jej v domě jeho.
25 Ostatní lid však pobil ty, kteří zabili Amona a ustanovil králem
Josiáše, syna jeho, místo něho.

16. Při obnově chrámu za Josiáše nalezen zákoník (34, 1.—28.).

Doba vlády Josiášovy (v. 1.). Povaha králova (v. 2.). Očista Judska (3.—7.), obnova chrámu (8.—13.), nalezen zákoník (14.—18a.). Král poděšen (18b.—21.). Výrok Holdy, prorokyně (22.—28.).

Hlava 34. — 1 Osm let bylo Josiáši, když počal kralovati a kra-
loval třicet jeden rok v Jerusalemě.
2 Činil, co pravého bylo před Hospodinem chodě po cestách Da-
vida, otce svého a neuchyluje se na pravo ni na levo.
3 Osmého léta vlády své, když byl ještě chlapec, počal hledati
Boha otce svého Davida, a dvanáctého léta vlády své čistil Judsko
a Jerusalem od výšin, hájů, a model vyřezávaných i litých. 4 Před ním
rozbořili oltáře Baalů, a sochy, které byly na nich, zkazili, háje a modly
vyřezávané dal zpodtínat a rozdrtit a rozsypati prach (z nich) po hrobech
těch, kteří jim obětovávali. 5 Nad to kosti kněží spálil na oltářích model
a tak vyčistil Judsko i Jerusalem. 6 Též ve městech Manassových,
Efraimových, Simeonových, až do Neftali, vše (to) podvrátil. 7 Když
pak oltáře pobořil, háje zničil, modly vyřezávané na kusy ztroskotal,
a všecky svatyně zbořil po veškerém Israelsku, vrátil se do Jerusalema.
8 Léta pak osmnáctého vlády své, když již byla čištěna země i chrám
Boží, poslal Safana, syna Eseliášova, Maasiáše, správce města a Johu,
syna Joachazova, kancléře, by opravili dům Hospodina, Boha svého.

V. 21.—24. srv s 4 Král 21, 19.—26.
Hl. 34. — V. 1. n. srv. s 4. Král 22, 1. n.
V. 3. Osmý rok vlády Josiášovy byl r. 632/631 (dle staršího způsobu judského počítati roky vladařské. Viz Úvod k 3. a 4. Král str. 897 n.). Učinil tak nejspíše vlivem proroka Sofonjáše a Jeremjáše. Nepočal opravovati říši náboženský dříve, ježto se nemohl vymaniti z nátlaku starších příbuzných, pohansky smýšlejících. Srv. Sof 1, 2.—13. (Schlögl.) — „dvanáctý rok" jeho vlády byl r. 628/627 před Kr. — „hájů" = Ašer. — „čistil", ale tak, že později bylo nutno čistit dále a více. Viz 4. Král 23, 4. nn.
V. 4. „háje" = Ašery. — „sochy" = slunečné sloupy. Srv. výše 14, 5.
V. 5. srv. s 4. Král 23, 6. 16. 20.
V. 6. „Města Manassova, Efraimova, Neftaliova" byla tehdy, po pádu Samaře, „v ssutinách" (hebr.). — „Simeonových" zdá se býti glosa (Schlögl).
V. 7. Místo „svatyně" čti „slunečné sloupy" a viz 31, 1.
V. 8.—28 *srv. s 4. Král 22, 3.—20.*
V. 8. n. 4. Král 22, 3. jmenován úřad Safanův („písař" = tajemník) a děd; neuvedeni však jeho průvodčí Maasiáš a Joha (= Jóach hebr.). — Helkiáš jmenován 1. Par 6, 13. (5, 39.).

[9] Ti přišli k Helkiášovi, nejvyššímu knězi; a vzavše od něho peníze, které byly přineseny do domu Hospodinova a které byli sebrali levité, vrátní od Manassovců, Efraimovců a ostatních Israelitů, jakož i od Judovců, Benjaminovců a obyvatelů Jerusalema,
[10] dali je těm, kteří byli nad dělníky domu Hospodinova, by opravili chrám a co chatrného bylo, aby zpevnili.
[11] A ti je dali řemeslníkům a zedníkům, aby nakoupili kamene z lomu, dříví na vazby budovy a na trámy staveb, které byli nechali zpustnouti králové judští.
[12] Ti věrně všecko činili. Byli pak dozorci nad dělníky: Merariovci Jahat a Abdiáš, Kaatovci Zachariáš a Mosollam; ti přidržovali ku práci; všichni byli levité, [kteří uměli hráti na hudebné nástroje].
[13] I nad těmi, kteří nosili břemena k rozličným potřebám, byli [písaři a mistři] levité [vrátní].

[14] Když vynášeli peníze, které sneseny byly do chrámu Hospodinova, nalezl Helkiáš kněz Hospodinovu knihu zákona (daného) Mojžíšem.
[15] I řekl Safanovi písaři: „Knihu zákona nalezl jsem v domě Hospodinově.“ A dal mu ji.
[16] Ten přinesl knihu králi a podal mu zprávu řka: „Vše, co jsi uložil služebníkům svým, hle, je vykonáno.
[17] Stříbro, které se nalezlo v domě Hospodinově, sebrali a dali je dozorcům nad řemeslníky a nad dělníky rozličných prací.
[18] Také tuto knihu dal mi Helkiáš kněz.“

Když ji před králem přečetl
[19] a král uslyšel slova zákona, roztrhl roucho své,
[20] a rozkázal Helkiášovi, Ahikamovi, synu Safanovu, Abdonovi, synu Michovu, Safanovi písaři a Asaášovi, služebníku královskému toto:
[21] „Jděte a mluvte s Hospodinem za mne a za zbylý lid israelský a judský o [všech] výrocích knihy této, která nalezena byla; neboť veliký hněv Hospodinův vylil se na nás, že nedbali otcové naši slov Hospodinových, aby činili vše, co psáno je v knize této.“

[22] Šel tedy Helkiáš a ti, kteří s ním posláni byli od krále, k Oldě, prorokyni, manželce Selluma, syna Tekuata, syna Hasrova, strážce šatů, která bydlila v Jerusalemě, ve druhém okresu. Když jí pověděli, co výše řečeno,
[23] odpověděla jim: „Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Povězte muži, který vás poslal ke mně:
[24] Toto praví Hospodin: Hle já uvedu neštěstí na toto místo i na obyvatelstvo jeho, všecky kletby, které napsány jsou v knize této, kterou četli před králem judským.
[25] Protože opustili mne a obětovali bohům cizím, aby mne ke hněvu popouzeli všemi díly rukou svých: proto vylije se hněv můj na toto místo, a nebude uhašen.
[26] Králi pak judskému, který poslal vás, byste prosili Hospodina, povězte: Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Že jsi slyšel slova (té) knihy,
[27] že se obměkčilo srdce tvé [žes pokořil se před Bohem] pro to, co praveno je proti místu tomuto a obyvatelstvu jerusalemskému, žes poníživ se přede mnou roztrhl roucho své a žes plakal přede mnou: já také vyslyšel jsem tebe, dí Hospodin.
[28] Proto již připojím tě k otcům tvým, a pochován budeš v pokoji v hrobě

V. 12. O poctivosti těch lidí srv. 4. Král 22, 7; 12, 15. — V. 12. n. glosován.
V. 15. nn. srv. s 4. Král 22, 8. nn.
V. 18. Co z té knihy „přečetl“, viz 4. Král 22, 4. 10.
V. 21. „zbylý lid israelský“, který nebyl odveden r. 721 do zajetí assyrského.
V. 22. Tekuat = Tekua 4. Král 22, 14. — Hasra = Araas (tamže).
V. 25. „díla rukou“ = modly.
V. 26. Místo „prosili“ čti: „tázali se“.

svém, aby nebylo patřiti očím tvým na všecko to neštěstí, které já uvedu na toto místo a na obyvatelstvo jeho." I oznámili králi vše, co byla řekla.

16a. **Josiáš znova spořádal bohoslužbu** (34, 29.—35, 19.).

Zákon předčítán a učiněna smlouva s Bohem (34, 29.—32). Všecky ohavy odstraněny (34, 33.). Nejslavnějším způsobem konány velikonoce (35, 1.—19.).

[29] On pak svolav všecky starší judské i jerusalemské [30] šel nahoru
do domu Hospodinova, a s ním všichni Judovci a obyvatelé Jerusalema, kněží a levité, i všechen lid od nejmenšího do největšího. A dal
čísti král před nimi všecka slova (té) knihy v domě Hospodinově.
[31] Stoje na svém stupni učinil smlouvu před Hospodinem, že bude
choditi za ním, šetřiti příkazů, ustanovení a práv jeho celým srdcem
svým a veškerou duší, aby (tak) splnil, co psáno je v knize té, kterou
byl dal čísti. [32] Zavázal k tomu přísahou také všecky, kteří byli
v Jerusalemě [a v Benjaminsku.] A činili obyvatelé jerusalemští dle
smlouvy Hospodina, Boha otců svých. [33] Vyplenil také Josiáš všecky
ohavy ze všech krajin synů Israelových, a způsobil, že všichni, kteří
byli zbyli z Israele, sloužili Hospodinu, Bohu svému. Pokud byl živ,
neodstoupili od Hospodina, Boha otců svých.

Hlava 35. — [1] Učinil pak Josiáš Hospodinu v Jerusalemě slavnost
beránka velikonočního, který zabit byl čtrnáctého dne měsíce prvého;
[2] a ustanovil kněze v úřadech jejich a napomínal jich, aby konali službu
v domě Hospodinově. [3] A levitům, k jejichžto poučování veškeren Israel posvěcoval se Hospodinu, řekl: „Postavte archu ve svatyni chrámu,
který vystavěl Šalomoun, syn Davidův, král israelský, neboť nikterak
ji nebudete již nositi; ale nyní služte Hospodinu, Bohu svému, a lidu
jeho israelskému. [4] Připravujte se po čeledích a rodech svých, po
každé třídě, jak přikázal David a jak dal zapsati Šalomoun, syn
jeho; [5] a služte ve svatyni po čeledích a třídách levitských. [6] Až
pak se posvětíte, zabijte beránka a také bratry své připravte, by činiti
mohli dle slov, která mluvil Hospodin skrze Mojžíše." [7] A dal Josiáš
všemu lidu, který tu byl na slavnost velikonoční, beránků a kozelců ze

---

V. 29.—32. *srv. se 4. Král 23, 1.—3.*
V. 30. V hebr. sluje ta kniha: „kniha smlouvy".
V. 32. „k tomu", k té smlouvě (hebr.).
V. 33. srv. s 4. Král 23, 4.—20. 24. — „synové Israelovi" = zbytky obyvatelstva severní říše proti Judovcům, jmenovaným ve v. 32.
Hl. 35. — V. 1. srv. s 4. Král 23, 21. nn. — Výslovně poznamenáno, že velikonoce slaveny přesně dle zákona (Lv 23, 5; Nm 9, 1.—5; 28, 16; Dt 16, 1.) proti 30, 13. 15., kdy slavil Ezechjáš tyto svátky o měsíc později.
V. 3. „posvěcoval se Hospodinu" = odřekl se modlářství a obnovil s Hospodinem smlouvu (34, 31. n.). — Místo „postavte archu" čti: „Hle, archa je". V dobách modlářských králů bylo levitům archu ze svatyně odnášeti, ji ukrývati, v dobách pak lepších zase ji stavěti na příslušné místo. Za Josjáše byla jistě brzy zase zanesena do velesvatyně a upřímná zbožnost Josjášova ručila za to, že nebude nyní třeba, by ji levité zase ze svatyně do úkrytu přenášeli; teď bude jim lze nerušeně oddati se službě chrámové dle předpisů.
V. 4 srv. s 1. Par 28, 19.
V. 5. Dle hebr. mají třídy levitské při bohoslužbě zastupovati čeledi ostatních Israelitů. Levité = zástupci lidu před Bohem.
V. 6. „bratry své" = ostatní Israelity (laiky) přimějte k tomu, by se posvětili a velikonočního beránka slavili.
V. 7. Býci byli podáni v oběti pokojné.

stád, [a] z [jiného] bravu třicet tisíc, býků pak tři tisíce; to vše ze statků
královských. 8 Také knížata jeho, co dobrovolně chtěli [slíbiti], dali
lidu, [kněžím a levitům]. Helkiáš pak, Zachariáš a Jahiel, knížata v domě
Páně dali kněžím, aby učinili hody beránka, [smíšeného] bravu dva
tisíce šest set (kusů) a tři sta býků; 9 rovněž Choneniáš a Semejáš
i Natanael, bratří jeho, jakož i Hasabiáš, Jehiel a Jozabad, knížata le-
vitská, dali [ostatním] levitům na slavnost hodů beránkových pět tisíc
(kusů) bravu a býků pět set. 10 Tak byla spořádána bohoslužba, kněží
nastoupili svůj úřad a taktéž i levité po třídách, dle rozkazu králov-
ského, 11 a zabíjeli beránky. Kněží kropili krví rukou svou, zatím co
levité stahovali kůže [se zápalných] obětí; 12 a oddělili je, aby je
rozdali po rodech a čeledích každého, aby obětovány byly Hospodinu,
jak psáno je v knize Mojžíšově; taktéž i s býky učinili. 13 A pekli be-
ránky velikonoční na ohni, jak v zákoně psáno jest; pokojné však
oběti vařili v kotlích, na mísách a v hrncích, a rozdávali rychle všemu
lidu. 14 Sobě pak a kněžím připravovali potom; byliť obětováním celo-
palů a tuků zaneprázdněni kněží až do noci, proto levité sobě a kněžím,
Áronovcům, připravili nejposléze. 15 Zpěváci, Asafovci, stáli na svém
místě dle rozkazu Davida, Asafa, Hemana a Idituna, proroků královských.
Vrátní hlídali při každé bráně, že ani na krok neodstoupili od služby;
pročež i bratří jejich levité připravili jim pokrmy. 16 Tak všecka služba
Hospodinova řádně byla vykonána ten den, kdy slavili hody beránka
a obětovali zápalné oběti na oltáři Hospodinovu dle rozkazu krále Jo-
siáše. 17 Tak slavili synové Israelovi, cokoli jich tam bylo, tehdy hody
beránka a slavnost přesnic sedm dní. 18 Nebyla slavena veliká noc po-
dobná v Israeli ode dnů Samuele proroka; aniž který ze všech králův
israelských slavil (takové) hody beránčí, jako Josiáš, s kněžími, levity,
se vším lidem judským i israelským, co se ho našlo, i s obyvatelstvem
jerusalemským. 19 Osmnáctého roku vlády Josiášovy slaven byl ten hod
beránka.

16b. **Josiášova nešťastná bitva a smrt** (35, 20.—36, 1.).

20 Potom, [když byl opravil Josiáš chrám,] táhl Nechao, král
egyptský, nahoru, aby bojoval u Charkamise nad Eufratem; i vytáhl

---

V. 8. srv. s 1. Par 15, 18. 20. 24; 26, 4. 14. 21; 2. Par 29, 13.

V. 9. Chonenjáš jmenován 31, 12. n. 15; 1. Par 15, 22; 26, 29; Semejáš 1. Par 24, 6; 26, 4. 6; 2. Par 17, 8; 31, 15. — Natanael 1. Par 15, 24; 24, 6; 26, 4. — Hasabjáš 1. Par 25, 3. 19; 26, 30. — Jehiel hebr. Je'íél 29, 13; 1. Par 15, 18. 21; 16, 5. — Jozabad 31, 13; 1. Par 26, 4.

V. 11. „zabíjeli beránky" levité. — Kněží kropili krev, kterou brali „z rukou jejich" (tak čti místo „rukou svou"), t. j. z rukou levitů, kteří beránky zabíjeli a s nich kůži stahovali.

V. 12. „je" části velikonočních beránků, které bylo spáliti s večerním celopalem na oltáři (hebr.). Srv. Lv 3, 3.—5. 9.—11. 14.—16. — „každého" = Israelity (laika).

V. 13. srv. s Ex 12, 8. n. — „pokojné oběti" = býky, jmenované výše.

V. 15. O „prorocích královských" viz výše 5, 12; 1. Par 6, 33. 39. 44. (18. 24. 29.).

V. 17. „ten den" = 14 nisanu, pak ale také dalších sedm dní (15—21) nisanu, kdy byly slaveny přesnice. Viz Lv 23, 5. nn.; Nm 28, 16. nn.

V. 18. n. srv. s 30, 26; 4. Král 23, 22. n.

V. 20.—25. srv. s 4. Král 23, 29. 30a.

V. 20. „Potom", co vypravováno výše. — „táhl" podél západního břehu Palestiny r. 608 před Kr. proti „králi assyrskému" (4. Král 23, 29.). — Kar-

Josiáš proti němu. 21 Onen však poslav posly vzkázal mu: „Co máme
spolu, králi judský? Ne proti tobě dnes táhnu, ale proti jinému domu
bojuji. Proti tomu rozkázal mi Bůh spěšně táhnouti; přestaň proti
Bohu jednati, který je se mnou, ať neshladí tě!“ 22 Josiáš však
nechtěl obrátit, ale chystal se do boje proti němu; neposlechl řečí Ne-
chaových z úst Božích (vycházejících), ale táhl, aby bojoval na rovině
Mageddské.

23 Tam byv raněn od střelců řekl služebníkům svým: „Vyvezte
mne z bitvy, neboť jsem velmi raněn.“ 24 Přenesli jej tedy s vozu na
druhý vůz, který jel za ním [dle obyčeje královského] a dovezli ho do
Jerusalema. Když umřel, pochován byl v hrobce otců svých. I plakal
nad ním veškeren Juda i Jerusalem. 25 Nejvíce Jeremiáš, jehožto žalo-
zpěvy nad Josiášem všichni zpěváci a zpěvačky až do dneška opakují,
ano za zákon to vešlo v Israeli; hle, je to psáno v Žalozpěvech.

26 Ostatní děje Josiášovy, i srdečnost jeho, jak přikázána je zá-
konem Hospodinovým, 27 a činy jeho, první i poslední, zapsány jsou
v Knize králů judských a israelských.

Hlava 36. — 1 A lid venkovský vzal Joachaza, syna Josiášova,
a ustanovil ho králem místo otce jeho v Jerusalemě.

17. **Joachaz, sedmáctý nástupce Šalomounův** (36, 2.—4.)

2 Dvacet tři roky byly Joachazovi, když počal kralovat a tři mě-
síce kraloval v Jerusalemě.

3 Král egyptský ho sesadil, když přitáhl do Jerusalema a uložil
zemi sto hřiven stříbra a hřivnu zlata. 4 Ustanoviv pak místo něho
Eliakima, bratra jeho, za krále nad Judou a nad Jerusalemem, proměnil
jméno jeho v „Joakim“, a Joachaza vzav s sebou zavedl do Egypta.

kemiš = dnešní Džerábis (Džirbàs). Necho viděl, že pád Assyrie za slabébo krále Šinšarriškuna (Sarakos Řeků) je nedaleký; chtěl z tehdejších poměrů politických kořistit pro sebe a nenechati dělit se o Assyrii toliko jiné (Medy a Babyloňany).

V. 21. „proti jinému domu = proti odvěkému svému nepříteli (hebr.). — „Bůh“ = Jahve. Srv. 4. Král 18, 25. — „Co máme spolu?“ — nic není, proč bychom spolu válčili.

V. 24. 4. Král 23, 29. n. vypravuje stručněji a proto méně přesně, když praví, že zemřel Josjáš již u Megidda.

V. 25. přelož dle hebr.: „Jirmejáhu (= Jeremjáš) složil žalozpěv na Jóšíjáhú (Josjáše), a mluví všichni zpěváci a zpěvačky o Jóšíjáhú ve svých žalozpěvech (od té doby) až do dneška; ano učiněny byly zákonem v Israeli; hle, jsou zapsány v „Žalozpěvech“ (Qínóth).“ — Byla tedy v dobách skladatele Par neb aspoň v dobách spisovatele pramene, kterého skladatel Par použil, kniha, obsahující sbírku truchlozpěvů, mezi nimi také truchlozpěv Jeremjášův na smrt Josjášovu. Ten žalozpěv, který se nás nedochoval, dlužno dobře rozlišovati od biblického žalozpěvu téhož proroka, kterým oplakává zkázu Jerusalema! — „učiněny byly zákonem“ = buď obyčejem nebo výslovným rozkazem královským stanoveno, by slaveno bylo výročí smrti Josjášovy oněmi žalozpěvy.

V. 26. n. srv. s 4. Král 23, 28. — „srdečnost“ = skutky zbožnosti.

Hl. 36. — V. 1. srv. s 4. Král 23, 30b.; v. 2.—4. srv. s v. 31.—34. tamže.

V. 3. Místo: „když přitáhl do Jerusalema“ čti souhlasně s 4. Král 23, 33: „aby nebyl již králem v Jerusalemě“. — Místo „hřivnu“ čti „deset hřiven“ jako tamže.

18. Joakim, osmnáctý nástupce Šalomounův (36, 5.—8.).

[5] Dvacet pět let bylo Joakimovi, když počal kralovat, a jedenáct
let kraloval v Jerusalemě.
Činil, co bylo zlé před Hospodinem, Bohem jeho.
[6] Proti tomu přitáhl Nabuchodonosor, král chaldejský a svázal jej
řetězy, aby odvedl ho do Babylona. [7] Tamže dal přenésti také (něco
z) nářadí Hospodinova a dal je do chrámu svého.
[8] Ostatní děje Joakimovy, ohavnosti jeho, které páchal, a co (jiného zlého) bylo shledáno na něm, zapsáno je v Knize králů judských a israelských. A stal se králem Joachin, syn jeho, místo něho.

19. Joachin, devatenáctý nástupce Šalomounův (36, 9. n.).

[9] Osm(nácte) roků bylo Joachinovi, když počal kralovati, kraloval
pak tři měsíce a deset dní v Jerusalemě.
Činil, co bylo zlé před Hospodinem.
[10] Když se rok s rokem sešel, poslal Nabuchodonosor král (své lidi), a ti ho přivedli do Babylona odnesše spolu vzácné nářadí domu Hospodinova. Králem pak ustanovil Sedekiáše, strýce jeho, nad Judou a Jerusalemem.

20. Sedekiáš, dvacátý nástupce Šalomounův (36, 11.—21.).

[11] Dvacet jeden rok byl Sedekiášovi, když počal kralovat, a jedenácte let kraloval v Jerusalemě.
[12] Činil, co bylo zlé před Hospodinem, Bohem jeho. Ani se nestyděl před Jeremiášem prorokem, který k němu mluvil z úst Hospo-
dinových. [13] Odpadl též od krále Nabuchodonosora, který ho byl zavázal přísahou při Bohu. A zatvrdil šíji svou i srdce, že se neobrátil k Hospodinu, Bohu Israelovu.
[14] Také všechna knížata kněží i lid(u) zpronevěřovali se bezbožně dle všech ohavností pohanů, a poskvrnili dům Hospodinův, který byl
si zasvětil v Jerusalemě. [15] Hospodin, Bůh otců jejich, vzkazoval jim po svých poslech od rána do večera den co den napomínaje, protože
chtěl ušetřiti lidu a příbytku svého. [16] Oni však posmívali se poslům Božím, pohrdali řečmi jeho, tupili proroky, až vzrostl hněv Hospodinův na lid jeho, že nebylo pomoci.

V. 5. srv. s 4. Král 23, 36. n. — Joakim byl tedy o dva roky starší nežli jeho bratr a předchůdce Joachaz (srv. v. 2.).
V. 6. n. srv. s 4. Král 24, 1. 6. 13; Dn 1, 1; Jer 35, 11. — Nebukadnezar přitrhl do Palestiny na své výpravě proti Egyptu *r. 605.* Dal Joakima, který se držel Egypta, svázati, hodlaje ho do zajetí babylonského zavésti, ale udělil mu pak milost, že směl zůstati v Jerusalemě (když mu byl připověděl věrnost). Vzal do Babylona toliko část nádob chrámových a vznešené Judovce, jakožto rukojmí.
V. 8. srv. s 4. Král 24, 5. n. — Jaké páchal ohavnosti, viz tamže v. 4.
V. 9. srv. s 4. Král 24, 8. a čti tu „osmnáct“ místo nesprávného „osm“.
V. 10. srv. s 4. Král 24, 9.—17. — „Když se rok s rokem sešel“ = kolem nového roku judského na podzim r. 598 před Kr. Po tomto novém roce odveden byl Joachin do zajetí.
V. 11.—13. srv. s 4. Král 24, 18.—20; Jer 52, 1. n.
K v. 12. viz Jer 21, 3.—7; 27, 12.—22; 32, 1.—5; 37, 6.—10; 38, 26.
V. 14. „zpronevěřovali se“ Hospodinu.

17 Přivedl totiž na ně krále chaldejského a dal pobíti jinochy
jejich mečem v domě svatyně své; neslitoval se nad jinochem ani
pannou, nad starcem ani nad kmetem, ale všecky dal v moc jeho.
18 Také všecko nářadí domu Hospodinova, veliké i malé, jakož i po-
klady chrámu, krále a knížat, (vše) dal přenésti do Babylona. 19 Ne-
přátelé vypálili dům Boží, zbořili zeď jerusalemskou, všecky paláce
spálili, a cokoli vzácného bylo, zničili. 20 Ušel-li kdo meče, zaveden
byv do Babylona sloužil králi a synům jeho, dokud nenastoupil král
perský, 21 dokud nenaplnila se řeč Hospodinova (pronesená) ústy Jere-
miášovými, a neoslavila země sobot svých; všecky dny zpuštění totiž
držela sobotu, až se naplnilo sedmdesáte let.

21. **Výnos Cyra, krále perského** (36, 22. n.).

22 Léta prvého Cyra, krále perského, — aby se naplnila řeč Ho-

---

V. 21. O Jeremjášových 70 l e t e c h (číslice okrouhlá?), viz Jer 25, 11; 29, 10 — Za to, že Judovci nezachovávali předpisů o roce sobotním Lv 26, 34. nn. nemohli, jsouce zavlečeni do zajetí vzdělávati svých rolí a byli tak nuceni 70 roků držeti zákon o roce sobotním! — Těch 70 roků dlužno počítati od r. 605. Viz výše k v. 6. n. — Veliký počet Židů, odvedených do zajetí babylonského usazen byl v předměstí veleměsta Babylonu na pravém břehu Eufratu, které slulo H a l a l a t (Oppert; srv. dnešní název města H i l l a). Byla to čtvrt c i z i n c ů, zavlažovaná četnými průplavy Eufratu, které zavodňovaly úrodná pole (srv. Ž 136, 1. nn.). — Ezechiel bydlil u průplavu zvaného C h o b a r (hebr. K e b á r, assyrsky K a b a r u) u N i p p u r u v T e l - Á b í b (Ez 1, 1; 3, 15.). Jiné kanály, při kterých Židé v Babylonii bydlili, slují S o d i (Bar 1, 4.) a A h a v a (1. Esdr 8, 21. 31.). Jiní bydlili ve vsech kolem Babylonu: Tell Melach, Tell Harsa, Kerub-Addan (1. Esdr 2, 59), Kasfia (tamže 8, 17.). Postupem doby rozšířili se po všech důležitějších městech říše chaldské, a později medsko-perské (Dan 8, 2; Est 2, 5. n.; 9, 2; 2. Mach 7, 1; Skut 2, 9.—11.). — Náboženství Židů bylo v zajetí babyl. ohroženo. Nádhera zevnější bohoslužby pohanských Babyloňanů vábila velmi Židy, kteří byli v tomto ohledu žebráky. S náboženstvím babylonským bylo spojeno oslňující vzdělání, umění, necudnosti, magie, slibující nemocným zdraví, hvězdopravectví, věštící budoucno; jestliže vábily tyto věci smyslné Židy již v Palestině, vzrostlo to kouzlo nyní, kdy dokonce i vláda ukládala Židům účastniti se pohanské bohoslužby (Dan 3, 7. 21.). Dle starovýchodních názorů se zdálo, že bohové Nebukadnezarovi mají větší moc nežli Jahve, jehož svatyně byla rozbořena, jehož lid hluboce byl ponížen, jehož sliby zdály se rozplývati v nivec. Pochopitelno, že mnoho Židů od své otecké víry odpadlo a přijalo modlářství babylonské. Že se nestalo tak měrou větší, o to staral se Nejvyšší: Sliboval již dříve, že zajetí bude trvati toliko 70 roků, a že zbytky národa zase vrátí se do vlasti (Mich 4, 1.—13; Is 9, 8—10, 4; 22, 1—14; 28, 1—15; 40, 3—41, 29; 44, 21—45, 26; Jer 30, 1; 33, 26.). Nyní pak mluvil k vyhnancům ústy Jeremiášovými (Bar 6, 1.—72.), Baruchovými (Bar 3, 9.—5, 9.), zejména pak Ezechielem a Danielem. Ti vzbudili v zajatcích hluboké vědomí zaslouženého trestu, kajícnost, víru v pravé proroky, jejichžto pravdomluvnost byla nyní hrozným způsobem dokázána, důvěru, že splní se také připovědi radostné, zejména mesiášské, ústy týchž Božích poslů předpověděné; ti snažili se lid vyléčiti důkladně z náklonnosti k vícebožskému modlářství a připoutati pevně k jednobožství. Mnohým Židům skutečně také mnohobožství do duše se zošklivilo a jednobožské přesvědčení bylo tak prohloubeno, že po návratu ze zajetí babylonského zůstali v jádru vždycky již přísnými jednobožci. Zajetí byl tedy vydatný hojivý lék. Byla to veliká duchovní cvičení, kterými se Židé nábožensky-mravně obrodili. Zajetí bylo pecí, ve které se odlučovalo pravé stříbro od všelijakých příměšků (Is 48, 10.); v zajetí oddělilo se dobré zrno národa od plev (povah slabých). Am 9, 9. — Spolu byla připravována zajetím půda pro budoucí říši mesiášskou. Židé stýkajíce se s pohany nemohli nerozsívati símě svých nauk do lepších srdcí pohanských a založivše si později v různých městech své náboženské obce a školy, poskytli tak hlasatelům nauky mesiášské útulek, východisko pro šíření evangelia.

V. 22. n. jistě byly sem přidány z Esdr 1, 1.—3. teprve pak, kdy byly Esdrášovy knihy odděleny od Par. Přidány byly, by dostalo se knize útěšného závěru

spodinova, kterou byl mluvil ústy Jeremiášovými — vnukl Hospodin Cyrovi, králi perskému, že dal provolati po všem království svém a také písemně vyhlásiti toto: 23 „Takto přikazuje Cyrus, král perský: Všecka království země dal mi Hospodin, Bůh nebes, a on přikázal mi, abych mu vystavěl dům v Jeruselemě, který je v Judsku. Kdo z vás jakkoli patří k jeho národu? S tím budiž Hospodin, Bůh jeho; ať jde!“

(srv. 4. Král 25, 27.—30.), jakož i proto, by upozorněn byl čtenář, že dále vypravují knihy Esdr-Neh (Schlögl). — „Léta prvého Cyra“ — r. 538 před Kr. — Cyrus (hebr. Kóreš), Achemenovec, syn Kambysa II. nastoupil na trůn perský po svém otci r. 559 před Kr., tedy v době, kdy byli Židé již asi 40 let v zajetí babyl. Cyrus spojiv pod své žezlo kmeny od perského zálivu na jihu až k moři chvalinskému na severu mohl se dáti do boje s Astyagem II., králem medským, jehož říše zabírala tehdy z bývalé Assyrie všecky krajiny od Tigridu na sever a sahala na západ až po řeku Halys (za kterou byla již říše Lydů). Ta válka trvala tři roky: 553—550. Skončila tak, že mohl Cyrus ku svému království perskému připojiti obrovskou říši medskou (Dan 13, 65). R. 546 vyvrátil Cyrus říši lydskou a rozšířil své království na východ až po Jaxartes (Syrdarja) a Indus. Židé opírajíce se o výroky Is 44, 28.; 45, 1. nn.; 51, 1. nn.; Dan 2, 37. n. (zlatá hlava sochy); Dan 7. (lev s křídly orlími) tušili, že dříve nebo později Cyrus osvoboditel napadne také Babylonii. To se stalo r. 539 za panování posledního krále chaldského Nabunaida (555—539). Cyrus překročil řeku Dijalu, přítok Tigridu, vnikl do Sipparska a u Opisu nad průplavem nisallatským porazil Nabunaida, který byl nucen uprchnouti do Borsippy. Gobryas, jeden z perských knížat, který byl dosud Cyrovým místodržícím v Assyrii, pospíšil v čele předvoje k Babylonu a vtáhl dne 16. měsíce tišri, t. j. počátkem října r. 539 do veleměsta na Eufratě takořka bez boje. (Herodot a Xenofon vypravují, že Cyrus (Gobryas) dal odvésti Eufrat a že vysušeným řečištěm ve svátek, kdy Babyloňané slavili hody, v noci vtrhl do města. Klínopisné zprávy dosud nalezené toho sice nepotvrzují, ale také tomu neodporují). Toliko čtvrť, ve které byl královský palác, hájil Nabunaidův syn Bél-šar-uçur (= Baltazar Dan 5.); to však nevadilo, by Cyrus dne 3. měsíce marchešvanu slavil okázalý vjezd do Babylona, jsa hlučně vítán kněžími, lidem a zejména — Židy. Osm dní po tom padla královská čtvrt. Cyrus sluje právem „Velikým“ ne toliko proto, že založil říši tak obrovskou, ale také proto, že dovedl poražené národy získati si, ano připoutati velkodušností, tím, že šetřil jejich náboženství, dějinného vývoje, státních útvarů, že jim popřál dosti svobody a samostatnosti proti dosavadnímu obyčeji králů assyrských a babylonských. Srv. Esdr. 1, 2.—4; 6, 3.—5; 1, 7 nn; 4, 1.—5, 24.). Na svém válci jmenuje Cyrus řadu měst a praví (ř. 32 nn.): „bohy kteří tam sídlili (kteří však byli z těch měst od babyloských králů odnešeni), dal jsem na jejich místo zpět dopraviti, usadil jsem je na věčné časy, shromáždil jsem všecky jejich obyvatele a zřídil jsem znova jejich obydlí . . . Všichni bohové, které jsem dal do jejich měst uvésti zpět, nechať hlásají denně před Belem a Nebem délku mého života, ať vyslovují slovo milosti mně a k Mardukovi mému pánu a ať říkají: Cyrus král, který tě ctí a Kambyses, jeho syn (ať dlouho žijí a panují!). — Ježto se dostalo Cyrovi od bohoduchého spisovatele (Is. 45, 1 nn.) tak vzácných názvů, jako žádnému panovníkovi, který nebyl původu israelského, a ježto splnil proroctví o pádu Babelu (Is výše uvedený, Jer 50, 2; 51, 52) pochopitelno, že se těšil Cyrus veliké úctě pozdějších čtenářů proroka Isajáše, a že vznikla nesprávná doměnka, že byl Cyrus jednobožec.

Přehled israelských dějin od Davida do zajetí

Assyrie	Babylonie	Egypt	Judsko
Tukulti-apil-ešara = *Tiglat-pilesar I.* 1115-1100. V té době zaplavují Aramové z Arabie přicházející Mesopotamii a Syrii. Následuje úpadek assyrské říše. *Šamši Adad IV.* (III.) asi 1100. *Ašurbelkala* 1080. *Adad-nirari II.* *Tiglat-pilesar II.*	Politicky bezvýznamní panovníci *VIté dynastie:* *Eulmaššakinšum* 1024—1008. *Ninib-kudurri-uçur* 1007—1005. *Kaššu-nadin-achi* 1005. *Aeapaluçur* (Elamec *VII. dynastie*) 1004—999. *Nabu-mukin-apli* 998—963. první král *dynastie osmé*.	Po nové říši (1600—1100) doba úpadku, zvaná *„cizích králů“*. Dynastie 21. (tan(is)ká) Nubie i Palestina samostatná. *Amenemopet* kolem r. 1000. *Siamon* 979—962 tchán Šalomounův(?) 3. Král 3, 1. *Pesibchenno* 962-948.	**David** (1011—1004) kraluje v Hebroně. Od r. 1004. všecek Israel pod žezlem Davidovým až do jeho smrti r. *972.* Dobyl Jerusalema (1004) a přenesl tam sídlo královské. Boje s Filištany (2. Sam 5, 17.—21; 22.—25; 21, 15.—22; 23, 8.—39.), Archa přenesena na Sion. Tříletý hlad a pomsta Gabaoňanů (2. Sam 21, 1.—14.) asi v letech 1002—999. David prokazuje milost Mifibosetovi, synu Jonatanovu (999). První výprava proti Ammonům (996). David poráží *Hadadezera*, krále *sobského*, podrobuje si *Damašek*, načež *Ematsko* samo se poddává (996/995). *Edomci* potřeni (995). Druhá výprava proti *Ammonům*. Hří-
Aššur-rabi kolem r. 1000. *Aššur-reš-iši II.* *Tiglat-pilesar III.* (II.) kolem r. 950.		Dynastie 22há zvaná *Libyjská* se sídlem v *Bubastis.* *Sošenq I.* (= Sesak) 948—927.	**Šalomoun** poja egyptskou princeznu za choť (r. 970?), staví chrám (969—963), dostavuje královský palác (957) a jiné stavby. Posílá loďstvo obchodní do *Ofiru* a *Tarsisu* (955—946). Přichází
Aššur-dajan III.		Výprava do Judska r. 928. (3. Král 14, 25.). O-serek-on *Osorkon I.* asi 924—895. Egypt rozdroben na více menších knížectví. O jeho výpravě do Judska viz 2. Par 14, 9; 16, 8. (Osorkon = Zerach?)	Říše rozštěpena 20 králů judských 932—587. 1. **Roboam** 932—916. (17 roků). Semejáš prorok zakazuje občanskou válku, mnoho kněží a Israelitů dbalých zákona stěhuje se z říše severní do jižní, kde je zákonité obětiště (chrám). Klesá do modlářství, proto přichází metla Boží — S e s a k, král egyptský r. 928 do Judska, pustoší je a pobírá poklady chrámu jerusalemského (3. Král 12, 1.—24; 14, 25.—31; 2. Par 10.—12.).
			2. **Abiam,** syn *Roboamův* panoval 3 roky: 916—914. Bojoval šťastně s Jeroboamem. Dobyl *Ješany, Efronu* a *Betelu.* (3. Král 15, 1.—8; 2. Par 13, 1.—14, 1.).
Adad-nirari III. (II.) 900—890. *Tukulti-Ninib II.* 889—885 bojuje proti *Aramům.*	*Šamašmudammiq* kolem r. 900. *Nabu-šum-iškun I.* *Nabu-šum-ukin I.* asi 900—890. *Nabu-pal-iddin* asi 890—854.	*Takelot I.* (asi 895—874).	3. **Asa,** syn Abiamův, panoval šťastně 41 rok: 914—874. Prvních 10 let těšil se z míru (2. Par 14, 1.), zbožný, očistil bohoslužbu, porazil *Zeracha,* krále *kušského* r. 900. Později bojuje s *Baasou,* králem israelským, který opevnil *Ramu.* Vešel ve spolek s *Benhadadem I.,* králem syrským. Porazil *Edomce.* Opevnil *Mispu* a *Gibeu.* (3, Král 15, 9.—24; 2. Par 14.—16.). Dva roky před smtí onemocněl dnou. (3. Král 15, 23.).

babylonského v rámci dějin národů sousedních.

Israelsko	Fenicie	Damašek	Jiné státy sousední
Išbaal či **Isboset** (1011—1004) syn Jonatanův. chy Davidovy (994). Po roce činí pokání (993). *Sliby mesiášské* (2. Sam 7.). Narodil se *Šalomoun* (992). Hřích *Ammonův* (991), *Ammon* zabit (989), *Absalom* prchá do *Gešuru*, odtud r. 986 se vrací, 984 se s ním *David* smiřuje a r. 980 potírá jeho vzpouru. Počíná čítati lid; trestán je morem (2. Sam 24, 1.—25.). Zvoleno stavební místo pro nový chrám, nahromaděny stavební hmoty. Adonjáš, bratr *Šalomounův* pokouší se zmocniti se trůnu (972). — Vznik žalmů Davidových. — Před r. osmým panování Davidova složena kniha *Sdc* a *Rut*.	V *Tyru* vládl *Abiba'al* až do r. 980. Po něm *Hiram I* 980—946 dodává Davidovi dřevo na stavbu paláce. Také Šalomounovi dodával *Hiram* stavivo, a za to dostal 20 galilejských měst. Oba podnikají společně plavbu do Ofiru (955—946). Hiram dovolil, by loďstvo Šalomounovo se připojilo k jeho loďstvu na cestu do *Tarsis*. *Hiram* sám ozdobil také Tyrus krásnými stavbami.	*Rezon* Davidovým vasalem. *Hezjon.* R. 940 (?) *Damašek* nabývá samostatnosti. *Tabrimmon.* *Soba* po smrti Šalomounově patří Damašku	*Moabové* a *Filišťané* kolem r. 1000 Davidovi poplatni. Později také Ammonové. V *Getu* panují: *Ma'ok* *Achis I.* (1. Sam 27, 2.) *Ma'aka* *Achis II.* (3. Král 2, 39.) Filistské město *Gat* nabývá za Šalomouna svobody. Taktéž *Edomsko*; *Elat* však zůstává i s cestou do něho v moci Šalomounově. *Sobu* Šalomoun zprvu uhájil, pak ale se jí zmocnili *Damaščané*.
972—32 královna ze Šaby (950?). Odpadá Edom a Damašek (940). Spisovatelská činnost Šalomounova (3. Král 4, 29.—34.). Srv. úvod do knih Přís; Kaz; Píseň Šal před podzimem r. *932*. 19 králů israelských 932—721.			
1. **Jeroboam I.** 932—911 (22 roky), zakladatel *první* dynastie. Sídlil v *Çaredě* a v *Sichemu*. Ustavičné boje na hranicích judských. Zavedl bohoslužbu zlatých telat v *Betelu* a v *Danu*. Bojuje v Zajordání. Opevňuje *Fanuel* (3. Král 12, 25.—14, 20.)	*Ba'al'azar* 946—929. *Abdastart* 929—920. Uchvatitel 920—908.		*Gat* zabírá Roboam na vždy. V X. století složeny „*Homerovy*“ básně Ilias a Odyssea. Viz k 1. Par 1, 5.
2. **Nadab**, syn Jeroboamův, panoval 2 roky: 911-910. (3. Král 15, 25.-32.) 3. **Baasa**, zakladatel *druhé* dynastie, panoval 24 roky: 910—887 v *Tirze*. (3. Král 15, 33.) Je spojen s *Benhadadem*, později však vzal mu tento některá města v severní Galilei. Jeho vojevůdce dobývá r. 905 *Madaby* (3. Král 15, 33.—16, 7.).	*Astarymos* 896—887.	*Benadad I.* (900-875) spolčil se s *Baasou*, později, r. 897 s *Asou*. Dobyl severní Galilee.	*Edom* podlehl kolem r. 897 *Asovi*. V *Moabsku* panuje *Kemošmelek* (895-865) známý z nápisu *Mešova*. *Madaba* s okolím zabrána *Amrim*, velitelem Baasovým.

Assyrie	Babylonie	Egypt	Judsko
Assur-naçir-pal 884-860 bojoval zejména proti *Aramům*. R. 876 (či 868) přitáhl až na břehy Středozemního moře. Založil assyrskou osadu *Aribua* (východně *Ladiqije*) a vymohl si poplatek fénických měst, zejména *Sidonu* a *Tyru*.			
Šulmanu-ašared = *Salmanassar II.* (III.?) 859—825 bojuje bezvýsledně 854 u *Qarqaru* na *Orontu* proti spojencům, mezi kterými je také král israelský *Achab*. Bojuje proti těm spojencům dále v ll. 830, 849, 846. Konečně r. 842 proniká k *Damašku* a do *Hauránu* a vymáhá si poplatky od *Mettena*, krále tyrského, jakož i od krále israelského *Jehu*. R. 839 dobývá opět čtyř měst *Hazaelových* a přijímá hold *Tyru, Sidonu* a *Gebalu*. Od r. 829—824 bouřil se jeho synu *Assurdaninaplu*.	*Marduk-zakiršum I.* 853- asi 825 dovolává se pomoci *Salmanassarovy* proti svému bratru. Výpravy Salmanassarovy do Babylonu v ll. 852 a 851.	*Osorkon II.* asi 874—853. *Takelot II.* asi 860—834.	4. **Josafat** panoval *25* let: 874-850. Uspořádal soudní a správní řízení, dbal svědomitě o blaho lidu, ale pochybil, dav synu svému *Joramovi* za manželku *Atalii*, dceru *Achaba* a *Jezabely* (asi r. 865). Spojil se s *Achabem*, ač jej prorok *Micheáš* varoval proti *Benhadadovi II.* Součinnost Josafatovu ve válce *Achaba* s *Benhadadem II.* zavrhuje prorok *Jehu* Dal stavěti loďstvo v *Esiongeberu* pro plavbu do *Ofiru*, avšak snaha ta se nezdařila. R. 854 táhne s *Achabem* na *Ramot*, roku následujícího s *Joramem* proti *Moabsku*. Válčí proti Filišťanům. Vyhání z Judska *Edomy* a *Moaby*, kteří tam vpadli (r. 852). Srv. 3. Král 22, 41. nn.; 2. Par 17.—20. 5. **Joram** panoval *osm* let: 850-843. Pobil své bratry (2. Par 21, 4.). *Edomové* odpadli, Joram poražen u *Ça'iru*. *Libna* odpadla. Filišťané a Arabové vpadli do Judska. *Abdiáš* prorok. (4. Král 8, 16.-24; 2. Par 21, 2.-20.) 6. **Ochoziáš** panoval r. 842. Bojoval s *Joramem*, králem israelským proti *Hazaelovi*, králi damašských *Aramů* před *Ramotem* a navštívil raněného spolubojovníka v *Jizreelu*. Zatím *Eliseus* pamazal za krále israelského velitele jeho vojska *Jehu*, který zabil pak oba krále Jorama i *Ochoziáše* (4. Král 8, 25.-29; 2. Par 22, 1.-9.).

Israelsko	Fenicie	Damašek	Jiné státy sousední
4. **Ela,** syn jeho panoval 2 roky: 887—886. Bojoval s *Filišťany* u *Gibbetonu* (3. Král 16, 8.—14.)	*Felles* 887.		Od polovice *devátého století* pronikají Kaukazem z jihoruských stepí *arijské* kmeny do přední Asie a zabírají Iransko od hor *Zagrosských* až po *Hinduku*.
5. **Zimri** zavraždil *Elu*, po *sedmi dnech* však byl svržen s trůnu *Amrim*. (3. Král 16, 15.—22.)			
6. **Amri,** zakladatel *čtvrté* dynastie panoval 12 let: 886—875. Prvé čtyři roky panoval toliko severním kmenům, ježto *Tibni*, jeho sok vládl nad kmeny *Efraim* a *Manasse*. Od r. 883 panoval v celé říši severní. Zprvu sídlil v *Tirse*, později v nově založené *Samaři*. Kolem r. 800 válčil s *Benhadadem I*. V té válce byl nucen postoupiti Benhadadovi města severogalilejská a dovoliti, by si směl zříditi v Samaři tržiště (basary). (3. Král 16, 23.—28.)	*Etba'al I*. 887—855 spolčil se r. 885 s králem israelským *Amrim*; ten spolek zpečetil, dav dceru svou *Jezabelu* za manželku *Achabovi*, (který po Amrim dosedl na trůn israelský). Roku 876 (či 868?) platí poplatek *Assurnaçirpalovi*, králi assyrskému. V letech 857—856 velké sucho a hlad ve Fenicii.	*Benhadad I*. válčí s úspěchem proti Amrimu, králi israelskému po r. 880. *Benhadad (Bir-idri) II*. 875—855 bojoval v ll. 858 a 857 s *Achabem*, byl však r. 857 u *Afequ* poražen. Musil proto Achabovi vydati města, která získal jeho otec a dovoliti mu, by si zřídil v Damašku tržiště (basary).	*Mesa*, král *moabský* (asi 865—835) vzbouřil se roku 865 proti *Achabovi*. Tentokráte byl sice poražen, r. 854 však podařilo se mu setřásti jho israelské na vždy.
7. **Achab** panoval 22 roky: 875-854. Návodem své manželky *Jezabely* zavádí bohoctu *Baala* a *Astarty* jakožto naboženství státní. Pronásleduje *Eliáše*, který se tomu protiví. R. 865 provdává svou dceru *Atalii* za *Jorama*, syna *Josafatova*. Kolem téhož roku potlačil vzpouru *Moabů*. 4. Král 3, 4. R. 858 a násl. bojuje proti Benhadadovi II. a poráží ho u *Afequ*. (3. Král 20, 22.) Velké sucho a hlad 857—856. Bojoval r. 854 u *Qaiqaru* na řece Orontu se spojenci (*Hadad'ezer*, král damašských *Aramů*, *Emat*, *Que* (Kilikie), *Ammonové*, *Arabové* vedení *Gindibuem*) proti *Salmanassaru II*. Později se však rozešel s *Hadad'ezerem*. Zemřel raněn byv u *Ramotu* (3. Král 16, 29.—34.).	*Ba'al'azar II*. 855—849.	*Hadad'ezer* 855—845 v čele spojenců proti *Salmanassarovi*, mezi nimiž je také *Achab*, král israelský. Popustil dobrovolně *Ramot* Joramovi, králi israelskému.	*Edomsko* bylo sice od *Josafata* úplně pokořeno, avšak brzy zase spojili se Edomci s *Araby*, *Filišťany*, *Moaby* a *Ammony* a vpadali do *Judska*.
8. **Ochoziáš,** syn Achabův panoval toliko *dvě* léta: 854—853. Za něho odštěpili se na vždy *Moabové* (3. Král 22, 52.—4. Král 1, 18.).	*Metten I*. 849—820 platí poplatek Salmanassovi II. r. 842 a 839.	*Benhadad III*. 845—843. Zdá se, že zemřel bez potomků, takže nástupcem jeho se stal Hazael.	Za *Jorama* (judského) asi roku 850 odpadá Edomsko od Judska, když byl *Joram* v bitvě u *Ça'iru* poražen.
9. **Joram,** bratr Ochoziášův, vládl 12 let: 853—842. Táhl nadarmo proti *Moabům* na jaře r. 853 (či 852?). Smířil se s *Hadadezerem*. Dostal od něho *Ramot*, musil však s ním v ll. 850, 849, 846 táhnouti proti *Salmanassarovi*. Znepřátelil se s *Hadadezerem* a střetl se s ním před *Ramotem*. Eliáš unesen. 4. Král 2, 1.—3, 27.			

Assyrie	Babylonie	Egypt	Judsko
Šamši Adad V. (IV.) 824-812 bojoval v Babylonii jakož i na březích jezera *Vanského* a *Urmijského,* proto nemohl se valně zaměstnávati Syrií.	*Marduk-balatsu-iqbi* kolem r. 820.	*Šošenq III.* asi 834—784.	7. **Atalie** (žena po Joramovi a matka zabitého Ochoziáše) panovala 7 roků: 842—836. Ukrutnice vyhubila královskou dynastii. Toliko *Joas* (byl mu rok) zachráněn a vychován v úkrytu zásluhou tety jeho (sestry Ochoziášovy a manželky velekněze Jojady). Po sedmi letech zjednal velekněz *Jojada Joasovi* trůn. Ukrutnice zavražděna. (4. Král 11, 1.—21; 2. Par 22, 10.—23, 21.).
Adadnirari IV. (III.) 811—783 také sice podnikl výpravy k jezeru Vanskému, Urmijskému, do hor medských. To mu však nevadilo, by věnoval také pozornost západu. 806 táhl proti *Arpadu,* 805 do *Chazazi,* 804 do *Baalu,* 803 na břeh mořský, 797 do Mançuate. Dostává poplatek od *Tyru, Sidonu, Israele, Edomu, Filišťanů,* Hazaela (= Mari').	*Bauachiddin* kol r. 800. Poražen od Adadnirariho IV. Mezivládí.		8. **Joas** vládl *40* let: 836—797. Dokud žil *Jojada* velekněz, podporoval Joas bohoslužbu Jahvovu, opravil a okrášlil chrám (od r. 814). Po smrti veleknězově však se zvrhl, Zachariáše, který se stavěl na odpor modlářským snahám Joasovým dal ukamenovati. *Hazael* přitrhl r. 799 (798?) až ke Gatu. Joas pohnul jej, aby odtáhl tím, že mu vydal poklady chrámové. Proto byl zavražděn svými vlastními lidmi. (4. Král 12; 2. Par 24, 1.—27.)
Salmanassar III. 782-773. Roku 773 táhne na *Damašek.*		*Pemou* asi 784—782. *Šošenq IV.* asi 782—745.	9. **Amasiáš,** syn *Joasův* panoval *29* let: 797—769, porazil *Edomce,* uhájil si cestu do *Elatu,* dobyl města *Sela'.* Kol r. 784 válčí neštastně s israelským králem *Joasem.* Prchá před spiklenci do *Lakiše;* tam ho však chytili a zabili. (4. Král 14. 1.—22; 2. Par 25.)
Aššurdaian III. 772—755. Od roku 763—755 vládne též syn jeho *Adadnirari V.* (IV.) Úpadek dynastie.	*Erba-Marduk* kolem r. 770.		10. **Azariáš** čili **Oziáš** panoval 33 roky: 769—737. Jeho rádce: Prorok *Zachariáš. Elat* proti *Edomcům* uhájil. Opravy ve vojště. Vystavěl druhou severní zeď v Jerusalemě; také jiná města opevnil. Podporoval dobytkářství. Šťastně válčil s *Filišťany, Araby* a *Edomci.* R. 752 vzal si za spoluvladaře syna svého *Jotama.* Za něho povolán k úřadu prorockému *Isajáš.* (4. Král 15, 1.—7; 2. Par 26; Is 1, 1.)
Aššurnirari V. (IV.) 754—746.	*Nabušumiškun II.* kolem r. 750.		11. **Joatam** panoval 16 roků, počítáme-li jeho spoluvládu s otcem: 752—736. Sám panoval toliko dva roky: 737—736. Protože se nechtěl dáti pohnouti ke spolku proti Assyrii, byl napaden *Pekachem,* králem israelským a *Razonem,* králem damašským. Také Ammonům uložil poplatek. Prorok *Micheáš* 4. Král 15, 32.—38; 2. Par 27; Mich 1, 1.

Israelsko	Fenicie	Damašek	Jiné státy sousední
10. **Jehu,** zakladatel *páté* dynastie vládl 28 roků: 842—815. Kněze Baalovy v Samaři vyhubil, neodstranil však Jeroboamových zlatých telat. Podrobil se r. 842 *Salmanassarovi II.* S *Hazaelem* nešťastně válčil po r. 830 (825?) 4. Král 9, 1.—10, 36.		*Hazael* 843—797 usiluje marně, by vyrval *Joramovi Ramot* (roku 843). Rok po té obléhán v *Damašku Salmanassarem II.* (R. 839 opět.) R. 830 (či 825?) však napadl spojence Salmanassarova, israelského krále Jehu, zmocnil se Zajordání, části Předjordání a pronikl až ke *Gatu* (r. 799 nebo 798). *Adadnirarovi IV.* však, druhému nástupci Salmanassarovu musil platiti poplatek.	R. 824 (?) ve *Spartě* zákonodárce *Lykurg.* (Byla to historická osoba?)
11. **Joachaz,** Jehuův syn panoval 17 roků: 815—799. *Hazael* zasadil říši israelské hluboké rány. Celé Zajordání i severní Předjordání zabrali *Aramové* (4. Král 13, 1.—9.).	*Pygmalion* 820—773. R. 814 založeno *Kartago.* Mezi r. 806-797 podrobil se assyrskému králi Adadnirarovi IV. Spolčil se s *Aramy,* t. j. s *Hazaelem* proti říši israelské (Am 1, 9.).		S *Hazaelem* proti říši israelské spolčili se také *Ammonové* (Am 1, 13.), *Edomci* (Am 1, 11.), *Gaza* (Am 1, 6.).
12. **Joas,** syn *Joachazův* panoval 16 let: 799—784. *Eliseus* umřel. — *Benhadad IV.* obléhá po r. 797 *Samař.* Po r. 790 však poštěstilo se vyrvati *Benhadadovi Joasovi* některá města v Předjordání. Kolem r. 784 Joas poráží krále judského *Amasiáše* u *Betšemeše,* dobývá *Jerusalema,* vylupuje chrám i královský palác. (4. Král 13, 10.—25.)		*Benhadad IV.* (od r. 797) obléhal *Joasa,* krále israelského v Samaři, po r. 790 však se vrací. Za *Jeroboama II.* ztrácí svou državu v Palestině. R. 773 přitrhl *Salmanassar III.* k *Damašku.*	*Edomci* za *Amasiáše* vypuzeni z *Araby.*
13. **Jeroboam II.,** syn *Joasův,* panoval 41 rok: 784—744. Porazil *Benhadada IV.* a obnovil hranice říše v původním rozsahu. (*Jonáš* prorok. 4. Král 14, 23.—29.) Za něho proroci: *Amos* (kolem r. 760) a *Oseáš* (kolem r. 750).			Snahy *Edomců* s *Filišťany* a *Araby* proti *Azariášovi* zmařeny. R. 776 počínají Řekové počítati dle *„olympiad“.*
17. **Zachariáš,** syn *Jeroboama II.* panoval toliko 6 měsíců roku 744. Byl zabit. S ním zanikla dynastie *Jehuova.* (4. Král 15, 8.—12.)			
15. **Sallum,** Manassovec z Galaadu, který zavraždil *Zachariáše,* byl ještě téhož roku 744 po jednoměsíční vládě zavražděn. (Dynastie šestá.) 4. Král 15, 13.—16.			
16. **Manahem,** zakladatel *sedmé* dynastie, panoval 7 roků 744—738, opíral se o Assyrii. R. 738 odvádí poplatek Tiglatpilesarovi. 4. Král 15, 17.—22.	*Hiram II.* platí *Tiglat-Pilesarovi IV.* r. 740 a 738 poplatek. Vládne také na *Kypru.*	*Razon* platí r. 740 a 738 Assyrii poplatek. S *Israelem* (Pekachem) *Edomem* a *Filišťany* spolčuje se proti *Assyrii.* Ti spojenci utiskují r. 737 n. *Joatama.*	

Assyrie	Babylonie	Egypt	Judsko
Tiglat-Pilesar IV. (dříve III.) 745—727. Od r. 729 panoval také v Babylonii pod jménem *Pulu* (= Ful). R. 738 poráží *Azrijau-a*, krále z *Ja'udi.* (Ne z Judy!) V letech 734—732 podniká výpravy do Syrie proti *Raçonovi* damašskému spojenému s *Pekachem* israelským, s *Filišťany* a *Araby.* R. 734 zabral severní *Galileu. Hanno* v *Gaze* potrestán. R. 733 zabráno *Zajordání.* Téhož roku oblehl *Damašek;* dobyl ho r. 732. Potrestal protiassyrskou stranu v Israeli, zpustošil rovinu *Asochis* a potvrdil *Oseáše.* *Salmanassar IV.* 726—722 táhl r. 725 proti *Eluleovi* a *Oseášovi.* Podrobili se, brzy však opět se vzbouřili, proto r. 723 přitáhl Salmanassar opět a oblehl *Tyrus* i *Samař.* Samař padla za nástupce Salmanassarova *Sargona* r. 721.	*Nabu-naçir* 747—734. Prvním rokem tohoto krále začíná tak zvaný *„letopočet Nabonassarův".* *Nabu-nadin-zer* 733—732. *Nabu-šum-ukin II.* (732). *Ukin-zer* (731—729) byl sesazen assyrským králem Tiglat-Pilesarem IV., který panoval pak v Babylonii pod jménem *Pulu* 728-727. *Ululai* 726—722 to jest *Salmanassar IV.* (Šulman-ašaridu). Po jeho smrti zmocnil se trůnu v Babyloně *Merodach-Baladan II.* (=Marduk-apal-iddin) Udržel se podporován jsa Elamskem proti Sargonovi od roku 721—710.	*Dynastie 23tí* kol. r. 745—720 sídlila v *Tanis.* *Pedibast.* *Osorkon III.* s *Takelotem III.* Srv. Os 7, 11. 16; 12, 2. *Dynastie 24tá.* *Bekneranef* (= Bokchoris) až asi do r. 715.	12. **Achaz** panoval 16 let: 736-721. Po otci zdědil také politiku nakloněnou Assyrii. Proto zapletl se do bojů s *Razonem, Pekachem, Filišťany* a *Edomci. Razon* dobyv *Elatu* dal jej *Edomcům.* Když byl *Achaz* se všech stran sevřen, *Isajáš* prorok jménem Božím slibuje, že bude vysvobozen a vyzývá krále, by si žádal *„znamení".* Král odepřel a tu Isajáš pronesl slavné proroctví o panenském původu mesiášově (Is 7, 14.). Žádal za pomoc *Tiglat-Pilesara IV.*, poslav mu poklady chrámové. Tiglat-Pilesar přišel a pomohl (734—732). Když však později zdráhal se poplatek zapraviti, oblehl král assyrský Jerusalem, až mu Achaz zaplatil. Pěstil bohoctu Baalovu, syna svého Molochovi obětoval, odstranil oltář na zápalné oběti z chrámu, na jeho místo postavil oltář jiný, by na něm bylo modlám obětováno, a konečně i chrám Jahvův dal zavříti. 4. Král 16; 2. Par 28; Is 7. — Kdežto v severní říši (viz vedlejší sloupec) vystřídalo se za dobu od rozluky (932) až do pádu Samaře IX. různých dynastií, vládne v říši jižní (judské) ustavičně dynastie jedna, *Davidovci.* Kdežto v Israeli za tu dobu dosedlo na trůn 19 králů (průměrně vládl jeden 11 roků), vládlo v téže době v říši judské toliko 12 králů, tedy jeden král průměrně 18 roků. Tak se plnily sliby Boží, dané Davidovi, že bude jeho dynastie panovati na věčné časy.

Israelsko	Fenicie	Damašek	Jiné státy sousední
17. **Pekachja** či **Fakejáš**, syn Manahemův panoval 2 roky: 738—737. Byl zabit a s trůnu svržen Pekachem vojevůdcem, který po něm nastoupil trůn. 4. Král 15, 23.—26.			
18. **Pekach** (Fakee VIII. dynastie) panoval 6 let: 737—732. S *Raçonem* damašským bojoval proti *Joatamovi* a nástupci jeho *Achazovi* (735). *Tiglat Pilesar IV.* však 734 přitrhl, zabral severní Galilei a Zajordání (734); z obou těchto krajin odvedl obyvatelstvo do Medie. *Pekach* vida, že je zle, přešel k Pilesarovi. Za to byl od strany protiassyrské zabit (4. Král 15, 27.—31.) a na trůn povýšen	*Metten II.* podrobuje se Assyrům kolem r. 730.	*Raçon* vypudil Judovce z *Elatu* a dal to město *Edomcům*. R. 735 válčil s *Pekachem* israelským proti *Achazovi*. Proto přitáhl *Tiglat-pileser IV.* 734—732. Damašek 733 obléhán, 732 vzat a Raçon popraven. Tak zanikl *damašsko-aramský stát* a jeho území stalo se *provincií assyrskou.*	R. 738 a 734 holdují *Tiglat-Pilesarovi IV.*: *Sanipu* ammonský, *Kaušmalaka* edomský, *Salaman* moabský, *Mitinti* eskalonský a *Hanno* gazský. Protiassyrský spolek *Filišťané, Edomci, Arabové, Israel* (Pekach) a *Damašek* (Raçon), *Askalon* (Mitinti) a *Gaza* (Hanno). V bojích proti *Achazovi*, přejícímu Assyrům, získávají Edomci trvale *Elat*. Tiglat-Pilesar IV. vykonává soud nad *Gazou* (734), *Israelem* (734 n.), *Damaškem* a *Araby* (732). V *Askalonu* králem *Rukiptu.*
19. **Oseáš** (IX. dynastie). Poslední tento král israelský panoval 732-721. Zprvu, vida nezbytí, podrobil se *Tiglat-Pilesarovi,* později však spojil se proti Assyrii s *Eluleem* (Luli), králem *tyrským.* Oba donuceni r. 725 podrobiti se *Salmanassarovi IV.* Brzy však spolčili se zase s *muçrijským* králem Sib'e (či s egyptským So = Sabako?) Salmanassar přitrhl, obléhal Samař od r. 723. R. 721 na jaře za Salmanassarova nástupce *Sargona* Samař padla. Obyvatelstvo severní říše odvedeno do *zajetí assyrského.* Tak *zanikla severní říše* (israelská). Trvala od r. 932—721, tedy *211 roků.* Za tu dobu se na trůně israelském vystřídalo ne méně než 9 dynastií a 19 králů. Připadá tedy průměrně na 1 dynastii $23^1/_2$ roků a na 1 krále 11 roků. Pravý to obraz říše *„orientální“*, kde královraždy a revoluce se střídaly ustavičně. — Na místo odvedeného obyvatelstva z říše severní do zajetí assyrského, usazeni v Samařsku noví osadníci, přivedení z Assyrie a z Babylonie. Ti se smísili se zbylým obyvatelstvem domorodým a tak vznikli *„Samařané“* (čili „Samaritáni“).	*Eluleus* (Luli) asi 727-701. Byl spojen s *Oseášem* proti Salmanassarovi, r. 725 však se mu podrobil. O dva roky později vzbouřil se zase proti Assyrům a byl nadarmo v Tyru Salmanassarem obléhán.		R. 725 přidal se k této protiassyrské straně také *Oseáš* a *Eluleus.* (Kolem r. 700 v Řecku (v Boiotii) žil **Hesiod,** básník *výpravný,* první řecký básník *poučný* (didaktický) a zakladatel vědeckého *bájesloví).*

Assyrie	Babylonie	Egypt	Judsko
Sargon (Šarruken) 721-705. R. 721 dobyl *Samaře* a učinil Samařsko provincií assyrskou. R. 720 vzbouřil se *Ilubidi* (Jaubidi) *ematský*, *Arpadsko*, *Damašek*, *Samařsko*, *Hanno gazský* a *Sib'e muçrijský*. Sargon porazil Ilubidiho u *Qarqaru*, Hanna a Sib'e u *Rafie*. R. 711 trestá *Jamaniho* v *Ašdodě*. V Samařsku usadil *arabské* kmeny po r. 715. R. 710 zahnal *Merodach-Baladana* s trůnu babylonského a stal se sám králem babylonským.	*Sargon* (Šarruken) 709—705.	*Dynastie 25tá.* (Etiopská.) *Šabaka* asi 715—703. (podporoval malé státy syrské proti Assyrii). *Šabataka* 703—691 vyslal *Tirhaku* s vojskem proti *Sennacheribovi* (= Sanheribovi). *Tirhaka* 691—664 bojuje 675 a 674 s *Asarhaddonem*; r. 671 jsa od něho poražen prchá do Etiopie. Asarhaddon uznává malé župní krále v Egyptě (*Necho v Sais*). *Tirhaka* vrátil se zase do Egypta, byl však r. 669n. opět poražen a do Etiopie zahnán.	13. **Ezechjáš** panoval 29 let: 721-693. Byl to jeden z nejlepších králů judských. R. 703 přijal poselství babylonského krále *Merodach-Baladana*, kteří přišli, aby mu blahopřáli, že se pozdravil, spolu však, by ho pohnuli ke spolku proti Assyrii. Když ukázal král babylonským poslům z marnivosti poklady své, předpověděl *Isajáš*, že budou odneseny do Babylonu (4. Král 18.-20; 2. Par 29.-32; Is 36.-39.). 14. **Manasse,** syn Ezechjášův panoval 55 let: 693—639. Nedbal rad proroků, ano pronásledoval je (Isajáše). Co dobrého učinil Ezechjáš, Manasse zvrátil. Přál Assyrům. Avšak r. 652 přidržel se babylonského krále *Šamaššumukina*, bratra *Assurbanipalova*, kujícího pikle proti *Assurbanipalovi*. Byl proto v řetězech zavlečen do Babylonie
Sanherib, jeho syn (Sin-ache-erba) 704-681. Zapudil r. 703 *Merodach-Baladana*. R. 701 táhne na *Palestinu*. Mezi r. 699-695 táhne do *Kilikie*, na *Taurus*, 700 a 694 proti *Chaldům* k zálivu *Perskému*. 693 n. do *Elamska* proti *Kudurnanchundu*, podporovateli Chaldů. 691 poražen u *Chalule* od *Mušezib-Marduka* a elamského krále *Menanu*. 690 výprava do *Arabie*, 689 dobyl *Babylona*.	*Sanherib* 705—704. *Marduk-zakir-šum II.* byl koncem r. 704 toliko jeden měsíc králem. Po něm opět vystupuje *Merodach-Baladan* 703 (děvět měsíců). Sanherib jej zapudil a ustanovil místo něho *Belibni* 702—700. Ježto snoval pikle proti svému ustanoviteli, byl sesazen a nastolen syn Sanheribův: *Aššur-nadin-šum* 699-694. Elamský král *Challušu* však odvedl jej do zajetí a ustanovil místo něho *Nergalušeziba* 693. Když byl Assyry sesazen, nastoupil *Mušezib-Marduk* 692—689. *Sanherib* 688—681.	*Tanutamon* asi 664-662, syn Šabakův, pokusil se domoci trůnu egyptského; podařilo se mu na rok vládnouti v Memfidě; byl však záhy Assyry poražen a zahnán na jih. *Dynastie 26tá.* *Psammetich I.* 664-610 syn *saiského* krále *Necho*, byl zprvu vasalem assyrským. Později však, ježto nebylo v Egyptě mnoho assyrského vojska, (Assyrie zaměstnána v Babylonii a Elamsku), podařilo se Psammetichovi jho assyrské znenáhla setřásti pomocí *Gyga*, krále lydského. Psammetichem začíná nová doba rozkvětu Egypta.	15. **Amon,** syn Manassův, panoval 2 roky: 639-638. Modlář. Zavražděn 16. **Josiáš,** syn Amonův, jeden z nejlepších panovníků judských, panoval 31 rok: 638—608. Oprávce bohoslužby v duchu mojžíšském, zejména od roku 18. své vlády, t. j. 621, kdy byl při opravě chrámu nalezen *„zákon Mojžíšův"*, který byl tam ukryt. — Kolem r. 620 vpadli do Palestiny 17. **Joachaz,** (Sellum Jer 22, 11.), syn Josiášův panoval 3 měsíce před podzimem r. 608. Sledoval politiku protiegyptskou. Toho použil starší bratr jeho *Eljakim*; dosáhl u *Necha*, (V VII. století vznikly u Řeků (Jonů) *žalozpěvy* (elegie). Psali je *Tyrtaios*, *Kallinos*, *Archilochos*, *Mimnermos*.)
Asarhaddon (*Aššur-ach-iddin*) 680—669 vybudoval znova *Babylon*. Porazil a zapudil (680) syna Merodach-Baladanova jménem *Nabuzerkittilišir*. 677 dobyl *Sidonu*, 676 táhl do *Arabie* a dal popraviti *Abdimilkuti*, krále *sidonského*. Do *Egypta* podnikl výpravy r. 675, 674, 671 (proti Tirhakovi). R. 669 umřel na cestě do Egypta.	*Asarhaddon* 680-669. *Šamaš-šum-ukin* 668-648, bratr Assurbanipalův. Snažil se setřásti jho Assurbanipa-		

	Fenicie	Elamsko	Jiné státy sousední
Ezechiáš ke spolku protiassyrskému se přidav, poplatek Assyrům odepřel. *Sennacherib* tedy přitáhl r. 701, rozprášil spojence Ezechiášovy, Jerusalema však (po bitvě u *Elteqe*) nedobyl, ježto mor ve vojště jeho vzniklý a zprávy z Assyrie ho přinutily, by odtáhl. Za Ezechiáše byl prokopán vodovod siloeský a zřízen horní rybník siloeský. Ezechiáš dal také sebrati Šalomounova přísloví (Přís 25, 1.).	*Eluleus* spolčil se před r. 701 s *Ezechjášem* a Filišťany proti *Sanheribovi*. Sanherib dobývá r. 701 *Sidonu* a *Ušú* (Tyrus na pevnině), ostrova Tyru však dobýti nemohl. V Sidonu ustanovil králem *Etbaʻala*. Eluleus prchá na ostrov *Kypros* r. 701.	*Ummanigaš I.* 742—717. *Šutur-Nachunte IV.* 717—699. *Challušu I.*, jeho bratr 699—693. *Kutur-Nachunte III.* (693)	*Sibʻe*, král muçrijský a *Hanno*, gazský, kteří stáli v čele spolku menších států proti Assyrii, byli poraženi *Sargonem* u *Rafie* r. 720. R. 717 sesadil *Sargon* *Azuriho* s trůnu *ašdodského* (Is 20) a místo něho ustanovil *Achimetiho*; toho však svrhl zase *Jamani*. Tento utekl před Assyry r. 713 nebo 711 do království *muçrijského*, a byl Assyrům vydán králem *melušským*.
(2. Par 33, 11.). V té době sběhla se nejspíše událost vypravovaná v knize Judit. Dostav milost a vrátiv se do Jerusalema snažil se, by napravil, co byl pokazil. Za něho působili proroci *Nahum* (kol r. 660) a *Habakuk* (kol r. 646). 4. Král 21, 1.—18; 2. Par 33, 1.—20.	*Baʻal*, nástupce Eluleův v *Tyru* přidal se ke *Tirhakovi* proti Assyrii, byl proto obléhán *Asarhaddonem* r. 671 a *Assurbanipalem* roku 664.	*Chumban-Menanu* 692—689. *Chumban-Chaltaš* 689—681.	*Sargon* dobyl také *Gimtu* (Gat?) *Asdudimmu*. *Mitinti* ustanoven králem v *Ašdodu*. —
ve vojenské vzpouře. (4. Král 21, 19.—26; 2. Par 33, 21.—25.).	V *Sidoně* vládl té doby *Etbaʻal II.* (od r. 701) dosazený Sanheribem. Za dob Asarhaddonových vládne v Sidoně *ʻAbdmilkot*.		Kolem r. 702 v Askalonu *Šarruludari*, ježto byl oddán Assyrům, sesazen a nahražen *Çidkou*.
Skytové. Když táhl egyptský král *Necho* proti Assyrii, postavil se mu Josiáš v cestu, by uhájil nároky na území bývalé říše israelské, byl však r. 608 (na jaře) u *Megidda* (na rovině Esdrelonské) poražen a zabit. 4. Král 22. n.: 2. Par 34. n.	Ježto kul pikle proti Assyrii, byl 677 Sidon rozbořen a roku násl. Abdmilkot popraven. Přece však zmohl se Sidon ještě v VII. století na svého krále. Jer 25, 22; 27, 3; Ez 28, 20. nn.	*Chumban-Chaltaš II.* 681—675. *Urtaku*, jeho bratr 675- asi 664.	*Padi* eqronský, rovněž stoupenec Assyrie, zajat a uvězněn v Jerusalemě od Ezechjáše. Když však Sanherib r. 701 zvítězil u *Elteqe* nad Filšťany, Ezechjášem a králem muçrijským, *Çidka* opět sesazen, za to *Šarruludari* a *Padi* dosazeni na svá původní místa.
že povolal *Joachaza* k sobě do *Ribly*, sesadil jej a na místo něho ustanovil králem *Eljakima*, změniv mu jméno v *Joakim* (= Jehojakim). 4. Král 23, 31.-35. Srv. 1. Par 3, 15; Jer 22, 11.		*Teuman* 664—660(?) *Ummanigaš II.*, syn Urtakův 660-650(?)	46 měst judských rozdáno knížeti *gazskému* (*Çil Bel*), *ašdodskému* a *ʻeqronskému*. Ta města však po r. 701 Ezechjáš získává zpět.
(Jiní lyričtí básníci řečtí ze VII. století kromě *Archilocha* (zakladatele řecké lyriky) byli *Alkman* a *Simonides*). (R. 621 dává *Drakon* zákony v Athenách, r. 610 vystupuje *Solon*.)		*Tammaritu*. *Indabigaš*. *Umbachabua*. *Ummanaldaš III.* a jiní až po *Challušu II.* kol r. 600, kdy se dostalo Elamsko novobabylonskému králi *Nabuchodonosorovi* a jeho nástupcům.	Téhož roku (701) holdovali Sanheribovi: *Kammusunadbi* (Moab), *Malikramu* (Edom), *Buduil* (Ammon). Asarhaddonovi a Assurbanipalovi holdují na jejich cestách do Egypta: *Mitinti* (Asqalon), *Çil Bel* (Gaza), *Ikausu* (Ekron), *Achimilki* (Ašdod), *Muçuri* (Moab), *Qaušgabri* (Edom), *Buduil* (Ammon). *Amminadbi* (Ammon).

Assyrie	Babylonie	Egypt	
Assurbanipal 668-626 táhne do *Egypta* (667-666) proti *Tirhakovi*, kol. r. 663 proti *Tanutamonovi*. 666-640 boje s *Elamskem*; 652. nn. se *Šamaš-šum-ukinem*. Dosedá na trůn babylonský pod jménem *Kandalanu*. Zal. v Ninive velikou knihovnu.	lovo, byl však od něho poražen a *Assurbanipal* dosedl sám na trůn babylonský pod jménem *Kandalanu* (648-626). Po r. 648 vítězně bojuje s *Elamci*. Táhne proti *Arabům*, *Qedarům*, *Nabajatům*, *Damašku*, *Tyru*, *‘Akku*.		
Ašuretililani, 625—620(?) syn *Aššubanipalův*. Náběhy *Medů* (*Astyages* a *Kyatares*) odraženy pomocí *Skytů* („*Aškuza*“). *Sinšumlišir* 620 (?) *Sinšariškun* asi 620-asi 606, bratr Ašuretililaniho. Opětné nájazy *Medův* na říši assyrskou. R. 606 padá Ninive a tím *také bere za své říše assyrská*. Krajiny severně Tigridu ponechává si *Kyaxares*, Mesopotamii zabírá *Nabopolassar* (viz vedle).	*Nabopolasar* (Nabu-pal-uçur) 625-605 zakladatel nové dynastie *chaldské* čili *novobabylonské*. Spojil se s *Medy* proti *Assyrii*. Když dobyl *Kyaxares* Ninive, rozdělili se vítězové o území assyrské. *Necho*, král egyptský, který r. 608 zabral Syrii, chtěl dále na východ proniknouti, byl Nabuchodonosorem ještě za života Nabopolassarova r. 605 u *Karkemiše* (*Džerábis*) poražen.	*Necho* 610-595 zabírá r. 608 Assyrům *Syrii* až po Eufrat. (Smrt Josiáše 608). Když však chtěl dále proniknouti po pádu Ninive, byl poražen Nabuchodonosorem u Karkemiše (= Džerábis) r. 605. Přinucen tak vrátit se s nepořízenou domů. *Psammetich II.* 595—589 podniká léta čtvrtého svého panování, t. j. r. 592 výpravu do Palestiny. R. 590 přijímá poselství Sedekjášovo.	18. **Joakim** panoval 11 let: 608-598. Byl stoupencem *Nechovým*. Když byl Necho r 605 u *Karkemiše* poražen, byl také král *Joakim* jat a někteří urození jinoši, mezi nimiž i Daniel byl, odvedeni do zajetí. *První odvod* (deportace). Srv. 2. Par 36, 6.—7. Od toho odvodu začíná „*sedm-* 19. **Joachin** či **Jechonjáš**, syn Joakimův, panoval toliko tři měsíce na podzim r. 598. Byl rovněž nakloněn Egyptu. Proto *Nabuchodonosor* dobyv Jerusalema odvedl krále, jeho příbuzenstvo a výkvět obyvatelstva (10.000 hlav) do Babylona. Byl mezi nimi
Nabuchodonosor (Nabu-kudurri-uçur) *II.* 604—561 poraziv Nechoa žene jej do Egypta a přichází až k Jerusalemu. Dostav zprávu, že otec umřel, vrací se do *Babylona*. R. 602 povstání v Syrii. R. 598 na podzim zajímá Jehojachina, krále judského (druhá deportace). Od ledna 589 až do července 587 s přestávkami *obléhá Jerusalem* a bojuje s *Hofrou*, faraonem. 585—572 obléhá Nabuchodonosor *Tyrus*. 568 válčí s faraonem *Amas(is)em*. Buduje velkolepé stavby v Babyloně. *Evilmerodach* (*Amel-Marduk*) 561—560. *Neriglissar* (Nergal-šar-uçur) 559—556. *Labaši-Marduk* (556). *Nabunaid* (555—539) sídlil od 6.—11. roku svého panování v *Temě*. Roku 539 **konec říše chaldské**. *Dynastie 11tá: Cyrus III.* (Velký).		*Hofra* (Apries = Uech-eb-Re) 589—570 posílá sice 589 a 588 judským pomoc, nemůže však překaziti pád Jerusalema. *Amasis* (Ahmose) po výpravě Nabuchodonosorově do Egypta (568) vzdává se nároků na Syrii. *Psammetich III.* 526-525 byl poražen u Pelusia *Kambysem* a tak dosedla na trůn egyptský *27. dynastie*, perská: *Kambyses*, *Darius* atd. Viz níže za 2. Esdr.	20. **Sedekjáš**. Ten vládl 11 roků: 597—587. Nedbaje rady proroka *Jeremjáše* spolčil se s Egyptem. Proto obléhá *Nabuchodonosor* Jerusalem od ledna 589 do léta 587. Jeremjáš, který radil, by vydáno bylo město, uvězněn. Sedekjáš uprchl z obleženého města, byl však chycen a zaveden do hlavního stanu *Nabuchodonosorova*, do *Ribly*. Tu zavražděny před ním děti jeho, on sám oslepen a odveden do zajetí, kde brzy skonal. *Třetí odvod* (deportace) 4. Král 25, 7. Zatím vojsko Nabuchodonosorovo Jerusalema dobylo, chrám i město zapálilo a vše, co mělo cenu, zejména chrámové ná- (Na počátku zajetí babylonského napsána byla nejspíše kniha *Job*. Dle některých napsán tehdy také kniha *Judit*.)

	Medie	Persie	Jiné státy sousední
	Dajuku-Dejokes. R. 699 (asi) sjednoceny kmeny medské prve rozptýlené a tak založena *říše medská.* (*Ekbatana* = *Hamadán* hlavní a sídelní město.)	Kmeny arijské, usedlé u *Persepole* a *Pasargad* (ve Farsistáně) jménem *Parsuaš*[1]) (Parsové, Peršané) a *Anšan*[2]) bojují r. 691 u *Chalule* s elamským *Menanuem* a babylonským *Mušezib-Mardukem* proti *Sennacheribovi.* Od r. 630(?) vládnou tam kmenům králové (*Achemenovci, Hachamanišovci*) *Teišpes II. Tšišpiš* *Cyrus II.* (Kúruš) *Kambyses II.* (*Kambudšija*).	Kolem r. 600 v Řecku pěstili lyrické básnictví *Alkaios* a *Sapfo,* později *Stesichoros, Anakreon* a *Hipponax.* R. 602 za *Nabuchodonosora* bojují *Moabové* a *Ammonové* s Babyloňany.
	Fraortes (*Astyages I.*) 647-625 rozšířil svou říši. Spojil se s babylonským králem *Nabopolassarem.* R. 625 na výpravě proti Ninive padl.		Filosofii pěstil v Řecku kolem r. 600 *Thales,* bájky *Aisopos.*
desát“ roků zajetí babylonského, jak je předpověděl *Jeremjáš* (25, 11. n.). Tři léta (605-602) byl poddán Nabuchodonosorovi, ale když se neosvědčil býti *„věrným“* králi babylonskému, opět byl jat a uvězněn, načež umřel brzy. 4. Král 23, 36.-24, 7; 2. Par 36, 5.—8; Jer 22, 18. n.; 36, 30.	*Kyaxares* 624-585 nemůže dále obléhati Ninive, ježto *Skytové* vpadli do jeho říše (kol r. 620). Již však r. 608 táhne opět do Mesopotamie a r. **606** *dobývá Ninive.* Tím nastává **konec říše assyrské.** Dobývá země *Urartu* (Armenie) a *Kappadocie* až po *Halys.* S králem *lydským* činí mír.		R. 597 jsou spolčeni s *Edomem, Tyrem, Sidonem* a *Judskem.* Jer 27, 3. Roku 594 *Solonovy* opravy v Athenách.
také *Mardocheův* rod a kněz *Ezechiel.* *Druhý odvod* (deportace) 4. Král 24, 8.—17; 2. Par 36, 9. n. Chudině, kterou ponechal Nabuchodonosor v Judsku, dal za krále nejmladšího syna Josiášova *Mattaniáše,* který jménem Sedekjáš dosedl na trůn. řadí odneslo do Babylona r. *587.* **Tak zanikla říše judská.** (4. Král 24, 18.—25, 26; 2. Par 36, 11.—21; Jer 39; 52. R. 587 *Zajetí babylonské.* Brzy po r. 587 *napsány knihy Král.* V březnu r. 561 obdržel *Jechonjáš* v Babyloně milost. *Zajetí babylonské.* R. 538 vydává *Cyrus* výnos, kterým dovoleno Israelitům vrátit se do vlasti. 2. Par 36, 22. n.; Esd. 1, 2.—4; 6, 3.—5. **Konec zajetí babylonského.**	*Astyages* (*II.*) (*Ištuvegu*) 584—550 po smrti Nabuchodonosorově napadá Babylon. 553-550 válčí s *Cyrem* na hranicích medsko-perských. Zradou *Harpagovou* zajat od *Cyra.* Aby vzbudil dojem, že nabývá Medie na základě práva dědického (ne jako výbojce), pojal Cyrus za manželku *Amytis* (*Mandane*), dceru Astyagovu. Říše Astyagova kromě Medie zabírala také bývalé království Urartu (Armenie), východní Malou Asii až po řeku Halys (hranice Lydie) ano i bývalou Assyrii.	Syn Kambysa II.: *Cyrus III.* (Veliký) 559-529. V ll. 553-550 válčí vítězně s *Astyagem,* zabírá *Ekbatany.* 547-546 bojuje u *Pterie* a v rovině *Paktolos* úspěšně s *Kroisem,* králem *Lydie.* Dobývá veškerého *Iranska.* R. 539 poražen u *Opis* poslední babylonský král *Nabunaid.* Dne 16. tišri 539 vtáhl *Gobryas* (Gubaru) vojevůdce Cyrův do Babylona bez boje. Toliko syn Nabunaidův *Belšaruçur* bránil se měsíc ve čtvrti, ve které byl královský palác. V měsíci marchešvanu téhož roku *vjezd Cyrův do Babylona.* (539). **Zánik říše novobabylonské** čili **„chaldské“.** Dn 5. *Kambyses,* syn Cyrův, měl rok titul *„krále babylonského“.* Cyrus vládne nad veškerou přední Así jakožto *„král Babylonu a zemí“.*	V *Lydii,* která zabírala celou západní polovinu Malé Asie panoval od r. 561 *Kroisos,* syn *Alyattův* a svak Astyagův (Astyages měl jeho sestru jménem Aryenis). *Kroisos* usiloval o spolek s *Nabonedem, Amasim* a *Řeky* proti Persii. R. 587 zavraždil Ismael *Godoljáše,* místodržícího babylonského v Judsku. Jer 40, 14. *Etba'al* v *Tyru* obléhán 585-572 Nabuchodonosorem. Ez 29, 17.

[1]) Parsuaš sídlili původně v severozápadním Medsku (Atropatene, dnešní Aserbeidžan). Odtud se přestěhovali do krajin východně Elamska. — [2]) Anšan krajina mezi jezerem *Nirským* čili *Bachteganským* a perským zálivem).

KNIHA ESDRÁŠOVA

A

KNIHA NEHEMIÁŠOVA

(= DRUHÁ KNIHA ESDRÁŠOVA.)

PRVNÍ KNIHA ESDRÁŠOVA.

Stavba nového chrámu a náprava lidu, který se vrátil ze zajetí babylonského (1, 1.—10, 44.).

1. Návrat zajatců (1, 1.—2, 70.).
2. Stavba chrámu (3, 1.—6, 22.).
   a) Zatímná bohoslužba (3, 1.—6.).
   b) Položeny základy. (3, 7.—13.).
   c) Překážky stavby, stavba zaražena (4, 1.—24.).
   d) Stavěno dále, až byl chrám dokonán (5, 1.—6, 22.).
3. Příchod Esdrášův (7, 1.—8, 36.).
4. Náprava manželského života vrátivších se vyhnanců (9, 1.—10, 44.).

DRUHÁ KNIHA ESDRÁŠOVA ČILI KNIHA NEHEMIÁŠOVA.

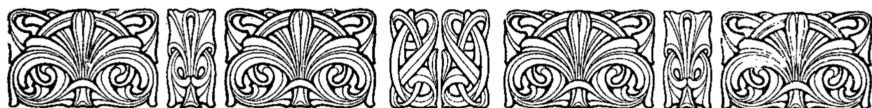
Obnova Jerusalema a smlouvy lidu s Bohem.

1. Bolest a modlitba Nehemiášova za Jerusalem v troskách ležící (1, 1.—11.).
2. Příchod Nehemiášův a obnova zdí jerusalemských (2, 1.—6, 19.).
   a) Nehemiáš přišed do Jerusalema činí přípravy na obnovu zdí (2, 1.—20.).
   b) Stavba zdí a bran (3, 1.—31.).
   c) Boj s překážkami vnějšími (4, 1.—23.).
   d) Boj s překážkami vnitřními, hrabivostí zámožnějších (5, 1.—19.).
   e) Po jiných obtížích konečně obnova města dokonána (6, 1.—19).
3. Nehemiáš chtěje pořiditi soupis rodin jerusalemských nalezl seznam zajatců, kteří byli se vrátili se Zorobabelem (7, 1.—73.).
4. Obnovena smlouva lidu s Bohem (8, 1.—10, 39.).
5. Občanské poměry v Jerusalemě a v Palestině uspořádány a městské zdi posvěceny (11, 1.—12, 42.).

Dodatek ke knize Nehemiášově (12, 43.—13, 31.):

Druhý příchod a činnost Nehemiášova mezi vrátivšími se vyhnanci.

O b ě knihy Esdrášovy byly původně kniha j e d n a. [1])

Knihy Esdr složeny jsou z více s o u č á s t í nestejného původu. Hlavní složky jsou vzaty

a) ze z á p i s k ů (denníku) E s d r á š o v ý c h a

b) ze z á p i s k ů (denníku) N e h e m i á š o v ý c h.

Ze zápisků E s d r á š o v ý c h jistě vzat úryvek Esdr 7, 27.—9, 15, ve kterém Esdráš vypravuje v první osobě. Z nich pochází také Neh 8, 1.—9, 37; 12, 1.—30. 33.—36. Toliko Neh 12, 11. (snad i 10. 22. 23.) byl později povolanou jinou rukou připsán. [2])

Ze zápisků N e h e m i á š o v ý c h jistě pojaty Neh 1, 1.—7, 5; 9, 1. n.; 12, 31. n. 37.—40; 13, 4.—31, kde mluví o své činnosti Nehemiáš v prvé osobě.

c) Další složka jsou úryvky Esdr 4, 9.—6, 18; 7, 12.—26. psané jazykem západo-aramským. [3]) Kromě toho sneseno tu

d) množství úředních listin [4]) a všelijakých seznamů. [5])

Od těchto složek pod *a)*—*d)* uvedených dlužno rozlišovati slova s k l a d a t e l e, kterými jmenované součástky spojil. Jsou to: Esdr 1, 1.—4, 8; 6, 19.—7, 11; 10, 1.—44; Neh 10, 1.—40; 11, 3.—36; 12, 41.—13, 3.

[1]) Talmud, Jeronym a jj. Někteří se domnívají, že kdysi Par s oběma knihami Esdr činily jednu knihu. Viz Úvod do Par str. 1073. Od 1. a 2. Esdr dlužno rozlišovati n e k a n o n i c k é knihy 3. a 4. Esdr.

[2]) Že byly ty vv. připsány později, domnívá se z novějších Cornely, Welte, Vigouroux, Kaulen a jj. Viz poznn. k těm vv.

[3]) Aramština je severní větev jazyků semitských. Má se k hebrejštině asi jako čeština k ruštině. Rozeznáváme dvě hlavní nářečí aramská: 1. kterým mluveno bylo v Babylonii a v Mesopotamii (v ý c h o d n í a r a m š t i n a) a 2. kterým mluveno bylo odtud na západ, také v Palestině (= z á p a d n í a r a m š t i n a). Srv. 4. Král 18, 26; 1. Par 1, 17. a Úvod § 14, II.—IV. (str. 14.).

[4]) Vynos Cyrův Esdr 1, 2.—4; list perského místodržitelství ze Zářečí Artaxerxovi (tamže 4, 9.—16.); odpověď Artaxerxova na ten list (tamže 4, 17.—22.); list perského místodržitelství Dariovi (tamže 5, 7.—17.); odpověď Dariova (tamže 6, 3.—12.); výnos Artaxerxův (tamže 7, 12.—26.).

[5]) Soupis vrátivších se zajatců (Esdr 2, 1.—67.); rodopis Esdrášův (tamže 7, 1.—5.); seznam zajatců, vrátivších se s Esdrášem (tamže 8, 1.—14.); seznam mužů, kteří pojali cizinky za ženy (tamže 10, 18.—43); seznam těch, kteří podepsali smlouvu (Neh 10, 1.—39.); seznam obyvatelstva jerusalemského (Neh 11, 4.—19.), měst, která zajatci zabrali (20.—36); seznam hlav kněží a levitů, kteří přišli se Zorobabelem (12, 1.—9.), pět kolen veleknězských (10. n.), seznam hlav kněžských z dob velekněze Joakima (12.—21.), seznam hlav levitských z téže doby (22.—26.).

Kdo ty složky spojil, (zredigoval) v jednotný celek? Obecné podání pokládá za toho skladatele (bohoduchého) Esdráše.[6]) Chtěl čtenářům (zejména budoucím) svým dílem připomenouti věrnost[7]) Boží, která splnila, co ústy proroků o vzkříšení národa israelského byla slibovala, že tedy s důvěrou lze očekávati náplň ostatních slibů (mesiášských), budou-li Judovci šetřiti smlouvy s Bohem učiněné.[7a])

O bohoduchosti knih Esdr nebylo nikdy v lůně židovstva ani křesťanstva pochybováno (kniha prvokanonická[8]). Obsah její srovnává se dokonale s jinými knihami biblickými[9]) i s jinými památkami dějin starovýchodních.[10])

---

[6]) O nepatrných pozdějších dodatcích srv. poznn. k Esdr 7, 6. Neh 12, 10. n. 22. n., 26. 47. — Z podobnosti knih Esdr knihám Par vyvozují kritikové právem, že skládal Esdr Neh i Par („kronikář") je skladatel týž. Viz str. 1073 pozn. 1.; 1076 pozn. 2. O jiné možnosti viz v Úvodě do knih Par str. 1076 (v závorce).

[7]) Srv. podobný účel knih Par na str. 1074.

[7a]) Zdůrazněna stavba druhého chrámu jakož i náboženský obrod židovské obce po zajetí se stálým zřetelem k tomu, kdo se o ty účely přičiňoval a kdo jim překážel (Holzhey).

[8]) Úvod str. § 12. str. 12.

[9]) Srv. zejména Ag Zach Mal.

[10]) Na př. Cyrův válec, který nalezl Rassam; troj- (až čtyř) jazyčné nápisy dalších Achemenovců; aramské papyry židovské obce v Elefantině (v horním Egyptě). Srv. výklady k 5, 3; Neh 2, 19. a jj. Srv. také výklady k Est.

Poznámka. Mezi knihami nekanonickými (podvrženými čili „apokryfy"), které bývají připojeny k Vulg., aby zcela nezanikly, ježto někteří otcové církevní je pokládali za posvátné (viz k 2. Par 33, 12. „Modlitba krále Manassa") je také „Třetí kniha Esdrášova". Sluje též „Obnova chrámu". S malými změnami a v jiném postupu opakuje, co vypravují kanonické knihy Par hll. 35. n. + 1. Esdr hll. 1.—10. + Neh 7, 73.—8, 12. Toliko úryvek 3. Esdr 3, 1.—5, 6. „O závodu pažat krále Daria", který celý níže podáváme, v kanonických knihách není. Kterak souhlasí neb se uchyluje obsahem a postupem událostí 3. Esdr od Par a 1. Esdr, patrno z následujícího přehledu:

3. Esdr 1, 1.—31. = 2. Par 35.
„ „ 1, 32.—55. = „ „ 36, 1.—21.
„ „ 2, 1.—56. = „ „ 36, 22. n. = 1. Esdr 1, 1.—3b.
„ „ 2, 1c.—14. = 1. Esdr 1, 3c.—11.
„ „ 2, 15.—25. = „ „ 4, 6b.—24.
„ „ 3, 1.—5, 6. v „ „ není.
„ „ 5, 7.—45. = „ „ 2, 1.—70. (= Neh 7, 6.—73.).
„ „ 5, 46. = „ „ 3, 1. (= Neh 8, 1ab.).
„ „ 5, 47.—62. = „ „ 3, 2.—13.
„ „ 5, 63.—70. = „ „ 4, 1.—5, 24.
„ „ 6, 1.—21. = „ „ 5.
„ „ 6, 22.—7, 15. = 1. Esdr 6.
„ „ 8, 1.—27. = 1. Esdr 7.
„ „ 8, 28.—64. = „ „ 8.
„ „ 8, 65.—87. = „ „ 9.
„ „ 8, 88.—9, 36 = 1. Esdr 10.
„ „ 9, 37.—55. = 1. Neh 7, 73.—8, 12.

Řecké znění (překlad) 3. Esdr. dlužno s (B.) Waldem klásti do II. století před Kr. Je to přímý překlad hebrejsko-aramské předlohy (originálu). Má některá různočtení lepší nežli běžné znění hebrejské (masoretské") příslušných částí knih kanonických. — Zajímavý úryvek o „závodu pažat Daria I." zní takto:

Hlava 3. — [1]Král Darius učinil velikou hostinu všem poddaným svým: všemu dvorskému služebnictvu, všem velmožům Medie a Persie, [2]všem satrapům i vojevůdcům, jakož i místodržícím svým od Indie do Etiopie ve stu dvaceti sedmi zemích. [3]Jedli, pili, a nasytivše se odešli. Také král Darius odešel do ložnice; usnul, ale probudil se.

4 Tehdy pravili tři jinoši, osobní strážci, kteří střehli tělo královo, druh
druhu: 5 „Nechať vyřkne každý z nás průpověď, co má největší moc! A čí prů-
pověď ukáže se býti nejmoudřejší, tomu dá král Darius dary veliké, jakožto odměny
hojné: 6 dá jej obléci v purpur, dá mu píti ze zlatých nádob, na zlatě spáti, (dá mu)
vůz se zlatými udidly, čepici kmentovou, řetěz kolem krku; 7 seděti bude vedle
samého Daria pro svou moudrost, a bude slouti Dariovým příbuzným.“ 8 Napsal
tedy každý svou průpověď, opatřil ji pečetí a položil pod podušku, králi Dariovi
pod hlavu řka: 9 „Až se probudí král, dají mu, co jsme napsali; a čí výrok usoudí
král se třemi velmoži perskými za nejmoudřejší, tomu se dostane vypsané ceny.“
10 První napsal: „Největší moc má víno.“ 11 Druhý napsal: „Největší moc má
král.“ 12 Třetí napsal: „Největší moc mají ženy; ale všecko překonává pravda.“
13 Když tedy se probudil král, vzali a dali mu, co bylo napsáno. I četl.
14 Kázal pak posly svolati všecky velmože perské i medské, satrapy, vojevůdce,
místodržící a velitele. Když se byl posadil v soudní síni, bylo před nimi čteno,
co byli napsali. 15 „Zavolejte jinochy“ — kázal pak — „ať sami objasní výroky své.“
11 Byli tedy povoláni. Když vešli, 16 pravili jim: „Vyložte nám, co jste napsali!“
Počal tedy první, který se byl vyslovil o moci vína, a mluvil takto: 17 „Muži!
Jakou moc má víno? Všem lidem, kteří je pijí, obluzuje rozum. 18 Působí, že
stejný má rozum král i sirotek, nevolník i svobodný, chuďas i bohatec. 19 Každou
mysl obrací v radost a veselí; působí, že na zármutek i dluhy zapomíná. 2 Všecka
srdce činí bohatými, že zapomíná (mysl) na krále i na satrapy, že (člověk) hřiv-
nami jen hází. 21 Když lidé pijí, nedbají, by se zachovali přátelům a bratřím,
ale za nedlouho tasí meče. 22 Když pak se z vína proberou, nevědí, co učinili.
23 O muži! Nemá víno největší moc, když ně nutí takto činit?“ A to pověděv mlčel.

Hlava 4. — 1 I počal mluviti druhý, který se byl vyslovil o moci královĕ?
2 „Muži! Nejsou mocni lidé, kteří vládnou nad zemí, mořem i vším, co je v nich:
Ale král je nejmocnější, panuje nad nimi, vládne jim, a cokoli jim řekne, všeho
poslouchají: Káže-li jim, by válčil druh proti druhu, válčí; pošle-li je na nepřítele,
táhnou a boří hory, hradby a věže; 5 zabíjejí a nechávají se zabíjeti, a rozkazu
králova nepřestupují. Zvítězí-li, králi přinášejí všecko, a když plení, také vše, co
zbylo. Ti pak, kteří nekonají vojenské služby a neválčí, ale vzdělávají půdu,
když byli zaseli a zase sklidili, přinášejí králi, ano druh druha nutí, by přinášel
dávky králi. 7 On jest jediný! Káže-li zabíti, zabíjejí; káže-li propustit, propouštějí;
8 káže-li zpustošiti, pustoší; káže-li stavěti, stavějí; 9 káže-li vyhubit, vyhubují;
káže-li zasadit, zasazují; 10 všecek lid i vojsko jeho poslouchají. Zatím sám leží,
jí, pije a spí; 11 oni pak jsou na stráži kolem něho, a nikdo nesmí odejíti, aby se staral
o své, a tak neposlušen býti. 12 Muži! Není král nejmocnější, když ho tak po-
slouchají?“ A mlčel.

13 Tu třetí, který byl se vyslovil o ženách a pravdě, totiž Zorobabel, počal
mluviti:

14 „Muži! Není veliký král a není mnoho lidí (mu poddaných)? Nemá také
velikou moc víno? Ale kdo nad nimi vládne a jim panuje? Zda ne ženy? 15 Ženy
porodily krále a všecky lidi, kteří vládnou nad mořem i nad zemí; 16 z nich po-
cházejí a ony vychovaly ty, kteří pěstují révu, z níž je víno. 17 Ony dělají šaty
mužům, ony dělají ozdoby mužům, a bez žen nemohou muži býti. 18 Nahrabou-li si
zlata, stříbra nebo jakýchkoli skvostů, spatří-li však ženu jedinou, krásnou
vzezřením a sličnou, 19 nechají toho všeho, pukají hned touhou po ní, s otevřenými
usty hledí za ní: a všichni berou si ji raději nežli zlato, stříbro nebo jakýkoli
skvost. 20 Muž opouští otce, který ho byl vychoval, i svou vlast, a přilne k manželce;
21 ženu maje na mysli vypouští duši zapomínaje otce, matky i vlasti. 22 Z toho
dlužno vám poznati, že nad vámi ženy vládnou; či nelopotíte a nehmoždíte se,
byste všecko dali a snesli ženám? 23 Ano, muž bere meč a vydává se na cestu

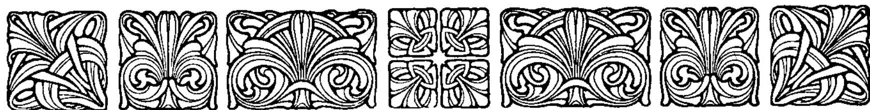
by loupil a kradl, by sjížděl moře i řeky, 24 lvu hledí do očí, po tmě chodí, a co
ukradl, urval a uloupil, odnáší milence. 25 Mnohem více miluje muž manželku než
otce i matku. 26 Mnozí minuli se rozumem pro ženy, stali se otroky pro ně;
27 mnozí zahynuli, ježto klesli a zhřešili pro ženy. 28 Ještě mi nevěříte? Není král
veliký svou mocí? Nebojí se všecky země zavadit o něho? 29 (A přece) viděli
jej a Apami, dceru vzácného Bartaka, ženinu královu, ana seděla po pravici krá-
lově, 30 vzala korunu s hlavy královy, vstavila ji sobě, levicí pak krále bila. 31 Při
tom král s otevřenými ústy hleděl na ni, a když se na něho usmála, smál se; hně-
vala-li se na něho lichotil jí, aby se na něho udobřila. 32 Mužové, zda nejsou
ženy mocné, kdyžtě takových věcí dovedou?“
33 Tu král a velmoži hleděli na sebe. I počal mluviti o pravdě:
34 „Mužové! Nejsou ženy mocné? Veliká je země, vysoká jsou nebesa,
a rychlý je běh slunce; neboť obíhá kruh nebes a zase vrací se na své místo
za jeden den. 35 Není veliký, kdo takových věcí dokáže? Avšak pravda je veliká
a mocná nade všecko. 36 Všecka země pravdu vzývá, nebe jí dobrořečí, všecky
věci třesou a chvějí se (před ní), a nic hříšného není s ní. 37 Hříšné je víno, hříšný
je král, hříšné jsou ženy, hříšní jsou všichni lidé, a hříšné jsou všecky skutky
jejich; vše to (je hříšné), není v nich pravdy a pro svou hříšnost hynou. 38 Ale
pravda zůstává a moc má na věky; žije a vládne na věky věkův. 39 Nehledí také
na osobu, nestraní, ale činí spravedlnost, kdežto vše je nespravedlivé a zlé;
všichni mají zálibu v jejích činech a 40 a v jejím soudě není nic nesprávného. Jí
přísluší síla, vláda, moc a velebnost všech věků! Požehnán budiž Bůh pravdy!“
41 Když přestal mluviti, vzkřiklo veškeré množství a pravilo: „Veliká je
pravda, je nejmocnější!“
42 Tu mu pravil král: „Požádej, cokoli chceš nad to, co je vypsáno a dáme
ti, ježto bylo shledáno, že jsi nejmoudřejší. Vedle mne seděti budeš a příbuzným
mým slouti.“ 43 Tu řekl králi: „Vzpomeň na slib, který jsi učinil, když jsi ujal
království své, že (totiž) vystavíš Jerusalem, a 44 že vydáš nádoby z Jerusalema
vzaté, které byl Cyrus oddělil, když se zavázal slibem, že Babylon vyhladí a když
slíbil, že je dá tam dopraviti. 45 Také jsi slíbil, že vystavíš chrám, který spálili
Edomci, když bylo Judsko zpustošeno od Chaldů. 46 Nuže, to je, zač tě žádám,
pane králi, zač tě prosím, a čím prokážeš velkomyslnost svou! Prosím tě, bys vy-
plnil, cos učiniti slíbil ústy svými králi nebes.“
47 Tu povstal král Darius, políbil ho a napsal mu listy všem správcům,
místodržícím, velitelům a satrapům, aby doprovodili jej i všecky, kteří půjdou
s ním vystavěti Jerusalem. 48 Také všem vladařům v Celesyrii a Fenicii, jakož
i na Libanu napsal listy, by dopravovali dřevo cedrové z Libanu do Jerusalema,
aby tak s ním vystavěli město.
49 Všem pak Židům, odebírajícím se z království jeho do Judska dal zápis
o jejich svobodě: 50 žádný velmož, satrapa, místodržící, vladař že nesmí překročiti
práh dveří jejich; 51 veškerou zemí, kterou zaberou, že mají vládnouti bezplatně;
osady židovské, které zabrali Edomci, ať vyklidí; 51 na stavbu chrámu aby dáváno
bylo každý rok, dokud nebude vystavěn, po dvaceti hřivnách, a jiných deset hřiven
každý rok na to, by přinášeny byly oběti na oltáři každý den — jak mají na-
řízeno, po sedmnácti je přinášeti — a 53 všichni, kteří se odeberou z Babylona, by
vystavěli město, že mají míti svobodu, oni i děti jejich, i všichni kněží, kteří se
odeberou (s nimi). 54 Psal dále o výživě a šatu kněžském, ve kterém mají konati
službu; 55 levitům — psal — aby byla dávána výživa, dokud nebude dokonán
chrám a Jerusalem vystavěn; 56 i všem strážcům města psal, aby jim byly dány
díly (půdy) a mzda. 57 Také všecky nádoby, které byl Cyrus dal odnésti z Baby-
lonu, vydal a rozkázal, by vše, co byl Cyrus řekl, že učiní, bylo učiněno a po-
sláno do Jerusalema.

[58] Když jinoch ten vyšel, pozdvihl obličej k nebesům čelem k Jerusalemu
a velebil krále nebes řka: [59] „U tebe je vítězství, u tebe moudrost, tvá je veleb-
nost a já jsem sluha tvůj! [60] Jsi chvály hoden ty, jenž dals mi moudrost; děkuji
tobě, pánu otců (mých)!“
[61] A vzav listy odebral se do Babylona, a všem svým bratřím oznámil to.
[62] I velebili Boha otců svých, že jim dal svobodu a volnost, [63] jíti a vystavěti Je-
rusalem i chrám, který byl pojmenován dle jména jeho; a hodovali s hudbou
a s radostí sedm dní.

Hlava 5. — [1] Poté byli zvoleni na cestu vůdcové domovských rodů dle
kmenů i ženy jejich, synové a dcery, nevolníci a nevolnice, i dobytek jejich.
[2] Darius pak přikázal, aby je provázelo tisíc jezdců, dokud jich neusadí v Je-
rusalemě, v pokoji a s hudbou, s bubny a píšťalami. [3] A všichni bratři jejich tan-
čili; kázal totiž, aby je vyprovodili.
[4] A tato jsou jména mužů, kteří se odebrali dle domovských rodů svých do
(území) kmenů, dle svých oddílů: [5] Kněží, synové Fíneesovi, synové Áronovi:
Jesus, syn Josedeka, syna Sarajášova a Joakeim, (. . .) syn Zorobabela, syna
Salatielova z domu Davidova, z rodu Faresova, z kmene Judova, [6] který byl před
Dariem, králem perským, pronesl slova moudrá druhého roku jeho vlády, v mě-
síci nisanu, první (den) měsíce.“

Ježto dle 1. Esdr 2, 2. přivedl Zorobabel zástup vyhnanců z Babylona ještě za Cyra (asi r. 535.) nesnadno si představiti, že Zorobabel byl mladistvým pážetem krále Daria (521—485), za něho teprve že se odebral do Palestiny (po druhé?); a proto nelze zprávě 3. Esdr. přičítati dějepisnou cenu.

PRVA KNIHA ESDRÁŠOVA.

Návrat zajatců (1, 1.—11.).

Výnos Cyrův (1, 1.—4.). Mnozí vydávají se na cestu (5. n.). Vráceno posvátné náčiní (7.—11.).

Hlava 1. — [1] Léta prvého Cyra, krále perského, — aby se naplnila řeč Hospodinova, kterou byl mluvil ústy Jeremiášovými — vnukl Hospodin Cyrovi, králi perskému, že dal provolati po všem království svém a také písemně vyhlásiti toto: [2] „Takto přikazuje Cyrus, král perský: Všecka království země dal mi Hospodin, Bůh nebes, a on přikázal

---

V. 1.—3a. = 2. Par 36, 22. n. — „prvý rok“ vlády Cyra jakožto krále babylonského od nisanu 538 do nisanu 537. Srv. Dan 1, 21. — „provolati“ hlasateli a kromě toho oznámiti veřejnou psanou vyhláškou (proklamací), která byla psána nejspíše aramsky; možno, že byla také přeložena do hebrejštiny.

V. 2. Vyhlášku Cyrovu podává tu spisovatel toliko stručně svými slovy. Srv. níže 6, 3.—5. (Původní znění její dal nejspíše sepsati (koncipovati) Cyrus židovskému znalci posvátných knih. Tak vysvětlují někteří obsah a židovské zbarvení její. Neteler nepochybuje, že výnos Cyrův sestavil na rozkaz královský prorok Daniel, který tehdy ještě žil. Jinou možnost viz K 7, 25. — Tento výnos Cyrův není podán jazykem aramským jako jiné úřední listiny (4, 6.—6, 12; 7, 11.—26,), ale jazykem hebrejským. Nejspíše se zřetelem k Is 44, 26. 28; skladatel knih Esdr chtěl ukázati, že se to místo vyplnilo nejen smyslem, ale i slovem. (Fischer.) Že bude chrám znova postaven, předpověděl totiž Isajáš 44, 28. Viz též Is 41, 25; 45, 1. 13. Jos. Flavius (Starož XI. 1, 2.) vypravuje, že byl Cyrus na tato místa Isajášova upozorněn. Nikel se domnívá, že ta zpráva spočívá na pozdějším legendovém okrášlení pádu Babylona). Cyrus zajímal se o chrám jerusalemský, aby si Jahva nepohněval, kdyby stavbu jeho chrámu nepodporoval. (Na válci Rassamově praví Cyrus: „Marduk Cyra, jehožto jméno vyslovil, povolal ke vládě nad veškerenstvem“.) — (Na bísutúnském nápise Darius, vypočítav 23 satrapie své říše praví: „Tyto země, kterých se mi dostalo, byly mně poddány dle vůle Ahuramazdovy“. Podobně jiní Achemenovci.) Cyrus uznával tedy místní bohy, Marduka v Babyloně, Jahva v Palestině. Sám však v Persii vyznával nejvyššího dobrého boha jménem „Ahura-mazda“ kromě jiných bohů, jmenovaných v nápisech Achemenovců, zejména boha Mitry a bohyně Anahity, které jmenuje Artaxerxes Mnemon. Dle Herodota obětovali Peršané slunci, měsíci, zemi, ohni, vodě a větrům. Ahuramazda vyobrazen v Persepoli v poprsí lidského krále, které vyčnívá z okřídleného kruhu (slunce). Ahriman, bůh zlý byl odpůrce boha nebes, Ahuramazdy. Magové pomáhali tomuto k vítězství nad oním, zabíjejíce hady, hmyz a ptactvo (Herodot). Náboženství perské v dobách Achemenovců kladlo velikou váhu na čistotu a nečistotu obřadnou. (Srv. podobný názor v Lv), nenávidělo zejména lež, odměňovalo a trestalo ne dle

mi, abych vystavěl mu dům v Jerusalemě, který je v Judsku.
3 Kdo z vás jakkoli patří k jeho národu? S tím budiž Bůh jeho; ať jde do Jerusalema, který je v Judsku, a staví dům Hospodina, Boha Israelova; ten jest Bůh, který je v Jerusalemě.
4 A všichni ostatní na kterémkoli místě, kdekoli sídlí — ať pomáhají mu lidé jeho bydliště stříbrem, zlatem, zbožím i dobytkem, mimo to, co dobrovolně obětují chrámu Božímu, který je v Jerusalemě!"
5 Povstali tedy hlavy rodové z Judy a Benjamina, kněží a levité, — každý, komu to vnukl Bůh, — aby šli a stavěli chrám Hospodinův,

jednoho činu, ale dle celkového mravního sklonu a rázu člověkova. Mrtvola lidská neměla se dotknouti přímo země; proto bývala vydávána ptákům na pospas. Na konci světa vrátí se prý původní štěstí na zemi. Kněží perští (magové) činili dědičnou kastu, přinášeli oběti krvavé i nekrvavé, zaříkávali větry a bouře, pozorovali hvězdy, vykládali sny a předpovídali budoucnost dle myrtového proutku. — Původně měli Indové a Iraňané, ke kterým dlužno počítati také Peršany, náboženství totéž (bohové Mitra a Veretragna, očisty, název velekněze zaotar, úcta ohně a posvátné rostliny, kterou Indové nazývají Sóma, Iraňané Haoma.) — V dobách Seleukovců a Arsakovců (247 před Kr. až 226 po Kr.) vniklo do Persie mnoho náboženských názorů židovských (z Babylonie), řeckých a budhických (z Indie). Proti nim ozval se oprávce původního perského náboženství; aby získal větší vážnost, přičítal své názory legendovému reku Zoroastrovi. Opravené náboženství vyvíjelo se dále a upevnilo se v dobách Sassanovců (226—651 po Kr.). Islam záhy podmanil si obyvatelstvo bývalé říše Sassanovců. Věrní ctitelé Ahuramazdovi se vystěhovali po moři do Gudžeratu (severozápadního Hindustanu. Dnes je středem jejich Bombay od XVI. století). V Persii zbylo pouze několik tisíců vyznavačů starého náboženství perského. Uloženo je v posvátné knize „Avesta" (= zákon. srv. „tórá" = zákon), ke které přibyly později výklady: Minochard, Búndáhiš, Nirangistan a Dinkart. Za vlády Arsakovce Vologesa I. v druhé polovici prvního století křesťanského byly sebrány zlomky starších knih náboženských; tu sbírku rozšířil za Ardašira, prvního Sassanovce, velekněz Tansar. Ačkoli část oněch zlomků pochází z dob starších, ano i z časů Achemenovců (prvky mnohobožské, jména bohů známá z nápisů Achemenovců a jj.) je celek Avesty dílo dob pozdějších. Proto nemohli si vypůjčiti Israelité své jednobožství od Peršanů, ale spíše naopak jednobožství Židů mělo vliv na podobný směr v náboženství perském.

V. 3. „ať jde" není závazný příkaz, ale dovolení toliko. Cyrus vrátil se k politice starších babylonských a assyrských panovníků, kteří viděli v (závislém) státě judském baštu jihozápadní hranice svých říší. (Srv. politiku říše německé, jež vidí takovou baštu v samostatném Polsku.)

V. 4. „mu" tomu, kdo se odhodlá vydati se z Babylonie do Jerusalema a Palestiny. — „všichni ostatní" = Židé, kteří zůstanou v Babylonii. Dle hebr. však „každý zbylý" z Judovců, který chce se vrátit domů, má býti podporován. — „lidé jeho bydliště" = členové místní židovské obce, ke které příslušel Žid hodlající se vrátit do vlasti. V takové obci sídlilo pravděpodobně celé příbuzenstvo (jedno neb i dvě); proto příslušník obce = příslušník příbuzenstva. — O podpoře úřední viz níže 6, 4; 7, 15. n. 26. — Jak má býti nový chrám vystavěn, viz níže 6, 3. n. — Pohanští Babyloňané mohli ovšem po vracejících se Židech poslati dary do svatyně Jahvovy, aby jim i tento „bůh" žehnal, avšak při tom zůstati mnohobožci. — Příslušné pokyny bylo dlužno dáti satrapovi abarnaharské satrapie, místodržícímu kraje (provincie) judského, jakož i finančním úřadům říšským i krajským. — Zde (v. 2.—4.) podán obsah královské „proklamace" k babylonskému obyvatelstvu, níže 6, 3.—5. výňatek z dekretu Cyrova, svědčícího místodržícímu judskému.

V. 5. Kde zejména vyhnanci judští byli usazeni, viz Ez 1, 1; 3, 15; 10, 20; Esdr 2, 59; 8, 1. 15. 17. 21. Sídlili asi také již tehdy ve městech Sora, Pumbedita a Nahardea (na Eufratu nedaleko Babylona. V těch městech kvetly od II. století křesťanského znamenité vysoké školy židovské, na kterých vznikl „babylonský talmud".) Vrátili se tedy toliko obyvatelé bývalé říše jižní. Připojil-li se k nim snad hlouček zajatců říše severní („israelské"), neznámo. — Nevrátili se všichni Judovci a Benjaminovci, ale toliko ti, které Bůh pohnul, by tak učinili. Nekynul totiž ve vlasti zpustošené blahobyt a naopak mnozí Židé domohli se v Babylonii slušného bydla. Svobodní Židé mohli se stěhovati volně (Ez 8, 1;

který byl v Jerusalemě. [6] A všichni, kteří bydlili kolem nich, pomáhali
jim věcmi stříbrnými a zlatými, zbožím, dobytkem, jakož i (všelijakým)
náčiním kromě toho, co byli dobrovolně obětovali.
[7] Také vydal král Cyrus nádoby chrámu Hospodinova, které byl
Nabuchodonosor z Jerusalema pobral a dal do chrámu boha svého.
[8] Cyrus, král perský, vydal je skrze Mitridata, syna Gazabarova,

---

14, 1.) mohli nabývati majetku i nemovitého, že i zbohatli jako na př. Joakim (Dan 13.). Směli se shromažďovati volně a samostatně vykonávati moc soudcovskou (Jer 29, 1. nn.; Ez 20, 1; Dan 13.). Někteří domohli se vlivných úřadů (Dan 2, 48; 3, 97; 6, 2; Neh 2, 1.), ano i král Jechonjáš došel svobody a čestného místa (4. Král 25, 27.—30; Jer 52, 31.—34.). — I ti Židé, kteří byli pokládáni za otroky, nebyli utiskováni jako později v dobách a krajinách římských, ale mohli dle práva babylonského vcházeti ve smlouvy se svobodnými, dostávali za práci mzdu a jestliže střádali, mohli časem z otroctví se vykoupiti. — Židé do zajetí babylonského odvedení byli velkou většinou zemědělci a v jádře jimi zůstali, ačkoli byl Babylon v VI. století před Kr. střediskem předoasijského obchodu. — (Že však postupem doby chápali se též obchodu, dosvědčují smlouvy psané na hliněných tabulkách z dob Artaxerxa I. (465—424) a Daria II. (424—405) a nalezené v archivu babylonské velefirmy „Murašu a synové“ v Nippuru (dnešní Niffer, východně Babylona (= Hilla), které nalezl Hilprecht při vykopávkách, podnikaných jménem pennsylvanské university ve Filadelfii; na těch hliněných smlouvách totiž nalezeno více vlastních jmen Židů v Nippuru usedlých.) Babylonský král dal Židům v Babylonii půdu, která dávala hojný užitek tomu, kdo si jí hleděl. Ostatně mohli si vzíti vyhnanci z Judska do zajetí aspoň část pohyblivého (movitého) majetku, (na př. dobytek Esdr 2, 66.), případně i peníze ztržené za prodanou půdu, kterou bylo jim opustit. — Značná část Judovců uměla řemeslo (4. Král 24, 16.), které mělo tehdy více než kdy jindy zlaté dno. — Většina Židů vrátivších se z Babylona do Palestiny byla nové pokolení, které se narodilo v zajetí; byli však mezi nimi také starci, kteří pamatovali konec samostatnosti judské (587) a kteří strávili v zajetí asi 50 roků.

V. [6]. Té podpory potřebovali, ježto byli nazvíce chudi.

V. [7]. Ty nádoby dal odvésti Nebukadnezar již r. 605 (2. Par 36, 7; Dan 1, 2.). Srv. také 4. Král 24, 13. (r. 598); 4. Král 25, 14; Jer 52, 18. — „bůh“ Nebukadnezarův byl nejspíše hlavní bůh babylonský: Bel-Marduk. Srv. Dan 1, 2; 5, 2. n.; 2. Par 36, 7.

V. [8]. Mitridates je staroperské jméno Mitradata = (bohu) Mitrovi zasvěcený. — Spisovatel Esdr je znal ze staršího pramene, který podrobně vypisoval návrat Židů za Cyra (Nikel). — Mithra (= věrnost, přísaha) vystupuje v Avestě (výše k 1, 2.) jakožto jeden z nižších duchů (jazatas). Byl to předchůdce (boha) slunce, tedy jakýsi dobrý anděl světla, který dodává svým prosebníkům hojně síly, vítězství, zdaru, moudrosti, čistoty. Byl pokládán za strážce smluv a soudce lidí. Na nápise Artaxerxa II. (viz tabulku přehlednou na konci Neh) nalezeném v Susách jmenován je Mitra a Anahita (jiná „jazata“) s nejvyšším bohem perským Ahuramazdou. Později stal se z Mitry sám bůh slunce, ano i bůh nejvyšší. Bohocta jeho záhy šířila se rychle po přední Asii a zaplavila veškeru říši císařů římských; šířili ji zejména vojáci a obchodníci. (Zbytky chrámů Mitrovi zasvěcených nalezeny v Egyptě, severní Africe, Španělsku, Francii, Německu, Uhrách a jj.) Mitra zobrazován nejčastěji an sedí na býku a vráží mu do hrdla dýku. Jeho bohocta byla urputný nepřítel křesťanství. Po dobách Konstantinových počal její úpadek. — (Nedávno nalezeno jméno Mitrovo v Boghazköji (viz Jos 3, 10.) na hliněné tabulce z počátku XIV. století před Kristem; s Mitrou jmenována indická božstva Indra, Varuna a Nasatja.) — Sassabasar, hebr. Šešbaççar (jmenován také níže v. 11; 5, 14. 16.) je přetvořené jméno babylonské, které znělo snad původně Sin-bal-uçur = Sine (bože měsíce) syna chraň. (Holzhey odvozuje to jméno od babylonského Šamaš-abu-uçur = Šamaši, otce chraň! Jiní jinak.) Možno, že je týž, který sluje 1. Par 3, 18: Senneser, a je tedy syn Jechonjášův a strýc Zorobabelův. Mnozí ztotožňovali a ztotožňují dosud Zorobabela (níže 3, 2. 8; 5, 2.) se Sassabasarem, pokládajíce toto za jméno babylonské, kterým byl prý Zorobabel přejmenován jako Daniel (v Baltasar) a jeho druhové. Ježto však níže 5, 14. 16. Zorobabel nedovolává se výnosu Cyrova, ale Sassabasara, rozlišují mnozí (novější) právem Sassabasara, perského místodržitele v Jerusalemě od jeho nástupce Zorobabela. (Dle Kaulena

a dal odpočítati je Sassabasarovi, knížeti judskému. [9] Počet jejich je
tento: misek zlatých — třicet; misek stříbrných — tisíc; nožů dvacet
devět; číší zlatých — třicet; [10] číší stříbrných, prostějších, — čtyři sta
deset; jiného náčiní — tisíc (kusů). [11] Všech nádob zlatých a stříbrných
— pět tisíc čtyři sta. Všecko to odnesl Sassabasar s těmi, kteří šli
ze zajetí babylonského nahoru do Jerusalema.

Seznam vrátivších se zajatců (2, 1.—70.).

Vůdcové (2, 1. n.). Lid dle rodů (3.—19.). Lid dle míst palestinských (20.—35.). Kněží (36.—39.). Levité (40.—42.). Darovanci (43.—54.). Nevolníci Šalomounovi (55.—57.). Součet (58.). Israelité pochybného původu (59. n.). Kněží pochybného původu (61.—63.). Součet lidí a dobytka (64.—67.). Dobrovolné dary chrámu (68. n.). Usadili se (70.).

Hlava 2. — [1] Jsou pak tito synové (té) krajiny, kteří se brali
ze zajatých, které byl zavedl Nabuchodonosor, král babylonský, do
Babylona a navrátili se do Jerusalema a Judska, každý do svého města,
[2] ti, kteří přišli se Zorobabelem, s Josuem, s Nehemiášem, Sarajášem, Ra-

---

(Hoberga) přišla druhá výprava, vedená Zorobabelem teprve prvního roku krále Daria, t. j. r. 521 (3, 8.)! — Rieszler pokládá Sassabasara, Zorobabela i Nehemjáše za tutéž osobu(!); Nehemjáš přišel prý do Jerusalema již r. 538! Esdráš působil prý teprve po Nehemjášovi. Dle toho Darius (Agg 1, 1. Esdr 4, 5.) jest prý Kambyses(!) a „druhý rok“ Kambysův = 538 před Kristem) — Místo „syna Gazabarova“ čti: „pokladníka“. — „odpočítal je“ — dle psaného seznamu (inventáře) chrámu boha Nebukadnezarova. Od Sassabasara žádal pokladník podrobnou kvitanci. (Srv. podobné hliněné listiny (inventáře a kvitance) nalezené v archivech chrámů babylonských.)

V. 9.—11. Místo „nožů“ možno snad lépe čísti se 3. Esdr (nekanonickou): „kadidelnic“. — „prostějších“ je pochybno. — Číslice úhrnná 5400 odporuje součtu předmětů výše jmenovaných: 30 + 1000 + 29 + 30 + 410 + 1000 = 2499. Znění při opisu porušeno. 3. Esdr čítá: 1000 + 1000 + 29 + 30 + 2410 + 1000 = (úhrnem) 5469. Tyto číslice jsou pravděpodobně původnější; skladatel Esdr vážil je ze staršího podrobnějšího pramene. Viz výše v. 8.

Hl. 2. — Seznam v. 1.—67. opakován s malými změnami Neh 7, 6.—73a.; 3. Esdr 5. Změny některé dlužno přičísti opisovačům, jiné dle Seisenbergera tomu, že mnozí Židé, kteří se přihlásili k návratu se Zorobabelem a proto do jeho seznamu pojati byli, zpáčili se a zůstali doma, kdežto jiní, kteří se nepřihlásili dříve, k Zorobabelově karavaně se připojili; někteří též asi podlehli námahám cesty. Dle toho byl by jeden seznam napsán v Babylonii před výpravou, druhý v Palestině po příchodu karavany. Kdy tato karavana z Babylona vyšla, kudy se brala a kdy do Palestiny dorazila, není poznamenáno; skladatel Esdr nenalezl snad podrobnějších údajů o tom v pramenech, ze kterých vážil, a smělých dohadů se neosmělil.

V. 1. „(ta) krajina“ = provincie perská Judsko. — „synové“ = příslušníci. — „do svého města = do města jemu představenými přikázaného; přikazováno bylo, pokud nebylo dlužno bráti zřetel na jiné důvody, dle bydliště a majetku předků přistěhovalých Židů. — Ježto se nevrátili všichni Judovci, nebylo také třeba šetřiti jejich majetkových práv v Judsku. Kromě toho bylo mnoho majetku zničeno, měst rozbořených, jež nebylo záhodno znova stavěti. Jiný bývalý majetek Judovců drželi cizinci, zejména Edomci a Ammonci (srv. 3. Esdr 4, 51.); bylo jej dlužno nyní vykupovati. Dle těchto a podobných okolností vykazovali starší židovští bydliště a role. Přistěhovalci uvedeni jsou v následujícím seznamu 1. dle rodové příslušnosti (v. 3.—19; 30.—32.) a 2. dle příslušnosti místní (v 20.—29; 33.—35.). Těchto bylo toliko 6905. Nepoměrně více bylo oněch: 17.239; z Neh 11, 1. možno vyvozovati, že toliko část jich usadila se v Jerusalemě, ostatek usadil se tedy na venkově v jiných městech, nežli těch, která jsou jmenována ve vv. 20.—29., 33.—35.

V. 2. Zorobabel byl dle Ag 1, 1. 12; Esdr 3, 2. 8; 5, 2. syn Salatielův, vnuk Jechonjášův a bratrovec (synovec) Sassabasarův. (?) Viz 1. Par 3, 17. Dle

helajášem, Mardochajem, Belsanem, Mesfarem, Begvajem, Rehumem a Baanou:

Počet mužů z lidu israelského:

3 Synů Farosových dva tisíce sto sedmdesát dva.
4 Synů Sefatiášových tři sta sedmdesát dva.
5 Synů Areových sedm set sedmdesát pět.
6 Synů Fahat-Moabových, (t. j.) synů Josuových: Joabovců dva tisíce osm set dvanáct.
7 Synů Elamových tisíc dvě stě padesát čtyři.
8 Synů Zetuových devět set čtyřicet pět.
9 Synů Zachajových sedm set šedesát.
10 Synů Baniových šest set čtyřicet dva.
11 Synů Bebajových šest set dvacet tři.
12 Synů Azgadových tisíc dvě stě dvacet dva.
13 Synů Adonikamových šest set šedesát šest.
14 Synů Begvajových dva tisíce padesát šest.
15 Synů Adinových čtyři sta padesát čtyři.
16 Synů Aterových, kteří byli z Ezechiáše, devadesát osm.
17 Synů Besajových tři sta dvacet tři.
18 Synů Jorových sto dvanáct.
19 Synů Hasumových dvě stě dvacet tři.

---

4. Král 24, 8. bylo Jechonjášovi, když byl r. 598 odveden do zajetí *18* roků a dle v. 15. tamže měl již harem. Mohl se mu tedy naroditi již r. 597 Salatiel (nenarodil-li se již dříve v Jerusalemě) v Babylonii. Narodil-li se Salatielovi o 20 roků později, t. j. 577 Zorobabel, mohlo býti Zorobabelovi r. 538, kdy vyšel edikt Cyrův, 39 roků. (Kdo se domnívá, že měl Jechonjáš syna teprve potom, kdy byl vyveden ze žaláře (r. 561; 4. Král 25, 27. nn.), může důsledně se domnívati, že se narodil Zorobabel teprve do r. 545 (560—15); pak bylo Zorobabelovi r. 538 asi 7 roků a r. 520 asi 25 let. Tomu-li tak, možno se dohadovati, že Cyrus ustanovil místodržitelem vracejících se Židů jediného Davidovce, který měl dědičné právo na trůn židovský, tedy Zorobabela; že však byl ještě příliš mlád, dal mu za jakéhosi poručníka („regenta") příbuzného Sassabasara. Tak možno vysvětliti, že vůdcovství prvé karavany (Esdr 1, 11; 2, 2. nn.) a základ ke stavbě chrámu přičítán brzy Sassabasarovi (Esdr 5, 16.) brzy Zorobabelovi (Esdr 3, 8; 4, 2. n) a že oba slují „místodržícími" (Esdr 1, 8; Agg 1, 1.). — Josue byl syn Jehozadakův a vnuk velekněze Serajáše (1. Par 6, 13; 4. Král 25, 18. nn.). — Nehemjáš tu jmenovaný žil o 90 let dříve nežli Nehemjáš jmenovaný v Neh 1, 1. — Také Mardochaj přišlý se Zorobabelem není Mardocheus knihy Est. — Sarajáš sluje Neh 7, 7: Azarjáš; Rahelajáš jmenován tamže: Raamjáš. — Za ním dlužno tu doplniti tam odtud: Nahamani; pak je všech těch hlav *12*; ti zastupují *12* kmenů israelských. — Mesfar sluje tamže Mesfarat. — Místo Rehum má Neh 7, 7: Nehum. — Těch dvanácte představených, myšlených zástupců 12 bývalých kmenů národa israelského nečinilo trvalý, stálý sbor!

V. 3.—19. podává řadu jmen rodů a počty jejich příslušníků. Srovnáme-li v. 3.—19. s Neh 7, 8.—24. shledáváme nepatrné rozdíly v postupu, Jora (2, 18.) sluje Neh 7, 24. „Haref", v číslicích pak jsou tyto odchylky:

Area	v Esdr 2, 5.	má	775	příslušníků,	v Neh 7, 10.	však	652
Fahat	„ „ 2, 6.	„	2812	„	„ „ 7, 11.	„	2818
Zetua	„ „ 2, 8.	„	945	„	„ „ 7, 13.	„	845
Bani	„ „ 2, 10.	„	642	„	„ „ 7, 15.	„	648
Bebaj	„ „ 2, 11.	„	623	„	„ „ 7, 16.	„	628
Azgad	„ „ 2, 12.	„	1222	„	„ „ 7, 17.	„	2322
Adonikam	„ „ 2, 13.	„	666	„	„ „ 7, 18.	„	667
Begvaj	„ „ 2, 14.	„	2056	„	„ „ 7, 19.	„	2067
Adin	„ „ 2, 15.	„	454	„	„ „ 7, 20.	„	655
Besaj	„ „ 2, 17.	„	323	„	„ „ 7, 23.	„	324
Hasum	„ „ 2, 19.	„	223	„	„ „ 7, 22.	„	328

20 Synů gebbarských devadesát pět.
21 Synů betlemských sto dvacet tři.
22 Mužů (města) Netufy padesát šest.
23 Mužů anatotských sto dvacet osm.
24 Synů azmavetských čtyřicet dva.
25 Synů kariatjarimských, kefirských a berotských sedm set čtyřicet tři.
26 Synů z Ramy a Gabay šest set dvacet jeden.
27 Mužů machmaských sto dvacet dva.
28 Mužů z Betelu a z Haje dvě stě dvacet tři.
29 Synů z Neba padesát dva.
30 Synů Megbisových sto padesát šest.
31 Synů jiného Elama tisíc dvě stě padesát čtyři.
32 Synů Harimových tři sta dvacet.
33 Synů lodských, hadidských, a onoských sedm set dvacet pět.
34 Synů jerišských tři sta čtyřicet pět.
35 Synů senaaských tři tisíce šest set třicet.

36 Kněží:

Synů Jadajášových z rodu Josuova devět set sedmdesát tři.
37 Synů Emmerových tisíc padesát dva.

V. 20. Gebbar = Gabaon (Neh 7, 25.). — O Gabaonu viz Jos 9.
V. 21. n. Betlemanů 123 + Netofanů 56 = úhrnem *179*. Neh 7, 26. počítá jich *188*. O Netofě viz 2. Sam 23, 28.
V. 23. O Anatotu viz Jos 21, 18.
V. 24. 'Azmavet bylo dle Neh 12, 29. u Geby benjaminské (Sdc 20, 10.); možno je ztotožňovati s vesnicí dnešní: Hizma. Neh 7, 28. sluje Betazmot.
V. 25. Místa tu jmenovaná viz Jos 9, 17.
V. 26. n. O Ramě viz Jos 18, 25. — O Gabae (= Džeba') viz Jos 18, 24. — Machmas = Machmás 15 km severně Jerusalema.
V. 28. n. O Betelu viz Jos 8, 17; 18, 22. O Háji viz Jos 7, 2. 5. Nebo = (?) Nobe 1. Sam 21, 1; 22, 11.
V. 30. Megbis nemá Neh 7, 33. Poloha jeho neznámá. (Či je to jméno osobní?)
V. 31. patrný chybný druhopis v 7.
V. 32. Harimu poloha neznámá. Či je to jméno osobní? Srv. níže v. 39.
V. 33. Lod = Lydda. Ono = dnešní Kefr 'Áná nedaleko Lyddy. 1. Par 8, 12. Chadid 1. Mach 12, 38; 13, 13. nedaleko Lyddy. — Dle Neh 7, 37. měla ta tři města 721 obyvatele. Do těchto měst, která patřila původně kmeni Efraim, nastěhovali se Židé po pádu Samaře r. 721.
V. 35. Senaa = (?) Eusebiova Magdalsenna severně Jericha. Dle Neh 7, 38. mělo to místo 3930 obyvatelů. Dle Esdr 2, 3.—35. bylo všech *24.144*; dle Neh 7, 8.—38. však *25.406*. V prvých dobách soustředili se vrátivší se zajatci v blízkém okolí Jerusalema. Postupem doby šířili se odtud zejména jižně. Zde jmenována na jihu Betlem a Netofa; Neh 3, již Kegila, Betsur, Tekoa; Neh 11, 25. nn. jmenován dokonce již Hebron a Bersaba. Pravděpodobně přidali se k obci vrátivších se zajatců také Judovci, kteří do zajetí nebyli odvedeni ani do ciziny neuprchli, ale celou dobu zajetí prožili v Palestině mezi pohany.
V. 36.—39. = Neh 7, 39.—42. — Jadajášovci jmenováni 1. Par 24, 7. jakožto druhá třída kněžská, Josuovci tamže v. 11. jakožto devátá, Emmerovci tamže v. 14. jakožto šestnáctá, Harimovci jakožto třetí (tamže v. 8.). Feshur tam jmenován není, ale Jer 20, 1. ho nazývá synem Emmerovým. — Srv. též Esdr 10, 18.—22. — Úhrnem bylo tedy kněží: 973 + 1052 + 1247 + 1017 = 4289. Z tohoto velkého počtu lze vyvozovati, že Áronovců zůstalo v Babylonii velmi málo. — Tu (hl. 2.) jmenováni kněži za laiky (v. 3. nn.), kdežto Esdr 8, 2. Neh 10. jmenováni kněží před laiky; zdá se, že vážnost kněží stoupala. Nápadno, že je levitů (74) proti kněžím (4289) velmi málo Ježto levité neměli pozemků a proto byli prosti vojenské povinnosti, a ježto byli po veškeré zemi rozptýleni, bylo jich asi málo od Nebukadnezara do Babylonska odvedeno, kdežto vrátní a chrámoví nevolníci, kteří měli sídla v Jerusalemě a kolem něho mnohem více byli postiženi obležením Jerusalema a pádem jeho. Nemnoho levitů do zajetí odvedených dostalo v Babylonii půdu, nové a příjemné podmínky živobytí, které je poutaly, že se nevrátili ve velkém počtu domů k podřízeným uřadům. Měla-li nová obec judská přes to značný počet levitů, byli to příslušníci kmene Levi, kteří strávili dobu zajetí v Palestině a po zajetí zase svou službu nastoupili (Nikel).

38 Synů Feshurových tisíc dvě stě čtyřicet sedm.
39 Synů Harimových tisíc sedmnáct.

40 Levitů:

Synů Josuových a Kedmihelových ze synů Odoviášových sedmdesát čtyři.

41 Zpěváků:

Synů Asafových sto dvacet osm.

42 [Synů] vrátných:

Synů Sellumových,
synů Aterových,
synů Telmonových,
synů Akkubových,
synů Hatitových,
synů Sobajových,
úhrnem sto třicet devět.

43 Nevolníků chrámových:

Synů Sihových,
synů Hasufových,
synů Tabbaotových,
44 synů Kerosových,
synů Siaových,
synů Fadonových,
45 synů Lebanových,
synů Hagabových,
synů Akkubových,
46 synů Hagabových,
synů Semlajových,
synů Hananových,
47 synů Gaddelových,
synů Gaherových,
synů Raajášových,
48 synů Rasinových,
synů Nekodových,
synů Gazamových,
49 synů Azových,
synů Faseových,
synů Beseových,
50 synů Asenových,
synů Munimových,
synů Nefusimových,
51 synů Bakbukových,
synů Hakufových,
synů Harhurových,
52 synů Beslutových,
synů Mahidových,
synů Harsových,
53 synů Berkosových,
synů Sisarových,
synů Temových,
54 synů Nasiachových,
synů Hatifových.

55 Synů otroků Šalomounových:

Synů Sotajových,
synů Soferetových,
synů Farudových,
56 synů Jalových,
synů Derkonových,
synů Geddelových,
57 synů Safatiášových,
synů Hatilových,
synů Focheretových,
kteří byli z Asebaimu, a synů Amiových.

58 Všech nevolníků chrámových a synů otroků Šalomounových: tři sta devadesát dva.
59 A tito vyšli z Tel-Maly, Tel-Harsy, Cherubu, Adonu a Emeru,
avšak nemohli dokázati rodu otců svých, původu svého, jsou-li z lidu

V. 41. n. Asafovců počítá Neh 7, 45. o *20* více: *148 osob.* O jiných třídách levitských zpěváků viz 1. Par 25, 2. — Sellum jmenován také 1. Par 9, 17. — Telmon a Akkub též Neh 11, 19; 1. Par 9, 17. — Místo *139* počítá Neh 7, 46: *138.*

V. 43.—54. O chrámových nevolnících viz 1. Par 9, 2. — „Synové Munimovi" jsou Meuňané = Minejové. Srv. 1. Par 4, 41; 2. Par 26, 7. — Nefusimovci byli snad kmen ismaelský. Srv. Gn 25, 15. — Dle Neh 3, 26; 11, 21. sídlili chrámoví nevolníci na Ofelu.

V. 55.—57. „otroci Šalomounovi" = koupení otroci nebo ve válce ukořistění zajatci, které daroval Šalomoun chrámu jsou tu rozlišováni od otroků jiných. (Srv. 3. Král 9, 20. nn.; 2. Par 2, 17.) — Místo: „Amiových" má Neh 7, 59: „Amonových".

V. 59. n. Pět krajin babylonských tu jmenovaných nelze blíž určit. (Kerub, Addan a Immer mohla by býti též osobní jména, že by bylo překládati: „Tito

Israelova: 60 Synové Dalajášovi, synové Tobiášovi, synové Nekodovi,
šest set padesát dva.
61 Ze synů pak kněžských: synové Hobiášovi, synové Akkosovi,
synové Berzellaje, který pojal z dcer Berzellaje, Galaaďana, manželku
a nazván byl jménem jejich. 62 Ti hledali soupis rodu svého, ale ne-
nalezli; proto vyvrženi byli z kněžství 63 a atersata jim řekl, aby ne-
jedli z věcí svatosvatých, dokud by nepovstal kněz učený a dokonalý.
64 Všeho toho množství bylo úhrnem čtyřicet dva tisíce tři sta
šedesát 65 kromě nevolníků jejich a nevolnic, kterých bylo sedm tisíc

vyšli z . . . Kerub, Addan a Immer". (Nikel.) — Místo *652* má Neh 7, 61. n. o *10* méně: *642*. — Jíti s Judovci z Babylonie směli, ježto pokládali sebe samy za Israelity. Když však byl původ všech vyšetřován a nemohli ho listinami (rodopisy) dokázati, nebyli pokládáni za členy nové obce israelské.

V. 61.—63. Tito nemohli dokázati svého pokrevenství s Áronovci; nebyli tedy připuštěni ke kněžským úkonům. — O Berzellajovi viz 2. Sam 17, 27; 19, 32.—39; 3. Král 2, 7. — Kněz, jehož původní jméno tu neuvedeno, pojal za manželku dceru Berzellajovu a přijal její jméno nejspíše proto, by se domohl jejího majetku; potomci jeho jmenováni vesměs novým jménem dle matky a tak nemohli nyní písemně doložiti svého kněžského rodu. — hat-tiršátá (slovo perské) = ctihodný, veleslavný; byl to titul perského místodržitele, zde Zorobabela, asi jako naše „Excellence" (Nikel se domnívá, že „tiršata" tu jmenovaný je Sassabasar. Není prý jmenován v čele karavany (výše v. 2.) ale tu na konec, ježto prý jsa zástupcem krále perského a jeho zájmů háje odebral se do Jerusalema dříve nežli se na cestu vydala židovská karavana tu jmenovaná, aby pro ni vše potřebné zařídil. Zastupoval-li však Sassabasar zájmy krále perského a spravoval-li věci židovské sbor (v. 2.) se Zorobabelem, jakožto jediným oprávněným dědicem židovského trůnu, nepochopitelno, že tu rozhoduje ve věci židovské Sassabasar, zástupce krále perského.) — O věcech „svatosvatých" viz Lv 22, 2. 10. 15. n ; Nm 18, 9. — Místo „učený a dokonalý" čti „k úrím a thummím", t. j. kněz, který by mohl posvátným osudím (viz Ex 28, 30; Nm 27, 21.) tázati se na věc Hospodina a kterému by Hospodin odpověděl. Zdá se, že bývalé posvátné osudí v bouřích před zajetím se ztratilo a dosud nalezeno nebylo; tím lze vysvětliti, že v době po zajetí velekněz posvátného osudí neužíval; byla však naděje, že se tak zase stane.

V. 64. Dle Esdr	2, 3.—35.	bylo Judovců	24.144	dle Neh	7, 8.—65.	25.406
„ „	2, 36.—39.	„ kněží	4.289	„ „	7, 39.—42.	4.289
„ „	2, 40.	„ levitů	74	„ „	7, 43.	74
„ „	2, 41.	„ zpěváků	128	„ „	7, 44.	148
„ „	2, 42.	„ vrátných	139	„ „	7, 45.	138
„ „	2, 43.—59.	„ nevolníků	392	„ „	7, 46.—60.	392
„ „	2, 59. n.	„ pochybných	652	„ „	7, 61.—64.	642
		Úhrnem	29.818		Úhrnem	31.089

Ty součty nesouhlasí s úhrnem podaným v Esdr 2, 64. a Neh 7, 66: 42. 360. Rozpor lze srovnati tím, že do úhrnu 42.360 započítány také 12.542 manželky vrátivších se zajatců; dle toho byla sotva polovice jich ženata a byl v nové obci israelské nedostatek žen. (Srv. níže četná manželství Židů s cizinkami.) Neteler míní, že k 27.829 vrátivším se zajatcům připočítáno 14.531 příslušníků bývalé říše severní, kteří v době zajetí se přistěhovali do Judska, částečně liduprázdného a tam se usadili a s Judovci a Benjaminovci splynuli. Fischer se domnívá, že sotva se vrátilo tolik Židů (42.360). Tolik prý nebylo by se nechalo přiměti od Samařanů, aby zarazili stavbu chrámu (níže 4, 4.). Holzhey, který počítá jich toliko 25.000 poznamenává, že nešli všichni v jednom šiku, ale ve více větších nebo menších oddílech. Ježto pak připadl 1 kůň (velbloud) a 6 oslů (mezků) na 42 osoby a soumaři ti nesli zavazadla, zřejmo, že karavana Sassabasarova, která byla jakýmsi předvojem a výprava Zorobabelova, která byla jádrem podniku, šla pěšky. (Možno věřiti Josefu Flaviu a 3. Esdr 5, 1. nn., že byli Židé provázeni „eskortou", t. j. oddíly perského vojska, které je střehlo.) Cesta trvala tedy dlouho, nejméně 1/24 měsíce. Srv. níže 7, 9. O počtu Judovců, zavedených do zajetí babylonskeho viz 4. Král 24, 14. 16; Jer 52, 28.—30; Dan 1, 1. nn.

V. 65. „zpěváků a zpěvaček" ne levitských, (v. 41.) ale laiků, kteří uměli zpívati a zpěvem své soukmenovce na dlouhé cestě obveselovati (potulní vypravovatelé, zpěváci, komedianti, kejklíři a pod.).

tři sta třicet sedm; zpěváků a zpěvaček bylo mezi nimi dvě stě. [66] Koní měli sedm set třicet šest, mezků měli dvě stě čtyřicet pět, [67] velbloudů měli čtyři sta třicet pět, oslů měli šest tisíc sedm set dvacet.

[68] (Mnozí) z rodových hlav, když přicházeli ke chrámu Hospodinovu, který je v Jerusalemě, dobrovolně obětovali k domu Božímu, by vystavěn byl na svém místě. [69] Dle možnosti své dali na náklad díla: zlaťáků šedesát jeden tisíc, stříbra pět tisíc min a kněžských rouch sto.

[70] Kněží, levité a (někteří) z lidu usadili se v Jerusalemě; zpěváci pak, zpěvačky, vrátní a nevolníci ve svých městech; také (ostatní) veškeren Israel (usadil se) v městech svých.

Počátky bohoslužby, základy chrámu nového (3, 1.—13.).

Hlava 3. — [1] Když již nastával měsíc sedmý, — synové Israelovi byli ve svých městech — shromáždil se lid jako muž jeden do Jerusalema. [2] I vstav Josue, syn Josedekův s bratřími svými kněžími, jakož i Zorobabel, syn Salatielův se svými bratry, vystavěli oltář Boha Israelova, by obětovali na něm oběti zápalné, jak psáno je v zákoně Mojžíše, muže Božího. [3] Postavili pak oltář Boží na jeho (bývalých) základech, ač je odstrašovali lidé okolních krajin, a podávali na něm Hospodinu celopal ráno i večer.

V. 68. n. „ke chrámu" = ke zříceninám chrámovým. — Dary chrámu podrobněji vypočítány Neh 7, 70.—72., ač ani tam ne úplně. — Místo *61.000* dlužno s Neh 7, 71. n. čísti 20.000 + 20.000 = 40.000 dariků, místo zaokrouhlených 5 000 min čti 4.200 min a místo okrouhlých 100 čti přesněji 67. — O dariku viz 1. Par 29, 7. Vážil 8·40 gr (= $\frac{1}{60}$ lehké babylonské miny) 40.000 dariků tedy = 1,142.000 kor. — 1 mina stříbra vážila v době perské 561 gr., tedy 4.200 min = 592.000 kor. — Nelze popírati, že tato karavana Zorobabelova přišla skutečně za Cyra do Palestiny. Neboť 1. s Esdrášem přišlo toliko 1.500 osob (Esdr 8, 1. nn.). Kdy jindy však přišlo více vyhnanců do Palestiny ne-li za Cyra, kdyžtě jisto je, že nová obec, která mohla postaviti chrám, byla mnohem četnější nežli 1500 osob. 2. Zbytek Judovců, který do Babylonie odveden nebyl aniž kam uprchl, ale zůstal v Palestině, živořil toliko, že nebyl schopen, aby se učinil novou, silnou, nábožensky kvetoucí obcí, která by mohla postaviti chrám. 3. Kdo neuznává příchod Židů za Cyra, nepochopí a nevyloží Is hll. 44. n.

V. 70. „v Jerusalemě" a v okolí Jerusalema, by měli blízko ke chrámu. — „ve městech svých" = jim vykázaných. Viz výše 2, 1.

Hl. 3. — V. 1. „měsíc sedmý" = tišrí (září-říjen). — „ve svých městech" jak řečeno výše 2, 70. — Shromáždění (sněm) konáno patrně dne 1. tišrí, na nový občanský rok. Srv. níže v. 6; Nm 29, 1; Lv 23, 24. n.

V. 2. Josue a Zorobabel zřizují pobořený oltář jako kdysi Eliáš dle 3. Král 18, 30.—32. — „bratři" Josuovi = kněží; „bratři" Zorobabelovi jsou starší, jmenovaní výše 2, 3. — „jak psáno v zákoně Mojžíšově": Lv 1. Srv. 2. Par 23, 18. — Zákona Mojžíšova dovolává se kniha též Esdr 6, 18; 7, 6. 10. 12.—26; Neh 1, 7. 9; 8, 1.—18; 9, 3; 10, 29. 34. 36; 13, 1.

V. 3. „na jeho bývalých základech" na posvátné skále. Srv. 2. Par 4, 1. Snad něco z tohoto rozbořeného oltáře dosud zbývalo — „lidé okolních krajin", t. j. Filišťané, Ammoňané a zejména Samařané, kteří se byli do okolí Jerusalema nastěhovali a zabrali majetek Judovců do zajetí odvedených nevítali návrat Židů z Babylonie, ježto se domnívali, že budou tím ohroženi, proto se snažili, by nová obec tu nezapustila pevných kořenů ale rozprchla se, nebo živořila bídně jako živořila židovská chudina, která do zajetí odvedena nebyla a v Judsku zůstala. — O ranním a večerním celopalu viz Nm 28, 4; 2. Par 31, 3. Co tu (v. 1.—4.) vypravováno, vážil spisovatel buď z živého ústního podání nebo již z pramene písemného, který vypravoval o příchodu karavany Zorobabelovy.

V. 3. Oltář, na kterém pátého roku po pádu Jerusalema dle Bar (1, 1. 10. n.) byla podána oběť, nedbalostí pozdější zanikl (Neteler).

4 Konali také slavnost stánků, jak psáno jest a zápalnou obět
každý den dle řádu, jak co činiti který den je přikázáno; 5 a potom
zápalnou obět ustavičnou, jakož i (zápalnou obět) na nov měsíce, na
všecky slavnosti Hospodinovy, které byly posvěceny, a každý den,
kdy dobrovolně byla podána obět Hospodinu. 6 Od prvého dne měsíce
sedmého počali obětovati oběti zápalné Hospodinu, ale chrám Boží
ještě založen nebyl.
7 I dali peníze kameníkům a zedníkům, jakož i potravy, nápoje
i oleje Sidoňanům a Tyřanům, aby snášeli dřevo cedrové z Libanu do moře
joppského, jak rozkázal jim Cyrus, král perský. 8 Léta pak druhého po
svém návratu ke chrámu Božímu do Jerusalema, měsíce druhého začali
(to dílo) Zorobabel, syn Salatielův, Josue syn Josedekův, i jiní bratři
jejich, kněží a levité, i všichni, kteří byli přišli ze zajetí do Jerusalema,
a ustanovili levity ode dvacíti let a výše, aby přidržovali (lid) k dílu
(domu) Hospodinova. 9 I postavil se Josue, synové jeho, bratři jeho,
Kedmihel, synové jeho, a synové Judovi jako muž jeden v čelo těch,
kteří pracovali při chrámu Božím; také synové Henadadovi, synové
jejich, i bratří jejich, levité.
10 Když tedy zakládali zedníci chrám Hospodinův, stáli kněží v rouše
svém s troubami a levité, synové Asafovi, s cimbály, aby chválili Boha
dle Davida, krále israelského. 11 A zpívali střídavě chválíce a slavíce
Hospodina, že dobrý jest, a že na věky (trvá) milosrdenství jeho nad
Israelem. Také všecek lid jásal velmi hlučně chvále Hospodina, že
založen je chrám Hospodinův. 12 Avšak mnozí z kněží a z levitů, jakož

V. 4. Slavnost stánků slavena od 15.—21. tišrí. Ex 23, 16; Lv 23, 23. nn. — Každodenně kromě oběti ustavičné bylo přinášeti žertvy dle bohoslužebného „řádu“ Nm 29, 12.—38.

V. 5. n. „O zápalné oběti ustavičné“ viz Nm 28, 6; o žertvách na nový měsíc viz Nm 28, 11.—15. — „chrám Boží založen byl“ teprve druhý měsíc roku druhého (v. 8. níže).

V. 7. ti „kameníci a zedníci“ byli Feničané jako 3. Král 5, 18., ježto byli placeni, Židé však dle Neh 5, 1. nikoliv. — „olej“ patřil k denním potřebám starého Východďana. Srv. 4. Král 4, 2. — Dřevo plaveno k Joppe jako 2. Par 2, 16. O kameni z Fenicie jako 3. Král 5, 15.—18. zmínka tu nečiněna. Použili snad staviva starého a pokud nestačilo, brali je z okolí Jerusalema, kde je dobrého stavebního vápence hojnost. — „jim“ pro ně Židy. — jídlo, t. j. obilí a nápoj, t. j. víno i olej mohli dáti Židé v Palestině zůstalí nebo ti, kteří přišli již r. 538 se Sassabasarem. Sedm měsíců od slavnosti stánků (v. 4.) věnováno přípravě na stavbu.

V. 8. „léto druhé“ po příchodu Zorobabelově byl nejspíše r. 534. po Kr. — „druhý měsíc“ = ijjar (duben-květen). Také chrám Šalomounův počali stavěti „druhý měsíc“ (3. Král 6, 1; 2. Par 3, 2.). — Rázně počato bylo se stavbou teprve r. 520, dne 24. elulu. Viz níže 5, 2. (Zach 8, 9; Ag 1, 15; 2, 18.). — 20tý rok levitům stanoven 1. Par 23, 24. proti Nm 4, 3., ježto byl nedostatek levitů. — „aby přidržovali“ dozorem. — Možno, že Židé zvěčnili písemnou památkou den, kdy kladli základy ke chrámu a že spisovatel Esdr té památky písemné nebo jejího opisu použil (Nikel). (Je zcela přirozeno, že Židé, kteří v zajetí nejbolestněji pociťovali zánik pravidelné bohoslužby, vrátivše se ze zajetí velmi brzy se chopili stavby chrámu, a že věc neodložili teprve snad na druhý rok Dariův (níže 4, 5.).

V. 9. K dozoru vyvoleny byly tři rodiny známé z 2, 40. Josuovci, Kedmihelovci a Odoviášovci. — Místo „Judovi“ dlužno čísti „Odoviášovi“. — Dodatek o Henadadovcích neuvedených v seznamu levitů 2, 40., zdá se býti glosa.

V. 10. „v rouše svém“ bohoslužebném. Srv. 2. Par 5, 12. — O kněžských troubách srv. Nm 10, 9. — Dle 2, 41. vrátili se ze zajetí toliko Asafovci. — O Davidových snahách upraviti bohoslužebný zpěv a hudbu viz 1. Par 25, 2; 2. Par 23, 18.

V. 12. Mladší jásali, že budou míti nový chrám, starší právě tak hlasitě naříkali, že tento nový chrám nevyrovná se nádherou bývalému chrámu Šalomounovu, jehož byli ještě pamětníci. Srv. Ag 2, 3; Zach 4, 9. n.

i hlavy rodů, totiž starší, kteří byli viděli chrám prvý, plakali velmi hlasitě, když zakládán byl chrám tento před jejich očima, zatím co (ostatní) množství jásalo radostí velmi hlasitě. [13] Aniž mohl kdo rozeznati hlas jásotu radostného od hlasu plačícího lidu; neboť vesměs křičel lid velmi hlučně, že bylo slyšeti hlas (jeho) daleko.

Překážky stavbu zastavily (4, 1.—24.).

Odmrštění Samařané mstí se tím, že se snaží práci Židů zkaziti (4, 1.–5.). Obžaloba Židů podaná perské koruně (6.—16.). *a)* Xerxovi (v. 6.). *b)* Artaxerxovi (v. 7.) *c)* opět Artaxerxovi (v. 8.—16.). Královský reskript (17.—22.). Stavba přerušena (23. n.).

Hlava 4. — [1] Když uslyšeli nepřátelé Judovi a Benjaminovi, že zajatci stavějí chrám Hospodinu, Bohu Israelovu, [2] přistoupivše k Zorobabelovi a ke hlavám rodovým, řekli jim: „Nechať smíme stavěti s vámi; nebo tak jako vy, hledáme Boha vašeho; hle, my přinášeli jsme oběti (jemu) ode dnů Asorhaddana, krále assyrského, který nás sem uvedl. [3] Avšak Zorobabel, Josue a ostatní hlavy rodů israelských odpověděli jim: „Není dovoleno, bychom stavěli vy a my (společně) dům Bohu našemu; ale toliko my smíme stavěti Hospodinu, Bohu našemu, jak přikázal nám Cyrus, král perský.“ [4] Unavoval tedy lid (té) krajiny ruce lidu judského a vytrhoval je ze stavby; [5] najímali také proti nim rádce, aby kazili úmysl jejich všecku dobu Cyra, krále perského, až do kralování Daria, krále perského.

Hl. 4. — V. [1]. „nepřátelé“ bylo pohanské obyvatelstvo z Assyrie do Samařska přesazené, které zanevřelo na Židy zejména když odepřena jim byla žádost jejich; velkými již „nepřáteli“ byli, když psal zápisky své Esdráš. Srv. 3, 3.

V. [2]. „Zorobabel a hlavy rodové“, jmenované výše 1, 5. byl jakýsi „zemský výbor“, nebo „národní rada“ nového židovského státu, podřízený ovšem perské vládě. — Asorhaddan = Assur-ach-iddin = Assur bratra daroval = Asarhaddon. (Viz tabulku na str. 1208.) — Pohané ti přišedše z Assyrie, ctili své domácí bohy, 4. Král 17, 22. nn. 41.), spolu však chtěli také získati si přízeň boha nového svého bydliště. Viz 4. Král 17, 28. Spisovatel Esdr vážil zmínku o Asarhaddonovi podobně jako níže 4, 10. zmínku o Assurbanipalovi z pramene písemného nebo ústního (od Samařanů). Památky klínopisné vypravují, že Asarhaddon táhl proti Sidonu; dobyv Sidonu, rozbořil jej a odvedl obyvatelstvo jeho do Assyrie; za to vystavěl ve Fenicii jiné město (Kar-Aššur-achi-iddina) a osadil je obyvatelstvem přivedeným z východnějších a severnějších krajin. Z Fenicie snadno se rozšířily ty živly jižně až do Samařska, splynuly se živly příbuznými a pamatovali si, že je tam usadil Asarhaddon. — Samařané chtěli ctíti domácího, místního boha Jahve, aby jich netrestal; chtěli jej ctít způsobem, jak předpisoval zákon starých Israelitů, za jejichžto potomky se pokládali. Opatřili si proto v těchto dobách ten zákonník (Pt), jestli ho dosud neměli. — „Boha našeho“ = Jahve. — Samařané chtěli také se domoci v Jerusalemě vlivu a potom vlády náboženské, politické, občanské. To Židé dobře postřehli, proto zamítli jejich návrh.

V. [3]. Cyrus (1, 3.) dovolil chrám stavěti toliko vrátivším se obyvatelům říše judské, nikoli však Samařanům. Hlavní důvod, proč Samařany odmítli, byla snaha zachovati v nové obci ryzí a přísné jednobožství, které by mohlo býti ohroženo náboženskými (i národními) míšenci, kteří smýšleli mnohobožsky.

V. [4]. „ta krajina“ = provincie perská, Palestina; „lid té krajiny“ = Filišťané, Ammonové a zejména Samařané, kteří v době zajetí byli se v Judsku usadili. Viz výše.

V. [5]. „rádce“ = náhončí, agenty, kteří působili u perských úřadů zejména u dvora královského k tomu, by překazili stavbu chrámu. Očerňovali Židy viníce je z úmyslů velezrádných; chtějí prý domoci se samostatnosti; k tomu prvý krok je stavba chrámu. — Cyrus maje důležitější věci na starosti, nemohl se zabývati osobně stížnostmi Samařanů, ponechal rozhodovat o nich svým úřed-

6 Za panování pak Assuera, na počátku kralování jeho, sepsali žalobu proti obyvatelům judským a jerusalemským.
7 A za dnů Artaxerxových psal Beselam, Mitridates, Tabeel a jiní, kteří byli v radě jejich, Artaxerxovi, králi perskému list; obžaloba psána byla aramským písmem i jazykem [Aramsky].
8 Reum Beelteem a Samsaj písař napsali jeden list o Jerusalemě Artaxerxovi králi, takový:
9 „Reum Beelteem, Samsaj písař, jakož i ostatní úředníci jejich, (dále) Dinejští, Afarsatachejští, Terfalejští, Afarsejští, Erchuejští, Baby-

níkům a ti rozhodli v neprospěch Židů; tak byla blahovůle Cyrova zmařena. Po Cyrovi († 529) nastoupil Kambyses (529—522), pak Pseudosmerdis (522) a po něm Darius I. (521—485). Časově dlužno za v. 5. čísti v. 24. — Úryvek 6.—23. vypravuje z doby pozdější, kdy chrám již stál, a kdy nepřátelé Židů brojili proti obnově jerusalemských hradeb! Srv. k Esdr 10, 44. — Z důvodů věcných (proti postupu časovému) položen sem, aby čtenář nabyl ihned přehledu, kterak nepřátelé Židů pracovali ne toliko proti stavbě chrámu, nýbrž i zdí jerusalemských.

V. 6. Assuerus, hebr. Achašvéróš, na perských klínových nápisech (staropersky) Chšajáršá, na babylonských Chiši'arša, na suských (elamsky) Ikšiirša je perský panovník známý jménem řeckým Xerxes (485—465.). — Znění této žaloby nepodáno. Jest možno, že Židé již za Xerxa počali opravovati hradby jerusalemské, snad i bez královského dovolení. — Xerxes byl zaměstnán válkami s Egyptem a Řeckem, mohli se tedy domnívati Židé, že se jim podaří nyní postaviti jerusalemské zdi, že ten podnik ujde pozornosti královského dvora. Neušli však pozornosti svých sousedů! Klameth míní, že domnělá velezrada, ze které byli Židé u něho obviněni, zůstala v mysli Xerxově vězeti, že povolil návrhům Amanovým, Židům nepřejícím (Est 3, 5. nn.; 13, 5. nn.); proto prý též Ester neodvážila se vyzraditi, že jest Židovka.

V. 7. Artaxerxes I. nástupce Xerxův 465—424. — Tabeela snaží se Klameth ztotožniti s Tobiášem, jmenovaným níže (Neh 2, 10.) a považovati jej za tajemníka Sanaballatova. Mitridates tento je jiný než jmenovaný výše 1, 8. — Byl to perský úředník jako jeho kolegové tu jmenovaní. — Klameth se domnívá, že Židé za posledních let Xerxových, kdy byl u vesla vládního Mardocheus, dodali si odvahy a počali opravovati jerusalemské zdi. Když však po smrti Xerxově nastoupil Artaxerxes, použili nepřátelé Židů změněných poměrů k tomu, by Židy zase u perského dvora obžalovali a další opravu zdí zamezili. Jejich snaha došla svého účelu aspoň na čas. „Aramsky“ je glossa čtenáře upozorňující, že následující úryvek 4, 8 nn. je psán v bibli aramsky. Skladatel knih Esdr a Neh pojal jej z jiného pramene, (psaného aramsky) nežli byly prameny hebrejské. Viz úvod str. 1215. Že jsou podány tyto a jiné úřední listiny jazykem aramským potvrzuje jejich pravost. Jeť odjinud zjištěno, že Achemenovci užívali v úředních listinách různých jazyků svých národů. Na východě uveřejňovali vyhlášky (staro) persky, elamsky, a babylonsky (srv. klínové nápisy Achemenovců, jež vydal Weiszbach) na západě, kde vládla aramština, aramsky. Také v archivu židovské obce v Elefantině (Horní Egypt) chován byl 1. opis aramské žádosti, kterou poslala obec ta (Jéb) r. 408 perskému místodržícímu v Jerusalemě jménem Bagóhímu a 2. aramská odpověď Bagohiho a Delaje, kterou posel přinesl. Viz Neh 2, 19. — Neteler myslí, že tento list poslaný Artaxerxovi opakuje, co psáno listem Xerxovi podaným (v. 6.) a na který Xerxes neodpověděl.

V. 8. připomíná druhou žalobu na Jerusalem za krále Artaxerxa I., kterou podali jiní úředníci a jejížto znění níže jest uvedeno. — „Be'él-te'ém“ lépe pokládati za obecné jméno označující stav Reumův: „velitel“ — „písař“ = tajemník. „takový“ jak podán níže ve v. 11. nn.

V. 9. Místo „Dinejští“ překládají novější: „soudcové“; místo „Afarsatachejští čtou: „pořadatelé“, místo „Terfalejští“: „písaři na desky“; a místo „Afarsejští“: „písaři“. Sice jsou to jména osadníků z Babylonie do Palestiny přesazených, jako jména další: Erchuejští (=? obyvatelé Erechu Gn 10, 10.), atd. — Místo „Dievšti“ čti: „to jest“. — Susy jmenovany níže Neh 1, 1. — Také Max Streck, nejnovější vydavatel klínových nápisů Assurbanipalových přisuzuje této zprávě biblické dějinnou cenu a domnívá se, že jmenovaný král assyrský převedl ty národy do Palestiny buď potom, když byl dobyl Babylona (r. 648) nebo že jinou část jich převedl později, když byl zničil říši elamskou (kolem r. 640—638).

lonští, Susští, Dievští, Elamští, [10] a jiní z národů, které převedl Asenafar
veliký a slavný, a rozsadil je po městech samařských, i po jiných
krajinách v Zářečí v pokoji“ . . . — [11] Opis listu, který mu poslali, je
tento: — „Artaxerxovi králi, služebníci tvoji, lidé, kteří jsou v Zářečí,
vzkazují pozdrav! [12] Známo buď králi, že Židé, kteří se vrátili od tebe
k nám, přišli do Jerusalema, města buřičského a velmi zlého, které
stavějí dělajíce hradby jeho, a zdi spojujíce. [13] Nyní tedy buď známo
králi, bude-li to město vystavěno, a zdi jeho zopraveny, že daně, cla
a ročních poplatků dávati nebudou, že tak i krále ta škoda stihne.
[14] Protož my, pamatujíce, že sůl paláce jíme, a pokládajíce za neslušnou
věc dívati se na škody královy, poslali jsme oznámiti to králi, [15] abys
dal hledati v knihách památností otců svých. Nalezneš pak psáno
v (těch) letopisech a zvíš, že to město je město odbojné, škodlivé
králům i krajinám, a že se vzpoury v něm zdvihají od starodávna,
pročež i to město zkaženo bylo. [16] Známo činíme králi, bude-li to město
vystavěno, a zdi jeho zopraveny, že vladařství v Zářečí míti nebudeš.“
[17] Král odeslal odpověď Reumovi, Beelteemovi, Samsajovi písaři,
i ostatním, kteří byli v radě jejich, obyvatelům Samaře i jiným v Zá-
řečí, vzkazuje pozdrav a pokoj:
[18] „Žaloba, kterou jste nám poslali, zřetelně čtena byla přede mnou.
[19] I rozkázal jsem a hledali, a nalezli, že to město od starodávna po-
vstávalo proti králům a že vzpoury a války z něho pocházely; [20] býváliť
i králové velmi mocní v Jerusalemě, kteří panovali nad veškerou kra-

---

V. [10]. Asenafar = Assurbanipal, syn a nástupce Asarhaddonův. — „veliký a slavný“ = assyrskému titulu „šarru rabbu“ = velekrál. Letopisy Assurbanipalovy na válci Rassamově vypravují, že Assurbanipal odvedl na své páté a sedmé výpravě proti Elamsku množství lidí a dobytka do Assyrie. Slovem „Assyrie“ možno tu rozuměti západní provincie assyrské proti východnímu Elamsku. K západním těm provinciím patřila také Syrie, Fenicie a Palestina. (Nikel.) — „Zářečí“ (Zaeufratí) se stanoviska perského čili Abar-Nahará jest název satrapie perské, která zabírala dnešní Syrii a Palestinu. Assyrsky slula Ebir nári. — Slovy „v pokoji“ dohaduje Vulg obvyklý pozdrav pisatelův, který býval v čele listu. Viz níže 5, 7.

V. [11]. Skladatel knih Esdr začal ve v. 9. znění listu, avšak ve v. 10. k němu připojil svou poznámku; tou znění přerušeno, proto ve v. 11. vraceje se ku znění listu opakuje, co řečeno na konci v. 8. — „lidé v Zářečí“ vyjmenováni již ve v. 9; také pozdrav dán (dle Vulg) již ve v. 10. („v pokoji“).

V. [12]. „od tebe“ = od Artaxerxa I. Jsou to zajatci, kteří sedmého roku vlády Artaxerxa I. přišli s Esdrášem do Jerusalema. Viz níže 7, 7. (Ti, kdo kladou činnost Esdrášovu za Nehemiáše, (do r. 398) myslí ovšem na jinou výpravu židovských zajatců z Babylonie do Palestiny. Klameth klade tu výpravu mezi ll. 454—451. V čele její byl snad bratr Nehemjášův Chanani (Neh 1, 2.). — Fischer se domnívá, že nezdařený pokus opraviti hradby stal se v ll. 455—450. Když pak vzbouřil se proti vládě perské Megabyzos, a uchvátil panství nad Syrií a Palestinou, podařilo se Židům stavěti nerušeně hradby mezi ll. 450—446. Brzy je však zase pobořili perští velmoži, kteří zůstali říši věrni. (V ll. 446—445 po pádu Megabyzově.) Jerusalem vzdoroval „buřičsky“ zejména Nabuchodonosorovi; viz níže v. 15.

V. [14]. „sůl paláce jíme“ = jsme živeni z královských důchodů, král jest jejich chlebodárcem. Srv. naše pořekadlo: Koho chleba jíš, toho píseň zpívej. (Rieszler však překládá: „dodáváme sůl do chrámu“ jerusalemského.)

V. [15]. „otcové“ zde = předchůdcové na trůně (Nabuchodonosor). — „krajiny“ = provincie.

V. [17]. „Král“ Artaxerxes I.

V. [20]. naráží na rozsah říše za Davida a Šalomouna. Čím skvělejší vzpomínky dějepisné má národ, tím houževnatější jest a tím snáze touží po samostatnosti.

jinou, která je za Řekou, a poplatky, clo, i důchody brali. [21] Proto
nyní slyšte nález: Zabraňte mužům těm, aby to město nebylo stavěno,
dokud snad ode mne (jináče) poručeno nebude. [22] Hleďtež, abyste
v té věci nedbalí nebyli, aby znenáhla nerostla škoda královská."
[23] Když tedy opis nálezu Artaxerxa krále čten byl před Reumem
Beelteemem, Samsajem písařem a rádci jejich, odešli rychle do Jerusalema
k Židům, a zabránili jim (stavěti) mocí a silou.
[24] Tehdy přetrženo bylo dílo domu Páně v Jerusalemě, a nepracovali až do druhého roku kralování Daria, krále perského.

Stavěno dále, až byl chrám dokonán (5, 1.—6, 22.).

Počato znova (5, 1. n.). Zpráva poslaná Dariovi (5, 3.—17.). Odpověď Dariova (6, 1.—12.). Chrám byl posvěcen (6, 13.—18.). Velikonoce slaveny (6, 19.—22.).

Hlava 5. — [1] Prorokovali pak Aggeus prorok a Zachariáš, syn
Addův, prorokujíce Židům, kteří byli v Judsku a v Jerusalemě, ve jménu
Boha Israelova. [2] Tehdy povstali Zorobabel, syn Salatielův, a Josue,
syn Josedekův, a počali stavěti chrám Boží v Jerusalemě; byli pak
s nimi proroci Boží pomáhajíce jim.
[3] Téhož času přišel k nim Tatanaj, místodržitel v Zářečí, Starbu-

---

V. [21]. Důvody proč Artaxerxes nezakázal Židům stavbu hradeb venkoncem, ale toliko ji zastavil na neurčitou dobu, vidí Klameth ve vlivu Nehemjáše, jenž již tehdy byl vysokým královským úředníkem (Neh 1, 1. nn.); stal prý se jím snad proto, že pocházel z královského rodu Davidova (?). Ježto se velmi snažil (Nehemjáš) by vymohl královské povolení ke stavbě zdí jerusalemských, poslal do Jerusalema svého bratra Hananiho, aby mu podal zprávu, jak se věci mají. (Neh 1, 3.). Co se nepodařilo Nehemjášovi tentokráte, podařilo se mu o málo později. (Neh 2, 1. nn.). Artaxerxes později skutečně dovolil Židům stavěti zdi. Viz Neh 2, 1. nn.

V. [23]. Z „mocí a silou" vyvozuje Nikel právem, že došlo k boji mezi Židy a perským vojskem, které pobořilo hradby Židy zatím vystavěné. Srv. Neh 1, 1.—4. Holzhey se domnívá, že bylo tehdy mnoho Židů pobito, do otroctví prodáno, vypuzeno, že snad byly také spáleny od „lidu té krajiny" posvátné knihy Židů. — Že týž Artaxerxes asi 10 let později dovolil Nehemjášovi stavěti zdi jerusalemské lze vysvětliti změnou názorů králových. Artaxerxes přesvědčil se, že Židé v posledních 10 letech, dynastii královské velmi nebezpečných, zůstali trůnu věrni, mohl tedy vysoký dvořenín, jakým Nehemjáš byl, to dovolení od krále vymoci. Ostatně nezakázal Artaxerxes stavbu hradeb jerusalemských venkoncem, ale toliko ji zarazil, dokud nepořídí jinak (v. 21.).

V. [24]. vypravuje dále, kde byl přestal v. 5. Viz tamže. Z toho, že v. 6.—23. položen tu časově v před, nelze vyvozovati, že bohoduchý spisovatel nerozeznával stavbu chrámu od stavby hradeb, ani že se mylně domníval, že Xerxes a Artaxerxes I. panovali před Dariem I! Úryvek položen sem dle zákona o združování podobných představ. Ve v. 1.—5. vypravováno o překážkách kladených stavbě chrámu; k tomu připojena zpráva o podobných překážkách stavbě zdí (v. 6.—23.). (Dle Rieszlera „tehdy" je r. 530., t. j. počátek vlády Kambysovy v celé říši perské po Cyrovi a druhý rok vlády Dariovy t. j. Kambysovy je r. 528!).

Hl. 5. — V. [1. n.] „Tehdy" druhého roku krále Daria (4, 24.), t. j. 520 před Kr. 24. dne VI. měsíce. Srv. Agg 2, 1.—5. (= 1, 15.—19.); Zach 1, 16; 4, 9; 6, 12; 8, 9. — „počali stavěti" = dále pracovati o díle dosud nedokonaném, protože přerušeném; základy položeny již dříve (3, 10.—13; 5, 16.). Možno, že ten nový počátek stavby přiměřeně oslavili (Zach 8, 1.—9.).

V. [3]. Tatanaj byl místodržící (satrapa) celé perské satrapie, kterému byl Zorobabel, místodržitel judský, podřízen. Jméno satrapy (hebr. Tattenaj, řecky Sisinnés) nalezeno bylo na novobabylonských tabulkách z doby Daria I. ve tvaru Uštannu. Dle těch tabulek byl Uštannu prvého a třetího roku Dariova místodržícím perským (satrapou) v Ebir-nári (Abar-nahara, Zářečí). — Starbuzanaj byl asi jeho tajemník. (Srv. výše 4, 9.) — „radové" = úředníci. — Ta komise byla vypravena, jak snadno lze se dovtípit, na popud Samařanů. — „radu" = dovolení. — Starbuzanaj snad zkomoleno z perského Mithrabauzana = Mitrou (bohem) vykoupený. O Mitrovi srv. výše 1, 8.

zanaj i radové jejich a takto se tázali jich: „Kdo vám dal radu, byste
tento dům stavěli a zdi jeho opravovali?“ 4 Na to jsme jim odpově-
děli oznámivše jména původců té stavby. 5 Že však oko Boha jejich
bylo nad staršími Židů, nemohli jim zabrániti, ale za dobré bylo
uznáno, by vznesena byla ta věc na Daria a potom aby zadost uči-
nili té žalobě.

6 Opis listu, který poslal Tatanaj, místodržitel Zářečí, Starbuzanaj,
úředníci jeho (a) Arfasachejští, kteří byli v Zářečí, králi Dariovi;
7 zpráva, kterou mu poslali, byla psána takto:

„Dariovi králi pokoj dokonalý!

8 Známo buď králi, že jsme přišli do kraje judského, k domu
Boha velikého; stavějí jej kameny nehoráznými a dřevem obkládají
stěny; dílo pilně se staví a roste v rukou jejich. 9 I tázali jsme se
těch starších a takto jsme jim řekli: „Kdo vám dal moc, abyste dům
tento stavěli a zdi tyto opravovali?“ 10 Ano i na jména jejich ptali
jsme se jich, abychom ti (je) oznámili, a napsali jsme jména mužů
těch, kteří jsou přední mezi nimi. 11 A dali nám odpověď takovouto:
„My jsme služebníci Boha nebe i země, a stavíme chrám, který byl
postaven před mnohými těmito léty, jejž byl veliký král israelský do-
konale vystavěl. 12 Ale když byli ke hněvu popudili otcové naši Boha
nebes, vydal je do rukou Nabuchodonosora, krále babylonského, Chalda;
ten také dům tento zbořil, a lid jeho převedl do Babylona. 13 Avšak
roku prvého Cyra, krále babylonského, Cyrus král rozkázal, aby tento
dům Boží (zase) vystavěn byl. 14 Nadto i nádoby chrámu Božího zlaté
a stříbrné, které byl Nabuchodonosor vzal z chrámu jerusalemského,
a jež byl odnesl do chrámu babylonského, vzal Cyrus král z chrámu
babylonského a dány byly (muži) jménem Sassabasarovi, jehož i kní-
žetem ustanovil. 15 A řekl mu: „Nádoby tyto vezmi, jdi, a slož je ve
chrámě, který je v Jerusalemě, a dům Boží ať se staví zase na svém
místě.“ 16 I přišel tehdy ten Sassabasar, položil základy chrámu Božího

---

V. 4. přelož: „Na to tázali se jich takto: „Jak se jmenují mužové, kteří tuto stavbu stavějí“? — Co bylo perské komisi dále oznámeno, viz níže ve v. 11. nn.

V. 5. „potom,“ až dojde od Daria krále odpověď, bude konečně rozhodnuto, smějí-li stavěti dále čili nic; zatím stavěti smějí. — „oko“ zde obraz ochrany.

V. 6. Místo „Arfasachejští“ překládají novější „správcové.“

V. 7. Zdá se, že tu titul královský zkrácen. Také pozdrav je krátký. (Ve starších dobách (amarnských) blahopřáli si východní panovníci šířeji: „Budiž pokoj tobě, domu tvému, ženám tvým, synům, velmožům, koňům, vozům a zemím tvým, dokonalý pokoj“!).

V. 8. O takových „velikých kamenech“ srv. 3. Král 5, 17. — O dřevěném pažení tamže 6, 15.

V. 10. Seznam těch jmen přiložili nejspíše k tomuto oznámení.

V. 11. Jmenují se „služebníky Boha nebe i země“, aby se bál tohoto velikého Boha (v. 8.), kdo by chtěl jim zakazovati stavbu chrámu. — „veliký král“ = Šalomoun.

V. 14. O Sassabasarovi viz výše 1, 8.

V. 16. Již tedy Sassabasar kladl (opravoval) základy; později opět činil tak Zorobabel dle 3, 10.—13. Byla, jak zřejmo, na čas práce ta přerušena. Možno však také s Nikelem se domnívati, že tytéž základy chrámu, 3, 10.—13, připsané Zorobabelovi jakožto samosprávné hlavě židovské obce jsou tu připsány Sassabasarovi jakožto královskému komisaři. Od té doby, kdy byly základy položeny ke stavbě chrámu (534? Esdr 3, 8.), uběhlo do tohoto času (520) asi *16 roků*. Za tu dobu mohly se z archivů ztratit listiny od Cyra tehdejším perským úřadům dané, že Uštannu táže se perského dvora. Nebyl ještě satrapou za Cyra. Mohla-li se obec židovská vykázati písemným svolením Cyrovým

v Jerusalemě, od toho času až dosud se staví, ale ještě není dokonán.“
[17] Nyní tedy vidí-li se za dobré králi, rač dáti hledati v knihovně královské, která je v Babyloně, zda-li Cyrus král poručil, aby stavěn byl dům Boží v Jerusalemě, a vůli královskou o té věci rač poslati nám.“

Hlava 6. — [1] Tehdy král Darius rozkázal, i hledali ve skladu písemných památek, které byly uloženy v Babyloně,
[2] i nalezen byl v Ekbatanech, to jest na hradě v provincii medské jeden závitek, a takto bylo v něm zaznamenáno:
[3] „Záznam, léta prvního krále Cyra. — Cyrus král rozkázal, aby vystavěn byl dům Boží, který je v Jerusalemě, na místě kde by podávali oběti, a základy by položili, na kterých bylo by lze stavěti do výše loket šedesáti
[4] po třech vrstvách z kamenů nehorázných a tak po vrstvě ze dřeva nového. A náklad z domu královského budiž dáván.
[5] Také nádoby chrámu Božího, zlaté a stříbrné, které Nabuchodonosor byl pobral z chrámu jerusalemského, a byl je přenesl do Babylona, buďtež navráceny a doneseny do chrámu jerusalemského na místo své; složeny jsou ve chrámě Božím.“

[6] Proto nyní Tatanaji, místodržiteli Zářečí, Starbuzanaji, a úředníci vaši, Afarsachejští, kteří jste za Řekou, buďte jich daleko,
[7] a nechte, ať dělají ten chrám Boží kníže Judovců a starší jejich, nechať ten dům Boží vystavějí na jeho místě.
[8] Také já přikazuji, čeho má se dostati těm starším židovským, aby mohl vystavěn býti dům Boží, aby totiž z pokladnice královské, to jest z daní, které se odevzdávají ze Zářečí, pečlivě dávány byly náklady mužům těm, aby dílo nemělo překážky.
[9] Třeba-li čeho, buďto býčků, beránků, nebo kozelců v obět zápalnou

---

ke stavbě, mohl Uštannu o jeho pravosti pochybovati; spíše však se zdá, že Židé nemohli se vykázati písemným dovolením Sassabasarovi kdysi daným. — Ze způsobu, jakým Židé mluví o Sassabasarovi plyne, že tehdy nebyl již perským místodržícím. Z toho, že základy chrámu jsou tu přičítány Sassabasarovi, nelze vyvozovati, že jich nekladl s ním Zorobabel. Jmenovati Zorobabela Peršanům nemělo smyslu (Neteler).

V. 17. „v knihovně“ = v archivu, který hebr. nazývá klenotnicí právem, ježto listiny měly velikou cenu.

Hl. 6. — V. 1. n. V Ekbatanách (Srv. Jud 1, 1.) sídlili králové perští. Susy byla také residence jejich. Poznámka, že byl perský říšský protokol hledán v Babyloně, nalezen však v Ekbatanách, potvrzuje dějepisnou přesnost a hodnověrnost pramene, kterého použil skladatel knih Esdr. Spisovatel, který by byl si smyslil onen výnos, byl by vypravoval, že byl nalezen v Babyloně. (Meyer-Nikel.) Spisovatel může dokonce doložiti pravost listu úřední poznámkou: Záznam.

V. 3. 60 loket bylo zvýší chrámové průčelí; tolikéž bylo u země široké, zachovány tedy míry chrámu Šalomounova. Srv. 3. Král 6, 2. — Zachovány též asi proto, že bylo lze částečně užíti zbylých základů šalomounských. Měl-li býti náklad na stavbu chrámu zapraven ze státní pokladny, pochopitelno, že státní správa stanovila také rozměry toho chrámu.

V. 4. Ze tří vrstev kamene a jedné vrstvy dřeva měla býti také v chrámě Šalomounově vystavěna zeď vnitřního nádvoří dle 3. Král 6, 36; 7, 12. — Z popisu chrámu až příliš krátkého možno přece jen vyvozovati, že měl býti vystavěn dle vzoru chrámu Šalomounova.

V. 5. končí výnos krále Cyra. — V. 6. počíná rozkaz Dariův. — Místo „složeny jsou ve chrámě Božím“ (v Babylonii?) dle hebr. nařizuje Cyrus Sassabasarovi: „ty slož to v domě Božím“. — V. 3.—5. jsou dle smyslu vyňaty z výnosu krále Cyra, daného judskému místodržícímu Šešbaççarovi, o kterémžto výnosu nalezena úřední zpráva buď v říšských letopisech králů perských, nebo v jakémsi „jednacím protokole“; proto „záznam“ v. 3. Srv. výnos Cyrův výše 1, 2.—4.

V. 6. Afarsachejští jmenováni výše 4, 9; 5, 6.

V. 8. Také jiné mimobiblické prameny potvrzují, že Darius usiloval získati si přízeň kněží slavných svatyní.

Bohu nebes, obilí, soli, vína a oleje dle ustanovení kněží, kteří jsou
v Jerusalemě, budiž jim dáváno každý den, aby nebylo v něčem stesku;
[10] a nechať podávají oběti Bohu nebes, a modlí se za život krále i synů
jeho. [11] Já také rozkazuji: Kdokoli by změnil příkaz tento, budiž vy-
bořen z domu jeho trám, budiž vztyčen a na něj naražen, dům pak
jeho ať jest učiněn obecným (mrvištěm). [12] Bůh pak, který usídlil jméno
své tam, ať rozptýlí všecka království i národ, který by vztáhl ruku
svou, by odporoval a zkazil ten dům Boží, který je v Jerusalemě. Já
Darius tak přikazuji a chci, by pečlivě bylo toho dbáno!"
[13] Tatanaj tedy místodržitel Zářečí a Starbuzanaj i úředníci jeho,
dle toho, jak rozkázal Darius král, bedlivě učinili. [14] A tak starší ži-
dovští stavěli, a dařilo se jim dle proroctví Aggea proroka a Zachariáše,
syna Addova; stavěli až dostavěli z rozkazu Boha Israelova a z roz-
kazu Cyra a Daria [a Artaxerxa] králů perských. [15] Dokonali ten dům
Boží do dne třetího měsíce adar roku šestého kralování Daria krále.
[16] I slavili synové Israelovi, kněží, levité i ostatní přestěhovalci posvě-
cení domu Božího s radostí; obětovali pak na posvěcení domu Božího
býčků sto, beranů dvě stě, beránků čtyři sta a kozlů za hřích veškerého
Israele dvanácte dle počtu kmenů Israelových. [18] Ustanovili také kněze
v třídách jejich a levity v oddílech jejich při službě Boží v Jerusalemě,
jak psáno je v knize Mojžíšově.
[19] Slavili pak synové Israelovi, přestěhovalci, velikonoce čtrnáctého

---

V. 10. Také Cyrus Peršan a ctitel bohů perských (Ahuramazdy) prosil Marduka, boha Babylonu, aby milostiv byl jemu i synu jeho Kambysovi. (Válec Rassamův). — A před ním prosil král babylonský Nabunaid boha slunce Šamaše, aby chránil jej i syna jeho Baltasara. — Také Židé elefantinští slibují Bagohimu, že bude míti podíl na obětech, které budou podávány ve chrámu jejich, přičiní-li se, aby byl znova vystavěn. Viz Neh. 2, 19.

V. 11. Koliti byl hrdelný trest Peršanům běžný (také Římanům). Dle Herodota již i Assyrové kolili. Jak, ukazují vypukliny: hruď, hrdlo zločincovo napíchli na ostrý kůl. — Rušiti náboženství bývalo všady ve starověku nejpřísněji trestáno.

V. 12. „odporoval" tomuto výnosu královskému. — (Možno že i tento výnos Dariův skládal („koncipoval") úředník krále Daria původu židovského. Srv. „který usídlil jméno své tam" s Dt 12, 11; 14, 23.). — Králové babylonští a assyrští zpravidla svolávají trest bohů na toho, kdo by se odvážil bořiti chrámy, které postavili.

V. 14. Jmenovaní proroci dodávali stavějícím Židům svými povzbuzujícími výroky (= „proroctví") odvahy, chuti a vytrvalosti. — Místo „dle" hebr.: „následkem." — „a Artaxerxa" je glossa se zřetelem K 4, 7.—23. — Také Židé babylonští poskytli podporu svým soukmenovcům stavějícím chrám (Zach 6, 9.). — (Dle Rieszlera Darius = Artaxerxes = Kambyses! „šestý rok" (Kambysův) pak, kdy byl chrám dokonán, jest r. 524. před Kr.!) — (Rozkaz od Artaxerxa, stavěti městské zdi, dostal Esdráš a také jej vykonal. Druhý list Artaxerxovi výše uvedený 4, 8.—16. vypravuje totéž. Neteler.)

V. 15. n. „adar" měsíc 12tý (únor-březen). — „šestý" rok Daria I. = 516/515 před Kr. Chrám byl asi posvěcen jmenovaného dne 3. adaru. Stavba si vyžádala tedy $4^1/_2$ roku. S 3. Esdr 7, 5. a Josef Flav. (Starož. XI, 4, 7.) místo „třetího" snad lépe: „dvacátého třetího."

V. 17. Zajatci, kteří se z Babylona vrátili, byli sice toliko Judovci, Benjaminovci a Levité, ale pokládali se za nástupce a dědice všech 12 kmenů israelských, proto obětují *12* kozelců, jakožto oběti za hřích srv. Lv. 9, 3. n.

V. 18. O kněžích a levitech mluví Nm hll. 3.—8. — „Zákon Boží" o bohoslužbě (Pt) měli tedy Židé judští již r. *515*, t. j. bezmála 60 roků dříve nežli přišel Esdráš (458)!!! Tímto veršem (18.) končí aramský úryvek, který začal 4, 8.

V. 19. 14. nisanu, tedy přesně dle zákona Ex 12, 6. a nikoli snad o měsíc později, jako kdysi za Ezechjáše dle 2. Par 30, 2.

dne měsíce prvého.
[20] Bylif se očistili kněží a levité jako jeden (muž);
všichni byli čisti, že mohli zabíjeti beránka velikonočního za všecky
přestěhovalce, i za bratry své kněze i za sebe.
[21] A jedli synové Israelovi, kteří se byli vrátili ze zajetí i všichni, kteří se byli k nim oddělili od nečistoty národů (té) krajiny, by hledali Hospodina, Boha
Israelova.
[22] Drželi pak slavnost přesnic sedm dní s veselím; neboť
Hospodin byl je rozveselil, že obrátil srdce krále assyrského k nim,
aby pomohl jim v díle domu Hospodina, Boha Israelova.

Příchod Esdrášův (7, 1.—8, 36.).

Esdrášův původ (7, 1.—5.). Jeho cesta (6.—10.), plná moc (11.—26.). Modlitba díků (27. n.). Soupis Esdrášových přestěhovalců (8, 1.—14.). Přípravy na cestu (8, 15.—30.). Příchod do Jerusalema (8, 31.—36.).

Hlava 7. —
[1] Po těchto událostech, za kralování Artaxerxa, krále
perského, Esdráš, syn Sarajáše, syna Azariáše, syna Helkiáše,
[2] syna
Selluma, syna Sadoka, syna Achitoba,
[3] syna Amariáše, syna Azariáše,
syna Marajota,
[4] syna Zarahiáše, syna Oziho, syna Bokkiho,
[5] syna
Abisue, syna Fineesa, syna Eleazara, syna Árona kněze prvního —

V. 20. Kněží tentokráte více horlili, by levitsky (obřadně) byli čisti nežli kdysi dle 2. Par 29, 34. — Za některé laiky zabíjeli velikonoční beránky levité již za krále Ezechjáše (2. Par 30, 17.); za Josiáše zabíjeli za kněze (2. Par 35, 11. 14.); tu zabíjejí za všecky. Srv. proti tomu Ex 12, 6. nn.

V. 21. „národové“ = pohané, kteří se v době zajetí do Judska byli přistěhovali. — „kteří se oddělili“ a k vrátivším se zajatcům („k nim“) se přidali, byli chudí Judovci, kterých Nabuchodonosor odvésti nedal do zajetí, a kteří byli nassáli mnoho pohanského ducha ze svých sousedů, nyní však se vzpamatovali a počali s novou obcí vykonávati ryzí náboženství israelské.

V. 22. Přesnice slaveny 15.—21. dne nisanu. Ex 12, 15; 13, 6; 2. Par 30, 21; 35, 17. Darius mohl býti zván králem „assyrským“, ježto území bývalé Assyrie patřilo za Daria říši perské Do mezery mezi posvěcením chrámu (515) a příchodem Esdrášovým (458 níže hl. 7.) dlužno časově zařadit aspoň něco z Esdr 4, 6. nn. Zorobabel mizí z dějin. Za panování Artaxerxa I. jistě již místodržitelem v Jerusalemě nebyl. Po něm nebyl již žádný Davidovec ustanoven místodržícím snad proto, že vláda perská věřila žalobám na Židy, že nejsou dosti oddáni králi a že touží po samostatnosti.

Hl. 7. — V. 1. „Po těchto událostech“, vypravovaných ve hl. 6., které se přihodily r. 515 před Kr. za Daria I. Po tomto králi nastoupil r. 486 (na podzim) Xerxes, za něhož sběhly se události, vypravované v knize Est. — Artaxerxes, jmenovaný tuto ve v. 1. je dle názorů většiny vykladačů Artaxerxes I. Dlouhoruký (465—424). Viz níže k v. 7. Esdráš přišel do Jerusalema „sedmého roku“ (níže v. 7.) tohoto krále, t. j. r. 458 před Kr. Je tedy mezi hl. 6. a 7. časová mezera 515—458 = 57 roků. — Následující rodopis jmenující od Árona do Esdráše, tedy na dobu asi 1000 let 17 kolen jest neúplný. Dokonalejší rodopis podán 1. Par 6, 1. nn. Zejména dlužno vytknouti, že byl Esdráš vzdálenějším potomkem (= „syn“) Serajáše, který byl posledním veleknězem před zajetím (4. Král 25, 18.), tedy r. 587, kdežto Esdráš vystupuje teprve r. 458! — Esdr narodil se nejspíše a vychován byl v Babyloně, který byl hlavním sídlem zajatců judských; tam také nejsnáze mohl dojíti vzdělání v písmech, zejména v zákoně Mojžíšově, tam mohl osvojiti si neuhasitelnou touhu, by vzkříšený národ israelský ve vlasti dle toho zákona žil. Působil-li Esdráš v Jerusalemě již r. 458, a bylo-li mu tehdy nejméně 30 roků, narodil se kolem r. 488, tedy v posledních letech krále Daria I. (521—486). Žil již v době, kdy zajetí babylonské přineslo své ovoce, změnu náboženskomravního smýšlení, odvrat od model, rozhodný sklon k životu dle Mojžíšova zákoníku. (Srv. 2. Par 36, 21.) R. 445, kdy přišel Nehemjáš poprve do Jerusalema, byly Esdrášovi asi 43 roky a když Nehemjáš r. 433 odešel, bylo Esdrášovi 55 roků. Mohl tedy působiti s Nehemjášem, když přišel po druhé do Jerusalema, ano mohl i Nehemjáše přežíti.

[6] tento Esdráš vyšel z Babylona; byl to znalec písma, zběhlý v zákoně
Mojžíšově, který dal Hospodin, Bůh Israelův. A dal mu král, ježto
ruka Hospodina Boha jeho byla nad ním, vše za co žádal. [7] Vyšli
(s ním také někteří) ze synů Israelových, i ze synů kněžských a levit-
ských, ze zpěváků, z vrátných, i z chrámových nevolníků, do Jeru-
salema léta sedmého Artaxerxa krále. [8] A přišli do Jerusalema měsíce
pátého téhož roku sedmého jmenovaného krále. [9] Prvního dne totiž
prvního měsíce počal cestu z Babylona a prvního dne měsíce pátého

---

V. 6. „znalcem písma" („písmákem") sluje právem Esdráš ne toliko proto, že byl zběhlý v zákoně Mojžíšově, že mu vyučoval, že byl tedy „učitelem zákona" slovem i písmem, nýbrž i pro jiné své zásluhy o sbírku posvátných knih starozákonních. — Ze způsobu, jakým mluví tu i jinde skladatel knih Esdr o zákoníku Mojžíšově vyplývá, že to byla kniha již dávno prve známá, že ji tedy nepřinesl Esdráš z Babylonie jako „novinku"! — Není nemožno, že Esdráš sám o sobě znalost zákona napsal, ježto neučinil tak z marnivosti, ale proto, by patrno bylo, proč právě on byl vůdcem nové výpravy do Jerusalema, a ustanoven k úkolu vypsanému níže ve v. 14. nn.

V. 7. Ježto bible neudává přesně kolikátý Artaxerxes to byl, domnívali se někteří novější vykladatelé (Hoonacker, Klameth a jj.), že to byl Artaxerxes II. Mnemon (405—358); dle toho přišel prý Esdráš do Jerusalema r. 398. př. Kr., tedy po druhém příchodu Nehemjášově a důsledně dlužno prý Esdr hll. 7.—10. časově položiti za 13. hl. knihy Nehemjášovy. Domněnka ta však nedošla vše-obecného souhlasu, ježto důvody její nejsou dosti pádné. Lzeť si dobře představiti, že po blahodárné činnosti Esdrášově líčené Esdr 7.—10. nalezl Nehemjáš o 13 roků později Židy v žalostném nábožensko-mravním stavu, ježto Esdrášovy opravy brzy zase zanikly. Že názory Esdrášovy na smíšená manželství byly přísnější nežli náhledy Nehemjášovy, není v bibli řečeno; nelze tedy odtud vyvozovati, že opravy Esdrášovy, ježto přísnější, jsou pozdější nežli Nehemjášovy. Není tedy třeba násilně rušiti postup dějin, jak je vypravuje spisovatel Esdr, není třeba Esdr 7.—10. překládati za Neh 13. — Z Neh 1, 1.—4. vyplývá, že krátce před příchodem Nehemjášovým byly hradby jerusalemské zpustošeny. Byl tedy učiněn prve pokus, by byly opraveny. Z Esdr 4, 9.—16. vyplývá, že ten pokus učinili zajatci, kterým Artaxerxes výslovně dovolil vrátit se do vlasti; to však mohou býti toliko zajatci, kteří se vrátili před Nehemjášem a byli přivedeni od Esdráše (Esdr 7, 1. nn.). — (Když přišel Esdráš do Jerusalema, nemělo Judsko žádného perského svého místodržícího v Jerusalemě. To však nemohlo býti, když byl Nehemjáš po prvé tím místodržícím (20. roku Artaxerxova) ani když jím byl po druhé (32. roku Artaxerxova). Nemohlo to býti mezi r. 20.—32., ježto Esdráš přišel 7. roku Artaxerxova do Jerusalema. Nemohlo to ani býti po r. 32., ježto Nehemjáš přišed po prvé do Jerusalema nalezl tam muže, kteří byli přišli s Esdrášem: Levita Hasabiáš Esdr 8, 19 a Neh 3, 17; Hattuš Esdr 8, 2. a Neh 3, 10; Daniel Esdr 8, 2. a Neh 10, 6; Malkiáš Esdr 10, 31. a Neh 3, 11; Meremot Esdr 8, 33. a Neh 3, 4; Mešullam Esdr 8, 16. a Neh 3, 4. — Z činnosti Esdrášovy za prvního působení Nehemjášova (Neh 8.—10.), t. j. po r. 445 vyplývá, že bylo tehdy Esdrášovi nejméně 30 roků; přišel-li do Jerusalema teprve sedmého roku Artaxerxa II., t. j. r. 398., bylo mu asi 80 roků. Je však málo pravděpodobno, že takový stařec podnikl namahavou cestu do Palestiny, tu že tolik působil a takovému starci že dal král perský tak značná práva a výsady. — Zavázal-li se lid již před příchodem Esdrášovým, že nebude vcházeti ve smíšená manželství (Neh 8.—13.), nápadno, že Esdráš ve své modlitbě (Esdr 9, 6. nn.) o slavném tom závazku ni slovem se nezmiňuje. — Dle Neh hl. 8. nn. žádá lid Esdráše, aby přinesl „zákon". Ta výzva je pochopitelná, jestliže již dříve Esdráš zákon předčítal a prováděl. Nikel. Jiní jinak.) — Srv. též k Neh 13, 28. — (Rieszler se domnívá sice také, že Esdráš přišel po druhém příchodu Nehemjášově. „Artaxerxa" však ztotožňuje s Kambysem a dle toho přišel prý Esdráš do Jerusalema r. *523*!) — Od r. *458* počítají někteří 70 ročních týdnů, po kterých dle Dan (9, 24. nn.) přijde Mesiáš. Odpočítávají od r. 458 šedesát devět týdnů ročních, t. j. 483 roky a tak docházejí do r. 25. po Kristu, kdy Pán veřejně vystoupil. Viz výklad toho místa k Dan 9, 24. nn.

V. 8. n. Dle 8, 31. vyrazili 12. nisanu. Pátý měsíc slul ábh (náš červenec-srpen.) Trvala tedy cesta z Babylona do Jerusalema asi půl 4. měsíce: ke konci března vyšli a v polovici července dorazili do Jerusalema.

přišel do Jerusalema, ježto ruka Boha jeho dobrá byla nad ním.
10 Měltě úmysl zpytovati zákon Hospodinův, plniti jej a učiti lid israelský právu a spravedlnosti.
11 Opis výnosu, který dal král Artaxerxes knězi Esdrášovi, znalci písma, zběhlému v řečech a příkazech Hospodinových, jakož i v ustanoveních jeho v Israeli, je tento:
12 „Artaxerxes, král nad králi,
Esdrášovi, knězi, znalci zákona Boha nebes veleučenému, pozdrav!
13 Ode mne (tímto) jest ustanoveno, komukoli by se líbilo v království mém z lidu israelského, z kněží jeho a z levitů, jíti do Jerusalema, ať
s tebou jde. 14 Neboť od krále a sedmi radů jeho poslán jsi, abys vyšetřil
Judsko a Jerusalem podle zákona Boha tvého, který máš v rukou, 15 a donesl stříbro a zlato, které král a radové jeho dobrovolně obětovali Bohu
Israelovu, jehož příbytek je v Jerusalemě, 16 jakož i všecko stříbro a zlato, cokoli ho nalezneš ve veškeré krajině babylonské a dary lidu a kněží, cokoli jich budou dobrovolně obětovati k domu Boha svého, který je
v Jerusalemě. 17 (To) svobodně vezmi a bez meškání nakup za ty peníze býčků, beranů, beránků a příslušných obětí suchých i mokrých a podej je na oltáři chrámu Boha vašeho, který je v Jerusalemě.
18 A cokoli se zalíbí tobě a bratřím tvým s ostatkem zlata a stříbra činiti, dle vůle Boha svého, učiňte. 19 Dále nádoby, které ti jsou dány ke službě domu Boha tvého, dej před obličej Boží v Jerusalemě.
20 Také jiné věci, kterých by bylo třeba k domu Boha tvého, jakkoli mnoho bude potřebí vynaložiti, dáno bude z pokladu komory královské, 21 ode mne. Já Artaxerxes král ustanovuji a přikazuji všem strážcům pokladny veřejné, kteří jsou v Zářečí, cokoli by žádal od vás Esdráš kněz, znalec zákona Boha nebes, abyste bez prodlení dali,
až do sta hřiven stříbra, 22 do sta korů obilí, do sta batů vína, do sta
batů oleje, soli pak bez míry. 23 Vše, co ke službě Boha nebes přísluší, budiž dáváno pečlivě k domu Boha nebes, aby snad nerozhněval se na říši krále a synů jeho.

V. 12—26. psán zase aramsky. — Slovy „veleučenému pozdrav“ rozvádí volně Vulg. hebrejské „a tak dále“.

V. 14. „sedm radů“ (jakesi ministerstvo) jmenováno též Est 1, 14. (Někteří se domnívají, že mezi nimi nebo v úřednictvu jim podřízeném byl také Žid, který tento výnos sestavil a k podpisu královu přichystal; tím prý lze vysvětliti, že je „židovsky zabarven“.) — „vyšetřil“ a také zjednal pořádek. — Byl tedy Esdráš královským „komisařem“. — Král ponechával Židům velikou samosprávu. Král a ministři chtějí si dary získati také přízeň „boha jerusalemského“, neb aspoň odvrátit jeho hněv (níže v. 23.). — (Již Kambyses a Darius jmenovali se ve svých královských listinách ctiteli bohů egyptských.)

V. 16. Židé, usedlí v provincii babylonské, měli Esdrášovi odevzdati nucenou daň, která tu není blíž určena (= „stříbro a zlato, cokoli ho nalezneš...“); nad to mohli zámožnější dobrovolnými dary přispěti.

V. 17. O nekrvavých obětech, příslušných k obětem krvavým srv. Nm 15, 4.—10.

V. 19. srv. s 8, 25. — Nejsou to nádoby z bývalého chrámu Šalomounova jako 1, 7; 5, 14; 6, 5. Jsou to nádoby nové, dary krále a ministrů jeho.

V. 20. „z komory královské“ = z důchodů provincie judské.

V. 22. Hřivna stříbra měla v době perské 33·66 kg, tedy 100 hřiven = 3.366 kg = 841.500 kor. — 100 korů = 364·40 hl. — 100 batů = 36·644 hl. — Sůl neměla valné ceny. — Dějepisně je zjištěno, že perští králové měli ve svých pokladnách obrovské bohatství a že také „královsky“ z něho rozdávali. V bohoslužbě našlo se vždy dosti potřeb (žertvy, výzdoba, oprava chrámu, platy kněžím, levitům, zpěvákům, hudebníkům, vrátným atd.).

V. 23. „co přísluší“ dle zákona Boha nebes (hebr.).

24 Také vám oznamujeme o všech knězích, levitech, zpěvácích,
vrátných, chrámových nevolnících a (ostatních) služebnících v tom domě
Božím, že nemáte moci, byste jim clo, dávku nebo roční poplatek uklá-
dali. 25 Ty pak, Esdráši, podle moudrosti Boha svého, kterou máš
v rukou, ustanov soudce a úředníky, aby soudili veškeren lid, který
je v Zářečí, totiž ty, kteří znají zákon Boha tvého; neznalé pak učte
svobodně. 26 A kdokoli by neplnil zákona Boha tvého, a zákona krá-
lova bedlivě, budiž odsouzen buďto na smrt, nebo do vyhnanství, ke
ztrátě majetku svého, nebo do žaláře.“

V. 24. „v á m“ perským úředníkům. — „o s t a t n í s l u ž e b n í c i“ správcové pokladů chrámových, věcí zasvěcených atd. Viz 1. Par 26, 20. 26. 29. nn. — Již Darius osvobodil od daní bohoslužebníky v listě Gadatovi. I později dali nebo nechali tuto výsadu kněžstvu panovníci syrští (Jos. Flavius, Starož XII., 3. 3.).

V. 25. „m o u d r o s t“ = zákon, zákoník. — „l i d“ židovský. — „n e z n a l í“ jsou zejména chudí Židé, kteří po r. 587. (pád Jerusalema) v Judsku zůstali a pohanstvím v době 587—538 načichli. — „z á k o n k r á l ů v“ = uznávati nadvládu perskou a platit daně; ostatně mohli se spravovati Židé svým zákoníkem. — Tento královský výnos není zabarven persky, nelze prý tedy se domnívati, že byl psán původně persky, nýbrž aramsky. (?) Listina 7, 11.—26. je psána aramštinou velmi čistou, bez živlů perských (persismů); těch se nesnadno vyvarovali p e r š t í úředníci, kteří onen diplom Esdrášovi složili (koncipovali). Fischer se proto domnívá, že listina není tu podána v původním znění, ale tak, jak ji přepracoval poněkud volněji neznámý ž i d o v s k ý spisovatel („excerptor“), který dokonale aramštinu ovládal a který si učinil z listiny „v ý t a h“ v čisté aramštině. Tím také vyložen zjev, že listina ve znění zde podaném jeví důkladnou znalost obřadných zákonů židovských, jakou nesnadno přičítati pohanským perským úředníkům, kteří ji v původním znění složili („koncipovali“). Fischer shledává mezi 7, 11.—23. a částmi, které psal samostatně skladatel knih Esdr (a Par) veliké podobnosti věcné i slohové; z toho vyvozuje názor na výsost pravděpodobný, že s k l a d a t e l E s d r p o d á v á s v ý m i s l o v y t o l i k o v ý t a h ú ř e d n í h o d i p l o m u, který dostal Esdráš od vlády perské; zachovány z něho zejména vv. 13.—16. 23. 25. n.; také titul „k r á l k r á l ů v“ v. 12. (Jindy užívá skladatel knih Esdr názvu „k r á l p e r s k ý“ 4, 5. 24; 6, 14; srv. 4, 6. n. 23; 6. 1. 13.) — Skladatel knih Esdr (dle Fischera nebyl to E s d r á š!) mohl si opatřiti listinu 7, 11.—26. snadno, ježto ji přinesl Esdráš do Jerusalema. — Kterak nabyl však listin, které podává výše 4, 6.—6, 12., zejména ž a l o b, které poslali perští úředníci palestinští královskému dvoru, které nemohli přece Židé jerusalemští uložiti do svých archivů?! Ani Cyrovým p í s e m n ý m dovolením stavěti chrám nemohli se prokázati, i bylo dlužno hledati je v archivu ekbatanském. Výše 6, 2. Neměli-li Židé jerusalemští té listiny ve svém archivu, kde se jí dopídil skladatel knih Esdr (1, 1. nn.)? Všecky ty listiny byly jistě v a r c h i v e c h p e r s k ý c h. Je také známo, že někteří Židé (Daniel, Nehemjáš, Mardocheus) domohli se vysokých úřadů při dvoře babylonském a perském. Zajímaly je osudy jejich národa, hlavního města, opatřili si přístup k úředním listinám, jejich národa se týkajícím a učinili neb dali si učiniti z nich v ý t a h y a r a m s k é, opatřené přiměřenými a r a m s k ý m i p o z n á m k a m i. Z tohoto aramského pramene napsaného přítelem Esdrášovým a Nehemjášovým (ne-li Esdrášem samým) vážil části aramské skladatel knih Esdr. Protože ten přítel Esdrášův a Nehemjášův přinesl do Jerusalema ve sbírce aramských výtahů úředních listin také diplom Esdrášův (7, 11.—26.) i Nehemjášův (Neh 2, 8.) snadno vysvětliti, že tento ani onen nepojal jich do svých p a m ě t í. „E x c e r p t o r“ psal aramsky v Babylonii, aby mu rozuměli Peršané i Židé. Ve sbírce té nebyly výtahy listin z dob Xerxových, proto nepodává je ani skladatel Esdr. Že byla ta sbírka psána v Babylonii a ne v Jerusalemě, vyplývá z 4, 23; 5, 5. Srv. proti tomu 4, 17; 6, 1. (Fischer.)

V. 26. Staří trestali velmi přísně rušení bohoslužeb, rušitele náboženství. Přísné tresty bohů svolávaly nápisy chrámové na ty, kdo by je bořili. — (Protože jsou údaje o bohoslužbě židovské v listě Artaxerxově velmi podrobné, nepochybuje Neteler, že se tázala vláda perská Esdráše na počet a vlastnosti obětí; rychlá odpověď žádala sečtělost v Pt; tak mohla vláda perská dovolávati se jí ve jmenovaném královském diplomu.)

[27] Požehnán (buď) Hospodin, Bůh otců našich, který dal to
v srdce královo, by zvelebil dům Hospodinův, který je v Jerusalemě
[28] a naklonil ke mně své milosrdenství před králem, před rady jeho
a přede všemi vysokými úředníky královskými.
Tak já posilněn jsa rukou Hospodina, Boha svého, která byla
nade mnou, shromáždil jsem přední z Israele, kteří by šli se mnou.

Hlava 8. — [1] Hlavy rodů a domovská příslušnost (jejich,) těch,
kteří vyšli se mnou za panování Artaxerxa krále z Babylona, je tato:
[2] Ze synů Fineesových: Gersom.
Ze synů Itamarových: Daniel.
Ze synů Davidových: Hattus, [3] ze synů Secheniášových.
Ze synů Farosových: Zachariáš, a s ním zapsaných sto padesáte mužských.
[4] Ze synů Fahat-Moabových: Eljoenaj, syn Zarehův, a s ním dvě stě mužských.
[5] Ze synů: (...): Secheniáš, syn Ezechielův, a s ním tři sta mužských.
[6] Ze synů Adanových: Abed, syn Jonatanův, a s ním padesáte mužských.
[7] Ze synů Alamových: Isaiáš, syn Ataliášův, a s ním sedmdesáte mužských.
[8] Ze synů Safatiášových: Zebediáš, syn Michaelův, a s ním osmdesáte mužských.
[9] Ze synů Joabových: Obediáš, syn Jahielův, a s ním dvě stě osmnácte mužských.
[10] Ze synů (...): Selomit, syn Josfiášův, a s ním sto šedesáte mužů.
[11] Ze synů Bebajových: Zachariáš, syn Bebajův, a s ním dvacet osm mužů.
[12] Ze synů Azgadových: Johanan, syn Ekketanův, a s ním sto deset mužů.
[13] Ze synů Adonikamových, těch, kteří byli poslední, tato jsou jména: Elifelet, Jehiel, Samajáš, a s nimi šedesáte mužů.
[14] Ze synů Begujových: Utaj a Zachur, a s nimi sedmdesáte mužů.
[15] Shromáždil jsem je u řeky, která běží k Ahavě, a pobyli jsme tu
tři dni. I hledal jsem v lidu a mezi kněžími (nějaké) levity, ale nena-

V. 27. n. K listu královskému připojuje (zase již hebrejsky) Esdr zbožný vzdech (27. 28a.) a vypravuje dále (v. 28b.).

Hl. 8. — V násl. seznamu udán nejprve rod (= „domovská příslušnost“), pak jméno zástupce, hlavy příslušníků tohoto rodu, jejichžto počet podán dále. — Takový zástupce Eleazarovců (jedné větve Aronovců) byl Gersom; zástupce druhé větve, t. j. Itamarovců byl Daniel (Neh 10, 6.). K Eleazarovcům patřil také sám Esdráš (výše 7, 1.—5.). Hattus jmenován též 1. Par 3, 22; byl vnukem (= „ze synů“ = „syn“) Sechenjášovým. — Jména rodů zde uvedených vyskytují se většinou také výše 2, 1.—14; a níže Neh 7, 8.—20. — Čísla osob jsou jen okrouhlá, ne tedy přesná.

Ve v. 5. doplň z Esdr 2, 8; 10, 27: Zetuových.

Ve v. 10. doplň ze LXX.: „Baniových.“

V. 13. Jmenovaní Adonikamovci byli „poslední“, takže nikdo z toho rodu již v Babylonii nezůstal(?).

V. 14. Úhrnem bylo tu s Esdrášem asi *1500 duší.*

V. 15. Shromáždil je 1. nisanu r. 458. před Kr. (7, 9.). — Ahava sluje tu krajina, níže ve v. 21. řeka, t. j. nejspíše kanál Eufratu nedaleko Babylona. — V těch třech dnech zapisoval Esdráš přibylé vystěhovalce. Nebylo mezi nimi levitů nejspíše proto, že služba jejich v Jerusalemě neslibovala mnoho hmotných výhod. Srv. výše k 2, 36.—39.

lezl jsem tam (žádného). [16] Proto poslal jsem Eliezera, Ariela, Semejáše, Elnatana, Jariba, druhého Elnatana, Natana, Zachariáše a Mosollama, hlavy, jakož i Jojariba a Elnatana, učitele; [17] poslal jsem je k Eddovi, který je hlavou v místě Chasfii a položil jsem jim do úst slova, která by mluvili k Eddovi a bratřím jeho, chrámovým nevolníkům v místě Chasfii, aby nám přivedli služebníky domu Boha našeho. [18] I přivedli nám — protože ruka Boha našeho dobrá byla nad námi — muže velmi učeného ze synů Moholiho, syna Leviho, syna Israelova, [jakož i] Sarabiáše, syny a bratry jeho, osmnácte (mužů), [19] dále Hasabiáše, a s ním Isaiáše z Merarovců, bratry a syny jeho, dvacet (mužů), [20] a z chrámových nevolníků, jež byl dal David a knížata ke službě levitům, dvě stě dvacet nevolníků; ti všichni svými jmény byli zaznamenáni.

[21] A tak vyhlásil jsem tu půst u řeky Ahavy, abychom se mrtvili před Pánem Bohem svým a vyprosili od něho šťastnou cestu, sobě, rodinám svým, i všemu jmění svému. [22] Styděl jsem se totiž od krále žádati pomoc jezdců, kteří by bránili nás před nepřáteli na cestě, neboť řekli jsme králi: „Ruka Boha našeho je nade všemi, kteří hledají ho, k dobru; ale mocný a silný hněv jeho na všecky, kteří opouštějí ho.“ [23] Postili jsme se tedy a prosili jsme Boha svého za to, i podařilo se nám.

[24] Oddělil jsem pak z předních kněží dvanácte (mužů, jakož i) Sarabiáše, Hasabiáše, a s nimi deset bratří jejich [25] a odvážil jsem jim stříbro, zlato a nádoby zasvěcené domu Boha našeho, které byl obětoval král, radové jeho, úředníci jeho, i veškeren lid israelský, co ho tam bylo; [26] odvážil jsem do rukou jejich stříbra hřiven šest set padesát, nádob stříbrných sto, zlata sto hřiven, [27] dvacet zlatých číší po tisíci dukátů, a dvě nádoby z nejlepší, lesklé spěže, pěkné jako zlato. [28] A řekl jsem jim: „Vy jste posvěceni Hospodinu, a posvěceny jsou (tyto) nádoby, stříbro a zlato, které dobrovolně obětováno je Hospodinu, Bohu otců našich; [29] pečlivě to střezte, dokud toho neodvážíte před hlavami kněží, levitů a rodů Israelových v Jerusalemě, do pokladu domu Hospodinova.“ [30] I přijali kněží a levité tu váhu stříbra a zlata, i nádob. aby ji donesli do Jerusalema, do domu Boha našeho.

[31] Dvanáctého dne měsíce prvního hnuli jsme se od řeky Ahavy, abychom se brali do Jerusalema. Ruka Boha našeho byla nad námi a ušetřil nás ruky nepřítele a zákeřníka na cestě. [32] I přišli jsme do

---

V. 16. n. „učitelé“, t. j. znalci zákona, u kterých bylo lze nalézti poučení, byli dva muži posléze jmenovaní. — O chrámových nevolnících a jejich poměru k levitům viz 1. Par 25, 1. 9. (Hummelauer). — „hlavou“ = starostou židovské obce ve jmenovaném místě.

V. 19. n. místo „jeho“ čti se LXX.: „jejich“. — „byli zaznamenáváni“ v seznamu vracejících se zajatců; těch jmen tu však neuvádí. — Všech přihlásivších se levitů bylo 18 + 20 = 38 mužů.

V. 21. n. O postu srv. 3 Král 21, 27.—29. — „pomoc jezdců“ = eskortu. — Srv. Is 52, 4.—12; 48, 20. n.; 44, 28.—45, 3.

V. 24. Zvoleno *12* kněží a *12* levitů. Z levitů jmenováni dva, známí již z v. 18. n. Všimni si záliby ve dvanáctce; srv. výše 2, 2.

V. 25. srv. 7, 16.

V. 26. Hřivna stříbra v dobách perských = 33·66 kg, tedy 650 × 33·66 = 21.879 kg = 5,469.750 kor. — Původně byla zde udána váha jedné té nádoby, při opisování však číslice se ztratila. — Počítáme-li, že lehká hřivna zlata vážila 29·472 kg, vážilo 100 hřiven 2.947·2 kg = 10,020.480 kor. — dukát = darik. Viz 1. Par 29, 7; 1000 dariků = 8·4 kg; 20 nádob vážilo: 160·8 kg = 536.720 kor. — Úhrnem 10,020.480 + 5,469.750 + 536.720 + x (stříbrné nádoby) = 16,026.950 + x kor.! Zdá se, že byly číslice při opisování porušeny, zveličeny.

Jerusalema a pobyli jsme tu tři dni. [33] Dne pak čtvrtého bylo odváženo
stříbro, zlato i nádobí v domě Boha našeho skrze Meremota, syna
Uriáše kněze — a byl s ním Eleazar, syn Fineesův, a s těmi byli Jo-
zabed, syn Josuův a Noadajáš, syn Bennojův, levité — [34] dle počtu a váhy
všeho, a všecka ta váha byla tehdy zapsána.
[35] Obětovali pak ti, kteří byli přišli ze zajetí, přestěhovalci, celo-
paly Bohu Israelovu, býčků dvanácte za veškeren lid israelský, beranů
devadesát šest, beránků sedmdesát sedm, a kozlů za hřích dvanáct;
(to) vše v celopal Hospodinu.
[36] A odevzdali rozkazy královy královským satrapům a úředníkům
za Řekou, a (ti) podporovali lid i dům Boží.

Náprava manželského života mezi přestěhovalci
(9, 1.—10, 44).

Esdráš dovídá se o smíšených manželstvech (9, 1. n.). Jeho bolest a modlitba (9, 3.—15.). Pokusy o rozvod smíšených manželstev (10, 1.—17.). Seznam těch, kdož pojali cizinky za manželky (10, 18.—44.).

Hlava 9. — [1] Když to bylo dokonáno, přistoupili ke mně přední
říkouce: „Neoddělil se lid israelský, (ani) kněží a levité, od národů
(těchto) krajin, od ohavností jejich, totiž Kanaanských, Hetejských,
Ferezejských, Jebusejských, Ammonských, Moabských, Egyptských
a Amorrhejských; [2] nebo vzali sobě a synům svým (manželky) z dcer
jejich a smísili plémě svaté s národy (těchto) krajin; přední a před-
stavení měli dokonce první ruce v tom přestoupení.
[3] Když jsem tu věc uslyšel, roztrhl jsem plášť a řízu svou, rval
jsem si vlasy z hlavy i z brady, a seděl jsem truchle. [4] I sešli se ke

---

V. [34]. Bylo vše odváženo dvěma kněžím a dvěma levitům, jak patrno, správcům chrámového jmění. „Zapsána“ byla ta váha a počet nádob do chrámového seznamu, do „inventáře“, který byl asi v kobce chrámové (v archivu) uložen. — O Meremotovi srv. Neh 3, 4. 21; 7, 63. — Srv. Neh 10, 5; 12, 3. — Binnuj také jmenován Neh 10, 9; 12, 8.

V. [35]. 12 (96 = 8 × 12) připomíná, že se přestěhovalci pokládají za zástupce všech 12 kmenů Israelových. — Vše bylo ztráveno ohněm, žádný obětní kvas.

V. [36]. „satrapové“ znamenají tu nižší úředníky nežli byli vladaři velikých „satrapií“, na které byl říši perskou rozdělil Darius I. Viz výše. V Jerusalemě tehdy asi místodržitel, t. j. náčelník župy (župan, hebr. „pechá“) nebyl, byli tam zajisté však nižší perští úředníci, podřízení některému sousednímu županovi (samařskému?). Esdráš neměl sice titul „pechá“, jako později Nehemjáš, měl však tolik práv královských, že mocí svou rovnal se bezmála „pechovi“.

Hl. 9. — V. [1. n.] Různí národové pohanští, bydlící v Judsku jsou opsáni poněkud pozměněnou starou běžnou formulkou, známou z Ex 13, 5; Dt 7, 1. a jj. vv. — Smíšená manželství ohrožovala ryzost jednobožství v rodinách židovských. Matka vychovaná v modlářství a v mravouce s ním srostlé, třeba přijala zevně židovské náboženství svého manžela, vychovávala děti v duchu pohanském. Zhouba manželství smíšených byla patrna již Gen 6. Později zavázal Abraham přísahou svého služebníka, že neožení Isáka s pohankou. Proto také zákon smíšené sňatky omezoval Ex 34, 16; Dt 7, 3; 23, 3. (Srv. však Dt 23, 7.) (Také církev katolická dožila se smutných zkušeností se smíšenými sňatky a proto je zakazuje.) — „svaté plémě“ (či „símě“) jsou Židé! Srv. Is 6, 13; Ž 105, 35; 2. Kor 6, 14. — Israelité byli zajetím trestáni za to, že se směšovali příliš s pohany. Sotvaže smiloval se nyní nad nimi Pán a uvedl je zpět do vlasti, hřeší zase týmže způsobem! Jejich pohlaváři pohoršují lid! Nebudou trestáni zase?

V. [3]. srv. s Lv 10, 6; Nm 14, 6; Jos 7, 6.

V. [4]. „slova Boha Israelova“ byly hrozby v Pt, zejména Dt (7, 4.). Srv. Is 66, 2. 5. O „večerní oběti“ srv. 3. Král 18, 29; 4. Král 16, 15.

mně všichni, kteří se báli slova Boha Israelova pro (to) přestoupení
přišlých ze zajetí, já pak seděl jsem smuten až do večerní oběti.
5 V čas pak oběti večerní vstal jsem od mrtvení svého, roztrhl
jsem (opět) plášť a řízu svou, klekl jsem na kolena, a rozprostřev ruce
své k Hospodinu, Bohu svému, 6 řekl jsem:
„Bože můj, hanbím a stydím se pozdvihnouti tváři své k tobě;
nebo nepravosti naše přerostly hlavu naši a hříchy naše vzrostly až
k nebi 7 ode dnů otců našich; též i my sami hřešili jsme těžce až do
tohoto dne; a pro nepravosti naše vydáni jsme byli my, králové naši,
kněží naši v moc králů (cizích) zemí, pod meč, v zajetí, za kořist
a na veřejnou hanbu, jak (má se věc) i dnes. 8 Nyní maličko a na
chvilku (sice) dostalo se nám milosrdenství od Hospodina Boha našeho,
že nám něco (nás) zbylo, že dán byl nám kolík na svatém jeho místě,
že osvítil oči naše Bůh náš a že dal nám krapet života v porobě naší;
9 nebo (ačkoli) rabové jsme, neopustil nás v porobě naší Bůh náš,
ale sklonil se k nám milostivě před králem perským, aby nám da-
roval život, aby vyvýšil dům Boha našeho, aby obnovil rumiště jeho
a dal nám ohradu v Judsku a Jerusalemě. 10 Avšak nyní co máme říci,
Bože náš, po těch událostech? Vždyť opustili jsme (zase) příkazy
tvé, 11 které jsi dal skrze služebníky své proroky řka: „Země, do které
jdete, byste ji zabrali, je země nečistá pro nečistotu národů těch krajin,
pro ohavnosti těch, kteří ji naplnili kříž na kříž skvrnami svými. 12 Nyní
tedy dcer vašich nedávejte synům jejich, a dcer jejich nebeřte synům
vašim; štěstí pak jejich a blahobytu jejich na věky nehledejte, abyste
byli silni, požívali, co země dobrého dává, a dědici měli syny své na
věčné časy.“ 13 Po všech těch věcech, které přišly na nás pro skutky
naše velmi zlé a pro velikou vinu naši, když ty, Bože náš, zbavils nás
nepravosti naší a vysvobodils nás, jak se věci dnes mají, nesmíme
zpětit se a rušiti příkazy tvé, nesmíme manželstvím přiznit se s národy
těmito ohavnými. Zda měl bys hněvati se na nás až do skonání, že
bys nenechal nám, kdo by zbyl a zachoval (nás)? 15 Hospodine, Bože
Israelův, ty jsi spravedlivý, že jsme dnes zbytek zachráněných. Hle,
před tebou jsme v provinění svém; nebo nelze před tebou obstáti pro
takovou věc.“

Hlava 10. — 1 Když se tak modlil a kál Esdráš, pláče a leže
(na tváři) před chrámem Božím, sešel se k němu z lidu israelského
velmi veliký zástup mužů, žen i dětí, nebo plakal lid pláčem velikým.

V. 6. n. Esdráš, ač nemá sám viny, ztotožňuje se úzce s národem hříšným, přijímá dobrovolně zodpovědnost za hříchy lidu. Láska k národu ho pudí.

V. 8. „kolík“ je počátek stanu, bydliště kočovníkova. Také Židům dopřál Pán, že směli postaviti chrám; ten je však toliko počátek chrámu, jaký má býti a bohdá bude. Tou nadějí zasvitlo nyní oko Židů (= „osvítil oči“).

V. 9. „ohradu“, = ochranu, bezpečná sídla chráněná (přízní králův perských). Hebr. „gádér“ neznamená tu městské hradby! Těch sídel bezpečných nedostalo se toliko Jerusalemanům, ale všem Judovcům. (Neteler vidí tu důkaz, že dostal Esdráš dovolení, by směl stavěti hradby („gádér“) jerusalemské; toho dovolení také prý použil, jak patrno z 4, 12.—16. Srv. též 4, 17.—23; 7, 6.).

V. 11. srv. s Gn 15, 16; Lv 18, 24 n; Dt 7, 3; Sdc 3, 6. — Slova „proroka“ Mojžíše opakovali a rozváděli „proroci“ pozdější.

V. 12. srv. s Dt 7, 2 n; 11, 8.

V. 15. „spravedlivý“ = milostivě věrný, který činí dle toho, co slíbil. Kdo nesplní daných slibů je v širším slova smyslu „nesprávný“, „nespravedlivý“. (Srv. široký pojem „křesťanské spravedlnosti“.) Bůh sliboval ústy proroků, že zachová a vzkřísí zbytky národa.

2 I promluvil Secheniáš, syn Jehielův, Elamovec, k Esdrášovi řka: „My
(sice) zhřešili jsme proti Bohu svému vzavše si za manželky cizinky
z národů (těchto) krajin; ale nyní, ježto je pokání v Israeli nad tím,
3 zavážeme se smlouvou s Hospodinem, Bohem svým, že zapudíme
všecky ty ženy, i ty, kteří se z nich zrodili, dle vůle Páně a těch,
kteří si váží příkazů Hospodina, Boha našeho; podle zákona nechať
se stane! 4 Vstaň, tobě náleží to nařídit, a my budeme s tebou; vzmuž
se a učiň tak!" 5 Vstal tedy Esdráš a vyzval přední kněze a levity,
jakož i veškeren lid israelský, aby zavázali se přísahou, že učiní dle
toho slova; i přísahali. 6 Vstav pak Esdráš (s místa svého) před
domem Božím odešel do pokojíka Johanana, syna Eliasibova, a všed
tam chleba nejedl a vody nepil, ježto rmoutil se pro hřích přišlých
zajatců.

7 Bylo také provoláno v Judsku a v Jerusalemě ke všem přestě-
hovalcům, aby se shromáždili do Jerusalema; 8 kdokoli pak by ne-
přišel do tří dnů dle úrady knížat a starších, tomu že vzat bude ve-
škeren majetek, a sám že vyvržen bude z obce přestěhovalců. 9 Proto
sešli se všichni muži judští i benjaminští do Jerusalema ve třech dnech,
dvacátého dne měsíce, to jest měsíce devátého, všecek lid sedl si na
cestě k domu Božímu, a třásli se pro hřích i pro lijavce. 10 I vstav
Esdráš kněz řekl jim: „Vy jste přestoupili vzavše si za manželky ci-
zinky, a tak rozmnožili jste provinění lidu israelského. 11 Protož nyní
vyznejte se Hospodinu, Bohu otců svých, čiňte vůli jeho, a oddělte se
od národů (této) země, zejména od žen cizinek." 12 Tu odpověděla
všecka obec volajíc hlasem velikým: „Dle slova tvého k nám, tak se
staň! 13 Že však je lidu mnoho, že je čas deště, že tedy nemůžeme
venku státi, a že to není práce jednoho nebo dvou dní, ježto jsme
velmi mnoho zhřešili v této věci: 14 nechať jsou ustanoveni přední
z veškeré obce, a kdokoli by v městech našich byli, kteří pojali za

Hl. 10. — V. 2. Místo „ježto je pokání...nad tím" čti: „přesto má Israel ještě naději".

V. 3. Místo „Páně" čti: „pána mého" = Esdráše; srv. 9, 11.—13.

V. 6. Místo „všed tam", čti se Syr.: „přenocoval tam". — Tohoto Johanana (Jana) dlužno rozlišovati od stejnojmenného Neh 12, 11. 23. — (Tento velekněz žil mnohem později. Mohla by však ona cella býti nazývána „Jana" (velekněze) v dobách, kdy psal spisovatel Esdr (Nikel). Ti, kdož kladou působnost Esdrášovu za Nehemjášovu, do sedmého roku krále Artaxerxa II. (398) ztotožňují tyto dva „Jochanany" a vidí tu pádný doklad pro svou domněnku). Takové pokojíky či celly byly u chrámu zřízeny za byt kněží. Srv. 4. Král 23, 11; Jer 35, 4; 36, 10. 12.

V. 8. Konfiskovaný majetek, stížený kletbou („cherem" Dt 20, 10.—17.) býval kdysi ničen; po návratu ze zajetí dán byl do jmění chrámového. — Vyobcovaní z obce = ztráta práv náboženských i občanských. Viz Gn 17, 14. — Do „tří dnů" mohli se Židé sejíti, ježto byli usedlí v okolí Jerusalema.

V. 9. Devátý měsíc = kislev = listopad-prosinec; 20tý den jistě již byl v prosinci, kdy bývá v Jerusalemě dosti chladno a hustě z nenadání pršívá. Průměrná teplota v tom měsíci: 11° C; deštivých dnů 9·8. — „na cestě" = na prostranství východně chrámu (vnějšího nádvoří); srv. výše 3, 1; Neh 8, 1. — „chvěli se" zimou a strachem před trestem. — O podobných sněmech židovské samosprávné obce srv. Neh 5, 7; 8, 1; 9, 1.

V. 13. „velmi mnoho jsme zhřešili..." = případů smíšených manželství, jež dlužno vyšetřiti, je velmi mnoho.

V. 14. Věc vyšetří a postupně případ od případu urovná výbor (rada) veškeré obce israelské (= „přední"). K tomu soudu doprovodí strany místní úřady (= „starší a soudcové" Dt 21, 3.—8.), kteří úředně podají potřebná svědectví a doklady (ústně).

manželky cizinky, ať přijdou v uložený čas se staršími a soudci toho
onoho města, až odvrátí se hněv Boha našeho od nás pro ten hřích."
15 Jonatan (sice), syn Azahelův a Jaasiáš, syn Tekuův, odporovali
tomu, a Mesollam a levita Sebetaj pomáhali jim; 16 avšak přestěhovalci
učinili tak. Esdráš kněz a hlavy rodů dle domů otcovských — všichni
jsou jménem zaznamenáni — šli a zasedli prvního dne měsíce desá-
tého, aby věc vyšetřili. 17 A byli tím zaměstnáni, všemi muži, kteří
byli pojali za ženy cizinky, až do prvního dne měsíce prvého.
18 Bylo shledáno, že ze synů kněžských pojali ženy cizinky
(tito):

Ze synů Josue, syna Josedekova a z bratří jeho: Maasiáš, Eli-
ezer, Jarib a Godoliáš; 19 dali (na to) ruce své, že zapudí ženy své
a že obětovati budou po beranu ze stáda za svou zpronevěru.

20 Ze synů Emmerových: Hanani a Zebediáš.
21 Ze synů Harimových: Maasiáš, Eliáš, Semejáš, Jehiel a Oziáš.
22 A ze synů Feshurových: Eljoenaj, Maasiáš, Ismael, Natanael, Jozabed a Elasa.
23 Ze synů levitských: Jozabed, Semej, a Kelajáš, to jest Kalita; Fatajáš, Juda a Eliezer.
24 Ze zpěváků: Eliasib.
A z vrátných: Sellum, Telem a Uri.

25 A z lidu israelského:

Ze synů Farosových: Remejáš, Jeziáš, Melchiáš, Miamin, Eliezer, Melchiáš a Banea.
26 Ze synů Elamových: Mataniáš, Zachariáš, Jehiel, Abdi, Jerimot a Eliáš.
27 Ze synů Zetuových: Eljoenaj, Eliasib, Mataniáš, Jerimut, Zabad a Aziza.
28 Ze synů Bebajových: Johanan, Hananiáš, Zabbaj, Atalaj.
29 Ze synů Banijových: Mosollam, Melluch, Adajáš, Jasub, Saal a Ramot.
30 Ze synů Fahat-Moabových: Edna, Chalal, Banajáš, Maasiáš, Mataniáš, Beseleel, Bennuj a Manasse.
31 Ze synů Heremových: Eliezer, Josue, Melchiáš, Semejáš, Simeon,
32 Benjamin, Maloch, Samariáš.
33 Ze synů Hasomových: Matanaj, Matata, Zabad, Elifelet, Jermaj, Manasse, Semej.

V. 16 n. „všichni jsou jménem zaznamenáni" jako výše 8, 20. — měsíc desátý = tébét = prosinec-leden. Věc byla tedy vyřízena úředně za 3 měsíce. — Esdráš učinil tak, aby nikdo nemohl pohanský původ své manželky zatajiti. (Či byly zapuzeny toliko pohanky nenapravitelné? Srv. Neh 9, 2; 13, 23. 26.—28.).

V. 19. O žertvě „za zpronevěru" viz Lv 5, 14.—19.

V. 20—22. srv. s 2, 36.—39.

V. 23. srv. s 2, 40. — O Kalitovi srv. Neh 8, 7; 10, 10.

Ve v. 24. a. doplň se LXX: „a Zakkur." — V. 24. b. srv. s 2, 42.

V, 25.—43. srv. s 2, 3.—19.

V. 29. „Bani" opakováno ve v. 34. Na tomto neb onom místě porušeno. Snad lépe čísti se LXX. ve v. 29: „Banuj". Také do některých jiných vlastních jmen vloudily se malé poruchy. Ze *113* vinníků patřili *4* rodině veleknězské, *12* rodům kněžským, *7* levitským, *1* zpěváckým, *3* vrátným a *86* rodům, kteří se byli vrátili se Zorobabelem do vlasti. — Židé, kteří propustili své manželky, domáhali se asi, by jejich dosavadní tchánové vrátili jim „snubné", které jim byli dali za své manželky. Tím popudili proti sobě domácí obyvatelstvo, které beztak bylo uraženo odmítavým jednáním Židů.

[34] Ze synů Baniových: Maaddi, Amram, Uel, [35] Baneáš, Badajáš,
Cheliau, [36] Vaniáš, Marimut, Eliasib, [37] Mataniáš, Matanaj,
Jasi, [38] Bani, Bennuj, Semej, [39] Salmiáš, Natan, Adajáš, [40] Mech-
nedebaj, Sisaj, Saraj, [41] Ezrel, Selemjau, Semeriáš, [42] Sellum,
Amariáš, Josef.
[43] Ze synů Nebových: Jehiel, Matatiáš, Zabad, Zabina, Jeddu, Joel
a Banajáš.
[44] Všichni tito byli pojali ženy cizinky; byli mezi nimi také ženy,
které byly děti porodily.

V. [44]. Snahami tu líčenými nebyl zlořád vypleněn. Když po 12 letech 8 měsících přišel Nehemjáš do Jerusalema, bylo mu zase proti zlozvyku tomu bojovati (Neh 10, 30), ano i po druhém svém příchodu byl nucen vykořeňovati nemrav, s větší rozhodností nežli byl činil Esdráš (Neh 13, 25. nn.). — Z toho, jak ve hll. 7.—10. líčena činnost Esdrášova, nelze vyvozovati, že Esdráš působil teprve po Nehemjášovi. Povážíme-li, že Esdr 7.—10. jsou toliko zlomky zápisků Esdrášových, nelze z toho, že tu Esdráš o tom či onom mlčí, vyvinovati důsledků daleko jdoucích. — Sem za v. 44. možno zařaditi časově snahy Esdrášovy o stavbu městských zdí jerusalemských a úsilí nepřátel proti tomu. Sem patří tedy časově 4, 8.—23. Srv. výše K 4, 6; 7, 7. Esdr. snahou o to, by propuštěny byly z manželství cizinky, popudil proti sobě okolní cizince, zejména Samařany, kteří pozbyli vlivu na novou židovskou obec; vlivu, který jim skýtala smíšená manželství. Čím více nepřátelé zuřili proti Židům, tím více jevila se potřeba opevniti se proti nim stavbou městských zdí (jerusalemských).

DRUHÁ KNIHA ESDRÁŠOVA

ČILI

NEHEMIÁŠOVA.

Nehemiášova bolest a modlitba za Jerusalem (1, 1.—11.).

Hlava 1. — [1] Slova Nehemiáše, syna Helchiášova.
Měsíce kasleva, léta dvacátého, když jsem byl na hradě suském,
[2] přišel Hanani, jeden z bratří mých, on a muži z Judska. I zeptal jsem
se jich na Židy, na zbytek, který zůstal ze zajatců, a na Jerusalem.

Hl. 1. — V. 1. „slova“ = zápisky, paměti. — Jediná kniha dějinná S. Z., která má v nadpise jméno spisovatelovo. — Dle Eusebia a Jer. byl Nehemjáš příslušníkem kmene Judova, což je velmi pravděpodobno, ježto většina zajatců babylonských k tomu kmeni patřila. Někteří se domnívali, že byl z krve Davidovy jako Zorobabel. Srv. níže 2, 3. — „kasleu“ = babylonské (kislimu) jméno 9. měsíce (Esdr. 10, 9.) = ½ listopadu + ½ prosince. Staří Peršané nazývali ten měsíc „usijádija“, jak zachováno na behistunském velikém nápisu Daria I. — *„20lý rok“* je dle 2, 1. počítán dle vladařských let Artaxerxa I. (465.—424.); Je to tedy r. **445** před Kr. Nelze krále toho považovati za Artaxerxa II. (Mnemon 405.—362.), takže by byl Nehemjáš přišel do Jerusalema teprve r. 385., tedy o 60 let později. Byltě vrstevník Nehemjášův, velekněz Eliasib vnukem velekněze Josua, který spolupůsobil se Zorobabelem za Daria I. (521.—485.); na dvě kolena rodu veleknězského je 140 roků (520.—380.) příliš mnoho. Náhled Josefa Flavia, že Sanaballat, vrstevník Nehemjášův (2, 19.) žil ještě za Alexandra Vel. (331.—323.), je mylný. — Na „hradě suském“ sídlili perští králové v létě (v zimě v Ekbatanách). Susy (elamsky Šušun, hebrejsky Šúšan) bylo druhé hlavní město Elamska (po městě Madaktu). Letopisy Assurbanipalovy vypravují, že velekrál assyrský na své výpravě do Elamu r. 647 před Kr. ukořistil v Susách (kterých dobyl) sochu bohyně Nany, kterou byl elamský král Kudurnachunta před 1635 roky (tedy r. 2282 před Kr.) z babylonského města Uruku odnesl. Assurbanipal dal město vyobraziti na vypuklině, jejíž zlomek se zachoval. Kdy bylo město, které dal Assurbanipal se zemí srovnati, zase vystavěno, není známo; ale Xenofon a Strabo vypravují, že Cyrus zase již v Susách sídlíval. Darius I. vystavěl tam palác, který však za Artaxerxa I. r. 440 vyhořel. Artaxerxes II. Mnemon jej zase obnovil. Slul „memnonion“. Alexandr Vel. nalezl tam obrovské poklady. Po jeho smrti Susy padaly. Sasanovci tam ještě sídlili, ale když tato dynastie pozbyla trůnu a když v Persii zavládl islam, Susy zanikly, že nezbylo z města nežli sotva znatelné zvlnění půdy a z královského hradu tři pahorky ssutin. Ohledal je nejprvé Loftus, později od r. 1884 do 1886 manželé Dieulafoy (a později Morgan. Viz 1. Par 1, 17.). Hrad královský (akropole) zabíral 123 hektary půdy; z těch připadalo na opevnění 12·3 hektarů, tedy desetina celé rozlohy. Hrad byl na levém břehu řeky Choaspes; na jihovýchodě spojoval jej most s městem, které bylo na břehu protějším. V rohu jihovýchodním hradu byla věžní brána (u mostu), v rohu jihozápadním tvrz, v rohu severozápadním stála trůnní síň („apadána“), obklopená zahradami; Est 1, 5; 7, 7. n. sluje „bítan“. Na východě byly dvě skupiny domů,

3 „Ty zbytky“, — řekli mi — „které zůstaly ze zajatců, jsou tam v (té)
krajině ve veliké tísni a v pohaně; i zeď jerusalemská je pobořena
a brány vypáleny jsou ohněm.“ 4 Když jsem uslyšel ta slova, sedl jsem
(na zemi), plakal a kvílil jsem mnoho dní, postil a modlil jsem se před
Bohem nebes. 5 Řekl jsem: „Prosím, Hospodine, Bože nebes silný,
veliký a hrozný, který zachováváš úmluvu a milosrdenství (prokazuješ)
těm, kteří milují tě a šetří tvých příkazů! 6 Kéž jsou uši tvé pozorné
a oči tvé otevřené, abys slyšel modlitbu služebníka svého, kterou já
modlím se před tebou nyní dnem i nocí, za syny Israelovy, služebníky
tvé, a vyznávám hříchy synů Israelových, jimiž hřešili proti tobě, (jimiž)
já i dům otce mého hřešili jsme. 7 Marností nechali jsme se svésti
a nedbali jsme příkazu tvého, ustanovení a soudů, které jsi přikázal
Mojžíšovi, služebníku svému. 8 Pamatuj na slovo, kterés přikázal Moj-
žíšovi, služebníku svému, řka: „Přestoupíte-li, já rozptýlím vás mezi
národy; 9 obrátíte-li se zase ke mně, a šetřiti-li budete příkazů mých,
a plniti je, i kdybyste odvedeni byli na kraj nebe: odtud shromáždím
vás, a přivedu zase na místo, které jsem vyvolil za příbytek jména
svého.“ 10 Jsouť oni služebníci tvoji, a lid tvůj; vysvobodil jsi je mocí
svou velikou a rukou svou přesilnou. 11 Prosím, Hospodine, by ucho
tvé bylo pozorné na modlitbu služebníka tvého a na modlitbu služeb-
níků tvých, kteří se zálibou ctí jméno tvé; řiď služebníka svého dnes,
a dej mu milost před mužem tímto.“
Já totiž byl jsem číšníkem královským.

Nehemiáš přišed do Jerusalema, chystá se opraviti zdi městské. (2, 1.—20.).

Hlava 2. — 1 V měsíci nisanu, léta dvacátého Artaxerxa krále,

---

každá zvláště hrazená: jihovýchodní skupina zabírala příbytky královy, (v dnešní perštině slují „b i r u n“ = vnějšek), skupina severovýchodní byla harem (zvaný dnešní perštinou „a n d e r ú n“ = vnitřek). — (Při francouzských vykopávkách Morganových nalezen byl v Susách kamenný sloup s nejstarším zákoníkem světa, který dal na něj napsati babylonský král Chammurapi. Srv. k Ex 23, 33; Dt 28, 68. zejména k Dt 27, 1.).

V. 2. „z b r a t ř í“ = z bližších příbuzných, neb i krevní b r a t r. Srv. níže 7, 2.

V. 3. „v k r a j i n ě“ = provincii. — Již sice za Xerxa, předchůdce Artaxerxa I. ano i za tohoto krále perského činěny pokusy, by hradby jerusalemské byly znova vystavěny, avšak ty snahy Židů se rozbily. Viz Esdr 4, 6.—23.

V. 4. Bolest velikou Nehemjášovu lze vysvětliti, správná-li domněnka Holzheyova o neštěstí, jež stihlo Židy, uvedená výše k Esdr 4, 23.

V. 5. srv. s Dt. 7, 21; 7, 9; 3. Král 8, 23; Dt 13, 4; 11, 1; 10, 13.

V. 7. předpokládá p s a n ý z á k o n m o j ž í š s k ý (Pt).

V. 8. srv. s Dt 29, 20. nn. Místo zde uvedeno svými slovy z paměti, ne doslovně přesně. Srv. dále Lv 26, 33. 39. 42; Dt 4, 25.—31.

V. 10. srv. s Ex 3, 19; Dt 7, 8.

V. 11. Ktesias, který byl v ll. 415—398 na dvoře perském, vypravuje, že číšníci tamější (vysocí úředníci, asi jako „nejvyšší dvormistři“), byli k l e š t ě n c i; tomu nasvědčuje také přítomnost královny (níže 2, 6.). — Nehemjáš, ač Žid, dosáhl tak vysokého úřadu proto, že vynikal neobyčejnými vlastnostmi ducha. Ty osvědčil také později v Judsku.

Hl. 2. — V. 1. „n i s a n“ ($^1/_2$ b ř e z n a + $^1/_2$ d u b n a) tento se zřetelem k 1, 1. byl rok 444. před Kr., dle úředního počítání „d v a c á t ý“ prvý rok Artaxerxův. Také u Peršanů počínal rok 1. nisanu, jako v Babylonii. — Místo „p ř e d n í m“ čti se LXX.: „p o d e m n o u“ = měl jsem víno na starosti. V měsíci nisanu vystřídal se Nehemjáš s jiným číšníkem; král, který neviděl delší dobu Nehemjáše, zpozoroval nyní, že mu něco je. — Mezi příchodem Esdrášovým (Esdr 7, 1.) a prvním příchodem Nehemjášovým uběhlo 12 roků a několik (8) měsíců.

když bylo víno před ním, vzav víno podal jsem je králi. Zpozoroval
pak, že jsem jaksi nedužívý. [2] I řekl mi král: „Proč jest obličej tvůj
smutný, když přece nevidím, že bys byl nemocen? Není to bez příčiny, ale něco, nevím co těžkého je v srdci tvém.“ Tu lekl jsem se
(sice) velice, náramně, [3] ale (přece) řekl jsem králi: „Králi, buď živ na
věky! Kterak nemá býti smutný můj obličej, kdyžtě město hrobů otců
mých zpuštěno jest a brány jeho vypáleny jsou ohněm?“ [4] I řekl mi
zase král: „Čeho žádáš?“ Tu vzdechl jsem si k Bohu nebes a [5] řekl
jsem králi: „Líbí-li se (to) králi a líbí-li se ti služebník tvůj, rač poslati mne do Judska, do města hrobů otců mých a vystavím je“. [6] Tu
řekl mi král i královna, která seděla vedle něho: „Dlouho-li budeš na
cestě, a kdy se opět vrátíš?“ Když se líbilo to tedy králi, aby mne poslal,
udal jsem mu čas. [7] A prosil jsem krále: „Vidí-li se za dobré králi,
račiž mi dáti listy k vladařům Zářečí, aby mi dovolili projíti, až bych
přišel do Judska; [8] též i list k Asafovi, strážnému lesů královských,
by mi dal dříví, abych mohl přikrýti brány hradu domu (Božího), jakož
i zdi městské a dům, do kterého vejdu.“ Král mi to dal, ježto dobrá
ruka Boha mého byla se mnou.

[9] Když jsem přišel k vladařům Zářečí, podal jsem jim listy královské.

Král poslal se mnou také důstojníky a jezdce.

[10] Když to uslyšel Sanaballat Horonský, a Tobiáš, otrok ammonský, zamrzeli se velmi, že přišel člověk, který by hledal štěstí synů
Israelových.

V. [2]. Že není Neh nemocen tělesně, vyvozoval král z toho, že koná službu, jak obyčejně. — Nehemjáš se lekl, ježto nevěděl, zdali nerozhněvá krále svou prosbou, kterou tu přednese snad v nevhodnou dobu a na nevhodném místě. Prositi, by směl opevniti město, byla prosba odvážná, která mohla býti snadno pokládána za počátek snahy vymaniti Židy z perské nadvlády, tedy za „velezradu“!

V. [3]. Podobně osloven král Dan 2, 4; 3, 9. Srv. 3. Král 1, 31.

V. [4]. „střelná modlitbička“.

V. [5]. „poslati“ s královskou mocí. — „vystavím je“ = opevním.

V. [6]. Dle 5, 14. zůstal Neh dvanácte roků v Jerusalemě. — Klameth připítá vliv na krále, příznivý Nehemjášovi a Židům, královně (Damaspii?) která se zastávala u krále také Megabyza, jenž byl se vzbouřil proti králi (kolem r. 450).

V. [8]. „hrad domu Božího“ byla tvrz v severozápadním rohu chrámiště. Josefus Fl. ji nazývá Baris, Herodes ji nazval „Antonia“. Sk 21, 31. n. Vystavěna byla po zajetí mezi II. 535–445. (Neteler míní tím „hradem“ zdi kolem chrámoviště, které prý dlužno od hradu později Antonia zvaného rozlišovati.) — (Že podporovali králové perští z rodu Achemenovců bohoslužbu židovskou, řečeno již výše Esdr 1, 7; 6, 3. n. 8; 7, 21. To potvrzuje také papyr aramský, nedávno nalezený, o kterém níže ve v. 19. více. Také Židé elefantinští domáhají se u královských úřadů podpory peněžité, by si mohli postaviti zbořený chrám a dosvědčují, že Kambyses nedovolil, aby někdo jejich chrám pobořil, ačkoli tehdy byly bořeny chrámy egyptské šmahem.) — Nehemjáš jmenován byl od krále také „pechá“, t. j. královským místodržícím župy judské se sídlem v Jerusalemě. Ten úřad a veliká Nehemjášova energie mu dovolil, že mohl v duchu Esdrášových oprav mnohem řízněji působiti. Esdráš po nezdařeném pokusu postaviti hradby (k Esdr 10, 44.), ustupuje z veřejnosti Nehemjášovi, působí však soukromě i dále.

V. [9]. Esdráš přišel bez eskorty (Esdr 8, 22.). — Srv. níže 4, 10; 5, 16. Také příbuzenstvo a služebnictvo šlo s Nehemjášem (5, 16.). — Možno, že se cestou již stavil a představil Nehemjáš v Damašku náčelníku satrapie (Abar-nahara), ke které patřila tehdy Palestina.

V. [10]. Sanaballat je jméno assyrské: Sin-uballit = Sin (bůh měsíce) oživuje. — Byl to příslušník rodiny, která se byla přestěhovala z Assyrie a usadila se v Bet-Horonu (Jos 16, 3. nn.); dle svého rodiště (a bydliště?) sluje

11 Přišed pak do Jerusalema, pobyl jsem tam tři dni. 12 I vstal
jsem v noci já a několik mužů se mnou, avšak žádnému jsem neoznámil,
co mi vnukl Bůh, bych činil v Jerusalemě. Aniž jsem měl soumara
s sebou kromě toho, na kterém jsem jel. 13 Vyjel jsem branou Údolní
v noci ke studnici Dračí a ku bráně Hnojné a ohledával jsem zeď Je-
rusalema pobořenou a brány jeho zkažené ohněm. 14 Odtud jel jsem
ku bráně Studničné, (a) k vodovodu Královskému; ježto pak neměl
soumar, na kterém jsem jel, místa, kudy by přešel, 15 bral jsem se
nahoru údolím v noci a ohledával jsem zeď, odkudž obrátiv se přijel
jsem ku bráně Údolní a vrátil jsem se (domů).
16 Představení (města) nic nevěděli, kam jsem odjel, nebo co jsem
chtěl činiti; ani Židům, ani kněžím, ani předním, ani představeným,
ani jiným, kteří (měli) vykonati (to) dílo, až do té chvíle nic jsem ne-
oznámil. 17 Tu (teprve) řekl jsem jim: „Vy znáte tíseň, ve které jsme:
že Jerusalem je zpuštěný, a brány jeho že jsou ohněm zkaženy;
pojďtež a stavějme zdi jerusalemské, a nebuďme již v pohanění!“
18 Oznámil jsem jim pak, že ruka Boha mého dobrá je se mnou, i slova
krále, která mi pravil, a řekl jsem: „Vstaňme a stavějme!“ I posil-
něny byly ruce jejich v dobrém.
19 Když to uslyšel Sanaballat Horonský, Tobiáš, otrok ammonský,

---

„Horonský“. Když přišel do Jerusalema Nehemjáš, byl Sanaballat perským vladařem v Samařsku. Jméno jeho nalezeno v listě (aramsky psaném), který poslali Židé elefantinští perskému místodržiteli Bagohimu v Jerusalemě 17. roku vlády Daria II., t. j. r. 407. Židé píšou, že obsah svého listu oznámili také Delajáhovi a Šelemjáhovi, synům Sanaballata, místodržitele samařského, mezi II. 410—407. Tomu-li tak, zastával Sanaballat jmenovaný úřad v polovici V. století, kdy vládl Artaxerxes I., a nikoliv teprve snad za Artaxerxa II. anebo již za Cyra r. 538! Viz výše 1, 1; 2, 1. — Tobiáš byl asi náčelníkem Ammonů v Judsku usedlých nebo kočujících. Sluje „otrokem“ proto, že jsa z nízkého rodu domohl se vlivného postavení. — Jiný takový náčelník arabských beduinů po Judsku kočujících jmenován níže ve v. 19.

V. 11. srv. s Esdr 8, 32. Dle 2. Mach 1, 18. vystavěl (!) svatyni a oltář. O posvátném ohni (!) viz tamže. — Nehemjáš počíná si velmi opatrně, bezmála nedůvěřivě, ježto věděl, že jsou mezi jeho souvěrci a soukmenovci lidé, kteří jsou spřáteleni s nepřáteli Židů a mohli by snadno Nehemjáše jim zradit.

V. 12. Šli tedy průvodčí (služebníci?) Nehemjášovi pěšky. Nehemjáš nechtěl vzbuditi valnou pozornost a ruch. Jel nejspíše na oslu. — Za jasné noci měsíčné mohl velmi dobře viděti, v jakém stavu zdi jsou a mnoho-li práce bude jejich oprava žádati.

V. 13. n. „Údolní brána“ byla v jihozápadním rohu města — „Dračí studnice“ = dnešní Bír Eijúb. Slula snad proto tak, že byl blízko ní „kámen Hadí“ (Zoheleth 3. Král 1, 9.). — „brána Hnojná“ byla na východ Údolní 1000 loket = asi 500 m níže 3, 13.); byla v jihovýchodním rohu jihozápadního pahorku, tam, kde vybíhalo z města údolí „Sýrařů“ (= dnešní el-Wád). — „Studničná brána“ byla na jižním výběžku jihovýchodního pahorku jerusalemského. — „Vodovod“ či „Rybník“ (hebr.) královský byl rybník Siloe tam, kde vytéká kanál stejnojmenný. Viz 4. Král 20, 20. n. (Jiní, jako na př. Neteler, hledají Údolní bránu nedaleko dnešní brány jafské, bránu Hnojnou nedaleko jihozápadního cípu „Sionu“ (dle nich pahorek Jerusalema jihozápadní!), Studničnou bránu a Královský rybník mezi jihovýchodním cípem „Sionu“ a jižním výběžkem Ofelu (jihovýchodní pahorek Jerusalema).

V. 15. „údolím“ Kedron. — Další popis bran jerusalemských viz níže ve hl. 3.

V. 17. „řekl jim“, když je byl svolal.

V. 18. Dle hebr. „řekli“ shromáždění: „Vstaňme a stavějme“. A dodávali si navzájem síly k dobrému (dílu).“

V. 19. srv. s v. 10; 6, 1. — „vzbouřiti se“, abyste byli samostatni. Srv. 6, 6; Esdr. 4, 16. Možno, že již tehdy někteří Židé nesprávně pojímajíce sliby mesiášské snili skutečně o politické svobodě a politickém králi a království

a Gosem, Arab, posmívali se nám, tupili nás a řekli: „Co to děláte? Zda vy chcete proti králi se vzbouřiti?“
20 Odpovídaje jim řekl jsem: „Bůh nebes, tenť nám pomáhá, a my, služebníci jeho, vstaneme a budeme stavěti; ale vy nemáte dílu, ani práva, ani památky v Jerusalemě.“

---

svém. — Aramská prosba (petice) z r. 407. před Kr., ve které jmenován Sanaballat (a velekněz Jochanan, níže 12, 11. 22.) zní takto:

Pánu našemu Bagohimu, místodržiteli judskému, služebníci tvoji Jedonjá a kolegové jeho (v úřadě), kněží v městě (hrazeném) Jéb.

O blaho pána našeho Bůh nebes pečuj hojně ustavičně a dej ti, bys milost nalezl u Daria krále (II. 424—405) a královiců tisíckrát více nežli dosud (jsi nalezl); život dlouhý uděliž ti, šťasten a silen buď ustavičně!

Nuže, služebníci tvoji, Jedonjá a kolegové jeho praví toto:

V měsíci tammuzu roku 14. Daria krále (t. j. r. 411. před Kr.), když Aršám (perský místodržící v Egyptě) se vzdálil a ke králi se odebral, kněží boha Chnúba v městě (hrazeném) Jéb učinili úmluvu s Vajdrangem, který (tam byl) vladařem, tohoto smyslu: „Chrám boha Jáhú (Jahve), který jest v (hrazeném) městě Jéb, buď tamodtud odstraněn“. Po té Vajdrang onen klatý(?) poslal rozkazy Nefájánovi, synu svému, který byl velitelem vojska ve městě (hrazeném) Súně (= Syene = Assuan) tohoto znění: „Chrám ve městě Jébu zbořen buď! Na to Nefáján přivedl Egypťany s mužstvem (z) jiných (národů); přišli do města Jéb . . . vnikli do toho chrámu a zbořili jej do základů. Kamenné sloupy, které tam byly, roztříštili; také patero kamenných bran, vystavěných z tesaných kamenů, jež byly v tom chrámě, zbořili . . . Celou střechu z cedrového dřeva . . . i věci ostatní, jež tam byly, spálili. Zlaté a stříbrné misky a cokoliv bylo v tom chrámě, všecko pobrali . . .

Již za dob králův egyptských otcové naši vystavěli chrám onen v městě Jéb; a když Kambyses do Egypta přibyl (r. 525.), chrám ten již nalezl vystavěný. Chrámy bohů egyptských všecky byly (tehdy) bořeny, ale v tomto chrámě nikdo nic nezničil.

Když tak učinili, oděli jsme se s manželkami a dětmi v žínice, postili jsme se, a modlili k Jáhú, pánu nebes . . .

Když bylo nám učiněno to zlo, poslali jsme list pánu svému (Bagóhimu), jakož i Jéhóchánánovi veleknězi a kolegům jeho, kteří jsou v Jerusalemě, i Ostánovi, bratru ‘Ananiovu a knížatům judským. (Avšak) listu nějakého neposlali nám. A tak od (toho) dne tammuzu 14. roku Daria krále až do dneška v roucho smutku jsme oděni, postíme se, manželky naše staly se takořka vdovami, mastí se již nemažeme a vína nepijeme. Též od oné doby až do dneška roku 17. Daria krále oběť nekrvavá, ni kadidlo, ni celopal není podáván v tom chrámě.

Nyní tedy služebníci tvoji, Jedonjá a spolubratři jeho, i všichni židovští obyvatelé Jébu praví toto: Libo-li pánu našemu (Bagohimu), všimni si toho chrámu, abys jej zase vystavěl, neboť není nám dovoleno jej znova postaviti. Hle, jsou zde v Egyptě lidé, kterým se dostalo blahovůle a milosti od tebe; buď jim poslán list od tebe, o chrámu Boha Jáhú, aby jej vystavěli v městě Jéb tak, jako kdysi byl vystavěn. I budou přinášeny oběti nekrvavé, kadidlo a celopaly na oltáři Boha Jáhú tvým jménem, a modliti se budeme za tebe ustavičně, my, manželky naše, děti naše, všichni Židé, kteří zde jsou . . . Budeš míti také před Jáhú, Bohem nebes, podíl na každé oběti, kterou mu kdokoliv bude podávati . . .

O všech (těch) věcech učinili jsme také oznámení jménem svým Delajovi a Šelemjovi, synům Sanaballata, místodržitele samařského.

Ani Aršám o ničem z toho, co nás potkalo, nevěděl.

Dne 20. marchešvanu roku 17. Daria krále (t. j. 26. října r. 407 před Kr.). Viz dále níže k 4, 1. 7; 6, 1. 2. 5. 12. 14; 13, 28.

V. 20. „památku“ budou míti v Jerusalemě toliko ti, jejichž potomstvo bude tam sídliti a míti právo domovské.

Seznam těch, kteří stavěli zeď (3, 1.—31.).

Hlava 3. — [1]Povstal tedy velekněz Eliasib a bratří jeho kněží,
a stavěli bránu Ovčí; posvětili ji a postavili vrata její; (stavěli) až
k věži Sta loket, kterou posvětili, (a) až k věži Hananeel. [2]Vedle něho
stavěli Jeriští; a vedle něho stavěl Zachur, syn Amriův.
[3]Bránu Rybnou stavěli synové Asnaovi; ti ji přikryli a vstavili
vrata její se zámky i závorami. Vedle nich stavěl Marimut, syn Uriáše,
syna Akkusova; [4]podle něho stavěl Mosollam, syn Barachiáše, syna
Mesezebelova; vedle těch stavěl Sadok, syn Baanův; [5]vedle nich stavěli Tekuané, ale jejich přední nepodložili šíji svých k dílu Pána svého.
[6]Bránu Starou stavěli Jojada, syn Faseův, a Mosollam, syn Beso-

---

Hl. 3. — V. 1.—11. vypočítává úseky zdi severní od východu k západu. — Ovčí brána byla severně bývalého menšího chrámiště. Ježto dnešní Harám-eš-šeríf byl od Heroda rozšířen, dlužno „Ovčí bránu“ hledati na severu dnešního chrámoviště nedaleko (jižně) brány, která nyní sluje Báb-el-‘Atem. Viz 3. Král 5, 17. — Sluje „Ovčí“ nejspíše proto, že v ní býval trh na ovce. — V prodloužené ose Ovčí brány je v dnešní městské zdi (severněji) „Herodova brána“ čili Báb es-Sáhire. — Srv. Jan 2, 14. nn.; 5, 2; Mt 21, 12. n. — Severovýchodně brány Ovčí mimo „druhou zeď“, kterou tu Nehemjáš opravuje, býval rybník asi tam, kde je dnes Birket Isra'ín. — Věž sta loket, hebr. Ham-mé'á byla na východním boku chrámové tvrze (zvané později Antonia, která stávala asi tam, kde jsou u severozápadního cípu dnešního chrámoviště turecké kasárny. Viz výše 2, 8. a 3. Král 5, 17.). — „sto loket“ = okrouhlé číslo znamenající velikou výšku věže té. — Levý bok (západní) chrámové tvrze byl chráněn druhou věží zvanou Chanan'él (= Milostivý je Bůh). — Byla tak asi nazvána z vděčnosti k Bohu, že byla šťastně dokončena. Jmenována též níže 12, 38; Jer 31, 38; Zach 14, 10. — „svěceny“ byly pak všecky hradby jerusalemské dle 12, 27. 30. Proto zamlouvá se zde místo „posvětili“ dvakráte čísti „přikryli ji“ jako níže ve v. 3. 6.

V. 2. n. „stavěli“ neznamená v této hl. vždy ze základů, ale dle toho, jak byly městské hradby a brány více nebo méně pobořeny. Stačilo mnoho jen opraviti, případně dokonaleji opevniti. (Proto mohli býti hotovi za 52 dny.) — Soupis v této hl. podaný obsahuje 42 díly či úseky nestejné délky. Sotva je ten soupis úplný. — „vedle něho“ (prvé) = vedle velekněze, t. j. na západ od věže Chanan'él. — Tam běžela zeď podél (jižně) dnešní ulice Taríq es-serái (první tři zastavení „křížové cesty“). — Brána Rybná (býval v ní trh na ryby), jmenovaná též níže 12, 38; 2. Par 33, 14; Sof 1, 10. byla tam, kde přetínala městská zeď údolí el-Vád, tedy asi tam, kde dnešní Taríq es-serái ústí do ulice přicházející jihovýchodně od Brány damašské (Báb el-‘Amúd), proti rakouskému hospici, kde je 3. zastávka křížové cesty. U této brány činila městská zeď úhel, ježto běžela odtud (místy dnešní křížové cesty) jihovýchodně až po 5. zastavení (Šimon z Cyreny), kde zabočila v ostrém úhlu zase na západ; při vykopávkách nalezeny zbytky této zdi v místech 5. a 6. (dům Veroničin) zastávky křížové cesty. — Jeriští jmenováni Esdr 2, 34; Asnaovci tamže v. 35; Neh 7, 38. — „přikryli ji = opatřili trámovím, také uvnitř, kde bylo třeba. — „zámky“ = ložiska (skoby a pod.), do kterých kladeny byly závory. — Marimut opravoval zeď také na jiném místě (níže v. 21.).

V. 4. n. Mosollam jmenován také níže 6, 18. — Mešézab'él je jméno babylonské: Mušézib-ilu = Zachraňuje Bůh.

V. 6. „Stará brána“, hebr. haj-Ješáná byla na rohu, kde zeď městská, která běžela dosud na západ, zahýbala na jih, asi tam, kde se dnes scházejí ulice Taríq Báb el-‘Amúd (od severu, od Brány damašské), Chán ez-Zét (od jihu), Chot el-Chánkáh (od západu) a křížová cesta (od východu); tedy nedaleko hospice německých rytířů. Od brány „Ješáná“ šla městská zeď na jih podél (západně) dnešního Chán ez-Zét; zbytky její nalezeny v ruském klášteře proti (východně) chrámu Božího hrobu; v těchto místech nalézají někteří druhou bránu „Efraim“. Srv. 4. Král 14, 13; 2. Par 25, 23; Neh 8, 16; 12, 38. — (Někteří doplňují k názvu „brána starého“ města, nebo hradby, rybníka a pod.; jiní pokládají Ješáná za jméno místa, jež sluje dnes ‘Ain Sínijá. Viz 2. Par 13, 19; 1. Sam 7, 12.)

diášův; ti ji přikryli a vstavili vrata její, se zámky i závorami. 7 Vedle
nich stavěli Meltiáš Gabaoňan, a Jadon Meronofan, muži z Gabaonu
a Masfy místo vladaře, který byl v Zářečí; 8 vedle něho stavěl Eziel,
syn Arajášův, zlatník; vedle něho stavěl Ananiáš, příslušník masti-
čkářův; a nechali (zeď) jerusalemskou až ke zdi Široké [ulice]; 9 vedle
něho stavěl Rafajáš, syn Hurův, starosta (polovice) okresu jerusalem-
ského; 10 vedle něho stavěl Jedajáš, syn Haromafův, proti domu svému;
vedle něho stavěl Hattus, syn Haseboniášův. 11 Druhý úsek stavěl Mel-
chiáš, syn Heremův a Hasub, syn Fahat-Moabův, i věž Pecní; 12 vedle
něho stavěl Sellum, syn Alohesův, starosta polovice okresu jerusalem-
ského, on i dcery jeho.

13 Bránu Údolní stavěl Hanun, a obyvatelstvo Zanoe; ti ji vystavěli
a vstavili vrata její se zámky i závorami, a zdi na tisíc loket až ku
bráně Hnojné.

14 Bránu Hnojnou stavěl Melchiáš, syn Rechabův, starosta okresu
Bet-acharam; ten ji vystavěl, a vstavil vrata její se zámky a závorami.
15 Bránu Studničnou stavěl Sellum, syn Cholhozův, starosta

V. 7. Místo „za vladaře“ lépe čísti „u soudné stolice vladaře...“ t. j. u budovy, ve které úřadoval perský vladař, když přišel do Jerusalema. Zdá se, že po smrti Zorobabelově bylo Judsko podřízeno na čas perskému místodržícímu sousední Samaře (Nikel). — Meltiáš byl v čele Gabaoňanů, Jadon v čele Masfanů. — Meronot dlužno hledati nedaleko Masfy. — V místech severovýchodního rohu dnešního protestantského chrámu Vykupitelova činila zeď jerusalemská roh, zahýbajíc na západ (kus zdi běžící tímto směrem tam nalezeno) až po severovýchodní roh kláštera sv. Dimitrije, kde nalezen roh staré zdi; odtud běžela zeď jmenovaná jihojihozápadně až se spojila východně dnešní jafské brány se zdí „první“ (davido-šalomounskou); kde ústí ulice Istambúlíje do Suéqat ‘Allán nalezen veliký roh staré zdi. — Jadon zkráceno z Jedónjáhú (Jahve zůstává, trvá). Slul tak též velekněz židovské obce v Elefantině. Viz výše k 2, 19.

V. 8. Také cech zlatníků a mastičkářů opravoval zeď; v čele těchto byl Chananjá (Ananjáš), ony vedl Uzzí’él (= Eziel). — „nechali zeď“, ježto byla dosti zachovalá a potřebovala jen opravy. — „Široká zeď“ byl nejspíše zbytek „první“ šalomounské zdi, která nad „Rožní branou“ (4. Král 14, 13; 2. Par 25, 23; 26, 9.) činila roh běžíc odtud přímo na východ.

V. 9.—11. „Pecní věž“ byla nejspíše tam, kde je dnes „Davidova věž“ (= El-Qal‘a), jižně „Rožní brány“. Z toho plyne, že lidé tuto (v. 9.—11.) jmenovaní měli toliko malé úseky zdi na opravu. — „Pecní“ slula věž snad proto, že měli kolem ní (a v ní?) pekaři své dílny a krámy. — Dle hebr. byl Rafajáš starostou toliko „polovice“ onoho okresu. Opravoval se svými poddanými (Hurovci). Jiná polovice jerusalemského okresu jmenována níže ve v. 12. Jiné „okresy“, na které byla provincie judská po zajetí rozdělena viz ve vv. 7. 14. n. 17. 19.

V. 12. „dcery jeho“ byly venkovské osady („filiálky“), které patřily k polovici okresu Sellumova. Srv. Jos 15, 32. a jj. Stavěli od „Pecní věže“, tedy bezmála od „Rožní brány“ (nedaleko na východ dnešní jafské brány), až ku bráně Údolní (v. 13.), tedy skorem celou západní zeď jerusalemskou. Bylo mezi nimi zajisté více rodů, jejichžto jména zde dopodrobna uvedena nejsou.

V. 13. O bráně Údolní a Hnojné viz výše 2, 13. — O Zanoe viz Jos 15, 34; Neh 11, 30.

V. 14. Beth-hak-kerem (Vinice) jmenován též Jer 6, 1. — Bylo to místo mezi Betlemem a Teqoem snad tam, kde je dnes Džebel el-Furejdis (Ráječek) čili Herodium. (Tvrz a město vystavěné od Heroda.)

V. 15. Studničná brána jmenována již výše 2, 14. — Sellum byl pravděpodobně starostou toliko „polovice“ okresu Masfa; starosta druhé polovice jmenován ve v. 19. — Dle hebr. stavěl Sellum „zdi rybníka vodovodu (vedoucího) k zahradě královské“. Byl to rybník u výtoku „siloeského“ kanálu. — O zahradě královské viz 4. Král 25, 4. — (Jer 39, 4.). — „Město Davidovo“ bylo na jihovýchodním pahorku jerusalemském. Viz 2. Sam 5, 7. — „dolů“ do Kedronu. (Neteler vidí ve v. 15. zeď, která spojovala jihovýchodní cíp pahorku jihozápadního (dle něho „Sionu“?) s jižní částí pahorku jihovýchodního (Ofelu).

okresu Masfa; ten ji vystavěl, přikryl a vstavil vrata její se zámky a závorami, i zdi rybníka Siloe u zahrady královské, až ke stupňům, které jdou dolů z města Davidova;
[16] za ním stavěl Nehemiáš, syn Azbokův, starosta polovice okresu betsurského, až proti hrobu Davidovu, až k rybníku, který byl velkým nákladem pořízen a až k domu junákův;
[17] za ním stavěli levité: Rehum, syn Benniův; za ním stavěl Hesebiáš, starosta polovice okresu keilského za svůj okres;
[18] za ním stavěli bratři jejich, Bavaj, syn Enadadův, starosta (druhé) polovice Keily;
[19] vedle něho stavěl Azer, syn Josuův, starosta Masfy, úsek druhý proti místu, kde vystupuje velmi pevný úhel;
[20] za ním vzhůru stavěl Baruch, syn Zachajův, úsek druhý, od úhlu až ke dveřím domu Eliasiba, velekněze;
[21] za ním stavěl Merimut, syn Uriáše, syna Hakkusova, úsek druhý, ode dveří domu Eliasibova, až pokud sahal dům Eliasibův;
[22] za ním stavěli kněží, muži z rovin jordanských;
[23] za ním stavěl Benjamin a Hasub, (každý) proti domu svému; za ním stavěl Azariáš, syn Maasiáše, syna Ananiášova proti domu svému;
[24] za ním stavěl Bennuj, syn Henadadův, úsek druhý, od domu Azariášova až do záhybu, až do rohu;
[25] Falel, syn Oziův, (stavěl za ním) proti záhybu a věži, která vyniká z vysokého domu královského, to jest v nádvoří

V. 16. Betsur jmenováno Jos 15, 58; 2. Par 11, 7. — O hrobě Davidově viz 3. Král 2, 10. — „dům junákův“ byly kasárny o něco severněji nad hrobkou Davidovou. (Dle Netelera popsána tu zeď, která počínala na jihovýchodním cípu jihozápadního pahorku a běžela podél jižního jeho kraje k západu; na sever od té zdi byly prý Davidův hrob a „dům junáků“, na jih pak, v hlubokém údolí umělý rybník.)

V. 17. Keila (Kegila) tam, kde nyní Chirbet Kílá západně Jerusalema, jižně dnešního ‘Amvásu. (Jiná Keila byla a jiná Chirbet Kílá je severozápadně Hebronu. 1. Sam 23, 1.—13.). — Hasabjáš jmenován též Esdr 8, 19. Srv. k Esdr 7, 7. — (Dle Netelera zeď zde jmenovaná začínala na jihovýchodním cípu pahorku jihozápadního, šla podél východního jeho boku; ve v. 19. udán prý její severní konec.)

V. 18. „bratří jejich“ = levitů, jmenovaných ve v. 17.

V. 19. Starosta jiné polovice okresu „Masfa“ (Sellum) jmenován výše ve v. 15. — „úhel“ (hebr. miqçó‘) činila zeď městská. (Neteler myslí, že údolí „Syrařů“ bylo pod jihozápadním rohem chrámiště rozšířeno, že tedy severozápadní část Ofelu byla poněkud zahnuta; tento záhyb je prý onen „úhel“ (miqçó‘). Severní konec zdi vroubící východní bok pahorku jihozápadního byl prý proti tomu úhlu či záhybu, do kterého vyhýbal pahorek jihovýchodní (Ofel) na severozápadu.)

V. 20. „vzhůru“, ježto pahorek, na kterém zeď stála, k severu stoupá. — Dům veleknězův byl již nedaleko (jižně) chrámiště.

V. 21. O Merimutovi již v. 3 (Srv. Esdr 8, 33.) (Dle Netelera začínala ta zeď (v. 20.) úhlem (miqçó‘ výše v. 19.) pahorku ofelského a šla na sever k jihozápadnímu rohu („pinná“) chrámoviště; jiná její část šla od „záhybu“ polokruhem k jihovýchodnímu cípu chrámiště. V té zdi nedaleko jihovýchodního cípu chrámiště dlužno prý hledati bránu Mifqád (v. 31.). (Ve v. 25.—27. udaní prý opravovali tu zeď na západním okraji „záhybu“.)

V. 22. O rovinách jordanských srv. Gn 13, 10. n.; 19, 17. Neteler překládá však místo „v rovinách jordanských“: „v kruhu“ (bydlili na jihu chrámiště ti kněží).

V. 24. Ten „roh“ vznikl tím, že tu zeď jdoucí severovýchodně zahnula více na východ a pak náhle přímo k severu. — Mužové ve v. 21.—24. jmenovaní byli nejspíše kněžími.

V. 25. O domě královském viz 3. Král 7, 1.—12. (Neteler v tomto „domě královském“ vidí palác, který byl kdysi vystavěl Šalomoun své choti, dceři faraonově; vysoká věž měla jí poskytovati širokou vyhlídku; proto prý také králové rádi na ní bývali.)

věznice; za ním (stavěl) Fadajáš, syn Farosův, — [26] chrámoví nevol-
níci bydlili na Ofelu — až před bránu Vodní na východě, a před věž,
která tu vynikala; [27] za ním stavěli Tekuané úsek druhý naproti, od ve-
liké věže (tu) vynikající až ke zdi chrámové; [28] od brány Koňské nahoru
stavěli kněží, každý naproti domu svému; [29] za nimi stavěl Sadok, syn
Emmerův, naproti domu svému; za ním stavěl Semajáš, syn Seche-
niášův, strážný brány Východní; [30] za ním stavěl Hananiáš, syn Sele-
miášův a Hanun, šestý syn Selefův, úsek druhý; za ním stavěl Mo-
sollam, syn Barachiášův, proti své jizbě; za ním stavěl Melchiáš, člen
zlatníkův, až k domu chrámových nevolníků a vetešníků proti bráně
Soudní až k nástřešnímu pokojíku na rohu; [31] a mezi nástřešním po-
kojíkem nárožním a branou Ovčí stavěli zlatníci a kupci.

Boj s překážkami vnějšími (4, 1.—23.).

Posměch nepřátel (4, 1.—3.). Modlitba Nehemjášova (4. n.). Horlivost lidu (v. 6.). Kterak se Židé bránili (7.—23.).

Hlava 4. — [1] Když uslyšel Sanaballat, že stavíme zeď, rozhněval

V. 26. Ofel příkrý výběžek na jihu hory chrámové. Ta poznámka zdá se býti glosa. — „Vodní“ brána byla dle souvislosti (v. 28.) jižně brány Koňské, (východně paláce královského), o které viz 2. Par 23, 15. — Slula „Vodní“ proto, že vedla ku prameni Gihon. (Neteler hledá „Koňskou bránu“ ve zdi, která spojovala „úhel“ (miqçó‘ v. 19.) s protějším západním pahorkem!)

V. 27. Dle hebr. stavěli „proti veliké vynikající věži až ke zdi Ofelu“.

V. 29. n. O Semajášovi srv. 1. Par 26, 6. — „Brána Východní“ mezi „Koňskou“ na jihu a „Soudní“ na severu. — O cechu zlatníků viz výše v. 8. — „Brána soudní“ sluje hebr. ša‘ar ham-mifqád, t. j. brána stráže, snad proto, že byla nedaleko strážnice. K té strážnici patřila nejspíše také rozhledna (= „nástřešní pokojík na rohu“). Byla snad tam, kde je nyní „Zlatá brána“. — Na tom rohu zahýbala městská zeď na západ; byl to tedy severovýchodní roh městské zdi. O bráně Ovčí viz výše k v. 1.

Hl. 4. — V. 1. O Sanaballatovi srv. výše 2, 10. 19. — „Jéb“, uvedené v opisu žádosti Židů elefantinských, je starší (egyptský) název města, který přeložili později Řekové svým „Elefantíné“, t. j. kraj slonů. Bylo na jižním cípu stejnojmenného ostrůvku nilského (na 24° 5′ 30″ severní šířky). Mezi aramskými papyry židovské obce elefantinské nalezen byl písemný záznam ústní odpovědi, kterou dal Bagohi, místodržitel perský v Jerusalemě poslu (či poslům), kteří mu byli odevzdali žádost, jejíž opis chován byl v archivu jmenované obce a jejížto překlad podán výše k 2, 19. Ten záznam zní:

Záznam toho, co mi Bagohi a Delaja řekli:

Mluv v Egyptě před Aršámem o domě oltáře (= chrámu) Boha nebes, který v městě Jéb vystavěn byl prve, před Kambysem, . . . aby zase vystavěn byl na svém místě, jako byl dříve, ať jsou podávány oběti nekrvavé a kadidlo na oltáři tom, jak prve obyčejně se dálo.

Z aramských těch listin plyne, že měli Židé již za Kambysa, tedy v VI. století značnou osadu v Elefantině. Z nápisů, nalezených v Abu-Simbelu (Ibsambul) v Nubii na 20°5 severní šířky patrno, že Židé súčastnili se již výpravy Psammeticha II. (595—589) proti králi etiopskému. Tito židovští žoldnéři položili nejspíše základ k židovské osadě elefantinské. Možno také, že již předchůdce Psammetichův, Nechao (610—595) poraziv u Megidda krále Josiáše (r. 608) přesadil něco Židů do Egypta (4. Král 23; 2. Par 35.). Po pádu Jerusalema (587) a zejména po úkladné vraždě babylonského místodržícího Godoljáše vystěhovalo se mnoho Židů z Judska do Egypta (Jer 43. n.); možno, že někteří z nich pronikli až do Elefantiny.

Proč nedostalo se odpovědi Elefantinským na jejich žádost od velekněze jerusalemského je na snadě: Velekněz jerusalemský Jehochanan byl ochrán-

se velmi; a rozčilen jsa náramně posmíval se Judovcům; [2] před bra-
třími svými a před vojskem Samařanů pravil: „Co to dělají ti mdlí
Judovci? Zdali jich (při tom) nechají národové? Zdaliž obětovati budou, až
dodělají to jednoho dne? Zda budou moci nadělati kamenů z hromad
prachu a popela?“ [3] Také Tobiáš, Ammoňan, stoje vedle něho, řekl:
„Nechať (jen) stavějí; však přijde-li liška, přeskočí zeď jejich ka-
mennou.“

[4] Slyš, náš Bože, kterak námi pohrdají;
obrátiž to pohanění na hlavu jejich,
a dej je na potupu v zemi zajetí!
[5] Nerač přikrývati nepravosti jejich,
a hřích jejich před tebou nebudiž shlazen,
protože se posmívali stavějícím!

[6] Avšak stavěli jsme zeď (dále), a když jsme ji všecku scelili až
do polovice, povzbuzena byla mysl lidu ku práci.

[7] Sanaballat, Tobiáš, Arabové, Ammoňané a Azoťané, uslyševše, že
jsou obemknuty novostavbou zdí jerusalemské a že se počaly trhliny
zavírati, rozhněvali se velmi, [8] a spikli se všichni, že potáhnou, budou
bojovati proti Jerusalemu a strojiti úklady (jemu). [9] I modlili jsme
se k Bohu svému, a postavili jsme strážné na zdi proti nim, ve dne
i v noci.

---

cem zákona, který dovoloval Židům toliko jedinou svatyni ústřední v Jerusalemě. Postaviti svatyni novou pokládal za rozkol; proto tu žádost — „hodil do koše“ a snad i přiměl místodržitele Bagohiho, že učinil totéž. Dle toho jednal i Ostán, zástupce židovských velmožů. — Z toho, že chtějí ještě r. 407 Židé usedlí v Elefantině postaviti si svůj chrám, nelze vyvozovati, že tehdy nebyl jim ještě Pt známou a závaznou knihou. I ti, kdož to tvrdí, připouštějí, že Dt bylo „vydáno“ již r. 621 za panování krále Josjáše a musí doznati, že právě Dt (12, 5. nn. 13. nn. 26. nn.) zakazuje přinášet oběti jinde nežli ve chrámě jerusalemském. Vznikla-li osada židovská v Elefantině teprve po r. 621 (a to je jisto), nemohla nevěděti, že je zákonem dovoleno obětovati na místě jediném. Jestliže si však postavili chrám přes to, a starali se, by postaven byl znova, měli zajisté důvody, které považovali za dostatečné k tomu, aby se neprohřešili proti zákonu. Ty důvody byly na snadě: Zákon ukládal Israelitovi, by častěji súčastnil se bohoslužby ve chrámě. Jak mohli však Židé elefantinští podnikati dalekou a nákladnou cestu z jižního cípu Egypta do Jerusalema?! — Obětujíce kadidlo, oběti krvavé (celopaly) i nekrvavé, spíše dokazují, že znají zákony Pt o bohoslužbě a že jich dbáti chtějí ve svém chrámě. — Také Oniáš, syn Oniáše III., velekněze jerusalemského vystavěl v Egyptě u Leontopole chrám židovský za panování Ptolemea VI. (*181—145*). Neodváží-li se nikdo z této události vyvozovati, že byl Židům egyptským ve II. stol. před Kr. neznám Pt, nesmí býti podobný závěr vyvozován z toho, že měli Židé též v Elefantině svůj chrám a že jej chtěli znova si postaviti, když jim jej dali řevniví kněží egyptští rozbořit.

V. 2. „bratří“ Sanaballatovi byli Tobiáš a Gešem 2, 10. 19. — „národové“ pohanští. — (Některá slova Sanaballatova jinak podává hebr., jinak LXX. V podstatě však všecka ta znění se srovnávají.)

V. 3. Dle hebr. bude zeď, kterou Židé opraví tak slabá, že liška, která na ni vyskočí, ji strhne; dle Vulg. bude tak nízká, že ji přeskočí.

V. 4. n. Krátký vzdech Nehemjášův v duchu starého Zákona, dle zásady „Oko za oko . . .“ Podobné krátké vzdechy viz též 5, 19; 6, 9. 14; 13, 14. 22. — „stavějící“ jsou lid Hospodina, který chce, by stavěli, proto nepřátelé posmívajíce se jim, urážejí jejich Boha. — „přikrývati hřích“ (Ž 84, 3.) je jiné rčení, které znamená totéž, co „hřích shladiti“.

V. 7. Na zdech jerusalemských byl pobořen zejména vrch; ten byl nyní znova postaven, pás nového zdiva obepínal zeď jako „jizva“, t. j. nové maso tvořící se v ráně. — Azot město Filišťanů, známé z Jos 13, 3.

10 Avšak Judští řekli:

Zemdlela síla nosičova,
a je rumu příliš mnoho;
nebudeme tedy moci
stavěti zeď (dále).

11 Nepřátelé pak naši myslili si: „Ať (nic) nevědí a nepozorují,
až vpadneme mezi ně, pobijeme je, a zarazíme to dílo!“ 12 Když však
přišli Judovci, kteří sídlili vedle nich, a podali nám desateré zprávy
(o tom) ze všech míst, ze kterých byli přišli k nám, 13 postavil jsem
na prostoře za zdí vůkol lid v řadě s meči jejich, s kopími a lučišti.
14 Prohlédl jsem to, a vstav řekl jsem ke vznešeným, představeným
a k ostatnímu lidu: „Nebojte se jich! Na Hospodina velikého a hrozného pamatujte, a bojujte za bratry své, za syny, dcery, manželky
a domy své!“ 15 Když pak uslyšeli nepřátelé naši, že jest nám to
oznámeno, a když zhatil Bůh záměr jejich, navrátili jsme se všichni ke
zdem, každý k dílu svému.

16 Od toho dne polovice mladého mužstva jejich pracovala, a polovice hotova byla k boji s kopími, štíty, lučišti a pancíři, a velitelé
byli za všemi příslušníky domu Judova, 17 kteří dělali na zdi. (Ti, kteří)
nosili břemena a nakládali, jednou rukou pracovali a v druhé drželi
oštěp. 18 Každý však z těch, kteří stavěli, měl meč připásaný na bedrách
a tak stavěli. Trubači na roh byli vedle mne. 19 A řekl jsem vznešeným,
představeným, a ostatnímu lidu: „Dílo veliké jest a rozsáhlé, my pak
po různu jsme na zdi daleko jeden od druhého; 20 (proto) na kterémkoli místě uslyšíte zvuk rohu, sběhněte se k nám; Bůh náš bude bojovati za nás. 21 My sami tedy dělejme dílo, a polovice nás ať drží
kopí, od východu denice až vyjdou hvězdy.“ 22 Toho času řekl jsem
také lidu: „Každý přenocuj s nevolníkem svým v Jerusalemě, abychom
měli, kdo by se střídal na noční (stráž) a na denní práci!“ 23 Já pak,
bratři moji, mladé mužstvo moje, i strážní, kteří mne provázeli, nesvláčeli jsme oděvu svého; každý svlékl se toliko, když měl se mýti.

Boj s hrabivostí zámožnějších (5. 1.—19.).

Stížnosti na lichváře (5, 1.—5.). Opatření proti lichvě (6.—13.). Nehemjášova nezištnost 14.—19.).

Hlava 5. 1 Stal se pak veliký křik lidu i žen jeho proti bratřím

---

V. 10. tlumočí potíže Nehemjášovy, které mu působila malomyslnost a únava jeho vlastních krajanů.

V. 15. Nepřátelé vidouce, že Židé jsou připraveni na přepad náhlý, vzdali se svého plánu.

V. 16. Místo „jejich“ hebr.: „mého“. Bylo to Nehemjášovo služebnictvo. Část služebnictva Nehemjášova ozbrojeného po zuby byla na stráži; nosiči, pokud nepotřebovali obou rukou, měli v ruce kopí, které odkládali, kdyz byli oběma rukama zaměstnáni, ale tak, by hned mohli je chopiti; ostatní všichni, kteří trvale pracovali oběma rukama, byli mečem aspoň opásáni. — Obraz církve novozákonné, která také jednou rukou staví a druhou bojuje.

V. 23. Místo „každý . . . svlékl se . . . mýti“ lépe čísti s Lukiánovou recensí: „i každý, který byl poslán pro vodu, šel s oštěpem k vodě“.

Hl. 5. — V. 1. „křik lidu“, chudého, který bezplatně opravoval zdi, platil dávky, měl však nepatrné příjmy, že byl nucen zadlužit se. — „Židům“ = zámožným, kteří z bídy svých soukmenovců (= „bratří“) těžili.

jejich, Židům. 2 Někteří pravili: „[Velmi mnoho] synů našich a dcer
dlužno nám (zastaviti), abychom dostali za ně obilí, abychom měli co
jíst a uživili se.“ 3 Jiní zase pravili: „Pole svá, vinice i domy dlužno
nám zastaviti, abychom dostali obilí v hladu (tomto).“ 4 A jiní pravili:
„Abychom mohli si vypůjčiti peněz na královské daně, musíme dáti
pole svá i vinice (do zástavy).“ 5 Jako těla bratří našich, tak jsou
přece těla naše, a jako děti jejich, tak i děti naše, a hle, my musíme
ujařmovati syny své i dcery své do otroctví; (některé) z dcer našich
jsou otrokyněmi, aniž máme čím je vykoupiti, ježto pole naše a vi-
nice naše drží jiní.“
6 I rozhněval jsem se velmi, když jsem slyšel křik jejich a slova
taková, 7 rozmyslil jsem si to a domlouvaje předním a představeným
řekl jsem jim: „Lichvu (tedy) provozujete všichni na bratřích svých?!“
A svolav proti nim shromáždění veliké 8 řekl jsem jim: „My, jak víte,
vykoupili jsme dle možnosti bratry své Židy, kteří byli prodáni po-
hanům; a vy tedy budete prodávati bratry své, abychom je zase ku-
povali?“ I mlčeli a nenalezli, co by odpověděli. 9 Pravil jsem jim tedy:
„Není to dobře, co děláte! Proč nechodíte v bázni Boha našeho, by
přestali nás haněti pohané, nepřátelé naši? 10 Také já, i bratři moji,
i služebníci moji, půjčili jsme mnohým peněz i obilí; neupomínejme
vůbec toho, odpusťme pohledávku, kterou nám dlužni jsou! 11 Navraťte
jim dnes pole, vinice, zahrady olivové, domy jejich; ano i setiny obilí,
vína a oleje, kterou od nich vybíráte, vzdejte se k vůli nim!“ 12 I řekli:
„Navrátíme a nic na nich pohledávati nebudeme; tak učiníme, jak
pravíš!“ Povolal jsem tedy kněze, a přísahou zavázal jsem je, že učiní,
jak jsem řekl. 13 K tomu vytřásal jsem ňadra svá a řekl jsem: „Tak
vytřes Bůh každého člověka, který by nesplnil slova tohoto, z domu
jeho i z výdělku jeho; tak buď vytřesen a prázden!“ I řeklo všecko
množství: „Amen!“ A chválili Boha. Učinil také lid, jak bylo po-
vědíno.

V. 2. Někteří Židé byli nuceni z bídy, z hladu prodati své děti do otroctví „Židům“.

V. 4. Místo „na královské daně“ chce Rieszler čísti: „dle královské měny“. Srv. Esdr 8, 27; 1. Par 29, 7.

V. 5. Chudí Židé dovolávají se své rovnocennosti se Židy bohatými, kterým jsou nuceni z bídy prodávati své děti za otroky. Srv. Ex 21, 7.

V. 6. Nehemjáš „rozhněval se velmi“ na bezohledné vydřiduchy, nemající soustrasti se strádajícími soukmenovci.

V. 9. srv. s Ex 22, 25; Dt 15, 7.

V. 10. n. Nehemjáš, který také byl rozpůjčil (bez úroku a bez zástavy) mnoho peněz i obilí, dává dobrý příklad i návrhy, aby věřitelové svým dlužníkům dluhy odpustili, jako bývalo v milostivém roce. Důsledně ti, kteří zabavili majetek dlužníků, vrátí jim jej. — Srv. „navraťte“ proti „odpusťme“, ježto Nehemjáš do zástavy nic nebyl přijal. — „setina“ bylo by $1^0/_0$ úroku za měsíc, tedy $12^0/_0$ za rok. Novější kritika však místo „setina“ čte zase „pohledávku“ jako ve v. 10; vybízí tedy Nehemjáš opět, by věřitelové odpustili jistinu, kterou u nich, t. j. u dlužníků mají, a ne jen úrok, který od nich vybirají (proti zákonu Ex 22, 25; Lv 25, 37; Dt 23, 20.), Srv. v. 12.

V. 12. „je“ = ty, kteří slíbili, že vrátí zabavený majetek a dluhy odpustí. Přisahali před kněžími. Srv. Nm 5, 19.—22.

V. 13. Aby dodal přísaze důrazu, Nehemjáš koná náznačný (symbolický) úkon. Vytřásá šat, aby vypadlo, co měl snad za ňadry. Do dneška nosívá palestinský venkovan za ňadry na holém těle (nad pasem za košilí) potraviny neb i peníze. „vytřesen a prázden“ = chudý a nuzný. — Podobný slavný slib viz Dt 27, 15. nn.

14 Od toho dne, kdy mi přikázal král, abych byl vladařem v Judsku,
od roku dvacátého až do roku třicátého druhého Artaxerxa krále, dvanácte
let, ani já, ani bratři moji, nežili jsme z platů, které vladařům
přináležely, 15 kdežto vladaři dřívější, kteří byli přede mnou, obtěžovali
lid berouce od nich na chlebě, víně a penězích každý den čtyřicet lotů.
Nad to i služebníci jejich sužovali lid. Já však nečinil jsem tak pro
bázeň Boží. 16 Ale i při opravě zdi stavěl jsem, a pole jsem nekoupil;
také všichni služebníci moji byli shromážděni ke stavbě. 17 Židé též,
totiž představení, půldruhého sta mužů, jakož i ti, kteří přicházeli
k nám z okolních národů, jídali u stolu mého; 18 proto býval mi strojen
každý den býk jeden, beranů výborných šest kromě drůbeže a každý
desátý den vína rozličná i jiné věci dával jsem; a přes to platu vladařského
nežádal jsem, ježto velmi stísněn byl lid.

19 Pamatuj mi Bože můj, k dobrému mému všeho, co jsem učinil
lidu tomuto.

Obnova města dokonána (6, 1.—19.).

Nepřatelé snaží se vylákati Nehemjáše ke schůzce a lid zastrašiti (6, 1.—9.). Aby zmalomyslněl, a lid aby se mu odcizil, podplácejí nepřátelé Nehemjášovi proroky falešné (6, 10.—14.). Když byla zeď jerusalemská dostavěna, užívají nepřátelé proti Nehemjášovi listů (6, 15.—19.).

Hlava 6. — 1 Když uslyšel Sanaballat, Tobiáš, Arab Gošem a jiní
nepřátelé naši, že prý jsem vystavěl zeď a že nezůstalo v ní mezery — do
toho času však nevstavil jsem vrat do bran — 2 vzkázali mi Sanaballat
a Gošem: „Pojď, a udělejme si schůzku ve Vsech roviny Ono.“ Oni
však zamýšleli zlé mi učiniti; 3 proto poslal jsem k nim posly a vzkázal:
„Dílo veliké konám, i nemohu odejíti, aby snad nemeškalo se (dílo),
když bych odejda sešel k vám.“ 4 Poslali pak na týž způsob ke mně
čtyřikrát, avšak odpověděl jsem jako prve. 5 Ano týmže způsobem
poslal ke mně Sanaballat po páté služebníka svého a měl v ruce list

---

V. 14. n. Artaxerxes ustanovil Nehemjáše vladařem, místodržícím královským („pechá“), když mu dal dovolenou dle 2, 5. nn. — Těch dvanáct roků bylo od r. 445—433 před Kr. Srv. výše 1, 1; 2, 1. a níže 12, 26. Za dvanáct roků, t. j. třicátého druhého roku Artaxerxova vrátil se Nehemjáš na dvůr perský (13, 6.). Brzy však přišel podruhé do Palestiny 13, 7. — „nežili z platů, které vladařům přináležely“, ježto dobrovolně se jich vzdali z náboženských pohnutek („protože báli se Boha“). — „dřívějším“ vladařem byl také Zorobabel (Agg 1, 1. 14; 2, 2.). — 1 lot (šeqel) stříbra v dobách perských vážil asi 5·73 gramů, tedy 40 lotů: 229·2 gr. = 57·3 kor.

V. 16. Nehemjáš nemaje pole mohl všecky své služebníky stále zaměstnávati (bezplatnou) stavbou městských zdí. — „z okolních národů“ přicházeli do Jerusalema Židé, kteří mezi nimi bydlili. Ty soukmenovce (hosty) hostil také Nehemjáš.

V. 19. Ježto nezištně pečoval o lid pro Boha (v. 15.), prosí Nehemjáš také Boha, by mu nezištnost odměnil Srv. 6, 14; 13, 14. 22. 29. 31.

Hl. 6. — V. 1. n. Sanaballat jmenován výše 2, 10. 19; 4, 1. — O vstavených vratech srv. výše 3, 3. — „Vsi“ = Hakkefírím bylo místo roviny onské. Ono jmenováno již 1. Par 8, 12. a níže 11, 35. — Nepřátelé vidouce, že je Nehemjáš (Jerusalem) proti násilnému přepadu dobře opatřen, snaží se dojíti cíle úskokem. Pozvou ho na schůzku, zajmou ho a pak bude snadno rozbořiti jerusalemské zdi, ježto Židé budou bez vůdce. Nehemjáš však prohlédl léčky a nedal se lapiti; vymluvil se.

V. 3. Nehemjáš byl by z Jerusalema (s hor) „šel dolů“, ježto Ono bylo již v přímořské nížině.

psaný takto: [6] „Mezi národy se proslýchá a Gošem to potvrzuje, že
ty a Židé zamýšlíte se vzbouřiti; proto že stavíš zeď a chceš se vy-
švihnouti nad nimi za krále; pro tu příčinu i [7] proroky postavil jsi,
kteří by provolávali o tobě v Jerusalemě: „Je král v Judsku!“ Uslyší
král slova tato; protož nyní přijď, abychom se spolu poradili.“ [8] Tu
jsem jim vzkázal: „Nestalo se, jak ty pravíš; ale ze srdce svého to vy-
mýšlíš.“ [9] Ano, ti všichni strašili nás, myslíce, že ustanou ruce naše od
díla, a že necháme tak. Proto tím více dodal jsem síly rukám svým.
[10] Všel jsem také do domu Semajáše, syna Dalajáše, syna Metabee-
lova tajně, a ten pravil: „Jednejme spolu v domě Božím prostřed chrámu,
a zavřeme dveře chrámové; nebo přijdou, by tě zabili; v noci přijdou,
aby tě usmrtili.“ [11] I řekl jsem: „Zda-li kdo podobný mně smí utéci?
A kdo jako já směl by vejíti do chrámu, a (přes to) zůstal by živ?
Nevejdu!“ [12] A srozuměl jsem, že Bůh neposlal ho, ale že (toliko) jako
by prorokoval, mluvil ke mně, a že Tobiáš a Sanaballat najali ho;
[13] byl totiž dostal peníze, abych přestrašen jsa učinil to, zhřešil, a tak
aby měli něco zlého, čím by mi mohli na cti utrhati. [14] Pamatuj mi,
Bože, na Tobiáše a Sanaballata podle takových skutků jejich; též i na
Noadiáše, proroka i jiné proroky, kteří strašili mne!
[15] I dodělána byla zeď dvacátého pátého dne měsíce elul, v pa-
desáti dvou dnech. [16] Když to uslyšeli všichni nepřátelé naši, báli se
všichni národové, kteří byli vůkol nás; sklesli na mysli vidouce, že
od Boha způsobeno bylo dílo to.
[17] Také tehdy mnoho listů od předních Židů posíláno bývalo
Tobiášovi a od Tobiáše docházelo jim; [18] mnozí totiž byli v Judsku,
kteří měli přísahu s ním, protože byl zetěm Secheniáše, syna Areova,
a Johanan, syn jeho, byl pojal (za manželku) dceru Mosollama, syna
Barachiášova; [19] k tomu i chválívali ho přede mnou, a řeči mé ozna-
movali jemu; listy posílal Tobiáš, aby mne ustrašil.

V. 6. n. „mezi národy“ = okolními pohany. — Kterak proroci provolávali za krále, viz 3. Král 11, 29.—31; 4. Král 9, 1. nn. Mělo tím býti řečeno, že je to vůle Boží, by ten onen králem se stal.

V. 8. Chtějíce Nehemjáše vylákati dělali se, jakoby mu hrozilo nebezpečí, které lze odvrátiti, umluví-li se, jak budou svorně vypovídati, až bude dvůr perský vyšetřovati, jsou-li pravdivy zprávy o královských choutkách Nehemjášových.

V. 10. Místo „tajně“ čti: „který byl zavřen“. Falešný ten prorok vzkázal Nehemjášovi, by ho navštívil, ježto jsa zavřen (v kobce chrámové?) nemůže přijíti k němu. Podplacený lžiprorok se tvářil, jakoby chtěl Nehemjáše uschovati ve chrámě a tak život mu zachrániti; zatím však chtěl ho tam vlákati, aby Nehemjáš, nekněz, vstupem na místo posvátné, toliko kněžím přístupné, dopustil se zločinu, kterým by zasloužil trest smrti. (Nm 18, 7.) Nehemjáš prohlédl i tento úskok.

V. 11. Útěk ten byl by zbabělost.

V. 14. Bylo tedy více proroků podobných Semajášovi (v. 10.). — Dle hebr. byla Nó'adjá prorokyně.

V. 15. „elul“ byl babylonský název šestého měsíce (od polovice našeho srpna do polovice září). — Oprava zdi trvala toliko 52 dny, ježto mnoho zdiva bylo zachováno z dřívějších pokusů, opraviti městské zdi (Esdr 4, 6.—23.) a Židé velmi pilně stavěli. Proto lze se domnívati, že hradby města byly opraveny ještě téhož roku, kdy přišel Nehemjáš do Jerusalema (r. 445., 20tý rok Artaxerxa I.). (Jiní dovolávají se Neh 4, 6. a praví, že polovice hradeb byla již dokonána, a že toliko druhá polovice byla opravena ve 52 dnech. Jiní věříce Josefu Flaviovi (Starož XI, 5, 7. n.), že byla zeď opravena za dva roky a 4 měsíce kladou konec oprav do r. 442. — Neteler se domnívá, že potřeboval Nehemjáš 52 dny k tomu, by zasadil do bran vrata; ostatní však práce trvaly déle, má prý tedy Jos. Flavius pravdu.)

V. 17. n. Nehemjáš dodává, že měl Tobiáš spolčence také mezi nejbližšími jeho soukmenovci. — O Sechenjášovi, synu Arachovu viz Esdr 2, 5; Neh 7, 10. — O Mešullamovi, synu Barachjášovu Neh 3, 4. 30.

Jerusalem opatřen stráží (7, 1.—3.).

Hlava 7. — [1]Když byla dostavěna zeď, vstavil jsem vrata (do
bran) a rozestavil jsem vrátné, [zpěváky a levity]; [2]nad Jerusalemem
ustanovil jsem Hananiho, bratra svého a Hananiáše, velitele tvrze —
ten totiž zdál se mi býti muž poctivý a bohabojný nad jiné — [3]a řekl
jsem jim: „Ať nebývají otvírány brány jerusalemské, dokud se slunce
nerozhřeje!“ A když tu ještě stáli, zavřeny byly brány a zahrazeny; a po-
stavil jsem také strážné z obyvatelů jerusalemských, jedny na pří-
slušných místech a druhé naproti domům jejich.

Nehemiáš chtěje sepsati rodiny jerusalemské, nalezl seznam přistěhovalců z dob Zorobabelových (7, 4.—69.) a jejich darů chrámu (70.—73.).

[4]Město bylo velmi široké a veliké, avšak lidu málo v něm,
a domy nebyly (ještě) vystavěny. [5]Proto mi vnukl Bůh, že jsem shro-
máždil přední, správce a obecný lid, abych je sčetl. Tu nalezl jsem
soupis těch, kteří byli nejprve přišli. Nalezeno v něm napsáno:
[6]Tito (jsou) synové (té) krajiny, kteří šli ze zajetí přestěhovalců,
které byl přestěhoval Nabuchodonosor, král babylonský, (kteří) navrá-
tili se do Jerusalema a do Judska, každý do města svého, [7]kteří přišli

Hl. 7. — V. 1.—3. Zeď byla dostavěna v první polovici měsíce září 445 (4?). Viz výše 6, 15. — O vrátných srv. 1. Par 9, 19.—27; 26, 12.—19. — Hanani jmenován výše 1, 2. — „velitel tvrze“ (= zámecký hejtman) jmenované výše 2, 8. (Neteler pokládá tu „tvrz“ za „zdi, kterými bylo chrámiště ohrazeno“; dovolává se 1. Mach 6, 7.) — „jim“: Hananimu a Hananjášovi, vrchním velitelům stráží městských. — Nehemjáš přikázal, že noční stráže nesmí odejíti, dokud není dokonale jasno, by nebyl Jerusalem v ranním šeru nepozorovaně přepaden. — Taktéž ustanovil Nehemjáš, aby stráže denní zůstaly na svém místě („státi“), dokud nejsou brány úplně závorami zavřeny; noční stráž měli konati obyvatelé jerusalemští (dle „čísel“ domů). Co tu Vulg. vypravuje jakožto událost, pokládá hebr. za příkaz, který dal Nehemjáš. Esdráš sice v Neh knize dosud jmenován nebyl, bydlil a pracoval však tu dobu v Jerusalemě. Stavby městských zdí se nesúčastnil, ježto se o to byl pokoušel již dříve, ale bez úspěchu. Když přibyl Nehemjáš, nově jmenovaný „pechá“ do Jerusalema, rozdělili si oba oprávcové obce židovské úlohy. Nehemjáš pečoval o věci politické a sociální (vykonávaje svůj úřad), a podporoval spolu Esdrášovy snahy nábožensko-mravní. Duchovním původcem náboženských oprav byl a zůstal Esdráš (Nikel). Z toho, že v Neh hll. 1.—6. neučiněna zmínka o Esdrášovi, nesmí býti vyvozováno, že Esdráš působil teprve po Nehemjášovi, nikoli však před ním! Viz výše k Esdr 7, 7.

V. 4. n. Nebyly vystavěny domy nové. — O počtu obyvatelstva viz níže hl. 11. — „sčetl“ a sepsal. — „nejprve“ se Zorobabelem. Seznam následující souhlasí v podstatě se soupisem Esdr 2. Odchylky viz tam. — O posvěcení zdí jerusalemských vypravováno sice teprve níže 12, 27. nn.; není však důvodu domnívati se, že nebyly posvěceny hned, jak byly dokonány. Co vypravováno v 7, 5.—12, 26. sběhlo se později, kdy byly zdi již posvěceny (Nikel). Zdi znova vystavěné nezaručovaly bezpečnost města, ježto nebylo v něm dosti obyvatelstva, a tedy obhájců. Proto pomýšlel Nehemjáš na to, by rozmnožil obyvatelstvo hlavního města, kde nebyly hmotné poměry nejutěšenější, že bylo tehdy lépe přebývati na venkově. Aby nabyl Nehemjáš přehledu celé otázky, opatřil si soupis 7, 6. nn. O další jeho činnosti v této věci vypravují teprve níže 11, 1.—2: Přihlásili se mnozí dobrovolně, že se přestěhují do Jerusalema; když to však nestačilo, dal Nehemjáš Israelity „decimovati“ a každý desátý byl povinen přestěhovati se do hlavního města.

V. 6. „krajina“ = Judsko, provincie perská.

se Zorobabelem, a Josuem, Nehemiášem, Azariášem, Raamiášem, Nahamanim, Mardocheem, Belsamem, Mesfaratem, Begoajem, Nahumem a Baanou.

Počet mužů z lidu israelského:

8 Synů Farosových dva tisíce sto sedmdesát dva.
9 Synů Safatiášových tři sta sedmdesát dva.
10 Synů Areových šest set padesát dva.
11 Synů Fahat-Moabových (t. j.) synů Josuových a Joabových dva tisíce osm set osmnáct.
12 Synů Elamových tisíc dvě stě padesát čtyři.
13 Synů Zetuových osm set čtyřicet pět.
14 Synů Zachajových sedm set šedesát.
15 Synů Bannujových šest set čtyřicet osm.
16 Synů Bebajových šest set dvacet osm.
17 Synů Azgadových dva tisíce tři sta dvacet dva.
18 Synů Adonikamových šest set šedesát sedm.
19 Synů Begvajových dva tisíce šedesát sedm.
20 Synů Adinových šest set padesát pět.
21 Synů Aterových, kteří byli z Hezekiáše, devadesát osm.
22 Synů Hasemových tři sta dvacet osm.
23 Synů Besajových tři sta dvacet ctyři.
24 Synů Harefových sto dvanáct.
25 Synů gabaonských devadesát pět.
26 Synů betlemských a netufských sto osmdesát osm.
27 Mužů anatotských sto dvacet osm.
28 Mužů betazmotských čtyřicet dva.
29 Mužů karjatjarimských, kefirských a berotských sedm set čtyřicet tři.
30 Mužů z Ramy a Geby šest set dvacet jeden.
31 Mužů z Machmasu sto dvacet dva.
32 Mužů z Betelu a Haje sto dvacet tři.
33 Mužů s Neba [druhého] padesát dva.
34 Mužů z Elama druhého tisíc dvě stě padesát čtyři.
35 Synů Haremových tři sta dvacet.
36 Synů jerišských tři sta čtyřicet pět.
37 Synů Lodových, Hadidových a Onových sedm set dvacet jeden.
38 Synů Senaových tři tisíce devět set třicet.

39 Kněží:

Synů Idajášových z domu Josuova devět set sedmdesát tři.
40 Synů Emmerových tisíc padesát dva.
41 Synů Fashurových tisíc dvě stě čtyřicet sedm.
42 Synů Aremových tisíc sedmnáct.

Levitů:

43 Synů Josuových a Kedmihelových ze synů 44 Odviových sedmdesát čtyři.

Zpěváků:

45 Synů Asafových sto čtyřicet osm.

46 Vrátných:

Synů Sellumových,
synů Aterových,
synů Telmonových,
synů Akkubových,
synů Hatitových,
synů Sobajových, (úhrnem) sto třicet osm.

47 Nevolníků (chrámových):

Synů Sohových,
synů Hasufových,

synů Tebbaotových,
48 synů Kerosových,
synů Siaových,
synů Fadonových,
synů Lebanových,
synů Habagových,
synů Selmajových,
49 synů Hananových,
synů Geddelových,
synů Gaherových,
50 synů Raajových,
synů Rasinových,
synů Nekodových,
51 synů Gesemových,
synů Azových,
synů Faseových,
52 synů Besajových,
synů Munimových,
synů Nefussimových,
53 synů Bakbukových,
synů Hakufových,
synů Harhurových,
54 synů Beslotových,
synů Mahidových,
synů Harsových,
55 synů Berkosových,
synů Sisarových,
synů Temových,
56 synů Nasiových,
synů Hatifových.
57 Synů otroků Šalomounových:
Synů Sotajových,
synů Soferetových,
synů Faridových,
58 synů Jahalových,
synů Darkonových,
synů Jeddelových,
59 synů Safatiášových,
synů Hatilových,
synů Fochereta, který pocházel
ze Sabaima, syna Ammonova.

60 Všech nevolníků chrámových a synů otroků Šalomounových: tři sta
devadesát dva.

61 Ti pak, kteří vyšli z Telmely, z Telharsy, Cherubu, Addonu
a Emmeru, ale nemohli dokázati rodu otců svých, původu svého, jsou-li
z rodu Israelova, jsou tito: 62 Synové Dalajášovi, synové Tobiášovi,
synové Nekodovi, šest set čtyřicet dva.

63 A z kněží: synové Habiášovi, synové Akkosovi, synové Berzel-
laje, který si vzal z dcer Berzellaje Galaaďana manželku a nazván byl
jménem jejich. 64 Ti hledali zápis (rodu) svého v seznamu (kněží), ale
nenalezli; proto vyvrženi byli z kněžství a 65 atersata jim řekl, aby
nejedli z věcí svatosvatých, dokud by nepovstal kněz učený a do-
konalý.

66 Všeho (toho) množství bylo úhrnem čtyřicet dva tisíce tři sta
šedesát 67 kromě nevolníkův a nevolnic jejich, kterých bylo sedm tisíc
tři sta třicet sedm; zpěváků a zpěvaček bylo mezi nimi dvě stě čtyřicet
pět. 68 Koní měli sedm set třicet šest, mezků měli dvě stě čtyřicet pět,
69 velbloudů měli čtyři sta třicet pět, a oslů šest tisíc sedm set
dvacet.

Až potud bylo podáno, co je v (tom) seznamu psáno; odtud pak dále jsou rozpředeny dějiny Nehemiášovy.

70 Někteří pak z rodových hlav přispěli na stavbu: atersata dal
do pokladu tisíc drachem zlata, padesát misek a pět set třicet kněžských
rouch; 71 hlavy rodové dali do pokladu na stavbu dvacet tisíc drachem
zlata a dva tisíce dvě stě min stříbra; 72 a co dal ostatní lid, bylo:
dvacet tisíc drachem zlata, dva tisíce min stříbra a šedesát sedm
kněžských rouch.

73 Usadili se pak kněží, levité, vrátní, zpěváci, jakož i ostatní lid,
i nevolníci chrámoví, tedy veškeren Israel v městech svých.

V. 72. Místo „drachem“ čti s hebr.: „dariků“ jako Esdr 2, 69.

Smlouva lidu s Bohem obnovena (8, 1.—10, 39.).

Esdráš předčítá zákoník (8, 1.—8.). Nov měsíce (8, 9.—12.). Slavnost stánková (8, 13.—18.). Den postu a modlitby (9, 1.—5.). Modlitba Esdrášova: a) Dobrodiní Boží lidu Israelovu prokazovaná dříve nežli byl dán zákon (9, 6.—12.); b) dobrodiní Boží na poušti (9, 13.—21.); c) v Kanaanu až do zajetí (9, 22.—30.); d) nyní (9, 31.—38.). Jména těch, kteří smlouvu podepsali (10, 1.—27.); sliby (10, 28.—39.).

Hlava 8. 1 Když nastal měsíc sedmý — synové Israelovi byli
v městech svých — shromáždil se všecek lid jako muž jeden do ulice,
která je před branou Vodní, a řekli Esdrášovi, znalci písma, by přinesl knihu zákona Mojžíšova, který byl dal Hospodin Israelovi.
2 Tedy
přinesl Esdráš kněz zákon před shromážděné muže, ženy a všecky,
kteří mohli rozuměti, první den měsíce sedmého,
3 a četl v něm zřetelně
na ulici, která byla před branou Vodní od jitra až do poledne před
muži, ženami a těmi, kteří mohli rozuměti; uši pak všeho lidu lpěly
na knize.
4 Esdráš, znalec písma, stál na dřevěném řečništi, které byl
udělal, aby mohl mluviti (s něho) a vedle něho stáli Matatiáš, Semejáš,
Aniáš, Uriáš, Helkiáš a Maasiáš na pravici a na levici: Fadajáš, Misael,
Melchiáš, Hasum, Hasbadana, Zachariáš a Mosollam.
I otevřel Esdráš
knihu před veškerým lidem, stál totiž výše, nežli všechen lid, a když
ji otevřel, veškeren lid povstal.
6 Esdráš dobrořečil Hospodinu, Bohu
velikému, i odpověděl všechen lid pozdvihuje rukou svých „Amen,
Amen," a sklonili se, a klaněli se Bohu tváří k zemi.
7 Josue pak,
Bani, Serebiáš, Jamin, Akkub, Seftaj, Odiáš, Maasiáš, Kelita, Azariáš,
Jozabed, Hanan a Falajáš, levité, vykládali lidu, který stál na místě
svém, že mlčky poslouchali zákon;
8 četli v knize zákona Božího po
odstavcích a zřetelně, aby bylo rozuměti, i rozuměli, co se četlo.

9 Řekl pak Nehemiáš, — to jest atersata — Esdráš kněz a znalec
písma, jakož i levité, kteří vykládali (zákon) všemu lidu: „Den (tento)
zasvěcen je Hospodinu, Bohu našemu, nekvilte a neplačte!" Plakal
totiž všecek lid, když slyšel slova zákona.
10 A dodal: „Jděte, jezte
tučná jídla, pijte sladké nápoje, a posílejte částky těm, kteří nemají
nic připraveno; nebo den svatý Páně jest; nermuťte se, nebo radost
z Hospodina je síla naše."
11 Levité tedy tišili všecek lid říkajíce:

Hl. 8. — V. 1. n. Dne 1. měsíce sedmého (tišrí) byl nov měsíce a spolu nový občanský (hospodářský) rok. Lv 23, 23.—25; Nm 29, 1.—6. Bylo to brzy po 25. dnu měsíce elulu (výše 6, 15.). — „ulice" široká, jakési náměstí. — O Vodní bráně viz výše 3, 26. — „řekli" nejspíše ústy Nehemjáše, který všecek lid zastupoval. — „kteří mohli rozuměti" byly větší děti.

V. 4. Měl tedy Esdráš po pravici 6, po levici 7 mužů; někteří z nich jmenováni jsou níže 10, 2.—8. mezi kněžími, možno se tedy domnívati, že všichni mužové s Esdrášem na řečništi byli z rodu kněžského.

V. 5. „otevřel", t. j. rozvinul závitek, na kterém zákon byl napsán. Srv. Lk 4, 17. — Ježto stál na vyvýšeném řečništi, bylo viděti, kterak závitek rozvinuje. — Lid povstal, jsa takořka uchvácen úctou a ochotou žíti dle zákona Božího.

V. 6. srv. s 1. Par 16, 36; 29, 10. nn.

V. 7. n. Jména levitů srv. s Neh 10, 9.—13. — Esdráš četl po odstavcích. Přečtený odstavec vykládali levité menším kroužkům posluchačů jazykem ještě hebrejským (níže 13, 24.). — „četli" Esdráš a pod jeho dozorem kněží jmenovaní výše ve v. 4.

V. 9. n. „atersata" užito již Esdr 2, 63; Neh 7, 65. 70. — Lid četbou zákona poznal své hříchy proti němu, trest za ně a proto lítostí lkal. Smutek však nesrovnával se s novým měsícem (Lv 23, 23. nn.; Nm 29, 1. nn.) — „radost z Boha", který lidu zase odpustil a jej za svůj přijal. To radostné vědomí posilovalo.

„Mlčte, nebo den svatý jest; nermuťte se!“ [12] Protož odešel všecek lid,
aby jedl, pil, posílal částky, a učinil veselí veliké, protože prozuměli
slovům, kterým byli vyučováni.
[13] Druhého dne sešli se rodové hlavy všeho lidu, kněží a levitové
k Esdrášovi, znalci písma, aby vykládal jim (dále) slova zákona.
[14] I nalezli psáno v zákoně, že přikázal Hospodin skrze Mojžíše, by
přebývali synové Israelovi ve stáncích na den slavný měsíce sedmého;
[15] aby tedy ohlásili a provolati dali ve všech městech svých i v Jerusalemě: „Vyjděte na hory a přineste ratolestí olivových, ratolestí
hlošinových, ratolestí myrtových, ratolestí palmových, ratolestí stromů
hustolistých, aby udělány byly stánky, jak psáno jest.“ [16] I vyšel lid,
přinesli a nadělali si stánků, každý na střeše své, na dvorech svých,
v nádvořích domu Božího, na ulici brány Vodní i na ulici brány Efraim.
[17] Tak tedy nadělala stánků všecka obec těch, kteří byli se vrátili ze
zajetí, a bydlili ve stáncích; nebyli totiž učinili tak synové Israelovi
ode dnů Josue, [syna Nunova], až do toho dne. I byla radost velmi
veliká. [18] Četl pak (Esdráš) v knize zákona Božího každý den, od
prvního dne až do posledního. Slavili svátek sedm dní, a v den osmý
schůzi dle obyčeje.

Hlava 9. — [1] Dne dvacátého čtvrtého měsíce toho sešli se sy-
nové Israelovi postíce se, v žínice oblečení a posypaní prstí; [2] plémě

V. 12. „porozuměli slovům“ z v. 10.

V. 13. K další četbě zákona nepřichází již všecek lid jako výše ve v. 7. n., ale toliko zástupcové jeho.

V. 14. n. Zákon o svátku stanovém podán Lv 23, 39.—43; Dt 16, 13.—15. Srv. Lv 16. — O „hlošině“ srv. 3. Král 6, 23.

V. 16. O bráně Efraim viz 4. Král 14, 13; 2. Par 25, 23.

V. 17. Svátek stanový slaven 3. Král 8, 65; 2. Par 7, 9. Též Esdráš jej slavil (Esdr 3, 4.), ale pravděpodobně jen obětmi předepsanými Nm 29, 12.—38. Rieszler shledává zvláštnost v tom, že tentokráte slaven byl svátek od veškerého národa. — „syna Nunova“ je nejspíše glosa, kterou dlužno vymýtit; pak nebyly stavěny stánky na svátky stanové od dob velekněze Josua, který přišel se Zorobabelem, tedy od té doby, co byla založena nová obec vrátivších se zajatců.

V. 18. Zákon měl býti předčítán o svátku stanovém roku sobotního (Dt 16, 13.—15; 31, 10.—13.). Tentokráte vyjimečně byl čten i mimo ten rok, ježto měla býti slavnostně obnovena smlouva Boha s lidem. (Či byl ten rok sobotní a lid žádal dle obyčeje a zákona, by zákoník byl předčítán? Tak Neteler, který tu četbu klade do sobotního roku 442. [podzim].) — O schůzce v den osmý viz Lv 23, 36; Nm 29, 35. n.

Hl. 9. — V. 1. Dne 22. měsíce tišri bylo slavnostní shromáždění, kterým ukončeny svátky stanové (8, 18.). Den 24. byl den pokání dle Lv 16; 23, 27.—32; Nm 29, 7. nn. Dne toho mohli Israelité použíti k tomu, by se kajícně vyplakali, k čemuž nebyla dosud vhodná doba (8, 9. n.). Židé pokládají se za jeden hříšný celek se svými předky a kají se za hříchy všech pokolení i minulých. — O podobných projevech smutku viz Jos 7, 6; Jer 6, 26; Ez 27, 30. — Tento sněm lidu, dne 24./VII. r. 444. slavený, na kterém Židé slavnostně se zavázali, že budou zachovávati zákon, zůstal velmi živý v paměti pozdějších pokolení, která z něho učinila tak zvaný „veliký sbor“ (synagogu). Dle pozdějšího židovského podání byla tato „keneseth haggedólá“ jakýsi stálý zákonodárný a správní výbor onoho sněmu, který se příslušníky dalších pokolení omlazoval a trval od dob „proroků“ (Malachjáše) až do časů učitelů zákona („zákoníků“), jejichžto jména se zachovala, t. j. do Šimona, příjmením „Spravedlivého“, který žil kolem r. 200. Obrazivost židovská promítla „keneseth haggedólá“ i do minulosti a představovala si, že byla již v dobách babylonského zajetí, kde k ní příslušel dokonce Baruch! Prvním předsedou byl prý však teprve Esdráš! Novodobá kritika pochybuje o dějinném jsoucnu této „veliké rady“.

synů Israelových oddělilo se ode všech cizinců, postavili se a vyzná-
vali hříchy své i nepravosti otců svých.
3 A povstali, stáli a četli v knize zákona Hospodina, Boha svého,
čtyřikráte za den, a čtyřikráte vyznávali se a klaněli se Hospodinu,
Bohu svému. 4 Na řečniště levitské vystoupivše, Josue, Bani, Kedmi-
hel, Sabaniáš, Bonni, Sarebiáš, Bani a Chanani, volali hlasem velikým
k Hospodinu, Bohu svému. 5 A řekli levité Josue, Kedmihel, Bonni,
Hasebniáš, Serebiáš, Odajáš, Sebniáš, Fatahiáš: „Vstaňte, dobrořečte Ho-
spodinu, Bohu svému od věků až na věky! Ano, nechať dobrořečí (všichni)
vznešenému, slavnému jménu tvému veškerou oslavou i chválou!"
6 „Ty, Hospodine, ty jsi jediný! Tys učinil nebe, nebesa nebes

---

V. 3. Stáli nejspíše zase na prostranství před branou Vodní jako výše 8, 1. 3. 7. — Každý stál na svém (vykázaném) místě (hebr.). — Místo „čtyřikrát" čti obakráte: „čtvrtinu dne". Tři hodiny čten byl zákon a druhé tři hodiny vyznávány hříchy. — O četbě zákona srv. výše 8, 3. 13. n. — Sotva byl předčítán dnešní celý Pentateuch, ale pravděpodobně toliko části, které podávají zákon s přiměřenými sliby a hrozbami, zejména Dt. Ty způsobily, že lid uvědomiv si, že jich nedbal, byl dojat (že až plakal Neh 8, 9.) podobně jako kdysi Josjáš (4. Král 22, 11.). Četba o původu světa, lidstva a národa israelského (t. j. Gn) nebyla by tolik dojala. Předčítající kněží byli již po dvou dnech u zákona, jak slaviti svátek stanový, t. j. Lv hl. 23; tak daleko byli by sotva došli, kdyby byli začali s Gn. Esdráš dal předčítati, co pokládal za nejdůležitější. Lid však zavázal se, že bude činiti vše, co je v zákoníku, jehož části Esdr předčítal. (Nikel). Že v této době měl Esdráš již celý dnešní Pentateuch, patrno i z toho, že jej (a toliko jej, nikoli knihy další) uznávají za posvátný také Samařané, jejichžto Pentateuch („samaritánský") s Pentateuchem naším dokonale souhlasí. Samařané nebyli by však přijali Pt za knihu posvátnou od Židů v dobách po Esdrášovi, kdy Židy na nůž nenáviděli; dlužno tedy míti za to, že pokládali Samařané Pt, náš dnešní Pt za knihu božskou již z dob dřívějších. — Také posluchači Esdrášovi spatřovali v závazcích, které slavnostně přijali dne 24. tišrí zákony staré, již dávno známé. Proto zavazují se všeobecně, že budou šetřiti „zákona Božího, daného skrze Mojžíše" (Neh 10, 29.), a toliko některé zákony výslovně dále jmenují. Zákaz kupovati v sobotu (níže 10, 31a.) uveden proto, že sice vyplývá z dosavadních zákonů o sobotě (Ex 31, 13.—17; 35, 1.—3.), ale dosud tak výslovně a jasně stanoven nebyl. — Závazek, vyslovený níže 10, 31a. rozšiřoval stávající zákony. — Zákon Neh 10, 30. nn. obrací na stávající poměry zákon známý již z Ex 34, 16; Dt 7, 1. nn. Totéž dlužno říci o poměru zákona Neh 10, 32. k starším předpisům Ex 30, 11.—16; 38, 21.—39, 1. — Povinnost dodávati dříví do chrámu byla již dříve stanovena alespoň právem obyčejovým; nyní vyslovena zřetelně: Neh 10, 34. — Dávky kněžím a levitům Neh 10, 36.—39. srovnávají se s Nm 18, 8—19. — Zákon Neh 13, 3. opíral se o Dt 23, 3.—6. Celý starý zákoník, z něhož jmenovány a vyvozeny byly tyto předpisy, sluje „zákoník Mojžíšův" (Neh 13, 1.), nikoli však „zákoník kněžský" (P) nebo podobně (srv. Úvod do Pt na str. 23. n.). Byl by Nehemjáš, kněží i lid celý Pt přijali bez odporu za závazný zákon, kdyby ho nebyli znali a uznávali již z doby dřívější jakožto zákon Boží daný skrze Mojžíše, ale kdyby byl Esdráš předložil za zákon toliko knihu, která byla dílem babylonských židovských učitelů? Nový zákon, daný Esdrášem, nebyl by Židy pohnul k slzám lítosti (Neh 8, 9.), že nedbali, co káže! Nelze mysliti, že poctivý, zákona dbalý Esdráš předložil Artaxerxovi jménem „zákona svého Boha" (Esdr 7, 25.) snůšku nových předpisů, které sám sestavil! Byli by Samařané v těchto dobách „nový" zákon od Židů za posvátnou knihu přijali? (Viz výše.) Esdráš toliko starý zákoník doporučoval, prováděl, přizpůsoboval k novým poměrům, rozšiřoval a přesněji vyslovoval. (Nikel.)

V. 4. jmenuje 8 levitů, kteří předříkávali s vyvýšeného místa kající vzdechy (=„vyznávali se" v. 3.); v. 5. jmenuje rovněž 8 levitů (tři z nich jsou jiní nežli jmenovaní ve v. 4.), kteří vyzývali lid, by „se klaněl" (v. 3.) a dobrořečil; předříkávali také přiměřené modlitby. Lid odpovídal asi oběma skupinám levitů slovy „Amen" jako 1. Par 16, 36.

Před v. 6. má LXX právem: „I řekl Esdráš": — Je to spořádaný souhrn vzdechů od Esdráše, kterými (hlasem velikým) volali levité k Hospodinu dle

i všecko vojsko jejich; zemi a všecko, co je na ní, moře (všecka)
a cokoli je v nich; ty všemu tomu život zachováváš, a vojsko nebeské
tobě se klaní. [7] Ty jsi, Hospodine Bože, ten, kterýs vyvolil Abrama,
kterýs vyvedl ho z Uru chaldejského, a dals mu jméno Abraham.
[8] Shledal jsi, že je srdce jeho věrné před tebou, učinil jsi s ním
smlouvu, že mu dáš zemi Kanaanských, Hetejských, Amorrhejských,
Ferezejských, Jebusejských a Gergesejských, že dáš ji potomstvu jeho,
i naplnil jsi slova svá, nebo jsi spravedlivý. [9] Popatřil jsi na trápení
otců našich v Egyptě, a slyšel jsi křik jejich u moře Rudého. [10] Učinil
jsi znamení a zázraky na faraonovi, na všech služebnících jeho a na
veškerém lidu té země, neboť věděl jsi, že zpupně s nimi nakládali,
a učinil sis jméno, jakož i dnes (máš). [11] I moře rozdělil jsi před nimi,
že přešli prostředkem moře po suchu; ty pak, kteří je honili, uvrhl
jsi do hlubiny, jako kámen do vody veliké. [12] V sloupu oblakovém
byl jsi vůdcem jejich ve dne, a v sloupu ohnivém v noci, aby viděli
na cestu, po které kráčeli.

[13] Také na horu Sinaj sestoupils, a mluvě s nimi s nebe dals
jim ustanovení pravá, zákon spolehlivý, předpisy a příkazy dobré;
[14] svou zasvěcenou sobotu ukázals jim, a příkazy, předpisy a zákon
dals jim, skrze Mojžíše, služebníka svého. [15] Chléb s nebe dal jsi jim
v hladu jejich, vodu ze skály vyvedl jsi jim, když měli žízeň, a řekls
jim, aby šli a zabrali zemi, kterou že jim dáš, zdvihl jsi ruku svou.
[16] Oni však, otcové naši, pyšně si počínali, zatvrdili šíje své a neposlouchali příkazů tvých. [17] Nechtěli poslouchati, nerozpomněli se na
divy tvé, které jsi byl působil jim. Zatvrdili šíje své a postavili si
hlavu, že se vrátí do svého nevolnictví, bezmála násilně. Ale ty, Bože
milostivý, dobrotivý, milosrdný, dlouho shovívající a mnohého slitování,
neopustil jsi jich. [18] Ani tehdy, kdy si udělali tele slité a řekli: „Tento
je Bůh tvůj, který vyvedl tebe z Egypta," a dopustili se rouhání veli-
kých, [19] ty pro svá mnohá milosrdenství neopustil jsi jich na poušti:
sloup oblakový neodcházel od nich ve dne, veda je po cestě, aniž
ohnivý sloup v noci, ukazuje jim cestu, kterou by měli jíti. [20] I ducha
svého dobrého dal jsi jim, aby je učil, manny své neodepřel jsi ústům
jejich, a vodu dal jsi jim v žízni. [21] Čtyřicet let sytil jsi je na poušti,
v ničem nedostatku neměli, oděv jejich nezvetšel a nohy jejich nebyly
odřeny.

[22] A dals jim království a národy, rozdal jsi jim území, obdrželi

---

v. 4; je to spolu též úvod ke smlouvě písemné, jejížto jádro podává níže v. 38. a která podrobně sepsána v 10, 28.—39. — O jedinosti Boží srv. Dt 6, 4. — „nebe" = obloha. — „nebesa nebes" = nejvyšší prostory nad oblohou viditelnou. — O „vojsku nebeském" viz Gn 2, 1; 3 Král 22, 19.

V. 7. srv. s Gn 11, 31; 15, 7; 17, 5; Sir 44, 20. nn.

V. 8. O národech Palestinu před příchodem Israelovým obývajících viz Dt 7, 1. — K pojmu „spravedlnosti" patří také věrnost, která plní, co slíbí.

V. 9. n. srv. s Ex 6, 6; 15, 13. — Ex 3, 7; 14, 10.—15, 21. — O slavném jménu Hospodinově Ex 9, 16; 18, 11.

V. 11. Podobnost kamenů viz též Ex 15, 5. 10.

V. 12. srv. s Ex 13, 21; Nm 14, 14; 1. Kor 10, 1.

V. 14. Pročzejména zdůrazněno světit sobotu, viz Ex 20, 8.—11; 31, 13.—17.

V. 15. O „chlebu s nebes" viz Ex 16, 14. — O vodě ze skály Ex 17, 6; Nm 20, 8. „Zdvihnouti ruku" = přisahati Srv. Ex 6, 8; Nm 14, 30.

V. 16. srv. s Dt 1, 43; 17, 13; 10, 16; Jer 7, 26.

V. 17. srv. s Nm 14, 4.

V. 21. srv. s Dt 8, 4; 29, 5.

V. 22. srv. s Nm 21, 21.—35; Dt 1, 4; 2, 24.

zemi Sehonovu, zemi krále hesebonského, i zemi Oga, krále basan-
ského. 23 Rozmnožil jsi syny jejich jako hvězdy nebeské, a uvedl jsi je
do země, o které jsi byl řekl otcům jejich, aby (do ní) vešli a (ji) za-
brali. 24 I přišli (ti) synové a zabrali tu zemi; snížil jsi před nimi oby-
vatele země Kanaan, dals je v ruku jejich, krále jejich i národy té
země, aby s nimi nakládali, jak jim libo. 25 Vzali tedy města hrazená
a půdu tučnou, ujali domy plné všeho zboží, cisterny od jiných udě-
lané, vinice, zahrady olivové, stromoví ovocného mnoho; i jedli, na-
sytili se, ztučněli a oplývali rozkošemi pro dobrotu tvou velikou. 26 Ale
popudili tebe ke hněvu, odpadli od tebe, zavrhli zákon tvůj za sebe,
pobili proroky tvé, kteří je zapřisahali, aby se navrátili k tobě, a velmi
se rouhali. 27 I dal jsi je v ruku nepřátel jejich, a sužovali je; když
však v dobách soužení svého volali k tobě, tys je s nebe vyslýchal
a dle mnohých slitování svých dávals jim vysvoboditele, aby je vy-
svobodili z ruky nepřátel jejich. 28 Odpočinuvše si činili zase, co je
zlé před obličejem tvým; i pouštěls je v ruku nepřátel jejich, že vládli
jimi. Ale když opět se obrátili a volali k tobě: tys je s nebe vyslý-
chal, a vysvobodils je v milosrdenstvích svých mnohokráte. 29 Zapři-
sáhls je, aby se navrátili k zákonu tvému, ale oni pyšně si počínali,
neposlouchali příkazů tvých, proti ustanovením tvým hřešili, ačkoli
z nich může živ býti člověk, činí-li je; odtrhli ramena, šíji svou za-
tvrdili a neposlouchali. 30 I shovíval jsi jim mnohá léta, a zapřisahal
jsi je duchem svým skrze proroky své; když však neposlouchali, dal
jsi je v ruku národů zemí (cizích).

31 Ale pro slitování svá mnohá nedal jsi jim dokonce zahynouti,
a neopustil jsi jich, protože Bůh milosrdný a dobrotivý jsi ty. 32 Nyní
tedy, Bože náš veliký, silný a hrozný, který dbáš smlouvy a milosr-
denství, neodvracuj tváře své od všeliké těžkosti, která přišla na nás,
na krále naše, na knížata naše, kněze naše, proroky naše, na otce
naše, a na veškeren lid tvůj ode dnů králů assyrských až do dneška.
33 Tys ovšem spravedlivý ve všem, co na nás přišlo, neboť věrně jsi
činil, ale my jsme bezbožně si počínali. 34 Králové naši, knížata naše,
kněží naši a otcové naši neplnili zákona tvého, a nešetřili příkazů
tvých a ustanovení tvých, která jsi ohlašoval mezi nimi. 35 Ti v krá-
lovstvích svých, při dobrodiní tvém hojném, které jsi jim prokazoval,
v zemi širé a tučné, kterous jim dal, nesloužili tobě, a neodvrátili se
od snah svých zlých. 36 (Proto) hle, i my podnes porobeni jsme; země,
kterou jsi dal otcům našim, aby jedli chléb její, a co dobrého je v ní,
i my sami jsme v ní porobeni. 37 Ona úrody své vydává v hojnosti
králům, které jsi postavil nad námi pro hříchy naše, a panují nad
těly našimi i nad naším dobytkem dle své libosti, že v soužení veli-
kém jsme.

V. 25. srv. s Dt 6, 11; 32, 15; Jer 5, 28.

V. 26. Vraždili proroky, jak dosvědčuje 3 Král 18, 4. 13; 19, 10; 2. Par 24, 20. n.

V. 27. n. přiléhá dobře k době soudců. Sdc 2, 12. nn. — Dle domněnky Rieszlerovy Esdráš tu není podepsán proto, že byl pisatelem té listiny. Eljasib a rodina jeho nejsou prý podepsáni, ježto pokládal Eljasib za urážku čin Nehemjáše, který zapudil Eljasibova vnuka, zetě Sanaballatova (níže 13, 28.)

V. 30. V moci „národů cizích“ octli se Israelité, zejména když byli od-vedeni do zajetí assyrského a později babylonského (v. 32.). Srv. Esdr 9, 7.

V. 32. „odvrátit svou tvář“ = nevšímati si.

V. 33. „věrně“, jak hrozil. Ta věrnost patří k pojmu spravedlnosti. Srv. výše v. 8.

V. 35. „v královstvích svých“, dokud ještě měli Israelité své krále.

38 Ohledem na to vše my činíme smlouvu a spisujeme ji; naše
knížata pak, levité naši a kněží naši ji opatřují (svou) pečetí (i jménem).

Hlava 10. — 1 Kteří ji opatřili (svou) pečetí (i jménem), byli tito:
Nehemiáš atersata, syn Hachelajův, a Sedekiaš,
2 Sarajáš,
Azariáš,
Jeremiáš,
3 Feshur,
Amariáš,
Melchiáš,
4 Hattus,
Sebeniáš,
Melluch,
5 Harem,
Merimut,
Obdiáš,
6 Daniel,
Genton,
Baruch,
7 Mosollam,
Abiáš,
Miamin,
8 Maaziáš,
Belgai,
Semejáš.
Ti byli kněží.

9 Levité pak:
Josue, syn Azaniášův,
Bennuj, ze synů Henadadových,
Kedmihel a
10 bratří jejich:
Sebeniáš,
Odajáš,
Kelita,
Falajáš,
Hanan,
11 Micha,
Rohob,
Hasebiáš,
12 Zachur,
Serebiáš,
Sabaniáš,
13 Odajáš,
Bani,
Baninu.

14 Přední z lidu:
Faros,
Fahatmoab,
Elam,
Zetu,
Bani,
15 Bonni,
Azgad,
Bebaj,
16 Adoniáš,
Begoaj,
Adin,
17 Ater,
Hezechiáš,
Azur,
18 Odajáš,
Hasum,
Besai,
19 Haref,
Anatot,
Nebaj,
20 Megfiáš,
Mosollam,
Hazir,
21 Mesizabel,
Sadok,
Jeddua,
22 Feltiáš,
Hanan,
Anajáš,
23 Osee,
Hananiáš,
Hasub,
24 Alohes,
Falea,
Sobek,
25 Rehum,
Hasebna,
Maasiáš,
26 Echajáš,
Hanan,
Anan,
27 Melluch,
Haran,
Baana,

28 a ostatní z lidu, kněží, levité, vrátní, zpěváci, chrámoví nevolníci,
všichni, kteří se oddělili od národů zemí k zákonu Božímu, manželky
jejich, synové jejich i dcery jejich, 29 všichni, kteří mohli (věci) rozuměti,
kteří byli zastoupeni bratřími svými, (to jest) předními; vešli v závazek
a v přísahu,

že budou choditi v zákoně Božím, vydaném skrze Mojžíše, služebníka Božího, že budou činiti pečlivě všecky příkazy Hospodina, Boha našeho, ustanovení jeho i předpisy jeho;

30 že nebudeme dávati dcer svých lidu (této) krajiny, ani dcer
jejich bráti synům svým;

V. 38. Pečeti (prsteny) starých bývala spolu razítka, která vytiskla jméno pečetícího; proto přitisknouti pečeť znamenalo současně podepsati.

Hl. 10. — V. 1. V čele podpisů je vladař perský (výše 7, 65. 70.) Nehemjáš. Sedekjáš je nejspíše hlava židovské samosprávy.

V. 2.—8. podává 21 jméno kněžských tříd. Viz níže hl. 12; Esdr 2, 36.—39; 8, 2.

V. 9.—13. = 17 jmen oddělení levitských.

V. 14.—27. = 44 jména rodových hlav, či lépe: příslušných rodů.

V. 28. n. Za každý rod, třídu, oddíl podepsal smlouvu ten, kdo jej právoplatně zastupoval; ostatní připojili se k těmto zástupcům (= „bratří jejich, přední jejich") ústně se zavazujíce, že budou smlouvu s Bohem učiněnou a předními židovskými podepsanou zachovávati. — O „chrámových nevolnících" viz Esdr 2, 43. — „kteří mohli věci rozuměti" větší děti jako výše 8, 2. n. — „kteří se oddělili od národů" byli Židé, kteří v Palestině sídlili i v době zajetí (Esdr 6, 21; Neh 9, 2.).

V. 30. O smíšených manželstvech viz Esdr 9, 2.

[31]od lidu (této) krajiny, přinese-li zboží i jakékoli potraviny v den sobotní na prodej, nebudeme jich přijímati v sobotu ani ve svátek;
zřekneme se (čeho zíici se káže) sedmý rok, i upomínání kohokoliv;
[32]ukládáme si za povinnost, že budeme odváděti třetinu lotu v roce na stavbu domu Boha našeho, [33]na chleby předkladné, na (nekrvavou) oběť ustavičnou, na zápalnou oběť ustavičnou, v soboty, na nov měsíce, na slavnosti, na hody (obětní) i na (oběti) za hřích, aby smír byl zjednán Israelovi, a na všeliké potřeby domu Boha našeho.
[34]Metavše losy, jak dodávati dříví, mezi kněžími, levity a lidem (zavázali jsme se), že bude dodáváno do domu Boha našeho po rodech otců našich, v ustanovené časy, rok po roku, aby hořelo na oltáři Hospodina, Boha našeho, jak psáno je v zákoně Mojžíšově.
[35](Zavazujeme se) dále, že budeme přinášeti prviny půdy své i prviny všeho ovoce každého stromu, rok po roce, do domu Hospodinova; [36]také prviny synů svých, i dobytka svého, jak psáno je v zákoně, prviny hovězího skotu i ovcí svých že přinášeti budeme do domu Boha svého, kněžím, kteří konají službu v domě Boha našeho; [37]i dávky z pokrmů svých, nápojů, ovoce každého stromu, sebraného vína, jakož i oleje že přinášeti budeme kněžím do skladiště Boha svého, a desátky půdy naší levitům; ti, levité vybírati budou desátky z výtěžku našeho ve všech městech. [38]Bude pak kněz, Áronovec, s levity (při sbírce) desátků levitských, a levité budou odváděti desetinu desátku svého do domu Boha našeho, do skladiště, do budovy pokladu. [39]Do skladiště totiž donášeti budou synové Israelovi a levité prviny obilí, vína i oleje; a tam bude náčiní posvátné, i kněží, zpěváci, vrátní, konající službu. A neopustíme domu Boha svého.

Občanské poměry urovnány (11, 1.—12,. 26.).

Úvod (11. 1.—3.). Obyvatelstvo jerusalemské (11, 4.—19.). Obyvatelstvo judského venkova (11, 20.—36.). Přední kněží a levité, kteří přišli se Zorobabelem a Josuem (12, 1.—9.). Pět kolen velekněží (12, 10. n.). Hlavy kněžských rodů za velekněze Joakima (12, 12.—22.). Hlavy levitských rodů (12, 23.—26.).

Hlava 11. — [1]Knížata lidu přebývala v Jerusalemě, ostatní pak lid metal losy, aby (tak) vykázali každému desátému bydliště v Jerusalemě, městě svatém, devíti desetinám pak ve městech (ostatních).
[2]I dobrořečil lid všem mužům, kteří se dobrovolně nabídli, že budou bydliti v Jerusalemě.

V. [31b]. srv. s Dt 15, 2.
V. [32]. Ex 30, 11.—16. stanoveno půl siklu chrámové daně; tolikéž placeno bylo za časů Kristových. Mt 17, 24.
[33]. Zdá se, že perští úředníci nedbali vždy štědrých ustanovení královských, o kterých viz Esdr 6, 9; 7, 20.—22.
V. [34]. Josef Flavius (o válce židovské II. 17, 6. n.) zmiňuje se o výročním svátku „donášky dříví“, který byl později slaven.
V. [35]. srv. s Ex 23, 19; 34, 26; Dt 26, 2. nn.; 8, 8; Nm 18, 13.
V. [36]. srv. s Nm 18, 15.—18; Lv 27, 26. n.
V. [37]. „z pokrmů“, t. j. z krupice (hebr.). — „z výtěžku“ zemědělství.
Hl. 11. — V. [1]. O snaze Nehemjášově, rozmnožit obyvatelstvo jerusalemské učiněna zmínka již výše 7, 4. n. Bylo ho třeba, by měl kdo hájiti městských zdí, právě opravených. — „městem svatým“ sluje Jerusalem též níže v. 18; Is 48, 2. — Usaditi se v Jerusalemě byla tehdy oběť.

[3] Tito pak jsou přední (té) krajiny, kteří se usadili v Jerusalemě
a v městech judských; každý se usadil na svém statku, po městech
svých, Israel, kněží, levité, chrámoví nevolníci a synové nevolníků Ša-
lomounových.
[4] V Jerusalemě bydlili (někteří) z Judovců a z Benjaminovců. —
Z Judovců: Atajáš, syn Aziama, syna Zachariáše, syna Amariáše, syna
Safaatiáše, syna Malaleelova, ze synů Faresových; [5] Maasiáš, syn Ba-
rucha, syna Cholhozy, syna Haziáše, syna Adajáše, syna Jojariba, syna
Zachariáše, syna Silana; [6] všech těch synů Faresových, kteří bydlili
v Jerusalemě: čtyři sta šedesát osm silných mužů. — [7] Benjaminovci
jsou tito: Sellum, syn Mosollama, syna Joeda, syna Fadajáše, syna
Kolajáše, syna Masiáše, syna Eteela, syna Isajášova, a [8] po něm
Gebbaj, Sellaj, (úhrnem) devět set dvacet osm; [9] Joel, syn Zechriův,
byl jejich představeným, a Juda, syn Senuův, byl druhým (představeným)
nad městem. — [10] A z kněží: Idajáš, syn Jojaribův, Jachin, (a) [11] Sa-
rajáš, syn Helkiáše, syna Mosollama, syna Sadoka, syna Merajota, syna
Achitobova, kníže domu Božího, [12] a bratří jejich, konající službu chrá-
movou, (úhrnem) osm set dvacet dva. Dále Adajáš, syn Jerohama,
syna Feleliáše, syna Amsiho, syna Zachariáše, syna Feshura, syna
Melchiášova, a [13] bratří jeho, hlavy rodů, dvě stě čtyřicet dva. Také
Amassaj, syn Azreela, syna Ahaziho, syna Mosollamota, syna Emme-
rova, [14] a bratří jeho, velmi silní: sto dvacet osm; jejich představeným
byl Zabdiel, syn Haggedolimův. — [15] A z levitů: Semejáš, syn Hasuba,
syna Azarikama, syna Hasabiáše, syna Boniova, [16] pak Sabataj, a Jo-
zabed; ti byli nad veškerou službou, která byla venku při domu Božím,
z hlav levitských. [17] Dále Mataniáš, syn Michy, syna Zebedeje, syna
Asafova, (první) představený chvalozpěvů a písní děkovných při mod-
litbě; Bekbekiáš druhý z bratří jeho; a Abda, syn Samuy, syna Ga-
lala, syna Iditunova; [18] všech levitů v městě svatém: dvě stě osm-
desát čtyři. — [19] A vrátní: Akkub, Telmon a bratří jejich, kteří byli
na stráži u dveří, (úhrnem) sto sedmdesát dva.
[20] Ostatek pak lidu israelského, kněží a levitů sídlil ve všech
městech judských, každý na svém statku.

V. 3. je nadpis k dalším seznamům. Viz obsažník k 11, 1.—12, 26.

V. 4a. Ježto Jerusalem byl v území Benjaminově, sídlili v něm Benjaminovci. Protože však jebuské tvrze dobyl Judovec David, který si to město zvolil za hlavní a sídelní, bydlili tam také Judovci.

V. 4b.—6. podává rodokmeny dvou judských šejků, ze kterých jeden (Atajáš) pocházel z Judova syna Faresa, druhý pak (Maasiáš) z rodu syna Judova Sely. Místo „Silana“ dlužno tu čísti „Selaovce“. (Nm 26, 20.). Srv. rodokmen týž 1. Par 9, 3.—6., kde jmenováno také potomstvo Zary.

V. 7.—9. srv. s 1 Par 9, 7 nn. — Místo „Gebbaj, Sellaj“ čte kritika se zřetelem 1. Par 9, 8: „Jibnejá“ (Jebanjáš).

V. 10.—14. = seznam kněží, kteří tehdy sídleli v Jerusalemě. — Jmenovány tři kněžské třídy: Idajášova, s 822 členy, Adajášova s 242 členy a Amassajova se 128 členy, úhrnem *1192* kněží. — Zabdiel byl v čele všech, nebyl však veleknězem; tím byl Eljasib (3, 1.). Srv. 1. Par 9, 10. nn. — Ani „kníže domu Božího“ neznamená velekněze.

V. 15.—18. = seznam oddílů levitských které měly 284 členy.

V. 19. = seznam oddílů vrátných se 172 členy. — Srv. 1. Par 9, 17. nn. — O „vnějších“ úkonech bohoslužebníků srv. 1. Par 26, 29.

V. 20. „ve všech městech judských“, pokud byla od vrátivších se zajatců osazena. Viz níže v. 25. nn.

V. 21. Že bydlili chrámoví nevolníci na Ofelu, známo již z 3, 26. — O Siahovi srv. Esdr 2, 43; Neh 7, 47.

21 Chrámoví nevolníci sídlili na Ofelu; Siaha a Gasfa byli nad
(těmi) chrámovými nevolníky.
22 Dozorcem levitů v Jerusalemě byl Azzi, syn Baniho, syna Hasabiáše, syna Mataniáše, syna Michova, z Asafovců, kteří byli zpěváky
při službě domu Božího. 23 Byl totiž rozkaz královský o nich a řádný
příjem zpěváků na každý den.
24 A Fatahiáš, syn Mesezebelův, ze synů Zary, syna Judova, byl
králi k ruce ve všech věcech týkajících se lidu.
25 Máme-li na zřeteli dvorce po všech polnostech jejich, sídlili Judovci v Karjatarbe a příslušných vesnicích, v Dibonu a příslušných
vsech, v Kabseelu a příslušných vsech, 26 v Jesue, v Moladě, v Betfaletu, v 27 Hasersualu, v Bersabě a příslušných vsech, v 28 Sikelegu,
v Mochoně a příslušných vsech, v 29 Remmonu, v Sarae, v Jerimutu,
v 30 Zanoe, v Odollamu a vsech příslušných, v Lachisi a krajinách
jeho, a v Azece i vsech jejích. Zůstávali od Bersaby až k údolí Ennom. —
31 Benjaminovci pak (sídlili) v Gebě, v Mechmasu, v Haji, v Betelu
a vsech jeho, 32 v Anatotu, v Nobu, v Ananii, 33 v Asoru, v Ramě,
v Getaimu, 34 v Hadidu, v Seboimu, v Neballatu, v Lodu, 35 v Onu
(a) v Údolí řemeslníků. — 36 Levité měli úděly v Judsku i Benjaminsku.
Hlava 12. — 1 Tito jsou kněží a levité, kteří přišli se Zorobabelem, synem Salatielovým a s Josuem: Sarajáš, Jeremiáš, Esdráš,
2 Amariáš, Melluch, Hattus, 3 Sebeniáš, Rheum, Merimut, 4 Addo, Genton,
Abiáš, 5 Miamin, Madiáš, Belga, 6 Semejáš, Jojarib, Idajáš, Sellum, Amok,
Helkiáš, Idajáš; 7 to jsou přední z kněží a bratří jejich ze dnů Josuových. 8 Levité pak: Jesua, Bennuj, Kedmihel, Sarebiáš, Juda, Mataniáš; ti a bratři jejich byli nad zpěvy; 9 dále Bekbekiáš, Hanni a bratři
jejich, každý v úřadě svém.
10 Josue zplodil Joakima, Joakim zplodil Eliasiba, Eliasib zplodil
Jojadu, 11 Jojada zplodil Jonatana, a Jonatan zplodil Jeddou.

V. 23. „rozkaz královský", t. j. daný od perského dvora.

V. 24. Fatahjáš byl královským perským prostředníkem mezi dvorem a židovskou obcí.

V. 25.—30. seznam měst, osídlených Judovci. — Karjatarbe = Hebron (Gn 13, 18; 23, 2.). O Dibonu a Kabseelu viz Jos 15, 21. n. — Jéšû'a = dnešní Tellsa'vi(?) — Molada Jos 15, 26. — Bet-pelet Jos 15, 27. — Hasersual Jos 15, 28. — Sikeleg tamže 15, 31. — Remmon tamže 15, 32; 19, 7. — Saraa tamže 15, 33. — Jerimut tamže 15, 35. — Zanoe Jos 15, 34. — Odollam Jos 15, 35. — Lachis Jos 15, 39. — Azeka Jos 15, 35. — Hinnom stará hranice Judska na severu dle Jos 15, 8. — Pozoruhodno, že nejsou tu jmenována města jinde již uvedená: Tekoa (Neh 3, 5.), Bethakerem (3, 14.), Betsur, (3, 16.) Kegila (3, 17. n.), Betlem a Netofa (7, 26.), Kirjatjarim (7, 29.), Gibeon, Mispa, Meronot (3, 7.), Kafira a Beerot (7, 29.), Jericho (7, 36.), Gilgal (12, 29.).

V. 31.—35. Sídla Benjaminovců. — Srv. Jos 18, 21.—28. — Anatot Jos 21, 18. — Nob 1. Sam 21, 1. — Anania = (?) El-ázaríje — Bethanie. — Asor = (?) Chirbet Hazzúr. — Getaim 2. Sam 4, 3. — Hadid Esdr. 2, 33; Neh 7, 37. (= El-hadíte). — Seboim srv. 1. Sam 13, 18. — Neballat = Bét-Nebále. — Sod a Ono jmenováno Esdr. 2, 33; Neh 7, 37. Údolí řemeslníků viz 1. Par 4, 14. — Mezi 11, 36. a s ním souvisící 12, 27. nn. vloženo několik seznamů.

Hl. 12. — V. 1a. je nadpis k 1b.—11. — Jména ve v. 1.—7. podaná jsou názvy kněžských tříd známých z Esdr 2, 1. nn.; Neh 10, 3.—9. — Esdráš tu jmenovaný (z dob Zorobabelových) je jiný nežli spolupracovník Nehemjášův! — Rheum = (Harim) Esdr 2, 39; Neh 10, 5.

V. 8. n. srv. s Esdr 2, 40.—42. — Matanjáš jmenován výše 11, 17.

V. 10. n. Josue jmenován Esdr 2, 2. — Eljasib výše 3, 1; srv. 13. 4. 28. — Místo „Jonatan" dlužno čísti se zřetelem k v. 22. a Jos Flav. Starož. XI, 7, 1; Jóchánán. Aramský list (na papyru) židů elefantinských poslaný Bagohimu

[12] Za dnů Joakimových byli kněží a hlavy rodů: z (rodu) Sarajášova: Marajáš; z (rodu) Jeremiášova: Hananiáš; [13] z Esdrášova Mosollam; z Amariášova Johanan; [14] z Milichova Jonatan; ze Sebeniášova Josef; [15] z Haramova Edna; z Marajotova Helki; [16] z Adajášova Zachariáš; z Gentonova Mosollam; [17] z Abiášova Zechri; z Miaminova a Moadiášova Felti; [18] z Belgova Sammua; ze Semajášova Jonatan; [19] z Jojaribova Matanaj; z Jodajášova Azzi; [20] ze Sellajova Kelaj; z Amokova Heber; [21] z Helkiášova Hasebiáš; z Idajášova Natanael.

[22] (Máme-li na zřeteli) levity, zapsány byly za dnů Eliasibových, Jojadových, Johananových a Jeddoových, hlavy rodů (jejich), kněží pak zapsáni byli za kralování Daria Peršana.

[23] Levité, hlavy rodů, zapsáni jsou v Letopisech až do dnů Jonatana, syna Eliasibova. [24] Hlavy levitů byli: Hasebiáš, Serebiáš, Josue, syn Kedmihelův, a bratří jejich po třídách svých, aby zpívali písně chvály a díků dle nařízení Davida, muže Božího, a tu službu by konali pravidelně po pořádku; [25] Mataniáš, Bekbekiáš a Obediáš, Mosollam, Telmon, Akkub, byli strážní bran a síní před branami.

[26] Ti byli za dnů Joakima, syna Josue, syna Josedekova, a za dnů Nehemiáše vladaře a Esdráše kněze i znalce písma.

Zdi jerusalemské posvěceny (12, 27.—42.).

[27] Při posvěcení zdi jerusalemské shledali levity ze všech míst jejich, aby je přivedli do Jerusalema, aby slavili posvěcení a (den) veselí s díky, zpěvy, s cimbály, harfami a citarami. [28] I shromáždili se synové zpěváků z rovin okolo Jerusalema, ze vsí Netufanů, [29] z Bet-Galgalu, a z krajin Geby a Azmavetu; zpěváci totiž vystavěli si vesnice okolo Jerusalema.

[30] Když očistili kněží a levité sebe, očistili (také) lid, brány a zeď.

[31] Rozkázav předním judským, aby vystoupili na zeď, postavil jsem dva veliké sbory zpívajících chvály. (Jedni) šli na pravo po zdi ku bráně Hnojné; [32] za nimi šel Osajáš a polovice předních judských,

---

(viz o tom výše k 2, 19; 4, 1. a níže 13, 28.) potvrzuje, že v letech 410.—407. byl veleknězem v Jerusalemě tento Jochanan. — Jeddoa dle Jos. Flavia byl onen velekněz, který vyšel vstříc Alexandru Velikému a pohnul ho, by Jerusalema ušetřil. Byl tedy 12, 11. připsán k dílu Esdrášovu později, v dobách Alexandrových.

V. 12. Joakim velekněz jmenován výše ve v. 10.

V. 22. čti: „Za dob Eliasibových, Jojadových, Johananových a Jadduových byly zapsány hlavy kněžských rodů až po vládu Daria Peršana". — Darius je tu D. III. (Kodomannus) 336.—331. před Kr. Připsán tedy také v. 22. později jako v. 11.

V. 23. Místo „Jonatana" čti: „Johanana". Srv. v. 11. 22. — „syn" znamená tu nejspíše „vnuk". Tohoto velekněze dlužno rozlišovati od Johanana, syna Eljasibova, jmenovaného Esdr 10, 6. — Ty „Letopisy" byly podobny kanonické Knize Paralipomenon. — Pravděpodobně připsány v. 23.—25. současně s v. 11. 22.

V. 26. je závěrek odstavce vv. 12.—21.

V. 27. nn. patří věcně k 11, 36.

V. 28. O Netofě viz 1. Par 9, 16; Esdr 2, 22; Neh 7, 26.

V. 29. srv. s Esdr 2, 24.

V. 31.—36. popisuje prvý sbor, který šel po (či vedle a podél, jak jiní chtějí?) jižní a pak východní městské zdi. Oba sbory vyšly z jihozápadního cípu města. — O bráně Hnojné viz Neh 3, 14; o bráně Studničné tamže v. 15; o bráně Vodní tamže v. 26. — Napřed šel sbor zpěváků (levitů), za nimi polo-

[33] Azariáš, Esdráš, Mosollam, Juda, Benjamin, Semejáš a Jeremiáš;
[34] z kněží pak s trubami Zachariáš, syn Jonatana, syna Semejáše, syna
Mataniáše, syna Michajáše, syna Zechura, syna Asafova [35] a bratří jeho
Semejáš, Azareel, Malalaj, Galalaj, Maaj, Natanael, Juda, Hanani, s nástroji
hudebnými Davida, muže Božího, a Esdráš, znalec písma před nimi;
(šli) ku bráně Studničné, [36] a vystupovali přímo po stupních města
Davidova, kde se jde nahoru ke zdi, nad domem Davidovým, až ku
bráně Vodní na východě. [37] Sbor druhý díky vzdávajících šel po
protější straně — já za ním s polovicí lidu — po zdi přes věž Pecní,
až ke zdi široké, [38] a přes bránu Efraim, přes bránu Starou, přes bránu
Rybnou, přes věž Hananeel, věž Emat až ku bráně Ovčí a zastavili
se ve bráně Stráže; [39] a postavili se oba sbory zpívajících chvály
v domě Božím, též já a polovice představených se mnou, [40] dále kněží
Eliachim, Maasiáš, Miamin, Micheáš, Eljoenaj, Zachariáš, Hananiáš,
s trubami, [41] a Maasiáš, Semejáš, Eleazar, Azzi, Johanan, Melchiáš,
Elam a Ezer. Zpěváci zvučně zpívali; Jezrajáš byl ředitelem. [42] Ten
den přinášeli oběti veliké a veselili se, nebo Bůh obveselil je veselím
velikým; ano i ženy jejich a děti veselily se, že slyšán byl ten jásot
Jerusalema daleko.

---

vice předních Židů s Osajášem v čele, za nimi kněží s trubami a levité. — Esdráš kráčel před kněžími (= „před nimi" v. 35.). — O trubách kněžských srv. Nm. 10, 2.—8; 1. Par 13, 8 — O „domu Davidovu" viz 3, 16. — (Dle Netelera (srv. výše hl. 3.) šel prvý sbor k jihozápadnímu cípu pahorku jihozápadního, pak podél jižního jeho kraje ku bráně Studničné, na jihovýchodním cípu toho pahorku, pak se dal po schodech na pahorek, šel podél zdi vroubící západní svah údolí „Sýrařů", přešel to údolí a obešel "ofelskou" zeď, která se táhla obloukem na jih vydutým od jihozápadního k jihovýchodnímu cípu chrámoviště Druhý sbor zaměřil k severozápadnímu, pak k severovýchodnímu cípu města, odtud ku bráně Vodní a od té k „Vězeňské bráně" (v. 38. „brána Strážná"), která byla v severozápadním cípu Ofelu.)

[37.] „po protější straně" = nejprve podél západní zdi od jihu (od brány Údolní) na sever. — „já" = Nehemjáš — „polovice" (předních z lidu) druhá. — O věži Pecní viz výše 3, 9. — O „zdi široké" viz výše 3, 8. —

V. [38.] O bráně Efraim viz výše k 3, 6. — O bráně Staré Neh 3, 6. — O bráně Rybné tamže v. 3. — O věži Hananeel tamže v. 1. — O věži Emat (Mea) tamže v. 1. — O bráně Ovčí tamže v. 1. — O bráně Stráže tamže v. 30.

V. [39.] Ve chrámě se sešly oba sbory a přinášely oběti (v. 42.).

V. [42.] K veliké radosti lidu srv. 2. Mach 1, 18.—36. — První činnost Nehemjášova v Jerusalemě trvala od r. 445.—433., tedy 12 roků. R. 433./432. vrátil se do Sus (níže 13, 6.). Dlouho-li se zdržel u dvora perského a kdy přišel do Jerusalema podruhé, není přesně udáno. Z 13, 6. plyne toliko, že přišel do Jerusalema ještě za panování Artaxerxa I., tedy před r. 425. Že se zdržel v Susách delší dobu, zřejmo z toho, že zatím zahnízdily se v Jerusalemě zlořády (Neh 13, 7. nn.), které nemohly vzniknouti a vyvinouti se brzy po Nehemjášově odchodu. Jako pracoval Esdráš kdysi sám (Esdr 7.—10.) a později s Nehemjášem (Neh hl. 8.—10.) tak působil slovem i písmem po Nehemjášovu odchodu. Či vrátil se s Nehemjášem do Babylona nebo do Persie? Zůstal-li v Jerusalemě, mohl udržovati styky s Nehemjášem i se židovskými znalci zákona, kteří působili v Babylonii. Mohl tedy sebrati rukopisy ne toliko Mojžíšových zákonů, ale též jiných knih posvátných, mohl je srovnati, případně opraviti nedopatření opisovačů a vydati je. Aby tak učinil, ukládalo mu povolání býti nábožensko-mravním oprávcem nové obce židovské. Nemohl však výlučně a konečně na věčné časy sbírku posvátných knih sestaviti a uzavříti, ježto nevěděl, nevnukne-li Bůh později svatopiscům, Esdrášovi dosud neznámým, jiné knihy posvátné (inspirované)! Že skutečně Esdráš „kánon", t. j. úřední sbírku posvátných knih sestavil a je opravil, možno vyvoditi z podání židovského (2. Mach 2, 13; Jos. Flavius, talmud) ano i z některých otců církevních, (Irenej, Jer, Aug, Zlat). Podrobněji popsati tuto práci Esdrášovu není nám možno, ježto nemáme o tom pramenných dokladů. Možno, že zavedl obyčej rozlišovati 3 třídy knih. Esdrášovi připisovala tradice židovská

DODATEK KE KNIZE NEHEMIÁŠOVĚ (12, 43.—13, 31.).

Druhý příchod a činnost Nehemiášova.

Stráž pokladnic a skladišť (12, 43.—46.). Lid očištěn (13, 1.—3.). Očista skladišť a klenotnic (13, 4.—9.). Vymoženy dávky levitům (13, 10.—14.). Péče o to, by sobota byla svěcena (13, 15.—22.). Posvěcena manželství (13, 23.—31.).

43 Tehdy zřídili také muže nad skladišti zásobáren na dávky,
na prviny a na desátky, aby skrze ně představení měst odváděli dávky
na poděkování, jak slušno, kněze a levity, neboť veselil se Juda z kněží
a levitů službu konajících. 44 (Ti) konali služby Boha svého, i očisty;
také zpěváci i vrátní (konali službu) dle nařízení Davida a Šalomouna,
syna jeho. 45 Nejprve totiž za dnů Davidových a Asafových byli ustanoveni ředitelé zpěváků, kteří zpívali písně chvály a díků Bohu.
46 A veškeren Israel za dnů Zorobabelových a za dnů Nehemiášových
dával díly zpěvákům a vrátným na každý den; dávali posvátné dary
levitům a levitové dávali (z nich) synům Áronovým.

Hlava 13. — 1 Tehdy čteno bylo v knize Mojžíšově, že to lid
slyšel; i shledáno bylo, že jest napsáno v něm, aby nevcházeli Ammonští a Moabští do obce Boží na věky, 2 protože nevyšli vstříc synům
Israelovým s chlebem a vodou, ale najali proti nim Balaama, by jim
zlořečil — obrátil však Bůh náš kletbu v požehnání. — 3 Když (ten)
zákon uslyšeli, odloučili všecky cizince od Israele.
4 Přes to Eliasib kněz, dozorce skladiště domu Boha našeho
a spřízněný s Tobiášem, 5 zřídil mu velikou zásobárnu, do které byli

---

i křesťanská knihy Par, jakož i Esdr (Viz úvody to těch knih str. 1076. —) Nelze však uznati, že Esdráš první přepsal biblické knihy (které dosud bývaly psány písmem starohebrejským čili fénickým) písmem aramským čili „čtvercovým." Rovněž nelze pokládati Esdráše za spisovatele „čtvrté knihy Esdrášovy", která bývá se „třetí" Esdr. připojována i k latinské bibli. Viz výše úvod str. 1216. (První dvě (1. a 2.) a poslední dvě (15 a 16.) hlavy čtvrté knihy Esdr., ježto vznikly později (v druhé polovici třetího křesťanského století!) slují také „pátá kniha Esdr." Hlavy 3.—14. napsány byly krátce po pádu Jerusalema, t. j. r. 70. po Kristu od neznámého Žida. Někteří církevní spisovatelé (Barnabáš, Klement Alexandrijský, Ambrož) z této knihy, která sluje též „Esdrášovo zjevení", uvádějí výroky, ano některé věty byly z ní vzaty do bohoslužebných knih církve katolické.)

V. 43. Místo „představení měst" čti: „dle městských polí". — Židé měli radost ze svých bohoslužeb, a proto rádi přinášeli kněžím a levitům povinné dávky. — Vrchním dozorcem nad těmi zásobárnami byl Eljasib, o kterém níže 13, 4. nn. — „tehdy", v dobách opravné činnosti Nehemjášovy a Esdrášovy. Srv. Esdr. 10; Neh 8. — V. 43.—46. srv. s 13, 10.—14.

V. 45. srv. s 1. Par 25; 2. Par 29, 30; 35, 15. — Místo „nejprve" bylo by případně možno přeložiti „od pradávna."

V. 46. Levité dávali ze svých desátků desátky kněžím (= „synům Áronovým"). Srv. výše 10, 38. n.

Hl. 13. — V. 1. hledí k Dt 23, 3.—5. — Připomíná zákon, aby jasněji vynikla vina Eljasiba kněze, vypravovaná níže ve v. 4. nn. — „tehdy" jako výše 12, 43.

V. 2. má na zřeteli Nm 23, 7.—11; 24, 3.—19.

V. 3. Cizincům odepřena byla rovná práva (náboženská i občanská) se Židy. Část jich mohl však nabýti, kdo přijal náboženství židovské (= „proselyta").

V. 4. Eljasib velekněz jmenován výše 3, 1. n. nejmenován však ve hl. 8.—10; 12, 27. nn. A tu řečeno toliko, že měl dozor nad chrámovými zásobárnami. Pozbyl snad svého veleknězského úřadu a zbyl mu pouze dozor nad oněmi kobkami? — O Tobiášovi viz výše 2, 19.

V. 5. „dary" na nekrvavou oběť (mouku).

prve skládali dary, kadidlo, náčiní, desátky z obilí, vína a oleje, díly
levitů, zpěváků a vrátných, jakož i dávky kněžské. [6] Když se to vše
dálo, nebyl jsem v Jerusalemě, ježto léta třicátého druhého Artaxerxa,
krále babylonského, přišel jsem (zpět) ke králi. Po nějakém čase po-
prosiv krále [7] přišel jsem (opět) do Jerusalema, i zpozoroval jsem to
zlo, které byl učinil Eliasib k vůli Tobiášovi, zařídiv mu skladiště v ná-
dvoří domu Božího. [8] Pokládaje to za věc velmi zlou, vyházel jsem
nádobí příbytku Tobiášova ze skladiště, [9] dal jsem očistit zásobárny
a vnésti tam zase náčiní domu Božího, obětní dary a kadidlo.

[10] Shledal jsem také, že díly levitů nebyly (jim) dávány, a že
(tedy) rozběhli se, každý na svou půdu, levité i zpěváci, tedy ti, kteří
měli konati službu. [11] Vytýkaje to správcům řekl jsem: „Proč jsme
opustili dům Boží?" I shromáždil jsem je a postavil je (zase) na
místech jejich. [12] A přinášel veškeren Juda desátky obilí, vína i oleje
do skladišť. [13] Protož ustanovili jsme nad sklady Selemiáše kněze, Sa-
doka písaře, Fadajáše z levitů a s nimi Hanana, syna Zachura, syna
Mataniášova, ježto věrni shledáni byli; a těm svěřeny byly podíly

---

V. 6. n. Po dvanáctileté činnosti v Jerusalemě (výše 2, 6; 5, 14.) vrátil se Nehemjáš na dvůr perský. Brzy však došly ho nepříznivé zprávy z Jerusalema, proto vyprosil si u krále d r u h o u d o v o l e n o u. — Artaxerxes, král perský, jmenován tu králem „b a b y l o n s k ý m", ježto Babylonie tehdy byla Persii podrobena a Židy více zajímala nežli Persie v užším slova smyslu. Zdá se, že Tobiáš měl najaty příjmy chrámové za roční částku, kterou platil kněžím asi tak, jako bývaly státní daně v Turecku a jinde pronajímány. (Meyer, Nikel). Esdráš mohl zase působiti s Nehemjášem; také možno, že působil ještě p o Nehemjášovi. Viz k Esdr 7, 1. Podání židovské jednomyslně tvrdí, že zemřel Esdráš došed velikého věku. K d e z e m ř e l, o tom nebyli ani staří Židé za jedno. Dle jedněch zemřel a pochován byl v J e r u s a l e m ě, dle jiných (pozdějších) v P e r s i i. (Hrob jeho ukazují v El-O s e i r u 40 km nad ústím Tigridu do Eufratu.) Všichni však jednomyslně na výsost Esdráše ctili. Říkali: „E s d r á š b y l h o d e n t o h o, b y z á k o n b y l s k r z e n ě h o d á n I s r a e l o v i, k d y b y h o n e b y l M o j ž í š p ř e d e š e l". A jiní: „K d y b y E s d r á š b y l ž i v (s o u č a s n ě) s Á r o n e m, b y l b y E s d r á š v ě t š í m b ý v a l." Zasloužil si také té cti. Byl netoliko vynikajícím znalcem svatých knih (Esdr 7, 1.—13.), ale lnul neobyčejnou láskou k nim a hořel neuhasitelnou touhou a snahou, by národ jeho dle toho zákona žil, protože v tom viděl jediné pravé štěstí jeho. Aby získal svému nešťastnému národu lásku a přízeň Boží, a tím i lepší budoucnost, o to pracoval, tomu zasvětil život svůj, té snaze přinesl největší oběti. Ve světových dějinách jest Esdrášovi zajištěno čestné místo nadšeného vlastence i pravého oprávce (= „r e f o r m a t o r a") náboženského i národního. Esdrášova modlitba (Esdr 9, 1. nn.) zůstane nehynoucím památníkem jeho hluboce náboženského a vřele vlasteneckého smýšlení. Ač byl neobyčejně nadán, vzdělán, ač měl velikou moc a vliv, byl vždycky skromný (Esdr 10.), umírněný, nechávaje vystupovati do popředí Nehemjáše. Ačkoli jemu se podroboval a ustupoval, slaven a výše ceněn byl Esdráš od pokolení pozdějších, ježto Esdráš byl d u š í velikých oprav, které zabezpečily život obce židovské po návratu ze zajetí. Nedivno, že ho ctili zejména pozdější židovští právníci, zákoníci; mohliť právem viděti v něm z a k l a d a t e l e z á k o n i c t v í v P a l e s t i n ě. Tu vážnost k Esdrášovi přijal od Židů též islam, který „O z a i r a" pokládá za velikého proroka (Koran, sura 9, 30.). — Také **Nehemjášovi** dostalo se vzácné a vděčné památky od pozdějších pokolení židovských, jak byl kdysi doufal (Neh 2, 20.). Viz Sir 49, 13. nn; 2. Mach 1, 18. nn; 2, 13. Závodil s Esdrášem v lásce k národu a vlasti, nemohl sice s ním zápoliti ve znalosti zákona, za to však vynikl nad Esdráše e n e r g i í a v l o h o u s t á t n i c k o u (Dle Rieszlera 32. rok Artaxerxa, t. j. Kambysa (!) je r. 527 př. Kr.! Podruhé přišel prý Nehemjáš do Jerusalema asi za rok, tedy r. 526!)

V. 10. srv. s 12, 43.—46. — Ježto levité nedostávali příjmů, nechali povinné (8, 7; 9, 3.) bohoslužby a oddali se rolnictví mimo Jerusalem (srv. 12, 28.).

V. 11. hledí ke slibu danému dle 10, 39.

V. 13. Ten „p í s a ř" byl jakýmsi ú č e t n í m. Srv. 2. Par 34, 13.

bratří jejich. — [14] Pomni na mne, Bože můj proto, a nevyhlazuj skutků
mé lásky, které jsem učinil domu Boha svého a bohoslužbě jeho.
[15] V těch dnech viděl jsem v Judsku lidi, ani šlapají (víno) v lisu
v sobotu, svážejí (obilí) na hromady, nakládají na osly víno, hrozny,
fíky a všeliká břemena, a vnášejí do Jerusalema v den sobotní. I za-
přisahal jsem je, aby prodávali v den, kdy dovoleno prodávati.
[16] Také Tyrští bydlící v něm přinášeli ryby a všelicos na prodej, a pro-
dávali v sobotu Judovcům v Jerusalemě. [17] I domlouval jsem předním
judským a řekl jsem jim: „Jak zlá je ta věc, kterou vy činíte, že zne-
svěcujete den sobotní! [18] Zdali totéž nečinili otcové naši, a přivedl
Bůh náš na nás i na toto město všecko toto neštěstí? A vy množíte hněv
na Israele rušíce sobotu!“ [19] Když pak nastalo ticho ve branách jeru-
salemských v sobotu, řekl jsem, ať zavrou brány, přikázal jsem, aby
jich neotvírali až po sobotě, a postavil jsem několik služebníků svých
u bran, aby nikdo nevnášel břemene v den sobotní. [20] I musili zůstati
na noc kupci a prodavači všelikého zboží venku před Jerusalemem
nejednou. [21] Tu jsem jim pohrozil a řekl: „Proč přenocujete přede zdí?
Učiníte-li to ještě, vztáhnu ruku na vás!“ A tak od toho času nepři-
cházeli v sobotu. [22] Řekl jsem také levitům, aby se očistili, přišli
a střehli brány, by svěcen byl den sobotní. Též i proto tedy pomni
na mne, Bože můj, a odpusť mi podle množství slitování svých!
[23] V těch dnech viděl jsem i Židy, ani berou si ženy azotské,
ammonské a moabské. [24] Synové jejich mluvili odpolu azotsky; neuměli
mluviti židovsky, ale mluvili dle jazyka každého toho národa. [25] I do-
mlouval jsem jim a zlořečil; některé z nich jsem bil, rval (za vlasy),
a zavázal jsem je přísahou skrze Boha, aby nedávali dcer svých synům
jejich, a nebrali dcer jejich synům svým ani sami sobě řka: [26] „Zdali
takovou věcí nezhřešil Šalomoun, král israelský? Nebylo zajisté ve
mnohých národech krále podobného jemu, byl milý Bohu svému,
a ustanovil jej Bůh králem nad veškerým Israelem; avšak i jej při-
vedly ke hříchu ženy cizinky! [27] Zdaliž i my neposlušni jsouce, činiti
budeme všeliké toto veliké zlo, hřešiti proti Bohu svému berouce si
ženy cizinky?“
[28] Také jeden ze synů Jojady, syna Eliasiba velekněze byl zetěm

V. 14. srv. 5, 19.

V. 16. „Tyrští“ = Feničané, obchodníci dopravovali do Jerusalema ryby zejména z Jafy a prodávali je v „Rybné bráně“ (3, 3.).

V. 19. n. V pátek podvečer, kdy začínala sobota, dal Nehemjáš brány jerusalemské (kterými vcházeli soumaři) zavřít a nedovolil, by otevřeny byly až po sobotě, t. j. v sobotu večer. K malým vchodům ve branách pro pěší chodce, postavil strážníky — „na noc“ z pátku na sobotu. — Místo: „nastalo ticho … v sobotu“ lépe hebr: „když se počalo stmívat před sobotou“.

V. 21. Příchod kupců v pátek večer, ačkoli zůstali přede zdí, až byly brány v sobotu večer otevřeny, přece jen byl nebezpečím, že nebude sobota svěcena.

V. 23. n. O Azotu, městě filištínském, viz Jos 13, 3. — „židovsky“ = hebrejsky. Azotští mluvili nejspíše také ještě kanaansky (hebrejsky), ale velmi špatně, ježto jazyk jejich byl znešvařen již jinými živly, zejména aramskými. (Viz lásku Nehemjášovu k jazyku svého národa). — Zlořád, kterého se byli Židé slavně odpřisáhli za prvního pobytu Nehemjášova v Jerusalemě bujel tedy zase. Nejinak vedlo se kdysi snahám Esdrášovým. Není-li dovoleno proto, že zlořád zase zdvihal hlavu působnost Nehemjášovu líčenou ve hll. 8.—10. překládati za tento příchod Nehemjášův do Jerusalema r. 432., nelze ani překládati z podobného důvodu činnost Esdrášovu (Esdr hll. 7.—10.) za Nehemjáše, t. j. do r. 398. (Nikel.)

V. 25. „zlořečil jim“ svolávaje na ně trest Boží, nepolepší-li se.

V. 28. O Jojadovi veleknězi srv. 12, 10. 22. — O Sanaballatovi Neh 2, 10. 19; 4, 1; 6, 1. V žádosti (petici) Židů elefantinských, podané výše

Sanaballata Horonského, a toho jsem od sebe zahnal. 29 Pamatuj to,
Pane Bože náš, těm, kteří znesvěcují kněžství a závazky kněžské i levitské!
30 Tak vyčistil jsem je ode všeho cizozemského, a ustanovil jsem

---

k 2, 19. zasluhuje povšimnutí, že Elefantinští, když podruhé utíkají se k úřadům, by zbořený chrám jejich byl z perského státního pokladu zase vystavěn, ucházejí se o podporu úřadu, který při první žádosti byli pominuli — místodržitelství samařského, které tehdy spravovali synové Sanaballatovi. Zjev je nápadný, ježto byl Sanaballat úhlavním nepřítelem Židů judských, odpůrcem stavby hradeb a synové jeho (Delaja a Šelemja) sotva změnili svou politiku k Židům. Zjev nejsnáze vysvětlíme, stanovíme-li, že v době, kdy Elefantinští svou prosbu psali, chrám Samařanů na hoře Garizim buď již stál, neb aspoň stavěn byl, a že Elefantinští zvěděli o té stavbě. Utíkajíce se k místodržícím Samařska chtějí říci: „Jako jste dovolili, ano podporovali stavbu chrámu na hoře Garizimu, tak podporujte také novostavbu v městě našem.“ Josefus Flavius (Starož VIII., 1.—4; XI. 7, 2; XIV. 9, 1.) píše, že byl chrám Samařanů postaven teprve za Alexandra Vel. (r. 332). Právem lze však tvrdit, že Josef tu omylem posunuje do časů Alexandrových událost, která se sběhla mnohem dříve, snad již za Artaxerxa I. Josef totiž vypravuje, že prvním veleknězem při chrámě samařském byl Manasse, bratr jerusalemského kněze Jadduy, syna Jehochananova; Manasse prý pojal za manželku Nikaso, dceru perského místodržícího Sanaballata a pro toto smíšené manželství byl prý z Jerusalema vyhnán. Byli dva Sanaballatové, otec v době Nehemjášově (Neh 13, 28.) a vnuk(?) jeho v dobách Alexandrových, o kterém Jos. Flavius? Vešli dva členové rodu veleknězského ve smíšené manželství, jeden vnuk Eljasibův (Neh 13, 28.) s dcerou Sanaballata I. a druhý (Manasse) s dcerou Sanaballata II.? Byli tedy dva příbuzní pro podobný zločin z Jerusalema vypuzeni, jeden od Nehemjáše a druhý za dob Alexandrových? Sotva. Spíše se zdá, že byl toliko jeden člen rodiny veleknězské od Nehemjáše z Jerusalema vypuzen proto, že vešel ve smíšený sňatek, že uprchl ke svému tchánovi Sanaballatovi, a ten že postaral se o to, by zeť jeho stal se veleknězem při chrámě, který jemu a (bývalým poddaným svým) Samařanům dal vystavěti. Jos. Flav. vypravuje sice věc věrně, chybuje však, že ji klade do časů pozdějších. Tím nabývá větší pravděpodobnosti dohad, že chrám Samařanů na hoře Garizim postaven byl již v dobách perských, nedlouho poté, kdy stál již chrám jerusalemský, ne tedy teprve v době macedonsko-řecké.

V. 29. srv. s 6, 14.

V. 30. „je“ = Židy. — V. 30. n. je závěr veškeré oprávné činnosti Nehemjášovy. Srv. 10, 34.—37. — Ke „střelné modlitbičce“ srv. výše 5, 19; 13, 14. 22. — Byli tedy po zajetí tito velekněží:

1. Josue, syn Josedekův, vrstevník Zorobabelův.
2. Joakim
3. Eljasib — Viz výše Neh 12, 10. n.
4. Jojada — O dalších viz Jos. Flavia
5. Johanan — Starožitnosti XI, 8, 4. nn.
6. Jaddua
7. Oniáš I., syn Jadduův, († 300).
8. Šimon I. Spravedlivý, († 291) syn Oniášův.
9. Eleazar, bratr Šimonův († 267).
10. Manasses, strýc jeho († 240).
11. Oniáš II., syn Šimona Spravedlivého († 227).
12. Šimon II., syn Oniášův († 198).
13. Oniáš III., (2. Mach 3, 4. nn.; 4, 1. († 170).
14. Jason, jeho bratr.
15. Menelaus.
16. Alcimus (Jacimus) 1. Mach 7, 9; 9, 54.—56.
17. Jonatan, bratr Judy Machabejského (1. Mach 10, 20. nn.) † 143.

Přehled osudů dalších, které potkaly Židy, viz níže na přiložené tabulce. — Židé egyptští dob ptolemeovských konali bohoslužbu ve sbornicích (synagogách) v sobotu a ve svátek podobným obřadem jako jejich souvěrci v Palestině: předčítali úryvky z Pt („parašy“) a z „proroků“ (haftary). Ježto však egyptští Židé hebrejsky již nerozuměli, bylo třeba Písmo přeložiti do jazyka jim srozumitelného, t. j. řeckého. Zejména Pt, který byl Židům netoliko knihou náboženskou, nýbrž i občanským zákoníkem. Počato překladem Pt r. 285. nebo

řády (služby) kněží a levitů, každého k jeho službě, [31] také k tomu, by dodáváno bylo dříví v ustanovené časy, i prviny. Pamatuj na to, Bože můj, mně k dobrému. Amen!

---

následujícího. Postupem doby přeloženy byly též ostatní knihy biblické. Kolem r. *130.* před Kr. překlad byl dokončen. Se zřetelem na město, ve kterém byl pořízen, sluje alexandrijský, se zřetelem na počet překladatelů Ptu (dle pověsti) sluje „překlad sedmdesáti (dvou)" či latinsky „Septuaginta" (Viz Úvod str. 14.) Jazyk, do kterého byl překlad pořízen, není „klassická" řečtina, ale lidová, kterou se tehdy v životě vesměs mluvilo a která sluje „řečtina hellenistická", čili „nářečí obecné". Septuagintu považovali všichni Židé, i palestinští, až do počátku druhého století křesťanského za ověřený („autentický") překlad Písma. Užívali ho i v Jerusalemě (Sk 6, 1. 9.), užívali ho svatopiscové novozákonní, Filo i Josefus Flavius. Teprve po zkáze Jerusalema (r. 70. po Kr.) počali palestinští Židé LXX zavrhovati, zejména fariseové, z nechuti ke všemu cizáckému, tedy i řeckému, jakož i z odporu k rostoucímu křesťanství, jež užívalo vesměs překladu řeckého, který velmi zřetelně překládal místa mesiášská, že se jich mohli dovolávati s úspěchem křesťanští spisovatelé, by dokázali, že Ježíš nazaretský je skutečně zaslíbený Mesiáš. Církev přijala od Židů („synagogy") bibli St. Z. v jazyku řeckém, tedy živém, a nikoli v jazyku hebrejském, který byl tehdy již jazykem mrtvým. O zněních opravených či „recensích" viz Úvod § 14. I., 1. str. 14. Recense Lukianova rozšířila se zejména v Syrii a v Cařihradě. Všecky staré překlady bible (starolatinský („Itala"), koptský, etiopský atd.) byly pořízeny ne dle hebr. ale dle LXX. (Toliko syrský překlad „Pešita" pořízen dle hebr.) Překlad Ulfilův do gotštiny učiněn dle opraveného znění Lukianova; dle téhož znění pravděpodobně pořízen překlad staroslověnský. — Rukopisy nejdůležitější, ve kterých se nám znění LXX zachovalo, sahají do IV. století křesťanského (kdežto hebrejské rukopisy, které máme, nejsou starší století X. křesťanského!) Nejznamenitější, psané velikými písmenami („unciální") jsou: 1. rukopis vatikánský (značka *B* nebo *II*) ze století IV. obsahuje v podstatě znění obecné, neopravené ještě od Origena. Ze 759 listů obsahuje prvních 617 St. Z. Schází však Gn hll. 1.—46; 2. Král 2, 5.—7. 10—13; Ž 105, 27.—137, 6; knihy Mach. — 2. Britské museum má rukopis alexandrijský (*A* = *III*), který jest o málo mladší prvého (z počátku V. století). Obsahuje bezmála celou bibli, i nekanonické 3. a 4. Mach. — 3. Rukopis pařížský, (C), čili Efremův z V. století má toliko 209 listů. Z nich 64 obsahují zlomky Přís, Kaz, Pís, Job, Moudr, Sir. — 4. Rukopis sinajský (označován hebrejskou písmenou Alef) sluje tak proto, že byl nalezen v klášteře sv. Kateřiny na Sinaji (r. 1859 od Tischendorfa). Pochází dle nálezcova názoru ze IV. století. Ze 346 listů zabírá 200 knihy St. Z. (se značnými mezerami). — 5. Rukopis „Cottonianus" (I.) z V. nebo VI. stol. (v britském museu jsou toliko zlomky Gn). — 6. „Sarravianus" ze IV. nebo V. stol. má dle Origenova znění kusy Pt, Jos, Sdc. — 7. „Coislianus" ze stol. VI. nebo VII. má dle Origenova znění Gn — 3. Král (mezerovité). — 8. „Marchalianus" (Claromontanus), ze stol. VI. obsahuje knihy prorocké St. Z. s poznámkami na okraji vzatými z překladu Aquilova, Symmachova, Theodotionova, jakož i ze znění Origenova (hexaplového).

Přehledná tabulka dějin Židů po návratu ze zajetí až do časů machabejských.

Cyrus Veliký (III.) král *perský* od r. *559* dobyl na podzim r. *539* Babylonu; od té doby do 1. nisanu r. *538* byl *„počátek jeho vlády"* v Babylonii. *První* rok jeho vlády jakožto krále *babylonského* trval od 1. nisanu *538* do 1. nisanu *537* před Kr. Cyrus zahynul v pozdním letě (po nisanu) r. 530 před Kr. na stepích iranských. Byl tedy poslední rok jeho vlády od nisanu r. 530 do nisanu 529.	*prvního roku* své vlády (2. Par 36, 22; Esdr 1, 1.—4.) t. j. 538—537 před Kr. dovolil veřejnou vyhláškou Židům, aby se vrátili do vlasti a postavili si chrám. Vydal také příslušné rozkazy vládě perské satrapie Abar-Nahara (Zářečí), ke které přičleněno bylo tehdy Judsko (Esdr 6, 3.—5.). *Šešbaççar*, královský perský komisař a první místodržitel v Judsku po zajetí přinesl posvátné nádoby do Jerusalema ještě téhož roku *538—537* (Esdr 1, 11; 5, 14. n.). S ním neb o něco později, snad r. *535*(?) přivedl Davidovec *Zorobabel* a velekněz *Josue* zajatce z Babylonska do Judska (Esdr 2, 2. nn.). Dne *1.* měsíce VII. zřízen *oltář na zápalné oběti* (Esdr 3, 3.). Dne ? měsíce II. roku druhého po příchodu (r. 534?) Zorobabelově kladeny *základy ke chrámu* (Esdr 3, 8.). *Samařanům* podařilo se *přerušiti* stavbu chrámu (Esdr 4, 1.—5, 24.)	*Anaximandros* († kol 546) *Anaximenes* († kol 554) *Herakleitos*, *Pythagoras*, *Xenofanes*, *Parmenides*. — řečtí filosofové Prvé *písemné*[1]) záznamy náboženství *perského*, uloženého později v *Avestě*. (Srv. k Esdr 1, 2.) Napsány počátky veliké *indické* básně epické *Mahabharata*.[2])
Kambyses 529—522 (521). Ježto zemřel Kambyses po nisanu roku 522, dlužno rok 522—521 počítati za poslední jeho rok. R. 521-520 byl tedy prvý rok	*Kambyses* táhl na své výpravě proti Egyptu *Palestinou*. Ta výprava stavbu chrámu jerusalemského nezměnila (právě jako mag *Gaumata* (*Bardia, Lži-Smerdis*) za své osmiměsíční vlády nehnul tou věcí.)	V *Číně* napsal kolem r. 600 *Lao-tse* „Knihu o cestě a ctnosti" (Tao-te-king).
Daria I. 521—486 (485) (*Gaumata* vládl 8 měsíců r. 522—521).	Dne *24.* měsíce VI. roku *druhého* vlády *Dariovy* (**520—519**) vystupuje prorok *Aggeus* (Agg 1, 15; Esdr 4, 24; 5, 1, Agg 2, 10.). (*Sassabasar* pravděpodobně byl již tehdy *mrtev*) O dva měsíce později vystupuje prorok *Zachariáš* (Zach 4, 6. nn.). Způsobili, že Židé stavěli chrám dále, až byl dne 3. měsíce XII. roku *šestého* vlády *Dariovy* (**516—515**) dokonán a posvěcen (Esdr 5, 1.—6, 14; 6, 15. nn.).	V *Indii* napsal Valmiki epickou báseň *Ramajana*. Z aramských listů, nalezených v *Elefantině* (v horním Egyptě) patrno, že byla v těchto dobách ve městě jmenovaném židov. osada,
Xerxes (Asuerus) panoval od nisanu r. *485* před Kr. do nisanu r. 465 před Kr.	Dne 1. nisanu r. 484 měl *Mardocheus* sen (Est 11, 2. nn.). R. 484 dobyl *Xerxes* znova Egypta (Est 1, 1; Herodot VII., 5.). R. 483 hostina a rada válečná (Est 1, 3. nn.; Herod VII., 8.).	která měla svůj chrám a pravidelnou bohoslužbu.

[1]) Dosud přecházelo *staré* to náboženství z pokolení na pokolení toliko podáním ústním a výkony.

[2]) Pravíme *„počátky"*, ježto v dalších stoletích byla ta báseň dále rozšiřována a zpracovávána. Je v ní uloženo *náboženství* indické. Starší pramen toho náboženství jsou tak zvané *vedy:* 1. (nejstarší) *rigveda*, sbírka náboženských básní (hymnů) ke cti bohů pro kněze, který je měl při oběti předříkávati a slul *„hotar"*. Sebrány a napsány byly asi v polovici druhého tisíciletí před Kr., tedy v dobách *Mojžíšových.* Složeny (a ústně podávány z pokolení na pokolení) byly mnohem dříve, některé snad již o tisíc roků prve než byly sebrány a písemně ustáleny. — 2. *jadžurveda*, sbírka *formulí* (v řeči nevázané), které měl odříkávati kněz (adhvarju) *při oběti, s příslušnými vykládacími poznámkami*. (Takové formulky slují *„jadžus"*.) — 3. *samaveda* je jakýsi zpěvník; podává knězi-zpěvákovi (udgatar-ovi) verše, které při oběti dlužno *zpívati* (ne tedy říkati toliko hlasem zvučným nebo šeptati). Dle těchto tří ved byla konána *veřejná* bohoslužba. Pro domácí, soukromou potřebu byla pořízena 4. *atharvaveda* (zaříkání nemocí, škodlivých zvířat, zaklínání nepřátel, prosby za šťastnou cestu, štěstí ve hře atd.); znatel atharvavedy, který býval domácím knězem knížat indických, slul *brahman* a byl nad třemi kněžími výše jmenovanými. — Ty formule bohoslužebné (nebo zaříkání) slují *„mantras"*. K nim připojeny v řeči nevázané výklady, rozjímání, filosofické úvahy, zvané *brahmanas.* Ježto byly příliš rozvleklé, pořízeny z nich (asi od VIII. stoletÍ před Kr.) kratší výtahy *„sutras"*. Části brahman, které podávají („tajné") úvahy o oběti, zabíhající do mudrování, a které byly ustanoveny pro mnicha indického (brahmana) *třetího* stupně, t. j. lesního poustevníka, slují *aranjakas.* Mudrující úryvky aranjak, ustanovené pro brahmana *čtvrtého* stupně, t. j. potulného mnicha slují *„upanišads"*. (První stupeň: učedník brahmanův; druhý stupeň: domácí pán.) Bohové jmenováni ve vedách zejména tito: *Agni* (oheň), *Indra* (vítr), *Varuna* (nebe trestající hříchy), *Usas* (jitřenka), *Açvin* (indičtí blíženci), *Maruts* (bohové větru?), *Savitar* (bůh slunce), *Soma* (zbožněný obětní nápoj stejnojmenný, lisovaný z rostliny soma, t. j. Asclepias acida), *Pardžania, Jama* (bůh smrti), *Mitra, Rudra, Çiva, Visnu* a j. K nim družilo se množství duchů zlých. Vedy psány jsou *„sanskritem"* starým ("nový" klasický ustálil ve III. stol. před Kr. svou mluvnicí *Panini*). Sanskritem uměle pěstováno bylo a jest dosud v Indii písemnictví, (srv. latinu na západě), zatím co jazyk lidový se odchyloval a vzdaloval. Mnohobožské, pověrčivé, bujné a bludné náboženství indické v těchto knihách obsažené daleko je překonáno jednobožským, střídmým, čistým náboženstvím bible starozákonné!

	R. 479 (v prosinci) vrátil se Xerxes do Sus. R. 478 *Ester* v haremu (Est 2, 8.—16.). R. 477 *Ester* královnou (Est 2, 17.). R. 474 (1. nisanu) metán los (pur) Est 3, 7. R. 474 (13. nisanu) vydán výnos Xerxův (Amanův) proti Židům (Est 3, 12. n.). R. 474 (23. sivanu) protivýnos Xerxův (Mardocheův) Est 8, 9. n. R. 473 (13. a 14. adaru) pobiti nepřátelé Židů (Est 9, 1. 15.). Židé judští, kteří se byli pokusili opraviti hradby jerusalemské, byli u *Xerxa* obžalováni (Esdr 4, 6.).	Od r. 522 (po bitvě u *Pelusia*) byl *Egypt perskou satrapií* až do r. 332. ——— R. 490 bitva u *Maratonu.* Kolem r. 500 psal řecký dějepisec *Hekataios.*
Artaxerxes I. (Dlouhoruký) 465—424. *První* rok jeho vlády začínal nisanem (na jaře) r. **464.**	*Sedmého* roku *Artaxerxa I.*, (dne 12. nisanu Esdr 8, 31.) t. j. r. **458** vyšel Esdráš a *1. dne pátého* měsíce *téhož* roku přišel do Jerusalema (Esdr 7, 1. nn.). Dne 20./IX. sněm lidu Esdr 10, 9.) Dne 1./10. poprvé zasedala komise, která měla rozlučovati smíšené sňatky (Esdr 10, 16.). Pokus Esdrášův, obnoviti hradby jerusalemské zmařen nepřáteli (Esdr 4, 9.—16.). *Roku dvacátého* krále Artaxerxa I. t. j. r. 445 dověděl se Nehemjáš o neutěšeném stavu Židů v Judsku (Neh 1, 1.). R. **444** přišel Nehemjáš poprvé do Jerusalema a opravil zdi městské (Neh 2, 1.—7, 3.). Byly také slavnostně posvěceny (Neh 12, 27. nn.). Vykonány opravy líčené Neh 8, 1.—10, 39 Urovnány také poměry občanské (Neh 7, 4.—73; 11, 1. nn.). Dne 1. měsíce tišrí r. 444(?) konán sněm lidu (Neh 8, 1. n.). „ 2. „ „ „ „ schůze šejků, kněží a levitů (Neh 8, 13.). „ 24. „ „ „ „ opět sněm lidu; lid se zavázal slavnostně, že bude zachovávati zákony (Neh 9, 1. nn.).	R. 480 bitva u *Termopyl* a *Salaminy.* R. 479 Xerxes poražen u *Mykale.* Kolem r. 480 zemřel **Buddha,**[1]) (oprávce dosavadního náboženství indického, zvaného *„brahmaismus“* a) zakladatel **buddhismu.** V téže době působil a zemřel v Číně oprávce náboženský *Konfutse* (Konfucius.[2]) *Hellanikos*, řec. dějepisec. *Anaxagoras*, řec. filosof.
Xerxes II. 424 (45 dní). *Sogdianus* 424 (6 měsíců, 5 dní). *Darius II.* Ochus (Nothus) 424—405. *Artaxerxes II.* (Mnemon 404—359 (358). *Artaxerxes III.* (Ochus) 359 (358)—338. *Arses* (338—336). *Darius III.* (Kodoman) 336—331.	Roku *třicátého druhého* Artaxerxa I, t. j. r. 433—432 vrátil se Nehemjáš ke dvoru královskému do Sus (Neh 13, 6.). — Nehemjáš podruhé v Jerusalemě *ne před* r. **432/431** a *ne po* r. **424.** — Napsány knihy Esdr, Neh, Par. Sebrány a opraveny posvátné knihy, zejména žalmy (poslední knihy žaltáře). Kolem r. *420* působil prorok *Malachiáš.* Osudy obce židovské od této doby až do *časů machabejských* (první polovice druhého století před Kr.) nejsou líčeny v žádné knize biblické; jsme proto odkázáni na prameny jiné, zejména na Josefa Flavia (Starožitnosti). Židé měli svou samosprávu; závislost na říši perské ukládala jim toliko povinnost odváděti daně a vojsko.	*Protagoras*, „ „ *Protikos*, „ „ Kolem r. 449 zemřel řec. dějepisec *Herodot.* *Empedokles*, filosof řec. *Demokritos*, „ „ Největší rozkvět básnictví a umění výtvarného v *Athénách.* Vystavěn chrám *Samařanů* na *Garizimu.* *Aischylos* († 456). *Thukydides*, dějepisec († kol 400). *Hippokrates*, lékař řec. † mezi r. 377—359. 431—404 Peloponeská válka. **Sokrates** v Athénách († 399).

[1]) Posvátné knihy (jižních) Buddhovců zvané *tipitaka* (= tři koše) zachovány jsou v jazyku *„pali“*, t. j. středoindickém tvaru nářečí příbuzného se sanskritem, které nebylo prve spisovně vyvinuto. Tipitaka skládá se ze tří sbírek: *vinaja-pitaka* (kázeň), *sutta-pitaka* (kázání) a *abhidhamma-pitaka* (filosofie).

[2]) Khung-fu-tse napsal prý *Čun-tshiu* ("Jaro a podzim"), t. j. letopisy své vlasti *Lu* a upravil dvě sbírky knih, t. zv. knihy "kanonické"(!) a "klasické", jejichžto počátky dlužno prý klásti až k roku 2000 před Kr. Pět *„kanonických“* knih (povšechný název: *„Vu-king“*) sluje: 1. *Jih-king* (příručka hadačství), 2. *Su-king*, (řeči a výnosy králů a státníků), 3. *Ši-king*, (náboženský zpěvník), 4. *Li-ki*, (kniha obřadů), 5. *Čun-tshiu.* Čtyři knihy *„klasické“ (Še-šu)* jsou: 1. *Lun-jü* (rozmluvy Konfutse se žáky, nejdůležitější pramen čínského náboženství národního), 2. *Ta-hioh* (rozprava filosoficko-státnická, nejspíše od vnuka Konfutseova jménem *Tse-se*), 3. Cung-jung (o duševní rovnováze), 4. *Meng-tse* (spisy hlavního šiřitele konfucianismu; slul *Meng-tse* či latinsky *Mencius*; žil 372—289 před Kr.).

Alexander Veliký králem perským 331—323.	R. 332 dobyl *Alexandr Veliký Tyru* a podrobil si *Palestinu*; veleknězem židovským byl tehdy *Jaddua*. Politický poměr Židů k *Alexandrovi* zůstal jako za dob perských Achémenovců. Značný vliv řecké vzdělanosti („hellenismus“) na Židy.[1]	411 zbořen židovský chrám v *Elefantině*.[2]) **Plato** v Athénách († 347).[3]) *Antisthenes*, řec. filosof.
	Po smrti Alexandra Vel. připadla Palestina k *Syrii*, kde byl místodržícím tehdy *Laomedon z Mytilen*. — R. 320 přepadl náhle Palestinu *Ptolemeus I.*, král egyptský a odvedl množství Židů do Egypta, zejména do Alexandrie. R. 314 dobyl Palestiny *Antigonus*.	*Sofokles* († 406). *Euripides* († 406). *Panini* ustálil (po roce 350) svou *mluvnicí* klasický *sanskrit*.[4])
	R. *312* zabral Palestinu zase *Ptolemeus I.*, ale již r. 311 měl ji opět *Antigonus*. Po bitvě u *Ipsu* přivtělena Palestina trvale k Egyptu. Ptolemeovci popřáli Židům více svobody než jí dosud měli; Palestina však mnoho trpěla ustavičnými válkami, které o ni vedli Ptolemeovci s králi syrskými z dynastie Seleukovců.	*Ktesias*, lékař Artaxerxa II. psal dějiny perské. *Xenofon*, dějepisec řec. († 354). *Demosthenes*, řečník, († 322). *Eforos*, dějepisec.
		R. 333 bitva u *Issu*. *Xenokrates*, filosof. **Aristoteles**, filosof († 321). *Theopompos*, dějepisec. *331* bitva u *Arbel* a *Gaugamel*. *Theofrastos*, *Aristoxenos*, *Demetrios* z Faleru filosofové. *Epikuros*, filosof (nar. r. 341). *Zenon*, stoický filosof (350—320). *Eukleidos*, otec měřictví (kolem r. 300). Bitva u *Ipsu* r. 301. *Pyrrhon* 365—270. *Meng-tse* († 289) v Číně.[5]) *Čuang-tse* přepracoval nauku *Lao-tse* a je vlastní zakladatel „*taoismu*“.[6])

[1]) Viz o tomto skutečném nebo domnělém vlivu v úvodech a poznámkách k *mladším knihám biblickým*. Tomu vlivu vděčíme také za nejstarší *překlad bible do řečtiny* Viz k Neh 13, 30.

[2]) Viz o petici Židů elefantinských, aby jim chrám byl zase postaven k Neh 2, 19; 4, 1; 12, 10. n.; 13, 28.

[3]) Srv. zvláštní slovesný tvar, zvaný „*rozhovory*“ (dialogy) v knize Job.

[4]) Viz výše str. 1281 pozn. 2.

[5]) Výše na str. 1282 pozn. 2.

[6]) Výše na str. 1283 sloupec třetí, prostředek.

Ptolemeovci	Židé	Seleukovci
Ptolemeus I. Soter I., syn *Lagův* (323) 304—285 (284).	Počátek překladu bible do jazyka řeckého (LXX). Již tehdy měli Židé v *Alexandrii* svou *sbornici*. — Vlivu vzdělanosti řecké na Židy přibývá — mnoho Židů mu podléhá (*Pořečtěnci, Hellenisté*). — (Působí *Timon* (pochybovač) a *Chrysippos*, (stoik) řečtí filosofové; Archimedes + 212, otec mechaniky; vyvíjejí se soustavy Skeptiků, Stoikův a Epikurců.)	*Seleukus I.* Nikator 312—281. 312 (311) počátek letopočtu *Seleukovců*. Seleukovi I. věnoval své dílo o Babylonii babylonský kněz *Berossos* (psané řecky).
Ptolemeus II. Filadelfus 285 (284)—246.		*Antiochus I.* Soter 281—261.
Manetho, egyptský kněz, psal egyptské dějiny.		*Antiochus II.* Theos 261—246.
Ptolemeus III. Euergetes I. 246—221.		R. 248 (247) počíná letopočet *Arsakovců*.[2])
Ptolemeus IV. Filopator 221—205 (204).	V Persii napsána hebrejsky kniha *Est.*	*Seleukus II.* 246—226.
Ptolemeus V. Epifanes 205 (204)—181 (180).	Dle běžného názoru vznikla v Egyptě kanonická kniha *Moudrosti*.	*Seleukus III.* 226—222.
Ptolemeus VI. Filometor 181 (180)—145.	*Palestina* dočasně (r. 218—217) a r. 198 na vždy odtržena od Egypta a *přivtělena k Syrii*.	*Antiochus III.*, Veliký 222—187.
		Seleukus IV. 187—175.
Ptolemeus VIII. (VII.) (Fyskon) Euergetes II. 170-163; 145-116.	Napsána kniha *Sirachovcova*.	*Antiochus IV.* Epifanes 175—164.
Ptolemeus VII. 145.	*Jason*, bratr velekněze *Oniáše* III. (od r. 198) nabídl Antiochovi IV. velké peníze, aby Oniáš byl sesazen a on, *Jason* ustanoven místo něho. Za tři roky však prodal král velekněžství *Menelaovi*, Benjaminovci! (Jos. Flavius, Starož. XII.[1])	
	R. 167. Počátek bojů Židů za svobodu. — *Doba Machabeovců.* Viz knihy Mach.	
	Mezi r. 250—150 napsána byla pravděpodobně kniha Tob.[3])	

[1]) Viz seznam velekněží výše na str. 1279 (k Neh 13, 30.).

[2]) *Partie*, t. j. krajina, která hraničila na severu s *Hyrkanií*, východně s *Baktrií* a s *Indií*, jižně s *Karamanií*, západně s Medií byla perskou provincií, která připadla po smrti Alexandra Vel. k Syrii. Všeobecnou nespokojeností s *Antiochem II.* a odpadem Baktrie byv povzbuzen odtrhl se r. 248/247 místodržící partský *Arsakes*, a založil novou dynastii **Arsakovců** i říši **partskou.** (Hlavní město bylo *Hekatompylos*, později *Ekbatany* a *Ktesifon.*) Arsakovci, "Filhelleni" šířili ve své říši vzdělanost řeckou.

[3]) Viz níže str. 1287.

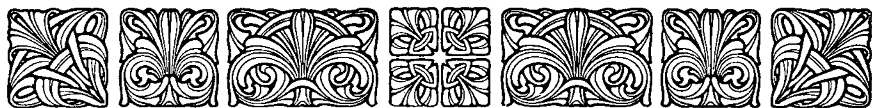
KNIHA „O TOBIÁŠOVI“
ČILI
„TOBIÁŠ“.

V první části (úvodní 1, 1.—3, 25.) líčí
1. ctnosti a útrapy Tobiáše staršího (1, 1.—3, 6.).
2. svízele a modlitbu Sáry, dcery Raguelovy (3, 7.—25.).

V druhé části (4, 1.—12, 22) dokazuje Boží prozřetelnost pomocí, kterou poskytl Rafael oběma trpitelům. Vypravuje se
1. o cestě Tobiáše mladšího do Medie (4, 1.—6, 9.),
2. o manželství Tobiáše syna se Sárou (6, 10.—9, 12.),
3. o návratu obou do Ninive (10, 1.—11, 21.) a
4. o tom, kterak se Rafael dal poznat (12, 1.—22.).

Dodatek obsahuje (13, 1.—14, 17.) chvalozpěv Tobiáše otce (13, 1.—23.) a zprávu o posledních věcech obou Tobiášů (14, 1.—17.).

KNIHA O TOBIÁŠOVI

byla původně napsána hebrejsky (Vetter), avšak původní toto znění (originál) se nás nedochovalo. Kniha nás došla toliko v různých překladech, z nichž nejdůležitější jest

1. překlad řecký obsažený v rukopisech *B* (vatikánském) a *A* (alexandrijském). Dle tohoto řeckého (kratšího) znění pořízen byl překlad etiopský, koptický (sahidský), armenský.

2. řecký překlad, který podává rukopis *S* (sinajský[1]); s ním souhlasí latinský překlad,[2]) jehož užívala církev před sv. Jeronymem. (Viz Úvod § 14. v. 1.)

3. řecký překlad, který obsahují některé mladší rukopisy (č. 44., č. 106. a 107.[3]) a s nímž souhlasí Pešitá od 7, 11—13, 8.[4]) Po stránce věro- a mravoučné nejdůležitější jest

4. překlad sv. Jeronyma (Vulg), pořízený dle předlohy aramské.[5]) Celkem dlužno všecky tyto čtyři tvary i Pešitu považovati za autentické, t. j. církevně ověřené, protože jich všech církev dosud užívá, neb aspoň užívala.

Protože 1. dle řeckých překladů 12, 20. Rafael rozkázal Tobiášovi, by své osudy napsal, a že nelze pochybovati o vyplnění rozkazu toho Tobiášem, a poněvadž 2. dle týchž řeckých překladů mluví Tobiáš od 1, 1.—3, 7. o sobě v první osobě jako spisovatel (Vulg užívá třetí osoby), měl běžný názor za to, že spisovateli knihy Tob jsou

---

[1]) *S* zachovává více původní barvu hebrejské předlohy a rozšiřuje ji; *A B* dbá více uhlazené řečtiny a zkracuje předlohu (Schulte).

[2]) Z tohoto latinského znění přeložena byla kniha Tob později zpět do hebrejštiny (vydána r. 1517 v Basileji od Münstera). Z tohoto hebrejského překladu pořízen překlad aramský, který nalezl a vydal Neubauer. Hebrejský výtah z téhož hebrejského překladu nalezl a uveřejnil Gaster (II). Od Münsterova hebrejského znění dlužno rozlišovati jiný překlad hebrejský který vydal Fagius r. 1542.

[3]) Schulte pokládá tento překlad za zdařilé uhlazení textu *S*.

[4]) 13, 9.—18. není v syrském překladě. První část, t. j. 1, 1.—7, 11. a. jakož i hl. 14. tohoto syrského překladu je „syrohexaplový“ překlad Paula z Telly. Viz úvod § 14. IV, 2. (Kaulen-Hoberg).

[5]) Byl to nejspíše překlad původního znění hebrejského, který byl blíže původní předloze než kterýkoliv jiný překlad, který nás došel. Proto také Vulg., která je věrný jeho převod, nejdokonaleji nám představuje znění původní, ačkoli sv. Jeronym dbal při svém překladě také dosavadního překladu latinského zvaného „Itala“.

oba Tobiášové (neb jeden Tobiáš), takže by byl oprávněn název „Kniha Tobiášů“ nebo „Tobiášova“. Lépe však zápisky Tobiášovy pokládati za hlavní pramen, který zpracoval nejmenovaný inspirovaný spisovatel teprve později, mezi r. 250—150 před Kr. (Vetter, Kaulen-Hoberg.)

Jádro knihy bylo napsáno zajisté v Assyrii.

Jméno skladatele se nám nezachovalo. (Srv. Úvod § 5. pozn. 5.) Rozumáři sice souhlasně kladou knihu do dob pozdějších, nemohou však blíže určiti ani dobu ani místo, kdy a kde kniha vznikla.

Církev katolická považovala vždy Tob za knihu inspirovanou. (Srv. Úvod § 12.) Výrok z Tob 4, 16. uvádí kladně sám Pán (Mt 7, 12; Lk 6, 31.) a dokládá: „Toť zajisté jest zákon i proroci.“ V katakombách zobrazovali první křesťané velmi rádi výjevy vzaté z Tob. Knihu citují z nejstarších spisovatelů Polykarp († 155) v listu k Filip., Irenej, Klement alexandrijský (uvádí Tob jménem „Písmo“) Origenes a jiní.

Proti reformatorům protestantským, popírajícím dějinnou cenu Tob hájili katoličtí bohoslovci stol. XVI.—XIX.[1]) historického rázu jejího, dovolávajíce se církevních otců a povahy samého vypravování, které se neliší podstatně od prvokanonických historických knih starozákonních. Teprve v době novější někteří katoličtí bohoslovci[2]) pronesli domněnku, že Tob v rouchu historickém podává jen knihu náboženskomravně poučnou a vzdělavací, že však nechce sám tvrditi, že každý sebe menší údaj knihy jest přesně dějepisná pravda. Nelze však říci, že se dosud někomu podařilo tuto domněnku dokázati tak, jak žádá biblická komise papežská. Viz Úvod § 10. pozn. 1.

Účelem knihy jest ukázati, že Prozřetelnost své oddané služebníky sice tu a tam navštěvuje útrapami, avšak nikdy neopouští, ano (mnohdy již) na tomto světě ctnostné skutky odměňuje.

Nelze podati důkazu, že kniha Tob čerpána jest z východní pohádky „o vděčném mrtvém“[3]) nebo z „románu o Achikarovi“.[4])

Spisovatel líčí umělecky tak krásně, že se čtenáři zdá, jako by četl drama (divadelní kus).

---

[1]) Zejména Kornel van Steen a Calmet.

[2]) R. Simon, Jahn, Dereser, Movers, Cosquin, Gigot, Lagrange, Holzhey, s jiného stanoviska Ant. Scholz a jj. Vetter praví, že obsah knihy nejsou dějiny v přesném slova významu, ale také že není úplně smyšlen; kanonický spisovatel zpracoval prý pro svůj poučný účel s uměleckou svobodou rodinné dějiny, jež spočívaly na skutečných událostech a které podávalo lidové podání. S Vetterem souhlasí kapucín Rösch.

[3]) Obsah této pohádky dle armenské recense jest asi tento: Zámožný muž jede lesem a spatří, kterak lidé zneuctívají mrtvolu, protože prý jim zůstal nebožtík dlužen; i zaplatil dluh a pohřbil mrtvolu. V otčině boháčově žije jiný zámožný občan mající jedinou dceru, která byla již vdána pěti mužům, byla však tak nešťastna, že jí všichni manželé ve svatební noci zemřeli. Boháč, který zatím schudl, k radě neznámého služebníka pokusí se přece o svatbu. Ve svatební noci vychází z úst nevěstiných had, jejž však neznámý služebník usmrtí, a prohlásí se za mrtvého, kterého byl kdysi ženich pohřbil. Sám E. Schürer (protestant) uznává, že nelze dokázati vysokého stáří oněch prvků pohádky „O vděčném mrtvém“, které se Tob podobají a kromě toho že ve mnohých projevech vděčnosti mrtvého není nic podobného s vypravováním Tob.

[4]) Viz níže k 11, 20.

ČÁST PRVÁ (1, 1.—3, 25.).

Ctnosti a útrapy Tobiáše staršího (1, 1.—3, 6.).

Tobiášův původ, zbožnost již od mládí (1, 1.—7.), sňatek s Annou, syn z tohoto manželství (1, 8.—10.). Za krále Salmanassara (?) odveden byl do zajetí do Ninive; jeho osudy za tohoto assyrského panovníka (1, 11.—15.) Gabelovi půjčil peníze (1, 16. n.). Osudy Tobiášovy za panování Salmanassarova (1, 18.—24.). Po jeho smrti navrátiv se domů (1, 25.), věnoval se s celou duší péči o mrtvé (2, 1.—9.). Oslepl (2, 10. n.). Jeho vynikající trpělivost (2, 12.—18.), která se nedá másti ani výčitkami manželčinými (2, 19.—23.). Tobiášovy vzdechy k Bohu (3, 1.—6.).

Hlava 1. — [1] Tobiáš z kmene a města Neftali, [to (město) jest
v horní Galilei nad Naassonem za cestou, která vede na západ a na
levo má město Sefet] — [2] když byl za dnů Salmanassara, krále assyr-

---

Hl. 1. — V. [1]. Hebr. jméno znělo původně Tóbíjáhú, t. j. Jahve (= Hospodin) jest mé dobro, štěstí. Zkrácený hebr. tvar zněl Tóbí. Jak bylo to jméno oblíbeno, patrno z 2. Par 17, 8; 1. Esd 2, 60; 2. Esd 2, 10; 4, 3; Zach 6, 10. 14. — Zřečtěný tvar zní buď Tóbit, Tóbeit, nebo Tobias. Řecké překlady nazývají otce Tobit, syna pak Tobias. Vulg rozdílu toho nečiní právem, jak z odvození obou jmen jest patrno. Srv podobné varianty českých vlastních jmen odvozených z jednoho původního tvaru (Jan, Janek, Jeník, Janeček, Jeníček a pod.). — Řecké překlady podávají řadu předků Tobiášových, kteří sluli: Tobiel, Ananiel, Aduel, Gabael, Asiel (= Jahzeel). (Jsou to nejspíše glosy.) K tomuto srv. Gn 46, 24; 1. Par 7, 13. — Hranice území Neftaliova viz Jos 19, 33. n. — Dle řeckých překladů (glosovaných) slulo město Nefatliovo, z něhož byl Tobiáš odveden do zajetí, Thisbe a bylo na jih od známějšího města Kades-u (Jos 19, 37.). — Místo naprosto neznámého Naassonu má rukopis vatikánský Asér, což jest asi město Hasor jmenované v Jos 19, 37. n. — Sefet je dnešní město Safed (30.000 obyvatelů, z nichž 23.000 židů, zejména z Haliče přistěhovalých). Safed se jinde v bibli nejmenuje, vyskytá se však též v jerusalemském talmudě. Je to tu zase nejspíše glosa (Schulte). — Cesta na západ vedoucí jest asi ta, která šla do Tyru. „Na levo" jest zde tolik co „na jih" se stanoviska člověka jdoucího cestou na západ a nikoliv se stanoviska člověka stojícího čelem k východu slunce, jemuž by Safed musil býti po pravici.

V. [2]. Místo „Salmanassara" mají řecké texty „Enemessara". Je to assyrský král Sargon (Šarru-kén 721—705), ať již s Bickellem tvrdíme, že Enemessar je zkomolenina vzniklá z assyrského Šarru-kén anebo že opisovači knihy Tob místo Sargona omylem psali jméno jeho předchůdce Salmanassara (726—722) (Šulmánu-ašáred IV.). Že Sargon odvedl obyvatelstvo severní říše israelské do zajetí do Assyrie a Medie, svědčí 4. Král 17, 6. — Je sice pravda, že příslušníky kmene Neftali dle 4. Král 15, 29. odvedl do zajetí r. 734 již Tiglat-Pilesar (Tukulti-apil-ešara IV. 745—727); starovýchodní panovníci však odváděli často jen část obyvatelstva té oné krajiny, druhou část ponechávajíce ve vlasti; ostatně není nemožno, že Tobiášovi neb jeho otci podařilo se tehdy

ského jat, přece ani v zajetí neopustil cesty pravdy, [3] takže všecko
co mohl sehnati, každodenně rozdával bratřím ze svého kmene, kteří
byli spolu s ním v zajetí. [4] Ačkoli byl nejmladší ze všech z kmene
Neftaliova, přece nedopouštěl se žádných chlapeckých činů. [5] Když
totiž všichni chodili ke zlatým telatům, která byl dal učiniti Jeroboam,
král israelský, on sám vyhýbal se společnosti všech těch [6] a chodíval
do Jerusalema, ke chrámu Hospodinovu a tam klaněl se Hospodinu
Bohu Israelovu; věrně odváděl též všecky své prvotiny a desátky,
takže (každého) třetího roku dával (i) všecky desátky cizincům a příchozím.

[8] Ty a jim podobné věci zachovával dle Božího zákona jsa ještě
malým chlapcem. [9] Když dospěl v muže, vzal si za manželku Annu ze
svého kmene a zplodil s ní syna, jemuž dal své jméno; [10] toho učil
od dětství báti se Boha a vystříhati se všelikého hříchu.

[11] Když tedy jsa jat přišel se svou manželkou, synem a s veškerým
svým kmenem do města Ninive, — [12] kdežto všichni požívali pohanských
pokrmů — on se chránil, aby nikdy neposkvrnil se jejich
pokrmy. [13] A že pamatoval na Hospodina celou svou myslí, zjednal
mu Bůh milost v očích krále Salmanassara, [14] že mu dal svobodu jíti
kamkoli by chtěl a že měl volnost činiti cokoliv si přál. [15] Chodil tedy
po všech, kteří byli v zajetí a dával jim spasitelná napomenutí.

---

uprchnouti před zajetím neb již ze zajetí. Ninive se sice výslovně nejmenuje ani ve 4. Král 17, 6. ani 18, 11. mezi městy, v nichž byli vyhnanci usazeni, nelze však pochybovati o tom, že se i tomuto veleměstu vyhnanců dostalo. — „Cesta pravdy" jest víra v jednoho Boha Jahve a zákon od tohoto Boha Israelitům daný. Viz níže v. 4. nn.

V. 3. Dle řeckého znění neobmezoval Tobiáš své dobročinnosti jen na své soukmenovce, nýbrž blažil jí všecky israelské zajatce bez ohledu, zda byli příslušníky kmene Neftali či jiného.

V. 4. nn. vypisuje ctnosti Tobiášovy, kterými se stkvěl, dokud ještě bydlil v Galilei. — V. 4. řec. připomíná, že kmen Neftali všecek odpadl od Jerusalema, a že přestal tam putovat, by konal oběti ve chrámě.

V. 5. K býkům postaveným Jeroboamem v Betelu a v Danu srv. 3. Král 12, 26. nn. — Protože území Neftaliovo bylo velmi vzdáleno od Betelu, chodilo asi jeho obyvatelstvo vzdávat bohopoctu do Danu (Lais). Dle řec. obětovali odpadlí kmenové Baalovi.

V. 6. Klaněti se Hospodinu ve svatyni přikazuje Ex 23, 17; Dt 16, 16; o prvotinách viz Nm 18, 15; o desátku Lv 27, 30. nn. — Dle řec. dával též Tobiáš „druhý desátek", o němž srv. Dt 12, 17; 14, 22.—24.

V. 7. O tomto „třetím desátku" srv. Dt 14, 28. nn.; 26, 12.

V. 8. Řecké znění poznamenává, že Tobiáš osiřel a že záhy se ho ujala matka jeho otce Debora.

K v. 9. srv. v. 1. Tóbíjáhu. — Anna = hebr. Channá = Milost, Krása.

V. 11. navazuje na v. 3. — „veškeren jeho kmen" — zbytek jeho, pokud nebyl kmen ten odveden již od Tiglat-Pilesa. Srv. v. 2.

V. 12. Jako zachovával předpisy o návštěvě svatyně v Jerusalemě, o odvádění prvotin a desátků ve vlasti, ač bylo obojé pro velkou vzdálenost jeho otčiny od Jerusalema působilo veliké obtíže, tak nyní dbá zákona o čistých a nečistých zvířatech, ačkoli v cizině mezi pohany ztěžují to značné překážky, jichž jeho pobratimové nezdolali. Čím více překážek dlužno překonati, čím více obětí přinésti, tím větší ctnost a zásluha.

V. 13. Místo Salmanassar: Sargon. Srv. v. 2. — Dle řec. projevil Sargon Tobiáši svou přízeň tím, že jej ustanovil svým dvorním nakupovačem čili dodavatelem, kterému bylo ovšem jezditi po různých končinách říše v obchodních zájmech, aby totiž opatřil vším potřebným královskou kuchyni. Na těchto cestách bylo pokušení jísti s pohany tím větší, Tobiáš však nepodlehl, ale naopak užíval i těchto obchodních cest ke skutkům bohabojnosti a milosrdenství.

16 Když tak přišel do Rages, města medského, maje u sebe z toho,
čím byl poctěn od krále, deset hřiven stříbra, a 17 když viděl mezi čet-
nými svými rodáky Gabela, který byl z jeho kmene, že strádá, dal mu
pod zápisem dotčenou váhu stříbra.

18 Za dlouho potom, když král Salmanassar zemřel a na místě
něho kraloval jeho syn Sennacherib, který měl syny Israelovy v ne-
návisti, 19 Tobiáš chodil každodenně po všech svých příbuzných, těšil
je a uděloval každému, pokud mohl, ze svého majetku; 20 lačné krmil,
nahým dával oděv, umrlé pak a zabité pečlivě pochovával.

21 Také když se král Sennacherib navrátil z Judska utíkaje před
ranou, kterou stihl jeho okolí Bůh proto, že se rouhal, a když hněvaje
se pobíjel mnohé ze synů Israelových, pochovával Tobiáš jejich těla.
22 Když to bylo králi oznámeno, rozkázal ho popravit a pobral ve-
škeren jeho majetek. 23 Tobiáš však se synem a s manželkou dal se
na útěk a všeho jsa zbaven mohl se skrývati, neboť mnozí ho milovali.

24 Po čtyřiceti pěti dnech zavraždili krále jeho synové, 25 i vrátil
se Tobiáš domů a veškeren jeho majetek byl mu vrácen.

Hlava 2. — 1 Když později byly v domě Tobiášově na slavnost
Hospodinovu přichystány hody, 2 řekl svému synu: „Jdi a přiveď ně-
kolik bohabojných z našeho kmene, ať hodují s námi.“ 3 I odešel a když
se navrátil, oznamoval mu, že jeden ze synů Israelových leží na ulici
zabitý. Tobiáš vyskočil hned od stolu, nechal hodů a hladový šel
k tělu; 4 vzal je a odnesl tajně do svého domu, aby je po západu

---

V. 16. Ragy (řecky Raga, Ragai neb Ragau) bylo staré médské město v provincii později zvané Ragiana, vzdálené od Ekbatan, asi 300 km (na východ). Jmenuje se v Avestě jako starobylé město a vyskytá se též na behistunském nápise krále Daria I. (521—485). Do Ninive bylo z Rag asi 1000 km. Na místě bývalého tohoto města leží dnes ssutina Rai nedaleko Teheranu. — Počítány-li tu jsou babylonské hřivny, činila ona částka asi 56.000 K. — Dle řec. si je Tobiáš u Gabaela uložil (uschoval). — Medsko patřilo tehdy k říši Sargonově. Tam bylo mnoho Israelitů odvedeno do zajetí (4. Král 17, 6; 18, 11.).

V. 18. Místo Salmanassar čti Sargon. Srv. v. 2. Sennacherib (Sin-achéerba) byl syn Sargonův a nikoli Salmanassarův. Sennacherib nastoupil r. *705* (a panoval do r. 681). Viz o něm 4. Král 18. n.

V. 20. Mezi skutky tělesného milosrdenství zdůrazněno zejména mrtvé pohřbívati. Srv. níže 2, 5. nn.; 12, 12. — Úcta k mrtvole souvisí úzce s věrou ve vzkříšení těla.

V. 21. O pohromě, která stihla vojsko hrdého Sennacheriba viz Is 37, 36; 4. Král 18, 13; 19, 35. n.; 2. Par 32.

V. 24. Synové Sennacheribovi sluli Adramelech a Sarasar. Srv. uvedená místa z Is; 4. Král 19, 37. — Dle řeckých textů vypravuje Tobiáš dále: „Sacherdon (t. j. Asarhaddon, Ašur-ach-idina 680—669) jeho syn stal se králem místo něho (Sennacheriba) a ustanovil **Achiachara,** syna mého bratra Anaela nade vším peněžnictvím celé říše a nad veškerou její správou. Achiachar se za mne přimluvil a tak jsem se dostal zase do Ninive. Byl pak Achiachar číšníkem, opatroval pečeť, byl správcem a nejvyšším pokladníkem. Sacherdon jej učinil prvním po sobě . . .“ Tento Achiachar čili Achikar vystupuje pod jménem Achior ve Vulg níže v 11, 20. — „45 dní“ dlužno počítati od rozkazu králova, by Tobiáš byl popraven.

Hl. 2. — V. 1. Dle řec. byly to letnice. Viz o nich Ex 34, 22; Dt 16, 9. n.

V. 4. Buď ukryl mrtvolu ve vedlejší přístavbě svého domu, nebo v domě jiném, blízkém místu, na němž mrtvolu nalezl, jak naznačuje znění řecké, jež nemá „svého“. Kdyby byl ukryl mrtvolu ve svém vlastním domě, byl by tím býval jeho dům poskvrněn dle Nm 19, 14. 16. 22.

slunce opatrně pochoval. [5] Když mrtvolu ukryl, jedl chléb s žalostí
a s třesením, [6] rozpomínaje se na výrok, který pronesl Hospodin pro-
rokem Amosem: „Vaše sváteční dny se obrátí v nářek a pláč.“ [7] Když
tedy slunce zapadlo, šel a pochoval ji.

[8] Všichni jeho příbuzní kárali ho říkajíce: „Již bylo přikázáno,
bys byl pro to zabit; a ledva žes smrti ušel, již zase mrtvé po-
chováváš?“ [9] Ale Tobiáš více se boje Boha než krále, bral kradmo
těla zabitých, ukrýval je ve svém domě a v polou noci je po-
hřbíval.

[10] Jednoho dne jsa unaven pochováváním přišel domů, hodil sebou
ke stěně a usnul; [11] zatím co spal, spadl z vlaštovčího hnízda teplý
trus na jeho oči a oslepl.

V. 5. Řec. poznamenává, že se myl, což bylo mu dle zákona svrchu uvedeného činiti sedm dní. Bylo mu vlastně koupati se v očistné vodě připravené z popela červenky Nm 19, 17. n., že však zde v zajetí jí nebylo, musil spokojiti se s vodou obyčejnou. — „chléb“, který jedl, nebyl již kvas připravený, ale jiné prosté jídlo. Dle řec. znění v. 9. pohřbiv mrtvolu neodvážil se ani vstoupiti do domu, nýbrž zůstal spáti venku, protože byl dotykem mrtvoly poskvrněn.
K v. 6. viz Am 8, 10. a srv. 1. Mach 1, 41.

V. 8. Srv. 1, 21. — Ctnost Tobiášova září tím jasněji, že mu pohřbívati mrtvé ukládalo mnoho sebezapření; byl po každé sedm dní poskvrněn a povinen podrobiti se očistám (srv. v. 5.) a nad to byly jeho skutky spojeny s nebezpečím smrti. Byla to tedy ctnost hrdinná. — K pohřbívání mrtvol srv. 3. Král 14, 11; Jer 16, 4; Sir 38, 16. I pohané hrozili se, že nebudou snad po smrti slušně pohřbeni a přáli si vroucně, by se jejich mrtvolám dostalo kdysi čestného, nerušeného odpočinku. Páliti mrtvoly považovali jak Babyloňané, tak Assyrové a zejména Egypťané za potupnou věc. Zdá se, že vysoké nákladné věže babylonské (srv. Gn 11, 4.) byly vlastně hrobky královské podobně jako egyptské pyramidy. Do hrobů dáváno bylo množství rozmanitých a často i vzácných potřeb, jichž zesnulý za svého života užíval. Nápisy na hrobech hrozily různým neštěstím i smrtí, svolávaly kletbu bohů na toho, kdo by se odvážil hroby ty kaziti, otevírati a tak klid nebožtíkův rušiti. Když chtěli pohané někomu způsobiti největší potupu a bolest, ničili jeho hroby. Král assyrský Assurbanipal (668—626) na př. se chlubí, že dobyv Sus (elamského města) zničil královské hrobky a kosti králův zde odpočívajících vzal s sebou do Assyrie. Podobně již před ním Sennacherib (704—681) nejen že odvedl babylonského krále Merodach-Baladana a jeho přední šlechtu, nýbrž vybral i kosti jeho předchůdců z hrobů. Východně od Ninive byla klec, do které bývali zajatí králové uvězněni a odsouzeni k nejkrutějšímu trestu, hroznějšímu než byla sama smrt — rozbíjeti kosti svých předků na podívanou četného zástupu obyvatelstva Ninive. Aby podobnému osudu ušli, zakládali jedni své hrobky v nedostupných bažinách Eufratu, jiní v odlehlých horách a lesích (Nosairové). Jestliže pohané věnovali takovou pečlivost pohřbu mrtvých, tím více je slušno, aby tak činili křesťané, kteří vědí, že i tělo se zúčastnilo záslužných skutků nebožtíkových, že bylo údem Kristovým, chrámem Ducha sv. (1. Kor 6, 15. 19.) a že vstane oslavené z hrobu!

V. 10. „Jednoho dne“ — dle řec. znění, (které nemá tu toho, co podává Vulg ve v. 9.) — stalo se to v případě, o němž bylo vypravováno ve v. 7. tedy o letnicích. — Ulehl venku, protože byl nečistý. Srv. v. 5. — „Hodil sebou“, poněvadž byl únavou vysílen.

V. 11. Řec. zn. jmenuje místo vlaštovek vrabce, což však může znamenati jakéhokoliv malého ptáka. — Věc možno si představiti tak, že Tob probuzen jsa dopadnuvším trusem, v rozespalosti mnul si jím svědící oči, že vznikl asi vleklý zánět oka. Dle řec. vyvinuly se na oku (rohovce) bílé skvrny (bělmo) a Tobiáš hledal pomoci u felčarů, avšak marně. Protože jest očních nemocí velmi mnoho a bible nepodává přesných příznaků líčíc věc prostonárodně (srv. Úvod § 9.), nelze podati nám dnes přesné lékařské diagnosy, nercili celého postupu nemoci Tobiášovy, která skončila tím, že úplně oslepl. — Dle téhož řec. zn. podporoval hmotně Tobiáše v době jeho choroby známý Achikar (srv. výše 1, 24.) a níže 11, 8; 14, 10. — Té podpory potřeboval, ježto byl mnoho rozdal chudým, dokud byl zdráv a nyní vydal mnoho felčarům.

[12] Bůh dopustil na něho tuto zkoušku, aby dán byl potomkům
příklad jeho trpělivosti jako svatého Joba. [13] Neboť poněvadž od své
maličkosti vždycky se Boha bál a přikázání jeho ostříhal, neroztrpčil
se proti Bohu, že ho rána slepoty stihla, [14] ale vytrval neochvějně
v bázni Boží, děkuje Bohu po všecky dny svého života. [15] Jako pak
blahoslavenému Jobovi posmívali se knížata, tak příbuzní a známí To-
biášovi tropili si posměch z jeho života říkajíce: [16] „Kde je tvá od-
měna, pro kterou jsi dával almužny a pochovával mrtvé?“ [17] Ale To-
biáš jim domlouval: „Nemluvte tak; [18] jsmeť synové svatých a oče-
káváme život, který dá Bůh těm, kteří své oddanosti k němu nezmění.“
[19] Anna, jeho manželka, chodila každodenně tkáti plátno a nosila
domů výživu, kterou mohla prací svých rukou vydělati. [20] Jednou do-
stala tak kozelce a přinesla jej domů. [21] Její muž uslyšev jeho hlas,
když bečel, pravil: „Hleďte, ať není snad kradený! (Je-li) vraťte ho jeho
pánům, neboť není nám dovoleno ničeho kradeného jísti, ba ani do-
týkati se.“ [22] Manželka mu na to ve hněvu řekla: „Jest na biledni, že
naděje tvá se rozplynula a ukázal se účinek tvých almužen.“ [23] Těmi
a podobnými řečmi činila mu výtky.

Hlava 3. — [1] Tehdy zastenal Tobiáš a počal se modliti s pláčem:

[2] „Spravedlivý jsi, o Hospodine,
všecky tvoje soudy jsou spravedlivé,
všecky tvoje cesty jsou milosrdenství,
pravdivost jsou, jakož i spravedlivost.

[3] Pane, rozpomeň se nyní na mne,
nerač trestati mne za mé hříchy;
ani vzpomínati na proviny
moje nebo rodičů mých.

[4] Že jsme nebyli poslušni příkazů tvých,
vydáni jsme na pospas, v zajetí, na smrt,
na potupu, pohanu národům všem,
mezi které jsi nás rozptýlil.

V. [12]. Oba — jak Job, tak Tobiáš — trpěli nevinně, byli sice zarmouceni, nereptali však proti Bohu, nehoda je stihala za nehodou, dobrořečili Bohu, oba byli pro svou bohabojnost tupeni od svých příbuzných ano i manželek, tedy od těch, kteří je měli spíše těšiti (Serarius). Celé toto přirovnání Tobiáše k Jobovi (12.—18.) v řeckých textech není.

V. [18]. „Svatými“ slují patriarchové, pak ale také všecek národ israelský (Ex 19, 6; Dt 7, 6.).

V. [19]. Anna v době nedostatku ručními ženskými pracemi, ku kterým patřilo přísti, tkáti atd. hledala výživu sobě i slepému manželu. Dle řec. konala tyto práce doma a odváděla je zákazníkům. Kozelce dostala (dle řec. zn.) nádavkem ke mzdě.

K v. [21]. srv. Dt 22, 1. — Nemocný člověk bývá velmi úzkostlivý, je tedy duševně vysvětlitelný Tobiášův nápad, že by kůzle mohlo býti kradeno; že však manželka poctivým způsobem ho nabyla, je rovněž vysvětlitelno její podráždění, v němž odpovídá. K její řeči srv. Job 2, 9. Manželka zastává starozákonný běžný názor, kterého hájí též Jobovi přátelé, že člověk spravedlivý musí býti již zde na zemi odměněn a neštěstí že je známkou nedostatku ctnosti, hříchů, aspoň tajných.

Hl. 3. — K v. [2]. srv. Ž 144, 17; 118, 137; Dn 3, 27. — Slovy v. 3. připravuje církev kněze na mši sv.

V. [4]. Srv. Dt 28, 15. — Zajetí assyrské se všemi útrapami s ním spojenými je spravedlivý trest Boží za hříchy Israelovy. Tobiáš, jsa si živě vědom své národnosti, chápe, proč je trestán, ačkoli přece sám osobně zůstal Bohu věrný.

[5] Pane, teď nastaly veliké tvé soudy,
že jsme nečinili příkazů tvých,
že jsme před tebou poctivě nechodili.

[6] Teď tedy, Pane, čiň se mnou dle své vůle,
rozkaž, ať v pokoji můj život vzat jest,
jeť mi lépe umřít než být živu."

Svízele a modlitba Sáry, dcery Raguelovy (3, 7.—25.).

Téhož dne, kdy činila Anna Tobiášovi výčitky, tupila též služebná Raguelova Sáru, dceru svého pána, že sedm mužů, kterým byla dána za manželku bylo hned ve svatební noci zlým duchem zabito (3, 7.—10.). Sára utíká se žalostnou modlitbou k Hospodinu prosíc, by ji raději vzal s tohoto světa než nechal ji žíti v takové potupě (3, 11.—23.). Bůh vyslyšel modlitby obou prosebníků a poslal jim Rafaela (3, 24. n.).

[7] Týž den bylo také Sáře, dceři Raguelově v medském městě
Rages slyšeti potupu od jedné služebné svého otce; [8] neboť vdána
byla za sedm mužů a zlý duch jménem Asmodej je zabil, jakmile k ní
vešli. [9] Když totiž služebnou pro její chybu kárala, odpověděla jí: „Ať
již nevidíme na zemi syna nebo dcery z tebe (zrozené), vrahyně
svých mužů! [10] Chceš i mne zabíti, jako jsi již zabila sedm mužů?"
K této řeči odešla do horního pokojíka svého domu; tři dny a tři
noci nejedla ni nepila, [11] ale trvajíc na modlitbě prosila s pláčem Boha,
by jí té pohany zbavil. [12] Dne třetího pak, když dokonávala modlitbu,
dobrořečila Hospodinu takto:

V. [5]. „Veliké soudy Boží"=zajetí assyrské se vším, co šlo před ním a s ním (pád Samaře, zánik severní říše atd.).

K v. [6]. srv. Job 7, 15; 3. Král 19, 4; 2. Kor 1, 8. — Tobiáš si přeje sice tichou smrt, avšak odevzdává se úplně do vůle Boží. — Dle Schulteho prosí Tobiáš, by Bůh „rozkázal" andělům (srv. Lk 16, 22.).

V. [7]. Dvojí modlitba konaná v podobné tísni týž den na dvou místech daleko od sebe vzdálených a výslech obou je důkaz zvláštní péče Boží o oba prosebníky. — O významu slova Sára viz Gn 17, 15; slova Raguel Ex 2, 18 — Ragy, bydliště Raguelovo nemůže býti totéž, o němž z 1, 16. víme, že tam sídlil Gabel. Proto dlužno dáti přednost řec. znění, které má tuto místo Rag hlavní město medské Ekbatany babylonsky Agam(a)tanu; (stávalo na místě dnešního Hamadanu). Srv. Esdr 6, 2; 2. Mach 9, 3. Ašmodaj jest aramské jméno odvozené od kmene šmd a znamená „Ničitele, Zhoubce" Srv. Zjev 9, 11. a již Ex 12, 23; (Moudr 18, 25; 1. Kor. 10, 10.). Slovo to z perského aěšma-daeva (= ďas chlipnosti, Milek) nelze právem odvozovati, protože nemohlo z iranského daeva vzniknouti aramské dai a spojení obou slov aěšma-daeva vyskytá se v náboženských knihách perských, které jsou mladší nežli Tob. (Viz o těch knihách k 1. Esdr, 1, 2.) Kdyby však se dal i svým časem dokázati perský původ slova Ašmedaj, bylo by lze mysliti, že Židé přijali sice od Parsů jméno a dali je zlému duchu, jehož představu však již před tím měli (a jejž jinak jmenovali); nebylo by však nutno míti za to, že Židé přijali i celou představu toho zlého ducha od Parsů; dnes, kdy je nám známo, že jak Babyloňané tak Assyrové měli svou nauku o zlých duších až příliš (výstředně) vyvinutou, kdy víme, že i národové na nízkém stupni vzdělanosti stojící mají představy o množství běsů a ďasů, není naprosto třeba k tomu, bychom vysvětlili vznik nauky o démonech u Židů, zacházeti až k Parsům, nejméně v případě našem. — „Jakmile k ní vešli", t. j. dříve nežli manželství bylo dokonáno, takže Sára zůstala tělesně pannou.

V. [10]. Dle řec. mrzela tato potupa Sáru tak, že až se jí zmocňovaly sebevražedné myšlenky — oběsit se; nechala však toho, že by tím způsobila otci hanbu a přivedla by jeho šediny do hrobu. — „Horní pokojík" býval (a v některých východních krajinách dosud bývá) na ploché střeše. Dle řec. modlila se směrem k Jerusalemu, jako později činil Daniel (6, 10.).

13 Požehnáno buď jméno tvé, Bože našich otců,
který pohněvav se, milosrdenství prokazuješ,
a v čas soužení odpouštíš těm, kteří tě vzývají.
14 K tobě, Hospodine, obracím své líce,
k tobě oči svoje pozdvihuji.
15 Prosím, Pane, pouta této potupy zbav mne,
nebo aspoň vezmi si mne s (tohoto) světa.
16 Víš, Pane, že jsem nikdy po muži netoužila,
čistou jsem zachovala duši svou v každé zlé žádosti.
17 Nikdy jsem nechodila mezi rozpustilé,
aniž jsem se spolčovala s lehkými lidmi.
18 Muže pojmouti jsem svolila z bázně před tebou,
nikoli však z chlipné svojí vášně.
19 Buďto já jsem nebyla jich hodna,
nebo oni mne hodni nebyli,
že jsi mne snad jinému muži zachovat chtěl,
20 neníť úradek tvůj v moci člověkově.
21 To však za jisté má každý, kdo ctí tebe,
že jeho život, bude-li zkoušen, koruny dojde,
bude-li v soužení, že bude vysvobozen,
bude-li trestán, že může dojíti soustrasti tvé.
22 Vždyť ty nekocháš se v našem umírání
ale po bouři činíš, že je ticho (zase),
po pláči a kvílení vléváš radost.
23 Jméno tvé, Bože Israelův, žehnáno buď věčně!“

24 Toho času byly modlitby obou před velebností svrchovaného
Boha vyslyšeny; 25 i poslán jest anděl Hospodinův svatý Rafael, aby
vyléčil oba, jichžto modlitby současně byly před tváří Hospodinovou
přednešeny.

V. 17. „Rozpustilé“ dovádějící, laškující s úmysly necudnými. Srv. Gn 26, 8.

V. 18. Bohabojnost jí velela, by se podřídila vůli rodičů, kteří ji vdávali za muže.

V. 19.—23. v řec. zn. není; jsou však za to jinak nahrazeny.

K v. 21. srv. Jak 1, 12.

V. 24. „Velebnost Boží“ dle biblické mluvy, = mrak, který znázorňoval přítomnost Boží ve svatyni jerusalemské, ke které byla Sára dle řeck. obrácena při modlitbě. — Vyslyšen byl Tobiáš ne tak, že se mu dostalo, zač prosil, ale že mu něco lepšího Bůh udělil, že dostal i zrak zase. Vyslyšen byl, ježto nežádal by zemřel děj se co děj, ale dodal: „Dle vůle své učiň mi“ (Estius).

V. 25. Ráfá'él = Bůh léčí. O jeho povaze a úřadu viz níže 12, 12. nn. — O modlitbách Tobiášových přednášených od Rafaela srv. Zjev 8, 3. nn. Dle řec. právě tu dobu, kdy Sára ukončivši modlitbu vrátila se z horní jizby dolů, vrátil se též Tobiáš domů. Z toho patrno, že Tobiáš konal modlitbu svou (2.—6.) pod širým nebem.

ČÁST DRUHÁ (4, 1.—12, 22.).

Cesta Tobiáše mladšího do Medie (4, 1.—6, 9.).

Tobiáš otec domnívaje se, že Bůh odvolává ho s tohoto světa, zač byl prosil, žádá svého syna, by uctivě pohřbil jeho mrtvolu, doporoučí mu lásku k matce, zachovávati zákon Boží a zejména udělovati almužnu (4, 1.—20.), ukládá mu, by přinesl peníze, které kdysi půjčil Gabelovi (21—23.). Za tou příčinou nechať si sežene nějakého společníka na cestu (5, 1.—4.). K tomuto úkolu se nabízí Rafael (5. 5,—9.). Tobiáš starší přijímá nabídku Rafaela, který se představil jménem Azariáše (5, 10.—21.), loučí se s odcházejícím synem a těší manželku zarmoucenou nad odchodem synovým (5, 22.—28.). Na cestě Tobiáš z návodu Rafaelova uchopil rybu, která jej ohrožovala a uschoval z ní srdce a játra k účelům lékařským (6, 1.—9.).

Hlava 4. — 1 Protože tedy Tobiáš měl za to, že jeho modlitba,
by směl zemříti, bude vyslyšena, povolal k sobě Tobiáše, syna svého
2 a řekl mu:
„Slyš, synu, slova mých úst a polož si je do srdce jako základ(ní
kameny). 3 Až (si) vezme Bůh mou duši, pochovej mé tělo; a měj
v úctě svou matku po všecky dny jejího života, 4 neboť je ti míti na
paměti, jaká a jak veliká nebezpečí ve svém lůně pro tebe vytrpěla.
5 Když pak i ona dokoná čas života svého, pochovej ji vedle mne.
6 Po všecky dny svého života měj na paměti Boha a varuj se,
bys nikdy nesvolil ke hříchu a nezanedbal přikázání Hospodina, našeho
Boha. 7 Ze svého majetku dávej almužnu a neodvracuj své tváře od
žádného chuďasa, neboť pak neodvrátí se též od tebe tvář Hospodinova.
8 Jak jen budeš moci, buď milosrdný. 9 Budeš-li míti mnoho,
dávej mnoho; budeš-li míti málo, hleď i z mála rád udělovati. 10 Neboť
(tak) si hromadíš dobrou odplatu pro den nouze. 11 Vysvobozujeť almužna
od všelikého hříchu i od smrti a nedopouští, by duše přišla
do temnot. 12 Almužna bude důvodem k velké naději před svrchovaným
Bohem všem, kteří ji dávají. 13 Vystříhej se pilně, synu můj, všelikého
smilstva a kromě své manželky nikdy nedopusť, bys okusil
hříchu. 14 Nedopouštěj, by panovala v mysli tvé nebo v slovu tvém
pýcha, neboť z ní vznikla všecka zkáza. 15 Každému, kdo ti bude něco
pracovati, vyplať ihned mzdu, ať mzda dělníkova se u tebe nikterak
nezadržuje. 16 Čeho nechceš, by od jiného dálo se tobě, hleď, bys ty
nikdy nečinil jinému. 17 Jídej svůj chléb s lačnými a chudými, a přikrývej
ze svého oděvu nahé. 18 Poskytuj svého chleba i vína k pohřbu spravedlivého,
ale nejez ho a nepij s hříšníky. 19 Vyhledávej vždycky rady
u moudrého. 20 Dobrořeč Bohu každou chvíli a pros ho, by řídil tvé
cesty a všecky tvé záměry by došly u něho zdaru.

Hl. 4. K v. 3. srv. Ex. 20, 12. Sir 7, 29.
K v. 4. srv. 2. Mach 7, 27. — Kv. 7. srv. Přís 3, 9; Sir 4, 1; 14, 13; Lk 14, 13.
K v. 14. srv. Gn 3, 5; Sir 10, 15. — K v. 15. srv. Lv 19, 13; Dt 24, 14. — K v. 16. srv. Mt 7, 12. Lk 6, 31.
K v. 17. srv. Lk 14, 13.
V. 18. K potěše zarmoucených příbuzných mrtvého bývaly při pohřbu hody. Srv. Jer 16, 7; Ez 24, 17.
K. v. 19. srv. Sir 32, 24; Přís 19, 20.
V. 20. Kromě napomenutí ve Vulg obsažených (pobožnost, horlivá modlitba, milosrdenství s bližním, zejména almužna, rozvážné jednání ve všem) varuje Tobiáš syna v řec. před nestřídmostí v pití, zahálkou, zejména však mu přikazuje, by pojal za manželku příslušnici svého rodu, jako činili již arciotcové, a jako velí zákon Dt 7, 3. n. Srv. též Esdr 10, 2; Neh 13, 23.

21 Oznamuji ti také, synu, že jsem dal deset hřiven stříbra, když
jsi byl ještě maličký, Gabelovi, v medském městě Rages, a jeho zápis
mám u sebe; 22 protož pokus se, dostati se k němu, bys od něho jme-
novanou váhu stříbra si vzal a jemu navrátil jeho úpis. 23 Neboj se,
synu můj; žijeme sice chudě, dostane se nám však mnoho dobrého,
budeme-li se báti Boha, vystříháme-li se všelikého hříchu a budeme li
činiti dobře.“

Hlava 5. — 1 Tu odpověděl Tobiáš svému otci: „Všecko, co jsi
mi přikázal, učiním, otče. 2 Jak bych měl však těch peněz pohledávati,
nevím. On nezná mne a já neznám jeho; jaké znamení mám mu dáti?
Ale ani cesty, kudy se tam jde, nikterak neznám.“ 3 Tu mu otec jeho
odvětil: „Vždyť mám jeho úpis u sebe; jak mu jej ukážeš, ihned (pe-
níze) vrátí. 4 Ale teď jdi a vyhledej si nějakého spolehlivého člověka,
který by za přiměřenou mzdu šel s tebou, abys dostal peníze dokud
jsem ještě živ.“

5 Když tedy Tobiáš vyšel, nalezl sličného mládence, an (tu) stojí
opásaný a jakoby připravený vydati se na cestu. 6 Nevěda, že je (to)
anděl Boží, pozdravil ho a pravil: „Odkud tě máme, dobrý mládenče?“
7 On odpověděl: „Ze synů Israelových (jsem).“ Tobiáš se ho tázal:

K v. 23. srv. Ž 111, 2. n.; Sir 10, 22. 24; Řím 8, 17; 1. Tim 6, 6.

Hl. 5. — V 2. „Jaké znamení mám mu dáti?“, bude-li pochybovati o tom, jsem-li já skutečně tvůj syn a nevymáhá-li peníze člověk, který se úpisu podvodným způsobem zmocnil? Mladý Tobiáš mínil, že měl Tobiáš s Gabelem proti tomuto možnému nebezpečí umluvené nějaké znamení nebo heslo. Ve v. n. však Tobiášův otec o ničem podobném se nezmiňuje, ani později, když byly peníze vybírány žádné takové znamení se nepřipomíná. Dle řeck. zn. (viz níže) shledal Raguel, že Tobiáš syn je podoben svému otci; nemohl tedy Gabel pochybovati o totožnosti toho, jenž pohledavá peníze se synem Tobiášovým.

V. 3. Zápis tento byl asi dle obyčeje tehdy v Assyrii všeobecně rozšířeného psán na hliněné tabulce písmem klínovým. Podobných dluhopisů (a jiných smluv) zachovalo se v ssutinách assyrských veliké množství. Na příklad budiž uveden zde assyrský dlužní úpis z r. 684 před Kr., tedy z doby panování Sennacheribova: „*6* min *10* šekelů stříbra, majetek to Šummu-ilání-ho byl odevzdán Belašáridovi. O svou čtvrtinu bude (jistina ta) růsti. Před Sin-zíribním (první svědek), před Nabú-achi-usurem (druhý svědek), před Mesem (třetí svědek), před Milkajem (čtvrtý svědek), před Nabú-ilíani (pátý svědek). Dne *10.* (měsíce) nisanu, když byl eponymem (vysoký státní úředník) Manzuarne.“ Tento assyrský dlužní úpis, který věřiteli zajišťoval 25% úrok („o čtvrtinu poroste jistina“) lišil se však od dlužního úpisu Gabelem daného Tobiášovi, že v něm nebyla zmínka o úrocích, jež bráti od soukmenovců bylo Israelitům zakázáno. Srv. Ex 22, 24. Lv 25, 37. Dt 23, 20. Když dlužník věřiteli jistinu splatil, dostával kvitanci psanou rovněž klínovým písmem na hliněnou tabulku, jakýchžto kvitancí též hojnost byla nalezena ve ssutinách poříčí Eufratu a Tigridu.

V. 4. Jako dosud ve východních městech jsou lidé, kteří z povolání půjčují cestujícím soumary a doprovázejí je na cestách za přiměřenou odměnu, lze míti za to, že bylo podobně již ve veleměste Ninive. („Dragomani“.)

V. 5. Nalezl jej nejspíše ve bráně města.

V. 7. Jako později sám Pán zjevil se Marii Magdaleně v podobě zahradníka a jako na cestě do Emaus tvářil se dvěma učedníkům býti cizincem, podobně představuje se zde Rafael, který přijav lidské tělo a chtěje zatajiti svou pravou podstatu nemohl jinak než představovati se jako člověk, ačkoli v nějakém smyslu by se daly i andělovi přispůsobiti výroky Rafaelovy, které se odnášejí přímo k jeho lidské podobě. Srv. též Gn hl. 18. n. „Syn Israelův“ znamená sice přímo příslušníka národa israelského, za kterého se Rafael vydává dle pleti svého těla, zároveň však přísluší mu vhodně tento název, že je dle své andělské přirozenosti příslušníkem vojsk nebeských, bojovníků božích. Viz význam slova Israel v Gn 32, 28.

„Znáš cestu, která vede do Medie?“ [8] On mu odpověděl: „Znám; po
všech cestách té (krajiny) často jsem chodil a býval jsem u našeho
bratra Gabela, jenž bydlí v medském městě Rages, ležícím na horách
ekbatanských.“ [9] Tobiáš mu řekl: „Očekávej mne tuto, prosím, až to
povím svému otci.“

[10] Tu vešel Tobiáš k svému otci a vypravoval mu to všecko.
Otec podiviv se tomu, prosil, by k němu (ten jinoch) přišel. [11] Přišel
tedy a pozdravil ho řka: „Měj vždycky radost!“ [12] Tobiáš řekl: „Jakou
radost mohu míti, když sedím v temnotách a nevidím nebeského světla?“
[13] Jinoch mu pravil: „Buď dobré mysli, již brzy budeš od Boha
uzdraven.“ [14] Tobiáš mu tedy řekl: „Bude ti možno dovésti mého
syna ke Gabelovi do medského města Rages? Až se vrátíš, dám ti
příslušnou mzdu.“ [15] Anděl mu odpověděl: „Já ho povedu a zase
k tobě přivedu.“ [16] „Prosím tě“ — tázal se ho Tobiáš — „pověz mi
z které jsi ty rodiny a z kterého kmene?“ [17] „Tážeš se“ — vece anděl
Rafael — „na rod najatého, na samého námezdníka, který má jíti s tvým
synem? [18] Abych ti však nepůsobil starostí — já jsem Azariáš, syn
velkého Ananiáše.“ [19] „Ze vznešeného rodu jsi ty“ — odvětil Tobiáš
— „ale prosím, nehněvej se, že jsem chtěl poznati tvůj rod.“ [20] „Já“
— dí anděl — „ve zdraví povedu tvého syna a ve zdraví ti ho zase
přivedu.“ [21] „Šťastně jděte“ — ujal se slova Tobiáš — „Bůh budiž na
vaší cestě a jeho anděl jdiž s vámi.“

[22] Když připravili všecky věci, které bylo třeba vzíti na cestu,
rozžehnal se Tobiáš se svým otcem i s matkou a oba vydali se spo-
lečně na cestu. [23] Když odešli, počala jeho matka plakati a říkati: „Oporu
našeho stáří jsi vzal a odeslal od nás. [24] Kéž by nikdy nebylo oněch
peněz, pro které jsi ho poslal! [25] Byli jsme spokojeni ve své chudobě,
takže jsme (ji) považovali za bohatství vidouce svého syna.“ [26] Tobiáš

V. [8] Azariáš, jehož podobu přijal Rafael a za něhož se vydává, byl dle řeck. skutečná osoba, s Gabelem spřízněná, která u něho častěji byla hostem a cesty medské skutečně znala. — (Byl snad též Rafael jedním z duchů, kteří střehli Israelity v zajetí assyrském a který vícekráte projevil svou pomocnou přítomnost v domě Gabelově?)

V. [8b] „na horách ekbatanských“ dlužno opraviti v ten rozum, že Ragy jsou na hoře, Ekbatany však v rovině (Schulte).

V. [14] Dle řec. vyjednali, že dá Tobiáš průvodčímu 1. jednu drachmu (= denár, 2. Mach 4, 19; Mt 20, 2. denní mzdy (asi 90 hal.), 2. živobytí jako svému synu a 3. nádavek, až mu syna přivede zdravého domů.

V. [17] = chceš se mne toliko vyptávati, či potřebuješ opravdu námezdníka? (Schulte.)

V. [18] „Azariáš“ = Azarjáhú = Jahve, Hospodin pomáhá. To jméno jinocha hebrejského sluší Rafaelovi velmi vhodně, byltě proto poslán, by všem členům rodiny Tobiášovy a Raguelovy přispěl na pomoc. — „Ananiáš“ z hebr. Chananjáhu = Hospodin je milostiv (obráceně Jóchanan = Joannes = Jan). Dle řeckého praví Tobiáš, že Ananiáše, syna Simejova osobně zná, že chodili spolu na svátky do Jerusalema a nosili tam předepsané prvotiny a desátky. Byl tedy Ananiáš historická osobnost; jeho jméno dobře se hodí i samému Bohu, jehož za vlastního přijatým synem jest Rafael.

V. [19] Otázka, z jakého rodu jest Rafael (v. 16.), má přesvědčiti tazatele, (Tobiáše), že přítomný průvodce je spolehlivý člověk, jemuž lze syna svěřiti; je v ní skryta malá pochybnost o spolehlivosti toho, který je toliko dle osoby znám. Tobiáš obávaje se, že snad touto pochybností, malou nedůvěrou Azariáše zarmoutil nebo pohněval, omlouvá se.

V. [21] Tobiáš netuší, že jeho přání, by je anděl provázel, jest už vyplněno. Srv. v. 27. Řec. výslovně poznamenává již zde, že vzali s sebou psa. Srv. 6, 1

ji těšil: „Neplač, syn náš zdráv tam dorazí, zdráv se k nám zase
vrátí a tvé oči jej (opět) uzří. 27 Věřímť, že dobrý anděl Boží ho bude
provázeti a dobře všecko spraví, co bude se s ním díti, tak že s radostí
se k nám vrátí.“ 28 Po těchto slovech přestala matka jeho plakati
a umlkla.

Hlava 6. — 1 Tobiáš tedy šel a za ním bežel pes. První noc
zůstal u řeky Tigrida. 2 Když vyšel umýt si nohy, tu hle, vyplavala
vyliká ryba, chtějíc ho pohltit. 3 Tobiáš se jí lekl a zkřikl velkým
hlasem: „Pane, dává se do mne.“ 4 I řekl mu anděl: „Popadni ji za žábry
a táhni ji k sobě.“ Když to učinil, vytáhl ji na sucho, i počala mrskat
se mu před nohama. 5 Tu mu řekl anděl: „Vykuchej tu rybu a uschovej
si srdce, žluč a játra, jsoutě to věci k úspěšnému hojení velmi po-
třebné.“
6 Když to učinil, upekl její maso a vzali si (je) na cestu; ostatek
nasolili, aby jim to stačilo, dokud nepřijdou do medského města Rages.
7 Tu tázal se Tobiáš anděla: „Prosím tě, bratře Azariáši, pověz mi,
k jakému léčení budou tyto věci, které jsi mi rozkázal z ryby schovati?“
8 Anděl odpověděl: „Vložíš-li částečku jejího srdce na uhlí, ten dým
zapudí jakékoliv plémě zlých duchů jak od muže tak od ženy, že se k nim
již nepřiblíží. 9 A žluč hodí se k pomazání očí, na kterých je bělmo;
(učiní-li se tak,) vyhojí se.“

Hl. 6. V. 1. Cesta z Ninive šla celkem na východ do Rag. — „Tigris“ tu sluje přítok jeho, horní nebo dolní Zab. (Srv. Herodota V, 52.), protože Ninive samo leželo na hlavním toku Tigridu. (Jiní se domnívají, že bydliště Tobiášovo v Ninive bylo v odlehlé čtvrti a že bylo třeba odtud celodenní cesty, nežli se dostali k Tigridu. Jak veliké bylo Ninive, srv. Jon 3, 3.).

V. 2. Dle sinajského rukopisu (S) chtěla pohltiti jen jednu jeho nohu. Protože ryba není blíže popsána, nelze ji vědecky přesně určit. Plinius (Hist. nat. 32, 24) sice vypravuje, že žluč vřetenky (callionymus) hojí rány a stravuje pupence na očích, avšak jak vřetenka pestrá (callionymus lyra) tak ani druhý druh callionymus dracunculus není tak veliká ryba, že by mohla nahnati strachu, jako ta, o které se tu mluví. Nejspíše byl to nějaký druh štiky nebo sumce (silurus).

V. 5. Jmenovaných rybích částek bylo patrně v prostonárodní medicině užíváno k hojení některých chorob, na kterýžto obyčej zde anděl navazuje.

V. 8. Dle řec. připojuje anděl k srdci též játra. Proti tomu ve v. 19. se jmenují sice játra, nikoliv ale srdce; řecké znění jmenuje i zde jak srdce tak játra. Řeckému znění, úplnějšímu, dlužno tu dáti přednost. K porozumění působivosti jmenovaných rybích vnitřností dlužno přihlédnouti k 12, 3. a zejména v. 14., kde Rafael pokoj od zlého ducha připisuje sám sobě a nikoliv kuřidlu, srdci nebo játrám. Z obou těch míst (srovnáme-li je) plyne, že mluví anděl zde o působivosti srdce a jater proto tak, aby se nedal Tobiášovi poznati. Kromě toho připisuje bible též modlitbě a zdrželivosti novomanželů vliv na zlého ducha (níže v. 18; 8, 4; srv. Mt 17, 20.). Není proto nutno kuřidlo rybí považovati za úkon podobný svou účinností novozákonným svátostem, nýbrž stačí v celém vykuřování viděti toliko význam náznačný (symbolický) (Hagen). Ano jest možno říci, že Rafael mluvil z důvodu svrchu podaného (aby se neprozradil) a to dle názoru tehdy všeobecně panujícího, který věcem těm připisoval jakousi léčivou moc, kdežto ve skutečnosti účinek způsobila všemohoucnost Boží, když byla dříve zbožnost a poslušnost novomanželů se osvědčila. — Podobně jest níže vykládati ozdravění Tobiášova zraku (11, 13. nn.). Také Spasitel užil k tomu, by uzdravil slepého sliny, hlíny a vody z rybníka Siloe, tedy zevnějšího znamení, ačkoliv uzdravil jej sám svou všemohoucí mocí; těchto zevnějších znamení nebylo třeba Pánu, bylo jich třeba, nebo byly velmi prospěšné člověku slepému a jiným, kteří zázračného uzdravení byli svědky. Že ryba, která ohrožovala Tobiáše, že její hořká žluč stává se prostředkem zdraví a blaha, přiléhá velmi pěkně k účelnosti celé knihy Tob, ukázati, že hořkostí lidského života (spravedlivců) užívá Prozřetelnost ke konečnému jejich štěstí.

Sňatek Tobiášův se Sárou, dcerou Raguelovou (6, 10.—9, 12.).

Rafael napomíná cestou Tobiáše, aby se ucházel o ruku Sářinu (10.—13.). Obavy Tobiášovy zaplašuje poučením, čeho třeba k zapuzení zlého ducha (14.—22.). Pocestní přibyli k Raguelovi (7, 1.—8.). Tobiáš uchází se o Sáru, Raguel jest ochoten vyplniti jeho prosbu (7, 9.—20.). Moc zlého ducha spoutána (8, 1.—3.). Modlitby novomanželů (8, 4.—10.). Rodiče Sářini, kteří se obávali, by nepotkal Tobiáše osud předešlých manželů Sářiných (8, 11.—15.), děkují Bohu, že se tak nestalo (7, 16.—20.). Patnáctidenní svatební veselí (8, 21.—24.). Zatím Azariáš k žádosti Tobiášově vybral u Gabela peníze, přinesl je Tobiášovi a přivedl i Gabela na svatbu (9, 1.—12.).

10 Tobiáš se tázal anděla: „Kde chceš, abychom zůstali?“ 11 Anděl
odpověděl: „Je zde muž jménem Raguel, tvůj příbuzný soukmenovec;
ten má dceru jménem Sáru a kromě ní nemá žádného jiného, ani syna
ani dcery. 12 Tobě se má dostati všecek jeho majetek, ale ty musíš
vzíti si ji za maželku. 13 Protož požádej za ni jejího otce a dá ti ji za
manželku.“ 14 Tobiáš namítal: „Slyším, že byla vdána za sedm mužů
a (že všichni) zemřeli; ano i to jsem slyšel, že je zabil zlý duch.
15 Proto bojím se, by snad i mně tak se nestalo; jsa jedináček svých
rodičů, přivedl bych jejich stáří žalostí do hrobu.“ 16 Tu ho anděl Rafael poučoval: „Slyš mne a povím ti, nad kterými má zlý duch moc.
17 Nad těmi totiž, kteří vcházejí v manželství tak, že Boha od sebe
a od své mysli odmítají a své chlipnosti hoví jako kůň a mezek, kteří
nemají rozumu; nad takovými má zlý duch moc. 18 Ale ty když ji
pojmeš, vejda k ní do ložnice, tři dny se jí zdrž a nečiň nic jiného,
jen se s ní modli. 19 A tu noc, když zapálíš rybí játra, bude zlý duch
zapuzen. 20 Druhou noc budeš připuštěn ke spojení se svatými patriarchy. 21 Třetí pak noc dojdeš požehnání, by se vám rodili zdraví
chlapci. 22 A když třetí noc pomine, s bázní Boží pojmi pannu veden
jsa více touhou po synech než chlipností, abys v synech došel požehnání (slíbeného) potomstvu Abrahamovu.“

V. 10. Stalo se tak, když se již blížili k Ekbatanám. (Srv. řec.)

V. 11. n. Dle Nm 36, 6. n. směla se dcera dědička, jakou Sára byla, provdati jen za příslušníka téhož kmene, z něhož pocházela sama, tedy z kmene Neftali. Srv. výše 3, 7. — Právo zasnoubiti děti patřilo rodičům (Gn 21, 21; 34, 4. nn.; Sdc 14, 2. nn.) nebo tomu, koho rodičové k tomu zmocnili (Gn 24, 2. nn.). Zde tu službu prokazuje anděl.

V. 14. „Sedm“ znamená tu asi „několik“.

V. 15. Dle řec. slyšel Tob vypravovati, že demon Sáru miluje a že zabíjí její ženichy ze žárlivosti. Zodpovědnost za názor ten dlužno přičísti prameni, z něhož vypravující Tob čerpá — lidovým podáním. Srv. Úvod § 10.

V. 16. n není v řec.; rovněž nemluví se v nich o zdrželivosti, o níž se zmiňují vv. 18. 20. n.

V. 17. Kůň a osel — náznak nerozumnosti a smyslných vášní. Srv. Ž 31, 9; Jer 5, 8; Ez 23, 20.

V. 20. Manželství Tobiášovo bude podobno požehnaným sňatkům Abrahama, Isáka a Jakoba. Srv. 7, 15. Byla to manželství vzájemné lásky a věrnosti.

V. 22. Bůh slíbil Abrahamovi Gn 12, 2; 18, 18; 22, 17; 26, 4; 28, 14, že potomstvo jeho bude se velmi množiti. Čím více bude míti Tobiáš dítek, tím více bude účasten požehnání daného původně Abrahamovi. Srv. též Řím 4, 13. — Krásný, dosud platný vzor pro křesťanské snoubence. Nevcházejí v manželství toliko proto, že jsou poháněni zvířecími pudy, jimž hověti zamýšlejí, nýbrž činí tak z vyšších pohnutek. Vidí v manželství prostředek samým Bohem ustanovený k tomu, by se rozmnožovalo lidstvo, prostředek, důstojný synů a dcer Božích, by bylo jím postaráno o nové členy království Božího jak zde na zemi (církev bojující) tak o rozmnožení členů církve vítězné. Snoubenci křesťanští

Hlava 7. — [1] Přibyli tedy k Raguelovi a ten je přijal s radostí. [2] Pohleděv Raguel na Tobiáše pravil své manželce Anně: „Jak podoben je tento jinoch mému sestřenci!“ [3] To poznamenav tázal se (jich): „Odkud jste, mládenci, bratři naši?“ Oni odpověděli: „Z kmene Neftali jsme, z ninivských zajatců.“ [4] „Znáte Tobiáše, mého bratra?“ tázal se jich Raguel. „Známe“ odpověděli. [5] Když pak o něm vypravoval mnoho dobrého, pravil anděl Raguelovi: „Tobiáš, na něhož se ptáš, jest otec tohoto.“ [6] Tu Raguel padl na jeho šíji, se slzami v oku ho políbil a pláče na jeho hrdle [7] řekl: „Budiž požehnán, synu můj, neboť máš dobrého, ano výtečného otce.“ [8] Také Anna, jeho manželka, i Sára, jejich dcera, plakaly.

[9] Když porozmlouvali, kázal Raguel zabíti berana a připraviti hody. Když však je zval, by sedli za stůl k jídlu, [10] prohlásil Tobiáš: „Já tu dnes nebudu jísti ani píti, dokud nesplníš mou prosbu a neslíbíš mi dáti svou dceru Sáru“. [11] Raguel slyše ta slova ulekl se, neboť věděl, co se stalo oněm sedmi mužům, kteří k ní vešli a počal se obávati, aby snad i tomuto nestalo se taktéž. Když se kolísal a nedával žadateli žádné odpovědi, [12] řekl mu anděl: „Neboj se dáti mu ji, neboť tomuto bojícímu se Boha přísluší tvá dcera; proto ji nemohl nikdo jiný dostati.“ — [13] „Nepochybuji“, — pravil Raguel — „že připustil Bůh mé modlitby a slzy před svou tvář, [14] a věřím, že proto přivedl vás ke mně, by tato dle zákona Mojžíšova se vdala do své přízně; nyní tedy nepochybuj, že ti ji dám.“ [15] A ujav pravou ruku své dcery dal ji do pravice Tobiášovy řka: „Bůh Abrahamův, Bůh Isákův a Bůh Jakobův, budiž s vámi, spojiž vás a splniž na vás své požehnání!“ [16] Vzavše pak list sepsali manželskou smlouvu. [17] Potom hodovali a dobrořečili Bohu.

[18] Raguel povolav k sobě Annu, svou manželku, přikázal jí, by připravila jinou jizbu. [19] Tam uvedla svou dceru Sáru, která plakala. [20] I těšila ji: „Buď dobré mysli, dcero má; Pán nebes dej ti radost za to, že jsi trpěla bolest.“

---

považují se za živé nástroje v rukou Prozřetelnosti, vcházejí ve sňatek jsouce si vědomi toho, že plní tak vůli Boží. Jsou přesvědčeni též o vážných povinnostech manželských, které vyplývají z jejich sňatku, mají nejlepší vůli dítky, kterými bude jejich manželství požehnáno, také vychovávati, by z nich byli řádní členové církve a národa. Protože sňatek jest krok pro život snoubenců a jejich potomstva tak závažný, plný zodpovědnosti, připravují se na něj podobně jako Tobiášovi a Sáře anděl velel — skutky zbožnosti, modlitbami, svátostí pokání a oltářní.

Hl. 7. — V. 2. V řec. sluje manželka Raguelova „Edna“, t. j. „Rozkoš“. Také muži tak sluli: 2. Par 17, 14; Esdr 10, 30; Neh 12, 15. „Sestřenec“, dle rukopisu S. „bratr,“ t. j. příbuzný, je Tobiáš starší, jak výslovně řec. jej jmenuje. Zjistit přesně pokrevenský stupeň mezi Tobiášem st. a Raguelem nelze.

V. 6. Raguel pláče radostí, že milovaný bratr jeho žije dosud a má takového syna. K v. 1n. srv. Gn 24, 33.

V. 15. s 8, 10. 19; 9, 11. užívá církev dosud žehnajíc při mši sv. novomanželům. Viz mešní knihu a v ní mši sv. za ženicha a nevěstu. Srv. Gn 24, 60; Rut 4, 11.

V. 16. První zmínka v bibli o psané smlouvě manželské. — „List“ byl dle tehdejšího assyrského obyčeje asi hliněná tabulka, na kterou klínovým písmem byla smlouva napsána a dle řec. pečetí opatřena. Na pečeti užívali staří válečků, na nichž byl polovypouklý obraz a případně i nápis; válečkem tím přejeli měkkou hliněnou plochu a tak otiskli do hlíny jeho stěny i s obrazy a písmem. Možno však také, že byla smlouva ta zapečetěna pečetním prstenem. Srv. Gn 38, 18; Ex 28, 11. 36.

V. 19. Sára plakala obávajíc se, by se neopakovala smrt ženichova, což by bylo novou zbraní jazykům ji tupícím. Srv. výše 3, 7. nn.

Hlava 8. — [1]Když povečeřeli, uvedli k ní jinocha. [2]Tobiáš
rozpomenuv se na slova andělova, vyňal ze svého váčku částku jater
a vložil ji na živé uhlí. [3]Tu anděl Rafael chopil zlého ducha a upoutal
jej na poušti horního Egypta.
[4]Tobiáš pak napomenul pannu: „Sáro vstaň a modleme se k Bohu
dnes, zítra, a pozítřku, neboť tyto tři noci dlužno nám spojovati se
s Bohem; až bude po třetí noci, bude nám lze svůj sňatek dokonati.
[5]Jsmeť děti svatých, proto nesmíme se spojovati jako pohané, kteří
Boha neznají.“ [6]Oba tedy vstali a společně úpěnlivě se modlili, by
se jim dostalo zdraví. [7]Tobiáš se modlil: „Hospodine, Bože našich
otců, chvaltež tě nebesa i země, moře, prameny, řeky i všichni tvoji
tvorové, kteří v nich jsou. [8]Tys učinil Adama z hlíny země a dals
mu pomocnici Evu. [9]A nyní, Hospodine, ty víš, že neberu si svou
sestru za manželku z chlipnosti, nýbrž jedině z lásky k potomstvu,
by jím bylo velebeno tvé jméno na věky věkův.“ [10]Sára pak se mo-
dlila: „Smiluj se nad námi, Hospodine, smiluj se nad námi a dej,
bychom oba spolu ve zdraví sestárli!“
[11]V době kuropění kázal Raguel povolati své služebníky a odešel
s nimi kopati hrob. [12]Řekl: „Snad se stalo i jemu jako oněm sedmi
jiným mužům, kteří k ní vešli.“ [13]Když hrob vykopali, Raguel navrá-
tiv se k manželce své pravil jí: [14]„Pošli jednu ze svých služebných
podívat se, zdali umřel, ať ho pochovám dříve než bude den.“ [15]Po-
slala tedy jednu svou služebnou. Ta všedši do jizby nalezla je živé
a zdravé ani spolu spí. [16]I vrátila se a oznámila dobrou novinu. Do-
brořečili tedy Hospodinu, totiž Raguel a jeho manželka Anna [17]řkouce:
„Dobrořečíme ti, Hospodine, Bože Israelův, že se nestalo, jak jsme se
domnívali. [18]Neboť učinil jsi s námi dle svého milosrdenství a zapudil
jsi od nás nepřítele, který nás pronásledoval. [19]Smiloval ses nade
dvěma jednorozenci. Dej, Hospodine, ať ještě dokonaleji dobrořečí
a přinášejí ti obět chvály tvé za své zdraví, by poznali všichni náro-
dové, že jsi ty samojediný Bůh nad celou zemí.“ [20]A hned kázal Raguel
svým služebníkům zasypati hrob, který byli vykopali dříve než nastane den.

Hl. 8. — V. [2]. Srv. výše 6, 18. n. — Jako dým kadidla čistí vzduch a škodlivý hmyz zapuzuje, tak učinil zde Rafael se zlým duchem. — „Když tedy bylo toto znamení dáno, byl běs mocí andělovou zapuzen.“ (Hagen).

V. [3]. Dle řec. zlý duch, když cítil vůni kadidla, uprchl do nejzazších končin Egypta a anděl jej spoutal. „Nejzazší končiny Egypta“ jest asi příslovné: „daleko“. — Poušť, kde není vody, zeleně, života, považována za sídlo zlého ducha. Srv. Is 13, 21; 34, 14; Mt 12, 43. — Zlý duch tu může sídliti jen z dopuštění Božího. „Upoutal jej“ = vzdálil jeho vliv, že nemohl více novomanželům škoditi (Aug). Srv. 2. Petr 2, 4; Jud 6; Zjev 9, 14; 20, 2. Nepraví-li se, že byl svržen do propasti pekelné, děje se podobně jako v N. Z., kde zlí duchové Krista prosili, by jim nepřikazoval vstoupiti do propasti (Lk 8, 31.), by jich nezapuzoval za hranice krajiny (Mk 5, 10.), nýbrž aby je poslal do stáda vepřů (Mt 8, 31.).

V. [8]. dovolává se Gn 2, 18., že jest manželství ustanoveno samým Bohem.

V. [9]. pěkně vyslovuje pravý účel manželství. — „Sestra“ = příbuzná.

V. [11. n.] Raguel chce patrně před svým okolím zakrýti, že zase jeden muž byl nalezen v ložnici Sářině mrtev, proto zamýšlí jej záhy z rána nepozorovaně pohřbiti. — Raguel změnil v poslední chvíli své smýšlení, dal se opanovati přílišným strachem.

V. [18]. „Nepřítel“ = zlý duch. — Raguel a Anna připisují zde výhost zlého ducha rovněž Bohu a nikoliv snad rybímu srdci a játrám! Srv. výše 6, 8.

[19]. Čím déle budou novomanželé živi, tím déle budou moci díky činiti Bohu a býti živými důkazy, že Bůh, kterého ctí a který má tak velikou moc, je jediný pán země.

[21] Své manželce pak řekl, by vystrojila hody a připravila všech
potřebných pokrmů na cestu. [22] Dal také zabiti dvě tučné krávy a čtyři
berany a přistrojiti hody všem svým sousedům a přátelům. [23] Tobiáše
pak zavázal Raguel přísahou, že u něho pobude dva týdny, [24] dal mu
polovici ze všeho svého majetku a dal napsati zápis, že (druhá) polovice
která zbude po jich smrti, dostane se ve vlastnictví Tobiášovi.

Hlava 9. — [1] Tu Tobiáš povolal k sobě anděla, kterého považoval za člověka a pravil mu: „Bratře Azariáši, prosím tě, poslechni
mé řeči. [2] I kdybych ti dal sebe sama za nevolníka, nebudu hoden,
abys mne opatroval. [3] Přece však tě prosím, vezmi soumary a služebníky, jdi do medského města Rages ke Gabelovi, vrať mu jeho úpis,
vezmi od něho peníze a popros ho, by přišel na mou svatbu. [4] Víš
zajisté sám, že můj otec počítá dny a budu-li prodlévati o jeden den
déle, bude se rmoutit; [5] ty též vidíš, že mne Raguel zavázal přísahou
a že (této) přísahy, kterou jsem mu zavázán, nemohu nedbati.“ [6] Rafael
tedy vzav čtyři z Raguelových služebníků a dva velbloudy, šel do medského města Rages, vyhledal Gabela, vrátil mu jeho úpis a vzal od něho všecky peníze.

[7] Vypravoval mu též o Tobiášovi, synu Tobiášovu, všecko co se
stalo, a přivedl ho na svatbu. [8] Když vešel do domu Raguelova, nalezl
Tobiáše za stolem. Tobiáš rychle vyskočil. Oba se políbili a Gabel
se slzami v očích dobrořečil Bohu [9] řka: „Požehnej tě Bůh Israelův,
neboť jsi syn výtečného muže, spravedlivého, bohabojného, jenž dává
almužny. [10] Buď též požehnána tvá manželka a vaši rodičové: [11] kéž
uvidíte syny své a syny svých synů až do třetího a do čtvrtého kolena; požehnáno budiž vaše potomstvo od Boha Israelova, jenž kraluje na věky věkův!“ [12] Když řekli všichni „Amen“, počali hodovati;
a také (tu) svatební hostinu slavili s bázní Boží.

Tobiášův návrat do Ninive (10, 1.—11, 21.).

Tobiáše otce a Annny matky obavy o syna (10, 1.—7.). Tobiáš syn vzav manželku a majetek právě získaný rozžehnal se s tchánem a tchyní (10, 8.—13.). Rafael a Tobiáš předběhli ostatní karavanu (11, 1.—4.). Radostné shledání (11, 5.—12.). Osleplý Tobiáš nabývá zraku (11, 13.—17.). Příchod Sáry stupňuje všeobecnou radost (11, 18.—21.).

Hlava 10. — [1] Když Tobiáš pro svatbu prodléval, měl otec jeho
Tobiáš starost o něho a pravil: „Proč asi mešká můj syn a co ho
tam zdržuje? [2] Umřel snad Gabel a není nikoho, kdo by mu vrátil

---

V. 21. „na cestu“ další do Rag.

V. 23. Obyčejně trvalo svatební veselí jen týden. Gn 29, 27; Sdc 14, 12. n.

V. 24. Jak byl asi tento zápis psán, srv. výše 7, 16. Byl to patrně dodatek ke smlouvě manželské.

Hl. 9. — V. 2. Podobné zdvořilůstky viz Rut 2, 13; 1. Sam 25, 41.

V. 3. Ragy byly od Ekbatan vzdáleny 300 km. Řecký spisovatel z druhého křesť. století Arrian (Anab III. 20, 20.) sice vypravuje, že Alexander Veliký urazil tuto cestu za deset dní. Rafael však s velbloudy mohl ji uraziti mnohem dříve než vojsko s různými zavazadly. Počítáme-li, že velbloud může uhnati denně až 150 km, mohl se vrátit do Ekbatan za 4 dny. Rafael patrně vydal se na cestu brzy po svatbě, by mohl na ni ještě přivésti Gabela.

V. 6. Oni čtyři služebníci (otroci) byli patrně honáci. — Dle řec. dostal Rafael peníze v zapečetěných váčcích.

K v. 12. srv. Sir 9, 22.

peníze?“ [3] I počal se velmi rmoutit a s ním i manželka jeho Anna; oba dali se do pláče, protože v ustanovený den nevrátil se k nim jejich syn. [4] Matka jeho plakala usedavým pláčem a říkala: „Běda, běda mně, synu můj! Proč jsme tě pustili na cestu, světlo svých očí, oporu svého stáří, potěchu svého života, naději svého potomstva? [5] Majíce všecko v tobě jediném, neměli jsme tě od sebe pustit.“ [6] Tobiáš jí však říkal: „Mlč a nermuť se, náš syn je zdráv; muž, s kterým jsme ho poslali, je zcela spolehlivý“. [7] Ona však nemohla se žádným způsobem upokojiti, ale každodenně vybíhala, rozhlédala se kolem a obcházela všecky cesty, kterými se domnívala, že by mohl přijíti, aby možno-li z daleka ho uzřela, až bude vraceti se.

[8] Raguel však zdržoval svého zetě řka: „Zůstaň zde a já pošlu k Tobiášovi, otci tvému posla, že se máš dobře.“ [9] „Já vím“ — zdráhal se Tobiáš — „že otec můj a matka počítají nyní každý den a srdce jejich se trápí.“ [10] Když pak Raguel mnohými řečmi Tobiáše prosil, ten však žádným způsobem nechtěl ho slyšet, odevzdal mu Sáru i polovici všeho svého majetku, totiž nevolníky, nevolnice, dobytek, velbloudy, krávy a mnoho peněz, a zdravého a veselého ho propustil, [11] řka: „Svatý anděl Hospodinův buď na vaší cestě a doveď vás ve zdraví, zastaňte u rodičů všecko ve zdraví a štěstí a kéž uvidí mé oči prve než umru, syny vaše!“ [12] Rodičové vzavše svou dceru políbili ji a propustili, [13] napomínajíce ji, by ctila svého tchána a tchyni, milovala muže, spravovala čeládku, opatrovala dům a sama aby se chovala bez úhony.

Hlava 11. — [1] Když se vraceli, přišli jedenáctého dne do Charanu, jenž je na půl cestě do Ninive. [2] „Bratře Tobiáši“ — pravil anděl — „víš, jaks opustil svého otce. [3] Proto libo-li ti, pojďme napřed a čeládka s tvou manželkou a s dobytkem ať jde volným krokem za námi“. [4] Když se mu zalíbil ten (návrh), aby šli (napřed), řekl Rafael Tobiášovi: „Vezmi s sebou rybí žluč, neboť bude jí třeba.“ Vzal tedy Tobiáš žluč a šli.

[5] Anna sedávala každodenně u cesty na vrchu hory, s které mohla daleko viděti. [6] Když pak s téhož místa vyhlédala, zdali již jde, uzřela je z daleka a hned poznala, že to jde její syn; i běžela a pověděla to svému muži řkouc: „Hle, tvůj syn přichází.“

[7] Rafael pravil Tobiášovi: „Jakmile vejdeš do domu svého, hned pokloň se Hospodinu, svému Bohu, a poděkuj mu; pak přistup k otci

---

Hl. 10. — V. 3. Jako my počítáme vzdálenost cesty na kilometry, tak počítali staří a lid na východě počítá dosud na vzdálenosti, které možno uraziti za den, na „dny cesty“. Na konci cesty jednoho dne bývaly „chány“, jednoduché útulky pro soumary i lidi. Měli proto přesně vypočítáno, kolik dní cesty je z Ninive do Rag, kterého dne se tedy může syn vrátit. Z 11, 1. vyplývá, že byly z Ekbatan do Ninive asi 22 dny cesty. Dle toho připadají na den asi 32 km, tedy asi osm hodin.

K v. *13*. srv. Tit 2, 4.n.; 1. Petr 3, 1.—5. Stručně vysloveny tu povinnosti řádné hospodyně.

Hl. 11. — V. 1. Charan jest město nám blíže neznámé; (Tellassar = Elassar = Chalassar = Tel-ašuri?) jistě však to není Haran, které bylo v Mesopotamii na Balichu, přítoku Eufratu (Gn 11, 31.). Bylo-li na poloviční cestě do Ninive, bylo vzdáleno od Ninive asi 350 km. Srv. výše. Protože Sára s celou karavanou dorazila do Ninive po sedmi dnech, počítaných od příchodu Tobiášova a Rafaelova, urazili rychle za půlčtvrta dne cestu, na kterou Sára s dobytkem potřebovala 11 dní. Srv. 10, 3.

svému a polib ho, 8 a hned pomaž mu oči touto žlučí, kterou s sebou
neseš; nebo věz, že brzy otevrou se oči tvého otce, i uzří nebeské
světlo a bude se radovati, že tě vidí.“
9 Tu pes, který s nimi byl na cestě, je předběhl, přišel jakoby
s poselstvím a ocasem vrtě dával na jevo svou radost. 10 Slepý otec
povstav počal běžeti, že až klopýtal; i podal služebníkovi ruku a tak
vyšel svému synu v ústrety. 11 Objav jej políbil ho i s manželkou svou
a oba dali se radostí do pláče. 12 Poklonivše se Bohu a vzdavše mu
díky posadili se. 13 Tu vzal Tobiáš rybí žluč, pomazal oči svého otce
14 a čekal asi půl hodiny; i počalo bělmo s očí jeho scházeti jako va-
ječná blána. 15 Tobiáš jí vzal, strhl s očí a hned nabyl zase zraku.
16 I chválili Boha, on i manželka jeho a všichni, kteří ho znali. 17 To-
biáš pravil: „Velebím tě, Hospodine, Bože Israelův, že jsi mne potrestal
a že jsi mne uzdravil; hle, vidím Tobiáše, svého syna.“
18 Po sedmi dnech přišla také Sára, žena jeho syna, i všecka
čeleď zdráva, i dobytek, velbloudi a mnoho manželčiných peněz, jakož
i peníze, které byl si vzal od Gabela. 19 I vypravoval svým rodičům
o všech dobrodiních, které na něm Bůh učinil skrze člověka, jenž ho
vedl. 20 Přišli též Achior a Nabat, Tobiášovi bratrovci, rozradostněni
k Tobiášovi a blahopřáli mu ke všemu štěstí, které mu Bůh prokázal.
21 Sedm dní hodujíce všichni plesali velikou radostí.

V. 8. „Nebeské světlo“ = s nebes, s oblohy, od slunce přicházející. — Dle řec. upozorňuje anděl Tobiáše, že budou oči, až je potře, otce svěděti, že je bude otec tříti a při tom že bílé skvrny odloupí. Tak se dle řec. také stalo. Když si Tobiáš třel oči, odloupily se bílé skvrny jako šupiny. Ačkoliv řecký text popisuje poněkud blíže hojivý pochod, přece nelze přesně odtud určiti druh Tobiášovy nemoci. Inspirovaný spisovatel vypravuje tak, že jest přesvědčen o zázračném uzdravení. Co z tohoto spisovatelova přesvědčení plyne pro čtenáře viz úvod § 7.

V. 19. dlužno dle řec. časově položiti před v. 18. Když byl Tobiáš syn vypověděl všecka dobrodiní Boží, která mu byla cestou prokázána, vyšel dle řec. Tobiáš otec vstříc přicházející snaše až k městské bráně; lidé vidouce, že zase vidí, nemálo se divili.

V. 20. Tento Achior čili Achikar dle řec. 1, 22. byl kancléřem assyrského krále Asarhaddona, vymohl Tobiášovi návrat do Ninive, když oslepl, hmotně jej podporoval (2, 10.); umírající Tobiáš jej dává svému synu za příklad spravedlivého člověka, který byl sice od svého chovance Nadana „za živa přiveden pod zemi“, avšak zase došel světla, kdežto Nadan stal se obětí věčných temnot. (14, 10. řec.) (Ze slova Nadan bylo utvořeno asi též Nabat, které se vyskytuje zde) Tento Achikar vystupuje v četných starovýchodních pohádkách mimobiblických. Obsah jejich jest asi tento: Ačkoliv má Achikar více žen, zůstává přece bezdětným. Přináší četné oběti různým bohům, aby byl zbaven toho neštěstí, avšak nadarmo. Když se modlil jednou v tísni k nejvyššímu Bohu, stvořiteli nebes i země, dostalo se mu poučení, že zůstane bezdětným sice, avšak ať přijme svého bratrovce Nadana za svého syna. Achikar poslechl, a věnoval se jeho pečlivé výchově. Pohádky zachovaly řadu mudroslovných přísloví, kterými Achikar na svého adoptovaného syna působil. Když však Nadan přes to vedl zhýralý život, vzal si Achikar jeho bratra Nebusardana za syna. Za to se pomstil Nadan svému strýci (a otci) tím, že zfalšoval velezrádné listy jeho jménem a odevzdal je králi Sennacheribovi. Na základě jich byl Achikar odsouzen k smrti. Podařilo se mu však přemluviti kata, že ho nepopravil, nýbrž věznil v podzemní skrýši. Odtud dostal se do Egypta, kdež se rovněž svou moudrostí proslavil. Navrátiv se do Assyrie poučuje zase Nadana, který za trest naběhl jako měch, praskl a zemřel. Tak se ukázalo, že kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. Nadkritika tvrdí, že spisovatel Tob vážil z této pohádky. Proti tomuto však svědčí: 1. Pohádka o Achikarovi se odehrává za panování Sennacheriba, který se tu (historicky nesprávně) jmenuje synem Asarhaddonovým; v Tob však historicky správně se jmenuje Asarhaddon synem a nástupcem Sennacheribovým a Achikar jest ve službách Asarhaddonových (1, 21. n. řec.) — 2. Dle pohádky o Achikarovi jest Achikar

Rafael se dává poznati (12, 1.—22.).

Hlava 12. — [1] Potom povolav si Tobiáš syna svého pravil mu:
„Co můžeme dáti tomuto svatému muži, který šel s tebou?“ [2] Tobiáš
otci odpověděl: „Otče, jakou odměnu mu dáme? Co se může vyrovnati
jeho dobrodiním? [3] Vedl mne a zase ve zdraví přivedl, on vybral
peníze od Gabela, on mi zjednal manželku, on zapudil od ní zlého ducha,
jejím rodičům způsobil velikou radost, mne samého vysvobodil, že mne
ryba nepohltila, také tobě zjednal zrak, bys viděl nebeské světlo, zkrátka
zahrnuti jsme skrze něho vším štěstím. Co mu budeme moci dáti, by
se to srovnávalo s jeho zásluhou? [4] Ale prosím tě, otče můj, požádej
ho, zdali by snad bylo mu libo vzíti si ze všeho, co bylo přineseno
polovici?“ [5] Povolavše ho pak, otec a syn, vzali jej stranou a počali
prositi, by ráčil polovici všeho, co přinesli, přijati za vděk.
[6] Tu jim pravil tajně: „Dobrořečte Bohu nebeskému a přede vším,
co žije jej chvalte, neboť učinil s vámi dle svého milosrdenství. [7] Tajemství
královo ukrývati je dobře, ale Boží skutky zjevovati a velebiti
je čestno. [8] Modlitba s postem a s almužnou jest lepší, nežli schovávati
poklady zlata; [9] neboť almužna vysvobozuje od smrti, čistí hříchy
a působí, že docházíme milosrdenství a věčného života; [10] ti však,
kteří činí hřích a nepravost, jsou nepřátelé sebe samých. [11] Proto zjevuji
vám pravdu a nebudu skrývati před vámi tajemství: [12] Když jsi

---

nejprvé mnohobožcem a teprv později, když ho modly nechtěly vyslyšeti, stává se vyznavačem jednoho Boha; v Tob jest však Achikar bratrovcem Tobiášovým, tedy rodilým Židem a ctitelem jednoho Boha (1, 21.). 3. Dle řec. 2, 10. cestoval Achikar do města Elymais, o čemž však mimobiblická pohádka o Achikarovi mlčí. 4. V mimobiblické pohádce byl Achikar zase povýšen, poněvadž byl nevinen, v Tob 14, 10. však se chválí toliko jeho milosrdenství s chudinou. 5. V Tob Achikar jest přítelem a dobrodincem Tobiášovým, v pohádce mimobiblické však jen mudrcem. Proto nelze právem říci, že spisovatel Tob vážil z onoho starovýchodního velmi rozšířeného literárního plodu, který přešel i do sbírky „Tisíc a jedna noc“, v níž vystupuje Achikar jménem „H a i k a r“. — Ostatně lze připustit, že některá poznámka malá o Achikarovi v řecké bibli je pozdější glosa (Stummer). — Jak stará a oblíbená byla p o h á d k a o A c h i k a r o v i, patrno z toho, že byla nalezena také na papyrech aramských židovské obce v Elefantině (z V. století před Kristem. Viz 2. Esdr 2, 19.). Je to nejstarší, základní tvar jmenované pohádky (či „románu“ o Achikarovi). Jest pravděpodobno, že byl Achikar (jak píše Strabo) člen sboru kněžského v Borsippě (jižně Babylonu) a možno, že průpovědi jemu připisované a na aramských papyrech v Elefantině nalezené v Borsippě složeny neb aspoň písemně zaznamenány byly od muže, který slul Achikar (Stummer).

Hl. 12. — V. 7. podává důvod, proč nyní Rafael o d k r y j e d o s u d t a j e m n é s t e z k y B o ž í prozřetelnosti. Srv. v. 11. — Bylo tajemstvím dosud, proč bohumilý a spravedlivý Tobiáš tolik trpěl; to tajemství odhaluje anděl ve v. 13. — Bylo tajemstvím, kdo je vlastně tajuplný průvodce; i to anděl odkrývá (ve v. 15.). — Podobně oznamuje anděl ve své řeči jiné pravdy, které byly zamlčeny. — Záměry pozemských králů zjevovati nesmí ten, komu byly tajně svěřeny, protože by pak mohlo prozrazení jich býti králi osudné (na př. válečné plány); záměry Boží však lidem oznámiti není nebezpečno, protože jich žádný člověk nemůže zhatit, ba naopak jest užitečno, protože čím lépe člověk záměry ty poznává, tím více jest puzen, by moudrost, milosrdenství a dobrotivost Boží ctil.

K. v. 8. n. srv. Mt 6, 1.—18; Sir 29, 15; 40, 17.

V. 9. dle řeckého: „a l m u ž n a v y s v o b o z u j e o d s m r t i, a s t í r á k a ž d ý h ř í c h; ti, k d o ž d á v a j í a l m u ž n u a j e d n a j í s p r a v e d l i v ě, b u d o u n a s y c e n i ž i v o t e m“.

K v. 10. srv. Ž 10, 6; Přís 14, 34; Řím 6, 23.

V. 12. Andělé přednášejí naše modlitby Bohu ne snad proto, že Bůh se dovídá o nich teprve tímto způsobem, ale provázejíce je svou přímluvou zjednávají jim větší účinnost. (Bonaventura). Srv. Sk 10, 4; Zjev 8, 3. 4.

s pláčem modlíval se a pochovával mrtvé, když jsi nechával svého jídla,
ukrýval ve dne mrtvé ve svém domě a v noci je pochovával, já jsem
přednášel modlitby tvé Hospodinu. [13] A žes byl Bohu milý, bylo třeba,
bys byl zkoušen. [14] Nyní však poslal mne Hospodin, bych tě uzdravil
a Sáru, manželku tvého syna vysvobodil od zlého ducha. [15] Jáť jsem
anděl Rafael, jeden ze sedmi, kteří stojíme před Hospodinem."
[16] Když to uslyšeli, zarazili se a třesouce se padli k zemi na tvář.
[17] I řekl jim anděl: „Pokoj vám, nebojte se! [18] Neboť když jsem byl
s vámi, bylo to vůlí Boží; jemu dobrořečte a jemu zpívejte. [19] Zdálo
se, že jsem s vámi jedl a pil; ale já požívám neviditelného pokrmu
a nápoje, který nemůže být od lidí viděn. [20] (Nyní) je však čas, bych
vrátil se k tomu, který mne poslal, vy pak dobrořečte Bohu a vypra-
vujte všecky jeho podivuhodné skutky."
[21] Když to pověděl, zmizel jim před očima, že ho nemohli již
viděti. [22] Ležíce tři hodiny na tváři dobrořečili Bohu a vstavše vypra-
vovali všecky podivuhodné skutky jeho.

K v. 13. srv. Sk 14, 21; Žid 12, 6. n. — Sdc 8, 23; Přís 3, 12; Moudr 11, 11; Sir 2, 1. Srv. knihu Job.

V. 15. „Státi před Hospodinem" = jemu sloužiti. — O sedmi těchto andělích mluví as též Zach 4, 10; Zjev 1, 4; 5, 6; 8, 2. K nim dlužno počítati též Gabriela (Dn 9, 21. nn; Lk 1, 19.) a Michaela (Srv. Dn 10, 13.). Církev slaví tyto tři duchy zvláštními svátky a nazývá je archanděly, ač Písmo dává tento název toliko Michaelovi (Jud 9; srv. Zjev. 12, 7.). Sv. Rafaelovi zasvěcen jest 24. den měsíce října. Pro svou činnost tuto vypsanou považován jest Rafael již od dob sv. otců za ochránce nemocných, pocestných a znepokojovaných zlým duchem. — Počet sedmi těchto duchů není vypůjčen z náboženství Parsů, kteří počítali též sedm vyšších duchů zvaných „amšaspant". Neboť 1. všecky knihy, ve kterých náboženství Parsů jest uloženo, nejsou poměrně staré, nejznámnější nám tvary tohoto náboženství pocházejí teprv z dob panování Sassanovců t. j. teprv od třetího křesťankého století. Srv. co řečeno jest o Avestě Esdr 1, 2. 2. náboženství toto počítá sice sedm amšaspantů, první z nich je však sám dobrý Bůh Ahuramazda (Ormuzd), takže zbývá pak jen šest andělů proti biblickým sedmi. 3. Amšaspantové jsou poděleni vládou vesmíru tak, že jeden vládne ohněm, druhý vodou, třetí zemí, čtvrtý kovy, pátý rostlinstvem a šestý zvířaty a lidmi. Dle bible však těchto sedm andělů „stojí před Hospodinem" (Vulg), „přednášejí modlitby svatých a chodí před velebností Svatého" (Boha dle řec.). — 4. Číslice sedm se vyskýtá ve S. Z. velmi často, má svůj náznačný význam a naléză se ve S. Z. velmi často v případech, které jakoukoli půjčku z náboženství Parsů vylučují.

K. v. 16. srv. Jos 5, 14; Sdc 13, 20. — K v. 17. srv. Lk 23, 36.

V. 19. Neviditelný ten pokrm a nápoj (o němž řec. nečiní zmínky) je Bůh, kterého požívají andělé poznávajíce a milujíce ho a tak z něho nevýslovnou rozkoš čerpajíce. Bůh pravda je nejvzácnější pokrm jejich rozumu, Bůh nejvyšší dobro dokonale sytí všecky tužby vůle jejich.

V. 20. srv. s Jan 18, 5. Místo „vypravujte jeho všecky podivuhodné skutky" řec.: „Všecko, co se stalo, napište do knihy".

V. 21. Jak zmizel, závisí na otázce, jaké tělo měl. Bylo-li jeho tělo toliko zdánlivé, stačilo přestati působiti vjem ve zraku přítomných. Sv. Tomáš však a jiní mají za to, že Rafael měl skutečné lidské tělo. Nelze mysliti, že Rafael si toto tělo ponechal a vzal snad s sebou do nebes! — Poněvadž byl Azarjáš, za něhož se anděl vydával skutečná historická osobnost, právě tak jako otec jeho Ananjáš, možno (srv. výše) míti za to, že řízením Božím Rafael skutečně člověka Azarjáše použil za nástroj ke svým činům, že si přičítá úkony člověka-Azarjáše podobně, jako se vlastnosti hadovy přičítají zlému duchu (Gn 3, 1. nn.). Může-li dopuštěním Božím posednouti zlý duch člověka, jej ovládati, jím mluviti (srv. posedlé v. N. Z), může zajisté řízením Božím učiniti totéž anděl dobrý, když je to účelno, když toho žádá moudrost a čest Boží. Tak-li věc chápeme, vysvětlíme mnohem snáze, že Rafael nelže, když se představuje jménem Azarjáše Israelity, že nelže, když praví, že často již chodil po cestě do Rag, atd.

DODATEK.

Tobiášův chvalozpěv (13, 1.—23.).

Část prvá, děkovná (13, 1.—9.). Část druhá, prorocká (13, 10.—23.).

Hlava 13. — 1 Tobiáš starší otevřev ústa dobrořečil Hospodinu řka:

Veliký jsi, Hospodine na věky,
po všecku věčnost (trvá) tvoje vláda.
2 Neboť mrskáš ty a (zase) hojíš,
do podsvětí svádíš a vyvádíš zpět,
a tvé ruce nikdo uniknout nemůže.
3 Slavte Pána, synové Israelovi,
před očima národů jej chvalte;
4 neboť (právě) proto rozptýlil vás
mezi národy, kteří neznají ho,
abyste mluvíce o jeho divech je učili,
že není Bůh jiný všemocný kromě něho.
5 On nás trestal pro naše nepravosti
a on spasí nás pro své milosrdenství.
6 Hleďte, co nám prokázati ráčil,
oslavujte ho se strachem a s hrůzou,
svými činy velebte věčného krále.
7 Já budu slavit ho v zemi zajetí svého,
neboť ukázal svou velebnost na hříšném lidu.
8 Obraťte se tedy, kteří hřešíte,
vykonávejte před Bohem spravedlnost;
věřte, že vám prokáže milosrdenství.
9 Jáť, to jest duše má raduje se z něho.
10 Slavte Pána všichni, které si vyvolil,
slavte dny veselé, vzdávejte mu díky.
11 Jerusaleme, (ty) město Boží,
Pán tě potrestá pro skutky tvých rukou.

Hl. 13. — V. 1. Dle řec. „Tobiáš sepsal tento zpěv radostný". Chvalozpěv jest na mnohých místech ohlas žalmů, proroků a Dt.

K v. 2. srv. Dt 32, 39; 1. Král 2, 6; Moud 16, 13.—15; Job 10, 7.

K v. 4. srv. Dt 32, 3. 6. — Zajetí assyrské a rozptýlení obyvatelstva severní říše je sice veliká pohroma, avšak i ta je prozřetelností Boží prostředkem k radostným cílům podobně, jako táž Prozřetelnost obrátila neštěstí rodiny Tobiášovy a Raguelovy v konečné štěstí.

K v. 5. srv. Dt 30, 1.—4.

V. 6. „Věčný král" = „král věků". Srv. 1. Tim 1, 17; Žid 1, 2.

V. 7. zní řecky: „Já ho budu slavit v zemi mého zajetí a oznamovati jeho sílu a velebnost hříšnému lidu", t. j. pohanům. Dle Vulg však „na hříšném lidu" = na Israelitech, jejichž víra v cizině mezi pohany se kolísá, z nichž někteří již i odpadli. Kdo bude slyšeti o zázračné péči Hospodinově věnované rodině Tobiášově a Raguelově, uvědomí si, že Bůh Israelův ještě žije, že neopouští svého lidu ani v zajetí; zpráva o tom kolísající se posílí v oddanosti Hospodinovi.

V. 8. srv. Am 5, 15; Jon 3, 9.

V. 9. Jako se raduje Tobiáš z milosrdenství Božího, tak se budou radovati hříšníci, obrátí-li se.

V. 10. „Vyvolení Hospodinovi" jsou dle řec. obyvatelé Jerusalema. „Vyvolení" jsou proto, že Bůh Jerusalem „vyvolil" za své sídlo.

V. 11. Jerusalem jest „městem Božím", protože si jej vyvolil Bůh za místo svého chrámu a tak za své sídlo. — Jerusalem v době Tobiášově ještě stál, Tobiáš však vidí a předpovídá zde jeho zkázu, ale také, že bude znovuzřízen (v. 12.).

12 Oslavuj Pána dobrými svými činy,
vzdávej chválu Bohu (věčných) věků,
aby zase vystavěl svůj stánek v tobě,
povolal zpět do tebe všecky zajatce,
abys plesal po všecky věky věkův.
13 Velejasným světlem skvíti se budeš,
všecky končiny země se budou ti klanět.
14 Národové z daleka k tobě přijdou
s dary budou se klanět v tobě Pánu,
půdu tvou za svatou budou považovat,
15 budouť jméno velké v tobě vzývat.
16 Zlořečeni budou, kdo tebou pohrdnou,
zavrženi, kdož tě budou tupit;
požehnáni však tvoji stavitelé.
17 Ty pak radost budeš mít ze svých synů,
neboť všichni budou požehnáni,
budou shromážděni u Hospodina.
18 Blaze každému, kdo miluje tě,
a kdo raduje se z pokoje tvého.
19 Duše moje, dobrořeč Hospodinu,
vysvobodíť město své Jerusalem
ze všech jeho soužení Hospodin Bůh náš.
20 Budu šťasten, žít-li bude můj dorost,
aby viděl slávu Jerusalema.
21 Jerusalemské brány zbudovány
budou ze safíru a ze smaragdu;
z drahokamů všecky zdi jeho vůkol.
22 Všecky ulice jeho vydlážděny
budou bělostným a čistým kamenem,
a v jeho třídách bude zpěv: „Alleluja.“
23 Požehnán Hospodin, který vyvýšil jej,
vládniž nad ním na věky věkův. Amen.

Poslední věci obou Tobiášů (14, 1.—17.).

Šťastný konec života staršího Tobiáše (14, 1.—4.). Před smrtí předpovídá synu a vnukům budoucí zkázu Ninive a slávu Palestiny (5.—9.); napomíná je, by vedli spravedlivý život a vystěhovali se z Ninive (10.—13.). Tobiáš syn po matčině smrti přestěhoval se do Ekbatan a byl tam bohabojně živ (14.—17.).

Hlava 14. — 1 Tobiáš dokončil svůj chvalozpěv.
Od té doby, co nabyl Tobiáš zraku, byl (ještě) živ čtyřicet dvě léta, a viděl syny svých vnuků. 2 Dovršiv sto dva roky byl uctivě

V. 13. n. líčí již mesiášský význam Jerusalema: stal se kolébkou křesťanství, v něm položeny základy k říši Boží, církvi katolické, jež přijala do svého lůna všecky národy světa. Srv. Is 60, 1. nn.; 2, 2. nn.; Ž 85, 9; Ž 95, 7. n. — V. 14. srv. s Ž 71, 10; 95, 7. n.; Is 60, 6.—10. — K v. 15. srv. Ex 6, 3. — K v. 18. srv. Ž 121, 6. K v. 21. nn. srv. Zjev 21, 19; Is 54, 11. 12. — Pozemský Jerusalem předobraz nebeského Jerusalema.

Hl. 14. — V. 1. n. Dle řec. rukopisu B. „Bylo mu padesát osm roků, když pozbyl zraku a po osmi letech zase viděl“. Dle rukopisu A bylo mu však *88* roků, dle S *62* roky, když oslepl. Dle A B bylo mu 158 roků, dle S 112 roků, když umřel. Jiné rukopisy mají číslice jiné. — Dle Vulg byl tedy toliko 4 roky slepý. — Dle 1, 24. vrátil se Tobiáš st. po smrti krále Sennache-

v Ninive pohřben. [3] Ztratil totiž zrak v padesátém šestém roce a v šedesáti letech ho zase nabyl. [4] Ostatek jeho života byl radostný a prospívaje v bázni Boží odešel v pokoji.

[5] V hodinu smrti povolav k sobě svého syna Tobiáše a sedm jeho mladých synů, svých vnuků, pravil jim: [6] „Zkáza Ninive se blíží; neboť nemine se s účinkem slovo Hospodinovo. A naši bratři, kteří jsou ze země Israelovy (odvedeni a) rozptýleni, navrátí se do ní; [7] všecka jeho opuštěná země bude zase zalidněna; dům Boží, který byl v ní spálen, bude zase vystavěn a všichni, kteří se bojí Boha, vrátí se tam. [8] I pohané opustí své modly, přijdou do Jerusalema, a budou v něm bydliti; [9] s radostí také všichni králové země budou se klaněti v něm králi Israelovu."

[10] „Protož slyšte, synové moji, svého otce: Služte Hospodinu věrně, snažte se činiti, co se mu líbí; [11] přikažte také svým synům, by činili skutky spravedlivé, dávali almužnu, pamatovali na Boha a ustavičně upřímně a z celé své síly ho chválili. [12] Nyní tedy, synové, slyšte mne! Nezůstávejte tu; ale jakmile pochováte svou matku vedle mne v jednom hrobě, hned vydejte se na cestu, byste se odtud dostali, [13] neboť vidím, že nepravost města je zničí."

[14] Po smrti své matky tedy odešel Tobiáš z Ninive se svou manželkou, se syny a vnuky i vrátil se k svému tchánu a tchyni. [15] Zastal je ve zdraví a ve stáří velikém. Pečoval o ně a sám zavřel jim oči. Všecko dědictví domu Raguelova dostal on sám. Viděl syny svých synů do pátého kolena. [16] Když dovršil v bázni Boží devadesát devět

---

riba, t. j. r. *681* (za Asarhaddona, jeho nástupce) do Ninive a brzy potom, tedy asi r. *680* oslepl (2, 11.). Bylo-li mu tedy dle Vulg 56 roků, narodil se r. 736 před Kr., nabyl zase zraku 677 a zemřel r. 634 (tedy za panování Assurbanipalova). — Bylo-li Tobiášovi ml. když umíral dle v. 16. níže 99 roků, a dožil-li se dle řeckého rukopisu S 14, 5. pádu Ninive r. 606 a zemřel-li dle toho r. 605, narodil se r. 704 před Kr., kdy byly otci jeho 32 roky. Tyto číslice jsou možny a potvrzují, co výše bylo řečeno, že Vulg je původnímu znění nejblíže. Zemřel-li Tobiáš st. r. 634, předpověděl pád Ninive 40 roků napřed. Srv. Úvod str. 1286 p. 5.

V. 6. K této závěti Tobiášově srv. závěť Jakobovu (Gn 49.) a Mojžíšovu (Dt 33.). — „Slovo Hospodinovo" je dle řec. opisovače (glosujícího) předpověď proroka Jonáše 3, 4. Také však prorok Nahum kolem r. 660 (hl. 3.) oznámil zkázu Ninive. Prorok Sofoniáš, který rovněž předpověděl zkázu Ninive (kolem r. 620), žil již po smrti Tobiášově. Srv. níže v. 16. — „naši bratři" jsou obyvatelé jižní říše, kteří jak výše hl. 13, 11. nn. bylo předpověděno budou též odvedeni do zajetí, avšak zase se vrátí. — K pádu Ninive srv. Is 43, 5; 49, 12; 60, 4; Jer 16, 5.

V. 7. Dům Boží byl spálen od Babyloňanů (Chaldů) r. 587.

V. 8. n. mluví o dobách mesiášských. Srv. 13, 13. nn.

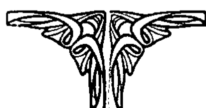
V. 13. připomíná, že Ninivané zase upadli do hříchů, ze kterých se sice za dob Jonášových káli a tak zkázu města odvrátili; nyní však svou zpětivostí zase jeho zkázu přivodí. — Řec. dodává: „Vzpomeň, co učinil Haman svému živiteli Achiacharovi, kterak ho ze světla přivedl do temnot a jak se mu odplatil." Srv. výše 11, 20. Haman je tu patrně omylem psáno místo Nadab (= Nasbat).

V. 16. Dle řec. A bylo mu 127 roků, dle syrského překladu 107, dle Italy 117 roků. Srv. výše v. 2. a Úvod § 13. na str. 13. — Vysoký tento věk bylo Boží požehnání a odměna za dobré skutky. — Řecký překlad dokládá: „Tobiáš mladší) dověděl se ještě před svou smrtí o pádu Ninive, kterého dobyli Nebukadnezar a Ahasver". Ahasver tu nemůže býti nikdo jiný než medský král Kyaxares. S ním spolupracoval na pádu říše assyrské (r. 606) též babylonský král Nabopolassar, otec Nebukadnezarův (Nabuchodonosorův). Místo otce je tu jmenován syn buď omylem opisovačův, nebo proto, že snad jsa korunním princem byl otcovým zástupcem a velitelem vojska. Ostatně jsou podrobnosti pádu veleměsta Ninive (r. 606) dosud zamlženy. Známo jen, že rozvod-

roků, v radosti pochovali ho. [17] Všecka jeho přízeň a všecek jeho rod žil dále šťastně svatým životem, takže milí byli jak Bohu, tak lidem, to jest všem obyvatelům země.

---

něný Tigris poškodil městské zdi, že mohlo býti po dlouhém obléhání vzato. Obléhali je Babyloňané a jejich spojenci — Medové a Skytové. Vítězové srovnali město úplně se zemí, by nemohlo býti více obýváno. — A. Scholz vykládá celého Tob ve smyslu obrazném, „prorockém" tak, že slepý Tobiáš znamená slepého služebníka Hospodinova (Is 42, 19.), t. j. národ israelský; také Anna a Tobiáš syn znamenají židovstvo. Sára prý značí novozákonnou církev, Raguel (a jeho žena) otce církve, Gabel Boha Israelova a Rafael Mesiáše. Ninive s Tigridem prý zobrazuje pohanstvo, nepřející říši Boží, rybí žluč svízele, které konečně způsobí obrat v Israeli, pes strážce Israele (!) Celá kniha prý předpovídá, že na konci časů vstoupí Israel do lůna katolické církve. Výklad ten však nedošel nikde souhlasu.

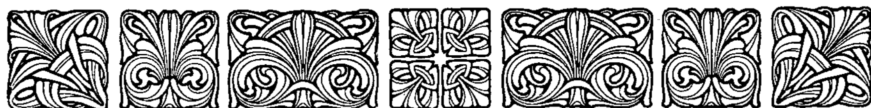

KNIHA JUDIT

ČILI

O JUDITĚ.

Kniha Judit[1]) chce čtenáře na příkladě poučiti, že Bůh i nepatrnými prostředky („křehkým pohlavím“) vysvobodí svůj národ z ruky velemocného nepřítele, obrátí-li se Israel k Hospodinu srdcem jemu dokonale oddaným. To poučení mělo dodávati čtenářům v dobách zlých též útěchy, důvěry a hrdinné odvahy.[2])

Ačkoli je poučný smysl a ráz Knihy na bíledni, měli staří[3]) (židé i křesťané) za to, že poučný příběh v ní vypravovaný je skutečná dějinná událost. (Biolek.) Taktéž dosud soudí převalná část[3a]) katolických vykladačů. Ne bez důvodů. Neboť 1. Israelité měli ve svých dějinách tolik poučných příkladů, které se skutečně sběhly, že nebylo třeba, by se utíkaly ku příkladům smyšleným (Cornely). 2. Četné poznámky rodopisné[4]) letopočtové,[5]) zeměpisné[6]) i dějepisné v knize Jud se vyskytující, neměly by významu ve smyšleném podobenství. 3. Židé slavili výroční svátek na památku osvobozené Betulie (16, 31.); svátky však nebývají slaveny v dobách historických na památku smyšlené události. 4. Dle 14, 6. žili ještě za dob spisovatelových potomci Achiorovi. 5. Sloh je prostičký, vzdálený jakékoli strojenosti, živý a názorný; líčeně jednajících osob souhlasí věrně se zákony, dle kterých duševní pochody vznikají a se vyvíjejí. To vše lze snáze vysvětliti skutečnou událostí nežli shlukem příběhů, které si spisovatel sám sestrojil.

---

[1]) „Judit sluje tato kniha, protože Israelity, proti nimž válčil a jež obléhal Holofernes, Bůh Juditou osvobodil a Holoferna zabil.“ (Zlat.) Srv. obdobné názvy knih se zřetelem na obsah: Jos Sdc, Rut a jj.

[2]) Ve světle tohoto hlavního účelu knihy dlužno pokládati líčeň ctností hrdinky, nedokonalostí starozákonných dob zastíněných, toliko podřadný úkol knihy. (Ty ctnosti jsou: zbožnost, úcta k zákonu Božímu, vdovská čistota, láska k vlasti a národu, důvěra v Boha, hrdinná neohroženost.)

[3]) Až do XVI. století! Proto pojali staří Židé příběh o Jud do svého kalendáře, t. j. seznamu svátků a slavných (vítězných) dní, který sluje Megillat ta'anith a pochází z prvních století našeho letopočtu. Proto měli Židé dva „midraše“ k Jud jako k jiným histor. knihám. Na věci nic nemění zjev, že nejstarší výklad Jud máme teprve od Rabana Maura († 856).

[3a]) Lienhart, Robiou, Vigouroux, Gillet, Delattre, Holzammer-Selbst, Palmieri, Neteler, Kaulen-Hoberg, Brunengo, de Moor, Cornely, Schöpfer-Schlögel, F. Prat, Sedláček, Hetzenauer, a jj.

[4]) 8, 1; 14, 6.

[5]) 1, 5; 2, 1; (1, 13. LXX.)

[6]) 1, 1. nn.; 1, 7. (LXX); 2, 21. nn. (LXX); 7, 1. nn. (LXX.).

Od dob Luterových popírá protestantská kritika více méně[7]) dějinnou cenu Jud; nelze prý, co vypravuje, do žádné doby ani dějin israelských ani dějin všeobecných starého Východu odjinud známých umístit; mnoho prý v ní patrných rozporů i omylů dějepisných a zeměpisných; v žádné jiné knize biblické není prý nejmenší stopy po událostech v Jud vypravovaných.[8]) Některé důvody zdají se novějším katolickým kritikům (Calmet, Jahn, Movers, Lenormant, Steinmetzer, Holzhey[9]) býti té váhy,[10]) že se vzdali více méně možnosti uhájiti historický ráz Jud, (do nejmenších podrobností) aby tím spíše a snáze mohli ubrániti její cenu nadpřirozenou, inspiraci. Spisovatel chtěl prý napsati toliko knihu nábožensky-mravně vzdělávací; použil k tomu slovesného tvaru zdánlivě historického; nešlo mu však o to, by podával dějiny v přísném slova významu; nelze proto knihu jeho ceniti dle měřítek přísné historicko-kritické metody naší doby. Papežská biblická komise výnosem ze dne 24. června 1905 připouští výjimečně možnost takového slovesného tvaru, žádá však dostatečné důkazy (viz Úvod str. 10. pozn. 1.). Zda byly již podány dostatečné důkazy pro to, že spisovatel Jud nečinil nároků, by kniha jeho byla pokládána za historickou, nesnadno rozhodnouti;[11]) proto bezpečnější cestou jde, kdo souhlasí s převalnou většinou vykladačů konservativních (uvedených

---

[7]) Někteří pokládají vše za výtvory básnické obrazivosti, jiní, připouštějíce jakési dějepisné jádro, považují Jud za historickou povídku nebo hist. román, za zpracovanou lidovou pověst a pod.

[8]) Viz bližší v podrobných vysvětlivkách k příslušným místům.

[9]) Též Ant. Scholz, který vidí v knize Jud jen proroctví posledních osudů církve katolické, neuznává jejího historického rázu. Ježto prý je lhostejno, jmenován-li čas „roky", „měsíci" nebo „dny", a ježto poslední zkáza (světa) dle Est 3, 13. ustanovena je na poslední, dvanáctý měsíc, znamená datum Jud 1, 5., že vypravuje Jud dále o posledních událostech říše Boží. Ježto Nabuchodonosor znázorňuje moc Antikristovu, praví číslice 12., že právě v té době dojde moc jeho vrcholu a chystati se bude k poslední rozhodné ráně. „Dvanáctý rok" zavádí nás tedy na konec dlouhé doby, která jde od prvého do druhého příští Kristova (srv. 16, 30.) a která dosud byla celkem pro Nabuchodonosora vítězná. — Ninive je hlavní město Bohu nepřátelské většiny říše mesiášské. — Národové, ke kterým posílá „Nabuchodonosor" posly, jsou proto zejména vypočítáváni (1, 7. nn.), aby tím bylo řečeno, že říše mesiášská bude míti mnoho národů. Ta jmena národů znamenají totéž, co „Israel". — Ekbatany jsou podrobně popisovány (1, 1.), aby z nápadných rozměrů bylo patrno, že tu není řeč o hlavním městě medském. — Cornely právem nemůže pochopiti, že Bůh dal církvi knihu prorockou, jejížto „prorocký" význam (jí A. Scholzem přisuzovaný) nikdo po XIX. století netušil, takže tedy její proroctví byla dosud skrytá!

[10]) Steinmetzer připomíná na př., že dle 5, 22. n. (zřetelněji LXX 5, 18. n.) byl chrám jerusalemský se zemí srovnán, (r. 587.), Judovci do zajetí (babylonského v ll. 605, 598, 587) odvlečeni, že však, když k Bohu zase přilnuli, se vrátili a zabrali Jerusalem, v němž je svatyně jejich. Proti tomu jsou však v Jud místa, která zřejmě praví, že v době, kdy se sběhl příběh Jud chrám jerusalemský stál; srv. 4, 2. 12. (LXX 13.) 16. (LXX 14.); 11, 12. (LXX 13.); 9, 18. (LXX 13.); 16, 23.—25. (řec. 19.—21.). Říci, že tu není řeč o chrámu Šalomounově, který stál do r. 587, nýbrž o druhém (Zorobabelově) chrámu, vystavěném po návratu ze zajetí (515), znamenalo by klásti všecek obsah knihy Jud do časů perských; důsledně byl by „Nabuchodonosor" některý král perský! To je však nemožno, ježto doba perská byla Židům dobou pokoje a míru. Možno-li příběh o Jud vůbec kam do časů historických zařadit, může to býti toliko pozdní doba assyrská, nejspíše Assurbanipalova (668—626). Z těchto a jiných rozporů (viz o nich více ve vysvětlivkách) domnívá se Steinmetzer, že toliko hrdinský čin Juditin je skutečná dějinná událost z dob Assurbanipalových, kdežto bezmála vše ostatní, ačkoliv se z toho ozývají zřetelně dějiny různých dob (!), je pozdější příkrasa.

[11]) Hoberg tvrdí, že ten důkaz dosud podán nebyl.

výše v pozn. 3.); o jejich důvodech více ve vysvětlivkách k příslušným místům níže.

Spor o historickou povahu knihy Jud stížen tím, že nemáme pohříchu pevného původního znění té knihy;[12]) také nelze určiti přesně dobu,[13]) kdy byla napsána, tím méně osobu, která ji napsala.

Za posvátnou knihu Jud pokládá a ji uvádí sv. Klemet Římský.[14]) S ním souhlasili spisovatelé i otcové západní Tertullian, Ambrož, († 397) Aug, Jer,[15]) sněmy slavené v Kartagu (z r. 397 a 419) a v Hippu (z r. 393), seznamy Innocence I. (z r. 405) a papeže Gelasia (z r. 495). Ne jinak smýšleli na Východě, jak svědčí Klement Alex., Origenes († 254), Atanáš († 373) a jj.

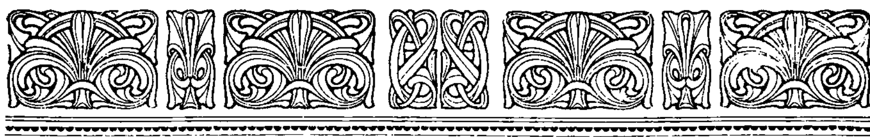
---

[12]) Že byla Jud psána původně hebrejsky, dokázal již Movers. (Scholz a Steinmetzer se domnívají, že židovský „velký" a „malý" midraš ke knize Jud jsou vlastně původní znění, ovšem již přepracované, ve dvou recensích.) — Řecký převod LXX, ač je to překlad nemálo rozšířený, volněji zpracovaný a glosovaný, pokládá kritika přece za nejlepší znění, které vůbec máme; jednu recensi podávají rukopisy *A*(lexandrijský) a *B*(vatikánský), druhou (Lukiánovu) rukopisy 19. a 108., třetí rukopis 58; (dle třetí pořízen překlad starolatinský a syrský „Pešito"). Sv. Jeronym pořídil svůj překlad do jazyka latinského (Vulg) dle předlohy aramske; ta předloha byla nejspíše překlad znění řeckého (Scholz, Steinmetzer); byla však kratší nežli řecká znění, která máme dnes. Velmi chybná různočtení četných rukopisů škrtl a tak i znění zkrátil také sám sv. Jeronym, který překládal spíše dle smyslu nežli dle slov (jak sám svědčí); přeložil knihu Jud za jedinou noc; židovský učitel podával mu hebrejsky aramské znění a sv. Jeronym překládal z hebrejštiny do latiny. Překlad sv. Jeronyma jest asi o pětinu kratší nežli LXX.

[13]) Většina majíc na zřeteli živost a podrobnost, s jakou líčí události, klade knihu Jud do časů babylonského zajetí, neb i do posledních dob před ním. (Na př. Vigouroux, Zschokke, Cornely, Hetzenauer, Kaulen-Hoberg.) Steinmetzer, se kterým souhlasí kapucín Rösch, se domnívá, že Jud ve tvaru dnešním (řeckém) napsána byla teprve v době machabejské kolem r. 150; ovšem prý na základech starších, pocházejících z dob blízkých Assurbanipalovi (kol r. 600), Cyrovi (kolem r. 500), jakož i z dob po návratu ze zajetí babylonského (kolem r. 350). Také Holzhey myslí na dobu machabejskou, ježto Judit není v Sir mezi vynikajícími vlastenci jmenována a sloh i obsah knihy souhlasí s poměry dob machabejských. Podobně smýšleli již Movers, Jahn, Ackermann. Dle náhledu našeho v době Nabuchodonosorově, kdy hrozilo Jerusalemu nebezpečí, tedy před r. 587 bohoduchý spisovatel, aby dodal důvěry v Boha bojácnému obyvatelstvu napsal dle pramenů, kterých užil také skladatel 3. a 4. Král (a později Par) jádro knihy, t. j. hll. 4.—16. Zprávy o Achiorovi mohl vážiti z rodinných zápisků jeho potomstva. Hebrejské midraše jsou recense tohoto původního jádra. Že byla tato hlavní část napsána v době této, dosvědčují 1. prastaré glosy, dle kterých král, za něhož událost se zběhla, byl Nabuchodonosor a 2. různočtení midraše hebrejského, že obléhán a osvobozen byl Jerusalem (místo Betulie). Týž bohoduchý spisovatel, který napsal hl. 4.—16. byv později odveden do zajetí babylonského, napsal dle pramenů, které tam nalezl, úvod ke své knize, t. j. hll. 1.—3. Betulie byla sice osvobozena kolem r. 647 (viz níže) spisovatel však, aby lépe vylíčil hrozného nepřítele (Assurbanipala), vypravuje také veliké jeho válečné pochody, které podnikl teprve po r. 647. Znění ve dvojí podobě s úvodem a bez úvodu kolovalo, bylo opisováno, glosováno a dle té předlohy pořízen v dobách machabejských rozšířený překlad do řečtiny. Všecky věty, které nelze vysvětliti dokonce jinak nežli že se v nich obráží doba machabejská, dlužno připsati tomuto překladateli a nikoli spisovateli bohoduchému. Ten překladatel také některá místa správně nepojal a tedy také nepodal; chybil zejména tím, že příběh o Juditě kladl do perských dob, kdy se již byli Židé vrátili ze zajetí a postavili si druhý chrám. Srv. 5, 22. n. (dle LXX 5, 18. n.).

[14]) 1. list ke Korinťanům 55.

[15]) Sv. Jer uvádí svědectví, že sněm nicejský (r. 325) počítal Jud mezi svatá Písma.

DÍL PRVÝ: BETULIE OBLEŽENA (1, 1.—7, 25.).

„Nabuchodonosor“ posílá Holoferna, by podrobil mu západní národy (1 1.—2, 6.).

„Nabuchodonosor“ zvítěziv nad „Arfaxadem“ (1, 1.—6.) žádá zapadní Asii a Egypt, aby se mu podrobily. Jeho žádost byla však zamítnuta (1, 7.—11.). Proto rozhodl se, že neposlušnost násilím zlomí (1, 12.). Svolav tedy velikou radu (2, 1.—3.) vypravil na západ Holoferna (2, 4.—6.).

Hlava 1. — 1 Arfaxad, král medský, podmaniv mnoho národů svému panství, vystavěl město velmi mocné, které nazýval(i) Ekbatany

---

Hl. 1. — V. 1. n. Dle úředního (římského) znění Vulg byly zdi ekbatanské sedmdesát loket široké a třicet loket vysoké. Avšak Angelus Rocca, papežský oprávce poznamenává, že dlužno čísti, jak přeloženo výše (Hetzenauer). — Loket krátký = 48 cm. Dle toho byly zdi 48 × 30 = 14·4 m (dle řec. 50 loket = 24 m!) široké a 48 × 70 = 33·6 m vysoké. Věže (nad branami) dle LXX byly 100 × 48 = 43 m zvýši. — (Dle LXX byly ty kvádry 3 lokte široké a 6 loket dlouhé.) — „národové“ = nejspíše různé kmeny medské. Dle LXX prostě „kraloval nad Medy“. — „vystavěl,“ t. j. opevnil, čímž není výslovně řečeno, že to město „založil“. Také se nepraví výslovně, že Arfaxad to město „nazval“ Ekbatana, možno, že „nazývali“ je lidé tak již prve. LXX nepraví nic o tom, kdo město „Ekbatana“ pojmenoval. Staří se rozcházejí ve zprávách, kdo založil Ekbatany. Podání Harpagovců praví, že tak učinil Dejokes, Ktesias pokládá to město za mnohem starší. Z bible tu záhadu rozhodnouti nelze. Mojžíš Chorenský znal ještě jiné Ekbatany. Možná, že to bylo město v nápisech Assurbanipalových jmenované Atrán. Viz k 1, 14. (LXX) níže. — Také Temistokles, Herodot (I, 98.) a Polybios (10, 27.) dosvědčují, že byly Ekbatany velmi opevněny. — Kde bylo to město, viz výše k Esdr 6, 2; Tob 3, 7; 6, 6. 18; 14, 2. (řec.) — Kdo byl „Arfaxad“, závisí na tom, kdo byl „Nabuchodonosor“, kterého jmenuje Vulg teprve níže ve v. 5., LXX však již ve v. 1. — Jaké obtíže působil výklad knihy Jud zejména těm, kteří se snažili obrániti její přísný dějinný ráz, patrno ze zmatku v otázce základné, který historický král jest „Nabuchodonosor“ tu jmenovaný. Movers, Nickes, Danko, Neteler pokládali jej sice za známého Nebukadnezara, krále novobabylonského (604—561), který vyvrátiv Jerusalem a chrám r. 587 odvedl Židy do zajetí babylonského. Ten však nemohl sídliti dvanáctého roku své vlády v „Ninive, městě velikém“ (níže v. 5.), ježto Ninive bylo již r. 606 rozbořeno! (O jiných obtížích, na které Movers a výše jmenovaní narážejí, zatím budiž pomlčeno.) To postřehli již i staří a proto viděli v „Nabuchodonosorovi“ Kambysa, (Euseb, Aug, Beda), Daria I. („Konstituce apoštolské“) Xerxa I., (z novějších Sanchez, Cornelius a Lapide), Artaxerxa Dlouhorukého (Jeronym), Artaxerxa III. (Sulpicius Severus). Z novějších jdou někteří do časů pozdějších myslíce na Seleuka I. (Raška), Antigona Antiocha Epifana, jiní zacházejí dále do minulosti ztotožňujíce „Nabuchodono-

[2] z kamene na čtyři hrany tesaného; udělal zdi jeho zvýši sedmdesáti
loket a zšíři třicíti loket, věže pak jeho postavil sto loket vysoké;
[3] oba boky do čtverce stavěných věží táhly se na dvacet stop, a brány
města postavil věžím přiměřeně vysoké. [4] Chlubil se, že je mocný silou
vojska a slávou vozů svých.
[5] Avšak roku dvanáctého vlády své Nabuchodonosor, král assyrský,
který kraloval v Ninive, městě velikém, svedl bitvu s Arfaxadem a přemohl
ho na veliké rovině, která sluje Ragau, [6] nad Eufratem a Tigridem,
jakož i Jadasonem, na rovině Eriocha, krále Eličanů.

---

sora" s assyrským králem Adad-Nirarim III. 811—783 (Rieszler), s Merodach-Baladanem (721—710,703) (Bellarmin), Asarhaddonem (680—669) (Montfaucon, Houbigant). V době novější však ustaluje se víc a více názor, že „Nabuchodonosor" tu jmenovaný jest Assurbanipal 669—626 (Robiou, Delattre, Vigouroux, Palmieri, Cornely, Kaulen, Schöpfer, Schlögl, Hoberg, Steinmetzer a jj.) — Pozdější židovský opisovač napsal sem jméno známého krále novobabylonského, příslovného nepřítele svého, na kterého nemohli Židé zapomenouti místo neznámého a snad i opisováním zkomoleného jména „Assurbanipal". Možno také, že původně tu vůbec jméno krále assyrského nebylo uvedeno, jak dokazuje Steinmetzer; původní spisovatel jmenoval toliko „krále assyrského" (1, 7. 11. a jj.) „krále velikého" (3, 2.), nebo prostě „krále" (1, 5; 2, 19. a jj.). — „Arfaxad" nemůže nebýti dle toho vrstevníkem Assurbanipalovým; bývá ztotožňován nesprávně s Fraortem, = synem Dejokovým (Fravartiš). Herodot I., 73. 96—102). Viz o něm více níže k v. 13.—16.

V. [3]. Dle LXX byly ty věže 60 loket (= 48 × 60 = 28·80 = m) široké. — „Stopa" měla asi 33 naše cm (2/3 malého lokte). Dle Vulg byly tedy mnohem užší nežli dle řec. „Stopa" chybně asi místo „loket". Nejspíše jsou ty číslice okrouhlé, znamenají více méně „mnoho" nebo „velmi mnoho". — Dle LXX byly brány 60 loket vysoké a 40 loket široké.

V. [4]. Dle LXX byly brány proto, aby mohla vytáhnouti jeho silná moc vojenská a pěchota jeho by se mohla sešikovati. (O chloubě LXX se výslovně nezmiňuje.) — „Vozy" je lepší než „pěchota", ježto bylo třeba širokých bran, aby vozy mohly pohodlně vyjížděti.

V. [5]. Asarhaddon, otec Assurbanipalův, onemocněl na své třetí výpravě proti Egyptu na počátku r. 669 před Kr. a zemřel 10. dne měsíce arachsamnu (10tý měsíc) dvanáctého roku své vlády. („Kronika babylonská".) Dle toho zabíral první rok Assurbanipalův („palû") dobu od nisanu *668* do nisanu *667*. Dvanáctý jeho rok byl tedy r. *657—656* před Kr. (od jara do jara). Tehdy nepanoval v Medsku ještě Fraortes od nástupu na trůn jmenovaný Astyages I., který nastoupil teprve r. *647* před Kr., takže r. *646* je prvním rokem jeho vlády (Prášek). Dle běžného názoru dějepisců, opírajících se o Herodota, panoval v Medii před Fraortem Dejokes asi od r. 699 do r. *647* (dle Práška Tugdammé, kterého jmenují nápisy Assurbanipalovy králem Ummán-manda, t. j. tlup kočovníků.) Nabuch. Arfaxada „přemohl", v bitvě nad ním zvítězil, ale nepotřel, že tedy nepřátelství trvalo dále.

V. [6]. Ragau jsou sotva Ragy jmenované již Tob 1, 14. (na úpatí Elbursu, nedaleko Teheranu). Srv. níže v. 15. — Se LXX slovem „Ragau" větu i odstavec dlužno dokončiti a čísti dále: „I přidali se k němu všichni obyvatelé hor, jakož i všichni, kdo sídlili při Eufratě, Tigridu a Hydaspu, i v území Ariocha, krále elymského; sešlo se mnoho národů na pomoc synům Cheleul". — „Hydaspes" („Jadason" Vulg) = buď Choaspes nebo Euleus (dle běžného názoru). Viz o té řece Gn 2, 10. — „Arioch" nejspíše se zřetelem k Gn 14, 1. omylem přepsáno z původního „Urtaku" (Robiou, Steinmetzer). Urtaku, elamský emir (675—664) činíval vpády loupežné do Assyrie za Assurbanipala, jak možno doložiti klínovými nápisy tohoto panovníka (i otce jeho Asarhaddona). Dle jména Urtakova pojmenována byla část Elamska „Rovinou Urtakovou". — Místo „synům Cheleul" čti se syrským překladem: „Chaldům", t. j. Babyloňanům, nad kterými panoval tehdy bratr Assurbanipalův, Samaš-šum-ukin (Sammuges Řeků), od r. 668. Tento král babylonský spikl se proti svému bratru s četnými národy, k nimž patří také národové tu (6b.) jmenovaní. Ježto nepřátelství Assurbanipalovo proti králi medskému dosud trvalo, možno říci, že národové tu jmenovaní „přidali se k němu", t. j. ke králi medskému, (a ne tedy, jak mnozí vykládali k Nabuchodonosorovi-

7 Tehdy zvelebeno bylo království Nabuchodonosorovo. I po-
zdvihlo se srdce jeho, že poslal ke všem, kteří bydlili v Cilicii, v Da-
mašku, a v Libanu, 8 k národům, kteří byli na Karmelu, v Kedaru,
k obyvatelům galilejským na veliké rovině esdrelonské, 9 ke všem,
kteří byli v Samařsku a za řekou Jordanem až k Jerusalemu, do ve-
škeré země Jesse, až i ke hranicím Etiopie. 10 K těm ke všem poslal
posly Nabuchodonosor, král assyrský; 11 oni však všichni jednomyslně
mu odepřeli, poslali je zpět prázdné a beze cti je zapudili. 12 Tu roz-

---

Assurbanipalovi). — „všichni, kdo sídlili při Eufratě a Tigridu", t. j. při dolním toku jejich, v Babylonii. — Mezi Assyrií a Elamskem bylo za Assurbanipala stálé napjetí. Již roku 666/665 válčil Assurbanipal s Urtakem (1. válka proti Elamsku). Za 10 let poslal své vojsko proti Teummanovi, jeho bratrovi. To vojsko sice r. 655 Teummana porazilo, avšak Ummanigaše, nástupce Teummanova spojilo společné záští proti Assyrii s králem babylonským. Nejprve jednáno toliko diplomaticky, při nejbližší příležitosti (r. 652) přidali se zjevně Elamové k Šamaššumukinovi a podporovali ho vojensky proti Assyrii, že tedy Assurbanipal byl nucen podniknouti třetí výpravu do Elamska.

V 7. Slov „Tehdy zvelebeno . . . srdce jeho, že" LXX nemá, ale vypravuje hned, že „poslal ke všem . . ." jmenovaným dále národům. Odepřeli, ježto „se přidali" k Šamaššumukinovi proti Assyrii. Dle LXX „poslal ke všem, kteří sídlili v Persii, ke všem, kteří seděli na západ, k obyvatelům Kilikie, Damašku, Libanonu a Antilibanonu, jakož i ke všem, kteří obývali přímoří". — „v Persii" nemá Vulg, nemají některé řecké rukopisy, není níže (v. 12. LXX), kde jsou vlastní země tuto jmenované opakovány, možno tedy právem považovati za glosu. — „přímoří" je tu břeh od Cilicie na jih až k Egyptu. — „kteří seděli na západě" v krajině, kterou nazývali Assyrové „Amurrú".

V. 8. lépe v LXX: „k těm, kteří byli mezi národy Karmelu, v Galaadu, v horní Galilei a na veliké rovině esdrelonské". — Krajiny, vypočítané ve v. 7.—10. mnohem stručněji vyslovuje níže v. 12. Možno se domnívati, že leckteré jméno města je pozdější glosa. — O „Kedaru" viz Gn 25, 13.

V. 9. n. za „Jerusalemu" dodává LXX: „v Betane, v Chellusu, v Kadesu, při Potoku egyptském, v Tafnách, v Ramesse, v celé krajině Gesem až za Tanis a Memfis, a ke všemu obyvatelstvu Egypta, až k pomezí Etiopie." Betane = Bét-'Anót Jos 15, 59. — Chelus = Halhul Jos 15, 58. (Či Elusa v Edomsku?) Kades známo z Jos 15, 23. — O Potoku egyptském viz Gn 15, 18. — Tafny = egyptská pevnost u Pelusia (Herodot II. 30.). — Ramesse jmenováno Ex 1, 11; 12, 37. — Gesem = známa z Gn 46, 11. a jj. — Tanis a Memfis známá města egyptská (Nm 13, 23; Js 19, 13; Os 9, 6.). — V. 6.—10. podivuhodným způsobem potvrzuje Assurbanipal klínovým nápisem na válci „Rassamově". Tam (na sloupci III, 96. nn.) praví: „Šamaššum-ukín, zrádný bratr, který nedbal smluv se mnou učiněných, přiměl obyvatelstvo Akkadska (severní Babylonie) a Kaldska (jižní Babylonie), Aramska (kraje Babylonie, osazené kmeny aramskými), Přímoří (perského zálivu) od Aqaby až po Bábsalimeti (přístav na Eufratě, nedaleko ústí jeho do moře), služebníky mně poddané, aby ode mne odpadli; také Ummanigaše, . . . kterého jsem v Elamu králem byl ustanovil, jakož i krále Gutia, (krajina obývaná kočovníky sev. a severových. Assyrie) Amuru (= Palestina a Syrie) a Meluchchy (Etiopie, Egypta) . . . ty všecky pohnul, že se vzbouřili proti mně s ním se smluvivše". Srovnáme-li vv. 6.—10. s nápisem válce Assurbanipalova, shledáme, že „všichni, kdo sídlili při Eufratě a Tigridu" (v. 6.) = Akkadsko; „při Choaspu a v území Urtaka, krále elamského" = Elamsko; „všichni obyvatelé hor" = Gutí; „synové Chaldu" = Kaldsko a Přímoří; „kteří seděli na západě . . . při Potoku egyptském (7b.—9a.) = Amurru; „v Tafnách . . . Etiopie" (9.b 10.) = Egypt. Assurbanipal ztratil sice již v letech 658—655 nadvládu nad Egyptem (kdy dobyl samostatnosti Psammetich, Nechův nástupce) přece však činí si nároky na Egypt a proto posílá posly také tam.

V. 12. je ve Vulg zkrácen a vv. 13.—16. LXX ve Vulg vynechány; tím zjednána ve Vulg hladká souvislost v. 12. s 2, 1. nn. — Dle LXX 12b. přísahá Nab., že se pomstí „na všech končinách Cilicie, Damašska, Syrie, že zahubí

hněval se Nabuchodonosor král na všecku zemi tu a zapřisáhl se při trůnu a království svém, že se pomstí nade všemi těmi krajinami.

---

mečem svým také veškeré obyvatelstvo Moabska, syny Ammonovy, veškero Judsko, a všecky v Egyptě až jak se přichází ke hranici dvou vodstev t. j. „Astaboras" (Bílý Nil) a „Artapus" (Nodry Nil).

V. 13.–16 dle LXX zní: (13) „I vytáhl s mocí svou proti králi Arfaxadovi v sedmnáctém roce (652/651), zvítězil na té své výpravě, obrátil na útěk všecku moc Arfaxadovu, také všecko jeho koňstvo a vozy (14) a zabral města jeho. Přitáhl až do Ekbatan, dobyl jejich věží, zpustošil jejich ulice, a obrátil jejich krásu v hanbu". (15) Arfaxada chytil v horách ragauských, (srv. v. 5.) probodl ho svými oštěpy a zabil ho ten den. Vrátiv se pak s nimi do Ninive on i všichni, kteří byli s ním, veliké množství bojovníků, učinil radovánky; hodoval on a vojsko jeho, *120* dní (srv. Est 1, 4.) — Assurbanipal vypravuje ve svých letopisech, že na své páté výpravě táhl proti Achšeri(mu), králi mannajskému (Mannajové sídleli jižně a jihovýchodně urmijského jezera) . . . Achšeri uslyšev, že přichází Assurbanipalovo vítězné a plenící vojsko, opustil Izirtu, své sídelní město a utekl do **Atrány**, opořiště svého. Avšak jeho vlastní lid se vzbouřil proti němu, zabil jej, hodil mrtvolu na ulici jeho města. „Tehdy" — vypravuje Assurbanipal — „vzal jsem Birischadri(mu), županovi v Medsku, jakož i Sarati(ovi) a Parichja(ovi), synům Gági(ovým), županům v Sachi (v Medsku), kteří byli svrhli jho mé vlády, sedmdesát pět pevností (a) ukořistil jsem jejich majetek. Je (samé) jal jsem živé do rukou a odvedl jsem je do Ninive, svého sídelního města. Andariu, župana v Lubdi (na západ Medie), který byl v noci vyrazil a tahl, aby dobyl měst Ubbume a Kullimmeri (v rovině Diárbekru, severně od hory Mons Masius = Túr 'Abdín) porazili v noci na hlavu Kullimerští (a) nedopustili, by utekl. Andariovi uťali hlavu a přinesli mně ji do Ninive". — Zprávy biblické tu podané možno srovnati se zprávami Herodotovými a klínopisnými takto: „král medský, v. 1. je Herodotův Dejokes. Ten si podmanil více kmenů medských i jiných s Medy sousedících, mezi jinými také šejky Birischadri(ho), Šarati(ho), Parichju a Andariu. Kniha Jud nejmenovala jich jmény (jako nápisy klínové), ale shrnula všecky v názvu „král medský". Ten „král medský" opevnil Ekbatany (Dejokes), byl však poražen od Assurbanipala (r. 657) ten „král medský" (Birischadri, Šarati, Parichja, Andaria) byl od Assurbanipala opět poražen r. 651? (v. 13. LXX), Assurb. zabral jejich města (LXX v. 14. = klínový nápis). Toho krále medského „chytil" (LXX v. 15 = Birischadri, Šarati, Parichja nápisu klínového), a toho krále proklali Assurbanipalovi vojáci (LXX v. 15. = Andaria klínopisů). — Dle toho dlužno hledati rovinu „Ragau" v rovině východně dnešního Diárbekru a stejnojmenné hory v tamnějších končinách. — Bible rozlišuje dvě výpravy proti Medům, první r. 657 (v. 5.) a druhou roku 651? (LXX v. 13.), kdežto klínové nápisy mluví jen o jedné výpravě. Je časový údaj *LXX* v. 13. pochybená glosa? Či shrnuje klínopisné znění dvě výpravy v jedno? Obé je možno. R. *657* srovnává se se soustavou letopočtovou krále Assurbanipala, sestavenou dle klínových pramenů. — V. 14.b. buď je glosa, nebo místo „Ekbatan" dlužno čísti „Atrán", pevnost, do které se utekl Achšeri, král Mannajů, (Opisovač, napsav místo neznámého Atrán známé Ekbatana, glosoval v. 14b. dle v. 1. nn.). Mannaje možno — méně přesně snad ale přece ne bez důvodu mluveno — zahrnouti též do do názvu „Medů". Arfaxad" je zkomolenina jména „Artachšast" (Artaxerxa), krále perskeho z doby pozdější, který byl spolu králem medským. Představy Artachšasta Ekbatany sdružila v mysli glosatorově četba Esdr 4, 8. n; 5, 6; 6, 2. Z Artachšast snadno učiněno Arfachšast, Arfachsat, Arfaxad, ježto čtenář bible nalézal to podobné jméno Gn 10, 22; 1 Par 1, 17. (Bylo by také možno, že čtenář, který četl o „Nabuchodonosorovi", domnívaje se, že „král medský", jeho vrstevník nemůže býti nikdo jiný nežli Kyaxares, vepsal toto jméno do znění ovšem ne dle tvaru řeckého, u nás běžného, ale dle tvaru staroperského, který zní Uvakštra). Neprávem stotožňují mnozí (i Schöpfer-Schlögl) „Arfaxada" s Herodotovým Fraortem (Fravartiš), neboť 1. jazykově jsou si obě jména Arfaxad a Fravartiš či Fraortes málo podobná 2. dle nejnovějších letopočtových bádání nastoupil Fraortes teprve r. 647/646 po Dejokovi, nebyl tedy králem medským ani r. 657 ani 651, kdy Assurbanipal proti „Arfaxadovi" válčil; Fraortes zahynul sice dle Herodota na výpravě proti Assyrii, ale teprve r 625 po smrti Assurbanipalově! — Takto-li vykládáme, nejsme nuceni připustit, že

Hlava 2. — [1] Léta třináctého Nabuchodonosora krále, dvacátého
druhého dne měsíce prvého, bylo ustanoveno v domě Nabuchodono-
sora, krále assyrského, že se pomstí. [2] I svolal všecky starší, všecky
vojevůdce i bojovníky své, měl s nimi tajnou radu [3] a pověděl jim, že
pomýšlí na to, aby všecku zemi podmanil své vládě. [4] Když se ta řeč
líbila všem, povolal Nabuchodonosor král Holoferna, velitele vojska
svého a [5] řekl mu: „Vytáhni proti všem královstvím na západě, ze-
jména proti těm, kteří pohrdli rozkazem mým. [6] Ať nešetří oko tvé
žádného království; každé hrazené město mi podmaň!“

---

v „Arfaxadovi“ sloučeny jsou vzpomínky dějinné na dvě osoby: na Astiaga a na Šamaššumukina, v „Nabuchodonosorovi“ pak dokonce že jsou sraženy ozvěny dějin Assurbanipala a spolu též(!) Cyra, který vedl válku s Astyagem, jej zajal a Ekbatany zabral v ll. 553—550, tedy o celé století(!) později. — Naším výkladem padá také námitka, že nelze mysliti, že by nebyli assyrští dějepisci zvěčnili tak vynikající čin Assurbanipalův, jako bylo dobytí Ekbatan, po kterémžto činu marně hledáme stop na nápisech jmenovaného krále, a kterých se nám zachovalo tolik, že není ani naděje, jak Steinmetzer právem se domnívá — že bude později snad nalezen nápis, který potvrdí zprávu, že Assurbanipal Ekbatan dobyl.

Hl. 2. — V. 1. „Léta třináctého“ Vulg navazuje na „léta dvanáctého“ výše 1, 5. LXX však tu počítá „léta osmnáctého“ se zřetelem na 1, 13 — Rok XIII. vlády Assurbanipalovy = *656/655* před Kr.; rok XVIII. = *651/650*. LXX lépe se srovnává s letopočty dějin assyrských, sestavených dle úředních pramenů; dle těch válčil Assurbanipal proti Šamaš-šum-ukínovi od r. *652—648*. — Assurbanipal chtěl se pomstíti „jak byl řekl“ dokládá LXX se zřetelem k 1, 12. — 22./I. vybrali na poradu Assurbanipalovi dvorní věštci, ježto pokládali ten den za „šťastný“. Možno, že jej ustanovili losem.

V. 4. Holofernes (Orofernes) je jméno perské. (Srv. Tissaferne, Dataferne, Artaferne. Na nápisu behistunském (§ 50.) jmenuje Darius I. svého perského vojevůdce Vindaparna; otec jeho slul Vajaspar(n)a.) „Orofernes“ vyskytuje se v pozdějších dějinách (po Alexandru Vel.) častěji; zejména sluli tak vladaři kappadočtí (Polybius). Do knihy Jud bylo vepsáno později; původně vůdce Assurbanipalův buď nebyl jmenován, nebo jménem jiným, opisovači nebo překladateli do řečtiny neznámým.

V. 5. „pohrdli rozkazem mým“ dle 1, 10. n. — LXX podává rozkaz Assurbanipalův nemálo delší (v. 5.—13.): „Toto praví král veliký, král veškeré země: Hle, ty vytáhneš ode mne a s sebou vezmeš muže důvěřující své síle, *120.000* pěších, a množství koní s jezdci, *12.000*; (6) vytáhneš proti veškeré zemi na západě, ježto neposlechli výroku mých úst. (7) Přikážeš jim, by měli připravenu zemi a vodu. Neboť vytáhnu ve svém hněvu proti nim, přikryji všecek povrch země nohami moci své a vydám je jim v plen; (8) jejich mrtvoly naplní žlabiny a údolí jejich, a řeka bude plna zabitých, takže bude se přelévati, (9) a zajatce jejich dám zavésti do nejzazších končin všeho světa. (10) Ty tedy vytáhna podrob mi všecko jejich území; vzdají-li se ti, zachovej mi je na den trestu jejich. — V. 11. = v podstatě v. 6. Vulg. Srv. Is 13, 18. (v. 12.) Neboť při mém životě a při moci mé říše (přisahám)! Řekl jsem a učiním to! (13) A ty ať nepřestoupíš ani slova z rozkazů pána svého, ale dokonale vykonáš, co ti přikazuji; neotálej, abys učinil to!“ — K v. 5. srv. tituly Assurbanipalovy na jeho nápisech: „Assurbanipal, král veliký, král mocný, král světa, král Assyrie, král čtyř světových stran.“ — Také „muže důvěřující své síle“ jest úsloví assyrských klínopisů. K v. 7. dlužno poznamenati, že „země a voda“ znamená všecek majetek. Nebylo-li Assyrům dob Assurbanipalových podobné rčení známo, věc nikterak se tím nemění, je toliko vyslovena úslovím perským, tedy pozdějším. — Také Tiglat Pilesar I. se chlubí na svých nápisech: Způsobil jsem, že krev (nepřátel) tekla v roklích i po výšinách horských (do Tigridu)... nakupil jsem mrtvoly jejich bojovníků na hromady a dal jsem je z řeky Name odplaviti do Tigridu“. — Rozkaz Assurbanipalův, aby nepřátele, (náčelníky) vzdají-li se, zachoval živé, srovnává se dokonale s obyčeji assyrskými, známými z klínových nápisů. Assurbanipal dával si je živé, na nohou i rukou spoutané dopraviti do Ninive, propíchal

Holofernes krutě vykonává rozkaz pána svého (2, 7.—3, 15.).

Holofernes s velikým vojskem vydává se na výpravu (2, 7.—11.). Podrobuje část Malé Asie (2, 12. n.), vrací se, přepravuje se přes Eufrat (2, 14.) a napadá Araby na Eufratě (2, 15.—17.). Jiní národové vítězstvími Holofernovými zastrašení (2, 18.) dobrovolně se Assyrům vzdávají, (3, 1.—6.) ale proto zpustošení svých krajin neucházejí (3, 7.—13.). Holofernes dorazil až na pomezí Palestiny (3, 14. n.).

7 Tehdy Holofernes svolal vévody a velitele moci assyrské a sčetl
muže k boji, jak mu přikázal král, sto dvacet tisíc pěších vojínů a jízdných střelců dvanácte tisíc. 8 Prve nežli se vydal na výpravu, kázal
přivésti nesčíslné množství velbloudů s hojnými zásobami pro vojsko,
jakož i stáda hovězího dobytka i ovec, jichžto nebylo počtu. 9 Obilí
z veškeré Syrie rozkázal připraviti na svou výpravu. 10 Také zlata
i stříbra z domu královského vzal velmi mnoho. 11 I vytáhl, on i všecko
vojsko, s vozy, s jezdci a střelci; ti přikryli povrh země jako kobylky.
12 Když překročil hranice Assyrie, přitáhl k velikým horám Ange,
které jsou na levé straně Cilicie, i vstoupil do všech hradů jejich

---

jim čelisti, provlékl otvorem takto vzniklým provaz, že je mohl držeti jako psy, dával je zapřahati do svých vozů a jinými krutými tresty stíhati. — K v. 11. srv. Sdc 7, 12; Nah 3, 15.

V. 12.-18. Vulg odpovídá v. 21.—28. LXX. Dle tohoto znění řeckého (v. 21.) Holofernes „uraziv z **Ninive** cestu tří dní k rovině **Baiktilaith**, položil se táborem **od Baiktilaith** až nedaleko pohoří, které je na levo **horní Cilicie**. (22) Vzav pak veškerou svou moc, pěchotu, jezdce i vozy své, odtáhl tamodtud do hor, (23) rozptýlil **Fuda a Luda**, a zloupil všecky syny **Rassis(ovy)** i syny **Ismael(ovy)** před pouští jižně od (území) **Chellajů**. (24) Přešed **Eufrat** protáhl **Mesopotamii** a pobořil všecka hrazená města při řece **Abrona** až k moři. (25) Zabral pomezí **Cilicie**, porazil všecky, kteří se mu protivili, a přišel až ke hranicím **Jafetovým** které jsou na jihu, před **Arabií**, (26) obklíčil všecky syny **Madianovy**, zapálil jejich stany, a vyloupil jejich stáje. (27) Sestoupiv do roviny **damašské**, když byla pšeničná žeň, spálil všecka jejich pole, jejich brav i skot zahubil, města jejich vyloupil, role jejich zpustošil a všecku jejich mužskou mládež pobil mečem. (28) Strach a hrůza před ním padla na obyvatelstvo **přímoří**, na ty, kteří byli v **Sidonu** a v **Tyru** na obyvatelstvo **Suru** a **Okiny** a na veškeré obyvatele **Jamnie**. Také **Asdoďané** a **Askaloňané** velmi se ho báli.

V. 12. (21) „Baiktilaith" nebylo dosud uspokojivě rozluštěno. Steinmetzer se domnívá, že v té zkomolenině vězí „Idiglat", assyrský název řeky Tigris. Tahl tedy Holofernes z Ninive podél Tigridu. — „pohoří, které je na levo t. j. na sever horní Cilicie" je Taurus., Vulg je jmenuje Ange, které bývá ztotožňováno s horou Argaeus, trčící jihovýchodně Mazaky (Cesaree) v Kappadocii. Cilicie sluje v nápisech assyrských Que; (části Kappadocie sluly za dob Assurbanipalových Chilakku a Tabal. Chilakku byla horská krajina severně (a západně Tauru). Melidu (Vulg) byla pozdější římská provincie Melitene se stejnojmenným hlavním městem (= dnešní Malatija). Srv. 2. Mach 4, 30. Assurbanipal vypravuje o nich ve svých letopisech (II. sl. 68. nn). „Mugallu, král tabalský, který proti králům, otcům mým zamýšlel nepřátelství, přinesl svou dceru, plod svého života, s velikým věnem, za ženinu mně do Ninive a políbil mé nohy. Uložil jsem Mugallovi veliké koně za roční poplatek." — „Sandašarme z Chilakku, který se neskláněl před králi, otci mými a za jejich jho netáhl, přinesl dceru . . . do Ninive, aby byla mou ženinou, a políbil mi nohy." Zpráva o tom, že králové potomní Kappadocie se podrobili Assurbanipalovi je sice zařazena v letopisech do jeho „třetí výpravy", ze souvislosti je však patrno, že ruší ta zpráva plynný popis podniků Assurbanipalových proti fenickému Arvadu; je tedy vložena tam proti letopočtovému postupu, a možno ji klásti o několik roků později, do časů Holofernových, t. j. do bratrovražedné války Assurbanipalovy se Šamaššumukinem (652—648). Na jednom zlomku klínových letopisů opakuje Assurbanipal zprávu o Mugallim a připomíná výslovně, že

a dobyl všech pevností.
[13] Vyvrátil také město velmi slavné Meloti,
a zloupil všecky syny Tarsisovy i syny Ismaelovy, kteří byli proti
poušti a na jih země kellonské.
[14] Pak přepravil se přes Eufrat a přitáhl do Mesopotamie, vyvrátil všecka vysoká města, která byla tam,
od potoka Mambre až jak se přichází k moři;
[15] opanoval pomezí její,

„sídlil v horách, v nepřístupném pohoří“, (srv. Jud 2, 22. LXX) že „byl ve své zemi zachvácen hrůzou a strach před Assurbanipalovou královskou mocí že ho porazil, (Srv. Jud 2, 28.) že nedopustil ani, by skřížili zbraně, by došlo k bitvě, ale že poslal do Ninive prosit za milost.“ Jak veliké to podobnosti zpráv biblických a klínopisných!

V. [13.] (=23 LXX.) — Meloti (Vulg) byla na východ Mazaky, jak již výše (k v. 12.) poznamenáno, neměl tam tedy Holofernes daleko. Avšak Steinmetzer ne bezdůvodně připomíná, že Meloti Vulg je zkomolenina slov „Fud a Lud“ (LXX). Tato dvě jména mohou býti sice považována za hříčku slov, znamenajících „národ i pronárod“ neb „hlava nehlava“ a pod., takže Holofernes do „Lydie“ vůbec ani nepřišel. Lépe však pokládati „Lud“ za Lyďany. Gyges (Gúgu) král Lydie (685—652), aby se ubránil Kimmeřanům, poddal se dle zpráv klínopisných Assurbanipalovi a posílal mu roční poplatek asi od r. 660. Několik roků poté, když již docházelo k roztržce mezi Assurbanipalem a Šamaššumukinem, odepřel Gyges Assyrii poslušnost (kolem r. 654). Když však v boji s Kimmeřany podlehl a padl, (652 před Kr.) syn a nástupce jeho, Ardys (652— asi 615) aby si získal podporu Assyrie proti Kimmeřanům, podrobil se zase Assurbanipalovi, právě v té době, kdy Holofernes přitrhl do Kappadocie. „Gugguovi, králi Lydie“ — vypravuje Assurbanipal — „území na břehu mořském, dalekých končin, jehož jméno králové, otcové moji neslyšeli jmenovati, Aššur, bůh, který mne zplodil, ukázal ve snu jméno mé a řekl: „Uchop se nohou Assurbanipala, krále assyrského a jmenováním jeho jména zvítěz nad svými nepřáteli!“ Ten den, kdy měl to vidění ve snu, poslal svého vyslance, aby mi holdoval... Od té doby, co se chopil mých nohou, vítězil nad Kimmeřany, kteří utiskovali obyvatelstvo jeho země, kteří nebáli se otců mých, a kteří se prve nechopili ani mých královských nohou... Svého vyslance, kterého byl pravidelně posílal, aby mně holdoval, náhle (pak) posílati přestal. Ježto nedbal příkazu Aššura, boha, který mne zplodil, spoléhaje se na svou vlastní sílu, počal v duchu vzdorovati. Když poslal na pomoc Tušamilkovi, (Psammetichovi), králi egyptskému, který byl svrhl jho mého panství, své vojsko, a já když jsem se to dověděl, vzýval jsem Aššura a Ištaru takto: „Mrtvola jeho budiž pohozena před jeho nepřítelem...“ Jak jsem Aššura vzýval, tak se stalo. Kimmiřané zdvihli se a zabrali všecku jeho zemi. Po něm dosedl na trůn syn jeho. O neštěstí, kterým stihli otce jeho na modlitbu mou bohové, moji pomocníci, podal mi po poslu zprávu a chopil se mých královských nohou.“ — „Fut“ neznámý národ maloasijský (Steinmetzer myslí na Kary). — Místo řec. Rassis dlužno čísti Taršíš. — „Išmael“ zkomoleno z Iša-el, toto přesmyčkou vzniklo z El-iša. — „Taršíš a Eliša“ slují Gn 10, 4: „synové Javanovi“, Javan = Jonové, Řekové; jsou tedy „synové Taršíšovi a Elišovi“ zde řecké osady v Malé Asii. — Místo „Chellajové“ dlužno čísti se syrským překladem „Chaldiové“; je to kmen jmenovaný v nápisech králů araratských (arménských) a také Hekatajos z Mileta jmenuje část severní Armenie Chaldia. Tyto **pontské** Chaldy dlužno rozlišovat od Chaldů **babylonských.** Možno se právem domnívati, že „Cheleul“ či „Cheleud“ napsáno později místo původního Urartu, známého z klínopisů assyrských. Bible nepraví, že Holofernes zabral království Urartu (kde tehdy panoval Rusas II. od r. 680—645), ale určuje toliko dle toho království krajiny, kudy Holofernes táhl. To se srovnává s nápisy Assurbanipalovými, dle nichž poslal sice Rusas do Ninive poselstvo a dary (kolem r. 654), nevedl však s Assurbanipalem válek, ani mu nebyl poddán.

V. [14.] (LXX v. 24.). Mambre = Abrona = Chabur, známý přítok Eufratu. — až k „moři“ znamená tu břeh syrský proti ostrovu Cypru.

V. [15. n.] (25. n.) Místo „Jafetovým“ dlužno čísti „Jatovým“. Jatá = Jauta’ = Uaite’, král arabský, o němž níže. Jest jisto, že tu mluví bible o výpravě assyrské proti Arabům. S biblí nápadně souhlasí Assurbanipalovy zprávy

od Cilicie až ke hranicím Jafetu, které jsou na jihu; [16] odvedl všecky
syny Madianovy, zloupil všecko bohatství jejich, a všecky, kteří se
mu bránili, pobil mečem. [17] Potom sestoupil na roviny damašské v době
žní, zapálil všecko obilí, všecky pak stromy a vinice kázal posekati.
[18] I padl strach před ním na všecko obyvatelstvo země.

Hlava 3. — [1] I poslali posly své ze všech měst a krajin, [to jest
králové a knížata Syrie, Mesopotamie, Syrie-Sobalu, Libye a Cilicie];
ti přišedše k Holofernovi řekli: [2] „Přestaň hněv tvůj na nás! Lépeť
jest, abychom živi jsouce poddáni byli Nabuchodonosorovi, králi veli-
kému a podrobili se tobě, nežli zemrouce se záhubou svou i škody
poroby své zakusili. [3] Všecka města naše, jakýkoli statek, všecky hory,
pahorky i roviny, stáda hovězího dobytka, ovec, koz, koní a velbloudů,
všecek majetek náš, i rodiny máš před sebou; [4] budiž se všemi věcmi
našimi, jak přikážeš. [5] My i synové naši služebníci tvoji jsme. [6] Přijď
k nám jakožto pán pokojný a užívej poddanosti naší dle libosti!"
[7] I sestoupil s hor s jezdci, s mocí velikou, a opanoval každé město,

---

klínopisné. Assurbanipal táhl dvakráte proti Arabům (Jata'ovi): 1. když se chýlila válka se Šamaššumukinem ke konci, tedy kolem r. 648 a 2. když byl dokonale pokořil Elamsko, t. j. v letech 640-638. — Uaite (I.) vzbouřiv se s Assurbanipalovým bratrem, poslal část svého vojska na pomoc do Babylonie, s druhou částí pak vpadl do syrsko-palestinskych zemí, poddaných Assyrii, zvaných tehdy Amurru. Assurbanipal vypravuje (na Rassamově válci sloupci VII. ř. 82. nn.): „Na svém devátém tažení ... vypravil jsem se proti Uaite'-ovi, králi Aribů (Arabů), ježto se provinil proti smlouvám se mnou učiněným ... a jho panství mého svrhl ... Jako Elamsko poslechl též on velezrádných řečí akkadských (Šamaššumukinových) ... Mne, Assurbanipala ... opustil ... a poslal vojsko na pomoc Šamaššumukinovi, mému nenávistivému bratru, s ním se spolčil. Vzbouřil Ariby a loupil národy, které mi bohové dali. Sebral jsem vojsko a porazil jsem ho na hlavu v Udume (Edomsku), v průsmyku jabrudském (tam, kde je dnes Jabrúd, severovýchodně Damašku) v Bit-Ammáni (v Ammonsku), v území chaurínském (dnešní Chuvvárín, nedaleko Jabrúdu, na cestě z Homsu do Palmyry), v Mu'abě (Moabsku) ... v Çubiti (= v Sobě) ... On utekl před mocnými zbraněmi Aššurovými, uprchl daleko. Stany, jejich bydliště zapálili a spálili ohněm ..." Jaká to shoda s Jud 2, 17. (LXX 27.)!

V. [18]. (LXX 28.) „Sur" = Dora (Jos 11, 2; 12, 23.) — Okina = Akko (Sdc 1, 31; či Ekron Jos 13, 3.?) — Jamnia známá z Jos 15, 11. — Askalon znám z Jos 13, 3. Báli se, ježto měli zlé svědomí; byliť se připojili k Šamaššumukinovi!

Hl. 3. — V. [1]. „to jest ... a Cilicie" není v LXX, ruší plynný běh událostí, proto dlužno škrtnouti. Je to glosa, která opakuje a rozšiřuje jména známá z 2, 21.—28. LXX, t. j 2, 12.—18. Vulg. Ty posly poslali obyvatelé měst vyjmenovaných ve v. 2, 28. dle LXX! — „Lybie" Vulg jest asi překlad slova „Fut". Srv. Ez 27, 10.

V. [7]. „s hor" sestoupil dle LXX „k přímoří", kde byla ona města fenická (a filištínská). Také zprávy klínopisné potvrzují, že Assurbanipal v letech asi *639—637* (tedy v době druhé výpravy proti Arabům) poslal vojsko do Syrie, aby podrobilo Tyrus a Akko, města, která byla se vzbouřila. Na válci Rassamově, (IX, 115. nn.) čteme: „Když jsem se vracel (z výpravy na Araby), dobyl jsem **Ušú** (= Palaityros, předměstí Tyru na pevnině; město samo bylo na protějším ostrůvku) ... Obyvatele **Ušú**, kteří svým místodržícím nebyli povolní (a) poplatek, dávku své země nebyli odváděli, zbil jsem ... Jejich bohy, jejich lid odvedl jsem jakožto kořist do Assyrie. Nepodajné obyvatele **Akkú** zbil jsem. Jejich mrtvoly dal jsem pověsiti na tyče a kázal jsem je rozestaviti do kruhu kolem města. Ostatek odvlekl jsem do Assyrie, spojil jsem je s jedním oddílem vojska a vřadil jsem je do svých četných zástupů, které mi Aššur byl daroval." Jaká to nápadná shoda bible s nápisy Assurbanipalovými!

i veškero obyvatelstvo země. 8 Ze všech pak měst vzal s sebou na
pomoc muže silné a vybrané do boje. 9 Tak veliký strach padl na
ty krajiny, že ze všech měst obyvatelé nejpřednější a nejváženější
spolu s lidem vycházeli mu vstříc, 10 přijímali ho s věnci a světly,
a tančili s bubny a píšťalami. 11 Avšak, ačkoli ty věci činili, nemohli
ukrutnost srdce jeho zmírniti; 12 neboť města jejich pobořil, a háje jejich
posekal.
13 Bylť mu přikázal Nabuchodonosor král, aby všecky bohy země
vyhladil, aby totiž on sám byl nazýván bohem od těch národů, kteří
silou Holofernovou budou moci býti podmaněni.
14 [Přešed pak Syrii-Sobal, všecku Apamei a veškerou Mesopotamii, přitáhl k Idumejským do země Gabaa], 15 zdobýval měst jejich
pobyv tu třicet dní; v té době rozkázal, aby se soustředilo všecko
vojsko moci jeho.

V. 13. (= LXX v. 8.) je trpká nadsázka, kterou dlužno přičísti na vrub řeckého překladatele dob mach. Nebylo v původním znění řečeno, že Assurbanipal zaváděl jednobožství, (!) že si přál, by toliko a výlučně jemu a žádnému bohu (ani bohům assyrským a babylonským) byla vzdávána bohocta! Králové assyrští brávali sice podmaněným národům jejich modly, dávali je dopravovati do chrámů svých bohů; žádali, by podmanění národové uznali, že jejich bohové jsou podrobeni bohům assyrským; žádali, by uznali assyrské krále za své jediné zeměpány, za svou jedinou vrchnost od bohů assyrských ustanovenou, za zástupce assyrských bohů, tedy za bytost božskou, ale i Assurbanipal mluví ve svých nápisech s největší úctou o svých bozích. Jménem jich podniká výpravy válečné, od nich dostal již v životě matky své vládu, jim staví chrámy, jim obětuje. (Uznávati panovníky za skutečné bohy žádali později zejména někteří Seleukovci.)

V. 14. je až k (zeměpisné) nemožnosti znetvořen. Čti se LXX (v. 9.): „I přišel před Esdrelon blíže Dotanu, (Gn 37, 17; 4. Král 6, 13.) který je před velikou rovinou židovskou“.

V. 15. dlužno též opraviti dle LXX (v. 10.): „Položil se táborem mezi Gaibaj(em) a Scythopolí a zůstal tam měsíc, aby shromáždil všecka zavazadla vojska svého“. — „Scythopolis“ = veleznámé město Betsan Jos 17, 11; Sdc 1, 27. — Gaibaj nejspíše znetvořeno z „Gilboa“. Viz Jos 19, 22. — Dobýval-li král assyrský měst Tyru a Akka, jak výše řečeno asi v letech *639—637*, přitrhl také Holofernes jeho jménem v této době do severní Palestiny. — Po tom, co výše řečeno, možno popsati celou výpravu Holofernovu: Vytáhl z Ninive (asi r. 654 př. Kr.), táhl asi tři dny podél Tigridu (proti proudu), zabočil pak na západ a (cestou vedoucí městy Nisibis, Mardin, Edessa, Barsib) přitáhl do Cilicie a odtud (městy Adana, Tarsos, (průsmykem), Kybistra, Ikonion) pak „do hor“ (2, 22.) t. j. kadmoských a tmolosských, do Sard, hlavního města Lydie. Ze Sard bral se zase zpět (přes Akyru) do Komany, která je na západ království Urartu (2, 23.). Z Komany jihovýchodně (tedy blíže Urartu 2, 23.) šla cesta do Melidu, pak na jih přes Eufrat do Mesopotamie (2, 24.), k hornímu toku Chaburu (2, 24.). Z míst, kde je dnešní Mardin poslal díl vojska do Cilicie, která se byla zatím zase vzbouřila, sám pak táhl podél Chaburu až k ústí této řeky do Eufratu (Mejádín). Odtud bral se známou cestou k Damašku (2, 27.). Z Damašku vyslal oddíly dále na jih (2, 26.). Když byl v okolí Damašku porazil Araby, táhl odtud na Tyrus, Akko (2, 28.) a položil se u Betsanu (3, 10. LXX). Válečné podniky, v knize Jud líčené, z nichžto některé byly současné na několika místech, mohl dobře vykonati v letech 654—637. Na této výpravě zabočil Holofernes buď sám, nebo poslal oddíl vojska kolem r. 648 proti Jerusalemu a dal odtud odvésti krále Manassa spoutaného do Babylonie, jak svědčí 2. Par 33, 11. — (Není snadno stanoviti počet výprav, snad čtyři výpravy Holofernovy (Schöpfer-Schlögl). Prvá prý šla z Ninive do Kappadocie (Baiktilaith je prý Bagdania), Pisidie (= prý Fud), Lydie, zpět do Tarsu v Cilicii (Taršiš prý = Tarsus) odtud na cestu z Palmyry do Karkemiše (kde prý sídlili Ismaelovci!). Není nutno se Steinmetzrem (a Wincklerem) přehazovati a znova pořádati 2, 21.—28. (LXX) takto: „21a. 24. 21. 22. 23a. 24. (ostatek) 25a. 23b. 26. 25b. 27. 28., uznávati sice souhlas biblické zprávy o cestě Holofernově s assyrskou zprávou o výpravě proti Arabům (z r. 640—638) ale viděti

Judovci připravují se na odpor (4, 1.—17.).

Také Judovci se báli (4, 1. n.), nepoddali se však, ale obsadili vojensky důležitá místa, opevnili svá sídla, zásobili se (4, 3. n.). Velekněz Eliakim kázal obsaditi všecky průsmyky na severu (4, 5.—7.). Připravovali se také postem a modlitbou (4, 8.—10.). Povzbuzující slova Eliakimova a jejich účinek.

Hlava 4. — [1] Tehdy slyšíce ty věci synové Israelovi, kteří bydlili
v Judsku, báli se ho velmi. [2] Strach a hrůza padla na mysl jejich,
aby též neučinil Jerusalemu a chrámu Hospodinovu, jak učinil jiným
městům a chrámům jejich.
[3] I poslali po veškerém Samařsku vůkol, až do Jericha, a osadili
všecky vrchy hor; [4] obehnali zdmi městečka svá, a nahromadili obilí,
aby se připravili na boj.
[5] Kněz Eliachim psal totiž všem, kteří sídlili proti Esdrelonu, jenž

---

v Holofernově tažení proti Lydii ozvěnu výpravy Cyrovy (z r. 547 546) proti Kroesovi králi lydskému, která se udála o století (!) později.) — Etapy výpravy Holofernovy braly se dle našeho výkladu cestami ve starověku velmi dobře známými. — I, 1.—3, 15. vážil skladatel Jud z jiného pramene nežli ostatek své knihy. Možno, že to byly řecké dějiny zpracované dle úředních zpráv klínopisných v Babylonii, podobné dějinám Berosovým, ve kterých také vlastní jména babylonská jsou někdy zkomolena až k nepoznání. — (Tento pramen (1, 1.—3, 15.) dlužno rozlišovati od pramene, který zachován částečně v hebrejských „midraších".) Viz Úvod str. 1312 n.

Hl. 4. — Za v. 2. dokládá LXX: „neboť nedávno byli přišli ze zajetí, a nedlouho prve všecek lid judský byl se shromáždil a znesvěcené nářadí, oltář i chrám byl (zase) posvěcen." Assyrové na své výpravě proti Jerusalemu kolem r. 648 spolu s králem Manassem, dali odvésti více Judovců (vznešených) do zajetí babylonského. Chrám byl již dříve činy královými znesvěcen, jak líčí 2. Par 33, 15. n. Když kající král se ze zajetí s odvedenými soukmenovci vrátil, očistil chrám a slavil tu očistu zvláštním svátkem, na který se shromáždil všecek judský lid. — Zmínku o zajetí babylonském z r. 587—538 třeba tu (v LXX) přičísti na vrub řeckého překladatele z dob machabejských. Vulg ten v. nemá. Tuto výpravu proti Jerusalemu z r. 648 na které byl Manasse jat, a odveden do Babylonu dlužno rozlišovati od assyrské výpravy, která později, kdy snad byl již Manasse ze zajetí propuštěn, oblehla Betulii a hrozila znovu Jerusalemu. Na této druhé výpravě byl vojevůdce assyrský od Judity zabit.

V. 3. Dle LXX (v. 4.) „poslali do veškerého území Samařska a vsí jeho, do Bethoronu (Jos 10, 10.), do Belmenu, do Jericha, do Choby, do Aisory i do údolí Salem". — „Belmen" = Belma (níže 7, 3.) = Belamon (LXX 8, 3.) = Jeblaam = Bír Bel'ame 2 km. jižně Dženínu. Viz Jos 17, 11; Sdc 1, 27; 4. Král 9, 27. — „Chobu" třeba rozlišovati od stejnojmenného místa u Damašku, jmenovaného níže 15, 4. n. LXX. — Aisora byla(?) tam, kde dnes Asiret et-'Atab severně Sichemu (Náblusu). — Salem bylo(?) tam, kde dnes vesnice Salim, východně Sichemu (Náblusu).

V. 4. Nahromadili si obilí do měst, ježto dle LXX bylo právě po žni.

V. 5. Eliachim sluje v. LXX Jóakim; níže 15, 9. Vulg sluje Joachim. Nelze ho stotožňovat se stejnojmenným veleknězem, synem Josuovým, otcem Eliasibovým (Neh 12, 10. 12, 26.). Cornely se domnívá, že „kněz" je nesprávný překlad původního „správce domu" (ne Božího, ale královského), že Joakim tu jmenovaný je „Eliakim, syn Helkiášův" známý ze 4. Král 18, 18., vysoký politický úředník, jenž vládl jménem nepřítomného krále Manasse, a jemuž ponechal Manasse úřad místokrále i když se ze zajetí babylonského byl vrátil. Tak možno si vysvětliti, proč tuto posílá rozkazy Eliachim a nikoli sám král Manasse. — Dle LXX psal Jóakim obyvatelům měst Betylua a Betomesthaim. — Betulie = Bethulajjá = Panna Jahvova (Či Béth'alijjá = Místo vystupující do výše?). — Se zřetelem k 7, 3. kde řečeno, že vojsko Holofernovo zabralo krajinu mezi Dotainem (= Tell Dótán), Belmou (Bír Bel'ame) a Cyamonem (Jámún) shodují se novější místopisci, že Betulii dlužno hledati západně Dženínu v horách, jejíchžto dva vrcholy slují Džebel el-'Así a Šejch Šibel. Betulie byla buď na Šejch-Šiblu, kde jsou dosud zříceniny (Heidet),

je proti veliké rovině u Dotainu, a ke všem, kterými byl možný průchod,
[6] aby osadili stráně hor, kterými bylo lze táhnouti k Jerusalemu, a stráž
aby drželi tam, kde by mohl býti průsmyk mezi horami. [7] Synové
Israelovi učinili, jak jim poručil kněz Hospodinův Eliachim.
[8] Volal také veškeren lid k Hospodinu s velikou snažností, a poní-
žili se posty a modlitbami, oni i ženy jejich. [9] Kněží oblékli se v žínice,
kázali dětem, aby padly na tvář naproti chrámu Hospodinovu; též
oltář Hospodinův přistřeli žínicí, [10] a volali k Hospodinu, Bohu Israe-
lovu jednomyslně, aby nebyly dány děti jejich za kořist, manželky jejich
na rozdělenou, města jejich ve zkázu, svatyně jejich aby nebyla zne-
svěcena, a v pohanu aby nebyli dáni národům.
[11] Tehdy Eliachim, velekněz Hospodinův, obcházel veškeren lid
israelský, a mluvil k nim [12] takto: „Vězte, že vyslyší Hospodin mod-
litby vaše, budete-li vytrvale dále se postit a modlit před obličejem
Páně. [13] Pomněte na Mojžíše, služebníka Páně! Ten Amaleka, spole-
hajícího se na svou sílu, svou moc, své vojsko, štíty své, vozy své,
jezdce své, porazil ne mečem bojuje, ale prosbami svatými, modlitbou!
[14] Tak bude všem nepřátelům lidu israelského, setrváte-li v tom díle,
které jste počali. [15] Dle tohoto jeho napomenutí tedy modlili se vytr-
vale Hospodinu před obličejem jeho, [16] že i ti, kteří obětovali celopaly
Hospodinu, přinášeli oběti Hospodinu oblečeni jsouce v žínice a popel
majíce na hlavách. [17] Všichni celým srdcem modlili se k Bohu, aby
shlédl na lid svůj israelský.

Achior, vůdce Ammonských laskavě přijat od Betulanů (5, 1.—6, 21.).

Holofernes vyptává se na Judovce (5, 1.—4.). Achior dokazuje z dějin národa israelského, že Bůh o něho mimořádným způsobem pečuje, pokud ho ctí (5, 5.—23.); marně bude proti němu bojovati, pokud od Boha neodpadne (5, 24. n.). Holofernes zuří (5, 26.—29.) a vydává Achiora Betulanům, aby zahynul s nimi (6, 1.—9.). Achior laskavě od Israelitů přijatý oznamuje jim, co se stalo (6, 10.—21.).

Hlava 5. — [1] Když bylo Holofernovi, vůdci vojska assyrského

---

nebo v místech blízké vesnice Barid (Zanecchia) nebo tam, kde je ssutina Haraiq el Mallah, východně Baridu (Chalil Marta, Brunengo). — Betomasthaim naléžá Marta v Chirbet Umm el-Botme, 3 km. pod Dženínem. — „velká rovina u Dotainu" sluje dnes Sahel 'Arrábe; je to jižní výběžek nížiny esdrelonské.

V. 6. Dle LXX rozkázal místokrál Eliachim obyvatelům Betulie a Betomastaimu, by obsadili hory, ježto tudy jde cesta do Judska a ježto snadno bylo tam zadržeti nepřítele v průsmyku, kde mohou stěží dva muži vedle sebe jíti.

V. 7. Místo „kněz" čti zase „náměstek králův". Viz výše k v. 5. — LXX připojuje k Joakimovi „radu veškerého národa israelského, kteří sídleli v Jerusalemě", tedy „vysokou radu židovskou", „synedrium". Je to volný převod slova „starší"; překladatel do řečtiny sem vnesl úřad své (pozdější) doby.

V. 9. Oltář truchlí, ježto jej čeká týž osud jako lid. (Scholz A.)

V. 11.—14. „Velekněz" je tu (LXX v. 14.) původní. Jméno „Joakim" však pravděpodobně bylo připsáno později omylem opisovačovým. Manasse byl snad nemocen, že nemohl sám veřejně se káti s kněžími — LXX neví nic o tom, že Joakim obcházel lid a povzbuzoval ho, neuvádí tedy ani jeho řeč. LXX líčí, že lid činil, k čemu ho „velekněz" dle Vulg nabádal.

V. 16. „ti, kteří přinášeli celopaly" = kněží a levité (LXX). — „popel" měli na čepicích (LXX.).

Hl. 4. mohl skladatel Jud vážiti aspoň nepřímo z říšských letopisů království judského, které tak často byly jmenovány ve knihách Král. Měl snad ještě tytéž prameny, ze kterých vážil skladatel Par.

oznámeno, že se chystají synové Israelovi na odpor, a že cesty horské
zavřeli, [2] rozpálil se náramnou zuřivostí [ve veliké prchlivosti], povolal
všecka knížata moabská a vůdce ammonské, [3] a pravil jim: „Povězte
mi, kdo je tento národ, který sedí na horách? Která, jaká a jak veliká
jsou města jejich? Která je moc jejich a jaké je množství jejich?! Kdo
je králem vojska jejich? [4] A proč tito proti všem, kteří bydlí na Východě,
pohrdli námi, že nevyšli nám vstříc, aby nás přijali s pokojem?“
[5] Tu Achior, vůdce všech synů Ammonových, odpověděl: „Ráčíš-li
slyšeti, pane můj, povím pravdu před tebou o národu tomto, který
sídlí na horách, a nevyjde slovo lživé z úst mých. [6] Národ tento je pů-
vodu chaldejského. [7] Usadil se nejprve v Mesopotamii, ježto nechtěli
choditi za bohy svých otců, kteří byli v zemi Chaldejských. [8] Opu-
stivše tedy posvátné obyčeje otců svých, které tkvěly v množství bohů,
[9] jediného Boha nebes ctili, kterýž i přikázal jim, aby vyšli odtud a usa-
dili se v Charanu. Když byl hlad po veškeré zemi, sestoupili do Egypta,
a tam ve čtyřech stech letech tak se rozmnožili, že zástupy jejich ne-
mohly sečteny býti. [10] Když je utiskoval král egyptský, a když byl si
je porobil, aby mu stavěli města z hliny a z cihel, volali k Pánu svému,
a ten bil všecek Egypt ranami rozličnými. [11] Když je vyhnali Egypťané
od sebe, když přestala rána, a opět chtěli zjímati a porobiti si je,
[12] oni utíkali, Bůh nebes otevřel moře, takže s obou stran vody jako
zeď pevně stály, a oni suchou nohou po dnu moře jdouce přešli. [13] Na
kterémžto místě, když nesčíslné vojsko Egypťanů je honilo, tak je voda
přikryla, že nezůstal ani jeden, který by potomkům vypravoval, co se
stalo. [14] Vyšedše pak z moře Červeného, vešli do pustin pohoří Sina,
ve kterých nikdy člověk nemohl sídliti, aniž v nich syn člověka kdy
odpočíval. [15] Tu byly jim prameny hořké oslazeny, by mohli píti a čty-
řicet let měli pokrm s nebe. [16] Všady táhli bez lučiště i střely, bez
štítu i meče; Bůh jejich za ně bojoval a vítězil. [17] Nebyl, kdo by mohl

---

Hl. 5. — V. 2. Dle LXX povolal také všecky úředníky přímoří.
V. 3. „králem“ nemají některé rukopisy, možno to slovo pokládati za glosu, pak ale třeba s jinými čísti „velitelem“. — Slova Holofernova nemusí býti otázkou člověka, národa israelského neznajícího, ale mohou býti pohrdavým výrazem podivu, že tento neopatrný a bídný nárůdek opovažuje se Holofernovi odporovati (A. Scholz). — Kdo pokládá výrok Holofernův za pouhou otázku, může z ní vyvozovati, že se nesúčastnil Holofernes osobně výpravy proti Jerusalemu, která odvedla Manassa do zajetí babylonského, ale že poslal tehdy Holofernes (či Assurbanipal sám z Ninive nebo z Babylonie?) toliko díl svého vojska, své podřízené důstojníky, a ti že vykonali, co vypravuje 2. Par 33, 11. — (Dlužno též uvážiti, není-li otázka Holofernova řečnicky zpracována podobně, jako Achiorova odpověď!)
V. 4. Místo „na Východě“ lépe čísti se LXX se zřetelem na 3, 1. 10. „na Západě“.
V. 6. n. „chaldejského“ = z Uru chaldejského. Viz Gn 11, 28. nn.; Jos 24, 2 n.; 2. Sam 21, 18. — „země Chaldejských“ = Babylonie.
K v. 9. srv. Gn 12, 1; Sk 7, 2. 4; Gn 42, 5; 46, 6; Gn 15, 3; Sk 7, 6; Ex 12, 40; 1, 7. Místo v „Charanu“ čti se LXX: „Kanaanu“.
K v. 10. srv. Ex 1, 8.—14; 2, 23; 7.—11; 12, 29. n.
K v. 11. srv. Ex 12, 31.—33.
K v. 12. srv. Ex 14, 21. n. — K v. 13. srv. Ex 14, 23.—28; Job 1, 15.—19.
V. 14. „syn člověka“ = zrozenec lidský, člověk, smrtelník. — Srv. Ex 19, 1; Dt 8, 15; 32, 10; Moudr 11, 2. Poznámka o nehostinnosti pouště (nadsázka) vzata z Jer 2, 6.
V. 15.—19. jsou ve Vulg mnohem více řečnicky zpracovány nežli v LXX. K v. 15. srv. Ex 15, 13; 16, 35; Jos 5, 12. — K v. 16. srv. Jos 6, 20. — K v. 17. srv. Dt 28, 7. — K v. 18. srv. výše 8, 19; Dt 28, 37; Tob 3, 4; Sdc 2, 11.—15. — K v. 19. srv. Sdc 3, 9. 15; 4, 2.

odporovati lidu tomu, leč když odpadl od služby Hospodina, Boha
svého. [18] Kolikrátkoli však kromě toho Boha svého jiného ctili, dáni
byli za kořist, meči na pospas, a v pohanu. [19] Ale kdykoli (zase) želeli,
že odpadli od služby Boha svého, dal jim Bůh nebeský sílu k odporu.
[20] Dokonce i porazili krále kanaanského, jebusejského, feresejského,
hetejského, hevejského, amorrhejského, a všecky mocné v Hesebonu,
země pak a města jejich sami zabrali; [21] a dokud nehřešili před obli-
čejem Boha svého, měli se dobře. Ale Bůh jejich nenávidí nepravosti;
[22] protož i před lety, když sešli s cesty, kterou jim dal Bůh, aby cho-
dili po ní, byli vyhlazeni válkami od mnohých národů, a velmi mnozí
z nich byli zajati a zavedeni do země cizí. [23] Ondy však navrátivše se
k Hospodinu, Bohu svému, z rozptýlených míst, po kterých byli roz-
házeni, byli (zase) sjednoceni, i přitáhli na všecky tyto hory a zase
mají Jerusalem, kdež je svatyně jejich. [24] Nyní tedy, pane můj, vyptej
se! Lpí-li která nepravost na nich před obličejem Boha jejich, vy-
táhněme proti nim; neboť jistě vydá je Bůh jejich tobě, i budou pod-
maněni pode jho moci tvé. [25] Nelpí-li však urážka na lidu tom před
Bohem jeho, nebudeme moci odolati jim, ježto Bůh jejich bude brániti
jich, a budeme na potupu veškeré zemi.“

[26] Když domluvil Achior tu řeč, rozhněvali se všichni velmoži
Holofernovi a chtěli ho zabíti druh druhu říkaje: [27] „Kdo je tento, který
praví, že by synové Israelovi mohli odolati králi Nabuchodonosorovi
a vojskům jeho, lidé beze zbraně, bez síly a zkušeností v umění vá-
lečném? [28] Aby tedy poznal Achior, že nás klame, vystupme na hory;
a když zjímáni budou velmoži jejich, budiž pak s nimi mečem pro-
boden, [29] aby věděl každý národ, že Nabuchodonosor je bůh země,
a krom něho jiného není!“

Hlava 6. — [1] Když domluvili, Holofernes náramně rozhněvaný
řekl Achiorovi: [2] „Ježto jsi nám prorokoval řka, že národ israelský
obráněn bude od Boha svého, abych ti ukázal, že není boha kromě
Nabuchodonosora, [3] až je všecky porazíme, jako člověka jednoho,
tehdy také ty s nimi mečem Assyrských zabit budeš, a veškeren Israel
s tebou jistojistě zahyne; [4] přesvědčíš se, že Nabuchodonosor jest pán
veškeré země; tehdy pronikne meč vojska mého boky tvé, a jsa pro-
boden padneš mezi raněnými Israelovými; přestaneš dýchati, až budeš

V. 20. O těchto národech srv. Gn 15, 20. n.; Dt 7, 1; Jos 11, 3; 12, 1.—24. — Dříve nežli porazili národy tu jmenované zabrali Hesebon (Nm 21, 26.).

K v. 21. srv. Joel 1, 6; 2, 18; 2, 24; Tob 14, 7; Jer 5, 25.

V. 22. n. Dle LXX byl také „chrám Boha jejich se zemí srovnán a města jejich dostala se do moci nepřátel.“ — Tato slova LXX možno proto, že ve Vulg nejsou, pokládati za glosu (překladatele do řečtiny). Achior mluví tu slohem řečníka v nadsázkách o událostech za krále Manasse, líčených 2. Par 33. Překladatelé pozdější zapomínajíce na zajetí Manassovo, ne často jmenované myslili, že je tu v. 22. n. řeč o velikém pozdějším zajetí babylonském (587—538) a dle toho take překládali (volně), že čtenář překladu snadno může s nimi (nesprávně) se domnívati, že tu řeč o tomto zajetí a návratu z něho r. 538 nn. před Kr. Důležitý rukopis starolatinského překladu (kodex „Pechianus“) nemá v. 22. n. V hebr. midraších také není dokonce žádná zmínka o zajetí.

Hl. 6. K v. 2. srv. výše 3, 13; 5, 29; 6, 4. Dle midraše (velkého) táže se Holofernes: „Kteří ze všech bohů zemí zachránili svou zemi před mou mocí, aby mohl Hospodin vysvoboditi Jerusalem z ruky mé?“ Taktéž mluvil kdysi Sennacherib dle 4. Král 18, 35; 19, 15.

zahlazen s nimi. [5] Nuže, máš-li proroctví své za pravé, ať neklesá ti
hlava; a bledost, která je na tváři tvé, nechať zmizí, míníš-li, že tato
slova má nemohou se naplniti. [6] Abys však věděl, že spolu s nimi ty
věci zakusíš, hle, od této hodiny budeš k národu jejich přidružen,
abys i ty, až dle zásluhy mečem mým trestáni budou, došel pomsty!“
[7] Potom rozkázal Holofernes služebníkům svým, aby jali Achiora,
vedli jej do Betulie a vydali jej synům Israelovým. [8] Vzali ho tedy slu-
žebníci Holofernovi a šli přes rovinu. Když přiblížili se k horám, vyšli
proti nim prakovníci. [9] Oni tedy zahnuvše za horu, přivázali Achiora
ke stromu za ruce i za nohy, nechali ho tak svázaného provazy a vrá-
tili se k pánu svému.
[10] Synové Israelovi pak vyšedše z Betulie přišli k němu (dolů),
rozvázali ho, přivedli do Betulie, postavili jej prostřed lidu, a tázali
se ho, co to je, že ho nechali svázaného Assyršti. — [11] Tehdy byli tam
v čele Oziáš, syn Michův z kmene Simeonova, a Charmi, který slul
také Gotoniel. [12] Mezi staršími tedy, a přede všemi Achior vypravoval
všecky věci, které mluvil byv otázán od Holoferna, kterak lid Holo-
fernův chtěl ho pro ta slova zabíti, [13] a kterak sám Holofernes rozhněvav
se kázal jej z té příčiny vydati lidu israelskému, až přemůže syny Isra-
elovy, aby pak i jej, Achiora, rozličnými mukami dal zahladiti proto,
že řekl: „Bůh nebe jest ochránce jejich.“ [14] Když Achior všecky tyto
věci vyložil, všecek lid padl na tvář, klaněli se Hospodinu a společným
pláčem i kvílením jednomyslně vyslovovali prosby své před Hospo-
dinem [15] takto: „Hospodine, Bože nebes i země, viz pýchu jejich,
shlédni na naše ponížení, všimni si tváře svatých svých! Ukaž, že ne-
opouštíš doufajících v tebe, a že ty, kteří doufají v sebe a svou mocí
se chlubí, ponižuješ!“ [16] Přestavše pak plakati a dokonavše modlitbu,
kterou byl lid celý den konal, potěšili Achiora [17] řkouce: „Bůh otců
našich, jehož moc jsi ty hlásal, on způsobí ti ten obrat, že spíše ty
uzříš jejich záhubu. [18] Až pak Hospodin, Bůh náš, dá tu svobodu slu-
žebníkům svým, buďiž i s tebou Bůh prostřed nás, abys dle libosti
své se všemi svými sídlil mezi námi.“ [19] Když byla schůze dokonána,
přijal jej Oziáš do domu svého, učinil mu velikou večeři [20] a pozval
všecky starší; i občerstvili se spolu po postě. [21] Potom však svolán
byl všecek lid, i modlili se celou noc ve sboru prosíce za pomoc od
Boha Israelova.

K v. 5. srv. Gn 4, 6.

V. 8. n. Dle LXX „zavedli (ho) z roviny do hor a přišli ku pramenům, které jsou pod Betyluou. (12) Když je viděli mužové města na vrcholu hory, vzali své zbraně a vytáhli z města na temě hory; všichni pak prakovníci obsadili přichod k němu a házeli na ně kamením. (13) Skrčili se tedy pod horu, přivázali Achiora a nechali ho na úpatí hory . . .“

K v. 11. srv. 2. Par 15, 9; 33, 14; 34, 6; Gn 49, 7. — Dle LXX byli ve městě předními kromě Oziáše: Abris, (syn) Otonielův a Charmis, (syn) Melchielův“. — Scholz se domnívá, že slova „z kmene Simeonova“ tu původně nebyla, později pak že byla sem vepsána z 9, 2., aby bylo zřejmo, že byli spřízněni s Juditou.

V. 15. srv. s Ž 21, 6; 14, 3. nn. — „svatých“ = Bohu zasvěcených.

K v. 18. srv. níže 14, 6; Dt 23, 3; Neh 13, 1.

V. 21. Látku hll. 5. n. mohl skladatel knihy Jud (nebo jeho pramen) vážiti z rodinných zápisků rodu Achiorova, který se požidovštil (níže 13, 27; 14, 6.). Srv. pramen ke knize Tob výše str. 1287.

Betulie od Holoferna obležena a soužena (7, 1.—25.).

Holofernes město oblehl (7, 1.—5.). Přeřízl vodovod, strážemi osadil prameny. Betulané chtěli se již vzdáti (7, 6.—21.). Oziáš, hlava města je přemluvil, by vytrvali ještě pět dní (7, 22.—25.).

Hlava 7. — 1 Druhého dne přikázal Holofernes vojsku svému,
aby táhli proti Betulii. 2 Bylo pak pěších bojovníků sto dvacet tisíc
a jezdců dvacet dva tisíce kromě ozbrojenců, které byl zjímal a přivedl
z veškerého mladého mužstva krajin a měst. 3 Ti všichni přistrojili se
spolu k boji proti synům Israelovým, i přišli po stráni hory až na
vrch, který patří na Dotain, od místa, které sluje Belma, až do Chelmonu, který je proti Esdrelonu. 4 Synové Israelovi uzřevše množství
jejich, padli na zemi, sypali si popel na hlavy, a jednomyslně se modlili, by Bůh Israelův ukázal milosrdenství své s lidem svým. 5 A ozbrojivše se osadili místa, která vedla k průsmyku mezi horami, a střehli
je celý den i noc.

6 Tu Holofernes obcházeje vůkol shledal, že z pramene tekla
voda po trubách do města, od jihu před městem, i kázal zpřetínati
potrubí, po kterém přitékala jim voda. 7 Byly totiž studny nedaleko
zdí, ze kterých kradmo vážili vodu, spíše — jak se zdálo — aby se
ovlažili než napili. 8 Tu přistoupili synové Ammonovi a Moabovi k Holofernovi a řekli: „Synové Israelovi nespoléhají se na kopí nebo střely;
ale hory brání jich a příkré pahorky je opevňují. 9 Protož, abys bez
boje mohl je přemoci, osaď strážemi studny, by nemohli vážiti vody
z nich, a bez meče zmoříš je; nebo jistě vysíleni jsouce vydají město
své, o kterém se domnívají, že nelze ho dobýti, ježto leží na horách.“
10 Ta slova líbila se Holofernovi i služebníkům jeho, i postavil vůkol

---

Hl. 7. — V. 1. počíná nejdůležitější část celé knihy Jud.

V. 2. Místo *„22.000“* čti *„12.000“* jako výše v. 2, 7.

V. 3. přesněji zní v LXX: „Položili se táborem v údolí nedaleko Betyluy u pramene, a roztáhli se na šíř přes Dothain až k Beltemu a na délku od Betyluy až po Kyamon, který je proti Esdrelonu.“ (Srv. k 4, 3. (dle LXX 4, 4.). — To „údolí“ je nejspíše dnešní Sahel Arrábe čili rovina dotanská. V ní je pramen zvaný dnes ‘Ain el-Hassan, a nad ním blíže k vrchu Šejk-Šibelu (497 m. na kterém nejlépe hledati Betulii), u vesnice Kefr-Qúd jest jiná studna („bír“).

V. 5. Dle LXX neobsadili průsmyky, ale pálili ohně na svých věžích.

V. 6. Holofernes obcházel město a ohledával přístup k němu (dle LXX). LXX neví nic o vodovodu, o „trubách“, ale toliko poznamenává, že dal (Holofernes) betulské prameny osaditi vojenskými hlídkami, aby nemohli Betulští z nich vážiti vody. Zmínka o „potrubí“ jest asi glosa, kterou má také židovský midraš a zakládá se na jeho názoru, že město, jež Holofernes obléhal, jest Jerusalem. Poměry z okolí Jerusalema přeneseny snadno do okolí Betulie! Srv. Is 36, 2.

V. 7.—10. dodatečně vykládá, kdo dal počin k tomu, by Holofernes dal obsadit studny v okolí Betulie.

V. 8. Dle LXX vystupují tu vůdcové Edomců, Moabců a Přímoří. (Srv. výše.) — Assurbanipal sám na válci B (VIII. ř. 37. nn.) dosvědčuje, že v boji proti Arabům zůstal mu věren a pomáhal mu „jeho poddaný sluha Kamaschalta, král moabský“. Ostatně je snadno se domysliti, že národové, kteří dříve byli Assyrům odporovali, potom byvše přemoženi, byli nuceni je vojensky provázeti a podporovati.

V. 10. Dle LXX (v 17. n.) Ammonci a 5000 Assyrů obsadilo betulské studny, jiná část Ammonců a Edomců pak položila se táborem na horách proti Dotanu; poslali také hlídky na jih a na východ proti Ekrebelu nedaleko Chusu, který je u potoka Mochmur.

ke každé studně po setnině mužů. [11] Když je tak střehli celých dvacet
dní, vyschly cisterny i nádržky vod všem obyvatelům betulským,
a tak — ježto na míru dávána byla lidu voda každý den, — neměli
ve městě čeho by se do syta napili ani jeden den.
[12] Tu shromáždili se k Oziášovi všichni muži, ženy, jinoši i děti,
a všichni spolu jedním hlasem [13] řekli: „Sudiž Bůh mezi námi a tebou,
neboť uvedl jsi nás do neštěstí, nechtě mluviti pokojně s Assyrskými;
proto prodal nás Bůh v ruce jejich. [14] Proto také není, kdo by pomohl,
když padáme před očima jejich žízní a náramně hyneme. [15] Nyní tedy
svolejte všecky, kteří jsou ve městě, bychom dobrovolně vzdali se
všichni vojsku Holofernovu. [16] Jeť lépe, abychom zajati, ale živi jsouce
chválili Hospodina, než abychom zemřeli, a byli na pohanu všemu
světu, kdybychom viděli manželky a děti své umírati před očima svýma.
[17] Zapřisaháme (vás) dnes nebem i zemí, i Bohem otců našich, který
trestá nás dle hříchů našich, abyste již vydali město vojsku Holofernovu;
ať je tak mečem krátký konec náš, který příliš protahuje suchá
žízeň!“ [18] Když to pověděli, nastal pláč a nářek veliký v obci ode
všech; a mnoho hodin jedním hlasem volali k Bohu: [19] „Zhřešili jsme
s otci svými, nespravedlivě jsme činili, a nepravost jsme páchali.
[20] Ty, ježto jsi milostivý, smiluj se nad námi, nebo svou metlou potrestej
nepravosti naše, ale nevydávej vyznávajících tě lidu, který tě
nezná, [21] aby nemohlo se říci mezi národy: „Kde je Bůh jejich?“
[22] Když se odmlčeli unaveni jsouce těmi křiky a tím pláčem zemdleni,
[23] povstal Oziáš slzé a řekl: „Dobré mysli buďte, bratří; ještě
pět těchto dní čekejme od Hospodina smilování. [24] Možnoť, že přestane
se hněvati a oslaví jméno své. [25] Pak-li po pěti dnech nepřijde pomoc,
učiníme, co jste mluvili.“

V. [11]. Obec počala sama rozdělovati vodu v malých dávkách, jako činí stát za dnů našich (válečných) s potravinami, jichžto je poskrovnu. Srv. Ez 4, 11. 16. — Místo „*20*“ udávají jiné rukopisy jiné číslice. — Dle LXX (v. 22.) pozbyly děti Israelitů mysli, jejich ženy a jinoši hynuli žízní a padali po ulicích města i v průchodech bran.

K v. [13]. srv. Gn 16, 5; 31, 53; Ex 5, 21; 1. Sam 24, 12.

K v. [16]. srv. výše 3, 2.

K v. [17]. srv. Dt 4, 26; 32, 1; Is 1, 2. — O přání, by vleklé muky Israelitů působené žízní byly uťaty náhlou smrtí mečem neví LXX. Je to glosa, která se málo srovnává s přáním, vysloveným výše ve v. 16.

V. [20]. srv. s 2. Sam 23, 14; Joel 2, 17; Ž 78, 9. n.

V. [21]. srv. s Ž 113, 2; Nm 14, 13.—16.

V. [24]. „Oslaví jméno své“, pošle-li na př. déšť, naplní-li se cisterny vodou a ukáže tak, že jest Bůh nejvýš mocný, milosrdný a věrný, který svemu lidu pomoci může, pomoci chce a jistě pomůže, vrátí-li se k němu.

DÍL DRUHÝ: BETULIE OSVOBOZENA (8, 1.—16, 31.).

Judit se chystá, že vysvobodí Betulii (8, 1.—9, 19.).

Judit, vdova spravedlivá a krásná (8, 1.—8.) kárá představenstvo města, že předpisují Bohu lhůtu, do které se smilovati má, a tak ho pokoušejí (8, 9.—20.). Vyzývá je, aby dle vzoru svých otců měli lid k trpělivosti (8, 21.—27.). Představení města uznávají, že výtky vdoviny jsou správny a žádají, aby se k Bohu modlila (8, 28. n.). Ona pak žádá, by jí dovoleno bylo vyjíti z města a nebylo pátráno po tom, co činiti bude (8, 30.—34.). Juditina modlitba (9, 1—19.).

Hlava 8. [1]Tato slova uslyšela vdova Judit, dcera Merariho, syna
Idoxa, syna Josefa, syna Oziáše, syna Elaje, syna Jamnora, syna Gedeona, syna Rafaima, syna Achitoba, syna Melchiáše, syna Enana,
syna Nataniáše, syna Salatiela, syna Simeona, syna Rubenova; [2]a muž
její byl Manasses, který zemřel v čas ječné žni; [3]dozíral totiž na ty,
kteří vázali snopy na poli, i stihl ho na hlavě úpal, že zemřel v Betulii, městě svém, a byl tam pochován s otci svými. [4]Judit byla vdovou
po něm již tři léta a šest měsíců. [5]Nad svým domem udělala si soukromý pokojík, ve kterém se služebnými svými jsouc uzavřena bývala.
[6]Majíc žínici na bedrách svých postila se každý den života svého
krom sobot, nových měsíců a svátků domu Israelova. [7]Byla velmi
krásného vzezření a muž její zanechal jí veliké bohatství, mnoho čeládky, statky plné stád hovězího dobytka i ovec. [8]Byla ode všech
velmi vážena, ježto bála se velmi Hospodina; nikdo neřekl o ní zlého slova.

[9]Ta tedy, když uslyšela, že Oziáš slíbil, za pět dní že město
vydá, poslala k starším Chabrimu a Charmimu. [10]Když k ní přišli,
řekla jim: „Jaká je to řeč, ve které vyslovil Oziáš souhlas, že vydá

Hl. 8. — V. 1. Počet předků Juditiných a jména jejich jsou v rukopisech nestejná. Scholz myslí, že původně bylo tu jmenováno toliko několik málo jmen, a že postupem doby byla teprve rozmnožena — Idox, (LXX) Ox jest asi zkomoleno z „Oz(iáš)“. — „Jamnor“ z „Ananiáš“. — Místo „Salatiel“ čti se LXX: „Sarisadaj“ a srv. Nm 1, 6; 2, 12; 7, 36. 41; 10, 19. — „Ruben“ Vulg třeba opraviti v „Israel“ = Jakob. — Není tedy jisto, byla-li Judit ze Simeonova kmene. — Níže 16, 8. sluje také „dcerou Merariovou“.

V. 2. — Vulg právem nemá poznámku LXX, že byl Manasse z téhož kmene a z téže čeledi, co Judit. — O podobném úžehu srv. Rut 1, 22; 2, 23; 4. Král 5, 18. n.

V. 3. Dle LXX byl pochován na poli mezi Dotanem a Belamonem. Viz výše 4, 4; 7, 3.

V. 4. Dle LXX byla Judit vdovou 3 roky a 4 měsíce.

K v. 5. srv. 1. Král 9, 25; 4. Král 4, 10; Sk 10, 9; 1. Tim 5, 5.

V. 6. „všecky dny života svého“ vdovského (LXX). Srv. Mk 2, 19. n. radostnou náladou svátků nesrovnává se půst. Srv. Is 1, 13. n. — O žínici rv. 2. Sam 3, 31. — O postu níže 12, 9; 2. Sam 1, 12; 3, 35.

V. 9. n. Dle LXX Oziáš potvrdil přísahou ten slib. — Judit poslala svou služku také k Oziášovi (LXX). Srv. níže v. 28.

V. 10.—17. lépe podává LXX: „Slyšte mne přece, představení obyvatelstva betulského! Neboť nejsou správné vaše řeči, které jste dnes před lidem promluvili, učinivše s Bohem smlouvu stvrzenou přísahou, kterou jste pronesli a slíbivše, že vydáte město našim nepřátelům, neobrátí-li Hospodin v těchto dnech a nepomůže-li nám (v. 12.). Vizte, kdo jste vy, kteří dnes Boha pokoušíte a kteří se stavíte na místo Boží mezi lidmi! (13) Ano, zkoumejte Hospodina, vládce veškerenstva! Na věky nic nepoznáte! (14) Vždyť nemůžete vyzkoumati (ani) hlubiny srdce **člověkova**, myšlenek jeho mysli nechápete! Jak tedy Boha, jenž učinil všecky ty věci, probádáte, (jak) smýšlení jeho poznáte a myšlenky jeho proniknete?

město Assyrským, nepřijde-li vám do pěti dní pomoc? [11] A kdo jste
vy, že pokoušíte Hospodina? Není to řeč, která by mohla milosrdenství
vzbuditi, ale která spíše je s to, by ke hněvu popudila a prchlivost
roznítila. [13] Vy jste uložili čas, kdy má se smilovati Hospodin, a jak se
vám zachtělo, den jste ustanovili jemu. [14] Ale že je trpělivý Hospodin,
čiňme za to pokání a odpuštění jeho s pláčem žádejme; [15] neboť Bůh
nenechá se unésti, by hrozil tak jako člověk, aniž rozpaluje se hněvem
jako syn člověka. [11] Proto ponižme se mu, a v duchu poníženém služme
mu; [17] rcemež Hospodinu s pláčem, aby dle vůle své prokázal nám
milosrdenství své, abychom, jako zkormouceno je srdce naše pro
zpupnost jejich, tak také my se honosili ponížením svým; [18] neboť ne-
následujeme hříchů otců svých, kteří opustili Boha svého, a klaněli
se bohům cizím — [19] pro ten hřích vydáni byli meči, za kořist a v po-
hanu svým nepřátelům — ale my jiného Boha neznáme kromě něho.
[20] Očekávejme pokorně, že nás potěší, a on pomstí krev naši na ne-
přátelích našich, kteří nás sužují, poníží všecky národy, kteří povstá-
vají proti nám, a učiní je beze cti Hospodin, Bůh náš. [21] A nyní, bratří,
poněvadž vy jste starší v lidu Božím, a na vás závisí život jejich, vý-
mluvností svou pozdvihněte srdce jejich, ať pamatují, že zkoušeni bý-
vali otcové naši, aby se ukázalo, zdali opravdu ctí Boha svého.
[22] Nechať pamatují na to, kterak otec náš Abraham zkoušen byl,
a v mnohých svízelích se osvědčiv přítelem Božím se stal. [23] Tak
Isák, tak Jakob, tak Mojžíš, a všichni miláčci Boží mnohými svízeli
prošli věrně. [24] Ti však, kteří zkoušek nepřijali s bázní Páně, ale svou
netrpělivost a reptavé výčitky své proti Hospodinu pronesli, [25] vyple-
něni byli od zhoubce a od hadů zahynuli. [26] Protož i my nemstěme
se za ty věci, které trpíme, [27] ale mysleme, že tyto pokuty menší jsou
nežli hříchy naše, a věřme, že metly Hospodinovy, jimiž nás jako slu-
žebníky tresce, přišli k nápravě a ne k naší záhubě.“

Nikterak, bratři, nepopuzujte Hospodina, Boha našeho ke hněvu. (15) Nebude-li nám totiž chtíti do pěti dní pomoci, zůstává mu moc, aby zachránil nás, kdy za dobré uzná, nebo aby nás zahladil před našimi nepřáteli. (16) Vy však nevynucujte úradků Hospodina, Boha našeho, ježto není Bůh jako člověk, aby si nechal vyhrožovati, není jako zrozenec lidský, aby se nemohl rozhodnouti. (17) Proto doufajíce, že nám pomůže, vzývejme ho, by nám přispěl, i vyslyší hlas náš, bude-li mu libo.“ — K nevyzpytatelnosti prozřetelnosti Boží srv. Is 40, 13; Jer 17, 9; Řím 11, 33.

K. v. [11]. srv. Mt 4, 7; Sk 15, 10.

K v. [14]. srv. Ž 102, 8.

K v. [15]. srv. Nm 23, 19; 1. Sam 15, 29; 14, 16.

V. [18.—20.] Vědomí Israelitů, že nechodili za modlami, ale bohoctu vzdávali toliko jedinému Jahvovi, dovoluje jim doufati, že nebudou trestáni jako modlářští předkové jejich, ale že budou vysvobozeni, jak Bůh nejednou svým ctitelům oddaným byl slíbil. Srv. Dt 28, 1.—14. — „krev naši“, kterou nám pijí, že zmíráme žízní. Dříve nežli přitrhl Holofernes k Betulii, zajisté prolili jeho vojáci krev nejednoho Israelity.

K v. [21]. srv. Dt 13, 3; Tob 12, 13; Sir 2, 1; Jak 1, 2.—12.

K v. [22]. srv. Gn 22, 1.—10; 2. Par 20, 7; 1. Mach 2, 52.

V. [23]. O Isákovi srv. Gn 25, 21; o Jakobovi Gn 28, 7. nn.; o Mojžíšovi Žid 11, 24.—28.

K v. [24]. srv. Nm 11, 1; 14, 10.—12; 20, 4.—6; 21, 5.

K v. [25]. srv. Nm 11, 33; 14, 36. n.; 21, 6; Moudr 16, 5; 1. Kor 10, 9.

V. 26. a 27. zdá se býti glosován. (Srv. v. 34.) Stručněji a souvisleji LXX: „Neboť nikoliv, **netrestá** nás, ale jako je (praotce) zkoušel, aby se ukázalo jejich smýšlení, tak mrská i (nás), kteří se k němu blížíme aby nás **vzdělal.**“ Srv. Řím 8, 28.

[28] I řekli jí Oziáš a starší: „Všecko, cos mluvila, je pravda, a není
v řečech tvých co kárati. [29] Nyní tedy modli se za nás, neboť žena
svatá a bohabojná jsi.“ [30] Judit jim řekla: „Jako poznáváte, že z Boha
je, co jsem mohla mluviti, [31] tak také zkoušejte, z Boha-li je, co jsem
umínila (si) učiniti, a modlete se, aby Bůh utvrdil můj záměr. [32] Vy
postavte se u brány tuto noc, já pak vyjdu ven se svou služebnou;
a modlete se, aby dle vaší řeči v pěti dnech shlédl Hospodin na lid
svůj israelský. [33] Chci však, abyste vy nepátrali po skutku mém; dokud
vám (nic) neoznámím, nic jiného ať se neděje, nežli modlitba za mne
k Hospodinu, Bohu našemu.“ [34] I řekl jí Oziáš, kníže judské: „Jdi
v pokoji, a Pán budiž s tebou na pomstu nepřátel našich!“ I obrátili
se a odešli.

Hlava 9. — [1] Když oni odešli, Judit vešla do modlitebny své,
oblékla se v žínici, posypala si popelem hlavu, padla před Hospodina,
a volala k Hospodinovi takto:

[2] „Hospodine, Bože otce mého Simeona, jenž dals jemu meč, aby
se pomstil na cizincích, kteří znásilnili pannu, by ji poskvrnili a obna-
žili panenskou kyčel na hanbu; [3] jenž dal jsi ženy jejich za kořist, dcery
jejich do zajetí, a všelikou kořist na rozdělenou služebníkům svým, kteří
horlili pro tebe: pomoz, prosím tebe, Hospodine, Bože můj, mně vdově!
[4] Neboť co se stalo prve, tys učinil, a co po tom, ty sis usmyslil; a děje se,
cos ty chtěl. [5] Jsouť všecky cesty tvé připraveny, a soudy své v úradku
svém jsi uložil. [6] Pohleď nyní na stany Assyrských, jako jsi pohleděti ráčil
kdysi na stany Egypťanů, kdy za služebníky tvými v odění běželi doufajíce
ve vozy, v koně své a v množství bojovníků; [7] ty však pohleděl jsi na
tábor jejich, a tmy je oslabily. [8] Tůň (mořská) je chytila za nohy,
a vody přikryly je. [9] Tak budiž i těmto, Hospodine, kteří se spoléhají
na množství své, na vozy své, na oštěpy, na štíty, na střely své a ko-
pími se chlubí, [10] nevědouce, že ty sám jsi Bůh náš, kterýs od jak-
živa války končil, a že „Hospodin“ je jméno tvé. [11] Vztáhni rámě své

V. 29. Dle LXX očekává Oziáš, že Judit vyprosí déšť, který naplní cisterny. — Srv. Jak 5, 10.

V. 30. n. dle LXX zní jinak: „A Judit jim řekla: „Slyšte mne! Chci vykonati čin, který bude přecházeti od pokolení do pokolení na syny mého národa.“

V. 34. Podobný pozdrav Sdc 18, 6; 1. Sam 1, 17; Lk 7, 50; 8, 48. — Dle LXX odešlo představenstvo městské z nastřešního Juditina pokojíka a šlo na své vykázané místo na městských zdích.

Hl. 9. — V 1. Ježto Judit nosila žínici stále (dle 8, 6.), lépe praví LXX, že rozhalila (či roztrhla?) roucho své, že bylo viděti vespod žínici.

V. 2. O příslušnosti Juditině ke kmeni Simeonovu srv. výše 8, 1. — Scholz se domnívá, že jméno „Simeon“ bylo sem z 8, 1. vepsáno. — Ostatně viz Gn 34, 25. nn. S jiného hlediska patřil na věc Jakob Gn 49, 5.—7; proto lze tu (v. 2. n.) viděti glosy.

K v. 4. srv. Ž 73, 12; 113, 3; 134, 6; Is 41, 22. n.; 44, 7; Moudr 12, 6.

V. 5. srv. s Is 46, 10. n. — Judita poroučí svůj osud pokorně do rukou věčného, vševědoucího a všemohoucího Stvořitele a ochránce království svého (Scholz). — „cesty tvé“ = „soudy tvé“ = činy tvé, které jsou již uskutečněny.

K v. 6. n. srv. Ex 14, 9. 19. 24; Ž 19, 8; 1. Sam 17, 45. 47. — V. 7. n. LXX nemá.

V. 8. srv. s Ex 14, 25.—28. — V. 9. srv. s Ez 39, 9; výše 7, 8.

V. 10. srv. níže 16, 3; Ž 45, 10; 2. Mach 12, 28.

V. 11. „svatyni“ = chrám jerusalemský. Dobude-li nepřítel Betulie, potáhne dále na jih, na Jerusalem. — „srazí roh oltáře“ (Ex 27, 2.) = zruší pravidelnou bohoslužbu (Scholz).

jako od pradávna, a poraz moc jejich mocí svou; nechať padne moc jejich hněvem tvým, nebo slibují si, že poruší svatyni tvou, že poskvrní stánek jména tvého, a že srazí mečem svým roh oltáře tvého. [12] Učiň, Hospodine, ať je vlastním (jeho) mečem sťata zpupnost jeho; [13] budiž chycen osidlem očí svých na mne, a poraz ho půvabem rtů mých. [14] Dej mému srdci stálost, abych ho pokořila, a sílu, abych ho zničila. [15] Vždyť bude to pomník jména tvého, když ruka ženská srazí ho. [16] Neboť není v množství síla tvá, Hospodine, aniž je síla koňů moc tvá, a zpupní nelíbili se ti od počátku; ale ponížených a ubohých vždycky se ti líbila modlitba. [17] Bože nebes, stvořiteli vod a pane všeho stvoření, vyslyš mne bídnou, ana se modlí a v milosrdenství tvé silně doufá. [18] Pomni, Hospodine, na smlouvu svou, dej slova do mých úst a posilni úmysl srdce mého, aby dům tvůj zůstal, jak jsi jej posvětil, [19] a všichni národové nechať poznají, že ty jsi Bůh, a že není jiného kromě tebe.“

Juditina cesta z Betulie k Holofernovi (10, 1.—16.).

Hlava 10. — [1] Když přestala volati k Hospodinu, vstala z místa, na kterém ležela na zemi před Hospodinem. [2] Povolala služebnou svou, sešla dolů do domu svého, odložila žínici, svlékla šaty vdovské, [3] umyla se, pomazala se výbornou mastí myrrhovou, rozčesala si vlasy, posadila si čepec na hlavu, oblékla si slavnostní roucho, vzala si střevíčky na nohy, vzala náramky a lilijky, náušnice a prsteny, zkrátka všemi ozdobami svými se okrášlila. [4] Také Hospodin jí dodal stkvělosti; neboť všecka tato ozdoba byla ne z chlipnosti, ale z ctnosti; a proto Hospodin tu krásu na ní rozmnožil, aby nedostižnou krásu očím všem ukázala. [5] Vložila pak na služebnou měch vína, džbán oleje, pražmy, fíkových hrud, chlebů, sýra a šla.

[6] Když přišly ku bráně města, shledaly, že (tam) čekal Oziáš a starší města. [7] Ti když ji viděli, žasli a divili se náramně kráse její. [8] Avšak nic se jí nevyptávajíce pustili ji, ať jde, řkouce: „Bůh otců našich dej ti milost, a každý úmysl srdce tvého posilni svou mocí, aby mohl se chlubiti tebou Jerusalem, a jméno tvé by v počtu svatých a spravedlivých bylo!“ [9] I řekli ti, kteří tu byli, všichni jedním hlasem:

V. 13. „půvab rtů“ je zejména výmluvnost. Srv. níže v. 18.

V. 15. srv. s 13, 19; Sdc 4, 9. 21; 5, 26; 9, 53.

K v. 16. srv. 2. Par 14, 11; 16, 8; Ž 146, 10; Lk 1, 51.

V. 17. Judita dovolává se Boha, stvořitele „vody“, ježto nedostatek vody tolik na Betulany dolehl.

V. 19. srv. s Is 37, 20; Dt 3, 24; Ž 85, 8; 88, 7.

Hl. 10. — V. 2. LXX dokládá, že dolů do domu chodívala na soboty a svátky.

K v. 3. srv. Rut 3, 3; Est 2, 12; 5, 1; Pís 5, 5; Is 3, 18.—23; Ž 132, 2. — „slavnostní roucho“ to dle LXX nosívala za živobytí svého manžela. — „čepec“ = ženský turban. — O „střevíčcích“ srv. níže 16, 11. — „šaty vdovské“ roztržené na znamení smutku. — Bylo třeba, by se učesala, ježto měla posypány rozpuštěné vlasy popelem a na znamení smutku delší dobu se nečesala; snad si je také rvala, jak bývalo tehdy zvykem.

V. 4. zdá se býti Scholzovi rozšířen glosou buď v původní předloze nebo v překladě. LXX praví toliko, že „se velmi vyšlechtila, aby vábila oči mužů, kteříkoli ji spatří.“ Midraš (židovský) prostě praví, že jí Pán (byl) dal mnoho půvabu a krásy, jak bylo již řečeno výše 8, 7.

K v. 5. srv. Lv 2, 14; 1. Sam 17, 17; 25, 18; 30, 12.

„Staň se tak, staň se!“ [10]Judit pak modlíc se k Hospodinu prošla
branou, ona i služebná její.

[11]Když sestupovala s hory, okolo svítání, potkali se s ní vyzvědači assyrští, i chytili ji a řekli: „Odkud přicházíš a kam jdeš?“ [12]Ona
odvětila: „Jsem Hebrejka; ušla jsem od nich, ježto jsem předzvěděla, že dáni budou vám v plen, protože vámi pohrdli, a nechtěli dobrovolně poddati se, aby nalezli milosrdenství před vámi. [13]Pro tu příčinu myslila jsem si a řekla: „Půjdu před vůdce Holoferna, bych mu vyjevila jejich tajemství, a ukázala mu, kterou cestou mohl by se jich zmocniti tak, aby nepadl jediný muž z vojska jeho.“ [14]Když uslyšeli muži ti
slova její, — zadívali se jí do tváře, i byl v očích jejich úžas, neboť velmi se divili kráse její, — [15]řekli jí: „Zachovalas život svůj, žes pojala takovou myšlenku, přijíti dolů k našemu pánu. [16]To tedy věz, že
když staneš před obličejem jeho, dobře s tebou naloží a budeš velmi milá srdci jeho.“ I vedli ji ke stanu Holofernovu a ohlásili ji.

Judit od Holoferna milostivě přijata (10, 17.—12, 9.).

Holofernes vnadami Juditinými okouzlen (10, 17.—20.) a výmluvností její oklamán (11, 1.—21.) dovoluje jí volný pohyb (12, 1.—9.).

[17]Když vešla před něho, hned byl jat Holofernes očima svýma.
[18]Také služebníci jeho mu řekli: „Kdo by pohrdal národem Hebreů, kteří mají tak krásné ženy, že věru stojí za to, bychom pro ně se bili!“

[19]Judit však uzřevši Holoferna, an sedí na koberci pod nebesy, setkaném z purpuru, zlata, smaragdu, a drahých kamení, [20]a pohleděvši na tvář jeho, poklonila se mu padši až na zemi. I pozdvihli ji služebníci Holofernovi na rozkaz pána svého.

Hlava 11. — [1]Tu řekl jí Holofernes: „Dobré mysli buď, a nestrachuj se srdce tvé; neboť já nikdy neublížil člověku, který chtěl poddán býti Nabuchodonosorovi králi. [2]Ani proti tvému národu, kdyby
byl nepohrdl mnou, nebyl bych pozdvihl kopí svého. [3]Nyní však pověz
mi, proč ušlas od nich a (proč) se ti zalíbilo přijíti k nám?“ [4]Judit mu
řekla: „Přijmi slova služebnice své, neboť učiníš-li, jak ti praví služebnice tvá, dokoná to Hospodin s tebou. [5]Neboť jakože živ je Nabuchodonosor, král země, a jakože živa je moc jeho, která je v tobě, abys potrestal všecky pobloudilé, ne toliko lidé zkrze tebe poddávají se mu, ale i zvěř polní podrobuje se mu. [6]Je totiž oznamována moudrost
ducha tvého všem národům, koluje zpráva po všem světě, že ty jediný jsi milostivý a mocný v celém království jeho, a tvé umění zavésti po-

V. 13. To „tajemství“ vykládá Judita níže 11, 8. nn.

V. 16. n. LXX líčí obšírně, jaký rozruch způsobil příchod Juditin do ležení assyrského. Odevšad sbíhali se vojáci, žasli nad krásou přišlé Hebrejky; také služebníci Holofernovi vyšli, zavedli ji do předsíně stanu pána svého a ohlásili ji. Holofernes vstav s lůžka vyšel do předstanu a tam s ní rozmlouval.

Hl. 11. — V. 4. Hospodin způsobí, že Holofernes dokonale dosáhne „toho“, co zamýšlí; dobude Betulie a pak bude moci táhnouti dále na Jerusalem. — V LXX ujišťuje Judita, že nelže.

V. 5 „pobloudilí“ jsou ti, kteří nechtějí se poddati dobrovolně Holofernovu pánovi. — Srv. Bar 3, 16. n.; Dn 2, 38. — Podobnou přísahu viz Gn 32, 15; 2. Sam 14, 21.

řádek po všech krajinách je hlásáno. 7 Ani to není tajno, co mluvil
Achior, (aniž jest nepovědomo, cos mu kázal učiniti). 8 Jeť známo, že
Bůh náš tak je hříchy rozhněván, že vzkázal po svých prorocích lidu,
že vydá jej pro hříchy jeho. 9 Protože tedy vědí synové Israelovi, že
rozhněvali Boha svého, mají strach před tebou. 10 K tomu také stihl
je hlad, a pro nedostatek vody možno již za mrtvé je pokládati. 11 Do-
konce se usnášejí (už), že budou porážeti dobytek svůj a píti krev
jeho; 12 a svaté části obilí, vína a oleje, Hospodinu, Bohu svému za-
svěcené, kterýchžto přikázal Bůh nedotýkati se, ty zamýšlejí zpotřebo-
vati; chtějí stráviti, čeho neměli by se ani rukama dotýkati; poněvadž
tedy takové věci činí, je jisto, že vydáni budou v záhubu. 13 To já,
služebnice tvá znajíc, utekla jsem od nich; Hospodin mne poslal,
abych tyto věci oznámila tobě. 14 Já totiž, služebnice tvá, Boha ctím,
také nyní u tebe; proto bude vycházeti služebnice tvá, modliti se budu
k Bohu, 15 a poví mi, kdy jim odplatí za hřích jejich; i přijdu, a povím
ti to. Až i po Jerusalemě budu tě voditi a dostaneš všecek národ isra-
elský jak ovce, které nemají pastýře; ani pes na tebe nezaštěkne.
16 Ano, ty věci pověděny jsou mi prozřetelností Boží. 17 Protože se roz-
hněval Bůh na ně, poslána jsem, abych ty věci zvěstovala tobě."
18 Všecka ta slova líbila se Holofernovi i služebníkům jeho, i di-
vili se moudrosti její a pravil druh druhu: 19 „Není na zemi žena ta-
kového vzezření, krásy a výmluvnosti". 20 Holofernes pak jí řekl:
„Dobře učinil Bůh, který tě poslal před lidem, bys ty vydala jej v ruce
naše. 21 Splní-li mi to Bůh tvůj, co dobrého mi slibuješ, bude též
i Bohem mým, a ty v domě Nabuchodonosorově veliká budeš, a jméno
tvé vyslovováno bude po veškeré zemi."

Hlava 12. — 1 Tu rozkázal jí, aby vešla, kde bylo složeno vzácné
nářadí jeho, kázal jí tu zůstat, a ustanovil, co by jí mělo dáváno býti
se stolu jeho. 2 Judit však mu odpověděla: „[Nyní] nesmím jísti z těch
věcí, které mi kážeš dávati, aby mne hřích nestihl; ale z těch věcí,
které jsem s sebou přinesla jísti budu". 3 Holofernes tázal se jí:
„Dojde-li, cos přinesla s sebou, co ti učiníme?" 4 Judit odvětila:
„Jakože živa je duše tvá, pane můj! Nespotřebuje všech těchto věcí
služebnice tvá, dokud nevykoná Bůh rukou mou to, co jsem si umí-
nila".

V. 7. srv. s 5, 5.—25. — Dle LXX praví Judita, že mluvil pravdu Achior, když děl, že Bůh trestá Israelity, shledá-li hřích na nich. Ta myšlenka zjednává souvislost s v. 8. — „Co mluvil Achior" není tajno, vědí to Betulští, ježto jim to Achior vypravoval (LXX).

V. 11. n. O pití krve srv. Lv 17, 10. — „svaté části" = prviny a desátky. Srv. Lv 22, 1.—16; Nm 18, 8.—19; 1. Sam 14, 31.—33. — „takove věci" = hříchy, zločiny.

V. 14. n. Judita namlouvá Holofernovi, že je prorokyně, která obcuje přímo s Bohem; slouží Bohu dnem i nocí; i v noci musí vycházeti dolů do údolí, aby se tam k Bohu modlila a od něho vyzvěděla, kdy vydá Betulany Holofernovi, kdy má Holofernes na ně udeřit. — O ovcích bez pastýře srv. Nm 27, 17; 3. Král 22, 17; 2. Par 18, 16. — O psu srv. Ex 11, 7; Jos 10, 21.

K v. 16. n. srv. Sdc 3, 20.

Hl. 12. — V. 1. Dle LXX bylo to nářadí stříbrné. Srv. Tob 1, 12; Est 14, 17; Dan 1, 8; Sk 10, 14.

V. 2. Pověrčivý Holofernes nebrání Juditě jísti dle jejího zákona ani choditi v noci ku prameni, ježto se domnívá, že by sice hněval se na Juditu její Bůh („aby mne nestihl hřích") a nezjevil by jí, kdy vydá v ruce nepřítelovy Betulii.

K v. 4. srv. 1. Sam 1, 26.

I uvedli ji služebníci jeho do stanu, který (jí) byl vykázal. [5] Když
vcházela, prosila, by dána byla jí svoboda v noci a před světlem vy-
cházeti ven k modlitbě, modliti se k Hospodinu. [6] I přikázal komor-
níkům svým, že dle libosti smí vycházeti a vcházeti tři dny, aby se
modlila k Bohu svému. [7] Vycházela tedy v noci do údolí betulského
a umývala se v prameni vody. [8] Když vystupovala, modlívala se k Ho-
spodinu, Bohu Israelovu, aby jí upravil cestu k vysvobození lidu svého.
[9] A vcházejíc čistá zůstávala ve stanu, až pojedla večer pokrmu svého.

Judit uťala Holofernovi hlavu (12, 10.—13, 10.).

[10] Čtvrtý den učinil Holofernes večeři služebníkům svým, a řekl
Vagaovi, komorníku svému: „Jdi a přemluv tu Hebrejku, ať dobrovolně
svolí k tomu, by se mnou pobyla. [11] Jeť hanba u Assyrů, vysměje-li
se žena muži, že se jí podařilo dostati se od něho bez úhony.“ [12] Tu
vešel Vagao k Juditě a řekl: „Neostýchej se dobrá děva vjíti ku pánu
mému, aby byla uctěna před obličejem jeho, aby jedla s ním a pila
víno s veselím.“ [13] Judit mu odvětila: „Kdo jsem já, bych odpírati
mohla pánu mému? [14] Vše, co bude před očima jeho dobré, nejlepší,
učiním. A cokoli se líbiti mu bude, bude mi nejlepším všecky dny ži-
vota mého.“ [15] A vstavši ozdobila se rouchem svým. Když vešla a stála
před obličejem jeho, [16] zatřáslo se srdce Holofernovi; neboť hořel
touhou po ní. [17] „Nuže pij“ — pravil jí Holofernes — „a přilehni si
s veselím, neboť nalezlas milost přede mnou!“ [18] „Budu píti, pane“ —
vece Judit — „neboť poctěna jsem dnes, jako nikdy v životě svém!“
[19] I vzala, jedla a pila před ním to, co byla jí připravila služebná její.
[20] Holofernes pak rozjařil se pro ni, a vypil vína velmi mnoho;
tolik, jako nikdy v životě nevypil.

Hlava 13. — [1] Když se připozdilo, pospíšili (si) služebníci jeho

---

V. [5]. „před světlem“ = v době ranní hlídky (LXX). Srv. Ex 14, 24; Sdc 7, 19; 1. Sam 11, 11; Mt 14, 25. — Judita již výše 11, 14. pravila, že Bůh její žádá, by chodila v noci k vodě; Holofernes nemůže tomu se protivit, ale dlužno, by dal rozkaz podřízeným vojínům, by jí popřáli volného průchodu, a neznepokojovali jí. Bylyť prameny obsazeny vojskem assyrským! O ten rozkaz běží tu Juditě. Holofernes to dovolil, ježto tehdy i pohané se domnívali, že v době měsíční nemoci je žena nečistá a tu nečistotu že musí koupelí smýti. Srv. Lv 15, 19.—23. Nebylo mu nápadno, že chce vycházeti v noci, aby ji nikdo neviděl, ana se koupá. Noc také byla doba modlitby, kdy dle názorů Holofernových chtělo božstvo Juditino oznámiti vhodnou chvíli na to, by zabral bez boje Betulii. Netušil, že tím nabývá Judit příležitosti, by nepozorovaně z assyrského tábora unikla, až vykoná svůj úkol.

V. [9]. Dle mluvy biblické neplyne z toho, že zůstala čistou až do večeře, že pak se znečistila (levitsky)!

V. [10]. vagao = bagóas = kleštěnec (slovo perské). — „čtvrtý den“ srv. s 7, 23.

V. [15]. Dle LXX prostřela Juditina služka před Holofernem na zemi koberec, který byla dostala od kleštěnce, by na něm ležíc jedla. Též Holofernes ležel, opíraje se o bok na koberci (pod baldachynem) u nevysokého „stolu“ (nebyl-li ten „stůl“ toliko kůže na zemi rozprostřená!).

V. [16]. Dle LXX přišla Judit a lehla si (na bok) ke stolu dle tehdejšího zvyku.

V. [18]. Všimni si, jak mistrně hraje Judita svou roli!

K v. [20]. srv. Sir 19. 2.

Hl. 13. — V [1]. „když se připozdilo“ = k ránu, jak výše 12, 5. Kleštěnec zavřel vchod do stanu (clony) Holofernova zvenku, ale tak, že je mohla potom Judita z vnitřku bez obtíží odhrnouti, tedy vchod otevříti.

na lůžka svá. Také Vagao zavřev dveře ložnice odešel. [2] Byli všichni
zmoženi vínem. [3] Tak se ocitla Judit sama v ložnici; [4] Holofernes pak
ležel na loži přílišným opojením uspalý. — [5] Judit (byla) řekla slu-
žebné své, by stála venku před ložnicí a byla pohotově. — [6] Judit
stojíc před ložem modlila se slzíc a rty mlčky pohybujíc. [7] Pravila:
„Posilni mne, Hospodine, Bože Israelův, a pohleď tuto hodinu na
skutky rukou mých, abys dle slibu svého Jerusalem, své město vy-
zdvihl, a já bych dokonala, co jsem si umínila věříc, že může se (to)
státi skrze tebe.“ [8] Když to řekla, přistoupila k sloupu, který byl
v hlavách lůžka jeho a odvázala mečík jeho, který visel přivázaný na
něm. [9] Vytrhši jej z pochvy, vzala hlavu jeho za kštici, a řekla: „Po-
silni mne, Hospodine, Bože, tuto hodinu“! [10] A udeřivši dvakrát do
jeho šíje sťala mu hlavu, sňala nebesa jeho se sloupů, a svalila tělo
jeho bezhlavé s lože.

Judit přináší uťatou hlavu Holofernovu do Betulie
(13, 11.—31.).

[11] Po chvilce vyšla, dala hlavu Holofernovu služebné své, a ká-
zala, by ji vložila do pytlíka svého. [12] I vyšly obě, jak obyčejně, jakoby
k modlitbě, prošly ležení, a obšedše do kruhu údolí přišly ku bráně
města. [13] Judit zavolala z daleka na strážné zdí: „Otevřte brány, nebo
s námi je Bůh, který mocný skutek učinil v Israeli!“ [14] Když uslyšelo
mužstvo hlas její, svolalo starší města, [15] i sběhli se k ní všichni, od
nejmenšího do největšího, neboť se byli domnívali, že již nepřijde.
[16] Rozsvítivše světla obstoupili ji všichni, ona pak vystoupivši na vy-
výšené místo pokynula, aby ticho bylo. Když pak všichni mlčeli,
[17] řekla Judit: „Chvalte Hospodina, Boha našeho, jenž neopustil těch,
kteří doufali v něho: [18] skrze mne, služebnici svou, splnil milosrdenství
své, které slíbil domu Israelovu; zabil rukou mou nepřítele národa
svého v této noci!“ [19] A vyňavši z pytlíka hlavu Holofernovu, ukázala
jim (ji) řkouc: „Hle, hlava Holoferna, velitele vojska assyrského, a hle,
nebesa jeho, pod kterými ležel ožralý, kde rukou ženy zabil jej Ho-

V. [5]. Dle LXX přikázala Judita služebné, by stála venku před její (Juditinou) ložnicí a čekala, jako jindy, až vyjde, by se u pramene modlila. Totéž řekla také kleštěnci.

K v. [6]. srv. 1. Sam 1, 13. (Anna).

V. [7. n.] srv. s 3. Král 9, 3; 4, Král 19, 34. – „sloupy“ takové byly také v nohách; nesly strop, nebesa. Srv. 1. Sam 26, 7.

V. [10] Nad kobercem (lůžkem) Holofernovým byl na sloupcích plochý měkký strop (jiný koberec „baldachýn“, „nebesa“). S okrajů jeho mohly býti spuštěny na zemi po všech stranách stěny z průsvitné a průdušné jemné látky, které nedovolovaly komárům a jinému hmyzu spícího znepokojovati. Dosud jsou taková lůžka na východě (na př. v Egyptě i v moderních hotelích). Býti zabitu svou vlastní zbraní bylo pro vojáka starověkého (a je dosud) veliká potupa. — Judita brání tu sama sebe a svůj národ proti nespravedlivému útočníkovi, nelze jí tedy zazlívati, že prolévá krev. — Dle novodobého mezinárodního práva nesmí sice na vojsko útočiti ženy a vůbec nevojáci („franktiréři“), to právo mezinárodní však v dobách Juditiných neplatilo, nelze jí tedy ani dle něho souditi; vládlo tehdy právo přirozené.

V. [11]. V tom pytlíku nosívala jindy potraviny. Srv. 10, 5; 12, 2.

V. [12]. O tom “údolí“ viz 12, 7.

V. [17. n.] podávají základnou myšlenku zpěvu 16, 1. nn.

K v. [19]. srv. Sdc 4, 9.

spodin, Bůh náš. [20] Jakože živ je Hospodin! Ostříhal mne anděl jeho, i když jsem šla odsud, i když jsem byla tam, i když jsem zase šla sem, a nedopustil Hospodin, můj Bůh, abych poskvrněna byla já, služebnice jeho, ale bez poskvrny hříchu navrátil vám mne, která se raduji, on že zvítězil, já že jsem unikla, a vy že jste vysvobozeni.
[21] Chvalte jej všichni, neboť je dobrý, neboť na věky (trvá) milosrdenství jeho.“ [22] Tu všichni klaněli se Hospodinu a řekli jí: „Požehnal tebe Pán mocí svou, nebo zkrze tebe na nic přivedl nepřátele naše“.
[23] Posléze řekl jí Oziáš, kníže lidu israelského: „Požehnanás ty dcero, od Hospodina, Boha nejvyššího nade všecky ženy na zemi! [24] Požehnaný Hospodin, který stvořil nebe i zemi, který tě vedl k ranám do hlavy úhlavního nepřítele našeho! [25] Nebo dnes jméno tvé tak zvelebil, že nevymizí chvála tebe z úst lidí, ale pamětlivi budou moci Hospodinovy na věky, žes pro ně, pro tíseň a svízele národa svého nešetřila života svého, ale přispělas na pomoc, aby nezahynul před obličejem Boha našeho!“ [26] A všecek lid dodal: „Staň se, staň se!“
[27] Též Achior povolán byv přišel, i řekla mu Judit: „Bůh Israelův, kterémus ty svědectví vydal, že se pomstí nad nepřáteli svými, ten sťal hlavu všech nevěřících tuto noc rukou mou. [28] Abys pak se přesvědčil, že tomu tak, hle, hlava Holoferna, který v pohrdavé zpupnosti své povrhl Bohem Israelovým, a tobě záhubou hrozil řka: „Až bude zajat lid israelský, dám boky tvé mečem probodnouti.“ [29] Achior vida hlavu Holofernovu, sevřen byl hrůzou, že padl na zemi na tvář svou a trhal sebou.
[30] Když pak zase nabyv ducha, vzpamatoval se, padl jí k nohám, poklonil se jí, a řekl: [31] „Požehnánas ty od Boha tvého v každém příbytku Jakobovu! Nebo v každém národě, který uslyší jméno tvé, zveleben bude Bůh Israelův pro tebe“.

Překotný útěk assyrského vojska (14, 1.—15, 8.).

Judit vybízí Israelity, aby zastrašili Assyry (14, 1.—5.). Achior přijímá obřízku (14, 6.). Betulští poslouchají Judity. Assyrové smrtí násilnou Holofernovou zděšeni (14, 7.—18.). Israelité je honí a získávají velikou kořist (15, 1.—8.).

Hlava 14. — [1] Řekla pak Judit všemu lidu: »Slyšte mne, bratři! Zavěste tu hlavu na zdech našich! [2] Až pak vzejde slunce, vezmi každý zbraň svou, a vytáhněte s náporem; ne abyste sestoupili dolů, ale jako byste se chystali na útok. [3] Tu hlídky budou musiti běžeti k veliteli svému, aby ho zbudili k bitvě. [4] Když pak vůdcové jejich po-

---

V. 20. užívá církev v kněžských hodinkách ve svátek andělů strážných. — LXX nemá toto krásné místo, nemluví o andělu, ale prostě praví, že Hospodin Juditu na cestě, kterou vykonala, střehl, aby jí Holofernes, jejž byla okouzlila, neposkvrnil hříchem hanebným, jak zamýšlel. O andělu srv. Ex 23, 20; Tob 3, 16. n.
V. 21. srv. s Ž 135, 1; 105, 1; 106, 1; 2. Par 5, 13; 20, 21.
V. 22.—25. používá církev při svých modlitbách na svátky mariánské. Ve v. 22. LXX lépe: „Požehnán buď, Pane, jenž jsi dnes nepřátele lidu svého zničil.“
V. 23. Jaký byl Oziáš „kníže“, viz výše 6, 11. — Ostatně srv. Lk 1, 28. 42. Sdc 5, 24.
V. 24. srv. s Gn 14, 19. n. (LXX).
V. 25. srv. s Lk 1, 46.
V. 26. srv. s 10, 9; 15, 12; 1. Par 16, 36; Ž 40, 14.
V. 27.—31. má LXX méně vhodně za 14, 4. t. j. 14, 5.—7.
Hl. 14. — K v. 1. srv. 1. Mach 7, 47; 2. Mach 15, 32.—35.
V. 2. Dle midraše mají troubiti na rohy a dělati veliký hluk. Srv, Sdc 9.

běhnou ke stanu Holofernovu, a naleznou ho bez hlavy sváleného do
krve své, padne na ně hrůza. [5] A když postřehnete že utíkají, běžte
za nimi bezpečně, neboť Hospodin rozdrtí je pod nohama vašima."
[6] Tehdáž Achior, vida mocný skutek, který učinil Bůh Israelův,
opustiv obřady pohanské uvěřil v Boha, obřezal maso své předkožky,
a tak připojen byl k národu israelskému, (on) i' všecko potomstvo
rodu jeho až do dneška.
[7] Tedy hned jak se rozbřesklo, vyvěsili na zdi hlavu Holofer-
novu, každý muž vzal svou zbroj a vytáhli s velikým hřmotem a křikem.
[8] Když to uzřely hlídky, běžely ke stanu Holofernovu. [9] Tu ti, kteří
bývali ve stanu, přišli a před vchodem do ložnice šustili, aby ho
zbudili; hřmot úmyslně dělali, aby Holofernes probuzen byl ne od
budících, ale šustem; [10] nikdo totiž nesměl na ložnici assyrského moc-
náře zatlouci nebo (dokonce) otevřít ji a vejíti. [11] Když však přišli vůd-
cové jeho a tisícníci, zkrátka důstojníci vojska krále assyrského, řekli
komorníkům: [12] „Vejděte a zbuďte ho, nebo myši vylezli z děr svých
a osmělují se nás vyzývati k boji"! [13] Tu Vagao vešel do ložnice
jeho, zastavil se před oponou a zatleskal rukama; domníval se totiž,
že spí s Juditou. [14] Ale když nepozoroval ani hnutí, že by tam někdo
ležel, přistoupil blíže k oponě a pozdvihl ji. Uzřev tělo Holofernovo,
ano leží na zemi bez hlavy zkálené v krvi své, zkřikl hlasem velikým
a plačtivým, a roztrhl roucha svá. [15] Všel také do stanu Juditina, ale
když jí nenalezl, vyskočil ven k vojsku [16] a řekl: „Jedna žena hebrejská
učinila hanbu domu krále Nabuchodonosora; neboť hle, Holofernes
leží na zemi, a hlava jeho není na něm." [17] Když to uslyšeli vůdcové
moci assyrské, roztrhli všichni roucha svá. Nesnesitelný strach a hrůza
padl na ně a zděšeny byly mysli jejich náramně. [18] Křik neslýchaný
strhl se v táboře jejich.

Hlava 15. — [1] Když všecko vojsko uslyšelo, že jest Holofernes
bez hlavy, pozbyli rozumu i rozvahy, a samým třesením a hrůzou
jsouce zmítáni hledali pomoci v nohách, [2] tak že nikdo nechtěl s druhem
mluviti, ale sklopivše hlavu a nechavše všeho, rychle dali se na útěk
před Hebreji, o kterých slyšeli, že ve zbroji táhnou na ně; utíkali po

V. 6. připoj k 13, 31. — Achior učinil jako kdysi Abraham Gn 17, 23. (Řím 4, 3.) Ex 12, 48; 2. Esdr 13, 1, n. — Učiněna tu vyjimka ze zákona (Dt 23, 3. nn.), ježto v moudré, Israelitům příznivé řeči Achiorově byl spatřován vliv Hospodinův a z něho vyvozováno, že Bůh sám si přeje, aby přijat byl do náboženské obce israelské. Srv. Neh 10, 28; Est 8, 17. (Gn 49, 32; Dt 32, 50. Sk 13, 36). — „obřady" = náboženství, vyznání.

V. 7. Vytáhli do žlabin, kterými vedla cesta do města (LXX). Srv. 4, 7; 7, 1.

V. 8. Dle LXX poslaly hlídky posly k velitelům a ti přišli ke stanu Holofernovu.

V. 9. „kteří bývali ve stanu" = Holofernovi komorníci.

V. 10. „na ložnici" = na plátěné, tuhé stěny stanu. Bylo také možno jimi zatřásti.

K v. 12. srv. 1. Sam 13, 3; 14, 11.

V. 13. „před oponou" dělící předsíň stanovou od ložnice. Viz výše 13, 10. Dle LXX „zaklepal" Bagoas na tu oponu (místo „zatleskal rukama"). — Ten kleštěnec jmenován v midraši „dozorce haremu"; měl tedy Holofernes harem svůj s sebou v táboře.

V. 14. O roztrženém rouchu srv. Gn 37, 29. Viz níže v. 17.

V. 15. O tom staně viz výše 12, 4.

K v. 17. srv. Dt 11, 25.

Hl 15. — K v. 1. srv. 4. Král 7, 7; 2. Par 13, 15; 14, 12.

cestách polních i po stezkách horských. 3 Synové Israelovi, vidouce,
že prchají, pustili se za nimi; sestoupili za nimi troubíce a křičíce.
4 Protože Assyršti utíkali po různu a o překot, synové však Israelovi
hnali se v jednom šiku, zporážeii všecky, kterých mohli dohnati.
5 Oziáš rozeslal také posly po všech městech a krajinách Israelových,
6 i poslala za nimi každá krajina a všeliké město vybranou mládež ve
zbroji, a honili je mečem, až přišli na konec území svého. 7 Ostatní,
kteří zůstali v Betulii, vpadli do ležení Assyrských a pobrali kořist,
kterou byli zanechali prchající Assyršti; zbohatli velmi. 8 Ti pak, kteří
zvítězivše vrátili se do Betulie, přinesli s sebou všecek majetek jejich,
že nebylo počtu dobytka, stád, a všelikého pohyblivého jmění jejich;
tak všichni od nejmenšího do největšího zbohatli z toho, co jim ukořistili.

Kterak byla záchrana slavena (15, 9.—16, 31.).

Oslavena slovy velekněze, starších a lidu (15, 9.—15.), zpěvem Juditiným (16, 1.—21.), obětmi a sliby (16, 22.—24.), úctou prokazovanou Juditě (16, 25.—30.), výročním svátkem (16, 31.).

9 Také Joakim, nejvyšší kněz přišel z Jerusalema do Betulie se
všemi staršími svými, aby viděl Juditu. 10 Když ona vyšla k němu,
dobrořečili jí všichni jedním hlasem řkouce:

„Tys sláva Jerusalema,
tys radost Israelova,
ty čest jsi lidu našeho,
11 neb zmužile jsi jednala!

Tvé srdce došlo posily,
žes milovala čistotu,
a po svém manželovi
jsi muže nepoznala.

Proto též ruka Páně tě posilnila,
a proto na věky budeš požehnána.“

12 Veškeren lid dodal: „Staň se, staň se!“
13 Sotva za třicet dní sebrána byla kořist Assyrských od lidu
israelského.
14 Všecky věci, které, jak bylo patrno, patřily Holofernovi, dali
Juditě: zlato, stříbro, roucha, drahé kamení, všeliké nářadí; všecko
bylo jí dáno od lidu.
15 A všecek lid, se ženami, pannami i mládenci hrál radostně na
píšťaly a citary.

V. 5. LXX jmenuje ta města: Betomastajim (výše 4, 6.), Bebaj, Chobaj (=? Choba. Srv. Gn 14, 15.) Chola (=? Cholon Jos 15, 51.); — Srv. Sdc 7, 24.
V. 6. Honili je až přišli do Damašku a jeho území (LXX).
K v. 8. srv. 2, 8.—10.
V. 9. O Joachimovi srv. výše 4, 5.
V. 10. užívá církev o svátcích Marie Panny a světic Božích v hodinkách svých.
V. 11. srv. s 13, 7; 13, 16.
V. 12. srv. s 10, 9; 13, 12b.
V. 15. Dle LXX křepčily ženy ke cti Judity a ověnčily se ratolestmi (2. Mach 14, 4.). Judita křepčila v čele ženského sboru tančícího. Judita předzpěvovala ženy pak i muži zpívali za ní (16, 1.). Srv. podobné reje Ex 15, 20. n.

Hlava 16. — [1] Tehdy zpívala Judit Hospodinu tuto píseň:

2 Zanoťte Hospodinu na bubínky,
hrejte Hospodinu na cimbály.
Složte mu ve verších píseň novou,
velebte a vzývejte jméno jeho.

3 Hospodin války dokonává,
Hospodin je jméno jeho.
4 Utábořil se mezi svým lidem,
aby nás vytrhl z ruky všech nepřátel.

5 Přitáhl Assyr s hor od půlnoci
(přitáhl) s tisíci své moci;
ta množstvím potoky zahradila,
koně jejich přikryli údolí.

6 Řekl, že vypálí mou zemi,
mládež mou že vybije mečem,
děti mé že za kořist vydá,
a mé panny do zajetí.

7 Hospodin však všemohoucí ho zničil,
dal ho v ruce ženy, jež probodla jej.
8 Nepadlť jejich velmož junáků rukou,
plémě titanů ho nezabilo.

Vysocí obři se mu nevzpírali,
ale Judit, dcera Merariho,
půvabem své líce přemohla ho.

9 Neboť svlékši se sebe roucho vdovské,
oblékla se v roucho slavnostní
k radosti synů Israelových.

10 Pomazala líce své mastí,
svázala do čepce svou kštici,
vzala šat nový, chtíc ošálit ho.

Hl. 16. — V. 2. jest úvod, v. 3.—4. základní myšlenka zpěvu (v. 2.—21.). — O „bubíncích“ viz Ex 15, 20. Srv. Ž 150, 4. n. — O cimbálech srv. 2. Sam 6, 5. — O písni nové, ke které mají Israelité nový důvod Božího dobrodiní, srv. Ž 95, 1; 97, 1; Is 42, 10.

V. 3. srv. s Ex 15, 2. n; výše 9, 10; Ž 45, 10; 2. Mach 12, 28. — Ž 67, 5.

V. 4. srv. se Ž 33, 7. n.

V. 5. n. líčí nebezpečí, jež Israelitům hrozilo. Srv. výše 2, 12.—17. — O jeho síle 2, 11; 4. Král 19, 24; 8, 12.

V. 7.—14. líčí, kterak byl Israel osvobozen.

V. 8. Slovem „titáni“ přeloženo nejspíše původní Ráfá nebo množ. čís. Refá'ím. Plémě to jmenováno Gn 14, 5; Jos 12, 4; 2. Sam 21, 16. 18; 5, 18. (tam „údolí Refaim“ překládá LXX: „Údolí titanů“). — „Vysocí obři“ jmenováni též Gn 6, 4; 10, 8. n. — Také Debora mluví ve své písni o sobě ve třetí osobě. Sdc 5, 7. 12. 15.

V. 9. Ve vojsku assyrském byli zastoupeni přemožení Medové a Peršané (zde = ? Elamci) jako výše 5, 2., Moabové, Ammonové a Edomci.

11 Střevíčky její lapily oči jeho,
krása její jala jeho duši,
rozpoltila mečíkem jeho šíji.

12 Zhrozili se Perští odvahy její,
Medové její neohroženosti.

13 Tehdy kvílily stany Assyřanů,
když se zjevili ponížení moji,
kteří vyprahlí (již) byli žízní.

14 Plémě nevolnic je probodalo,
zbili je jak děti prchající,
v boji zhynuli před Pánem, Bohem mým.

15 Píseň prozpěvujme Hospodinu,
píseň novou zpívejme Bohu svému.
16 Pane můj, Hospodine, ty veliký jsi,
přeslavný mocí svou, nepřekonatelný.

17 Tobě sloužit musí každý tvor tvůj;
neboť jsi řekl, a byli učiněni,
poslals ducha svého, a stvořeni byli;
a není, kdo by odpíral hlasu tvému.

18 Hory v základech s vodami kolísají,
skály jak vosk se rozplývají před tebou.
19 Ti však, kteří strachují se tebe,
velicí budou u tebe ve všech věcech.

20 Běda lidu, jenž na můj rod se zdvihá,
neboť Hospodin všemocný pomstí se na nich,
v den, kdy soudit bude, navštíví je.
21 Dáť jejich těla na pospas ohni a červům,
hořet a trpět budou na věčné časy.

22 Potom, po vítězství přišel všecek lid do Jerusalema klaněti se
Hospodinu, a hned jak se očistili, podali všichni oběti zápalné, jakož
i to, co byli slíbili nebo připověděli. 23 Také Judit všecko válečné ná-
řadí Holofernovo, které jí dal lid, i nebesa, která byla sama vzala
z ložnice jeho, podala v kletý dar, [z něhož nesmělo zůstati ani pa-

---

V. 14. „Plémě nevolnic“ = Israelité.
V. 15.—21. = závěr, všeobecná úvaha vyvozená z předešlého: Mocný Bůh potrestá nepřátele svého národa také budoucně.
K v. 15. srv. Ž 95, 1; 97, 1; Is 42, 10. — K v. 16 srv. Ex 15, 11.
V. 17. „byli učiněni“ tvorové tvoji. Srv. Ž 32, 9. — Kterak posílá Bůh ducha svého viz Ž 103, 30. — Seřaď 17adbc.
V. 18. Viz 2. Král 22, 8. 16; Ž 67. 3; 96, 5; Is 64, 1;
V. 19. Srv. Ž 102, 13.
V. 20. Srv. Zach 2, 8; 2. Petr 2, 9; 3, 7.
V. 21. Srv. Is 66, 24; Sir 7, 16; Mk 9, 43. 45. 47. nn. — Dan 12, 2.
V. 22. „očistili se“ obřadně. Nm 19, 11; 31, 19. 21.
V. 23. Srv. výše 13, 10; 15, 14; 1. Sam 21, 9; 31, 10. — „kletý“ = jediné Bohu zasvěcený, jehož nebylo dovoleno užíti ku potřebám běžným.

mátky]. [24] Lid veselil se před svatyní; tři měsíce radost z toho ví-
tězství slavili s Juditou.
[25] Po těch dnech vrátil se každý domů, také Judit; i byla vážena
v Betulii a slynula velmi po veškeré zemi Israelově. [26] Družilať se
k hrdinnosti cudnost, tak že nepoznala muže po všecky dny života
svého, od té doby co zemřel Manasses, manžel její. [27] O svátcích
rostla v slávě. [28] Zůstala v domě muže svého sto pět let, propustila
nevolnici svou na svobodu, a když umřela, pochována byla s mužem
svým v Betulii. [29] Všecek lid oplakával ji sedm dní. [30] Všecek čas ži-
vota jejího i po smrti její mnoho let nebyl, kdo by kormoutil Israele.
[31] Slavnost vítězství tohoto počítána jest od Hebreů mezi dny
svaté, a slaví jej Židé od té doby až do dneška.

V. 24. „měsíce“ přepsáno nejspíše místo „dny“. Srv. 2. Par 7, 9; Tob 8, 19; 2. Mach 10, 6. n.

K v. 26. srv. Lk 2, 36. n.

V. 27. Judita docházející do Jerusalema na svátky poutala pozornost Israelitů, kteří ji dosud osobně neznali. (Či chce říci Vulg, že řídila reje ženského sboru podobně jako výše 15, 15?)

V. 28.—30. O sedmidenním smutku srv. Gn 50, 10; 1. Sam 31, 13; Sir 22, 12. „pět“ jest asi glosa; („sto“ číslice naznačná (symbolická) znamenající toliko „mnoho“. Tak možno vysvětliti, že mír po roku 647 (do které příběh tu vypravovaný nutno klásti) trval toliko *40* roků. R. 608 totiž strhla se válka Israele (Josiáše) s Egyptem (Nechem), a pak šla rána za ránou (r. 605, 598, 587). Bylo-li Juditě, když osvobodila Israele (r. 647) asi 35 roků, mohla žíti ještě asi 30 roků (do r. 617) a zemřela v 65 roku života. Po její smrti „mnoho“ (v. 30.) t. j. asi *10* let „nebyl, kdo by kormoutil Israele.“ Kdybychom pokládali číslici 105 za přesnou, vypočítali bychom, že bylo Juditě kolem *70* roků, (!) když k ní láskou vášnivou zahořel Holofernes. (Jiní jinak řeší obtíž tuto.)

V. 31. není ani v LXX ani v latinském překladě, jehož užívala církev před sv. Jeronymem, ani v jiném starším znění. Srv. s Est 9, 21.—27; 16, 22. — Judita vynikala vřelou zbožností, nezlomnou důvěrou v Boha, skromností, vdovskou cudností, sebezapíravým, od světa odloučeným životem, rozvahou, bystrou myslí, mužnou rekovností, odvahou, sebeobětavostí, láskou k národu a vlasti. Pro tyto ctnosti bývá právem pokládaná za předobraz Marie Panny. Ovšem je to pouhý nástin který dlužno posuzovati měřítkem mravouky nedokonalé, starozákonné, který je zastíněn („nástin“) světlem nauky Kristovy. Proto také Marie Panna neskonale převyšuje tento svůj předobraz. Jeť Bohorodička nejdokonalejší vzor čistoty panenské, přemohla úhlavního nepřítele veškerého lidstva (ďábla-Holoferna), avšak neužila k tomu vítězství prostředků takových, jako Judita (která počítala s vášní Holofernovou, se svou krásou a kteráž oklamala nepřítele způsobem, který nesnadno jest omluviti zásadou, že klamati nepřítele ve válce je dovoleno).

